

Blondus, Flavius

Blondi Flavii Forliviensis, De Roma Trivmphante Lib X. Priscorvm
Scriptorvm Lectoribus utilissimi, ad totiusq[ue] Romanae antiquitatis
cognitionem pernecessarij. Romae instauratae Libri III. De Origine ac
gestis Venetorum liber. Italia Illustrata, siue Lustrata (nam uterq[ue]
titulus doctis placet) in regiones seu prouincias diuisa XVIII.

Basileae 1559

2 Ant. 8 a

urn:nbn:de:bvb:12-bsb10141175-7

VD16 B 5542

Copyright

Das Copyright für alle Webdokumente, insbesondere für Bilder, liegt bei der Bayerischen Staatsbibliothek. Eine Folgeverwertung von Webdokumenten ist nur mit Zustimmung der Bayerischen Staatsbibliothek bzw. des Autors möglich. Externe Links auf die Angebote sind ausdrücklich erwünscht. Eine unautorisierte Übernahme ganzer Seiten oder ganzer Beiträge oder Beitragsteile ist dagegen nicht zulässig. Für nicht-kommerzielle Ausbildungszwecke können einzelne Materialien kopiert werden, solange eindeutig die Urheberschaft der Autoren bzw. der Bayerischen Staatsbibliothek kenntlich gemacht wird.

Eine Verwertung von urheberrechtlich geschützten Beiträgen und Abbildungen der auf den Servern der Bayerischen Staatsbibliothek befindlichen Daten, insbesondere durch Vervielfältigung oder Verbreitung, ist ohne vorherige schriftliche Zustimmung der Bayerischen Staatsbibliothek unzulässig und strafbar, soweit sich aus dem Urheberrechtsgesetz nichts anderes ergibt. Insbesondere ist eine Einspeicherung oder Verarbeitung in Daten systemen ohne Zustimmung der Bayerischen Staatsbibliothek unzulässig.

The Bayerische Staatsbibliothek (BSB) owns the copyright for all web documents, in particular for all images. Any further use of the web documents is subject to the approval of the Bayerische Staatsbibliothek and/or the author. External links to the offer of the BSB are expressly welcome. However, it is illegal to copy whole pages or complete articles or parts of articles without prior authorisation. Some individual materials may be copied for non-commercial educational purposes, provided that the authorship of the author(s) or of the Bayerische Staatsbibliothek is indicated unambiguously.

Unless provided otherwise by the copyright law, it is illegal and may be prosecuted as a punishable offence to use copyrighted articles and representations of the data stored on the servers of the Bayerische Staatsbibliothek, in particular by copying or disseminating them, without the prior written approval of the Bayerische Staatsbibliothek. It is in particular illegal to store or process any data in data systems without the approval of the Bayerische Staatsbibliothek.

Ant. ²
8

Ant. 8

<36611554750015

52

<36611554750015

Bayern. Staatsbibliothek

*B1

DE
101

BLONDI FLAVII
FORLIVIENSIS,

DE ROMA TRIVMPHANTE

LIB. X. PRÆCORVM SCRIPTORVM LECTORIBVS

utilissimū, ad totiusq; Romanæ antiquitatis
cognitionem pernecessarij.

ROMÆ INSTAURATÆ LIBRI III.

DE ORIGINE ac gestis Venetorum liber.

ITALIA Illustrata, siue Lustrata (nam uterq; titulus doctis
placet) in regiones seu provincias diuisa XVIII.

HISTORIARVM ab inclinatio Ro. imperio, Decades III.

Adiis tribus pro argumentorum ratione indicibus notis.

BASILEAE M^o D^o LIX°

Arquette
Gumbrecht &
WYNNE

211 41 412 36711340

ORERV AC VOCVM IN FLA

VII BLONDI ROMAE TRIUMPHANTIS AC ILLUSTRAT.

et libris memorabilium index, iuxta alphabeti ordinem conscriptus: Insula.

ista enim Roma suum singularem habet elenchum, iuxta libri marginales auctoris annotationes composuim

A	primariū oblatio-	sus contra Gallos	aium	161.d
Abacus folio 181	ne quando inuen-	116.e	aiota	418.a
Abacus	42	P. Acmilij triumphus	alabastrus	118.e
Abacus	ador	& commendatio 101.	alandum	391.d
Abacus	adorare	g. 209.a.b.c	alatum	321.a
Abacus	adorationis animalis	anex castra ubi pri-	alba totia	311.b
Abacus	causa	mō cōstuerit 113.c	alba 113.b. 311.a. 301.f	
Abacus	adorandis origo	anex cadaver obite-	alba	397.a
Abacus	adria	petum 115.c. arma	albanus lacus	311.b
Abacus	adria prouincia du-	401.b	albanus reges	113.b
Abacus	cum origo	arquitoli	albanus patres tabulas	
Abacus	adriani imperatoris	in Aetario non solum	peco miraculis quos	
Abacus	commendatio	pecuniam solita sit	mi acceperit	112.c
Abacus	sepulcrum	uari sed & alias res	albareum	141.b
Abacus	adrianus v. p. 118. 119.d	110.h. locus secreti-	S. Albernus	113.b
Abacus	adrianus imperator	or	alberus Berengarij	
Abacus	ubi obierit	ex Aetario ad uniuers-	imp. sit Venetus	
Abacus	adriani maris nomi-	po. Romani depre-	molis officio incō-	
Abacus	nis ratio	pta	modis	177.c
Abacus	422.f	ararium in arde Saur	alberus Minorilla	
Abacus	adriani maris cura	ni	308.g	
Abacus	cor Venetus cōmissa	aratus	61.d	
Abacus	118.c	aris signati prima no-	albinga	297.a
Abacus	adriano mari natiui	ta pecus	albinus	150.e
Abacus	tribus utdigalia im-	es quādo signati 60.h	albinum mium	196.h
Abacus	posita	alcolanus	albiola conditoris	
Abacus	adriensis Venetorum	alculapij ortus	149.c	
Abacus	finis uasando ab	alile	albulola	297.c
Abacus	eis superieur	agapitus pont.	albugalerus	14.h
Abacus	adriani clades	agellum	albus long. rex	
Abacus	aduena & Scythis, Dia	ager	164.h. 183.c	
Abacus	nox immolatur 9.d	ageris uallis	albana	187.d
Abacus	aduersus Arica magi-	ageronia	alboni mors	177.d
Abacus	cas	agger	alberus Comes Cunij	
Abacus	aduersa	agillina	149.b. 150.c.f	
Abacus	aduocatus fisci	agnat	albulola	354.h
Abacus	aduocati	Agnellus dux	albuncs	111.e
Abacus	ades	agnomen	albus fl.	178.f
Abacus	de Aedificijs	agonalis	albus orator	165.c
Abacus	adles	agrippa lib.	album	101.f
Abacus	adles etia in oppidis	agriculturs dignitas	albugingauli	297.a
Abacus	113.c	161.h. patres	aldegilus	177.d
Abacus	agrippi primi solem &	agrippa nominis	ale	114.e
Abacus	luna deos putarunt	no	alcmannorum cades	
Abacus	41	agrippa	161.b	
Abacus	agrippi animalis inter-	agris que profini	169.c	
Abacus	ritu afficiuntur	ab Agripa falcinatio	alexader Severus	71.
Abacus	agripporum sacerdo-	quomodo repelle-	g. 99.c. 114.g	
Abacus	as omnes cur Pri-	barur	alexader Macedo Sey	
Abacus	pi mysterijs inuen-	ahenum	thas ubi inducitur	
Abacus	tur	113.b	178.a	
Abacus	amilius Macer	al Locurij spili	alexader a. p. 101.b	
Abacus	amilius Marcellus in	119.d	167.c. 190.g	
Abacus		almanum	169.c	
Abacus			alexander	

agallina respiza, que ave fida s. l. compli 411.a	arida 115.f ardea 115.b ardecis 24.f arctia 117.a arelarum Sarseni loc- dant 113.d arctum noui s. l. ueris cur a Plinio dicit 308.g.h arenum 108.g. quido exanatum ibi.h arcti 111.f argentea 111.c. 114.f argentiarius mās 101.f argemineus 112.g argenti Roma quido signati d. i. a. expur- blico proficisci in prouinciam 87.d argentiulus Romanus prior quā auri 111.c argilla 113.e argirippa 411.a argosium 119.b argomentari 104.e argatum 111.d. 405.b aridum 119.g aries 112.e arimmon 114.f aristomenes 9.d arista 119.c. 114.c aristide 114.f arma Romanos prius emendauisse 114.h armorum uocabula 114 armaria 114.f armenia utraq. quido s. l. per que Romano imperio adiecta 114 armeniacum 117.c armenis tribus 60.f armille 114.a. 116.g arma ostia 110.f armatilis 110.f armori 409.d. 410.e armulphus 117.e armus 110.f arocacrum 118.g arpos 411.a arpinum 401.c arquina 114.c. 114.f arquinum 111.b arincum 116.b arisa 119.d arisa dux quibus ma- gis potissimum reddi 101.d. 102.c ars babdonica que focetia 112.d arabes fratres 112.h	arum 108.g arupices ex Europa 116.h arupicum diuinatio nes a demonibus 115.a arx Gorga 119.a arx Sicca 119.a as 112.f ascona 110.e asconusportus 114.f asculi 114.d asculum 114.g asia Romanoru heris quandiu ornata s. l. di- uoni fabricata 112.g ex Asia uiri peregriantes qui in Romani rēp. transierint 72.g in Asia colonia Roma na 70.g asincella fl. 119.d asinius Pollio 119.a asius 119.d asola 116.d. 115.b asparagus 117.c asperi 114.f asterulum 119.d asianum 110.e asipondium 112.g astisia 119.b astis 110.f astures 111.c astella 411.c astellanarum lasciuia asternus 117.a (411) asternus fl. 119.d athenenses vj. mares indēq. feminas in Crete sacrificandos mitcham 9.d asellum 117.a athelis 115.c. 115.h 117.c. 116.f. 117.h athelis ostia 116.b athula 116.h. 116.a sacerdotu armato ram milibus spā- tus 117.c. ubi dicit itus fl. 116.h athula mors 117.e athleas non posse diu uiuere 112.h athis 6.g athia 401.b athia 119.d athander 7.c athis populi 7.b athopalus 404.g athum 115.f athula uetus 119.f	Babdonica ibi athus Regulus 114.g athunus Lauagionus 117.a athunus 119.b athunum 111.b athula 115.a athulana 117.e athulium 404.f athunus fl. 119.h. 119.a origo 119.a athunus lacus 414.g athula 119.d athula fl. 116.g athulium 116.f athula 114.d athulna 119.d athulus fl. 405.a augum 116.b augur nūquā factus no mulier 116.e augures quinq. signa obseruabant 112.d augurum summa pot- estas 114.f. diophi- na ad quos pertine- re 114.a. diuinationes a demonibus 115.a impar numerus 114 apocellus 115.b augurandi mos 114.g augurum 114.a augurum bonū 114.d augurandi 114.e in augurij capienda luminaria socia 114.d ab Auguria particula res effectus 117.b augustinus de Beate cyrinus sacris 112.c aurelius Augustinus 69.a. 111.b. 114.e librum de Trinitate ubi scripsit 102.h ad fidem cōsecutus 117.b augustinus de Beate opie no s. l. olla 116.a augustinus 114.e augustinus praetor 116 augustinus 119.b augustinus de finem con- gendo statum 114.f munera 111.b. 110 phara 119.b aues hyperboreas 114 aues inuicibiles 114.d aues preperes 116.f austria 110.g austoriū primus in illi

humoratus	344.f	brembum	382.e	C	cafeinaria	304.h	
humatus	344.b	brecondide	387.d	Abiniano	334.e	caldogum	375.c
humidum	302.e	brecondole	375.h	acabus	335.c	caldonacium	382.a
humidum	345.f	brecondite	377.c	cadarnoli	301.	calcium	362.b
humus	404.b	brecondum	302.d	cadensium	378.e	calencranum	304.d
honi flagadum	371.a	brecondium	345.b	cadmus 4.a. ex Pto		calenones	314.e
honi	371.a	brecondium	302.g	nica profectus 6.h		calenem	407.e
honi	371.a	brecondium	345.d	Cochranum pradium		calenium	318.e
honi	371.a	brecondium	345.e	302.h. 323.c		caligula	327.d
honi	371.a	brecondium	345.f	ceclius Metellus 147.		caligula & Vellius gu	
honi	371.a	brecondium	345.g	ceclius	303.d	lusi	177.g
honi	371.a	brecondium	345.h	calidia qui primi ad		caligula omnium peis	
honi	371.a	brecondium	345.i	mirati	4.f	fulfium	397.e
honi	371.a	brecondium	345.j	Celestius Illipo. 367.		caligula luxuria	397.d
honi	371.a	brecondium	345.k	celi onus	6.f	calixtus II. p6t. 391.a	
honi	371.a	brecondium	345.l	celi	101.b	cillimachus	395.d
honi	371.a	brecondium	345.m	celius	6.f	cillarium	401.b
honi	371.a	brecondium	345.n	cellarius	381.a	cillum	381.f
honi	371.a	brecondium	345.o	celus	7.b	cilor	405.a
honi	371.a	brecondium	345.p	cere	302.h	calor fl.	312.e
honi	371.a	brecondium	345.q	ceremonie dijs linga		caloris	314.e
honi	371.a	brecondium	345.r	in a quo flant 5.a		calor	174.e
honi	371.a	brecondium	345.s	ceremonie	33.d	calphurnius Pido 177.a	
honi	371.a	brecondium	345.t	ceremonie causa 14		calula	397.d
honi	371.a	brecondium	345.u	ceremonie 302.h		calumnia	391.c
honi	371.a	brecondium	345.v	ceremonie pax & indu		calumnia	301.d
honi	371.a	brecondium	345.w	mercur in ebum an		cambalsium	306.h
honi	371.a	brecondium	345.x	nos dare	14.e	camelus	49.b
honi	371.a	brecondium	345.y	Cesar	394.f	camerini 310.f. 340.e	
honi	371.a	brecondium	345.z	C. Cesar 99.b. 293.a		camianum	360.e
honi	371.a	brecondium	346.a	cesar Augustus 148.h		camilla	319.a
honi	371.a	brecondium	346.b	calat ad populi mu		camilli trifidus 206.f	
honi	371.a	brecondium	346.c	nica	312.b	camulium	298.g
honi	371.a	brecondium	346.d	calat in Italiam de		campana primum in	
honi	371.a	brecondium	346.e	scens 296.g		Grecia	276.h
honi	371.a	brecondium	346.f	Cl. Calaris in ferous		clapni superbi 185.d	
honi	371.a	brecondium	346.g	humanus 56.e. 201.		campania 312.a. Gra	
honi	371.a	brecondium	346.h	la 312.c. 312.d		cis quando fuerit	
honi	371.a	brecondium	346.i	310.c. Aug. proge		subdita	21.f
honi	371.a	brecondium	346.j	miotti orgo 312.h		campania limes 320.e	
honi	371.a	brecondium	346.k	C. Iulij Calaris socer.		campagnanici 307.b	
honi	371.a	brecondium	346.l	352.h		campagnanum 312.g	
honi	371.a	brecondium	346.m	canellum 407.d		Campania 329.a	
honi	371.a	brecondium	346.n	caeta	337.h	406.e	
honi	371.a	brecondium	346.o	calat 163.c. duode		clapne mirti 405.e	
honi	371.a	brecondium	346.p	caia	149.b	clapne superbi 410.h	
honi	371.a	brecondium	346.q	caia	100.h	campus 336.h. 364.f	
honi	371.a	brecondium	346.r	caus	101.h	clapnebus 421.c	
honi	371.a	brecondium	346.s	calabri Greis petiti		campus S. Petri 353.b	
honi	371.a	brecondium	346.t	Roma. subdi. 21		campus laus 401.c	
honi	371.a	brecondium	346.u	Calabria 339.a		clapne laboribus 411.	
honi	371.a	brecondium	346.v	calabri ducunt 340.		clapne marinus 421.b	
honi	371.a	brecondium	346.w	calami Bononazis		campus fclatius a Ca	
honi	371.a	brecondium	346.x	352.h		lre ciuibz diuisus	
honi	371.a	brecondium	346.y	calamitoli ex magnit		3	

Ant. 8

<36611554750015

S
7

<36611554750015

Bayer. Staatsbibliothek

BLONDI FLAVII
FORLIVIENSIS,

DE ROMA TRIUMPHANTE

LIB. X. PRISCORVM SCRIPTORVM LECTORI-

bus utilissimi, ad totiusq[ue] Romanæ antiquitatis
cognitionem pernecessarij.

ROMÆ INSTAURATÆ LIBRI III.

DE ORIGINE ac gestis Venetorum libri.

ITALIA Illustrata, siue Lustrata (nam uterq[ue] titulus doctis
placeat) in regiones seu provincias diuisa XVIII.

HISTORIARVM ab inclinato Ro. Imperio, Decades III.

Ad huc v[er]o pro argumentorum ratione indicium tenet.

BASILEAE M^o D^o LIX°

Aspirin
Sulfasalazine
Minoxidil

WILLIAM HARRISON

hempertal	118.f	berbium	118.e	C	calceola	104.h	
botanica	118.b	bercula	117.d	Calceolus	117.e	calceolum	117.e
botanica	118.c	bercula	117.d	calceolus	117.e	calceolus	117.e
botanica	118.f	bercula	117.d	calceolus	117.e	calceolus	117.e
botanica	118.g	bercula	117.d	calceolus	117.e	calceolus	117.e
botanica	118.h	bercula	117.d	calceolus	117.e	calceolus	117.e
botanica	118.i	bercula	117.d	calceolus	117.e	calceolus	117.e
botanica	118.j	bercula	117.d	calceolus	117.e	calceolus	117.e
botanica	118.k	bercula	117.d	calceolus	117.e	calceolus	117.e
botanica	118.l	bercula	117.d	calceolus	117.e	calceolus	117.e
botanica	118.m	bercula	117.d	calceolus	117.e	calceolus	117.e
botanica	118.n	bercula	117.d	calceolus	117.e	calceolus	117.e
botanica	118.o	bercula	117.d	calceolus	117.e	calceolus	117.e
botanica	118.p	bercula	117.d	calceolus	117.e	calceolus	117.e
botanica	118.q	bercula	117.d	calceolus	117.e	calceolus	117.e
botanica	118.r	bercula	117.d	calceolus	117.e	calceolus	117.e
botanica	118.s	bercula	117.d	calceolus	117.e	calceolus	117.e
botanica	118.t	bercula	117.d	calceolus	117.e	calceolus	117.e
botanica	118.u	bercula	117.d	calceolus	117.e	calceolus	117.e
botanica	118.v	bercula	117.d	calceolus	117.e	calceolus	117.e
botanica	118.w	bercula	117.d	calceolus	117.e	calceolus	117.e
botanica	118.x	bercula	117.d	calceolus	117.e	calceolus	117.e
botanica	118.y	bercula	117.d	calceolus	117.e	calceolus	117.e
botanica	118.z	bercula	117.d	calceolus	117.e	calceolus	117.e

IN ROMAN TRIUMPH.

castra clausus 277.	capitana 381.c	carolus rex II. 290.h	castris poeta 257.d
canalis Otiani nominatus 277.c	capitulum 422.c	carolus Arcanus 209.	castrum 259.c.d
canapitum 388.g	capitacota 299.c.d	caroles Calvus ab Hebræo medico ueneris substantia 281.a	castraguardium 255.c
cancelli 122.h	capitane 25.d	carolus Ludouici Fr. reg. filius 292.a	castradio 200.g
castrum 21.d. 419.b	capitula 269.c. 371.b.	carolus Malatesta 241.	castris 249.a
candelabrum 19.b	capitula 183.a	carolus Marcellus 295.	castris fl. 241.d
candelabrum aureum tabernaculi in antro pho Vespasiani Roma portatum 211.c	capitula 410.f	carolus M. 292.c. 370.b. 371.b	castris osium 294.g
castra forme decretipuo ibid.	capitula Saracenis quibus capta 277.d. de strucla 411.a	caroli imperator obitus 275.d	castris 242.h
castrabura 183.a. 184.c	capitula 202.f	carolus Mallus 207.c	castris 259.d. 260.f
castranum 238.g	capitula 230.f	carolus Medicus 204	castris 265.d. 284.h
castranum fl. 238.f	capitula 230.f	carolus Zenus 272.a	castris 202.b
castranum Holanus. 274.c	capitula quadoctus fl. 299.d	carpegnum 242.h	castris 202.b
castranum portus 244.h	capitula 407.a	carpentum 200.f	castris 202.b
candida 404.a	capitula 233.c	carpentium 400.c	castris 202.b
candidati 78.g	capitula 233.f	carponetum 272.a	castris 202.b
caneria 12.g	capitula 234.b	carpum 257.a	castris 202.b
castris grandis Scaliger 277.b	capitula 420.g	carra 71.a	castris 202.b
canis ab Hercule factus cur amouetur 22.f. lucia loci cur aretur 20.h	capitula 420.g	carra eorum ciuium de luna opinio 24.d	castris 202.b
canem Aegypti cur ad dora uerit 25.b	carbasus 295.c	carra 200.e	castris 202.b
canes ad currum iuncti 201.b	carcanicum 297.b	carra 200.e	castris 202.b
canium 273.c	carapellum 296.e	carra 200.e	castris 202.b
canobium 266.e	carapella 294.h	carra 200.e	castris 202.b
canosium 264.f	C. Carbo quomodo occisus 247.b	carra 200.e	castris 202.b
canosa 277.b	carcellum 405.c	carra 200.e	castris 202.b
canalupus 222.c. 297.	carcer 294.h	carra 200.e	castris 202.b
canarus 283.c	carthobotanum 400.f	carra 200.e	castris 202.b
canerium 299.d	carthianum 206.g	carra 200.e	castris 202.b
canerium 261.d	cardinales Ro. 217.b.c	carra 200.e	castris 202.b
capagatum 295.d	cardo 213.b	carra 200.e	castris 202.b
capitranum 296.e	cardola 266.e	carra 200.e	castris 202.b
caput 291.d	cardagnana 203.b	carra 200.e	castris 202.b
capitales positio 92.h	carium 260.f	carra 200.e	castris 202.b
de Capitoli pona nolum a paucis iudicibus condemnari potuisse 291.d	carium 260.f	carra 200.e	castris 202.b
capitani Romani a Normannis domiti 290.f	carium 260.f	carra 200.e	castris 202.b
capitula 295.c	carium 260.f	carra 200.e	castris 202.b
capituli periculi quid 92.c	carium 260.f	carra 200.e	castris 202.b
capitula 232.b	carium 260.f	carra 200.e	castris 202.b
capitula ob immolatione Minerue 27.d	carium 260.f	carra 200.e	castris 202.b
capitula 287.a	carium 260.f	carra 200.e	castris 202.b
capitulum 251.d	carium 260.f	carra 200.e	castris 202.b
capitulum 253.d	carium 260.f	carra 200.e	castris 202.b

IN ROMAN TRIUMPH.

clausis precinde 133. d.
clausis quinq. 20. h.
41. b.
claudium 133. b.
claudia 133. c.
claustrum 133. h.
claustra 136. h.
Claudianus poeta
104. g.
claudus 133. d. 134. g.
claudius pater 137. d.
claudius Neronis utrum
phus & Laisj Salu-
natoris 20. g.
clauenna 134. f.
clauiculi 135. g.
clauus fl. 411. d.
clauus 137. g.
Cleber rex 137. g.
Clementis pont. 137. d.
III pōc. 131. d. III
pont. 133. h.
Clytemnestra in hali de-
scendit 139. d. 130. c.
clypeus 135. g.
claudius fl. 135. c.
claudius fl. 135. g.
claudius Capitolinus
131. h.
Clodius Albinus 69. a.
clodius Aelopi histio-
nis coma 137. d.
cluer 135. b.
clugis 139. c. ab Vi-
garia depopulata
277. a.
clusa 137. g.
clusula fl. 135. g.
clustum 137. a. 131. f.
clustum 139. b.
clypeus 134. g.
Clonius ex aqua &
ordo conficienda
inuentor 4. h.
codephorum 134. c.
codetronchum 131. b.
codicera 131. b.
cominum 401. b.
collanum 401. c.
cognationis gradus
161. e.
cognatum 421. e.
cognitor 94. g.
cognomina & petore
164. c. ab arbore-
bus 164. f. 131. f.
bus ibid. ab olivis
bus ibid.
colera 131. a.
conum 402. f.

colodionum 134. h.
colina 130. h.
collana 131. h.
collegium quod
131. c.
collis 130. h.
collis floridus 130. f.
collis medius 139. c.
collis padis 131. a.
collis ortus 421. d.
collis ortus 214. c.
135. b.
colodius fl. 135. c.
colonia 137. h.
colonia 44. e. Roma-
na in Africa 68. h.
coloniarius deducen-
dum origo 44. e.
coloni Romani 65. d.
colonorippona 64. f.
color albus decorus
Deo 135. a.
color impluvium, ex
rinus, croceatus, or-
bitus 135. d.
colpa 6. c.
colossus Saraceni quā-
do fuit demolit.
174. h.
columbarum unde misel-
la 170. g.
columbarum duo ge-
nera 170. f. g.
columbanum 135. f.
S. columbanus 134. c.
columnella 134. g.
columna 42. g. An-
toniana 135. c.
columna 139. d.
columna rostra An-
toni 135. c.
colonna ad impluvium,
numi quadrages
milib. singule 134. a.
columna Prospici op-
pidum 134. g.
columnas marmoreas
qui primus in do-
mo habuit 137.
b. c.
collensis familie re-
gio 124. h. origo
130. c.
colungum 135. b.
colutus Saluatus.
104. g.
comacensis 135. d.
comacium & Venetia
caput, & naves in
consa 137. c.
cobennones 139. d.

comburendi corpora
utis quando fuit
in 40. f.
condemnat bona in
manu scorum &
praetore poneban-
tur 104. f.
comixtie 135. c.
comensis fons 135. d.
comilacus 135. b.
comitia centuriata 71. c.
curia ibid. tribus
eadem quae curia
74. f.
comitia quo tempore
habentur 74. g.
ad Comitialem motu
hum linguas gladi-
atū bibebatur ex
forum 135. g.
In Comitia sacra per
sacrisculum 71. b.
de Comitiarum actus
71. b.
comitatus utro 79. d.
tempus 71. a. tem-
pus declinare in po-
testate Tribunali
fuisse 74. h.
comitum 71. a.
Comitacione ubi
nes prohibuit 135. c.
comitum 401. b.
Commodus impera-
tor 135. c.
commodus Antonius
131. a.
commodus 134. 134. d.
comodi hido 134. h.
communalia Ascula-
ria 134. a.
compendinatio 104. e.
complanum 135. c.
compulsera 403. a.
comum 134. d.
concepit ferre 135. f.
concha 134. g.
concilium Lanthanen-
se 137. g.
concilium aene Hiero-
nima Arimani cele-
braum 134. b. Co-
stant. 134. g. Ferra-
ria 134. h.
concilium Manu 131. a.
a. Senese 107. d.
Logduni celebra-
tum 132. f.
concilium 132. f.

conclimare 139. a.
concordia deus 137. c.
concordia 136. h.
condulmarij 137. c.
confessio peccatorum
apud Christianos,
cur carceris ritibus
ne adus precedat.
135. g.
confluencia 143. h.
congi 130. g.
congiarium 135. c.
conglanum 134. f.
conilla 135. b.
conius 135. c.
Conradus imp. 132. g.
consecrare 134. h.
consonant 132. d.
consonans 135. c.
constantia Rogerij
132. e.
constitutio mors 132. g.
constantianum 139. c.
constantinopolis & pe-
regina expugnata
131. b. c. per Va-
niam liberat 135. c.
d. & Gera imp.
oppugnatur 135. c.
Constantinus impera-
tor 67. d.
constitutio 70. c. 135. c.
constitutus Caesar 67. d.
constitutus 70. c.
constitutio comes 135. c.
constitutum 139. h.
constituta 40. g.
constitutum petentium
constitutio 77. a.
constitutes 135. d. dicta
etiparebatur 136. c.
quandocumque fides si-
ne cominus ab inter-
rete 74. g. potius
se in carcerem & tri-
buno duci 135. c.
constitutio dicere de ca-
pitulis eius Romani
non licebat 135. g.
Constitutus ad decem
vires regimē urbis
deletum 136. g.
de Constituta 139. a. b.
constraguerat 139. g.
constituta fl. 139. a.
constitutum nume-
ris 135. c.
constitutio 136. c. 137. d.
de Constitutis 135. b.
conus 134. f.
cops

[illegible]

danubius 179. a
 Danus Aldephamus 184. f
 Dant propheta 112.
 dantus 431. a
 de Perseus et Proa.
 122.
 dea Virginis 41. d
 decempeia 172. d
 decemtri 87. a. d
 ad laes cognitione
 dia 17. b
 decemtrio nobile per
 dies decem accor
 fustille non con
 gas 18. h
 deceptiones unum.
 4. g
 Deous 109. f
 decius Decii fil 117. b
 decisor decem 45. b
 decotones 111. a. b
 decolon 112. g
 dectiano 182.
 defunctus hui quo
 modo decotens.
 45. d
 defunctus 173. b. c
 degnus 181. d
 dedicatio imperator
 rum 44. h 45. a.
 b. c. d
 Delphus portus 198.
 delusus 19. d
 demetri Pompeius
 paratus 131. g
 Deuilete des 179. g
 deus proprio honore
 quomodo opus
 la 1. d. 4. c. d. d. m. t.
 tus 15. d. i. p. e. s.
 nus ibid. d. m. t. u.
 cus ibid. m. d. m. s.
 15. b.
 deus si hominem fac
 cere qui meretur
 44. g
 dii homi 11. a. ex Sa
 modiana in Phy
 gium, ex Phygian in
 basium deus 11. b.
 Edchi Spielbe 11. c.
 mah 11. c. a. Roma
 nian. d. c. quomo
 do culti 112. a. Ro
 manus primus cul
 u 11. h. Sabnorius
 18. g.
 di penicillarius pel
 latus conuicti 12. c.

- an forditi 27.d.
 decoram ministri 4. f.
 qui primus apud
 Aegyptios regna-
 rit 4. h. cultum
 Romani à quibus
 acceperint 7.d. ri-
 tus Romani à qui-
 bus habuerint 9.a.
 deorum & matrimo-
 nialis coniunctio
 quid fuerit 11.c. in
 singulis hominum
 aetibus praesentia,
 eorum nomina 12.
 c.f.g.h. incipit ad-
 monitiones 13. h.
 effigies laudanti-
 um 14.a. magna
 mater 21.a.
 decorum communio-
 rum origo 23.c.d.
 decorum in oppugna-
 tionibus invocatio
 25. h.
 deos mortales, qui af-
 feruerunt 4. h.
 deos Romani quanti
 fecerint 10. h. in a-
 nimis collato san-
 cto habebant 11.a.
 deos fruge coeleste quis
 instituerit 14.f.
 diis templa attributa.
 19. a.
 de Diis placandi sen-
 tentia 27.d.
 denarii 41.a.
 deportati 91.h.
 defensionum 361.c.
 desertor 115.g.
 deuterinos 12.c.
 deunt 112.g.
 dextans ibid.
 dextra 24.h.
 dextrocheriam 198.h.
 Diana 12. h.
 diuina simulacra cur
 iuuentia sint ficta.
 14. g.
 diuagipiculum 124.d.
 dianum 297.a.
 dicere 104.e.
 dixi 106.e.
 dixit 106.e.
 dixerunt 106.e.
 dictator unde 106.n.
 dictionis quomodo cie-
 ritur 17.a.
 ditione causa tenet
 57. b.
 dictatores ad praesentia
 ledendam 57.a.
 Didus Iuliani amicitia.
 28.c.
 dies nefastus 38.c.
 dispoiet 12.c.
 dies praefatus 124.e.
 dignitas 114.f.
 dignitates perueniunt
 difficultas 79.c.
 dimidia sexula 112. h.
 dimissio 122.f.
 Diocletianus 141.b.
 Diogenes Archelai fi-
 lius 146.g.
 dimedimula 422.f.
 dimedi homo quo-
 modo immolaba-
 tur 9.c.
 Dionysius 6. h.
 Dionysius Siculus 8. g.
 Dionysij celebratioes
 5.a.
 diploma 90.
 dipondius 112.g.
 diuturnitas 161.a.
 diuturniores 77.d.
 diuina 312.g.
 diuargus 316.f.
 diuanius 102. h.
 diuinationes esse inu-
 tiles qua ratione pro-
 batur sic 9.a.
 diuisio totius operis
 10. g.
 diuites ex agricultura
 lucundissime 161.f.
 diuites Romae qui fue-
 rint 192.f.
 diuorum 162.a.
 diuorum ira quomo-
 do prauidetur 29.a.
 diuus Megellanus.
 105. b.
 doctans 112. h.
 dogrum 356.f.
 doli 180. g.
 Dominicus Moneta-
 rius dux 170. g.
 dominicus Torcella-
 nus 174.f.
 dominicus Vriolus
 dux 172.g.
 dominicus Michaelis
 gellus 179. a. h. c. d.
 Dominiana Adria-
 nus 114.e.
 dominici patris 311. d.
 L. Domitiana 147.c.
 Domodula 105. d.
 domus 157. b.
 domusmoda 172. h.
 domusmoda 305. d.
 domus urticae 109.
 religiosa 18.c.
 donadrum 314. g.
 donadula 304. g.
 149. f.
 donatellus 304. a.
 donaciones 32. h.
 donumdurum 359. c.
 dosolum 362. f.
 de Donbus 161. f.
 dracones in vexillis
 155. a.
 dragma 112. f.
 drenea 351. c.
 drepani portus 188. g.
 dretrum 368. g.
 L. Drusus 99. a.
 Ducaria 305. c.
 ducan 61. a.
 ducatus dignitas 323. e.
 ducatus Spoletanus.
 323. e.
 ducenium 419. a.
 duca 351. c.
 dugonia 314. h.
 duum 316. g.
 dulcinus 365. c.
 duraganum 415. b.
 daria fl. 112. e.
 dyrrachium à Robe-
 to Guiscardio oppu-
 gnatum 277. d.
 dyrrachium Thomas
 Maurocenus reu-
 pit 283. c.
 dyrrachinis mare aper-
 tum reditur 276. c.
 E
 Celinus 177. b.
 Echlinus tyran-
 nus 166. e.
 ecclini in Passaginis
 mandata crudelius
 281. c.
 exocolum 197. h.
 Edcrum 361. d.
 edolum 361. e.
 educa 12. f.
 elemosina 17. a.
 elemosina 32. f.
 elephantes 49. a.
 elephanti ad curas
 triumphandi 204. f.
 de Eupendo impera-
 tore & patriarcha.
 281. h.
 Celus 166. h.
 Elia fl. 166. h.
 elyfi campi 14. e.
 eloquentia studia quid
 eo in hanc redur-
 ta 146. e. f. g. h.
 147. a. b.
 Emanuel imperator.
 181. a.
 emanuel Chrysolari.
 146. f.
 emanior 136. g.
 emonia 157. b.
 emporium 106. h.
 encombomara 195. e.
 enolia fl. 298. h.
 epaphras exercitus.
 119. c.
 epheppium 115. b. g.
 Epitanius 165. a.
 epus 164. g.
 epistola Adriani 12. h.
 epistoma argentea.
 115. d.
 eporedia 361. a.
 epulonum septemviri
 33. b. c.
 epulonum septemviri
 quantae fuerint au-
 toritates 33. d.
 epulonum sepulcrum
 31. d. legata 31. a.
 epulonum ad sepul-
 crum 35. b. 44. c. f.
 equi caput panibus re-
 dimunt solium 18. c.
 equorum usus 199. b.
 equulum 174. b. c.
 175. h. c. 381. d. Va-
 gari depopulantur
 177. a.
 equitantes 114. e.
 equi equus de publi-
 co 119. c.
 equitium 411. a.
 equitua 16. c.
 era fl. 306. h.
 eracea 170. e. desert
 ora 170. h.
 eracia 175. b.
 Erasmi martyris reli-
 quiae 117. h.
 ergastulum 94. h.
 eridanus 160. g.
 erro 115. g.
 Eronia 401. a.
 esodum argenteum.
 180. g.
 esnostia 117. e.
 est 117. c.
 Etruria 199. d.
 etrusci

flexumina 111.3	Forculus 13.b	Franciscus Arenus-	fucinus fl. 110.b
Formalum 405.b	Forcum 419.b	109.2	fucinus lacus 111.f
Flora 111.b. 112.g	Formicum 408.b	Franciscus Barbadi-	111.2
Flora campus 112.g	Formigarium 171.6	cus 171.b	fugula 117.d
Flordia 112.g. 111.f	Formigo 116.1.g	Franciscus Barbarus.	fulgineum 112.2
Florent 112.2	Formigola 160.b	179.b. 174.d	M. Fulvius triumphus.
Florentia 102.d. qui-	Formium 116.c	Franciscus Casmagno-	107.d
do initium habuer-	Formicula lera 11.d	la 179.g	fumone 111.2
it 104.c. nunquid	Formicula qua inhe-	Franciscus Gonzaga-	fundani 117.6
delicta dicitur duo	tueri 114.f	111.2	fundum via 111.f
bus incendit quib-	Formicolum 119.b	Franciscus Fianus 111.	fundi 119.d
do autem ibi f. glo-	Formisium 401.b	111.2. Foicharus 171.d	fundi instrumenta 110.
ria quando in astra	de Furnibus 119.2	Franciscus Fianus.	fundus 117.2
bit. qua libi urbes	Formosum 118.c	111.2	funebria 117.g
habere 114.g	Formis 114.2	Franciscus Petrarca.	funebria apud Ro-
Florentia Carolus M.	Formicus fl. 421.d	114.1. 114.2. 1147.d	manas magnificen-
bis palatia celebra-	Formia 114.1	Franciscus Philadelphus.	ta 47.2.b.c.d
uit 114.c. curia	Formia ex agro alia	119.d. 1147.b	funeraria laudationes
marmorea quando	116.f. barbata 11.g.	Franciscus Piccininus	40.g
excavata 104.f. S.	105.b	119.d. 119.c	funeria Romanorum
Mansi bibliotheca	Formia primogenia	Franciscus Sioria 117.	ponnificatus 41.d.
ibi h. Formica mar-	Formica 110	Franciscus Zabarella	in Funeribus forum
morica collina 105.	Formine urbis tem-	111.2	bonos & odoris
a. collina celebra-	pium 10.2	S. Francisci ecclesia.	torum 41.b
ritum 114.h	Formis templi 117.	172.h	in Funeribus gladio
Florentinorum cala-	d. 11.f	Francisci frater locus	rum munus 40.g
mitus 101.c. S. Sen-	Fortianus pariter	111.g	feracum 114.4
atus cades 107.d	Veneri 170.h	B. Francisci obsequium	ferax 119.2
Flutentola 112.g	Fortianus pariter	111.2	ferax 119.2
111.2	Gradentia 175.b	Francisci Penarcha pra-	ferax 119.2
Florentinum 114.b	Facinus 111.d	dium 111.2. fer-	ferax 119.2
Florianus 110.b	Foculi 111.b	pulcrum ibid.	ferax 119.2
L. Florus 119.d	Forculum 111.1. 401.1	Franciscus 111.2	ferax 119.2
Fluonia 114.2	Fusti Augusti 112.	Francisci dades 111.2	ferax 119.2
Flux 171.2	Forum boarium 111.	Franciscus 111.2	ferax 119.2
Flumicellus 119.2	Forum appi 119.2	Franciscus 111.2	ferax 119.2
Flumaneum 119.4	Forum brancianorum.	Francisci 117.d. 111.2.	ferax 119.2
Fusus 115.b. c. 110.b	115.b	eorum sedes hor-	ferax 119.2
fering. propinquus	Forum castrorum 111.1	rendum ibid. 111.2	ferax 119.2
osculi ut dicitur cur	Forum Corneli 111.1	ferax 115.b	ferax 119.2
sinistram 74.g	Forosilvium 111.2	ferax 115.b	ferax 119.2
formine. Formosus do-	Forum alium 111.2	ferax 115.b	ferax 119.2
rum cur obse-	Forum alium 111.2	ferax 115.b	ferax 119.2
unt 119.2	Forum alium 111.2	ferax 115.b	ferax 119.2
formis. Roma vniu-	Forum alium 111.2	ferax 115.b	ferax 119.2
versitatis 174.g	Forum alium 111.2	ferax 115.b	ferax 119.2
formis 111.2	Forum alium 111.2	ferax 115.b	ferax 119.2
Focaria 112.g	Forum alium 111.2	ferax 115.b	ferax 119.2
Fodina 179.2	Forum alium 111.2	ferax 115.b	ferax 119.2
Folia fl. 115.b. c	Forum alium 111.2	ferax 115.b	ferax 119.2
Folia in lapides duc-	Forum alium 111.2	ferax 115.b	ferax 119.2
tere 419.2	Forum alium 111.2	ferax 115.b	ferax 119.2
Font aquae acidulae.	Forum alium 111.2	ferax 115.b	ferax 119.2
411.f	Forum alium 111.2	ferax 115.b	ferax 119.2
Font magnus 116.g	Forum alium 111.2	ferax 115.b	ferax 119.2
Font exundans 111.2	Forum alium 111.2	ferax 115.b	ferax 119.2
Fibra copiosa 419.2	Forum alium 111.2	ferax 115.b	ferax 119.2
Footana 401.2	Forum alium 111.2	ferax 115.b	ferax 119.2
foras 112.2	Forum alium 111.2	ferax 115.b	ferax 119.2
Forcella 115.b	Forum alium 111.2	ferax 115.b	ferax 119.2

AC ILLVIT. INDEX.

[illegible][illegible]

Italia clades fentit iur
audire 277.b. or
lim quos homines
milia sola armati,
299.a. illudam
299.b. reges balos
quando habuerat.
279.d
italicorides que Gol
la priuilegiu Ro
mano hodie sub
dne i. f. mediet
24. p. g. s. amiguo
dne 221. f. omibz
tus 311.d. 312. e. f.
urbes om lepru
gritit, hanc 284.
291.g. latuato.
311. g. h
italicorones seu pro
uincia 292.d. no
minu rano 294. c
dratio 295.b. c. ca
lonuies 349.b. d
longuato, hanc
ambus 294. f. fu
men 312. f
italic & Rome prai
mefectiois locus.
249.b. annu infe
luciano 271. d.
372.e. inque ut
monu 316.g. du
ma oppell 377.d.
campell folu a
marnu 407.d
in hahem dilauiam
prafuo 293. a
natorum calenien.
274. g
iuratu fecuram
nuncupari 21. h
erum 217. d
iube domine bene di
cre 28. g
iudex in x. iuratu
ad dila 271. a
iudex ptingit pte
na quomodo de
derit 273. a
iudex Romanu exo
6 271. f
iudicorum lex in ma
pho Vicipham Ro
maportu 211. c
iudicia publica 211. a
paula dila b. non
capula dila
iudicia conuena
la dila

AC TELLV ET, INDEX.

[illegible]

M	maiores 165.c	marchia Tarulina fi-	marrucini 112.h.197
Accedente tri-	maiorum 169.c	na 174.8	marci 122.f
buni impo-	maia unde 174.c	marchia Anconitane	martha 110.f
lunt 69.b	malicia Cansus	finis 141.b	martha d. 102.f
macetate 119.d.141	118.g	marchio Borius 111	marialis porta 111.a
maculiforma 141.h	malaciarum patria	marchionis nominis	marialis Lani 12.f
macula 411.d	141.c	sano 175.a	marianus 141.h
machum 163.b	malconfegium 181.a	marcus Lippoman-	marianus Confiant
macra d. 199.c	Maldula 147.c	nus 173.b	oop. imperator
macra & Tyberis am-	malicentum 404.g	S. Marcus angelum	174.c
nes quantum inter	maligrum 101.a	ubi scriptum 185.c	marinengum 142.h
le distent 199.d	malicinium 181.b	marci Anconij insens	marini pont. patria
macrinus 149.d	mallianum 107.h	112.f	111.h
macrobius 167.d	121.h.111.d	marci Barbi Venet ed	S. Marini op. 117.a
macula 194.g	maluaria cadit 181.e	mendano 44.g.h	S. Marini op. 168.f
madetrum 181.c	mamme 176.h	marci euangelista cor	S. Marini spli 149.d
madetrum 181.d	manina 127.a	pua Venetus dela-	S. Marini monasterii
madruum 181.c	manolus pont 117.a	di 174.c una eccle-	199.a
magnum 165.e	manusius 101.e	sa Veneti quido	manus cipus 11.b
magdalenum 419.b	manuola 199.b	edificari corpa 174	marus campatus ti-
magice uanaris 18.c	C. Maninus 17.a	e. ubi possum 174	rocutt exercitus
magpam anem homi-	manopis 105.g	b. 111.d	nem edibus 111.h
nes qui docuerunt	mandela 114.f	S. Marci mano euige-	maia 107.b.134.d.
4.f	mandellum 165.b	hom scriptum ve-	155.d
magister equit 16.h	manducis rignis 11.b	neq. uera 184.d	maistrabaria 116.h
de Magistro pecoris	manduci lerman 115.c	marcomama 111.c	maistina 114.c
189.d	manca 11.d	marcomum 405.c	maistius mont 401.f
magistri 114.a	manfredus rex 192.h.	marcomouli 401.b	maidia 199.b
magistrare 114.a	193.f	matconum 116.f	maisonum 199.b
magistratus in leges	mangones 110.g	margante 101.a	maistinus Vidyphus
tu 181.h	manipulus 111.b	S. Margante ecclesia	141.b
magistratus 114.a	maius Torquatus	171.c	maistinus Scallger do-
magistratus minores	117.a	S. Maria in Laureis	mine habet quido
150.d	C. Maritus primus di-	119.c	denabauis 101.d
magistratum peniti-	ctore e plebe 14.g	S. Maria a Balneis	maistinus 401.a
bis maximum adu-	C. Manij de Galis ui-	144.f	maistina 199.a
erentum compe-	omphus 101.e.f	S. Maria in rotundo	maistifamilia 101.
strum paucitate	manus 165.h	145.c	maistura 101.c
fuisse 76.e	manus quando diru-	S. Maria 161.c	maistura magna 105
tu magistratum peti-	ti 171.c	maria 406.e.f	maistura Bellenus
tionibus humilia-	manus calamitatis	marida d. 141.a	179.c
re supplicia profe-	181.a	marhanum 419.b	maibet 145
re 76.f	manurna 11.d	marina 101.d	maibetia 111.g
tu Magistratum peti-	manibus 141.g	marin 118.g.114	maibetianci a Tyber
tionibus corrup-	manu porrigere 11.d	marus 146.g	no expulsi 115
te 10.g	manuifilio 165.h	marus faber 71.g	maibetum 401.b
tu magistratibus decla-	manupledum 197.a	C. Marus 114.g.114	maibetibus 60.f
randis modus 10.f	mapheus Veggus	marus filius 146.h	maibet apostoli epe-
magistratibus nocent	163.a	maibetij Prignesse ob-	pus 111.d
um pona 111.f	maran 171.h.184.h	maibet interius 147.a	maibetis 161.a.154
magnum 111.d	M. Marcello coaso	maris olla disperit 145	maibetis terra qua in
magnum ulis inu-	101.a	Marhanum 419.g	Petri paritumio
tu 410.g	marcharia 161.a	marior Lutulum.	Gregorio pont. de-
magorum miracula a	Marchia Tarulina	Tiberiati 107.d	dastrum 101.f
demonibus 165.a	174.f	mariora Leguina	maistura pbea cil
maia 11.c	marchia Firmata 111	101.a.b	parebus permittit 101
mailla 197.a	marchia Anconitana	mariora 101.a	maistumio uno cen-
maientia 115.a	111.b	mariora 111.a	teu cum corpa
maiolon 141.a	Marchia Tarulina fi-	mariora 144.f	effertum 101.h
maiolacum 165.b	na 111.d	marior 149.a	maistumio 101.f

mirandula	357.a	monabrigium	365.b	monitaxorum	343.h	morem	366.f.368.d
mirardella	336.h	monacatus	354.e	monitauis	342.h	morem fl.	391.g
miriola	373.c	142.g.405.h	monipulus	306.h	mosanum	384.h	
mirumilones	30.h	monkarolus	303.d	montrum	29.c	moscum	384.d
miruna	373.c	monkafellus	350.e	monfuchus	352.b	moftarda	347.d
milla fl.	317.a	monkanus	303.d	mons uidor	341.c	mothonacum qui	ec
milienus mons	414.b	monkafurius	319.d	monfurius	345.h	cupauerit	379.c
milietatum	399.b	moderogonius	343	monilini	319.d	moralla	394.b
malio	142.h	monclarus	361.d	monardinus	342.h	moysit de Romanis	
milioni genera	142	monclapius	342.h	monagnana	379.a	scriptum	558
milfon	41	monedolus	315.g	monaquidus	401.h	S.Moyfis ecclesia	370
mirra	7.a	monedonius	400.e	monella	405.a	mozanica	383.c
mirra	196.g	monedraconis	407.b	monedracem qui d		mufta factio	310.g
mitridates à Lucullo		mons excitus	356.f	monedracem qui d		magellum	305.b
legatus	148.e	monifco	336.f.340	rectit	373.c	mager	17.d
mitridates com Ro-		h.356.e.412.h		monicellum	340.f	malum	399.d
mann bellu	146.f	monifalconus	404.a	monicellum	339.c	mukra	349.d
modolanum	356.g	monilaborus	315.d	moniculeres	377.a	malitias à Venetis de	
modoris	364.e	monifalcori	310.g	monionum	301.a	moi	210.b
de Modestia	311.d	monifridus	399.c	monitronum	143.a	mulieri nihil decet	
mola	14.f	moniflorus	345.h	monitronum		us pudicus	193.c
molendena	373.d	moniflorum	342.h	monitronum		mulieres caput	300
molinaris	404.e	moniflorinus	311.c	378.f		perio faciedit	14.g
molitor	181.a	340.g		monitronum	319.c	mulieres recipere ner	
molitina	394.e	monifredus	404.f	monitronum fl.	347.c	quoniam ad ip	
molo Ciceronis	pre-	moniffulus	405.a	monitronum	314.f	lanonis Lucina no	
ceptor	93.h	monifgargus à Sara		monitronum	394.b.395.h	nobant	23.b
monafium	364.f	cnis occupatus		monumentum	41.g	mulieres ne aperto	
monafterium	315.d	277.b		quid.h		fenitcapit	37.d
monbrunus	319.b	monifridolus	342.h	monbengam	364.b	mulieres quater ad	
moncalcrum	380.e	monifgimilinus	342.h	monium	341.a	pupillum tendit	
mondanum	341.h	monifgualbus	395.b	de Moribus fingulari		201.b	
mondanum	337.a	moniflapius	399.b	urbium & genium		de Mulierum ornatu	
mondofum	317.a	moniflo	311.c	Ciceronis opinio		196.f	
monera lunonis adis		moniflopus	305.d	165.d		mulieribus honores	
39.d		305.c.306.h		monifpus	395.b	pro uirtute	194.d
monestrum, numero		moniflurus	342.g	monia	361.f	in Mulieres uelanas	
rum, pdderum uo-		moniflatus	342.h	monitronum	411.c	punito habus	194
cabala 111.d.112.e		moniflatus	405.b	monitronum	339.d.394.g	mulinum	395.h
moniflatus	395.d	moniflatus	340.h	395.b		mulo	181.a
moniflatus portus nunc		monifliger	301.d.333	monaria	365.h	multis ufos antiquos	
Monachus	196.h	c.399.b.400.e		monitronum cur laud-		ad uellicula non er	
monik	196.h	401.h		ut	39.a	quis	201.a
monilia	299.a	monifhocem	341.a	in Mortuorum foribus		mulus	172.e.301.d
monioctus	381.e	moniflaginus	394.h	capitellus	39.b	mula	94.g
monioctus portus	396	monifpartolus	306.h	monitronum laudes	40	mundum genies ter	
monipianum	361.f	monifponghinus		monitronum animab. &		manno parere quo	
monifabbas	335.d	309.b		uifit animis quid		modo parricini	41
monifalunus	307.b	monifapulus	306.h	genies accidere		d.44.e	
monifalus	301.f.341.a	monifocandus	315.a	crediderit	44.f	munera personalia	
monifalcone	318.g	monifrubet	399.b	monitronum oculi claud-		66.f	
monifamita	310.e	monifrubianus	340.h	baniur	39.a	municipales	66.f
mons aureus quadra		moniflancus	339.c	monitronum lugentes pel		municipes	66.f
ut	209.d	moniflanguis	411.c	lex infidebant	39.c	municipium	66
monifbarocius	312.e	moniflanculus	403.d	monitronum in urbis		municipium unum	
monifbellus	378.h	moniflatus	342.h	non licuit fepteli		quodq. uellicul	
mons Robus	368.g	moniflatus	395.d	40.f		habuile	307.d
monifoddi	337.b	mons S. Ieanus	332.c	in Mortuorum mulier-		mundo	301.d
monifobus	313.c	mons S. Maris	341.a	bus lugendis uelut		mulis corona	142.h
monifbradon	341.b	moniflatus	395.d	alba	39.c	menio fl.	305.b

- mures quid sit 38.g
 mures 32.g
 muranarum patitur
 rum origo 38.g
 muriculi familia uni
 de occidenda 190.c
 34.g
 murex 195.d
 muriculi 364.f
 muriculus lina
 34.g
 mures in aquis 335.f
 muriculi poeta 364.g
 muriculus linae 32.g
 muriculus f. 405.b
 muriculi 332.c
 muriculi 383.a
 muriculus 377.b
 murgus 384.c.f
 murina 348.h
 muriana 304.g
 murina 345.c
 muriculus 345.c
 murina 345.g
 murina regione uici
 de, liberis Lannas
 quidam primum ui
 derent 2.f
 Q. Murus Scamela au
 got interdictus 24.f
 mylepotanum 255.b
 myronem 301.b
 myrtilus 353.d
 myrtine 279.c
 N
 NArch. 321.b.c
 nar 321.b
 narbonensis Gal
 laciae Romana pro
 uincia la appellata
 67.d
 narbonensibus 60.g
 narria 322.b. 323.a
 narria habum quidam
 ingressus la 274.f
 narria 369.c
 narritum 373.b
 narria Narum iui
 agrom sit uicinis
 383.c
 narria cernea 140.h
 narria praefectus in mo
 te Cato 40.d
 narria more fabrilis
 324.f
 narria deum rulum
 amphoratum 145.a
 narria cum fabris di
 finita 385.d
 narria fabrilis mola
 mahenditatio 225.c
 nauis uocabula 144
 de Nauium gratia
 145.b
 nauium 277.b
 nauipori f. edia 387
 nazanum 359.c
 napia 476.f.g.h
 477.a.b.c
 narene 383.b
 natiui dies 334.c
 nefium 364.c
 nembricatus 362.b
 nemorensis lacus 30.c
 325.c
 nemus 385.c.d
 nenia 32.g. 32.c
 nepotum 311.d
 neptunium 314.f
 neretum 394.h
 nero 315.d
 nero materna specie
 agnatus 44.c
 nerenti flagra nefas
 da 386.h
 nerentis impia crudeli
 tas 415.a
 nerua 349.b
 neruum 298.g
 nerula 334.g
 neruosa abbas 285.c
 nero 300.h
 niera 235.g
 nicotum imp. iuxta
 & Pipinum per co
 sinatur 275.d
 nicophorus imp. 277
 niceta patris cum Pi
 pino inducia 275.c
 niculum 305.c
 S. Nicolaus 339.d
 nicolaus 2. pte. 307.d
 nicolaus 1. pte. 341.d
 nicolaus Vellus 3.
 poet. 290.c
 nicolaus Albergens
 321.h
 nicolaus Aflus 325.b
 nicolaus Barbus
 374.c
 nicolaus Canalis
 374.c
 nicolaus Ceba 298.g
 nicolaus Eilenia
 324.h
 nicolaus Faba 323.a
 nicolaus Forcellia
 329.a
 nicolaus Haffus
 347.d
 nicolaus Marcius
 339.b
 nicolaus Nicolai 304.g
 nicolaus Petrus
 327.b
 nicolaus Piccinus
 309.d. 329.c
 nicolaus Piccinus
 obitu f. pte. 329.c
 329.a. 329.c
 nicolaus Vellus
 325.g
 S. Nicolaus montanum
 372.g
 magis Nicolaus corpus
 372.g
 nicolaus pte. crucifigna
 torum in Afiam ex
 pedio 230.g
 nicolaus de Casa com
 mendata 34.f
 nili 322.f
 nili aqua dulcis 175.b
 nodatus 32.h
 nola 319.c
 nomennum 311.d
 nomenclator 322.c
 norbanus 342.h
 normanni Sicilia re
 ges 321.c
 normanni in Sicilia
 quindiu regnauit
 323.d
 normannorum pruden
 tia 320.c
 normannorum in A
 puliam aduenit
 329.c
 normannorum de Cöf.
 imperatore uictor
 329.d
 normannorum gella
 329.f.g
 normannorum mode
 stia 321.b
 normannorum guber
 nationis sedes 327
 nouale 322.c
 nouacula 321.b
 nouamillam 378.h
 nouaria 364.c
 nox 62
 noxia 34.g
 noxia 34.g
 noxia 329.a. 320.c
 noxia 374.c
 noxia spargens 31.d
 noxiarum 321.f
 noxiarum 374.c
 noxia Pompeius reli
 gionis aulex 30.g
 numia 374.f
 nume opinio de deo
 31.b
 humenianus pons
 327.a
 numia 32.f
 numianus 300.123
 numia f. 311.c. 315
 in Numidia prouin
 cia colonia Roma
 na 325.b
 numus 322.f
 numus denarij aurum
 puri decima 307.c
 numi argenti quod o
 poe prouidit 60
 mundici 322
 post Nuptias quid sit
 21 folium li 324.g
 in Nuptijs confecti
 nes 300.h
 in Nuptijs quinq. fa
 cta 301.c
 nura 328.f
 nura 301.d
 nura 321.a
 nurni 321.b
 nufus 405.a
 numidia 322.c. 327
 nymphus f. 329.d
 O
 Obitum dux
 320.h
 obitus de Oro
 30 367.c
 oblationes 324
 oblatuocera 302.h
 obolus 322.f
 obolus 322.g
 oblationes publica 28
 oblationes alie 28
 obolus 322.d
 oblationis cornu
 340.h
 oclorum 321.d
 ocha 321.f
 ocheta 400.f
 ocha 324.d
 oculum 323.a
 oclorum Augustus
 291.b
 oclorum 329.d
 oclorum 329.b
 oculi domini impu
 pus agrum 309.d
 oclorum Boarghe dux
 320.c
 oclorum Columen op
 idum 324.a
 oclorum

AC. ILLUSTR. INDEX.

[illegible]

[illegible]

benec de Saturnali	serpilla fl.	403.d	Storiorum familiaro	chorum fardeta ibi
bus scripta 17.a	sermedum	316.h	rigo 149.a	solignatum 118.e
inibus hancora habi	sermionum	361.c	Sibylla castrata 341.a	solitatus 139.c
n 164.e	sernum	399.d	sioida 367.d	solitaurilia quid 17.e
conius fl.	serpenies apud Phoe		sioida à Saracenis & à	solitones 31.h
340.h	nices colabantur.		Mauris uallata 174	solimimum 319.a
ennobium 344.f	e. g. h		h. 276.e	solonum 361.d
enogalia limora 139.	serpenies nauti Phg		siolus regnum quam	solitici 382.g
Senogulia 117.a	nices cur deuinam		do primo consilia	solam 400.h. diru
enologum 164.f	esse dixerint 6.g		rum 277.d	ta 401.a
emdia quomodo to	incantatio 112.g		siolus 112.h	solalle 317.c. 342.e
garetur 31.d	serpitum 405.a		siolus Dentati uirtu	solbedulum 330.h
et dissectione 14.f	seria 335.g. 391.d		us militaria premia	solregium 164.f
in decemum pedib.	seriacapriola 421.d		140.h	solus occensus 14.h
are qui dicbantur.	serionum 311.a		siolast. 157.a	solino iudicum 109.c
31.b.c.d	seriorius 147.c		siolibus sacra loca à	solus genus antiqui
serina 337.b	seruana 340.f		quibus erecta 19.d	simum 29.d
serinus 12.c. flu.	serule bellum 147.d		siolus Soldanum quid	solus attenuata 29.d
337.b	serulianum 340.h		do ceperit 290.f	Virgiliana 29.c
serinus fl.	serulianus 147.d		siolus Tigulliorum.	duo genera 29.d
serulendi calpora du	serui quomodo liberi		299.a	soliana 111.d
plex mox 19.d	serent 306.e		siolus ibid.	solimbergum 116.f
serpinum 405.c	serui à M. Crasso deho		siolus Peruliorum	spatum ut captum.
serpentinatus 400.b	si 141.e. uiri		128.h	379.c
serpente 333.d	entes 140.h. 107		signa bellica 124.h	spectacula unde 48.h
serpente 112.h	pari 181.d		sioliana 111.a	spectacula Domitiani
serpente maria 169.a	seruorum dies festus.		signa 305.c. 311.c	49.g. Caligule 50.e
312.g	95.c. fides in do		siolus 7.a	Tin Vespasiani 100.f
S. Sepulchri burgus.	minos 95.c. co		siolus 311.c. 420.g	Claudi 100.e. E. A
111.g	gnomina à domi		siolus 112.f	drini 51.a
de Sepulchris 42.g	nia 164.f		siolus fl. 313.b. ora	spectaculorum gene
sepulchrorum sanctitas	in Patavinis fide		tor 365.e	ta ex Calistodoro
42.h	tas 391.a.b		Simon Latus 395.a	sumpta 61.c
sepulchre publicè, ob	ex Seruis periculosi in		siolus d	de Spectaculis à Caffè
propter qui fere	dominos qui fere		311.d	re dictatore edina.
runt 31.h	runt 95.c. diuisi		siolus d	49.c. ab Augusto
sepulchre locus apud	qui sint effecti 95.a		siolus d	edina 49.d
Atheniensis 40.f	in Seruis proteruis		siolus d	specularia 182.c
seraphici Francisci re	animaduertendum		siolus d	ad Speculam à Roma
liquor 329.b	95.d		siolus d	ma que facta sint.
seraphinus iuricon	seruos priuatum & pu		siolus d	38.e
lucus 336.e	blicè periculosos.		siolus d	spedia 399.d
serapim qui coluerunt	96.e		siolus d	spelum 319.b
8.h	seranna 368.g		siolus d	spemta 317.d
seras 103.d. 142.h.	seila 400.h		siolus d	spemum 318.f
114.f	sesterium Articu 112.		siolus d	spemberg 316.f. 317.g
seras 319.f. 140.e.	sema 318.h		siolus d	spem 318.f. 319.b
419.d. 375.b	sema fl. 309.d		siolus d	spem 318.f. 319.b
seras fl. 301.b. 303.h	seuere monasterium.		siolus d	spem 318.f. 319.b
serum 404.g	301.b		siolus d	spem 318.f. 319.b
serum 312.f	seuerus 149.d		siolus d	spem 318.f. 319.b
serum 60.f	seuerus mons 311.c		siolus d	spem 318.f. 319.b
L. Seruus Cassius.	seuerus Apher 114.g		siolus d	spem 318.f. 319.b
143.h	seuerus imp. 69.a		siolus d	spem 318.f. 319.b
Seruius Oras 171.d	S. Seueri ecclesia 171.a		siolus d	spem 318.f. 319.b
seru 164.f	seuerus 112.h		siolus d	spem 318.f. 319.b
seruam 361.h	seuerus monasterium.		siolus d	spem 318.f. 319.b
seuans uallu 362.h	342.h		siolus d	spem 318.f. 319.b
serum 361.c	seuam 365.h		siolus d	spem 318.f. 319.b
seuans fl. 362.h	secula 312.h		siolus d	spem 318.f. 319.b

AC. ILLVIT. INDEX.

[illegible]

AD SANCTISS. PA- TREM ET DOMINVM. PIVM

II. PONT. MAX. BLONDI FLAVII FORLII-
uensis in triumphantis Romae Libros, episto-
la dedicatoria.

Quotquot haecenus scriptores & uates opera sua principibus inscripse-
runt solum beatissime pater qualiter: ut ab illorum potentia & ma-
gnitudine laboribus suis apud omnes auctoritatem: & ab inuidis totel-
lam munimentis pararent: prudenter id quidem: quando ita uereri cō-
suetudine fieri uidemus: ut in omni re: sed in literaria in primis minus
uulgo cognita: quod princeps probat, gratius habet, ceteri etiam lau-
dem, captant, norantur. Ego autem & si meae Triumphantis Romae multarum lucubra-
tionum operi, tuo nomini dicato, tibi inscripto, auctoritatem à tuo pontificatu: à tuoq;
potentia protectione non renuo: aliud tamen & quero & expecto, quod plurimi sum
facturus. Eo patet sanctissime post Leonem utrumq; primus & secundum pontifices
Romanos dicendi & scribendi ornata polles, ut quales post illorum tempora nō uidit
ecclesia, apostolica deuoto literas Romano principiati Romana dignitate dignas iam
tantū orbi Christianus accipiat: quōq; ad tui ueniunt conspectū oratores & omnium
gentium nationum, ubi ubi uiri praestantiores: sedere in Petri sede uicarium lesu Chri-
sti intelligant, orationis uerborum & sententiarum dignitate ac grauitate ostendentes,
se unum esse cuius eloquentia, omniam maximam atque in ueris pontificij amplitudi-
nem. Si itaq; meum opus accipis, & probasse uideris: abesse non poterit, quin à tam elo-
quente laudari summo pontifice, laudandum quoq; ceteri omnes existiment. Qua fiet
C

laudum confectio nō uerebor facere editione multis hoc tēpore, ut mea fert opinio, pro-
sutura. Exciti enim à te ingētes Italiae, Galliarū, Hispaniarum, & Germaniae populi in
magis praeclearij expeditionē, quam paras in Turcos, Graeciam, Constantinopolim,
Mellius dura & crudeli tyrannide premētes, nonnulla in ipso opere edocebuntur, ali-
quando alia simili in rerum difficultate gesta, ut ipsa praefectorum uirtutis imitatio gene-
rosis quibuscq; animis sit ad rem expellendam stimulos adiutura. Tunc interea dum priusq;
urbis Romae triumphos lectitabis: clarissimū quē Pio tibi optimus plenissimūq; Deus
uoluit ex delectis, inanis Turcorū opibus, ex liberataq; primum omnium Europa, post
Hierosolyma & terra illi adiacente sancta daturus est triumphū expectabis breui, ut au-
gures & confido, cum summo applausu summa omnium gloria ducendum. Vale.

BLONDI FLAVII FORLIVIENSIS IN ROMAE TRIUMPHANTIS
LIBROS PROOEMIUM.

Adenti uirtute praestantiq; ingenio ferme omnes, quos de gestis
rebus, deq; ceteris mortalium uitae partibus Latine scribēdi libido
cepit: ut ad urbem sese uertērent, gentemq; Romanam factum ui-
demus, probabili id certe ac necessaria ratione. ea enim fuit ciuitas,
ut Cicero inquit, ex nationum conuentu instituta, quē propter ui-
tutem omnibus nationibus imperauit: peculiaris cubis sēdē digni-
tatis, ut re ges, ut nationes exterae, ut gentes ultima non minus tam
amauerint quam timuerint: quae firmissimum uel ex ratione habuit

imperium, quod eo obediētes gaui sunt, Romanis magistratibus sua consilia, sua su-
dia in maiori ex parte conferentibus, ut hi, qui in eorum imperio erant quā beatif-
simi essent. Quia ratione Cicero ipse non indignē eam urbem terrarum orbis, atque om-
nium gētiū arcem appellauit: & Plinius proptē scripsit, Romam terrarum commerc-
cio patētem undique: & tanquam ad mortales adiuuandos natam esse, quod imperij
maiestati orbi terrarum communicata societas fēlīx pacis: omniumq; etiam quae prius
occulta fuerant promissus usus sit effecta. Romani enim maximam orbis partem suae
substantiam

Blondus.

A

subactam Iasion ita pacauerunt, cultumq; bonis morib; & artibus reddiderunt, ut dissim-
 ilia mari montibusq; & fluminibus separatæ gentes, ac lingua literaturaq; differentes
 populi per Latinæ linguæ communionem, perq; communes omnibus Romanos magis
 itatus una eademq; ciuitas sint effecti. quod quidem maximum humani generis bene-
 ficiū Dri potius quàm hominū opus fuisse uidetur: licetq; dicere & Cicero de respon-
 sis differens, inquit, debere qui deos esse intellexerint etiam intelligere: eorum numine
 hoc tantum imperium esse natum & uictum & retentū. Nam ut ab Italia incipiam: Ro-
 ma annis iam trecentis condita Hetrusci Romaniq; silua intercedite Cimina nunc Vi-
 terbio imminente, paulo plus minus triginta milibus ab urbe distante, nullum inter se
 cōmercium habuerunt. Linius enim Patavinus sic habet in nono. Silua erat Cimina ma-
 gis tam insula atq; horrenda quàm nuper fuere Germanici salus. nullus ad eam diem ne
 mercatorū quidem addita ea intrare aut ferre, quicquam præter ducem ipsum audebat.
 Et proximos Romæ ad tertium lapidem Sabinos lingua, moribus & instituta differen-
 tes a Romanis fuisse, eodem docent cōstat: qui pariter ostendit: circa Mutinam Bonon-
 iensiq; & proximæ loca nunc totius Italie amoenissima siluas omnia obtinuisse, remo-
 tiiores uerò ab urbe regiones Campaniæ, Lucantiæ, Appuliæ, Calabroæ & Brutioæ, ma-
 iori ex parte Græciæ subditas, nec Latinis nec Sabinis: neq; etiā Etruscis per linguarum
 diuersitatē satis cōmunicasse nulli dubium uideri credimus: cum ceteræ omnes præsen-
 tis Italiciæ regiones, quæ ultra Bononiæ & Mutinam sunt, Roma ab initio crescente Gal-
 loru fuerint: quam gentē autor est in cōmentarijs C. Cæsar priusq; Romano subiectur
 imperio, nullas scituas aut uidisse literas: nisi quas Græci aduenæ pro misculo habid
 uel pauculas ostendissent: pariter hæc de Hispanis pariter de Britannijs nūc Anglis, pariter
 de omnib; Germanicis asserere. Hæc uerò omnes maximas præclarissimasq; totius
 Europæ gētes: Romani literis moribusq; & omni uirtutū munere ita cultas reddidere,
 ut nullis post Italiæ dignitate & gloria nuncq; pollea cesserint. Et omnis Aphrica Roma
 no subdita populo, per quingentos ferme annos literis moribusq; Romanis effloruit,
 adeo ut per tēpora beati Aurelij Augustini gēte Aphri, cōcilia ecclesiæ ibi habita ab o-
 ctingentis episcopis literas edoctis Latinas celebrata fuerint. Nec minus Asia q; Aphri
 ea Romanis literis morib; institutisq; ornata atq; pacata fuit: adeo ut plures in ea uiros
 uirtutū fama celebres quingēti Romanorū ditionis anni genuerint: q; omnibus, quos
 prius æ cōdito orbe, aut postea à mille iam & centū annis, natos in ipsa aut nutritos fuis-
 se posset ostendere. Romanæ igit gētis & urbis laudes, Romanorū instituta & uitæ e-
 xemplarū itaq; magis q; extremæ gētis literis utentes Latinis haud secus q; parentū &
 progenitorū gesta & legū audire, & attentissima exaudire diligentius idoneos ad scri-
 bendum inuitare: ac impellere uideantur. Quæ nos adducti ratione: Romanorū inclina-
 tionis Imperij historia duobus iam & triginta libris digesta: urbis Romæ ædificia, tertio
 uolumine reddidimus instaurata: Italiciq; lacta prætorū noui urbi & locorū omni-
 um nominibus collatione, quantū octo libris fieri potuit illustrauimus: & demum senec-
 utis nostræ inerbis grato atq; honesto munere, cū ipso Cicertone in Legib; fungi uolui-
 mus, neq; passi sumus: si cut Varro De agricultura scripturus, sese nō passurū est profes-
 sus: Sibyllam solam ea quæ se uiuū & se demum mortuū prodesse hominib; cecnisse, &
 quando uidemus Cicertoni Planciu defendentē dicere: Marcū Catonem in Originibus
 scripsisse semper se præclarū ac magnificū putauisse: clarorum uiroꝝ atq; magnorū
 non minus oꝝ quàm negotij rationē extare oportere, operā hanc nostræ senectutis ma-
 gna illi & gratæ hominib; laudi præstabitur: quam ideo Cicero Murenā itē defendens
 esse dixit. Vnum hominē elaborare in ea scientia, quæ sit multis profutura, itaq; exēpl-
 mus tentare, si speculū, exemplar, imaginem, doctrinā omnis uirtutis & bene, sancte ac
 feliciter uiuēdi rationis, Urbem Romā florentem ac qualem beatus Aurelius Augusti-
 nus triumphanti uidere desiderauit: nostrorū hominū ingenio & doctrina ualentium,
 oculis & mentis subicere ac proponere poterimus. Idq; immensum opus quinq; parua
 distichis de tractabimus: ut quæ ad religionē spectare primū, quæ reip. administratio-
 nis fuerint secundam, tertiam militiæ disciplinam: mores uerò ac uitæ instituta quartū, &
 triumphū ipsius ratio, quintam obtineant locū. Præfati tamen hoc initio liberos de Ro-
 manorū gentiliūq; aliorū religionē, ea ratione ac intentione dicturos: ut deorū appel-
 lauonē

A latrones, cum temporum, ædium, phanorumq; uocabulis edocentes, simul loca urbis Romæ, in quibus ea fore ostendamus: inde ritum quos dii gētium, sicut Propheta inquit, demonia suis sacrificijs adhiberi iusserint, spurcitia, impietate atq; etiam maxima leuitate oſtenta, Christianæ religionis firmitudinem bonæ uoluntatis hominibus, gratiorem esse faciamus. Sed iam nostræ diuisionis executioni partium incumbamus.

FLORIDI FLAUII PORLIVIENSIS TRIUMPHANTIS ROMÆ
LIBER PRIMVS.

Religionem deorum culturam esse, Nonius Marcellus scribit. Eandem diuinarum rerum scientiam à Philosophis maioribusq; ceteris appellatam fuisse, Plutarchus in Pauli Æmilij uita est auctor: & Aulus Gellius M. Ciceronem dicit in Oratione de accusatore constituendo asserere, religio-
sa dici delicta maiestatis uenerationisq; plena: & Maſuriū Sabīnum

Religio.

uisse religiosum esse, id quod propter sanctitatem aliquam remouem ac sepositum sit à nobis, à relinquendo dictum. Scruulij Scipijus religiosum esse uoluit, propter sanctitatem aliquam à relegando appellatam, & Pompeius Teltus religiosior dicit, qui facienda à uitanda discernat. Qualis uero fuerit religio Romanorum, si hoc initio pallis, ut uiuas, uelis narrare per gemas, eorum potius fasutatem notare, quam celebris tam populi uirtutes, sicut proficemur, laudare uoluisse uidebimur: hinc dextimus paululum à proposito digrediendum, & gentium fama notissimarum, quæ ante conditam urbem Romanam fuerint, religio qualis erat ostendendum: quo pateat, prudētissimos tunc urbi ac reip. fundatores si traditis in tam necessaria re mores fecerint, magis quod nullam habuerint meliorem propositam miseratione prolequendos, quam quod talem acceperint religionem, culpandos esse. Ne etiam ignominia quæ à Romanis auertere cupimus notam, ceteris inuasis gentium populis, quorum plerisque constat ingenij, doctrina & boni uitæ ac morum insituta excelluisse, nonnulla religionis & Theologiæ gentilium rudimenta, partim ab ipsi gentibus, partim à doctissimo Christianæ religionis Theologo, Eusebio Paphlari relata altiuscule repetemus. Ex quibus id in primis multum sciendū apparebit, nullas fuisse Barbaras eorū gentes nullo uel moribus & uita efferatissimos populos, q. de deo nō bene senserint, & quod fuit cōsequēs, immortalitatem nō crediderint animarū. Cui sententiæ Cicero in Legibus cōcordat, animi esse ingenerati à deo aliter, ex quo uel agnatio nobis est cōsuetudo uel genus uel stirps appellari potest. nullum eorū gentē esse dicit, neq; tam immanis uetā, neq; tam ferā, quæ etiam si ignores qualiter habere deum deceat, tamen habendū nō sciat. Vnde idem De aruspiciū respōsis orationem habens sic inquit. Quis autem cum suspexerit in eorū deos esse nō sentiat, & ex qua tanta mente sunt, ut uitæ quicquam arte ulla ordine rerū ac uicissitudinis persci- qui possit, casu fieri poterit, tribuitq; eā uicem Cicero in Legib. huic opinioni, ut dicat illud bene didici à Pythagora doctissimo uiro, quia maxime & pietas & religio uerſentur in animis. Ideo nos rebus diuinis operā dare. Augustinus autē in Dei ciuitate, Platonico-
D dicit affirmare animas hominū demones esse, & ex hominibus fieri potare, Laras, si me- ritu boni sunt, Lemures, si mali seu Laras. Manes autē incertū utrū boni uel mali. Diuini ista itaq; insitum esse inquit Eusebius, non solum utile atq; cōducibile quid dei nomine si- gificatum, uerum etiam rerum omnium creatorem sic appellari, cum tamen uerbo ita omnes natura duce cōueniant, re autem creaturas pro creatore coluerunt, præter popu- lum unum aut admodū paucos, sicut uerissimis Hebræorū literis ostēditur: qui à rebus uisibilibus ad intelligibilia oculis mentis sancte reducetes nō creaturæ allici, sed ipsi etiam immati creati, cunctarumq; largitori bonorū, dei appellationem attribuerunt: ceteris uero omnes tenebris animos inuolati, ad tantam impietate deducti sunt, ut præcu- dam more honesti & cōducibile bonorumq; omnium supremū, uoluptate corporis ser- uantissimi. Quæ ratione eos qui genera uoluptati uel admoenerunt, uel auxerunt ampli- flexeruntq; hos quidem maleficos ac mortales uiros, quasi bonorū largiores, fidu- ciosos ac deos suos appellauerunt, plam huius nominis notionē, natura eis insitā ad eos transferetes quod bonorum inuētores putabant. Tantumq; ea mēris insitā ualuit, ut nec peccare se arbitrantur, nec erubescerēt diuinis bonoribus maleficos atq; potētes
Blondus. 2 2 propter

propter regna tunc primum cōstituta colere & admirant. Cumq; mores hominum legi-
 bus stabiliri non essent, nec supplicia peccatoribus imminerēt, adulteria, nefanda mari-
 monia, maribus creptam pudicitia, homicidia, parricidia, confecta scelere bella, quasi res
 pulcherrimē gestas, de suis attribuebāt. Et earum rerum memoriam posteris suis quasi
 pecuniam relinquere studebant. Alij postea sensim unorum mulierumq; mēbris, & in-
 experta rationis serarum natura, sanctissimū dei appellationem inquinavit, deoq; talia
 attribuerunt, quae si de hominū aliquo dicantur, legibus & cōsuetudine ciuitatū, gra-
 uissimo supplicio puniuntur. Alij argutiores doctrina habiti Theologi excogitarunt
 quodriparitā: quia Deum patre omnium atq; rege in primis locandū putarunt, deinde
 aliorū deorū multitudinē, cetero loco daemones, qui tenebrae appellātur. Daemones enim
 alios bonos, alios prauos arbitratī sunt. & bonis quidē regionem lunae atq; aeris, prauis
 uero infernae habitationis locum attribuerūt: quos Empedocles poenas peccatorū dare
 cōstituit, quoniam ether eos & pontus expellat, terra nullo modo suscipiat, sicq; ab alio
 in aliud depulsi elementū atrociter uexentur. Bonos uero daemones nō deos, sed deorū
 ministros et ratione dixerunt, quod oraculis praesent, & Magici homines artem docue-
 rint, per quā maleficiis hominibus ita diligerent, ut neq; recedere quidem possint cum
 uoluerint: quorū aliquos Pythagoras dixit nō spōse inuitatos, sed necessitate quādā car-
 minum impulsos accedere, alios quādā accedendi cōsuetudine, & maxime si natura bo-
 ni sunt facilius accedere, alios si negligentius quispiā in ea re se habuerit, cum inuati ad-
 uenerint, ut nocet aduini. His premillis ex quibus apparet, cupiuisse, & p uiribus que-
 simisse Barbaras etiā gentes aliquā dei creatoris sui notitiam habere, ad particulare sin-
 gulorū ex ipia Theologia & reliq;ia historiā ueniamus. Eruntq; primi Aegyptij, quos
 cōstat omnium primum cum in caelum oculos sustulissent, motum ordinem & quantita-
 tem coelestium admiratos, solem & lunam deos putasse: soli uero Osiris, id est, multo cultū,
 hanc lūdis tanquā praefecit, quoniam sempiterna praesens sit, nomina indidisse. Ritus uero
 qui his adhibebantur coelestis, caelus primo puriorū lūis uidetur, nullam habens admix-
 turā crudelitatis, quod nulla tunc licet postea sceleratū est, exdebantur animalia, nul-
 lus effundebatur in sacrificio sanguis innoxius, sed fruges terra, quibus ipsi uescerētur,
 offerbant, herbae enim integras quiddā cum radicibus & folijs ac fructibus samentes
 simul conerocabant ex qua tamēgatione exalationeq; ante dictis coelestibus libabant.
 Unde asserit Macrobius: Aegyptios Saturno & Serapi ampli extra urbes cōstituisse tē-
 pla, in quibus soli precudū sanguine immolabant, cum ceteris in ciuitate thure & pre-
 cibus in templis uerō ignem perpetuum tanquam dijs simillimū seruabant. Ab ea ex-
 halatione, quā Cistei thymiatin appellabāt, thysia quoq; est dicta, quod Latine sacrificiū
 appellamus. Paruo deinde post tempore alius adolendi modus per myrrhae, calix, croci,
 primitiarum oblationem inuentus est: cui foedissimus & crudelitatis plenus subiecit
 modus, occidis animalibus eorum sanguine deorum aras eruentū. Huiusmodi autem
 primos & antiquissimos hominū constat, nec templorū exuendis molibus, nec simulac-
 torum dedicationibus operam dedisse, quippe qui nec pingere, nec fingere aut cēla-
 re, sed nec edificare scierūt. Qui uerō in Aegypto procedēte tempore coaluerunt, doctrina
 & litera cultiores, eum Theologiam, id est diuinā rerum scientiam & sermonē tra-
 ctare coepissent, maioribus homines erroribus intricare coeperunt, deos asserētes suos,
 mortales homines fuisse, sed uirtute ac beneficijs, quibus uitam cōmunem excoluerūt,
 immortalitatem cōsecutos: quorum nonnulli reges fuerint, nominaq; habuerint, alij no-
 na quaedam, alij a coelestibus translata. Solem enim dixerunt primū omnium apud Aegyp-
 tum regnasse, solis coelestis cognomine, deinde Saturnum qui sorore Cybele in uxore
 ducta Osirē & Iūden, aut ut plurimū dixerunt, louem & lunonem genuerit, eosq;
 uniuersum orbē imperio subiūgisse, ac quinq; deos procreasse, Osirē, Iūden, Typho-
 na, Apollinem, & Venere, Iūdemq; Cererē esse, quae Osiri, id est Dionysio coniuncta
 est: qui cum regno successissent, plurimum humano generi cōsulerint. Condidisse enim
 in tractu Thebaico centum portarū urbem, quā alij Iouis urbem, alij Thebas dixerūt.
 Fuit uero haec Thebana centum portarū ciuitas, de qua Ammianus Marcellinus scribit,
 Gallum poetam, in patria nostra Foroluius gentium, praetorē Aegypti ab Augusto Cae-
 sare

Theologia quae
disparat.

Aegypti primi
soli et lunae
deos putauerunt.

Mus sacrificum
di Osiris et Isis

Templa Saturni
et Serapi.

Ignis perpetuus
in templis.

G

H

A *vere consistit, abstrulisse obeliscos cōcasq; peregrini marmoris, quibus etiā nunc urbs Roma & Italia est ornat.* Prosequitur Eusebius ex Porphyrio, erectosq; Oliride dñs ossibus aurea tēpla, quorū singulis certas statueret ceremonias, & proprias quā earū curam haberet. consecraverit sacerdotes: unde profectū sit, ut diversis distincti honoribus, homines aliq; coherēs, aliq; cohererent. Paulopost Oliride insidēs laniato, aliq; quidē eius mēbris, ab illde uxore nō mediocri labore inuēta, diuinita honoribus sepulta. Peni uero istis mēbris in Nilum ab insidiatoribus profectū, cōstituto idolo sacra ac ceremonias maioriū aliquēdo rufus statuta fuisse. Vnde Circei primū, post Romani acceperint, ut Dio nysij Oregia & dies festi cum honore uirilis membri ferent, cuius simulacrū in mysteriis ferentis Phallam Gorci, Prispū nostri appellauerūt. Multa hic omittimus superflua de aliorum deorum origine. Simulacrorum autem originem hāc Ægyptij fuisse perhibet. Cadum enim ferunt, ex Thebis Ægyptijs in Boeotiā profectū, Semelen alioq; filios procreasse. Semelen ab ignoto cōprellam septimo mense paritē peperisse: hunc mortuum a Cadmo deauratum, & quasi deum ingenti cultu & sacrificijs decoratū fuisse, paterentq; eius predicantem louem, ut stuprum Semelen leniretur. Adorationis uero animalium, quā seceret Ægyptij, causam hanc afferunt, effigies animalū ab Ægyptijs imperatoribus ditabulq; in galeis sculptas ferri solitas in pectus, quibus principes insigniores forent: paritā deinde uictoria, ex animalia, quorū imaginem duces gestassent, quasi effundēdē belli ipsa ad hostes repulissent, in deos relata fuisse. Alia quoq; afferi cultus animalū causa. Bouem enim adorari ferunt, quod paruū & arandi opera conducit. Quē quod paratū & tegumētorum materiam præbeat, ac lacte & caseo nutriet. Canem quia unū cum hominibus uenetur, & ad custodiēdos homines sit natus: quapropter deus qui apud eos Anubis uocatur, caninū habet caput. Feles apud eos colitur, quia ad secuta facienda cōducit. Ex aulibus loīs apud eos uilis dicitur ad serpentiū, locustarum, & euriarū interitum. Aquila quia est regis. Hirculq; eadē ratione, in diuinis suscipitur, quā & Pteropus apud Græcos, qui per genitalis membri instrumentū, species animalium cōferunt. Quapropter sacerdotes omnes Ægyptiorū huius dei mysteriū imitantur. Vnde Patas alius & Sarytos huius rei causā cunctis hominibus esse uenerādos, quia simulacrū eorum in templis, mēbra in mortem hircorū habent, quod animal sua tenuitque perpetua semper ad coniunctionem est promptū. Lupi etiam apud eos sunt sacri, quia canibus sunt similes. Crocodili Ægyptijs honori sunt, quia eorum terrore ab Arabia atq; Libya latrones in Ægyptum nescire non audent. Prædicta autem animalia quādo obierunt, Ægyptij linteamine contegentes plangentēsq; & pectora cum gemis tundentes in sacris sepeliunt, coniungēsq; loculis, quorū si quis sponte aliquod interfecerit, morte multatur. Fidem autem, & ibidem seu sponte, seu inuitas quicquam necauerit, morte puniunt. In quacūq; autem domo canis mortuus fuerit, omnes qui eam inhabitāt, uniuerso capite raso luctu maximo afficiunt, nec uino aut trinito, ceterisq; ad uitā necessariis, quæ in ea domo recondita fuerant, uni amplius licet. Vnde Helius Lamprius scripsit Commodum Antonianum Imp. Romanū, illis sacra Romę raso capite coluisse. Et

D Helius Spartianus dicit, in Commodiani oris in portico Pescennii Nigrum Imperatorem Romanum cum turba, pictum fuisse, sacra illis ferentem, quibus Commodus adq; deinde furrit, ut & caput raderet, & Anubim portaret. & Antonium Caracallam Imperatorem Romanum idem scribit Helius Spartianus cum habitaret Edesse, atq; inde Cantu Luni dei gratia uenisset, interfecit fuisse: per cuius Imperatoris natiuitā mortui occiderit, idem Spartianus ridiculam rem narrat. Carcis ciuibus inodiosis opinione, feminino nomine Luni qui nūcupassent ad deos mulieribus semper feruire. Qui uero māt deum esse crediderit, cum uxori semper dominari, neq; ullas mulieres insidijs pati. Prosequitur uero Eusebius, illde deo boue albo naturaliter mortuo, & magnifice sepultū, Ægypti quousq; alii inuenerint similit, in perpetuo luctu sunt, quē simul ac inuenerint, ad inbēm Nili statim adducit, quo solo tēpore mulieribus ipsum uidere cōceditur. obest nāq; prodeuntes sublati uestibus, gentiles partes ei ostendit, nec uideri postea hunc deū mulieribus uidere licet. Cuius bouis adorādi insania Romanos quorū postea hunc deū mulieribus uidere licet. Cuius bouis adorādi insania Romanos inuenerint. Nam scribit Lamprius, Titum Vespasianū Imp. optumum, in consecratione apud Monophi boue api, & diadema gestasse, de more pristæ religionis. & glorio-

Temple auro
fingit dñs
erectū ab Osi-
ride.

Diuisij cele-
brationem.

Simulacrorum
origo.

Inbēm ab Osi-
derum animam.

Mortuipiscina
di bouis.

sus ecclesie doctor Hieronymus ad Silvanū scribens, Ad Tami inquit Ægypti sacra se-
 mel maritum adiunxit. Eisdem doctor ad Pammachū exclamatur: Iocundus quales deos
 semper Ægyptus receperit, nuper ab Adriani amatio urbs eorum Antinous appellata
 est. Sed iam Phoeniciū, quos primos literas invenisse constat: Theologia videmus. Hi
 chaos nescio quid turbidū principio serum fuisse asserentes, spiritū dicunt sua principia
 eduxisse, et sic fecisse connexionē, qui Cupido est appellatus: & ex aqua se mixtura pu-
 tredinis semina creaturarū omnium generatione eunq̃ produxisse: ac in primis animalia
 sensu carentia, ex quibus facta sunt animalia intellectualia, quæ nominantur Theophrasti
 id est cœli cōspectores, post effulsisse mox, id est solē, & stellās, & cœli alia. Mō do ra-
 libus inchoato principis dicunt, aerem igneum emisisse fulgorē, ex quo mare, terra, nē-
 ti, nubelq̃ prodierunt paulo post sole omnia suo calore separata, ex cōflictu qui factus ē
 in aere tonitrua & fulgura emanasse: quō foris animalia ex limo quasi ex somno, et ex
 terra, quā ex mari mores & formæ eruperūt. & utros cum per nomina essent discre-
 ti atq̃ recogniti, deos fuisse habitos, quibus adorationes infusionebus atq̃ fumigationi-
 bus faciē fuerint, ex utroq̃ Colpa & Noctē muliere Seculū & Primogeniū viros fuisse
 progenitos, quorum primus alimēta ex arboribus primū docuerit hominē, ex ip̃is ve-
 tos utrum nem & mulierem, genus & generationē dictus, Phoenicem habitasse. cum ve-
 rō gēus esset factus, Phœnicē palmam ad solem extendisse, quē nomine Beelēmō, id
 est cœli domini & deum vocant, hīq̃ sit quem Græci Iovem postea appellarūt. Et cum
 post hæc multa habeat Phœnicē & Theologia parū nunc faciunda: additur in ista Miso-
 nem tantū elementū literarum primū omnium conscripisse, esseq̃ illum quem Ægyptij
 Thor, Alexandriense Thor, Græci Mercuri vocat. Et ab Cœlio muliereq̃ Beruth voca-
 ta, libi habuissent, nati esse Terrenum aut Indigenam, cui Cœlus postea cognome
 fuerit: cuius nomine supremum corpus mira varietate formosissimū, Cœlum fuerit ap-
 pellatū, cuius soror fuerit Terra. Hic patri suo altissimo à bellis deuorato, sacra & ege-
 rē montis insisterunt. Cœlusq̃ patri regnū possidens Terrā sororem duxit uxorem,
 quæ ei tres peperit filios. Beelēm quē & Saturnum dicunt, Dagon qui & Frumētū
 itus appellatur, ac postremo Arctū. Saturno autē in sidus cœlestē mutatū simulacrum
 Ægypti facientes, quatuor oculos, in posterioribus duos, & alios in anterioribus posue-
 runt, qui utroq̃ cœtera, si quiescebat: alas quoq̃ quatuor in humeris fixerunt, duas ex-
 tensas quasi volantes, duas compressas, quasi staret: significabaturq̃, ipsum dormientem uti-
 gillare, & ut vigilante dormire. Pariter per alas quiescentem volare, & volante quiesce-
 re. Cætera etiā dii Phœnicēs duas fecerunt alas in humeris, quasi Saturno conuolare.
 Vanam verō atq̃ ridiculam Phœnicū Theologiam fuisse, unica arguit levitate, quod
 serpentem illi, diuinam esse naturam dixerūt: quoniam absq̃ manu ac pedum, ac omni-
 no alioq̃ organo exterioris adiumento, eximiam celeritatem exequantur, variāq̃ figu-
 ras & formas gradientes inuoluto reuolutoq̃ ad quam velint celeritate gressu facillimē
 præsentant, longūq̃ etiam sint, nec solum senectam cum pelle deponentes reuirescant, sed
 crescant etiam in adolescentiam redeunt: ita nūq̃ per cūsa pereāt, vix naturali nece co-
 scit. Vnde felicem dæmona appellat serpentem, cui diuinissimo, ut dicunt animali O-
 phioni appellato, sicut cætera dii immolabant. Quam admiratus infantiam beatus ec-
 clesie doctor Ambrosius, ut sacratissimam Dei nostri Iesu Christi religionem Christia-
 nis hominibus redderet gratiorem: hunc Ophionem qui & Latine serpens dicitur, qua-
 lis à gentilibus Israhelitis Phœnicēs imitatis colebatur, in sua Mediolanēsi ecclesia cōser-
 uari voluit, qui etiam nunc integre cōspicitur. Græcorum verō facile omnium sapien-
 tissimorum doctissimorumq̃ Theologia, nō minores prædixis habuit fanitates. Cad-
 mūq̃ ferunt Agænoris filium ex Phœnicia ad querendum Europam, quæ fuerat à Ioue
 rapta, à rege missum fuisse: nec inuenientem, in Bœotiam tandem peruenisse, ac Thebas
 ibi assidue. cumq̃ Hermionem Veneris filiam uxorem duxisset, Semelen & sorores
 eius ex ea genuisse. Postea ex Ioue & Semele nati esse Dionysū, qui vitis & vini usum
 hominē docuerit. Atq̃ inuenerit cōfitionē ex aqua & ordeo cōfectā, quā appellauerūt
 ceruicem: hincq̃ cum exercitu non solum uitrorum, sed mulierum quoq̃ orbem li-
 stralle, inquit inuasisq̃ hominibus ubique punitis. Eius verō exercitus mulieres hastis
 thyrsu ornatis armata fuerūt. Et musie omnia deum hunc secuta, iungūte atq̃ omni
 genere

Phœnicū
theologia

Quæritur

Serpens apud
Phœnicēs cole-
batur.

Græcorū the-
logia.

H

A genere de stirpe florentes, nupidijs & cantu cum permulcebant. Pedagogum la habuit
Silvanum, eam virtutem fuit consecutus. Mira hinc den ligabatur caput, propter dolo-
rem, qui estumante vino caput aggredimur ferula ei in manibus est, quia cum non per-
mixtum aqua vinum bibunt homines, in furorem versis alter alterum baculis excedere,
unde aliqui mariebanar, itaq; pro Iguia ferula vii persuasit. Bacchus à Bacchio mulieri
bus est uocatus. Lemus quia Cererem lenas, torcular Latine appellatur. Bromius à bromo
id est ignis sonitu, qui cum ille ab ortu edereur insonuit. Satyri cum fecerit sine, qui sal-
tando & rursus canendo uoluptatem ei alieiebant. Ab hoc seruit theatrum primum &
Mæstem fuisse inuentam. Hercules Grgci allerunt Ioue & Alcimena penum, qui du-
ce dracones à lunone ad necem immittos puer guttare illis peremerit. Æsculapium A-
pollini & Coccydos filium adeo in medicina excelluisse, ut ab incurabili morbo mul-
tos liberauerit. ea re Iouem eomortu eum interemisse, cuius morte iuuat Apollu Cy-
dopas, qui fulmen illud Ioui summittitruerit, interfecerit. Vnde iratus Iuppiter Apol-

Bacchi cogni-
mina. Droni
inuenit Ioue
la eruit.

Æsculapio
ist.

Atia populi

B lissimam ad feruendum Adonei regis impulit. Alia quoq; fuit Græcoru Theologia, quam
ab Atlantij populo acceperint. Atlantij enim, inquit, Cælium apud se primu regna-
se, qui filios quinq; & quadraginta habuerit: quorum duodecim Opes castissimam mu-
lier ei genuit, ob quod meritorum Opes quoq; & terra in deorum numerum sit relata. Filias
quinq; Atlantem habuisse Basilian & Cybelen quam & Pandorem uocant: Basilid post
Cæli mortem Hyperionem fratri nuptam, deos peperisse liberos, Solem & Lunam: Cybe-
len autem Hyperionem interemisse. Solem q; ad flusium Eridanum præcipitasse: Lunam
eum hanc hic facta perreperisset, de alto seculoco deiecit. Mater uero furore concita cri-
minibus solam, tympanis & ululantibus Bacchantes circumagabant. Deum postquam
nullibi poterat inueniri, desolata fuit: & arx templuq; illi constructa sunt. Cuius sacra cū
eprobis & tympantibus sunt. Sol uero atq; Luna ad luminaria sunt translati, à Phrygum
quoq; Theologia acceperunt Græci, Phrygesq; dicunt Meona antiquissimum apud eos
fuisse regem. A quo nata Cybele fistulam, quam syringam dixerit inuenit, & Monta-
nam a mater appellata est. Cybelen Atydi adulterio iunctam. cū uero cognita res esset inter
fectis Atyde ac fratre eius à patre, commotam furore per uniuersam regionē, magnis ulu-
lantibus uagant fuisse, tympanis dolorem suum consolantem. cumq; Apollu Cybelen
adunisset. Atidis corpus ab ea sepulit, que diuinos honores consequuta erat unde adeo
seculum mortem Phryges plangunt, & aris struunt Atyda Cybelenq; ut deos colit. Pro
sequuntur Phrygum Theologia, ex Atlantæ Astrologo nata filias septem Atlantidas ap-
pellat, quibus plures dij & Heroi sint nati. à seniore quartū Maia Ioui coniuncta, Mer-
curius senior procreauit: Saturnumq; filium Atlantæ auaricia & impietate præditi, foro-
rim Cyliem duxit uxorem, à qua Iouem suscepit: quamvis alii Iouem Cæli fratrem
Citi regem comendunt fuisse, qui decem filios procreauerit, quos Curtes appellat.

Phrygum the-
logia

C Summus uero in Sicilia Italiaq; regnasse, à quo nanas Iuppiter oppositam patri uitā du-
xit, alios etiam habuisse deos Saturnum ex Rhæa filios Iouem & Iunonē: ipsam Iouem
trouare lunonem, Ceterem & Daphnem duxisse. à quorum prima Cetera genuit,
Ab alia Persephonen, à tertia Minervam. Multa præter hæc de dijs, quos suscepit Græ-
cia dici possent, cum unicuique poeta Heliodus, triginta deorum milita in terris fuisse com-
memorat, quod quidem illi facillime concedere poterunt, qui statuas æneas, marmoreas
que & lignas sicut & ipse pro dijs habendas esse crediderint. Satis multa dixisse uide-
mur de dijs, quos ante urbem conditam diuerse orbis prouincie coluerunt. quos quidē
dicit Romani, condita urbe non colere non potuerunt, præsertim cum Troianos eosd
progrediantur, huiusmodi deorum superstitionibus plenos sicut ostendimus habuerint
autores quoque & ipsa se constat, & nonnullos ex Græcis sensisse uidemus, Roma-
nos in deis suspitione, multis Ægyptioru Phœnicumq; & Græcoru ineptias impie-
tatesq; omisse. Sed præter deos deaq; alia nequaq; meliora, à gentibus Barbaris ad Ro-
manos introducta fuisse uidemus: fatoru & fortunæ necessitatē, oraculoru responsa, augu-
ria, somnioru uaria interpretatioes, uaticinatioes, Necromantia, & quælibet cū demonib.
monumq; colloquia: tamen ex Græcis nonnulli, fatoru & fortunæ necessitatē tollere p-
uicis sui aduici ostendentes, qd & uerū simū est, ea stante, oēm uicis tolli p philosophiā
facere pietatem iustitiāq; merere, nulla fore uis uicis laudē, aut uitioru uicuperationem,

nullumq; expectandum esse laborum & bene gestorum fructum, nullam malefactorum
 punitionem eximere sedam, beatus autem Aurelius Augustinus dum civitatem Dei ex-
 ducat, sic habet. Profectus divina providentia, regna constituentur humana, quæ si pro-
 pterea fato quilibet tribuit, quæ ipsam dei voluntatem fati nomine appellant, senten-
 tiam teneat, linguam corrigatur ei videatur adhæsisse sententiæ Seneca. Duce me summe
 pater, aliq; dominator poli, nulla parvuli mora est, adsum impiger: fac nosse comitabor
 gemens, malulq; pariter facere quod licuit bono: ducunt volentem fata, nolentē trahūt.
 Sic Cicero in libris De fato ex Homero, Tales sunt hominū mētes, qualis pater ipse lup-
 piter audieras iustavit numine terras. Et tamen de unico ex diis Fortunæ cultoribus
 Tullio rege, quid Plutarchus in Problematis habeat, ostendimus: qui scribit illū oēs
 actus suos fortunæ ascripsisse: à qua sublatus fuerat ab ancilla matre ad regnū pueritū:
 hincq; regem Fortunæ primogeniæ & mascula templa erexit, aliud cōvertentis, aliud
 bene sperantis, aliud Fortunæ aidentis, quasi ab eo nos procul capiamur, & negotia ac
 rebus inhecreamus. Cōstruunt etiam Fortunæ parva templū, quasi docena homines dili-
 genter attendere: nec ea quæ accidunt quamvis parva contemnere: responsa vero simula-
 crorum, quod & cypriorum Phœnicumq; inventum fuit, constat hominū malitia ar-
 teq; malefica fuisse facta, ad opes mendacio ac multorum pernitiæ cumulandas. Charila-
 o enim & Archelao Lacedæmoniorum regibus respondit Apollo melius fore, si agri
 quem bello quaesierant, dimidiā Apollini partem darent: itaq; astuti & cauti homi-
 nes animū ad id applicantes, ex adytis, penetralibus & profundissimis pterunq; spelun-
 cis responsa dantes, ea ab oraculis prodigisse mentiebantur. Hi em̄ dispositos habere per-
 citatem ministros inuestigantes, cuius rei egentes essent vel adueni, vel clues, ut res-
 ponsa excogitare possent. Habita autem indigētia illorum notitia, & necessarij ad id
 interrogacionis blandi facti, si aliquid futurum coniecturis assequerentur aperte re-
 spondebāt. Sin uerō dubia res coniecturis percipi nequillet, responsionis ambiguitate
 fallerentur: ut redargutionem effugere uiderentur. Cæcilius imperium Lydiæ speras auge-
 re, templum Apollinis Delphici omniū orbis ditissimum erexit, & deus ab eo cōsultus
 sua responsa ambiguitate destruxit: sic em̄ uates oraculum dixisse mēitus est. Intrep-
 dus si Cæcilius Alym transiit: amaram, Imperiū perdet magnū, regnūq; superbū.
 Quandoq; etiam cantando, & uerba quædā inaudita responsionibus immiscendo mul-
 tos decipiebant. Nec parum fidei faciebant huiusmodi adytisq; templorumq; custodibus
 uerborum elegantia, & orationis gravitas, siue futuris à calu ueris adhibita, siue in ambi-
 guitatibus responsorum. Cum autem casu aliquid dictum, euentu cōprobaretur, id mar-
 moreis incusum literis mandabatur, ad fidem à cæteris comparandā: quæ autē falsa fuis-
 sent penē innumerabilia nullis cōmmerabatur. Vt nō ignauū iocatus fuisse uideat Dio-
 nysius ille Siculus, qui cum Apollinis Delphici templi donis aureis argenteisq; repleti
 fuisset, quæ illi affixerant, qui per dei inuocationē aliquo periculo liberati, aut aliter be-
 neficio affecti fuissent dixit: multo plura & propē infinita fore, si quis promissa deo mu-
 nera haberet, quæ quia exaudiri nō fuerāt, agitati confectiq; periculis & calamitatibus
 nō dedissent. Argumēto quoq; certissimo prædicta ab hominibus facta fuisse illud erit,
 quod Hadrianus Imp. temporibus, quando maxime oracula desinere coeperunt, licet is
 Christianus non esset, subiectis questionibus prædicti oraculorum uates, uniuersam
 rem suis inuentionibus ad turpes questus excogitaram edidit. Modolij de quibus su-
 præ diximus patefecere, qui tanquam seductores & malefici ultimo supplicio secundum
 leges affecti sunt. Vnde postea prodiciū fuit, ad cultū Christianæ religionis & fidei sus-
 cipiendum, quod in uita Alexandri Severi Helius inquit Spartianus: his uerbis. Iudæis
 privilegia referauit, Christianos passus est esse. Christo templū facere uoluit, eamq;
 illa ad hoc parasse dicebat, sed prohibitus est ab his q; cōsultes sacra repererūt, oēs Chri-
 stianos futuros, si id se cisset. Et Flauius Vopiscus in Saturnini gestis rebus, hanc inserit.
 Hadrianus epistolis, ad supra dicta faceret. Hadrianus Augustus seruitio cōsuli salutē. A d.
 Ægyptū quā mihi laudabas ueni totā leuā pendulū, & ad omnia famę momēta uolitantē.
 Illi q; Scapim colūt Christiani sum, & deuotī sunt Serapi, q; Chrii episkopos dicunt.
 Nemo

Deceptores
 naturæ.

Epistola Hæ-
 driani.

Nemo illic Archifyna pognus Iudæorū, nemo Samaritan, nemo Mathematicus, nō Ar-
 pex, nō Alipice. Vnus illis Deus est, hunc Chriftiani, hūc Iudæi, hūc omnes venerantur
 gentes. Diminationes uerō proximum fupradictū malum nonnullę gentes attentillimę
 occurrunt, fed minus id nocuit malum, quia multi ex eorum philofophis diuinationem
 nullo modo utilem eſſe ea probauerunt ratione, quod fequi præuidebant omnia eſſe fa-
 a. & quamuis utilitas fuiſſet, ſi ſua omnino mala præuideas, quæ nullo modo ualeas
 uitare nulla erit omnino utilitas, fed melior potius fuiſſet ſecutus qui hominū animos
 citius perturbaret. & nō tantum homines ex honorū expectatione gaudent, quātum
 inuice impendunt malorū conſueuerunt torqueri: nō enim ſatis multum infortuniū
 Romani ſue deos deique & ſatorum oraculorum auguriorumq; & ceterorū quę dixi-
 mus malorum initia a gēibus Barbaris accepſſe, niſi ſuis quoq; ſcrorum infandos ab-
 ſque paſſer habuiſſent, quib; tamen populus Romanus pro ſua prudentia minus ſi giſto-
 quam tradidi erant eſt uſus. Siquidē Orgeis Orpheus adiunxit Thracibus, quę Diony-
 ſo a Bacchis mulieribus celebrantur: & huc caros erudas comedentes ſacro ſuoni initia
 canunt, & ſurētes ac Bacchantes uiros ſimul atq; ſorcinas in templis deorū noctu per-
 uolante cogebant. Cererem Romani ut caſtiſſimam coloerunt, adeo ut periculū caſtitas
 in ſacrata uitas eius matronarū palam in templo rigerent. Vnde poeta paucę adeo uſe-
 ſas Cereris coſtingere dignę: ſed uideamus quę fuerint merita, propter quę deſecrata eſt.
 Jam ſeruat filie ſacra moſtiam cum a Bambone nobili Conſonā mihre hoſpicio ſu-
 cepta poſitione multis coſectam ex rebus, quā cicerona appellat ſimere reuſaſſet, indo-
 uiſſe Bambonem, atq; ſublata uelle gēnialia mēbra Cereri oſtendiſſe, quę hoc ſpecta-
 culo delectata cicerona ſuſcepit, atq; libent, inde dea meruerit appellari. Matris uerō
 ſcorum ſacra Phrygi quoniam crudeliſſimis certaminib; faciebant, ſed Romani ſacer-
 dotes utriusq; ſexus uirum & ſorcinā ex Phrygia conſecrantes urbem ſolenni pompa
 pompatorum ſonitu perluſtrabant. Maiora ſunt quę ſequitur, & quorū pauca Roma-
 ni uel moſtillimę duxerint imitanda. Rhodi hominem Saturno ſacrificabant. Quam
 crudelitatem cum poſtea duxerint imitandam, aliquē mortis ſupplicio damnatū ad Sa-
 turnalia uſq; ſeruabant, quem ipſo in feſto grauati uino immolabant. In Salamine inſu-
 a Diomedis homo immolabatur, qui ab adoleſcentib; ter circū aram ductus, tandē a ſa-
 cerdote hafta percuffus & rogo inſpolitus cremebatur. Dionyſio Omali apud Chios
 homo crudeliter diſceptus ſacrificabatur. Lacedæmoniꝝ hominē Marti ſacrificare ſo-
 lei ſuerunt. Ex Phoenices in bellorū aut peſtilentiarū calamitatibus, amiciffimos homines
 Saturno ſolebat immolare. Et in Creta Cureres Saturno pueros ſacrificabant. In Laodi-
 cea Syria Palladi uirgo immolabat. Arabesq; ſingulis annis puerū immolantes ſub ara ſe-
 peſebat. Oſeq; Græci priuſquā in ſuſcepta prodirent bella, hominē immolabant, quod
 de Iphigenia bello Troiano ſactum prædicat Phœnices in magnis calamitatib; atq; pe-
 riculis ſui principia, dilectiſſimū ex filiis in redēptionis præmiū ſingulabant. Vnde Sa-
 turnus rex regionis, qui poſtea quā hominem exiit, in Saturni ſtellam translatus eſt, cū
 unicū ſilium ex Anobret nympha haberet, Leod dictū, quia maximo & periculoſo bel-
 lo ciuitas premebatur, regio indutum ornati, ſuper conſtructam ad hoc preparatamq;
 aram immolauit. Aſilomenes Meſſenius Ioui, quem appellant Ichometem trecentos ſi-
 mul ſacrificauit homines, in quibus Theopompus Lacedæmonius fuit. Cū fame Athe-
 nienſes propter Androgei cadem angerentur, & ad auxilia deorū cōfugiſſent: Apollo
 uſit ut ſingulis annis ſepet mares totidemq; ſorcinas in Creta ſacrificandos mitterent,
 quod & diligentiſſimę multis ſeculis obſeruatum fuiſſe traditur. Schyræ quoſcunq; ad-
 uerſa ceperint (expiant autem multos, qui ſtuctibus & tempeſtate ad eos depellātur)
 Diane ſtatim immolant: In Pella ciuitate Theſſaliæ hominē Pelliꝝ & Chironi ſingulis
 annis. Dionyſius Alicarnaſſeus in primo de Antiquitate Italica reſert, lunonē
 & Apollinē, quonā decima hominū eis immolata nō fuerat, magnas Italis calamitates
 induciſſe, ut nullus in arboribus fructus ad maturitatē uſq; primā permanſerit: nec ſpice
 ſemine implebantur nec herbarū pecori ſufficientes germinabant. Fontes deſiccebat, mu-
 lieres abortu periclitabāt, aut nati filij mæci & diſtorci erāt, ceteraq; hominū multitudine
 crebuit q; ſolebant urabatur. Cūq; reſponſo accepto nolent dñi immolationē anima-
 lū hoſijs faciendā, magna omnes ambiguitate tenebātur. Tuncq; ciuitatum primates,
 poſt

Immolationem
 horum corporum
 apud athenienſes
 populos.

post reliqua multitudo Italia migrare cepērūt & quāi amēntes furentesq; pellēbāt uicissim ac pro certamine pellebantur, & multis Italicis ciuitatib; derelictis Ciuitas & Barbaria Italis est repleta. Herculeūq; ferunt ara primū in Saturnio edificata, interemerat hostias immolasse, & ne quali primo ritu neglecto superstitione inani incolæ turbarentur, simulacra uiri hominis in Tyberim fluuiū deiciēbāt hostiarū ornata modo. idq; postea Idibus Maia a populo Romano factitanti est. Ea enim die pontifices, uirginēq; Vestales, prætores, aliq; ciues, quos sacris adesse fas est, animalibus de iure pōtūctio immolatis triginta hominū simulacra, quos appellant argeos, a ponte sublicio in Tyberim dimittebant. Gentiliū exterritū religione quorū ad Romanorū honestandū rem oportere uisum est ostēsa, ad nostrū redibimus propoliū. Inter multa uerō, quæ Romana superstitio nobis dicenda exhibet, nihil nō respiciendū, ac omnino abominabile est, præter unū, quod uiro Christiano in meliorē partem amplectendū, conuertendumq; existimō, sacris scilicet ut appellauit, ac religioni Romanā gentem accuratissime intentū fuisse. Vnde præclarissima est illa Ciceronis de Aruspiciū respōsis sententia. Quam uolumus patres cōscripsi, licet ipsi nos amemus, tamē nec numero Hispanos, nec robore Gallos, nec caliditate Pœnos, nec artib; Græcos, nec deniq; hoc ipso huius gentis, ac tota domestico nationēq; sensu Italos ipsos, ac Latinos, sed pietate & religione atq; hac una sapientia q; deorū immortalū numine omnia regi, gubernatq; prospeximus omnes gentes nationesq; superauimus. Et Lilius xlvij. Ga. Cornelio prætori multa indicia, q; cum M. Aemilio Lepido pōtūctio maximo inuicē cōtenderet, sacrorūq; quāmagistratūq; potētiū fuit. Sed quid beatus Aurelius scribit Augustinus dum illi a Romanis cōmiserentur suorū sacrorū insantē, dum tanta fierent mala, calebant aræ numinū Sabæ thure feritq; recentib; habebant, clarebant sacerdotia, phana renirebāt, & uno eodemq; tempore sacrificabantur, Iudeisq; sacrebat in templis. Igitur de religione Romanorū tractari, partes primū pponemus, in quas eam diuisi oportere iudicemus. Tribusq; multarū, & diuersarū rerū aciebus armata religionis prædictæ cognitu nobis tractanda occurrūt. Nam prima in parte deos eorūq; originē, sacra, ceremonias, ritus, adorationes, libationes & hostias ipsarū postea rerū causa a gentibus instituta erectaq; templa, arces, sacella, phana, aras, delubra, simul ostendemus. Deinde secundo loco quærendū uisitatū, opulentia & amplitudinē artes sub religionis, & deorum numinū integritate cōstitutā, pōtūctes, Flamines, sacerdotēs, Salios, Vestales, sodales, phanaticos, Bacchides, & maximā eiusmodi hominū turbam docebimus. Tertiū dehinc aciem, Iudæ, spæctacula, lectissimā supplicationes, & multa huiusmodi ad populorū delectationem luxuriamq; ad seditionē, tumultuationēq; cōcitationē, auersionē excoGITATA sub religionisq; & deorū prætextu populo data cōplebunt. Deos & si Romulus coluit, qui Lupercal in Palatio monte insituit, sacra dijs alijs Albano ritu, Græco Herculi, ut ab Euan dro instituta erūt, sicut Lilius docet fecit, tamen Numa Pōpilius artifex religionis indutritus fuisse uidetur, quem Lilius dicit ne luxuriarent in ocio animi, omnīū primū rem ad multitudinē imperitam, & illis seculis rudem, efficacissimam, deorum merum incutitū dum ratum esse simulasseq; se cum Ageria colloqui & moniti quæ acceptissima dijs essent sacra instituerē, sacerdotes suos cuiq; deorum cultui præfecisse. Vnde Cicero pro Domio sua ad pontifices. Equidem sic accepti pontifices in religionib; suscipiendis caput esse, interpretari quæ uoluntas sit deorum immortalium, & in eadem oratione: Cum multa diuinitū pontifices a maioribus nostris inuēta atq; instituta sunt, nam nihil præclarius quā quod uos, & religionibus deorū immortalium & summi res. præesse uoluerunt, ut amplissimi & clarissimi ciues res. bene gerendo, pontifices, religiones sapienter interpretando temp. cōseruarent. Quam etiam deos fecerint Romani Cicero in uetustissimis pontificij iurē legibus ostendit, quā capite nonnullarū hic ponemus. Ad diuos aduenio, easq; pietatē adhibento, opes amouento. qui secus saxū deus ipse uindex erit. Separatim nemo habebit deos ne uel novos, sed ne aduenas nisi publicē aduēctos priuatim colitū. cōstitutū a pontib; delubra habēto. Lucos in agris habēto, & lani fedes. diuos & eos qui coelestes semper habiti colitū. & illos quos in cœlis merita uocauerūt. Herculem, Liberū, Aesculapiū, Castorē, Pollucē, Quirinū. Alii illa propter quæ datur hominū ascensū in cœlū mentē, uirtutē, pietatē, fidem, earūq; laudē delubra sunt, nec ullo uitiorum

Herculis insituit.

Dijs locis optis.

Numa Pompilius religionis instituit.

Auidem sacra solennia obsecro. Quod autem ex hominū genere consecratos sicut Herculem & ceteros coli lex iubet, indicat quidē omniū animos immortales esse, sed sortis honoris diuinos. Bene verō quod Mens, Pietas, Virtus, Fides consecrantur manu, quā omniū Romę dedicata publice templa sunt, ut illa qui habent / habuit autē omnes boni deos ipsi in animis suis collocatos patens, & idē Cicero in Verrem actione septima. Tunc Ceres, & Libera quarum sacra sicut opiniones hominū ac religiones ferūt longe maximas atq; occultissimas regem omniū cōtinentur, à quibus initia vitę, atq; victos, legē, mores, manifestissima humanitatis exempla hominibus & ciuitatibus data, ac dispersa esse dicuntur. Pietate ipse Cicero pro Murena. Cum omnis deorū immortalū potestas transiit ad nos, aut certe cōmunicata nobiscum. Satis itaq; hoc testis primę diuisionis nostrę patris fundamēta fecimus, qui per Ciceronē & Iuris pōtētię documēta deorū uenerationis, & locorū in quibus adorantur principis causasq; ostendimus. Sed plura ad eam rem à M. Varrone asseremus, laus sanctorū religionis nostrę doctissimū.

Item in sacrosancti & Augustini uolūto doctissimus, est autor deos ex Samothracia in Phrygiā adoratos, Æneā ex Phrygiā in Italiā detulisse: dictosq; q̄ per eos spiritus: & corporum mentes ac rationē habeamus, quos fuisse uult Apollinē, & Neptunū unde Virgilius cō locis natioq; Penatibus & magnis dijs: & li pater Æneas sacra & sacra altera patre afferre. Illa quo ex ipse Vesta deos. Plutarchus in uita Nūmę Pōpuli. Ea quę de deis sacris Numa Pōpilius instituit q̄ similia sunt proctus Pythagorę documēta. Nā primum principis ille neq; sensus, neq; perturbationi subiectū, sed mensē inuisibilē, & increatam esse censuit. Hic autē Romanos prohibuit exultare imaginē dei, aut hominis speciem, aut animalis habere formam: neq; fuit apud eos picta neq; ficta dei prius species. Sed in priore, clax animi tēpla quidē adificabā sacra q̄ togoria erigebāt: simulacrū uero nullū corporis faciebāt. perinde atq; nefas esset deterioribus meliora assimulare, neq; aliter atq; intelligi percipi deus possit, sacra quoq; à Numa instituta ritū, sanctimoniaq; Pythagorę ueritatem attingūt. Erant em̄ sine sanguine, eorūq; plurima ex farina & libo, rebusq; uisissimis cōposita. Affirmat etiā Varro, deos ab antiquis Romanis plus annos rixā line simulacris fuisse cultos, eorūq; xx. selectos, ceteros appellauit plebeios, sumus selecti xij. mases, octo formine. Janus, Iupiter, Saturnus, Genius, Mercurius, Apollo, Mars, Vulcanus, Neptunus, Sol, Orcus, Liber pater, Tellus, Ceres, Iuno, Luna, Diana, Minerva, Venus, Vesta. Et præter hos utriusq; sexus deos, alia sunt deorū darūq; itq; mammoniles cōiunctio, q̄ cōprecationem appellauerūt: ut qui scilicet rem diuinā uisū fecerūt, deū quoq; supplicasse uideret: & Latī Saturnus, Saluti Neptunus, Horū Quirinus, Marū Vulcanus, Micecen Quiricius, Nerienē Mars, cōprecationē suam habuit. Amulianē aliam deorū diuisionē Varro à Labrone sumpta, qui asseruit deorū parē esse boni, partem malī, qui cultus diueritate internoscitur, cum mali cordibus hominū & malis supplicationibus, boni obsequijs latis atq; iocandis qualia sunt lætissimis, atq; laudē & conuicia placarent. Et cum deos, ut diximus, selectos à lano cōmēdare inciperet: quē in his fronte, tum quadrifrontem tanquā geminū faciebant: de alijs minoribus tractauit, quorū senē à conceptione ad decrepitū hominis sepulcrū perduxit, in hęc maxime modū nostris hominibus perdidicim. Quā mas & femina cōiunguntur, adhībent deū Iugatinus, cum domū est ducebā quę nuptie officii id exhibet Domidocus. Vi autē in domo sit deus Domitius, ut maneat cū uro dea Mieruna præstat. perductaq; in maritū domū uirgo super Priapū, nūmū masculinū immanissimū & turpillissimū faciem mox honestissimū matronarū sedere iubetur: nec prius mariti cubiculū ingredi permittitur, q̄ aula & cetera domus partera cubiculo cōtinentes nucibus spargant, qui hinc in modum cōducant, cōpreſſę uirgines elutatas, inter strepitū nequeat exarant, dūq; iuniora peragida secreta, ut sine difficultate uirginitas auferatur dea Virginēſis, & deus pater bubidus, & dea mater Prema, deaq; Perſida, & Venus Priapo & ipsi deo præſſę obsequiū. Subſequentiū illico dea Mena Iouis priuigna, cruori mēſtruo præſſę deus & Liber secunū pater, quē sic uocari esse uolūt, q̄ mares in cōeundo per eius beneficium emittit feminibus liberetur, nec tardius præſſat officiū dea Libera & Venus de illud iudē mulieribus qd Liber uisū præſſans auxilliū. Unde credit à Labrone deus Vata, duobus q̄ mari & feminæ numinibus, honores in tēplis marmore aut are Libe

Opinio Roma de deo.

Sacre instituta à Numa.

ro uirilis

ro uisilis corporis pudenda partem, formidini Libere, excisos adornatosq; fuisse. Malt
 uero fuit obiectissimos à Romanis deos esse habitos Vitumnū & Sentinū, quorū alter
 uitam in embryone, alter sensum puerperio largiebatur. Vt aut nulla pars hominū prae-
 sidio numinū careret, dei per singulos aderat actus, tanquā opifices in ulco argentario,
 ubi unum uasculū ut perfectū exeat, per multos artifices transit. Mulieri cū foeta partu
 tres dei custodes adhibebantur ne Saluans deus illam uexaturus ingrederet. Intercido
 Pilumnus & Deuerrinus eorūq; significandorū causa, tres homines noctū domus limi-
 na circuebāt: Primus Intercidoni subministrans securi limen cadebat. Pilo secundus
 pro Pilūno sericbat, & scopis tertius deuerrēbat. tandē Lucina quā parturiēs inuocau-
 rat: Ops quoq; dicta opē asserēbat. Et ne agrippae essent qui nasceretur, quos sic dictos
 fuisse cōstat, quia peruerso ordine pedibus primum uentre egrederentur, dex Perueria
 & Prosa aduocabant: post quas Vaginatus deus os puerperi aperīēs succedebat: & par-
 tam ad lucē Diespiter perducebat: praestōq; aderat Leuana, quā partū de terra leuabat
 expolitū, sed & Rumina ueniebat ināmis praefecta mulierū quas prisci romas appella-
 uere, ut lac copiosissime preberetur, quousq; adouēscere tempore Potina dea potioni
 Edulica escam prēbere possent. Nec parū erat Cumina dea opus: quā & si cunae ipsa
 nō agitabat, ut leniter mouerent curabat. Maiora deinceps dicēda sunt numinū collata
 hominibus beneficia. Mercurius inde quasi medio inter homines currens Hermes Grae-
 cē ab herminia, id est sermone appellatus, loqui praestabat: quē effigiebāt alas in capite
 & pedibus habentē: q; sermo hominū per aera uolaret. Et Minerva quā dixerūt tēpori-
 bus Ogygi regis adiacē Tritonia uirginali primū apparuisse habetur: unde Tritonia sic di-
 cta, artes quarū fuit inuēnta puerā edocebat. Paenibus hominū ut accerētur Paenēda:
 speli eorum quae fortassis eueniēt Venilia uoluptatibus quibus fruētur Scimula, strene gēlis
 cūbus quibus se immiserēt Agerona, stimulis quibus fruētur Scimula, strene gēlis
 quae cōtingerēt Strenua, dea praerāt Fessia dea Fessona, ut quiescerēt Hostibusq; pel-
 lendis dea Pellona praebebat auxilium. Numeria quoq; dea quibuscūq; bene numerare:
 Canēda bene canere: Mars & Bellona ut bene belligeratē, Victoria ut uinceret: Hono-
 rinus deus ut honoraretur, Pecunia ut pecuniā praestabant, & ut suum quoq; deum
 improbi segnesq; haberent dea erāt Murex: quae prae ter modū non moueret, ac faceret
 hominē, ut inquit Pōpetus, murcidū, ac nimis desidiosū & inchoosum. Parae etiam
 existimatiō nēq; inter malos aut bonos posita fuit Fortuna barbara, quae cultori-
 bus suis malas speciosius uestiēs, se spernētēs male barbato glabrosq; reddebat. Cū cō-
 tra maiori dea Fortunae quā omnipotentē appellauerunt, & deabus fatia multo malore
 quam oportuerit iam potentiamq; sicut supra ostēdentes tribuerint. Themis uero
 partū coluerit, quā Fessus deam fuisse dicit, quae praeciperet hominibus id petere quod
 fas esset, eamq; ad esse existimabāt quod & fas est. Et ne plures quā expediat perquisi-
 mus deos uitae hominū fortunisque adhibitos, Nēquam gentiles uoluerūt deam mortuos
 homines in funere comitari, unde & modulationes inter eiulandū plangēdomq; adhibi-
 tas, nēlias uocauere. Sed & suam suā segetesq; & cetera hominibus uici futura deorū
 habuerit turbam. Saturnūq; deum in primis maximū louis genitorem praedictā nata
 ex sese deuorare, quod semina unde nascantur reuertant. Vnde propter agriculturā sal-
 tem manu tenet effigiat, & ne solus tanto munere fatigetur: deā Seiam seris satis fru-
 mentis quā diu sub terra sunt: cum uero super terrā herbescētes segetē faciunt, deam
 Segentem, frumentisque collectis atq; reconditis ut tuto seruentur deam Tutellinam esse
 praeposita: Proserpinam pariter frumētis germinatibus, deam Nodatum geniculis no-
 disq; culmorum inuolutis, follicolorū deam Volutinā, & cum folliculi patefiscant ut spi-
 ra exeat, deam Patelenā. Cumq; segetes nouis aequentur arstis, deam Oksinā, & deam
 Floram frumētis florētibz, laetescētibzq; deum laetūscē, Matutnam matutēscētibz,
 & cū runciat, id est à terra auferunt, deam Runcinā praefecerunt. Et ne inculta agro
 uiderent à dijs sprete: Diana syluarū: rurum dea Rufina: agrosq; montisq; deus Iagatus,
 collium dea Collatia, uallum dea Vallona curā habuit. Nec deus Spinēsis ut spinas ex
 agris eradicaret, nec dea Rubigo ut nō accideret spernebat. Quin potius dea Fructe
 suarū fructus uberrimos daret supplicabat. Quia uero Romanis à principio urbis cō-
 dice

Deorum in sua
 gaudia hominum
 cultibus praestito
 na, utrumq; in
 ROMA.

die & multo tempore postea parcissimus fuit vini usus, parua ac omnino minima deorū turba ueneri uinisq; perfecta est, quandoquidē solus Bacchus tantū muneris curam habuit, quā multo minus Liber pater appellatus: cum bellasset in India & multas secū habuisset feminas, quæ Bacchæ dicebant, nō tamen uirtute nobiles: postea Bacchus: quādoq; Priapus, quādoq; Bromius, quādoq; Bronicus fuit dictus. Et quia custodie huiusmodi solus erat prefectus: omni preta uinearum cura: unica uindemæ cum iam uix maturecerent intendebanturq; id actum est turpitudine, ut modum pigeat pudetq; referre, quæ omnino fuimus supprellenti, nisi quia nostris conuocare Christiana arbitramur talia scire: quo nostræ religionis grauitatē & sanctā mūdiciem letiorib; animis amplectantur, utq; uerba per beatum Aurelium Augustinum à Marco Varrone Libeoneq; paululū immutata. Quam fierent Libero patri sacra in Italiæ cōpitiis pudēda uisilia cum honore plausitellis imposita, primo rure trāseruntur in compita, post in urbem. In oppido ad Lanuuium, quod nūc ciuitas Indisuiua uocatur, uiro summo Prospero subest Cardinali Colimēsi, uni Libero totius mensis tribuebatur: cuius diebus omnes uerbis flagitiosissimis utebant, donec illud membrum per forum transiectum esset, atq; in loco suo quiesceret. Cui membro inhonesto matrem familias honestissimā imponere publico in loco coronā necesse erat. Sic ab agris fascinatio repellebat, & matrona facere cogebat in publico, quod nec meretrici si matronæ spectarent permitti debuit in theatro. Nedomos enī faza Romani spernere uiderent, tres illis deos dederunt hostiarior, Forculum foris. Cardinem cardini, Limentinū limini. Et ne maris cura esset abiecta, præter Neptunum locis fratrem uniuerso prefectum mari, præterq; Amphitritem quam deī Piacidus grammaticus fuisse uult deam maris Neptuni matronam, Veniliam dixerunt deam undæ maris quando uenit ad litus, Salatiāq; item deam eidem quando redit in salum esse prepositam. Romani tamen dūce Romulo in asylo agentes, eos primū cōcedo acceperunt ex supradictis dñs, quos Troia auectos Albani primū, postea Lanētes per trecentos annos coluerant, qui uident illi fuisse, quos supra selectos diximus appellari & Tyberinū paulopost Romulus, deinde Faunū & Picū, Pauorē & Febrē ipsūq; Romulo Titus Tacius rex, & alias sensim turbas supradictas, demūq; suos Cæsares Romani in deorum numerū retulerunt. Quin etiam Albani patres primū, post Romani urbis conditores fabulas pro miraculis acceperunt, quæ ante bellū Troianum Græcis Troianisq; fuerunt cōmunes: Minotaurum bestiam fuisse inclusam labyrintho, quem cum iurantibus homines, inextricabili errore exire nō poterant. Centauros equorū hominumq; natura cōiunctos. Cerberum tricipitē inferni canem, Phrixum & Hellen eius sororē ante uictos mare transisse, Gorgonem serpentibus crinitā se aspicientes in lapidē cōuertisse. Bellerophontem equo pegaso pennis uolante uectum fuisse, Amphio nem citharæ suauitate lapides attraxisse. Dædalum & Icarū filium coaptatis sibi pennis Creta in Italiā aduolasse, Oedipum in sphinga monstrum quadrupes indissolubili hominibus eum uix periculis proposuisse. Antæum qui terre cōtactu fortior resurgeret ab Hercule fuisse prostratum. Sed iam satis multa de ineptis deorum fabularumq; adin uisionibus ad sacra cērimoniasq; ueniamus, plurima simul edocturi minutiora, quæ in gentium religione nō minūta habebantur. Vlpianus De uerborū significatiōe dicit, gentium religione nō minūta habebantur. Vlpianus De uerborū significatiōe dicit, gentium religione nō minūta habebantur. Vlpianus De uerborū significatiōe dicit, gentium religione nō minūta habebantur.

Bacchi cognominis

Dy Heliory

Sacro locus

Sanctum

Blondus

b di

di in honorem agunt deorum, uel cum senex obseruantur, & infra idem sacrum est quic-
quid deorum habet. Virgilius Sacra dioneæ matri ditiq; Ierebæ, sacra Ioui Iugyo que
rite incepa parantib; enim tibi maxima luno mactat sacra ferens. Et sanctum, cui Tre-
bæni idem quod religiosum interdum nuntiam id est incorruptum. Virgilius sacra ad
uos anima atq; altius infusa culpe descendam. hinc sancte leger, & sanctum uiram in re-
grum moribus. Nominatq; sacrorum locorum sub congrua proprietate profertre pontifi-
catis obseruatio est. Helius Spartianus Adrianum cōmendat imperatorem, q; sacra Ro-
mana diligentissime curauit, peregrina cōtempnit, post eiq; cognitionem sacrorum de
ceremoniis est dicendū, quas supra diximus Tiberianum uoluisse idem esse qd sacra. Sed
Luius libro 4. dicit. Lucium Albinum de plebe unū uirginem, sacerdotes, sacraq; plu-
rimo Cere inuexisse, unde ceremoniis enati sunt nomē. & in septimo, Cerebus quod Tar-
quiniensibus in populatione agri Romani cōsenserant, oī memorā seruatorū sacrorū

Ceremonie

Adoratione
et immolatione
na ariga.

pax & indutæ in centum annos data. Festus Pōpeius, ceremoniarū causam, aliq ab op-
pido Cere dictam existimant, aliq a caritate putant. Adorationis et immolationis originē
Phonius in naturali historia sic ponit. Numa instituit deos fruge colere, & mola salsa sup-
plicare, atq; ut auctor est Cecinna, far torrere, quoniam totum cibo salubris. Is Fornaci-
lia instituit farris torrendi ferias, & æque religiosas terminis agrorum, Nonius uide Mar-
cellus, ador frumenti genus quod epulis, & immolationib; sacris putatur pīū, unde adoro-
rare propitiare religionē Festus Pōpeius, Ador farris genus edor quod appellabatur,
& siebat tolli: unde in sacrificio mola salsa efficitur: unde adorare. Festus uē, immolare
est mola id est farre molito & sale hostiam perspersam sacrare. & idem infra. Mola uoca-
tur far totum, sale aspersum, quod eo molito hostie alperunt. Macrobius Saturnaliū.
Cum hostia creditur dari non est fas interire & porrecta licet: rursus cum adoleatur nō li-
cet pluita item nunc minuitora religionis gentiliū uocabula unico doceamus cōte-
xatū uide licet, sacrificium, cōsecratio, ornamentorū, uisitorūq; uocabula: delinē super-
stitio, sacrificium, dedicatio, piaculum, iusiurandum, elemosina, abstinentia, uirginitas,
ieiunium, gestas inter faciendum rem diuinā, & demum hostie, quid sibi uoluerint. No-
tius Marcellus inter sacrificare & litare hoc dicit interesse. Sacrificare est uenti dari pe-
tite. Litare est picipiare. Et Macrobius litare significat sacrificio facio placuisse deos.
Litare est sacrificium rite facere. Cic. in Legibus. Nocturna mulierū sacrificia nō sunt,
præter illa que pro populo rite fiēt. Et Varro De lingua Latina. Romano ritu sacrificiū
mulieres quum facient capite sonto cooperta. Festus Pōpeius arcanū sacrificiū genus,
quod in arce sit ab auguribus, adeo remotum a noticia uulgari, ut ne literis quidem mā-
daretur, sed per memoriā successorū relinquatur. & infra. Iuuenilia fingebantur Dia-
na simulacra, quia ea ætas fortis est ad tolerandā uiam. Diana enim putabatur dea uir-
tis sitata dicuntur sacrificia, quæ certis diebus fiebant: hē sacrificiū quod fiebat in mon-
te Palatino Palanar dicebatur. Lilius in xxx. Philippi regis legati in senatū introducti
sunt, gratulantes de uictoria: his petentibus ut sacrificare in Capitolio, donaq; ex auro li-
ceter ponere in arde Iouis optimi maximi, petmissum ab senatu: ceterū pōdo coronā auri-
teā posuerunt. Jam cōsecratio qua fieret ratione Cicero pro domo sua ad pontifices sic

Sacrificare
Litare
Mulieres capi-
te cooperta sa-
crificant.
Arcanum sa-
crificium

Consecratio

docet. Video esse legem ueterem tribunitiā, quæ uetat iniussu plebis ardes, terrā, aram
cōsecrare. Ornamentiorum religionis uisitorūq; modus fuit pīscia castissimus. Sed or-
namenta unde habuerunt originem, Lilius in Nume gestis rebus sic docet. Flaminem
Iouis assiduum sacerdotem creauit, insigniq; est ueste & cumula regia sella adornauit. Sa-
lius inde xij. Marti Gradino legie, tunicaq; pīcia insignie decreuit, & super tunicā anelli
pectoris tegmen, quali sacerdotes Christiani, sed aureo & argenteo & aspidibus orna-
to, pectorali appellato utuntur. Et Festus: Albogalerus a galea nominatus. Est enim pī-
ceus capitis, quo Diales Flaminicid est Iouis sacerdotes utebant, & Flaminio uestimē-
to Flaminia utebatur, Dialis uxor & Iouis sacerdos, tunica Flaminia eodē erat colore. hē
mortuæ pecudis corio calceos fieri Flaminibus nephas habebatur, quoniam sua morte
extincta omnia funesta existimabantur. Item tutulum dicebat Flaminiarum capitis or-
namentum, ultra purpurea ianexa crinib; & in altitudine extra cūm. Item Flaminia sa-
cerdotissā, Diali ad dictas, scalas ultra tres gradus ascendere nō licet, non comit caput,
neq; capillum depectit, Flamē solus habet galatrum, qd maximus est. Cic. in Legibus in
delibetis

H

A delubra omnibus trarile nec operofum q̄ mulieris opus mēstruam, color autē albus porrippe decorus deo est, cum in ceteris, tū maxime in textis. Tincta uerō ablin, nūllū bellum insignibus. P̄m in Naturali historia antiquior fuit plūstice q̄ fundendi aris ara, ex ea enim dī fiebant & domus ciuim ornabātur, & dī fīciles erant. hae enim tūc deo rum effigies erant fūctissimae, nec potiores nos illorum, qui tales eos coluere, in sacris quidē tam non miri sumis, ut hodie cristallina sūt, sed fictilibus libabāt. Secura epistola xxxi ex Virgilio. Erurge modo & te quoq; dignū finge deo; finges autē non auro nec argēto, nō potest in hac materia imago dei exprimitur, quā cogis illos cūm propicio fuisse fīciles fuisse. Persius Satyricus. Dicite pontifices in templo quid facis aurum? Nem pe hoc quod Veneri donauit utrigine puppe. Cic. in Legibus. Aurum & argentum in ueibus, & primum in sacris inuidiosa res est, tam ebur corpore contrāctū, iam res atq; ferum ductū instrumenta non sunt. Festus Pompeius de hac modesta religione taliter scribit, ut nōstra atq; sacerdotū, ingentem inuaret notam, qui ne dum equo uehūtur, sed equum tamen cuius parū famularū alunt, inquit enim. Sacerdotis proprium est, ut nec equo utebatur, nec plūs q̄ tribus hoīb. ab urbe abiret, nec pūcum deponat: ex quo flamen dictus & idem dicit pura sacerdotes uestimenta ad sacrificia habuisse: id est non obliua, non fulgura, non funesta, non maculam habentia. Fuit etiam unum sacrificianū bus uestimenti genus, quo sacerdotes cuiusq; ritus, & tēpli, & dei pariter utebātur. quale est camisium lineum albu, quo Christiani unanī sacerdotes, & cum esset latū adeoq; oblongum, ut discinctum per solum traheretur, postea cinctū pendente supra cingulum faciebat undiq; sinum, qui ritus fuisse perhibetur Gabinus. Lilius in quinto, C. Fabius nūc Gabino sacinctus à Capitolio obfesso in Quirinalē collem sacra ferebat & rediit & Virgilius. Rurū facincta Gabino, & Cic. De auspicio responsus: Serophilum quod Graecè op̄id dicitur, pro insigni positum fuisse dicit: quod ponebatur in capiti b. sacerdotum, & atq; coronam fuisse dixerunt quod ornāmētum notū loāni Bapūstae in hymno attribuitur uersutino: Serophilum bidentes. Sed iam instrumēta & uasa religio

Color albus de
corus deo

Sacerdotes eo
quo notabatur
bentes.
Sacrificantiū
unum uestimen
ti genus.

Religioni in
strumenta &
uasa

Pateras

B nūc fēto incipiamus ostendere. Praefecit uas aeneum line ansa patens ad sumum, uelut peluis, quo ad sacrificia utebantur. Patenae, uascula parua sacrificijs faciendis a. p̄dictis sūt, sūt fulcimēta lanex, quibus sacerdotes & hostia templis uelāt. In arcu uirga erat ex malo punico inaurata, quā regina sacrificans in capite gestabat. Accera arcula thurā in sacrificijs. Achamē poculi scilicet genus, quo in sacrificijs utebant. Nonnus Marcellus. Ancistris mensa ministris apta diuinis: uasa quoq; ex quibus sacerdos teruntur ancistris appellabantur. Festus. Secespita cultum ferreum, oblongum, matris rhumae, rotundo solido, uincto ad caput argēto & auro, fixum clauis aeneis uerē Cypro, quo Flamines Flaminiae uirgines pontificesq; ad sacra utebant: dictū autē est secespita a secundo. Cic. in Verrem actione tertia. Credo tum quum Sicilia florebat opib. & coepta, magna artificia fuisse in ea insula. Nam domus erat ante istū Praetorem nulla puo in coeplum, qua in domo haec nō essent, etiam si praeerea nihil esset argēti. Patera grandis cum sigillis simulacri deonam: Patera qua mulieres ad res diuinas uerē. Theophilus haec autem omnia antiquo opere & summo artificio facta. Festus Pō. **D** p̄na Simpulum uas paruum nō dissimile cyatho, quo cinum in sacrificijs libabatur, unde mulieres rebus diuinis dedit simpulatrices dicit. Soruppi uocantur in puluinae huius sacculi de uerbis facti, qui pro deorum capiti b. ponebantur. Suffibulum uesti mentum album, praeterea quadrangulum, oblongū, quod in capite uestales uirgines sacrificantes habebant atq; fibula comprahendebatur. Damnarit & ipsi etiā Romani gentiles sacrilegi, per se ipsa a uerbo nota, & superstitiones: cuius uerbi uim originē habuisse uult Aulus Gellius ab ijs, qui filios superstites esse nimis importunē à dijs efflagitaret, cum tamen omnis importuna inep̄taq; religio possit superstitione appellari. Lilius in quarto in careis afflictione multiplex religio, & plerazq; externa inuadit nouos ritus sacrificandi, uinciendo inferentib. in domos quibus quāstus fierent capiti religione aut eis donec publicum pudor ad primores ciuitatis peruenit, cernentes in omnib. uicis facilliq; pergrua atq; insolita piacula pacis deī exposcēde. Dant tamen negotium A. dicitur ut animaduertēt, ne ne qui nūi Romani dī, neu quo alio more q̄ patrio colerēt. Idē Lilius xxi. Pyrrhus Locros classe praetereūctis thesauros Proserpinae in

Blondus

b z Eos

A quum Senatus cum accepisset, ad iusiurandum resolvendam idem remissus est. Milius
 nem C. Mancinus tertius peiorem pacem fecit, quam S. P. Q. R. quum non approbaret
 Mancinus est Numaninus deditus, qui nudus ante portam ad iusiurandi observationem
 expolitus desidebatur, nec ab hostibus nec ab suis recipiebatur. Suetonius de Vespasia
 no. Equiti Romano iusiurandi gratiam fecit, ut uxorem in stupro graui comperta di-
 mitteret, quoniam se nulli repudiaturum iurauerat. Cicero pro Roscio Comedo. At quid
 interest inter peiuram & mendaciam, qui mentiri solet peiorare cōsuevit. Vnicus apud
 gentes in loco eternofina uerbum inuenimus, quod apud Christianos frequentissimū
 habent. Helius enim Spartianus de Antonio Caracalla scribit. Nō tenax in largitionē
 non lentus in elemosinam, & pariter unicus in loco est exorcizatio. Vlp. De extraordi-
 narijs cognitionibus. Medicis fortasse si, ut uulgari uerbo in posterum utar, se exorciza-
 uit. Plinius abstinentiam commendans Romanorum inquit. Non degustasse eos uina,
 aut nouas frigres, putius sacerdotes primitias libassent, quod quidem diximus, quia &
 hoc eodem primitiarum uocabulo, nostros sacerdotes uti uidemus, & omnib. sacris Ce-
 renti libationē uini esse prohibitam Macrobius scribit. Ieiunij & uirginitatis ac castissi-
 mae, ob religionem preclis usui fuit. Lilius in Primo. Amulius Rheus Siliū nepotem Ve-
 stalem legit, ut spem portus adimeret. Hieronymus ad Siliū. Plamē uinis uxorē ad fa-
 cerdotium admittit. Flaminia quoq; uinis mariti uxor eligitur. Ad tauri Aegyptij sacra
 semel maritus affluunt, ut omittam uirgines Vestae, & Apollinis, lunonisq; Argiue, &
 Dianae, & Minerue, quae perpetua sacerdotij uirginitate marcescunt. Lilius xxxv. pro
 digiorum causa libros Sibyllinos ex S. C. Decemuari cum adissent, recitabant ieiunij
 uoluntatem Cereri esse, & id quinto quoq; anno seruandum. Et Ouidius in Fastis di-
 cit, Namam Pompiliū quando orationem fecit pro frugibus, uisū Venererum, car-
 minib; est abstinnisse. Helius Spartianus de diuo Iuliano imperatore. Sepe autē nulla exi-
 stente religione oleribus legaminibusq; contentus sine carnibus coenauit. Et Hierony-
 mus celeberrae ecclesiae doctor cōtra Iouinianū De ieiunio tractas, quasi nō & superstitio
 gentium cultum maris deum obseruet & Iliū. Sed iam uideamus hostias, quarū duo
 genera esse inquit Trebatius: unum quo uoluntas numinum per exta requiritur: alterū
 in quo sola eim hostiae anima deo sacraur. Virgilius de Priamo. Maestas lectas de more
 bidentex, pecorumq; reclusis pectoribus inhians spirantia, consulit extae: altero uerbū
 quam fecit Entellum uicinosum Eryci mactare tuorum. Hanc tibi Eryx meliorē animā
 pro more Daretis persoluo. hostias Placidus Grammaticus inquit ab hostiēto, id est
 augmento, & quandoq; uictimas dici q; iēte uel cadā: uel quia uincite ad aram produ-
 cuntur, & Gellius dicit, hostiam pro ceteris hostibus à quolibet sacerdote. Victimā eius
 qui uicem manibus debere immolari: et Festus Pompeius maximam hostiam esse dicit
 eulli pēceris non ab amplitudine corporis, sed ab animo placidiore. Et infra: solizantia
 lia, hostias tū diuersi generis immolationē significant, tauri, ariens, ueris, qd omnes
 solū integritq; sunt corporis. Plinius: obseruari à sacrificantibus, si hostia quae ad aras
 ducta fuisset uehementius reluctata, ostēdissetq; se inuitā altaribus admoeri, nō esse
 adsummandam, quia inuito deo eam offerri putabant: quae autem stetit oblata, hāc uo-
 lentiamini dari. Virgilius. Et ductus cornu stabit facer hircus ad arā. Vnde uictimarū
 postea sunt introducti manufaciendi bēstis. Virgilius. Et statū ante aras aurata frō-
 te laetantur. Et Plinius item. Vituli ad aram humeris hominū allati non litant, nec clau-
 dicant, nec tracte bēstie ad aras, & infra. Suis scens sacrificio die quinto aptus, peo-
 rit die octauo, bouis trigelimo: caprae nō immolantur Mineruae, quia oleas rodit. deo
 rum honari auriis cornibus hostiae maiores duntaxat immolant. Perbellē, ut erant me-
 fici, elulsi C. Caligula imperator quem scribit Suetonius aduota altaribus uictima, fusc
 cinctam habuit popuram, elato alte malleo cultuariū mactasse. Cic. oratione in legem
 Agrariū Rullī prima. Erant hostiae maiores in foro constitutae, quae ab ijs Praetoribus de
 tribuallis nobis Consulibus de consilij sententiā probas, ad praecōnem & ad tibi
 tinem immolabant. Nonius Marcellus, fursū bouem, id est agnam immolabant Auer-
 no. Quadam itē degustationes quas liba appellabant in hostiae locum offerebantur.
 Festus Pompeius. Mager mucosum sal in pila consum & in olla scilum coniectū & in fur-
 no percoctū quo de hinc in aquā misso Vestales uirgines urbant in sacrificio, & infra

Blondus.

b i

Punicum

Exorciza
 Triumale
 Sacri Cereris
 uinis uxor
 haur

Ieiunij iussu
 tauri Cereris

Hostiarum
 duo genera

Hostiae
 Victimae

Hostiarum
 iura
 Liba

Panicum genus libi translatum a Pornis, id etiam appellat probū, quia erat ceteris sua-
uissimū. Pastillum in sacris genus fuit libi rotundi & suffimenta uocabantur quæ faciebāt
ex faba mīlioq; molito, multo asperso: ea dñs eo tēpore dabatur quo uix calēre prælo
ptrembant. Summanalia liba fœmacea, in modū rotæ facta. Festus dicit panibus reddi
mini caput equi immolari lēibus Octob. in cāpo Martio, quia sacrificiū fiebat ob frugū
euentū, & equus potius q̃ hos immolabat, q̃ hos frugibus parientis est apus, & Ma-
crobius deā Carnā esse dicit, cui mense Iunio sacrificat, petitorq; ab ea ut inrellina faciat
salua, hūc sacrificat pulte fabacea & lardo, quia hīs rebus uiræ corporis roboreant, & in
frā, in sacrificio quod Proterua dicitur, siquid superfluerat igne cōdurebat. Vnde iocus
ille Catonis in eum qui omnia bona simul cum domus incendio amiserat, proteruā eā
fecisse & Flamē Vulcanalia Calend. Maijā rem diuinā facit Maier Vulcani uxori, & sus
pregnans immolatur, Herculi, & Cereri xij. Calend. Ianuarias faciunt siue pregnante
& panib. & mullo. Sed aliæ fuerunt hostiæ detestabiles. Festus enim scribit uer sacri uo-
uendi mos fuit Italia, magnis enim periculis adducti uocabant quælibet proximo uere
nata essent apud se animalia immolatuos, sed cū crudeli uideret pueros & puellas im-
meritis interficere perductos in ætate adultā uelabāt atq; ita extra fines suos exigebāt
& Plutarch. in Problematis. Mense Maio circa plenilunium de ponte publicio simula-
cra in Tyberim faciunt quæ appellant Argeos qd antiquis temporib. Barbari ea inco-
lentes loca Græcos quos ceperant eo pacto interfecerūt. Herculi postea admirati Græ-
cū hominē ab huiusmodi cede abstinerūt, docti ab eodē ut ueterē superstitionē oblit
tēta simulacra in flumē iacerent idem in Pauli & multi uita aliud referri sacrificiū, mul-
titudine hostiarū ceteris maximā. Vt religiosus sacrorū cultor, ubi lunā de ductā p̃se-
xit, undecim riuos et mactauit, inde prima luce Herculi sacra facies litant, ad usq; uiginti
ti hostias. Sacer igitur centū boū, et ladi deo uotū acie per priores stui iussit de quo sa-
crificio hecatōbe appellato Iulius Capitolinus in Puppieri uita sic habet tantū sancte la-
tice in Balbino qui plus timuerat ut hecatōbem faceret, quod tale sacrificiū est. Centū
aræ uno loco ex cespite consurgunt, & ad eas centū faex, centū oues mactantur, si im-
peratorum sacrificiū sit, centū leones, centū aquilæ, & cætera huiusmodi animalia cete-
ra feruntur, quod quidē Græci fecisse dicuntur eā pestilentia laboraret, & a multis im-
peratorib. frequenter uenit. Ostendimus etiā aliquos ex multis uariq; moribus, quos
Romani in faciendā re diuinā obseruauerunt. Macrobius ex Pauliniano asserit, eū, qui
sacra facturus sit, se in primis reum faciat. Nam reum dicit primā uocē esse sacerdotis: sicut
& apud nos confessio peccatorū ceteros diuinæ rei actus præcedere debet, & subinde
uoluisse maiores dīuini qui promissa uota non soluit. Plinius in Historia naturali dicit,
In adorando deatē ad osculum referri cōsueuisse, totumq; ea corpus circūagi, sicut sa-
lusifero crucis signaculo adorant se cōmuniāt Christiani. Macrobi. in Somnialib. Vi-
tulari in sacris est uoce latari. Varro p̃dixit in sacris quibusdā Vitulari solet. Virgilius
Lætāq; choro præta canites, & Hyllus De dñs, Vitulam dicit putari deā, quæ læticiæ
præest. Vnde uitalatio sacri læticiæ est post uictoriam. Virgilius. Cū faciam uitalia præ-
frugibus, ipse uenito, & item Macrobius. Terram dicit Opem, cuius ope humane uitæ
adiumenta quaeruntur: hūc dēx sedentes uota concipiunt terrāq; de in dulcra tangūt.
Festus Pompeius dicitur erat Romæ in omnib. sacrificijs precibusq; populo Roma-
no Quiritibusq; quod est a Curius, quæ ciuitas Sabiniensiu porētissimā fuit. Ignis, Vē
sive si quando interfectus esset, uirgines uerberat afficiebantur a pontificibus uos
erat tabulam felicia materiam tandiū terebrare, quousq; excerptum ignem eribro æneo
in ardē ferret, & ignem ex domo Flaminia efferri non licet nisi diuinæ rei causa. Omē
uotum est mentis & uocis. Vnde a sacrificantib. bona habentur omina, id est ut circum-
stantes & bona mente uelint, & mera oribus proferant: quale est apud Christianos, cum
sacerdos ab altari ad populi cōuersus summissa uoce pro eo dicit orandū. Plinius dicit
quantam Genibus insistereligionem obseruantia gentium, hec enim & supplices actin-
gunt, ad huc manus tendunt, hæc aras adorāt. Sed iam nimis diu huiusmodi ineptijs im-
moramur. Tempia itaq; & cetera, quæ illi sacra dixerunt loca præsertim notiora, distri-
butionis nostræ superius facte partem alteram descripturi, eorum uocabula & ritus pri-
mo ostendamus, in ipsorum uerō uarietate uocabulorum templum, ædēs, delubrum,
phanum

Hostiæ
uolabiles

Argi

Genus sacrificij
maximumFestus sacra
reum si primo
sacrificat

Vitulari

De igni Voss

Genibus reli-
gionis assu-

- A** phanum, tuces, ara sunt notiora, de templo sic habet Varro De lingua Latina: omne tē-
plum debet esse continuo septum, nec pluriq; unum introitum habere. & prater id, tem-
pla esse dicunt singulis attributa dijs. Delubra uero multarum ædium sub uno tecto fa-
cta sunt loca. Unde curia Hostilia tēplum est, sanctum non est: & in urbe Roma p'cipis
sancti dei sacra etiam pla eadem sancta, phani significatio magis ab opposito q; proprio
& attributo uocabulo est nota: prophani enim inquit Macrobius, est quod extra pha-
nici causam sit, quā porro a phano, id est religione remoti. Virgilius prociū q; proci
efferre mœstra dicta. Trebanusq; ait prophanium quod ex religioso uel facto in usum ho-
minum est conuersum. Virgilius. Fune precor misere inquit, tūq; optima ferrā Ter-
ra tene, colui uelros si semper honores, Quos cōtra Æneidæ bello fecere prophanos.
Aliquotq; loca qd ædificia alicuius dei sunt dicuntur tuces, quod ibi mysteria hant, ut
mœstra nostra dicta. Macrobius in Saturnaliū, Delubrum Varro inquit, locum esse in
quo prater ædē illarum assumpta deum causa: ut est in Cæro Flaminio: uel in quo dei
simulacrum sit assitum & dedicatum, sicut candelabrum ubi candelæ ita dēlabrum ubi
deus, Virgilius. Ar gemini lapsi delubra ad summa dracones effugiant, leuæq; petunt
Timoniū arcem, Sub pedibusq; dex clipeiq; sub orbe tegitur, hinc. Nos delubra deū
miseri quibus ultimus miser ille dies. Altare Festus Pōpeius ab altitudine dici uult, q
antiqui dijs superis in ædificiis a terra exaltatis sacra faciebant: dijs terrestribus in terra: dijs
inferioribus in terra deorsū & infra: Terrenū locus in capō Martio dictus q; eo loco Ara
Diu patris in terra occultaret, primam aram Romæ fuisse quam Herculi Euclides in fo-
ro Boario erexit. Quid, sic dicit, Cacas Ausentium timor atq; infamia fluxit, non sunt
uirsus & sed iustitiamq; tibi quæ in maxima dicitur ar. Et Varro aras primas fuisse ap-
pellatas existimauit, qd eas qui sacrificiis tescant. Unde Macrobius dicit soli non pos-
se orationem latre, nisi in qui deos precant etiam manibus aram apprehendant. Virgi-
lius. Talibus orantem dictis araq; tenentem Audijt omnipotens, itent. Tango aras mē
dignis igne, ac numina restor, funde & aræ aperitis in locis: Iustarchus in Problematis.
- C** Adem ore maiores perpetuo apertam esse uoluerunt, quæ & ora est appellata, quia cir-
cumspici eam cum rebus humanis præsūt prouida dea, quam res humanas curantem &
consulantem secordem & negligentem minime potius esse debere. Ademq; Vulcani
Romulus extra urbem posuit, nam cum incendij ubi esset, expolita, Vulcanum qui-
dem colendum, sed tamen urbe excludendum existimauit. Laribus etiam locum factū
simulauerunt, quod dixere Lararū tēpos. Si nē Treia aduexisse satis constat, Virgilius,
Cum panibus & magnis dijs, Cicero pro Domo sua ad pontifices. Quid est sanctus,
quid omni religione munus sit domus uniuersusq; ciuitas: hic ara sunt, hic fori, hic oī
Penates, hic sacra & religiones continent. Hos autē deos Penates in Latio domat, cu
suo dei, can' semper appositū habuisse, & inde ramus fuisse pedibus contēctos Plautus
asserit. Sempronij regem eos bouum ouiumq; effigie signasse, ut in prædicta locorum sa-
communitatione prudentius ceteris gentilibus egisse uideamus. Persarū quos Afco-
nia Pollanus secūda in Verrem actione affirmat credidisse, nulla dijs tēpla esse cōden-
di, cum uni deo Soli quem adoraret, uix mundus ipse sufficiat. Ecce uero Romani ea
- D** in te eximiam curam uel potius superfluum suscepunt, quos non solum liberibus, sed
quibuscūq; eū hominum passionibus, templa & loca sacra erexisse uidemus: quorum
pari ordine ra Lino asseremus. Tarq. Superbus louis opt. maximi templum ex præda
Socle Pompeia ædificauit. Exinde ades Mercurij dedicata, post ob Veturie maritis &
uocis Cariliani factum Fortanq; muliebris templum est ædificatum. Camillusq; dicta-
tum templum in Aventino Marti uicini dedicauit, expianda etiam uocis nocturna,
quæ nunc etiam ante bellum Gallicū audita neglecta esset, iustum templum in noua
tra Aia Locutio. Ex terminis in Capitolio iuuenis moueri se non passus, templū ibi ha-
bit, sed qd monere lunonis in arca quæ ædium Manlij fuerat ædificata. Ædes paulo-
post Saluti a Cludio Cæsoe locata est. Camillus subinde consul ædem fortis fortunæ
de matrisq; facendam locauit, & templum fuisse rostra Cicero in oratione in Vatinius
testis se indicat. Producentis iocidicem in rostris, illo inquam inaugurato templo. Nunc
ad nos transendum est. Festus Pompeius. Ritus, mos, consuetudo. Ritē autem bene
& sedē. Latus in prima: Pontificem deinde Numa M. Furium ex patribus legit, etq;
b 4 sancta

Templum
notumVulcani
templaAdes ora sem
per aperta estDomo uniuersa
composita, et
gosa

Templa

Terminus
Archi

*Pompeii om-
nia publica pri-
uataq; sacra
subiicit.*

sancta omnia exscripta signataq; attribuit, quibus hostijs, quibus diebus ad quae templa sa-
cra fierent, atq; unde in eos sumptus pecuniae erogarentur: cetera omnia publica priua-
taq; sacra pontificis scito subiecit, ut esset quod consulatum plebs ueniret, nequid diuini in-
ris negligendo patris ritus peregrinorūq; adulescēdo turbaretur. Cic. in Legibus: Ritus
familiae patriaq; sacras sacerdotes publice libant: quae cuiq; diuo gratiae sint hostiae pro
uidentio quoque quaeq; priuatum & publicē modo ritusq; sūt dilectio, signari à publicis sacer-
dotibus: ex patris ritibus optima colūto. Ritusq; ascribēda sunt ea, quae à L. Lio tradi-
ta sunt. Iacobi Albano emittendū fuisse aquam si Vebis potiri uellent uates praedixisse, &
pariter à Delphis legatos amississe. & lunonem interrogatū nunquid uellet Romam ire:
cum affirmasset, fuisse aduectam, templumq; illi dicatū in Auentino. Et ancilia corlo de-
missa cum fuissent, iussu Numa seruata illis Salios inde solennib; usos esse: de qua resē
habet Festus: Mamurij heruisci nomen frequenter cantu Romani frequentabat haec de
causa. Numa Popilio ē celo decidisse fertur ancile, id est scutum breue: quod ideo sic
appellatur, quia ex utroq; latere erat reclusum, ut summum infimumq; eius latus medio
pateret: utiq; edita uox, omnium potentissimam fore ciuitatē quādiu id in ea māsset.
Itaq; sacra eiusdem generis plura ideo miscerētur, ne internoscere coeleste posset. probatū
opus est maxime Mamuri erudici: primo loco petijt, ut suum nomen intra carmina Sa-
lios canerent: de quo anciliū sic habet Cic. in Philippicis, qui ita conferuandus est, ut id si-
gnum quod corlo desapsum Veste custodijs continetur, his ad maiorem rerū intelligē-
tiam praemissis, loca simul cum ipsis ritib; ostēdere pergamus: nec erit abre multa repe-
tere, quae in Roma à nobis instaurata describere possumus. Desi namq; ire per omnes
terrasq; tractusq; maris coelumq; profundum. Id tamen tantum nūmē à patricijs, adul-
terio, stuprisq; suam magnitudinem esse nactam consensit: adeo ut in ludia foenici adeo
rum uenerationi institutis, corruptore pudicitiae louem turpissimi hūitiones canerent,
agerentq; ut populo placerent: & Adolefcens ille Terentianus siquē laudat adulteriū
louis dei exemplo, qui per auri impluuiam Danaem Acrisij filiam corruerit. sed eius ti-
tus sacra & sacerdotes discutiamus. in arde ipsius louis opt. maximi q; in Capitolio fuit,
ubi nūc de facinorosis supplicium sumitur: & ad quam triumphj tantis ducebūt appa-
ratibus, sacerdotes fuerunt perpetui epulones louis appellati: quos allerit Augustinus
mense ad auream eius statum pollex, perpetuos fuisse conuiuias: ut minorū sibi potius
& parasitorum contubernia, quam dei sacra celebrarentur: fuitq; moris eo in contuber-
nio sermones & confabulationes quosquot inciderent, non minus cum louis statua, q;
iplos inter se ipsos epulones deblaterare. Vnde Seneca Cordubēsis in superstitiosos in-
uehem, in Capitolio inquit perueni: puduit publicatae dementiae, quid nō sibi trauis fu-
ror attribuit officij: alius munera deo subijcit, alias horas loui nūciat. Alius licior, alius
unior, qui uano motu brachiorum imitetur ungentem, sunt qui ad uadimonij sua deū
aduocant, sunt qui libellos offerant, & illam causam suam doceant. Doctus archimimus
senex id decrepitus quotidie in Capitolio mimū agebat, quasi dii libetē spectaret, quē
turba desierat, omne illic artificum genus operantium dijs immortalibus desider. sedēt
quedā in Capitolio, quae se à loue amari putant. ante dictisq; epulones & subditi eis adē
rui cisternas & specus in Capitolio habuerūt subterraneas, quae appellatae sunt Fauillae,
in quib; siqua collapsa & as aurum sacrorum reponēbant. libet uerō quādam de legi-
bus louis sacerdotiū impositis à Plutarcho sumere, Sacerdotem louis cane & capra abiti
nere adeo uoluerunt, ut nec tangere, nec nominare debeat: quia capra coedū & libidino-
sum sit animal & comitali addicūm. Canis uerō tumultuosum animal, quod omnib; sa-
cris locis areetur: & in primis louis templo ne sacerdoti ad ianuam sedē, & profugos
in templum reos excipient, sit latrando in seclus, sedentes enim ibi quicūq; mane adii-
bant, eo die abs omni uerberatione & uiolatione tui reddebantur, & cōfugientes ad eū
locum conseruabantur, eūm si ligati erant soluebantur, locaq; non per ianuam sed per
tectum abieciēbatur. & insit. Sacerdotibus louis nec magistratū capere nec petere per-
mittebatur, & tamē liōre utebantur ac sella curuli, quia regie potestati par sacerdotij
dignitas habebat. Vnde nō uulgares nec ignobiles homines ad sacerdotiū pmoue-
ba.

*Sacerdos louis
canis & capra
abitus*

- A** Ardematne magnam deam uideamus, quæ cū Berecynthia, Cybele, Vesta, Ops, & Proserpina sic dicta, cellam habuit prope templum Veste apud Tyberim, & prope potem nunc sanctæ Martæ prout in Roma ostēdimus inflaurata, suntq; magna deum maiori de qua Lilius xxix. Oratores Romani Pergamum ad regem uenerunt. In legatos committit acceptos Pelliontem in Phrygiam deducit, sacrumq; sibi lapidem quem in uenientem deum esse uicobis de deana tradidit, & deportare Romam iussit, quem Tyberius adirelli Scipio Nallia opimus uir à Senatu iudicatus per portā Capentam duxit in urbem, & quum Nallia templum ei posuisset Metellus inceperat Augustus perfecit. Quidam, sic sedens plausio porta est inuicta Capentis panguntur sanctæ flore recte boues. Nallia excopti templi non exstitit minor. Augustus nunc est, ante Metellus erat. Eum de æ, quam uir gremi & matrem fuisse inuenti sunt simulacrum manu gelabat rumpendi turres habebat in capite. Vnde Virgilius, qualis Berecynthia mater Inochius curru Phrygiæ turrita per ubera, & contra eam posita erat sedes, seruicibzq; illi sacerdotibus Galli mollestissimè eunuchati quos Plinius Samia testa uicilicet amputare alimunt. & Festus Papius dicit eos appellari à flumine Gallo qd accollunt. Et Lilius in p. Lilius L. Scipionis legatus dactum in Europam ad Selson oppugnandam traxerat. Iussuq; subeunclis moros pharatici Galli primum cum solenni habitu ante portam occurrunt: in illa se matris deum uenire memorant ad deprecandum Romanos, ut patre eos cuncti, ubiq; nemo eorum uolens est: mox uni uersus Senatus cum magistratibus ad dedendam urbem processit. & idem in xxvij. Consul M. Feliu Sanganū animum transgressus potest perfectio præteritipam eunibus Galli matris magnæ à Pellionte occurrere, cum in lignibus suis inuenientes pharatico carmine, deam Romanis uiam belli & uictoriam daret, impetratq; eius regionis. Hi itaq; Galli sacerdotēs eunuchi molles apud deā se in clauis faciebant cimbalorum instrumentorumq; factorum ac maxum sonitu, leuq; adtingebatur solatus & mansuetus. Molles uerò dicit beatus Aurelius Augustinus cetera omnem uirorum multitudine uerecundia consecratos madidū unguento capillis, facie deatibz, fluentibus membris, inuicellu fornicio, per plateas uicosis à populo unde nupit uiderent queritasse, nec immerito querit & deslet ipse sanctus uir, hoc crimen, hoc dedecus habere inter illa sacra professionem, quod in uiculis hominum moribz, uix habet inter membra confessionem. Castrati autem sunt ob memoriam Atys, quæ formosissimam adolefcentem quā illa proci & impudici perdidit & efflicim amallet, ob re huiusmodi uenit impotentiam eunuchauit. Idemq; Augustinus de scripio dicta sic Berecynthia sacra commendat. Veniebamus nos etiam aliquando adolefcentes ad spectacula ludibriaq; sacre legiorum spectabamus acceptionis, audiebamus symphonia corā huiusmodi, qui diu deabusq; exultabatur, oblectabatur coelesti uirgine Berecynthia matri omnia ante eam iusticia, die solenni laudationis eius, talia per publicum cantabantur à nequissimis scenictis, qualia non dico matrem deorum, immo uero uirilem matrem ipsorum scenictorum deceret audire. Melius uerò & prudētius q; uirum inuicellu, mulieres in Matre dea egerunt: refert namq; Plutarchus in Problematibus, Anclis ad dem Matre ingredi fas non esse, unamq; tantum mulieres introducere, qui itaq; eadunt hancq; unā ita possunt, ut seruis significent adit prohiberi. Apudq; eundem siq; sui mulieres bona nō optant sed neponit, trāuū, quod Ino, quæ & Matre, mī quodā & humano ingenio fuisse, & foras filio mamma perbuille in filio uerū infans fuisse uidet. Sed & uenustior hoc principio trañemus. Lucius Carmelē matrem quæ Latius literas primo dictat inuenisse ex Arcadia in Italia duces, utunt scēd sacra, quæ sunt Luperæalia. Vnde Ouidius. Nam iuuenis namq; uera cum matre fuga tunc Delos Arcadium Parradiumq; larem, & alio loco. Quis uerū Arcadio dictos emō te Luperæ. Faunus in Arcadia tēpla Lycor habet. Lilius in primo Romulus in Palatino monte Luperæ fecit ludicrum, & à Palatia urbe palatū appellat. Vnde nuditi uenit Lycorū Pama uenerantes, per laxum anq; lasciuum curruet. Et beatus Augustinus huius uerbis hoc exponit. Varro asseruit Citer socios Vixit murelle in bellis, & Argades, qui tunc duci transibatibus quod dā itagnū, cū uerfos fuisse in lupos. Vnde Romanū Luperælia ex illorū femine lūne exorta. Ouidius tamen illa asseri Luperæcorū origiū, qui dū dū nuntia Romuli et Remi in Tyberim expoliabū historia, Romanos dicit

Celle

Sacerdotibus
Gallorum

Celle Gal

Luperælia
sacra
PalatiumLuperæcorū
origo

Templum Lu-
percal

Luperci

Crepi

Bos arca

Arca maxima

Mox sacrificia
di Herculipatres Ar-
uales

Tres Viri

Prophetae de
prophetae fu-
larum dicunt
Veneri dabant

dicti beneficii memores quod lupa nutriendis infantibus praestitit, templum illi ad sicum
ruminalem extraxisset quod Lupercal sit appellatum. Venit ad expositos mirum lupa for-
ta gemello illa loco nonne fecit locus ipse Lupercal Magna danti nutrix praemia lactis
haberi. & nos eius templi locum fuisse ostendimus ubi ad superiorem Circi maximae parietem
Caelius mons desinit, in sancti Gregorii ardebitum utam Appiam uergentibus, sed ad rem
eius templi sacerdotes, Luperci sicut uult Varro appellati diuinam rem suam nudi age-
bant, nec in templo solum sed per uicos urbis ac compita discurrerent: quin etiam pre-
ter sacerdotes quicunque mares & foeminae sacrificio uolebant communicare, nudi per ie-
plum, urbemq; ceteruatim Lycæi nescio quod carmen canentes procedebat. & Festus
Pomp. Crepius dicit Lupercos esse dios si crepita pellicularum, quem faciunt uerbe
rantes. Mos enim erat Romae in Lupercalibus nudos discurrere, & pellibus obuias quicquid
foeminas ferire. Vnde notum est Marcum Antonium cuius inmitti ingenio infaniam ad-
diderat C. Caesaris uictoria, ut Pam. Lycæo Lupercalia celebraret nudis nudatis omnia
membra muti omnis & uirginibus sociant: cum per urbem fuisse uictum: quæ puellæ patitur
nude traherent quod die Caesaris coronæ regni imponere est adnotum. Hercules quoque cum
Euandrum Caci timore liberaisset: ob memoriam inuicem, quia eo maclato ceperat,
boue arcam in foro obtinuit, quod inde boarum appellatur, itaq; ad id forum ab ipso
deo templum edificatum ara maxima appellatur: eo in loco uel prope cõgito ubi ec-
clesiam sancti Gregorii ad Velabrum esse uidemus. Lilius in secundo, Ara maxima Her-
culi ab Euandro dicata, hæc sacra Romulus prima ex omnibus peregrina cepit. Hercu-
li uero rem diuinam facientes scribit Plutarchus alium neminem ex dijs nominare, quia semi-
deus sit habens uel quod soli dum ageret in humanis, ara ab Euandro dicata est. Cane-
antiquari uoluit: quia Cerberus Herculi fuit infestus: uel quia Licinio puero eane occiso
ab Iphigenia uis prælo decernere coactus, multos ex pugna ex amicis, fratrem quoque
perdidit. & Ouidius de Hercule. Immolat atq; illic tantum tibi Iuppiter unum. Victor &
Euandrum rutilosq; uocat. Cõstituitq; sibi quæ maxima dicitur ara. Hic ubi pars urbis
de boue nomen habet. Augustinus autem de hoc templo habet infra scripta: eius dei quod
solum uirtus in æthera subleuit indigneque tamen uel ideo toleranda erant, quia deam
uobis nunc primum notam efficiat. Larentiam perpetui meretricis infamia nobilissimam.
Herculis ædificata ociosas atq; feruans lusi telluris secum utraq; manu alternante: in una
construens Herculem, in altera seipsum sub ea conditione ut si ipse uictisset, de stipendio
templi cenam sibi pararet amicisq; conducere: Si autem uictoria Herculis fieret, hoc
idem de pecunia sua uoluptati Herculis exhiberet. deinde cum a seipso tantum ab Hercule
uictus esset, debitam cenam & nobilissimam meretricem Larentiam deo Herculi de-
dit. illa cum dormisset in templo, uidit in somnis Herculem sibi esse cõmixtum sibiq;
diuissimam inde discedens cui primum iuueni obuia fieret apud illum esset inuentura merce-
dem, quam sibi illa credere deberet ab Hercule persoluram, ac sic accidit: cum quæ pri-
mus iuuenis diuissimus Carunus occurreret, eamq; dilectam secum diuinam habuisset, illa
hærede defuncti est, quæ amplissimam adeptæ pecuniam, ne diuinæ mercedi uideret in
grata, quod acceptissimam putauit numinibus, populo Romanum etiam ipsa scripsit hære-
dem atq; illa non cõparente inuenit est testamentum, quibus meritis illam ferit hono-
res meruisse diuinis. Sed Festus dicit Larentia esse fecta Acca Larentis: quæ Aulus Gel-
lius scribit Romuli nutrice fuisse quæ ex duodecim filijs unum morte cum amississet: Roma-
lus in eius locum sese Acca Larentis filijs dedit, seipsum & ceteros eius filios fratres Aruales
appellauit. & exinde nascit collegiū fratrum Arualium numero duodecim, cuius sacerdotij
indigne est spicæ coronæ & alba infolæ. & Varro scribit fratres Aruales dictos quod sacra
publica faceret ut fruges ferat arua. Et Valerius tradit Acca Larentia fuisse sepultam in Ve-
labro celeberrimo urbis loco. Veneri minus miramur obsecrationes habuisse in sacro-
cisi inuenit diceret Augustinus, Romanos non erubuisse aliquando Vestam Veneri ap-
pellare, forsitan ea ratione quæ tres fuerunt Veneres. Una uirginis quæ est Vesta: cui pupas
donasse uirgines Persius poeta iemuitalia cõgatarum, in cuius sacris Adonis amicus
eius apud deum extinctus deplorabat. Alia meretricis: cui Phœniceas donis dantis de pro-
stitutione filiarum antequam eas iungeret maritis altis fuit uero templum Veneris Erycinæ
dictum, extra portam Collinam nunc Salariam ubi in gentia in uicinis fundamēta cernuntur.

De

- A** De quo Ouidius. Templi frequentari collina proxima porta Nunc decet. Et Veneris
 ubi prima iugens Augustinus tale refert uidisse sacrificium. Ante illud delubrum ubi
 simulacrum illud locum conspiciebamus, universi undique cōfluentes, & ubi quisq;
 terra stantes ludos qui ageretur intenuissimi spectabamus: invicē alternato conspe-
 ctu, hinc meretricum pompam illinc virginū: deam illam suppliciter adorari, ante illā
 turpis cōlebant. Num ibi pulcherrimos mimos, nunt ut recundiores scenam iudiciorū
 cuncta oblectamenta implebantur officia, sciebat virginali numini quid placeret, & ex-
 hibebantur, quod de templo domū matrona doctior reportaret, nonnulli prudentiores
 acriebant faciem ab impuri moribus scenicorum, & arte flagitiū furivā intensione
 ostendamus. Romæ colit dicit Plinius in æde Voluppiæ deam Angeroniā ore obliqua
 in. Macrobius addit id à principio sic institutū fuisse, quod qui angores suos dissimu-
 lando suppremit, perantant deæ beneficio ad maximā ubi pervenit. Ad corpus ritus re-
 deamus. Templum fuit ante urbem conditū Iunonis Lucinæ à loco dictum in quo erat,
 qui ab exquilis ad ripas Tyberis pertinebat eoq; loco Tarquinij reges in novisla pur-
 gatio agri ibi seminarū habuere: cuius segetem mellis manarū populus Romanus pulso
 Tarquinio Superbo, & regno illi abogato in Tyberim furcis abiicit unde insula urbi
 insula fieri cepit. Ille cūpus Marti consecratus postea dictus est cūpus Martius, ut non
 la dobendum id Iunonis Lucinæ templum fuisse, ubi nunc est sancti Laurentij in Luci-
 na ecclesia. Relicta vero Ouidius ei templo sacerdotē ex Lupercalibus præfuisse, ad quē
 quādam mulieres concipere nequebant, in ante se denudatas prostratasq; flagello ver-
 berans hinc in confectio pelibus ut cōciperent efficiēbat. Mōte sub exquilio multis in
 cidiis Iunonis magnæ nomine Lucus erat: & infra Grania Lucina, dedit hæc tibi
 nomina loci. Aut quia principium tu dea lucis habes. Augur erat nomen longis inter
 erit. Eiusq; moris meminit Iuvenalis: Cōdita in pyxide Lyde. Nec prodest agili palmas
 pegerit Lupercos. Eadēq; Iuno Iouis soror & coniūx maiore primariūq; habuit ardorem
 Iovis Tarpeio proxima. Ouidius. Si choros in pretio est, dicor matrona potentia. Iun-
 onisq; Tarpeio sunt mea templa Iovis in qua idem fiebat qui & Iovis cūstus, cum dicat Se-
 nera cōra superstitiones scribē: præter alios actus insanos fuisse per singulos dies quas-
 dam mulieres, quæ Iunonis & pariter Mineræ suam ibi cellam habentis simulacris pro-
 piam accedentes, & digitos ornantiū modo moventes, capillos earum disponere simula-
 bant, et alia essent quæ tunc speculū tenentes, deorum oculis illud supponerent indis-
 cendi. Et Varro De lingua Latina dicit. Iunonem quod unā cum Iove iuvat terrā esse:
 Iunonemq; Lucinā invocari, quod partus à principio ab ea in lucem eduntur. Cicero autē
 pro Muræna Iunoni sacra fecisse consules sic ostēdit. Nolite à sacris Iunonis sospite, cui
 omnes consules facere necesse est, domesticum & suam consulem auxiliare. Operosum
 fuit singulos deorū ritus sicut in aliquibus supra fecimus distinscē scribere, præsertim
 quæ tales fuerint quos non nisi erubescere possimus scribere, sicut M. Cicero nem
 uel hac una te domino virum ingenio erubuisse, & suis qui extant libris se vivo per urbē
- D** Romanis diffeminatis indignitatem rei dānasse videmus. Nam in libro, quē De natura
 deorum acris nullū scripsit, hæc per Q. Luciliū Balbū dialogo respondentē dicit.
 Vides igitur ut à physicis rebus, bene ac utiliter inveniatis, ratio sit trācta ad commēti-
 nos deorumque res genuit fallas opiniones erroresq; turbulentos & superstitiones pene-
 ailes. & Græci enim deorū & ætates, uestitus ornatusq; notecōdū generat: præterea co-
 gnationes, coniuncta, omniūq; tradita ad cōsuetudinē imbēcillitatis humanæ. Nam
 & perambulis animos inducuntur. Accipimusq; deorum cupiditates, ægritudines, iracū-
 dia. Quæ ad ritus alios veniunt, qui totam civitatem multis diebus feriātam tene-
 bant, facta fuerit Cereris quando Proserpina eius filia ab Orco fuit rapta, & paulo post
 inuēta: quod deorū nominis interpretationē hāc Varro De lingua Latina ponit. Ceres
 quod egenū fruges Proserpina Luna, id ut serpēs modo sit à dextris, modo à sinistris, ex-
 plicit deorū sacra licet ab Atheniēnsibus Eleusina à loco dicta maiore celebraretur: appa-
 rate Romanis tamē in Iunæ defectu & Romæ & ubiq; agerēt maximo æneorū tinnitū
 ex celebrare ad cuius motu strepitū perpulchrē Iuvenalis alludit, quā mulierē no-

Templum Vra
 nere Erycia

Iura

Angronia

Templū Iunon
 nis LucinæCampus Mart
 iusVulturni
 Consules Iun
 ni sacrificabātCivitas deorū
 sunt deorum

Civitas sacra

Proserpina

Iura

tate volens gressum atque contentiosam dixit. Vna laborari poterit fac currere linte ser-
uatum autem i Romanis extra urbem cum morem Plutarchus in vita Aemilii sic ostē-
dit. Luna obfcurari coepit ac deficiente lumine multarum coloris. murata, rādem nūquā
apparuit. Romanis ut moris est tinnitū aris lumen eius reuocantibus, & ignes multos fa-
cibus ad coelum tollentibus nihil simile a Macedonibus factum. Terminis sacra fiebant
quod in eius tinea fines agniti esse putabāt. Numa Pōpilius statuit, cum qui ser-
minum exarasset, & ipsum & boues sacros esse. Terminum quo loco colebat super id
foramen patere in oculo, quod nefas esse dicebāt terminum intra tectum cōfistere. At
uerō ardes ipsi gentiles tēplā sicut & nostri nūc cōsecrantes Augustus appellauere, on-
de nūc Ouidius Augustum fuisse dictum quā sit i a populo sacerdotibusq; dicunt: ea-
dēq; ab origine auguria sunt dicta, quasi ex lupis manu sua dāre & augere sit iussus. Ia-
uero auguradi mox latam in urbe Romana habuit provinciam, ut Augures itā praefici-
di sacerdotio ex maioribus praestantioribusq; urbibus eligi consueverint. Vnde gloriatur
in Bruto Marcus Cicero se a Q. Hortensio viro clarissimo in collegium Augusti fuisse
coopratū: & Q. Mutium Scauola Augurem videmus inter primarios omnium actū
uitos connumerari, quē in templo Vestae quo nihil in urbe Roma habitum est sanctius
arām ipsam amplectentem Syllae carnifices interfecerunt. Cuius sanguine ignis ille utiq;
nū cura perpetuus, penē fuit extinctus. Erant sicut Paulus Aemilianus fobius fuit dicere,
summa eius sacerdotij potestas, quod nec Senatus cogi, nec cōueniendi locum poterat
habere, nisi quādo & ubi Augures praescripsissent. locum vero inauguradi ostendimus
fuisse in curia vetere, ubi nūc sancti Petri ad uincula est ecclesia: quā tūdo cardinalatus
iunc obinet ut summus Nicolaus de Cusa, Germania oriūdas, Philosophia Theologi-
a, egrēgie & Mathematicis eloquiisq; eximie ornatus, licet aliquādo alibi inaugu-
raret. Nā Felix Pōpilius testis uel testis dicit esse loca augurio designata, & postma-
rium esse pōntificale poemertum ubi pōntifices auspicabant. artem uero inauguradi ab
ipsa sacraam facile ostendere possemus, nisi fomentum addere ueretur quorūdam
ex nostris infantia, qui nūmquam auguria credere uident. Vt multisla occursum bestioz
omnium mundissimae & homini amicissimae, ut corut crocitaz, noxaz ac bubonis ci-
tum teritis expauescant. Melius Cicero qui Nōnio optimā spem habere licere dicent
quod septē aquila in castris Pōpei essent captae, inquit, recte moneres, si aduersus pīcas
nobis pugnandū foret. & nō inulū cōsul ille, qui pullarios nunciātes pullos non addi-
centes sacris pasci nolle, iussit illos ut haberēt proci in profluente. et Labieno in castris
Pōpei diuinationibus augurijq; inmisso dicent, Pompeium superatū, desiderare
spōdit Cicero, eos hac spe ductos castra nuper amississe. sed omniū maxime grauitatē &
uerē sensit doctissimus Varro, qui deos dixit ostētos & feriatos fore si sua cōsilia con-
culca crederent, aut coruo hominibus indicāda. & tamen ut leuitatem eorū arguamus,
qui se autem uolatus aut occentū cōmūnunt, augurandi particulam ex Varrone doce-
bimus. Augures cum se in supremā curiae ueteris partē recepissent, uellem indati sacer-
dotalem, Lituum quā uirga erat, manu tenētes eleuata, spaciū in coelo ambēte quē pro-
spicerent designabāt. Idq; templum appellauere, q; tribus modis dicunt, i natura, ab id
spicando, i similitudine in coelo quā tuemur tēplā id quatuor modis sinistra ab oriē-
te, dextra ab occasu, antica ad meridiem, postica ad septentrionem. In teris dictum tē-
plum locos augurij intra fines quā oculi cōspiciunt, id est tuentur, i quo templum. Et de
lituo sic habet Lilius in Primo: Numa Pōpilius Augurio creatas rescinde ab Augure,
cui deinde honoris gratia publicū id sacerdotiū perpetuū fuit deductus in arcem, in la-
pide ad meridiem uersus cōfedit. Augur ad leuū eius capite uersato sedere coepit, dextra
maui baculum line nodo aduicū tenens, quē Lituum appellauerunt, regiones ab oriē-
te ad occasum determinauit. dextra ad meridiem partes, leuā ad septentrionē, oculis
enim interuallissimis uices auguriorum facientes (nam aliquē nullius est Augurij sinistra
fom an dextro orium, & canentes ne an tacite aduolent diligenter obseruabāt, bonum
inde aut malum futurū quē animo meditantur rei ex eorū disciplina uel potius in-
spiciētia elicientes. Nec mouere debet quēquā quod multi scripserunt occurrant So-
ricis Fabio Maximo dictaturam abstulisse, quum id potius augurum inuēdia sit factum;
dictaturā alteri cupientiū demandatē aut quod Lilius in primo refert, si Aelius Nuntius
quia

Terminis sacra
fiebant

Augustum

Auguria uide

Summa augu-
rum potestas
Loca augurio
designata in curia
ueteriAuguradi
moOccurrant
Soricis

quis eotem nouacula discidit Auguria sacerdotio q̄ tantus honor accessit, ut nihil bellū domūq̄ postea inauspicato fieret: cōsilia populi, exercitus vocati, summa rerū, ubi aues non adfluxissent, diuinebantur. profecto em̄ id fuit, quod Augustinus in Ciuitate dei dixit scripsisse Porphyriū: si demonibus fuisse diuinationes Augurū, Aruspiciū, uariū, atq̄ somnariū, & miracula Magorum, multa igitur de Augurum disciplina & Augurijs iterato dictū ab eo incipiemus, quod nostris omnibus ne hanc eximēscār uanitatē plūtimū prodesse debeat Pliniū scilicet scribere, in Augurū disciplina fuisse nulla Auspicia pertinere ad eos qui ingrediētes obseruare ea neglexerint. Sine in primario ciuismoditimum uerbo erretur, Nonius Marcellus docet, Auspicium esse auium inspectionem, Augurium rerū omnīū coniecturā. Lauius in decimo: Rogatio promulgata, ut quum egeret Augures, quatuor pontifices tunc essent, placeret augeri sacerdotū numerum, & quatuor pontifices, quinque sacerdotes de plebe omnes legerentur. Inter Augures em̄ constat imparē numerum debere esse, uocatē tribus, ingenti consensu accepta est rogatio. Ita octo pontificū, nouem Augurum numerus factus, & xxvj. Licius in locum M. Marcelli L. Aquilii Patus Augur creatus inauguratusq̄. Cicero in Legib. Sacerdotū genera duo esse dicit, unum quod præsistat caeremonijs & sacris. Alterū quod interpretet fastidiorū & uatum cōsilia in cognitaq̄, quorū causa s. p. q. s. asciuerit. Interpretes autem louis opt. maximi publici augures signis & Auspicijs postea uidentur, disciplinā tenentio, sacerdotesq̄ uineta uirgeta, & sacra publica augurant: quicq̄ agent rem duelli, quicq̄ populare Auspicij prēmōnento, olliū obtemperanto, diuorumq̄ iras prouidentio, hūc parenta, eūq̄ fulgura religionibus ratis denotito, urbemq̄ & templa, & agros liberata & effusa habento. Quicq̄ Augures iniusta, nefasta, uitiosa, dira, delixerint irrita infectaq̄ sunt, quicq̄ nō paruerit capitale esto. Quid uerō malus, si de iure querimus q̄ possit a summis imperijs, a summis potestatibus comitia tollere, cōsilia uel instituta dimittere, uel habita repudiare? quid grauius q̄ rem susceptā dirimi, si unus Augur aliter dixerit, quid magnificius quam posse decernere, ut magistratu se abdicent consules? quid religiosius quam cum populo, cum plebe, agendi ius dare: aut non dare? quid legē sinū iure rogata sit tollere? iam uerō per multorum exemplorum & nostra est plena res publica & omnia regna, omnes populi, cunctaq̄ gētes, Augurū predictis multa incredulū uera cecidisse uidentur. Omnes magistratus Auspicium iudiciumq̄ habito, ex hūc sententiā esto: eius decreta rata sunt, omnibus magistratibus Auspicia dantur & sua dicta, ut esset populi potestas ad quē prouocari: Auspicia ut multos inuites conatus impediens mora, saepe em̄ populi impetū iniustum, auspicijs dī immortales represserunt. Auspicia seruanto, Augurijs parēto. Est autem boni Auguris meminisse maximis reip. componibus praeito esse debere: louisq̄ optimo maximo se consiliariū atq̄ ad ministrum dātū. Et M. Varro: Augur cōsult, id est, cum quū exercitus imperatur, ac praeit quid eum dicere oporteat. Cicero Philippicarum secūdo, quod enim ipse me Augurē a toto collegio expulsum Cn. Pompeius & Q. Hortensius, neq̄ enim licebat a pluribus nominari. Festus Pūpius scribit quinque genera signorū obseruasse Augures, ex caelo, ex auiibus, ex bipedibus, ex quadrupedibus, ex diuis. Auspiciū ab aspiciēdis auiibus dictū est. Ex auiibus illa appellabantur fimbres, quae in Augurijs aliquid fieri phibebāt. Oscinū Auguriū a contrariū. Oscines aues, Auspicium ore faciēte. Superuacanea dicebat ab Auguri- bus Aia, quae ex humo acumine uocē emisisset, dicta ita quod omnia supra uagatur aut cant. Pulposissimū dabat pullis in Auspicijs, quia ex ea necesse erat aliquid decidere quod tripudij faceret, id est, tripudij. pauire enim ferire est. bonū enim Auguriū esse putabant, si pulli per quos auspicabantur, comedissent: praesertim si eis edētibz aliquid ab ore decidisset. sin autem omnino nō edissent, arbitrabantur periculū imminere. Placuerunt in Problematis. Marcellus pontifex maximus prudes & ciuilis post sextilem mensē Auguriū ueruit auspicari, quod adultis & perlectis auiibus auspicado antequā ista adueniret, sit prouidit. Autumno aut aues partim inuites sunt, partim morbidae, partim palli imperfecti, & aliquae propter anni tempus aliō deuolat. & idem: qui prius auspicēs, nunc Augures in captadīs Augurijs luminaria semper accēsa etiā interdiu habere uoluerunt, ut scilicet an uentus esset intelligerēt, quo prohibēte aues dubie & perplexe uolant, per aliquid certi cursus ostendere possunt: sed cum flāma cernitur recta &

Blondus.

c

constans

Auspiciū.
Augurium.Sacerdotū duo
genera.Augurum po-
testas.Signa quinque
quae Augures
obseruabant.

Valerius feni-
ne Zephyro
impregnatur

Augur auguri
sacerdotio mul-
tatur.

Auspicia.

constans de autem quieto uolatu indicant. & infra. In Augurijs uultus plurimū utuntur. quia Romulo in eodēda urbe xij. apparuerūt. uel quia ut Herodotus. uultus nemini nocet animali. quæ nisi cadauera comedit. nec aues mortuas attingit. & uultures omnes for-
minæ Zephyro. ut arbores impregnant. Vnde prior ceteris auiibus. lē Augures si ul-
cus habuerit. augur adī causa sedere prohibebantur. quia integros & sanos corpore & mē-
te esse oportet. q. sacra peragat. Ceteris sacerdotibus simulac ad iudiciū ducti ac dē-
tati sunt. alii substituti. Augurē uero donec uisa suppetat. licet maximorū criminū cō-
uictum. sacerdotio nō multatur: quia nō honoris nec magistratus. sed scientiæ atq. artis
cuiusdam potius nomē est Augur. quæ nō potest auferri. licet nec medico medicina ars.
nec musico cantandi peritiā. alium uero nō infirmum. quod sacerdotū numerum ab in-
tactio constitutū meritis tuerentur. Cadues Auspicia dicunt. cum aliquid in templo excide-
rit. Cuius auspicia dicebāt. quæ aliquid fieri prohibebant. Omnia enim difficiētia claudē.
Vnde & chui loca ardua. Pedestria auspicia arbitrabant. quæ dabatur a uulpe. lupo. serpen-
te. equo. ceterisq. animalibus quadrupedibus. Picturalia auspicia arbitrabantur. quæ fa-
ciētiā nobis in illis portendebāt. cum aut hostia ab ara effugisset. aut percussa euigilum
decessisset. aut in aliam partem corporis quam oportet. cecidisset. Petisera auspicia esse
dicebāt. cum uox in exiis. aut caput in iectore nō fuisset. Præpetes aues edocet auspicia
ante auspiciantē ferunt. nam præpetere dicebant ante ire. & Plinius aues edocet auspicia
adhibendas. cornices sunt inauspicatæ. q. uoluntatis. corui in auspicijs soli uidentur inasle-
ctum habere significatiōē suarum. pellima eorum significatio. cum gloriū uocem ue-
luti stragulari. Bulbo funebri. & maxime abhorrē publicis præcipue auspicijs. defera
incolit. h. q. in urbibus aut omnino in luce uisus dirum ostentum est. peizatorum domi-
bus in hisce scio nō fuisse feralem. Capitolij cellam intrauit. propter quod urbs hostiata.
Anser peruiq. Capitolium seruauit a Gallia. Gallinæ nigre digitis imparibus ad eē dī di-
dant idoneæ. Est in aer aues ardeolari genus. quod leucos uocat. altero oculo eadē tra-
dunt. opunt augurū cum ad Auspium uolūt solui em pericula metulq. Nigidius ait. Gal-
li gallinæ cet. horū solū tripudia solistima. hi magistratus nostros quondā regūt. domosq. G
iplos suas claudūt. ac referāt. hi facies Romanos impellūt aut retinēt. habet acies ac pro-
hibent. nīciorari roto orbe paratū auspices. hi maximo terrarum imperio imperant.
Similem uero huius uerbū leuitatē. prior Plinio Lilius in quinto docet. auspicijs hanc
urbem condita esse. auspicijs bello ac pace. domi. milia. omnia geri. quis est qui igno-
ret. Quid em est si pulli nō pascunt. si ex cauis tardius exierint si occurrerit auiē par-
ua hanc hanc. sed parua illa non conseruando maiores nostri maximum rem hanc sece-
runt. Et nono libro L. Papirius dictator a pullario monitus ad auspiciū repetendum
Romam profectus. licet decimo. Papirius Cursor Cōsul pullarium in Auspiciū emittit.
tūc. & cum pulli non pascēt. pullarius Auspiciā mentiri ausus. tripudia solistimum
Cōsulū nunciū. locatus in prima acie qui mentiris fuerat interfectus est. Cōsul dī in
prelio sunt inquit. habet pernam noxiū caput ante Cōsulem. hoc dicente Cōsule. cor-
uus clara uoce occinuit. Vnde & ipse Cicero oratione in Canlinam tertia. hanc fatulata-
m disciplinam laudibus effert. Auspices ex Ururia hīdem fuisse sunt simulacū louis H
facere maximum. & in excelsum contra atq. fuerat ad orientem collocare: ac se sperare
dixerunt. si illud signum quod uident. solis ortum & forum curiamq. conspiceret: fore
ut ea consilia quæ clam essent patenterent. Et de Auspiciū responsa idem Cicero. Quan-
ta maiorum nostrorum fuerit sapientia perspicere possunt. qui statas solēnesq. cērmo-
nas pontificum rerum bene gerendarum autoritate. Auguriū fatorem. ueteri prædica-
tione Apollinis. uatum libris. & potentiorum explanatiōis Enuscorum disciplina cō-
tineri putant. Vnde Cicero in sententiā secus sunt posteri. quod Flauius Vopiscus
in Aureliani principis rebus gestis sic ostēdit. Die sexta Idū Ianuarij Fuluius Sabinus
prætor urbanus dixit. Referimus ad uos p. c. pontificum suggestionem & Aureliani
prætoris auiem. quibus habet ut inspiciantur fatales libri. quibus spes belli terminandi
sacerdo deorū animo continetur. Scitis enim ipsi quorūlibetq. grauior exiit aliqua
maius. eos semper inspectos. neque prius mala publice esse finita. quam ex q. sacris
rum processit autoritas. Tunc surrexit patens sententiā Vipianus Syllanus. atq. ita locutus
est. Sero namq. de repu. Pontifices retulerunt. qui punit. qui mundi. qui sancti. qui ueluti
animosq.

Auspiciū de
Etruria.

Paulus lib. i.

animarū sanctis sunt. Commodi templū ascendere sublella laureata conseruante. Vetera
 nis manibus libros cooluere. Varia r. p. quæ sunt æterna perquirere, patrimis matrimisq;
 pueris carmen indicere. Nos sumptum sacris, nos apparatus sacrificijs, nos aris tumultu-
 ariis indicemus hostias hæc interrogati pleriq; Senatores sententias dixerunt. Iū est
 deinde ad templū, inspecti libri, prodia uerius, iustrata urbs: cantata carmina, amburbij
 celebratum, amburbialia promissa, atq; ita solennitas quo iubebatur modo expleta est.
 litteræ autem quas supra Flauius Aurelianus scripsisse dici, fuerit hæc. Aurelianus Augus-
 tus Senatui amplissimo salutem. Miror uos p. c. tandiu de aperiendis libris Sibyllinis
 dubitasse, perinde quasi in Christianorū ecclesia, non in templo deorū omniū tractetis.
 Agite igitur & castimonia pontificū ceremonijsq; solennibus, iuuare principē necessi-
 tate publica laborantem. Inspiciant libri, quæ faciendæ sunt celebrentur. protulit tū mul-
 tis in rebus Romanū hunc principem religionis cultū seruantem deos timuisse. Nam cū
 uerus Apollonius Tyaneus philosophus, ipsi Aureliano desolationem Tyanc meditan-
 ti sic dixisset: Aureliane si uis uincere, nihil est quod de ciuitum meorū nece cogites. Au-
 reliane si uis imperare à cruore innocentū abstine. Aureliane clementer te ages, si uis uin-
 cere urbem ille liquit intacta. Sed iam aliquos particulares uideamus effectus, quos ab
 Auguria prouenisse dixerūt. Plinius. Siculo bello ambulante in littore Augusto, piscis
 emans ad pedes eius exiit: quo argumento uates respondere, Neptunū patrem adopti-
 uum cum libi, Sextum Pompeij repudiasse. Es infra. Picus Martius in capite Prætoris ur-
 bani L. Tiberonis in foro iura pro tribunali ferentis, sedit ita placide, ut manu prehēde-
 retur. Respondere uates. Exitū imperio portendi si occideretur, at si dimitteret, Prætori
 dimissa est: & prætor breui mortuus prodigium impleuit. gallinā cum lauri ramulculo
 cecidisse in sinum Liviæ Drusillæ, quæ fuit imperatrix & hucusq; seruatum, ut ex ea lau-
 ri imperatores fuerint laureati. Fuerant quoq; minores Auguribus subditi sacerdotes
 Extispices, quos ab inspiciendis extis dixerūt. omēs enim extisq; & sibris animalis sua
 inspecta disciplina, futura hominibus prædicebant, eosq; sic descripsisse Virgiliū supra
 ostendimus: pectorumq; reclusis pectoribus inhians spirantia consilium exta, cuius infans
 ab historicis poetisq; infinita sumi possent exempla, ex quibus nonnulla ponemus. Syl-
 læ cuius tempora sicut inquit Augustinus talia fuerunt, ut superiora quorum uindex esse
 uidebantur, illius cōparatione quærerentur: cum primū ad urbem contra Martium castra
 mouisset, adeo læta extra immolati fuisse scribit Lilius, ut custodiri se Posthumius Aru-
 spex uoluerit capitis supplicij subiturus, nisi ea quæ in animo Sylla haberet dijs iuuatib;
 impleuisset. & Suetonius de Cæsare dixit, cum somnasset se matri stuprum intulisse, cō-
 sectores cum ad amplissimam spem incitauisset. sed & Cornelius Tacitus de Vespasiano
 scribit. Iudæam inter Syriāq; Carmelus est, ita montē uocant: sacrificant in eo Vespasia-
 no, cum ipse occultas animo uersaret, Basilides sacerdos inspectis extis quicquid est, in-
 quit, Vespasiane quod paras, siue domū extruere, siue prolatare agros, siue ampliare ser-
 uitia, duntaxat magna sedes ingentis termini. quod ad imperium euectus impleuit. Sed
 uenia M. Varronis quam præmissus respondeat sententia, nō solum otiosos sed sordi-
 dissimos fuisse deos, si in fecorum & uiscerum sterquilinio sua occultauerunt cōsilia, homi-
 nibus ab infans sacerdotib; manifestanda: ut optabilius fuerit ualuisse apud maiores Ci-
 ceronis p. A. Cluentio sententiam: pietate & religione & iustis precibus, deorum mētes
 non contaminata superstitione, necq; ad scelus perficiendum casis hostijs posse placari.
 Vbi enim fuisse deos alibi: quā in stercore existimabimus, quando ea acciderunt, q̄ Di-
 nius enumerat, si qui quæsiuerunt ostensa. M. enim Marcello cum perijt ab Annibale ca-
 put iecoris defuit, defuit & C. Mario cū immolaret Vtica. Iē Caio principi Calendis la-
 mna cū iniret Cōsulari quo anno interfectus est. Claudioq; successoris eius, quo mēse
 interijt, est ueneno. Pyrrho regi quo die perijt, præcisa hostiarū capita repleuit. Sed &
 præbenda quoq; letis & prosperis, q̄ in stercore iacuerūt. diuo nanq; Augusto Spolenti sa-
 crificij primo possitans sue die, ut Cimarū fecinora replicata inuiscus ab una fibra re-
 perta sunt: responsumq; duplicatarum intra annum imperium. Gemina item diuo Augu-
 sto apparuerit fecinora, quo die apud Actium uicit. Sed & Magici fuerunt & Mathema-
 tici, quos accuratissime Cicero & Plinius impugnat. quibus & Lilius cōsentire uidet
 eum regē Tullum, quia loquem mala religione, sollicitabat, fulmine cum tota domo fla-

Litteræ Aureli-
 ani imperato-
 ris.

Sententia de
 dijs placandis.

*Adversus
Magos.*

grasse dicit. Et Augustinus in Civitate dei dicit aduersus Magicas Artes Romanos esse leges praefectum duodecim tabularum. Et Asclepiades in primis dicit Plinius adimere Magicę uasitates, ut aliquem herbis fide: esse obare bonis argumentis dicit, si Magia fuisset uera potuisset Romanos contra Cimbro & Theutonias, contra Aphros, contra Callos, & ceteros prouidisse, si herbas arte Magica fames tolleret, & poere urbium reserarent. Et Helius Spartianus de Didio Iuliano imperatore scribit: fuisse illi eam amentiam, ut per Magos plura faceret, quibus putaret odium populi deliniri. quidam enim non conuenientes Romanis sacris hostias immolauerunt, carmina prophana canuuerunt, & ea quae dicunt ad speculum fieri, in quo puer praegignit oculis, incantato uetice, qua respiceret dicit. Mathematicos uero Sertonius asserit à Tyberio imperatore expulso fuisse, sed deprecantibus, & se artem deferentis promittentibus, ueniam dedisse. Cornelius autem

*Mathematici à
Tyberio expulsi.*

Tacitus Mathematicos dicit genus hominum potentibus insidum, sperantibus fallax, quod in ciuitate Romana & uenitum semper & retentum fuit, quos postea Vitellius imperatorem asserit expulisse. Sed & alios habuerunt praefici sacrificulorum praestigiolorum & precreationum ac uariarum observationum mores, à quibus partim in urbe Roma uenit, partim à sepestitiosis in usu habitis, plurimae oriebantur insanae. L. Iulius xxij. interim ex fatalibus libris sacrificia aliquot extraordinaria facta, inter quae Gallus & Gallia: Cereus & Circa in foro Boario sub terra demissi sunt uiui, & item intra L. Iulius xxv. Tanta religio & ea maxima ex parte externa ciuitatem incescit, ut homines aut dii alij uiderentur esse. Nec tam in secreto modo, sed in publico etiam ac foro capitolioque mulierum turba erat, nec sacrificantium nec precreationum deos more patrio. Sacrificuli ac uates ceperant hominum mentes: quorum numerus auxilium rustica plebs ex incultis durino bello, in festis agris egestate & metu in urbem compulsa, & quæstus ac alieno errore facilius quæ uelut ex concessa artis usu exercebant. M. A. milius praetor edixit, ut quicumque libros uaticinos, precreationis, aut artis sacrificandi haberet, eos libros omnes literasque ad se ferret. Maioremque in praedictis autoritatem habuit praetor cui sciendae ex scripto, sicut scribit Plinius, praebas aliquot, & alius adhibebatur custos, ne erraretur in uerbis: alius item proponebatur qui linguis faueret circumstantibus suberet: quemadmodum apud nos feruatur, cum sacrum lecturus in ecclesia lectionem alta dicit uoce, iube domine benedicere: cui boni omnia sit responso, ut digna in eius corde & labijs sacerorum dogmatum sit enuntiatione. dicebant enim Gentiles, fauere linguis omnes, & tu tibicen cane ne aliud in tera exaudietur: Vestalem itaque precreationem fuisse asserit Plinius, quia aqua illa cribro attulit: Et parietes ab incendijs precreationibus fuisse circumscriptos, & Vestales crediti mancipia fugitiua nondum urbem egressa retinuisse in loco, precreationibus. Unde & uaditum more dicit primum anni diem, laetis precreationibus inuicem faustum omninari. obseruationes com fuerint pro modo infinitae nonnullas ponemus Sanguinem gladiatorum ex uulnere morientium bibebant, ut procul à cominali essent, quod tamen scribit Plinius cum spectaret auscisset in arena horrorem attulisse. Et obseruatio illa erat, quia Augustus scribit Suetonius adeo tonitrua & fulgura expauisse, ut semper & ubique pellē uiruli marini circumferret pro remedio, & quia Caesar post unum ancipitem uelociter caesum semper domum egrediens carmine ter repetito securitatem itinerum nuncupabat, sicut nos domus liminum transgressuri signaculo crucis premisso diuinā ab aduersis tuitionē imprecamur. publica quoque illa fuit obseruatio cum in oppugnationibus, ante omnia euocabantur à Romanis sacerdotibus dii sub quorum tutela urbs aut oppidum id erat, amittebantur illi uel illis dijs, eundem aut ampliore loco Romae alibi: adeoque Romae deus Tutelarum ignorabatur, ne posset ab hoste aliquo euocari publica etiam obseruatio illa erat, de qua Cicero in Vatinium. Ioue fulgurante cum populo agi nefas esse, & laurum in sinu Iouis poni, quoties laurici noua uictoria attulerit, in prophantis uerbis pollui laurum & oleam fas non esse, & ne praestantia quidem numinibus accendi ex his altare, aramque debere, Et Plutarchus in Problematis scribit, cum in ceteris Dianae templis, ceruorum cornua affigere mos esset, in ea tantummodo quae erat in Auentino boum affixa fuisse: quod Antoninus Horatius in Sabina bouē insigni specie & magnitudine natā, à diuino quodam monitu si qua immolasset, totius Italiae imperio eius cuitate positurā: Cornelius sacerdos eo ad Tyberim laudā specie missa immolauerit, & Romae imperiū Italiae pepererit. Et praestigia

Preca.

*Fauere linguis
omnes.*

Observatio.

Tutelarum deus.

Alte obseruatio.

- A** prodigia damnae Suetonius de Vespasiano dicit. Nunciata fuisse ex urbe prodigia: Ne
 rosem diebus idem moniti per quies ut themam lovis optimi ex sacratio in domo,
 & in circum deduceret: quorum etiam praestigiis ludaeos scribit pontas dedisse, cum
 in oriente percrebuisset uerus & cōstans opinio, esse in factis, ut eo tempore iudae praes-
 tigiis potius crederetur. Iudaei id ad se trahentes rebellant, & urbe amissa ad exterminium
 sunt adducti. Quorsum tamen praestigionum aliquid certioris euentus habuisse est usus lo-
 sephus nobilis iudaeus, qui cum Vespasiani iussu cōiiceretur in uincula, cōstantissime as-
 seruauit: fore ut ab eodem absolueretur, uerum iam imperatore: quod & postea factū
 fuit. Quod autē supra Cicero in Legum libris, Diuorum has prouident, hisq; parēto, di-
 xit ad prodigia spectat de quibus eodē libro, Prodigia & portenta ad stultos & Ara-
 spices si senatus iussu deferunt, Etruscūq; principes disciplinam discunt, quibus diuina
 decreuerint, procurant, si idemq; fulgura & ostenta planto. prodigia autē Nonius Mar-
 cellus dicta uis quod possō sint adipēda. & infra prodigia semper esse pessima, q. deo-
 rum sint ea uel minz. Lilius viij. M. Rutilio tertium & Manlio torquato rectum colli-
 prodigum lapidibus pluit & libro xxiij. quod autē in Piceno lapidibus pluisset nouen-
 diale sacrum edictum est, urbs luibata, hostie maiores quibus edictū est dōs, donum ex
 auro pōdo ad al. Lanuuiū locum portatū, & signum aeneum auratum Iunoni in Aue-
 ntino scissilem Cere & Romae a ueniente supplicatū fortunae in Algido: & inde Ro-
 mae omnibus dijs & gentio maiores hostie. Aulius Seranus pariter uota fuscipere solus,
 siue decem annos t.p. eodem stetit statū. & infra Lilius xxiij. prodigia eo anno mul-
 ta nunciata sunt, quōq; magis credebāt simplices ac religiosi homines, eo plura nuncia-
 bant. In xxiij. uerū ex ingenio faceri coactus. sic habet: prodigia procurant, quae nun-
 ciata erāt: & illa ludibria oculorū auribq; credita p ueris, ostētaq; proximo loco Roma-
 nis fuerūt, quae Vlpianus De uerborū significat, dicit Labeonē definisse, cum cōtra na-
 turā alicuius rei genitū factūmue est aliquid, duōq; eorū genera esse, cum quī cōtra na-
 turam nascitur tribus modis aut pedibus homo: alterū cum quid prodigiosum uidet, Ostentum.
- C** quae Graeci phantasmata dicunt. Plinius: Subleuit in Cumano arbor, graui ostento, paulo
 ante Pompei Magni bella ciuilia, paucis ramis eius eminebant. Ostentumq; est, cum ar-
 bores in capibus stanturū, uel in arborē enascuntur, uel in arboribus ipsa alienta. In cap-
 solo bello Persei enata palma uictoria triumphosq; portendit, quae tempestantibus pro-
 strata eodemq; loco ficus enata est in Messala & C. Cassij Censorum iustro, a quo tēpo-
 re poliditum prostrata, Piso grauis autor est. Monstra subsequuntur: Nonius dicit deo-
 rum monita esse. Et Festus mōstrum dictū, uelut monestrū, quod moneat aliquid futu-
 rum: prodigium uelut praedictum quod praedicat, portentū quod portendat. Ostentum
 est quod ostendit. Tenitas esse inquit Festus deas fortū: distas, quod tenēdi habēt po-
 testatē. Videmusq; bina fuisse fortū genera. Vnum quas sortes Virgilianas appellare-
 ret, cōspeto Virgiliū codicē desinam in ordine & numero uersus qui sortē occurrissent:
 in Augurum accipiebantur. De quo Helius Spartianus in Adriani uita. Quo quidē tē-
 pore, cōsiliū de Imperatoris erga se iudicio, Virgilianas cōsularet sortes: in hos scel-
 da uenit. Quia procul ille autē ramis insignis oliuē sacra serens, nosco crines incanaq;
 mensa Romani regis, primam qui legibus urbem fundabit, Curibus paruis & paupere
 terra. Alterum fuit sortium genus uenustissimum, a sacerdotibus constitū, responsūq;
 oraciorum ad simile, quod inscripta folijs arborū, tabellisq; diuerforū euentuum eu-
 logia, ad deorū puluina erant a sacerdotibus ita disposita, ut cum illi aut orati uoluis-
 sent, aut pōte cōstitissent, certo decussa artificio: in id spei aut timoris populos & prin-
 cipales quibus indocerent, quod sibi conducibile aut delectabile existimarent. hinc illud
 et apud Liliū libro xxiij. prodigij a sacerdotibus procurandi loco habitum, sortes at-
 tentata. id est sortē sua in altare tanquā cōlo delapsas: unamq; excidisse ita scriptam,
 Manu idem suū concutit. Cernere autem ex Lilio quales adhibite fuerunt procu-
 rationes, ex quibus omni sacerdotio maxima accessit delectatio, & utilitas sacundissi-
 mum est. Decretū enim mense quaerendis uoluptatibus summe idoneo, huius procu-
 randa sortis genti, ad ardem Saturni Romae immolatum est, leuissimumq; imperariū,
 & cum lectum senatores strauerūt: & consuetum fuit publicum, ac per urbem Saturni-
 la die aeno de clama, populisq; cum diem festū perpetuum habere ac feruare iussu
 Blondus. Procurationes.

Vota quoque pasci impetrandis à deo concupis emittere, quae ut implerentur consilium illi sunt adnoti. Lutatius in Tullii regis rebus gelis, in re tepida duodecim uovit balios, phanari Pallori & Paucori. & libro v. dicitur M. Furius Camillus Vethios capturus decemnam Iovi Pythio uovit, & lanoni hospitium promittit, & Annibalem Latinos bellum edicantem Romanum, facit secundis se uovis obligasse. Quae de re plura dicere omittimus, quia apud praefatos pariter & apud nostros, prouidere & auertere conabantur: unum hoc lo-
 sunt ostensa, per quae praefati futura scire, prouidere & auertere conabantur: unum hoc lo-
 eo liber ostendere, per quod certiora & oculis subiecta, sacrorum auxilio occultari posse
 credebant. A duallum & peria, quam fuisse tenemus ad sextumdecimum ab urbe lapi-
 dem, ubi Christianum est summi uiri Prosperei Cardinalis Columanae oppidum: laeus illi
 subiectus, sicut semper alias nunc nemorensis est dictus, quo in loco templum erat For-
 tunae uiridis. Eius sacerdotem uirginis quam primum uiri potentes esse inciperent, à pa-
 rentibus ducta adibat. hae ex omnino nudata undique inspicimus, uita corporis appa-
 tencia indicabant. Et admonuit uirgines cum Fortunae thura immolassent uicium illud
 marinum qui contingebat perpetuo celari imptasse tenebant.

FLORIDI ELAVII FORLIVIENSIS TRIUMPHANTIS ROMAE
 LIBER SECYNDVS.

Onfctas iam & sub religionis uelamine à praefatis pfallibus ad luxum,
 fastum, opes, quae tendas uario excogitatas modo artes, pontificum
 scilicet Flaminumque & sacerdotum institutiones primum, post cetera
 quae religionis fuere secundo hoc uolumine ostendimus. Pontifices
 Varro De lingua Latina scribit dictos esse à ponte sublicio, quem saepe
 lecerunt, additque Felus, maximum esse dictum Pontificem quod
 maximatum reum, quae ad sacra & religionem pertinent, iudex sit, unde ex quo continua-
 cie priuatorum magistratum. Pontifices uero alij duorum fuerunt generum: ex pa-
 tris maiores, & minores ex plebe. Quante autem dignitatis fuerit pontifex maxi-
 mus Lutatius libro xlvij. ostendit, quod Cin. Cornelio praetori multa indicia est: quia cum
 M. A. M. Lepido pontifice maximo iniuriose contenderat, sacerdotum enim quam ma-
 gistratus potestas fuit. Eademque pontificis maximi dignitas ab eius modo orandi
 apparet. Lutatius enim xcy. scribit: Comitibus pontificis maximo creando sunt habita. Rex
 ingenui certamine acta, creatus est Licinius Crassus, qui adilitatem curulem petiti-
 erat ante hunc lura cxx. annos nemo praeter P. Cornelium pontifex maximus creatus
 fuerat, qui sella curuli non sedisset. Cicero autem Oratione in legem agrariam Rolla se-
 cunda dicit, comitis pontificum non nisi decem & septem tribus fuisse uocatos. Et Sue-
 tonius Tranquillus de C. Caesare: Pontificatum maximum petiit, non sine probissima
 largitione, in qua reputans magnitudinem uis alieni, cum mane ad comitia descende-
 ret praedixisse matris osculati ferat, domum se nisi pontificem, non reuerturum. Atque
 potentissimos duos competitores, multumque aetate & dignitate antecedentes superauit,
 ut plura ipse in eorum tribubus suffragia quam uterque in omnibus tulerit. Vnicum ta-
 men uideo Romanorum Imperatorem non ad luxum & fastum, sed ad clementiam & pie-
 tatis instrumentum quae fuisse pontificatum: Suetonius enim scribit, Titum Vespasia-
 num qui iure optimo appellatus est delictis humani generis, pontificatum maximum
 ideo se professum accipere, ut puras seruaret manus fideique pignus fuisse, quod nunquam
 posthac autor fuit cuiusquam necis, nec conscias, quamuis interdum ulciscendi causa no-
 deesset, quia in re intelligi potest, primas fuisse pontificis maximi partes, manus ab effu-
 sione humani sanguinis continere: quo posthabito respectu, alij omnes Romani Impe-
 ratores uoluerunt pontificatu maximo exornari. Flamines Varro dicit dictos, quod ca-
 put unicum habent filio: & cognomen accipiunt ab eo deo, cui sacra faciunt, sed partim
 sunt apertae ut Martialis, Volcanalis, obsecratoria partim ut Diales à Ioue, Furtialis à Furiis
 cuius in Fastis feriae erant Finales. Et Lutatius dicit, Numa Pompilius Flamines Ioui
 assiduus sacerdos creauit: insigni eum uelle & curuli regis sella adornauit, huius duos
 Flamines adiecit, Marti unum, alteri Quirino, quod autem Flamines etiam à pontifice ma-
 ximo crearentur, Lutatius xxvj. ostendit C. Flaminius Flamen capius à P. Licinio pontifice
 maximo

Pontifex maxi-

Pontifex maxi-

Flam.

ad aram Herculis familiare sacerdotium erat. Et Cicero Legum primo De sacris hæc sit
 una sententia, ut conseruentur semper & deinceps familia prodantur, & perpetua sine sa
 crant ne patrisfamilias morte sacrorum memoria occideret, ut esset ea adificia ad quos
 eiusdem morte pecunia uenerit. Et Cicero de Anulpicum responsa. Multi sunt etiam in
 hoc ordine, qui sacrificia gētilitudo illo ipso in sacello, statuto anniversarii sacrificiis. Et Cos
 nelius Tacitus de Oratore. At recēs ab exilio reuersos adoleſcentes amia & paternis sa
 cerdotiis in solatiū reposuit, idēq; Tacitus de Vitellio. extructis in cōpo Martio aris, in
 ferias Neroni inestit. crās publicæ uictimæ, coronatiq; facem Augustales subdiceri
 quod sacerdotiis ut Romulus Tatius regi, ita Cæsar Tiberius luitæ genti sacrauit, primi
 generis sacerdotiorum publicè institutorum quincuplex fuit prouentus. sacra enim cō
 ſtituentes fundantesq; loca, uarias fundorum possessiones stipendiis adiungebant, à
 quibus sacerdotum alimentis prouenerit. Vnde Lilius Numa Pompilius facit cum
 Flamines & Vestales instituit, de quibus supra est dictum stipēdia eis de publico sta
 tuisse, quod quidem alios omnes sacrorū fundatores locorum imitatores fuisse nullo ad
 dubitabit. Alioquin magni & amplissimi ciues Romani nunquā aut sacerdotia cumu
 lare studuissent, aut pro ipsis sacerdotiis tantopere contendissent. Et Lilius trigesimo,
 cum Fabium Maximum filium in locum patris mortui pōſſeem creatum dixisset, dūo
 ipsum sacerdotia habuisse addit. De Cæsare autem Suetonium dicere uidemus: Anno
 xvi. ætatis, Flamen dialis designatus à L. Sylla sacerdotio multatus. Sylla enim qui
 animos Cæsaris & eloquentiam suspiciōis maximæ duceret, haberi q; oportere palam
 prædicaret, neruos illi adinere in sacerdotiū multa perrexit, à quibus fomenta potētis
 & amplitudinis accepisset. Stipes secunda prouētus sacerdotiū pars dicta erat, quod
 nostri oblationes eleemofynarū appellauit. De hisq; Cicero Legum primo: præter idē
 matris familias, eosq; iusta diebus, ne quis stipem cogito. quod autem Cicero familias
 dicit, aliud à prædictis tribus generibus, Pontificum, Flaminum & sacerdotum singu
 lorum dei alicuius cultui dedicatorum, genus indicat, quod procedente tempore mul
 tiplicatum est. Multi enim utriusq; lexus in eandem familiam ad alicuius dei cultum
 conuenientes ex unis eisdemq; sacerdotiis ac stipum & legatorū redditibus conuole
 bant: uariisq; uocabulis & cognominibus censebantur. Cicero pro A. Cluentio Habi
 to. Martiales quidam Latini appellabatur ministri publici Martis. atq; ei deo ueteribus
 institutis religionibusq; Latinarum consecrantur quorum cum satis magnus numerus es
 set, cum q; item in Sicilia permulti Venerei sint. Helius Spartianus scribit Adriano Imp.
 in numerum deorum relato Flamines & Sodales senatum constituisse. Et Suetonius de
 Galba ob res in Africa gestas, & in Germania ornamenta triumphalia accepit, & sa
 cerdotium triplex, inter x. viros Sodales inter Augustales cooptatus. Helius Sparta
 nus: clipeo Adriano magnificentissimū posuit, & sacerdotes instituit. puellas alimenta
 rias in honorē Faustine Faustianas constituit. Meruit Flamines & Circenses templū
 & sodales Antonianos Faustine uxori, in radicibus Tauri mōtis nouas puellas Fausti
 nianas instituit. Dant Sodales & Satellites, & Flamines ipsi mortuo. Sodales aut fuerūt,
 quales nostri appellat societates seculariū: Satellites quales multos per orbē habemus
 sanctæ Mariæ Teutonicoꝝ in Germania, & S. Iacobi de Spira in Hispania. Flamines
 non sunt: & infra Cicero. Stipē sustulimus, nisi eam, quā apud paucos dies propriā idē
 matris excipimus: implet enim animos superfluitione, & exhaust domos: Vnde constat
 priusquam ea lex ferretur consueuisse omnes, qui sacerdotia haberēt, illa quæstu per sti
 pem petita facto pinguiora reddidisse. Tertia sacerdotiorum opulencia à solationibus
 proueniebat, quas inferiora impetrantur superioribus impendebat: quale apud nos est,
 cū pōſſit Romano fructus primos anſiſſites, & his minores ac subditi sacerdotes pro
 habitiorum modo beneficiorū pecuniam dissoluant. Suetonius enim de Claudio Imp.
 sic dicit, cum festinū octogies pro introitu noui sacerdoti impendere coactū. Quarta
 iam pars ad sacerdotiorū exuberantiā prouentus donationes & legata fuit: Nam ui
 uentes, ut deos haberēt propicios multa sacerdotibus largiebant: felicitati aut ut appel
 labant animarū cōsultari, & si multa alia testamēto legabant, epulū raro, aut ferē nunq;
 p̄ſentem inebat. Qd̄ quia fieret ratio in multis quoq; p̄ſentē exat marmoris sepulcris ap
 paret. Ratiōq; em apd̄ sacra Petri possēdē, quæ Ieraphici Francisci uocabulo & fratū

Cicero de
 Anulpicum
 responsa

stipes

Solutio

Comitatus

eius ordinis habitatione notior est marmoreo in sepulcro à Clusensi oppido trib. dist. ite passuum milibus pridè aucto, hæc legiti in epulum est inscriptio. Dñs manibus Hætie Quinti filii salutaris coniugi cassissimæ. Lucius publicius Iralicus decurio, ornamentum sibi uiuens posuit. hic collegio fabrum militiæ Rauennatis sestertia triginta uiuens dedit, ex quo redditi quotannis decurionibus collegij fabrum militiæ Rauennatis in ædæ Neptuni, quâ ipse extruxit die Neptunialium presentibus portulæ numi bini diuiderentur, & decurionibus uigintiocto centeni quinquaginta quotannis darentur, ut ex æ summæ sicut solui sunt, arcem Publiciorum Plautianæ & Iulici filiorum, & arcem in qua posita est Plautia salutaris uxor eius rolis exornent, de numis x x v. sacrificantiq; ex x x i i. & de reliquis ibi epulætur, ob quam liberalitatem collegium fabrum militiæ Rauennatis inter benemeritos quotannis rosas supra se & Plautiam salutare uxorem eius mittendas ex x x x v. sacrificantiq; faciendum de x x i i. per magistratos decreuit. P. Helius Cillus libi & Ligaria Arimialdi uiuens posuit in agro pedes x v. infra pedes x x v. hic locus heredem non sequitur. Alij sepulcra Macerati & alibi in Piceno extare uidemus, quibus similia epulorum legata elegantibus literis inscripta sunt. Vnde quod à pluribus factum esse constat, omnes tenemus testamento legasse epulum quotannis ad sepulcrum rosas & uarij respersum odoribus pro hereditatum facultatibus exhibendū: cui quidem epulo non magis cognatos affinesq; quam magistratum quos gesserat, opificiorumq; quæ extiterant collegia, ut legioni in qua militassent ordinum duces & cōsilitones, interesse subebant, idq; & si sacerdotibus pro diuina re faciendâ conuocatis & cōmodo & delectationi multis cedebat modis, maiorē breui possidere uoluitatē. cum enim cōtingeret aut herede absq; legitimis successoribus defuncto, aut uetustate ipsa epulum absolui, in obliuionemq; deduci, hereditatis portio pecuniā legato subministrare solita per Septemuirum diligentia redigebatur in pōtificum collegij potestatem: ex hisq; sacerdotibus quæ uos nōstis appellari diximus beneficia collegio pontificum distribuere tota noua q; institutiones habuerit. Septemuiri cū epulorum apud præcos hæud feceris, cum nōstis religionis episcopi legatorū ad pias causas exequutionis curam habeant, aut tamē omnia templa præsertim maiora suos particulares epulones habuerint. Sic ut de lochi templo supra ostendimus, in quo Aurelium Augustinū diximus affirmare, epulones perpetuos fuisse, qui ad auream louis mensam statim appositā perpetui erant conuicia ut minorum ibi potius & paratorum contubernia quam dei sacra celebrarentur. Festum autem scribit epulones dixisse maiores eos, qui postea epulones appellati sint, datūq; fuisse nomen his quod epulas louis, ceterisq; dijs instituendi potestatem haberent. Feceruntq; epulones à quibus scribit in nono Linius Tibicines fuisse à cōmestratione solita prohibitis, unde Tibur concesserit, & nemo erat qui sacris præcineret: sed Tiburina sopitos semiserit curru, & ius uiscendi illis restitū est. Eundē uerō morem epulā diuina sacra locis ad legatorum exequutionem fuisse etiam à Christianis per multa tempora seruatum Augustinus in Dei ciuitate his uerbis ostendit. Quæcūq; igitur adhibentur religioforum obdormia in mortuorum locis, ornamenta sunt ad memoriam, non sacra, uel sacrificia mortuorum tanquam deorum. Quicūq; epulas suas eo deferunt (quod quidem à Christianis melioribus non sit) & in plerisq; terrarum nullatenus est consuetudo, cum appoluerint orant. Septemuiri autem epulorum quantæ fuerint auctoritatis, ex uerbis Auli Gellij licet cognoscere, q; eos facit maioribus sacerdotibus pares: Flaminibus, Auguribus Quindecimuiris sacrorū, his uerbis: Virginea Vestales x x fuerūt, quas potulæ maxime ex omni ciuitate capiebat, quæ nō essent filij Flaminis Auguris Quindecimuiris sacrorum, aut Septemuiri epulorum. fuisse autē diuissimos Septemuiros epulonum, quod plerūq; uidemus illis accidere, qui multas etiam alienas tractant pecunias, unum extra argumentum: quod eius collegij unus sepulcrum habuit Romæ extans, quod insigne uidemus, pene integrum & salu, ab imperitijs Remi appellatum, porta urbis olim Trigemina, post Ostiensi & nunc sancti Pauli proximum, id enim monumentum in Pyramidem supra urbis moenia, quibus est inclusum surgens, literas inscriptum est semicubitales, Septemuirum epulonum eius autorem nostro etiam seculo conseruantes. Quinta Sacerdotiorum opulentia pars, fuerunt damnatorum & ui, ut hinc patria pulsoz bonæ, quæ ipsi in patriam aliquando reuersis,

Epulum ad sepulcrum.

Septemuiri de epulonum.

aut

tate uolens garrulam atq; contentiosam dixit. Vna laboranti poterit succurrere lumen. Sed
 uarum autem à Romanis extra urbem eam morem Plutarchus in uita Aemilij sic osten-
 dit. Luna obscurari coepit ac deficiente lumine multisq; colorib; muratis, eadem musquā
 apparuit. Romanis ut moris est tinnitu uris lumen eius reuocatisbus, & ignes multis fa-
 cibus ad cothum tollentibus nihil simile à Macedonibus factum. Terminò sacra fiebant
 quod in eius trefa fines agrorū esse putabāt; deniq; Nama Pōpilius statuit, eum qui ter-
 minum exarasset, & ipsum & boues sacros esse. Terminūq; quo loco colebat super eū
 forumen patebat in recto, quod nefas esse ducebat terminum intra rectum cōsistere. At
 uerò ardes ipsi gentiles tēplaq; sicut & nostri ritē cōsecrantes Augurā appellauere, on-
 de uult Ouidius Augurum fuisse dictum quasi ea Iupiter manus sua dare & augere sit iussus. Ia
 uerò auguradi mos latam in urbe Romana habuit prouinciā, ut Augures titō praefecit
 di sacerdotio ex maioribus praestantioribusq; urbis eligi consueuerint. Vnde gloriatur
 in Bruto Marcus Cicero se à Q. Hortensio uiro clarissimo in collegium Augurū fuisse
 cooptatū: & Q. Munium Scaurū Augurem uidemus inter primarios omnium aetatis
 uiros connumerari, quē in templo Vellae quo nihil in urbe Roma habitum est sanctius
 aram ipsam amplexatam Syllae carnifices interfecerunt. Cuius sanguine ignis ille uirgi-
 nam cura perpetuus, penē fuit extinctus. Eratq; sicut Paulus Aemilius solitus fuit dicere,
 summa eius sacerdotij potestas, quod nec Senatus cogit, nec cōueniendi locum poterat
 habere, nisi quādo & ubi Augures praescripserint. Locum uerò inaugurai ostendimus
 fuisse in curia ueteri, ubi nūc sancti Petri ad uincula est ecclesia: quā titulo cardinalatus
 nunc obtinet uir summus Nicolaus de Cusa, Germani orisūdu, Philosophia Theolo-
 giq; egregiē & Mathematicis eloquiisq; eximie ornatus, licet aliquādo alibi in augu-
 rant. Nā Festus Pōpilius tēsa uel tēsta dicit esse loca augurio designata, & postma-
 rium esse pōntificale pomerium ubi pontifices auspicabant. artem uerò inaugurai ab
 ipsa seruatiā facile ostendere possemus, nisi fomentum addere uereterem quorūdam
 ex nostris insanae, qui nimis augurijs credere uident. Ut mustela occursum bestiole
 omnium mundissimae & hominū amicissimae, ut corui crocitātū, noctuae ac bubonis cō-
 rum terribi expauescant. Melius Cicero qui Nonio optimā spem habere licere dicenti
 quod sepe aequile in castris Pōpei essent captae inquit recte moneret, si aduersus picas
 nobis pugnandū foret. & nō inulsi cōsul ille, qui pollarios nunciātes pullos non addi-
 centes sacros pasci nolle, iussu illos ut biberēt pōnti in profluente. et Labieno in castris
 Pōpēi diuinationibus augurijs innixto dicenti, Pompeium superatarum, desideria re-
 spōdit Cicero, eos hac spe ductos castra nuper amississe. sed omniū maxime grauiter &
 uere sensit doctissimus Varro, qui deos dixit otiosos & seriatos fore si sua cōsilia corni-
 culae crederent, aut coruo hominibus indicāda. & tamen ut leuitatem eorū arguamus,
 qui se animum uolatus aut occensui cōmitunt, augurandi particulam ex Varrone doce-
 bimus. Augures cum se in sapremā curia ueteris partē recepissent, uellem indati sacer-
 dotalē, Lituum quae iurga erat, manus tenētes eleuata, spaciū in caelo ambita quē pro
 spēcerent designabāt. Idq; templum appellauere, q; tribus modis dicitur, à natura, ab ad-
 ipicando, à similitudine in caelo quia nūmā templū id quatuor modis sinistra ab oriē-
 te, dextra ab occasu, antica ad meridiem, postica ad septentrionem. In tēra dictum tē-
 plum locus auguriū intra fines qui oculi cōspiciunt, id est tueritur, à quo templum. Et de
 lituo sic habet Lilius in Primo: Nama Pōpilius Augurio creatus tēte inde ab Augure,
 cui deinde honoris gratia publicū id sacerdotij perpetuū fuit dedatus in arcem, in la-
 pide ad meridiem uersus cōsedit. Augur ad ipsū etiā capite uelato sedere coepit, dextra
 manu baculum line nodo aduncū tenens, quē Lituum appellauerant, regiones ab oriē-
 te ad occasum determinauit: dextras ad meridiem partes, laeas ad septentrionē. oculis
 enim intentissimis aues augurium facientes (nam aliquae nullius erāt Augurū) sinistror
 som an dexterosum, & canentes ne an tacitae aduolarent diligenter obseruabat, hominū
 inde aut malum futurū rei animo meditantur rei ex eorum disciplina uel potius inspi-
 cimenta elicientes. Nec induere debet quēquā quod multi scripserunt occentam so-
 ricis Fabio Maximo dictaturam abstulisse, quom id potius augurum inuidia sit facit,
 dictaturā alteri cupientiū demandari: ut quod Lilius in primo refert, si Aetius Nasius
 quia

Termino sacra
 fiebant

Augurum

Auguria unde

summa augu-
 rum potestas
 Latius inuaga-
 turū in curia
 ueteri

Augurandi
 mos

Occentam
 soricis

Valerius fami-
na zephyro
inpregnante

constantia de autem quæro uolatu indicant. & infra. In Augustijs uulture plurimū utuntur. quia Romulo in cōdenda urbe xij. apparuerunt. quia ut Herodotus. uulture nemini nocet animali. quæ nisi cadauera comedit. nec aues mortuas attingit. & uultures oñes fecerunt Zephyro. ut arbores inpregnant. Vnde puerorū cæteris auib. lēt. Augures si uultus haberet augendi causa sedere prohibebantur. quia integros & sanos corpore & mētē esse oportet. q. sacra peragant. Cæteris sacerdotibus simulacra ad iudiciū ducti ac dīte eorū esse oportet. q. sacra peragant. Cæteris sacerdotibus simulacra ad iudiciū ducti ac dīte eorū esse oportet. q. sacra peragant.

Augur uultu
suo indicat
latur.

uultum. sacerdotio nō multans: quia nō honoris nec magistratus. sed scientiæ atq. artis cuiusdam potius nōmē est. Augur quoq. nō potest auferri. sicut nec medico medicina sua. nec musico cantandi peritia alium uero nō insituum. quod sacerdos numerum ab ini-

Auguria.

tiis constituto mētē toentur. Caduca Auspicia dicunt. cum aliquid in templo excidit. Cluua auspicia dicebāt. quæ aliquid fieri prohibebant. Omnia enim difficilia cluua. Vnde & cluua loca ardua. Pedestria auspicia arbitrabant. quæ dabāt ut uult. sup. serpente. equo. cæterisq. animalibus quæ tripedibus. Pictularia auspicia arbitrabantur. quæ si

crificantiis uictis postendebāt. eam aut hostia ab ara effugisset. aut per eam mactum deisset. aut in aliam partem corporis quam oporteret. cecidisset. Petulera auspicia esse dicebāt. cum cor in exta. aut caput in iecurē nō fuisset. Præpetes aues dicebāt. quæ se ante auspiciantē terribit. nam præpetere dicebāt auctē. & Plinius aues edocet auspicia

adhibendas. cornices sunt inauspicatæ. garrulitas corui in auspiciis solū uidetur intellegi. cum habere significationē suarum. pellicia eorum significatio. cum gladius uocem uel

strangulati. Bubo luctibus & maxime ab hostiā publicis præcipue auspiciis. deserta incedit. itaq. in urbibus aut omnino in luce uultus dūm ostentum est. petulatorum domi-

bis insulere scio nō fuisse seculum. Capleolę cellam intrauit. Gallia. Gallinæ nigre digitis imparibus ad rē diu- nam idoneæ. Est uerū auct. ardeolarū genus. quod leucorū uocāt. altero oculo carere tra-

dunt. optimi augurij eam ad Austrum uolūt. solui em pericula mentis. Nigidius ait. Gal- li gallinæ ceti. horū sūt in pupia solistima. hi magisteratū nostrorū quousq. regit. domoq. G-

ipula sua claudūt. ac referūt. hi sacres Romanos impellūt. aut retinēt. iubēt aetia ac prop- hēbent. uictoriarū tota orbe pactarū auspices. hi maximo terrarū imperio impertiunt.

Similem uero huius uictoriarū leuitatē. prius Plinio Lælius in quinto dixit. auspiciā hanc urbem condita esse auspiciis bello ac pace. domi. militia. omnia geri. quis est qui igno- ret. Quid em est si puli nō pascantur. si ex cauitas tardius exierint. si occiderint auit pat-

ris. si hanc. sed parus illa non contemnendo maiores nostri maximam rem hanc cece- runt. Et nono libro L. Papirius dictator ā pullario monitus ad auspiciū reuertendum Romam profectus. item decimo. Papirius Cursor Cōsul pullarium in Auspicij immit- tit. & cum puli non pascerentur. pullarius Auspicia mentis ausus. tripudat solistimum

Cōsul nūciat. locatus in prima acie qui mentis fuerat interfecit. Cōsul dē in prelio lūm inquit. habet poenam noxiū caput ante Cōsulem. hoc dicente Cōsule. cor- uis clara uoce occinuit. Vnde & ipse Cicero oratione in Catilinam tertia. hanc salutem disciplinam laudibus effert. Auspices ex Etruria sēdem iusserunt simulacra lousia

facere maximum. & in excessum contra atq. fuerat ad orientem collocare: ac se sperare dixerunt. si illud signum quod uideis. solia ortum & forum curiamq. conspiceret. fore ut ex consilia quæ iam essent paterentur. Et de Auspicij responsis idem Cicero. Quan- ta maiorum nostrorum fuerit sapientia perspicere possunt. qui statim idem Cicero. Quan- ta pontificum rerum bene gerendarum autoritate. Augurū sanctorum. ueteri prædica- tione Apollinis. namq. libris. & pontificum explanationis Etruscorum disciplina cō-

uincit putarant. Vnde Cicero in sententiā securi sunt posteri. quod Flauius Vopiscus in Aureliani principis rebus gestis sic ostēdit. Die tertia Idus Ianuarij Fuluius Sabinus prætor urbanus dixit. Referimus ad uis. p. c. pontificum suggestionem & Aureliani principis literas. quibus iubet ut inspiciantur faules libri. quibus ipse belli terminandi sacro deorū animo continetur. Scitis enim ipsa quousq. grauior exiit aliqua motus. eos semper inspectos. neque prius mala publice esse finita. quam ex his sacrificio rum processit autoritas. Tunc surrexit primū sententiæ Vipius Syllanus. atq. ita locutus est. Sero nimis de repu. Pontifices retulerunt. qui pūti. qui mundi. qui sancti. qui uicti

animi.

Augurij
Etruria.

Pauli lib.

inibz sanctis sunt, Commodi templū ascendite: subsellia laureata consilium. Vetera
 manibus libros euoluite. Varia r. p. quæ sunt æterna perquirite, patrimis matrimisq;
 eris carmen indicite, Nos sumptum sacris, nos apparatus sacrificijs, nos aris tumul-
 tarias indicemus hostias hæc interrogasti pleriq; Senatores sententias dixerunt, siū est
 inde ad templū, inspecti libri, proditi uerius, iustrata urbs: cantata carmina, amburbū
 lebrauim, amburbalia promissa, atq; ita solennitas quo iubebatur modo expleta est.
 itæ autem quas supra Flauius Aurelianus scripsisse dicit, fuerūt hæc. Aurelianus Augu-
 stus Senatui amplissimo salutem. Miror uos p. c. tandū de aperiendis libris Sibyllinis
 bitasse, perinde quasi in Christianorū ecclesia, non in templo deorū omniū tractetis,
 pte igitur & castimonia pontificū caeremonijsq; solennibus, iuuare principē necessi-
 e publica laborantem. Inspiciant libri, quæ facienda sunt celebrentur, profuit tū mul-
 tius Romanū hunc principem religionis cultū seruantem deos timuisse. Nam cū
 rus Apollonius Tyaneus philosophus, ipsi Aureliano desolationem Tyane meditan-
 te dixisset: Aureliane si uis uincere, nihil est quod de ciuium meorū nece cogites. Au-
 riane si uis imperare à cruore innocentū abstinere. Aureliane clementer te agas, si uis uin-
 te urbem ille liquit intactā. Sed iam aliquos particulares uideamus effectus, quos ab
 agurijs prouenisse dixerūt. Plinius. Siculo bello ambulante in littore Augusto, piscis
 variæ pedes eius exiit: quo argumento uates respondere, Neptunū patrem adopti-
 um cum libi, Sextum Pompeiū repudiasse. Et infra. Picus Martius in capite Prætoris ur-
 ni L. Tuberonis in foro iura pro tribunali ferentis, sed ita placide, ut manu prehēde-
 rit. Respondere uates. Exitū imperio portendi si occideretur, at si dimitteret, Prætori
 missa est: & prætor breui mortuus prodigium impleuit. gallinā cum lauri ramūculo
 cidisse in sinum Liviæ Drusillæ, quæ fuit imperatrix: & hucusq; seruatum, ut ex ea lau-
 imperatores fuerint laureati. Fuerunt quoq; minores Augurijs subditi sacerdotes
 etripices, quos ab inspiciendis extis dixerūt, omēs enim extisq; & fibris animalū sua
 pectis disciplina, futura hominibus prædicebant, eosq; sic descripsisse Virgiliū suprà
 endimus: pecorumq; reclusis pectoribus inhians spirantia consulit exta, cuius insanie
 historiciæ poetisq; infinita sumi possent exempla, ex quibus nonnulla ponemus. Syl-
 laniæ tempora sicut inquit Augustinus talia fuerunt, ut superiora quorum uidet esse
 lebat, illius cōparatione quærerentur: cum primū ad urbem contra Mariū castra
 uidet, adeo læta exta immolari fuisse scribit Lilius, ut custodiri se Posthumius Aru-
 ex uoluerit capiti supplicij subiturus, nisi ea quæ in animo Sylla haberet dijs iuandis,
 pleuisset. & Suetonius de Cæsare dixit, cum somniasset se matris stuprum intulisse, cō-
 flores cum ad amplissimam spem incitauisse. sed & Cornelius Tacitus de Vespasiano
 ibi. ludæam inter Syriæq; Carmelus est, ita montē uocant: sacrificanti in eo Vespasia-
 cum spes occultas animo uerfaret, Basilides sacerdos inspectis extis quicquid est, in-
 it, Vespasiane quod paras, siue domū extruere, siue prolatare agros, siue ampliare ser-
 ita, statim tibi magna se des ingentis termini, quod ad imperium euectus impleuit. Sed
 ius M. Varronis quam præmissimus respondeat sententia, nō solum otiosos sed sordi-
 limos fuisse deos, si in iecorum & uiscerum sterquilinio sua occultauerunt cōsilia, homi-
 bus ab infans sacerdotib; manifestanda: ut optabilius fuerit ualuisse apud maiores Ci-
 monis p. A. Cluentio sententiam: pietate & religione & iustis precibus, deorum mētes
 m contaminata superstitione, neq; ad scelus perficiendum extis hostijs posse placari.
 ut enim fuisse deos alibi: quā in stercore existimabimus, quando ea acciderunt, q̄ Plī-
 tus enumerat, q̄ qui quæ fuerunt ostensa. M. enim Marcello cum perijt ab Annibale ca-
 ius iecoris defuit, defuit & C. Mario cū immolaret Vticæ, hū Cæio principi Calendis la-
 uisq; est iniret Cōsularū quo anno interfectus est. Claudioq; successori eius, quo mēse
 iecoreptus est ueneno. Pyrrho regi quo die perijt, præcisa hostiarū capita repleuit. Sed &
 iecoreptus quoq; letis & prosperis, dii in stercore iacuerūt. diuo nanq; Augusto Spoleti fa-
 nificati primo potestatis suæ die, uictimarū iecinora replicata intrinsecus ab una fibra re-
 exta fuit responsūq; duplicaturum intra annum imperium. Gemina item diuo Augu-
 so apparuerunt iecinora, quo die apud Actium uicit. Sed & Magiæ fuerunt & Mathemā-
 ti, quos accuratissime Cicero & Plinius impugnat. quibus & Lilius cōsentire uidet
 um regē Tullum, quia iouem mala religione, sollicitabar, fulmine cum rota domo fla-

Libra Aure-
 liani imperato-
 ra.

Sententia de
 dijs placandis.

*Athenae artes
Magicae.*

grasse dicit. Et Augustinus in Civitate dei dicit aduersus Magicas artes Romanoru esse leges praesertim duodecim tabularu. Et Asclepiadē in primis dicit Plinius adimere Magicę unitates. ut abrogaret herbis fidē: eūq; p̄bare bonis argumētis dicit, si Magia fuisset uera potuisset Romanos contra Cimbroſ & Theutonas, contra Aphros, contra Gallos, & ceteros prouidiſſe, si herbaru arte Magica fames tolleret, & porre urbū referarentur. Et Helius Spartianus de Didſo Iuliano imperatore ſcribit: fuiſſe illi eam amentia, ut per Magos pluraq; faceret, quibus putaret odium populi deliniri. quidam em̄ nō conuenientes Romanis Geris hoſtias immolauerunt, carmina prophana cantauerunt, & ea quae dicunt ad ſpeculum fieri, in quo puer praeſigatis oculis, incantato uertice, quae reſpicere dicit. Mathematicos uero Suetonius aſſerit à Tyberio imperatore expulſos fuiſſe, ſed deprecantibus, & ſe artem deſerturos promittentib. ueniam dediſſe. Cornelius autē

*Mathematici à
Tyberio expulſi.*

Tacitus Mathematicos dicit genus hominum potentibus inſidum, ſperantibus falſae, quod in ciuitate Romana & uentum ſemper & retentum fuit, quos poſtea Vitellii imperatorem aſſerit expulſiſſe. Sed & alios habuerunt priſci ſacriſcutorum praſtigioru & precationum ac uariarum obſervationum mores, à quib. partim in urbe Roma uentis, partim à ſuperſtitioſis in uſu habitis, plurimae oriebantur inſanae. L. Iulius xxij. interim ex ſaralibus libris ſacriſcicta aliquot extraordinaria facit, inter q; Gallus & Gallia: Græcus & Græca in foro Boario ſub terrā demilli ſunt uulſi, & item inſra. L. Iulius xxv. Tanta religio & ea maxima ex parte externa ciuitatem inceſſat, ut homines aut dii alij uiderentur eſſe cū nec tam in ſecreto modo, ſed in publico etiam ac foro capitolioq; mulierum turba erat, nec ſacriſcitantium nec precantium deos more paſſio. Sacriſcicti ac uates ceperant hominum mentes: quorum numeru auxit ruſtica plebs ex incultis diuino bello, in ſeſſisq; agris egeſtate & metu in urbem compulſa, & queſtus ex alieno errore facilis quē uelut ex conceſſa artis uſu exerebant. M. A. milius prator edixit, ut quicunq; libros uaticinos, precationisq; aut artis ſacriſcicandi haberet, eos libros omnes literasq; ad ſe ferret. Maioremq; in praedictis autoritate habuit precatio cui ſaciendae ex ſcripto, ſicut ſcribit Plinius, praebat aliquis, & alius adhibebatur cuſtos, ne erraretur in uerbis: alium item praeponebatur qui lingua ſauiſi à circūſtantibus tuberet: quemadmodum apud nos ſer uatur, cum ſacram lectionem in eccleſia lectionem alta dicit uoce, ſube domine benedicere: cui boni omnis ſit reſponſio, ut digna in eius corde & labijs ſacrorum dogmatum ſit enuntiatio. dicebant enim Gentiles, ſauere linguis omnes, & tu tibi en cane ne aliud in terea exaudiat: Veſtale itaq; precationem fuiſſe aſſerit Plinius, quā aqua illa cribro attulit: Et parietes ab incendijs precationibus fuiſſe circūſcriptos, & Veſtales credidit mancipia fugitiua nondum urbem egreſſa retinuſſe in loco, precationibus. Vnde & traditum more dicit primum anni diem, latis precationibus inuicem ſauſtum ominari. obſeruaciones cum fuerint propemodum inſinitę: nonnullas ponemus Sanguinem gladiatorum ex uulnere morientium habebant, ut procul à comitali eſſent, quod tamen ſcribit Plinius cum ſpectaret aut fieret in arena horrorem attuliſſe. Et obſeruatō illa erat, quā Augustuſ ſcribit Suetonius adeo tonitrua & fulgura expauiſſe, ut ſemper & ubiq; pellē uitali marini circūferret pro remedio. & quā Cæſar poſt unum ancipitem uehiculi caſum ſemper domum egrediens carmine ter repetito ſecuritate itinerum nuncupabat, ſicut nos domus limitum tranſgreſſuri ſignaculo crucis premiſſo diuinā ab aduerſis tuitionē imprecamur. publicaq; illa fuit obſeruatō cū in oppugnationib. ante omnia euocabantur à Romanis ſacerdotibus dii: ſub quoru tutela urbs aut oppidum id erat, p̄mittebantq; illi uel illis dijs, eundē aut ampliore locū Romae alibiq; ideoq; Romae deus Tu telaris ignorabatur, ne poſſet ab hoſte aliquo euocari. publica etiam obſeruatō illa erat, de qua Cicero in Vatinii. Ioue fulgurate cū populo agi nefas eſſe. & lauru in ſinu Iouis poni, quoties Iactici noui uictoria attulerit. in prophanis uſibus poſuit lauru & oleam ſas non eſſe, & ne p̄picandis quidem numinibus accendi ex his altare, aramq; debere, Et Plutarchus in Problematib. ſcribit, cum in cæteris Dianæ templis, certiorum cornua aſſigere mos eſſet, in ea tantummodo q̄ erat in Auentino boum aſſixa fuiſſe: quod Antonius Horatius in Sabinis bouē inſigni ſpecie & magnitudine natā, à diuino quodā monitus ſiquis immolaſſet, totius Italæ imperio eius ciuitate potiturā: Cornelius ſacerdos eo ad Tyberim lauādi ſpecie miſſo immolauerit, & Romae imperiū Italæ pepererit. Et

Precatio.

*Tuere linguis
omnes.*

Obſeruatō.

Tutela deoſ.

Alia obſeruatō.

praſtigia

præstigia damnâ Suetonius de Vespasiano dicit. Nunciata fuisse ex urbe præstigia: Ne-
 ronem diebus ultimis moniti per quietē ut thenasam louti optimi ex sacratio in domū,
 & in circum deduceret: quorum etiam præstigiōrū ludæos scribit penas dedisse, cum
 in oriente perirebūisset uetus & cōstans opinio, esse in factis, ut eo tempore ludææ præse-
 diturum potirētur. Iudæiq; id ad se trahentes rebellârūt, & urbe amissa ad exterminium
 sunt adducti. quorū tamen præstigiōrum aliquid certioris euentus habuisse est uisus Io-
 sephus nobilis Iudæus, qui cum Vespasiani iussu cōiiceretur in uincula, cōstāntissime as-
 seueruit: fore ut ab eodem absolueretur, uerum tam Imperatore: quod & postea factū
 fuit. Quod autē supra Cicero in Legum libris, Diuorum iras prouidēto, hisq; parētō, di-
 xit ad prodigia spectat. de quibus eodē libro, Prodigia & portenta ad Etrascos & An-
 spices si senatus iussit deferunt, Etruscq; principes disciplinam discunt, quibus diuis
 decreuerint, procurant, isdemq; fulgura & ostenta pianto, prodigia autē Nonius Mar-
 cellus dicta uult quod porro sint adigēda, & infra prodigia semper esse pessima, q; deo-
 rum sint ira uel minæ. Lilius viij. M. Rutilio tertium & Manlio torquato tertium coll.
 prodigium lapidibus pluit. & libro xxiij. quod autē in Piceno lapidibus pluisset nouen-
 diale sacrum edūm est, urbs lustrata, hostiæ maiores quibus editū est dijs, donum ex
 anno pōdo xl. ad Lanuinū louem portatū, & signum æneum auratum Iunoni in Auen-
 tino seclūsternū Cære & Romæ iuuentute supplicatū fortunæ in Algidō: & inde Ro-
 mæ omnibus dijs & genti maiores hostiæ. Attilius Seranus prætor uota suscipere iussus,
 si in decem annos r. p. eodem stetit statu. & infra Lilius xxiij. prodigia eo anno multa
 nunciata sunt, quōq; magis credebāt simplices ac religiosi homines, eo plura nuncia-
 bant. Et xxiij. uerū ex ingenio fateri coactus, sic habet: prodigia procurant, quæ nun-
 ciat erit: & alia ludibria oculorū aurūq; credita p. ueris. ostētaq; proximo loco Romā
 nis fuerūt. quæ Vlpianus De uerborū significat. dicit Labeonē defuisse, cum cōtra na-
 turā alicuius rei genitū factū uere est aliquid. duōq; eorū genera esse, cum quis cōtra na-
 turam nascitur tribus modis aut pedibus hominālterū cum quid prodigiosum uidet,
 quæ Græci phantasmata dicunt. Plinius: Subsedit in Cumano arbor, graui ostento, paulo
 ante Pōpen Magni bella ciuilia, paucis ramis eius eminetibus. Ostentumq; est, cum ar-
 bores in capitibus stanturū, uel in atrijs enascuntur, uel in arboribus ipsis alienis. In capi-
 tolio bello Persæ enata palma uictoriū triumphosq; portendit, quæ tempestatibus pro-
 strata, eodemq; loco sicus enata est in Messalæ & C. Cassij Censorum lustro. a quo tēpo-
 re pudicitiam prostratam, Piso grauis auctor est. Monstra subsequūtur: Nonius dicit deo-
 rum monita esse. Et Festus mōstrum dictū, uelut monestrū, quod moneat aliquid futu-
 rum, prodigium uelut prædictum quod prædicat. portētū quod monent. Ostensum
 est quod ostendit. Tenitas esse inquit Festus deas fortūū dictas, quod tenēdi habeāt po-
 tētiū. Videmusq; bina fuisse fortūū genera. Vnum quas sortes Virgilianas appellauē-
 te. cū apertō Virgilij codice destinati in ordine & numero uersus qui fortē occurrissent:
 in Augustum accipiebantur. De quo Helius Spartianus in Adriani uita. Quo quidē tē-
 pore, cū sollicitus de Imperatoris erga se iudicio, Virgilianas cōsuleret sortes: in hos incl-
 de uenit. Quis procul ille autē ramis insignis oliuæ sacra ferens, nosce crines incanaq;
 menta Romani regis, primam qui legibus urbem fundabit, Coribus paruis & paupere
 teta. Alterum fuit sortium genus uetustissimum, a sacerdotibus constitum, responsisq;
 oraculorum adsimile, quod inscripta folijs arborū, tabellisq; diuersorum euentuum eu-
 logia, ad deorū puluina erant a sacerdotibus ita disposita, ut cum illi aut orati uoluis-
 sent, aut spōte cōstituisent, certo decussa artificio: in id spei aut timoris populos & prin-
 cipales inducerent, quod sibi conducibile aut delectabile existimarent. hinc illud
 est quod Lilius libro xxiij. prodigij a sacerdotibus procurandi loco habitum, sortes at-
 tenuatū, id est spōte sua in altare tanquā ex celo delapsas: unamq; excidisse ita scriptam,
 Maionetiam suum conecutit. Cernere autem ex Lilio quales adhibere fuerint procu-
 rationes, ex quibus omni sacerdotio maxima accessit delectatio, & utilitas iucundissi-
 mum est. December enim mense quæ tenēdi uoluptatibus summe idoneo, huius procu-
 randa sortē grata, ad ardem Saturni Romæ immolatum est, seclūsternūq; imperatū,
 & cum seclū senatores strauerūt: & consilium fuit publicum, ac per urbem Saturna-
 la de arno die clamatā, populūq; cum diem festū perpetuum habere ac seruare iussus
 Blondus.

Prodigia

Prodigia

Ostentum

Phantasma

Monstrum
Prodigium
PortentumDuo genera
fortium

Procuraciones

Vota quoniam populi impetranda a deo concipiatis emittere, quae ut implerent cōstitissime sunt adnixi. Linius in Tullii regibus gestis in re trepada duodecim vovisse Saliorum, phanaque Pallori & Paenori. & libro v. dictatorem M. Furium Camillus Veltios captivum decemans loqui Pythio vovisse, & Ianoni hospitium promissum, & Annibalem Linius bellum meditantem Romanis facit secundis se non obligasse. Quae de re plura dicere omitteremus, quia apud praefatos pariter & apud nostros & pari forma est acta. Multa superius a nobis sunt ostensa, per quae populi futura scire, providere & auertere conabantur: unum hoc loco libet ostendere, per quod certiora & oculis subiecta, sacrorum auxilio oculatari possit credebant. Ad usum Ageriae, quam fuisse tenentur ad sexum decimum ab urbe lapidem, ubi Cinthianum est lumini uti Prosperi Cardinalis Columnae oppidum: lacus illi subiectus, sicut semper alias nunc memorandus est datus, quo in loco templum erat Fortunae vitulis. Eius sacerdotem virginem quam primum uti potentes esse inciperent, a parentibus ducta adibat. Ipsi eas omnino nudatas undique inspicientes, uita corporis appetentia iudicabant. Et admonitae virginem cum Fortunae thura immolassent, uicium illud maritum qui contingebat perpetuo celari imperasse tenebant.

BLONDI FLAVII FORLIVIENSIS TRIUMPHANTIS ROMAE
LIBER SECVNDVS.

Consecrata iam & sub religionis uelamine a praefatis gentilibus ad luxum, fastum, opesque, querendas vario excogitatas modo artes, pontificum scilicet Flaminiarum & sacerdotum institutiones primum, post cetera quae religionis sacra secundo hoc volumine ostendemus. Pontifices Varro De lingua Latina scribit dictos esse a ponte subdicio, quem saepe fecerunt. additque Festus, maximum esse dictum Pontificem quod maximarum rerum, quae ad sacra & religionem pertinent, iudex sit, unde etque contumaciae peccatorum magistratum. Pontifices uero alij duorum fuerunt generum: ex patricijs maiores, & minores ex plebe. Quante autem dignitatis fuerit pontifex maximus Linius libro xlvj. ostendit, quod G. Cornelio praetori multa iudicia esse: quia cum M. Aemilio Lepido pontifice maximo iuribus se contenderat, sacrorum enim quum magistratus potentes fuit. Eademque pontificis maximi dignitas ab eius modo creandi apparet. Linius enim xv. scribit: Comitibus pontificis maximo creandi sunt habita. Res ingenti certamine acta, creatus est Licinius Crassus, qui adilitatem curulem petentium erat, ante hunc tunc cxx. annos nemo praeter P. Cornelium pontifex maximus creatus fuerat, qui sella curuli non sedisset. Cetero autem Oratore in legem agrariam Rulli secunda dicit comitis pontificum non nisi decem & septem tribus fuisse uocatas. Et Suetonius Tranquillus de C. Caesare: Pontificatum maximum petijt, non sine proflutissima largitione in qua reputata magnitudinem rerum alieni, cum mane ad comitia descendisset praedixisse matri osculati ferri, domum se nisi pontificem, non reuertetur. Atque ita potentissimos duos competitores, multumque aetate & dignitate antecessores superavit, ut plura ipse in eorum tribubus suffragia quam uterque in omnibus rulerit. Vnicum tamen uideo Romanorum Imperatores non ad luxum & fastum, sed ad clementiam & pietatis instrumentum quae fuisse pontificatum: Suetonius enim scribit, Titum Vespasianum qui iure optimo appellatur est delicta homani generis, pontificatum maximum ideo se professum accipere, ut puras seruaret manus, si demum praestitisset, quod nunquam post hac autor fuit cuiusquam necis, nec consensu, quamvis interdum ulciscendi causa non decisset, quia in re intelligi potest, primas fuisse pontificis maximi partes, manus ab effusione humani sanguinis continere: quo posthabito respectu, alij omnes Romani Imperatores uoluerunt pontificatu maximo exornari. Flaminius Varro dicit dictos, quod ea portum clum habent filio: & cognomen accipiunt ab eo deo, cui sacra faciunt, sed partim sunt aperta ut Martialis, Volcanalis, obscuriora partim, ut Diales & Ioues, Fortales & Furs, da cuius in Falbis testis erat Furinales. Et Linius dicit, Noma Pompilius Flamini locum ad studium sacerdotum creauit: insignitum ramis uetulae & curruli septis sella adornauit, hunc deos Flamines adiecit, Marti unum, alteri Quirino, quod aut Flamini eius a pontifice maximo crearentur, Linius xxi. ostendit. C. Flaminius Flamen caput a P. Licinio pontifice

maximo

Pontifex maxi-
mus.

Pontifex dei
generis.

Flamini.

maximo ut animam eius cura sacrorum & caeremoniarum cepit, ita repente exiit anti-
quos mores, ut nemo in tanta iuventute patrum primoribus probatior haberetur. Crea-
ta enim fuisse Flamines à Dictatore urbium & oppidorū ostendit Cicero in Milonia-
na oratione: Milo Lanuvius, ex quo erat municipio, & ubi tunc Dictator pfectus est ad
Flaminem prodendum, item intra interm cum sciret Clodius iter solenne, legitimum;
necessarium Miloni esse Lanuvium ad Flaminē prodendū, quod erat Dictator Lanuvij
viro. Maximū Flaminem fuisse Dialem inter 35. Flamines dicit Festus: & cum ceteris
sacerdotibus macedoniae suae habere eum pro minimo habitum Pomonalem, quod Pomona
ita leuissimum fructu a prorum pomis prederet. Et Flaminī Diali annulum quidē gere-
re non licebat solidum, aut aliquem in se habere nodum: & Flaminī iurare Diali fas non
erat, quod parua in re ei fidem non habere absurdum esset, cui diuina summa credita es-
sent. Flaminēq. Dialis eum Flaminicam habere uxore, ea mortua sacerdotio se abdicare,
ut quia cum uno & eodem tempore uxor cum eo faceretur, multa essent in sacris, quae
illa mortua agi nequiverit, & statim alteram superducere, cum difficile tum iniquum at-
que impium uidebatur. Patruale Flaminem ad sacrificandū ei deo constitutū fuisse,
in cuius tertia palatium esse putabatur Festus asserit. quā Plutarchus in problemati-
ca allomet, Iouis sacerdos, quem Flaminem Dialem uocare sariam frumentū uue
ingere non siccasse, quia frumentum res corrupta, ac penē putrida farina ex frumento
bona, & nondū in panem redacta, res sit imperfecta. Hec deā Flamē Diali si attingeret
staculum ei erat: nec iter facere poterat ubi umbracula ab ea arbore desuper immine-
rent, quia arbor sterilis, & hominibus omnino inutilis, quae propter fragilitatem semper
steteri inuaret, solāq. uiriditate & umbra delectat. Vnde non temerē in domibus nati
prohibetur. De Pontificum Flaminumq. uerbo & officio satis multa sunt dicta. Sacer-
dotes Varro inquit, uniuersos à sacris dictos esse. Fuerunt etiā Pontifices, Flamines, &
ceteri omnes rebus praefecti sacris appellati pariter Sacerdotes per ea autē quae Cicero
Oratore in legem agrariū Rulli secūda habet, uidemus, & si Pontifices populi suffragiis,
Flamines uero à populo, uel à principe, uel Dictatore, uel Pontificibus creabatur, neutros
tamen potuisse sacerdotum ita populi suffragiis habere, quin ipsos oportuerit à colle-
gio Pontificum coopari. Comitij Pontificum non nisi 35. t. tribus uocabantur, atq.
hoc idem de sacerdotij Cn. Domitij tr. pl. uir clarissimus tulit. quod populus per reli-
gionem sacerdotia mandare non poterat, ut minor pars populi uocaretur: ab ea parte
qui esset factus, si à collegio cooprabatur. Vnde tractus meus apud nos uidetur, eos qui
à principibus uel populo & aliquo collegio ad dignitates eligantur, oportere nihilomi-
nus à Romano pont. & eius collegio cardinali confirmari. collegium uero quid fuerit
appellatum in Oratione de Aruspiciū responsis idem Cicero sic ostendit. At uero domum
mei P. Lentulus cōsul Pontifex maximus, L. Lēulus Flamē Martialis, L. Claudius rex
sacrorum, Sex. Caesar Flamen Quirinalis, L. Cornelius, Q. Albinouanus, Q. Terentius
pontifices minores, omnes liberauerūt. sicq. & quinq. sacerdotij maioribus collegiū cō-
stituit. Ad quam, ut uidetur, imitationem collegium Romanarū ecclesiae cardinaliū ex tri-
bus minoribus sacerdotijs est cōfectū. Episcopis uidelicet septē urbi Romae p. p. in quo-
libet, presbyterisq. parochias urbis principales, & diaconis parochias item alias mi-
noribus administrare solitis. Sed unum praeterire hoc loco uolumus, à quo omnis gentiliū
Romanorū religio causam ut dicitur originēq. habuisse. Sacerdotes ipsos utriusq. sexus à
maximo ad minimū sacerdotia habuisse, quorū prouetus erāt tanti & tales, q. ex illis ne-
dum rem sustinuerūt familiā, sed fomēta inde ad fallū eis luxuriāq. proueniebāt: cum
tamen sacerdotes ipsi uxore filioq. & familiā ex sacerdotio atq. ac patrimonio aliena-
rent. publicis omnibus praeter admodū pauca muneribus funderentur, & militie ac mer-
cedis, ut officio prout cuiq. cōtingeret liberatq. uacaret: earū sacerdotia fuerūt qua-
si nos Christiani à priore uocabulo bñficia appellamus. Sacerdotiorū autē sicut & be-
neficiorū duo fuisse gēa uidemus: unū quod sacris esset ad dictū locis, quae resp. aut prin-
cipum, aut pontificū collegij collatiōis essent: alterū quod uedis aut sacelli suris esset à pa-
tre familiā, aut uide ecclesiā dedicatq. ut & sacrorū cura, & fructū ipsius sacerdotij per-
ceptio ad solā gentē familiāq. suā perpenis successiōibus deuolueret: quae sacerdotia
p. p. gēnalia, beneficia nostris iuris patronatus sunt. L. ius i. x. gens Potitia cuius

Palatium flau-
min.Sacerdotes ma-
di.Pontificum ex
Flaminum co-
optatio.

Collegij quid.

Sacerdotiorū
duo gēra.Gēnalia sacra-
dota.

ad aram Herculis familiare sacerdotium erat. Et Cicero Legum primo De sacris hæc sic
 una sententia, ut conferuerit semper & deinceps familiæ prodantur, & perpetua sint la-
 crant ne patrifamilias morte sacrorum memoria occideret, ut esset ea additæ ad quos
 eundem more pecunia uenerit. Et Cicero de Anspicuum responsis. Multi sunt etiam in
 hoc ordine, q̄ sacrificia gētilia illo ipso in sacello, statuto annuatim facit. Et Cor-
 nellius Tacitus de Othone. At recte ab exilio reuerſos adoleſcentes auitis & paternis sa-
 cerdotiis in solaris repositis, idē Tacitus de Vitellio. extructis in cipo Martio aris, in
 seras Neroni inestis. cæsa publice uictimæ, coronatim facem Augustales subdidici
 quod sacerdotiū ut Romulus Tatio regibus Cæsar Tiberius Iulius genti sacrauit. prius
 generis sacerdotiorum publice institutorum quincuplex salt proventus sacra enim cō-
 tribuentes fundantesq̄ loca, uarias fundorum possessiones stipendiis adiungebant, à
 quibus sacerdotum alimentis proveniret. Vnde L. Iulius Numam Pompiliū facit cum
 Flamines & Vestales instituisse, de quibus supra est dictum stipēdia eis de publico sta-
 tuisse, quod quidem alios omnes sacrorū fundatores locorum imitatos fuisse nullus ad-
 dubitabit. Alioquin magni & amplissimi ciues Romani nunquā aut sacerdotia comu-
 lare studuissent, aut pro ipsa sacerdotiā tantopere contendissent. Et L. Iulius trigēſimo,
 cum Fabiū Maximum siliū in locum patris mortui pōſitū creatum dixisset, duo
 ipsū sacerdotia habuisse addit. De Cæsare autem Suetonius dicere uidemus: Anno
 xvi. ætatis, Flamen dialis designatus à L. Sylla sacerdotio multatus. Sylla enim quā
 animos Cæsaris & eloquentiam suspitioni maxime duceret, habereq̄ oportere piam
 prædicaret, neruos illi adimere in sacerdotij multa perrexit, à quibus fomenta pōſitæ
 & amplitudinis acceperat. Super secunda proventus sacerdotiū pars dicta erat, quod
 nostri oblationes elemosynasq̄ appellant. De hisq̄ Cicero Legum primo præter idem
 matris familias, eosq̄ totis tribus generibus, Pontificum, Flaminum & sacerdotum singu-
 lorum dei alicuius cultui dedicatorum genus indicat, quod procedente tempore mul-
 tiplicatum est. Multi enim utriusq̄ sexus in eandem familiam ad aliquos dei colum.
 conuenientes ex unis eisdemq̄ sacerdotis ac stipem & legatorū redditibus conue-
 niant: uariq̄ uocabulis & cognominibus censebantur. Cicero pro A. Cuentio Habi-
 to. Martiales quidam Latini appellabatur ministri publici Martis. atq̄ ei deo ueteribus
 instituta religioſibusq̄ Latinarum consecrant: quorum cum satis magnus numerus es-
 set, cumq̄ item in Sicilia permulti Veneris sint. Helius Spartianus scribit Adriano Imp.
 in numerum deorum relato Flamines & Sodales senatum conſtituisse. Et Suetonius de
 Galba ob res in Africa gestas, & in Germania ornamenta triumphalia accepit, & sa-
 cerdotium triplex, inter x. vii. uicos Sodales inter Augustales cooptatus. Helius Sparta-
 nus etiam ad Adriano magnificentiſſimū pōſuit, & sacerdotes instituit puellas alimenta-
 rias in honore Faustine Faustinasq̄ constituit. Meruit Flamines & Cicerenses: templū
 & sodales Antonianos Faustina uxori, in radicibus Tauri mōis nouas puellas Faustina-
 nas instituit. Dati Sodales & Satellites, & Flamines ipsi mortuo. Sodales aut fuerūt,
 quales nostri appellat societates seculari: Satellites quales multos per orbē habemus, H
 sanctæ Mariæ Teutonicorū in Germania, & S. Iacobi de Spira in Hispania. Flamines
 non sunt: & infra Cicero. Stipē sustulimus, nulli eam, quā apud paucos dies propriā idem
 matris excipimus: implet enim animos superstitione, & exaruit domos: Vnde constat
 priuilegium ea lex fœderat conſueuisse omnes, qui sacerdotia haberēt, illa questu per sti-
 pem petiti factio pōſuiſſe reddidisse. Tertia sacerdotiorum opulentia à solutionibus
 proveniebat, quas inferiores impetrantibus superioribus impendebat: quale apud nos est,
 eū pōſitici Romano fructus primos antistites, & hi minores ac subditi sacerdotes pro
 habitorum modo beneficiis pecuniam dissolunt. Suetonius enim de Claudio Imp.
 sic dicit, cum festis octidies pro introitu noui sacerdotis impendere coactū. Quanta-
 tum pars ad sacerdotiorū exuberantiā prouenauit donationes & legata fieri: Nam uti-
 uentes, ut deos habere propitios multa sacerdotibus largiebantur: felicitati aut, ut appel-
 labant animarū cōſultari, & si multa alia testamento legabant, epulæ raro, aut ferè non
 prætermittēbāt. Quæ qua fieret ratio in multis que p̄ Italia exat marmoreis sepulcris ap-
 parer. Raudonq̄ em ap̄ sacra Petri apostoli p̄dē, que Ieraphici Francisci uocabulo & fratru
 eius

Quincuplex
 sacerdotum
 proventus.

Super.

Solutiones.

Donationes.

eius ordinis habitatione notior est: marmoreo in sepulcro à Claſſenſi oppido trib. diſſiſſimum milibus pridè aucto, hæc legati in epulum eſt inſcriptio. Dñi manibus Hæſtæ Quinti filie ſalutari coniugi cariffimæ: Lucius publicius Italicus decurio, ornamentum libri uiuens poſuit. hic collegio ſabrum militiæ Rauennatis ſeſſentis triginta uiuens dedit, ex quo reddita quotannis decurionibus collegij ſabrum militiæ Rauennatis in æda Neptanti, quæ ipſe extruxit die Neptunaliſſimum præſentibus ſportæ nuni bini diuiderentur, & decurionibus uigintiſto centum quinquaginta quotannis darentur, ut ex ſumma ſicuti ſoliti ſunt, arcam Publiciorum Flautani & Italici filiorum, & arcæ in qua poſita eſt Flautia ſalutaria uxor eius roſis exornent, de numis xxv. ſacriſcentij ex xxii. & de reliquis ibi epuleſtur, ob quam liberalitatem collegium ſabrum militiæ Rauennatis inter benemeritos quotannis roſis ſupra ſe & Flautiam ſalutarem uxorem eius mittere debet, ex xxv. ſacriſciumq; faciendum de xxii. per magiſtros decreuit. P. Helius Cilius ſibi & Ligariæ Antimiæ ſalutis uiuens poſuit in agro pedes xv. infra pedes xxv. hic locus heredium non ſequitur. Aliaq; ſepulcra Macerati & alibi in Piceno extrare uidemus, quibus ſimilia epulorum legata elegantibus literis inſcripta ſunt. Vnde quod à pluribus ſacrum eſſe conſtat, omnes tenemus teſtamento legariſſe epulum quotannis ad ſepulcrum roſis & uariis reſperſum odoribus pro hereditatum facultatibus exhibendū: cui quidem epulo non magis cognatos aſſineſq; quam magiſtratum quos geſſerāt, opificiorumq; quæ exercebant collegia, ſui legioni in qua militaſſent ordinum ductores & cõſiliones, intereſſe iubebant. idq; & ſi ſacerdotibus pro diuina re faciendâ conuocatis & com modo & delectationi multis cedebat modis, maiore breui poſt offerebat uilitatē. cum enim cõtingeret aut herede abſq; legitimis ſucceſſoribus deſuncto, aut ueritate ipſa epulom abſolui, in obliuionemq; deducti, hereditatis portio pecuniâ legato ſubminiſtrare ſolita per Septemuirum diligentia redigebatur in pontificum collegij poſtate; ex hiſq; ſacerdoti quæ à noſtris appellari diximus beneficia collegio pontificum diſtribuēte ſolita nouaſq; inſtitutiones habuerūt. Septemuiri enim epulorum apud priſcos hæud ſecuræ quæ multæ religionis epiſcopi legatori ad pias cauſas exequutionis curam habebat, cum tamē omnia templa præſentia maiora ſuos particulares epulones habuerint. Sicut de louis templo ſupra oſtendimus, in quo Aurelium Auguſtinū diximus aſſirmare, epulones perpetuos fuiſſe, qui ad auream louis menſam ſtatue appoſita perpetui erant conſtituti ut mimotum ibi potius & paſſitorum contubernia quam dei ſacra celebrarentur. Feſtus autem ſcribit dixiſſe maiores eos, qui poſtea epulones appellati ſunt, duntaxat fuiſſe nomen his quod epulas loui, ceteriſq; diis inſtituendi poſteltatem haberent. Fueruntq; epulones à quibus ſcribit in nono Lælius Tibicines fuiſſe à cõmeſſatione ſolita prohibita, unde Tibur conceſſerūt. & nemo erat qui ſacris præcineret. ſed Tiburiniſſe pios remiſerūt curru, & ſus uelcendi illis reſtituū eſt. Eundē uerò morem epuladi ſacris locis ad legatorum exequutionem fuiſſe etiam à Chriſtianis per multa tempora ſeruum Auguſtinus in Dei ciuitate his uerbis oſtendit. Quæcunq; igitur adhibentur religionum obſonia in mortuorum locis, ornamenta ſunt ad memoriam, non ſacra, uel ſacriſcia mortuorum tanquam deorum. Quicunq; epulas ſuas eo deferunt (quod quidem à Chriſtianis melioribus non fit) & in pleriq; terrarum nullatenus eſt conſuetudo, cum appoſuerint orant. Septemuiri autem epulorum quantæ fuerint auctoritatis, ex uer his Aug. Geſſi licet cognoscere, q̃ eos facit maioribus ſacerdotibus pares: Flaminibus, Auguſtis. Quindecimuiris ſacrorū, his uerbis: Virgines Veſtales xx. fuerūt, quas potius maximæ ex omni ciuitate capiebat, quæ nō eſſent filiæ Flaminis Auguris Quindecimuirorum, aut Septemuiris epulorum. fuiſſe autē diſſiſſimos Septemuiros epulonum, quod plerumq; uidemus illis accidere, qui multas etiam alienas tractant pecunias, unum etiam argumentum: quod eius collegij unus ſepulcrum habuit Romæ extans, quod inſigne uidemus, pene integrum & ſalſo, ab imperitiſq; Remi appellatum, porte urbis alim Trigeminæ, poſt Oſtientiſſe & nunc ſancti Pauli proximum. id enim monumentum in Pyramidem ſupra urbis moenia, quibus eſt inſcriptum ſurgens, litera inſcriptum eſt ſemicubitalis, Septemuirum epulonum eius autorem noſtro etiam ſeculo conſeruantes. Quinta Sacerdotiorum opulentiæ pars, fuerunt damnatorum & ſol, aut ſure patria poſſorum bona, quæ ipſis in patriam aliquando reuerſis,

Epulum ad ſepulcrum.

Septemuiri ex pulorum.

aut

*Terminus facta
fuit*

Augurium

Auguria vnde

*Summa augu-
rum potestas
Latus iungo
ranti in curia
aurei*

*Augurandi
modus*

*Comitus
fuit*

tare volens gratulam atque contentiosam dedit. Vna laboranti poterit succurrere lumen. Ser-
uanum autem à Romano extra urbem cum morem Plutarcho in vita Aemilij sic ostē-
dit. Luna obscurari coepit ac deficiente lumine multisque colorib. mutata, eadem nūquā
apparuit. Romanis ut moris est tinnitū aeris lumen eius reuocantibus, & ignea mulieb. fa-
ribus ad coelum tollentibus nihil simile à Macedonibus factum. Terminis facta fiebat
quod in riuus iuncta fines agrorū esse putabāt denique Noma Pōpius itatū, cum qui ter-
minum exarsisset, & ipsum & boues sacros esse. Terminis quo loco colebāt super est
foramen patebat in tecto, quod nefas esse dicebāt terminum intra tectum cōsistere. At
vero ardes ipsi gentiles trāplāq. sicut & nostri sic cōsecrantes Augusta appellauere, unde
idēq. ab origine auguria sunt dicta, quasi ea Iupiter manu sua dare & augere sit iussit. Is
vero augurandi mos latam in urbe Romana habuit prouinciā, ut Augures citō praeficiē-
di sacerdotio ex maioribus praefationibusque urbis eligi consueuerint. Vnde gloriatur
in Bruto Marcus Cicero se à Q. Hortensio viro clarissimo in collegem Augustū fuisse
cooptatū: & Q. Mutium Scauolū Augurem uidemus inter primarios omnium etatū
vires cōtinuerant, quē in templo Vestae quo nihil in urbe Roma habitum est sanctius
uram ipsam amplexicem Syllae carnifices interfecerunt. Cuius sanguine ignis ille virgi-
nū cura perpetuus, penē fuit extinctus. Erant sicut Paulus Aemilius solibus fuit dicere,
summa eius sacerdotij potestas, quod nec Senatus cogi, nec cōueniendi locum potestas
habere, nisi quidō & ubi Augures praeficiissent. locum vero inaugurandi ostendimus
fuisse in curia veteri, ubi nūc sancti Petri ad uincula est ecclesia: quā unio cardinalatus
nunc obtinet uis summus Nicolaus de Cusa, Germania oriūds, Philosophia Theolo-
giaque egregia & Mathematica eloquētiāq. eximie ornatū, licet aliquid abibi inaugu-
rare. Na Pēstus Pōpius tēta uel totaue dicit esse loca augurio designata, & postima-
rium esse pontificis pomerium ubi pontifices suscipiebant. artem uero inaugurandi ab
ipsis seueram facile ostendere possemus, nisi fomentum addere ueretur quorūdam
ex nostris insania, qui nimium augurio credere uident. Ut multae occurrunt bestiae
omnium mundissimae & homini amicissimae, ut corui crocitate, noctuae ac bubonīs cū-
tum terribi exasperant. Melius Cicero qui Nōio optimū spem habere licere dicens
quod septē aequile in castris Pōpei essent capere inquit, recte moneret, si aduersus picas
nobis pugnantē foret. & nō inuisse cōsilij ille, qui pullarios nuntiatēs pullos non addi-
centes sacris pasci nolle, iussu illos ut biberēt proci in profluentē. Et Labieno in castris
Pōpei diuinationibus augurūq. iuncto dicenti, Pompeiam superaturum, deridens re-
spōdit Cicero, eos hac spe ductos castra nuper amisisse. sed omniū maxime grauiter &
uere sentit doctissimus Varro, qui deos dixit otiosos & feriatis fore si sua cōsilia comi-
culae crederent, aut coruo hominibus indicāda. & tamen ut leuitatem eorū arguamus,
qui se autum uolantū aut occurrenti cōmitunt, augurandi particulam ex Varrone doce-
bimus. Augures cum se in supremā curiae ueteris partē receperint, uellem induti sacer-
dotalis, Lituum quae uirga erat, manu tenētes eleuata, spaciū in coelo ambitū quē pro-
spicerent designabāt. Idēq. templum appellauere, & tribus modis dicitur, à natura, ab au-
spiciando, à similitudine in caelo quia tuemur templū id quatuor modis sinistra ab oriē-
te, dextra ab occasu, antica ad meridiem, postica ad septentrionem. In terris dictum tē-
plum locus augurij intra fines quia oculi cōspiciunt, id est tuemur, à quo templum. Et de
lituo sic habet Lilius in Primo: Numa Pōpius Augurio creatū recinde ab Augure,
cui deinde honoris gratia publicū id sacerdotiū perpetuū fuit deductus in artem, in la-
pide ad meridiem uersus cōsedit. Augur ad spū eius capite uelato sedere coepit, dextra
manū baculum sine nodo aduinctū tenens, quē Lituum appellauerunt, regiones ab oriē-
te ad occasum determinauit, dexteras ad meridiem partes, laeuas ad septentrionē. oculis
enim intransmissis aures auguriam facientes, nam aliquē nullius erat Augurij, sinistrorū
sim an dextrosim, & cantes ne an tacite aduolarent diligenter obseruabāt, bonum
inde aut malum futurū quā animo meditantur rei ex eorum disciplina uel potius inspi-
cientia elicientes. Nec mouere debet quēquā quod multi scriperunt occurrunt so-
ricia Fabio Maximo dictaturam abibisse, quum id potius auguram emissa sit factum,
dictaturā aliter cupientē demandant, aut quod Lilius in primo refert, si Aetius Nauas
quia

A qua eorum nouacula didiciſſi Augurij ſacerdotioꝝ tantus honor acceſſit, ut nihil belli domꝝ poſtea inauſpicato fieret: cõſilia populi, exercitus vocari, ſumma rerꝝ, ubi aures non adduxiſſent, diſcinebantur. profeſſio em id fuit, quod Auguſtinus in Cũſtæ dei dixiſſe Porphyriũ, à demoniſus fuiſſe diuinationes Augurũ, Aruſpicũ, uariũ, atqꝫ ſonantiũ, & miracula Magorum, multa igitur de Augurum diſciplina & Augurij ſtudio diſcitur ab eo incipiemus, quod noſtris omnibus ne hanc eximieſcit uarietatem plurimum prodeſſe debebit. Plinũ ſcilicet ſcribere, in Augurũ diſciplina fuiſſe: nulla Auſpicia peruenire ad eos qui ingreditẽtes obſeruare ea neglexerint. Sic in primario ciuiſino diſcenti uerbo enarra, Nonius Marcellus docet, Auſpicium eſſe autum inſpectiõnem, Augurium rerum omniũ coniecturã. Lanius in decimo: Rogatio promulgata, ut quum uiginti Augures, quatuor pontifices tunc eſſent, placeret augeri ſacerdotũ numerum, & quatuor pontifices, quinqꝫ ſacerdotes de plebe omnes legerentur. Inſet Augures em ceteris imparẽ numerum debere eſſe, uocatqꝫ tribus ingenti conſenſu accepta eſt rogatio, octo pontificũ, nouem Augurum numerus factus. & xxvij. Lanius in locum M. Murdi L. Aquilij Pætus Augur creatus in auguratiqꝫ. Cicero in Legibꝫ, Sacerdotũ gentis duo eſſe dicit, unum quod preſtẽt ceremonijs & ſacris. Alterũ quod interpretetũr ſententiã & uerum eſſata incognitaqꝫ, quorũ cauſa 1. P. Q. 8. aſciuerit Interpretes autem louis opt. maximi publici augures lignis & Auſpicij poſtea uidento, diſciplinã tenent. ſacerdotij uimeta uigeta, & ſalicta publica auguranto: quĩqꝫ agent rem duelli, quĩqꝫ populare Auſpicũ premonento, oĩliqꝫ obtemperanto, diuorũqꝫ iras providentibꝫ parento, celũqꝫ fulgura religionibꝫ rata demorãto, urhemqꝫ & templa, & agros liberat & eſſata lubentio. Quinqꝫ Augures iniuſta, neſalta, uitioſa, dira, deſerunt irrita inſtrũqꝫ ſunt, quĩqꝫ nõ paruiter capitale eſto. Quid uerò maius, ſi de ſare quæſimus ipſi poſſe à ſummis imperijs, à ſummis poteſtatibꝫ comiſſa tollere, cõſilia uel inſtituta diſmutare, uel habita repudiare? quid grauius qꝫ rem ſuſcepit diſſimi, ſi unus Augur aliter dixerit quid magnificẽtius quam poſſe decernere, ut inqꝫ diſſimã ſe abdicent conſoleſcat.

C quid religioſus quam cum populo, cum plebe, agendi ſua dare: aut non dare? quid legẽ ſua uere rogata ſit tollere? ſum uerò permultorum exemplorum & noſtra eſt plena res publica & omnia regna, omnes populi, eunclũqꝫ gẽtes, Augurũ prædictis multa incredienda uera cõſidile uiderunt. Omnes magiſtratus Auſpicium iudiciumqꝫ habẽto, ex hĩqꝫ ſenatus eſto: eius decreta rata ſunt. omnibus magiſtratibꝫ Auſpicia dantur & ſu dicta, ut eſſet populi poteſtas ad quẽ prouocari: Auſpicia ut multos inuitiles conatus impediunt mora. ſepe em populi impetũ inuultum, auſpicij diſi inmortales repperſerant. Auſpicia ſenatus, Augurij parẽto. Eſt autem bonũ Auguris meminſſe maximũ reip. temporibꝫ præſto eſſe debere: louisqꝫ optimo maximo ſe conſiliariũ atqꝫ adminiſtrum dari. Et M. Varo Augur cõſuli, id eſt, nem quũ exercitus imperatur, ac prout quid eum diceret apertus, Cicero Philippiſcanam ſectido, quod enim ipſe me Augurẽ à toto collegio expulſum Cn. Pompeius & Q. Hortenſius neqꝫ enim licebat à pluribus nominari.

D Poſtũ Papius ſcribit quinqꝫ genera ſignorũ obſeruariſſe Augures, ex celo, ex auidus, ex bipedibꝫ, ex quadrupedibꝫ, ex diris, Auſpicij ab aſpiciedis auidus dictũ eſt. Ex auidus illa appeſabant ſonabres, quẽ in Augurij aliquid fieri phibebat. Ofciũ Augurũ caruſum. Ofciẽs auidus, Auſpicium ore faciente. Superuacanea dicebat ab Auguribus auidus, quẽ ex ſummo acumine uocẽ emiſſiſſet, dicta ita quod omnia ſupra uagantur aut eunt. Poſt pontificũ dabat poſſus in Auſpicij, quia ex ea neceſſe erat aliquid decidere quod tripadi faceret, id eſt, terripauit. pauire enim ſerire eſt. bonũ enim Augurũ eſſe poſſunt, ſi poſſi per quos auſpicabantur, comediffent: præſertim ſi eis ediffibus aliquid ab eis decidiſſet. ſin autem omnino nõ ediffent, arbitrabantur periculũ imminere. Plautus in Problemũ. Metellus pontifex maximus prodeſ & ciuiſis poſt ſextilem memem Auguſtũ uerũ auſpicat, quod a diſſis & perfeſtis auidus auſpicado antequã uſus aſterni, ſit prudẽt. Autumno aut auidus partim inuitiles ſunt, partim morbiſe, partim poſſi imperfecti, & alique propter anni tempus abo deuolat. & idẽ: qui prius auſpicet, nunc Augures in capẽdis Augurij luminaria ſemper acceſſa etiã interdũ habere uoluerunt, ut ſcilicet an uentus eſſet intelligeret, quo prohibere auidus dubiẽ & perpleũ uoluit, nec aliquid certi curſus offendere poſſunt: ſed cum ſlima cernitur recta &

Blondus.

c

conſtans

Auſpicium.
Augurium.Sacerdotũ duo
gentia.Augurum poſſe
teſta.Signa quinqꝫ
quẽ Augures
obſeruabant.

Arimisq; sanctis sunt, Commodi templi ascendite: subsellia laureata confernite. Vetera
 nis manibus libris euoluite. Varia r. p. quæ sunt æterna perquirite, patrimis matrimisq;
 pontis ramentis indicite. Nos sumptum sacris, nos apparatus sacrificijs, nos aris tumul-
 tuarias indicemus hostias hæc interrogasti pleriq; Senatores sententias dixerunt. Ipsi est
 deinde ad templi, inspecti libri, proditi uerius, iustrata urbs: cantata carmina, amburbis
 crebraque, amburbialia promissa, atq; ita solennitas quo iubebatur modo expleta est.
 Iste autem quæ supra Flavius Aurelianus scripsisse dicit, fuerit hæc. Aurelianus Augu-
 stus Senatus amplissimo saluem. Miror uos p. e. tandiu de aperiendis libris Sibyllinis
 dubitare, periode quali in Christianorum ecclesia, non in templo deorum omni tractetis,
 Agite igitur & castimonias pontificiæ ceremoniarq; solennibus, iuuare principem necessi-
 tate publica laborantem. Inspiciant libri, quæ facienda sunt celebrentur, profuit tñ mul-
 ti in rebus Romanis hunc principem religionis cultu seruauent deos timuisse. Nam cū
 uis Apollonius Tyaneus philosophus, ipsi Aureliano desolationem Tyane meditan-
 tis docuisset: Aureliane si uis uincere, nihil est quod de ciuium meorum nec cogites. Au-
 reliane si uis imperare à cruore innocentis abstinere. Aureliane elementer te ages, si uis uis
 ere uidem ille liquit tractat. Sed iam aliquos particulares uideamus effectus, quos ab
 Augustis prouenisse dixerit. Pinius. Sæculo bello ambulanter in litore Augusti, piscis
 emanat pedes eius exiit: quo argumento uates respondere, Neptuni patrem ad opem
 esse libi, Sextum Pompei repudiasse. Et infra. Pica Martius in capite Prætoris ut
 huius. Tuberonis in foro iura pro tribunali ferentis, sed ita placide, ut manu prehē-
 rent. Respondere uates. Exiit imperio portendi si occideretur, at si dimitteret, Preto-
 rianis est: & prætor breui mortuus prodigium impleuit. gallina cum lauri ramulo
 cecidisse in sinum Liciæ Drusillæ, quæ fuit imperatrix: & hucusq; seruatum, ut ex ea lau-
 res imperatores fuerint laureati. Fuerunt quoq; minores Auguribus subditi sacerdotes
 Esuripices, quos ab inspiciendis extis dixerit, omnes enim extisq; & fibris animalium sua
 inspectu disciplina, futura hominibus prædicebant, eosq; sic descripsisse Virgilius supra
 ostendimus: peccorumq; reclusis pectoribus inhians spirantia consiliis exta, cuius instant
 ab hostiis potestq; infinita sumi possent exempla, ex quibus nonnulla ponemus. Syl-
 læus tempora sicut inquit Augustinus talia fuerunt, ut superiora quorum uindex esse
 uidebantur, alius cōparatione quærentur: cum prius ad urbem contra Marium castra
 mouisset, adeo lata exta immolant fuisse scribit Lilius, ut custodiri se Posthumus Ara-
 rex uoluerit capitis supplicij subiturus, nisi ea quæ in animo Sylla haberet dijs iuuaret,
 imploisset. & Suetonius de Cæsare dixit, cum somnasset se mari stuprum intulisse, cō-
 iectores eum ad amplissimam spem incitauisse. sed & Cornelius Tacitus de Vespasiano
 scribit. Iodem inter Syrtisq; Carmelus est, ita monitū uocant: sacrificant in eo Vespasia-
 no, cum spes occultas animo uersaret, Basilidea sacerdos inspectis extis quicquid est, in-
 quit Vespasiane quod paras, siue domū extruere, siue prolatare agros, siue ampliare fer-
 unt, tam tibi magna sedes ingens terminat. quod ad imperium euentus impleuit. Sed
 uis M. Varronis quam præmissimus respondeat sententia, nō solum otiosos sed fœdi-
 dissimos fuisse deos, si in iecorum & uiscerum sterquilinio sua oculauerunt cōsilia, homi-
 nibus ab instantiis sacerdotib. manifestanda: ut optabilius fuerit ualuisse apud maiores Ci-
 ceronis p. A. Cicerentio sententiam: pietate & religione & iustis precibus, deorum mētes
 non contumaciter superstitione, neq; ad scelus perficiendum extis hostijs posse placari.
 Vix enim fuisse deos alibi quā in stercore exillimabimus, quando ea acciderunt, q̃ Pli-
 nius eorum defuit defuit & C. Mario cū immolaret Vitæ. Itē Caio principi Calendæ la-
 uisq; est inter Cōsules quo anno interfectus est. Claudioq; successori eius, quo mēse
 interfectus est ueneno. Pyrho regi quo die perijt, præcis hostiarū capita repperit. Sed &
 perbi q̃ quoq; iusta & prospera, q̃ in stercore iacuerūt. diu namq; Augusto Spoleti fa-
 cinorosi primo potestatis suæ die, uiscerum iecinora replicata intrinsecus ab una fibra re-
 perta sunt: responsumq; duplicaturum intra annum imperium. Gemina item diuo Augu-
 sto apparuerit iecinora, quo die apud Actium uicit. Sed & Magici fuerunt & Mathema-
 tici, quæ accuratissime Cicero & Pinitus impugnat. quibus & Lilius cōsentire uidet:
 cumq; Tullium, quia louem mala religione, sollicitabat, fulmine cum tota domo fla-

Libri Ap-
 paret impera-
 re.

sententia de
 dijs placandis.

*Adversus artes
Magica.*

*Mathematici à
Tyberio expulsi.*

Precatio.

*perire linguis
omnes.*

Censura.

Tuleris deus

*Alie obsequia
tueri.*

grasse dicit. Et Augustinus in Civitate dei dicit adversus Magicas artes Romanos esse
leges præsertim duodecim tabularum. Et Asclepias in primis dicit Plinius adimere Ma-
gicę vanitates ut abrogaret herbis fidē: eūq; phare bonis argumentis dicit, si Magia fuis-
set terra potuisset Romanos contra Cimbroſ & Theutonios, contra Aphros, contra Gal-
los, & ceteros providiſſe, si herbarū arte Magica famēs tolleret, & portę urbū referat en-
tus. Et Helius Spartianus de Didio Iuliano imperatore scribit: fuisse illi eam amantē, ut
per Magos pluraq; faceret, quibus putaret odium populi deliniri, quosdam enī nō con-
suetudines Romanis sacris hostias immolauerunt, carmina prophana cantauerunt, & ea
quę dicunt ad speculum fieri, in quo puer præligens oculis, incantato uerſice, quā respē-
dere dicit, Mathematicos uero Suetonius asserit à Tyberio imperatore expulſos fuisse,
sed deprecantibus, & se artem deserturos promittentib; ueniam dedisse. Cornelius autē
Tacitus Mathematicos dicit genus hominū potentibus insidum, sperantibus fallax,
quod in ciuitate Romana & ortum semper & retentum fuit, quos postea Vitellius im-
peratorem asserit expulſiſſe. Sed & alios habuerunt priſci facerſiculorum præſtigiorū &
precatōum ac uariarum obſeruationum mores, à quib; partim in urbe Roma uetitis,
partim à superſtitioſis in uſu habitis, plurimę oriebantur inſaniti. L. Iulius xxi. inserim ex
fatalibus libris sacrificia aliquot extra ordinaria facta, inter quę Gallus & Gallia Græcia
& Græcia in foro Boario ſub terra demissi sunt uiui, & item inſtri L. Iulius xxy. Tanta reli-
gio & ea maxima ex parte externa ciuitatem inceſſit, ut homines aut dī alij uiderentur
eſſe. Hinc tam in ſecreto modo, ſed in publico etiam ac foro capitolioq; mulierum tur-
ba erat, nec ſacrificantium nec precantium deos more patrio. Sacrificuli ac uates cepe-
rant hominū mentes: quorum numerū auxit ruſtica plebs ex incultis diſtino bello, in
ſeſtiſq; agris egeſtate & metu in uicem compulſa, & quibus ex alieno errore facilis quę
uelut ex concelſe artis uſu exercebant. M. A. Iulius prætor edixit, ut quicunq; libros ua-
ticinos, precatōnis ſcē, aut artis ſacrificandi haberet, eos libros omnes literasq; ad ſe ſer-
ret. Maioremq; in prædictis autoritatē habuit precatō cui faciendę ex ſcripto, ſicut ſcri-
bit Plinius, præſtabat aliquis, & alius adhibebatur cullos, ne erraretur in uerbis: alius item
præponebatur qui linguis fauere à circūſtantibus ſubiret; quemadmodum apud nos ſer-
uatur, cū ſacram lecturus in eccleſia lectionem alta dicit uoce, ſube domine benedic-
tōcul boni omnis ſit reſponſio, ut digna in eius corde & labijs ſacrorum dogmatum ſit
enuntiatio. dicebant enim Geniſes, fauere linguis omnes, & tu tibicen cane ne aliud in
terea exaudiat: Veſtalem itaq; precatōnem fuiſſe aſſerit Plinius, quā aqua illa cribro
attulit. Et parietes ab incendijs precatōnibus fuiſſe circumſcriptos, & Veſtales creditū
mancipia fugitiua nondum urbem egreſſa retinuiſſe in loco, precatōnibus. Unde & tra-
ditum more dicit primum anni diem, ſatis precatōnibus innoceſſe fauſtum omnian. ob-
ſeruationes cum fuerint propemodum inſaniti: nonnullas ponemus. Sanguinem gladi-
orum ex uulnere morientium bibebant, ut prociū à comitali eſſent, quod tamen ſcribit
Plinius cum ſpectaret aut ſerret in arena horrorem attuliſſe. Et obſeruario illa erat, quā
Augustū ſcribit Suetonius adeo tonitrua & fulgura expauiſſe, ut ſemper & obiq; pellē
uulſi marini circumſerret pro remedio. & quā Cæſar poſt unum anepitem uelliculi ca-
ſum ſemper domus egrediens carmine ter repetito ſecuritatem itinerum nuncupabat,
ſicut nos domus limitum tranſgreſſuri ſignaculo crucis præmiſſo diuinā ab aduerſis tu-
ſioneſ imprecamur, publicaq; illa fuit obſeruatō eū in oppugnationib; ante omnia euo-
cabantur à Romanis ſacerdotibus diſ; ſub quorū tutela urbs aut oppidum id erat, pñte-
bantq; illi uel illis dijs, eundē aut ampliorē locū Romę alibiq; adeoq; Romę deus Tu-
telarius ignorabatur, ne poſſet ab hoſte aliquo euocari. publica etiam obſeruatō illa erat,
de qua Cicero in Vatinio. Ioue fulgurante cū populo agi neſas eſſe. & Ianuū in ſinu Iouis
poni, quoties laticia nouā uictoria attulerit, in prophanis uſibus pollui laorū & oleum
ſas non eſſe, & ne ppiandis quidem numinibus accendi ex his altare, aramq; debere,
Et Plutarchus in Problematis ſcribit, cū in cæteris Diane templis, ceruorum cornua
aſſigere mos eſſet, in ea tantummodo q̄ erat in Auentino boom affixa fuiſſe: quod Antro-
nius Horatius in Sabinis bouē inſigni ſpecie & magnitudine natā: diſtino quodā mo-
nitur ſiquis immolaſſet, totius Italię imperio eius ciuitatē potiturā: Cornelius ſacerdos
eo ad Tyberim lauā di ſpecie miſſo immolaſſet, & Romę imperiū Italię pepererit. Et
præſtigia

- A** prodigia damnae Sotthonius de Vespasiano dicit. Nunciata fuisse ex urbe prodigia: Ne
 enim diebus ultionis moniti per quiesce ut theniam fons optima ex sacris in domo,
 & in circum deduceret: quorum etiam prodigiorum ludæos scribit pernos dedisse, cum
 in oriente penetrasset uerus & cōstans opinio, esse in factis, ut eo tempore ludææ prefe-
 ctum potirentur. Iudæi id ad se trahentes rebellant, & urbe amissa ad exterminium
 sua adducit: quorum tamen prodigiorum aliquid certioris euentus habuisse est uisus lo-
 sepheus nobilis iudeus, qui cum Vespasiano iussu cōiiceretur in uincula, cōstitutione as-
 sumit: fore ut ab eodem absolueretur, uerum iam Imperatore: quod & postea factū
 fuit. Quod autē supra Cicero in Legum libris, Dionum iras prouident, hinc paritō, di-
 citur prodigia spectare de quibus eodē libro, Prodigia & portenta ad Heruicos & Ana-
 spires senatus iussu deferunt, Struigē principes disciplinam discunt, quibus diuis
 decernunt. procurant, quidemq; iudicia & ostenta p̄ntio. prodigia autē Nonius Mar-
 cellus dicta uult quod porro sint adigēda. & infra prodigia semper esse pessima, p̄ deo-
 rum sint ira uel minā. Lulius viij. M. Rutilio tertium & Manlio torquato tertium coll.
 prodigium lapidibus pluit. & libro xxij. quod autē in Piceno lapidibus pluisset mouen-
 diæ sacrum edictum est, urbs iustrata, hostiæ maiores quibus edictū est dijs, donum ex
 auro p̄dō ad Laeuuini louem portatū, & signum æneum auratum Iunoni in Auen-
 tina cōstitutum Cere & Romę a iuuenute supplicatū fortunę in Algido: & inde Ro-
 manis dijs & genio maiores hostiæ. Attilius Seranus prætor uota suscipere iussus,
 si decem annos r. p. eodem stetit statz. & infra Lulius xxij. prodigia eo anno mul-
 ta uisitata sunt, quonq; magis credebant simplices ac religiosi homines, eo plura nuncia-
 bant. Et xxij. uerū ex ingenio fateri coactus, sic habet: prodigia procurant, quæ num-
 cum erit & alia ludibria oculorū aurūq; credita. p̄ ueris. ostēdaq; proximo loco Roma
 nū fuisse. quæ Vipianus De uerborū significat. dicit Labonē definisse, cum cōtra na-
 uel alioquin rei gentis factumue est aliquid. duos eorū genera esse, cum quis cōtra na-
 turam nascitur tribus modis aut pedibus hominē alterū cum quid prodigiosum uidet.
C quæ Græci phantasmata dicunt. Plinius: Subfedit in Cumano arbor, graui ostentio, paulo
 aut Popē Magni bella ciuilia, paucis ramis eius eminebant. Ostentumq; est, cum ar-
 bores in capibus stantur, uel in atrijs enascuntur, uel in arboribus ipsi alienis. In capi-
 solo bello Persei enata palma uictorū triumphosq; portendit, quæ tempestatis pro-
 fano, eodemq; loco ficus enata est in Messala & C. Cassij Censorum iustro. a quo rē po-
 re predictam prostratam, Piso graui autor est. Monstra subsequitur. Nonius dicit deo-
 rum monia esse. Et Festus monstrum dictū, uelut monestrū, quod moneas aliquid futu-
 rum: prodigium uelut predictum quod prædicat. portenti quod portendat. Ostensum
 est quod ostendit. Tenitas esse inquit Festus dea sortitū dicta, quod tenēdi habet po-
 tentiū. Videmusq; hinc fuisse sortū genera. Vnum quas fortes Virgilianas appellauit,
 et cōspicere Virgilij codice destituti in ordine & numero uersus qui forte occurrissent:
 in Augurium accipiebantur. De quo Helius Spartianus in Adriani uita. Quo quidē tē-
 pore cū sollicitus de Imperatoris erga se iudicio, Virgilianas cōsuleret fortes in hoc inci-
 diuissas. Quia procul ille autē ramis insignis oliuę sacra serena, nosce crines incanaq;
 mma Romani regis, primam qui legibus urbem Fundabit, Curibus paruis & paupere
 tina. Alterum fuit sortium genus uetustissimum, a sacerdotibus cōstitutum, responsūq;
 oraculum admissile, quod inscripta folijs arborū, tabellisq; diuerforū euentuum eu-
 logia, ad deorū pulsuaria erant a sacerdotibus ita disposita, ut cum illi aut oras uoluis-
 sent, aut p̄tē cōstituisent, certo decussa artificiorū id spei aut timoris populos & prin-
 cipitruas inducerent, quod sibi conducibile aut delectabile existimarent. hinc illud
 est apud Lulium libro xxij. prodigiū a sacerdotibus procurandi loco habitum, fortes at-
 trituas, id est sp̄tē sua in altare tanquā ē coelo delapsas: unamq; excidisse ita scriptam,
 Maueridum suum concurit. Cernere autem ex Lulio quales adhibere fuerunt procu-
 rationes, ex quibus omni sacerdotio maxime accessit delectatio, & utilitas lucundissi-
 mum est. Vergebri enim mense quarendis uoluptatibus summe idoneo, huius procu-
 rationis gratia, ad idem Saturni Romę immolatum est, lectisterniumq; imperatū,
 & cum lectum senatores strauerit, & conuictum fuit publicum, ac per urbem Saturna-
 lia ita ac de clama. populūq; cum diem sedū perpetuum habere ac feruere iussus

Blondus.

c 3

Vota

Vota quousque pueri impetrandis à deo concupis emiserit, quæ ut implerent cõsistissimè sunt adniti. Lullius in Tulliregia rebus gestis in re trepida duodecim uouit salus, plauisq; Pallori & Pauori. & libro v. dictator M. Furius Camillus Velinus capturus decemum loci Pythio uouit, & lunoni hospitium promissit. & Annibalem Lilius bellum meditantem Romanis, facit secundis se uotis obligasse. Quæ de re plura dicere omittimus, quia apud præcos patior & apud nostros & pari forma est acta. Multa superius à nobis sunt ostensa, per quæ pueri summa scire, prouidere & auertere conabantur: nunc hoc loco liber ostendere, per quod certiora & oculis subiecta, sacrorum auxilio occultari posse credebant. Ad uallem Ægerie, quam fuisse tenentur ad sexumdecimum ab urbe lapidem, ubi Constatum est lumina uiri Prosperi Cardinalis Columnæ oppidum: lucus illi subiectus, sicut semper alias nunc nemorensis est dictus, quo in loco templum erat Fortunæ ciuitas. Eius sacerdotem uirginem quam primum uiri potentes esse inciperent, à parentibus ductæ adibant. hic eas omnino nudatas undiq; inspicientes, uita corporis appa-
tencia indicabant. Et admonet uirgines cum Fortunæ thura immolassent: uicium illud maritum qui coniungebat perpetuo celari impetrasse tenebant.

BLONDI FLAVII FORLIVIENSIS TRIUMPHANTIS ROMAE
LIBER SECYNDVS.

Pontifex maxi-
mus.

Pontifex maxi-
mus.

Flam.

Onestas iam & sub religionis uelamina à pueris p̄tullibus ad luxum, fastum, opesq; querendas uario excogitatis modo artes, pontificum scilicet Flaminiq; & sacerdotum institutiones primum, post cetera: quæ religionis fuere secundo hoc uolumine ostendemus. Pontifices Varro De lingua Latina scribit dictos esse à ponte fabricio, quem sepe leceunt. additq; Felius, maximum esse dictum Pontificem quod: maximatum rerum, quæ ad sacra & religionem pertinent, iudex sit, uindexq; consumma-
cie priuatorum magistratum. Pontifices uero alij duorum fuerunt generum: ex patricijs maiores, & minores ex plebe. Quante autem dignitatis fuerit pontifex maxi-
mus Lilius libro xlvj. ostendit, quod Gn. Cornelio priores multa indicia est: quia cum
M. Numilio Lepido pontifice maximo infuiose contenderat, sacerdotum enim quam ma-
gistratus sui potentius fuit. Eademq; pontificis maximi dignitas ab eius modo creatandis
apparuit. Lilius enim xxv. scribit: Comitibus pontifici maximo creando sunt habita. Rex
ingenti certamine acta. creatus est Licinius Crassus, qui adilitatem consulum peritum
erant ante hunc summa. cxx. annos nemo præter P. Corneliū pontifex maximus creatus
fuerat, qui sella curuli non sedisset. Cicero autem Oratore in legem agrariam Rullise-
cunda dicit, comitijs pontificum non nisi decem & septem tribus fuisse uocatis. Et Sue-
tonius Tranquillus de C. Cesare: Pontificatum maximum petiit, non sine p̄sulsissima
laugione in qua reputans magnitudinem artis alieni, cum mane ad comitia descende-
ret prædixisse mari osculati ferus, domum se nisi pontificem, non reuertiturum. Atq; ita
potentissimos duos compresores, multumq; ætate & dignitate antecessores superauit,
ut plura ipse in eorum tribubus suffragia quam uterq; in omnibus tulit. Vnicum ta-
men uideo Romanorum Imperatorem non ad luxum & fastum, sed ad clementie & p̄ta-
tatis instrumentum quæsiuisse pontificatum: Suetonius enim scribit, Titum Vespasianum
quod iure optimo appellatus est delicti hominis generis, pontificatum maximum
ideo se profectum accipere, ut pura seruaret manus. fidemq; præstitisse, quod nunquam
posset autor fuit cuiusquam necis, nec consecras, quamuis interdum ueliscendi causa nõ
desisset, quæ in re intelligi potest, primas fuisse pontificis maximi partes, manus ab effu-
sione humani sanguinis continere: quo posthabito respectu, alij omnes Romani Impe-
ratores uoluerunt pontificatu maximo exornari. Flamines Varro dicit dictos, quod ea
pot uinctum habent filo: & cognomen accipiunt ab eo deo, cui sacra faciunt, sed partim
iunt apteant Mantalis, Volcanalis obsecratoria partem, ut Dialis à Ioue, Fentilis à Furi-
da cuius in Falta sede erant Furiales. Et Lilius dicit, Numa Pompilius Flamini loci
affidit sacerdotem erant: insigniq; eum urbe & cornu regia sella adornauit, hunc duos
Flamines adfecit, Mariti unum, alteri Quintino, quod autē Flamines etiā à pontifice ma-
ximo crearentur, Lilius xxvj. ostendit. C. Flaminius Flamen caprus à P. Lælio pontifice
maximo

- A**ntiquo ut antiquum illis cura sacrorum & caeremoniarum cepit, ita repente exoli antiquos mores, ut nemo in tota iuventute patrum primoribus probatior haberetur. Creatum fuisse Flamines à Dictatore urbium & oppidorum ostendit Cicero in Miloniana oratione: Miso Lamuii, ex quo erat municipio, & ubi tum Dictator pfectus est ad Raminum prodendum, item intra interitum cum sciret Clodius tantum solenne, legatumque, necessarium Miloni esse Lamium ad Flaminem prodendum, quod erat Dictator Lamuii Miso Maximo Flaminem fuisse Dialem inter x v. Flamines dicit Festus: & cum ceteris distinctis inestitutiis suis haberent pro minimo habuimus Pomonalem, quod Pomona deo lesissimo fructu apertum pomis praesideret. Ut Flaminis Diali annulum quidam gerere non liceret solidum, aut aliquem in se habere nodum: & Flaminis iurare Diali fas non erat, quod parum in re ei fidelem non habere absurdum esset, cui diuina summa credita esset. Flaminis Diali cum Flaminis eam haberet uxorem, ea mortua sacerdotio se abdicabat, quia cum uno & eodem tempore uxor cum eo faceret, multa essent in sacris, quod illam agi nequiverit, & statim alteram superducere, cum difficile tum iniquum atque impium uidebatur. Palatiale Flaminum ad sacrificandum ei deo constitutum fuisse, meminit tamen palatium esse putabat Festus asserit, quam Piusarchus in problematibus asserit, locus sacerdoti, quem Flaminem Dialem uocare farinam frumentumue magis non liceat, quia frumentum res corrupta, ac penè putrida farina ex frumento eruit, & nondum in panem redacta, res sit imperfecta. Hederam Flaminis Diali si attigisset paculum ei erat: nec iter facere poterat ubi umbracula ab ea arbore desuper imminebat, quia arbor sterilis, & hominibus omnino inutilis, quae propter fragilitatem semper sterilitate, solis uiriditate & umbra delectat. Unde non temere in domibus nati prohibetur. De Pontificum Flaminumque uerbo & officio satis multa sunt dicta, Sacerdotes Vato inquit, uniuersos à sacris deos esse. Furrunt eum Pontifices, Flamines, & operi omnes rebus praefecti sacris appellati pariter Sacerdotes, per ea uim quae Cicero Oratore in legem agraria Rustici secunda habet, uidemus, & Pontifices populi suffragia, Flamines uero à populo, uel à principibus, uel Dictatore, uel Pontificibus creabant, nequos nomen pontificis sacerdotum ita populi suffragia habere, quin ipsos oportuerit à collegio Pontificum cooperari. Comitibus Pontificum non nisi xvi. tribus uocabantur, utque hoc idem de sacerdotibus Ca. Domitius tr. pl. uir clarissimus tulit, quod populus per religionem sacerdotum mandare non poterat, ut minor pars populi uocaretur: ab ea parte quae sita sacra, ut à collegio cooperabatur. Unde tractus mos apud nos uidetur, eos qui à principibus siue populo & aliquo collegio ad dignitates eliguntur, oportere nihilominus à Romano pont. & eius collegio cardinali confirmari, collegium uero quid fuerit appellatum in Oratore de Aruspiciis responsis idem Cicero sic colligit. At uero domum mei P. Lentulus cōsul Pontifex maximus, L. L. Lentulus Flaminis Marialis, L. Claudius rex seniorum, Sex. Caesar Flamen Quirinalis, L. Cornelius, Q. Albinovanus, Q. Terentius praesidere minores, omnes liberauerunt, sicque & quinque sacerdotibus maioribus collegii cōsultum. Ad quam, ut uidetur, imitationem collegium Romanæ ecclesiae cardinalium ex tribus maioribus sacerdotibus est cōfecta. Episcopis uidelicet septem urbi Romae propinquo, tribus praeterea parochias urbis principales, & diaconis parochias item alias ministris administrare solitis. Sed unum praeterea hoc loco nolumus, à quo omnia genitum Romanorum religionem causam uidetur originem habuisse. Sacerdotes ipsos utriusque sexus à maximo ad minimos sacerdotum habuisse, quorum primum erant tantum & tales, quae illis nequaquam non sustentabatur familiaris, sed fometa inde ad fastum eis luxumque proportionabatur: cum tamen sacerdotes ipsi uxore filiosque & familias ex sacerdotio à quæ ac patrimonio alimentis publicis omnibus praeter admodum pauca muneribusungerentur, & militie ac mercedis, ut officio prout cuique cōtingeret libebatur, ut carere: eaque sacerdotia fuerunt quibus Christiani pro patre uocabulo diaconi appellamus. Sacerdotiorum autem sicut & benedictionis duo fuisse genera uidemus: unum quod sacris esset addictis locis, quae seipsum aut primoribus aut pontifici collegii collatibus essent: alterum quod ad sacelli uim esset à praetoribus ex rariis erecti dedicati, ut & sacerdotum cura, & beneficii ipsius sacerdotum peruenio ad soli genere familiaris sui perpetuis successionebus deualueret, quae sacerdotia ipsius generis, beneficia nostris iuris patronatus sunt. Lentulus 12. gens Potitia cuius

Potitialis flaminis.

Sacerdotum uim.

Pontificum et Flaminum uocabatur.

Collegii quid.

Sacerdotiorum duo genera.

Gentilis sacerdotum.

ad aram Herculis familiare sacerdotium erat. Et Cicero Legum primo De sacris hinc est una sententia, ut conferrentur semper & deinceps familiis prodantur, & perpetua sint sacra, ut ne patrisfamilias morte sacrorum memoria occideret, ut esset ea adificia ad quos eiusdem morte pecunia uenerit. Et Cicero de Auspicum responsis. Multi sunt etiam in hac ordine, q. sacrificia gentilitia illo ipso in sacello, statuto antuerfali sacrauit. Et Cornelius Tacitus de Othone. At reces ab exilio reuersos adolefcentes acutis & paternis sacerdotiis in solatiis reposuit, idē Tacitus de Vitellio. extructis in cipo Martio aris, in serias Neroni incesit, cense publice uicinar, coronatiq. sacem Augustales subdidit: quod sacerdotiū ut Romulus Tatio regit, ita Cæsar Tiberius lultis genti sacrauit. primi generis sacerdotiorum publicè institutorum quincuplex fuit prouentus. sacra enim cōstruentes fundantesq. loca, uarias fundorum possessiones stipendiis adungebant, à quibus sacerdotum alimenta proueniret. Vnde Lilius Numam Pompiliū facit cum Flamines & Vestales instituisse, de quibus supra est dictum stipēdia eis de publico statuisse, quod quidem alios omnes sacrorū fundatores locorum imitatos fuisse nullus ad dubitabit. Alioquin magni & amplissimi cives Romani nunquā aut sacerdotia cumulare studuissent, aut pro ipsi sacerdoti tanopere commendissent. Et Lilius trigesimo, cum Fabium Maximum filium in locum patris mortui possidem creauit dixisset, duo ipsum sacerdotia habuisse addit. De Cæsare autem Suetonium dicere uidemus: Anno xvi. ætatis, Flamen dialis designatus à L. Sylla sacerdotio multatus. Sylla enim qui animos Cæsaris & eloquentiam suspitioni maxime duceret, haberiq. oportere palam prædicaret, neruus illi adimere in sacerdotij multa perit exi, in quibus fomenta potitæ & amplitudinis acceperat. Scilicet secunda prouentus sacerdotiorū pars dicta erat, quod nostri oblationes elemosynasq. appellant. De hisq. Cicero Legum primo perier. Idem maris familia, eosq. iustis diebus, ne quis stipem cogito, quod autem Cicero familia dicit, aliud à predictis tribus generibus, Pontificum, Flaminum & sacerdotum singulorum dei aliusq. cultui dedicatarum genus indicat, quod procedente tempore multiplicatum est. Multi enim uniusque sexus in eandem familiam ad aliusq. dei cultum conuenientes ex una eisdemq. sacerdotiis ac stipem & legatorū redditibus conuolabanturq. uocabula & cognominibus censebantur. Cicero pro A. Cluentio Habito. Martiales quidam Latini appellabantur ministri publici Martis. atq. ei deo ueteribus institutis, religiosisq. Latinarum consecratis quorum cum lata magnus numerus esset, cumq. item in Sicilia permulti Veneri sine Helio Spartiano scribit Adriano Imp. in nouerum deorum refato Flamines & Sodales senatum constituisse. Et Suetonius de Galba ob res in Africa gestas, & in Germania ornamenta triumphalia accepit, & sacerdotium triplex, inter x. vii. uitos Sodales inter Augustales cooptatus. Helius Sparta nuncupatū Adriano magnificentissimū posuit, & sacerdotes instituit puellas alimentatās in bonorū Faustine Faustinianarū constituit. Metuit Flamines & Cicentēs templū & sodales Antonianus Faustine uxori, in radicibus Tauri mōta nouas puellas Faustinianarū instituit. Dant Sodales & Satellites, & Flamines ipsi mortuo. Sodales aut fuerūt, quales nostri appellat societates seculariū. Satellites quales multos per orbē habuimus, sanctæ Martæ Teutonicorū in Germania, & S. Jacobi de Spata in Hispania. Flamines nostri sunt & infra Cicero. Scilicet sustulimus, nūc eam, quā apud paucos dies propriū idem maris excipimus implet enim animos superstitione, & exhaust domos. Vnde constat priusquam ea lex ferretur consueuisse omnes, qui sacerdotia haberēt, illa quatuor per stipem perita sacio pinguiora reddidisse. Tertia sacerdotiorum opulentia à solutionibus proueniebat, quas inferiora impetrantū superioribus impendebāt: quale apud nos est, eū pontifici Romanū sacros primos antistites, & his minores ac subditi sacerdotēs pro habitorum modo beneficiorū pecuniam dissolunt. Suetonius enim de Claudio Imp. sic dicit, cum sceleris octogies pro introitu noui sacerdotij impendere coactū. Quarta iam pars ad sacerdotiorū exuberantiā prouentū donationes & legata facere: Nam uicenes, ut deos haberēt propiciis multa sacerdotibus largiebant: felicitati aut, ut appellabant animarū cōsultari, & si multa alia testamento legabant, epulsi raso, aut ferē nunq. prętermittebat. Quā qua heretratio in multis q. q. Itali extis marmoreis sepulcris aparet. Raurigē em ap. sacri Petri apost. qdē, quæ ieraphici Francisci uocabulo & iurā

Quincuplex
est
prouti.

stipem.

Solutiones.

Donationes.

Altis ordinis habitatione notior est: marmoreo in sepulchro à Clauensi oppido trib. dist. it. sepulchrum multibus pridè aucto, hæc legat in epulum est inscriptio. Dñs mandauit Flauio Quinti filie salutis coniungi carissimè: Lucius publicus quotannis decurio, ornamento sibi uicinis posuit. hic collegio fabrum militie Rauennatis sceleris triginta uicinis dedit, ex quo redditi quotannis decurionibus collegij fabrum militie Rauennatis in ædes Neptuni, quæ ipse extraxit die Neptuniorum presentibus sportulæ numi huius diuidentur, & decurionibus uiginti octo centeni quinqueaginta quotannis darentur, ut ex eadem sicuti soliti sunt, arcam Publiciorum Flauiani & Isacii filiorum, & arcæ in qua posita est Flauia salutaria uxor eius rosia exornent, de numis xxxv. sacrificij ex xxxi. & de reliquis ibi epuletur, ob quam liberalitatem collegium fabrum militie Rauennatis annuè benemeritos quotannis rosas supra se & Flauiam salutarem uxorem eius matri dædæ xxxv. sacrificij faciendum de xxxi. per magistratos decreuit. P. Helius Cilius lib. & Ligaria Annia diuina posuit in agro pedes xv. infra pedes xxxv. hic locum sepulchrum non sequitur. Aliæq; sepulchra Macerati & alibi in Piceno extare uidentur, quibus similia epulorum legata elegantibus literis inscripta sunt. Vnde quod à pluribus factum esse constat, omnes tenemus testamento legalle epulum quotannis ad sepulchrum uicinis & uicinis respectum odoribus pro hereditatum facultatibus exhibendū: cui quidem epulo non magis cognatos affinesq; quam magistratum quos gesserat, opificiorumq; quæ exercuerant collegia, ut legionis in qua militassent ordinum duces & consiliorum, interesse iubeant, idq; si sacerdotibus pro diuina re faciendæ conuocatis & eorum modo & delectationi multis cederet modis, maiore breui post offerbat utilitatē. cum enim congererent aut herede absq; legitimis successoribus defuncto, aut ueritate ipsa epulum absoluerent, in obliuionemq; deduci, hereditatis portio pecuniâ legato subministrare solita per Septemuirum diligentia redigebatur in pœticum collegij potestatem: ex hisq; sacerdotia quæ à nostris appellari diximus beneficia collegio pontificum distribuere solent nouisq; institutiones habuerunt. Septemuiri eim epulorum apud patres haud fecerunt, quin nostræ religionis episcopi legatorum ad pias causas exequutionis curam haberent, cum tamē omnia templa præsertim maiora suos particulares epulones habuerint. Si cui de locis templo supra ostendimus, in quo Aurelium Augustinum diximus affirmare, epulones preposuissse fuisse, qui ad autem locis mensam statuerat appositæ perpetui erant conuicia, ut memorum ibi positis & paratiorum contubernia quam de sacra celebrarentur. Fecit autem scribis epulones dixisse maiores eos, qui postea epulones appellati sint, duntaxat fuisse nomen his quod epulas locis, exterisq; dñs instituendi potestatem haberent. Futuraq; epulones à quibus scribis in nono Linius Tibicines fuisse à cômestatione soliti prohibitos, unde Tibur concesserit, & nemo erat qui sacris præcineret: sed Tiburtinæ sepulchri remiserit curru, & ius uelendi illis restituit est. Eundē uerò morem epulandi in sacris locis ad legatorum executionem fuisse etiam à Christianis per multa tempora seruatum Augustinus in De ciuitate huius uerbis ostendit. Quæcumq; igitur adhibentur religioforum obsequia in mortuorum locis, ornamenta sunt ad memoriam, non sacra, uel sacra mortuorum tanquam deorum. Quicunq; epulas suas eo deferunt (quod quidem à Christianis melioribus non fit) & in plerisq; terrarum nullatenus est consuetudo, cum appollerint orant. Septemuiri autem epulorum quantæ fuerint auctoritatis, ex uerbis Auli Gellij licet cognoscere, q; eos facit maioribus sacerdotibus pares: Flaminiibus, Atracibus Quindecimuiris sacrosq; his uerbis: Virgines Vestales xx. fuerint, quas pœtices maximas ex omni ciuitate capiebat, quæ nō essent filie Flaminiis Auguris Quindecimuirum sacrorum, aut Septemuirum epulorum. fuisse autē diuinitus Septemuiros epulorum, quod plerumq; uidemus illis accidere, qui multas etiam alienas tractant pecunias, unum erat argumentum: quod eius collegij unus sepulchrum habuit Romæ extans, quod testis uidemus, pene integrum & saluo, ab imperisq; Remi appellatum, portæ uerbis olim Trigeminæ, post Ostiensis & nunc sancti Pauli proximum. id enim monumentum in Pyramidem supra urbem incensa, quibus est inclusam surgens, literis inscriptum est semicubitalis, Septemuirum epulorum eius autorem nostrum eum sculo conferunt. Quinta Sacerdotiorum opulentia pars, fuerunt damna, tunc & ui, aut hære patria pulchrum bona, quæ ipsi in patriam aliquando reuerfis,

Epulum ad filia
sepulchrum.

Septemuiri ex
patribus.

aut

aut populus aut magistratus nunquam posse resisti cupiebant. Idq̃ facile intelliget qui
 uitam & orationem Ciceronis perleget. in qua domum suam à pontificibus compellere
 Clodio tribuno plarib; in templi libertatis consecratā, ab eisdem obtinuit liberari. Par-
 titibus quinque emolumenti & redditus prouentuumq̃ Sacerdotiorū siue beneficiorū ge-
 neraliter explicatis, unicam legatorum replicare & diffusius tractare libet: ex qua appa-
 rebit, p̃ficos gentiles felicitatē beatitudinemq̃, ut appellabant animarū in campis Ely-
 sijs ducendam, per temporalium bonorum in legata post mortē dandorum distributionē
 diligentius, quam nostras uitam per dei contemplationē eternam quasissse. Sed prius
 Campi Elysijs.
 quod de campis Elysijs diximus aliqua ex parte ostēdamus. Tibullus in Elegijs. Ipsa Ve-
 nus campos ducet in Elysios. Hic choreæ cantusq̃ uigent passimq̃ uigantes Dulce so-
 nant tenui guitare carmen aues. Fert calidā non culta leges, totosq̃ per agros Floret odo-
 ratū terra benigna rosas. At iuuenum series teneris immixta puellis Ludit, & assidue pig-
 lia miscet amor. Illic est cuiusq̃ rapax mors uenit amanti. Eū gerit insigni myrtea feta co-
 ma. E contra autem quia in ferna enā sicut nos poenarum loca crediderunt, Tibullus de
 eis sic habet. At scelerata facit sedes in nocte profunda Abditā, quā circum flumina ni-
 gra sonant. Tisiphoneq̃ impetra sero pro crimibus angue Sawit, & huc illuc impia turba
 fugit. Tum niger in porta serpentum Cerberus ore stridet, & aratas excubat ante fores.
 Virgilius autem de Elysijs campis. Deuenisse locos latos & amona uirata Fortunato-
 rum nemorū, sedesq̃ beatas. Largior hic campos ether & lumine uestit Purpureo, solq̃
 suum lūda sidera norunt: Pars in gramineis exerceant membra palæstris; Contendunt lu-
 do, & sulca luctantur arena. Pars pedibus plaudunt choreas, & carmina dicunt: Nec nō
 threicius lōga cum ueste sacerdos Obloquitur numeris septem discrimina uocū, iamq̃
 eadem digitis iam pectine pulsat eburno. & infra. Nulli certa domus lucis habitamus o-
 pacia. Reparumq̃ thoros, & prata recentia iuua Incolimus. De inferis uerō eadē & mul-
 to maiora, quam Tibullus habet Virgilius, sed iam ad legata reuertamur. Valentiniano
 secundo Imperatore Romano eius nominis secundo apud Mediolanum agente, nūm-
 lus in urbe Roma ingens fuit inter Christianos Gentilesq̃ ex huiusmodi causa cōcitus.
 Erant per id tempus Christiani in urbe adeo aucti, ut Gentilium sectam opibus & nu-
 mero æquarent, emitebaturq̃ unaquēq̃ pars & quotidie uarijs quærebant modis & ar-
 tibus alteram superare. Accidit autē Christianos aram quæ in curia ueteri ubi nunc sancti
 Petri ad uincula celebris est ecclesia, Gentiliū superstitionis erat, suo cultui dedicare. Qd̃
 cum audire Pagani ad arma tumultumq̃ est concursum, nostris quod intentauerant
 conferuare: illis impugnare ac in suam redigere idolatriam adhiñentibus, sed quod erat
 propinquū & imperium obtinentis tunc etiam integrum imperatoris metus ingena, ob-
 tinuerunt utriusq̃ partis graues uitæ rem ad principis iudicium ferendā. Mollisq̃ est Me-
 diolanū à Gentib; uir nobilitate eloquētia ac dignitate insignis Symmachus patricius,
 ex cuius oratione quam habuit extante ista somimus. Isq̃ inter cetera quæ diffuse dixit
 alio tempore & loco diligentius narranda à Valentiniano postulauit: Vestalibus reddi
 legatorum ius percipiendorū quod paulo prius quā ea dedicaretur de qua diximus à
 Christianis ara eiū Vestalibus iussu imperatoris sublatū erat. Symmachusq̃ inter orā-
 dum pluries dictū sepe repetiuit, Tanti iam pridem fuisse urbi Romæ legata Vestales po-
 tuisse capere ac distribuere: ut neminem illē in populo in urbe ipsa sineret medicare. Cō-
 stansq̃ & perseverans in fide catholica Valentinianus, quā beatus Ambrosius ecclesiæ
 doctor in illo roborabat, ita in sententia persistit: ut nec aram nec legata Vestalib; Sym-
 machus p̃ Gentiliū secta obtinere potuerit. Sed iam sacris Pontifices, Flamines, Sacerdo-
 tes eorumq̃ ad lasciuia, ad opes, ad amplitudinē fomentum, Sacerdotia, quid apud p̃-
 ficos Gentiles fuerint docuimus: cetera nunc ostendere pergamus, quæ eorundē super-
 stitio habuit. Agonalia Iani sacra ad nonam diem Ianuarij festi erant, quorum nominis
 origo quincuplex reddebatur. quod ministri sacrorū hostiam feruntur, ne iniussus age-
 rit, cultum tenens eleuatur continuo Sacerdotes agēdi tempus rogāt, una: & quod
 preceus non uenirent, sed agerentur alia: tertia q̃ pro agmalibus ab agnis quæ immola-
 bantur corrupte Agonalia appellarentur: & quarta quod preceus uisā in aquis culti
 quo ferendæ erant umbra animis angerentur. quinta meliorem Ouidius in Falis existū
 mauit. Agonalia scilicet uerbo Græco à ludis similibus appellari, obseruatumq̃ esse &

Tumultus Roma
 me sub Valen-
 tiniano.

Agonalia.

A in sacrorum ius hostia non uictima immolant, cum hostia licet docuimus pro capris ho-
 stia i. sibi sacerdoti, uictima eiusq. hostes uicerit manib. debeat immolari. fiebant
 huiusmodi sacra ad templum Iani, quod penè integrè ad sancti Gregori in Velabro
 parietibus quadi illatè porta Romani instaurantes extare docuimus. Februa à Roma
 na uicti ratione piacula sunt appellata: aut uetere uocabulo à lana, quia rege sacrifici
 uant Flamine Duale immolantur peterent Sacerdotes aut pari uetustate uocabuli à far
 re longius mouerunt à ramis de pura arbore casia, quibus Sacerdotes cõsueuerint con-
 rosari. Ouidius in fastis. Februa Romani dixere piacula patris. Põdices ab rege petiit
 & Flamine Iani: Quia uetero lingua Februa nomē habent. Quare capiti licet tor domib.
 populina certis. Torrida cū mica farra uocantur idē. Nomen idem ramo qui casia ab
 arbore pura. Casta sacerdoti tēpora fronde regit. Macrobius in Saturnalibus pomas à
 nomine Saturnalis. exposcere piaculare est. & infra. Regi sacrificulo flammī nō licet ui
 dere si quis opus fieri. & ideo per præconē nūciabatur, ne quid ageretur. quinquā Festus
 Prius dicit appellatos, qui taliter Flamines præcedebant, & præcepti negligens multa
 humeris paratū opus qui fecisset, potē pro piaculo dabi. Piatarchus in Problemā
 ut. Hoc quos in agro externo obijisse falso nunciatū esset, cū postea reuerti fuissent, non
 ita in domum recipiebant, sed tegula dimittebant, quod piacula omnia sub diuo sic
 nōcuerit. Plinius in Naturali historia. Myrta uerbena Romani Sabiniq. cū propter
 aqua argente dimicare uoluissent, deposita arma purgati sunt. q. in loco Veneris Claua
 erat signa sunt pugnare. n. cluere præci dicere. & uulgata præcis tēpositus opinio obit
 nam. Februa esse omnia quibus malefactori conscientia purgaretur, deleveneriq. pecca
 ta, ut metes animabus defunctorum placidi redderentur. Vnde inter Februa sunt habi
 ti aqua aspersio, qua sicut & nos gentiles utebantur, quinquā mos ipse prius à Græcia
 quam à Romanis originē habuiss. Vnde Peleus traditur absoluisse Patroclū, & ab Aca
 stus absoluitū fuisse Peleū à epe Phoci fratris sui, cū interim Aigeus Medeam aqua asper
 sione hūtauerit: quon opinione Ouidius damnat his uerbis. Ali facies nimis qui tr
 fia crimina cardis Flumine tolli posse putatis aqua. Virgilius tamen facit Aeneā cum
 uia Mæno soluit, sparsisse eum rore leui, dixisseq. nouissima uerba. Cicero Legum
 primo. Casti sobrietas ad deos ire, animo uidelicet, in quo sunt omnia nec tollit castimo
 tum corpora, sed cum obliueta ut casto corpore, multo etiam animis id obseruandū
 magis. Nam illud uel aspersione aqua, uel dierum numero tollitur. Animæ labe ne diu
 ramaneat uelociter, ne manibus ulla elui potest. Et Macrobius in Saturnalibus. Cõstas
 diu sapientia sacra factorum corporis ablutione purgari cum uero inserta lauandū est, laus
 uel uidetur si aspersio sola attingat. Aeneas Virgilianus, donec, inquit, me flumine uiuo
 abluero, & infra. Annam cara mihi nutrix huc uisse sororē. Die corpus propter fluuiū
 spargere lymphis. & alibi. Spargeratq. lactea simulatos fontis Auernæ: nec non eū Mille
 non sepulture dari referit. Idem ter focios pura circumlit unda, Spargens rore leui. Et
 cum Aeneas facit apud inferos ramum Proserpinæ cõsuerantem. Occupat Aeneas ad
 non, corpusq. recenti spargit aqua. Fuit etiam propè portū Capenā nunc Appiam aqua
 Mercuri appellata, ad quam eū cõuenissent populus Romanus, unusquisq. lauri ramo al
 temis cupra aspergebat aqua, Mercuriū inuocans: ut aspersi peccata præsertim peritu
 rim mandataq. diluerent. Maiora autem certioraq. fuerunt Februa per duodecim dies
 cōtinuū Februarij celebrata: unde mensē illum nomen inde nactū fuisse multi ex illi
 mauerunt. hisq. diebus cum pro impetranda mortuorum animab. quiesce, omnis popu
 lus piaculis, sacrificiisq. circa sepulcra uentis facibus cereisq. effluuabat, interdū
 dū rose uirginum uiduarumq. matrimonij. & uellem induci atram omnes cõsueit do
 mi dimittit ornati. Sed paulo post q. horrida cessauerunt Februa, dies succedebat
 illius Chantia appellati, q. dieb. agnati affinesq. alternato cõuenientes officio, primi
 defunctorum enumerabant, quos ab anteaq. Chantia amississent. exinde superstitib. pa
 riter enumeratis sine uisitatib. defunctoriq. cõplorationi imponēdū cõstituit, & ge
 nio in cõmittationib. ebullitq. ceteroq. applausu p. uisibus supraq. indulgebāt. Romuli
 inducias feriat una die tenebat urbē, per calendā q. inde Caprotini sunt appellati,
 quæ de ad palatē capere in Roma instaurata descripta, fuerit à patribus discretis,
 sed & Terminalia dies suos habuerit festos, inde dicta q. deo Terminio sexto ab urbe

Roma

Itaq. sacrificia
 ter superis &
 inferis.

Equitaria.

Apollo ebor.
mon.

Flora.

Floralia.

Lustria.

Roma miliario uia Laurentina, semet ubi S. Sebastiani passionis est locus, magno populi concursu celebrantur. estq; terminus, quæ cum dedicaretur Capitolii ferunt, cæteri dii loci cedentes remansisse. Idq; M. Varro scribit opum fuisse usum Romanis Augurium, quasi uero intelligi poterint Romani imperij terminos quocumq; producentur inde remoueri repelliq; nequire. Diximus Romam instantes Equitanti fuisse uitam, qua thesauri monumento Augusti nunc Augusta appellatur, ad Circu Flaminio nunc Apone currebant, quæ quidē uia ecclesie cōtinens esset sanctæ Mariæ nunc in Equaria appellatur. Sed quantum attinet ad præsentis opus, Equaria debet quicq; duobus uicinis Februarij nomen sui. In quibus Marti deo uia agendi thesauri & equos ritus, in sacrificium tribuebatur. Pulchrum uero fuisse loca per quæ in thesaurum equorumq; a Marte sicut illi prædicabant impullorū, cursus fiebat mente ingenioq; inspicere. campū Martij proprium, in quo diligendis magistratibus comitia haberentur, locū fuisse ostēdimus, cui columna Cæleis Antoniana fuit appositæ: q; cōtinebat campo Augusti forū templo Marti consanguum: quod ipse princeps quo tempore arma in Brutū Cassiumq; cepit nouum posteaquā Augusti nomē accepit opere sumptuosissimo exedificauit, cuius quidē templi columnationes adeo fuisse sublimes, ut dicat Ouidius. Digna gigantibus sunt hæc delubra triumphis. Vnde uidemus eas quæ extant columnas stabulo summi uici Domitii Capranicensis cardinalis Firmiani supereminētes, multis fuisse esse cōparatas, q; nullas diuissimas potissimumq; princeps habere pōneret integras tam sublimes, ut autem decimas indicat eius templi reliquiarū cum dictis columnis exstantia, sunt plures presbyteriorum appellata continentes, quibus ecclesia imminet S. Stephani parua, sed memoribus picturisq; ornata, & a columna Antoniana, qua in occidentē solem uerget parua paruaq; ciuiū adhibus separata hisq; in etatū domibus, & presbyteriorū platea præter columnarū alia rami templi reliquæ nunc uisuntur. sed ad rem: scribit Plinius fuisse in foribus templi illius Marti Apollinē eburneum ingentis magnitudinis, & Ouidius quæm Augustus adulari oportuit, dicit, in summo eius fastigio diuersa fuisse signa ex ære extimij operis: hinc Æneam qui Anchisen genitorē Troæ excidio humeris asportaret, & alios gentis Iulius ac Cæsarium progenitores: inde ipsum Cæsarem Augustū de patris sui interfectionibus superatis occiditq; triumphantem: ut iam mente & animo perspicere liceat per ornatum illudq; campū Martium, & post per forum Augusti omnium uicibus præter magnū Romanum speciosius, deinde ad fores templi Marti, ut decimas ornatiſsimas, uia fuisse equos agentibus & spectantibus pulcherrimā. Nec soli deo Marti optime de Romano populo merenti, sed infami quoq; mulieri Flora habiti sunt honores, eam nobilissimū sui temporis seculū & amasse Pompeium, & ab ea fuisse dilectū Plutarcho est minor, quæ sicut & Larentia cum pecunie ingentia meretricio quæſita populo Romanū inſtituisset hæredem, in deorum numerum est relata: illiq; ludorū honores dati. Floralia appellatur et ciuium Capitolinū mense Maio celebrabantur, quos quidē ludos meretrices egisse notatas cum alicubi, nam maxime cōstat apud Senecam, ubi epistola x. cviii. scribit. Catone sedente populum Romanū negasse permissum sibi postulare Florales ludos nudatarum meretricum: ut iam æquore sit tolerandum animo, nostris rēpōis prostitutas eo propemodū loco tabernas habere & casis, ubi Flora meretricia & edecus quotannis ludorū gloria honestabatur. Quia uero domū Flora apud Pompeij theatrū habuerat, non inde cerneret aut accideret, aut de industria factū uideatur, ut qui amore iuncti fuerant, honores quoq; monumenta habuerint cōiuncta, campulq; ex delectis domibus meretricis in eius memoriam decusq; Floræ appellamus, nunc etiā id retinet nomen, estq; omnium præsentis Romanæ urbis camporū ærearumq; publicarum comitiorū, & populi frequentia celebratissimæ: præsertim posteaquā in Hesperii theatro pidiē sicut Romanum instantes diximus collapso, speciosissimas ornatiſsimasq; ædes quidā Flora & eius sodalio dignas, sed nec nostris, nec cuiuspiā laetis per famam quam semper simul cum uicinis speuit cōferendæ, magno, sed in solo alio exiret impendio, benemerenti Viriæ gēti cōmodū altari. Lustria fuerūt dies festi Marti dei iustitiae, celebrant, in quibus ad septimū Kalendas Maij tubæ, aquæ aliaq; Romana signa militaria lustabantur: originem inde potuerit habuisse mos per ætatem quoq; nostram seruatus, cum per diem natālē martyris Georgij, uicilla & omniū pompam castrensem ex ubi-

- A** te nobis deferret in nemora nostri milites etiā ipsi lustrare uidentur. Saturnaliaq; & *Saturnalia*
 ipsa summe dies festi Saturno dicati, quorum feriationem omnium longissima & luxu-
 riam maximam. Seneca uerbis liber ex epistolis describere. Decembei est mensis cum
 maximē ciuitas sudat sua ludicra publice dati est ingenti apparatu sonant omnia, tan-
 quam quiesq; inter Saturnalia interit & dies rerū agendarum adeo nihil interit, ut
 uisū uideatur non errasse qui dixit, olim mensem fuisse Decembrem, nunc annū. Nec ta-
 men prius iustitia esse uidetur quā eodē mense per Chusit dei nostri Saturnalia eōmētū
 tūc solstitia. Et Bacchanalia Libero patri Baccho dicata temporis longitudine, per au-
 tumnū Saturnalis paria, maiore luxu celebrata sunt. Nudi enī uiri, cū nudatis omnia mē-
 bris mulieribus, natiois, uidus & uirginibus, ad sacra cōueniebant, quæ non nisi no-
 cturna erit: caput omnes patiter femoralib; pampinis & uittis racemis cincti, alios tē-
 uerum racemos manu renebant: & tumultuario inuicem cōmixti cœrit, in sublime sal-
 tibus, uariisq; peticulatione brachia, ceruicē, caputq; mouentes, carmen Baccho in cō-
 ditum decantabant: nec prius erat salutationis modus, q̄ defatigati & toto corpore uacil-
 lantes partim resūpīrentur proximioribus inherentes, partim in pammētum phana-
 tid innotēq; procumberēt: ut rectē senferit M. Varro talia nisi ab amētib; fieri non
 potesse. Quid uerō incestum consuprationumq; in huiusmodi nocturnis conuentib;
 ita meminit, Lurici l. x. libro his uerbis scribit. Hispala originē Bacchoī expōuit,
 primo fratrum id fornicariū fuisse. Pacullam sacerdotem omnia tanquam deū mon-
 strauisse: nocturnū sacrum ex dēurno, quinos singulis mēlib; dies interiorū fuisse;
 ex quo inde promissa sacra sint, & permixti uiri feminis & noctis licentia accesserit,
 nihil di flagitiū, nihil facinorū prætermittam: plura uirorū inter sese quam fornicariorum
 Reperi qui minus patietes dedecoris sint, & pigriores ad facinus, pūctis immolati
 nihil actū docere, uirō uelut mente capta, cum iactatione phanaticæ corporis uaticina-
 tionem Bacchoī habuit crinibus passis, cum ardentib; facibus decurrere ad Tybe-
 tem, dissiliasq; in aquā facere, quia uisū sulphur cum calce insit, integra flamma celsi.
- C** Prosequitur Lurici paulo infra: institutū fuisse, ne quis maior uirginū annis initiaretur,
 captus artatē & errorē & stupri patientes. Consules in rostra ascenderūt & concione
 aduocati, cum solenne carmen precationis, quod fari prius quā populum alloquarē
 magistratus cōsueuerūt, peregissent, ita corperūt: Bacchanalia tota tam pridem Italia &
 nunc per urbem etiam multis locis esse, nō fama modo accepisse uos, sed crepitibus etiā
 uolubusq; nocturnis, quī personent tota urbe, certum habeo. Primum igitur mulierū
 magna pars est, & is sors mali huiusce fuit: deinde similiti fornicis mares, stuprati &
 consupratores, phanatici uigiles, uino strepitibusq; nocturnis attoniti. Maiores nostri
 neq; quidem nisi cum aut uexillo in arce posito comitiorum causa, aut exercitus edu-
 ctus esset, aut plebi concilium tribuni edixissent, aut aliqui ex magistratibus ad cōtionē
 uocissent, forte temerē cōire uoluerunt. Et ubiqueq; multitudo esset, ibi & legitimū re-
 sine multitudinis censebatur debere esse. Senatusconsulto eantem nequa Bacchanalia
 in urbe neq; in Italia essent. nec parū ad ea tollenda momentū habuisse uidetur Lentulū
 Cemelū. Sum factum, quē constat ad urbis incendium cēdemq; ciuium priam Saturni
- D** nationē noctem cum conuatiis destinasse. Ludos etiā Scenicos & Theatralis flagitio
 illius ad deorum cultum institutos, & ea ratione ipsum ut Theatrū à principio edifi-
 catum fuisse, scripsit Aurelius Augustinus dicens, ludos Scenicos spectacula turpitudi-
 num, & licentiū uanitatē, nō hominū uirgē sed deorum iustis Romę institutos: cum pro-
 pter seclatū pellem corporum dī eos sibi iusserint exhiberi, quos postea asserit obsec-
 ra uocibus & motibus histrionū fuisse actōs, præsertim cum Fugalia celebraretur, uerē
 talia appellata, quod pudor inde & honestas debita opera fugarent. ut merito ipse Au-
 gustinus exclamet: quanto iustius & honestius in Platonis templo, libri eius legerentur,
 q̄ in templis molles absconderent dēmonū, consecrarent secatentūq; infans, & quicqd
 uelut turpe turpiter, uel crudele crudeliter in theatra & deorum sacris celebrari so-
 let. Quales autē omnes ludi fierent Scenici diffide fuerit docere, quod singulis penē
 uerbis ex histrionum ingenio ac industria variarentur: & satis constat omnes fabulas à
 Plauto Terentioq; alijs comici cōfictas in Scena & Theatro ab histrionib; eorūq; mi-
 nistris personarū deorum cultui spectante populo fuisse actas. Vnde scribit in uita Ci-
 ceronis

ceronis Plutarchus. A. Iopli cū in Theatro representasset Atrium cōsultantē de Iudicio
Thyestis, ex ingenti dolore mentis impotē, quēdā ex ministris, quōdā ipse nō obserua-
to tempore celerim aduentat, sceptrō percussisse ac interfecisse. Cetera quae his Scenae
actionibus cōpetant, in Roma docuimus instituta. Faciet autē ludorū mentio propter
Scenicos fabores, ut cetera de ipsa dictum, ferias prius in quib. fiebant de ceterum quā
quā nō solum ludos, sed & funebria & spectacula & pompas eodem pōtē contextu di-
cere oportebit, quae omnia suos dies feriatos habere ut nite fierent oportebat. Feriā Fe-
stus Pompeius inquit, alias sine festo fuisse, ut nūdinas, alias cū festo ut Saturnalia in quib.
adiungebant epulationes ex prouēta fortis pecorū frugūque quāq; & idē Festus alio lo-
co uim uerbi exprimens dicit, ferias ā feriendis uictimis esse dictas. Nūdinas aliqui Ro-
muli qui nūdandā causa in urbem ueniebant, lites cōponere, legesq; acciperēt. Me-
phasto eam die praetorē loqui nō licebat. Feriarum publicarū quatuor esse genera uo-
luit Varro: aut enim statim sunt, aut conceptae, aut imperant, aut de quibus diximus
nundinae. Statim omnia populi cōmunes certo & cōfueris diebus ac mensib. & inte-
stis obseruationib. anno orata, in quibus sunt Agonalia & Lupercalia superius ā nobis de
scripse. conceptae, q̄ quorundā ā magistratib. uel ā sacerdotibus accipiunt in dies uel cer-
tos uel incertos: ut sunt, Latiue, Sementinae, Paganae, Cōpitalia. Imperant sunt quae
Cōsules uel Praetores p̄ arbitrio indicūt. Erant praeterea feriae propriae familiarū, ut Clau-
dicae, Amaliae, Iulicae, Corneliae, & aliarū. Erant singulorum, ut nataliū, funebria, & ex-
piationum, atq; frugum susceptiones: quae feriarum pars latius patet, quod tribus tempo-
ribus feriae & dies festi erant, propter fructus, quibus mensuebat Rūbigalia primo ā Nu-
ma instituta anno sequi (ut undecimo, ad septimū Calendas Maij, quia tunc segetes rō-
bigo occupat Floralia quarto Calēdas Maias anno urbis quingentesimo sexies decimo
ex oraculis Sibyllae, ut omnia bene desinere cōficeret. Vinalia prima in Calēdis Maij degre-
ssis uinis. Vinalia altera ad xiiii. Calendas Septēbris quod festū tempestatib. ienien-
dis institutū est. Sementinae fuerant feriae ā sementibus faciendis, Paganae apiculurae
causa. Per denum feriae stultorum appellatae sunt Quirinalia, quod eo die sacrificabāt ab
his, qui solenni die, aut nō potuerāt rem diuinā facere, aut ignorauerāt in quibus omnib.
diebus feriatis nihil omnino qd nō eius diei religio expoleret fieri licebat, quāq; Scia
uola fuit & Hebraeorū consuetudo habet, licere uoluit feriae ex fieri, quae neglecta nocte
tentatū pota qui bouem fossa extraxisset, tignum domus ruinolum vbiq; iussisset, post
ferias uero & nundinas quoad expediens fore usum est descriptas, funebria nobis ideo
sunt dicenda, ut in eis, qui exhibebantur ostēsis ludis, alios cōspectaculis pompisq; de-
scribēdos ordine afferamus. Fanebria mortuis primū ā Numa Pōpuli instituta fuisse, Li-
uius sic ostendit. Nec coelestes modo caeremonias, sed ista quoq; funebria, placandosq;
manes, ut idem pontifex doceret, ipsa uero funebria quā parce haberi deceret, Cicero
Legum primo sic dicit: Deorū manū iura sancta sunt: hos leto dabo, diuos habēnto,
sumpsit in illis luctu q̄ minui nō. Et infra: mōuendi sunt sumpsit lamentationes ex
fimeris. Quibus autem modis & causis minuerentur lamentationes, ipse Nonius Marcell-
lus sic ostendit. Minuebatur populo luctus, adis dedicatione, cōm ā Censoribus lustrā
cōdebatur, cum uotum publice susceptum soluebatur, priuatis autē cūm liberi nasce-
rent, cū honos in familiā ueniret, cum pater, aut liberi, aut uir, aut frater ab hoste capta
domum rediret, cum puella desponsaretur, cum propiore quis cognatione q̄ is qui lu-
gebatur nasceretur, cum in festo ceteris consensissent. Sequitur Cicero in Legibus. Mu-
lieres genae ne radant, nēue lessum funeris ergo habent. Erat enim lessum lugubris eia
latio. Sequitur q; Cicero haec laudabilia & inceptilibus fuisse cum plebe cōmuna, quod
quidem maxime rectum esset tolli fortunae discrimen in morte. Coronam tamen uir-
te partam, & ei qui peperisset, & eius parenti sine fraude esse, lex repositam habet. hinc
refert Linius: Valerio publicolae post tres consulatus defuncto ob paupertatem sanus
publice ducti oportuisse: pariter Menenio Agrippae cōciliatori plebis cum patribus, &
Q. Fabio Maximo in sumis ara fuisse collata. quadagesimoq; & octauo Linius pariter
M. Porcium Catonem filij in praetura mortui sanus, tenuissimo ut ponit (erat n. pauper)
sumq; lectus. Et M. A. M. Lepidum, qui princeps senatus, sextis iam Consulibus
lectus

Feriarum sta-
tim.

Feriarum qua-
tuor genera.

Fanebria.

Leges.

Cui et pau-
perem pu-
blice spoli-
jussit.

lechem ante, et expirantes preceperle filijs lecho se litato sine linteis sine purpura effo-
rent, ut reliqua non minus ne plus q̃ p̃terea deos conſumerent. ſed poſt hanc p̃uicorum
moderationem tam multa funebribus ſepulchris ornamenta, tam ingentes ſumptus po-
ſſim adducere, ut ceteram omnem priuata impenſe ſanctam ſuperauerint. de quibus
omni ordine eſt dicenda prius tamẽ mores parandi cadaueris, poſt funebis ſepulchris
impenſas ostendimus. Qui cõſonctiores erant, uxor filij, aut fratres pater ſue, aut genẽ-
rix, defuncto oculis claudibant & poſt parã p̃cedebat undiq̃ cubiculo, introductis ex
familia uiciniq̃ qui inſpicere uoluiffent, tẽm̃ quaterniq̃ mortuũ alioſſima uocibus no-
mine inclamabant, quo tunc, quia duenerant, conclamauit eſſe in publicum eſſe
rebus, quod autem nonnulli aliquando pro mortuis poſt conclamatioẽ habiti, in ro-
gati etiam ad flammã contracti palpitantes liberari nequiſſent, aqua omnes ferroſi, la-
uacris ſunt, qui tanquã exp̃pergeſci ſe tueri oſtenderent. Exinde Euergeticor, quẽ
Politiũ, iure accepta hẽditate, ſulta facere defuncto debuiffe, certo leopardo ge-
nate uulſo, domũ purgabat, cupreſſi ramo domus hoſtio in funeri indicũ ſuperpo-
ſuit, quod tam arborescẽ ſibi ſacra conſtat ſuccifam nequaquam à radiſibus pullulare. Si
autem defunctus uir fuerat alicuius uel minime dignitatis, p̃recoctus ad funus cõuoca-
bat. Eſtq̃ uerba utingit Varro: Olli oſſus ſaro hancus eſt. Pollinctores exinde cadate
nummatores, & Veſpillonẽs iurendi humani dẽ periti, ſunt & ipſi p̃reſtabat officiũ.
Nam quod Plinius in Problematis habet, in arte Liſitina quẽ & Venus, omnia ad
ſum̃ p̃uicatis publicẽ parata erant. Quia ex re hominẽ frugalitatis admonitos intel-
ligẽs uoluerunt. Venẽ ſicut aduenientibus uitam, ita decedentibus ſepulchrum inſtitu-
tumes præbere. Veſpillonẽs autẽ ſic appellauerẽt maiores, quod pauperũ maximus in ei
uitis numerus, cõmane ſolẽnt & ſumptuoſo funere eſſeri nequẽt, uelſep̃ ab illis ab-
ſentẽ per umbra modo deportarentur, appellabaturq̃ id popolare phœreum Sãdapi-
la, qd Sætonius in Domitiani geſſis rebus ſic edoceat. Cadauer etia populari Sãdapi-
la Veſpillonẽs deportari. Sed cum mortui in domo fieret comploratio longẽs pel-
lin inſidebant mulieresq̃, quem nunc Romæ feriant morẽ, genas olim unguib, laceraſ-
ſe hinc coſſat, quod lege id prohibuit uſſe ſeribi Cic. Funebris interea tibie carnẽ
ſerũ decrabant, ad crantq̃ mulieres p̃recoctas cõductas Præſticæ appellatæ, & ſledo for-
mẽ defuncti facta, miſa in coelum & coſſictis & falſis ſepiis q̃ ueris laudationib, extoſ
luerantur, & aliaũ id genus muliercularum inepte euſationes & uoces Nenia ap-
pellantur, quẽ ſic diſſinit Feſtus. Nenia carmen quod in funere laudandi gratia canit
adſũ. Sont qui eo uerbo ſine ſignificari putant, quia uolũt Neniaũ ideo dici quod uo-
luntior quæritioũ ſentiam licitudinẽ autẽm Neniaũ dictũ nomĩ ab extremi in-
ſtitutiũ abũſo, qd Græcẽ extremũ ſignificat. Prætexta uerũ pulla ut, quod genus ue-
ſtimenti eſt oblongũ talare & atrũ, illi a quo funus fieret, & nulli licuiſſe aliĩ. Feſtus eſt
uocẽ. Mulieres uerũ defuncti propinquas, in luctu albis ueſtib, indutas, ſicut & ipſum
nomi corpus, fuiſſe, Plutarchus in Problematis, aſſertit redditiũ cauſam primo cadaue-
ris, quod iam quali emeritum & graui certamine liberatum, ad ſepulcrum deduci ſolen-
di oportuit. Et propinquas decuiſſe dicit, defuncti corpus indumẽtũ colore & ſpe-
diẽ inſectũ, ſicut autem colonibus ueſtes ſuperſtitasẽ præ ſe uſſe ſunt ferre ac ſumptu-
ſeclau decuiſſe æro aut purpureo colorib, doloſa, ſed potius alio amictu conſtitutoz,
capſo defuncti qui purus & omni commixtione uacuu, tinctorio corpori ueneno li-
beratus eſſet. Sepelientiũ corpora duplicẽ fuiſſe morem uidemus: Cic. enim legum pri-
mũ, antiquiſſimũ dicit fuiſſe genus ſepulture illud, quo apud Xenophontẽ Cyrus ui-
tuũ, quo corpus terre redditũ, & ita loctio & ſito op̃erimentum matris obducitur, gen-
temq̃ Conſilium uſq̃ ad memoriã ſuam hac ſepultura fuiſſe humanatũ. & Lilius in pri-
mo, & Ennius illud op̃erim mortuam fuiſſe, apud Numidũ amnem ubi ſinus ſit, lo-
tũq̃ indigetẽ appellari. Et libro c̃ x i x. Lilius dicit, uſctũ ab Hircio & Caſare
Antonia in Gallias conſuſiſſe ac Hirciũ qui poſt uſctũ ex uulnere ceciderit, & Pan-
lũ ex uulnere defunctũ, in capõ Mario ſepulũ eſſe. In Legibus item Cic. Carĩ Ma-
tiũ reliquas apud Antieũ diſſipari fuiſſe Sylla uictorem, acerbiorẽ odio inſcitũ q̃ ſi-
tuũ ſepere fuiſſet, q̃ uehementẽ quod ſuo corpori cum timeret accidere, primũ eſt Parti-
ũq̃ Conſilia igni uoluit cremari, & tamen ſequitur Cic. declarare Enniam de Aphrica

Only a few
hundred more
left

Conclusions

Capitulum inflexum, marginibus

L'argent me
troupeilles au
débent.

Capellendi cap
pora duplex
m.

no. hic est ille Sittus neri. Sittosq; dici illos qui cōditi sint, eūq; morē his pontificale cōfir-
mare. Et Plin. quia defunctos sese multi sicilibus solijs condi maluerat. Nonus Marce-
lus membrū abscidi mortuo dicebat, cum dignitas eius decedebatur, ad quod seruati ius-
ta fuerint, reliquo corpore cōbusto. Et item Plin. hominē fulgure examinatum cremari
fas nō est, cōdi terra religio tradit. Et infra cremare corpus nō fuit veteris institutu. Ter-
ras condehant. Ante Syllā dictatore nemo crematus est. Is quia Marii cadaueris iudicio
fuit extra, ita cremari noluit. Quod autē Plin. dicit, Syllam primū fuisse crematū, de Pa-
tricijs uerum fuit, sed prius cōlatusse corpora mortuorū cremari, infra ex Virgilij uer-
bus undecimi libri ostendimus, & Terentius in Andria ostendit. Additq; Plin. hūi in-
uēram est, qd igni nō absumitur. In rogis funebribus eius lani tunica corpori obducta fa-
uillam ab reliquo separat cinere nasciturū in desertis adultisq; sole lūdit, ubi nō cadū
imbres affluētiq; uiuere ardeōrū ardū inueniū, difficile tectū propter breuitatē, & quae
pretia ingentiū margaritarū. Et Suet. in Calig. uita. Cor inquit, ueneno ita dum igni fū-
comburi, usum autē cōburendi corpora nō dū durasse Macrobi. innuit, qui scribit uen-
di corpora mortuorū usum suo seculo non fuisse, quē Adriani principis temporibus fas-
tis constat floruisse. Additq; quo tempore igni corpora dare fuit honor, si quādo uenit-
set ut plura simul cremarentur, solitos fuisse tūerū minūrū, denis utrorū corporū, ad-
dere in pupa muliebri traxerū & facilius aruisse. Nō licuisse autē mortuos in urbibus
sepeliri, Cic. sic ostendit in Legibus ciuilibus cūerit. Hominē mortuū in urbe nō sepe-
li, nē ut uisio credō propter ignis periculū, in urbe tamen sepulti sunt clari uiri, quali-
te hanc legē habuitus est honor, ut Publicola aut C. Fabritio. Heliod. Spartianus, Anto-
niū Pī inquit intra urbem sepeliri mortuos uetuisse idq; obliuiscitū seruasse Athenien-
ses, scribit Ser. Dulpicius ad Cic. de morte Marci Marcelli his uerbis. Ad Atheniensibus
lorum sepultura, intra urbem imperare non potui, quod religione se impediri dicerēt,
neq; tamen id ante concesserunt. Et Plut. in Problematis dicit, eius qui triumphasset,
dicamū combullitū esse, iacebat ossa capere, & in urbē deserre ac locare mortui hono-
ris causa quorū posteris in forum delata facē subiebat, ut statim sublati in iudicia ho-
noris causa quorū posteris in forum delata facē subiebat, ut statim sublati in iudicia ho-
dicenda, quae honori corporis, uel potius suori in eo adhibeantur, primūq; erunt lauda-
tiones funerariae de quibus Cic. in legibus. Honoratorū uiuorū laudes in cōtione me-
morando, easq; ad cantus, ad tibicinem prosequuntur. Luitus x x v i i. Marcellus filius
M. Marcellum patrem consulē interfecitū laudauit. Et Suet. Tranquillus C. Caesarem
desunctū pro rostris laudasse, Pliniusq; orator ad Romanū de Virgilio Rufo defuncto
scribens, triginta annis gloriā suā ipsū superuicisse, & posteritati suae inter fuisse scri-
bit, qui laudatus fuerit a consule Cor. Tacito, ut supremus felicitas suae cumulus access-
sit laudator eloquentissimus, quod autē supra in Legibus scribit Cic. ad Tibicinē & can-
tū, mortuorū laudes prosequendas esse, seruat in plerisq; locis, ubi Romae propinqua,
nolūre aetatis cōsuetudo. Secundus mortuo honor nō uerbis ut superior, sed re & multa
grādiūq; impensā adhibitas fuit gladiatorū munus, quod quale fuerit, postremus fuit
scriptorū ex prisca, quorū scripta ad nos peruenerūt, Helius Spartianus in Maximo siue
Pupieni & Albini gestis rebus, ad aliud tamē ppositū sic habet. Vnde tractū sit, ut pro-
ficilicet ad bellū imperatores, gladiatorū munus & uenatus daret, breuē dicendū est
multis dicunt apud ueteres, hanc de uenationē faciā cōtra hostes, ut cō sanguine litato, spe-
cie pugnatōrū, uim quādam fortunae facerent, ituros quoq; ad bellū Romanos debuisse
pugnā uidere & uulnera & ferrū & nentes inter se cohortes, ne in bello intēentes ho-
ites tēerent, aut sanguinē horrerent. Sed quod Spartianus dicit ueteres cōsueuisse, Li-
uius x x v i i i sic ostendit. Scipio Carthaginē ad uota soluenda dijs, munusq; gladiato-
rum, quod mortis causa patris patriq; paruērat edendum reliquit. Gladiatores uispectū
cūlū fuit, nō ex eo genere hominū, ex quo lanillas cōparare mos est, seruorū qui sangui-
nem uenale habent. Voluntaria omnia & gratuita opera pugnantū fuit. Nam alij nullū
ab regulis fuit, ad specimē infirae genti uirtutis ostendendū, Alj professi se pugnamores
in grātiā ducit. Alios emulatio, & certamē, ut prouocaret, prouocati ne haud abnuerēt
traxit, quidam qui disceptando, cōtrouersias finire nequuerāt aut noluerāt, pachi uer-
le ut

Non licuisse
mortuos in ur-
be sepeliri

Laudationes
funerariae

Gladiatorum
munus fuit

Ale mulieres se queret, ferro decreuerunt neq. obfcuri generis homines, fed elari illa
fuerit, patet itaq. ex fuperiorib. Liuij uerbis, gladiatores ex lanitis & feruis redimi con
fuerunt, & magno quide. pretio. cu. infra nitefuri fimus huiufmodi perditiffimoru. homi
nu. in certallim. fe. difcrim. pretio exponenfa, du. nudi acutis mucronib. decerant,
raro quipiam ultra fexta uictorie palmam reportaffe: qua. quide. palma. Feftus. Lemmif
fation. appellat foliam. dicitur. nifi forte credemus, miferum eode. pop. Romanum. cu.
hinc. & nudi, quandoq. quaterni & multa fimul paria, unico concurfu digladiarentur, &
cade. & vulnerib. reuocaffe: cu. fcribit Cic. in Legibus, Etenim. fin. gladiatoris pugnis
& lafui generis hominum. condicione. atq. fortuna timidos, & fupplices, et ut uisere li
centib. erant. etiam. odiffe. folemus. fortes & animofos, & de acriter ipfi. morti offerre.
re. uide. cepimus. eorumq. nos magis miferet, qui no. ftram. mifericordiam. non. requi
rit, q. qui illam. efflagrant. & infra. patebit, multa. eorum. paria. ad. dictam. ex. carnificem.

Learning Objectives

inuenit, qui multa repositum tenuerat, et his ad maiorem usum suum emagnum
C. in reuocatis contentis numum milibus donauit. Caligula uero munera gladiatoria, par-
tem in amphitheatro Tauri, partem in sepiis aliquot edidit: quibus interuit ceteras A-
phrodis Campanorum pugilum ex utraque regione bellissimorum, cumq. pop. ad ea
spectacula frequentissimus conuenisset, sepiasq. qui locus semper tecto caruit & pariter
theca per altitatem frequentissimam lineis & quandoq. billinis interea essent uelis: Cali-
gula ipse perniciosus fordidissimus princeps reducta eiusmodi uelis, assuauit in spe-
ratum populum uiu contineri iussit. Claud. uero, princeps & ipse ineptus, post munera
gladiatoria multipliciter dara, & aliud requirenti populo dabatur auaritia dissimularetur,
quod non uim attulit, ut pecuniam sternendis uis paratam, in id munus impenderent.
Inter his Suet. Claudium quocumq. gladiatorio munere, uel suo uel alieno, gladiatores
eiusdem prolapsos iugulari iussisse. Cuius par quoddam munus scrib. cōcidisset, cultellos
his paratos ex utroq. ferro in usum suu fieri sine mora iussisse. Helius Spart. scribit, A-
ntoniū per sex continuos dies gladiatorio munus exhibuisse. Et Antonianū Pūi ex pa-
tricio genere gladiatores munerib. instituisse pariterq. Iulius Cæsar. Marcini Anro-

In omnibusque gladiatorum munera instituta: pueri quoque talia Capito: Marcum Antonium philosophi gladiatoria spectacula omnibus temperasse: quod quidem optimi principis temperamenti adeo utilissime videmus, ut post Maximū siue Papienū & Balbinum de quibus supra diximus, nemo id fuisse fallū horridumque munus ediderit. Vnde et Gladius Calliodorus facile credimus Theodericum regē Gothorū, fecit Arrianum & tamen Christianū idipsum munus Romanis operantibus demergisse, ut nunquam potius edidit fuisse putem. Ita nunc simul dicenda nobis occurrūt, funebrium apparatus soliti adhiberi. Nam ludus funebres simul et gladiatorio munere fuerunt quodque editique funera scribit Festus, simpliciter autem maiores appellasse: hinc ludus & uiscera tota quandoque epulum addita fuisse, quos quidem ludos illis similes fuisse tenemus, de quibus paulo inferius cum spectacula dicimus sumus. scribit x x i i : Lucius M. Aemilij Lepidus, qui his colas augur fuerat, filij tres Lucius, Marcus, Quintus ludos funebres per octiduum, & gladiatorij paria duo & uiginti per triduum in foro dederunt. Et x x x i : L. Iulius Iulianus ludos funebres eo anno per quadriduum in foro matris causā Valerij Leuini & Publij Philippi & Marco filio eius fecit: & munus gladiatorium datum ab his, paria x x v Blondus. d i pugna-

Blondus.

d.

pugna-

Linda Sundberg

Conclusions

pugnant. Erant autem Latiis Publii Licinii funera tanta, uisceracione dicta gladiatores ceteros pugnanturunt, & ludifunere per triduum facti, post ludos epulum quo rito toto foro strata triclina essent, tēpēta cum magnis prociis coacta, coepit plerique hermacula strare in foro. Eadem paulo post quod differuisset subleua. Quid autem inter uisceracionem datam & epulum interfuerit & si infra in motum parib. diffuse certum est, ubi sumus, tamen paucis hic docebimus cum Publii Licinii perstantis dū illiusque uis citatores funera, prater ludos, & gladiatores oculis tantummodo pop. Rom. facturos, cibum quoque incederent praebere, honoracione quoque opipare, & hinc dū quāscūque plebem prius & mulierum inuenerunt, quo ad hanc facie cōhiberet uisceracione pauperum, quae uisceratio etiam ab initio urbis originem habuit, quando animalibus, ratis rem diuinam facient, uiscera ipsi qui sacrificio intererant dāpna delinunt, tamen postea in consuetudine tractam eik uisceracione quoque appellari, cum carnes, ut eundem, siue cocta, quandoque panis, uinumque cum illis domum perferentibus singulis praebeantur. Epulum fuit etiam quod & conuiuium, appellatur, & horum est uisitatione huius decem apparatus. Sed triclina hic ueteri Latini more, aliterque multis rebus seculis, sicut & nostro per abusionem factum uidemus, & Latio positum est, non enim pars aliqua domus, sicut nunc unum, triclina fuit sed cocta in locum unum, parande praecorum coena suppellex necessaria. Et quidē triclina uerbum, habuisse originem cōstrat tribus lectis, qui contigui sternerentur, super quibus conuēientes ad conuiuium, sicut Turci nunc & Graeci faciunt accubarent, hinc Horat. Saepē tribus lectis uidens conuēnt quaternos. Et quibus unus auct, quae uis aspergere cunctas. Prater cum qui praeber aquam. Et iumentalis. Ergo duos post de libuit mentes, neglectum adhibere ceteris, Ter tamen uacuo cessaret culicis lecto, Vna simus ait. Et Virgil. Inde choro pater Aeneas le orsus ab aleo. Sed postea sicut in multis factum esse uidemus, triclina mutata rei formae, uerbum remansit, & apparatus ad mensam factus, triclina est dictus, quod uideatur peris quodlibet, alio uelut purpureis aut byssinis, argenteis nonnullis edueis de cratibus & laminis obduxisse, infra in partibus morum, alio singulorum qui uis sunt nominibus ostentis sumus, quia in clausura poculorum, patinarum, craterum, uinariarum, aquariorum & uasorum ex argento auro ue, & crystallinorum myrrinorumque abacua omnis cōtinebat, ubi ignis toto foro strata erat triclina, quae multa tanto in spacio esse oportuit, tempestas est prociis coacta coepit plerique tabernacula strare. Sepulcra deinceps dicenda sunt, de quibus Cic. Legum primo. Iam tanta religio est sepulcrorum, ut extra sacra & gentem infortis neget lex esse. Id quod maiores nostras Tarquinius in gēte populi iudicauit, et infra decretū a pontificū collegio, nō esse uia in loco publico fieri sepulcrum, hē in Legibusque praeter leges sunt de sepulcris, quarum altera priorum aedificia, altera ipsius sepulcris cauet. Nam quod rogum bullum de noua uetat propius sexaginta pedes adduci ardes alienas inuito domino, incendium ueretur acerbum, quod aut uelibus sepulcris bullum de usu capi uetat, uetus his sepulcrorum huc in XII tabulis secundū naturā, quae norma legis est, reliqua sunt in more. & infra. Poeta est si quis bullum, etiam id credo appellari tumbam, aut monumentū inquit, aut columbarum uoluerit, fecerit, fregerit. In prima sepulcrorum magnificentiā esse minuendā, quā legem eundem penē uerbis nostri De cōiuris in decimā tabulam coniecerunt. Veta etiam lex ex agro culto, eo tū qui coli possit ubi parē sumi sepulcro, extruere uetat aliam quā quā quae diebus absoluerit nec lapide extrui plus de ponti, quod capiat laudem morat incensum quatuor herosis uerbis, quos logos appellat Finnius Cic. etiam Philippicā octauo. Maiores quidē nostri statuas multis decreuerūt, sepulcra paucis, sed statuas inerebūt neque deleri potest atque ut cetera exinguntur, sic sepulcra sunt sanctiora ueritate. Nonius Marcellus. Monumentū ad memoriā posteritatis, & infra. Monumentū est quod morte causa adificatū est, & quicquid ob memoriā alicuius factum est, ut phana, ponticus, scripta, & carmina, sed monumentū quāuis causa mortui sit factum, nō tamen significat ibi sepulchrum. Mar. in Digestis. Monumentū sepulchri id est diuus Adrianus reperiit, quod monumentū causa, id est muniendi eius loci causa factum. Florentinus De religione, & sumptu funeris. Monumentū generaliter res in posterū memoriē causa profici

- A**n quæ si corpus vel reliqua inferantur, sic sepulcrum; si uero nihil eorum inferatur, erit monumentum memorie causæ factum, quod Graeci cenotaphi appellant. Cic. Antiochum fieri colo, neq. nihil hoc aus poterit sepulcri similitudinem effigere. Plin. Corne-
Cenotaphium
 lius Tacus de illa Virginis Rusti & eius sepulcro. Libuit etiâ monumenti eius uidere: & uisibile potuit esse enim adhuc imperi-
 cū. nec difficultas operis in causâ modici ac-
 puit exigi. Arille mandauerat caueratq. ut diuinitus illud etiam immortale factum
 uisibile uideretur. Hic finis est Rustii pulso qui Vindice quondam Imperium assuevit
 non fuit, sed patris. Et Montano Plin. cū uia Tiburtina intra primū lapidē monumentum
 Palmarū, ita inscriptum: huic senatus ob fidē pietatēq. erga patronos ornamenta
 pueri decieuit. & sesterium centies quinquagellescum honore cōstitutus fuit. Ser-
 uilius Sulp. Ciceroni, de obitu M. Marcelli. Nos in nobilissimo orbis terrarū gymnasio
 Academice locum defegimus. ibiq. cum cōbulsimus posteaq. curauimus ut ei. Atheni-
 enses in eodem loco monumentū marmoreum faciendum curarent. sepulcra autē &
 funerals expletis, & quandoq. posita floribus odoramentisq. fuisse sparsa multis legi-
 mus in locis. Plin. in Historia naturali. Scipioni florum honos a pop. Romano, funus ei
 & publico stipe collata, & sparsi flores quacunq. delatus. Cic. oratione pro L. Plancio in-
 equibundat. Sepulcrum L. Castilne floribus ornatam, hominum sodacillimorum ac
 domesticorum hostium conuentu epulasq. celebratum est. hinc Virgilius Ociatio Aus-
 pulso & eim foror in Marcello adulans. Hermifera puer, si qua fata aspera rōper
 ta Marcellus eriam manibus date lilia plenis, Purpureos spargas flores, animamq. nepo-
 ti. Huiusmodi accumulē donis, & fungar inani Munere. idēq. mos est in pleriq. regio-
 nib. Ital. tum maxime in subiectis Apennino collib. Romādiola alicubi arate nostra
 ferunt. Adhuc etiâ sunt post funerals, in templis & publicis in locis ornata. Plin.
 uis. Cæsar post Dictator, in Adulitate in munere patris funebri omni apparatu arene
 uirgineo usus est. serasq. etiâ argenteis ualis incellere, tunc primū usum. Et Macrobi. tē-
 plorum ornamenta, clipei, coronæ, et huiusmodi donaria quod nostra quoq. aras in no-
 tibus, & honoratis uiris seruat. Iulius autem Capitol. de M. Antonio philosopho. iussit
 ut in septenis mortui, qui erat Cæsar, imago aurea a Circensibus per Pompā ferretur. &
 ut si q. carmini infererent. Quid gentiles nostri circa mortuorum corpora egerint, satis
 habemus & abunde uidemus diuulge. pauca nunc dicenda sunt nobis de his, quæ bono-
 rumq. malorum animis, tam defunctorum q. uiuorum contingere existimabant. Cic.
 legam primo cū multa de poenis dixerim, transgredioribus legum inferendis hæc
 habet. Sed nimis aliquos sæpe uidemus poenas euadere. Non enim recte existimamus
 quæ poena diuina sit, & opinionibus uulgi rapimur in errore, nec uera cernimus. Mor-
 tem autem dolorem corporis, aut luctu animi, aut offensione iudicii, hominū miseras pondera-
 mas, quæ fateor inhumana esse & multis bonis uiris accidisse. Sceleris est perna tristis, &
 punit eos euentus qui sequimur, per se ipsum maxima est tantū dixerim duplicem poe-
 nam esse diuinā, quod constat ex uexandis uiuorum animis & ex fama mortuorum ut eo-
 rum exitum & uiuorum iudicio & gaudio comprobent. idēq. Cic. oratione in Piso-
 nē. Princeps post mortem de tranquillitate bonorum, poenis impiorum habetis expli-
 ti. **D**icitur enim putare patres conscripti, ut in scena uideris homines cōsecratos, im-
 pulso uocem tenet ei furiant tardis ardentib. sua quib. fraus, suum facinus, suum scelus,
 sua audacia de sanitate & mente detrahant. hæc sunt impiorū furia, hæc flammæ, hæc facies.
 Et Philippicis xlii. Illi igitur impj, quos cecidistis, etiam ad inferos poenas paucis idij
 hant. Vos uero, qui extremū spiritū in uictoria effudistis, plorati estis sedem & locū cōse-
 cuti. Penā istā a natura uita nobis data est. At memoria bene reddat uitæ sempiterna.
 Cic. itē in oratione pro Roscio Amerino. Nolite enim putare, quemadmodū in fabu-
 la sapienter uidemus, eos, qui aliquid impie sceleratēq. cōmiserint, agitari & perterre-
 ri in funtibus uocem ardentib. sua quocq. fraus, & suus terror maxime uexatū quib. scelus
 agat, amensq. afficit. sua mala cogitationes amēdēq. animi terrent. Hæc sunt impj
 illi, hæc domesticæq. furia. Et in Vatiniū testem Cic. cum enim iudicia et nefaria sceler-
 ta scelerisq. cum interitū animas eliceret, cū pauciorū exitū deos manes ad te citare sole-
 re. Nonnūq. Marcell. Lemures dicit sunt larue nocturnæ, terrificatiōes imaginū & be-
 nefici. Felix ut quæ Christiānū fuisse uidemus. sic scribit. Mundū gentiles ter in anno pa-
*Florum bonis
& odoramentis
fuisse sparsa
multis.*
*Quæ honorū
& malorum
animi tam ad
seruati quam
mortuorum
contingunt.*
Lemures

tere putatit diebus his postidie Vulcanalia, & ante diem tertium nonas Quirib. & ante diem sextam Idus Nouemb. inferiorem enim eius partem consecratam dijs manibus aritrantes, clausum omni tempore præter hos dies, qui supra scripti sunt, credebant. quos dies etiam religiosos iudicauerit, ea de causa, quod his diebus ea que occulta & abscondita regionis deorum manum essent, in lucem adducerentur & pateherent: nihil eo illo tempore in rep. geri uoluerunt. Itaq; per hos dies, non cum hoste manus conferebatur, non exercitus scribebatur, non comitia habebantur, non aliud quicquam in rep. nisi quod ultima necessitas exegerit administrabatur. Sicut de C. Calligula. Satis constat prius quā mortuus transferretur ortorum cultos des umbris inquietatos. In ea quoque domo in qua occubuerat, nullam noctem sine aliquo horrōre transactam: donec ipsa domus incendio consumpta sit. Et de Nerone. sepe confessus est agitari se matris specie umbrisq; tanta rum accedentibus. Quin & factio per Magos sacro, euocare manes & exorare tentavit. peregrinatione quidē Græciæ Eleusinis sacris, quorum initiatio, semp & scelerati doce præconis summo censu interesse nō ausus esset. ut supra dicta omnia addere non ueremur, quod beatus Aur. August. in Civitate dei sic scribit. Et quoniam creberrima fama est, multiq; se expertos, uel ab eis, qui experti sunt, de quorum fide dubitandum nō esset, audisse confirmant, Silvanos & Faunos, quos uulgo incubos uocāt, improbos semper exiisse mulierib. & earum appetisse ac peregrisse concubitus: & quosdā dæmones, quos duo galli assidue hanc immundiciā & tentare & efficere, plures talesq; assuerāt. ut hoc negare impudentia uideretur, non a deo diffinire. Sed ad Gentiles redendum est. Cū supra dicta suorum amicus utentium: a mortuorum animabus accedete crederetur, eis post sepulture & funebrium munera parentabant: non dissimiliter nostris quādo ad se primum diem, aut anniuersarium, diuina in animarum suffragia celebrāt officia. Cie. in Philippicis. Ut parentatū cum supplicationib. miscerentur: & infra, ut cuius sepulcrū nūquam extet ubi parentetur, ei publice supplicetur. Plutarchus in Problematib. Cum ceteri Romani Febuario, mortui inferias mittere & parentare consueuissent, Decius & Brutus, ut Cie. scribit, id Decembri faciebant: quia huius mensis consecratus est, quē in inferorum deorum numero habent. Et cum Saturnalibus & uoluptati ac genio, omnes nimium indulgēti nōnullas dijs etiam inferis & mortuis uoluptates impartiebantur: & infra, Plutar. Fabā parentando absumitur: quia in ea animas mortuorū Pythagorici esse dixerunt. Flaminicūq; ob id ea non uelci Varro tradit, quando in flore, literæ lugubres reperiantur. Satis tam superq; ostendimus, quid uisorum cuiuscunq; sitis funebrib. sepulcris & animarum suarū curandū Giennies opinati sunt. maiora nūc Cæsariū suis imperatorib. a pop. Romano excogitata & tributa ostendemus. quid enim itauis ne dixerim dementius, q̄ homines id querere, ut hominem & plerūq; fore didissimum, sese deum facere exultent, & intentent: notam esse non dubitamus, atq; adeo uulgatam, ut a nobis particulariter scribi non oporteat: principum Roman. plurimos in numerum deorum fuisse relatos, sed quo id fieret modo, quis adhiberetur in re ordi: apud Latinos nondū inuenimus. Nuper uerō Marcus Barbus Patrie græcis Veneris, ecclesie Tarasine antistes uenerādis, a nostro Omnibono Brēdoleni Vincēti no Græcis Latinisq; literis apprime erudito, manus nobis attulit, quale bonarū artium studiū inuenerit, & qui deruli, & qui misit, in nascentē Romam Triumphantem conferre decuit. Ea est traducta ex Herodiano scriptore Græco, Seueri imperatoris descriptio, quam ipsius Omniboni uerbis penē totam inferimus. Mos est Romanis consecrare imperatores, qui superstitibus filijs uel successoribus moriuntur. Et eiusmodi honorem dedicationem appellant: luctus quidem per omnem urbem ostenditur, festa celebrantur: permittitur corpus eūdem de sancti, pro ritu hominum sumptuoso fuisse sepelitur, sed certam imaginem defuncto simillimam fingunt: quam sub uestibulo Prætorij proponunt in ebumeo lecto magno atq; sublimi, uestibus aureis instrato, & imago illa sub ægrotantis specie pallida percumbit: & ab utraq; lecti parte ad multum dies sedent. Laici quidem Senatus omnis uestibus aris indutus: dextra uerō mulieres, quæ uirorum uel patrum dignitate honorem & gloriam fortia sunt, earum autem quælibet conspicitur, neq; aurum gestans neq; monilibus ornata, sed uestibus albis exilibus induta, mortuum speciem præbens. Atq; septem dies hæc, quæ dicta sunt, continēte geruntur: & in-

Parentatū

Dedicatio imperatorum

- A**brecentes medici pallium ad lectum accedunt & agrorum diu constipant, grauius utiq; ludere pronunciat. postquam uero diu obijisse uisus est, lectum humeris tollentes liquefactis ac benemeritis ordinis nobilissimis desecti iuuenes, per sacram uiam deferunt, et ad uestrum magni propemum ubi magistratus Romani imperii deponitur. utriusq; uero gradus quidam in scalarum modum constructi sunt, & in altera parte, puerorum chorus ex nobilissimis atq; patricijs edidit in altera, mulierum ex his quæ digniores esse uidentur, & utiq; hymnos in despectu canunt & laudes uerbo & lamentabili canticone condunt. post hac lectum suscipientes, per urbem deferunt in campum Martium, ubi forma quædam quadrangula, sequis lateribus qui latissime campus patet, edificata est in tabernaculi modum, quod materia fixum est alia quidē nulla, præterquam lignorum ingentium. id quidem interius totum est aridis feniubus plenum, exterius aureis uelibus & ebano signis tabulisq; pictis ornatum. iussu uero alteram breuius posuit est forma & archus simile totum autem & quartum perficitur, & sub ultimo qd est minimū aquila iuxta dextræ formæ tumbus quispian compleret, quæ in portibus omnes noctu per ignem naues in uasa stationes dirigunt pharos eas uulgo appellant. Ad secundum igitur tabernaculum deferunt lectum: abiq; & aromata & omne fæne olentium genus, licet sacra sint, sine herbarum succisq; imponunt, ac coaceruatim fundunt. Nam neq; gressu laqueis uitæ, neq; cum dignitate quispian uel honore, qui non suprema hæc munera in honorem pietatis ambitiose mitat. Vbi uero aromata & ceruus ingens aggestus fuerit, loci omnis expletus, equitatio sit circa ædificium illud; & omnia liquefacti ordines arduis, moderatione quadā & cursus replicatione, uersus latera Parthicos de cæmendo, curas etiam circumuehantur, perforatis quibusdam purpura amictis onera nobilissimam quiddā superinducta est Romanorū ducum aut imperatorum, ex his quæcumq; fama nominisq; celebritas inægyior extat. His itaq; consecutis, qui ad imperium successurus est facem tabernaculo admolet, & reliqui deinceps ignem undiq; circumponunt omniq; illico, utpote arido fomite, & aromatum congerie plena, ignis ualido compiluntur. Iuxta tabernaculo autē ultimo atq; breuissimo uelut a pinnaculo quoddā Aquila simul cum subiecto igne dimittit ætherem pedunt, quæ à Romanis de cæris in æteli imperatoris animæ uelut creduntur, cum alijs dijs perpetuo mansuram. hoc honorem sibi patrem consecrantes ad Prætorium deducunt. Hanc uero funebriam magnificē etiam aliquæ ex parte Virgilius imitatos fuisse Troianos facit, *Æneidos* undecimo: cum mandauerit sepulture corpora in prælio defunctorum. Aurora interea miseris impetrat aliquid. *Æneides* lucem, referens opera atq; labores. Iam pater *Æneas*, iam curio in litore Tarchon. Constituerit pyras: huc corpora quisq; suorum. More tulere patrum, sub arctis ignibus æris. Conducit in tenebras, altum caligine cœlum. Ter circum accēsos ei dii rugibus armis. Decurrere rogos iter mœstū funeris ignem. Lustrare in equis ululatus ore dederūt. Spargitur & tellus lacrymis spargunt & arma. It cœlo clamorq; uirum. (Igiturq; tubarum. Hinc alij spolia, occis direpta Latinis cōiungunt ignē galeasq; ensesq; decora. Frenaq; seruantesq; rotas: pars munera nota. Ipsorū clypeos & non felicitatis. Multa bouum circa maculantur corpora morti, Setigerorūq; suæ, raptaq; ex omni busq; in flammam rugulant pecudes: aut litore toto. Ardentem spectat sociorū semina. Ipsi arant. Buita neq; uellera possunt, nox humida donec inuenit cœli stellis ardētibus. Superiorem quoq; referendi in numerum deorum morē, aliqua ex parte imitatur uidemus, iueneris Romanorū pontificū curatores. ædificata enim forma tabernaculi in turris Phœris formā (castrum doloris nostri appellant) sericinis undiq; pendentibus ornata: & sedet ad sinistram longius atra ueste indutorū ordo: lectusq; sub tabernaculo amplexuissimam aureis cōtegitur super quem uideri uolunt mortuū iacere pōtissimum. non autē modici, sicut in superiori, per septē dies ad simulacrum hic conueniunt, sed stantes hinc inde ad lectum seu & ipsi arant, uentilabrum perinde muscis abigendis frequenter agitant ac si uisito iaceret, uel ægrotans uel defunctus pontifex, quē multis ante diebus cōsiderant sepulture. Sumptuose etiā uidemus nostros, & multorū supra secularum nobiles & honoratis morem ornandi defunctorū suorum: præsertim arma tractare, aut magistratus implere administrare solitorum funebriarū equitib; nonnullis atra ipsa & simul equia uelut inuēta, circa ducedam iunus obsequiare iussit: qui & ipsi cum Virgilianis iussu uero

*prelii similis
de quatuor
centis ad milia
gradum subsi-
sit.*

fuit spectaculum omnibus nobis gratissimum, qui ecclesiasticae Romanae reipublicae mem-
bra curis sequimur Romanam, cum in eodem Circi Flaminii agone praegij lunditudo que-
dam fuit, quod perclarissimum aeternae dignum memoria, reatae proxima gelidum est: ad
Damubium qua fluvius infuit Satus, cum Mactemith Turcorum imperator, supra ceterum
nulla in exercitu habens, ad Hellogradum oppidum aliquando oppugnari: machinisq;
& bombardis prope solo aequantibus, et suis quibusq; melioribus ad sexdecim milia
oculis fugatis, bombardis & vim penè infinitam machinamentorum ac armorum animi
terraeque amiliis. Latum quippe nobis & dulcissimum fortis inspicere personam quendam
Ioannem Carualia Hilpani Cardinalem sancti Angeli indumento & ornamento referen-
tem, Christianorum & Romani Pontificis exercitus in illam ducendo Barbariem pra-
esse, sed latius erat videre alia in persona Ioannem Capistranensem ordinis sancti Francisci
fratrem: qui multis continuata annis opinione sanctitatis eius impleta miraculo, milites
adduxerit Iesu Christi vexilla sequutos: qui celeberrimo Ioanne Hunia Vayvoda trasy-
vano dux, paucis hominum militia supradictam in Barbaris eadem edidere: fueruntq; ad
id Circi agonis spectacula ex nostris tribus, ingens, & doctrina cultiores nonnulli, quib;
ea die Romanam rem laetior adhuc mouere, Romanis celebrari nomen apparuit. Cui
tantas adhuc res aduersus Scythas Tamas olim & Ripheorum montium accolas Turcorum
maximae partis Asiae & Europae dominatores, sub Romanis signis Romanisq; legatos
mine geri, non magis ob speculaculo quod ante oculos erat ostensionemq; ob rectorum
fortis refectam memoriam uideretur. Equidem his in ludis Apollinaribus fuisse sua cum
quod habet Linius propemodum sentatur, ut uolgus apernis ianuis epulens. Namque die
illa urbaniores quoque Romani aut conuicia celebrant aut cibaria id in consuetudine in-
tenta, uicinis amicisq; militum cum tamè plebs infima, ad tabernas uinarias in propa-
lo comedant. Ipsi cibum est pulre casto aromatis, confectus. Ludi etiam sacri seculares,
quos Festus dicit centesimo quoque anno fieri solitos. Vnde miror Plinium dicere Staphi-
rionem primum togatum saltare in illis instituisse, & utriusq; sui temporis saluasse. Et Sae-
tonius scribit Domitianum fecisse ludos seculares, copulata ratione temporis ab ipsi quos
Augustus dederat. Fuerunt & ludi Romani de quibus Linius decimo. Coronati primum
ob res bene gestas bello, ludos Romanos spectauerunt, palmarumq; tunc primum translati
ex Graecia more uictoribus, data. Et lib. xxv. Ludi Romani pro temporis illius copia ma-
gnifice facti, & die unum instituti, & cognomen in uicos singulos dari. Ludos plebeis
scribit Quintus Aconius Pedianus, secunda actione in Verre, exactis regibus, plebs li-
bertate datos fuisse: aut pro recedatatione plebis post secessionem in Auentinum: quos po-
stra L. Sylla post uictoria infirmis. Et Linius in xxvij. si diles plebs ex multitudine re-
gento signa amea ad ardem Cereis dederit, & ludos pro temporis eius copia magnifice
apparatus fecerunt. Circenses ludos describere aggressum subijt animum recordatio-
ne ipsos & alios quosdam commodius ostendi posse si ludos, simul & spectacula prout spe-
esse unde descriptos, & inde spectacula esse dicta. Vt itaq; a promiscua incipiamus, Ci-
cero Caluiscio: Circenses erant, & genere speculaculi ne leuissimè quidè teneo, nihil noui,
nihil uariè, nihil qd non semel spectasse sufficiat: quo magis miror hoc, milia uirorum
currentes equos insistentes curribus homines uidere. Et ad Marcum Marium Cicero; omnino si
quippi ludi apparantissimi, sed non tui stomachi. Delicij uero tui noster. A. Lopez, tamen
diu, ut ei delinere per oia homines liceret. Is iurare ce cepisset, uox eum defecit in illo
loco illi sciens fallo. Nec id quidè leporis habuerunt, quod solent medicos loci. Appa-
ratus enim spectatio tollebat omnem hilaritatem. quid enim delectationis habet sexcenti mi-
li in Chirinestra: aut in equo Troiano craterum tria milia: aut armatura uaria peditum,
& equitum in aliqua pugnae quae popularem admirationem habuerunt, delectationem
tibi nullam transissent, non enim te credo Graeco & Olco ludos desiderare, relique sunt
uenerandae hinc per singulos dies magnifice, nemo negat sed quae potest esse homini po-
litico delectatio: cum aut homo imbecillus a ualentiſſima bellica laetitia, aut praecara be-
ſtia uenabulo transferberatur. Extremus elephanticus dies fuit in quo admiratio magna
uulgus atq; turba, delectatio nulla extitit: quin etiam misericordia quaedam conſequuta
est, atque opinio huiusmodi, esse quandam illi beluae cum genere humano societatem.

Sunt

- A** Stridit Plinius ab hac Ciceronis epistola, siue aliunde sumptis: de elephanta hęc diffusi-
 us scribit, quæ simul cõ plurimis ab eo ceterum. Elephantes in Cisio pugnantis Claudij
 peditum. Adhuc corruis, aduersus taurum Pompeij altero Cõsultu, dedicatione templi
 Veneti uictorie in Cisio uiginti Gerulis ex aduerso iaculantibus, mirabili unius domi-
 catione, qui pedibus cõsolis reptis genibus in ceteras, abrepta scuta tacite in sublime.
 Vniuersi eruptione tentauere, nõ sine uexatione populi, circumductis claustris ferreis.
 Quæ de causa Cæsar dictator simile edens spectaculum, euripia Arenã circumdedit. Ne
 in altissimis disposuit. Sed Põpiani amissa spe eruptionis, supplicauere populo in-
 emendabili habitu oria, sese quadã lamentatione cõplorantem populi dolore, ut obli-
 tum imperatoris ac munificentie honori suo exquisire, flens uniuersus conlungeret, di-
 nam dimigati Pompeio potius quas breui habuit imprecarentur, pugnare & Cæsari
 Dictatori seruo Cõsultu uiginti cõtra pedites quingentos. Iterumq; totidẽ turris cõ
 sexaginis propugnatoribus, eodẽ quo priore numero peditum, & pari equitum ex ad-
 uerso dimicare. Leonis simul pugnam Romæ primus dedit Seroiola prædictis in eu-
 rali Adhuc. Põpianus magnus in Cisio iudatos cccxxv. Cæsar dictator cccccc. Se-
 natorum fuit uetus, ne liceret Aphricanas pantheras in Italiam traducere. Contra
 hoc uult ad plebẽ Gn. Aufidius tribunus plebis, permittitq; Circensium gratia importa-
 ti Securus Adhuc sua primas uarias misit. Cn. Põpianus deinde cccccc. Augustus
 cccccc. Idẽ postea in Theatro Romæ ostendit signi mansuetam in cauea. Clau-
 dius Nero quatuor pariter mulsas, cameli equo simile collo, pedibus & cruribus
 hori, camelo capite, albis maculis, rutilum colorẽ distinguens: Cæsar ludis Circẽ
 sui primis dedit. Pompeius ludis ostendit primus chami calliripitã quem uocant
 effigẽ lupi, pardorum maculis. Idem cephos ex Æthiopia, quorũ pedes posteriores hu-
 mani cruribus, priores manibus fuisse similes. hippopotamum & crocodilos quatuor
 M. Securus Adhuc sua tẽporario theatro dedit. Domitius Ænobarbus Adhuc cura-
 lio Numidicos centis & totidẽ uenatores Æthiopes in Cisio. Fuisse quoq; in spe-
 ctaculo ludicq; plurima, quæ infiniti & simul superfluum fuerit hic referre: sed pauca
 quæ nõ solum spectacula, sed ob ipsa diuersis edes temporibus prædictis addere nõ
 piget. Lenuus Spister primus in Theatro uela superinduxit Apollinaribus ludis. Car-
 to cõ dictator totũ forum Romanũ & uiam sacram intexit, & Clauum Capitolinum in
 mueri gladiatorio. Marcellus sorore Augusti Octauia natus, pariter in aunculi Adhuc
 Calidis Augusti, ut litigies in umbra efflent. Cæsar postea dictator in Adhuc
 mueri pugna fidebri omni apparatu Arenæ argenteo usus est. Nero Põpianus thestrum
 sperat aut in unũ diem, quo Tyriddi regi Armeniori ostenderet. Claudius Põpianus
 somi pẽm uarietate colorum adornauit. C. Antonius argento: Petreius auro: Carulus
 auro & auro. De Cæsare aut in Dictatura scribit Suetonius. Edidit spectacula uarij ge-
 neris. Manus gladiatori: Ludos etiam regionatim urbe tota, & quidem per omnium
 linguarũ hõstiones. Item Circenses, Athletas. Naumachiam in foro depugnauit Furius
 Lepidus stipe pratoris, & Q. Calpertus Senator quondã actorq; causarum. Pirruchia
 D. satuerit Aia Bichynticq; principum liberi cum ludis. Venationes edidit per quin-
 decim, uenatissimẽ pugna diuisa in duas acies, quinquagenis peditib; elephantis uicenis,
 necenis equibus, hinc & inde immisiss. Nã quo latius dimicaretur sublate metæ, in p-
 erit ludi bona ex aduerso cõstutina erit repagula. Athletæ siadio ad tẽpus extracti in
 rigide cipi Mastj cucurrit per tridũ. naturali pralio in monte Carlo desolito lacu,
 lures ac tẽtremes quatiremesq; Tyriz & Ægypticæ classis, magno pugnantũ nume-
 ro cõstutent, ad quæ spectacula tantũ undiq; cõfluxit hominũ, ut plerũq; adueni in-
 tro uia tabernaculis possint manerent, ac sæpe præ turba elisi examinatis sint plurimũ.
 Et in his duo Senatores. De Augusto aut Suetonius. Spectaculorum assiduitate & ma-
 gnificentiã oia antecellit, se cõ nonnunq; uicem. Athletas quoq; extractis in campo
 ludi. Nautale pugilũ circa Tyberim. Ad scenicas quoq; & gladiatorias operas,
 & Equitibus Romanis aliquando usus est. Spectandi cõfussor morẽ correxit, ut quo-
 ties quid spectatũ ubiq; edere, primus subfessorum ordo uacaret senatoribus. Romę
 lingua liberatũ solarumq; gentium uerit in orchestra cõsistere, cum quosdam etiam
 liberos generũ inibi deprehendisset. Malinẽ secruit a populo, multis e plebe prius or-
 dinandus.

Elephantes

Leonem
pugnaVela thea-
tri super
induxitDe spectat-
culis

dinem assignavit, preteritis tunc fuit & proximi padagogi: feminis vero gladiatores quide quos promiscue spectare solenne fuerat, nisi ex superiore loco spectare cōcellit: solis virgibus Vestalibus locū in theatro separavit, contra Prætoris tribunal dedie. Athletarum spectacula muliebres sexum omnē feminas, ipse cum spectaret nihil agebat, Cæsaris reperiit non timens, qui solus fuerit epistolas lectitare & scribere & recondere. Spectavit studiosissime pugiles, & maxime Lannos, nō legitimos atq; ordinarios, nō quos tūc cōmiserit cū Græci solebat, sed & cæcrotantes oppidanos inter in gressibus uisū pugnatū temere at sine arte. Athletis cōfirmavit privilegia, & ampliatū iustitiam licentiā adeo cōpescuit, ut Stephanionē legationum cum in puellē habitum ei circumfōm matronā ministralle cōpescisset, per trina theatra uirgī cæsum telegare rit. Ut de Caligula Suetonius: Kenicos ludos & aliosq; & uarij generis ac multā leetit, quod nō in curia, ac cenis tota urbe luminibus. Mirmillonem ē ludo rudibus locū haruendū & sponte prostratum confodit ferrea lica, ac more uictorū cum palma dēcorauit. Et Claudius Cæco maximo maioreis carceribus auratisq; meris, quæ utraq; & tōpica & lignea fuerit exculto, propria Senatoribus cōtinua loca promiscue spectare fōlita, ac supra quadrigarum certamen Trista lusa. Exhūit Theiſalos equites, qui seros tuos per spacia Cerei aggreſſi, insulicūq; defessos, & ad terrā corūb, detrahēdit. Ger manorū legatis in Orchestra sedere permittit, simplicitate eorū & fiducia cōmoue quā populatū de dōcti cū animaduertēnt Parthos & Armenios sedētes in Senatu ad eadē loca spōte transferunt, nihilō deterrorē uirtutē aut cōditionē suā prædicētes. Ad Athletarū spectacula inuizit & uirgines Vestales, quia olympia quonq; Cereis sacerdotibus spectare licet. Titus Vespasianus princeps optimus Amphitheatro quod nūc colosseum appellatū dedicatū, Thermisq; iuxta celeberrimē extructus, in quibus nūc sunt uicines frons sanctæ Mariæ noue, monus cōdidit apparatissimū largissimūq; & nūale prædū in Naumachia uicē, quā fuisse docemus prope ecclesiā sancti Petri, ubi depreſſus ē locus post sancti Michaelis reſectū. Et gladiatores, atq; uno die quinq; milia omnisq; neris serant. Domitianus & eius frater spectacula magnifica aliōq; & sumptuosa cōdidit, nō in Amphitheatro modo, uerū & in Ciro, ubi præter sollennes bigarū & quadrigarū cursus, pēdētes duplex equestre & pedestre cōmilita, ac in Amphitheatro nūale quoq; uenationes gladiatoresq; & noctibus ad hyemē nec uirorum modo pugnas, sed & famularū. Naualis pugna pēdē taliorū clāſſis effuso & cōſtructio cūcū yberis laca, ubi nūc circa sancti Dylustri monasteriū, & uicē Flaminii depreſſo in loco uincas esse ortosq; uidemus. Nūc qā Helius Spartianus Hadrianū scribit labulas omīs generis morte antiquo in theatro dedisse, uerba libera aliqua apponere, quod supra a nobis cōsideratū fuisse nō dubitamus. Scenā, Orchestra, Mirmillonēs, Pantomimos declarā Placidus grāmā uicē nō in celebri. Scenā esse dicit eumē hinc inde cōpositā: quæ in sum huius locū in theatro erat, in quo ludi acutabant. Ite scenā dicit arborū in se incubantium quā cōcūcra dēnsationē, ut subterpositis tegere possit. Ite scenā uocari cōpositiōnē alicuius eriminis, quæ digna sit agin theatro exclamationib; tragicis. Vlpianus uicē lude cōſidit in cūlo De his q; notent infamia scribit. Scena est ut Labeo diffinit, quæ ludorū faciendorū causa quodlibet loco, ubi quia cōſidit mouenturq; spectacula sui pēdētes, posita sit in publico priuatoq; uel in uico, quo tamē loco passim homines spectandi causa admittant. Non ē Calliodoro in Roma ostendimus instaurata: theatrū Græci appellatione uisortum interpretari, q; turba cōueniens eminas uidet & uideat, Et scenā theatri frons hinc plurimū cōſignationibus cōstruat, in quibus histōnes recitabūt. Mūcip Mirmillonēs & ceteri ludi, uarios, de quibus supra est dictū, ludos gelliculatonēq; edebāt. In scena autē ē hemicycli formā haberet, gradus sediliūq; fœderē quibus primarij magistratus honoratiorēq; spectare, eorūq; sediliū pars intima Orchestra est dicta, quādo autē theatra primum facta sunt, in prædicta diximus illustrationē urbis: & infra in reip. parthibus dicturi somus. Mirmillonēs etia pugiles se ad uellā sed sediliū dūc prouocantes. Quos quid fuerint Festus Porphyrius sic edocet. Reuatio pugnatū aduersū Mirmillonē cianon. Non te peto, pifcem peto, quid me hū gū Galle. Quia Mirmillonē genus uenatorū Gallicū ē, ipſiq; Mirmillonē ante Gallū appellabāt, in quorum galea pifcia elingies interat, quod genus pugna insinuat ē il

spectacula

Theatrum

Orchestra
Mirmillonēs

Pitoco

A Pitaco uno ex sapientibus septē Gregor. Pantomimi autem ab omniū varietate ludorum in quos se gerere appellati. Nam leonē seruientes omnes edocti ludos erant. Sed ad principē Hadrianū reuertamur: Is cum doctissimus esset, fabularum recitationē omnia generā in theatro ad seceſſū scilicet & Orchestram dedit, histonum aulicos publicauit. In Circus multas feras & fere centū leones interfecit. Antonius autē Pius, & si modestissimus sit princeps, munera dedit in quib. elephāti erocutae rhinocerotēs, crocodili atq; hippopotami, & omnia ex omni orbe terrarum animalia etiā tigres fuere. Centum etiā boues una missione dāt. Tēperauit autē scenicas donationes, ut quinos aureos scenici acciperēt, ita ut nō nullus editor decem aureos supergredereſ. Spectacula minifica fecit. In munere autē publico et magnanimus fuit, ut centum leones una missione simul exhiberet, agnū interfector. Commodus Antonius qui proprie est appellatus omnibus in cōſpectu huiusmodi spectaculorum infamia per habitus gestationem, melius q̄ ceteri ad ante se principes declarauit, qui penulatos iussit spectatores nō rogatos ad munus cōmuniē q̄ funeribus solebat: funebrib enim uestis ei penula ipse pariter in pullis uestimentis praesidens. Gordianus uerō cū esset ditissimus, clausam indigentibus probis utiq; per summā fordiditq; avariciā, liberalitatē suam exhibēdis feras munere monstris patefecit. & libertas tū suū tempore, dū decem populo Romano spectacula per singulos duodecim dies dedit, ut gladiatorū nōnūq; quingēta paria, & nūq; minus centum quingēta, feras Libyas uno die quidōq; mille ediderit. Erat ei filius, in qua habuit eros ductos: Britānos equos feros triginta: oues feras mille albas: decē aureas capre ut quas scilicet ipse inaurari fecerat: strutiones Mauros milatos trecentos: onagros triginta: apros centū quinquaginta: ibices ducentas: damas ducentas. Hec omnia populo dispēdi coactis, die muneris quod sexu edebat. Et Philippus ipse arabs primus Romanorū principū, cui desuper ingens datum est munus ut sciret Christianus, eum mille feno annis ab urbe cōdita, suo & filij Consulatu incidisset, seculares ludos & munera edidit. Corēlia. In quibus fere sunt datæ: quas Gordianus in triumphū Persiū parauit: elephāti duo & triginta: tigres uiginti: leones mīl fusi sexaginta: Leopardi manue uiginti: beluā id est hyenā decē: gladiatores fēcales paria mille: Rhinoceros unus: anthelentes decē: Camelopardali decē: equi feni quadraginta. Quādo autē ludos omēs & spectacula quo fieret modo magis particulariter q̄ supra est factū describere, nec posſibile est, neq; etiā ex pedit, aliqua de utriq; ex Cassiodoro afferemus: cui ultimo omniū uis cōſigē, ut ea inspicereſ, & scriberet. Is detestabile actū certamenq; infelix, sicut de huius deſcriptus, q̄ homines cū feris uellent contendere, quas fortiores se non dubitāſſent intrare, solū habuisse eos in praesumptione sp̄s dicit, & unicam in deceptione solatiū: quales nō effugissent, nec sepulturam interdū poterant inuenire, cū adhuc superſtite bonis periret corpus, & ante q̄ cadauer efficeret trucidē illis mē absumeretur. Ex partē huiusmodi spectaculis, quibus referendis contentus fuit, hoc primū est. Expolitus in Theatru Amphitheatrumue sanguinolē habēs uenalem infelicissimē avarus quispā, uici quā cōredemptoribus erat pactus, flexibili perſica armā: dumq; populus ple-

Spectacula

Spectaculorū Genera

D mīdesuper spectās sedilibus, quā temetitate infelix ille leonē aut ursum tame in id maneat perſica ſe le abigere cōſideret, inuicē diſputat, emiſſa derepente fera in eum praetereaſſi q̄ cum pari curſu in illam delatus eſſet, hianti ore imminente non quidem perſica prout ſpectantes credebant aut caſſem aut punctum ferire aggrediebāſſet: ſed flexi- bilis inſinſento ligni innixus, ſaleu beſtiā tranſuolabat, quā tanq; pudore quodā ſupera- ta inſinſento ſuū alit impetere negligebat: itēq; parientibus adhaerens theatrū, moſtū & ſua indolentē ſalutē populū ut educereſ orabat. Alius pugna cū beſtijs committendæ ſcena fragile cannis contextum deſerre pactus, in ſpectaculum lætus prodijt, ſed can- nis nullū uocacē beſtiām cūm prope mordicus apprehēſuram expectaſſet, illico in terrā proſtratus, cannamq; in uolucro tectus detemuit, quā & ultra contingere nō eſt uſuſq; q̄ ait Cassiodorus, haud ſecus q̄ ſpīnā erichm in orbē collectū, debilis can- num munio hunc ſeruabat. Tertium ſcriptari ſpectaculum, urbi expolitionē præ- munere cogimur: q̄ licet Romana plebs nunc paſſim utatur: paſſes alibi etiam doctiſ- ſimis nō eſſe uidemus. Cancellum id eſt, crates rartor lineolis cōpacta lignis, almiſſe cui ſopoliſ inter quas ſempedalā ut plurimū foramina relinquant: ſeruatq; uſus

Blondus.

c 2 eiuſmodi

eiusmodi claustra uineis p[ro]p[ri]is foribusq[ue] apponi. itaq[ue] c[ir]cello obligare trinis ap[er]i-
 to portis pariter inter se dissolubis, in patet[ur] area Amphitheat[ri] posito, er[ant] qui contin-
 ta mercede uisum ibi leuonem[us] expectarent: qu[od] inuentem euasurus, ab uno ad aliud
 hostio[rum] se uertebat, sicq[ue] c[ir]cellos ut ait Calliodorus se possibus occultens, modoq[ue]
 faciem modo terga bestia[m] monstrans, inter leonum dentes unguesq[ue] uolabat. Alius la-
 bent[ur] tota seris occurr[ere], illas irruentes motus celeritate saltebat. sunt uero h[uius] specula-
 la ex his, quae Marcus Cicero ad Marcum Marium, q[uod] supra diximus scribit, sed quae
 potest esse homini politico delectatio, cu[m] aut homo imbecillus, a ualentissima bestia la-
 tiat, aut praecara bestia uenabulo trahebat[ur]. Quia Ciceronis sententia securus bene
 ca, eaq[ue] speculaculo delectatus sic subiungit. Nuper in ludo bestiariorum unus e[st] Germa-
 nis cum ad mortuina speculaculo pararet, secessit ad exonerandum uentrem, nullum em[en]-
 aliud illi dabit sine custode secretum: ibi lignum illud quod ad emundandum oblige-
 na, adherens sp[eci]gi posuit, totum in g[ra]tia farsit, & ibi praeclosa faucibus spiritum
 elisit. Et in fructum aduheret nuper quid[am] inter custodias, ad matutinum speculaculum p[er]-
 missus, tanq[uam] lumino premente nataret caput, eou[que] dimisit donec radijs infereret, &
 randu[m] in sedili se tenuit, donec ceruicem circumacta rota frangeret. secundo naua-
 chiz speculaculo unus e[st] Barbaris lanceam, qua[m] in aduersarios acceperat tota sagulo sua
 merse. Satis iam supraq[ue] ludis & speculaculo ostendit[ur] dijs immorari sumus. Supplicationes,
 themas, pompasq[ue], uelutina religionis partes simul explicemus, sicut eas sepe numero si-
 mul habu[er]at fuisse uidemus. Pueruntq[ue] his similes, quas nos letanias procession[em]q[ue] ap-
 pellamus. Supplicationes uero refer[untur] dijs gesta re aliqua gratias, ad deorum templa & sa-
 era omnia loca institutas, priusq[ue] p[ro]p[ri]as inchoasse co[n]stat. L. Iulius quincto capitis Veb[us] a
 Camillo senatus in quadriduum, quot dierum nullo ante bello, supplicatione decreuit.
 Forma ad supplicationis quae fuerit L. Iulij uerbis ex x. x. v. i. apparet. Post uictoriam de
 Hasdrubale nunciata, discursum inde ab alijs circa templa, ut dijs gratias agerent. Senatus
 q[uod] M. L. Iulius, C. Claudius in columi exercitu, duce hostiumq[ue] legiones occidissent
 supplicationem in triduum decreuit omnia templa per totum triduum aequali turba
 habu[er]e, matronae cu[m] amplissima ueste, cum liberis perinde ac si debellatum foret omni
 soluta meru, dijs immortalibus gratias eger[un]t. & infra libro x. x. x. Praetor ex[em]plo edi-
 xit, ut aditui ades sacras tota urbe aperirent, circumeundi salu[em] dijs deos agendi gra-
 tias, per totu[m] diem populo potestas fieret: decretumq[ue] ut quinq[ue] dies circa omnia p[ro]ui-
 naria supplicaret, uictimaq[ue] maiores immolarent centum uiginti, potestis uero florem
 tis reipub[licae] temporibus, eam uim habuit supplicatio: ut cui ea decerneret rem bellicam
 administratis breui post imperator appellaret. Cicero philippicam x. i. i. Et enim
 cui his uiginti annis supplicatio decreta est, ut no[n] imperator appellaret aut minima re-
 bus gestis, aut plerumq[ue] nullis. & ad triumphum facilius obtinend[um] ualuisse impetrat[am]
 supplicatione[m], Cicero M. Catoni scribens sic innuit. q[uod] si triumph[us] praerogatiua[m] pot[est]as
 supplicatione[m] quo in praestantissimo senatus & populi Romani uiris clarissimis de-
 creto honore, id e[st] Cicero summum nactus est decus, cui priuato uiginti dierum p[ro] sua reda-
 ctione supplicatio, praeter co[n]suetudinem decreta fuit de qua id e[st] terra oratione in Lucio
 Catilina sic dicit q[uod] meo nomine supplicationem decreuiss[et], q[uod] bonos togato habi-
 tus est ante me nemini: & ad Marcu[m] Catonem. Tu idem mihi supplicatione[m] decreuiss[et]
 togato, sed ad themas uenien[du]m est, quae Festus Pompeius esse dicit ueliculum argen-
 teum, quo exiit de deor[um] ludis Cere[n]sibus in circum ad puluinar uelabant. Et Acon-
 tius Pedianus actione in Verre secunda. Themae sunt sacra uelicula: p[ro]p[ri]a ordinis et ossi-
 ciorum. Themae aliq[ue] a diuinitate dici putant: aliq[ue] ante eas lintea tendunt, qua[m] gaudet
 manu tenere & tangere qui deducunt. & tertia in Verrem Cicero: qua[m] tu nunc themas
 atq[ue] p[ro]p[ri]as eiusmodi cura egisti. & quinta Actione, qui religiones deorum immor-
 talium reuincere uult, eisq[ue] phana spoliare omnia, qui ex themarum orbis praedari s[er]ua-
 sis. Et septima: omnesq[ue] diq[ue] ueliculis themarum, solenes eorum ludorum ire iussit.
 Et de Aruspicum responsis oratione Cicero Lentulum appellans pontificem maximu[m]
 te appello. Lentule, cuius sacerdotij sunt themas, curricula, praecentio, ludi, libationes,
 quod itaq[ue] hic Cicero dicit sacerdotij esse pontificis maximi, themas & ludos, easdem
 praebet nobis ostendenti, quod supra diximus, supplicationes, p[ro]p[ri]as & themas & in
 super

A Superiores uno eodēq; actu fuisse coniunctos, primum etiā quantum ad thēſaurum orna-
mentum ſpectat. Linius nono: Triumpho Lucij Papirij dictatoris de Samnitibus longē
maximū ſpeciem capitiſ arma præbuere. tantum magnificentiæ in his, ut aurata ſcuta
domibus argentariorū ad forum onēdum diſiderentur: unde natum initium ſorti or-
nandi ab ædilibus cum thēſis ducerent: quas inter alios ſacerdotes Salij in primis præ-
ceſſebat, eoq; i Numa inſtitutos duo denario numero ſcribit Linius: quibus tunicas p-
ctas inſigne decreuit, & ſuper tunicā aeneū pectori tegmē, coeleſtiſq; arma quæ, ancilla
uocet deſerere ac per urbem ire, cantantes carmina cum tripodis ſolennis ſilij ſoluit.
Et Marcus Varro Salios i ſaliando appellatos dicit. Macrobiuſq; ſcribit Appij Clau-
dij, q inter Salios uir triumphalis conſueuit, pro gloria dicere ſolitum, q collegas ſali-
tudo exercebat. Hæc de ſupplicationibus thēſisq; pauca de pōpis dicēda ſunt, quæ ta-
m præſcriptis duobus aliquādo ſuere cōmunia. Feltes Pōpeius: Cicero dicit appella-
ti ſuſſe eſſigies quandā argutā & loquacem ridiculigratiā, quæ in pōpa uehī ſolita ſit.

De pompe

Cum in Marcum Cæcilium: quid ego cum illo diſceperem amplius, quem ego deniq; cre-
do in pōpa ſultratum ſee ludu pro Cicero atq; cum ſpectatoribus ſermo cinatum: Et in-
bi Feltes. Māduci eſſigies in pōpa antiquorum inter cæteras ridiculas formidoſoſas i-
re ſolebat, magnis malis, ac late dehiſcent, & ingentē dentibus ſonitum faciens: de qua
Plautianū, quid ſi ad ludos me pro manduco locem, quæ propter diu crepito dētibz.
Femina autem appellabatur, quæ pompam præcedens imitabatur anum ebriam, ab agri-
colis ſilicet petra abundantiſ appellata. fuit autem ducendæ pompæ grauitas ſeruata.
Nam cum Circenſium diæ pompa diceretur, ad placandum propter peſſimū deos, puer
ſimul ſpectans ſacrorum ritus uidit & patri narrauit, quare conſtituit, ut uir tegeret
in urbe, per quæ pōpa eſſet ducenda. Vnde Cæſarem dicit Suetonius uoluiſſe in pri-
mū ſuū inſer regiam, ſuggeſſū in Orchēſtra, thēſim & ſerculum Circenſi pompæ. Et
Auguſtū cum accidiſſet uocibus Circenſibus ut corruptus ualitudine lectica cubaret, thē-
ſi manu dediſſe pompam unam Lianus x x v i i. talē ſcribit cæciſ de coſto ædes in

Manduc
effigiesVir ægrophus
aut uelut

Auentino lunonis regij, prodigijūq; id ad matronas pertinere Aupſices eum reſpō-
dum, donatq; diuā placandam eſſe: & dñum curculum edicto in Capitolium cōuoca-
ta, quibus in urbe Roma intraq; decimum lapidem ab urbe domitelia eſſent: ipſæ inter
ſequaq; & uirgini delegerunt, ad quas ex doribus ſupē cōſerrent. Inde donam, peltis
uiriſ facta. Latēq; in Auentinum pureq; & caſſe a Matronis ſanctificatum: cōſectum ad
uicū ſanctiſ eidē diuæ a Decemuiris edicta dies, cuius talis ordo fuit. Ab arde Apol-
lōis bores ſormentū albx dug. porta Carmērali in urbē ductæ. poſt eas duo ſigna cupreſ
ſi lunonis reginæ portabant. Tum ſeptem & uiginti uirgines, longam induit uicem,
cemen in lunonem reginā canentes ibant, illa tēpeltate ſortim laudabile radibus inge-
nitæ, nec abhorreris & inconditum ſi reſeratur, uirginum ordinem ſequēbant Decem-
uir conuocant lætea, prætextatq; a porta logario uico in forum ierunt. In foro pompa
cōſitū, & per manus reſte data, uirgines ſonum uocis pulſu pedum modulātes incede-
rent. Ergantorem uero pompā Galienos duos principes duxiſſe lulius reſert Capito-
linus. Cōuocatis patribz decendia celebrauit, magno genere ludorū, noua ſpecie pō-
pum, exquiliſo genere uoluptatum: primum inter togatos patres & equeſtrem or-
dinem, & albatos milites, omni populo præeunte, ſeruis etiā propē omnium & mulierū
lucum cœtis, ſaſcibus etiā præcedētibz Capitolium petijt. præceſſerunt etiā altrine
tæ ætūm albi boues, cornibus auro iugatis, & dorſualibus ſericeis diſcoloribus præful-
gentes. Agnæ cidentēs ab utraq; parte ducentæ præceſſerunt, & decē elephātī qui tūc
erāt Romæ. Mille ducenti gladiatores pōpaliter ornati, cū auratis ueſtibz matronarū,
militæ ſim diuerſi generis ducentē, ornatiq; maxime aſſectē, carpenta cū mimis &
omni genere hūſtrionū, pugiles ſaculiſ nō ueritate pugnātes. Cyclopæ etiā hūſerūt oēs
apertū ita ut mirāda quædā & ſupēda mōſtraret. Omnes uia ludis ſtrepitūq; & plu-
ſibus ſonantibz ſupē mediū cū picta toga & tunica palmata inter patres, ut diximus o-
mnibz ſacerdotibz, prætextatibz, Capitolinū petijt. hæſte auratę altrineſcens quingēgē, uex-
illatū præſert illa quæ collegiorū erāt, dracones, & ſigna tēporū omnibzq; legionū
ſtā. hæ præterea Gætes ſimulatę, ut Gætę, Sarmatę, Thracę, Perſę, ut nō minorē q; di-
centi globū in gulis ducentē. ſed iam de religione ſatis multa ad alia tranſeundum eſt.

Ordo pompe

ADMINISTRATIONEM reipob. Romanorum ostendunt, opus superius humanas appressi videmur, qui præpotentis omnium populi atque sapientissimi, mille & amplius annorum consilia, cogitationes, & demum gubernationem ipse duximus, tantidem perire iam quos ab origine vel finem suum habita & conservata fuit, annis deitum collapsam & obliuioni magna ex parte datam, paucis enitamus libellis in bonum lucrum educere. Sed fore neminem arbitror tam iniquum existimantorem, qui non potius inter ratos etiam supra vires conatus laudet; quæ infinitæ rei impossibilitatem a nobis explicationem desideret, exigantque absolutam. Illud autem polliceri aulim, scriptam à re rei pub. Romanæ administrationem tantu fortaram, tam multis abundantiorem vel infinitu vel exemplis ut quæcumque à Grecis & aliorum gubernationumque ac ipsius urbis Romæ doctissimis, sapientissimis, eloquentissimis uiris, siue, ut appellant, politicis siue de republica, siue de principum principatuumque regimine scripta sunt, minora antiquiora dici possint, his quæ non disputata à nobis & edocta quod nescimus sed prudenter excogitata à maioribus probe gesta, & constanti cõseruata tantum, tam amplum et gloriosum peperisse & auxisse imperium ostendemus. Administrationem uero esse dicimus ciuilem gubernationem, in qua nec rei militaris, nec morum & cõsuetudinis singulorum, necq; honoris & præmiorum publicè tributorum, triumphis, orationibus, trophæis, partitatio aliqua habeatur. Sed premittendam fuisse qui docerit, & causam & rationem condendæ urbis, & ipsam edificationem ab initio ad culmen, atq; etiam incipientis imperij principia, huius narratione perduciam. Cui parti uidemus satis fecisse in Roma, quæ descripsi sumus instaurata & dicenda sunt ipsius urbis causam, regis Romuli & cõsuetudinis ad eam multitudine tutiorem quæ sitam, non abscondere dici posse uidemus. rationemq; illi causam & supercelesse, quæ singularem fuisse ab effectu cõstat, dispositionem postponere uolumus, hanc dicere possumus: quam apud Titum Livium Camillus libro quinto, milibus Romæ à Gallis captam lingere media totius, in dissolutissimè adduci: saluberrimos esse in quibus sit edificata colles, flumen opportuno, quo ex mediterraneis locis fruges aduehant, quo martium cõmentus accipiantur mare uicinem ad cõmoditates, nec expulsi nimis propinquitate, ad pericula ciuilium ratenari nationis. Itaque mediè ad incrementu urbis, nacta bonu locum argumentu fuisse, ipsam magnitudinem etiam nouæ urbis: recentissimus namq; sexagesimus quintus annus urbis tunc agebatur. cõtrarium eni dixisse uidemus milites Romanos apud eundem Latinum in sepem. Qui eni in presidio Sueuicæ & Campanorum miserant, illecti doleridine agri agitate cõsilia, eos se scelere adimendū esse cõpania Capuam, per quod illi eam antiquis cultori bus ademissent. An eni æquu esse dicebat, de ditatis locis illa fertilitate atq; amonisse perire, se militado fessos in pesillenti atq; arido circa urbē solo luctari. Et quidē Romæ urbis aerē Autumnu semper graui, ac ppe pessillēte fuisse multi ex pæcis scripsere. Sed unico luli Frōni testimonio cõtenti erimus, qui de aquæ ductibus tractans se dicit, de aqua in urbē à Traiano principe optimo introductū nec percurrere quidē agum uoluisse sunt, alia mundiciari lacte expunior spiritus, & cause grauioris cõeli, quibus apud ueteres aer urbis infamis erat, remota sunt. Sed ad gubernationem tra bipartitè à nobis tractada erit, ut Verbi ipsius & illi cõtinentu primo intrinseci, post italis & punciu illi imperio subditari, extrinseci regimē ostendamus: intrinseci regiminis tot erit pars, quot magistratus ab urbe fuisse docerimus ostendendū, à quibus eni nascet ratio extrinseci regiminis describēdi. & ois has partes sub maiori alia diuisione tractari oportebit, ut regu primo, deinde litis & integre reipob. post principia siue imperatoru tempora, post si singulas suas habuisse gubernatiōis formas doceramus. Quibz de ppa qua primo possumus loco, regu temporis administratione, pauca sunt que ad nos ita facere tunctionē iudi cemus. Satis eni cõstat omnibus uel medio ceter eruditis sepe fuisse reges, q; p quantum & quædraginta ac decemio annos, urbis Romæ imperiū tenuerit. apud eos magis

Admini-
stratio

Causa Romæ
edificandi

Alii Senatori & quorundam ex magistratibus auctoritas, a quibus & alijs postea additis magistratibus, libera urbis Romę referre magistratus aggressi sunt, rei ipsius nomine distinximus. Magistratus, inquit Festus, est moderans, unde magistri, non solum doctores autem sed etiam pugnatores, societatum, vicorum, collegiorum, equorum dicuntur: quia omnes hi ceteri magis possunt. Unde & magistratus, qui per imperia posterioribus sunt quam putantur, quae vox duobus significationibus notatur: aut ipsam personam demonstrat, ut dicimus, magistratus inspicit honorem, ut cum dicitur, Titio magistratus est doctor. Et Ciceroni Legi secundo, Dicam de magistratibus, id est enim profectio, quod constituta religionem publicam cōtinuat maxime. Magistratus habet hanc vim, ut præsit præscriptarum iuris & iustitiae & cōtinuata cum legibus ut enim magistratibus, leges, ita populo præsent magistratum. Verum dicit, magistratus legem esse loquentem, legem autem mutum magistratum. Quod cum dico, legem a me intelligi nihil aliud uolo quod imperium, sine quo nec domus, nec ciuitas, nec gens, nec humani uniuersum genus stare, nec res natura Omnia, nec mundus ipse potest, igitur a Senatoribus incipiamus, quos ceterum numero Romanos creasse Livius in primo scribit, Patresque ab honore, & Patricios eorum progeniem, & Inuitos ab auitate esse dictos. De quibus quid regum temporibus egerint, quantumque eorum auctoritas ualuerit, pauca sunt dicenda. Mortuo enim Romulo ceteri patres in deum deorum diuini sunt: & viginti singulis quinq; diebus regebant: fuitque anno uno id intermagistratus patres ceteri gratia interit, summa potestate populo facta: decreueruntque utramque regem populus iussisset, id sic ratum esset si patres auctores fieret: quod quidem bonum quicquid finitum usque adeo ualuit, ut semper postea quidam res publica staret, in legibus magistratibusque roganda foret obseruatum. Tullius rex postea allegit in senatu Albae in patribus & Tarquinio Prisco centum alios patres addidit, qui deinde minorum gentium appellati sunt. Ciuitate autem post creatos cōsules libera, quot numero senatores usque ad Cæsarem postea per singulas etates fuerint: satis fuerit nunc ostendere, ut aliorum magistratum origine pariter ostensa, ad singulorum officia & gestas res gerendarum facultatem ac potestatem redeamus. Secundo libro Livius de primis Consulibus tractans dicit. Deinde quo plus uirtus in Senatu frequens erat ordinis faceret, ceterum, regis diminutionem patrum numerum, primoribus equestris gradus electis, ad trecentorum summam ex plebe tradiditque, ut in Senatu uocarentur, qui patres quique conscripti erant: cuius inuentione cōcordat quod Moyses primo Machabeorum de Romanis scribit in hunc uerbis, illi qui cum fecerunt illi, & quotidie consultant trecenti eius consilij agentes, itaque quod loquit eodem loco Livius, De nullis fastiditur genus, in quo eniteret uirtus, creuit in primis Romanis. Festusque Pompeius differentiam ponit, quae in Senatorum nominatione sequitur est: Allectio fuisse dictos, qui propter inopiam senatorum, ex Equestris ordine in Senatorum sunt numerum allecti. Nam patres dicebantur, qui erant Patricij generis cōscripti patresque in senatu erant scriptis annotati. Libro uero XXXI Livius ea narrans quae postea ad Cæsarem acceptam promissa sunt, scribit, Octuaginta Senatores, aut qui eos magistratibus gesserant, unde in Senatu legi deberent, cum sua uoluntate milites in legionibus habituri essent, fuisse allectos. Et infra XXXI, C. Terentius cos. ex Appulia accersitur, M. Fabius Illuonem Dictatorem in sex menses dixit, qui & Censor tum tum tum legit, qui fides, Tribuni plebis, Quæstoresque fuerant: ex his qui magistratibus cepissent, qui ipso huiusmodi domi haberet, aut ciuilem coronam accepissent. Ita CXXXVII cum ingenua approbatione hominum in Senatu lectis, exemplo magistratu se abdicauit. Quo autem modo Senatores aut in demortui locum, aut amon subrogarent, infra in Censorum magistratibus describere uisum est. Ad Cōsules ueniendum est, quorum primos fuisse constat, quorumque necesse creati sunt, tantum Brutus & Tarquinius Collatinus. Consul est autem nominatus nuncius M. Varrone De lingua Latina, quod populus & senatus cōsuleret. Et Nonius Marcellus, quod cōsules Senatus. Cōsiderasse enim existimo Nonium consensisse a tribuni potestatem a Cōsule populi cōsultum. Cicero autem legi II, Consules regio praesentio in peritumque praesidio iudicando, cōsultando Praetores, iudices apparere: omnium summum in huiusmodi potestate illa ut populi suprema lex esset: eundem magistratum in interuocando in neque capite ciuitatis annali lege seruato: id uellat illa iuste gerito: foris patre cōsule & seruo equitumque populi sui gloriam augere: domum eundem laude redempto. Magis

Consulis officij & auctoritatis partem Cicero in superiori lege exposuit. Idemq; oratio
ne pro Rabirio perditione ad Quirites habita inquit. Summi in consiliis imperij
summi in senatu consilium. Et pro Plancio, Honoris populi finis est Cōsulatus, quē ma-
gistratū cōtingenti sere consecuti sunt. Sicut ad Consules exactis reipub. primū regij
magistratum in populum coeperunt, ita P. Valerius moderatione sua Publicolę cognō-
nem adlocutus, imperij quidem regij potestatem, & insignia omnia sub cōsulum stilo
cum collega retinuit, modestis tamen ulis falces securibus uacuefecit, & numerū facili
pro dimidia diminuit: legem tulit de prouocatione ad populū, quā interposita cuius nec
uerberari nec necari poterat: res suas ex summa Vela ad luri infima traxit. Licet ut

Consul. Dis-
tinctio pa-
ribus

ro super Cicero in Legib. dixerit, nonini Consules debere parere, eos Dictatori parū
se consistat quandoquidē Lilius Octauo dicit, Cōsulibus iussis ante tempus abdicare se
magistratu, quo maturius noui Cōsules aduersus tantū bellū molē crearent, M. Valerij
Coruini, M. Antium Reguli Consules fuisse: cū aut Consules principio condita cre-
scētisq; reipublice ex Patricijs creati solent, plebs ex suo quāq; corpore creati magnū
obtinuisset contentionibus: alia propē diuor conditio ipsis creandis iniecta est, ut non
nisi ex preclara stirpe oriunde Consules fieri possent: & licet id nulla esset lege præsti-
tū, difficultates tū interpositae erant, ut periret Consulatū. Quibuscūq; & Aedilitatem
prius gessissent, Iudicij & alia magnae impensis munera populo edidissent, de quib; in-
tra suo loco dicendum erit: primūq; Cicero licet oratione pro Murena dicit, claustra il-
la nobilitatis effregit, ut aditus ad Consulatū postea sicut apud maiores fuerat, non ma-
gis nobilitati, q̄ uirtuti pateret. Vnde in Cōsulatu suo orationem habens secundā in le-
gem Agrariam Rullū nō indigne gloriatus est, se fuisse unū ex omnibus nouis homini-
bus, de quibus tunc meminisse possent, qui Consulatū perierit quamprīmū licitū facit,
Consul factus sit cū primū perierit. Quo in consulu prouocatio uel eum Consules ha-
berent perpetuū, Cicero fecit annuum, non enim Consilibus multa uel publice uel pri-
uatim gerere & administrare minutiora per scriptos licebat, quae hūc procuratori exe-
quenda cōmittebantur. Et quia Consules ut Senatū cōsulerent creatos supra fuisse oīē
ditus, summa eis solū cōtingebat auctoritas, cum Senatus permitteret uideretur, ut eu-
raret ne quid reipublica acciperet detrimenti: sicut Plutarchus in Paull. Aemilij uita,
Senatus cōsultu summa rerū Cōsulibus datur, ne quid detrimenti reipublica accipiat:
quod non creditur i Senatū ugi solū q̄ cū ingentis metus & graui periculi discessit,
resp. immineret. Et Cicero in Miloniana oratione, Quāquā quis hoc credat, Co. Pom-
pili cū senatus ei cōmiserit ut uideret, ne quid detrimenti reipublica caperet. Quo
uno uersiculo satis armati semper cōsules fuerūt. & idem Cicero oratione in legē Agra-
riā Rullī prima, Omnes qui se saluos uolunt, sequentur auctoritatē Cōsulis, soluti a co-
pitantibus, liberi a deliciis, cauti in periculis, non timidi in cōtentionibus. Dictatorem
Romae primū fuisse T. Larcij, Lilius secūdo libro dicit, cui auctoritas summa sine pro-
uocatione esset. Et cū is multiq; post est Patricij generis fuerint, tandē primū de plebe
Dictatorē fuisse C. Maniliū, Lilius libro septimo ostendit. Dictatorē diffinit M. Var-
ro qd̄ i Consule dicebatur, cuius dictio audientes essent oēs. Et Plutarchus in Pompeij
uita, Dictatorē scribit ceteras potestates dissoluere p̄ter inuentū. Pompeijq; de la-
tis origine, Prodiit sunt Dictatores i quibus nec prouocandi ius fuit, & quibus enī ca-
pitis animaduēsiō data est. Nē cū populo Romano auctō, crebra bella orirent, & quae-
dam acriter a finitimis inferrentur, interdum re exigente, placuit maiori dignitate ma-
gistratū constituere. Hunc magistratū quoniam summā potestatem habebat, non erat fas ul-
tra sextū mensem retineri, & his Dictatoribus Magistri equitū adiungebantur sic, quā-
modo reipub. tribuni celerit. Cicero De finibus bonorum & malorum, Dictatorē dicit
i maioribus Magistrū populi appellatū fuisse. Seneca i epistola nona centesima, cum
quoniam dictatorē dicitur & in historijs ita nominari legimus, apud antiquos Magi-
strū populi uocari. Hodierni id extat in Auguralibus libris, & testimonij est, quod qui
ab illo nominatur, Magister equitū est. quod aut Pompeius hic & Seneca dixerant de
Magistro aequitū, Varro sic affirmat, Magister equitū, quod summa potestas eius in e-
quitibus accendit. Hinc Lilius libro tertio, Dictator L. Quinctius Cincinatus, Magi-
ster equitū Seruilus Hala, qui Meliū interfecit, domus diuina Aequimistrū appellatū
Et libro

Promittit
Consul

Dictator ante

A Iulius xxii. Q. Fabius Maximus dictator, M. Minucius Magistrus equitum tunc primus
dux. Sed a quibus & quomodo crearetur Dictator. Livius lib. xx vii. Decretum fuit
ut Consul M. Valerius ex Sicilia vocatus, priusquam ex urbe discederet populum ro-
garet, quid Dictatorē dici placeret, eumque quid populus iussisset, diceret Dictatorē si Cō-
sul iussisset. Prætor urbanus populum rogaret. Si nec is quidē vellent, tum Tribuni ad ple-
bem ferrent. Cum Consul se populum rogaturū negasset, quod fuit potestatis esset, Prætor
tamen iussisset rogare. Tribuni plerogant plebiscip fecit, ut Q. Fabius qui tū ad Capuā
erat Dictator diceretur. Sed quo die id plebis concilio futurū erat, Consul nocte etiā in
Siciliā abiit, desubitque patres, literas ad M. Claudium mittendas censuerunt, ut discesset a
colonia, imp. subveniret, diceretque quæ populus iussisset Dictatorem: ita a Claudio con-
sulatus Dictator dictus. Fuerunt enim & alij solo penē nomine Dictatores, etiam ob se
dignipellē figendi causa unus fuit Livius vii. Dictator figendi etiam causa, ad sedan-
dispellē. Valer de quo idē Livius viii. Dictator fectur causa, de qua etiam cōsul fuit.

Prætor tertius in urbe cum magistratus dignitate fuit à præcedenti, quod
Lian innotuit dictus. Et tamen Varro De lingua Latina, Prætor dictum quod præter ex
omnibus. Et Cicero legi 11, Iuris disceptator qui prius iudicet iudicari ut iubet, prætor
etiam civilis iuribus et officio huius potestatis pariter quod dignitatem creaverit, populum
iudicet iuncto. Et Lilius V. dicit, primū Prætorum ex patribus qui fas in urbe dicebat
metui fasle, penes quē magistratū omnīs publici priuatq; iuris potestas, ut & novum
in condere, & cetera abrogare facultas esset, Idq; ob magistratus honore, ius honora-
tum appellatū est. Cū tamen regia illi essent insignia, ut apparatus Cōsulibus penē par ut
dicitur, hoc non amplius sex habuit. Pomponius ait De origine iuris, Prætor crea-
tus est Cōsules auocaretur à bellis finitimis, neq; esset qui in urbe ius reddere posset.
Hi primo urbanus appellatus est, qđ in urbe ius redderet. Post aliquot deinde annos
addidit de Prætorē, qđ multa turba eadē peregrinorū in ciuitate venient, creatus est
Italius Prætor, qđ peregrinorū appellatus est. Capta deinde Sardinia, mox Sicilia & Hi-
spania, deinde Narbonēsis provincia totidē Prætores, quot provincie in ditionē uenerant,
omniū hinc quorū uni Paulo Aemilio à liberis eundē duodecim cōcessū sunt hictores, &
eque ut ab his trabebat indutus alba mīstris oēs albi indutus dixit. Ad qđ loue-
niti assit, Niliusq; ad frena Quirites. Plutarchus in Bruti orā inq; Prætorū uirgas fe-
cisse fuisse allegatas, qđ significaret nō oportere magistratus irā promptā & dissolutā ef-
ferre, neq; solationis mora & tarditas irā frangeret, & impetū moderaret. Tribuni pl.
qđ magistratus dignitatem nō haberent, maximi rā mōmēti in rep. fuerūt. Nā Plutarch. in
Problematib. Tribunus pl. sicut ceteri magistratus purpurea nō utit, qđ tribunatus ma-
gisterium nō est. Nā nec hictores habet, nec in sella curuli sedet ius dicitur, nec creato
dictatur ius dimittit, sicut ceteri magistratus: sed tribunatus magistratū & imperiū
potius obsequi qđ ipse sit magistratus. Magnitudo ac salus cōsulū decet & imp. tribunū
uno diebi esse oportet, nec aspectu graui, nec aditu difficilē, sed facili ac multitudine

Quemado De
Hacer crema
187

Printed

Trifluoromethyl

Triaxial tests

fuerunt, aut plebi re non uerbo danda libertas. Causam creandorum Tribunorū omittit
 Licio & a multis diffusē narrat, quando autem creati fuerint, & quot, Lanius se-
 cundo, in sacro mōie creati Tribuni plebis duo. Sed Asconius Pedianus qui Licio pe-
 ne paritate fuit, in expositione orationis M. Ciceronis pro Cornelio de maiestate, di-
 cit, in monte Sacro quinque Tribuni plebis creati, ut essent singuli ex singulis clāssib. Et
 Lanius tertio, Q. Minutius, M. Horatio Puluillo cōsulis uiginti sexto anno à primis
 Tribunis plebis creati sunt decē, duo ex singulis clāssibus. Et infra, Creati Tribunos pū-
 consulari potestate concessum promissu ex utriq. Plutarchus in Gracchorū uita scri-
 bit, moris fuisse Tribunorū plebis, ut uno intercedere nil aliq. possent efficere, consiliūq.
 à tribuno plebis in carcere duci potuisse. Vnde Scipio Nasica, Quando, inquit, Consul
 ciuitatē prodit, qui lege saluas esse cupiunt, me sequantur. Tribuniq. plebis senatū nō
 intrabant, sed ad fores curiæ sedentes Senatus consulta inspiciebant, ut possent siquē dī
 spūssissent intercedere: & ipsi quæ placebant, T. literam ipsi subseribebāt. si quando autē
 acciderent Tribuni plebis cogi ad aliqua faciēda oportere, id munus collegæ prastā-
 bant. Nā cū L. Cotta Tribunos plebis res alienā soluere recusaret, quia in ius uocari ne-
 quirit, socij & collegæ illū coegerunt, cōminati se creditoris cū cōcessurus si posu-
 lasset. Nec solū res alienā Tribuni à collegis aliquo dissolui curabant, sed errata inul-
 cem moderabant, corrigebantq. Memmius enim Tribunos plebis accusatū A. Gabiū
 um condēnari obtinuerat, lichoresq. iam manū accusato iniiciebant, cū filius Gabiū St-
 fenna ad pedes Memmij procidēs, uenit pāni orabat: quē ille homi tacentē, cum dī sic
 esse permitteret, collegæ duodecim indignati insolentiā, Gabiniū absoluerunt. Tribu-
 noq. unū diē ab urbe abesse non licebat. A. Gellius ex Attio Capitone narrat: Libro-
 nem Anitium iureconsultū suū uisitori cum ad Tribunos plebis uocati respondisse,
 Tribunos uocacionem in ius non habere, sed solū prehensionē esse permissam. Pariterq.
 Varronē sensisse Gellius asserit. Vnde intercessionē & plebisitorū latronē, tribuni pū
 maritū fuisse munus, & prædicti asserunt uetustissimi, & nos infra ostēdemus. Quæstio-
 rum aliquos urbanis præfuisse rebus, quoslibet per prouincias cum maiores gerentib. ma-
 gistratus, exigendis uetigalibus fuisse missos cōstat. Et urbanos quidē Quæstores par-
 tim ararij pecuniarum curā gessisse, partim exercēdis quæstionibus, partim legendis in
 senatu epistolas præfuisse uidemus. Nominisq. diffinitionē M. Varro hanc asserit: Quæ-
 stores à querendo, quia cōquirerent publicas pecunias, & maleficia, quæ Triumuir ca-
 pitales cōquirunt. Ab his postea quæ quæstionū iudicia exerceat, Quæstores dicti. Asco-
 nius Pedianus in secunda actione Ciceronis in Verrē dicit, Quæstores urbani ararium
 curabant, eiusq. pecunias expēsas & acceptas in tabulas publicas referebāt. Pōponius
 De origine iuris, Quæstores cōstituti sunt, cum ararij populi auctius esse cepisset, ut
 essent qui illi præessent: dicti sunt ab eo quod inquirendæ & cōseruandæ pecuniarū causā
 creati erant. & quia de capite ciuis Romani iniuria populi, nō erat permissum consulti-
 bus ius dicere: propterea Quæstores cōstituebant à populo, qui capitalibus rebus pre-
 essent. Vlpianusq. De officio Quæstoris, Quæstoribus creandis origo antiquissima &
 penē ante oēs magistratus. Ciceroni deniq. iurecōsultus etiā ipsum Romulū & Nōmū
 Pompiliū binos Quæstores habuisse, quos ipsi nō sua uoce, sed & populi suffragio crea-
 rent refert. Sed Plutarchus in Problematibus, uanū Quæstorib. attribuit officiū, qdā di-
 cit magistratū ineuntes nihil prius curasse, qd ut sacrorū anserū alimenta locarent, quia
 Galli anserū cōgrege prohibiti sunt Capitolio potiri: & addit, fuisse eas rubrica tinctas,
 quā in primis renouandā Quæstores curabāt. Cicero De administratiōe Africæ ad Quin-
 tum fratrem docet, quod supra diximus, alios Quæstores cū singulis magistratib. præse-
 sisse præsertim & Prætorē cōquirendis uetigalibus fuisse missos. Quæstorē habere non
 tuo iudicio delectum, sed eum quē fors dedit. Et ad M. Celsū idēdem Cicero, Ego
 de prouincia decedens Quæstorē Celsū præposui prouinciæ. Puerū, inquit, ut nobis
 adolescentem, & omnium serē exemplo. Et Asconius Pedianus in diuinatione, oratio-
 ne prima Ciceronis in Verrē, Siciliā dicit duos olim habuisse Quæstores, L. Sybrium
 unum, alterū Syracusanum, de tertio autē quod prædicta attribuiamus officio legendi
 in senatu epistolas, & de prædicta in prouincijs attributa eis cura, apud Vlpianum præ-
 dicto loco sic habent. Sed sicut dubium est an Romulo & Numa regnātib. Quæsto-

Ates fuisse etiam Tullio Hostilio rege Quiritores fuisse certum est: & sine crebris apud
antiquos opinio est Tullum Hostiliū primum in reipublicā induxisse Quiritores, &
agere querendi quiritos dictos, Iunius & Trebatius & Fenestella scribūt: Ex Quo
Hostius quidam solebant provincias fortiri, ex senatulebulo, quod factū est Decimo
Bruto & Cecinna Consulibus, sane non omnes Quiritores provincias fortiebant, ne-
rum excepti erant candidiorū principis. Hic etenim solis literis in senatu legendis uscabat.
Hodie oblitum inderetere Quiritores creati tam patricios q̃ plebeios Ingressus est
enim in quasi primordium gerendorum honorū sententiaq̃ in senatu dicenda. De A-
dilibus dehinc dicendum, quos alterum fuisse gradum constat illis, qui consulatū preu-
tam se petere instituerant. Vnde Cicero scribens Furnio prætura ambiret. Non est an-
nūtiū tibi designant, ut si Aediles fuisses, post biennii tuus annus esset, ut omnia te me-
ritū dignitate maiorem q̃ ambitione, maioremq̃ fructum ponere in perpetuitate laudis,
q̃ in cunctate prouti. Ad quid uero Aediles creare neur, idem Cicero legum secūdo:
Duntaxat Aediles curatores urbis, annonæ, ludorumq̃ solennium. Olusq̃ ad honores am-
plissimi quidpietis accessus esto. & Lilius in quinto, quāto creati fuerint, eodem an-
no Consul alter ex plebe prætore unus Aediles curules. Et in libro nono, C. Flavius scri-
bitur liberto Aedilis curulis fuit: cum peteret neq̃ eius nomen a tribubus acciperet,
quāscriptū faceret, tabulā posuisset, & iurasset se scriptum non facturū. Decimo
in Liliis, quid aliquando Aediles egerint. Aediles curules foeneratoribus multatū
erat quod in publicū redactū est, intra in Capitolio limina & trium mensurā argentea
viti in cella locis, locumq̃ in culmine cū quadrigis, & ad sicū ruminale simulacra infan-
tium easuū urbis sub uerbis lupæ posuerunt, scintillamq̃ lapide quadrato a Cape-
ni porta ad arē stragesit. Et infra Lilius, Ab Aedilibus multatū pecunia pecuniā
damni lodi fuit, patre q̃ aures ad eadem Cereis posuit. Eodemq̃ anno ab Aedili-
bus conuicti qui ludos secerunt, damnatis aliquot pecunijs, una i Martis silice ad Bo-
stias perstrata est. Et triginta octo, Aedilitas insignis eo anno fuit, multos pecuniarū
damnantes, & ex ea pecunia elypra inaurata in fastigio locis aedis posuerunt. Vnde Lilius
in senatu ubiq̃ arari onere possent sufficere, Aediles feras ludis spei aculibq̃ edem
dare exprobrant aduēsi provincialium in eodē modo curabant. Vnde gloriatus est Cice-
ro in Quintilianē prætore Aediles scribens, Aliam eo onere sua ipsorum fiant uixisse
liberum esse his uerbis. Quāto uero illud est beneficium tuum, quod in quo & graui-
tedipoli Aediliorum magis nostris simultatibus Aliam liberaui. etenim si unus ho-
mo nobis queritur palam, te quod edixeris ne ad ludos pecunie decernerent, talenta
sibi decemta eripuisse, quantā tandem pecunia pendere, si omnium nomine quicūq̃ Ro-
ma ludum faceret, quod erat tū institutū, erogaret. Hinc prius scripserat ipse Cicero M.
Celsi Aedili. De pueris per eos qui uenari solent agitur mandati diligēter, sed in-
rispectus est Oppida etiam præter ipsam urbē Romā, Aediles habuisse, indicat Cice-
ro ad Brutū. Nam cōstituendi municipij causa hoc anno Aedilem filiū meū fieri uolui,
& fuit filiū, & M. Celsū. In enim magistratus in nostro municipio, nec alius ullus crea-
tus fuit. Fuerunt aliq̃ minores magistratus, præfectus urbis, Triumuii multiplices, aliq̃
qui & iustante reipublica origine habuerunt, maxime tamen sub principibus sunt muta-
ti. Quibus ad perpetuam imperatorē tempora reueruatis, de censoribus dicere aggre-
deremur, cum tamen prius multis sub eum cadentia magistratū & regimen urbis Romæ
is prius declarantia ordine docuerimus. Erūtq̃ hæc uocabula, curæ, tribus, clasis, cō-
sul, prætor, & ab his diuersimodē dependentia. Titus Lilius urbis cōdite inita deseri-
ptum, ab eisdem rebus ita ordinat, ut rem sibi & omnibus sui seculi nouissimam minus
agere, quam nostra exigeret intentio narret incipitq̃ Romulū foedere cum Sabinijs ad
locum Communē, & ex duobus populis facto uno, in curias triginta populū diuisi-
se, quibus nomen a Sabinijs est indatum: & paulo post eodem tempore, tres equitū cen-
turias fuisse a Sabinijs, Ramnensē a Romulo, a Tio Tatū Turiensem, & Lucerem, cu-
ius nomen causam sibi allerit fuisse incertam. Sed Asconius tria ipsa nomina fuisse He-
mū diū, & Lucerē a Lucumonibus qui essent duodecim magistratus. Festusq̃ cum
eisdem affirmet, addit existimasse etiam quosdā non magis a Lucumonibus Lucerē
dici, q̃ a Lucō, in quo urbs Roma, aut eius prima pars, asylum fuit conditum. Sed ubi
origina

Quiritores

Aediles

Magistratus
minoresCurie tri-
ginta

triginta civitates fuisse Lætium diximus scripſiſſe, creatum in numero, ſubſcriptiſſe uero nō dubitamus, quod ipſa tribuum trigintaquinque ſuppotaſio oſtendit. Nam tribus idē faſſe quod Lætius primo civitas appellavit cum alias conſtitueret Alconius Pedianus ſecunda in Verrem aſſione ſic oſtendit. Tribus quinque & triginta in principio fuerunt, Tatiensia à Tatio, Rammentia à Romulo, Lucerna à Lucamone ſive à Luceo, quæ Aſylā vocavit Romulus. Poſt de nominibus Sabinarum multe ſunt dictæ, quibus præcantiſ tribus præcantiſ belli inſtrumentis eſt finiſſi dictæ à tributo dando, aut quia primo fuerunt tres. Igitur ut ſuppotaſionem continuemus à Marco Varro inſcriptamus, qui ſepe ſimul ſic oſtendit. Ager Romanus primū diſcuſſus in partes tres, à quo tribus appellatus, Tatiensium à Tatio, Ramnium à Romulo, Lucerum à Lucamone. Sunt enim uſe tribus Thufæ, & ab hac diſcuſſione partes ualde quatuor tribus dictæ: Suburrana, Palatina, Esquilina, Collina. & octavam Lætium in ſecundo ſic oſtendit additæ Appius Claudius cui poſtea Appio Claudio fuit nomen, cum pacti ipſe auctor, à pacti turbatores præmeretur, magna clientum comitatus manu Romam tranſiit. His civitas data, tribum addita nouit tribubus uetus Claudia appellata, Appium inter patres lectus. ultra hanc tribus V III. Felſus Popælus decem nobis enumerat his nominibus. Cruſtulina tribus, à Cruſtulina Hetruſcorum urbe. Lemonia tribus, à pago Lemonia appellata, qui eſt à portu Capena uia Latina. Metia tribus à quodā caſtro ſic appellatur. Videntia tribus ab Vſente fluuio dicta, qui apud Terracina habetur. Populna tribus ab agro Populno præ Tybur. Popilia tribus à Popilio traxit originem. Romulia tribus dicta, quæ ex eo agro eſt ſebant quæ Romulus cepit ex Veheniſibus. Scapula tribus à nomine urbis Scapula appellat. Sabatina à lacu Sabate dicta. Tormentina tribus à campo Tormento appellata. Vereliqui ſit ſepe raneſ & decē fuiſſe quibus nomen Romulus impoſuerit certum, mulierū ſcilicet Sabinarum: cuius regionis primariū fuit oppidū Cures, à quibus origiſe Numa Popilius duxit. Vnde Virgiliorum Caribus Sabinis fueruntque hæc nomina Sublatina, Armentina, Pontia, Publia, Mathia, Scatia, Antienſia, Terentina, Scergia, Quirina, Trinitica, Volſina, Veientina, Fabiana, Scapientia, Volſinea. Nam illa ſcribit ad Lætium libro octo geſtibus: aucta ſam ciuitate libertinos in trigintaſimam quintam tribum diſtributos. M. Cicerone prima oratione in legem Rullæ agrariam reſpondit à Romulia tribu ſeniſſimum eſſe ſciſſum. nam uſque ad Armentenſem nomen habere properat. Ex oratione pro Plancio. nō enim tribus Terentinam Triniticam credo, ac Volſinæ: quid Plancio eſt Lemonia, cum Vientina, quid eſt Cruſtulinia: teſtis de Volſina. Hæc ad Ciceronem attulimus ut neceſſariū fuiſſe doceamus, tribus nomina hæc noſtro dicendi regiōe uſa initio oſtendi quod multos eſſe ipſa occurrent: quantiſ id etiam diſtincte ſciſſe oportuiſſe: cum inſiſſe demonſtrari ſumus, uniuerſosque ex omni imperio ſue urbes tota fuerint ſue ſinguli præſtantes utriſque ciues Romanos aſſecti ſunt, oportuiſſe in diſtinctis tribus aliqua conſcriptos addiſſosque eſſe, de quibus tam in ciuiſibus, quæ in miliaſibus, quibusque rebꝯ eorum ratio ſumi poſſet: erantque libei trigintaquinque, in quibus tam multa ſcribantur hominū milia apud cenſores adeo ingentes & forma magni, ut elephanſini à belæ ſimilitudine dicerent, quæ libros ſingulo libro, ob mutationes hominū morientibus ſuffectorum, aut aliter additorum, oportuit inuouari: quantiſ & ſimiles libros elephanſinos, Senatusconſulta apud eoſdem cenſores habuiſſe patebit. Certarum ſue tribuum nominibus expoſitis de cenſu claſſibusque ſimul dicendum eſt: quas pro noſtra intentione imprimis neceſſarias Lætius eleganter ſed noſtro iudicio obſcure deſcribit. De Seruiſſo enim Lætius dicit. Cenſum inſtruit, rem ſaluberrimā tanto futuro imperio, ex quo pacti belli munera non uirtutem ut ante, ſed pro habitu pecuniarum fierent. Et quidē ſaluberrimā eſſe hanc inſtitutionē ætate noſtra uidemus, apud Venetos, Genueſes, & Florentinos: quas ſolas in toto orbe ciuitates tam ſequi conſtat. Itaque Seruiſſus rex ut conſum declararet, claſſes prius diſtinxit numero quinque, quas priuſque ipſius Lætius uerba ad ſeramus, de pecunie ſingulari ſumma, ad quam referbantur fortaliſ nō imperioſitate aliqua diſſeremus. Qui enim miliam ætis, inquit Lætius, aut maiorē cenſum haberet: hoc exponentes dicimus: per ea tempora nondum fuiſſe ſignatiſ Lætius enim in primiſ belis Pontici deſcriptione dicit. Poſt claſſem natiſ à Fulſio conſule accepti Romę ſtatim ducentas naues fuiſſe reſectas, quo tempore nuniſ primū argenti ſunt cuſi, &

A numerus decima pars denarij aurei fuerit: à qua temporum supputatione Plinius parum differre videtur, qui argentum dixit signatum fuisse anno quinto octogesimo quingentesimo Q. Fabio Cōsule, anno quinto ante bellum primū Punicū placuisseq; denarium pro decem libris auri. Hanc nos difficillimam numerorum siue pōderum vetustissimā cōsuetudinem, ad nostri temporis collationem inuiri hoc loco tractamus, quā infra suo loco tractare cōstitimus: sed quantum ad præsens facit classium censum & tributōrū dēclinationem, dicimus denario semper aureos appellatos pōdere nostris fuisse similitudinem, quibus magna ex parte orbis penē totus nūc utitur. Quidōquidē Venetis, Florentinīs, Senensīs, Loricis, Mediolansīs, Ferrariēsis, Mantuanis: & extra Italiā Germanicis, Hungaricis, Polonicis: ex Gallis quoq; & Hispanis maior pars, necnō apud Barbaros regēs & nationes cūsi denarij auri, quos ducatos siue florenos uulgō appellat: ita illudino sunt similes, ut apud Romanū pont. maximum, caput orbis Christiani habuit, utrum obtinere ducatus cameræ appellationē. Si itaq; denarij regis temporibus, centū milia auri, primū constituebāt classim, decem libras ipsius auri denario attribuit: aut nō cumulari suppositori debebunt, ut decē milia ducati nostri temporis, diuitia siue ita quibus possessor, sub classis primæ titulo, inter urbīs primarios numerare. Ad L. item iam redeundū est, qui centū milia auri, aut maiore censum haberent, primæ classis erant: hinc centum & septuaginta quinq; milia censui secunda classis. Tertia classis, à septuaginta quinq; ad quinquaginta milia cēsus. In quarta classe, à quinquaginta ad utriusq; milia auri cēsus. Quinta classis, inferiorem superiori censum habebat. Sed hinc prædictis quinq; classibus, cēturias & arma attribuit, de quibus in parte resimilitudinē cū dictis sumus: nihil ultra nūc scribendū duximus. Ad cēsoresq; redibimus: quo tempore fuerunt Papirius & Sēpronius, Marco Gegano Macrino: & Quintio Capitolino cōsiliis creati, ut censum prædictū ex instituto Tullī regis rite haberēt: à qua nō tam laude executionis data, censorum nomen eis est inditū: constitutūq; ut is magistratus posset quinquēnio retineri: de quorū magistratus officio, Cicero Legū secundo.

Censores populi sobolis familias pecuniasq; censento, urbis templa, vias, aquas, araria, ut ligula nator, populiq; partes in tribus distribuunt, & pecunias in ciuitatis ordinē purgant. Equis peditūq; prolem distribuunt, Coelibes esse prohibēt. Mores populi purgant: probū in senatu ne relinquūt. Bini sunt: magistratū quinquēniū habēt. Quiaq; magistratus annui sunt, eaq; potestas semper esto. Ordo uinō caret, ceterū specimē esto: ut uinō careat ordo, & ut cēsores quærāt interpretē. Varro Agriculturæ institū. Censor dictus ad cuius censuē, id est arbitriū populus censeretur. Pōpetus De origine mōis: Censores cōstituti sunt, cum sensus iam maiori tempore agēdis esset, Cōdēs nō sufficerēt. Plutarchus in Pauli & Milij uita. Censura maximē omniū magistratū reuerētia est, plurimūq; potestatis: nō in alijs rebus, tum maxime ad morū emendandū. Nam & senatus remouere potest, equitibus auferre equos: notare infamia: cēsum agere iussū condere. & idem in Problematibus: Altero ex Cēsores mortuo, alterū se magistratū abdicare oportebat. Mortuo em̄ Lulio Druso, collega eius Scaurus magistratū abdicare minime uolebat: donec Tribuni ple. iussu in carcerē ductus est. Alconius Pedanus a dione in Verrē prima. Censores quinto quorūq; anno creati solebant. Hi prius omes sic notabant, ut q; Senator esset, eijceret senatus: q; eques Romanus equū publicū peditūq; plebeius ne in tabulas referret, & esset ararius, ac per hoc nō esset in albo armata sua, sed adhuc nō esset ciuis: tantūmodo ut pro capite suo, tribuni nomine ara preberet. Et Aulus Gellius De nobilibus Atticis, notas cēsores nōnullas sic colligit. Si quis agrū pulchrum fuerit sordescere. Si q; equū habuit græciorē, aut parū nidiū. Si quis aut peditūq; uas esset loco. Eumq; qui in auditorio Censorū sonare nimis oscitasset, notū censurā correctū fuisse. Eumq; etiā, qui cum esset obeso uenire præpinguis, & equum redolentē inq; nobilissimū, causam interrogatus: uenire sūū respondit & corpus à seipso, equū à Sena seruo suo coratū multa grani indicta equū amisisse. Scribit Lilius x. l. i. i. Falerian Censurē mouisse Senatus. Censurā Rustinum Cōsulare, q; is decem pondus uictū fuisse habere. Sed maiora ac meliora licet longiuscula, de Censoribus nō dixi: mas postponenda, ex quibus maxime sapientissimi Romanorū forma regimini, de qua agimus natus. Lilius x. l. i. i. Cēsores uacut ab operā locidōrū cura, propter inopiam

triginta curias fuisse Lutatius diximus scripſiſſe, erratum in numero, librorumſq; ultio ad
 dubitamus, quod ipſi tribuum trigintaquinque ſuppꝑutatio oſtendit. Nam tribus id eſt fa-
 ſiſſe quod Lutatius primo curias appellauit cum alias conſtitutum Alconſius Pedianus ſe-
 cunda in Verrem adione ſic oſtendit. Tribus quinque & triginta in principio fuerant,
 Tatiensia i Tatio, Ramensia i Romulo, Luceres i Lucumone ſic i Luco, quæ Alibi
 uocauit Romulus. Poſt de nominibus Sabianarum multe ſunt dictæ, quibus præcanti-
 bus parenti bellum iurorūq; eſt finienda iſte i tributo dando, aut quia primo fuerat
 tres, iſtæ ut ſuppꝑutationem continuemus i Marco Varrone incipientes, qui ſepet ſi-
 mul ſic oſtendit. Ager Romanus primū diuiſus in partes tres, i quo tribus appellatus,
 Tatiensium i Tatio, Ramensium i Romulo, Locerum i Lucumone. Sunt enim un-
 cabula Thuſcia, & ab hac diuiſione partes urbis quatuor tribus dictæ: Suburrana, Pala-
 tina, Eſquilina, Collina. & octauum Lutatius in ſecundo ſic oſtendit additæ Appius Clau-
 dius cui poſtea Appio Claudio fuit nomen, cum pacis ipſe auctor, i pacis turbatione præ-
 meretur, magna clientum comitatus manu Romam tranſiit. Hiæ curiæ dant, tribus
 additæ nouis tribubus uetus Claudia appellata, Appies inter patres lectus, ultra huius
 bus VII. Feſtus Pōpeliu decem nobis enumerat his nominibus. Crustumina tribus, i
 Crustumina Hetruſcorū urbe. Lemonia tribus, i pago Lemonia appellata, qui eſt i po-
 ta Capena uia Latina. Mentia tribus i quodā caſtro ſic appellantur: Viſentina tribus ab Vi-
 ſente flumio dicta, qui apud Terracina habet. Popinia tribus, ab agro Popinio prope
 Tyber. Popilia tribus, i Popilio traxit originem. Romulia tribus dicta, q̄ ex eo agro el-
 ſebant quæ Romulus exerat ex Vehientibus. Scapeta tribus i nomine urbis Scapinæ
 appellat. Sabatina i lacu Sabate dicta. Tormentina tribus i campo Tormentis appella-
 ta. Vt reliquæ ſit ſepet tantū & decet fuiſſe quibus nomen Romulus impoſuerit conſtat,
 multiter ſcilicet Sabianarū: cuius regionis primariū fuit oppidū Cures, i quibus origi-
 num Pōpilius duxit. Vnde Virgilius: Curibusq; Sabinis. Forſitanq; hæc nomina Sed-
 latina, Armentis, Poncia, Publia, Mathia, Scatia, Anienſis, Terentina, Sergia, Quirina,
 Trinitica, Voltrina, Vrientina, Fabiana, Scapetifus, Voltinea, Narniſſa. Scribit autē Li-
 uitius libro octo geſſimo aucta tam ciuitate libertinos in trigintaſimam quintam tribū fuiſſe
 diſtributos. M. Cicerō prima oratione in legem Rulli agrariam reſpōdit i Romulā ut
 bu ſe inſtitutum eſſe factū: nam uſq; ad Armenſem nomen habere properat. Et oratione
 pro Plancio. nō enim tribū Terentinā Triniticam credo, ac Volminā: quid Plancio
 Lemonia, cum Viſentina, quid cā Crustumina: teſtis de Volitina. Hæc autē i Cicerone
 attulimus ut neceſſariū fuiſſe doceamus, tribus nomina hoc noſtro dicendi regiōe u-
 biſa inſito oſtendi: quod multoties ipſa occurrent: quanq̄ id etiam diſtincte ſciū opor-
 tuit: cum inſiā demonſtraturi ſumus, utriusq; ex omni imperio ſue urbes tota fue-
 rint ſue ſinguli præſtites utri in ciues Romanos aſſeti ſunt, oportuiſſe in dictari tribus
 aliquas conſcriptos addiſtorū eſſe, de quibus tam in ciuiſibus, q̄ in militibus. quibusq;
 rebꝯ eorum ratio ſumī poſſet: erantq; libet trigintaquinque, in quibus tam multa ſcribe-
 bant hominū milia apud cenſores: adeo ingentes & forma magni, ut elephanſi i be-
 ſtæ ſimilitudine dicerent, q̄ ſi liberos ſingulo liſtro, ob mutationes hominū morientibꝯ
 ſuſſectorum, aut aliter additorum, oportuit innoſcere: quanq̄ & ſimiles libros elephan-
 tinos, Senatus conſulta apud eoſdem cenſores habuiſſe patebit. Curiarum ſue tribuum
 nominibus expoſitis de cenſu claſſibusq; ſimul dicendum eſt: quas pro noſtra inſentia
 ne imprimis neceſſarias Lutatius eleganter ſed noſtro iudicio obſcure deſcribit. De Ser-
 uio enim Tullio dicit. Cenſum tranſiit, rem ſaluberrimā tanto ſuaro imperio, ex qui-
 pacis belliſq; munera non uirum ut ante, ſed pro habitu pecuniarū fierent. Et quidē ſa-
 luberrimā eſſe hanc inſtitutionē aſtate noſtra uidemus, apud Veneros, Genuenſes, &
 Florentinos: quas ſolas in toto orbe ciuitates tam ſequi conſtat. Itaq; Seruius rex ut con-
 ſum declararet, claſſes prius diſtinxit numero quinque, quas priusq; ipſius Luitꝯ uerbiſa
 ſeramus, de pecunie ſingularū ſumma, ad quam referebantur fortaliſ nō impendentes
 aliqua diſſeremus. Qui centum milium aeris, inquit Lutatius, aut maiorē cenſum haberet:
 hoc exponentes dicimus: ut per ea tempora nondum fuiſſe ſignificet: Lutatius enim in pe-
 ni belli Pontici deſcriptione dicit. Poſt claſſem nauale i Fuluiō conſole ſcripta Romę
 ſtatis ducentas naues fuiſſe reſectas, quo tempore nomiſ primū argentei ſunt culi, &
 numus

A numerus decima pars denarii aurei fuerit: à qua temporum supputatione Plinius parum
differre videtur, qui argentum dicit signatum fuisse anno urbis quinto octogesimo quin-
gesimo Q. Fabio Celsere, anno quinto ante bellum primum Punicum placuisse denarium
pro decem libris auri. Hanc nos difficillimam numerorum siue poderum ututissimam
cōsuetudinem ad nostri temporis collationem inuicem hoc loco tractamus, quā infra suo
loco tractare cōstitimus: sed quāvis ad presentē facit classium census & tributarii di-
stinctionem, dicimus denarios semper aureos appellatos pōdere nostris fuisse simili-
mos, quibus magna ex parte orbis pene totus nūc utitur. Quādoquidē Venetus, Florē-
ntinus, Senensis, Lucensis, Mediolanensis, Ferrasiensis, Mantuanus: & extra Italiam Germani-
cus, Hungaricus, Polonicus: ex Gallia quoque & Hispania maior pars, necnō apud Bar-
baros reges & nationes cū denarii auri, quos ducatos siue florenos vulgō appellat, ita
Romani sine similes, ut apud Romanos pont maximus, caput orbis Christiani habuit,
utrum obnoxiis ducatis cameræ appellationē. Si itaq; Seruij regis temporibus, censu
militari, primam constituebāt classē, decem libra ipsius auri denario attributē au-
reus, cumulari supputariq; debebant, ut decē milia ducati nostri temporis, diuitie siue
in quibus possessor, sub classis primæ titulo, inter urbis primarios numeraret. Ad Li-
uium iam redeundū est, qui censū milium auri, aut maiore censum haberent, primæ clas-
si erant. Intra centum & septuaginta quinq; milia census secundæ classis. Tertia classis, à
septuaginta quinq; ad quinquaginta milia cēsus. In quarta classe, à quinquaginta ad ut-
rimque milia auri census. Quinta classis, inferiorem superiori censum habebat. Sed
Luius prædicti quinq; classibus, ceteras & arma attribuit, de quibus in parte rei mili-
tari cum discimus maxime nihil ultra nūc scribendū duximus. Ad ceterosq; redimus: quo-
rum primi fuerunt Papianus & Sēpronius, Marco Gegano Macrino: & Quinto Capiti-
nino cōstitutus erat, ut censum prædictū ex instituto Tulli regis rite haberēt: à qua
recom laude executionis data, censuum nomen eis est inditū: cōstitutumq; ut si magi-
stratu posset quinquēnsio retineri, de quorū magistratus officio, Cicero Legi secundæ,
Censores populi sobolis familias pecuniarū censento, urbis templa, vias, aquas, araria,
ut singula tætor, populūq; partes in tribus distribuunt, & pecunias in ciuitatis ordines
pūnt. Equitū peditūq; prolem distribuunt, Coelibes esse prohibēt. Mores po-
puli ingunt, probū in senatu ne relinquūt. Bini sunt: magistratū quinquēnsi habe-
nt. Reliqui magistratus annui sunt, eaq; potestas semper esto. Ordo vitio careto, ceteri
senatū ehorut vitio careat ordo, & in censore quærat interpretē. Vatro Agricultu-
ri ordo. Censor dictus ad cuius censionē, id est arbitriū populus censeretur. Pōpulus
De origine iuris: Censores cōstituti sunt, cum sensus iam maiori tempore agēdis esset,
Censures nō sufficerēt. Plutarchus in Pauli Æmiliū vita. Censura maxime omnium magi-
stratū reuerētia est, plurimūq; potestatis: tū in alijs rebus, tum maxime ad morū emē-
dationē. Nam cō senatu remouere potest, equitibus aufert equos: notare infamia: cēsum
agrarū condere. & idem in Problematis. Altero ex Censoribus mortuo, alterū se
magistratu abdicare oportebat. Mortuo em Latio Deuso, collega eius Scario magi-
stratu se abdicare minime volebat: donec Tribuni ple. iussu in carcerē ductus est. Alco:
mā Pedanus actione in Verrē prima. Censores quinq; annis creati solebant. Hi
primi licet notabatur q; Senator esset, cōceret senatūq; eques Romanus equū pu-
blici pōderetq; plebei nō in tabulas referret, & esset ararius, ac per hoc nō esset in albo
ararum suarū, sed adhuc nō esset ciuis: tamen modo ut pro capite suo, tribuni nomine ara-
ri haberet. Et Aulus Gellius De noctibus Atticis, notas cēsores nōnullas sic colligit. Si
quis quāvis passus fuerit fordescere. Si q; equū habuit graciliorē, aut parū nitidū. Si quis
in pectus nūc esset loco. Eumq; qui in auditorio Censorū sonare nimis oscitasset, nō
tū censura correctū fuisse. Eumq; etiā, qui cum esset obeso uenire pæpinguis, & equum
miserum illigulissimū, causam interrogatus: uenire suū respondit & corpus à seipso,
egat à Stato seruo suo dicitur multa grauē inditū equū amilisse. Scribit Luitius x. l. i. i.
Favium Censore mouisse Senatū P. Cornelium Rullianum Consulārē, q; in decem pon-
dus auri fuisse haberet. Sed maiora ac meliora licet longiuscula, de Censaribus nō dixi-
mus postponenda, ex quibus maxime sapiētissimi Romanorū forma regimīnis, de qua
quæritur fuit. Luitius x. l. i. i. Cēsores uacui ab operū locidori cura, propter inopiam

ararj, ad mores hominū regendos animū aduertēti, castigandaq; uita, quæ uelut diu-
tina morbis ægra corpora ex sese gignit, nata bello erant. Primi eos notandū, qui post
Cannensem pugna temp. deseruissē, Italiq; excessisse uelle dicebātur. Princeps eorum
M. Cæcilius Metellus, qui Q. Scipio cum Iulio erat Iulio deinde eo, ceterisq; uisū non
causam dicere, cum purgari nequissent, pronuntiauerūt uerba orationemq; eos habu-
isse aduersus temp. quo consuetudo deservēde Italig causa fieret. Secundum eos citatū
cassidi exsoluēdi iussu adī interpretes, qui captiuorū ex iunior regreſsi clam in ca-
stra Annibalis soluti, qđ iurauerāt, implēssē rebū. His superioribūq; illis equi adēpti,
qui publici equi habebāt, tribuq; modi ararj omnes facti, neq; senatu modō, aut equi-
tū ordine regendo cura se Censorū tenuit nomina omnū ex iunior tabulis excep-
erunt, qui quadecimio nō militassent, quibus neq; uacatio nulla militig, neq; moribus ca-
sa fuisset. Ea supra duo milia hominū in ararios relata, tribuq; omnes modi, addimūq;
censoria notæ inſe Senatū cōstitutū, ut ei omnes, quos cēsores notaſſent, pedibus me-
terent minirenturq; in ſicſti ad Cēnſurā exercitus reliquit. Et libro x x v i. L. Iulius
M. Lilius Salinator erat multis annis ante ex consulatu populi iudicio damnatus: qui
ignominia adeo exēcūlatur, ut iura migraret, & per multos annos & urbe & omni con-
tineret hominem. Octauo post damnationē anno M. Claudius Marcellus & M. Vale-
rius Leuinus Cōſules reduxerūt eum in urbem: sed erat ueste capilloq; & barba promiſ-
ſa. L. Veturius & P. Licinius Cēsores eum tondērē & equalorē deponere, & in ſenatum
uenire, ſungūq; alijs publicis muneribus coegerūt. ſed tum quodq; aut uerbo aſſentiebāt,
aut pedibus in ſententiā ibat. Item Lilius x x i x. Cēsores interm Roma M. Lilius &
C. Claudius ſenatū recitauerunt: princeps eorum delectus M. Fabius Maximus notaſ-
ſet, neimo tamē qui ſella curuli ſediſſet. Equum deinde cenſor acceptū eſt, & am-
bo ſortē Cenſores equum publicum habebāt: cum ad tribum Pollium ueniſſet eſt, in qua
M. Lilius nomē erat, & p̄cepō eſſet citare ipſum Cenſorē: citā inquit Nero M. Liliū
& ſiue ex reſidua ſimilitate, ſiue inſp̄ctū ſaſtante ſeuertatis inſultatus, M. Liliū quia
publico iudicio eſſet damnatus, equum uendere iuſſit: item M. Lilius cum ad tribum
Namiſem & nomen collegi uenit eſt uendere equum C. Claudium iuſſit, duarum
terrarū cauſa, inſus quod ſalutem aduerſus ſe reſumōndū dixiſſet: alterius quod nō ſin-
cera fide ſecum in gratiam rediſſet: neq; ibi ſordam certamen iniquandi tam am alie-
rius nō ſine damno ſua ſaſtū eſt. Exiitū cenſuræ cum in leges iurallē C. Claudius, & in
gratiā rediſſet, inter nomina eorū quos ararios relinquebat, dedit collegi nomē. Dein
de M. Lilius in arariū ueniſ, & p̄ter Meniam tribum, quæ ſe neq; condēnallē, neq;
eodēnatum, aut conſulem, aut cenſorem ſeculſet populum omnē inginz aquator uir-
tū ararios reliquit, quod & inno centem eodēnallēnt, & eodēnatum Conſulem
Cenſoremq; ſeculſent, neq; inſiciari poſſent, aut iudicio ſemel, aut comitio bis ſe pecca-
tum eſſe. Duos prædictis cōtrarios moribus cenſores Lilius x x x i. ſic ſcribit. Creant
cenſores P. Cornelius Scipio Africanus C. Ælius Patrus in magna inter ſe concordia
& ſenatum ſine ſilicuius nota regebant, & portoria ueſtigalium Capuz Puteoliſq; item
caſtrum Vulturum, quo in loco oppidum eſt, ad ſtrumētiū locarūt, colonosq; eo ne-
centoris enim numerus i ſenatu finitus erat, & ſub haſtis Capuz agrum uenſiderūt, &
inſi x x x v i. Lilius, Cenſuram multi & clari uiri peſierunt. M. Porcius Cato, M. An-
tilius Glabrio, qui Antiochi ad Thermopylas Ætolosq; deuicerat, in hunc maxime, q̄
multa Conſul ſecerat, quibus magis partem hominū obligaras, fauos populi ſe inclu-
nabat. Publius Sempromius Gracchus, & C. Sempromius Rutilius diē eidem dixerunt,
quod pecunia regia prædæ aliquotum capte in Antiochi caſtris, neq; in triumpho
tuliſſet, neq; in ararium detuliſſet, uaria teſtimonia legatorum tribunorūq; militarium
erant. M. Cato ante alios teſtes aſpiciebat, cuius autoritatē perpetuo amore uiræ pari-
toga candida cleuebat. In teſtis que uſa aurē atq; argēta, capis caſtris inter illam
regiam prædam uidiſſet, ea ſe in triumpho negabat uidiſſet. Cenſores T. Quintius Flami-
nius M. Claudius Marcellus creati, Lilius etiam primo quadregelimo. Cenſores M.
Porcius, & L. Valerius Senatū legerunt, ſeptem mouerunt Senatū, unum inſignem
L. Quintium Flaminium Conſularem: quod lecorum porcum, aut ſecretum mulierē ha-
buēnt: quorum alterius ſuſſione hominem Placentinū ſecuri percuſſiſſet. & cenſo ſe-
regelimo

- A**rgellino Licio: L. Domitius Metellus, Cn. Domitius Enobarbus Cōfores duo & tri-
piti senatus moderati, & libro duodecesimo. Cn. Lentulus & L. Gellius Cōfores aspe-
ram censurā egerunt, quatuor & sexaginta senatus amotis. Notam uero censurā exter-
minio ciuibus non fuisse. Cicero in oratione pro A. Cluentio sic ostēdit. C. Iheram cum
a L. Metello & Cn. Domitio cōforibus ex senatu eiectus esset, cōforē postea ipsum esse
factum, & cuius mores a censoribus erant reprobati, hunc postea & populi Romani, &
eorum qui in ipsam animā doctissimi moribus praefuisse. De modestia uero & grauitate,
quis petendo censurā sentiri oportuerit. Plutarchus in Pauli Aemilij uita sic habet. cū
Appianus Claudius & Scipio pater genitus Aemilio Paulo censurā peteret, Appius nobi-
lissimi mīrator, Scipio populi fauores adhibuit. Descendētem igitur in forū stipatum
hominibus ingemerosi quidē & feruilibus, ac maxime turbulētis popularibusq., q. am-
bendo & clamando cum illa uolentes exquebatur, ut cōspexit Appius magna uoce, d.
Veni quae Aemilij nomine etiam apud inferos, si quis illi nostrarum rerum sensus esset
indignaretur, filium tuum latus confor, & Lacinus declamator ad censurā perducit.
Non etiam fuisse impunitam nimiam censorum seueritatē ex Valerio habetur. C. Grae-
chus, Q. Claudius ob nimis seuerā gestam censurā ad populū die dictā a tribuno plebis
perducti sunt; Claudium primae classis centuriā condemnabāt; Graechus absolutus al-
tante dicit, se parem cum illo subiturū conditionē, cum quo omnia cōcorditer gesse-
rit. Post censorū magistratus descriptionē ab eo dependēs Lustrum est edocēdū, quod
ambū quid significet, & unde habuerit originem Lustrum in secundo sic ostēdit. Omnes
omnium & equites in capum Martiū cōuocati: Sue, Oue, Tauro celsa immolarunt; quod
Lustrum est dictū, siquē a sacrificio illo census obtinuit nomē Lustrum. quia uero cōfor ipse
sue Lustrum singulis habebat cōforū magistratus quinq. annis, maluit cōforūdo Lustrum
appellationē annorū quinq. spatio quinq. appellari: Lustrum plurima Lustrum descriptio
per cōforū habita, quē non duximus peculiariter referenda sed unā in ipsa attente cō-
siderandū. Ingēs eorum & notabile incrementū intra trecentos, & successiue manus in-
tra quadringēos & quingēos annos factum esse: quādoquidē centuriā omnes classis
a Senio Tulo rege institutā triginta supra ducentas fuerint, & alij equitū ex primori-
bus duodecim, uiros ad summū quingēos & tria ac uiginti milia in se habētes: cū anno
abinde sex quadringēario, Tuo Quintio Flaminio M. Claudio Marcello cōforibus,
darent & quingēaria octo milia, octo q. trecenta hominū capita Lustrum cōdito sine
iustis. Futurum horum censorum, sicut & Senij regis temporibus, iuniores a decimo
spatio in quatuor quadragēsimū aetatis annum, qui militatē censū, cum alij supra eam
piam uobis custodie fuisse clari, pro senioribus numeraretur. Qui tamē omnes utriusq.
curia exoteras redigebatur, ex quibus iudicia comitiūq. haberetur. & pariter factum
fuit, quādo ciuitas in diplomā triplūmue acta est, suo loco docēbimus, ut mirā fuisse
cōforū, quā tanti populi uota creandis consilibus, alijs uē magistratibus, & a cun-
ctis singulariter data, & paucarum horarū spatio declarata sunt. Lustrum & ceteris quā-
tum expedit ostēdit ad maiora sensim uenire possumus, si prius satis ostēdere scierit-
ur. **D**iu oportuit eos qui pro ciuibus haberi ac muneribus publicis fungi uellet, in aliqua
tribum cōfor esse, cuius quidē census ratione multi a muneribus excludētur, quos
nō fuit esse uni tribui ascriptos esse, si paupertate premente, aut iudicio excludere pro
uirijs habentibus. Ea enim uerbi ipsius sepe tacti superius ubi erat qui aut nullū, aut
quāte classis uiginti quinq. milium aeris minorem haberet cōforū: aut qui iudicio in id
classis esset aeris redditus a reipub. corpore, & a ciuitate ipsa omnino alienus esset.
Hinc de halijs & prouinciarum orbis Romani ciuibus Romanis: qui ciuitatē modō di-
gnitatem q. adpūcerentur ac retinerēt alius repetendum est. Italicū quantū ad nostram
hanc uenit intentionē, diuisio multiplex faciēda est: cum pars ipsius urbi proxima, &
in qua uis ipsa est, Latū appellatā: certo modo ius Romanū ciuitatis adepta sit, quo a-
lijs uis aliquādo sunt donata: & alij in ipsa Italia urbes, & oppida colonie fuerint
alijs sunt municipia, nōnullē ciuitates libere, nōnullē stipēdiarie, quousq. eō peruen-
tum ē in Romani ciuis ipsam inhabitātis urbem, & Italici cuiusq. imparitas, a sola ur-
be differret. Sed prius de colonijs dicendū est: quā deducendā causā & mili-
tū Cicero in oratione in legem Agrariā Rulli prima sic ostēdit. & operis cōditi di-
Blondus. f. 2. Igentiam

Nota censoria

De priuata
Censura.

Lustrum.

Centuria.

Aetatis.

Latium.

Coloniae. Igentiam maiorem recedant, qui colonias sic in locis idoneis contra suspicionem periculi collocarunt, ut esse non oppida Italiae, sed propugnacula imperii viderentur. Quamvis ratione nos adducit prius de coloniis tractare coeperimus, quia de municipiis nos Latij fuit, Aulus Gellius edocet coloniarum aliam fuisse docent, quam municipiorum Romanis necessitudinem. Ex civitate enim propagabantur colonie, & iura habebant infinita; populi Romani, ut essent quasi effigies populi Romani. Et quia qui ex urbe in colonias deducebantur, censum simul cum re familiaris transire cogebantur, quo in tribunorum collatione urbs Roma caruissent eorum erat, ut omnes coloniarum pensionem pro qualitate darent, quae tamen levissima erat. Hinc est quod Plotarchus in Graecorum vita scribit, Lucium Drusum Tribunum plebis duodecim decrevisse colonias, & ita multa hominum

**Coloniae solent
dare colonis
rum.**

in singulis quas sine pensione contra ac cōsueverat esse voluit. Verus illud quod coloniarum deducendarum fuisse originem Livius ostendit, qui priorem coloniam a Lavinia dicitur iuxta Regem, Albam longam habitatoribus Trojanis fuisse deductam. Postea Tullia Hostium regem Fidenas, & de gentis Tarquinium regem deduxisse. dehinc Velitras & Norbā in Pontino ex primis fuisse coloniis. Operosum verò ac omnino superfluum foret colonias referre singulas, quae in Italia a nobis dilustratae, pro magna parte ostense sunt. Fuisse tamen a Lavinia ad Caesarem Augustum quatuor supra octuaginta deductas numeramus, nec alias postea additas opinamur, quarum deducendarum ratio pauperum diceretur, quod aliquae ex Romanis civibus Roma sumptibus aliquae partem Romanis universis, partim ex Latinis nominis civibus Romanis, nonnullae ex solis Latinis deduci debant, aliquae milites simul & equites, aliquae uti soli solos habuerint. Placens enim scribit Alconius Pedianus equites solos sex milia, Latinos tamen non Romanos fuisse deductos. causam deducendi fuisse, ut opponeretur Gallia, ex tum loca, quae circumstantibus obiectibus. Aliqua etiam loca pro coloniis habita fuisse videmus, in quod manentibus coloniis veteribus, novae ex urbe coloni fuisse deductae. Accipiebant verò coloni cum deducerentur pro varia temporum reip. conditione iura quae praemia, quibus duo, quidam quatuor, sex ac septem iugera agri assignabatur. Iugum quod collat fuisse, & nunc etiam haberi; quantum veteres diet labore duo boves arare possent. Sed postea rebus auxilia ampliora coloniis dari sunt praedia, quidam videmus Lucium Valerium Tapponeum, Lucium Valerium Flaccum, Marcus Annius Serratus Triumviro, milibus hominum tribus, quod Bononiensi coloni fuisse deducti dedisse, equi septuaginta, ceteris Lager est captus foras de Gallia, quod Hetruscorum inter expulerat. Et alia idem deducendae coloniis ratione fuisse videmus, quia non credimus in quatuor octuaginta numerum fuisse comprehensas, cum iura Latij urbibus vel oppidis concederetur. Sicut Alconium Pedianum dicere videmus factum esse a Pōpeio Sabone G. Magni Pōpeii patre; qui Transpadanae colonias deduxit iure Latij permisso, ut sine ieremini suffragij iure civitate adipsam Romanam. In enim erat honor, quo solo ea tunc loca ornabatur, cum tamē aliq. accideret utilitates, posse scilicet eiusmodi colonos reip. militare & Romanorum civium hanc ditates, testamento accipere. Vnde Cicero pro Caelina. Iuber eodē iure esse, quo fuerunt Ariminenses; quos quia ignorat duodecim coloniarum fuisse, & a civibus Romanis hereditates exspectare potuissent. Quamvis vero prius, ut diximus, colonias deductas, quam civitate Romana multis donari, & municipia collata sit exceptum tamen deductas colonias impossibile fuisse, nisi illa hominum exuberantia, quae colonos suadebat emittendos ab acceptis in civitatem alienigenis provenisset. Quia enim in urbe Roma multos ex veteribus novisq. incolis paupertate premi, adeo ut ceteri solido non sufficerent intellectu erat, Triumviri deductas colonias a senatu erebantur, quod locis primum consideratis, in quibus reip. expedit propugnaculum constitui notum, edicta proponebant, danda esse nomina ab illis, qui in novam coloniam deduci vellet; proponeretur, quandoque loca (sicut super diximus) Romanis veteribus incolis, quodque novis, quandoque utriusque simul. Sic quod urbs pauperibus exonerabatur, & rei familiaris pondere graui, ad novam quibus indigeret divitiis gratis datas, ea familia accedebat nullum enim deductam fuisse constat, qui non uxorem & filios secum traheret; quoniam enim agri daret mentionem tantummodo factam esse videmus, domos tamen in loco locatas, aut ipsa facie construendis locum & adimenta a Triumviris accipiebant; qui tanta adit, quousque parvam ibi temp. ad magnam Romanam similitudinem legibus & moribus

**Coloniae
praemia
dantur.**

in quibus reip. expedit propugnaculum constitui notum, edicta proponebant, danda esse nomina ab illis, qui in novam coloniam deduci vellet; proponeretur, quandoque loca (sicut super diximus) Romanis veteribus incolis, quodque novis, quandoque utriusque simul. Sic quod urbs pauperibus exonerabatur, & rei familiaris pondere graui, ad novam quibus indigeret divitiis gratis datas, ea familia accedebat nullum enim deductam fuisse constat, qui non uxorem & filios secum traheret; quoniam enim agri daret mentionem tantummodo factam esse videmus, domos tamen in loco locatas, aut ipsa facie construendis locum & adimenta a Triumviris accipiebant; qui tanta adit, quousque parvam ibi temp. ad magnam Romanam similitudinem legibus & moribus

- A** hoc eisdem videbāt constitutam. & procedente per Imperatorum tempora resp. & im-
perij amplitudine factū videntur, ut turmæ & cohortes, ac legiones quandoq; integra,
nō quidem editio ex urbe Roma deduceretur, sed ipsi in prouincijs, in quibus milita-
bant, principibus colonijs acciperent. Sed ad modos nobis redeundū est, quibus popu-
lus in ciuitatem Romanā accepti sunt, qui multiplices utriq; fuerunt, a Lulio mutuum
est sumendū, quo non solum qui populi & quando, sed quo etiam iure accepti sunt, la-
cuna intelligere, primos enim posuit Tusculanos, qui pacem a senatu & ciuitatem im-
petauerunt. Vnde Cicero in oratione pro Cornelio Balbo, cum hāc de Tusculanis cōsi-
mit opinionem, tum uetustiora huius Romanorū mota fundauit imperium, & populi Romā-
ni auxit, quod princeps ille creator huius urbis Romulus, foedere Sabino docuit,
nō tollibus recipiendis augeri hanc ciuitatem oportere, cuius autoritate & exemplo,
namque est intermissa a maioribus nostris largitio & communicatio ciuitatis. Itaq; ex
- I**llo multi & Tusculani Lauinij, & ex ceteris gentibus gentes uniuersæ, in ciuitatē
sunt receptæ: ut Sabinorū, Volscorum, Hernicorū Lulius octauo Lanuuius ciuitas da-
ta Anagnin, Nomentin, & Pedani eodē iure quo Lanuuius in ciuitatē accepit. Itaq; ex
tribus Fūdanis, Formianis, ciuitas sine suffragio data. Acerantis ciuitas data sine suf-
fragio. Quod uero superius & alibi a Lulio & alijs dicit, aliquos in ciuitatē esse receptos,
id significat tales populos cū suffragio ciues fuisse Romanos: Nā Cicero pro Cornelio
Balbo Q. M. Scauola pont legē tulit de regedis in suas ciuitates focis, cum summa cu-
pitate ciuitatis Romę Italici populi tenerent, & ob id magna pars eorū p. ciuius Ro-
mani se gereret, uerū ea lege ita alienati animi sunt principū Italicorū, ut ea uel maxima
tuta bello Italici, qd post crucientū exortū est, fuerit. de quo qdē bello Cicero in Philippi-
carum uindicatio. Non enim ut desperent nobis focis ciuitatem, sed ut in eam recipere
ut unatū. & alio loco eiusdem orationis pro Cornelio idē Cicero. Acerbillima lege
Senatus principes uiri grauissimi, & sapientissimi ciues hāc Latinis, id est foederatis uitam
in ciuitatem populi sui patere passi sunt. Lulius octauo: Lucani atq; Appuli in fidem
uerunt, qui foedere in ciuitatē accepti sunt. Quid autem foedus esset cuiusq; monēt
- C** Lulius duo de uigesimo libro sic ostendit: Mos erat uetustus Romanis cum quibus nec
in idere, nec equis legibus iungerent amicitia, nō prius imperio in eos pacato ut, quam
omnia diuina humanaq; de discent, obfides acceptæ, arma adempta, prelijs urbibus im-
pulsæ essent. Qui uero sine suffragio ciuitatem habere deberet, qd Linius sine suffragio
duci sperit dicit, sicut supra Acerantis & Campanis equitibus: Fundanis, Formianisq;
quibus tamen Latinis duo de quadragesimo libro suffragij rationem reddidit ostēdit. De
Formianis, Fūdanis & Arpinatibus G. Vallerius Tappo tribunus plebis promulgauit
ut is suffragij latio (nā ante sine suffragio habuerant ciuitatē) esset. Ad prædictorumq;
summam consistare uidemus, eos ex Latinis aut propinquis urbi locis, qui in ciuitatē ac-
cepit ut ipsi donati fuisse dicuntur, habiles fuisse redditos, qui suffragij in comitijs ser-
uati, milita in defectibus ascribi, & Romanorū ciuium legata hereditateq; testamēto ac-
cipere possent. & cum legibus proprijs institutisq; maiorū ueteribus nō Romanis domi-
uarent a censu Romano liberati: pensionem siue stipendium Romano populo quot
annos persoluebat. Eisdemq; concessionibus siue (ut appellant) muneribus participa-
bant populi alij, quibus Latij ius erat datū. Coloni autē Romani, eo uno ab illis differe-
bant, quod Romanis legibus & institutis uiuere cogebantur: latijq; habebāt pensiones,
principioq; obseruati est singulis in colonijs, aliquos esse præfatos uiros, qui ciuita-
te Romana donati, ius petēdi gerendiq; magistratus retinerēt. Hinc est apud Ciceronē
oratio pro Cornelio Balbo. Spolestinus Titus Macrinus unus ex his, quos Marius ciui-
tate donauit, dixit causam ex colonijs Latina in primis firma Scillustri, & infra lege Apa-
leia C. Marius tulit, ut in singulas colonias ternos ciues Romanos facere posset. eadē
uero Romanorū liberalitas, ad alios quoq; donatos ciuitate breui manauit. Nā in præ-
dicta Ciceronis oratione G. Pompeius Magni pater rebus Italico bello maximis gestis
P. Cæsium ciuem Romanū uirum bonū, Q. Iunium Rauennatem foederato ex populo
ciuitate donauit, & cohortes duas Camertium. Municipis quid a prædictis siue donatis
mune, siue hæderis siue colonijs differrent, impeditioris negotij, magis quam disti-

Tusculani pri-
us accepti in
ciuitatem.

Latini.

Coloni Romani.

Municipium.

cilia aut magnæ utilitatis fuerit describere. Aulus enim Gellius, qui post Liliū Ciceronē & Iurecōsultos scripsit, paucis uerbis quid municipes essent, diffinit. Municipia dicta quod cum omnino suis uiribus & legibus uiuerent, munera cū populo Romano habebant cōmunia, id est tanquam Romani reputabantur. Sicq; idem fuisse uident cū funderi in ciuitatem acceptis. Vnde Cicero in oratione pro Anulo Cluentio habita sit de eodicit. Equitē Romanū in municipio suo nobilē. Et Festus Pompeius sic habet. Municipi-
pes erant, qui ex alijs ciuitatibus Romā uenissent, quibus nō licebat magistratū capere, sed tantum muneri partē, ut fuerunt Cumani, Acerrani, Atellani, qui & ciues Romani erant, & legione merebant, sed dignitates nō cupiebāt. Et infra: Municipiū id genus ho-
minum dicunt, qui cum Romam uenissent, neq; ciues Romani essent: participes tamen fuerunt omnium rerum ad munus fungendū una cum Romanis ciuibz: praterquā de
suffragio ferendo, aut magistratu capiēdo licet fuerit Fundani, Formiani, Cumani, La-
uini, Tusculani, qui post aliq; annos ciues Romani esse cōsunt. Alio modo municipiū id genus hominū diffinitur, quorū ciuitas uniuersa in ciuitatē Romanā uenit, ut Aeri-
ni, Anagnini. Tercio id genus hominū diffinitur, qui ad ciuitatē Romanā ita uenerunt, uti municipia essent suæ quilibz ciuitatis, ut Tiburtes, Preneestini, Pisani, Verbinates, Nola-
ni, Bononienses, Placētini, Nepesini, Sutrinī, Lucenses. Vlpianus aut Iurecōsultus ad
municipales propriē quidē municipales appellat, muneris participes recepti in ciuita-
tē, ut munera nobiscum facerēt. Sed nunc abusuē municipes dicimus, siue cuiusq; ciuita-
tis ciues, ut puta Campanos, Puteolanos, propriē aut Iurecōsultū dixisse uidemus ab-
usuē: nam consuetudo postea obtinuit, ut municipis uerbū solam ciuis Romani differē-
tiā indicaret, cū n. omnibus in orbis Romani ciuitatibus & oppidis ciues Romani ue-
ribz in colliā indigenisq; immixti uiuerent, qui urbanā hominem ex indigenis nomi-
nare uoluisset, ut Romani equiuocationē per uerbum ciuis ciuitatē, municipē eius loci
dicebat. Munera quidē propriē appellat, de quibus supra sæpenumero diximus, & Her-
mogenianus de munere & honore, & Marianus eodē titulo in legibus perit dixerūt:
munera ad summā facientes personalia esse quædam, quæ corporibus cum labore & so-
licitudine animi, ac uigiliis darent, patrimonialisq; alia in quibus maxime sumptus po-
stularēt, & alia mixta quibus utrunq; fieret. Hinc breuiter & simul plene diffinitur Mar-
tianus, & ipse Iurecōsultus. Munus propriē dici qd necessario subimus legē, more, im-
perioꝝ eius, q; subēdi habet potestatē. Multa à nobis supra sunt dicta, dū conari sumus
ostēdere quibus modis & artibus & populus Romanus & simul Romanū creuit impe-
riū: quæ in te unica satis facere potuit Ciceronia in prædicta pro Cornelio Balbo oratio-
ne particula, ubi hæc sunt uerba. Itaq; & ciues undiq; fortissimos adieuerunt, & hominū
ignobiliū uirtutem, per sæpe nobilitatis inentia prætulerunt: cuius particula causa omni-
sis Italia rebus ad externa ueniendū est. Quæ in parte primus idem Cicero in eadē pro
Cornelio oratione occurrit. Sylla Massiliensem Ariftonē, & nouem Gaditanos ciuitate
donauit. Etenim cum ceteris premijs digni sunt, qui suo labore & periculo nostrā temp-
defendunt, cum certē dignissimi sunt, qui ciuitate ea donantur, pro qua pericula actela
subierūt. Cornelius uerō Tacitus in oratione, quā indignissimo attribuit Claudio imp-
inæpto semperq; sopito, quibus artibus Romanum creuit imperium elegantissimē sic o-
stendit. Maiores mei, quorum antiquissimus Clausus origine Sabina simul in ciuitatem
Romanam, & in familias patreiorū accitus est, hortantē uti paribus cōsilia temp. capel-
sum transferendū huc quod usq; egregiū fuerit. Neq; em̃ ignoro, Iulios Alba, Cornelia-
nos Camerino, Porcios Tusculo, & ne uetera scrutemur, Hetruria, Lucania & om̃i Italia
in senatū accito: postremo ipsam ad Alpes promotā, ut nō modō singuli uirtutem, sed to-
tæ gentes in nomē nostrum coalescerent. Tunc solida domi quies, & aduersus externa
floruit, cum Transpadani in ciuitatē recepti, cum specie deducti per orbem terræ
coloniserūt, additis puincijs quibusq; munitionibus ualidissimis, fesso imperio subuen-
tum est. Nec penitet Balbos ex Hispania, nec minus insignes Piros & Gallia Narbonēsi
transiisse. Manēt eorū posterī, nec amore in hanc partē nobis cōcedit. Quid aliud ex-
tio Lacedæmonijs ac Atheniēsi bus fuit, quā quā armis pollerēt, nisi q; uictos pro alieni-
genis arcebāt: in cōditos noster Romulus itaq; sapiētia ualuit, ut plerosq; populos eodē
die hostes, dein ciues habuerit. Aduenç in nos regnauerūt, libertinorū sēp magnitudo
mandare

Municipi.

Munus quid
sit.

A mandare non ut plerique falluntur rectè, sed priori populo facilitatum est, ac cum Senonibus pugnauimus, scilicet Volsci & Æqui nõ quã aduersam nobis aciem struxere: uel capiti à Gallis sumus, sed & Thuscis obsides dedimus, & Samniti iugum subiuiimus, attamen illi etiam bella recensitas, nullũ breuiore spacio quã aduersus Gallos cõscriptum: cõtinua inde ac fida pax. Iam montibus, aribus, affinitatibus mixti nostris aurum & opes suas inferunt potius quã separati habeat omnia Patres cõscripti, quę nunc uetustissima ceteris non nos fuisse plebei magistratus post Patricios, Latini post plebeios, ceterarum Italie genti post Latinos inuenerat, hoc quoque, & quod hodie expleta tuemur, inter exempla est. Quod ad Taciti permissiõem uidemus dixisse, Romanos ueteres illos imperij fundatores specie deductarũ per orbẽ terre coloniarũ, additis prouinciariũ quibusq; munitionibus utilissimis fessio imperio subuenisse: liber ostensis colonijs ante oculos ponere, possitq; ipsarũ coloniarum simul cum prouincijs gubernationẽ edocere: ut quod Tacitus super dictis cõtinuat, cõstare possit, nõ pernituisse maiores ex Hispania Balbos, & alios ex diuersis prouincijs peritatos uiros, in senatum eque stremitq; ordinẽ & Romanã ciuitatem fuisse ascitos, qua ratione nõnullos etiam ex præstationibus ipsi uiris prouincialibus ostendimus. Inchoandũ uerò est à prouincijs Italice continentibus, de quibus Vlpiana De uerbis significatiõne. Continentes prouincias accipere debemus, eas quę Italiae iunctę sunt, uelut Gallia & Prouinciam: Siciliamq; magis inter cõtinentes accipere nos oportet, quę modico freato ab Italia diuiditur. Quia in prouincia cum duarum tantummodo fuerint coloniarũ, eius gubernationẽ dicemus. Cicero quinta in Verrem actio est. Inter Siciliã ceterasq; prouincias in agrorũ uel ligalium ratione hoc interest, quod tantis uis inpositũ uel ligal certum quod stipendiarium dicitur, ut Hispanijs ceterisq; Ponticum quicũ uictoriae præmiũ, ac pœna bellũ, aut censoria locatio cõstituta est, ut in Asia lege Sempromia: Sicilię ciuitates sic in amicitiam fidemq; accepimus, ut eodem interessent, quod fuissent, eadem cõditione populo paterent Romano, quia sua ante passionem. Perpaucę Sicilię ciuitates sunt bello à maioribus nostris subactę. Quarũ ager centesimũ publicus populi Romani factus, tamẽ illis est redditus. Is ager à Censoribus locum foles, soderatę ciuitates duę sunt, quarum decimę uenire nõ solent, Mamertina & Taurominaria: quinq; præterea sine soderare immunes ciuitates ac liberae, præterea omnia ager Sicilię ciuitatum decumanos eque stremitq; ante imperiũ populi Romani ipsorũ Siciliensiu uoluntate, & institutis fuit. Et quarta actio in Verrem Cicero. Nos uerò expensio sumus Italico maxime bello, Siciliam nobis nõ pro penaria cella, sed pro arario illo maiorem uetere & referto fuisse, frumẽtoq; suppeditiũ maximos exercitus nostros uelint, aluit, uermatuit. Sicilia breuiter expedita ad Gallias prouinciãq; pariter Italice eminentes ornauimus. Cicero pro Cornelio Balbo scribit quędam fœdera fuisse cum multis Barbaris, præsertim ex Gallia, ne quis suorum à Romanis reciperetur in ciuẽ. Senonibus uerò C. Cæsarem dicit quosdam e senibarbis in curiam recepisse, & demum Gallum cui præfuerat Transalpinam à saltu Pyrenge Alpibusq; & monte Gebenna, fluminibusq; Rheno & Rodano. Neronemq; primum scribit idem Suetonius Alpes desancto Cudio rege, in prouincię formã redregisse. Et Cornelius Tacitus scribit Claudium Imperatorem nationes Alpium maritimarũ in sua Latij transulisse. Et Plinius ad idem Narbonensem Galliam uerius Italiam, quã prouinciã unam fuisse habitam, quę hinc appellata sit inter omnes orbis terrarum nationes ac regiones Romana prouincia. In qua Titus Lilius scribit C. Sextium Proconsulem uicta Salluuius gente, coloniam aquas Sextias condidisse, ob aquarum copiam ex calidis frigidisq; fontibus. Et Cicero in oratione pro Cornelio Balbo dicit, Syllam donasse ciuitate Aristonem Miliensem. Factum autem uidemus, ut nedum ex Gallijs ciues, qui fuerunt propemodum infiniti, sed quosdam quoque Imperatores habuerimus, quorum tamen primus fuit Antoninus Pius, quem Helius Spartianus traxisse genus scribit ex Gallia Transalpina Nemausense, autemq; suum Titum Aurelium Flauium per honores diuersos ad secundum Consulatum ex Præfectura urbis peruenisse: patrem Aurelium Fulvium fuisse Consulẽ hominem cultum & integrum. Et Constantius Cæsar Magni Constantini pater cum ex Gallijs traxisse dicatur originem, eam gloriã Gallis dabit, ut ipsum Constantini Imperatorem præstantissimũ, licet in Britannia nunc Anglia ex

Prouincie continentis.

Imperatoris externi Papi Nemausensis.

Hedens natus fuerit, eius habuisse gloriam possint. Colonias in Gallijs paucas fuisse videmus: nec sine cuiusdam utilitatis ratione. Cum enim omnis ultior Gallia a C. Celsare, qui eam subegerat, sicut ostendimus stipendiaria esset constituta, detrimentum reip. uestigalibus accessurum est usum, quicquid agri colonis in ea assignandi libertate donatum est, quod a graviore stipendio colonis habebat, & tamē postea Nerone Claudius Narbonē, & Arelatū in Galliis deduxisse colonias Suetonius scribit: Cornelius Tacitus de Agrippina praediit Neronis gentitice dicit, eam quo uim suā socijs nationibus ostentaret, in oppidum Vbiorū, in quo genita erat, ueteranorū coloniam deduxisse, cui nomē ex uocabulo ipsius inditū fuerit. Porro enim acciderat, ut gentē ipsam Rheno in Galliā transigere Ageippa in fidem accepisset, qui fuit dēti Agrippinae pater, in qua deducenda colonia scribit Tacitus, nō ut olim uniuersas legiones cū tribenis & cēturionibus, & sui cuiusq; ordinis milibz, fuisse deductas, quę cōsensum & caritatē reip. efficerēt, sed ignota in se diuersas manipulos sine rectore, sine affectibus mutuis, numerū magis q̃ colonis esse esse, quocūq; alio modo id acciderit, ea p̃ceti nominis colonia Agrippina inter ceteras Germanicę cui est ascripta, urbes florentissima, potētissima, atq; etiā ornatiissima nō habet. In Hispania ulteriore scribit Plinius nouē fuisse colonias, municipia centū, oppida Latio antiquitus donata, unde triginta, libertate sex. Sederet tria, stipēdiaria centū uiginti. In Hispania citeriori coloniarū fuerant duodecim, oppida ciuiū Romanorū tredecim, Latinorū ueterū duodeuiginti, federatū unum, stipēdiaria centū trigintaquinque: coloniarū Valētia, colonia Tarracō, Scipionū opus luere, & colonia Numantia fundiem excisa multas urbes reddiderit tributarias. At Lusitania ultima Hispaniarū pars, ad Oceanum uersig; uniuersa diuisa in cōuēntus tres, Emeritē sem, Pacē sem, Scalabitanum, tota populorū x. l. v. i. In quibus coloniarū sunt quinq; municipia ciuiū Romanorū Latij antiqui tēta, stipēdiaria triginta sex, colonia Augusta Emerita Anę flouio appolita. Sed ad extremū rep. uarijs ita citata procellis, Vespasianus Imp. uniuersa Hispania tui Latij tribuit. Viros ex Hispania p̃stantissimos Romana habuit reip. quos omnes undiq; conquirere fuerit op̃erosissimū, sed notiores nō paucos asserimus. primus omnī Hispanorū ciuitatē Romana donatus fuit Cornelius Balbus Gaditanus ciuis: nisi forte uelimus anēdere, quod Cicero in Cornelianā oratione scribit, Syllā priorem Pōpēlo nouē Gaditanos ciuitate donasse. Cornelius autē M. C. oratione praediit G. Pōpēo ciuitate donatum asserit. In qua oratione Cicero donationis huiusce hanc rationem asserit plurimū faciendā. Ceterum cum pro sua patria pauci poli genus hominū natum rep̃erit sint, qui nullis p̃cetijs propositis uitam suam hostium telis obiecerint: pro rep. aliena, quęquā esse putatis, qui se opponat periculū, non modō nullo proposito p̃mīo, sed etiam interdīctorū: unde Tacitum sup̃a dixisse uidemus, non p̃cēnituille Romanos ex Hispania Balbos in ciuitatē asctos esse, ne dum uerō nos postea p̃cēnituille debuit, Traianū principem ex Hispania habuisse. Sed cum gratissima semper & iucundissima sit etiam mēoria, tum maximē molestissimū est interisse culpa temporū scriptas de tanto principe historias. Cuius successor Hadrianus est apud Hadriam Samnitum olim, nunc Apruū ciuitatē in Italia natus est, progenitores habuit Hispanos. Cuius item successoris Marci Antonini Pij originem Iulius Capitolinus ab Hispanis fuisse ostendit, cum paternum proauum Anium Verū pratorū uirum dicit ex Succubitano Hispania municipio factum fuisse Romanū senatorē. Et lōgē post eum Bonofius pat̃er Imp. Romanus, quod Flauius Vopiscus historicus tradit, fuit Hispanus, deinde alterū Traiano uirum p̃stantia similem, sed religione Christiana meliorem Theodosium Magnum Imp. habuimus, qui ultimus omnium fuit, sub quo Romanum Imperium floruit integrum, quandoquidem sub Archadio & Honorio filijs eius Romani Imperij ruina incepit, quā duobz & triginta libris deseuimus potius q̃ descripsimus. Senecam, Lucanū eius nepotē, & Quintilianū ex Hispania originem duxisse magis cōstat, q̃ ut nostro indigeant testimonio. Sed ad Africam transcendendum est paruo iecto a Lusitanis Beticisq; quam Hispaniarū parē uicā Barbari occupāt, diuisam. In prouincia Mauritanis quinq; fuerunt Romane colonie. Tingitana prouincia colonias habuit quatuor, in quibz una cohortis p̃cetonis a D. Claudio instituta, Numidia duas habuit colonias, Aphrica septē, oppida

Lusitania
dacia.

Cyberitā
an arbo. hō
mans donat
fuerat.

Colonia Ro
mane in Aphri
ca.

66

- Aetium Romanorum quindecim in Libya nulla fuit colonia Severum Imp. scribit Heliodorus Epitaphium ex Lepi Aphricanum fuisse, patre Romano equite, qui priusquam civitate donaretur, Graecæ & Latine erat eruditissimus. Severus Imp. optimus, rei frumentariae, quam minimam reperit, ita consuluit, ut excedens uita septem annorum canonem populi Romano reliquerit reliquos olei tantum, ut per quinquennium non urbis solum ubi esset, sed & totius Italiae, quæ oleo eget, sufficeret. Clodium etiam Albinum Imp. scribit Heliodorus Capitolinus ex familia nobili Adrumentina Aphricanum fuisse: sed paulo post ex Tugitoni Aphrica peracta urbe Aurelius Augustinus vir sanctus, & ad id doctus fuit, ut cetera superet, quæ ad terræ possimus Aphricæ ornamenta. Ilirico nunc Italiae ad Ilirum coniungo, manens est apponenda. Et si uero eam regionem quibusdam uisum est illam complecti, quod & Dalmatia appellatur, fuisse tamen nonnulli quibus placuit, quæquid hinc à Sinu Phariatico nunc Carnario Iliriae & Polg urbi contiguo, secundum mura Hadriacæ oram ad Achaziam nunc Moream, & inde Danubij siue Iliri oram ad Sarm fluvium continetur, Ilirici uocabulo fuisse comprehensum. Ut ipsa Macedonia cum Epuro & Pannonia cum Dalmatia intra Iliricum censerentur. Nos uero subiectione populorum & provinciarum à principio facta Romano populo ostendenda, sicut summum super fecimus, & Iliricum ampliore, de qua diximus, appellatur, & Greciorum simul, Germani quoque omnem amplectemur, ut ipsarum certe amplissimam provinciarum colonias, & viros praestantes in civitatem Romanam acceptos simul percurramus. Paulus Aemilius Macedonia & Ilirico receptis tributum imposuit, me diem illius quod rebus solvere consueverant, ne ob avaritiam pugnare Romani uiderentur. Et Pilius tunc Macedoniam Paulum Aemilium dilectorem, una die XXXI. civitates direptas addidit. Et Q. Flaminius consul postea omnem Graeciam liberam esse dixisse. Idemque dicit Plinius in Ilirico populos duodecim ius italicum habuisse, ceteros in curias diuisi in stipendiaris fuisse, praeter colonias quæ fuerint multæ: addidit Domitium Enobarbum antiochie Achazie libertatem dedisse. Cicero autem qui cum Q. Flaminio, & Domitio Enobarbo in repub. versatus est ad Quintum fratrem certo modo scribens, sic dicit, At Graecis quod uectigales sunt non ita acerbum uideri debet. Linius quoque temporum gesta apud Graecos & Macedoniae scribens, duodequadragesimo libro: in eodém libro pacta Aetolorum permisit consul M. Fulvius, ut pro argento in pensiones varias imperio aurum dare possent, dum pro argenteis decem, aureus unus ualeret. Gubernamur autem Macedoniae Cicero accuratè uidetur prospexisse in oratione, qui paulo ante bellum eiusde Cæsaris & Pompeij habuit De provinciis consularibus, cum enim multa dixisset de negligentia consuli illius temporis, quod uiam illam, quæ per Macedonia erat ita ad Hellepontum militaribus excursionibus Barbarorum linerent esse inuestitam, hæc uerba subiungit. Pacatam ipsam per se & quietam tenui presidio atque exigua manu, etiam sine impetro per legatos nomine ipso populi Romani tenebamus, quæ nunc consulari imperio atque exercitu ita uexata est, ut uix se possit diuturna pace recreare. & ad orationis conclusionem sic habet, qui designati erunt consules Syria Macedoniaque decerno: decernimus et praetorias, ut & praetores annuas provincias habeant. Sed postea sub Imperatori boi multæ ex praedictis regionibus cõditiones mutant. Scribit namq. Suetonius Achaziam, Lyciam Rhodum, Byzantium, Samum, libertate adempta in provinciarum formam redactas fuisse. De Germania habent ueteres scriptores pauca, quæ ad praefens populi aduersus possimus, cum enim ea provincia per Cæsaris Augusti tempora ceperit Romano imperio esse subiecta, partim in ea contigit pauca fieri stantis rei. temporum rebus gestis similia: partim quæ gerebantur scriptores nominum barbariem abhorrentes mundari libris non sunt ausi, quod Pomponium Mellam excusasse uidemus: partim quæ scripta fuerunt, ut Plinius & Sannonicus, interierunt. Cornelius Tacitus de Germanorum legibus Romanis missis, hæc habet. Intrauere Pompeij theatrum, quo magnitudinem populis uiderent, illic per ocium, neque enim ludicris ignari oblectabantur, dum cõfessum eorum, decemina ordinis, quis eques, ubi senatus percontantur, aduertere quosdam cultus curam in sedibus senatoribus: & quoniam foretrogitantes postquam audierit, earum gentium legum id honoris dandi, quæ uirtute & amicitia Romana præcellerent, nullis mortalibus unum & eundem ante Germanos esse exclamant, digrediantur, & inter patres considunt quod

In Ilirico uij.
populi ius italicum
habuisse.

quod comiter uisitatibus excepit. Viros iam qui prædictis ex provinciis Romanæ ac-
creuerunt reipub. dicamus. Flavius Vopiscus dicit Aurelium Imperatorem ex provincia Dal-
matia originem duxisse, aut oerum Sarmis in Pannonia superiore familia oblectari, uel
Dacia Ripensi, uel Moesia. Et probum Augustum pariter ex Pannonia, Sirmioensi urbe,
nobiliorem matre quam patre: Iulius uero Capitolinus Maximum Imp. ex Thracia,
Gothia & Halanti parentibus originem habuisse dicit. Firmicus Saturninus scribo, Ca-
rum Imp. Illiricis parentibus fuisse Romanum uel Mediolanensem, uel Aquileiensem.
Domitianum autem scripsisse multi, & inter eos Paulus diaconus, in Dalmatia natum
fuisse. Constantinum supra diximus patre Gallico natum fuisse in Britannia, nunc Ang-
lia. Sed hoc in loco facti sui uim ita felici sicut extimij habenda est ratio: posterum
tunc quoque de Constantino ab Amiano Marcellino eleganter scripta erat. Primusq; om-
nium ex Christianis, qui historiam attigerit, Paulus diaconus Aquileiensis de Constanti-
no sic habet. Constantius uir bonus, suos omnes uoluit diuites esse modice indotus, cum
auunculo comederat, obiit in Britannia Constantino filio successore relicto, quem ex He-
lena concubina suscepit. Hic fuit secundus Imperator Christianus post Philippum. Mi-
lites contra eum creauerunt Imperatorem Maxentium filium Maximij Heruli, qui
in Lucania morabatur, fuerunt tunc quatuor Imperatores, sed Constantinus superans
ad pontem Miluium Maxentio & Lacinio in Pannonia, solus Imperator Constantinopoli
anno a condita urbe Roma undecies centeno ex Byzantio fecit, post triginta annos
obiit Nicomedia, filijs dissidentibus, Iulianus scilicet Cesar superans Alexanos, Con-
stantino in Persis occupato, qui audiens Iulianum intra fuisse Imperium, in eum uenens a-
pod Ctesii obiit. Asia nunc reliqua nobis est, quæ sicut alibi duobus uel tribus parulis pat
amplitudine est, ita huiusmodi rerum, de quibus nunc apud nos agitur, copta eadem p-
quant. Asiæ administrationi dæon ex Romanis uiri optimi talia fecere fundamta, ut cito
maiusq; in ea populus proficeret Romanus. Quintus enim Scæuola, qui in consilium
M. Crasso collega fuit, Asiam provinciam minorem dedit, ad id foris et integre ad-
ministrare, ut senatus iuris post rom magistratibus pro norma & exempli decreto pro-
posuerit. Et Ptolemæus rex cum populum & Romanum filio reliquisset tutore, missus M.
Antiochus Lepidus pater. Maximus, patrem se potius quam tutorem gessit, sed colonias
postea multas bene per omnem Asiam habere & Romani, primusq; Pompeius primam
in Cilicia Pompeiopolim adificauit, qui & Euphratim a Michridate conditam a se uel-
letam, coloniamq; consiliuam Pompeiopolim appellauit. Idemq; in Mesopotamia He-
betam siue Metram Romani imperij terminum cõstituit. Secundus C. Cesar fuit, qui
Beras coloniam est deducta, & felix iulia appellata, & Pharus insula ad Nilu hostiu Ca-
nopeid deducta, & dicta est colonia Celsæ dictatoris. In Cappadocia Celsus Clu-
riæ fuit colonia. Archelaus qui princeps & in Armenia superiore ad Iberia de Tigran
regnis capias retraxerat barbaris nominibus insituit, a quo scripti fuisse referunt Phinias
a Cammerico Bosphoro ad Caspium mare, centum esse & quinquaginta passuum milia,
quæ excogitauerunt perfodere Nicamur Seleucus, quo in tempore a Ptolempo Cerane
fuit occisus. Vespasianus Imp. coloniam in finibus Palæstine deduxit, quæ dicta est Fla-
uia. Antartideum in Palæstina oppidum preliis postea dictum est turris Siratonis, quæ
a conditore Casare Augusta primam, post Casarea sicut & nunc dicta est, cuius mem-
nit beatus Hieronymus ecclesie doctor, alia fuerit per Asiam Romanæ colonie, qua-
rum obliuiscitur est tam in Treade Alexandria ab Alexandro Macedone prius cõdi-
ta. In Paphlagonia Sinope. Vltimamq; referuimus Acconem a Ptolempo conditam
Ægyptus rege, quam Claudius Imp. coloniam Romanorū deductam Ptolemaidis no-
mine restituit permittit: quæ urbs priorum nostrorum ætate in Christianorum pote-
state cum multis annis gloriosissima fuerit, ultimum omnium Asiæ ciuitatis a Christianis
amissa, & tam immunita, soloq; æquas sicut & manet, remansit. Vltimam autē iureci-
fulem De censibus tracta, aliam nos edocuit in Asia coloniam his uerbis. Phœnicie spem
distissima Tyricum colonia est in Syria, unde mihi origo est, nobilis in regionibus Sy-
riæ siculorum antiquissima atempore, foederis quod cum Romanis perculsit temerilli-
ma: hinc diuus Severus Imperator, ob gratiam in temp. Imperij sui Romanis ob in-
signem fidem sui Italiam dedit. Nec parua fuit omnibus concernit colonie Romano

Colonia Rom.
in Asia.

Carras rebelles in Mesopotamia receperit, ad Ctesiphonem & ipse sicut Odenatur peruenisset cum fulmine scitus intemisset fama sicut ceptum est, satis probatum esse, ne Ctesiphonem Romanam transeat imperium, præclara proculdubio fuerunt gesta, quæ Romanæ principis subigendis Asiæ & alijs orbis provincijs parantur, sed memorati dulces ac iucundæ sunt artes bonæ, quibus illis administrandis & in fide cõservandis utamur. M. Cicero in Asiam quæ minor dicta est nunc Turcia subditam pro prætoris missus, multa ad Asiaticum scribens notanda dicit, quoniam parit hic subiicientium, optantibus nostris exemplar esse propozita, qui ad provincias Romanæ ecclesiæ à Romano pōtente sententiæ cardinalium mittuntur. Nos Asia accepit mirabiliter, aduersus nossem ne in minimo quidem fuit sumptus. Scio non modo nos hominibus, aut quod de lege iusta dari solet non accipere, sed ne ligna quidem: nec præter quatuor lectos & lecti quique, multis locis nec tractum quidem, & in tabernaculo manere plerumque. Sic in provincia nos gerimus, quod ad abstinentiam atinet, ut nullus terror infirmatur in quoquam. Id fit etiam & legatorum & tribunorum & præfectorum diligentia. Nam omnes multo cõstudent gloriæ nostræ. Aditus etiam ad me nimis, provinciales nihil per cubiculum meum ante lucem inambula domi. Vni uero hæc tenus in descriptione provinciarum Asiæ omisimus ludæam, ut eius populi persecutiam duritiamque Romanis ueteribus cultus etiam idololorum sentientibus, non aliter quam nostris Christianis exolam fuisse detestabilemque ostendamus. M. Cicero in oratione pro Lucio Flaccio: cum aurum ludæorum nomine quotannis ex Italia & ex omniibus nostris provincijs Hierosolymam exportari solet, id decreto ne fieret prohibitum est, quoniam est, iudices, qui hoc ludæare non possit, exportari aurum non oportere. Cuiusmodi peritus capitis Hierosolymis uictor ex illo phano nihil attigit. In primis hoc ut in uisita sapienter in tam suspiciosa & maledicta ciuitate locum sermoni obreptatorum non reliquit. Non enim credo religionem & ludæorum & hostium impedimento præstatissimo imperatori, sed pudorem fuisse, sua cuique ciuitati religio est, nostra nobis. Transitus Hierosolymis parantibus ludæis, tamen istorum religio sacrorum à splendore huius imperij, grauitate nominis nostri, maiorumque instituta abhorrebat. Nunc uero hoc magis quod illa gens quod de imperio nostro sentiret offendere amis, quam cara dñs esset immortalibus deo, quod est uictoria, quod locata, quod seruata. Viros nobis ex Asia, uel principes, uel præstantes, qui in Romanis reipub. decus utilitatemque transferunt offendere reliquit est, qui tamē parū multi fuerit primisque tempore de cunctis Aulus Archia poeta, de quo oratione Antiocheno M. Cicero oratione pro eo habita, cum ex Sicilia cum eodē Lucullo decederet, uenit Heraclea: quæ cum esset ciuitas tranquillissima sine ac federe, alibi se in eam ciuitatem uoluit: ad summumque nihil aliud Cicero in ea oratione ostendere conatus est, quod & fecit, quam hunc Archiam ciuem fuisse Romanum. Secundumque ex Asia ciuitas & Imperatoris Roma habuit Alexandrū Severū Marmira genitrici Christiana muliere, illum Imperatoremque optimū, quem Helius Sparianus ex arena Assyriæ ostendit fuisse dicit, Aluum Trebellium Pollio magis inuicti quam affirmat ex Asia fuisse: Marci filium, qui inter triginta tyrannos numeratus est temporibus per Galienū tempora inuasiuerat, cuius fuit illa præfata argumētum de se ipso ad ignobilitatis purgationem oratio. Scio commilitones mihi obici posse artem præstinam, cuius mihi omnes estis testes: sed dicit quidam quod uult, ut ferrum semper exerceat, non utrum, non floribus, non mulierculis, non pōpulis (ut facit Galienus indignus patre suo & sui generis nobilitate) depercam, aut mihi obijciatur ferraria, dum exerceat gentes ferrum illi tractabile me suis eladibus, recognoscit Italiaque & omnis Alemantia, omnisque Germania est ceteris quæ adiacet gentibus, Romanam primum ferratam putent gentem, specialiter in nobis ferrum timere. Et Plautus Vespilicus Vespum Imp. ē Seleucta Asiaticum fuisse dicit. Qui primas ex Romanis, Sacracenos mercatores ad Indiam nauigare curauit. Multa superius huiusmodi tractatu à nobis dicta de uerbis Romæ ciuitum incrementis: quod omnibus tam licet & nobis cõstare credimus, à data non minus prudenter quam liberaliter ciuitate Latinis, & ipsam christianis urbem primo, post alijs Italice ciuitatibus & alijs deum externis prosequente, ut nunc accõmodè liceat repetere, quod supra ex Tito Lucio sumptus scripsimus, dñi nullum salubritatis genus, in quo uirtus elucesceret, Romanum creuisse imperium. Ad nostram itaque ordinem redibimus, ut ostensu superiore loco magistratibus reipub. gubernantibus,

ludæam
autem

visi præfati
qui ex Asia in
Romanam reip.
transierunt.

Ad ceterum de populi multitudinis origine proposita, cuius multitudinis cura gubernationis ipsi erant magistratibus demandata, formam edoceamus, quæ fere tam multi de populi infiniti populi cōstituentes Romanum ciues Romani ipsos diligebant Cōsules, Prætores & alios magistratus. Appellatur uero maiora comitia, deligendi magistratus prædictos summa, de qua M. Varro sic habet. Comitium quod ibi cōstant comitijs curiatis, & illi cūla. Vnde patet quod infra dicturi sumus in hoc comitijs loco nō Cōsules, Prætores, Adiles, Censores, & Tribunos, sed in cipo Martio fuisse delectos. & Aulus Gellius De noctibus Atticis locū eodēdi temporis, & actū, ipso eodē comitijs uerbo significari dicit. Loca aut ita nunc uanauit, ut post dicta iam pridē, quæ solo supereminere de architectura, & fundamētōrū lapidibus in calce concoquendis, inter sanctōrū Adriani & Laurentij mirandas basilicas, inter quæ fora magnū & Neruæ transitorij, decimo salutū esse anno inspereximus. Tempus comitiōrū habendorū id erat, quod Augustus designauit, quanquā obseruatio dā tenuit, Calendis Ianuarijs Cōsuli Prætorum & Adilū, Cēsores, & Tribunorū comitia habet. Sed de loco quod supra diximus comitijs locū causa instituto, Lilius in tertio detrigesimo sic habet. Eo anno comitijs primo uictis esse uenire proditi, & tamen postea trigesimo libro sibi sic cōtradicit. Sepe comitijs iudicia perfici tempestates prohibuerūt, quo in comitijs loco sacra per regem sacrificijs fuisse facta, Plutarchus sic in Problematis ostēdit. Regi sacrificio, qui sacris omnibus præfuit, nec magistratū gerere, nec concionē habere licet, propter nomē regis fuisse, ut solum in templis potestatis habeant, & regnū per deos sustineant. Hinc in summo quod sit in comitijs, ubi rex peregrit, statim ex loco se proripit. Actum comitijs delectare aggrediamur, qui longa & altissima sed omnia gratissima oratione indiget. Comitijs scribit Alconius Pedianus prima in Verrē actiōe, fuisse Adilitia, Prætorica, Tribunitia, & Consularia. Sed Aulus Gellius magis necessariā affert diuisionē, quæ multa & magna indiget expositione. Dicit enim cum de generibus omnium fessur suffragiū curia comitijs, cum ex censu & ætate centuriata, cum ex regionibus & locis tributa. Festus aut Pompeius, scribit, Centuriata comitijs itē curiata dicebatur, quia populus Romanus per centenas turmas diuisus est. In quo Festus & si uerum dicit, populum Romanum in centenas fuisse diuisum, errori nequaquā paruo sumentum dedisse uidet, quā uox centuriata & curiata comitijs inserat, eadem fuisse: quæ & Gellius supra, & alij non quod diuisa fuisse uoluerūt. Curia namq; comitijs erant, quæ ex censu, id est, tribubus, ably quo censu & ætatem respectu fiebant, unaquæq; tribus separatim centuriata, suffragium per ipsas centurias prout à casu acciderat segregatas ferebat, ad finemq; magistratus uota attendebant, in qua maior ipsarū tribuum pars cōuenisset. In centuriatis uero comitijs classium separatim fiebat, & primā dehinc secundam & post tertiam, quantum & quintā seorsum centuriabant, pariterq; ætati facta sepe ratione iuniores primō milia post seniores seorsum centuriabantur. Quibus omnib; centurijs in suffragia misa maior centuriarū pars preualebat. Hæc q; comitijs semper grauiora, & illa magis popularia fuerunt habita. In his namq; centuriatis senatorij ordinis & equestis uiri præstantiores in prima, & secunda classe erant, quorum iudicia & uoluntatē alie minorum centuriam dūles semper fere sequebantur. Hinc uidemus Liliū quāto dicere. Camillū q; et alios uidetur rem publicam sicut fecit posse restituere, comitijs curiatis reuocata est de cetero popularē enim hoc beneficij fuit, ad quod uniuersus populus tanta cōfueuit auidet, ut nullā grauiorē formam per classes aut ætates queri oportuerit pariter M. Cicerō in oratione de Aruspiciū responsis dicit, domū suā populum Romanū, cuius est summa potestas omnium rerum, comitijs curiatis omnium ætatum ordinūq; suffragijs, eodē tamen cūla restituisse. In Scipione etiam similiter cōtingit. De quo Lilius x. v. P. Cornelio Scipioni cui post Africano fuit cognomen petenti adilitatē, cum obdiceretur, pl. negantes rationē eius habendam esse, quod nondum ad petendum legimus attē esse: Si me inquit, omnes Quiritēs Adilē facere uolūt, tanta amorū habeo, uno enim favore ad suffragiū in tribubus discursum est, ut Tribuni repente incepto delectarent. En infra Lilius x. v. i. Cum subito P. Cornelius illius qui in Hispania ceciderat filius quantos & uiginti ferme annos natus, professus se petere in superiore unde cōspici posset loco confluat. In quem postquā omnium ora conuersa sunt clamore & fa-

Blondus.

g

uore

Comitijs

Comitijs
TempusSacræ per
suffragiū in
ComitijsDe Comitijs
trus alia

uore ominati exemplo sunt felix sanctorum imperium. Iulii deinde hinc suffragam
 nes ad unum non censurati modo sed & tribus omnes P. Scipioni imperit esse in Hispania
 fuissent. Et infra xxviii. Centuria omnes ingenti favore P. Scipionem Consulm
 dixerunt: comitia maiore quod nulla per id bellum celebrata frequentia. Sed pro maxima par
 te comitia deligendorum ordine consulti & aliorum magistratus fuerit centuriati. Vnde
 Lilius. exactis rebus duo consules comitia centuriati creati, à perfecto orbis ex
 comitantiis Seruii Tullii L. Iunius Brutus L. Tarquinius Collatinus. & infra. Brutus col
 legam sibi comitia centuriati creauit P. Valerium. Cicero autem Lucium Murenam de
 fendens amicum in petitione consularis accusant, inter alia argumenta hoc uno usus est,
 Murenam forma omnium grauiore delectum fuisse illo die, quo auspicio comitia cen
 tiati L. Murenam consulē renuntiati. Vnicuique in loco magisquā in ceteris omnibus o
 stendit Lilius, quid tributa à centuriatis comitia differētia Velerone tr. pl. lex lata,
 ut crearentur plebei magistratus tribus comitia, quod cum denegassent patres, ista
 plebs interesse consularibus comitia noluit per patres clientēque patrum Consules crea
 ti sunt P. Quinctius C. Serrullia. Itaque licet plebs non interfuerit, patres eū dixerunt. ex pri
 ma secunda, & tertia classibus centurias collocerant, declarandis consularibus necessitas.
 Tributa comitia, quae Aulus Gellius tertio diuisionis suae loco posuit, eadē fuerit, quae
 & curia sed ipse multa & quando quā nimis breuitate res attingit cogniti dignissimas,
 tria ibi posuit uocabula, quae diuersa temporibus, sed nunquam eodē simul in usu fue
 runt. si autem erunt qui contendant suam eū cuius ex ipsa uocabula dedisse distinctiones,
 respondemus nullū esse Liliū aut Ciceronis aut M. Varonis locum, in quo ea uocabu
 la simul in usu fuisse & rem ipsam apparere. Etiam uidemus Ciceronē in epist. ad Len
 tulum sic scribere. In campo certe non fuisti, cum hora secunda comitia quaestoris in
 stituta fella. Q. Maximus quae illi Consule esse dicebans posita effectus mortuo nunciato,
 fella sublatā est. Ille aut qui comitia tributa esset auspiciatus curia habuit, quae itaq
 in libris Liliū, quos habemus, gesta narrantibus à Ciceronis aetate plurimū distans, di
 cet uidemus curia comitia, Cicero ipse hae tributa uerbo proprio expressit, quando qui
 dem supra ostendimus à curia mulieribus appellatas fuisse primo tribus. Vnde curia
 primo comitia potestas fuisse tributa. Fiebant tamē aliquando Consules eū sine comitia
 per interregem, ad id à populo creati. Lilius libro tertio, Per interregē creati est puo
 catione L. Valerius M. Horatius, actaque res in Flaminio prae, qui nōe circū Flaminium.
 Et Aconius Pedianus orationē Ciceronis Miloniana exponens: sicbat interim alij ex
 alijs interreges, qui comitia consularia propter eorū candidatorum tumultus, & eorū
 dem manus amatori, habere non poterant. Pompeius sine collega factus est de qua
 re Plutarchus in Pompeii uita. Pompeius à Senatu solus Consul creatus per Sulpiciū in
 terregē, collegaeque assumendi potestas attributa, Catone omnia suadente ob temp. ut dē
 xit. Comitia quando fierent non facta certū habebat. Nam et si Calēdia Ianuaria, in pla
 rimum fiebant, in aliud tamen tempus quandoque differebantur. Macrobius scribit Calē
 dia Martij comitia suspicant. Et Plinius. Nundinis rustici uerem reuiscēbāt, & ideo co
 mitia habere nundinis non licebat, ne plebs rustica uocaretur. Et Cicero ad Quinctum
 fratrem. Comitia in mensem Septembrem reiecta sunt. Et aliquando in Tribunorum ple
 bis potestate fuit, comitia quando haberi deberēt declarare. Lilius libro vi. C. Licinius
 & L. Sextius tr. pl. uoluerunt, ne Tribunorum militarium comitia fierent, sed Consulū.
 & libro xxviii. Q. Fabius in eum quē postea comitalem habuit diem comitia edixit.
 Et infra xxv. Dictator primo comitialis die creatus Consules. Et xxv. diem com
 itia C. Caesurnio Praetore urbano petiit. Vnde uidetur Augures quē supra scribit Plin
 us quē multos dies in anno Calēdia Martij inaugurasse, quorum uno sine Praetore, si
 ne Consule, siue Tribuni plebis comitia habebant. Vnde prudenter à Fabio Maximo
 Censore institutum est, ut postquam comitia ad multorum libidinem habebantur, & si
 multum atque omnes pariter in eis poterāt, aliqua pars ciuitatis esset, quae sua grauitate
 rem ipsam moderaretur. ex omnibus enim ciuibz foris exercitio & uis frequentiam
 bos, quatuor instans tribus, quae appellauit urbanas: unde Maximi cognomē nactus
 est, quatuor enim illa aliarū temeritatem tribuum moderabantur. Vnde in petitione L.
 plis, Urbanā tribū semper plus uis fuisse habuā. Aconius Pedianus pro Milone, inter
 cet 1022

A cernis leges P. Clodij et pl. quas forte proposuerat, eam quoque qua Libertini, qui non
 pascunt in tribus tribub. suffragiū secehant, possent quoque in urbanis tribubus, quae pro
 pe in ingenuos sunt ferre: qua in petitione quid obseruati fuerit dicendū duximus. est
 uero apud multos tibi quid Cicero de hac re Quintū fratrem ammonet in hac forma.
 Valde elaborandū est tibi ut tribules, ut uicini, & clientes, ut denique liberi, possitmo etiam
 am familiam: nam ferme omnis sermo ad forensē famam à domesticis manat autorib.
 & inde exitimē magnam gloriam & dignitatem, & rerum gestarum magnitudinem ef-
 fici possit in eo, quod homines ignoti nullis suffragantibus meritis, honore afficiant. itē
 iuxta Senatores, equites Romanos, ceterorum omnium gratos homines, & gratiosos
 cōplectere, multi homines urbani industrij multi Libertini in foro gratiosi: gnamque uer
 fuer, cura ut sint cupidi, deinde habe oratores urbis, collegia omnium pagorum uicino
 stia h. principes si ad amicitiam tuam adiunxeris, per eos reliquā multitudinē facile
 uincis, postea totā Italīā fac ut in animo & memoria tibi distributam cōprehensamque
 habeas, ne quod municipium, colonia, praefectura, nec locus esse possit: nec quē in Italia
 possitariis, in quo non habeas firmamenti quod satis esse possit. Perquiras etiā, inue
 stigabis homines ex omni regione, eosque cognoscas, appetas, confirmes, cures ut in clou
 tibus suis aliquos petant, & tua causa quasi candidati sint. bene homines nosse, comi
 te appellare, aliquid ac diligenter petere, benignū ac liberale esse oportet. Vnde Cicero
 in epist. polles Octauio scribens inquit. Nos in omni munere cādidatorio fungēdo sum
 mus adhibemus diligentia: & fortasse quoniam uidetur in suffragiū multū posse Gal
 lūm Romae à iudicis foris reuocari, excurremus mēse Septembri. Et itē ad fratrem de
 petitione. Tota petitio procura ut pompa plena sit, ut illustris, ut splendida, ut popula
 ris, ut habet summā spem ac dignitatē. Sed haec tibi retinēda, ut senatus te exillimet ex
 eo quod ita uixeris defensorem autoritatis suae fore. Equites Romani boni & locuplet
 es, ex uita acta te studiosum omni ac rerum tranquillū, multitudo ex eo dūtaxat, quod
 minime in concionibus atque iudicio popularis fuisti, te à suis cōmodis alienū non fuisse
 non petitionis formandae artes & instituta Cicero multas ac difficillimas super ostēdit,
 sed postquam uentū erat ad ipsum petitionis actum, resque uarijs modis, quos infra doce
 binus, in campū actumque deducta erat, maiores praedictis in dies suboriebantur candi
 datorum petitionibus difficultates: de quibus itē Cicero pro Murena sic dicit. Quod si illa so
 lennis precatio comitorum à consularibus auspicijs cōsecrata, tantā habet in se uim &
 religionem, quantum resp. postulat. & infra: quod enim fretum quē Euripi tot motus,
 tanta, cum uarias habere putetis agitationes fluctuum, quantas perturbationes & quā
 to alius habet ratio comitorum. nihil est incertius uulgo, nihil obsecutius uolūtate ho
 minum, nihil fallacius ratione tota comitorum. Nam & tempestates aliquo certo coeli
 signo cōmouentur, saepe improuiso nulla ex certa ratione, obscura aliqua ex causa exci
 tantur: sic in hac comitorum tempestate populari, saepe intelligas quo signo commota
 sit saepe obscura est, ut casu excitata esse uideatur. Itē infra. Petitorē ego praesertim cō
 salum, magna spe, magno animo, magnis copijs, & in forum & in cāpum deduci uolot
 praesertim cum hoc iam nouo more, omnes ferē domus omnium concurrant, & ex uul
 to candidatorū coniecturam faciunt, quantum quisque animi & facultatis habere uideatur.
 Vides tunc illum tristē, demissum: iacet, diffidit, abiicit hastā, serpsit hic rumor. Magna
 alit est comitis consularibus repentina uoluntatis inclinatio, praesertim cum incubuit
 ad iterum bonū, & multis alijs adiumentis petitionis ornatus. huiusmodi etiam petitionis
 difficultates & candidatorū Cicero in oratione pro Plancio sic ostendit. Non enim comi
 tū iudicat semper populus, sed mouetur plerūque gratia, cedit precibus. Facit eos à quib
 bus maxime est amicus, denique si iudicat non delectat aliquo aut sapientia docet ad iudi
 candū, sed impetu nonnunquam & quadā etiam temeritate. non est enim consiliū in uul
 go, non ratio, non discernen. nō diligentia, semperque sapientes ex, quae populus fecisset
 ferenda, nō semper laudanda dixerūt. primū illud debes putare comitis praesertim ad i
 lūm studiū esse populi non iudicium. eblandita illa nō enucleata suffragia, eosque qui suf
 fragium ferant, quid denique ipsi debeant considerare sapius, quam quid cuiusque a rep. uide
 reur debet. Nostri itē autem qui in hac tempestate populi iactantur ac fluctibus, ferre
 uoluntate populi uoluntates, allicere alienas, retinere paruas, placare uerbosas: honores

De diffidit
 tibi peten
 tium dignitate

Propter ma-
gistratum ma-
ximam alieni-
um competi-
tum parati-
am fuisse

si magni non putamus, non seruire populo, sed eos expetimus, non desuadet supplici-
do. Sunt item dictis difficultatum sententia simillima, quae idem Cicero in epistola Ca-
tioni scribit. Habemus haec omnia, bonorum studium conciliari ex tribunatu, propter
nostram, ut spero te intelligere, causam. Vulgi & multitudinis propter magnificentiam
munerum liberalitatemque naturae inuictae & gratiosorum in suffragijs studiū, propter
eius excellentiam in eo genere uel gratia uel diligentia nostrā suffragationē si minus pos-
tem, ut probat tamen & iustam & debitam. Erat autem petentibus maximam adia-
mentum, paucitas competitorum. Vnde Cicero Attico. Lucium scito consulatum ha-
bere in animo statim petere. Duo enim soli dicuntur petui. Non solum autem libera-
citate artes in petitione sunt adhibere, de quibus tam multa superius sunt dicta, sed &
principibus etiam se gratos populo reddere aduentibus. hinc scribit de Octauio Au-
gusto Suetonius. Quoties magistratum comitijs interesset, tribus eum candidatis suis
circuebat supplicatib; more solennē ferebat & ipse suffragia in tribubus, ut unus e
populo, & magnae spei ac confidentiae fuit petito uarijs ex adiumentis prius prudentia co-
paratis. Cicero pro Murena. Nos quoque licentiam habuimus competitorum. quod si ego
quis trinos ludos & diu feceram, tamen Antonij ludis commonebar. Habuit profici-
entis delectum in Vmbria, de diti ei facultatem respici. liberalitatis, quia usque multas sibi
tribus, quae municipijs Vmbriae consueverunt, aduaxit. Et pro Plancio idem Cicero
militarem supplicandi omnibus plurimum in petitionibus magistratum ualuisse se o-
stendit. Quo quidem tempore si id Lateranēsis facere uoluisset, aut si grauitatis esse pa-
rasset iux, quod multi nobis sepe fecerunt, ut cum minus ualuisse suffragijs propter
necesse se populo, fracto animo atque humili supplicarent, non dubito quin omnis ad te
conuersura fuerit multitudo. nonquam enim nobilitas integra praesentem atque innocē-
tiam a populo Romano supplex repudiata fuit. Et contracta undique studio & diligentia mul-
titudine plurimum in petitione aduaxit. Hinc Plutarchus in Pompeij uita. Caesar in Gal-
lijs agēs ad suffragia se querebat, ut sibi aliud quinquennium decerneret.
Nunc de candidatis, quorum supra frequens est mentio, dicendum. Eos ab indumento
quod ipsam indicat uerbum appellatos constat, de eaq; re Plutarchus in Problematis
sic habet. Candidatis erat moris in tunica abigi toga esse, ne argentum sinu ferentes
ipsi alios corrumperet cives: uel quod imperio dignos non genere, non diuitijs nō glo-
ria, sed uulneribus & cicatricibus commendari oportere indicabant, quae quidem uulne-
ra, ut ab his quos ambiendo prelabant conspicerentur, sine toga ad petendum deside-
bant. Idemque Plutarchus in M. A. milij uita dicit M. A. milium uirum Cōsularem, qui in
eius singulari certamine pugna uerat, & semper hostem trucidauerat, contra Galbam in
umbra nutritum contendentem, cum cicatrices populo ostendisset, statim omnes tribu-
tium plenum ei dedidit. Vererem uero fuisse candidatorum in petitione morem, Linius
quarto libro ostendit, qui dicit a Tribuno plebis tunc latam legem, ne cui liceret album
uestimentū induere petendi causa. Et tamen infra scribit. Tribunus militum Cōsulari po-
testate creatus C. Iulio Tullo C. Serulio Hala. Cn. Cornelio Cossio autē adhibebat a pa-
tricijs cives eos scilicet tunc quoque insimulabant, quod turbis indignorum candidatorū
intermiscendo dignos, tudio sordium in quibuscum insignium populum a plebeis di-
uerterent. Ratio nane a nobis, autoritas ac tempus eam deferendi candidam uestem di-
centur. Rationemque solam fuisse constat, ut petitorios insignes magistratus ostenderet al-
ba uestis. Tempus deferendi, autoritas ostensa docebit. Nam iubentibus Tribunis mili-
tariis consulari potestate supra uidemus cādidos dignis indignos fuisse immixtos,
& pariter aliquando factū est a Dictatore aut patribus. Nam idem Linius quarto libet
Dictatore Publio Cornelio, & Hala Senilio Magistro militū, sicut priore anno per in-
dignissimos ex plebeis candidatos, omnium etiam dignorum tudio fuerat, sic tunc pri-
moribus Patrum splendore gratiaque ad petendum praeparatis omnia loca obtinuerat
quos quidem candidatos ad petendum, ut praefertur impulsos, per diē solummodo pe-
titionis sibi am decessisse uestem non dubitamus. alia autem fuit, de qua paulo post dice-
mus, petendi iure & ordine Cōsulari forma, cum quis Quaestura & Aedilitate functus,
petere ad suū liberum institueret. Huius anno uno a creatis scilicet Cōsulibus ad aliorum
creandorū comitia, uel se alba utebantur. Vnde uidemus Cicero nō pro Murena orantē
dicere,

Lex, quae
petendi
causa album in-
ducere in-
digne

Adicere, cum quum cepisset in Asia albam uestem Romam usque venientem detulisse. Lili-
u obuium prodierant de provincia decedenti, Consulatu preceps soles fieri, & cui ante
non produm reuerent. Quid habet admirationis tali viro aduenienti candidatus con-
suleri obuium fuisse multis? Caronem quoque superiorem in alba ueste dum censuram pe-
teret dixisse testimonium in Marcum Atriliu Glabionem competitorum suum Lilius
in x x x i i scribit. Quercum hacenus a nobis de comitiis, candidatis, & petitione di-
cta sunt, generalia fuerunt ad ipsam rem nunc ante oculos ponendi particulariter de-
scribamus. Qui Consulatum petebant in campum Martium candidati descendeant, de
deductis in sagittarios suos circa se habebant sicut Lilius x x x i i i habet, Potentes
petebant patricii plebeique P. Cornelius Cn. F. Scipio q ex Hispania praetoria
super recesserat magnis gestis rebus. Et L. Quinctius Flaminius q classis in Graecia praefue-
rat & Cn. Manlius Volso ibi patricii plebeique Cn. Lelius Cn. Domitius Cn. Lilius
Salinator L. Atilius, ante omnia certamen accendebant fratres candidatores, duo cla-
rissimiq; etatis imperatores maior gloria Scipionis & quo maior eo propior iusdip-
quique recentior, ut qui eo anno triumphasset, quod alter decimum iam annis assiduus
in aciebus hominum fuerat, quae res minus ueritos magnificos homines ipsa satietate fa-
cit. In Quirino noua & recentia omnia ad gratiam erant, la obtrunxit ut praefertur can-
didato quod Appianus frater ducebat, quem Cornelius Cōsule comitia ha-
bente commendabat L. Quinctius & Domitius Aenobarbus Consules facti. Adeo ne in
plebeo consule, cum pro C. Laelio interitur Africanus ualuit. Et x x i i Lilius: Claudi
uincens ex omnibus nobilibus candidatus erat, opinione omnium haud dubie destinaba-
tur. Quinctus Fabius Labeo & L. Porcius Licinius. Sed Claudius Consul sine licetibus
toto loco uolitando, clamantibus aduersariis & maiore parte senatus, meminisse eū de-
bere se prius Consulē populi Romani, q fratrem P. Claudiu esse, quin ille sedens pro tri-
bunali aut arbitrum aut comitorum tantum spectatorem se preberet: correpti tamē ab
eius studio nequius, quin magnis contentionibus Tribunoru quoque plebis, qui autē cō-
tra Consulē aut pro studio eius pugnant, comitia aliquoties turbaret; donec perui-
t Appianus, ut deiecit Fabius frater traheret. Eam petitionis animi anxietate Seneca e-
pistola c x x i i i sic deridet: Quis putas esse iocundum tribubus uocatis cum candi-
datis templis suis pendens? & alius numos promittit, alius per sequestrē agit, alius eo-
rum manus oculis contextit, quibus designatus contingendam manū negaturus est: om-
nis animi uocem precorū expectans. Durauit q aliquis ex parte petitionis magistra-
tum umbra sub principibus. Suetonius de Caesare. Comitia cum populo paruas esse,
ut ex parte cōsularis competitoribus, de cetero numero candidatorū pro parte dimidia,
quos populus uellet pronunciaret: pro parte altera quos ipse dedisset. Et edebat per li-
bellos circumtributum missos scriptū breui: Caesar dictator illi tribui, cōmendo uobis il-
lum & illum, ut aestro suffragio suam dignitatem obtineant. comitia nulla habuit prae-
ter Tribunoru & Atriliū & Plinius orator: Anxium me & inquietū habet petitiō dex-
tri Eruci, itaq; prebendo amicos, supplico, ambio, domus ita uocesque circumeo, quantū
p uel auctoritate, uel gratia ualeat precibus expetior. Locū ubi haec comitia haberentur q
prius in campū fuisse Martium, se penamero a nobis descriptū. In eo quae erant cō-
tra quae aqua tingo in urbem nunc etiam. conueniunt, ut inter columnas Antonina
eodem extraxerit, & dictam aquam ipsa fuerint. Septa ad insulas claustrarum, quae ar-
mentis in campis tribus sunt sic appellatae erantq; cōmateria & tabularia, de quibus M.
Cicero ad Atticu scribens. Efficiemus rem gloriosam. Nam in campo Martio tribus co-
munita maiora sumus & septa facturi, ea q cingemus excelsis porticu, ut mille passū
conficiatur final adtingemus hanc operi uilla publica. quod tamen nec Cicero ipse, ne-
que alii postea fecerit, bello prohibente claudi, quod breui post hanc epistolā est adbo-
tum ad ipsa septa tendere hanc. Nulla minoris ambitus loca, in quib. centuria a tota
tribus separata de agenda penus q citarentur consultabant. Et suos quique tribus habuit
Domitiorum, multitudinem in centurias diuidentes. Succenturiatoresque, quos dicit. E-
ius explende centurie causa aliquos, qui forte non adessent supplentes. Vnde cōsili-
mus centurias non singulis comitiis fieri consueuisse, sed potius cū facte essent diu per
misse: nam erat ne claps centurias, ut apparet, aliquas incisas habes, uix dimidia.

in sancta Lucia nunc ecclesia ubi Orphei templum erat, vetusta cuius ornamenta in omnia mutationibus dignoscuntur, ecclesiarum Orphei retinet cognomen tam aliis erant Centuriatores appellati, quibus esset cura dictas centurias colligere. Erant item unaquaeque in tribus Distributores, diuidendis aequaliter omnibus, quae tribus darentur, ob eandemque emolumentis praefecti, quos largitionis corruptis autem sapienter fuisse docemus iam in campo & ad septa quidam ipsasque tribus & centurias usque peruenimus, candi-

Triumvirum

ad idem in

tribus

Legis per

pontem

Prærogativa

Veteris

centuria

dum ad petitionem autem de ductoribus suffragiorum deducti videre videmus. Nam re igitur conatu diligenti formam ducimus explicandam, tenenda vero quae supra diximus, fuisse in tribubus eorum ordinum viros, patricios, equitibus & plebem, fuisse etiam classes quinque a censu plurimum differentes: de centuriis, praerogatiis fortitione & Venia, quae in ipsa tribubus fiebant, & Consules Praetoresque cum aliis magistratibus ad pontem confedis, qui in campo esset Martio ubi coelestem columnam Aeneas extare videmus, quae dicimus tenent consideranda sunt prius de Consule, Lulio

XXXI. Consul in campo Martio comitiis priusquam centurias in suffragium mitteret. Et Nonius Marcellus scribit sexagenarios per pontem non mitterendos quod suffragia non ferant, quod pro ponte fiebat. Suetoniusque de ponte apertus sic habet. De Caesare enim & coarctatis in suum morem sic inquit. Illam in campo per comitia tribus ad suffragia vocantem patribus diuersis ex ponte ut discederent, atque excerptum trucidari, coegisse. Centurias Distributores quorum id officium erat in tribubus diuidebant. Praerogati

us quid esset, verbum significat ex omnibus enim qui militarent iunioribus, & pariter ex veteranis militibus per aetatem dimissis deligebantur centuria, praerogatiis iuniorum siue veteranorum appellata: ex ipsius praerogatiis centuriis factio iterum delectu, pila selectiorum quorumcumque praestantiorum centuria dicta est tanquam ab aetate &

dignitate venerabiliorum, Veteria. Et ne fraus aut corruptela posset fieri, non cincti ad custodiam suffragiorum deputabantur, de quibus quid scribit Plinius sic habet. Decuriae plebibus nominibus desitis & Tribunorum iudicum, propter hoc non cincti vocantur ex omnibus selecti, ad custodiendam suffragiorum sata in comitiis, alius se non cinctum, alius fractum, alius tribunum appellabat. Tiberij principatu equester ordo motus, in id constitutumque ne quis non cinctus esset, nisi cinctus ingenio patre a quoque, quibus

sestertia quadringenta census fuissent a lege lulia theatrali quatuordecim ordines sedendi. Soterichus Consul, quae pro unoquoque candidato praerogatiis iuniorum prius in suffragium mitteret, quam & praeco citabat, cum acceptum esset ad Consulis ceterorum magistratum praesentiam in ponte suffragium, ea centuria in montem inde citiorum appellatum dimissa, praeco quid egisset renunciabat, citabantque post praerogatiis tribus eiusdem prima, deinde aliae classes in centurias distribuere. Erantque ibidem candidati, tribum in quibus magis viderent praerogatiarum fortitionem fieri, easque quas forte contigisset extrare, & deinde alias centurias a consule vocari. Nam plerumque accidebat eos in petitione praualere, quibus praerogatiis praesertim iuniorum fauissent. Vnde Cicero pro Murena. Et enim, si tanta illis comitiis religio est, ut adhuc super omnem

valuerit praerogatiarum. Vnde videmus Helium Spartianum, de Alexandro Severo dicere. Ipsas deinde tribus & eos qui militaribus niterentur praerogatiis purgari. Haec autem omnia facillime intelligere poterit, qui dicta Ciceronis de Lucio Pulino Philippicarum secundo, in haec verba considerabit. Ecce Dolabella comitorum dies, scriptis praerogatiis exit, renunciatur, tacet, prima classis vocatur. Renunciatur, deinde ut alicuius suffragia, tum secunda classis vocatur: quae omnia celerius sunt facta quam dixi, sed

ad rem multo copiosius faciunt, quae a Cicero in oratione pro Plancio scripta subiungimus. Nec ego nunc consilium reprehendo tuum, quod eas tribus quibus hic maxime notus erat non edideris, & infra Vocata tribus, latum suffragium, descripta, renunciata, longe plurimum valuit Plancus. At tandem una centuria praerogatiis tantum habet auctoritas, ut nemo unquam prius eam tulerit, quin renunciatus sit aut ipsa comitiis Consul, aut certe in illum annum. Et infra de Plancio sic habet: cuius in honore non unum tribus pars, sed comitia tota comitiis fuerunt praerogatiis. & ubi Cicero in praedictis non satis edocet supplebit Lulius infra scripta libro quinto: Haec inuitis patribus Publii Licinii Calpurni, praerogatiis tribunum nullum non petentes creavit, & ibi

populus

A populus nō dominus suffragia inibat. & ut quę inuē uocata erat centuria, Cōsulem hanc debet Fabium dicebat. Centurię quę supererāt Q. Fabium & P. Dentium dicere, & infel. Tumq; prerogatiua & primo uocare oēs centurię cōsulem eum dicebat. licet infelior die cum fors prerogatiuę exisset, eaq; T. Anniū. Et libro XXXIII. Latiū inter prerogatiua suffragium inij. Creatiq; in ea Cōsules Q. Fabius Maximus quārū M. Minellius tertium; eisdem Cōsules ceterę centurię sine uariatione ulā dixerunt. & li. XXXV. nostrę inuentioni in plurimis satisfaciē Latiū: Folius cum comiela. Cōs. habere prerogatiua Venari iuniorū T. Manliū Torquatiū dixit: qui ad tribunatū cōsulū uenit, peniq; ut sua pauca uerba audiret, centurię quę tulisset suffragium reuocari uideret. oculorum eū ualitudinem excusauit. post hęc cum centuria frequens succeda uellet, se nō mutare, itō Torquatus, Neq; ego uelutros mores Cōsul ferre potero, neq; uelut inpenum meum ēdite in suffragiū. Tum centuria mota auctoritate uiei pertrā Cōsule, se Venariū seniorū citaret, uelle se cum maioribus natū colloquē. enata seniorū Venariū, dātū secreto in oculi cum his colloquēdi tempus. ita cōsultatione data, senioribus diuiliū amittes suffragiū inuenit M. Marcellū, M. Valerium Cōsules dē erunt auctoritatem prerogatiuę oēs centurię secuta sunt. Reliquum est nobis hac comitiōrū parte, quā centuria aut tribus ipse aliter suffragia ferrent ostendere: Duobus em̄ modis sed diuisa temporibus id factū est fuit. Nā uocibus primō & senectū palam ab uno quq; dictis, post tabellās suffragia dari mos fuit, de qua re elegantissimā dīspatationē C. Iul. Leg. secundo cum Quinto fratre sic habet. In ea sum senectū, qua te fuisse semper fuit, nō ut fuit in suffragiū uoce melius. quā ad nō sentit omnē auctoritatē optimatū bellatū legē abulū. Iler quā populus liber nanquā desiderauit, id oppressus dominū & potētia principis flagitauit. Itaq; gratiōra iudicia de potētissimis hominibus e. itroces & tabellās quā obrem suffragiū nimia libido, in nō bonis causis eripēda fuit puenibus, nō laetia dīda populo, in qua bonis ignorantibus quid quisp; sentiat tabellā uisum occultaret suffragiū. Itaq; illi rationi neq; lator quicquā est inuenit neq; aut ex unq; bonus. Sunt em̄ quatuor leges tabellarie, quārū prima de magistratibus mandata. Ea est Gabina lata ab homine ignoto & sordido, sequuta pīdno post Cassia est: de populi iudicio. ista ab homine nobili lata L. Cassio. Carbonis est tertia de iudicandis legibus uetandis: seditiosa atq; improbi ciuī. Vno in genere relinquit uidebat, qđ ipse Cassius exciperet perduelliones. dedit hanc quoq; iudicio Caelius tabellā. Eaq; optimā nūq; esse dico, quā hic cōsul cōstituerit: quę sit in potestate optimatū. Sic em̄ recitata est hęc suffragiū optimatū quę plebi libera fuit. quę lex hanc sententiā cōstituerit: om̄ nēs leges tollerr, quę postea late sunt, quando regent om̄i ratione suffragiū: ne quis inspicat tabellā, ne roget, ne appeller, deinde hoc optimo cuiq; & grauissimo ciui cōstitū utroq; offerat. Eoq; nunc sit illud quod ā te nuperrimē dictum est, ut minas multos tabellā eodemmet qđ solebat uox, quia populo licere satis est. Hoc rerēto reliqua uoluntū amittat & gratia tradit. Itaq; ut omittā largitione corrupta suffragia, non uides si quando ambūis silcat, quērī in suffragiū quid optimi uiri sentiant. quā obrem lege hac libentis species datur, auctoritas bonorum retinetur, cōtentionis causa tollit. Vnde cōtentionem Cicerō tabellā pēponeret, sic oratione in Pisonē habita gloriatus est. Me cum dū laetia, me nēs ordines, me uniuersa ciuitas nō prius tabellā qđ uoce Cōsulem declarauit. Similimq; supradictę Ciceronis dīspatationem Plinius orator Mello Maximo scribit. Meministi ne te sape legisse quantas cōtentiones excitauit lex tabellaria. At nūc in senatu sine ulla dīssensionē hoc uelut optimū placuit. Omnes comitiōrū die tabellās postulatū. Superfunt senes, ex quibus audire soleo hunc ordinem comitiōrum. Citatio nomine candidati silentiū summum dicebat ipse pro se, explicabat uita sua, testes & laudantes dabat uel cum quo militauerat, siue sub quo quātor fuerat, uel unumq; & potēti: adhibebat quoslibet ex suffragatoribus. Illi grauitē & pauca loquebant, plus hoc qđ pēter pderat. Nonnūquā cōdidatū aut natales cōpetitoris, aut annos, aut etiā mores arguebat. Audiebat senatus grauitate censoria. Ita saepius digni qđ gratiosi pētra hūc. Inuolūm in & diuini seruatus est mos tabellarum. De quo Cicerō in legē Agrariū Rusti secandam, in satūm sui ipsius gloriā sic habet. Sed tamen magnificentiū atq; cōtentiū esse illo nūl potēt, quod meis comitiū nō tabellam indicem tantę libertatis

tinus in patricios atque in Senatus allegisse. Iulius uero Capitolinus scribit de Helio Pertinace, qui postea fuit imperator, cum adiutorem uexillis regendis Claudio Pöpetino datum, cum in eo munere approbatus esset, lectum fuisse in Senatu. Ceteris autem omnibus Romanis imperatoribus praclarus egisse uidetur Helio Gahalus quem Helius Lampridius scribit, matrem suam in senatu rogari secisse: quae cum uenisset rogata a Cöfule subscellum scribendo affuit, id est Senatus consulti facienti testis. Fecit autem idem spursellimus uir in colle Quirinali senatus, id est mulierum senatus, & Semiramida facta sunt consilia senatus, de legibus matronalibus: quae quo uelintu incederet, quae cui cederet, quae ad cuius osculum ueniret, quae pilato, quae equo, quae fuginario, quae alino ueheret, quae carpento mulari, quae bouem, quae sella ueheret, & cui ebolata esset aut argerata. Et quia aurum uel gemma in calciametis haberet, cötrario autem modo & forma in hac re, sicut in ceteris magna usus est modestia & grauitate Alexander Mänes genitus Christiana, quod Helius Spartianus scribit: Senatores non nisi ex summorum in palatio uiros suffragii secessisse, dicere magni uiri oportere esse qui faceret Senatore. Nec indigne sic dixit Alexander, cum magna luce dignitas autoritasque senatus. Cicero Philippicarum sexto, Si quidem autoritas Senatus, decus, honestas, laude, dignitate desiderat, & id est oratione pro Rabinio, summum in Senatu consilium. Unde Helius Spartianus Antonium Pium dicit senatus itum detulisse imperatorem, quantum etiam si priuatus esset deferri sibi uel ab alio principe optauit. & Iulius Capitolinus de Antonino philosopho, nec quisquam principis senatus amplius detulit, quod Spartianus dicit Alexandrum supra dictum clauis qualitatibus ab equitibus Romanis discreuisse. Alias enim Senatores habere consuetudines, quibus a ceteris ordinibus separabantur, nam Aulus Gellius scribit: Senatores qui curulem magistratum gesserant, curia honoris gratia in curia uehi consueuerunt in quo sedes erat super qua cöfidebant, & plurimi ex ipsis Senatoribus pontifices erant. Unde Cicero ad Atticum, adhibebant omnes pontifices, qui essent Senatores. Augustus autem ut lecti in Senatores religiosi & minore molestia senatorio munere fungerent, sanxit, ut paucis cöfideret quisque, tunc ac mero supplicaret apud aram eius dei, in cuius templo cöfere, & ne plusquam in mense his senatus legitimus egeret: Calendis & Idibus neque Septembri & Octobri mense ullos adesse alios necesse esset, quam sorte ductos, per quorum numerum decreta cöfici possent, duobus autem in calibus Senatores nullis pignoribus aut aliis adhibita cogi oportuit: aut cum de triumpho alicui cöcedendo: aut cum supplicatio decernenda esset, magnis enim uiris tunc morigerendus erat, quod ambizioso Senatores aut cöcedebant: aut summo conatu prohibere adnitebant. Cicero Philippicarum primo, De supplicationibus referebat, quo in genere Senatores deesse non solent. Cogunt enim non pignoribus, sed eorum, quorum de honore agitur gratia: quod idem fit cum de triumpho referret. Ita sine cura Cöfules sunt, ut penes liberum sit Senatori non adesse: in necessitatibus, autem ciuitatis adesse cogebant. Livius xxv. Adeoque in apparatus eius belli ciuitas intrata erat, ut P. Cornelius Cösul ediceret: qui Senatores essent, quibusque in Senatu sententiam dicere liceret, quisque in magistratu essent, ne quis eorum longius ab urbe Roma abiret, quam unde eo die redire posset. Et mores ciuitatis nonnullos Senatos ob dignitatem non seruabant. Cicero oratione ad Senatum habita in suo reditu: Nostra memoria Senatorum ne in suis quidem periculis motare uestem solebant in meo periculo Senatus mutata ueste fuit. Sed quod plurimum fuit aliquando obseruatum est in Senatore, ratio animi, maiestas. Helius Spartianus Hadrianum dicit iurasse in Senatu, se nonquam Senatori nisi ex Senatus sententia puniendum, quibus tamen multum dulerat Augustus, quem Suetonius scribit, die Senatus nunquam pariter nisi in curia salutare: & quidem sedentes ut nominatim singulos, nullo se mouente: etiam discedens eo modo sedentibus uale dicebat. Claudius uero de maiore negotio acturus, in curia medium inter Cöfules tribunum subseilio sedebat. Et M. Antonius philosophus semper cum porrit Senatus interfuisset, etiam si nihil esset referendum: si Romae fuit. Si igitur aliquid referre uoluit, etiam de Capania ipse uenit. Varia etiam de Senatu diuersi autores habent. Quorum nonnulla sic ut sunt dispersa collegimus. Aulus Gellius dicit praefectum urbi Latina causa, Senatum habere posse, licet per statem non dum sit Senator. Et Plinius Senatum sub dno fuisse habuisse, cum esset ueneratam boue loquutum fuisse: Valeriusque Senatum apud Senatum

Senatus mulierum ab iis longichalo factus

Senatus auctoritas

Varia de Senatu

Am habitare conueniunt: ut cum à curia vocaretur præstò adesset. Cicerò Atticò. Senatus & de punicipiis pratorum, & de legationibus, & de cæteris rebus de cenebat, ut antequam rogatio lata esset, ne quid ageretur. & idem Lentulo idibus Ianuarijs in Senatu nihil est factum, quod dies magna ex parte cõsumptus alteratione cõsulis & Canini. In Cõsules neque cõcedebat, neque valde repugnabanc diem cõsumi volebant. & infra: Senatus habuit ante Calendas Februarias per legem Papiam, id quod scis, non potest: neque mense Februario toto, nisi perfectis sex resectis legationibus. & Cicerò Placò. Flagitare Senatui iussit Comiti, ut referret statim de iura literis. Ille se cõsiderare uelle. Cui ei magnū cõsiliū à Senatu cuncto foret: quingenti Tuboni plebis reuulerūt. De Senatoribus in genere multa sunt dicta. Nunc de eorū officio scribere incipiamus. Primum duobus modis Senatores in se posita cõsulebant: quiddam enim sententiā uerbo & oratione dicebāt, quiddam pedibus in sententiā ibant: & uarias de utroque modo sententias esse uidemus. De illis, qui sententiā oratione dicerēt, Vlpianus de Senatoribus tractans sic habet. Se nunc sic accipiendū est, eos qui à Patricijs & cõsularibus usque ad oēs illustres uiros delibent. Quia & hi soli sententiā in Senatu dicere possunt. Et Plutarchus in Problematibus cõtra penitus opinione dicit: Senatores alios patres uocari, alios Patres cõscriptos: quia primi Romulo, alij additi & cõscripti. uel quia qui sententiā dicūt, cõscripsi quādo, soli Patres uocati. De his etiam, qui pedibus in sententiā irent, uaria est opinio. Nā Senatus cõsulta quandoque per discessionē fiebāt, sicut breui infra ostendemus, & quorū deferentes in quo Senatum ingressi cõfederant, ad loca accedebant, in quibus multa quorū sententiæ adhibebāt, pedibus in sententiā ire dicebātur: quos inde priuio Senatores appellari nō absurdū fuit. Sed Aulus Gellius aliam habet opinionē, qui dicit: Senatores, qui curule magistratū gesserāt, curru honoris gratia in curiā uehebant, in quo sedes erat, super qua cõsildebant. Ceteri pedibus in curiam ueniebāt. Inde petant Senatores dicti. Et infra idē. Functi curribus magistratibus, qui nō dum à Censuribus in Senatu erant lecti, Senatores nō erant licet affligerent. Sed in sententiā priuio cõfederabant. Vnde Lilius de euntibus in sententiā libro quinto sic habet. Extempore in tribunos militares creatos esse, quod Calendis Octobris magistratū acciperent. Inquam sententiā cum pedibus iretur: & intra, cum omnes laudibus modo prolequentes eorū in sententiā pedibus irent. Item post prælium Cannense, & iuramentum à Scipione extortum, nō relinquendū esse Italiam sic est in Lilio. Cum in hanc sententiā pedibus omnes essent. Et Lilius libro xxi. Cõsules edixerūt, quoties inde Senatus uocessent Senatores, quibus in Senatu dicere sententiā licet, ad portā Capenā cõueniunt. Et Cicerò ipse quæstionem à iniuriā sibi illatā in Oratione, quā in Senatu post sub reditū habuit, sic respondit. Cum præclarū caput recitaret, nequid ad uos referret, nequis deceret nunt, ne disputaret, ne loqueretur: ne pedibus in sententiā iret, ne scribēdo adesset. Et idē Cicerò ad Atticū de rogatione ad populū in Clodii lata scribens. Et eū illud Senatofrontis summa pedationū uoluntate, nullius munerū auctoritate factum. & infra: inde in sententiā pedarij eucurrerunt. Vnde adducor, ut credā Auli Gellij sententiā de pedarijs nō fuis uerā esse: sed potius cum rogari sententiā pauci grauiores dixissent, alios cõsuetudinē maximā, quosdam unius, quosdam alterius sententiā fuisse securos, quod ab utraque sententiā pedibus in aliena sedilia, pedarij sunt appellari. Quam opinionem nobis cõfirmat Suetonius, qui de Tiberio imperatore sic habet. Cum Denatus cõsulū per discessionē fieret, nā se uentē eum in alteram partē, in qua pauciores erāt, sequutus est nemo. Et Faustus Vopiscus de Aureliano principe. Deinde alij manum porrigentibus, ad pedibus in sententiā euntibus, plerique uerbo cõsentiēbus, cōditū est Senatofrontis. Sententiā nunc quo rogaret modo dicēdū est. Cicerò Legū secundo sic habet. Cuius ut arbitror præclara lex sequitur, quæque cum patribus agunt modica sunt, id est modella inq. sedata. Actor eū moderat: ea singit non meritis ac uolūtatē, sed penē uolūtas eorū apud quos agit, quod in Senatu difficile non est. Eū eū Senator ipse is, cuius nō ad actorem refert animus, sed quid per se ipse expectari uelit. Hinc iussa sunt tria, Vt sciamus grauiorē res habet quando frequens ordo est: Vt loco dicat, id est rogatus: Vt modo, ne sit solutus. Nā inuitas nō modo Senatoris, sed etiā Oratoris magna laus est in sententiā. Nec est unquam longa oratione utendū nisi spe cōtate senatus, quod sit ambulatione

De sententiā
in officioPedarij
sunt
natoresQuo modo
sententiā
rogantur

supra

lapsum est. In ea autē lege statutum esse videmus ut nemo nisi rogatus diceret. Unde Lilius XXI Senatus semotis arbitrio cōsili corpius ubi cum sententijs variaret. T. Manlius Torquatus interrogatus sententiā. De ijs autem qui rogantur Aulus Gellius habet ante legē, quæ de Senatu habendo posita sunt, prius rogabatur qui à Censoribus princeps in Senatu lectus fuerat: ab his qui cōsules designati erant: quidā à Cōsilibus extra ordinem rogabant & Senatoribus. C. Cæsar in Cōsulari suo cū Babulo quatuor rogavit: M. Crassum, & post Pōpēum, & post Catonem: quem cum nimis dicendo terret dicens, quia res sibi nō placebat, Cæsar capī & in Carcerē ductū fuit. Sed cum Senatus eum in carcerem prosequeretur desistit Cæsar. Sertonius in Cæsaris vita. Erant consuetudo ut quem ordinem interrogandi sententiā Cōsul calendaris Ianuarij institueret, eum toto anno cōservaret. Et Asconius Pedianus in oratione pro Milone. Cum aliqui in dicenda sententiā duas plures vices cōplectitur, & si nō omnes comprobantur, postulat ut dividant: id est de singulis rebus referant. Cui sententiæ concordat Seneca, epistola XXI. Quod fieri in Senatu solet, sciendum in philosophia quoque existimo. Cuiusmodi aliqui quod mihi ex parte placuit sub eo solum dividere sententiā, & sequor. Cicero Lilius. Cū sententiā Bibuli pronunciata esset, ut tres legati regem reducerent, Hortensij ut tu sine exercitu reduceres: tertius Volcatij ut Pōpēus reduceret, postulatū est, ut Bibuli sententiā divideret. quod autem supra pro parte diximus & infra dicere possit: si mus, sententiā per discessionē dici, vel potius ab aliquo dictam approbari consuevit. Sic ostendit Cicero in Oratione. Qui eū gratia esset, ut sua sententiā prima pronuntiaret, frequens eum Senatus reliquit, & in alia omnia discessit: mentis sententiā, quæ secunda pronunciata erat, eū frequenter assensit Senatus. & Lentulo idem Cicero. Nemo est enim qui nesciat quo minus discessio fieret per aduersarios tuos esse factum. Legibus super dictis, quas supra à Cicerone attulimus de frequentia & breuitate alij quoque impolitā habuerūt Senatores omniū quæ ex cogitari potuerint, maiorem melioremque, quā idem Cicero ad prædictam expositionem infra super dictum locū posuit in hac uerba. Causam populi teneto. Et Senatori necessariū nosse temp. id ē late patet. Quod habet militi, quid valeat aerario: quos locios resp. habeat, quos amicos, quos stipendiarios, quæ quisque sit lege, conditione, iocundare: tenere consuetudinem decemendi, nosse exempla maiorum. Principem in senatu qui scilicet primus à Cōsule sententiā rogare ut Censores creabant. De quo Lilius XXVII. Censores T. Quintius Flaminius & M. Claudius Marcellus Senatum perlegerunt: princeps in Senatu tertium lectus P. Scipio Africanus. Plinius. Una Fabiorū familia, in qua tres continui principes Senatus fuerunt. M. Fabius Ambustus, Fabius Rusticus filius Q. Fabij Gurgis nepos. & Fabius Vopiscus in Aureliani gestis rebus. Tunc surrexit prima sententiæ, Vipscina Syllanus. Taciturnitate arcanorum Senatusconsultorum fuisse custodem Valerius sic dicit. Arcana consilia Patrum nemo enunciauit. Q. Fabius Maximus de tertio bello Punico indicendo cum P. Crasso Senatori extra senatum dixisset, à Cōsule obiurgatus est. Taciturnitas enim optimum vinculum administrande reip. Cum Eumenes rex reip. nuntiaisset bellum à Perse, illud prius prosligatum est, quam inchoatum esse, in urbe est relictum. Et Iulius Capitolinus in trium Gordianorum gestis rebus. Exemplum Senatusconsulti taciti non aliud est hodie, quam quod conuocatis maioribus, ea disponuntur, quæ non sunt omnibus publicanda. Cōsulta Senatus, de quibus tam multa dicimus, eū essent cōclusa coram ipsi, qui decreuerant, scribebantur, & cum sedens ad loci in quo senatus habebat fores Tribunus plebis, prout in illius partibus breuitate infra dicemus T. Licinius scribiposset, deserebant ad aerariū, ubi in libris elephatinis ad id instituta scripta cōseruabant. de qua cōseruatione Cicero in epistola ad Q. Metellū Celerē. Id illud Senatusconsultū, quod eo die factū est, ea perscriptū est, ut dum id extrahit, offuscū meū in se obscurū esse nō possit. Ex quo Ciceronis textu intelligi potest, in scribēdū Senatusconsultū postea eū fuisse corā ex Senatoribus, qui auctores fuerat, nomina. Et tertia in Cælium oratione Cicero dicit: sunt à principibus acerimæ ac forensimæ sententiæ, quas Senatus sine ulla mora est cōsequutus: & quoniam nōdū est perscriptū Senatusconsultū. Delibata ut Flavius Vopiscus Syracusanus in Taciti imperatoris vita: habet bibliotheca Vipsciana armato sexto librū elephatinū, in quo hoc Senatusconsultū scriptū est, cui Tacitus ipse

Quia sententiæ
prius sententiæ
rogantur

Sententiæ per
discessionem

Principi
Senatus

T. Licinius

A mte sua subscripsit. Nam iam dñi huc senatuscōsulta, quæ ad principes pertinebāt, in
libris elephantinis scribebantur. Petijt aliquando à nobis uis summus, & eiusmodi rerū
Romanarum diligentissimus inquisitor Prosper Columna cardinalis, qualē mercedē
senatus ad uitæ sustentationē habuerint: cui quod respondimus, & scribere nō recu-
samus, uidet nobis primos illos integre & nondum oppressa reip. senatores patrimo-
nio contentos grauata patrie operi impendisse, cuius rei maximo nobis argumento
est, paupertas, multo tēti ex eo collegio in morte ostēda, quos publico sumptu, uel colla-
tis in capita numis esset oportuisse infra ostēdemus. erat tamē ipso senatu nonnulli
Oratores, qui nō abunde diuites esse non poterāt. Et multi ex eo collegio, imperia pro-
curatorum, & administrationes facilius ceteris obtinebāt, quibus in muneribus opes au-
gmento succurrē fuit. A principibus uerō multos ex senatu adiutos opibus & censu uide-
mus. Nam Sutorius de Augusto. Senatorum censum ampliāuit, ac pro ostingentorū
otium summa duodecies fectritium taxauit, suppleuitq; nō habētibz, & de Vespasia-
no. Expleuit censum senatorum, consulares in opes quingentis fectritijs annula sustēra-
uit. Magna hæc uis ostēdendæ reip. administrationis formæ iecimus fundamēta, qui
Magistratum urbis primariorum deligendi modum, & senatuscōsultū formam con-
fiscandi ostēdimus. Ad alia nunc ueniamus pariter magna, magistratūq; alios & ma-
gnos, & minores tam ueteres q̃ nouissimos, etiā à principibus institutos edoceamus, ut
statim res ip. administrationis, in quibus horum magistratum saepe incidit mentio,
apertius declarare possimus. Triumui triplices fuēre. L. i. i. Triumui capitales tūc
tempore creati: de quibus sic habet Pomponius De origine iuris. Triumui capitales cō-
stituti sunt, qui carceris custodiā haberent, ut cum animā duertī oporteret interuēti crea-
ti fuerūt. Alij fuēre Triumui: de quibus in x x i i i. L. i. i. Triumui mensarij creati
familij & numularij & monetæ omnis generis & formæ tutoribus præerant, tertij fuēre
Triumui nocturni: de quibus sic habet Cornelius Tacitus. M. Maluius, Cn. Iulius, L.
Sextus Triumui nocturni, quod ad incendium in sacra uia ortum tarde uenerūt, à tri-
bunis plebis die dicti dñati sunt, & infra Tacitus. P. Bibulus Triumui nocturnus à P. A-
quillina peptore accusatus, populi iudicio cōcidit, q̃a uigilias negligētus obierat. Qua-
triplices autē fuēre præfecti. Pomponius De origine iuris. Præfectus urbis uocatur is,
quos reip. magistratus proficiscuntur, & unus relinquuntur qui sua dicat: qui præfectus
dñi constituebatur, postea uerō Latinianam ferianam causā introductus est, & quotan-
da obierat: idēq; Pōponius de secundis præfectis sic habet: præfectus annonæ &
uigilum nō sunt magistratus, sed extra ordinem utilitatē causā cōstituti sunt. Et paulo
postulens Pōponius de tertio præfecto multa sic dicit. Præfectus uigilum cognoscit de
modisq; & de fractionibus, suribus, receptatoribus. Apud uenustiores in cōdñia arcē dñi
Triumui præerāt, qui de eo quod excubias agebant nocturni sunt dicti. Interueniebāt
uicinalibus, & dñis & Tribuni plebis. Erāt autē familij publicæ cūca portā & muros
dispositi: unde si opus esset euocabantur. Fuerunt & priuatæ familiæ, quæ incendia uel
motus, uel grātia extinguērēt. deinde diuus Augustus maluit per se huc reī cōsulare,
placuit incendijs uno die exortis. Nam salutem reip. tueri nulli magis credidit conue-
nire, utq; alium sufficere ei rei q̃ Cēsari. Itaq; septem cohortes opportunitis locis consti-
tuit, ut bonas regiones urbis, unaq; q̃ cohortis tueret, præpositis ei tribuni, & super om-
nem spectabili uirō præposito, qui præfectus uigilū appellabatur. Sciendū est autē præ-
fectum uigilum per totam noctē uigilare debere, & currere calciari cum armis & dola-
bris, ut curam adhibeat omnes inquilinos admonere, ne per negligētia aliquid incen-
diū colas utant: præterea ut aquā unusquisq; inquilinus in cornuculo suo haberet, iube-
re admonere. Quartū præfectū sic diffinit Modestinus de officio Præfecti prætorio. cū
apud ueteres dictatoribus ad tēpus summa potestas traderetur, & Magistrū equitū sibi
ad iungendū, q̃ alioctiā principali curiæ militiæ grātia, secundā post eos potestātē ge-
neris, regiments reip. ad Imperatores perpetuos translatis, ad similitudinem magistrū
equitū Præfectū prætorio à principibus electi sunt, data eis pleniorē licentiā ad discipli-
næ publicæ emendationē. His cūa hōis Præfectorum autoritas iniuncta in tantum me-
ritū uigilū appellari à Præfectis prætorio nō possit. Et Cornelius Tacitus in Nerōnis
etia possit. Na Augustus gemitū Senatui, deinde habitu susfragiorū suspecto, Præfectū

Triumui tri-
plix.

Præfecti.

Blondus.

h

prætorio

pretorio forte daretur ex numero praetorū. Alium magistrū XXV Lianis sic ostendit. Creant sunt quinq; uirū munia reuocanda. Et magistratū appellari posse dicemus, Feciales, quos M. Varro De lingua Latina feciales dictos uult, q; fides publice inter populos praestant. Cicero autē Legi primos fecerūt pacis, belli, indutiarū oratorū, feciales iudices sunt. & Lilius in secūdo, Tullius Hostilius rex, Feciales, Patrepatratus, interueniunt in fœdere trigeminorū, ut uiri ex Romano Albaniq; uicissent, suum populū aliter dominū facerēt, quos in Lianj uerbis de alio magistratu in ueterio, Patrepatratus fecites de quibus Plutarchus in Problematibus. Fecitibus facerē docibus, qui iudicibus faciem dū praesunt: Patre patratus praestit. Inde dictus q; ipse pater patrē haberet, sicq; filij prouideret, & patrē cōsuleret: cuius officij magistratus forma Lianis sic diffuse narrat. Creant autē M. Valerius primus fecialis. Spurius Fufius primum Patrepatratus, eo bello quod Tullius Hostilius cū praefecit Lianis gessit: uerbis de caput capitolij tangens. Alias praeterea p; ares, ablatis sic dicit ab hostibus repetēdi Patrepatratus dedit. Formulā hanc fuit, legatus indēq; Patrepatratus ubi ad fines hostiū uenit, unde res repetitur, capite uelato (illū autē laurū uelamē erat) Audi Iuppiter inquit, audite fines, cuiusq; lūi p;entis nominat, audiat itaq; Ego sum publicus nuncius Romani populi, iussē p;ecq; uenisse legatus, meis uerbis fides sit, peragi deinde postulat, inde hanc rē facit. Si ego Lianis impetq; illos homines illas res dedi populo Romano, mihiq; expolco: itō tu parua me cōpotem nūq; linas esse: hanc dicit cū fines supra se dicit: hanc quicunq; ei primus obuia fuerit: hanc post ingressū dicit: hanc forū ingreſſus. Si nō dedimus, quae expolco, dicitur tribus & triginta (tot est solles sunt) peractis: bellū ita indicit. Audi Iuppiter & Iuliano: Quine dñq; oēs ceteri ex uolj terrelli ex uolj infimi audire: ego uos restor populum istum, quicunq; est nominat, iniuriam esse, neq; tus perſoluere. Sed de illis rebus parua maiores natu cōsulerunt, quo pacto ius nostrū cōsequamur & adificamur. cū ita nuncius Romā ad cōsultandum uenit, cōfessam Rex, Dictator, Cōsul, siue quibus alius le natum habuerit: ex his sermē uerbis senatum cōsoli. Quis rerum, siue, rursū, condicti Patrepatratus populi Romani Quine Patrepatratus praefecit Latinorū, hominib; p;fectis Latinis, quas res nec dederūt, nec fecerunt, nec soluerunt, quas res dari, solui fieri oportuit: dicit, inquit, ei qui primū sententiam rogabatur quid censeret: tum ille puro pioq; dedit quare dās cōfessio: q; cōfessio cōfessioq;. Inde ceteri ordine rogantur: quanda parator eorū, qui aderūt, in eadem sententiā ibant, erat cōfessio fieri solū, ut Fecialis hasta itaq; ut dictū, bellum indiceret. Sed ad Fecialem redeundū est. De quo Lianus x. x. v. Cōsul deinde M. Atilius ex senatuscōsulto ad collegiū Fecialū retulit, ipse uenit regi indiceret bellum factū esset ad praesidium eius aliquid uidelare. Feciales respondērunt. Iam ante sese cū de Philippo cōsuleretur hanc respōdisse, nihil inuereſse ipsi eorū, an praesidio nunciaret. Decemuiratū in hac magistratu parte tractāda, possum nō fuisse, nisi originem legum decem tabularū narrare libuisset, quā legum inuentione meretramā nobis infra fieri oportebit. Est autē apud Lianū libro tertio. Anno ubi condita ccccl. mutata urbis forma regionis a Cōsilib; ad Decemuros. Vnicui decem dñbus summa habuit rerū, alij nouē accensū de quo uerbo prius q; uenerunt ad Decemuiratū progrediamur dicere uolumus: prout tamē in partibus uoluit copiosius dicemus. Accensi fuerūt principaliter ad rem militariē animū applicantes, qui cōfessio legionibus eū in illa tribunatū, praefecturam, quē situr. Aut alium officij locū obreione nequiuissent, a senatu & Imperatore belli delecto & a censuribus impetrabāt munē eū eisdem legionibus, sine sacramento militat, ac sine stipendij aliquid spe. qui etiā nulli in bello munet alia q; uellet, obligabatur: nec sine sacramento, si uoluissent, pugnare in hostem poterant, aut ipsi etiā uolebāt, armis omnino carere, sed cū castra milites metuerent, cū acies in praesidiū directā esset, cū res cōmunis armis gereret, arma instrumēta, commensam, ad Imperatorem nūq; accensi subministrabāt, uulneratos retrahēbāt curabātq; Imperatorū officiosos & bene meritos iudicasset, in cadentiā locū succedere iussit, arma mortui aut letaliter uulnerati induere, & sacramento adigi permittēbat: quo exemplo dicit Lianus nouē Decemuros decimo nō collegas p; dñs de cē, sed Accensos, ad est obsequiosos fuisse. qd exemplū etiā in magistratibus seruātū fuisse uidemus, ut qui cū praefecit aut pretore ut mitterent, obtinere nequiuēnt, ad magistratus demerēdi spē pro Accensis

Accensis accederet. Vnde Cicero de administratione Alia ad Quintum fratrem. Accensum est eo numero, quo cum maiores nostri esse uoluerant, qui hoc non beneficii loco, sed libitum ac munera non temere nisi libertis suis deferrebant, qui illis quidem non multo secus ac ferus imperitabat. Sed ad Decemuiros. Plebe Romana quādoque ob creando de plebe magistratus, quādoque ob ferendā legē de soluendo nexos a foneratoribus, quādoque de coniugio patris, quādoque ob legem agrariā, omnia tumultu inuoluente, leges ex muneris cui domesticæ non satis faceret, accensum placuit. Iuerunt tres Athenas, qui tertio redierunt inno leges scriptas retulerunt, comitijsq; centuriatis Decemuiros dictis promulgatis legibus creati sunt, a quibus nulla esse prouocationē temere cōcessum est. Qui cū uisitare i patribus copissent, libidine in minores debacchati sunt, & tandē primis decem tabulis comitijs centuriatis promulgatis & acceptis, alias decē retinendi decemuiturū auiditate promulgare parabant: effecissentq; nūi nunciatus à Sabinis. Acquisie bellum impellisset. Nā delectu habito Decemuiros in bellū prodierunt: quod dum geritur, Appius Claudius Decemuiros unus Virginii Lucij Virginij filij diuersis artibus stupra et aggressus est: eoq; res processit, ut Appius tumultū in populo cōcitum timens obuiolos capite effugerit, plebsq; in Auentinum secedens, tribunos plebis, de quibus supra est dictū, creauit. Rediitq; est ad Cōsules, aliosq; infans ad administrandā reip. magistratus. Alij quoq; Decemuiros quietis Romæ rebus, suere litibus cognoscēdis deputati. Nā cum bellorū munera ceteris magistratibus non sufficerebāt, ad Pretores deferrent, quorum administratio iuris murus pręcipuū fuit, creati Decemuiros sunt, qui ius in urbe dicere, prętorumq; partes eo tēpore gererent: quos Decemuiros litū adiudicandā spoliabant. Ex quibus Decemuiros fuisse credimus Ciceronē dum in Bruto in hęc uerba scribit. Nāq; idē Segulius Veteranus quod tu & Cęsar in Decemuiros non essetis: utinam ne ego quidē essem, per quod id tēpus Quatuoruiros creati sunt, qui uiarum curam habuerunt: etia Tresuri monetales auri argentiq; cōsultores, ad quorū quidē officium curę penitus nullifera proba auro argentoq; & iusto pōdere cudi. Quod autē si quis de Accensio est dictū: de Apparitore dicamus suadet, quē magistratib; comitē dari uelle cōstat: in eoq; solum inter se differēbat, qd Accensius nullū, Apparitor aliquod (si uisus) a rep. salarium percipiebat. Cicero in Verre actione quinta. Tuus Apparitor pona mercede populi cōducitur. Et ad Quintum fratrem Alia pręporem scribit Cicerus. Atq; inter hos eos quos tibi comites & adiutores negotiorū publicorū dedit resp. dextera subis his pręstabis, quos ante perscripsi: quos uero aut ex domesticis cōiunxiōibus, aut ex necessarijs Apparitoribus tecū esse uoluisti, qui quasi ex cohorte Prętoris appellari solent, horū nō modō facta, sed dicta pręstata sunt, quādo autē his minuitur manum appositum, multa quę sub principibus addita & innouata sunt, dicemus. Suetonius asserit Augustū Cęsarē noua officia excogitasse: Cura operū publicorū, uicinarū, aquarū, aluei Tyberis: frumētū populo diuidēdi, pręfectura urbis, Triuiuratu, legib; Senatorū, & recognoscendi turmas equitū officio nouis magistratibus demōdata. Domitianus autē magistratibus urbicis, prouinciarijsq; pręsidibus coercendā, tantū non adhibuit, ut neq; modestiores unū, neq; iustiores existerint. Hadrianus autē filci aduocatum primus instituit. Et Antonius Pius Philosophus prętorē tutelare primus fecit: eum ante tutores a cōsulisbus poscerentur. Et ne Alexandri Severi uirtus in obscuro possit predictas principū laudes lateat, unū de eo pręclarū dicere libet, qd nostris tēpōribus seruari optandū esse. Helius em̄ Spartianus ipsum inquit iudices cū promoueret, exemplo ueterū de argēto & necessarijs instruxisse: ita ut præsides prouinciarij acciperent argenti pōdo uicena: sellas senas: mulas binas: ueltes lorēses binas, Domesticas binas: balaneas singulas: eo quos singulos: aureos cētenos. Et si uxores nō haberet singulas cōdēnas, q; sine his esse nō possint: reddituri posita administratione mulas, equos & muliones & coquos cetera sibi habituri, si bene gesserāt in quadruplo reddituri, si male pręter cōdemnationē aut peculatus, aut repetundarū. Et de imitatione ueterū, de qua superius dictum, sic habet Cicero quinta in Verre actione. Neminem qui cum potestate in prouincia esset profectus tam amētem fore putarēt, ut emeret argenti: ut publico (ut noxijs) prębebatur etiā legis principijs. Legū originē pręstatum em̄ de publico paulo supra dicere cepimus, quę materia omni ex parte cognita

Blondus.

h 2

dignissima

dignissima, maxime illa ratioe hoc in opere diligentius tractanda est, quod iudicia & publica
 & priuata quo haberentur modo cum dicere instituerimus, leges, plebiscita, rogationes,
 & alia inde nascensia prius declarari oportere intelligimus. De ipsa aut legibus hoc in
 loco non est animum ita dicere tanquam si nunc ederetur, aut si legum latoribus quae sunt scrip-
 ptae fumeretur nam id esset infinitum. Sed ipse rerum summa, & de his rebus, quae maiori
 ex parte iam pridem obsolesuerunt, a uetustissimis scriptoribus fumentur prima tamen in nobis
 diligentia erit si quibus, & quo tempore, & quem in finem latae fuerint indicare: Li-
 uioque incipiemus, qui lib. primo. Romulus iura dedit, quibus populi in unum corpus co-
 lescerent: & lib. secundo de Valerio Publicola: Leges tulit de prouocatione ad populum
 aduersus magistratus: de sacro cum bonis capite eius, qui regni occupandi consilia inis-
 set. & infra. T. Tremelio. C. Veturio consulibus missi legati Athenas, iussuque inclita le-
 ges Solonis describere, & aliarum Graeciae ciuitatum instituta moreque iuraque noscere. Item
 infra: centuriatis commissa leges decem tabularum sunt latae. Duae tabulae primis additae. Lex
 centuriatis commissa prima a populo lata est, ut si Tribunus plebis iussisset populum tene-
 ret. Alia deinde de prouocatione communis, sanciendo ne quis ulli magistratu sine pro-
 uocatione crearet, quisquis creasset ius fasque ei esset occidi. Neque ex carceris capitalis no-
 xae haberetur: sacrosancti Tribuni fecerunt: sanciendo, ut qui Tribunus plebis, & dilatoribus,
 iudicibus nocuisset eius caput loui sacrum esset, familia ad ardem Cereria Liberi Libereque
 uenium iret. Et de ambitu a C. Petilio Tribuno plebis autoribus Patribus: tum primum ad
 populum latum est, eaque rogatione nouorum hominum ambitionem, qui nundinas &
 conciliabula obire soliti erant, compressam credebat. P. Philo dictator tres leges aduer-
 sas nobilitati, plebi se conditissimas tulit: ut plebiscita omnes Quirites tenerent, Legum
 quae commissa centuriatis ferrentur, ante initum suffragium Patres auctores fierent. Altera ex
 plebe Censor crearet. Et Liuius decimo. Lex de prouocatione tertio facta. Postea lex lo-
 la pro tergo etouum lata, quae graui poena si quis uerberasset necessitatem ciuem Roma-
 num sanxit. Ad quid autem leges praedictae & aliae, de quibus quandoque dicendum erit, fue-
 rint conditae, simul cum iuris & iustitiae partium declaratione dicendum est. Cicero Legum
 secundo. Reip. leges iusta imperia sunt. Hisque ciues modelle & sine reuolutione parci-
 to. Liuius nono. Vbi duae leges sunt semper antiquae abrogatae nouae. Et Cicero in Legib.
 omnium quae in omni doctore disputatione uersantur, nihil est profecto perstabilius,
 quam plane intelligi nos ad iustitiam esse natos. Cui sententiae alia rursus Cicero decimo
 Philippiensi concordat. Est enim lex nihil aliud, nisi recta & a numine deorum tractata ratio,
 imperas honesta: prohibens contraria. & magis magisque congruit: quod idem Cicero in
 oratione pro Aulo Cluendino habita sic dicit: Ut corpora nostra sine metere ciuitas sine
 lege, suis partibus & neruis, ac sanguine, & membris uti non possit. Legum ministri magi-
 stratus: legum interpretes iudices legum denique idcirco omnes serui sumus, ut liberi esse
 possimus. Et quando a legibus ius ciuile ortum habet, Cicero pro Aulo Cecinna, Qui ius
 ciuile commendandum putatis uincula reuellit non modo iudiciorum, sed etiam utilitatis uitaeque
 communis. Est enim ius ciuile, quod neque inuesti gratia, neque perfringi potest, neque adolue-
 rari pecunia possit: quod si non modo oppressum, sed etiam desertum, aut negligentius asservitum
 erit, nihil est quod quisquam sese habere certum aut a patre acceptum, aut relictiui liberi arbi-
 tratur. Sed Vlpianus De iustitia & iure. Ius a iustitia appellatum est. Nam & eleganter Cel-
 sianus colimus: & boni & aequi notitia profitemur, aequum ab iniquo separantes: licitum
 ab illicito discernentes: bonos non solum meta poenarum, uerum etiam premiorum quoque ex-
 hortatione efficere cupientes: ueram, nisi fallor, philosophiam non simulatam afficiantes.
 Publicum ius in sacris & sacerdotibus, & in magistratibus consistit. Primum ius tripartitum
 est: collectum est enim ex naturalibus praeceptis aut gentium, aut ciuilibus. Ius naturale
 est, quod natura omnia animalia docuit: nam ius istud non solum hominum generis proprium
 est, sed omnium animalium, quae in terra marique nascuntur: autem quoque commune est. Ius
 gentium est, quo gentes humanae utuntur: quod a naturali procedere facile intelligere licuit,
 quia illud omnibus animalibus, hoc solum hominibus inter se commune. Velut erga deum re-
 ligio: ut parentibus & patriae pareamus: ut utrumque iniuria propulsemus. Nam iure hoc
 conuenit: ut quod quisque ob tutelam corporis sui fecerit iure secum existimetur. & cum
 inter

De legibus.

Pena sacro-
tium magi-
stratibus.

ita.

inter eos coniunctum quidam natura constituerit, consequens est hominem homini
 iudicari nefas esse. *re gentium.* Hermogenius De iure item & iustitia. Iure gentium in-
 troducta sunt bella: differre gentes: regna condita: dominia distincta: agria terminat: possit:
 iudicia collata, commercia, emptiones, uenditiones, locationes, condictiones, obligationes
 tribuere, exceptis quibusdam, quæ à iure ciuili introducta sunt. Vlpianus: Ius ciuile est,
 quod ex legibus, plebiscitis, senatusconsultis, decretis principum, autoritate prudentium
 iuris praeceptorum autem, quod praetores introduxerunt, adiuncti, uel supplendi, uel
 corrigendi omnis gratia, propter utilitatem publicam, quod & honorarium dicitur ab honore
 praetoris sic nominatum. Nam & ipsum ius honorarium, quasi uia uox iuris ciuilis est. Ne
 autem omnia hic cumulemus, quæ iuris ciuilis codices habet, hoc solum ex Pomponio
 addemus. Ius autem proprium est quod dicitur ciuile, aut sine scripto, quod constituit in sola
 praedictum interpretatione: ut sunt legi actiones, quæ formam agendi continent: ut ple-
 biscitum, quod sine autoritate partium est constitutum, aut magistratum edictum, unde
 ius honorarium nascitur: aut senatusconsulta, quod solum senatus consentiente inducitur
 sua lege: aut est principalis constitutio, ut quod ipse princeps constituit, pro lege feruatur.
 Et Manianus legumlator elegantissimus hanc legum commendationem à Græcis affert,
 quæ plurimi facienda est. Lex ut Demosthenes orator diffinit, est cui omnes homines de
 en obediunt propter multa & uaria: & maxime quia in omnes lex est, inuentio quidæ ac
 domum Dei: dogma autem omnium sapientium, correctio omnium uoluntariorum & non
 uoluntariorum peccatorum, ciuitatis compositio communis, secundum quam omnes deet
 uiuere qui in ciuitate sunt. Et philosophus summe stoles sapientiae Chrylippus sic incipit
 librum suum quem fecit. Lex est diuinarum & humanarum rerum notitia: oportet autem
 eam praeferre & bonis & malis: & principem & ducem esse: & secundum hoc regula esse ius-
 sum & iniustum, & eorum quæ natura licita sunt, praeteritorum quidem faciendorum,
 & prohibitorum non faciendorum. Sed iam plebiscita ostendamus: rogationes & sanctio-
 nes, & quæ legum species extiterunt. Aulus Gellius. Lex est generale iussum populi aut
 plebis rogante magistratu. Plebiscitum lex, quam plebs non populus accipit: & dicitur
 rogationes, quia nelli populus aut plebs roget, non fieret. Privilegia privatae personae con-
 ciliat. Pomponius De origine iuris de plebiscitis sic habet. Cum esset in ciuitate lex duode-
 cim tabularum, & ius ciuile esset, & leges & actiones, euenit ut plebs in discordiam cum
 patribus perueniret & secederet, sibiq; iura constitueret, quæ uia plebiscita uocantur.
 Rex cum reuocata est plebs, quia multæ discordiæ nascebantur de his plebiscitis, placuit
 ea obsequari lege Hortensia: & ita factum est, ut inter plebiscita & legem species effici-
 endi interesset, potestas autem eadem esset. Deinde quia diffidit plebs conuenire cecepit, po-
 pulus certe difficilis, præ tanta turba hominum, necessitas ipsa curam reip. ad senatum
 deduxit, ita coepit senatus se interponere: & quicquid constitueret, obseruabat. Idq; ius
 appellabatur Senatusconsultum. Rogatione esse dicit Festus Papius cum populus con-
 sultus de uno pluribusue hominibus, quod non ad omnes pertinet, & de una pluribusue
 rebus de quibus non de omnibus sanctatur. Nam quod in omnes homines resue populus
 facit, lex appellatur. L. i. in sequenti anno C. Martio, C. Manlio consulibus de un-
 ius ius honore à M. Daellio, L. Veturio tribunis plebis rogatio est perlata, & plebs ali-
 quibus tam cupidius scilicet accepit. Plotarchus in Pompeii uita. Catulo uiro clarissimo
 de Poppo rogationi ne mari praeficeretur aduersante: primū tacuit plebs. sed postea di-
 centi pacendū esse huic uiro, & si eū amississent, in quo spem reposuissent suam respondit,
 in te. Et postea deo indignatione commota clamauit plebs Pompeiū praefici, ut coruus sus-
 peruolans ceciderit. Cicero Lentulo: edū Metellū unius tribuni plebis rogatio: me uni-
 uersa resp. dace senatus, comitente Italia, reuocasset. Et item Cicero ad Quintū fratrem.
 Sed magna manus Piceno & Gallia expectat: ut eū Catonis rogationibus de Milone
 & Lentulo resistamus. Quo autem modo plebiscita, & rogationes, & sanctiones, de quibus
 breuiter diximus, in tanta populi multitudine sat haberet consuetudinis formā, pulcherrū
 ut nūc necessarium est nosse. Nouissimē enim credimus multos, qui supra legerint, ple-
 bem ita clamasse uno consuetudinis tenore, ut coruus superuolans ceciderit: licet uero id tūc
 & aliquando illis ob nimiam populi affectionē acciderit: tamē in ceteris ordo hic erat:
 q. populi rogatur: aut consules aut tribuni seditionē in locū ordine locūda afferri curabāt,
 Blondus.

Favus. Inter quorum onlines maiora quædam fuerint tabulata, pōses appellata, per quæ viatores & apparitores publice deputati cuntes redeuntibus, tabellas perferrebat singulis dadas ex his qui confererāt, quas cum signatas recepissent, ad Tribunolū in suggestū retulissent, quid maior scilicet pars antedebatur. Idem Cicero ad Atticū scribens, sic indicat. Tribunus plebis Fulvius in cōsionē produxit Pōprium. Res agebatur in foro Flamini, & erat in eo ipso loco illo die nundinariū celebrans. Piso autē cōsul, lator rogationis idem erat diffusor. Opera Clodiana pontes occupatis, tabellæ ministrabantur, ita ut nulla daret, nisi spondenti hic tibi in sūtra Cato aduolat, conuictum Pisoni cōsuli misit, com facit (si id est conuictum) uox plena grauitatis, plena auctoritatis, plena deniq; salutis. Accedit eodem nosse etiam Hortensium. Multi præterea boni. Insignis uerō opera Fauonij suis hoc cōcursu optimatū comitia dirimuntur: senatus uocatur, cōm decerneretur frequentissimo senatu cōmā pugnare Pisonē, ad pedes omniū sigillatim accedere Clodio, ut cōsules populū adhortarentur ad rogationem accipiendā. De functione sic habet Cicero in oratiōe pro Cornelio Balbo, primū sacrosanctū nihil esse potest, nisi q; populus plebiue sumissende inde functiones sacrandæ sunt aut genere ipso, aut oblatione & cōsecratione legis aut pōna: cū caput eius qui cōtra fecerit, cōsecratur. Et priuilegia priuatores leges fuisse uidetur: quæ x. i. tabularū leges fuisse sic Cicero Legū secundo innuit. De promulgatione de singulis rebus agēdis tum leges præclarissima x. i. tabularū dux: quæsi altera priuilegia tollit altera de capite ciuis rogari cum maximo cōmodo uetat. In priuatis homines ferri leges uoluerūt, id est enim priuilegiū: feci enim ac singulis censuratis comitia noluerūt. Hinc tractū uidetur, ut principes postea cōsecrarentur.

**Senatus.
Priuilegia.**

Diploma.

serius Diplomatica, quæ singulariū iurorū & uiciorū priuilegia fuisse tenemus, Cicero dicitur. Cæsaris perperam temporibus Cornelio Balbo Diploma statim nō est datum, quod mirifica est improbitas in quibusdā, qui tulissent acerbius. Pansa quidē mihi grauius homo & certus nō solū cōfirmat, uerum etiā recepit percellentes le allatum diploma. & Cicero Attico. Et quia i pueris diploma sumptis. Suetonius de Augustō in diplomatis libellū & epistolā signandis initio sphinge usus est. Mox imagine magni Alexandri nouissimē suæ, Diocoridis manu scripta, quæ signare ceteri principes cōsueuerūt. & de Othonē Imperatore Diplomatis primūq; epistolā suā ad quosdā pigrides Neronis cognomē adiecit. Cornelius Tacitus in Vāellij rebus gestis. Causa fingēdi fuit, ut diplomata Othonis, quæ negligebantur, latiore nuncio reuoluerent. Et Cicero item pro Cornelio Balbo. Mitto diplomata tota in prouincta passim data. Aferonius

**Syngrapha.
Chirographa.**

Pedius proxima prædicta uocabula duo sic diffinit actione secunda in Verrem. Inter syngraphas & alia chirographa hoc interest, q; in ceteris tantū quæ gesta sunt, scribi solent, in syngraphis etiā cōtra fidem ueritatis pactio uenit, & non numerata quoq; pecunia, aut nō integrē numerata, pro tēporaria uoluntate hominū scribi solent. Et duo item alia prædicta aliqua ex parte similia uocabula Lilius o. 8. uo. exhibet exponēda, sed uis scilicet & sponsonē præferit in populis Romano populo subigendis: nō fodere pax caudina, sed per sponsonem facta est. Sponsonem cōsules, legati, quaestores, tribuni militū: ubi si ex fodere res acta esset, præterq; duorū fecialū nomina nō exarēt: & propter necessitatē foderis dilationē, obliuescēt ut c. equites imperat, qui capite luerēt, si pacto nō staret. Foderis itaq; erat, qd Liliij principio descripto porca caxa per duos populos Romani feciales alicui populo fiebat. Sponso autē cum petenti accipientij aduersario aliquid solēnter est promissum: unde quod lōgē supra cōstatimus, ciuitates ferēt multæ Romanis foderata, & multæ per sponsonē in amicitiam receper. Unde Cicero pro Cornelio Balbo. In fodere Gaditano nū erat, nū ut pax & æterna pax sit de legib; & eis similibus multa diximus: quas leges abrogari cōstit potuisse, nec ullū ne id fieri posset remedium adhiberi. Cicero Attico. Scis enim Clodij fuisse, ut uix aut omnino nō possit, nec per senatū, nec per populū infirmari suæ lex: sed uidēs nōq; esse obseruatas functiones earū legū quæ abrogantur: nā si id esset, nulla ferē abrogari posset. neq; est ulla est, quæ nō ipsa se lepiat difficultatibus abrogatiōis. Sed et lex abrogatur, illud ipsum abrogat.

**Pactus.
Sponso.**

Lex optata.

Legē gratā ultimo senatūsimis loco, quia de ea multi pleni sunt libri, & in ceteris magis urbi Romæ q; lex fuisse uidetur: cuius origines q; remotissimam sic libro secundo Lilius attēdit. Spurio Cassio, Publio Virginio cōsulib; agrū Hernicis ademptum priuā lex agraria

Capitis per
iculum quid.

Interdictio de
quid & ignis.

Exilium triplex.

Legatio libera.

Poenæ pilæ.

Exilium.

domo sua ad p̄fices, quid esset id capitis periculum sic edocet. Qui erant rerum capitalium cōdemnati, nō prius hanc civitatem amittebant, quam erant in eam recepti, quō uertendi, hoc est, mutandi soli causa venerat: id autē cum esset faciendum, nō ademptio ne ciuitatis, sed tecti & aque & ignis interdictione faciebāt. quid uerō fuerit hac interdictione, de qua etiā supra legumlatores dixerunt, Festus P̄picius per similitudinem uerborum moris nuptiarum, de quo infra dicemus, ostendit. Noxæ enim nuptiæ q̄ primum mariti domum ingrediebatur, aqua & ignis a sponso per manus tradebatur, significante om̄em uitam de cetero utriq̄ futuram communem, quod duobus illis elementis maxime humana indigeat uita: pariter ei quē Romana ciuitate pellebat, aqua & ignis interdictione, eum communione om̄ni ciuitatis priuatum significante. Cicero Philippicæ primo, Et qui de ut, item de maiestate damnatus sit, aqua & ignis interdictionem erat, casus om̄ni togæ iure. Quid autem inter prædictā aquæ & ignis interdictionem, omnium maxime animaduersionem, & in exilium deportationem, & alias poenas interesset aliqua ex parte dicendum est. Exules Nonius Marcellus sic diffinit, Exules dicuntur extra solum. Sed Martianus, Exilium triplex est, ut certorū locorū interdictione aut lata fuga, ut omnium locorū habitatio interdiciatur præter certum locum aut insulæ uinculum, id est, relegatio in insulam. Et tamen aliquid cōiunctum fuisse uidetur exiliū aquæ & ignis interdictioni. Latius xx v. plebiscitū in Posthumii Pyrgensem publicanū, M. Posthumus si ante Calend. Iunias non prodixisset, citatusq̄ eo die nō respondisset, neq̄ excusatus esset, uideri eum in exilio esse, bonaq̄ eius uenire, ipsi aqua & ignis interdici. fuit etiā quoddā quasi uoluntariū exiliū legatio libera, quæ nō nisi his consularibus atq̄ Prætoribus cōcedebatur: ut scilicet ad aliquas euntes provincias eis diffinitas, partē dicerent in signū quibus magistratus urbemq̄, sicq̄ cum propriis curarent res, & interea ab amolendis his similitudine in rep. suorum conspectu parumper se subtraherēt, in honore apud provinciales ac reuerēda erant. Cicero Quinto fratri Alie prætoris illud autē quod cupit Claudius est legatio aliqua, si minus per senatū, per populū libera, aut Belasū, aut Bracurū, aut utriq̄. Item Cicero Attico, Dedi literas, legatione mihi opus est, honestior est uocatio, & habent liberæ legationes diffinitū tēpus lege iustia: nec facile addi potest. Brutus Iurato suo & Cassio: Cū in his angustiis uerfaret, placitū est mihi, ut postulare legationē liberam mihi reliquisq̄ nostris, ut aliqua causa proficiscēdi honesta quæreretur: tamē paulo post furū puto, ut hostes iudicemur, aut aqua & ignis interdiciatur. Cicero Cornificio, C. Anicius negotiorū suorū causa legatus in Africā legatione libera. Tertiū item genus exiliū & quidem iustissimum fuit, de quo Suetonius in Tiberij uita sic habet, Foemio facta mōrē, ut ad cunctas legum poenas iure ac dignitate matronali exolueretur, lenociniū profiteri cōperat. Et ex inuēnte utriusq̄ ordinis profligatissimus quisq̄, quo minus in opera scēæ atq̄q̄ edenda S. C. teneretur, famolam iudicij notam sponte subibat. Eos etiāq̄ omnes ne quod refugium in tali fraude superesset, exilio affecit. Poenas pendere qui pecunias cōdemnati soluebāt, Festus Pompeius inquit: quia ob delictū pecuniā p̄ponere pendebāt. Sed ob capitalia facinora, quæ essent punitiones Vipianus De exiliis edocet. Capitalē fraudē admittere, est tale aliquid delinquere, propter qd capite puniendus sit. Veteres enim fraudem pro poena ponere solebāt. Capitalē fraudem admisisse secepinus, dolo malo & per nequitia: ceterum si quis errore, si quis casu fecerit, cessabit delictum. Vnde Pomponius ait, neq̄ puerū, neq̄ furiosum capitalē fraudem uideri admisisse. Et Calistratus De poenis: capitalium poenarū ferē isti gradus summum supplicium uidetur esse, ad furē damnatio, uidi crematio, item capitis amputatio: deinde proxima morti poena metalli coercitio, post deinde in insulā deportatio: ceteræ poenæ ad exilimationem, nō ad capitis periculū pertinet: ueluti relegatio ad tēpus, uel in perpetuum, uel in insulam, uel cū in opus quis publicum datur ad tempus, uel cum fustium cæsi subijcitur. Modestinus autem De uerborū significatione duo ex uerbis supradictis sic corrigit. Capitalia licet Latine loquentibus omnia causa exilimationis uideantur, tamē appellatio capitalis, mortis, uel amissionis ciuitatis intelligēda est. Et deportatio, id est, quibus aqua & ignis interdictionem est, fidei cōmissum relinquere non posse, Vipianus inquit. Et qd supradictū est de exilimatione sic Paulus exponit, Exilimatio est dignitas

Laf

A lex statuta legibus ac moribus comprobata. Qui ex delictio nostro auctoritate legum aut minuitur, aut consumitur, circa statum dignitatis poena plebitur. Sicuti cum relegatur quis, uel cum ordine mouetur, uel cum prohibetur honoribus publicis fungi, uel cum plebei iustibus excluditur poena tamē preter supradictas à principibus variata fuerit. Galbam cū scribit Suetonius Numulario pecunias non fide uersanti, manus amputauisse, mentisq; eius afflixisse. Et tutorē, qui pupillum cui substitutus hæres erat, uenens necasset, truci afflixisse. Poenas facinorosorum Cēsare auxisse sic scribit Suetonius. Cūctā collegi perter antiquitus instituta distraxit. Poenas facinorosorū auxit: & cū locupletes eo facilius ledere se obligarent, quia cum magnis patrimonij exularēt, parricidas, ut Ciceronē in bonis omnibus, reliquos dimidia parte multauit. Quia uerō delatores poenis in illi genū causam saepenumero fomentumq; ad diderant, eos Titus Vespasianus princeps optimus acerrime insecutus est, de quo sic scribit Suetonius. Inter aduersa temporū & delatores trās ex licētia ueteris hos allicuē in foro etiā flagellis ac fustibus cæcos, ac non

Deprecandi
haruitate.

B uisimē inductos per amphitheatrī arenā partim subigi ac uenire iussit, partim in asper rinas insulas deuehi: & post eum Domitianus frater Filicales calūnias magna calūniantium poena repressit. Ferebatq; uox eius, princeps qui delatores nō castigat, ieritat. Antimachus uerū Pius, Delatores si nō probarent, capite affectis probarent, delato pecunie premio dimisit infames. Accusationes autē, quæ iure rectē & ordine in iudicijs fierent: & liminorem defensione gratiā habuerunt, sua tamen laude non caruerunt, dummodo nimis accusatoris uiribus nō inniterentur. Cicero pro Murena, Sepe hoc maiores nati omni aduici, hāc acculatoris eximīa uim & dignitatē plurimum Lucio Cottæ profuturū. Noluerunt sapientissimi homines, qui tum tem illam iudicabāt: ita quēquam cadere in iudicio, ut nimis aduersarij uiribus uideret abiectus. Sēper in hac ciuitate nimis magis accusatorū opibus & populus uniuersus, & sapientes in posterum prospiciēs iudicauerunt. De accusatione igitur & defensione, quæ in iudicijs capitalibus fieret, dictū multa & uaria prius discurre pergemus, quæ in ipsis iudicijs frequētia, raro ali

De accusa
tionibus.

C liquam in Ciceronis orationibus inueniunt. Primūq; qualiter accusatores internoscātur. Marciānus ad S. C. Turpilianum sic docet: accusatorū temeritas tribus modis detegitur: & tribus poenis subijciuntur: aut em calumniātur, aut prauaricantur, aut tergiversantur. Calumniari est falsa crimina intēdere. Prauaricari est uera crimina abscondere. Tergiversari in uniuersum ab accusatione desistere. Qui accusari dicta die causam dicturi cum populo erant, accusatoribus respōsuri in forū uenientes, sub rostris rei stabant: nec nulli tam bonus, tam integer, & magnæ famæ uir, quin sub ipsum causæ initium, multitudinē ad audiendū cōuenientē, presertim ad adolescentium cōuicijs laceraretur. Licitus uidebatur gelimo. Tribunus plebis eo tēpore T. Sēpronius Gracchus erat, cui minime est cōpione cōueniebat. Ia cum uenisset nomē suū decreto collegarū ascribi, trillioiemq; omni sententiā expectaret, ita decreuit. Cum L. Scipio excuset morbuū esse causæ fratri, suū illi uidentē: P. Scipionē prius q̄ Romā uenisset, accusari nō passuri: tum quoq; q̄ appellasset auxilio ei se futurū ne causam dicat, ad id fastidium rebus gestis, honoribusq; Pop. Romani P. Scipionē deorū hominūq; cōsensu peruenisse, ut sub rostris rei sta

De accusa
tionibus.

D et, & prebere aures adolescentiū cōuicijs populo Ro. magis deformē q̄ sibi sit. Oberat autē multū integritati iudiciorū corruptelæ cōtra legē De donis & muneribus nō accipiendis factæ. Vnde Plutarchus in Pōpeij uitali largitiones semper plurimum obfuerūt. Et Seneca duodecesima ironice, Creadat aliquis pecuniā fuisse uersatā in eo iudicio, in quo natus erat Clodius ob id adulteriū, quod cū Cēsaris uxore cōmiserat, uolantis religio nobis rita sacrificij, quod pro populo fieri dicat: sic submotus extra cōspectum omnibus uelut, ut p̄stare quod animalis masculorū cōteganit. Cicero pro Aulo Clænio, Si tale iudicium hūcū ante q̄ causam honorū Staphineci attollere receperisset, sexcentis milibus nummū in iudicio corruptū esse dixerat, & infra in cōsiliū erat iuri iudices XXXIII. semitū decē & sex abfolutio cōfici poterat, x. l. mil. nummū in singulis iudices distribuitur. In causis autē siue accusatio intentada esset, siue defensio quēda, patrono & aduersario opus fuit. Festus autē dicit patrociniā appellari eum, cum plebs distribuitur. Ad hoc autē inter patres, ut eorū opibus tuta esset. Et Pōpelius D. ad hoc autē inter patres, ut eorū opibus tuta esset. Et Pōpelius D.

Corruptela
in iudicijs.

Patroni ex
aduersarij.

Qui in Senatu
præsentia
rogatur

supplicem. In ea aut lege statutum esse videmus ut nemo nisi rogatus diceret. Vnde Li-
uius x. c. 11. Senatus femotis arbitrio cōsult exceptis. ubi cum sententiis uariaret. T. Man-
lius Torquatus interrogatus sententiā. De ijs autem qui rogarentur Aulus Gellius sic
habetante legē, quæ de Senatu habendo posita fuit, prius rogabatur qui à Consensibus
principes in Senatu lectus fuerant illas qui cōsules designari erant: quidā à Cōsilibus ex-
tra ordinem rogabant & Senatoribus. C. Cæsar in Cōsulatu suo cū Bibulo quatuor ro-
gante. M. Crassum, & post Pōprium, & post Catonem: quem cum nimis dicendo irre-
ret diem, quia res sibi nō placebat, Cæsar capī dū in Carcerē duert iussit. Sed cum Senatus
eum in carcerem prosequeret delictis Cæsar. Suetonius in Cæsaris uita. Erant cōsue-
tudo ut quem ordinem interrogandi sententiā Cōsul calendis Ianuarij institueret, eum
toto anno cōseruaret. Et Asconius Pedianus in oratione pro Mithone. Cum aliquis in di-
cenda sententiā duas plures uel res cōplectitur, & si nō omnes comprobantur, postulat
ut diuidant: id est de singulis rebus referatur. Cui sententiæ concordat Seneca, epistola
xxc. 1. Quod fieri in Senatu solet, faciendum in philosophia quoque existimo. Cū censuit
aliquis quod mihi ex parte placuit: ubi eo illud diuidere sententiā, & sequor. Cicero Lē-
nulo. Cū sententiā Bibuli pronuntiata esset, ut tres legati regem reducerent, Hortensij
ut tu sine exercitu reduceres: tertio Volcatij ut Pōpicius reduceret, postulatū est, ut Bi-
buli sententiā diuideret. quod autem supra pro parte diximus à tribus dicere polliciti su-
mus, sententiā per discissionē dici, uel potius ab aliquo diciam approbati consueuisse.
Sic ostendit Cicero in Oratione, Qui est gratia effectisset, ut sua sententiā prima pronun-
tiaret, frequens cum Senatus reliquit, & in alia omnia discisset: meritis sententiæ, quæ
secunda pronuntiata erat, cū frequens assentiret Senatus. & Lenulo idem Cicero. Ne-
mo est em qui nesciat quo minus discellio fieret per aduersarios tuos esse factum. Legi-
bus supradictis, quæ supra à Cicerone attulimus de frequentia & breuitate: alia quoque
imposita habuerūt Senatores omnium quæ excogitari possunt, maiorem melioremque,
quæ idem Cicero ad pradiclarum expositionem infra supradictum locū posuit in hæc
uerba. Causam populi teneto. Et Senatori necessarium nosse temp, id quæ late patet. Quid
habeat militū, quid ualeat aratorum: quos socios resp. habeat, quos amicos, quos lipendi-
arios, quæ quisque sit lege, conditione, fodere: tenere consuetudinem decernendi, nosse
exempla maiora. Principem in senatu qui scilicet primus à Consule sententiā rogare
tur Cēsores creabant. De quo Lilius x. c. 111. Cēsores T. Quintus Flaminius &
M. Claudius Marcellus Senatum perlegerunt: principes in Senatu tertium lectus P. Sel-
pio Africanus. Plinius. Vna Fabiorū familia, in qua tres continui principes Senatus
fuerunt. M. Fabius Ambustus, Fabius Rustianus filius Q. Fabij Gurgis nepos. & Fla-
uius Vopiscus in Aureliani gestis rebus. Tunc surrexit prima sententiā, Vipianus Syl-
lanus. Taciturnitas em optimum uinculum admissiſſandæ resp. Cum Eumenes rex resp. nū-
tiasſet bellum à Perſe, illud prima proſligatum est, quæ inchoatum esse, in urbe est reſci-
tum. Et Iulius Capitolinus in trium Gordianorum gestis rebus. Exemplum Senatuscō-
sulti tacitū non aliud est hodie, quàm quod consociatis maioribus, ea disponuntur, quæ
non sunt omnibus publicanda. Cōsulta Senatus, de quibus tam multa dicimus, cū essent
cōclusa coram ipsis, qui decreuerant, scribebantur, & cum sedens ad loci in quo sanatus
habebat fores Tribunus plebis, prout in illius paribz breuit infra dicemus T. literam
subſcripſiſſet, deferabant ad arant, ubi in libris elephātinis ad id instituta ſcripſæ cōſer-
uabant. de qua cōſeruatione Cicero in epistola ad Q. Metellū Celerē. Iā illud Senatuscō-
ſultū, quod eo die factū est, ea perſcriptio est, ut dum id extra urbē, officiū meū in te obſcu-
rū esse nō poſſit. Ex quo Cicerōis textu intelligi poteſt, in ſcribēdis Senatuscōſultis ap-
posita eūſſe corā ex Senatoribus, qui auctores fuerāt, nomina. Et tertia in Cæſarum
oratione Cicero dicat ſunt à principibus acerrimæ ac fortissiſſe ſententiæ, quæ Senatus
ſine ulla mora eſt cōſequutus: & quoniā nōdū eſt perſcriptū Senatuscōſultū. De libris
aut Flauij Vopisſcus Syracuſanus in Taciti imperatoris uita habet bibliotheca Vipia
in armario ſexto librū elephātinū, in q̄ hoc Senatuscōſultū ſcriptū eſt, cui Tacitus ipſo

Sententiā per
disciſſionem

Principes
Senator

T. litera

manu

Amanu sua subscrispfit. Nam iam diu huc senatuscōsilia, quæ ad principes pertinebāt, in libris dephaniis scribēbantur. Perit aliquando à nobis uir summus, & eiusmodi rerū Romanarum dīgentissimus inquisitor Prosper Columna cardinalis, qualē mercedem senatus ad uitæ sustentationem habuerint: cui quod respondimus & scribere nō recu-
samus, uideri nobis prius illos integræ & nondum oppressæ reip. senatores patrimo-
nio contentos gratiam patriæ operæ impendisse, cuius rei maximo nobis argumentū
est proprietatis, multorū ex eo collegio in morte ostensū, quos publico sumptu, uel colla-
tio in capitis nimis effici oportuisse infra ostēdemus. erāt tamē ex ipso senatu nonnulli
Oratores, qui nō abunde diuites esse non poterāt. Et multi ex eo collegio, imperia pro-
uinciarum, & administrationes facilius ceteris obtinebāt, quibus in muneribus opes au-
gere facillimū fuit. A principibus uerō multos ex senatu adiutos opibus & cōsilia uide-
mus. Nam Suetonius de Augusto. Senatorum censum amplauit, ac pro octingentorū
mīlium summa duodecies fēstertium taxauit, suppleuitq; nō habētibz. & de Vespasia-
no, Expositū censum senatorum, consulares inopes quingenis fēstertijs annuis sustēta-
uit. Magna haec uis ostendendæ reip. administrationis formæ iecimus fundamētū, quā
Magistratum uerbis primariorum deligendi modum, & senatuscōsulti formam con-
ficiendū ostendimus. Ad alta nunc ueniamus pariter magna, magistratusq; alios & ma-
gnos, & minores tam ueteres q; nouissimos, etiā à principibus institutos edocemus, ut
alias partes reip. administrationis, in quibus horum magistratuum saepe incidit mentio,
aperius declarare possimus. Tribuiti triplices fuēre. Lītiū x i. Triumuii capitales tūc
impositi creati de quibus sic habet Pomponius De origine iuris. Tribuiti capitales cō-
stituti sunt, qui carceris custodiā haberent, ut cum animaduerti oporteret interueni-
eōrum fuēre. Alij fuēre Triumuii de quibus in x x i i. Lītiū: Triumuii mensarij creati
sunt, qui numularijs & monetæ omnis generis & formæ coloribus præerant, testij fuēre
Triumuii nocturni: de quibus sic habet Cornelius Tacitus. M. Mīlūti, Cn. Iulij, L.
Sextij Triumuii nocturni, quod ad incendium in sacra uia ortum tardē uenerāt, à tri-
buiti plebis die dicta dīnati sunt. & infra Tacitus. P. Bibulus Tribuiti nocturnus à P. A-
tullio prætorē accusatus, populi iudicio cōcidit, q̃a uigiliis negligētias obiecit. Q̃ia
simplices autē fuēre præfecti. Pomponius De origine iuris. Præfectus urbis uocatur itē,
quoniam reip. magistratus proficiscuntur, & unus relinquitur qui eos dīcat, qui præfectus
eius consilium datur, postea uerō Latinarum feriarum causā inuoductus est, & quocun-
q; obsequatur. Idemq; Pōponius de secundis præfectis sic habet: præfectus annox &
uigilā nō sunt magistratus, sed extra ordinem utilitatē causā cōstituti sunt. Et paulo
post idem Pōponius de tertio præfecto multa sic dicit. Præfectus uigilum cognoscit de
mīlitijs & de fractoribus, furibus, receptatoribus. Apud uetustiores incēdij accēdīs
Triumuii præerāt, qui de eo quod excubias agebant nocturni sunt dicti. Interueniebāt
uerō nūmūq; Ediles & Tribuni plebis. Erāt autē familię publicę circa portā & muros
dispositæ, si opus esset euocabantur. Fuērent & priuæ familię, quæ incendia uel
mercede, uel gratia extinguerēt. deinde diuus Augustus maluit per se huius rei cōsulere,
pluribus incēdij uno die exortā. Nam salutem reip. tueri nulli magis credidit conue-
nire, neq; alium sufficere ei rei q; C. Gaiū. Itaq; septem cohortes opportunitis locis consti-
tuit, ut binas regiones urbis, unaq; q; cohors tueret, præpositis ei tribuni, & super om-
nes spēs stabili uiro præposito, qui præfectus uigilū appellabatur. Sciendū est autē præ-
fectum uigilum per totam noctē uigilare debere, & curare calciatū cum armis & dola-
bris, ut curam adhibeat omnes inquilinos admonere, ne per negligentiā aliqui incē-
dij casus oriantur. præterea ut aquā unusquisq; inquilinus in cornuculo suo haberet, iube-
re admonere. Quartū præfectū sic dīstinit Modestinus de officio Præfecti prætorio. cū
apud ueteres dīcatōribz ad tēpus summa potestas traderetur, & Magistris equitū sibi
adiungētur, q̃ associati principali curiæ militiæ gratia, secundā post eos potestate ge-
rerent, & regimentis reip. ad imperatores perpetuos translatis, ad similitudinem magistrū
equitū. Præfecti prætorio à principibus electi sunt, data eis pleniorē licentia ad discipuli-
nā publicē commendationē. His cum abulis Præfectorum autoritas iniuncta in tantum me-
ritum uiguit, ut appellari à Præfectis prætorio nō possit. Et Cornelius Tacitus in Neronis
obitu gelius. Nā Augustus p̃mū Senatui, deinde habitu suffragiorū suspecto, Præfectū

Triumuii
plebis.

Præfecti.

Blondus.

h

prætorio

A Accensus accenderet. Vnde Cicero de administratione Asiæ ad Quintum fratrem. Accensus sit eo numero, quo cum maiores nostri esse uoluerunt, qui hoc non beneficii loco, sed laboris ac muneris non temere nisi libertis suis deferrebant, qui illi quidem non multo secus ac ferus imperitabat. Sed ad Decemuiros: Plebe Romana quâdoq; ob creandoq; de plebe magistratus, quâdoq; ob ferendâ legē de soluendo nexos a foeneratoribus, quâdoq; de coniubio patrum, quâdoq; ob legem agrariâ, omnia tumultu inuoluente, leges eximatas eî domesticæ non satis acceit, accensum placuit. Iueruntq; tres Athenas, qui tertio rediit anno leges scriptas retulerunt, comitijsq; centuriatis Decemuiros dictis promulgâ legibus creati sunt, a quibus nullâ esse prouocationē temere cōcessum est. Qui eî abstinere a patribus coepissent, libidine in minores debacchati sunt, & tandē primis de eorum tabulis comitijs centuriatis promulgatis & acceptis, alias decē retinendi decemulratum auiditate promulgare parabat: effectus estq; nîl nunciatū a Sabinis. N. qui uis bellicum interpellasset. Nā delectu habito Decemuiros in bellū prodierunt: quod dum geritur,

E Appian Claudius Decemuiros unus Virginii Lucij Virginij filii diuersis artibus stupra re aggressus est: eoq; res processit, ut Appian tumultu in populo cōcitum timens obuiolano capite effugeret, plebsq; in Aventinū secedens, tribunos plebis, de quibus supra est dictū, creauit. Rediitq; eî ad Cōsules, aliosq; in uetus administrandæ resp. magistratus. At quocq; Decemuiros quietis Romæ rebus, fuisse litibus cognoscēdis deputari. Nā eîdem bellorū munera cæteris magistratibus non sufficerebus, ad Prætores deferrent, quo tam administratio iuris munus præcipuum fuit, creati Decemuiros sunt, qui ius in urbe dicere, prætorumq; partes eo tēpore gererent: quos Decemuiros litis adiudicandâ appellauerunt. Ex quibus Decemuiros fuisse credimus Ciceronē dum in Bruto in hæc uerba scribit. Nam idē Segulius Veteranus quod tu & Cæsar in Decemuiros non essent: ueniam te ego quidē effrem, per quod id tempus Quatuoruiros creati sunt, qui uitarum curam haberent: etia Tullium in monetales auri argentiq; cōsultores, ad quorū quidem officium curæ pertinebat numismata proba auro argentiq; & iusto pōdere eadē. Quod autē supra de Accenso est dictū: de Apparitore dicamus suadet, quē magistratib; comitē datū fuisse cōstitui eoq; solum inter se differēbat, q; Accensus nullū, Apparitor aliquod (licet paruum) rep. salarium percipiebat. Cicero in Verre actione quinta. Tuus Apparitor parua mercede populi cōductus. Et ad Quintum fratrem Asiæ pro prætore scribē. C. vero. Atq; inter hos eos quos tibi comites & adiutores negotiorū publicorū dedit resp. contexit finibus his præstabit, quos ante perseripsi: quos uerō aut ex domesticis cōiunctionibus, aut ex necessarijs Apparitoribus tecū esse uoluisti, qui quasi ex cohorte Prætoris appellari solent, horū non modō facta, sed dicta præstida sunt, quâdo autē his minis tibi manus apposuiamus, multa quæ sub principibus addita & innouata sunt, dicemus. Suetonius asserit Augustū Cæsare noua officia excogitasse: Cura operū publicorū, iuratiō, aquarū, alioz Tyberini fluminis populo diuidēdâ, præfectura urbis, Triuiratū, leges Senatū, & recognoscendi summas equitū officio nouis magistratibus demādato. Domitianus autē magistratibus urbicis, prouinciarūq; præsidibus coerendâ, tantū

D curæ adhibuit, ut neq; modestiores unq; neq; iustiores existerent. Hadrianus autē fisci aduocatum primus instituit. Et Antonius Pius Philosophus prætorē tutelare primus fecit: cum ante tutores a cōsulisbus poscerentur. Et ne Alexandri Seueri uirtus in obscuro post prædictas principū laudes lateat, unū de eo præclarū dicere libet, qd nostris tēporibus seruari optandū esse. Helius enī Spartianus ipsum inquit iudices cū promoueret, exemplo ueterū & argēto & necessarijs instruxit: ita ut præfides prouinciarū acciperent argentū pōdo uicena: sellas senas: mulas binas: uestes fortēses binas. Domesticis hiis habentibus singulas: coquos singulos: aureos cētenos. Et si uxores non haberēt singulis cōcubinas, q; sine his esse non possint: reddituri postea administratione mulas, equos & mutationes & coquos: cætera sibi habituri, si bene gesserāt: in quadruplo redituri, si male: præter cōdemnationē aut peculatus, aut repetundarū. Et de imitatione ueterū, de qua superius dixi, sic habet Cicero quinta in Verre actione. Neminem qui cum potestate exlegatione in prouincia esset profectus tam amētem fore putauit, ut emeret argentū: dabatur enī de publico (ut noscitis) præbebatur etiā legibus municipiū. Legū originē præfatus X. I. tabularū paulo supra dicere corpimus, quæ materia omni ex parte cognita

Decemuiros

Quatuoruiros
Tribuni.

Apparitor.

Aduocatum
fiscī.
Prætor
tutelari.

dignissima, maxime illa ratio de hoc in opere diligentius tractanda est, quod iudicia & publica
 & privata quo haberetur modo cum dicere instituerimus, leges, plebiscita, rogationes,
 & alia inde nascentia prius declarari oportere intelligimus. De ipsis aut legibus hoc in
 loco non est animus ita dicere tanquam si nunc ederetur, aut a legum latoribus quae sunt semper
 sumeretur: nam id esset infinitum. Sed ipsa rerum summa, & de his rebus, quae maiori
 ex parte iam pridem obsoleverunt, a vetustissimis scriptoribus famentur: prius tamen nobis
 diligenter erit a quibus, & quo tempore, & quem in finem latae fuerint indicere. *De legibus.*
 Latioque incipiemus, qui lib. primo. Romulus iura dedit, quibus populi in unum corpus con
 sidererent: lib. secundo de Valerio Publicola: Leges nult de provocacione ad populum
 aduersus magistratus de sacrodo cum bonis capite eius, qui regni occupandi consilia in
 fet & infiri. T. Tremelio. C. Veturio consilibus nulli legati Athenas, nullique in clitas le
 ges Solonis defendere, & aliarum Graeciae ciuitatum instituta moreque itaque noscere. Item
 infri: centuriatis commissa leges decem tabularum sunt latae. Dux tabulae primis addit. Lex
 centuriatis commissa prima a populo lata est, ut quid Tribunus plebis iussisset, populus tene
 ret. Alia deinde de provocacione communi sunt, sanciendo ne quis ulli magistratu sine pro
 uocatione crearet, quisque creasset ius falsum esset occidis: nec ea ex carceris capitalis no
 xae haberetur: sacro sancta Tribuni fecerunt: sanciendo, ut qui Tribunus plebis, & tribus
 indicibus nocuisset: eius caput loci sacrum esset, familia ad ardem Cereris Liberi Liberique
 ueniret. Et de ambitu a C. Pustilio Tribuno plebis auctoribus Patribus: tum patrum ad
 populum latum est, eaque rogatione novorum hominum ambitionem, qui mundinas &
 conciliabula obire solent erant, compressam credebant. P. Plauto dictator tres leges aduer
 sus nobilitatem, plebs secundissimas tulit: ut ut plebscitae omnes Quirites tenerent. Leges
 quae commissa centuriatis ferrentur, ante initum suffragium Patres auctores fierent. Alter ex
 plebe Censor crearet. Et L. Iulius decimo. Lex de provocacione tertio facta. Porcia lex co
 la pro tergo stulum lata, quae graui poena si quis uerberasset necessitate ciuem Roma
 num sanxit. Ad quid autem leges praedictae & aliae, de quibus quandoque dicendum erit, fue
 rint conditae, simul cum iura & iustitiae partium declaratione dicendum est. Cicero Legum
 secundum. Reip. leges, nulla imperia sunt. Hisque citius modo de his & sine reculatione paren
 to. L. Iulius nono. Vbi duae leges sunt semper antiquae abrogatae nouae. Et Cicero in Legib.
 omnium quae in omnium doctorum disputatione uerantur, nihil est profecto praestabilius,
 quam plane intelligi nos ad iustitiam esse natos. Consensit etiam alia ciuile Cicero de decimo
 Philippicarum concordat. Est enim lex nihil aliud, nisi recta & a numine deorum tractatio,
 imperia honesta: prohibens contraria, & magis magisque congruit quod idem Cicero in
 oratione pro Aulo Cluennio habita sic dicit: Ut corpora nostra sine metere: sic ciuitas sine
 lege, suis partibus & neruis, ac sanguine, & membris sui non potest. Legum ministri magi
 stratus: legum interpreter iudices: legum denique iudico omnes serui sumus, ut liberi esse
 possimus. Et quando a legibus ius esse ortum habet, Cicero pro Aulo Caelina, Quia
 ciuile coeueniendum putatis: uincula reuellit non modo iudiciorum, sed etiam utilitate uitaeque
 communis. Est enim ius ciuile, quod neque iniuncti gratia, neque persequi potest, neque adu
 rari pecunia possit: quod si non modo oppressum, sed etiam desertum, aut negligenter asseru
 tum est, nihil est quod quisquam se habere certum aut a patre acceptum, aut relictum libere arbi
 tretur. Sed Vlpianus De iustitia & iure, Ius a iustitia appellatum est. Nam & eleganter Cel
 sus diffinit. Ius est ars equi & boni, cuius merito quis nos facientes appellat. Iustitiam
 namque colimus: & boni & aequi notitia profitemur, aequum ab iniusto separantes: licitum
 ab illicito discernentes: bonos non solum metu poenarum, uerum etiam premiorum quoque ex
 hortatione efficere cupientes: ueram, ni fallor, philosophia non simulatam afferentes.
 Publicum ius in sacris & sacerdotibus, & in magistratibus consistit. Primarium ius nipa
 rium est: collectum est enim ex naturalibus praecipis aut gentium, aut ciuilibus. Ius naturale
 est, quod natura omnis animalis docuit: nam ius istud non solum humani generis proprium
 est, sed omnium animalium, quae in terra marique nascuntur: autem quoque commune est. Ius
 gentium est, quo gentes humanae utuntur: quod a naturali procedere facile intelligere licuit:
 quia istud omnibus animalibus, hoc solum hominibus inter se consentit. Velut erga deum re
 legio: ut parentibus & patriam pareamus: ut uim ac iniuriis propulsemus. Nam iure hoc
 conuenit: ut quod quisque ob tutelam corporis sui fecerit iure secum existimet. & cum
 iniuri

De legibus.

Pena nam
cum magi
stratu.

De.

- A** inter eos condonari rem quidam natura constituerit, consequens est hominem homini iudicari nefas esse. re gentium. Hermogenus De iure item & iustitia. Iure gentium introducta sunt bella: discreta gentes: regna condita: dominia distincta: agria terminis posita: iudicia collata, commercia, emptiones, uenditiones, locutiones, coactiones, obligationes instituta, exceptis quibusdam, quae a iure civili introducta sunt. Vlpianus: ius civile est, quod ex legibus, plebiscitis, senatusconsultis, decretis principum, auctoritate prudentium uenit. Ius praetorium autem, quod praetores introdixerunt, adiunctum, uel supplendum, uel corrigendum iuris gratia, propter utilitatem publicam, quod & honorarium dicitur ab honore praetoris sic nominatum. Nam & ipsum ius honorarium, quasi uixit vox iuris civilis est. Ne autem omnia hic cumulemus, quae iuris civilis codices habet, hoc solum ex Pomponio addemus. Ius autem proprium est quod dicitur civile, aut sine scripto, quod consistit in sola prudentium interpretatione: ut sunt legis actiones, quae formam agendi continent: ut plebiscitum, quod sine auctoritate partum est constitutum, aut magistratum edictum, unde ius honorarium nascitur: aut senatusconsultum, quod solum senatus consentiente inducitur sine lege: aut est principalis constitutio, ut quod ipse princeps constituit, pro lege feruetur. Et Martianus legumator elegantissimus hanc legum commendationem à Graecis affert, quae plurimi facienda est. Lex ut Demosthenes orator diffinit, est cui omnes homines de
- B** obediunt propter multa & uaria: & maxime quia in omnes lex est, inventio quiddam ac donum Deo dogma autem omnium sapientiam, correctio omnium uoluntatum & non uoluntarium peccatorum, ciuitatis compositio communis, secundum quam omnes de cetero uiuunt qui in ciuitate sunt. Et philosophus summus hoc legum sapientia Chrysippus sic incipit librum suum quem fecit. Lex est diuinarum & humanarum rerum notitia: oportet autem eam praestari & bonis & malis: & principem & ducem esse: & secundum hoc regula est iustitiae & iniustitiae, & eorum quae natura licita sunt, praecipiendi quidem faciendorum, & prohibitorum non faciendorum. Sed iam plebiscita ostendimus: rogationes & sanctiones, & quae legum species extiterunt. Aulus Gellius. Lex est generale iussum populi aut
- C** plebis rogante magistratu. Plebiscitum lex, quam plebs non populus accipit: & dicitur sunt rogationes, quia nisi populus aut plebs roget, non fieret. Prius legia priuata personarum coactio. Pomponius De origine iuris de plebiscitis sic habet. Cum esset in ciuitate lex duodecim tabularum, & ius civile esset, & leges & actiones, euenit ut plebs in discordiam cum patribus perueniret & secederet, sibi quoque iura constitueret, quae iura plebiscita uocantur. Max cum reuocata est plebs, quia multae discordiae nascebantur de his plebiscitis, placuit ea obseruari lege Horatensia: & ita factum est, ut inter plebiscita & legem species coadiciendi interesset, potestas autem eadem esset. Deinde quia difficile plebs conuenire coepit, populus certe difficilius, propterea turba hominum, necessitas ipsa curam reip. ad senatum dedecit. Ita coepit senatus se interponere: & quicquid constituisset, obseruabat. Id quoque ius appellabatur Senatusconsultum. Rogationem esse dicit Festus Pompeius cum populus constituitur de uno pleribusue hominibus, quod non ad omnes pertinet, & de una pluribusue rebus: quibus non de omnibus sancitur. Nam quod in omnes homines rebus populus facit, lex appellatur. L. i. v. 11. in sequenti anno C. Martio, C. Manlio consulibus de uniuerso iure a M. Duellio, L. Verario tribunis plebis rogatio est perlata, & plebs aliquando tam cupidius se ius accepit. Plotarchus in Pompeii uita. Carulo uiro clarissimo de Pompeio rogationi ne mari praehiceretur aduersante: primum tacuit plebs. Sed postea diem ei parcendum esse huic uiro, & si eum amississent, in quo spem reposuissent suam respondit, in te. Et post adeo indignatione commota clamauit plebs Pompeium praefici, ut coruus superuolans reciderit. Cicero Lentulo quoque Metellum unum tribuni plebis rogatio: me uniuersum resp. ducet senatus, comitente Italia, reuocasset. Et item Cicero ad Quintum fratrem. Sed magna manus Piceno & Gallia expeclat: ut etiam Catonis rogationibus de Milone & Lentulo resistamus. Quo admodum plebiscita, & rogationes, & sanctiones, de quibus breuius possumus dicemus, in tanta populi multitudine sua habent consuetudinem formam, pulchrum enim credimus est nosse. Nouissime enim credimus multos, qui supra legimus, plebem ita clamasse uno consensu tenore, ut coruus superuolans reciderit: licet uero id tunc & aliquando alia ob nimiam populi affectionem acciderit: tamen in ceteris ordo hic erat: quod populi rogatus erat consules aut tribuni sedalia in locum ordine locata affert curabatur.

Fontes. Inter quorum ordines maiora quædā fuerūt tabulata, pōtes appellata, per quæ viatores & apparitores publice deputati cunctis redēditisq; tabellas perferēbat singulis dīdas eīss qui confederat. quas cum signatas recepissent, ad Tribunosq; iis suggestū resūlissent, quid maior scitūisset pars arēdebatur. Idq; Cicero ad Anticiū scribens, sic indicat: Tribunaus plebis Fulvius in cōcionē produxit Pōpetium. Res agebatur in foro Flamīnio, & erat in eo ipso loco illo die quādam celebritas. Pilo autē cōsul, lator rogationis idem erat diffusior. Operæ Clodianaq; pontes occupatē, tabellæ ministrabātur, ita ut nulla daret, nisi spondentib; tibi in rōtra Cato aduolat, consuetum Piloni cōsuli misticum facit (si id est consuetum) uox plena grauitatis, plena auctoritatē, plena deniq; salutis. Accedit eodem nosker etiam Hortensius. Multa præterea boni. Insignis uerū opera Fauonij fuit, hoc cōcursu optimāū comitia dirimuntur: senatus uocatur. cum decerneretur frequentissimo senatus cōtra pugnatē Pilone, ad pedes omniū sigillatim accēdit Clodius, ut cōsules populū adhortarentur ad rogationem accipiendā. De functione sic habet Cicero in oratiōe pro Cornelio Balbo primū Gero functionē nihil esse potest, nisi q; populus plebēbat laxaret, deinde sanctiones faciendæ sunt aut genere ipso, aut obtellatione & cōsecratione legis aut potestate caput eius qui cōtra fecerit, cōsecratur. Et p̄uilegia priuatores leges uidētur: quæ x. i. tabularū leges fuisse sic Cicero Legē secundō innot. De promulgatione de singulis rebus agēdis tam leges p̄clarissimæ x. i. tabularū dux: quāsi altera p̄uilegia tollit altera de capite ciuū rogari cum maximo cōmodo uetat. In priuatis homines ferri leges uoluerūt. Id est enim p̄uilegiū: ferri enim ac singulis centuriatis comitijs nohaerūt. Hinc tractū uidetur, ut principes postea cōsecrati ferri Diplomata, quæ singularitū uitorū & uiciorū p̄uilegia fuisse tenemus, Cicero indicaturæ Cæsaris peruenit temporibus Cornelio Balbo Diplomata statim nō est datum quod misticā est improbas in quibusdā, qui tulissent acerbitas. Pars quidē mistic gratia homo & ceteris nō solū cōfirmat, uerum etiā recepit perceleriter se allaturum diplomata & Cicero Antico. Et quia i p̄uilegia diploma sumptuosa. Suetonius de Augustis: in diplomatis libellūq; & epistolis signandis initio sphinge usus est. Mox imagine magni Alexandri notissimē sua, Dioseoti diu manu sculpsit, quæ signare ceteri principes cōharuerūt, & de Othone Imperatore: Diplomatis primūq; epistolis suis ad quosdā p̄gides Neronis cognōmē adiecit. Cornelius Tacitus in Vitellij rebus gestis. Causa singulū fuit, ut diplomata Othonis, quæ negligebantur, latiore nuncio reuoluerēt. Et Cicero item pro Cornelio Balbo. Mitto diplomata tota in prouincia passim data. Asconius Pedianus proxima prædicta uocabula duo sic diffinit actione secūda in Verrem. Inter syngraphas & alia chirographa hoc interest, q; in ceteris tantū quæ gesta sunt, scribitur: lent in syngraphis etiā cōtra fidem ueritatis pactio uenit, & non numerata quoq; pecunia, aut nō integrē numerata, pro tēporaria uoluntate hominū scribi solent. Et duo item alia prædicta aliqua ex parte similia uocabula Lianus o. C. i. uo. exhibet exponēda, scilicet & spondonē: præsertim in populis Romano populo subigendū: nō foredere pax exaudina, sed per spondonem facta est. Spondonem cōsules, legati, quæstores, tribuni militū: ubi si ex foredere res acta esset, præterq; duorū fecialū nomina nō exacerbat: & propter necessariā forederis dilationē, obides etiā. o. c. equites imperat, qui capite luēdit, si pacto nō stare. Forederis itaq; erat, qd Lianij principio descriptū porca celsa per duos populi Romani fecialū alius populo fiebat. Spondio autē cum petenti accipienti aduersario aliquid solēnter est promissum: unde quod lōgē supra ostēdimus, ciuitates fuerūt multæ Romanis forederata, & multæ per spondonē in amicitiam acceptæ. Unde Cicero pro Cornelio Balbo. In foredere Gaditano nil erat, nisi ut pax & eterna pax sit de legib; & eis similibus multa decimur: quas leges abrogari cōstat potuisse, nec ullā ne id fieri posset remediū adhiberi. Cicero Antico. Scis em Clodius tā uisē, ut uix aut omnino nō possit, nec per senatū, nec per populū infirmari sua lex: sed uides nōq; esse obseruatas sanctiōes earū legū quæ abrogantur: nā si id esset, nulla ferē abrogari posset, neq; em ulla est, quæ nō ipsa se lepius difficultatibus abrogant. Sed cū lex abrogatur, illud ipsū abrogat.

**Sanctiones.
P̄uilegia.**

Diploma.

**Syngrapha.
Chirographa.**

**Forederis.
Spondio.**

Lex agri.

Legē agrariū ultimo seruauimus loco, quia de ea multi pleni sunt libri, & in cōditū magis urbi Romæ q; lex fuisse uidetur: cuius originē q; remouissimam sic libro secūdo Lianus ostēdit. Sponio Cassio, Publio Virgilio cōsulib; agrū Hemici ademptum primū lex agriata

Agraria lex. & tamē libro duodecesimo Lulius Tiberij Gracchi petitiem ob eam legem latam ostēdit. cum enim Tiberius Numantia accessurus per Thuficiam transiret, solitudine liberorum & seruorum inductione usq; a diuitibus facta, eam ferre legē animū indixit. cuius rei causa id dedecus Roma incidit, ut Aphricanus Scipio. & Myllanus lumen deculq; gloria Romani nominis, quia plebis rabie minus foret sit usus, noctu in cubiculo credatur occisus hanc uero agrariam fieri non oportuisse, si prima leges dux, M. Curius prima, & Licinij secunda seruata fuissent. Cuius em post triumphos & terras imperio additas, cōsult prouiciolum intelligi ciuē, cui septē iugera agri satia nō essent, quę mensura plebi priuē post reges exactos assignata fuit. Et Licinij Stolonis lex quingentum iugera excedi oportuit, quia ipse prior fuit reus, quia filio subornato plus habuit. Iudicia post leges, a quibus oriuntur ordine poni debent, quę quantum ad nostrā attinet intentionem Vipianus sic abundē nobis accumulat. Publica iudicia nō omnia sunt, in quibus iudicari ueritur, sed ea tantum quę ex legibus publicorū iudiciorū ueniunt, ut iulia maiestas, iulia de adulterijs, Cornelia de sicarijs & uentricijs. Pōpeia de particidijs, Cornelia de testamētis, iulia de ut priuata, iulia de ut publica, iulia ambitus, iulia repercutandi, iulia de annona, & Paulus item iure cōsultus: Publicorum iudiciorū quædam capitalia sunt, quædam non capitalia. Capitalia sunt, ex quibus poena mortis aut exilium est: hæc est aqua & igni interdictio. Per has enim poenas eximitur caput de ciuitate. Nā cætera nō exilia, sed relegationes proprie dicuntur: tunc em ciuitas retinetur. Nō capitalia sunt, ex quibus perueniunt, aut in corpus aliqua coercitio poena est. Hęc aut iudicia maiori ex parte quod cētumuiros habita fuisse uidemus, de quo iudicio Festus Pōpelius sic habet, Cētumuiros iudicia a cētumuiuis dicta sunt. Nam cum essent Romæ triginta quinq; tribus, quæ & curiæ dictæ sunt, terni ex singulis tribubus sunt electi ad iudicandū, qui Cētumuiros appellati sunt, licet quinq; plures q̃ centum essent, quo facilius nominaret. Iudicia tamen summa Cicero pro Domo sua ad pōssides breuiter sic exponit. Hoc est deniq; propriū libere ciuitatis, ut nihil de capite ciuis, aut de bonis sine iudicio senatus, aut populi, aut eorū qui de quaq; re cōstituti iudices sint, detrahi possit: & infra, Moderata iudicia populi sunt a maioribus cōstituta, primū ut ne poena capitis cum pecunia cōluta gnet, deinde ne iudicia die quis accuset: ut ter ante magistratus accuset intermissa die, quāuis iam interrogat ut iudicet: quarta sit accusatio, trinundini post dicta die iudicij sit iudicij. Ercum iudicia litigij est cōiunctū, de quo Cicero in Verrem actione quinta, Eiusmodi res publica debet esse, & erit ueritate iudiciorum cōstituta, ut inimicus neq; nocenti deesse possit, neq; obesse innocenti. Quod litium actiones fuisse cōstitutas cum iudicij iudicatore, tum Cicero habet oratione pro Roscio Amerino in hęc uerba, Sūt iustitia, sunt forme de omnib; rebus cōstituta, ne quis aut in genere iniuriæ, aut ratione actio nis erret possit. Expressę sunt em ex uniuscuiusq; damno, dolore, in cōmodo, calamitate, iniuria publica hæc a prætorē formulæ, ad aquas priuata his accommodat, de qua actioe idē Cæso pro Aulo Cecinna. At em si prætor is quis iudicia dat, nunquā petitori præiudicat: qui actioe illi uti uelit. Vera aut fuit uirtus Romana, in qua nullus a iudicij exilij non potuit Lulius unde quadragesimo, Duo Pentij diē Scipioi Aphricano dixerit. Dux maxime orbis terrarū urbes ingrate uno tempore inuenit sunt, Romana ingrator: si quidem cicta Carthago, uicta Hannibalē in exiliū expulit, sed Roma uictrix uictorem Aphricanum expulit. Alij dicebāt ciues, neminē unum clauum meruisse ciuem, ut debere in legibus interrogari nō posse. Nihil tam æquandæ liberatū esse quā potentissimum quomq; posse dicere causam: & infra, Nō alius antea quisq; nec ille ipse Scipio cōsul ceteris maiore omnis generis hominū frequentia, q̃ reus illo die in foro est deductus. Plutarchus in Græchorū uita, Si quis capitali iudicio accersebatur, & nō ueniret ad se de sententiā, non est domi ante ianuā cōsilijs præconibus citabat. Tāq; fuit Romanæ ciuitatis gratia, ut licet iudicio, sicut diximus, subijci possent omnes quāuis maxime nullus tamē a paucis iudicibus etiā cētumuiuis in exterminij, nisi per uniuersam ciuitatē, id est, cōmuni adduci poterat, Cicero p. P. Sextio, Satis legibus & duo decim tabulis sancti est, ut de capite nisi cētumuiatis cōmuni rogari nō possit: & infra, Nō posse quēq; de ciui uenire sine iudicio: de capite nō modō fieri, sed ne iudicare quēq; posse, nisi cētumuiatis cōmuni. Noniulij Marcellus scribit, Capitali dici iudiciū periculūq; capitis. Et Cicero p.

Lex Curi.

Lex Licinij
Stolonis.

Iudicia.

Actiones litig.

Capital.

h 4 domo

Capitis periculum quid.

domo sua ad p̄sentes, quid esset id capitis periculum sic edocet. Qui erant rerum capitalium cōdemnati, nō prius hanc ciuitatem amittebant, quam erant in eam recepti, quō uttendi hoc est, morandi soli causa uenerūt: id autē cūm esset faciendum, nō ad emptio-
ne ciuitatis, sed tecti & aquæ & ignis interdictione faciebāt, quid uerō fuerit hanc inter-
dictio, de qua etiā supra legumlatōres dixerunt, Festus p̄p̄cius per similitudinē uertit
moris nuptiarum, de quo infra dicemus, ostendit. Nouæ enim nup̄e q̄ priuam manū
domum ingrediebatur, aqua & ignis a p̄sente per manus tradebatur, significante om̄e
uitam de cetero utriq̄ futuram communem, quod duobus illis elementis maxime hu-
mana indigeat uita: pariter ei quē Romana ciuitate p̄lebebat, aqua & igni interdicebāt,
eum communiōne om̄i ciuitatis priuatum significantes. Cicero Philippicatum primo,
Et qui de uis, item de maiestate damnatus sit, aqua & igni interdicitur. Plinius ad Corne-
lium Minutianum scribēs, dicit eos quibus aqua & igni interdictionem erat, caruisse om̄i
togæ iure. Quid autem inter prædictā aquæ & ignis interdictionem, om̄ium maxime
animaduersionem, & in exilium deportationē, & alias poenas interisset aliqua ex parte
dicendum est. Exules Nonius Marcellus sic diffinit, Exules dicuntur extra solum. Sed

Exilium triplex.

Martianus, Exilium triplex est, ut certorū locorum interdictione: aut lata fuga, ut om̄ium
locorum habitatio interdicitur præter certum locum: aut infulæ uinculum, id est, relega-
tio in insulam. Et tamen aliquando cōiunctum fuisse uidetur exilii aquæ & ignis interdi-
ctioni. Lilius x x v. plebisciti in Posthumii Pyrgensem publicani, M. Posthumius si
ante Calend. lunias non prodixisset, citatusq̄ eo die nō respondisset, neq̄ excusatus esset,
uidetur eum in exilio esse, bonaq̄ eius uenire, ipsi aqua & igni interdici, fuit etiā quoddā
quasi uoluntariū exilii legatio libera, quæ nō nisi lūis consensu tribuitur atq̄ Prætoris cō-
cedebatur: ut scilicet ad aliquas euntes prouincias eis diffinitas, parē desererent in signū
quibus magistratus utebātur: sicq̄ cum proprias curarent res, & interea ab amulorū ho-
stiniū in rep. suorum conspectu parumper se subtraherēt, in honore apud prouincias
les ac reuerētia erant. Cicero Quinto fratri Alie prætoris illud autē quod cupit Clau-
dus est legatio aliqua, si minus per senatū, per populū libera, aut Beland, aut Braciarū,
aut utriq̄. Item Cicero Attico, Dedi litteras, legatōe mihi opus est, bonestior est uocatio.
& habent libera legationes diffinitū tēpus lege lullæ: nec facile ad di potest. Bruns Be-
to suo & Calpurnio: Cū in his angustijs uerlaret, placitū est mihi, ut postulare legationē libe-
ram mihi reliquisq̄ nostris, ut aliqua causa proficiscēdi bonesta quæreretur: tamē paulo
post futurū puto, ut hostes iudicemur, aut aqua & igni interdiciatur. Cicero Cornificio.
C. Anicius negotiorū suorū causā legatus in Africā legatione libera. Tertiū item genus
exilij & quidem sustissimum fuit, de quo Suetonius in Tiberij uita sic habet, Fœmine fa-
mosa, ut ad eundem legum poenas iure ac dignitate matronali exoluerētur, leuocari
prostituti cœperūt. Et ex inuēiute utriusq̄ ordinis profligatissimus quisq̄, quō minus in
opera scēz areneq̄ edendā S. C. teneretur, famosam iudicij notam sponte subibat. Eos

Poenas pendere.

easq̄ omnes ne quod refugium in tali fraude superesset, exilio affecit. Poenas pendere qui
pecunias cōdemnati soluebāt, Festus Pompeius inquit: quia ob delictum pecuniā p̄cio-
ne pendebāt. Sed ob capitalia facinora, quæ essent punitiones Vlpianus De arbi. edic-
to. Capitalē fraudē admittere, est tale aliquid delinquere, propter qd capite puniendus
sit. Veteres enim fraudem pro poena ponere solebāt. Capitalem fraudem admisisse acce-
pimus, dolo malo & per nequitia: ceterum si quis errore, si quis casu fecerit, cessabit deli-
ctum. Vnde Pomponius ait, neq̄ puerū, neq̄ furiosam capitalem fraudem uideri admi-
sisse. Et Calistratus De poenis: capitalium poenarū ferē isti gradus summum supplicium
uidetur esse, ad furē damnatio, uel crematio, item capitis amputatio: deinde proxima
morti poena metalli coerctio, post deinde in insulā deportatio: ceteræ poenæ ad eximi-
ationem, nō ad capitis periculū pertine: ueluti relegatio ad tēpus, uel in perpetuum,
uel in insulam, uel cū in opus quis publicum datur ad tempus, uel cum fustium cæsis
subijcitur. Modestinus autem De uerbis significatione duos ex uerbis prædictis sic
corrigit. Capitalis licet Latine loquentibus om̄is causa eximiationis uideatur, tamē
appellatio capitalis, mortis, uel amissionis ciuitatis intelligenda est. Et deportatus, id est,
quibus aqua & igni interdictionem est, hinc cōmissum relinquere non posse, Vlpianus in-
quit. Et qd prædictū est de eximiatione sic Paulus exponit, Eximatio est dignitatis
lata

Eximatio.

- A** lege statum legibus ac moribus cōprobanus. Qui ex delictis nostris auctoritate legum aut minuit, aut confumit, circa statum dignitatis poena plectitur. Sicut cum relegatur quis, uel cum ordine mouetur, uel cum prohibetur honoribus publicis fungi, uel cū plebei subditi eadum poenae tamē praeferat supradictas a principibus uarietate fuerit. Galbanus cū scribit Suetonius Numulario pecunias non fide uertenti, manus amputauit, mentis eius afflixit. Et tutorē, qui pupillum cui substitutus haeres erat, ueneris necce-
lit, cū afflixit. Poenas facinorosorum Cēsare auxisse sic scribit Suetonius. Cēsa col-
legio praeferat antiquitas instituta distinxit. Poenas facinorosorum auxit. & cū locupletes eo
facilius scelere se obligarent, quia cum magnis patrimonij exularēt, patricidas, ut Cice-
ro ait, bonis omnibus, reliquos dimidia parte multauit. Quia uero delatores poenis in illi
genus causam saepenumero fomentumq; addiderant, eos Titus Vespasianus princeps
opibus acerrime insecutus est, de quo sic scribit Suetonius, Inter aduersa temporū &
delatores erāt ex licētia ueteri: hos assidue in foro etiā flagellis ac fustibus caesos, ac no-
uissime traductos per amphitheatri arenā: partim subigi ac uenire iussit, partim in asper-
tissimas insulas deuehi: & post eum Domitianus frater Friscas calūnias magna calūniam
poena repressit. Ferebatq; uox eius, princeps qui delatores nō castigat, irritat. An-
tonius uero Pius, Delatores si nō probarent, capite affecti: si probarent, delato pecunie
premio dimisit infames. Accusationes autē, quae iure recte & ordine in iudicijs fierent:
& si maiorem defensione gratiā habuerunt, sua tamen laude non caruerunt, dummodo
nō nisi accusatoris uiribus nō inniterentur. Cicero pro Murena, Sepe hoc maiores natu
dicere auidius, hāc accusatoris eximiam uim & dignitatē plurimum Lucio Cona profu-
isse. Noluerunt sapientissimi homines, qui tum rem illam iudicabāt: ita quēquam cadere
in iudicio, ut nō nisi aduersarij uiribus uideref abiectus. Sēper in hac ciuitate nō nisi ma-
gnis accusatorū opibus & populū uniuersus, & sapientes in posterum prospiciētes iu-
dicē redderent. De accusatione igitur & defensione, quae in iudicijs capitalibus fierēt,
dictum multa & uaria prius discutere pergemus, quae in ipsi iudicijs siue quēta, ratiō ali-
quid in Cicero orationibus inueniunt. Primūq; qualiter accusatores inter nosce-
tur. Marcianus ad S. C. Turpillianū sic docet: accusatorū temeritas tribus modis dete-
getur. & tribus poenis subicitur: aut eū calumniatur, aut praeuicantur, aut tergierant
in. Calumniari est falsa crimina intēdere. Praeuicari est uera crimina abscondere. Ter-
giuerant in uniuersum ab accusatione desistere. Qui accusati dicta die causam dictū
cū populo erant, accusatores uisū in forū uenientes, sub coelstris res stabant: nec
tū tam bonus, tam integer, & magnae famae uir, quin sub ipsum causae initium, multitudine
ad audiendū cōuenientia, praesertim adolefcentium cōiicijs laceraretur. Lianus unde
qualibet agnō. Tribunus plebis eo tēpore T. Sēpronius Gracchus erat, cui minime cū
Scipione cōueniebat. Is cum uenisset nomē suū decreto collegarū ascribi, tristitoremq;
omnes sententiā expectaret, ira decreuit. Cum L. Scipio excuset morbiū esse causae fratri,
suis illi uideret: se P. Scipionē prius q̄ Romā uenisset, accusari nō passurū: tum quoq;
se appellasset auxilio ei se futurū ne causam dicat, ad id lūtigium rebus gestis, honori-
bus pop. Romani P. Scipionē deorū hominūq; cōsensu peruenisse, ut sub coelstris res sta-
ret, & praebere aures adolefcentiū cōiicijs populo Ro. magis deforme q̄ sibi sit. Oberat
autē mūdū integritati iudiciorū corruptelae cōtra legē De donis & muneribus nō acci-
piēda factae. Vnde Plutarchus in Pōpei uita: largitiones semper plurimum oblaerūt,
ut Seneca duodecētesima ironice, Credat aliquis pecuniā fuisse uersā in eo iudicio, in
quo reus erat Clodius ob id adolētiū, quod cū Cēsaris uxore cōmiserat, uiolatis religio-
nibus etia sacrificiū, quod pro populo fieri dicit: sic submotis extra cōspectum oībus
uiris, ut pīcturaz quoq; animalū masculorū cōteganf. Cicero pro Aulo Cluēto, Si tale
in ille bīdū anteq; causam honorū Staphinē attollere receperet, sexcētis milibus nu-
mum se iudiciū corrupturū esse dixerat. & inbrā in cōsiliū erat tui iudices XXXIII.
lūmē deē & sex absolutio cōfici poterat, x. mil. numū in singulos iudices distribu-
tū. In causa autē siue accusatio inuēnda esset, siue defensio quēda, patrono & ad-
uocato opus fuit. Fetus autē dicit patrocinia appellari cepta sunt, cum plebs distribu-
ta est inter patres, ut eorū opibus rata esset. Et Pōpeius De uerbis significatiōe. Aduo-
catus accipere debemus oēs omnino, q̄ causis agēdis quoquo studio operantur: nō ta-
men

De poenis
hominū.De accusa-
tionibus.De accusa-
toribus.Corruptela
in iudicijs.Patroni &
advocati.

Capitū per
iculum quāInterdictū a
quā & igni

Exilio triplex

Legatus libera

Pecunia pōne

Exilium

domo sua ad pōnifices, quid esset id capitū periculum sic edocet. Qui erant remm cap-
taliū cōdemnati, nō prius hanc ciuitatem amittebant, quā erant in eam recepti, quō
uertendi, hoc est, mutandi soli causa uenerāt: id autē cū esset faciendum, nō ad impio-
ne ciuitatis, sed seclī & aquae & ignis interdictione faciebāt. quid uero foret hanc inter-
dictio, de qua etiā supra legumlatōres dixerunt, Festus Pōpeius per similitudinē uerbi
moris nuptiarum, de quo infra dicemus, ostendit. Nouz enim nupiae q̄ primum maris
domum ingrediebatur, aqua & ignis ā sponso per manus tradebatur, significante omniū
uitam de cetero utriq̄ futuram communem, quod duobus illis elementis maxime hu-
mana indigeat uitā pariter ei quē Romana ciuitate pellectāt, aqua & igni interdicebāt,
eum communione omni ciuitatis priuatum significātes. Cicero Philippicū primo,
Et qui de ui, item de maiestate damnatus sit, aqua & igni interdicebat. Plinius ad Corne-
lium Minutianum scribēs, dicit eos quibus aqua & igni interdictum erat, casuū omni
togae iure. Quid autem inter praedictā aquae & ignis interdictionem, omnium maius
animaduersionem, & in exilium deportationē, & alias poenas intereſſe aliqua ex parte
dicendum est. Exules Nonius Marcellus sic diffinit, Exules dicuntur extra solum. Sed
Martianus, Exilium triplex est, ut certorū locorum interdictio: aut ita fuga, ut omnium
locorum habitatio interdicatur praeter certum locum: aut infelix uinculum, id est, relega-
tio in insulam. Et tamen aliquādo cōiunctum fuisse uidetur exilii aquae & ignis interdic-
tioni. Latius xxv. plebscitū in Posthumius Pyrgenlem publicanū. M. Posthumius q̄
ante Calend. Iunias non prodixisset, citatusq̄ eo die nō respondisset, neq̄ excusatus esset,
uideri eum in exilio esse, bonaq̄ eius uenire, ipsi aqua & igni interdicti. fuit etiā quoddā
quasi uoluntariū exilii legatio libera, quae nō nisi limisconsultoribus atq̄ Praetoris cō-
cedebatur: ut scilicet ad aliquas eantes provincias eis diffinitas, partē dederent in signū
quibus magistratus utebantur: sicq̄ cum proprias curarent res, & interea ab amulorū ho-
stium in seip. suorum conspectu parumper se subtraherēt, in honore apud provincia-
les ac reuerētia erant. Cicero Quinto fratri Asiae praetorū illud autē quod cupit Clau-
dus est legatio aliqua, si minus per senatū, per populū libera, aut Belatiū, aut Brocū,
aut utriq̄. Item Cicero Attico, Dedi literas, legatioe mihi opus est, honestior est uotū.
& habent liberae legationes diffinitū tēpus lege lūta nec facile addi potest. Brutus Bru-
to suo & Cassio: Cū in his angustiis uerlaret, placitū est mihi, ut postularē legationē ibi
ram mihi reliquisq̄ nostris, ut aliqua causa proſiciscēdū honesta quaeretur: tamē paulo
post futurū puto, ut hostes iudicemur, aut aqua & igni interdicatur. Cicero Cornēliū
C. Aniciū negotiorū suorū causa legatus in Africa legatione libera. Tertū item genus
exilij & quidem iustissimum fuit, de quo Suetonius in Tiberij uita sic habet, Formis
mosa, ut ad eundā legum poenas iure ac dignitate matronali exoluereūt, lenociniū
proſiteri corperāt. Et ex iure iuris ordinis proſtigatissimus quisq̄, quo minus in
opera scenae atq̄ edenda S. C. teneretur, famolam iudicij notam sponte subibat. Eos
easq̄ omnes ne quod refugū in tali fraude superesset, exilio affecit. Poenas pendere quā
pecunias cōdemnati soluebāt, Festus Pompeius inquit: quia ob delictum pecuniae pō-
nere pendebāt. Sed ob capitalia facinora, quae essent punitiones Vlpianus De adul. edo-
cto. Capitale fraudē admittere, est tale aliquid delinquere, propter qd capite puniendus
sit. Veteres enim fraudem pro poena ponere solebāt. Capitem fraudem admisisse acce-
pimus, dolo malo & per nequitia: ceterum si quis errore, si quis casu fecerit, cellabit deli-
ctum. Vnde Pomponius ait, neq̄ puerū, neq̄ furiosum capitalem fraudem uideri admi-
sisse. Et Calistratus De poenis: capitalium poenarū ferē istī gradus summum supplicium
uidetur esse, ad fureā damnatio, uel crematio, item capitis amputatio: deinde proxima
morti poena metalli coactio, post deinde in insulā deportatio: ceterae poenae ad exili-
mationem, nō ad capitū periculū pertinēt: ueluti relegatio ad tēpus, uel in perpetuum,
uel in insulam, uel cū in opus quā publicum datur ad tempus, uel cum solum casol
subijcitur. Modestinus autem De uerbōrū significatione duo ex uerbis supra dictis sic
corrigit. Capitalis licet Latine loquentibus omnis causa exilimationis uideatur, tamē
appellatio capitalis, mortis, uel amissionis ciuitatis intelligēda est. Et deportatus, id est,
quibus aqua & igni interdictum est, fidei cōmissum relinquere non posse, Vlpianus in-
quit. Et qd supra dictū est de exilimatione sic Paulus exponit, Exilimatio est dignitatis

A hinc statim legibus ac moribus comprobatur. Qui ex delicto nostro auctoritate legum aut minime aut consumitur, circa statum dignitatis poena plectitur. Sicuti cum relegatur quis, uel cum ordine mouetur, uel cum prohibetur honoribus publicis fungi, uel cum plebei iudicibus cadunt poenae tamē praeter supradictas à principibus uariare solet. Galbanus enim scribit Suetonius Numulario pecunias non fide uersant, manus amputauisse, membra eius affixisse. Ex rure, qui pupillum cui substitutus haeres erat, uenens in castra, cruci affixisse. Poenas facinorosorum Celsus auxisse sic scribit Suetonius. Cuncta collegata praeter antiquos instituta distinxit. Poenas facinorosorum auxit, & locupletes eo facilius scelere se obligarent, quia cum magna patrimonij exularēt, parricidas, ut Ciceron ait, bonis omnibus, reliquos dimidia parte multauit. Quia uero delatores poenis in illis grātia causam sepe numero sumentumq; addiderant, eos Titus Vespasianus princeps optimus acerrime insecutus est, de quo sic scribit Suetonius. Inter aduersa temporū & delatores erāt ex licetia ueteri hos assidue in foro etia flagellis ac fustibus caros, ac nonnulliē ductos per amphitheatri arenā partim subigi ac uenire iussit, partim in asperitatem insulas deuehi & post eum Domitianus frater Filicales callūnas magna calūniarum poena repressit. Ferebat q; uox eius, princeps qui delatores nō castigat, irritat. Antonius uero Pius. Delatores si nō probarent, capite affecti si probarent, delato pecuniae premio dimisit infames. Accusationes autē, quae iure recte & ordine in iudicijs fierent: & si minore defensione gratia habuerunt, sua tamen laude non caruerunt, dimisso nimis accusatoris uiribus nō inniterentur. Cicero pro Murena, Sepe hoc maiores nostri docere auduit, hūc accusatoris eximī uim & dignitatē plurimum Lucio Corneio profuisse. Noluerunt sapientissimi homines, qui tum rem illam iudicabant: ita quāquam cadere in iudiciū, ut nimis aduersarij uiribus uidere abiectus. Sēper in hac ciuitate nimis magnis accusatorū opibus & populis uniuersus, & sapientes in posterum prospicientes iudices reuerentur. De accusatione igitur & defensione, quae in iudicijs capitalibus fieret, distinxit, multa & uaria prius discurrere pergemus, quae in ipsis iudicijs frequētia, raro aliquid in Ciceronis orationibus inueniunt. Primūq; qualiter accusatores interuocantur. Marcianus ad S. C. Turpillianum sic docet: accusatorū temeritas tribus modis detegitur, & tribus poenis subiicitur: aut enim calumniatur, aut prauiantur, aut tergiversatur. Calumniari est falsa crimina intēdere. Prauiantur est uera crimina abscondere. Tergiversari in uniuersam ab accusatione desistere. Qui accusari dicta die causam dicturi coram populo erant, accusatoribus responsuri in forū uenientes, sub rostris rei stabant: nec erat tum bonus, tam integer, & magnae famae uir, quin sub ipsum causam iniūta, multitudine ad audiendū cōuenientia, praesentium adolescentium cōiūctis laceraretur. L. iunius unde quadragesimo. Tribunus plebis eo tēpore T. Sēpronius Graecchus erat, cui minime cōdispositione cōueniebat. Ia cum uenisset nomē suū decreto collegarū ascribi, tristioresq; omnes sententiā expectaret, ita decreuit. Cum L. Scipio excuset morbū esse causae fratris, iussit sibi uideri se P. Scipionē prius q; Romā uenisset, accusari nō passū: tum quoq; sibi appellasset auxilio ei se futurū ne causam dicat, ad id iustigium rebus gestis, honoribus pop. Romani P. Scipionē deorū hominūq; cōsensu peruenisse, ut sub rostris reū sita res, & praebere autem adolescentiū cōiūctis populo Ro. magis deformē q; sibi sita. Oberat autē nulli integritati iudiciorū corruptelae cōtra legē De donis & muneribus nō accipiendi factae. Vnde Plutarchus in Pōperij uitali largitiones semper plurimum obseruit. Et Seneca duodecesima ironice, Credat aliquis pecuniā fuisse uersatā, uiolatis religio nibus eius sacrificij, quod pro populo fieri dicit: sic sub mortis extra cōspectum omnibus uiris, ut picturae quoq; animalium masculorū cōtegan. Cicero pro Aulo Cloērio, Si tale uisus ille bēdici anteq; causam honorū Scaphinē aut tollere receperisset, sexcentis milibus nummū se iudiciū corrupturū esse dixerat. & infra: in cōsiliū erāt ituri iudices XXXIII. similitudinē decē & sex absolutio cōfici poterat, X. L. mil. numū in singulos iudices distribuunt. In causa autē siue accusatio intentada esset, siue defensio quēda, patrono & aduocato opus fuit. Festus autē dicit patrocinia appellari coepa sunt, cum plebs distribu ta ei inter patres, ut eorū opibus tuta esset. Et Pōpelus De uerborū significatiōe. Ad uocatus accipere debemus oēs omnino, q; causis agēdis quoquo studio operantur: nō ta

De poenarum uarietate.

De accusa tionibus.

De accusa toribus.

Corruptela in iudicijs.

Patroni & aduocati.

Orator.
Oratorum.

men qui pro tractu non affuturi causis accipere quid solent, in advocatorum numero erunt. Et Cicero pro A. Cluentio, Erat enim Romae summa copia patronorum, hominum eloquentissimorum atque amplissimorum, qui patroni, cum causas agerent, oratores sunt dicti. Festus enim inquit, Orare, antiqui dixerunt agere. Unde et oratores, causarii actiones, et oratores, qui nunc legati populi Romani mandata peragunt. Vnamque familiam Romae dixit fuisse Plinius Curtionum, in qua tres continui fuerunt oratores. Vnde et eloquentia oratorum fuisse in ciuitate libera maximam, non est nostrum nunc differere: sed videmus eam principum temporibus dignitate suam, parua ex parte retinuisse. Plinius enim orator Historici nepos Romano scribens, Distingor Ceterumuiralibus causis, quae tunc exercebantur magis quam delectant: sunt enim pleraque parua et exiles: raro incidit vel personarum claritate, vel ingenij magnitudine insignis: ad hoc per pauci cum quibus tuus dice re: ceteri audaces, atque etiam magna ex parte adolescentuli obsecuti, ad declamandum huc transferunt: tam irreuerenter et temere, ut mihi Attilius noster expresse dixisse uideantur: in foro pueros a Ceterumuiralibus causis auspicari, ut ab Homero in scholis. At mehercules ante memoria mea ita maiores nati solebant dicere, ne nobilissimum quidem adolescentulum locus erat, nisi ab aliquo consulari producerentur: tanta ueneratione pulcherrimum opus colebatur. Facit uero Plinius, quem nunc in manibus habemus, ut unum dicamus ad oratorum orationumque materiam plurimum spectatis. Orationes scilicet a Cicerone et multo magis a ceteris oratoribus, aliter habitas dictasque fuisse, quam nunc scriptas habemus. Ipse enim Plinius Cornelio Tacito scribens, oratori item suae aetatis praestantissimo sic dicit, Et Ciceronis orationes, pro Murena, pro Vareno, in quibus breuis et nuda quasi subscriptio quorundam criminum sola titulis indicatur: ex his apparet, illam multa dixisse, cum ederet omisisse. Idem pro Cluentio, ait se totam causam ueteri instituto solum perorasse, pro Cornelio quatuor dies egisse. Ne dubitare possimus, quae per plures dies, ut necesse erat, latius dixerit: postea recita et purgata in unum librum grandem quidem, unum tamen coarctasse. Et idem Cicero sic bruto suo accidisse commemorat, qui conclamatione a se habitam non prius ediderit, quam ab ipso Cicerone correctam fuerit. Dolobellae enim sic scribit, Brutus uero misit ad me orationem suam in concione Capitolina habitam, petiuitque a me, ut eam corrigerem: antequam ederet: est autem eum scripta elegantissime, tum sententiarum uerbisque, ut nihil melius potuerit. Et duo uerba Festus exponit, aliquando nobis in hac causarum materia usus futurus: Cognitorum esse dicens, qui litem alterius coram eo, cui datus est, tractat, procuratorem autem absentis nomine auctorem fieri. Nonius uero notam esse leuem culpam: noxia, nocentia. Et Cicero Legum secundum. De capite, pecunia, de ambitu legis, quae non magis iudicia quam uerbis sancienda sunt, adiungitur noxae poena par esto: ut in seculum quilibet plebs capere, auaritia multa, honoris cupiditas ignominia sancitur. Et multam Varro De agricultura, ex uetere instituto bobus et ouibus fuisse dicit, cum tamen Plinius dicat, in decemenda multa bouem prius quam ouem fuisse acceptum. Linius in quinto scribit, Consules L. Papyrium Crassum, L. Iulium, tulisse legem de multarum estimatione. Post praedicta carcer et alia puniendis facinorosis instituta loca sequitur. De carcere Cicero oratione in Catilinam secunda: sentiet esse carcerem, quod uindictam nefariorum ac manifestorum scelerum maiores nostri uoluerit. Et latuitas, quae carceris loco Romae fuerunt, Aconius secunda actione in Verrem, inquit, carcerem byraculis fuisse: quod lingua Siculorum, loca ex quibus lapides excauabantur sic dicuntur. Ergastulum uero dicit Placidus Grammaticus dici a Graeco, ubi damnatorum noxia ad aliquid opus faciendū, ut solent gladiatores, et qui exules marmora secant. Cullumque dicit Placides genere masculino dici, sacum ex corio factum, in quo parricidae cum sinia et gallo et serpente inclusi in mare proijciuntur. Nonius autem Marcellus uerba haec enumerat facinorosis in potestate cum eorum incommodo continendis, numellas, ligneas coedex, pedicas, botas, neruos, catenas. Et Festus Pompeius, magisque diffusum A. Gellius, Brutianos dicit olim fuisse, qui seruilia omnia apud magistratus exercebant fontes uerberabant, quod enim Brutij et Romanis pro Hannibale rebellauerit, et diutissime in rebellionem perseverauerit, Romani eis in potestate recepta hanc inuenerunt notam, ut i nemine alio quam Brutiano homine praedicta exerceat faceret magistratus. Sub corona dicit A. Gellius dici consueuisse uendi captiuos in seruitute, quia consueuerint uenundari coram,

Cognitor.
Procurator.
Noxa.
Noxia.

romani,

- A** restitit, in legitum expositionis suae in uenditione. Plinius uero alium in praedicta re mortuorum fuisse commemorat: arenam inquit, esse celsissimam & albam, qua pedes ueniunt aduersarii, qui uenales exponerentur, denotarentur. Additq; P. Licinij Sappi scriptorē, confobrinum eius Manlium astrologum, & Antonium Grammaticum, Tibulliq; Ouentē ea arenā pedes habuisse notatū. Sed maiori nobis miraculo est, quod idem Plinius de alijs feruis dicit, qui nullo sicut praedicti ingenio fieri, sed quod debet esse fortunae iniuria, proscriptorum pulorum paria etiam Romanorum linguae, & opibus dulsimi a magnatibus futa fuerunt effecti. Suntq; hi Cryflogonus Syllē, qui Romanus Amerinū impetrat, Amphion Q. Catuli, Hilarus Antonij, Menas & Menogenes Sex. Pompeij, hi namq; Quiritium proscriptorū sanguine ditati, praetoria dignitate ornati, sic nullatū de laeuentis falsibus fortuna permissis his, qui creatis pedibus adueniunt. Ad hanc fortunā insolentū alluist luxenalis, Nuper in hanc urbem pedibus qui uenit albi. Sed eōra licet inspicere & mirari eos, qui a nobilitate, diuitijs, doctrina & fide ad calamitatem maximā deciderūt. Seneca epistola quarta. De Pompeij capite, inquit, populi & spado tulere sententiā de Crasso, crudelis & insolēs Parthus. Cēsar inquit Lepidum Dextro tribuno praebere cernit, ipse coactus praestitit. Et Opimius qui prius in nobilitate ditionis suae obtinuit, nullas ad luctuū pecunia corruptus & eodē metu infamia cōfusus. Q. Cēpio praetorius triumphalis pont. maximus, senatus patrum appellatus in publicis uinculis obiit, cuius ex dante in scalia Gemonijs discit dicitur po pulo uisendi. L. Scipio post speciosissimū triumphū de rege Antiocho ductū, per uicinas ad pecuniā accepisset, damnatus est. Sed iam nimis uariorū fortunae morum mutatio ad impendit huius loco traxit ad uerba redeamus licet ipsarū corrigēda, quoniam generatio causarū siue accusationis, siue defensionis declarationē, cui nos accingimur, impediri posset. Seruos primum, de quibus aliqua superius sunt inchoata, & ab eis depēdēda attingamus, Florianus iure cōsolus seruos ex eo appellatos dicit, qd impera
- C** seruos tam ueteratorē, quam nouitium dici posse: sed & ueteratorē nō spacio seruandū, sed genere & causa estimandū. nam quicunq; ex uenalisiorū nouitiorum emptus, alicui nouitiorū propositus sit, statim eū ueteratorū numero esse. Et A. Gellius scribit, Pileati serui cum uenderētur, dominum nihil perire debere. Et seruorum diem festum fuisse uicē Festus Pompeius idē. Augusti quia eo die rex Tullius filius ancillae, & dem Diāne deditur. De qua Plutarchus in Problematis sic habet, Idibus Sextilibus diem festū agnoscunt & seruas, uxorē autem capita purgare & lauare conseruerunt propter Seruū regem, quem eo die serua natam seruus: capitis uerō lausio ab ancillis cepta ad liberos quoq; peruenit. Quorundam ex seruis magnam fuisse fidei constantiam traditū est. Annianum coim oratorem supra accusatū, seruis acerrimē tortus nō prodidit, licet amicum Annianus Restio seruū uehementius punierat, & tamē is a Triumuiris proceri praestigijs, a seruo liberatus est: qui sene forte quodā obuiō interfecto, in rogumq; posito & cremato superuenientibus persecutoribus Resione ibi crematū ostendit. Fuit tūc ex seruis nōnulli magnae periculosaeq; dominis proteruig. L. Crassus tribunus plebis, C. Carbonē accusaret ad populum, seruus Carbonis scriinium ad Tribunū dentibus quo multa inueniri poterit accusationē adiuturā. Crassus seruū catenis ligatum eū seruo introiit & emisit. Cicero pro Deiotaro: C. Domitius tribunus plebis, M. Scaurē accusare inhiberet: Seruus Scauri ad illū accessit, multa accusatōi subministraturus, quē delegatū ad Scaurū misit unde prudenter egisse uidetur Augustus, quē Scaurionis fecisse, aduenisse ne unquā seruus utinā torsus uel liberatus gñe ciuitatē adipisceret, animaduertendū autē esse in seruis proteruos Cicero pro Deiotaro orans, sic dicit, Nam ista cōmptela serui si nō modō impunita fuerit, sed ecōra auctoritate approbata, nulli pūnes nō ita saluē, nullē leges, nulla iura custodiet. Vbi em illud quod inus est ut noster impune euolare potest: cōtraq; nos pugnare, sit in dñatū seruitutē in seruitutē dñatū. & post dñatū serui modū Plutar. in Problematis sic tradit: Cor in furto, aut in alio pro deprehēso fuit seruos appellatū: an maiorū diligētiae hoc quoq; certissimū signū, quia seruos in tali erato deprehēso, lignū quod curui subest (suscā appellat) collo per uicinā defente curabāt, ut ab omnibus citaret tanq; flagitiosus: fuerit autē nō

Qui ex seruit
dignis suis
officijs.

Qui ex ma
pne, culmine
testi offit.

Seruos.

Proteruig.

solum

Servus prius
res et publicis
penalibus.

solum perniciosi putantur, sed & publice periculosi. Nam Lulius lib. tertio tradit, Eux-
les servosq; ad quatuor milia & quingētos dūce Ap. Herdonio Sabino nocte Capuulū
atq; arceem occupavisse, cōstitimq; faciam in arce eōdem eorum. & bella servi excitare
se servilia: de quibus dicendi aliud tempus erit. Et tamē humanitate in servos utendum
esse aq; principes voluerunt. Claudium enim reſert Suetonius, eum quidā agra & affe-
cta mancipia in insulā Æſculapī tardio mittendi exponere, omnes qui exponerent li-
beros esse fuisse, nec redire in ditionē domini si conſuluerent, & si quā oreare mallet
quā exponere cordis crimine teneri, si digni essent, de his uerō, qui liberi fieret multa ſana ſcripſer
ſuſſis damari perſodices, si digni essent, de his uerō, qui liberi fieret multa ſana ſcripſer
quorum pauca colligimus. Nonius Marcellus ſcribit, eos qui liberi fiebūt calvus fuiſſe
raſo capite, Quorū liberationis modū Lulius in ſecundo ſic docet. Præmiſſi indici prodi-
toris, pecunia ex arario libertasq; ciuitas data. Ille primum dicitur iudicia libertatis

Vindicta.

LA. 10. 10.

quidā iudiciz quonq; nomē trachum ab illo putat, Vindictio ipſi nomen fuiſſe, poſt illū
obſervatū, ut qui ita liberarentur, in ciuitatē accepti viderentur, & liberos multos domi-
nis fuiſſe caſtilimos videmus, in quib; ſemper primus eſt numerū dās Tiro Talis Cic-
ronis libertus ut elegantiſſime docuit, qui dignus ingenio Ciceronis miniſter aduocatus
fuit, adeo ut multa eius auxilio uel aucta & correctā, alio Cicero: uel eo defuncto col-
lecta & ordinata ſint habita, quæ perſiſſent. Vnde ad Atticū Cicero ipſe ſcribit, De Ti-
rone uideo tibi curæ eſſe, quem quidē ego etiā mirabiles utilitates mihi præberi cū uider
in omni genere uel negotiorū, uel ſtudioſorum meorū; tamē propter humanitatē & mo-
deſtiam malo ſaluum, quā propter uſum meū. Et Plinius orator unum habuiſſe liber-
tatem, quē dilexit Paulino ſcribēs ſic indicat, Eſt mihi ſemper in animo hoc nomē paſſim
familiz, quod ſi eſſem niſe aſperior & durior, frigeret me inſimilitas liberti mei Zoſimi,
eſt homo pſus & officioſus, literatus, ars cuius & quali inſcripſio comendauit eucha-
ra parus, ultra quā comendo necelle eſt. Et Varinus Imp. Aliz proconſul Cicero ſic
ſcribit, Dicitur mihi tuus ſervus Anagnōſtes fugitiuus cum Nardacenis eſſe, de quo tu
nihil mihi monſtrasti, ego tamen terra mariq; ut conquiretur, mandauit, & profeſſio tibi
eum reperit. Et ipſe Cicero ad Quintum fratrem Aliz proproreem, A ſopit tragedi
familiaris ſervus tibi notus auſpigit. Plato quidā Sardinus hominem comprehendi, &
in cuſtodiam Ephēſi tradidit, ſed in publicam cuſtodiam, an in priuatum non ſatis ex-
cuiſis literis intelligere potuimus. Meliore autem loco ſervos aliquādo fuiſſe habitos Li-
uius in nono ſic oſtēdit: Gracchus Volonibus, qui militauerāt, libertatē q; qui caput ha-
ſtis reſulſit & ſupplicii ſeruilis his qui loco ceſſiſſent, pmiſit. Liberos poſtea Beneſti-
tum perduxit, ubi a ciuib; epulo per ſingulorum domos parato, epulati ſunt. Volones
oſi capite lana alba tecto, partim accubantes qui probē egerāt, partim ſtātes q; per ſig-
natam ſecceſſerāt, epulati ſunt. Tradit Suetonius Tiberium Cēſarem libertinos, qui ſe pro
ciuib; Romanis agerent publicaiſſe ingratos, & de quibus patroni querebantur, reuo-
caſſe in ſeruitutē aduocatiq; eorum negauit ſe aduerſus liberos ipſorū ſua diſcrum &
Cornelius Tacitus ſcribit, Nerone imperante de manuſſis in ſeruitutem propter in-
gratitudinem reuocati ſi in Senatu actū, & manuſſionis formam Feſtus talem tradit,
Manuſſi ſervus dicebatur, cum dominus eius, aut caput eiūſdē ſerui, aut aliud mem-
brum tenens, dicebat, hunc hominē liberum eſſe uolo, & mittebat eum ē manu, proxi-
mi uerō abiectione & utilitate ſerui, ex his qui naſcebant liberi, abſciſſi, ſenoneſq; ſunt
habiti. Nam M. Æmilius Lepidus Genatio Matris magnæ deſem Gallo hanc editā re-
ſcripſit abſtuliſſe dignū ducens, ut qui ſponte abſciſſus, neq; uir eſſet, neq; mulier, hanc
ditatē ſubiret alienā: prohibuitq; ſenatus conſulto, ne abſciſſi ſua preſentia preendi-
tis pretextu, tribunalia inquirarent. Quintuſq; Metellus prætor urbanus Veſtium Le-
nonem in cauſa teſtamentaria ſuccumbere fecit, nulla ratione alia, quā quia eum pro
uſo habendū nō cenſuit. Viſiora quæq; ſuperius in omni ciuim corpore, ſervos, libe-
tos, abſciſſos, ſenoneſq; atq; immodiſſimū conditioni & eius originē doctriſinā & li-
tarū, quæ omnis uirtutis ſanctes ſemper fuerūt, cultoribus manuſſi apponere libet, etiā q;
Cicerone principium, quē tanti literæ ac doctriſinæ eſſe fecerunt, ut Plinius, & cum iu-
tatis Aurelius Auguſtinus, aſſerunt ſolum in rebus humanis fuiſſe, cuius in genitū Ro-
mano imperio ſua magnitudine & excellētia par ſi habuit. Is enim pro Aulo Archia

Deliberare
iudicium.

LA. 10. 10.

porta

A potestas sic habet. Ego multos homines excellēti animo ac uirtute, sine doctrina, natura ipsius habitu ppe diuino, per seiplos & moderatos & graues exiisse fateor, eū il-
laduingo, scriptus ad laudē atq; uirtutem naturā sine doctrina, q̄ sine natura ualuisse
doctrinā. Atq; idem ego cōtendo, cum ad naturā eximī atq; illustrem accesserit ratio
quidā cōfirmatioq; doctrinā, tum illud nescio quid præclarū atq; singulare solere ex-
stare. Literas autē posteritatis causa repetitas fuisse, quæ sub sidio obliuioni esse possint.
idē Cicero pro Publio Sylla ad iudices dicit, sit in prædicta pro Archia oratione, Plē-
nissime libri, plene sapientium uoces, plena exemplorum uetustas, q̄ iacerēt in tenebris
omni, nisi literarū lumen accederet, hinc maximo semper in precio eū alia uarū scri-
ptarū in primis historiā suauitatis Plinius Capitonē, Diebus & noctibus cogito si qua
me quicq; possim tollere humo id eū uoto meo sufficit: illud supra uotū, uictorūq; uirū
uolūte per ora. Sed facta est q̄ propē sola pollicet historia, orationū enim & carminū
parū grata nisi eloquentia est summa. Historia quoq; modo scripta delectat. Sūt enī

Hominis natura curiosi, & quilibet nuda rerum cognitione captantur. Cicero autē ipse
in illius De oratore De legibus, historiarū summis excolle laudibus, quanti ipsi fere-
rent ad Lucū Luceiū scribē, sic ostendit. Ardeo cupiditate incredibili, neq; ut ego ar-
bitror reprehendenda, nomē ut nostrum scriptis celebretur uis, & infra, Neq; enim me
solum cōmendatio posteritatis rapit, sed etiā illa cupiditas, ut uel autoritate uel iudicio
hominū sentiat ut uel suauitate ingenij uisū persuadamur. & itē infra: Vnus enim Xenop-
hōn libellus in Agesiā rege laudādo, facit omnes imaginū hominum statuasq; su-
perari. Piacet enī Hector ille mihi Neutianus, qui nō tantum se laudari letatur, sed & la-
udatū & laudato uiro, & Plinius orator Ciceronis imitator, ad Maximum, Quid enim
publice laus, & clarissimos iuuenes nomen, & famā ex studijs petere? Et ad Cornelium
Tacitum, Equidem beatus puto quibus deorum monere datum est, aut facere scribēda,
ut sciret legenda. Beatissimos quibus utrumq; horum. Et Camillo Rusto, Hoc quicq;
quē sit temporis stultis & caduci, si non dū factū (nam horum materia in aliena ma-
no) sit studijs pferamus. Et quatenus nobis denegat diu uiuere, resignamus aliquid
quo nos uicisse testemur. Scribens uero Plinius ad Cornelium Tacitū de eius perpetui-
tas historiā uaticinantis, id ā Tacito ipso postulat, q̄ Cicero petijt ā Lucretio: Augu-
re, ne me salū augurū, historiā tuas immortales futuras, quo magis illis inseni cupio.
Nō esse nobis curā solet, ut facies nostra ab optimo quocq; artifice exprimeretur, nōne
debetur optare, ut operibus tui similis scriptor prædicatorq; cōiungat? Sed quod ad
Corneliū Pileum scribens, inquit ipse Plinius, ita ab eo tempore fieri desit, ut nullus ā
nullis uis, aut pauca orate nostra scriptores præsentem historiā fuisse cōstet. Inquit
etiam multa antiquitas eos uel qui singulorum laudes, uel urbium scripserunt, aut ho-
minū, aut pecunia ornare: tamen quid haberi potest dāq; maius, q̄ gloria & laus &
etiam? Et certe licet pecunia rarō donati sint scriptores, gloria tū & laude nunquam
enimur. De qua re aliqua hic colligemus, siue doctrinā & literas, siue ornatos ob illas
uocis cōiungentis. Plutarchus in Problematis, inquit, Herculi & Musis communem
dicant fuisse sacrorum cultum, quia Hercules Euandrum literas docuisse perhibet,

Dicitur quidem exemplo ut hospites amicos doceant & propinquos. Per quā autē tem-
pora sequentes Romæ esse coeperint, Aulus Gellius sic edocet: Anno urbis cōditæ qui-
tingentesimo nonagesimo bellum primum Punicū indicit: annis inde uiginti pax fa-
cta, q̄da anno Linius poeta fabulas primū Romæ dedit. Et paulo post Ennius poeta fu-
it, q̄ anno ætatis sexagesimo septimo dāo decimū annū scripsit. Anno quingentesimo
urbis Neuius poeta fabulas apud populū dedit, qui stipendia fecit in primo bello Puni-
co: annis inde quindē secundū bellum Punicū, paulo post M. Cato orator & Pla-
tus simuerunt, Diogenesq; Scoticus, Carneades & Critolus Romā uenerūt. Vectustior
et prædicta notitia literarum fuisse uidetur in libris Eusebiorum, quos rituales appella-
ta, Festus continuisse dicit, quo ritu urbes condant, arx, sedesq; facerēt, curiæ, tribus et
centuriæ distribuant. Fuerit autem diu ante apud Græcos litera scriptorūq; maximo
in honore. Nā multi tradidere & Aulus Gellius enucleatē colligit, Homerū & Heli-
odum annis c. l. x. ante urbem conditam fuisse Syllus Alibi regnantibus, anno post bel-
lum Troianum c. l. x. Solonq; leges scripsit Atheniensibus Tarquinius Priscus regnāte,

Blondus.

Per quā tem-
pora sequen-
tes Romæ es-
se coeperunt

anno regni XXXIII. Pythagoras Samius in Italiam venit Tarquinij Prisci filio regnante. Archilochus poeta fuit Tullio Hostilio regnante. Eſchylus Tragicus insignis, quo tēpore plebs per secessionē Tribunos sibi creavit. Empedocles Agrigētinus quo tēpore Fabij trecenti apud Cremerā interfecti sunt. Tūc bellū fuit Peloponēsiacū quod Tragedia scriptū anno urbis CCCXXIII. Interim Sophocles & Eurypides tragici, Democritus philosophus & paulo post Socrates, anno urbis CCC. Philippus Amynta filius, Alexandri pater, Macedoniæ regnat. paucis post annis Plato ad Dionysij Siciliæ regē se cōfert: paulo post Demosthenes orator. tūc Alexander regnat. Aristoteles filius paulo post alter Alexander Molossus q̄ & Acarnanus in Italiā venit cōtra Romanos: anno deinde CCCLXX. Pyrrhus cum Romanis bellum gerit. Itaq̄ prius in Italia floravit Græcia, cum pars Italiæ Calabria, magna tūc Græcia appellaret. Vnde Cicero pro Archia, Erat Italia plena Græcā artū, ac disciplinā, studiūq̄ huc in Latio urbem illam tūc colebant, quæ nunc quidem in oppidis & hic Romæ propter tranquillitatem seip. nō negligeant. Fabulæ autē, quas supra est dictum dedisse Livium, à comædiis scriptæ & recitate sunt. Nā comædiæ Festus appellari dicit, ex eo quod initio in vicis nugantes cantas & soliti essent crebro cōvenientes, Vnde Comædia res privatorū & humilū personarū cōprehendit, nō etiam ut tragœdia, sed mediocri & dulci filo. Tragœdia enim est genus carminis, quo à poeta regū casus durissimi & scelera inaudita, vel deorū solutio describunt. Cothurniq̄ sunt tragica calceamenta, quibus calcantur tragœdi, qui in theatro dicunt fuit alta, & intonant voce. Est autē calcamentū genus, humile quidem, in modū crepidarum: sed tale est ut dextro & levo pedi cōveniat. Fuit tamen maior honor annalium q̄ comædiarū, aut tragœdiarum scriptoribus: primi enim maximū annales gesta publica cōmēntes non nili à pontifice maximo scribebantur, qui & cognomen inde habuerunt. & Scipionē Africanū superiore, videmus Ennium annalū scriptorē dilexisse, ut ipsum in contubernio habuerit, & postea mortuū sepulcro suo inferri, ac eius statū ipsi sepulcro cū suis imponi voluerit. Et Plinius scribit Scipione & Erythano rex in Africa gerente, Polybius annalū cōditor ab eo accepta classe iterū dū urbē Aphri gratia civesse civis multa prodidit. Post hos maiorē itē in peccō fuerit, hinc philosophia, inde liberaliū artū studia: quæ quidem liberalia studia Vipianus legumum diffinit appellata à Græcia, quibus Rhetores Grammatici Geometræ & Arithmetici operā darentur ad summā florere republ. literia omnib. honor maximus fuit. Asinius Pollio primus bibliothecā certū dedicavit utriūq̄ libris cōservandis, quorum librorum appellationē sic diffinit Vipianus De legatū, ut omnia volumina siue in charta, siue in mēta na, siue filica (ut ipse appellat) quæ est & bibulus herba, aut alio in coelo librorū appellatione continerent. Plinius tū dicit palmarum folijs primo scriptitum, inde quardam arborum libris. Postea publica monumenta plumbis monumentis: mox privata literis conscrippta aut coris. Chartasq̄ pergamentū dedisse, & papyrum à curiæ eius nominis circa Babylonē habitum librorum autem linteorū, in quibus annalia essent notata, Livius sæpe mentionē habet: & de libris scripsit, quos M. Terentius in linteulo reperit repastinans agrū, fuerantq̄ defossi annis quindecim supra quingentos & dataverūt. Qui arcula marmorea erāt certā delibuta intus, ut nec aer, nec humor penetraret. Roma nō autē crescente imperio honor linguæ Latine est habitus, à quo orbis terrarum Latinā locutionem perdiscere coactus est. Siquidem maiores nulli gentiū nisi Latine respo-derunt, nec eos dicentes aliter audierunt. Primusq̄ Molo Rhetor Ciceronis præceptor in Senata Græce auditis est. Et Claudij imperatorē scribit Suetonius splendidiū utrum, Græcūq̄ provinciarū principē, Latini sermonis ignarum, non modo alio iudicio erasisse, sed in peregrinatum redegisse. Quātam uerō operam uici præstantiores Romæ literis dederint, quanta eas delectatione didicerint, & colli curauerint, q̄ intelliget & cōsiderabit, nihil maius in ea urbe nihil optabilius literis & doctrina fuisse cognoscat. Cicero M. Varroni scribit, Scito me posteaq̄ in urbē veni, rediisse cū veteribus amicis, id est, cū libris nostris in gratiam modo fieri nobis illud una vivere in studijs nostris, à quibus antea delectationē petebamus. & insit tū poterimus & scribere & legere pollicari, & si minus in curia ac in foro, at in literis & libris ut doctissimi veteres fecerūt. Quis enim hoc nō dederit nobis, ut cū opera nostra patria siue nō possit uel, siue nolit, ad eā uicē se succedat.

Auctorem quæ multis doctis fortasse nõ recte, sed tñ multis etiã reipub. proponendam pu-
 ta deunt. Et Cicero ipse de se ipso cum nullatet, de Dolobello genero suo & tunc cõ
 sub scribit. Nihil est mihi crede uirtute formosius, nihil pulchrius, nihil amabilius: & in-
 tri. Ut salutaris delectationis me inuoluat, aut scribo, aut lego. Inde corpori omne iẽ-
 parat. Et Terentii Varronem facis cõstat annos seculi supergressum scribendo inre-
 esse. Cn. Pompeius & illi nõ multũ doctus fuit, cõfectio Mithridatico bello domum Possi-
 dios philosophi iuratus, fores percussit a liẽtore uetuit Scipio superior, qđ supra dixi
 mus, bonũ statum sepulcro suo imponi iussit, & Africa titulus poetice est æquatus.
 M. Caro Ciceroni anno ætatis octogesimo sexto, causam pro se egit aduersus temerariũ
 æmiliũ. Literas Græcas didicit. Defendit Galliam oratorem accusatum. Ius ciuile fe-
 nit. Iulius Alterq. Caro Vitiũ libros Ciceroni in Senatu lectabat ne uacaret. L. Dru-
 sus quoq. cõfectus & cretus ius ciuile docuit & dixit. Popilius Senator & Lupus Porci-
 us q. Romanus celebres oratores forũ frequentabant senio cõfecti & cæci. P. Cra-
 sus in Asia ad Aristonicũ regem debellandum missus, Græcã linguã in quinque diebus
 edidit. Decimus Brutus nocte quã dies secuta est, sibi omnium curæ
 amantissimã: & si hostibus circũdatam se & quidem tam uictoribus cernebat, Li-
 bus De immortalitate animorũ nunquã lectitare cessauit. C. Cæsar prædictos oĩs non
 magis poscit, qđ literarũ amore atq. ingenui peritis, aut æquat, aut superat, qui præter
 multa, quæ in hoc genere laudum de eo scribi possent, primus omnũ instituit, ut tã fena-
 m, qđ populi diuina acta consecrari & publicarent. Omnes medicinam professos &
 liberos ætiam doctores quo libentius & ipsi urbem frequentarent, & cæteri appe-
 tent. ciuitate donauit. Augustus unica in re pro cæteris quanti faceret literas ostendit,
 cum Vergiliũ poemata cremari prohibuit: quem Suetonius dicit tradidisse uiro Cõsula-
 rĩ. pro successore ut rudi & indocto in euoluendũq. lingue uirũq. autoribus nihil
 apud se uitam fuisse, qđ præcepta & exempla publicæ & priuatim salubritates: qđ ad uerbũ
 excepta, aut ad domesticos, aut ad exercitum prouinciarumq. rectores, aut ad urbis
 C. magnitudinẽ, plerũq. misisse, prout quicq. monitione indigebant. Etiam Senatũ totos li-
 bros lingisse & populo per edictum notos saepe fecisse. Vespasianus imperator ingenia
 & uires maxime fouit, primusq. ex fisco Latinis Græcũq. Rhetoribus annua centena
 edidit, præstares poetas nec nõ & artifices ornauit, bibliothecæ incendio absumptas
 impensissime reparauit. Helix Spartianus scribit Hadrianũ Traiani familiaritate cre-
 uit, causa pegeripue orationũ, quas pro imperio dictauerat. Nã duodecimum annũ in-
 gressus habuim philosophia accepit, cui cõ studeret, in pallio, & humi cubauit. Peripa-
 trize studiosus, audiuit Iunũ Rusticũ, quem & reueritus est & sectatus, qui domi mili-
 tũq. pollebat. De Alexandro autẽ Seneca Mammæ Christianæ filio dicit idem Sparta-
 nianũ, Quoties de magnis tractaret, solos doctos ac disertos adhibuit. Cũ de re militari
 uteretur & oĩs literatos præsertim historiarũ peritos. Vitas principum bonorum
 uerborũ scripsit. Cũ inter suos cõuenerent, aut Vlpianũ, aut doctos viros adhibebat
 ut habum fabolas literatas, quibus se recreari dicebat, & pasci habebat cũ priuam cõ-
 diuini librum in mēsa & legebat. Rhetoribus, Gramaticis, Medicis, Anatomicis, Ma-
 thematicis, Mechanicis, Architectis salaria instituit, & auditores decreuit, & discipulos
 d. annos, pauperũ filios, th ingenuos dari iussit. Et Gordianum secundum scribit ha-
 bui Capitolinus, oĩs libros Samonici Sereni scriptoris sui, qui censebant 1. x. i. m. quæ
 reliquit, habuisse. Vopiscus autem Flauius de Aureliano principe scribit, Ephemeridi
 diuini uiri scripta habemus, etiã bella caractere historico digesta. Quæ omnia ex
 libris hinc, in quib. ipse quotidiana sua scribi præceperat, p. tua sedulitate edices. Cu-
 ratio autẽ ex bibliotheca Vlpia libri hinc proferantur. Tu uelim Aureliam in liti-
 ras mixtas & idẽ Flauius de Tacito imperatore. Cornelium Tacitũ scriptorem historiarũ
 Augustũ, qui parenti suũ eundem diceret, in omnibus bibliothecis locari iussit: ne
 perierat incerta deperiret, librũ per annos singulos decies scribi publicis in encosarctis
 uisũ & in bibliothecis poni. Idẽ uero Flauius Vopiscus gesta Probi Augusti, & quidẽ
 boni meritis scripturus, fructũ monumentorũ, quæ præbentur a literis, proprie hẽ ex
 p. l. Cn. Pompeium tribus fulgentibus triumphis, belli Piratici, belli Sertoriani, belli Mi-
 thridatici, multarum rerũ maiestate sublimem quis tandẽ nosset, nisi eum M. Tullius &
 Blondus.

Qui amore
 literarum suarũ
 gaudent

Probat ex
 libris

T. Lilius in literas reuerſerunt: Publium Scipionē Aphricanū, Scipiones omnes ſeu Lu-
 cios ſeu Naſcos, nonne umbra poſſiderent ac tegerent, niſi cōmendatores eorū huius-
 vici nobiſes aſpici nobiſes exiſtiſſent? Quid quod Flauus ſicem Numerianum impera-
 torē dicit, maluiſſe ſibi ſtatū Senarū conſilio in bibliotheca Vipſi tanquam orator,
 q̄ ſibi quāſi Caſarū ſuūq̄ hanc ſtatue inſcriptionē Numeriano Caſari oratori potentiſſi-
 mo. Laudes uero à literarum monumentis proficiſcentes beatus Aurelius Auguſtinus
 ſi ex Chriſtianis religionis inſtitutis nō curant cōmendare, ut operaciones ſi cuiusdas
 in Dei ciuitate ſic inuuit: Cicero in libris De rep. Scipione diſputante à Cēſore, inquit,
 melius eſt q̄ ſi poeta notari. noſtra duodecim tabule eam per paucas res capite ſanx-
 ſent, in his quoq̄ hanc ſancienda potauerunt, ſi quis occentauiſſet, ſiue carmen eodidit,
 ſer, quod inſania ſiaceret flagitium, ut alteri p̄gelatē iudiciū eī magiſtratum, dila-
 tiombus legitimis, propoſitam uia non poetarum ingenij habere dehemus: nec pro-
 brum audire niſi ea lege, ut reſpondere liceat, & iudicio defendere. Sed præter ſupradi-
 ctos literarū fructus, qui maximi erant, nonnullas quoq̄ utilitates minores dilectio-
 nesq̄ Romani à literis & doctrinam artibus accipiebāt. Sulpicius Gallus, quē in Offi-
 cijs Cicero nimis aſſiduū mathematice operē dedidit carpit, in L. Pauli exercina contra
 Perſem oſſidit lunc deſectū naturalem, & niſi poſſet prælio oſſicere pugnam eſt, &
 Paulus uicit, unde maximi dicit omniumq̄ celeberrimum triumphū: paſſimq̄ ſeculo
 tradit Periclem Athenenſibus. Et Plinius orator Valeriano ſcribens ſic cōtra uolupta-
 tes ſilicet grauius eſt inuectus. Qui uoluptatibus dedit, quāſi in diē uiuit, uindicta
 ſas quocidie ſiniunt, qui uero potentatē cogitant & memoriā ſui, operibus extendunt,
 his nulla mors nō repentina eſt. Et tū ipſe Aſtioni ſcribēs de ſua uoluptatibus à litera-
 rum adiumento honeſtē quaſitis ſic dicit: facio nonnunquā uerſiculos parum ſeruos,
 ſicio & comedias, ridio, ludo, loquor, utq̄ omnia remiſſionis genera breuiter amplectar,
 homo ſum, nec uero moleſtē ſero hāc eſſe de moribus meis exultationem, ut qui ne-
 ſciunt talia doctiſſimos, grauiſſimos, ſanctiſſimos homines ſcripſiſſe, me ſcribere mi-
 ſent. ab illis aut, quibus noſti eſi, quos quantorūq̄ auctores ſequas, ſicile impetrari poſſe
 cōſido, ut errare me ſed cum illis ſinam, quorum non ſeria modo, uerum ludis etiā ex-
 primere laudabile eſt. An ego ueretur nemiſe uiuentium, ne quā in ſpeciem adolentis
 incidam nominabo ſed ego ueretur ne me nō ſatis deceat, quod ſatis decuit M. Tullij,
 Cn. Calpurnij, Aſinium Polliōem, M. Meſſallā & Hortenſium, M. Brutum, Syllum, Q.
 Catulum, Q. Scaſtolum, C. Sulpitium, Varronem, Torquatos, C. Neuium, Læulium
 Gellium, Anneum Senecā. Et proxime diuum Auguſtum, Diuum Nervam, T. Ce-
 ſarem, Virgilij Cornelij nepotē, Ennii Aſtioni quidē ſi ſenatores, ſed ſancitatis
 nomen non diſtat ab ordinibus. Et idem Plinius Minutiō Fundano. In Lauentio
 meo aut lego aliquid aut ſcribo, aut etiā corpori uacō, cuius ſuſcitatus animus ſuſtinet
 niſi audio quod audiſſe, niſi dico quod dixiſſe p̄nitent. Nemo apud me quēq̄ ſui
 ſtris ſermonibus carpit, neminem ipſe reprehendo. Unde nō iniuria idē Socro Senecio
 ni ſcribens ſic exultat. Magnū prouentū poetarū annus hīc annulus, toto mēſe Aprilis
 ſas ſere dies ſuit, quo nō recitaret aliquis, iuat me quod uigil ſtudij, p̄ſerit ſe ingenia
 hominū & oſtendat. Claudij Caſarē terit cū in palatio ſpaciaret, audiſſetq̄ clamorem,
 eamſam requiſiſſetq̄ dictum eſſet, recitare Nonianū ſubſiſtē recitanti, inopinatumq̄
 ueniſſe. Sed ſi uſq̄ adeo nos traxit, & nuper cū Plinio, & ſupra cum alijs diuinis ueteri-
 bus literarum cōmemorationis delectatio, ut uerba paulum perquirere omiſerimus do-
 ctas ſatis aculationibus & deſenſionibus neceſſarias, Varro De lingua Latina, Nexi, in-
 quit, ſunt libri, qui ſuas operas in ſeruitutē pro pecunia, quam debeat dum ſoluerit,
 locant. Et Modellinus Iurecōſultus ait acceptionationē eſſe liberationem per mutuū in-
 terrogationem, qua utriq̄ contingit ab eodē nexu abſoluto. Tollendū uero nexu ex
 ſi ſuit T. Veturius, qui nexu ob ſas alienum datus, cum paſi nuptia nollet, uerberatus
 ab inſelluoſo querelā patribus detulit, qui illum in carcerem duci uoluerunt. Precationem
 eſſe diſſinit Vipſianus q̄ precibus petenti tendum cōcedit, tandū, quando ſi, q̄ con-
 ceſſit, paſi. Et Martianus, p̄gnus inter & hypothecā tñam nominaſionis diſſeri. Sed
 Vipſianus aliter ſic dicit, Pignus proprie dicimus quod ad creditorem tranſit. Hypothe-
 ca cū non tranſit poſſeſſio ad creditorem, & Cuius dicit pignus proprie rei mobilis cum
 illationis.

Nexi

Acceptionatio

Precationem

Nexi

Hypothea

A *Alimus.* Vlpianus scribit, Redhibere est facere ut rursus habeat uel ditor quod habuerat. Prae, inquit Festus, est qui populo se obligat, interrogaturque a magistratu si praesens responderet, praes. & Alconius secunda in Verrem actione, Praes dicunt satisfactores compleretur pro re, de qua apud iudicem lis est, ne qui tenet dissidens causae possessio ne deteriorum faciat, recta dissipet, excidat arbores, & culta deferat. Et Placidorius Grammaticus, Vadem dicit sponsores significare danum in re capitali. Cicero Vadimonium esse in iudiciis obligationem bonorum cum promissione aliquid faciendi, quo non impleto bona haec exponi licebant sic in oratione p. P. Quintio ostendit, Ad Vadimoniam non ueni quis locutus, etiam grauius aliquid ei debemus concedere, qui cum iras uoluntas congregasset, aut fortuna conuinxisset. & infra, ad vadimonium non ueni quis qui tibi praesens semper fuit. Non dubitauit, inquit, cum vadimonium desertum esset, bona proinde. Sententia in causis non solum uariis, sed uariis & quandoque inopinis in casu factae sunt. Plutarchus in Ciceronis uita, Licinius Macer uir & potentia sua & summus Crassi potens peculator a Cicerone postulat, studiis magnitudinis suae filius, & qui iudices inter se dissensit cōpererat domum se recepit, & confessum mentis abra de, qui uirat superior in causa euasisset nitida stola amictus rediit in forum. Inter haec apud praetorium occurrit ei Crassus ac nunciat ut ille sententia omnium iudicum damnatus sit, quo dolore elanguit & diem obijt. E contra uero L. Piso, a L. Claudio Pulcro accusatus, quod graues & intolerabiles iniurias socii inculasset iam p. condemnato habebat, cū suborto nimbo ipse iudicum pedes excolans os corno impleuit, & miser cordi liberatus est tanquam satis poenarum laesa dedisset. Caesij splendido Terracina locum, cum pater in cubiculo inuentus esset occisus in quo filij ipsi altero cubauerit se de liberata suspicione, quod hostili cubiculo inuentum est apertum, ipsi post paruis motum dormientibus. Q. Atilius Calatinus Soranorum oppidi prodicione reus, p. damnatus habebat in foro. Tum Q. Maximus focer paucis uerbis dixit, si eum fons compellit, assinitatem daremptari, & sic Atilius euasit. C. Cosconius propter multa enormia Valerius Valentinus cōdemnari obtinuerat: cum in iudicio recitaret ipsius Valentinus tamen, quo per locum poeticum affirmabat se puerum praetextatum & uirginem legem contempsisse. Ea indignitate iudices Cosconio absoluto Valerium flagiti ignominia notandum censuerunt. Q. Flaminius a Q. Valerio Aedili apud populi accusatus, i. quatuordecim tribubus iam cōdemnatus erat, cum ipse alta inclamauit uoce, se insonum opprimi. Et Valerius insolenter respondit, Satis sibi esse si periret siue in sona, siue non em, qui uoce audita carerat tribus eum absoluerunt. Plinius orator in epistola ad V. fun. latius Bassus homo laboriosus, & aduersis suis clarus accusatus est sub Vespasiano a priuatis duobus, ad Senatum remissus diu pendit, tandem absolutus uindicta & hoc illi onerabat quod homo simplex & incautus quaedam a prouincialibus, ut iudicio receperat. Nā fuerat in eadem prouincia Quiritor. Haec accusatores furta & rapina, ipse munera uocabat. Appellationum quae post sententias sequuntur naturā Vlpianus breuiter sic diffinit, Appellandi usus q. sit frequens quamq. necessarius, qui ne litis nemo est, quippe cum iniquitatem iudicantium uel imperitia corrigat. Licet non temporum bene latas sententias in petus reformet: neq. enim utiq. melius pronunciat q. nouissimas sententiam laturus est. Tempus iam admonere uidetur ut de orationibus in accusatione, ac defensione habitis toties promissa exsoluamus. Quo in loco de orationis facultate multa & posse & fortasse aliquorum iudicio debuisse dici, non ignoramus, sed plenius eductantes q. de ea re M. Ciceronis, Quintilianus, & Aristoteles extant libri. Et non nec eam neq. alias artes bonas docere, aut laudibus longe repetitis ornare, hoc tropope intendimus: satius & super fuerit de arte, id quod apud doctos scriptores aut non erat, aut obsecum & involutum est, modum & formā habendi orationes ita aperire, ac inspicere proponere, ut quo modo in suspensionem criminis adducti, si fontes essent, recessus aut dārentur q. aut perperam accusati defenderentur, maximum ad emulanda uel potius conferenda republica, ad iumentum docere possimus. Vnicuique eorum laude a M. Cicerone & ex Oratione pro L. Murena defendendo habita cōtenemus. Dux est, inquit, sunt artes quae possunt locare homines in amplissimo gradu

Blondus.

13 digustatis

dignitatis. Vna imperatoris, altera oratoris boni, magnā nāq; supra dixerat Cicero esse dicendi laborem, magnā rem, magnam dignitatem, summam aeternam gratiam. Vnde multos fuisse dicit, qui cō initio hoc moluissent, post id assequi non ualuisse, ad emulū de lapsi fuerint. Accusationes duorum erant generum: aut enim ciuiliū magistratum gerentis, sui similem accusabat ciuicem: aut prouinciales ciuem Romanum repetundarū, de ui, aut aliter iniuriarum, accusari ab idoneis quaesierunt, quorum uirorū id a pratore oportuit impetrare, sed posuit ciui quod petentem erat ex officio Prator concedere, prouincialiam uerō querelā a Senatu primum audiri, & ad Pratorem de mandati opere tuisse Afconium Pedianus est auctor. Cuius rei formam primum ab ipso in Verri accusatione sumemus. Cum Siculi expilationibus coacti Verri, quem rapacissimum praetorem anno uno habuerant, tum accusari repetundarum ab amicissima eis M. Cicerone magna quaesiente instantia, ita ad Senatum eos perduxit, & ipso faciente Senatus consultum facile impetratum est: quod Prator ad se delatum in albo suo ex forma & de cōsuetudine palam legem propositū, illi subiecit, decretū esse in Cn. Verrem pro Sicilia p-

Alia accusationem, quod autem de albo dictum est, non solum apud Pratorem, sed i spoliominia collegi, apud omnes magistratus seruatum fuit, ut ad primos uerbis palam albi bum esset spaciū, in quo a collegio magistratu ue publicanda scripte proponerentur: hinc superius aliquando dictum uidemus quosdā de albo centurie abraas fuisse. Accusatione igit Verri in albo Pratoris proposita, reus iam habebatur accusandus, quod

Ram fieri quidem uerbum Afconius sic exponit, Reum fieri est apud Pratorē legibus interrogari. Cumq; in ius uentum esset dicebat accusator apud Pratorem reo, aio te Siculos ipsos habuisse tacuisses, his ei attestabatur ut uictos: si negasset, petebat accusator a magistratus dies inquis endorū eius criminū, & instituebat accusatio. tunc moris fuisse dicit Afconius, ut accusator obligaret domum & clausa omnia eius, quem accusatus erat, ne fortorum indicio aut in uasis, aut in signis, aut literis constituta ab eo remouerentur. Ciceronemq; dicit Afconius, accusatione a pratore ad se delata, tempus inquisitionis Siciliam dies cxx sumplisse colligendis literis a populis, & denunciandis testimonijs. Cicerone & Quinto fratre, qui secum iuerat ex Sicilia reuersi, perit utraq; pars a Pratore patronorum plures aliquando, & pauciores uariantibus legibus dati sunt, quod Afconius Pedianus orationem Ciceronis pro M. Scario exponens sic ostendit, Orationem Cicero habuit pro M. Scario, L. Domitio Aenobarbo, Appio Claudio Pulchro consilibus. Delenderunt Scarium sex patroni, cum ad id temporis raro quisquam plures quam quatuor ueretur, ac post bella ciuilia ante legem Iuliam ad duodenos patronos est peruentum. Et licet Prator maiore aduocatorum partem ex animi sui sententia daret: perentibus tamē partibus quosdam denegare Prator nequebat. Et tamen qui eorum causam susceperet principaliter petrandi, quis ue principalis esse deberet actor, suo referre iudicio admittebatur. Hinc seruata fuit cōsuetudo ut ante inchoatā accusationem, accusator ille, quem pmissū fore cuperet pteretq; pars, orationē ad Pratorem, ac iudices haberet, qua referendam sibi causae dictionem, tenderet per suadere. Ea q; oratio appellata est diuinatio, de qua Afconius Ciceronis oratione in Verē pma. Diuinatio dicta Cn. Pompeio & M. Crasso cōsilibus. Diuinatio huc dicta oratio, quia nō de factis quaritur, sed de futuro: uel quod iniurati iudices in hac causa sedent: alij res agatur sine iuribus & sine tabellis, & his remotis argumenta sola sequantur in dices, ut quasi diuincit. & ipse Cicero ad Quintum fratrem pro pretorem Alia scribit de ipsa diuinatione, & numero aduocatorum sic habet, Apud Catonem Pratorem erat diuinatio in Gabinium futura inter Menenium, & T. Neronem, & C. Antonium: sperabamus fore, ut Menenio daretur. Ex eo autem numero aduocatorum, quos a Pratore solitos dari diximus, post primum qui in dicta diuinatione dicebat obtinuisse, alij & diuersis appellabantur nominibus & diuersis fungebantur officijs. Nam obnubatores, peruicaces, & subreptores erant. Obnubatores Afconius in prima in Verem oratione, fuisse dicit quosdam fardidos cauidicos, qui adhibebantur ad moram faciendā, dum meliores aduocati citarentur, & se denuo compararent ad dicendum. Subreptoresq; dictos fuisse cauidicos, qui adiunare accusatorem solerent, quos oportebat summis dicere, datusq; etiam eisdem fuisse, ut actores difficiliter corrumperentur. Peruicacito

De patenti
in causa ha
bent

Antistorem Martianum fuisse dicit eum, qui colluderet cum reo, & translatio munere accusandi defungere: eo quod proprias quidē probationes dissimularet: falsas vero excusationes admitteret: unde uidetur Festus proprię prauaricatoris diffinitionē à præsumendo appellatam. Et Cicero Philippicarum secundo: iam ueteres patres cōiētū, ne quod inuissimum est, prauaricatorem mihi appoluisse uidetur, qui me non solum in iudiciis ornaret, sed oneraret alienis. Et pro Aulo Cluentio: Aut prauaricari cōiētū, iam id quoque ad corrumpendum iudicium pertinet. Et Asconius secunda in Verrem. Multa sua fuerunt subdiles prauaricatores, ut in tota actione fideles actores sint uisē: & in prima actione uult ostendere etiam præmia prauaricationis sibi ostendisse Verrem. Et Cicero item in Diuinatione. Vide ne inimicum te singas, ut prauaricari possis. Sed tam ad iudicij ordinem ueniendum est. Aduocatus, & prædictis administris à prætore datis, iudicia à senatu petebantur, qui simul cum prætore auditis partibus iudicarent. Refert Asconius diuinationem Ciceronis in Verrem exponens: Iherimum Gracchum legē tulisse, ut equites Romani iudicarent, & iudicasse per decem annos turpiter: & tunc Aurelium iudicem senatores, equites, & tribuni ararij simul iudicarent. Et secunda in Verrem. Cuius dicit, quinquaginta annis equester ordo iudicauit lege Sempronij sublata potestate populo, scilicet sublata promotione, id est tribonatu plebis. Et Asconius item in Cluentio orationem: pro Cornelio de maiestate. Aurelia lege cōmunicata sunt iudicia iuri senatores, & equestrem ordinem, & tribunos ararios. Et infra: memoria tenet corrumptum senatores cum equitibus Romanis lege Ploucia iudicarent. Eisdem Asconij orationem Ciceronis prædictam pro Cornelio de maiestate. M. Plautius Syllam tribunus plebis. C. Pompeio Strabone. L. Portio Catone consulis secundo annis iudicari, cum equester ordo in iudicijs dominaretur, legem tulit adiutoribus nobilibus: quæ lex eam uim habuit, ut tribus singulis quinos denos iudicij crearet, qui eo anno iudicabant, qui numerus sexcentos quinq; & uiginti iudices cōstitiebat. Ex eoq; factum est, ut senatores quoque in eo numero essent. Et quidam etiā ex ipsa plebe, quos C. Asconius tribunos ararios uocauerunt: idem q; Asconius refert in orationem Ciceronis in L. Pisonem, Pompeium consulem legem tulisse: ut ex tribus ordinibus maximis cōiētū iudiceslegerentur. Hi autem omnes sexcenti uiginti quinq; iudices scheculis inserti partibus singulis, quæ schedulæ cereis inuolutæ pilis in urnā cōiiciebant: & cū prætor iudicium destinata iam accusatiōe à senatu perijisset, sortitio ex urna perentibus partibus, cuius potestas habebat unus & octuaginta pilarum: ea tamen (ut uidetur) adhibita diligenter, ut pari numero ex unoquoque trium ordinum iudices haberentur. Sed paucisquam apertis pilis causa ageretur, testes utriusq; partis à prætore per triduum audiebantur, di die enim iudices postea publicabant: quarta die adesse omnes in diem posterum iubebatur: quo die cum prætor adstantibus utriusq; partis aduocatis, atq; etiam ipsis partibus, si uolebant, pilis apertis una octogesima educos iudices ad se conuenire iubebat, etiamq; intentione, ut eadem hora considerent omnes: & cū accusator duas horas ad dicendum, reus tres haberet, illo die iudicaretur. Prius tamē quàm seorsum iretur, ex iudicijs pila educis cerea, quinos ex singulis ordinibus accusator, totidē reus reciebat, quos ducerent suspectiores: sicq; unus & quinquaginta iudices remanebāt, qui senatum simul cum prætore ferrent. hæc omnia ab Asconio non magis ex Verrinarum quam Miloniarum orationis expositione sumpta diximus, & tamen ne dum eo die, quo actio inchoaretur sententia ferrebat, sed tredecim uidemus Verritæ accusationis fuisse actiones, quæ propter dies feriatis, & propter cōperendinationes, multis mensib; peractæ sunt: & tempus agendi in ipsis actionibus singulis supradictio amplius datum ac repetitum fuisse ostendimus. primum tamē faciemus, de duabus horis accusatoris, tribus reo datum in Miloniæ causa fuisse seruatum, quod Pompeius tunc sine collega cōsul, si obliuiscens lege lata cōstituit. sed Ploucium Virro uidemus se ipsiusse exegeram trib; horis si dimidia supererat sequestiora. Nam cum accusator ex lege sex horas, nouem reus accipisset: Eisdem Valerij Paulinæ sola uelans toga perstitit, & quidē horis septem, nā equidistat dext. & Cicero ipse pro Plancio. Recitetur p. oratio, quæ propter eius magnitudinem dicta descriptio est. Secunda tamen in Verrem actione causam prædictæ durationis nostræ Asconius sic tollere uidetur. Dicit enim Ciceronem non uelut fuisse

De iudicijs

Sortitio
iudiciumRelictio
iudicium

in ea actione perpetua oratione: sed breuiter crimina proponendo ad singula testes de
 disse infra scriptum sic exponit. Argumentari est argumentis uti ad rem probandam.
 Dicere amplificatione uti ad commouendum auditores oratione perpetua. Itaque crea-
 mus agendi tempus fuisse, id quod prator datus iudices liti expedienda uoluerunt im-
 pendere, nulli sensus cōsueuit aliquo respectu aliter iussissentque Pompeium in Mi-
 loniana fecisse diximus. Cōperendinationes quid fuerint Alconius secunda actione se
 ostendit. Cōperendinatio est, ab utroque litigatoribus inuicem sibi denunciatio in pe-
 rendinum diem: Namque cum in rem aliquam agerent litigatores & pona se fuerant
 peterent, polebant iudicem, qui datur post xxx dies: quo dato inter se perendina-
 diem, ut ad iudicium uenirent denuntiabant hoc idem uero Cicero ipse melius & dilu-
 sius tertia actione sic ostendit: Vt his ludorum dieb. interpolatis, nemo istum compere-
 dinatum iudicaret: adimo enim compendinatum, quod habet lex in se molestissimū
 bis ut causa dicatur. Verum, ut opinor: Glauca primus tulit, ut compendinaretur res.
 Antea uel iudicari primo poterant, uel amplius pronuntari. Relectio iudicum, de qua
 superius dictum est, uerbi significatione nota est: De qua Cicero pro Plancio. A uero
 nuper clarissimi ciues nomen editi iudices non tulerunt: Cum ex cxxxvij iudicib. pri-
 cipitius equestria ordinis v & lxxx reus resiceret, quinquaginta referret. Omniaq. po-
 tius permiscuerit, quam ei legi cōditionis parerent. Nos neq. ex delectis iudicib. id
 ex omni populo editos ad relectum, sed ab accusatore infirmos iudices ita feremus,
 ut neminem relectamus. Cicero item Attico. Nam ut relectio iudicū facta est, maxima
 clamoribus tum accusator, tanquam cōfor bonus, homines ne quillimos resiceret, res
 tanquam demens lanista fragillissimum quemq. secerneret. Nō enim turpius unquam
 in ludis taliter confessus fuit: Maculosi senatores, nudī equites, tribuni non tam araq.
 quā ut appellantur arati iudicum uero delectus, & numerus prater predictos ita
 reipublice rēpositus factos sapenūmero uariavit. Suetonius enim de Cæsare scribit.
 Iudicia ad duo genera iudicum redegit, equestris ordinis, & senatorij: tribunos gentios,
 quod erat tertium subtulit. Et de Augusto. Ad tres iudicum decurias quartā addidit ex
 inferiore cūa, quæ decuratiōnem diceretur, iudicaretq. de leuioribus lūmīs: iudices,
 à trigesimo attatis anno collegit, id est quinquaginta maturius q. solebat: ac pleriq. iudi-
 cā dērimos de relectantibus uix concessit, ut singulis decurijs per uices annos uacatio
 esset. Et Galba iudicibus sextam decuriam adieci precantibus non modo negauit, sed et
 concessum à Claudio beneficium ut hyeme inuitoq. iam ad iudicandum euocarentur
 eripuit. Iudices autem, ut proferretur deponatos, maiores consilium appellauerunt. Cicero
 pro P. Quinto. Quare C. Aquili uosq. qui estis in consilio. Et pro Roscio. Qui ex ciui-
 tate in senatum propter dignitatem: ex senatu in hoc consilium delecti estis propter se-
 curitatem. Et infra. Dī prohibeant iudices, ut hoc, quod maiores consilium publicū
 cari uoluerunt, praelidum sectorum exillimet. Idq. nos etiam uerbum per hanc occa-
 sionem exponemus. Alconius secunda in Verrem: Sēctorem dicit astimatorem red-
 ptioremq. bonorum damnatq. proscripti, qui spem seclatus lucri sui, id est spem secl-
 tus exillimationis suæ bona omnia in uictione uendit, & infert pecuniam in ararium.
 & infra. Si consuetus sit reus atq. damnatus, pecuniam reddit astimata lūe, hoc est in
 pretium redactis omnibus furtis: quam suamnam pecuniam proscriptis eius bonis secl-
 tas curabant. Litiq. astimatio non solum fit ex titulo propositi criminis, sed etiam ex
 alijs probationibus, quæ ex antea cūis rebus iudices consilauerunt. Redundum unū
 est ad ea, quæ de iudicandō ordine inchoata, ob uarias uerborum expositiones sepe in-
 terrupimus. diximus suprà ex Alconio, ex iudicibus uno octogesimo pila eductis qui-
 tos ex singulis ordinibus accusatorem, tōidē ter relectisse. Sed uidet Cicero in oratio-
 ne pro Aulo Cluentio habita uoluisse, in arbitrio partium fuisse unum & quinquaginta
 iudices: qui ex relectione manserunt, tandū mutatos fuisse quousq. partes concordēs
 remansissent: suntq. hęc uerba. Neminem uoluerunt maiores nostri non modo de ex-
 illimatione cuiusquam, sed ne pecuniaria quidem de re minima esse iudicem, nisi qui
 ter aduersarios conuenisset. dein de pratores urbani, qui iurari debent quemque opti-
 mum in secltor iudices referre, iudicibus ea de qua diximus diligentia preparatis, & re-
 sibus à pratore clam auditis, ad sedendum cōstituta diebant. Erantq. uel plurimum
 in 1290

Ratio
iudicum

iudicum nomen
variatur

Sector

Consilium
iudicum

A si vero subroditis ipse confessus, suggestio ex tabulis, tam longo tamq̃ eminente para
 te, ut recte ad senam ordine sedentes, non solum cause actoribus, sed populo frequen-
 tissimo conspicui essent, & subsellia dicturis aduocatis testibusq̃ ac ipsi parib. eo-
 rumq̃ actoribus data fuisset, tum indicat Alconius tum apertius dicit Plinius, ut inferior
 apparuit. Dumq̃ dilectus accusans orator, & pariter postea dum responderet defendens
 apertus, quod supra diximus, a pratore prius examinari, suo loco singuli, a pratore inter
 suggestores, qui palam, & alta uoce ut a cunctis exaudirentur, suam aperiebant confirmat-
 isq̃ testimoniam. Nam refert Alconius in Mithoniam Ciceronis orationē, C. Asini
 unum solum testem, qui erat cum P. Clodio quando occisus fuit, & atrocitatem rei fac-
 ti, quomodo potuit auxilium cum interrogaretur a pratore, tanto tamulius Mithoniam mul-
 tumq̃ circumstantis exterritum fuisse, ut uim ultimam timens in tribunali a Domitio
 pratore recipere. Pompeius igitur postera die cum praesidio uenit, quare terribi Clo-
 dii sententia uerba testium per biduum audiri passi sunt. Unde accidit, ut multi ex pa-
 ribusq̃ testibus, cum citati ad dicendum palam es, quae pratori deposuerant, ob me-
 rum timorem non auderent comparere, damnati fuerint, quorum tamen maiorē por-
 tum Clodianorum fuisse refert Alconius. Et testes dicit Alconius iuratos, producosq̃
 illos, non solum ne falsa dicerent, uerum etiam ne quae uera essent tacerēt adigi. Unde
 Cicerone quarta in Verrem actione. Nunc quoq̃ una sunt testes, cum inter eos unus
 obsequi non solum de iudiciandi atq̃ exultationis periculo etiam de communis
 salutis conscientia admonerentur, postq̃ aduocati utrinq̃ dixerant, testesq̃ auditi
 cum perhibebatur acculatio, & eius aduocatis, ut laudatores uiros uerbis grauissimos
 praestantissimosq̃ prout poterant in suam commendationem producerent, quibus licet
 testibus ipsi dicere, & interesse uolebant, aut si absentes essent, per tabellas suffraga-
 ti. Cetero tertia in Verrem actione. Vt in iudicijs, qui decē laudatores dare non possent,
 singulis ei ei nullum dare, q̃ illum quasi legitimum numerū consuetudinis nō exple-
 re. Alconius in orationem pro M. Scauro: Laudauerunt Scaurum consules noui, qui
 C. Cabaui per tabellas unus praeterea adolescens laudauit, frater eius Cornelius Faustus,
 in laudatione multa humiliter & cum lacrymis locutus, non minus audientes permo-
 uit q̃ Scaura ipse permouerat. Quam laudandi morem in aboliti breui defloxisse Pl-
 nius in hunc modum debet. Sequuntur auditores actoribus similes conueniunt a cōda-
 ti, & redempti in media basilica, tam palam sportula, q̃ in triclinio dicitur ex iudicio
 in iudicio pari mercede transiit, q̃dem Latinum nomen est, Laudicent heri duo op-
 nendiam ei mei, habent sane iratam eorum, qui nuper togas sumplerunt, ternis dena-
 rijs illudandum traherantur. Nec soli laudatores ad accusati defensionē coram pra-
 tore si consilio anae sententiam sed & supplicatores quoq̃ propinqui & affines admitt-
 untur. Alconius Pedianus in orationem pro M. Scauro: Ad genua iudicum cum sen-
 tentia ferrentur ab uno latere Scaurus ipse, & M. Glabrio fororis filius, & Paulus, & P.
 Lentulus Lentuli Nigri Flaminis filij, & L. Aemilius Buca filius, & C. Memius Fausta-
 nus supplicauerunt ex altera parte Sylla Faustus frater Scauri & C. Antonius Licini-
 us. Fausta ante paucos menses nuplerat, dimissa a Memio: & P. Peducetius & C. Cato
 & M. Olenus Scortianus. Quod ait diximus praedictos ante sententiam, & Alconius feri-
 bit, cum sententia ferrentur supplicasse, pariter uerum fuit. Nam post auditos laudato-
 res, ut eorum tabellis palam lectis, prator per uisatorem cistam circumferri iussit tabel-
 las, non noua & pura cetera delictis, quo praerente uisitor habebat, e familia prae-
 to, ut dicitur quispian a superiore cōfessu incipiens, singulis iudicibus tabellā ita dabat,
 ut ab uisatore populo inspicere non possent. Intereaq̃ tenentem manū suam supplices illi ora-
 bus signabat, ut euestigio iudex cū prae lo quid sui esset iudici, quod quisq̃ a nemine dā-
 batur, si uerba praeterea uiderentur, intelligi poterat. Nam qui absoluebat. A. qui
 reuocabat. C. iecerat scribebat unicuique reuertitq̃ illico pratoris nuncijs, tabellas in ean-
 dem recipiebant cistam. Et omnes duas & quinquaginta ad pratoris pedes in suggestio-
 ne stantibus quibus separatis ab inuicem tabellis, facile erat discernere, condemnatos
 & absolutos erat accusatos. Videmus tamē in duab. ab Alconio factis enumerationi-
 bus, quoque ex iudicijs non absolutis, neq̃ condemnatis, quorum littera, quae fue-
 rit, ualidum non inuenimus. In Mithoniana enim sic tradit Alconius, Condemnauerunt
 senatores

Tolluntur

supplicatores
prae loque
sententiam

Cistā

A. C.

Dicit
Dicitur

Senatores decem, abfoluerunt feptem. Cōdemnauerunt Equites Romani nouē, abfol-
uerunt feptem: fed ex Tribonīs zarij abfoluerunt decem, lex damnauerunt, quo in cō-
puro tres iudicū tabellæ quid habuerint, non eſt traditum. De Scamij autē abſoluitiōe
ſic tradit Alconius: ut ſimilis prædicto compoſui ſic nequeſt: Nam dicit ſententiaſ ut
ſeruit Senatores duo & uiginti: Equites tres & uiginti: Tribuni zarij ſex. Ex quib. dam-
nauerunt Senatores quatuor: equites duo: tribuni duo. Ad extremū dicit Alconius mo-
tis ueterū fuiſſe: cum ſatis uſum eſſe fluxiſſe uerborum, oratores hanc ſibi neceſſaria ſi-
niendæ orationis imponere, ut dicerent Dixi: Et ab utraq. parte oratione cōſumpta, ut
conſilium dimitteretur. Prætor ſoleret pronuntiare, dixerant. De tabellīs præter id quod
longe ſupra diximus, ſic habet Cicero ad Quintum fratrem. Quid plura de iudicib. duo
prætorij ſederunt, Domitius & Calpurnius aperte abſoluit ut omnes uiderent & qua-
druplīs tabellīs de circulo ſe ſubduxit: & Pompeio prius nuntiavit & pro C. Rabirio
Poſthumio. Vbi eſt igitur ſapientia iudicis in hoc: ut non ſolum quid poſſit, ſed etiam
quid debeat pōderet: datur ubi tabella iudicij. De ſubſellij præter illa quæ diximus
Alconio ſumpta: ſic indicat Plinius orator in ſuis iudicijs: quæ tamē a ſuperioribus illaſ
ut reipublice plurimum differunt ſcribit enim epistoſa Romano. Antea Vitiola ſorti-
na ſplen did cōſta, nupta prætorio uiro: ex hæreditate ab octogenario parente, intra un-
decim dies q̄ illi nouerant amore captus induxerat: quadruplici iudicio bona parua
repetebat. Sederant iudices C. L. X. X. tot enim quatuor iudicijs conſcribantur: ingens
utrinq. ad uocatoꝝum numerus & numeroſa ſubſella, præſtantium corona latiffimū iu-
dicium publici choro ambibat. Ad hoc ſtipatum tribunal, atq. etiam ex ſuperiore bull-
licæ parte, qua ſceminæ, & uiu, & quod difficile, & uſendi ſtudio imminebant. Hæ quæ
ſup̄ tam uariæ ſunt dicta expeditis, bona condemnati omnia in manus ſecutorum a præ-
torie ponebantur, contracteq. inde pecuniæ partim leſis & damna paſſis, ex legis repe-
tundarum forma dabantur: partim in zarij reſerebantur.

BLONDI FLAVII FORLIVIENSIS TRIUMPHANTIS ROMAE G
Liber Quintus. Qui de adminiſtrationis Reipub. Tertius

AGNAM Reipublice adminiſtrationis partem ſuperiores duo libri
indicant: potius quam oſtendunt ceteras partes pari inquisitionis la-
bore: ſed neſcio an pari utilitate, tertius hic abſoluet: quāq. ipſe om-
nes inter ſe adminiſtrationis partes pares non magis utilitatem ſp̄-
eſſitatem habere uidetur. Nam ſi pulchrum, & glorioſum ſuit ordinem
Romanum tam laet patentem, in unam reipub. conglutinare: ſi magi-
ſtratus diligendiſſi poſtea iudicijs faciendis ea adhibita eſt forma, ut tres ordines po-
pulum conſtituentes Romanum, ex omni gentium nationumq. collatione cōſtituam,
ſtam publicæ & priuatim retinerent dignitatem auctoritatemq. & quod in reipublica
plurimi faciendum eſt, pro fortunatum, & uirtutum modo æqualitatem illi inquam præ-
dicta magnæ, ut fuerunt, reipublice adminiſtranda utilitatis fuiſſe: quis iudicabit: idem
intelligere poterit, ut ſtigalia, publicanos, tributa, redemptores, portoria, ſal, pecunias,
aquarum diſtributionem, mercatores, ſceneratores, actiones, haſtas, annonam & huius
modi multa, ex quibus pecunia reipub. neruus, & omnis uitæ adminicula publicæ & pri-
uatim conſiciuntur, non minora ſuperius dictis, reipub. commoda emolumentisq. anti-
ſtigalia. Veſtigalia quæ ſunt publica cum oſtendere pergit Vlpianus in Verborum ſigni-
ficationibus, uerbi etiam uſum ſatis exprimere uidetur: hanc ſcilicet, q. præmium reſpub.
capit, ex his, quæ diuerſis modis conuehi contingit, publica inter habentur, non ſacta,
nec religioſa, nec quæ publicis uſibus deſtinata ſunt: ſed ſi quæ ſunt ciuitatum ueluti bu-
na, ceu pecunia ſeroꝝum, ciuitatū proculdubio publica habentur: publica ueſtigalia intel-
ligere debemus: ex quibus ueſtigalia ſiſcus accipit, quale eſt ueſtigal portus, uel uenali-
um rerū, licet ſalinarij, & metallorū, & piſcatorum. Feſtus Pompeij ſcribit: Laetū Li-
crinus in ueſtigaliſ publicis primas locatur emendus, omnia boni gratia, ut in dele-
ctu cenſus primi nominent. Cicero in legē Agrarij Ruli primū. Cenſorib. ueſtigalia
locare nuſquā licet, niſi in cōſpectu pop. Ro. Et infra. Veſtigalia locare nuſquā licet niſi
in hac urbe. & Macrobius in Saturnalib. dicit. Kl. Martij conſuetudine ueſtigalia locant.

Quantum

- A** Quantum uero uectigalia inter se differant, Cicero in superiori oratione sic ostendit. An possit illis Italico bello amissa ceteris uectigalibus, quantos agri Cypari fructibus, exier- Vectigalia
 cium surerit: An ignoratis cetera illa magnifica populi Romani uectigalia, perleus se
 penonemio fortuna inclinatione temporis penderet. Quid nos Asia portat: quid Sy-
 ria iniquid omnia transmarina uectigalia seruabunt: tenuissima suspitione praedoni
 aut hostis insidiat. At uero hoc agri Campani uectigal eū eiusmodi sit, ut cum domi sit,
 & omnium praesidijs oppidorijs regatur, tum neq. bellis infestum, nec fructibus uarijs,
 neculo aut loco calamitosum esse soleat: maiores nostri non solum id quod Campa-
 ni exirant non imminuerunt, uerum etiam quod & tenebant a quibus adiuui de iure
 ad potat corerit. De eodē uectigali Cicero ad Atticū scribit. Porro ijs Italia subla-
 ta, ego Cypano diuisio: quod uectigal superest domesticū, praeter uicissimā, quae uides
 una coniuncta clamore pedisse: quorū nostrorū esse penuria, quod aut Cicero de uice
 sua uirtute est uisus, ne parua coniuncta eam tolleret, breui euenisse uidentur: ad eum
 paulo prius fuisse instituta, nunq. postea fuit cōtinuata: eratq. id onus Italiae additū, ut
 censuerit frumentaria reddituum uicissimā pars populo Romano accederet. Vectiga-
 lia aut publicis pro posse defendendis amplian. d. Cicero magnū semper studium
 impendit. Vnde in Veris accusatione actione secunda: In hac causa frumentaria cogno-
 scenda hoc uobis proponite iudices, uos de rebus fortissimq. Siculorum omniū, de ciui-
 um Romanorum, qui erāt in Sicilia bonis, de uectigalibus si maioribus traditis, de uita
 uicissim populi Romani cognituros. Erat uero id uectigal dignum, de quo Cicero dice-
 rit: uicissimq. populi Romani pendere. Nam subacta ē M. Marcello Sicilia, agros
 omnes, qui amplissimi in ea insula feracissimiq. sunt: sicut ab Hierone, & alijs regib. sic-
 ni cōsecrati, pro reipublicae uectigalibus retinuerunt: quos postea moris fuit aratori
 hic locare, decimā inde de reddentibus idq. uectigal Praetor cum locare cōsecrasset, & re-
 cipitotes, id est fideiussorē accipere: qui tamen curā inspicendi quid arator ageret
 & simul decimandi haberent. Verres in faciēda huiusmodi locacione, recuperatores ex
 Cuiusmodi accepit homines furacissimos. Hinc est q. Cicero in praedicta actione sa-
 pe replicat. Illi uero optimi de cohorte illius recuperatores. Et infra: Si me Hercules
 et omni copia conuentus Syracusani splendidissimorum hominū honestissimorūq. fa-
 cultas potest aratori, non modo rescindi sed etiā fumendi recuperatores: tamē hoc
 genus inuiri nemo ferre posset. & sic infra: Omnium cōtrouersiarum quae essent
 aratorum & decimanū edictū se recuperatorem daturū. Paulus Iureconsultus. Ve-
 ctigales alij dicuntur agri ciuitatū, alij non. Vectigales sunt qui in perpetuum locan-
 tur: id est hoc lege ut quandiu pro his uectigal pendatur, tam diu neq. ipsi qui condu-
 xerunt, neq. his qui in locum succedūt ipsorum, auferri eos liceat quantum aut non ma-
 gis publice ului q. prouincia utilitati cesserit uectigalium institutio, Cicero ad Quin-
 tium fratrem Asiae pro praetorem sic ostendit. Simul & illud Asia cogitet, nullā ab se neq.
 bellicarū, neq. discordiarum domesticarū calamitatem abfuturam fuisse, si hoc impe-
 rium tenueretur. Id autem imperiū cum retineri sine uectigalibus nullo modo possit:
 D equo uinso parte aliqua suorum fructuū pacem sibi sempiternam redimat, unde non
 tantum de laudibus Pompeij differens Cicero sic dicit. Agnus certissima & maxima po-
 puli Romani uectigalia, quibus amissa, & pacis ornamenta, & subidia belli requirent.
 Ceterarū prouinciarum uectigalia tanta sunt, ut his ad ipsas prouincias tutandas uix
 emitti possint: Asia uero tam opima est, & fertilis, ut & ubertate agrorū, & ua-
 rietate fructū, & magnitudine pensionis, & multitudine earum rerum, quae expeditur,
 his omnibus rebus antecellat. Et uectigalia sua non solum resp. Romana, sed unum-
 quodq. habet municipium, quae aliquando extra ipsius oppidi solum remotissima e-
 rant. Nam Aetnā, quod oppidum nunc est Aueris urbs prope Neapolim, in Gallia Ci-
 selipina nunc Langobardia, unius oppidi pretio cōparari uectigalia habuerunt. Cicero
 Cuius Locos totū de agro uectigali municipij Aetnani, qui esset in Gallia, & Cice-
 ro libro, Pro Arpinatibus, quorum quidem omnia cōmoda omnesq. facultates, quib.
 & loca conficere, & tanta tecta arduum sacrum locorumq. cōmunium tueri possint
 exstant in his uectigalib. quae habent in prouincia Gallia. Ad ea uisenda pecuniasq.
 quae a coloni debentur exigendas equites Romanos missus. Publicanos appellat Publicani
maiores

*Equites armati
in comitibus*

maiores eos qui uectigalia & alios populi Romani redditus exigendos certo cōstituto
 precio redimebāt, quorum ordinem, & numero amplissimū, & personarū dignitate po-
 tensissimū fuisse constat. Nam & equites Romani pro maxima parte erant, qui cōdu-
 cebāt, & illi senatus ceterisq; reipub. curā administrationis gerentes, libētius, q; alijs lo-
 cabant, quod equites ipsi eo cōseruando proprii quæstus, & emolumentū cōmodo pa-
 cem potius uectigaliū amicissimū suadebāt: q; bellum, opacūq; & prouincias in quib.
 militabant attentius cura ā motibus & hostiū incursionibus defendebant. Hinc cōtinu-
 do plurimū in comitijs iudicijs q; sicut ostēdimus ualeret, eorū amicitiā magnatus quip-
 paxissent Cicero ipse quærebat. Cicero in oratione pro Plancio. Qui publicanorū or-
 do quanto adiumento sit in honore quis nescit. Hos enim equitū Romanorū omamen-
 tam ciuitatis firmamentū reipub. publicanorum ordine continetur. Cicero item. Quo-
 to fratri Alia propraetori. Posset etiam tu id facere, quod & fecisti egregie & facie: cō-
 memoris quita sit in publicanis dignitas, quantum nos illi ordini debeamus. Vtremo
 imperio ac ut potestate, & fasces, publicanos tamē Græci gratia & auctoritate cōti-
 gant. Et Lentulo scribens Cicero hominī amicissimū, & quem in periculo cōstituit cō-
 silio adiuuabat. Nostri cōsuetudinem publicanorū sciēsq; grauius inimici ipsi illi. Quo-
 to Sexuola fuerunt: tamen suas deos il quibus rebus possit, eum tibi ordinē autē
 conciliēs, aut mitiges. Et Crassipedi item. Me uniuerso ordini publicanorū semper libe-
 tissimē tribuerim. Et de prouincijs cōsularibus decernēdis orans Cicero, in maximo A-
 fricæ prouinciæ periculo, ut Pompeius illi præficeretur suadens. Iam uero publicanos ad
 serua me etiā miserū illorū ita de me meritorum miseris ac dolore. Et pro Domo sua ad
 pontifices. Proximus est huic dignitati ordo equestris: omnes omnium publicanorū so-
 cietates de meo consulatu, ac de rebus meis gratia amplissima decreta fecerant. Et Cati-
 Rabirium Posthumum, pro quo orabat Cicero laudat: huius pater Caius Curius prin-
 cepts ordinis equestris fortissimus, & maximus publicanus. Nec tamen exigendis uecti-
 galibus alijsq; redditib; ipsi equites Romani militie addicti operā dabant, sed alios ha-
 bebant ministris ciues Romanos ad id idoneos: qui manicipes appellati sunt: quas A-
 fconias in diuinatione, prima in Verre actione sic diffinit. Manicipes sunt publicanorū
 principes, Romani homines, q; quæstus sui causa decimas redimūt. & Cicero ipse quin-
 ta in Verre actione. Quid est Verres, ne illā quiddē tibi defensionē reliquā fecit: Mani-
 cipes in illa rebus esse uisatos: manicipes frumentū improbasse manicipes precio cōti-
 uitatibus decidisse. Et alios equitibus Romanis ad id fuisse ministros, Cicero ad Amici-
 sic inuuit. Tu autē literas sepe dare tabellarijs publicanorum poteris per magistros scri-
 pturæ & Pontii & nostrarū diocesum. Tributi unde sit dictum, & quomodo originē
 habuit, M. Varro De lingua Latina sic ostendit. Tributi dictum ā tribubus, q; ea pecu-
 nia, quæ populo imperata erat, tributū ā singulis exigebatur. Vnde per hanc occasio-
 nem tribuni uerbi sic idem Varro exponit. Vt militi redderent as militare tribuni sunt
 dicti, quod aut tributi conferrent ciues, cuiuscunq; ordinis itatus, & gradus, pro modo
 facultatū, facta distributione per centenas partes: sicut ætate nostra Veneti obferunt
 Cicero ad Brutum scribens, cuius imperatoris exercitus apud Mutinā rei pecuniariæ in
 dignitate laborabat sic inuuit. Maximus autē (nisi forte me fallit) nodus est in republica
 inopia rei pecuniariæ. obdorelet enim magis quotidie boni uiri ad uocem tribuni: qd
 centesima collarum impudenti censu locupletum uiduarum legionū pramijs omnes cō-
 sumitur. Impendent autem infiniti somptus: cum in hos exercitus quibus nūc defendi-
 mur tū uero in tuū. Et tributi soluendi uetustissimū fuisse morē, Lilius secundo sic ostē-
 dit. Tributi inde indictum, patres cōferre ipsi primi: Et quia nondū argentū signatū
 ratas graue plausuris quiddā ad ararū cōuehentes speciosam etiā collationē faciebant
 eum senatus lumina fide ex censu cōtulisset, primores plebis nobilitā amici ex cōposito
 cōferre incipiunt: quos cum ā patribus collaudari, & ā militari ætate tanq; bonos ciues
 cōspici uulgus hominum uidit, repente spreto tribunizio auxilio certamē cōferendi est
 ortum. Et labro postea septenio Lilius, leuatas fuisse dicit duas maximas res, quæ tribu-
 to & delectu superessent. Quo autem tempore tributa postmodū in stipendia militum
 fuerint collata: Lilius decimo ostendit. Nam post triumpū ā Papirio Cursore de Sam-
 nitibus ductū ipse nihil militi dederat, sed prædam omnem in ararium conuulerat. Tri-
 butum

*Tributi in illi
prodiuulgi
collate*

Mercatura

publica salute ex eo coniunctis habuit, quod pecunia, quæ deuersis modis tuis mare traiecitur, ea quæ erat Romæ uel augebat prout succederat, uel imminebat. De uerbis autem ut sic habet Nonius, Merx species ipsa. Mercatura actus. Et traiecitur pecunia esse dicit Modestinus Iureconsultus, quæ trans mare uelitur, cæterum si eodem loco consumitur, non erit traiecitura. Sed uidendum an merces ex ea pecunia comparata in ea causa habetur. Et interest utrum ipse periculo creditoria nauigetur, tunc enim pecunia traiecitura sit. Et de ipsarum utilitate uel damno, de laudibus Pompeij orans Cicero habet. Deinde ceteris ex ordinibus homines gnauis & industrij partim in Asia negotiantur, quibus uos ab senatib. consulere debetis: partim eorū in ea prouincia pecunias magnas collatas habent. Et infra: Nā est in Asia res magnas permulti amiserant, scimus Romæ solutione impedita fidem eodidisse hæc fides atq. ratio pecuniarū, quæ Romæ, quæ in foro uersatur, implicita est cum illis pecunijs Asiaticis & coheret. Vnde Cic. pro Plancio orans, ea res bono loco uisus est laudare cum patre eius equitem Romanū dixit maximam societatum auctorē plorimarū fuisse magistrum. Erat Crassipede scribens idem de Bithynia mercatorib. sic habet. Quamq. nō praesens commendauit, ut potui diligentissime socios Bithynia, quæ societas ordine ipso hominū genere pars est maxima ciuitatis Iuuenitatem difficillimis temporibus temp. societates mercatorum. Lilius X. C. III. cum Scipio nes in Hispania frumentū uestimenta q. exercitui suppleta postuissent, nec unde darent senatus populusq. haberent: Fuluius Pretor in concione exhortatus est eos, qui te deperitis auxissent patrimoniu: ut reip. ex qua creuissent, ad temp. commodarent. Tredecim societas X. X. hominū effecerunt, pacti ut quæ in naues imposuissent, ab hostium impetibusq. ut publico periculo essent: exolutiq. postea senatus. et X. C. III. Cum Censoribus inopiam ararij, se iam locationibus abstinere adium sacrarum tuendam, ciuilib. equorum præbendorum, ac similib. his rerum, conueniant ad eos frequentes, qui hactenus huius generis assueuerant: hortanturq. Censores, uti omnia perinde agerent, locarent, ac si pecunia in arario esset: neminem nisi bello confectio pecuniam ab arario peritum esse. Fuerunt autem mercatorib. inferiores Mangones. Afranius Iureconsultus non mercatores, sed uenaliarios appellari ait. Et malis mercatoribus penam Vlp. Iurecons. decernit, Stellionatam dicens maxime in his locum habere: si quis pro te fons alij obligata, dissimiliter obligatam per calliditate alij distrahent, uel permutauerit, uel insoluitū dederit, & si quis merces supposuerit, uel obligatas uerit, uel corruptas si quis imposturam fecerit, uel collusionem in merces alterius, multa collegimus reip. neruos pecuniam facientia: quæ omnis pecunia cum in ararium inferretur, de eo aliam multa repetere libet quæ pro altera Romæ, & reip. incunabulis haberi poterunt, ararium suū se dicit Plut. in Saturni uide, quia nullum eius dei tempore furtum fuerit commissum, uel quia Valer. Publicola ibi consuetuerit puta in loco tuto, & munito natura: tabulasq. publicas in eo fuisse seruatas scribit, quanquam supra à nobis ostensum est, non modo tabulas, sed libros quoq. elephantinos ibi fuisse seruatos, in quibus X. X. V. essent conscriptæ tribus, & pariter alios in quibus, & Senatusconsulta conscriberentur. Nec dubitamus quin eo in loco omnes publicarum rationum libri conseruarentur. Sueton. in Caesaris rebus gestis. Tabulas ueteres ararij debitorum, uel præcipuam calumniandi materiam exuist. Plutarchus prædictis addit. Legatos undecunq. Roenam uenientes ad eum Saturni primo adijisse, deinde à præfectis ararij ubi edidissent nomina fuisse descriptos, quia Quæstores legatis munera mittebant, & ægrotos curabant, qui si morbo interissent, sumptu publico sepeliēdos curabant. Et postea propter multitudinem legatorum sumptus fuisse sublatos, mansisseq. ut Præfectos ararij adirent, quib. nomina sua edant ac scribi faciant. inferebantur uero in ararium non modo ara, à quibus dictum ararium asserit M. Varro, sed res quoq. utilitatem reip. allaturæ. Lilius enim dicit M. Pinarium Prætorē in acie ad duo milia Corforum cecidisse, quæ elade compulsi obfides dederūt, & ceræ centum milia pondo. Quamq. aut huiusmodi, aut præda, aut præmia à uictis habita in primis ararij locupletasse uidet, ut supradicta à nobis diligenter enumerata, uectigalia, portoria, sal, stipendia, sicut ordine percipiēbantur, sic ordinarij sumptibus suis esse colla uidetur: habita tamen de hostibus uictis spolia ararij melius compleuerunt adeo ut Plinius Plutarchusq. in Pauli Aemilij uita, concorditer referant sensu tantum aut

Mangones
Venaliarii
Stellionates

Ararium

A Argenti in ararium retulisse & milium Paulum Perse deuotio, ut nullum postea tribu-
tumi cibus persolui oportuerit usq; ad Hircij & Panse Consulatu, qui circa primu Cae-
sari Augusti, & M. Antoni ciuile bellum consules fuerunt. De eoq; defectu pecuniae,
quam reip. eis prius per belli scilicet Caesaris & Pompeij ciuiliu iniuria habere coepit: Cle-
mens Amico sic scribit. Sumus imparati a pecunia, quam quidem omnē non modo priua-
tam, quae in urbe est, sed etiam publicam, quae in arario est, illi relinquimus. Et uere scripsit
tunc Cic. Nam Caesar repperit in arario grandem uim pecuniae absculit. Vnde ad annu
inde quantum eo mortuo predictis Hircio & Panfa Consulibus, ciues grauari oportuit.
Iam uero athenae principaliter aera, unde locus est dictus, reponerantur. eratq; eius pars
quidam secretior, in qua omnium reip. introituum pars uicesima seruabatur, tam obli-
tione clausit nisi difficillimis rebus premeretur reip. inde pecunia sumi non posset. Li-
uius. lxxvii. Cetera expedientibus quae ad bellum opus erant consulibus autem uice-
limam quod in sanctiore arario ad ultimos casus seruabatur, promi placuit: prompta
ad quatuor milia pondo auri. Sed & locum & actum ararii conseruandi, sicut maior-
em res & nos nunc, appellauerunt cuius uerbi & originem & causam Alcon. secunda in
Verri actione sic exponit. Sporte unde sportula numerorum sunt receptacula, ut he-
ci, sacculi, sacculi, crumenae, uellae, scorticae, & manticae, & marsupia. Filci uero filicinae, si
felle sparte sunt utensilia ad maioris summae pecunias. Vnde quia maior summa est
pecuniae publicae q; priuatae, ararium dicitur locus, & arca thesauri pro sacello filicus
pecunia publicata quo & confiscari solet dicitur publicum ius ararii redigere. Quando
autem primum pecuniae Romanis fuerit usus, a Plin. sic habetur Pop. Rom. ante Pyrrhi
regem deuotum ne quidem argento signato usus est libralis ante, unde & libella nunc
dicitur, & pondus auri appendebatur assis: Vnde & expensa in rationibus dicitur. Quin-
tilianum stipendium, hoc est stipēs ponderata. argentum signatum est anno urbis D.
lxxxv. Q. Fabio Consule, anno quarto ante bellum primum Punicum: placuit dena-
riū decem libris aeri, quinarium pro quinque, sesterterium pro pondio ac semisse. Li-
uius. lxxviii. **B** **C** **D** **E** **F** **G** **H** **I** **K** **L** **M** **N** **O** **P** **Q** **R** **S** **T** **V** **X** **Y** **Z**
bra decem pondus aeri immixtum bello primo Punico cum impensis reip. non suffi-
ceret: Hannibale urgente, & Q. Fabio Dictatore asses unciarū facti: placuitq; denarium
sexdecim assibus permutari, quinarium octonis, sesterterium quaternis. Ita reip. dimidiū
lucra. Lucius Brutus in Tribunatu plebis octauam partem aeris argento miscuit, qui
tunc uictoriae appellatur. Est autem signatus uictoria, unde nomen. Haec quae supra
u quod Plinium Liliūq; sunt tradita posuimus, principia quidem habent, ad id quod
querimus, sed fusiū apertiusq; quoad poterimus declaranda sunt. Traditum est ex Li-
uii post diadem naualem, primo bello Punico a Fulvio Seruo Consule in Africa ac-
cepum, Romae statim ducentas nauis relectas, quo tempore numi primi argentei fue-
runt cūli, & numus decima pars denarij auri fuerit: Et paulo infra in eodē bello scriptū
est penam fuisse ab Aphris pacem & a Lucratio Consule datam. dedisseq; Aphros ex
fidei omnes Romanorum captiuos, & tributum sponduisse in uiginti annos tria mi-
litalia talentūq; id fuisse quinquaginta libras argenti singulum, sed alia quoq; liue-
runt diuersissimi ab hoc ponderis talenta, de quibus eōdē a nobis sit dicendū, alia quoq;
D monetarum numerorum & ponderum uocabula asseremus. Quae omnia qualia per sin-
gula aetates fuerint, examillim ostendere nō magis difficile, quam impollibile fuerit,
non solum quia obsecris, & nostra aetate ignotis uerbis sunt a maiorib. tradita, sed quia
omnib. sepe aetates, suam habuit eundem uarietatem & formam. Videmus enim multos ex
Consulibus praecis sui uultus cussisse numos, semper mensura & pondere uariatos, quod
maiores postea studio singuli principes fastidierunt, & tamen interea nunquam est cessa-
tum, uictoratos, bigatos, & quadrigatos cudi. Quae igitur uerba exponere audeamus
et proponimus ratione, ut ab infinita aliorū turba, supra uires exponenda liberi manea-
mus, etiam min pecunia, libra, pondo, asses, numus, denarius, talentum, sesterterium, &
quae his conuexa obligataq; aut ab eis dependentia incident. Prima signati aeris, & argē-
ti nota fuit pecunia. Vnde pecunia est dicta, pondo & libram idem fuisse, Festus Pomp. in
mī, cum dicitur asses singuli libram, & pondo efficiebant: quare autē uice rei duae
fuerint appellationes, quid dicamus nihil aliud est, q; nobis uideri libram ab unciarū di-
uisione aliquid uariasse, pondo semper idē fuisse quo omnes uis fuerint: qui libra nō

Locus in arario
secretior

nunc

Quando pri-
mum Romanis
pecuniae ususMonetarum
numerosum,
ponderum uo-
cabula

Blondus.

k a men

Talentum
græcæ.

Mina
Romanorum
pondera.

Voluerim
ut sic
supponat
notæ.

men si posuissent, dubium quod pondere designabant fore credebant. Talentū uero pō
 dus fuisse constat multipliciter uariatum: Nam præter supradictum ab Aphrica habuit
 quod fuisse diximus librā quinquaginta: huius Aegyptium qd Plin. quindæcim cōmū
 se pōdo dicit. Duo item alia fuisse talenta: Atticū. Eubolictarūq; Atticū fuit dupl
 emus & minus. Luliusq; libro xxxvi. scribit magnū talentum Atticū lxxx libras
 & paulo plus habuisse, qui & paulo prius lib. xxx lili. dixerat talentū illud magnū
 lxxx lili habere libras, & quatuor uncias. Postea uero Crinaticus talentū eius Ap
 tici maioris cōputum ad Rom. usū cōsuetudinē hanc reducit ut sex milia Roman. de
 nariōrū impleat. Constat uero ad prædictorum intelligentiā, quoties in prædictis sit pō
 dena mētro, argenti id pondas non æs aut aurum fuisse nisi ea auri & æris uocabula sint
 adiuncta. Romanis enim prior, & crebrior argenti usus fuit, q; auri, & argentum ipsi nō
 aurum uicis gentibus imperauere. Sicq; ubi talentū octuaginta trium librarum, quatuor
 rum quatuor fuisse diximus, id ad argenti ualorem erit referendū. Quod aut dicit Pen
 nina sex milia denariōrum Roman. impleuisse talentum, ad aureos denarios non est re
 rendum, qui aucta & florentie rep. sunt sic appellati. Sed ad primos denarios: quos sex
 decim assibus æris penunitari placuisse Fabio dictatori supra est dictum. Sed his omnia
 minora Roman. pondera dicemus, ex quibus maiora illa quo modo conficerent intelli
 gi potest. Siliqua fuit primi minimum, quod esse constat granum theæ inclusum in
 cinis arbuti inde siliqua pariter appellat: quo abundat Apulicæ uariet. q; uocabulo apud
 Italicos appellatur. Thecaq; oblonga & plana saporis dulcedinē habet. Post siliqua erat
 scrypulus Græcæ, & obolus Latine dictus, quæ sex siliquis conficiebatur. Dragma de
 cimbis constabat scrypulis decē & octo siliquis cōplexa. Numus dehinc argenteus
 quatuor scrypulis: hoc est dragmē & tertiam continebat. Et uncia sequebatur ex octo
 dragmis confecta. Libram dehinc Italica duodecim uncie conficiebatur, dragmas in se
 nonaginta sex habentes. hæc q; libra æs apud Rom. apud Græcos mina est dicta, quā pos
 tea munda dici cōsuetudo obtinuit. Virum uero libra nostra cōparis par ea & correspond
 dens fuisse dedit Arithmetica facilliter poterunt iudicare. Et libra uiginti quatuor se
 stertium Atticū parum habuisse Seneca ad Nouatū scribit. Unde cum dicit M. Var
 ro uiginti quatuor sestertia libras sexaginta cōficere: Apparet sestertii duab; aliis &
 dimidia fuisse constans. Nam profequitur idem Varro. Dipōdus & semis antiqui est
 sestertium. huius aut maiorib; confusio ut æra in uocabuli cōpositione postpōneret.
 Sicq; semisquintus, semisquartus, semissemis pronunciabatur. Dixerunt enī dipōdum
 a duobus pondentib; & unum pondus fuit assipōdus, quasi libæ unius pōdus. Reliqua
 deinceps a numero dicebantur usq; ad centullia. & a tribus assibus tressia, & pariter usq; ad
 decem computabatur. Abinde sumebatur a decem cōpositio. Decullisq; a decem assib;
 & a duobus decullib; uicessia. deinde tricellis usq; ad centullia. Sicq; Perillus. Et
 tum Græcos uno centulle licetariū est centum libris uendit per auctionem, quæ per
 erementū præcō sicut sub hasta fiebat. Fuertant pariter diuersæ unciarū suppositiones, di
 uersis appellatæ nominibus. Et cum libra uel as duodecim esset unciarū. Dextis undecim
 unciarū dicebatur, quod uncia una demeretur a libra. Dextans uncie decē quasi dēpo
 sextante ex assē. Dodrans uncie nouem, quasi dempto quadrante ex assē. Bessis uncie
 octo quasi binus triens. Septem uncie septem. Semis uncie sex: quasi semis æs uel libra
 media. Quincunx uncie quinq;. Triens uncie quatuor, id est tertia pars assis. Quodis
 uncie tres quasi quarta pars assis. Sextans uncie duæ: quasi sexta pars assis. deinde uncia
 ab uno dicta est. Semuncia semis est uncie: duæ sextulæ sunt tertia pars uncie id est scry
 puli octo. Sicilius scrypuli sex. Sextula scrypuli quatuor. dimidia sextula scrypuli duo.
 Ad eosq; numeros cum hereditates diuiderentur sic habet in oratione pro Aulo Cecin
 na M. C. C. facti hæredem ex deuncta, & semiancta Cecinna. Ex duabus scertis M. Ful
 centium liberum superioris uiri: Ebutio sextulā aspergit. Satis per numeros ponderū
 habuisse uidetur. Et tamen maximam eius rei partem, qui a nobis dissidentur muros
 non dubitamus futuros. Sed ne res ipsa aliter aperiri, & absolute a nobis tractari possit
 multa obliuiscit per omnes, ut diximus, ætates, ab urbe cōdita in dies nostris uaria
 si nūm, mutata cum ponderib; formisq; nomina, ad id ut paucissimæ ac ferre nulli uer
 tam a uerbis eorum uocatum nunc habeant. Nec potuimus in hæc (sicut in multis scisse

A videtur rei difficultatem ingenio, & industria superare, quod nulla exiret priscorum volumina, in quibus aperta dissona verborum mentio fiat. Chariasteribus enim, & signis ubique uolens, sesteria, pondo, libra, numus, denarius, scripulus, & uetusta uerborum supra a nobis posita turba, sunt per libros notata. quæ signa nullus ætate nostra recognoscit & quæ fortassis cognosci possent libranorum uisio deprauata sunt. sicq; nulla potuit lectionis diligentia quæ non intelligebamus ut disceremus efficere. Itaq; ætatis partibus, absolute in ad illas res, administrationis partes redeamus. Eaq; primò attingamus: quæ ex ipso ætate aut horum a præfectis ærario primum instituta: ad pop. Rom. utilitatē bonamq; gubernationem deprompta fuerit. Scribit Plin. pop. Rom. capisse stipem spargere Spi. Posthumio Q. Marnio cōsulis. tantamq; pecuniam in ærario fuisse, ut eam conferret I. Scipionem ex qua in ludos fecit. Annuum quoq; Martium idem dicit Æ. dile. plebis primū frumentū populo in modios alibus donasse. Heliumq; pariter in ædilitate frumētum pop. alibus præstitisse, quæ ex re statuat illi in Capitolio, & palatio posita fuerint, & superno die humeris a populo in rogam delatus sit. sed huiusmodi munera pop. Romanus sub principibus ampliora, ac frequentiora accepit. De Cæsare enim Suetonius. scribi populo præter frumenti duos modios, ac totidem olei libras, trecentos quoq; numos, quos pollicinus olim erat uiridum diuisit. Et munus populo epulumq; ei daret: quæ uis uicellarij oblocata daret, etiam ipse domesticum apparauit. Item dedit epulū populo ac uiscerationē. Et post Hispanensem uictoriā duo prandia. Nam cū prius parceatq; pro liberalitate sua præbitū iudicaret quinto post die aliud largissimū præbuit. Deinde uero principes Romani uariis pro rerum opulentia modis quandoq; partem sibi Cæsarem supra de duobus modis fecisse diximus: quandoq; totam summam familiaris necessarium, prout infra docebimus, unde Augustum dicit Suetonius non solū summo sustenturam anno dedisse: sed cum singulis dari mensibus cōsueuisset, ter in anno distribui uoluisse. Suntq; hæc Suetonij uerba. Ac ne plures frumentationis causa se communi negotijs auocarentur, ter in annum quaternorum mensium tellas dare cōstituit: sed desideranti ueterem consuetudinem concessit rursus, ut sui quisq; mensis acciperet. Idemq; princeps, ut mercatorib; industria ualentibus, sed a rei tenuitate laboranti bus opem ferret, quoties ex dānatorum bonis pecunia superflueret usum eius gratuitum, qui cauere in duplum possent, ad certum tempus induit. Sequitur Suetonius. Aut potius frequenter dedisse congiarium: quod quidem uerbum sola consuetudine notū, & nullam habens præfixæ Latinitatis originē, eam uim habuit, ut quandoq; rei quādoq; & supis pecuniam populo uiridum datam fuisse significet. Is itaq; congiarium populo frequenter dedit: sed diuerse fuerunt summæ, modo quadraginta, modo triginta, nonnāquā quinquaginta & ducentos numos. Ac ne minores quidem pueros præterisset, quousq; non nisi ab undecimo ætatis anno accipere consueuissent. Idemq; frumētum in annonæ difficultatib; sæpe leuissimo, interdum nullo pretio uiridum ad mensus est. Et uisum est quod ultimum fecit ingenti usus est liberalitate: legauit pop. Rom. quadringentis tribubus tricies quinquies sestertium. prætorianis militib; singula milia numorum: cohortibus urbanis quingentos: Legionarijs trecentos numos: quam summam repaleari iussit. Nam confiscatam semper repositamq; habuerat. Tiberius uero princeps congiariū populo trecentos numos uiridum dedit, & prandium mille mēsis. Et Cæsar congiarium populo bis dedit tricenis sestertijs, totiesq; abundatissimum epulū sibi uel equadrupli ordinis, etiam coniugibus & liberis utriusq; sexus: posteriori epulo fortissimè insuper uiris, formis ac pueris fascias purpuræ ac conchiliū distribuit. Et ne fortissimè fortissimèq; imperator eam consuetudinis priscorum liberalitatis gloriam conseruaret, in eunte anno dedit se per Callian strenas recepturum, stetitq; in uestibulo aediū Callianæ die, ad exptandas stipēs, quas plenis ante cum manibus ac sinu omnis turba ferrebat. Claudius congiaria populo sepissime dedit. Et annona deficientem negotiatorib; auxi. Neruum dicit Suetonius deductum in forum, populo congiarium, militi donatū uisum proposuisse, diuulsiq; populo uiridum quadragenos numos. Senatorumq; nobilissimū cuiq; sed a re familiari destituto, annua salaria & quibusdam quingena consti-

Ex ærario ad
pop. Rom. uidi-
tatem deprom-
pta.

Congiarium.

Hlondus.

k j nulle

tuisse. Deq; eodem Nerone Cor. Tacitus: plebi congiarium quadraginta numi unctio
 dati, & sellertium arario quadrageſies illatum. Quin diſſimulanda rerum externarū
 curis, Nero frumentum plebis uetultate corruptum in Tyberim iecit, quo ſecuritate an
 non ſuſtenteret: cuius pretio niſil additum eſt, quamuis ducentas ſenſu naves portu
 in ipſo uiolentia tēpeſtatis, & ceterum alias in Tyberim ſubuectas ſeu uictis ignis abſum-
 pſiſſet. Et Domitianū ſcribit Suet. Congiarium populo numero trecentorū ter dediſſe.
 Hadrianumq; pariter dicit Helius Spart. Congiarium duplex præſentem populo dediſ-
 ſe, ternis ſingulis aureis diſſiſa. Inſinichq; pecuniam, quæ ſiſco debebatur priuatis debito-
 ribus in urbe, ac in Italia, in provinciis etiam reliquis rogētes ſummas reliquiſſe, ſyngra-
 phis & chirographis in foro diui Traiani, quo magis ſecuritas omnib; roboraretur inſe-
 ſa. Traianum principem opumq; geſtorum cuius ſcripta indigniſſimè perierit, referit
 in Panegyrico Plin. orator inter ceteras liberalitate una uſum fuiſſe ſummis laudib; ex-
 tollenda, qui pueros quinq; milia ex omni imperio ſelectos in ſiſcolis, ita ali & a præcep-
 ribus erudiri curauerunt ea in ſciſcultate eo in genere inſtitutionis uite erudiri uoluerit,
 in quod natura procliuiores ſunt uſſi. quā liberalitate inſtitutum fuiſſe Hadrianū ſcribit
 Spart. & ſenatoribus, qui non uiſo ſuo decoxerant patrimonium pro modo ſenatorie
 profeſſionis expleuiſſe, & poſt ceteras immenſas uoluptates in honorē ſocius ſui ato-
 mata populo dediſſe in honorēq; etiam Traiani baſſama & erocum per gradus thea-
 tri fluere fuiſſe atq; in adoptione Albi Veri Ceionij dediſſe populo cōgiariū, & militi-
 bus ſellertium milies. Ab Anton. item Pio imp. optimo ſcribit Spart. Congiarium & po-
 pulo & militibus de proprio datum. & item aliis eundem Antoninum dediſſe populo
 congiarium, & militibus donarium addiſſe. Vniq; oſci & tritici pecunia per tritici
 ſui damna gratis populo dando ſedauiſſe. Marcum Anton. philoſophum imperatorem
 pariter ſcribit Iulius Capitol. ſilio ante tempus cōſule ſaſto, dediſſe populo congiarium
 quod iterato uore eidem ſilio data & tertio item poſt triumphum ſimul cum ſilio de
 Marcomanni actum dederit. Quin & Commodo imperator in prætexta pueri cōgi-
 congiarium dediſſe in Lampidio refertur, quod poſtea imperator denarios ſingulis ſepſis
 genos uicinos fuerit impartiſſus. Scribit etiam Capitolinus Hellum Pertinacem impe-
 ratorem congiarium dediſſe populo centenos denarios: promiſſiſſe q; prætorianis don-
 dena milium ſed dediſſe ſena. Seuerus autem Aphes princeps bonus, & ſi congiariū po-
 pulo prius non dederit qd ad bellum parthicū eſſet profeſſurus, rei frumentariæ curā
 habuit diligentiſſimam ita ut poſt datum abunde ſemper in uita frumentum uita quoq;
 excedens canonem annorum ſeptem reliquerit: adeo ut uiginti quinq; modiorum ſi-
 lia ſingulis diebus expendi poſſent. Alexandrum etiam Seuerum ſcribit Spartianus. cū
 eſſet imperator optimus congiarium populo ter dediſſe, donarium militibus ter: & ſi
 per cōgiariū pecunias eamē populo diſtribuiſſe, qui & præpores honoratos huiſ; quos
 præpores uerē non per luxuriam, aut ſimulationem uidit. Quanta autem fuerit per im-
 peratorum liberalitatem pop. Romano rerum omnium abundantia, facile intelliget, &
 mirari poterit, qui Flauij Vopſci de Aureliano principe geſta leget, ex quibus hec do-
 ximus excerpta. Non prætereundum uidetur, quod & memoria tenet publica & li-
 des hiſtorica. Aurelianus eo tempore, quo proficiſcebanar ad bellum oriētale balſam
 coronas populo promiſſiſſe, ſi uinceret: & cum aureas populus ſperaret, neq; Aureli-
 anus aut poſſet dare, aut uellet, coronas eiſus feciſſe de panibus, qui nunc ſiliginē uocan-
 tur, & ſingulas quibuſcūq; donariſſe, ita ut ſiliginē ſuam quon die toto xoxo ſuo, & ſiſſe-
 quib; reciperet, & poſteris ſuis dimitteret. Nam idem Aurelianus etiā porcina carum
 pop. Romano diſtribuit, quæ hodie quoq; diuiditur. Qui panibus urbis Romę uictum
 de ægyptio uerſigali auxit, dicens: neq; enim pop. Romano ſaturo poteſt quicūq; eſſe
 laetum. Statuerat uictum gratuitum pop. Romano dare, ut quemadmodum oleum & pa-
 nis, & porcina gratuita præberentur, ſic etiam uictum daretur, quod perpetuum hac di-
 ſpoſitione conceperat. Hetrurie per Auteliam uſq; ad Alpes maximas ingentiaſ; agri
 ſunt hiſq; fertiles & ſyluoſi: ſeauerat igitur ſi dominis locorum inculcator, qui tam uol-
 lent gratis dare, coemere atq; illas familias capteitas conſtituere: Vinctus montes cōſe-
 tere: atq; exinde uictum dare, ut niſil reddituum ſiſcus acciperet. Hicq; imperator cōgi-
 riū populo ter dedit. Et ſa ſex imperij ſui annis pop. Romano tunicaſ; albas manicaſ;

A ex universis proditiōis: & lineas Afras, & Ægyptias puras donavit. Tacitum verò scri-
bitur Hæmulus possedisse, quas in Mauritania habuerit sacris tectis Capitolij depu-
latis, argentum verò mensale, quod habebat ministerijs conuiuiorū, quæ in templis fieret
dedicab. Quid autem sibi uelut sacra tecta Festus sic docet sacre pōnebant, pro inte-
græ, ob quam causam opera publica, quæ locantur, ut integra præstentur, sacra tecta lo-
cantur: & enim sacre est integrum facere. Nec solum largitione, donatione, & uariis li-
beralitatē pop. Romanum consulares triumphalesq; uiri, & postea principes, bene fa-
tum opulentumq; reddere sunt aduici: sed ab usuræ & foenoris uoragine defenderunt.
Idq; ut melius ostendamus, uocabula ipsa primū diffiniamus. Fornus, inquit Nonius, &
sumus dictum, quod patiar aliam ex se pecuniā. Et infra: Versuram facere mutuum pec-
uniā sumere, ex eo dictum est, quod initio, qui mutuabantur ab alijs, non ut domū ser-
uati sed ut alij soluerent, uelut uenterent creditorem. Quanta autem fuerit cura patrib.
consent. repub. pauperes ab usuræ damnis tutari, Lilius multis ostendit in locis. Nam
quinto Cn. Licinius & L. Sextius tribuni plebis legem tulerunt de ære alieno, ut dedu-
ctus de capite, quod usuris pernumeratū esset, id quod superesset termino æquis por-
tionib. solueret. & in septimo T. Manlio Torquato iterū C. Plautio consulis, senientia
nā tantum ex unciario foenus factum: & in pensiones æquas trēs, ita ut quarta pars ei
in soluto ære alieni. Infraq; iudicia populi eo anno in foeneratores fuisse, quib. ab ædi-
lib. dies est ligari nexi desierunt, ob unius foeneratoris libidinē. Cōsules tulerūt ad
populum, ne quis, nisi qui noxā meruisset, donec penam lucret in compediōis aut in
nōnō teneretur pecunie debite bona debitoria, non corpus, obnoxium esset. Ita soluti
boni, cauidq; in posterū ne necerentur. Et xxiii Marcus Porcius Cato Prætor Sic-
iliæ ex insula foeneratores: & sumptus quos in cultu Prætorum socij facere soliti erant,
cessit, aut sublati. & xxviii L. ciuias foenore laborabat, & cum multis foenerabilib.
legibus constituta auaritia esset, ita fraudis inita erat, ut in socios, qui non teneretur his
legibus, nomina transfererent: Tribuni plebis ex autoritate patrum plebem rogarunt
que scit, ut cū socijs, & nomine Latino creditæ pecuniæ his idem quod cum ciuib. Ro-
manis esset. Et infra iudicia in foeneratores eo anno multa sunt facta. de multa dānato-
rum inge inaurate in Capitolio, & in cella louis supra fastigium ædiculæ duodecim
dignæ inaurata. Sed M. Cato De re rustica expressissimè inuuit, quanto Romani odio usu-
tas persecuti sint. Maiores nostri hoc habuerunt, & ita in legibus posuerunt: furem du-
plicem denarij: Foeneratorem quadrupl. Ciceroq; quid in usuris ætas sua sentauerit sic
ostendit ad Atticum scribens. Salaminij cum usuram facere uellent, nō poterant, quod
lex Ciceronis uerbatur: Brutj familiares, fides gratia Brutj, dari possederūt, si sibi Sena-
ticiū subho. cauere. si gratia Brutj denatū. ut nē ue Salaminij, nē ue qui eis dedi-
tū. si uidi effectū pecuniam numerauerūt. Et infra. Nam aut bono nomine centesimis cō-
tinuo erat, aut non bono quaternas centesimas sperabat, ut solueret centesimam sexen-
siq; conuouatione singulorum annorum. At Scaptius quaternas postulabat: metui si
supra esset, ne tu ipse me amare desineret. Imperatorū uerò primus Alexander Seuerus
Nannus genitrix Christiana, & ut optimus usuras foeneratorum contraxit ad trēcentis
pensionem, etiam pauperibus consulens. Senatores si foenerarentur usuras accipere pri-
uilegiū, ut nihil nisi muneri causa acciperent. Postea tamen fuit, ut semisses accipe-
rent. Maior etiam prædicta fuit Senatus in populū caritas atq; liberalitas, cum P. Vale-
rius Publicola ē patribus & C. Marius Rusticus ē plebe. Cōsules, qd Lilius in septimo
tradit solutionem alieni æris in publicā curam uerterunt. Quinq; enim uiri creati, quos
misimus i dispensatione pecunie appellarunt, rem, difficillimam tractatū, & pleriq;
pari uiaq; semper certe alteri grauem, cum alia moderatione, tum impendio magis pu-
blico, q; iudicia sustinuerunt. Multa & magna superius a nobis scripta sunt administra-
tionem repub. ostendētib., ex quibus Romana res a parua opibusq; tenui in ampli-
tudinē peruenit admiranda: sed una nobis est reliqua ipsius administratiōis pars,
quæ summos ac sapientissimos uiros existimasse uidemus, præ ceteris ipsam auxisse,
& conseruisse rem publicam, quæ quidem pars licet multiplex uocabulis, & partium di-
stinctionibus uidetur, duorū ad summā trium uē uerborum appellatione continetur,

Tria sacra

Centesimæ qui
huius pauperes
ab usura tutas
habet.Senatus uerbo
in populū
Quinq; uiri

Romano
fuit cum
fuit
fuit
fuit
fuit

integritate scilicet modestia, & frugalitateque & his similia cū ostenderimus, facile ap-
parebit, nec communicatam orbis terrarum civitatem, nec armorum vim maximam inde
cōparatam, nec alios administranda intus forisq; rei mores, sine praeclis tantum, aut
edificiis, aut cōservare imperium potuisse. Quam hanc assertionem nostrā id certum
gumentum probabit, quod simul cum ipsa sancte vivendi artibus labi ac roere, ac peni-
tus inaniiri Romana res corripit. M. Cato apud Salustium Crispum. Nolite inquit, exultare
maiores nostros armis temp. ex parva magnā fecisse: si ita esset, multo pulc-
crior nos haberemus, quippe sociorum, atq; citium praeter ea armorum & equorū maior
copia nobis q̄ illis est. sed alia fuisse, quae illos viros magnos fecerunt, quae nobis nulla
sunt: domi industria, foris iustum imperium, animus in consulendo liber, neq; libidinis,
neq; delicti obnoxius pro his nos habemus luxuriam, atq; avaritiam, publice egessit,
domi opulentiam. Laudamus divitias, sequimur inertiam, inter honores, & malos scri-
men nullum, omnia vitruis praemia ambitus possidere. Id autem q̄ vere Cato vit docet
simus & aequi sanctus dixerit, ex Livio alijsq; magne auctoritatis viris libet particu-
lariter ostendere. Publium Valerium refert in secundo Livium post liberatā patriā & Con-
sulatus quatuor morientem gloria ingenti, copā familiaribus adeo exigua fuisse, ut fa-
muli sumptus deesset, de publicoq; fuerit elatus: & pariter Menenium Agrippā plebis
cum patribus conciliatorem, quod sumptus funeri deesset, elatum ā plebe sextantib; in
capitis collatis. Et in tertio domum plebem quadeantes, ut funere ampliore essent
laetasse, quo in libro Lucium Quintium Cincinnatū quatuor iugera agri colentem co-
tra navalia, quae prata Quinta fuerit. Dictatorem fuisse creatum refert, qui Dictator L.
Tarquinius dixerit Magistru equitum, stipendia pedibus propter paupertatem tunc fa-
cientem. Et C. Fabricium refert Aulus Gellius magnā vim pecuniae ostendentis Samni-
bus respondisse, dum omnib; membra corpus consideret atq; imperare posset, nunquā
quicquam defururum: propterea pecuniā non accipere, quā non indigeret. Unde est
quod Livius in x. i. i. scribit eundem Fabricium Publium Cornelium Rufinum cō-
sulem sentari monuisse, quod is decē pondo argenti facti haberet. Quante etiam divitias
fuerint M. Attilio viro clarissimo imperium in Africa habenti Livius x. v. i. sic ostendit.
Attilius regulas Cōsul succellorē sibi dari in Africa cum non oblineret, inter co-
sas scripsit, quod agellus suus ā mercenarijs relictus erat. Continentiā uero Romā pri-
ori cōparatā, & avaritiam ab avaritia animorū, nullum videmus argumentum, cuius
quod ex secundo Livij decade monitum habemus. Misisse Pyrrhum regē Epirorum
Cineam oratorem penitrum ea conditione pacem, ut retineret, quae de Italia occupa-
rat. Cineamq; admirandae virtutis, & memoriae, qui nomina, & cognomina Romae ci-
tium insuper uxorum, & filiorum sciret: postquam omnia petentia uerit, nullam domū
suis muneribus patentem invenisse: unde ad Pyrrhum reversus non inproprie dicunt
interroganti respondisse, urbem se regum uidisse, quod q̄ in legibus Cic. praeficitur: ni-
hil praeter laudem bonis & innocentibus, neq; ā socijs, neq; ex hostibus reportandum.
Idem Cic. tertia in Verrem actione, ā multis praestantibus viris factitatum fuisse sic ed-
dit. M. Marcellus Syracusanus, L. Scipio Antiochum in Asia, Flaminium regem Philippū
& Macedoniam, L. Mumius Cornutum plenissimā rerum omnium, in urbesq; Aetiae,
& Boeotiae multas sub imperium Romanam ditionemq; redegit: quorum domus cum
honore, & uirtute florent, signis, & tabulis pictis erant uacuae. At uero urbem totam
templa deorum omnesq; Italiae partes illorum donis ac monamentis exornatas uide-
mus. C. Elium multi scripserunt, cum legati Aetolorum in Consulatu praedentem in si-
cilibus adisset, uasa argentea obtulisse, quae ille nō accepit, nec aliud habuisse argē-
ti ad suppetiam uitae diem quam pocula duo quae L. Paulus socer ei ob amicitiam desi-
cto Perse donauit. Africanusq; posterior libras xxxv. i. argenti facti reliquit häre-
di, quem de poenia triumphantis quatuor milia & quadringentas libras argenti tran-
silisse constat: idq; argentum totam tunc habuisse Africam constitit, quod postea
aliquando Romae in mensarum consuij unius apparatus parum est uisum. Quam
ea diuitiarum paucitate contentus fuerat, idem Scipio modicis pariter apparatibus
priuatim in omni uita est usus. Nam officio legationis fratris sui functus in Asia post

Carthago

- A** Cuthaginem Nomaſtiāq; deuictas, poſt duos inſignes triumphos, ſeptē tantummodo ſuis ſeq;entib; ad dictam legationē acceſſit nec plures eo bello ſecum habuit. M. Curius noſſima omnib; modeſtia & integritas a nobis quoq; ſupprimi non debet. Is oblata ſedens ad ſocum in ſcamno ruſtico, & uelenti carino ligneo aut ſumnam tenuit, ſe di-
 cendi diuitū imperare, non diuitem fieri cupere. Idemq; poſtea pulſo a ſe Italia Pyrrho
 nihil preter decretorum publicē ſeptem iugerum munus accipere uoluit. Q. Tubero
 Alibi Conſul oblata ab & tota omnis uſus argentea uſa remiſit, & ſi ſitilibus ſiſa uti ma-
 luiſſet. Luſcinia oblata a Samnitibus auri, & argenti pondus ſpexit; offenditq;
 mors quantas ſuis ſobrie, & integre uiuendi artibus diuitias cumulauerat, cum patella
 deorum tantum argentea luriſ pontificij lege habuerit, ſed quod ſociali pede corneo ſu-
 ſtitutam. Idemq; ad Pyrrhum legatus cum audieſſet philoſophum Cyneam Theſſa-
 lia uſuſtatem omnib; bonis prætere, tam ſapientiam Pyrrho & Samnitiū impreca-
 tam. Calpurnius Pilo Conſul uictus in Sicilia fugitiua ſilium qui multoties bene pu-
 gnatæ corona aurea trium librarum donare debebat, ſed id permittit in legatum
 quod ſitamentum ſibi facere promiſit. Publice etiam ſuit aliquando quam in priuatis
 tanq;e laudamus ſobrietatē & integritatē: Marij enim, & Syllæ bello ciuili proſcrip-
 tiſ, qui erant multi, bona populus oblata remittit nec inueniunt eſt, qui parte il-
 lium miniſtri emeret. Et Alſian minorē bello captam pop. Rom. Antalo regi poſſi-
 dendū donauit. Donauit etiam Lucius Paulus ſi non regno Perſem, cum illi uicto ad ſe
 poſtulo obtulit procedens, pro tribunaliq; ſedens, illū apud ſe uoluit conſidere, & cō-
 ſu dignatus eſt: maior tamen Cn. Pompeij liberalitas fuit, qui cum Tygranē Armeni-
 æ regem Pontu pepulſet, uiribuſq; proſcripſit, diadema poſtmodū, quod ille abie-
 cerat, capio eiſ impoſuit, & tam aſſictum in priſtina fortunæ ſtatum reſtituit. nec par-
 uū P. Corn. Scipion primo bello Punico benignitas fuit, qui cū Alibi oppidum cepiſ-
 ſet, pro quo deſendendo dux Carthaginienſiſ Hino pugnis occubuerat, exequiaſ eiſ
 dūſ ſunere publico, & ſua præſentia honeſtauit. Tranſiuerunt aut patre ad imperatorē
 cum ſcopa poſſe illius continentia & humanitatē liberalitatēq; reliquit, ut uniueſi ſi
 prædicti calorū tēporū uirū ſequere libeat, Tiſ Velpaſianiſ deliciaſ humani generiſ
 appellatam ciuiſ animi aſſectus, uel ex eo patere poſſunt, quod dicere ſolitus fuerit, nō
 ſperare quēdā a ſermone principia tritē diſcedere; quē tradit Sueton. recordatum ſi
 p. c. c. quod nihil cuiq; toto die præſtituſſet, memorabilē illam edidiſſe uocem. Am-
 oſm peridi. Scio fuiſſe nō ſolūſ atq; etiam pleroſq; nobiſcum uiuere, qui ſolū philo-
 ſophanteſ uerbiſ, cū reipſa longe a uera abſint philoſophia, eoſ de quib; dictū eſt Ro-
 maniſ mores, ſtrictiſ (ut aſit) uocetſ laudat: quali uito danteſ, qd nō magiſ ob ipſūſ,
 quib; uirerunt, uirtutiſ amorē, q̄ ob gloriā & famæ appetentiā eaſ ſecum ſint; idq; noſ
 inuicē ſanemus, ad diuiniſ eſt ſemper ſtimulū ad uirtuteſ pluriſ ualuiſſe, quo uiri
 nō ſerui homineſ moueri uidemus. Nec hoc dicimus, quā meminerimus aut
 tū ſalutē q̄, qui ſub gratia nati ſunt, inprimiſ querendū, aut quia ignoremus multoſ ex
 priſta uirtuteſ propter ſeiſpſam fuiſſe ſecutoſ: uerū glorię appetitiā eaſ ſemper habuit uſ
 tūſ, cū animā ſalutē querentib; & cū uirtuteſ propter ſeiſpſam amantib; ſocietateſ non
 tūſ. cū animā ſalutē querentib; & cū uirtuteſ propter ſeiſpſam amantib; ſocietateſ non
- D** ſperandam conſeruauerit. Quamobrem ipſo in loco ubi præſtantiffimoſ ex priſcia
 Romæ laudiſ & glorię appetentiā, quæ uirtutiſ operam dari faceret laudamus, geſſiſ
 priſtiniſ temporib; rem libet narrare quæ & noſtriſ cenſoriaſ grauitatiſ, & maiorū, qui
 glorię inſeruiertunt honori, poterit ſatiſſacere, adeo ut noſtro iudicio omnib; ad imita-
 tiōē proponi poſſit. Lūbeliſ Burgundiæ duciſſa, quā ſummuſ uir Iacobuſ Portugaliſ re-
 geſq; cardinaliſ germaniſ frater ſororē: & Philippuſ Burgun. dux marituſ tūcorē,
 ſicut debent, pluriſ ſaciunt, religioſi Chriſtianeſ impenſiffime ſuorē, adeo ut Turcoſ
 Conſtantinop. inuſſoreſ, omniſ conatuſ a Chriſticoliſ perſequendos eſſe, & hortetur, &
 data emiſ opera pro uirib; adiuerit: Quib; in adiortationib;ſ, dum apud uirū pau-
 tia Chriſtianorū principib;ſ potentatuſ ſecunduſ, apud alioſ principēſ, & potenteſ ui-
 riſ agiſ, aliq; dūſ dixiſ, ſeſe nō paruo teneri deſiderio, tam expeditionē cū uiro, & ſuiſ
 euigantib; & populū incendi, munera ut dicebat multa pro poſſe nō inuſſiter obſtina-
 Sed cū ſolaſ in cunctib; eſſe uidereſ, quæ id ex animo loqueretur, nō nulli ut a propoſito
 ſummeſ callidē reſponderūt, glorię id ſibi ab omnib; & laudiſ appetitiā, parui Chriſ-
 tianūſ

Ampli sunt non his certe qui de uita gloriæ causa dimicant, hoc maximum & periculo-
rum incitantum est, & laborum. Quibus etiam amplectendis uirtutibus gloriæ appet-
entia humilis fuit, ostendit moderatio in omni uita, & continentia: quibus siue ut
boni essent, siue ut tanquā boni & integri laude & gloriæ digni essent haberenturq; per
se adhibebantur: confirmandamq; in primis hanc sententiā duximus à beato Aurelio
Augusto, cuius uite sanctitas doctrinæ addita ingenti, facit testimonium locupletius ef-
fecti dei ciuitatis ædificius scribit. Romani laudes audi, pecunia liberales etiam gloriæ
magis diuitias honestas uolebant hanc ardentissime dilexerunt, propter hanc & mori
non dubitauerunt. Sed uidemus in publicis, qui crescere in rep. & maiores magna spernere
do fieri querebant, quibus quantū bonis uti sine artibus. M. Fabium consulem scribit
in secundo Livius, oblatū de uictis Velijs triumphū spreuisse ob fratris, & collegæ mor-
tem. Respondens se consule altero; & fratre mortuo publico priuatoq; deformem lucra-
torem non accepturum. Et Livius item xxv. cum de recusato à T. Manlio consula-
to & creatis consulibus non petentibus prærogatiuarum modestiam laudibus extollen-
dam diceret, sic habet. Eludant nunc antiqua mirantes, non equidē si qua sit sapiētum
ciuitas, quā docti singunt magis q̄ norunt, aut principes grauiorē tēperatiōisq; à cu-
pidine impetū, aut multitudine melius moratam censeant fieri posse. Centuriam iunio-
rum seniores consulere uoluisse, quibus imperium suffragijs mandaret. A quibus autem
causis dum sit ut ea moderatio & temperantia in Romanis postea cessauit, Livius
xxxiii. per M. Porcij Cat. legē Opīā defendere conati uerba sic ostēdit. In Matronas
enim Caro inachens dicit: ut auro purpureaq; fulgeatis, ut carpenis festis profectusq; die
bus adus triumphantes de lege uicta per urbē uectemini. & infra. Hinc ergo quo melior
leniq; in dies fortuna recipit, est, imperiumq; crescit, & tam in Greciam Asiāq; transce-
dit, omnisq; libidinis illecebris repleta, & iam regias attrectatis gazas: eo plus
horreo ne illæ magis res nos ceperint, q̄ nos illas. Infesta mihi credite signa à Syraculis
fieri sine huius urbi. Iam nimis multos audio Corinthi & Athenarum ornamenta lauda-
re, mirariq;. Alia etiam ratione in eandem continentie sententiā Scripto Masinissa dis-
fusus Sophonisbe nuptias apud Leliū libro xx. x. dicit. Atqui nulla eam uirtus
est, propter quam tibi sim appetendus uisus, in qua ego ac temperantia, & cōtinentia li-
bidinis gloriæque fuerim: hanc te quoq; ad ceteras eximias uirtutes tuas Masinissa ad-
uale uelim. Nam non est crede mihi tantum ab hostibus armatis ætati nostræ pericu-
lum, quantum à circumfusus undiq; uoluptatibus. Vnde Scipion. sententiæ Cic. legum se-
cundo non parum ex parte, licet diuersa ratio, similē de moderatione, & tēperatiā prin-
cipū uiciorū à cupiditatib. sic habet. Vt enim cupiditatib. principū, & uicij infestis soler-
ta ciuitas, sic emēdā & corrigi cōtinentia. Vir magnus, & nobis amicus L. Lucullus, cū
esset obiecta magnificētia uillæ Tusculanæ, duos se habere dixit uicinorum superiorē Equi-
tē Roon. inferiorē Libertinū, quorū cū essent magnificæ uillæ, cōcedi sibi oportere, q̄ his
temeris ordinis qui essent liceret. Nō uidet à te Luculle id ipsum natū, ut illi cuperent,
quib. id si uō faceres nō liceret. Quis em̄ ferret istos, qui modo uideret eorū uillas si-
gnis & tabulis repletas partium publicis partim & sacris & religiosis, quis nō frangeret eo-
rum libidines? Nec em̄ tūc mali est peccare principes, quantū est hoc magnū per se ipsum
malū, quousq; illud, qd permisi imitatores principū existunt. Ego nobilis uita uictuq;
motus, mores mutari ciuitatū puto: plures exēplo, q̄ peccato nocent. Quodis autē Cic.
dictū in legibus moderationem in ciuib. & laudet & præcipere uelle uidetur, habe-
na tamen eisdem laxare nēquit, Lucium Murenā elegantissima oratione illa defen-
dens. Suntq; uerba in Marcō Catonē dicta, omnis se uentis & austeritatē uite potius
q̄ moderationis auctorē. Horribilis oratio tua Cato, sed eā, uis, uita, mores, ciuitas ipsa
respon. Neq; enim Lacedæmonij auctores istius uite atq; orationis, qui quotidianis epu-
lis in robore accumbunt, neq; Cretes, quorum nemo gustauit unquam cubanis, melius
q̄ Rōtani homines, qui tempora uoluptatis laborisq; dispersunt, res publicas suas re-
tinent: ut quorum alteri uno aduersa nostri exercitus deserti sunt, alteri nostri imperij
præsidio disciplinā suam legesq; conseruant. Et postq; aliquantulum progressus est Ci-
cero Stoicorum philosophorum austeritates damnans, sic profequitur. Fuit eodem ex
studio ut eruditus apud patres nostros, & honestus homo, & nobilis Q. Tubero. Is cū
epulum

De cōtinentia

Vitiū principi
pau. ciuitates
infestis continen-
tia autem cura
regi

epulum Q. Maximus Africanus patri sui nomine pop. Romano daret, rogatus est à Maximo, ut tricliniū iteraret, cum esset Tubero eiusdem Africanus fororis filius, atque ille homo eruditissimus, & Stoicus firmiter pelliculis hœdinis lectulos Punicanos, & ex posuit usque Samia: quali uerò esset Diogenes Cynicus mortuus, & nō diuini Africanus mori honestaretur: quem cum supremo eius dicit Maximus laudare, gratias egiť dñs in mortalibus, quod ille cit in hac rep. potissimum natus esset. Necesse enim fuit illi esse terrarum imperium, ubi ille esset. Et tamen Cic. paulo pōst probatissimam eius rei sententiam asserit. Odit resp. priuatum luxuriam, publicam magnificentiā diligir. Si quis uerò fuerit qui miretur, in hac ułtima parte administrationis resp. moderationē, integritatem continentiam tantopere à nobis laudari, ut eas uirtutes par pondus habuisse credamus, ceteris primi, & secūdi eiusdem administrationis librorū partibus, suprà declaratis nobiscum considerare debeat, quæ & qualia sint argumenta, quibus innititur in libro nono Titus Lilius, cum disputat, quid futurum fuerit, si Alexander Macedo magnus in Italiam traiecisset. Inter cetera enim argumenta, quibus Alexandrū fore potius dēici, illa sunt potissima, quæ à morum diuersitate sumuntur, quod cum uicis grauius res fuisset, superbam uelutis mutationem, & humi iacentiam adulationes desiderant, fuissetque pariter cum sobrijs & abstinentissimis, uero foedis suorum supplicijs per ebrietatē solito delectari, & sobrietatē in re militari Romana commendatissimam fuisse, infra suo loco ostendemus, & non minus ea pudicitiam, cuius unicū hic à Cicerone asseremus exemplum. Ia enim pro Milone orans inquit, Pudicitiam cum eriperet milis Tribunus militaris in exercitu Cais Marij, propinquus eius imperatoris, interfectus ab eo est, cuiusm asseredas. Facere eĩm probus adolefcens periculose, si perpeti turpiter maluit. Hæ enim quas tam attente laudamus bene uiuendi artes, uix solis philosophis per ætate nostram relictæ, quid resp. administrationi amiserint adstanti, Cic. pro Lucio Placco orans sic ostendit. Hæc enim ratio à magnitudine animorū in istorijs nobis fuit, ut cum in priuatis rebus suisq. sumptibus minimo contenti, tenuissimo sumptu uiuerent, in imperio atq. in publica dignitate, omnia ad gloriam splendoremq. reuocare. Hinc publicæ causæ tum fuit, ne per auaritiā senatorij ordinis ciues à dignitate, ad rem importune querendā diuitiasq. cumulandas uerit, uel ipsi mercaturæ nimium se dederent. Lilius enim xxxi: Q. Claudius Tribunus pleb. aduersus Senatū atq. uno patrum adiunxerit C. Flaminio uiderat, ne quis Senator qui sit Senatoris pater fuisset, maritum nauē, quæ plus trecentarum amphorarū elict haberet. Id satis habitum ad fructus ex agris uelcandos, quæstus omnis patribus indecorus uisus. & cū tenuitati opem, siue publica, siue priuata uiuicūisq. institutione studere decorum esset, dignitatem etiā cum elationis suspicio ne retinentes, laudibus digni ducebantur. hinc habet Lilius in nono. Cais Plautius filius libertino patre ædilis curulis, cum ad uisitandum collegam agrū accessisset, nō asurrexerunt nobiles Ia sellam asseri iussit, & asserit honorator. Et xxxi: Lilius. Cōsules in Lucanos Sempronius, Fabius in Apuliam, pater filio legatus ad Suesullā in castra uenit. cū obuiū filius progredieretur, li floresq. uerecundia maiestatis eiūs taci anteirent, prater undecim fasces equo uectus, ut Cōsul aduertere proximū lictorem iussit, & is ut descenderet ex equo inclāmauit, tum demum desiliens Experi inquit, uolū fili, satis scires te Cōsulē esse. Faciebant uerò eam in priuatis moderationem temperatiā, & animorū generositatem præbita publicē exempla. Lilius xxxv: à duobus regibus Philippo, & Ptolemæo ægypti rege legati Romam uenerunt, pollicētes ad bellum auxilia, & pecuniā, & frumentū, & a Ptolemæo mille pondo auri, xx mil. pōdo uic genti nil acceptum, gratiæ a Re. Item à Carthaginēsis, & rege Masinilla legati uenerunt. Carthaginēsis triuiti modios mille, ordeis quinquaginta milia, se et classem suorum sumptus cōparaturos, & stipendium, quod pluribus pensionibus in multos annos deberetur, præsens omne daturus. Masinilla legati triuiti trecenta milia, duēda quinquaginta ordeis, equites quingentos, elephātos uiginti, ad M. Atiliā Cōsulem missorū. De frumento utriusq. responsum, ita utrumq. pop. Romanum si pteuam acciperent de clā Carthaginēsis remissum de pecunia responsum, nullam ante diem accepturos. Aliæq. animorū magnitudine publica, uiri prodierūt quales Lilius xxxvi: sic describit. Philippus rex Africanum, & Lucium fratrem Cōsulem regio accepit apparatū &

Sic. 129

Pudicitia priuata Roma

Lex in senatu
pro uirtute
efficit animam
liberisDignitas
legum
liberis

A & profectus est multa in eo dexteritas, & humanitas uisa, quæ commendabilis apud Athenienses erat, unum sicut ad cætera egregium, ita à comitate, quæ sine luxuria esset, non auersum. Nec tamē aulim dēfinire, utrū publicæ uirtutis priuata esset origines, & cōtra publicam priuata gigneret. Hinc libet partim concordiam, & animorum cōcordiam nom. partim modestiam integritatemq; insignes non peioratōrū magis præstantissimo. ad uirū, q; ipsius resp. ita proponere: ut quod nos declinamus aliq; iudiciū elucere possint. prædictarum partium alteri fomentum dedisse sit uisa. Seneca Cordubensis epistola quinta decemcesima scribit. Agrippa uir ingentis animi: qui solus ex his, quos ciuili bella claros potenterq; fecerunt, felix in publicum suadecere solebat: multū se huic debere sententia. Concordia patrum res crescunt: discordia maxime dilabunt. De hacq; omnium re pulcherrima: quæ dum affuit rem Romanam seruauit, adauxit: & quæ sublatæ ipsa corruit, ac penitus est extrinsecta: diuini Ciceronis libri sex de rep. referri fuisse uidentur: quorum particulam ex secundo beatus Aurelius Augustinus sic excerptit: in

De Romanorum concordia

B Cuius rei nobis cōseruata. Eo quippe tempore disputatur, quo iam unus Græcorum oculus sit: quo scribit seditiones graues coepisse Salustius. Cum autē Scipio in secundū libri sine dixisset: in fidiūbus & ubiq; atq; cantu ipso, ac uocibus cōcentus est q; dum inuendū ex diffinitia sonis, quem immutatū, & discrepantem aures erudite ferre non possunt: itaq; cōcentus, & dissimillimarum uocum moderatione cōcorat canit efficit, & d'g'ruentis ex summis, & infimis & medijs interiectis ordinibus, ut sonis moderatam ratione ciuitatem consensu dissimillimorum concinere. Et quæ armonia à multis dicitur in cantu, eam esse in ciuitate cōcordiam, ac dissimulū atq; optimū omni in re publica uinculū iocolumitatis. Eamq; sine iustitia nullo pacto esse posse: Scipio tunc ad inuicem reuertitur, repetitq; suam atq; cōmendat breuem resp. diffinitionem: quæ dicitur, eam esse rem populi, populū autē nō omnē eorum multitudinis, sed eorum iuris cōsensu, & utilitatis cōmuniōne sociatū esse determinat. Ipse uerō Tullius non Scipionis nec cuiusq; alterius, sed suo sermone in principio quinti libri cōmemorato Linū Cuentū. Moribus antiquis res stat Romana uirūq;. Nostra dēxit ætate cō resp. sicut picturam accepisset egregiam, sed euascentem uetustate, non modo coloribus ipsam quib; fuerat renouare neglexit: sed ne id quidem curauit, ut formā certē, & extrema tanq; loramenta seruaret. Hinc laudat Cicero ipse de prouincijs consularibus orans Marcū Lepidū his consulens: & p'ficerem maximum: quod cum M. Fuluiū collega quo die color est factus hominē inimicissimū in campo statim rediit in gratiam, ut cōmune officium censure cōmuni animo, & uoluntate defenderent. Nec minus laudata est publicā pop. Romani modestia quā Lilius in secūdo sic refert. Ap'j Claudij Decēuiri in carcere morbo mortui collaudationem cum Tribuni plebis impedire conarent, plebs frausq; dū honore solenni supremū diem tanq; uiri noluit: & laudationem tam æquis ausib; mortui auduit, q; uiri accusationem audierat, & exequias frequens celebrauit. Laudanda enī senatus modestia: & cōtra est damnanda populi rapacitas: de qua sic Lilius in tertio scribit. Cum Aricini Ardeatesq; de finibus cōtenderent: populumq; Romanū iudicem fecissent, Scæpio suadente uiro de plebeis, uocatæ trib. censuerūt esse populi Romani pridem habitum ut cōis Consolantiū senatu cōtra adnēcente, & illa prætoris urbani laudatio æquitas: de qua undequadragesimo Lilius. L. Minutius Verrillus, & L. Marcellus, q; legatos Carthagenensium pulsaſſe dicebātur, M. Claudij prætoris urbani iustitiam, q; legatos traditi sunt legatis: & Carthagenē aduecti. Sed omnium laudatissimā est

Modestia Romæ naturæ

D se duram benignitatē: de qua Cicero pro Murena sic habet. Omnes enim ad pericula propulsanda cōcurrimus: & qui non aperte inimici sumus etiam amicissimis in capitis periculis amicissimorum officia & studia præstamus. Ex eodemq; fonte manauit quod Plutarchus in Pōpē uita scribit. Crassum & Pompeiū in gratiā à similitudine rediſſe, qd; admodū essent à C. Aurelio, qui per quietem id à dijs posci uiderat: uincq; Crassum dixisse ad populū nihil ō ciues turpe mihi putocnihil me ipso indignū, quod priorem me Pompeio inuero: quæ uixdam pubescentem uos Magnū appellastis: cui nondum in senatu admittā binos decreuistis triumphos. Extollitq; laudibus eodē in loco Plutarchus Pompeij modestiā, q; rege Hyberorum spondam, mensam sedemq; quæ ex auro erant

De benignitate

De modestia

Blondus.

I blematibus

blenaribus idem Plutarchus modestissimum Romanæ gentis institutum commendat, **E**
 dicens ex omnibus, quæ diis immortalibus offeruntur sola negligi spolia nec vetustate
 consumpta resarciri, neque refici, quia cum inimicitia adversus hostes tempore delinien-
 da sint atque obsecranda earum ligna renovari invidiosum & acerbum censent. Contra
 quod institutum primos apud Græcos male cõstit fecisse eos, qui æneum aut lapideis in-
 phæum straverunt. Sed nunquid non laudanda fuit C. Cæsaris in tanto victoria appen-
 tu modestia, cõ capta apud Pharsaliam Pompeij scintilla epistolarum: & apud Tapsum del-
 pionis, non legit, sed cremari iussis. intendebat enim iuxta Plutarchi superiorem senten-
 tiam inimicitias cum hostibus processu temporis, quod & fecit delinire. Alterius gene-
 ris, sed non abhominis moderatio fuit Catonis superioris, qui transmarinâ petens provin-
 ciam stragulis hœdilis tribus servis comitatus: eodem usus est cibo, & uno quo & nar-
 ta. Nec minore alterius item generis moderatione usus est Fabius Maximus: cõ promissum
 pro redemptione captivorum pecuniâ senatus non mittere fundo ipse quem habebat
 unicum utendito supplevit. Quamvis verò modestia, cõtinentia æquitate & alijs vir-
 tutibus de quibus supra diximus, Romani veteres reip. & tanti imperij fundatores spõ-
 te sua & ipsius amore virtutis sint usi: non paucos tamen ex ipsis credendum est hono-
 re & premijs allecos fuisse, quæ probis & honestis viris bene meritis publicè & pri-
 vatim constituta erant. Unde & laetitia manabat, quam cõmendare pergitimus, reip. ad-
 ministratio: colligimusq; ad hæc multa pariter, sed diversa aliquando rationibus facie-
 da. Est in L. iij. tertio Indicibus eorum qui urbem incendere voluerant: a senatu decem
 milia gratia æris: quæ tum diuitiæ habebantur: ex arario numeratæ: præmijsq; liber-
 tem fuisse. Et L. iij. item quinto. Cùm legati pateram auream Apollini Delphos ferrent
 nauis longa, exceptos à piratis Liparësisbus, à Timasitheo liberatos fuisse eosq; principes:
 qui cum legatos Romam redidisset hospitij cum eo senatus consulto est factu: donaq;
 publicè data. Et Camillus pariter cõmune cum Ceretibus hospitij publicè fecit: quod
 sacra populi Romani ac sacerdotes servassent. Nec verò viris solum, sed & mulieribus
 bene merentibus gratia fuit reip. Matronis enim gratiæ à senatu acrius propter aurum se-
 natui datum Gallis pendendum, concessumq; ut earum sicut uirorum post mortem lauda-
 tio solennis esset. Magna etiam principis viri M. Marcelli demonstratio fuit, quanti fa-
 ceret viri unius doctissimi iustitiam. Scribit enim x. x. v. L. iusius: Capiti Syraculis cum
 multa ira, multa avaricia secunda exempla ederet: Archimeden memorie prodidisse,
 in tanto tumultu quædam capta urbs in discursu diripientium militum cedere poterat in-
 tentum formis quas in pulvere descripserat: ab ignaro milite quis esset, interfectu. ægre
 id Marcellum tulisse, sepulchroriq; curam habitam: & propinquis etiã inquisitis honore
 generositas in tribuendo optimè meriti viri unius virtuti honore, ut vel hoc unico cõsisteret
 exemplo, quod inquit Marcus Cicerò, aliena virtuti non invidere, nisi qui fure disside-
 ret: quod enim L. iusius in x. x. v. i. habet, Scipio annos natus quatuor & uiginti in Hispa-
 niam missus, Martium, qui fractas dissipatasq; exercituum patris & patris reliquias nul-
 la fretus publica auctoritate collegerat, provinciamq; reip. cõservauerat, secũ habebat
 cum tanto honore, ut facile appareret, nihil minus q; ueteri, ne quis obliuisceret gloria sup.
 Idemq; Scipio breui post Massiniam puerum regij generis captivum liberans, rediit
 ad parentes annulum aureum, tunicam laticlaviam cõ Hispano sigillo & aurea fibula,
 equũ & ornam. domavit, iussisq; prosequi quoad vellet equisq; dimisit. Nec erat in-
 nos publica in promerendo reges & principes liberalitas. Senatus enim legatis Sipa-
 cia ad regem reuersurus legatos cum donis addidit. Donaq; fuerunt toga & tunica purpu-
 rea, sella eburnea, patera x. v. pondo auri facta, idemq; oratores ad alios Aphricę reges
 iussu dona portari danda. Toga erant prætextæ, & pateræ aureæ pondo ternæ. Ale-
 xandriã ad eũs ad Ptolemæ & Cleopatram: regi toga & tunica purpureæ cõ sella ebur-
 nea: reginæ palli picti cum amiculo purpureo denulerũt. Nec solũ fuit in promerendis
 allicendisq; nondum bello lacellitis aut amicitia cõiunctis principibus conspicua Rõ-
 manorum liberalitas comitatusq; hostibus quoq; aperta gratitudo: sicut & armis lu-
 perandis enituit. Quod enim L. iusius x. x. x. v. i. i. ostendit, Andiochi castra circa Thurinã
 erant: ubi cum audisset rex Publium Scipionem ægrum Elam urbem delatũ, legatos
 qui

De liberalitate
 publica Romæ
 veterum

De gratitudine

Aquilam ad eum redocere militi non animo solum patrio gratum munus, sed corpori quoque salubre gaudium fuit, satiusque tandem complexu filii renunciare, inquit, gratias regi nec agere, referre nunc gratiam altam non posse, quod ut loquar, aut in acie non descendam, ut in castra rediisse me audierit. Quam Romanorum gratitudinem cum intelligeret Pseudas rex Bithynie Nicomedem filium suum senatum populumque Romano commendauit. Qui plenus adulatione libertum se populi Romani dicebat. Et cum L. Aemilius Paulus consul uicisset & occidisset uirginem mille uirorum captus est Persius: quem pro eisdem ad pedes Aemilii subieciturum apud se tantum socium sedere fecit. Hic autem a Romanis publice & priuatim non nisi uirtutis instinctu, & ad honorum premia spemque facta fuisse docet quod a Lulio ad quinquagesimum librum fuit scriptum de Viriato Hispano pueri qui cum per annos quatuordecim tres consules superasset, a suis per proditorem occisus est, sed milites qui eum interfecerant, primum caris a populo Romano preterunt, sed responsum est: Romanis nunquam placuisse ut milites suum imperatorem occiderent. Sed numquid non pulcherrima & optima administranda res, ars fuit, cum uisum primariis sociis federatis & in amicitiam subiectionemque receptos orbis terrarum ut fouebant protegebantque: ut nihil in uita illi iucundius, dulcius, tutiusque quam Romano habere imperio ducerent. Unde Cicero prima actione in Verrem. Clarissimi uirumque ciuitatis temporibus optimis hoc tibi per amplissimum pulcherrimumque dicebant hospitiis electis, ut ab exteriori nationibus, quae in amicitia populi Romani ditioneque essent, iniurias propulsare, eorum fortunas defendere. M. Catonem illi sapientem, clarissimum & prudentissimum cum multis graues inimicitias gessisse acceptas, propter Hispanorum, apud quos consul fuerat, iniurias. Nuper C. Domitii scimus Decimo Syllano diem dixisse, propter unius hominis paterni amici atque hospitis iniuriam. Vix autem adeo ostensa a magnis uiris in minores beneuolentia & conitas magni Romanis habet, ut uirorum illustrium ceteras uirtutes earum carentia obscuraret. hinc caput sic notum sperbit & ignauum M. Catonem Cicero Lucium Murenam defendens. Quid quod habetis inueniatur. In eo quidem fallis & decipis: nam si nomine appellari alius te ciues tam honestum est, turpe est eos notiores esse seruo tuo quam tibi si eorum notis, tam per modum appellandi non fiant. Quia ratione Cicero item Roscium defendens non minus Meliorumque Scipionum & Scipionis quam ipsam Roscium laudare est usus, cum dicit. Nam cum Meliorum, Scipionum & Scipionibus erat Roscio non modo hospitium, uerum etiam domesticus usus & concordia. Quia hoc fonte exortum est illud perclarum reipublicae administratio in tandem uenit, a quo urbs Romana orbis terrarum respublicae & patria lucis hinc Cicero Aulam defendens. Queniam. Nego usquam fructus unquam fuisse maiores, ubi si quis ignobili loco natus sit, ut nobilitatis dignitatem uirtute tueri posse uideatur, usque eo peruenit, quoad eam industria cum innocentia profectura est. Unde item Cicero petulantem respondens Salustii uerbis de seipso uere praedicat. An ulli existimas posse fieri ciuem egregium, qui non his artibus & disciplinis sit eruditus. An ulla alia putas esse rudimenta & incunabula quam uirtutis, quibus animi ad gloriae cupiditatem aluntur. Fuit tamendistillans adhibita gubernationem reddens solidiorem: quando maioribus minores grati officioque fuerant: sicut Cicero pro P. Sextio scribit. Omnes boni semper nobilitati fauerunt, & quia uile est reipublicae, nobiles esse homines dignos maioribus suis, & quia utget apud nos clarorum hominum & suorum de reipublicae memoriam etiam mortuorum. nec magis apud Romanos ualuit nobilitas quam aetatis superioritas: ad cultum fauores reuerentiamque comparanda. Est namque apud Aulum Gellium in noctibus Atticis apud antiquos Romanorum nec generi nec pecunie maior quam uerati honor est habitus. Maioresque namque minoribus colebantur: ad deum prope & parentum uicem: quidem in omni loco in omni specie bonorum primores potioresque habiti. A conuicio maiores a minoribus deduci solent, eorum more Romanos a Lacdaemonijs accepisse apud quos id fieri Licurgilegebat. Sed postquam proles ciuitatini necessaria est uisa, antelati qui uxorem quique liberos habere tenentioribus non habentibus. Ita collegae in magistratibus. Et quid id de aetatis officio coniungimus? hinc ordinis officiorum senectas, utranque grauem asserre libet: quarum prima praedicti Auli Gellii sunt primis scilicet iuxta parentum locum habere pupillos nostrae fidei & uicem commissa, post clientem, post hospitem, post cognatos, post affines. Sed Ma-

Quasi loco
nati, ab urbe
remittitur pri-
mum fore co-
muni

fortis Sabinus primū locum tutela, secundū hospitii, tertium clientis tributus potest cognato, deinde affinit. Sed ut ad certius solidiusque reip. administrationis fomentum redeamus, nonnullos ex propē infinitis viros afferemus, quos sub alio eodem & obsecuro natos loco Virtus inter primores Romanorum euenit. Versutius Balbus Asculanus multos fratre solitus de Parthia triumphauit, cō prius ipse à Syllano C. Pompei legato in triumphum ductus fuisset, quanquā scripserunt aliqui bis eum in triumphum fuisse ductum. Cornelius Balbus superior Gadibus Hispaniarum oriundus, fuit cōsul Lucius Fulvius Tullianus, quo anno electus est cōsulatu patriaratus Romae cōsul: & triumphauit ex ipso, qui eum elegerant. Vnde non indigne Marcus Cicero Appio Pulchro ab ipso genens sui salu tumido, solidā uirtutis laudē ante oculos in hæc uerba ponit. Vili Apperentia aut Lentilitatem ualere apud me plus q̃ ornāmēta uirtutis existimas? Neq̃ tantū minorem uirtus extollendis ciuitibus q̃ alienigenis (quod speramus ite dēximas) uim habuit, quæ sola per viros quos instruxit optimā reip. administrationē deesse uidetur. Vnde Cicero Marcus Cediū defendens. Ego si quis hoc robore animi atq̃ hac indole mitis & continentis linat respuat omnes uoluptates, omnemq̃ suæ uitæ cursum in labore corporis atq̃ animi contentionē conficeret, quem non quies, non remissio, nō æqualia studiū, non ludi, non conuiuia delectarent, nihil in uita experiendū putaret, nisi quod esset cū laude & honore conclusum. Chum lūne mea sententia diuini quibūdam bonis iudiciū atq̃ ornātū pato. Ex hoc genere illos fuisse arbitror Camillos, Curios, Fabricios, & multosq̃ quos ex minimis hæc tanta fecerunt. Et profecto maximus uirtus bonus semper est habitus. Catum Mariū patre rectoris L. X. C. V. I. I. L. ius cum in palude Minturnensium lateret extrahit fuisse ab oppidanis: & cum missus ad eum occidendū seruus natus Gallus maiestate uirtutis tanti uiri perterritus recessisset, impositum publicæ nam deitum in Aphricā. Cicero aut de prouincis cōsularib. decernendis orans. Tiberius Gracchus Tribunus plebis solus ex toto collegio Lucio Scipioni auxilio fuit inimicissimus dignitate imperij, quō duces essent hostiū Scipio de triūphatē ducti, eodē ipsum ducti qui triumphasset. Sed omniū quas legendo unquā incidimus uirtutis laudē, ampla solida, de qua Pinius in Naturali historia habet: cō Marcū dicē Cicronē M. Catoni suspiciantē dixisse, o te bestiam M. Porci, à quo rem improbiā petere nemo audeat. Non enim huius uirtutis laudē M. Catonis pares facimus alias ciuium Romanorū laudes, quæ in potentatū & gloriā bello partim referantur, qualis illa fuit Metelli Felicitis de Scipione Æmiliano: cuius quatuor dixi filij, quorum uno pretore, tribus cōsularib. duobus triumphalibus, uno cōsorio potes in rogū illatus est. Ite filij celebratē exequias, omniū ciuiū maioris funus uidebitis. Nec admissus est Æmilij Pauli bonus gloriæ habitus, cuius ferentū ad funus elati oratores Macedonū succollantur. Neq̃ Publij Rutilij in eadē liti publicanorū persecutione actū: cui Asiæ populū obuiam prodierūt. Neq̃ Caij Marij, quem cum L. Sylla uictor fugatū hostem patriæ iudicare cararet, solus Q. Scauola Augur resistit, nec sententiam dicere uoluit: praefatus qui Italiam & urbem secus uerat, nam se nolle patriæ hostem iudicare. Neq̃ item prætereundus est bonus eidē M. Catoni habitus: cum ipsi ex Cypro cum pecunia regia uenienti S. P. Q. R. ad ripā Tyberis occurrat, nō propter pecuniæ uim, sed quia citus ciuis redierat saluus. Sicq̃ Catoni, de quo in helani Cicero suspitansq̃, tantum tamq̃ gloriosum fecit uirtutis iudiciū: licet in Cypro ad supradictā legationē sex comestras seruis iuxit, nō erit par in gloria Cornelia Græchorum mater, ad quam post illorum mortē Miseni se continentē reges & omnes principes salutatum mittebant. Quamuis autē uirtus ipsa in urbe Roma bonam reip. & administrationem multum iuuenit plurimum tñ cōseruando augendōq̃ imperio extra à magistratibus custodita proliui. Vnde questus delectūq̃ sunt stante rep. uiri graues boni & integri, à quibus imperia magistratusq̃ generentur: quorū aliquos ad ipsorum & suarū ætatem laudem nostrorumq̃ imitationē afferemus. Gracchū referit Publij Gellij eū ex Sardinia redijt in conetione dixisse. Versatus sum in prouincia quomō ex uia nostro existimabā esse non quō ambitioni meæ conducere arbitrabar. Nulla apud me fuit popina, neq̃ pueri ælimia facie stabāt in cōsilio, sed liberi mei. Ita uersatus sum ut nemo possit dicere, esse aut eo plus in munatib. me accepisse, aut mea opera quēntū sum

A penam fuisse biennium fui in provincia: si ulla meretrix in domum meam introiit, aut cu
aliqui seruulus, me omnium mortalium polterremum iniquissimum habetote: zonas quas
argenti plenas extuli eas ex provincia inanes retuli. Alij uini amphoras, quas plenas tu-
lerunt, argenti plenas domum reportarunt. Et Plutarchus in Pauli Aemilij uita refert, eū
multum auri, multumq; argenti ex regia græcia coactum ne aspiciere quidē uoluisse, sed
negocij quæstionibus dedisse, ut in publicū referrent, librosq; duntaxat regios natis lite-
rum studiosis disigi cōsensisse. Et Cicero quarta in Verre actione scribit, eū ab Aphri-
cæ quiddā ueniū alienator ex numero amicorū nō impetraret, ut se præfessū in Aphri-
cā duceret & id teneret molestē. Noli inquit mirari, si tu à me hoc non impetras. Ego id
pidem ab eo, cui meā exultationē eāram fore arbitror peto, ut mecum perledeas, p-
lesse, & adhuc impetrare non possim. Quapropter Ciceronē crediderim ad prædi-
ctorum aliorumq; reip. fundatorū imitationem infinxisse Quintū fratē. Alij prop-
riam eū sic scribit. Quid est enim negocij continere eos, quibus prelis, si te ipse conti-
neat. Et infra, curandum tibi erit nō uimeribus tuis perterrent homines, non sumptus ex-
hausim, non aduentu cōmouerit esse quo cumq; ueneris, & publicæ & priuatæ maximā
lenitiā, cū urbe cūl odest, non tyrannū, domus hospitiū, non expilatorē recepiſſe uidea-
re. Quæ sint hæc fundamēta dignitatis tuæ tua primū integritas & cōtinētia, deinde
omniū qui tecū sunt pudor. Constantia est adhibenda & grauitas, quæ resistat non solū
gratiæ, uerū etiā suspitioni. Adiuuenda etiā est facilitas in audiendo, lenitas in decē-
tando, in latiusciedo ac disceptando diligētia. Aemili quidē uidet huc omnia esse
rētēda, is qui præfuit alijs, ut ij qui erunt in eorū imperio sint q; beatissimi. Vnde nō
mirum quibus est idem Cicero de laudibus Pompeij orans. Difficile dictū quiritis quā
in odio simus apud exteræ nationes ppter eorū, q; ad eos hoc anno cū imperio mi-
nistriū ac libidines profuisse aut plurimū uideam ad seruandū uirtutē, de quib; di-
ctum est, normam poenas quæ ad flagitia sequebant a magistratibus inflictas. Sempro-
nienem Muscæ C. Gallū in adulterio in provincia deprehensum flagellis cecidit, Ca-
C. Marius imperator Clauium sororis suæ filium prononciatū a tribuno militū iure
caſum, quia illi stupri appellauerat. C. Fesceninus triumphū Cornelij militem fortissi-
mū, q; cum ingenua stupri cōmercij habuisset in carcerem cōiecit, qui in carcere mo-
uentus est. Et quid aliud innotare ac fulminare uoluisset uidemus Ciceronem in præ-
dictissimā Verinarū actionibus, q; ut Verre provincialiū Siculorū prædatorē damna
ipmūq; faceret: quæ eadem sunt intentio, eorū omniū, qui male functos magistratib;
reip. uiciorum postulabant. Sed iam satis multa dixisse uidetur de optima, prudētissi-
ma, sanctissima Romanorū reip. administratione, per quā factū est, ut maximæ præ-
cætiq; pulcherrimæ orbis terrarū parti diutissime imperauerint. Ad alia trāseundum est.

BLONDI FLAUII FOR. ROMÆ TRIUMPHANTIS, LIBER VI.

MILITIAE ROMÆ Instituta ad ostensam Reip. administrationem
sequi deest, nam sicut dubium non est inchoatam auctamq; esse armis
& militum fortitudine, ac industria reip. amplitudinem: ita constat ma-
nes & superfluas fuisse legionum cohortiumq; & turmarum ac impera-
torum, a quibus ducebantur vires, nisi quas adissent, expugnassent, ce-
perunt ciuitates & provincias, S. P. Q. R. & sapientissimi, de quibus di-
xitur, uel graues & in magistratibus constituti fuisse, prudenter, & perhumane guber-
nando consensissent, ac in melius reformassent: quanquam isdem maiori ex parte fue-
runt, qui remp. inuis line armis, & foris armati præsertim ordinibus præfecti rem milita-
rem administrarunt: in quibus libris superius tractata inermis: hæc alia cui manum appo-
nunt armata reip. administratio dici possit. Nec minoribus, paucioribus, laxioribus
hæc quam illa legibus institutis, & bene uiuendi artibus acta est, adeo ut affirmare au-
deamus seruandam legem, cūsto diendāq; disciplinæ seueritatem bello magis exiā,
quam pace domi fuisse tētentam. Si enim domi & in urbe a paucis aliquando siue a plu-
ribus incomp. est peccatū, animadoersio fœpissimē aut leuis aut nulla est habitatio: sed ra-
tio consol. Imperator, & ipsæ legiones graue incederunt erratum, quibus ab hoste pœ-
ta non sit punitioq; iustitia: nec tamen hoc ideo dicimus, ut noluit patris rei militaris
Blondus. 1 3 discipli-

disciplinā tradere inani conatu intendamus, id grauat nos exponēdæ ostendēdæq; rei militaris Romanorū disciplinā p̄vidē sciri desine, addita difficultas uerbōrum aranis nostræ superioris militiæ uerbis multatenuis respōdētiū, quib; aliquod uelutius nō minus ad rei propōsitā declarationē uiderēdū erit. Sed id rei nō minus uariæ & ample q; dignū sumus pro uerbis ostendēdæ incumbamus, ab ipsaq; uocabulicū expositione sumamus exordiu. Militia à militē dicta, ut Festus Pompeius uult, ab eo dictus est q; nihil molle, sed potius asperū grauitatē hūā per amiphrasī dicimus, in quo minime ludi debet. Ut Vipianus iureconsultus militē appellari uult uel à militia, id est duritia, quā pro res. festinet, aut à multitudinē, aut à malo quod arceret milites solēnt aut à numero multo hominū. Græco uerbō χίλις. Sed melior ē positio ceteris esse tenemus M. Varonius, qui milites appellatos esse uult q; triū milia prius legio fiebat, ac singule tribus quæ uicæ erant mille uictebāt. Militia uerbū generalit̄ prolata appellatiōe cōis cōplectebat, q; ali quando ad actū faciemtē arma aut tractatū, aut etiā dimissi & excurati tractantē & multa ac uaria fuerunt eorū species quæ diligenter indigent expositione. Equites nūq; erant, & ciuili, & dimissarii, & legionarij, & classici, & proletarij, beneficiarij, & limitanei, & cōditi quoc; stipendiū & in eorū quidā ex cōditō pro militib; attribuebant. De quēstis ordine multa diffusē insequi narranda sunt. Triuicū quos & aliq; exere tutulos iuxta Vipianū De testamētō militari sunt appellati, q; partim ita quæ prima nebanantur erant, sed eos uult Seneca ad Lucullū ignominia causa triū dictos edicij cum inueniri essent rei militarij extra exercendū, in patria dimiserunt. Unde à proletarijs partier militib; in hoc differēbat, q; hi nullo eorū habitu utriusq; experimēto ad id solū delecti sunt, ut recte ad auctoritatē militatū ciuili ceteris eius nominis & ordinis extra militatū ipsi in patria ad probē pecuniā remanēret. Beneficiarij scribitur Festus fuisse dictos, qui uicibus munera beneficio dimittant aut fuerint q; post actū ad laudē aliquodū militiū à magistratu dimittēbant. Ex quib; aliquando in militiā reuocatis exercitū in necessitate reparatos fuisse ostēdemus. Legionarij milites appellati sūt, qui alicuius legionis parti cū essent, nūq; aut pace aut bello ab ea discēdebāt. ut & finitane uerbis militaria exposita, quāsi habita fuerit militiā panet primū, & post diffusius summa rei militarijs partes, in quā distributa sūt, dicemus. Et quia duplex fuit militiā, summa sūt, & naualis, de prima taliter dicemus, ut multa quoc; futura serūdæ cōmuni tractemus. Nā delecti prius legionib; cōstatū ad adiūctus: deinde tyrōnū aliter delecti et erudiū: post legionis partiū descriptio: & itale copiarū in legiōis Romanarū cōscripta cū quæstas, de hinc legionisq; sūis militū numerus & equitatus ostēdet. Verba post hęc uaria quib; in bello, & preliis utebantur in eorū casibus & stratis aciei Armorū quoc; signorū & insigniū militariū, & disciplinā militariū, praxiq; p̄cedi formā, insuper bono rex, dignitatē, stipendiā, dona, ornāmētā, auctoritatē & demū formā milliōis militū ostēdebim; Militiū laudes, q; multis ac p̄p̄e infinitis ex locis sumere & asserere possumus à solo Cicrone dicemus, q; L. Murenā à M. Catone, Seruio Sulpicio, & Q. Hortensio summa, eloquētissimā grauissimāq; uirā, amhūm & maiestatis accusari defendēdā: sic in oratione habet. At nimirū dicendū est em̄ qd̄ sentio rei militarijs uirtus preliis ceteris omnib; hęc pop. Ro. hęc hęc urbi æternā gloriā peperit hęc orbē terrarū pacem hęc imperio cogitōis urbanæ re, omnia nostra preclara studia, & hęc forentia sua & inde sua laeti in uicula ac præsidio bellicæ uirtutis simul arq; inerepuit suspicio transuolat res illico nolrę cōdicēdit. Et infir. Quia ppter nō solū illa gloriā militarijs uictis formā hanc ac suūm antepōnit dicit, uerū etiā dicit cōduerunt, quæ ipse & multi cū asserere exercitatorū ad honore antecellit. Itaq; mihi uident̄ plarūq; mino malo hoc mihi esse, post cū id asserū nō ualuerim, ad militā potissimū fere de la p̄. qd̄ si ita est cedat opinio Sulpicij fore castis, ostēdit militiū, gloriā gladio, umbra solū. Unde est q; Vergiliū De re militari tractatū uidemus ex Salustio sumptisse. Nulla re alia pop. Ro. orbē subiegit, nulli armorū exercitatorū, disciplina militarij, usq; militū. Ad triones nō uenit dē est, qd̄ uidemus quodā credere à uerbis Græco dictos, id ē domitiorū nostra sit opinio, Tyronis uerbū ad Etruscis sicut hūllā uisitantē Sabini, sicut Neronis, ad Lariā cōduerunt transiisse. Eos aut cōstat nec in principio, nec semper postea in infirmidū legiōis, fuisse delectā, sed legiones totas armis & cumulus armē à Romā cōstitū nōstā à nobis

patella unde
vixit

1997

Ampibz, cōsulibus & principibus, quādoq; factas fuisse legamus. Romulum eum, à quo
urbis & militis simul origo habi, scribit primo Lilius libro, Trecentos armatos ad eundem
dū creponti acceptos ceteros appellasse, & nō in bello solum, sed in pace habuisse, & de
Servio rege, Equitū decē turmas ex Albanis legisse, legiones etiā veteres eodē supple-
mento expleuisse, & novus scripsisse. Et libro secundo Lilius, dictatorem Valerium Vole-
mū decē legiones scriptas, remanē cōsulibz, quatuor dictatori datas, & infra quinto sic
habet, Tertius exercitus ex causisq; senioribus à T. Quintio scribat, q; urbi in omnibusq;
prelio sit. Et septimo dicit, Camillū quatuor legiones quaternū milium scripsisse. Sed
lib. Liliū x x i i i videmus maiores copias sine delectu tironum fuisse cōscriptas: Cum
decesserit nauta, cōsules ex senatus cōsulto edixerunt, ut q; L. Aemilio, C. Flaminio cōsu-
libz, & tribz aetis quinquaginta ipse aut pater eius cētus fuisset usq; ad cētum milia, aut
etiā postea itum esset factum, nautā unum cū sex milium stipēdio daret. Qui supra cen-
tum milia usq; ad ducenta milia, tres nautas cum stipēdio annuoq; supra c c usq; ad de-
cem cētis aetis quinq; nautas, qui supra decies octo nautas, cū annuo stipēdio daret. Ex
hac cōstitū dant nautas armati instructiq; à dominis triginta dierum cōsū cibariq; nau-
as cōcederentur. Tum primum est factum ut classis Romana sociis navilibz priuata
iussu parati cōpleret. Et x x i x Lilius, Scipio postquā in Sicilia traiecit voluntari
omnino septem mille ordinavit centuriasq;. Et lib. x x x i i i i videmus bello sociali,
etiā Pipem Strabo Picentes prelio superasset, Libertinos tunc primum militare co-
episse. Quē milites deligendi & exercitus cōparandi modum in necessitatibus imitatos fa-
ciunt principes cōstit. Suetonius etiā de Augusto, Libertino milite, prpterquā Romē in-
ermidum casu, & si tumultus in gravitate annonae timeret, his ulus est, semel ad pēsi-
dium coloniarum Illiricū cōtingentium, iterū ad tutelā ripae Rhodani, & itē ulginei mi-
litariorum manumissit, & ad remū dedit bello Siculo. Et Iulius Capitolinus de M. An-
tonino philosopho: servos quēadmodum bello Punico factū fuerat ad militā paravit,
quos voluntarios exēplo Volontū appellavit. Et Cicero ad Atticū: Parthi Eufraatē citā-
Cama, duce Pacoro Florodis Parthorū regis filio cūctis referēto copia nos in Cappad-
dicia ad Taurā, delectū habebat civitū Ro. Et sicut supradictū quasi oēs copias in tant
mā difficultatibus sic alias septennumero pares, & maiores nulla cogēte necessitate à cō-
sulibz imperatoribusq; nullo tironum delectu servato ordine sunt contraxit. Lilius
etiā in eo, Cum ad ea bella Cōsules delectū edixissent, favore plebis nō iuniores modo,
sed seniores etiā stipēdiū, pars magna voluntariosū ad nomina dāda praesto fuere. Hocq;
nō copia modo, sed etiā genere militū veteranis admixtis sumior exercitus fuit, & quar-
to. De his Laucinos & A. quos Q. Servilius tribunus ple. consulū potestate ducturus ef-
fer, delectū haberi nō ex toto populo placuit. decē trib. sorte ducti sunt, ex his scriptos
iuniores deo tribuni ad hostes duxerūt: & quinto, Dictator Camillus, cū mag. equ. Servi
liohala iunio indicto, delectū iuniorū habuit, ita ut seniores quoq; quibz aliquid robo-
ris supereffet in sua verba iuratos cēturiaret. Et septimo: cōsulibus Appio Claudio Cra-
so & L. Furio Camillo bello Gallico, Graeco, & Latino ad Albā orto, Senatus nō urba-
Dna. nūm, sed etiā agresti iuventute decē legiones scripsit quinum milium & ducentorū,
equitūq; nec tironum. Et octavo, Mamercus Cōsul cui Gallicum evenerat bellum feri-
bere ē, terentim sine ulla vacationis uenia, quin opificū quoq; vulgus, & sellarū mini-
mē mī, & idoneum genus exciti dicunt. & decimo. Bello Eursico nūciato Senatus iu-
venit ind. i. delectū oīum generis hominum haberi iussit nec ingenai modo, aut mino-
res sacrae tūto adaq; sunt, sed seniorū etiā cohortes factas, Libertinūq; cēturiatū ut affir-
mare videret, vix multo superis sine tironum delectu, q; per illos legiones coactas instrui
etiāq; fuisse. Quin videt eū morē tironis accipiēdi instruediq; quietis & florētibus Ro-
manis fuisse servatū, ut adolescentē alioquin otio marcescētē disciplina imbuerēt
militari, quibus postea resp. uteret. De quibus Lilius x x i i i: Magister equitū delectū
iuniorū minorūq; ab annis decē & septē, & quosdā praerexatos scribit, quatuor ex his le-
gionis & mille equites cōstit. Item x x i i i i: Et Statorius ex evulsa iuventute pedites
cōstitit, nōdū itaq; proxime motem Romanū decurrendo signa sequi, & cōservare
ordines docuit, & operi alijsq; iuvenitatis militanibus affuefecit. Neddū vero petitos à ma-
gistris adolescentē cōsentire oportuit, sed aliquando si semilitaturos nō obulerunt

Coler.

Adolescenti
qui militis se
nō obediunt
dantur iussu

dammati sunt. Lulius XXV: itaq. ex his, qui principio eius belli decē & septem annos
 matos fuerant, neq. militauerāt, omnes aratos fecerunt. Et libro quadragesimo, Pulch
 cōperta sunt bacchanalia in Aventino occulta, in quibus per flagitia adoleſcentes com
 pū erāt, inquit, ad senatum, & populum cōſul: hoc ſacramēto initiatos iuvenes milites
 faciendos cōſecit Quirites, his ex obſecro ſacrario educitis arma cōmīſit: Vnde C
 cero, Difficiliſſis reip. belli civilis Pompeiani temporibus, Tirones parados ſic in Pal
 lippicarum deſtino ſadere ego autem non tam ueteranos nutriendos uobis arhimus, q
 quid tirones milites ſlos Italig. qd. non legiones ad liberandū patriſ paratiſſima, quid
 cōſulta Italia de neſtra grauata ſentia tenrandum nihil eū ſemper florere, etas ſuccedere
 arant. Quibus uerō modis tirones diſciplinam edocerēt militarem, & ſi aliqua ex par
 te in ſupradictis apparet, tamen aliter oſtendemus. Nā quid ſupra Lium ocula q
 pūſſe uidemus ſellularios, id eſt, opifices ſed dō opus faciētes, minime apas milig ſu
 ſiſſe. M. Cato De re ſuſtica aſſumit, ex agricolis dicent uiros ſorriſſimos, & milites im
 nauſſimos gignit. Et Seneca epistoſa dō de uelgelima, Fortior miles ex fragoſo uenit, ſe
 gnis eſt urbanus uetus: miſſi labore excuſant manus, que ad arma ab arato nō ſalerūt:
 quin etiā nō originis & exercitiū magis. q. integras corporis tironū habendū cōſer
 uationem maiores uoluerunt. Vnde Marſianus lures cōſuluit De teſtamento militari. Mi
 litarū uerō q. cum uno teſſiculo natus eſt, qui ſe amiſſe, ſecundum dicit Tratan teſci
 pum. Nā & duces Sylla, & Cotta memorant eo habitu ſuiſſe natum. Suetonius de Ce
 ſare dicit, Tirones neq. in ludo, neq. per landitras, ſed in domū. per equites Romanos,
 atq. etiā per ſenatores armorum peritos erudiēbas. Et Plutarchus in uita Pauli A. myſi
 ſcribit, cum cōſueſſe filios domi diſciplinā militari imbuere. Ex ſuſſus Capentinus de
 Maximino dicit. Tertia die cum proceſſiſſet Severus ad cāpū in turba exultantē mo
 re barbarico Maximinū uidit, ſuſſusq. ſtatim tribuno militum ut cōceret ad Romanū
 diſciplinā & imbueret. Nec in neceſſitatibus aſpernabatur, quin ceteros Romanos tū
 nus habebat. Plancus Ciceroni, in caſtris noſtra legiones ſunt oeterana tres, tironū ad
 luculentiffima ex omnibus una. In caſtris Bruti una ueter una legio, altera himana, octo
 thronum, Vegetius autem & ſi aratis ſue diſciplinā militarem potius, q. uenūſſi docuit,
 multa habet a maioribus, præſertim a Saluſtino ſumpta. Ex quibus eſt aptiorem rutiſſi
 eſſe plebem, que diuino labore nutrit, ſolis patient, umbre negligens, balneari neſcit,
 deſictarum ignara, paruū cōcens cibo, durata habena per omnium laborum toleranti
 membra. Si uerō neceſſitas cogat urbanos ad arma cōpelli, primū laborare, decurre
 re, portare pōdus, & ſolem & puluerem ſene diſcūt, paruū uictū utant & ruſtico, ten
 dum ſub diuo, interdum ſub papilionibus cōmorent. Tirones uerō incipiente pubert
 te diligendos, omnemq. geſtus docendos, ne locum deſerāt, ne ordines turbeant, ſolū
 docere gaudeant. Adoleſcentesq. Martio deputādos operi debere eſſe uigiliſſibus oc
 ſis, erecta ceruice, lato pectore, humeris mulculoliſ, ualentiſſibus digitis, lōgionibus ſu
 chis, uenere modico, exiliſſimis cruribus & pedibus, nō ſuperflua carne diſtētos, ſed
 neruorum duricia collectos, piſcatores, aucopes, ſellularios, alcones, & oſa, qui aliquā
 traſſe uident id generis, lōge caſtris pellendos: fabros, macellarios, ſerrarios, & ce
 uorū aporumq. uenatores militum aſcendendos. Idē ſcribit honeſtate idoneum militum
 reddere, & uerecundā dū prohibet fugere, uictorē facere a magnis peruiſſimisq. bello
 rō uiris, deſictis uiridē eſſe habendū. Ad Saluſtiumq. reuerſus dicit Vegetius curſu
 re, pōpēis adoleſcentē aſſueſſe, cū agilibus ſalu, cū ueſocibus curſu, cū ualidis loca
 certare. Nec aliter illi de Sertorio uictorū cōiungere potuiſſet apōſoq. Saluſtius tradit
 Rom. ueteres ad omne rei militaris eroditionē cāpū Martii Tyberi uiciniſſe eligiſſe in
 quo loſatius poſt exercitiū armorū ſadere pectorēq. diſſerit luuentūq. pro exercitiis
 cōſueſſe crates rotādas ex tunco cōtexere, quth. in duplo pōderentiſſibusq. ſuſſis, & cla
 uia lignea pergrauā ad palū ſextipedale in terrā fixum ſe exercebat, pōdumq. & crum ſe
 rere diſcēbat. A Saluſtioq. in tradit Vegetius, Exercent ſolitos hyeme ſub neſtationes,
 ut equos inſtruant lignea armati ſalu inſubire, quidōq. ſuſces, & pondera librati ſera
 pinta uulſe grada militari, ut diſcerent arma & cōmeari deſerre cū neceſſitas cogent.
 Vergilius, Nō ſecus ac patriſ ſauus Romanus in armis inuulſo ſub ſuſce uti eū corpus,
 & hūcē Ante expectatum poſuit ſtat in agmine caſtris: De eiq. Tironum, & militum
 nouum

Solary

Ex agri
tirones deli
gendiCū i milita
arandi ut in
militum re
cipiendi

Anotorum etiam seruatorū ad militiā eruditione Flavius Iosephus De captiuitate Iudaica sic habet. Quia quidē in re nimis admirandam quis existimauerit Romanorum prudentiā, ita senios instruentium, ut non solum vitæ in ministerio, sed etiam necessitatibus utiles sint, quod si quis eorum aliā quoque respexerit militiæ disciplinā, profecto cognosceret eā non eos impensum nō fortuitæ munere, sed propria virtute quęstisse. Armis enim uti nō ex hisse cepimus, neque solū, si necesse sit, manus mouent, sed veluti armis naturā cohercent, nullas capimus excitationis inducias, nec tēpora p̄stolant. Meditationes autem cōtinuā ad vitæ cōditione discrepāt, sed in dies singulos militū quisque omnibus armis, tam in p̄cinctu positis exerceat, quo etiam p̄stia facillimē tolerant. Nec enim vel ordo neglectus eos a consueta dispositione dispergit, neque metus aut sumptus remouet aut lassando. Unde sequitur, quod semper superent hostes, quos nō itidē cōfirmatos inueniuntur errauerit si quis eorū meditationes cōsiliis esse dixerit sine sanguine, cōtraque p̄stia meditationes esse cū sanguine. Legio quibus ex partibus, quibus instruere paratissimō modo iam dixerimus, Tirones etiā quomodo in ordinibus locarentur intelligi melius legio inde dicta, ut inquit Varro, quod legunt milites in delectu, ex centurijs eī maxime cōsistebat. Centurię uerō eā uim habuere, ut ab ipsis ceteri ordines nascerentur. De quib. dictum eadē licet diuersa ratione repetere cogimur, quę in comitijs supra sunt dicta. Lilius in regia Tullij Seruij rebus gestis scribit, censum ab eo institutum fuisse, et la hōmīnū suo futuro imperio, quo pacis bellique munera nō uirum, ut antea, sed p̄ habili supputandū ferent. Tum classes cēturiasque, huncque ordinē ex celsu descripsit. Qui censum militū erit aut maiore censum haberent octuaginta fecit centurias, & l. senū & l. tu ueniam seniores ad urbē custodiē iuniores, ut fors bellum gererēt. Arma his, p̄alea, clypeus, scutellum, lorica, omnia ex ære, hastæ, & gladius. Adde his duæ fabri cēturię sine armis, ut machinas in bello ferrent. Intra centū & septuaginta quinque milia celsus secundū dicitur. Ex his uiginti cēturię seniorū, uiginti iuniorū, arma ut in superiore præter lorica, & tertia classis a l. x. v. ad quinquaginta milia celsus, cēturię uiginti senū, uiginti iuuenū arma ut in superiore præter ocreas. In quarta classe a quinquaginta ad x. v. milium celsus. Cēturię x. x. seniorū & x. x. iuniorū, arma mutata, nihil præter hastā & uertutū dant. Quinta classis cēturias triginta habuit, fundas, lapidesque missiles gerebat. In his accensi, cornuque, tibicine in tres cēturias. ex x. postea milibus una cēturia, & fuit hec imminuta milita. Equitū ex primorib. ciuitatis duodecim scripsit cēturias, additis sex alijs, primorib. Romuli. Cū itaque haberet delectus ordo sumebat, ut supra dicti censibus, & ex eadē diuisione quinque celsū siebat delectorū militū cēturia, ut unaquęque cēturia sua cū tribus celsus ordinis & ætatis haberet parē. Quia in re prudēter institutum fuit quod Vegetius a Salustio tradit, ut quasi in orbe quēdā per diuersos ordines promouerent milites: ut ab inferiore si p̄oneret ad supremum quisque ascēderet: & ita ad primū, sed in maiori dignioris loco rediret. Ex hacque formula copię urbis Romę cōtrahebant. Sed maiores manus copias Romani p̄ omnia st̄tis Romanæ dignitatis tēpora a Latino nomine & Italia acceperunt. Quæ oēs copię simul mixtæ Romanos exercitus cōficiētes, Romanum deesse ubique locorum formidolosum gloriosumque reddebāt. Lilius enim pugilum apud Trebiū l. x. x. i. describens, Duodeuiginti milia Romanorum erāt, sociorū nominis Latini uiginti milia, auxilia præterea Gallibrorū x. x. v. Et cōsules delectū eū argē cōferēnt, ut p̄stia iuniorū, senatus inuicem binos crearet iussit, alteros quā citra, alteros quā ultra quinquaginta lapidē in plateis forisque & cōciliabulis omnē copiā ingenuorū inspicere iussit, & si quib. satis ad ferēda arma habere uiderent, etiāsi nōdū militari gr̄te essent, milites facerēt. Tribuni p̄lebis si eis uideret ad populum ferret, ut qui minores se sepe & decē annis sacrum tō addidissent, his perinde stipēdiā p̄cederet, ac si sepe, & decem annis aut maiore militæ essent. Et x. x. v. Lilius: decreuit ut nouorū militū tria milia duceret, & necesse egere ut in his duæ partes socii Latini nominis, tertia ciuitū Romanorū esset. Hic supplementū ad Caisi Flaminiū, cui imperiū cōtra Antiochū progabat. Et x. x. v. Lilius: L. Scipio cōsul cui p̄uincia Græcia decreta erat: in supplementū addidit pedum ciuium Romanorū milia, equitum cētum: & sociorū Latini nominis quinque milia, equites ducenti. Alteri cōsuli Lelio nouus exercitus decretus, duæ legiōes Romanę, & socii Latini nominis x. v. mille pedites, equites c. c. Cicerō Appio Pulchro. Sed uniuerso

Legione.
A centurijs
ceteros ordines
dantur.

uniuerso senatus uenerat in mentē praelidio summo opus esse ad illā provinciam cense-
bant enim omnes fore, ut in Italia suppleretur metis & Hibuli legionibus scriberetur.
Gallienus Quod autē supra de auxilijs Gallumbrorū ad Trebiā missis est dictū, alias copias ab Ita-
lia quādoq; ab externis acceptas fuisse, leuioris armaturae, nullasq; stipendijs, sed breuior-
ri idē potē in exercitū moraturas edocet Lilius. Quis enim Romani ad exercitū cō-
tra Hannibalem Placentiā missum milites misissent ex Italia senus & Roma acceptorū
men alias copias à Gallumbris qui nunc Romandiolani sunt in castra euocauerūt, quē
fuerūt auxilia leuiter armatorū. hinc scribit Lilius x x i i de Hierone Siculo rege, cuius
oratorū hīc fuerūt dēba, Milite atq; equite scire nisi Romano Latiniq; nominis nū-
ui populi Romani, leuiū armatorū auxilia etiā extrema uidisse in castris Romanis. In-
que misisse mille sagittariorū ac funditorum. Et x x x i i i Lilius, si tumultus in Hispa-
nia esset, placere ut tumultuarij milites extra Italiam legerentur L. Paulo in Hispaniā. Et
x x x v i i in bello sociali. Auxilia inde Latini nominis & exterarū gentiū missa populo
Ro. Placuit imperator cōsul designatus scribere cōsulis, pratoribus, tribunis plebis
senatus populoq; Rom. Legiones habeo quinque sub signis, & sua fide uirtuteq; populo
Rom. cōiunctissimas, & nostra liberalitate nobis obsequētes. provinciam omnī ciuita-
tum cōsensu paratissimā, & summa cōtentione ad officiū certantē. Equitē auxiliariū
tantas copias, quantas hīc gentes ad defendendū suā salutem libertatemq; conferre pos-
sunt. Cicero Brutō Romae delectus habet totaq; Italia: si hic delectus appellandus est,
Legionis cum ultro se offerūt oēs. Numerū quem legio habuerit omnī militum ostendit Lilius
summa in septimo. Cōsulis Appio Claudio Crasso, & L. Furio Camillo, bello Gallico Gra-
eco & Latino ad Albā ortio, senatus nō urbana tantū, sed etiā agresti inuolūte decē legio-
nes descripsit, quini milia & ducentorum militum, equitumq; trecentorum. Et x x i i
praelio Cānenti. Numero quoq; peditū equitūq; legiones auxiliae mille peditibus & cōte-
nis equitibus in singulas additis, ut quina milia peditū, trecenti equites essent. Et x x i x
Lilius, Suppleuitq; ita eas legiones, ut singulae sena milia & ducentos pedites, equites ha-
berent c c c. & Aulus Gellius scribit, in legione sunt cētum sexaginta, manipuli nigra
12, cohortes decē. Quarū copiarum ut distributio, quae fiebat, notior habeat, magistra-
tum & eorū qui ducebāt ordines, & singularū partiū nomina exponemus. Nec repe-
tere expedit, quae prius exposita ac prope omnibus nota sunt. Imperatoris, Cōsulis
Pratoris, à quibus ducebant uocabula. Exercitusq; expositio nominis primo ponā lo-
co, dehinc tribuni militares, rursū, centuriones, decuriones, equites, troili, cohortes,
manipuli, turma, hastati, pilani, principes, triarii, subdionarij, accēsi, ferentarij, uelites, au-
xilia, praedicta, obsequia quid fuerint doceamus. Exercitū tradit Vlpianus Iureconsultus
De militari testamento, traxisse nomē ab exercitatione. Idēq; uult exercitū nō unam eo-
Exercitus horū, neq; unam alī dici, sed numeros multos militū. Nam exercitus p̄gressi dicitur ille,
unde qui legione uel legiones cū suis auxilijs cōmissas administrat, de cuius officio sic scribit
Marcellus De re militari. Officiū regentis exercitū nō tantū in danda, sed etiam in ob-
seruanda disciplina consistit. Paternus quoq; scribit, debere etiā qui se meminerit armis
praesse paratissimē cōmectum dare, equum militarem extra provinciam suam duci non
permittere, ad opus priuatum, piscatum, uenatum militem nō permittere. Nam in disci-
plina Augusti ita cauē: & si scio fabrilibus operibus exercet milites nō esse alienū, ue-
teorū si quicquā permiserō, quod in usum meū aut tuū fiat, ne modus in ea re adhibea-
Tribuni mi- tur, qui mihi sit tolerandus. Tribuni militares ad eorum exemplar facti sunt, qui popu-
lari lo Ro. praesunt. De quorū officio sic habet Cicero Legū secūdo. Milites quib; nulli erūt
parento, eorūq; tribuni sunt. Marcellus De re militari, Tribuni officiū est uel eorū, qui
exercitū praesunt, milites in castris cōtinere, ad exercitationes producere, clauis porta-
rum suscipere, uigilias interdum circuire, frumentationibus cōmilitonum interesse, su-
mentum probare, mensurā fraudē coercere, delicta secundum auctoritatem suam casti-
gere, principij si requirit interesse, querelas cōmilitonum audire, ualeudinariorum inspi-
cere. Tribunorūq; militariū Aconius Pedianus secūda in Verrē duo fuisse genera scri-
bit, primū eorū qui rursū dicuntur, hīq; qui in exercitū creari solent, alij sunt comitatu,
& comitū designabant. Et Festus Pōpetus addit eos aliquando dictos esse rutilos, quia
Rutilius Rullus legē primo de eorū iure ab exercitū creatorū uoluit. Centuriones &
decuriones

A dditiones ab eorū numero, quibus præfunt, dictos Varro Festusq; tradidit. Habuit præterea legio præfectū fabrum, qui fabros lignarios, structores carpentarios, terrarios ad fabricā adhibentorū & adificia, ad machinas, turres ligneas, ad arma, ad uehicula tormentaria delegeret. Equitibus ordinis nomē saepe mutatum fuisse Plinius in Naturali historia tradidit. Nam eos qui ad equitatu traherant celeres Romulus regesq; appellauerunt, deinde strepmines, postea Troillulos, cū oppidū in Tuscia circa Volturnos eo nomine soli sine pedibus cepissent durantiq; id nomē ultra Graeciū, postea Quirites appellati. Cohor in uocabulo Varro sic exponit, quod ut in uilla ex pluribus tectis cōiungitur ac quiddam firum, sic ex pluribus manipulis copulatur cohors: cohorsq; in uilla quod circum eandem pecū coereret. Fuit & præterea cohors prætoria dicta qd' à prætore nō diceret. Deiplo em Aphricanus primus fortissimū quemq; delegit, qui ab eo in bello nō discedebat, & extero munere militiæ uacabant, & sesquiplex stipendiū accipiebant. eorum cohorte primus Romanorū principū Tiberius Augustus est abusus, qui addidit cū nimis in uia Appia loco propendit sanctū Sebastianū ubi Caput bouis appellatur, suppositū. Lenus Romanus cū uilla, cohortem ibi sumū tanquā in arce cōstituit: q' uos cōnuatū effecit, ut post Tiberiū reip. & libertatis status à cupienti ciuitate telumingerent. Sicq; Claudius, sic Galba, sic Otho, sic Pertinax, sic Didius Iulianus præsentium militū uiolenta imperatores sunt facti. Libetq; unicus lulij Capitolini testimonium afferre. Inter ea Romæ iterū seditiones inter populū & milites oræ, ut nec tum maxime in edictio Balbinus cū proponeret audiret. Veterani se in castra prætoris conuertunt, cum prætorianis ipsi, quos corper populū oblidere, nec unquam ad amicitia illis rediret, nisi si stultas aquas populus incidisset. Manipulūq; lulij Capitis militū manu esse uult, quæ unum sequitur signum de quo uerbo Quirites illa quidem fuit, sed erat reuerentia ferre. Quam nunc aquilas cernis habere tras. Pertica suspē supponebat longa manipulos. Unde manipulari nomina milites habet. Tumā uult Varro dū esse mutata e in u, quā in temā, quod terdeni milites ex tribus tribubus. Lucerū, C. Ramiū, & Tamiendū fiebant. Itaq; primi singularū decuriarū decuriones dicti, hisq; decuriones primo administrati turmæ, a turma adoptabant, unde optiones dicti, quos postea ubi ob ambitionē faciebāt. Hastatos dicit Varro appellatos, quod hastis pugnant, pilanos qui pila. Principes q' à principio gladij pugabant, post mutata re milita ritate illud sunt pilani. Tritarios quoq; dictos quod in acie tertio ordine extremis subsidio ponebant. Ex quod hi subsidia subsidium dictum: Plautus, Subsidite hic, quasi silentiarij. Unde cū ad extremam sit uentum necessitatem in proverbio est. Res re exadmirari. Rotarios dictos Varro scribit eos, qui prius in præliū prohibē, sicut ros prius inchoat q' pluuia. Et accensos ministratores à Catone appellatos, de quibus super loco multa à nobis sunt dicta. Velites scribit Festus appellatos esse uelitos & inermes, qui exercitum sequebantur, quiq; in mortuorum militum loco subsistebantur ipsos uelle & ferentarios, qui sandis & lapidibus pugnant, quia tela ferunt non tenent. Canonemq; eos ferentarios dixisse, qui tela ac potiones militibus præstantibus minent. Canonemq; eos ferentarios dixisse, qui tela ac potiones militibus præstantibus minent.

D nō habuit. Anxulum dicit Varro ab auctu esse dictum, cū accesserint hi, qui adiumento essent alienigenæ: prælidit uerō qd' extra castra prælidat in loco aliquo quo tutior hostis regio esset. Obliuū ab oblidēdo quo minus egredi possit. Ad hoc quæ expolita sunt uocabula sequit' aliorū militū uerborum, quibus in acie & bello usus fuit expolitus. Vnitiones, Nonius inquit, dicit leuē contentionē ex congressione militū. Cui cū prius ingenta fuisset Fuluius Flaccus cōsul bello Capuano addidit, ut milites leuia arma tantum pluribus armati saeculis equitibus immixti militaret. Optiones in cohortibus dicti sunt tanquā opati, qui in defectu militibus subrogantur, ut plenæ sint legiones: secundūq; hanc expolitiones armorum & bellicorum instrumentorū, quibus prius utebantur uocabula & rem pro parte dicemus. Ad offensionē arma fuerunt à lōge ferientia, sagittæ, trapesæ quod mittant dictæ. Ansatæ quod ansa colligētur hastæ & manu militum erant, quæ & scutis & lorulis funiculisq; manu contortæ: manubialitæ, quas hastas erant, aliquando scorpiones prius dixere: quæ tela nō solū singulis arantibus & scutis, sed prius tanquā arantem bis terq; nomina & formam mutauere, sicut & arma, quibus corpora uictuuntur. Instrumenta bellica oppugnationibus adhibenda hæc ferme erant.

Tessudo

Vocabula
militaria
expolita

testudinis
inlata

Testudo de materia & tabulatis contexta, corijs, cilicijs & alijs quæ difficulter conu-
ti possent cõnecta. hæc intrinsecus habebat artem trabẽ, quæ unico præfigebatur ferro
& falx vocabatur, ab eo quod incuruata esset, & de muro extraheret lapides: uel dicta artem
ad similitudinem animalis. Retro enim ducebatur traba funiculis suspensa, ut reducta impe-
tuosius feriret. Idemq; & testudo dicta à similitudine reptilis, quod caput nunc exerat nunc
reducat. Vineæ aliud instrumentum è lignis cõpacta lata pedes octo, alia pedes septem,
longa sexdecim, rectum duplici ligno cratibusq; cõtextitur. Latera quoq; cõtexunt, ne
faxorũ telorumq; impetu perfringantur. Extrinsecus ne crementur crudis & recubus
corijs integunt. Cum plures fuerint iunguntur ordine, sub quibus oppugnantes tantum
ad muros sobruendos pugnant. Pluteli dicebant ad similitudinem loci studentium, muros
res testudine, sed eadẽ faciendi defensiq; ratione: sed tribus ducti rotis ad quæcũq; expedit
loca perducunt. Agger ex terra lignisq; extollitur contra murum, de quo tela iussim.
Musculos dixerunt minores machinas quibus protecti bellatores sollassi ciuitatis appo-
sitis lapidibus, lignis, & terra nõ solum cõplent, sed etiã solidant, ut turres ambulatorias
sine impedimento uehant ad murum: sunt minores uinels subditioreseq; & maiores si-
mioresq; pluteli. Tertia aliquãdo lata pedibus tricenis in quadra, quãdoq; quinquaginta
ha, & proceritas, quæ muros urbis turresq; superet, rotis agili pluribus, & subtus artem
infusis contexta: ponẽ habet, qui in incerta dimittit, & sagittarum pugnatoresq; descen-
dunt. Balista maiores dixerunt pries, trabem ualidã ita librata, ut cum pars densior pon-
deribus attracta descenderet, eluata proceritas sua funiculis, quos haberet alligatos fun-
da faxũ maximĩ ponderis lãge emitteret. Eiq; maximè nunc machinæ breuiorũ est ap-
pellatio: quanquã onagriũ maiorem ipsa machinam dixere, quo nullum maius tormen-
tum fuisse uult Vegetius, nec est etiã apud nostros. Falaricam diffinit Vegetius, quæ ad
modũ hæc ualido præfigit ferro, inter cuius tubã & hastile sulphur, resina, bitumen,
struppa cõuoluuntur infusa oleo, quod incendiarium uocant: quæ falarica balista im-
petu destituta perempto munimine ardens figit ligno, turritamq; machinã sequentes in-
cendit. Fuerunt & alia prisca ad offensionẽ defensionemq; instrumenta, quæ tẽc omnia
describere in precio haberi, postquã bombardæ usus fuit, machinæ omnium imperuolissi-
mæ, quã anno nondum centesimo inuentam fuisse do cuimus, Tauronicũ munus Ven-
etis delatum, quando Genouenses in Clugis clausi à Venetis obsidebant. Metare, inquit
Nonius, est ponere. Unde metari castra & meratores, & Festus metari castra dicunt, q
metis dirigant. Castraq; ut plurimum quatuor habuerunt portas, quarum prætoria ap-
pellabatur, quæ exercitus in præliũ educeretur: quia initio prætiores erant, qui postea con-
sules, & illi bella demonstrabãt, quorũ tabernaculũ quoq; dicebatur prætorium. Quan-
tana porta appellata post prætorium, ubi rerũ utilissimũ forum fiebat. Alia principia
dicta, quod eo esset in loco, ad quẽ principales ordines tendebant. Decumana quarta
decimis primo in castra illaris, per quam cõmeatur inferri & cõmeare animalia conso-
uerant. Castrorũ uerò formã & dispositionem Flavius Iosephus De bello Iudæico de-
gantisimè sic edocet. Romani quoq; in hostilem terrã irruerint ante castrorũ ma-
nitionẽ nonquam prælium sumunt: quæ quidẽ non leui opere neq; iniquo loco erigit,
nec omnes inordinatè describunt: siquidẽ inæquale solum fuerit contemplantur: equi-
torũ uerò angulis dimensio eorũ designatur. Nam & fabrorum multitudo, & feramen-
torum copia, quæ usus extructionis poposcerit sequit exercitum. Et interior quidẽ ca-
strorum pars tabernaculis distribuitur. Ambitus autem eorum extrinsecus muri facili
profert, ordinatis etiã turretibus parti spacio dispositis, quarũ intervalia telis atq; balistis
alijsq; machinis fixa introquentibus omnibus instrumentis missilib; cõplent, ut cõdita
scilicet isculorum genera in promptu sint. Ex omni aut̃ muri parte quatuor portæ redi-
ficant, tã imminente aditu faciles, q̃ ipsi si quid urgeat introcurrentibus latis. Intra aut̃
castra uicorum spacijs interpolatis dirimunt. Medijsq; testiorum tabernacula collocat.
Et inter hæc ducia maximũ domum templo prorsus simillimam, ut quasi quardã ciuitas
repentina exsistat. Forum quoq; & opificum stationes & sedes militũ primariis ordi-
numq; principibus, ubi si qua sit inter alios ambiguitas iudicent. Ipse uerò ambitus &
omnia, quæ in eo sunt, multitudine simul & sciẽtia fabricatũ opinione citius cõmunt.

Castrorum
forme et
dispositio
aquã sit.

Quil

A Quilites urgent, solia extrinsecus deprella cubitis quatuor, pariter spatio lata cingunt. Arma autem septi per cōubernia cum decore adspicito in tentoria de gunt, omniaq; ab his ordinatæ etiam alia cauteq; per cōubernia expediunt: veluti si ligno aquasve aut frumina opus sit. Nec em̄ cena vel prandium in potestate est cuiuscumq; cum voluerit. Nil autem omnibus somnus est. Excubias & euigilandi tempora buccinæ signant: neq; omnino quicquid est quod sine edicto gerat. Mane autem milites ad centuriones, illi uero ad chiliarchum cōueniunt salutatum, cum quibus ad summum omnium ducem uniuntur: inde principes. Ille autem his signum aliaq; dat ex more proferenda præcepta subiciunt: quod cum in acie sint agentes citius parent, ut si res exigat incursibus eius itaq; retrocessionibus uniuersi pariter obsecundent. Cum autem castris egrediendum sit iuba indicium facit, nemoq; ociosus est, sed uel solo nuntio moniti tabernacula colligunt, omniaq; ad protectionē instruit, deinde iterum iuba signat ut sint parati. Illi autem et mulos & iumenta sarcinis onerauerunt, uelut in eurythi certamine signis expectant. Castra uero incedunt, & quod sibi alia munire sit facile, & ne quidam hostibus eadem hostes sint. Et cū tertio quoq; iuba indicant ut exeat, urgent aliqua ex causa morantur iniqui ordinem deserat: dextraq; duci præco adstrans, si ad bellum parati sint uoce primæ percontatur. Illiq; oculus alacri & magna uoce paratos se esse respondent, intemque præueniunt: & Martio quidem spiritu repleti cū clamore dextras erigunt: deinde otiosi & cum omni decore uelut in bello progredientes ambulant, suum quicq; uelut in bello custodiunt: pedites autem, thoracibus quidem & galeis sepi, ex utroq; latere fidas ferentes: Leuis autem gladius est multo longior, cum dexteri mensuræ palmæ nō excedat. Qui uero ducem lipant leci pedites scuti & lanceas portant: extra manus hastas & clypeos longos, triduiq; citati, ut parum intersit inter omnia iumentis & pedites. Equitibus autem ad dexteram gladius est longior, & contus in manu, manifestusq; ad equi latus clypeus, ternaq; super pharetrā, uel amplius lata cuspide deprendunt scutula, nihil ad hastarum magnitudinem differencia. Cassides uero & thoraces pedibus similes habent, nulloq; armorū genere à militum alijs discrepant leci qui citior docem morant. Agmen autem semper cui sorte id obtigerit antecedit. Talia quidem sunt Romanorum itinera & miliones iteq; armorum uniuersates. Nihil uero nec in periculis hostium aut subiectis agunt, sed omnia semper sequuntur facta senectus, opusq; non aliter nisi ante decretum. Vnde aut minime peccat aut si peccauerit facilius est prius correctio, fortitæ autem successibus meliores. Cōsiliū autem si aliter successu abierant euentos quasi bonum quiddā fortuitum, ne diuina providentia non esset creditæ. Quæ uero ante cogitata fuerint, citius aduersus casus exceptit, bene si mediocriter ad cauendum exhibeat, ne idem rursus eueniat. Et bonorum quidem fortuito, si non is auctor sit, cui contigerint, tristitium uero quæ innoxii acciderint, saltem quæ re tam cōsiliū ceperunt uideatur esse solatio. Armorum quidem exercitationem copiarum nō modo corpora sed animi quoq; militum fortiores sunt. Maior illa est ex timore diligentiæ: Namq; leges apud eos nō discretionis solum, uerū & crimine negligentia capites sunt: ducesq; magis q̄ leges ipse terribiles. Namq; bonos honorando redimunt, sed in coerendis noxijs sunt crudeles. Tanto autem obsequio rectoribus parent ut & in pace ornamento sint, & in acie corpus unum, totus conspiciatur exercitus: sic copulati sunt ordines, ita circūducti sunt mobiles, & acutis auribus ad præcepta, oculisq; ad signa, & ad opera manibus. Vnde facere quidē strenui sunt, pati uero tardissimi. Nec etiā ubi præstantes sunt, aut multitudinem hostium, aut consilia spernere docum, aut difficultatem regionum. Quorum igitur actis & consilia incipiunt deliberantes adeo extremis patet exercitus. Quid mirū si Euphrates ab oriēte, & Oceanus ab occidente, itaq; à meridiano tractu Libys fortissima regio, & à septentrione Rhenus, & iter sunt tempore limitæ: cū minime esse possidentibus possessionē recte quā dixerit. Hæc ergo profectus sum, non tam proposito laudandi Romanos, q̄ solatio deuictorum, utq; non unum rerum cupidus deninere: fortasse autem ad experientiam bonarum artium produm studiosa Romanæ instituta militis nescientibus. Prociuitores dicunt, qui nocivitas hostis causa ante castra exubet, cum in propinquo castra hostium sunt. Prociuita illam dici mos fuit quando exercitus ad pugnam paratus erat: horumq; uerborum

Blondus.

m

primo

Prociuitores
Causa prociuita

primo positum loco, causam hanc Festus ponit, quod pugnam esse prius cingebat Gabino, & quod classis venustus fuerit hominum dicitur narium multitudinem. Iam
 hus equis etiam aliquando scriptum esse inuenimus, quia duobus equis utebantur in prae-
 lio Romani, ut altero iudante & festo in secundum transirent. Et praeter dies appel-
 lati sunt, quibus fas erat hostem laedere: Erant enim & nefasti dies & feri, quibus id
 facere non liceret. Scribit Aulus Gellius, Thucydidem dicere Lacedaemonios bellantes
 non nubem cornuum, signis, sed tibiarum modulationibus in prae-
 lio usos, Ceteris sexibus
 lites in prelia peracti uenire ac primodum cithara gressus milium cithara Romanorum
 militum hostem clamoribus terreat. Ad uocis uentum strachia sciet. Atum inquit
 Festus dictam petiorem arietem partem, quod ea pars milium uehementissima esset ad ho-
 stem telorum acuminis uulnerandam. Et uerba strachia arietis hoc ponit Gellius, idem
 similitudine inuocata, frons, subidia, cuneus, orbit, globus, fortices, terraturae, alae
 quas alas fuisse cōstat equum ordines, circum legiones dextra laeua, tanquam si iam
 in uoluerit corporibus & Plutarchus in Problematis scribit, aspiculosum quod in-
 firmum dicitur postperum ac secundum fuisse & sinistram cornu semper principatus amba
 tra, quia oriente aspicientibus in sinistra parte Bores est, quia dexteram uisendi partem
 esse & superiorum laeua. Sed & armorum uocabula sunt dicenda. Arma Varro dicit
 inquit, quod his arcemus hostem. Et Festus arma proprie dicitur ab armis id est, huius
 ria dependentia, ut scutum, gladius, pugio, sica, & ex quibus procul praestantur tela. Et
 Vlpianus iureconsultus De ut Armata: Arma inquit, sunt omnia tela, hoc est, fulcrum & la-
 pides, non solum gladii hasta & framea, quod uillemas Cato. De uerbis significatio
 Armorum
 uocabula. Armorum uocabula Aulus Gellius multa sine expositione sic ponit, hasta, pila, phala-
 rex, singula. Et quando sigetorum usus erat cannas habuerunt. Unde Plinius: Sagitta
 & calamus quorum ferax fuit Rhodius Bononiensis, uisita multum ramosos, & graui
 uento resistent. Sed ad Varonis expositiones redeamus. Pars quod est medio in armis
 partes par. Comum quod segit in cacumen hasta quod a stante solet ferri, laculum ut laeua
 tur sit. Tragula a transcendendo. Scutum a seclura quod est minus cōfectum sit tabula. Vin-
 bo a Graeco quod ambobus. Gladius a clade, quod sit ad hostem cladem: pila ab homi-
 ne qui hostem ferit, quod per illi. Lorica quod eloris de corio crudo pectoralis seclura po-
 sula fecerunt ex annulis ferreae nunc ambulantem quod corio cingulum erat bullum, coria
 quod opponuntur ob crus. Galea a galero, quo multi uili sunt arigot. Coma quod ex
 qua nunc sunt ex aere tunc seclantibus cornu. Nonius: Cetera scutum rotundum, pha-
 lax turres lignae. Et Festus, clypeum antiquo ob rotunditatem appellauimus. Lutu octa-
 uo. Latini clypeis antea Romanis uili sunt, deinde postquam stipendiarum facti sunt scuti
 clypeis accipere. Et lib. xxv i praelongas hastas Macedones sanctas uocant. Et Fe-
 lica Marmilionica senta dicebat eum quibus de muro pugnabant, ex illiquidum ad hoc
 solum idonea. Et Sparta minimi generis sacula a spargendo dicta. Triphorum quod tetra-
 girudine mium cubitorum, quod catapulta mitem. Euntius. Haec permanceret partes per
 eullus triphoro. Pila sicut genus in modo lura semis uel ternis, uel quatuor, quibus Ar-
 mazonas sunt uisae. Arma autem quae Romanos peluicem non tenuisse, sed in reditu legio-
 nis exercituum in Tarpetiam rupem, aut in armadulitum fuisse condita satis cōstat. Nam ui-
 demus quoniam exercitus educi oportuit, arma inde fuisse accepta. Unde Caesar Lina-
 no. Iti rupes Tarpetia sonat & Spartianus dicit, Vespasianum ex armadulitum arma legio-
 nis permississe. Et Plinius scribit in foderet, quod ex pilla regis, populo Romano do-
 da Porfenna nominatim cōprehensum, ne ferro nisi in agriculcra uiterentur: & magis
 Pōpēij rem quod fuitum extare edictum in tumultu necl Clodiana, prohibens neclum
 esset in urbe signa illi, insignia, indumenta, & ornamenta militaria dicamus, tam publica
 & priuata. Signi militare priuati Romanis si nimis uetera repetere uolumus facere mani-
 pulari, quales ex sacro supra Ouidij carmina describunt. Sed alia post pauca fuerit signa
 quae in acario pacis & pōpōibz seclabant, de quibus Lilius septimo signa eo dicit quae
 storibus ex aratio praepara, quae aut fuerint ipsa Romanorum in bello signa, & quod
 priuati habent corpora, Plinius in Naturali historia sic ostendit aquila Roma legioibz C.
 Marcius in secundo cōsultu suo proprie dicitur. Erat & antea prima eum quae alia
 Lupis, minotauris, equis, apris, & singulos ordines antebz pōpōis anse aduclula agla
 ACK

Alii potius exoptant, reliqua in castris relinquenda: Marius in totis ea abdicauit. Ex eo
notum nō fore unquā apud legiones hybernatum esse in castris ubi aquilarum nō sit
signum. Aquilam autē fuisse argenteam Cicero prima in Castellanā ostendit. Scio pacē
& conuictum cum Māillo diem, atq; etiam aquilam illam argenteam, quā tibi ac tuis
omnibus perniciōsum fore confido, & funestam futuram, scio esse praenissam. Et item
Plinius. Argentum militibus signis, quam aurum familiaris, quo longius fulget. Mi-
norum effigiem inter militaria ideo scribit fuisse Felsus, quod non minus occulte
esse debant & obliuī ducum quam fuerit domicilium Minotauri labyrinthi. Idemq; af-
ferit porci effigē inter militaria signa quantum habuisse locum, quia cōfecto bello in-
imicos pacifere, eris porca fœdus firmare solebat. Alia itē signa militaria per diuer-
sa tempora fuerant. Nam erat labatum quod signum in hastis frequentatur, Romæ
est nunc in monumentis principum marmore uidentur incisum, labans quadratum ut
illius cordula hactē appensum. erant & draconū & aliarū uariarū animalium figurae,
proueniunt principi & duci placuit. Insignia uerō & ornamenta militū in bello mi-
litaris fuerant, paludamentis primo, de quibus Varro sic habet. Paludamētra insignia
atq; ornamenta militaria. Ideo ad bellum cum exit imperator & lictores mutarū uestē
& arma mitterent, dicit paludatus profectus, quia tunc sunt palī, ut compescantur. Et
Felsus Paludati, armati, ornati, omnia etiā militaria ornamenta paludamentis dicebant.
Liduius ephecedo. Consul Fabius paludatus egrediens cōtra Vehiū cum omni
geniū fauēx & trecentos milites omnes patrici. Et trigelimo primo, P. Sulpitius cōsul,
inimicū uictū in Capitōlio nūcupata, paludati lictoribus profectus ab urbe. Quā
quidē Lidius in nono expositis ornamentis Samnitū legionis subiungit. Romanos
militē doctos fuisse, horridū militē esse debere, non celatum auro & argento, sed ferro
& amictu. Tamen trigelimo secundo dicit Cānoli praelio captis minoribus castris,
propter equos uirosq; & si quid argenti quod plurimum in phaleris equestrum erat. Nā
uideremus factū perexiguo milites utebant omnes. Et Nonius ephippiū tegmen
equi ad mollē uestiuram paratum. Felsusq; ephippiatum exercitū dicit quod scilicet om-
ni extremo brachio sint cū M. Cicero in Philippicā decimo inuaz chirothecis ser-
uē lineat appellabāt manētes milites uti consueuissē, cū dicit de M. Antonio. Solet
etiam ipse accipere manicas nec diutius obsequia metū sustinere. Plutarchus in Bru-
tū, Bruti exercitus in Philippicis multo auro & argēto splendebat, licet in ceteris
equisq; quādā modestia ductoris sui exercitus parē, & modicē afflatus cōtinuis-
set. Ceterū uerō etia manus, & reliquum corpū existimabat, in uiris honore cupidis
quidā dignitatis asserre. Pliniusq; Schurionū premis galeas, & comas in bellicis ad-
notat & infra. Capuli ensium & in fastigio exaltant auro: uaginæ & baltei laniis or-
nati. Fabietum uerō dicit ipse Plinius bellicum imperatorem plusquam patrem & sa-
lum ex argēto habere militē uetuisse. Helius Spartianus de Hadriano: uestē humil-
lū inquit sine auro bullata sine gemmis fibula strinxit, capulo uix eburneo spathiā
dasse. Fuerunt uerō principum uariæ opinionēs de militum ornamentis. Suetonius e-
nim de Cesare, post magnā pugnam atq; uictoriam remisso officiorum munere, siccū
omnium palliū lasciuentē dī permittēbat: laetare solius milites suos etiam unguen-
tis bene pugnare posse: nec milites eos pro concione sed cōmissiones appellabat, ha-
beriq; cōditos, ut argento & auro politis armis ornaret, simul & ad speciem, & quo
uictores eorum in praelio essent metu dāti. Helius Spartianus de Pescenio Nigro cō-
stantium opinioni Cesaris habet. Idē uetuit, ne zonam milites ad bellum, itē aureos uel
argenteos numos portarent, ne ad hostem aliquid prædæ perueniret: sed libens, & uxo-
ribus leniuit. Idē Helius de Alexandro Severo, Inq; Parthicā expeditionem, quam
exta disciplina, ita reuerentia sui egit, ut nō milites, sed seniores trāsire dicerent, quo-
rum inter legiones laceret. Milites uestiti honestē, calciani ad decorē, armati nobiliter,
equis etiā instructi, & ephippii, & frenis decentibus, profusius Romanā temp. intelli-
gent, quicquid Alexandri uiderunt exercitum. Capitolinusq; de Maximino iuniorē
Vix est auro lorica exemplo Ptolemyorum: uisus est & argentea, & clypeo gemmato
inarmato, & hasta inarmata: fecit & spathas argenteas, fecit etiam aureas, fecit galeas gem-
matas & bucculas. Vtinaq; militum ornamenta Plinius ponit clypeos, cum templis
Blondus. m 1 post

post finem militiam affigerentur. prius Appianus Claudius qui cōsul cum semilio fuit
anno urbis conditæ c. c. lxx. posuit in Bellona adei. Varro sua placuit in arce
lo spectari, & titulos honorum legipossit eum Marcus Amilius collega in cōsiliis Q.
Laelii nō in balnea iō Amilia, verum & domi sue posuit. Id quoque antiquo exem-
plo, scitis est quod apud Troiam pugnatum est coninebantur imagines. Vnde &
nomen habuere, clypeorum origo plena virtutis, facie reddi in seuto cuiusq. qui fuit
usui illo. Præter ea aut sacristia & clypeos, & imagines, secumq. in castris tulerunt
te capis eis, talē Adrobala iuravit Q. Martius Delphonē in Hispania ultor, isq. clype-
us super fores capitoliæ ad usq. ad incendiam primum fuit. Quo exemplo balnea
sua Galli in capitolio affigere cogitarūt. Qui impulsoe Antonia bellū cōtra Roma-
nos suscipientes iuravit, sese baltheos nisi in Capitolio nō soluturos, & locū se glori-
eos oblaturos. Amilius Marcellus cōsul contra filios milis superavit ceptisq. malis,
quos Romā ductos in Capitolio, ibi baltheos solvere fecit, baltheos ipse loci oluit. Is
ex pugna Marcellus inuictus, & capitimens Vinidmarū Gallorum regē in eandē
inde Mediolanū expugnauit, & cum ingenti præda Romanū ueniens baltheum colla
detulit in uictoria lignum. Ad hanc emamentorum militum parē addere nō inco-
uenit, Sagum fuisse uellē, quā in bello Romani cum armis uterent. Vnde est apud Ci-
cero in Philippicis, & Laetium libro ceteris duodeuigesimo: cū Marcus Antonius
Decimus Brutum Mutinā obsidisset, & cum milis ad eam de pace legati parum pro-
fecissent, sagi populū sumpsisse Romanum. Alconius uerō Pedunus secundū in Veni
Ciceronis actine alias enumerat uellē, coria, saccos, ciliata, pelli contexta, quibus mi-
lites in castris utebant. Ad ea quæ superius de militis Romana, & legionibus sumē dēta,
consequens esse uidetur de disciplina, legibus, & institutis militaris scribere. Cuius-
quidem disciplinæ lex & institutio prima fuit, sicut Plutarchus in Problematis habet
ne qui sacramento militis nō teneretur, in hostē pugnaret. Vnde Cato in adit epulo-
is, quæ scribit filio militis ex auro, & tamen in castris motam facit, ne pueri in
hostē, & etiam imperatori, ne illius pugnare permittat. Et Aulus Gellius, cum delectis
fieri, & militis scriberet, tribuna militaris adiebat in uerbis, quorum summa erat:
se nō furantem quicquam intra decem milia passuum ad castra. Item adiebat in sacra-
mento, se assuetos ad diem nisi aliquid causa funeris, sacrificij, genialis, & simi-
rum, id præcōe exceptum accideret: Si id non seruasset inire quentes habebat, ex
sua delicti poena apud maiores semper maxima fuit, est tamen pariter emansores & de-
sertores errorē puniunt. Emansoresq. Modestinus De re militari esse dicit, qui uaga-
tur ad castra regredit. Desertorem uerō, qui per longum tempus uagus redierit.
Erronemq. Vlpianus De ardi edicto ita a Labrone diffinit dicit, pusillum fugitum
esse, ut ex diuerso fugitū magnum errorē esse ostendat. Sed propriē errorē se distul-
erit, qui non quidem fugit, sed frequenter sine causa uagatur, & temporibus in reser-
gatoris consumptis, senus ad dominum redit. Sed de disciplina militari apud senatū
Luius octauus L. Papirius dictator ad auspiciū repetendum Romā profectus magis-
tro equitū Fabio Maximo Rutiliano denunciavit, ut se loco teneret: qui hostes bis
genti prælio uicit, & spolia de hoste capta cremauit: quē dum dictator punire uideret,
licet lenatus inquit. Solus militari disciplina nō miles cōuoluit, nō centurio tribus,
nō tribunas legum, nō legatus consulis, non magister equitum dictatoris pareat im-
perio: nemo hominum, nemo deorum uerecundū habere nō edicta imperatoris, natus
spicia obsequi sine commercia ugi milites in pacato in hostico erant: immensum
sacramentum, licentia sola se ubi uolent exauctorant. Infrequens deserant signa, neq. con-
ueniat ad edicium non discernatur, interdū nocte, a quo, in quo loco, iustis, inuictis
imperatori pugnent: nō signa non ordines seruentur. Latrocinij modo exca & fortis-
ta pro solenni, & sacra edita sit. Ecclro uigesimo secundo Luitius non quod nunquā
ante factum erat iureiurando a tribuno militari ad acti milites iussu & obsequium conser-
uatis, neq. iniussu abitoris. Nam ad eum diem nihil præter sacramentum fuerat, & obid
decoratum, aut centuriam cōuenissent, sua uoluntate ipsi inter se equites decorati cen-
turiamq. pedes cōiurabant, sese fuga atq. formidinis ergo non abiecerat, neq. re-
uerrecelluros nisi teli sumendi, & petendi, & aut hostis ferendi, aut ciuis seruandi causa.

De legibus
et discipli-
na militum

Alder voluntario inter ipsos fodere à tribunis ad legitimam iustitiam actionem transiit. *Ex x. l. i. Lulius.* In Hispania ulteriore, quia diu arger esset prætor luxuria & totio lo-
 lupi disciplinam militarem esse, ob ea nouos exercitus cōscribi placuit. Acerrimam ue-
 ni militaris disciplinæ correctionē *Lulius l. v. i. sic ostēdit.* Scripto Aphricanus Numā
 nū obsēdit, & corruptum licentia luxuria, & exercitiū, ad seuerissimam militis discipli-
 nam erucit: omnia delictarum instrumenta remouit, duo milia scortorum à castris ele-
 git, militem quotidie in opere habuit, triginta dierū frumentum ac septenos uallos ferre
 exegit, propter onus tarde incedenti dicebat, cum gladio se uallare scieris, uallū ferre
 deinde, nisi scutum parum habiliter ferenti amplius iusto scutum ferre iussit, nequid se
 scissum quando melius gladio, & scuto uideret. Quem militem extra ordinem depre-
 hendit si Romanus esset uindicta, si extraneus uirgis cecidit. lumenta omnia ne exone-
 rentur mōdū uendidit. Ex omnibus uerō disciplinæ militaris coercionibus nulla æquior
 moderatioq; fuit ea, quā Cicero pro Aulo Cluentio orans sic edocet. Statuerunt enim
 in maiores nostri, ut si à multis esset flagitiū rei militaris admissum, fortissime in quodā
 amodo uideretur, ut merus uidelicet ad omnes poenas ad paucos perueniret. *Martianus*
aut De se militari. Militum delicta siue admitta, aut propria sunt, aut cum ceteris com-
 munit. Unde & persecutio, aut propria, aut cōmunia est: propriū delictū est, quod quis
 in miles admittit, & arget ut in ceteris delictis dignitate, gradu, specie militis. Militis
 cōmune delictum est, quod aliter, & disciplina cōmunis exigit, committit, uelut sepal-
 tigines, aut contumacia, uel delictū. Qui manus intulit præpositi, capite puniendus
 est. Argueri autem petulantia crimen dignitate præpositi. Contumacia omnis aduer-
 sus præpositū uel ducem militis capite punienda est. Qui in acie fugam secit spectantibus
 milibus, propter exemplum capite puniendus est. Militum poena cuiusmodi est: casti-
 gatio, pecuniaria multa, munerū interdictio, militis moratio, gradus delectio, ignomi-
 nia militis. Nā in metallis, aut in opus metalli nō dabuntur, nec torquebunt. Et quamuis
 leges puniendorum militarium delictorum hæc fuerint, de quibus est dictum, uarianti-
 bus delictis uariata poena, & prædictas quandoq; alias, quandoq; asperiores iniustitias
 suis libet ostendere. *Lulus x. x. v. de P. Cornelio Nallica,* post triumphū de Boia actū.
 Palliarē cōtione aduocata, de rebus à se gestis, & de iniuria tribuni bello aliena se illi-
 quid in fax uictoris fructu se fraudaret cum dixerisset, milites exautoratos dimisit.
Cominus Tacitus. Stationes, uigiliae, diurna nocturnaq; munia in armis agitabant. Fe-
 runtq; militē, quia nullum nō accinctus, atq; alius, quia pugione tantum accinctus fode-
 ri mune punitos. Bello Pyrrhi Epirotæ captiui, quos ipse ad senatū remisit, equites pe-
 dibus pedites in funditoribus & auxiliij militauere, nec in castris, sed extra tendebant
 quem locum uallo & fossa non cōmuniebant, facta eis potestate restitutionis, si bina ex
 hostibus spolia referrent: exstimauit em̄ senatus, eos ob nō seruata militarem discipli-
 nam in munus hostiū incidisse. Superior Aphricanus deuicta Carthagine, omnes transi-
 gnos Romanos cruci affixit, Italicos capite honestiori supplicio punit. Et posterior
 Aphricanus captos transfugas belisā obtulit. Et Paulus *Aemilius* Perse deuictio eosdē
 depleuim proterendos prostrauit. *Caesar Augustus* decimā legionem cōtumacius par-
 tium, totā cum ignominia dimisit. Cohortes si quæ loco cellissent, decimatas ordeo
 puit. Centuriones itatione deserti, iudē ut manipulares capitali animaduersione puni-
 unt: p̄ cetero delictorum genere uarijs ignominijs affecit, ut stare per totam diem iuberet
 ante prætelum, interdum tunicatos distinctosq; nonnunquā celsipitem portantes. Item
 Augustus imperatris à senatu decem adiutoribus, unumquemq; equitē rationē uite red-
 dere egerit, atq; exprobratos alios poena, alios ignominia notauit. Plures admonitio-
 nes fuerunt sed uariæ. Leuissimū genus admonitionis fuit, traditio coram pugillarum,
 quos taciti & ibidē itatim legeret. Notauit & quosdā q; pecunias leuionibus uirgis mu-
 niti grauiore lenore collocaissent. *Caligula* & si per omnia flagitiosus fuit, Quirites Ro-
 manos seriosè canoscere ne sine moderatione recognouit, palam adempto equo quib;
 aut probi aliquid aut ignominia inellet. Sed *Claudius* taquā adulteros Messalinæ uxo-
 tulæ credens deluturos, mollis in puniendis militū adulterijs se egit. Recognatio-
 ne equum, corruptis adulterijsq; famulosum nihil amplius mouit, q; ut aut patiens
 utantē indulgeret, aut certe cauenit. *Galba* seuerus militi em̄ q; in expeditiōe archissi-

Delicti roma-
 norum militū.
 Poena.
 Castigatio.

Poena militū
 notata.

ma annona refidua cibariis trieci modum centum denarij vendidisse arguebat, ut
 tot simul ac cibo indigere coepisset, à quo quā opem ferri, & ita fame exardere. Audita
 Callinus multis desertoribus manus abscida & pedes, dicta multis exemplis esse uerita
 miserabiliter criminosi & occisi. Ita Pescenius Niger ob unitus gallias ei direptione,
 deest cōmonipularet, qui rapinam ab uno comederant, securi petenti iussit. Alexander
 aut Severus, Mamones gentis Christiani, si quis de facinore in alienā uillam flexisset, p
 equalitate loci aut fultibus subiecerat, aut cōdemnabat, aut gravissimis afflictibus cōu
 uerſis, dictis, uelleret hoc in agro tuo fieri. Inclamabatq; sapient quod à quiboldi Chri
 stiani audierat, & tenebat id per pax conē significabat, cō aliquē emendaret. Quā
 tibi fieri nō uis alteri ne feceris. Quam sententiā adeo dilexit, ut in palatio & in publicis
 operibus perscribi iuberet. Vnicū uerō Aureliani à Flavio Vopisco epistolam libere
 ponere, ad nicanium suam scriptam, quae disciplinam militarem maiorum cōmutauit
 me ante oculos ponere. Si uis tributus esse, iōd si uis uiuere, manus militum cōtor: ne
 mō pulum alienum rapist, oem nemo cōtingat, uiam nullus uisitat, segetē nemo in
 cerat, oleum, salern, lignum, nemo exigit, annona sua contentus sit, de praeda holuina
 de lacrymis prouincialium habeat. Arma testa sint, ferramenta ferramentata, calcitrata
 forcia, uellat nouis ueterē excludat, stipendium in baltheo nō in pompa habeat, equum
 saginationem suam deficiet, captum animal nō uendat, mulum centuriat cōmonio bi
 cer, alter alteri quasi seruus obsequat, à medicis gratis curentur. Anapitibus nūd dnt,
 In hospitij casis se agat, qui hūm fecerit capulet. Plinius orator ad Cornelianū de Co
 tumellensi uilla Hadeiant scribens: Sequenti die audita est Gallica adulterij rea, nupta
 hūc tribuno militū honores petiuit, & sui & mariti dignitatē cōmuniā amocines
 lauerat. Martius legato cōsultat, ille Caesian scripserat. Caesar excussit probationes. Cō
 tione exautorauit atq; etiam relegauit. Mulier dīnata & lulie legi poenia relicta. Ali
 nius Pollio Cicerone Finibus mex prouinciae iusquā excessi, militē nō modo legio
 nium, sed ne auxilium quidē ullum quoq; mili, & siquos equites decedentes natus
 sum supplicio affecti. Tanto disciplinē rigori quito militis obsequia fuisse dixerim p
 uilegiord, honorū, auctoritatis, dignitatis, donori & utilitatis magnitudo respondeat,
 quae & ipsos reddere letos & alios ad militandum allicere possent. prius legia q; honores,
 & dignitates milium simul ostendi possunt, quorum initium & fundamentū Latina
 in secundo sic ponit: edicū ne quis ciuē Romanum uinculum aut clauum teneat, quoniā
 ei nomē edēdi apud cōsules potestas fieret, ne quis militis donec in castris esset bo
 na possideret, uenderet, liberos aut nepotes moraret, quāquā nihil maius aut dignius
 de milite dici potest. q; ut supra in resp. à administratione ostensum est: Milibus sola dū
 permittunt fuisse, ut populum ipsi Romanum iudicaret, aut in serendis suffragi in cō
 mitio prerogatiua militum, & ipsi milites siue iuniores siue ueterani cōsules & alii
 magistratus maiores deligeret, aut tota comitia in sua dicerent uoluntatem. Et nihil in
 quā accuratius fecisse uidemus praestantiores illos ciues Romanos, Scipiones Mari
 mos & Metellios, q; ui milites praemia & honoribus affectos bene contentos redderēt,
 hinc scribit de Hadriano Helius Spartianus. Exemplo postea Scipionum & Metellū &
 auctorū sui Traiani milites praemia & honoribus donans, ut ferre possent ea, quae aspi
 ra iubeat. Et Alexandrum deperam scribit idem Spartianus solitum dicere, Milenū
 timere imperatorem nulli uisibus, armatus, calcatus & sicut & habens aliquid in timore.
 Et circo quod mendicatas militaris, ad omni desperationē uocaret exercitum. Sed uia
 ea in se potest milium dignitas inde intelligi, quod ex ipsis semper imperatores siue a
 reos siue rep. siue perpetuos posses habuit res Romana: ut utrum esse conſet quod
 Seneca x l i i i i epistola scribit. Et militibus reges sepulſimē factos esse. Nec parui sunt
 militis honor habuim, cū in spe cōsulis quatuordecim theatri gradus superiores digiti
 oreus apud Orchestrā cōsulum imperatorūq; locū, soli militibus attributi sunt. Et uia
 tumus palle
 cū,
 Literas feli
 cū iſland
 te mission.

Nonus mil
 tumus palle
 cū,
 Literas feli
 cū iſland
 te mission.

A multa profert, quæ possunt in cōtrouerſiâ ducti, si ad diligentiam legum reuocent & obsequantiam, secutus animi mei integritudinem erga optimos fidelissimosq; cōmilitones, simplicitati eorū consulendū putauit, ut quoquo modo testati fuissent iura esset eorū uoluntas, faciant sibi testamentū quo modo uolent; faciant quo modo poterūt suscipi; ad honorē suorum diuisionē faciendā nuda uoluntas testatoris. Stipendia uerō maior pars fortunarū Romanis militibus fuisse primū eū uidentur. Luitū in quatuor affluere populum Romanum supra ducentos annos proprijs sumptibus sine ulla stipendio militasse Publio Cornelio Cosso: Cato Fabio Ambulio: L. Valerio Potito uolunt militū cōsulari potestate: Annure, quæ postea fuit Terracina capto & direpto, demente patres ut stipēdiū milites acciperent cum ante id tempus de suo quilibet functus eo munere fuisset. Nihilq; acceptum unquam à plebe tanto gaudio: & tributum inde inditum. Stipendij uerbum unde habuerit originē Varro sic edocet: Stipendium à stipe quod ar quoq; stipe dicebant, qui acceperant sua necessitate maiore non in arca ponēbant. Plinius militum stipendium dicit appellari quasi stipe ponderatam. Nam supra diximus prius quā signatum esset consueuisse ponderari. Et stipem esse numum Festus quoq; affert hīs uerbis. Stipem esse numum est testimonium qd datur stipendium militibus cum spondet pecunia stipulari dicitur. Et Vlpianus De uerbis significatiōe, stipendium à stipe appellatū est: quod per stipes id est modica ara colligitur. Tiberius uero à tribuna militariūbus: unde eos uult Varro appellatos esse. Et quanquā Roma stipendium id appellari solum, qd in pecunia numerabatur sicut in nostra ætate sic tribumetalis tamen duobus modis militum illi necessitatib; suborniebant, ut minus fructum paucas eos pecunias in stipendiū dedisse militibus. Frumentum enim & uellimētra pecunias dabant, fueruntq; stipēdia tria singulis annis data: quod supra tertij anni pecunias unum stipendium appellauit, quod trium uxorū fuisse uidemus, ut nouem tantum aureos milites in anno acciperet. Nā Soterionis de C. Cæsare: Adidit & quantum stipendium militi ternos aureos, & nos satis supra ostendimus, ante eos illos in temporis ualorem numorum, quibus nunc est cōmuniter usus propemodū æquales: scimus tamen stipēdium equiti dabatur propter equum, quem ultra uestem & frumētra de publico accipiebat. Vnde quod habet Lilius in quinto, post pacificatam militum editionem per Valerium Coruinum dictatorem, impotens postulatam militum stipēdia de stipendio (merebant enim triplex ea tempestate) ars demeretur: militi enim tunc duplex dabatur stipendium. Sed erat id militi equitiq; perpetuum, ut quo usq; existeretur diminui uereturq; (de quibus uerbis breui infra dicemus) id stipendium soli de illis. Vnde tractum uidemus, ut post secunda imperij adhuc stantis (licet cadere incipiens) tempora ceperit dici, sicut & nostra ætate sit, cum militem ad soldū cōducit, ut promitteretur stipēdium licet annuum. Calliodorusq; Vegetius & Frontinus, solidum fuisse in militia scribunt eū, cui stipendia ab imperatore promissa erant. De frumentis militantibus dato, & si multis ac propē omnibus in historijs habere. Lilius in octauo. Exemplo exercitus Romanus eductus, annuo stipēdio & trimēsiū frumētra in accepro, & de frumento & ueste simul Lilius xx x i x. Hispaniæ populis data pax, stipendium eius anni duplex, & frumentū sex mensium imperatū, sagax & toga exercitus, & infra eodē Lilius uestimenta exercitui deerant. Id mandata Octauio ut eū Præture specti si quid ex ea prouincia edparari ac mitteri posset. Ab eo quoq; haud segnitè curata res est. Mille ducentis toga breui spacio, & duodecim milia tunicatum missæ: cōfructulosemque ortem stipendij frumenti & uestis sub principibus muratam uidemus. Soterionis enim de Cæsare: legionibus stipendium in perperuum duplicauit frumentum quonies copta esset & sine modo mensuraz præbuit. Et Helius Spartianus de Alexandro Mammar: Milites expeditionis tempore sic disposuit, ut in mansionib; annonaz utroperent, nec portare eis cibaria x v ii. dierum ut solent, unde licet intelligere, quod suprà est & malum dubit fecisse uidemus de frumento: non detulisse milites frumentum sed coctum panem, nomine buccellatū, cuius nunc in Italia alicubi est usus: retortū eū in conuulsa formam cōmodè perfertur. Sequēdū ut plurimū pastores exercitum quibus erat cura ex frumento legionibus publicè dato conficere singulis buccellatū. Peliciumq; imperatorē Nigrā scribit Helius Spartianus, prohibuisse pastores exercitū

- A** M. Flamma trisulco militi in Sicilia, & Gn. Petreio Atinensi bello Cimbrico. In primipili capellam dubitante per castra hostiū erumpere interfecit, legionēq; eduxit: cui cōcellum peger coronā graminēam, ut prætectatus immolaret ad tubicinē foculo positus: quo coronatum dignitate concessa, ne quis indignē abuteretur senatus prouidit. Scribit namq; Plinius L. Furium argætarum bello Punico secundo cū coronā rosacea interdicta pegera sua in lanum prispexisset, qui auctoritate senatus in carcerē ductus fuisset, nec antea belli emissum. Refert Plinius Sylla in uilla sua Tusculana, quæ postea fuit L. Syllæ, senesile & pingi fecisse de bello Marfico donatā coronā graminēa apud Nolē. A. m. hanc scriptio oblationali donatus apud Aphricā à ciuibz seruatis. Cesar in expugnatione Mintleg coronā ciuica donatus. M. Cicero illis cōsule idibus Septembrii Auguribus oblationali, & ciuica à seruatis donatus. & Aurelianus Augustū apud Bizantiū à Varrano scribit Flauius Vopiscus donatū fuisse coronis muralibus quantor, coronis uulnibus quinq; coronis naualib; duabus, coronis ciuicis duabus. Alia insuper fuerūt munimenta, quibus milites singuli ob rem gestā ornabantur. Annillæ ab armo distæ, suæ præmi brachiū parte in humeros collumq; uergente, quam partem argenteis aureisue æquidibus fabrefactis milites ornabantur, quod in statu nunc marmoreis & alqs ueniam sculptoris apparet. L. uas decimo. Papirius cursor cōsul Papirium filium, quæzæ centurionis, manipulumq; balatorum armillis aureisq; coronā donauit. Lucium hircium diximus supra armilla c. l. x. donatum fuisse. Sed maiora iam utilioraq; militum donaria simul ostendamus, primū a Romanis uirtuti militari præmiū Latius in lauro datum ostendit. Horatio Cociliū quantum agri uno die circum arare potuit. Et Mutio Sequolæ præta sunt dono data trans Tyberim, quæ Mutia sunt præta. L. Quintini Cincinnatus Dictator prædā suo militi dedit. Captis Veni Senatus decreuit ut agri Veientini septena iugera plebi diuiderentur, nec partibus familie tantū, sed ut omniū in domo liberorū capitum ratio haberet, uellentq; in eam spem liberos tollere. Et octauo Latius: Latius Capuāq; agro multati. Latius ager Priuerni additus: & Falernus, qui populi Campani fuerat usq; ad Vulturū amnem plebi Romanæ diuidit: bina in Latio iugera, terna in Falerno militi data. Et Carilius cōsul collega Papirij militib; ex prædā centenos binos asses, & alterū tantū centurionib; & equitibus dedit. Cū de agripensib; esset relaxum, qui ductu atq; auspicio proconsulis Scipionis in Aphrica bellicosecessissent, decreuerūt patres, ut M. Iulius Brutus prætor urbanus si ei uideret Decemuius agro Samniti qui populi Romani esset meniendo diuidendoq; crearet, quod ubi in quinta L. iij. decade scriptū extat, cepit Paulus A. milibus septuaginta Epiri ciuitates, quæ hosti conserant, & prædā inde factam militi cōcessit. maioraq; multo fuerūt dona, quibus Romani principes suos milites ditauerūt. scribit Spartianus de Alexandro Secundo Fuso fugatoq; Artaxerxe potentissimo rege, qui cum septingentis elephantis, falcatis curibus mille, & octingentis ad bellū uenerat, equitū multū milib; statim Antiochū rediit, & de prædā, quā Persia abstulit, sui dirauit exercitū, cū & tribunos ea quoq; uenit disponeret & duces & ipsos milites habere iussisset, tuancq; primū serui Persæ apud Romanos inierunt, quos quidē quia indignē serui Persarū reges, quanquā suorum aliquid seruire, acceptis pretijs reddidit, pretiū quod illis qui manu ceperant dedit, uel in aratum conualit. Reliquū est ut ultimum militaribus uirtutis datū ornamentum statuas dicamus, quib; & aliq; ob uirtutum merita uariarum postea ornari cōsueuerūt. De quib; Cicero quarta in Verē sic habet. Idcirco Scipio exultimabat statuas non ad hominū luxuriam, sed ad uirtutū phanoram atq; oppidorum esse factas, ut posteris nostris monumenta cōspiciā esse uiderant. Et tamen idē Cicero Philēppicarum octauo, sic dicit. His enim uirtutes nulli qui ob temp. obierant pro breui uita diuturnā in memoriam reddiderunt. Et infra: Vita mortuorum in uiuorū memoria est posita: & ad conclusionē sic censeat. De uariis placet seruiū Sulpicio statuū pedestrem aneam in rostris, ex huius ordinis senētiā statui, circumq; eam statuam locum gladiatoib; ludisq; liberis posterisq; eius quatuordecim pedes quinq; posterior aut Cicero Plinius, sic de statu habet. Roma simulacrum ex are factum primū ex peculio Spuriū Calli, quē regnum esse cūdem patet ipsius interemerat transiit à dijs ad homines statuas fieri multis modis. Antiqui pingebant eas humine & insurabant. Athenienses nescio an primū omnīū Harmodio & Ar

Agri Latius
latius.

Statua est
de militibus.

Stogiton

florenti cunctisq; publicè posuerint statuas. Hoc actū est eodē anno, quo seges Ro-
 ma exacta fuit, excepta deinde res est toto orbestrariā humanissima ambrosio. Cū om-
 nīū municipiorū & fori statuarum ornamentū esse cōperunt, potroq; memoria homi-
 nū & honoris legi, & in basibus scribit, ne in sepulcris tēta legerent. Max ford in dom-
 bus priuatorū facit atq; in arjjs. Honos clientū instituit sic colere patronos. Togata
 figne antiquius dicabant, plures & modis tenētes hāc ab epheborū gymniciis tam
 plauit, quas achilles uocāt. Graeca res est nihil uelare. At ē cōtra Romana ac militaria,
 thoraces addere. Caesar quēdē loricaē sibi in foro suo palliū ponit. Nā Lucretiū habu-
 itu facit tā no uita sunt, q; quē nuper pōdere penalis induit. Mactius eo habitu liba-
 tuit quō deducit est. Accius poeta in Camocnartū uide maxima forma statū sibi posuit
 et breuē ipse esset forma. Equestris uerō statua modo Romanā celebrationē habet con-
 to i Cingis exēplo. Sed illi celestis tū dicable in sacris uictores. Postea uerō & q; uig-
 uel quadrigis uictiles: unde & nō sūt curus nati in hīs q; triumphauēnt. Sed hoc q; nō
 nulli i dno Augusto se iugē dicit elephanti. Regū quoq; rē in Capitolio statue: uerū
 de uideant inchoasse. Ex his Romuli est sine tunica flexa & Camilli in rostra, & uerū
 dē Calpurni fuit M. Tremellij equestris togata, q; Sūntius hōi deuicerat captaq; Anagnī
 populū sūp dīo liberauerat. Antē cautū ut statua in foro nūpēdalis statuerent, hec nō
 fuit honorata tunc fuit. Collina prius dicabant, q; & acus significatū est, nouitū inuenit. Extant Catonis
 censura uociferationes, mulierū Romanis in prouincijs statuas ponit nec tū poterat
 bene quin Romae quoq; ponere. Sicut Coenelia Graecorū mari, quā fuit Aplutū
 prius filia, sedena palliū postea omnib; posuit, adeo ut res Annibali statua in ea u-
 be uideretur, quā ad portas usq; uexauerit. Fuisse in Italia statuarios Herculis ab Euse-
 habitu triumphali statua in foro boario posita, ostēdit. Et laus geminus i Numa regē di-
 carna. Mirorūq; mibi uidet cū statuarū in Italia tam uetus origo sit, deorū simulacra se-
 se ligna usq; ad deūcū Allam in M. Scauri uelitate tria milia signorū in scena uisus
 re temporis i theatro. Scipio superior in cella Iouis imaginē habet, quā ad decora fuit
 hic circumfere. Superioris Catonis imago in curia i senatu imposita, ne eius conspectu
 unquā careret, refert Suetonius Tranquillus, Augustū Octauū proximū dīs immen-
 talibus honorē memoriae dūcū praestitisse, qui imperiū Romanū ex minimo maximo
 reddidissent, statuasq; omnib; triumphali effigie in uraq; fori sui porticiu dedicasse. Et Pa-
 uis Vopiscus scribit, Tacitū imperatorē decreuisse Aureliano statuas argenteas in Ca-
 pitolio, in curia, in templo solis, in foro Traiani. Et cū Tacito sexplex fuerit statu, fa-
 ter eius qui duobus tantūmodo menibus imperauit quineuplex habuit. Togatū sta-
 tuatam, palliatū, armatam, uenatorū habitus, nec tamen fuit scio quid sibi uoluerit.
 Marcus Cicero honoris cupiētissimus ad Atticū sic scribit. Nullo honores mibi nū-
 uerbonū decerni sūo, statuas prohibere. Fuit enī alius honos ob rem bene gestā q;, qd
 militauerant in templis posuit, quas appellauerunt manubias: cum tamē posita in templis
 potius ex manubijs cōparata dēci cōfouerit. Aulus Gellius in fastigijs fori Traiani
 mulacra sunt sita, circū undiq; inaurata, e quorū atq; signorū uictorū, subscipitū est.
 Ex manubijs, manubijsq; sunt pecunie ex preda redactae. Et preda sunt rerū ipsarū cap-
 tarum corpora. Vnde Alconius secunda in Verre actione. Manubias ueteres dicebāt,
 & erat haec imperatorū preda, ex qua quid uellent facerēt. Vltimus uerō honorabilis
 ultima & solidissima omnium gloria, & utilitas fuit, cum militū honeste dimissus quē-
 tū cum dignitate senescuit agere potuit. ē contraq; nulla feruē aspersor punitio facit,
 cum post uictorū & quādoq; durāmos militū labores, aliquo de hīs irod mīlī casu, et
 ignominia dimissus ut poena esse eius fuit. Milionis itaq; formula ostēdamus. Mares-
 lus Iurecōfilius De re militari. Milionē generales causae sunt tres honesta, castitas, i-
 gnominiosa: Honestā est quae tūpore militū impleo dat: Causa cum quā uisio uis-
 uis uel corpore minus idoneus militū renūciat. Ignominiosa causa est cum quā propter
 delictū sacramento soluit. Et Vlpianus de his, q; notant infamia: Milionē multa gēu-
 ra sunt. Est honesta quae emeritū sūp dīs uel ante ab imperatore indulget. Est & causa
 ria quae potest ualēdine laborib; militū solui. Est & ignominiosa toties quod est i qui
 mittit ad dū nominatim ignominia causa se mittere: semper enī addere debet curandis

Amittunt sed si exautoravit eū, id est insignia militaria detraxit, inter infames effecit. *Non enim adiecit ignominia causa se cum exautorasse: est & quævis genus militum si quis exautoravit muneris causa militiam subijcit: hoc autem missio exultationem non legem est sepius in scriptum. Iam ipsum prælii gerendi modum ostendamus.* Quia in *reliis* & in pluribus Cæsar Augustus sapientes sensisse videtur, prælium quidem iusci *Non enim gemi* pudent omnino esse negans, nisi cum maior emolumenti spes, quæ damni metus ostendat. Nam licet quod Cicero pro M. Marcello oras scribit, certe in armis militum minus, locum opportunitas, auxilia sociorum, classes, cōmestres inultum iuvenem: maximam tamen partem, quali suolore fortuna sibi vendicat. Ordine vero prælii gerendi nullo in loco contra scire quæ ex Livii octavo licet: qui quidē ordo licet à Livio perspicue sit descriptus, qui ab atroto & cupiensissimo facile intelligi nequit. Sicque est. Et quod antea phalangi singulis Macedonice, hoc postea manipulum structa acies corpis esse: postremo in præliis ordines instruebant. Ordo enim sexagenos milites, duos centuriones, vexillum *di prælii* unum habebat. prima acies hastati erant manipuli quindecim distantes inter se modicum spatio. Manipulus levis virescens milites: aliam turbam scutorum habebat. Leves autem qui hastam tantum gestant gererent vocabantur. hæc prima fronte in acie florē iuvenis pubescens cum milia habebat. Robustior inde ætas totidē manipulorum: quibus principibus est nominibus sequebantur scutati omnes insignibus armis: hoc triginta manipulorum agmen manipulos appellabant, quia sub signis alij quindecim ordines locabantur, ex quibus uno cuiusque tres partes habebat. Earumque unamquamque principium vocabant tribu, et tribus constabant vexillis CXXXVI. homines erant. Primum vexillum triarios ducit, venerandū militem spectare virtutis. Secundum sorarios, minus roboris gratie fatus. Tertio accensos minime fiducia manum. Eo in postremam aciem rejiciebantur. Vbi his ordinibus exercitus instructus esset, hastati omniū primi pugnam instantiū hasta præliare hostem non possent, prede pressio eos recedentes in intervalla ordinū principum respiciebant, tum principū pugna erat, hastati sequebantur. Triarii sub vexillis cōstituti sinistro cure porrecto, scuta innixa humeris, hastas sursum cuspide in terra fixas, hæc secus, quæ vallo septem ingrent acies tenentes. Si apud principes quorū haud sapienter esset pugnatum, à prima acie ad triarios sensim referebantur. Vnde rem ad mirum ardētem cum laboraretur proverbio increpuit. Triarii cōfergentes, ubi intervallolum suum foris principes & hastatos receperunt, exemplo compellunt ordinib. clamabant namque: continenti agmine, iam nulla spe post relicta, in hostem incidebat. Meratiorum dolosissimum hosti, cum velut victos insecuti novam repente aciem exurgentem suam numero cernebant. Et huiusmodi senariarum fuisse ordinem prælio Cannæ Livius LXXI. ostendit pariterque in trigesimo, ubi committam Scipionem cum Annibalem pugnam accuratissime scripsit. Quibus in duobus præliis, quod hic deest equitum alimur: eius opera qualis erat ostenditur, & ipsa de rebus infra iterum dicturi sumus. Nec fuit minor Romanorum exercitus moventis loco, incedentis quoque, siue in hostem darent, siue mutaret regiones continentie & militaris discipline observantia. Satis nota est quæ supra ostendimus de Scipione Africano Numantiam obsidente, qui præter alia multa commendationē eos loco moventes triginta dierum frumentū ac septenos vallios ferre cogebat: agre propter onus incedentis dicebat: cum gladio se vallare ferens vallio bene discernit. alio scutum parū habilitate ferente, amplius cum scutum iusto ferre iussit, ut ipse se futurum quando melius gladio quā scuto uteretur, quem militem extra ordinem disprehendit si Romanus esset, iuvibus si extraneus, virgīs cecidit. lumenta omnia ne exonerarent militem vendidit. Et paulo superiore loco diximus de Alexandro Mānne imperatore, qui si quis de itinere in alienam villam flexisset, pro qualitate loci aut salubritate subiugiebat, aut condemnabat, aut gravissimis contumeliis afficiebat. Vnde Ciceroni Pompeium laudamus, sic eum commendat: cuius legiones non aliam peremerunt, minus modo novus exercitus, sed ne ulla signum quidem eius cuiquam pacato nocuisse dicitur. Ex Aureliano iussisse ostendimus, ne quis militum aut pulum aut ovem raperet, neque, ne & oleum lignumque quis peteret. Omnium tamen & à celeritate admittenda, ab ordine laudanda sunt Claudij Neronis ad Salinatoreem Lucii profectio, de qua LXXVI. Livius, Claudius præmissis per agrum Larinatem, Marrucinum, Frentanum, Prævenum

num qua exercituum ducturus erat numeris, ut omnes in agros usibulum & comata par-
tem militi ad uricendum in alia deferrent, equos tumens, & alia perducere in urbem
loco bellis copia efflueret ex toto exercitu eiusd factorumque quod roboris erat delego,
sex mille pedes, mille equites. Ex hercle perstruunt omnia ordinibus uicorum
flexum undique ex agris & flusorum inter uota & preces, & laudes ibant. Modestia in
tare endites ne quid nisi necessarium fumerent, nihil moxat, nec a signis subsistere, ti-
bium capientes, diem ac nocte iterum quod latu ad naturale desiderium corpori esset, que
ti dare. Silentio castra Salinarum ingressi, a flus quique ordinis hominibus in forma ad-
ducti, cum summa omniu lauita hospitaliter exspectant. Nero post uictoria sexuo de
ad straria sua atq ad hoste peruenit, & cum angustia uidemur, que huius libitino, de
indigna terrestri partibus singulis dicere polliciti fuimus. De naturali bello aliquo dicere

Alandi, Cassius proconsul Ciceroni. Nos ex ora maritima à provincia & ex insulis, quas possimus, naues deduximus: electum remigum magna cōtumacia ciuitatis, tamen satis clementer habuimus. Et G. Lentulus proquaestor cōsulibus, tribunis plebis & senatus, populo Romano. Idcirco etiā naues onerarias, quarū minor nulla erat decē milium amphorā cōstitas in Licia: quo in loco licet cōficere, aut amphoras tunc fuisse minoris aetatis nostrae amphorae, aut naues illorū nostris multo maiores. Nā miraculi loco quae sunt, quas Alphonsus Aragonū rex apud Neapolim, & Venetia resp. Veneti, quae uermulium amphorarū proximis temporibus cōstruxerunt, & ex ijs quae agnūt reuis materia omniū aetatis nostrae licet triremes dictae sint, duos tantūmodo ordines remorū singula in lateribus habēt, quas à Liburnis originē habuisse crediderim, uel eo maxime quia in Liburnis & propinquo Venetiariū loco triremes omniū aetatis nostrae inprimis ipsae & idoneae fabricari dicuntur. Mutata itaq; nauigia, mutata sunt uocabula, & quod mutū est, mutata sunt classis loca. Duas em̄ diuersas in locis classes maximas Otrantiū & Ceta Augustus instituit, in locis nōc penitus derelictis: Rauennae unā, ubi clauis in litore huius canale habet praesentis nominis Candianū: alterā Miseni cōtra P. Volturnū, cuius classis locū in stagno semilicato, à mari omnino derelictum uidetur immutatum: quibus de classibus sic habet Vegetius. Apud Misenū & Rauennā sequē legiones cum classibus stabant, ne legiones à tutela urbis abscederēt, & cum rari postulasset sine mora, sine circuitu, ad omnes mūdi partes nauigio peruenirēt. Nam Māmatum classis Gallia, Hispania, Mauritanias, Africa, Aegyptum, Sardinia atq; Sicilia habebat in promptu. Classis autē Rauennarū, Epirū, Macedoniā, Achaia, Propontem, Pontum, Orientem, Cretam, Cyprum penē directā nauigatione petebat, quā in rebus bellicis celeritas amplius solet prodelle quā uirtus. Liburnis autē quae in Campaniā stabant, praefectus classis Misenarū praeerat. Eas uerō quae longio mari datae sunt, praefectus classis Rauennarū retinebat, sub quibus erant deni tribuni per cohoe in singulas constitutae singulae autē Liburnae singulos Nauarcos habebant. Sed iam famulata sextus liber habet, cetera ad militiam facientia in septimum congeramus.

Naues decem
mille ampho-
ras.

De praefectis
classium.

FLAVII FORLIVIENSIS TRIUMPHANTIS ROMAE
LIBER SEPTIMVS.

MULTA superius uariarū diximus ad utriusq; belli, terra marisq; gerendi militiā facientia. Vnde cum ea ut plurimū à Tito Latio Patruino sumptuosissimū, operumq; eius pars maxima temporū malignitate perierit: non indecena hoc loco iudicamus, bellorum & aliorum terra marisq; à Romanis gestorum, quae secūda & aliae decem Liuij ipsius supra quantam Decades continebant, summās strictissimā breuitate complecti.

Quo in labore ad consequi speramus, ut singulas bellorum militiā & eius disciplinae partes, de quibus supra tractauimus, lector attentus inspiciat. Quinetiā non solum bella uidebit gesta, sed tumultus insuper, quos maiores à bellis plurimum differre uoluē.

Tumultus.

Tunc nam Cicero in Philippicā septimō, Potest enī bellum esse sine tumultu, tumultus sine bello esse non potest. itaq; maiores nostri tumultum italicum, quod erat domesticum, tumultum Gallicum, quod erat Italiae finitimum. Praeterea nullum tumultum nominabant: grauius autem tumultum esse, quā bellum hinc intelligi licet, quod à bello Gallico uacationes ualeant, tumultu nō ualeāt. A secundaq; Decade incipimus, quando prima, tertia & quarta integra nobis extant. Cum uisissent Tarentini millos ad se oratores, bellum in eos Romani mouerunt, petitusq; à Tarentinis Pyrrhus rex Epirotarū praesidium eis auxilium. Leuius consul Romanus ei praefectus bello, millos exploratores interceptos per castra, ut inspicere ex confidentia ductos remitti ad Pyrrhum curauit. Commissa est inter praestantissimos duces pugna, primusq; Pyrrhus in pugnam erat conuersus, cum obuius elephanta factus parumper constitit, & immixtis in hostium elephanta praesidium reuoluit. Romanisq; ad primum deluē nunquam aliā uiam cūspiciam terro, sed iam commiserunt fugam. In qua caedes Romanorum fuit magna & mille octogēti uenerunt in hostium potestate, quos Pyrrhus liberaliter dimisit, ceterisq; curauit beneuolentissime sepeliri. Feruntq; nonnulli Pyrrhum uisus Romanis uersis in

*
Bellum Romae
parum cum
Tarentinis.

Blondus.

n suas

sua facies acies facientibus dedit, si tales habuissent milites, totū se obēte facile subleu-
 factumq; est eius uictorie fama, ut Silius, Brutus & Lucani, Romano tam tum nomini
 inuidentes, sese Pyrrho Tarentinūq; coniunxerint, eū quibus uis Pyrrhoeste omnia uen-
 do peruenit. Mili paulo post Pyrrhus Cineam oratorem Roenē ex cōditione pacē
 obtinuit, ut capta de Italia retineret. Igitur ut omnia de quibus scriptū sit memoria ex-
 lenioris, cūm Romanorū & cōsogum, filiorumq; nomina ac domos comi nōsse, ante
 ribus singulos perfraxit, memineq; qui acciperet inuenisse reserit, quā in relatione pri-
 uatū de Romanis rebus Pyrrho, urbem plenā regibus misisse respondit. De pace cum
 Romanis non conuenit, Appio Carco quod Cicerō ab Ennio sumptū scribit his uerbis
 dissuadere, Quo uobis acies mentis, quæ stare solebat antehac, demōt tendit se fecit
 paci. Interim reddidit a Pyrrho caput, quod supra diximus, tam diu iusto homine milite
 caruerit, quousq; spolia de superato hoste in patris resulerit. Deinde P. Sulpicius & De-
 cio Mure cōsulibus pugna cū Pyrrho cōmissa, capiti sit elephantū quatuor, occisa uiginti
 hostiū, & quinque Romanorū milia, Pyrrhusq; Tarentū cōcessit. Fabriceiōq; dehinc cum
 cōsulom suffecio cum medicis Pyrrhi mortē perueniēti accepto prelio pollicerem,
 uinctum ille proditorē regi remisit, armita dicens Romanos nō fraude solitos com hosti-
 bus de pugnare. Pyrrhus paulo post oblata Syracusanū prodinatione, in Sicilia traiecit, &
 re infecta in Italiam rediit. Comenitq; cum C. Curiō cōsule nouo praelium, in quo de-
 de Ephebum ueniens, per totam Aliam maiore lauerat militē, ut Romani ceteri ubiq;que
 essent inuenti, occiderentur quod & factum est. Quam etiā dem accepit, & simul locu-
 rum populū Romano amicorum regum electionem, M. Cicerō Poppeum ad id bellū
 delicti Imperatorē suadens, ioculenta oratione deplorat. Methosum exinde Achais
 uisitā Ariston Atheniensis Michridati eradiit, per cuius occasionē ueniens Archelam
 copiarū Michridatis dux, Achasiam & Græciam totam occupauit. Quietioribus iam in
 urbe Roma rebus, Sylla in Græciam duxit. Qui Archelam apud Pyrgum cōgressus, illi
 praelio superato, omniū spoliā exercitū repulit, & Græciam Achasiamq; recepit. Qui
 in Romanorum uictoria uiginti milia hostiū caesi sunt, cum uix trecentos Sylla dehe-
 raunt. Instauratus tamē est Archelam exercitus, nouis septuaginta militū copijs i Michri-
 date missis. Cōgressus sunt duces prelio accuratissime gesto, in quo Archelam infense
 filium Diogenem cum quindecim milibus caesi misit. Tentauit tamē iterū forum
 Archelam, & secundo prelio maiore conatu cōmisit, omnibus copiis suis parim epis,
 partim capris fugiens, tribus diebus in palode delinuit. Petiit tūc pacē Michridates, quā
 Sylla nisi quas ceperat, puincipi & urbibus redditis, dare recusauit. Quare Michridates
 sola dissidens urbibus, ad petiū impetranūq; Syllæ colloquium uenit, parū conuicta
 est, per quā Sylla quicquid de Asia populus amiserat Romanos, recepit. Et ad Dardanas,
 Scordiscos & Dalmatas cōuerso uictore exercitū rebelles subegit. Marius interim Can-
 na Cornelio sibi foederato in urbem reuersus est, i quibus multi cōsolares & innotat
 equestris ordinis de nobilitate Romana partū Syllanarū occisi, domus Syllæ eunt, &
 uxor illiq; fugati sunt. Maximaq; pars senatus urbe, in Græciā profuga ad Syllam cō-
 fugit. Reuersus est tunc in Italiam Sylla, & apud Capuam Norbano & Crpioni ductus
 Marianis cōgressus, sex milia de eorum exercitū occidit, totidem cepit. Sed paulo post
 totus in Marianarū partium exercitus apud Calenum Crpionis peridia Syllano par-
 tus est immixtus exercitus. Consules inde creati sunt, Marius filius, & Papirius Curius,
 eōra quos duxit urbem uersus Sylla, cōgressusq; ad Sacripontē Prænestinæ uisū sub-
 urbium utrorumq; copijs, cardes utrinq; magna, sed in Marianis maior cōmissa. Ex cō-
 lum em exercitū quindecim milia, ex Syllano uix dimidia para ceciderit. De quo paulo
 Lucanus, iam quos apud sacri cecidere cadauera portum. Contraxerat interim Sylla ex
 Cypionis Samnibusq; auxiliis, quibus cum suis legionibus consensu inuadēdi urbem
 & reliqua irumpendi cōsiliū in nobilitate nāq; per id rē porta Marius pater, ad Anti-
 nemq; extructo se pulcro hominis erat. Venit itaq; Salarna uia ad portū Collinam Sylla,
 quo iubente Marij sepulcro funditus diruit, eius ossa dissipata & in Antienem protecta
 sunt. Vnde & supra diximus, factū est, ut Sylla ipse id in suo cadauere timens exemplū,
 primus de genere Cornelia moriens cremari uoluisset, prodierit uerō in aciem cōsiliū, &
 cum cū populū Romani copijs, quæ ad urbem & longe in circuitu erāt prelia ingēdi cō-
 cūctum

- A** nimum est, in quo scripserunt nonnulli octuaginta milia cecidisse. Vnde Lucanus, Aut
 Collis tibi strato quot porta catus. Superior aut Sylla urbe ingressus tria milia ci-
 uum, qui in uilla publica cæpo imminente Martio inermes se receperat, interfecit iussu.
 Q. Cæpio eius partem duce primario contra adnidente, & passim dum ea committeretur
 cedes claudere, frustra victorū Syllam, si inermibus & quietis simul cum armatis & resis-
 sibus interfecit, nulli superstit, quibus dominetur. Marius filius post eam acceptā cla-
 dem in urbe treruus, arano penitus exhausto, thesauros inde eduxit ingentes, quin-
 cem milia pondi auri, argenti ad triginta milia, de quibus supra à nobis est dictū, & Pre-
 nstese cōsulit, qua in urbe obseſsus, cū resistere nequiret, mutatis cū uno ex cōmilitoni-
 bus indoeibus cōcurrent, occubuit. Urbē Prænestina cū Sylla uiribus capi posse dili-
 gent ad ingenti conuersus ciues fide euocauit, & quibus immoanissime deceps quin-
 q; milia cecidi, lacerati, & per cæpos dispergi curauit, quatuor mille septingētos, p̄scripti,
 erantq; mulieres maiori ex parte occidit, & demū urbem Prænestinā Syllanus deleuit.
- B** exantus, C. Carbo fugit Ariminū, ubi superatus occisusq; est. Inter ea G. Pompeius, cui
 pulvis magno fuit cognomēti, Syllanis partibus quartū & ipse erat ubiq; p̄ualitibus,
 ubiq; partis duces in Aphrica superauit, & ea subijci paratissima, reip. nomine in Syl-
 la dūnon receperat, annū agens quartū & uigēsimū, nec cōsul, nec procōsul, nec præ-
 tor, neq; in aratis legitimæ triumphauit. protracta sena sociale & prædictū ciuile pri-
 mum infestissima reip. & urbi Romæ bella, annis ad sexdecim. In quibus ceterum quin-
 quaginta milia referantur caesa, inter quæ cōsulares tres & uiginti, prætorij septē, sena-
 tus decemq; occubuisse dicuntur. Ad quorū finem Sylla in priuata secedens uisā, quan-
 dā pauci, quidāq; nullis comitantibus seruis aut liberis, aliquot annis (mirū dictū)
 potitatus ciuū cedes, in urbe uixit securus: eum tamē pediculus, quos sola caro humana
 quā uirumulus uisente diu afflicti, & demū ab ipsis oculis fuisse nonnulli tradidēre.
 lūasq; dimisse dictaturæ factum damnā C. Cæsar & ipse dictator perpetuus dicere
 solent est, Sylla literas nesciuisse. Mortuo subinde Sylla, Lepidus Marianus, & Catu-
 lus Syllanarū partium duces, nouum ciuile bellum suscitauit, his cōfixerunt, in quibus
 patris malet perierūt. Alba in quā Scipio Lepidi filius confugerat expugnata, qui su-
 gina apud Regiū superatus & occisus est. Quatuor eodē tēpore bella sunt orta. In Hi-
 spania, in Paphlā & Cilicia, in Macedonia, in Dalmatia, primū gessit Sertorius Nuri-
 tia Marianarū partiū, in Hispania, & Lusitania: cōtra quē Cecilius Metellus, & L. Do-
 mitius cōsules, paratissimū duxerunt exercitū. Sertorij duce Herculeo, L. Domitius pu-
 gnatōmilla occisus est, Cecilius uerō Metellus eius filius, qui lugurthā uicerat, & ipse
 p̄lio decertā, hostē mora fatigabat, donec Pompeij castra cōsociatus est. Multa sunt
 in Sertorij bello præclara gesta, quæ hac nostra ascriptione explicari nequeunt. nāq; an-
 nis duodeciginti Sertorius in Hispanijs fuit, quorū rebellionis octauo cū duces clarissi-
 mi Q. Pōpeius & Q. Metellus adoleſcē in eā duxisset, bellūq; acerrimū gereret, Serto-
 rio a iure occiso, res Hispaniæ quietē sunt nactæ. Secundū in Macedonia bellū Appius
 Claudius breui pacauit, q̄ ea puincta recepta & Rhodope ditiorū Romanæ addita obijt.
- D** Tertiū maioris negotij in Dalmatia fuit, ad quod G. Sardonius cum duxisset, trium anno-
 rum bello ea omni recepta provincia ad Danubij usq; uincendo peruenit. Suscitātū au-
 tem in Cilicia & Paphlā quartū bellum cōposuit G. Serapilius uir nobilissimus, qui illis
 excepit provincijs, Licij, Olympum & Coricū urbes addidit. Primūq; Romanorum
 decedantū atq; provincijs, qua populo subacta Romano dictus est Isauricus. Quæ
 dū a Serapilio gerantur, missus est in Illyriū G. Cosconius, qui duorum annorū bello,
 cum regionibus illis pacatis Salonas imperio addidisset, Romā redijt. Mithridates inte-
 rim pacis opta, quæ à Sylla habuerat, Bithyniā & Asiam capere est adnixus, contra quē
 L. Licinius, & M. Aurelius cōsules duxerūt, eumq; repulerūt. Qui tamen dum fugam si-
 mulat, Cizicū urbem amplissimā obsedit. Creatus inde cōsul L. Lucullus ad Cizicū
 peruenit, eumq; bellationē inijt, ut hinc Mithridates à Romano exercitu inde à Cizi-
 conia infestaretur. Quæ dum protrahitur obſidio bellum seruē in Italia excitatum est.
 Sythiaco Orico & Oenomao ducebus, qui à Capua p̄ſto petētrata acerrimo, cū po-
 tūnequillens, ad Vesuntium delati, castra in eo mōte cōmuniunt. Duxit uerō ad Vesu-
 ntium Claudius prætor, & clausi obſidione serui erūpentes prætorē cum ignominia re-
 blondus. n 2 pulcrant

Notum ciuile
bellū à quibus
ſubſtituit.

imilit. Cris.
si delect.

poderunt. Et in præda potius per Lucanos ad Cōsentiam perueniunt, tūto progressi
furorē, tanta uti inhumanitate, ut omni seruanā rabiem operantur: quācumq; enim ama-
runt ferro omnia signis uastatores, eisdem quoq; nullo aris habito discrimine cōmie-
runt. & cum parum ducerent libidini in manentis uirginibusq; expleri, multis ludibrio
habitas, ut necem sibi indignitate conficiant, addeperunt. In quā M. Licinius Crassus
proconsul cum dixisset, eos in Apollia decernere peribō conatos superauit, ad inermi-
tationemq; descendit. Lucullus interim Mithridatē in Cizico cōclusum, tam arcta pressent
obfidiōne, ut fuga sibi cōsulare sit cōpulsus: persecutusq; cum Lucullus Paphlagoniā de
itinere Bithyniamq; recepit, Cōsiliū uerō ad Garteram de fuga Mithridatē. Vbi cōue-
natus undiq; socii ad diem cōuenerat exercitus. Commissumq; est summo uisusq; duci
nisi prælium, in quo Mithridates cum triginta milia amississet, in minore Armeniam de
fuga se contulit, quā provincia Lucullus illo sagato potius est cōfugit uerō in supbia-
rem Armeniam Mithridates a Tygrane eius provincie domino protectus. Et Lucullus
utroq; rege per arma pulso, maiore cū minore Armenia Romano adiecit imperio. Re-
cuperavit autem breui Tygranes fugitiorū decē, aliorū multū nonaginta milia in
exercitū, cui Lucullus cum tribus legionibus prælo est cōgressus. Tygranesq; superata,
magis sui exercitus partem amisit. & fugit: continerat autem se in munitissima diti-
maq; superioris Armenie ciuitate Tygranis frater, quē simul cum ciuitate cum cepisset
Lucullus, ingenti præda potius est. Disposuerat interim Lucullus circa Asia litora clas-
sem, ne reuerius in eam provinciā Mithridates bellū innouaret, sed milites classium mil-
itibus terrestribus exercitus facti, de qua est dictū prædā inuidentes, neglecto Luculli im-
perio, mæla custodiā deseruerunt, Mithridatesq; minore Asiā ingressus, maximos con-
stitit motus: quorū occasione fretus G. Pompeius, quā pridē amiserat Lucullo gloriā
percepit. Quod enim oratio Ciceronis luculentissima de laudibus Pōpēi & Imperatō-
re deligēdo habita edocet, sufficiens Lucullo Pōpēio, ad paratū eius bellū inuictum se
cōtulit. Alterq; Lucullus interea ad Macedoniā missus, Romanorū primus Bellos am-
git & subegit. Et seras Rhodopeiorū montū gentes, quas fama esset humanis ramibus
uictis, ut decussas domuit: annuq; Cepē delinxitq; Apolloniā, cepit Galatiā & Parthe-
nopoliū. Quā itē tēpēstate exortum est bellū Creicū. Cēlestiūq; Minelias cōsol ea obli-
insula triennio capta & pacata, post triumpū de ea Romæ actū, Ciceri cognomine est
donellatus. Longū esset G. Pōpēi horum temporū gesta fusius describere: namq; post
res Mithridatē & Tygranis afflictas post Beronicē, quæ & Iliarū, Prolomaidē, quæ &
Accō, & Cirenas in potestātē redactas, post bellum Piraticū breui confectum, Pōm-
pēibus ac circumstantibus tributariis effectis, Horodē quoq; Albanorū regē superantē se
eis tributariū, Hiberiam subdidit, Iuriā, Arabiam, & minorē Armeniā Deserto G.
Iulio, qui cōtra Tygrane sibi suerat regi appellato dedit. Paphlagoniā reddidit Amio.
Obfides Antiochenas reddidit. Hierosolymā obsedit & cepit, in cuius urbis obsidiōe ui-
bus protracta mensibus, duodecim milia Iudeorū pugnādo sunt cæsa. Inde Hircaniā in
facit duciū restituit. Aristobolū captiū Romā perduxit, ad summamq; de triginta regi-
bus triumpū egit, in quo Aristobolus & Tygranis Mithridatēq; siliū ante curiū sunt du-
cti. Argentiq; uis ingens in arariū est relata: pauloq; post L. Sergius Catilina in patriam
molitus est, & Ciceronis consulis uirtute oppressus, qd luculentissima Crispi historici ex-
tans edocet. Calus Iulius Cæsar ad Gallias Illyricūq; cōsol creatus cū decē legionibus
aceretis, cuius prædā trillimi eloq; ditiūq; principia gesta, suis cōmentariis eleganti-
mō scriptis, & penē infinitorū historiū suis notissima. nec latē scimus, neq; eia nōdū p-
possit est discernere, plus ne boni an mali rebus uulerit Romanis sua, sicut Cicerō iungit,
quā sibi cōsiliuerit opinio principatus. Sed quod cōstat in eo bello, quod cōtra G. Pōm-
pēum gessit ciuitū maximo, cōsularis, triumphalis, senatorū, pētorū, equestris inditū
& plebri, tanta Romanorū cædes facta, ut infinitū recentire, horrēdūq; sit, nedū mē-
morare, sed etiā cogitare. Nec minora fuerūt, melioraq; ab eius nepote Octauio Cæsari
Augusto gesta. Nā (ne eius facinora altius reperamus) summi & impigerrimi in Roma-
no imperio cōmiliū scelus fuit, triditatus Octauij ipsius, Marci Antonij, & Marci Le-
pidi, circa Mutinensem urbē, in paruula quadā insula Labiū fluminis, & operta, in qua
duces ipsi orbē Romanū æquis portionibus partiti sunt. & ne clus per eam aratū pri-
denia

Bellum Cy-
renarum.

Diminuit.

- A** dentia, ingendo & animis valentes, tantā impietate prohibere possent, cōmissis illorum cadibus prouderunt. Quā de re Lūsius unde vigesimo libro ceterlimo sic habet. In triamulo proscriptio facta est. In qua plurimi equites, senatores c. x. x. x. vicissim concessi. Lepidus enim L. Paulum fratrem, Augustus L. Cēsare aumculū, Octāuius militum M. Ciceronem, qui Popilio legionario milite cū haberet annos L. x. i. l. occisus, caputq; cū de-
*bella quinque
 dicta per aua
 gulum possit.*
- stra manu in rostris posita, ubi multos desēderat. Gessit postmodū quinq; bella ciuilia
 idem Augustus, Mutinēse, Philippēse, Perusinā, Siculā, Accicā. Quibus in bellis præ-
 stitit illū multiplicē ciuium cadem, Augustus uiginti milia Romanorū militum exstir-
 puit, triginta milia seruorum, qui miliciauerāt, dominis restituit, sex milia quorū domini
 nō erant in cruce, sustulit. Tandem Cantabrico bello confecto, Cēsar Augustus lanis
 primo & secundo à cōdita urbe ante memorā suā clausum, anno urbis primo quinqu-
 gesimo septingentesimo, orbe ubiq; pacato tertio clausit, perq; pacis tēpora saluator nō
 timēsus Christus nasci uoluit, parū haec tenus, sed uel ideo nō ingrātā (quā aliqua est)
 socium dedimus eorū, quæ duo & centum Titī Lūiū Patavinū historiarum libri nō ex-
 istis cōstitūt, utiq; cōstat, gesta eum Octāuij Augusti i quo in honore habuit & di-
 uisus fuit, nō tamen ad usq; illius uitæ finem) scripsisse. Ea autē, quæ in ætate no-
 strā Romani imperatores gessere, uarios & quādoq; nullos scriptores habuerunt. De
 quibus quā poterimus breuiter summa dicemus. Suetonius Tranquillus à C. Iulio Cē-
 sare incipit, duodecim principū cōsecit historiā toto orbe nonissimā; eorūdemq; & ut
 emicinet aliorū uel per paucorū gesta, elegantiore stilo cōplexus fuerat Cornelius Tac-
 itus, quō scripta maiori ex parte perierūt. Suntq; hi duodecim C. Iulius Cēsar, Octāuius
 cū nepos Cēsar Augustus, Tiberius, C. Caligula, Claudius, Nero, Galba, Orbō, Vitel-
 lius, Vespasianus, Titus Vespasianus, Domitianus. Successerunt Domitiano, Nerva &
 Traianus, quorū gesta ordine scripta nō extāt. Et Nerva quidē anni unus, quo Roma-
 nus eruit monarchiā, id habuit decoris, qd Traianum rectō ingētis uirtutis iudicio du-
 ctū adnotauit. Qui Hispaniā maioribus Romæ natus optimos quoq; principes rerum
 gestarū magnificētia & omnimoda uirtute, gloria & laude, uel superat, uel equat. Anno
 non uero tū & sexaginta, quibus uixit, duodevigesimo & dimidio imperauit, cuius p-
 blicū morumq; & si perierunt scripta in historiā digesta, nō tamen adeo obliterata est
 memoria, quin multa & alibi & in hoc opere à nobis fuerint celebrata. Hadrianus post
 eū alij tres & uiginti secuti sūt principes Augusti, & plurimi Cēsares & tyrāni, quorū
 gesta septē referunt scriptoribus in unicum codicem (nescimus à quo) ordine digesta,
 scilicet hī scriptores, Helius Spartianus, Iulius Capitolinus, Flautus Eutropius, Flautus
 Vopiscus Syracusanus, Trebelius Pollio, Helius Lāpidius & Vulcatius Gallicianus.
*Imperatorum
 ordo post Trai-
 anum.*
- Imperator uerō præter tyrānos, qui inciderūt, & à dictis septē scriptoribus celebrātur,
 hic est ordo. Hadrianus maioribus & ipse Hispaniā patre Italico apud Hatriā Sānitium
 urbem natus, uno & uiginti annis administrauit imperiū. Successor eius & gener, ac per
 adoptionē filius Antoninus Pius uir optimus, tribus & uiginti annis in impio uixit. An-
 toninus uerō cognomento Philosophus Pio gener & successor, nulla in re maius dedit
 philosophiæ experimētum, qd quod Lucium fratrem Bestium hominē collegā assumptū
 duodecim annis, & Faustina uxorem adulterij in famem, patientissimē tolerauit. Tertio
 quoq; infelix incōmodo, quod Cōmodum filium & successorē habuit, cuius uita annis
 duodeviginti Romano imperio felicissima fuit. Antoninum antedictū cognomine Cō-
 modum, quē omnibus incōmodum uulgō appellarunt, cum annis tredecim sola uirtu-
 te patre gratia tolerari fecisset, mors uiolēta sustulit. Pertinax Libertino patre factum
 & prædictum uirum populus cum diligeret, milites ob auiditiā opinionē oderāt, quem
 secundo imperij mense nō satis expleto interfecerunt. Iulianum Didium Mediolanensi
 bus onam maioribus, uera laboris auiditiā & tenacitatis infamia, post quintū diem
 & secūdo imperij mēsem autoritate senatus priuatum, populus in palatio occidit. Se-
 uerum inde in Africa oriundū inter bonos principes numerandū, annis duodeviginti
 imperatōre frangi Romana res habuit. Bassianum Seuerus filium, & successorē habuit,
 cui Antonino Caracalla fuit appellatio. Isq; genitori parū uirtute similis, sexto imperij
 anno cōdam laus finito, apud Carras Mesopotamiæ, à milibus est occisus. Qui eadē
 sex uero Maerimum habuit successorē, uirum nō magis origine fordidissimū, qd flagi-
 ti-
 Blondus.

tijs omnibus inquinatissimū, quē apud Antiochiā anno imperij nō satis exācto, Helio-
 gabalus interfici curavit. Et is varijs etiā appellatus, eū idē dē unius Helio gabali cogno-
 men accepisset, vir omnium qui antē & post se fuerūt fordissimus scelestissimūq; animā
 tribus Romani imperij titulum inquinavit, Tācitus principē foederis, tantū Romani impe-
 rij calamitatem, successorē restituit Alexander Ailyrus parentibus Romæ Maimeæ gen-
 tibus Christiana. Eum tamē summe & carissime probitatis principē, tertio decimo imperij
 anno in Gallia agentē scelestissimi milites Maximini Thracis instigatione curāq; interfe-
 cerunt. Itē Maximinus utroq; parente Barbaro, apud Barbaros natus, & ad pubertatem
 annos nutritus, cum tribus annis unā cū filio suo imperasset, apud Aquileiā simul cū eo-
 dem occisus est. Tres eo deurbando imperij turbine imperatores senatus declaraverat,
 quorū Pupienus & Albinus, post secundū principatus annū a militibus interfecti sunt.
 Tertiusq; qui cum eis senatus auctoritate pariter fuerat imperator Gordianus adolescē
 Augustus sex omnino annis tenuit principatū Philippus exinde Arabs, cuius dolo Gor-
 dianus ille adolescēs occubuerat imperiū adeptus, Philippū filiū cōsortē principatus as-
 sumpsit, primus Romanorū principū Christianus. Quē Decij Pannoni perfidia cōtra
 milites primū, & paulo post filiū ad anni septimi eorū imperij finē occiderunt. Deciusq;
 cum filio Cæsare declarato ad tertij quo imperauerat anni finē, dum cōtra Aemilianū
 Marci rebellē parat exercitū, a Barbaris est occisus. Gallusq; Hostilianus successoris
 imperiū assumpuit, Volusianū filiū cōsortē habuit. Qui anno imperij secūdo, peste ho-
 rum tēporum, alijsq; omnib; de quibus tradit maxima, apud Meunā, iuxta vicinā Fusi
 Flaminij urbē interierunt. Valerianus inde vir nobilitate, doctriā & eloquētia claus,
 summo senatus populūq; Romani cōsensu, primus, ut uidet, principū Cēsar & Augustus
 fuit declaratus, cuius probē gesta cum tāx fortunæ uiderentur respōdere, in maximum
 omnib; incidenti infortunū: a Sapore est Persarū regē sexto imperij anno caput, & cati-
 na tanquā canis, quatinus barbarus rex iter faceret ductus, illi in equū ascensū hunc
 rē sustinuit. Galenus filius, qui annis undecim & uisus & mortuo genitore Romanū
 fōderat imperiū, Caligula, Cōmodo, ac ipso penē Helio gabalo Bagthiosior fuit, per cu-
 jus tēpora orbis Romanus a triginta tyrānis exitus perissus, post quē Claudius eius no-
 minis secundus, tanquā contrarium antea suo oppositum cōterato, non minus optima
 cuiq; Traianus, Pij, Alexandri, q; ille pessimis fuit adsimilis, qui Gothis magna clade as-
 siliē, & tota solum Barbariē redire cōpulsit, dum maiora meditatur & parat, anno
 imperij secundo nōdum finito obiit. Quiniliusq; frater, & imperio successor sextodeci-
 mo imperij die interfectus est. Ad Barbarū tunc Romana res rediit. Aurelianus etiā Bar-
 baro obsecuti nominis partē apud Barbaros gentis, Romanū in qua a potestate natū
 erat disciplinā adeo redoleuit, ut si seruitia abstulisset, quæ sola eū Barbari prodebat, bonis
 probiq; imperatoribus æquari potuisset, plura in orbe q; alibi gessit. Romę ambiet
 tūq; extra muros eius priscos diffinit. Vnumq; (ut nobis hucq; uidet) Romanorū
 principum duxis prisco more triumphum, Zenobia muliere orientis dominatrice, ante
 currū easemis torcis circūdata potius q; uincta, inter captiuos ducta, quē anno imperij se-
 xto nōdum finito, notarij sui perfidia milites interfecerūt. Tacitū deinde aliū consulat
 & senē, qui a Cornelio Tacito scriptore elegantissimo originē suā censeri gloria nō im-
 merito duxerit. S. P. Q. R. & militis summa delegerūt cōcordia & grauiare: expectan-
 tiq;, ut uidet, fuisse cū esset, nisi mors eū importuna ad sextū imperij mēsem abscidisset.
 Florianūq; fratē & successorē secūdo principatus mēse milites uulneribus cōsecrerunt.
 Probi exinde Pannonē Sirmio urbe oriundū, annis quinque Romanū imperiū uerē pbi
 habuit principē, cuius multa, dum alijs imperatorib; dux fuit, & quādiu ipse imperauit,
 perclarē gesta a scriptorib; referunt, eūq; molles & luxu pētin militem dura iobentē & dis-
 ciplina interfecerūt. De eo grāde qd scribit Flavius Vopiscus, q; nos pōtē in magnā ad-
 duxit expectationē, genitrici eū eius nobilitati q; esset genitor, sepius atētiusq; perdisse
 spōderūt Mathematici fore, ut a Probo lōga mille annorū successiōe pgenitū, Romanū
 imperiū nō magis tenerēt, q; redderēt ampliatū. Dum itaq; lo Iosēs Huiusd Vayvoda
 trāsylvanus & ipse Pānō cēsendus, uictorias super uictorias, & quidē crebriō in Turcos
 cumulat, subijt animū nostris cogitatio, millesimū a Probi imperio annū agi, qd & ipse
 supputatio ostēdebat; gaudimūq; aliquādo fore, ut dicta de Probo uaticinia a Vayvoda
 nostra

nobis implerent, cum subito clades illa ingens, qua Vayuoda ipse solus Capistrum ora-
 conibus a domino adiutus leu Chuslo Machmet Turcorum imperator apud Bellogra-
 dum afflixit, in certioris spei sententia nas adduxit: sed tantum uirum optimis quibusq; im-
 perantibus precibus gloria parē, importuna mors sustulit. Carum Probo successore mili-
 tes creauerit, qui duobus annis Romanū imperiū haud improbe administrauit. Carre-
 tū Medopotamie capitis, progredi aggressam scitibus Vopiscus fato prohibuit: istū sul-
 minis interijit: q; Romanis ultra Cezicū progredi nō liceret. Duorū etiam filiorū Nume-
 rianus poelini callena & oratoriā, cum imperare cepisset, Apri loceri fraude a milibus
 est accitus. Alter Carinus nulla uirtutis umbra a uirga, quibus undiq; scatebat redēptus
 a Diocletiano superatus interfectusq; est. Vltimus imperatorū & principū Angustiorū,
 quos supradicti septē historici suis ornate monumentis, est hic Carinus, post eum rede-
 em secuti sunt Angusti principes, quorū gesta qui attigerūt scriptores partim pauca, &
 quorūdam omnino nulli fuerunt: partim qui scripserunt trunci & mutilati ad nostrā per-
 uenerunt. Atarē. Diocletianus em nullū quod quidē sciamus gestorum a se scriptorē ha-
 buit. Cōstantij comitis, & Cōstantini filij, ac Galerij, & Cōstantie, & Cōstantij, Iuliani, ac
 Iulianū gesta, Ammianus Marcellinus scriptor egregius, duobus & triginta libris est & g-
 plex. Quorūm tredecim anteriores nobis desunt: in quibus Cōstantij Galerij, & Cō-
 stantij, ut cōpimus, gesta erāt. Diocletianus itaq; Salone nunc Cēsare in Dalmatia
 occidit: & senatus, & populi, & malū cōsensu, post Carinus imperator Augustus est
 delectatus: & prudēs & pbus imperator, cū multa bella prospere gessisset, multisq;
 laborib; suis imperio dissidijs terretis, Maximianū Cēsare primū post Augustum im-
 perij cōiorem declarauit. alioq; subinde adiutores cōparaturus, Galerium & Cōstā-
 tiū cumq; qui Cōstantinum magnum genuit, Cēsares fecit. Et breuē post Salonas de-
 iūto imperio, in uita priuata quietē se recepit: quē Maximianus in priuata uigē & quie-
 te proposito apud Mediolanū imitatus est. Diocletianusq; postq; annis uiginti partim
 in principatu, partim in uita fuerat priuata, uenteno interijit. Cōstantius comes Eutropio
 pare Gallis ondo: & Galerius Cēsares primo simul: & pariter post Augusti, imperiū
 inter partem suam: Galliamq; & Hispaniā Cōstantius perhumane cū administraret, Cō-
 stantiū ex Helena in Britania nōc Angliā filiū susceptū: ubi anno principatus tertio de-
 cimo obiit, post quē cū Galerius imperiū solus annis duob; administrasset: ualetudinē
 in quā inciderat impatiēs manum sibi cōsciuit. Cōstantinus hunc sequitur princeps in-
 liq; qui post Germaniz motus uarios maximolq; duricimo bello cōpositos, in Italian
 delectat: Eporediā primū, post Veronā tyrānis hostibus suis cōsentientis affluxit. Ma-
 ximū tyrānū ad pontē supra Tyberim materia & nauibus fabricatū superauit, ut in Ty-
 berin mensis obierit. Christianus fuit, & multa fecit, quę apd nostros celebrata, astric-
 to hoc loco narrari nequeat. Annos unū & triginta plenos in principatu egit. Triū Cō-
 stantij filiorū, duo, Cōstantius & Cōstantius in Cōstantini fratris necem cōsenserunt.
 Cōstantij nati maior, post uictorias de Parthia multiplices habuit, a militibus eadē qua
 in omni ipse debacchabat crudelitate, anno imperij duodeuigesimo laceratus est. Cō-
 stanti de clarū in Gallias cū exercitu miserit. Qui uir ingēris spiritus, doctusq; & uirtutis
 parata uirtutib; suis potius q; copiariū apparatu & magnitudine uictoria elatus, in huius
 seditione tyrannidē inuasit. Cōstantiusq; interim Persarum bello grauē implicitus dum ad
 Italiam properat, anno imperij sexso obiit. Iuliano apostata ideo cognomenū fuit, qā hi-
 scipram Quisq; idē abnegatilib; eloquētiā & pari impietate redundantem, in Christi
 domini dogma euomuit. Is dō in Persis ingentia tractat bella, anno imperij secūdo nō-
 dum sinu laqueis ineratū missa, sicut Ammianus scelerē brachiū facius interijit. Iouianū
 Pannonē uirū adolēcentiū supergressum uirtutibus ornātū, Iuliani exercitiū imperato-
 re creauit, multa ut apparuit preclara gestorū, nō octauo imperij mēse repēina morte
 delectus fuit. Valēntianū quoq; & ipsum Pannonē militem, ut uidebāt, inuictū impē-
 ro prececedit. Qui princeps inter bonos numerandus, Valētem germanū fratē, & Gra-
 tianū filiū Cēsares primū, & mox creauit Augustorū: obiit undecimo imperij anno. Eiusq;
 non Romano imperio nō imatura magis q; infaulta, Valēntij eius fratē ad imperiū
 euulsiuit. Cuius uiri auaritia, & simul imprudentia factum est, ut Gothi in Romanū

Adrem: dicit imperatorem deligi oportere non generis & maiorem, nec fortunarium & opum habitationem, sed qui temperans sit, continens, sobrius, frugi, ac tenuis uictus, laborum patient, ac ingenio, non avarus, non inuenia, non senex. Si contingat quocumque qui liberus habet, qui ad ducendum idoneus sit, exultationisque praedius, temperans, ne uoluptate abductus, curam maximam rerum abiciat. Sobrius ut rebus maximis inuigilare possit. Vigili frugi & tenui, quia delicta dedisti, uiuendi cultus, & exquisita ciborum cura fatigat, & morit animi laboris patientia, quia ultimum esse oportet imperatorem, qui defatigatur super luceat. Acer ingenio, quod celerem, & (ut inquit Homerus) uoluerem cum esse oportet, quod penit cogitatione omnia percurrat, atque futura coniiciat animo, longemque prospiciat. Non ite avarus & lucri cupidus: plerique enim, & si fortunadine quadam, & rebus aduersus uiam, & hostium copias interiri perire possunt, auro tamen illecti mollescent. Idcirco temulentissimae est ad extorquendam uictoriam accommodatum. Nec inueniem nimiam, nec senem oportet esse imperatorem, quod aliter incredulus nimis & audax, imbecillus aliter & timidus. Pater habens liberos admirandus: non autem qui liberis careat, alioquin fortis probusque repudiandus. filij enim adhuc tenellae aetatis animum parentum deusdum patrie imitantibus obsequio danti patriae, aetate iam adulta grandaeuoli armis, consilio, fide, opera, emulant. Eloquio praedius imperator multae oratione cohortandus facile persuadibilis, penitus constanter, clavis inferuire facinoribus, & studio gloriae ac uirtutis amore inardet. Exultatione praedius si non erit imperator, uulgus arguimur feret & sequetur: cum nemo nisi inuictus ducem sequatur: quem se deteriore opinetur. Verum ut nemo impet solas opera imperator deligendus est, ita & inopere repudiandus non est, modo uirtutis & aliquis bonus sit. Non enim meliora efficacioraque ad tuendum erunt arma argenti ueluti, atque auro exornata, illis quae ferro ac calybe fabrefacta ornata extrinsecus carebunt. Cauendus est uero res numerarie studiosius quaestui continuo inhians. Conseruandum in butumodi homines foedidi ac pusilli animi esse, qui nullius honestate rei, nullius facinorosa studio pollint allici. Maior & progenitorum splendor si digne amplectimur, in abesse, haud magnopere desiderandus est. quemadmodum enim iumenta non solum & sellarum ornamento, sed ingenita, & suscite memur fortitudine: ita maior in imperatore uirtutes si proprias careat, frustra contemplantur. Quinetiam res plerique sequi admittunt, quod errata si qua admiserint maiorum gloria honestati ceterisque posse conueniunt: uero nulla parentis est gloria, ut maiorum obscuritati suae afferant uirtutis laudem, in cauitas ardentiusque gerit. Optatus itaque est imperator fortis, genere clarus, fortissimus, iocuples: non tamen improbandus repudiandusque inopi, modo uirtute pollet, qualem parentibus haud dissimilibus sit natus. Is posteaque delectus institutusque est imperator, cuius esto, omnia, & se uolentibus adire pateant: non tamen ea sit facilitate atque comitate, ut conspici si aut nec tam acerbus & durus, ut odium in se concitet. Et ipse deligat decuriones, centuriones, reliquosque copiarum & ordinum duces, quorum uirtus perspicua sit. Quomodo deus habendo, iocupletioribus & nobilitate praestantioribus, plerique tenuiores postpositi sunt: pecuniarum enim commoditas publica & priuata saepe desideratur, cui largius quicquid, & multis gratiose impendere est necesse. Sperat enim quisque se maiora consequatur, si remaneat fortiter ubi tenuiore uictoria, quae proposita sit, largitate imperatoria populum intelligit. Cooptet sibi praeterea imperator collegas & socios, quibus cum de momentum deliberet, cogitationes enim atque consilia nostra, quibus natura afficiuntur, nisi fide sua per consultationem adhibuit sit auxilium, fallere non facile possunt, & erroris plena segumentum cooperiet. & contra quae alieno iudicio atque sententia comprobant, securitate comparationis, & similitudinis in rebus tenent. Et tamen nullus sibi in opere debet diffidere, ut inquit sit semper & infirma sententia, nec usque adeo arrogare, ut arbitretur nihil suis consiliis melius alios posse excogitare. Initia ipsa bellorum temperate constituenda, & tamque rerum summa praedicta facienda. Bellum enim quodcumque iustum deos habet fautores, militesque alacriter iusto capessunt, & rei gerendae se exhibent. Unde priusque educatur copia, omni publicae primaeque expiationis sacrificij, quae ius sacrum religio dictauerit. Duces erantque exercitus instructus, ex ordine, etiam si cum hostibus non esset congrederetur, etiam si regibus longe multorum dierum itinere eundem, quis per agrum paratum. Milites enim hoc praedictum ordinem seruare assuescent, & loco quisque manere, & duces praefectosque sequi discant.

Quod

Qualis deus
sibi impera
tor.

Qualiter erant
eius duci dnm
hnt.

Quod multo accuratius servandum est, si per agnum hostilē movere necesse sit, ne per
 repentinos impetus paruo temporis momēto miles passim tumultuari cogatur. Agnē
 uerō per loca huiusmodi si ducatur, ita cobibendum, ne per angustia & sui dilata di
 cultate protendi in longitudinem nequeat, neq̃ nimis dissoluti incedat. Sic enim sur
 tas ad libitū incurrendū, & per occasionem laedendi praestatur. Itaq̃ contra hoc semper
 quadratoq̃ agmine moveri satius atq̃ melius est, quam protensile atq̃ obliquo. Com
 meatum uerō, semper dimensa reliquūq̃ apparatū bellici instrumētū, in medio copiosi
 locari oportet praeterq̃ si loca, quae post nos relinquuntur, ita pacata sunt, ut cū ponti de
 ei cōuehiq̃ possint. Pretermittit quoq̃ debet aliquot equites, qui diligeētē foras sit atq̃
 explorēt quaecūq̃ transeundū est praesertim si per loca syluosa, saltuosaq̃, penū solendi
 nem uastam iter fuerit faciendū. Mouendū autem est interdiu quando ad iter non ad
 praesidium copiae sunt ducendae nisi forte quippiam urgeat, quamobrem ut hostē pēnu
 nitia tibi uideatur accelerandū esse. Haec enim ratione etiam noctū mouere potes, modū
 id tuū fieri posse intelligas. Sane ubi eo uentū est, ut mox necesse sit cū hostē congredi,
 & praesidio deoerere, senim nō citatim ducantur copiae, neq̃ magnū iter conficere co
 gantur. Porro si per agrū socialē moueris sis, educas militibus ne quid omnino attingat
 & uastent. Miles enim armis fretas, & quicquid libuerit faciēdi licentia natus, noluit
 parere sceler. Hostilem autē agrū diripi, uastari, incendiū palam permittes: frugū cum
 atq̃ alimentorū inopia, & numaria rei difficultate bella extenuari solent atq̃ ratiōq̃.
 Verū priusq̃ agrū hostilem uastari permittas, hostibus nūc cesserint, id te si cūm praedi
 cta. Ingressi enim calamitatis discimē, atq̃ expectare cladis timor, mortales saepe co
 cedere cogit, quod antehac ut facerēt, neq̃q̃ potuissent adduci. Vbi uerō calamitas
 accepterint, tanq̃ quos maiore dāno afficere nequeas, cetera cōtemnunt & permittunt.
 Sin uerō tibi diutius in agro hostili castrametādū esse intelliges, ea tantū diripi uastanti
 permittes, quae tibi nō admodū usui futura cōspexeris. Copia tuis cōplevis expeditiō
 detrimēto fiat. Curandum deniq̃ tibi diligentissimē est, ut terra marisq̃ in exercitū com
 meatus facile cōportentur. Politis autem in terra hostili castris, loca consilium ualloq̃
 opus, tamen si eodem in loco tibi diu morandū nō conbiviseris: manitor enim, & p
 inde tutor eris, ad repentinos hostilū impetus, & clandestinas, neq̃ expectatas inopri
 nes. Deligas quoq̃ milites, quibus id negotiū detur, ut per stationes atq̃ excubias castris
 praesidio sint, tū si hostem procul inde abesse acceperis. Verum si hostibus nihil in
 ribus, diuarnior tamen tibi uidetur ibidem castrametatio futura, siue populandi hosti
 lis agri causa, siue oportunitatis commodius seruandae, occasionaliq̃ hostem offendendi
 captandae gratia, est ea tibi delige loca, in quibus castra teneas, quae neq̃ limosa, nec ali
 quin insalubris sunt: eiusmodi enim locorū natura & situs exhalatione, corruptione, ut
 foetoris emissionē uarios morbos in generare, pestiq̃ inijcere solent. proinde salubre est
 atq̃ utile, castra nō diu in eodem tenere loco, praeterq̃ si hyemandi causa duriciet, & si
 gioris caeli cultandi ibidem manere necesse sit. tum uerō apprimē curandū est, ut cōstru
 ctis ordine tabernaculis atq̃ tensorijs suis, locū oppidi insular in colere uideri possit. Sed
 in hybernaculis ipsa exceddi sunt milites, uarijsq̃ periculis ad pugna apertē reddendū, ne
 locus usq̃q̃ otio & inertiā detur. Exerceatur autē miles in hunc modū. deligatur aliqui
 quibus idonea dentur arma, abscisq̃q̃ ordines seruare, nunq̃ deferere locū, dūq̃ praeter
 teret cōtutu mutuo, crebra appellatione, familiarī cōsuetudine inuicē iungi se deu
 clint: edoceatur praeterea miles ex imperato agmen tum producere, tum cōtrahere, & tu
 destrosum seu sinistrorsum inuicere. Postremū admonēdū est, ut signa quae inter po
 gnitū imperatoris iussu dantur, autē excipiat, ubi canat receptus, sese in ordinē colligat,
 & senim referat pedē. hoc pacto instructus & ornatus exercitus diuidat. deinde ad
 pugna citra seuit coeat, distributis leuibz pilis hastisq̃ fragilibz, & si forte arua prop
 fior, laeta glebari res geratur. Sin uerō colles & tumuli, & aliquā accliuia adersit loca,
 certi ad id deputati milites, haec loca cursu occupēt, alij quoq̃ cōstituant, quibus id de
 mādendū negotiū, ut illos deturbare cōtendat, nequa ratione insitandū est equis, de
 nanur spectat imperatore cursus certatim, insurrectiones, foga, cōgressiones, accliu
 neliq̃ p loca praesertim cāpestria. sed sub ipsa monū radicibus, quo p aspera & siluosa
 dūm

Agre loca in
 stru seu deli
 genda.

Exomdat of
 si nūm in co
 stru.

A ditas excutere. Populationibus temperanter utendum est, nec militi permittendum ad rapinas & praedam temere ferri. plerumque enim maxime accidunt calamitates, quando dispendio militis, hostis manu copiosa est aggressus. Cum vero ad praedam populandum militem emittere cõsilio sit, strenuus ex tua praesidio illa addes, qui reditum cum periculo ratum praestet. Exploratores si quando comprehenduntur, nõ una in omnes sententia & animaduersione uti debes. Si enim tuas copias & apparatũ inferiorem hostiliũ, eas copias esse intelliges, raptim illos exangui sube. Sin vero tuas cõfides rebus, exercitus altitantiorem cõpositio illis inspectandi facies potestatem, qui comiter habet emit tamantemuchant enim tenam tuarũ apparatus hosti metum terroremq; inficiet. Vigiliæ obcumbentes tam multi sunt, ut somnolentia uigilantes inuicem succedat: idq; manus stantes praesent, eorumq; pars extra uallũ ignes excitet, ut aduenientes eminus ipsi aspiciant. Si cõtingat, ut Imperator cum hostili exercitu conuenire necesse sit, praesidios ea utro exercitu armisq; & omni apparatu ac corpora habitudine cõspectores teo ad ducis plerumq; enim sit, ut ex ea parte, quã quis cõspexerit, de reliquo iudicet, magisq; si quæ uiderit, quidam uideris credat transire multa, ut sit, pollicitem ita cultu duci iubet, ut pro eorum quæ fuerit pollicitus euentu atq; successu, praemium aut punitione expellat cogatur. Castra hostiũ circularis figure pro apparentis ualli breuitate ne desperant circularia nanq; minor re ipsa appareat cum e contra longior uisa, praesertim in modo uisus sepe fallit, q; subreptis cõuallibusq; abundat, in quibus nemo cõsistere potest. Tu inq; castra in breui comprimas spacio, hostibusq; ad pugnam prouocatus conglobas, nemineq; militem, tanquã tuæ paucitati dissidens: sit enim ut hostis solutio ne negligentiaq; inuadens, aut expectans, a te dissipato exercitu perumpere facilius opprimatur, quæ uisus ratio, ne tale cõmittas erratum, te poterit admonere. Quæ alliculus morantur est intentaturus, nemini cõmunicabis, praeterquam si quidõ tuis primoribus aliquid secreto credi oportere existimabis. cauedum enim est accuratissime, ne cõsilia tua huius peritoga, aut exploratore proditor aut rei bene gerendæ occasionem amittas, aut aliquid officiaris. Educere uerõ copias, seu ad pugnam capessendã instruire ne quisq; sciat, nisi prius sacra de more feceris: quare Aruspices atq; uates habere oportet, qui loquuntur exercitum: quanquã praestiteris contemplandi exa, & ritũ sacra faciendi rationem auerere. Verum si pulcre litatis, & sacra uotis tuis succedere inspexeris, optimatibus lucipis ostendes, remq; deinceps bono capessere animo perges. Copiarũ enim duces, quosq; postendat reliquos cõmonefaciant, eosq; animis auctos in spem erigant: miliaq; deorum immortalium monitu ad pugnam se duci credite, audentius & tanquam praesentia uictoria pognat. In educẽdis copiis illud maxime est obseruandũ, ut qua ingreditur ea quocq; tibi reditus parere possit: quod quidem eo ualet nõ modõ ut hostem ciliis superes, uerum etiam ne ad ipso incautus opprimare. Pulcrum enim est scire hostem decipere, necessarium ne ipse decipiari cauere. Cõuenire te quemcumq; cupiensq; quocunq; loco, & tẽpore, aduenire & audire debebis. Alioquin maximarum rerũ bene quondam uel amittitur, uel est damno differit occasio. Si forte castra tua hostiũ castris propius cõferre: aut aliter ad hostẽ accedere cogeris atq; cõstitueris, priusq; moueas, miles tuum ciliis capiat, ne forte praeductus scintilla, arma cogat arripere, & pugnam insere. Quare neglecta, male septas pugnatũ est, milite uirib; ob ineditũ destituto, praesertim ubi praesidio nõ leui certamine, sed grauius toto die peractõ, uenit ad exortũ. Si quidõ trepitatione, ut si, osti mortore aliquis militũ animos occupasse uideas, siue q; hosti accesserit auxilias siue q; alia re potior illius conditio uideas: tũ maxime expedit Imperatori hilaritatẽ atq; laetitiã per se ferre. Voltus enĩ faciesq; Imperatoris conformes tibi solet animos militum reuocare, & similitudine sua eos afficere. praestatiq; frõte & oris habitu, quã oratione & uerbis, solari quã orationi fides quandoq; minor habetur: utrunq; tamen pro utilibus sciendum erit, & se se uerbis ac uultu talem gerere, qualem tempora postulat. In obitu argi animus mortore deiectus obtentu spei bonæ excitandos erigendosq; est: in iactantia & inertiã intemperans conterendus terrore castigandusq; est. Idcirco utriusq; rei te debes apte accommodare, & rationem habere rerum ac temporum, ut ubi oportuit timens te & futuri praesidiũ, tum ratione, tum uultu ostendas: aut impaudum & fidem uis profuturum intelligas. Dum scieris iurare, equitatẽ tuam nõ ut tu uoles, sed ut tempus

De explorato
rum animada
uerione.

De uigiliis.

De transigis.

De ostendi
copias.

Qualiter acie
frangenda.

Pendendum aut.

ut tempus & status rerū te cogat, dispones: equites enim tuos oppeditē ad equitēs ho-
stiliū statura. Vnde quoad fieri potest eo modo locabis, quo solēs inleui in cornu acies,
ut & ad fronte & ex lateribus spaciolioris loci cōmoditate freti expeditiū possint pro-
dire, equestriciū munere int, nullis post se ordinatis, qui possint eis cū impedimēto. Ve-
lites autē faciliatores & ferentarios, sagittarios de mō & funditores primos in acie loca-
bientiam si possit sequitur, magis suos, q̄ hostes laedēt. Sin mediū inter ipsos stantur, in-
tum erit eis peculiare pugnae diuiliatō: quippe qui nec pedem referre cōmōde pos-
sint ad faculorum pilorum sursum uersus porre ctionem, nec de cursu ipso iaculatiū pro-
cedentibus prēpediti, multosq̄ minus fonditores potest in grum torquere fundas, atq̄
tela amittere, cū cum quaq̄ muliabus obliuissentibus, in quos circūlatio fundae offēdē,
his magis quā hostibus dīno erit. Sagittarij quoq̄ praecedēt ceteros: in ipsa hostiū
corpora uelut ad signū rectē amittent: sin possint, aut intermedij, sursum uersa sa-
gittare cogentur: & uia ipsa telorum cōsumetur in callum. Si autem conuider pugnam
his in locis cōmitti, quorū pars humilis & plana sit, pars collibus tumulisq̄ infusis, tam
leuis armaturae militem maxime in asperis ac durioribus locis stauerit, ut si cōpēti-
bus locis ab ea occupatis, hostis eminentiora obtineat: hoc leuē armatū adducet, quo
facilius & iaculatur, & simul pedem referet. Fundarum autem uis perniciosissima omniū
est: nam plūbi color aereo coloris perq̄ similis est, & dom per aera fertur, laterē hostiūq̄
corpora incerta petit, illationisq̄ uis atq̄ agitatione prope igniū uehementer ferit, pen-
tisq̄ ingreditur, nec cōcerni potest, q̄ labra uulnēis euestigio claudunt, & cunctis cor-
ruere uidentur. Ac si hoc genere teli & uelutū ope tu cātes, hostis autē maxime prestat,
primos acies tuas densos confertisq̄ prodire iubeas, gestantes clypeos magnos, quibus
possint toto corpore cōtegi, reliqui uerō, qui hos sequunt, ordine ad ultimos usq̄, subla-
tis supra capita clypeis, hoc pāciō tantū per proficiantur, dom intra iacitum telorū re-
niant. Sin utriusq̄ ad eū huiusmodi ueluti auxilium, ut primi iaculentur in hostes. Solet
erit imperatoris, ubi aduersus multitudinē hostiū se cum paucioribus uidet, pugna-
torem, cuiusmodi opes sibi deligere, uel extra flumē ripas, uel sub mōtes & superactas ubi
acies instruere possit, & ipsa loci natura hostes arcere. Ceterū non erit inutile, ut in in-
fima prius tanquā ad pugnae acie, deinde quali exterritis pedem referas, ordineq̄ seruis
similem fugae recessum similes, rursus ad insequentes conuersus manum cōferas: non-
numquā enim opinari hostes aduersarios exercitū pauescētem fugere pra gaudio
insultantē soluto ordine, & certatim incumbunt, ac aliq̄ altos preuenire contendunt, con-
tra quos conuersum pugnare, citra periculū est, & ipsa sistendi fiducia praeter spem ho-
stium eueniens, trepidantes hostes & dispalatos in fugam uertere poterit, tamen si possi-
ant insolēter insequēbūtur. Habes itē oportet selectos aliquos milites, qui extra acies
instructi, tanquam mīari laborantibus opem atq̄ subsidia praestent, & de quibus auxi-
lium ubi usus sit depromere facile possit: magnopere enim prodesse possunt, si festo re-
cedant integri. Illud quoq̄ non fuerit ab re, quin admodum uide, si quantū tibi uidebi-
tur spatio, e corpō tuis elegeris aliquot, qui clām hostibus sese alicubi occultēt: quibus
praecipias ubi instructa acie prēlium intēris, dato a speculatoribus signo excitari prope-
re moueant. Quod tum maxime faciendum erit, cum auxilium expectatum uisum ē
in tempore nō uenisse. Rati enim hostes eos esse milites, quos auxilio tibi sumis pos-
sibilibat: forte tuis adhuc mouentibus, & priusquam in reliquum exercitum se intromi-
secant, ipsi uertentur in fugam. Repentina quoque in hostes post te erga irruptio formi-
dolosissima omnium est. Quamobrem si fieri potest, mixenda est nocturnus aliqui
milium, qui transuerso itinere praetereant hostes, sed per insidias post eos loquant, col-
latisq̄ tam signis, & inito praelio ipsi citatim ex insidijs nouissimum agmen hostium ad-
oriantur. Inualecente pugna, & cunctis utriusq̄ rem strenue gerentibus obsequiunt
ripas hortere, similiq̄ue inclames si forte in dextro cornu es, leuo cornu aciem uincere,
hostemq̄ profligatum, sin in leuo es, dexteram aciem tuam uincere dices, si uires his
habeat, huc non, & pariter de hostium Imperatoris occubitu salum etiam uociferari
proderit: huc ratio plerūq̄ profuit, id est, ut tuos laui & hostes fallas. Sapientis quoq̄
Imperatoris est fratres cum fratribus, & cum amicis amicos ordine iuxta locare: nec est
ut mutuo se inuicem amore animosius defendētes, reliquam quoq̄ aciei partem proxi-

Aman, vel si singuli stant, vel impellat in hostes. Iussa tellera atq; signa præfectis copiarum principio dari debent, quibus ad omnes quoq; milites manet, nec voce edatur lignis, ne exanimat ab hostibus, sed vel gestu corporis, vel nutu capitis, vel manus motu, vel armis ad collisionem, vel hastarum unctionem, vel ensis vibrandis. Signis enim præter id quod hosti clam datur, etiam maxime conducit ad cōditionem alienigenis, qui diuersa lingua nobiscū militant. Mandabis quoq; militi tuo, ut tum insecutiones, tum recessus ordine faciat. Nam siue superati repulsi, ut minus ledentur, quippe quos hostis nōulos passim, necq; palliat singulos opprimere quibit) siue usci ores hostis fulsum fugatū, insequitur, pessime cum affertur immixtum confertimq; insequēdo. Adde etiā tutum: pteruq; eū ubi hostis fugis aduersarios post terga uidet passim & nullo ordine fecti, deceptē redactis in anem rēuq; cōuersus cladē acceptā reddit. Sit tibi cura fulgentem atq; armis illustrem erigimū ducere: nitos enim ac fulgore armorum, formidolosum reddit acieris aspectū, & ingentem terrore ingerit hostibus, atq; animos eorum conuariat. Producas insuper agere, tum uociferatione, tum clamore quādoq; & cursu. Eiusmodi enim facies terum, clamores militum, strepitusq; armorum clangori tubarum immixtus, militib; terre facit hostes animos. Instructis apparitisq; undiq; ad pugna copijs nō statim mouere debes, sed insilicet præparandæ pugnae. Saepē enim cogitur imperatore cōspecto hostium ap parui ad armaturam eorum, ad gentes, ad mores hominū, suas quoq; parare & instrue re copias. Si hostis equitatu præualer, & tibi commoditas sorte datur, delige aspera loca angusta, summodū, & per quæ eques facile uadere nequeat. Et quoties progredieris, domus intra monitiones, qui castra & impedimētis præsidio sint, ne uia solitudine ho stumitat, qui castra deserta occupet, & impedimēta diripiant. Illi maxime mihi uiden tur errare, qui in hanc cōditionem pugnare uolunt, ut si uiderint, patē hostibus ipsi no tueri, in superati ipsi uicisq; sint, magnā accipiant cladē. In rebus difficillimis cōdu timpo uiribus tuis persuadere, mortem atq; perniciem incertam his esse, qui pugnas inda pellant, & se tuentur: eos uero qui fugiant, proculdubio periculosū. calamitatem in quoq; casus consequi, qui deserant locum, nō eos qui seruent ordinem. Excogitata uero in ipsis diffimone pugna cōstilla, & repugnādi aduersariis cōsilijs extempore adinuenire ra tiones: ampliore nimium gloriam, maioremq; admirationē imperatoribus, discipli namq; rei militaris exacte tenentibus peperere: quā ea quæ præsumptione & coniectu tuæ copiarum congressum exquilita esse uidentur. Imperatore ipsam cōsultā ma gnā, & cum q; audaciter certare oportet, uel omnino potius abstinere pugna. prudentia cum nimis, quā uiribus & robore corporis præstare debet. Nam qui adeo cupidus ut insolens est, ut nihil digni patari à se putet, nisi manum ipse cum hostibus cōferat, in nō modo non fortis, uerum audax quoq; & temerarius est. Ad imperatorem id in pri maminet, dum pugnatu obequitare aciem, pugnantibus se ostēdere, eos qui fortiter rem gerant, laudare: trepidantibus uero minari, cohortari cunctātes, laborantibus opem ferre, supplere defectus. Si qua usus est deducere copias, tempora obseruare, occasiones præcipere, futura conicere, cani subere receptui. Reuocatis ē pugna militibus, dijs im pugnare, futura conicere, cani subere receptui. Reuocatis ē pugna militibus, dijs im

Don debet sacra faciat, supplicatōes decernat, pōgas agat, ut pro tēpore uti licebit, pol licem grato animo reddat, quæ itē post bellum cōfectum & partam uictoriam exoluta sua deinde honoribus munerib; eos donec, quos probē rē gessisse acceperit. Igna uor aliē duceres poena ignominiaq; afficiat. honores uero huiusmodi fortibus habeat, qui parcijs moribus sunt probati. Præterea quæ in ipso debet proficisci imperatore hæc sunt: amaturæ, insignia, spolia, decuriae, præfecturæ, ducatus aliq; quosq; eiusmodi magi stratus. Verum prælatōribus uiris & magistratus gerentibus, ampliores haberi debēt honores: præuatis autem decernantur minores. hæc etiā liberaliter & benignē pro meritis conuulsi dant cōsueuerunt: irritamenta præterea ad uirtutem sunt cæteris, qui huiusmodi honores sunt cupidi. Vbi uero bonis præmia pro meritis rependuntur, malorum autem supplicia nequaquam dissimulantur, uniuersum exercitum optima spe affici est necesse. Victoria uero potius aliquæ, nō modo singulis militibus uirtutim dare præmia rei bene gesta debebit, uerum etiā uniuerso exercitui laborum suorum fructum aliquem ex ho nibus alari. Permittere quoq; militi castrorum impedimentorum, & oppidōrū, si quæ hæc belli in tuam uenerint potestatem direptiones. Vebium deniq; præterquam si forē

Vi exercitus
armis fulgens
nitens sit.

Imperatorem

Consilijs magis
pugnandum
quam audacem
dare.

Milites pro re
gesta afficiantur
de.

de eis quicquid foret delibendum hoc enim rebus omnibus iustissime concedas, præsertim si bellum nondum confectum consummationemque est, cuiusmodi namque emolumentis allectus miles promptior se animantiorumque rebus præstabit nulli credamus utraque quidem causa sanguine instillatim capax, terra illecebræ et venatoribus esse effusiori autem militi victorum bonam in prædam dari non expedire. Dispendium autem potestatem militis tuo nec semper adversus omnes passim concedas, corpora vero minorem dispositionem veniens permittis, quæ alibi te venundandum. Si quidem pecunia publicæ opus est, & ingenti sumptibus in te quæcumque vel agi, vel fieri possunt, ad te coniecti palam edicis, opem enim tu censere poteris temporis atque rerum habita ratione, an cunctum prædam retinere, an partem, an denique nihil debeas, non enim in rem est in bello præda ararium publice pecunia abundare, & emolumentis indies oburnantibus militem succurrere, quibus præsertim ob divitiarum opes, & locorum felicitatem, emolumentis adulescentia & benignitas imparis possint. Capivisti vero bello adhuc statum ne recedas, populum cum adversus quos bellum gerimus susceperis esse minime aut omnium hostium minime debes, qui auctoritate apud hostes præsent, & illustres insignesque gloria sunt, recedam incerte fortuna atque virtus, & mutabilis sortis, quæ plerumque avast rebus seque gestis immutet, hos enim cum aliis commutare poteris, aut aliquo potius oppido. Exaltatus deinde per sacris extrinsecus militibus tota epulæ, illustriusque ludii, & laborum laxamenta atque remissiones permittantur. Prosperandum deinceps erit tibi, ut desiderata exequere magnifice exoptaveris, nec tempus ullum aut horam, aut locum, nisi periculum cavilaberis siue videris ipse, siue victus superatusque sis. Nil ut plium est in omnia nulla recedat, & per religionem tunc indertis agere ita magnopere iure super illud tibi & omnino salutari res est, perire hanc erga deos sanctos tuam ad ultimos obsequere, quippe enim maxime de se iudicat & vaticinatur, atque rem agerit tibi tanquam sepultura carueris, si perigando cecideris, ubi animo adversitas ante oculos facere cadaveris, & prope per cunctum bellum, & consensum imperatoris bullis & humanæ pietatis si inducias pactus es, ecce interim in hostes irumpas, nec propterea tu ipse incertus sis. Iam enim incertus vel hostis eorum, quibus cum sociis periculis sententia, quam ob rem hinc honestum tibi in ultis exploratum copernumque habet, quous agere partem maius, quod utro se dederis nulli enim tam animos generositate implere, quam timor impendens erit, adversus autem desperantes periculis atque difficultis est omnia expectandi cōtinuo. Vnde imperatoribus illis & effrenis diuturnis urbium obsequia efficiuntur, nonnulli enim aut & infestis, his qui ubi rem aliquam per prodicionem navallent, promissa & fides servata debet non tam propter eos, quam pro his qui sumi sunt, & ut intelligant eis debet gratiam, qui partes tuas amplecti maluerint. Ad irruptiones autem & prodicionem, non minus hostium opprimendorum occasiones non omittas totidem & impetum te esse oportere, ut ad cunctam horam locumque diligentem perucinas. Verum si interdu urbem seu oppidum aliquod per prodicionem captum, mox ea necesse sit, per ipsum tempus prodicionis aliquam præmittere eamque qui quotquot offenderint in iis comprehensit, ne quis ex agro cuncti in urbem veniens, copias tuas tamquam irrupturas cōciet. Tumque repente incursu impetumque hostibus ipse struere acie appareas. Fui enim semper ut per me impetus & rei gerendæ in iis formidolosiora viderentur, quod si tardiuscule & per vias progredieris. At in obsidem in urbibus imperatoria maxime vitas desiderat. Misceas quoque assensu machinamento, apparatus prospicere autem tibi debes ne cubi incantationem te ipsi quos obsides opprimant, qui enim in periculo se putat colitur esse, post si nonem obliet, quam nactus preuenire contendit. Quamobrem oportet obsidione fossa & vallo, stationibus & præsidia castra tua communiter præterea quod quicquid ipse parat, quibus facilius sit hostis & multis videt, cōtrarij quos tu obsides in iis obliet, sed ex improviso plerumque est ut explicatis per portas, vel opera, vel machinas castra incedit, vel milites opprimunt tuos, vel aliquid magis afferant incommodi. Maxime autem tibi cui ubi, si quæcumque sentire volens non te aggrediare, aurociorem tamen latere

Quid de rebus
tu iudicant.

est, maleremus inget et animis trepidatione infusus, qui in umbrans cernitur, quicquid enim noctu agas, tamen si parum sit, horrendum his uideri poterit quos obsides, nullus enim dicit quod uidet, sed quisque maxime quod timet, aut suspicatur uidisse, asserimus. Si opus aliquid manu prepropter expediri uis, primus omnium tu manum afferat, uigias autem non tuis minis compellitur quod uis agere, quam uerecundia reuerentiaque maior inducitur. Quoniam multa atque uaria sunt tormenta bellica, & ad quatenus euerrendisq; urbes diuersis machinamenta, tu non his omnibus, sed quibus tu commodè possis uteris, non est in me nunc singula præcipi do referre, quibus sit usus. Arienbus uidelicet, testudinibus, uenis, nartibus, balistis, alijsq; id genus operibus & machinamentis: sed quod ad impetum præcediam attinet, illud mihi uidetur esse, unam aliquam potissimum urbem præcedere eligere, cui opera & machinamenta admoueat, & partibus multifariam, & ordine dispositis copiis, reliqua uerbis partes oppugnare, & ad muros scalas afferi iubeas. Iustis operis partem plures partes urbis præ se ferre aggredi uelle, ut diuerso apparatu uarias oppugnandi genere uires citium atq; consilia distrahantur. Inter ea facilius imperator ubi summa opem nixus interitusq; erit, ciuitate occupabit. Sin maturè aliquod oppidum, urbem, aut castra expugnare cõsideres, tuosq; uidebis defatigari milites, parua ratione tua copias in ordine sibi inuicem succelluras: dumq; una pugnatur acie, quiescē alij agant, & corpora curent. Et quia ferreus imperator esse nō poterit, qui sine intermissione omnibus interit, substitutus & ipse exercitus sui primoribus quiescē agat interpositum potius quàm diuissimè cõtinuat. Si pars urbis, aut oppidi quod expugnare cõsidat, illam impem, aut prærupti aliquid in circuitu habebit, quod natura loci per se tutū nihil, ut alios munimēti habeat, apud audacissimosq; ex tuis, ut scalas, uel aliter scandat obsequantur curabis: fueritq; plurimū in rem si tubicinē illi secum fusticulo attrahere potueris, qui illico in superiora perductus canere decipiat: & qui erum ingressi milites portā uerba propinquoorem, aut murum alicubi aperiat. Audita enim hostilis de muro tuba, præterit nocturno tempore ingentem ciuibz terrorē incutit: proinde trepidantes tanquam urbe iam capta deserēt stationes, & facile erit, nemine repugnante elisactis portis, minime cõsuetis loco potiri. Urbem si corporis aliquā, quæ & multitudine, & robore citium uigret, ut tibi sit cūctum, ne citius conglobatus crebris cõtusionibus tuis oppositis repugnet, siue in arcem se recipiens, aut editiora urbis nouum redintegret bellū, tūc inermibus uel arma abijciētibz, saluē polliceberis. Nam celebrato passim edictioem, si aut pars maxima, in potestatem uenient tuam: quoniam hosti adeo sunt irati, ut armis omnia experiri cõcedant, illum in eam adducunt desperationem, ut quod obelus salute ex animo facturi non erant, tamē malis quæ timent essentati repugnent, & cedant, aut cladem referant, aut nouis laboribus te fatigēt. Mors quæ militi certanti accidit, nulla præstas indiget consolatione aut misericordia, quippe quæ uirtutis studio, & amorē diuino obtigerit. At post partā uictoriā urbe iam expugnata uictos passim occidēs, uictoribus ipsis miserissimū estititq; stultitiæ atq; immanitatis notam affert. Si urbem, quæ obsides, posse ut & armis capere desperabis, & proinde obsidio fuerit diutius protrahēda, quotquot per regionem & agrum strenuitate & corporis robore ualentes potes capere conserues, quibus ut tibi cōmodum erit, & rebus conducet tuis utare. Mulieres uerò & pueros, ceterosq; qui uel cōfecti senectū sint, uel alioquin imbelles & imbecillī, in urbem intrare compelles, utpote qui eorum, quæ pro urbe tuenda desiderantur, nihil omnino efficere possint, & ad consumendum citius alimenta reliquis ciuibz damnum afferant. Postea deniq; quā imperio tuo res feliciter gesta consumataq; esset, ita ut bello cōfecto rebus omnibz adhibere finem tibi liberum sit, noli te exulsiere pro felicitate dumtaxat aspercerbum, quin potius clementem & mitem, proinde benignum & cunctis amabilem illa enim inuidiam pariunt, hæc emulationem & studium prouocāt. Si quidem inuidia est dolor ex aliorum bonis subortus: amulatio uerò studium imitandi inuicem aliorum uirtutum, quæ tam inter se differūt: ut inuidens quidem sit optare, ne tu bene quippiam ueniat, amulantis autem cupere æquē esse potiri posse, quæ alij ho-
 tesse sibi comparauerē. Vix ergo bonus non modò patriæ multitudinisq; armatæ erit optimus dux, uerum etiam perpetuandæ propagandæ uel sup̄ gloriæ citra periculum sapientissimus imperator, & moderator diligentissimus.

Blondus.

O 2 ELONDI

Quælibet repa-
 gnatio debet
 adu.

de eis quicquam foret deliberandum: hoc enim rebus omnibus uehementer conducet, praeteritum si bellum nondum confectum consummaturumque est, etiam si diu etiam emolumentis allectus miles promptior se animantiorque egerit, praestitum illi credamus uenturos quidem rantes sanguine uictulibus ex parte terra illecebras a uenatoribus mille esse uictoris autem nulli uictorum bonam in praedam dari non expedit. Daquindi uictum potestatem nulli tuo nec semper aduersus omnes passim ed. cedat, corpora uero minime in directionem uenire permittes, quae ab te uenundetur. Si quidem pecunia publice opus est, & ingenti sumptibus in te quaecumque uel agi, uel ferri possint, ad te conuerti palam edictis, optine enim in cenere potueris tempore atque trino habita ratione, an cunctam praedam retinere, an partem, an denique nihil debeat, non enim in rem est in bello gerendo artem publice pecunia abudare, & emolumentis indies obuenientibus eandem fundare, quando praeteritum ob uictorum spes & locorum felicitatem, emolumenta nulli largus & beneficentia imparens possint. Caput uero bello adhuc stante ne occidit, praeteritum eos aduersus quos bellum primum susceptum est, minime autem omnium hoc intermittere debes, qui amicitiae apud hostes perflens, & illustres insignis gloria sunt, reos datus in certa fortuna atque uirtute, & mutabilia sortis, quae plerumque animi rebus felicitate gestis inuadere, hoc enim cum uictis commutare poteris, aut aliquem potius oppido. Exaltas deinde periculum eximianus in hostibus tuis epula, influuatur iudi, & laborum lassamenta atque remissiones permittantur. Prospiciendum deinceps erit tibi, ut desiderata exequere magnifice exoluatur, nec tempus ullum aut horam, aut locum, aut personam exaltaberis sine uictis epula, siue uictis superatisque sis. Nam ut plium est moris iusta exequi, & per religionem mercedem agere, ita magnos ex uelle superfluis & omnino necessitati per te, poteris hanc eripi de uictis tuam ad usus ostendere. Quis enim maxime de te iudicet & uocemur, atque rem igitur se ferit tanquam sepultura carueris, si quando ceciderit ubi animaduertat ante oculos facere cadauera, & prope per conuentionem, & conuentionis impetratio bulla & humanione priuari. Si inducias pacta ex, eae interim in hostes inuicem, nec propter ea tu ipse incautus sis. Iam enim incertum utrum erum, quibus eam iudicet per collectis sententia, quam ob rem hinc honoris tibi sit iuliorum sum, quo adfectus est tu uare, & tunc hostibus non credere ob perfidiam, ciuitatibus, quae ipse tibi concesseris, & facta de ditione in potestatem ueneris, etiam ut usus, allicies reliquas, quisque enim maxime ubi uictorem inexcusabilem fore & uacandis in uictis explorationem & operumque habet, quousque agere parum manu, si uictis se dederit nihil enim tam animas generositate implet, quam timor suspendens mali aduersus uictum desperantes periculosa atque difficilis est omnia expectandi contentio. Unde imperatoribus illud & effratia duxerit uictum oblationes effluantur, nonnullae etiam arce & infestae, his qui tibi rem aliquam per produtionem nauissent, promissa & fidem ferunt debent non tam propter eos, quam pro his qui furui sum, & ut intelligant eis debet gratiam, qui parua tuas amplecti maluerint. Ad irruptiones autem & produtionem, nocturnas hostium opprimendae, & occasiones non omnino iudem & imperium te esse oportet, ut ad consilium horam locumque designatum peruenias. Verum si interdu uictis seu oppidum aliquod per produtionem capatur, moeror necesse sit, per ipsam temporis profectionis aliquot praemones & quiescat quotquot offenderis in uia comprehendit, ne quis ex agro cursu in urbem ueniens, copias tuas iam irruptiones conueniet. Tumque repentinus in cauita improculis hostibus ipse strata acie apparet. Fit enim semper, ut paulum impetus & rei gerendae in uia hominodolosa uideatur, si si modicis & per moras progredire. At in oblationibus imperatoris maxime uictus desiderat. Milia atque quousque alios, machinamentis, & apparatus prospicere autem tibi debes ne ubi incursionem te ipsi quos oblationes opprimant, qui enim in periculo se putat collisum esse, necesse nonem oblationem, quam nactus preuenire contendit. Quamobrem operari oblationem fossa & uallo, stationibus & praefixa castra sua committit. propter quod quicquid ipse parat, quod se facit sit, hostis est molis uidet, eorumque quos in oblationem oblationem recti, ex improposito plerumque est uti explicans per portas, uel opera, uel machinamenta tuas incendit, uel milia opprimunt tuos, uel aliquid magis afferunt incommuni. Maxime autem ubi est usus, si quaecumque tenere uoles noctu aggredere: arceos enim suspicio

Quid de rebus
in iudicio.

P

G

II

e2

est, maioremq; ingeret animis trepidationē insultos, qui in umbrarū cernitur, quicquid
 eorum nocturna agas, tamen si parū sit, horrendū his uideri potest quos obfuses, nullas esse
 dicit quod uidet, sed quilibet maxime qd timet, aut suspicatur uidisse, affirmat. Si opus ali-
 quod manu prępropere expediti uis, primus omnium tu manum afferunt, quos autē non
 tam minus compellitur quod uis agere, quā uerecundia reuerentię maiori inducitur.
 Quoniam multa atq; uaria sunt tormenta bellica, & ad quantēdas euerendalq; urbes dis-
 uersa machinamenta, tu non his omnibus, sed quibus tu commodē possis, uteris. nō est
 in me nūc singula pręcipiēdo referre, quibus sit usus. Ardentibus uidelicet, testudinibus,
 uinea, turribus, balistis, alijsq; id genus operibus & machinamentis: sed quod ad impe-
 ratoris prudētiā attinet, illud mihi uidetur esse, unam aliquam potissimam urbē par-
 tem diligere, cui opera & machinamenta admoueas, & partem multifariam, & ordinē
 dispositis copijs, reliquis urbē partes oppugnare, & ad muros scalas affert iubeas. Sueti-
 tūq; operę pretium plures partes urbis prę se ferre aggredi uelle, ut diuerso apparatu uā-
 riorū oppugnandi genere uires ciuium atq; cōsilia distrahanur. Interea facilius impera-
 tor illac obfusa ope nitens intrinsecus erit, ciuitatē occupabit. Sin maturē aliquod op-
 pidiū urbes, aut castra expugnare cōtēdes, tuosq; uidebis defatigari milites, pueris
 oportet tuas copias in ordine libitūlicem succelluras: dumq; una pugnatur acie, quiescēt
 alij agant, & corpora turent. Et quia ferreus imperator esse nō potest, qui sine intermis-
 sione omnibus intersit, substitutis & ipse exercitus sui primoribus quiescēt agat interpo-
 lant potius quā distillatē cōtinuatā. Si pars urbis, aut oppidi quod expugnare con-
 tēdis, rupem, aut præruptū aliquid in circuitu habebit, quod natura loci per se nullū nihil,
 ut aliolet munimēti habeat, agiles audacissimosq; ex tuis, ut scalas, uel aliter scandat ob-
 repantijs curabis: facitq; plurimū in rem si tubicinē illi secum funiculo attachare potue-
 rint, qui illico in superiora perductus canere occipiat: & qui erunt ingressi milites portā
 latera propinquiorē, aut murum alicubi aperiat. Audita enim hostia de muro tuba,
 pēpissim nō cluēno tempore ingentem ciuibz terrorē incutit: proinde trepidatē tan-
 quā urbē iam capta desecret stationē, & facile erit, nemine repugnare ellecta potestis,
 munis consensus loco potiri. Urbem si ceperis aliquā, quę & multitudine, & robore
 citius uigeat, ut tibi sit unū dum, ne citius conglobatus crebris cōuersionibus tuis op-
 politis repugnet, siue in arceem se recipiens, aut editiora urbis nouum redintegret bellū,
 elido inermibus uel arma absiciētibz, salutē polliceberis. Nam celebrato passim edi-
 cio cuncti, aut pars maxima, in potestatem ueniens tuam: qui enim hosti adeo sunt irati,
 ut armis omnia experiri cōtendant, illū in eam adducunt desperationē, ut quod ob-
 lata salute ex unūmo facturi non erant, tamē malis quę timent ellecti repugnent, & ced-
 dem, aut cladem referant, aut nouis laboribus se fatigēt. Mors quę militi certanti acci-
 dit, nulla potius indiget consolatione aut misericordia, quippe quę uictis studio, &
 uincēdi amore obtigerit. At post partē uictoriā urbē iam expugnata uictos passim oc-
 cidere, uictoribus ipsa miserrimū essitaq; stultitię atq; immanitatis notam affert. Si ur-
 bem, quā obsides posse ui & armis capere desperabis, & proinde oblidio fuerit diutius
 protrahēda, quotquot per regionem & agrum sit enuitate & corporis robore ualentes
 potes capere cōserues, quibus ut tibi cōmodum erit, & rebus conducet tuis utare. Mu-
 lieres uerō & pueros, ceterosq; qui uel cōseci senecta sint, uel alto quin imbelles & im-
 becilli, in urbem intrare compelles, utpote qui eorum, quę pro urbe tuenda desideran-
 tur, nihil omnino efficere possint, & ad consumendum citius alimenta reliquis ciuibz
 damnum afferant. Postea deniq; quā imperio tuo res feliciter gesta consumataq; effi-
 cit ut bello cōsecio rebus omnibus adhibere finem tibi liberum sit, noli te exhibere pro
 felicitate durum atq; acerbum, quā potius clementem & mitem, proinde benignum &
 cunctis amabilem: illa enim inuidiam pariant, hęc amulationem & studium prouocāt.
 Siquidem inuidia est dolor ex aliorum bonis subortus: amulatio uerō studium imitan-
 di uicissim aliorum ututem, quę tam inter se differūt: ut incidentis quidem sit optare,
 ne cui bene quippiam ueniat, amulantis autem cupere a quē ea potiri posse, quę alij ho-
 nelli tibi comparauere. *Vit ergo bonus non modō patrie multitudinisq; armatę erit
 optimus dux, uerum etiam prosperandę propagandę ue sue glorię citra periculum sa-
 piens imperator atq; effusus, & moderator diligentissimus.*

Blondus.

O 2 ELONDI

Quid sit expi-
 gni dicitur
 urbi.

Natura Romanorum publicae et privatae formae, tribus explicata, religionis, et publicae administrationis, & militiae partibus, ex attingimus, quae ad singulorum regimen institutionemque uita spectauerunt. Effertur ab ipsa infantibus deinde excepta materno inchoandum, nulli matrimonium primum solidumque libertatis consuetudineque nascens matrimonium anteponenda censeamus, quoniam uirgines cum quibus matrimonium ut plurimum ineunt, primum de quibus dicatur, totum & ipse videtur exposcere. Sed non est nobis uisus mera in manibus Christianorum tractatio institutionum, in quibus multa & maxima uirginitatis laudatione habentur. Nam ut sanctos omittam alios Romanae doctores ecclesiae beatus Hieronymus contra Iulianum uulgumque discipulorum artem & prouinciarum maxima excolitandibus Caldoniam Aslaniam, quae semper in hylis errauerit: Harpalicem in Thracia. Camilla Volscorum reginam, in Chalcide Iphigeniam. Sibyllas decem & filiam Pitam Cassandram. Ex deorum ad Romanas conuersas uirginibus dicit omnes publice decreto deus cessasse. Claudiamque ut uirginitatem assereret, magnam matrem deum manu transisse, quam multa bonum uita trahere nequibant. Erit uero uirginitas breui nuptia de uita cederent: & paucas uirtutes uirginitatem uel inuitas seruare uellent Romani, exortationem in uita perpetuam esse legibus prohibuerunt, quandoquidem Camillus ac Postumius primo post M. Valerius Maximus, & G. Iunius Brutus bubulcos censeret, coaqui ad senectutem calidius perueniant, multauerunt. Lucium etiam Antonium denatum uerunt, quia quam uirginem duxerat sine amicorum consilio repudiasset. A matrimonio itaque inchoandum, cuius uerbi uim sic exprimit Vipianus De uirborum significatione tractans: & in loca naturae partibus. Hinc descendit mens & fornice coniugatio, quod nunc matrimonium appellamus, hinc liberos procreatio, hinc educatio. Videmus enim ex terra quocumque semina, seras etiam illas tunc perita censeret, idemque lumen consilium ferit. Sponsalia dicta sunt a spondendo. Nam moria sui ueterum stipulas & spondere sibi tunc uxores, unde et sponsi & sponsae appellatio nata est. De matrimonio cum omnes gentes bene, tum maxime Romani optime censeret, quod infra breui apparet. Tamen Aulus Gellius Menelli censis uerba orationis, quam ad senatum habuit, haec ponit. Si sine uxore esse possemus, libenter omnes ea molestia careremus: sed quoniam a natura ita comparatum est: ut nec tam illis tam comode, nec sine illis ullo modo uiri possint, ita huius perpetua potius quam uoluptatis breui consulendum. Et Xanthippem uxorem Socratis cum haberet, se mores eius doros ferre dicebat: ut assuesceret iurgis & perulantiam aliorum extrinsecus ferre. Et Varro in Menippeis uinum uxoria, aut tollendum, aut ferendum, qui uoluit uiam, uxorem comodiorem facit: qui patienter sit, se se meliorem reddit. Quae de re multa hic asserere possemus a beato Hieronymo sumenda, quae & ipse ab Aurelii Theophrasti libro De nuptiis sumptis dicit: ubi disputat an sapienti danda sit uxor: multaque in alterutra differit pariter, quae ideo omittenda duximus: quia scilicet illi nobis in Paula uxore matrimonium non in disceptatione suspensum redderet. Talis uocem nuptialis. Titius primo dicit, quia rapti Sabina pulcior eo nomine ferretur ad Romulum. Et Plutarchus in uita Gaii Pompeii: Talis nuptialis uerba a Talis Romuli uxore. & ut Plutarchus in Problemibus: in nuptiis Talis nomen crebro iactatur, sicut Gregi Hymenaeum, ita Latini thalamum in bona omen habet. Meliusque Christiani Sancta & Rebecka sibi prudentis ac sapientis suis sponsum in uita optata sponsum uero domum inducens Romani iubebat dicere, ubi in Caius, ego Cata, quae est uxor depaciteret: ut omnia sibi ea uero essent comanda, & pariter imperaret, ut propter Caiam honestissimam mulierem ac bonam uirum ex Tarquinio collocaret: cuius in Sancti templo statua ex aere posita fuit. Quae de re Festus sic habet. Cata Credia appellata est, ut Romam uenit, quae antea Tanaquil uocata est uxor Tarquini Prisci, quae tunc probata fuit, ut id nomen omnia boni causa frequenter in nuptiis uocitaretur: quam Iulianum asserunt sanctificam fuisse. Et nouum nuptiam lumen patris transcendere non peruenit, quod Sabina nupte in domum alienam transiit, graue, non ipsa inuenit: uel quod uideret uoluit.

Lex quae uirginem in uita prohibebat.

Matrimonium.

Itaque de uxore.

Conferendum nuptiis.

A volunt, moxque ingredi domum, in qua pudicitia amittitur. Nuptiarum initio, inquit, in agricultura Varro, antiqui reges ac sublimes uiri in Etruria in coniunctione nuptiali noua nupta, & nouus maritus primum potum immolant. Et Festus multas ponit consuetudines, quas ordine subiiciemus. Clauum consuetudo erat mulieribus donare ad signum. Et domus partus facilius exhiberi. Iusta caput nudatis comebatur, quae in corpore gladiatoris iterum ab lecto occisus, ut quemadmodum illa coniuncta fuerat cum corpore gladiatoris, sic ipsa cum uiro suo: uel quia matronae in lunonia Curiis tutela sunt, quae ita appellabatur a ferenda hasta, quae lingua Sabinorum curis dicitur uel quod fortes uiros geniturae ominentur. uel quod nuptiali iure imperio uiri subijciuntur, quia hasta summa armorum & imperium est: quam ob causam uiri fortes ea donantur, & captiui sub eadem veniunt. Hunc autem uel proximum morem ueritas nostrae Romae seruauit, qui non quidem hasta, sed enslem sponsae capiti priusquam domo egrediat ad ipsum limen populo inspicere superponit. Cingulo noua nupta praecingebatur, quod uir in lecto soluebat: factum ex lana ouis, ut sicut illa in glomos sublata coniuncta inter se sit, sic uir suus secum cinctus uinctusque esset. hoc Herculeo nodo uinctus uir soluit omnis gratia, ut sic ipse felix sit in suscipienda liberis, ut fuit Hercules: qui septuaginta liberos reliquit. Ceterum lunonia nomen sanctum habebat in nuptiis, quod initio coniugii solatio erat cinguli, quo noua nupta erat cincta. Cumeri uocabatur antiquitas quoddam quod operum in nuptiis ferebatur, in quo erant nubentis utensilia. Corolla diminutius est a corona: corolla noua nupta, de floribus uidentis, herbilibus selectis sub amiculo ferebat. Fescenini uersus qui canebant in nuptiis ex urbe Fescenia dicuntur allati, siue ita dicti, quia fascinum putabatur arcere. facem in nuptiis in honorem Cereris praeferebant: aqua spargebatur noua nupta, siue ut casta puraque ad uirum ueniret, siue ut ignem atque aquam cum uiro communicaret. Flamen eo amittitur nubens omnia boni causa, quod eo alliditur utebat Flaminia, id est Flaminis uxor, cui non licebat facere diuortium. Genitalia lectus, qui in nuptiis sit in honore genij. Geniū appellabat deum, qui uinum obtrinebat rerum omnium gignendū. Alij Genium esse potum uisusque loci deum. In pelle lanae noua nupta consistere solet, uel propter morem gentium, quia antiquitus pellibus homines ita induti, uel ut testetur sanctius. Patrimini & matrimini tres pueri in nuptiis adhibentur. unus qui facem praefert ex spina alba, quia nocturne nubebat duo qui nubentem tenebant. Rapi solet fax, qua praefluente noua nupta deducta est ab utriusque amica, ne aut uxor ea sub lecto uiri ea nocte ponat, aut uir in sepulcro comburendam curet, quo utroque mors propinqua alterutroque caprari putatur. Talallionem in nuptiis Varro ait signum esse sanctificationis aptum: Plutarchus in Problematis. Noua nupta cum in matrimonium datur, ignem & aquam tangere iubetur, ut ex calido & humido gignatur foras. Quinq; fasces in nuptiis accenduntur, nec plures aut pauciores, quos ceteos appellant: accendunturque ab adhibitis, quod mulier non plures posse parere uno partu. uir ab uxore, uxor a marito quicquid dono accipere prohibetur, quorum scilicet omnia debet esse communia, & donatio potest esse suspecta in hereditate successura. Plutarchus in Problematis. Maritus primo sponsae non in luce, sed in tenebris tangitur, ut casumonia quaedam sit ueneris illicitae, quando cum licitis & honestis communibus pudor adhibetur & uerecundia. Veteri more uxores nec molere, nec coquere permittiebantur, quia id in fodere Sabinorum ueteri casum est. Mense Maio uxorem non ducunt, quia aut Aprilis id faciunt ueneri dicato: aut Iunium expetit Iunonia menssem. Et quod mense Maio homines prius, postea imagines de pote sublicio praecipitabatur. Unde Flaminica Iunonia sacerdotem eo tempore militem esse oportet, quae nec eo mense lauat, nec ullo cultu uitur. uel quod plerique Latinorum eo mense purificationibus urbes mortuis parentabant. Eorum qui uxores ducunt, comam hasta cuspidem discernunt & discernunt diuortio eae significantes, quod solo ferro nuptiae dirimendae sint, id est, ut adhibita. Plinius dicit nubentes uirgines comitari colum, compam, & fusum cum flamine, & nouas nuptas lupino adipe postes ungere consueuisse, ne quid mali medicamenti inferretur. & post diebus suis sponsae annulus ferreus mitti, itaque line gemma consueuit. Macrobiusque in Saturnalibus sic habet: senis uim cuiquam fieri piaculare est, ideo uirgines non ducuntur: sed cum solas ueteres liceat purgare, uirgines ducuntur feriatis diebus. Et noua nupta post diebus nuptiarum libertatem in domo uiri accipit, & rem diuinam facit. Vir-

Blondus.

o 3 gines

Quinq; fasces
in nuptiis.Mense Maio
uxorem non
ducunt.

gines autē quare festis diebus non locutus, & contra uictorū deducantur, hanc Ploti-
chus ubert causam, quia uirginibus decorā, uictorū uero multā praesentibus nobere tre-
dum. ideo dies festus eligunt in quo omnes dilatahant ad diuersa, insequētorūq; est de-
ducendum turba. Et insuper dicit Plutarchus propinquit & agnatis non nobere mulie-
res, ut affinitatibus suggerantur, uel mulieris ratione, quā si sua nupserit, & inuicē pati-
tur neminem habitorū est a quo huerit. Qui autem sint agnati Paulus Iureconsultus do-
cet. Agnati sunt, qui per uiciliū sexus personas cognatione cōiuncti sunt, quasi patre cō-
geniti, uelut frater eodē patre natus, filius fratris, nepotus ex eo: item patrui & patrui
filius nepotus ex eo, & Caius Iureconsultus: Gradus cognationis alij superiores ordines
sunt, alij inferiores, alij ex transuerso siue à latere superiores sunt patrēs, inferiores libe-
ri, extranuerso fratres, & sorores liberiq; eorū. Alia item fuerunt cōiunctōrum prohibi-
tiones, Cicero pro Aulo Cluentio Habito: nubere genero socero nullis uisipicis p̄uult.
Sed prohibita eorū aliquādo plebs cū patribus cōiuncta Lauius tercio lib. permilla fuisse
ostendit. Qui & XXXVIII. scribit Campani impetrāre, ut cives Romanas uxores de-
cere liceret, & si qui prius duxissent, ut haberēt eas, & ante eam diem nati, ut tūdi filii-
berij heredesq; essent, Quia eorū publicē & priuātū in matrimonijs adhibita lex dilige-
ntia à maioribus, ostēdit unde quādragesimo Luuius Senatu eo die fortē cernit in Ca-
pitolio cōcurrere, & petisse, ut inter epulas Graeco filiam Aphasianus desponderet
quibus ita in publicū spōsalis ritē factis cum se domum receperet, respōdente filia
uxori dūisse, illā se minorē despondisse, cum illa muliebiter indignabōda, nihil de cō-
muni filia cōsultatū, adieciisset non si Tiberio Graccho daret expetrem cōsiliū debeat
maorem esse letum Scipionē eam concordi iudicio, ei ipsi desponsam respōdēte. Doms
uita data esse à mulieribus uerissimū est. Aulus Gellius uxores diuersas quādoq;
dabant dotes, & remeāt sibi pecunias: quas marito cū mutassent, si repetere uolebāt,
id seruo cōmitterēt, quem ea causa proprium remonerāt, quia alij mariti seruitū id inpe-
rare nō poterāt. Et secūdo bello Punico cum Gai. Scipio ex Hispania senatu scississimē,
petēs sibi successorem dari, quia filiam uirginē adolē tam aetatis haberet, neq; ei sine se
dos expediri posset, senatus ne resp. duce cāueret, panti uicē gessit, doremq; dedit, & cō-
silio matris suorūq; maritauit, dos quatuor milia aris fuisse, docaros artare uia quadim-
pentes facientia, quā dorem, & ea maiorem multā in Italiā decem, cēdones ex tanto no-
stri temporis more filibus dare uidemus. Celsina filia doctum milia aris in dote dedit,
Mugilia quia quinquaginta milib. nupsit, dotata est appellata. Fuerūt & alij post nups-
as mores, quorū nōnulli a referemus. Reperta diei Festus fuisse dicit, quādo postmodū
nuptias apud nouum maritū cōnabatur, quia quasi fecerēt potatio. Et Plutarchus in
Problematibus, siue ex agro, siue per ege domū redeant, qui uxores domi habēt, adu-
sus sui nūciae p̄ueniūt, quod matres familiās pluribus domi negotia in administrāda
re familiā abscōntibus uis occipiat, ut uirū paratiores legiorēsq; excipiat. matre uerō
familiā Vipsianus accipi debere uult eam, quā nō inhonestē uixit. Matre uerō familiā
ā ceteris feminis mores discendū atq; separāt: proinde nō intererit, nupta sit, an uidua,
ingenua sit an libertina: nō neq; nupta, neq; natales faciunt matre familiā, sed boni mo-
res. Vtutiq; honore mulieris pudicitia cōmendabatur, quādo ea quae uis cōtentata ma-
trimonio moriebatur, cum cotona pudicitia esset eadē. Matrimoniu tribus modis p̄uict
morte ceteres sinebat: nā repudia fiebat, diuortia & diuēpiones: repudiū Festus inquit,
qd ob rē podendū fieret. Et post annū uirba, ut uult Aulus Gellius tercio uirginitis quin-
agesimū M. Antio P. Valeriu cōsuebat sūt primū repudiū. Egnatius Metellus uxorē
q; uisū hiberat fuisse necauit. C. Sulpicius uxorē repudiuit, quia aperto capite facta uer-
tata erat. Q. Anicius Verus uxorē cū libertina laqui uisam repudiuit, ut cāueret illi
p̄rū priuily uindicaret. P. Sēpronius sopbos uxorē repudiuit aniam ludos se in seio spē-
ciare. Pōponis repudiata Annitia Proba, quae nuper ob ipsū Pōponē patre orbatā fue-
rat, Amiliū duxit Sylla nepē & grauidā. Et C. Celsus Pōponē uxorē ob Cludi suspicio-
nē, q; habetū multib; in dea bonis sacro ab ipsa Celsia uxorē celebratū modum fuerat,
repudiuit. Post Celsae uicō tradit Plutarchus tēpore principū omnib; usq; ad Traianū,
postq; Domitiū repudiū nemini fuisse p̄missū. Quāmo principi omnib; p̄terit pa-
cos p̄missus Tiberius uisū ē quōtūa remouit, q; uxorē dēctā post die repudiuit. Et

Domitianus

Agnati.

Gradus agna-
tionis.

De dote.

De alij mori-
bus post nu-
ptias.

A Domitiani equitē Romanū obreductū in matrimonii uxore, cui dimittē adulterij crimē intulerat, erasse iudicē albo. diuortij inquit Caius Iurecōsultus uel a diueritate motum esse dictū, uel quia in diuersas partes eant, qui distrābūt matrimonium repudiā, id est in renūciatione, approbata fuisse hęc uerba: tuas res tibi haberō. itē hęc, tuas res tibi agito. In spōsaliibus quoq; discutiendis placuisse renūciationē interuenire oportere. In qua re uerba cōprobata sūt, cōditiōe tua nō utar. Et Paulus De matrimonijs. Diuortio, morte, captiuitate, uel alijs cōtingēte utriusq; eorū seruitute dirimū matrimonij, predictaq; duo uerba cōfundere uidet Modestinus, cū dicit: diuortij inter uirū & uxore fieri dicit. Repudiū uerō spōsē remitti uidetur, qd & in uxoris personā nō absurde cadit. Dirēptio nō uniuscuiusq; arbitrio & uoluntate, sicut antedixit dixi finendi matrimonij forma, sed principis arbitrio fiebat. Celsus ēm scribit Suetonius diremisse nuptias prætorij, qui digni essent a marito post biduū statim duxerat, quibus sine probi suspitione. Et Augustus scribit itē Suetonius quod supra a Plutarcho scribitur, diuortij modū impossibile. De matrimonio tam satis multa diximus. Ad factū fructumq; ipsorū liberorū uenit endū est. Sinq; inuiti a puerperio, qd uerbū utriusq; sexus editis primo infantibus aptari posse uult in Saturnalijs Macrobius, qā anteq; pueras licet & pueros dicebāt. Idēq; autor est infātes primū tacita terra uocē emittere, quæ fidei postea derinuit unde se diuinā Maio mēse uult Fatue dea factū fuisse. Prima nascensū pericula sunt, cū ē gemellis altero mortuo superest unus, quē inde Vopiscū dicit: & cū genetrice partus difficultate & doloribus mortuis, uentre egrediantur, quos appellat Celsus, eoq; modo Scipionē Aphel canū maiore, Caiumq; Celsus, & Maniliū, qui primus Carthaginē cū exercitu intrauit, natos attulit Plinius. Agrippæ autē dicti sunt, qui nascēdo pedibus primo ordine peruersi sunt egressi uentre. Unde Romæ Peruersa & Prosa deę fuerūt, quibus ob hoc supplēbāt. Cōtingit uerō plerūq; ut nōnulli ex infantibus adulterio incestūne cōceptis nentur, aut exponantur unde Vlpianus Iurecōsultus, necare uidetur nō tantū is, qui partum pifecit, sed is qui abiecit, & qui alimonij denegat, & qui publicis locis misericordie causa exponit, quā ipse nō habet. primus mortū qd alijs infantibus publice adhibetur, iustitia fuisse, in quibus nomina accipiebāt: itaq; puellarū octauus dicit, puorū nonus, quod feminæ uirtus citius crescat & perfruantur. Sed parua in Romanis propter multitudinē fuit nominis notitia. Unde scribit Asconius secunda in Verē actione. Mortis fuisse cū aliquis Romanus citius ostēddus esset significaret, aut prænominē suo, aut nomine, aut cognominē, aut cognatiōe, aut a tribu in qua cōsederet, aut a curia, aut a celsura, aut si erat senator, uel eque. De quibus uetustis cōsuetudinē supra sit dictū, de prænominē, nomine, cognominē, et agnominē dicamus. Prīmū agnominē ab agnatiōe, in qua quisq; natus est dictū cōstat. Prænominā uerō pauca & uaria significatiōe fieret. Lucius, ut inquit Festus, prænominē est eius, qui natiuitate natus est. Quēus a corporis effigie a generando dictū a Gergo. Prænominibus feminas etiā esse appellatas testimonio sunt Cecilia & Terētia, quæ ambę Quintę sint solite appellari. Pari modo Luria & Tina. Cognomina uerū habuere originē. Lūius in secūdo. Valerio muratio qd sicut Vella inuimū in sordē & submissio fāciē & leges larg. cognominē Publicolę dedit. Et lib. septimo: Tina Miliū Gallo ad Antienē occiso torquē a mortuo accepit. Unde Torquato illi cognominē fuit. M. Valerius miles a Gallo prouocatus cū pugnaret a cornu adiutus superauit. Inde Cornelinus cognominē appellatus. Et lib. i. x. Papyrio cursori pñcitas pedū dedit cognominē. Q. Fabius forentem turba excreta in quatuor urbanas tribus cōiecit, Maximū cognominē accepit. lib. x. x. x. Africani cognominē militas primo fauor, an popularis aura celebrauerit incertū. Primus certe hic imperator nomine uirgē a se gēta est nobilitatus. Et x. x. x. v. Lucius Scipio ad urbē uenit, qnē cognominē fratri cederet, Asiaticū se appellari uoluit. Cornelius Lēritus Sura cognominē id natus, qā cū rationē exposceret malē administrare quęstura, rationē sibi nō esse reddēda, sed ita sūa sicut pueri in sphaerā ludo faciunt, præbendā respōdit. Et Scipionēs nōnulli uolūt cognominē dīctos. Qd Cornelius parē pro baculo fuisse. Messala cognominatus postq; Messanā uisit urbem. Et ab Æmilio dictus est Æmilianus, a Seruilio Seruiliarius, Corneliorū familię princeps cū de spōsa filia uides posceret, alinā pecunia onusta duxit, unde & Alina cognominē habuit. Trencius Scrophia, quia porca abscōda sub cētonibus, in quibus faceret

Dicitur

Puerperio

Lupia

Agnominē
Prænominē

Cognominē

uxor ita uis nullam aliam esse in domo porci. Et Augustus in Troiano ludicio Noni
 Asprenae lapsu debilitatū aureo torque donauit pallulū est ipsum & posteror Torqua
 ti ferre cognomen. Claudius imp. Gabinio secundo Chaucis gente Germanica superat
 is, cognomē Chaucicus usurpare cōcessit. Idem tamē imperator peregrinæ cōditionis
 homines uetuit usurpare Romana nomina dantaxat Gentilia. Domitio rure reuerentū
 iuuenis gemini augustinore forma ex occulta imperalle traduntur, nunciaret Senatui se
 populo Romano uictoriam, de qua incertum adhuc erat, atq; in fidem maiestatis ad
 permulisse Masas, ut ex nigro tunidū atq; assimilem capillum redderent. Et Antonia
 imperator Caecilla cognomē nactus est i uellimēto, qd populo dederat demissio usq;
 ad talia qd ante non fuerat. & Varro De agricultura scribit multa habuisse Romanos
 cognomina i pecore maiore & minore. Porcos, Quinos, Caprinos. Sic a maiore E
 quinos, Tauros cognomina. & infri: Auius meus primo appellatus est Scrophia, q; qu
 stor cū esset Licini in Macedonia provincia reliū exercitus, dum praetor redires, ho
 stes arbitratū occasione se habere uictoriae impressionē fecere, ceperūt arma atq; exierūt
 cōtra, dixit celeriter illos se ut scrophia porcos dilectus, id quod fuit. Nam nostra aras
 leporarios ex piscinas procul ad mare. Et in eas greges pisciū ē pelagiarū uocauit. Pro
 pterea appellatū Sergius Orata, & Licinius Murgna, & Plinius habet, Antiquis cogno
 minia ab arboribus multis fuisse. Fronditio illi qui cōtra Hannibalem tranaro Velutino
 rem preclare gessit, quia frōdatione arborū delectatus. Stolori dedit pāpinatio iunila.
 Pilius qui primus pilum inuenerit, Pisona a pīnsendo. Fabij, Lentuli, Cicerones pro
 ut quisq; optime fereret luniorum familia Bubulcū nominauerūt, qui bene bobus uter
 retur. Lactucini qui multa uili lactuca. Seruis autem multis nomē simul & cognomē dā
 bat, dimidiatum patroni cum adiectione praenomen in hanc formā. Quintipor Quinī
 feruus, Marci por Marci eos uerō ex liberis, qui patre incerto, aut ex patre certo, sed nō
 legitima uxore geniti erant; Spurius dixerūt maiores, quod Sabinos asserit Plutarchus
 mulierum pudenda sporon appellasse, ideo qui legitime natus nō sit, sed ex concubina,
 & scono, conumeliaz causa spurius appellatur. Sed ad pueros redeundū est. Eos moni
 libus quas uocabant, bullas exornabant, propter Tarquinium Priscū, qui primus filium
 ob superatū hostem Etruscū praetexta, bulla aurea, & annulo insigniuit: uel ut est in
 Plutarchi Problematis, deferēbat pueri ingenui super nudum pectus buli formi bol
 las, ut incestuosi, & in pueris debacchātes id in seruis quod minoris erat notae, nō in libe
 rit ab illa recognitis cōmitterent flagitiū. Et Macrobius addit fuisse eam bullam ad cor
 dis formam, ut ipsi etiā pueri intelligerent corde & uirtute utendū. Festus q; item addit
 eam bullam a Graeco sermone *βουλα*, quod est consilium dicam, quia eam partem con
 spiciū bulla cōtegeret, id est, pectus in qua naturaliter est consilium. Vnde cum A. militus
 Lepidus puer hostem cōgressus occidisset, & cui seruasset, statim ei in Capitolio bulla
 ra & incincta praetexta fuit posita. Et postquā ad preclara pueroſū facinora est uentum,
 Marci Catonis magnā indolē ornemus, qui cum in domo M. Orudi a uenuli edocueret,
 & ad eū Larinorū oratores pro ciuitate impetrāda missi essent, nec precibus nec minis
 a Q. Popodio illatis addoci potuit, ut pro illis oraret idēq; ad Syllā a paradagogo ductū
 eū proscriptorū tabellā uidisset, interrogauit cur nemo esset, qui tyrannū occideret, & se
 id facitū si gladiū haberet, obtulit. Fuit uerō maioribus magna in eruditēdis pueris dili
 gentia, de quibus habet in octauo Lilius Amores habeo, cōseuisse tūc Romanos pue
 ros sicut nunc Graeci, ita tunc Etrusci literis erudit. Graeci autē postea omnes passim
 fuisse imbutos, & ea ratione adolefcētes Athenas miti cōseuisse magis cōstat, q; ut
 simonij indigere credamus, tamē librorū Ciceronis De officiis initiū legētes facile id
 poterūt nosse. Nō tamē deerāt ludi Romi, in quibus pueri & puellae etiā erudiebant. Li
 uius in tertio. Virgini uenit in forū (ibi nāq; in tabernis literarū ludi erāt) minister de
 cemuit manū iniecit: nec maior fuit literis moribus erudiendis pueris diligētia, quibus
 Festus scribit nefas fuisse obsceno uti uerbo. Vnde praetextatus sermo si dicitur, qui ni
 hil obscenitatis habet. Et Plutarchus dicit, pueros cū iuraret Hercule, id sub tecto fa
 cere phibitos, qd de indultia sit institutū, ut dā pueri iurare Hercule uolētes domo ex
 ire iubent, per eam morā deierare defuecāt: siue quia Hercules nonq; nūl femel iurasse
 perhibet, & Pythia Apollo hominibus proposuit, melius esse si abiq; iuramēto assue
 scant

De puerorum
 indole.

De diligētia
 Romanorum
 in erudienda
 pueris.

Amate differant. Vnde subijcit Plutarchus philosophorum Græcæ gradissimus. Nō aliud quicquam Græci seruauit, & molliem attulisse Romanos existimasse, ip̄ gymnasia & palestram, quibus relinquerent puerorum & adolescentium animi. Inde pueros amores gignit, inde somno & deambulationibus iuuenum corpora corrumpi, inde saltationibus & motui cōposito intus esse. cum contrā dicat Aulus Gellius scholæ pueros uacare Romanos, quod uerbum Græcè à uacatione dictū significet, ceteris rebus omissis uacare liberalibus studiis pueros debere, quia idem affirmat, si plurimo cibo ni-
De puerorum educatione.

hilosq; somno utant fieri hebetioris ingenij. Et Plutarchus dicit. Nemo foris pueri pueri-
 tas liberis conabatur, ut uerecundē & pudenter uoluptates accipere pueri assuescerent, maiores nam & magistros spectatores habentes. Et parentes in liberorum adolescentum aspectum se exhibebant, quia sicut Plato scribit, uiri senes impudentes sint, adolefcentes fieri uirpissimos necesse est. Et Cornelius Tacitus. Mos habebatur principum liberis, cum ceteris id ætatis pueris sedētes uelitis aspectu propinquiorum, propriis & patrio-
Remētia. Et Suetonius in Claudio imperatore. Adhæbat omni cōtra & liberis suos cū pueris & puellis nobilibus, qui more ueteri ad fulcra sedentū sedentes uerferentur, pueri-
 que quos parentes domi & in scholis seuerè continebāt, duobus maxime rēpositis in publicis dacebantur, uno cum ad ætatum annum decimo ibant prolessori, & in libris stephanianis tñbit suis ascribendi. Idq; Iulius Capitolinus Gordianū imperatorem fecisse scribit, altero cum ad annum septimū decimū dimissa prætexta togam assumentem uisilem. Vnde est quod Plutarchus in Bruti uita scribit. Cassium ad eundem Cæsaris uentem multi sunt prosecuti, quod filium tunc uisilem togam assumentem primū dace-
 ret in forum. & de puerorum institutione pulcrum in Pauli Æmiliū uita Plutarchus præbet exemplū. Docuit autem filios Romanam disciplinā, quam ipse doctus erat, & Grego-
 rum infuper artes. Nō solum enim græmatici, sophistæ, rhetores, uerum etia fīctores picto-
 resq; & equorum eanum, uocationumq; magistri circa adolefcentes uersabantur. Ipse uero poterat quid publici muneris impediret, eorū exercitationibus studiisq; interire.
CQuando autem sepius supra parentum facta est mentio, Vlpianū audiamus ita
Dependunt.
 reconciliat qui sunt dissimiles. Parētes utriusq; sexus accipere debemus, sed in infinitum queritur. & quidam parentes ad tritauum appellati alunt, superiores maiores dicti, hoc ueteres exillimasse Pomponius refert. Sed C. Cassius omnes in infinitum parentes
*Proprietas
tunc gradus.*
 dicti, quod & honestius est, & merito obtinuit. Paulus uero gradus prædictos aliorūq; propinquorum sic ponit. Patruus patris frater. Auidulus frater matris. Amica patris soror. Matertera matris soror. Patruus magnus, frater aut. Auidulus magnus, aut frater amica magna, aut soror. Matertera magna aut soror. Patruus maior, proxini frater. Et multos alios gradus ponit Paulus, quos aliquam obsoletos diuimus omittēdos. De in-
 stantibus potius q; ad usq; prætextam satis dixisse uidemur. Ad natu maiores uentiamus. Morisq; & cōsuetudinem omnis uitæ illorum pro parte aliqua offendamus. Quia in re
 a generalibus inchoātes, ad particularia descendemus. Veneres, inquit in Problematis Plutarchus, scilicet nihil omnino negotij gerebant, aut curabāt, sed rebus diuinis prorsus
Ddediderant. Et M. Cicero, quid de moribus singulariū urbium & gentiū sentiat in ora-
 tione legis Agrariæ cōtra Rullū secunda sic ostendit. Non ingeneratur hominibus mo-
 res tam a stirpe generis ac seminibus, q̄ ex his rebus, quæ ab ipsa natura, aut a consuetu-
 dine suppediuntur, quibus alunt & utuntur. Carthaginienses fraudolenti, & mēdaces
 nō genere, sed natura loci, quod propter portus suos multā & uarij mercatorū sermo-
 nibus ad studium fallendi studio quæritus uocabantur. Ligures montani datū atq; agre-
 siles: docuit eos agere ipse nihil serēdo, nisi ē multa cultura ac multo labore quæsitā. Cam-
 pani semper superbi bonitate agrorū & fructuū magnitudine, uerbis salubritate poleri-
 tudine: & quod Cicero ad suum nō faciens propoliū de Romanis omisit M. Caro Cæ-
 sonius supplēuit in oratione, cuius hāc particulam Aulus Gellius habet: cogitare cum
 animis uestris si quid uis per labore rectē feceritis, labor ille a uobis cito recedet, bene-
 factū a uobis quid uis nō discedet: sed si qua per uoluptatē nequiter feceritis, uolup-
 tates cito abibit, nequiter factū illud apud uos semper manebit. Similes autem gradus
 huiusmodi M. Catonis sententijs Cicero ipse diuersis in locis habet. Titio enim scri-
 bens, inquit homines nos esse inmemerim: ea lege natos, ut omnibus telis errorum
 propoliā

Inueniunt
a Julia.

De publicis
liberis
fuit.

proposita in uita nostra, neque esse recusandum quo minus ea qua inuicem sumus condicio-
ne uiuamus, neque tam grauius eos casus feramus, quam nullo modo uitare possimus. In
Aulo Torquato Cicero, sumus igitur ea mente, qui ratio & ueritas praefinit, ut nihil in
uita nobis praestandum praeter culpa putemus, ea quae cum caramus, omnia humana pla-
cuisse & moderate feramus, ut haec eo peruenit oratio, ut perditur rebus omnibus, nonne
ipsa uirtus sese sustentare posse uideatur. Quam recte factorum uiam inuicta inuenit
Romana ad in primis boni moris seruauit, in seorsum bonum habere hinc singulos so-
nes singuli inuenies debebant. In conuiuiis iuuenes & loco credebant, & omni sermone
praeter quod uno casu, de quo Aulus Gellius ex Tanti philosophi sententia dicit: patrem
sollicito filio suo in magistratu publico esse priuare quid agi, proponi, & contra in publicis.
Vnde est etiam apud Romanos Fabij Maximi factum, qui filio consule apud Oniscum
obdormit cum equo non descenderet, a lictore iubente consule iussus descendit. Inuenit
Fabius, experiri uolens filii, an in te consulem esse intelligeres. Grandis quoque natus maiorum, &
sua probe gesta ubique & carmine celebrabat, quo iuuentutem instruerent. Quia ex con-
suetudine habebat, ut aut prohi & pueri & adolefcentes essent Romani, aut si quid in re-
tione percelleret aetate, per maiorem comortationem emendaret. Notum est enim id in
uicis plerisque exemplis contigisse. Manlius namque Torquatus ab hebeti adolefcentia
impetum suum euasit. Scipio superior a luxuriosa iuuentute ad summam perfectam iu-
tatem, C. Valerius post luxuriosam adolefcentiam flumen factus a P. Licinio pontifice ma-
ximo ad frugalitatis sanctitatem specimen mutatus est. Fabius maximus Allobroges
perdit adolefcentia in uirum grandissimum, pariter Q. Camillus. Sylla iuuentutem
ultra ad adulescentiam egi flagitiosissimam, uero, totius iudicis aut indulgentia, post uir fortis-
simus fuit: multa praedare gestis ante ciuile bellum breuiter superius narraui. Et solida
erant urgentissimorum iuuentuti ad imitationem exemplo uirtutis publico facio ostende-
re, principes essent, tales reliquis solere ciues esse, haec paucis de publica Romanorum li-
beralitate, cuius exemplo non liberalis crederetur iuuentus neque, dicenda sunt. Lulius
in quatuordecim annos patres teneret cura auri intensi, quo donum licet Apollinis pro
excolendo Camilli uoto capiendis Vebis emisso, manum quicquid auri in manibus
habuerit, consuleret unde cratera aurei Apollini mendum esse factum. Et libro xxi.
Luius conueniens domini eorum, quos T. Senpronius ad Beneuentum inuenerat
accessit, se a muneribus mensarij esse dixerunt, ut pecunia seruatorum acciperetur, ceterum
non insequam bello confecta acceptos esse. cum hac inclinatio animorum plebs ad
sustinentum inopiam arant foret, pecunia pupillares primo, deinde uiduarum coepit
coferri, nusquam ex annis sanctius deponere consensibus qui deserebant, quam in pu-
blica fide. Inde si quid empet paratior, pupillis ac uiduis foret a querebus percutiebant.
Mauit ea praestora benignitas ex urbe etiam in castra, ut non eque, non centurio si-
pendia acciperet, mercenariusque interpanes uocarent qui accepisset. Et xxvi. Lulius
Leuius consul in edicione inquit. Magistratus senatus & senatus populo sicut bonos
prostita, ita ad omnia quae dura & aspera essent subeunda docem debere esse. Si quid in-
iungere inferiori uelis id si prius in te ac tuos ipse stantior, facilius omnes obedire ha-
beas. Aurum argentum signatum omnes senatores exatino die in publicis coferantur,
ita ut annulos sibi quisque & coniugi & liberis, filio bulla, & quibus uxor filij ut sunt sin-
gulis onciae aut relinquunt ceterum omne aurum, & res signati ad reuocandi omentis
exemplis deferamus publica pendendo res nequequam ferues. Quis aurum at-
gentumque & res publicum conferunt, tanto certamine inuictis, ut prima singuli inter
pomos nomina sua uellet in publicis tabellis esse ut nec tramoire capiendo, nec serbo
uolens la fuisse. Hanc senatus consensum, equester ordo est secutus, equalem
ordinem plebs ita nec remige in supplementum, nec stipendio respexit. fuit enim res-
ponsum licet in se ipsam insignis liberalitas. Lulius xxix. de Prolesis regi Agri-
ppa, qui Atheniensibus socijs Romanorum praedia obmiserat, orationibus. Vnde re-
gata in singulos quia multis res senatus consilio nulla. Largitionem de qua super
libra rectis est dictum, non liberabatur quis, sed coarctatum iure appellauit tri-
men unicum, quia id. Catonia longiora sunt appobata pro liberalitate ponimus de qua

De quiete animi
ut quoniam pro
fuit studiis.

querantur conforescant. Quantum vero animi quietem prestant bonorum artium studia
Cicero scribens Cornificio sic ostendit, ut philosophia magnam habeat gratiam, quae
ne non modo ab solitudine abducit, sed etiam contra omnes fortis impetus armat.
Et Servio Sulpicio Cicero: Sed multis persuasit quos in istis uersari rebus, quae eni
si minus prodesse animum tamen ab solitudine abducunt. Nec solum litteris & bon
narum artium studiis, sed alijs quoque delectati sunt Romani cognitionem quantum
cum licita habebatur, signis scilicet, statuis & operum opothecis scolopulis: placere
ostendit Lilius Romanos milites monumentis Capua pisse diuinae artis perfructu
libentius insudasse, quod aliquotum operum operum perfructus inueniebant. Et Plinius
erant Severo: Tunc proxime Coenitum signum, modicum quidem, sed felicitas & ex
pressum. Est enim nudum: effingit senem stantem, uilla, muscoli, uerui, ornus, ruga & pa
rere. Nunc sube basim fieri ex quatuor marmore, scilicet Caninio Rustico, de Sillio Italico. Mul
tum ubique librorum habebat, multum statuarum, multum imaginum, quas non habebat
modo, uerum etiam uenerabatur. Et Iulio Seuero. Herentius Seuerus uis de classibus magni
existimabat in Bibliotheca sua ponere imagines municipum uirorum, Cornelij nepotis,
& Tui Accij. Proxime ad litteras & doctrinam accessit praeforum delectatio agriculturam,
quod tamen primas posuit Varro raturum et tribuendo, ut longiudinem uitae hominum
maiores fuisse dicat, non tempore ex solo agriculturae fructu uiuebant, ex quoniam posse
re habuerunt utates delicti uis itaq; & non agriculturae (licet praepotere ad litteras)
tunc laudabimus magis, quoniam aliqua ex parte describimus: quoniam & ipse Varro li
teras praeforum agricolam inuentioni necessarias fuisse dicit in uulgo, quoniam rationes pecu
tis magistro in scriptis referret. Intellegent uero qui attentè legent sicut uirtutis, dignita
tis, amplexus praeforum a litteris & doctrina fuit, ita diuinae, sine quibus nec patri
ta res, nec publice possunt subsistere, principum & quidem solida laudatissimum ab
agricultura fuisse. Quin una non maximi faciemus. Sicut originem diuersi inculpatum
dedi agriculturam, ita amplissimum non orbe diuersitas possidentium, laudatissimum & simul inuendissimum
fuisse opum parit illam, quae ab agricultura partibus proueniret. Sic ergo nobis in hac
pulcherrima nostri operis parte a Marci Varronis, Marci simul Caionis agriculturae
principium. Cum dux uita, inquit Varro, uitaque sunt hominum, rustica & urbana, dubi
um est, quin ha non solum loco discreta sint, sed etiam tempore diuersam originem ha
beant. Antiquior enim multo rustica, nam fuit tempus cum rura colerent homines, neq;
urbes haberent. & infra urbanae agricolae praestant: nec mirum, quod diuina natura deum
agnos, ars humana addidit in heret cum artes omnes dicantur in Graecia intra mille an
nos reperire, agri nuncquam non fuerunt in terra qui coli possint. Neq; solum antiquior
cultura agri, sed etiam melior itaq; non sine causa maiores nostri ex urbe in agros migra
bant, ciues urbis, quod & in pace a rusticis Romanis alebatur, & in bello ab his defende
bantur. Et Varro item. Notum est humane uitae summam minorem gradum fuisse
ad hanc etatem, ut scribit Diogenes, & illum gradum fuisse naturalem cum di
rent homines ex his rebus, quas uiolata ferret terra. ex hac uita in secunda ascendit pa
storiā, cum esset atq; agrestibus arboribus & uirgulis & decerpendo glandem, ac
hullum, mox, poma colligerent ad usum. Sic ex animantibus propter eandem utilitatem
quae possent syluestria capere, & concludere, & mansuefacere tunc quas prius non
sine causa potius oves assumptas propter utilitatem, & propter humilitatem. maxime
nim a natura quiesce & apullum ad uitam hominum. Ad cibum enim hac & ex eis ad
hibent, ad corporis uictum potius attulerunt. Ad uentum huc ab Varrone sumptus fuit.
Dignitate uero idem Varro edoceat. Origo agriculturae, quam dixi, dignitas quae di
de antiquis illustissimum quisq; pastor erat, ut ostendit & Graeca & Latina historia, &
ueteres poete, qui alios uocis polyamas, alios polymelas, alios polybrias, qui ipsas pe
codes propter caritatem aures fuisse pelle tradiderunt. Quia nesci fasillum fuisse pul
lorem numini, qui Remus & Romulus edocuit. nec minor est dignitas agriculturae,
qua Marcus Cato fuit. Virum bonum cum laudabant, ita laudabant bonum agricola
m, bonumq; colorem, amplissime laudari existimabant, quia ita laudabatur maxime
quod plus quaestus stabilissimiq; consequitur: minimeq; inuidiosi, minimeque mole
cogitant

Varronis
urbanae
quae.

Agriculturae
dignitas.

enſciantes ſunt, qui in eo ſtudio occupati ſunt. Nec parum ſunt laudes agriculturæ à M.
 Cicerone. et pro Roſcio Amerino orans. Qui tunc ſemper habitantem, & in agro colendo
 uterentur, quæ una maximè diſiuncta à cupiditate, & cum officio coniuncta. Et infra At
 Hercules maiores noſtri longe aliter & de illo & de cæteris talibus vitis exiſtimabant: te-
 tæ ex minimis tenuiſſimisq; rep. maximam & ſtoreniſſimam reliquerunt nobis. Sui
 enim agro ſtudioſe colebant, non alienos cupide appetebat. & item infra. Vita autem
 hæc noſtra, quam tu agreſtem vocas, paſſimoniz, diligentiz, ſuſtinz magiſtra eſt. Colu-
 mella quoq; in riſdem laudibus eſt proſuſus: cum enim temporum ſuorum negligentia
 coliturz agri dimiſſiſſe ſic addit. Sed noſtro potius vitio, qui rem ruſticã peſſimo cuiq;
 ſenſuum uelut carniſici noxæ dedimus: quam maiorum noſtrorum optimis quiliq; &
 opime tractauerit idq; ſpernitur genus amplificandi relinquendiq; patrimonij quod om-
 niterimine caret. Superſtit. (ut dixi) ſanum genus liberale, & ingenui rei familiaris augen-
 de, quod ex agricultura contingit. Et item inferius: Cõplurima monumenta ſcriptozũ
 admonet, apud aliquos noſtros fuiſſe gloriæ curam ruſticationis. Ex qua Q. Cincinna-
 tus obſeſſi conſulis & exercitus liberator, ab aratro uocatus ad dictatorem uenit, ac ru-
 ſticiſſimas de poſſeſſis, quos ſeſſimantia uictor red diderat, q̃ ſumperat, ad eõdem tuſe-
 cor, & quatuor iugerum autum prædium rediit. item C. Fabricius, & Curius Dẽtra-
 ſualiter Pyrrho ſinibus Italiæ pulſo, domitia alter Sabina accepta, quæ uiricem diuide-
 bant, capiti agri ſeptem iugera nõ minus induſti ſe coluit, q̃ ſoniter armis quaſſerat.
 Et Plinius: Ipſorum tunc manibus triumphatorum colebant agri: ut ſas ſit credere gau-
 dentem tã terram uomere laureato obſerorem dediſſe fructum. Ili enim eadẽ cura cu-
 robant ſemina, quæ tra. Tabit bella. Sed iam culturæ agri uenſſate & dignitate ſimul o-
 ſtenda, eius inſtituta dicimus, quæ tres in partes diuiſa ſunt. agri ſeminarij curæ, una po-
 riori & paſſionis ſecunda, & tertia uillarij. Agri ſeminarij pars ideo breui à nobis en-
 pedietur, quia partim de ea nuper aliqua diximus: partim multa in duobus alijs parub;
 dicetur ad eam ſpectantia. nam nihil æque agrum reddit feracem, q̃ aratoris diligentia
 C. & aſſiduitas: qualem Cincinnati, Fabricijq; & Curium pauci arandis iugeribus ad-
 habuiſſe diximus: cum e contra uicti pedes, damnatæ manus, inſcriptiq; uultus, omnia
 in preſens uertit. Stercoratione uero, de qua Marci duo Vatro & Cato multa dicunt, agri
 plurimum prodeſſe nõ negauerim. In primis tamen agricolatoris diligentia plurimum
 ualere uidetur: non inſaniam agri male colere fuerit nota cenſoria. Et caſtigatio itẽ cen-
 ſoria fuerit, minus arare quam uetere. Et uera fuerint quæ temporum ſacerdotes præ-
 denter à ſe dicta, oraculo Apollinis falſo attribuerunt, Nequam agricolâ eſſe quiſq;
 emeret, quod præſtare ei ſumus poſſet: malũ patriam ſanctis quilibet interdito ſaceret,
 quod necio poſſet, niſi in tempeſtate collipeiorẽ, qui proſeſſis diebus ageret, qd̃ ſerua-
 tia liceret peſſimiũ, qui ſereno die ſub tecto potius operaret. q̃ in agro. Potuitq; ad om-
 nem huius agriculturæ partis inſtitutionem ſatis eſſe: quod Plinius de C. Furio Creſino
 habet. Cum enim in paruo admodũ agello, largiores multo fructus perciperet, q̃ ex am-
 pliſſima uicini, inuidia magna erat, ceu fruges alienas pelliceret ueneficia. Quam ob-
 rem à Spurio Albino curuli die dicta metuens damnationem, cum in ſuffragio tribus
 oportet ire, inſtrumtum omne ruſticum in forũ attulit, & induxit ſiliam ualida atq;
 bene curatam, ac ueſtitã, ſerramẽta egregie facta, graues ligones, uomeres ponderoſos,
 boues ſeturos: poſtea dixit, Veneficia mea Quirites hæc ſunt: nec poſſum uobis adduce-
 re in ſonum lucubrationes, uigilias, & ſudores: itaq; omnium ſententijs abſolutus eſt. Et
 quando non detur agriculturã, proprijs & filiorum manibus ſicut Creſino exercere, p-
 ximũ eſt quod præci in prouerbijs habuerunt attendere, optimum omnũ eſſe ſimũ, qui
 ex frequenti uelliſſio domini in agrum cadit: & ad ſimilitudinem traduerit, ſicut equũ
 ita agri impingere domini oculũ. Ad alias agriculturæ partes duas pecuariæ paſſio-
 nem q̃ ſimul, & poſt uillanum uentamus: quarum inter ſe diuſarum, principes quoq; q̃
 eis præponuntur diuſos eſſe inquit Varro, q̃ unus uillicus, alter uocã magiſter peco-
 ris, itq; ut habeat ſcripta oportere dicit Varro, q̃ ſine literis idoneus non eſſet, qui ratio-
 nes dominicæ pecunias conſicere poſſet. hæc uero pecuariæ & paſſionũ partẽ ſecundã,
 eũ uillariũ adiacẽtiũ ſimul tractare cogitur, qd̃ licet Varro nomina principibus, ut ad-
 pellauit, eorum diuſa dederit: unã tamen & eandem ſimul curã eos habere oportuit: ut

Agricultura

Tres agriculturae partes.

Agricultura

Que profus agri.

Agriculturae partes.

De magistro pecoru.

Blondus.

p dum

domi uellicus non solum adificia uilla, sed conuicia illes uisaria, ornithones, leporaria, et
serani clausa curat: magister uero pecoris non magis ouium & bouum alimentum ual-
dum, quam cicorum & clusorum linc animalium sive piscium pastiois habet rationem,
parum familiaris res uisita bene succedit. Ex quidē in pecunia, postquam Varro laudem o-
uia supra dixerat de bobus secundo loco scribit, quos autem in pecunia maximū
esse uult oporere, praeter in Italia quae a bobus nomen habere existimat, posuit
hoc in loco quae supra in uetigalium partibus sunt a nobis dicta repetere, de omni & pa-
secorū questu, qui in Appulia & Samnitium montibus a Romanis habent & de uiciorū
equarū, caprarūque gregibus alendis, ex quo, magna uilla & patrifamilias accedit ui-
litas. Sed haec & similia prout a Varro & Catone alijs uel praeposere habuit refer-
re oportet, primūque pecunia appellasse maiores omnia, ex quib. populus Romanus ha-
beret redditus: quia diu hoc solum uetigal Romanis fuit, in cunctisq. locis id est agri gle-
nos. A diuisione tamen retrahit, quā Varro posuit incipientes omnia praeter quos om-
nia adificia, in ipsas tres partes conseruauit, etiam a ceteris scriptoribus excerpta. Rustica

Ornithones. discipline inquit Varro genera sunt tria ornithones, leporaria, piscina: omnib. bonis ti-
co omniū alim, quae inter pauciores uilla solet pasci. Ex qua quidem alia pastio, ma-
iores aliquando fructus capros esse affirmat Varro, q. ex toto fundo exple confuerunt.
Aliquādo enim uidisse dicit greges magnos anserum, gallinarū, columbarum, praeter
pauones, nec non glirum. Ex quibus rebus scriba libralius libertus eius, in anseres Sa-
gulos plus quinquaginta milia capere dicebat. Ex in eodē dialogo Aecius affirmat. Ce-
te nosi mater tera mex fundum in Sabenis, qui est ad xxiiii lapidē uia Salaria a Ro-
ma. In hac uilla qui est ornithon ex eo me quinq. milia feto uenisse tardos denique ser-
nis. Quid autē proprie sint, & unde habuerint originē ornithones sic habet Varro. Pau-
mon ille gradus maiorum nollit erit, in quo essent uisaria duntaxat, in plano, colum-
in qua pasciebant gallinae, & earū fructus erant oua & pulli. Alter sublimis, in quo erant

Columbae. columbae in turribus, aut summa uilla. Columbarū duo genera: Vnum agreste, quod habe-
tur in turribus, aut columbidae uilla, a quo appellatur columbae. Alterum genus columba-
rum est clementius, quod cibo domestico cōtinetur, intra limina ianuā solet pasci, ex his
datibus stipulis fit miscellum uentium genus fructus causa, atq. cōcedunt in locum,
quod alij uocant perilloroma, alij perillorotrophion, in quo ouis sepe uel quinq. uilla
sunt inclusae. Nihil celerius forundus. cōtra autē uisaria sunt nomine mutata: quia uo-
cant ornithones, in quib. stabulant turti & pauones. A uisaria scribit Plinius primū uult
uisse, inclusis omnium generum uisitas. M. Lelium Serabonē Brandulsi equitibus in-
dūbis, haecq. eadē sunt uisaria, quae dicit Varro nomine mutata uocari esse ornithones,
in quib. stabulant turti & pauones. Et in eodē de ornithone qui fructus causa fit, nō nisi
pingues sunt turti, igitur testudo, aut perilloroma tueri debet uisgultis, aut res sit
reo, in qua uilla aliquot madorū aut mularum includi possint, perierit ex alia quoque
res, quae pingues ueniant, ut turtures aut cornices. Refert autē Plinius Cornelii

**Quoniam ob cau-
sam ornithones
dantur.** Nepotē scripsisse, turtos paulo ante Augusti orationem impingui corpore. Et ciconem
magis placuisse q. groem: Et insuper addit ipse coram cicibus uenens semen granatū
esse cibum, quoniam ob causam eas damnauerint mensa, simulq. comitalem propter mor-
bum, quoniam solum animalia sensitiua praeter hominem. Sequitur Varro, in hoc recte aqua
uenire oportet per fistulam, & eam per canales angustos serpere, qui facile ab illis pas-
sint. De pauonib. nostra memoria, inquit, greges haberi coepit & uenire magno. Et in
M. Aufidius Lurco supra sexaginta mil. numos in anno dicit capere. Prius interce-
litas De legibus. Ausibus legum, anseres, phasianū gallinae & uisaria debent, phasianū
res autē & pastores anserum non cōtinentur. Alexandrum Seuerum imperatorem Ma-
mae gentium Christiana laudibus a nobis sapientissime celebrant, hoc loco supra uisitas ex-
tollere gregium, de quo habet Helius Spartanus, habuit sine in palatio unū genus or-
leporaria quo maxime delectatus est: in quo solitudines publicas subleuauit. Nō ma-
tra instituerat pauonum, phasianorum, gallinarum, anatum, perdicum, maxime palatio
rum: quae habuisse ad uiginti mil. perhibetur & ne earum pasci graues anseres, ser-
uus habuit uetigales, qui eos ex oue & pulcenis & pipionib. alerent. Erat et Cicero
ad Papianum Petium: Pures enim pauones coniecti quam in pascuis columbarum, prius

A fuit alium pallioni alendū apum industria: de qua & si multa dici possent: Virgilio
 sumenda: suis exit pauca ab eodem Varione uel trunca accipere, uberrimos qui inde p
 uenerunt fructus quæstusq; ostendunt. Autorem, Varro inquit, habeo non solum qui
 aloeria sua locata habet quorannis quinis milibus pondo mellis, sed fratres ex agro Fa
 lico locupletes, quib. cū a parte relicta esset parua uilla, & agellus nō sane maior iuge
 ro uno, hos circū uillā totam aloeria fecisse, qui nihilominus aut perij dicerēt, denā
 milia sestertia ex melle recipere se solutos apes cum examen exiturū est quod fieri solet
 cum educata prospere sunt multæ, ac progenitas in coloniā mittere uoluerūt olim cre
 bre Sabini facitauerunt, propter multitudinem liberorum. Sed iam ueniendum est ad ge
 ciūā proximæ diuisionis nostræ partem leporaria, cuius uerbi uim sic ipse exponit Var
 ro: Leporaria se accipere uolo non ea, quæ tritici nostri dicebāt, ubi soli lepores sint sed
 omnia lepra se afflicta uilla, quæ sunt: & habent inclusa animalia, quæ pascūt, & infir
 In leporaria pater tuus Acci, præter q̄ lepusculum nihil uidit, neq; enim erat magnū id
 leprū, quod ut nunc haberet multos apros ac capreas, cōplura iugera maceris cōclude
 renur. Aulus Gellius: Vitaria ueteres quandoq; leporaria dixerē, in quibus omnia clau
 derent animalia: quandoq; roboraria à modo claudendū roboribus: sicut præclarū uirū
 Cosmā Medicom, in triuio Mugelli uilla habere uidemus. Et Plinius. Vitaria ferarū pri
 mus Romæ instituit Fuluius Lupinus, nec diu imitatores desinere. L. Lucullus & Quin
 tia Hortensius. Varro autē sic habet. Quintus Fuluius Lupinus dicit in Tarquinienī ha
 bere septa iugera quadraginta: in quo sint clausa non solum ea quæ dixi, sed etiā oues, pri
 terea in eodē conspecto feræ haberi solent codiceria ex arborū corticibus, atq; aloeria,
 atq; etiam doli ubi habeant conelosos glāres. Tertium est genus quod in Gallia & Hi
 spania nascitur simile nostro lepori, quem cuniculū appellant. Apros postea habuere in
 leporatio nec magno negotio ibi exceptiuos & cūcure: namq; fundū emittit in Tuscula
 num hic Varro à M. Pippio Pilone. Vidisti ad doceinam insitā certo tēpore apros & ca
 preas conuenire ad pabulum: cum ē superiore loco, ē palæstra apris effunderetur glans,
 capreas uita, aut quid aliud. Ego uero, inquit ille, apud Q. Hortensij cū ita ego Laureti
 esse, ibi istuc magis magnificū uidi. Nā sylua erat ut dicebat supra quinquaginta iuge
 rum, maceria lepra, quod non leporariū, sed theriophion appellabāt. Ibi erat locus ex
 celsum, ubi triclino posito cenabamur, apud quod orphea uocari iussit: qui cum eō ue
 nisset cū sola & cithara, & canere esset iussus, buccinā inflauit, ubi tanta circumfluxerit
 mox ceterorum, aprorum, & ceterarū quadrupedū multitudo, ut non minus formosum
 mihi uisum sit spectaculum, q̄ in circo maximo ædificum, sine Aphricana bestia cū sit
 uenationes. Quando autē cōtigisset cōmoditas uenationib. delectati sunt præci: Plinius
 reator Cornelio Tacito. Apros tres equidem pulcherrimos cepi, ipse inquit ipse, non ta
 men ut omnino ab inertia mea & quiete discederem. Ad recta sedebam: erant mihi pxi
 ma, non uenabulum, aut lancea, sed stilus & pugnillares: meditabar aliquid enotabamq;
 ut si manus uacuas, plenas tamē ceras reportare. Et Macrobius in Saturnalibus scribit:
 uenatores aproū, si noctu apros deserebant, acutū infigebant ahenū, ut à putredine ser
 uarent. Tertia tandē parti piscinis intēdamus: de quibus Varro. Similiter piscinas dico
 eas, quæ in aqua dulci aut salia inclusos habent pisces ad uillā, ad quas tres partes cōmo
 de & utiliter habendas, parari oportere uult Varro tria artificū genera: aucupes scilicet,
 uenatores, & piscatores, à quib. emanāt ea, quæ seniorū diligentia tuearis. Huius tribus ge
 neribus piscinā singulitatē bene, & posteriorū luxuriam male usam fuisse dicit. aquam
 emulā dulcē habuisse piscinā scribit: in qua duntaxat scaros & mugiles pisces
 aleret. sed breui post L. Philippus & Hortensius tam refertas piscibus habuerūt piscinas,
 ut Cicero eas piscinarias appellauit. M. Cato Vticēsi haeres à Licinio relicta, pisces
 qui in eius piscina erant x l. milibus uendidit, sed sua ætate luxurie propagasse, lepora
 ria & piscinas pferendo ad mare, & in eas pelagios greges pisciū reuocasse, ppter quas
 appellati sunt Sergius Orata, & Licinius Murena. Nā uitaria cōclerū scribit Plinius à
 Fulvio Hirpino instituta fuisse in Tarquinienī, paulo ante bellū Cæsaris & Pompeij, di
 stincta generibus, ut separatim essent albi quæ in Reatino agro nascunt, separatim illi
 rice, quib. magnitudo præcipua. Aphricanæ, quib. succiditas. Solitanæ, quibus nobili
 tas. Quin & signā earū cōmentus est lupa & faure. C. quozq; Hircius uno tēpore Cæsari
 Blondus.

De apum pas
sione.Hic nulla
descri.

Vitaria.

Piscinæ dele
ctatio de uen
atione.

De piscin.

sex mil. morenarum motus dedit in pondus, & propter piscium multitudinē. quadragies
 tertio illa eius uenit. Et Pollio eques Romanus, ex amicis Augusti uariis munera
 rum inuenit damnata municipia. Antonia uero Drusi uxor, Marci quā dōgebat ma-
 ris addidit, cuius fama multi balos uiderē capitebant, in Batano sinu centū ad urbe mi-
 libus semotos. Marcius uero a Breto Siculo scribunt Gellius & Macrobius fuisse
 habitaculis dictas q̄ fluitarent pinguedine, & a sole torrefactas. Fucis aut apodmaio-
 res in pretio & delicia pices aliqui, quorū aut immutata sunt nomina, aut perijt species.
 Scribit namq̄ Plinius nullū suis temporib. fuisse in honore, quod unus sepe milibus
 fuerit emptus, cum tamen nullus unq̄ innotuit sit, qui excederet pondo. Et bene ea quat
 ta decensima epistola: Nullū ingentis formæ Tiberius Cæsar missum sibi, cum in ma-
 cellū de ferri & uenire iussisset: amici, inquit, omnia me fallunt, nisi illum nullū aut Apici-
 cius emerit, aut P. Octator, quinq̄ sciterijs Apicius emisse piscē, quē Cæsar uenididerat.
 Et accipser, qui liquama esset in uersa, in magna pariter exultatione erat. De quo Ma-
 crobius Scipio Africanus cum acciperet piscem & rarus & pretio carus sibi esset alla-
 tos, unū & post aliū ad eundē, ut refert Cicerō inuitabat: Porius quidā inquit uide quid
 agas, accipenser iste paucorum hominū est. Lupum piscē Plinius molei faciliū esse dici,
 preferim si inter duos pontes esset captus, ubi ille exora lambere: Vnde nō magis pro-
 priū tūc Caius Ticius, q̄ nos nunc gameones & aleatores lupos inter duos pontes appel-
 lare possumus. Sed arxat nostræ docti, lectione Plinij delectati, cum acciperetis & nul-
 li nullā aduenire possiet inter nostri temporis pisces similitudinē, lupū esse contentū,
 quē uulgo sturionē appellant, qui in Tyberi & ad pontes nunc extantes optatus capif.
 Quid aut ex Plinio supra diximus, Ciceronē Philippū & Horatium piscinarios appel-
 lasse, sumptum est à Plinio ex epistola Ciceronis ad Amicū, ubi sic est. Mihi uero uis uide-
 rant Piscinarij nostri. Tribus rusticæ disciplinæ generibus explicatis alia ad agricola-
 rum, ad ipsaq̄ eius disciplinæ genera uarijs faciētia modis dicemus. Eritq̄ ite diuina
 tium. Agrū si iustrauerit, inquit Cato, cores iustrare lanum lunonemq̄ uino, prelatum
 sic dicto. Mare pater te precor qualesq̄, ut sciens uolens propicius mihi sis, domui sumi
 lixq̄ nostræ: Boves septi coniungere licet, hirc licet facere, ad achana ligna, fabalia, su-
 mentū, quod non dauisus eris multa, equis, asinis ferre nulla nisi in familia suis: partem
 uerū hanc in pecuaria esse inquit Varro, quæ non parat, ut ex his capiat fructus sed
 paretur ut fructus ex ea sint multi scilicet, canes, & pastores, uorum pro bobus ut ualeant,
 Cato, sic docuit facere. Marii Syllano in sylua interdiu in capita boū singula uorū fa-
 to: farris pondo tria, laridi pondo quatuor & dimidiū, & pulpæ idem in unū licet con-
 cere. Eam rem diuinā seruus uel liber facito: mulier ne adit, post rē diuinā, rusticā disci-
 plinā sic edocet Cato. Ager quādo instruitur c c c l iugerum, uillicū uillicæ, opertus
 bubulcos tres, alinariū, bubulcum, opilionē, tredecim boues, trimos asinos elictarios,
 molas alinarias unas, trufantes unas, Hispanienses unas, abacum unum, lectum in rubi-
 culo unū, lectos lorā subreptos quatuor. Et si erit centū iugerum ager alinarius, plura
 rios duos, Alinū molanum unū, abacū unum, arcam uestiariam unam, armarium prom-
 peuarium uisū ornamenta bobus, & asinis instrata tria. Loram bibat familia menses tres,
 mense quarto, quinto, sexto, septimo, octauo in dies sextarium, id est in menses cōgros
 quinq̄. Vestimenta familia nūcā pedes tres & semis, sapa alternis annis, quoties cuiq̄
 uenicat, aut sagum dabis prius ueterem accipito unde centones fiant familia cibaria,
 qui opus faciunt, per hyemē trici modios quatuor per æstatē modios quatuor & dimi-
 diū. copeditis: per hyemē panis pondo quatuor. Vbi uinea fodere coeperint, passū pon-
 do quinq̄: quicq̄ adeo dū ficus esse coeperint, deinde ad pondo quatuor redito. Villi ol-
 ficiunt, quæ emi parariq̄ oportet, quæ cibaria, quæ uestimenta familia dari oportet: e-
 dem uti curret, facitq̄ moneo, dumq̄ dicto audita sit hoc amplius, uti ante aduenit do-
 moni quæ opus sunt parent, ceteriq̄ diligēter. Villicæ quæ sunt officia. Si eam ubi dō
 dederit uxori, ea elio cōtenus, ea te meruat facito, ne nimis luxuriosa fiet. Vicinas ali-
 atq̄ mulieres q̄minimū utat, ne se domū ad se recipiat. Ad arā nequid eat, ne se ambu-
 latrix sit. Rem diuinā ne faciat in uisū domini, aut doming. Scito domini facere rē diuinā
 pro tota familia munda sit, nullam conuerse mōdeq̄ habeat hūc uillicē disciplinā nostri
 temporis nulli per Italij proponi oportet, q̄ nō seruos, sicut maiores nostri, sed nullos
 habemus

Lustratio
 agrorum.

Disciplina
 rustica.

Vili officia.

A habemus semipatronos, uxores suas frugi mulieres, & libiſſimis utiliſſimas habere, parum tamen unica ſortaliſis fuerit memoranda agricolatoribus Romanis incolentibus: quoruſque uxores perpetue ſunt ambolantes, ad arateſque in his ſingulas, penè ſingulis ambulat diebus. Sequitur in uiliſſe diſciplina Cato: Calèdia Maſſeſt ſeſtus diea cum erit, coronam in focum ardeat: per eos denique dies Lari familiari pro copia ſupplet. Cſium tibi & famiſe cures, uti coſtū habeat: pyra atida, ſorba, ſicos, uvas paſſas ſeruet in ſipa, & pyra & nucis in doſijs & mala. Uvas in urceis & myrtis in terra obrutas, & nuceſ præneltinas recentes, in urceo in terra obrutas habeat. Mala ſcantiniana in doſijs. Hæc omnia quotannis diligenter ita condita habeat. Farinam bonam & ſurſus ſubtile ſciat facere. Vni autem hac in re M. Cato ut in cæteris ſapientiſſime ſcripſit. Humaniſſimū & utiliſſimū fore, ut diligant uicini nec familiarum ſint malæ. Traditque Plinius in duodecim tabulis noſque di ei uilla, ſed ortum, qui primū Athenis ab Epicuro fuerit inſtitutus: uſque enim ad Epicurum ortos non fuerat moris haberi in oppidīs. additque Plinius Romæ quidem per ſe ortos pauperis agrum fuiſſe: qui & ſubſungit, per arateſque ſuorum ortorum nomine ingenua in urbe Roma fuiſſe palatia. Sed quantum ſpectat ad ortos, qui ſecus uillas in re ruſtica habentur: commendat Plinius herbas nonnullas his uerbis. Fertur in templo Apollinis Delphici adeo cæteris herbis prælatuſ raphanus, ut ex auro dicaretur, beta ex argento, rapum ex plumbo. Sic M. Curiuſ rapū torrens in loco auro à Samnitiſus oblatus repudiavit. Ei ſiſ ac cepas inter deos, & ſuſurandum habet Ægyptuſ. Braſſica in medicinā populuſ Romanuſ ſexcentis annis eſt uſuſ. Refertque Plinius Marcū Catonē illuſ ſuperiore omnium bonarū artiū magiſtruſ, dū duntaxat pancerum herbarū notitiam attingiſſe. unde liberaliqua herbarū & ſeminum uocabula aſſerre à Nonio Marcello ſumpta. aſpora quæ nunc etiam noſtiſſima, tiſſaſque & lepatia, naſturtiū & ſinapi, portulaca & ocimum ſimem uicte ſimiliſſimū. Sed & uocabula eodem loco Noniuſ exponit quoruſque ex agricolis: quos ſupra Marcum Catonem à uiliſſe parari debere oſtēdimuſ uoluiſſe. Lora eſt portio coſſecta ex ordeo. Sapa cuiuſ & uerbuſ & uſum retinemuſ, ſi obduſior deſiſit, ſi liquida eſt inſtrioſa. de qua Feſtuſ: mirina genus potiōis, hanc mulieres mirino uocant, à genere uite dictū quidē putant. & Pliniuſ apud priſcoſ uina erāt mirro oſſe condita, qui & alibi addit quodaſ uiniſ ungueta addidiſſe. Plauruſ in Perſa & caluſiſ uino addi ſubet, idque uinuſ mirina appellat. quo item uocabulo dulcia melle coſſa dicta ſunt. Vlpianuſ iureconſultuſ: Vinū ſi quiſ legauerit omne cōtineatur, quod ex uiliſ naruſ eſt, uinuſ ſi permansiſ, ſed ſi muſum factū ſit uini appellatione non cōtinebitur, nulli ſorte paterfamiliaſ etiam de hoc ſentiſ. Certe ritum quod in quibuſdam proſiſtitiſ eſt extimico, & ordeo uel ex pane coſſiſtitur non cōtinebitur: ſimili modo nec canium, nec ceruiſa cōtinebitur: nec hydromeli quidē conditiſ. Nec hoc pacto (niſi alia menſa tributoruſ fuerit) xonomeli (planè id eſt dulciſſimuſ uiniſ) & paſſum, & deſrutum non cōtinebitur. quod potuſ conditura loco ſuit Accinaticum, cum planè uino cōtineſ. Paſſum uua decoſta & ſole ſiccata. Turunda genus panis ex farre eſt dulciſ. Pliniuſ ſcribit primū in Latio cibū pulſtem fuiſſe nō panem, argumētoque ad id eſſe quod pulſtaria pro cibis, ſua etiā ætate dicerentur. & panem lautiſſimū fieri eſt ſilagine. inde ſubdit piſtores Romæ non fuiſſe ante Perſicum bellū, annis urbe condita ſuper quingētoſ oſſoginta ipſoſ Quiritē panē feciſſe, & id opuſ mulierū fuiſſe. piſtores uerō uult tanquā dictoſ uilloſ, qui ſar pinſebant. Exinde in piſtura deſapſuſ modum narrat, quē in pinſendo Eruſci tenuerunt, male nunc intelligibilem: tamen aſſertat maiorē Italice partē uido uſam piſto, & quodaſ rotuſ quas aqua uerſaret: ſicut & omneſ pridē in toto orbe ſerunt: quæ adſiſta cum inſtrumento appellant molendina. priſcoſ autē ſicut ipſe uult Pliniuſ, piſto uidemuſ uſoſ, & ſinguloſ patreſ familiaſ, ſinguloſ domoſ frumentū ſibi in ſinum attinuiſſe: quod officiū ſupra Pliniuſ uiliſſe attribuit, & mox aſinaria ſcilicet ad piſtinum cuiuſ paſſum in urbe & uiliſ ſuit uſuſ. Et quando uocabula attingimūſ rei ruſticæ, ſiſnoſ eſſe uoluerūt, quoaſ & agrimenſoreſ appellant, decempediſque uirgultū uel baſti quæ metiendiſ agriſ adhibetur, & ſingulū terræ quantū duo iuncti boveſ uno die arant, harā porcorū ſtabulum, burim arateſ extremam partē. Stiuam uerō manubria quibuſ ſuſſetiuſ à bubulo aratrum. demum & legem dicemūſ Laurentū, qua ſancitiſ eſt ne pomuſ ex alieno legatur in armum, id eſt quod humeri onuſ ſit. & alia per Latiuſ

Blondus.

p 3 lexpa.

Quando pri
mum ortuſ
fuit.Riſtiſſima
uocabula.

Lex Laurenti.

lex pagana fuit, ne mulieres per itinera ambulantes torqueretur iussum, ut omnino desisterent, quoniam aduersetur omni frugali spei. Arborem plantanū habuerunt in uillis delicij maiores, quas uino irrigasse Hortensius scribit Macrobius: nostra non habet, quā prorsum eo recognoscit uocabulo, sed frequentes alicubi habet Italia cedros, quibz caruile scribit idē Macrobius. Feneſtella tradit nō fuisse oleā in Hispania, Italia & Aphiica Tarquinio Prisco regnāte, anno urbis tertio octogesimo centesimo. cerasi uoculus in Italia primū anno uisus sexcentesimo octogesimo. Pōtō uult, nuxes dicitur foris durae, sicut iuglans nōe solo nucis uocabulo appellata, uelliana quae & corulus, castanea, amygdala, pinex; mala uerō dicta sunt q. mollia. Florentinus iure cōsultus, iugem, frugem pro reddito appellari, non solū qd frumētus aut leguminibus, uerū etiā quod ex uino uel syluis caduis, ē indinūq. lapidicinis capsi. Calpar uult Festus Pompeius, uinū esse nouū, quod ex dolio demit. sacrificij causa anteq. gustetur: loui ē in sua uia libabit, quae appellabāt festa uinalia. Mos fuit latinis quo die quis primo gustasset mulū, dicere, omnis gratia. Vetus nouū uinū hibo, ueteri nouo morbo medeor. A quibus uerbis Meditricae dēz nomen conceptū, cuius sacra retro Mediminalia appellata sunt: Habet aut Plinius de uino multa, quae diligenter duximus afferendae primū prius diuici posui, inquit, neq. uinibus corpora uilius aliud, neq. aliud uoluptatib. perniciosius si modis abūt. Vini uerō usum Romae & per Italā, per regem & crescentia reip. tempora fuisse rum multis in locis inuenio. L. Papius imperator aduersus Samnites dimicaturus uinū fecit, si uicisset loui poculū uini. Et inter dona sextarius lactis datus, nūq. uini Plinius afferit. Et proſolare dñs uino nesciūt fuisse, praeter impuritatē uitis, fulmine tactae, quibz iuxta homo pepēdisset laqueo, aut quae uulneratis pedibus calcata esset. Sic Romulus ētē nō uino libauit. Vnde legē nūti Numa, uino rogū ne quis spargeret, qd sane ferule illi uini inopia cōstat. Eademq. lege ex impurata uice libari uina nephas indictam. Vae roiq. est autor Mezentiū Etruriae regē auxidiū Rutilis cōtra Latinos roſisse, fuisse incedē, qd iam in Latino agro haberi cepisset. Vnde locus ille prodijt uini excellentissimi Cinxre regis Pyrrhi oratoria: cuius ā Romana legatione ad regē fuit redēssis, serui & ta

Maluile.

Mos Latinorū.

Vitiatio
Romae.

milites cū apud Ariciā urbē nunc sanctius dēuotū, uino immoderatius hausto, ut leſit ebrj capitis dolorē & nauſed ab aëris grauitate cauſarentur, inquit, ille, uini hoc ē fecit auliter inhumanitq. malignitas: unde iter agens inspectas altissimis in uenia (quod etiā nunc ſcit regionis natura iuxta illis ostendit, matremq. dixit uinorū, ā quibus uicel acceptant in cōmodū, in tam alta cruce merito pendere. Non licebat etiā Roma ſemel uinū habere, qd quidē multis poſtea ſeculis ſeruātū fuisse uidemus. Nā dotalē noſi ſtrumentū legimus, ante annos paulo plus minus trecentos adſtipulatū, quo genitū ſponſor maritus promittit, quoties peperisset uinū illi octo primis diebus quantū deceret hibendū dare, & pariter de conſilio medici, quandiu agrotasset, inſuper feſto quoq. ſolemni die potū illū unico oblectare. Sed ad priuon: Cato cenſor conſtituit, ut propinq. ſceminæ oſculi darent, quo ſciēnt illi an temetum oleret. Exemplo etiā id factū uidetur Egnatij Metentini, quē conſtabat uxorem, q. uinū ē dolio hibuisse, fuisse occidiſſe, & fuisse ā Romulo abſolutū. Cinxre Domitius iudex, poſt Catonia legem pronuntiauit mulierē uideri plus uini bibuisse uiro inſecto, q. ualitudini expediret, & dote moliuit. anno autem urbis conditae tertio trigelimo ſexcentelimo, uina ceperunt in apotheca diu ſeruari. Vnde ā conſulium nominibus cenſebantur, & tunc tranſmarina & Phaleria noſci corpere. P. Licinius Craſſus & L. Caſar cenſores anno urbis cccccclxxv. Haſuerunt, neq. uis uinum Graecum plus octonis aëris ſingula quadranſalia uenderet. Tū autem uino Graeco gratia erat, ut ſingula portiones in una coena cenſer. L. Lucullus paer apud patrem nonquam laurum conſulium uidit, in quo plus ſemel uinum Graecum daretur. Ipſe cum redijt ex Aſia conſtārium diuſit amplius centum milia cadorum. Caeſar dictator in triumpho ſuſ coena uini Phaleri amphoras cērum, Chiacados centum in coſuita diſtribuit. Idem Hiſpanienſi triumpho Chium & Phalerum dedit. Epulum uerō in tercio conſulatu Phalerum habuit, Chium, Leſbium, Cyprum, quo primum tempore genera quatuor uini corpta apponi, poſtea omnia in nobilitatem uenere. Haec uero urbis ſeptingentelimo. Tiberio poſtea principe inſtitutum, ut ſeculis haberent, potūq. uini antecederet cibos. Externis id aribus & medicorum placitis ſeſe nouitate aliqua

A aliqua commendantiâ. Pudet piger referre, quod Plinius post supra dicta habet, M. Ciceronem filium ebrietati deditum, binos cōgios simul haurire solum. Sed quod dicit Plinius hanc gloriam nimirum auferre uoluit interfectori patris sui M. Antonio. Is enim ante eum audissimè apprehenderat hanc ebrietatis palmam, edno enim uolumine de suis ebrietas, quo patrocinari sibi est ausus. Exiguus tēpore ante bellū Acciaei, id uolunt euomuit, quo facile intelligat ebrietas sanguine cuius similesse. Na & hanc necessitas uitium committit, ut bibendi cōsuetudo augeat audacitatem. Et Macrobius in ebrietate proclius forent multi imitatione Platonis ut dicebāt inuitati, à quo ferebat dictum esse, fontem & incitabulū ingenij esse uirtutis, si mens & corpus hominis uino flagrent. Idemq; est auctor, Mulieres ratio inebriant, crebro senes. Vnde Augustus Octauianus prudenter se spoliū, Qui quarente de inopia uini populum Romanū granissima coercuit uoce, satis dicit prouultum à genitro suo Agrippa, perductū in urbē plurimis aquis, ne populus sitiret. & de Pescennio Nigro imperatore scribit Helius Spartianus, Hic erga milites tanta est cōsuetudo, ut cū apud Ægyptū limitaret uinū petierit respondere, Nilum habetis & uinum petitis, siquidē tanta est aqua illius dulcedo, ut accolat uinum nō querat. Item cum multanibus is, q̄ à Saracenis uicis fieret, & dicebūt uinū nō accepimus, & ideo parare nō possumus, erubescite, inquit, illi, qui uos uicunt, aqua utunt, & iussit uinū in expeditione neminē habere. Agrippa cūlura cum sis, quæ uix hominum sustentationi atq; etiā delectationi siue grignum, in illis siue industria à patrefamilias diligentiorē cōparat cōsuetudo, traxit nos quorundā ex preclis ipsarum rerum, præsertim uini abusus ad ebrietatis eorum descriptionē: unde non indecens esse ducimus, cōiutorum & cenarum, quæ castè & sobrie fierent, & earū quæ opipare ac lautè pararent, exinde maiorē uirtutis ebrietatē & habitatum effusius commellantiū immoderatas cōsuetudines ostendere. Et licet ebrietati damnandę initium Cicero filius dedit, ita honestioris in eorū uerbis rationē à genitore sumemus, qui Papyrio Pato scribens, inquit, Sapientia nōsit, q̄ Græcillii symplosia, id est, cōportationes, nos cōiuiua, quod tum maxime simul uiuere appellamus, uidet ut te philosophando reuocare coner ad cenam? Non multū tibi huiusmodi accipies, multi loci. Certumq; est quod tunc per totum scriptū Ciceroni uerum fuisse, cum in cibo potuq; temperatissimū fuisse. Trebatio enī scribens, inquit: Cum nō probarem me nō ualere, quia febrem nō haberem, fugi in Tusculanum, cum quidē huius ita sentius fuisset, ut ne aquam quidem gustarem. itaq; ego qui ostrea & murgina huius abstinebā, à betā etiā & malua deceptus sum. & Papyrio Pato, Hircium ego & Dolabellā habeo dicēdū discipulos, cenandū magistros: nec tū eas cenas querro, ut magna reliqua fiant: quod erit magnū, sit & lautū & laeta, Solebāt enim antea delectationi loci & lactucia tuis. Ego tibi unū sumpetū offeri, qd̄ balnetū calefacias oportebat: quāde pars, cū homine edace tibi res est. sed uide audaciā, etiā Hircio cenam dedi sine pacone. Nonius Marcellus accusationē dicit epularem amicorū, quia uix coniunctionē hā betā conuiuiū nominari: & Aulus Gellius conuiuiarū numerū incipere à gratiā nūtiā, nō scilicet trium, & consistere in nouem musarū numero. Consistere etiā ex quinque belia bonis uerbis, lecto loco, tempore, apparatu nō neglecto, neq; loquacibus, neq; multis cōiuiis, sermones habendos iucundos, & hellaria pro secundis mēsis. De quibus Macrobius in Saturnalibus sic habet, Bellaria & secundæ mēsis idem, mellitia placēta, & similia. Ceterū festus uult ab antiquis appellatū qd̄ postea fuit prandīū, Vespertinam quæ nunc cena appellat. Et infra, Prandīū ex Græco est dictum: nani mensuram cibum cenā uocabāt. Et inferius, Vespertina apud Præstū cena appellat. & Nonius dapsalem cenā esse uult diuersis amplis dapibus plenā. sobrior autē & cena & omnis uictus inueniunt nequie nēta, quā gloriolus ecclesiæ doctōr Hieronymus cūra locutianū hīs uerbis describit, Dicar arches in libro antiquitatū & Græcie descriptio refert, sub Saturno, id est, in auro seculo cū omnia humis funderet, nullū comedisse carnes, sed uniuersos uis ille frugibus & pomis, quæ terra spōte gignebat. sed quādo talia melius dici & laudant possunt, q̄ sentiat, Antonius Pii imperatoris cenas imitari laudabile fuerit, de q̄ scribit Helius Spartianus, Vicū eius talē fuisse ut & esset opulētia sine reprehensione, parsimonia sine lordibus, & mēsa eius per pporios senos, uocipes, piscatores, ac uenatores influere, Et Severū Peruacem scribit Cassius, nouem libras carnis per tres nullas posuisse.

Dermatolep.

Legi de
cena.

Nec minus sobria cena Plinius orator Septimio Claro parauerat, cui in hac oratio scri-
psit. Heus tu promittis ad cenā nec uenis. dicitur ius, ad assem impendium reddes, nec
id modicum parare erit lactuce singulae, coctae ternae, oua bina, balnea cum mulis &
rurū. Hanc uero abstinentiā in cenis & in qua disciplinam prius legibus seruare iusserit.
Nam scribit Gellius: Parlimonia non domestica solum disciplina, sed legibus quoque
studita est. G. Fannio & M. Valerio Messala cōsulis hanc fuit sanctio: Principes qui
Iudis Megalensibus matris deum mutua inter se cōsilia agerent centenos uicenosque
arta in cenā, excepto oleo fure & uino quod parui esset, & argenti ne plus pōdo. lex
Fannia, Iudis Romanis, plebeis & Circēlibus & Saturnalibus cētenos uenis in singulos
dies, ceteris diebus denos. lex Licinia, aut in praedictis & nuptiis duecētenos, & ceteris
triginta. Lucilius legē tulit, Calēdis, Idibus, Nonis, diebus ludorū, & feriis quibusq;
in cenā sequestros tricenos, ceteris diebus nō amplius xxx asses. Amylia lex ciborum
modū in uarietate correxit. Antia nequis magistratus ad cenā alicuius propinquo-
rum ier. Lex Iulia & Caesaris Augusti diebus profectis & feriatis trecentos, nuptiis secentos
eniles. Tiberius Neruūq; i trecentis sequestrijs usq; duo milia in cenas. Plinius uerō scri-
bit prius nō habuisse coquos in senatijs, eosq; ex macello cōduxisse. Et lege G. Fan-
ni cōsulis decimo ante bellum tertium Punicum, ne quid uoluerum proponeret pra-
ter gallinā unam, inuēntumq; diuerticulum in lege, quod in fraudem earum gallinae
quosq; pasceret lacte. Idem quoq; scribit, Extant censoriae leges gallinariae in cenis gli-
resq; & alia delicatiora apponi uetantes, aliaq; subinde repetuntur leges. Orchia quam
tulit Orchia tribunus plebis de senatus seuētia tertio, quo anno Cato cōsul fuerat, ius-
seratq; aperta triclinijs & domo parente cenari; praescripsit lex numeri quoq; conui-
uarii. Fannia deinde post annos uiginti duos, anno urbis cccclxxxviii, pleriq;
em uino modici in senatum & comitium ueniebant, quae fecit modum sumptibus dena-
riorum centum. Lex Didia post x: x annis secuta, quae Italica eadem poena cum Ro-
manis urbanis astrinxit, & poenas addidit & prandia cenis cōiunxit. Licinia lex i Lic-
inio cōsule lata, quae superiores innouauit, affirmauit addiditq; nō licere nisi noctis. Nun-
dimis Romanis cuique in dies x: x duntaxat asses cōsumere. Ceteris diebus carnis in
die pondus tria, salamentorum pondus, & ex terra, utre arbore nata. Lucius Sylla legem
tulit, nō quae modum sumptibus daret, sed praedia minueret, ut pluribus luxuriosis uiam
dis facultas esset. Sylla mortuo Lepidus cōsul legem tulit cibariam prioribus similem. Et
in eadem re principes postea laborauerunt: Caius enim Caesar legem praecipue sumptu-
ariam exerceuit, disposuit circa macellum custodibus, qui obsonia emendum retinerent,
deportaretq; ad se, summissis aliquando licioribus atq; militibus, q; si qui custodes seculi
sentia appolita a triclinio auferret. Modestia uerō Hadriani ciuib; pro lege fuit, cōui-
uijs namq; amicorū interfuit. Ad cōuiuiū suū uenientes senatores stās excepit, semperq;
aut pallio reclus discubuit, aut toga summissa: in cōuiuijs semper tragicedias, comœdi-
as, atellanās, sambucas, leclores, poetas p re semper exhibuit. Ad quā honoris principis
imitationē, ciues quoq; modestia in cenis postea sunt usi. Plinius de Caluilio Spurino,
Apponit cenā nō minus nitida q; frugi in argento puro & antiquo, sunt in uia & Co-
rinthia quibus delectatur: cenā distinguit, ut uoluptates quoq; studijs cōdiantur. Inde
ille post septimum & septuagesimum annum aurium oculorumq; uigor, inde agilis &
uividū corpus. Et Macrobius in Saturnalibus, Saturnalium diebus Romanae nobilita-
tis procures cōgrēgantur, & tempus solenniter celebratum deputant colloquio libera-
li, melioremq; diem partem feriis disputationibus occupantes, cenae tempus sermonibus
cōiutalebus agunt. Et de auctulo Plinius orator: studebat in cenae tempus: super hāc
legebat, adnotabatq; quidē eursim: cenā hyeme inter primam noctis. Et Catulo
Seuero scribens ipse Plinius, Veni ad cenam, sed iam pacifcor sit expedita, sit parca:
Socraticis tantum sermonibus abundet, in his quoq; teneat modū. quā in epistola. Ca-
tonis nota in cenis scripta est. Caium em Caesarē ita Catonem dicit reprehendisse in
Anticatonibus ut laudaret. Eos em quibus obuius fuerit cō caput ebris retexissent, enu-
buisse dicit deinde adiecit, non ab illis Catonem, sed illos a Catone deprehēsos. Tamen
scripsit quicquid uoluerit Caesar, Catonem aliq scripserit eum in Hispania nauigasse,
unde cū triumpho rediit, nō aliud uinum bibisse q; remiges, nisi forte hoc de superiore
Catonē

A Casone scriptum sit. Et ut aliquid publicæ moderationis dicamus scribit in Problemadibus Plutarchus, Mensam uacua tolli non sinebant prieci, sed cum aliquid superesset. Interpretantes aliquid semper in futurum seruandum, & propter seruos, & elegans pariter abstinere à cibis, nec omnes omnino cōsumere: parum uero ualuisse uidentur tot leges, quos supra latas fuisse diximus, cohibenda multorum à cōnis ebrietatibus; intemperantia, quoniam nota à Seneca Cordubensi sumendi faciemus initia, qui epistola tertia octuagesima sic habet. Marcii Antonii magnū uirum & ingenij nobilis, quē nō aliter perdidit, & in externos mores ac uita non Romana transiecit, q̄ ebrietas, nec minor uino Cleopatra amor. Hæc illum res hostem reipublicæ, hæc hostibus suis imparē reddidit, hæc crudelem fecit, cum capita principum ciuitatis cornanti referrentur, cum inter apparet illenas epulas luxusq̄ regales, ora ac manus proscriptorū recognosceret, cum uino graua sitiret sanguine: intolerabile erat quod faciebat ebrius, quāto intolerabilius, quod hoc in ipsa ebrietate faciebat. serē semper uiolentiā crudelitas sequit̄, uicis exasperaturq̄ sanitas mētis. Difficiles oculos faciunt diuturni morbi, & ad minimū radiorum offensione hebetes, ita ebrietates cōtinuæ efferrant animos: nam cum saepe apud senō sunt, cōsuetudo insanit̄ durat, ac uicia uino cōcepta, etiā sine illo ualent. idemq̄ Marcii Antonius, quem Alconius Pedianus secunda acitione in Verrem ex Salustij sententia perdidit pecuniæ gentiū, & Macrobius in Saturnalibus omni luxu perditissimum fuisse dicit, edictū proposuit de sumptibus: qui cum Cleopatram sumptu & apparatu cōtine ad usus suū superare, unionis illa omisū, qui unquam uis fuerint maximi pretiosissimiq̄ parū mediā aceto liquefactam dedit in cibum, alteram partem cōsumpturā, nulli Numatius Placus sequebatur reginā superasse pronuncia eam seruasset unionis partē, Veneri postmodum in Pantheo dicatam fuisse autē ueram, quod supra ab Alconio diximus de Antonio, Plutarchus in eius uita sic ostēdit, Amico Antonius cū sestetium denis dari iussisset, & dispensator procerue Antonio respōdisset, pecuniæ paruitate spretū duplici dari iussit, refert quoq̄ Macrobius, Quintum Hortensium pauones priuā augurali cœna posuisse, quem cito secuti sunt multi, extulerunt pretia, ut eorum oua denarij uenerint quinis, & pauones facile quinquagenis. Et qua die Lentulus Marcellus illam in inauguratus est cœnā fuisse festiorem, q̄ ut ab eo describi potuerit, cum nominā piscium, aliorūq̄ & cibariorum non recognita, sed per multos missus uariata fuerint: quo tempore porcus Troianus cœna inferri tūc primum coepit, utpote alitibus plenus, sicut ille hominibus. Cuius Caligulam Suetonius scribit totum Tiberij Cæsaris uicē ac septies milies sestetium nō toto uerente anno absumpsisse, cum maximam partem cōnis comestationibus simul cum scortis & lenonibus deuorauerit. Et singularem Vitellij uituperationē dicit, quem affirmit in tentacula, prandia, cœnas comestationes facile omnibus suffecisse, uomitandi cōsuetudine: nec inferiorē illo uitij Lucium Antoninū. Verū facit Iulius Capitolinus, de quo sic scribit, Donauit calices singulis per singulas potionēs myrrhinos, & crystallinos, & alexandrinos quoties libitum erit. Dedit argentæas, & aureas coronas cōtulsis, interpositis alieni tēporis floribus: dedit & uala aurea & unguenta cum alabastris, dedit & uehicula cum mulionibus & mulabus cum iunctis argenteis, ut ita à cōsulato rediret: omne autem cōsulatum æstimatum dicitur sexagies sexcentum milibus sestetiorum. hunc tū perditissimum imperatorem ab Helio gabalodisse superatum, sic ostendit Helius Lampridius: Conulsus bene bibētibz degit quadrigas, equos, stratos, mulos, basternas, rhedas dedit & aureos millenos, & centena pondo argenti. Sortes cōsulares scrip̄as in eodectatibus habuit tales. Vt alius habet decē Camelos, alius decē struthiones, alius decē muscas, alius decē libras auri, alius decem plumbi, alius decē oua gallinæ, cecitatem uisus decem, glires decem, decem laqueas, decē amilibras in sorte habuit. Sed ad sortem scenicos uocauit, cum & canes mortuos, & libram bubalæ carnis haberet in sorte, & itē centum aureos & tot argenteos, & centum solles æris, & alia talia, quæ populus libet̄ accepit, ut cū postea imperare gratularent̄. Ferrut in eutipis curretibus scilicet canalibus uino plenis, nauales pugnas exhibuisse. Idē namq̄ minus centū sestetia cœnauit, hoc est argenti libris triginta: aliquando autem tribus milibus sestetia omnibus cōputatis. Omnes de theatro, de studio, de circo, de omnibus locis & balneis meretrices collegit in publicas aedes, & apud eas cononabatur,

*Coniunctio
longitudo*

cionabatur, appellata eas comiliones: adhibuit postea incontinenti lenones exolestos in
 dios collectos, dedit in donatiu tres aureos singulis: de croco triclinia struxit, cum lum
 mos viros rogauit ad prandium. Sed ut minus sit principes orbis terrarū dominos, tan
 ta debachatos esse luxuria Plinius audiamus, qui refert Clodiam Altopum tragicom
 histrionem patina sexcentis sestertij cenā dedisse, in qua posuit aces cantu aliquo, ut
 humano sermone vocales, numis sex singulas coemptas, nulla alia inducias faciant,
 quā ut eas imitatrices hominū comederent dignus filio à quo margarita maioris mol
 to pretij deuorata fuerunt, ut etiam minus sit mirum histriones patrem & filium edū
 fante impensarum fuisse ad doctos. Plinius etiam ironice locutus sic ostendit. Nostri sa
 pientiores asnerum iecoris bonitatem agnoscere, sicutilibus in magnā quantitatem lacte
 & multo plena, quibus asneras depalite iecur amplum dulciusq; efficeret. Nec sine cau
 sa in quaestione est, quia primus tantum bonum inuenit. Scipio an Metellus uir con
 sularis an M. Sextus eques Romanus. Metellinus uero Coctus, Metellæ oratoris filius,
 palmas pedum ex asneribus torrere patinis, atq; cum gallinæ corū crista comederit.
 cepit. Aliam quoq; non in cibis, sed in supellechile impedi infamiam, sic Plinius refert,
 Lintum est inuentum tam quod ignibus non absumeretur, ardentemq; in focis consumi
 rum ex eo uidimus mappas sordibus exulitis splendescere igni magis quā possent
 aqua. Nascitur in deserta adustusq; sole India, ubi non ea sunt imbres, afflictiq; uide
 re ardendo. Rarum inuentum, difficile tenere, propter breuitatem, inquit prelia ingenuū
 margaritarum. Solennibus cenis adhibetur ad rosalia, ubi merō coronato rosis uel ab
 India petitis & folijs maxime ē nardi folio, ac ueste serica uersicolori inguentis mada
 comatur. hunc habet exitum maxime luxuria foeminarum. Aliud quoq; fuit presens in
 nix genus à cenis comestationibusq; & supellechile caritudine semotum, quod sic
 Macrobio est retatum, inter duo bella Punicæ filij senatorum in ludum salatorium con
 ueniebant, & erotila gestantes saltare dicebant, Matrone saltationem non inhonestam
 ducebant. Scipio Africanus in oratione queritur, docentur præsigtas inhonestas, et
 cingulis & sambuca & psalterijs eunt in ludum histrionum, discunt cantare, quæ mō
 res nostri ingenuis probro datum uoluerunt: eunt, inquam, inter cinxedos in ludum sal
 tatorium uirgines pueriq; ingenui. hæc mali nix credibilia uidentur, ni ludum salato
 rium ingressus plus mediūsidius uidī quinqueginea. Subinserti Plinius: atque Cicerō
 nis tres magni uiri de saltatione exquisita notati sunt, Gabinus quem Cicero infeco
 sus est. M. Cælius quem Cicero defendit. Licinius Crassus illius filius, qui à Parthis oris
 fus est. Cicero autem ipse in oratione pro Murena, Nemo enim fere saltat sobrius, uir
 idem insanit, neq; in solitudine, neq; in consilio moderato atq; honesto. In tempus
 conuiuij, amoeni loci, multarum deliciarum comes est exerecisa saltatio. Catonem enim
 scribit Plinius dixisse, non esse hominis serij cantare. Ieuatam uia publicè permittit,
 & ebrietatem, alteram ab utili sine laudabilem ad extremum dicere libet. G. Duellio q
 primo nauali triumpho de Pœnis insignitus fuit, permittum est, ut à cenā rediens ad
 sonalem tubicines & fiducines præcinerent. Et Bonosum imperatorem scribit Plinius
 Vopæus, bibisse quantum alius nemo. Et si quando legati Barbararū undecunq; gen
 tiam uenissent ipsis propinasse, ut eos inebriaret, atq; ab his per uinum omnia cognosce
 re. Suis multa de cenis, comestationibus, ebrietatibus, & alijs nō nullorum uice turpis
 simis moribus, dicta sunt, quos oēs & his similes admonitos uelim, scripsisse in hoc o
 ba Plinium. Etate Pompeij Asclepiades omnia medicamenta abdicauit, quinq; docti
 uitæ hominis inutilissima. Abstinenciam à cibo & potu, fricationem corporis, ambulatio
 nem, gestationesq; & balneis oēs fuisse, damnauit uomitiones, tunc frequenter & meti
 camentorū potus stomacho inimicos. Ad quam monitionem æcermodio datior alia est
 sententia, quam gloriosius ecclesie doctor Hieronymus cōtra Iouinianum in hæc uer
 ba scripsit. Galenus uel doctissimus Hippocratis interpres Athletas quorum uita & æs
 tigna est, dicit in exhortatione medicinæ nec posse uiuere diu, nec famo esse animasq;
 eorum ita nimio sanguine & adipibus quasi luto insolutas, nihil temere, nihil cohibere,
 semper de carnibus & roctis uentris ingluente cogitare. Consecutundum tam & mor
 tum ordo, cui intendimus ad uillarum aduociorumq; cæterorum descriptionem narra
 tur, quam in nouum sequentem librum destinauimus.

FLONDI FLAVII FORLIVENSIS TRIUMPHANTIS
ROMAE, LIBER NONVS.

ENTVM est beatissime pater, ad eam operis nostri villarum ædificia-
rumq; præfæ urbis Romæ partē, quā diu in manibus habere desideravi-
mus hæc una enim me plus ceteris fatigare cōsuevit, dum utris nostri se-
culi doctioribus resisto, cōtendētibz eas, quæ alicubi in urbe perfec-
tim in montibus cernunt, ruinas ædiū fuisse, quas præci flantia reipub-
licæ felicitatis Romanæ viri omnium præstantissimi inhabitauere. Oten-
dunt enim singuli passim nullas in eis fuisse partes, aut ordine distinctas, aut ornato ali-
quo expetendas. Vnde summorum excellentiūq; & tantæ maiestatis virorum, habi-
tandum peritiam fecordiamq; volunt arguere. Quin incidit in nonnullos qui eā fuerūt
audacia, & temeritate, ut nostram huius temporis habitādū in urbibus Italiæ ditioribus
hæritam, & ut dicunt, magnificentiam præfæ Romanorum consuetudini antepōnū

neq; satis hæc tenax alia profuerunt quas ad defensionem arduas rationes, nec illa ipsa no-
ticia, quæ non cernuntur murorum pinnae & diruptas in montibus domos fuisse
dicentium & trecentorum ab hinc annorum habitationes, quas mutata summorum
pontificum à Lateranensi palatio in Vaticanum sedes deferri fecerit, fuerat aliquando
Romæ orator Franciscus Barbarus, ubi quod scio amicitia coniunctissimus, vir nō elo-
quentia magis, q̃ moribus humanitate & gravitate conspicuus, ita cum quo annis triginti
solidam, & veram amonorum coniunctionem habuisse gaudeo, agētem Venetijs me-
cum de ceteris Romanis præfæ felicitatis rebus: tum etiam de hac una ædificiorū para-
te, utq; per dies quæstionculis agebat. Nec esse poterat non in eam proclivis opinio-
nem quam perambulando, ut sit, præsentem Romam ab huiusmodi rerum impericiis ali-
quid doctissimis viris imbiberat: quem cum exquisitis tunc rationibus, & argumentis
insistentem ducere nequirem, precibus tacitum reddidi, ut tanq; per consuetas inter-
nat in odicia tandem quiesceret, quoad destinatum eius cōsilio, & iustione hoc opus ab-

Trasiebat
Barbarus.

C solutissimæ ne ambiguum esse posset, quid nobis in cōtentionē uenisset, ad hæc respon-
sionis formulam me obligauit. Nec præsentis temporis Romam, nec Venetias, Genuā,
Florentiam, Mediolanum, Neapolim, Senas, Bononiā, ditiores, nostri seculi Italiæ ur-
bes, eūq; quæstus habere, cuius a diū supellectilis familie & apparatus omnis lauitia,
splendor, mūdicia, & quādo dicendū sit luxuries & magnificentia æquiparari possit uir-
ginti milibz passim tēporis Romanorū ciuium apparatus: tot eū Romæ atq; etiam plures
huisse, selesco a se nostri temporis eius ditiores, lauitus splendidioribz habitasse, cōside-
re me spondebūq; ostensurum, præcellit breuis post noster Barbarus sedem in cœlis melio-
rē habiturum, cuius fumæ per ora uirum uolitantis amicos tot numero, quot eloquentiæ
studia delectati, hæc mea diuersione à proposito uelim admonitos esse, responsionis, quā
hoc in nono uolumine sum facturum. Tu quoq; p̃ssime p̃ntifex nō magis omnium pa-
ter & dominus, q̃ eloquentiæ nostri seculi princeps & patronus arbitri eris, nunquid
cōtenti amico & ceteris in eo proposuit quæstioni satis potuerim facere: sed ad præfæ
D præfæ uillarum quæ in manibus erant ædificia reuertamur.

Ædificandi passim Romanorū consuetudinem dicturū, diuersam ædiam urbanarū et
uillarum rationē habere oportet: sed cum multa in ornamento utriq; fuerint cōmunia
& alia utriq; habuerint, plurimā utilitatē delectationēq; simul afferentia, uillas ita descri-
bemus, ut pars quæq; nota fiat, quæ particulari narratiōe ædibus ætibus possint persariq;
uillæ prius sitū & dispositionem, deinde copulā rerū lauitiamq; & luxuriam ostende-
mus, quia descripta rerum opulentiā, facilius ante oculos ponere poterimus, ædes ipsas
& uillas, in quibus præfæos multa & admiranda habuisse cōstabit. Varro De agricultura
per dialogi uicissitudinē scribēs infra scripta habet, in quibz etiā tanq; per aliū de seipso
dicat: Per magni interit, ut bene sint posside uillæ, quæq; sint, quæ spectet, porticibus, u-
t sit ac fenestris. An nō ille Hippocrates medicus in magna p̃sidentia, nō modo agrū,
sed multa oppida sortis seruauit. Et Varro noster eū Coreyæ esset exercitus ac clauis,
& ois domus repleta esset ægrotis ac sanentibus, admissio fenestris nouis aquilone &
obliuatis p̃sidentibus, annuq; permutata, ceteraq; eius generis diligētia, suos comites
ac familiā incolunt reduxit, & infrastructior est gēse fundus p̃pter ædificia, si po-

VI uilla sit
bene locata.

tios ad antiquorum diligentiā, quā ad horum luxuriam dirigas & edificationem nulli enim faciebant ad fructuū rationem, hi faciunt ad habundantiam in domitis. Et item infra. Cū enim uillā oēs homines opere tecturio, & in tellino, ac paupertis nobilibus litholtroni in se diandam parum putarent esse, nō intus quoq; literis exornati parietes essent. Ceterum De re rustica, Vallam urbanam propinquam ædificato in bono prædio. Si bene ædificaueris, bene possideris recte habitaueris, libetis, & superius uenies, fundo melius eris, minus peccabis, fructus plus capies, frons occipio prius. Vicinus bonus tibi, familiaris fluens peccare tibi libenter clementia uidetis facilius tua uidetis, opera facilius locabis. Si ædificabis, opera, iumentis, materis adiunxeris. Villā uero, quod Cato dixit, urbanā idē esse quod urbi propinquā, uisum in propinquis urbi Italia locis sitam, non ultra mare & Alpes, propt̄ multi tunc possidebāt, remotā. Vlpianus enim in Verborū significatione sic habet, Urbana prædicia omnia ædificia accipimus, nō solum ea, quæ sunt in oppidū, sed etiam si foris stabula sunt, uel alia meritoria in uillis & in uiciis & si præter ea uolē præti tantum deseruentia. Et itē Varro in ratione capiendū fructus, Si est ager secundū uisū opportunus, ædificanda est taberna diuersarum uenationes etiā in aliquibus agris p̄ficationes esse possunt, præter delectationē asserēs utilitatē: quod Vlpianus De ludo instructio innuit. Si in agro uenationes sunt, puto uenatores quoq; & cōstigatores nres, & cetera quæ ad uenationē sunt necessaria instrumenta cōtineri, maxime si ager hoc reditū habuerit. Et si ab ænepio reditus fuerit, aucupes & plagæ & huiusmodi gratia instrumentū, instrumento cōtinebunt: nec mihi cum & apes exemplo auium conneri Sabini & Cillius putauerint. Et Martianus instrumenta piscatori cōtineri ad cellas, quæ piscium causa capiendū paratæ sunt, sed & piscatores contineri ueris est. Et Paulus in uerborū significationibus, Fundo legato uisū optimus maximusq; est, etiam & cetera uenationis instrumenta cōtinebant. Fuerunt item uaria in fundo uocabula lecorū & instrumentorum, quæ duximus exponenda. Varro De lingua Latina, Panis ubi panis seruabatur. Granariū ubi granum, in quo aliqua cōduntur horreum. Far quod in pistrino fiat. Pistrinū quo far p̄stant, ubi id sit pistrinū. Cella a celando quod conditum esse uidebatur. Et Aulus Gellius penus appellatū quod esculentum aut poculentum est, quod ipsius parastillas aut liberorū & familiarū, quæ circa eum aut libera est, & quæ longē uisioris sunt receduntur distumq; ex eo quod nō in propinquo est, sed intus & penus habet. Paulusq; scribit pena non contineri instrumentum pistrini: item uinaria uisū coquinaria. Et Vlpianus: Penori accitū quoq; accedere nemo dubitabit ut exstingens diligens causa fuerit pararam, cōtineat, quæritur. Idem & cereos in domesticū usum paratos cōtineri legato scribit, & unguentū & chartas epistolares, & chartas rationales. Multa itē & uaria sunt in fundo uocabula, quæ legumilatores fundi instructi uisū legatū declarantes sic ostendunt. Vlpianus: Instrumenta fundi homines qui agrum colunt, & qui eum exercent, præpositi sunt sicuti uisūciles monitores, boues domiti, pecora siue coruū causa, uisū quæ uisū cultura sunt, aratra, ligones, farscula, falces putatoris, bidies & mīlia: eogit, torcularia, corbes, falcesq; mellioris, falces fœnatis, quali uisū demitatorū exceptorūq; in quibus uix cōportant. Cōseruandi causa dolia licet defossa nō sint, & cup p̄ quibusdā in regionibus a cedit instrumentū, si uisū cultior est aruensis feruū, scoparū, sed etiā si uisūdaria sunt topianū si fundus saltus pastionesq; habet, greges porcorum, pastores saltuariū instrumenta fructus cōseruandi etiam, ueluti granaria, quæ in his fructus cōseruatur, iurei, capella in quibus fructus cōponuntur, & quidō de fructuum cōseruatione incidit mentio, sumendū est Plinio, Cados in quibus oleum sit pondū amurca deliniri iussisse Catonem ne ligna oleū ebibant: itē arces teredines mellibus subig, ne formica rimarū obliuēnt parietes, & tectoria & pauimenta horreorum frondē uelutari quoq; contra teredines & noxia animalia amurca aspergenda & calcamenta omnia atq; ornamenta contra eruginem & totam supellectilem ligneam ac uisū scilla. Sequitur in legibus, Sed & ea quæ exportandū fructū causa parantur instrumenta esse cōstat, ueluti iumenta, & uelutaria, & naves, & cuppe: cōstatq; eos seruos qui agri causa ibi sunt instrumento contineri. Saluariū etiā Labeo cōtineri putat, qui fructum seruandū gratia paratus sit, nō etiā qui finium custodiendū causa. Trebatius amplius etiā piscatorem & tuncorem, qui familie rustice causa parati sunt. Item fabrum, qui

Prædicia
urbana.Instrumenta
fundi.

uile conficiende causa paratus sit, & mulieres quæ panem coquunt, quæq; pillant fer-
mant, item molitores, si qui ad uinum rusticum parati sunt, focariam & uillitæ, si modo illi
quo officio utrum adiuuant, licet lauitices, qui familiam rusticæ uellunt, & mulieres, quæ
pulsmentaria rusticis coquunt. Cellarium quoq; id est, qui ideo prepositus est, ut ratio-
nes saluæ sint, item ostiarum mulionæq; instrumenti esse constat. & molas & machinas,
ferum, stipulas, alinum machinarum, machinæ frumentariam, uaræ nemini in quo sapia
coquitur, ut destrum fiat, & aqua quæ ad bibendū lauandūq; familiam parat, & cer-
tra & plaustra quibus sterco euehatur. Vp. item, si fundus sit instructus legatis, & su-
pellex connebitur, quæ illis tui usus ipsius grata, & uelut non solè stragula, sed quæ
quæ uti solebant. Mentis quoq; choreæ, uel si quæ alie, item myrthina, & aurum, & argen-
tum, uera quoq; si qua ibi fuerint. Item Cellus ait, Et suppellectilios & ceteros hoc ge-
neris seruos contineri, id est, ministria quibus erat instructus in eo fundo, extra eos qui
libertatē acceperant & rure morari solebant si instrumenta fundi legasset, ut uas, uis-
que ibi habebat cum ibi uenisset, præsto essent in inclisio, legato continerentur. Con-
bonales quoq; seruitutem, id est uxores & genitos, & bibliothecæ & librorum, quæ illis erant,
in quoniam uenisset uterentur. Sed si quasi apotheca librorum uidebatur, cetera erit dicenda:
imagines quoq; sola legare uidentur, quæ in aliquo ornatu uille fuerunt. Et Paulus eo
dē modo instrumento caponis tabernæ legato, etiam instrumenta contineri, tabernæ in-
strumenta, doliaria uasa, calices & trullæ, quæ circa cenā solent transire utiq; anep-
& conglaria, textaria & similia. Alfenusq; eodem modo instrumentum intrare palas, perri-
cia, rastro, ligones, & Martianum instrumentum pictoris legato, ceræ, colores, similia, &
penicilli & cæteræ & conchæ. Et labolenus: Molas manuales quidā nō suppellectiles,
sed potius instrumentum putant esse, quod uerū puto. Sed ad Vp. est rediendum: Instru-
mentum, inquit, domus si sit legatum, id erit quod tempestatis arcende, aut in eodē cau-
sa parat, nō quod uoluptatis gratia sit, nec speculatio, nec uela, quæ frigoris causa uel
umbra in domo sunt, deberi Cassius dicebat. Inter instrumentum, & ornamenti multū in-
teresse instrumentum enim ea esse, quæ ad tutelā domus pertinent: ornamenti quæ ad uolū-
ptatem, licet tabulas pictas. Vela autem, & cetera instrumentum esse Cassius ait, quæ ideo
parantur ne ædificia uento uel puluere laborent. Accipim quoq; quod exstinguendi in-
cendij causa paratur, item centones, fumes, perricas quoq; scalas, harpagonæ, & spōgias, ha-
mus, & scopas, plectra & pegalos aiunt. De uelis quæ in hypethis extendunt, ut de quæ
quæ sunt circa columnas: canales autem & harpagonæ & hamos instrumentum contine-
re constat. Item perricæ quibus araneæ detergantur, item spongiæ quibus colunæ, paul-
menta, podia exterguntur: calce quæ ad luminaria admodum, quia mundiorē domum
reddunt, sigilla & statera affixæ instrumentum domus, nō continentur, sed suppellectili, ex-
cepto horologio aereo, quod non est affixum. Fistule autem & crateres & canales, & si
quæ sunt alia ad aquas salientes item serræ & clauæ magis domus portio q̃ instrumentum
sunt. Specularia quoq; affixa magis puto domus esse partem, & in emptione domus &
specularia & pegmata cedere: cancellos quoq; instrumentum contineri puto. Destinatum
hoc libro uillarum & aliorum ædificiorum descriptionem aliquid supra inchoare ad-
didi, ab ostendenda prius rerum, quæ in ipsis uillis erant copia tradati sumus. Et multa ob
id iure consulti tuius fundi instructi, & penoris legati sumpta attulimus non quidē iu-
ris ostendendi, quod longe nimis a nostro abest proposito intentione, sed ut uerè soli-
doq; consister argumēto, ea in uillis & domibus pfectorum fuisse, de quib; iure consulti in
uim legē differuerint. Sed prius item q̃ ædificia attingamus, oportere existimamus uo-
cabula antedictorum iure cons. exponi, quibus nunc partim omnino exolecitis, partim
multis nostrorum hominum minus cognitis, leges supradictæ abundant. Aus ex eplo-
aulum de quibus supra in autepom instrumentum dicit Vp. autem cadauera sunt, quib;
euscæratæ suppæq; aut paleæ infascinaris in area utuntur aut cupes, ut uix ad eas aduo-
lantes auriculæ retibus inuoluantur. Quasi quos uindictam nobis exceptoribus Vpia-
nus scire, pauci in Italia loca id aut proximum retinent uocabulum, sed uasa sunt ui-
minibus canis uel contextæ, quibus ut plurimum cistis cistellis uel est appellatio. In ser-
uis uerò enumerandis, quæ uille præterant copiarior, si uiridaria ibi erunt cum dicit,
eos significat, qui pedamentis palis periculisq; seruandis, quibus arbores uiresq; susten-
tentur.

Blondus.

q

tentur

Cellarum.

Instrumentum.
Ornamentum.

sex mil. murenarum muros dedit in pondus, & propter piscium multitudinē, quadragies
 festertio uilla eius uenit. Et Pollio e qua Romanus, ex amicis Augusti uinquo murena
 rum immenso damnum mancipia. Antonia uero Drusi uxor, Murene quā diligebat inua
 ris addidit, cuius fama multo ualida uidere cupierunt, in Baiano lino centū ad urbe mi
 libus sexcentos. Murenas uero à freto Siculo scribant Gellius & Macrobius statas fuisse
 habitas. Sic dictas q̄ fluitarent plinguedine, & à sole non refacer. Fuerit aut apud maiora
 rea in pretio & delictis pisces aliqui, quorū aut immutata sunt nomina, aut penit species.
 Denotat namq̄ Plinius multū suis temporib. fuisse in honore, quorū unus septē milibus
 fuerit emptus, cum tamen nullus unq̄ in uetus sit, qui excederet pondō. Et Seneca quat
 ta decentissima epistola: Nullū ingentis formae Tiberius Caesar mīlīm libi, cum in ma
 cellū deferri & uenire iussisset, inquit, omnia me fallunt, nisi illum multū aut Apici
 us emerit, aut P. Octauius. quinque festertis Apicius emit piscē, quē Caesar uendiderat.
 Et accipiet, qui quāquam esset inuenta, in magna pariter exultatione erat. De quo Ma
 crobius. Scipio Africanus cum acciperet piscis & rarus & pretio carus fisci esset alla
 tus, unū & post aliū ad comā (ut refert Cicero) iunxerat. Potius quidā inquit, uide quid
 agat, acciperet ille paucorum hominū est. Lupum piscē Plinius multū factū esse dicit,
 praesertim si inter duos pontes eliet caput, ubi stercora lambere. Vnde nō magis pro
 pter rē Caius Ticius, q̄ nos nunc ganones & scautores lupos inter duos pontes appel
 lare possumus. Sed etatis nostrae docti, lectione Plinij delectati, cum acciperent & mul
 ti nullū aduenire possunt inter nostrū temporis pisces similitudinē, lupū esse contendit,
 quē uolgo siuione appellant, qui in Tyberi & ad pontes nunc extimes optimus capis.
 Quod aut ex Plinio supra diximus, Ciceronē Philippū & Horatium piscinarios appel
 lare, sumptum est à Plinio ex epistola Ciceronis ad Atticū, ubi sic est. Mihi uero in mo
 derate piscinarii nostri. Tūbus rusticae disciplinae generibus explicatis alia ad agricul
 tam, ad ipsaq̄ eius disciplinae genera uariis faciliā modis dicemus. Et sic autē re diuina mi
 tium. Agri si lustraueris, inquit Cato, cures lustrare lanum lunonemq̄ uno, praesertim
 sic dicto. Mari pater te precor quāsoq̄, ut sciens uolens propicius mihi sis, domui fami
 liarēq̄ nostrae. Boves septis conuigere licet, haec licet facere, addebat ligna, fabula, fru
 mentū, quod non daturus eris multis, equis, asinis: ferre nulla nisi in familia sint: partem
 uero hanc in pecunia esse inquit Varro, quae non parat, ut ex his capiat fructus, sed p
 pterea ut fructus ex ea sint, mali scilicet, canes, & pastores, uotum pro bobus ut ualeant,
 Cato, sic docuit facere. Mari Syloano in sylua interdicta in capita boū singula uotū fact
 o: laris pondō tria, lardi pondō quatuor & dimidiū, & pulpa idem in unū licet con
 cere. Eam rem diuinā seruus uel liber facito: mulier ne adlit post rē diuinā, rusticā disci
 plinā sic edoces Cato. Ager quādo instruitur c c c l iugenum, uillicū uillicā, operarios,
 bubulos tres, alinarū, bubuleum, opilionē, tredecim boues, trinos asinos citellarios,
 molas alinarias unās, trochiles unās, Hispanenses unās, abacum unum, lectum in cubi
 culo unū, lectos loris subtentos quatuor. Et si erit centū iugenum ager, alinarios, plostra
 rios duos, Alinū molarium unū, abacū unum, arcam uestiariam unam, armarium prom
 ptuariam unū, ornamenta bobus, & alius lustrata tria. Loram bobus familia menses tres
 mense quarto, quinto, sexto, septimo, octauo in dies sextarium, id est in menses cōgiōs
 quinq̄. Vestimenta familiae tunica pedes tres & semis. Siga alteris annis, quoties cuiq̄
 tunicam, aut sagum dabis prius ueterem accipito: unde centones fiant familiae cibaria,
 qui opus faciunt, per hyemē tritici modios quatuor: per aestatē modios quatuor & dimi
 diū. copeditis: per hyemē panis pondō quatuor. Vbi uinea fodere coeperint, panis pon
 do quinq̄: postq̄ adeo dū ficus esse coeperint, deinde ad pondō quatuor redito. Viliū of
 ficiū, quae omni paratū oportet, quae cibaria, quae uestimenta familiae dari oportet: ad
 dem uti caret, faciatq̄ moneo, dumq̄ dicto audis sit hoc amplius, ut ante aduentū do
 mini quae opus sint parent, curent q̄ diligenter. Viliū quae sunt officia. Si eam ubi dū
 dederit uxore, ea elio cōtenua, ea te meruā facito, ne nimis luxuriosa fiet. Vicinas ali
 aq̄ mulieres q̄ minimū uisat, ne se domū ad se recipiat. Ad arā nequē eat, ne se ambula
 trix sit. Rem diuinā ne faciat intus domini, aut domio. Scito dominū facere rē diuinā
 pro tota familia munda sit, uillam conuerse mūdeq̄ habeat. hūc uillicq̄ disciplinā nostrū
 temporis nulli per uillā proponi oportet, q̄ nō seruos, sicut malos nostri, sed rusticos
 habemus

Lustratio
 agrorum.

Disciplina
 rustica.

Viliū offi.

- A** habemus semipatronos, uxores suas frangi mulieres, & subpositas nullas habentes, parum tamen unica fortassis fuerit memoranda agricolatoribus Romam incolentibus: quorum uxores perpetue sunt ambulantes, ad arasq; urbis singulas, penè singulis ambullis diebus. Sequiturq; in uulgaris disciplina Cato: Calēdis Maq; festus dies cum erit, coronis in focum audeat per eos deniq; dies Lari familiari pro copia supplicet. Cibum tibi & fami-
liæ coctis, uti coctis habeat: pyra arida, sorba, ficos, uvas passas seruet in sapa, & pyra & m-
ex in dolis & mala. Vivas in urceis & myrteis in terra obrutas, & nucis præconciatas re-
centes, in urceo in terra obrutas habet. Mala scandiniana in dolis. Hæc omnia quotan-
tis diligenter ita condita habeat. Fatnam bonam & furfur subtile setat facere. Vni autē
hæc iure M. Cato ut in ceteris sapientissime scripsit. Humanissimi & utilissimi fore, ut
diligenti vicini nec familie tue sint male. Traditq; Plinius in duodecim tabulis natusq; di-
ci uilla, sed octum, qui primum Athenis ab Epicuro fuerit institutus: quæ enim ad Epicu-
rum ortus non fuerat moris haberi in oppidis. additq; Plinius Romæ quidem per se or-
be Roma fuisse palatis. Sed quæritur spectat ad octos, qui secus uillas in re rustica habent.
recomendat Plinius herbas nonnullas his uerbis. Ferunt in templo Apollinis Delphici
adæ ceteris herbis prælatas raphanus, ut ex uero dicaretur, beta ex argenteo, rapum ex
plumbo. Sic M. Curius rapum torrens in foco aurum & Samnitibus oblatum repodant. Et al-
lii æ cepas inter deos, & iussurandum habet Ægyptus. Brassica in medicina populus
Romanæ sexcentis annis est usus. Refertq; Plinius Marcū Catonē illum superiore om-
nium bonarum rerum magistrum, dumtaxat paucarum herbarum notitiam attigisse, unde
liber aliquis herbarum & feminum uocabula afferre à Nocio Marcello sumpta. aspara-
gas nunc etiam notissimus, cistacia, & lepatia, nallurum & sinapi, porrula & ocimum
item uicis similium. Sed & uocabula eodem loco Nonius exponit quorundam ex agri-
fructibus: quos supra Marcum Catonem à uulgaris parari debere ostēdimus uoluisse. Lo-
ra est potio confecta ex ordeo. Sapa culus & uerbi & usum rememus, si obduntor de-
finit, si liquida est miriola de qua Festus: mirina genus portionis, hanc mulieres misio-
lam uocant, i genere uix dicta quidē putant, & Plinius apud præcos uina erāt miro o-
dore condita, qui & alibi addit quosdam uinis unguenta addidisse. Plautum in Persa & ca-
lamū uino addituber, idq; uinum mirina appellat. quo item uocabulo ducta melle col-
dita dicta sunt. Vlpianus iureconsultus: Vini si quis legauerit omne cōtineat, qd ex ui-
nea nati est, uinumq; permansit, sed si nullum factū sit uini appellatione non cōtinebitur,
nisi forte paterfamilias etiam de hoc sensit. Certe tritum quod in quibusdam provinciis
ex tritico, & ordeo uel ex pane cōfectum non cōtinebitur: simili modo nec canium,
nec ceruilla cōtinebitur: nec hydromeli quidē conditū. Nec hoc pacto (nisi alia mens
testatoris fuerit) oenomele planē id est dulcissimum uinū & passum, & defrutum non
cōtinebitur: quod potius conditura loco fuit Accinatium, cum planē uino contineat.
Passum uia decocta & sole siccata. Turunda genus panis ex farre est dulcibus. Plinius
scribit primum in Latio cibū pultem fuisse nō panem, argumēto qd ad id esse quod pulmē
daria pro cibis, sua etiā ætate dicerentur, & panem laum simū fieri e siligine. inde subdit
pistores Romæ non fuisse ante Persicum bellū, annis urbe condita super quingētos o-
ctoginta ipsos Quiritēs panē fecisse, & id opus mulierū fuisse. pistores uero uult tanquā
discipulos, qui far pindebant. Exinde in pisturā delapsus modum narrat, quē in pinsen-
do Eiuosci tenuerunt, malē nunc intelligibilem: tamen affirmat maiorē Italici panis ui-
do usum pilo, & quosdam rotas quas aqua uersaret: sicut & omnes pridē in toto orbe fe-
cerunt: quæ adificia cum instrumento appellant molendina. præcos autē sicut ipse uult
Plinius, pilo uidemus usos, & singulos patresfamilias, singulas domos frumentū sibi in
sarinam attriuisse: quod officium supra Plinius uulgariter attribuit, & molæ asinarum scilicet
ad pistinum euntes passum in urbe & uillis fuit usus. Et quando uocabula attingimus rei
uulgaris, finitores esse uoluerit, quos & agrimensores appellant, decempedāq; uirgultū
uel bastā quæ metiendis agris adhibetur, & iugerū terræ quantū duo iuncti boves uno
die arant, hanc porcosū stabulum, borim arati extremam partē. Stigiam uero manubria
quibus sustinetur i bubulco aratrum demum & legem dicemus Laurenti, qua sanctū
esse pomum ex alieno legatur in arum, id est quod humeri onus sit & alia per Laui-
Blondus.

Quædam pri-
mam orationem
fuit.

Non nullas
uocabula.

Lex Laurenti.

Blondus.

p 3 lex pa-

lex pagina fuit, ne mulieres per itinera ambulantes torqueret fufum, aut omnino detestaretur, quoniam aduersum omni frugū spei. Arborem plantā habuerunt in oleari delictis maiores, quas uino irrigasse Hortensius scribit Macrobius: nostra non habet arbor, praeterum eo recognita uocabulo, sed frequentes alicubi habet Italia cedros, quibus casuū scribit idē Macrobius. Fenestella tradit nō fuisse oleā in Hispania, Italia & Aethiopia Tarquinio Prisco regēte, anno urbis tertio octogesimo centesimo, ceriali Lucullus in Italia primū anno urbis sexcentesimo octogesimo ē Pōto nūti, nucces dīcē, quod foris dōra, sicut saglana nūc solo nucca uocabulo appellata, uuellana quae & corūas, castanea, amygdala, pinea mala uero dīcta sunt quae mollia. Florentinus iurecōsultus, inque frugem pro reddita appellari, non solum frumētis aut leguminibus, uerū etiā quod ex uino uel syluis caeduis, & fodinis lapideis capis. Calpas uult Festus Pompeius, uinū esse nouū, quod ex dolio demit sacrificij causā antequā gustaretur: loci cuius una libabāt, quae appellabāt festa uinalia. Mos fuit latinis quon die quis primo gustaret mustū, dicere, omnia gratia. Vetus nouū uinū bibo, ueteri nouo morbo medeor. A quibus uerba p Meditinae dēx nomen concepit, cuius sacra retro Meditrinalia appellata sunt. Habebat Plinius de uino multa, quae diligenter duximus afferenda primū prorsus dici posse, inquit, neq. uiribus corporis uilius aliud, neq. aliud uoluptatis, perniciosius si modus ablit. Uini uero usum Komae & per Italiam, per regum & crescentis resp. tempora fuisseta rom multa in loca inuenio. L. Papirius imperator aduersus Samnites demicaturus uinū fecit, si uicisset locū poculū uini. Et inter dona sextarios lactis dātos, nōq. uini Plinius afferit. Et prolibare dīxi uino nefasū fuisse, praeter impudatū uicta, fulmine tactū, quāq. iuxta homo pedē disset laqueo, aut quae uulneratis pedibus calcata esset. Et Romulus la die nō uino libauit. Vnde legē tulit Numa, uino rogū ne quis spargeret, qd. sane fecisse illū uini inopia cōstat. Eademq. lege ex impudata uite libari uina ne phas in dictum. Vat rogū est auctor Merentis Etruria regē auxiliū Rutulis cōtra Latinos tulisse, uini mercede, qd. iam in Latino agro haberi cepisset. Vnde iocus ille prodūit uini excellentissimū Cinea regis Pythi oratoria: colui a Romana legatione ad regē sui redēditū, serui & fa miliaris cū apud Aricia urbē nane funditus dirūtū, uino immoderatus haustu, ut solū ebrii capitis dolores & nauſes ab aeri grauitate causarentur: quin, inquit, ille, uini hoc ef fecit aulteri inhumanūq. malignitas: unde iter agens inspectas altissimas in uleis (quod eū nunc fert regionis natura iulites illas ostendit, matremq. dixit uinorū, in quibus tanal acceperant in eō modū, in tam alta cruce merito pendere. Non herbat etiā Roma locum nia uini bibere, qd. quidē multis postea seculis seruātū fuisse uidemus. Nā dotalē nos in strumentū legimus, ante annos paulo plus minus trecentos ad stipulatū, quo genitor spōse maritus promittit, quosia peperisset uinū illi octio primis diebus quamū deceret bibendū dare, & pariter de consilio medici, quandiu agrotasset, insuper festo quoq. solennis die pora illa uinco oblectare. Sed ad priscos: Cato censor constituit, ut propinq. socinar osculū darent, quo scirent illi an temenum oleret. Exemplo eū id factum uide tur Egnatij Merentis, quē constabat uxorem, quā uinū ē dolio bibulset, fuisse occidisse, & fuisse a Romulo absolutū. Cinerusq. Domitius iudex, post Catonis legem pronuntia uit mulierē uideri plus uini bibisse uiro infcio, q. ualerodini expediret, & dote multauit, anno autem urbis conditae tertio trigesimo sexcentesimo, uina corperunt in apothecis diu seruari. Vnde a consulum nominibus censebantur, & tunc transmarina & Phaleria nōci corpere. P. Licinius Crassus & L. Caesar censores anno urbis ccccccxxxv. statuerunt, nequis uinum Graecum plus octonia aris singula quadranalia uenderet. Tūc autem uino Graeco gratia erat, ut singulae portiones in una cena darent. L. Lucullus p. er apud patrem nunquam laetum conuiuium uidit, in quo plus semel uinum Graecū daretur: ipse cum redde ex Asia congiarium diuisit amplius centum milia cadorem. Caesar dictator in triumphū sui cena uini Phaleri amphoras cētum, Chiracōs centum in cōsilia distribuit. Idem Hispaniensi triumpho Chium & Phalerum dedit. Epulum uero in tertio consulatu Phalerum habuit, Chium, Lesbium, Cyprium, quo primum tempore genera quatuor uini cepta apponi, postea omnia in nobilitatem uenire. Haec anno urbis septingentesimo. Tiberio postea principe institutum, ut isioni biberent, pontūq. uini antecederet cibos. Externis id aribus & medicorum placitis sese nouitate aliqua

Malum.

Mos Latinorū.

Vini usū.

Romae.

A aliqui cōmendantiū Pudet pigetq; referre, qđ Plinius post suprà dicta habet, M. Ciceronem filium ebrietati deditum, binos edglos simul haurire solitum. Sed quod dicit Plinius, hanc gloriā nimirū auferre voluit interfectori patris sui M. Antonio. Is enim ante eđ audissimē apprehenderat hanc ebrietatis palmā, edio etiā volumine de sua ebrietate, quo patrociniari sibi est usus. Exiguo tēpore ante bellū Acciacū, id volumē euomuit, quo facile intelligat ebrū tā sanguine ciuū fuisse. Nā & hac necessitas uitium cōmittatur, ut bibendi cōsuetudo augeat audacitatem. Et Macrobius in ebrietatē procluesit, sicut muli imitatione Platonis ut dicebat incitant, a quo ferebat dictum esse, Iouem & incitabulū ingenij esse utranq; si mens & corpus hominis uino flagrant. Idemq; est autor, Mulieres raro inebriari, crebro senes. Vnde Augustus Octavius prudenter se spōdit, Qui quarentē de inopia uini populum Romanū grauissima coarctat uoce, satis dicta protulim a genero suo Agrippa, perducit in urbē plurimis aquis, ne populus sitiret, & de Pescenio Nigro imperatore scribit Helius Spartianus, Hic erga milites tanta fuit celsura, ut eđ apud Aegyptū limitanei uinū peterēt respōderit, Nidum habetis & uinum petitis, siquidē tanta est aqua illius dulcedo, ut accolle uinum nō querāt. Item tumultuantibus hīs, qđ a Saracenis uicti fuerāt, & dicētibz uinū nō accepimus, & ideo pugnare nō possumus, erubescite, inquit, illi, qui uos uicerunt, aqua utant, & tulit uinū in expeditione neminē bibere. Aggredi cūlura cum his, quae uitae hominum sustentationē atq; etiā delectationē siue gignunt, in illis siue industria a patrefamilias diligenter cōparant ostēdit, praecit nos quorundā ex priscis ipsarum rerum, praesertim uiti abusus ad ebrietatis eorum descriptionē unde non indecens esse ducimus, conuiuiorum & cenarum, quae calicē & sobrie sicerent, & earū quae opiparē ac laute pararent, exinde maiorū mēdiū ebrietatum & habituarum etiūliū comestationū immoderatas cōsuetudines ostendere. Et sicut ebrietati dammandū initium Cicero filius dedit, ita honestioris in eandem uerbi rationē a genitore sumemus, qui Pappyrus Peto scribens, inquit, Sapiētius nosti, qđ Gaeclili symposia, id est, cōporationes, nos cōuiuia, quod tum maxime simul uiuere appellamus, uides ut te philosophando reuocare coner ad cenas: Non multū cibi hospitem accipies, multi socii. Certumq; est quod tunc per locum scriptū Cicero uerum fuisse, cum in cibo potuq; temperatissimū fuisse. Trebatio etiā scribēs, inquit: Cum nō probarem me nō ualere, quia febrem nō haberem, fugi in Tusculanum, cum quidē biduo ita seruium fuisset, ut ne aquam quidem gustarem, itaq; ego qui ostrea & uinū facile abstinebā, a betra etiā & malua deceptus sum. & Pappyrus Peto, Hircium ego & Dolabellā habeo dicēdi discipulos, cenandi magistros: nec tū eas cenas quero, ut magnae reliquiae fiant, quod erit magis, sit & lauri & infra, Solebat enim antea delectari socii & laetitia tuis. Ego tibi unū sumptū asserō, qđ balneū calefacias oportebit: pōnde para, cū homine edace tibi rex est, sed uide audaciū, etiā Hircio cenam dedi sine patione. Nonius Marcellus accusationē dicit epularem amicorū, quia uix coniuictiōne ha beat conuiuū nominari: & Aulus Gellius conuiuariū numerū incipere a gratiarū numero scilicet trium, & consistere in nouem musarū numero. Consistere etiā ex quinque belis horis uisibus, lecto loco, tempore, apparatu nō neglecto, neq; loquacibus, neq; multis conuiuiis: sermones habendos iocundos, & bellaria pro secundis mēsis. De quibus Macrobius in Saturnaliis sic habet, Bellaria & secundae mēse idem, mellitia placēta, & similia. Cenā fētur uult ab antiquis appellatā qđ postea fuit prandii. Vespertina quae nunc coena appellat. Et infra, Prandii ex Graeco est dictum: nam meridiano cibum cenā uocabāt. Et infra, Vespertina apud Plautū coena appellat. & Nonius dapalem cenā esse uult diuersis amplis dapibus plenā. Sobrior autē & coena & omnis uictus inuenti nequie rit ea, quā gloriofus ecclesiā doctor Hieronymus cōtra loquimā hīs uerbis describit, Dicit archius in libro antiquitatū & Graeciae de scriptiōe refert, sub Sannio, id est, in augeo seculo cū omnia humis funderet, nullū comedisse carnes, sed uniuersos uis ille suagros & pōnis, quae terra spōte gignebat, sed quādo talia melius dici & laudari possunt, & seruari, Antonius Pij imperatoris cenas imitari laudabile fuerit, de qđ scribit Helius Spartianus, Uicti etiā talē fuisse ut & esset opulētia sine reprehensione, parsimonia sine fordibus, & mēsa eius per proprios seruos, aucupes, piscatores, ac uenatores institueret, Et Seneca Perinacem scribit Capitolinus, nouem libras carnis per tres milia posuisse.

Legis de
sumptibus.

Nec minus sobrii cenā Plinius orator Septimio Claro parauerat, cui in hæc uerba scrip-
sit, Hæc tu promittis ad cenā nec uenis dicitur tui, ad alium impendium reddes, nec
id modicum parare erit læticia singulari, coelestis terna, oua bina, balnea cum multo &
tinue. Hanc uerō astrictiorē in cenā & uictu disciplinam prius legibus seruare iusserit.
Nam scribit Gellius: Paruimonia non domestica solum disciplina, sed legibus quoq; cu-
stodita est. Gn. Fannio & M. Valerio Messala cōsulibus hæc fuit sanctio: Principes qui
ludis Megalensibus maris decum murua inter se cōiuiua agerent centenos uiciorū
æris in cenā, excepto oleo farte & uino quod parui esset, & argenti ne plus pōdo, lex
Fannia, ludis Romanis, plebeis & Circēlibus & Saturnalibus cēenos æris in singulos
dies, ceteris diebus denos, lex Licinia, aut in prædictis & nuptijs ducentos, & ceteris
triginta. Lucilius legē tulit, Calēdis, Idibus, Nonis, diebus ludorū, & feriis quibuscūq;
cenā festiōris tricenos, ceteris diebus nō amplius x x x asses. & mylia lex ciborum
modū in uarietate correxit. Antia nequis magistratus ad cenā alicuius propinquorum
iret. Lex Iulia & Caesaris Augusti diebus protestis & feriatis trecentos, nuptijs festis
milia. Tiberius Nervatq; a trecentis festis usq; duo milia in cenā, Plinius uerō scri-
bit prius nō habuisse coquos in festiis, eosq; ex macello cōducisse. Et lege Gn. Fan-
nii cōsulis decimo ante bellum tertium Punicum, ne quid uolocum proponeret præ-
ter gallinā unam, inuētāq; diuerticulum in lege, quod in fraudem earum gallinacea
quoq; pasceret lachē. Idem quoq; scribit, Extant censoria leges gallinarum in cenā gli-
resq; & alia delicatiora apponi uerantes, aliq; subinde reperiuntur leges. Orchia quam
tulit Orchia tribunus plebis de senatus sententiā tertio, quo anno Caro cōsor fuerat, ul-
seratq; aperta triclina & domo parente cenari: præscripsit lex numerū quoq; conti-
uari. Fannia deinde post annos uiginti duos, anno urbis ccc c lxx x viii, pleriq;
em uino madidi in senatum & comitium ueniebant, quæ fecit modum sumptibus dena-
siorum centum. Lex Didia post x x annis secuta, quæ Italiciæ eadem poena cum Ro-
manis urbanis afrixit, & poenas addidit & prædā cenā cōiuiui. Licinia lex à Lic-
nio cōsule lata, quæ superiores innouauit, affirmauit addiditq; nō licere nisi noua Nun-
dinis Romanis cuique in dies x x x duntaxat asses cōsumere. Ceteris diebus carnis ad
die pondus tria, fassamentorum pondus, & ex terra, uite arbore nata. Lucius Sylla legem
tulit, nō quæ modum sumptibus daret, sed pretia minueret, ut pluribus luxuriose uiuere
difficulus esset. Sylla mortuo Lepidus cōsul legem tulit cibariam prioribus similem. Et
in eadem re principes postea laborauerunt: Cuius enim Caesar legem præcipue sumptu-
aria exerceuit, disposita circa macellum custodiibus, qui obsonia ementium retinerent,
deportaretq; ad se, summis aliquando licentibus atq; militibus, q; si qui custodes festis
sent iā appolita i triclino auserret. Modestia uerō Hadritani ciuius pro lege fuit, cōi-
uiui namq; amicorū interfuit. Ad cōuiuiū sūt uenientes senatores illis excepti, semperq;
aut pallio tectus discubuit, aut toga summissa in cōuiuiūq; semper tragædias, comædi-
as, atellanas, sambucas, lectiores, poetas præsempere exhibuit. Ad quæ bonorū principū
imitationē, ciues quoq; modestia in cenā postea sunt usi. Plinius de Caluio Spurio,
Apponit cenā nō minus nitida q; frugi, in argento puro & antiquo, sunt in uso & Co-
ninthia quibus delectatur: cenā distinguit, ut uoluptates quoq; studiū cōdantur. Inde
ille post septimum & septuagesimum annum aurium oculorumq; uigor, inde agilitas
uitæ ei corpus. Et Macrobius in Saturnalibus, Saturnalium diebus Romanæ nobilita-
tis procera cōgrégantur, & tempus solenniter celebratum deputant colloquio liberis
li, melioremq; diē partem seriis disputationibus occupātes, cenæ tempus sermōnibus
cōuiualibus, agitāt. Et de uisculo Plinius orator: studebat in cenā tempus: super hæc
legebas, adnotabatur & quidem cursim: cenā hyeme inter primam noctū. Et Catulo
Seuero scribens ipse Plinius, Venit ad cenam, sed iam pacifcor sit expedita, sit pace
Socraticis tantum sermonibus abundet, in his quoq; teneat modū. quæ in epistola, Ca-
tonia nota in cenā scripta est. Catum em Caesarē ita Catonem dicit reprehendisse in
Anticatoibus ut laudaret. Eos em quibus obuius fuerit cū caput ebrii retentissent, era-
uisse diē: deinde adijcit, non ab illis Catonem, sed illos à Catone deprehētos. Tamen
scripserit quicquid uoluerit Caesar, Catonem alij scripserūt cum in Hispaniā nauigaret,
unde cū in amphio rediit, nō aliud utrum bibisse q; remiges, nisi forte hoc de superiore
Carone

- A** Catone scriptum sit. Et ut aliquid publicæ moderationis dicamus scribit in Problemati-
bus Plutarchus, Mensam usquâ tolli non sinebant priet, sed cum aliquid superesset. In-
terpretantes aliquid semper in futurum seruandum, & propter seruos, & elegans putâtes
abstinere à cibis, nec omnes omnino cõsumere: parum uerò ualuisse uidentur tot leges,
quos supra latæ fuisse diximus, colubenda multis à cœnis ebrietatibusq; intemperan-
tiâ, quorû notat à Seneca Cordubæli sumentis si ciemus inistâ, qui epistola tentia octa-
gesima sic habet. Marcû Antonî magnû uirum & ingenij nobilis, quæ nō alia res per-
didit, & in externos mores ac uitia non Romana transiecit, q̃ ebrietas, nec minor uino
Cleopatæ amor. Hæc illum res hostem reipublicæ, hæc hostibus suis imparē reddidit,
hæc crudellem fecit, cum capita principum ciuitatis cœnanti referrentur, cum inter ap-
paratissimas epulas luxuriosq; regales, ora ac manus præscriptorû recognosceret, cum ui-
no grauis sitiret sanguinẽ: intolerabile erat quod faciebat ebrius, quãto intolerabilius,
quod hoc in ipsa ebrietate faciebat. Serẽ semper uiolentiũ crudelitæ sequi, uital ex-
sperantq; sanitas mētis. Difficiles oculos faciunt dũtumni morib; & ad minimã radio-
rum offensionẽ hebetes, ita ebrietates cõtinue effiant animos: nam cum sæpe apud se
nō sint, cõsuetudo infantie durat, ac uitia uino cõcepta, etiã sine illo ualent. Idemq; Mar-
cus Antonius, quem Afcionius Pedianus secunda actione in Verrem ex Salustij senten-
tia prædæ pecunie genti, & Macrobius in Saturnalibus omni luxu perditissimum
fuisse dicit, edictũ proposuit de sumptibus: qui cum Cleopatâ sumptu & apparatu cor-
na adousus fuisset superare, unionis illa omniũ, qui unquam uili fuerint maximi pretio-
sissimiq; panẽ mediam aceto liquefactam dedit in cibum, alteram partem cõsumptura,
nisi Nummius Plautus sequester reginã superasse pronuntiã: eam seruasset unionis par-
tẽ, Veneti postmodum in Pantheo dicant, fuisse aut ueram, quod supra ab Afcionio
diximus de Antonio, Plutarchus in eius uita sic ostendit, Amico Antonius eã festertium
decies dari iussisset, & dispensator proteruẽ Antonio respõdisset, pecunie paruitate spre-
ta duplũ dari iussit. refert quoq; Macrobius, Quinm Hortensium pauones priuati au-
gurali cœna posuisse, quem cito secuti sunt multi, exulerunt pretia, ut eorum oua dena-
rijs uernierint quinis, & pauones facile quinquagenis. Et qua dicit Lentulus Martialis fla-
men inauguratus est cœnã fuisse refertiorẽ, q̃ ut ab eo descendi potuerit, cum nomina
piscium, alitumq; & cibariorum non recognita, sed per multos milios uariata fuerint:
quo tempore porcus Troianus cœnis inferi tũc primũ experit, utpote alitibus ple-
nus, sicut ille hominibus. Caium Caligulam Suetonius scribit totum Tiberij Carsari ut
cies ac septies milies festertium nō toto uertente anno absumpsisse, cum maximam par-
tem cœnis comestationibus simul cum scortis & lenonibus deuorauerit. Et singularem
Vitelij uituperationẽ dicit, quem affirmet in sentacula, prandia, cœnas comestationes
facile omnibus suffecisse, uoluntandi cõsuetudine: nec inferiorẽ illo uirgæ Lucium An-
toninũ. Verũ facit Iulius Capitolinus, de quo sic scribit, Donauit calices singulis per sin-
gulas portiones myrthinos, & crystallinos, & alexandrinos quonties libitum est. Dedit æ-
genera, & aureas coronas cõuiui, interpositis alieni tẽporis floribus: dedit & uasa au-
rea & unguenta cum alabastris, dedit & uehicula cum mulionibus & mulabus cum iun-
cturijs argenteis, ut ita à cõuiuiis rediret: omne autem cõuiuium arstimatum dicitur se-
xtagies sexcentum milibus festertiorum. hunc tũ perditissimum imperatorem ab Helio-
gabalo fuisse soperatorem, sic ostendit Helius Lampridius: Consuluit bene libentibus de-
dit quindrigas, & quos, stratos, mulos, balternas, rhedas dedit & aureos missenos, & cen-
tena pondo argenti. Sortes cõsuales scriptas in codicibus habuit tales. V alius habe-
ret decẽ Camelos, alius decẽ struthiones, alius decẽ muscas, alius decẽ libras auri, alius
decem plumbi, alius decẽ oua gallinacea: item uirgos decem, gliras decem, decem lactu-
cas, decẽ aurilibras in sorte habuit. Sed ad sortem scenicos uocauit, cum & canes mor-
tuos, & libram bubalæ carnis haberet in sorte, & itẽ centum aureos & tot argenteos, &
centum folles aris, & alia talia, quæ populus libetẽr accepit, ut ei postea imperare gra-
tularent. Ferrus in carpis curretib; scilicet canalibus uino plenis, nauales pugnas ex-
hibuisse. Idẽ nonq; minus centũ festertij cœnauit, hoc est, argenti libris triginta: aliquan-
do autem tribus milibus festertij omnibus cõputatis. Omnes de theatro, de stadio, de
circo, de omnibus locis & balnejs meretrices collegit in publicas aedẽs, & apud eas con-
etionabatur,

Græcia He-
longabæ

clonabat, appellata eas cōmilationes: adhibuit potes incontinenti lenones exoleros in
 diq collectos, dedit in donatiu tres aures singulis: de eroco triclinia stravit, cum lum
 mos viros rogavit ad prandium. Sed ut minus sit principes orbis tetrastri dominos, tan
 ta debacchatos esse luxuria Plinium audiamus, qui refert Clodium Ætopum magnum
 histriorem parina sexcentis sestertia cœna dedisse, in qua posuit aures eam aliquo, ut
 humano sermone oncales, numis sex singulas coemptas, nulla alia indoctus suavitae,
 quam ut eas imitantes hominē comederet: dignus filio à quo margaritæ maiora mol
 to pretij devorata fuerunt, ut etiam minus sit mirum histriones pastrem & filium eò in
 sania impendiarum fuisse adductos. Plinius etiam ironice locutus sic ostendit. Nostri sa
 pientiores anserum se coris binitatem agnoscere, si stilibus in magnâ quantitate lacte
 & mulso plenis, quibus anseres depallit: secur amplam dulcitasq; efficeret. Nec sine cau
 sa in quaestione est, quis primus tantum bonum invenit. Scipio an Metellus vir con
 sularis an M. Sextus eques Romanus. Messalinus uerò Cora, Messala oratoris filius,
 palmas pedum ex anseribus torrete parinis, atq; eum gallinaceorum cristis comedere
 cepit. Aliam quoq; non in cibis, sed in supellectile impedi infantiam, sic Plinius refert.
 Linum est inuentum iam quod ignibus non absumeretur, ardentesq; in focis continui
 rum ex eo vidimus mappas sordibus exustis splendescere: signi magis quam possent
 aqua. Nascitur in desertis ad solisq; sole Indis, ubi non cadunt imbres, affusescit uiue
 re ardendo. Rarum inuentum, difficile textu, propter breuitatem, æquat pretia ingentiū
 margaritarum. Solennibus cornis adhibetur ad rosalia, ubi mero coronato rosis uel ab
 Indis petitis & folijs maxime è nardi folio, ac uesce ferica uersicolori unguentis madida
 cœnatur: hunc habet exitum maxime luxuria fornicarum. Aliud quoq; sunt preces in
 nar genus à cornis cōmilationibusq;, & supellectilis caritudine temotum, quod sic
 Macrobio est relatum, inter duo bella Punica filij senatorum in ludum saltatorium con
 ueniebant, & eretala gestantes saltare dicebant, Matrōne saltationem non inhonellam
 dicebant. Scipio Africanus in oratione queritur, docentur per illigias inhonestas, et
 cingulis & sambuca & phaleris eunt in ludum histrionum, alij eunt cantare, quæ malo
 res nostri ingenis probro datam uoluerunt: eunt, inquam, inter cinxeros in ludum sal
 tatorum utrigines pueriq; ingenui, hæc mihi uix credibilia uiderentur, ni ludum salato
 rium in pressis plus mediocris uidij quinquaginta. Subinsestij Plinius: ætatis Cero
 nis tres magni uiri de saltatione exquisita notati sunt, Gabinus quem Cicero insecu
 tus est: M. Cælius quem Cicero defendit. Licinius Crassus illius filius, qui à Parthis uer
 tas est: Cicero autem ipse in oratione pro Marena, Nemo enim fere saltat sobrius, nisi
 idem insanat, neq; in solitudine, neq; in conuiui moderato atq; honesto. In tempesti
 conuiuij amorem loci, multarum deliciarum comes est extrema saltatio. Catonem enim
 scribit Plinius dixisse, non esse hominis sepi cantare. leuitatem unâ publicè permissam,
 & ebrietatem, alteram ab utriusq; fine laudabilem ad extremum dicere libet. G. Duellio
 primo nauali triumpho de Pœnis insignitus fuit, permissum est, ut à cœna redeuntis ad
 lunalem tubicines & fiducines præcinerent. Et Bonolum imperatorem scribit Flavius
 Vopiscus, bibisse quantum alius nemo, Et si quando legati Barbararū undecunq; gen
 tium uenissent ipsi propinasse, ut eos inebriaret, atq; ab ipis per uinum omnia cognos
 se. Suis multa de cœnis, cōmellationibus, ebrietatibus, & alijs nonnullorum uitæ rursu
 simis moribus, dicta sunt, quos oēs & his similes admonitos uelim, scripsisse in hæc uer
 ba Plinium: Ætate Pompeij Alepiades omnia medicamenta abiecit, quinq; docti
 uitæ hominis inutilissima. Abstinentiā à cibo & potu, siccationem corporis, ambulatio
 nem, gestationesq; & balneis oēs fuisse damnauit uomitiones, tunc frequentes & medi
 camentorū potus hominibus inimicos. Ad quam monitionem æcommo datior alia est
 sententia, quam gloriosus ecclesiæ doctor Hieronymus ebra leuitantium in hæc uer
 ba scripsit: Galenus uel doctissimus Hippocratis interpret Athletas quorum uita & sa
 ligina est, dicit in exhortatione medicinæ nec posse uiuere diu, nec sanos esse, animaq;
 eorum ita nimio sanguine & adipibus quasi luto inolutas, nihil tenor, nihil coalescit,
 semperq; de caribus & rictu uentris ingluuie cogitare: Confusum tam & mo
 rum ordo, cui intendimus ad uillarum aduolatorumq; ceterorum descriptionem nota
 uit, quam in notum sequentem librum delinamus.

De ludis
 saltatorijs.

Quinq; docti
 uitæ
 hominis
 inutilissima.

SECVNDE FLAVII PORLIVIENSIS TRIVMPHANTIS
ROMAE, LIBER NONVS.

INTVME est beatissime pater, ad eam operis nostri villarum ædificiorumq; prisce urbis Romæ partē, quā diu in manibus habere desiderauit, hæc una enim me plus ceteris fatigare cōsuevit, domus nostri seculi doctioribus relicto, cōtendens illis ea, quæ alicubi in urbe preteritum in montibus cernunt, ruinas ædificiorum fuisse, quas prisce stantis reipublice felicitatis Romanæ uis omniū præstantissimi inhabitauere. Otten-

dunt enim singuli passim nullas in eis fuisse partes, aut ordine distinctas, aut ornatas aliquo expetendas. Vnde summorum excellentiumq; & tam maiestatis uirorum, habitandis imperitiam fœdiorumq; uolunt arguere. Quin incidit in nonnullos qui ea fuerūt audacia, & temeritate, ut nostram huius temporis habitandi in urbibus hactenus antiquioribus uisum, & ut dicunt, magnificentiā prisce Romanorum consuetudini antepositi nec satis hæc enos aliter proleuerunt quas ad defensionem ætulationes, nec illa ipsa uoluerunt. Eas quæ nunc cernuntur murosque pietas & diuopetæ in montibus domos fuisse dicunturum & trecentorum ab hinc annorum habitationes, quas mortui summorum pontificum i Lætanensi palatio in Vaticanum sedes deferri fecerit, fuerat aliquando Romæ orator Franciscus Barbarus, ubi quod scio amicis cōiunctissimum, uir nō eloquentia magis, q̃ moribus humanitate & grauitate conspicuus, cum quo annis triginta solidam, & ueram animorum cōiunctionem habuisse gaudeo, aggretem Venetiæ mecum de ceteris Romanis prisce felicitatis rebus: tum etiam de hac una ædificiorum parte, uarijs per dies questionibus agitabat. Nec tunc poterat non in eam proclis opinio nem quam perambulando, ut sit, præsentem Romam ad huiusmodi rerum imperitiā aliquin doctissimā uisū imbiberat, quem cum exquisitis tunc rationibus, & argumentis emententiam ducere nequirem, precibus tacitum reddidi, ut tanq̃ per cōstitutas inter nos inducias tandiu quiesceret, quoad destinatum eius cōsilio, & uisione hoc opus absoluissem: & ne ambigam tunc posset, quid nobis in cōtentionē uenisset, ad hæc responsionis formulam me obligauit. Nec præsentis temporis Romam, nec Venetiā, Cieruā, Florentiam, Mediolanum, Neapolim, Senas, Bononiā, diuitiores, nostri seculi Italiane urbes, cuius quæmpit habere, cuius a diis supellectilis famulæ & apparatus omnis lauitia, splendor, mūditiā, & quidō dicendū sit luxuries & magnificentiā æquiparari possit uiginti milib; prisce temporis Romanorū cōtutum apparatus tot erit Romæ itaq; etiam plures fuisse, selecto a se nostri temporis ciue diuitiores, lauitas splendidusq; habitasse, cōuidebā me spondēbāq; ostenturum præcellat breui post noster Barbarus sedem in coelis meliorē habiturus, cuius famæ per ora utrum uoluitis amicos tot numero, quot eloquentiæ studia delectat, hæc mea diuisione a proposito uisum admonitos esse, responsionis, quā hoc in nono uolumine sum facturus. Tu quoq; piissime pōntifex nō magis omnium pater & dominus, q̃ eloquentiæ nostri seculi princeps & patronus arbitris esis, nunquid cōmuni amico & ceteris in eo propolite questionis satis potueris facere, sed ad prisce præsertim uillarum quæ in manibus erant ædificia reuertamur.

Franciscus
Barbarus.

A discendi prisce Romanorū consuetudinem dicendū, diuersam ædium uarietas ex uillarum rationē habere oportet, sed cum multa in ornamento utriq; fuerint cōmonia & alia uillæ habuerint, plurimā utilitatē delectationēq; simul afferentia, uillæ ita deserti hemus, ut patet quæq; nota fiat, quæ particulari narratione adhibitis attributis possint perspicue uisari prius uisū & dispositionem, deinde copulā rerū lauitiamq; & luxuriam ostendimus, quia descripta rerum opulentia, facilius ante oculos ponere poterimus, ad eas ipsas & uillas, in quibus prisce multis & admiranda habuisse cōsuevit. Varro De agriculturæ peritologi uel utilitadinē scribens infra scripta habet, in quib; etiā tanq̃ per aliō de scripto dicit: Per magna inuere, ut bene sint polire uillæ, quāq; sint, quod speciet, portisq; ostiis ac fenestris. An nō ille Hippocrates medicus in magna pestilentia, nō modo agrū, sed multa oppida scitis seruauit: Ex Varro noster est Corcyra esset exercitū ac classis, & oia domus replere essent ægris ac funibus, admissis fenestris nouis aquilone & obliteratis pestilentibus, ianuasq; permutata, ceteraq; eius generis diligētia, suos comites ac familiā in columas reduxit, & infrastructu uisior est certe fundus ppter ædificia, si po-

Vt uillæ sint
hæc loca.

eum ad antiquorum diligenti, quam ad horum luxuriam dirigas ædificationem nulli entis
 faciebant ad fructu rationem, hi faciunt ad libidinem indomitam. Et item infra, Cui enim
 nulli oia homines opere tectorio, & interitino, ac pauperum nobilibus libidinis in se
 claudam parum potuissent esse, nisi ut quoque licet exornati parietes essent, Cato aut
 De rusticis, Villam urbanam propinquam ædificato in bono prædio. Si bene ædifi-
 caueris, bene posueris, recte habitaues, libetius, & sapientius uenies, fundo melius erit,
 minus peccabis, fructus plus capies, frons occipitis prior. Vicinus bonus esto, familia
 fidei peccare, si te libenter uicinus tu uidebit facilius tua uides, opera facilius locabis.
 Si ædificabis, operis, iumentis, materie adiuuabit. Villam uero, quod Cato dicit, urbanam
 id est esse quod urbi propinquam, utpote in propinqua urbi Italiae locis sitam, non ultra ma-
 re & Alpes, prout multi tunc possidebant, remotam. Vlpianus enim in Verborum significa-
 tione sic habet, Urbana prædia omnia ædificia accipimus, non solum ea, quæ sunt in oppi-
 dis, sed etiam si forte stabula sunt, uel alia meritoria in uillis & in uiciis & si præter ea uol-
 prati tantum deferuerint. Et ite Varro in ratione capiendi fructus, Si etiam ager secundum
 uti opportunus, ædificanda est taberna diuersoria: uenationes etiam in aliquibus agri
 pificationes esse possunt, præter delectationem afferentes utilitatem: quod Vlpianus Defini-
 tio instructio innuit, Si in agro uenationes sunt, puto uenatores quoque & uespigationes et-
 nes, & cetera quæ ad uenationem sunt necessaria instrumenta contineri, maxime si ager ex
 hoc redditu habuerit. Et si ab aucupio redditus fuerit, aucupes & plagæ & huiusmodi gra-
 tia instrumentis, instrumentis continerentur: nec mirum cum & apes exemplo auum conti-
 neri Sabinius & Cassius putauerint. Et Martianus instrumento piscatorio contineri ad
 cellas, quæ piscium causa capiendorum paratæ sunt, sed & piscatores contineri uerius est.
 Et Paulus in uerbis significacionibus, Fundo legato uti optimus maximusque est, rem
 & cetera uenationis instrumenta continerentur. Fuertant item uaria in fundo uocabula in
 eorum & instrumentorum, quæ duximus exponenda. Varro De lingua Latina, Panem
 ubi panis seruabatur, Granarium ubi granum, in quo aliqua conduntur horreum. Far quod
 in pultrino fiat. Pili quoque far pilum, ubi id sit pultrinum. Cella a celando quod conditum
 esse uolebant. Et Aulus Gellius penus appellat quod esculentum aut poculentum est,
 quod ipsius panis familias aut liberorum & familiarum, quæ circa eum aut liberorum est, & quæ
 longe uisum sunt recedat: dictumque ex eo quod non in præputio est, sed intus & penus
 habet. Paulusque scribit penus non contineri instrumentum pilum: item uniuersa uis
 coquinaria. Et Vlpianus: Penus accitum quoque accedere nemo dubitabit: an si extrinsecus
 diuina causa fuerit paratum, continetur, queritur. Idem & ceteris in domesticum usum pa-
 ratum contineri legatari scribit, & unguentis & chartis epistolares, & chartas rationales.
 Multa ite & uaria sunt in fundo uocabula, quæ legumatores fundi instructi uim legum
 declarantes sic ostendunt. Vlpianus: Instrumenta fundi homines qui agrum colunt, & qui
 eum exercent, præpositique sunt ut uisiles monitores, boues domici, pecora stercorosi
 causa, uisiles quæ uisibiles sunt, aratra, ligones, sarcula, falces putatorie, hirsutes & si-
 milia: cingula, torcularia, corbes, falcesque mediorie, falces foenarie, quali vindemiatorum ex-
 ceptoriaque, in quibus uix copiantur. Cōseruandi causa dolia licet desolata non sint, & cop-
 par quibusdam in regionibus accedunt instrumentis. Si uisibiles est antea sentit, scopu-
 ri, sed etiam si uisibiles sunt topiarum, si fundus salus passionemque habet, greges porcorum,
 pastores saluari instrumenta fructus cōseruandi etiam, ueluti granaria, quia in his fru-
 ctus cōseruatur, in cetis, capellæ in quibus fructus cōponuntur. & quid de fructuum
 cōseruatione incidit mentio, sumendum est à Plinio. Cados in quibus oleum sit ponit
 amurca delicti fuisse Catonem ne ligna olei edibantur: areæ teritis mellibus subi-
 gi, ne formica rimæque obliuiscuntur parietes, & tectoria & pauimenta horreorum frum-
 uelutiarum quoque contra teredines & noxia animalia amurca aspergi: dora & calcamenta
 omnia ut ornamenta contra eruginem & totam supellectilem ligneam ac uisibiles
 illa. Sequitur in legibus, Sed & ea quæ exportandorum fructuum causa parantur instrumen-
 ti esse cōstat, ueluti iumenta, & ueluticula, & naues, & cuppæ: cōstatque eos seruati qui agri
 causa ibi sunt instrumento contineri. Saluari etiam Labro cōseruari putat, qui fructuum
 seruandorum gratia paratus sit, non etiam qui finium custodiendorum causa. Trebatius
 plus etiam pilorem, qui familiarum causa parati sunt. Item fabrum, qui
 uisibiles

Prædia ur-
 bana.

Instrum-
 ta fundi.

uilla conficiendæ causâ paratus sit, & mulieres quæ panem coquunt, quæque uillam ser-
uant, item molitores, si qui ad uillam rusticam parati sunt, focariam & uillæ, si modo ali-
quo officio citum adiuuant, læ limifices, qui familiam rusticam uellunt, & mulieres, quæ
pulsmentaria rustica coquunt. Cellarium quoque, id est, qui ideo præpositus est, ut ratio-
nes saluæ sint, item ostiarium mulionemque instrumenti esse constitit, & molas & machinas, Cellarum.
tenum, stipulas, asinum machinariam, machinam frumentariam, nam ænenum in quo suprà
coquitur, ut destrutum fiat, & aqua quæ ad bibendum lauandamque familiam parat, & cin-
dra & plaustra quibus steruus euectatur. Vip. item, si fundus sit instructus legatis, & si
pellex continebitur, quæ illic hirculus ipsius gratia, & uellus non solum stragula, sed quæ
qui in solebant. Menia quoque eboreæ, uel si quæ alie, item myrthina, & aurum, & argen-
tum, uirra quoque si quas ibi fuerint, item Cellus ait, Et suppellectilarios & ceteros hoc ge-
neris quos contineri, id est, ministeria quibus erat instructus in eo fundo, extra eos quæ
libertatē acceperant & rure morari solebant si instrumenta fundi legasset, ut *uallæ, uilla,*
quæ ibi habebat cum ibi uenisset, præstio essent in triclinio, legato continerentur. Contra
hemales quoque seruorum, id est uxores & genitos, & bibliotheca & libros, qui illic erant,
ut quoruam uenisset uteretur. Sed si quasi apotheca librorum utebatur, cetera erant dicenda
imagines quoque solæ legatæ uidentur, quæ in aliquo ornatu uillæ fuerant. Et Paulus co-
de in uoluntate instrumenti cauptione tabernæ legato, etiam instructores contineri, tabernæ in-
strumenta, dolaria uasa, calices & trullæ, quæ circa exta solent transire, item urnæ æneæ,
& congiaria, sextaria & similia. Atrienus quoque eodem titulo instrumentum uillæ palos, per-
cia, raltos, ligones, & Martianus instrumentum pictoris legato, ceræ, colores, similia, &
penicilli & cetera & conchæ. Et labolenus. Molas manuarum quidam non suppellectilis,
sed potius instrumenti putant esse, quod uerū puto. Sed ad Vip. referendum. Instru-
mentum, inquit, domus si sit legatum, id erit quod tempestatis arcenda, aut incendi cau-
sa parat, non quod uoluptatis gratia, nec speculatus, nec uela, quæ si uigoris causa uel
umbra in domo sunt, debent Cassius dicebat. Inter instrumentum, & ornamentum multum in-
teresse instrumenti enim ea esse, quæ ad tutelam domus pertinent, ornamentum quæ ad uolup-
tatem, sicut tabulas pictas. Vela autem, & cetera instrumenti esse Cassius ait, quæ ideo
parantur ne ædificia uento uel pulvere laborent. Atrienus quoque quod extinguendi incen-
dij causa paratur, item conones, funes, pericias quoque, scalas, harpagonas, & ipogias, ha-
mos, & scopas, plerique & pegalos aiunt. De uelis quæ in hyperbhis extendant, si de quæ
quæ sunt circa columnas, canales autem & harpagonas & hamos instrumento contine-
ri constitit. Item pericia quibus araneæ deterguntur, item spongiæ quibus collinæ, paul
mentia, podia exterguntur, scale quæ ad luminaria admoveant, quia mundior domum
reddunt, sigilla & statux affixæ instrumento domus, non continentur, sed suppellectilis, ex-
cepto horologio æreo, quod non est affixum. Fistulæ autem & crateres & canales, & si
quæ sunt alia ad aquas salientes, item serræ & clauæ magis domus portio quam instrumentum
sunt. Specularia quoque affixa magis puto domus esse partem, & in emptione domus &
specularia & pegnata cedere, cancellos quoque instrumento contineri puto. Destinatum
hoc libro uillarum & aliorum ædificiorum descriptionem aliquando supra inchoare ad-
didi, ab ostendenda prius rerum, quæ in ipsis uillis erant copia tardari sumus. Et multa ob
id iure conditi utulus fundi instructi, & penoris legati sumpta utulimus non quidē in-
tentione ostendenda, quod longē nimis a nostro abest proposito intentione, sed ut uerē soli-
doque constet argumento, ea in uillis & domibus priscorum fuisse, de quibus iure conditi in
uim legi differunt. Sed prius item quam ædificia attingamus, oportere existimamus uo-
cabula ante dictorum iure cons. exponi, quibus nunc partim omnino exoleis, partim
multa nostrorum hominum minus cognitis, leges supradictæ abundant. Aues exēplo
autem de quibus supra in aucupum instrumento dicit Vip. autem cadauera sunt, quib.
euisceratis suppai, aut palea infarcitis in area utuntur aucupes, ut uilæ ad eas aduo-
lantes aucupæ rebus inuolantur. Quali quoque indemitatoribus exceptoris Vipia-
nus facit, paucis in Italia locis si aut proximum retinent uocabulum, sed uisæ sunt ui-
tioribus caninis de contexta, quibus ut plurimum cibus effellus de est appellatio. In ser-
uis uerō enumerandis, qui uillæ præerant copiaris, si uiridaria ibi erant cum dicit,
eos significat, qui pedamentis palis periticijs seruandis, quibus arbores uitesque sustine-
bantur.

etiam deputati sunt. Plurimis enim in Italia loca topas appellant et in modis arboris sunt. Et salerni suum per Romanidiam ferunt nomen, quod agris ne inferantur di-
na publice proponantur. In mulieribus uilla tunc conforsitiam simul et uillica possit.
Ea enim mulier res fructuum uillae uenales, poma, uoces, agnum, bardum, pullatrem, p-
piones, defert in forum. Unde & forata appellantur. Idem per litteras ferunt nomen. Cel-
larum ex eo quod cella & simul uilla redditib. sit prepositus ipse Vlp. Iuris. infra ex-
ponit. De uelle stragula, inferius dicemus & de myrtum. et uallayay, omnium tpe-
tum supellestem intelligi debere existimo. Tullius in ualis uinariae siue aquarum modis
eundem alia superant, sicut in ædificis que cetera superant trullæ dicuntur. Cuiusmodi in p-
clorū instrumentis sunt quibus bituminationes, & fortiores et quæque conglutinationes
consequuntur. Specularia in domus ornamento fuerint, que nunc per uita ecclesiar
præsertim ad umbonæ siue pulpitiū lectionarij paratū uidentur, in marmora diuersi co-
loris ita expolita, ut speculi uices reddant, quibus præcorū domus & ipsi in forniculis &
porticibus ornabantur. Hamos dixere maiores siue ex ære fuerint, siue ex ligno infer-
menta in cubiculis, aula & repositorijs quibus capitis tegmina, & uariæ res alia multa
appensa, q̄ iacentes seruarentur, uerbo a piscatori hamū similitudine translato. Pregul
diuersa ab hamis forma, & prope a simili ratione, & causa in domibus erat, super quo et
quam in mento uelles, & similia tenerentur suspensa, a pegulo poetico equo traditio-
ne nominis excogitata, de qua dantore forsitan translatione minus mirabitur, qui infra u-
debitur eripos, nulos a similitudine dicta fuisse parua in domibus aquarum canales, uela
que in hyperthris iurise, adhiberi solita dicit ea fuerint, que soli in aperto opponenda
tur, nec luxu scimus utram a sole id uerbum habeat translationē differant enim a u-
lis, que inter columnas aut ad fenestras, & oīta soli uentisq̄ opponerentur, que quidē
hyperthrum uela si fuerint consuta papilionis nomen obtinebunt. Canales non sunt, per
quos aqua deriuatur a fontibus aquis ne salientibus cadens, siue æneis sint siue marmo-
rei. Et harpagones nota sunt retinacula semper lecta diuersis uisibus, diuersisq̄ in locis
in ædibus frequentia. Horologium, quod iurise, æreum dicit, nequaq̄ nostris simile fuit
æreus nostris, quo præcorū hemicyclea erat concha lineæ debita proportionē
distincta, cui perlongus ex ære, aut ligno baculus soli oppositus supereminerebat & eius
umbra in lineas incidens horas ostendebat, quamquam & alia habuerant præcorū horolo-
gia, uasa scilicet ænea aqua plena, quantumq̄ in aliud uas cecidisset aquarum, oī disten-
cta inspersissent signa, quid temporis elapsum esset intelligebant, et ap̄ perforant uasa
similitudine clepsydre appellatū, ut Plin. oratorem & Corn. Tacitum sepe uideramus
scribere, tribus aut quatuor clepsydre dicendi tempus præfixum oratoris fuisse, hanc
duo horologiorum genera Cic. de Natura deorum secundo sic indicat: Aut cum solari-
um uel desertum, aut ex aqua contemplare intelligere declarari horas arte nostrā.
Aqua salientis quandoq̄, ex uiso fonte, quandoq̄ ex uasis superne pendentibus sili-
lis deducta, quo magis coarctantur eo feruentius prouolant in sublimē. Pegmata Pe-
sius esse uult aut ex ære aut marmore ornamenta, que ut plurimum in arijs, quandoq̄
in porticibus aulicis affiguntur maiorum aliorumq̄ foraminū uirorum gesta ceratis q̄ pi-
chora, ceræ solidius ostendentia & tamen alterius generis pegmata inferius in tribus
ostendemus. Cancelli apud piscoos ferē semper fuerant ærei, quorum ualei exat, in ar-
be per basilicas distributi, ad lignorum similitudinem fabrefacti, quorum lineolarū in-
secus in quinque superposita foramina linquunt, quibus cum aër aspe dūm admitt-
tantur in locum prohibetur accessus. Quando autem ornamenta uillarum attingere co-
pimus, supellestem quoq̄ ostendamus, cuius solidum maximumq̄ fundamentū, sicut
in superioribus a iure confusus sumemus. Celsus sic habet iuriscōs. Supellestia origi-
nem fuisse Labeo ait, quod olim ijs, qui in legationem proficiscerēt, ligari pellis sole-
rent, que supellestis uel fissent. Tubero hic demonstrare supellestis uel tentis, quodam
instrumento patrifamilias rerum ad quotidianū usum paratarum, quod in illa ipse
nō caderet, uerbi gratia, pecuniam, argentum, uelles, ornamentum instrumentū agrī,
aut domus nec mirū est, cum moribus ciuitatis ex uerborum appellatione eius imita-
tum esse. Nam siculi, aut lignea, aut uirrea, aut ærea deniq̄ supellestis uimur. Et Papi-
niam Supellestis mentis esse consuevitq̄ materia, scilicet uel argentea, uel ærea in
claus

- A clausa placet. Nam & argenteos lectos, ut argentea candelabra suppellectili cedere possentioratas recepit, cum & Vlyxem ex auro & argento lectū inuentis arborū truncis addifictum ornasse, quē Penelope recognoscendi viri signum accepit, uoluerit Homerus. Et Pōponius eodem titulo Suppellectili legata hęc continentur, mensae, trappae, amphorae, Delphica, subsellia, scāna, lecti, etiam margaritae, cudestra, & oralia imperialia uasa, pelues, aquiminaria, candelabra, lucerna, & trulla: item uasa aenea uulgaria, id est, quae nō propēio essent loco attributa, praeterca capsa armaria. Sed sunt qui rectē putāt capsa et armaria si libeorum, aut uestium, aut armorum gratia parata sunt, nō esse in suppellectili, quia ne quidem ipsae res, quibus attributae essent suppellectili instrumentū cederent uitrea elascia & potoria, in suppellectili sunt sicut scālia, nec solū quae in pretio magno sunt. Nā & pelues argēteae & mēsa & lectos inargētos, uel inauratos atq; gemmatos in suppellectili esse non dubitat, usq; adeo idem iuris sit & si tota argentea uel aurea sint. De myrrhina & crystallina dubitari potest, an debeat adnumerari suppellectili, propter eximium usum & pretium: sed craterem argenteum hodie propter usum nō esse in suppellectili, nec ullum uas argenteum secundum seculi seueritatē, nōdum admittentes suppellectilem argēteam, hodie propter usum imperatorū, si in argento relatum sit candelabrum argenteū, argenti esse uidetur, & error ius facit. Rhedae celsularia suppellectili adnūmerari solent. De tapetis queri potest, subsellia & cathedra, quibus inferni solē, uirū in ueste sint stragula, an in suppellectili sint, sicut oralia, quae propriē singulorū nō sunt. De tapetis autē & lintheis, quibus infernūtur uehicula dubitari potest, an sint in suppellectili, sed dicendum est potius instrumentū uiaiorij ea esse, sicut pelles, quibus inuoluitur uestimenta. Lora quoq; quib; hae pelles constringi solēt. Et labellena: Suppellectilis nō esse uasa aenea salientis aq;e posita: item si quid aliud magis deliciarum, q; usus causa paratum esset. Labeo Trebatianū putant. myrrhina ad uasa & uitrea, quae ad usum edēdi & bibēdi causa parata. Ad ea, quae superius a iure cōsumptimus, uillarum aliorūq; adificiorum ornamenta, suppellectilem q; ostendentia, addemus multa nō magis a iuricon-sultis, q; ab alijs sumpta, quibus ostensis & postea ubi expedire iudicemus declaratis, cōsuetudo apparebit magnificentiae Romanorum, qua uillas & urbanas domos diuissima splendiddissimaq; rerum omnium copia refertas habuerunt. Pomponius iureconsultus: Argento escario legato id solum debebitur, quod ad epulandum in ministerio habuit, id est ad cūm & potum. Vnde de aquiminario dubitatum est, & puto cōtineri, nam & hoc propter escam paratur. Certe si cacabos argenteos habebat uel miliarū argenteū, uel sartagine, uel aliud uas ad coquendū, dubitari potest, an escario contineatur: & hīc magis coquinatorij instrumentū sunt. Et Paulus: Auro facto adnumerantur genij annu-lis inclusi, quippe annulorum hęc sunt: imbra argentea crustis auris illigata: margaritae quae ita ornamentis mulierib; cōtextae sunt, ut in his aspectus auri potērior sit auro fa-cto adnumerant aurea emblemata, quae in lapidib; albidibus argenteis essent, & replum-bari possent, & dederi Gallus ait. Idē iureconsultus in Verborū significatione. Cacabos inter & alienū, quod supra focum pendet non multum inter est: hic aqua ad potandū ca-lescit, in illū pulmentariū coquunt. & Vip. cantaros esse dicit per quos aq;e fusiunt. & Nōnis cantarum uas esse dicit manu gestabile, quo uinum fertur aut aqua. Sed obscu-riora si ē supradictis declaremus, a myrrhinisq; incipientes quod supra polliciti sumus exortamus. Plin. sic habet. Oriens myrrham mirat, inuenitur ibi in plurib; locis Parthi ei regnū humorem sub terra putant calore densari: amplitudine nonquam paruos exce-dunt abacos. In pretio est uarietas colorum, subinde circumactibus se maculis in pur-puram candoreq; & tertium ex utroq; ignescente, uelut per transitū coloris purpureae, aut rubescens laetico, qualis in coelesti arcu. Oraria sunt quae ori & genis & capiti sup-ponit dormituri. Stragula uestis quae infernē. Aquiminaria uasa sunt omnia aq;e de-terēdis deputata. Et abaco qui paulo suprà a Plin. est, triplex significatū fuisse uidemus: quandoq; enim totam significat uasorum in apparatu coenae collectionem, cui a nostris credentia est appellatio. Sicq; eo uisū fuisse uidetur poeta de cōdro dicē, Vrcoli tres, ornamentum abaci: quandoq; uas unicum est ceteris in apparatu maius: quidq; item alia est uasorū mēsalis collectio, in uase portanti aliquo facta, quib; in domo cardinalib; gabbas est appellatio: huncq; tenemus fuisse et, cui suprà Plin. myrrhine magnitudinē

Blondus.

q. compa-

comparavit, dixitq; paruos ad maiorum cenarum apparatusum credentiarū scilicet dōse-
tiam. Candelabra ex Corinthijs fuisse dicit Plin. & eorum tēplis primō, post indulta tri-
clinijs. Sed nullā maius pretiosūq; habuit Roma candelabrum, eo quod Cic. sexta Ve-
rinarum dicit aſtione. Verrem Antiocho regi Roenā iuro in Sicilia per iniuriā abſolu-
ſe his verbis. Candelabrum & gēmis clarissimū & opere mirabili perfectum: candelā-
brum factum ex gēmis, quod in Capitolium missum erat. Habetq; item Plin. placuisse
& lychnos pētilēs arborum modo poma ferentium lucentes. Sensum uerō iam ab adili-
ciorum ornāmētis, aliē spaci penoris, & supellectilis copia & magnificētia ad luxuriam
rerum omnium ostendendā uenire cōpimus. Quare libet dicere a Lulio tēpora, quib.
Romam non opulētia magis & abundantia earum rerum, q̄ luxuries inimicant. pri-
mūq; est a Lulio x x v lib. Marcellus captis Syraculis, cum cetera in Sicilia tanquā
atq; integritate composuisset, ut ad modo suā gloriā sed etiā maiestatem populi Romani
auxillet, ornāmēta urbis, signa tabulasq; quibus abundā Syracusē Romā deiecit,
hostium quidem illa spolia & paria belli iure: Ceterum inde primū ianūm mirandi
Græcarum artium opera, licentiaq; sacra prophana quoy omnia uulgo spoliandi facta
est. Et Lulio item lib. x l. Luxuriæ etiā peregrinæ origo, ab exercitū Asiaticō in urbem
inuecta est. Inde primū lectos aratos, ueltem stragula pretiosā: plagula et alia texti-
lia, & que tum magnificē supellectilia habebant, Monopodia & abacos Romā addu-
xerunt, tum psalteriq; ambucistriciq; & cōiualia ludorum ornāmēta addita epulæ
le quoy ipse & cura & sumptu maiore apparari coepit, tum coquus ualissimū māci-
pium antiqua, & estimatione & usu in pretio esse, & quod ministerium fuerat ari habe-
ri coepit: uix tamen illa, quæ tum conspiciēbantur, semina erāt futura luxuriæ. Ex Liuq;
etiam decade tertiādecima est Metellum suorum tēporum principē uirum, in Hispaniā
uēnus suos thure & aris excipi passum, parietes cōtegi uestitricq; auleis & atralicis epulas
immans in quela ludi interponeret: palmata ueste cōiualia celebrasse, coronatq; su-
bras laquearib. dimissas, & erat hostis Sertorius fuerat Metelli adoleſcētie tēporis: su-
gularis, ipse senex inchoauit & uidit luxuriæ. Macrobius autē in Saturnaliis, de eodē
Metello hec ex Salustio sumpta scribit: Viri triumphales qui orbē uicerunt, a luxu sunt
uicti. Metello in ulteriori Hispania quæſitor Cn. Vrbilius cognita eius uoluntate, illum
ad cornū multata exornauit: ades per aulæ & insignia, scenis ad ostentationē histrio-
rum fabricatis, sicut croco sparsa humus, & alia in modum tēpli et celeberrimi: cum sedet
et in transfenna edi iussim uictoriae simulacrum cum machinato strepitu coronā & im-
ponebantur uenientis quasi deo thure supplicabat, toga picta plerūq; amiculo erat
cumbenti. Sed præter Lulium & Salustium, Plin. de luxuria hæc addit. Asia primo desit
ita luxuriam misit in Italiā: Siquidem L. Scipio transfudit argenti celati pondō propē
infinita: pariter & luxuria nata est, & Carthago subacta congruentib. fatis ut liberet am-
plecti uicia: hinc aliqui modum excellere. Et primus C. Marius post uictoriam Cimbel-
cum, cōtharis potant libere patris exemplo, ille arator Arpinas, & manipularis impera-
tor, post hæc luxuriæ in urbē inuectæ tēpora quo sit modo in ea progressum, nulla a no-
bis cernit notitia asserri potest, q̄ si uillanum urbanarumq; ædium apparatus ingentes
lautissimosq; qui ad illa erant, cum cetera uiuendi cōsuetudine, ut cōpimus dicere per
gimus Plin. scribit antiqua thorum de stramine fuisse, qualem in castris postea habue-
runt. Et testudinum marinarum putamina secari in laminas, lectosq; & repositoriā hā
uestire, Carullū Pollionē instituisse prodigi & sagacia ingenij luxuriæ instrumenta: deum
de uasa ex argento uariasse inconstantia humanam: unde uasa coquinaria ex argento fie-
ri Caluus orator sit quæſtus. Et lectos rotos opressi argento: triclinia quoq; quibus argē-
tum addiderit Carullus: quælibet ordinis; Cornelianq; nepotem tradere, ante Sylla
et Clorū, duo tantum triclinia Romæ argentea fuisse, quæ postea fuerunt frequentissima.
Et repositoriā argenteum fuisse additum, suis tēporibus tradidisse Feneſtrellū, qui obijt
Tiberij tēpore nouissimō: Lucij quoq; Crassum oratorē habuisse duos scyphos, mini
Mentoris artificis caratos centum pondō, ut minus postea mirandū fuerit, Poppeæ Ne-
ronis principis uxorem, delationibus tamentis suis soleas ex auro induisse: quā & no-
tum est, quingentas quoq; asinas, quo cumq; iret secum duxisse, quarum lacte in balneo
lauaretur. Et reuertens ad Crassum oratorē Plinius, cum dicit multa triclinia uendidisse,

Lulio
sup.

re facta, cum cortinis tripodum nomine, certiora uero luxuriae signa fuisse uidentur ea,
 A quae Cic. coram praetore & iudicibus causam agens populo inspectante, ita in Verrem di-
 cit, ut uana & conficta esse nequiderint, cum poena mendacis, calumniatorisq; manereti.
 Quinta enim actione sic habet: Offendam in aedibus priuatis Verrem longa difficulte
 uectura columnas singulas ad implurimum, numis quadragenis milibus non minus ma-
 gnas habuisse locatas. Et sexta actione. De hoc uero dicit: habere eum per bona tores
 mata, in his pocula duo quaedam, quae Eraclea nominantur, Metoris manu summa arte
 fictio facta. Duo pocula non magna ueruntamē cum emblematis: hic quasi festiui acro-
 amae, ne sine corollario de conuiuio discederet, inde eō uis inspectantib; emblemata
 auellenda curauit. eademq; actione, ad summum Cic. tantum auri & argenti contrēctas
 se Verrem ostendit, tantum abstulisse emblemata, ut tribus seculi nostri regib; satis su-
 peris in apparatu futurum credamus. emblematis namq; ex omni Sicilia uasis ablatis,
 Verres artifices omnes celeratores & uasculares conuocari iubet, & ipse suos cōplores
 B habebat. Eo conducunt magnam hominum multitudinē, menses octo cōtinuos opus
 ha non desuit, cum uas nullum fuerit nisi aureū. Tum illa ex parietis thuribulis quae uel
 lerat, ita sese in aureis poculis illigabat, ita apte in scyphis aureis includebat, ut ea ad il-
 lum nata esse diceret. Iste cū aliquot abacorum faceret uasa non laborauit. Nā ut sin-
 gula concludit, quae ille nō modo Romae, sed omnib; in uillis habet, triginta lectos opul-
 me miratos, cum ceteris ornamentis conuiuij querebat, nimia multa cōparare uideretur,
 nulla domus in Sicilia locupletis fuit, ubi ille non texinum instituerit. Iam uero lectos
 aratos & celsissima aenea, num pręter istum Syraculis per triennium facta existimatio:
 Vtq; Verrem Cic. prater auri, argenti, inspidum, & supellectilia exuberantia, in cetera
 nita luxuriosum ostenderet, sic habet in septima actione: nam ut mos fuit Bithyniae regi-
 bus, lectica aperta foro ferebat. In qua puluinus erat perlucidus, Miletensi rosa farscus.
 Ipse autem coronam unam habebat in capite, alteram in collo, reticulumq; ad nares sub
 C opponerebat tenuissimo lino, minutis maculis, plenum rosae. ut minus fuisse luxuriosum
 uideretur, quod idem Cic. Philippicarum secundo de M. Antonio sic scribit. Vehabatur
 in effuso tribuatis plebis, lectores laureati antecederāt, inter quos aperta lectica minima
 portabatur. Sequēbatur rheda cum lenonibus. Maior tamē praedicis luxuria fuit L. Ca-
 tullus, quam item Cic. secunda in illum inuectiua sic scribit. Quod proprium est Catul-
 li de eius defectu, imō uero de amplexu eius ac sinu, quos pexo capillo nitidos, aut im-
 berbes, aut non bene barbatos uideris, manicatis & talariis & trinis tunicis, uelis am-
 ctos non togis, quorum omnis industria uitae & uigiladi labor, in antelucanis coenis ex-
 primitur. in his gregibus omnes alcatores, omnes adulteri, oēs impuri impudicij uer-
 tannus cincedi, saltatores, & pantomimi. Ne autem aliqua urbis pars uacaret luxuria, in-
 mit Seneca epistola prima & quinquagesima, Romanos in Tyberi cymbis uolos fuisse
 omanissimis, de quib; nauigantes proci in porticib; hinc inde latissimis, cōcupitis inspi-
 cerent mulieres, cum tamen interim cymba per Tyberim rosis densata lenior laberet.
 Sic enim habet Seneca: Habitaturū tu unquam putas fuisse in ima ciuitate Catonem, ut
 prius nauigantes adulteros dinumeraret, & tot genera cymbarum, tot uarijs coloribus pi-
 ctis, & illitante toto lacu rosam, ut audiret canentium nocturna uitia. Suetonius autem
 D est auctor, Caligolā principē fabricasse de cedris liburnicas gēmatas puppis. uelis uersis
 coloribus. Et Cor. Tacitus dicit, Neroni in Achaia nauigaturo, ut iudiciam arte ostē-
 taret, naues auro & ebore distinctas fuisse. Aliaq; item plurima luxuriam notantia Ro-
 manum Seneca habet, quae duximus adnotanda. Cum enim uisum laudasset Scipionia
 Africani superioris, non magis guta pulcre, q̄ quia modestissime edificata erat, alia
 rum ē contra delicias sic damnat: ubi hoc ille tecto tam fordido stetit, hoc illum pauimē
 tum tam uile sustinuit. At nunc si quis est, qui sic lauari sustineat, pauper sibi uideretur,
 ac fordidus, nisi parietes magnis, & pretiosis orbibus resaluerint, nisi Alexandria mar-
 mora, Numidijs crustis distincta sint, nisi illis undiq; operosa, & in modum picturae ua-
 riata circumlucio praetextur, nisi uitro ascenditur camera, nisi tophus lapis quōdam ra-
 tur, in aliquo spectabili tēplo piscinas nostras circumdedit, in quas multa sudatione cot-
 pora exinanita dimittunt: nisi aqua argētea epistomia fuderint: adhuc plebeas filia
 las loquor. quid cum ad balnea libertinorum perueniero, quantum statuarum, columna-
 Blondus.

Abulabat. Oppressitq; aliquando in trichonia versatilibus paralitos sunt violis & floribus, sic ut animam aliqui efflauerint, cum emergere ad summum non possent. Qui nonnulli unguento nobili aut croco, piscinis infectis nascunt. Nec cubuit in accubitus facile nisi in his, qui pilum leporinum habuerint, aut plumas perdici subalares, sepe culcitras mutas. Sed iam satis describendo hæc stomachan sumus, ad ædificia tadem veniamus. De qua re dicturi, si uerborum de nostro more inchoabimus. *Ædificiorum* appellatione Iulianus iurecōsultus aut superficim significat, inquit, aut solum quoq; cui ædificium est super impositum, eaq; ædificiū appellatione est uerborum Latinorum a facie æde compasio. Florentinus uero fundi appellatione omne ædificium & omnis ager continetur, sed in usu urbana ædificia, ædificia rustica, uille dicuntur: locus uero sine ædificio in urbe area, rure autem ager appellatur. Idemq; ager cum ædificio fundus dicitur. Et Paulus fundus omne est quicquid solo tenetur, ager est species fundi ad usum hominis comparatus: possessio ab agro iuris proprietate differt, possessio enim usus, ager proprietas loci. Et Varro De lingua Latina, Domus inquit Græcum, ædes ab aditu, quod plano pede adibant. In hac uero ædificiorum descriptione, ratio temporis & locorum habenda est. Aliiter enim primis condite urbis & nascentis rei publice temporibus, aliter nata & aucta rerum opulencia ædificiū est: aliter ruri, & aliter domi ædes fuisse extructas, nullus ad dubitabit. Quantum autem ad temporis uarietatem attinet, Romuli casum, Capitolij humillima tecta, æternos Vestæ focos, scilicet cōsuetos fuisse, multi scripserunt, ædes propter quas Valerius a summa Velia, in infimum forum translatas Publicolæ cognomen tibi nactus, permodicas & tenuissimæ structuræ constar fuisse. Quin scribit Suetonius, Octavianum Augustum senem & morti appropinquantem solum gloriari, urbem se, quam inuenerat latentiam, relicturum esse marmoream. De quo insigni mutatione, quo corperit perseveraueritq; modo, dicendū est, præsertim cum ea futura sit ædificiorum, quæ describimus pro maiori parte materia. L. Crassum oratorem scribit Plin. primum Romanorum columnas habuisse in atrio marmoreas hymætas peregrini marmoris, unde Brutus in iurgio, Venerē Palatinam cum appellauerit. Syllamq; ex locis ipsius Athenæ columnas inuexisse ædibus Capitolinæ. primum etiam Romæ crassauisse marmoribus rotas domus parietes in Cario monte. Mamuram Phormionis natum, equiq; Romanum, præfectum fabricarum C. Cæsari in Galliæ. Contraria uero sibi ipsi uidetur scribere Plin. qui eadem penè in operis parte, dicit prius limina & ualvas ex ære factas fuisse, & Camillum ærata ostia habuisse in domo. à consulariūq; Octauij, qui de Perseo natiæm dedit triumphum, factam esse porticum duplicem ad curcum Flaminium ex ære, quæ Corinthia sit appellata à capitibus æreis columnarū. deinde inferius scribit M. Lepidij Cæstij, in consulari collega, primus omnium limina ex Numidico marmore posuit, magna reprehensione, anno urbis quinto sexagesimo sexcentesimo. quam enim reprehensionem meritis fuisse dicatur Lepidus, si limina ex Numidico marmore posuit, quando Camillum prioris calthorisq; seculi conciuē uidet, ærata Ostia, & alios limina & ualvas ex ære habuisse qui nomē Luculleio marmori dederit, qd ut inde et luxuriant per Maum mensent præto simillimū est, nuncq; plurimis in locis Romæ conspicit. Fuit uem post Augustū Tiberia cū marmor, ex Ægypto Augusti & Tiberij diligentia aduersum, nunc ignotum. Ex opusculo dicit Plin. columnas esse paruas, quod marmor sit nigricans uariū, dicaturq; capitis dolores sedare alligatum, & serpentium ictus: & quoddā phreneticis lethargicis alligari iussisse. Sunt uero nūc eiusmodi colunæ quæ plures Romæ, ad beati Petri cōfessionē, ad sancti Gregorij, ad sanctæ Crucis altaria, & Lateranēsi in ecclesia, ubi uetus est, nouissimāq; balneū. Rubere item dicit Plin. Porphyreū ex Ægypto, interuenientib; candidis punctis, nunc ubiq; notissimū, & prius retinēs nomē. Unde Seneca epist. cxxvi. Delectat nos ingentiū macular colunarū, siue ex Aphriæ solitudinis aduersa, porticum aliquam uel capacem populi cœnationē ferunt, mira sunt parietes tenero marmore indutas. Ægypti quoq; milie ferrei coloris atq; duricel marmor, quod etia est notissimum. Subiungit Plin. onyces in Arabiæ montibus & in Carmania, ex quo potiora usq; primum facta, post pedes lectorum sellarūq; colunæ quæ in theatro suo Cor. Balbos posuit. Nos ampliores uidimus in cœnatione Calisti liberū Claudij Neronis. Et alio in loco Plin. Marci Scæuri ædificate cccclxx. columnæ

Et adspice

Marmor.

fuerunt in temporario theatro uix mense mansuro. Vnde & Hieron. ad Demetriad. **A**n
 ædificent ecclesias, uestiant parietes marmorum crustis, columnarum moles aduehant, ex-
 tumq; deaurant capita, precioso ornatu, consentiente ebore argenteoq; usibus, & gemis au-
 rats distinguat altaria, præter totundas uero alie fuerunt columnæ quæ dicte sunt antæ,
 quod antea quadraturâ significare Nonius affirmat. Fueruntq; pariter alie siue marmo-
 ra, siue quid aliud appellanda sint ornamenta Romanorum adhibita: Alabastrus, quæ ser-
 uatis unguentis maxime idoneum nasci dicit Plin. circa Thebas Ægyptias & Damalicæ
 Syriæ, quo præci Romanis, sicut aliqui magnates nunc Romæ, præstitido per fenestras lu-
 mine utebant. Et crystallâ e gelu cōcreto, cuius nullâ unâ c. l. milib; matronâ unâ emisse
 Plin. refert. Erat & succinum, folia, paleas et uestium fimbrias raptis, unde uerticillos
 formæ faciebant. Sed ædificia Mentana idē uult Nonius porrecta exteras esse dicta, q
 primo a Menio fuerunt approbata. Is enim primus fuit, qui ultra columnas extendit ni-
 gria, quo ampliarent superiora. Tigna q; Vip. a regendo dicta sentit, hoc amplius & cal-
 cē & arenâ tignorum appellatione cōtineri. Sed & in uineis uult idē tignâ appellatione,
 omnia cōtineri uineis necessaria. Materiamq; esse, quæ ad ædificandum subiciendūq; necē-
 saria est. Lignū uero quicquid cōburendi causa paratum est. Insuper fibros tignarios di-
 ci, nō eos duntaxat, qui tigna dolasent, sed & oēs, qui ædificarent ædificiorum partes itaq;
 greciamus. Atrium ab Asrianbus Etruscis dictū uult Varro, illinc enim primum exēplum
 fuisse sumpsit dicit. Atriumq; uideri posse dictū, qd sit anterius, idēq; & uestibulū, de quo
 Aut. Gellius. Qui domos amplas faciebant, locum ante ianuā relinquebant, qui inter for-
 tes domus & uia relictus esset. In eo loco, qui dominū eius domus salutarū uenerat, pri-
 usq; admitterent considebant, & neq; in uia stabat, neq; intra ædes, idēq; uestibulum ap-
 pellabāt. Vnde Vergil. V uestibulum ante ipsum primūq; in faucibus orci. De qua ædiū
 parte Plin. Apud maiores in atria erant imagines, nō signa, quæ spectant externorum
 artificum, nec æra aut marmora. Expressi cera uultus, singulis disponebant armis, ut
 essent imagines, quæ comites essent. Gentilium funera semperq; defuncto aliquo, tonus ad-
 erat familiaris eius, qui unq; fuerat populus. Stemmata uero lineis discurrebant ad imagines,
 parietis tabulina codicib; implebant, & monumentis rerū in magistratu gestarū. alie for-
 ti et circa limina, animorū ingentū imagines erāt. affixis hostiū spoliis, quæ nec empta
 ti resigere liceat, quæ etiā dominis mutatis domus ornamenta erāt. Eratq; hæc simul
 no iumena & ingēs, exprobrantē, rectis quoctidie imbellē dominū intrare alienum triam-
 phū. Pauimenta secundo uident loco ostendēda, quorū aliquot nomina ponit Plin. Scal-
 pturati post tertium bellum Punicū primo est factū. Ante pauimenta atq; emblemata uen-
 miculata. Subdialia a Græcis primo habita, quib; cōregerent domus, ex tūta testa & pe-
 dali crassitudine fistulata. Lithostrota ceptauere ita sub Sylla paruulis cerre crustis. Ex
 primæ quidē speciei, tessellis minutis diuersis colorib; in quacūq; picturâ, multa nūc Ro-
 me & ubiq; ubi Romanorū extat ædificia, nō ruina cernunt. Secundæq; pariter, adeo ut
 eris nunc q; passim terrarū appellatione sit usus, tertie pauciora Romæ uidentur. Latr-
 culæ, sunt digni breuitate, alitrinsecus tenui calce cōpacti. Atrium post ostiū æneū aut mar-
 moreū limē habētis ingressū, unaquaq; in domo bene disposita, sequit pornicus quadra-
 ta, columnatis marmorib; superiorē suscipiētib; porticū munita, cuius quidē porticus, infra
 superq; & in circuitu magna & uaria fuerūt ornamenta. Pauimentum nāq; inerat unū, ex
 trib; supradictis, sed maiori ex parte scalpturati tessellis ex marmore uarij coloris aliquā
 in picturâ uariati, qd quidē nunc dirutari Romæ, & extra ædiū æ uillarū fundamenta,
 per uineas & agros ab effodientib; reperta ostēdunt. Parietesq; uariis undiq; marmorib;
 crustamētis uestit erāt, & ipsas inter colūnas, uela semper erat ueto, frigori, soli, pulore
 busq; arcēdis opposita, quæ uarij coloris ex pretij pro dierū & solēntarij uarietate, huius
 secus quā uestimēta a dominis mutabant. fornices uero porticib; superinducti, et ipsi nō
 tōdīs marmorib; in specula leuigatis uestiebant. ex specularia nūc per ecclesias præterita
 tēporis Romæ, aut in pauimentis, aut ad umbones uidentur adhibita, ipsa autē quæ inter
 quadraturâ pornicus relinquebatur area, fuerant uaria pro ingeniorum diuersitate obte-
 ctamenta, quodā enim legimus præti uiriditate consitis arborib; plena fuisse cōtentos
 quodā ibi fontem salientem in sublime aquarum, cuniculis aliunde deductam huius
 buisse: cum nuolos aquarum inde per praiam desluētes, si paulo murmuratōres essent
 cuiusq;

De pauimentis.

A etipos, & alios manifestos in propria nimis similitudine nilos appellarent. Vnde Cicer. legē primo. Magnificasq; villas & pavimenta marmorea, & laqueata recta continē. Ductus vero aquarū, quos illi nilos euriposq; vocat, quia cum uiderit nō inierit. Superior uero porticus, ad quā oblongo molli & alicui serpias q; gradibus ascēsus erat, eadem in pavimento parietib; & columnato habuit ornāmēta, sed laqueata desuper id rectum se puit, q; camera integebatur. quē quidē laquearia, auro argēto & ebore distincta fuisse, superius uidimus, cum in aliquib; consister particulas fuisse ita libratas suspēsasq;, ut ferat impulsu in hospites deciderent, de quibus sic habet Plin. laquearia, quae nunc etiā in priuatis domibus auro teguntur, post Carthaginē euersam, primo inaurata sunt in Capitolio, censura L. Mummi inde transiere in cameras: parietes quoq; iam & ipsi tanq; uasa inaurati, cum sua aetas uariē de Catulo existimauerit, qd regulas aereas Capitolij inaurasset primus. Quae sūt partes alic, & domus officinae ad inferiorē superiorē uē porticus essent, nō satis affirmari potest. Sub ipsa nāq; portico prima, fornices erāt amplissimi, aditū quas sustentabāt magnitudinē respōdentes, in quibus partim moles tenebant et alinarūq; & manuales, & ei pulcrino serui perpetuo dedicati: partim ipsi & alij comedebāt & dormiebāt seruitū partim diuersarū rerum apotheca, & uinaria, olearia, & rerum aliarū cellae erant. Quin etiā ipsorum fornicum subterraneorū pars una, uenis inferuēbatur parti aditū nunc ignota, & cuius apud praefatos mentio saepe habetur: obliuiscuntur enim is fornix, aqua feruēte a seruis, in id opus addictis implebat: nullumq; aquae uaporariū aliud erat, q; qd in id edificātes de industria & accuratissime, in hūc maxime formā reliquissent, triginta ut appareret pluribus uē in circuitū loca, fistulae canales, qui fornix parieti haeret, inque hant, triplices quadruplices uē simul iunctae, quarū ex lateritio unaquaq; summissi pugni longitudine, & duorum digitorū crassitudinis latitudine erat: quae forma efficit, ut tetrae quaternae, aut plures simul paruū occupent locū, perducēbāturq; in primā, secundā, & tertiā in domū aderat cōsignationē, & in quacūq; aula, cubiculo, porticu, & alia domus particula binā ex ipsis quaterq; aut plures amoto, quod proprium semper adhibebat, obseculo uaporē exhalantes, ab imis feruentibus aquis prouenientem dabāt calorem: palcrumq; est uiris ingenio praeditis uidere, multis in Romae ruinis fornicū murorumq; moles crassissimas, eas habere cuniculares textulas canales, in transfuerum deductas. nulla enim erat pars aedium, a primis in sublime perductis canalib; tam remota, quin edificantes per ingentes murorum crassitudines, earū aliquam perducēbāt. Cernereq; hoc est nunc inprimis, in arduis, quas Philippus Marcus apud sanctū Stephanum pioae sine (ut aiunt) Caciad meridionale ipsius ecclesiae atrium possider, quem ad locum subterraneū, accenso per diē mediū lumine, parua scala descēditur. Ecclesia uero sanctae Crucis nūc insignis, doctos qui hāc legerint circūspiciētes, quod hī fuerint ex lateritio cuniculi facile edocebit. Cum enim in palatio Solorij cuius amplissimi, ea fuerit ecclesiae edificatio, habuit ad calefactionē partū aedis singulari id palatū hoc, de quo diximus adiumentū, usq; ad primam cōsignationem, a tribus ecclesiis lateribus extra. Scribitq; Placidus gramaticus in tetræ uerbi expositione, aquam frigidam per astatem, ea forma in eum dimissam, subterraneum siue fundamētalem fornicem, omnes aedium ex parietibus per emissam lenis spiritus uaporationē, pari forma & ratione refrigerasse. supra ipsos itaq; primos fundamētales (ut ita appellem) fornices, erant partes domus ad primā porticum, soli paritate respōdentes, sed pro dominorū ingenij uarietate, singulis in aedibus diuersae & pariter ad superiorem porticum erat. Cubicula enim uirobique, aulās, cōsignationes & alia loca prout libuerat, singuli edificabāt. Videmus uero quibuscūq; in urbe summoū uitorum aedibus, & plurimis in medio crum etiā libertini generis hominū uillis, porticus superiora formae, inferiores binas ternasq; fuisse, ad quas superiores, aliq; tondē porticus respōdent: qd quidē minori nobis est miraculo, qui Bernabottus Vicecomes ad eam, triū habentem quadratā inferiorē porticum, columnis marmoreis & quidē sublimib; superiorem sustentantib; porticum, munitā Mediolani uidimus: in qua si pavimenta, crustamentaq; marmorea, & laquearia deerant aurea, & argentea, & eburnea, elegis sumptuosiq; operis pictura, nequaquā inaurationib; carens, & parietes & laquearia exornabant: Parisq; penē operis et dignitatis aedes aliquōdo fuisse, quas magna ex parte extātes, Scaligeri Vironae, Carratiles Paduae, edificarūt. & sancti Benedicti

De fornibus.

Zell.

ordinis

or linea monasteria præsertim uenustiora, quorum partem principio, in Romanorū p̄l-
 iei temporis ciuium ædificata fuisse scimus, eam, de qua diximus, formā retinē.
 Sed alias quoq; partes antedictis maiores nonnullæ urbis ædes, & penē omnes q̄llæ ha-
 bent, dedicatas scilicet singulis dñs partes, in quib; & si res diuina debito tēpore, con-
 tationes tamen aliquod etiam fiebant. Vnde est illud Luculli, quem cum M. Crassus P̄-
 peius & Cic. improbitum ad coenam adoriri cuperent, cōstituto ille pridem cum dispē-
 satore remedio obuiauit in Apolline enim coenandum esse admonens, abunde signifi-
 cavit parandam esse coenam, quæ summis tribus hospitibus satisfacere. Similes enim q̄
 plures habuit in æde conationes, quæ plurium pauciorumq; conuiuiarum dignitatē, ac
 cōmodum habituræ essent quanto citius apparatæ. Ex præter hæc cum urbanis ædibus
 communia uillæ alia habent magnitudinis eximitæ loca: idq; facile intelliget, qui huius
 Plinij oratoris epistolas leget, in quibus Laurentinū Etruscumq; uillas suas accuratissi-
 mē describit, & quidē in Laurentina has describit partes, à nobis superius dictas. In pri-
 ma parte atrij frugi, nec tandem sordidū. Deinde porticus in o litteræ similitudinē, quib;
 parsula, sed festiua arca concluditur. Postea Hippodromos ponit partē, ad equorū
 cursus agitationemq; factam, quæ breuior sitadio uno esse non potuit. pariq; longitū-
 nis fuisse oportuit gestationes, in quibus deambulando defatigati, aut curra uecti, ad fa-
 tigationem exercebantur. & orti inerat uinetrq; ingentes, præta quoq; siue ut appellantur
 tidaria, buxo lutoq; plurimo frequentata: quorum præsertim buxi, in omnem formam
 ducti, leonū, uisorum & aliorum animalū formæ, ac literæ domini & opificis nomen
 exprimentes inerat. Ex zetas in utraq; uilla binas ternas se fuisse uidemus: edificio in id
 separato, quod cubicula, coenationes & aulas habuerit hyemales. xyli etiam inerat in
 hemicyclum curui, & alia diuersorum uocabulorū partes, Græcie ut credimus appella-
 tionis, quas tamen huius tēporis Græci ignorant. Sed & nos per uiam Appii uillarum
 uidimus ruinas, in quibus terra exstrū, tres mille homines in spectaculū admissa, exstrū
 ferantur septa, & p̄cinariū muri. In Baianoq; pariter & Lucrino præter eadē adhuc ap-
 parentia, abstruæ exant, celli superbūq; operis, quarum partē balnea, partem sacella, par-
 tem cubicula, & uillarum aulas, coenationesq; fuisse non dubito: in quarum aliquib; in-
 tramenta semicorrota, superne adhuc pendent, specularib; quæ sustentabāt spoliata. Sic
 mihi ad tantas idium uillarumq; magnificentias, nōnulli p̄uicorū ineprias falso argom-
 tes insultant: nec singulis ut nōe cubiculis caminos, nec latrinas fuisse, sed de caminis &
 necessario per hyemem calore, satis supra in zeta factum existimo. Siq; erunt qui con-
 tendant, non potuisse tenuioris census homines eas habere zetas, focū respōdēdo in
 media habuisse aula, ad quē tota familia cōluderet, sicut plurimis nōe circa urbē, & partē
 Italix Regnū appellatæ, in urbibus & oppidis feruari uidemus. quancq; Cic. ad Quintū
 fratrem Alia tunc propterea de uilla, quam sibi in arceuo ædificabat sic habet. Vapo-
 rantium ex quo ignis euompit. Ex Trebatio idē Cic. Valde times ne frigas in hybernia
 quam obrem camino loculento utendū cenſeo. latrinarum uerō insulsiore q̄ caminorū
 calumniam fuisse ostendū. Multis unamquamq; etiam medio cricibus ciuium ædes &
 uillam seruis libertis ancilliisq; abundasse constat, qui excepta in uisū dominorum orn-
 tris pondera deportantes, in aquarū decurſibus abicientes uasculū illico emendabant.
 non solum enim in ædibus sed uicis, uis, uinculisq; & andronis feruē in singulis aque
 publico instituto, in id ad salubritatē ciuitatis adiūcti decurrebat. libetq; magnā in pu-
 denda re p̄uicorū prudentiam, liberior calamo q̄ uerbo & fame fortassis aulici ful-
 mus, exprimere. Ne tanta seruorū p̄uicorūq; urbem incolentium turba, quantam fuisse
 credendū est, ne peregrina multitudo, quā refert hospitio carentē, per uias quādoq; no-
 ctes egisse, omnia quod necessariū fuisset sordib; & foetore cōpleret latrinæ priuatis in
 ipſis uerbis moenib; aliquot mille, & alia pariter ceris in locis, publicæ institutæ sunt. q̄
 quidē sexti Ruffi uici cōsularis breue cōpendium ostēdit. & cum id parū prodesse sit in-
 sum, aquarū decurſus tota urbe (quod Frōtinus indicat) post angulos ita deriuati sunt,
 ut citū interdiu sine pudore, exonerandi in ipſa uenatē præbita sit facultas. quibus in lo-
 cis publica impensa, spongiæ fusticulis ibi extensa firmatis alligare erant, quibus obſo-
 na non solum abſtergere, sed sumpta bis terue aqua lauare liceret. testis ad id mihi nunc
 unus, sed locupletissimus sit Anneus Seneca, qui ductum ut feris in amphitheatro pu-
 gnauit.

Gallienus.

Latrina pu-
blica.

A gnatus obijceretur, capiteque sortis hominem, simulata exoneratū ueneris necessitate, cum à perducēte hōre permīssus eſſet paulisper ſecedere ligno cui erat in ad alligata ſpongia in os ſuffarctato enectum, ſerarum ſeuitū ſe ſubtraxiſſe dicit. Venetiſſe uero, quas tranſennas Feſtus uult appellatas fuiſſe, priſci ampliffimas etiā ut uidet exira portione ſecerunt, ea (ut uult Plin.) ratione, quod agitatū uento aut tenui aura aerē ſeruari in uedibus ſalubriter exiſtiment. Fuit etiā una quæ in æde aut uilla impluuiū: quæ Aſconius ſecunda actione in Verre locum fuiſſe dicit ſine teſto, quæ impluere imber in domum poſſet. Unde Cic. tertia in Verrem; oſtendam in ædibus priuatis longa difficultate uictura columnas ſingulas, ad impluuium ſeſtertijs quādragenis milibus. Et tertiū uitaqueq; etiā ſplendidi uiri domus, in ædio habuit locum Aſconius in Milonia nam Cic. orationem. Clodiani ad Milonis domum delati, telas quæ ex ueteri more in ædio exedantur diſerunt. Et Cic. ipſe tertia in Verre. Nulla domus in Sicilia locupletior ubi iſte non texitrimum inſtituerit. Poſſemus ex his, quæ ſupra collegimus, ſeſtertijs in cubiculis aureas argenteas & eburneas lectorum fulcra ex billo purpura lineisq; auro intertextiſſrata in cubiculis, tapeta & uetiſtiſ aulæis muros; poſſemus ab acos cum ſuppolitis ad aquas excipien das immundas conchis aureis & argenteis, cum uſia uina nſi aquariſq; item aureis & argenteis, cō myrthinis truſſis & cathartæ poſſemus biblio thecas in uillis ſingulis integras repetere. Poſſemus pauonum turdorumq; auarū, gallinarum columbarumq; milia, oſtrearia, piſcinas dicere. Sed cū ea uiſuſq; ex ſuperioriſ bus ſumpta facile poſſit, ædium & uillarum partibus applicare, deſinemus: propoſitūq; niſi ſomnium uillarum magnificentiæ & priſcorum magnitudinis opum intendētes, in rum dicimus, omnium fuiſſe in ea re maximum, ciues Romanos etiā mediocriſ celſus, nō remas modo aut quaternas huiſmodi uillas, ſed multo plures habuiſſe. Verrem cū ſatis inuuit Cic. triginta habuiſſe uillas, in quas lectos, fulcra, ſupelleſtile, & ornamen ta Sicilia ſurtis & rapinis aduecta, per duxerit. Nec uero emiſſe eas, poſt contractas tan ta rapina diuitias, Verrem ſatis conſtare credimus, quando earum coemptionē uillariū C. Cic. obijci non uidemus. M. C. ſum cuius cauſam M. Cic. perorauit, paucarum diuitiarum fuiſſe, qui eam perlegit orationem intelligit, & tamen Cic. in conſutatione ſic habet. Sæpius unius generis obſectus eſt, habitationibus triginta milium dixiſtis habitare. Et ipſam Cic. qui nunquam diues inter Romanos ciues ſic habitas (licet per calumniam Baluſtus id obijciat) diuodriginti habuiſſe uillas, nos curis aliquādo libertiores, in epſtolis ad Anticum collegiſſe meminimus, ſed eas quæ nunc memorie occurrerint referemus. Tuſculanā, in qua nunc decimo ab urbe miliario, cryptæ ferratæ Græcum extas monaſterium. Lanuuiā cuius oppidi nunc ſummi uiri Proſperi cardinalis Colonna, et ſi publicum erat Romani populi municipiū, agros Murgnarum familia inde oriſſa, maiori ex parte poſſidebat. Habuit ad Aſtaram nunc Antonij columnæ urbis præſe di arcem, uillam Aſturicenſem. Habuit ad idem inferi maris littus Phormianā, cuius ue ſtigia apud Molat am oenſiſſimū Gaetæ uicū inſpexiſſe lætamur. Habuit puteolanā in qua Adrianus imperator obijt. Habuit Alſicenſem nobis incognitā. Fuitq; illi omnium grauiſſima Arpinas paterna, cuius in Legum dialogo memini. Fuit & Arcanū nūc Arce oppidū Caſſinati propinquū, in quo Quinto fratri cōmuni uiriſdaria, id eſt colles ar deos omnino ſteriles & ſola gratos uiriſitate, fratri emiſſe alicubi in Epſtolis ſcribit, Fuit & Pōpeiani ubi nunc paulo plus minus duodecimo à Neapoli miliario, S. Martæ annūciatq; uico eſt appellatū. ad ipſasq; uillas, cū ſape numero Cic. fuiſſe legamus, nū quam aliquid detulit ſupelleſtilis, aut librorum, ut quod ſupra iure conſulti indiſcāt, om nes pariter bene inſtructas tenuiſſe uideantur. & nunquā pauciores eſt triginta libertos ſer uosq; Cic. iter faciens duxit, cū aliquando uxorem & liberos trahens plurimos ipſe, & Icius ſuperbiq; uxor Terentia ancillarum cohortem habuerit, quæ illi in patriam re uocato: cum curibus ſexdecim Brundiuſum uſq; obuia ſuit. In oratione etiā Milonia na Cic. quem mediocriſ cenſus ciues comitarum in uillam ituri ducerēt, ſatis ſic oſtēdit. Nūlo qui nūmſq; tam caſu putroſ ſymphoniticos uxoris duxerat, & ancillā greges, illi qui ſemper ſecū ſcorta, ſemper exoletos, ſemper lupas duceret, tum neminē. Aſconius uero Pedianus in eandē orationē, comitū quos ciues Rom. in uillas ducerent numerū ſic indicat. Nūlo theſa uehebāt cō uxore fuiſſa L. Syllæ dictatoria filia, et M. Fulſo ſimi liare

De uille.

Villæ Cice ronæ.

liare suo. Sequebatur eos magnus feruorū agmen, inter quos gladiatores quoque erant, ex quibus duo uoti. Vnde Cic. eodem loco. Cum hic Milo cum uxore uelherena in theatra penularum, magno cum impedimento, ac muliebri & delicato ancillarū puerorumq; comitata. Et Quintus Cic. frater Marco fratre opibus tenuior, ostendit ipsius M. Cic. epistola, cuius particulas hic exceperam. In Arcano ad quintū Idus Sep. aqua, quam ibi ducebant, non longē à uilla bellē sane fluentem uiduam ei restabat pręter balnearia & ambulationem & auiarium. Summā dignitatem pauimenta porticus habent, quod mihi deniq; apparuit, postquā & ipsa tota patent & columnę politę sunt, camerae quidē non probant, mutariq; in aliquo loco te in porticu scribere, aiunt, ut utroq; fiat. Equidē hoc quod melius intelligo affirmo, mirifica suauitate te uilla habuit, piscina & salientib; aquis, additis palastra & sylua uiridicata. Quāq; ea uilla quę nunc est tanquā philosophiā uidetur esse, quę obiuget ceterarum uillarum infantiam. Habes de rebus nūtiis uerbis exposicionem. Exposicionē utriusq; nostram sunt in manibus, sed tua ad perlectum. Plin. autem orator homo, ex Como, ut Romę alienigena, quid uillarum habuerit ab ipso audiamus. Cum enim uillam quę sibi erat in Thuriis descripsisset Apollinari socris ad finē epistolę habet. Habes causas cur ego Thucos meos Tuscūlanis, Prænestinis, Tiburtinis præponā meis, & in alia epist. Romano. Ego ad Latī lacum, huius in litore plures uillę meę, sed dū ut maxime delectant, ita exerceant altera in posita sunt, more Balano lacum prospicit, altera æquę more Balano lacum cūgit. Sed erunt qui M. Iuonē Clodiuū Cic. ad Quintū fratrem Plin. & Verrem inter opulentissimos, non inuicem medicis census ciues Rom. adnumerari uelint. Ipa; respondemus M. Crassium dicere solum fuisse, non esse diuitem qui exercitum ex proprio alere non possit, sicut ipsam potuisse constabat, ut pariter diuites esse dicamus Dolabellā in cuius epistola ad Senatum P. Q. R. scripta uidemus eum dicere, exercitum liberalitate sua sustentari bene habere, sicut & Brutus & Cassius aliquandiu sustentasse constat. Diuites etiā illi erant, per quorū agros Anneius Seneca bina aut tera flumina à summo Apennino in mare scribit discursisse. Diuites & illi erant, quos Tyberius Gracchus in Hisp. iunxit, cum per Italiam iter faceret uidisse deplorat, sena, septena & plura senarum milia in agris habere, quam obrem sui exterminij legem Agrarā ferre constituit. Jam L. Lucullum & G. Pompeiū diuitissimos fuisse nullus addubitauerit, qui legerit Lucullum à Pōpeio & Cic. Xerxi rogarum fuisse appellatum, qui minimā ob delectationem mōres in Puteolano ad nōte Agrarā perfoderet, & Demet. Pompeij libertum id Asiā ad uillas, agros & cetera diuitiarum suarum partes inspicendas euntem, itum in comitatu habuisse apparitū, ut singulis nostris temporis æquiparari poterit. Cui omnes Asię populi potiusquā Carth. illi go itinere obuij procedebant. Jam tandem prisca ædificiorum urbis Romę magnificentiā splendorē, ornatum, quod in re exinanita fieri potuit, iam ciuium illa inhabitantium diuitiis, lurrinā, ingentes exquissimosq; apparatus, nō parua ex parte credimus ostēdisse. uelut itaq; nunc mecū sunt qui fornices & camerae qui antea, qui fundamenta, sub tēneis sub ipsi ecclēsiis, & ciuium nostris temporis domibus ac casis intra urbis mœnia, & ubiq; in circūi extantia inspicant & contemplantur. Velim esse qui ad omnes uias consulares, Aureliam in Etrurię maritimis Pisā uersus, Cassiam ad Sutrium Verrillā, Viterbamq; & Vullinenses; Faminā per Narniā, Meuantā, Fulgineū, Nuceriā, Castrum, sanum Forūm, Pilauium & Ariminum; Per Latīnam & Lauicā nunc Valmontoniū, & nunc Campaniā usq; in Casertem sancti Germani saltum; per Appiā Albę Aricięq; ruinas, & muros Pontinę olim Plaudis pōtes, à nymphis ad Terracīnā, inde per lucidos sorum, Molis, Sueillā, & mediū Scellatē campum usq; Brundisium, inde transuerso itinere per Atellā nunc Aduersā, Puteolos, & circum Balanū olim sinum nunc Tripergule balneas usq; Cumas, Velim itaq; esse qui ædificia alicubi ad diuitias uias seminegrā aut quod ceteris est ingentes stupendasq; eorum uisus me cum inuolat, paucissima inspicat, lithostraca uermiculosa & scalpturata, piscinas alicubi, ostrearia, ferarum auiumq; aut leporeia, aut claustrata inter rubos uerepes & spinas apparentia, ut facile sit futuram ea paruo negotio, paruaq; impensā usui prisco reddi. Ipa; diligens nostrę humilis di indignationis locius cum nostra etiam hęc, quę hoc collige

- A**ginus libro legerit, negare audeat, illius ex populi fuisse Romani, in quo oēs auro & argenteo, ac totius orbis præda quæ sitis opibus abundauerint, adeo ut non solum patrum & equitum ordinis uiri, non solum plebei in tribubus centuræ censu accipere, domum in urbe & uillas denas pluresque habuerint ornatisimas, ac sumptuosissime paratas, sed liberi & libertini generis infiniti, similibus in urbe in suburbanisq; & per Italiam omnē, extruq; eam, ædibus ornati fuerint. Scribit Suetonius Traianus Cæsare perperuū dictato rem, ut gratia multis alijs largitionibus lenocinissq; quæ sita, nouo tē modo aucuparet. Viginti milibus Romanis ciuibus, quibus terni, aut plures essent nati, campū Stellatē Campani agri maximū, melioremq; partē, equis portionibus diuisisse: donum certē eximium, in quo plurima & opulentissima sint etiam nunc castella Ceanū, Talemū, & alia prout in Italia ostendimus illustrata: feceritq; tanti id munus, qui acceperat Romani ciues, utranquā una sodalitas inde effecti, pro cōmuni omnibus elogio ac titulo, in monu mētis se singuli Stellares inscripserint. Vidimusq; nostro indicante Octauiano Vbaldis no, nō minus optimo, quā nobilitate insigni, quē præclarus princeps Federicus Ferenzē illi unicum habet germanū fratrem, ad quatuor pyramides sepulcrorū Urbini esse mat moreas, in quibus singulis, diuersi ciues Romani, suis functionum militiq; munerū titulis, stellatē literis maiusculis elegitibus, quicq; addiderat. Ex eo itaq; ingenti ciuiū numero, unde viginti milia Stellatū, ternis aut pluribus aucti filij potuerant totidē, aut plura milia tribus pauciores, aut nullos habentiam natos sumi potuissent: & hæc uiginti milia ex ciuiū corpore urbi in cluso sumpta fuisse non dubitamus. Satisq; superius in rei publice administrationis partibus ostendisse meminimus, plures Italia, plurimos ceterarū imperij provincias ipsa uide ciues Romanos & milites habuisse. Dixerit nuper fuimus a proposito, ut qd libri huius initio, ppositimus, & Francisco nostro Barbaro ostēdendū nos diximus fuisse pollicitos, eū sexuore exoluamus. Non solum uiginti, sed multo plura ciuium milia fuisse prius tēporibus Romæ, qui ædium supellectilis familiarē & apparatus omnis splēdore, lauitia atq; luxuria, nostros omnes huius tēporis urbū & opulēdiorū ciues, lōgē superauerint. sed iam unde ab instituto abiuimus, reuertamur. multa superius uirorū cuiuslibet ætatis consuetudines moresq; multa ædium & uillarum opulentiam, magnificentiā & splendorem ostendentia diximus, quæ mulieribus quoq; potuerūt esse cōmunia. Nunc aliqua eis accommodata solia cum attigerimus, alia enī per eam occasionem scribemus, quæ uiris quoq; fuere cōmunia. Nihil uerō magis propriū, nihil mulieri maius aut decētius quā pudicitia, de qua, quid senserint carauerintq; pri scilicet primū a Lilio audiamus, in libro decimo, sic habet. Certamē in sacello Pudicitie patet, quæ in foro boario est, inter matronas ortū. Virginiam Auli filiam, patre plebeio nuptā L. Volummio cōsuli matronæ sacris arcuerūt: in uico longo ubi habitabat ex parte aditū, qd satis esset loci modico sacello extruxit, aramq; ibi posuit Pudicitie plebeie. Et Plinius, Pudicissima fœmina matronarū senectia Sulpicia Paterculi filia, uxor Fuluij Flacci, electa senatus cōsulto, quæ sacri Veneris ex Sibyllinis libris dedicaret. & ad pudicitiam per moderationē uitæ cōseruandā, scribit Plutarchus in Problematis, quod supra sumptū a M. Catone retulimus, mulieres cognatas ore osculatas fuisse, eū is uini uisus esset interdictus, idcirco ne bibentes laterēt, sed domesticorū congressu redarguerent. Et Aulus Gellius, Mulieres Romæ & in Latio abstinent uixerūt, institutūq; ut cognatis osculum ferret reprehendendi causā, ut odor indicū faceret si bibissent, honorēq; temper mulieribus pro uirtute est habitus, qui tamē maximus inchoauit in Veturia matre, & Volūntia uxore Coriolani: quo eū impetrassent, ut rediret in Voscōs, Senatū cōsulto honores decreti mulieribus, ut cederēt eis semita uiri, auroq; illa uterent & purpura: nec paruus est honor, quē mulieribus tributū tradit Vlpianus De senatoribus. Clarissimam enī, inquit, personarū appellatione cōtinentur fœminæ clarissimæ personæ: clarissimarum quoq; fœminarum nomine senatorū filie, nisi quæ uiros clarissimos fortitæ sint, non habentur. Fœminis enī dignitatem clarissimam mariti tribuunt: tandū igitur clarissima fœmina erit, quā diu senatori nupta est, uel clarissimo, uel separata ab eo aliq inferioris dignitatis nō nupsit. Sed nuptæ prius cōsulari uiro impetrare solēt a principe (quamuis petarō) ut nuptæ minoris dignitatis uiro, nihilominus in cōsulari maneant dignitate, ut scio Antoninum Magnum Augustum lulie magnæ cōsobrinæ

Compt. Stel
liter. dicitur a
Cesare iussu.

De pudicitia

Blondus.

1

lulæ

fux indoluisse. Possem hoc loco, & multi fortasse faciendū mihi fuisse ex illis hanc, mul-
 tarum mulierum laudes attingere, sed paucis breuitati cōsulturus ero contentus. Porcia
 Bruti uxor, Catonia filia, cuius coxam uulnerauit: cōsiliātam fortitudinemq; expe-
 rietur. Zenobiam scribit Trebellius Pollio, Odenati Palmirenorū principis uxorem,
 multorum sententiā forti marito fortiorem fuisse, mulierē omnium nobilissimā & spe-
 ciosissimā. Victorinam dictam castrorum matrem, ubi filium & nepotem uidit occi-
 sos: Posthumium Lollianum & maritum hortatam fuisse, & iussisse ad imperium, quod
 & ipsa in germanis gessit. Nec fuit minor aliquando pellicis, mulierum uelutis atq; in-
 pudicitię punitionis, quā honoris uirtutibus habendi diligētia: Fabium Gurgiet scri-
 bit in decimo Lianis, aliquot matronas a populo stupri damnatas pecunia multas: ex
 quo multatino are Veneris idem, quæ prope Cicerū est, facienda curauit. Claudia cum
 eius carpenti frequentī populo ita progredi nequirit, ut frater remississet optata, &
 uerbo postulat: qui classe apud Siciliam perditā, populum rarefecit, damnatāq; grui
 multa est: Tiberius princeps matronas prostratas pudicitie, quibus acculator publicus
 decerneret propinqui maiorē more, de cōmuni sententiā cohercerent, auctor fuit. Et Do-
 mitianus imperator probrosi foeminas leuē uisum ademit, iussq; capienti legata hēd-
 uatēq; & Alexander Seuerus imperator mulieres infames, quarum numerū magnum
 reperit, puniri iussit. alia nunc in moribus & consuetudinibus, reliqua est pars uelutim,
 cuius uerbi multiplex significatum esse uidemus. Festus enim sic habet. Vestis generaliter
 dicitur stragula, forensis, muliebris. Vestimentū pars aliqua, ut pallium, tunica, pena-
 la. Sed Vipianus De legatis tractū latius exponit. Vestimentorum sunt omnia lineæ, li-
 neaq; uel ierica, uel bombicina, quæ induendi, præcingēdi, amictiendi, insilendi, ac-
 cubandiq; causa parata sunt, & quæ his accessione totē reddūt: quæ sunt, insilix, picturā,
 elatq; qui uestibus insuntur. Vestimenta omnia, aut uetula sunt, aut puerilia, aut mulie-
 bria, aut cōmunda, aut familiaria uetula sunt, quæ ipsius patrisfamilias causa parata sunt,
 ueluti togæ & tunice, de quibus sic habet Alconius in oratione pro M. Scaro: Cum
 prior iudicū, quia exate granabatur, sine tunica exereuit, campētre sub toga cinctus,
 in forum quoq; descendebat, iussq; dicebat: idq; repperat uetere consuetudine, quia sta-
 tur Romani in foro, & in nostris Camilli fuerunt togatæ, sine tunici, palliola, uelimen-
 ta, stragula, amphicepe, & saga, & reliqua similia puerilia sunt, quæ ad nullū alium uisum
 pertinet nisi puerilem, ueluti togæ prætexæ, alicula, chlamydes, pallia, quæ filia nostra
 comparamus. Muliebris sunt, quæ matrisfamilias causa comparata sunt, quibus uir non
 facile uti potest sine uituperatione, ueluti stola, pallia, capina, zonæ, mitra, quæ magis
 tegēdi capitis, quā ornandi causa est cōparata, plagula, penula, pallium, uetula, & reli-
 qua huiusmodi, quibus sine reprehensione, uel uir, uel uxor utat. Et de toga & stola sic
 habet in Philippicā secundo Cicero, in Antonium dicens: Sumpsi uirilem togam,
 quā statim muliebrē stolam reddidisti. familiaria sunt, sicut saga, tunice, penula, lintea,
 uelut cuncta stragula, & cetera similia. uestis etiam ex pelibus constat, item pelles ci-
 pinæ & agnæ uestis erunt, cum & tunice & stragulae pelliceas nonnulli habeant. Ar-
 gumēto sunt etiam nationes quædā, ueluti Sarmatarum, quæ pelibus teguntur. Aristo
 etiā coactilia uesti cedere ait, & segmenta subelliū uice margaritarū. Tapeta uesti
 cedunt, quæ ut sterna, aut in nati solent, sed stragulae & basionica, quæ equis insilenti so-
 lent, nō puto uestis esse. fasciæ cinctiles, paludēq; & impileæ uestis loco sunt, quia parit
 corporis uestiunt. alia causa odonū, quia usum calciamētōrū præstat. Cernicula quoq;
 uestis nomine cōtinet, & culcitæ etiā uestis erūt. Et Calpurnius scribit uestis appellandē
 tam uirilē, q̃ muliebrē, & senicā etiā stragica uestis, aut citharœdica sic continet. Ves-
 titū uerō uocabula particulariter exponi, ideo superfluum & simul impossibille dicimus,
 quia eorū, quibus nostra prae, unaqueq; uti ciuitas, uocabula satis fecit neque. Nā si
 gulo sermē decēnio, singulis in ciuitatib; mutatas fuisse cū nominibus formas uidimus.
 Tamen ut priscorum induendi morē, qui apud scriptores inuenitur, nostri latetigē, illi
 quæ asseremus. M. Varro tunica a tuendo corpora, toga a tegēdo: cinctus uirorum, cin-
 gulum mulierum. Alconius Pedianus secunda a cione in Verrem. Toga communis hu-
 ius fuit & marum & foeminarū, sed prætexa honestorum, toga uirorum, quod etiam
 in mulieribus seruatur. Nonius. Tunica uestimentū sine maniciis, ideo Virgilius expo-
 nitur.

De pudicitia
in muliere non
fieri habita.

De uetula.

- A** brans. Et tunicae manicas. Et infra toga non solum viri, sed & mulieres utebantur, quando rationem etiam publicae necessitatis indumentum fuit. Suetonius de Augusto. Habitu vestimentum primum reducere studiis ac usque quidam pro concione penulatos tum tibi indignabundus & clamis. En, ait, Romanos rerum dominos, gentemque togatam. Negotii exilibus dedit, ne quem posthac pateretur in foro circosque, nec nisi positis laevisque togati cōsistere. Et Hadrianus senatores & equites Romanos, semper in publico togatos esse iussit, nisi a cena reverterentur. Ipse cum in Italia esset, semper togatos inesse. M. Antoninus philosophus ingressus per Brundisium Italiae, togam sumpsit, & milites somnare iussit. nec unquam milites in Italia sub eo non togati fuisse. Severum Aphiū refert Capitolinus, cum togatus ad cenam imperatoris palliatus venisset, qui togatus venire debuisset, togam praesidiaria ipsius imperatoris accepisse. apud eundem Capitolinum est epistola Imperatoris Commodus Clodio Albino salutem &c. et cetera, ut tibi insigne aliquod imperatoris maiestatis accedat, habebis ut de cocineis palli facultate, sed purpuram sine auro. & Plinius orator Praesens. Quousque calcei nostris, toga leniata. Calcei uerbi expositione alio tractam tangendam loco, libet repetere, quis hie a Plinio melius a suo cotrazio apparet. Sicut enim toga omnium fuit vestimentum longissima, ita calceus erat brevissimus: unde milites in praesidio stant, cum toga & brevia sumptis indumenta, calcei diebantur. penula uestis, quam supra tunicam accipimus. Scia quod omne corpus tegeres, palla honeste mulieris indumentum, hoc est, tunicae pallium. paludamentum uestis, quae postea dicta est chlamys. praetexta insigne Romanum, quod supra tunicas honorati quique sumunt. Calcei tegmen capitis muliebri. Aulica genus uestis peregrinum, plerumque grande linteum. Tegmen, quod postea dictum est, sacra brevis, uirginalis horrorem colubens papillarum. Abolla, uestis militaris. Sagum, militare uestimentum. Regilla, diminutivum uestis. Ralla, dicta a rareate. Rica, quae & ludarium. Cestium, linteolum purum & candidum. Indusium, quod corpori magis adheret uestimentum. Paragium, aureus ornatus uesti additus. Supparum, linteum femorale usque ad talos pendens. Exoticum peregrinum. Mollicina uestis, a mollicie dicta. Amphitrag, uestes uillos utriusque habentes. Quona, uestimentum militare, quod super omnia uestimenta sumitur. Carbassus, pallium quod amictivum, aut fericeum, aut lino tenui. Limbus muliebri uestimentum, quod purpuram in imo habet. Flammium, tegmen quo capita maronae tegit. Rectinum, pallium funebrem brevis, quo mulieres in aduersis ac luctibus utuntur. Nam cum omne uestimentum delicatorem & luxuriosum ponunt, rectina sumunt. Tapete & culcitra sunt nobilissima. Subacula, uestis intermedia. Capitis, capitis tegmen. Encubomata & pamaeides, genera uestium puellarum. Baenacidae, quas nunc guarnacias dicunt. Diversitas uero colorum in uestibus fuit, diversis rationibus & temporibus. Cicero in Vatinius testem, Togam pulchram fuisse atram & nigram, & qua in funebribus esset usus, sic ostendit. Atque etiam a te scire cupio, quo consilio, aut qua mente seceris, ut in epulo. Q. Arrii familiaris mei cum toga pulla accumberet, quem unquam uideris, quae audieris? quo exemplo, quo more seceris? Quis unquam cenauit atratus? ita enim illud epulum fuisse funebre, ut munus sit funeris, epulae quidem ipsae dignitatis. Sed omitto epulum P. R. festum diem argento & ueste omni apparatu ornatum usendo, Quis unquam in luctu domestico, quis in funere familiari cenauit cum toga pulla? Cui de balneis exeunt praeter te, toga pulla data est cum tot hominum milia accumberent, cum ipse epuli dominus Q. Atrius albus esset. Quales uero alij fuerint uestium colores, dicere ex ipsis ueteribus possem, sed nostri temporis uocabulis, singula eorum reddere non considerem, cymatium enim marini cyruleumque dixere, quod nos uiride & Placidus sic habet. Glaucus color interdum pro uiridi ponitur, est qui admixtum habet uitori alborem. Virgilius glaucas salices & oliuas dixit. Item in hominibus & equis, glauci oculi, pro splendidis ponuntur legitimus nonnunquam & maris colorem glaucum, sed tunc quando canescit luctibus. Vnde Glaucus deus maris finit fingitur. Impluuiatus color, quasi somato stillicidio. Calcula crocotoli a croco, nunc giallo. Cerinum, a cerre colore. Ferrugineum, a ferri colore. Ostrineum subrubrum. Murex luteus porpureus, rubens, scarlati. Croceata, crocei coloris uestis. uiolacia, ut nunc. Antracina nigra a carbone Graeco. Vatro de uita patris. Propinque adolefcentiale etiam antracina proximo amiculo nigello, capillo dimisso sequuntur luctu. Plinius. Colores in ueste

Blondus.

T. 2. TICA

thes à floribus. A cocco, qui rosā mīcat, mīstī aspectu grātios. Amerhyllon, ut uīola ppē
 purpureum. Tertius uīolæ ferotina: hōnōr in nuptialibus flammēo formicis concessio à
 Græcis, Italia illorum nomen usurpante. Iam purpuram preciosissimam fuisse elegantē
 rubentem constat. Eius originē sic edocet Placidus grammaticus: Marex cocleæ maris,
 ex qua purpura magistratuum color, de qua Lilius ꝛ ꝛ ꝛ post M. Catois uerba con-
 tra tribunū plebis, legem Oppiam abrogare conatū. Purpura uiri otemur prætextatū
 magistratibus & sacerdotibz, liberi nostri prætextis purpura togis utentē. Magistratibus
 in colonis, in municipiis, togæ prætextæ habēdie ius est. nec id ut uiui solum habēdie
 tum insignē, sed etiā ut eum eis crementur mortui. & cum tibi uiro liceat purpura in ue-
 ste stragula uī, matremfamilias tuam purpureum anīctum habere non lines: & equi-
 tuus speciosus insitatus erit, q̄ uxor uellit. Sed Vipianus Delegatis: Purporæ appella-
 tione omnis generis purpuram contineri puto, sed coecum non cōtinebitur, luccatum
 & occinum conuinebuntur. Purpuræ etiā appellatione subtegem factum cōtineri ne-
 mo dubitat, de ueste autem stragula, quod habet supra Lilius, aliunde etiā petendū est, q̄
 quod id uerbū male nunc à nostris intelligi uidemus. De Tiberonis em̄ factio, qui in fu-
 neralibus Scipidū strauerit pelliculis hædinis lecculos panicos, sepe alibi legimus. Et
 Seneca epistola quartadecētesima sic habet. Tiberonis hædinos leccos, cū in publicā
 sternentur, hædinasq̄ pro stragulis pelles. & licet aliqui superius ad id facienda dicta
 sunt, unico in loco abundē facit, in eius uerbi significatione Vipianus, Neq̄ enim dubiū
 est, quin stragula uestis sit omne pellicum penitrosam: in uictum ergo uestem accipimus,
 non stragulam, in stratum, omnem stragulam uestem. At redigendum est ad mulierē, à
 quibus de ueste tractaturi incipimus. Lilius in superiori oratiōe Catois, pro lege Op-
 pia cōseruanda. Munditia ornatus & cultus hæc fœminarū insignia sunt, his gaudet &
 gloriatur, hunc mundum muliebrem appellatū maiores nostri, & Varro, Mūdus mulie-
 bris dictus à munditia, Vipianus de auro & argento: Mūdus muliebris est, quo mulier
 mundior sit: continetur eo speculum, manula, unguenta, uasa unguentaria. Paelas uult
 etiā argentum balneare mundo cōtineri. Et Pomponius Ornamenta muliebra sunt, q̄
 bus mulier ornatur, ueluti iniores, armille, & uictolæ, annuli præter signatorios, au-
 rum, gemmæ, lapilli, uictæ, mīræ, semimīræ, calantica, acus cum margarita, reticula,
 chroochilunata. Multa & admiranda Plinius de mulierum & simul uiuorum ornamentis
 ponit, quorum partem dicemus. Uniones digitorū suspendere, & binos ac ternos aures
 fœminarū gloria est. Corallia appellat, eū sono quoq̄ gaudeat & collisione ipsā mar-
 garitarum. Alie clauis tam & pauperes fœminæ licitiores, in publico unione esse
 clauantes. Quin & pedibus, nec crepidarū tantum obstragulis, sed totis socculis addone
 neq̄ enim gesticare iam margaritas nūc calcent, ac per uniones ambulet, satis est. Et lōgē
 intra. Brutus in Philippia conquectus est, sibilas tribunis lante aureas, & tamen eodem
 tempore mulieres aurum pedibus deserebāt. & uiri brachijs quod ab usu Troianorū est
 dictum Dardanium, habēat formæ in armillis digitorū totis, collo, auribus, per hæc di-
 scerant catenæ circum latera, & in seceero margaritarum pondera, collo dominarū au-
 reo pendent, ut sono quoq̄ unionum conscientia adie. Etiam ne pedibus indant: ex
 eodemq̄ est Plinio: & India & Seres margaritas mittunt, pretij milies centena sellata
 annis singulis. Tanto nobis matronarum deliciae consistit. Lolliam Pollinam, quæ fuit C.
 Principis, ne serio quidē, ut solenni caeremoniarum aliquo apparatu, sed mediocriter
 etiā sponfalium ecena, uidi smaragdis margaritisq̄ coopertam, alterno textu fulgē-
 bus toto capite, crinibus, spiritus, auribus, collo monilibus digitorū: quæ summa quadun-
 gentis sestertis colligebat: nec dona prodigi principis fuerant, sed aulicæ opes promi-
 ciarum spolijs partæ. Margaritæ circa Syllanæ tempora corperūt Romæ esse minores &
 uiles: post Alexandriā uicta luere in frequentem ac promiscuum usum. hæc tamē ad he-
 redem transeunt, sed purpura & conchyliæ interuntur, nisi uerō purpurarū iussus tolle-
 randa sit, quia fasces Romani & deum religioni accōmodantur, & in triumphali præ-
 sentur auro. Nos uidemus Messalinā Claudij principis sedente eo ad nuptialis prælij so-
 ciaculum assidentem, indutam paludamento auro textili, sine alia materia. Aristonē di-
 citi Festus esse ornatum capitis mulieris: & clauata dicti, aut uestimenta clauis torcata,
 aut calciamenta clauis cōlata, monile quandoq̄ mulierum ornamentum, quidamq̄ equo-

De mulier
 rum artibus
 M.

- A**rum præpendis. Et spiritum armilla genus, quo mulieres utebantur brachio summo. solisq; formis decori fuisse uestem longè lateq; diffusam ad ulnas cruraq; ab oculis descendendas mulieres autè candida ueste & auratis soccis usas fuisse beatus Hieronymus ad Sulinam scribens, sic indicat. Quæ pullam tunicâ nigrosq; calceolos, candidâ uestis & aurati socci depositione sumpsit. Idemq; in Canticis Canticorū scribit. Ornamentum quod solæ virginum pendere collo, nâcupari ornatus, à quo item doctore ad Rusticū monachum scribente est. In India nasci carbunculum & smaragdum, & margarita candida, unioesq; quibus nobilium feminarū ardet ambitio. Alia nunc spissim collecta afferemus, aliquid commune cum uestibus habentia: siquidè caput & pedes sicut & reliquum corpus pariter uestiri propriè dicitur. Fimbria est, oritur uestiū extremis. Exomides erant, comicorū uestitus exerta humeris. Lana, uestimenti genus habitus duplicis. Hacerna, uestis pars infra capitium: lacina, pars uestimēti interior. Lanerū, uestimēti genus ex lana succida confectū. Mallei fuerunt calcei Albanorū regum, & post Patriarū, à muliis, id est suendo dicti. Multricula est machinula ex regulis, in qua calceos noui sunt. Ocrem monerē contragosam dicebant antiqui. hinc ocre dicitur inqualiter tuberat. patagium est, quod ad lumen nam tunicam adiuuaret. Ricina, omne uestimēti quadratum, unde riciniari mimi. Ricia & Ricula uocantur parua ricina, ut palliola ad uelum capitis facta. Supparus, uestimētum pugillarum lineum, quod & subucula, id est, emissia dicitur. Stalagmium, genus inauriū. Exerocolū, pallium tenue meretricū dictū à croceo colore. Glomerū, pastorale pallium. Pulmūs & puluini generis masculū in neuro puluina, puluinus priuati hominis cervical, uel calcitra. puluinar uerò & puluina principū uel regū, id est lectisternia. Bissina, mulierū delicis auri pondere uendebant. inter hæc uestimēti totius corporis, & ab ipsis dependētium uocabula: alias quoq; consuetudines earum rerum usus & inuentionū, simul dicere cōstitui. Demosthenem, inquit Aulus Gellius, uestitū ceterorū cultu corporis nūdo uenustūq; nimisq; accuratū fuisse, & Hortensium oratōrē præter Ciceronem clarissimum, quem amulū Dionysium salutarē appellatū, præsertim Torquatus, & uirorū, dicit Gellius, Romanos primo sine tunicis toga sola amictos fuisse, postea substrictas & breues tunicas circa humeros desinētes habuisse. Cernissimūq; uidemus pellū suffultura, nullos unquā usos fuisse Romanos, Augustū enim scribit Suetonius, ueste nō temerè alia quā domestica usum esse, à sorore uxore filia, & nepibus confecta, togis neq; restrictis, neq; fufis: clauo nec lino, nec angusto, calciamētis altiusculis, ut procerior, q̄ erat, uideretur: hyeme quatuor nūc cū pinguatoga tunicis & subucula, thorace lano & scarmoralibus & tibialibus muniēbatur. Caligula uerò omnium profusissimas, pelle nunquam & ipse usus uidetur: de quo sic habet enī Suetonius. Sæpe gemmatis depictasq; penulas manuleatus & amillatus in publicum processit. Aliquando sericatus, & cyciadatus, ac modò in crepidis & eothurnis, modò in speculatoria caliga, nonnunquā socco muliebri, plerūq; uerò aurea busba, salmen tenens aut fasciam, aut caducei deorum insignia: atq; enī Veneris cultus usus est. Triumphalem quidem ornātū, etiam ante expeditionē Alie gestauit. Binas
- D** nostris repertis cōsuetudines uariè intelligi ex prædictis uideo: salutariorū quā dignioribus capite detecto facimus unam mulierem gestantis obiecti capitis alteram de quarum utraq; qd Plutarchus in Problematis sentit, simul audiemus. Deos salutes caput operiunt uiris autè dignitate præditis, & honore dignis, si quo casu obuiant, caput aperit. In occurſu hostium caput uelamur, uel ad offensionem, amicis & honestis uiris obuiam facti, & caput & nos ipsos aperimus. Quod ad deos pertinet, ut deos adorādo humiliores reddamur, aut mente, ne quid ominosum aut triste, inter precandū alicunde a nobis acciderit, idcirco uestem ad aurem usq; attollebat. Saturno capite aperto immolabatur, tanquam ueniat deo, quod ueritas occultari obscurariq; nō potest: Saturnusq; ideo ueritatis patens dictus est, q̄ tēpus sit, à quo ueritas noscitur. Honori quoq; rem diuinā capite aperto faciunt, quia splendidam quiddam & apertū est gloria, filij testō capite parentes effereunt, filie aperto, pallis crinibus, q̄ filij patres tanq̄ deos colūt, filij lucra prosequuntur. Mulieribus ne aperto quidē capite, omnino esse licebat. Est enī proditum memori Spuriū Carbilium primū Romanorū stercilitatis causa uxorem repudiāsse. hunc secutus Sulpicius Ciallus, idcirco uxori nūcium remisit, q̄ eam in caput uel

Salutem
capite
apertum.

Blondus.

1 3 Item

stem deducere animaduertit. Idē fecit P. Sc̄pronius, quod eius axor ludos funebres, aperto capito, spectasset. Quē capitis aperiendi morē, Romanis mulier ex ante centesimum annū seruasse satis constat. Quod enim multis ostendisse memini: Omnia mulierū pictura ueteres, quas in ciuitū aedibus, aut per ecclesias, siue ex mulis, siue periculis & coloribus factas uidemus: capite aperto sit. Is uero albis ex lineis amictus, quod supra in principū dedicatione ostendimus. Viam & consuetudinē uestitū, satis diuile uidemus, aliquandū nunc originem dicimus. Togas raras, Phrygianasq; diui Augusti nouissimas temporibus corpule scribit, ex Fenestella, Plinius, Saneq; quas nūc etiam alii usus, tale uocabulū retinentes, & Phrygię a pennis Phrygibus sumptę, quibus in solo sacerdotū indumento utantur. Pretextę apud Etrusco, trite Latino, originē habuisse, & panter trabeę regium indumentum, pictas uestes apud Homerū fuisse dicit Plinius, a quibus triumphales sint natięque doctus amictus ex picturas acō fuisse factas, acō facere Phrygētiam inuenerunt, quā Phrygiā appellatur, superius dictę. Autem intexerit pennis in Asia inuenit. Atralus rex, unde nomen fuit Atralicis, nunc brochatus, colores diuisos picturę intexere. Babylon maxime celebravit, & nomē imposuit Babylonidē, quod ab Attrebaro Galliarū ciuitate, Aratum uulgare nomē nūc obtinet plurimis uero longitexere, quę polymita appellant, Alexandria instituit seruāq; nunc nomē est. & hūmilitas in Italia ciuitatibus intexantur. Aratorū uero, siue Babyloniorū mirabilem imperfiam dicit Plinius, cum sit ait. Metellus Scipiani triclinaia Babylonica sceleratam oēm gentis milibus uenisse, iam tūc posuit in capitalibus criminib; quę Neroni principi quadringentis milibus sceleratam nuper fletere. Erat mores circa cultū prosequimus Plutarchus scribit, eos qui nobilitate uidebatur pręfere, lunulas in calcem tulisse: ligosū esse dicentes eius, quę in luna esse dicitur habitationis, & quod post mortē animi rursus huius sub pedibus habebūt: uel superbos homines admonentes, rerū humanarū instabilitati, cuius rei luna exemplo sit, quę ab obscuro, in lumen, inde in obscurū redit. & ad eundem est huiusmodi radere, de quo uita sic habet Plinius. Tonsoribus Roma tardior fuit usus. In hac ex Sicilia uenere post Romam conditā, anno ccccliiii, adducente P. Titio Meno, teste Varro ne, primis omnib; radi quod die instituit Aphroditas, secundū Augustus. Et Aulus Gellius oreb; & genas radicare ufos fuisse Romanos, ante quingentesimū annū tradit. P. Scipio Paoli filius cū dies sibi dicta esset a Claudio Asella tribuno plebis, cui cēlor equum ademerat, huiusmodi more solito raris, & ueste nuda est usus. Inter mores cōsuetudinesq; p̄scas fuisse uult Plinius aurū, sinistra manu bellicę uirtutis insignē dextrarum, quā & dicit longo tempore senatum non habuisse annulū, sed in iussu, qui ad exteros ibant, fuisse dātū, nec aliq; postea huiusmodi fuisse, qui ea causa habuissent. Et suis temporibus fuisse moris, annulos ferreos sponte manu sine gēma. Annulos uero postea p̄m̄ misit usus fuisse indicat Cannēsis ciuitas tūc modiorū. Macrobius in Saturnaliis scribit, Veteres nō ornari, sed signandi causa Annulū tulisse, nec plures q̄ unus habere cū uisū, nec nisi liberocin Quinorūq; familia aurū, nec forēmas quib; habere moris fuisse. Annulus autē aliquā dū plebem a senatu diuulsi, ut mediū equites eo uterent, & nūc ea senatū ab equitibus diuidebat. Cur autē in digito feratur, qui minimo est proximus, uoluisse dicit primos Egyptios: quia uena a corde in eū cōtinuata sit digito. Et Aulus Capito exultantē quia manus illa & dēgitus sint minus officio. Iulius Capito nūc est autē Maximinū imperatorē, ualē magnitudinis & sentatis hominē, uxorē dextroche rio usum fuisse pro annulo. Erat enim dextrocheuiam, muliebri brachiorū ornamento, quod ex auro in annulū huiusmodi gemmis pretiosissimis intergebatur. Vetiū quoq; & totius corporis ornamentorū parte claudat mutatio uestis, q̄ difficillima, siue publicis, siue priuatis rebus fieri mos fuit. Linius quarto sepeus gestimo. Cin. Papeas Strabo huiusmodi sociali Picetis fudit: & Afula obsedit, propter quā uictoriā, Romę preexta & alia magistratū ornamenta prius murata sunt resumpta. Et Cicero oratione in Pisonē. Cui senatus frequens luctū & dolorem suum uestis mutatione declarandū cōsultū. Item Cicero in oratione pro P. Sexrio: Senatus frequens uestē pro mea salute mutatā cōsultū. Reliquū est nobis, in consuetudinū morumq; p̄feti stantia tempore Romanorū obseruantiā, incedendi pręsertim petito aliunde auxilio, per uides & itinera formā ostendere

Uetus
origo.

Colores quos
de primis
Romæ.

Annulus
q̄m̄.

Mutatio
uetus.

- A** dete, quā uidemus necdā a nostris praesentis seculi, sed praeteritū longē seculo, si conseruāne, diuersissimā fuisse, temporum tamen in primis habēda est ratio. Alius enim parua & exilis, aliter aucta & opulenta, aliter libera & simul casta, aliter principum saluū & simul luxu dissoluta re facta sunt. Mulieres eū infra uidebamus aut habere, ne iustitiae Romanae re, uas fuisse, etiā magis quā homines, quae ut prohiberentur ipsa uelatione, aliquando in senatu actum est. Vnde notū est feminas quāq; uelut praestitiores, Bimorum domū oblidere ausas, qui abrogationē legis Oppie intercedere uolebāt, quales prohibebat, ne mulieres uelut uarij coloris, ne plus uenietiam aut haberēt, ne iunctio uehiculo propius urbem nullis pailus pēper quā sacrificij causa uterentur. Obtinueruntq; mulieres abrogari legem pernicioso certe exemplo, quia in peius omnia sunt delapsa. Scribitq; Plutarchus in Problemibus. Carmentis adem mulieres edificasse, & maxime coluisse, quia mulieres uelut scilicet senatus cōsulto prohibuit, eūm postea essent restituae, id edificauerūt, quae Euanthi mater fuit, Nicostiratis prius appellata: & quia ederet oracula carminibus inde Carmina est dicta, ob quam & carmina dicta. Quāquā Marcum Catonem censorem scribit in x. l. Lutatius, non nihil tanto malo remediū adhibuisse. Ornamenta enim & uestem muliebre, & uehicula, quae pluris quam quindecim milibus aera essent, in caelum referri in rationes fuisse. Sed ad rem: praeter equos quorū sub regibus, post libera ciuitate, dēmi principibus, praesertim florentissimis semper ratum, quādoq; nullus in urbibus & citinere fuit usus, sexdecim uelationis modōs fuisse inuenimus, forma inter se plurimum differentes. De quorum tamen usu dictum, memorarimus non esse nobis seruatum in bellis consuetudinē, sexdecim dictam libro repetendā, eūm enim negari non sinens multos praesertim nobiles, in itinere equis quādoq; usos fuisse uidemus enim ex Latio Fabium maximū, qui silio consul ad Oetriculum obuius fuit, in equo sedisse, quādoq; cum descendere silio per lictorem iussit. Et de M. Catone sapienter scribit Seneca epistola tertia de nonagesima. O quāto erat seculi decus, imperatoriam, triumphalem, censoriā, quādoq; super omnia est, Catonē, uno caballo esse contentum, & ne toto quidem in partem enim sit eū ab utroq; latere dependentes occupabāt, & de altero Catone scribit Plutarchus: Cum pedes per Asiam obuiet inspectionē, Demetrio Ptochē liberto obuiasse equis summa fortuito. Ciceroq; in libro De senectute scribit Mallinum cum equo descendisse, ut iterū ascenderet, adduci non potuisse. Quam etiā Ciceronem Tironi suo scribere uidentur: Equum & mulum Brundisij tibi reliquit. Et in Mdoniana eiusdem oratione est. Obuiam sit ei Clodius expeditus in equo. Et tamē addidit, nulla rheda, nullis impedimentis, nullis Graeci comitibus, ut soletat. Sed fuerit hic licet rarus equorum usus usq; ad primorum ex principibus tempora. Claudium imperatorem scribit Suetonius, utatores ne per Italiae oppida nisi pedibus, aut sella, aut lectica transirent monuisse edicto. Et Iulius Capitolinus scribit M. Antoninū Pium in ciuitatibus sedēti equis, aut uehiculari prohibuisse edicto. Quā uero ratione uehiculorum consuetudo, aut per se ipsam inoleuerit, aut de industria sit introducta, Seneca epistola quindēdecima sic ostendit. Gestatio & corpus concutit, & studio nō officij possis legere, possis dicere, possis loqui, possis audire, quod nō ambulatio uerū. Vnde Cicero ad Antiochū: Hanc epistolam dictam sedens in rheda: & infra. Caput proficiscebar hinc scribens: & alia epistola ad eundem: hoc litterarum exarati egrediens & ulla ante lucem. Et Plinius orator Marso de auunculo suo. In itinere quasi solutus curis ceteris hinc uni uacabat. Ad laus notarius cum libro & pugillaribus, cuius manus hyeme manū muniebantur, ut ne exiit quidē asperitas ullam itudū tempus eriperet. Sed iam uidemus ipsa quindēdecim uehiculorum uocabula. Arceraq; sit primum, de quo uehiculo Alconius. Arcera, plaustrum rusticum tectum undiq; quasi arcu, quo senes & egroti uectari solent. Cissum, uehiculi biroci genus. Vnde Vlpianus locati & conducti. Cissarius, id est, caruarius. Arcisium. Festus inquit, esse plaustrum modici generis, quo homo gestari possit. Beana, lingua Cillicia genus uehiculi appellatur. Vnde combenonones in eadem beana sedentes: canteriam, aliud fuisse uehiculum Seneca epistola tertia de nonagesima sic ostendit. M. Cato censorius, quē & republika tam fuit nasci, q. Scipionē alter eū cum hostibus nostris bellū, alter cum moribus gessit: canterio uehebatur. & Ethiopico: octiophori sui octo rotarum uehiculū, quo solus est usus Caligula, de quo Suetonius

Equorum
q. l.De uehiculis
litterarum q. l.Uehicularum
uocabula.

vehicula.

interdum ad id legitur & delicate incesſus, ut oſiophoro uetheres, atq; appropinquā in urbem uerri ſibi uias, & cōſpergi propter puluerem exigere: curium paſſim per Lati nos autores inuenimus, quo in ruſtica & alijs neceſſitatibus utq; alicubi in bello quidq; ſuit uſus. Tamen L. Metellus, qui Palladium incendio eripiens excoecatus eſt, id ſenatu in honorem habuit, ut curia in ſenatu portaretur. Et Plutarchus de Cæſare cum per Italiam Cæſar curru uheretur, ſemper Antonium unū ſecū habuit: cuius ſimilitudinem imitatores habuere curruce. Nā Helius Spartianus de Alexandro Seacro, Curruce Romę & rheda ſenatoribus omnibus, ut argenteas haberēt, permittit intereſſe Romanę dignitatis poſſe, ut hiſ tantę urbis ſenatores ut ſtaretur led rheda quid faceret, ſciſ dicemus: plentū, inquit Felus, uehiculi genus eſſe, quo matronę uehantur: ſed idem uidetur eſſe quod petonitum, quod uehiculi uerbum quatuor rotarū ab Hiſpanijs introductum, Varro De lingua Latina, in conſuetudinē ſuā & Ciceronis grāte primū uulſe dicit: eſſe q; eius formę, qua noſtri tēporis principum Italiz mulieres uectantur, ita libellum, ut cōſidentes in puluini in aere ſuſpendi agitate uideantur. de utroq; Felus, plentum uehiculi genus, quo matronę uehantur, petonitū uehiculum Gallicū. Alij olce putant dictum, quod hi petora quatuor appellant, quatuor enim habet rotas, hiſq; duobus parum diſtrentem formā fuiſſe tenemus. Carpetum, de quo Cornelius Tacitus. Sum quoc; faſtigium Agrippina alius extollere: carpento Capitolij ingreſſi, qui mox ſacerdotibus & ſaceris antiquis cōceſſus, uenerationem augebat ſciminę, quam imperatore genitricem, ſortem eius qui rerum poſitus ſit, & coniugem & matrem fuiſſe uicium ad hunc diem exemplum eſt. Morem uerō hunc, quem Tacitus ſaceris & ſacerdotibus conceſſum fuiſſe dicit, Ammianus Marcellinus noſtros ſeruallē Chreſtianorū ſacerdotes, ut multū q; ornatiſſimi unico uehementur carpento, ſcribit. & tamē carpento uehēbat Claudi, cū in turba eam progredi impedienti, ut ſater teſtiſceret, optauit: quāquam eula eſſe poſſet, de qua in quinto Lilius ſic habet. Cum matronę aurū deſcendit pro coram aurea Apollini miferenda, quā uouerit Camillus, ſenatas gratitudine uſus matronis conceſſit, ut plentio ad ſacra & carpentis ad ludos ſeſto & profeſſo die uterent. Sella magiſtratum ad ſedis & pretorij ſedes, qua per urbem ias dicentes comportabantur, quēdam ad aliquot ex noſtri tēporis ſummis pontificibus poſt agra impeditis, humeris hominum eam uidimus deſerri. Tamē Suetonius Auguſtum nouam cōcepſiſſe cōſuetudinē dicit: in cōſulata pedibus ſerē, extra ſepe ad operta ſella per publicū incesſit. Bordonius item aliud fuerant uehiculi genus unico homini ſeſendo idoneū. Et eſſedum breue uehiculum rheda minus birotum, uno homine ceſeriter aduehendo ſuit accommodatum. Cicero Trebatio in Britania agenti. Eſſedum aliquod raptis ſuadeo, & ad nos quamprimum recurras quāquā & id etiā ſicut alia uehicula, luxuries Romana poſtmodū habuit ornatiſſimum. Nam Suetonius de Claudio Imp. Eſſedum argenteum ſumptuoſē fabricatam, ac uenale ad ſigillatā redimī cōtendiq; eorū imperauit. Lectica frequentiſſimā apud priſcos uehiculi genus, nobilitum uirorū ſimul & ſceminarū fuit, cuius forma uenore inſcā Romę, in hanc maxime formā erat. Primum haud multum diſſimile eſt ſed retro huius tēporis, quo i decem duo decimque hominibus mortuorum corpora in ſepulchrā deſeruntur. Sed pedes habuit tres ita ſubtus affixos, ut ſit itinere oculi ſuſpenderentur, & in lecticę fundum reſupinati dimiſſi, eam ā terra altituſculam ſuſtente: ita deſcendit, tamēq; fuiſſe apparet uelut, ab oculis, puluere & ſole, ac uento ſemper deſcendebat, quorum aliqua denſiora frigoris & pluuia arcendis idonea ſemper non dubitamus: & partem qui ſerebatur, aut totum aperire cūm libuiſſet, facile poterat. erat uerō domum capax, qua tamen unci, ut plurius utebantur. Suetonius de Nerone. Matris ſepe lectica per publicū ſimul uectus eſt. Et ſuccolabāt deni duodeciq; ſerui, quibus longo itinere, uicam in laborem aliq; ſuccedebāt, conſiciebanturq; eo ueſtationis modo ſclon ga ſimul & inq; uera, & cūm libuiſſet accelerata itinera: ſed illis per urbē agroa & oppida frequentior uſus ſuit ſupra eos autem qui ſuccolabāt, lecticam fuiſſe deſatam, Seneca epistoſta octuagrefima ſic dicit. Idē quoq; de ſiſtis licet omnibus dicat, quos ſupra caput hominū, ſupra quamq; turbā delicatos lectica ſuſpēdit. Et idem epistoſta prima ingeſtima. Nō faciet te beaſi turba ſeruorū, lectica tuā per itinera urbana, ut peregrina potantium. Et itē Seneca. Quoties occurrit domus ſplēdida, coloris cula ſeruorū, lectica formoſa

Lectica
forma.

- A** formosus inposita calceabus, cōtemno. Vlpianus de legatis tertio: Lecticarij qui solum matrem familias portabant, continentur legato rerum uxoris causa paratarum. Item mensura, uel lectica, uel sella, uel burdones. Domitianus imp. probrosi sexuinae lecticae usum ademit. Externos quoque uiros alicuius dignitatis lectica sicut & Romani fuisse usus, Cicero ad Atticū sic indicant hie Vedius uenit mihi obolam cum duobus effedis & theda equi iuncta, & lectica sed iam de theda uideamus, quod cōmunis estis uehiculum fuit, erat uero duarum semper rotarum, sed multiplicium quādoque iugorum, quae omnibus etiam abieciissimis utilicuit, ut solus ornatus quales uectaretur, ostenderet, & multi simul ea commodē utebantur, dummodo mularum & equorum iuga adhiberetur oneri fuisse cura. Cicero pro Milone. Cum hie Milo cum uxore ueheretur in theda penultima, magno & impedimento ac muliebri, & delicato ancillā puerorumque comitata. Mulis uero usos fuisse ad uehicula prius, & nō equis ubique inuenio, sed ex parte sic indicat Seneca tertia de nonagesima epistola. Vehiculū, in quo positus sum, nullum est: male se uisitare ambulando testantur, multo excaecant non propter aetatem. Quid male omnes figurat, omnes unius coloris. Et Helius Lampridius de Cōmodo imperatore. Dedit & uasa aurea, & cum unguentis alabastra, dedit & uehicula cum mulabus, & mulionibus, & iuncturis argenteis, ut ita à conuicio redirent sed alia q̄ mulos & equos animalia Helio gaba lum thedis & uehiculis iunxisse, sic Lampridius habet. Canes ingentes quatuor uoxem ad eum, & sic uectatus est: quatuor ceruis iunctis in gentibus, processit in publicum: iunxit & leones, matrem se magnam appellā iunxit & rygri liberi se uocant: habuit geminata uehicula & aurata. Iunxit & quatuor mulieres, & hinc uel ternas ad pimpilū, quod est temonis caput, & sic uectatus est, & nudis nudis trahentibus: fecit idem de pueris, cum tunc, urante Philippo liceret. Rheidas autem in primis, sed & alia uehicula, publice instituta fuisse in urbe Roma ad portas teneri parata, quae indigentes dato pretio publice etiā declarato, in promptu haberent, constat. Suetonius de Caligula. In Gallia quoque cum damnatarum fororū ornamenta & supellestem, & seruos, atque liberi immensis pretijs uendidisset, inuitatus luero: quicquid inueneris ueteris aule erat ab urbe reperi: cōprehensis ad portandū meritorij quoque uehiculis & pistrinensibus lumentis, adeo ut panis Romae saepe deficeret, & litigatorū plerique, quod occurrere absentes ad iudicium non possent, causa caderent. Et erant thedae uehicula non in urbe solum, ut supra apparet meritoria omnium necessitatibus suffectura, sed per uias consulares ab urbe Roma undique in quasque orbis Romani provincias ducentes, pretio singulis prefixo, ultra quod nihil pro uectura accipere possent. Capitulinus de M. Antonino philosopho: Dedit praeterea curatoribus regionū ac uiarum potestatem, ut uel punirent, uel puniendo ad praefectum urbis remitteret eos, qui ultra uehicula quicquid ab ali quo exegissent. Quam quidē uehiculorum undique consuetudinem, ex parte nos edocet Ioannis Chrysostomi ad Straginum monachum opus. Chrysostomus namque uir sanctissimus eloquentissimusque Straginum monachum, post actam in monasterio multis annis laudabilem uitam, à de mone correptū, ut consolaretur, multis nititur rationibus exemplisque uirorum item sanctorum, qui multis in hac uita laboribus difficultatibusque agitati sunt. Inter quae est de Abraham tam multarum gentium patre, quem multi existimant aetatem omnē prosperē & tranquillē uixisse. Et Chrysostomus praeter alia incommoda, peregrinationem eius narrat difficillimā in qua quidem facillē apparet, quanta fuerit differentia regiminis & cōditionis provincialiarum Palaestinae, Chaldaeorum & Persarum regni, quae temporibus Abrahāe fuit, & eundem provincialiarum administrationis, quae per Alexandri Mammee & Iuliani Apostatae imperatorū tempora erat, quādo ipse Chrysostomus haec scribat: quo ex Chrysostomi testimonio, nō magis uehiculorū, de quibus nunc agitur, per Rom. imperij uias dispositio cernitur, q̄ ipsarum provincialiarū felix, de quo lōge supra diximus, regimē intelligit. Sed tam ipsum audiamus Chrysostomū, qui omnia laboribus & difficultatibus maximis, quibus Abraham in Perside agiturus est, sic habet. Venit ista quoque modō o-mittamus, utque à peregrinatione sua ordiamur: illud primum inquirentes diligenter, quanto inerti spatio Chaldaeorum provincia à Palaestina separata est, aut quae nam uix illius condita fuerit, quo modo tibi tunc misceri illi homines poterant: qui fuerit

theoda.

Vehicula
meritoria.

uisendi atq; cōsuetandi modus, non enim, quia facile tunc iustus ille obediret, res etiam continuo facili existeretur. Nec quoniam cū ac breuiter Moyses rei gesta digessit ordinem, opus ipsum breuitatem potius imitari. Ista enim dicere & enarrare facillimū est, agere autem laboris difficultatēq; plenissimum est. Vix igitur istius longitūdinem locorumq; inter capodine, diligētius enarrare possent, qui inde ad nos progressi essent. Nos haecenus illorū quiddē nemini congressi fuimus. Vnum uerō ex his, qui ex ceteriorē provincia adueniunt nacti, cūm rēp; ab illo inquireremus, quo iter agere coactus esset, ut ginta & quinque dierum numerum adiuvimus. Et Babylonem quidem ille se non uidisse ait, audisse tamen ab his qui ibi fuerant, tantūdem itineris restare cōficiendum, ut eo perueniretur, atq; huiusmodi distantia locorum & tunc erat, & modō est: porro itineris conditio nō ea nunc est, quae tunc fuisse creditur. Nunc enim & mansionibus perpetua distinctum est, & urbibus ac uillis frequentibus ornatum, ut atoresq; plurimos ostēdat, qui illuc proficiscuntur, quod non minus ad securitatis rationē ualet, quam mansiones, urbes atq; uillae praeterea & ex provincia ciuitatū principes, uiros & corporis magnitudine & roboris cunctos excellentes, iaculoq; & funda tannum ualentes, quantum uel sagittarū sagittis, uel armati palis, statura ducibus, quibus illi obediēter cōstituerent, hoc eis unicum iniungunt munus, solamq; itineris tuendi curam cūlodiamq; permittunt. Adhuc aliam longē his omnibus diligētiorem curā excoGITauere: habitacula em mille passibus ab inuicem distincta, itinere toto fabricātes, nocturnos illic stantē cūlodere: per illorum labores & uigilias maximū conera latronum impetus munimen uisitoribus cōstituerent. Tunc uerō nihil horum erat, nō uillae perpetuae, nō urbes, nō diceret singulorum mansiones, non crebra diuersoria, non cōmēantium uestigia, non aliquid deniq; huiusmodi: licet nunc omittēte semita asperitate, aerisq; inaequalitate, quae & si desint alia, per se uisitoribus sunt molestissima. Testes mihi sunt, qui cum uehicula iumentisq; inuehantur, ne sic quidem cōsuea itinera audere incedere, nulli ea passis strata lapide uiderint, foueasq; impleuerint, atq; cuncta complanauerint. Ceterum tunc in habitabili nunc regione erat uia illa desertior, ipsiq; montibus & collibus asperior, praetupisq; omnibus & precipitijs periculorior. Nōdum id quod esse omniū grauissimum duxi: quo pacto barbaris ferisq; nationibus nouus semper hospes iungebat, intelligo. Hoc em maiora illac difficiliora in dies negotia praebat, cū oēs tunc per gētes, inō ut uerius loquar, per ciuitates diuisi essent, atq; separati: neq; em sicuti nunc in maxima orbis parte fieri cernat, uni imperio, uniusq; ditionis mortales omnes seruiebāt, eūq; q; bernabantur legibus: sed uelut corpus unum in multa membra conuersum, ita hominū genus dispersum erat atq; dissipatum: hostesq; ex hostibus iustus ille Abraham mutae in dies coquebatur, & antequā priores fugeret, rursus in alios incidere, cūm alibi quiddē cōsue plerumq; dominarentur, alibi nullus dominationis ordo seruaretur. sed iam satis multa de moribus priscorū & cōsuetudinibus, seu publicis, seu priuatis, satis multa nemini dicta sunt de religione, & de reipublica ad administrationem, atq; etiam de militiā. Ad decimam uoluminēq; partem triumphos nostri operis titulum decusq; ueniendum est.

BLONDI FLAUII FORLIVIENSIS TRIUMPHANTIS ROMAE
LIBER DECIMVS.

Quadrans.

Corona militis
victoris.

Triumphos Romanorum describere, ac unum in locum congregare aggregat, duo eorum tanquam praeludia minoris scilicet dignitatis & gloriae alios honores, uictoribus datos prius referam. Quatioq; ordine prima uerbi uim ab obsequentium interfectione originem habet, ut dicta sit quasi obitio, Iuuenalis de Horatio. Satius est cum dicit Horatius obe. Et Festus Popilius uicantes dicit letantes, ab eo clamore dictos, quem faciunt redeuntes expugna, geminaria o o littera. Et Aulus Gellius sic habet. Quādi ratio & causa cūm bella nō rite, neq; cum iusto hoste gesta sunt, aut hostium nomen humile & nō idoneum, ut seruorum, piratarū: aut deditione solito citius facta, ut incruentis uictoria: ingrediebantur urbem pedibus, sequentibus eos, non milibus, sed uniuerso senatu. & qualem coronam supra ostendimus fuisse myrticam, quam habebat.

Quadrans.

q

- A** pri omnes introibant, cum bella non erant indicia, aut sine sanguine. *Liuius xxvi.*
 Trib. plebis ex autoritate senatus ad populum tulerunt, ut M. Marcello, qui die urbem
 ouans iniret, imperium esset: pridie quam urbem iniret in monte Albano triumphauit,
 inde ouans multa præ se prædā in urbem intulit cum simulacro caprarum Syracusanarum
 exapule, balistrarum, & alia omnia instrumenta bellica, & pacis diuinae regitque opu-
 lentia ornamenta, argentū arisq. fabrefacta uasa, alia supellex pretiosaq. uelut, & multa
 nobilia signa, quibus inter primas Græcæ urbes Syracusæ ornata fuerat. Punica quoq.
 uictoria signum octo ducti elephanti: & non minimum facere spectaculum cum coronis
 præcedentes Solis Syracusanus & Mercurius Higranus, quorū alter introitum in Syracu-
 sis, alter in arcem dederat. Et Suetonius de Augusto: his ouas ingressus est urbem, post
 Philippicæ, & rursus post Siculum bellū. Et de Tiberio idem: ob res bene gestas in Gali-
 lia ouans urbem curru ingressus est, primus ut ferūt triumphalibus ornamentis honora-
 tus, nouo ne cuiusd. alteri tributo genere honoris. *Liuius in quarto: Quinto Capitolino*
Bilio Capitolino. & quis fusi triumphus negatur, ouas urbē ingressus est. & infra: Publius
 Valerius consul arce Caruētia recuperata, urbē ouans introiit: & infra Valerius Postu-
 rus cōsul deuietus in Algidio. & quis triumphauit, & lib. quinto Milius Capitolinus cōsul
 ouas ingressus est: & in libro septimo Fabius repulsi a porta Collina Gallia & Tiburti-
 bus uictis, ouans urbē ingressus est. Tercio item & trigellimo libro, & lib. rem faci-
 lius in Hispania gestam, ouans in urbem ingressus est: & quinto trigellimo M. Fuluius
 Nobilior, qui bñcio ante prætor in Hispaniā profectus est, ouas urbē ingressus est. Tro-
 phæum Græcam habet originem a trope, quod conuersionem Latine significat: primi-
 enim Græci eo uocabulo uis, suos qui hostem nulla aut parua commissa corde cōuer-
 sent in fugā, in hunc maximē modum honorarunt. Arboris quoq. in loco esset ramus pal-
 lulum supra stipitē succisus, scura, galeas, thoraces, loriceas, & alia quæ fugiens reliquisset
 hostis arma appendebat, eratq. id paucorū dierū uicti dedecoris & uictoriae gloriae mo-
 numentum, quod pace breui cōposita sublatum, nullam notæ uictoriae, in ea uictoriae inu-
 lta, relinquere memoriam. Vnde Plutarchum supra ostendimus merito quorū esse, im-
 pudenti simul & asperū nimis egisse primus ex Græcis, qui trophæum aut marmore incu-
 ta, aut arce sculpta facientes: odiū simul & bellum a cōseruata uicti ignominia perpetuū
 reddidissent. Romanos itaq. ultimo Græcorum exemplo trophæum marmoreis aut arce,
 præteritū montium dorio insculpta posuisse uidemus, quorum multa etiam nunc pal-
 lion per urbem extare uidemus: sed illa sunt omnium maxima Caij Marij de Cimbrijs ha-
 bita, quæ a Sylla disiecta Caium Cartarem reposuisse Suetonius scribit: nunc ad sancti-
 nem Iuliani & Eusebii ecclesias, quæ uita ab arcu sancti Viti ad celebrē sanctæ crucis ba-
 silicam inar, seminegra de eoq. uerbo habet sic Nonius. Spolia hostiū affixa stipitibus
 uocantur trophæa: sed de triumphis uidemus. Triumphare, inquit Varro, appellatum,
 quod cum imperatore milites redeuntes clamitant per urbem in Capitoliū runt: iō tri-
 umphæ, a Dithyrahō Græco Liberi cognomīto, & Plinius Libet pater primus triūphū
 inuenit. Cicero ad Equites prius quam uet in exilij: maiores nostri eos imperatores, qui
D militum uirtute hostium fregerant furorē, secundissimo fructu libertatis recōciliato,
 non solum statuis dignos putarunt, sed etiam æterna triumphū laude, lege auri fuit cau-
 tum, ne quis triumpharet, nisi minus quā quinq. milia una acie impelleret. M. Cato &
 Marius tribuni plebis altera lege potētiā statuerunt his, qui mēniū erant. Quare ingres-
 si urbem triumphaturi, apud questores urbanos de ueritate scripta iurant. Et legibus itē
 ac pro cōsuetudine obseruatum, ut pro aucto tantū imperio, nō pro instaurato triūpho
 tenetur. Itaq. nec P. Scipioni recuperata Hispaniā, nec M. Marcello capta Syracusis triū-
 phus concessus. Primus apud Romanos in triumpho Liberū patrem imitatus est Titus
 Tatius, qui triumphū de Sabinis, primus omnium ouas urbem ingressus est: quoniam
 rem leuiter absq. cruore gesserat, myrtōq. Veneris uicticis coronatus incescit, quæ po-
 stera fuit, ut diximus, nouum coronā. Sed de triumphis multa sunt dicēda prius quā
 ad particularem enū descriptionem uenturius. Primi apud maiores nulli licuit triū-
 phare, qui nec dictatores, nec cōsul, nec prætores gesserat, quod cum L. Lentulo ob-
 iectum esset, qui præcōsul in Hispaniā rem bene gesserat, ouans sicut supra ostendi-
 mus, in urbem ingressus est. In duo & trigellimo de Scipione: Ob res gestas magis ierata
 est

Trophæum.

Triumphus.

Lex de triū-
phatibus.Quibus triū-
phare licet.

Lex de tri-
umphantiis.

et triumphus spes quæ præta pertinaciter, quia neminem ad eam diem triumphasse, qui sine magistratu res gessisset, cōstabat. In septimoq; Livius. C. Manlius de plebe primus dictator, de Etruscis populi iussu sine autoritate parvū triumphavit: solusq; Græci Pompeius, quod multi scribere, eques Romanus, & prius q; per aratē consul fieri posset, hic triumphavit, quod in desubro Mineræ in titulis Pōpeij apparuisse Plinius asseruit. Lex alia sine consuetudo triumphaturis fuit, ut prius deportaret exercitū, provinciamq; in qua res gesserant successibus redderent quietam. Livius x. l. Lucius Manlius consul ex Hispania redierat, cui postulante i senatu in æde Bellonæ triumphum, totum gestatum magnitudo impetrabde faciebat, exemplum obstatbat, quod ita cōparatum more maiorum erat, ne quis qui exercitum nō deportasset, triumpharet, nisi paratū podo- mitamq; successori provinciā tradidisset, curru autem semper peruectos fuisse, qui tri- pharent, constat: doarum tamen rotarum, quales Romæ in Tiri Vespasiani arce adlan- ctam Mariam novam, & in sanctæ Martinellæ sacello L. Veri Antonini maritimo incl- sos ad iustam propē mensuram extare videmus: duciturq; uterq; dictorū imperatorum curru equis quatuor, prout Livius lib. quarto: Camilli de iussu Vebij triūphus modū excellit. Curru equis albis iuncto inuectus clarior, & gratior fuit. Et tamē Livius de de- de iussu sic habere videmus. De C. Claudio Nerone & M. Livi Salinatoris triūpho post iussu Hædrubali cladē dāto: C. Claudius equo sine milibus, M. Livius qui dī- gis urbem inuenit milites sequeretur itaq; iter aliter consul sublimis curru multoq; uis li placeret equis uno equo per urbem curru triumphum sequi Nerone. Et præter equos taurorū utroq; albos, elephātis postea ducendo curru nōnulli ex principibus sunt uli. Nam Pompeij triūpho Aphrico elephanti curru traxere. Quē in hoc sicut & in pre- lio Cæsar superavit, de quo Suetonius: Galli triūphi die ascendit Capitolii ad lomi- na, elephātis quadraginta, dextra leuāq; lychnos gestātibz. Et Capitolinus de Gordia- no iunior. Quadrigæ elephanti Gordiano decretæ sunt, utpote qui Persas uiceret, triūpho Persico triūpharet. Et Flavius Vopiscus de Aureliano. Fuit alius curru qua- tuor ceruis iunctus, qui fuisse dicitur regis Gothorū, quo ut multi memorie tradit, Ca- pitoliū Aurelianus inuectus est, ut illic caderet ceruus, quos cum eo dē curru capiti uouisse lous optimo maximo ferebatur. Et si triūphus ob rerum transuectendū m- tiuūdinem una die perfici non poterat, aliq; dies perliciendo adhibebatur. Titum enim Quintium Flaminium de Macedonibus & Græcis triūuo triumphasse infra ostendemus. Suetonius de Cæsare eodē mense quater sub diuersis ducibus triumphauit, & de Augu- sto: curru triūphos tres egit, Dalmaticū, Acciacū, Alexandrinū cōtinuo triūuo in ipsoq; triūphantū curru filios sedere solitos fuisse, Cicero p. Muræna sic asserit. Cæ- dere in equis triūphantū prætextati potissimū filij soleant. & milium Paulum specia- lissimē in triūpho filium duxisse legimus, quē triūuo post amiserit. Sed gratius egisse uidetur Hadrianus, cum enim triūphū ei senatus, qui Traiano deditus erat, decernit recusauit ipse, atq; imaginē Traiani curru triūphali uexit, ut optimus imperator, ne post mortem quidē triūphi amitteret dignitatē, & Marcus Antoninus philosophus perit L. frant, ut secū triūpharet, perijt præterea, ut filij Mari Cæsares appellarent. Triū- phauit simul de Parthis. In triūpho autem liberos Mari utriusq; sexus secū uexit: ita tamen, ut & puellas uirgines ueheret: cum filio suo de Marcianis triumphauit. & con- tra uerō impurus ille & bellicus homo Commodus Antoninorum & imperatorū nomi- nam inquinatior, uenia legis Annæ impetrata cōsul est factus, & cum patre de Ger- manis triūphauit. Romāq; ut redijt sub ciore suo Antero post se in curru colloato in triūphauit, ut eum Anterus cervice reflexa pub. oscularetur, etiā in orchestra: & Secu- rus Aphei Parthicū deferentibus patribz triumphum idcirco recusauit, quod cōsue- te in curru ille, sus articuli morbo nō posset, hisq; concessit, ut triūpharet. Descri- ptioni item triūphorū præmittenda sunt alia, & in primis nonnulla quæ Cicero Ver- rinariū sepe imo sic habet: ipse triūphus quā ob rem gratissimus populo Romano fuit atq; iucundissimus, quia nihil est uictoria dulcius, uictorie autem testimonium dulcius, siquos sepe memineris, eodē uictos ad suppliciu duci subeas. At enim qui triūphat, eo ditior uiuor hostium duces seruans, ut his per triūphum doctis pulcherrimum spe- cūculum fructumq; uictorie populus Romanus percipere possit: tamē cum de forum

Triūphus
grauis popu-
lo Romano.

Capitolium

A Capitolium curru sic ducere incipiunt, illos ducti in carcerem iubent. Idemq; dies & victo-
ribus, imperij, & victis, utra suam facit. Et idem Cicero in Pisone, differens de trium-
pho: Quid eisdem habet iste cumus? quid iuncti ante currum ducunt quid simulacra op-
pidorum? quid aurum? quid argentum? quid legati in equis & tribunis? quid clamor mi-
litis? quid tota illa p[ro]p[ri]a? Quam i[st]e mores adnotandi sunt. Felix Pompeius: Laureati
milites sequebantur triumphantes, ut quasi purgati a corde humana intrarent urbem. Ita-
que eandem laurum omnibus suffusionibus adhiberi solitum erat, quod omnitempore ul-
ter, ut similiter resp. Floreat de qua item lauro Plinius: Laurus triumphis proprie dicitur.
Casarum pontificumq; sola domos exornat, & ante limina excubat: stertis eam maxi-
me triumphalis, qua triumphantes utuntur. Et infra Plinius, morem dicit triumphantium
notabile, olim triumphales duces cum corona Etrusca ex auro, quæ i tergo sustineret, a
seruo, triumphantemq; tunc annulum in digito ferreum habuisse: ut i equa esset fortuna
triumphantis, & serui coronam sustinentis. Sicq; triumphalis de Iugurtha Catum Mari-
um, qui tertio cōsulatu aureum sumptis annulum, sed in his que nunc extant marmo-
reū triumphatium figura, fortuna alata nō seruus, coronam sustinet, quam quidem for-
tunam in aurato corio, aut aliter depicto fuisse crediderim: colorem enim suum nūc ha-
bet marmor, & de re ipsa nihil scriptum inuenio. Tuncia autem aurea triumphalis Tar-
quinium priscum. Plinius in Verrio Flacco sumptis tradit. Morisq; ite fuit, nō legis, im-
peratores belli ciuilibus uictoria quāsumus magna, nō triumphare, quia ciues nō hostes
occiderint. Sic nec Nalica, Tiberio Graccho cū suis perēpto, nec Metellos, Cato Opti-
mior, atq; Cato Antonius, Catilina, superatis triumpharunt. Lucius uero Sylla cū de
Gricis urbibus capitis, & simul de ciuibus Marianis superatis triumpharet, lola orbium
captarū spolia, in triumphum prætulit. Morisq; partes fuit, ut sequentes triumphadem
eandem milites, leuiores in imperatorem suum dicerent. Sicq; Gallico triumpho Caesaris
milites, inter cetera carmina locutaria, etiā illud uulgatissimum pronuntiarunt: Gallias
liberit Caesar, Nicomedes Caesarē: & Venedium Bassum Parthici triumphi die secuti
milites decantauerunt. Qui mulos fricabat factus est cōsul. Ite autem cautum erat, quod
Plutarchus in Pauli Aemilij uita tradit, Neminē ducem ante triumphū intus urbem in-
gredi. Sed in Vaticano apud territorij triumphale, necessarios triumpho apparatus fa-
ciunt expectabant, quod in Vespasiani triumpho & filiorum, infra diffusus ostēdemus.
Triumphos omnes Romæ & nunquam alibi præter duos fuisse ductos atq; celebratos
cōstat: nūmquā in cetera rerum imperij euerfione, in tanta principum & tyrannorum in-
solentia, in tanta sedis & locorū mutatione, quantā penē singuli fecerunt imperij modo
euerfione, neminē fuisse eorū, q; aut Mediolani, aut Aquileie, aut Cōstātinopoli uoluerit
triumphare. Lucius autē Pisone tradit Plinius scripsisse Papyriū cursoreū primum in mon-
te Albano triumphasse de Coris. Et Papyriū Masonem, cū triumphum Romæ nō im-
penasset, in Albano mūte triumphasse. Triumphosq; ipsos oēs uiginti & trecentos fuisse
Paulus Orosius omnium, qui stantia adhuc Romani imperij gesta scripserunt, ulti-
mus est autor, quē gloriofis ecclesiæ doctoribus Hieronymo & Augustino, familiarita-
te cōiunctum, de ea re cū ipso Augustino, uidēdū triumphū (sicut iaino diximus) uidēdo,
cōsultis crediderim. Desierant enim pridem antea triumphare Romani: cum satis con-
stet Probū imperatorem fuisse, qui triumphauerit ultimum. Et Probū inter, & ultima
beatū Augustini tempora, anni paulo plus minus ducenā, adnumerant: Primum apud
Romanos Timon Tazium regem, Dionysij Bacchi imitatione triumphum duxisse dixi-
mus, & alium e regibus Tarquinium Priscum pariter triumphasse. Plinius scribere supra
item uidēdimus, iud quales hi fuerint triumphī, a nemine tradi uidēmus. Publius autem
Valerius cōsul, primum pulso Tarquinio, & Vetiis Tarquinensibusq; post Brutū mor-
tē, superatis, reges pullos in hoc sicut & in plerisq; imitatus, triumphauit. Et si uero nō nul-
los ex triumphis, qui uisi fuerint ampliores pro tempore atq; speciosiores scribere intēdi-
mus, quo gloriā populi Romani rursus temporis, tanquā & nostri cum Augustino ad-
simus, celebriorē letioremq; ostendamus, maiorem tamen eorum partem lamentatim
colligendo perperam seruabimus autē temporum ordinem, ut crescentem populi Ro-
mani potentia, triumphorum quoq; amplitudinem imitatum fuisse appareat, atq; omni-
bus cōstare possit, quo tempore Romana potentia se ipsam sub Pompeio, & Ceteris
Blondus. a terre

Triumphū
cccc.

Triumphus

ferre nō potuit, triumphos fuisse doctos, qui deorum potius quān hominū opera, opulē-
 lentiam fastumq; mirari sinit; et q; a Camilli triumpho initium, de quo sic habet in qua-
 Lintius. Advenit quoq; dictatoris, omnibus ordinibus obuia effulsa celebrator, q;
 ullus unquā antea fuit: triumphus omnem cōsuetum honorandi dies illius modum ali-
 quantū excellit maxime conspectus ipse, curia equis albis iuncto, urbem invehens est,
 parumq; id nō civile modo, sed humanum erit visum: Iouis soliaq; equis æquiparationē
 dictatorem, etiam in religionē trahabant. Triumphusq; tam ob unum maxime rem, cla-
 stior q; gravior fuit. Hunc triumphum & si Lintius magna esset laudibus, à nulla tamen
 alia, q; equorum alborum parte laudare potuit, quod præda (ut assolebat) transferēda,
 populo erat distributa: Et nulli erant digni magnates, quos ante curium capcios dūce-
 re poterit. Alius autē triumphus post multos annos, à Papyrii Cursole dictatore de
 Samnitibus ductus, & si aliquid decoris, nullā tamē habuit prædā eum capcios ordine
 tradendā, sic enim scribit in nono Lintius. Dictator ex Senatus cōsulto de Samnitibus
 triumphavit, cuius triumpho longē maximam speciem, capcios arma præbuerē tantum
 magnificentiæ usum in ijs, ut aurata scura dominis argentariorum, ad forum omnium
 descendēt: inde natum initium dicitur fore ornandi ab ædilibus cū tenē ducentē.
 Nec maioris fuit apparatus triumphus, de quo sic habet in decimo Lintius. Q. Fabius De-
 cianus exercitū relicto in Etruria, suis legionibus deductis ad urbē, de Gallis Etruscisq;
 ac Samnitibus triumphavit: milites triumphanti secuti sunt. Celebrata in condenda mili-
 taribus nō magis victoria Q. Fabij quān mors P. Decij est, excitataq; memoria patri-
 tis æquata euentu publico privatoq; filij laudibus dant ex præda militibus æris octoge-
 ni bini, sagæ & tunice, præmia illa tempestate militiæ hanc quaque spernenda. pri-
 mus post hos triumphus fuit Papyrii Cursole tūc cōsulis, de quo Lintius libro item dicit
 mo. Cōsul exercitum de Samnitibus dedit, venientē Romā triumphus omnium co-
 sensu est delatus. Triumphavit in magistratu, insigni ut illorū temporū habitus erat: tri-
 umpho: equites præditesq; insignes donis transiere, ac trāsfectis militib; ciuicē coronæ,
 utalaresq; ac murales cōspectas: inspecta spolia Samnitū, decore ac pulchritudine par-
 tis spolia, quæ nota frequentī publicorum ornatu locorum, cōparabant, docti nobili-
 aliquot capiosi clari suis, patrumq; factis: æris grauis transfecta vicies centum milia, &
 auræ triginta tria milia: Onne æs argentumq; in ararium conditum: militibus dæmū
 hil ex præda. Maioris letitiæ & gloriæ prædictis, triumphum duo. Coss. simul Claudi-
 us Nero & Lintius Salinator, demisso occisoq; Hasdrubale, duxerūt, quem Lintius exul-
 lere est admissus. Nec tū hūc etiam triumpho, plura assuerunt magnificentiæ, quæ
 periores habuisse docuimus. Sic enim in x. x. v. 11. Lintius: ita consociatus triumphus,
 cum utriq; tum ei magis, qui quantū merito anteibat, tantū honori collegæ cederet, glo-
 riam auxilium equisq; aiebant, sex dierum spatio transcurrissē longitudinem Italia, &
 eo die cum Hasdrubale in Gallia signa collatis pugnas, quo eum castra aduersus sese
 in Apulia posita habere Hannibal credidisset. ita unum cōsulem pro utraq; parte Italia
 aduersus duos duces, duos imperatores, hinc cōsiliū suum, hinc corpus opposuisse: no-
 re q; aduentu eius obrutum, atq; extinctum esse. Itaq; iter alter eos sublimis curru mul-
 tijugis, si uellet, equis uno equo per urbem uerum triumphum uehi. Neronem etiam
 pedes incedat, uel parta eo bello, uel spreta triumphi gloria, memorabilem fore. hi se-
 mones spectantium Neronem usq; in Capitoliū profecuti sunt. Per unū in gratiam re-
 lerunt, sescentum milia octoginta milia æris. Liber multos ex triumphis transire triu-
 mib; ut ad maiores citius uenit. Scipionisq; triumphum x. x. x. 11. libro à Lintio descri-
 ptum primo afferimus: Pace terra marisq; parta, exercitū in nauis imposito, in Siciliā ad
 Lilybē traiecit: inde magna parte militū in nauibus missa, ipse per latā pace nō minus
 quān uictoria Itali, effulsa non urbibus modo ad exhibendos honores, sed agrestium
 etiam umbra obfidente clas, Romā peruenit, triumphoq; omniū clarissimo in urbem est
 inuectus: Argenti tulit in ararium pondo centū milia x. x. 11. milibus ex præda que-
 dragenos æris dimisit: morte subtrahit, spectaculo magis hominū q; triumphanti glo-
 ria, Syphax est. Eundem uerō triumphum ab Appiano diligentius descriptū repetit
 libet. Scipio post hæc ex Libya in Italiam profectus, uniuersas copias classe tradidit Ro-
 manis

- A** memad triumphū reuersus est, quem omnium ante se splendidissimum dicitur egisse. Eius forma ut nunc sit ab illo seruata est, fuit autē huiusmodi. Serui rediunt omnes praecedentes tubis, curus spolijs repletos deducebant. ferebant & lignea turres, caprarum urbium simulacra, aurum deinceps & argentum, partim rudibus massis, partim si gnatum: Coronas praeterea, quas virtutis grana urbes decesserant candidi subinde boues & elephanti illos sequebant. Post hoc Carthaginiensium ac Numidarum principes bello capti, imperatores in hictoris praetibus, purpureis amicti uestibus, tum ciuitate dorū ac tubilum turba ad Etruscū similitudinē posuerat: hi succincti coronisq; auris redimitti, suo quisq; ordine canentes praecedentesq; praedibitūhos Lydios appellat, ut facile eade de tim similes a Lydijs sumptisse originem horum itemedio quispiā talari ueste sumptis se armilla auro splendensibus amictus, gestus uarios edebat hostibūq; deuictis insulsi, risus undaq; ciebat. Post thura & odorum copia imperatorem circūstiterant, quē cum deurato multitudineq; resaligenti, candidi uehebant equi, aureā capiti gestantē co rona supillis ornata gemmisq; is uellem succinctus purpuream patrio more amictū inte xum sidentibus, altera manu ebuneum sceptrū, altera laurum praeferebat, quae Romani uictoriae insignia proficennur. Vehabant & cū eo pueri uirginesq; & ad habenas hinc inde cognati iuuenes idemum qui exercitū secuti erant scripatores, mīmistrī, scensentes potremo exercitus in turmas actesq; diuisus, curram sequebat. Milites quoq; lauro redimitti, laurum manu ferentes, quibus meritorū insignia adiancta. Aderantq; quibos ig dem laudibus ferrent, hos Salibus insectarent, nōnullos infamia notarent, simplex de ntq; triumphī forma, & quā unusquisq; sermone facile explicare queat. cum in Capito lium uenit esset, Scipio deposito apparatu, epulum (ut amictis mos erat in tēplo pre buit. Post hunc tamen haud diu M. Porcius Cato triumphū ex Hispania duxit, iuperio ribus primis cretēdit reipub. parē, de quo Lilius xxxxiij. M. Porcius Cato ex Hispa nia triumphauit, tulit in eo triumpho argēti uiginti quinq; milia pondo, auri mille qua dringenta milibus diuisit singulis ducentos septuaginta aris triplex equitū, per quod
- C** tempus L. Quintius triumphum triduo duxit continuo, his qui postea sub principibus ducti sunt similitudinem, de quo sic habet Lilius xxxxiij. Postquam Romam uenit, senatus extra urbem Quintio ad res gestas edisserēdas datus est. Triumphus intus die primo, arma, tela, signaq; arae, & marmorea transulit, plura Philippo adempta, quoniam ex ciuitatibus ceperat. Secunda die argentum aurumq; factum, in seclūq; & signa tum. In seclū argenti fuit xviij. M. Pondo, & ducenta septuaginta facti uasa multa om nī generis, carata pleraq; quaedam eximig; artis, & ex aere multa fabre facta: ad hoc clypei argentei decem, signati argenti octuaginta, quatuor milia fuere Anticorum, terra drachma uocant, trium seclē denariū in singulis argenti est pondus auri pondo fuerit tria milia septingenta, decē quatuor: & clypeus unus auri totus, & Philippi auri qua tuor decem milia quinq; centū quatuor decem. Tertia die coronae aureae dona ciuitatum translata censū & quatuordecim, & hostes ducti, & ante curū multi nobles captiui obdiderū. Inter quos Demetrius regis Philippi filius, & Armenes Nabidīs tyrānī filius
- D** Laodemonius. Ipse dein de Quintio in urbē est inuectus, secuti curū milites frequen tes, exercitus omni ex provincia deportato: q; ducenti quinquagēti aris in pedes diuisi, duplex cēturiōnis, triplex equitū praetorū specie in triumpho capiti bus ralis secuti, qui seruasse ex empti fuerant. Et sua die post triumphū P. Cornelius Nasica de Boijs duxit in mediocribus numerandū, quē sic Lilius describit. In eo trūpho Gallia cap penia arma signa & spolia omnis generis trāfluxit, & uasa aenea Gallica: & cū captiuis nobilibus, equorū quoq; captiūm gregem trāduxit: antea torques transulit, aris M. quatuorcentum septuaginta ad hoc auri ducenta quadraginta sex, argēti in seclū quod in Gallicia uasa non in aere suo more factum cccclxx. pondo: bigatorum numerum cccclxxiij. in milibus qui curram secuti sunt, centenos uicenos quinos asses diuisi, duplex centuriōnis, triplex equitū. Nec omittendū duximus M. Fuluiū triumphū, de quo Lilius in xxxviij. sic habet. Triumphare mense Ianuario statuerat, sed cū audisset consulē A. milium hīeris M. Aburni tribuni plebis acceptis de remissa intercessionē se piam ad impediendū triumphum Romam uenientem agrum in uia subitisse, ne plus in triumpho centumūq; in bello haberet, praetula triumphū decem. Triumphauit ad

Triumph. Calendæ sanguinis de Aetolis, & de Cephallenia, autem coronæ erant decē pōdo, donæ ante currū late sunt argenti pōdo octingenta tria, nūmi pōdo cccxlii: tetracina Aetice cxxviii: Philippii nūmi decem milia ccccxviii: signa Aenea ccccccclxx. xxv: signa marmorea cccxxxi: arma, tela, cætera spolia, hostium magnus numerus. Ad hoc catapulæ, balistæ, tormeta omnia generis: duces aut Aetoli & Cephallenæ, ut regē ab Antiocho ibi relicti, ad septē & viginti. Multos eo die priusq̃ in urbē invehierat, in circo Flaminio mænos, præfectos, equites, cæturiones, Romæ locutionē donis militariibus donavit. Militibus ex præda quinos vicenos denarios diuisit, duplex equum, triplex equit. Et paulo post alius apud Lictū ponit triumphus, quē nos ultimū asserere decreuimus. Extremo anni magistratibus creatis, ita ad tertiu Nonas Martias G. Manlius Volso de Gallis, q̃ Asiaticam incolunt triumphauit, seruis ei causa triumphandi fuit, ne Q. Terentio Culeone prætorē causam lege Poetia diceret: & incēdio alieni iudicii, quo disciplinā militarem seuerē ab eo conseruatam, successor ipse omni genere licentiæ exsuperat, neq̃ ea sola infamie erāt, quæ in provincia prociū ab oculis facta narrabantur, sed ea etiā, quæ in militibus eius quo die cōspiciebantur. Luxuria enim peregrinorū ego, ab exercitiū Asiaticū inuecta in urbē erat. In primis lechos exatos, vestem stragulum tum preciosum, pluyulas & alia textilia, quæ tum magnificè supellestili habebant, mappoda & abacos Romā aduexerunt: tunc psalteria lamburithrepa, & cōiualia ludorum oblectamenta addita epulis. Epulæ quoq̃ ipsæ, cū cura & sumptu maiore apparatū expeperāt, cū coquus uilissimū antiquis mancipium uilissime & uisā, in pretio esse, & quod minuscū fuerat, ars haberi corpora. Vix tamen ea, quæ tum cōspiciebantur semina erāt futuræ luxuriæ. In tripho uoluit G. Manlius coronas aureas docētas duodecim. Argentū cccxx. M. centum trēs. Tetracina Aetice cccviii. M. xx. Cistophori Philippiorū numerū m. x. v. ccccx. Arma spoliūq̃ multa Gallicis carpētiis ducta. Duces hostium duo & quinquaginta ducti ante currum: militibus quadrigas binos denarios diuisit, duplex cæturio: stipēditū duplex in pedites dedit, triplex in equites. Multi omnium ordinum donati militariibus donis, currum secuti sunt. Curia d militibus ea in imperatorem ducta, ut facili appareret in ducem indulgentem ambulo: hinc ea dicit, triumphūq̃ esse militari magis fauore, q̃ populari celebrem. At iam tales attingamus triumphos, uictū Romanarū rerum amplitudini responsiuos. Nec ab alio dignitas ita inchoari potest, q̃ a P. Æmilio, cui cōtingit ut frugi ipse in temporibus reipub. adhuc frugalitatis insistentibus uixerit, & tū triumpho à maximis procedent uictorijs, luxuriam primus in urbem inuexerit. Hic enim P. Æmilius fuit, qui quatuor filiorum duos priores clarissimis domibus, per adoptionē inseruit, cum maiorem fatis Maximo quinq̃ uis consili, minorem Scipioni Apfricanō, in filios dedit. Hic fuit Æmilius ille qui frugalitatis & modestiæ amator, filiarum maiore M. Catonis filio uxorem dedit, minorem Ælio Tuberoni: qui quidem Tubero uis optimus maxime in reipub. autoritatis ita tenuis erat patrimonio, ut sexdecim uiri ex Tuberonum familia cōsimul in eisdem ædibus, & quidem modicis, cū coniugibus, & liberis habitarent. Itaq̃ in illis ædibus Pauli Æmilij bis cōsulis, & bis triumphalis filia deducta est, in eiq̃ habitauit, nec puduit eam pauperis uiri, sed uirtutem admirata est, per quam pauper erat, tantis tamen assuetis modestiæ & frugalitatis artibus continere nō potuit. Æmilius, qui temporis adauctæ rerum opulentia inseruiens, triumphum in hanc maxime formam duxerit. Populus Romanus nitidis uessib. ornatus, in locis & urbis partibus, per quæ transiret, sese ad spectandū triumphū parauerat, omnia urbis templa erant aperta, & seruis uaporibusq̃ repleta iuribus. Multitudo ministrorum baculos manibus gestatū, ex medio dimouebat turbas, & uias puras apertasq̃ præstabat. Transmissio in tres dies diuisa est. Prima em̃ dies uix signis tabulis & statuis transmittendis fuisset, quæ ut hiculis cōportabantur. Secunda die pulcherrima, & ornatissima Macedonum arma, multis curribus delata fuerant, splendētia aere & ferro abiteris, atq̃ ita disposita, ut casum xomē cecidisse uiderentur, galeæ, scuta, thoraces, ocreæ, & cretēs pelæ, & Thraciæ genera, pharetræ & equorū frenæ, ac enses nudi per hæc facientes, & sarissæ infixæ ita, ut nec uictorū quidē abiq̃ metu esset aspectus. Post hos armorū curus, tria quorū milia sequi bant,

Tuberonum
filius pauperis.

Abantur, qui nominata ferebant argentea, uasis trecentis quinquaginta. Vas erat quodli-
betis talentorum, quatuor uero singula uasa portabant. Alij crateras angustas & phialas
calicesq; ornatisissimos, & ingentes certo ordine deferabant. Tertia die prima luce sub-
eines non mine neq; suauis, sed bellicus sonitus primi fuit. Post eos CXX boues albo cor-
nibus auratis ducebant, uitis ornate & seris, ducebant eas adollescentes succincti ad
immolandum: & porci aureas patinas sacrificij gratia deferabant de hisq; bobus albos dice-
re uoluit Virgilius de tauris tractans, qui in Meuanie cispis ad Cytimum amnem albi
nascunt sic. Hic albi Clauonne greges, & maxima tauri Victimæ saepe tuo perfusi flumi-
ne sacro Romanos ad tēpla dei duxere triumphans. post eos sequebantur, qui aurea na-
uigata gerebant in uasis trium talentorum, ut supra de argenteis nominatis uasis dictū
est: numerus uasorum fuit trideo octuaginta. His succedebat qui auream phialam decē
talentorū, quā Amilius ex lapillis effecerat, itē Antigona & Seleucea & Thericlia &
Persei uasa aurea portabant. Post hanc Persei curus & arma & diadema super armis posī

B tum deinde post modico intervallo nati regij docebant: & cum ipsis alumnorum scēma
giltorum & paedagogorum lacrymans turba, qui & ipsi manus tendebant ad ciues, &
pueros eadē facere & precari docebant. Erant masculi duo, & una femina, nō satis in-
fortuniam suā per artem intelligentes: quæ res magis homines ad misericordiam cō-
mouebat, multiq; lacrymas ciues ad illum aspectum demiserunt: fuitq; & doloris
plenum spectaculum, donec infantes trāsserint. Ipse autem Perseus post filios & min-
istros ibat, sulca ueste amictus, & crepidas more patrio habēs, propter magnitudinē ma-
lorū ad omnia trepidus ac mēte turbatus: post eum ibat amicorum & familiarium mo-
esta turba, miserabiliter ipsam intrucentes lacrymantes, ut etiam pleriq; ex Romanis lacry-
mare ob misericordiam cōpellerent. Post eum deferabantur aureæ coronæ, quibus A-
milium uirtutis gratia Cicerō donauerat ciuitates: Erat numerus coronarū quater cen-
ti: deinde Amilius ipse sequebat ornatisissimo curru inuectus, ut & citra eiusmodi ho-
norem spectaculo dignus, purpuram auro contextam indutus, & ramum lauri dextera

C gerebat: sequebat & laurū milites, qui curū Amilij sequebant legiones cohortesq; & ma-
nipuli, parum carmina parua salubris permixta & ulu; partim laudes Amilij cantantes
que intuebant & admirabant omnes, nec quicquid ex his, quæ sibi optanda foret deesse
arbitrabant. Ob eas res in Macedonico gestis bello, summa populi Rom. gratia Ami-
lio accessit. Tantum enim aurū argentiq; in arariam Amilius retulit, ut nullum tribuē
persolui ei ciuibz opus foret, usq; Hircij & Parthæ consulatum, qui circa primum Car-
ris & Antonij bellum cōsules fuerit. Magnus amplissimūq; fuit, quē descripsimus Pa-
tri Amilij, maiores amplioresq; & propterea deo ut uidetur inuisi, quos Pompeius du-
xit triumphū fuisse. Eos in nullo in loco ordine scriptos inuenimus, quia summam etiā
attingere nimium omnibus est uisum: Plinio igit sparsa ut sunt scripta nonnulla sume-
mus, qui triumphasse eum dicit nondum per artem senatorē de Mithridate, curū qua-
tuor elephantis ducto: & post triumphum Ponti, in duos dies partitum, apparatus pro
alio triumpho fuisse relicto, & addit Plinius: Magni Pompeij triumpho trāsila statua ar-
gentea Pharnacia, qui primus regnauit in Pōto, item Mithridatis eius patris, & curus
argentei. In Pompeias in triumpho tulit aluerum cum tessera lusorium ē gemmis dua-
bus, latum pedes tres, longū pedes quatuor. fuit in triumpho luna aurea pondo XXX,
lecti triduales aurei tres. Vasa ex auro & gemmis abacorū nouē, signa aurea tria, myr-
rhina tria, coronæ ex margaritis XXXIII. Mōs aureus quadratus cum ceruis & leoni-
bus & pomis omnis generis: multa ex margaritis inerat, & in eius fastigio horologij: &
Pompeij imago ex margaritis, eadem Pōpeij uictoria myrrhina in urbem iniecit; pri-
musq; Pōpeius lapides & pocula ex eo triumpho Capitolio dedicauit, quæ proximus ad-
ulum hominū trāsse, abactis etiā escarijsq; uasis expensis. Aliquale uerō triumphū or-
dinē Plutarchus in Pompeij uita sic ponit. Erant regiones de quibus triumphabat sic li-
teris annotatz, Pōtus, Armenia, Cappadocia, Paphlagonia, Media, Colchis, Iberia, As-
bania, Syria, Cilicia, Mesopotamia: præterea hi, qui circa Phœnicē & Palestinam inco-
lunt, Iudæi & Arabes. Pictarum etiā quotquot genera, terra mariq; debellata erant. In-
ter hæc notabant caelestia haud pauciora quā mille capta, ciuitates ferme noningētæ,
piratice nauis octingentæ, urbes præcipue Rom. firmatas esse undequadringētas. His

Triumphū
Pompeij.

Triumph.

quonq; addebat, universa tribus Romæ tributa ante id bellum quinquagies decies centena multa fuisse, cum his uero quæ ipse quaesivit octuagies, & quinquagies decies centena milia in ærarium præterea usula, aurum, argentuq; signatum ad viginti milia talentorum præter quæ milibus dista sunt, quoru q; minus accepit, mille & quingentos arreos tulit. Capituli post principes piratas in triumpho ducti. Tigranis Armenie regis filius cum uxore filiaq; ipsius Tigranis Zulime cōtinuè rex Iudæoru Aristobolus. Mithridatis soror cum liberis quinquagetharum quoru q; multe mulieres Albanorum & Iberoru, ac regis Comagenorum obliides ducti. Trophæa quonq; notata omnia, quæ præliorum numero æqua aut se duce aut per legatos nactus est. Maximu uero ac splendidissimu fuit, & quod Romanorum nemini haec genus cōdignu, quod tertium ē terra orbis parte quonq; phum duxit. Creuit itaq; per gradus triumphi gloria apparatuq; in Cæsare & successoribus suis principibus, quos imperatores appellauere. Tam notus autem erat triumphorum apparatus, ut Suetonius Cæsaris & Augusti omnib; maximis paucissimis uigisse cōtensus foret, nam de Cæsare sic habet. Consecratis bellis quinquies triumphum post deuietum Scipionē quater eodē mensē, sed interiectis diebus, & rursum semel post superatos Pōpēi liberos. Primum & excellentissimum triumphum egit Gallien; sequētem Alexandrinum, deinde Pōticum, huic proximum Apbrieanū, nouissimu Hispanensem, diuerso quonq; apparatu & instrumentis. Gallici triumphi die uelabru præterea bens penē ciuru excussus est, axe diffracto, ascēditq; Capitolium ad lumina, quadraginta elephanti, dextra leuāq; lychnos gestantibus. Pōtico triumpho inter pōpæ ferula, ut uerborum prætulit titulum. Venit Vidui Vici. Non acta belli significantem sicut exteri, sed celestiter consecrati nostri. Veteranis legionibus prædæ nomine, in pedes singulae per hinc festenta, quæ initio ciuili tumultus numerauerat, uicena quaterna milia nomum dedit assignauit & agros, sed nō cōtinuauit, ne quis possessorū expelleret; populo præter frumenti denos modios, ac totidē olei libras, uicenos quonq; nomos quos pollicitus olim fuerat uitruis diuulsi, & hoc amplius centenos ꝑ mora. Cætera extra triumphi apparatu scribit Suetonius. Sed iam ad alios descendam triumphos, maiori diligen-
tia à scriptoribus traditos, quo formā tantæ rei melius nosse possimus. Flauius Iosephus gente Iudæus, capitula tem Hierosolymæ urbis, à Vespasiano patre & Tito filio principibus Romanis factam, describens, ipsorum imperatorum triumphum sic refert. Cōtinuē triumphum ob res gestas agere statuerunt, quamuis uisq; senatus proprium decreuisset; prædicto autem die, quo futura erat pompa uictoriæ, nemo ex tam infinita ciuitatis multitudine domi remansit. Omnes autem cum prodissent, loca ubi tantum stare possent præuenierunt, quanta spectaturis sufficerent, imperatoribus relicto necessario transiit. Cuncta uero pars militaris ante lucem per turmas atq; ordines progressa cum rectoribus suis, & circa ostia cōstituta non palatij superiora, sed propēdida templum ubi cū principes nocte illa requiescebant; prima tam aurora incipiente, procedit Vespasianus & Titus lauro coronati, amici uero prima ueste purpurea, & ad Ostiæ ambulationes transeunt. Ibi enim senatus & decem procæres, & honorati equites, eorum præstolabantur aduentum. Tribunal autem ante porticus factum erat, sellæq; in eo eburnæ præparate, quod cum ascendissent, confederunt; statimq; partis eos militum suoru excepit; multis uirorum testimonij prædicatis; lili autem inermes erant in ueste sœcra, laurea coronati; perreptis autem laudibus eorum Vespasianus, cum dicere ad huc uellent, silentij signum dedit, magnaq; omnium quiete facia surrexit; & amicis magnam partem capitis ad optatus, solennia uota celebrauit: idemq; Titus fecit. perfectis autem uotis Vespasianus in commune omnes breuiter alloquens, milites quidem ad prandium, quod ipsi ex more ab imperatore parati solet dimittit, ipse uero ad portum recedit, quæ ab eo, quod per illam semper triumphorum pompa ducitur, nomen accepit. Vbi & cibum prius capiebant & triumphalibus uestibus amicti dijs ad portum collatis, cæsa hostia, inter spectacula transeuntes triumphum ducebant, ut multitudi facilius præberetur aspectus: pro merito autem narrari multitudine illorum spectaculorum & magnificencia non potest, in omnibus quæ quisque excogitauerit, uel antequam sit, uel diuinarum operibus, uel nature nouitate. Nam penē quæcunq; hominibus, qui unquā sunt fortunati paulatim quæsitæ sunt, alijs alia mirabilia atq; magnifica, huc

uniuersa

- A uniuersa illa dei Romani imperij magnitudinem probauerunt. Et enim argenti aurique, necnon & eboris & in omni genere specierum, siue opum multitudinem non ut in pompam ferri cerneret, sed si quis dixerit omnia flere, & alias quidē uestes ex rarissimi generis porpora portari, alias diligentissima purpura variatas arte Babylonica gemmā autem clarissimā & tam multā, alias coronis aureis, alias speciebus, alias formate incluse traducte sunt, ut apparet frustra non earum usquam serum esse aliquid fulsicare. ferebatur autem simulæ eorum singula, quæ illi deus habebant, & magnitudinem mirabili, & arte non defensorie facta. horumq; nihil non pretiosa materia. Quin & animalis diuersa genera producebantur, propriis ornamentis induta. Erat autem etiam, quæ singula portaret, magna hominum multitudo, purpureis uestibus atq; inauratis ornata. Ipsi etiam, qui ad pompam fuerant ab illa turba discreti, præcipua & mirabili ornamentorum magnificentia culti erant. Insuper his, ne captiuorum quidem uulgus inornatis uideretur, sed uariis & pulchritudo uestium natam ex sanguine corporum deformitate oculis subtraheret. Maxime autem stupor erat machinarum, quæ portabantur, siue pægrammā fabricatio, pro quorum magnitudine timendum uiribus portantium occurrentes putabant. Multa enim in tertium nidum undequaq; surgebant, & magnificentia fabricæ est admiratione defecabat, multis aurata ueste circumdata: cum autem præterea factum & non factum esset assequum. Multis autē imitationibus bellum aliter in alias diuisum machinas, certam sui faciem ostendebat. erat enim cernere, uassari quondam fortissimè iterum, totas uero interfici acies hostium, & alios fugere, alios captiuos duci, murosq; excellenti magnitudine machinis dirui, & castellorū conscendi munimina, & populos ante merita ciuitatis disturbare, exercitumq; intra muros distendi, cædendū omnia loca plena, & eorum qui resistere non poterant præcepsignemq; templis immisissimū, incendidūq; super domos, & post multam euasationem euersionēq; atq; annem institia de bucent, non in aris culta neq; in hominū uel pecorum potū, sed per terrā ex omni parte flagrantem. hæc enim ludæos esse passos, ipsi experti sunt. Ars autē & confectorū operū magnitudo, nescientibus adhuc fieri presentibus ostendebatur. Erat autē per singula pægrammā capite ciuitatis dextra, ut captus fuerat ordinatus. mulæ autem naues sequebantur: ipsa uero alia passim ferebantur. Eminabant autem eorū, quæ apud Hierosolymā in templo reperiuntur, mensa aurea pōderis talenti magni, & candelabrum similitur auro factum, sed opere cōmutato ab usus nostri consuetudine. Nam mediā quidem columnā basi hærebat, tenues autē a cacumine producebantur formate ad similitudinem fusciniatæ, & summum quoq; in lychni specie fabricatum. Erant autem numero septem, septimi diei qui apud ludæos est testis indicantes honorem, post hæc portabatur lex iudaorū, nobilissimum spoliū, inde transibant plurima uictoriæ simulacra portantes, omnia ex auro & ebore facta, post quæ Vespasianus prior ibat, & Titus deinde sequebatur. Domitianus autē adquirebat ipse quoq; adornatus pulcherrimè, dignusq; spectari. pompæ autē finis fuit ad Capitoliū locuta templum, quo postquā uentum est cōstitit. Erat enim uetus mos patris opperiri, donec ducis hostiū mortem quispiam nūciaret. Postq; igitur eum finem uitæ habere nūciatū est, omniumq; fauor secutus est, tunc hostias imolabant, hisq; omnibus secundo per uota solēnia celebratis, in palatium recesserunt. Multis dein de post annis Aurelianus princeps nō ignobilis triumphū duxit, quē sic Flaminius Vopiscus dyraculis describit. currus regis tres fuerunt, in his unus Odenari, argento auro & geminis operosis atq; distinctus: alter quē rex Persarū Aureliano dono dedit, ipse quoq; pari opere fabricatus, Tertius quē sibi Zenobia cōposuerat, sperans se ut hem Romā cum eo uisurū, quod illi non fecerit. Nā cum eo urbē ingressa est uincta ac triumphans, fuit alius currus quatuor ceruis iunctus, qui fuisse dixit regis Gothorū, qui ut multi in eponis tradunt Capitoliū Aurelianus inuectus est: ut illic caderet cecidit, quos cum eodē curru captos nouisse loui optimo maximo ferebatur. præcesserunt elephantū uiginti sexa manueret Libycæ, Pæstina diuersæ dacentæ, quas Aurelianus prius donauit, ne sileum annonis grauaret, tygrides quatuor, camelopardal, alces, cetera ita talia per ordinē ducta, gladiatores paria trecenta, præter captiuos gentiū barbararū, Blennos, Aximloas, Arabes, erant quoq; Bactriani, Iberi, Saraceni, Persæ, cū suis quicquid munerib; Gothi, Alani, Roxolani, Sarmatæ, Fræti, Sueui, Vādali, Germani, reliquis ma-

nibus capitol praecesserunt inter hos etiā Palmyreni, qui superfuertant principes etioles
 tis, & Aegyptij ob rebellionē ducti sunt & decem mulieres, quae nihil habito pugna-
 tes inter Gethas ceperant quae de Amazonib. ortas titulus indicabat, perlati sunt uili
 gentiū nomina cōtinentes. Inter haec fuit Tetricus chiliomy de coccoinea, tunica Galbina,
 brachia Gallicis ornatus, adiuncto sibi filio, quē imperatorē in Gallia nōcupauerat. In-
 cedebat etiā Zenobia ornata gemmis, catenis aureis, quas sibi fecerat uincta, praefere-
 bantur coronae ciuitatum aureae, titulis eminentibus prodita: iam populus ipse Roma-
 nus, iam vexilla collegiorum atq. castrorum, & catractarū milites, & omnia exercitia
 & senatus (& si aliquantūlibet tristor, quod lenatores triumphari uidebant) multū pōp-
 addiderant. Deniq. in Capitoliū uix nona hora peruenit, serō adt ad palatium. Sequen-
 tibus diebus datae sunt populo uoluptates ludorum sceni corum, ludorū Circensium, &
 nationum, gladiatorum, naumachiae. Viriū mīhi restat Romanorū principū, quos le-
 gerim triumphasse Probus, uellemq. Flautū Vopiscū quā diligentia superiōrē Aureli-
 ni, eadē de hunc Probi & Pannonia imperatoris uetē probi praefati uellemq. triumphū
 scripsisse. Sed uidet de iudicio factum esse, ut qui uelimus omnium in tanto impio u-
 triumphus esse debebat, mutilus, truncusq. describeret. Sunt itaq. Flauti Vopisci haec ut
 ha. Triumphauit de Germanis & Breuis omniū gentium sero cissimis, ad quingentesi-
 mines ante triumphū duxit. Venationem in Circo amplissimā dedit ut populus cum
 ea disiperet. Genus adt spectaculi fuit tale. Arborea ualide per milites radicitus am-
 fa, late longeq. trabibus affixae sunt terra deinde superiecta, totusq. circus ad solis spe-
 ciem cōfusus gratū uictoris praebuit. Immissi deinde per oēs a diuisi strutiones mille, ex
 ui mille, apri mille, damae & cetera animalia quanta ali adinuicemq. potuerant. Immissi
 deinde popular extrapuit quisq. quod uoluit. Triumphos iam tandē absoluitus, quos ē
 tanta trecentorum & uiginti multitudine duximus feligendos ut formam triumphū a-
 fte deremus, quam inspe xisse Aurelium Augustinū optasse refertur: quāq. Augustinū
 non magis id remanē desiderium, q. ē nostris plurimos habere uidemus. Quia ratione ui-
 eum nunc ex omniūbus cōflare libet, & ordinē formamq. uarijs supia locis & modis de-
 scriptā ita repetere, ut in praesentis temporis Roma duci uideatur. Venientes Romā ad
 triumphos duces Romanos Itali, quacūq. uiderent, suo & ipsi triumpho excipiebant,
 quē de Scipione Latiū supra scripsisse ostendimus. Expectabāt uerō foris: quā lege u-
 tam fuisse docuimus, nullū ducē ante triumphū initium ubi ingredi. Eos qui triumphū
 ductū erant satis supra ostendit Iosephus, semper ad portā condesisse, quā ipse dicit
 nomen inde nactū fuisse, q. triumphū per eam ducerent, nonq. in Roma instituta, pri-
 sconiū testimonio & auctoritate docuimus, territorij triūphale ad eum fuisse locū, ubi
 apud basilicam principis Apostolorum Petri, sancti Andree ecclesia & cenotaphiū ex-
 tant: quo in celeberrimo prisca etiam temporibus loco, apud id tunc Apollonia templū
 nunc sanctae Petronillae, & sanctae Mariae Febrieoscorū ecclesia, obeliscus est ille fabu-
 mis quē Caio principē in Neronis circo erexisse Plinius est auctor. In eo itaq. remono
 triumphali parata triumphi pompa per uiam procedebat triumphālē, cuius strata uici-
 bus particula adhuc cernit sub sancti Spiritus in Saxia hospitali, ut per nunc diuini pō-
 tem Tyberis triumphālē ibi proximi, & portam pariter durā eius pontis triumphālē,
 cuius ampla cernere est fundamenta, in urbem & ad Capitolium duceretur. Cōnuaba-
 tur autē ea triumphali uia ad posteriōrē nunc porticum ecclesiae sancti Celsi, ad quam
 arcus marmorei ipsam amplexi uiam, altera extat coxa cōsumat & marmore statū ret-
 tens colosseum. Reflexa inde uia sancti Laurentij in Damaso ecclesia, & post Florē et
 pom petribus idq. hinc maxime, proximis temporibus cernere fuit, quod in cōtinuū sup-
 per eam domibus fundamenta iacere aut puteos effodere molietes, filicē ueterē osten-
 derunt spaciolissimā campo Florē ad nunc plateā ludorum inde lunonia templum,
 nunc sancti Angeli in foro pisciū ecclesia, post ad sancti Georgij in uelabro procedē
 uia sub nouis aedibus ruinatq. ab eodē uicibus inuenitur, quousq. lani templo uelabroq.
 proxima in cliuam desitura Capitolinum detecta cernitur: A uelabro autem diuim in
 eboasse Capitolinam, per quem ad Iouis optimi maximi templum erat ascensus, fuit in
 Roma ostendimus instituta. Notissimumq. est ex Suetonio illud, quod breui lapsi di-
 ximus: Caelem Gallici triumphū die, praeterehente uelabrum curru penē excusum
 fuisse

A fuisse ante diffraeto, hanc itaq; fuit triumphantium via ab obelisco territorio portaq; triumphali ad locum templum: cuius magna & dissipata nunc fundamentorum ubi de sacri nominis in Capitolino colle supplicium fami, vestigia extare videmus: itaq; tota quam descripsimus non modo in P. Aemilio (sicut dictum est) sed in ceteris quoq; triumphis, undique lauro coronabatur. & fori sediliaq; ex materia tabulataq; ad utraq; partem via, senestrarq; & per recta parietum disponebant ornata, populum commodè exceptura, qui nudiis vestibus ita totus conveniebat, ut quod Hebraeus noster scribit, nemo ex tanta multitudine ea die remaneret in domibus. Templaq; ipsi imminencia via, quorū per tres sancti Angeli ecclesiam, nulla excant: aperta & semis impositib; sacris repleta erant. Multitudo ministrorū baculos manibus gestantiū inauratos, turbas ex medio dimovebat, ut via aperta & pura redderetur. Prius vero q; ordinē describamus, quem progressuros cum pompa in urbē imperator senabat: aliqua exponere libet à Iosepho scripta, & cetera aliorum quoq; triumphorum descriptioni admodum profutura, quę legētib; sicut haecenus nobis fuerunt dubia esse videmus. Dicit Iosephus: cuncta paria nulli ante locū per turmas atq; ordines progressa est cū rectoribus suis, & circa ostia constituta non palatii superioris, sed prope sidia templum. Ibi enim principes nocte illa requiescebant. Nosq; ignotum altis sidis templi locum nuper edocti sumus. Honorius Theoricus episcopus, Andreasq; eius frater germanus consistorialis advocatus, eius ex Graeca gente Romani, & des habent eorum nūci opib; & respondentes, ut quā de scriptum triumphali superimposita: campū inter Flora & plateā Iudeorū, quos alioquin amplas uersuorum praece operis marmorū frustis, tabulis, litamētiq; pharimum exornat erant. datum itaq; nuper ab Andree clientulo utriusque marmorū pergrāde Luculeum uel (ut appellant) serpentium literas inscriptis inausculas elegantes, ad domum eminentem angulum affixerunt. Etq; incisarum hactenus superiorū in margine primus haec CYCLO. FELICI. Deinde ad quadri mediū sequitur inquislinea. PHILIAS SACERDOS ISIDIS. Salutaris consecratio, res deinceps sunt lineolarū. Postquam uotis annuū dū Romanæ resp. arcanaq; morbis praesidia annuū quoque nūto Romano imperio regna cessare. Ipsi lapidem cum sacris conficeret in templo sidis repertū fuisse, statim est in uineā locumq; inspectus multis obliuio sentibus unde factū erat ausum: Facileq; fuit intelligere, extantes corrosos semis ruptos formices, & uti solo supereminētes murorum pinnae, templū fuisse, quod sidis sacerdos Philias consecraisset. Id nunc est quia in parte monasterium inter sancti Xysti & ingentes spectandisq; thermarum Antonianarū ruinas uisū fuisse noui, quā nihil Roma habuit pulchrius, in Roma docuimus insitaurata erat: id templum ad ipsius uirū noue supereminē caput, in palatū malis citum de maximum spectans: ut tam liceat intelligere, milites qui ante lucem per turmas atq; ordines progressi erant cum rectoribus suis, circa ostia fuisse ardiū uirū noue non palatū superioris ibi proximi, nec moueat principes triumphantium ad sidia templi in ciuitatis mediū quiescisse, & non extra urbem legi obtemperantes expectasse. Lex em ipsa & mulier alie stante sub consulibus rep. easse seruari solite sub principibus exoluērant. Vespasianus tamen & Titus legi ex parte aliqua pariteri ad territorū portamq; triumphalem lauro coronati, & uestem induti purpurea sunt progressi. Vbi panegyricis laudū suarū redundatibus de more auditis, rem diuinā capite opero secord. Milites uero Iosephus scribit inermes in ueste sericea fuisse, quod illorū opinioni aduersatur, quē ceteri Romanos rerum dominos parū splendido atq; etiā inepto amictu ufos fuisse calūmiantur. Qualis uero fuerint spectacula, qualis pompa, quanta qualesq; diuitiae in triumpho ostense, & Iosephus & Appianus & supradicti à quibus simplicius scriptores diffusē dicunt. Aliqua nūc repetere libet, nostro huius temporis triumpho, quē hic uerbis & scripto ducimus cooptata. Sinq; prima pars uestib; quas ex rarissimi generis purpura, & diligentiissima pictura uariata arte Babyloniae Hebraicae dicit: & rarissimi generis purpura fuisse cōstat, quā nostri cū cremassina, tum uiolaceam appellāt. Antis uero Babylonicæ à praesentis Romanis dicta sunt omnia, quęcūq; uariatis colorib; uariatū serico, aut auro & mixtum ex utroq; contextum: quorū per Italā nūtiū nunc improbandus, perti ciosasq; peruenit abusus. De gemmis quas dicit partim in corona, partim aliter fuisse facta notū est, ut cum sola ardēi ambitione pares illis nostri sint, à multitudine tamē

Ornatus uir
triumphalis

Art. Relyo
lencia

coram

eorum incomparabili superentur. Iam uero quæ dicti Iosephus pro merito laudare non
 posse, multis in illorum spectaculorum & magnificentiam in omnibus, quæ quilibet ex
 cogitauerit, uel animi factis, uel diuinarum operibus, uel naturæ nouitate, omnibus per-
 fectum esse non dubitamus, quæ ne dum nunc referri aut excogitari possent, sed ita in la-
 gulis mutabantur triumphis, ut nihil magis quisque curaret quæ ne ea adduceret specia-
 lorum machinarumque genera, quæ prioribus pompis uisa erant. & diuersa multi animalium
 genera ducebant proprijs induta ornamentis, ut color habitusque ornamentorum uis ad-
 hibitorum, leones aliter uestitos fecerneret, pariter lynces, & pardos, diuersaque damna
 internosci & pàtheras faceret ornatus. Nec parua erat pulchritudinis delectationis, ut
 dere eos homines, qui singula præferrent spectanda, aut singula docerent animalia, per
 puris atque inauratis esse uestitos, cum tamen & captiui ordine in spectaculum ducti et
 natus sui splendor haberent. Inter hæc stuporis fuisse dicit Iosephus machinarum, quæ
 portabant & pægmata fabricationem, quarum rerum similitudine cum à nobis uisum di-
 xerimus, facile erit intelligere qualia fuerint maxima: cum parua nos inspecta cum stupe-
 re non potuerimus non mirari. Est celeberrimus quorundam in urbe Florentia locus illa
 prius seculi dies, in quo diuersi generis machinæ, diuersa transferuntur spectacula in-
 genij subtilitate ueteribus illis nullatenus postponenda. Adhibenturque in primis specta-
 da pulchritudinis pægmata, ex illis etiã quæ in tertio nidi unde quæque luxerit Hebræi
 nobis tantopere admiratur, quin si uenit dabant nobis doctiores, imperitis hoc loco
 quid ea fuerint pægmata docebimus. Decē pedalis erat quæque uersum latitudinis soli-
 dum tabulati, & cuius basis centro lignea iungebat columna uiginti pedum proceritate sub-
 limis, ad quæ trina distinctione proportionaliter facta terni tammodi ordines ferreorum
 rant, quibus in ramis inauratis sponde multa aurea argenteæque densatis, tanquã auicula-
 ri nidi ex corio lorulusue uersicolosis, pueros bimulorum ad summamque crinidum
 sedes & tanquã cubilia disponebant. Bonæque pueroꝝ capite solū exerto, pars tota o-
 minens corporculo iacundū ridiculūue aliquid prout oculus in fronte præcepere
 suggereret balbutiebat. hancque molē robusta seruoꝝ multitudo non censebat, ut flant
 the nunc, sed purpureis aureis ue indutorū perferebat. Multaque eū & uaria in triumpho
 eūdem pægmata, nequaquã continuata ferebant, sed alia interponebantur machinæ tan-
 tum in tabulato similibus seruoꝝ ornatu delata, in quibus prætorū simulacra edebant, aut
 centes Romanos cadentes cæcosque hostes una, fugientes alia hostes, in sequuntur. Qui
 ter, oppugnant urbē defendens alia, alia capi, uicque excindisq; appareret: singulique in ma-
 chinis Scæbris quæ genere primarij hostiū duces simulati eodē erant uestitū habuim
 quos post parū ueri ante curi uincti inspiciebant. Alia quæ sequebant ferula singulis
 in triumphis uaria sua præbebant delectationē. Sed in Titi Vespasiani triumpho inde ge-
 tiosiora sunt, quæ à Iosepho scribunt, quod ea in marmoreo triumphali arcu suo Romæ
 ad sanctā Mariā nouam uidemus extare, quæ apud Hierosolymā in templo reperi sunt.
 Mensa aurea, & candelabrum aureo factū, cuius formam melius lapis quæ Iosephi descriptio
 nobis ostendit. postea portabatur lex Iudeoꝝ marmorea item extans. In alijs uero tri-
 umphis, qui singulos repetere uolet plurima inueniet admiranda, quæ præcedebant dictas
 machinas & pægmata aut sequebant. Nostrium uero nos triumphū tandē aggreduimur.
 Qui bello confectio ad urbem cum reducto exercitu redierat imperator, in Vancianis
 mitorio triumphali tunc sine ædificijs pono à marmoreis, nunc basilicæ sancti Petri princi-
 palis. Apostolorū seculis ad obeliscum expectabat. Ad quē locū ante lucē sese omnis ciui-
 tas est undebat. Et quia lentissimo propter impedimēta tardantesque machinas gradum
 dedum erat, præcesserunt pontifices sacerdotesque & religioni addicti collatio: huius pompæ
 prius ducere inchoabat, quē inter conatu imperator capite aperto rem diuinā faciebat,
 in qua sic orasse eū accepimus. Dñi natus & imperio, quorū natus & aucta est res Roma-
 na: eandē placidū propinquitū seruare. Miratiq; aliquando sumus, quod sic factū modo, ut
 eut triumphalis pompa sancta omnium celeberrima ē Vaticano & ab Apollina templo
 urbē ducebatur, ita & Christianis respondit, ecclesiasticis ordinis processionis quæque so-
 lenna ē Vanciano pariter & à beati Petri basilica, quæ in illius templi parte cōstructa est in-
 eant. ut sua illa in suis pōpis, quæ tantus popul. pars præter, pars sequeretur: sacra habebat
 seculas scilicet, argenti & bicos, cuncta, ancilia, Palladiūque & sacra alia præferentē. Currit
 summa

Simulacra
 prætorum:

Triumphus de
 Iosepho.

A sœnna & sumptuosissimum adhibebat ornatus. Et rēsas proximiores nullo interme-
dio sacerdotes Salij precedebāt, viri semper omnino grauiissimi totiusq; ciuitatis amplis-
simi, quod Fabius Maximus, & L. Scipio nē diuissimē inter Salios uirile ac obsequē. &
Tirum Vespasianum Salij a quibus erat in collegiū cooptatus gratias egisse ingretes su-
per docuimus. Vestes uero quibus Salij in pompa utebantur, subitū simplicis serico eg-
rulo hærere colore, candidioribus uirgulis intertexis, quibus Constantino pelutius pa-
mianus hā uti uidemus. & cauda nullo sustentante trahēbant Salij nostrorū cardinaliū mo-
re, qui illos imitari uidetur cauda longiore: aneileq; unum ex his, quæ cœlo decidisse di-
cebat, brachio tanquam in prælio aptari deserebat. Erantq; in religione legitimū Salios
in pompa ternos, ad summū quatuor & saltare simul & canere, quæ quidē carmina o-
mnis pompa cantū uel in condito referebat: fueruntq; ex his, quorum nonnulla ad singu-
los deos Horatius in Odis & ad extremum seculare posuit. Et ne addubitet, quispiā gra-
uissimos amplissimōsq; felicitum illicis reip. seculorum uiros ad duci potuisse, ut in foro
B aut uia triumphali saltarent: gloriari solitum fuisse traditur Maximus: se qui quartū octo-
gesimū ageret annū, iuniores multo collegas saltu superasse. Ad rēsas debant quo le-
querentur ordine, operosissimum fuerit scribere: sed cum omnia templa omniū deorū
deorumq; facella, omnes ædes, suos & multiplices habuerint sacerdotes, eum sodales il-
li & more nostro societates ac confraternitates, tanto nostris plures, quanto maior tūc
erat populus fuisse docuerimus, pompā quæ aut precederet, aut sequeretur ad rēsas in-
genam esse oportuit, quā quidem turbam per superius descriptam triumphalem uia &
portā, uaria oblatrāiem in deos carmina, nos nunc uidere & audire uidemus. Singuli ue-
ro ordines sacerdotū, singula sodalitates, singula pēgnatū & machinarū agmina, suos
habuere ludios, & simpliciæcos, singulos pantomimos, per quos a precedentib; collē-
gijs diuiderentur. Petreix enim alieubi fuerunt mulierculæ ebrias se gesticulationibus
lunantes, quæ dum oborto uacillantēq; gressu in casum & ruinā pendēt, seriq; uix
tandem sustentantes totā pauca sed amplis pallibus uia cōplectuntur: turbas in rēsam
C prouocant. Et mādicos, aliqui digniores diuioresq; sacerdotes, a quibus sua gratior fie-
ret pompa, præmittēbant. Erantq; hi lauato capite humano maiori, maxillas uasta ma-
gnitudine pariet uastis armatas dentibus habētes, qui suo tanti oris hiatus densissiq; ere-
ptis, sese in utraq; partē uia dum flesterent: ridētē turbam uertebant in fugā, & quic-
quid in eū oris applicaretur, tanq; deglutientes in sinum demittebant. Vigintiore uia
tūc delectationē faceret, Cicerus alij interiectæ ordinib; suos & ipsi rīus uel uia
gratibus exciueret. Viri erāt hi, uelē & lauato oris habitu muliebri, quibus ceruicis po-
teritas iusta, oblongior appareret, uocis tamen uisus a labia & inter dentes ita respōde-
bat, ut uerborū proprietas nullatenus desideraret: Qui mediā incedētes uia spectatores
ad utraq; partē mira lingue uolubilitate, pro uniuersisq; conditione locis aut ridicu-
lis, ludorū ludib; utpote rationibus, aut serijs apperebant. Subij; panter pompa lo-
cis interiecti erant lydi, ingens citharæ dorum ubi cūmūq; turba, sericis aureisq; indu-
ta, & coronis pariter aureis redimita, cum quibus nonnulli psallentes canentesq; prodi-
D bant. Horumq; in medio ludius quispiā talari uelē fimbrijs armillisq; aureis splendēti-
bus a rēclucantibus edebat gessus. Subinde Vestalibus psalter & phanaticæ muliercu-
læ præuiserunt, quarū gesticulationes marmorib; insculptas, quonies per urbē offendo,
quin subsistētia inspicit nequeo cōtinere, pariter & debæchantes quæ sua bæchi sacer-
dotibus Bæchidibusq; haud secus quā in Orgijs capillo per humeros sparsis, nudæ po-
tius uolare q; saltare uident. Summū quoq; inter alios pompæ sacerdotū, sodalū & epulo-
rum ordines munces, mimī, histriones, pantomimi, & cetera ludiorū turba præstiterūt:
ut dum ea subiret, & memorie recordatio, hos ego strepitus, has saltantiū insanias
e alano nunc enpā declinare. Postq; portam & portā triumphālē omnis superstitiosa
priscorū pompa transgressa erat, aurī, & argenti armorū bellicarumq; machinarū, & di-
uissimæ ac laudissimæ supellecilijs, quantū singuli triumphatores in arariū inferre bānt:
prā in descriptis multorum triumphis audiuius. Vnde hāc solam partē quā nostrorū
seculi nostri præsentim ecclesiasticæ rei Romanæ principum, neminē iniuriū esse cie-
dimus, in nostra hoc uispho effingere desinemus, & pariter nulla pēgnata præter sa-
pradicta, nullas machinas adhibebimus. Imper. igit; ad cuius exemplū uia aliquando

unus vel plures Christiani succedant: currum insidens hirsutū, auro, argento, gemmisque splendens ingreditur. Sed ubi in curia illo circumcirca positi erant, hinc Iuppiteris perum, inde Neptunus tridentē, Iuno hastā Quirini manu gestantes, deinde Mercurii caput pedesque alatus, in nostro curru, Petrus claves, enses Paulus manu gerit, Michael Georgiusque Dracones perimant, & Bartholomaeus suā humero pellem portet. Aeneas noster imperator palla indatus, stellas ex auro splendentibus variata, streptum manu dextera eburneū, iunilia lauri tamum gestans. Nec auream pūscō de more Etrusco coronā, sed laureā habeat. Sicque non ut olim servum, qui iuxta Plinium ponderis exiguique res post humeros stans sustineret, adhiberi oportebit. Nec cogitur imperator noster in seum annulum manu habere, ut seruo in tanta gloria se aequari recognoscat, ad quā Plinius sententiam Iuvenalis allusit. Magnaque coronae Tantum orbem, quantum ceruicis non sufficit ulla. Quippe tenet fūdas hanc publicas, & sibi edul ne placeat, curru servus portatur eodem. Optimū itaque potius imperatorem Titum Vespasianū noster imitabitur imperator, qui non servum in curru post humeros, sed fortunam ex auro habuit alatā, quā si nostro adhibebitur, demissus corlo angelus esse videbitur. Assidet tamen noster ille, ut filius puer, & Scipionis optimi civis exemplo nepotes hac ex cognatione spectabiles eosum equorū currum trahentium frena regant, aut si deerant nepotes & cognati, si leat a Iuvenale adhibere Niveos ad frena Quirites, Desossa in loculis, quos spemulaleit amicos. Post curū segregati a multitudinis legati & digniores quoque acutiusque, praestantiores equo vehant. Hostium uero duces & captivi nobiliores ante curū iuncti carent, ut ipsorum aspectus pulcherrimum spectaculum, fructumque victoriae ingentem populus Romanus excipere possit, qui illos in carcere duceat uideat. Clamēt interim omnes panis ante & retro milites laureant eximiam duces suos laudibus plena, & cum libatū ridicula & opprobria, Ioculatorumque licentissime proferat. Magnaque cum sit ac propē insulsa carum, quae in triumphum ducuntur rerum & captiuorum multitudo, & cum populi & populi innumera sit turba, a territorio triumphali in forum usque magni Romani ueniunt horis (sicut in Aureliani triumpho contigit) agnē perueniat: & tamen cum ad curiam fore parit, quae iuxta Cuiusque uerba de boue nomen habet, erit perueniū, cum ipse subfistat. Nec prius equos flectant, quā eosum frena agent adolescentē, quam & ipse cōdū uoxilla aliisque magistratus insignia, in ipso foro de more deposuerit, & duce hostiū in carcerē perducit occiditque aliquis densa iauerit: ut quē P. R. quē milites Romani aliquando metuerunt, supplicio affectū esse gaudeant. Tuncque ascendens in Capitolii edictū diuinum in locus opt. max. tēplo faciebant cuius ad deos oratio hac fuisse refertur. Gratias tibi Iuppiter optime maxime, tibi quoque Iuno regina, & ceteri huius custodes habitatoresque arcis dii, libera larumque agere Romana in hanc diem & horā per manus quod o lussu meas seruata benē, gestaque eandē & seruata ut facitis fouere, pteglee populi, supplex oro. Eundemque diē, & victori imperij & uictō sine ulla fecisse laetus exultabat angustibilabat populus. Deducit deinde in palatū imperator noster, ad cenā mille mensium foro paratū descendens, ad quā imitatus, qui tunc erit consul non accedat, ne qui triumphauerit, aliquem se in ea digniorem accubituque priorem habeat: Hic exemplo Scipionis optimi modestissimique eius, noster triumphator maluerit, minore multo apparatus in Capitolio coram paret. Triumphos usum & Romanū absolutum triumphantem, si non operi claudendo addeat, non modo scilicet scriptura sicut nuper fecimus depictus sed uerō & praeicia digniores triumphos Romae ducendos esse sperari posse, si eosque ad clauum sedent reip. christianae principes se ipsos noster, & quam susceperint curā meue & animo considerare, meliori solito dei munere contingeret. neque enim forma & institutione, minam ne magis potenter & magnitudine, multum abest ab ea, quam in hoc opere, per singulas partes descripsimus Romana & publica, haec in qua uimus ecclesiastica, res Romana. Saepē ex Luito & Cicerone supra diximus. Dū nullo falsidū genua, in quo uirtus enitesceret, creuille Romanum imperitū, & utrosque ex omni parte orba ostendimus Romae uirtus esse, non ciues modo militesque & senatores, sed confides: qui urbis & rerum cōmuniōne factū sit, ut ne dum Romae genari & cohabitantes infiniti & tamen diuersi generis hominum multitudo, nēdū Italici generis praesentia uirt, sed hinc ad Caucasum montē, inde ad Tanaim aut ad Gangē geniti Romani pari affectu reueant.

Oratio triumphantis ad deos persequens triumphum.

Amarerent, defenserent, tueretur, augerent. Similem itaq; presentia rei istam esse hinc dicimus, quia pontifici Romanis consulti, Cardinales senatori, reges, principes, duces, marchiones, comites, & alios Christiani orbis nobiles, legatorum, quæstorum, tribunorum milium, præfectorum præsidium, celsissimum, & decusum, officio fungit & respondere videtur. Episcoporum vero & aliorum ecclesiasticorum multitudo Romanam frequentat curiam, magistratum obinet locum, per quos aut reip. officia, aut singula prouinciarum diceceses administrant. Et pontifices Romani olim originem Asiaticam habuere, Petrus ap. Pontificum Romanorum origo et series.

Bolorum princeps, Anicetusq; Iohannes quintus, Sergius, Siluester, Constantinus, Gregorius tertius, Græcia pariter suos habuit, Anacletus, Telephorus, Hyginus, Eleutherius, Antheionem, Sixtum, Eusebium, Zosimum, Theodorus, Iohannem sextum & septimum, Zachariam, & nostris diebus ex Creta quintum Alexandrum. Nec suis caruit Aethiopia pontificibus, ex qua Victor & Melchisedech & Gelasium habuimus. Caium Dalmatia, & Iohannem quartum habuit. Damasianum Hispania, & Iohannem primum uigilum, nuperq; Calixtum

Cæsarum, Sardis fuerunt Hilarius & Symmachus. Agathus aut Leo secundus, & Stephanus tertius fuisse Siculi, maiorē numerum Gallia nobis dedit, Martinum primum, Romanum quoq; & Syluestrum secundum, Stephanum nonum, & Urbanum secundum, Calixtum secundum, Urbanum quartum, Clementem quartum, Iohannem secundum uigilum, Benedictum duodecimum, Clementem sextum, & quartum Gregorium, secundumq; Clementem re Saxones. Damasus uero secundus, Victorq; ex Norico geniti sunt, nunc Bauaria: & Leonus quintus, Gregoriusq; sextus, Alemannia dedit. Hadrianus quartus Anglia, quintus Innocentius Burgundia. Et trina propemodum diuisione paulo plures prædictis Romanis, totidē Italia. Turba uero Cardinalium episcoporumq; & aliorum in reip. ecclesiastica præstantissimorum, quæ Asia, Africa, & pars Europæ à Barbaria nunc oppressa habuit, infinitum faceret recensere. Satis tñ pulchrumq; erit nunc superfluitatem numerare, præter Calixtum tertium pontificem ex Hispania ceteriori Valentinum, qui proximo obiit anno, quinque Cardinales utraq; habet Hispania, Iohannē de turre cremata sancti Sixti, Iohannem de Carual, qui legationē actū ipso apud Pannonias in Turcos exercet, Iohannem Zamòensem titulo sanctæ Priscæ, ultior: & Rodericum uicecancellarium sancti Nicolai in carcere Tulliano, Ludouicumq; sancti quatuor coronatorum Calisti nepotes ceterior habet Hispania. & suum Asia Bellarionē ex Pontica Trapezunda Græcum episcopum Tusulanum, & alterum siē habet Græcia, Ildorum ex Constantino poli episcopum Sabiensem. Tres etiā nunc habet Gallia Cardinales: Gulielmō Rothomagensis titulo sancti Martini in montibus, Alanū Aquilonensem titulo sancti Præfidi, & Eduesem. Germania aut unicum Nicolaum de Cusa titulo sancti Petri ad uincula. Non itaq; iniuria dixisse uidemur, Romanæ olim reip. simile esse ecclesiasticā rem Romanā, quæ haud secus, q̃ illa ex nris consistat, quos omnes orbis terrarum prouincias mittere contigerit digniores: & sub hac re nostra oēs nomen professos Christianum uelint nolint regi & gubernari oportet. Neq; etiā regia aut alia potestate, neq; magistratibus, neq; dignitate fungi, neq; etiā uir haberi potest, qui nostri consulti & senatus cōuentusq; publici legib.

Dconsulatus institutisq; aduersatur: huius etiā reipublice scita perpetuā animarum salutem & gloriā spontentia multo pluris faciēda sunt, q̃ gloria quā suis ciuibz temp. conseruantibus spontebat Romana respub. ut uero & proprio nomine defensores appellandi sint, qui castra hæc deserunt in urbe Roma à reip. Christianæ funde oribus apostoli Petri & Paulo instituta, quorum Petri ipsius basilica est prætorium, Consul est pontifex, Magister militum est Caesaris imperatorisq; nomē renuens. Legati, quæstores, tribuni, & cōsules sunt quos diximus, reges, principes & duces. Vi affirmare ausim si ad hæc castra quoad debent duces ordinis frequentes affuerint, facile futurū, orbis olim Romano prouincias reip. Romanæ non rebelles, imperio restituere ac subijcere. Quid autē per immortalem deum si uult sacrosanctū nomen Christianum quempiā prodicere: se Christianum ecclesiæ membrum dicere, Barbaras nationes, Turcos, Saracenos & ceteros in ista terra uirbo aspernari, insectari, & eō amicitia progredi, ut cum Christiani exercitus castra signa & munitiones per ignauā deferat & prodat, fructu impensis speratē salutis æternæ careat, & quod Græcis hæcenus cōtigit, sensim ueniat in hostiū potestatē.

Pontificum Romanorum origo et series.

Cardinales Romani.

FINIS.

Blondus.

BLONDI FORLIVIENSIS ROMÆ

INSTAVRATAE PRIMI LIBRI INDEX.

quemadmodum ibi in margine annotatum est.

3	Urbs sua	41	Quid sit mons, qui in Vaticano
3	Romani castra	44	Nummus ubi fuerit
3	Audium missora	45	Locus martyrij beati Petri apostoli
4	Pontificum sacerdotes in genere	46	Circus Neroni ubi
5	Verbi portarum singulorum etymologia	47	Quando sepulcrum Hadriani et eius cultum S. Angeli et pars illi subiectus
6	Tres porte urbi prima à Romulo edificata		
7	De porta populi, que Flumentina	48	De Neronis heredu
8	De porta Portuensis, que Collatina	49	De ecclesia S. Petri
9	De porta Latiæ, que Collina	50	Nummus ubi papa primus primo fuit palatinus S. Petri
10	De porta S. Agnetis, que Viminalis, vel de qua que porta sunt	51	Honoratus primus papa ecclesiam S. Petri in area cooperavit
11	Quando et à quo porta Solis edificata ex- stitit	52	Donatus primus papa paratissimè muros fravit
12	De porta S. Laurentij, que Esquilina		
13	De porta maiore, que Nova	53	Niclaus IIII de V. finis palatium anti-
14	De porta sancti Iovani, que Celsentiana	54	Bonifacius IX. coronavit
15	De porta S. Michaelis	55	Leo IIII statuit Leoninum Coris episcopi
16	De porta Latiæ	56	Eugenius IIII Veneris ecclesiam S. Petri supple- vitile donavit
17	De porta Appianensi Capena		
18	Arco anticus à Romulo positi	57	Idem sacrificium instauravit, ecclesiam innovavit
19	De triginta porta	58	Idem portas exivit
20	De porta Carmentalis	59	Idem et arq. efficitur
21	Arco Neronij Caelius	60	Idem arcos palatii et alia urbi fravit
22	Transiberina regio, que Ianiculum	61	De obitu S. Petri
23	Pons Sublatus quando et à quo	62	De obitu S. Petri
24	Tres porte Ianiculi in genere	63	De obitu S. Petri figuris et hierographis
25	De porta Formisensi	64	De obitu qui sunt in heredi Caeli
26	De porta S. Bonaventuræ, que Aurelia	65	De muribus urbi in genere
27	De porta Suburae, que Pinciana	66	De Capitolio
28	De ecclesia Ianiculi in genere	67	De Asennio
29	Ratio constructionis portæ Sublatis	68	De Palatina
30	De hermi Severianæ Aurelianæ	69	De Caelio
31	Ianiculum aliquando fuisse urbem Reatinorum	70	De Esquilis
32	De clauibus apud Massimam et apud Rationem	71	De Cliviali et Viminali
33	Calixtus papa in via Aurelia	72	De urbe prima à Romulo edificata
34	Felix primus papa ecclesiam sui nominis in Au- relia	73	Quid habuerit habuerit, nam Capitolium
35	Adrianus primus ecclesiam ad portam Metuli	74	De sacris locis Capitales
36	Hadrianus primus firmavit Sublaticum et Iuliam restituit	75	Quid Asennianus habuerit et nunc habet
37	Leo IIII duas portas ad nauidia	76	Quid Palatinus habuerit et nunc habet
38	Quid Vaticanus	77	Quid Caelium montem habuerit et nunc habet
39	Vaticanus regionem Leo IIII papa muro dis- tinxit, et Leoninum civitatem appellavit	78	De ecclesia, que nunc habet Caelium
40	Sex porte civitatis Leonine in genere et Ro- mæ particulariter	79	De firma Antoniana
41	Porta triumphalis ubi fuit, et simul territorij triumphales, ac portæ triumphales	80	Hadrianus papa Clivalem firmavit
42	Hospitalis S. Spiritus in Latiæ	81	Hospitalis S. Spiritus
		82	Ecclesia sanctiorum quatuor coronatorum
		83	Hospitalis magnæ Laurentij
		84	De ecclesia Laurentij
		85	Eugenius quatuor palatium Laurentij in- stravit

36	Mentes athenienses edificavit sumptuosissimas	mul in genere
37	Amphitheatrum Statij Tauri	31
38	Ecclesia 1. Oront	32
39	Caricinis	33
40	Quid in Exquilis fuerit, siq. ad profectum	34
41	Quintilis et Viminis colas quid habuerint, ut anni habuerint	35
42	Quid Sabura	36
43	Mentes quare, fuerint non passus	37
44	Quid ager Tarquini	38
45	Vbi passus	39
46	Quare in Exquilis Quintilis, Viminis, Colas, Sabura	40
47	Corinthiorum domus	41
48	Statue iugentes et mensurae	42
49	Cabali Praetoris et Phala	43
50	Horti Maroniani	44
51	Habituus Virgatus in Exquilis	45
52	Stula fortasse fuisse alius federatus	46
53	Quid et Romanus fuisse colas	47
54	De thermis Diocletiani	48
LIBRI II. INDEX.		
1	De Thermis in genere	51
2	Thermis in Thermis delata	52
3	Thermis delata et nona	53
4	Thermis delata hinc et ibi sunt	54
5	Thermis amplius alius a principio	55
6	Thermis quando primus populus ibi fuit par- ticipasse	56
7	Alexandria Thermis ubi fuerit	57
8	Agrippina Thermis ubi fuerit	58
9	Antonina Thermis ubi fuerit	59
10	Herenniana Thermis ubi fuerit	60
11	Thermis Vespasiani Thermis	61
12	Domitiana Thermis et alia nunc spora	62
13	Domitiana Thermis ubi fuerit	63
14	Artem triumphali Domitiana max triumphali	64
15	Palatium L. Laurentii in Lucina	65
16	Isertina Thermis ubi fuerit	66
17	Gordiana Thermis ad L. Eschion	67
18	Antoniana Thermis ubi fuerit	68
19	Constantiana Thermis ubi fuerit	69
20	Novatiana Thermis ubi fuerit	70
21	Ecclesia 1. Paduana a quo constructa	71
22	Olympiae Thermis ubi conuenerunt	72
23	Trophaea Caesari ubi et quid fuerit	73
24	Ecclesia 1. Caesari et L. Caesari fuisse tunc thermas Galatiae	74
25	Maritima ubi et quid fuerit	75
26	Artem fuisse Vm	76
27	Quid fuerit in Trinitate colae	77
28	Horti L. L. L.	78
29	Quid fuerit in Olympiis colae	79
30	De Carinis, Sabura, Tadmulae pia sacra	80
31	Blodius.	81
		strum
		1 2 3

81	De arario ubi	8	Quæ munera referuntur in amphit.
82	Ararium ad quid	9	Epistola ostendens Amphibolam et edictum
84	Primi ætatis nota tamē habent	10	Mitabantur capiti ad pugnam non sine
85	Primi ætatis signata nota lege et quædrige		in Amphibolam
86	Argentum non aurum in tributa imperatorum	11	Ludi gladiatoriæ origo
	Romani	12	Cæsar Cæsarum gladiatorum munera
87	Inducunt loca ubi	13	Nomenclatura in amphibolam nota
88	Cætra Kæstratorum, suffraganeæ, Pergrina	14	Harena ad quid
89	Cætra Pretoria ubi et ad quid	15	Expense harenæ factæ à patribus collatæ in
90	Adriæ cæstrorum quid		capita sunt
91	De porta Romano	16	De Circus
92	De portibus in genere	17	De Circus Nerone
93	De aratibus in genere	18	De circus maximo
94	De aqueductibus in genere	19	Quid sint erant
95	Aqua Marcæ	20	Ad quid Circus fuerit institutus
96	Aqua Virgata	21	Vnde Circus et dicitur
97	Aqua Claudia	22	De circens loco et parte Circus
98	De cæsiis romæ aqueductorum	23	De ludis Circus
99	Gothicon dicitur aqueductus	24	De ludo Tiro
100	De aquilone invenimus aquæ depuratio	25	In Circus carceres aurei patribus conditi
101	Vestigium rati fuisse statim casum rone de	26	Quid sit nunc Circus maximus
	quædam	27	Quid fuerit prope Circum maximum
102	De locis spectaculorum in genere	28	De columna in quam mittebat sola iuri ad ludo
103	Theatrum origo	29	Templum Hercules quod maxime nec conati
104	Quid sit sine		erant
105	Quid archæstra	30	De Circus Flaminio
106	Quid Theatrum temporarium	31	De pæni Flaminii
107	Theatrum duo versatilia	32	De ædæ Apollinis
108	De theatris Pompeij	33	De Equaria
109	Adrianæ Pompeij	34	Ab Augusti masculis crederent in hoc Apoll
110	Theatrum et sine locat	35	Ecclésiæ S. Mariæ in Equaria
111	Ecclésiæ S. Laurentij in Damasio	36	Origo ecclesiæ aie Flaminie
112	Adrianæ Pompeij ubi fuerant nunc dicitur	37	Flaminia proxime origo ecclesiæ
113	Theatrum ubi quæ fuerat	38	De mutatione nominis Circus Flaminii in hunc
114	De spectaculorum origine		Agonem
115	De ludibundis	39	Agonem ludæ ab Apollinariis tractati
116	De Rofcio Antonia	40	Sædæ Apollinariæ ecclésiæ
117	De Arfopo	41	De ministrationibus et diversis in genere
118	Scenæ ubi quæ fuit	42	De Nerone dæmo
119	Pontemini ad quid	43	Adriæ fortune et lapide in ardentem
120	Tragædia recitatio	44	Dæmo Nerone ubi fuit
121	Comædia recitatio	45	Titus in Regiis Nerone amphibolam
122	Pontemini in scenæ actus	46	De Calisto à quo nunc Calæstra
123	Mimi quid	47	Caput erant quod nunc et ad Latronem
124	Scenæ edificij magna mutatio	48	De firo Traiani
	INDEX LIBRI III.	49	De equo Traiani firo
1	Quid sit amphibolam	50	De cocleis columna Traiani
2	De amphibolam quod nunc coleffium	51	Ecclésiæ sancti Blasij
3	Thoma T. Virgilius	52	Tres naves militarium
4	De templo pæni	53	De firo Nerone quod transitorium fuit dicitur
5	Coleffium fuisse harenam	54	Ecclésiæ S. Hadriani in tribus firo
6	Epistola per quam fira amphibolam concedit	55	Ecclésiæ S. Marcellæ
	ur Romani	56	Stanza Martij appellata quid
7	Amphibolam Tit ab ætate fuit	57	De sepulchro et sepulchris

58	Seneca Lucius in sepe sola	88	Imitatores sunt Carilanden
59	Arcus triumphalis Seneca	89	Asiani, Aethiopes, Europaei, Romani omnes
60	De arcu Constantini		habebat subactum
61	De domo C. Caesaris	90	Tributa pendit peni unius Europa
62	De Panchone	91	Quae sunt solida praesentis status fundamenta
63	Panchonius motus in sancta Maria retunde	92	Qui Roman non solent nihil audire
64	Eugenius III Panchonius inflavit et chartis	93	Limosa apostolorum
	plumbis cooperuit	94	De Veronica
65	Mon colatus dicti Panchonius detenti	95	Domine quo uadis
66	Mon exiles Panchonius arcum lapide stravit	96	Cimiterium Calixti
67	Vicus ingenui ubi fuerit	97	Sancta sanctorum
68	Arqueculum quid et ubi fuerit	98	Capita apostolorum Petri et Pauli
69	Salus ubi fuerit	99	Inconculsa et circumfusa salutem
70	De curia et archi	100	Lactis argenti aspidem
71	Latonia suffi ubi nunc ecclesia S. Nicolai in	101	Primum altare quod habuit reprob. Christiana
	curie Talliano	102	Calixtus beati Petri apostoli
72	Albion region, ubi nunc domus habellorum	103	Sancti Iohannis Baptiste caput
73	Vbi fuit summa Vastia	104	Assidue consuevit beatae virginis Agnetis
74	Quid fuerit Tullianum mont	105	Crucula sancti Laurentij
75	De figula et plumbum	106	Stephani protomartyris et S. Laurentij sepulchra
76	De ludis Tauris	107	Fori ad effusum beati Pauli sanguinem
77	De ludis quorum non habuit certa testimonia	108	Sancta Maria maioris ecclesie ueneranda
78	De ecclesia sancti Marci	109	Sancti Hieronymi corpus
79	De ecclesia XII apostolorum	110	Sancta Maria in Transiberina regione, ubi
80	De ecclesia sancti Marcelli		fuit olei erupit
81	Tullius Ca. Pompei in studio Niserae	111	Concilium ab Eugenio IIII Romae ecclesiae Africae
82	Profectus trianguli Ca. Pompei		ni Roman uenerunt
83	Quarta ignorationis multorum locuti fuerunt	112	Nulla erubet mutas plures quam Roma gentes
84	Comparatio quatuor uiculis et totae Romae		hui frequentatur
85	Ubi praesens Roma aliquid in gloriis imperii	113	Quae nulla singulari auri Romanum aduocet summa
86	Non auri et sanguine cauti sed religione sub		stantia in eodem usque gratia
	ignatur populi	114	Viginti adbus Romae maiestatis gloria
87	Dilectus perpetuus est pontifex		

F I N I S.

Blondus.

L 3 ELON.

BLONDI FLAVII FORLIVIENSIS IN E

ROMAN INSTAVRATAM PRÆFATIO, AD SVGG-

niam VBI pontificem maximum.

ROMÆ rerum dominæ ruinarum potius quam ædificiorum, que-
nane cernuntur noxiis pro urbibus innovare flugenti pont. sancti
miles suadent mihi. Sed illud maxime impellit, quod tanta fuit priores
torum diu seculorum hominibus studiorum humanitatis ignorantia,
ut quum pauca singula in urbis ipsius ædificiorum partibus, quæ olim
fuerint, non ab imperita solum multitudine, sed ab his etiam qui docti
na cultiores sunt sciantur non multa ac penè omnia salvis. & barbaris appellationibus in
quinata, vel potius infamata cœnamus. Vnde brevis futurum apparet ut Roma ingenis
sum parens, virtutum alumna, celebritatis specimen, laudis & gloriæ columen, ac omni
um quæ universis orbis ubique habet bonarum rerum seminatium, in suis obsecuris li-
cturis, maiorem celebritatis & famæ sacrum faciat, quam in rebus pridem sacris aspe-
rentis uideamus. Confirmavit etiam nostrum describendi propositum, quæ in ipsum pon-
tificatus tui sedem rediit, uideo illius conseruationi utilis atq; necessarius, ut consueti
fendo calamitatibus consecretam, si altero abfuisse decennio, penè funditus perierat.
Nec enim sola comitantis curiæ presentia, quod semper ciuitatis opulentis plurimum
proluit, Romano tui sedem collapsa deformataq; ædificia, multis in locis maximo in-
flamas reficisq; impendio. Decorum censè & magnanimo principe dignissimum fac-
tus: & quod omnes florentie olim Roma factas moles, factaq; ædificiorum sanctius
laude & gloria tanto superet, quanto nostra huius seculi tenuitas immani illius illius
tæ opum cedit. Quando itaq; ego omnia, quæ mihi ad tuæ sanctitatis debeo, cor &
non ipse contendam, ut sic tu Romam pater ingeniosissimi literarum monumenta, sicut
menturiorum, fabricorumq; lignariorum opera pergas instaurare. Accedit enim nostra
huic urbis instaurati, quæ dignitatis tuæ sanctimoniam in primis debeat, & tui gla-
riam maxime cumulet, pontificum Romanorum, qui te præcesserint innovata operam
cōmemoratio, dum urbis partes ad ueterem nouamq; nominationem describens, uis
cas quoq; templa & sacra quas uocamus ecclesias loca, per quos pontifices & alios Chri-
stianos uel fundare primo uel aucte uel fuerint instaurare ostendam. Et quando in de-
scribenda urbis operum magnificentia multos Romanos præfates censeo uis, sedula
solatras gentilesq; merita laude non fraudabo, est animus nostrorum quoq; martyrum
gloriam, ubi quidam scilicet patiendi uicerint, & libidini insantiq; tyrannorum succum
bendo triumphauerint indicare. Aggrediar itaq; assumptum mihi tamen in gloriam eu-
nos, futurum confusus ut possit aliquando diiudicent, utrum ne refectis & magna ex
parte innovata basilicæ principis apostolorum & Lateranensis palatii recta, uel addita
ex ære ædificia celeberrime sancti Petri maiores ualvas, aut palatii momentumq; Va-
ticani suburbiorum restitutionem, & stratas urbis uia: utrum ne inquam

tanto facta impendio opera uel rudi stylo potuerim imitari,

& calce, latericio, materia, lapide aut ære, an literis fa-

cta solidior diuturniorue maneat instauratio.

Sed iam immenso operi manum

apponamus.

BLOS.

A BLONDI FLAVII FORLI

VIENSIS ROMAE INSTAURATAE, LIBER PRIMVS.

ROMAE in Latio ad Tyberim amnem sitam: & quinto decimo ab infe-
ro mari passuum miliario, maiores scripsere. Nomen eius à Romulo
conditore M. Vatro & Titus Lilius Paraulius, Salustiusq; affirmant
& Romulum à ficulnea arboris sub qua eum & fratrem Remum, allu-
tio Tyberis destituerit: scribit in Fastis Ouidius, his carminibus: Ar-
bor erat, remanent uestigia, quaeq; vocatur Ramula, nunc ficus. 1. Vrbis stat.

ambitus erat. Ambitus eius urbis, quum Arcadij & Honorij imperatorum tempori-
bus, à Visigothis anno tunc M C LXXIII fuit capta, maiorem fuisse eo, qui nunc censet,
multi uolunt. Et nos quidem scimus incensa urbis, sepe à barbaris alicubi aperta, sepeq;
in maioribus instaurata. Sed orbe ipsum inter instaurandū strictiore factū, nec legibus
nec hoc tempore ab aliquo ruinarum signo, nisi parua parte post longam inuestigatio-
nem potuimus intelligere. Quoniam enim muri partim collapsi & corrosi sint, par-
tim ruinam, multis in locis, miscentur, in ipso tamen permanent praeco uestigio ueteris
fundamenti. suisq; ambitus Plinij temporibus, sicut ipse ex Augusti traditionibus scri-
bit, milia passuum uiginti. Et Flautum Vopiscum scribere uidemus, Aurelianus impe-
ratorem, qui prope annos ducentos, ante Visigothorum irruptionem fuit, ambitū Ro-
mae ad quinquaginta milia passuum ampliasse. Huius autem ingentia differenter, quam
Plinij Veronensis Flauijq; Vopisci, in urbis amplitudine assertiones uidemus habere,
causam nostro iudicio certam, & quae omnes tollat ambiguitates, quin nullatenus hi
duo scriptores discordent, in liris ciuilibus Digestorum libris reperimus. Marcellus namq;
De uerbis significacione: Vrbis, inquit, est Roma, quae muro cingeretur, ut Alphre-
nus ait Roma est etiam quantum continentia aedificia essent. nam Romam non muro-
tenuis existimari ex consuetudine quotidiana posse intelligi: quum diceremus Romam
nos ire: & si habitaremus extra urbem. Et Paulus eodem titulo, urbis appellatio munis
Romae, aut continentibus aedificijs finitur. quod latius patet: aedificijs Romae fieri etia
eas uidentur, quae in continentibus Romae aedificijs fiant. Et Terentius Clemens. Vrbis
in continentibus, qui nati sunt, Romae nati intelliguntur. Plinius itaq; dum uiginti milia
passuum scribit urbis auroreum ambitum, & Vopiscum dum quinquaginta, Romae &
aedium continentium amplitudinem, iuxta legum distinctiones considerasse crede-
rimus. & quidem Plinij uerba sunt de Vrbe quum Vopiscus de Roma dicat. Notis autē
temporis circulus urbis, cui illarum respondeat amplitudini, nec scimus, nec ea ratione
iudicamus scire posse, quod nostra, aetatis nostrae metendi, ratio, à praecorum dimensio-
ne multum uariet. Quando quidem Marcus Antoninus in itineraio inuestigatum penē
locutum ab urbe Roma distantiam, multis passuum milibus designat pluribus, q; nunc
homines nostri faciant, quae quidem mensurationis disparitas, non ex Antonij magis,
quam ex aliorum scriptis facile intelligitur. Sed si ad nostrae aetatis consuetudinem meti
si uolumus, uix passuum milia quatuordecim omnis Romae & Ianiculi, siue Translybe-
rinae regionis & Vaticani ambitus implebit.

Portarum nomina, nec ipse ponit: nec nos satis inuenire potuimus. quumquid omnia inue-
niantur nomina uetustis portarū loca, hinc superfluum esse scimus, quod apud Liliū &
alios se ipsos, aliqua inueniunt nomina portarū, quae olim dē aucta fuit urbs Roma,
in medio ciuitatis remanentes, & formā portae & usum simul amittere, & quidē nomina
quae apud praecorum haerent, haec inuenimus. Flumentana, Collatina, Collina, Quirinalis,
Exquilina, Viminalis, Nomentana, Querculanā siue Querculanā, Gabiana, Lauentalis,
Radiculanā, Rutunena, Saginālis, Latina, Appia, Capena, Trigemina, Aemilia, Fōti-
nalis, Carmēnalis, quae Scelerata, Pīdana uel Libera, Mugonia, quae & Trigillia, Carula-
ria, Titum phalica. Quasi plerūq; etymologia uocabulorū hāc Festus Pompeius fu-
isse scribit, Flumentana appellata, q; Tyberim ea quandoq; influxisse affirmant. Collati-
na à Collatī oppido prope Romam, in quod aliarum ciuitatum opes fuerunt collatae.

1. Vrbis stat.

2. Nominis
causa.3. Ambitus
muri.4. Portarum
nomina.5. Portarum
Romae cognō
logia.

Collina *Ægonia* appellabatur in monte *Quirinali*, qui *Ægonia* appellabatur, quæ prius *Quirinalis* dicta fuit, quæ et in colle *Quirinali* itur: hinc quæ proxime eam *Quirinalis* cellum. Quæque *culana* quæque intra muros iuxta se habet. *Lauerniones* tunc athenienses dicebant: quæ sub tutela *Deæ Lauernæ* essent in quouis loco obsecro abditi. hinc et *Lauernalis* porta. *Rodulculana* appellata, quasi *rudia* & impolitâ sit relicta. *Romana* à nomine eiusdem auriæ sic appellata. *Fornalis* fontis sacraunde & *Roma* *Fornalis* porta. *Catularia* porta *Romæ* dicta, quia haud longe ab ea ad placidâ *Camule* (sive inimicum frugibus, tulæ carnes immolabantur fruges maturos scientes, ad maturitatem perducere). *Viminalis* porta & collis appellatur, quia ibi *Viminis* sylvas fuisse dicitur, quoniam *Marcus Varro* *De lingua Latina* collum ipsum, à templo dei *Viminis* insito sic appellatum scribit. Quævis uero attinet ad portam *Capenam*, *Solinus* dicit *Isidori* regem de insula *Siciliæ*, cum *Syracusanis* ad lanum peruenisse, ac eius consilio auxilium equitatis iuxta *Albulam* eondidisse, *Capenam* nomine, à qua postmodum porte *Capenæ* nomen fuit, hanc uero tres, quas ultimo posuimus loco, *Carmentales*, *Pandanam*, quæ & *Libera*, *Mugoniam*, quæ & *Trigillia*, primam habuit urbs à *Romulo* adiecta: quoniam *Varro* *Pandanâ* ostendit *Saturniam* urbem, & non *Romæ* fuisse: alia autem dicit, *Romæ* postmodum aucta sine forma & usu, porte nomen aliquandiu retinuerunt. Dicitur *Festus* *Carmentale* portam uocatâ *Sceleratâ*, quæ per eam sex & trecenti *Fabij*, cum clientibus quinque milibus egressi, aduersus *Etruscos*, ad annem *Cremeram* omnes interfecisti sunt. Et *Quintilius* in *Festis*: *Carmentis* portæ dextro est uia proxima *lano*: hinc per hanc uiam quilibet es, omen habet. Illa fama refert *Fabios* exisset trecentos: Porta uocatâ *culpa*, sive in me omen habet. Et *Virgilius* in *V* 111. Et *Carmentalem* *Romano* nomine portam. *Attilianus* à uenustissimis peditum & uiginti portarum nomina. & nostra urbs *Roma* omnis tresdecim etiam modo habet, nisi forte suburbij *Vaticani*: quæ ciuitatem *Leontinâ* fuisse ostendimus, portas quoque uelimus addere quas omnium nouissimas, noua quoque habere nomina, suo docet huius loco. Satis ergo atque operis illi nomen fuerit, *Romæ* quæ hinc & laticula portas, quæ ætate nostra cernunt, uetustæ appellationis nominibus appropinquare. Incipendum est autem à *Flaminia* uie porta, quæ sinistra *Tyberis* ripæ apponitur, aliquando *Flaminia*, & nouissimè porta *populi* est dicta. Eam uero esse, quæ prius *Flumentanam* dixerat, & *Festus* *Pompeius* distinxit ipsa indicat positio, quæ nulla inter omnes urbis portas ita *Tyberi* est appositæ: eam aliquando in fluius potuerit influere: cuius meminit *Titus Livius* in sexto ab urbe condita, in hæc uerba: Ita prædicta die in *Pænum* lucum extra portam *Flumentanam*, unde conspectus in *Capitolium* non est, uas illius populi indecens & in bello *Macedonico*: Circa portam *Flumentanam* colligam quorundam. In eodem bello *Livius* eam de cuncta etiam fuisse narrat.

Secunda illi & proximo in colle posita, multo ante annos *Proclata* est dicta à *pulatio* sibi propinquo, cuius demolita marmora, rex *Ostrogothorum* primus *Theodoricus*, sicut *Calliodori* epistola ostendit, *Ruennâ* portari curauit. Ea prædictis temporibus dicta est *Collatina*. Oppedit eam à quo est dicta, fuisse e regione illius ostendit *Livius* in prima ab urbe condita. *Collatia* & quæquid circa illa agri erat *Sabinis* ademptis. Sed ut quæque ætas nostra morem appellandi in *Collatia*, quæquid e regione eius portæ habet ager *Romanus*. Terciam quæ nunc *Salaria*, fuisse *Quirinalem*, postea *Collinam* dicimus: & quidem quantum attinet ad *Quirinalē* *Festus Pompeius* dicit: *Quirinalis* dicta, quæ in colle *Quirinali* itur: hinc quod proxime eam *Quirini* sacellum. Et *Quintilius* in *Festis* de *Quirino*: Hunc igitur ueteres donarunt æde *Sabinæ*. In quæ *Quirinali* consistere iugo. *Quirinalis* autem uie porta dicta est *Salaria*, quam *Festus* sic appellatam affirmat, quod *Sabinis* illi à mari deferabant. Quod autem postea à *Quirinali* mutatum sit nomen in *Collinam*, indicat *Marcus Varro* cum dicit, *Quirinalē* collē aliquos existimare dictam à *Quirino*, alios à *Quiritibus*, qui cum *T. Tatius* *Curibus* uenerant, quod sibi habuerat *fira*, & plura sunt in eo nomina collum. Nam collis *Tricepsis*, ubi *Quiritis* ædes, collis *Salaris*, qui *Quinticepsis*, collis *Pollinaris*, qui est ad eodem salutis: & collis *Munialis* ad ædē dei *Disidis* ab qua collis uarietate, quæ *Quirinalis* habuerit collis, dicta est porta *Collina*, & *Livius* id manifestum facit in libro, ab urbe condita, quadragesimo, qui et de bello *Macedonico* ultimus appellat. Aquarum quoque inundatio, in reliquos uersa.

Nun

e. Tri porte
urbis.
Fornalis.

Solerata porta
Carmentalis.

7. De porta
populi quæ
mentata.

8. De porta
Fornalis, quæ
Collatina.

9. De porta
Salaria, quæ
Collina.

A Nam ita inundanti Tyberis, ut ludī Apollināres Circo inundato, extra portā Collinam ad aē Ercinā Veneris portam suū. Ceterū ludorū ipso die subita serenitate orta, pom-
pi duci coepta ad portā Collinam reuocata, duclaq; in Circum est, cum decellisse inde
aq; nunciatum est, laticians quoq; populo & ludis celebritatem addidit sedes sua, so-
lenni spe claculo reddita. Circum autem Flaminium, in quo celebrantur ludī Apollina-
res consistit nobis, & infra in spectaculorum edilibus ostendimus fuisse locum, cui nunc
Agonistrium est uocabulū. Et templum Veneris Ercinā extra portā Collinam fuisse,
ex Fastis Ouidij, his uerbis ostendit: Tempia frequētari Collina proxima porta Nūc
decei, à Sculo nomina rege tenet. Et infra: Vix Syracullas Aretufas abstulit armis
Claudius: & bello te quoq; cepit Erix. Sicq; ex loci propinquitate cōspicimus ludos, qui
tunc Circo Flaminio, nunc Agone ob aquarū Tyberis inundationē, nō poterāt celebra-
ri, cū ad Collinā nunc Salarīā portā parari essent, postea aquis decedentibus ad Circū su-
ū reductos. Quam portā nunc S. Agnetis aut Numentanā aut Dominae. Est etiā
ante nostrā trinomina, prisco more Viminālē, & quā nūc S. Laurentis, olim Exquilinā.
Sextam quā maior dicitur Neutam. Septimā quā eidem Alinaria, nunc S. lo-
annis, prisca fuisse Caelimontanā. Et octaua quā abditio in angulo clausa cernit, & Me-
diocla portā dicitur. Gabiufam fuisse à maioribus appellatam cū ceteris in locis tum
magna ex parte unico in Lūij loco ostendere conuulimus: quo in loco Collina etiam
quā fuerit certius ostēdetur. Nam secundo ab urbe condita Lūius Porfenna obsidio-
nem, quā Romam preflit describens ita dicit: Porfenna primo conatu repulsiū consilij
ab oppugnāda urbe ad obsidendam uersis praesidio in ianiculo locato ipse in plano ti-
pius Tyberis castra posuit nauibus undiq; accitis & ad custodiā, ne quid frumenti Ro-
mā subuehi sineret, & ut praedati milites trans flumē per occasionē alijs atq; alijs locis
traicerent: breuēq; adeo infestū omnem agrum Romanum reddidit, ut non cetera sold-
e agris, sed pecus quoq; omne in urbem cōpelleretur, nec quisquam extra portas pro-
pellere uideret. Hoc tantum licentia Etrusci non metu magis q; consilio concessim.
C Namq; Valerius consul intentus in occasionem multos simul & effusos inperuiso ado-
rimus, in paruis rebus negligens ultor, grauem se ad maiora uindictē seruabat. Itaq; ut
eliceret praedatores edidit suis: postero die frequēs porta Exquilina, quā uersissima
ab hoste erat expellerent pecus: scituos id hostes ratus, q; in obliuione & fame, seruicia
insida transigerent, & scire perflagit indico, multosq; plures ut in spē uniuersa pre-
da flumen traq; illit. Publicis Valerius Marcum Herminum, cum modicis copijs ad se-
cundum lapidem uia Gabina occultum confidere iubet. Spuriū Largium, cum expe-
dita tuenente ad portam Collinam flare, donec hostis praeiret: deinde se obijcere, ne
sit ad flumē reditus. Consul alter T. Lucretius porta Neuta, cum aliquot manipulis mi-
litem egressus ipse Valerius Caelimontana, cohortes delectas educi, hīq; primi appa-
rere hosti. Herminus ubi tumultum sensit, concursū ex insidijs, uersiq; in Lucretium
Etruscis tergo credit: dextra lauaq; hinc à porta Collina, illinc ab Neuta redditas cla-
morib; exiit in medio praedatores, neq; ad pugnam uiribus pares, & ad fugam septis o-
mnibus uis: finisq; ille tam effase uagandi Etruscis fuit. Ostensuri quo applicemus mo-
do supra dictis prisca nouas portarum nominationes: primum illas, quos scimus cōten-
tose dicturos, nō Salariam sed Flaminiam fuisse illam, ad quam Spuriū Largium, ne ho-
sti ad flumen pateret reditus, se opposuerit, respōdemus: Pontem Miluium, per illam
portam nō fuisse. Quod & si Lūius satis indicat, nos alia ratione certum habemus, q; Am-
inimus Marellinus, in rerum gestarum lib. xx. v. i. illum dicit ab Æmylio Scauro fu-
isse dedicatū: & Scaurum multa post secula fuisse cōstat: qui Cn. Pompeio adolesem
te, senex erat. Cum itaq; ad portam ab hoste uersissimam, quē fuit Exquilina, nunc S.
Laurentij, aut Tyburina, essent exposita in praedam pecora, non credimus traiecitse
Etruscos ea rectitudine Tyberis, quā à porta nunc populi, usq; ad locum Miluij pontis
intercedit, cum sita omnes ascensius in montem, & iopho scabro, & aliuuina amaris
insuperabiles. Sed ut propinquitē à nauibus cursu ferretur in pecora, ad eum penē Ty-
beris locum, quo Anio ipsum insiluit fuisse defatos. Et sic extra portam tunc Collinam,
nunc Salariam opportune locati sunt, qui Etruscos à reditu ad naues fluiumq; arcerēt.
alia autē ratione libet ostendere, Collinā portam esse non posse illam, quā aut Flaminiam
eidem

12. De porta
S. Agnetis,
quā uocant.

11. Quando et
à quo porta
Miluius.

pridem, aut nunc Popoli est dicta. Livius in lib. 111, ubi plebis secessionē narrat, in qm Tribuni primum in Aventino creati sunt, hæc habet verba. Neq; in Sabina quicquid exer- citus. Ibi quoq; autore Iulio Numitorioq; secessio facta ab decemviris. Et infra: Et ipse priusq; nec ad urbem, pari potestate eundē numerū ab suis creandū curat. porta Collina urbē intrare. qui itaq; a Sabina venit exercitus, frustra ad portā Flaminia flexisset, cum rectior expeditionē esset in urbē, qua rediit Salaria, tunc Collatina. Similiter Cornelius Tacitus ingressum Vitellij imperatoria militum in urbē describens dicit. Tertium agnū per Salaria Collinæ portæ appropinquabat. Indicat etiā Livius aduentum Hanni- balis ad Anienē describens, sexto Punici belli secūdi libro: Collinā Exquilināq; suis proximā fuisse. In hoc tumultu Fulvius Flaccus, porta Capena cum exercitu Romanū ingressus, media urbe per Carinas Exquilasq; cōtendit. Inde egressus, inter Esquilinā Collināq; portā, posuit castra. Et paulo infra: Inter hæc Hannibal ad Anienē fluvium, nū milia passū ab urbe castra admovit. Itaq; Romanorū castra Flaminia ad Anienē seden- ti opposita: si ad S. Laurentij portas esse potuerunt. Ex prædictis igitur constare credim, cūm tertia esset Collina, quantā fuisse Viminalem, & quintam Exquilinā nunc S. Lau- rentij, quam aliquando Taurinā a capite tauri, quod illi insculptum est, legitimū ap- pellatam fuisse. Eius verō, quā prædictis temporibus Viminalem fuisse affirmamus, corā- tius superioris in Etruscorum invasione, nō fecerit mentionem, nihil est aliud q; respon- deamus, q; ita a casu, & cōsulum Rom. consilio factū esse, ut alijs portis fuerit satis, ut- situræ insidias, aut pecora in prædam exponere, aut turmas prædictasq; immittere. Sed cūm Viminalem describens collem illum fuisse, qui hanc eiusdem nominis portā ha- buerit, ostendimus. Neutā verō fuisse sextam, quæ nunc maior dicitur. Et pariter septimā, quæ nunc Alfanā, seu S. Iohannis Celimontana, qui supra dicta Lian urbs antenā cōsiderabit, certum intelliget, quanquam locus ipse edocet. Carlium montem, i quo Celimontana est dicta, nullam, quæ rivo non dirimatur, aliam habuisse. Oportet quæ Gabiata fuit, quam ab dīno in angulo ad novum Eugentianum Lateranensem mu- nitorium, clausam dicimus, nihil est rationis aut cōiecturæ, quod afferamus aliud, quā q; recta duceret in Gabios oppidū, cui a tate nostra demolitio Gallicano, multis seculis fuerat appellatio. Livius in bello Macedonico Gabiatam portam fuisse tactam de cor- lo cōmemorat. Latina & immutatum retinet vocabulū: quod tamen apud præfatos nō invenimus, aut aliud habuit ex supra dictorum viginī trium nominibus, quod nōdā potuimus intelligere: eam autem Latinā ab annis mille vocatam fuisse, multonū m- llimperio probare possemus. Portā autem, qui dicitur Appia nunc olim fuisse Cap- nam, Iulius Frontinus de aqueductibus ostendit, his verbis. Antio novus Marco Vale- rio, Publio Decio Mure, anno vigesimo post initū Samnitici belli inducta est, Appio Claudio censori: qui etiā viā Appiam, a portā Capenā usq; ad urbem Capuā muniendā curavit. Iuvenalis Aquinas Saryricus, uale dicturus amico Cumas proficiscenti illū in- bit cō theda, quæ cōpositā domū totā proferebat subitisse ad veteres arcus, madidāq; Capenā. Arcus verō veteres, quos Romulus lateritios posuit, & florentes postea ope- bus Romani nūq; passi sunt in marmoreos mutare: ne cōditoria urbis sag memoria de- periret: ætate nostra collapsos fuisse, ubi nunc sunt ecclesiæ S. Marti de gratia: & S. Ma- ritz de inferno, & eam viā iuro cum theda ad portam Appiam esse expeditissimā vide- mus. Nec immerito appellat eam portā humīdā Iuvenalis: q; inter ceteras depulso sit in loco, aquis in Tyberim labentibus abundante. Livius in bello Macedonico, Cen- sores viā sternendā a portā Capenā ad Martis ædem locaverunt. Item idē Livius in secu- do bello Punico, Visabant ab omnibus externis ad portam Capenam dedicatā a Mar- cello templa: legationes omnium Sicilia ciuitatū, ad eum veniebant. Et infra libro no- no. Adem virtutis eo anno ad portā Capenam Marcellus de dieuit. Ea verō omnia rē- pla, eas ædes videmus in uenusta urbis Romæ descriptione: cuius autorē librorum incuria suppressum, nō in Cassinensis monasterij Bibliotheca legimus fuisse Sextum Roffum consularem virum, positas esse in prima regione portā Capenā. Et Salinum fa- præ diximus uelle eam portam sic dictā, a ciuitate Capenā, quæ ab Italo fuit addita. Vltima restat itura Tyberim Trigeminā, quam aliquando Hostiensē q; Hostiā uelise aliquando

11. De porta
S. Laurentij,
quæ exquilinā
est.

13. De porta
maiori.

14. De porta
S. Iohannis.

15. De porta
Reticulæ.

16. De porta
Latina.

17. De porta
Appia.

18. Arcus
veteris.

Allquando S. Pauli, quod celeberrima eius basilica ducatur, uidemus appellari. Trigemina autem eius sit prius dicta, nondum repertum. Lilius in bello Macedonico: Adiles eo anno porticum unam extra portam Trigeminam, emporio ad Tyberim addito fecerunt. Et infra de multis damnatorum, alius porticum extra portam Trigeminam inter lignarios fecerunt. Lignarios autem qui ad Tyberim essent commode apud eam, quae nunc est S. Pauli, uel Hostielis dicitur, portam fuisse locatos uerisimile iudicamus. Et Lilius lib. 1111. Trigeminam extra portam, hoc iuramento Minutius donatus. Nec scire potest, quod uolunt aliqui, eam portam a Trigeminis fratribus Horatij, qui Curatorem ante Alibi ceciderint dicitur: quod hi fratres, quia exiuerint porta, mentio nulla sit a Lilio, qui eos forte in castris fuisse dicit: & tertio qui fuerit superstes, porta Capena rediisse, idem Lilius est autor. Trigeminam autem portam fuisse eam, quae nunc S. Pauli dicitur, ostendit Iulius Frontinus, dum aquae Appiae finem describit his uerbis. Dum eius arcus habet longitudinem usque ad Salinas, quod locus est ad portam Trigeminam. Salinas autem sub Auentino ad Tyberim fuisse ostendimus. Est alia intra Tyberim porta, cuius apud praefatos frequens est memoria Carmentalis dicta: quae ne dum nostra, sed nec Titi Lami aetate, ullam portae usum habuisse ostendimus. Fuit uero ad cliuium, qui ducebat per Sublicium pontem in Ianiculum. Is locus uidetur esse ultra ecclesiam S. Martini de schola Graeca, siue ut appellant in Cosmedim, ad primas Auentini radices, quae is mons uergit ad potestatem nunc uetustissimos arcus marmoreos, ut in calce decoquunt, dolentes uidimus a fundamētis excidi. Quos arcus fama fuit, & quibusdam indicantibus literis apparebat. Horatij Cosmedim honori fuisse a maioribus excitatos, indicat eam portam Lilius in secundi Punici bellum, 1111. Foedum incendium inter Salinas & portam Carmentalem, cum Equimelio lugariocumico, in templo Fortunae ac matris Matutae extra portam late uagantem. Salinas uero in Thyberis ripa, quae in potestatem nunc S. Martini ad Auentinum pertinet, & Equimelium sub ipsa rupe Tarpeia, lugariocumico uicem, sub Capitolio supra forum Boarii fuisse, eam alio ostendimus in loco. Quare ignis, qui sub Capitolio & rupe Tarpeia, per ripam Tyberis debacchatus fuisset, et extra portam uagantem a Lilio dicitur: non extra urbis Romae moenia, quae multum longe distabat, sed extra Carmentalem portam, ad Auentinum usque medium, ubi Matutae matris aedea erat, appolita Tyberi aedificia conflauit. Pandana portam infra ubi de Capitolio dicitur, ostendit Varro fuisse sub Tarpeia rupe.

Sed cum Tyberim transierimus. Eam urbis Romae partem, uulgo pridem Transityberinam appellat regionem, quam ab ipso initio, & longo post tempore maiores Ianiculum dicere solent. Fallit uero plerisque etiam aetatis nostrae doctissimos, & diuiores ea in regione loci prima appellatio, quod ipso in collis cacumine, ubi nunc sacra inhabitant uirgines, Ianiculum plerumque foris de quo Virgilius in 7. 111. Hanc Ianus pater, hanc Saturnus condidit urbem: Ianiculum huius, illi fuerat Saturnia nomen. Et Ouidius in Fastis: Arx mea collis erat, quae culterix nomine nostri Nuncupat hanc artem, Ianiculumque uocat. Lilius autem primo ab urbe condita, in Aeneas Marci rebus gestis sic habet. Ianiculum quoque adiectum non in optata locis sed ne quando ea arx hostium esset: id non muro solum, sed etiam ob commoditatem itineris, ponte Sublicio tum primum in Tyberi facto, iungi urbi placuit. Si igitur moenia a pontem pertinuerunt, non solus collis multum ab ipso distans fluuius, quod aliqui uolunt ab Aeneas, sed tota Ianiculi, nunc Transityberina regio est munita. Lilius in secundo libro: Cum captem repente impetu Ianiculum, atque inde citatos decurrere hostes. Et paulo infra: iam plus hostium in Palatio Capitolioque, quam in Ianiculo fore. Ea regio tres habet portas, quarum quae ad occidentem solem Tyberi est propinqua, nunc dicta Portuensis, olim quae fuerit ignoramus. Alia quae edito in loco, nunc S. Pancratij, prius Aurelia. Tertia in Vaticanum dimittens, & nunc subitus Ianum dicta, a praefatis Fontanalis appellata. Et primam quidem, postquam Claudius imperator Romanum fecit portum, quod in illum dimittat, fuisse ab eo Portuensem appellatam constat. Aurelia porta utramque uiam, an ab ea uiam nomen habeat, incertum habemus. Praesens uero nomen a proxima S. Pancratij ecclesia habet. Fontanalem ex Felto Pompeio ostendimus, quod deabus fontium fuit: sacra dictam: extrant autem magnae molis muri, scelerum adhuc fontium receptacula, sub monte, qui aureus dicitur, ipsi portae proximo, & haud longe ad portam Fontanalem ad Martiam uiam, quae in campos iter esset, perduxere. Dicit autem subitus Ianum eam portam

19. De Trigeminis portis.

20. De portam Carmentalem.

21. Arcus Hostielis Constantini.

22. Transityberina regio, quae Ianiculum.

23. Pons sub Ianum.

24. Trias portae Ianiculi.

25. De portam Portuensem.

26. De portam Pancratij.

27. De porta
subito lauro.
28. De archa
eius laticuli.
29. Pontis sub
latus.
30. De Ther-
mis Severianis
et Aurelianus.
31. Laticuli.
32. De laticu-
lis quod dis-
ferunt et Ra-
uennatis.
33. Calixtus in
via Aurelia.
34. Felix pri-
mus ecclesiam
suam nominat.
35. Adeodati
ecclesia.
36. Hadrianus
primus.
37. Duæ tur-
res ad nauis.
- postquam q̄ laticulo, uel monti uel regioni subiaceat minus q̄ ceteræ nostræ ætatis con-
ruptela toleret, est absurdum. Quod uerò hæc sola possit esse Fœdalis, inde certum ha-
beremus, quia nulla est porta alia, quæ in cāpos Vaticanæ iter esse possit, præsertim cū nul-
lum tunc temporis alium ad Tyberim pontem, q̄ Sublucium Roma haberet. Eius mihi
nunc ad Vaticanæ suburbia transeundum: sed postquam laticuli siue Translyberinæ re-
gionis is est situs, ut à ceteris partibus urbis, flumine muroq̄ dirimatur, opera istius siue à
principibus, siue à pōntificibus aut populo facta, quæ olim habuerit, & quæ nūc cernunt
aut indicari possint, explicabo. Et primo de pōte Sublucio habet Plinius, ipsum q̄ esse
lignæ, siue ferreo clauo, ita dispositus cōgnatione, ut trabes eximerent sine futura
ac reponerent: quod quidem sic facere religiosum fuerit, postquā Cochinæ Horatio des-
cendente, ægre tenuissus fuit. Eū uerò pontē prius ab Anco Marcio, sicut ex Lilio p̄stem-
dimus factū. Antoninus Pius imperator marmoreum fecit, cuius uestigia esse tenemus,
quæ hinc ad primas Aventinæ radices, inde ad nostrā ætatis nostræ nauis cernunt. Sci-
bit Helius Spartianus, Secūriū imperatorem ex Aphrica oriundum, fecisse Translyberini
na in regione sui nominis Thermas: fecit & alia imperator Aurelianus, quæ essent hy-
males. Sed cū late pateat Translyberinæ regionis appellatio, sub qua cāpos suburbanisq̄
Vaticanæ, & ipsius laticuli munitio comprehenditur, utrum ne ipsarum thermarum ue-
stigia sint, quæ intra laticulum ad diui Francisci ædem: an illa, quæ medio in Vaticanæ
cāpo, ubi nunc prætā dicimus, cernunt, ignoramus. Sed ea perquirere, quorū omnis pe-
rit notitia, superfluum fuerit: ad notiora uentamus. Eam urbis Romæ laticuli, siue regio-
nis Translyberinæ partē, à nostris qui martyrum gesta scripserunt, aliquando Rauennatē
nūc ubi appellat, sæpe offendimus. Est q̄ eius rei ratio altius repetenda. Octavianus Au-
gustus imperio, post Marcum Antonium Cleopatraq̄ interfecit, quære postea, inter
multa, quæ prudentissimè prouidit, binā instituit classem: Vnam apud Misenum Lu-
canæ portum, quæ Italicæ insulas oramq̄ Galliarū maritimā, Hispanias, Aphricā, Mæ-
ritaniasq̄, & Septentrionalis Oceani plagā tutaret: alteram apud Rauennā in loco nūc
Cardiano, in quo fuit postea Classensē oppidum, cuius classis partes essent Adriaticū
nus, Illyricū, Dalmaticæ, Epiri, Græciæ, Thraciæ, Ponti, Meotidæ, & Asiæ in nostris ma-
re uergentis, atq̄ Ægypti oræ necessitatibus subeirent. Tantas uerò classes, quātas esse
oportuit, quibus maxima Romani imperij tutela cura esset cōmissa, magno indiguisse
exercitui, nullus qui Romanas lectionauerit historias ambiget. Cum itaq̄ Romano sena-
tus Romanis uel principibus, ea in primis fuerit curæ: ut quod multis ostēdimus in locis,
nulla posset Romæ frequentare multitudo, cui nō esset habitandi locus publicè assigna-
tus, attributa est Rauennatis classis militum regio Translyberina: quæ postea exinde uel
Rauennatis dicta fuit. Hinc ubi papa Calixtus primus ecclesiā S. Mariæ Translyberinæ,
quam nunc insignem cernimus ædificauit, Templum Rauennatum & tabernaculum
se legimus Rauennatum meritoriam: cuiusq̄ in regionis uia celeberrima Aurelia mi-
liario tertio, Calixtus postea mortuus, est sepultus. nec lōgē ab eo militario uidelicet se-
cundo ab urbe, Felix primus eius nominis pont. Romanus cum basilicā extruxisset, in
illa, cui nomē suum fuit indicium, sepultus fuit. Et papa Honorius primus basilicā fan-
cti Panerati, à qua portæ diximus esse nomē, muro urbis ad stadium, propinquā, a solo
ædificauit, quā structura ornamentisq̄ insignē breui, nisi succurrat, apparet rursū. Ec-
clesia S. Petri, quæ uia Portuclis ad pontem Meruli dirupta cernit, Adeodati primi pon-
tificis opus fuit, nec fuit illo in operum magnificentia felicio Hadrianus primus ponti-
fex Romanus, qui inter multa suis locis narranda formas aquarum, Sabbatnam locūq̄
magno impendio, maioreq̄ populi Romani labore, restituit. Quarum una forneculus
centum, ad principis Apostolorum basilicam, ipsumq̄ Vaticanæ suburbium, altera per
Aureliæ portæ & uicē cluissimam ad pontē Aurelium, cui demolito nūc Rupto est no-
men, ut in urbē haberetur: partim ut mollia deferretur, sunt perducere, Mitrūq̄ in paulo
plus minus uel sexcentis annis, q̄ abinde effluxerūt, nulla tati operis, aut in laticulo, aut
in Vaticano uestigia apparere. Leonē III. pontificē manet in Vaticanæ suburbio glo-
ria, eius tū in laticulo cernuntur opera, Turres duæ nunc in nauis ecclesiæ sancti
gloriat, quas post commissum à Saracenis ecclesiæ principis Apostolorum, & ipsius laticu-
li incēdō, eo exciuit in loco, ne barbaria ultra per Tyberim, sicut tūc acciderat portæ
accessus

Accessus Restat Vaticanus, de quo Festus Pöpelus sic scribit. Vaticanus collis appellatus est, q. eo potius fuit populus Romanorum responso, pulsä Etruscis. Sed Aulus Gellius in noctibus Atticis lib. x. v. 111 de eodem sic dicit. Et agrum Vaticanum, & eiusdē ager deum præsidem appellatū accepimus à Vaticanis, quę ut atq. insinctu dei etas, in eo agro fieri solita essent. Sed præter hanc causam M. Varro in libris diuinorum, alia esse tradidit nomini rationem. Nam sicut Ateus, inquit, deus appellatus, atq. ei statuta, quę est infima Noua uia, q. eo in loco diuinitus uox edita eratita Vaticanus deus nominatus, penes quę essent uocis humanę initia, quoniam pueri simul atq. parui sunt, eam primā uocē edunt, quę prima in Vaticano syllaba est. Idcirco q. uigire dicuntur, expriment uerbo sonū uocis recentis. Hanc nunc urbem Romę partem, primū Leo papa eius nominis quartus muro cinxit, & ciuitatē Leoninā de suo nomine appellauit. Eius uerō muniendę causa, quā superiore diximus loco, ne sicut paulo ante cōigerat principis Apostolorū basilicā ultra possent capere, inquinare, diripere Saraceni. Habuitq. ea munitionis sex portas etiā nūc extantes, quarū prima lanciculum dimittens, ab ecclesia cui subiaceret, sancti Spiritus nomē retinet: alia edito in colle sita, dicitur Pertusa, tertiā cui palatio pōdici subiecta, à iurisditorio cōtiguo nunc est nomen, Leo pontifex sancti Peregrini, ad cuius ecclesiā itur ea uia, appellationē dedit, quartā nūc clausam, quę duceret ad scholā Lēgobardorū, Saxonomq. Posterulā appellauit, quāq. eodē nomine quintā quōq. sepulchri Hadriani imperatoris nūc arei sancti Angeli, quā in cāpos itur subiecta, uocauit. Sexta dicitur porta anax, quā in Hadriani pontē urbemq. perducit. Liber autē postq. portas urbem, quę etate nostra extant, p. posse descripsimus, locū indicare uoluit, quā omniū celeberrimā Roma habuit, ea est Triūphalis, per quā & nullā alia triumphū agebant, & ut itē, quasi hominū opera, quicquid solidi haberent, oportuerit æterna claritate fulgere, tenebris in quib. omnino perierat, certiore abstrahamus modo, quid & ubi fuerit primo dicemus. Deinde testimonia, quib. assertio nostra cōstet, asseremus. Pons cuius pilæ fundamēta, nūc ad sancti Spiritus hospitale, in Tyberis cernunt, & porta ad infimā Tyberis ripā, cuius fundamētōrū moles extat, & uia ab eo ponte, ad Cæsaris obeliscū, ad areāq. basilicę sancti Petri subiecta, secundū radices montis Vaticani p. tensa, triūphalis nomine appellabatur, nec ulterius q. ad beati Petri basilicā ea uia, q. cōicere poterim, prætendebat. quoniam mihi cōstat, uia ipsam nullatenus fuisse largiorē, q. quicquid soli prædictę basilicę, aut obeliscū, & Apollinis templū adiacebat, triūphale appellabatur. De porta autē quod diximus clare & copiose, probat Iosephus in libro vii de captiuitate iudea, ubi Vespasiani & Titi imperatorū, describit triumphū. Dicit em̄ ipsos imperatores, qui non in palatio maiori, sed in Isidis templo nocte quieuerant, ad Octauianas ambulationes trāsiisse, ubi eos fenatus & honorati equites præstolabant. Et cū fauor militaris, eosq. meritis ornasset laudib. uotis ritē celebratis, ad portā recessisse, quę ab eo, q. per illā semper triumphorū pompa duceret, nomen accepit. finisq. pompę fuit, Capitolini Iouis templū, territorij etiā triūphalis, nō leue testimoniū habet uia beati Petri Apostolorū principis, à beato Hieronymo presbytero, ut titulus præfert, siue ut aliq. uolūt à Damaso papa scripta, ubi dicit, beatū Petrū fuisse sepultū, in ecclesia sui nominis, quę ad templū Apollinis, iuxta territorij triūphale, fuerit edificata. & cōstantē retinet famā atas nostra pontē, de quo diximus, nobiliū fuisse, nec illo unquā rusticolas trāsiisse. habent etiā incidēter monumēta cōmurationis factę Calendis mensis Augusti, siue Sextilis à memoria uictorię Octauiani Cæsaris Augusti de Antonio & Cleopatra, ad liberationē beati Petri, à carcere & catenis Herodis: unde festū ipsius beati Petri ad uincula celebramus: cineres C. Cæsaris obelisco insigni positos, qui cernit in territorio triūphali. Isidis uerō templū, in Sexti Rusti descriptione urbis Romę, cōiicimus fuisse Minervā inter cuius adhuc durat uocabulum, tunc cognomine Chalcidicā, & uia latam, & ambulationes Octauianas docet Suetonius Tranquillus, in hæc uerba. Reliquias suas Mausoleo considerat: id opus inter Flaminia uia, ripaq. Tyberis, sexto cōsulari suo ex truxerat circūiectaq. syluas & ambulationes in usum populū tam publicatæ pauloq. super eum locū, Suetonius portę triūphalis meminit, ubi quosdā Senatores cēsiisse dicit, Augusti funus, portā triūphali ducendū. Vespasianus itaq. & Titus, cū ad Isidē uia lata quicquid, ad Augusti ambulationes, ubi nunc Augusta dicitur, descendē: & inde

Biondus.

u. traiecio

33. Quid Vaticanus.

39. Vaticanus regio.

40. Porta cuius Leonine.

41. Porta triūphalis.

- traiecto Tyberis per proximum pontē, cuius cernunt collarū fundamenta, ad uisū pontis triumphalis, ubi nunc est sancti Spiritus in Saxia hospitale, recesserunt. Sed iam hospita-
 42. *Hospitale
sancti Spiritus
in Saxia.* lis in Saxia cognominationis causam reddidit, multas loco factas mutationes effe-
 mus. Bello Longobardorū, qđ ducentis & quatuor annis Italā afflixisset, in Romanorū
 Imperij inclinationis historia ostēdimus, per Carolū Magnū Francorū regē finit: Ha-
 drianus primus Pontifex Ro. Saxones primo, & breui post Longobardos, multitudinē
 haud quaquā contēdendi, citare a Romania donari curauit: quibus gentibus Roma-
 nus, cum nō esset uisum satis tutū, intra urbis moenia dare fecit, assignauit in Vaticano
 tunc immunitocum pons triumphalis, tunc etiā dirutus esset, ut illius aedificiū a Ty-
 beri ad territorij triumphale cōtinuata, habitaret. Innuūt hanc & nō parua ex parte nar-
 rāe Hadriani ipsius, & postea Leonis 1111 pontificis Romani gesta: quorū Hadrianus
 Longobardos & Saxones foderatos subditosq; recipi curasse dicit. Leonis autē gestorū
 narratio habet, illū appellasse pontē mediū murorū a mole Hadriani ad palatium pēns
 clorū: quē duceret ad uisū Longobardorū & Saxonū, nomine Posterulā: hinc factū est,
 ut celeberrimū illud hospitale, ab Innocentio 111 aedificatū, a uico Saxonū, in quo adhuc
 43. *Quid sit
mors qui in
Vaticano.* extitit fuit, in Saxia appelleret. Implicat uerō errorib; multos etiā nō indocitos, famā pēns
 tos annos multorūq; scriptis, cōtinuata, fuisse in monte, q arduus supra dictū hospitale,
 Vaticanū suburbio includit, palatij Neronis: qđ quidē falsissimum esse nō dubitamus:
 ostendimusq; ubi Neronis palatij fuerit, etiā priuata urbis aedificia uentū erit. Cornelius
 Tacitus, apud quē Neronis gesta particulari narratio habent, dicit illū clausisse in
 ualle Vaticanī spatij, in quo equos regeret, haud promiscuo spectaculo: & paulō infra ad-
 dit eundē apud nemus, qđ nauali flagno circumposuit, extruxisse conuenticula & caupa-
 44. *Naumachia
ubi uis fuerit.* nas: Fuit ergo in mōte illo Vaticanī dei templū: qđ supra ab A. Gellio descriptū ostēdi-
 mus. Nauale autē flagnū, siue ut Græco uocabulo appellat Naumachia, fuit secū ipsam
 montē, sub Aurei mōtis radiolū. quā ad portē Pertusam itur, & ubi nuper hortos exco-
 pati limo uidimus inchoatos, unde in multis, quē legimus apocryphis, magna Vaticanā
 pars Naumachia appellat: & in uita beati Petri, de qua diximus, etiā habet, ecclesiā san-
 45. *Leonis
origi beati Petri.* cti Petri extructā fuisse apud Naumachia, pariterq; hospitale, qđ Leo papa 111 aedificā-
 uit, ē regione ecclesie sancti Andreæ, a Symmacho 1 papa dedicatæ: & sanctæ Petronel-
 le, quā templū Apollinis inobeliscū uergit, ad Naumachia appellatū est. Sed is cū sit
 26. tū ad sanctorū opera, de beati Petri Apostolorū principis loco martyrij & passib; q
 nos opinemur, in mediū pferamus. Nā cum ad Terebinthū, inter duas metas, illū fuisse
 passum cōstans sit fama: qui sit locus, omnino ignorat, nec desunt, qui laniculi fuls-
 ea gloria ornare querūt. asseremus aut ad tantā rē, nostro iudicio, demonstrandū uolū-
 moniū, qđ eo maiore habere debet auctoritatē, quā ab hostib; fidei sumptū, omni adu-
 lationis suspitione carebit. Cornelius Tacitus post narratū incendiū illud mirabile, quā
 Neronis temporib; septē diebus Roma arsit: de causis illius incendiij multa dispersit, hęc
 uerba habet. Sed nō ope humana, nō largitionib; principis, aut Dei placamentis decree-
 bat infamia, quin iustum incendiū crederet. Ergo ab obediō rumorū Nero subdita reon
 & exquisitis imis poenis affect: q; per flagitia inuisus uulgus Christianos appellabat
 autor eius nominis Christus, Tiberio imperatē, per pcuratorē Pontij Pilatū, supplicio
 affectus erat, repressaq; in paucis exitialis superstitio rursus erūpebat, nō modo per lo-
 dzam, originē eius mali, sed per urbem etiā, quō cuncta undiq; atrocita, aut pudenda cō-
 fluunt celebranturq;. Igit primū correpti, qui fitebant, deinde in iudicio eorū multitudine
 ingēs, haud prōinde crimine incendiij, q; odio humani generis cōiuncti sunt: & periculi
 bas addita lōdib; ut feratū tergis coniecti, laniantu canū interierēt, aut crucib; affixi, aut
 flammē ui, aut ubi defecisset dies, in usu luminis nocturni urerent. Hortos suos ē specta-
 culo Nero obtulerat, & Circense ludicrū edebat, habuit aurigę permixtos plebi, uel cu-
 culo insistent. Vnde quāq; aduersus fontes, & nouissima exēpla meritos, animo duri-
 tererat, miseratio oriebat, tanquā nō utilitate publica, sed in frustū unus absumeret.
 Ostendimus autē supra Cornelij scripsisse, Neronē clausisse in ualle Vaticanā spatij,
 in quo equos regeret haud promiscuo spatio: & hoc in loco dicit hortos illi suos, specta-
 culo supplicij Christianorum obtulisse, ac Circense ludicrū edidisse. Clausum itaq; in ual-
 le Vaticanā spatij illud nō dubitamus esse, cuius nunc multis in paribus demoliti mo-
 104, &

Ans, & sediliū dimidiatos fornices peruineas, quæ molī Hadriani subsistent *cerinēus*. Quāq; Plinius semper ubi de obelisco, qui est in Vancano, mentionē facit, illū designat in Cæs. & Neronis circū positiū fuisse. Et cū neq; ipsa Hadriani moles, neq; cōstructus pōs tunc essent; quæ anno abinde centesimo, Hadriani imperatoris opera fuerit, nō immerito, ut mihi uideo, crediderim circū Cæs. & Neronis partē subortiū, quā nūc est Vaticanū, occupasse: & hortos à Cerei illius clausura, ad Tyberim pertinuisse. Quib; in hortis, eoq; in loco, ubi nūc est ecclesiā sanctæ Mariæ in Trāstiberina, cū multi faissent torti, occisi, Ianuarij Christiani: Petrus fuit cruci affixus. Terebinthū uero arborē, quæ sicut gummi sui nominis exodat, sic est humoris appetitissima, fuisse ad eā Tybris ripā, cui dicta est ecclesiā propinqua, uerisimile crediderim: Quæ autē habet aut picturæ, aut scripturæ de duob; meris, inter quas martyriū Petri dicitū fuisse cōmūsum, nostrā cōfirmant opinionē. Nā sicut Hadriani moles, metarū una temporib; Petri & Neronis, sicut ostendimus, nō fuerit, itā tenemus illos, qui lōgo post Petri mortē tempore, id faciū literis mandare, aut *46. Cōmūsum*
meris.
47. Quando
Spolium Ha-
driani.
48. De hortis
Neronis.
49. Ecclesiā
sancti Petri.
50. Symmachus
describit pala-
tium sancti Petri.
51. Honorius
reclīsum sancti
Petri, cuius
superst.
52. Donus pa-
latium mar-
tiri Petri.
53. Nicolaus
Vesinus palat-
ium auct.
54. Bonifacius
9. ornauit.
55. Leo ciuitatem
Leonianā Cere-
re repleuit.
56. Eugenius
reclīsum sancti
Petri supple-
uit donauit.
57. Idem sacri-
lium intell.
innotuit.
58. Idem pala-
tium auct.
59. Idem arq; ofe-
ritur.
60. Idem arq;
an pa.
61. De obel-
isco.

Picturā idiotiā illē dere uoluerūt, signū id metarū quo nullū erat certius accepisset. Atque autē moles, quā marmorib; spoliatā cerinēus, utrū Neronis tēpore fuerit ignoramus. Sed iam ad alias Vaticanæ partes redeamus, beati Petri basilicā Flauij Cōstantini imperatoris, cui magno cognomen tū fuit, opus esse multi scripserunt. Symmachus autē, à quo dicitur ecclesiā sancti Andree dedicatā fuisse, palatia episcopalia, per annos ferme sex centos, ante Leonis III tēpora, ad dexterā leuamq; ipsius ecclesiæ primū extruxit. Et Honorius primus omnē ipsam basilicā regulis æneis, cuius magna pars etiā extat coope-
ritur quas regulas ex Romuli tēplo, in qd' partim mutata, partim ædificata est sancti Cōsolmæ & Damiani ecclesiā, imperatoris Phocæ cōsensu accepit. Et Donus primus pō-
nifex Rom. arē dictæ basilicæ, cui paradiso est appellatio: marmorib; etiam extantib; fra-
gilitib; marmora famæ inhaerentes crustas fuisse credimus metæ illustriq; spoliatā, cu-
ius monumentū fuisse dicitur ignorare. Post Leonē quartū Nicolaus quartus, ex gen-
te Vesina pontifex Ro. palatium episcopale beati Petri auxit: qd' ad annū abinde circū-
ter centesimū, Bonifacius IX nō leuis impensa ornauit. Sed ad Leonē quartū iteratō re-
uertamur. Is pontifex magnanimitas cinctā, ut diximus, muro eā à se Leoninā appellatā
ciuitatē, Corinthe repleuit, qui Saraceni orū persecutionē fugientes, populariter emigraue-
runt: magnāq; fuit ipsius ipsius & basilicæ beati Petri curā, multa fecit, quæ in hoc annorū
uitā dum sexcentorū, quorū in hac tēpora intercesserunt spatio, inueterata tā omnino cor-
ruerūt, breuit ad nihil peruerūt, nisi tua beatiſſimē pater Eugeni opera factū esset, ut il-
la nunc latetius cernentes innouaret. Vbi etiam Leo donis ecclesiā ornauit, tu illā impelle-
tille sacrorū ministerio pariter donatā, recto insuper maiori ex parte innouato, nouisq;
facilitatē cameris ex ædificatis, reddidisti meliorē: sola una re uideris à Leone superatus,
q; ualuas ille argenteas, tu æneas basilicæ dedisti, nisi par uideas magnificentiā, p argen-
teis, nullo exaſitionis artificio, factis æneas posuisse mauerat, tātisq; insculptæ histo-
riæ unionis Græcorū, Armeniorū, Æthiopū, Iacobinorū, & aliorū populorū tua opera,
tuaq; impensa ecclesiæ cōſultatorū, ut quadruplo aris autiq; impenditū, merces opificis
superauerit. Quid q; ubi Leo cāpanarū turrim, quæ omnū prima in orbe terrarū fuit, tu
arq; officinā, & ptime portā palatii speciosissimā, extruxisti. Strata palatii arē, & ipsa
quæ in urbē ducit uia, in multas partes postea urbis diuisa, tanti sunt decoris, ut alia ab
ea, quæ multis retro seculis fuit urbs Roma, uideat reddita. Gentiliū quæ extent alia Va-
ticanus ager nulla habet opera præteritū Cæs. obeliscum: de quo q; unicui ex maiorib;
nunc stat, plura dicere nequaquā absurdū iudicamus. eas lapideas moles, nullius Romani
opera, aut cura, fuisse excisas constat. nam ipsos, qui Romæ integræ corrupti aut fue-
rint, aut nunc cernunt à Thebis, aut alijs Ægypti urbibus fuisse perductos, Plinius Ve-
ronensis, Ammianusq; Marcellinus ostendunt. Hunc autē q; in Vaticano uisit, Plinius in
XXXVI. iterum ex maioribus, q; fuerint aduecti ponit libro XVI. ubi de magnitudi-
ne arborū tractat: hæc habet urba. Abies admirationis præcipua uisū est in nani, quæ ex
Ægypto Cæs. principis iussu obeliscū in Vaticano circū statuit, quatuorq; trācos lapi-
dis euasit, ad ſolūm eadē adduxit: quæ naue nihil admirationis uisum in mari cernit est.
Ceterū uiginti et modicū lentis, pro saburra ei fuisse. Lōgritudo spatium obeiuit magna
ex parte, Holiſcū portus latere leuo. Ibi nanque demerſa est à Claudio principe. Ar-
mondus.
u a boria

62. De obelisco
fuerunt.

boris eius crassitudo, quatuor hominum ulnas cōplectērium implebat. Ammianus uerō
Marcellinus rerū gestarum lib. xvi iocundissimā habet de obeliscis narrationē, quā
libet eius uerbis inserere. Administrāte adhuc Orpheo praefectura, obeliscus Romae
circo erectus est maximo, super quo nunc, quia rēpēstissimū est, pauca discunt. Vixit
scilicet saeculis cōditā, ambitiosa mentis structura, & portarū centum quoddā aditū celestē
hecatompylon thebas instituto ex factio cognominauerunt, cuius uocabulo prouicia
nunc usq; Thebas appellat. Hāc inter exordia pādēntis se late Carthaginis, improuiso
excursu docet opprētere Porro. Posteaq; reparatā Persarū rex ille Cāhyles, quod uel
xerat alieni cupidus, & immanis & gypco corrupta aggressus est, ut opes exinde rēper-
ret inuidendas, ne Deorū quiddā donaria parcensiq; dū inter praedatores turbulenter cō-
currat, laxitate praepeditus indumētorū, cōcidit pronus, ac suorum pugione, quē apertū
formori dextro gestabat subito ut ruinae nudato uulneratus, penē lethali ter interit. Lō-

Cornelius
Callus.

ge aut postea Cornelius Gallus, Octauiano res tendēte Romanas Aegypti perorator
haec ciuitatē plurimis interceptis, reuersusq; cum furorū accessisset, & populū pūis
elementis nobilitatis acriter indignatur, cui negotiū spectandū dederat imp. siccio inu-
buit ferro. Is si recte existimo est Gallus poeta: quē ille quo dāmodo in postrema Ba-
kolleorū parte, Virgilius carmine leni decētat. In hac urbe inter labra ingētia, diuersiq;
moles, figmenta Aegyptiorū nominū exprimētes, obeliscos uidimus plures, aliosq;
centes & cōminutos, q̄s antiqui reges, bello domitis gētib; aut, p̄spicitant, summariē
rū elati mōtū uenis, uel apud extremos orbis incolae perseruatis, excisos, erectosq; dū
superis in religione dicantur. Ilt aut Obeliscus asperissimus lapis, in figurā meta cuiusdā

Forma
obelisci.

63. De obelisco
fuerunt figur.

sentū ad p̄eritatē cōsurgens excelsam, utq; radiū imitē gracilescens paulatim, specie
quadrata in uertice p̄ductus angustū, manu leuigatus artificis. Formā dū inuenerit
notas Hieroglyphicas appellatas, quas ei undiq; uidemus incisās, initialis sapientia
ut insinuat auctoritas. Voluerū enī serarūq; etiā aliena mundi genera multa sculpsit,
ad cui quocq; sequentes erates imperatorū uulgatius puenire, memoria, p̄missa, uel solu-
ta regū uota monstrabāt. Nō enī ut nunc, literarū numerus praesitū & facili expēnit,
quicquid humana mens cōcipere potest, ita p̄fici quoq; scripturū Aegyptiorū singulū
litterae, singulū nominū, seruebāt & uerbis, nōnunq; significabāt integros sensus: cum
rei sciētia, in his interim duobus habet exēplū. Per uultūq; naturę uocabulū p̄dum, ut

Valer pro
natura.

Apri pro
rege.

64. De obelisco
fuerunt.

nullos mares posse inter has aliter inueniri, ratios memorat phyticae: p̄erq; specie apu-
mella cōficiētis, indicat regē, moderationi cō iocūditate, aculeos quoq; innalci debet,
his signis ostendentes, & similia plura, Octauianus Aug. cū obeliscos duos, ab Heli-
opolitana ciuitate trātulisset Aegyptia, quorū unus in Circo maximo, alter in cōpola-
tus est Martio, hūc recēs aduectā, difficultate magnitudinis territis, nec cōrectare
sua est, nec mouere. Disce q; ignorēt ueterē principē trāstans aliquib; hūc intrāstū ideo
praterisse, q̄ Deo soli speciali munere dedicatus fixusq; intra ambrosiū rēplū dectū,
quē cōtingit nō potēat, t̄quā apex omniū eminebat. Verū cōstitūus id parū docēs,
auulsam hūc molē sedib; suis, nihilq; cōmittere in religione rectē existēntis, il ablatū uno
tēplo miraculū, Romę faceret idē, in tēplo mundi totius, facere tā diu perpessus est, dū
trāslationi pararent utensilia: quo cōuecto per alurum Nilū, p̄iectoq; Alexandriae nauis
amplitudinis, ante hac inuitate, edificata est, sub trecentis remigib; agitāda: quib; ita p-
uitis, digressioq; uita principe memorato, ut gena esse clus intepuit, tandēq; serō impoli-
tus nauis, per maria fluentiq; Tyberis uelut pauentis, ne qd penē ignotus miserat Nilū
ipse parū sub meatu sui discrimine, morib; alūnis inferret: defert in uicū Alexandriae, mo-
tio lapide scinditū unde cuniculis impositus tractusq; lenius p̄ Hostiensem portū, p̄fici-
tūq; publicā, circo illarū est maximo. Sola post hęc restabat erectio, quē uix, aut ne uix
quidē sperabāt posse cōpleri. erectūq; ita paulū alis trabib; ut machinari cerneret
noxiū, innectunt ualli funes, & longi ad specie multipliciū liciorū, densitate nimis sube-
xentes: quib; colligatis, mōs ipse effigiat sculpsit. elementis, paulatimq; id per ardua
mane potens, diu pensilis hominū milib; tanq; molendinarias rogib; metas, castra lo-
caf in mediū: cui sp̄era superponit aenea, aureis laminib; nitens, quē cōstitū in ignis
diū cōtracta deoq; sublata, facis imitāmētū & figura arēis, indē aut in bractearū uelut
abundāti flāmna cādēntia. Secutāq; xerxes alios trātulserūt, quorū unus in Vaticano
alio

Alii in hortis Salustij duo in Augusti monumento erecti sunt. De literis autem hierographica, preter ea, quae superius scripta sunt: Marcellinus ite lib. xxii, ubi De pyramidi bus Aegypti tractat, infra scripto dicit modo. Sunt & Syringes subterraneae quidam & flexuoli seculus, quos ut fert peritum ritum uetustorum, aduocare diluuii praesent, metuentem ne exemoniam obliteraret memoria, penitus operosis digestos fodinis, per loca diuersa struxerunt, & excelsis parietibus uoluerunt ferarum genera multa sculpterunt, & animalis speciei innumeras, quas hierographicae literas appellant. Et Cornelius Tacitus sic scribit. Primi per figuras animalium Aegyptij, sensus mentis effigebant, & antiquissima monumenta memoriae humane impetrata, laetis cernunt. Satis uero id satis, extra uetusta urbis Romae mentis nagati sumus. Ad ipsa praescorum monumenta, ceterasque urbis partes redeundum est.

Montes in orbe septem numerant, Capitolinus, qui & Tarpeius, Auentinus, Palatinus, Caelius, Exquilinus, Viminalis, & Quirinalis, octauoque loco Ianiculensis posita adnumeratus est. Capitolinus mons, sicut Varro De lingua Latina scribit, dictus est, quod hic cum fundamenta ardis locis foderent, caput humanum inuentum dicit. Hic mons posita Tarpeia dictus, a uirgine Vestali Tarpeia: quae ibi a Sabinis necata armis & sepulta: cuius nomina monumentum reliquit, quod etiam nunc eius rupe, Tarpeium appellat sum. Hunc ante montem Saturnum appellatum prodiderunt, & ab eo late Saturni terrae ut etiam Ennius appellat: antiquum oppidum in hac fuisse Saturnia scribit, & etiam uestigia nunc manent, quod Saturni phanum in fauce, quod Saturnia porta, quod Lutatius scribit ibi, quod nunc Pandana uocant. Virgilius in vii. Hinc ad Tarpeia sedem & capitolia ducit Aures nunc, olim syluestribus horrida dumis. Alia de Capitolio etiam nunc notissima afferre praescorum testimonia, superfluum iudicamus. De Auentino sic habet M. Varro: Auentinum alij de causis dicunt. Neuius ab auiibus, quod eo se a Tyberi ferret aues. alij ab rege Auentino Albano, quod ibi sit sepultus. alij Auentinum ab aduentu hominum, quod commune Latinorum ibi Dianae templum sit constitutum. Ego maxime puto, quod ab aduentu. Nam olim paludibus mons erat, ab reliquis discretus, ita ab urbe aduehebant riuibus. Palatini montis cum

64. De monte
liber.66. De Cap
itolio.67. De Au
entino.68. De Pa
latino.

69. De Caelio.

70. De Ex
quilij.71. De Caelio
nili ex Vi
minali.72. De uerbo
a Romulo
et alij.

Cum uocabuli haec esset Marcus Varro. Quarta regionis palatium, quod Pallatium cum Eui dro uenerunt, quod Palatini aborigenes ex agro Reatino, quod appellat palatium, ibi cōse derant. Sed hoc alij ab Pallante uxore Latini putauerunt. Eundem hunc locum a pecore dictum, putant quidam. Itaque Neuius Ballatium appellat. Virgilius in vii. Accades haec ora genus a Pallante pfectum, Qui regem Euandrum comites, quod signa secuti Delegere locum, & posuere in montibus urbem: Pallantis proauis de nomine Pallanteum. De Caelio monte sic habet apud Varro nem: Caelius mons a Caelio Vibienno Thulco duce nobili, quod cum sua manu dicit Romulo uenisse auxilium, contra Latinum regem. Exquilini montis, quod omnium sit maximus, longam ponit M. Varro nominis expositionem: & quae multas habeat partes nominum etiam ipsius Varronis aetate obscurarum, nequaquam intelligibiles: quae autem ad rem nostram faciat, sunt haec. Secunda regionis Exquilij: eas scripserit ab excubij regis dictas. alij ab eo quod exculte a rege Tullo essent. Et infra: Exquilij duo montes habuit. Sequitur ratio simul de duobus, quod paruitate colles non montes appellant in haec uerba. Tertia regionis colles quinque, ab deorum phanis appellati: e quibus nobiles duo colles Viminalis ab loue Vimineo, cuius ibi ara sunt. Collis Quirinalis a Quirini phano, sunt quod a quiritibus, qui cum Tatio Curibus uenerunt Romam quod ibi habuerunt castra.

Montium nominibus explicatis, urbem primam a Romulo conditam, ne multis post hac narrationibus officiat eius ignoratio indicemus. Et Capitolinum siue Tarpeia & Pallantium Auentinumque montes solum, cum ista, quas intercedere uidemus conualibus comprehendisse hinc collat, quod omnes alios quinque montes & colles additos, Titus Lutatius ostendit. Sunt enim illius, de Tullij Hostilij rebus gestis, haec uerba libro primo. Roma interim et erat Altra ruina, duplicat ciuium numerus. Caelius addit urbi mons, & quo frequenter tuis habitaret, et sedem Tullius regis caput, ibique habitauit. Secundus nouae urbi additus mons fuit Ianiculensis. Lutatius in Anci Marci gestis rebus, Ianiculum quoque adiectum non inopia loci, sed ne quid ex ara hostilium esset. Alij tres postea simul a Seruio rege additi. Lutatius item primo. Vides quoque amplificanda uisa est. Addit duos colles Quirinalem Viminalemque inde deinceps augeat Exquilias, inibi ipse, ut loci dignitas fieret, habitat aggre & fossa & muro circumdat urbem. Sed Cornelius Tacitus aliter de urbis primae

Blondus.

u 3 ambitus

ambitu sentire videtur: cuius sunt haec verba. A foro Boario, ubi arces eorum aspiciunt, hae quae id genus animalium aratro subditur, sulcus designandi oppidi coepit, ut magni Her- culis ad amplecteretur. inde certo spatia interiecti lapides per ima montis Palatini ad aram Confucij, mox ad curias veteres tñ, ad sacellum, lae forumq. Romanū, & Capito- lium non a Romulo, sed a Tito Tacio additum progressi, ad eam, inquam, tendimus redificiorum, locorumq. urbis descriptionem, qui tunc sunt octo mōs, quidq. integrū habeant vel demolitum, aut versutū, aut novū ostendere pergamus. Sic enim fiet ut pos- sita in diuis & conuallibus, ac ceteris urbis partib. quae reliqua sunt facile ostendamus.

73. Capitoli-
adom.

Pudet verò pigetq. a Capitolio incipientem eius deformitatem referre. Is etenim mōs, quem Deorum domicilium Marcus Cicero, cum sepe alias, tum maxime in oratione ad Quirites habita, pridie quare in exilium appellat, & Virgilius Aeneid. dicit, qualis etiam anno post functus uita Ciceronem, & Virgilium trecentesimo, fuerit Amosianus Mac- cedonius in Constantis filij Flauij Constantini Magni gestis rebus ostendit. Constanti- us ex Constantino poli, in qua natus & educatus erat, tunc primum Romā ueniens, ipse p- be inspecta oblitupuit. Suntq. de illo, haec Ammianus uerba lib. x. v. i. Deinde innox sepe montis culmina, per accliuitates planitiesq. posita, urbis membra collustrans & sub- hana, quaequid erat primum continere inter alia cuncta spectabat. Iouis Tarpei debora quantū terrenis diuina praecellunt. Et infra idē Ammianus lib. x. x. i. describens Arce- primirabilia, sic habet. His accessit alia fastuosa fastigij templa, inter quae eminet Hera- prum: quod licet minus exilitate uerborum, atq. tamen columnarib. amplissimis, & ipātib. signorū signētis, & reliquis operū multitudine, ita est exornatus: ut post Capito- liū, q. se uenerabilis Roma in aeternū attollit: nihil orbis terrarū ambitiosius cernas. Ean- dē imitatus sententiā doctissimus optimusq. uir Cassiodorus, in edicto Theodorici pi- mi Ostrogotorū regis, per qd. formas aquarū urbis Romae iustis reparatib. habetur- ba. Trāsi forū uel sob. assiduitate uidere miraculū est: capitolia celsa cōscendere, haec est, humana ingenia superata uidere. Nūc uerò praeferatēritā domū a Bonifacio x. m- nis superaedificatā, qualē medioeris olim fastidisset Ro. ciuis, usibus Senatoris & casti- discorū deputatā, praeferatēritā beati Frāscisci ecclesiam, in Feretrii Iouis tēpli son- damētis extructā, nihil habet in Capitolino, Tarpeiūse mōs, raris olim aedificijs exor- natus. Quae autē Capitolio habuerit loca, superflū scribere iudicamus. Nā cū fuerit qd. diuinae in primis deputatus aras, sacella, delubra, aedes, & tēpla habuit supra x. quod nomina, si operi nostro expedire exstiteremus, ex maiorū scriptis facile foret rectior. Et ne uulgi imperitorūq. cōscendētiū ea fuisse nobiliū imperatorūq. & senatorū habu- nē opinioni, sine testimonio adoeferemur, Valerij Max. lib. v. i. sumpta asseramus. M. Ma- lius unde Gallos depulerat, inde ipse praecipitatus est, quia fortiter defensam libertatē, nefarie opprimere conatus est, cuius iustitiae ultionis nimirū haec praefatio fuit. Manliu- ras cū mihi praecipites agebas Senones. Post quā imitari coepisti, unus factus es ex Seco- nib. Huius supplicio, aeternae memoriae nota infera est. Propter eū illud lege sancitū est, ne q. patritius in arce aut Capitolio habitaret, quia domū eo loci habuerat, ubi nūc qd. Monetae uidemus. Sed de sacris locis, quae in habuerit mōs, uel pauca dixisse nūc magis p-

74. De sacris
locis Capitoli-
jouis templum.
lani templum.
lunonis monetae
se edit.

apparentia satis erit. Celeberrimū ea in arce Iouis optimi maximiq. tēplū, ad ea sūa iust- partē, ubi nūc dicit Saluator in maximis. Et tēplum Iani custodis Capitolinae arcis fuit ubi nūc est fatinororū custodia, & carceris locus, quā Cācellarū appellat. Fuit etiā re- lebris sang. in Capitolio, & ipsi Tarpeii rupi, proxima lunonis monetae & deinde quā Lu- lib. v. i. sic habet. Dictator adē lunoni Monetē uouit, cuius dānatus uoti, cū uictū Ro- mā reuerisset, dictatura se abdicauit. Senatus consuetos ad ea addē, p. amplitudine respo- ficiēdā creati iussit locus in arce destinatus, quae arca arduū M. Manlij Cap. fuit. Ar- des autē Mālii fuisse ad saxū rupis Tarpeij, supra ostēdimus. & Virg. indicat. Et flūo ci- flos Tarpeia Manlii arcis. Magna est etiā clui Cap. per quē publicus esset in arce a- scēsus, nostrorū bonorū inquisitio. Is uerò ubi fuerit, docet Lu. in v. i. belli Maced. Cōsa- les transiit. Numidārū, q. tū in Asenino ad mille & ducēti erat, media urbe trāse. Ex- quisitas iussit nullas aptiores intra cōualles testarū hortorū, & sepulera & curas un- dūq. uias, ad pugnandū futuros rati. Quos cum ex arce Capitolij, clui publico in equis decurrentes, quidā uidissent: capta Auentinū in clauisuerūt: itaq. hinc cōstare dicunt

clui

Aelium Capitolinū publicū fuisse ad eā areis partē, quæ versā in Auentinū, nunc eccle-
siā S. Georgij ad uelum aureū ē regione respicit. De Auentino pauciora & incertiora
dicere possumus, multa in mōs habuit ædificia, quorū notiora fuerūt, quæ Lūcas in lib.
primo dictatā primā in Auentino Herculi ab Eudro posuit. Et Iouonis templū, qđ
iuxta Lūciū lib. secundo belli Punici secundi, Camillus Deo illius simulacro, quā in-
terrogat, uellet ne Romā ire, uelle respōdit, à Veis Romā pōducto dedicauit. Ad eiq̃
ab eodē Censilio post actū triumphū, Matre matris dedicatū iurauit. eodē in mōte tem-
pla Dianæ & Mineræ, item Lucinæ, de q̃ Ouis in Fastis, Luna regit mēses, Iuuis quoq̃
tēpora mensis Sciuit Auentino luna colenda iugo. Fuit & fons, de q̃ bibebāt Faunus &
Pleus saryri: & Numa Pōpilius uinū posuit saryrosq̃ inebriauit. Vnde Ouis, Lucus Aue-
tino suberat niger siccis umbra, Quo posses uiso, dicere numē inest. In medio gramē mu-
scosq̃ ad operta uirēti Manabat saxo uena perēnis aque. Fuit & maioris fame spelunca
Caci, quæ nunc uisit supra ecclesiā S. Mariæ in schola Græca, quā Auentinus spectat in
mōtem Palatinū. De quæ res habet Virg. in v. 111. Hic spelunca fuit ualio fammota
recessu Semihominis Caci. & infra: Alcides aderat taurosq̃ hac uictor agebat Iugētes,
uallēq̃ boues amnēq̃ tenebant. At furis Caci mens essera, & infra: Reddidit una bouū
uocē uastorq̃ sub antro Mugit, & Caci spem custodiā fecellit. & infra: At specus & Ca-
cidet cetera apparuit ingens regia. Quidius in Fastis, Cacus Auentinæ timor atq̃ infamia
fugit. Fuit etiā in Auentino sicut Plinius in Naturali historia x. v. scribit, Laurentium
syluā Iouis sacratā, in qua Valentinianus 11. Cōstāntini comitis & Gallæ Placidie filius su-
it interfectus. Fuit hūc ædes libertatis, quā Græchus, sicut habet Lilius de secundo bel-
lo Punico, ex multitudine pecuniā faciendā curauit, horū omnū multorūq̃ ædificiorū &
sacrorū a maioribus scripto celebratorū, quæ facillimū fuit cōmemorare, nullū penitus
exat obliuio. sed qđ maiori nobis est miraculo Aquarum Claudie & Mariæ ductus,
q̃ stupido opere in illum mōtem fuerāt perducti parua ac nulla penē in parte cernunt.
Iulius Prætorius l. 11. De aqueductibus hæc habet uerba, Et sedula deinde partitione di-
uisa in regionibus, quibus singulæ seruiebāt aquæ plures darent, tanq̃ Cælio & Auenti-
no, in quos sola Claudia per arcus, Neronianos ducebat. quo ferebat, ut quoties delectio
aliqua interuenisset, celeberrimi colles sitiret, quibus nūc plures aquæ, & in primis Ma-
riæ reddita ampliore opere, usq̃ in Auentinū perducit. De eadē aquæ Claudie forma
Claudianus ubi Theodoricus iubet collabentes aqueductus instaurari scribit, Quis
posset sermonibus idoneis talia explicare: Claudā aquā per itā fastigij molē, sic in A-
uentinū caput esse perductā, ut cū ibi ex alto lapsa ceciderit, cacumē illud excelsum, quasi
enā uallē rigare uideat. Habet uerō nunc in mōs monasterium S. Sabinae, quod Sixti
tertij papæ tēporibus, quidā Petrus episcopus ab Ilyrico ueniēs, ppria impēla edificari
curauit. habet & aliud S. Bonifacij monasterium, quæ duo monasteria sunt ædificiorum
sumptuositate ornamentisq̃ etiā nostra ætate cōspicua. Reliquis mōs, aut ruinis, aut ui-
neis præter S. Alexij cornubiū, quod inibi uenustissimū cōspicitur. S. Petri ad uincula
etiam pauciora habet integra Palatinū mōs, q̃ Capitolinū, aut Auentinū. Nā præ-
ter S. Nicolai ecclesiā a Calixto papa ædificatā, quæ etiā malē integra cernit, nullum is
celeberrimū mōs habet ædificiū. Qualis autem & quanta olim fuerit ea ædificiorum
moles, indicat rutig inter ceteras urbis cōspiciendē. Hunc mōtem incoluisse, & postea
cōmuniūse Eudrom, testis est Lilius in primo, Sed cū reges primo, deinde cōsules &
postea imperatores, maiori ex parte eā habuerunt certam sedem, quā ita ædificia aux-
rit nullus scribit. Quod quidē nulla aliā ratio facitū crediderim, quā q̃ unusquisq̃ nul-
la insigni cōstitutione facta, pauculus addidit, quas scriptores, ut parū dignas, mōdare
litteris omiserunt. Habet autē Lilius l. 111. Ædes Vacci ducis quondā in palatio fuisse,
quæ Vacci prætoris, disupto ædificio publicatoq̃, appellata fuerint. Et in bello Macedo-
nico, Marcus Iunius Bruttus ædē magnæ matris deum in Palatio dedicauit. Et Iulius
ob eam dedicationē sacros, megalia appellatos. Suetonius autem Cæsarem templum
Apollinis in Palatio extruxisse, Et Lilius in v. 111. de bello secundo Punico, Mar-
cū deūm à Græciā auertit in ædem uictoriz, quæ est in Palatio perducere. Et He-
lius Lapidus scribit Heliothalā cōsecrasse in Palatino monte,
ibique templum fecisse. Ipsum uerō montem, qui sicut supra ex Varrone ostendimus

71. De Auen-
tino.
Inuēto
templū.
Marci ma-
ter.
Dianæ tem-
plum.
Petrus Vacci
et Petri.
Cuius spelunca.

Arderi
Vacci
duci.

Monasterium
S. Sabinae.
Monasterium
S. Bonifacij.
S. Alexij
cornubiū.
72. Quod Pala-
tinū habuit.
S. Nic. ecclesia.

Arderi Vacci
duci.
Arderi ma-
teris matris.
Megalē
sacra.
Apollinis tem-
plum.
Arderi uille-
na.

- eripicē habuit nominis causam, Ballatū nunc posse appellari videmus, q̄ ubique nō
impediūt magnae molis ruinā, aut ubi uineta excelsa in fornicih. p̄lilia nō occupant,
totus ager palcui nō ouis. magis q̄ caballis, bubalis & capris est focius. Quae ex ali-
quando in uariis cogitationes uenimus, qd̄ de cetera liceat Roma suspicari, cum nes-
los mōtes, qui primi & soli in prima urbe, ab Romulo cōprehensi fuerint, nō si ab his
ruinæ, uidemus penē ad eā deducit os artificiorū nuditate, quā Roma nōdum cōtēna ha-
buerunt. Fuit autē in ea parte palatij, quā septentriones uertus in triumphali, Flauj Cō-
stātinj imperatoris arcu uergentē uidemus, locus Palladij, cuius insignes existerunt
nā habētes penē integras ex matronae portas, facile superātes adicij pulcritudine ca-
teris oēs, quas uetusti ac noui operis Roma nunc habet. Eoq̄ in murorum ambitu, qd̄
nunc uulgo Pallanum correpit, p̄ Palladiū appellat, ecclesia cōcludit sancti Andree de
Pallanum qua qd̄ parca, sed ornata sepulcrū est loānis papae, eius nominis octauj. Cē-
teras Palladij partes alto circumdatus muro, uinea impler praediū summi uiri Domitij
Capranicensis tituli sanctae Crucis, sanctae Romanae ecclesiae presbyteri cardinali, qd̄
litteris ornauissimū, praedicta & cōsiliū altitudo, haudquaquā minus q̄ cardinalatus digni-
tas celebrē reddūt. Id Palladij uerbū quid sibi uelut exponēdum uidet. Palladē porta di-
cunt louis fuisse filia sine matre, ita ut cum uideret Iuppiter uxore lunonē esse stentem,
peruulso sibi capite Palladē armatā emisit. Vnde Locutus lib. 1. x. Hic & Pallas a ma-
patris, quae uertice nata est. Et Qui. Fastorū 1. 1. An qd̄ de capitis serf sine matre p̄mi-
ni, Vertice cū cypero proliuissē suo. Hic eandē Cicero De natura deorū libro inueni-
tē ac principē belli fuisse dixit, ob quod i nōnullis Bellona uocata est foret scilicet dō-
niga Martis, dicēte Senio, Regit atra iugalis Sanguinea Bellona manu, lōgq̄ fūgit ci-
spide, Nāq̄ torus oculis & armis insignis, ferre longā hastā cum crystallino clypeo, & p̄-
ctum habere p̄plum i poetis dicē. quin & uirgo ingē & innupta, ut Virg. Aeneidos
secūdo, Parat Iupiter innuptae donū exiale Mineruae. Sed cum uirgini Palladi Pallas Gi-
gēs Tiranī filius deorū immisit, & sicut Cicero uult eius pater uim inferre ante-
ret, cum illa peremūt, i quo ut quidā asserūt, Pallas & ipsa uocata est. Nā eadē primo Ty-
tonia uocabat, quia primitus circa Tritonis paludē cōspecta fuit. Alij aut uolunt Pal-
lādē uerbum i Greco, quod uerbo Latine interpretet hunc dictum q̄ hastā uibrare cō-
uerit atq̄ docuerit. Fuit etiā cognominata Minerva, quasi uim minet, sicut apud Cice-
lib. 1. De natura deorū interpretatus est Balbus: uel ut quidā uolūt, quia sic mētē nō
uos, eo quod q̄ optimis artibus uerum labore impēdunt, uires corporis minuire uide-
tur. Nā ipsa eadē Sapientiae dea, & omnium artium inuentrix dicit, eo q̄ teste Senio i
per secundā Virg. A. glogā, de capite louis nata est. Et Qui. Fastorum 1. 1. uult lanifica,
fustiones, textores & alios artifices illi sacrificiū facere, has uerbibus, Hic cole q̄ lūmina
culas de uestibus auferat. Hanc cole uestibus, quisquis athena parat. Idē libro De line ti-
tulo, Artifices in te ueste minerva manus. Virg. in 1. A. gloga, Pallas quas condidit ar-
tis, qd̄ ab Aliax igne cōsumptū est. & apud illos Pallas Aliaxia dicebat, i Pallade Palladiū
& hastā, sicut dixit Senius, super Aeneidos secundum; Nā cum apud Troiā mēdē
Palladis arx, & in eius summo tēplum illi edificaret ē celo cedit, & lo cum sibi in eo tē-
plo statuit nōdum cooperta arde: moxq̄ ab Apolline datum fuit oraculum, eius ciuita-
tis futurū exitium, si id simulacrum extē. moenia postaret, qd̄ Qui. li. v. Fastorum elo-
quētiū persequutus est unde cōtēpore beu Troiani, Vixit & Diomedes cunicula
in arcē penetrasset, occisā custodibus simulacri ab ierūt. hoc cū postea tēte Senius
Diomedes haberet oraculo monitus Troianis restituere uoluit. Et ut Medri ad Iulij A.
neg ostēte conatus est. Quē cū sacrificans uelato capite cōpensit, ne sacrificij ordinē
peruerteret, accepit Palladiū Nautae quidā unde Mineruē sacra nō lūta gēa habuit, sed
Nautiorū. Hinc Virg. li. v. ait, Vnū Tritonia Pallas, quē dōcuit. Senius aut grōmā
dicit quosdā scripsisse Palladiū i Troianis tēpore belli Mithridatici cōpertū. Et cū
bria Romā delatā, q̄ ab unica tantū sacerdote custodiri cōsuetum fuit. Vnde Locutus,
Troianā solū cui fas uidē Mineruā, Palladiū autē Romae in arde Vestis fuisse ostēde
Plinius lib. v. 1. Naturalis historiz, Qui cum laudes summas L. Metelli fuit indicatō
felicitatem

A felicitate exarasset, quæ nulli alij post Romam conditam cõtingerunt: subdit Hæc omnia abunde uno casu cõtutari possunt: quoniã in Metellus orbis luminibus exegit senectũ, amissis incendio cõ Palladium raperet ex æde Vestæ: memorabili casu, sed eventu misero. Quo sit ut infelix quidẽ dici nõ debeat, felix tũ esse non possit: & infra, Tribuit ei Roma non po. qd nulli alij ab eodẽ æuo, ut quoties in senatũ iret, curru veheret ad curiã magnũ & sublime, sed p. oculis datum. De eodẽ Metello intellexit Iuue. in Satyra, Da testem Romæ tã sanctum, qd fuit hospes Numinis Idæi: procedat uel Numa uel qui Set uauit trepidã flagrantẽ ex arde Mineruã. Nam hospes numinis Idæi Scipio Nasica fuit, quẽ Plinius v. 11 Naturalis historiz, & nepos eius De uiris illustribus, cõ adolũcẽs effec omniũ Romanorum uirũ optimũ, senatus & populi iudicio laudatũ fuisse scribit, quare Idæam matẽ Pellimonte uenientẽ, nõ modo in urbẽ, uerum & in mari in palatium detulit. Numã uerò, quẽ Lælius lib. primo. ab urbe eodẽ, secundũ fuisse Romanorũ regẽ cõtribus Sabiniã natũ, Põpuli sibi suo seculo iusticia & religioẽ clarissimum ostendit Oul.

B Metamor. 11 Destinãt imperio clarũ premissa ueri Fama Numã. Tertius itaq, quẽ Iuuenalis dicit seruasse Palladiũ ex igne fuit Metellus. de quo Iuuen. in Satyra, Credo possẽ eĩtũ Dicere uos nepotes Lepidi cepisse Metelli. scilicet cæcari cum ex illa grãtẽ æde seruasset Palladiũ. Qd in celeberrimo postea, in palatij magni loco positũ fuit, cuius ruinas, ut diximus, cõspiciuas familia Capranicẽs ætate nostra possidet. Sed ut unde supra digressi sumus reuerteremur, quanq̃ magna sit admirabilisq̃ mutatio, quã Palatino, Auenimo, Capitolinoq̃ montibus Romã fecisse diximus: multas tũ maioresq̃, tum circa hominũ uirtutẽ ac mores, tũ circa publicã priuatq̃ gubernationẽ mutationes fecit, quas nec huius tẽporis nec ppositi omitemus. Similiũ autẽ motum nudatũ est singulis in partibus Romæ, quã nũc habemus nimia operatiõ sollicitudo, cuius oppositũ perpulcrẽ su uenalis in Roma sui tẽporis ostẽdit, his uersibus, Occurrit qui marmora donat Cõsaret impensis hic nuda & cãdida signa. Hic aliquid præclarũ Euphranoris & Polycteri Fecãtãnorũ uetera ornãmẽta maiora: & infra, Inde caput morbi, rhedatũ trãitus arcto Via cõ inflexa & stẽtis cõuita mãdex, Eripitũ somnũ Druso uitalisq̃ marinis, lãtẽ infũ, Scin dunt tunicæ fætor modo, Iõga coruscãt Sarraco ueniente abies atq̃ altera pinũ Plaustra uehunt, nũtũ alie populoq̃ minant. Nã si procubuit, qui saxa Ligustica portat, Axis & euersum fudit super agmina montẽ, Quid superest de corporibus, quis mẽbra, quis ossa Inuentis. obitũt uulgi perit omne cadatier. De mõte Celio scribit Luit. l. i. Celius additũr urbĩ mõs, & quo frequenter habitaret, eã sedẽ Tullius Hostilius regis capit, ibiq̃ habitauit. & infra, curiã fecit, quæ Hostilia usq̃ ad patrũ nostrorũ ætatẽ appellata est, & adhuc infra, Albanos cum incoluisse montẽ. Suetonius uerò scribit Vespasianũ imperatorẽ tẽplũ diuĩ Claudij in monte Celio ædificasse, & Iulius Capitolinus in rebus gestis Terentij tyrãni, Terentiorũ domus fuit in mõte Celio cõtra Lisiũ Metellinũ: habet enã Marci Ciceronis officinã. 111 ubi uita in uendẽdis prædijs indicãda ne sint disputat. Cũ in arce auguriũ augures acturi essent, iussissentq̃ T. Claudij Centimanũ, qd edes in Celio mõte habebat demoliri eas, quarũ altitudo officeret auspicijs, emit Calphurnius Lanarius. Fuerit itq̃ eo in mõte Fauni Veneris & Turpitudinis altorumq̃ deorũ ædes arx & tẽpla. Et in his descriptio, quã Sexti Rusti fuisse diximus credere, multa ponit publica in eo mõte edificata, Macellũ magnũ, Lupanaria, Antrũ Cyclopi, Cohortes quinq̃ uigilum, Castra peregrina, Spoliarium & armamentarium. De quib, quid habeamus cõpertum, in posteroribus dicemus. Nunc uerò nostris Christiani ritus ecclesiis, mõs ipse in primis est ornatus. Nã ea in parte ad quã in Palatium mõtem uergens cliuũ Scauri habet, hinc monasterium est beati Gregorij, in paternis edibus ab eodẽ edificatũ. Inde est sanctiorũ Ioannis et Pauli ecclesia, cuius superbi olim edificij palatium, qd ex Romanis ponti. inhabitauerint nonnulli, & nũc penẽ funditus diruto cõtinent curiẽ Hostiliẽ fundamẽta. Medio autẽ in eius mõtis dorso, binẽ aquæ ductus forme sublimissimi sumptuosissimiq̃ operis, etiã nũc extãt, quarũ una cubitalis litere Caracalẽ Antonini, quã in Capitolij perdoxat: alterã à Claudio in Augusti perductã, titulu eius imperatoris marmorea incisi tabula, quẽ iuxta Lateranẽ xenodochiũ cernit, fuisse ostẽdunt. Quanq̃ ueteres illas fuisse credimus fortissimẽ à Claudio Antoninoq̃ instauratas. Claudius uerò cum maiore ex parte conuulser, Hadrianus papa eius nominis primus, anno nũc sexcẽtesimo uigesimo instaurauit. Sit

ad ipsas

77. Nam Ca
lus.
Curia hostilia.Terentiorũ
domus.Fauni Vene
ris ædes.78. De epistola
fuit, quã habet
mõs Celius.79. De forma
Antoniana.80. Hadrianus
Claudius for
max.

A felicitate enarrasset, quæ nulli alij post Romæ conditam cōtingerunt subditis. Hæc omnia abunde uno casu eductari possunt: quoniam is Metellus orbis luminibus exegit senectû, amissis incensio cû Palladiū raperet ex arce Veste: memorabili casu, sed euentus misero. Quo fit ut infelix quidē dici nō debeat, felix tū esse non possit: & infra, Tribuit ei Roma aus po. qd nulli alij ab eodē arce, ut quoties in senatū iret, curru uehere ē ad custodiam: & sublime, sed p oculis datum. De eodem Metello intellexit hunc in Satyra, Da talem Romæ tā sanctum, qd fuit hospes Numinis Idæi: procedat uel Numa uel qui Seruasit trepidâ flagrantē ex arce Minerâ. Nam hospes numinis Idæi Scipio Nasica fuit, quē Plinius v. 11 Naturalis historię, & nepos eius De uitis illustribus, cū adolescēs esset omniâ Romanorum uirū optimâ, senatus & populi iudicio laudatū fuisse scribit, quare Idæam matrē Pestimunte uenientē, nō modo in urbē, uerum & mari in palatium deuolit. Numâ uerō, quē Lilius lib. primo ab urbe cōdita, secundū fuisse Romanorū regē ē Cuius Sabina nati, Populi filius suo seculo iustitia & religioe clarissimum ostendit. Qui.

B Metamor. 11. Destinât imperio clarū prenticia ueni Fama Numâ. Tertius itaq, quē hunc natus dicit seruasse Palladiū ex igne fusi Metellus, de quo luena in Satyra, Cædo puellâ. Dicte nos neptes Lepidi cecidit Metelli, scilicet cæcari cum ex flagrantē arce seruaret Palladiū. Quē in celeberrimo posita, in palatij magni loco posita fuit, cuius romas, ut diximus, cōspicias familia Capranicilis arce nostra possidet. Sed ut unde supra digressi sumus reuertamur, quantū magna sit admirabilisq, mutatio, quâ Palatino, Aueniæ, Capitolinorū mōtibz Romæ fecisse diximus: multas tū maioresq, tum circa hominū uirtutē ac mores, tū circa publicâ priuatq, gubernationē mutationes fecit, quas nec huius tēporis nec ppositi omittimus. Similis autē mōtium nuditas est singulis in partibus Romæ, quâ nūc habemus nimia operatū sollicitudo, cuius oppositū perpulcre in uocalis in Roma sui tēporis ostēdit, his uersibus, Occurrit qui marmora donat Cōferat impensâ hic nuda & cōdita signa. Hic aliquid præclarū Euphranorū & Polyetæi Fecit suorum uetera ornāmēta maiorū: & infra, Inde caput morbi, rhedarū trāsitus arcto Via

C tū inflexa & stans cōiuita mædæ, Erupit somnū Druso uirtutisq, maxime. Itē infra, Scindunt tunicae farte modo, iōga coruscant Sarraco ueniente abies atq, altera pinus Plaustra uehant, nūst alie populoq, minant. Nā si procubuit, qui saxa Ligostica portat, Axis & eursam fudit super agmina montē, Quid superest de corporibus, quis mēbra, quis ossa Inuinit, obtritū uulgi perit omne cadauer. De mōte Celio scribit Lilius 1. Celius addit urbimōr, & quo frequētor habitaret, eā sedē Tullius Hostilius regis capite, ubiq, habitaret & infra, curiū fecit, quæ Hostilia usq, ad patrū nostrorū arce appellata est. & adhuc infra Albanos eum incoluisse montē. Suetonius uerō scribit Vespasianū imperatorē tē pōtēti Claudij in monte Celio ædificasse. & Iulius Capitolinus in rebz gestis Traicij cxxiij, Territorū domus fuit in mōte Celio cōtra Liliū Metellinū: habet enā Marci Cæcilia 1. ubi uita in uendēdis prædīs indicāda ne sint disputat. Cū in arce auguriū augures actui essent, nulli essent. T. Claudij Centimanū, qd ex in Celio mōte habebat demoliri eas, quarū altitudo officeret auspicijs, emit Calphurnius Lanarius. Fuerit itq, eo in mōte Fauni Venetis & Torpitudinis aliorumq, deorū ædes arx & tēpla. Et urbis descriptio, quâ Sexti Rusti fuisse diximus credere, multa ponit publica in eo mōte gētia, Macellū magnū, Lupanaria, Antrū Cyclopi, Cohortes quinq, uigilum, Castra peregrina, Spoliarium & armamentarium. De quibz, quid habeamus cōperim, in postnotatibus dicemus. Nunc uerō nostris Christiani ritus ecclesijs, mōs ipse in primis est ornatus. Nā ex in parte ad quā in Palatino mōtem uergens cliuū Scauri habet, hinc monasterium est beati Gregorij, in paternis edibus ab eodē edificatū. Inde est sanctorū loānis et Pauli ecclesia, cuius superbi olim edificij palatio, qd ex Romanis pont. inhabitauerunt nōnulli, & nūc penē funditus diruto cōtinent curie Hostilię fundamēta. Medio autē in eius mōtis dorso, hinc a quædam curie forme supbissimæ sumptuosissimiq, operis, etiā nūc extant, quarū unā rubiculae literę Caracalę Antonini, quā in Capitolij perduxit: alterā a Claudio in Auentinū perductā, tituli eius imperatoris matrisore incili tabula, quæ iuxta Lateranēse xenodochiū cernit, fuisse ostēdunt. Quantū ueteres illas fuisse credimus formas: Claudio Antoninoq, instauratas. Claudij uerō cū maior ex parte corruiet, Fl. dñus papa eius nominis primus, anno nūc sexagesimo uigesimo instaurauit. Sōr

D ad ipsas

77. Mont Celii.
Curia hostilia.

Territorū domus.

Fauni Venetis
et edes.

78. De epistola
Scauri, quæ habet
mōtē Celii.

79. De forma
Antoniana.

80. Habitationes
Claudij for
mas.

81. Hospit
leptatori.
82. Hospita
leptatori.
83. Hospita
leptatori.
84. Hospita
leptatori.
85. Hospita
leptatori.
86. Hospita
leptatori.
87. Hospita
leptatori.
88. Hospita
leptatori.
89. Hospita
leptatori.
90. Hospita
leptatori.

ad ipsas formas extructa, hospitale quod dicitur Saluatoris, & ecclesia sancte Marię in do-
minica, breui ut apparet iuitura. Altera q̃ ecclesia S. Stephani rotunda, de iplo monte
Caelio cognomen habens, quā tecto nunc caritē, marmoreis columnis & crullis unij
coloris, marmore parietibus multoq̃ opere, inter primas urbis ecclesias ornatissimam
fuisse iudicamus, ea q̃ in Fauni e de prius fundata fuit. Simplicitas primus papa aut exor-
xit, aut, qd̃ magis credimus, exornauit. Cernit nunc integra, ad eius mōtis finitā, san-
ctorū quatuor coronatorum ecclesia, quā Honorius primus papa Romanus, in casibus
peregrinis, a fundamētis extruxit. Sed cum postea ad annū Christi octuagesimum quā-
tuor supra millesimū, ab Henrico secundo imperatore Theotonico destructa fuisset, Palae-
stis secundus papa eā instauratā palatio, quod nunc cernitur insigni decorauit. Et sancti
Erasmi monasterium, qd̃ in forma Antoniana cernit, Adeodati primi papae opus fuit.

Proximum noui operis in mōte Caelio est xenodochium Lateranense, qd̃ Romano-
rum ciuium cura impensaq̃ edificatum, hospitalitate seruit. Ventum est ad uenerabi-
lem ecclesiā Lateranensem caput Apostolorū, quae seruat ceteraq̃ sanctimonis & ba-
silię adiumq̃ superbissimā structurā, toto orbe celeberrimā. Ipsa x des, qd̃ a Flauio
Cōstantino data fuit beato Siluestro pontifici, Cōstantiniana basilica est appellata: ideo
Lateranēsis quoq̃ dicitur, qd̃ Lateranēsiū nobilissimae gentis illa fuerint palatia. Iulius
namq̃ Capitolinus, de Marco Anto. Auselio dicit, Educatus est in eo loco, in q̃ natus in
domo sui fuit iuxta x des Lateranē, & beatus Hierony ad Marcellā, Quis credat mulie-
rem nobilem, & potentem in domibus Lateranē, qui Neroniano tritatus est gladio, pu-
blice penitentia egisse. Credimusq̃ illū fuisse, de quo Cornelius Tacitus in hae uerba
scribit, Suelio Catonio & Plautio Laterano mori reuitur: & paulo infra, Proximā ne-
cē Plautij Lateranē cōsulis designati Nero adiungit, adeo propter ut non amplecti libe-
ros, nō illud breue morę arbitriū permitteret. Ea licet Romanorū pōtūum primata
est sedes: sic ab eorū plurimis olim habitata fuit. Nuper uero palatii tūto principatu di-
gnissima, q̃bus circūdata fuit basilica, maiori ex parte corruerit, breui nullū alicubi pa-
tiora habitatorē. Sed tu Eugeni beatissime pater aule uelutq̃ primū, deinde alias cetera
particulas, magno instaurata impēdio, perhibere pergit. Monasteriūq̃ magni p̃e in
aetate nostra instans operis addidit, eius fundamētū cum in uineis effoderunt,
quā ibi olim foris operū magnificētia ostēderunt, quādoquidē octonos denos q̃ pe-
des sub uinea & horto desolata tellus aperuit fornices, cameras, pauimenta, & sacres di-
uersi coloris colūnas, exēdasq̃ marmore tabulas, ingeniosiq̃ opera statuas, & alia quē
nō modo arare nostrā, sed molis ante seculis excitata, ceterisq̃ in Italia urbibus, superat
aedificia. Vultur quoq̃ in Caelio mōte portā inter nūc dictā maiore, quā diximus olim
fuisse Naurā & amphibeato semidurū, qd̃ Sestij Tauri maiores appellauerunt san-
ctae Crucis in Hiensalē ecclesia, Helenae Cōstantini Flauij genitricis opus. Cōiunctūq̃
est monasteriū, qd̃ Carthusiensibus nunc incolit. Nā ecclesiā in palatio Sessoriano ad-
ficatā scribit, in Romanorū pōtūicū rebus gestis Petrus Lateranēsis ecclesię bibliothe-
carius, & alios scriptores assumare uidemus Venēris & Cupidinis tēpla, simul eo in lo-
co duos ex Marco Varrone ostēdimus: celebrior tū pars fuit, quae a foro Traiani & turri-
bus, quas nunc cominū & milinē appellamus, incipiens per mōtē, cui Caballo nunc
est appellatio, ad thermas Diocletiani protendit, definit ad portā olim Exquilinā, nunc
S. Laurentij aut Taurinam. Ab Diocletiani uero thermis continuat altera exquilarum
pars per montem, qui nunc habet celeberrimā sanctae Marię maioris basilicā: protendi-
tur per S. Antonij, sanctae Praxedis, sancti Vini, in macello sancti Eusebij ecclesiarum si-
nea, ad ipsā C. Marij trophaea quousq̃ Laocōā ostēdit uitam, quae ab amphibeato,
sive ut nunc dicitur colosseio incipiens, & ad sanctorum quadraginta martyrum, Clemen-
tisq̃ ac Petri & Marcellini ecclesias cōtinuans, priusquā Nauriam olim, nunc maiorem
attingat portā, Caelium montem dirimit ab ipsis exquilis. Nec tamen mōs, qui serui-
dum eam uitam hinc ad sanctorum quadraginta martyrum & Clementis, inde ad uincula
Petri & Marini in mōtibus perducitur, ad C. Marij trophaea in Exquilarum parte ad-
miratus est: sed primum habuit Carinarum nomen. Eset nobis nunc institutum supra
mōrem secutura, quid Exquillae, uel uetus, uel noui operis aedificiorum habeat, expli-
candum

A eodem Sed quod nonnullos fore non ambigimus, qui aliam Exquiliarum designationis, quam nostram auctoritate exquirant, duos qui sunt ex universa urbe reliqui colles ostendimus, certa quorundem descriptio, certissimas ostendit Exquilias. Vidimus a Marco Varone & Tito Livio Capitolium, Aventinum, Palatinum, Caelium & Janiculum montes, partem in prima urbe conclusam, partem a regibus additam. Scribit vero Livius libro primo, Servium regem, cum amplificanda urbi animum adiecisset, addidisse duos colles, Quirinalē & Viminalē. Inde deinceps auxille Exquilias, ibique ipsum, ut loco dignitas fieret, habuisse se, aggere, tollis & muro circumdedit urbē. Cum ergo Quirinalē colli, satis supra ostēderimus illū esse, qui a porta Flumentana, nunc populi ad Collinā usque nunc Salaria perit, cōstat esse necesse Viminalē, qui simul et illo urbi additus fuit, cōiunctum fuisse. Et sic collis, qui post sanctā Sotannā secundū hortos Salustij protendit, & Viminalis fuit, & pōtea in quā desinebat, nunc partim dominar, partim sanctae Agnetis, partim Numinis Viminalē dedit appellationem cōsequens, & necessarium fuit, ut postquam Servius

91. Quirinalē
& Viminalē
lib.

B Quirinali & Viminali addito deinceps auxilium Exquilias, ceperit biducare, qui ad Caeli

luculentiaebat motum nec illi alij, quod duo Exquiliarum montes esse iustitiam potuerunt. Interiacens uero biducatas sicut diximus Exquilias monticulus, in cuius parte sancti Laurentij in panis perna, monasteriū uisitur Subura uocabulo cōprehensus fuit. Nec uero nos fugit descriptos supra mōtes, ad cō inter se alibi cōtinuatos, ut nec ab intentione inspiciente nunc eorū diuisio secerit, nec satis intelligi possit. Quis obrem uelut nunc res peritiores cōsiderent, tales eiusmodi cōtinuationis mōtū causas fuisse, a quibus urbem Romā supra illorū, qui ipsi ignorat causas, fidem obtinenda admirabilemque fuisse. Primum quia Quirinalē colli, ad portam usque olim Flumentanā uel Flaminā, quae nunc populi dicit, protendi diximus, nos ita corrigimus, ut collis quē Quirites appellari Quirinalē fecerunt, tumulum fateamur a Tarquinio Prisco additū, de quo Plinius libro sermo describens inquit, Clauditur Roma ab oriente aggerē Tarquinij Superbitantes prima opera mirabilia. Namque cum muris aequauit, quae maxime patebat ad iuplano: et ita in uiculis, quae monasterio nunc sanctae Mariae in populo supereminente, ad Pincianū usque palatii fundamenta petendi uidemus. Quemadmodum uero Quirinali iugo, quod omnium urbis montium parte una caput erat, agger ille mirabilis ac infans opere est additus, ita cōualles riuus, quibus alibi dirimebant montes, ita cōs fornicibus sunt aequati: & nudum riuus ipsi & deprellia loca, superimpositi sunt amplissimi fornices amplioribus postea aedificijs oneratis: sed ipsi etiam montium uisceribus excauatis perfossis, tota pene urbs pensilis est facta. Sunt enim Livij 11 ab urbe cōdita libro, haec uerba: Tarquinus finos in Circo facit duos & cloacas, quae maxima receptaculum purgamentorū omnium urbis sub terrā agendam, quibus openibus uix noua haec magnificētia quicquam adaequaret ponit. Et Plinius libro tricesimo sexto, Praeterea cloacas operum omnium dictū maximum, suffossas montibus atque ut paulo ante reuoluimus, urbe pensili subeunq; nauigata. Id Marcus Agrippa fecit in aedilitate post cōsularum, corruiat septem amibus, causa praecipui torcentium modo radere atque auferre omnia coactis.

92. Quid sit
Subura mont.
1. Laurentij
93. Nōdū quā
re uerba ad
posant.

94. Quid ager
Tarquinij.

95. Urbs pensilis.

Sed ita mōtia Exquiliarū, Quirinalis & Viminalis collis ac Carinarū, & Suburrū mōtia colorū uetusta ac noua describemus aedificia, futurū cōsili, ut pridē nobis sicut & multis esse uidemus, obscurū clarissimorum olim locorum noticiam, non parua ex parte ante oculos ponamus. Ex Exquiliarum partem, quam ad nunc comitum militiarumque diximus ioculare, nunc omninemus: & ad fori Traiani, cuius pars fuerunt, descriptionē ipsam referabimur. Prima eius mōtia aedificia, quorum ad dextram maximae ceruini turruina, Corneliorum gentis domus fuerunt nec facile tota in urbe cuiuspiā priuati uir, aut alterius familiaris domus ita certa cognoscitur: retinet priscum nomen uicis Corneliorum dictae: retinent etiam ruinā, quia uulgō Corneliorum thermas appellant, & ingentia quaeque aedificia, thermas nunc ab imperitis appellari fecit magnitudo thermarū Antonini & Diocletiani imperatorum, de quibus suo loco diffusē dicemus. Vilantur ea in Corneliorum uia ad sinistram, statuae ingentes duae colossae senum seminodorum, quicūque reliquo laeet corpore, pectus a strato caputque brachiorum aliter sustentat, altero enim capite manum. Haec Saturni Bacchiq; statuas fuisse Apollodorus quidā, quae Romā annuū ante centesimum descriptis, affirmat, additque proximis in ruinis, quae non

96. Quid sit
Exquilij.

97. Cornelij
rū domus.

Vicis Corneliae.

Thermae Corneliorum.

98. Statuas
in manibus
lib.

hont-

99. Caballi
Praxitelis &
Phidiae.

100. Horti
Mecenatei.

Terrae ex qua
Mecenatei
habuit.

101. Habitu
et Virgilio in
Exquilis.

102. Mole
fortuna sua.
Viciu fiteru-
m.

103. Quae
Romani huius
viciu.

fronspititū nō omnino contrit eorū deorū templa fuisse. Proximo ac penē cōliguo lo-
co sunt lapides Caballi, Praxitelis unus, alter Phidiae, ut tituli indicāt, opera sine tanta
opificibus digna, nullus ante aetis seculis inuenus est, qui nedū ex magnitudine om-
nē uiuentū formā superāre, sed uel minima aut mediocri statua equum linēre, uel saxo
excidere uel granito fundere aut eudere nouerit. Tiridatis eos regis Armeniorū fuisse,
Sex. Rufi descriptio innuit. Fulgij is Tiridates rex, quē ut Romā uenturum Nero Iauē
exicipere iheratū Pōpei unius dei opera, totū inaurasse, Cornelius Tacitus & Plinius
sunt auctores. & quidē Praxitelis & Phidiae opera molex statuas, multa signa Romam
a multis & ab ipso Tiridate ex Asia, Graeciaque fuisse aduecta, Plinius saepe ac diffusē sci-
bit. Eadē in Exquiliarū parte, qua eo ex monte prospectus est in depressam urbē par-
tē, horrorum Mecenateis uisuntur reliquiae, adeo etiā nūc superbia, ut cetera, quae ubiq;
habet Italia noui operis, superet aedificia: ut nō immerito Horatius Mecenate in Oda
redargueret, quē nimis sumptuosus esset in aedificando, maxime cum esset senex. Sicut
hi uersus, Nō ebur neq; aureū, mea renidet domo lacunar, nō trabes hyemē praeuocant
columnas ultima recitas Africa. & in eadē Oda, Tu secūda maremore locas tibi ipsam
funus, & sepulchri immemor struis domos. In alia autem Oda, Molem propinquam nu-
bibus ardens, omite mirari beate. Extat penē integra turris, ex qua Suetonius Tiriqui-
lus Neroōē scribit spectasse urbē incendiū, & in scenico habitu decuisse. Quē tūm
ualgo nunc uerbo, ut ferre in omnibus multisq; syllabarū nominibus affolet synco-
pato, Mesam pro Mecenateianā appellant. Sic ut pontem Miluium, pari corruptela, mole
dicūt. Nec est in ea regione formella, quae quid forsitan illa ingreditur uine interrogata, nō
dicat eā fuisse turrim, ex qua Nero crudelis urbem incendiū flagrantē uidera gaudens
spectauit, cernere nec est alius in Roma locus, e quo tota urbs sub aspectū ueniat. Im-
mo ea horrorū Mecenateis aedificia, & quantum opes suppetunt, inaurat alter nobilis se-
culi Mecenas, summae humanitatis liberalitatisq; uir & studiorum humanitatis appe-
tē doctus, cultorēq; amantissimus. Prosper Columenēis sancte Romae ecclesiae ex-
dinalicae deoq; purgato & inaurato illis in aedibus profecit, ut subiectae mōis Exqui-
liarū radicibus atre, & incipientis ab ea in summam aedium partem ascensus pamen-
ta, marmoreis uarij coloris tessellis cōpacta uisat, & ab omnibus quotquot Romanam
curia, aut inhabitat, aut adueniat uiris ingenio doctrina & uirtute praeditis, summa cum
delectatione calcens. Nec moueat quēquā, cui Romanorum rerum monumenta mi-
nus sint familiaria, quod diximus hortos tā superbis aedificijs esse ornatos. Quod enim
Plinius quasi indignāter libro x l x scribit, Cum prius hori agrī pauperis esse cōsue-
rent, Romani hortosē nomine, tūc in ipsa urbe delicias, agros, uillasq; possidebant. Idē
nō solū in Mecenateianis, sed in Salustianis, Seruilianisq; hortis apparer, quibus pauca
in urbe Roma, parui magnitudinis aedificia fuisse uidemus. Habuit terris ista Exquiliarū
pars maximūq; ornamentū, quē inter Corneliorū & Mecenateis domos Virgiliū poetā
Mantuanū habitasse constat. Scribit enim Donatus grammaticus in illius uita, habui do-
mum Romae in Exquilis, iuxta hortos Mecenateis. Quāquā secessu Campaniae & Si-
ciliae plurimū delectaretur. cōtraq; ad eum, qui sequitur, ut cōficio, locum infamia duo
monumenta Exquiliis habuerunt. Mala forūne sanum, de quo Plinius libro xi scri-
bit, & sceleratum uicū: quē, qui Liliūm primo libro accuratē perleget, sub eadē Ex-
quiliarū parte, & ubi nunc lunaria, corrupe dicta Truij, regio incipit, intelligit fuisse.
Prius uerō q̄ urbs Roma luxū haberet, quē imperatores ubi triumphantes inue-
rūt, ornate fuerūt Exquiliis rusticis uirīs terrā egregiē, ac summa cum illius tēporis lau-
de colentibus. Nā Plinius eum libro x l x dixisset, Agrum malē colere, censorum pro-
brium ludicabaturq; ut refert Cato, cum uirum bonum colonūq; dixisset, amplissimē
laudasse exillimabāt inferius addit Rusticae tribus laudatissimē eorū, q̄ rura habitabāt.
Itaq; quatuor solae erant a paribus urbē, quas habitabāt dicte iuberana, palena. Col-
lina, Exquilina. Sed quāprimum corpore uirū triumphales, aut ipsi imperatores infans
molis extruere aedificia, quorum nunc ruinas tantopere admiramur: cesserunt coloni &
in agros suburbanos delati, alterā penē Romā, quae esset extra moenia in circuitu con-
struere: quod enim in horrorum Mecenateis descriptione supra dicere omisimus, cum
Horatius in Odis multis uerbis dissuadere conatus esset Mecenate, ne tā infans domū
rum

Arum extructiōes faceret, addit hos versus. Quid quod usq; proximos renellis agri termini
nos, & ultra limitem clientū talis auratus pellitur paternus in sinu sceleris deos, & uxor &
unus sordidosq; natos. Quā multos etiā in agro suburbanaq; cōpulisse credimus, siue ho-
nello natos loco, siue plebeios & rusticos, Diocletianū imperatōrē ut thermas in Ex-
tructis edificaret, quas nec barbari uiuēdōes irati, nec uelutis, nec improba manus eo-
rū, qui lapides ac marmora in alias sordidissimas extructiones alportarēt, ita per annos
mille & supra centum triginta, post Romani imperij inclinationē, demoliri potuerunt
ut non admirabile etiā nunc extet edificium, & tale, cui quatuor simul maiora, quę nūc
habet alibi Italia principum uirorū palatia, magnitudine & operis sumptuositate nul-
latenus equiparanda sint. Nec satis tamen scimus, si Trebellius Pollio recte opinatus
erat, qui in triginta tyrannorum gestis rebus, de Pisone scribit: quadrigas eiū cū statu
ex ardore habisse, ubi postea Diocletiani thermæ sunt edificatæ tam æterni q; sacra
nominis. Ipsa in Diocletiani thermis ecclesia nūc est penē destructa sancti Cynaci, quę
cardinalatus est titulus fuitq; à principio in ipsarū thermarū adificationē, cū Ma-
ximinus à Diocletiano Cæsar dictus, festum Christianos diem celebrare uidēs, quorū
nibus subiectos & idola spernentes occidit. Sed dicenda de thermis, quę multa sunt in
hunc librum congerere nimis fuerit. Igitur ea in aliud uolumen ducimus referenda.

104. Ther-
ma Diocle-
tiani.

Ecclesia sancti
Cynaci.

BLONDI FLAVII FORLIVIENSIS INSTAVRATAE
ROMÆ, LIBER SECUNDVS.

THERMAE in urbe duodecim fuisse competunt habemus, Agrippi-
nas, Neronianas, Titi Vespasiani, Domitianas, Antonianas, Alexan-
drinas, Gordianas, Severianas, Diocletianas, Aurelianas, Constantina-
nas, et Nouatianas. Quorum loca pro posse indicabimus, quom aliqua
prius de earū institutionis ratione fuerint explicata. Primum thermę
uerbum à Græco, quod calidum significat tractum habent. Vnde ther-
ma proprie à Latinis appellatas uidemus loca, quę calēbus aquis, aut ipso sine aquis
fomice igne calefacto, lauari sudandiq; uisibus deputata sunt. Romanis autem siue ad
hac sancta in morum severitate illa, quam reip. tempora habuerunt, siue sub principum
silitu frequentem ac propē quotidianum fuisse lauari usum, omnibus qui illorum ge-
stis perlegerunt, et notissimum. hinc & si unusquisq; uel mediocriter diues ciuis priuatū
habuerit, multa tamen balnea publicē sunt instituta, in quibus plebs ad libitum lauaret.
Erant M. C. epistola, per quam Terentiam uxorem monet, ut curet labrū in balneo esse.
Erant etiā alia eiusdem ad Q. fratrem Alar proconsulem, quibus illum facit certio-
rem de balneis, quas in Arpinate extrui curabat. Primus uerō omnium stante rep. Se-
rgius Orata sicut Val. Maximus lib. v. i. scribit, balnea penilia facere instituit. Re post-
modum ad principum luxuriam perducta, nihil magis populare facilius illi, quam
quom promiscue cum uulgo lauant. Hinc est illud Helij Spartiani de Hadriano: pu-
blice & frequētē & cum omnibus lauit, ex quo ille locus balnearis innouit. Nā quom
quodam tempore, ueteranum quendam notum sibi in militia dorsum & ceteras partes
corporis uidisset atterere, percontatus cur se marmoribus distringendum daret, ubi au-
diuit hoc iocico fieri, quod seruum non haberet, seruū eum donauit & sumptibus. Ve-
rum quom alio die complures senes, ad prouocandam liberalitatem principis, parieti
se ingererēt, euocari eos iussit, & alium ab alio iniuicem defricari. & Iulius Capitolinus
scribit, M. Aurelium Antoninum philosophum modestie consistentem, tria principali
ita correxisse, quod matronarū mores desuēntes composuit, in ciuitatibus sederi in
equis aut uehiculis prohibuit, et lauacra mixta submouit. Commodum autem imp. scribit
ipse Capitolinus, septies in die lauasse, & ibi comedisse, eiusq; successorem in imperio
Perinacem, quom in multis esset modestissimus, tamē in balneis publice disnatalis ut
hūc Commodianus inuicula lauisse. Idemq; Capitolinus Gordianum iuniorē lauasse, in
die septies æstate, hyeme bis uel tercio, addiq; infra. Quōd uerō adhortos sui nominis, om-
nia officia sequebant, ibi præfecti & magistri officiorū, omnes adhibebāt coniun-
ctis & nationibus, lauant simul cum principe. admittebant etiā sæpē mulieres pulcre
& portile, & cum his anus deformes, ad quom faceret, se iocari dicebat. Principi ergo

Ther-
mae quæ.

Diffinitio ther-
marum.

Blondus.

X CA

sancti Syrii monasteriū ipsas thermas ē regione respiciunt, de his Spart. in ipsius Anto-
 nini Caricale uita scribit. Opera Romæ reliquit thermas nominis sui eximias quantum
 cellam Soleuræ, architecti negant posse ulla ratione fieri, nisi quia facta est. Nam ex ære
 uel cupro cancelli suppositi esse dicuntur, quib. cameratio tota concredita est: & statum
 eius ipsi, ut ad ipsam potuissent fieri negē docti mechanici. Thermas ita quatuor ordine,
 quod incidentis exegerunt peruerso indicatis alias ostendere aggrediamur. Et primū de
 Neronianis, id solum habemus, qd supra Hel Spartianus dicit: Alexandrum ubi Nero-
 niana fuerat, suas edificasse. De Tini Vespa. thermis, quidō describimus amphitheatrum
 nunc Colosseum, apud quod eas Sueton. fuisse scribit, quod habemus cōpertū apē-
 riemus. Certam uerō & amplam Domitianā suae thermarum, siue operum nouitiā ha-
 beamus. Namq. Petrus bibliothecarius Siluestriū papā dicit ecclesiā edificasse, quæ
 postea fuit in thermis sui nominis Domitianis. & Sueton. scribit Domitianū edidisse na-
 uales pugnas penē iustarum clauis, effosso & circumstructo iuxta Tyberim lacu. Et in se-
 nati Plauti septimū gētis, & Methodium, & Naumachiam ab eodē fuisse extractā, nos
 uerō quadratos lateres amplissimos ex ruinā, quæ ecclesiā sancti Siluestri eiusedē mo-
 nistiū, nunc celebre monasteriū sepiunt, extractos uidimus, quorū pars literas habet à si-
 gulo, priusq. cementū exciccatē, impressas, in hæc uerba. Domitiana maior pars Domi-
 tiana minor, unde cōiectum, quicqd siue thierm, siue Methodiū, siue Naumachia fac-
 tit, Domit. opera teneti debere omnia, quæ ad sanctū Siluestriū undiq. nunc cernunt:
 quāq. effossi circa uel prope Tyberim lacus, in q. præliū nauale et Naumachia ediderit,
 scitūq. extra certissima, uin eis testā inter Flaminē usq. et collē, nile Pincianū ad ipsū
 sanctū Siluestri monasteriū pertinētia. Nec dubitamus, quin triphalis ex marmore ar-
 citille, qui nunc penē integer cernit, triphali diuinitas ecclesiā inter sanctū Siluestri et
 Laurēti in Lucina, usq. amplexu Flaminia, Domitianā fuerit honori positū in q. ipsū
 cernere est, qualis à Sueton. describit, statua procerū, sed tunc sedente dormienteq. &
 Minerā, quā superstitiose colebat, somniantē excedere sacrario, negantēq. se ultra cū
 tueti posse, q. exarmata esset à Ioue. Ut cōsequētia etiā sit magnos fornices & amplissima
 fundamenta, super quib. edificatū est nobile palatium, qd Ioannes ex Gallis Picturū
 cardinalis Morinēsis nunc habitat, Domit. operum pars esset palatū ad ænium salu-
 tis necesse simū supra mīlesimū, à cardinale Anglico in prædictis Domit. operū ruinā
 edificatū, Ioannes cardinalis Rothomag. anno nunc xx, multa impensā adauxit qd na
 potuit Ioannes cardinalis Morinēsis supra dictus, tanto ampliāuit ornauitq. impendio,
 in nullā præter pōtēficale palatū sancti Petri domū, ubi Roma nunc habet pulcherrē.
 De thermis Severianis nihil aliud certū habemus: q. Severū Afrum impallās in Trāsty-
 berina regione, sicut Helius Spart. scribit edificasse. De Gordianis uerō thermis, Iulius
 Capitol. prætor scribit, sed ualde admirāda. Nā quō dixisset domum Gordianorum tōc
 extisse Prænestina uia, ducētas columnas uno stylo habentē: ad fidit & thermas ibi fuisse,
 quales præter urbē tunc nūq. haberet orbis terrarum. Cum itaq. Prænestina uia fue-
 rit, quæ ad portū Exquilinā, nunc sancti Laurēti ducit, & domum spectrossimā, & ther-
 mas Gordianorum fuisse oportebit, ubi nunc post sancti Euseb. multē & maxime cernit
 turruinæ. Scribit Flauius Vopiscus Syraculanus Aurelianum principē thermas fecisse
 in regione Trāstyberina hyemales, q. aquæ frigidi aeris illie deessent. Cōstantianas
 thermas ab Apollodoro traditum legimus fuisse in Exquilij, ubi nunc equi marmorei
 Praxedis & Phidij opera cernunt. Extāt uerō in porticu equis illis cōtigua, statue qua-
 tuor marmoreæ pedestres, quarū basib. Cōstantini nomē inscriptum est. sed apud nullū
 ueterum scriptorē inuenimus, Cōstantini thermas mentionē esse factē: præterq. apud
 Ammianū Marcell. lib. xxv. 11: quū multa disisset de Lapidio urbis præfecto hæc
 ponit uerba: Hic præfectus est motib. crebris urbis agitata: uano omnium maximo, quū
 collecta plebs infima, domum eius prope Cōstantinianū lauerum, iniectis facib. inco-
 derat. Thermarum, quas ultimo loco Nouatianas appellari diximus: meminit Petrus
 Lameran. ecclesiæ bibliothecarius, siue ille scriptor beatus Hieron. siue beatus Damasus
 papa fuit, in uita Pij papæ, qui patris Aquilei. fuit, à beato Pero x. 1. p. R. O. Ipsum enim
 Panu pōtēficē scriptū est, rogatu sanctæ Praxedis dedicasse ecclesiā thermas Nouati
 uter patrici, in honore sanctæ Pudēntiæ sororis suæ. Sed in gestis martyrij beati Lau-
 legimus, monasterium monistiū sancti Laurēti, in pane & perna edificatū esse, in ther-

10 Neronianæ thermæ.

11 Tini Vespa. sanctæ thermæ.

12 Thermæ Domitiani & alia opera.

13 Neronianæ ecclesiæ Domitiani.

14 Arces Domitiani transpalatiales.

15 Palatium sancti Laurēti in Lucina.

16 Thermæ Severianæ.

17 Thermæ Gordianæ.

18 Aurelianæ thermæ.

19 Cōstantinianæ thermæ.

20 Nouatianæ thermæ.

21. *Thermaf.
Pudenciat.
22. Thermae
olympicae.*

mis Olymp. Videmus unaq; easdē ruinas, quae certe sunt maxime & insignes, dictā monasterium sancti Laur. & simul sanctae Pudencianae ecclesiae palatiumq; fuisse cōple-
xas, ut unaq; ponias q; duae fuerint thermae. Quamq; in tanta tamq; mirabili ruinam cō-
fusione, quā nunc habet urbs Romana, ubi duo aut plura, aut multa faciora aedificia, di-
scerni nō potest. Sicq; aliarum ruinarum emulatio, quae in monte Suburae i monaste-
rio sancti Laurentij praedicto, hinc in uia olim patrum uicem dictā, quae iur ad sancti Ma-
rii maiore, inde uergit in plana Suburae: si Decij imperatoris sicut Apollod. tradit pos-
tium fuerint, hinc Nouati & Olympij thermas paruas fuisse relinquit. Sed de thermis
his supra multa sunt dicta, ad Exquilinarū montē, unde discessimus redeundum est.

23. *Trophae
C. Marij
Trophaeum
uul.*

Trophaea C. Marij de Iugurta, deq; Cymbrae Theutōis quae nunc ecclesiae inter sancti
Euse. & sancti Viti in macello cernant, & Cymbra dicunt, C. Caesarē inuitasse, quum
a Sylla fuissent disiecta, auctor est Sueton. quorum uocabuli exposita ratio faciet, ut mul-
ti ignorantes, quid ea fuerint intelligant. Quosdā em̄ ex his, qui peritiores esse credant,
tenere & affirmare uidimus illa marmora duo, in quib. scuta, thoraces, galeae, & alia cer-
nunt arma, Marij esse armis statuas, uersitate cōminutas. Sed Nonius Marcell. haec ha-
bet uerba. Trophaei significatiōe primā Vatro in humarco osiēdit. Fuga hostium Gre-
ce uocatur Strophe, hinc spolia capta fixa stipitib. appellant Trophaea. Aliis habet Ex-
quilis uersitas spectandasq; insignis olim aedificij ruinas, in quib. tamē exmeratae formae
est penē integer, quo post Pantheon nullus nunc in urbe uidet excellior. Eas uulgo Gal-
lenij thermas appellari uidimus, fuitq; ea insignis basilica, quā Sueton. scribit C. Caesarē
Caio & Lucio nepotib. extruxisse. Macellum itē, qd lydia dictum est in Exquilij fas-
se hinc constat, qd ecclesia sancti Viti & arcus illi cōignus, utam cōplexus Praetensid,
in Macello cognominatur. adest autē M. Vatro eius uerbi hanc expositionē. Haec omnia
post cōtracta in unum locum, quae ad uicū pertinebat: & aedificatus locus macellū
appellatus, ut quidam scribunt, qd ibi fuerit hortus, alij qd ibi domus fuerat ciuicis, cui co-
gnomē fuerat macellus: quae ibi publicē sit diruta, ex qua aedificatus hoc, qd uocet ab eo
macellum, hinc Helius Spart. dicit Helio galabum imper. luxu insatiante, quā per ma-
cellum trāserit, miseratū populi conditionē. q. Leo in auditis incredibilibusq; debaechi-
te conuictus, quae integrum cōtinuabatur diē, pars Rom. populi emendū uendendūq;
parui pretij oluscula, aut alia minus rebus adulo blandiendo ūe, aut garriendo falsa
ciuicū lūdendo, in macello desinere. Fuit uerō arcus ille, ut extantes adhuc indicat liti-
rae, positus honori Galienī imperat. Post Exquilias reliquū est ut Viminalis collis aedi-
ficia, quae habuerit dicamus: nihilq; aliud certum est, qd tres illam collē omnium totius
urbis speciosissimas domos, sicut Plin. lib. 17. scribit, habuisse M. Crassi oratoria unam,
aliiq; praetiorē Q. Caecilij illius, qui cū C. Mario Cymbros fuder, ac postea regibus Ca-
pitoliū inuauit, ipsiusq; Capit. spolijs Cymbrae adornauit. Tertiā multo pulcherrimā
C. Aquilij equitis Rom. quē clarissimum fecit iuris ciuilis scientia. Itq; fuit, quē Mac. Ci-
cer. in Officijs dicit, legē de dolo tulisse, cuiusq; ad legē Aquilij extantium adhuc
legum particula est notissima. Earum uerō insignium demorum, quē dā fundamēta sub
terranea, uinctis cōiecta, nunc ad S. Susannae cernunt. Sed nec ipsarum nec aliorū aedi-
ficiorum multa, ipsa in uinctis eminentes, super sunt reliquiae. Salustiani autē horti, quō-
rum ingentium, ut in tota ruinarum urbe uulgo nomen est notum, in Viminali nr, an in
Quirinali colle, an in utroq; fuerint, non satis indicare possumus. Magnae autem & ob-
strepentia sunt ipsorum hororum, quae adhuc extare uidemus murorum fornicumq; re-
liquiae: quae a Viminali olim, nunc sanctae Agnetis porta, in Collinam nunc Salariā ad
sanctam Susannam propemodum extenduntur. In Quirinali colle, quid olim fuerit,
siq; ad praesens, satis diximus, quam portae Collinae certitudinē loci ostendere conari-
sumus. & praeterea Lutatius in bello Macedonico dicit & dem Fortunae primogenij fuisse
se in colle Quirinali, quam bello Punico uotam, Ca. Domitius praetor urbanus dedica-
uit. Urbis Romae montib. thermisq; simul, quoad potuimus indicata: Carinas Subura-
tamiq; ac Tabernolā sacrae q; uiam simul ostendere cogemus, quod quatuor ea celeberrī-
ma urbis loca M. Vatro etiam simul describit. Nam quū lib. 1111. De lingua Latina de
partibus urbis multa diceret, quae non minus tunc uetustate obsoleuerint, qd nobis nunc
penē perierint, ea quae ipsius Varronis aetate noua & integra erant, alia quae scribit ex quō-
bus elici ea loca, quae sunt plana Exquilias inter & montē Caelium, ubi nunc monaste-
rium

24. *Exquila
Caj. & Lucij.
25. Macellum
uul. & quid.*

26. *Armi.
Vul.
27. Quid sit
in Viminali
collis.
Lex Aquilia.*

28. *Heri.
fieri.*

29. *Quid sit
in Quirinali
collis.*

30. *De carinis
fuerit Taber-
nola Suburae.*

tionem est montium sancti Andree, quâ Clauicam uiam interfecit cliuâ à Marti ro
 phis, ad Lateranensem palatium ducens fuisse Tabernolam urbis regionem sic appella
 ti, quæ pars tota inuictis cænetis plena, proximum satis præco Merulianæ nomē habet.
 à quo Tabernolæ loco uulgo Varro incipere Carinas, quarum longitudo pari postrema
 sit, ad quam Vnde sacre caput incipiebat, quam quidem uiam inde dicit sacram fuisse ap
 pellatam, quod per eam ab arce ad augures sacra, quot mensib. ferebatur. & addit sacre
 uiam partem solam tunc fuisse uulgo notam, quæ est à foro curiæ primo cliuâ, hinc proxi
 me uidemus posuisse Petrum Lateranensem bibliothecarium, quem in uita Felici pō
 sitis Romani scribit illum ecclesiam sanctorum Cosinæ & Damiani fecisse, uia sacra
 in ipso Romuli uel urbis Romæ, is enim primus est cliuâ, qui à foro Romano ad pro
 ximam Cosinæ & Damiani porticum, & inde ad sanctam Mariam noui per T. Vespasi
 anum ducebat ad curiam ueterem, in qua augures sedem habentes, inaugurari cō
 sueverant. Ea namq. in Carinarum parte, ubi nunc apud ecclesiam sancti Petri ad uincula
 la, fornices maximos inter ruinarum uastitatem, contra amphitheatrum nunc Colosseū
 extare uidemus. Curia uetus fuit, atq. etiam hoc in tabellionum monumentis, & ab inco
 naphitheatrum ad septentrionalem plagam subitus prædictos T. Vespasiani arcus, ad san
 ctum Hadrianum usq. & ad arcem Capitolij proximam perducebat. In Carinis autem
 præter curiæ ueteris ruinas, ecclesiam sancti Petri ad uincula nunc & celeberr. & spacio
 sam, sunt sancti Martini in montib. & sanctæ Lucie etiam insignes ecclesiæ, quarum que
 est ad uincula sancti Petri, exinde traxit originē, sicut Beda presbyter scribit, quod Lu
 doxa, quæ Archadij superioris uxor fuerat, quum apud Hierosolymā catenas reperi
 set, quib. Apostolorum princeps Petrus in carcere ab Herode uinctus seruatus fuerat,
 eam Romam detulit. & quum ægre ferret gentilitatis ritum celebrande diei Calidarum
 Basilium in memoriâ uictoria, ab Augusto de Antonio & Cleopatra habite, à Romæ
 pontifice & Romano senatu & populo obtinuit, ut dies Calend. Sextilis mensis, qui ta
 men August. per annos quadragentos, fuerat appellatus, in memoriâ liberationis beati
 Petri celebraretur: & ubi dies ipsa ludis, per theatra, fora, & cōpita cum dapnum euise
 ritione ex hibita, coronatum populū lætificabat, in dala à summo pō. p. r. dominici cor
 poris & sanguinis cōmunionem, peccatorum omnium remissio pœnitentium & ci
 uis alperforā, animas ea in ecclesia, ad id edificata, spiritalib. epulis saginaret. Eccle
 siam uero sanctæ Lucie Honorius primus papa extraxit: & Leo III. uicem in iustitia
 uis. Sergius aut. primus, quæ ferunt, quod porci os uocatus fuit, mutauit ea ratione nomē
 & eam fuisse, quod omnes postea Ro. pontifices mutarent. Ecclesiam sancti Marti
 ni edificauit & multis martyrum reliquijs ibi conditis celeberr. reddidit. Carinis quæ
 fuerint ostēdit, Suburram cognoscere in promptu est, quod Varro Suburrā inde dictā
 affirmat, quod sub muro Carinarū fuerit, hinc manifestum erit uiam nunc satis habitato
 rib. frequentem, quæ à sancta Lucia usq. ad sanctum Hadrianum protenditur, cuius ap
 pendicæ fuerint, quas Exquiliarum montibus diximus interpositas, estip. cernissimum
 eius notitæ assertionis testimoniū in uita beati Gregorij papæ in qua Petrus Bibliothec
 arius Lateranēsis dicit ipsum pontificē ordinasse ecclesiā Gothorum, quæ est in Sub
 urra in nomine uirginis Agathæ, eam namq. ecclesiam uidemus esse in tumulo, qui à pri
 ma Exquiliarum parte post Corneliorum domus, in plana Suburræ uergit. Ipsius etiam
 dedicationis ecclesiæ meminit idem sanctus Gregor. in dialogo suo dicens, quod quum
 ei, quæ à regib. Ostrogothorum Ariana labe diu fuerat inquinata, cōsiliaturus missam
 celebraret, exiit altari in porci forma demonium, frequēti inspicente populo: qui ad
 diuina conuenerat, profugumq. nusquam comparuit. Paribus urbis, quæ facilis prom
 ptusq. certis terminis & finib. designari undiq. potuerant, descriptis, aliam ostendēdi
 reliqua cogimur inie rationem. Nam in tanta rerum uetustate, & infinitari tante urbis
 partium, innumerabiliumq. ædificiorum, à nullo dum etiam integra fuerunt (quod qui
 de legerimus) descriptorum multitudinē, certum ordinem seruare nec posse speramus,
 neq. enī ducimus id tentandū, itaq. ut singula sparsim, quodam tamē ordine cōprenta,
 possumus explicare, quoad partita distributione, quicquid est reliquum, cōplectemur.
 Vt primo loco sint, quæ ad religionem ceremoniasq. Secundo, quæ ad reipub. admini

40 De his
que spectant
ad religio-
nem in genere
41 Ara quid.

siratione, Tertio, quæ ad spectacula & ludos pertinuerunt: Quarto minutura quædam
partim superiorum declarationi, partim implendar intentioni nostræ plurimum faciunt.
Quibus de parvis, non tamen aliæ dicere est animus, quàm ut singulos à turba
specie defendamus, quoad loci, in quo gereretur id munus, indicium fuerit necessarium.

42 Quodum
plura.
43 Inuifato
riti templum.
44 Partia de
lity.
45 Latia Car
tuli.

ET quidem quantum attinet ad religionem, primâ aram in Atrio ab Eodro po-
sitam, & ab Hercule dicatam Latus in principio est autor. Ara autem vocabuli
iuncta exponit M. Varro: Vbi frumenta secta teruntur, ara, propter horum facilitatē
nem in urbe loca pura ara, à quo post etiam ara dedim, quod pura: nisi potius ab ardo-
re, ad quem sic fit. Primum item templum fuisse dicimus à Romulo dedicatū, ubi ara colli
fratrum minorum ecclesia nunc videmus. M. Varro, quum de vocabulo templi multa di-
feruisset, concludit templum à contemplando dictum. Alterius templi loci statum à Ro-
mulo nostri bello Sabino, in quo optima ferebant spolia, descriptio loci multa habet co-
gnita digna. Primo loco non dubitamus esse in collis Palatini radicib, ad occidentalem
plagam & propemodum è regione Capitolij nunc haberi, ubi spondas murorū stare vide-
mus altissimas: cui loco subreitas proximamq̃ esse diximus, arcuū veterū à Romulo po-
sitorū ruinas fuisse autē illi templo propinqua portā palatii, ex qua in forum Romanum
propinquo iter, Latus itē in primo dicit. In quo Latus loco ostenditur, Lacū Curium
ubi primū ex profunda emeruit palude equus Curti in vado statuit, ad uersam fori por-
tā fuisse, ubi nunc Tyberis effluat: quæ vulgo Pallara appellat, & quidē locus depressus, qui
lacum ipsum & Faustine templum, in quo sancti Lauri miranda est ecclesia, atq̃ imperat.
Nerue monumenta, ubi nunc dicit Noe ara, interiacet: Pallus nunc appellatur. Sed de
lacu Curtio plura q̃ Latus M. Varro habet, cuius hæc sunt uerba. In foro lacum Curti
à Curio dictum: extat & de eo triplex historia. Nam Proculus nō idem prodidit quod
Piso, nec qd̃ in Cornelius. In Proculio relatu in eo loco dehisse terrā, & id ex senatus con-
sulto ad aruspices relatum. Esse responsū: Deum Manio Pessilionē postulare, id est, ciuē
fortissimū eodem mirti. tum quendā uirum foret armatum ascendisse in equum, & à co-
cordia uersum cum equo in eo præcipitatu, eo facto locum coluisse, atq̃ eius diuinum
humana esse, & reliquisse genti suæ monumentum. Piso in Annalibus scribit, Sabino bella
quod fuit Romulo & Tacio, uirum fortissimū Metum Curium Sabinum, quum Ro-
mulus cum suis ex superiori parte impressionem fecisset in locum palustre, qui tum fuit
in foro anteq̃ cloacæ sunt factæ, fecisse, atq̃ ad suos in Capitolij recepisse: ab eo locū
inuenisse nomen. huiusq̃ opinionis Latus in vii lib. assensum uidet. Cornel. & Lucianus
scribunt eum locum esse fulguritū, & ex senatus seipsum esse id quia factum est A. Cur-
tio consule, cui M. Genunus fuit collega, Curti appellatū. Numam Pompiliū regno
pontium dicit Latus in primo, quum urbē Romanā ui & armis condidit, iare, legibus ac
morib, condere parasset, lacum ad insinū argilerū indicē pacis belliq̃ fecisset apertus
in armis esse ciuitatē, clausus pacatos circa omnes populos significaret. Id est nunc tem-
plum, qd̃ candido marmore extructū, parentibus quadrifariā portis ad sanctum Georgi-
um in uelo aureo extat penē integrum, cuius alio loco diximus Latus meminisse, quē
Fabius dextro lano profectus dicit, ut autē id templum certiori testimonio indicemus,
liber ponere uersum Ouid. de Fastis, in quib, templi locus & causa ædificandi demonstrat:

46 De Lati
temple.

47 Numifia
Lati.

48 Latia
primo ius.

eruntq̃ simul rationes reddat Latia & Saturni uocabulorū, atq̃ etiam numifia la-
ti consecutus sculpeit: unū proximis dieb, in urbe nati sumus. Ouidius itaq̃ lacum lo-
qui faciens sic incipit: Noscere me duplices, posses imagine dexte: Nū uetus ipsa dies, exte-
nuas opus. Erat autē pictus bifrons, qui ratione dicit Satyrus: hanc pater primū, quē
nulla ciconia pinxit, ad alterā numi partē, cūsa erat forma nauis, quæ Saturnū in Italiam
perduxit: unde hæc regio, de qua nūc agimus, primo & specificè Latium appellata est.
Ouidij uersus: Causa raris superest: Thulcum rate uenit ad annē. Ante pererrat falset
orbe deus. Hæc ego Saturnū meminisse tellure receptū: Carth. regnis à Ioue pulsus erat.
Inde diu gēti māt Saturnia nomē: Dicta deq̃ est Latium terra lætæ deo. Quia bona po-
stestas puppim feruans in ara, Hospiti aduēti testificara dei. Ipse solū coluit cuius pla-
cidissima laui Radit harenosi Tyberis unda latus. Hic ubi nūc Roma est, incēdua syl-
ua uirebat: Tāq̃ rex paucis pascua bobus erat. Et quē Ouid. Laniculi rationē reddidit
set, quum superiori posuimus loco, uenit ad nostrum de quo agimus lacum: Quum res
fuit

A sint lani, cur stas sacra in uno. Hic ubi iuncta foris tēpla duobus habet. Duo aut fuisse
 se fora, Boarium videlicet & Pulcrum, inter quæ templū fuit edificatū, docet Varro in
 hanc uerba, Secunda Tyberim ad laniū foris pulcrum uocantem Boario dicemus infra.
 Eius uero edificandi tēpli causa fuit, quia T. Tantiū ob rapinam Sabinarū Romanis bel
 lum inferens, Tarpeia uirgine uisita potitur arce, postea cū Romanis colligit, & lani
 auxilio, qui aquas terris exomni superatus est; unde Ouid. eodē lib. Vtq; leuis custos ut
 nullis capta Sabinis Ad miseræ tacitos duxerit arcis iter. Inde uelut nunc est per quem
 descenditis, inquit, Arduus in ualles & fora cliue erat. & infra: Oraq; qua pollens opē
 som fontana reclusi, Sūq; repentinis elaculatis aquas. Cuius ut uisitas pulis percepta
 Sabinis, Quæ fuerat turo reddita forma loco est. Claudebat aut lani tēplum pacis tēpo
 re, & aperiebat fatiscente bello, Vt populo reditus pateat ad bella profecto. Tota patet
 dēpta tanua nostra fera. Pare feres obdo, ne quis discedere possit. Cæsareoq; diu nomi
 ne clausus ero. Quādo aut supra sancti Georgii, quæ ecclesia cardinalis collanæ Moeo
 natis nostri titulus exiit, suborta est mētio, ostendā corruptū esse eius nominis appella
 tionē. Nō enim in uelo aureo, sed in uelabro dici debet. Nam M. Varro mortis Auenti
 ni reddēs causam uocabuli, dicit se maxime existimare, quod Auentinus a ueliculo sit du
 ctus, qd quid mōs ipse, à ceteris partib; urbis paludib; esset exclusus, uelabantur ad illū
 nauib; omnes homines; cuius uestigia, qd ea pars, quæ dicit uelabrum & ab eo uelendi
 actū uelatura à uelhendo, sicut merces à merendo & cetera. Vidimus suprà ex Ouidio cli
 uum, per quē à Capitolio in fora descendebatur fuisse apud lani, qd uersus illi dicunt,
 Inde uelut nunc est per quē descenditis, inquit, Arduus in ualles & fora cliue erat: cui
 cliue etiā respōdet, quā ē regiōe Capitolij porta ingēs ruinis supra medietatē obruta,
 ad ecclesiā Saluatoris in Maximinis, qui cliue erat, eiq; nūc ornāmētis spoliatus, lani
 inter & Velabrum siue ecclesiā sancti Georgii, quā in Velabri ruinis uidetur affirma
 mus. Inuit huius uerbi locū Sueto. Trāquilus uita Cæsaris in hęc uerba. Gallititulum
 phi dē Velabri præteruehēs, pene curru excussus ē; axe distracta; cū ē dēq; Capitolij
 ad laniā x. i. elephāns, de xira & sinistra lychinos gestantibus. Iani templo, ut mihi ui
 deor, amplē ostendit Argiletum ad quē locum Lanius illud fuisse edificatū dicit, qd fure
 tidicamus. Varro Argiletum sumi quæ scripserunt ab Argo, qd iā huc uenerit, ibiq; sit se
 putat; aliq; ab argilla, quod ibi id genus terre sit. Ad superius dicta sancti Georgii eccle
 siā continet insignis edificij, quod Velabrum fuisse diximus, reliquæ. Extitit in porre
 cuiusq; maiorem frons impio literæ huiusmodi, Imperatorib; Lucio Seuro septimi
 mio & M. Aurelio Antonino, & Iulij Auguste mæri negotianres Boari eorū nominū.
 Vnde uidet forū Boarium, qd ibi proximum ac subiectum fuit à bobus, qd illi uenderēt
 emerētq; negociatores fuisse dictū. Idq; M. Varro affirmat per hanc uerba: Quō quid ge
 nera cōferrent, forū appellatū: additūq; ab eo cognomē, ut forū Boarium. Sed quā
 fuit uerisimile nō uideat in tantę celebratōis loco, quē lani tēplum inde Capitolij
 clium publicum & alia parte palatij Augustorum radices circūspicēt, boues fuisse
 uenundatos; aliā asserem; eius fori nominis rationē. Cornel. Tacitus primarium colē
 tiæ urbis initium referens, illud in foro Boario fuisse dicit, quo in loco tauri ad sulcum si
 guandi ambitus faciendū adhibui, æneū simulacrū fuisse ostendit; nō absurde innuat
 ab eo boues, Boarium forū fuisse appellatum. cuius æneū bouis memoria nos opinari
 facit capita bouum, quæ omnia. in edificijs multa uidemus inculpta, ab optimo bouis
 augurio, quod in designanda urbe habuerit, tantę ueneratōis habita fuisse. Sūt hęc Cor
 nelij uerba, sed ut plerq; eo in libro mutilata. Igī à foro Boario ubi æneum tauri simu
 lacrum aspiciunt, quā id genus animalium ei aratro subditur, fuscus designandi oppō
 di corpi, ut magnam Herculis aram cōplecteretur. De eodē taurō & fori cognominis
 ratione, Ouid. certiora habet multis in uersib; in quib; uult taurū ibi fuisse immolatum
 atq; consecratum, ob memoriā uictorie, quam Hercules de Caco ibidē habuit, post tū
 rorum recuperatōne, quos Cacus abegerat. Cacus Auentinæ timor atq; infamia syluæ
 & inferius immolatus hic ille taurū ubi Iupiter unū Victor, & Euandri rucolasq; uocat:
 Cōstintijq; sibi, quæ maxima dicit, arā. Hic ubi pars urbis, de boue nomē habet. Iāc ra
 dē in urbi parte apud quā Lani originē fuisse, & uerū extare lani tēplū ostendimus,
 duo item extant uetustiorē lani originē habentia, & non minus quam laniū maius.

49 Boarium
 forum.
 50 Pulcrum
 forum.

51 Desolati
 titulus ratio
 w. Antonius
 manu.

52 Drelas
 Capitolina.

53 Argiletum
 quid.
 54 Ecclēsia
 s. Georgij.
 55 De foro
 bou.

45 Vestam
plum.

17 Asylum
nol.

18 Tarpeia
Tarpeia uxor
Romulorum.

19 Templum
Asyli quid.

20 Curia
Curia ad quid.

21 De his que
spectantur
ad remp. Curia
nunc de.

ri ex parte integra, sed quorum praesentia fama minuat, unum est Vestae, aliud Asyli tem-
plum. Et quidem Vestae templum fuisse ante conditam Romam, in quo Aeneas deos im-
posuit, ab incensa Troia adductos. Ovid. in 11. Fastorum ostendit, iam patet Aeneas sacra
& sacra altera patrem Assever, Iliacos excipit Vestae deos. In lib. autem 111. concepit Ro-
mulus de Marte & Sylva Vestali ostendere uolens: Vestae templum Tyberi propinquum fuis-
se ostendit his uerbis. Sylva Vestalis, quid, in uetat inde moereri? Sacra laetaturus amne
petebat aquas. Ventum erat ad molis decliuē transire ripam? Ponitur & summae fletus ur-
nae comā. Fella redest homi, uletusq; accepto aperto Pectore, turbatas restituitur comas.
Dum sedet umbrosae salices uolucresq; canorae. Fecerunt liminos & Ioue murmur aque,
quod autē Tyberi & monumentis Numinis propinquum fuerit templum Vestae, ostendit
etiam Horat. in Odis his carminibus. Vidimus flauum Tyberim retortis Litorē frus-
co uolenter undis lre deiectum monumēta regis. Tēplaq; Vestae. Illic dum se nintum
quiescenti laetar uletorem uagas, & sinistra Labius ripa loue non probante Vxoris ami-
na. Litus etiam in primo dicit Numā Pompiliū posuisse sacerdotiū ueste alta ad-
uectam, & uingens instituisse, sed locum nō indicat. Sed quando supra ex Varrone uidi-
mus forum piscarium fuisse inter lani templum & Tyberim, intelligere possumus ex Licio
in v. de bello Punico secundo, Templum Vestrae apud Tyberim & ad dictum forum fuis-
se. Nā quum Lilius incendium describeret, quo tabernae argentariae assestus subdixit:
Cōprehensa postea priuata aedificia (neq. n. tunc basilicae erāt) comprehensa latronū,
forumq; piscarium ac atrium regium ardes uix Vestrae defensa est. Quādo itaq; in numma
aeneis argenteisq; Mammet genitricis Alex. imp. & Lilius genitricis Aurelii Augusti.
ardem Vestrae sculptam uidemus rotundam, columnis in circum altare munitib; non
dubitamus eam fuisse, quae nunc ad Tyberim contra lani templum propemodum inte-
gra extat. Asylum autem quid fuerit, ostendit Lilius in primo, per haec uerba: locū qui
nunc septus densis sentib; inter duos locos est, Asylum appellat. ed ex finitimis populis
turba omnis, sine discrimine, liber an seruus esset, uida nouarum rerū perfrigit. Idq; pri-
mum ad ceptam multitudinē roboris fuit. Ouid. autem in secundo Fastorum ostendit
illud fuisse extra Tyberim, Capitolium inter & Numae penetralia, quae Carmentis tem-
plum fuerunt ad Auernei radices, ubi Carmentale portam fuisse docuimus. Tum quoq;
uicini locus celebratur Asyli. Qua penit aquoreas aduena Tyberis aquas. Ad penetralia
Numae Capitolinumq; tonantē adueni autē dicit Tyberim & sacris exclusum patrisq;
extra pomerium labitur, Macrobi. ex Massurio innot: & partem urbis laniculum ap-
pellatum, quia Tybris ad eum conclusus est locum, contra primas Auentini radices fini-
ri uidemus. Ouid. item in 111. clare ostendit Asylum fuisse sub saxo rupis Tarpeiae, ex qua
pars maxima domus ample magnitudinē aequiparanda proximis dieb; collapsa est, &
quinq; mortales in hospitatoria taberna oppressi sicus Lilius in bello Macedon. alia
simile saxum, & proximo eidem loco uico lugario fecisse scribit. Ouid. enim quum de
ancilibus multa dixisset, hos ponit uersus: Romulus ut saxo lucum circūdidit alio, Qui
liber hic, inquit, cōfuge, tuus eris. Asylum igitur dicimus omnia occupasse loca, quae nunc
a collapsio Tarpeiae saxo, ad sanctae Mariae pontē, & hinc Vestrae, inde lani tēplo in Aue-
tini radices, a prostantia mulierib; nunc maiori parte habitata uidemus: ut mulierib; im-
pudicis a parentib; uicisq; profugis, alterum nunc Asylum uidetur institutum. Nec ali-
unde uidemus opinari uentum illud templum, quod saxo ingenti quādrato extructū
sanctae Mariae Aegyptiacae dedicatum, ad arē pontis sanctae Mariae est, Asyli templum
fuisse. Sed templum describere omnia fuerit operosissimum: nec nunc quidē expedit quā
aliis in singulorum locorum descriptionib; sepe numero sit occasio affluere. Aliud in
urbē celeberrimum religio habuit aedificiū Curias uteres, quarum supra locum in Cast-
nis contra amphitheatrū ostendimus. Varro sic de eis habet. Curiae duorum generum
ubi curasēt sacerdotes res diuinas, ut curiae ueteres: & ubi senatus humanae ut curia Ho-
stilia. Et alio loco idē Varro: Curiae a cura dictū: & cura quod cor urat. Curia, ubi sena-
tus temp. erat, & illa ubi cura sacrorum publica. De his quae ad rempub. spectauerunt
dictum illud praestamus. Nos politica scribere non instituisse: sed locorum descriptio-
nem, in quibus reipublice cura uel aliqua ex parte a maioribus gerebatur. Primus au-
tem locus fuisse uidetur Asylum, in quo Lilius in 1. Romulum dicit creasse centum
Senat-

Senatores: siue quia in numeris satis erat: siue quia soli centi erant, qui creare patres possent. Patres certe ab honore, patricijque progenies eorum appellati. Locum autem primum, qui dictus centum patribus, consulendi prius fuerit assignatus, Varro ostendit multis alijs implicitum locis, quae omnia simul diximus indicanda. Varro namque quum dixisset Tulium hostilium regem Curiam Hostiliam adificasse legitur. Ante hac rostra: sub dextra mulierum Graecostasis a parte, ut multa senacula supra Graecostatem, ubi aedes Concor- diae & basilica Opimia. Senaculum uocatur ubi senatus aut ubi seniores consisterent. Quia semper usus fuerunt indicandi ordinem Varronis sequimur. Rostra quid fuerint Lilius in lib. v. 11 ostendit. Nares Antium patrum in naualia perducere, patrum incensae: rostra earum suggestum in foro extructum ad ornari placuit, rostraque id templum appella- tum. Qui ergo de scriptum supra a nobis fuit Romanum cognoscere, & Varronis uerba considerata facile intelligit, rostra templum ad radices palatii fuisse, quia in modis e regione opponit artem nostrae Capitolio, & ubi uult esse parua sanctae Mariae de inferno ecclesia, quod ait dicere rostra fuisse ante Curiam Hostiliam, sic accepimus ut patrum Curia hostilia a Caesio monte, in quo ea fuisse certissimum est, pro sui magnitudine rostra ueritas, patrum rostra a Palatino monte, in illam protrahantur. Graecostasis autem subductus ad dexteram rostrorum a Comitio, proculdubio uir in modis Palatini angulo: qui contra Antonini et Faustinae uxoris exstante orulo nobilissima, in quibus sancti Laur. miranda ecclesia est: ad- ifica infarsit, uineis quantum tunc non impediunt coeetus. Senaculum autem locus fuit Graecostatem extructus ubi berit, ultra dicere non expedit, quum utriusque adificij uineas in uineis coniunctas consulasque cernamus. Ardem Concordiae ex praedictis fuisse apparebit eodem in Palatino esse, contra templum Romuli siue sanctorum Cosmici & Da- miani in illo extructa ecclesiam, sique melius intelligitur, quod ex Varrone de lacu Cur- dia diximus ubi armanum quo insidentem Curium, ut rapidiore cursu in hiaro se pre- cipitaret, a concordia uenisse dicimus: a loco ubi postea fuit Concordiae templum, quod Li- lius Germanici maris adificauit. Id Ouidius in Fastorum lib. ostendit primo. Hanc tra- diturum gentrix & rebus & arae templum fecit, quae colis ipsa deo, namque uidemus a Ti- berio temp. dedicatum fuisse Sacerdotum ostendit. Comitium fuisse in foro Romano inter- nam quae Pallara appellatur, & lacus Curtii locum collis Palatini, quem foro imminere uideamus radices, & Faustinae nomina siue sancti Laurentij miranda ecclesiam, facile intelligi poterit ex superius dictis. De quo quid fuerit priusquam dicamus, doloris impetu nos trahente, nostris & futurorum seculorum hominibus, nota fore uolumus, por- torum nunc ex publico aratis nostrae institutioni sibi, & nullo alio in loco, quod sepe uidimus ue- nundari, si locus quod multis seculis nullum habuisset rectum, eo anno primum, ex quo Han- nibal in Italiam uenisset, sicut Lilius in v. 11 de secundo bello Punico scribit, testis fuisse cum denique a Caio Caesare instauratum fuisse Sueton. est autor. Comitij uocabulum si- cut A. Gellius in noctib. Atticis ostendit, & loco & actu commune fuit. De loco quidem quod satis dictum est, de actu plura dicamus. Duobus in locis supra dictis f. & Capo Mar- tio, oia de regebant siue dictatores siue consules & praetores, siue alij magistratus. Fuitque simplex deligendi modus, de quibus in A. Gellij lib. x. v. 1 sic habetur. In Iulij Felicis libro scriptum est, quum ex generibus hominum suffragium feratur curiata comitia esse, quum ex censa & aetate centuriarum quum ex regionibus. & locis tributa: hinc uidemus in Iulij ab v. c. secundum artem in electione, quam patres cum plebe per annum habuerunt, nec ef- fugere poterunt, quin Volero ex plebe tribunus refferetur, rogatione illum nihil ad populum, ut plebei magistratus tributis comitijs fieret. Per illum enim comitiarum tribu- torum modum conuenientibus ex regionibus. & locis ad suffragia omnibus, cuiuscunque aratis & conditionis plebis multitudo suffragij praeualebat ubi in comitijs censuratis, quum ad eam diem fuerat patres per clientis etiam plebeios, quae uellent creati facilliter impetra- bant. Itaque praeter senatus consulendi grauitatem, nihil a Romanis sacritate uidemus, quod comitiarum habendorum institutioni aequiparandum dicamus. Comitium uerus solidissimus triplex & libertatis neruus, et uim habuerit, ut tantum libertas detrimenti fecerit, quantum senatus comitijs quod detractum. C. Caesar aratio expulso, & dictatura per sacrosos in per- petuum assumpta, comitia in totum auferte non ausus est: ita cum populo licet Sueton. scribit.

- fortius est, ut exceptis consulatus competitoribus de exteriori numero candidatorum pro parte media, quos populus uellet pronuntiantem, pro parte altera qui ipse dixisset. Hinc dicimus quod pridē a nobis multi desiderauerunt: cōsueuerunt qui magistratus petere insinuasent, potestate petendi a senatu & populo sibi fieri impetrare: & quum Comicio num dies aduenisset, eos ut cōspicui essent candidatos prodire, singulos prebescendo orare, ut suae dignitati haberent rationē. Quod autem in campo Martio etiam haberentur comitia, & qualiter tribus ad suffragia citarent, innuit in uita Celsia Suetonius, ubi de consularum, a quibus Caesar interfectus, cōsiliis differens dicit. Qui primum cunctis, utel ne in campo Martio per comitia tribus ad suffragia uocantē, partibus diuisis potēte descenderent. Pons uerō quā & ubi fuerit, quo Celsus conuerti de scire cogitauerant, statim abest, ut exeret aut scaturire quod campi Martii, de quo infra dissole dicemus, comitiorum locus ignorat. Sed quādo res postulat, eo in loco dicemus, ubi nunc collina Caecilia extat, quam Antoninū Pium Aurelium iohanne constat. Campi Martii propetiam fuisse locum, quo suffragia eligendis magistratibus, ferebantur: & tumulum qui post eam columinū est, occidentālē plagam uersus, erupit nunc acceptorum diei, qui fuerit mona Citarorū: eorū scilicet, qui postquā citati ualerāt suffragia, ne laetitia se immiserent, & cui fauissent dicere possent, per dictam transientes pontem separabant. De Augusto autē scribit Suetonius, in hęc uerba, Comitiorum quoque primum reduxi, ac multiplici potētia coarctato desideratē, singula milia cum assē dēuēbat: & infra Quoties magistratum comitij interfuisset tribus, cum candidatis suis cōculat, supplicabāq; more solenniter ebat: & ipse suffragium in tribubus, ut inus ē populo. Capus Martius ne ultra promissum moremur, sic a Latio describitur in se dō: Ager Tarquiniorū, qui inter urbē & Tyberim fuit consecratus Marti, Martius deinde campus fuit: ea Latio uerba cōsiderantes uidemus, quicquid Capitoliū & Tyberim interfuit, fuisse caput Martii. 13. uerba prima ad Capitoliū finiebat: hinc idem obēdit Quid. futurae adē de scilicet, quam uult fuisse in ea parte, qua campus Martius uirginē uindictae aqua, his uerbis: Te quoque lux eadem Tūni soror & de receptis. Hic ubi uirginē caput obtineat aqua, hinc etiam fuisse Tūni sororē, quae lacus in quo submersa obijci dēdū nomen, fuit constat. Fuitque lacus, ubi prope aquam uirginēam, nunc pro luctura corrupte dicitur Lortegio. Virgineam autem aquam, per Quirinalis cūctas ad caput olim Martium dicinar illabi. Ceruū quod nulla alia aqua urbem Romae nōc illabitur, inueniunt formā dūlus ex marmore excisus, hanc retinet uerba. Tyb. Claudius Drusi filius Caesar Augustus: Quas aquae uirginis destinatas per Celsam a fundamētis nouos refecit ac restituit: quāquā Suetonius aquae uirginis in urbem perducta M. Agrippa eadem uindictae aquam secutus est Iulius Fronte de aqueductibus tractata his uerbis: Id Agrippa quum iam tertio consul fuisset G. Sennio P. Lucretio consulibus, post annum tertium de comitiis Iuliam deduxerat, aqua uirginē in agro Lucullano collectā Romā perduxit. Dies quo primum in urbe responderit v. Idus lunas. Inueniunt uirgo appellata, quod quoniam aquam multis puella uirguncula uenas quasdam monstrauit, quas secuti, qui foderit, ingentem aquae modum inueniunt: habuit uerō campus Martius multa, quorū minimas nunc ac prope nullas extare reliquias miraculum est. Nam ea in parte, quā quā de pressior erat, uallem Martiam appellarunt, ubi naumachiam illam Caesarē edidisse infra dicemus: postea O. A. Augustus Mausoleum extruxit, quod etiam non suum modo sed omnium imperatorum sepulcrum, de quo Suetonii sunt hae uerba. Reliquias Mausoleo condiderunt id opus inter Flamineam uiam ripamque Tyberis sexto cōsulatu suo extruxerat. Eius Mausolei opera pulchritudinemque Suetonius qui inspicit, quia id eternū putauit futurū describere neglexit. Cassiodorus uerō omnī ultimis, qui de rebus Romanis scripserunt, dum adhuc starent, talia de Mausoleo scripsit, quae nullo modo uel ex ratione omittenda duximus: quia nunc solus foris fundamēta in depresso ualle fuisse tant, ubi Augusta uulgo dicitur extrata herbidus, ut nūquā delituisse in pascua animā lib. caret. Suntque hae Cassiodori uerba: Sed mundi demum ad potentiam suam opus extollens, mirandam Romanā etiam erigens fabricam in uallem Martiam terendit Augustus: immēsa moles firmiter praecincta montibus, continetur, ubi magnā uerū indicia quod deinceps. Bassena quippe ostia ad x. i. i. signa posuerunt. Addit quoque alia Cassiodorus

40. Comitiorum in campo Martio solus habitus.

70. Locum caput Martii pro comitiis.

71. De comitiis uindictae aquae.

72. Campus Martius quid.

73. Virgineae aquae.

74. De Mausoleo Augusti.

- A** tis, quæ in spectaculorum describenda locis dicuntur: & tamen infra dicitur ibi fuisse obeliscos, quorum unus minor & loco altior, qui Pinciano nunc colle prostratus cernitur. Lame, alter Soli dicatus fuit: de quo Plinius scribitur obeliscus, qui est in capto Martio, et cum decem pedum est à Merolo dide inscriptione: ambobus ferè inter pretatione Ægyptiorum philosophi continentur. Eisdem qui est in capto Martio, diuus Augulus addidit mirabundum, ad deprehendendas solis umbras dierum ac noctium horas, litato lapide ad magnitudinem obelisci, cui par fieret umbrarum effectus, dies & horas paulatim per regulas, quæ sunt ex ære inclinatæ, singulis diebus decrefcere & augescere: digna cognita res & ingenio forculo. Manilius Mathematicus apicis auratam palmam addidit, cuius vertice umbræ colligere et in scipulariam solè unitari faculante apice, ratione ut ferat à capite hominis intellecta. Hæc triginta ferè annis non congruit, siue solis ipsius desino cursu & eolo aliqua ratione mutato, siue uniuersa tellure à cætro suo dimota ut deprehendi et in aliis accipio, siue ut ibi tremoribus, ibi terra gnomone intorreo, siue inundationibus lyberis est immensa fundo molis in terram quocumque dicantur facta fundamenta. Et Iulius Capitolinus in eodem Gordianorum gelis rebus & eorum ultimi uita scribitur. Eum in illius porticum in capto Martio sub colle pedum mille, ita ut ab altera parte mille pedum porticus fieret, atq; inter eas spatium pariter pedum quingentorum, cuius spatij hinc atq; inde utrida essent lauro, myrto & buxo frequenterata: medium uero lithostrotum breuib; columnis alutis secus portus, & singulis per pedes mille, quod esset deambulatio, ita ut in capite esset balneum, pedum quingentorum. Cogitauerat præterea cum Mithico, ut post lullia, thermas ædificat sui nominis faceret, ita ut hyemales & in principio porticus & omeret, suo uita essent uel porticus uel utrida. Sed hæc omnia nunc, & priuata possessio nibus & hortis occupata sunt atq; arduis. Multa ad duximus rerum campi Martij testimonia, quod tamè supra affirmauimus, locum ubi proprie capus Martius appellabatur, in deligendis magistratibus suffragia forebatur, fuisse, ubi nunc est Coclis Antonini columna ex superioribus Iulij Capitolini uerbis ed lectura affecit sumus. Nam quum Martia Augasti operibus Mausoleo adiectis plena essent, & alia superiora loca, partim Domitij thermis, supra funt ad Suedicam, partim Iouentis templo, & atq; uirginis diadib; abq; campi Martij memoria notissima essent, multus relictus in campo Martio collis, secundum quem porticus illa mille pedum construi posset, præter illum, quæ Coclidis columna ad occidentem solem proximum in media sua parte Cinatorum duximus appellatam. Columnam autem Coclidem Antonini Pij fuisse honori positam cõstat, quod facies sua nobis, multisq; ætatis nostræ ab numismatibus imaginibus notissima illis in rebus gelis, quib; centum septuagintaquinque pedes alta insignitur columna insculpta cernitur: bene etia Russi urbis descriptio, quum duas tantummodo in urbe Roma fuisse Coclides columnas dicit, hanc in ara Flaminij regione sicut Antonini Pij appellat. Nec potuit minor collis pedum porticus fieri, quæ parte una clauderet campum, quem ea ratione amplissimum esse oportuit quod multa milia hominū in illum, deligendis designandisq; magistratibus concederent. Non enim solæ tribus quinque & triginta oem populum, qui Roma esset, siue intra mœnia, siue in suburbanis & agro cõplexe, sed par prope numerus
- B** ex Italia ad ferenda suffragia comitiorum temporibus cõstarebat. Hæc autem, quia paucis nota sunt, libet testimoniis cõfirmare. Suetonius in Octauij uita, sic habet: Urbe urbanisq; rebus administratis, Italiam duodeviginti coloniarum numero deductarum frequenter, operibusq; ac uectigatibus publicis plurifaria instruxit: etiam iure ac dignitate urbi quodammodo pro parte aliqua adæquauit, excogitato genere suffragiorum, quæ de magistratibus urbis decurionibus colonici in sua quisq; colonia ferrent, & ibi die comitiorum ob signata Romam mitterent. Aconius aut Pedianus Ciceronem orationes exponens ostendit, multis Italici ciuitatibus, præter illas uiginti octo colonias, ferendi in campo Martio suffragij fuisse. Video enim inquit in Annalibus eorum, qui Punicum secundum bellum scilicet plenum, tradi Placentiam coloniam deductam pridie calendas Ian. primo anno eius belli, Cornelio Scipione patre Africani prioris, T. Sempronio longo consulibus neq; illud dici potest, sic eam coloniam deductam esse, quemadmodum per plures annos Cn. Pompeius Strabo pater Cneij Pompeij Magni Transpadanas colonias deduxerat. Pompeius enim non nouis colonias eas instruit, sed ueteribus incolis mandauit eas dedit, ut possent

75 De obeliscis
in capto Martio

76 De columna
Coclidis
Antonini

77 Idem ad
comitia Romanæ
uicinis pluri
m.

possent habere ius, quod ceterae Latinae Coloniae, id est, ut petiti magistratus iure civi-
tatem Romanam adificarentur. Placentiam autem lex milia hominum novae coloniae deduci
sunt, in quibus equites deducendi fuit causa, ut opponerentur Gallis, qui etiam partem Ita-
liae tenebant. Deduxerunt triumviri P. Cornelius Alina, P. Cornelius Muso, Cornelius
Scipio. Eamque Coloniam quinquagesimam sentiam deductam esse invenimus. Nec vero la-
licis solum civitatibus, sed externis quoque & remotissimis à populo principibus de Ro-
manis, his Latini datum fuit: quod quidem & si multis testimoniis docere possumus, unico
nunc ostendisse contenti erimus. Vixit namque Iulioconsultus ille egregius in Digestorum
libris, titulo de Censibus sic habet: Phoenice speliodesissima Tyriorum Colonia est in Sy-
ria: unde mihi origo est nobilis regionis. Syriae Sicularum antiquissima, arripotens fuit
deris, quod cum Romanis percussit tenacissima. Huic diuus Severus & imperator no-
ster, ob gratiam in R. P. Imperiumque Romanum, ob insignem fidem sua Italica debet.

78 De insula
quae in orbe
Iouis dicitur.

Campi Martii descriptio ad alia duo Equurata & locis insulam describenda nos trahit.
Sed Equurata spe Sicularum loco relinquimus. Insula Iouis originem Iovis post tam-
pi Martii descriptionem ostendit, his verbis, Martius deinde campus fuit Iovis ibi tunc se-
ges fratris dicitur fuisse matura mellis quoniam campi fructum, quia religiosum erat coeli
mere, defectum cum stramento segetem, magna vis hominum simul immassa, corbis la-
dere in Tyberim, tenuis fluente aqua, ut medijs coloribus foetura in viscidis haesitatis frum-
ti acervos ledisse illitos limo: inde insulam paulatim & alij quae ferri remere flumini eodem
utitur factam. Postea credo additas moles manuq. adiutorum, ut tam emines arca sita inq.

Templa Iovis
in insula.

templis ac porticibus sustentendis esset. Ea autem in insula duo fuerunt templa Iovis & de
Aesculapio nepotis sui ex Phoebo, de quibus sic est in primo Faistorum Ovidij: Quod tunc
ex illis licuit mihi dicere falsis: Sacra Iovis patres hac duo templa die. Accepit Phaebo nym-
phaque Coronide namque, insula dividua, quam premit amnis aqua. Iupiter in parte elioe
posuit locus unus utriusque loci sunt magno templa nepotis auro. Legimus autem ipsam
insulam aliquando Licaoniam appellatam esse, in qua Gelasius ij. pon. ecclesiam sancti

79 Gelasii
ecclesiam in bar-
tholomaei.

Bartholomaei vel extraxit, vel quod magis credimus instauravit. Pontem ipsam
insulam tangit urbi, indicat stulus marmore excelsus Quintum lepidum & M. Caelum
aedilemalem vero qui ipsam insulam lauculo tangit. Valentinianum superioris & Vi-
lenti, qui Romanum imperium primus ad ruinam perducere adiunxit, extraxisse. Quos na-
per tua pontifex Eugent opera instauratos, & Tiberianum lapide stratos videmus. Post
de Senatus & Comitiis locis, quae duo reip. & libertatis maxima fuerunt fundamenta
facti est dictum. De arario quod caele & integre custoditum fuit libertatis nervus, est
cendum. Eius locus est in Tarpeia rupe, cuius non parvam partem, & quae ararii funda-
menta sustinuisse tenemus, per hos dies collapsam vidimus. Superiori loco docuimus

80 De arario
ubi.

Varronem voluisse Tarpeium montem Saturniam à prisca appellatam, & in eo Saturni
aedem fuisse. Et Macrobius in Saturniabus sic scribit: Romani aedem Saturni ararium
esse voluerunt, quod tempore quo Italiam incoluit, fessur in eius sinibus nullum fessum
esse comissum. Varro etiam ad librum quarti De lingua Latina fuit super verbo Trinitas

81 Ararium
ad quid.

Vestigium etiam nunc manet in aede Saturni, quod etiam nunc propter pensuram, tri-
nitatem habet positam, ararium ab eo appellatum. Ex quibus omnibus colligitur ararium fuisse
ibi, ubi nunc fixum videmus aedificij denudatum, contra Tyberim & ecclesiam sancti Ni-
colai in Tulliano carcere supereminens. Sed multa de illo libet scribere, loci dignitate et
eius admirabilem redditura, quae ex trigesima tertio Plinij libro ordine excerpimus. Po-
pulus Romae argento quidem signato ante Pyrrhum regem devictum, usus est Libra-
lis, unde etiam nunc libella dicitur, & dipondios appendebant assis. Quare aeris gravis po-
na dicitur, & adhuc expensa in rationibus dicitur: quin etiam militum stipendiorum hoc

82 Libripens.
Pecunia.
Denarius.
Sestertium.

est, stipitis ponderande pensatores libripenses dicuntur. Servius primus signavit arcam
te rudi usos Romae Tempus tradit. signatum est nota pecuniae, unde & pecunia appellatur.
argentum signatum est anno urbis quingentesimo octogesimo quinto Q. Fabij cosse
quoniam annis ante bellum primum Punicum. Et placuit denarios pro decem libris assis.

83 Nota
aeris.

Quinarios pro quing. Sestertium pro dipondio ac semisse. Librae autem pondus aeris
imminutum bello Punico primo, quoniam impensis res publica non sufficeret. No-
ta aeris fuit ex altera parte lanus geminus, ex altera solitum navis. In triente vero &
qua-

A quadrante huiusmodi antea triuncis vocabatur a tribus uncis. Postea Hannibale ingens
 re, Q. Fabio Maximo dictatore, altes unciales facti, placuitque denarii sexdecim assibus
 permittari, Quintarii octonis, Sestertium quaternis, ita resp. dimidus torata est. In milia
 tal tamē stipendio, semper denarius pro decem assibus datus. Nota argenti fuere bigae
 atq. quae drigae, & inde bigati quadrigaeq. mox lege Papiniana, semiduciales facti asses.
 Lilius Drusus in tribunatu plebis, octaua partem aëris argenteo miscuit. Aureus numus
 post annum sexagesimum secundum percussus est. Sed propter alia miror populum Ro-
 mani Hannibale usito, argenti pōdo annuo in quinquaginta annos, nihil auri, & infra Auri in
 populi Romani aërio fuere Sexto Julio, Lucio Aurelio cōsulibus, sepiē bellis ante bel-
 lum Punicū tertium, pōdo septingenta uiginti sex, argenti nonaginta duo milia, & extra
 numerū trecenta & septuagintaquinq. milia. Item Sex. Iulio, Lucio Aurelio cōsulibus,
 hoc est, belli socialis initio, octingēta quadraginta sepiē auri pōdo. Caesar in primo in-
 uoluit in ciuili bello, ex aërio protulit laterū aureorū triginta sex milia, & in numis pō-
 do necēta. Nec fuit alijs id pōribus resp. locupletior. His quae ad aëriū spectauere per-
 scripta, iudicia magnam in resp. administratione uim habentia, ubi habita fuerint scri-
 ptis, & ciuili iurius casus agitantur: quanquā pro rostris, & in contio, & diuersis in
 pōdis templisq. multas aliquando actas fuisse causas legerimus. Sed cum ea ab idē do-
 cūrimus, loca pallim minora quaeq. indicare pergamus. Res militaris, cuius disciplina
 tem auxit, & tutata est Romanā, nullum, ante uolantē a principibus libertatē, locum
 in urbe habuit. Nam est Capitolium arcem uidemus ubiq. appellari: illa tamen Roma-
 ni nullū unquā, praeter inuasionis Gallorū Senonum tempore, pro munitione & tutela
 fuit usū. Esi uerō Octauius Augustus locū castris in urbe primus omnium principū cō-
 siliuit: nulla tamē alia ratione id fecit, quam ne milites uagi & per urbē dispersi rapinā,
 tumultus, cōtentionibusq. ciuitatē redderet inquietam. Hinc Raurinatum, de quibus
 diximus, in laticulo & Misenatum, peregrinorumq. milium in Caesio monte castra
 fuit ab illo cōstituta. Tyberius autē perniciosissimā libertatē, etiāq. imperio rem exorfas,
 castra sicut Sutorius Romae cōstituit, quibus praetorianae cohortes uage ante id tem-
 pus, & per hospitia disperse cōtinerentur: huiusq. eius arcis & tyrannidū fomitis locus, quē
 apud sanctū Sebastianū uia Appia uel caput bouis appellauit. Primus autē, qui horum
 castrorū & corrupte premio eius militatē pēsidio, cōsulibus senatūq. renitētibz impe-
 rium assumpserit, fuit Claudius, q. Suetonij uerbis ostendere libet. Claudius latente forē
 discurrens gregarius miles, animaduērsis pedibus ex studio sciscitandi quidā esset agno-
 uit extra ciuitatēq. & pra metu ad genus sibi accidentē imperatōrē salutaui. hinc ad alios
 cōmilitones fluctuantes, nec quicquā adhuc q. tremēres perduxit. ab his lectice impo-
 sita, & quia sui diuagantē uisum succollētibz in castra delatus est trinit ac trepidus, mi-
 litū pēno ciuitatē, aliquāto minore spe quā fiduciā. Na cōsules cum senatu cohorti-
 busq. uicinis forū Capitolisq. occupauerāt asserturi Romā in libertatē: accitūq. & spe
 per tribunos plebis in curiā, ad suadēda quae uiderētur, ui & necessitate teneri respōdit.
 Verū postero die & senatu legniores in exequēdis conatibus per tardiam ac dissensionē
 discepta censens, & multitudinē quae circūstabat unum rectorē tam & nominari expo-
 sentē, armatos pro cōcione in nomē suū turare passus est: promittitq. singulis quindena
 sestertia, primis Caesarū sūde militū etiāq. premio pignerat. Si quis autē castra praetoria
 na uisū in urbe sicut aliqui cōtendunt, an extra urbē, sicut diximus, fuerint, certius nosse
 cupit: Cornelium Tacitū legat, ubi de Galbae morte & nouo Ottonis imperio tractans
 pēglū narrat, quod a certissimā est cōmissum in Circo maximo, in Capitolio & palatio: ubi
 apertissime apparet praetorianos milites munimēto castrorū iunicos, cōsulibus senatu
 & populo Ro. aliter sentiētibz, quos uoluerūt tyrannos efficiēte, & multorū bonorū
 eadem, in urbe cōmissa. Helius Spartianus ingressum Severi imperatoris in urbē Ro-
 manē talem describit. Cum Romam uenisset Severus, praetorianos cum subarmalibus
 turmes iulius sibi occurrere cōsidē sic ad tribunal uocauit, armatis undiq. circūdati. Eō-
 rum processit praetorianorū militem, siue auctoritas, siue audacia, ut quē uellent impe-
 ratorem

Blondus.

Y ratorem

14. Primi en-
gredi signa
notat.15. Argenteum
Romanum in
hanc imperia
uerunt.17. Iudicia
numera.18. Castra Ro-
manorum.19. Castra
praetoria.

ratorem facerent, factumq; imperio desurbarēt. Helius Lapidius narrans Helio gubali flagitijs, talia scribit, per quae ostendit imperiū ac uitae & necis illius arbitriū, in partitantiā fuisse constitutum. Summi hanc Lapidij uerba, in castris uerō milites praecant praefecto dixerunt se passuros esse Helio gubalo, si impuros homines & aurigas ab se dimoueret, atq; ad bonam frugem rediret. Ea Iulius Capitolinus in Maximianorum uita ostendit idem fuisse in praetorianis castris, in quam senatus aliquādo uocari cōsueuerit praefectum cū de abrogādo alicui imperio agēdum esset. Sicq; abrogato imperio Maximiano patri & filio, Gordiani duo passerit & filius, in eadē castris declarati sunt Augusti, cuius senatusconsultū hanc formā Lampridius ponit. Cūm ueniam esset in eadem castris, sexto calend. Iulianum, & cetera. Iulius Capitolinus Pupienī & Balbini imperatorū gesta describens, quantū castra praetoria Romae obscurius, ostēdit his uerbis, Et Maximiano quidem ad bellum profecto, Romae praetoriani remanserūt, inter quos & populum ita seditio fuit, ut ad bellum ueniretur intestinum, Romae pars maxima incenderetur, & ipsa foedarentur, omnes plateae cruore polluerentur, & infra loterea Romae iterū seditiones inter populum & milites orire, ut nec cū edicta proponeret, Balbinus audiretur. Venerant se in castra praetoria consuluerunt cum ipsis praetorianis, quos cepit populus obliuisci nec unquā ad amicitiam essent reducti, nisi fustulas aquasq; populus incendisset. Et idem Capitolinus praedictorum imperatorum uitae exitum narrās, hęc habet uerba quoq; castra praetoria extra urbem fuisse demonstrant. In hac cōtradictione illis contendētibz milites superuenerūt, atq; eos nudatos ambos uestibus regalibus de palatio cō iniurijs produxerunt, & per medium ciuitatem ad castra raptare uoluerūt, magna ex parte laesa. Sed ubi compertum est Germanos ad defensionē illorū superuenire, ambos occiderunt, & in itinere medio reliquerūt. Inter haec Gordianus Caesar sublatuē a ministris imperator est appellatus Augustus, quia nō erat alius in praesenti insultibus militibus se natuē & populo Ro. qui se itatim in castra receperūt. Idem quoq; Capitolinus scribit senatusconsultū de imperio Valeriani principis optimū, in praetorianis castris factū fuisse.

91. De portu
Romano.

Portum Romanum in reipub. aedificiorum paribus poni debere non ambigo: de quo sic ait in Claudij uita Suetonius, Portum Hostiae extraxit circumdato dextera sinistrāq; brachio, & ad introitū profundo itam solo mole obiecta, quā quō facilius fundaret, naue ante demersit, quā magnus obeliscus ex Aegypto fuerat auectus, cōgestisq; polia suppeditat altissimā turrim, in exemplū Alexandrini Phari, ut ad nocturnos ignes cursum nauigij dirigerent. Eam autē nauem, de qua dicit hic Suetonius, supra ostendimus fuisse illā, quā obeliscus, qui nūc est in Vaticano fuit aduectus. & narrā illius Pharex parte cōminam, marmoribus tamen quibus olim crustata fuerat spoliatā, extare uidemus.

92. De pontibus.

Pontes item ponere possemus in hac reipub. aedificiorum parte. Sed cū octo illos fuisse in uenirent in urbe: nō satis est nobis certa notitia pluriū, quā quos supra ex incidendā necessitate descripsimus, Tiberiā, Aureliā, Sublicia, & eo qui Iouis insula inibi iungit. Pariter dicimus de arcibus triumphalibus, quorum praecipui nunc integri, uel nō maiori ex parte cōminuti cernuntur: nec dignū satis censuimus loca ubi magna illorū pars fuerit, inuestigare. Quatuor uerō ex ipsis nunc extant, quos cōstat fuisse triumphales,

93. De arcibus.

unum Domitiani ad sanctum Syluestrū descripsimus, reliquos tres Cōstantini, L. Septimij Sederi, & T. Vespasiani accommodatori describemus tempore. Hac etiam in parte aqueductus ostendere expediens uidetur. Iulius Frontinus curādis aquis praefectus a Nerua imperatore institutus, elegās De aqueductibus scribit opus, ex quo nōnulla ad rem nostrā facientia hic excerptimus. Ab urbe cōdita per annos quadraginta, & unum supra quadringentos, cōtēti fuerunt Romani usu aquarum, quas aut ex Tyberi, aut ex puteis, aut ex fontibus hauriebāt: nunc in urbē insistant, Appia, Anio uetus, Marica, Tepula, Iulia, Virgo, Alifetina, quae eadē uocatur Augusta, Claudia, Anio nouus. Quae autem fuerint istae aquae, & unde, quorūq; passū milibus, uel sub terra uel arcibus ducerentur, & si Frontinus copiose scribit, parum nobis intelligibde est: quod & ipsae formae maiori ex parte comertit, & nomina locorum per quae illorū fines decursumq; descripsit, interierunt. Formarum autem magnificentiā totius orbis & ipsius urbis mira eula superasse, infra scripta ostendūt, Frontino excerpta. Quoniam auctores cuiusq; aquae, praeter cetera ordines & longitudines riuorum & ordinem libere persequutus sum, nō alienū

94. De aqueductibus.

mibi

Ambi uidetur etiam lingua subijcere, & ostendere quæta sic copis, quæ publicis premissis
 nō solum uisibus & auxilijs, uerumetiam uoluptatibus sufficit. Et per quos castella, quæ
 huius regionibus deducatur, tam intra, quam extra urbem: & ex eo quantum lacubus,
 quantum muneribus, quantum operibus publicis, quantum nunc Celsari, quantum pri-
 uatis uisibus erogetur: eorum Frontini uerborū duo tantummodo duci nunc exponēda.
 Quid castellum lacubus fuerit ea in sua ciuili parte, quæ Digestos appellat libros, Vi-
 pianus titulo De aqua quotidiana & æstiuæ, Castellū, inquit, est receptaculū, quod aqua
 publicam suscipit. Et Labolenus etiam iure cōsultus, Castellū ex quo stilus aqua ducē-
 ritur, Cuius itaq; ductus aquarum ad uiarum diuortia, uel regionum urbū fines perdocti
 erant, castella in formarū summitate erant, ex quibus aqua per dignos, uentias, & modis-
 los ædificijs, operibusq; & muneribus publicis, ac priuatoꝝ uisibus diuidebantur. In so-
 lo autem lacus erāt alia aquarū receptacula: ex quibus cum Romanæ plebs & fullonū,
 conatorū, aliorumq; opulicū necessitatibus satis fieret, tum horti irrigabatur: & quod
 planè ostendit Frontinus, inter plurima aquarum cōmoda, aliud nō eximū erat, quod
 aeris salubritati maxime conferebant. Suntq; hæc Frontini lib. i. uerba, Sente hanc cu-
 ram imperatoris pīssimi Nerue principis sui Romæ regina orbis & terrarū domina, cui
 par nūq; nihil secundum: & magis sentie salubritas etiam æternæ urbis, aucto castellorū
 opetum munerū & lacuū numero: nec minus ad priuatos cōmodum ex incertēto be-
 neficiorū eius diffinitur. Illi quoq; qui timidi illicitam aquā ducebant, securi nunc ex hæ-
 neficijs feruntur, nec pereuntes quidem aquæ octoſe sunt, alia mundiciarū facies, purior
 spiritus: & causæ grauioris coeli, quibus apud ueteres aer urbis insaniæ erat, remoue sunt.
 Licet uerō Iulius Frontinus aquas urbis tantūmodo nouem fuisse temporibus fuisse scri-
 bat, Sex Ruffus uir cōsularis, qui Frōtino posterior Diocletianū temporibus urbem Ro-
 mam descēpisse, aquas ipsas ad xx. enumerat, Tatanā, Anianam, Arthiam, Martiam,
 Claudiam, Cereleam, Iuliam, Augustā, Appiam, Algetiam, Cominā, Sibbatinā, Aure-
 liam, Damaſā, Virgineam, Tepulam, Severianā, Antonianā, Alexandrinā, quarū unā
 nūc, ut diximus super, Virgo urbē inluit. De earum aliquibus sic habet in xx. x. v. r.
 Plinius, Sed dicantur uera æstimatione inuisa alibi miracula: Q. Martius fustius senarū
 aquarum Anienis ductus reficere, nouam a nomine suo appellatā, cunicula per mōtes
 ad iūctura præture suæ tēpus ad duxit. Agrippa in ædilitate suā adiecta Virgineæ aquæ,
 ceterisq; cordatis atq; emēdatis, lacus septingentos fecit. Idq; fuit quod Octauū Au-
 gustum Po. Ro. uinum petenti subiraum respōdisse scribit Suetonius, Tot aquas intro-
 duxit Agrippa gener meus, & uinū quiritur Plinius item infra: Vicit antecēdētes aqua-
 rum ductus, nouissimū impēdū operis inchoatū a C. Cesare & peractū a Claudio, qui
 pelapideam excelſitate omnes urbes & mōtes æquantem, ut lauscula impleret, Currus
 atq; cotuleos fontes adductos, erogata in id opus talērum quingēta sexaginta milia. Is
 est nunc aquæ ductus, quem a porta Nevia, cui maior est appellatio ad Lateranēsem ba-
 ſilicam, & inde per Celi mōtes dorsum ad Auentinū mōtem fuisse perductū, ex Callio-
 doro super ostēdemus. Sequitur itē Plinius, Quod si quis diligētius existimauerit aqua-
 rum abundantia in publico balneis, piscinis, euripiis, domibus, hortis, suburbanis, uillis,
 spantijs uenientium, extructos arcus, mōtes perfollos, cōualles æquatas, fateditur nihil
 magis mirandum fuisse in toto orbe terrarum. Eam nos uerborū Plinij magnitudinē re-
 liquijs formarum, quæ nunc cernuntur, cōparantes, illum nullatenus excellisse, nec tam
 magnam uerbis seculis maiorem iudicamus. Faciunt etiā ad hoc Frontini uerba, quæ
 subiungimus, Hi sunt arcus altissimi subleuati, sub quibuscum locis pedes centū nouem,
 tota quarū tam multis necessarijs molibus, pyramides uidelicet octoſas cōpares, aut eg-
 gressa inertia, sed fama celebrata Græcorū. Quod uerō causas tantæ iacturæ, quantam se-
 cū urbs Roma, in aquarū eiusmodi per formarum demolitionē auersione, duas uolgo
 affecti uidemus, uetustatē scilicet & Gothorum crudelitatem, hos ab iniusta immersione,
 & per calumniam nota cum purgauero, uetustas etiam quo ad formarū demolitionem
 sua iniuria liberabitur. Equidem quantum ad Gothos attinet, Theodericum qui fuit
 primus gentis Ostrogothæ rex, & Romam duodequadraginta annis dominio subactā
 tenuit, & alia diximus, & identidem affirmamus, urbem Romā iumentis beneficijs pro-
 secuti fuisse, mentis illius, theatra, amphitheatra, palatia, thermæ, cloacas, & in prima
 illorum.

Castellum res
 expriment
 aquarum.

Aqua confert
 aeris salu-
 britati.

Roma ant
 infans.

96. Aqua
 Martia.

96. Aqua
 Virginea.

97. Aqua
 Claudia.

98. De rebus
 firmis in
 quadrato-
 rum.

99. Gothos
 non duxit
 aqueductum.

aquarū formas institui, arboribus sentibus purgari, & aliquæ ex parte reſci curariſſe, ut per annos ſeptuaginta, quibus Oſtrogothi regno Rome & Italia ſunt poſſeſſi, Oſtrogothi Auguſti, Traiani, Hadriani, Antonini Pij, aut Alexandri Severi amorē in Romanā urbem deſiderari nequaquā oportuerit. Quod quidē, quia multis ignorantibus inſciſſibile futurum non ignoramus, libet uno teſtimonio cōfirmare ad aquarū, de qua nunc agimus, materiā faciente, aſſertq; id teſtimonium, nō doctiſſimis modō, ſed Chriſtiſſimis & uicē laudatiſſime ſenator primo Romanus, & poſtea monachus, Caſſiodorus. Venerat Romanam ex Africa ut quiſpiam, deducendariſ aquarum latumq; inueniendarum peſtiſſimas de cuius aduentu, cū certior ab urbe laſcius eſſet Theodorici rex, has ex Ravenna ad Romanos ceteroſq; provinciales epiſtolas dedit. Magnitudinis ueſtra relatione comperimus Aquilegium Romā uenſſe de parubus Africaniſ, ubi an ipſi pro locorū ſiccitate magno ſtudio ſemper excoliſſet: quia aſiſſis locis aqua poſſit dñe benetiſſe, ut bñficio ſuo humida habitata faciat loca, nimia ſterilitate ſiccata. hoc nobis gratum fuiſſe noſcite, quo induſtria illa maiorū libris expoſita, noſtris rēporibus uenit cōprobanda: ſignis quippe uicentium herbarū & proceritate arborum uicentiarē colligit diſtingēt aquarum. Terris enim quibus dulcis humor longe non eſt, ubertas quorundā germinū ſemper aridet: ut eſt iuncus aquatilis, nimen lēti, ualidus rubus, ſalia lentia paſolus urens, & reliqua arborum genera, quæ per terrenam humiditatē, ſelici proſperitate luxuriant. Sunt & alia huius artis indicia, cū nō ſit ueniente ſana ſicca in terram ponitur: hinc ſi aquæ proximitas arriſerit, mane humida reperitur. Sole etiam de clarat intuentur magniſſi loca ſolici, & ubi ſuper terrā uolitare ſpallirudinem maniſſimā aſpexerint omnino mulcarū, tunc promittitur quod queritur facile inueniri. addit enī in columnæ ſpecte cōſpici quendam tenuiſſimum fumum, qui quanta fuerit altitudo porteſſus ad ſummum, tantū in ſumum latere latere cognoscant. Vt hoc ſit mirabile, q per hanc illaq; ſigna meſura diuerſa diſſinita prædictur, quita profunditate quſita nō ſtrentur. prædicunt etiā ſapores aquarū, ut nec aſpera diſpendioſo labore debeat queri, nec dulciſſi neceſſariq; in honore contemni. hanc ſententiam ſequentibus palere tradiderunt Græci. & apud Latinos Marcellus, qui nō ſolū de ſubterraneis fluctibus ſed de ipſo ore quoq; fontium ſollicitē tractauit. Dicunt enim aqua, quæ ad orientem aſſuntq; prorumpunt, dulces atq; perſpicuaſ eſſe, & pro ſua leuitate ſaluberrimas inueniri. In ſeptionem uerō atq; occidentem quæcūq; manant, probari quidem nimia frigidaſ, & craſſitudine ſue grauitatis incōmodas. Atq; ideo ſi memorato illi uiderit ſapidaſ uſtra, & lectione codicum & uſu rerum, quæ ſunt prædicta cōſtare, competentibus annotatione de publico deputatis, peregrinationē eius in opām reſeuerat, accepturi mercedem, à quibus artis ſue dona præſtiterit. Nōn quamuis Romana ciuitas aquis abundet irrigua, ſitq; fontibus gaudens, & formarū inundatione latitiſſimæ perditur tamē plurima ſuburbana, quæ hanc uideatur deſiderare peritiam, & merito caris tenetur, qui uel pro parte neceſſarius eſſe cognoscitur. Hic tamen mechanicis iungendus eſt, ut undas quas ille reperit, illi leuent, & arte ſubire faciant, quod aſcendere per naturam nō ualet. habeatur igitur & ille inter reliquarū artium magiſtroſ, ut deſiderabile putetur nō fuiſſe, quod ſub nobis non potuit Romana ciuitas obtinere. Satis ſam ſatis oſtendiſſe uideatur Gotheſ ne dum aquæ ductus deſtruxiſſe, ſed illorum inſtitutionis & nouæ inuentionis curam diligentiſſimam ſuſcepſiſſe. Veturſtatem uerō tanti mali cauſam non fuiſſe hinc iudicamus, quod in annorum paulo plus miſſe qui à Gothorum excidio eſſeuerunt, adeo corruſſe, ac penitus euanuiſſe nō potuiſſent tam ſolidæ extruſiones, quæ ſi partes, quæ in agris à multitudinis cōmodo quā longē aſſerunt, integre nunc uſuntur. Sole igitur incuſandæ & deſteſtandæ ſunt manus improbe illorū, qui ut priuata & quidē ſordiſſima erigerent ædificia, lapides aut in calce decoquendos, aut caſuſi moria adhibendos, ab illa monſtrabili maſteſtate nō ſunt ueritē aſportare: ut tamē nos etiam aliqua ex parte uiculiſſi deſeramus, eam dicemus nulla ratione magis formæ aquarū demolita fuiſſe, quā quod urbe Roma, ceteris in gubernationis ſue partibus ſeneſcit, ſeruandā quoq; formarū cura ceſſauit. Prorūm enim de culloſis aquis adhibita, hæc habet uerba, Tutelam autem ſingularū aquarū locari ſolita inuenio, poſtquam redemptoribus neceſſitatem, ceterum numerū circa ductus extra urbem ceterum ab urbe ſeruo-

100. De aqua
legio aquaſ de
ſatua.

Aqua ad ori-
entem ſalu-
berrima.
Aqua ad ſe-
pentionem
incōmoda.

101. Veturſ-
tatem non poſſe
cauſam rone
aquæ deſtrui-
rum.

Aram opificum habēdē. Ne quidem ita ut nomina quoque eorum, quos habituri sunt in ministerio, per quasque regiones in tabulas publicas deferret: eorumque operū probadorum curam fuisse per censors aliquādo & addēs, interdum etiā cōsulis exim prouinciarum obuoluisse, ut apparet ex eo quod factum est C. Luciano & Cesone cōsulibus. Quāto peius autem curae fuerit, ne quis uiolare ductus aquarum, nec nō concessam densare uideret, cum ex multis apparere potestum ex hoc quod Circus maximus, ne diebus quidem ludorum Circensium, nisi edictum aut censorum permissu irrigabatur: quod durāle etiā postquam res ad imperatores transiit, sub Augusto apud Aterium Capitonem legimus. Agri uero, qui aqua publica contra legem essent irrigati publicabatur, & infra cuius rei causa addēs curules iubebant per uicos singulos ex his qui in unoquoque uico haberēt, prae diuē habere cōsules praeficere, quorum arbitratu aqua in publicum saliret. Primus Agrippa post aedilitatē, quā gessit cōsularis, operū suorum & munerū uelut perpetuus curator fuit, qui tam copiam permittere scripsit, quā aquarū publicis operibus, quid faciebatur, quid priuatis daretur. Habuit & familiā propriā, a quaquam quae tueretur ductus, atque castra & lacus: hanc Augustus hereditatem ab eo sibi relictā publicauit, & in ista Frontinus Sennarum cōsultū ponit his uerbis. Placere huic ordini eos qui aquis publicis pigessent, cum eius rei causa extra urbē essent, licētores binos, & seruos publicos ternos, architectos singulos, & scribas, & librarios arceos, praecōnesque totidē habere, quos habent hi, per quos frumentū pleni datur. Duabus distributionis superius factae partibus pro posse impletis, tertio loca laedis, spectantibus aedificata, habituram aggregamus. In hac theatra scenam, orchēstram, amphitheatra, arenam & circos describere oportebit.

Theatri originē Cassiodorus hanc describit. Cum agricultores feriatis diebus sacra diuersis numinibus, per lucos uicoseque celebrarent, Athenienses primū agresse principū in urbanum spectaculum collegerunt, theatrum Graeco uocabulo uisorum appellantes, quod eminens aedificium turba conueniens, sine aliquo impedimento uideatur. & in istos situs Romani sicut caetera externa, ad suam rem publicā non inuolūter trahentes, aedificium ista cogitatione conceptū, magnanimitate mirabili condiderunt. Vnde non immerito Pompeius Magnus creditur fuisse uocitatus. Plinius autē M. Scauro nō Pompeio hanc theatri in urbem Romā primū a ducti gloriam attribuit, quāquā de Pompeii cognomine Cassiodorus errasse a Laisio didicimus, cum Magni cognomē illi domesticā appellandi consuetudine, a pueritia obuenisse dicat. Sed ad theatri quod Romae primū aedificū fuit, ueniamus. ea machina ad hemicycli formā facta, fronte qua inter cornua patuit, scenam appellatam binis pluribusque cōgnationibus constrictam habebat. Semirundum autem id aedificium nullo obrectum fornice, sedilia habebat, quorū pars interiore Orchēstra appellata. Dumque spectacula ederentur, fierique intelligebant. Primū itaque quod Romae ad dictam formā uisum est theatrum, Marcus Scaurus in sua aedilitate nō quidem perpetuo, sed triginta tantummodo ludorum scenicoꝝ diebus duraturum extinxit: de quo, quia si plura sine testimonio dixerimus, fide nobis parū adhiberi in dubitamus. Plinij uerba hic apponere libet. Hic fecit in aedilitate sua opus maximū omnium, quae unquam fuisse humana facta manu, nō temporaria mora, uerum etiam aeternitatis destinatione. Theatrum hoc fuit scenae triplici trecentarū sexaginta columnarum: pars inferior scenae de marmore fuit, media & uitro inaudito etiā postea genere luxuria, summae columnae tabulis inauratae. Et columnae, ut diximus, fuerunt uiginti quatuor numero. Causa ipsa cepit hominum octingenta milia. Quod autem Plinius supra dixisse hīc scripsi, fuit in libro X. X. X. ubi sunt haec uerba, In Marci Scauri aedilitate tria milia trigintorum in scena tantam fuisse temporario theatro. Et libri trigēsimi sexti capitulo secundo, trecentas sexaginta columnas, M. Scauri aedilitate ad scenā theatri temporarij, & uix uno mēse futurū in uia mēditū portari, & infra: maximas earū duo de quadraginta praedicti Luculei marmoris. Ponit autē Plinius de temporarij theatri maiora supradicta. C. nāq. Curionem, qui bello ciuili in partibus Caesarianis fuit, in funebri patris munere theatra quo temporaria edificasse dicit, in hac uerba: Theatra duo iuxta fecit amplissima & ligno aedificata singulorum uersatili & pensili libramento, in quibus utrisque antemeridiano ludorum spectaculo munerū fiebat editio inter se auersus ne iniuicem obstreperent: & repēte circūcis, ut cōstet postremo etiā die sedētibz aliquibus, & cornubz inter se coeuntibus.

Blondus.

Y 3 bus

Agrippa p.
primi curator
aquaerum.102. De locis
spectaculorū.103. Theatri
origo.104. Scenae
quid.105. Orchēstra
quid.106. Theatri
temporarij.107. Theatra
duo iuxta.

108. Theatrum
Pompeianum
Pompeii

bus amphitheatrum gladiatorum spectacula edebat, ipsum magistratum & populum conferens Romanum. Quid enim miraretur quisquam in hoc primum inuentum, an inuentum artificem an autorem, autum aliquem excogitare hoc, an luscipere, an videre. Super omnia dandus erit populi furor sedere ausi, tamen infideli sedere in hic est illi reserari uisior, & totius dominator orbis, qui gētes & regna disperet, iura exteris mitteret, & quaedam munere deorum immortalium generis humani uictrix porro in machina pendens, & ad periculum suum plaudens quod tantum nefas animarum istarum, aut quae querela, quantum mali uideri haerent uides terra hiabibus, publicis mortalium dolor est. Ecce populus Ro. uniuersus uelot duobus nauigis impolitus binis cardinibus sustinet, & seipsum depugnante spectat, periturus momento aliquo laxatis machinis. Primum autem theatrum lapide quadrato mansurum, a Cn. Pompeio positum fuisse & concordie scriptore de quo Cornelius Tacitus. Nerone quartum Cornelio Cosso consilium quinque uale iudicium Romae institutum est more Graeci certaminis, uaria fama in cuncta ferme noua. Quin Cn. Pompeius inculcat a senioribus ferat, quod mansurum theatri sedem posuisset. Namque subactis gradibus & scena in tepus structa, & infra: Sed consilium parum monitum quod perpetua theatro sedes locata sit, potius quam immenso sumptu singulos per annos colligeret, siue res, nec perinde magistratus rem familiarē exhausteros, eius theatri magnitudine nulla ratione, nullo alio telum monitum melius ostendere possumus, quod Nero nobilissimus Germania populi magnitudinem ostendit, sicut Cornelius Tacitus refert, eos in Pompeii theatri populo pleui introductis. Illud quod idem theatrum postea unius diei opera Nero, sicut Plinius lib. x. x. x. i. capitulo i. i. i. scribit inano sumptu inaurauit, ut Thidat Armenios regē exciperet. Hoc theatrum bicet a Cn. Pompeio inchoatum, & magna ex parte extructum fuit, Caligula imperatorē absoluit Suetonius scribit, quod quidē annis uix quadringentis integris durasse hunc scimus, quia Theodoricus Ostrogothorum rex, illud non parum ex parte dirutum instaurari iussit, bunq; hanc Cassiodori ad senatū uerba, mollis etiam magnitudinem ostendit. Et ideo theatri fabrica se mole soluent consilio uestro credimus esse roborandam, ut quod ab antonibus nostris in ornatum patris consistat esse concessum, non uideat sub melioribus posteris imminutū, quid non soluas senectus, quae tam robusta qualitate mores facilius cadere pararentur, quod soliditas illa quateretur, quādo molis ipsa sic tecta cauitibus fuit, ut praeter artem aditū & ipsa quod naturalis esse credatur, hoc potuissimus forte negligere, si nos edignissimū talia non uidere. Cautela illa saxi penae tibus abditas, ita sanctis obscuritas in formas pulcherrimas eduenisse uidetur, ut uictas magis excelsi motus credideris, quam aliquid fabricanti esse iudicases. Cecerunt amique locum tantis sumptibus, ut haberent singulare spectaculum, qui modis uidebantur habere dominatū. Apud id theatrum Pompeius atrium sui nominis, quod multis posteris locis curia est appellata, extruxit, Fuitque locus, in quo C. Caesar occisus fuisse tradit Suetonius, ante quod atrium fuit porticus Pompeiana, de qua Ouidius De arte amandi. Tu modo Pompeia lentus spariare sub umbra, Quam sol Herculei terga leonis addit. Ea aedificiorū moles, quā ex praedictis maximam amplissimamq; fuisse non suspicari modo, sed intelligere licet, uulgo sed magna in cōclusionē cognita. Nam ea in ruinatum & quidē ingenium parte, ad quā monasterium nunc est Rosa dictum, exterior muri pinna in gyrum arcuata, quandā theatri specie exhibet. Sed remouissimū ab inde loco, qui certiores ex fama theatri ipsius ruinae ad sancti Laurentii in Damaso arcem ecclesiae utrumque, Angelus Pontanus iureconsultus, cum proximis diebus cella uinaria locum alius effoderet, fundamēta reperit saxo quadrato ingenti structam in quā uno, quod remanenti extraxerant latera essent cubitales Genium theatri Pompeiani diceret: ut cōferre liceat Genium ibi pro facti primo fundamēto theatri initio, in ceteris si edicerentur, lateris ostendi. Sed nostra fert opinio, quicquid praedicta a sancti Laurentii area ad Rosa monasterium clipo Florae, qui olim fuit & est nunc in urbe celeberrimus, & ad gladiatorum plateam continent, tria de quibus diximus aedificia Pompeii cōplexisse. Estque iudicetio nostro theatri & scena locus in sanctum Laurentii proclitior. Nam in Damasi parietibus, sicut illum idem ipse pontifex, siue beatus Hieronymus, siue Petrus bibliothecarius scripsit: haec uerba habentur, in basilicam iuxta Pompeii theatrium construxit sancto Laurentio, quae ex cōditione sui nomine uocatur. eius basilicę aedes inhabitat nunc, qui

110. Theatri
et sine la-
m.

111. Basilica
sancti Lau-
rentii in Da-
maso.

A qui magno exornauit sumptu Ludouicus cardinalis tuus, pōtēx Eugenē, camerarius, duplici gloria tuis auspicijs, tuisq; opibus parata, fusi ac delenti apud Angliarū Nicolai Piccini, & pulsi Piceno Francisci Scortie clarus. Atrium uero Pompei credere debemus fuisse, ubi nunc corrupte Satrum uulgo appellat, & potius etiam nunc semi integra certitudo altissimae exat marmoreae ad duodecim colūm, a Capitolij, siue potius rupis Tarpeij radicibus haud remore. Pōpetiana domus, quā Marcus Antonius illo defuncto inhabitauit, ubi fuerit nulla possumus assequi coniectura. Implicamur hoc loco muliari simul occurrentium rerū inuolueris. Nam si theatrum copiose uolumus exponere, pariter quoq; illius oportet & simul ludos spectaculorū, quibus edēdis illae insistant sunt machinae describamus. Et quidem quātum attinet ad Scenā, uidemus eam fuisse simul cum temporarijs theatris, aut pariter cum Pompeiano institutā. Quandoquidē atate Ciceronis, & ante eum in usu habebatur. Dixerunt superiori loco Castiodorū secūti, theatrū & scenam a Graecis habuisse originē. Cornelius autē Tacitus & si non negat exemplum uel abhorruisse spectaculorū oblectamēta pro fortuna, quae tunc populo Romano erat, enq; ab Etruscis hūtriones accitos: & a Terijs equorū ceteramina: & possēssos a Grajs Allijs ludos accuratius editos, quo in loco uult Tacitus ipse ducēs ante atatem suā anois in L. Mumij triumpho primum spectacula fuisse populo Romano praebita. Hūtriones laudatissimo primū usui habitos fuisse hic maxime patet, q; Ciceronem scimus Roscio Amerino, & Aelopoq; familiarissimē usum: adeo ut res rationesq; eorum magnis conatibus tueretur. Perij illa Ciceronis oratio, in qua populum Romanū obiurgasse dicitur, q; Roscio gestum agente tumultuauit. Cōtendebatq; sepius cū hūtrione Cicero, utrum ille sepius eandem sententiam uarijs gestibus efficeret, an ipse qui eloquētiā copī uario sermone diuerse pronūciaret. Roscius autem nō ut posteriorum artatum, & nostrae in primis hūtriones moribus, & uita sordidis: sed egregie doctus fuit, qui libetū scripsit, quo eloquentiam cum hūtrione comparauit. Melior uero quā nostrae sit etas hūtrionum, tunc ingenia fount, q; Roscio mille denarij prater gregalē stipem, quae recitātibus obueniebāt, sunt de publico cōstituit. Et Aelopus ex hūtrionis quastia, ducēs scelerum filij reliquit. Sed ad rem nostram, diximus Scenam locum fuisse, qui hemicycli theatralis cornu per diametrū cōiungebat. Prima eius institutiōis causa fuit, ut exinde Comici Tragicijq; portē recitarent. Postea Pantomimi sunt adhibiti quibus per actus tragicorum & poetarū inuenta, per singulorū actuum simulationem ostenderetur. de hac re Castiodorus omniū, qui uiderint simul & scripserint ultimos, Symmacho Boetij Torquati socero illustri ac doctissimo uiro scribēs, sic habet. Frons theatri dicitur scena ab umbra laei densissima, ubi pāssionibus inchoante uerno tempore diuersis sonis carmina cantabantur ubi actus musicū & prudentissimū seculi dicta floruerunt. Sed paulatim factus est, ut honestissimae disciplinae improborū consortia fugientes, uerecūda se exinde cōsideratione subtraherent. Tragedia ex uocis uisitate nominatur, quae concanis repercollionibus roborata, talem sonū uideretur efficere, ut penē ab homine nō uideatur exire. Irigitur autem in hircinis pedes, quia si quis inter pāssores tali uoce placuisset, tali munere donabāt. Comedia a pagis dicta est, come enim pagus uocatur, ubi rustici gesticientes humanis actus lenissimis carminibus iridebant his sunt additae orga mularum loquacissime manus, irigiosi digui, silentium clamorū, expositio tacita, quae musa Polyennia reperisse narratur: ostēdē deos homines posse etiā sine oris affatu suum uelle declarare. Musae uero ab aqua dicuntur, quae inopem sicut uirtutes necessariae sibi esse uideantur. hīs leuitem pennarū acumina ideo in fronte pinguntur, quoniam earum sensus ceteri cogitatione subuectus res altissimas inuenerit. Pantomimo igitur, cui a multisimā imitatione nomen est: quem primum in Scenam plausibus inuitatus adueniret, adstant consoni chori, diuersis organis eruditū, tunc illa sensuum manus canorum cāmen exponit: & per signa composita, quasi quibusdam literis edocet intuitus aspectum. In illaque leguntur apices rerum, & non scribendo facit, quod scriptura declarat. Idem corpus Herculem designat & Venerem, forminam praesentat & matrem, regem facit & militem, senem reddit & iuuenem: ut in uno credas esse multos tantam imitatione discretos. Mimus etiam qui nunc tantummodo risui habetur, tanta

113. Atrium Pompei.

114. Theatrum, quod fuit in Roma.

115. De Spectaculis dicitur in Regibus.

116. De his Atrium.

117. De Roscio.

118. De Aelopo.

119. De Scena, ubi qui fuerit.

120. De Pantomimi ad quod.

121. De Tragedia dicitur in Roma.

122. De Comedia dicitur in Roma.

123. De Musae.

124. De Pantomimo in fine actus.

125. Mimus quid.

Fidulionis cautela tepentis est: ut eius actus ponerentur in literis, qui mundis curis edocui-
 bus astantem ignissimis sententis temperaret. Quod apri tabularum timentum, quid dubi-
 tissimi soni referam, uaria percussione modulamur, quod cetera iocunditas gratia accipit-
 tur, ut inter reliquos sensus auditum sibi ad summum munus, tunc homines eximent huius
 se collatum. Sed etas subsequens ludicra pericorum inuenta traxit ad iuicia, & quod ho-
 nesti causa delectationis inuentum est, ad uoluptates corporeas praecipitatis mectibus
 impulerit. Satis iam ex superioribus quid Scena, & ad quem usum a principio instituta
 fuerit, collare ex Calliodoro potest. Quae autem fuerit mutatio, quid Calliodorus dolet in
 Scena facta esse, paucis perstringemus: nihil scilicet spectacula & ludos Scenicos aliud
 quam incestus, adulteria, crudelitates, & quaeque flagitia representando edocuisse: ut non
 immerito Boetius in consolatione relecta, lasciuia carminibus poemata, Scenicas appel-
 lant meretriculas. Anneus uero Seneca Cordubensis in epistola septima: Nihil, inquit,
 tam damnosum bonis moribus esse potest, quam in aliquo spectaculo residere, tunc enim
 per uoluptatem facilius uita subripitur. Quid me existimas dicere auariorum redde, ambicio-
 sor, luxuriosior, nunc uero crudelior & immanior, qui inter homines suis, casu inter me-
 ridianum spectaculum incidit, lusus expetens, & sales & aliquid laxamenti, quo hominum
 oculi ab humano errore acquiescant: contra est, qui quid ante pugnant est minus ma-
 teria fuit: nunc omnis ludus, uaria homicidia sunt, nihil habet quo regatur ad istum totius
 corporibus expositi, nunquam frustra manum mittunt, hoc plerique ordinatis partibus &
 postulationibus praefertunt. Qui ni praefertant: non galea, non scuto repellitur seruum. Vale-
 rius etiam Maximus instituta referens antiqua, ponit multa, ex quibus uel pauca tenuisse
 sufficit: proximus a militibus instituta ad urbana castra, id est theatrum gradus facien-
 dus est, quoniam haec quoque sepe numero animosae acies influxerunt, excogitatae a
 principio cultus deorum & hominum delectationis causa, non sine aliquo pauci rubore
 macularum. Sed non solum in muneribus, quae edī consueverunt in scena, uerum etiam
 illius aedificio ornatum ingens facta est mutatio. Primo enim ab agresti tugurio arbori-
 bus camerato scena, ut dicimus, in lateritiam lapideam uel ac marmoream molem creta
 est. Posteriorum autem luxuria eo pollinemodum procellitur: omnis illius ludorum appar-
 tus uel aureus, uel argenteus, uel eburneus feret. Plinius lib. x. c. x. Et nos secutus
 quae postea fabulosa arbura hūtur: Caesar qui postea dictator fuit in arditate sua, mune-
 re patris funebri omni apparatus scenae argenteo usus est. feratque etiam argenteis uasis in-
 cessare, tunc primum uisum est: mox quod etiam in municipiis emulantur, C. Antonius
 ludos scena argentea fecit. Item L. Murgna. Et idem Plinius lib. x. c. x. Primus omnium
 Carulus Capitolium dedicaturus linteis in theatro umbram fecit. & pariter bilis uela
 primus in theatra dixit Lenuius Spinther Apollinariibus ludis, supra item dictum est Ne-
 ronem excepturum Tindarem Armeniorum regem, theatrum Pompeij auro in unum
 diem operuisse. Quo autem modo Pantomimus, quod supra est dictum, tam uarias boni
 num formas posset effingere. Horatius Flaccus ad Numasium scribens indicat. Dum enim
 Pantomimi ludos se senicos parantur Lucillum uelles poposcisset, quibus se in uarias hu-
 manum aetates conditionesq; personarent, quid secutum sit, ostendit i Horatius his carmi-
 nibus, Chlamydes Lucillus, ut aiunt, Si posset centum scenae praebere rogaris: Qui pos-
 sum tot ait, tamē & quara, & quot habebō Mitam, post paulo scribit sibi multa quing
 Esse domi chlamydas, parum ut aut tolleret omnes. Mutatione enī in Musicorum mo-
 dulatione pariter cum aedificio & muneribus scenam habuisse ostendit in arte poetica his
 carminibus, Tibia non ut nunc Orichalco iuncta tubaeq; Amula, sed tenuis simplex lo-
 ramine paruo, Aspirare & adesse choris erat utilis, atq; Non dō spissa nimis cōplere sedi-
 lia statu. Quo sine populus numerabilis utpote paruas, Et frugi casti ovis uere audisq;
 coibat. Postquam corripit agros excedere uictor, & urbem Latior amplecti murus, utiq;
 diuano Placari genus sibilis imponē diebus. Accessit nunc etisq; modisq; li-
 centia maior. Sed de theatro satis, cuius solae cernuntur ruinae.

Ad exponenda alia transeamus, quorum la-
 brica pars nunc extet.

Amphitheatrum quid à Græco in Latīnā interpretatum sit: Calli-
dorus qui molem ipsam vidit penē integram: & Græcā & quæ ac Latī-
nā literā scribit, ubi de ludis spectaculūq; iussu Theodoricū regis po-
pulo edendis tractat, sic dicit: hoc Titi portū principis divitiarū po-
tū flumine excogitavit ædificiū fieri: & cū theatrū hemispharū
Græcū dīcarū, Amphitheatrum quasi in unum iuncta duo vīfora re-

1. Quid sit
amphitheatrum.

dic conitar esse nominatū quod speciem eius Arena concludat, ut & curiūbus apertū
daretur spatium, & spectantes omnia facilius viderent, dum quēdam prolixa rotundū
tas inīversa collegerat, quod tamē Titus princeps non fuerit primus, qui sicut vult Cal-
lidorus amphitheatrum excogitavit, ostendit Cornelius Tacitus: qui in gestis à Nero-
ne ipso & Pōne cōsulibus scribit, C. Cæsare in campo Martio amphitheatrū molem po-
tū deīstruētū dicit. Suetonius etiā in vitā Cæsaris de operibus scribit. Scitilium Taurū
ædificasse amphitheatrum, & pariter de Vespasiano primum, postea de Tito eius filio
scribēs, Amphitheatrū opus vnicū attribuit. Sed ubi cūq; alia fuerint amphitheatra illud
quod nunc Colosseum appellat, T. Vespasianū vel inchoasse, vel perfecisse vel cūm gen-
torū incepisse, absoluisse nō dubitabamus. Nam quod super de multis, & nuperimē de
Pompēio ostendimus: Consecuerunt Romani principes omnia eorū monumenta, uno
in loco ædificare. Et pacis templum nunc diuipū Vespasiani opus vta olim sacra: deīn-
denouissimum T. filij arcum, in quo cā delabra & alia gentis spolia in triumphum ducta
cenantur: amphitheatrum nunc Colosseū propinqua esse videmus: ut nullatenus sit du-
bitandum, quoniam omnia vel sanctæ Mariæ noue monasterij & ecclesiæ ædificia: vel maxi-
mæ apud illam exstantes ruinæ in Colosseum uergētes dīcti pacis templi & aliorum Ve-
spasiani ac Titi ædificiorum partes fuerint, quanquā Suetonius quando scribit Titū æ-
dificasse amphitheatrū, addit quod pariter thermas illi propinquas extraxerit: quas cre-
dimus fuisse ubi nunc sunt ruinæ à sanctæ Mariæ Noue monasterio in Colosseum, ut di-
ximus, uergētes. Nullū autē in tota urbe ædificiū facile reperitur, quod maiori san-
ctiū maioriq; rerū pretiosissimarū apparatū, q̄ templū pacis fuerit extructū: de quo bea-
tus Hieronymus in lobelis prophete expōitiōibus sic dicit: Vespasianus & Titus Ro-
mæ templo pacis ædificato, iuxta tēplū Hierosolymitanū, & uniuersa donaria in delubro
illius cōstituerunt: & Græca & Romana narrat hīstoria. Id etiā amphitheatrū, nūc Co-
losseū à Vespasiano & Tito, & nullo alio fuisse ædificatū ostēdit Martialis in epigram-
mibus his carminibus. Hic ubi cōspicit uenerabilis amphitheatrū Erigitur moles, itagna
Neronis erāt. Martiale uerū Statiusq; poetas, per Vespasiani & Titi tēpora floruisse Epi-
sebius scribit. Et itagna Neronis fuisse, ubi nūc Colosseū & Cōstantini arcū uidemus tri-
umphalem in aurea domus Neronis descriptione ostendimus. Videtur autē nobis ex
duobus vīforis, quæ in amphitheatro simul iūcta fuisse uult Callidorus, eā partē, quæ
nūc erat Colosseus dicta, fuisse Arenā. Similes enim illi moles, quæ nunc Verozæ una,
Post Illvriorū altera, integre extant: dīcunt Arenæ. Altera autē pars & maior & certiore
uocabulo amphitheatrū appellata, simul cū optimis reip. tēporibus uetustate, & ipso
pōdere subleat. Idq; certo ostēdere testimonio uolumus. Theodorico Ostrogoto rē
Romanā tenēte, & prout sēpe diximus paterno fouēte affectu, Senatus populūq; Ro-
manū cupiens instaurare: quæ partim Visigothi aperuerant, partim uetustate collapsa
erāt, iuxta amphitheatrū in dīctā instauratōne petijt: quibus sic rex ipse rēspōdit. Optabi-
lū nobis est, & grata deuotio, quæ bonā precessit uisionē: & merito acceptū uidet, si id
quod possumus imperare poscūt. Felicitas igitur regnātis est famulantes amare, quod expe-
dit: quādo labor cogitationis nobis aufertur, dum subiecti sibi profutura disponit, atq;
ideo suggestiōis uēstræ tenore cōperto, quā caritate corā in cōmuniendū mētib;
suscepit, absolūtā huius rei uobis censemus esse licentiā. Nec quicquid de hac uera-
nim, unde gratie expectare premiā mox debemus: uēstra enim munificētia, nostra est nihilō
minus sortitudo: & quicquid uos ab incerto eripit, famam nostræ defensionis extendit.

Saxa

2. Amphitheatrum
nunc quod Co-
losseum dicitur.

3. Thermæ Ti-
ti Vespasiani.
4. Templum
pacis.

5. Colosseum
fuisse arenam.

6. Epitola per
quæ iuxta am-
phitheatrū con-
ceduntur Ro-
mani.

Saxa ergo quae suggeritis de amphitheatro longa vetustate collapsa, nec aliquid ornatu publico iam prodesse, nisi solas turpes ruinas ostēdere, licentiam vobis eorū in uisitandis publicos damus ut in murorū facie surgat, quod non potest prodesse si faciat. Quocirca proficite cōsueti, quicquid cautio ad munus, quicquid ornatus expedit ad decorem, tantū scituri gratū fore quod facitis, quantum exinde gratis se nostrae civitatis extulerit. Fuisse autē tenemus & affirmamus ipsam amphitheatri oblongā parietem, & nunc demolitam inter arenas, quae nunc extat, parietem dicunt & arcum Cōstantini atque ingentes ruinas, quae ad primas Carli mōris radices proximē insurgūt, quas quidē ruinas fundamenta curiae Hostiliae fuisse tenemus, nec moueat quaequā nulla nūc fundamēta, nullas ruinas uidere illius amphitheatri, cuius rotunditatē proluxa appellat Cassiodorus, quae populus Ro. à Theoderico permixtus, in murorū illa inuastatione funditus asportauit. Cuius rei tanta per singulos dies uidemus exēpla, ut ea solummodo causa nos abiquando Romae sustinuit habitatio. Multis em̄ in locis uineas uidemus, ubi superbillima uidimus aedificia: quorū quadrati lapides Tiburtini in calcē sunt cōcocti. In ea amphitheatri rotunditate proluxa nō modo adulterij incestus, & carerae luxuria incitāmēta, aut ebrii nantes ludi edebantur, sed maxime crudelitatis exēpla certantur cōseris mali uisus homines morti obiciētib. Idque ex Cassiodoro libet ostēdere. Theodoricus nūq. rex Rāe nūc agēs, cum omnia senatus & populo Ro. permitteret, quae & sibi rep. & a principibus insinuita fuerāt, pugna nem in amphitheatro more solito cū bellis cōcessit: totius episcopi lam. quia & ipsum spectaculum, & ea omnia quae sapra sunt posita cōtinet, inferimus.

7. Amphitheatrum
inter arenas.

8. Quae nunc
ruinas
in amphitheatro
dicuntur.

9. Proxima
ad
amphitheatrum
rudera
sunt.

Si cōsulare magnificentiā prouocāt, qui pro incerta corporis flexibilitate ludant: si organo canētib. reddatur uicissitudo praemiorū: si ueniat ad pretium delectabilis canēna: quo munere uenator explendus est, qui ut spectātibus placeat suis moribus elaborat, uoluptatem praestat sanguine suo, & infelici forte consuetudine festinat populo placere, qui cum nō opor. euadere. a diis delectabilis, certantē infelix, cū seris uelle contendere, quas fortiores se nō dubitat inuenire. Sola est igitur in fallēdo per se ipsum, aut cum in deceptione solant. qui si serā non meteat effugere, interdū nec sepulchra potius inueniunt: adhuc supersitit homine perit corpus. & antequā ea dāuer efficiat, trucidetur absumit, captus sit cetera hosti suo. & illū pro dolor faciat, quē se perimere posse festinat. Spectaculum autē fabricis clarū, sed actione deterrimū in honorē Scythiae Dianae reperit, quae sanguinis effusione gaudebat. O miseræ deceptiois errorē illi delidisse colere, quae morte hominis placabat. Primū sibi p. lucos & sylvas agrestis populorū uita uenationibus dedit hanc triplicē deā falsa imitacione finxerūt. Ipsam uero Laniā, ipsam in syluis Dianā, ipsam apud inferos Proserpinā esse sumātes. Sed solum Erebi potentia nō improbe forsan existimauit: quae tali fallitate decipit, in pfundis Erebi tenebras cū suis erroribus intrauerunt. Hunc ludū crudelē, sanguinariū uoluptatē, impiū religionem, humanā, ut ita dixerim, feritatem Athenienses primū ad ciuitatis suae inducere cōtulerūt, iustitia permittēte diuinat ad derisionē spectaculi perueniret, quae pro falso religionis ambitu inuenisset. Hoc Tūi potentia principis diuitiarū profuso lumine cogitanti aedificiū fieri, unde caput urbis paruisset, & cum theatrum, quod est hemisphaerū, Graecē dicatur amphitheatrū, quasi in unū iuncta duo uisoria, recte constat nominari: quae spectantes omnia scilicet uiderent, dum quaedā proluxa rotunditas uniuersa collegerat. Itur ergo ad talia quae refugere deberet humanitas. Primus ergo fragili ligno cōfusus currit ad ora belluarum, & illud quod cupit euadere magno impetu uidetur appetere. Pari in ea cursu festinat & praedator & praeda, nec aliter tutus esse potest, nisi huic quē uitare cupit, occurrat. Tūc in aeternū salu corpore eleuato, quasi uictus leuissimē supinata membra facilius: & quidam acies corporis super belluā libratas, dū moras dilcedendi facit, sub illo uelocitatis ferina discedit. Sic accidit, ut ille possit mihi uidere, qui probat illud. Alter angulus in quadensaria mundi distributione composuit, rotabili facilitate praefumens nō discedēdo fugit, nō se longius faciendo discedit. sequitur insequentem, parietibus se reddens proximū, ut ora uictor uictorū. Ille in tenentem angulum suspensus inuitat exitum feram, & nisi periclitatus fuerit, nihil unde uiuere possit, acquirit. Alter se gestibili muro cinctum contra se uictissimū animal Ericij exēplo receptus includit, qui subitō in terrorem suum

religiosa

A resurgens intra se collectus absconditur, & cum nāquā discesserit eius corpusculū non videtur. Nā sicut ille ueniēte cōtrario reuoluit in sphærā naturalibus defensurū aculeis sic iste cōsiliū eratē precinctus munitior redditur fragilitate carnis. Alij tribus, ut ita dixerim, dispositis ostiolis paratam in se rabiem prouocare præsunt, in patentē areā cancellollis se postibus occultentes, modō facies, modō terga monstrantes, ut mirum sit eadēde, quos ita respicit per leonum ungues dentēsq; uolitare. Alter labēt rota ferrea cōflecturā deū alter erigitur, ut à periculo auferatur. Sic hęc machina ad inēdi modū formata qualitatē, illos sepe refoquet, illos timore discēctat, omnibus tamen uicissim, ut decipere possit, aridet. Lōgū est per tot periculorū casus sermonibus eutagari. Sed aptē iungendum est qd ait de inferis Māruia. Quis scelerum comprehendere formas, Quis omnia pignari percurrere nomina possit. Sed uos qbus necesse est talia populis exhibere, laetata manu fundite præmia, ut hęc miseris faciatū esse uotia. Ne dū autē male ausi homines in amphitheatro cū bellis pugnaturi pretio publicē accipiebantur: sed multi capite damnati, & plurimi in bellis capiti illi cū feris pugnādo mortē apperere cōgebantur. Et de dñatis quidem duobus, qd dum ad id certame portaretur, mortē sibi prius cōseuerit, Seneca est testis. Claudius autē imperator pacatū Ægyptiā, cū militū nō parua manus ob effluentiū opum rebellasset, partē illorū superatorū occidit, partē Romā militū com bellis pugnaturorū, Iulius Capitolinus hęc Romani populi crudelitātē honeste uolēs, in Pupienī Balbini gestis testis, sic scribit. Vnde autem tractū sit, ut proficiscentes ad bellum imperatorea munus gladiatorū, & uenatorū darent, hanc dicendū est. Multi apud ueteres dicūt hanc deuotionem factā cōtra hostes, ut sanguine litato specie pugnatum seuerioris uim quandam fortunæ satarent. Iuuenis autem ad bellū Romanos debuisse pugnas uidere, & uulnera, & ferrum, & nudas inter se cohortes, ne in bello immatos hostes timerent, aut uulnera & sanguinem horrerent. Eius autem sauellimi instituti causa cōsueuerat ituri ad bella exhibere in spectaculis multa gladiatorū paria, & quod quisq; diuor erat, eo plura exhibebat. Sed Cēsar lege sancit, quorū paria à quocūq; pro prouincia sibi cōmissa magnitudine deberēt exhiberi. Habuisse etiā aliquādo amphitheatrum mirra in spectacula hinc constat, qd Domitiānū imperatorem scribit Suetonius edidisse ludos, & spectacula rarihus in amphitheatro aquis quantū oportuit inundato. De his quæ ad amphitheatrum spectant, uel roem, uel eius partem, quā tenemus demolitam esse, satimane autem aliqua dicemus de arena illius parte: nunc ut tenemus sub nomine Colossej. Arena quare sit dictus nullo in loco inuenimus, tamē cōsequimur ex actū uocabulū habuisse. Eo namq; in eausq; loco honestissima palustrē certamina edebantur. Eratq; ipsarū solo sabulū, in quod certantes sine lēione caderent. Et nudari peruersiq; membra pugiles, ut solidiorē uicissim præberēt amplexum, eo puluerē persundebantur, indicat id Plinius libro x. xxv. de puluerum uarietatis tractas, cuius sunt hęc uerba. Non multum à puluere Puteolano distat à mari arena tenuissima sui parte: nec ad sustinēda maria fluctusq; frangendos, sed ad debellanda corpora palustris studijs. Inde ceterē Patribus Neronis principis liberto aduehebatur. Quin & Leonato & Crætero, ac Meleagro Alexandri Magni docibus, sabulum hoc portari cū reliquis militarijs commercijs reperio. Arenæ munerū impensam ab ueroq; ordine, senatorio scilicet & equestri collatis in capta numis fieri solitā innuit Suetonius in uita Tyberij imperatoris: cuius hęc sunt uerba. Ex iuuentute uisusq; ordinis prodigatissimus quisque quo minus in opera scenæ arenæq; edenda, Senatusconsulto teneretur, famosi iudicij notam sponte subibant. Meminit arenæ Helius Lampridius in uita Commodi Antonini his uerbis. Amazonē diligebat quapropter & ipse in Amazonico habitu in arenā Romanā procedere uoluit. Deinceps Circus describere aggrediamur: eoa in urbe tres fuisse, Maximum, Flaminium, & Neronis, nec plures cōstat. De eo qui Neronis est dictus, pauca scribit Plinius, ubi de tercio Obelisco tractat: qui erat, etq; nunc in Vaticano. Illū enim dicit fuisse in Neronis Circo, sicut suprà de Obeliscis tractantes diximus. Circum qui postea Maximus est appellatus à Tarquinio rege edificatum fuisse scribit Lianus in primo, his uerbis: Tum primum Circo, nunc Maximus dicitur, designatus est locus: diuisa loca patribus equitibusque urbis, ut spectacula sibi suisque facerent, fori appellati.

Eisdem

10. Mithridates captus ad primum quantum uim ferit amphitheatro.

11. Ludiciorum diuorū origo.

12. C. Cēsari in Rati numerus gladiatorum.

13. Nomen istius theatri edicti.

14. Arena ad quid.

15. Expense arenæ subant à patreque colatū in capta numis.

16. De Circo.

17. De Circo Neronis.

18. De Circo maximo.

A parte Fastorū, cuius est initium Clare nepos Atlantis, ubi ita sequitur: Templā posuere
 patres spectātia circū: idibus ex illo est ubi festa dies. Habet etiā Quidius in v. Fastorū.
 Columnā breuē marmoreā fuisse apud circū, ad quā Romani ad bella pfecturi hastā p.
 hōiebāt eā partē uersus, in quā iunī crāssimū hūc carmina. Prospecte a tergo summū
 breuē arca circū: Est ibi nō parua parua collina nocte. Hinc solet hastā manu belli prae-
 nūcia mīti: In regē & gentē, quū placet arma capi. Erat etiā altera in parte circi rem-
 plum Herculis, in quod nec canes, nec mīscē intrabant. Quod tēplū Sylla iussu Syllae
 lectū. Quidē carmina: Altera pars Circi custode sub Hercule nata est. Quod deus Euboi-
 co carmine munus habet. Si titulos queris: Sylla probauit opus. Plinius autē serio reddīt
 causam, quare canes Hercules tēplū nō ingrediebant: quā quia iocūda est omītere no-
 tūm. Dicē etiā clauā Herculis, eū qua eo in tēplū loco Cacus occiderat, post primas e-
 ius tēplū ualuis fuisse locatā, cuius odore & nō immerito abdererent canes. nescio autē
 an & mīscē ipsum hominerint clauē odorē. Circi Flaminij M. Vatro hūc ponit origi-
 nē. Circus Flaminius dicē, qui circū edificatus ēd Flaminio capum, & q̄ ibi quoq̄ ludēs
 Tauris equi circū metas currūt. Lilius lib. 11. quō legē latā scribit, Ne cui iradii eades
 secellio ab decēbris facta, subiungit sic. Ea omīa in pratis Flaminij & cōcilio plebis a Ciri-
 quē nunc circū Flaminij appellat. Plinius autē lib. 30. x. v. sic scribit. Inuenio a cōsola-
 mē Octauij, qui de Perseo rege nauatē triumphū egit, factā porticum duplicē ad Circum
 Flaminij, quae Corinthia sit appellata a caputulis cereis columnarū. Estq̄ is circū Flami-
 nius, de quo superiori loco postā indicētes Collinā diximus. Liliū scribere libro ultimo
 de bello Macedonico, quā dicit ita abundasse Tybertin, ut ludi Apollinariae circū in
 duo extra postā Collinā parati fuerint. De pratis autē Flaminij, sic habet item Lilius in
 11. Itaq̄ inde cōsules ne criminationi locus esset, in prata Flaminia, ubi nūc a deo Apol-
 linae est, tū Apollināre appellabāt, aduocare Senatū. De cursu autē equorum, quos
 Vatro dicit in Circo Flaminio ludēs Tauris circū metas currere, sic habet Quidius ad
 Fastorū secūdū libri finē. Itaq̄ duz tēstis noctes de mēse secūdo: Martij citos iunctis eur-
 Cibus uiget equos. Ex uero posuisti permāit. Equuria nomē. Quae Deus in clipeo praestitit
 ipse Iūo. & M. Varro de Equuria sic habet. Equuria ab equorū cursu eo em die ludis eur-
 rē in Martio clipeo. De hoc Cassiodorus in epistola, cuius partē ultimā superiore de Cir-
 cūbus loco posuimus. postq̄ id ludicrū, quo equis iunctis currēbat curribus, multū
 ludant sic subiungit: Prīmū hoc apud Elidē Graeciae ciuitatē Oenomaus fecit edidisse,
 q̄ postea Romulus in raptu Sabinarū, nec dū fundatis aedificijs ruraliter ostēdit illi Ita-
 lia. Sed mundi dominus ad potentia suā opus extollens, mirandū etiā Romanis fabricā
 inuallē Marmā terendū Augustus, ut immentia molēs firmiter praecincta montibus con-
 tineret. Eadē uero in epistola satis inuuit Cassiodorus solitos, ab Augusti Maioleio
 sex pontis dimitti iunctos currus, q̄ per Equuria in Flaminio circū currēt: ut cōstare
 credamus locū, cui nunc Agoni est nomē circū fuisse Flaminij. Nam si aliquis quod
 nos aliquando secimus, postremā montis Citatorū partē cōscenderit, & oculo metiet,
 plecto intelliget ab Augusti sepulcro rectā fuisse uiam, aedificijs nunc contestam, quae
 ducet ad ecclesiā S. Mariae in Equuria, appellatā. ab ipsa autē ecclesia in circū Flami-
 niū nunc Agonē, rectā breuē & usu expeditissima nūc est uia. Nec dubitamus quin
 ex clipeo primo, & postea circi Flaminij causa factū sit, ut uia, quae ab illis ad Augusti mo-
 nimē, & ad proximā olim Flumētā nūc appellatā populi postā ducit, dicta sit Fla-
 minia. Vtrum uerō eadē ratione & regio Italiae nūc Romādiola a foro Corneliū, nūc
 Inola ad Pisaurā, & uia omnis ab ipso foro Corneliū usq̄ in urbē Romā Flaminium ha-
 buerit cognomē, incertū est. hinc magis argimur animo, q̄ omniū Flaminiae urbiū spe-
 ciosissima, forū illū nos genuit, alutq̄: & fortendū ab eadē in urbē Romā sub Citatorū
 monte Flaminij incolimus uia. De mutatione nominis Circi Flaminij in Agonē, parū
 admirari debēat, qui nouerint agonis uerbū, cōmune esse cuiuslibet actioni, quocunq̄
 in loco publicē instātur. & in ista itaq̄ absurda omniū appellatōnū mutatione, quantā
 fecerunt Romae urbi aedificia, hūc facis uidē toleranda, quando locus ipse, ne dum flo-
 ruit Romā, multorū ludorū spectaculorumq̄ agones habuit, sed nostris quoq̄ tēpori-
 bus, si quis atēne cōsiderauerit, ludorū quoq̄ Apollinariū similitudinē representet,
 Quē tū carnis priuū extremōe lous die ipso in circo edunt spectacula, originē habuisse
 Blondas.

= uidentur

21. De colum-
 nam quam tra-
 riat bella mū-
 niant ita.
 22. Templū
 Herculis in qd
 nec canes nec
 mīscē intrā-
 bant.

23. De Circo
 Flaminio.

24. De pratis
 Flaminij.

25. De cursu
 equorum.

26. De
 Equuria.

27. Ab Augu-
 sti Mausoleo
 currēt in
 nunc Agonem.

28. Vnde
 S. Maria in
 Equuria.

29. Origō uia
 ab Inola ad
 Flaminia.

30. Nominis
 praecincti ori-
 go uocabuli.

31. De uia
 nunc uiam
 Flaminij.

32.

29. Agnoscitur
ab Apollinari
rebus malis.

40. Testis
2. Apollinari.

41. Domus
toribus et di-
versis in ge-
re.

42. De Nerone
in domo.

43. Andro-
tunc ex lapide
translucens.

44. Domus
Neronis loci
quod fuit.

45. Titus in
Augusti Nerone
amplius
domo.

46. De Colos-
seo à quo nunc
Colosseum.

47. Caput ex
nisi quondam
est ad Latera-
nem.

videns ab Apollinari ludis: de quibus Macrobius in Saturnalibus sic scribit: Bello
Punico hitu ex Sabylina libris primū sunt insinuat, suadet Corneliū Ruffo decen-
ro. & insinuat. Ceterum partes Apollinari ludos uosē dos facit dos. Inpam rem dū de-
cim milia artis praxoni, & duas hostias maiores dari decētiis praxerptū, ut Gricos
hicce hostijs facit faceret Apollini boue aurato, & capris duabus albis auratis. Latius
boue scimina aurata ludos in circo populus coronatus spectare iussit. Qua autē ratio-
ne uel cōsecrura ducti, affirmauerunt esse ludorū Apollinariū similitudinē, quae nunc
eius pōdicto tēpore ferui, libet ostēdere. uidemus ex T. Liliū tēto ienitū huius adas
eātū in praxa Flaminia, ubi postea fuit aedes Apollinis. & iam tū Apollinē appellatū.
Pandolphus autē Lateranēsis ecclesiā hostianus, quod Petrus omiserat, bibliothecarius
habent. Iudiciū primū pōnit. Et Romanum aedificasse S. Apollinari ecclesiā, ubi prius
Apollinari aedes fuit, quod quidē nulla alia ratio facit uidet, q̄ ut celebri tē in ualde loco
Apollinari & loci, & aedis appellatio, à ritu gentiliū celebra tractu rēponit. in S. Apo-
linari praesidia Rationis memoris ueteres. Sic in Pantheon proximo illi loco, huius
dū antea omniū idolorū, quibus id tēplū erat dedicatū, cultus in omniū Christi domini
martyrū memoria fuerat mutatus. Itā tēdē quare distributionis nostrae parti, maxime
appōnēt, minutiones & uarijs dispersis locis ostēdere aggrediamur. Prima illius Ne-
ronis domus, de qua Suetonius sic scribit. Domum à palatio Equitias fecit, quod prima
transfōrta, mox in cēdū ad sumptū restituit, aureā nominatū de cuius spatio angust
na sufficere haec tetulisse. Vēitūlū eius fuit, in quo Colosseā centrū uiginti pedum la-
rea ipsius effigies tēra laxitas, ut porticus triplices militarias haberet. In flagnum man-
tūlar circumseptū aedificis ad urbium spectat. Rura in super arnis atq̄ uineti & palatij
syluā, uaria cū multitudine omnis generis pecudū de feratū. in ceteris partibus cū
auro lita, disticta gēmis, unionumq̄ cōchis, et cernationes laqueatū tabulis ebome-
tis uersatilibus, ut flores fistulis, ut unguenta de super spargent. praecepta conationis
notanda, quae perpetua diebus ac noctibus uice mutati circumageret. balinearū
& albulis fluētes aquas. Eadē domū quā absolutū dedicaret, haecenas cōprobat ut
diceret, quasi hominē eadē habitare cepisse. De ipsa nē domo Cornelius Tacitus, ubi
ingenium Romae describit, sic habet. Eo tempore Nero Anq̄ gēns, nō ante in urbem
egressus est q̄ domū, quā palatij & Mecenate hortos cōtinuauerat, ignis propinquas
retinēq̄ in soli potuit, quā & palatium & domos, & cuncta ceterum haurirent, & indix.
Ceterū Nero nixus est patrie ruinā extruere domū in qua huius proinde gēma & a-
uri miraculo efflens, solita pēdē de lūna uulgata, q̄ arua & flagna, & in modū solitudinis
blae syluā, inde aperta spatia & prospectus. Eam in domum Neronem inclūsēdē
Fortunae, quae ex lapide phoenice translucens aedificata, foribus clausis claritatem diei
lenus haberet, scribit Plinius in xx x x v i, idēq̄ in xx x x i i i dicit in aurea domus Ne-
ronis solarij aues ex argento mirabili opere sculpeas fuisse. ubi autem fuerint porticus
triplices militaria, ubi flagna syluā & arua, tenet possumus assequi cōiectura, q̄ illi in
eisdē locis excelsi, amplissima postmodū aedificata fuerint aedificia. Nāq̄ id totā domus
aurea spatiū fuit ab ea parte palatij, quae nunc monasterium S. Gregorij e regione tēp-
lit, recte ueniendo per Cōstantinā ad triumphalē Colosseum & Traiani fori, quodq̄
nūc domū cardinalis Columne sub Meccenatiana turre pertingimus. Sicq̄ Septizoniū
arcum Cōstantini, amphitheatrū, & Tit Vespasiani thermas Traianq̄ forū dieris
postea rēponibus dirupit domus aurea solū arua syluāq̄ flagna occupasse oponebit.
Primū q̄ itāe mutationi manū appōuerit fuisse uidet. Titum Vespasianum: de cuius
occupatōe Neronis flagnorū fidele suprà posuimus Martialis testimonij. Hinc ubi cū
spiciat uenerabilis amphitheatrū Erigij moles, flagna Neronis erant. Verum autē Titus
Colosseum, q̄ in domus aurea porticus erat tota amphitheatrū aedificādo cōcluserit, in
postea illuc trāstulit: aut prope illud stare permiserit, incertū habemus. Et in cōstanti-
na etiam Colosseum multis rēponibus ad amphitheatrum fuisse, à quo uoluit tota etiam
lem postea Colosseum appellare. Helius Lapidius in Antonini Cōmodi uita scribit.
Colossi autē caput dempsit, quod erat Neronis, ac suum imposuit, & simul mox solū
subscripsit. Nōq̄ caput Cōmodi in numismatibus uolentibus uidemus id erant & cente
maximam caput, quod nunc ad Lateranensem basilicā cernitur fuisse illud, quod tra-
collant

A edifficiat ipse, eodemque flagitiosissimum Neronis capiti subrogavit. Secundus autem Traianus forum extruxit de quo Ammianus Marcellinus lib. xvi sic habet. Verum quod ad Traiani forum venisset, singulare sibi omni cetero structura, quod opinamur æterna in æni um ascensione mirabile, hærebat atronius per gigantes contextus circumferens mœnē, nec relato effabiles, nec rarum mortalibus apperitior. Omnia itaque spe huiusmodi quæque conditi depulsa, Traiani equi soli locasti in atriū medio, qui ipsam principē uenit imitari se uelle dicebat & posset cui ppe ista regalis Ornata, cuius ex Perside discessum su pra monstrauimus, respondit, ante stabulum tale condas. Ex omnibus uero quæ insignis tot ædificij adificiorū structura habuit partibus, unica extat integra, Cocles columna boni præstantissimi principis res gestas mirabili opere insculpta, ad cuius basim incise linteæ ostēdunt, terreum collē, q̄ eius turris altitudinē æquaret, ut area fieret plana, inde operibus effossum asportatumq̄ fuisse. In eius fori excelsis mirabilibusq̄ ruinis Syntmachus primus papa Ecclesiæ S. Basilij, & item S. Siluestri & Martini extruxit, Bonifacius.

B ita autē octauus tres turres, quæ nunc integre extat, ad easdem ruinas arduificauit, quarū quæ media inde militariū est dicta turris, quæ cellis superædificata est, in quibus Traiani principis milites continebant. Quod autē Traianus ipse imperatoris Neruæ, a quo fuit adoptatus, memoratū cuperet cōseruari prædicta fori sui mœnē Neruæ ipsius foro arrixi cōiunxit in ecclesiā quorum pinnæ ad eā partē, quæ in S. Hadriani ecclesiā uergit, & ubi nunc uolgi corruptela dicitur arca Noe, literæ etiā extant cubitales Neruæ titulos præferentes. Id uero Neruæ forum fuisse trāstorij appellatū Helius Spartianus in Alexandri Seueri uita, indicat his uerbis: Statuas laetas uel pedestres nudas uel equestres diuis imperatoribus in foro diui Neruæ, quæ trāstoriam dicitur: locabat omnino, cū ritibus & columnis æreis, quæ gestorū ordinē cōtineret. Sed quæ trāstoriam sit dictam id forū, cōiungimus, q̄ ex eo ad alia propinquatq̄ cōtingat forū trāstee, ad magnū uidelicet Romanum & Traiani forum, unde ecclesiā, quæ est S. Hadriani ab Honorio primo pontifice Romano tēporibus Foce imperatoris ædificata, in tribus foris a bibliothecario appellatū, quod ipsius ecclesiæ locum ad dicta tria fora pertinuisset uideamus. Est em̄ ipsius S. Hadriani ecclesiā propinqua alia ecclesiā S. Marinellæ nunc appellata, quā uolgo fere in Martis tēplo fuisse ædificatā. Sed quod tēplum ibi Mars habuerit ignoramus, & tamē uideamus ipsa in ecclesiā cohortē Romanū militum more ad instar hominis figurā incisorū, cuius uexillifer Labarum p̄ insigni habet, quæ ornāmēta nullum aliud magis q̄ Martis tēplum decebat. Est itē eadē propinqua loco statua ingens marmorea iacens, Mars fori nunc uolgo appellata: quā peritiores Romani perhibent Ioui Panario fuisse dicatū: argumentū q̄ asserunt, q̄ marmoreum statua stratum, tanq̄ panibus marmoreis uideatur obiectum, dicuntq̄ eam statua ideo positam esse, ut memoriam referret panis, quē maiores a Senonibus Gallis in Capitoio obfelli, quā timere perirent in hostē, ut mēntā cōpūserum prænderent, proiecerūt, cuius rei ueritatē aliorū, qui melius q̄ nos sciunt, iudicio, relinquimus. De Septizonio autē, quod in domus aureæ solo diximus fuisse ædificatum, uarie scribi inuenimus. Id autē est ædificium ante beati Gregorij monasteriū, cuius magna ex parte demoliti tres columnarū ordines inuicē suppositi nunc uisunt. Fuit autē Seueri Afri imperatoris sepulcrū: de quo Helius Spartianus dicit. Opera eius publica Romæ præcipua extant: Septizonium & thermæ Seuerianæ. Ex paulo infra idem Spartianus: Quin Septizoniū faceret, nihil aliud cogitant, q̄ ut ex Aphrica uenientes, sui opus cernerent, & mediū simulacrum eius locatum additum Pallantis ædibus. Is regium arcum ab ea parte facere uoluisse perhibet, quod etiam post Alexander quum uellet facere, ab Aruspiciibus dicitur esse prohibitus: quam hoc sciscitans non litasset. Iulius uero Capitolinus in Antonini Getæ, q̄ fuit dicti Seueri filius, uita dicit. Illatus est maiorem sepulcro, hoc est Seueri, quod est in Appia uia ciuium ad partem dextrā, specie Septodij extructū, quod ille sibi uiuenti ornauerat. Et Septodij sicut Iulius Capitolinus appellat, nouimus Getæcos dixisse locum, ad quē ciuibus frequentatū, multe perdurans uix, cui nunc Lodix est appellatio: ut uideatur innuere Capitolinū, Seuerum sibi parauisse sepulcrum, ad quod ciues sepe numero cōtulerent. Quare autem a Spartiano Septizonium appelles, intelligere nequimus. Estq̄ nostra opinio, eo in uerbo, librati et trauisse, & Septizonium p̄ Septodijū posuisse. Sed uidemus eos, qui a mille annis

48. De foro Traiani.

49. De equo Traiani arce.

50. De Cocle de cellis Traiani.

51. Ecclesiā S. Basilij.

52. De turris milticorum.

53. De foro Neruæ, quod trāstorium sibi dictum.

54. Ecclesiā S. Hadriani in tri bus foris.

55. Ecclesiā S. Marinellæ.

56. Statua Marti fori appellata quid.

57. De Septizonio.

58. Septodij.

47. *De Laeta
in ipso loco.*

48. *De Arcu
triumphali Severi.*

49. *De Arcu
Constantini.*

50. *De domo
Caelestis.*

51. *De Pantheone.*

52. *De Pantheone
in L. Mariae ecclesia.*

53. *De Pantheone
in L. Mariae ecclesia.*

54. *De Pantheone
in L. Mariae ecclesia.*

55. *De Pantheone
in L. Mariae ecclesia.*

56. *De Pantheone
in L. Mariae ecclesia.*

57. *De Pantheone
in L. Mariae ecclesia.*

58. *De Pantheone
in L. Mariae ecclesia.*

59. *De Pantheone
in L. Mariae ecclesia.*

60. *De Pantheone
in L. Mariae ecclesia.*

citra Romanorum pontificum gesta scripserunt, appellare parum nunc & integræ eccle-
siae illi Septimio subiecta atque propinqua, quæ est cardinalatus sedes, S. Lucii in le-
pra solia, cuius appellationis ratione, haud quaquam nostro iudicio, absurdâ reddere possi-
mus, quod inuenimus fuisse in eius columnarum ædificii summitate idolum, solis eximium
radiorum oblongos auratosque ad caput habere. & quod aspicere Colosseum Neronis à quo
Colosseum diximus appellari. Idem Severus arcum triumphale habuit, sibi & Marco
Aurelio cõmunẽ, à Senatu populoque Romano positum qui nunc integer ad S. Hadrianum
sub capitolio cernit, ætæ tituli, imperatori Cæsari L. Septimio M. F. Severo. Cætera
fama nota. De arcu Constantini, quæ in Neronis stagnis ædificatâ fuisse diximus parca
dicere expedit, quod in eo nunc integro talis titulus habet. Imperatori Cæsari Flavio Constā-
tino maximo Publici filio Augusto S. P. Q. R. in insigne mentis dominataria magnifudi-
ne, cum exercitu suo, & de tyranno ipse de omni facione, uno tempore iustis temp. ulius
est armis, arcum triumphale insignẽ dicitur. Postq̃ de Neronis domo, & maximis, quæ
in eius demolitæ loco cõstructa fuerunt ædificijs, dictâ satis est, & vulgo errorem habe-
re videmus, id quod Traiani fori esse docuimus, Iulij Cæsaris domum fuisse. Sed ubi ius-
sit ipsa Cæsaris domus ostendimus. Primum Suetonius in illius vita scribit i. habitasse pri-
mo in modicis ædibus, pontificatum maximũ in sacra uis domo publica. It. Plinius lib.
XX. Cæsar dictator totum forum Romanũ, etiamq̃ sacra, ab domo sua in clivum usq̃
Capitolinũ, in murem gladiatorio linteis cõiecit. Puitq̃ ipsa domus, quâ Octavianus Au-
gustus à Iulia nepte nimis sumptuose ornata, sicut Suetonius scribit, ad solis diuinã fecit.
In cuiusq̃ arca postea porticus Livia fuit de qua Ouidius v. i. fastorũ. Dicit in ueniens
arx, ubi Livia nunc est, Porticus inuense tecla fuisse domus. Ad eamq̃ porticum scri-
bit Plinius Vespasianum pacem suã ædificasse. Pantheon quod tempus describitur su-
pra polliciti fuimus, à Marco Agrippa ædificatũ fuisse, titulus in fronsipicio adhuc col-
lit. Plinius lib. XX. X. I. I. scribit. S. præfana sunt in Pantheo capita columnarũ à Mar-
co Agrippa posita. Id templum Spartianus dicit ab Hadriano instauratum fuisse, & mino-
res in fronsipicio literæ edocent, eandẽ instauratorem à Septimio, & M. Aurelio An-
tonio fuisse factã. Macrobius in Saturnalibus magnitudinẽ describens unionis, quon-
Cleopatra in armibus gestabat, sic scribit. Ipse autẽ cuius fuit magnitudinis, inde colligi
potuerat, quod superius postmodũ uicta regina & capta, Ægypto Romã delatus dele-
ctusq̃ est. & facta ex una margaritæ duæ, impositaq̃ simulacro Veneris ut mōstruosa
magnitudinis in templo, quod Pantheon dicit. Bonifacius atq̃ quartus pōtiffex Ro-
mæ imperatore obtinuit id templum, in honore beate Mariæ virginis, & omnium Christi
martyrum cõsecrari inde apud eos, qui de Christianorũ gestis in urbe Roma septingen-
ti annis citra scripserunt, ea ecclesia aliquando ad martyres appellabat. Eius itepen-
dum fornix uetustate ipsa & terræ motibus scissum runamq̃ minantem, tua, pontifex
Eugeni, opera impensaq̃ instauratũ, & chartis plumbeis alicubi deficietibus cõpositũ
læta inspicit curia. Et quod ipsa insignis ecclesia ceteras facile superans multis ante he-
cælas coelatis, quibus ætoliæ columnas habuisset, sordidissimis diuersorũ tabernis quibũ
a quibus obfidebant, occultatas, emendatæ nũc in circuitu bases, & capita denudatæ in-
rabellis ædificij pulcritudinẽ ostendunt, acceduntq̃ decori strata Tiburtinus lapide sub-
iecta templo arca, & quæ ad aratis nostræ campum Martium ducit uia.

Quando aut̃ nos are alieno liberare cœpimus, promissa item uici logarij, Equime-
lij & Salinarũ loca indicemus. Et quidẽ de uico logario quod dicitur pollicem, ul-
tius auid est, q̃ qd̃ Lianus in bello Macedonico dicit. Saxum ingens à Capitolio in uicũ
logarium procidit, & multos oppressit. Nunc autẽ seruat arx nostra, ut uicini in loco
sub Capitolio ad eã pariem, quæ uersa est in Lucij Septimij Severi arcum triumphale,
& curias & iuga hominum sunt. De Equimelio Lianus in quarto ab urbe cõditã, quon-
Spurij Melij ex equestri ordine ad cõcupitum regnum facti cegẽ scripserat addidit. Nec fa-
ctis esse eius sanguinẽ experiri, nisi tecla parietesq̃, intra quæ tũt amplexu cõceptũ esset
disparent, bonaq̃ cõtracta pectũs parietesq̃, intra quæ tũt amplexu cõceptũ esset
uenerit ea bona, atq̃ in publicũ redigere. Domum deinde ut memoria arx esset op-
pressæ uicarij ipse, diu ex templo iussit ad Equimelum appellatum est. Lianus in bello
Macedonico. Censores super Equimelum in Capitolio, & uiam sternendũ à porta
Capena

A Capena. Et Marcus Varro in quarto De lingua Latina Equimediū q̄ equata Melij domus publicæ, q̄ regnum occupare voluit. Is locus ad busta Gallica, q̄ Roma recuperata Gallorū ossa, q̄ possederāt urbē, ibi concuerata & cōfecta. Salinas in locū, quo sal populo uendendum conferuaretur fuisse ea in Tyberis ripa, quæ à ponte nunc S. Mariz in Auentinum pertinet. Lilius lib. quarto, de secundo bello Punico ostēdit. Marcus Varro carceris uerbū uim declarā, sic scribit. Carcer à coercēdo, q̄ exire prohibent, in hoc pars, quæ sub terra Tullianū, ideo q̄ addita est à Tullio regi: quæ Syracusis ubi saxa ex ossa cōseruant, uocantur latomiz: & de latomia tranalatem, quod hic quoq̄, in eo loco lapidicinz fuerint. Lilius autem in bello Macedonico scribit M. superiorem Canonē q̄ dictus est Censorinus, in censura fecisse atria duo, Martium & Titium in latumija. Lilius in sexto belli punico incendium describens sic habet. Cōprehensa postea priuata ædificia (neq̄ em̄ tunc basilicæ erant) cōprehensæ latumiz, forumq̄ piscarium, & atriū regium: ædes uix Veliz defensa. Ex quib. Varronis Liliūq̄ uerbis dicere uolumus latumias fuisse, ubi nūc est ecclesia S. Nicolai in carcere Tulliano. Et atrium regium ibi p̄pinqum, ubi scilicet ædes sunt, quas Sabellorum gens uetusta & clarissima nunc habuit. Sicq̄ superiore loco proprie uidemur forum piscarium & ædem Veliz descripsisse. Urgebat nos per hos dies interrogatio, Iulianus Planta iurecōsulū & cōsistorialis aduocatū, ubi fuerit summa Velia, in qua quum habitaret Valerius Publicola prius cōsol ædes demolitæ, ad humiliora fori loca inhabitanda se cōtulit. Cui respondebat M. Varronem, quum palatium describens dixisset, q̄ à balatu ouium fuerit appellatum addere. Huic Germalium & Velias cōiunxerunt, & infra Veliz unde essent plures accepi causas: in quibus q̄ ibi pastores palatini, ex ouibus ante tonsurā inuenti, uelere hanc sint soliti. Hinc ergo diximus Veliam fuisse ea in palatii parte in forum Romanū uersa, quæ iuxta Palladium cōtra ecclesiā S. Mariz nouæ cellior insurgit. Alia item multorum interrogatio ex penumero agitata fuimus, quid mōs ille fuerit, cui portam inter Tergeminam nunc S. Pauli, & Tyberim testiarum laterumq̄ fragmenta, aggerato nunc mōi, Testatio est appellatio. Fama em̄ multis ante seculis cōmuniata habet, eā mōtiā molem, quæ proculdubio magna est, in id celitudinis creuisse ex urnis alijsq̄ testaceis, in quibus imperio subditi Romano populi, tributa Romæ pertulissent. Et quidem nos eam famā esse falsissimam, certius probare possumus, q̄ quo auctore, qua institutione id factum sit, edocere. Quantum uerō attinet ad famæ falsitatem, norunt mecum, qui Romanorum gestas res legerunt, cōsueuisse quæstiores in prouincias mittere, quibus curę esset tributa exigere, & siue legionibus in stipendia distribuere, siue in ærarium Romæ deferre. M. Cato Vicensis quæstor in Asiam, in Cyprumq̄ missus, habita à prouinciali huius tributa, nō fictilibus urnis gessit, quas homo legum obseruatissimus in testacei mōis exaggeratione cōfringeret: sed tenacissimo cōsutos corio sacculos in summa nauis puppi gestauit: subere ea ratione lōgissimis alligatos restibus, ut si naufragio ipse cum nauis perisset, supernataz suber ostēderet in fundo depositum, & amissio præstanti ciui populo nihilominus Romano tributorum pecunia, esset salua. Nec solum in externis prouincijs, sed in Italia etiā, tributa per quæstiores exigebantur. Idē Macrobius in Saturnalijs de fide seruorum erga dominos tractans indicat. Asinio Pollione Patruinus cogente, ut tributa cōferrent, & propterea dominis latrantibus seruorum nullus inuentus est, qui libertate proposita dominum pderet. Sed omīssa inani, & nostro iudicio superflua uanæ opinionis cōsutatione, quas ad rei ueritatem habemus cōiecturas, in mediū proferamus. Plinius in libro trigelimo quinto multa dicit de figulis & plasticis, quorum opusculum uis uerbo à Græco significat interpretata, eos uel ex terra, uel ex gypso, uel argilla aliqui similitudines, uel formas effigiare. Sed quod ad nostrā facit intencionē, maximum dicit usum fictilium maioribus, qui Romanorū fundauerunt imperiū: ad eodē deorum simulacra, templorumq̄ ornāmēta, & ipsa parietum crustamenta, ex fictilibus cōficere. Suntq̄ hæc pauca Plinij de ea re uerba: Turrarum acutum à Fregellia, cui locatæ Tarquinius Priscus Iouis effigiem in Capitolio dedicandā: fictilem fuisse eam. & ideo non mirari solere fictiles in fastigio templi etus quadrigas: de quibus sæpe diximus: hoc eodē factum Herculem, qui hodieq̄ materiz nomē in urbe retinet. Hæc em̄ tum deorū erāt effigies laudanissimæ: nec potuisti nos eorū, qui deos tales coluere.

Blondus.

= 3

Aurum

59. Adine ubi fuerit.

70. De Caria ubi uerbi.

Tullianum.

Latomia.

71. Latomia ubi.

72. Atrium regium.

73. Vbi fuit summa Velia.

74. Tullianum mōi.

75. De figulis & plasticis.

Aurum est & argentum, ne in his quidem conficiebatur; durat etiam nunc pluribus in locis talia simulacra. Fastigia quidem templorum etiam in urbe crebra, & minuta simulacra, & arte summatimq; sanctiore auro certe innocentiora. Et infra: Quae adhuc diuina, uel assidue aut saltem singulorum opera, & scilicet dolia ad uina excogitata ad aquas Tyberis ad balnea, ad cetera coctilibus interculis. Atqui Numa rex sepe collegia singulorum instituit, quos & defuncti sese multi fictilibus solia condidisse, maior pars hominum totentis utitur uasis. Marcus etiam Varro singulos uno in loco fuisse indicat, quum dicit Venetrem Myrteam fuisse inter singulos, & Myrteam ideo appellari, quia locus ille primus myrti esset letacillimus. Et Sciti Rusi urbes Romae descriptio habet, in regione prima porta Capena fuisse uisum uisitationum, quos itaq; singulos eam esse officii conditionem uideamus, ut longe ab aqua haberi non possint: quum item eius anni pigmenta, si nimis multa in aruis dispergant, ea reddant ceteris uisibus inuicta. Si uero in flumine abspiciantur, aut illud in breui compleant, aut difficillime exuant, prudenter collatio factum tenemus, ut tam multa singulorum collegia a Numa rege instituta, myrtem & secus flumini apud uisitationum uisum, ubi fuerint locata, ubi nunc Testae interueniunt & Tyberim uincas uidemus, quod si Numa regis temporibus, quando urbs Romae imperio intra uiginti annos lapidem coarctabatur, singulorum collegia fuerint sepius quanto plura credamus esse addita Romani populi multitudine, non minus aucta, si sit imperium dilatatum. Haec omnia uicem considerantes mirari solemus, cui Testae eum uisum supra fide eorum, qui non uiderunt arduas, non in alpen potius insurrexerit. Quasi uero nuper Legatus noster Valsensis iureconsultus uenisset, quid Tauri, quos postmodum carnis prius dominico die, ad eum morem fieri spectabamus, illi essent, quorum meminit Marcus Varro: cui nunc sicut polliciti fuimus respondemus. Ludos quidem Taurina ad postrema Februarii mensis tempora, Romanos edere consueuerunt, quod ex parte superiore loco in Equaria, & Circi flaminis descriptione diximus, licet ludi appellarentur Taurini, non tamen sed equi curribus uincti, a capo Martio per Equaria currentes, quum ad septem metas circumacti essent, in Circi Flaminii fecerant. Ampham & uallum nunc ingressi sumus campum, dispersa per urbem loca describendi, cui pariteram abest, ut plenitudo possit facere confidamus, licet ea, quae hactenus sunt scripta, multo maiora sunt, quae forent reliqua existimamus futura, si paucissima in posterum certa ostendere speramus. Si quis enim urbis Romae metas nostrae partes singulas uel mente, uel oculis lustrando perueniat, ea quae populo nunc & domibus frequentera sunt, a nobis penitus inacta intelligat, quod quidem nulla a nobis negligentia, aut inaduertentia magis factum est, si ne ignora imprudenter asserere, aut impossibile uane & leuiter conari compelleremur. Licet tamen aliqua ex parte ipsam scribendi sine antiquis & dignis fide testibus audaci, qualis futura fuerit ostendere. Ea in regione omnium praesentis urbis populo frequentissima, quae Capitolio Exequiali campo Martio & Pantheonem uidemus clausam, Ecclesia est S. Marci, quae tuus, Eugent, nepos Petrus genere Barba patritius Venetus, & S. Marci nouus cardinalis inhabitat: eam scribit Petrus bibliothecarius a Marco pontifice Romano eius nominis primo, iuxta Pallanarum fuisse edificatam. Et licet multorum ut apparet ingenium olim aedificiorum ruinae, multa nunc cernantur fundamenta, quid tamen illa fuerint Pallanarum ignoramus. Proximam illi ecclesiam basilicam est 11 Apollolorum, nunc inhabitat & cardinalatus titulo tenet Bisarion ex Constantinopoli urbe Graecus, cui Nice no uilgaris est appellatio. Quis uero ipsam aedificauerit ecclesiam: aut quae fuerint aedificia, quorum ingenua apud eam cernunt uestigia, mihi penitus ignota est: & in extrema ipsius ecclesiae monumeta, ante annum tricenarium scripta, fuisse dicunt intra ipsius ecclesiae parochiam, & prope Capitolium Veneris ortu cognomine mirabile, & multa haud quaquam ignobilis, quorum loci & situs nulli scire possumus certitudine. Ecclesia uero S. Marci celli, quae Nicobus patria Surrentinus, & eiusdem ecclesiae tituli cardinalis appellacione Capuanus inhabitat: scribit bibliothecarius a Lucina nobili muliere uia Salaria fuisse aedificatam in Caralio, quod tanquam seu carnifices per animalium stallulo habere cōsueuerunt, quo in sordidissimo loco, tenuis & pallus fuit bratus pont. Marcellus. Sed eam palatium, quod idem cardinalis elegantissimum apud S. Mariae in uia lata ecclesiam aedificauit, nunc inter ceteras urbis compitum, quid olim fuerint nullo in loco inuenimus scriptum, & tamen

Vicini
arum.

76. De ludi
Tauri.

77. De ludi
quorum certa
non habetur
testimonia.

78. De eccle-
sia S. Marci
Veneris.

79. De eccle-
sia XII. Apo-
llolorum.

80. De eccle-
sia S. Marci.

A & tamen quoniam ex Sexti Ruffi descriptione urbis possumus assequi cōsecrari, hūc tē-
plum dī fuisse teneamus, apud quod in portæ triumphalis descriptione Vespasiani & Ti-
tuli triumphatores nocte illa, quæ triumphū præceffit, quiescere otīē damus. Scribit enī
Ruffus hūc prope Mineruam Chalcidicam fuisse, senatūq; ipsa nunc nomen suū Mi-
neruā, si fratribus sancti Dominici predicatoribus, sub gloriose virginis dei genitricis ti-
tulo habitata, de quib; ingensibus, quæ nunc cernunt, ruinis, qd̄ dicamus nihil aliud eū,
q̄ in riu delubro titulos fuisse gestorū Pompei, quos Plinius sic ponit. Pompeius Ma-
gnus imperator bello triginta annorū confecto, hisis fugatis occis in deditionem ac-
ceptis hominū cēdesuicis semel octuaginta milibus, depreſſis aut capſis nauib; octin-
gēſq; quadraginta sex, oppidū caſtellis mille quingentis, uiginti ſto in ſide receptis ter-
ra, & Meotide ad rubrū ſubacta, uorū merito Mineruæ. Triumphū autem præſatio hæc
fuit. Cum oram maritimā prædonibus liberaſſet, & imperiū maris populo Romano reſ-
tituiſſet, ex Asia, Ponto, Armenia, Paphlagonia, Capadocia, Cilicia, Syria, Scythia, Ju-
dea, Albanis, Iberia, Inſula Creta, Baſtarnis, & ſuper hoc de regibus Miſtridate atq; Ti-
grane triumphat. Sunt etiā alia per urbem tunc ſpectioſa, ſed ſimili ueniſſatū ſine ignora-
tione obſcura, quæ illa relinquimus deſcribenda, quibus ſortalliſ curæ erant hæc deſci-
bere, quam noſtrum habet ſeculum Romæ, & ſi primæ illi potentiffimæ multo diſſimi-
lem, non parū tamen Europæ & aliquot Aſiæ partibus uenerandā. Et quidem licet Ro-
mano nomini ita affectū ſumus, ut niſi poſt religionē maioriſ colamus uenerationē nō
cū paſſione ita abdoci à uero iudicio nos patimur, quin diſcernamus quanta longe ab-
ſit urbis Romæ noſtri tēporis reſtū ſtatūq; conditio ab illa, quæ olim illi aſſuit potentia-
tis & imperij maiestate. Sed cōtra nō ſumus ex illis, quos uidemus præſente Romanæ
reſtū hūc ſecum ſpernere & pro niſilo ducere, ac ſi omnia eius memoria ſimul cū le-
gionibus, cōſulibus, ſenatu, Capitolij palatijq; ornamento penitus intermiſſet. Viger cet-
te, uiget adhuc, & quantaq; minori diſſolu orbis terrarū ſpatio, ſolidiori certe innoxa ſun-
damento urbis Romæ gloria maiestatis. Habetq; Roma aliquod in regna & gentes im-
petū, cui tutando augendoq; nō legionibus, cohortibus, armis & manipulis, nō equita-
tu, pediatuq; opus, nullo nunc deſectu militū, qui aut ſponte dent nomina, aut miſſis
re cogant eduſe Roma & Italia copie in hoſtē ducunt, aut imperij limites cuſtodire.
Nō ſingulis ad præſentem ſeruandā patriā effundit, nō mortalū ceteros cōmitunt. Sed
per dei noſtri & domini noſtri Jeſu Chriſti imperatoris uere ſummi, uere æterni religio-
nis ſede, atq; domiciliū in Roma conſtitutū, duſioſq; in illa ab annis mille de qua-
dringentis martyriū triumphos, per diſperſas in omnibus gentes & glorioſiſſimæ Ro-
mæ templis, ædibus, ſacellisq; ſanctorū reliquias, magna nunc orbis terrarū pars Roma-
ni nomen dulci in ſua ſubiectione colit, q̄ olim ſuit ſolita cōtemnere. Dictator nūc
perpetuū nō Cæſaris, ſed piſcatoris Petri ſucceſſorē, & imperatoris prædicti iuuantū pō-
teſtē ſummo, princeps orbis adorant & colunt. Senatū præſentis Romæ Cardinales ec-
cleſiæ poſt pontificē orbis uenerat. Nec quiſquā memor tanta à deo noſtro ſanctorum
meritis eſſe tributi, addubitat, ſi ab huiſmo di noſtræ reip. curam gerentibus & ad Pe-
tri piſcatoris nauiculæ clauum ſedentibus, in ſolā religionē & ſanctimoniam curſorū ſorti-
getur, ſuorum ut non aliter Aſiam, Africamq; Romano Chriſtianorū imperio ſubi-
gant, ſi Europæ regna populoſq; ſubiectos habent. Quid quod maiora uel certe paria
piſcorum tēporum ueſtigalibus, Europa penē omnis tributa Romæ mittit, dum ſin-
gula ciuitates à Romano pontifice beneficia accipiunt. Verum hanc ſummo pontifici
& cardinalibus exhibitam ab orbe reuerentiam, eā à populis miſſas ingentes pecunias
poſſe etiam alteri ciuitati, quā Romæ dignitatem conſolumentumq; aſſerre quiſpiam
concedet, & Auinionem, Bononiam, Florentiam, Ferrariam et aliquid ſimile glo-
ria decoratas allegabit. Et nos quid id quocq; faciamus recuſare non poſſumus. Sed pro-
pris quædam habet urbs Romana adeo præclara, exceſſi, admiranda, ut ne dum alibi in
obſeruamur, ſed nec etiam ea tranſmiſſiſſe optari. Inprimis qui Romam ipſam
rerum caput & dominam non uiderit, remere quiſquam alicubi admittatur. Habet e-
nim ubi ipſi Apoſtolorum limina, & terram ſancti martyrum cruore purpuream. Ha-
bet ſeruatam linceo Veronicæ mulieris, in eanctarum orbis eccleſiarum primariæ aucto-
ritatis beati Petri baſilica exſtantem, proprijq; apparentem linſancti dominici nuch
matris beati Petri baſilica exſtantem, proprijq; apparentem linſancti dominici nuch

id est, in
plan.

1. Tit. Ca. 10
p. 1. de delubris
Mineræ.

2. Prefatio
triumphi Ca.
Pom.

3. Cetera in
generatim et
trium. Inter
faciem.

4. Comparo
no quilo uen
de ex præſent
in Roma.

5. Habet præ
ſent Roma alle
quod in præſent
imperium.

6. Non am
ex ſeruatione,
ſed religioſa
ſubiectione
populi.

7. Dictator
perpetuus
eſt poſt.

8. Schab.
ſunt card.

9. Totum op
bonito cu ha
bent ſubiectionē
ſi ſancti uenit.

10. Triſtiti
pudet poſtea
min. Europa.

11. Cuius ſunt
ſubiectione præſent
ſeruat ſancti
monia.

12. Cuius ſunt
non aſſerunt
ſubiectionē.

13. Linſancti
apost.

14. De Ver
onica.

99. Domine
 que aucto.
 96. Connet.
 Coli.
 97. Sancta
 sancta.
 98. Capita
 apo. f.
 99. Incedu
 la. 17. in
 silat.
 100. La. 10.
 101. Primum
 alior.
 102. Cat. 3. 2.
 103. in. 3. 2.
 104. An. 1. 4. 2.
 105. Cris-
 tian.
 106. Suppl.
 107. Loci. 10.
 108. 5. Marie
 min. 10. 1. 2.
 109. 3. 1. 2.
 110. 5. Marie
 Tralibria.
 effigit. Erat insuper notus celebratūq; locus in uia Appia, Domine quo uadis appel-
 latus, ubi per uisum Petro Christus occurrit, & super dara silicem uestigia reliquit popu-
 lo celebranda. Quomq; paulo fuerit eadē uia progressus, inuenit specum cōuenientēq;
 Calixti, beatis sanctorum ossibus reconditissimum, cui additam ecclesiam sancti Sebastia-
 ni martyris, quom praeceptorum praesentisq; seculorum incuria praeceptorum tuere per-
 misisset, tu Eugeni pontifex, magna cum laude nuper iustitralit. Visitur apud Laetia-
 nensem ecclesiam Sancti sanctorum locellus ecclesi gratia plenus. Et in eadem uiuan-
 tur ecclesia Apostolorum Petri & Pauli capita, Venerando simul timore applausūq; in
 spicienda, sub quorū sublimi & sicut par sua ornato loco, incunabula & circumfusa dal
 uatoria, & ipsius genetricis uirginis lactis uasculum, miro candore cernatur. Eo in aleni
 quod primum religio Christiana legitur habuisse. Sunt in Carinis catenae, quibus Beati
 Petri in carcere ligatum Herodes tenuit in ecclesia, quae ex inde Beati Petri ad uincula
 appellatur. Estq; apud sacra uirgines sancti Syluestri monasterium incolentes, antequē
 uenerantēq; contemplandum beati Ioannis Baptista caput. Agnecis uerō uirgineola p
 annulus dei sponsi sui dono de caelo missus, apud celebē pulcherrimamq; illius in uia
 Numentana ecclesiam seruatur. Habet quoq; insignia & speciosissima in uia Tiburtina
 Laurentij martyris beata ecclesia craticulā, super qua fortissimus athleta exultus, de gen-
 tilium rabie triumphauit. Seruatq; eadem basilica eundem Laurentium & alium ubi li-
 midem aliunde aduectum Stephanum protomartyrem ut uirtute meritisq; pares unico
 hospatio clauderentur. Visuntur item ab urbe secūdo militario, & Hostiensē inter A-
 deatinamq; uiam dulcis aquae fontes, qui fuso Pauli apostoli sanguine eruperunt. Et ma-
 gno Exquilianum monte speciosissima est sanctae Mariae maioris basilica, cuius funda-
 menta altitudo nitui indicio fuerunt facta. Quia in ecclesia gloriosissimi Hieronymi cre-
 pus ad p̄sepe, in quo primum uagite Christus lesus conseruatur. Non minorisq; mirā-
 culi ecclesia est in Transiberina Ianiculi regione uirginis Mariae, ubi nato domino fons
 olei descendit in Tiberim. Sunt uerō multa ac prope innumera, quorum & superio-
 ri loco dictorum inspicendi, tangendi, uenerandiq; deuotione adducti, Pannonae, Ma G
 si, Macedones, Acarnanē, Epyrotae, Dalmatae, Istri, Liburni, & ipsi imprimis plurimi
 in regiones provinciasq; diuisi Germani, & Galli, Hispani quoq; ac toto diuisi orbe sit
 tanni, nunc Anglici singulos ferme per annos Romam adeunt, Romam uenerant, Ro-
 mam ducunt eorum dominam & magistram. Nec Europae solum populi Romam & es-
 tus sanctimoniam uenerantur, sed tua etiam pater Eugeni, opera factum est, tum cura,
 tum etiam impensa, ut ex Asia quoq; & finitimis illi Europae & Asiae partibus possun-
 ctos occidēti ecclesiae Graecos, Armeniosq; Bolnēses ex Europa, Nestorianos quoq;
 & Georgianos ex Asia minori, Pōto, Paphlagonia, Cilicia & Assyria, Seythia, Albanii
 & Iberia, & demum Aethiopes ex Aphrica catholice fidei, & Romanae ecclesiae cōcilia-
 tos uiderimus. Quo fit ut a pluribus orbis terrarum populis, nationibusq; aduocati Ro-
 mam, quā alia orbis ciuitas frequentetur. Nec paruus est contemendusq; in Romam
 confluens numerus mortalium, quando quidem Quadragesimalis seiuuij tempori-
 bus, quadraginta & quinquaginta, & quādoq; plura milia ex multis eorum, quas lupi f
 enumeramus prouinciarum Romam adeunt, Romae, basilicas, templa, facella, & lin-
 gular aedes circum, quorum nullus tam hebeti stupido uē ingenio, qui superba Roma-
 norum olim principum palatia, superbissimas spectaculis edendis institutas extructio-
 nes, Themasum cellos fornice & insana squæductorum opera perstruans, quid fuit
 ruit, quid ubi uoluerint singulos sciscitans obuios, uidisse, sciscitasse non letetur. Iusq;
 uiget adhuc solido innixa fundamento Romana gloria maiestatis. Et non parua ter-
 rum pars sponte & absq; armorum strepitu, dulci reuerentia Romano nomini colla sub-
 mittit. Sed quando a proposito digressi sumus, qui ab aedificiorum locorumq; urbis in-
 nouanda memoria differenda, cultus & uigentis adhuc reuerentia ratio-
 nibus diu immorati sumus, ad ipsas urbis aedificiorum redeundum
 esset, si plurius quā buculq; descripsimus, indicauimusq;
 per omnia urbis loca a nobis dimissorum, certio-
 rem dare notitiam possemus.

MAGNVS at Franciscus Folcarum princeps serenissime, vobis amplissimi Se-
 niores, ac viri Patricij negotiū ac omnium maius, quæ excogitari pos-
 sint, Venetæ reip. nunc incumbit, utrum ne gestum diu in Turcos bellū
 continuare, an potius præsidij ab uniuersa orbe Christiano afferendi de-
 speratione, pacem cum illis consiliare debeat, consiliatio anxium ani-
 miq; suspensum tenet. Quid uero supremi orbis Christiani principes ad
 eam rem libet uobisq; hanc causam consiliū quid opis afferat, nec satis scio, qui os in eccle-
 siam non ponere, nec si consilia assequar, dicere aulam. Sed est alia ratio, ut ex plerisq;
 illa sit non improbabili, quæ me impulsit ad scribendum, Ego enim nomine & profes-
 sione, & utinā ne sola Christianus, ego Italicus orbi Christiano, & ipsi Italicis si quid sum,
 & in primis si quid est in me ingenij deheo, ut non improbe uidear facere, si ea quæ mihi
 sunt calami & rerum gestarum peritæ, arma ad rei Christianæ & Italicæ defensionē cōsu-
 ro. Ego ueteris ciuis Venerus, tam ab optimo quocunq; uelut in me beneuolentia reco-
 gnosco, ut si rebus nequeo, cogitatione tantum & semper difficillimis harum temporū
 rebus possibilem reip. opem & operam teneat imparni. Gesta itaq; Venetæ, tum ali-
 teri uestra urbe condita, tum maxime in Barbaros, adeo breuibus cōmentariis coarcta-
 bo, ut memineritis ac attente cōsideretis uos maiorem uestrorū proposita ostentiaq; in-
 cedentes uia, nusq; dei & hominū fauoribus, nusquam securitate, nusq; pari imperij cō-
 seruatione ac amplitudine carituros. Nullā mihi quispiā huiusmodi ac rei gestarū peritæ
 celeberrimis urbē dabit, quæ admirabilem obstupendāq; sicut urbs Venetæ habuit ori-
 ginem. Qui enī urbs Romæ cōdidit Romulus, pastores cōtinas exuicinis regione per-
 turgatus est, quibus in tutum cōsugientibus Asylum exceptum, non uoluntarie ma-
 gis, q̃ auidē urbi & pro urbis auidē, & ab impetentibus est uiriliter defensa. Thebas
 Cadmus dum cōderet donitæ loci, & sua illectos suauit eloquētia populos, faciliē cō-
 gregauit. Brennus Induomarus Gallis, Mediolanū, Veronā, Vincenā, Tridentūq;
 cōdentes populis repleuerūt, quos uini auidos sitientes, cupisissimamq; ea ratione sola
 traxerat in Italā. Venetā uero urbē nō uoluntas, sed timor nō propositū, sed occasio
 nō consilio, sed necessitas his cōdidit in locis, quæ nulla mētis sanæ hominū prudentia
 elegisset. Fuit enī causa, loco tantæ urbis cōdidit inepitissimo, iōge horridior cōdente ad
 mirabiliorq;. Athila namq; Hunnorum rege potētissimo, quæ sexcentorū armatorū milia
 sequebant. Aquileiā urbē premente, Altinū, Cōcordiā, Patuuiū, Montisilicū urbes so-
 lo æquate sunt, pariterq; capta & funditus diruta. Aquileia, Vincenā, Veronensib;
 Mantuanā, Brixianā, Mediolanēsiūq; & Papiensib; cōtigisse cōstat, quāsi tot urbi-
 um populū, ne ordinē nunc sequamur in historia discussū seruatū, in hæc palustria arenā
 & calami cornuq; contecta cōfugerunt loca, in quibus conditā nunc urbē Venetā or-
 bē aspicies obstupescit. Nec factus est a tantis populis, ad has paludes urbis edifican-
 dū animo & intentione concursus, sed barbaros efferratissimos homines, uiri nobiles et
 uirtutis potentatūq; in singulis locis præstantiores, natos secū & uxores miserabili colla-
 uione trahētes, id quærebāt, id solū in uotis habebant, ut saluti in cornu paludibus & a-
 eris corporibus, quæq; subirent sustinerētq; incōmoda. dūmodo eam barbarorū sequi
 cū & a filiis uxoriūq; pelorē morte abigerēt seruitutē. Fao autē & dei nunc ac prou-
 a ita, cōdito illa urbi Venetę debebat, ut ea loca a barbaris cōplerēt diuersarū Italicę ut
 huiusmodi, quibus perpetua foret cura barbaras gentes, populūq; feroces & immanes, a
 Christianorū eructibus repellēdū. Si quis enī inuidia & odio cetera ea uiderit & ardet,
 lege ut, quæ in Romani imperij inclinationis historiis, triginta tam & duobus libris scri-
 ptū sit a nobis, facilius intelligat, Venetis solis quæ ac ceteris cōsib; Christianis simul
 accipere dēbeti. Sacrosanctus huiusmodi Italia & Aegri, longū superiq; mariū in solis pullos ef-
 lo, quāq; scriptæ a nobis historię, seu & mutuari habet gestorū a Venetis mentionē,
 cōtinuata, quā cōplexi sumus historiā, Romani olem totius imperij non liceret feriose
 ac distat a Venetis gesta attingere, quibus ordine & copiose explicandis, separatā & q̃
 dem amplam cōdicere possemus historiā, quod quidē facili indicabūt ea, quæ ad huius
 temporis

Venetia.
 Roma.
 Thebe.
 Mediolanum.
 Verona.
 Vincenā.
 Tridentum.

Athila.
 Aquileia.

Barbari.

temporis propositum, & mutilata ut diximus in nostris historiæ mentione, in hoc brevis
conspectum identidem restringemus. At iam sensim manum apponere incipiamus.

Yonkers

VENETAM urbem ad annum salutis sexti quinquagesimi & quadringentesimi condidit copulæ, ita certe docuimus in historijs, ut labia uerò, ac errare colligitur quæcumq; aliter aut fuerint affirmare: nemo enim erit, qui Venetæ urbis cōditæ materiam genant, negat cōtinuare urbis Aquileie oblatione, quæ tribus annis durasse colligitur, penum copulæ in paludes & stagna confluere populo: i quibz diuisa Aquileia, & breui post mortuo Athila, huius noxæ urbis fundamēta fuerint inchoata, & Athila docet Eusebius Carliensis temporē supputatio, ad anni finē excidij Aquileie, post urbes de quibus est dictū, usq; ad Papæ excelsa cōstituta excederet, sicuti linguistis iururasse, erantq; nunc Marrianus Constantinopoli imperator, Genfericus Vandalorū in Apfria, Mercurius Francorū in Gallia reges. Leo primus Romæ pontifex, & Valentinianus junior, uide trigessimū in Romano occidentali imperio agebat annū, quē q; perquireret, sextū ut diximus quinquagesimū: & quadringentesimū salutis esse cōperiet. Vnde si me ueltra exco dicitis si pueri, q; mallefimo cōditæ urbis Romæ anno, Philippus Romanorū princeps primus Christiano insignis caractere, altari pridē conditæ urbis exco plus seculi sacro secularis, quos quocūq; 111 ab hinc anno facere disponentis solenni pōpā, quā processionē appellamus primo, post alij læticia & substationis apparatus ita ostendit, ut astra deo nostro grana, tanta uel ad mallefimo annum, tanta cū rerū gestarū gloria, ita cum opulentia grandis esse letari. Nec decet exultari florificentis sed ad rem Venetæ

Agrorum dirptionibus & mortalibus in agris reperorum se congregandi auctoribus credibus
 ieleitanti. Fueruntque ipsi Turci Scythique ex his, quos Alexandri Macedonem inter Hy- Turcorum
origo.
 periboreos montes ferreus clausisse repagulis, cum alij tradunt scriptores, ut beatus Hiero-
 nymus assernat. Has uero Saracenos Turcorumque originis digressiones hoc loco
 facere placuit, quia cum his maxime barbaris Veneti populo & magna sepe fuit, & maior
 gloriatorumque uidet summa contentio. Quandoque autem apud Constantinopolim Romanum im-
 perium fuit integrum, Veneti illud integrum Constantinensem reuerenti, exercebant mari terraque mor-
 citur, & recipiendis in urbem suis uicibus quibuscumque, non magis Italice, quam aliarum provincia-
 rum profugis, pacis ubi possent inter discordias, missis propriis impensis orationibus con-
 stituerent, inuentumque fuerunt. Qui quidem status nulla usque labela cratus iniuria per an-
 nos quinquecentis trecentisque Venetijs ab externis motibus quietissimus fuit: cum ut
 ipsi in se Veneti dissidia interim non parua habuerint, propositum ad declarationem histo-
 riam exponenda, & tamen per id temporis maiora sunt opinione omnium Italia respici. Ve-
 neti fundamenta. Cum enim ad annum salutis sextum octingentellimum, sacra imperij
 Romani diuisione, Carolus Magnus occidentale accepisset imperium, Veneti ex uetu- Carolus
Magnus.
 sta consuetudine Constantinopolitano magis parentes, in difficultates maximas inci-
 derent, quarum finem bonum, eorum innocentia bonitasque tunc est nata. Cōcedimus enim Ca-
 rulo principe iusto & magnanimo, permitti sunt Veneti legibus proprijs ut uiuere, ut
 pueri utique imperio obedirent. Cui tandem conditio Leo III pont. Rom. ad stipula-
 tam est. Sed seruo abinde anno Fortunatus patriarcha Gradensis, quē consummato amige-
 rat, in Ioannem & Mauritium duces Venetos intentata, sibi nimis in Franciam se recepit,
 & Carolo imperatori Venetos detulit, quod illi a secedentibus istis discedentes, Constan-
 tinopolitano magis & Romano imperio adhuc essent: adeo quod tandem apud imperato-
 rem eius patriarcha uicta ualuerunt, ut Pipino filio Italice regis scriberent Venetos bello Pipinus rex
Italia.
 agitari opprimique iussent. Dicens itaque in Venetos Pipinus Eraclium seruillem unicus il-
 lorum ciuitate, cuius locum nunc Ciuitatem nouam appellatis, & Equilium eius ciuita-
 tis oppidum inualit. Sed ciuitas, quae ex loca frequenterissime inhabitabant, campislibus lo-
 cis suis mutationibus diffusi, patriā deferentes cum liberis & uxoribus Venetijs commi-
 gerunt: nec alia fuerunt loca unde maior numerus familiarum Venetorum, qui nunc ex-
 trahi inuigine traxerit: quandoquidem ad centum familiarum eorum praesentia, qui nunc pa-
 triam suam, Eracliam Equilidumque deseruissē. A quiescentibus ecclesijs adferant monimenta. Bre-
 uitatem post ubi uolens & Beatus Venetorum dux, Ioanni & Mauritio fuisse: Theodo-
 sium de laici, Carolumque imperatorem allocutus, cum eo foedera amicitiamque iunxerunt.
 Sed Niceta patricius a Niceforo imperatore Constantinopolitano cum ingenti classe in
 Adriaticum missas, Dalmatas primo, post Venetos adiecit: cum Carolo imperatore sit-
 dentem eedere cōpulit: qui Venetias ueniens, paucos ibi menses moratus, inducias cum
 Pipino in paucos menses constituit, quibus uix dum finis Pipinus maiore quam antea appa-
 ratu, marique mouit: gestumque est bellum illud memorabile, in quo illarum regi clades Ca- Carolo Or-
fatus.
 nali Orfano nomine dedit: sed maiori indigeret hac historia uolumine. Capita itaque illius
 belli fuerit commemorare. Paulus gēte Churanus obfesse urbi cum classe subuenit: paxque
 inter Niceforum imperatorem & Pipinum regem cōstituta est: in cuius foedere Venetis cōcel-
 sita Italiae, ut immunitate, qua a Carolo genitore donati fuerāt, resisterent, Nicefori
 patris bello paceque censerent. Itaque cōstitutata pace, Veneti publico omnium insularum cōsi-
 lio sedē, a Methamisco translata, in Riualto manere, & quod Riualtus esset ciuitatis no-
 men constituerunt, palatiumque quod nostra aetate superbis est adificijs auctū, apud Theo-
 dosiū cōstitū tūc primum fundare coeperunt, pariterque eodē anno qua in Oliuolenti insula sit-
 uini proxima castrum fuerat, episcopi sedē ibi cōstituta appellat cum tota Diocesi Castel-
 lani. Tota paulo post in orbe terrarum maxima sit audita. Primum dictū loco, malos postea
 facillime habuit, Saraceni enim prima omnium Italiae urbium Centracellus inibi Romae proxi-
 ma spoliata. Carolus deinde imp. uir excellentissimus obijt. Tertio loco Saraceni qua-
 murtine primum tyrenos Admiratos nomine habere coeperunt, quorum unus Aegypti &
 Aethiopia occupauit. Duo Hispanias inter se partiti sunt, & quartus Palaestinae ac Syriae
 loca cepit. Itaque per Gregorium III pontificis Romani edictū, qui fuerat tunc sancti Mar-
 ti Cardinalis, sacrosancta Palaestinae loca obsecrare sedata, a nomine Christiano adri-
 permissit

permittit. Mauricij in Siciliam classe delati hanc incendia commiserunt. Nec scilicet potuit
 Michael Imperator Constantinopolitanus tantis malis aliter providere, q̄ quod Vene-
 tis ne mercimoniis occidentis in illa perirent inhibuit, & aliquot oneratarum navium
 remissis praesidia Siculis à Venetis affertur curantibus per id temporis Venetiarū dux
 Iustinianus Particius, anno eius secundo ducatus beati Marci evangelistae corpus Ve-
 netias est translatus, & eo qui secutus est anno conditae urbis Venetae primo septemge-
 simo & quadringentesimo, ecclesiae quae nunc est sancti Marci Venetijs dedicata cor-
 pus Iustiniani cum dux ea auctus gloria sancti evangelistae ducatus sui repositus in ur-
 bem adductus à populo Veneto impetravit, Ioannē fratrem suū qui apud Constantinopo-
 lim exulabat in patriā revocari, & sibi in consortem ducatus dari. Michadq̄ Imperator
 audiens Saracenos Siciliā invasisse per Ioannem in patriā reducere, & ducem creatum
 à Venetis petiit, ut classe Siculis opem ferrent. Dumq̄ classis à Venetis concessa arma-
 tur, dum navigat, dum Siculis laborantibus se ostendat, sancti Marci ecclesia à Ioanne du-
 ce, populi gratia eo in negotio aucupante, perfecta est, anno q̄ secutus est Saracenis Si-
 ciliam iterum Tarentumq̄ duce Sabba regis Maurorum prefecto oblatione praemissi-
 bus, Theodosius Imperatoris Constantinopolitani classis praefectus, copias quas à Grae-
 cia adduxerat diffusas, ad Venetos se commisit, & Petro Tourdenleo ac Ioanne eius filio
 Venetiarū ducibus Spatharij dignitate, quae tunc erat omnium illius Imperij maxima, en-
 tiatis ab ea rep̄ impetravit sexaginta triremis classem à Venetis armari, & insuper tunc
 classe Theodosius nō prius inchoata in portu Venetiarū velificatione desista, q̄ suum
 auxilij Tarentinū. Sabba vero Saracenos quamprimum eam omnem Christianorum
 classē Adriatico emisso, in sinum Tarentinū se clere intellexit, siue ga timore siue ga-
 timoris simulationem rebus suis conducere sit arbitratu, oblationē soluit, & ad Cris-
 tianarum litora repente navigans, Christianis quid faciurus esset dubium fecit. Sed ea in
 magnarum classium propinquitate, cum levis per occasiones committeretur certamina
 ad praedium vel insula utriusq̄ exercitus praefectus est ventum, quod quae partium in-
 choasset, versusq̄ classis duces ignorare vili sunt fractis eo in periculo & fugata Christi-
 norū copia, in Venetos pugnae inextiores magna eius cladis calamitas cecidit. Nam o-
 rorum nautes, vel merse, vel captae sunt, multum vero paucis in barbarorū potestate fa-
 ctis, reliqui aut enecati, aut ad internecionem fuerunt occisi. Theodosius autē praefectus
 parte navium, quas à Constantinopoli duxerat amissa, saluti suae fuga cōsoluit. Ea clavis
 cloris Saraceni in Dalmatiam ducentes, Austrense oppidum ut caprum spoliarent. For-
 tē tunc Venetorum naues mercemonijs onustae à Syria reducere, ubi Saracenorū clas-
 se in sinu secesserant Tergestinum, quas casu inuentas & fugam molientes barbari inveni-
 ceperunt, odioq̄ ubi quoniam Veneti persequerentur nomen, mortales in illis repositos ad vi-
 num trucidarunt. Exinde ad oram Italiae stantes Aulonē ut capta spoliatarumq̄ inveni-
 derunt. Ad annos inde plures minus viginti, Saraceni Alexandriā incolentes, Creta insu-
 lam aggressi, ea omni ditione potiti sunt, quorū pars maxima in Italiā navigans, omnes
 urbes in sinu Adriaticum ab Ancone Hydruntum urgentes, vel occupatas tenuerunt,
 vel fugientibus habitatoribus desertas incenderunt. Nec fuit qui tante leaforum calami-
 tati aliquā talis opē, praeter Venetos, qui duce Vrsō Particiaco illas expulsi sinu Ta-
 rentino vastantes classe adorsū fuderunt, & Italia expulerunt. Eo deniq̄ anno, alij Gre-
 ces Saraceni in Dalmatiam delati, & non solum expulsi mari loca, sed facta pleisq̄
 in locis excensione, mediterranea vexaverūt. Qui Gradum usq̄ delati oppugnaverūt
 diu, urbe ideo nō sunt potiti, quia Veneti viciniae urbis periculo exterriti, laborantibꝫ
 praesidium adulerunt, & fugatos inde Saracenos mari quoq̄ supero expulerūt: in cuius
 assilini facinoris gratificationē, Basilis Imperator Constantinopolitanus apochrystatis
 laq̄ dux accepi munera gratias relaturus, cāpanas duodecim magni ponderis Basilis
 Imperatori dono misit, easq̄ cāpanas cōstat primas fuisse, quas Graecia alicubi habuerit.
 Sed & alia barbaries, per terrij Bergij pont. Ro. tempora, Italiā est aggressa. Nam Vinga-
 ti per viā Foriulq̄, quam malo nostro ab initio mundi deus patefactā barbaris reliquit,
 Italiā ingressi sunt. Opposuit vero sese illis Berengarius Imperator Romanus ad ipsiū
 Foriulq̄ limen, cum quindecim milibus armatorū, & manu cōserta fractum fugatosq̄
 amittit

Prima compa-
 ne qui habu-
 it Grece.

- A** imilia exercituum furentes Vngari ex de incendijs & rapinis cum castris transientes, Tarulium peruenire, eaq; expugnata urbe ultra progressi, omniaq; ualides, per quae faceret iter, Mediolanum inuadere constituerant. tum exciti opulentisq; urbis Venetiarum lamā, tum tunc ingenti signa conuercentes in eam duxerunt. & lembis tumultuansq; fabricatis, quorum aliter pellibus cōglutinauerunt. Civitas noua capta ad primum impetū est incensa. Exinde Vngari per litorales insulas debacchari, Equilū & ad alteram partē caput aggeris Claglicq; populari sunt. Fuit uerō animus Riuumaltū & Methamaucū primarias eius urbis insulas inuadere. Sed alia erat tunc eius urbis forma, alia munitionisq; Petrus cognomento Tribunus dux, quam primū eam gentē Pannonia mouille audierat, urbem Venetiarum a Riuo castelli ad a dem S. Marti in Subanico appellatā, muro cinxerat. Canalem uerō, quē magnum dicūt ferrea clauferat extens, cuius capite unum in sancti Georgij, alterum in sancti Marci predicti arduis firmabantur. Cum itaque Vngari a Clugia mouentes litus, quod cōtra Methamaucum est, cepissent, ut inde Methamauco Riuoq; alto per Albiolum pontentur, Veneti Petro Tribuno duce per armillas resistere peremerunt. pugnatq; est uarijs in locis, per quos barbari multitudinem iterum perire conabantur. & cum eo in certamine uano, aliquot diebus laboratū esset, tandem ipso natalis Petri & Pauli apostolorū die, Vngari uictoriam desperantes, se infecta profecti sunt. Sensit per id tēporis clades Italia inuiditas. Dum em Vngari Venetos infestant, Saraceni motem occupauere Garganum, quem multis annis undiq; tenuerunt & Vngari a Venetijs in Etruscos delati, eam cōmilitia regionem fumis & alijs inauditi impetate credibus, incendijs, & rapinis prope destituta desertamq; reddidere. Omnes em mortales foeminas reque ac mares, qui credibus superfluerant, aut fuga prolapsi nequiterant, in Vngariam adduxere, quin etiam anno, qui secutus est condita urbis Venetiae LXXV. & quadringentesimo, Saraceni Aphrica Genuamq; urbem ceperunt, in quam maxima uis sunt seuita. Vibe em spoliata, & his qui arma ad defensionem inducū prius impetu cecidit, omnes pariter puberes latebris eductos trucidarunt reddiditq; in Aphrica mulieres omnia aetatis & impuberes masculos, cum si cōtra praedam nauibus impoliti a portarunt. Sed tam scilicet ad aliena prolapsus sum, ad res Venetas redeamus. Per Agapitū pont. Rom. tēpora Albertus Berengarij imperatoris filius apud Rauenā consiliarius, Venetos mercatores multis affecit incōmodis. Comacensium em nauigio, qd illa haud quāq; tenuē habebat, fretus mare uestri latrocinij tenebat infestū. Id em Venetianis pati nec possent, nec uellēt, in Comaculū delati oppidū primo impetu capium, & naues simul Comacensium incenderūt. Forē paulo post Petrus cognomento Candanus Venetiarū dux, Petro filio, ut sui ducatus cōsors omnia secum adiuuaret, impetravit. Iq; Petrus genitori ingratus, cum in eum conspirasset, in exiliū est actus. qd adolefētis acri ingenij ad Berengariū Albertūq; accessit. & cum fortē x. i. onenrarū nauis uis tēpestatis in primarium Padū olitum acte essent, eas Petrus Alberti cōsilio praedictiq; frater intercepti. Et patre paulo post ita functio, in patriā a Venetijs reductus, dux est factus. Omīto nūc multas Italiae calamitates, ut ea quae uestra sunt propria enūmera
- D** itipollim potius quā deſcribere. Ad annum ueſtrae urbis conditae ſecundū quinquageſimum & quingēteſimum Saraceni hiparito exercitu Italiae ingreſſi, hanc Capuam ceperunt, inde Barium terra marisq; obſederūt: cui Petrus Viſeolus ueſter dux annona impetrata ſubuenit, nec tamen ſoluauerunt obſidione Saraceni. Quare cum eſſent Conſtantinopolim nunciata ea, quae dux Venetiarū fecerat, Gregorius imperialis Carpanus, ſi magiſtratus eſt nomē, cum claſſe in Adriaticum uenit: qua Venetiae cōiuncta itom eſt in Saracenos, de quibus ſuperatis egſis & expulſis dux ueſter triſphauit. Eo qui ſecutus eſt anno, Adriae ciuitatis, a cuius uicinitate ſuperū mare nomē accepit, incola maior ite populus quā uerſis tunc toleraſſe uideatur, Venetiorū fines uaiſtarunt: quibus Otto Viſeolus Venetiarū dux, Petri deſuncti filius, apud Lauretū Pado & Atheli uicti- munt occurrentes conſilix, & ſuperati Adrienfes breui peruenerūt ad eam opum tenuitatem, in qua eos obſorbuiſſe uidemus. Nono poſtea & x. ac ſexteſimeſimo ueſtre urbis anno, Robertus Guſcardus ur̄ celeberrimus, ducta cuius regnum primo eſt conſtituta, ad appellamus Siciliæ cūra Farum, Dyrrachiū urbem terra marisq; premebat. Nice- phanij imperator Gregeus, qd per ſe ſipſum nequiſſet, Venetos ut preſſe urbi praefidiū

Civitas noua
in Vngari
capta
Cugna deſe
populata

Civitas capta
a Saracenis.

Saraceni ita
ad uictū

asserent, oravit: qui Dominico Sylvo duci suo, in tirēniū onerariarumq; nāvium clas-
se educta imperatori satisfaceret, publico cōsilio permissum. Duxitq; in Guliscardum
Sylvus classem, quā suis ostendit ingentem paratissimamq; fuisse, namq; Northing cō-
gressa classi victricem, sed evictissimā obtinuit, & mare Dyrrachinis reddidit est aper-
tum. Post aliquot inde annos Robertus Guliscardus imperium ambiens Cōstantinopo-
litānam, quod Alexius imperator pessimus iniusserat, classem superiore maiore eduxit.

Alexius imp.

Veneri nō magis ut roganti Alexio satisfacerent, quā quod Roberti potentiam, si au-
geretur, libertati suae ducerent formidabilē, classem paravit spe Alexii ampliore, quae
item Sylvo duce alio mari Guliscardo congressa est: & fractis fugatisq; Veneris Alexia
niliq; qui adorerant, Guliscardus Dyrrachiū, Dominicus dux Veneris de fuga se con-
tulit, quem inde patres in carcerem concesserunt: Vitalisq; Falero illi fuisse cum reparatā
illo classem ad Alexium duxit, qui imperator Guliscardo ad Salum congressus fra-
gusq; & fugatas imperiū amississet, nisi Robertus brevi post sebbe & caumaze per quā-
dam lulum correptus, apud Casiopā insulam interisset. Inchoata est paulo post glorio-
sissima omnium expeditio, quam beatus pontifex Romanus Urbanus secundus in Cla-

Vitalis Falero.

Cesius insul.

romoniensi concilio decrevit, ad quam Veneri classem ducentarum omnis generis na-
vium praefecto Michaelē, Vitalis Michaelis uestri duci filio, transmissum: eaq; classis
nō magis uestra militria, quā Cruce signatorū ex omni orbe Christiano ad nos cōsum-
mum plena fuit. Dalmarasq; constat eam navibus multisq; ad auxillio. Pūni mox Ve-
neris insens, cum tirēnibus quoque quā ginta mediterraneū infestabant, id in primis que-
rentes, ut naues Veneras casu obvias intevererent. Siue igitur classem Venerorū Dal-
mararumq; sua maiorem esse ignorarent, siue ea fuerunt audacia, ad portum Rhodim-
sem tanto nauigio concurrerunt, superatq; triremes duodeviginti, & in his militiū qua-
tuor milia amiserunt. Sed Veneri ob crucis quod deserebant signū reuerentiam, impota
Pūnia primoribus in obfides retentis, ceteros incolumes cum redditis triremibus libe-
ravit. Subinde Lasiuram, vel ut credo, Siminam Afiae urbem, quae sex a maribus
distat, tunc recens a Turcis diruta fuerat, ea classis cepit: & magis Nicolai corpus ibi-
perum Veneris misit. Ea classis uestra cō Boglioni Gochifedi tēporibus cetera Chri-

stianorum expeditioni auxilio accessisset, illo ad primi anni capite Hierosolymā finem
morro, eia fratri Balduino, qui primus rex fuit, primum usui esse cepit. Cū esset Prole-
maida, quae & Accon & corrupte Accia a nostris est dicta, obfideret, inuenta classis Ge-
nuensis primō, post Venera accesserunt, quas simul fuisse tunc rostratas naues & tri-
mes LXXX. retentūq; preffa mari ac terra Accon, vigesimo obsidionis die facta est in
regia Hierosolymae potestas, libertiq; duobus his de Italia populis, privilegia rex in ea
urbe cōcessit amplissima. De quibus qd ad Veneros spectat, infra diffusē dicemus. Ad
annum namq; Veneris urbis conditae sexagesimum quartum sexcentissimūq; Baldui-
nus eius nominis secundus Hierosolymae rex, primo fuisse dū Balduino, de quo proxime
supra est dictum, Saracenia & Turcis resistendi spe destitutus Venerorū auxilia po-
poscit, societatem tra in capiendis de terra barbara provincia urbibusq; pollicinē exta
regū vidimus, & vos scire non dubito fœderum huiusmodi formalam, cum Dominico

*Concilium
Lauranense.*

An. f. 1122.

Michaelē uestro duce solenniter concepit. Sed priusquam classem Veneri parare po-
tuerit Balduinus iste, Balachi Parthorum regi Hierosolymā impetranti temerē cōgres-
sus, cum magna procerum militumq; Christianorū parte captus, Claurum in carcerem
est perductus. Id com fecit Calixtus pontifex Romanus intellexisset, & forē tunc La-
teranense concilio celebrabat, Veneros oravit, & sua implevit auctoritate, ut difficillima
Christianae expeditionis rebus in Asia subueniret. Erat per id tēporis Hierosolymae pa-
triarcha Varinundus, vir nō magis doctrina & religione, quā animi & prudentia con-
spicuus, q Balduino capto Hierosolymae & regni administratio a Christianis fuerat de-
mandata: qui & ipse sicut pontifex Romanus ad Venetos mittens fœdera cum Baldui-
no ita illis confirmavit. Dominicus itaq; Michael classem adducēs potentissimam ad
annum salutis secundum & vigesimum supra centesimum & millesimum, in Asiam nauig-
avit: Iacobusq; dialogus Genuensis, qui paulo post Hierosolymis disiecit, & a quo
haec sumptimus, LXX. onerarias naues eam classem habuisse scribit. In qua similis est
verō triremes inter & ceterae, ac alias minores, quā uestra habens monumenta naues
fuisse

A fuisse c. c. Interea Varinundus patriarcha, quo die certior est factus Dominicum Venetis soluisse, omnes copias quasquor Hierosolymis educere potuit, ad Iopem duxerat, quam Hierosolyma proximam ceteris maritimam urbem, Babylonica septingentarum nauium classis arcta & periculosissima obliuione premebat, inspecti quem Venetis dux in barbaris classem fecit, improbitum fuisse crediderim, quod Genuella scriptor esse ac Venetus auctores sis, barbaros illico p[er]ligatos fagatosq[ue], magna ex parte captos fuisse, Iope liberata, fuisse patriarcha omnibus Christianor[um] copias terra maris in Tyro in, qu[am] urbem omnium pr[ae]ter Hierosolymam & Antiochia Alia potentissimam Christia-
 ni ad id temporis expugnare nequiverant. Ea tamen summis barbarorum conatibus a-
 liquando defenata, tandem multo, ut Genuensis verba imitrimus, Venetorum sangui-
 ne capta, & postea a Balduino rege pecunia redempto consumata, quod vidimus ipsi pri-
 uilegium, minora habuit quam quae concedentibus in tanti beneficii premium fuerint

Iope ciuitas.

Tyre.

B onerosa. Nam Balduinus hic secundus ea primo confirmat, quae primus alter Baldui-
 nus rex Veneti in acceptorum principis expeditionis beneficiorum premium in hanc
 maxime formam, in ecclesia S. Crucis apud Athonem altero concesserat privilegio habere
 sent Veneti omnibus in urbibus Hierosolymae & primatus Antiochia propria loci in-
 fidiotionem: iurum & plateam particularem, ubi furnum, statera, cauponas, m[er]cator[um]
 proprias, & cetera mercimoniis nullis grauati uetigalibus exerceant. Si quis Venet-
 us naufragium freisset, si decessisset intestatus, bona cederent Veneto magistratui tum
 in beatorum apostolorum Petri & Pauli festo celebri, regis minister ex Hierosolymae
 arario, trecentos Bizantios Saracenos persolueret: hisq[ue] a primo secundus addidit Bal-
 duinus, ut Tyri Ascalonisq[ue] urbium, quando cunque in Christianorum ficeret potesta-
 tem, Venetus tertiam partem dominio possideret. Tyro capta, & Balduino Hierosoly-
 mam reuerso, periculum palam est factum, quod Christianae expeditioni maximum im-
 minebat, si ea a Venetis auxilia non uenissent. Nam susceptus Calosobanni Emanuel,

Privilegium
Venetorum.

C tunc Constantinopolis imperator, qui tantam Christianis Latinis uictoriam, sicut & sui
 predecessores inuideret, Iope obiecta aperte in Venetos corperat machinari, quos a se-
 renda Christianis ope cupiebat auertere. Eius itaq[ue] imperatoris per eam iracundiam potenti-
 ssimi motibus qui consuebant, territi Venet[um] resp[ublicae] magistratus, Dominicum
 Michaeleni ducem suum reuocare coacti sunt. Ipsi probus ut Rhodum primo, post
 Chium Circei imperatoris insulas spoliavit, gloriosum nactus in Chio Theodori marty-
 ris corpus, quod in S. Marci basilicam delatum, in capella insigni seruetur, quam Nae-
 sium cartularium edificasse docuimus. Ductis inde apud Chium hybernia Dominicus
 dux, Samum, Mylenas, Andrum & alias de Emanuelis imperio insulas spoliavit: oc-
 cupatosq[ue] Mithonico, & praeda ibi facta inter suos diuisa, urbem communiuit, eadem-
 que classis in patriam reditura, Spalatam & Tragurium regis Vagorum urbes, quod
 & ipse Veneto inimicaretur nomini, ut cepit, quas urbes Veneti hucusque possident.
 Dominicus uero dux celeberrimus, tantis rebus intra trigessimum quam prolektus erat

D ominicum felicissime gestis, in patriam est reuersus. Immo rati diu sumus in recensendis or-
 dine gestis a Dominico Michaeli rebus quidem maximis sed eo plurimi a uobis & ue-
 stra rep[ublica] faciendis, quod facta sunt tunc uestra[rum] amplitudini fundam[en]ta. Nam tunc
 primum extra portum & litora uestro ducatu cōprehensa, aliquid domini[um] urbs Vene-
 ta habere cepit. Idq[ue] ut docuimus, maximo grauissimoq[ue] pontificis Romanor[um] & Hie-
 rosolymae regis cōsensu, ac totius orbis Christiani applausu factum esse gloriosissimum
 uobis, ac felicissimum ducere ac existimare debetis. Nec paruo postmodum resp[ect]u, decori
 fuit, tertii Alexandri pontificis Romanorum ad uestram ciuitatem accessus. Eum enim
 primo uigesimo & septingentesimo Venet[um] urbis condite anno, uenisse cōstat, ut pro-
 mulam ex fœdere pacem cum Federico primo Barbarossa imperatore Romano uestris
 auspicijs, uestro concluderet interuentu. Sebastianusq[ue] Zanus dux uester, cum binos
 orbis Christiani principes ea pace solenniter constituta, Federicum primo Rauennam
 eiq[ue], & post Alexandrum pontificem longiore aliquantisper nauigatione profectus
 fuisset, eodem anno tanta auctus gloria, est defunctus. Cumq[ue] paucos post annos ter-
 tius Clementi Papa Federicum antedictum imperatorem, Philippo regem Francorum,
 Blondus.

Ricardum regem Anglię, Oddonē Burgundię ducem, ut laborantibus in Asia Christianorum rebus subueniret, impulit: admoniti ab eodem pontifice Veneti per Henrici Danduli ducatus tempora classem, cui Ravennas archiepiscopus pontifici legatus precessit parare. Primos verō & omnēs pro tempore utilissimos, ea expeditione ex Italia Venetos habuit, & qui se eis addiderūt Pisanos. Nā Clementis Papę edicto palam factio, Bela Vngariz rex, Venetijs ut terrę sanctę opulari possent, pacē utrinq; diu denegat: pari facilitate inuicem cōcesserūt, & coniunctas in Adriatico Venetijs Pisanq; classes magna in Italic nobilitū militūq; est ingressi, quibus Tyrū delatis, & in urbem expositis perterriti, prius ac penē desperantes in illa Christiani respirare cōperūt, perseverantē hę classes triennio rebus Asiaticis intentissimę. Cumq; navis reparatione, & militum regiminis supplementis permaximē indigerent, sicut simul fuerāt eodem tempore, sed nequaquā simul, aut eadem cum qua iuerant amicitia litoribus Asię sunt profectę: quin bellum utrinq; mutuum in patriam est relatum, quod malo Pisanorū successu prius terminatū penē quā gestū est. Pisana em̄ classis Polam delata Lesinā urbem Venetis tributa pendentem cepit, apudq; eam hyberna egit. & Henricus dux Venetus hęc classē in patriā reducere exarmavit: inde novam trientium decem, navium sex ceterarum raptim armatū emisit. Quia Polam ducta & urbs ui capta, & Pisanorum para classis reliqua incensa est: partē em̄ classis maximā Pisanis reuocarūt presidio occurrē, sex eorum navibus onerata, quę mercimonis ā Tanai fluuiō & mari Pontico aduehebant. Venetijs Pola mūr ita aperto dirutoq;, ut in eam ultra Pisanis receptus esse nequiverit. Mothoni urbē suā in Peloponneso se contulerant, apud quam Pisanis aperto uenientibus Pelago cōgressa classis Veneta, & presidium repulsi malē habitum, & duas ex ipsis sex mercimonis plenas intercepti: paucis breui maximo cum Pisanorum dimino composita est. Sequitur in primis gloriosa Venetis expeditio. Anno cōditus urbis quarto quadragesimo septingentesimo, Bonifacius marchio Moissierati, Balduinus comes Flandrię, Henricus comes sancti Pauli, Ludouicus comes Sabaudię Venetias aduenerūt, nulla alia ratiō, quā ut uia ad Constantinopolim, per uarios pridem in Germania, & nuper in Constantinopoli exortos motus interclusa, ā Venetis opem peterent transmittendū in Asiā cōpessā, quas Christianorū subsidio ducturi erant: pacēq; erat cum Henrico Dandulo dote quales quorūq; naues habere, quantum pro nauio dissoluere deberēt, quingētos & quatuor n. equites, & octo m. pedites & commercatus necessarios traducturi. militibus uerō suis ad edicium tardisculē cōuenientibus protracta est diutius opinione sua Venetis mora, ut æstate iam in Autumnum uergente, pecunias hi proceres expectando confusas petas, ā Venetis mutuas capere sint compulsi. forte per id tempus ladera quinque ā Venetis ad Vngaros defecit, cuius recipiendę cura ducem Henricum & Venetos aduocarent promissionem nullo adduci incommodo patiebantur: cum melior in re ardua se difficulti consilijs tibus occurrerit sententia, dandas Lesse dono petitas maioreseq; principibus pecunias, si in ira societate illa in recipiēdis Dalmatiz urbibus oppidūq; rebellibus recipib. opem afferre animum induxissent. Ictaq; sunt in annum fœdera eduecās esse ā Venetis expeditionem triemes l. x. & præter Dalmatiam quicquid urbium, oppidorum, insularumq;, & omnifariam prædę caperetur: æquis inter utroq; portionibus diuidendū. Henricus itaq; Dandalus Venetorum dux cum expedita trientium classe primus omnium Idib. Octobris soluit, ceteri postredie sunt secuti. Quam classē præter armatas iam ducibus dandas, uersiosq; quibus equi deferūtur uiginti centū, ac onerarias naues l. x. x. habuisse cōstat: primumq; Tergestini & Mulgentes mare latrocinijs infestantes domiti, & Venetis tributarij sunt effecti. laderam uerō delati diutius ad eam suā opinione sederūt, quā sepe oppugnata multis laboribus & multo sanguine fuso receperūt. Et quia etiam quę iam quaterq; rebellauerat respectu liberari uoluerūt, Veneti muros urbis in mare uersos aperuerūt. Atq; est inter socios, ut hyemē planē inchoatā, & crebris iam fruentem tempestatibus ibi agerēt: quare laderentes quiq; diuiores & urbis primores Venetorum clementiam desperantes, sponte migrarūt. Interim Alexius puer Isaac Constantinopolitani imperatoris filius, Alexij patrui sui fratricidę manu sui clapsus, laderū se consiliū, cōsilio fretus nonnullorum procerū paternę amicitiz, ā quibus Venetias

Classis Veneti
& Pisana.

ladera defecit ā
Venetis.

Dalmatiz
urbes.

ladera
capit.

H

- A** Venetis ducebatum petentem viri afflictis rebus opem & multa pollicentem Alexius socij bello exaudiendum duxerunt: huiusq; in hac maxime forma foderi constituit. Rescriptum in patriâ Alexius imperatoris aut solus, aut cum patre si superfluis in carcere contineretur constituit; Graecanicam ecclesiam & religionem Romanæ excolet; ac simul catholico subijceret: pro diânnia insuper, quæ tam Venetis, quam Francos ubiq; cõstituit Emanuel imperator eidem inuiderat, viginti it. aut marchas dissolueret: principibus vero expeditionis naui impensa satisfacerent, quæ erant Venetis obligati. Solvendi à ladera ad uerus intra bello socij. perpetuo curio Cõstantinopolim petunt. Et laderenses patriâ profugi piraticâ ubiq; in Liburnia, patriâ sua, hinc inde finitimus infestissimam exercuerunt, in quos nequa à Venetis educit classis, & prælium laderæ immittenti insula impolium est: Cui Maledicchio indacta est appellatio: quod quidem præsidium laderenses patriâ extorres opibus Vngariæ regis hinc intrinsecus decet apud Caletam armatis diuerunt. Quamobrem nouam atq; ingentem Venetis classem parare coeperunt. Id cum laderenses reuoluerent pacem à Venetis suppliciter petitam impetrarunt, ut datis obdolis primatum filijs in patriam reuoluerent. Classem interim bello factam Bosphorum ingressam, ad Margaritæ regione oppositum, haud longè à Cõstantinopoli distantem remorata est: catena, quam Alexius trucidæ densissimam præditi ad utriusq; faras tendentes communis animâ ad quam dum uentus esset excursum, Cretenses duabus uetis mitemibus publico consilio insulam Alaxio piceo didicerunt, quæ ille Bonifacium Monasterium marchionem paterni sibi autaq; affinitate communem donauit: catenâq; interim non prius perumpere possunt, quam Aquilone naui cetera uento impulsâ ualidissimo est: in nulla: forisq; simul immensus ilam eodem uentus te impetu succidit. Ea separata peregrinam eo se nomine totius exercitus appellabat, ubi appropinquant, præcepsq; terrestres copias ducentes primi exercitus secti ad urbis moenia portulq; fecti coeperant, quoniam Theodorus Lascaris adulterini impetratoris gener, & copiarum doctor eruptione factâ impetum fecit: & prælium utrobq; æquum & atrox committam est: tandemque Grecus intransiens est: tepul ut. Eodẽque tempore classis Venetæ ad portum urbis circumacta est, quam & catena inuita altera retiauit. Eam enim incluse mitemes uiginti pro uerbis defendebant. Continuat tamen perpetuo duntum diurnum prælio, & scilla est: forisq; catena, & in portu tunc meta uicuat: nam Greci in terram profugerant: sunt inuenit: portu capto peregrini portulq; mitemibus, ubi tunc portus, hi de nauibus moenia, perpetuis agitare oppugnant: mitemibus, uenit: quæ uenit ad portum inuenit in portu uergetis quoniam proximas adegerunt: binis insuper nauis malis lupernæ ad cautas colligis portus impoluit, de quibus muros abitudine saperantibus oppidant fugatis catapultisq; & subdolis feriebantur: quoniam etiam ignis de portibus castrisq; nauium in proxima continuant: moenibus urbis adfecta lepenumero tactus est: qui tandẽ amplissima corpiens adfecta la uisum commisit incendium, ut eo temi meta, crebris insuper fecti mitemibus mitemibus defensores eos iniquis sine coacti, quos scalis innoxia uenit: Venetæ occupant.
- D** Ad quæq; namulit in urbe conuictam Alexius fratrendi terrinis nocte concubis fugis, ingentem thesaurum, qui postea relictus est apud Hireniam filiam uirginem in monasterio desolatum liquit. Et perdit uiri fuga per urbem uulgata, illæ æcus ære educit, & puer Alexius maximo populi fauore patens portus in urbe est reductus. Exonde facta utriusq; imperatoris de more acclamationibus, illæ pacta à filio cum peregrinis foderat sponsonesq; & pecuniarum obligationem præfente & consensiente populo approbant: quoniam executioni cum probus imperator illæ gratissime intendet, morbo ab ære, ut creditur est, insolentia contracto interijt. Nec legimus illo etas in ostendenda gratitudine puer Alexium, quem & facti debito facturum & ingentia eũ peregrinitas etiam illam mitemibus alacrum apparebat, nisi ingrata & seditionibus per eam repelitatem nutrita enitit, omnia eius cõsilia subuertit: tumultus em in populo incerta uiroribus est exortus, & incuria ad impetale facta cõstita in imperatore tacta sunt, quod puer ignarus reru pecuniis amara, & semper ante inimica genit Lascaris dandis urbem expulset: ac omnino intendere exhaustis. Et puer Alexius sibi timena prudẽ fugia zetatem consilio ales in clamauit uoce, se in eorum possellat diuicidit humilimo de alijus.

rebus de cetero permansurū hanc noctū de prima uigilia fiebant. Mane imperator consilio paucis communicato ad Bonifacium milite Monasteratensem i admonuit atq;
 ruit, ut de tertia uigilia cum armatis cohortibus ad portam, quæ clauicolum patens de-
 latus in palatium aduolaret. Fuit etiam consilij constitutiq; facinoris conficiū quidam &
 ipse Alexius cognomine Morilus, quē Isaac imperator ex infima plebe in patricij pro-
 notariumq; primariam auleorum dignitatem exulerauit malo ut ingenio ad tyrannidem anhelabat. Quare primarios factionum & in plebe audientiores allocutus, tumulū ad primam uigiliam p̄iori similem concitare curauit: quo tumulto uix tunc ex-
 orto Alexium puerum titubantē, ut in penitiora fordidioraq; palatij delincheret admo-
 nuuit, curauitq; perdiditū ad locū a suis satellitibus custodiri: exinde in publicam de-
 latus est aram & multa cōtionabundus dixit ostendens præsentem urbis cōditionem,
 imminens ab externa, auara, ambisiosa, & semper hæcenus inimica gente periculū, ut
 eo nō p̄uero indigere effecit, quod in primis anhelans satagebat, ut incōditi uocibus
 cum populi pars gubernatorem, pars ducem, pars imperatorem acclamauerit, secundū
 quas acclamationes magna stipatus caeteris in palatium se protulit, & puerū Alexium,
 quem datum bis uentum nō occiderat, eliso gutture manu propria necauit. Tumultu
 exinde sedato, copias contraxit quantascūq; urbi tunc populo frequēssima dare po-
 tuit: & suis iam urgentibus factis hinc defuncti imperatoris pueri amicos tollere, inde pe-
 regrinis pellere animum adiecit: primū tamen in peregrinis docende acies sunt inlita-
 cit: & accessit sacerdotēs pompam producentes, leonamq; portantes gloriose uirginis
 Dei genitricis, quæ in sacratio seruabatur, diuina iuris in prælium armata peregre-
 runt. Secundum quæ ritē facta eadem leona in uexillum & pugne signum præmissa
 est. Postea imperis primus factus est in Balduino Flandrensis comitis stationes, quæ ad
 suæ legionis tabernacula seruabantur. hūc dux non magis corpore, quā animo præ-
 senta cum paucis occurrens, furens Graeci impetum tam diu moratus est, quoad omnis
 legio arma rapuit. Quæ in prælium tota cū inuisset, pseudo imperator in portam usq;
 repulsi est, leonæq; casu a peregrinis capta parum abdidit, quē tyrannus cum multitudine
 quicq; maiores nati, melioresq; censerent a peregrinorum exercitū faciendum: usq;
 sententia tollendum esse & deiciendum tyrannide perditissimū hominem, qui tam
 multa in se tam horrenda in puerum Alexium commisisset. Foderatq; primum omnium
 inter eos hac formula renouata sunt, ut urbis capte atq; imperij Romanij urbē a loco
 rum, quæ in potestate fierē dimidia proceribus peregrinis, altera pars Venetijs posside-
 da daret: urbēq; ab his manā illis terra uariata per duos de septuaginta dies oppugna-
 ta est. & licet magna Graeci a peregrinis terra pugnantibus incōmoda acceperint, muro
 tamē Veneti in portum uerso superne de nauium malis caueisq; sicut alia expugnato,
 priores urbe potū sunt. Tyrannusq; noctis umbra tectus cum pellicibus uxore & the-
 lauro fugiens euasit. Ciues uerō hinc ad capē ab hoste muri uoces, inde ad tyrannū
 uno atq; eodem tempore sunt exterriti. Sed dante ingenium necessitate conuocato
 in solennem pompam sacerdotēs secuti sunt inermes, & crucibus leonidē ad fidem
 comparandam præmissis, tenentes murum armatos ueniam supplices orauerunt, quā
 facillimē impetrata, portis undiq; patentibus Latini nominis multitudo undiq; est in-
 gressa. Quiete urbi data procenes in cōsilio decreuerūt quindecim uiros ex omni exar-
 cū deligēdos, quibus erandi imperatoris deligēdiq; patriarche potestas esset inestiga-
 bilis attributa. Quod cum placuisset id Veneti petūt impetrarūt, nisi imperator esset
 Venetus, patriarcha ipsi potestas ex arbitrio declarare a Romano pontifice confirman-
 dam. partio electorum in hunc maximē modum reuata est, ut quinque uiros extrani
 principes Flandrensis & sancti Pauli comites, tōndē Montis Ierazensis Sabaudienisq;
 reliquos Veneti deputarent. Balduinūq; Flandrensis summa concordia sublimatus, &
 Thomas Maiorocinus in sacris agens, in patriarcham Cōstantinopolitanum a Venetijs
 declaratus est: qui nouo imperatori ex more inuncto, diadema imposuit: & breui post
 pro confirmatione obtinenda, Romam ad tertium Iulio centum pontificem se cōtulit.

De deligēdo
 imperatore
 patriarcha.

- A** Vlti orō sunt expeditionis huiusce principes magna in novum imperatorem Msealitate. Nam ut onera imperij cōmodius tolerare posset, dimittit illum parvis eos ex sedere tangentes tam urbibus, quā provinciarum necegaliumq; & portoriorū imperij donaverunt. Inde ad novam capite urbis diem Veneti classe, ceteri omnes terra recipiendis Balduino imperatoris nomine, provinciis, urbibus & insula eduxerūt. primūq; cōmū Bonifacius Montisferatensis, & Henricus imperatoris germanus frater, dñi Thracia, quæ Adrianopolim & Constantinopolim dictum itium itinere, quæque nescim interacer mirabili uictorie cursu potius sunt, & omnia ut imperatoris potestate sumarent, castra duces in Adrianopolim sunt merati, quam in urbe Græci nobiles & primores quiq; Latinorum exoli imperium copias contraherant. Manferat apud imperatorem Constantinopoli Henricus Dandulus uelut dux, quo partem quartam imperij se tangenti certioribus discretis terminis, & locorum nominationibus innotesceret. Et quia & regis pelagi (Archipelagus nunc appellatur) insularum pars maxima & adiacentes Creta & Aulis
- B** Euboea nunc Nigropontus, in ea adnumerabatur quarta parte, classem suam illis primū recipiendū intendere curavit. Sed cum ad Cretam est peruenit, omnis ea insula in Bonifacii Montisferatensis potestate pacifica est reperta. Quam obrem imperator Baldunus concordiam in expeditione, & sordetum publice sctorum iustitiam conferendi capulus, Bonifacium in Thessaliæ regem declarauit, ut Cretam Venetis dimitteret est licentiam; missiq; sunt ad castra in Adrianopolim firmata cum imperatoris decreto Marcio Sansone Patricio Venetis, & Rabanus de carceribus Veronensium Veneti docis oratores, qui Bonifacii imperiali decreti quod exhibuerunt auctoritate regem Thessaliæ appellatum, ut accepta a Venetis pecunia quancūq; modica sua illis ex Alexij pueri exortisq; donatione quæsum cederet, facie in sententiā adduxerit. Thomas interim Mastrocenus Roma fuerat, quem 11. Innocentius pontifex libenter, quā penitus fuerat animo, in patriarchā Constantinopolitanū confirmauerat, quod ea ecclesia tunc uero Romano pontifici subiecta erat. Ille patriarcha cum Venetis paruo fuisse tempore, Constantinopolim ad suam reuerti uoluit ecclesiam. Cui nauigatore Senatus Venetus tremes quatuor duci Dandulo & eius classi addendas tradidit, qua fretus armatarū tritendum occasione patriarcha, Ragusia urbem, quæ a Venetis recipi, sedentibus detineuerat, cepit. & Dyrrachion, quā Græci imperatores desertam liquerant, in lauro præsidia imposuit. Exemptus uero est Constantinopoli patriarcha summo applausu, q; pont. Innocentius Baldunū imperatorem a patriarcha cōfirmato iusserat auctoritate Apostolica coronari, eaq; dies celebrissimo totius præne Græciæ nō magis Latinorū, q; Græcorum cōuentu feracissima fuit, per annum, qui ab urbe Constantinopoli capta, tunc finitus erat, quicquid istar & Alexius frater ista possederat terra & mari, unica Adrianopoli excepta, in Latini imperatoris Latinorūq; pectū potestate factū erat. Sed perturbauit istos Latinorum successus, hinc Baldunū imp. inde Henrici Danduli ducis uestri mora breui subsequuta, & tamē res prospere successerunt. Sed iam hoc loco fidē promissi uestre magnitudinis supergressus sum, qui penē historici, nō breuium hac ora in parte descripsi, quod ab ea expeditione magna amplitudinis uestre, quā nunc etiam obueniet, pari originem habuit. Nec erant tunc uestrorū imō publicorum Christiani nominis hostiū Saracenorū ciues imminuta, quin potius solito potentiores toto orbe effecti erāt, excepta Italia, cui unica a uestro potentatu, & regum Sicilia tunc etiā potentiss & bene Christianorum metū, manū incurrere formidabāt. Ad annum enī 11. Innocentij pontificis prædicti tertium, Ilmamolinus Saracenorū Aphricā incolentū imperator, quē Tunici regē Soldanumq; appellant, ingentes in Europam traiecit copias, primūq; ad Tolemtum fixit castra & insuadit uictorie cursu utraq; Hispaniā peruagatur, lassissimis omnia incedētes populationibusq; sedauit, adeo ut hinc Arelatū, inde Aucionē Gallias urbes, illud idem afflauerit incendium. Henrico interim imperatore defuncto fratri Balduno apud Constantinopolim, & Petro Ziano Veneto in docē successō, crescebat in Latino rum manibus imperium Romanū. Imperator enim Adrianopolim aggrabat, cuius & Græciæ imperij nomē Vtari occupauerant; & dux Venetus liberū suū fecerat, ut prius maiora reipub. reseruata ex, quæ ciues Veneti esperant, sibiq; ipsi propria retinerent, Primūq; omnium Marcus Dandulus & Iacobus Viaderus Gallipolim cepērunt. Mar-

eulij Sanurus & eodforderati secum aliquot ciues, Naxo, Pato, Mela, Herinea: eodemq[ue]
 tēpore Marcus Dandulus Andri; & aliquot Argos pelagi insula sunt positi, Rabanus
 uerō de carceribus Veronenſis & nepotes Eupimius Andreas & Henricus Giliſſi Tinas,
 Micholas, Schyſo, Scopolū & Schyſat: Philocobus nauigolos Stalmenū ſibi dominio
 ſubegerūt: per quod iūm tēpus clauſis Venerorū unus & triginta trirēmio, perſeque[n]di
 diſ piraticis mūſa, Coſcinā nūc Coſphu dictū, & eodē uictoria curſu Morthonū & Co-
 ronanū reipub. rebelles ſubegit. Dominicūſq[ue] De la roſa Cāpanus ex Gallia reliquit A-
 thenarū & omni Archia poſitus eſt, nec tamē decrāt Graeci in latroctinia corūtes. Hē-
 ricus naūq[ue] cognomēto piſcator Malex comes Genuenſiū claſſe ſueta trirēmio inſula, ut
 caperet eiſ aduſus. Veneti autē claſſe uiginti quatuor trirēmio immiſſa, & luā rariſſima
 inſula, & quatuor Genuenſiū trirēmes interceperūt. Eaſq[ue] Latinorū apud Coſtātinopo-
 lim uictoria, animos Chriſtianorū in Aſia degenſū erexit. Annus aduenerat cōditū in-
 his uſiq[ue] ſepimus quinqueſimus ſepingēteſimūſq[ue], cō gubernādē Crete rebelles a-
 nimos ostendēti, & Morthono ac Coronogubernatores deſiſſi, q[ui] maſſitranu ſienſi ex
 nauibus cretis, & totidē trirēmibus patria rēductis, & Crete ſeruarunt, & Genuenſiū re-
 bellibus ſuauitū tres naues interceperūt. Quin etiā Rabanus de carceribus nepotēſq[ue]
 cō Nigropontis inſula ſeſe uobis ſeudatōis ſubegerūt pariter Goſtedas De uilla Gal-
 licis, qui in Achate principatu Dominico De la roſa ſucceſſerat: & Michael Cominos
 Greceus nobilis cō Peloponeſo nūc Morea dicta per ſeudū Venetis reip. obediſſimūſq[ue]
 ſpōdōderūt. Anno autē qui ſecutus eſt, Veneti motus Cretenſium rebellionis cōſeque[n]te
 capientes, equites ex ſuis & plebeios pedites eo in coloniā deduxerunt, paſſimq[ue] inſula
 maiora melioraq[ue] tum equellis ordini, tum plebeis diuiſa, priuiſq[ue] p. rep. Veneti dux
 Candis ſuit Iacobus Teopulus, qui paulo antē cūm praturam in Coſtātinopoli gre-
 ter, inducias cō Vataro Comino Greceorū imperatore Adinopolim obſtante, in quin-
 quennium cōſtituerat. Quorū quidē inducia ab Henrico imp. pariter fuerant conſtitutæ.
 Suſſeſſus Henrico mortuo Petrus Aluſiodoreſis ad urbē Romā ueniens, ab Honorio
 pontifice Romano in S. Laurentij eccleſia, quæ eſt extra urbem moris cō ſole uxorē
 coronatus eſt. ſiq[ue] pontifex rebus Romanis, & ſubſequentes Hieroſolyme opē ſuauis
 multos excitat. Cæceſſignatos, qui cō eo imperatore Coſtātinopolim ſe cōſeſſi, huius
 nes quoq[ue] Coſtāna Portuēſis epicoſus cardinalis, in eius expeditionis legatū ſediſ ſpo-
 ſolice declaratus eſt, qui ad nouū coronati imperatoris dict. urbē profectus Brundisij
 ſe cōſtituit, quō imperator imperatixq[ue] acceſſerūt, omneſq[ue] ſimal Venerorū nauigio ſunt
 exceperūt. Ioannes nunc imperator Venetiſ promiſerat, ſi ab eis, qui a Coſtātinopoli deo-
 lerant cō habito a pontifice exercitu, Coſtātinopolim reportaret. Dyra chiliſ eis reu-
 perare, quā urbē Theodoros Epitōtes ſurio dolūſq[ue] ſuſripuerat. Debellaturus autē Dyra
 chili� imperator hunc ſolē uxorē, inde Cardinale Columnā Coſtātinopolim inſeſſi acce-
 dere, inchnatūſq[ue] eſt obſidio, & oppugnationes per dies penē ſingulos incētarē. Sed ur-
 bē uictis muro, quē Venetus inſtaurāſſe munīti, Theodoros miſſe abundis ex Epſo
 ſideli ſuſſe deſenſat, adeo ut imperator potis deſperans ſibi conſtitueret abeundū, &
 quia mediterraneas Macedonię urbes inuſendi deſiderio teneretur, petiit inſer ſolū
 dum obſidionem a Theodoro ſidei publicæ ſecuritatem acceperit, ſecundum quā ſcriptū
 ſibi datam, ad archē ſimnis portam excenſionem in Macedoniā litora primā ſerit. Inde
 ad Nonotofa Tēpe delauit, cūm ad mōtium ſaltus perueniſſet ſyluſ tectorū ſtructū
 Theodoro duce inſidias incidit, & abductus in treremūſq[ue] carcerē eſt cōſeſſus. Andreas
 per id temporis Vngariæ rex ab Honorio pōſſe in prædictā expeditionē acceſſum,
 ut omne quod in Dalmatia ſuum ad id temporis regnum habuerat Veneti� ideo con-
 ceſſit, quia cum uſq[ue] ad Dalmatiā cum exercitu amplo nauibus deſulerunt. Eſſet hoc in
 loco dicendū, quō paſſio Coſtātinopolitanum ad roſinam tendere corſit impetū, quia
 imperator cōſtitutam ſibi cum rege Exagonarum a Veneti� amicitia, nolentū acceperit
 in uxorem eius ſilia cōſenſare. Sed maior eſt res, quā quæ breuiſſario cōprehendi poſſit.
 In Italia uerō per id rēporis Federicus ſecundus imperator Germanus, nō minus quā
 ſi Turcis fuſſet aut Saracenis, Romanæ eccleſiæ & Italiæ ac Romano pōſſe inſeſſus
 erat. La repugnare & pēgio reſiſtere auſos Mediolanēſes aggreſſus, Petrus Teopulū Ve-
 netiarum ducis ſilium cepit, & in Apuliani miſſum in carcere occidi iuſſit. Quod ſem
 Gregorium

Creta coloniā
 Venetorum,
 Iacobus Teo-
 pulus dux Cen-
 dit primum.

Andreas The-
 opulens.

A Gregorium I. pontificem Romanum, quem ipse persequeretur imperator Iacobus Teupulus solito attentius exaudivit, pacemque eo rogante cum Genuensibus constituit annis novem, his conditionibus duraturam, ut bella uterque populus suscipere, gerereque communis nec posset alter sine altero cum Vatis Græco imperatore aliquod arduum, ut utriusque populi naufragia ambo simul deferret insignia, obtestaturque est pontifex, quod decreto sanctum promulgari fecit, partemque huiusmodi constituta pacis contraria primo faceret, excommunicationem cuius sententia tunc est lata, interdictionemque a sacrificijs incursum. Ea pax alioquin latidabilis, vel ea maxime ratione fuit necessaria, ut his prepositis latius populi hinc Federico, inde Græcorum imperatori Latinus apud Constantinopolim opprimeretur, resistere posset. Ioannes enim Breonna imperator ad eos obierat, & Balduinus ex decreto acceperat imperium. Ioannes tamen Vatis apud Adrianopolim orientalis appellatus, & alter apud mare Ponticum Exagonarum Græcorum occidentalium imperatores, partim diuiliis copiis, partim cōmuniis, Latinos in Græcia efferre adhibebant. & Vatis cōtinuati ab Adriano poli usque ad Sataliam obtinebat imperium. Cui suberit adierant in bellis assidui Marcus

Gregorius
pontifex.

Pap. Gregorius
I. sum.

B Sanuus Aegæi pelagi, & Leo Ganala Rhodum insulas tyrannide obtinentes. Frequenti tamen Veneti aliquot ante constituta pacem annis, utriusque Græci imperatoris audacia. Cretenses in rebellionem pendentes comprimere cupiens dux eam insulam pro Venetis gubernans, Marcum Sanuum mercede conductum auxilio aduocauerat. Cum accessisset a rebellibus Vatis tres & triginta in expeditionem adduxit triremes, & quæ solum reperit, cum triremibus octo resistente Sanuum in patriam prodito Veneto redire curauit, obtinuitque tunc de insula Creta Vatis Rhetiniam, Mylopotamam, & Castrum nouum. Sed cum ulterius progressus Græcus imperator obstitit Veneto nequiores, reliqua oppida cum impolito prædilio amissa, tresque de sua classe triremes apud Cypheram insulam penere naufragio. Tunceducta Venetis ingens classis Ragusinos, qui fualione sollicitationibusque Vatis seducti defuerat, data uenia in solis fœderatione amicitiamque recepit, neque uero

C poterat Latinorum debilitatē Veneti adiungere, quin Constantinopolis tanta belli acerbitate sit pressa, ut Balduinus imperator Philippum filium infantem, accepti aeris alieni pignus tradidit mercatoribus, detractum quoque adium publicarum & basilicarum culminibus plumbum crengit, nec erat abicunde auxilium præter opem, quæ multa à Venetis suo ipsorum impendio adueniebat. Tandem Græci imperatores rebus elati prosperè in Latinos pertrans, Constantinopolim terra marique cinxerit arctissima obfisione, unde in salutis desperatione imperator adductus Balduinus Venetorum suis grauatos periculis, magna cuius precibus instans, classem ab illis triremium uiginti quinque armandam, cui pro dimidia communis utriusque fieret impensa, & ne fraudem in solutione periculumue amitti forte imperij Venetis timens impendium recusaret, imperator dedit pignora omnium pretiosissima, lanceas spogiamque, quibus Dominus & saluator noster hinc potatus, inde uulneratus, & crucis lignum, in quo eam pertulit partem maximam, simulque illico Venetorum decem. & x. v. triremes expectarem in portu & ipsa urbis moenia instantem insolentissimum hostem Græcorum prælio superarunt, & quatuor & uiginti de inimica classe interceptis

Latere fœderis
Chrysi.

D triremibus Constantinopolis obfisione liberata est, quando etiam Leo Ganala dux, qui Gregoriam dictam obfisionem classi præfuerat, eodem die Rhodum insulam & seipsum per fœdera subiecit. Et hæc quidem Constantinopolitana urbis liberatio, eodem facta erat anno, in quo pacem Genuensium cum Venetis pontifex I. Gregorius esse uoluit. Quare pontifex ipse maiora indices aduersus secundum Federicum hostem suum tentare dispositus, anno ueltrae urbis conditæ septingentesimo octuagesimo tertio, fœdera cum Venetis iniit, per quæ classis triremium item & x. v. communis ac paræ impedio est armata, quam adhiberi uoluit pontifex Federico Sicilia expellendo; ob quæ inimicum Federicus ridiculum Venetis bellum intulit. Namque cum exercitus paratissimo sancti Hilarij terram, quæ iam Venetis populo Veneto Italic solo erat, aggressus esset, terraque Veneto subdita Paduano agro cōiugua uix sustinuit operientem se Romani imperatoris exercitum, in Bebasij totum exigam, cum non esset terra accessus conuicta sunt tactata. Superueniens interim à Venetis cymbarum ligetarijs plenaria multitudo, quæ aquas aquæ ac illi terræ cōpleret, & Federicum pariter conuictis lacerant. Incubuerunt tunc totis uiribus pont. Romanus & Veneti denubando Padua Ferrariaque Eccelino de Romano tyranno omnium immanissimo

Constantinopoli
liberata per
Venetorum.

Fœderis pontif.
cum Venetis.

*Pisani summi
videtur.*

*Pisani summi
videtur.*

manissimo subditis, qui omni quoque Transpadana occupavit Itali. Iacobusque Teopu-
lus dux ad Gregoriū Monselongum sedis Apostolicę legatū, ferris cum classe dela-
tus, eā urbē denubato per arma Salinqueira Eccelini Romanę ecclesię acquisivit, quā
idem legatus Azoni Elicū attribuit gubernandā. Favebant eo tempore Pisani Federico,
clallens, supra centū, ut fertur, milium in Genuenses armaverit de docendā. Quare pe-
titus ex fodere Venetus soppetias Genuēsi afferre curavit, clallensque triemū sexaginta,
prefecto Andrea Teupulo ductū filio, subito est educit: quę prima uelificatione Polam
delata, eam civitatē, quę in suam tremē iussu nō dederat imperatam pecuniā, & muro
altrubi aperto punctū. Cōtinuata exinde navigatiō Teupulus Dyrrachū est delatus:
ubi a nuncio in id missū certior est factus, Federici & Pisanorū clallens a Genuēsi apud
Corficam fuisse supratam. Quare Andreas prefectus classe in Polam cōversa, quam intel-
lexerat iterū defecisse, eam ut receptam spoliataque igne ferroque vastavit. Per quod tem-
pus Ludovicus Francorū rex curię Balduino imperatore, pignora redemit pteclā
ma Venetis licet offendimus concessa lanceā spongiatūque & partem ligni crucis domi-
norū passiois. Eset hoc in loco dirēdū, quid clallis Venetę expeditiōis prolium in Damia-
tam docta. Sed nec muniri potest tot regum, totque principū, & uariū successū hūiorū,
& propoliū promissūque heritarij modū excedere diu inceptimus: ad ea itaq; reuente-
mur, quę sunt de Eccelino superius inchoata. Ad annū Venetę urbis cōducit quorū d-
dingenēsimā, 1111. Alexander pontifex Romanus cōstituit laborantibus in Lombar-
diā Transpadanā, a tyrānide Eccelini ecclesię partū studiosis, opē ferre, pręsertim cum
Venetis haberi ad id cupientissimos, qui recipiēda urbe Paduā celeberrima nauigū
sibi & copias pollicebat: creatusque Philippus ex nobili Fōranensū familia archiepisco-
pus Rauēnis sedis Apostolicę legatus se cōtulit Venetianis: quā in urbe annis primū usū
ecclesiasticis, utz aeterna pignia repromisit Crucelignādus, q in bello aduersus Eccel-
inum Barbaris trarolennosē, ligna pontificis & ecclesię sequenterur. Et ne singula prole
quantur hic, nimis Venetorū opē & opera Eccelini Paduā primū, post cetera sui filii
amissit, quę plura tenuit ceteris omnibus tyrānis & principibus, qui ad huc tempore in
Transpadanā fuerūt dominari. Nec uerō minores fuerūt motus, qui pontifici quoque Ale-
xandri 1111. a portibus hinc Cōstantinopolim, unde Christianis Asia urbes & insula a-
grauare. Cupierat Alexander ipse ad prima assumptionis suę tēpora Christianis Asia
rebus subuenire, quod ut intentaret, nedū perficere posset a Manfredi regē se appellū
agitationibus est prohibita. Erant enim Ptolemaida, Acon, Tyrusque urbes opū amplius
eius populorūque sequētia aduēte, utpote apud quas Veneti, Genuēses, & Pisani per
annos iam quatuor & ix. quibus a Christianis fuerāt possessi, omne orientis occidentis
contrastrauerant mercaturā: qui tres de Italia populi separatas quisque areas & uicos do-
mibus cōtinuatos, separata habebāt pignora, in quibus iudicia in suos tam ciuilia q cri-
minalia exercebāt: nihilque erat duobus eorū populis in eadē urbe pteclā cōmune.
De qua tantū apud Ptolemaidā Veneti Genuēsesque & altercationibus sepe numero
cōtenderūt, q Veneti tertia eius urbis parte in ulm foderūt pridē cū Balduino rege Hie-
rosolymz ictorū donari, monasteriū S. Sabba eius urbis primarium sibi propriū tenere
queruerūt. Hicq; auditis cōtentionibus 1111. Alexander pont. Ro. censuit, iussitque mo-
nasterij illius collatiōis ius & omne dispositiōē utriusque populo fore cōmune: cuius cōced-
fictis Apostolicas literas Philippo Mōntforti Gallico Ptolemaidę urbis tē de more ex-
peditiōis Christianę prefecto ostēda, & eius amictia fretus monasterij in arcē castel-
lę cōmunitū sibi exclusē Venetis retinere cōstituit. Suborta exinde cōtentione tumē-
tū exacerbauit animos, quos tanto ab eis demulcere ac mitigare queruerūt Philippus,
q Venetos populariter abire iussit. Ea iniussū id dedecus, id damnum indignē nulle Vene-
tus, & Tyri quo se receperat, Pisanos allocutus facie in semetū duxit, ut spreto hostem in-
rent. cum eis Veneti fauoribus cōparandis intenti sunt. Placentia Cyprī regina, duxq;
Antiochenus, & epī Hierosolimi magister, ac Iohannes Iherosolim comes, quibus esset ali-
qua Ptolemaidę Tyrinque cōuersatio, Montenfortem insolēte temeritate & inuicta
inceperunt, fore dicentes, ut nisi re in integrū restituta Venetos conciliet, sem in Asia
Christianam

*Philippus
teferat Gal-
licus.*

A Christianam, id erratum, id scelus suum euerteret. Cumq; elatum, & quod cōstat, semiamenit hominē in perniciem perire Veneti rescissent, trementes decem, quae sibi tūc Tyri erāt raptim educunt, Ptolemaidā aduolant, eamē quae portus clauderetur, restringunt, illicoq; naues Genuensium tres & uiginti, trementesq; hinc ibi exarmate incendio absumpta, & Sabbathae castellum monasterio impositum est destructū. Genuenses uerō interea apud Tyrum & ipsi das & uiginti trementes armauerūt, quae aduēte indies Venetorum classī sarpenumero concurrerunt. Secellit enim paup̄per Veneta classis in mare Ponticum, delatq; Mesembriū urbem de Sarceno expugnata diripuit. Hae quae apud Ptolemaidam gesta erant Genuae nunciatis, classem ex respub. ingentem armauit, trementes quadraginta, naues ceteras decem, quae Tyrum sunt missae, & pariter Rainerius Zenus dux trementes Venetiā quindecim taradas decem, & qui ex Venetiā Ptolemaidā agebant, unde quadraginta uachetas, naues ceteras decem parauere: patetq; potēratu & armis in Asia Venetiā Genuenses hoc uno erāt inferiores, quod Tyrum uterq; populus cōmunem habebat urbē in qua quantū clauderetur portus hostilia Latini nominis magistatū inuicem facere prohibebatur. Ptolemaidā uerō Genuensibus cum suo Mōtēforti erat exclusus: unde Veneto cōmoda praesidiūq; accedebāt. Alexander interim pont. Romanus hīs, quae apud Ptolemaidā male inchoata, peiores apud Genuā Venetiāq; progressus habebant auditis, oratores ab utraq; repub. & pariter a Pisana ad se mitti curauit, pacemq; inter eas cōponere erat conatus, quae iam pro conclusa habebatur. Cum ad annū eōdē urbis Venetae quartum & octingentesimū, ex Asia esset allatū ingētes & nulli Pisano Venetiā accessisset pares eas classes Ptolemaidā inter & Tyri acie praedium depugnasse, cuius uictoria duobus cōiunctis populis cōdigisset, & hinc Genuēsis quinq; & uiginti de suo amissis nauigio in Tyri portum cōlingit: inde uictrix Veneta Pisanaq; classis Ptolemaidam est reducta. Abusuq; est uictoria Venetis, qui publica tunc primū & priuata Genuensibus populi in Ptolemaidā aedificia demolitus est: turrim ingentē cum praetorio cui erat appositā, & horrea mercatorumq; apothecas, quin etiā uisitatores & ap̄paritores, qui de Genuā ad eam diem miserunt Ptolemaidā sunt expulsi. Cōstatq; Genuensibus respub. suos a Romana curia reuocasset ad pacem tractandam missos oratores, idā Veneti pōtēx impetrant, ut captos in praedio dimitteret Genuenses. Erāt item ea tempestate res apud Cōstantinopolim in pessimū adducta locū, adeo ut Balduinū imperatōrē, exterōsq; Latini nominis in Romanis agētes, reuēdū ea quae erāt reliqua desperatio inuallisset, quibus & uires & animos restituit ducta in Aegēd primū, post in Pōnticum mare Veneta classis, quā ex uictoria in Ptolemaidā portū reductam docuimus. Et forte tunc accidit Theodorū Vatari Grecorū, ut appellabant, imperatōrē mortu duobus filiis, quibus pueris Michaelē Paleologū sibi affinitate coniunctū testamēto tutorē dedecet, quā ut apparuit securitate p̄ imperatōris Greci mortē Latinorū rebus addita, classem Venetiā Pontico reuocauit. Sed Michael Paleologus uir ingētia spiritus, multa in Latinos est aggressus: quae Vatarī penē decrepitis dimiserat intentata primūq; omnū Guilelmo Frāgigenae Achaiae & proximas Graeciae regiones obtinētī praedio cōgressus, eū superauit, captiuūq; Adrianopolim perduxit. Inde uersam in mare Ponticū regionē ut reciperet missū exercitū curare coeperat. Cū Balduinus impator copias quae sibi erāt oēs nauis impolisset, quas praefecto classī Cōstantinopolitano gente Veneta ad ipsius Ponticē orę defensionē uoluit cū cōduci, interea q̄ erāt Cōstantinopoli uetusta origine Graeci odiosum praedē, ut est gētis natura, Latinū nomen inde cōstituerūt ejicere. Inuicē cōiurationē Paleologus de urbe recipienda, per idoneos est admonitus. Classe igitur impatoria, quae oēs asportauerat Latinorū naves, in Pōntico tā agēte adueniens eū exercitū Paleologus, reducta ā cōiurationis porta, nocte cōcubia est admissus. Balduinus uerō imperator & Pāraleo Iustinianus patriarcha nauigio de repēte cū suis omnibus & uapra suspēctis, ad Europā sese plangi receperūt. positus urbe Paleologus ea fecit rebus suis impietatis scelerisq; fundamēta, quibus postea respōdit omīs sua successorūq; ex ea cognatione imperatorū uitaq; idū imperiū, q̄ tāta Romani olim post Graeci Latiniq; nominis dignitatē, suis leuissimis p̄ditissimiq; moribus, in Turcorū manus dedere potius q̄ puenire aut plabi permiserunt. Is etiā tutor crudelissimus pueros fidei suae ab affini homine, ab eo qui eū extulerat, cōmendatos eū interfecisset, imperiū assumptū finitq; fuit

Latinorum

Naves Genues
sunt incendio
absumptae.

Turris magna
in Ptolemaida.

Constantin.

*Finis Latinorum
& Constantinopolim
per annos 52.*

*Morionum
Senor Thras-
imachus.*

*Magister hoc
spatium habet.*

*In hac quin-
quaginta.*

Latinorum in Constantinopolim imperio per annos duodecaginta continuato. Iustus
annus quarti Urbani pont. Rom. primus, condita urbis Venetæ quintus octingentesi-
mus. In quo Veneti Paleologum bello agitare periceperant, quem ut & armis tyrani-
de deturbassent, nisi illum Genuenses summis conatibus protexissent. Namq. belli so-
cietate secum inita classem eo perduxerunt omnem, quam post acceptam prælio cladem
apud Tyrum, maiorē prima instructiōnemq. habebant. Guillemus ille Gallicus Achaia
& Bithiniae princeps, quem a Paleologo se tutorem gerente superatum captumq. fuisse
ostendimus, castrum Malassie munissimum obtinebat, quod cum Paleologo permis-
sisset, e carcere liberatus est. Ipsi Venetis foederatus bellum aere in Constantinopolim
subditasq. Paleologo provincias gerebat, ut Creta, Nigropōtis, Moronio, Coronosq. &
Nauplio, siue ut dicitur Nespoli Romanicæ Venetorum loca, Guillemi principatus re-
gioni bello cōiunctis, tūc Paleologus indignatus præsidio, quāvis inuenerat Genuensia
Venetæ em classis, quæ in ponto fuerat ad primos nunciata Paleologi tyrānidis motus
septem & triginta trirēmes, Rainerius Zenus dux ex Venetijs addiderat, quæ dū lon-
giori nauigat x. Genuensium Græcorūq. trirēmbus, ad Thessalonicensem sinū obui-
uit. Illisq. nihil mouentibus Venetæ classis minor maiorē impetere nō est ausa. Sed hæc
noua classe Nigropōtis appulsa, tres alia Venetorum trirēmes Constantinopolim per-
datum iurunt. Dumq. facta ingenti asportant prædam, nauigio quod apud Thessalo-
nicā Genuensem Græcumq. habuisse diximus in Bosphoro obuia fuerūt capte, & par-
tem uirorum, qui inerat Genuensium interfecerūt partē aliam omnē Constantinopolim dū-
ctā Paleologus excepauit. Eadēq. Genuensia & Græca classis paulo post egressa Bospho-
ro ad Veneti damna circumacta est. Cui dux & triginta Venetorū trirēmes forte apud
mōtem Patras insula sunt cōgressæ, paruiusq. potentissimæ classes magnis utriusq. ani-
mis decertarunt. & Venetis superior quatuor ex hostili classe captas abduxit. ceteræ
cōuicte remis uelut in portum Malassie cōhugit habuere. In Asia uerō interim Ptole-
maidā urbē incolentes hospitālīs Rhodi magister, ceteriq. nomina Latini proceps ita
Venetis fauebāt: ut ipsorum ex urbe iuris potius, q. omnium Latini nominis populorū
esse uideret. Cōtra Tyrum incolentes Genuensia fugaces pro uinculis superaq. præbuit.
Anno inde urbis uelut septimo octingentesimo, Rainerius Zenus dux quinq. & quin-
quaginta trirēmes ad Siciliæ orā missi, quæ classis Genuensia, ut sperabat, nō inuēta, in A-
liā nauigauit, casusq. apud Tyrum obuia Genuensia nauis cetera est expugnata portū de-
de Venetis eadē, quæ nauim ceperat quā ingressus, Tyro ut pontē adnexus est, aue-
lūq. ad expugnationē terrestribus Ptolemaidā Accone accessit, cecidit tū conatus in-
anis. Tercio ab inde anno classis Venetæ quatuor & uiginti trirēmium tribus Genuensia
trirēmbus apud Lithum fortius obuia, eas cepit. quod cum Genui peritū est, eadē
clā aduolauit duodecaginta trirēmium classis, quæ perquisitam accuratissimē Venetā
ad Drepani portum reperit. cōclisusq. habitus est acerrimus, in quo maximū Genuens-
is res publica accepit incommodum. Nam tribus ex suis trirēmbus in prælio crematis,
ceteræ oēs in prælio superate utriusq. crudelissimo fuerūt capte. Quæ clades i Genuen-
si accepta effecit, ut Michael Paleologus illius societate spreta, inducias cū Venetis cō-
stitueret quinquēnales. Eodēq. anno trirēmes Genuensium xxv. Venetis xxx. apud
Morionum cōcursum cum uiderent, retrocessit Genuensia: & nauis onerata mer-
cibus Venetorū magni ualoris plena, apud Euripum expugnata Genuensēs positi sunt.
Eadēq. Genuensium classis orā Cretę circūuecta, Caueam illius insule oppidū cepit,
spoliariq. penitus diruit. Vrebat Venetos acceptæ in nauis onerata & Cauea rima cla-
dis aliqua ueliscenda cura. Miserūt itaq. Ptolemaidā tres & uiginti trirēmes, occasio-
ni aliquā gerendæ rei expectaturas. quæ casu Ptolemaidā inter & Tyrum duodecaginta
Genuensium trirēmbus obuia cōsisterunt. Fecitq. locorum cuiusq. suorū propinquitus
animos, & in resū discrimine utriusq. audentius depugnati est. Inferior tamen Genuen-
sis quinque trirēmes amisit. Clemēs 1111. pontifex Romanus utriusq. populū per num-
cos & epistolā monuit ut belli inducijs constitutis, oratores ad se acturos de pace Vi-
terbiū mitteret. Idipsum etiā dictos orarunt populos reges Franciæ & Siciliæ, sua utriusq.
operam opemq. in pacis, quæ fieret conseruationē stabilimētumq. polliciti. uenientiq.
Viterbiū oratores, & aliquot mensibus tractata nihil est cōclusum, Pames ea i peli-
te ualida

At valida Venetias affligebat. frumentumq; Apulia & Sicilia, ut eduxerant, abliq; classis praesidio importandi facultas Genuensi bello admebat. Orator tunc magna precū instantia Taruſinos, Patuinos, & Ferrarienses ut annona inuarent Laurētus Teupulus dux Rainerio Zeno defuncto ſucceſſus, pecunia etiā exceſſiue pmiſſa emolite nequirit. Noa itaq; mari Adriatico nauigantibus tunc primū uectigalia, & ut certiore dicam uocabulo frena impoſuit. Lex etiā tunc ſuper inde lata in hanc diſſeruatā eſt, ut intra oſtium Fanaticū ad Poſtā promontoriū & Rauennatiū plagam nauigantes, ad uectigal ſoluentū mercesq; & onera ſi magiſtratibus colluſiſſet deponēdum Venetias ſe cōferret. Creatuſq; magiſtratus cū barchis attributis, ne legiſſet fraus, die noctuq; utruſq; ſitoris plagas poſituſq; perluſtrat. Quae ratio praeſter Genuenſe bellū Venetos impoſuit, ut cū Planis Carolo regi ex Andegauis primo apertis hoſtibus ſoedera in quinquēniū renouarent. Eodemq; anno ueſtrae urbis conditae quindodecimo oſtingentēſimo, Bononiēſes magnā Romandiola partē dominiō prementes, clauſam à Veneto Romandioloſis per Adriaticū mare nauigationē, ut adaperire conati ſunt. parato etiā uariis modis ſimulationibusq; exercitū cum Veneto per oratores egerunt, ut abrogata lege cuſtodibusq; ammuſis, priſtina ſibi Romandioliſq; nauigandi Adriatico redderent libertatē, moxq; pariter cum oratore exercitus. Diuerſi uerō hic Rauēni: ille Venetias petiere. Senſerat dolū Teupulus dux, pariſq; fuerat oſenſa uſus. Nouē enim eius triremes primum Rauennae primariū Padī oſtiū ingreſſae, Bononiēſem exercitū mare inter & Padium locū occupare accelerare uiderunt. & ſubito praſidia duo unū Bononiēſis ad pei marium, Venetis alterū ad ſanctum Alburnum, ſummis conſtitibus excitauere. In Bononiēſium exercitū x l. militum copiae militabant. tandem ſuperati praelio Bononiēſes, pte ea accepterunt conditione, ut ſuo exitio ad primariū oſtium caſſello, libera ſibi quarundam rerū educitio, cuſtodia Padī oſtiū Veneto linqueretur. Anconitani autem cū Bononiēſium exemplo, Venetis bellum inferre nō poſſent, ad Gregorium decimum pontificem mittentes, querelas detulerunt: quibus pontifex motus mare à Venetis liberum ſiquiſſet. Venetiſq; tunc minime paruere, ea nuntiā praeſentia ad contumaciā excuſatione, quod Anconitani maledictis mendaciſq; & falſa ſuggeſtione uſi, pontificem ſeduxiſſent. Acta uerō eſt paulopoſt in Lugdunenſi concilio, cui idem preſoit Gregorius Anconitanorū cū Venetiſ cauſa, Abbasq; Nemoſae, cui pontifex eam cōmiſit, Anconitanos nil ſatis ſolidē probantes reiecit, permilla pontificis autoritate Venetis cura, eam de qua diximus maris Adriatici oram à Saracenis piratisq; ſimul cum uectigaliū portuſq; ſuorū iure uiribus deſenſandū. Quo itē tēpore pontificis Gregorij cura, inducit Venetos inter & Genuenſes Cremonae paulo prius conſtitur, in biennium prorogatae ſunt. Anno poſtea urbis conditae undeuigeſimo oſtingentēſimo, Venetos inter & Genuēſes bellū propē innouatū eſt. Iacobo etiā Cōſtarentino in ducem creato, dux Genuēſiū triremes Tandariunam mercimonijs plenā de Venetis apud Meſſanam ceperunt, cuius ruptis ſoederis fama Michael Paleologus imperator Graecus ſuum & ipſe ſoedus ut apparuit uiolaturus, ad Artū uſq; Acarnaniā cum claſſe peruenit. Veneti uerō x v. triremiū claſſe intra dies x v. armata, oratorem Genuā ad res repetēdas miſerūt, quae ſi non eſſent reddita, bellum indici iuſſum: ſatisq; ſecit Genuenſis, & orator in redditi ſoedus cū Piſano in quinquēniū renouauit. Adriano paulopoſt quinto in Romaniſ pontificem aſſumpto, Veneti Anconitanos bello mari acerrimoq; perfecuti, qd ad ora Iſtriae & Romandiola, nauib; clauſtrine cū mercimonijs penetrantes, latē Venetiſ legi & uectigalibus portuſq; fraudē facere praſumpſiſſent. deſectioq; ad id bellū praefecta ſex & uiginti triremes dux Contarenus attribuit. & machine ad urbē oppugnationē onerarijs nauibus cōportatae. Dum autē portus magno oppugnatē conatu, tēpēſtas de repente coorta, nauigium in altū pelagus tranſuerſum egit. ſexq; triremes impacta ſutoribus Senogalliae petierūt. Immiſerūt paulopoſt Veneti ſupplemēto naues rixas & triremes, quib; aperte nauigantib; mare Anconitanis perbelles iruxit inſidias. Omnibus etiā, quae ſibi eſſent nauib; & triremibus, Venetorū & praefecti claſſis inſignia ſunt aptata, ad quas applauſu nauico occurrētes, cū dux declinaſſent Venetorū naues capere, & Anconā magno gaudio ſunt perductae. Cuius cladiſ acceptae hiſariā indignatio ſenſu perpulſit Venetum, ut reuocatus cum claſſe prima praefectus in carcerem ſit

Blondus.

bb coniectus

Fuerit valida
in ciuitate
Ven.Bononiēſes
ſuperati à
Venetis.Datur Venetis
in imperium
Adriaticū.25 triremes
armatae 25
diebus.

Franci Anconitanorum.

confectus, & noua instructior expeditio in Anconam docenda paupoliti Venetijs est
educata. Eodem quoque tempore Templarij Tyrum urbem pro expeditione Christiana admi-
nistrantes, soliti ante bellum Genuense iurisdictione & portu tori exemptionem Ven-
etijs in ea urbe reintegrarunt. Tertius interea Nicolaus gentem orientis dux Vrsina, in Ro-
manum pontificem & quidem prestantissimum est creatus. Venerunt ad eius creationis no-
uitatem in more Veneti oratores, qui diu sprete cum ad salutationem reuerentiamque disci-
atque alij non admitterentur, a Contareno duce suo reuocati, urbe Roma profecti sunt. Sed eos

Veneti ex-
sultantes.
Oratores re-
uocantur a
duce.

de itinere accersitos pontifex admisiit, multisque & diuersis uerbis de Anconitana ur-
bis Romano ecclesie iuris oppressione redarguit, & respondere prohibitos reiecit. Sic au-
tem interea parauerant eduxerantque Veneti, siue postquam ea intellexerunt, quae sua apud
pontificem oratoribus acciderat, certum est octo eorum irremes, quo die oratores Venetiam uni-
gerunt ad ceteram classem Anconam obliditatem peruenisse. miserunt per id tempus Anco-
nitani Venetiam legatos de pace acturos, quae prope modum constituta erat, cum est illa
nem duos Anconitanorum irremes tardam de Venetis secus Siciliam littora praedarat esse.

Pactum
factum.

Quamobrem & dimissi sunt insecuta oratores, & irremes quatuordecim Venetiam edu-
ctae in Anconitana castra expeditionem aduolauerunt, quarum duas paulo post incunctis ab
alijs separatis Anconitanis silentio inter custodias delapsas cepit, in portumque perduxit.
& pax paupoliti aequis conditionibus est constituta. Ad annum postea secundum intelli-
gitur octingentesimam urbem condidit, 1111. Nicolai pontificis anno secundo, Tripolitum
insignis oblidione ac uiribus facta est in Soldani Babylonie potestate, quam quidem ur-
bem diuissimam, post commissam in mortalibus eadem maximam, postquam abactis apositis
omnifaria rerum praedicta, igne primis postea ferro absumi dirigitur curauit progressusque
dem furoris impetu Barbarus Tyrum quoque Sidonem & Barutum, ac earum urbium op-
pida inter tertium Nicolai pontificis annum cepit, ac licet Tripolim incensam diruit, leg-
princeps astu & prudentia aequae ac uiribus & potentiam pollens, ne ea clades accepta
nominis Christiani principes occidentis in Asia cogeret, induciarum foedera in duos an-
nos Ptolemaida haeritatoribus Christianis concessit. Nicolaus in pontifex de more as-
sumenda cruce, editio propolita, statuit afflictis Christianis Asiae rebus subuenientem.

Crus facta.

Insurgit enim exinde maioris fuerunt efficacitque mille quingentos ipse equites ex publi-
co ecclesiae fisco curauit primo omnium Ptolemaida copostari, quae & multi in magna
exercitu sine certo praestitit ut oportuit aliquo duce secuti sunt, qui quoque plures, eo fac-
runt periculosiores. Ptolemaida urbs populi tunc frequentata innumeri, quos non
non temere alar aliqua urbs Italiae, a septem diuersis sibi inuicem contrarijs premeba-
tur potiusque faciebatur, quam gubernabatur magistratum gentiumque generibus patriar-
cha enim titulo Hierosolymitanus sibi temporale aequae ac spiritualem vendicare que-
rebat gubernationem: et de hinc Templarij, inde Hospitalarij & pariter Theutonici ad
armorum tractatione & sanguinis ut dicebatur effusione reperebant: suam & ad se sola
spectantem rex Cypri uel ea ratione uolebat, quod tertio ante anno regni Hierosolymae ti-
tulus in comitis Atrebatensis contentione sponte sua, & paucis ad stipulantibus assum-
pserat. Rex quoque Carolus secundus Neapolim ex carcere reuersus, nihil duxit anequius
quam Ptolemaidam mittere, qui de Hierosolymae regni titulis cum Cyprio rege contem-
dentes, pacem amicitiamque & prouenta in illa urbe sua, uel armis & uiribus, censerant. Quia
in re usque adeo exaruit animis, ut Templariorum Hospitalariorumque, quos Cyprius rex magis
cupere auduisset prius in regno sua Neapolitano direpta uisauerit. Consulit quoque
ibi habuere Pisani, qui maiore usus est ambitione, qua ibi quoque Genuensis & Veneta
utebatur. Milites itaque novos 1111 Nicolai pontificis, iustum in exercitum sine duce &
rectore eius, quae requirebatur autoritatis nullus, nullus qui continere posset & fecerit,
nullus erat qui illi agens & sceleribus phiberet. Itaque militum multitudo in Christianorum
caedibus & rapinis, adulterijs, uolacionibus, & incendijs aliquandiu debacchata, in agrum
Soldani noctu aliquando, post paru interdictu per furta & latrocinia penetravit, atque eo
usque progressa est, ut pax dasumentorum mortaliumque & rerum omnium tanquam in illo
beilo propalata abigeret. tulit tamen patienter iniuriam, dissimulauitque diutius omniam
spe Soldanus, resque per nuncios & abactam praedicta ter quaterque reperiit. Et quando tan-
dem non sunt redidit, annum praefixit intra quem nulli fieret satis, sese comminans est Pro-
lemaida

Atemaide excidio, postergatis quas ipsi uiolassent inducijs, accessit. Annoq; exacto et
 tum quinquaginta milia armatorum in Ptolemaidam duce filio suo inuasi. Dumq; is
 adolefcentis duobus iam intensibus urbem premit, defuncto genitore Soldanus ab exer-
 citu est sollectus, quo elatus successu, urbis Ptolemaidæ prædam per edicta præconij
 uociferationes, quæ à Christianis intra munitiões exaudite sunt, exercitus donauit. Tunc
 discordes in ciuitate nostros desperatio cepit, multiq; nulla uel timoris simulatione, par-
 tim captatis abeundi causis, partim clademina per nocte fuga desertores effecti sunt: ad
 eamq; pauciorum animorum conseruationem est uentum, ut publico omnes consilio mulie-
 res primum paruulos & debiles cum supellectile emiserint. Deinde consenserunt duo
 decem mille armatos in urbe retinendos, qui defensionem sufficere uiderentur, cæteris e-
 migrandis. Manseruntq; ex primoribus, rex Cypri, patriarcha, & Hospitalis, templario-
 rumq; magistri, reuq; Cypri ignaua, quæ certiori uocabulo appellari posset, usui illico
 perisugum multitudinem est secutus. Fuitq; exemplo eius, ut omnes, quibus nauigio fa-
 cultas non defuit, Ptolemaidam emigrarent. postremi omnium Hierosolymii patriarcha ma-
 gistrisq; non prius urbem deserere, q̃ Soldanum uiderunt siue à casa siue quod fugerit
 Christianis commissa certior esset factus, oppugnationem solito maiore impetu assenta-
 re. hinc Dromone in id seruata porta delapsi, secunda primum nauigatione sunt uisi. Sed
 uento post partem in ualida tempestate murato, sub ipsam Cypri plagâ perire naufragio.
 Soldanusq; eadem die & hora Ptolemaidam à paricis, quos nauigij carentia detinuerat
 Christianis male defensam cepit: & mortalibus in ea reperiis ad unum trucidatis, prædâ
 quidam militum suo promissum iterato concessit edicto. Sed tanto trecebatur illas exciden-
 dae urbis desiderio, ut parumper suppositas ubiq; eo præsentis atq; incitante ignis, maxi-
 mam prædâ ipsius partem absumpsit. incensibus inde & urbis parietibus pallim solo æ-
 quantis, duriorce Saracenus miles soldani imperio est oneratus, q̃ fundamenta ubiq; ira-
 comodi dissilarij iussit, ut nullum urbis nullâ post hæc ædificij uestigiū appareretur. An-
 no erat in uestre urbis conditæ quartus trigessimus octingentesimus, in quo tandè reli-
 quias amissus uictoria illius celeberrimæ, quæ anno ante quarto de ducentesimo Ver-
 bani secundis pontificis Romani auspicijs, & uirtute Christianorum expeditio inchoa-
 uerat. Fuit de industria prolixior recensendis rebus maximis, quas apud Ptolemaidâ ge-
 ni comigit, ut q̃ feci ostendere possem propè ducentos annos pugnata esse in Sarace-
 nos, per quod tempus ferè omnia cepit uestra respublica, quæ ut mari cõsuega, ut insu-
 lis possideris. Expectabit credo à me qui huc usq; legentis, quid post amissâ à Christianis
 Cõstantino poliâ & Asiæ ciuitates, à uestris progenitoribus fuit gestum. Sed multa
 maximaq; fuerunt & maiori digna cognitione, q̃ hoc epitomare possumus uelimusq;
 describere. Paleologus em̃ & Genueses, cum post uobis resistere dissiderent, Turcos
 tunc primû in Europâ traduxere, à quibus tandè præsentis anno quinto ferè sexagesimo
 & centesimo, meritis tunc sceleris & admissi flagitij poenas positionib; accepit. Ges-
 serunt inde paulopost res maximas Veneti, tum in bello quod cum ipsis Genuesib; dis-
 tans erat, periculofum, & tandem per uictoriâ gloriosissimâ fuit, tum in tuenda urbe
 Tarassina, quâ per ea tempora primâ omnium in solo Italix cõtinente possidere coepit.
 Maffiusq; Scaliger tyrannus omnium eius ætatis potentissimus, à Veneta repub. so-
 cisq; bello Florentinis & Bononiâ pro Romana ecclesia gubernantib; Italia Transpa-
 danæ & Lucæ & Parmæ urbium dominio turbatus est: & Turci interea à uobis cladi-
 bus, & quidem ingentibus prostrati, caesi, atq; uicti fuerunt. bella exinde sequebantur, in quib;
 capiendâ Paduâ excellentissima urbe, post Verona, deinde subigendâ Foromicij
 patria, & demû Britix ac Bergomo, nuperq; Crema rrip. imperio adiungendis maxi-
 mis laboribus ac impensis, sed parâ gloria depugnati est. Notoria sunt hæc tempore su-
 prædicta, sed certe promerentia elegantis ornatuq; historia posteris ira tradit, ut aliquisq;
 te præcesserunt durum & tuum in primis Serenissime Dux nomen, & uestræ respublicæ
 gloria, & multorum ac propè infinitorum ex uobis patria, ordinis decus gerendis tot bel-
 lis, tot ob cunctis laboribus questum, ad posteros nâscat illustratum. Idq; ego minime
 sicut nunc epitomare & breuiario assumendû non censuisse ampli fuisse & copiosissima
 tractare ac absoluerè historia, cû uos cupere intellexero paratissimus essem: profectiq;
 efficeret ne aliquid memoratu dignum ex his, quæ à condita urbe Veneta in hæc die,

De sperato
Ptolemaidam
rum.

Ruina Ptole-
maidæ à solda-
dano.

Genuesis Tur-
cos in Europâ
traducere.

Blondus.

bb a uel

Venetorum
maxima laus.

vel mari, vel terra, vel bello, vel pace fieri contigit, aut nunc, aut futura temporibus deli-
deretur. Sed ad propolice à principio intentionis nostræ finem conclusionemq; venien-
dum est. Satis multis pro tempore sed paucioribus fortasse, quam multi fieri oportuisse
sunt opinati, ostensum est in hunc Venetam diuina potius quam humana ope idcirco con-
di cecisse, ut Barbaris Christianæ fidei & religionis hostibus aduerlaretur, ut prolagia
ab Hannorum, Ostrogothorum, Longobardorum, Vandalorum, Saracenorum, & de-
mum Turcorum ac etiam à Christiano abutentium nomine tyrannorum facie ac perse-
cutionibus confugium apud vos portus, asylum, & quietis refrigerij, & salutis ars &
domicilium sine muro, sine portis die nocteq; pateretur irumpentia, discurrentes, &
impetere pariter barbaros effugatos populos Christi dei & suorum populorum hostes,
resep. repararet, adigeret, ac conficeretur hortantibus, iubētib; Romanis pontificibus
dei ipsius nostri uicarijs, ut implorantibus ubiq; Christianis operis protectionemq; asser-
ret. Quæ quidem opera meriti apud optimum maximum deū nostrum, & laudis ac glo-
rie apud seculi tam præsentis quam futurorum, omnes plurimum promerenda domus
sibi præstiterunt maiores, intra ducentos de quibus diximus annos, mari & post breuio-
re temporis spatio terra, amplam hanc, præpotensq; gloriosamq; peperere rem-
publicam, tandem duram, & ipso deo autote nostro maximam &
ingentem accepturam amplitudinem, quandiu ea uita &
gubernationis forma, qua est patraliam
regere & administrare
pergetis.

BLONDI FLAVII FORLIVIENSIS, DE GESTIS
VENETORVM FINIS.

A BLONDI FORLIVIENSIS IN ITALIAM ILLUSTRATAM PRÆFATIO.

QVOM multi historiam varijs extollant, celebrantque sententijs, tam maxime Alexander Antonius, Mamea genitus Christiana imperator Romanus omnium iudicio optimus, unica ratione eam amplissime videtur laudasse, qui historicos & suos appellavit, & habere voluit consilia rior, quorum prudentia & exemplorum copia gerendis imperij rebus quam maxime uteretur. Clarissimi etiam plerique senatores, consules, quoque viri, & nonnulli gloriosissimi principes, qui bellicis actibus res gesserunt æterna dignis memoria, delicti sunt historia: usque adeo ut non solum historici libere, sed etiam quicquid scribendo tam præclari muneris gloriam cum rerum scriptoribus communem, habere reuoluerint. Nam ut ceteros taceam: Fabius patritius gentis decus cognomine Pictor;

Alexander
Mamea.

EPictor.
L. Lucullus.
C. Cæsar.
Otho, et
Aug.
Hadrianus.

Lucius Lucullus, Aulus Albinus, Asinius Pollio, Cornelius Nepos, & Caius Cæsar, ejusque nepos Octavianus Augustus, ac Hadrianus scripsere historias. Sed maximam tantum munus præteritorum longe seculorum malitia & infelicitate incurrit infirmitatem, quod ut be Roma à varijs gentibus, sicut in historijs accuratius à nobis est scriptum, oppressa, & si bonarum artium studia intermissa fuerunt, sola in primis omnino cessavit exunctaque est historia: si cumque est ut Barbaris omnia euerterentibus, & nullo interitum ea quæ gerebantur literarum monumentis ad posterum transmittente, nedum male qui elidit, ut innotum gesta sciamus: sed Italiae regiones, urbes, oppida, lacus, flumina, montesque, quorum nomina à vetustis frequentatur scriptoribus, ubi sunt, magna ex parte ignoremus: & quæ maiorem nobis affert admirationem, multorum oppidorum & potentissimarum civitatum, quæ interea in magnam amplitudinem crevisse cernimus, conditarum tempora nos lateant, & ipsi etiam conditores. Itaque postquam propitiore nobis deo nostro, meliora habet ætas nostra, & cum cæterarum artium, tum maxime eloquentiæ studia reuixerint, ac per ea historiarum diligentius noscendum amor nostris cepit homines tentare uolunt, si per eam quam sum nactus Italiae rerum peritiam, uetustioribus locis eius & populis nominum nouitatem, nouis autoritatem, delectis uitam memoriæ dare, denique rerum Italiae obscuritatem illustrare potero. Nec tamē ipsam omnem nominum mutationem temeraria & inani arrogantia ipoponderim indicare: sed gratias mihi potius de perditione ad litas & tanto naufragio supernatantibus aut parum apparentibus tabulis haberi, quam de tota nauis desiderata rationem expolci debere contenderim.

Italiae regiones seu prouinciæ. XVIIII

Liguria siue Genuensia	Aquileiensis siue Foroluliana
Etruria	Umbria
Liguria siue Campania & maritima	Samnium siue Apertium
Umbria siue ducatus Spoletanus	Terra laboria siue Campania uetus
Picenum siue Marchia Anconitana	Lucania
Romandiola siue Flaminia & Æmilia	Apulia
Gallia cisalpina siue Lombardia	Salentinum siue terra Hydrunt
Venetia	Calabria
Italia transpadana siue Marchia Tursina	Brunj
Blondus.	

bb 3 BLON-

Belland.

ITALIAM describere exoritur. Provinciarum orbis primarij illud his
suis incipere debemus, quod quidem pro ampla parataq; materia, tam
faciliter quam libere fecissemus, nisi ab eximio poeta Virgilio, & post
à Plinio Veronense, deum à Francisco Petrarca insigni poeta, non
tissimæ illas laudationes extarent. Itaq; à suo nomine & situ incipimus
includendum. Nomen pro temporum diversitate nacta est varium: quod

Hesperia.

Aborigin.

Saturnia.

Longitudo

latitudo.

Anstus.

Apennin.

Plinius & Solinus ab Italo rege quosdam, & nonnullos à doctis quos gigneret multos
præfæ lingua Italiam dici voluisse scripserunt: quoniam tamen eam Græci magnam in greca
Hesperia appellaverunt, quod secutus est in septimo Virgilius: Hesperia in magna. Et Ser
uius exponit. Hesperia in magna dixisse Virgilium ad Hispaniæ discrecionem. Iustitius
autem in Trogi epitoma scribit Italice cultores primos fuisse Aborigines, quorum rex
Saturnus tanquam fuerit iustitiae, ut neq; seniores quisquam sub illo, neq; quicquam priore
rei haberet, sed cõmunia & indistincta fuerint omnia. Unde Italia regis nomine Saturnia
fuerit appellata. Ea verò sicut Plinius ex Octavio Augusto tradit, quæmo solo ad simi
liam, mari gemino maxima parte cingitur: quod ab oriente Adriatico sine supero, & à me
ridie occasus Tyrrheno sine infero abluitur. quæ verò in septentrionem uergit, montes
altissimi Alpes lingua Gallica à celsitudine dicti, illam à Barbarorum, ut inquit Ciceron,
in cusu naturæ benignitate cõmuniunt. Longitudo eius ab Alpino sine pratorie Au
gustæ ad Hydruntum decies centena viginti milia extenditur. Latitudo ubi est amplior,
à Varo ad Arsam quingenta, & quadraginta: & circa urbem Romanam ab ostia Aram,
nunc Piscariæ in Adriaticum defluentis, ad Tyberinam ostia centum & uiginti sex milia
torumq; ambitus à Varo ad Arsam tricies centena & insuper triginta octo milia cõple
ctur. Habet Italia dorsum, & ceu in piscibus esse uidemus à capite in infimâ partem spi
ræ formâ, Apenninû, qui mons ex Alpibus quæ ab infero mari recedunt oriondu, cum
recto propemodû cursu Anconæ urbi, ut uult Plinius, appropinquauit, in mare super
ferri, & ibi siniri uidet. & tamen inde rursus ab eo mari recedens per mediâ Italiâ in Bru
tios ac Siculum fretu fertur. Situ mensurâq; ostensis ad regionû diuisionem locorumq;
descriptionem ueniamus. Est uerò perdifficile in tanta mutatione rerû regionumq; quan
tâ uident factam, qui Romanas historias attente legunt, modò adinuenire diuidendû re
gionibus, recensendisq; ordine ciuitatum, oppidorû, montium, fluminumq; uocabula.
Et quidẽ quantum attinet ad ipsa uocabula, eximius scriptor Lurius Parauinus, Romana
pater historia, quæ in parte nobis superest popolorum nominibus utitur, qui nedò ad
nostram, sed parua ex parte ad suam peruenerunt ætate. Quod enim ex Strabonis Gre
censis geographia, ac ex Plinii Veronensis naturali historia facile est cõjicere, in Octa
uio Augusti, cuius temporib; & adnumento scripsit Lurius, descriptione Italici quæ fecit
accuratissimâ, interierunt multa oppida plurimiq; populi, quorû nomina apud Luriû ce
lebrant. In ea uerò descriptione, quæ Plinius ipse anno uix octogesimo, post finem uita
Octauianam diligenter fecit, maior, q; pro temporû breuitate & florentiâ tunc Italiæ rerû
condicione par fuerit, mutatio est facta. Quæ aut ex Strabonis primû, post ex Plinii enu
meratione, & Pomponij Melæ ac Ptolemæi descriptionibus, haud quæsi multum disti
ntibus inter se gradibus factis, desint nobis, horrendû infinitûq; fuerit referre, quonq; licet
multos interisse populos, multa excisa oppida, multas deletas urbes nò negauerim, plu
rimas tamen ex ipsis simul cum regionibus, montibus & fluminib; mutasse nomina con
stat: quo fit ut nec præfæ legentes intelligat, neq; possit nouus scriptor illis uti uocabu
lis, magnâ uel eo ipso q; apud illustres uetulos scriptores frequenter habent, dignitatẽ
historiæ allaturis. factû uerò esse locorû nominumq; mutationẽ, & simul existantiâ esse
populis & urbibus ac oppidis, quorû nomina nobis desunt, Italiâ hinc tenemus, q; post
habita urbes Romæ populi magnâ dinis, cui nihil in orbe unquâ fuit illis nunc par, la
ctura, nulla est huius seculi & felicitû quæ stante rep. fuerunt seculorû cõparatio multu
dinis populorû. Picenorum enim infra ex Plinio ostendemus trecenta sexaginta milia in
reip. deditionẽ dedisse, quod nunc uix decimam partem habet. Plinius etiâ laudes Italiæ
suorû priorûq; temporû narrans, eam dicit dijs sacra L. Emilio Paulo C. Antio Co
nscito.

Picenorum.

A nunciato Gallico tumultu, solâ sine auxilijs externis, atq; etiâ sine sine ullis trâspadana, equitû triginta, pedum octingenta milia armasse. Nostra uerò huius temporis Italia, quâ sine trâspadana externorumq; auxilijs equitatum peditumq; armaret, nō satis facile est nobis iudicare. Sed non dubitamus quin difficile sit futurû, si terrâ quis parâ conatus fuerit ita armare, ut extra fines quâq; suos in bellû expeditioneq; ducat. Quanta autē sit facta locorum mutatio hinc etiâ apparet, quod Iginius, qui de urbibus Italiæ scripsit, & est secutus Guido presbyter Rauennas, prouideret, septingentas fuisse Italiæ ciuitates. Nos uerò nunc Romanæ ecclesiæ stylâ secuti, factâ per singulas regiones diligenti enumeratione, sexaginta quatuor supra ducentas ita uimodo inuenimus: sed appellant Romanæ ecclesiæ instituta ciuitates, loca quæ episcopos habent. & Iginii uideamus ac Guidonē etiâ multa ex oppidis quæ nostra ætate proprio carentiâ episcopo alieque diuersione ecclēsiæ, pro ciuitatibus posuisse: & tñ omniū ab ipsis positorū pro ciuitatibus quæ nunc extant, numerus uix quadraginta cōplectitur loca, ut aut excusæ esse ciuitates, aut mutationē omnino incognitâ in eis factâ esse necessariū uideamus. Quâ alijs fortasse impossibilē usam tot locorum acceptam in Italia per sexcentos annos, quipost Guidonis tempora fluxerunt cladem, nos ideo minus mirabilem ducimus, quia iam uidemusq; per seculum nostrum, quod dei nostri munere eorum quæ ante parum nobis erat graue fuerant seculorum respectu, felix appellari potest, supra triginta ciuitates & oppida solo æquata, ut cum eorum pars paucis nunc habere colonias, tñ pars omnino manserit derelicta. Cuius namq; oppidum Româdiolæ, à quo clarissima fluxit Comitum Cuij & Lugi familia, omnino derelictum in nunc ære, uidemus: pariter ppinquo in loco cōgit Barbario: pariter in Latio uetustissimæ ubi Præneste, Zagarolo, & Gallicano oppidis. Pariter ad alia urbis Romæ paritē Cennocellis ciuitati, Mœliupō ex illo nos accidisse cōspeximus. Par etiâ aliter hac in descriptione in eodemodum distionis nominationisq; regionis mutatio, ter quaterq; in aliquibus, & in quibusdâ pluris facta, adeo ut solæ Eumiræ uetusta cū finibus suis & integrâ manserit appellatio. Quam obrem octo & decem regionibus, in quos Italiâ sine insulis eodemode diuisam esse iudicauimus, describendis, illa ex multis sequemur uocabula, quæ etiâ in ætate nostra sine notiora, cū nostræ intēioni accommodatiora uidebunt. Suntq; nomina: Liguria siue Genualis, Eumiræ, Latina siue Cāpania & maritima, Umbria siue ducatus Spoletanus, Picenū siue Marchia Anconitana, Româdiola siue Flaminia & Æmilia, Gallia cisalpina siue Lōbardia, Venetia, Italia trâspadana siue Marchia Tarsinica, Aquilensis siue Foro Juliana, Iliria, Samniti siue Apurti, Terra laboris siue Cāpania uetus, Lucania, Apulia, Saluti siue terra Hydrunt, Calabria, Bruttij. Postq; uerò omnem Italiâ peragratus ero, uiros præstantiores, qui singulis in urbibus & locis pridē genit fuerint, eosq; qui sunt sapientes, præsertim literarū aut cuiuspiâ uirtutis gloria claros, enumerabo: atq; res in singulis locis scribi dignas breuiter narrabo: ut nō magis hæc Italiæ sit descriptio q̃ uiroū eius illustriū præstantiūq; catalogus, ac nō parua partis historiarum Italiæ breuiarium.

REGIO PRIMA. LIGURIA.

D **L**iguria autem Plinium secuti duximus inchoandum. Ea regio hañtissimos aliquâdo habuit terminos, quippe quum Pisas in Liguribus conditas Trogius scripserit, & Apuanos Ligures quos agri Pisani populos esse confiat à maioribus traditum uiderimus. Quin Massiliâ Trogius Pōpeius inter Ligures & terras Gallorum gentes positam dicit: cui opinioni concordat Linius lib. x. l. i. Fuluius Flaccus primus transalpinos Ligures domuit bello, missus in auxilij Massiliensis aduersus Saluos Gallos, qui fines Massiliensium populabatur. Et pleriq; Loci Liguriæ ultimâ posuere. Sed hæc remotiora omittentes, iam fore tenemus, si diuisiō Italiæ quæ Romana reipub. florēte fuit nostris tēporibus, accommodare poterimus, siue Italiæ quæ Varo fluminis ad Macræ amnis ostra lōgitudinē habet: & hinc Apenninō inde mari infero claudij, quâ ratione pars inferi maris adiacens à Varo ad Macradicē Ligulicum pelagus. Populi eius prouincie Ligures quo tempore, quibus u' ducibus Romano pop. subiecti fuerint, Iordanus Cōstantinopolitanus monachus, qui situius imperatoris tēporibus rerum à populo Romano gestarum epitoma cōfecit, et L. Florus T. Liuij abbreviator, huius seime uerbu sic habent: Peraçio Punico bello

CCLXXIII
urbes habet.Centum
Barbicum.Diuisio
Italæ.

mo nec quantumlibet respirato sequi Ligusticum. Ligures imis Alpium iugis adherentes, inter Varum Macramque amnes impliciti domis syluestribus uictitabant, quos penitus inuenire quincere. Tunc liquidem locis & iuga durum atque uelox genus ex occasione locorum latrociniis magis quam bella faciebant. Itaque quem deo iustum esse darent, Saluati, Declares, Eubij, Euboriatas, Ingaunt, tandem Puluius latebras eorum igni sepius. Rebus uero in plana deduxit, Posthumus ita exarmavit, ut uix linqueret sensu, quo terra coleret. Quod uero Iordanus summum attingit Ligures obtinatus iugum Romanorum recusasse, & illis animose aduersatos fuisse, Latius ipse in libris qui extant, multis ostendit in locis. Nam libro nono, dum hanc gerimus & cetera. Ambo in Liguribus gerebat bellum. Is hostis uelut natus ad continendum per interualla bellorum Romanis disciplina militarem erat: nec ulla provincia militem magis ad uirtutem acuebat. In Liguribus n. erant quae militem exercebant loca montana & aspera, quae & ipsis capere labor erat, & preoccupatis hostem deicere: hostis levis & uelox & repentinus, qui nullum unquam prius nullum locum quietum aut securum Romanis lineret. Oppugnatio autem minorum castellorum laboriosa simul periculosaque insidijs, regio quae si penitus attingeret militum haud multam praedae praeberet. Itaque non laxa sequebatur, non lumentorum longos ordo agmen implebat, nihil praeter arma omnem spem in armis habentibus erant: nec deerat unquam cum his uel materia belli uel causa, quia propter domesticam inopiam ceteros agros incurabant. Nunquam tamen in discrimine summe rerum pugnabant. Hannibal post insidiam Romanis Trebientem cladem, traiecit Apennino primis concessit in Ligures, & illi opposuit Sempronius coas. Romanus se comitum Lucii, & uidemus apud Livium XXXV. Magone Hamilcaris filium capta Genoa diu in Liguribus resistisse Romanis, ex qua regione Romanos in Gallia Cisalpina plurimum agnauit, ad quem inter Alpinos Ligures Genamque agentem naues Carthagine uenerunt. Seruius Virgilius in decimo exponens Apenninicolae bellator filius, dicit quia Liguria maiori sui partem

Liguri. Apennino sita est. Ligures autem omnes saltares sunt sicut Cato in Originibus tradit. Virgilius, Asietumque malo Ligurum. Et Lucanus in primo: Et nunc tonitruum Ligur, quondam per colla decora Crinibus effusis toti praetate comata. Varus praefatus praesentisque nominis illius capite Alpium & Saluum montis effusus, haud procul a Nicea mari se infundens nolle notior est, quod brachiatam Galliam ab Italia determinat. Adiacet illi ad dexteram oppida primum Rocheta post Gilecia: & ad ortum fontemque Hufonium. Nicea inde oppidum Massiliensibus in litore conditum Alper dorso contingit: dehinc portus est Hercules Monaei quondam nunc Villa francha: de quo Virgilius in sexto Aggenibus facit Alpinis atque arce Monaei, & Seruius grammaticus exponit de Liguria ubi est portus Monaei Hercules. Dicitur autem Monaeus uel quod pulvis omnibus illis solus Hercules habitauit, aut quod in eius templo nunquam aliquis deorum simul colitur. Caesar ex Gallijs ueniens illac descendit in Italiam. Et Lucanus lib. primo: Quae sub Hercule sacras nomine portus, Virget rupe caua pelagus, non corus in illum las habet, aut Zephyrus, solus sua litora turbat Cleus, & tara prohibet statione Monaei. Post haec Monaeus portus ut Ptolemaeo placet nunc Monachus Genuensium imperij terminus. Et fuit scopulus siue collis Pedeticus cui Barbarosso fuit cognomen Caesar Germanicus Genoues populo maenibus communiendi, anno nunc plus minus sexagesimo supra ducentis nunc coeclit. Imminet Monacho castellum nunc ignobile sola uisum asperitate nouissimum passum prope duo milia a mari recedens, Torbia appellatur, quod Iacobus meus Bracellus ut eloquens & doctissimus trophaea Augusti a praefatus appellatum fuisse affirmat, quod quidem tenemus fuisse locum partem Helij pertinacis Romani imperatoris, de quo Iulius Capitolinus sic scribit: Natus est in Apennino in uilla materna. Nam pater eius tabernam castrorum exercebat, sed postea quoniam in Liguriam uenit. Sequitur Mentonem ipsum in litore, & Rocheta bruna superius, sterilis soli castella, & proxime Albintimiliu etuaitas, nunc Vintimiliu: cuius latus quae in orientem uergit solis Rutuba abluat flumens nunc Rodoria appellatus proximo deinceps ad mille passuum collis attollitur cui Appio est nomen, & inde arx est ex qua primus nascentis Apennini iugum haud procul remotum cernit. abest a Rutuba fluuii passuum decem milia S. Romuli castellum, cuius ager citi est palmarum arborum in Italia rarissimum ferax, unde Ro. pont. uidemus palmarum ramos in dominica quadragesima

Liguri.

Varus

Rocheta

Nicea

Portus

Herculis

Turbicatus

Vintimiliu

A ienij postrema inde appellata benedicendos & populo dādos habere. Eumenius inde passus quinque milia castrum attingit exiguum duos mille passus mari propinquum, quod Tabia nomen habet à uinorum fama celeberrimum, quippe cū ea mulcatum appellata, nec Cyprii, nec Creticis, nec Halernis cedere à bonis potioribus existiment. De cetero eo passus milia ad Maurinum numerant portum nomine uerius, & resed in dicta tibi iurisdicção celebrem locū reddit. Sequitur Vnetha uallis aliquot habitata uicis, mox oppidum Dianæ, nunc Dianò duo propinquum à mari recedens, olea uicij undiq; cōstituta. Post hec ipso in litore Ceruā, & ipso in edito colle Andotia uiciferis collibus circumdatum. Andotianos fines parui admodum uici excipiant: hos Albū ingaudis urbs opibus ac uetustate nobilitas nunc Albinga Proculo imperatore Romano alumno & eius omnia, de quo Flautus Eutropius sic scribit. Proculo patria Albinganum in Alpibus maritimis, domi fuit nobilis, sed maioribus latrocinantibus Albingi abluit latus Mera la fluuius Cerna appellatus quod cernens torrentibus augeat. Hic ciuitatē cōpeditur lo-

Tabia.

Vnetha uallis.

Albinga
gaudium.

B eo uix passus quingentos à mari rece demē, cōm ualidissimi exercitus Philippi Mediolanensis terrij ducis præfecto copijs omnibus Beradino Vbaldino uiro fortissimo uic-
tia oblatione cinxissent, quatuor oppugnati mētibz omnia quæ bello inferunt mala perpeti coegerunt, & tandē constantia & fortitudine populi fatigatos hostis, re insecta oblationē soluit. Proximū in litore est Petra castellū, deinde ad duos mille passus abierat Pinariū oppidū ab æria, ut uulgare sonat uerbū, salubritate appellatū, quod uallis in eius sinu erat sitū angustias claudebat. Sed Fregosū & populus Genuesis ut Chæ-
rectenses inimicos inde nobiles efficerēt, oppidū quoq; proximo anno sustulerunt. est proximo in litore Nauliū ciuitas portu ac turribz inclyta, est & uadorū Sabbatorum portus, à quo septē milibus distat Sauona urbs, multorū populorum cōmetio nobilis, quā Titus Lilius Magonis aduentū referens Sauonā nominauit sicut nostra facit ætas, & cū Plinius Sabbatū Pompeiū Mellā Sabbatiam appellauit. eam nunc possidet qui & Genuesiū ducatu summa cū laude his præfuit uir ingenti uirtute, & quod ætas na-

Petra ep.
Pinarium ep.

Cistrarum in principibus habuit literis ornatus Thomas Fregosus, multa cuius belli & pacis temporibus præclare gesta in historijs scriptis. Albetiolum Cellarū uicos igno-
biles in litore cernimus. Deinde Viraginem oppidum, quod quidā uicem ungias di-
xere. Succedū Vulturū uicis, quæ Cherusa torrentis interfluit. Porufera dehinc ut maior ita uolentior amnia, qui ualli nomē dedit, ædificiorum pulcritudine superbiaq; potius solo altoquin sterili amoenissimæ: portusq; succedit Genue insignis, q mole ingenti ob-
secta fluctibus, ostia in Aphricā uerū pādū. Urbs Genua quos & quo tēpore habuerit cōditores, incertū nobis est. Non n. satis probamus, quā de Phaethōte & eius socio Ge-
nuo Bracellius noster nō improbat fabulā, nullius certioris scriptoris auctoritati nixam: & insulz fictas de sano ineptias improbamus, uidemus uerō ante belli Punici tēpora, nulla alicubi eius urbis haberi mentionē: & Iordanū Floridūq; dum superius fabulosos Li-
guis populos Salurnios, Declares, Euburiates, Ingauinos enumerant, genum si cōdita tunc aut nota fuisset, nō omisso fuisse crediderim. Primā uerō eius mentionē facit Li-

Albetiolum.

Genue.

D iuius lib. uigesimo primo, ubi P. Scipionem dicit cū admodū exiguis copijs Genuam reperiisse eo qui circa padum exercitu Italiā defensurū primū autē incrementū habuisse uidetur, de quo Lilius lib. xx. x. sic dicit, Lucretio prorogatum imperium ut Genuā oppidum à Magone Poeno destructum exedificaret. Post quæ tēpora Romani Ligu-
stios Genuentibusq; amicioribus uis fuerunt, & cū multitudinē considerans coloniarū
quæ Romani per omnia penē Italiæ loca deduxerunt, mirari solet nec Genuā nec aliū
quem, tam in Ligustinis locum pro colonia captem fuisse quod à suis sterilitate, quā mi-
lietibus, uicior crediderim processisse. Post belli uerō Punici secundi finem, Romanus
populus Gallis Insulensibus & Alpibus cæterisq; Gallie cisalpinæ populis & deinde Illyrjs
subigendū a rna conseruit: ad quæ bella quum magnæ copiæ uarijs bello usus futura
mitterent, maxime opportuna fuisse uidet. Genua loci natura tunc etiam portuosa, ex
qua Cōmodus in Mediolanenses Papiensesq; sicut nunc est, transitus erā tunc erat. Ni-
hil autē a quæ augendi spibus cōducere ac frequenter cōmetantibus: & quibus in lo-
cis opum quærendarum facilius adit maxime populos coalescere cōstit. Nec tamē in
mille annis, qui bellū id secundū Puniciū sunt secuti, caput multū attollere potuit, Genua,
quam

quā anno à Lucretij institutione plus minus sepringentissimo, ad annū videlicet salu-
tis Christianæ sexcentisimū atq; sexagesimū, Rotharis Longobardorū rex Romanis quo-
rum imperio semper antea sacra subiecta, abtulit. Eam tñ à fera Longobardorū gen-
te parū humane gubernatam, Carolus Magnus imperator Pipinusq; filius rex habet &
successores franci reges per annos circiter centum, summa cum iustitia & humanitate
sicut & ceteras Italix, urbes gubernarunt, duobus illi administrāda, qui comites appel-
larent præfecti, quorū Ademarchus Corsicā à Mauris oppressam liberavit, quo ab eis
dē Mauris postea interfecto, Corsica nihilominus per Genoveses recepta & naves Mau-
rorum & 1111 captae ac demersæ sunt. Berengario autē tertio in Italā unde pulsus fue-
rat reuerso, imperij nomen suis titulis foedante, & Vgone Arelatense Italix regni nomi-
ne abutente, quū pessime apud oēs nostros ageretur, Saraceni Pœnis sibi subiectis im-
mixti, anno Christi non gētesimo & trigelimo quinto Stephani septimi pōntificis Roma-
ni temporibus Genā repperit spoliatūq; & quod rarū alibi est audiū, omnibus mor-
talibus q; cædi superfuert populariter asportatis, muros urbis omni humano habitato-
re uacuos reliquerunt. Scribit tñ Andreas Dandulus Venetiarū dux Fracesci Petraræ
amicitia clarus, impuberes oēs breui Genuam fuisse reductos. Esiq; eius testimonio co-
locupletius, quod Veneti Genūesq; magna semper amulatione cōtendere solit per
Dāduli ducatus tēpora graui ac periculosisimo utriq; bello cōflicti sunt. A quadā
gentis uerō annis maximū Genua habuit incrementum, quæ ultra nacta ingentes terra
sed mari lōge maiores Lituriæ cui imperat nomen obscurauit, ut quæ pars in Vasilam
nem exposita occidentē spectat solem Riperia occidentalis, quæ ad Macrā pertinet
in orientē est uersa dicat Riperia Genuæ orientalis. Et insuper Corsicam, Cyprum, A-
siam, Thraciam, Scythiam deductis coloniis ac suis uiciorū illustrauit: & negotio
ocio felicius nunc illius terrori est, quorū insidēs prius & crudelitatis bīs cōeident. Ornata
fuit Genua duobus ex gēte nobili sēcha pōntificib; Romanis, quarto Innocētiō, & quin-
to Hadriano: habuitq; eadē familia ad triginta Romanæ ecclesiæ cardinales, quorū
cui superest Georgius Prænestinus episcopus. Dux Genuæ nūc est Ludouicus Frego-
sius ingenti præditus humanitate, dignusq; gentilee clarissima muliere Catharine, quæ
ex Forluienli Ordebsa gente præclara, alterū quoq; genuit celebris fama laudē Frego-
siū, cuius ingens spes morte nuper nobis abrepta est. Ornatur uerō nunc ciuitus navi-
gatione ac mercatura toto orbe nouissimis sed paucos habet egregie literatos, quorum
nostros nobis sunt Nicolaus Ceba, & noster iñ lacobus Bracellus ac Gottardus prin-
cipia scriba. Genuæ latus orientale Feriōr amnis præterfluit, quē tunc Bisamōē appel-
lant. Neq; tñ uetuli nominis usquequaq; facta uidet; obliuio: namq; illum paulo supra
influens minor fluuius Ferisanius dicitur, profectus à Bisamne Nerulum, Bultafet, Sa-
lium tenens uicos: & paulopost illis maiorē Rechiū inde Camulium inuenit. Sunt uerō
quatuor & uigintimila ab amne Cherusa superius dicto ad Camulium, quæ tota regio
non modo mari in planicie exposita, sed quantū pertinentes ad eam ualles ac colles lon-
gius extendunt, magnifici & sumptuosi operis ædibus decoratur: ut qui alto nauigan-
tes pelago eam petunt terram, unā se urbem prospicere opinentur, à Camilio Sinitarum
promontorium incipit, quod S. Fructuoso sacrum est: cuius templum in intimo recessu
positum magna ueneratione à uicinis populis frequētur. Id illi promontorium caput
montis appellant, quod arduum & saxosum in mare procurrens sinistroq; latere im-
pentes aquas angustia fauibus admittens, Delphini portum efficit: quem incolæ de-
p̄ta prima syllaba quasi potius à bonitate q; à Delphine nominandus sit, portū Forum
appellant. Sequit; alius ab oriente sinus, quem Rapalli nominant: id Cōualli nomē est,
quæ ut inter montosas haud sterilis citiq; & oleæ plurimum ferax, uicem eiusdem no-
minis haud quaquā obscurum in litore habet: quinq; milibus abest Clauarum noui no-
minis oppidum. Quippe quod ante centum & quinquaginta annos nōdum magnibus
cinctum erat: eoq; nunc maritimis & montanis populis fori & iurisdictionis cōuen-
tus habetur. Proxime Entella fluius mare instabit, quem aliquando Labeniam di-
ctum, nunc Lauaniā appellant: habetq; ad dexteram oppida, Riparosam, Molinum, &
ad fontē Rochatiam. à Graueia, Olo, Starla torrentibus augetur, ad dexterā oræ mari-
timæ ripā Lauanum uicem habet, à quo originem traxit Fisorum profapia Lauanæ
comitā

Genus spe-
latur.

Delphini flu-
uius.

Delphini
portum.

Clauarum.

Lauanæ.

A comitū dicta in Italia nobilissima, quæ pontificibus illis Romanis & cardinalibus ornata fuit & Sualix Profonaliū, Graueis uerò ad sinistram adiacet Vignolum, Garibaldū, Iulius, & ad fontē Rupa. Ab ostio Entellæ quatuor milibus abest Sigessū vicus in litore, apud quē Sigessam Tiguliorum à Ptolemæo & Plinio appellatum fuisse crediderim: cui obijcit se insula tenui admodum titulo à cœtente diuisa. Ea præruptis montibus quasi muro cincta, incolas ab omni maritima terrestriq; incursione ruitos reddit, gemino portu dextra leuayq; accessibilis: quicquid qui ad orientē uergit solē turis ueriorisq; portus est. Hinc cœtermina sunt Monilia, quos colles duos uisiferos Moneli nunc appellant. Superius oppida sunt Banchalesium, Matuseū, Matalana: Mondianos fines cōtingit Frasinula: quæ ob saxosos asperosq; colles Ferramulā accollæ hinc putant dictam esse, quasi diligenter eo loci soleandas esse multas uiatores admonerent. Paolulum inde abest Leuantum nobile municipiū magis quàm uetustum amoenis uallibus collibusq; cōspiciunt ad cuius oram quinq; sunt castris paribus prope interuallis inter se distantia. Mons ruber, Vuleria uulgo Vernatia appellatur: Manarolæ Riuus maior quæ loca nō in Italia magis q̃ in Galliâ Britanniaq; siue Angliâ à uini odoratissimi suauissimiq; excellentia sunt celebratæ res profecto memoratæ & spectaculo dignæ: uidere montes adeo sublimes præcipientesq; uti aues uolando fatigens: quibus omnino saxosa & nihil humanis retinentibus, uitium palmitis tam pretiosæ lerares uindemig haud secus q̃ hedera muris passim hærent. Eas autem uineas & alias per Liguriam arate Plinij non fuisse hinc uidemus, quod quā ille edocendis uinis opimis quæ ubiq; habeat Italia diligens sit ac prope nimis, nullū in Liguria ponit: nisi forte hæc sint uina Lunensia, quæ ipse Plinius plurimū laudat. Riuum quem maiorem appellant inde transgressos uetuli olim & nobilissimæ urbis Lunæ portus excipit, à scriptoribus quidem, sed minus q̃ deceat celebratur. Quantum autē ex paucis quæ extant de eo scriptis, conijcere potuimus, tamini quæstus cōmercium in ipso portu fuit. Vnde Persius Satyricus auzentiam & nimiam ad rem pecuniariam populi Rom. attentionem redarguere intēdens, sic ironice scribit. Lunai portum, operæ est, cognoscite ciues, Insulā, quæ illam ab Austro Aphricosq; nunum reddat, natura obiecit: secus quam uallē se pandunt fauces, multis reflexibus tot uolæ, in longum amplexusq; sinum, qui passuum quinq; milia longitudine ac latitudine proteritur, nauigia aduidentes. Portusq; ipse omnium capacissimus nauigiorū Mactra agetur: quod Lucanus in secundo sic indicat, Nullosq; uado qui Mactra moratur. Aluor, uicinæ prorumpit in æquora Lunæ Supremo in eius insulæ fastigio Veneris olim templum, Christianis postea temporibus sancto Venerio consecratum, portus Veneris nomen dedit. Quæ uerò promontorium siue insula occidentem spectat solem, oppidum est portus Veneris pariter appellatum Genuensium populi Colonia, & finit quondā terminus: & c regione Illex est castrum uel ex hoc celebrius, quod sicut illud Genuensium, ita hoc Pisanorum agri fines terminare cōsueuit. In sinuq; Lunensis siue Veneris portus intimo Spedia est nouū oppidū circa annos 1. x. muro circumdatū, secus quā inspecta Italice descriptione ac pictura à maioribus facta Tigulū fuisse coniectior. Idq; oppidum Bartholomæo Facio uiro doctissimo est ornatum. Lunensiq; portus ab ea orientali parte promontorio claudit nunc Lunensi appellato, quod præterlabitur Mactra siue amoenis piscosusq;, & quia Liguriā ab Etruriā diuidat notissimus. Adiacent Mactrae amni ad sinistram Verianum, Arbianum, Podentianum, Richū, Luciolum: & Matalium. Ex quo Marchionē eius cognominis familiā nobilis fluxit. Eius Ligusticæ oræ quā descriplimus à Varo ad Mactra ostia lōgitudine olim undecim supra ducenta milia fuisse ceteros, pōdere, quā nostri uix centū octoginta milibus cōportat: pelagusq; adiacens qd̃ Ligusticū appellari diximus tres habet insulas, scopulis tñ q̃ insula similitores: unā Albingam opposita, quæ trepidis nauibus sepe temerario tuelæ fuit: aliam Nauulo, tertiam Lunensium portus promontorio occidentali propinquā, ut continens uideat.

REGIO SECUNDA, ETRURIA.

Etruria ad Mactra sequit regio Italicæ secunda uel inde notissima, quod præscit semper feruuit nomen. Eius sunt notissimi etiā nunc fines Mactra & Tyberis amnes centum & septuaginta quatuor milibus inter se distantes. Apenninus mons & inferū mare eius maris pars, quæ à dictorum amnium ostijs longitudine & ad Sardiniam usq; latitudi-

Istæ
Vignolum

Portus lunæ

Mactra fl.

Portus Vr.

Illex op.

Spedia op.

Etruria

latitudine terminata fuit, quandoq; Thufcū, quidocq; Tyrrhenum pelagus dicta est. Ee-
 nim Thufcorū gens, sicut Iustinus à Trogo tradit, ex Lydia Alia puincia ueniēs, pulsis
 Vmbrijs incoluit hanc Italici partē, quā primo Tyrrhenia ab eorū rege Tyrrheno, mox
 Etruria à multo ac frequentato deorū per thura cultu est appellata. Leonardi autē Aet-
 tinus primo hīstoriarū dicit Etruscos uenisse ex Moenia, unde Lydi gēs maxima nau-
 bus in Italīā aduecti sunt. Huius puincie uirtutatem dignitatemq; Linius Patavinus li-
 bro sexto sic ostendit: Thufcorum ante Romanorum imperiū late terra marisq; opes pa-
 tueremari infero superoq; quibus Italia modo insula cingit quantum potuerint, nomi-
 na sunt argumento, quod alterū Thufcum cōmuni uocabulo gentis, alterum Adriati-
 cū mare ab Adria Thufcorum Colonia uocare Italici gētes, Graeci eadem Tyrrhenum
 atq; Adriaticum uocāt: & in utroq; mare uergentes incolere urbibus duodecim ter-
 ras, prius cis Apenninū ad inferum mare, postea trans Apenninū totidem quot capita
 originis erāt missis Coloniaj, & trans Padū omnia excepto Venetorū angulo q̄ lūm
 circū colunt maria usq; ad Alpes tenuere. Duodecim autem urbes, quibus Etruscū inco-
 luerint Etruria singulis magistratibus annis quos uocabāt Lucumones creati, qui om-
 nē puinciam gubernabant, has fuisse inuenimus Lunam, Pisas, Populoniā, Volate-
 ram, Agilīnam, Fesulanam, Rusellanam, Aretium, Penuſiam, Clusium, Faleriam, & Vuls-
 niam, quarum quatuor tantummodo integræ extant. Etruscorum uerō dignitatem sua
 se maximam hinc constat, quod Linius tradit Romanos ab his accepisse pretextam, tra-
 heas, faleras, annulos, togas pictas, & palmatas, curius triumphales, fascēs, lictores, ta-
 bax, scilicet cumulem: additq; Linius Romanos consueuisse pueros mittere ad discipulū,
 sicut postea in Graeciā fuerunt missi. Potentia etiam Etruscorum maximā est argumen-
 tum, quod scripsit ob Etruscū & aliud bellum Romę trepidatum est, scripsit dictator est
 dictus. Subacti uerō sunt Romanis Etrusci ad annū urbis cōditæ septuagesimū & qua-
 dringentesimū cū apud Vadimoniam lacum, ingenti praelio superati essent. Bis tamen
 Romano populo rebellare conati sunt. Primum Hannibalis tēpore duobus Arminis, de
 quibus scribit Linius xx. v. 111: Cornelius eos in Etruria hīdicijs agitauit eos, q̄ ad Ma-
 gonē respiciebant, & animos rebelles pra se ferebant. Secunda rebellio intentata fuit
 bello Marſico siue sociali: quæ quidē rebellio Aretinorum, Fesulanorum, & Clusionū
 multo sanguine atq; urbium Aretij & Clusij uastatione sopita est. Paruū postmodum
 Etruria Romanis quiescentissimē per annos circiter septingentos, usq; ad Archidij & Ho-
 norij tēpora, quando Romani imperij inclinatio inchoauit: multas postmodum passa
 calamitates, quarum minores fuerunt quas Gothi intulerunt. A Lōgobardis uerō crū-
 deliter oppressi sunt, quam sicut libro hīstoriarum octauo ostendimus, principio aduen-
 tus in Italīā sui supra ceteros oēs affligerunt, adeo ut unus eorum magistratus Castal-
 dio Etruria appellatus, gubernatōi illius satis facere potuerit. Lōgobardis uerō electis
 cū Caroli Magni & filiorū tēporibus Etruria, sicut & alia Italici regiones respicere ce-
 pisset, cū Lodouico Caroli filius cū Pascali Romano pōtifice partitus est, ut Aretium,
 Volaterrā, Clusū, Fioresiā, Pistoriū, Lucā, Pisā, & Lunā imperio, ceteræ oēs pontifici
 Romano paretent. Postquā uerō Caroli Magni stirpis reges ab Italia sunt electi, Beren-
 gariūq; Italicensis imperator & Lotharius eius filius rex Italīā administrare ceperunt
 maximas Italia atq; horrendas incurrit calamitates. in quarum una ad annū salutis qua-
 dragessimū supra nonngentesimū, Ioanne decimo pontifice Romano Vngari Etrusi
 omnem spoliarunt: & mortales, qui ex dibus superauerant, utriq; sexum in Vngariā
 asportarūt. Helius Spartianus de eadē Etruria honoratius scribit, qui Adriatū dicit im-
 peratores in Etruria praeturas gessisse. Sed iam ad nostrum reuertamur ordinem. Sexis
 Macrā annū uerūta traxerūt Luna inter capita Etruriæ numerata, quæ Eutichianū pon-
 tificē Romanom patre Maximo genuit: eius uerō urbis desolationē, quā nūc habet du-
 cillimē antea inchoasse indicat Lucanus in primo, his uersib. Hoc propter placuit Thu-
 ſcos de morte uenusto Acceti uates, quorū q̄ maximus uxo Arunt incoluit deserte moe-
 nia Lunæ. Indicetq; Marialis poeta eius urbis regionē caſeo abundasse his uersib. Cae-
 us Etrusce signatus imagine lunæ, Praestabit pueris praedita mille ruin. Eius nūc ubi tri-
 net denominationē regio Lunēsis appellata, Genuitūbus maiori ex parte subiecta. Est
 ad Macræ dexteram supra Lunam Sarzana, cuius arcem Sarzanellum appellat Thoma-

Luna.

Sarzana.

- A** mas Fregosus Genuensium ut sicut ostendimus illustris & egregie celebravit, & ianus luvissimè acipiens didissimè exardescant. Suma erit ad eandem dexteram Castrum novum, Folla nova, Ortus novus, Villafrancha, Torrens Bagnonus est oppido eius nominis. *Ortusa, Villafrancha.* Follara, Malgrati. Et in Apennini radicibus Ponteremulum nobile regionis oppidum. Sunt quoque interius hinc Fuitanum, Verucula & Gragnola. Inde Mórionum, Charara mastra et alique minora castrilla in montibus olim Violanti Tigutiori & Seguniori ac Appuano num populoso olim Ligustimorum appellatis: qui montes ab Apennino in litus inferi maris iussu, ab oriente ad meridiem tractu producti, Montana nunc Lunensis Chararata dicunt. De hisq; sic habet in decimo Livius: Sèpronius à Pisa in Appuanos Ligures transiit, quos & castris eorum aperuit saepe usq; ad Meram fluviū & Lunæ pontem: hostes autem antiqui sedes maiorum suorum ceperunt, & inde superato locorum iniquitate periculo detecti sunt. Ex istis montibus fodinas habentibus celeberrimas, magna uti marmor Romæ olim in portata est, adeo ut usq; in præfens sæpè columnæ ibi & alia marmoringentia cernant frustra, quæ post fracta Romani imperij vires derelicta nullius qui quaerierit, aut potuerit, aut detemente impendio asportare voluerit est inuenta. Quotiam minoris impendij & laboris marmora, Pisas olim & nuper Florenti & quidam Romam Genusq; importata sint. Vnde Iuvenalis de marmoribus Ligustinis, quæ Romam portabant, sic habet. Nam si procubuit qui saxa Ligustica portæ vendiditq; Plinius ad hoc Liguric lapides terra facilius secant. Secundus in sinistra fluvius Auxeris à quibusdā vetustis, sed à Livio Mera ut supra apparet appellatus, quæ nunc Serellū dicitur, cui est remotior ad sinistram in maris litore Mutroni arx vetustissimo in monumento adificata, quæ à Florentiis, ad annū salutaris sexagesimum quintum supra ducentiesimum & millesimum, Capta Carolus Siciliæ res Locubus reddidit: in eam arce nostra recepta nunc populus obtinet Florentinus. Ianus Petra sancta, & ad Auxeris ipsius ostiū est Virego, Liber vero prius q̃ mediterranea, & ad dexteram Auxeris ipsa sita attingit: ad certiores locorum in dā gine orā Etrurie maritimam usq; ad Tyberim describere. Quæ quidē licet semper hæc omnia sint, nunc maiori ex parte est syuosa. Nā Plautus Eutropius in Atrianis imperatoris vita sic habet. Statuerat vinū gratuitū populo Ro. dare, ut quemadmodū & panis & porcinæ gratuita præbent, sic etiā vinū dare, quod perpetuū hac ratione cōstituerat facere. Lituræ per Aureliū usq; ad alpes maritimas ingentes agri sunt: hicq; fertiles & syuosi sunt. Statuerat itaq; à dominis locorū incultorum, qui in ocellis gratis dare emere, atq; ex eo vinū dare gratiā, prima post Auxerim sunt Arni ostia, à quibus paulū recedit Liburniū Pisani portus munissimā arx apud quā in scopulo pastos mille à cōtinēti recedēte fundata est turris Phærea, nocturnū Tyrrheno mari navigatibus lumē q̃ remouissimè præbēs, & Pisani à lōge ostendēs portū: Arniq; Arcedēdies tertio à mari miliario Pise pōtibus iungunt: super hisq; adificijs ornant, eam urbē uetustā & gestarum rerum gloria clarant, ab Alpibus originē habuisse dicit Virgilius. Et Plinius, Pisas inter Auxerim & Arni amnes à Pelope & Asiantis Græce gente ortas asse nclissimæ uetō dicit Pisas in Liguribus Græcos autores habere. Et Lucanus in primo, Hinc Tyrrhena uado frīgentes iniquora Pisor. Livius xx i: ea causa cōsultū fuit, cū Pisas nauibus uenisset ad Padū testinīdi. Pise tertio Eugenio pont. Ro. ornata fuerūt. eā urbē florentibus Romanorum rebus nullum habuisse potētiam uidemus. Postquā uerō maritimæ urbes Etruscæ, hinc Luna inde Populonia deletæ fuerunt, quiescentibus per Carthagi Magni & filiorū tēpora Italici rebus, Pise multos habuerūt præstissimos maritimo bello uiros, quorū gesta in nostris historijs celebrant. Sed ab annis quadraginta, postq̃ ea ciuitas Florentinis subiecta fuit, infrequēs populo opibusq; exinanita penitus est reddita. Liburnio intras cōiugis sunt stagna, eius oppidū nomine appellata, deinceps est Mōs niger. Succedit eo in litore fluuius Cecima sicut nō sit à Plinio appellatus, cui ad sinistram in ostio hærent uada Volaterrana à preiis appellata. q̃ ad hic portus fuerit Volaterranorū & Volaterrani cognomine Volatres appellati sint, auctor est Plin. Magna dehinc ad Vmbrois fluuiū, quæ Plinius nauigiorū capacē sinile scribit intercapdo habet. In qua primū est in litore oppidū S. Vincētus. Interius est Vidona uetustissimum oppidū. Superius est Subetrū. Sinū deinceps efficit mare ad quæ oppidū est portus Baratus. Super est Clapita, maior deinde habet sinus, ad quæ est Pibinū noui Blondus. *cc* nominis

Ortusa,
Villafrancha.Auxeris,
Serellū.

Petra sancta.

Liburnum,
Turris
Phærea.

rfg.

S. Vincētus,
Vidona.

- nomina oppidum, quod loci Romanæ ecclesiæ rerû scriptores anno nunc iteferunt
 plumbinaria dixerunt. Ad partem Plûbini sinus aduersam est portus Forcellus, in medietate
 raneis Scasilinû oppidû, deinceps in litore castrû Troæ Castilionû Piscarij. Ad emen-
 bes litoreos pene castellum, ad paludis olim coconiz emissorium. Inde, pugnillâ lacum
 inueniunt Orbicella olim Aprilis dactilû polica Vembronis sunt flumij ostia, in eodectis ad-
 mittere naues. apud quæ Populonia fuit uetustissima, de qua Lilius lib. x. x. x. Cirodus
 Cos. pfectâ ab urbe inter portus Cösanum Laurentinumq; astros uis tēpeltatis adnotæ
 Populonia impulsâ inde quum iteillet ibi dum reliquum altissimæ exiret, sinû insulâ & ob-
 lica Corsicâ. à Corsica Sardinia traiecit & Virgil. inquit Populonis mater. Necra patri-
 cius Cöstantinopolitanus dux naualis exercitus regnante in Italia Bernardo Caroli ma-
 gni nepote ut capta diripuit, & igni ferro, & funditus euerit, ut patris ipsius urbis obli-
 gia nûc appareat. Vmbronis ad sinistram adiacet Grossetû ciuitas, ad dexteram uero lictia,
 post insula, superius Boncöuentus, & paulo infra eius illaq; locis Asilianum, deinceps
 maritimo in sinu Telamonis est portus Telamotus à Plinio appellatus, Seneca moriani
 re fantasiae inde Argentarium mōs in pene insulâ mari inuolutus, in quo est uetulus in-
 minis portus Heretius, quæ loca nollit nunc inhabitat gentes, quum tū eo in maris &
 circa portum, multa ædificiorum fundamēta cernant. post montē Argentarium à mari
 paululum recedit Caput alori castellum, ad cuius sinem Pissia habet torres montana in pa-
 trimonium S. Petri Errariz finem limes. Terra namq; quæ de Etruria Martidis cerni glo-
 riosa, ut scriptores appellat, comitissâ anno nunc tricesimo supra tē cōtēsimam septimus
 Grego. pont. Ro. in beati Petri patrimonium dono dedit, ad illum Pissia torrens hac
 in parte terminata fuit. Sequit flumius Martha appellatus lacu Vulsinēsi nunc Bols-
 inæ effusus, super cuius ostia paulum à mari recedit Mōs aleis castellum, uetullo in la-
 co Grauliscarum, ut appellat Virg. antēpellarum, quod amnis, p̄pinq̄uitas indicat, illic
 Scribit uero Plinius apud Grauliscas corallum gigni solitū, prout nunc & gigni & expe-
 sentis cōstat. Minio inde habet, cuius meminit Virg. eo nē nūc nomine appellatur, iuxta
 quæ ætius à mari militario Cornetum est ciuitas, quæ turrim frequētia, mœniumq; su-
 perbia uetustissima esse ostēdunt. Id uero esse crediderim, quod Ptolemæus Plinij Pūpa.
 Mellæ descriptiones castrum nouum appellant. Aucium uero tradit esse Tarquinij
 proxima olim urbis uetustæ ruins, quæ ex Tarquinia postremi Romæ reges Tarquinij
 præficus & Superbus originē duxere. Magnum ætate nostrâ ornamētum habuit ea ciui-
 tas malo terminatum sine Joannē Vitellēsem Ro. ecclesiæ cardinalē, q̄ in Hadrianimo
 le castello S. Angeli captus interijt. Eius superest nepos literis & pudetia ornatus Bar-
 tholomæus Cornetanus, & Mōtesakconensis episcopus. Abell à Corneto passû mil-
 lia decē, portus celebris arcē habens munitissimam, cui Ciuitati ueteri nunc est appella-
 tio. Nec dubito quin is fuit Cērumcellēsis portus, mēto cuius apud ueteres saepe ha-
 bet. Paruo em̄ spatio inde abell Centumcellensis olim ciuitatis locus, quæ Saraceni per
 tēpora Italie regis Bernardi Caroli Magni nepotis destruxerunt, & postea edificatum
 nos ultimo habitatoribus anno nunc undeciesimo destrui uidimus. Fuitq; is locus in
 quo Plinius posterior in epistolis narrat, Hadrianū imperatōrē centū ædificasse cellas,
 cenetū iudicibus audiret te præsentē causis publicē institutis deputatus: & in quo beatus
 Aureliū Augustinū libat. De tri. cōstat scriptisse. Ciuitatis uero ueteris portum præter
 gressi, magna inueniunt uetuli ædificij fundamēta, in quib. Pyrgo appellatis paruū est
 lacellū, cui in loco Pyrgos fuisse ueteres à Virg. appellatos cōstat. Eri proximo in lito-
 re monasteriū est Senæ uirgini dicatū, quod in arcē portusq; proximis tēporibus cōmuni-
 uatū est. Proximiusq; mari inluit Carretanus amnis, secus quē litus est Ceruenter nūc,
 quod fuisse scimus Cære seruatorum, quo tēpore Galli Senones urbē ceperunt, sacrorū
 memora celebre oppidū cuius facti exēplar cērimonij oncabulum dedisse grām uis
 affirmant, de quo Lilius in primo. Inde Turnus Rutulicū filij rebus ad florentes opes
 Etruscorū Metensiumq; eorum regem cōsugunt, qui Cære opulento tunc oppido im-
 perabat. Ex Marcialis poeta scribit pernā fieri optimā apud Carretanos, licet Carreona
 mihi fiet uel malla licebit. Eri interius mille quadringentis passibus, licet uult Plin. ab op-
 pido Cære distat locus Agilling urbis uetustissimæ, quæ inter caput Etruriæ diuina opo-
 meratā fuisse. Ellij nūc saxo in cumulo parua ædificiorū reliquij notant. Sequit pene

A tenuis locus in paludibus, cui Pergæ olim appellato nunc Palus dicitur, ab Urbinis possessus. Nec est quicquam ædificiorum aut ruinarum ultra quousque Romani portus à Claudio primum, post à Traiano ædificari reliquie inueniunt, certe maiores quæ credere possit, qui illas non inspexerit, quorundam partem in Roma insituta diximus: & tamen quod ita ueretur ibi esse omisum addere hic uolumus. Portus hunc urbem genuisse Formosum pontem. Ro. & Comniæ in palustri litorearum insula, quæ scissus supra Omnia urbem secundo militario Tyberis efficit, marmorum frusta herbis rubris & uirgulis oblita, ac alluvionibus semispalta passim penè cõtigua uidetur, quæ scabra Scimpolia à mercatoribus per felicia reip. & imperatorum tempora mari aucta quousque in ædificij usus poterant dedolari, & quæ multi iudicant sit maxima urbs, ut uidetur ædificatura, cernere est eorum partem tantæ molis, ut quæ Obeliscos ignoret. Agypto aduectos, illa non credat potuisse natibus cõportari literas unum quodque frustis numerales duobus in lateribus esse inscriptum. quarum unis docet Plinio pondus lapidis, alteris missorum à mercatore frustorum ordinem significari nouimus. Vt autem de uide supra digressi sumus reuertamur, Auxeris fluitans, quæ nunc Serclii uocatur, primum habet ad dexteram oppidum Libra factum: ad ortum suum in Apennino habet Grignanum ignobile castellum: & ad perpetuum suum alueum, quousque ad mediterraneas se descendit, uallibus est Carfagnana, castellis uallibus plurimis habitata, maioræ cuius partem nunc obtinet marchio Ferrariensis. Horum uero oppidorum quæ Auxeris descendendo ad dexteram adiacent notiora sunt Castrum nouum & Barcha: Serclii quoque in mediterraneis Lucubris Romanæ colonie latera abluunt, de qua Linius x. x. i. Hincbal in Ligores, Sæpronius Lucæ cõcessit. Ostendimus uero in historijs Narsete eunuchum Lucam à Gothis possessam septem mēibus oppugnasse, priusquam ea potiri potuerit. Ex urbe tertiū cõditione uarijs & multiplicibus agitata bellorum motibus, intra x. x. annos magnam esse passam calamitatem: quæ tamē Florēnum populum eius ambientem dominum pariter assiluerunt. Nam præter alias ibi acceptas ciuitates eorum exercitus, cui Gaidantonius præerat Urbini comensit in Historijs diffusa & ostendimus, à Nicolao Piccinino superatus fuisse quæ est, quo in pælio quatuor equitum pedum milia, & ingens machinarum bellicarum uim Florentinus amisit. Lucæ quoque dudum honestis mercatoribus frequentata lanipetro ornata est Græcæ & Latine eruditissimo, & Victorini Feltrensis sui præceptoris mores redolente habet itæ ad dexteram Luca colles, in quibus est castellum Verucula, inde Altus passus, supra Lumenicus, & ad sinistram Colodum ciuitas nominis oppidum, cui flumio item adiacet Pisa oppidum, quod ad annum salutis x. x. x. supra ducentum & millesimum Florentini Lucensesque sicut Leonardus scribit Aretinum destruxerunt. Et paulo inde abest Bugianum, superius quæ est Vignanum. Quod uero Lucem litages uergit in Florentinam palus est Bentina in lacu à Florentinis cõclusa, cui supereminet mons Carolus oppidum: & ubi sit lacus in Arnâ exoneratur, Bientina est castellum. Supremo autem in sinu amplius, quæ habet primum Etruria plantetici, Pistoria est ciuitas in cuius agro Castilæ exercitum fuisse superatum, multi ex uentis scripsere. Ea sicut Aretinus placet prima fuit Etruriæ urbium, quæ populus Florentinus tunc primum leber, ad annum salutis duodecies centum & quinquagesimum, in potestatem redegit. Circumstant quoque Pistoriæ, Summanum, Seruallæ, Vicoletinæ, & superius mons Caninus. Circumdant Pistoriæ paruo distans spatio amnes duo, Stella & Umbro, qui secus Carnagnum delapsi apud modicum Lupom oppidum in Arnâ exonerant. Visentinus quoque amnis deinceps ex Apennino defluens Prati oppidum omnium Etruriæ opulentissimum ciuitatem præterfuit. Supra Pratum est Maris oppidum, & Marina torrens Calenecranum oppidum præterlabitur. Vltimusque ad Florentinam moenia Munio habet amnis, Florentiæ urbis inclitæ originem gestasque res abunde cõplexus est in Historiâ clarissimus Leonardus Aretinus. Quod autem ad nos attinet de ciuitatis origo refert in Syllanorum militum, quibus is ager à Sylla assignatus fuit, ad

Romanus
Portus.Portus
Marmoræ.Castrum
nouum.
Lucæ.Bentina palus.
Pistoria ciuitas.

Florentia.

Farinata
Verrucchi.

Comperit.

Castrum
carum.

uentum: & quia primas illi sedes ad Arni fluueta ceperint, Florentiam inde primo dictam
lunt. Et quidē Plinapē quē primū eius loci mētio facta est, Fluētinos dicit, pluētū Anno
appolitos. Venerunt uerō hi milites ad annū cōditiq; urbis Romę sexagesimū & septi-
mū supra sexagesimū, unde inquit Florentia habuisse uidet ante Christi dei nostri aduen-
tū, annos cicciter octogintatres. Multis ea ciuitas per Gothorū rēpora incōmodū agi-
tata est. Nec rē d' Toola aut alio quopis nunc aut alias unquam destructa fuit, idq; dē
redificatione ā Carolo Magno facta aliqui sentiunt nō probamus, quoniam grētia Caroli
ab Alcuino eius preceptore scripta, citummodo dicāt illū Romā eunē, hū in Floren-
tia dominicum pascha celebrasse. Seruata uerō est ab ingēti desolationis, qd incurrit
periculo unius ciuis Farinata Vberini uirtute: cū Pisanis Senēlibusq; & alijs Enpēis
in cōuentu apud emporiū habito, Florentiā esse destruedā censentibus, Farinata uert
lōgo possimino in ipsam patriā reuersus, eā se dixit, quā nō redificasset, se uisū ad illū
delitui nō passurū. Itaq; Florentia acceptis ut & in se populariter tradidit. Pefulanti,
ad annū salutis quartum & uigelimū supra mīllesimū, plurimum opibus & gloriā est
aucta. Quo uē anno Henricus primus imperator ecclesiā S. Miniatī, ad muros Floren-
tia redificauit. Arsit uerō Florentia duobus incendijs, paruo in temporis spatio, ad an-
num salutis sextum, & septuagesimū supra undecies centenū. Ex eo lere tempore pri-
mum per priores artium & uexilliferum iustitia, sicut nōc fir gubernari cepit, itaq;
ter primos uexilliferos ex nobili gente Stroza unus basilica insignis, quā per nobis a-
tate curāte Philippo Brunalicio nobilissimū ingenij Florētino stupendū opus semice-
est ornata, gloriolq; uirgini dicata, anno salutis duodecies cētēno, & nonagesimoquit-
to inchoata est: & quarto abinde anno palatiū itē superbissimū, quā habuāt priores,
redificari cepit. Quincoq; postmodū anno productū est pomerium, & incenabus quē
nunc extrā urbs est amplata. Turris uerō marmorea inter ceteras orbis cāpanas (pre-
ciosa ad annū inde primum & tricesimū excitata, per quē tempora ciuitas Florentia
duobus ornata est poeris, Dāte Aldegherio, & Frāscō Petrarcha, quorū hic pars Flo-
rentino, sed exule apud Aretium natus, & Arquade inter colles Euganeos mortuus
sepultus est, alle Florētis parētib; Florentiæ natus obiit Rauennę patriā exul. prādo
post Florentia lori habuit pictorem celeberrimū Apellā aequiparādū. Habuit quoq;
Aetium luseōsalutorū principem, qui lus ciuile nunc extrā egrēgiē interpretatus
est, itaq; est nullo nobis cōfirmata autore Claudianū poerā fuisse Florentia nōm-
dum. Colutus uerō salatus & si prius didicerit, qd Ciceronā imitatio eloquentia
fui seculi adolēscētib; nota esse cepisset, & eloquens est habitus, & multa scripfit
prudentiā magis & doctriā, qd eloquentiā redolentiā. Nicolaus Nicolī per aratem nobis,
& si nihil scripserit & doctus fuit & multis adolēscētib; ut literis opē darent opem
otulit. Ab his uerō plus minus centum annis, qui Frāscisci Petrarchę mortē, & hęc tem-
pora intercedunt mirabili felicitate Florentia opes auxit. Cuius imperio per aratem
lirā Castrum carum, Mutiliana, Donadula, Cassianum, Porticū, & alia castella in Ro-
mandiola & Pise ac Cortona urbes uetustę ac Burgum ad sepulcrum, & regio Calen-
dia in Enuria sunt subactę. Ab ipsis uerō centum annis superauit omnia Florentiā or-
namenta, cōcilium in ea celebratum, in quo quartus Eugeniū, pōt. gloriosissimū, orō
talia ecclesię cū occidentali unione, maximo diu quāletā impendio celebrauit, lo-
ne Paleologo impe. Cōstantinopolitano & patriarchis, archiepiscopis, episcopisq;, ac
ingenti doctissimorum nobilissq; totius Græcię uirorum, qui interibetis multitudine
Ro. ecclesię sumptibus in patriā reportatis: Armenij etiā, Aethiopes, Georgiani & laco-
bia, Libya, Asiāq; incolentes catholice fidei documenta, in eodem cōcilio ā pēdico
pont. Eugenio acceperunt. Visis etiā nunc Florentia sicut antea cōsueuit, omni uirtutē
laude prāitissimā ornat, Cosmo imprimis Mediceo, quem uē totius Europę ciuē
opū effluentiā superantē prudentia, humanitas, liberalitas: & quod nō maxime ad eius
laudes incitat, bonarū artū pręferrimū historiā peritia celeberrimū reddunt. Cumulū
enimelicatē Petrus, Ioannes & Carolus nati paternę uirtutis imitatorez. Nec sup-
menda sunt maxima, quę Cosmus Florentiā urbi addidit ornamentis. Monasterium cele-
bre d' Marci quo quom superbor fiam, & ut aliā iōsanę extruções exterritō mō-
nastie Bibliotheca, alias superat omnia quā nunc habet Italia. Et ad sancti Laurentij fur-
nices

- A** nices marmoreæ columnæ, & opus totum summi utri magnificentiâ ostendunt. Quid quod prout aedes suæ recens in via lata extructa, Romanorū olim principum & quidam primariorum operibus cōparanda sunt: quin ego ipse, qui Romam meam insulaui scriptis, affirmare nō dubito nullius extare priuati a diuici principum in urbe Romana reliquias, quæ maiore illis ædibus præ se ferat operis magnificentiâ. Palli Strozzi clarissimus equestris ordinis Florentinus, opera, studiis philosophiæ assidue Patavij impellens in incōmoda operibus cōsolat. Angelus Accioli equestris ordinis, nō minus claræ gentis suæ nobilitatē, prudētia, ingenio moribus & literarum studiis ornat, q̃ ab illa decorat. Andreas Floccus Apostolicus secretarius canonicusq̃ Florentinus ut opus eius eloquiis & edito De magistratibus opere, ac Ianeſtus Maneſtus literarū Græcorū Latinarūq̃ peritici atq̃ eloquentia, & Baptista Albertus nobili & ad multa artes bonæ versatili ingenio, patriâ exornat. Decorat etiam urbem Florentiā ingenio veterum laudibus respondente Donatellus Heracleota Zeusi æquiparandus ut uiuos, iuxta Virgilij uerba, ducat de marmore uultus. Secus Florentiā Fesulanæ urbs uenusta, & multorū scriptis præsertim Salustij in bello Catilinario, & Liliij illud idē scribēdis belli lib. cente simo secundo celebrata interijt, uel quod supra diximus in Florentiā populū opusq̃ mutauit. Oris ex montibus Fesulanis, qui ad orientē uergunt solē, Monto torrenti Florentinā abluēs mœnia: secundum cuius alueum sexto ab urbe milliario scellam est, cui ex ratione inditum ad cruces nomen fuisse opinor, quod eo in loco sepulchra fuerit moles illa cadauerū, quæ facta fuit in stupenda strage illa magnæ partis ducentorū penē milia ex Radagasti Gothorum regis exercitu apud Fesulas, sicut in Historijs ostendimus interfecta. Interijt eos mōtes & Apenninū uallis est amoenissima, & uicis uallium præsertim Mediceorum speciosissimis frequentata, Mugellū sicut cōsueuerat appellata, quæ Diuum habuit Mugellanū Iurecōsultorum superioris seculi celeberrimum. Eā illabij diuicijq̃ mediū Sena fluuius ex Apennino oriendus. Primūq̃ regionis Mugellanae oppidum est uia Bononiensē, Scarparia Iacobo ornata Angeli filio, cuius Græce Latinæq̃ doctissimi extrat M. Tullij Ciceronis uita ex Plutarcho in Latinitatē luculenter traducta. Deinceps habet Nicolauū dura Piccinini obliuione cui fortiter resistit nobilis in Historijs clarus. In Senā defluit Ronta torrentis, ad quē uia Fauentina eiusdē nominis est uicux, & sub eo S. Laureſij burgus. Quinto ab inde milliario Senā pariter illabij Ducaria, à cuius tonēre apud Gaudenū Apennini uicū oriundo quicquid magno sinu cōplectit Arnus amnis usq̃ ad agri Aretini fines dicitur Casentinum, quam regionem mōtuoſam populo Florentino proximis rēponibus quaritū fuisse ostendimus. Vbi uerō Sena fluuius Arnū illabij, est castellum mœnibus munitum Pons ad Senā dictus. Florentinā urbem diuidit, Arnus amnis, pōtibz in ea quatuor magni operis lunctus. sed quæsum ad inchoandā arinet Florentinū agri descriptionē, secundum Arnū fluentia sub Florentia sunt castella Mons Lupus & Signia quousq̃ navigia adueniunt Arnus. Supra Florentiā ad quintumdecimam lapidem, primum est ad Arnū fluentia oppidum Iorſa, cuius oppidi nomen triginem habuisse cōſector, ab Iucco obijce Iuxco cursum Arnū solito remorari. Indit namq̃ quernarum trabium stipites maximi, quos delodientes inueniunt agricoltæ, uallē Arnū superiorem, qua nullā habet nunc ager Florentinus uini optimi feraciorē, quāsum profluenti Arno appoſita planities ambit fuisse palustrem. & qui xxi. Histōriarum Liliij Parauini in principio attente leget, paludem illā in qua Hannibal æger oculis & uerna primum intemperie uariante calores frigoraq̃ Elephantis, qui uenit fufperauerat quo altius ab aqua extaret uelut uigilās, ita & nocturno humore palustriq̃ como grauitate caput altero captus est oculo, hanc fuisse uallē Arnū peruidit. Nam quum lama eſſet Flaminium Cōsulē Aretium cū exercitu præuenſe, Hannibal ex hybernis mouens, quæ in Liguriis habuerat Aretium cōtenderat. Sunt autem Liliij hæc in parte uerba, Quod aliud lōgius ceterum cōmodius ofſcunderet iter, propitētem uiam per paludē petijt, qua fluuius Arnus per eos dies solito magis inundauerat. Et paulō interfectus in cōmoda & iumentorum hominumq̃ stragem, quæ fiebat descēdēs, per paludes dicti fluuij & profundas uoragines haustos penē ducēs. Et maxime omnium concessit uigilās per quāriduum ita & tres noctes toleratæ, cum omnia obtinentibus aquis, nil ubi in ſiccō ſeſſa ſternerent corpora, inueniri poſſet. Iter igitur quod longius

Blondus.

cc 3 Aretium

Aretinū ab Liguribus de fluro offendebar per Lucensem, Pisanū, Volaterranū, & eius
 quæ nunc est bona agros esse oportuisset, quæ certe nullus regionis peritus dubitasset
 se cōmodius, quæquam propiore ingressas ad Arni fluenta, ubi nunc est Florentia ve-
 nit & inde arnis Arni aluiū apud nōc Incisam, vel paulo superi est ingressus, tandūq;
 per paludē, qua fluvius Arnis per eos dies solito magis inundatur est pfectus, quo-
 usq; sicum ubi cōsideret primum in Aretino inueniret. Eam uerō inundationem, easq;
 paludes nō fuisse, sicut aliqui uolunt in ea planitie, quā Prati Signatūq; & Florentia
 intercedere uidemus: ea cōsideratione quod regionem illā dicit Lonia, in qua Hanni-
 bal primum in sicco cōsistit, in primis Italie terrilem tunc fuisse Etrusci capi, qui Fela-
 tas inter Aretinūq; faceret. Subiungit Lonia: quodq; promior esset in uita sua Consul
 irritare eum atq; agitare Porcus cepit, & leua relicto hoste Felulas petens, Etrusci a-
 gros prædatis pfectus, quācum maximā uastationē potest arduis incendiisq; Consuli
 procul ostendit. Qui itaq; relicto hoste apud Aretiam agente ad lieui Felulas petiū al-
 tem Arni superiorem profecto attigerat: atq; ut in sicco cōsisteret, ea post tergum reli-
 cta ulterius processerat. Sed palus illa quo obdurerit modo, ut aratum pateret, quā
 aliquid scire cupuerimus, confragosa saxis apud Incisam oppidum Arni ripæ & lu-
 xorum fragmenta medio adhuc aluo harentia cements, ad aperium fuisse tenemus lu-
 mano ingenio tumētem saxo, & repagulum aque facientem fluminis fundum, labenti-
 busq; polita prius illo amnis cursu aquis, quæ residere & superari in parte qua qua-
 sum itagnare fuerat cōsueuerat, exiccatum limi humorem, quod alibi sepe contingit el-
 pos feracissimos reliquisse. habet ea uallis ad dexterā Arni post Incisam Fichted, quod
 oppidum Aretinus scribit i comite Guidone nouello exalibusq; Florentinis occupatū
 pace, per quā exules in Florentiam redacti sunt, facta fuisse a populo Florentino desola-
 tum, habet quoq; ea uallis sanctum Iohannem monte Vargum & Quarati, ad sinistram
 uerō Castrum franchum, Terrā nouam, Laterinam, Pontenam: quorum sancti Iohannem
 & Castrum franchum populus Florentinus docentissimū & nonagesimodextū su-
 pra millesimum salutis anno ædificauit, & Terrā nouā Poggij uisū eloquentissimā & a
 quos editis operibus clari, Patriā Guido petramalensis Aretinus episcopus muro, quā
 nunc habet cinxit. In montibusq; altissimis, qui ad sinistram Arni intercedit, est uallis un-
 brose monasterii. Sunt etiam aliquot regionis de qua diximus Casentinæ oppida, quo-
 rum primaria habent Romæ burgus & Pappi a comitibus dudum habitata cogno-
 mine Guidis, quos proximis tēporibus populus populus Florentinus. Ad alteram uerō
 Arni ripā & sub ipsius fonte est Porcianū, inferius Stia: post Pratum actus, infra quod
 oppidum Arnis Coriolana augei torrente secus Bibienam oppidum, ut in montibus,
 nobile delabente. Auger etiam Carthiano torrente, qui ad dexteram habet Gellum &
 Chorenū parua oppida, quæ etiā Arnas se Aretiam uersus incuruat est castrum nouum.
 Si agrum Florentinum Aretino Semensi, ac Pisano & Volaterrano contemnitum de-
 scribere uolumus, ad proximam uallem uersus meridionalem plagam transcendendum est
 a Pella fluuiū appellatū: cui fluuiū ad sinistram proxima sunt ad ostiū, quo exoneratur in
 Arni Mons Lupus, supra Colina. Supra ipso sub fonte Sambura, ad dexterā Mons la-
 flus, Linariū, sanctus Donatus, aliusq; sequitur fluuius Ella appellatus, cui sunt ad sin-
 stram Emporium, mons Rapolus, mons Partolus, Barberinū, Castellina: & ad dexterā
 Saminiatum, Camballum, Florentinum, Certaldum Iohannis Boccatij uulgaria portus,
 & Latine eloquentie fama clari patria, & ad fontem Casolum. Augetur uerō Ella
 omnis torrente uno, qui apud Staggiam oppidum delapsus, fertur ad Bonichium nobile op-
 pidum, & in ea insola, quam Ella fluuius torrentisq; prædictus efficiunt, Collis & Gemin-
 ianum sunt oppida paucis Etruriæ oppidis secunda. Est etiam Ellam inter & proximū,
 qui Arnum illabitur torrentem, mons Populus oppidum. Sequitur Ira fluuius, cui
 hinc est pons ad Eram oppidum prælio clarum, in quo quāuis Pisan Lucenses Florenti-
 norum socios fudissent, superueniens Florentinorum exercitus fortuna prælii con-
 uersa Pisanos hudit, ex quibus ad tria milia sunt cæsi: & superius est Petolum. Inde Cal-
 cinaria, proximūq; torrenti in Arnum defluenti, hinc pons Sachī oppidū: inde est Iul-
 neum aquarum, in quibus solis calenibus a sulphure aquis gigni Plinius dicit, ea
 in regione Pisani agri castra sunt alia Volaterranis contemina. Sopertesq; ad uia in
 montibus

Bibienam.

Castrum fran-
chum.Pratum actus
Bibienæ.Castrum sa-
uon.Castrum
Cello.
Geminia
nium.

A montib. Volaterra, de qua Linius in decimo. Scipioni hostes Etrusci ad Volaterras fluvio agmine occurrunt. Pugnatum maiore parte diei, magna utriusq. caede, nox interitis qua data victoris esset, interuenit. fuitq. Volaterra Persio Sarytico ciue ornata. nunc Caput nostri patriæ, qui Græcas Latinasq. literas edocuit, celebrerint Græcorum cardinales Niceni Bisitationis epistolari est scriba. uetusta est hæc ciuitas, quam sinitum cum Aeneo & Clasio a Tyrrhenis ante bellum Troianum fuisse conditam, Leonardus Aretinus in Polybio edocuit affirmat. Noui supra docuimus inter capita Etruriæ numeratam fuisse. Linius bellum esse Marij & Syllæ describens libro LXXVI dicit Volaterras quod oppidum adhuc in armis erat, in ditionem accepit. autorem est Plinius in calidis Volaterranorum aqulis haud procul a mari sitis. pascua gignit. ex urbe in hunc maxime modum potissimum Florentini, ad annum salutaris quinquagesimum & ducesimum supra mille linam. Quam Volaterram a Florentinis prælio, quod ad montem, in quo sita est urbs, ra-

Volaterra.

Brentinus uictor pari impetu cum uicto ingressus urbem cepit. Ab agri Volaterrani finibus regio incipit maritimæ oræ Etrusci pelagi, quam descriptimus, adiacensque uallibus sine & populis pro ambitu infrequens Senensi populo subdita est. in qua sunt præter superius enumerata, Massa ciuitas, Mallianum, Paganicum. Post ad sinistram Campanicum ad duo in colle situm, uitis cæterisq. frugibus feracillimum. Petrioli & Alta bolnea. Nam multa quæ nunc etiam frequentantur agri Senensis balnea olim fuisse grata uidemus. Martialis Coquus potera ad Oppianum. Etrusci nisi tremulus laueris, illotus moriens Oppiane. & ad dexteram in montibus mons Altinus. ex regio maritima superiori in parte uestigia habet urbis Rufellane, quam diximus inter capita Etruriæ numeratam esse de qua Linius in decimo. M. Valerius maximus dictator castra in agrum Rufellanum promouit. eod. & Etrusci hostes secuti. ubi quum forte quodam loco male densatus agger, pondere superfluitum in fossam procubisset, atq. eo cum deos pandere uitam fugæ conelamissent. plures inermes quam remati euasere. hoc prælio fracturum Etruscorum uires. & pacis anno stipendio, & dum mensium tramento inducitur biennij dæte. & infra in Rufellanum agrum exercitus ductus. ibi non agri tantum uastati, sed oppidum etiam oppugnatum, capta amplius duo milia hominum, minus duum milium circa muros caesa. & interioræ tres ualidissimæ urbes Etruriæ, Rufella, Perugia, Aretium pacem petiere. Adiacetq. Rufellarum loco balneum cognomine Rufellarum. Sena est

Messe.
Petrioli.
balnea.

Monte altinus.

C iuitas in urbis Etruriæ uiribus opibusq. nunc secunda, quæ & ipsa inter nouas numerari potest, quum nullis in ueterum monumentis reperiatur. Suntq. qui affirmant Carolum, cui Malleo fuit cognomentum eam condidisse. & Caroli ætatem plus minus sexcentesimo & septuagesimo ab hinc anno abfuisse constat. Sed nuper Venetijs in sancti Georgij de Alga celebri monasterio, quod gloriosus pontifex Eugenius, relicto primum seculo propria ædificauit paternæ hereditariæ pecuniâ, inuenimus in libro literis scripto perue-

D nisse Ioannem Romanum pontificem nominis ordine duo de uicesimum, accepit de Perugia, Clusienis, Aretina, Fesulana, Florentina & Volaterrana diocæsisbus sex plebanibus ciuitatem hanc ædificasse, quæ ab ipso sex plebanum numero Sena fuerit appellata. Habuit ea ciuitas tertium Alexandrum pontificem Romanum, qui a Federico Barbarisso aggratus, quatuor aduersa se erectos in idola adulterinis pontificibus supersauit. Magno autem decori Senarum urbi fuit celebratum in ex concilio, in quo Gerardus Florentinus episcopus in secundum Nicolaum pontificem Romanum creatus consiliatorem fecit, quæ in Decretis patrum extat, distinctione tertia & uigetima, pontifices Romanos eligendi cardinalium collegio, & nemini ulterius ius esse cui concessio centum et triginta episcopi interuere. Prælio etiam felicissime gesto, ornati fuerunt Senenses. Nam quum Florentini Altinatibus herederatis opem lauari ad Arbiam fluvium, quarto a Sena milliarium uia Aretina distantem confedissent, Senenses auxiliariis copijs Manfredi regis oculibusq. Florentinis imminari, facta eruptione Florentinum exercitum latenter occisiss. sunt Florentini tres mille, capti milia quatuor. & curru qui ex more uexilla deferrebat cum ipsa uexillis Senas relato, tantus Florentinos pavor inuicellit, ut urbe propemodum deserta meliores quique pars Bononiam, pars Lucam consigerant, exulesq. in panem sunt reuersi. Obijt proximo tempore Vgo Senensis, medicus & philosophus,

Sena.

ceteris suis seculi post summam ultra Iacobum Fortiūsem doctior clariorq; habitus. Ita p
buit etiā nuperrimē Sena illustriū fides sanctum Bernardinum cuius reliquie apud A-
quilam urbem miraculis per singulas dies multiplicatis coruscant. Quanquam nescio
quae maiora uiri uirtus dici aut scribi possint miracula operibus, quae per triginta annos
in religione fecit qui eloquentissimus tam uehemēs, tamq; efficax diuinorum eloquio-
rum sator fuit, ut omni in Italia mirabilem fecerit animorū a uirtutis ad uitiores cōmuta-
tionē: primūq; omnium ordinē beati Francisci ad eam, quae nūc tam opere uiget obler
uantiam regulae perduxerit. Quo in diuino opere eum luminis adiuit conatibus, quae
tus Eugenius pontifex omni in gerendo pontificatus munere, sed imprimis agenda cō-
seruanda q; religione praestantissimus. Nuncq; Sena Syluio A. nea poësis primū laurea,
post episcopali mitra redimito, Franciscoq; Patrio studij & eloquentiae deditissimo, ut
ris quoq; plurimis iuniorū & philosophiae doctrina excoltis ornatus. Vmbrosem Senē
sis agri finium inter & paludem Danam, siue Buriū Paliam, quae ea palus efficit, misit
sunt montanae campetris oppida, quae nullo, ut in superioribus factum est, ordine de-
scribi possunt. Inestq; Clusium uetustissima urbs, quam Plinius Carmon olim nomina-
tū fuisse dicit. Fuit uerō inter capita Etruriae primaria olim nominata, quā Gallorū Scro-
nū bella, & Porcennae regis sui historia imprimis clarā reddidit. Ea pene deserta nūc ubi
Senae subiecta est, nec aliquāliter dūitamus, quin populorū ceterarūq; terrā reliquias
interitur, olim Clusium & Rusellae urbē Senam a principio dum cōderetur, auerint.
Refert ex M. Varrone Plinius Porcennā regem extruxisse sibi apud Clusium monumē-
tum, in quo mirabili opere labyrinthus fuit, cuius nulla Plinij temporibus extrahendi
quare. Adiacent uerō ciuitas ipsius ruinaz episcopo etiam nūc ornate palatii fluiū Da-
nū a Plinio, sicut etiā nūc sit, dicto, ad superioremq; eius partem Senas uersus Polita-
nū est nobis oppidum Florentinus subditum, amensis in collibus sicut post Turrina de-
hinc Lucinianū. Interius sunt sanctus Quiricus, Corsignanum, Chiancanū, & anduo in
monte Radicofanū: estq; ultimū ea in parte patrimonij beato Petro & Romanae eccle-
siae a Mathildi comitissa dati castellū. Deinceps uera Clusū Sarnianum est oppidū Al G
berro Minorilia diuinorum dogmatum praedicatoris insigni ornatum, & post Cerna-
na, secus agrorum Florentini & Senēsis describendorū necessitas, ut illis cōtinentia
hūc Aretium distulerimus. Ea ciuitas uetustissima inter primaria Etruriae capita annue
rara est. Nā Livius lib. x. dicit legatos ad consūlū uenisse ex Aretio, Cortona & Perusia,
quae tunc principes ciuitatū Etruriae erant. Innot uerō Plinius Aretiū in duas urbes sui
se distulit. Nā scribit Aretini ueteres. Aretini noui. causam huius eā uidemus fuisse, de
qua principio Etruriae diximus: cum Hannibale Italā premente Etrusci docib; Aretinis
in rebellionē pelius uiderent, sicut in Lioio habet. x. v. 11. C. Terentius Vano olfides
ab Aretinis senatorum filios accepit. x. x. Romani em̄ tumultum in Etruria ab ipsis o-
riri uerebant. & quum clauēs ac seras nouas portis imposuissent in Appuliā rediit: post-
modum bello Maritico siue sociali, quum Etrusci sese Maris & Picenis turoris locos
adiunxissent, L. Sylla, qui ei bello finē imposuit, in Fesulanis Aretinosq; deiecit, a-
deo ut Aretio ciuib; pscriptis exinanito, nouam postea colonā superinduxerit, unde H
nouī & ueteres fuerunt Aretini. Dicere enim solitus fuit Leonardus Aretinus se uidisse
Aretij in ecclesia sanctae Mariae ad gradum lapidē literas incisum uetustissimas, inscrip-
tūq; decretum Aretinorum ueterū. Aucti tamen postea sunt opib; Aretini, quos Li-
uius in bello secundo Punico dicit fuisse classem mirabili illa celeritate ab Aphirano
paratā, multis usq; rebus construendis nauibus, & alendo milite oportunia. uirtus A-
retium habuit praestantissimos. Extat nāq; in Macrobij Saturnalibus dati Augusti epi-
stola, per quā affirmat Meecenatem suum fuisse Aretij oriūdum. & Horatiū uidemus
dicere Meecenatem ipsum genus ab Etruscia regibus duxisse. Cornelius uerō Nepos in
Attici Pomponij uita, quod ad Aretij dignitatem facit, Atticum ipsum dicit praediū in
Aretino possedisse, quod Cephianum sit appellatū, remotioribus postea temporib; A-
etium ad annos saluta millesimum & decimumo statum Guidone ornatum huc celesti
musico, & anno inde ducentesimo alterum Guidonem episcopū ex Petramalenti fan-
lia habuit ciuē & dominū, qui urbē ipsam muro cinxit, quē nūc habet: Burgū quoq; in
cū sepulcri, ciuitatem castellū, Castilionem, Aretiū, Terrā nouā uallis Arni, & Chianellā
nunc

A none ea de causa episcopi appellatam moenibus cingi communiq; curavit. Insuper vias, quæ ad omnes portarum Aretij exitus nunc cernuntur dirigi, dilatari, & ubi oportere visum est sterni, aut ponibus iungi fecit. Quin etiam elus fuit opus rectæ & spaciôsæ viæ, in qua ab Angulario ad Burgû ad sepulcrum ducente Nicolaum Piccininum ab ecclesiæ episcopi superatum videmus. Per artem quoq; nostrâ eloquentissimum ac clarissimum Leonardum Aretino Caroloq; Græciæ & Latinis literis eruditissimum, nunc populi Florentini cancellario, & Benedicto ac Francisco fratribus inter consules limitis cognomine Accolere, quorû Franciscus nō minus bonas artes, & oratoriâ ac omnē historiam, q̃ leges excellenter edoctus est; & Ioanne Tortellio Romani pontificis subdiacono & cubiculario Græciæ ac Latinis literis, ac singulari humanitate præditiocum præclarû De orthographiâ opus verba edocet selecta, quib; & Græci sumptis Latine utuntur Aretina urbs decorata est. Nec indignû ducunt, q̃ referemus tam multi præstantes Aretini. Plurimû scripsit Aretinos in Italia ficiulium ualiosum nobilitatē obtinuisse, qd̃ quidē Martialis æ-

B limat libro primo. Sic Aretinæ uolant crystallina testæ. Cortona sequitur urbem Etruriæ uetustissima, quâ Pelasgi cōdidere. hinc pulsa possidere Tyrrheni. Expugnauerunt uerò eam ac moenibus priuauerunt Aretini, à quibus diu possessa fuit. Per artem uerò nostrâ Ladislaus rex Neapolitanus ipsam uendidit Florēntis, in quorû subiectiōe perfruerat. Quâ Iacobus Perusinus episcopus ciuis suus nunc plurimum exornat. Ad eius urbem agri proximos fines lacus est Trafumenus, qui dicitur Perusinus acceptæ per Flaminium Cosab Hannibale cladis memoria notissimus. Iacq; lacus in circuitu oppidis ornatur, & castellis Malboroughio ad eâ partē, quæ in Cortonam urgit, Castilione, Clusino, & Panicali Clauas uerius. deinceps monte Pontighino: & quâ Perusium à Florēntina petiit Passignano, Trafumenumq; & Clauas inter oppidâ est castellâ plebs. Sunt etiam in lacu tres insulæ habitatae. Succedit ordine Perusia urbs uetustissima caput & opus Etruriæ, sicut saepe supra diximus, olim primaria: quâ Iulianus per Achæis cōditam fuisse dicit. Estq; hæc sola inter omnes Italiciæ urbes felicitatē nata penitus inaudiam, q̃ eandem pene statum, & terû conditionem, quâ ante cōditam urbem Romam, & postmodum Roma sub regibus, consulibus, & imperatoribus, & tyrannis agente habuit, nunc retinet. passâ est tamen uarias, sed tolerandas agitationes. Nâ Lulianus in nono: Eodem anno cum reliquis Etruscorum ad Perusiam, quæ & ipsa induciarû fide ruperat Fabius Cos, nec dubia, nec difficili uictoria dimicâs ipsum oppidû, quû ad moenia accessit, cepisset, ni legati dedentes urbē exissent. Et libro decimo. Nec in Etruria pax erat, nam & Perusini auctoribus post deductum à Consule exercitum rebellari fuerat. Fabius quatuor milia quingentos Perusinorû occidit. Cepit ad mille septingentos quadraginta, qui restiposunt singuli aris CCCXX: præda alia omnis militi decellâ. Et inferius. Tres ualidissimæ Etruriæ urbes Tuscellana, Perusia, & Aretium pacem petiere. Exi uerò per insauissimâ Triumuiratus tempora L. Antonium M. Antonij fratrem Octavianus Cæsar in Perusia obsedit, famemq; raro alius similem audiri Antonij exercitus in ea clausus, & Perusinus pos-

C sessa sustinere, & capta urbs diruptaq; est: eam tamen breui instauratâ moenibus, pontibus nunc extrantibus cōmunizit, idem Octavianus Augustus, quam à suo cognomine Perusiam Augustam, sicut literæ cubitales portis incisæ ostendunt, uoluit appellari. De causa autem diruptionis sic habet Lulius libro CXXV. L. Antonius Cos. M. Antonij frater Fulvia consulente, bellum Cæsari Octauio intulit, & receptis in partes fixis populis, quorum agri ueteranis Cæsarianorû olim partium assignati erant, inter quos Perusini erant, & M. Lepido qui custodiæ urbis Romæ cum exercitu præerat, fuso hostiliter in urbem teruit. Libro aut CXXVI Lulius sic sequitur: Cæsar annorum XXIIII obsesum in oppido Perusia L. Antonij conatû aliquando erumpere, & repulsum fame coegit in dedicationē uenire, ipsiq; & omnibus militibus ignouit, Perusiam diruit. Baldus patris nostri memoria in ea clausus, prout magis magniq; eius nomen indies claret, q̃ cû Bartolo Saxoferratenû iurû ciuitis, & pontifici obtinuit principatû. Vini uerò pacis & bellis artibus, sed in primis docendo & dicendo uere præstantissimus, ea nūc abundat. Inter quoq; Iuonē, Salustiu, Ioannē Petrucci, & Benedictû Bargiū primarios nouimus. Ex his uero quires bellicæ operam dedere, Biordus & Ceccolinus Michelotti primum, post eos Nicolaus, Franciscus, & Iacobus Piccinini, de quibus in Montono oppido si-

D mal

Seana oppid.
S. Flora.

Porcenum.
Aqua pendens.
Bolsena.

Tuscanella.
Mons Faliscorum.

Viterbana.

Pallia.
Orta.

Castellana.

mul cum Braccio dicemus, fuere clarissimi, necq; Braccius Balionus incipit esse clarus. Supra Perusia à Tyberis ripa paulisper recedunt. Cisterna primò, post Anglaris quod è regione Burgi ad sepulcrum regionis Vmbrie situm una habet ad illud rectissimam, in qua Nicolai Piccinini copias à quarti Eugeni gloriosissimi copijs fufas fuisse in Historijs ostendimus. Distatq; ab Anglaris Tyberis ex uia passus tria milia: & superius ad Tyberis fontem est Constat arx area. Restat in Etrurie partibus regio, quà beati Petri promontorium dicimus appellari. Supra Pallia torrente, ad quem et in maximis inchoare diximus, est Soana oppidum septimo Gregorio pontifice Romano certe praestantissimo ciue ornatum. Superiusq; est oppidum S. Florae interiusq; medium id quod hinc Soanè inde montem Alcinii & Radicofanum interiacet spatium, montes complent aluq; in Apennino penè, à quo plurimò distant celsitudine cõparandi, Monsamira appellati in quibus diuersa regione aliquot sunt castra, sed praestantius est sancti Philippi balneum: & proximi illis montibus Vulsinensium inter lacum & Pallia amnem sunt Porcenum, Aquaspendens, Gripte, sanctus Laurentius, Romanae ecclesiae oppida. Vulsinensium uero lacus adiacet oppidum Bolsena dictum, in ruinis aedificatum urbis Vulsinensium inter capita Etruriae olim numerata: de qua Lilius in decimo. Consul autem Posthumus in Etruriam ita ducto exercitu, primò perualauerat Vulsinensium agros deinde cõgressus ad tuendos fines, haud procul moenibus eorum depugnando milia trecenta Etruriorum caesi. Et infra idem Lilius undecimo libro eam dicit totius Etruriae potentissimam: ferus occupatam, qui dominos ceperant, Romanis permittentibus populo in libertatem restituta subacta fuisse. Scribitq; Plinius nullum esse in Italia agrum feraciorẽ oleis q; Vulsinensem: in quo lata primo anno fructificet. Ad dexteram haud longè absum castrum Caput montis lacus imminens, cui propinquus est insula nũc à fratribus sancti Francisci habitata, & in qua rex secundus Ostrogothorũ Almaricus Amalasinthã genitricem suam perfratissimam mulierem occidit esse passus, & post Martham ad lacum emissoriam, ubi uisum eiusdem nominis incipit. Deinceps in mediterraneis Castris ciuitas, cauius rupibus adeo circumdata, ut speluncas potius ingredientes, q; ciuitatem adire suspicentur. Obnoxiuper clarus ciuitatis ipsius ciuis Paulus Iurecõsultorũ sui seculi solus princeps, & proximè est Tuscanella oppidum ecclesiae opulentissimũ. Denum arduo in colle Mons Faliscorũ conuopit dictus Mons Faliscorum. Interiusq; arduis item in collibus Pallia anni uicinis ciuitates sunt: hinc Balneum eptum, inde Vibisuetus, nomina quã ante millesimũ annũ nullus ponit scriptor. Sed in Historijs asserit Aretinus Vrbeuetanos à Horatius originẽ habuisse. Fuit uero Vibisuetus per hanc aratẽ infelicitate pars Bononiae & Narniae ciuitatibus, q; in hac sicut & in illis inter ciues Merculinæ & Mulsinae, ut appellant, factionis maxima ac crudelissima sanguinis effusio est cõmissa. eaq; ciuitas ornata est ecclesia & palatio magnifici operis, quod Urbanus v. pont. Ro. ad annũ salutaris septagesimae primũ supra mille annũ extruxit curauit, eam urbem praerestabilis Pallia finis, qui à Clauis paludibus, ut diximus, ortũ ducens inter Amerinũ & Ortã eadẽ in Tyberim, estq; Orta ad Tyberis fluenta ciuitas uetusta, cuius nomẽ prior habet inter ueteres scriptores Plinius: nisi forte eã esse uelimus, de qua Virgilius, Ortanae classes. post eã secundũ Tyberis ripã in uia Flaminia pontis inuenit, olim Tyberis ad uia Flaminã à Cesare Augusto impositus, nuncq; castello superimposito dirutus. Continebat uero stans Roma nare ad eũ pontẽ hinc inde maxima aedificia, quae ab Oriculo ad ipsam urbẽ Romã extenuabant, ut nõ uicus unus neq; plures uillae uiderent esse, sed ipsam urbẽ usq; ad Oriculũ protendi appareret. Siquidẽ Amianus Marcellinus Constantij Caesaris Cõsultino primo nati aduentũ à Cõstantinopoli Romã lib. sextodecimo describens, dicit ipsam diuixisse in comitatu Ormida Persarũ gẽtis architecturae peritissimũ, uillasseq; illi ut primaria quozq; digniorẽ urbis Romae aedificia diligẽter inspecta, ordine sibi ostenderet. & quò Oriculo de itinere esset uentũ, Persam, imperatore Amale, omniũ colloquio de stitum ab Oriculo Romã prius ingressum fuisse q; q; in loco urbs inchoasset dicere: ne ac intelligere nouerit post Tyberis pontẽ, ut diximus, dirutum prius in uia Flaminia Borghettus est uicus S. Leonardi appellatus, ostenditq; inde militario eadẽ uia Flaminia Castellana altissimis insuperabilibusq; rupibus, adeo circũdata, ut ad inexpugnabilem munitionẽ nullo indigere muro. Eam uero nonnulli ex doctioribus aratis nostrae opinantur praedicant.

A p̄dictis h̄q̄ fuisse locum Veientanae urbis decennio à Romanis obfess̄, & postea à Ca-
 millo Felici in relegatione sua habitat̄, sed Tyberis remotos primū, post Plinius eorū
 darguant erroris. Dicit namq̄ Tyberim intra sextandecim lapid̄ eluēdere Veientem
 agn̄ à Crustumeno, & post à Fidenate, deinceps Lanū à Vaticano, & Crustumē fuisse
 ubi nūc mons Rotundus, Fidenat̄q̄ prop̄e Roen̄ iecos Anienē in Vmbriā descensio-
 ne ostendim̄, quod quidē Francisci Fiani p̄ter Romanarum historiarum peritissimā
 auctoritatē confirmat. Is enim Fiano oriundus propinquo Tyberi castris, eximissimū do-
 citur coniecturis Veios fuisse apud Pontianū castris Tyberi item & Fiano propinquū.
 Veios ubi loco sitūq̄ ostendit̄ terrā, quas cum populo Romano gesserit breuitatem
 conficere libet. Fidenā Veientū Etruscōrū Colonia trans Tyberim fuit inter Crustumē
 inter Romanūq̄ agrū. Fidenates itaq̄ praeda auullos in Romano agro facti, Romu-
 lus tanto impetu est infecurus, ut fugientes infecurusq̄ Fidenas simul sint ingressi. Venit
 Fidenates ulciscerent, agrū populant̄ sum Romanū, in quo Romulus legiones eduxit
 paxq̄ inter utroq̄q̄ copposita. Postmodum rege Tullo Hostilio regnante Fidenates Ro-
 manus per Romulū pacē subditi rebellauerunt, Veientesq̄ opem tulerunt, Menio Sufficentē
 rege Albanū in id bellū aduocato; quum neutri fide sensisset, à Tullo in quatuor tri-
 sta corpora sacrasse est; Tullusq̄ victor Fidenas recepit, Albi euerit, Ternū regib̄ ex-
 actis cum Po. Ro. Veientibus bellū fuit, in quo prima pugna Romani fuerit inferiorem.
 Secunda uerō omnū atrocissima superati milites urare coegerunt, se nisi uictores tua
 quam redituros, qua religione obstrictis animis oblinatiūq̄ ante pugnam est, non
 sine uictorūq̄ maxima occasione. Cecideruntq̄ Cn. Manlius Cos. & Q. Fabius alter-
 us col. frater; capta Romana castra, sed mox fortana mutata, sunt recuperata, nesciq̄ tūc
 Romani inferunt. Quotum exinde fuit bellum, in quo trecentos Fabios cū quinq̄ mil-
 libus seruorum clientūq̄ Veientes ad Cremeram interfecerunt. Quinto bello Veien-
 tes L. Memmum cos. non procul item à Cremera castra habentē, magno aggressi impetu
 repulsum fugatumq̄ castris euerunt. Moxq̄ fugientes Romanos insecuti lanculū ce-
 perunt, urbemq̄ Romanā aliquot mensibus obfessam tenuerunt. Sexto demum bello
 urbs Veientana decem annis à Romanis obfessa Camilloq̄ capta est. Vbi tantū pre-
 da fuit, quantum Romani ante per annos quinquaginta & trecentos ex omnibus alijs ui-
 torijs habuerant. Vniuersusq̄ populus Rom. tunc ad pradam in castra uocatus est, su-
 ing tam gratus Romanis finis, ut de Roma relinquenda Veiosq̄ transferenda aliquan-
 do sit cogitatū, & inter patres actum, hinc est uentus: Roma domus fiet Veios migrate
 Quirites. Sequit̄ ad Tyberim mons Sora cū à p̄fatis dictus de quo Virgil. Hi Sora cū
 uices habet. Ex Plinio: ad Sora cū Vatro adestis famē esse, cuius sit latitudo quatuor pe-
 di, solēq̄ oriente est extendere sescentū simū ē. auesq̄ q̄q̄ gustauerint uicta mortuas ta-
 cere, quod quidē non centies a ratione credimus, quia quid uis summus Prosper cardina-
 lo columna Ro. nosq̄ simul Antiatia urbis ruinas persultraremus, syluas ibi uicinā, in
 quib̄ maxime sunt ruig, ingressi fonticulū offendimus, in cuius labris auculq̄ dor̄ post
 gressū, ut apparebat, aquā occuborant. Sora cū aut̄ montis nomen mutū est nouum
 landi Syluestri, ab eia sancti pontificis Romani sacello, qd̄ summo in cacumine aditū
 cuius habet. Idemq̄ obinet Syluestri uocabulū ad radices eius montis Tyberi imminē
 oppidulū. Sora cū aut̄ per hyemē esse nūq̄ fam sic ostendit Horatius carminum primo.
 Vides ut alra flet nūc candidū Sora cū, nec iam sustineant onus Sylux laborantes, ge-
 lūq̄ Flumina consisterint acuto, ulterius uia Flaminia est Arianū oppidū, quod ab ara la-
 minā cū dū in Theodora nobilis Romanae mulieris pradio, per tempora beati Gre-
 gorij edificatū fuisse legimus, ultra Arianū eadē Flaminia est Castrū nouum, & nū ultra
 usq̄ ad portam olim Fluentanā post Flaminā nunc populi distat, habet uia Flaminia
 cōmunitatē, ut post Octauā ciuitatem intra sunt hinc Gallienū oppidū Romano ur-
 bis Romanarū pone ornatū. Inde Nepesum ciuitas in Romanorum historijs crebro inuē-
 titur. Lince x. v. l. dicit fuisse unā ex duodecim colonijs, quae dissiplienis resp.
 tēptibus Hannibale in Italia agere militā detrahaere, & lib. x. v. l. l. scribit eam cū
 x. post sextū annū de dūle duplū. Laci Vullinensū pratergressos campi excipit am-
 plissimū, in quibus est Viterbiū ciuitas pat̄ uetusta, cuius primū nomē paruo in castris
 ad annū nūc sexcentisimū erat Viterbiū, & ē regione illud ad sextū lapidē, rursus est
 ingentes

Veientium
 tribus

Monte sua
 castris

Arianum
 oppidum
 Cybini nunc

Reposum

Viterbiū

Faleria. ingentes Faleria urbis, quam diximus inter capita Etruriae numeratam fuisse. Eius i Cap-
 millo capta, celebra est memoria, quod perdidit ille Grammatici uincum uerberatumque
 in urbem reduci curauit a pueris, quos hosti prodece quae fuisset. Scribitque Plinius in Fa-
 lisco agro, annis aquam potat candidas boues facere. Et alibi, haud procul urbe Roma
 in Faliscorum agro familiaris sunt paucae, quae uocantur Hirpiae, quae sacrificio annuo quod
 sit ad montem Soracte Apollini, super ambusta ligni struem ambulantes non ambu-
 tur, & ob id perpetuo Senatusconsulto militum omniumque aliorum muneris uacatione
 habent. Adiacet Viterbium monti quem Cimini fuisse appellatum collat: quod etiam
 nomen olim fuit subiecto ad alteram montis partem lacui nunc Vici dicto, quod uicini
 Virgilius sic meminit: & Cimini cum monte lacus: de quo more & rebus apud est, apud
 Suetonium gestis sic habet Lilius in nono. Suetrium ab Etruscis obliuiscatur: flectit collat
 Fabius in cliuio agmen, aspecta erant strata faxis: non tulerunt imperii Etrusci, utriusque
 signis fuga effusi castra repetunt. Sed equites Romani prouecti per obliqua campi, quod
 se fugientibus obtrulissent in syluam Ciminiam penetratum est. Romanus miles multo. **F**
 Etruscorum celsi duo de quadraginta signis militaribus capitis castris etiam hostium cum
 praeda ingenti portitur. Sylus erat Cimina magis tum inuita atque horrenda, quod nuper fante
 Germanici saluum nullus ad eam diem nec mercatorum quidem, abdita ea intrare aut loca
 quicquam praeter ducem ipsum audebat: tum ex ductibus qui aderat, M. Fabius uel Caelo
 eris, aut capta eo die hostium milia ad quadraginta. eodemque in monte, quia uia olim fuit
 Cassia castellum est Surianum arcem habens omnium Italiae munissimam, quae cum a Sid-
 tonibus etiam postea quod eos Albricius Cuncti comes Italiae expulerat possessa fuit, nullaque
 itinera Roma perducere per uitatem nostram aliquandiu tuta esse permiserant, quousque
 Martini u. pontificis Romani opera openbusque in potestatem ecclesiae res ipsi per-
 uenit: euntibusque ea uia Roma obuium est oppidum, nunc Vetralla, olim foris Cassi di-
 ctum, quod indicat sanctae Mariae ecclesiae Vetrallae contigua, quae in foro Cassi appel-
 latur. Adiacent ad sinistram Sutrium uersus colles castigationesque montuuli, quod dicit
 Montanola, quae est aliquot oppidulis habitata: in quibus duo sunt, quae Romanae eccle-
 siae integerrima fide Longobardorum temporibus seruauerunt, Pollinarianum & Blela
 duobus Romanis pontificibus suis ciuibus Sabiniano, cuius temporibus fames horren-
 da Italia & urbem Romam vexauit: & Pascali primo ornata. Deinde Sutrium ciuium ut
 tuissimum, apud quod praedium illud ingens superius sumptum ex Liano commissum fuit, cui
 urbs in montibus adiacet hinc Ronciglione, inde Crapalica, & in uia Cassia duodecima
 a Sutrio abfunt Bachanae uetusti nominis locus, qui sicut nunc est semper antea taber-
 nis hospitatorum deparatus fuit, ex paruoque lacu Bachanas attingere, paruum oritur flum-
 inus apud Valcham in Tyberim cadens, qui licet aquis sit tenuis ac exilis celebratus in his-
 toriis habet nomen. Est namque Cremera apud quem trecenti Fabii cum quinque milibus ho-
 ius a Veientibus, sicut supra diximus, ad internecionem celsi fuerunt. Bachanisque secundo
 miliario adiacet Campagnanum Visinorum oppidum. Supra Sutrium ad dexteram quinto-
 decimo miliario est lacus Tarchuntiae nunc Anguillarum ab oppido, quod illi nomen et
 dictum ex quo familia floxit, ut in Romanis nostrae aetatis uetusta comitia Anguillarum
 appellata, quorum Virius urbis senator Franciscum Petrarcham laurea insigniuit. Adia-
 cetque lacus huius Barbaranum populi praesentis Romani peculiare oppidum inde Vicat-
 lum & Roma uersus Galeria Visinorum. Sunt quoque plura in Sutrium Ameriam Nepe-
 sumque inter & Roma castella in uillis olim ciuium Romanorum aedificata, quae & alia
 loca nihil uetustatis, aut alicuius memorandae dignitatis habentia duximus omittenda.
 Praeter unum fama celeberrimum, & aspectu penitus negligendum. Nam ad montem Ro-
 sulum, qui quatuor passus milia a Sutrio Nepeosque penitus paucis abest, lacus est alius qui-
 dem aquarum profunditatem habens, circumsitus uero breuis, quod inspicere Lilius descrip-
 tione lacum esse conijcimus Vadimonis, apud quem superari Romanis Etrusci ad uicinis
 urbis condice septuaginta supra quadringentis milium manum dedere: & sese Romano
 populo publice permiserunt: sicut in Lilius nono his uerbis habetur. Interea res in Etru-
 riam gesta ad Vadimonis lacum: Etrusci lege sacra coacti exercitus, quomodo uis uis legi-
 set, tandem superari sunt. Illi quoque primum dies fortuna uenere abundantes Etruscorum opes
 fregerunt: caelum in acie quod roboris fuit: castra eodem impetu capta direptaque.

REGIO TERTIA, LATINA

IN IS Etruriam ad Tyberim nos perducens Romam ordine describendam offerebat. Sed quum id anno ante quarto tribus libris 1111. Euge-
nio Romano pontifici celeberrimo inscriptis, sub Romæ illustra-
te titulo effecimus, urbem ipsam relinquentes, regionem in qua est
Latinam, nouo volumine describimus: huius regionis uocabuli cau-
sam Virgilius in VII. ponit his uersibus. Primus ab æthere uenit Sa-
turnus olympo, Arma Iouis fugiens, & regnis exul ademptis. la genus

indocile ac dispersum monibus alis, Composuit legesq; dedit, Latiumq; uocari Ma-
luitis quoniam latuisset tutus in oris. Seruius autem grammaticus Virgilium in VII.
exponens populos propriè Latinos appellatos, dicit eos qui intererant Albani montis
uiscrationi: quos quidem Latinos tanto amore Romanam gentem persecutos fuisse
uidemus: ut Lilius libro LXXII. enumeratis Italix populis, qui bello foetali deiece-
runt à Romanis dicat auxilia Latini nominis, & exterarum gentium missa populo Ro-
mano. Hanc autem regionem atrox nostræ ac superiorum aliquor seculorum morum
licet absurdum fecit, Campania & maritimam appellabimur: & quidem Campaniam
scimus dictam fuisse à prisca regione, quæ est c. r. a Caput. Scimusq; Latij appella-
tionem à principio angustiora complexam fuisse, quam quæ nunc Campaniæ & mariti-
mæ uocabulo comprehenduntur. Sed contrà uidemus Strabonem Cretensem, qui per
tempora Tyberij Augusti floruit, ponere in geographia fines Latinorum, maritima re-
gione ab hostijs Tyberinis ad Sitanum sinum, in quo fuit Sinuella urbs maritima: & in
mediterraneis Aborigines, Rutulos, Volscos, Hernicos, & Equicos, Marfos & eos qui
proximum Maris incolunt Apenninum usq; ad ueteris Campaniæ terminos unde per-
tinentissimum hunc uetustatis scriptorem, & simul Plinium, qui ab eo sumpsit, secuturi eam
Latinorum regionem, nostræ nunc Campaniæ & maritimæ cognomine applicare. nec fa-
cis scio si in ipsa præsentis temporis Latina regione satis potero facere: sicut Lilius Pa-
catus, datus Augustus, Virgilius, Strabo & Plinius, ut uetustissimis satisfactam adia-
uabunt: quanquam non est in eo flore nunc, quem prisca habuit temporibus: adeo ut per
eius oppida Hadrianum imperatorem gloriosissimum dictatorem, ædilem & duumui-
rum fuisse scribat Helius Spartianus. Vt ergo à maritimis incipiamus, Ostiam urbem con-
didi mare inter & Tyberim Ancus Marcius: quanquam Seruius grammaticus in Vir-
gili v. 11. dicit exitum Tyberis naturalem non esse, nisi circa Ostiam, ubi primum Æneas
nostra constituit, quum postea in agro Lauino castra fecerit ingentia, quorum uestigia
suis temporibus uidebatur: deseribit uerò eam Strabo importuosam propter alluioes
Tyberis, oportuissileq; dicit tunc adhiberi scapharum copiam, quæ ministerijs seruirent,
& onera exciperent, ac rursus onerarent, ut leuata naues facilius flumen attingerent. Per
ea enim tempora portus non erat Romanus, quem postea Claudius fecit. & Tyberius
Strabonis temporibus Antij portum inchoabat: unde hæc legenti scribensq; in eam ue-
niò consideratione, quæ prudentes quosq; debet arctos uigilesq; ut rebus humanis pa-
rum considerat reddere: non potuisse imperatorum Romanorū, & quidem potētissimorū
profusione opum, & adhibitam diligentiam efficere, quin Ostiæ ciuitatis Antiatij &
urbis & portus, ac Romani ite portus opera paucioribus annis mille, integra permane-
rint, & eadē quæ prius fuerat Ostiæ, annis tam quingentis mæserit importuositas. Primā
calamitatē passa est Ostia Cing & Marj temporibus cū scribat Lilius lib. LXXIX. Cin-
gi & Marj quatuor exercitibus, ex quibus duo Q. Sertorio & duo Carboni dati sunt,
urbē circūdēdissē. Ostiā coloniā expugnasse, ac crudeliter diripiisse, habuitq; aliquando
Ostiā ingentis ædificia, quorū nullū nūc erat uestigij. Flautus Eutropius scribit Aurelia
num Augusti coepisse fundare Ostiæ forū nominis sui ad mare, in quo postea prætorij
publici fuit cōstitutū. Nec omittēdū duximus eā optimos habuisse meiones, quorū de-
cem Claudij Albinū imp. unica cibatione inter multa alia comedisse scribit Iulius Ca-
piolinus. Et quia aerē semper habuit, ut in maritimis habitatoribus grauē, sacrosancta
lege populi Ro. uacationē militū & publicorū munerū habuit, quā uacationem Lilius
XXVII. scribit sub adueniēte Hadrubalo in Italia fuisse ad dies XXX. suspensam, ut plu-
res milites resp. haberet. Urbē Ostiam, quā à Saracenis fuisset destructa, Leo III. pon-
tific.

Blondus,

dd tux

Antium.

rex Romanus instauratam Cossis replevit, & tam diu destructa ac derelicta mansit, ut
 nō sit reliquiarū, preter turrim, quā celeberrimæ pont. Ro. Martinus v. in urbis Romę
 portus & in ostiō Tyberis & portus custodiā edificari curauit. Deinceps Antium est
 Romana Colonia, de qua Lanius in v. 111. Antium noua Colonia multa, nūc inde lōg
 abducta, interdictūq; mare & infrānaues Antiarū partem in naualia Romę subducit,
 partem incense, rostrisq; earū suggestum in foro extructum adornari placuit, rostrisq;
 templum appellatū. Eam urbem Strabo dicit ab Ostia distantiē stadys ducentis sexagis
 ta fuisse temporibus suis edificatā super saxo, ab imperatoribus Tyberio Druso, & Ger
 manico ad otium relaxationemq; laborū ciuiliū, & additas fuisse ardes multas magni
 ficentissimi operis, cum antea Antiates prædæ studium cum Tyrthenis cōmune habe
 rent, quāuis Romanis subiecti essent: unde Alexāder Epitota, & postea Demetrius suc
 cessor captiuos prædones comitentes Romanis dixerūt dono eis dare corpora propter
 illam, quā cum Græcis haberent cognationem. Indignum tamen ducere uiros ipsos, &
 simul Italiæ imperare, & myoparones ad piraticam emittere. Fuit autē in Antiat foro
 Castoris & Pollucis templū, quos seruatores suos nominabāt: hæc a Strabone Sed Ho
 ratius uoluisse uidetur Fortunā ab Antiatibus in primis fuisse cultā, his uersibus ad For
 tunam scriptis. O diua gratū quæ regis Antiū, Potens uel imo tollere de gradu Munde
 corpus, uel superbo Vertere funibus triumphos. Lanius autē lib. l. x x x scribit Cla
 nam & Marium expugnasse Antium. Et uidemus Suetonium ad alios scribere Neronē
 postea tam infans molibus extruxisse & portum & urbem Antiarū, ut non modo ma
 rium, sed Romanū quoq; imperium pecunijs exhaurerit, effluendisq; postea delatū
 ita applicuisse animum, ut mētitos per singula mathematicos arithmetiq; nihil minus se
 daretur, habuitq; Annum, sicut supra de Ostia diximus, sacrosanctū a publicis muni
 bus uacationem, quæ pariter eodem tēpore est suspensa. Urbem uero Antiarū nūc rē
 nullā, sed in mari, in litore, in nemoribus mirandas extrare ruinas uidimus. Neptunum
 autē oppidum in Antiū uelligiorum angulo edificatum, nouam & iocundam in re patri
 cōsiderationem efficit: mirariq; soleo nullam eius rei, quam cum orbe condito origiē
 habuisse oportuit, fieri a Plinio mentionem. Altius eius oppidi populus nō exigui pi
 scatione, aucupio, & uenarij. Antiarū olim ager, ut Strabo innuit, tūc septem uicq; le
 racissimus, nūc a Lauinio oppido in maris litorea duodeuiginti milia passū latitudine
 syluis obtegitur. Estq; hæc non Lauinia, sicut multi opinantur, prima Æneæ urbs, cum
 incolis postea ob Æneæ memoriā bello Latino Romani prepercerūt: sicut Lanius v. 111.
 lib. sic scribit. Lauinij ciuitas data lætarij sua reddita, cū eo ut ardes luculij sospitū lūo
 nis cōmunis Latinij cum populo Romano esset, quin potius Lauinij cardinalis Co
 lumna Prosperi oppidum, a quo Muranarū genus Romę præclara fuit, quodq; omni
 bus penē in uetustis Romanorū monumentis ecclesie haberet. Sed ad Neptunū, pices
 quidem saxo sum, uel potius glacie olim mare multos ac optimos habet, uenationē, sicut
 alibi amplius de syluæ apia capressq; abundantem præbet, aucupium uero est duplex,
 cuius tempora sunt diuersa. Nam cum ad prima ueris signa hirundines & simul eū ipsis
 conuolutes nunc dicitur a sono uocis Quælex, trāsmisso mari infero in Italiā redebit, ostia
 Antiatum quondā litorū supercilia, passū quinq; milia Neptunij lēas cōtigis rebus
 complent, sed rēq; unusquisq; in fundi proprij, & magno pretio cōparari loco ad parti
 culam retium proptiam, uenientes noctu conuolutes fistula ille citat, & quum turrim
 illa rebus innicētur, si aliqua de longissimo uolatu fessa extra rete in sabulū ceciderit,
 tam uoce manu percipit, lussēq; audiuius intra mensem unum, quo id continuat
 aucupij dies aliquot, in quorum singulo centies huiusmodi aucularū mille sit capsum.
 De ipsis uero conuolutes sic habet Pimius. Conuolutes ante semper aduenit q; quon
 parua autē & quā ad nos peruenit, terrestris potius q; sublimis a uolat nō sine periculo
 nauigantium, quum appropinquauere terris, quippe uelut spe incidunt: & hoc semper
 noctu, merguntq; nauigia. Aulero nō uolat, humido scilicet & grante uento, aura ta
 men uelut uoluit propter pondus corporeum uirelq; parua. Et infra in Cāpania primū
 ueris principio multiplicare cōspiciuntur, prius q; uenisse sciunt. Aliud item in Antiate
 agro est aucupium per autumnum. Palumbæ cum mari transuolato Italiā relicta sunt
 aliquādiu in nemoribus Antiarum cōmorantur. Quare peritissimi Neptunij nēses rebus
 quon

Coluntis.

- A** quim maxima, in id aucupij magno parata impendio suspenditur. Exinde palſibus quascumq; longo tractu uiderint cōgregatas in arboribus cōſidere, tactu lapidū & clamore terras in aera uolare cōpellunt: dumq; aues in magnum coactas numerum aduolando, tensis rectum insidijs uiderint supereminere, cōtorta funda paruum lapidē uel naturaliter altum, uel gyro delinatum maximo emittunt crepitū, quo territa bōbo palumbes, ut accipitres Chaluones à Plinio appellatos, quibus nunc falconibus est nomen, quāt in lapide bomboq; fundat timē, declinādo seruenrur, terrā quā possant uolatu rapidius appropinquare, sicq; amentes in retia se praecipitāt. De palumbis Plinius dicit eas quāt annis aduolare mari in Veliternū agrum, qui quidē ager Antiani cōtinet & alibi scribit, post hirundines, flurnos, tardos, abeunt palūbes, sed quoniam incertum hirundines nerō in propinqua Apulicos mōtes petunt, ex aucupio palumbatū Romanos nostrū temporis populus nuptias & cōniala maiori ex parte parat. Melioris nanq; saporis & numi menti hoc parua q; alia sunt palumbes. In medio durū, quas descriplimus maritimarū urbium, Ardea ponit Strabo Rutulorum olim habitationē, Itadijs circiter septem à mari recedentē, & dicit prope eam fuisse Aphroditē, ubi panagyrim Latini agerēt. Idq; Plinius appellat lucum Iouis indigenitū, cui propinquus est annis Numicus. Virgilius autē libro septimo sic habet. Ardea Turni ad muros: quā dicitur urbem Acrilioneis Danae fundasse colonis: Praecipiti delata noto locus Ardea quoddam dictus aui, & nōc magnū manet Ardea nomen: & infra. Quinq; adeo magnis positus incedibus urbes Tula nouit. Anna potēs, Tyburq; superbi, Ardea Crustumeri & Narigere Antemne, & Seruius Virgiliū septimo dicit. Ignitus ab augurio autum Ardea: & Quindis improprie ac fabulose incedam ab Hannibale Ardea: & in hanc aera esse cōuersam. Item Seruius eodem libro uerbum exponit Sacrae acies: dicunt quēdam Coribantem uenisse ad Italiam, & tenuisse loca, quae nūc urbi uicina sunt: & ideo populos Sacranos appellatos: nā sacra sunt mari decorum Coribati. Alij Sacranas acies Ardeatū uolunt, qui aliquid cum pestilentia laboraret, uel sacrum uouerūt, unde Sacranī sunt dicit Plinius Ardea fuisse condita à Danae Persei matre. Fuitq; Ardea una ex duodecim colonijs, quē dum Hannibal magis uerget Romanos, militū & collationem tributorum detraheret. Id uero oppidum uirgo habitari colono, nūc Iacobus Columna possidet: quod Leone Roma non pontifice, sicut cōſilio, nominis ordine secūdo ornatam fuit. Numicus uerō fluitans, quē Strabo dicit propinquum esse Ardeae à Virgilio sic celebratus in septimo: & fontis uada sacra Numici. Et insit ac fontis flagna Numici. Sup. quo Seruius. Ita sū ab incolis dicuntur, quod ait flagna uerum est. Nā Numicus ante ingēs fluitans fuit, in quo reperit eum esse cadauer Aeneae & cōsecratam. Post paulatim decreuit, in fontem redactus est, qui & ipse sacratu est. Vestis enim libari nō nisi de hoc flouio licebat. Post Antium est quinq; miliario Alburne Antonij Columnae arx mari circūdata: prope quā Alburne reseruati sunt: de quibus Virgilius. Alburne equo fidens ad quam parum feliciter diuertit M. Cicero Antonij gladius fugiens, euasurus tamē, licet paratū sit nauigationem continuat. Pari item infelicitate ad eandem Alburnam se de fuga cōsulū Cōradinus Henrici filius, quem genitor Federicus secundus imperator Sicilia rex in carcere mori coegit. Namq; rex Petrus Arrago insulā Trinacriam Cōstantie uxori suae, hereditario iure aut sui Federici superioris dicti debiti, armis ceperat. Cōradinusq; Carolum primum Andegauensem sic posse Neapolitano regno pellere cōſiliū, sicut illū Arrago Trinacria expulserat apud Beneuentū insulā cōſilixerat. Qui unico sociatus comite fugiens Alburne interceptus, ad Carolū perductus, tam detestando, quā semper alijs regibus & praestitibus inſueto principibus more exēplū, secum publicē est percussus. Deinceps Ciceretius mona magna parte mari circūdatus in quo Ciceret fabulae perhibēt habuisse. habuit uerō is mona Strabonis aetate urbem, ut dicit, parua, & Ciceret templū ac Minermoduper Ciceret radantur litorea terra, Mons est, ante insula fuit. Paludibus enim à cōtinenti separabat. quas exclusit fluitans de Albanis mōtibus fluens: & dicebatur Ciceret ab errore transeuntū, quia homines mutabat in feras, de qua re beatus Aeneas Augustinus, dum De ciuitate adificat: sic habet. Varro aſtruit Ciceret socios Vlyſſis mutasse in bestias. Et infra. nō de mulieribus malis artibus imbutis, & nos dum ellemus in Italia

Circus.

audiebamus talia de quadam regione illarum partium, mulieres imbuzas huius mali ar-
 bus in easco dare solere, quibus possent siue uellet usatoribus, unde in iumenta uerterentur,
 necessitatibusq; componerent: post quae perscuncta opera iterum ad se redirent. nec ta-
 men in eis mentem fieri bestialem, sed rationalem humanamq; seruati. in hoc monte op-
 pidum fuit, quod & Circeum dictum est. Liviuseq; utrunq; Circeos appellat. Sed non in
 Romanæ ecclesiæ gestis rebus, præsertim Gelasæ secundi temporibus, ad annum salu-
 tis centesimum uigesimalum & milleimum sæpe legimus: in Circeo monte fuisse artem
 Circeam, omnium quæ Romana ecclesiæ ubiq; haberet munissimâ, quæ assilicis Ro-
 manæ ecclesiæ rebus, auxilio sæpe fuit. Nunc ad eius montis radices oppidum est (in-
 citæ Felicitatis, flouium qui proxime illabitur Storaç & Serabo, Plinius Nymphetum uo-
 cat, super quo hi Formium fuisse dicunt oppidum: Deinceps perpetuum mare. Eius me-
 diterranea regione porrigitur campus Pōrinus, quam regionem totam uenissimis &
 multis ante cōditam urbem temporibus Ausones habitauerunt, qui etiam Campani sa-
 bebant agrum: unde Italiam Ausoniam, & Ausonium pelagus uocatum fuisse Serabo
 asserit. Post Ausones fuerunt Osci, quibus etiam Campani erat communis: & postmo-
 dum omnia fuerunt Latinorum usq; ad Sinuessam. Sed quicquid Serabo hic habeat, Li-
 nius sic dicit. mirum est quod de hac re tradere hominum notitiæ possumus. Theophras-
 tus qui primus extemorum aliqua de Romanis diligēdus scripsit. Nam Theopompus
 ante quem nemo mentionem habuit, urbem tantummodo à Gallia capta dicit: Diutius
 qus ab eo proximus, legationem tantum ad Alexandrum misit, hic iam & plaqum
 fama Circetorum insula in fūram posuit stadia octuaginta milia eo uolumine, qd scri-
 bit Nicodoro Atheniensium magistratus, qui fuit urbis nostræ quadringentesimo qua-
 dragesimo anno. Quicquid uerò terrarum est, præter decem milia passuum ambium, an
 dixum insula, post eum annum accessit Italie. aliud miraculum à Circeis palus fons
 est, quem locum xx. iiii. urbium fuisse Marius ter eos prodidit. Deinde flumen An-
 xentum, supra quod Terracina oppidum, Volscorum lingua Anxur dictum, ubi fuit
 Amyclæ à serpētibz delet. Repetū à Strabone Plinioq; uetustissima, quæ & ipsi à uet-
 ustissimis acceperunt. Linius uerò x. lvi. scribit Pontinas paludes à Cornelio Cethe-
 go eos, cui ea provincia obuenerat siccas, agrumq; ex his factum, à campis Pōrinis ad
 Terracinensem agrum stadia fuisse tradit Serabo, quum nostri octo milia nunc compu-
 tent. Terracina etiam nunc adiacet paludis Pontinæ pars, quæ paludem facit amnis
 duo, eorumq; maior Aufens appellatus, apudq; Terracina uia Appia primum mare in-
 ferum attingebat. Terracina dicit Linius, cū fuisset à Romanis direpta, causam de-
 dille solutioni stipendij militaris. Fabius quod maxime petebatur, ad Anxur oppugnā-
 dum sine ulla populatione accessit. Anxur fuit, quæ Terracina nunc sunt, urbs prope
 paludes, & ab ea parte oppugnationem ostendit. Circum illa quatuor cohortes cum
 C. Serulio Hala, cū imminentem urbi collem cepissent, loco altiore, qua nullum erat
 præsidium, ingenti clamore ac tumultu inuasere. pronuntiatum, ne quis præter
 armatos uiolaretur, reliquam omnem multitudinem uoluntariam exiit armis, quorum
 ad duo milia quingenti uiri capiuntur, à cætera præda Fabius militem abstulit. postea
 ubi uenerunt tribuni, oppidum uetere fortuna opulētum tres exercitus diripuerunt, cuius
 prædæ gratia factum est, ut stipendium milis tunc primum acciperet, quum ante id tem-
 pus de suo quisq; munere eo functus esset. Octauo autem libro Linius habet. Cohors
 na quum haud procul Anxur esset, ad Lautulas saltu angusto inter mare & montes cō-
 sedit. Et Seruius septimo Virgili super uerbo Circeiumq; lugum dicit. Circa hunc tra-
 ctum Campani colebatur puer Iuppiter, qui Anxurus dicebatur à uerbo Circe, quod
 sine nouacula interpretatur, quia nō barbam rasisset. Est autem fons circa Terracina,
 qui aliquando dictus est Anxur. Et infra Seruius: haud longè à Terracina oppidum est
 Saturna, & eius cognomine flouius Viens, quem Virgilius significat angustum esse, qui
 inter ualles serpens mare petat. Suetonius Tranquillus in uita Tyberij imperatoris scri-
 bit, & iuxta Terracina in loco, cui pratorio nomen est, cœnante eo complura & ingenti
 saxa cornu superne delapsa sunt, multisq; amicorum & ministrorum elis præter spem
 euasit. Elius Spartianus in uita Hadriani dicit Palmam consularem uitam Hadriani in-
 ditorem Terra-
 cin intersectū fuisse. Idemq; Elius Spartianus scribit Antoninū Pium
 iustitiam

g. circa
 v. f. c.

- A** hūituralle Terracinaem portū. Et Lilius lib. xxvi dicit Ansurinū coloniam habuisse Geronianā vacationem, quā ad artem Haldubalis sit suspensa. lib. autē xxv dicit Minutium a Fabio maximo dictatore missum ad firmandū saltū, qui sub Terracina imminet mari, ne Hannibal per viam Appiā in agrum Romanū iter prædā. Lucanus autem accersitū Cæsaris primū post leges ad Rubiconē transgressas descibens sic dicit. Iacq; precipites superauerat Ansuris arces. Et quā Pontinas urbs deuidit uda paludes. De Ansure sic habet Marialis Cocus poeta ad Faustū. O nemus o fontes solidumq; modēis arenā Litus, & æquoreis splendidos Ansur aquis. Et ad Frontinū. Ansuris æquoreis placidos Frōme recessus. Seruius græmaticus Virgilij uersum libri i. & Aeneidos, Tacitis regnauit Amyclis exponens, sic habet. Inter Caietā & Terracina, oppidū est cōstitutum a Laconibus, q̄ comiēs Castoris & Pollucis fuerūt ab Amyclis pumete Laconiz ciuitas. Et hi secundū sectā Pythagorē a eade omniū animalū abstinerūt, adeo ut natos in uicinis paludibus serpentes occidere nollēt, a quibus interempti sunt. aliterq; frequenter nuntiares hostes assuturos, & inani terrore ciuitas quassaret, lege cauerūt, ne quā hostis nuntiares assuturos. Postea quā uerē ueniret hostes, nullo nuntiare delecti sunt: & sic Amyclæ silentio perire, unde Lucilius Satyricus. Mihi necesse est loquimī scio Amyclæ tacēdo perisse. Solū Terracina dicit Strabo intus attingere Formias, Minturnā & Sinuēssimā: adducq; ueniētes a Brūdisio Romā. ppe Terracina attingere soliam plenam in multis locis palustribus, & fluitantibus aquis. p̄pinq; uia Appiā nauigari nocte maxime, quādoq; interdū eosq; ad uesperā inuit, manē egredi. Deinceps haberi Phormionē Laconicū ædificiū, q̄ antea Hormiē dicebat, a bozo portu, quē Lacones Euermonē dicit. Eam urbē antiquissimā sitis, in qua Cicerō Phormianam habuit uillam, Sacerati ad annū salutis octingentesimā quinquagesimū sexum destruxerunt: & tunc Erasmi martyris reliquias Caietā transferens, datus est Caietanz ecclesiā Gregorio 1111 Rom. pontifice primus episcopus. & tñ Strabo cōsentit Caietā scribere quoddā a nutritre Anece fuisse dictā, sicut Virgilius sexu principio. Tu quoq; litorib; nostris Anece natrix, Alternā morib; famā Caieta dedisti. Sed licet Caietæ litus arxq; celebri & perueitū facient famæ: ea tñ non fuit ciuitas priusquā Sphormias, ut supra ostendimus, destruxerint Sacerati. Distat uerō a Terracina arx, ut Strabo, & ut nunc est ciuitas Caietæ stadij centum, quæ nunc uiginti millia cōputant. Portū Caieta eo in situ habuit semper optimū: quem tñ Elius Spartianus ab Antonino Pio magnis extructionibus instauratum scribit. Et Faustianā eius uxorem scribit idē Elius cōditiones sibi & nauicæ & gladiatoris Caietæ elegisse. Primarij est ea in uia ciuitas Fundana decimo a Terracina milliario: de qua Lilius lib. vi. Fundanis q̄ per fines eorum rurs paratq; semper fuit set uia, ciuitas sine suffragio data, & infra Fōdanus Vitrubius Baccus Priuernis se ducē rebellionis exhibens Romanos compulit, ut Lu. Papirium cōsū in eos mitterent. Iul. Peli uernates Plautius alter cōsū Fundanos ducebat: ingredienti sinis Senatus Fundanus occurrit, negare se p. Vitrubio sectamq; eius secuta precatū uenisse, sed p. Fundano populū quē extra culpā belli esse, ipse Vitrubius indicasset, quē receptaculū fugæ Priuernū habuit nō patrū Fundanos, cōs. collaudatis Fundanis eis pepercit. Fundanorum uina Marialis Cocus inuuit nō esse tales, quæ inueteranda sint. Hæc Fundana tulit felix altissimū opima. Expreslit mustum cōsul, & ipse bibit. Estibusq; a fundis Formias sinistissimū est uilla oppidū, a quo Galba imperator originē duxit. Dextrorsumq; est lacus Fundanus. Inde iterum quinto, quæ ciuitas Lemurnari fuit: de qua Horatius idē desefi Lemurnari ueniens urbē, & altero itē quinto, sed extra itē Appiā est Caieta: ea autē decē milia passū uia habet, silicibus Romano ueteri modo strata, inter arduos cellosq; montes sed uia oleæ arborūq; cōsitionibus amoenissimā. & secundū litus marisq; undas a Terracina penit turris S. Anastasi, deinde oppidū Spelunca appellatum: ubi dicit Strabo speluncas patere ingentes, quæ habitatiōes magnas speciosasq; excipiet. Post Speluncas in litore est Caieta, a qua nunc urbe ad Traiectum siue Lirin sinuū nunc Gaustanū appellatū, milibus decem terra est omnium, nedum Italicæ, sed orbis totius antiquissima, q̄ fontibus ibi fecundibus, aquæ passim lucidissimæ citrangulis araneisq; conlita interflunt, & rigantq; loca: præcipuūq; lons decimo post primam scanriginem passū, molas uenit plurimas, usq; celebri pulcherrimūq; circumdatis, per quæ loca

Blondus.

dd 3 Scipione

Scipionem Latiniq; conchas & umbilicos legisse Cicero indicat in secundo De oratore: L. Iulius & Scipio semper adiuvet rusticari: tuncq; mirabiliter repuerascere erant soliti: cum rus ex urbe tanq; e vinculis euolassent: & ad Caietā Laurētūq; cōctas & umbilicos legere cōsueuissent: & ad omne animi remissionē ludumq; descēdebāt, quo quidē in decem milia spatio Herculanea fuit uia, omniū quas Romanū ubiq; habuit imperiū ante nullius: de qua Cicero oratione in legē Agrariā Rullī secunda sic habet: Accedēt filia ad Minturnas, adiungit & illa uia uēdibilis Herculanea multarū deliciarū & magnę pecuniar. Summę deinceps Castellonū oppidū & Honoratū uilla, quā Honoratus landorū comes speciosissimā ædificauit in cōspectu uisū Spelluncarū, quas ad Caietā finit esse diximus, sunt propolite in pelago insulę daz, Pīdiana & Pōtia coloniā: sicut Linius ait. lib. dicatā Romanis deducta: easq; dicit Strabo paruas, sed pulcrę habitatas inter se parū, sed ā cōtinenti ducentis quinquaginta ita dēis distare. Fuerunt uerō hę insulę post Strabonē rēpora multorū martyru & Christi cōfessorum exilio decoratę. sinum Caietā num Cecubus mōs uini præsētia celebrē tangit, & Cecubū ciuias Fandorū in uia Appia. hec q; omnia loca boni uini copā habere dicit Strabo utraq; autē ciuitas uetusta in gulo ornata fuit Ro. pont. Caietā secūdo Gelasio: Funda Sotere, patre Cōcordio. Sed illi limites attingimus nostrę huius Latine regionis Sinuclā, & Liri, siue Gauriani oēia, & Maritimā absoluimus orāe & tamē prius q; ad mediterraneā redierimus, ea docebimus, quæ Liria ad sinistram in regione Latina habet. Supra Traiectū oppidū tria milia passū ā mari distat, est Liri cōsignū Spemū castellū, ā quo distat octo milia passū Frāgū oppidū tonidē ā Pōtēcoeuo semonē: qd oppidū Fregellas fuisse ostēdimus. Superius aī aut octo milib; abest Ceparanū uobīle oppidū: reliqua ad fontē Liri proximus accēdit in Vestinorū Sinuclāq; paribus dicit. In mediterranea autē Latiniū solo frequētes fuit res urbes, infinitaq; penē oppida & castella: ex quibus autor est Plinius quinquaginta tres populos sine uisib; interitū hac autē describēda mediterranea regione modū habitum in alijs se statū ā fluuioſiſt; ostēq; tōtūbusq; & discursu seruari nequibamus sed illi certius fāctū fuit, qui in nulla reperitur alia Italia regione, tenebimus utiq; in cōtibus tribus Appia, Latina, & Tiburtina, quæ inter se diuerse ad Lirim amnē & Sinuclā Caietāq; perducunt. Nec tamē certiore gradu ita per singulas pedē figere poterimus, quā de iact & aberrare uidēamur qd quidē necessitas faciet, cum uia alicubi diuersa pōndus uocet, alicubi ut penitus ignoret, omnino sint perditę. Igitur Roma nunc petentibus Terracina, iter est primū duodecimo militario Marini, qd nō absurdē Martiā uillā fuisse, ut credi facit proxima L. Murgę uilla semī etiā integra, & prædiū Porriū uulgo notum. Eademq; Lucij Murgę uilla, prædiū etiā retinēs nomē, nos hac tenus secū credet, aut marini, si nō fuit ut diximus, Martiana uilla, aut Zagariolū noui nominis oppidū sed ut indicat ruina, uetustate fuisse Lanuuiū, ex quo uetustissimo & celebratissimo nominis municipiū ubi p̄pinq; Murgenas Patritios & cōsulares uiros originē duxisse Cicero in oratione pro L. Murgę affirmat. nuper autē in oppido, qd corruptē Ciuita indinā appellat, ā Prospero cardinale Columna possessio, lapis repertus est literas inscriptus ita iusculas, quæ Lanuuiū illud oppidū esse ostēdunt. A Marino autē octauo distant Vēstrę ciuitas uetusta: de qua Linius in octauo. In Veliternos ueteres ciues q; toties rebellassent grauitē fœdit, & murt deiecit, & senatus inde abductus, iussuq; Trās Tyberim habitare in agrum senatorū Coloni mīlli, quibus ascriptis speciē antiquę frequētię Vēstrę receperūt. Estq; ea ciuitas tum aliter uetustate sua, tum ea ratione nouissima, q; Octauij Cæsaris Augusti progenitores, inde originē habuere. Quintoq; ab ea militano distat milia distat uetustissimi nominis oppidū Bora, ab uno tritum fratru cōditā, quorū alius Tybur ædificauit, alius mōi proximo Canillo cognomē dedit: de quo Virgilius in vii. Tu gemina fratre Tyburia moenia linquāt. Fratri Tyburti dicia cognomine gēt. Ca nīlūq; acerq; Corax, Argilia iuuentus. Deinceps ā Velitris recto itinere in sinum distat Xiiii. oppidū Sarmineia: & tertio absunt aquę foridę, ad quas palus incipit Terracina usq; nō minus nūc, q; Strabonis ætate cōsueuerit nauigabilis, quā locorū uicinitatē Mammali Cocus poeta indicat his uerbis: O nemus, o fontes, solidūq; madentē tene Litus, & in quores splendidiū Anxur aquis, Et non unius spectator scetulus undę, Qui uidet hinc puppes fluminis inde maris. Ab hisq; aquis quāto distat Setia uetustissimi nominis

Vetus Cr-
atium.

Velitra.

- A** Romani oppidum, arduo in colle situm, vni ut refert Plinius optimi ferax. Et Martialis poeta, *Pedula Pórinus* quæ spectat *Setis* capos, *Exigua* uenulos misit ab urbe cadosa. & alibi, *Setin* dominatq; nives densiq; triones, Quando ego te medico nō prohibere bibam. Priuernumq; item uetusitū quinto à *Setis* distans, nō ut olim capessere eî, sed arduū in colle muratū, postq; *Theotonica* simul & *Priron* rabie fuit destructū: cuius alumna fuit *Camilla*, quam uirginem *Virgilius* miris effert laudibus *Volca* de gente *Camilla*. Super quo uerbo *Seruius* exponit eam fuisse *Priuernatē* solidior uerō & ceteris *Priuernis* qualis esset pax, quā *Priuernates* tūtopere peteret, respondit perpetuam si bona dantur futura. *Phaulus* ipsum priuernum oppidū, dictus est olim *Amasenus*, de quo *Virg.* in *VII*. *Amasene* pater. circūstetq; *Priuernū* oppidula, *Maiētia*, arx *Gurga*, & arx *Sicca*. *Somninus* hinc quinto abest oppidū, quod sit arduo in colle sitū pro *Summino* dictum, à quo abest uem quinto *Terracina*. hinc inter ubiq; motuosam, & eam uia, quæ primo secundū litus est descripta, habet *Appia*, cuiusq; uic prima urbs *Alba* *XXVI*. ab urbe distat, qua quidē in uia multo maiora sunt ædificiorū monumentorūq; & iactantū molū uestigia, q̄ quibz possit credere, qui omnia attēre nō uiderit. Estq; hæc *Alba* cuius meminit *Virg.* in primo, *Albanicū* patres. Nā tredecim fuerūt *Albani* reges de *Æneæ* & *Latini* gente. Et *Liuius* scribit, *Albam* à Romanis destructā *Albanam* in urbe receptos *Cælium* montem incoluisse: de cuius origine *Virg.* in *VIII*. *Alcanis* clari condet cognominis *Albā*. eam urbē trecentis ante *Romā* annis cōditam, ultimo imminutam reddidit *Hæricus* *III*. rex *Germanicus*, in paruo cuius angulo oppidellū nunc exat à *Sabellis* ciuibz *Romanis* possessum, sicut & possidet *Sabellū* uetustissimi nominis nūc oppidū, à quo familie hinc *Romanæ* nobili nomen fluxit, *Ludouicusq; cardinalis Aquilensis* *Romani* pont. camerarius, monasteriū qd *Hennicus* *III*. de gente *Sabella* ibi ædificauit penē fundus dicitur magna instaurauit impēsa: adeo ut huc monasteriū, huc uillā inter cetera *Italiæ* amoenissimę rusticanas inibi habitandæ habeat, dugus aquarū instaurauerit, & demortuæ urbi aliqū oppidi faciē reddiderit. eademq; in uia *Appia* est proxima *Albæ* sexto milliario *Aricta* olim ciuitas uetusta: de qua *Liuius* in *VIII*. *Arictini* eodē iure quo *Latini* in ciuitate accepti, nūc uerō penitus est derelicta, cuius marmora & cetera omnia intra marini oppidi ecclesiæ decorantur: estq; *Aricta* una ex urbibus quæ, quia facit *Virgilius* in *VII*. minuisse tela *Æneæ*, quo in loco appellat eam potentem, quia fuit præstis in regione ciuitas: eam dicit *Seruius* nasci esse nomē à morbis, quos gigneret, quia uicina esset *Ponting* paludi. & alio loco dicit *Arictā* à *Virgilio* appellari matrem, in plauderet adolareturq; *Augusto*, cuius mater fuerit *Arictina*. Nam *Iulia* *Cæsaris* forore genuit *Actū* ex *Balbo* in *Aricta*, & *Actū* ex *Octauio* genuit *Octauianū*: sic em habet *Virgilius*, *Itat* & *Hippolyti* proles pulcherrima bello, *Virbius* insignem quē mater *Arictis* misit, est uerō hæc *Hippolyti* fabula ab *Ouidio* scripta. nam *Diana* *Hippolyti* ab infensit uenocasi misit *Arictiam*, quem nutiri curauit ab *Igeria* nympha *Nuxæ* *Pompilij* amica, cuius monitis & cōsilio reipub administrare simulabar, appellat itaq; *Virgilius* *Hippolyti* urbem, id est, his uirum. Nota est uetus historia *Etruscis*, qui cum *Anite* regis *Porfennæ* filio ad oppugnandū *Arictiam* iuerant, amisso dace redeuntis *Romanis* amicis & hospitaliter fuisse acceptos: quibus fuit datus ad inhabitandū in urbe celeberrimo loco uicæ, semper postea *Thuscus* appellatur: quamobrem *Porfennæ* obides in facere habitos benignē remisit. *Liuius* lib. *LXXX*. scribit *Cinnā* & *C. Mariū* expognasse *Arictiam* coloniam. *Plinius* uerō dicit *braciam* *Arictinam* altitudine nō excessam reputari inuisibilem, quia sub omnibus penē folijs fructificat cauliculis peculiaribus, cum *Sabellianæ* *bracillæ* folia dicat fuisse in admiratione crispæ. eorumq; crassitudine extenuate eaulē, sed dulcissimū ex omnibus perhiberi: & *Martialis* poeta *Arictinos* porros sic laudat, *Mitit* præcipuos nemoralis *Arictis* porros. Deinceps eadē uia secus *Stora* cē, si *Nymphæ* amnē, ubi olim fuit forū *Appij* uetus oppidū, nūc est monasteriū solia noua appellatū, qd cētū olim pluribzq; monachis habitari soluit, postq; multis annis multo seras derelictū, quartū *Eugenij* pōt. religiosissimi opera adiunxitq; *Cisteriensium* abbas anno ante quinto decē duo decimue monachis habitari curauit. Fūditq; ciuitas postmodum habet, quæ superius descripta ab *Honorato* *Caetano* principe humanissimi pos-

Priuernum.

Alba dicta.

Dicitur etiam quædam.

Forum Appij.

Algidum
græc.Regillus
lat.

videtur. Alia quæ nos ad Latinorum limites ducit, via est latinasia, qua primum decimo
ab urbe militario cernuntur vestigia Columnæ oppidū, a quo circa Caluconem fari-
lia multa ante seculum originem habuit & cognomen; ibique Algidum incipit versuti, &
in historiis celebrati nominis sylva, in cuius medio bifurcatū est iter hoc nobis: & hinc
ad dexteram xii. i. a columna distat Valmōconum, ubi Latricos fuisse ad finem huius
regionis ostendimus. Eo autem itinere in ipso Algidi sylvæ ingressu Regillus est lacus,
apud quem Aulus Posthumius dictator prospere adversus Tarquinium superbum patria
electum, & Latinorum exercitū Romanis bellum inferentes pugnavit. a Galicano au-
tē siue Gabijs tertio distat Præneste ciuitas, de qua inferius copiose dicemus. Et ita se-
cundo abfunt Caux Adoardi Columnæ oppidū, & pariter secundo item militario abest
Zinzanū, quod oppidū caitatula cuiusdam antiqui populi frequentia, & opib. illustri-
tia cōparandum, a Martino quinto pontifice gloriosissimo, multisq. Romanæ ecclesiæ
cardinalibus, & simul a præstantibus Romanæ curiæ viris, per æstatu caumata sepe-
mero inhabitatū est abest a Zinzano decē milibus Anagnina ciuitas in Hernici vici-
nitissimā, de qua Virg. Hernica saxa coluit, q. diues Anagnia pascit. Serulus uerō exponit
Virgiliū alluisse ad historiam. Nā Antonius Fulvia Augusti sorore cōtemptra, postquam
duxu Cleopatæ Ægypti reginam, eius monētā in Anagnia cudi iussit: unde diues est a
Virgilio appellata. Hernicos autē Serulus Sabina lingua a saxosa patria dictos uult, quæ
herne Sabini saxum diceret. Lilius in i. x. P. Cornelius Aruina, M. Tremulus Coa. cōci-
lium populorū omnium habētib. Anagninis in Circo, quā maximū uocāt, præter Ala-
trinatem & Verulanū omnes Hernici bellū Romanis indixerunt: & infra: Martius cōcil
omnē gentem Hernicā in deditionē accepit. Et inferius Anagninis, quia arma Roma-
nis inuulerat, ciuitas sine suffragij latione data, cōsilia cōnubiāq. adempta, & magistrat-
ibus præter q. sacrorū curatōne interdicta fuit. Anagnia ciuitas duobus Romanis pñi-
cipibus tertio Innocētiō, & octauo Bonifacio ciuitibus decorata: Bonifaciusq. uel ex ratio-
ne gloriosus pñs ex fuit. q. d. annū lūbileum primus Romanorū pontifex Romæ inli-
tuit, usq. quātuorū presentis anno celebratur lūbileus maiorē multo ceteris hieroglyphi-
bus populorū multitudinē melius in dies ut uidebatur processurus, nisi exardescere in-
cipiens presens lunio pestilētia & multos allūpsisset, & cursū abire sualisset, & popu-
los ab aduentu deterruisset. Inde uerō fuit Bonifacius infelix, quod Sarra Columnæ
capitali pñictus odio Præneste uetustissimā urbē, quā is Sarra paterna possederat
cellidit solo æquauit, & duos ex hac familia cardinales dignitate priuauit, quos Clemēs
v. illico restituit: & postmodum regē Frāciæ Bonifacius adeo irritauit, ut immisiss. ad-
fueruntq. ab eo Sarra eundem pontificē in patria & domo paterna cepit, Romanq. ca-
pitulum abduxerit: ubi nulla magis ratione alia, diē male obijisse creditus est, quā quia
simplicem corde & sanctum uirum Cælestinum quintum, qui pontificatu quo se per re-
nuntiationē exuit illū onerauerat, in Fumonis carcere mori coegerat. Scribit Plinius Fu-
cinum lacum, qui Marford appellatur, subterraneos habere cuniculos, quibus aqua cer-
to effluens tempore annū faciat, & siue Plinij textus, ut sape alibi eo in loco corruptus,
siue aliter uariatur & mutatur est, non satis potuimus intelligere, quo in loco fluat ille
oriens affmet. Sed fontem esse scimus Agnatiæ Tophanū nomine, qui hyeme quando
Focinus glacie astringitur, siccurrere postmodum æstare ac autumno, ingenū euomit
uim aquarū, quæ Litim amnē a sancto Vito oriundum adaugent. distat quinto ab Ana-
gnia Ferentinū Romana colonia olim & ipsa Hernicorū, de qua Lilius lib. x. i. cōpro-
prietibus Tullius ad caput Ferentinū, & lib. v. i. Ferentinum urbem Hernicorū uic cepit.
Et lib. i. x. Hernicorum tribus populis Alatinati, Verulano, Ferentinati, suæ leges qua
maiores quā ciuitatem Romanā reddidit. Item inferius: Ferentinū inde quāquā nūl
quiritis dabatur: tamē summa alacritate ductū, ceteris sibi plus laboris & periculi fuit, &
defensa summa ut moenia, & locus erat munimēto naturaq. tutus: sed eueit omnia alie
tus prædæ miles. ad tria milia hominum cæsa, præda militū fuit. Suetonius autē Tran-
quillus scribit Ottonis imperatoris, q. Galbæ succellit, maiores ortos fuisse oppidū Fer-
tino famētia uetere honorata, atq. ex principibus Etruriæ, & ab eo totidē Frusina, de
qua Lilius Frusinates tertia parte agri damnat, quod Hernicos ab eis sollicitatos cōper-

Tophanum
font.

- A**rum, fuleq; duobus olim ornata Romanis pœficientibus, Hormisda patre Iulio g. Symmachus & Boetius rēpora cōfularis, & Syluatio eodem genitō Hormisda, quē Iulianiano primo imperatore Theodatus rex Gothorum tertius per pecuniam ordinauit à Frulino naq; distat duodecimo Ceperanti, nostræ huius regionis alter limex. Sed p̄p̄inquo hinc innotē sunt ad Zinzari dexterā Pallianum, Serronū, Pallium, Acetum, Tiusilianū, collis Padī, Anaculum, Verula uetus oppidum, de quo Lilius in 12. Verulanis sua legent quia maluerunt q̄ ciuitatem Romanam, reddidit: connubiūq; inter suos quod aliquādiu soli Hennicordi habuerant permissum. Pumone Calesiā pœficienti Romani carere & morte clarum. Drincepti Alatri uoculi nominis ciuitas, cui simul cum Verulanis legē reddidit à Romanis & connubiū permissum, & Babucum olim ciuitas apud Litum Bouiliari nomine nota. Turrinū, Pose, Vicus, Ripa, Potellianū, Treuum, Feleritum. Altera totē uia, quā medio in Algidō liquimus, primum est oppidum olim Laucanum, de quo Lilius libro 1111. & renunciatio est nouos hostes Laucanos cōfita cum urteribus iungere. Laucos legati mīlli, cū respōsa inde retulissent dubia, quibus nec tum bellum quidem parant, nec diuturnā pacem fore appareret, Tusculanis negotium datum aduerteret animos, ne quid noui tumultus Lauci oriretur nunciisq; legati Laucanos arma cepisse: & cum equorum exercitū depopulatos agrum Tusculanū castra in Algidō posuisset. Q. Sulpicius p̄ficus dīclatō capitis, dītreptisq; illorū castris oppidū Laucos corona circumdatum scālis diripuit, censurāq; Senatus frequentem colonū Laucos deducere. Coloni ab urbe mīlle quingenti mīlli bina iugera acceperūt. Id oppidum nunc dicitur Valmontone, quod à nobis comitum familia cuius est possitum, nuper magno priuatiū est decore Lucido diacono cardinale studio humanitatis flagrantillimo. Sed eius frater Aleus, uir doctus simul & pseudens, Ioanne ormanis filio rei bellicę glorię apud Venetos florētē, oppidū illius aliorumq; quibus præsunt decus cōferunt. Fuitq; Laucanam olim uis copiosam opem, ex quibus Clodium Albīnū pōdo uiginti, unica cibatione comedisse scribit Iulius Capitolinus, proximūq; est Valmontoni Madafortinus oppidū Sephani nostri familiē nobilis, quæ oppidū cognomē habet, omōdi patria atq; uilla deinceps sunt Zanchatum Gauginanum, & Segna oppidū ueteruinum, ut inquit Plinius, faciens Signinum, quod alium maxime religio: & Martialis poeta, Potabis liquidum Signina morantia uentrem. Ne nāciūm sitas, sic tibi patet sitis. Quæ Signia Virialino pōfice Romano patre Anastasio ornata fuit. Viteruiq; sunt Scucula, Merulū, Supinū, Patrica, Cecanum & Castrum: ubi alius est nodis Lauze regionis nunc Campanie limes. Tertia restat nobis per quā ad alios nostræ Lauze regionis limes itur Tyburina uia. Eam ciuitatē sextodecimo ab urbe distatē, multo ante Romanū originē à Græciā habuisse uult Strabo, & Virgilius eam à Tyburtio conditam facit, cuius frater Carulus nomē mōti dederit propinquo. Fuitq; Tybur ex quinque ciuitatibus, quas facit Virgilius Æneæ arma fabricasse, ubi Tybur appellat superbium & Seruius exponit, aut nobile, aut quia aliquādo Tyburtini à senatu respōsum acceperunt, quod essent superbi ubi etiam Virgilius in septimo dicit sub Albunea, Seruius exponit Albuncam alium esse fontem in Tyburtina mōtib; ob aque qualitatem, quæ in ipso fonte est, sic dictum, & Plinius Tyburtinum lapidē nō magis ab ipso uocabulo Roma trito construenda, ornanda, conseruandaq; Roma truisse dicit consistere, quā eam ad omnia sortem idoneamq; fuisse. Sunt Tyburi propinque ingrederi admittendaq; tuncq; eam aliorum penē infinitorum magnificētissimi operis ædificiorum, tum uillæ quā Hadrianus imperator extruxit de qua sic scribit Elius Spartianus. Tyburtinū nullam mēte ædificauit, ita ut in ea & prouinciarū & locorum celeberrima nomina poneret. cetera Strabonis uerbis paulo post dicemus. ea ciuitas Simpliciū pont. Romanum genuit, quæ Federicus prius imperator Ro. Theotonicus ab aliq; Theotonicis aliquot annis prius p̄fatus diuitumq; regificauit, supra eam ciuitatē montes sunt ardui & lae diffusi, in quibus fortissimi olim habitauerūt. Æquicoli, de quibus Virgilius in septimo Æneidos, Horrida præcipue cui gēs afforta multo Venari nemori duris Æquicola glebis, Armati tenā exercens, semperq; recentes Cōuectare fauat prædas & uiuere rapto. Fuerunt uerō ex primis Latinorum populis, qui Romana repub. crescente delati sunt. Nam Lilius lib. nono populus Romanus bellū fieri Æquicis iussit ad x. l. oppida intra x. l. dīca

Ceperant.

Valmontone.

Æquicoli.

Vicus Verc
rom.

dies omnia oppugnando ceperunt, quorum pleraque diruta atque incensa sunt, nomenque quorum prope ad interfectionem deletum. Primum ipsis in montibus ad Antennis similes est oppidum, amoenis Vestinorum Taliaecoci comitis domibus ornatum, Vicus Varronis appellatur, superius Porcella & Cerasupum oppidula. Deinde arduo in monte citius frigidus, quo superato alij item celsiores superandi sunt montes Apennini fugis quolibet altissimis comparandi, in quorum summis putes, ut ferus, plures: sed quos uiderimus duos tantum: tam alte excelsi defositi, ut deorsum bilibre saxum non prius referat casus sui sententiam, quam duo Virgiliani uerius debita sint pausa pronuntiati: quae quidem perforata succisili & excavatis in imo montibus, siue à Mario ædile, siue à Claudio imperatore perducenda Romæ à lacu Fucino aqua, ne celsus aer cursum aquae moraretur, spiracula fuerunt adhibita. Suetonius namque Tranquillus Claudium principem dicit triginta milia feruorū undecim annis emittendo lacu Fucino, & aqua Romam perducenda tenuisse. spiraculum frigidum recta est Arceolum: secus quod planities incipit, ut in ea montium summities grandissima in qua uertuosissimi fuerunt Carsoli, de qua Livius lib. decimo scribit, eodem anno Carsolos colonia in agrum Aquicolorum deducta. & lib. xxv. i. dicit esse fuisse unam duodeviginti coloniarum, quæ Hannibale in Italia agente milites, & pecuniam senatus dare recusauerunt. Deinceps sunt Cella, Scutella, & Pleretū unde in Taliaecotum est descensus: quod noui nominis oppidum, sed populo diuinitus relictum nuper maximum amissit ornamentum, Ioannem cardinalem Tarennum philosophum inter rariorumque sacrarum dogmatibus clarissimum. Iamque ad Marforum regionem est peruenimus, quæ Hannibal sicut Livius uigesimo secundo scribit, deuastauit: & iterū reuerti ab urbe Roma, sicut Lianus uigesimo sexto habetur, per eius agrum iter fecit: eamque in regione inuenit Valeria ciuitas Bonifacii quartæ pont. Ro. q. cohortate Focas imperator Pantheon Romæ in omnium Christi martyrum basilicam permisit cõsecrat, pariterque ciuitas per Longobardorum tempora Marforum nomen in Valeria est conuersum. Fuisse uero Marfos urbem, à qua nomen regio accepit, Plinius sic asserit: Gellianus autor est lacu Fucino haustum Marforum oppidum cõditum à Marfia dote Lidori. Virgilius lib. vii. Quin & Marubia uenit de gente sacerdos: & seruius exponit Medea, quado relictis Colchis Iasonem secuta est ad Italiam peruenisse, & populos quosdam circa Fucinum ingentibus cum habitaret, propter paludis magnitudinem decessisse remedia contra serpentes: quamquam alij Marubios à rege dictos uolunt: hic populi Medea Angitia nominauerunt, eo quod serpentes suis carminibus angeret. & Plinius simile & in Italia Marfordum genus dicit, quos à Circe filio ortos tradit: & inde inesse eis uim naturalem eam: & tamē omnibus hominibus cõtra serpentes inest uenenum. Ferunt etiam salus, ut feruentis aquæ cõtinu fugere: quod si in fauces penetrauerit, etiam mori, idque maxime humantioni est: quæ serpentum in ea regione frequentium, & peritis incantationis Marfordi opinionem cõfirmat Iulius Capitolinus, ubi uitam scribens Heliogabali imperatoris, dicit serpentes cum per Marficæ gentis incantatione collegisse, eosque subito ante lucem, ut solet populus ad ludos celebres cõuenire effudisse, multosque afflictos morsu aut fuga alidos, nec saluam fabulosa tenenda sunt ea, quæ hic de serpenti incantatione sunt scripta. Propheta namque David in Psalmi l. vii. sic habet, Furor illis secundum similitudinem serpentis, sicut aspidis furdæ & obcurantis aures suas, quæ non exaudiet uocem incantantium & uenefici incantationis sapientes. & beatus Aurelius Augustinus in dicti psalmi expositione sic scribit: attende quid ibi dicatur ad similitudinem, quid moneretur ad prohibitionem. Ita ergo & hic data est quedam similitudo de Marfo: qui incantat, ut educat aspidem de tenebrosa cauerna utique in lucem uult educere. Illa autem amando tenebras suas, quibus se inuolutam occultat, dicitur quod cum exire noluerit, recusans tamē audire illas uoces, quibus se cogi sentiat, alludit unam aurem terræ & de eadem obrurat alteram: tantum uoces illas quantum potest euasit non exiit ad incantantem. Lianus bellum scribens Italici lib. l. xx. i. quod quia à Marfis inchoauit dictum est Marficum, inter populos, qui Romanis rebellauerunt enumerat Marranos & Marfos. & lib. l. xx. vi. dicit Marfos à Pinna, & Cælio Pinna legatis superatos pacem petisse à Sylla: bellumque hoc id felicitatis Romanæ urbi attulit, quod M. Cicero in eo militas abominatus est Romanorum ciuium crudelitatem, & ad literarum studia se cõsulit unde factum est, ut Roma ingenium haberet, quod

David proph.

- A** quod sua magnitudine illi par esset, abest à Talia cœclo Fucinus Marfori lacus decimo miliario, & edito in colle Apenninum uersus est Alba Marfori Romana colonia: sicut Lauium diximus lib. X. scripsisse: qui & libro XXV. eam fuisse dicit anam ex duodeuiginti colonis, quæ Hannibalis tēporum difficultate militiam deiecit: eamq; sira bo urbē, ut appellat, solum in Latina regione pro mediterranea habenti, ex eoq; lacu ductos fuisse fontes aque Martia, quæ potaret Roma. Nōq; in Roma instaurata ostēdimus Martiū in sua A. dilitate introduxisse aquā eius nomine appellatam, quæ quidem aqua supra omnes alias introductas probabatur, & Plinius dicit luuencū anmē supēnatæ Fucini, qui luuencus Romā à Martio sit perductus, additq; alibi Plinius in lacu Fucino piscem esse quī oētionis naret pennis, cum ceteri omnes ubiq; quaternis tārummodo naret. Alba uerō dicit Strabo, quia esset natura loci & munimēto arcis ualida sepe Romanos præsidij loco seruatis in custodia natijs usos fuisse, & nos in Luto inuenimus lib. XX. 11. Q. Fabium Maximum Consulē Pauli nepotē aduersus Allobroga & Biturum Aruernorum regē feliciter pugnaſſe, ex Biturij exercitu occiſi c. XX. m. l. ita, ipsumq; cum ad satisfaciendum senatui Roman pro lectus esset Albam custodiendum fuisse nullum, circumſiſtē lacū sancti Apetini sancti Iona castella, paternūq; Trāſi-cum, Gatanum, Auectanti, Mallianum oppida, & comitanis titulo, ac opibus præcipuū est Celanti nostra hac parte Latinorū regionis limes. Omnia uerō sunt à nobis superius nulli prædictarū trium uisum propinqua aliquot castella & oppida, una tamen eadēq; in mōnium regione Præneste Tyburq; inter & uicē Varronis ac Zinariani sira, Rhoca Curarū, Capranica, quæ præſiſſimā Romæ dedit familiā Capranicēſem, in qua Paulus Archiepiſcopus grauiſſimo Marini quinq; pont. Rom. testimōnio maximē in suo ſeculo proditijs uir fuit, & Domitius Cardinalis sanctæ Croci frater suus multa ciuiliſ ponſificij turis & ſtudiū humanitatis doctrina, multaq; prudentia nunc claret: cum tamen Angelus Aſculanus epiſcopus, & Nicolaus Protogotariz nepos eſſe dōctriſ utrimbuſq; ornētur. Deinceps sunt oppida, Guadagnolū, Polsum, Caſa Corbolla, S. Gregorius, Rocha Lirici dicta. Sunt etiā his proxima oppida Cæcilianum, Sambuca, Sarracineſcū, Rocha Mutiorū, Giranum, Ceretū, Anticulū, Riuarē, Aſile, Ciuitella & Olibanū, clarissimę ac præditiſſimę mulieris Fucę Albe Marfori comitiſſe Proſperi cardinalis Columæ, & fratrum genitricis delieq; poſt Olibanum sunt Piſcianū & ſanctus Vitas oppidum, ſonte uno Liria ſiue Gauiant, quē propinquam habet Clarū, Eliſq; ſuperius cella in mōnib; Sublacū, uel uti Plinius appellat Sublaquū nobile oppidū, lacu eiuſdem, & tamen præſi nominis imminēt: redditiq; utruſq; ſuma celebratiōem beati Benedicſi nō magis diutina conuerſatio ſibi habita, quā eius toto orbe notillimū ſibi ædificatū magnifici operis monaſteriū. cernit uerō in dextera Anienis ripa ab ipſo ſublaci lacu ad uicū uſq; Varronis inciuſ ſaxeo in mōre ductus aquarū, quę formis partim eo inciuſ modo, partim alium deſoſſa, partim ſublaci fornice muroq; excitatis Romā quadraſimo miliarij uenibāt. Sed in hac eadē Latinorū regiōe ad prædictorū declarationē Romanis in cōſpectu eſſe dicit Strabo Tybur & Præneste, & Tuſculū. & Tybur quidē quæ eſt Heraclū habere Cataractū, quē facit Anio decidēt ex loco altiffimo in profundā uallē, & per lucos iuxta ipſam urbē ubi incipiat eſſe nauigabili: inde digredi ad metalla lapidis Tyburini, & eius qui eſt in Gabij, qui etiā dicit rubeus: unde plurima Romæ opa fabricata ſunt. De Præneste dicit Virgilius in ſextimo, Nec Prænesteſtine fundator deſuit urbis Cæculia. & Plinius dicit Præneste dici, quia urbor prius multa ſit eo in mōre: eam uerō ciuitatē dicit Strabo habuiſſe inſigne templum Fortunæ à Sylla ædificatū, à quo perabatur oraculum, additq; Plinius ſimulacrum id Fortunæ adeo ſideliter fuiſſe inſauratum, ut craſſiſſimę inſaurationes dicerentur Prænesteſtine, & alio loco de paſſimē ſiſ tractans, dicit Lithoſtrata coeptrauere iam ſub Sylla parualti certē cruſſa, quod in Fortunę delubro Præneste coepit. Et ambas urbes Tybur & Præneste Strabo dicit in eadem montana regione conſtitutas eſſe, ſed diſtare inuicē ſtadīa centum, & Præneste diſtare ab urbe Romæ etiā duplo, ſed Tybur minus: dicitq; à quiboliſſam Græci eſſe ambas, atq; Prænesteſtinam Poliſtephanum uocari prius, quæ in parte Strabonem crediderim diuinſſe, cum poſſit Præneste nunc Poliſtephanam dici,

Fortuna
templum.

qua

Rocha Cauarum.

qua ciuitas est Seraphi Columnar. Additq; Strabo, quandoq; utraq; manio sit loco positam, tamen munitione prænesti, quod urbis summitas monte habet excessum, & tunc quidem à continenti montana regione dorsum elatum, quod nō dubito esse montem, in quo est munitionis ars Rocha Cauarū dicta: dicit quoq; idē præter situs Præneste munitionē occultas fossas undiq; foratas usq; in cāpos esse, alias aquationis gratia, alias ob latentes inuasionē, in quarū una obfessus Marius interijt. Lilius libro LXXXV. i. scribit, Sylla C. Marium exercitu eius solo delectoq; ad Sacri orā in oppido Pyneste obfedit. & libro LXXXV. i. i. Prænestinos inermes occidi iussit. Quā crudelitatis maxime historū Lucanus in 11. perstringit his uerbis, iam qd apud sacri cecidere cadauera positum. & infra, uidit Fortuna colonos Prænestina suos cunctos simul ense receptos, uiliū populū pereuntis tēpore mortis. & item Lilius infra, C. Marius Præneste obfessus à Lucio Afella Sullanū partium, cum per cuniculum caperet fugam, & sentiret se euadere nō posse, cū Thelesio fugæ suæ comite, utriq; gladio cūcurrerunt & occisi sunt. Vt autē sunt libetē Romani principes eo secessu ad animi curarumq; relaxationē. sed Aurelius Antonius imperator optimus ibi partī fortunatus fuit. Nam scribit Iulius Capitolinus eum in secessu prænestino agerēt, siliū nomine Verum Caesarē septennem amississe, quod non plus diebus quinq; luxerit. Et Plinius De Metallis tractū sic habet, anno urbis CCCCCLXXI. qd ex Capitolinæ ædis incendio, ceterisq; omnibus delubris Caius Marij filius Præneste denserat, tredecim milia pondo auri sub eo titulo in triumphū transtulit & argenti sex. hō ex reliqua omni uictoria prædiæ transtulerat auri pōdo quindecim milia argenti pōdo centū quindecim milia. Prosequitur uerō Lilius lib. XXXI. Prænestinos milites miris laudibus, qd cum apud Cannas infelicitissime pugnati esse audissent, apud Castrū diuerentes durissimū in oppido obfessionem, omniū memoratū lem fortissimē perulerūt unde Senatusconsulto duplex stipendiū & quinquennij uocationem militicia habuerūt. Addit uerō unum Strabo usū per iracundiam nolisse, & sapienter actis temporibus cōperum: munitionem scilicet, quæ alijs ciuitatibus cōducere consueuerit, Prænestinis sæpe calamitati fuisse ob Romanorū seditiones, defugere enim illuc eos, qui cum illis sint uisī, hisue expugnatis fieri, ut etiā Prænestini urbem desertā causa in eos translata. Quod enim supra est dictum hac de qua Strabo dicit, ratione facilius uidetur, ut Sarrac Columnensis tēporibus Præneste fuerit desolata. Et Pōcellenti ad Nicotai Fontebraij, aliorumq; urbi infestis receptione factū uidemus, ut urbs obfessa captaq; solo pquaret. Fluvius etas regionis Veretium Strabo appellat: & addit in ea montana regione ipsarū urbium aliud dorsum esse, quod inter tibias linquit Algidū, & illud quidem dorsum esse excessum usq; ad montem Albanū. In quo dorso sit Tusculum sita urbs non ineptē fabricata. Romana uerō nascenti reipub. hæc urbs hinc infesta fuit, qd Milius Tusculanus gener Tarquinio exili socero auxiliū attulit, unde pugna ad Regillum originē habuit, cui Romanus populus post rebellides cum Latinis itas pepercit, sicut Lilius in V. i. scribit, Tusculanis seruata ciuitas quæ habebat, crimēq; rebellionis à publica fraude in paucos autores uersum. Et Plinius inter insignia fortune uariantis exempla ponit Lucium Furtium Tusculanū la Tusculanorū Romanis rebellantium cōsul eodem quoq; honore transfuga exornatus est à populo Romano, qui solus eodē anno, quo fuerat hostis Romæ triumphauit ex his, quorū cōsul fuerat. Lilius lib. XXXV. i. accessum Hannibalis ad urbem Romā describens dicit, per Anagninū agrum uenit in Lauicanū, inde Algidū Tusculanū petiit, nec receptis moribus infra Tusculū dextrisq; Gabios descendit. Cōtinuat uerō supradictis Strabo Tusculū ornari inuisionibus cit cum atq; adificijs, & ad eam maxime partem, quæ est uersus Romā. Tusculi namq; collem dicit esse secundum aquasq; abundantiē, & paulatim multis in locis in alium attolli, habereq; regiam magnificentissimū apparatū, & cōtinua esse loca, quæ ad Albanū uergunt montē, eandē cum uirtutē, tum apparatū habetia. Deinceps cāpos esse, quorū alij ad Romā attingunt eiusq; suburbia, alij ad mare: hæc sumptuosus penē ad litora ex Sarracone, de hac regione Columnensī familie ante quadringentos annos, sicut nōc est maior ex parte subiecta. & quidē apud Præneste montes perissimē sunt descripti, sed monstra nō ponit Strabo loca, qui illis in montibus sitis Horatij Flacci poetæ uisā omisit, ubi sancti Iohannis in campo Horatij nunc appellat. Alia etiā à Strabone omittuntur, quæ sit

Horatij villa.

- A** tunc temporis non erant, scimus tunc quingentos annos fuisse. Canas em̄ à seū dicitur, quem in caua fossa habent nunc Odoardi Columnæ oppidū, Petrus Columna per fecit de Paschalis Romani pōstifici tempora possedit paternā, sicut Pandulfus hostilius scri-
Cassopidum.
 ptor tradidit hereditate: sicut etiā tunc Franesie Pullū & Pullanū, nunc dicta Pētrū & Pa-
 lianum possidebant, quæ astē de Tusculanæ olim urbis collibus dicā, uera esse ostendit
 etiam nunc monasteriū sanctæ Mariæ de Gripta ferrata in uilla Ciceronis Tusculanæ ex-
 dīficatū, & marinā, ac superior edito in colle Roccha Pape Prosperi cardinalis Colum-
 næ oppidū: circa quæ duobus aut tribus à Tusculū millibus distat agri fertilitatē & a-
 quantū abundantia uidemus esse maximam, regie autē magnificentiissimi ut Strabo dicit
 apparatus fundamenta esse nō dubitamus, quæ proximis pariter Gripta & Marino lo-
 cis fornices et manu factos, cauernasq; habere uidemus oppidi unius populū in habita-
 tionē & quidē eōmodū admissuras. Est etiā Tusculū propinquū olim Lucullanū Lucij
 Luculli uilla, cui nūc dicitur Frascastubi aqua uirginē, quæ nunc unica Romæ perdurēt,
B inuentam esse constat: Tusculanūq; duce Raimone corū tyranno Federici imperatoris
 Barbarossæ appellatū copis constanti populū Romanū etiā de maxima assecerunt, quæ
 Cannensi cladi prope similis numero ceterum fuisse dicitur, adeo ut Roma postmodū
 caput nunquā attollere potuerit, unde factū est ut anno inde sepeimo Romanus popu-
 lus ipsū urbē tanta animosā ferocia demolitus sit, ut eix fundamentorū uestigia nunc
 appareant: ea uerō uetus & præclara olim urbs, nunc solo titulo ciuias gentem Pontā
 inde oriundā, & quod est consequens illustrissimos Catores habuit eiore, quæ diu post
 pontificibus Romanis tribus, sexto Benedicto qui primū Henricū regem Theotoniciā
 coronauit, Decimonoij Ioanne illius germano, & septimo Benedicto uiriusq; nepote
 ornata fuit, nec aliā habet aliquā pristinæ felicitatis & gloriæ partē, præterquam quod
 tam titulo episcopatus gubernat ut summus Græcæ Latineq; eruditissimus, & summa
 præditiū cum bonitate, tum etiā humanitate Biffazion Græcorum cardinalis Nicernus,
 Bononiæ nunc & exarchatus Rauennatis Apostolica sedis legatus. De campis quon-
C Strabo dicit aut ad urbem, aut ad mare pertinere, nimis uerum esse uidemus, qd̄ futuris
 hīs tunc & uillis habitatos nunc solis rectos ruinis & syluis proprie magis campos ap-
 pellari posse cōstat, quū aut Albam Strabo à principio nominauerit, proximū illi Ariciā
 omisit, quā nunc solo æquatam tunc urbē in ora Appiæ fuisse supra ostendimus, est Al-
 ba Mariniq; proximū Albanus lacus, emissorio culus mirabilis opere factio licet tenuis
 effluat aquæ: origo nunc habetur amnis, qui apud locum egredi apostoli Pauli labda pa-
 ludē ad aquas Salutas appellatū efficit: estq; in lacus de quo uates Etruscus sicut Lucretius
 refert præ dixit, futurū ut si emitteretur inde aqua Romani Veris potirētur, distat ab Al-
 bano Ariciāq; pariter passus circiter quatuor mille lacus, quē Suetonius Trāquillus Ne-
 moresem appellat, ad quem dicit C. Cæsare uillam inchoasse quā reliquerit imperfectā:
 eūq; quidē lacus aqua mirabilis operis emissorio educit: Namiciū amnem efficit, quem
 apud Ardeā in mare labi diximus. Ad eumq; lacum est sitū oppidū Nemus appellatum.
D Senecius gr̄maticus in septimo Virgilij uersus hos exponens: Audijt & trinitē longe la-
 tū, dicit Nemus appellari lacum haud longe ab Aricia, in quo lacus est ubi speculū Dia-
 na dicitur, & Nemorensi nem oppidū, prius adiacet Cinthianū quod à Cinthia quæ &
 Titula nomen licet nunc corruptū habuit: hunc uerō lacum Dianæ speculū à maiorib;
 appellatū Romanæ re florente, eō fuisse dignū nomīne nullus mirabitur, qui præsentis
 temporis amicitatē eius inspererit: uallē enim concauam duo in circūta mille pas-
 sus complexam hūc lacus dimidiū obtinet: pars reliqua ubi Caium Cæsarem ades dixi-
 mus inchoasse, nunc ut uidet nemorosa fuit, à qua oppidum extraxit Nemus appellatum.
 Est etiā nunc arboribus frugiferis adeo pulere est consita, ut nulli in Italia quantumuis
 cultissimo consiliouibus loco cedat. Quanti autē lacus ipse maioribus fuerit gratas ma-
 gnum hoc tempore apparuit arguerit. Prosper columna cardinalis paternūq; Ro-
 manus cū Nemorensē illud Cinthianūq; castellū paternā possideat: prædicit aliquā
 dō iudicat Nemorenses dicere, naues suo in lacu binas esse submersas, quæ nec adeo pu-
 tres sint, ut lacertæ funiculos de industria alligatos, nec retia casu implicita tracta le-
 quant: nec inter gra sua ipsorū omnium incolarū uiribus queant extrahi: quare ut ipse
 bonas artem illudq; & in primis historiis deditissimus nec minus uetustis indagatore
Consilium.
 Blondus, cc curio-

curiosissimus quid magnæ naues paruo & altissimis undiq; circumdato montis. In laetis-
 bi montem nocte animis adiecit, nois terq; Leo Baptista Albertus geometra noluit tem-
 poris egeat, qui De re ædificatoria elegitissimos cõposuit libros, ad id operis est uo-
 catus. Qui uia uariarum multos colligata in ordines ex ratione in lacu discipulit, ut de ip-
 sis tanquã pontib; hinc inde penderent machinæ, quibus harpagone ferreo densissimis
 appensis rudentibus, capel mordicus nauẽ fabri peritiores lignarũ attraherent. Et à Ga-
 nua uibe maritima mercede conducti aderant, pascibus q; hominibus similiores nõnã
 li quorum partes fuerunt in lacu profundiora natando descendere, & quanta esset na-
 uis quamq; integra sentire, & demissos fonibus harpagones in morsum capere, utq; ap-
 plicarent, tandẽ capta ligataq; ad proam nauis, quã integra nõ sequeceret fracta est, & qua
 particula trabentes harpagones est secuta. Spectaculo iuit omnibus Romanæ cunq; no-
 bulioris ingenij uiris, particula nauis, quã hac ratione fabricatã fuisse apparet. Nauis to-
 ta laetice ligno, assensibus trium digitorũ crassitudine cõpacta, bitumine extus intrin-
 bus fuit, qd bitumen ut etiam nunc apparet crocei purpurei uisib; cõtexit cõtinuũq;
 uelamen, & plumbeis desuper charis superficies tota ab aq; imbribusq; uisib; bitumĩq;
 defensura obiecta est, quæ quidẽ chartas clauiculi nõ ut nũc assolet ferret; sed æneæ
 quætes infusa ita cõpesset, ut omnis humor perpetuo at ceteri. Interior nauis pars nõ ab
 insibus magis & humore q; ab igne & ferro fortissimam habuit defensionẽ, nam eam
 argilla & creta quicquid lignei soliditatis namẽ inuis cõpegerat, ad digiti unius cras-
 situdinem tectum delibutumq; esset, ferrum uehementi igne concoctum liquetissimũq;
 super infuderunt, quo ad digiti unius & alicubi duoru crassitudinem sensim dilata-
 tum, eundem magnitudinis ferrum ut ita dixerim habuit nauis quamnam latere prius habue-
 rat, & ferro insuper alia argilla ac crete bitumario, uel ut olim in ædificiis appellabatur
 complustrano super infusa est, oblatumq; fuisse uidemus, ut concocto liquelaetũq;
 ferrum priusquã retisset argilla cretaq; & ipsa eodem decoquenda calore superindece-
 rent, quo & substantia & superius deducta argilla, unum sicut etiam nunc sunt cõmuni
 ex lateritio & ferro bitumen efficerentur, dumq; huic ex ipse tandem nauis omnis undiq; in
 fundat multitudine, sicut in fundo lacus iuuenat sunt plumbeq; bicubitales longissimæ,
 simillima crassitudine, quas muto montis ac compagine combalantes in quantum
 maximam longitudinem producere liceret, uerũ singulis elegantes insculptæ sunt
 literæ, autorem ut conijcimus nauis suum Tyberium Cæsarem Augustum indicanti-
 bus, censitq; Leo Baptista fontis copiosissimi lucidissimiq; ad Nemorense oppidum, sicut
 ita aquas nunc molas cõsoluente multo ipsarum fistularũ ordine ad medium usq; locũ
 fuisse perductas, quæ ualibus inferuissent amplissimis latissimiq; quas nauib; prædictis
 superimpositas fuisse tenemus. Pulerũ autem & penẽ mirum est uidere clasos maiores
 æneos, quibus cubitalibus nauis cõstructa erat, ita integros, ita politos, ita nuper à sub-
 terrarij incodibus exisse uideam. Lucanos in tertio uiam sicut supra diximus describẽs,
 qua C. Cæsar primũ post belli ciuiliis initia Romam uenit, infra scriptos pontis uersus, quã
 ad Albani quocq; montis descriptionem satisfacere poterunt, cõstititq; Cæsar à Tere-
 cinã supra Aricẽ ad Cinehianũ, inde ad montem Albanũ ubi nunc castrum est, Gaudia H
 sum peruenisse, quo de excelso monte Romã primũ inspexit. Iamq; præcipites supere-
 uerat Anagninis arces: Et qua Pontinã ita diuidit uia paludẽ: Qua sublimẽ Nemo Sep-
 thicæ qua regna Dianæ: Quæq; iter est Latij ad summa fascibus Albã. Excelsa derupsit
 procul iam prospicit urbem, & dixit. Tene deam sedes non ullo Marte coacti Deserere
 re uis, pro qua pugnabitur urbes. Vltima nũc reliqua est nobis in hac Latimorsã regione
 pars ubi Roma: Tybur Antienq; uersas propinqua, ostijs Tyberinis unde incipiens
 e regione aduersat: Et ut eõ unde nuper digressi fuimus reuertamur, Præteritissimi mōstia
 dicib; Aligdo proximi est Laurentij Colônæ oppidũ nũc Gallicanũ, qui ut diximus o-
 mib; Gabij fuerunt uenustissimiq; Latina in primo dicitur fraude Sexti Tarquinij capiti à
 Tarquinio patre: & Virgilius in v. 11. Quicquid arua Gabinæ lunonũ, ubi Seruius exponit
 Gabios du in agris morantes tandẽ Gabios cõdidisset, quammodum Virgilius dixit, uis
 non morantia. Alibi tamen Seruius super uerbo Nomenitũ, & Gabios dicit ab Albanis re-
 gibus eas conditas fuisse: & paucis mōstia, inde ab est Anio flumina, quẽ Virgilius dicit sit
 gidumq; Antienem habetq; originẽ à Sublaco: de quo scribit Plinius, Anio in monte
 Trebano.

Magnus

fontis

Callicum

Gabij

Anio fl.

A Trebanorum omnis locus tris amoenitate nobiles, qui nomē dedere sublaqueo desert in Tyberim. Lilius scribit Camillū apud Anienē Gallos Roma redempta exorones inel dalle, ubi Miliū torque detracto Gallo Torquatus est appellatus. Is in uia Tiburtina pōte iungit mamoreo maximis tū, quæ habere solitus fuit ornamento penē spoliato, quē nunc Mamolū appellat. Hunc uerō pontē Mammeam Alexandri Syri imperatoris Romani certē optimi generis Christianam mulierem ædificasse in Gelasii secundū pontificis Romani rebus gestis inuenimus. Sed quia proximē illi subiectum Numētra nē uia pontem construxerit nobis incertū est, qui certiores sumus omnes tres Anienī superimpositos pontes à Romanis fuisse destructos quando urbe à Belisario instaurata Totila adueniē pauidi expectabant. Secundusq; est uic Numētræ pontis & ipse licet integer ornamenta quæ maxima habuit spoliatus: demū tertius in uia Salaria extat à Narsete eunuchō dūce præstantissimo Ostrogothorum oppressore, sicut incitus illi marmore trinitus indicat ædificatus. Ad proximāq; Anienis ostia quibus in Tyberim fertur sed ultra ipsum Anienē in Vmbria regione fuisse conieciū Fidenas urbem uerissimā, de qua Suetonius Tranquillus in uia Tyberij Carlaris Fidenas calu uiginti hominū milia interierunt. Cui cladi similem Nero fauissimus imperator sui imperij temporibus cepit. Plinius etiam dicit in Fidenate agro iuxta urbem ciconia nec pullos nec nidum faciant: & alibi Romanos accepisse lapides ad structurā ex Fidenate agro circa urbem optimos. Et suprà diximus Tyberim diuidere agrū Vientem à Fidenate, mox Latium à Vaticano, de hac Virgilius in v. urbē Fidenam. Et Lilius libro IIII scribit, Legatis Romanorū à Fidenatibus occisus, quia ob temp. occisi erant, statim in rostris posuit: & post Fidenas in potestate redactas, eorū colonos missos: quibus occisus Fidenates cum defecissent à M. Fulmio dictatore uicti & Fidenæ capte ac desolatæ sunt. Facta est alibi superinstitū in locis mentio accessus Hannibalis à Capua, tūc à Romanis obfessa & triplici uallo circumdata ad urbem Romæ mœnia. Quare libet ordine uiam repetere qua tūc uenit. Lilius libro x. & v. primū dicit Q. Fuluiū Flacū cos. iterum Romā Hannibalem secutum uia Appia: & Seruiū Lanuuiūq; præmisisse, qui cōmatus in uia pararent exercitū suo. Seruij & Lanuuij notissimæ sunt & suprà à nobis descriptæ. Hannibalē uerō dicit præter Cales in agrū Sidicinū per Saesulām Aliphanūq; & Casinam interamniā ac Fregellas ad Lirim uenisse: quæ loca partim in ueteri Campania nūc terra laboris dicta, partim in Samnitibus à nobis infra sunt indicata. Hannibal postea Liri transmissio agrū præsentis Laring regionis attingit. Primo Fregellanū, qui locus licet fuerit in Samnitibus, tūc habuit agrum suum in regione Latina: & nunc dicit pons Cornu de quo Lilius in v. i. Hannibal infestius perpopulato Fregellano agro propter incisos pōtes: & in octauo P. Plautio Proculo P. Cornelio Scapula coss. Fregellas Colonia deducta. Et infra: G. Petilius Dictator quō audijset arē Fregellanā ab Samnitibus captam omisso Boutano ad Fregellas pergit. Vnde nocturna Samnitū fuga sine certamine receptis Fregellis, præsidioq; ualido impolito in Campaniā rediit. Ornataq; fuit Fregellana colonia M. Sextilio, quæ Lilius dicit respondisse p. duodeuiginti colonis, quæ milites prius denegatos & tributa dare promiserunt: sequiturq; Lilius in Hannibalis itinere. Post Frusinatem Ferentinatē & Anagninū, quæ loca nunc parua nominis mutatione facta sunt notissima: ex Anagnino autē in Lauicanū uenit, quem locū maxima nominis mutatione facta diximus Valmontonem nunc appellari. Dicit enim Lilius peritissimē, Hannibalem qui esset in Lauicāno agro mouisse Algidū, quia oppidū illud sicut nunc est tunc etiā Algidū proximū ac prope contiguum erat: & peruenisse Tusculū ea scilicet uia, qua nunc à Valmontono marini syluis petitur: & quia sequi Lilius Hannibalem quom non esset Tusculi moribus receptus, dextrorsum descendisse Gabios, certissimū nobis facit quod superiore diximus loco, Gabios fuisse, quā nunc est oppidū Gallianū. Quæ autem fuerit Popina quam post Gabios accesserit igno-
ramus: quod plurimæ ea regio habet oppidorū uillarūq; rutinā: à nemine habitata, pūca quarum nomina nullus nouit. Sed iam magno circuitu ab ostijs Tyberinis secundū maris inferi litas ad Lirim siue Gaurianū: & inde per Maros & Medierranā ad Anieriem fascio ad Tyberim est reditū. Quo in circuitu omnis regio olim Latina, siue ut nunc dicitur Latium Campania & maritima est conclusa.

- A** dum dicunt quod oppidum in ciuitatis à Longobardis subiecto in campo excelsa loci
 fuit addicatum: parumque terrena à Vallido breui cursu labitur in Chielum: per cuius
 amnis alueum venientibus Ancona Picenique regione per fossatum Vallidumque qui ex
 Fabriano traiecerunt Apenninum iter est Perusiam. Et medio itinere Casa castalda op-
 pidū arduo in colle Chialio imminet: deinceps in Planellū uicem campis adiacentē uia
 continuatur quousque ad Panisforum siue uallis Cippi siue sancti Ioannis uicē pontibus
 Tyberis transemititur. Post Vallidum recedere ab Apennino oppida incipiunt, primaque
 est Nuceria ciuitas cognomine Alphatentia uetusti nominis: de qua Linius: col. protoge-
 nus ad Nuceriam Alphatentiam oppugnando ad deditionē subegit: estque ad Tenui am-
 nem uane Topinum posita, secundū cuius alueum ingentes cernuntur moles siccāda
 uisibilis Flaminia iactat. Itaque illarū duodecimo miliario Fulgineū per quā in amnis de
 fluit ciuitas, quæ saluēcia huius foro Flaminij uetustæ urbi à Longobardis propinquo in
 loco ad annū nunc septingentesimū funditus excisæ. Fuisse tamen legimus uetustis tempo-
 ribus alio in Vmbria Fulginates ab hoc loco remotissimos, qui apud Toderinos habi-
 tasse uidentur, eosque crediderim ad hanc inhabitandā urbē nouā populariter cōmigras-
 se. Ornata uerō fuit Fulginei ciuitas, parum nostrorū memoria, Gentili medico sui seculi
 celebratissimo. Est apud Fulgineū planities totius Vmbriæ amplissima pariter & amice-
 vissima, in qua sunt quinto ad Fulgineū dexterā miliario Pellū ut appellat Pinus: & ut
 nunc dicitur Spelū uetustū nominis oppidū. Deinde pari penespatio. Assisa arduo in
 colle sita, ciuitas uetustissima passim trita mīlia à Chelio recedens. Seraphicoque Frascio
 ciuitas seruata reliquias ciuitis & eius templo omnium localis ædificij magnificentiæ celeberrimo
 ornata, quā Propertius poeta. Axim appellat, innuitque confluendo eius ur-
 bis marmore consilium attulisse his uerbis. Scandentisq; axis cōsurgit uertice muros, Ma-
 rin ab ingenio notior ille tuo. Tenuis siue Topinus amnis quoniam ad Cannaniam oppi-
 dum Chelio iunctus est: huius amittit nomen: & deinceps Chielias appellatur. Bettonio
 oppidū à libertate diu seruata insigni ad sinistram relicto apud Torfanum oppidū labi-
 sc in Tyberim, nec ollo Tyberis præter Narā nūtemque maiore augeret fluuiū. Ad alterā
 uero Chialis partē multa sunt Perusini agri oppida, quorū Fracta Tyberi est cōiuncta: &
 interius est Montoniū Braccio rei bellicæ præstantissimo duce illustratum, à quo Brac-
 tationum secta factionemque habuimus, in qua magnæ per ætatem nostram celebratiss
 fuerunt Nicolaus Piccininus, & postea Fracticus natus, cuique pariter Nicolaus Braccio
 ex Stella sorore nepos. Superfunt etiam Carolus Braccij & Iacobus Nicolai Piccinini fi-
 lii, quorū ille aliquas, hic magnas in Venetorum exercitu copias ducunt, maximo exin-
 de prelii onere, quod paternæ uirtutis & potentis eorum uterque exemplar ad imitatio-
 nem proposuium habeat. Supra Fulgineum ad sinistram arduo in colle, qui tamen lon-
 ge Apennino abest, Trinium est cuius oppidū & sitas & nomen faciunt ut credam hūc
 esse locū, de quo scribit Sertius in expositiōe Virgilij super uerbo, oliuiferæque Minus.
 Dicit enim hæc Treuia postea dicta est, quā modo Trebula dicunt de qua Martialis, Hu-
 mida qua gelidas submittit Trebula ualles: Et uiridis cancri mensib; alger ager. Et quidē
 hoc Trinium est nūc ualde oliuiferum, & in Sabinorum uetustis finibus suum, sicut Ni-
 casias fuisse scribit Virgilius. ē regione autem Triuij ameno in colle Falcum est oppi-
 dum, hanc quāquam uetusti nomina, sed populo frequentatam. Ad collisq; illius radi-
 ces in uia olim Flaminia est Meuanis, de qua Linius in 1 x: Decius coa. magnis itinerib;
 ad Meuaniam ubi nam copis Vmbrosū erant perrexit: fuitque id oppidum ciue ornati
 Propertio Aurelio, qui de se ipso scribit ad Tullū libro Monobibulo, uel ut Nonio Mar-
 tello placet libro Elegiarum. Proxima supposita, cōiungens Vmbria campos Me ge-
 nit terris fertilis ubertibus. Idemque in Elegiarum quarto, Vmbria te notis antiqua Pena
 sibus edit. Mentior, an patriæ tangitur ora iux: Quæ nebulosa cauo irrorat Meuania cā-
 po, Et Iacius æstus interper Vmber aquis. Scandentisq; axis: & cetera. postquam uerō
 Propertij testimonium de se ipso attulimus, alium Vmbriæ potestatem dare uolumus igno-
 re nobis sicut & ipsi Propertio fuit patriæ, nam in eodem Elegiarū 111 sic dicit. Vno
 sita iuncta cetera superbiat Vmbria liberis, Vmbria Ro. patria Callimachi: & Lucanus in
 primo: Est qui transierit qua se Meuania campis Explicat, audaces ruere in certamina
 summas planities item quam hoc in loco amplissimam esse diximus post Trinium immi-
 Blondus.

Spolun. ner Spoletem, quam ciuitatem Livius libro ingesimo Coloniam à Romanis deductam fuisse scribit, & libro x x i i Hannibalem dicte post Trasuntinam pugnam relictam in per Vmbriam usque ad Spoletem peruenisse inde eum depopulato agro urbem adortum esse expugnare cum magna corde suorum repulsum, coniectantem ex unius colonie hanc prospere tentare urbem, quanta moles Romanae urbis esset, in agrum Picentem euenisse ex eorum, & libro x x i i i idem Livius prodigia unius compellatis enumerans, narrat Spoletem nunc ex muliere virum factum. Eusebius autem dicit Melissum Spoletem grammaticum insignem Spoletum natum fuisse. Martialis quoque poeta unum laudans Spoletinum sic dicit: De Spoletinis quae sunt cariosa lacunis Malueris quam si multa Falerna habas. Et nos huiusmodi x x i i ostendimus Theodericum regem primū Gothorū Spoleti amplissimas aedificasse aedes: & alios qui successerunt Gothos destruxisse Spoletum moribus euerlis, quam Narses eunuchus refecit curavit. Ea ciuitas ubi stante Romanae reipublice felicitate theatrum fuit, arcem habet omnium laetie monumentum, & quae adificiorū pulchritudine nuperime ornatissima est reditura. Nucera ciuitas, & praeterea habet Tenuio siue Topino amni, ac Fulgineo Trezio & Spoletum adiacere aut imminere colles montesque altissimi, pluribus tamen uallibus torrensibusque inter se diuisi, ut ab amplissima quam descripsimus planitie Spoletana ualle appellata ad Apenninum magnā sit distantia, castellis, oppidis, ciuitatibus uicis & uillis etiam uetusti nominis habitata, quae altera penē regio, sed inuolissima potest appellari. Primum huius in montibus supra Fulgineum est Caput aquae castellū à scaturiente ibi celeberrimo fonte dictum, quā tota annem efficit breui cursu Terulum adaugentem. Super est collis Floridus, item castellū fatui adiacēs parum amplo, & castellū ipsius nomine appellato, quem parulus uisualis prope Fulgineum exonerat in Topinum, imminensque undique lacus montes altissimi, in quibus Sanctae notoriae notus est oppidū Camerinum subiectum. Et per collē Floridū iter ad arctissima Apennini claustra per quae Seruallis appellata Camerinum penit ciuitas uenustissima in Piceno à nobis post hac describenda. quāquam Seruallis prima domus tectum habet, cuius anterior pars in Vmbros, in Picentes posteriores aqua pluuia dimittit. Subest collis in quo Triuium esse diximus per lucidus fons, tantam subito eumena aqua, ut intra statim unius cursum efficiat fluvium, qui infra Fulgineum labitur in Topinum. Est uero in amnis Clitumnus de quo Virgilius in Georgicis: Hinc albi Clitumne greges & maxima tauri Victimae saepe tuo perlasi flumine sacro, Romanos ad ipsa deum duxere triumphos. Quod uero Virgilius supradictis in uersibus inuise, Plinius diffuse scribit, eam oram tauris e genere omnium Italiae maximos, in quibus plurimi sunt albi unde Lucanus supra ostendit Meuaniam secus quam Clitumnus labitur in Topinum esse in campis tauriferis: & Propertius item post superius ab eo scripta de Meuania addit, Et pectus & miueor abluunt unda boues. Triuiū inter & Spoletū multa sunt Spoletinorū castra quousque montes arduos penetrantes Cererum & subiectum illi Pontē oppida inueniunt quorum primū infamis quiritus populo frequentatur, quod omnem penē Europam illi peragrantes, diuersis ad fallendos homines suae miserae famuli religiosi alioquin instituti praesentia coloribus, stipem mendicando petunt, & diuitias inde inuoluunt ac cumulant: & eo usque gentis illius cessat infamia, ut quemadmodū à gnatione adulatores gnatonici, sic ab hac gente importuni inuerecondique petitores Cererani ubique per Italiam uocentur, quae ignominia per Italos penē omnes ne Europam & alios ducant Spoletani incolae per Italiam inquinet, publico Romani pontificis edicto inhibeantur est Ceretanis, ne ultra mensem in illū praeatorū domo ablinat. Pontani uero licet à Cereto origine ducant, aliquot uiros per aetate nostram doctissimos habuerunt, inter quos Ludouicus Iureconsultorum doctissimus fuit: & ex eadem cognatione ac professione Paulus Romanus consistorialis aduocatus celeberrimus habetur. Magnae etiam indolis praedictae fuerunt pontanae genti adulescentia Iouianus, qui tambo uersa & scribendis elegis assiduus delectus studio Propertij & Callimachi contubernio, aut uici in Ouidij, aut quae magis imitatus Caesari Veronensis laudibus resposurus uidet. Pontē, oppidū à panne dictum Nere ibi prope fluvium surgente praetergressi ad sextū milliariū inueniunt Cassiam noui nominis oppidū, sed populo frequens ac libertate conspicuū quod fluvius attingit Coruam, quod altissimum

Caput aquae.
Collis fluminis.

Clitumnus.

Pontani.

Pontē.

- A**belissimum regionis montē, qui & ipso corvus appellat oriundus, & in Narem fluvium apud Tripontium castris de laena: cuius castris iurisdictionis possessionisq; causa Narsini Spoletinūq; crudelissima inter se proximis tēporibus prelia cōmiserunt, in quib; rapti superatq; cōcētratoris sanguini & vitæ nullus peperit. Septimo à Callia militario ardore inter montes, vallibus tñ cū amplis tum etiā amoenis distinctis, est Nursia urbs vetusta, quā Lilius lib. x x x dicit dedisse milites Publio Scipioni armāda classe quam in Africā duxit: paruosq; illius montis attingens torrens alus medio inter Cassiam & Nare tractu illabit Conzum amnem. Verū illū uerō à scriptoribus celebratū est Nursie nomen, quod quidē oppidum libertate, sed imprimis beato Benedicto monachorum patre alumno clarissimū, priorem tempore Benedictio summū genuit virū Quintum Sertorium nullū Romanorū ducum uirtute secundum. Sertius grāmaticus in Virgilij expositione ubi uerba sunt quos frigida missa Nursia: sic dicit. Clitias frigida reuera, aut certe uenenoſa nocens, nā ubiq; in cōcionibus suis Gracchi Nursinos sceleratos appellauerunt. Sertius uerō uidet siū eius oppidi ignorasse: nāq; poeta excellētissimus qui omnia & imprimis historici ac Italię regiones peritus nosset q; Sertius, frigidam dixit Nursiam, non quia sceleratos scelerati Gracchi Nursinos iudicauerint esse, sed quia abissimis frigidissimiq; Nursia montibus cingereſ, quod enim ipse docet effectus, Nursia gignit uiros, quosq; qui inferioris uident esse cōditionis, non magis perire & indurire uiros & ligones siue libuli & forſice q; reip. ad quem sedent clauis tractare nōuerunt, & digniori in ciuitum cœtu multos uidemus, plures audiuimus literis ornatissimos, quales habet ortus nostra Benedictū Reguardatū, qui originē sicut & nomē referēs in beati Benedicti progenitū, ut est nō magis philosophiæ & phylisæ quib; claret artibus, q; prudentia & cōsilio excellēs. Nursinū multas gignere rapas Marialis sic indicat: Nursinā potius parcius esse rapas. Est supra Cassiā decimo miliario Conſiā noui nominis oppidū, sed populo ut in montosillenis frequētissimū. Et hæc quidē in ea montū parte, quæ Spoletū cregreſse respicit, citra Nare Viſſiū est uetustū nominis oppidū uiginti passuum mēſibus à Cereſo, & sub ipsiſ penē Apenniniſ iugis remotū. Viſſi mōntis abſuit Nar fluius de quo Virg. Sulphurea Nar albus aqua, ortū suū ſuperiori in Apennini iugo habet, est amnis ipsius origo ea ratione memorabilis, quā sicut à malonibus tradi uidemus & in ipsa uerbiſ significat: fons geminus fluiū inchoās ex duobus manat orſicijſ, nariſ à nānula eiusq; ipsiſ ſpecē in saxoſi montis capite imitātib; . Ad hāc Naris ripā deſcēdenſ ter quā Cereſū Pōſiſq; oppida prætergreſſi ſunt, Schiziniſ inueniūt oppidū ſex à Spoletō mēſibus ſemotū, ubi Sublicius pons Narē iungēs iter Spoletō ad montē Leonē oppidū Cassiamq; & Leonēſiam ac ad caſtella circiter octo monaſterij Ferēſiſ præbet. Et inferior Narē pariter iungit pons lapideus ad oppidū Haronēſinſ quod oppidum fluius Nar Veliniſ amnis lacusq; caſu mirabili adiugetur. Is amnis Velinus in Apennino hinos habet fontes, primū remotiorēq; apud oppidum ciuitatem Regalem appellatū, & alterū apud Interdoctum oppidū: de laſuſq; ad ciuitatē Reatinā Veliniſ interſeſcat penē mediū, de qua Lilius lib. x x v l. aduenſiſ Annibaliſ ad urbem Romā deſcribens, Carſum dicit ſcriptorē iter ab Reate & Cutilijs ordiri. Ea ciuitas ſicut rectē opinaſiſ uideor Veſpaſianum genitū & Titum ac Domitianum filios imperatores Ro. quandoquidē uiciniſ Phœniē, à quo ipſi duxere originē, non ſolum in Reatino agro ſed Reatū propinquū eſt. Dicit tñ Sertoniūſ à quo hæc ſumpſimus Phœniē uiciniſ modicū in Samnio eſſe, ſicut iure optimo Reatina ciuitas eſt ponenda: quē Tbomā nunc habet Morronum eloquentia & ſingulari memoria prædiſſi. Progreſſus paruo ab Reate ſpatio Veliſ amnis & multis riuitis & fontibus, quorū unum Neptuniniſ appellatū dicit Plinius, alio itq; alio exorti Veliſ facit lacum, nunc à Pede luci propinquo oppido uocitatū. Prius uerō qm in lacū tot colligant aquę paludes efficiūt, in quibus tantuſmodi ſcriptiſ in admiranda Cicerō uingulis ſumentorū indurari. In eo aut lacu Italię umbilicum eſſe, M. Varronē ſcripſiſſe reſert Plinius. Decidit aut eo ex lacu in Narē idem fluius alta rupeſ quo exiit ſaxū creſcere dicit Pl. Sonitūſq; facit ſuius in Narē amnem caſus, qui decimo exiit ſiſ miliario: quā in eundē ob caſum ſuius aſcendat perpetuas, aciem in ſublime obubians: & ipſam quā in fundū cadit aqua ſcintillas exiire facit, quę apud Interamniā ſexto diſtante miliario conſpiciuntur. Virgilius in ſeptimo: Eſt locus

Hesperix medio sub montibus altis Nobilis, & fama multis memoratus in oris, Anfas
 di ualles, densis hunc frondibus atrū Virget unūq; lasus memoria, medioq; fragosa Du
 sonitū saxi & toto uertice torrens: Hic ipse cū horredū, & lasi spiracula ditā Mōstran
 tur, ruptis ingens Acheronte uorago Pestiferas aperit fauces, & cetera. Seruius sic ex
 ponit: Hunc mediu Italie cosmographi dicunt. Est autē in latere Cipanix & Appollie iux
 ta Venūdū ubi Hirsini sunt, & habet aquas sulphureas. Ideo grauiorē quis ambū q
 uia, ideo ibi dicū additus inferorū, q; grauis odor iuxta accedētes necat, adeo ut uicīne
 circa hunc locū nō immolarent, sed odore perirēt ad aquā applicatē: hoc erat genui
 rationis. Sciendū est tñ Varronē enumerare, quorū loca in Italia sunt eiusmodi unde Do
 natus dicit, Luranix esse qui describit locū a poeta fluuiū qui Calor uocat, quod adeo
 nō procedit, quia cum Italix medio sub montibus altis, hoc nū ad totā Italiam referendū
 procedit, & si nō est in ualle Italix montosa. Nam in hoc loco montes penitus nō sunt.
 Seruius autē cuius sunt prædicta uerba, nō minus a me q; Donatus ab eo reprehendū po
 test, quia iuxta Venūsiū non est Italix mediu, sed in hoc lacu Velino, licet a Marco
 Varrone habet. Et licet Venūsi locus nobilis sit & habeat circa ualles sanctas, & fer
 tiles, nō habet mirabilem fertilitatē, quā hic habuit Velinus quādo a principio fuit
 exiccatus, Nā ipse idem Seruius uerba Virgilij alio in loco exponens Rōseā rurā Veli
 ni dicit lacus iuxta agrū qui Rosulanus uocatur. Varro tamē dicit lacum hunc a quodā
 Consule in Nare fluuiū deriuatū, post quod tanta est cōsecuta fertilitas, ut pertice lon
 gitudinem altitudo superaret herbarū, quin etiā per diem quantum dempsit esset tantū
 per noctē crederet, unde Plinius lib. v. 111 Celsus Vopiscus quum causam apud Cēso
 res ageret, cūpos Rosiæ dixit Italix fumen esse, in quibus perticas pridie defectū quā
 oportet. Dicit ergo notanter Virgiliū significasse hanc soli fertilitatē per uerbum An
 sancti, quod ipse Seruius exponit omni ex parte sancti, & quum cetera cōgruat, mediū
 Italix altitudo montū, casus fluuij & lacus qui speciem præ se ferat spiraculorū sancti
 tatis, esse hunc Velini casum in Narem locum Italix medio a Virgilio descriptū ostendit.
 Interamnia est prima in ordine superiore post Spoletū, ciuitas uenusta, quā Lucretius
 uiginti mōse primo dicit unā fuisse ex colonijs Romanis duodeuiginti, quæ difficilissimā
 per Annibalem præsentū Romani populi rebus militiam & collationem tributū detra
 ctauerunt: Cuius præta dicit Plinius quater in anno terigis secari & non terigis ter
 quod Naris illam circumuehitis uicinitas efficere uidet. Ornare ea ciuitas Ioanne Ma
 cino collo cameræ Apostolicæ auditore, legū ac bonarum artium studijs decorato. Prius
 uerō q; ad Nariā fluuenta uisueris prosequamur: omnia secundum Tyberim repetamus.
 postquā amnis Chiesius in Tyberim est delapsus primū adiacet haud procul Tyberi op
 pidū Diuina populo frequētatum. Deinceps Amerina ciuitas uetustissima nam Marcus
 Cicero, sicut refert Plinius, est ante Persi bellum annis non gentis lxxxiij. cōditam
 pōdidit. Virgilius in Bucolicis Amerina retinacula. & Seruius exponit, Virgas quibus
 uites ligant, quæ utiq; abundant circa Amerinam: fuitq; Roscio olim ornata ciue, quē
 Marcus Cicero patricidij accusatum cōtra Syllā dominantis potentiam defendit. pa
 trem tñ Roscij hominem locupletem & bonum, sed magis q; par esset erga filium in
 eudem clam occiderunt quidam. Aliq; per occasionem discordiarum quasi pater
 nū credis auctor ab hisdem interfectoribus accusabaf. præda ad Chrysogonum quondā
 Lucij Syllæ satellitem redibat, nemine itaq; ob Syllæ merum audente defensionem sub
 pere, innocentem bonūq; adolescentem defendit Cicero, qui in Syllano exercitiū mi
 litauerat. Fuitq; postea Roscius tantæ in histronia excellens, ut Cicero & ceteri bo
 rentissimæ illius ætatis uiri recitantem sedulo audirent: qui adeo doctus fuit, ut librum
 scripserit, in quo histroniam eloquentiæ cōparauit. Interius est Tudertum ciuitas una
 sta, siue ut Plinius appellat Tudert tertio Martino pōt. Ro. etue ornata, cui multa subsunt
 oppida & castella Tyberis ripas & colles montesq; adiacentes complens, sed minime
 eligna quæ describendo singulariter prosequamur. Proxime uerō illis atq; etiam Inter
 amniæ nulli modis interesset Nar est S. Geminus præstans in regione oppidum. Abell
 Interamnia sexto milario a Narnia arduo in colle sita a profluente Nare dicta, quā Li
 uius & Plinius Nequinū fuisse dictam affirmant: una coloniarum quæ Annibale Italia
 premense, multis & collationem tributorum detraxerūt: in cuius agro dicit Plinius
 scripsit

Interamnia.

Diuina
Amerina.

Tudertum.

Narnia.

- A** scripsisse in admirandis Ciceronē terrā esse, ex qua siccitate lutum sit, imbre pulvis, de qua Martialis sic dicit, Narnia sulphureo quā gurgite candidas amnis Circuit, accipit utraque iugo. Quæ ponē habuit superbissimi operis nūc dirūt, de quo Martialis: Sed si parce mihi nec abutere Narnia Quinto: Perpetuo licet sic tibi pōre lina. Ea ciuitas vetustissima, eius diuisione alias per aratē nostram, sed magis magisq; proximo tēpore lacerata, horrendas suorum mortes uidit, quæ Gastamelas genus ciuiliū bellū dū dicit & nūc Berrardum habet Spoletinum episcopum eius & pontifici iuris excel-
lens celeberrimū. Septimo inde abest millario in uia item Flaminia Oriculum uetuli nominis oppidū, ultra quod Sabinz fines Tyberim attingūt. Licinius in nono: Oricum lani pōsitione in amicitiā accepi. & in xxxi dicit Fabiū Dictatorē ita Flaminia profectum obuiū Cōsuli exercitūq; quum ad Tyberim circa Oriculum conspexisset, agmē utatorē misisse, qui nuntiaret ut sine lictoribus ad Dictatorē ueniret. Igitur à Velino la-
cu repetentes omnem ex ueteri Vmbria nobis reliquā regionem, ea quæ ipsam Velinū
B & Reatinā urbem, Tyberim Aruentis flumina ad lacū Marforū interiacent explicemus. Maximus alit ex est mōtium & camporum globus, & quem nec incolæ satis norunt, in quo multa fuerunt p̄fici uocabuli loca, quæ presentibus conferri nequeuntum quia interierunt quæ dārum quia incōprehensibdas mutatio in alijs est facta. Erant autē olim hæc omnia Sabinz loca regionis omniū Italiz uetustissima. Nam uidemus Virgilium dicere ante inditū nomen Italiz Oenotros illā coluisse, & Oenotriam fuisse cōstat Sabi-
norum tractū: quod docet Seruius in vii super uerbo Oenotria tellus. Romanos etiā originē habuisse à Sabinis per raptum mulierū cōstat. Vnde est quod dicit Virgilius in parte est data Roma Sabinis. & factum inter Romulū & Tullū Tatium foedus per quod receperunt in urbē Sabini, ea lege ut in omnibus essent ciues Romani, nisi in ferendis iustitijs. Nā magistratus nō creabāt. Dicimus ergo fuisse in Sabinorum mōtibus, qui nunc Reate & interfabini presentis tēporis regionem altissimi cernuntur, Tetricę hor-
rentis rupes mōtēq; Seuerū & Casperū ac Fonulos ciuitates. Fuerūt etiā Arcades ge-
nus à Palante profectū, qui regem Etandrum comites sunt fecerūt & Imela fluuius. His
generationis dictū notiora particulariter explicemus. Primū est à Velino in Narē casu Sa-
binos nostri tēporis perētibus colles Scipionis oppidū populo frequentatū. Post mōs
Bonos & Teranū castella fluuiolo propinqua, qui nūc nomine carē Imela fuit ex mōti-
bus oriūdos, quos Vergilius supra docuit calui Velini in Narē imminere, & inter Oci-
culū & Mallianū cadens in Tyberim. Ab ipso autē Imela ortu apud Pedelucē montes
incipiunt, q̄ sinistra ciuitate Reatina perpetuo in meridie cursu cōtinuat semperq; cre-
scentes, & ipsūge ab Apennino recedens & quicquid olim nūc Taliacotū montibus
proximē adherent, Tyburūq; ferunt. quos quidē mōtes si uetustiora querimus Arcades
incoluerunt, & terrie horrentis rupes mōtiq; olim Seuerus, mōs S. Ioannis nunc &
mōs niger dicunt. Supra q̄ eos dextrorsum est oppidulū Caputfasari dictum, quod eo
in loco Fasfarius amnis habet originē, qui fama notissimus Sabina regionē presens
tēporis mediam diuidit. Imela autem sinistrorsum est propinquū Villæ nunc oppidum
Vacunna appellatū, cuius meminit Horatius ad Ausiliū: Hæc nūc dictābam post fa-
num potte Vacunna. Actonq; exponit Vacunnā apud Sabinos plurimum cultā, qui
dū Mineruā calq; Dianā potauerunt, nonnulli Venerem. Sed Varro rerū diuinarum
primo uictoriam esse ait, quod ea maximē hi gaudent qui sapientia uacant. Imela uerō
dextrorsum imminet Mallianū ciuili cultu habitatū & primariū hoc tempore regionis
Sabinz oppidū. Post arduū mōtē in quo Mallianū est descendentes in Sabinz medi-
terraneas uallē inueniunt, ut in monsofa regione amplius: in qua Imela fluuiū proxima
est S. Marie sanctiq; Eutimi ecclesie Sabinz regionis episcopi: cui dextrorsum adiacet
oppidum Turres pro Caribus uetustissimis Namq; Pompilij patria appellatum. Beatus
enī Gregorius in Registro scribit Gratiolo episcopo Nomentano: curā gubernationēq;
S. Eutimi ecclesie Curiam in Sabinorum territorio constitutē tibi prouidimus cōmit-
tendū. Nomenū namq; regionis Sabinz ad hanc urbē Romæ cōterminā partē conti-
net. quā urbē Seneca epistola quinta supra ceterā dicit aerem habere insalubrem, unde
nunc penitus derelicta est. Martialis autē Cocus poeta, quum uillam ibi possederit eam
septuaginta laudat, Nomentana meū tibi dat uindemia Bacchum. Si te quincus erat
commodiora

Oriculum

Velini
colles,

Turris op.

Nomentan.

commodiora bibas. Et de rosa tractans sic habet: Seu tu Pessanis genita ex, seu Tybrii ortu:
 tis: Seu rubuit tellus Thufcula flore tuo: Seu Prænestino te uillæ legi in horto: Seu
 modo Capni gloria turis eris. Pulchrior ut nostro uidere corona Sabinos: De Nomen-
 tano te putet esse meo. Nomen tunc tunc ornatum fuit præstiti Crescens, q. dignitate Cōla-
 lare Eugeni. 111 & quindecim Ianua pōitū Romanorum rēportibus, omnium ubi
 mixtū refamere, ac aliquādiu retinere est ausus. habuitq. pro arce Hadriani mole ab ipso
 postea casus Crescens appellari. Supra Cures sinistrorū in mōtib. sunt castra Soron-
 conum, mōs Caluus & S. Petrus, inferius ad dexterā Cotanellū, Rochæ antiqua & aspe-
 ra secus quā torrens labit Calentinus huius cursu in Tybrim cadens. Cotanellum etiam
 & Rochā antiquā supereminet colles ardui, ultra quos Buccinianū est oppidum & Pe-
 tri Inter Calentinū etiā & Mallianū oppidū sunt castra, Collis uetus, Scemilianæ, Fura-
 num, Cabinianū, transmissioq. Calatino castrū est in colle Poggiū Martis: cui torren-
 tulus adiacet Riuis solis dictus, uidetq. in esse quē Horatius in primo epistola sic de-
 scribit: Me quoties reficit gelidus Digentia Riuis: Quē Mādela bibit, rugosus frigore
 pagus, Quā sentire putas, quid credis amice precari: & Acton exponit: Mādela pagus
 in Sabinis ubi Riuis Digentia, supra q. eius tūc fontē dextrorū est Mōropolis oppidū,
 publicā cuius arē innatū ferrei coloris obdurū sternit saxū, dedit uerō Montopoli na-
 gū huius seculi Sabinis ornamentū Petrū Odum, qui grāmāticus Romæ celebris Nul-
 nianā. Flaccianāq. simul in oībi carminū genere saculatē fecilitatēq. est natus. Sequit̃

Rosariū.

ad Tyberim Farfari amnis ostium, fuitq. in fluminis præterit rēportibus Farfar & Fabaris ap-
 pellatus. Nam Senius dicit Fabarim esse fluitū, qui per Sabinos trāsiens & Farfarū an-
 dicit: unde Plautus distipabo te tāquā follia Farfari. Quidam uerō: Et amoenæ Farfarū an-
 dicit: prout certe nunc etiā sunt amoenissimæ. Iōgillimo cūtra dū postq. Farfarū mōs
 reliquit per plana labit culta opacis undiq. tecū arboribus, quā quidē in amantissima
 plantæ, monasteriū, ipsi fluuiō dextrorū inuenerit amplissimū Farfense appellatū, ra-
 tella ad dextrā possident, quorū primū Fara dictū colli impolitū est monasterio inueni-

Poggiū op.

ti. Et illi dextrorū adiacet oppidū Poggiū Curtellū a Curtellio amne subius delabente
 uocatū, quē quidē fluitū Allia p̄sco nomine dictū fuisse cōstat. Farfensi etiā monas-
 terio dextrorū inuenerit Nerula oppidū nobile. Superius sunt Scandellū, Tophi, mōs
 S. Maria, Fraxum, Poggiū, Donadeum, Salixanū, Poggiū Matani, hæc uerō uallē quā
 Farfarus efficit tam multis habitata castris illa esse uidet, in qua Horatius uillam haba-
 it. Mōtes enim quos a Peduluo Tyburisq. cōtinuari ostendimus hac sola uillæ in-
 terrumpunt: Horatius ad Quirint. Scriberis tibi forma loquaciter & sitis agri: Coniū-
 montes ni dislocient opaca Valle, sed ut ueniat dextrū latus aspiciat sol, Læuū discēda
 cum fugiente uis poterit. Tēperit̃ laudem: quid si rubicūda benigni Corna uepres, & pri-
 na ferat: & quereus & ilex Multa seuge pecus, multa domini iuuat umbra. Scribit̃ etiā
 Horatius in primo carminū de eodē sic, Vilex amoenū sepe Lucretilem Motat Lycē-
 Fountain: & igneā Defendit astatē capellis Vsq. meis pluuioq. uentos: Et Acton expo-
 nit Lucretile esse montē in Sabinis: ex eaq. uillā uinū fuit uile, sicut in frigidis locis nōd
 uidemus, quod Horatius Moccenati misit cū his uersibus: Vile potabis modica Sabinū
 Cantaris Græca quod ego ipse testa Conditū leui, datus in theatro Cū tibi plausus. Erat
 etiā in huius uillæ agro sylua, de qua Horatius carminum item primo sic scribit: Nāq.
 me sylua lupus in Sabina, Dum meā canto lalagen, & ultra Terminū curis uagos ex-
 pedius Fugit inermem, fuitq. Horatio tam grata hæc uilla ut carminum tertio scriba-
 uille permotem Sabina diuitias operosiores, & infra eiusdē uillæ fontem sic laudat, O
 fons Islandus Splendidiore uitro, Dulci dignē meo nō sine floribus Cras donabere
 hardo, & infra Te lasegēs atrox hora canicule Nescit tūgere, tu frigua amabile Fellis uo-
 mereturis Præbes & pecori uago. Fies nobilium tu quoq. fontū, Me dicente eam in
 possit̃ sicē Saxi, unde loquaces Lymphæ desiliunt tuæ: Vt nō sit mirandū si Horatius
 ad hāc ueniens uillā, fidem amico sefellit sicut his uersibus. Quinq. dies tibi possit̃
 me rure futurum, Sextilē totum mendax desideror. Sequit̃ ad Tyberim fluuiū Cans-
 si siue alia ostia: ubi Sabinæ regionis olim finis erat & Crustumī incipiebant, quorum
 populorum locorūq. appellatōe Plinius scribit xvi. ab urbe Roma milliario post
 Sabinos inchoalle, & Veiētē ab ipsa Crustuminis e regione positi dī fuisse diuor, in
 de mōs

Vientis:

A de Monarotundus Vrlinæ, Palibæria Sabellæ familiaris orbis Romæ patritiarum oppida ut in regione opulentissima in Crustumenæ annumeranda erunt. Alia quoque illius est de quo Virgilius. Quosq; fecans insulatum interfluit Alia nomē, & Seruinus exponit. Alia fluvius haud lōge ab urbe est, iuxta quem Galli Breno dore x v Calen. Augusti deserto Romanorum exercitu, post die delevit urbem. Quam Historiam Livius in sexto diffusè narrat unde dicit illa Aliternia dicta præ ceteris omnib. ne lūla semper est habita. Videtur de hinc describenda inter montē rotundū Anienē, & Tyberim fluere. De quibus in Latina regione, & in Etruria Vena deflentes, quorū Colonia etiam abunde dicitur. Ornata fuit Sabina regio Landone Romano pōthecæ cuius pandam memoramus. Postquā ager Sabinus Crustumenūq; cū fluvio Alia montē rotundō post tergum est relictus, Anio fluvius tertio à Roma milliario sentur in Tyberim.

REGIO QUINTA, PICENVM SIVE MARCHIA

ANCONITANA.

SED IAM peruenit ad fines omnes ducatus Spoletini, Anniq; fluvius nos traxerat ad loca in Latinoed paribus à Sarabone Plinioq; enumerata. Quare pedem referentes ad propinquam contemnamq; regionem transsumimus: quæ olim Picenum dicta, nunc est Marchia Anconitana, quæ tamen aliquādo prius fuerit appellata Marchia Firmiana. Nā in gestis rebus septimi Gregorij pontificis Romani in concilio Lateranensi legimus Robertum Goiscardum, quæ Marchia occupasset Firmianam fuisse excommunicatam. Piceni fines sunt à septentrione Apenninus, cum à foratu Spoletæ ut ut ostendamus dividens, & ab oriente præsertim hyemali fluvio olim fluvius nunc Felsa dictus. A meridie superiorem, post fluvium Troentis Alcum præterlabens. Livius lib. x x i i Annibalis progressus describens, post insulam ad lacum Trasimenum populo Ro. cladem, dicit cum cecidisse in agrum Picenum, non copia solum omnis gentis in agrum abundantem sed restitum præda. Et Plinius Picentes quondā ut ceteris multitudinis trecenta sexaginta milia in reipublicæ deditionem venire à Sabino oritur. Quin, vero sociis belli incitatores, ut prius Marsum in ceteris, loci fuissent, in eos à Romanis crudeliter est seuitū. Livius lib. x x i i i : G. Terentio præcos, negotiū datum ut in Piceno agro cōquisitionē militum haberet. Et lib. x x v i i Claudij Neronis Coss. ad Lucium Salinatorē Coss. adversus Hasdrobalem iniri describens nec eū dicit fuisse in Piceno. Martialis attribuit verum trā proprietatē Piceno his versibus. Hac quæ Picentia fuit subducta trapectis, Inchoat atq; eadē finit obus dapes. Et alibi. Picentina Cetera nesci si ne cetera crescit Vlcis anrepta spōgia turgeta aqua. Item alibi. Felsa Picenæ unio Iuranica potens. Pulchris hinc nitens grata cotons datur. Liber uero ad orientali partē Picenæ, sive Marchia Anconitanæ descriptionē incipere. fluvius amnis felsa nō dictus ex Apennino ad Corulum arē oriū habens Pilsam civitatis ostulæ, munda artia pū, ubi portum sed tenuē rari maioribus navigijs apertum facit: eam cluit utq; penes fluvium licet nomen nāctum à Romanis conditū fuisse consistat. Livius etiā lib. x x x i x. et à Romanis simul cum Mutina & Parma colonis deditū scribit. Scribit Eusebius de temporibus Actium traycediarū scriptum ē, natum parentibus libernis Pilsam inter colonas fuisse deductum, & fundū Accianū fuisse iuxta Pilsam, credimusq; fuisse ubi nūc corrupte dicit Farnacianū. Pilsam urbem nos à Tonsla destructā à Belisario q. vltima tantum in Historijs ostenditur. Quæ superiori seculo principem nacta est præstare Mala nūc Pandolphi filii literis motibusq; ornatiſsimā, quinquaginta tres & unā in ceteris villis clausamq; numerandā muliere genuit Paulam, Mantuanorum præsentis temporis principis generici. Primum supra Pilsam ad fluvium felsa fluvius similis ripam oppidū est Mōs abbas, ex regione cuius oppidū lōpis torrens fluvio inq; quod poeta Lucanus novit ubi dicit: Et quævis lōpis fluvio: Suntq; multa inter lōpē & Hannem Pilsa fluvius & Vrbina agrorū oppidū, quorū Mōs fluviorum notus habet. edulissimū autē inter flumina ipsa montē Vrbinum est uenisti nominis ciuitas, cuius inter uicinas primū meminit Cornelius Tacitus Vrbicū bello: & Pl. dicit Vrbinares cognomine Mōtus esse. Nosq; in quinto Historiarū ostēdimus Belisam, quia fons in ciuitate peractans

Aliternia.

Riana.

Piceni.

fluvius, felsa fl.

Vrbina.

Argilla
Panic.

Vulturni.

astatis caumata vtruerat, ciuitate ipsa per incolarū deditiōem fuisse potiss. fuit ex urbi
 die i Moēs feretri comitibus p Romana ecclesia gubernata, prout etiam nunc gubē-
 nat idē Federicus, cui supra diximus Eugubium esse subditum. Habet uerō nōne ipsa ci-
 uitas Seraphinum toris & bonarum artium doctrina ornatissimum consistoriale in Ro-
 mana curia aduocatum, supra Pisaurum ad sinistram oppida sunt quā plura, sed notius
 mons Barocius, & Nuouolara: inter quae torrens labitur Argilla nōne i limo quem al-
 tum & tenacē habet natura, Fani sunt uix incenia attingens, quae maritima ciuitas & ipsa
 Romanos habuit edōtore: Toulia sicut Pisaurū destructa fuit, & a Belisario indus-
 rata. Absunt tertio a Fano Fortunae miliario Methauri fluij ofia. Ad dexteram cuius
 paritē intus est Forum Sempronij ciuitas uetusta, uix imminens Flaminiae, quā Hede-
 ticus idē Feretranus p Romana ecclesia nunc gubernat. Est uerō in Methauris amata
 uelox i Lucano appellatur, clade Hasdrubalis per Liuū Salinatoris Claudij q Nerone
 Cōs. Romanorū uictoria lib. Lixij x x v i i copiose narratā clarus, quem ad finitimum
 tertio supra Ford Sempronij miliario fluius stabit Cādiānus: sinistra in culus ripa uix
 Flaminiae, quā Augustus Octavianus ab urbe Roma Ariminum usq strauit, pari uisū
 mirabili & sumptuosissimo opere facta: quod durissimi saxi mōs quingentis excolis
 lōgiudinem passibus iter praeuit curibus, & ne subiectus amnis rapidum currē uia
 corroderet fundamēta, murus ab aquis in summam uia quaderio lapide pluribus locis
 in sublime excitatus illā sustentat. Sed maiori opera impensiq saxum salicem habens
 duritiē, ducens ut teneo passibus longitudine, & octo altitudine perforatum, cubita
 fere factum est periculum, cui i forma actiūq Forulo est appellatio: de cetq titulus horis
 cubitalibus in frōte excisus T. Vespasianū & nō Octavianū Augustum, qui uiam tra-
 uerit Flaminē, id Foruli opus fieri curasse. Is Candianus torrente uictus uno ad dēne
 cū habet Aqualanēam uicem tabernis hospitatoris frequentatum. Et paulo supra habet
 Mons falconem: supra uerō ad sinistra Callij ciuitatis incenia abluat Cādiānus, & supe-
 rius est Candianū oppidum ab eo fluuiū appellatū, quod tamen ex Luceolis oppidū
 tūstū propinquo loco, quā ex uia Flaminis Eugubij est iter d Lōgobardis excoli, tūstū
 edificatū fuisse, nō dubito. Est q Luceolis locus ad quē libro Historiarū septimo cōsi-
 mus Narisē eunuchū castra habuisse, quādo mors Toulia sibi fuit nuntiata. Et ibi, ex
 doctus Eleuterij Italica exarchum ab Eraclio imperatore constitutum, quia uisū pē-
 dra ad imperiū aspirantē ab exercitu Rauennate apud Luceolim interfectum. Supra lo-
 rum Sempronij plus minus octauo passū miliario, Methaurus amnis Firmis mo-
 nia abluat oppidi Vrbinarū, iuxta quod mōs est Hasdrubalis nōne habens, & eum dū-
 cē ibi superatū fuisse, & cōstans in regione fama est, & nos Lauū Patavini libris amē-
 lectis certissimaprehendimus cōiectura. Interius uerō ad Methauri superiora pyre-
 dientes planitiē inueniūt speciosissimā: in qua primum est oppidum a Methauro perē
 in insulā circumdatū, quod Guilielmus Durand Carnotensis decanus pōnsicq iuris cō-
 sulitissimus speculū eius doctrinae libri autor, cum Martini i i i i. Pon. Ro. nuncius & Ro-
 mandiola thesaurarius esset a fundamentis aedificauit, & a suo nomine Castrū Durand
 appellauit. Quinto inde miliario abest S. Angeli in uado oppidum mercatoribus fre-
 quentatū. Et proximē Apennino Mercatellum, superius q Amola castellum ad Apen-
 nini tramitē positū, quā in Estruriam i Romandiola difficili ascēsu itur. Eam uerō regis
 nē i Federico Feretrano possessam, quae Mailla traharia appellatur, Romanam ecclesiā
 cuius heritū est sic uocasse constat, quia ex ipsa Apennini iugis immensae magnitudinis
 abiegnae trabes Romā in aedum Basilicaramq structuram portari consueuerant, prout
 etiā nunc portant, unde uidetur hac ratione Plinium non absurdē scripsisse quod supra
 retulimus: Tyberim amōē i Tiferno hinc Apennino appropinquantem fuisse Roman-
 rasibus nauigabilem, prout certē nunc est quando imbribus adeo totumuit, ut clauis
 eius cogēdis ad molēdina aqua ubiq in alueo facta, omnino prohibere nequeant. Sic
 etiā in montibus qui Methaurum inter & laurum ac Apenninū Maillae imminēt Tri-
 baria Carola oppidū, & minora aliquot castella: Raspagara, Miraldella, Sorbedullam,
 S. Martinus, Bralliaris, Belforte Campus, Turris fossā, Paganicum. Perū potentis o-
 lim Vbaldinorū dominij reliquiae, quas Octavianus possidet Vbaldinus patre genitus
 Bernardino, cuius adolescētis egregiē docti humanitas ac modestia grauitate cōditi
 prudentiaq

A prudentiaq; sensi, ut alteri in ipso expectemus Ioannem Accionis proavū, qui patrum
 nobiliori memoria, uirorum sui seculi arma tractantiū facile princeps, & tamen pruden-
 tissimus grauissimūq; est habitus. Post Methurū fluvium in Adriatici litore sequitur
 Cefanus torrentis ad cuius sinistram intus est Mondosum, & inde Mondauium, & supra
 S. Laurentius oppidum Vgone ornatum domino familie Montis utuli, qui uita & mo-
 ribus dignitatem magis decorat abbatialem q̃ ab ea decus accipiant. Et interius ad Ce-
 fanū fontem Pergula oppidum, quod nuper habuit Angelum rei bellicę gloria clarum,
 Misa diuini post torrentē Cefanū primus mare illabit ad Senę nunc Senogallia mce-
 na urbis uetustissimā a Gallis quondā Senonibus habitatę, qui uirbe capta, direpta, in-
 cenſa, ac auro redempta, postmodū a Romanis duce Camillo ad internecionē fuerūt eg-
 ſa, & nunc solo æquata, in cuius superborū olim moenium partis ambitu arces sunt per-
 tenues dux, quę a Sigisimundo Malatesta cū sano Formanę ac Arimino p. Romana ec-
 clesia gubernantur. hont uerō multa interius circa Misam annē oppida & caſella, quo-
 rum notiora mona Boddij, Corinaletū & Rocha, cuius nomen sæpe in ætatis nostre Hi-
 ſtorijs inueni. Et paulo superius augetur Misa Sentino amne ad Saxiletrati moenia de-
 habente, cuius oppidi nomen sæpe per ora uirū uolitare facit Bartolus Iurecōsultorum
 superioris seculi excellentissimus. Habet uerō nunc id oppidum Alexandrū theologia
 ac philosophia, & Nicolaū Perottū eloquentia ornatissimos. Sentinus amnis uetustum
 retinet nomen, secus quē secundo supra Saxomfaratū ſtadio Sentina urbs fuit uerſtat;
 in cuius agro Lanius hū. x. præliū ſcribit præclarum fuiſſe geſſum, in quo Fabio Maxi-
 mo Decio Coſi, ab Vmbria, Etruscia, Gallia, & Samnitibus cū Ro. pugnatum eſt. & De-
 cius filius genitoris Decij exemplo deuoti hoſtiū telis obrutus interiit, Romaniq; uti-
 claria potui, pedirum quadraginta milia trecentos triginta, equitum ſex milia de hoſti-
 bus interfece- runt. Samnitiumq; agmen cum ſaga prolapsi per agrum Pelignum ſuge-
 rent circumuentū a Pelignis eſt. ex milibus quinq; ad mille caſi. eiq; id prælium, in quo
 quam ſtruce acies undiq; ſtarent, cerua fugiens lupū ē montibus deſtruxit. ruiuis Saxi-
 letrati, & pariter ſexto ab inde miſſario Fabrianū oppida fuerūt a principio inchoata.
 Orit uerō habet Sentinus in Apennino ad tramitem, unde Foſſatum Vmbrię oppidū
 eſt accellus, poſt Senogallia prima inueniunt in litore ſto. Eſini oſtia, ad quę arx eſt mi-
 niſſima Anconitanorum præſidio cuſtodita. Intus ad eundem fluium ſui nominis eſt ci-
 uitas Eſiſi & ipſa uetus. & interius ac ſub primis Apennini collibus frequens opificibus
 Fabrianū, quod nobiliſſimū totius Piceni ſiue Marchię oppidū, Sentinæ urbis uetuiſſa
 ſibi ad ſex mille paſſus uicinę excidio ædificatū per aratem noſtram Gēſlem habuit pi-
 clorum ſui ſeculi celeberrimum. In eoq; familia nobilis Elauelenſium uiri ſimul poeri et
 infantes, in quibus Baptiſta literis ornabat, ciuium conſpiratione dum ſacti in Baſſica
 intereſſent, ad internecionē ſunt caſi. fortunatū uerō eſt præſenti anno ſicut & proximo
 ſuit Fabrianū Romanę curię eo ductę præſentia, unde multas diuitias maxima eū di-
 gnitate accumulauit. talēq; ipſius oppidi ſors ut adulterini poſſideis reliquit; peſſiferi do-
 gmatia in eo fuerint punire, quod quidē memorabile ſacinas non ab re cenſuimus reſe-
 rendū. Quum Ioānes x. x. i. pont. Ro. Ludouici Bauari adulterini imperatoris impor-
 tunitatē ac inſolentia cōſtanter reſiſſeter, ueniens Romā ipſe Bauarus quendam Petrū
 Colurū de Corbario Reatinę diocēſis minorū ordinis in Antipapā planari curauit: q
 miſer ſactę de ſe ſelectioni quum eſſet aſcenſus anticardinales creauit, & cōpſibus in
 ueſtiana impietateq; ſua coacta p. uiribus ei conatus ſcindere dei eccleſię unitatē. & ta-
 men interim Ioāna Martij filia de Corbario repetijt in iudicio eundē maritū ſuum, qui
 ſecum annis quinq; priuſquā ad fratres minores i. diuitia conſugilleſ, matrimonialiter
 fuerat copulatus, ſuſcep. per epiſcopū ſeruato iuris ordine in Petrū ſenſeria redintegrādi
 matrimonij promulgata. Sed quum Petrus ipſe in idolā pphanatus a Bonifacio comi-
 te Piſano captus & ad Romanum pont. Auinionem perductus eſſet, ibidem in carceris
 pedore obiit. Nec tamē ſemper poſtea deſuerunt illius ueſaniz ſectatores Fraticelli de
 Blondus. ff opinione

Misa ſto.
 Pergula.
 Senogallia.

Antipapa

Fraticelli

opinionem vulgariter appellati, asserentes nec Ioannē XXI nec quēpiā illius successo-
rē iure & ordine creatum esse pontificem: quod multū adeo diffusum est, ut in multis ma-
gnūq; laetitia ciuitatibus, atq; per totam Græcie præsertim in Athenarum urbe reliquis
multis hæc sententia sit inuēniē Romanis pontificibus tam ob sacratæ animæ & cōiūcti-
lis est iniris aduersantes. Quinquē magis luxus & libidinis sequi oblectamenta uiden-
tur, q̃ iuris pontificij quærere fundamenta. Nam præter stupra & adolheria, quæ passim
uniusquisq; æditiis in locis, & ad hoc oculis paratis cōmittunt, aliud publicis eorumq;
remōnis tale sit scelus uocare & de industria seductæ speciosiores quæq; ut uidet aut
uirgines, uel matrone, quam in antro noctu cōnerint, sacerdotes & clerici eius sectæ
eodē in antro clausi, diuinas quidem laudes ad idēm à simplicibus cōparandā expensā
Christianis legēs, cōstant, immurmurant, quibus nocte, ut aiunt, media finitis, sacerdotes
eorū maior ætas admoget uoce, binos delere masculū & foeminā sancto spiritu inuoca-
to, in cōplexum carnalemq; copulam cōmisceri. inde luminibus illico extinctis, quēq;
uirum proximū, aut manu captam, aut etiam de industria obseruatam mulierē sibi pro-
flernere. si uerō ex huiusmodi coitu cōceperit mulier, infans genitus ad conuentum
illud in speluncam delatus, per singulorum manus traditur tandem totiesq; balandus
quousq; animam exhalauerit. lēq; in celis manibus infans expirauit, maxima pōnē
diuino, ut aiunt, spiritu creatus habet. & quum alter item ex tam multis uiridis mulie-
ribus offerret foetus, eū sacerdotes collegialiter cōgregati prunis affiant, collectiq; inde
puluerē in uasculū mittentes, utinam superfundūt, quo nouitios & execrabilibus huius-
modi instantos sacris potant: à quo cōhibendi modo crudelis hæc superstitio ualuit
quo sit uocabulo Barilorum appellata est. Retulitq; nobis religiosissimus & ceterē san-
ctus uir Ioannes Capistranus: huic persequendæ hominū sectæ præfectus, fœdissimā
molierculā sponte sibi fassam fuisse, eū eo ex diabólico coitu peperisset infans, p̃mi
tū lato animo lætiorēq; fronte in cistella de industria ornata, ad speciemq; deuotā,
præstā se manus asserre pretiosissimū scandemq; parentem non modo sicca oculis sed
hilari animo ciuitatē, miserandamq; uociferantē affari filium inspexisse. Eam itaq; tra-
didit hæresim quum Fabriani de gentes accuratius prosequunt, consiliū ad lau-
derem & respicere pertinaciter recolantes, igni erant meriti sunt cōsumpti. Est uerō
ad Ellis flumē dexterā sub ipsa Apennini iugis, quā Validā Vinibz oppidū petiit, loca
fratū Seraphici Frāscisci heremita dictus, quo uiso, ut inquit, poeta Ouidius potes dice-
re nam inest: dicitq; ceterē quantum religiosi uiris fat sit ea in locis asperitate tim-
eōmodē instructus, ut alta eiūsdē ordinis Italæ urbū loca amoenitate superet. senatq;
picta in eo tabula Gentilis Fabrianēsis, opus ceteris, quas uiderimus præferenda, habet
Ellis fluminis ad dexterā intus Serram oppidum S. Quirint appellatum quingētis passi-
bus ab ipso amne & arduo in colle semotū. ei auersa à Fabriano regione Mathelica op-
pidum non ignobile, cuius nomen in Picenisbus ponit Plinius, sexio abest millario, in
Cimera mōte.
Mons
Anconæ.
Ancona.
ita quod labitur torrens breui cursu in Eūm & ipse cadens, secundū litus, post Ellis cōita
montorū Cimera incipit Mons Anconæ dictus, q̃ quidē promontoriū tā propinquū
est Apennino, ut aliqui mōtē ipsam ibi opinati sint scripturūq; finiri, unde ostendit
Plinius eo in loco Italā se flectere, & aduersum latus cubiti partē concavum esse lina-
tum ac maximū, quod à Pistoria incipiens per Calentinam Bargumq; ad sepulcrū tan-
quā primo cornu procedens, Centralem sinum apud Fossatam Validumq;, & postea al-
terum cornu ad Nuntia Cassiamq; habeat. sub promontorio quā uergit in mare est Anco-
na ab ipsa litonis & Italæ se flectentis curuitate dicta, cuius uetus urbis & à Danio
Græcis ut lucernalis & ut Plinius à Siculis ædificata portū Traianus imperator, quod
extantes tituli etiā nūc ostēdūt, insigni opere & nullimū nauibus & ornatisimū con-
xit. Ostendunt Historiā quanto Anconā urbē dū Conon Iustiniani imperatoris pat-
ris dux male defensus, Gothos suburbium quod tunc mare inter & montē urbe inclu-
sum est, igni ferroq; uastasse: & lib. V. 11 diximus Narsetis Eumachi ducis cōtrigina
urbis quā dragmata septē Gothorum naues profligasse, & Anconam obsidione durissi-
ma tunc leuata fuisse undecimoq; docuimus libro Saracenos per tempora Lorant
imperatoris & dergij pape q̃ dictus fuerat os porci Ankerū urbe in Dalmatia euerā, mo-
busq; Venetorū ceteris urbib; in Tergellino sinu capis incelsisq; Anconā quoq; caput &
spoliatum

- A** spoliatam incendisse: qua expeditione Saraceni dissensionibus freti, quibus est fratribus agitabat Lotharius imp. post incensam desolatamq; Anconam quicquid urbium & locorum usq; Idriam ea habet ora maritima spoliarunt. ciuib; ea ciuitas moratis & in primis mercatura deducta sed maxime omnium seruata dudum libertatis gloria decoratur: habetq; nunc Franciscus Scalamentē & Nicolaum Iureconsultos bonarū literarum studiis ornatos: quum nuper amiserit Ciriacum, qui monumenta inuestigādo uetustissima mortuos ut decebat uiuorū memorie restituēbat. Primus post Cimericū promontorium est amnis Musio, quē ad hostia Aspidum uocant. Tertioq; ab eo amne militario & paulo supra mare uetustissima interijt urbs Humanæ: & paulo ab inde ipatio adheret maris ipsam promontorio Siriole oppidū. Ad alterā uerō promontoriū partem in mediterranea uersam primū est castrum Ficarellum, interius decimo ab Ancona militario est Auximū ciuitas uetustissima, cuius ardui mōtis in q̄ est sita radices Musio attingit, ea urbs in multis locis preſertim in belli ciuitas C. Cæsaris cōmentarij & nostris Ostrogothorū
- B** Historijs inuenit̄ celebris. quā ostendimus datā percolisse & longā obſidionē priuſquā in Bellisarij potestate deueniret, ea maxime causa q̄ Gothi illam ualido defendebant. sit perius itē xii. militario sub Apennini collibus est Cimbula oppidum à Labieno ædificatū, cuius item castrum sicut Ausimi montē Musio circum, & paulo superius ortum habet: sed medio inter Auximū Cimbulamq; spatio est Scaphilū haud ignobile Piceni oppidū, superiusq; ad dexterā inter colles Apennino proximis est Lapis uetustū nominis castrū. Attingit uerō in mediterraneis mari p̄pinq̄uoribus Musio Recanetum ciuitatē, quæ Ricinētū principio appellata est, quum enim Gothi Eliam Tricinam ciuitatem campestrē ab Elio Pertinace Romano imp. ædificatā, cuius Maceratæ propinq̄uora cernunt fundamēta, demoliti essent: neius incolæ in oblongum illud dorsum demigrantes Recanētū ciuitatē sumpto nomine à prima parum mutato ædificauerunt: idq; de cetera Ricinētū marmoribus incisa, quæ apud Maceratam sunt ex parte ostendit, ea ciuitas magnū ex patria & affinitate nostra Fortuato habet ornamentum Nicolaum Ascesū
- C** Recanatēsem, & Maceratēsem episcopū sacris & philosophiæ ac medicinæ literis quibus adoleſcentia operam dedit egregie eruditū. Recanētū inter & Adriaticū mare pacisulū à Musione recedit celeberrimū totius Italiæ ut in aperto immunitoq; uico facillimum glorioſe uirginis Mariæ in Laureto appellatū, quo loco preces supplicantū à deo genitricis suæ interceſſione exaudiri illud maximum ceruissimūq; est argumentū, quod eorū, qui uotis emissis exauditi fuerunt, ex auro argento cera pānis ueste linea laneaq; depensa donaria, magno ludendo pretio, basilicāq; omnē pene cōplēntia, episcopos in dei uirginisq; gloriā intacta conseruat. Potentia amnis sequit̄, ad cuius ostium uetusta interijt ciuitas nominis urbs inter primas Picinam aliquando numerata. is amnis in Apennino supra Matellā & quasi ē regione Nuceriæ Alpheniæ oriundus habet inus ad dexterā & sub primis Apennini collibus ad duos mille passus distans Monticulū oppidum. Ad sinistrā uerō inferius Montem sanctum egregium in Picētib; oppidum. Superius uerō & ad primos Apennini colles Potentia præterlabit sanctum Severinū nobile sed nouū oppidū, ad ruinas ædificatum Septempedæ oppidū uetustissimi à Longobardis solo æquati. Alinus inde torrē perextiguus mare illabit, cui superius adiacet sancta Maria in Cassiano oppidū ad dexteram, & inus ad sinistram paulum à mari recedit Ciuitas noua nobile oppidū. Et sexto ab Alino torrēte militario adiunt Chienti amnis hostia, cui inus ad dexterā adiacet mōs Casuarus oppidū. pauloq; remotius Morrum, & tertio ab inde militario superius Macerata ciuitas noui nominis & ipsa Elia Ricinæ Recanētū excidio inchoauit. quintoq; inde militario superius est mōs Vini oppidū nō ignobile: qd̄ Frāſcius Sfortia quo tēpore primū Eugenio 1111. pont. Ro. hostis esse corp̄ discipiendū militi cōcessit. Inde est Arantia Varanēſium uilla. Superius item ad Chienēſem amnem est Tollētini uetus oppidū, quod populo frequēſ beato cōſeſſore Nicolao ornat: cuius relationis in numerum sanctorū Apostolicas literas Ego 1111 Eugēni pont. Ro. secretarius cōſeci. habuit uerō Tollētini per ætatē nostram Nicolaum Manucū Tollētinatē inter primarios rei militaris duces annumeratū. habetq; nūc Frāſcis Philēphum literarum Græcarum Latinarumq; excellentia ac editorum operū fama uetustissimū supraq; Tollētini tertio militario est Belforte oppidū. Vbi uerō Chienus

Musio fl.

Ficarellum.
Auximū.S. Maria in
Laureto.S. Severinus.
S. Nicolaus.Tollētini.
S. Nicolaus.

Blondus.

II 1 fontes

Camerin.

fontes in Apennino habet Serianis illis est & castellum & vicus, quo transire Camerinū ex
Vmbria adit ostendimus. est ad sinistram superius Camerinū ciuitas uetustissima, ad qua
Luius libro. 1. x. Fauij Maximi fratres quādo motus Etruscoꝝ uicinas exploratū perue
nisse & multa exceptum comitate scribit. & lib. x. dicit Cameretes dedisse P. Scipionis
mōda classe quā duxit in Africam cohortem unam sexcentorū milium armata. Ex
dādū fuit in Picentibus sicut & nūc est populi frequentia opibusq; primariisq; proci
mis annis similē uidit Fabrianensiu nobilitū Varanensiu egēdē. sed nūc ex duobus ex eadē
Varanensiu gēte adolefcentibus Rodolpho & Iulio literis uirtutibusq; ornatis gubernatis
quiescit. Inluit Chientiū annē supra Tollērinū, torrens Fialtra, in Apennino proxime loca
tibus Naris Vmbrosū annis mūdus, cui in ipsa Apennini iugia adiacet Pistrū indē ap
pellatū castellū: & qua torrens ipse in Chientum labitur est Chaldarola oppidū nō co
le. Ad Chientiū sinistram intus est S. Elpidij oppidū. Superius S. Iulij castellū, quod tanta
Larus cognomine Viuis attingit, & in Chientiū breui cursu labitur. Itemq; superius ad
primos Apennini colles S. Genesii est oppidum haud ignobile, cui interius Seriana ad
habet. Inter ea duo oppida planities Plie est apud quā L. Aulusiū torrens origē
habet. Ad eorūq; torrens quinto infra, Serianā militario urbs est Saluta, uetus nomen
& pariter multa ut nullatis ingentes edificiorū ruinas habens, inter quas certum est in
fuisse theatra, nec latino uenimus quo tēpore, aut a quo ea urbs fuerit cōdita, paucis re
in locis preter q̄ in Plinio & nostra Gosthorū Historiā illius nomen apud uetulos in
ueniunt nūc quidē reliquiarum & quidē ingentium loco derelictū extat in eam angu
lo oppidū, urbs aliq; corruptū a uetulo tenens nomen, sunt etiā tertio infra Salus ut
fugia militario ad L. Tenui torrens undas ingentis monasterij Claras uallensia riuo.

Tignis.

in litore prima sequuntur annis nūc Tenna olīm Tignis olia: cuius annū haud longē
ad dexterā adiacet oppidū, nūc S. Maria in Georgio appellatū, inter primaria Ma
chia annumeratū. Quae urbs olim fuit Tignis: de qua in cōmentarijs C. Celsi sic habet
tur: Iulius certior factus Tignium Thermū Pratorē cohortibus quinq; tenere, oppidū
munire, omninoq; esse Tigniorum optimū erga se uoluntatē, Curionem cum tribus
cohortibus, quas Pilsuri & Arimini habebat misit, cuius aduentu cognito dissilū uallē
uoluntate Thermus cohortes ex urbe educit & profugit: milites in itinere ab eo dē
cedunt ac domum reuertunt. Curio summa omnium uoluntate Tignium recepit. Ex tū
ultraq; Tennam multa sunt ibi propinqua agri Firmani oppida & castella, sed primum
superius ad Tennā est mons S. Marini, & tertio supra abest militario Penna. Post quo
to militario ad primos Apennini colles est Amondula, & ipsam inter primaria Piceni op
pida numeratū ad sinistramq; Tennae in Apennino est Mōs Fortinus nobile oppidū: it
pra quod in Apennini iugo Tēna in fluitas fontē habet inferiusq; ad hostia eadē sinist
castellum est portus Firmanus appellatū, quum tū mare et fluuius nedum faciant ad
portum, sed uix tolerabilē nauibus praebeant mansionē. Intusq; tertio militario est ciui
tas Firmana Romanorū colonia ex duodeuiginti, quae distictissimis sectis belli Punici
tēpōnibus primo detrecta sit militū & tributorū collationē, post in Senatus & populi
Romani potestate se permiserant. Et tū haud quāq; in hoc muros ambitu quem ha
bet uersuta, quo illā circūdebat superiore seculo Ioannes Auolius Vicecomes rei belli
ex ductorū sui temporis praestantissimus, quum tū saxo in tumulo, qui cernibus ita
dis oppidū fuerit peruetulum, cui Castello Firmano erat appellatio, cernuntq; in
saxo cubitales literae, diu nescio cuius Augusti titulo incisae. fuit pridem eo in tumulo
arx mantione & ornata inter primas Italiae numerata: quā deturbato ac per arma pul
sūficia Eugenij urbis Frāscio Slorta populus Firmanus muro & omni munitione
similiq; ornata spoliatur. Absunt a Firmano portus quinto militario torrens, L. primariū
ostia, ad quae magni edificij uestigia cernunt, aliq; fama nullius quod scī uetuli uerū
cōfirmata Picenon ibi fuisse urbē, a qua quinciam nomē assument nācā esse, nōq; in
terius paulo supra Petricum iuer & Belmontē oppida ortū habere: eandemq; torrens
inter & proxima Alonē fluuiū est mons Rubianus oppidū, & superius ad Alonē dexte
ra intus limi Seralianum, post S. Victoris, & superius Mons falco oppidū: & superius
ad summū in Apennino mōs Monachus non ignobile oppidū sub Alonē fluuiū iuer
lū. ad Alonē sinistram litore fluuiūq; adhaeret Pedasium castellū: supraq; est Mons la

L. mar
tore.

ex, superius

Ara, superius oppidū Misenouem dictum, quod a nouē nobilibus fuit ædificatum: inde habet Mons altus & Foris & superius oppidum cōmunalia Afulana appellatum: illa-
 bi post hæc mare terrens peregina, ad cuius ostia est Morcinum castellum interius ri-
 pa Tralonum, quod oppidum loci natura minusq; minutissimum nullū Picennū popu-
 lo diuicijs concedit: & tamen dum pellendo provincia Francisco Sfortia bellum gerit,
 ad oppidū Sfortiani diripere supra est Collignanum nobile oppidum: superius Casti-
 gnatum. Superius huius in mediterraneis abest tertio militario a Collignano Aulida no-
 bile minutissimum natura loci oppidum. Altissimis uerō in montibus qui prædicta op-
 pida regione respondent: summo in Apennino est Mons S. Marti in Gallo oppidū
 cuius in Apennino propinqua est castrum ingens Sibyllæ uulgo appellata: & paulo
 superius est lacus ille in Nursinorum agri Apennino: quem uano ferunt mendacio pitet-
 um loco demonibus scelerare, ea tamen duorum locorum fama multos diebus nostris &
 plures superioribus ut audacissimis seculis pellexit necromantia delectatos aut nosceda-
 tam seram mirandarum audios, ut arduos hos montes magno uanoq; labore cōscēder-
 rent. Distant in litore ab Afula flumini ostio Gripez oppidum octo, a Gripiaci S. Bene-
 dictus item Caletanum duo milia passuum: quæ maritima regio omnium Italæ præter
 Surrentinam Caietanāq; amenissima mali quod Arantum uocant feracissima, uiti-
 bus item arboribusq; & oleis est cōsita, & tribus S. Benedicto milibus distat arx Afula-
 na: Portus appellata: quæ ostiū Troenti fluminis ad custodiū est appolita: ubi fines sunt
 litoris nostræ regionis Picenæ siue Marchiæ Anconitanæ. Est primum litus ad Troen-
 ti dexterā oppidum Mons Brandonus, cuius nunc uno felicissimum Fran. lacobus ordi-
 nis S. Francisci de Marchia appellatū, quem ardentissimam pariter & eloquentissimā
 uultū diuini præconem uitam ducere in terris angelicam cōstituta fama consentit, adeo
 in nullus dubitet quod multis uidisse affirmant eum ut est uisum miraculis cōficare. rei
 huius ab hoc oppido & totidem milibus a ripa Tralonum abest Aquantius oppidum: ex
 quo ducet Adriæ provincie Aprutiæ originem ducere, secundum hanc Troenti dexte-
 ram ipso in Apennino est Arquata oppidum nobile, quod Nursini pontificum Roma-
 norū concessione in aliena obtinent regione. Superius quinto militario pariter ad Tro-
 enti dexteram est Accumulum nobile oppidum: & item superius sub Troenti foris est
 Anatrex oppidum ut in montanis egregium, quod fortassis propinqua in regione quæ
 ultra fontem & ad Troenti sinistram sit annumerari debuit. Difficilis uerō est montium
 huiusmodi & sitorum in ipsa locorū descriptio: quod saluosissima sunt & riuus altiusq;
 rupibus quandoq; ita diuiduntur, ut nec pictura sit nec eloquio, quæ plenum illorū no-
 tum dare possit: hinc unum distis addere libet, quod suo loco commodè nequiuimus
 explicare: ea in Apennini parte, in qua superius oppidum Arquata esse diximus, ipse
 Apenninus se ipsum superans arduum facit gradum, qui Nursinos a Picētibz dirimit:
 appellaturq; mons Victor quod ceteros regionis mōtes altitudine uincat: ad cuius o-
 rientale facus ille demonibus infamis, ad aliudq; latius in meridiem uersum duo ipsius
 colles altissimi & paussim in plundo inter se diuisi Furculas faciūt Prestiz appellatæ,
 dicitur quas Troentis labitur, & mox ab ipsa Furculis per actam & tanquam manufa-
 ctam decurrens fossam Arquatæ moenia attingit. Ultra atq; etiam infra Amatricem me-
 dio in Apennino fluuius oritur nomine Castellanus: qui paruo cursu ad moenia Afuli
 defertur: & paruo inde spacio cadit in Troentum, ut hinc Castellanus ille Troentis in-
 de Afuli moenia circumluant. Ea ciuitas uetustissima aliquando Picentum primaria si-
 uet. L. L. L. quum libro l. xx. i. dixisset Italicos populos bello sociali descisse primos
 possit Picētes. Postea lib. l. xxx. i. dicit Afulum a Pompeio Strabone captum quo in
 prælio quum terra tremuisset, Strabo Tellurem æde Promissi placuit, & tamē post ce-
 deo ascenditq; cōmisi urbem euentiq; quia Afulani initio belli missos ad se legatos in-
 traserunt. Afuli uero sæpe habuit præstantissimos, Titum Benarium Barro orato-
 rem, quem Cicero in Bruto ceteris sæ ætatis oratoribus externis præferi. Venerunt
 Bassum ducem Romanum, qui primus Parthos amigrit: in quem militare illud ledosū
 fuit dictum, qui mulos fricabat factus est Consul. Habuit etiam
 Nicolaum tertium pont. Ro. Cicunij excellentiorem
 mathematicum quā uulgarem poetam.

Blondus.

II 3

REGIO

Flaminia

Flaminia

Ariminum

Bel.

Arimina

Via Anagnina

ED iam finis adeft Piceni feu Marchie Anconitanz deinceps Flaminiam ſive Romandiolam adramus. Flaminiaz quantum ad hanc ſpectat regionem dicabulo ante finium ſecundū bellum Punicum nūquam reperitur. Nam Flaminium uetus oppidum iuxta Tyberim & Soracte montem fuit: de quo Virg. in VII. Hi Soractis habet arces Flaminiaz arux: & Flaminia dicta eſt uia: quam Octavius Auguſtus ab urbe Roma uel potius à circo Flaminio, ſicut in Roma inſtituta docuimus. Ariminū uſq; ſtra uir. Per totum uerò ſecundum bellum Punicum, ſicut & belli primi Punici temporibus factum erat, hanc regionem Linius Patavinus quantum ad Romanos ſpectabat ſola Arimini uerbo appellat. Nam lib. XXXIII ſic dicti Prætori Sempronio provincia Ariminum obuenit, quum reliqua omnia Padum uerſus Apenninam & Alpes partim Boies partim Galliam diceret Cuiſalpinam. pariter dicimus de Æmilia quæ & ipſa in Romandiola eſt comprehenſa. Linius autem lib. XXXVII ſcribit M. Æmilium Coſ. Ligulibus ſubactis uiam à Placentia productam Flaminiaz cōiunxiſſe, ut certum ſit uiam à foro Corneliū uſq; Placentiam inde Æmiliam appellatam. & infra totum Linius. Quam Flaminiam ſtraem: qui ut meretrici Placentinæ placeret. Gallum ſecuti perculſiſſe. Quid Baecanalia Romæ ſublata ſunt, uiam ſtrauiſſe quam Flaminiam appellari: habere ſintq; fines Flaminia ab Iſauro ad Viteriū ſorti Corneliū nōe Imola amnem, & Æmilia inde ad Trebit Placentiæ urbem ſtrauiſſe, quam longitudinē & nunc habet Rauennat eccleſiæ exarchatus, provincia cuius tota id Romandiolæ nomen olim obſeruauit: quod quiddē nomē oſtendimus in Hiſtoriæ Carolum Magnum & primum Adrianiſ pon. Ro. poſt oppreſſos dominioꝝ priuatis Longobardos ea maxime ex cauſa indiſſeſſe: ſed Longobardorū tempore Rauenna cum propinquis aliquot ciuitatibus & oppulis Romano populo fidē conſtantiſſime ſeruauiſſet. Sed nos conſuetudini adherentes iam ſua teratæ fines Romandiolæ intra Iſaurum ſive Foliæ & Scutennam ſive Panariū amnis Apenninumq; montē, ac mare Adriaticum, Padumq; paludem cetera Padum, & cetera illa que quidā ager Ferrateſis ad Veronenſium Parauinorumq; palodes & ultima uſq; Padū oſtia fornaces appellata mare inter Adriaticū & Padum habet, conſtituamus. Ad dexterā Iſauri amnis ripam primum habet Romandiola oppidum Poecium, poſt Muentem Lurā. Inter Iſaurum & proximum torrentem Cruſtumā, de quo Lucanus: Cuſtumūq; rapax, ſiue ut nunc appellant Cōcham: Focaria eſt promontorioꝝ quarum habetatū oppidū: Granariolo, Caſtro medio, Gabirja, Florētiola, & uinetis & oliuetis egregiē cōſtitū ſuperiusq; ſunt oppida: Tumba, Planū mōtis, mons Caluus, Pea Campi, Iſarū Corbariū, & Macerata mōtis feretri. Sub Focaria Ariminum uerſus Catholica uicū ad quē abſorptum mari oppidum Concham eminentes aquis mari turreſq; per æquos tranquillitatē oliſſe dunt. Interius eſt Gradaria Sigiſmundi Pandulphi uſſa, ſuperius uſſi ſicq; amuentisq; cōſolationibus & ampliffimis uinetis ornata, ad ſiniſtram ſtra Cōcham nis, à quo ſummerſum oppidū nomē habuit. Suntq; ſuperius Sanctus Ioannes in Maceriano, Mondalium, Saluſticiū, mōs Gridolfus, Metellum, mons Florum, Germanum, Tauſetiū, Planum caſtelli, Caſtrum nouum, mons Tauſeti. Certeſſum Petri uicū uſſe cōſſent patris, Planū Ioannis: Franciſci nobiliſ & ſtrenui à literarij non abhorrenti uſſe patri Planū meleu, Petra rubia, Carpegnum, à quo nomē accepit mons arduus ampliffimusq; paſcua præbens per aſſatē animalibus uberrima. Qui quidem mons Ariminū ſiue ut nunc dicit Marida fluuiū ab Apennino diuiſus, omnium Italiæ Apenninū cōtingentium mōtū eſt maximus. ſub eſt item illi Caſtellaria, poſt ſequitur mōs Cero gnouus, monaſterium Sextini, apud quod multa exte uerſitatia monumēta. Ad Concham uerò dexterā Sanctus Clemens, Agellum, Cortianum, mōs ſcutulus, ubi hæc ſcibimus, Albareti, Gyſſum, tumba Galanti, mōs Zardinus, Saxū, mons Grimanius, mōs Taxoniū, mōs Copiolus. Et maris in uia Flaminia & prope mare imminet ſanctæ Trinitatis eccleſia. Suntq; ad eius torrentis dexteram oppida & caſtella, in Arimini ſive Martide amnis ſiniſtram uerſgentia, Seruallæ, Veruſculum, ſanctus Maximus, ſub arduo cuius monte torrentis ipſe ortum habet. Superiusq; in montis Feretri regione Montemali, ſe

M. f. f. f. f.

I. Martini

- A**tra arutula, Toranum, sanctus Leo episcopi sedes, Scaulinum antiquum, Soane, Penna, Hulium, Malolum, Ciconaria, Montironum, Mercarum ranchi Succ edit ordinis Ariminum vetulsi clarisq; nominis colonia Romanorum simul cum Benevento sicut Lilius 21171 lib. scribit deducta, anno qđ ex Eusebio coporauimus ante Iesu Christi domini natiuitate secundo octuagesimo & ducentesimo, ea ciuitas durā i Vltiore Gothardie gepensu obditione, Ioanne Vitaliani partium Iustiniani imp. sicut in Historiis ostēdit nunc vltiter de Irosane, & nunc Sigismundo Pandulpho Malatesta clauissimo reismātaris docti uicarius ecclesie itulo est subiecta: Cuius latera intrat eundē nominis flauus Marida nunc dictus. Scribit Lilius lib. 21171 L. Sempronium eos, copulatis Sacilie rebus decē nauis, ora Italię legentē Ariminum peruenisse, inde cum exercitu suo proleciū ad Trebitā annem. Et lib. 21171 x. dicit belli ciuitis Cēlaris & Pompei initio Curione Tribunum plebis peruenisse Ariminum, quā historiam Harms in comentarijs & Lucanus poeta diffuse narrat, ut eam proleciū a nobis scribi oportere nō indicemus, & beatus Hieronymus ecclesie doctos scribit cōcilium grāte sua & cui ipse interfuerit Ariminū celebratum fuisse, qđ postea patres reprobauiant, & gesta in eo censurari esse nullā. Nam ciuitatē suburbiumq; coniungit pona, nunc solus integer ex ueritibus quatuor, quos Octauius Augustus Flaminia uia ab urbe Roma Ariminum silicibus strata ppter minorum pontium turbi maximo extruxit opere atq; impendit. Qui em̄ est ad Tyberim Mihulus nomine a Mareo Scario sicut Amianus Marcellinus refert constructus, multa quę ab Octauio accepit ornāmēta omniū amittit. & qui Tyberim itē sub Oricelo iungebat pte una succulsi in arcis fundamēta cōcessit: is uerō qui sub Narnia Narnem amplectebat stauit, multis ut uidet seculis uel succulsi uel collapsi uel uetustate fornice mediū amittit. Ornata fuit Ariminensis ciuitas superiorib; seculis Massimo Pandulpho & Galeoto ex Malatesta gente principibus omniū uirtute ornatis. Ortus eodē Galeoto, Carolus Malatesta princeps fortissimus atq; doctissimus, quem in Historiis Mareo Catoni superiori similem fuisse diximus, & Pandulphus qui Brixie & Bergomi
- C**dominiū multis obtinuit annis, inter grātia nostrę Principes primarij sunt habitoiūm tū nolla ratione eis fuerit uirtute inferior Malatesta tertius frater. Clarū uerō dulcemq; sui memoriā seculo nostro reliquit Galeotus Robertus, qui licet paternę hereditatis ut beas oppidū amplum in Italia principatū iustissime simul & prudentissime administrauit, ea tamē mundanas tanta eluasi in eternę salutis desideria, spiritus mundicia & porritate contempsit, ut postquā adolesece in eolū unde uenerat resiliens carnis fornicia esset exorta, beatitudinis famam signaq; in terris reliquerit. Arminioiq; nunc habet Petrum ac Iacobum Penleones fratres Latinis & Graecis literis apprime eruditos. Ad sinistram Marida meus est ut diximus Vetruculū prima Malatesiarum patria, Maiolum, Bilibi, & ad fontem in Apennino castrum illic. Est etiam ut diximus in exeli montis cacumine Samaritanum oppidum, olim Acer mons dictum, pperuē libertatis gloria clarū, uictorius uia Flaminia est sancta Iustini uicus, & supra primis in collibus Sanctus archangelus nobile oppidum. & in uia itē Flaminia Sanguanum oppidum interfecit Plusa uetulsi nominis fluius, qui sub Belare castello mare inluit Adriaticū. Inde habetur parous torrens Butrius, cui supra uiam Flaminā adiacet Longianū uici oleaq; in circuitu perpulerē constitum, sequit magni quondā nominis torrens perexiguus Rubicon, Cassalpina Gallie & Italie arua discernere solitua: Pissarellum nūc qui sub Flaminia uia, Rucconem qui supra accolat, uocant. fuitq; olim stante & integra republika Romana lege prohibitum, ne quispiam armatus solum inuissu magistratū transgrediretor. Ea q; lex loco mora in quo ab initio fuit posita, marmore literis incisa elegantissimis etiam nunc uisitur, quā libuit hic ponere. Iussum mandatum uē P.R. Conf. Imperator miles tyro cō milito quisquis ea manipulariesse centurio turmae ue legionarie hic fessito, uexillum linitus, nec citra hunc amnem Rubiconem signa ducum cōestium ue traducito Si quis Iinius fessitiois ergo aduersus fecit, fecerit ad diadema esto hostis P.R. ac si contra patriam arma tulit, penatesq; sacris penetralibus asportauerit S.P.Q.R. SANCTO PUNTI CITI S. V. E. C. Notiora sunt quę de huius annis & legis transgressione C. Iulij Caesaris scripta sunt a multis, quā ut ea a nobis hic scribi oportere iudicemus, satisq; fuerit & locum & legem indicasse. Incipit uerō hic secundum uetustos

Portus.
Cesena.

Gallia Cisalpina de qua M. Cicero in Philippicis. Nec uero de uirtute, cōstantia, grauitate Gallie taceri potest, est enim ille flos Italiae, illud firmamentū imperij Ro. illud omnium tū dignitas, & Plin. in hoc tractu interire Boi, quorū tribus c. x. i. fuisse auctor est Cato. Item Senones qui ceperūt Romā: qua Rubicon torrente inluit. Adriaticū portus est Cesenas parua admittit nauigia, intus supra Flaminia sunt ameni & feraces agri. Aemiliensis castrilla, quorū primatū est Runchidū: ultra Cesenasē littori propinqua est Ceruia ciuitas rarissimo habitata colono Salinas faciente, quā Malatella nouellus Cesenae princeps praeflantissimus in arctiores restrictā orbem miro nuper ualido cōmunis, & quinto ab inde milliario absunt Sapis fluij ostia, adiacetq; ei fluuij intus in uia Flaminia ciuitas Cesena uetus habens nomen, quae Malatella nouelli literis praeflores historia ornatissimi administratione nunc gaudet, à quo ornat. Bibliotheca melioribus Italiae aequiparanda, quā tū hospitale idem in urbe sumptuosissimū adificet, ac monib. illā noua alicubi cōmuniat, ponte lapideo & quidē insigni Sapiū fluij ad uia Flaminiam iunxerit: estq; nunc plorificienda, q̄ inuenit M. Cicero, quū in ultima ad Lenu. p. lum epistola significare uolens quempā Romanum ciuē parulfaciendū esse, dicens q̄ tū dignum esse cui Cesena aut Tabernolae fuerint cōmittendae. Plinius autem Cicerone posterior uita docens Italiae optima connumerat Cesenaticū. Ea ciuitas cum ciuitibus distictis nonnulla ueretur, ad annum salutis decelimum octauum supra tricesimum & millesimum à Britonibus Romanarū ecclesiarū fidem seruare simulaneibus direpta fuit. Superius ad Sapis fluenta intus est emporium Saracenū uicus, & paulo supra ad Apeninū radices Sallina uertuosissima ciuitas, quae in Boi nobilissima Plaurū comitum ciuē habuit, quem Eusebius tradit propter annonae difficultatē ad molas manuaris pilum se locasse, ibiq; quoties opere uicaret fabulas scribere & uendere solitū fuisse. In eiusq; urbis ruina episcopium est, cuius dioeceseos & dominiū sunt castrilla & oppida ad uia ti Boio pro Boio uertulo nomine appellata. ad Sapis uerō fluij fontem esse cōclusū dictū, & secundum amnis eiusdē decursum uallis est Balinea castrillis uicisq; plurimis frequē tata. obtinuerit uerō Boi à principio omnem eam nunc Romandiola regionem, quā Sallina Bononiensem includit agrum, perhibetq; Plinius Bononiem pro Boio dictā esse, quanquam non modo Bononiensem agrū Boi, sed eos qui nunc Mutinē in Regiū siq; dicuntur complexi fuisse uidentur, quod indicat Lilius libro x. x. i. his uerbis, Q. Minutius inde in agrū Boiorum legiones duxit, Boiorum exercitus haud ita multo ante traderat Padum, iunxeratq; se Insubribus & Cenomannis, quod ita acciperent coniuictis legionibus consules rem gesturos, ut & ipsi collatas in unum uires sumant. Postquam fama accidit alterum consulem Boiorum utere agros seditio exemplo orta est: postulare Boi ut laborantibus uniuersis opem ferrent, Insubres negare se sua defensor, ita diuisae copiae, Boi in agrum suum Tannetū profecti. si itaq; Tannetum fuit Boiorum, Mutina pariter & nunc Regium, ultra quam ciuitatem Tannetum esse ostendimus, in Boi fuisse. Fuerunt tum potentissimi bellacissimiq; populi, quod innuit Lilius libro x. x. i.: Boi solliciti ab Insubribus defecerunt, nec tam ob ueteres in Romanos populi iras, q̄ quod nuper circa Padum Placentiam Cremonamq; Colonias in agrum Gallicum deductas agere patiebantur, Triumuii ad deducendas Colonias missi Placentiae moribus disticti Mutinā confugerunt. Legati ad Boios missi uiolati sunt Mutina obsidē, & simulatum de pace agi, missiq; ad eam tractandam à Gallis cōprehensi L. Manlius imp. effusus agmen ad Mutinā ducit, caeli sunt Romanorū ostingenti, sex signa militaria adempta. sic Lilius x. x. x. v. i. P. Cornelius Scipio Nafica eos. uir optimus à Senatu indicatus Boios Gallos uictos in deditionē accepit, de quib. triūphauit. Prima post Sapis ostia in Adriatici littore loca describi digna sunt parua Candiani siue uallis siue stagni ostia, documento praesentibus rerūq; peritis futura, quā in rebus humanis omnia fluxa omnia sunt caduca. Sapis fluij, quē octauo milliario descriptū post terga linquimus, ad annū nūc plus minus sexcentelimum ipsam illabebat Candiani uallē, effluensq; portū in primis Italiae celeberrimū, q̄ quo licet Sucto. Traquil. Vegetiusq; & pleriq; uetustiores scripserūt, Octauius Aug. primus Ro. imp. classem instituit, quae sicut Adriaticū, Illyricū, Dalmatīā, Graeciā, Ponti, Armeniā, Aethiā, & Egyptū, & omne mediterraneū

1. Maritima
Subiaco.
Boi.
Bononia.

Caesena.

Sept. fl.

Portus.

- A** mari ora tueret. Scribitur Plin. eius portus oñs turcū fuisse Phæream omnium maxi-
mam, quas Romanū ulq; habuit imperiū: & breui ab instanto eo portu factum est, ut i
nouisibus turris cōuenientibus undiq; mercatoribus ciuitas ibi sit ædificata & quidē
opulētissima, de qua Helius Spartianus in Didij Iuliani uita scribit Sed dom hanc agit
Iulianus Severus classem Rauennatē occupat. Ea uero ciuitas cō antea tū maximē bra-
ui Gregorij tēponib; episcopi habuit: capta uero fuit a rege Longobardorū Luthprā-
do atq; direpta, unde & urbe sublara & qd' magis crediderim fluuiū Sapiū remouit aet
fo cōtinuū, uidemas factū ut nec urbem cētū, nec turris Phareq; nec portus nali minima
ex parte aliquod appareat uestigiū, præter sancti Apollinaris in ipsa classe ciuitate Bati-
lici uarij ornata marmoribus, ceteris æquiparadā, quas Italia ubiq; habet uetultē ma-
gnificentiæ speciosiores, quæ Theoderici Ostrogothorū primi regis opus fuit. Insulant
uero ipsam Candiani uallem, qui & tanti olim portus reuocæ cōseruant reliquas parul
tuerentes Auela & Bratinus appellatē: quorū primus latera abfuit Fortpompilij ciuitas.
Fortpompilij ciuitas.
- B** tū olim nunc oppidi nōminis uenisti. Ea ciuitas in ita Flaminia unū fuit ex quatuor fo-
ris, quæ Plinius illa in regione simul enumerat: quā ciuitatē ad annum salutis septingite-
simū Vitalianū pōnt. Rō. natione Signiensis temporibus Grimoaldus Longobardo-
rum tyrannus, dum subbato sancto cōliceret crisma furto occupatā diripuit, solo æqua-
lit & eandē postmodum a Forohiuentibus inflauratā iterum destruxit, arariq; secū ad
annum salutis tredecies centenum atq; sexagesimum Egidius Sabinenſis Romanæ cor-
dinalis ecclesie celeberrimus, sup̄t emittenti in colle est Bretenortium ciuitas, in quā de
fuerit Fortpompilij episcopus alio dignitas est transbata: fuitq; id oppidū quod Plinius ue-
ustiora repetens Bratinū appellat, Vmbriæ apud Rauennā ultimū: & postea inter qua-
tuor fora enumeratū dicit esse forum Bratinorū, sub Bretenorij colle imminet totiē
u Aueræ Polenta oppidū paucis habitatum colonis, ad quē locum ostendimus in Hi-
storij prælium illud Romæ & Italiæ infelicissimū fuisse cōmissū, in quo laceratū ma-
gis q; clade aliqua confecti Visigothi omnia ad Gallias quā intendebant professione
Romæ.
- C** impetij inclinatio nobis Historie titulus initium inchoat. Post classem Candia-
ni portum prima sunt Hedeſi amnis oſia, Rauennæ portū efficiētia. Distatq; inde se-
cundo miliario Rauenna urbs uetusta, quā diximus fuisse oppidū Sabiniorū de Luit.
lib. xx. u. Cornelius cor. quū audisset a Bois ante suū aduentū incursionē in agrum so-
litorum factā, diatribis legionibus subicanti tamaleus eius causa scriptis additisq; ad eas
quatuor cohortib; de exercitu suo C. Appiū præfectum suum hac tumultuaria manu p
Vmbriā, quā tribum Sabiniā uocat, agrum Boiorū intrudere iussit. fuit itaq; ager Ra-
uennæ hæretib; Sabiniāna & infra addit Lituā: deinde ad castrum Mutillū, ubi nunc
dicitur Mandina, cōiit Rauennā munita nunc extantib; Tyberis imperator, qd' hietæ
portū cubitales ad portam eius clausam, quæ aurea dicit, quadrato lapide speciosam auit
uero ipsam Ostrogotha gens, cuius rex Theodoricus Italiz omnia Dalmatiz Vngariz
Germaniz & parit nō paræ Galliarum dominus, annis duo de quadraginta eandē in
Mutillū. Porta aurea.
- D** coluit ciuitatē, & qd' cōstat superbas in ea xedes basilicarū cōstruxit, uisit eius regimē
nomentum ab Amalasuntha filia postinam extra Rauennæ mœnia, in quo sanctū Mariæ
monasterium est ædificatum in torundo ea ratione appellatam, qd' altare manus eccle-
siaz choræasq; xx capax monachorum, ordise ut est moris in italia psallentium, unico
atq; integro torundo lapide cōtēgunt: præestq; illi monasterio abbas Mathæus Bion-
das nobis frater germanus populo nunc Rauenna est infrequē, quæ uiros olim habuit
cum sanctis tum etiā doctos, Apollinatē, Vitalē & eius filios Gerualdū & Prothasij,
Vreimūq; medicum, omnes martyrio coronatos Ioannē nonis ordine decimum se
ptimum pōt. Romanū: Petrus Rauennatē Forticoinelij episcopum, qui multas sacri
eloq; interpretat eloquētiſsimē dilucidauit: & Cassiodorum urbis Romæ senatore re-
gemq; Ostrogothorum epistolarum scriptorem, & post monachum: qui præter supra
secularibus literis haud quāq; cōtēnenda libros de anima grauissimē ac eruditissimē
scriptos reliquit. Videi etiā genuisse Faustinum, ad quē Maximalis poeta mulæ scripsit.
Quos Euelline dies quātē tibi Roma Rauennā abstulit, Genatq; superest seculo Ra-
uennæ Gualtelanum physicum, quē Petrus paulus Vergerius notissimū amicissimūq; libi
S. Mariæ monasterio.

hominem magnis effert laudibus. Genuit etiam eodem tempore Joannē grammaticum
 abbasoremq; doctissimū, quem solitus dicere fuit Leonardus Areninus omni in re sed po-
 tissimē in hac una grauius locupletissimūq; testis, fuisse primū a quo eloquentia ita-
 lica tantopere nūc florebat longo possimino in Italia fuerit reducta, digni enim co-
 gnitio, quæ a nobis nunc illustranda Italia in mediū addocet. Vident intelliguntq; La-
 tinas litteras uero & suo cū sapore degustant, paucos ac propē nullo post doctorem te-
 clestia Ambrosii Hieronymi & Augustini, quæ & eadē inclinatione Romanorum impe-
 tri tempora fuerunt, aliquali eum elegentia scripsisse, nisi illis propinqui temporib; Bea-
 tus Gregorius ac venerabilis Beda, & qui lōgo post tempore fuit beatus Bernardus, in
 prædicatorum numero sint ponendi prius uero omnium Franciscus Petrarca magno
 uir ingenio maiorēq; diligentia & poelim & eloquentiam excitare coepit, ne tamē in-
 attingit Ciceroniāq; eloquentiā florē, quo multos in hoc seculo uidemus ornatos, in quo
 quidē nos librorū magnāquam ingenti carentiā defectūq; culpamus: ipse em̄ & si epi-
 stolas Ciceronis Lætulo inscriptas Verceilis reperisse gloriatur est, tres Cicerōis de Or-
 atore & Institutionū Oratoriarum Quintiliani libros nō nisi laetere monitionēq; uidē,
 ad cuius notitiā Oratoris maioris & Bruti de Oratoribus clarijū Ciceronis libri nulla
 tenus perueniunt. Joannes autē Rauennas Petrarcam senem puer nouit, nec discō ali-
 terq; Petrarca uidit libros, neq; aliquid quod sciamus a se scriptū reliquit, & tamē su-
 pte ingenio & quodā dei munere, sicut fuit solitus dicere Leonardus, eum Petrum Pau-
 lumq; Vergenium, Omerobonū schola Patavinum, Robertum Rossū & Iacobū An-
 geli hūm Florentinos, Poggiūq; Guarinum Veronensem, Victorinū Felersē, ac
 alios qui minus profecerūt auditores suos, si nō satis quā plenē nesciebat docere potuit,
 in bonarū ut dicebat litterarū amorē Ciceronisq; imitationē insinabat. Inter ea Eui-
 noel Chrysolora Constantinopolitanus uir doctrina & omni uirtute excellētissimū,
 quū se in Italiā consilisset partim Venerijs, partim Florentiæ, partim in curia, quib; re-
 tus est Romana prædictos penē oēs Joannis Rauennatis auditores litteras docuit Gre-
 cæ effectiq; eius doctrina pauca rē continuata annis, ut qui Græcæ nescienti huius La-
 tinis uiderent indoctiores, & quam magnos benē discendi ad dōr multos in Italiā appe-
 hendisset, cōciliumq; apud Constantiam Germaniæ ab uniuerso populo Christiano ha-
 beret, querere ibi & inuestigare coeperunt ex nostris multī, si quos Germanij loca
 Constantiæ proxima, ex perditis Romanorum & Italiæ olim libris in monasteriū
 latebris occultaret. Quintilianusq; integer repertus a Poggio primū transcriptus Ita-
 liam uenit, & eutiq; sunt incertū nobis datæ libertatis patrona Ciceronis ad Anticū
 epistola: cumq; hic in Quintiliani Institutionibus & ad Anticū epistolis nostrorū huius
 adolescentiū ingeniū defudarent, Gasparinus Bergomenis grammaticus rhetorq; cele-
 berrimus Venerijs meliori solito doctrina nonnullos erudit, plurimos ad ea imitanda
 studia incitauit, florebantq; iam & fama celebrabantur Petrus Paulus Vergenius Ome-
 bonū schola natu maiores. Leonardus Areninus, Robertus Rossus, Iacobus Angelū, &
 Poggius, ac Nicola Mediceus, quē præceptor domi allidius erudierat Areninus, Guili-
 musq; Venerijs & Victorinus Mantuæ multos coeperant erudire, cū Philippus Medio-
 lanensis dux tertius Gasparinū a Bergamo subditū hominem inuitū Mediolanensibus
 edocendis Padus & Venetiā euocauit. Vbi id maxime adiumenti studiū eloquentiæ
 tulit, quod reperit Laudæ a summo uiro Gerardo Landriano nunc ibi episcopo, multū
 maximisq; in ruderibus codex Ciceronis peruenitus & cuius litteras uetustiores post-
 simi scirent legere, ad eius perueniens manus interitū euasit. Continēbat in codex præ-
 ter rhetoricorū nouos & ueteres qui habebantur, tres quoq; de Oratore inegerimus,
 Bruti de Oratoribus clari & Oratorē ad Brutū M. Tullij Ciceronicū de liberatū est
 bonus ipse uir Gasparinus ingenti, quē assumpserat labore supplendi quoad potuisti
 Bruti de Oratore defectus: sicut dū antea in Quintiliani Institutionibus multo labore
 suppleuerat. Ex quib; nullus Mediolani esset repertus, q; eius uetusti codici litteræ scire le-
 gere, Cosmus quidā egregij ingeniū Cremonensis tres de oratore libros primū transcri-
 psit, multiplicatq; inde exempla omnem Italiā desideratissimo codice repleuerunt.
 Nos uero cū publicis patriæ tractandis negotijs adolefcētes Mediolanum adgressi
 Brutū de Claris Oratoribus primū omnium mirabili ardore ac celebritate transcrip-
 sima,

Constat.
 Constanti.

Quintilianus.

Brutus.

Amus, ex quo primum Verona Guarino post Leonardo Iustiniano Venetia missio, omnis Italia exemplis pariter est repleta. Quo ex tot librorum ipsius eloquentia somnicum allato, nostris hominibus adimento factum videmus, ut maior meliorq; ea quæ Petrarca habuit dicendi copia in nostrâ perveniret ætate, nec parvum fuit cum adimentis ad discendum eloquentiâ, cum etiam incitamentum Græcarum accessio literarum, quod quætas dicere præter doctrinâ & ingentem historiarum exemplorumq; copiam inde comparatâ, conati sunt multa ex Græcis in Latinatē venire, in quo ita ut affiduitate scribendi reddiderunt quâ habebant eloquentiâ meliorem, aut qui nullâ prius habebant, inde aliqui effecerunt. Hinc scribuerunt diu magisq; nunc ac magis feruent per Italâ gymnasia, pleriq; sunt civitatibus ludi, in quibus pulcherrimum lucundumq; est uidere discipulos, ne dum postquâ sunt dimissi, sed quousq; etiâ sub ipsa ferula declamant & scribunt, præceptores dicendi scribendiq; elegantia superare. Ex his autem quos loquax nostræ Rauennatis decimus fuisse discipulos duo ætate priores, Guarinus & Vicius. Ephialtes

Brimus hic Mantua ille Veneris, Veronæ, Florentiæ & demum Ferrariæ infinitam penitentiâ & in his Ferrarienses Mantuanosq; principes erudierunt. Georgius Trapezuntius publico Romæ gymnasio Hispanos, Gallos, Germanosq; multos, ut qui nonnulli aliquando sunt magni præstantesq; viri, simul cum Italici oratoris ac poetæ auditoris habet. Franciscus uero Philolophus ab ipsa gente Chrysolora Constantinopoli eruditus Ephialtes

Veneris Florentiæ, Senis, Bononiæ & demum Mediolani Græcas plurimos literas docuit, & Latinas quid quod Valla Laurentius nō modo suis elegantis quodâ Neapoli impleuit, sed eas quoq; per omnē Italiâ disseminari obtinuit. Petrusq; Perico Ariminensis Mediolani primum, post Genuæ, Iacobus frater suus Bononiæ, Procellus Romæ & Neapoli & Thomas Pontanus Perusiæ, utiq; ceteris. Seneca Camerinus, Italia bonis literis implenda pro uiribus cunctisq; autor est Plinius olim nebulis nutritus quos, desuperat Rauennæ uina præsertim uermicula haberi optima. Sed Martialis cōtra sentit his uerbis. Sic Cisteria mihi quâ uisæ malo Rauennæ. Nā possum multo uendere plurius Asperagus

Cicquid & alibi dicit nullo in solo gratiorè igitur asparagū is, quos uidit in hortis Rauennanum, quod Martialis confirmat his uerbis. Mollis & exquies quæ erent spina Rauennæ. Non erit inculcis gratior asparagus. Et alio item loco scribit Plinius in Rauennâ tiam mari rombum esse optatū. Martialis uero indicat Rauennæ semper alias sicut nunc est, raras fuisse multas. Cum cōparata richibus tuis ora, Nilisus habeat crocodillus angusta, meliusq; raris garriant Rauennates. Cingunt Rauennâ amnes duo Bedisim tarsi emes, quorum qui ad dexterâ Montonus, qui ad sinistrâ olim Vitis nunc Aquarductus dicit, ortus in Apennini tugis propinquo Tyberis fonti loco habet adiacetq; illi intras Meldola oppidū, & superius Galeata, post sancta Sophia. Ad Mōtoni fluminis sinistrâ in uia Flaminia est Forumliū ciuitas uetusti nominis, tertio obtinēs locū inter quatuor sortæ, quæ innominata Plinū ea in regione diximus potuisse. Videmus autē Eusebiū de temporibus dicere Gallum poetā cuius sepe Virgilius & Horatius meminerunt fuisse Forumliū

DForumliensem, & Plinius in uitis Italie optimis Lusienses enumerat; fuit uero ea ciuitas, quæ prociū uanitate mendaciæ de patria nostra sit dicta, uitis præstantissimis præsertim literatis fecunda quæ præter Gallum poetā Guidonē Bonaciū astrologorū principem habuit, quæ Rainerium Arsendum Iureconsultū celebrē Bartoli Saxoferratensis præceptorē, & per eadē semē tempora Cbecho Robeo & Nereo Morādo uitis doctissimis & Francisco Petrarchæ sicut ipse in epistolis sepe memorat amicis genatū fuit, ex uelluit uero per ætate nostrâ Iacobus de Torre Fortiuitis cunctos philosophiâ medicinâq; professor, & Iacobi Alegrey Fortiuitis bucolici carmen extare uidemus ex teris post Virgiliū eo in genere scriptis carminibus facili ut periti iudicant præponēdum, quid quod Vgolinus cognomine Verbeuetanus Fortiuitis genitus & nutritus oēs ætatis nostræ musicos sine cōtradictione superat, æditiq; ab eo de musica liber haud fecus omnium qui ante se scripserūt labores obliuiscit, q̄ Bonaci opera uetustissimorū scripta astrologorū seponi facili obijci nuper Ludouicus Fortiuitis & episc. & ceteri philosophorū ætatis nostræ theologorūq; facili princeps. Relatū bellicæ gnarō & in eo maxime claros habuit patria nostra Ioannē Ordellium, Brandolinū & Tyberū Brādolinū & Moissâ q̄que etiam nunc ornata est Nicolao Halteo Recatenensi ac Macerateni Forumliū

Gallus poetæ

episcopo

Blondis p[ro]p[ri]o.

episcopo literis moribus & bonitate cōspicuo, pariterq[ue] eius pronepote Stephano Nardino cameræ Apostolicæ clerico, doctrina uirtutibusq[ue] decorato. Magnam item spem dei munere constitutam uidemus in quinque Blondis natis nostris, qui literis oēs prorsus sunt pleni, seracissimi etiam & in multis naturæ benignitate præcipui est patianostri soli, quæ præter communes ceteris Italice urbibus fruges, uini, olei, trumentis, seminibus quoq[ue] abundat aromaticis, nulli in Italia alteri solo q[uam] Apulo cōcessa, aniso, cardamomo, fennograceo, cymino, coriandro: eā ciuitatē quartus Martinus pont. Ro. muros munitione spoliata, in uici rursus formam redegit, quam ignominiam honestissimi populo & male à pontifice existimata præcessit causa. Quæ enim Galli ecclesiæ solium militare Guidone Appiensi ductore urbem durissima ac diutina pressissent obediōe, cuius meminit uulgaris poetæ Dantes, populus Forluienfis hortante Bonato Guidone armis correptis sacra eruptione magnā in illis edidit occidiōe. sed qui armis resistēdo fortēs fuerant cives suasionib[us] postea mollissimis se decipi permisērūt, in quos pontifex immerito iratus in momentum urbia excidio defecit, ad Montoni dexterā castri Castelli oppidū petus Salsubini à secente ibi falso fonte dictū de Donadula, post Cassianū deinceps arduo in colle est Porticus, eloquētissimo & Græcæ Latineq[ue] doctissimo Ambrosio Camaldulensi principe monacho quem genuit clarum uir non immerito norali quando gloriarī solemus, q[uod] uetusti patriæ nostræ agri, ius à Forluienſi Prætoris patri nostrorū memoria potera soliti, oppida, Plaurū Sallina, Ambrosia Porticus genererūt. Rauennæ moenia secus Montonū amnē solia attingit, à uetustissima ut inq[ui]t Plinius Messanū appellata, duodecim milibus nauigat in padū perferat: Padosa ad eam solium incipit palus uetusti nominis, & quæ geographi unicā in Italia paludem esse uolunt, de qua in Georgica Virgilius, piscenſolite amne Padosa. Cōplectitur uerō quicquid lacus aut stagnorū aut palustris soli, ab ea Rauennate solia quinquagesimo ferme millia solia dū inter & Flaminia aut Aemilia agros intercedere uidemus, Annomoq[ue] flumē nec Adriaticū mare nec Padū attingens in eam primus delabit paludē cui fluuius primus in sicco adiacet trauerſaria Rauennatū uicus, & pari spatio ad dexterā Bagnacallū nomenominis oppidū prius Tyberiacū & aliquando ad Caballos appellatū. Diuidit autem terius Annomo Fauentiā uetusti nominis ciuitatem, cuius tamē sacra primo mentio inuenimus apud Liuium libro LXXI & X. Sylla Carbonem cum exercitu ad Clusum, ad Fauētiam, Fidenciamq[ue] caſo Italia expulſit. Et Helius Spartianus in oīta Hadrianū interfecti insidiatores Hadriani consulares, Palma Terracina, Negrinus Fauētia, idq[ue] Spartianus: Ceronius Cōmodus qui & Helius uerus natus est masonibus Fauentia. & Iulius Capitolinus Lucij ueri Helij imperatoris uirā scribēs sic habet, Ongo eia patina ex Etruria fuit, materna ex Fauentia. eamq[ue] urbem Gothi sustulerunt, & postea redēſcatam Federicus cognomine Barbarossus male habitū reddidit immunitā. Et ante rō Guidatus Manfredus primō, post Astorgius frater, præstantes rei militaria duces edem uicariis ecclesiæ titulo gubernantes, muro cingere præualido inceperunt. Omnia sunt Fauentia nuper Martino præstanti rei militaris ductore. Tradi uidemus à multis Octauium Augustum M. Lepidū, & M. Antonium de seſeſſissimo Triumuiratu suo apud Cōſuentia prope Bononiam cōuenisse. Abesse autem non potest, quin aut Faustia aut proxime apud Bagnacallū Cutignolam & Logū ubi flumina Annomo Senio & Varenus ac Padus in mare unis ostijs cōfluunt ea fuerint Cōſuentia: de qua edictio ſecelere in hāc ſententiā scribit Liuius libro CXI. In Triumuiratu proſcripio facta est in qua plurimi Equites, Senatores CXXX uicissim concessi. Lepidus enim L. Paulū fratrem, Antonius L. Cicerarē auunculū, & Octauius M. Ciceronem, qui à Popilio legionario milite, quū haberet annos LXXIII occisus est, caputq[ue] cū dextra manu in roſam polita, ubi multos defenderat. Plinius de lino Italice tractans Fauentini in Aemilia uicinis esset laudib[us]. & alio loco eos numerans, quos Vespasianus imperator loca Italice descriptione excellēter inueteratos reperit, unā dicit mulierē Fauentia inuentam fuisse, quæ annos XXV supra centesimum nata erat. Interius quarto supra Fauentiā ad lario Aureoli est oppidū, ecclesiæ Rauennatis amplexissima in colle sitū, sub quo in Annomonē defluit Martianus torrens, qui latera abluat Mutilang uetustissimi oppidū.

Padosa.

Cōſuentia.

Aureolus.

P. 348

- A** Munus tunc appellatur *Litus* in principio belli Macedonici, sicut in *Roma* ostēdimus inueniunt, fuitq; ante quingētos annos nobilis familia Comitū, qui Guido cognomine per *Flaminiam* & *Estrum* floruerunt. Supra *Faentiam* ad *Anomoniam* *Bucina* Cōsulis est fluvij nomē retinēs populus frequētiata, in qua *Brasgella*, *Rōtana*, *Grataria*, *Castellum*, *Castella*, *Marrate* & *Bilareus* uici, & sub *Apenino* *Crispinus*, post *Anomonē* *Padus* paladē trāsivit *Sennius* amnis, cui ipsa in palude & in sylva, quā *Lugi* dicitur adiacet *Fusignani* oppidū. Et ad dexterā *Sennij* ripam *Canignola* est oppidum unde *Ardeida* gens *Sforzios* omnis familia fluxit in *Italia* nunc clarissima. Adiacet *Lugo* *Zagona* ita *Castellū* accepta & *Florentino* populo cladia in *Philippendi* brilio, & caput in eo *pristio* *Caroli* *Malatestae*, quod in historijs diffusē ostēdimus memoria celebratū. Et intra lectū dum inde *millisium* ad *Sennij* ripam excilum est oppidū *Canium*, ex quo operis huius principio diximus familiā nobilem *Canij* Comitum originem duxisse, quae multos habuit belli duces, nō itaq; duximus omitendum, quod maxime ad praesentē facit intentionem, *Albricum* *Canij* Comitē, qui primus hoc nomine in ea familia fuit, fero quod illū fuisse, qui maximā in re militari Italica fecit mutationē. Vt enim remotiora omittimus tēpora reipub. & imperatorū, qui ad inclinationē usq; imperium *Romae* & in Italia integrum tenuerūt ut etiā illa praeteramus, quae per annos ferme quadringētos malo suo Italia per *Visigothos*, *Erlorū*, *Ostrogothos* & *Longobardos* tēpora uidit accuratē nostris in historijs narrata, magnā quietem Italia sub *Carolo* *Magno* & suis filijs ac nepotibus *Roma* imperantibus, per annos circiter cētam habuit. Sed mox ad pristinos penē labores sub Italiciis tribus tyrānis *Berengarijs* redacta, breui post *Germanorum* regū imperij studio oratorū rēponibus uaria uti fortuna coepit, quae aliquot ex ipsiis tyrānis, aliquot interit malignos passū nihil minus mali uidit, q̄ cum inter se ipsam diuisa est. & parte oppressa pars alia, dolis aut fortitudine usā calamitatē ad tempus potuit declinare: unū uero tantis malis remediū aliquādo excogitatū est, cum implorata *Romanorum* pontificū auxilia aliquos a mali regis, siue imperatoris *Germani* sententia tatabatur. Quāq; tēpora saepe fuerūt, in quibus magis ipsa pontificū dissidia cum malis principibus nocuere. Cum itaq; ad *Romanorum* pontificum aliquādo inefficax remediū esset usum, coepere urbes in Italia potentiores praefertim *Lōbardiae* & *Marchiae* *Taroliniae* sese in libertatē erigere, & societantibus iniis inuicem se iuari. Intererunt uero aliquoties *Germani* reges, *Otto* tertius, tres *Hennici*, tertius & quartus, & postea septimus, deinde primus *Federicus*, & secundus, & demū *Ludouicus* *Bavarus*, & hinc pontificibus forsūq; bello populus inde regibus, uel impognantibus, uel iniuriā propulstantibus strages ubiq; opes, direptiones, inedia in Italia sunt cōmissae: ut ausim affirmare plus aliquādo calamitatis ab hac gēte acceptū, q̄ raro aliā a barbaris omnino *Christiana* fidei hostibus perpeffum erat. In tātis malis ultimo penē *Bauari* tēpore coeperūt *Ro. pōt.* atq; etiā aliquae bellorū socie ciuitates aduersus *Germanicā* tyrānorum rabie externos milites, *Fiacos*, *Hispanos*, *Anglicos*, *Britones*q; mercede cōductos in Italia uocare: quinetiā quosies oris inter electores imperij, q̄d sepe cōtingit, aut aliter inter *Romanos* principes discor dia usum est tūc esse *Germanorum* electo imperatori inimicorū perfidia pectus fuit accepta. Vnde factū est, ut per annos circiter centum a *Martini* quarti pontificatu usq; ad *Gregorij* x. i. tēpora diuersis in regionibus Italia, aut *Theoticis*, aut *Britonibus*, aut *Anglicis* habuerit mercede cōductos. Nulla em erat Italiae ciuitas, quae Italico homini stipēdia penderet, sed singuli populi inter se centuriati suae reip. munera grauis obibāt. & uexilla curru uectā, quod appellatur *Charroiti* in expeditiones ac praelia ducebāt. ac citiq; dimissos aliquādo aut aliā eūm praedandi libido incellit, huiusmodi cōductos mercenarios milites plura maioraq; dāna nostratibus, q̄ eos a quibus timebat intulisse, dedit hoc maximo experti dāno *Perusini* clade ingēti x. i. milia, uel ferro caforū, uel *Tyberi* enectorū a *Britonibus* *Anglicis*q; afflicti. testantē *Cesena* *Faentia*q; crudeliter direpta, & omnis regio affirmat urbi *Romae* adiacens, in qua ferunt, qui inter fuerūt supra x. oppida, & castella partim funditus, ut nunc manēt excilia, partim habitatoribus pulsis spoliatā fuisse, ut felices habiti sint ex ipsiis, q̄ nihil rerū amissione durius ab *Anglicis* *Britonibus*q; fuerāt passi. Crescebat interim *Vicecomitū* in *Lōbardia* potentia, *Henrici* x. i. pontificis *Romani* auctoritate in *Bauari* damnum dedeculū *Luchino* *Vice-*

Blondus.

gg

comitū

Vallis An
monis.Albricus
Comitū.

Charroiti.

comiti & Joāni eius fratri Mediolanēsi archiepiscopo attributa. & variē per aliquot tē-
pora inter Lōbardos, quod diffusē in historiis dēsumus, est certatū. quibus in bellis cum
Britonēs, Anglicosq; cōtrasta Bernaboui Vicecomiti sentiet, armavit ille cū aliis in Ita-
lia tum in primis Albrico, de quo dicere cōpimus Cuij comitē, qui externo militis sepe
cōgressus supior viciorq; evasit. Et tamē usq; hūc ut sua fortuna exercitu Bernaboui tra-
cto fugatoq; Albricus est capta, quē ut militari gratia nostrę more dimitteret, cū illi per
cibus rationibusq; alijs adduci non possent, Bernabos argento ad trutinā quā pōderat
retimpēto redemit. lēq; pēstātilimus ductor eam gentem externā brevi expulit Lom-
bardia, quę Vicecomiti erat subdita. Bernaboue postmodū in nepote in casere cōple-
cto, Albricus spēdāio dimissis Italis omnibus, qui arma ferre cōperāt, sese ducem ex-
tione exhibuit, ut cōacti eam in militiā pēstātiliores quicq; initio foedere, quod sacramētū
firmatū est, una essent societas sancti Gregorij appellata, qua cum societate adeo iūcti
celosq; animo externos Albricus est infestat, ut nullus ut paternā vultūq; originē in
Italia genitus nō esset, arma per eū circūferre sit ausus. Fuisse autē ad quadraginta quinq;
milia externos Italia tūc pulsos audivimus: cū Albricus sua societate repentinē tumultu
cōgregatos, viz duodecim milia habuerit. Fomesq; id & origo quādā sui omnium rē
militariū ductū, quos audivimus & ipsi vidimus administrātorum bellorū gloria excel-
luisse. Nā Braccius Mōronensis domelicus Albrico familiarisq; fuit. Sfortia cum Lau-
rentio Attendolo cōsanguineo prima ductu Brādolini Foroliviensis in Albrico exerci-
tu tyrocinia fecit, pariter Paulus Vrsinus, Mostarda Foroliviensis, Tortallusq; Laellusq;
& Thomasius Cabbellus Mediolanensis, Albrico ductū, auspicijs, & disciplina militū
sunt secuti. Instituta autē in Italia militiā Albricus novū addidit ornāmētum, q; ubi ho-
races, ocreas, brachialiaq; ex corio, qd nos vidimus, vel externi, vel ciues in tumultibus
patrię militantes induebant, sero ipse & chalybe totum armari hominem primū edo-
cuit, & in sua societate curavit. Externa Italia pulsā Albricus in Neapolitanum fē cōfē-
rens regem Ladislao regi, a quo magni cōmestabilis dignitate ornatus fuit, tale pēstā-
til opē, ut nedum regno ā multis potentissimisq; inuasoribus occupato sit potius sed
Italia per Italā iecerit fundamēta, ex quibus apparuit eum nisi morte post Albrico pra-
eventus fuisset regni Italici atq; imperij dignitates in Italā reductū fuisse. Sentitē vērō
quicqd; alij vult, nostra fert opinio, itā fuisse externos milites, Anglos, Britonēs, Ger-
manos, Italia pulsos esse, ut & opibus magis abundaverit, & maiore certe tutiorē qui-
etē postea semper habuerit. Nā et in bellis, quę post eam externorū eiectionem sum-
gesta urbium oppidorumq; direptiones cōmittuntur ab excidio tamē incendio & sin-
guine nostri sepius temperat, & qd omni in expilatione damno est, opes aliter Italico ac-
cumulat, quas externus barbarusq; asportaret. Quinetiā ecclēia factū videmus, ut cum
multi ex Italicis magna cōducti mercede Francis & Anglicis cōperint militare, spolia
inde & pecunie in Italā deferret. Nullusq; mihi ostenderet viderēdū, vestīdū, ornamē-
tū, & ceterā omnem uitā nostrā, quam hoc seculo vivimus luxuriam, lautitiam, cete-
rorūq; magnificos apparatus certē superioribus seculis fieri solitis maiores aliqd, quam
ab hac securitate & tutela originē habuisse. Quę omnia Albrico nostro Cuij alimno, H
tamen negamus Ro. curiē in Italā ab Avinione reversionē opulentā Italici plurimum
adaxisse. Nam cum per annos lxx. Avinione Ro. pont. curiā tenuissent, Gregorius
X. natione Lemouicensis eandem ad annum salutis lxx. supra millesimū & necē-
tesimū, in Italā tradidit. At postq; Dei munere & eloquētia per utri Romādiolū Raol-
nū genti vniatē reuoluisse cōcepit, & nova tutiorq; rei militaris forma in Italia externa
eiectione per Albricum item Romādiolū est reddita, eandē quoq; Romādiolū per no-
stras manus tertū in rebus maximis gloriā Italici speramus dedisse, q; latente supra mille
annos historiā tanta attigimus diligentia, ut omnem nedum Italici, sed totius olim Ro.
imperiū provinciarum, regionumq; statum, ad quorum vel regum, vel principū, vel na-
tionum manus pervenerit, clare magis & q; fieri posse videretur, diffusē ostendamus,
eum Roma interim instaurata, Italā quoq; absterfa errorū obscuritatumq; multa rubi-
gine, novitimus illustrare. Interius via Flaminia Sennium iungit pons Prōculeius, & ad
dexterā in eadem via Bolognesium est nōui nominis oppidum, quod panū nullorum
memoria

Braccius.
Hortus.

Roma
diolū.

A memoria Bononiensis populus à fundamēta edificavit. Supra fontē Sosenanz & in Apennino Palatiolū castrū olim rei militaris gloria clarissimū genti Vbaldinae habita, quae superiōri seculo simul cū lōgissimū tractus Apennini iuris, castris, & oppidīs ab eadem gente possessis populus Florentinus per arma cepit. In Padusa itē Vatreus sequit amnia, quē Plinius scribit solitū fuisse ostia Padī, nunc primaria ubi Spineticiū appellabatur adaugere. Sed nūc aucto pēne uiginti milibus cursu noui nominis ostia in Padusam & Padum habet Zaniolū appellata, ubi claræ memoriæ Nicolai Estēis Marchio magnifici operis arcē, & postea Leonellus successōr, ac filius uir, pōq; duodecimo milliano perducit Lugū recessum. Innis ad Vatrei dexterā in uia Flaminta est Imola Forum oronē hī pūica appellata, ad quod erat Amyliū regionis innū. Martialisq; poeta hīc urbem inhabitalē uidet, sicut hīs in uersibus innuit, Si quibus in terris qua innus in urberoga-bit, Cornelij referas me licet esse foro. Ea ciuitas a Nactis milib; sicut in historici dixi-mus dicta, & breui pōtū Clephī immandissimo Lūgobardorū rege sic nouo hoc innū la nomīne, ut Rauēnanib; fidē po. Ro. seruātib; opponeretur edificata est. habuitq; paulo supra gratem nostrā Beneuentū, qui grammaticus & Iudi magister tunc in Italia primarius, cum histōrias nosset aliqua scripsit. Clarūq; diebus nostris Ioannes Imolen-sis pōtūq; & ciuitas iurū perinissimus. Est interius ad Vatrei sinistrā sepieno ab Imo-la miliario Taxignanū oppidū, quod decimum Ioannem Romanū pōtūcem ge-nuit ingentia cerē uirtutis & sume uirum, à quo Saraceni mediam ferme Italiam obti-nentes in fugam primo cōuerſi, pōtū ad Lirim fluiū magna occisione proſtrati Italiam reliquerūt. Fuit quoq; Taxignanū superiōri seculo ornatum Petro excellētī medicorū & nuper ex uico Codregnano, qui Taxignano mille quingentis passibus abest noigintā habuit Ioānes Ferrariensis episcopus uir cum doctus, tum omnimoda uite sanctūmōra redundans. Suprā ad Vatrei dexteram Codronchum, & superius sub ipsi Apennini radicibus est Florentiola nouum oppidū à populo Florentino, cui sub-est edificatū Pro-ximo item in Padusae loco oppidū est Caput silicis appellatū, per quod transmissa linēti-b; C sepieno miliario Padusa per Zaniolū nauigat in Padū uia quae ab eo oppido Imo-lam x. i. dicit miliario Silicia nomē retinet, inde olim inditū quod silicibus Roma aec-tis strata fuit. Cum enim Ro. Impe. florent, aliqua belli aut pacis uisibus necessaria in Amyliū deferri eſſet opus, ea mari aduecta per Padī ostia, & inde per Padusam huc locū cōportabantur unde uitam natura soli & palodis propinquitate cernofam, & raro sic li-cur & nunc etiā aſſate plauftra perſetentem ſterni neceſſitas adegit. Silices autem Ro-ma auectas, ut dicimus facit Plinius, qui genus id lapidis nullo alio quā circa urbē & mare Etruscū loco reperi dicit. Dispersor uerō per Ferrariam Imolā ac circumſtantiā loca silices, ab hac nūc spoliata uia acceptos uidemus eſſe ex hīs, qui nunc in stratis circa urbem Romā uſq; paſſim cōſpiciuntur. Sequitur torrēs in Padusam labens Sider, cui in-sus appolita sunt agri Bononiensis oppida S. Petri ad dexteram, & Ducia ad sinistram. Superius uerō in montibus est Flagignanū oppidū, i. Honorio pōtū Ro. ibi genitū decoratum. Torrens inde habetur Claterna Padusam iuxta uicū ad Caballos pētens, ad cuius nominis pōtem uitam Flamintā surgentem oppidū fuit Claterna, cuius mo-dica apparet fundamēta, de quo Cicero ad Lenuſū, Erat Claterna nosſet Hircius, ad fo-ram Cornelij Caesar. paruo inde ſpatio à Padusa abſunt oppida hinc Medicina inde Ba-trium populo & quidem diuite frequēſſimum. Suprā est in collibus Varagnans. Idēx inde habetur fluius apud Muſnellā uicū Padusam attingēs, unde uigesimo ſtadio ad Padī ripas linterib; nauigatur. Ad sinistramq; Idicis primo in colle caſtreſ; est Bemon-dū sub Apennino, ad sinistrā Viſanum, ad dexterā Caburatiū. amni Saueris Padusam illa-bens Bononia adiacet. Suntq; innis ad eius amnia sinistrā uia Florentina uici Planorū primo, pōtū in montibus Lotand, inde Scaſcalafium, & in Apennino Caprenū deinceps est Rheni Bononiensis pars foſſa manuſacta per urbem ducia, quae Auriam torrenuſū urbē diuidentem ad Pomerium augēs, Linteres per Padusam dimittit in Padū. Secundū huius nauigationis sinistrā Padusae adiacet Ocelinum turris in Ferrariensi uia ad linteris agri Bononiensis custodiam cōmunita. Apud Ocelinū turrem Padusae finem olim fuisse, & Rhenū Bononiensem eo in loco ut propinquo Padum inſluxiſſe, indicat perueniſſi utiq; amnis alui indicatq; pariter Ptolemy ac aliorum geographorū deſcriptio ac

Blondus.

88 2 pictura

Vatreus fl.

Zaniolus.

Ocelinum.

Podam.
Galeria.
Bononia.

pictura: cum uero Padus quatuor ferme milia passuum retrocesserit, quicquid praesentis Padus ripam & Oceanum intercedit, Padus accessit: nec ut ante cōstatuerat, Padus illabund Rhenum & Scutellam, sed Lavinio & Samogia auctus Rhenum & Scutellam & Formigum torrentulo iungit, coacta quoque huiusmodi aquarum moles per ultima Padus ostia ad hōdenam illabitur Padum. Id uero Bononiensis agri, quod Rhenu Padusum & ipsam iniecit, cedit urbē, plurimae uicte, oppida & castellis hiequatur. Podio Lambertinensi, Prospero Platensiori, Venatio, Galleria, Peretulo, Centio & Plebeio. Bononia urbem uenit scribit Plinius, urbium quas Etrusci ultra Apenninum habuerit primam Boiorum postea caput fuisse, ut pro Felina credatur primū Bononia post Bononia esse dicta. Et Linius xxxv. i. dicit, colonia a Romanis deducta, agrum quoque cum fuisse captum de Boiis Gallis, qui ager primus fuerat Etruscorum, quod per Augusti & aliquot imperatorum temporum opulentissimam Italiae civitatem supero mari adiacentem unam fuisse, quomodo alij dicunt scriptores, tum affirmat Plinius. Suetonius autē dicit Octavianū Bononiensibus, quod in Antoniorum clientela antiquitas fuerat, gratiam fecisse cōmandi cum tota Italia pro partibus suis. Idemque Suetonius scribit, Neronem imperatorem orasse Lavinie pro Bononiensibus ad Cōsulem & ad Senatū. Iulius Capitolinus in xxx. tyrannorum gestis rebus de Cēsario dicit, Erat eius sepulcrū grandis in literis circa Bononiam, incisi sunt eius honores: ultimo tamē ascriptū est Felix per omnia infelicissimus. Ad annum salutis xxxxx. supra dccc. Sergij pōt. Ro. os porci prius appellati temporibus, quum Lotharius tunc imperator Ludouicum filium Romam cum copiis mitteret, Bononienses illum multis incommodis damnisque affecerunt. Quamobrem ille conuocis, qui tam pariter ac exercitus ultionis modum excessit, quod post agri uastationē, saculaque in fontibus per uicos uisaliaque reperta, eandem, obseclam urbē captamque reddidit inuicem tam, & tamen illum ad annum salutis lxxxi. supra ducentissimum & millesimum totiens fuisse potentē, ut aduersus Venetos liberā mari Adriatico nauigationē prohibentes, tribus annis bello cōtenderet, in quo Bononia Praetor castra habebat apud Padum, ubi castellum Bononienses edificauerat, quadraginta milia equitū pedumque in exercitu tenuerit, repulsi Veneti amissis aliquot copiis, cum ducti Venetiarū Laureij Teopoli ductu paratiores rediissent, inter Bononienses Venetosque pax firmata est: qua uicta est, ut Padus ostiorū custodia Venetis relicta, possent Bononienses per ea fauē & frumenta adque uehigalia ad libitū deportare. Sequenti anno orta ciuili dissensione Bononienses factionē ciuium, ut dicebāt, imperiale patriā eiecerūt, Libertarios, & eos partes secutus Asinellus, de Andalo, comes Panici, Carbonellos, Storteros, Albaros, de Villanous, de principibus, de abbate, comes Butrij, Fuscardos, de Albello, de Fratta, de Lamola, de Rusticanis, exinde cū pars quae in ciuitate uictrix mīserat, exortis animosius insecuta Forlīuū in qua illi se receperat ciuitatē obsederet, Bononienses exercitus fractus est & fugatus, quo in praelio legi in Venetorum monumentis octo milia Bononiensium cecidisse. Quoquo autē modo res postea se habuerint, Bononia anno xc. uix dum et ipso fuisse a Ro. ecclesiae magistratibus hoc nouo, quē nunc habet, circumdata muro soluit: cōstat quoque eam nō muro magis per id temporis, ac dō postea quā opibus amplificatam fuisse habuit Bononia, sicut tradit Eusebius, L. Pōponium Bononiensem Atellanū scriptorem, & paulo post per M. Tullij Cicerōnem, sicut ipse in Bruto dicit, C. Rusticellum oratorem haud quaquā cōmēndandum, & secundo Lucio pōt. Ro. Alberti filio ciue ornata fuit. Martialis uero eam urbem Ruso ornatā fuisse dicit his uerbis, Fun de tuo lacrymas orbat Bononia Ruso, Et resonet tota plāctus in Aemylia. Plinius quoque refert cū Veipassiani imp. edicto Italiae census haberetur, L. Termitium Marci filium Bononiensem xxxv. & centū annos fuisse natum. Idemque Plinius dicit nullis exalmon apertores esse sagittis, quod Bononienses & speculares lapides breues, maculososque cōplexu silicis in Bononiensi agro reperiri. Habuit autem paulo supra iratam nostram Bononia solānem Andree Calderini iurecōsultorum iratis suae celeberrimū. Gaudemus quoque iratam nostram uolisse Nicolaum Albergarū, qui primū Cartusiae monachus, post Bononiae episcopus, demū Ro. ecclesiae cardinalis, ut fuit cū celebris sanctimonie, tum etiā sapientia singularis nuper quoque Antonius clarus Bētiuosius, ut nobilitat iratis suae in Bononia potentissimus & potentissimū sui seculi, bonarum artium, egerarumque uirum, perfectione liberalium

- A** raliensis gloria celeberrimus. Obijtq; proximis temporibus philosopho huius seculi præstantissimus Nicolaus Paba Bononiensis Superfuit autē Gaspar nunc episcopus Imolensis & philosophus insignis, & multi iurū ciuili & pontifici & philosophici ac medicis studijs ornatissimi, Ludouicus de gēte Ludolphi sacri palatii Apostolici auditor, Baptista Floranti iurecōsultissimi filius, Gaspar Ariēgherius & noster Boninus Salēus. Matrem uerō studiorum Bononiā tam paucis nunc ornari elegāter doctis nullus mirabitur, quin cernitur (quod cum horrore dicimus) ciuile discordias plures ferro perarēt nō firam Bononiā abtulisse præstantes ciues, his quos nunc ipsa & dux similes in Italia habent ciuitates. Ad Rhēni sinistram interius Otiuerd, ubi cōuallis Rhēni incipit uicinis. Ad dexterā sub Apennino Casium, in Apennino Granariolē arx altissima. Inter Samogiam torrentem & Scutennā amnem sunt oppida & castella Creualconū, Persicetum, Francum, ubi olim fuit forum Gallorū, apud quod oppidum M. Antonium Hirrius & Pansa Cos. prælio superarūt: de quo prælio sic habet Lilius lib. c. x. x. Cum Pansa Cos. male aduersus Antonium pugnaſſet, M. Hircius consul cum exercitu superueniens fuisse Marci Antonij copijs fortiori utriusq; partis æquum. Vicinus deinde ab Hircio & Cesare Antonius in Galliam cōfugit. At Hircius, qui post uictoriam in ipsis hostiū castris ex uulnere ceciderat, & L. Pansa ex uulnere defunctus in cippo Mario sepulti sunt. Deinceps fontis sunt Plinaium, Baranum, mōs Velus, agri Bononiensis castella. Est etiā in Bononiensi agro in paludem Padusam uergenti Noctūla oppidum monasterio insigni ornatum, quod glorioſe Mauidis comitiſſe opera impēſaq; ædificari eſt. Sed tam deſolētēz ripa ad quā peruenimus, Cispadane Romādiolæ regionis finis, ad Trāspadanam eiūſdem partem tranſeundū eſſe admonet. Ad prima Padi oſia Spinæ urbem Diomedici opibus fuisse cōſtitam ſcribit Plinius, ſed etus nunc parua extat uſtigia partim Vallis, partim dorſum Spinæ appellata, unde propinquū Padū ueteres Spineticū appellant, de quo in Spinerico tradit Suetonius Claudii imp. de Britannia inſuſphauri naſcē ædificalle omnium maximā, quæ potius magna domus potuerit appellari. Primum ea dextera Padi ripa uicem habet Sancti alberii, ubi inſe anno l. x. x. x. atq; cēteſimo Veneti caſtellum cōſtruxerūt Marcomama appellatū, ut Bononiensibus reſiſteret hoſtibus, qui aliud caſtellum in aduerſa Padi ripa, ſed inferius iuxta mare ſimplicibus comuniuerant. Elliptici S. Alberii locus, unde per ſollam Paduſe Meſſanicū x. i. milliario Ravennā itur. Ea in Padi ripa frequentes & propē contigui intra uiginti milia ſunt uicē, Humana, Foſſa, Putala, Logaſtrinus, Ficus a Padi rectitudine milia paſſū ſex cōtinuatū dictus, Rūpta, Blaſanus in quo uillā habemus locupletē ē regione Zanioli ſin. in qua horum partē ſcripſimus. & poſt Argenta oppidū ſimul cum Ferraria a Smaragdo exarcho, ſicut in hiſtorijs diximus primo incensibus cōmunitum, duodeuiginti milia paſſū diſtās a Ferraria ciuitate: quo in ſpatio ſecundū Padi ripam diſtat ab Argēta milibus paſſuum milibus Coſandala uilla Marchionum Eſſenſium magnifici operis ædibus ornatissima. Ad eamq; uillam rectus & primarius Padi curſus, qui præterlabitur anno nunc centeſimo totuoſiore ueniebat alueo: quē nunc a uico Coderā corruptē pro capite Erdani dicto, ſecus uillam Belreguardam deſiccanam uidemus. Nam pictura Italice, quā in primis ſequimur, Roberti regis Siciliæ & Frāciſci Petrarchæ eiūſ amici opus, Vicentia Vicueriamq; & Conā uicos profluētū Pado appoſitos habet. Quare partes ipſas Padi a Ferraria Coſandalā, & a Coderā in mare nunc deſluētē a centeſimo anno initium habuiſſe nō dubito. Supra Coſandalum alia eſt uilla, Monasterioli appellata. At ſecundū mariæ litus diſtat a primarij Padi oſij paſſus quindecim mille ſtagni, quod priſci Caprellam dixere, oſia inde Magna uoca uulgo appellata ad quod ſtagnū paſſus ſupra duodecim milia in circuitu patens Comacienſis ſita eſt uetuliſſa ciuitas, quā per Gothorūm Lōgobardorūq; tempora claſſem armare ſolitam Veneti ab Alberio Berengarij regis filio Comacienſium auxilio ſadura laceſſit, ad annum ſalutis nongentieſimum triceſimum ſecundū deſtruxerit, ut ſemper poſtea, ſicut & nunc a paucis fuerit in celis habitata. Mirum uerō eſt cernere quantā id ſtagnum præſterit pūciā copiam, quod anguillarum cephalorūq; ſale cōditorum uis maxima inde habita, magno Eſſenſibus Marchionibus ueſtigal cōſi propemodū Italię ſatiaſacias. Scimus uerō, uſumq; hac in pſatione cōtingere. Qd Plinius de Bagnaco Montio ſcriptiſſus uerbis, In Bagnaco Oſio-

*Itaque
Belleguardum.*

brimense glomeratę angustia voluunt mirabili multitudine, ut in excipulis elis fluminis Minii, ob hoc ipsum fabricatis singulorū indiam globi capiat. Volana sequuntur vetustis presentisq; nominis ostia, quę ramus augeat a Pado veteri apud Codercam, huc exaput Eridani scissus. Suntq; ea in insula, quā deservatus hac scissura Padus mare Adriaticum ac palus Capresia efficiunt uici populis frequentissimi, & uillis cictum, ac cōmundo agresti cultus amoenissimi: in quib; eminet infertus Mailla & Folladabari, Millare & Milliarinq; & Medelana, & supra portus ac Belleguardū, ingentia cuius uillę magnificentiissimi operis palatia a preclaro prestantissimoq; principe Nicolao marchione Ebsti in ueteri uico Vicentia edificata, ceteris æquiparari possunt omnibus, quę in ciuitate, alios Italix principes edificasse uiderimus: hicq; Volanę ramus uigesimo supra uicę militario dextrorsum se in alterū scindit ramū, cuius ostia appellant Ghorū. Sunt quoq; in insula inde facta Codeghoriam, & Massentia uici populis reuerentissimi. Inet quoq; distillimū, & distillimū superbiissimū Pomposiar monasterium. Quartus dehinc habentissimus Padi, quem cōtra Ficarolum dextrum primum ab eo scindi dicitur: in ostio ad for naces sic a uico, uel potius ab hospitatoria taberna denominatus. Idę uicini Padi ostia limiunt efficiunt, quo Romandiola secundum mare diuiditur a Venetijs. In ea uero insula, quā duo hi rami a Veteri Pado quindecimo secundum ripam superiorem distantes uicibus efficiunt, Ferraria est ad secundum ueteri Pado appositā: quā ciuitatē in Historia primum fuisse moribus circūdatā a Smaragdo patritio, & Italix exarcho ostēdimus. Nominis causam hanc afferunt uetusta Rauennatum ecclesię monumēta, quibus illius archiepiscopi tria iurium ecclesię suę loca a tribus metallorū nominibus appellauerunt, Aureolum Fortiuentis agri in amano colle situm ab auro & Argentā Pado primario appositā ab argento: Ferrariamq; a ferro. Ob eam autē quę in Padi ramorum scissura & aluerorū mutatione facta est locorū cōfusione nō satis indicare possumus, utrumne in hoc Ferrarię loco, an supra ubi ramus est Ficaroli, incoluerit Astarigi, quę populū Etruria oriundos uult Plinius Astarigiam fossam in Adianorū paludes detrasisse & inde urbē Adriā summersionē inchoasse. Sed uetera hęc, ut sunt dubia relinquentes, ad nostrum redeamus insinuat. Cum Ferraria urbs ab ipso conditionis initio in paribus Rauennatū Romanorūq; simul aduersus Lōgobardos durasset, illis a Carolo uictis post donationem de exarchatu Rauennate factā Romanę ecclesię, in eius obedientia perseuerauit. Tādē quo tempore Germani imperatores ecclesię aduersari cōperit ipsa quoq; ciuitas sub alterutris uacillauit. Sed ad annum salutis undecies centenū Martida comissa Venetorū Rauennatumq; auxilio eandē urbē ab Henrico III. ecclesię hoste occupatam sibi subegit. Et anno ab inde centesimo, & XXI. eūdem Marchiones Ebstenses amicitijs diuicijsq; potēssimi in Ferraria essent: Salinguerra quidam Ferrariē potestatem inquisitionibus, auxilioq; Ferrarię dominium occupauit: quem Innocentius III. pont. Romanus Venetorum auxilio ad annum salutis duodecies centenū atq; quadagesimum expulit. Et Marchiones Ebstenses Ferrariā sibi paulo post subigere inceperūt. Sed eamq; ut dimitterent adduci nō potuerunt: licet Clemēs quintus pont. Romanus ciuitatem Venetiarum ecclesiastico supposuerit interdicto: unde omnia eorū bona per Gallias Britanniaq; direpta fuerūt, nec paruissent iussionibus Papę Veneti, nū legatus ecclesię in Italiam Auinione uenissē, Marchionē Ebstensium & Ferrariensium extorrum auxilio fretus Venetos ui & armis Ferraria primū pōt castro Theraldo, quod ad pontem retinebant, magnā utriusq; cōmissis exedib; deturbasset. Fuitq; postea semper Ferraria sub Ebstens familiarē gubernatione pōtibus obediēssima: & adeo tali domino felix, ut cum opibus & potentia eorū per singulos annos: tum maximē proximis XX. annis mirabde habuerit incrementū, quod tum multiplicare fecit eodē iū a quo Eugenio pont. Romano ibi celebratam. Cui interfuerunt Ioannes Palologus imperator Constantinopolitanus: & quicquid presentis temporis Græcia Christiana subditū uiciorū habuit excellentissimū. Inchoata namq; est Ferrarię quam Florentię ecclesię fuisse dixeris orientalis unio est ecclesiā occidentali. Habet etia Ferraria per artem nostram prestantissimū principem Nicolaum Ebstensem, cui ad summā gloriā m-

conuulsum.

hil pax

- A** hū præter literarum ornamenta deſine: quæ felicitatis portem adſtram vidimus principi Leonello, quæ nuper amiſimus. Et novus Marchio Boſſius, & ſi literarū ornamentis carere humanitate tamē, liberalitate & prudētia genitorē Nicolauū nobis reſoluit. Quod uerō præteritis tēporibus noue, ſed ſplendidiſſimæ ciuitatis deſuit, præſens ſupplet ſeculum, in quo uiros habemus nobiles, literis humanitatis ornatos, præſens ſupplet ſeculum, Robertū & Tiū fratres Strōzzas: Lippum Platēſiū, & qui peritiſſimus etiam eſt medicus & philoſophus Hieronymū Caſtellum. Difficilis nunc nobis reſtat limitis huius regionis deſignatio, præſertim Adriam exarchatus Rauennæ ſubiectionē ſimul cum Ferratia in Romandiola claudere cupientibus. Pado quæ Ficaroli dicitur appellari, decimo ſu præſtare militario ad dexterā ubi primum tellus habetur ſolida, & aratri panſa, adit & Corbulæ uici duo, aliquot paſſū milibus inter ſe diſtātes, dehinc Criſpini poſt eſt ſolſa Peſoſella: cui intus adiacet Orchanſis ſpectioſa uilla prædictorū, Nicolai, Laurentii, Roberti & Tiſi Strōzzarū doctriſna æque ac nobilitate gentis ornatorum, multas ab oſtio ſolſe Peſoſellæ Padua alienas accipit aquas. Nam paruo ducta trachā ipſa ſolſa paludes exonerat ampliffimas: utpote quas magna pars Atheliſis fluuij Veroneſiſ, & totius Tarentina, & uſque Menacis torrentis adeo late longeq; augent, ut maris ſimū amplitudine, ac ſublatis quādoq; fluctibus oſtendit. Inſuntq; q̄ plura caſtella & uici, quorum ad dexteram primum eſt Fratta oppidū: in quo ad annum ſalutis duodeciſcentenarium atq; uigefimum quantā magna ac propē uniuerſalis populi utriuſq; ſexus carēſa facta eſt ab Azzone nouello Marchione Eſtēſe partes Salinquerre Ferrariēſis tyrāni actus inſequētes. Ad ſiniſtramq; paludum Peſoſella ingredituribus eſt ſylueſtris domus unde Parauina ita in Arquaſā uicū peninſula Rodigienſis eſt paſſuum duorum milium traiectione: mediq; in ualle ſunt Treſenta, & oppidū Guſielmū, ac ipſius uenitſte Adriæ fundamenta inter quæ uicus eſt eccleſia una, & aliquot domibus, ſed caſa ut plurimum piſcatorū frequenterant. Ea urbs olim præclariffima, quā mari Adriatico nomē dediffe oſtēdimus, à Græciſ, Lydiſ, ſicut uult Juſtinus, & ab Etrufciſ, ſicut Liuius Plinuiſq; ſcribūt, originē habuit: quæ etiā nunc ciuitatis titulum ac diocēſim retinet. Orius Menachus torrentis ad Magnanā agri Veroneſis uicū Ceretamq; & Pretellā uicos præterlabitur. Tantarum itē in agro Veroneſi ad Gractanſi oriūdus, Micarolum inſula Porcanā ad ſiniſtram, & Gagium ad dexterā uicos habet. Atheliſis autē pars, quæ dictas ſtabitur paludes, ſub Lintaco & uilla Bartholomacha primam ad Caſtagnarium ſcūlarā facit. Tēum uerō huiusmodi fluuiorū per cōſtigatam regionem Marchiam Taruſinā delabentium: ideo in hac curſum deſcriptimus, ut peninſula Rodigienſem Hantienſē diocēſes ac regiones, quā claudunt, ſicut par eſt in partibus Romandiolæ colligamus. Eſtq; ea in peninſula Rodigium nobile oppidū Bartholomæo ornātū Rouetella archiepiſcopo Rauennate ſuadit eloquentia ac humanitate plurimum decorato. Eſt & Venetiam caſtellū antiquæ Venetiæ nomē ſeruans. Sunt quoq; oppida Lendenaria & Abbatia populis frequentata. Sopra ſolſa Peſoſellæ oſtium ſunt ad ſiniſtrā Francolinus, ad quem uia Paduana proſectū Ferraria Padū tranſmittunt, & ad dexterā pontis lacus obſcuri uici. Supraq; petuntur ad Padi integri ripā, unde ramus ſcindit Ficaroli: deincepsq; integer eſt Padi ſus. Hunc uerō Ficaroli ramū intra cenſū proximorū annos inchoaſſe, ideo non dubitamus: quia Roberti regis Neapolitani, & Franciſci Petrarchæ pictura Italix, quā nos ſequi ſupra diximus, ipſum nō habet ramum. Præterea monaſterij ſancti Saluatoris, in quo atq; Ficaroli ædificata ſuit: & eius uiciſ obeinens S. Laurentij de Caſellis eccleſia, monaſterio S. Mirci Ferrariēſis annexa, ueniſta habet annorū quadringentorū iurium ſuorum monumenta, in quibus facile intelligit, ubi Padiſ ipſe nunc eſt Ficaroli dictus fuiſſe agros, confirmatq; nos in hac nouitatis huius rami opinione apoſſi ſingulis prædictis ſinguliſq; iuribus monaſterij ultra citraq; Padū hunc exiſtentibus ſines, quibus deſignandis nulla in quā ipſius rami mentio facta eſt. Sunt ea in Padi integri ripa Serrauſia, & caſtrum nouum arces Maſſi, Brigantinus & Melaria uiciorū opulentiſſimā, nom etiam populis frequentiffimā. Deinceps terra, & per Paduſipam Lombardix, & ad contigua Melantiz ac Brigantini agro paludes Taruſinæ Marchiæ limites habentur.

Vincinet.
Lendenaria.
Abbatia.
Francolinus.

Longobardi.
Gallia Cis-
alpina.

Eructa est superiori libro Romandiola hinc ad sinistram Scultennę in-
nis ripam: inde ad Melariam agri Ferrariensis vicum, certos ultra curia-
Padum limites suos: Lombardię nunc opera est impendenda ad nomen a
Lombardiā tractum esse constat. Quando enim Carolus Magnus, & Ha-
drrianus primus pontifex Romanus nomen, ut diximus, Romandiola in-
diderunt, hanc quoque partem Italie aliquando dictam prius Galliam Cisalpinam, uolue-
runt censeri nomine Lombardię, quod a Longobardi ad .x. & v. i. i. supra ducentos
annos fuerat occupata, sicque eam Romana ecclesia ab ipso tempore citra sui in mon-
ementis per annos sexcentos quinquaginta fecit appellari, & quanquam Verona, Vi-
centia, Padus & Tarvisium ciuitas, ac omnis regio Aquileiensis ecclesię ab eisdem quoque
Longobardi semper fuerint possessę, certa tamen nobis ratio, quam ipsas descen-
ti regiones asseremus, quatuor ille ciuitates cum aliquot alij Maschia Taruina, & re-
liqua pars Italie illi adiacens, tum Aquileiensis, tum Forolij regio ab eo tempore fue-
runt nominare. Sunt Lombardię fines Scultenna & Padus amnes, Apenninus & Alpe-
ra citra Padum, & ultra eum quicquid intra Alpes Brenacumque lacum & amnem ipso clu-
ditur Pado, igitur ad Scultennę dexterā quā in flum Formigę totres fossa immixtus a Mu-
tina defluens Bomponis est vicus infra est Finale oppidum, ad quod ea quā dicitur i-
quarum moles Rheno, Scultenna, Formigine, & plerique torrentibus communibus solam
efficit Filtorenā, ultima Padula ostia facientem: apud Bōdenum oppidum, ob opus
fuisse Bōdomacum, quod Plinius lingua Gallis a idē sic appellari affirmat, quod im-
mentum ibi Padus profundum habeat. Scultenna fluitus uersus id nomen supra utam
Amyliam nūc retinet, infra Panariū appellatur, Estis flauus, apud quē ad annum salu-
tis sexcente sumum & septuagesimū praelio inter Rauennates & Longobardos cōmis-
sio cecidisse in Rauennatium partibus octo milia ostendimus in Historiis: cui interitus ad si-
nistram adiacet Spilimbercum, Vignola, Maranum: & in Apennino Pananum, per quod
oppidum arduus est in Etruriam ad Pistoriam trames. Formigę totres apud Sperran-
corundus Mutinam attingit uersus, & in Historiis frequenter nominis ciuitatem: quā
Luius lib. x. x. x. i. x. dicit fuisse eum Pilsuro & Parma deductam a Romanis coloniam.
& lib. c. x. v. i. i. idem Luius scribit M. Antonium obdesse Mutinę D. Brutum: & cum
milli ad eum de pace legari parum ualuisse populū Ro. saga complisse. Infra autem lib.
c. x. i. x. idem Luius. Causa malorum fuit, quoniam C. Octauus D. Brutum ab obediē-
tione Antonij liberasset, senatus ipsi Bruto triumphū decreuit leui mentione habita milium
Octauianis. Quare iratus, & Antonio ac Lepido reconciliatus Romā cum exercitu ue-
nit, & annos agens decē & novem, cōsul est creatus. Tradit autē Plinius exire Mutinē
agro, statim diebus Vuleanū eam Mutinam, quę nunc extat nouā esse, & uetustā funda-
menta paucillum distare cōstat. Quis autē uel hanc arduā uenit nouā, uel fuisse uetis-
demolitus, nō inuenimus: certū tamen habemus ipsam, quę nunc est tricesimo quin-
quagesimo abhinc anno nō fuisse, & utriusque solum annis ante reedificationē quadren-
gentis mansionibus in urbē coactis caruisse. In historiis enim Gothorū Longobardo-
rumque nusquā eius nomē inuenitur: cum Bononię, Tanneti, Brixilli & Parmę nomina
ibi dē sunt frequēta. Quia ratione in ea diuisione terrarū Italicę, quā Carolus Magnus &
Ludouicus, ac alij filij & nepotes Romana cū ecclesia fecerūt in neutrius partū sortem
hęc ipsa ciuitas uenit unde nec pōt Roterfom pendet, nec ab imperatore aliqua depre-
dētū habet. Fecit haftenus Padula palus, ut sinistra Padi ripa a primarijs ossijs ad Bōde-
nū defendere nequerimus. Post Bōdenū quo militario in Padi ripa est Stellata uicis, ac
est habēda unde catena in alterā trahit ē regione Pado appositā arcē quibus pēdidit Mar-
chidex, Elix, Padi integri, & utriusque ripę ciuitas cōmunis ē & defendant. Sermedā
in hac Padi ripa sequit uetustū nominis oppidū, per quod Antonini Pij itinerarij liber
ostēdit iter fuisse a Patano Atraniq. Cōcordiā oppidū, & inde Bononiā ac Celluriponē
ratio facit, ut nō dubitē Ramū, q. sub Ficarolo egeris maiora Pado scindit, nedū p
Antonini tēpora, sed neq. diu postea, sicut in Romandiola diximus, fuisse. Post Sermedā
Padi ripa est Reuerū nouū oppidū ē regione Ostia sitū, qd Ludouicus Gōzaga Ma-
chio Māianus ualidissimū cōmunitū moribus pulcherrima domo ornare peruenit.

Remedus.

Luca

A latus est Miesdula, & interius Corrigha oppidū nobilis Corrighorū familie patria. Post
est Carpiū opulentissimū oppidū, nobilis Piorum familie domiciliū. Primus dein
cepit fluvius inter, solus Padam illabitur Sicla cui ad sinistram imminet Neurolata uicus,
Turis, Aqua longa, Saxolum: & ubi torrente Dosto augetur Salcinium. & ad Dosto sub
Apennino Fraxanorū, & in Apennino Peregrinū, qua arduus item est in Erratū & Lu-
nensem agrum saluus. apud Salcinium etiā altero Sicla dextrosū augetur torrente, cui
adiacet oppidū Carponetum, Volognum, & in Apennino Piolum, ad Sicla dextera est
S. Benedicti celebre monasterium, a gloriosa Matildi comitissa edificatū. Inuus S. Mar-
tini oppidū, & ubi fossam Taram Crullulus illabitur totius Regionis, interius est dex-
teram Roberia ad sinistram, Lora, Brasium. & sub Apennino Caltrum nouum, ad Crullu
sinistram in uia Amylia est Regium Lepidum ciuitas: quā cum Mutina obcinet Elicen-
sis Marchio Ferrarientis. Et si uerū hæc ciuitas satis est uetusta, quā Lepidum per sceles-
tissimi triumuiratus tempora edificasse cōstat tamen licet de Mutina diximus, non ta-
men in nullis Gothorū aut Longobardorum historijs reperitur. eū Parma, Tineti, Bo-
nonia, & Brexilli nomina eisdem in historijs frequētia inueniantur, ut nō absurde uidea-
mus suspicari, ne aliquot seculis destructa mœnia, aut immunita. Frontinus etiā in strate-
gematibus scribit. In legionem quæ Regium Lepidum oppidū inuisu ductis diruerat, ani-
maduersum effritū ut quatuor milia cultodis tradita necaretur. Præterea S. C. ciuitas est,
ex qua exiit sepeitri, uel lugere fas esset. Superius sunt Palus & Sarcha. & ad dexteram
Gypsum & Canossa. in quo oppidū gloriolam Matildium comitissam in historijs ostēdi-
mus V. H. Gregorius pont. Romanus ab insidijs & uolentia Hærici testij imperatoris tuta-
tum fuisse, & Henricum postea decalcatis pedibus, & nudo capite per mediā hyemē de-
nitibus & glacie ueniā a pontifice impetrasse. Sequitur in ripa Padæ Guardafallū olim,
nunc Gualfilla, quo in oppidū miratus sum pontifices Ro. Vibanū & Paschallē utroq;
nominis ordine secundū ante annos trecentos duo cōstita celebrasse. unde crediderim
quod tunc fuerit oppidū destructū, nouū hoc postea edificatū fuisse, deinceps est Bri-
xillū, uetustū & in historijs celebrati nominis oppidū, nōc incūtil: cuius arcē Corrighen-
ses nobilis Lombardie familia magnifici apparatus ornata edificia inhabitat. primus ue-
rō omnium Rotharis Longobardorum rex Brixillū, quod Rauennatibus saluerat, eum ut ce-
pit demolitus. Eodemq; bello a Longobardis materia, paucisq; cōmunitū Rauennatē,
infecto igni penitus delerrant. Tannerū fuit oppidū Amyliā inter uiam & Brexilli Re-
gio urbi propinquū, de quo Lilius lib. x. x. i. inscripsera habet, quæ poruerunt Mutinæ
esse cōmunia. Triumiri ad deducendas colonias multi Placentiæ incensibus diffusi. Mu-
tinam cōfugerūt, legati ad Boios missi uiolati sunt: Mutina obseffa, & simulatū de pace
aggi, missiq; ad eam tractandam a Gallis cōprehensi. L. Manlius imp. effusum agmen ad
Mutinā ducit, & in syluis, quæ tunc circa Mutinā erant, caesi sunt Romanorum cōtin-
genti, ceteri Tannerum petierunt. Et lib. x. x. i. sicut in regione Romanofila Sallinam
describētes Boiorum caput diximus: ostendit Lilius Tannerū fuisse Boiorum oppidū
his uerbis. Ita diuise copiæ, Boiisq; in agrū suū Tannerū profectis. Apudq; id oppidū

D Longobardi equitum decem milia, quos Narfes patrius copiarum Iustiniani impera-
tor dux mercede cōductos primum in Italiam duxit: Totiam Gothorū regem, sicut in
historijs diximus, operatū interfecerūt. Eo deniq; paulo post in loco idem Narfes Boe-
rellinum ductū Gallicū magnas regis Metensū copias aduersum imperatorias lepfones
docentē, magna in illius exercitu facta occisione supauit. Scribitq; Lilius in cōsu Italicæ,
quod Vespasiani imp. edicto habitus effrauitum unū Brixilli reperit fuisse, qui ceterum x. x.
annos natus esset. Post Brixillū Lentia fluvius Padum illabitur: ad cuius sinistram innus est
Guardafallū superius Rossana, desluit postea in Padū Parma fluvius, ad cuius dexterā
est Coloniū tollerare bis in ætate nostra durissimū obfidius fama notū. Inuus uia Amy-
lia Parmā ciuitatē uetustā Romanorum coloniā, quā Lilius lib. x. x. i. simul cum Pisauto
& Mutina deductā fuisse ostēdit, idem fluvius Parma diuidit. Viros habuit ea urbs præ-
clara præstantes: fed maxime duobus Callio poeta, & altero ceterulone Callio ornata fuit.
Macrobiusq; cuius exant doctrina pleni de Saturnalibus libri, Parmensem fuisse legi-
mus: in cuius sepulcro Parmæ celebri nostra grate cōditus est Blafius Parmensis philoso-
phus non incelebris. Quatuor ipsa urbs ornata est magnatum familijs amplissimis, eius
agri

Miesdula.
Corrigha.
Carpiū.
Sicla.
Salcinium.

Breslin.
Tarus.
Conis.
Fornuon.

agri oppida ferme omnia ditione tenentibus, magnâq; alentibus equitatē, Rossis, Cor-
rigentibus, Palavicinis, ac Vitalensibus, qui cum uni domino parēt, & Lōbardie sūt
& ipsam custodiunt ciuitatē. Cū uerō quisquā in prouincia, aut inter seiplos secēdis
disturbē, diuisos secum quadrifariā ciues, & omnem prouinciā motibus inuoluunt. Au-
tor uerō est Plinius, cū imperator Vespasianus Italici populos defecisti faceret inue-
tos fuisse duos Parmæ: quorū uterq; uiginti quinq; supra centum annos uixeret, & Ma-
rius potē ostendit agū Parmensem semper antea, sicut nunc est, bene pascum fuisse.
Tōdet & innumeros Gallica Parma greges. Interius ad Parmæ amnis sinistrā Sipellū
Chysla & Bressi oppida, & sub Apennino Belforte, ad dexterā Baglioni torrens Pa-
mam augēt Calestani adiacet, Tarus exinde fluitans Padum ilabitur. Intus ad sinistrā,
ubi Conio torrente augeatur Fornuonum superius Cōplanum, sancta Maria, & ad eum
fluij Clisium castella, ad dexterā Solegnanū & Bargum, ubi alpē Bardone olim fuisse
dictū inuenio, in quo Luthbrādus Lōgobardorum rex monasteriū, qd Barcetum dicitur,
ædificauit. Ad Conij sinistrā, & ubi Ocha torrens illum inluit, est Sioparinū, post Ti-
mugola & Cornus, & ad Conij ortum est Reini sub quo est Canisū, medio quod Tard-
amni & proximū torrentē Ardā interiacet spatio, in uia Æmylia burgus est Donouus
nobile oppidū infra est Buscherū noui oppidū, ad Lardj sinistrā Scargia, inus Colum-
banum & in uia Æmylia est Fidentiola oppidū nobile uetus nomina, de quo Lilius
lib. l. x. x. v. i. i. Sylla Carbonē exercitu ad Clusium, ad Fauentū, Fidentiolāq; caelo
Italia expulit, ad dexterā est nobile oppidū Arquata, uinum habens omnium regionū
suauissimum. Sequitur Nura flumina ad cuius dexteram intus Carminū Ripa & Raura
gonum, ad sinistram Rōcouerum, & sub Apennino Nucetum. Post annum Nurā pri-
mus Padum ilabitur fluitans Trebia, ad cuius ostium est Placentia: quā Q. Alfenius Pe-
dianus tradit ordine quinquagesimā & tertiam coloniam Romanorum deductā fuisse
à P. Mafone Asina: Cn. Pōpēio Strabonē & P. Cornelio Scipione Triumuirū. Sūtiq;
eo missa sex milia hominū noui coloni in quibus equites deducendi fuit causa, ut oppo-
nerentur Gallis, qui eam partem Gallie tenebāt, Lilius autem lib. x. x. i. Agro Gallici
capto colonia deducta sunt Placentia & Cremona, & lib. x. x. v. i. i. Hasdrubal quōdā
lenitate uictis, ut quid erat, id mora ad Placentiam, dum obsidet magis quam oppre-
gnat, corripuit. Crediderat Cāpessis oppidū facilem oppugnationē esse, & nobilitas co-
lonie induxerat eum. Et libro x. x. v. i. i. Placentini & Cremonenses quēdā ad senatum
de agri populationibus, quas fecerāt Galli accola: missi senatus Nillio prætori, ut con-
teret, & decreuit senatus, ut qui ciues Placentini & Cremonenses erāt, in colonias mittē-
tur. Trebellius Pollio in Aureliani gestis rebus. Cū autē Aurelianus uellet omnib; li-
mus Marcomani facta exercitus sui cōstipatione occurrere, tanta apud Placentā cla-
des accepta est, ut Romanū penē solueret imperiū. Scribit etiā Lilius x. x. i. fuisse apud
Placentā emporiū ope magna munitū, & ualde firmatū præsidio, qd Hannibal expo-
gnare nequirit. Id emporiū fuerat à Romanis bello Gallico munitū: inde locū frequē-
uerant accēde, mixti undiq; ex finitimis populis: quos prælio superatos Hānibal crue-
lissimē diripuit. Ornata fuit Placentia T. Tinea oratore Placentino, sicut Cicero in Bruto
dicit, dicacissimū. Idemq; Cicero pro Marana dicit patrē L. Pisonis eius qui fuit C. Iulij
Cæsaris socer, fuisse Placentinū, & bello Marlico facie diu armis præfuisse, & diu post ha-
buit Gregoriū x. pōt. Romanū, qui Lugdunēse cōcilium celebrauit. Ilq; pont. celebr-
rimus post multa gloriosē in ecclesia Dei gesta, Aretij obiit & sepultus est, ubi sepe mira-
culis coruscant. Scribitq; Plinius, cū Vespasiani imperatoris edictō cēsus Italici habent
tur, utriū unū Placentiæ repertū fuisse, q. x. x. censūq; uixisset annos. Eaq; ciuitas ad in-
Palacini.
num x. l. i. x. supra durētēsimā & millelimā Palavicinis nobilibus subiecta fuit, cū nūq;
prius cuiq; alteri subdita fuisset, q. nō Italic omnia, aut salte Lōgobardie totius dominiū
obtinere. Casus uerō q. postea per eratē nostrā gēuit horrendos referre infinitū facit,
sed facis superq; sit nūc clariore breuiter explicare. Post mortē Iōnis Galeati Viceco-
mitis, q. fuit primus Mediolani dux intra duos annos Placentia oclies prædē exposita fuit,
ad eaq; tūc deuenit calamitatē, ut nos ipsam plustrauerimus totā omni mortalū, præterq;
unius publici hospitoris habitandē destituta, & ad annū postea plus minus x. l. Plu-
lippo duce Mediolanensū tertio uita functo, cū pop. Mediolanē liberrū esse parē som-
nata

- A nato cōsilio quæsiuisset, Placentiaq; Venetiæ se dedisset, in eam Mediolanensia arma uen-
 erant. Præfiscibq; Sfortia Mediolanensis populi ductor exercitus, illa durissima prellit
 oblidione. Defensabat autē urbs à Thadeo Eistenfē: quem Veni cum duobus equitū,
 totidēq; peditū milibus presidio immiserāt: cū tamē populus inisset magnus milia ul-
 terum octo. Mediolanensib; uerō exercitū præter Sfortianos milites decē milia inerat.
 Fideius Piccininus, Guidacius Manfredus, Ludouicus Vermes, Carolus Gōzaga, &
 alii minores copiarum ductores, quos omnes cōstat supra x v. milia equitū peditumq;
 habuisse. Oppugnata uerō est Placentia aliquot diebus copiis bipartitis, q; unis castris
 Sfortiani, aliq; ceteri omnes tenderēt, & muri utrobq; hōbardis aperti sunt. Fortē autem
 fortuna accidit Padum cōtinuis aliquot dierum imbribus auctum adeo inuamescere, ut
 naves ad mœnia appellerentur. Quā ob occasionē tertio navalī prælio urbs oppugna-
 ri coepit: & Guidatio Gōzagūq; id muneris est inuictū. captaq; est magno impetu urbs
 proclara. Tāta autē in diripiēdo fuit rabies, tam effrenis libido, ut nihil humanū aut di-
 uini iuris aliter sit seruātū, quā si in barbariem quandā publico Dei principumq; oib;
 B Christiani edicto fuisset sequendum. Et ne singulas pereurram seclerum formas, ea quæ
 aliis in urbium dirēptione miserrima sunt uisā, matronas uisari, uirgines parentū sinu
 uelli, inter minima Placentiæ tunc sunt uisā. Secus Trebiam paulo supra Placentiam lo-
 rus est insignis clade Romana Sēpronio cos. ab Hānbale infecta nonissimum: & Trebia
 sinus ad sinistrā habet Runchuuerū: & superius Bobiū monasterio beati abbatis Gallī,
 quod ipse anno aduentus Lōgobardorum in Italiam c x x x v i i i. Addealdi Theude-
 lundæ reginæ filij & ipsius reginæ impensā edificauit clauumultū uenō torrente Auano
 Trebia augetur, est Argonastū: superius ad dexterā Ostunū, Iouenū, & ad fontē Mōbru
 mon. quæ in Ligures supra Genū est trames. Ad torētus Auanti sinistrā, ubi torrētē Al-
 gretia augetur sancti Iohāis oppidū, & in Apennino Talliolum est castellū. in Padī ripa
 sunt Tuni torrentis ostia, qui torrens in uia Æmylia S. Iohāis agri Placentini oppidum
 amplex. Infrā est ad dexterā Bosensalē. ulterius ad Padum Stiella. & ad Torrētē Copæ
 ostia Bricolanum: ad huiusq; torrentis sinistrā intus est Clastidium illud Pœnorū secu-
 C dō bello Punico horreum nunc mediocriter oppidū: de quo Lilius x x i. Hānbali inopia
 quæ per hostiū agros euntes nullū præparatis cōmeatibus maior in dies excipiebat, ad
 Clastidium uicem, quo magnū frumentū conuellerant Romani, mittit. Ibi cū
 uim pararent spes facta proditiōis, nec sanē magno pretio numis aureis quadringētis
 dani P. Brundusino præfecto præsidij corrupto traditus Hānbali Clastidium. Id horreū
 fuit Pœni sedentibus ad Threbiā. Illud autē oppidū, & adiacētes ciuitates per id seculū
 belli Punicī tempus fuisse Ligurum ditionis ostēdit Lilius x x i i. Q. Minucius in lusu
 Italia ad inferū mare flexit iter, geminoq; exercitu educto à Liguribus orsum est bellū,
 oppida Clastidiū & Licubium utraq; Ligurū, & duæ gentis eisdem ciuitates Celelates,
 Condiciatēq; sese dediderūt: & tum omnia cis Padū, præter Gallos, Boios, Ligurū sub di-
 tione erāt. Superius sunt Trochoneū & Turrin: influit inde Padū Staifola torrentis: ad cu-
 ius ostia est Albianū. Suprā ad sinistrā Nazzanū & Vorcū ad dexterā: intus Vogheria
 D oppidū nunc opulentissimū. torrens inde habetur Coronus, ad cuius sinistrā intus Cas-
 lum: ad dexterā superius Mulera & Castellauū. Fluuus sequitur Schirmā, supra cuius
 ostia ad sinistrā Castrum nouum oppidū, & ipsum opulentissimū, quo insignē Borsium
 Eribsem Philippus Anglus Mediolanensib; dux donauit. Suprā est Tordona ciuitas ue-
 tus, quā ad annum nūc l x. supra ducentissimū Federicus Imperator Barbarossus uasta-
 uit. Superius ad Schirmā sinistrā Serauallis, quod oppidum Philippi Mediolanensium
 tenij ducis dono possidet Blasius Agereus Genuēsis, quē rei maritimis expeditionib;
 bene gestæ clarum fecerūt. Et supra eam sunt insula Biliuda, & in Apennino Torlita. Se-
 quuntur amnia Tanarus duo decim auctus torrentibus, quorū quatuor ad sinistrā, ad dex-
 teram octo accipit. Ad Tanarum amnem ora incipit celebris nunc Mōsferatus appella-
 ra, cuius fines sunt hinc Padus, inde Apenninus: & Tanarus ipse à fonte suo ad ostia, qui-
 bus fertur in Padū, & superiori in parte mōtes Mōcalerio proximī, ubi Pedemonium
 incipit Ferratēlisq; ora penē omnis marchionibus est subdita in Italia nobilissimis. Qui
 ex Palæologis Cōstantinopolitanis imperatoribus oriūdi quinquaginta s; & centū an-
 nis ea ora possederūt. Suprā sunt q; fratres quatuor Iohāes Guilhelmus, Bonifacius & The-
 odor

Bobium.

Argonastum.

Toranus.
Monsferatus.

Ballignana.
Valentia.
Casile.
Mediolan.
riam.

odoras sedis Apostolicę notarios. Etsi uerò omnes literis sunt ornati, tresq; natu maiores
arma cum laude tractarunt. Guilelmus tamē pluribus per Italiā bellis interbat. Locu-
rum eius orę ordinē sequi, & simul digniora copiosius describere operosum fuerit atq;
impediū nūm opus. Quare summam quęcunq; uidebuntur digniora explicabimus.
Ad Padū ripa sunt Ballignana, ubi ponte sanctus est Padus, & Valentia, uel potius Va-
lentinum sicut Plinius, ubi plimō Forumfuluū dicebatur: deinde pomatum, Frassinē,
Casile sancti Bursi, quod per artem nostram ornatum fuit Factio Cane p̄sidiūssimo
rei bellicę ductore deinceps habētur p̄s Saurig, Camianū, Gabianum, Verucula, San-
ctus Raphael, Grassinū, & Medolanum oppida, ac Saluta Marchionū eius cognomi-
nis illustrium patria, in qua principē nunc habemus licetia, & omnimoda uirtute conspi-
cuium Ludouicum, & secundum amnis Tanari ripam post Ballignanā sunt mōs Castel-
lus & Pansonum oppida. Deinceps Bergolium: & altera postior eiusdē ciuitatis pars A-
lexandria, quā Mediolanenses, Placentini, & Cremonenses, ut Papientibus inimicis cō-
modis obesse possent ad annum fabris t. x. v. supra centesimum & millesimū arifica-
runt: & ut nouę urbi ac factio suo maior accederet autoritas, eam a tertio Alexandro nunc
Romano pont. Alexandriam uocauerunt. Supra quam sunt oppida Felicianum & Mo-
rum. Deinceps Alsa ciuitas malo usurie quæstia opulenta, quā nunc obtinet dux Aure-
lianensis Francorū super regis oriundus, & inde habētur oppida Cuzarene, Mūricellū,
sancta Victoria, & Pollentidubi Cn. Plancus cor. i. M. Antonio superatus, interfectusq;
sui. Superius sūt Ceua oppidū nobile, & sūt marchionatus oppida, & castella, inter quę
Tanarus fluuius ortum habet. Deinceps per Tanatū sinistā descendēdo obuia est Alba
ciuitas Pōperiana a Plinio appellata. inde Rocha Tanari oppidū: & super ubi Bomida
fluuius Tanarum amnem illabitur, sunt ad sinistā oppida. Castellanū, Cathine, deinceps
Aqua ciuitas. Supraq; eam sunt Bastanum, Cursulanum, & Cariū oppida nobiles sca-
ramporum: quibus locis oppida continentur, & castella marchionū Charre, (sensum in
Apennino sita, & ad Genensium occidentalem Riperiam cōtinentia. Infra uerò totius
horbus ad dexterā Damianum, ad fontē habet Canachium, cui proximū est oppidū
Carmagnola, quod ætate nostrā ornatū fuit Frāscisco cognomine Carmagnola, quo ex-
cellētissimo rei bellicę ductore Philippus Mediolanēsis, dux tertius, si diuini bene ui-
sciuisset rem Venetā Florentinamq; in maximum discrimen perduxisset. post supradic-
tā Padus in sinistram duorū communem, quę sub ortu suo efficit, habet Vincinū, in dextera
Cricum, inter quę duo oppida est ipse Padus ortus: quem Plinius fontē Viundum ap-
pellat, dicens eum medijs diebus æstiuus uelut interquiescentē semper ardescere. & ardu-
us a quo fons ipse scatet mons Vesulius a preiis est appellatus. Ex quo primū nasci, & ab
Alpibus descendere incipit Apenninus. Padum amnem a Virgilio lib. v. Eridanū appel-
latum Sennius grāmte as scribit ideo a poetis dici apud inferos nasci, quia nascitur in
Apeanino in mare inferum uerso. sed cōterarium esse uidemus, cum ea pars Apennini, ex
qua ortum habet sit in mare superum uersa. Quod autē postea Seruius subiungit, uerum
est, Eridanum fuisse dictū a Solis filio in caru salutato, quē male regebat, postea so-
rores flentes uersas in populos. Sed iam transeundum est ad aliam Lombardię partē, quę
olim dicta est Italia Trāspadana: de qua Plinius, Trāspadana Italia ad dextra suba, sine qua
nihil consistunt, & ubi de rapa lib. x. v. i. tra. stat, dicit: Tertius hic Trāspadana froctus,
primusq; illi est in Padū ripa Minus notū uetusq; & a Virgilio celebratissimi nomina
fluuius læca Brinaeo effusus. Minus ad sinistram prope Padum Gouernū oppidū, apud
quem locum primus Leo papa Athila Hunnorum regem, qui Bagellum Dei dicitur est,
neulterius Italiā ingrederetur suę sanctitatis grauitate deteruit, & ubi Minus palode
emittitur, Mantum urbem circumdare, Formigosa est castellum. Mantuū urbem uetu-
sissimā ab Eruksis cōditam, & unam fuisse x. i. coloniarum: quas superius ex Licio
Pataino docuimus trans Apenninum ab ea gente missas magis constat, q̄ ut alia indi-
digerat probatione præsertim cū poeta insignis Virgilius ciuis suus, id orbi faciat nouissi-
mum diffusūq; eius uerbis narrat originē. Mantus diues auis, sed non genus omnia
unum. Licio libro x. i. Ita diuisa copie, Boiſq; in agrum suum Tannerum profectis
Insubre Genomanniq; super amnis Minij ripam cōfederunt: itera mille passū & Cor-
nellius cor. eidem illumi castra applicuit, & libro x. x. i. prodigia enumerans, quo
anno

Carmagnola.

Plinius.

A anno v secundi belli Punici fuerit dicit Mantua flagitū effusum Mintio anni cruentū
 uisum. Passa est pridē Mantua calamitates maximas, præter illas, quæ Virgiliano uersu
 sunt nouissimæ: Mantua uix misera nūmū uicina Cremonæ. Nā ab Arthia Gothis, Lon-
 gobardis, & Chachanno Bauarorū rege eam quādoq; dirutam, quādoq; spoliatam,
 quādoq; moribus apertis immunitū fuisse relictam in Historiis ostendimus. Mantua
 per Carolū Magnū tempora sanguis Christi miraculosus apparuit ad quem uisendum 11
 Leo papa se contulit & inde in Germaniam ad Carolū accessit. Carolusq; Caluus Ma-
 gnū filius Mantuæ ueneno interit: quod Hebræus medicus pecunia corruptus dedit. Ita
 dem quoq; in urbe 11 Nicolai pontifex Romanus cōcilium celebrauit, in quo confir-
 mata est constitutio de pontificis Ro. electione à cardinalibus facienda. Interfuitq; con-
 cilio Marbodus gloriosa, in cuius potestate ea urbs tunc erat. Obijt ea nuper præfatus
 sumus princeps Ioannes Franciscus Gonzaga bello & pace clarissimus, uirtute cultor &
 proximorū Lombardie ciuitatū infortunus, per uitæ nostræ opibos Mantua populoq;
B quæ multis ante fuerit seculis plenior est facta. Superestq; Paula uxor, mulierum ara-
 tis nostræ à religionis sapientie & humanitatis partibus celeberrima. Et huiusmodi pa-
 rentū laudibus respondentes Ludouicus marchio, Carolusq; frater, & si arma cū laude
 tractat literis exornati. Quibus eos & fratres & sorores imbuti uir doctissimus, ac no-
 minanda uirtute cōspicuas Feltrensis Victorinus Episcopus int & ciuē nunc habet Man-
 tua præstantissimū Galeaciu Caprianum, literis honestate & pseudētia ornatissimū. Min-
 tiam amnem pōte iungit Valegrū oppidū. Supra ad lacus emissiōis est Piscaria magni
 portorū oppidū: aree & pons magnifici operis à Scaligeris olim Veronen. conditus.
 Isq; pro Benaco Gardæ lacus nunc appellatus est. Virgilius, Quos pater Benaco uela-
 tus arundine glauca Mantius infesta ducebat in arq; uora poppi. Benacusq; oppida & ut
 eos habet ad dexterā Lagū Gardæ, à quo nomen accipit: Iurim Mahestin & Tur-
 bolim, sub quo illi intrat Sarcha flumē in Tridentinis montib; oriundus. Estq; in Tur-
 bolis uicinis turri munus debilissima, ad quæ primaria historiarū nostrarū pars p. mi-
 raculo narrat trementes Venerorū Philippeni bello altissimā traductas montib; in Be-
 nacū fuisse dimissas. Sarcha itē ad dexterā sunt castella & uici, Archus, Drenna, Madra-
 sū. & ad parū lacus quē in moribus facit dexterā Vocianū. Superius in ualle Pontionē
 & ad flumē Sarchæ fontē sancta Maria. Ad Mintij sinistrā Gerdū, Volta & Capriana ad
 lacus uerō sinistrā Riuoluella, Defensanū, Mineruū, & in finis quē facit lacus angulo
 Salodū. pōtū in circueu Madernū, Gargnanū, Lucionū, & Rina nobilissimā regionis
 oppidū, qd in historijs Longobardorū legimus sic appellatū fuisse à riuo sanguinis, quē
 factus est, ex rex Longobardorū Grimoaldus Fracos hiatū per Tridentū ingressus, mā-
 gna occisione in prælio superasset. Superius ad Sarchæ sinistrā Triennū & Cadarecio-
 nā. Estq; in lacus insula Sermionū. Ultra Mintiā per Padū ripa est Burgas fortis, ubi Ma-
 rianus marchio illū munissimā hincinde custodiū arcib; extens claudat: paulo supra
 sunt amnis Ollig ostia. Is flumē lacu Sebano, quā nūc Isef uocāt, effusus breui supra Pa-
 dum tractū, ad dexterā Clesio augef fluit. ppe cuius ostia est oppidū Marcharia, & ad
 ipsa ostia Caluadū castellū. Ad Clesiu uerō dexterā sunt Afola, Morum, Mons clarus, cui
 amplissima adiacet planities, & Lunariū oppidū. Ad eiorū sinistrā Gauradū, Buzumum,
 Angosenū: superiusq; Clesiu tres augef torrentes, Tauerus, Degnus, Bicolus. Ederū
 inde habet castellū, apud sui nominis lacū, quē sub Ludrando castello altissimis in mon-
 tib; insunt Chaffar torres. Ad Clesiu uerō fontē Bargatiū est oppidū. Ar ad Ollig flumi-
 nis sinistrā sunt, pons uicus, Vreici noui, Vreici ueteres oppida. & supra ad Sebastianū est I-
 sef oppidū, à quē lacus nouū accepit nomē. Supra ubi Ollus ipse lacū insuit, est Pilegrum
 castellū. & ubi torrente augef Grinia, Boenū Superius Quitale & Brenū ubi fontē ha-
 bet Ollus, difficile est diffinire. Nā quum à Frigidolfo lacu, qd est in Alpib; torrentes de-
 cidat duo, qd ad sinistrā est Frigidolfum nomē retinet Ollū insuit: qd uerō est ad dexterā,
 in aliū cadit torrentē, à quē Ollum habere inuicū incolæ affirmāt. Quum itē alter torrens a-
 post Poggū castellū oriundus duorū, quorū habet ramorū, altero ad sinistrā p. Dilengū
 S. Bartholomæum, Armiēq; & Casā uallū solis loca Abdū, altero ad dexterā Ollum
 illabū: cōmune cū Abdū oriū Ollus habere uidet. Sed ad inferiora amnis Ollus p. uo-
 lo supra Clesū ostia ad sinistrā habet Platū, pōtū Rebecchū, inde Soncinū opp. superius

Lupat
Christ.
Carolus.

Pontalant.
Vreici.
Boen.
Ollig.
Pilegrum.

Blondus.

b h Palatio.

Palatiolum & Calebiam. Ad lacum sinistram Sarnagum, Pranorin, Lorianum, Moticolum, Brixia. Creminum & Edolin. medio quod Clesium & Ollium amnes interiacet spatio Breia est prapotentia ciuitas, quæ iustitiam ex Trogo dicit cõditâ fuisse, simul cū Mediolano, septuaginta alijs ciuitatib. à Gallia, quæ urbe Româ ceperunt. Sed Lanius uelle uidet ea fuisse Cenomanoorum olim, à quib. cõdita sit caput. Est aut uetusto nomine, & rebus apud ea gentes clara, quâ Lanius lib. x. xi. fuisse Romanis auxilio his uerbis scribit. L. Aemilius imp. effusum agmen ad Murinõ ducit. & in syluis, quæ tunc circa Munin erant, caesi sunt Romani. x. x. x. Ceteri Tanetum petierunt. sex signa militaria adempta. Fuit tunc auxilio Romanis Brixiani Galli, aduersus alios Gallos & Boios. Er. lib. x. xi. Ita diuina copiar. Boijs in agrum suum Tannetū gressis, insubres cū Cenomanijs super amnis Alim in ripâ cõsederunt. intra mille passuum & Cornelius cõscidit flumini castra applicuit. In de mirtendo in uicos Cenomanoorum Brixiam, quæ caput gentis erat, ut satis cõpedit, & cetera. Nec tñ minus clara est reddita, per ueritatē nostrâ obliuione, quâ omnium diuulsiua Philippensi bello, & Francisco Barbaro insigni Venero prefecto defendente per Brixiam. Brixia præteritâlib. flumina Mella, secentibus ubiq. per regionē fontibus & riuu potius q. torrentib. quatuor influentibus, nō multis auctus aquis, quas ad nullum gæuorum annuū interger perducit. Habet Mella ad dexterâ Momptianū, Cõcium & Seruū castra, ad sinistram ubi crescere incipit Chonū, subinde uallē & Vincinum, & ubi insit Brixia torrens Broccū, & ad Broccū oriū Lodriū. ad fontēq. Morine torrens Persū, secusq. Mella ipsius aluam Boratū & Cotum. Ad Padū aluen sequit. Dosolum, & post Vitellianā oppidum, opib. populoq. reuerentissimū, quod Vitellianū imp. direpta Cremona, dum Ottonis Romæ imperantis mortē cum p̄ditorib. cõsinnat expectat, pro castris primo habuit, postea ut pro oppido habitaret, reliquit cõmunitū. Superius est Sabiane oppidum, q. familia in Cremonensib. nobilib. comitū Persicetū, quæ nūc habet Broccū dūliters ornatisimū duxit originē. Inde quinto militario in Padū ripa abest Caisle, quod cognomine dicunt maius, oppidū populo frequentissimū. Inde milib. passuum triginta abest Cremona uetus Romanorū Colonia simul cū Placentia, sicut Liu. x. xi. scribit. dūctā: quæ sicut Virg. nō de præterito magis uerē dixit, quā de futuro uaticinatus fuit, multas lætæ numero calamitates incurrit, q. post tēpora Virgiliū à Vitelliano exercitu primū, ut diximus, direpta: & post annos circiter quadringentos à Gothis, inde à Gōtholpho Lōgobardorū rege, & Sclauis illi militantib. per diē x. i. Septēbris ad annū salutarē circiter sexcētesimū & trigēsimū euerfa: & annis postea plures minus sexcētia inde clapsa à Federico imperatore Barbarossa spoliata ac immunia fuit derelicta. Nūc aut Præloem Storis per Blāche Marię uxoris donz subiecta est. habuit ex uetustissimis M. Furiū poetā cognomine Bibaculū, & postea Quintiliū poetā Virgilio & Horatio familiarissimū. Hæsebūt quoq. Cremonensē ecclesiasticorū dogmatū peritissimū. Hæbuit quoq. Gratidū Sablonensē excellentē physicum, & alironomū, q. Chaldeas Greceq. sicut & Latinas edoctus literas Auiacnæ & Rasii, sive Almaforsii libros, q. nunc Latine legunt, nā fuit ex Arabico: & nuper habuit Ioannē Balistariū præceptorē mēti gr̄manicę theoricę, & poeseos, quib. adolescē ab eo imbutus fuit peritissimū. Hæbuit quoq. nūc multos furi & medicinz deditos: nam maxime Nicolau Placentinū episcopū Vincenū fratē. Amadanos ciues eloquētia exornatos. Supra ad dexterā est Machastorma castrū op̄de Cairacaboum, q. Castrinus Fundulus crudelissimē ibi occidit, nouissimū: deinde proptin loco sunt ostia fluminis Abduę. Intus ad dexterā paucis supra Padū milib. Abduā in fluit Serius amnis ad cuius ostia insinuet Abduę Picigitonū oppidū populo frequentissimū: ac cē habet inter primas munitioresq. Lōbardie merandā. Ex ad Serij dextram sunt S. Sebastianus, Cassilionū, Ruminēgū, Martinēgū, & in montib. Ghisilbergem Seriacumq. & inde uallē Scrtana uicis plurimis frequēta. Ad Serij fluminis sinistram palmarū est Crema oppidū nobile à Federico Barbarossa post assidū Cremonā in eueruitatis dānum opprobriūq. ædificatum, q. Veneti per fœdera sunt potit. quæ cū Francisco Storta aduersus Mediolanēses intrant. Supra sunt Nemberium & Veronem et ad fluij fontē Bardionū, insinuet ostiū Abduę ad sinistram castrum nouū cognomine Bucca Abduę. Interius quinquagesimo secundū annis decursum nulliano est Landacitias, quā Federicus Barbarossas Mediolano destructo ædificauit, ornataq. ea ciuitas

A Ambrosio Vignateni iureconsulto in Lombardia praefatissimo, bonarumq; artium studiis
 deditissimo: & pariter Mapheo Veggio doctissimo atq; optimo uiro aliq; editis operi-
 bus partim metro, partim oratione soluta claro. Dicitur a praefati Lauda ciuitate tertio
 militario, altera Lauda uetus dicta, quae uulgo ferunt Cn. Popertum addidisse, datis ibi co-
 lonis primariis piratarum, q̄s duxerat in triumphum: q̄d quidem nullo inuenimus in loco.
 Quin potius Seruius in Virgilij expositione est autor, piratas partim in Graecia, partim
 in Calabria à Pōpeio agros habuisse: nisi forte aliter uoluisse uidet inueneri Lucanus in
 primo, ubi facit Caisarē Arimini cōcionantē sic dicere: Quae sedes erit emeritis, quae ru-
 ra dabunt? Quae noster ueteranus aret, quae moenia scissae? An melius fient piratae magne
 colons? Plinius uerō uelle uidet eā urbem fuisse cōditā à populo nomine Liujs & Mari-
 cis, qui fuerunt Transalpini: & tū eā appellat Laudā Pōpetanā: autē in ueterib; feri-
 ptis eius urbis aut loci uisum fieri mentionē. Primusq; p̄ter Plinium locus, in quo
 Lauda ciuitatis nomen legitur eū, ubi nos Odoaceris Erulorum regis aduentum in Italia

Lauda uetus.

Odoacer.

B describentes diximus: q̄d & aliunde accepimus Orestē paritum Augustuli imp̄ geniti-
 torē, apud Laudā Odoacri cōgressum, ab eoq; superantem Papā cōfugisse. Supra Laudā
 Abduz imminet Cassianum oppidum, post regio est Mons Brigitijs appellata, multis
 habitata uiculis, & uini optimi castanearumq; feracissima, ubi uerō Abduz mōs ipse im-
 minet Bispium est oppidum q̄d Veneti obtinent. Et supra uarios inter colles Abduz
 dextrorsum illabit Brembus amnis, cuius cōtalli inter montes insunt castella & uici, S.
 Petrus, Menium, Augum, S. Peregrinus, S. Ioannes, & Piatta. Cōtra Brembi amnis ostia
 est Vuarium castellum, & inus Gorgomtiola atrahit ex lacu Lario nunc Comi dicto
 Abduz sinum, quē Laurelacum dicunt. Estq; ad lacum ipsius emissoriū, quā sinus Ab-
 duz in mediterraneas exit, Leucum oppidum: ubi p̄s eum iugit amnis. Et secundū lacum
 dexterā superius sunt Abbata, Midellū, deinceps Lemū, Valena, Bollandū, Corcenū,
 Prona: & ubi Abduz ipse ex Alpib; cadēs Lariū influit, est Colungū supra sunt Morbē-
 gum, Stationa, Tirandū, Machū, & ubi cōmune Abduz cū Olio fontē esse diximus, sub

Leucum.
Midellum.

C Frigidolfo Burinū. Sunt etiā ad Abduz lacū influentis sinistra Postaleium, Xundū, &
 supra lacanā, quae Abduz sors à multis esse creditur Postaleium. Medio q̄d Abduz inla-
 menta Serium, & Brembū fluuios interest spatio eductissima in montib; est Bergomū cui-
 tas uenusta, à Gallia simul cū Mediolano, & Brixia, & Verona, eodēq; tēpore sicut Pō-
 petius Trogas dicit edificata: quae Gasparino Bergomensis rhetore & grammatico exorna-
 ta est. Eo inē spatio q̄d Brembum, Serū, Abduzq; amnes, & Bergomēsis intercedit mō-
 tes, regio est Glarea Abduz appellata. Insunt & castella Trisulium, Mozanica: & quae
 supra sunt dicta, Ruminengū, Martinengū, & Carasagium praeflo insignie omnium aeta-
 tis nostrae memorabilis in quo Mediol. tūc reip. exercitus copias Venetorū equitū x i i
 peditū i i i i milia fregit, fudisq; uel potius maiori ex parte cepit. Sequi ad Padē dexte-
 rā Belgiosium uilla opulentissima: quā Philippī Angli Mediolanēsis terrij ducis dono
 obtinet Ludouicus Cunij comes, Albricum terrium & Malatestā comitum Cunij sicut
 ostendimus clarissimorū reliquas in ea fouens, postea habent Vmbrosi fluminis, q̄d

D Eupōm lacus Larij sive Comensis partē exonerat ostia. primū habet Vmbro ad dexte-
 rā castellum Vallalantē: post sanctum Angelum. Et lōge supra inus Caturium oppidū,
 superiusq; Comū ciuitas uenusta lacus Lario, cui dā Comensem appellationē cōiungit
 quae à Gallis cum Mediolano, Brixia & Verona, sicut Trogus scribit, cōdita fuit. Quē
 ea ciuitas habuit paterna origine Plinio: quē mutatus incolatus uocari fecit Veronē
 sem, qui scribit Comum & Bergomom Oromoniorū stirpis fuisse, Catonē tradidisse: q̄
 falsus fuit le gentis originem ignorasse. Quā postea docuit Cornelius Alexander affir-
 ma orā fuisse eā gentē à Graecis, interpretatione nominis indicāte, q̄ uirā in montibus
 degant. Catullusq; poeta inuenerit uidet Caeiliū poetā fuisse Comensem: hoc epigra-
 matis. Poeta tenero meo sodali Velim Caeilio Papire dicās: Veronā ueniat, noui relin-
 quens Comē moenia Lariūq; litus. Nā quāsi uolo cogitationes Amici accipias sal-
 metiq; Quare si supiet uitam uorabit, loq; Plinius Comi cōuersatos fontē esse dicit in Co-
 meū, qui singulis horis semper innumerosi ac residet. & idē affirmat Abduz amnem
 lacum Larium supernare, quodq; nunc quoq; usi cognoscitur, lapidē esse dicit in Co-
 meū, qui causā, tormaturq; coquendis cibis. Longobardorū quoq; habent historis in

Vini perla.

Blondus.

hh a lacu

Sanctus Co-
lumbanus.
Modocia.

Clauenn.

Odinor.

lacu Lario insula esse, quæ Constantina appellaretur in qua legimus Francione primò do-
cem Romanum: postea aliquos Gothorū & Longobardorum reges multas conserua-
se diuitias. & forte maiores omnib; quæ ab illo tempore alicubi in Italia fuerint congre-
gata, eaq; insula nunc nobis ignota nō longe à domo aberat, uel oppido, uel uico. Scri-
bit etiā Plinius Transpadanā Italiā iuxta Alpes Lariū lacū habere antiquū urbem A-
gro, ad quē ciconie nō transuolant. Sunt ad eā lacus patre, quæ a maiorib; appellatū Be-
pulus: dextera in parte Fenium, Palantium, Ripa, Nesium, Lelenū: & quæ lacus in Ab-
duā flectit Belasium. Ab Vmbreonis fluuij oris parua supra Padā tractu sunt S. Colum-
banus: post uia Laudensī à Mediolano Melegnanum oppidū: inde uicus mercatus po-
pulo frequētissimus: & superius Modocia nobilissimū totius Lōbardie oppidum: quō
seruat abluenda cōsuetudo ab trecentis annis introducta, Cæsares Germanos coronā
rea in Romanos reges, imperatoresq; insigniti, id oppidum reddidit prius ex parua im-
plissimū Theodoricus rex Ostrogothorū primus, palatio ibi magnificētissimi operis
dificato: & Theodelinda Lōgobardorū regina insignis: ad quā beatus Greg. dialogi-
rum libros scripsit: basilicā beati Ioannis Baptiste, ac palatium superbissimum sumptuo-
sissimo opere in eodē extruxit. Supraq; Modocia Vmbronis fluuii adiacet Clauennū.
Secus Comū ad Vmbronis ex lacu Eupilo ortum Bexia insitit torrens ad cuius oris ca-
stella sunt Murgū, Canosia & Vatalū. Ad secundū latus Larij uel Comi sinistrā sunt,
Sennobiū, Arcinū, Capriū: & ubi torrens aqua Seria insitit, Monasium: dehinc Raso-
negū, Gundū, Grauidena, Damassium, Iera, Sorregiū: & ubi fluuius lacum insitit eū So-
nologū. Supra torrens sunt, Larium, Victoria: & dehinc castellū Clauenna: apud quā
Plin. dicit coriā Rhetiasū fuisse. Ea uerō montana regio cur olim Rhetia fuerit appella-
ta, iustinus in Trago sic docet. Tusci à Gallis pulsī sedib; Alpes occupauere, & Rhetio-
rum gentē sic ab eorū dace appellatā cōdidere. Fueruntq; hi populi bifarij in primā &
secundā Rhetia diuisi. Ad alterū uerō latus Casatium, & in extremo lacus angulo Megi
ulla castellā. Ad dexterā Padī ripā post Vmbronē prima habent Ticiū: ostia, si fluuius
Verbanū lacum, quē nunc maiorē dicunt exonerat. Adiacet hinc amni ad dexterā quat-
to supra ostium nullatio ciuitas nunc Papiā Ticiū nomine uetustior: quā Plin. uelle
des fuisse eodictā a populis Leuij & Maricis, q fuerunt Transalpini. Sed quantū licet ex
Luij scriptis cōficere Ticiū urbē, q tēpore Annibal in Italiā uenit, nondum erat. Nā
lib. x. x. i. sic habet: Itā Scipio Padum traiecerat ad Ticiū amnē mota castra. & con-
flicta quā utriq; ad certamen accēsi militum animi essent Romani ponte Ticiū iun-
gunt rurandiq; pontis causa castellum superimponunt: & inferiaturū pavorē Cōsilia
uulnus periculumq; intercursum pubescens filij ppositum: hic erat inueniē Alia-
nus. Dicimus itaq; nō potuisse abesse, quin si Papiā tunc fuisset, aut Ticiū urbē, eius
nomen aliquatē Liciū posuisset: nec pontē Romani fecissent, factiq; castellum im-
posuissent. Eā ciuitatē Athala rex Hunnorum direpta uastauit. & quā paulo post insit
rata esset Odoacer Erulorum rex Orestē patricium, Augustulū imperatoris genitorē in
eo oblectum utq; captum interfecit: Ticiūq; urbs crudeliter direpta atq; uastata est
ubi tunc ci des maxima fuit ciuium Rom. quanta nunquā alibi post Romani impācti
nationē cōmissa fuerat. Pariterq; ad annum inde circa centesimū & uigesimū uenit
rat se facturum Alboinus rex primus Longobardorum, nimis Papiensium resistētia fa-
stiditus. Sed cū ipso ingressū equus sub eo collapsus, surgere nequirit, ad monitū a bo-
no uiro comite suo mutauit ppositum, equusq; illico surgens, illum in urbē deuolitū
lomen. Rodolfo aut Burgundo Italiæ regnum occupāte, per v. i. Stephanū pontificē
Ro. tempora Vagari Salodo dace Italiā ingressi, Papiā oblectam captamq; ferro igniq;
uastarunt. Alunda fuit adolescētula nobilis, & pulcherrima Papiæ incensio nobilitate do-
minio potior: quā Vgo Arelatenis Italiæ rex Lothario filio dedit uxore. Eoq; mortuo,
tertius Berengarius Vgonis in Italiæ regno successor Papiæ potius, mulierē carere ce-
nit. Interre Agapitū pont. Ro. Italiæq; pceres & populi, Berengarij & Alberti filij
ramidē exoli, Oronē primum ex Germania in Italiā uocauerunt. Isq; cum armatarum
milib; L. Veniens Berengario & Alberto directis, Alunda Carcere eductū marimonio
sibi copulauit, tumq; Italia i malis, quæ diu fuerat perpessa respicere cepit. Penitenti Lō-
gobardorum rex monasterium sanctæ Agathæ: & Theudelinda regina ecclesiā sanctæ
Maria

A Maritima ad Perticas in ea ciuitate cōstruxerunt. Et Luthprandus Lōgobardorū rex offā beati Agapitini ex Sardinia Papia, ubi ueneratissime seruantur, deferri curauit. Idemq̃ rex monasterium beati Petri Cellula aurea appellatum, & apud Holonam, ubi cūta fæpe reges tenuerunt monasterium S. Anastasii martyris edificauit. Gondiberta regina ecclesiā S. Ioannis Baptistæ: & Petrus episcopus Luthprandi regis cōsanguineus ecclesiā S. Saurini Papie cōstruxerunt. Ea urbē sicut & aeris salubritate amoenissimā reges Ostrogothorum, & postea Lōgobardorum libere incoluerunt: unde apud ipsam multa fuerunt præclare gesta i nobis in Historijs præter prædicta accuratissime scripta. omisit eandē maximūq̃ profectus est spiritualibus adiumentis Episcopus Aquileia oriturus: qui sex milia captiuorū Mediolanen. a Francorū rege liberari impetrauit. Et duodecim gelimus nominis ordine Ioannes pont. Ro. qui a Bonifacio Ferrarij filio pontifice adulterino captus, in arcēq̃ S. Angeli coniectus diem ui adhibitis obiit, cuius fuit Papientia. Habet nōc Papia in gymnasijs multos iuris ciuilijs & pōtiffij ac philosophijs & medicinz scientia claros. Sed ex ciuilibus Catonē Sæcū, & Silanum Nigrū ciuili de-ditos iuri & bonarū artium studijs exornatos, Adiacet Ticino anni intus ad dexterā & fossie manufacte ab eodē fluuio ductæ hæret Abbiatrasiam. Superius est Viguentū Pe-tri Cādidiliteris Græcis, ac Latinis, ac editis operib. clari patria. Inde Cuccionē & post Sextū lacu: p̃pinq̃: quia in parte Verbanū lacum duo minores augēt lacus, quorum qui est ad dexterā Lugani: q̃ ad sinistrā S. Iulij appellat. Ad Verbanū siue Maioris lacus dexterā Angleria primum est oppidum, a quo Vicecomitum familia originē traxit. Re-cedit uerō intus ad dexterā eius lacus partē Varesium oppidum populo frequentissimū. Supra curuatus est bifartū Verbanus, siue Maior lacus Lugani ea in parte appellatus, cui adiacet, Brosium, Portus, Caput lacu, Cāpronū, Ostiū & Porfeticia: & ubi Lauenua insuit amnis sunt ad lacus Vodus, Sella, Morchū & Lugani, i quo lacus nomē accepit. Ticinū ad sinistrā paruo supra Padū tractu torē inflexu Graualonus, ad cuius sinistram est Cropsenū. intus sunt Mortaria oppidū nobile, & Laumeli nōc exiit, sed opulētissimū olim oppidū, multis celebratū, præsertim Lōgobardū historijs. Nā Theudelinda Anta-ri Lōgobardorū regis relicta Agallulfum Taurinēsem ducē apud Laumeliū sibi in ma-ritā, & Lōgobardā ut permiserunt, in regē asciauit. A Laumelocū nomē habet omnis peninsula regio aliquot oppidulis uicisq̃ frequentata, in qua lignū gigni & multum & opū mū, Pinusq̃ est autor. Interius est Nouaria ciuitas, quæ Albuio dolo claro oratore, sicut tradit Eusebius per Octauiani imperatoris ætatē ornata fuit. & ad annū saluti V 111. & terdecies eētenti habuit Dulcinū hæresarchā, in quē cū Clemēs v pōt. Ro. animaduertendū censuisset: ipse in mōtes, q̃ Nouariæ altissimi imminēt, cū sectatoribus quingentis se contulit: quos saluosus natura, & penē inaccessibilis locus fuisse tutatus, ni superueniens solito maior nix plurimā eorū partē fame ac frigore mortē fecisset oppetere. Dolc-nusq̃ & Margarita uxor cū reliquis, eo cōfecti in cōmodo in potestate uenerūt. nec rū error ut abrenunciaret, ad duci potuerunt: quin Margarita in cōspectu mariti mutilata: & ipse itēm pari laceratus supplicio, in p̃posito pertinaces, tot penē mortēs, quot habe-bat mēbra percelli sunt. Mōs nāq̃ Bosus nomine, Cocilarū Alpium, p̃mōcorū, exieris superas Italiz mōtes, ad ipsū uertice, quē semper cōtinuatis etiā astate nubibus tectū habet omnino inaccessibilis est, cui hæret cōtingus paulo celsitudine demissior mons, nōc ab dōe Dulcini factū Gazaronū appellatus, in summo cuius uertice, & ad eū locū, in quo se cōtineuerat hæretici, sacellū nūc est S. Bernardi uocabulo appellatū. Adiacetq̃ eius mōis radicibus ad auersam partē, Triuerū, Cozola, & Crepacorū agri Vercessellū oppidū & Castellū. Ad Ticinū itē undas est Castallerū: & paulo supra ad lacus Verbanū, si-ue Maioris emissorū, i q̃ Graualonus amnis oriū habet, sinit efficit ipse lacus, quē Mer-gorū lacū dicūt. Illabuntq̃ torētes duo Graia Alpibus defluētes: quorū unus Tōsa di-cit. alter q̃ S. Iulij lacū nūscit: eius lacus retinet nomē. Nā in eo lacu insula est i S. Iulij ec-clesiā, sicut & lacus appellatus, Visunturū ibi cōfessoris Iulij reliquit miraculis consue-ta. Suntq̃ ad lacus Mergorū sinistrā Omagnū, Acabritū, Asmū, Boguinū, & ad dexterā Vpatisinū Apellū. Ad Tōse sinistrā Vergōia, & supra in Alpibus Domuscula, quā nūc Domodulū appellat. estq̃ unus ex quatuor terminibus, unde i Mediolano in Gallias siue Germaniā trañit. Ad Tōse uerō dexterā Mergotiam, i quo sinus nomen accipit

Blondus.

bb 3 & ad

2. Agapitina

Tippis.

Nouaria

amit. T

Vpatisinū
Domuscula.

Mediolanum.

& ad eandē finem dextera Palliā. Sequunturq; secundum Verbanum lacum oppida & castella, Canobitū, Brisagū, Alcona, Carnū, Giardolā. & ubi Ticinus ex Alpibus Graia cadēs lacū debuimus insinuat, castellum est nomine Magazinū. Descripsimus supra duos annos Padū silabētes, hinc Vembronē, inde Ticinū; & simul docuimus quibus in locis uterq; amnis, ex Verbano hic, ex Eupilo ille, ortū ducat. Dumq; loca explicuimus ipsa uel fluminibus, uel lacubus adiacētia, mediū liquimus intra cū planiciē omnium hāc populū frequentissimū. In qua Mediolanum est ciuitas potētissimā; quā nostrō iudicio insulē opinari sunt quidā inde dicēti, q. in medio Padī, Ticini, Abudā & Vimbromis amnib; sita est. Sed alia est eiussdē nominis ciuitas in Gallia, cuius fines nullis amnib; similiter sunt coerciti. Originē uerō habuit Mediolanum Lombardiar, quā Locius Papius & Trogius Pōpēus narrāt, ā Gallis, qui dūce Brenno in Italiā descēderūt; populūq; loca incolētes, in quibus est edificata, insubres appellabant, de quibus L. Florus cā Lūto dicit: Galli insubres ferinī & immēū corporis Alpium acēle sepe alia, sed Virido mato dūce iurauerunt se nō soluturos balthēa, nisi in Capitōlio. Amylius uictor eisdē munit, nec uidemus alia fuisse Italiē loca, in quib; facilius coaluerit mortaliū multitudē tāra, quā insubres primū post Mediolanētes per omne seculū habuerunt: Roma enim nō modo nō genuit, quē habuit multo maiore Mediolanēsi populū: sed faciliē aris semper ab ipsa cōditā insubris dispositione, cōstauerit ex tota Italia cōportatūq;, & ad ducit ex toto orbe mortalium exuberantiā malē cōseruauit. Quā apud insubres Mediolanēsesq; post eā cōditā urbē historici gesta scribunt, hic referre operosissimū esset: sed nostro insulētes insinuit, indices earum rerum ponemus. Scribit Eusebius in rēporum supputationibus Scatium Cæciliū comediarū scriptorē clarum fuisse insubrum Gallū, & Ennī cōtubernalē: & quosdā existimasse ipsam fuisse Mediolanēsem. Scribit Lilius libro ab urbe cōditā x. x. exercitiū Romanorū, tūc primū ultra Padū fuisse ductū, & Gallos insubres aliquot prēliis superatos in deditionē tunc primū uenisse: quod quidē ad annos Romanæ urbis cōdi. cccc. lxx. fuisse uidet. xxx. inde Lūi liber habet Magonē Annibalis fratē in agro insubriū uulneratū, dum in Aphricā per legatū reuocatus nauigaret apud Corsicā obijisse. & lib. xxxi. habet, L. Furī Prætorē Romanū Gallos insubres rebellantes, & Hamilcarē Poenū in ea parte molientē acie uicisse: Halmicarēq; occiso milia hominū xxxv. cæsa fuisse. & lib. xxxi. habet Corneliū Cethegū cōf. Gallos insubres pælio fuisse paulū post L. Furī Purpureonē, & Claudū Marcellū Boios & insubres Gallos subegisse, Marcellūq; triumphasse. Post eā uerō triumphū urbs Mediolanēsis per annos ferme quingētos pacatissima, atq; adeo sines fuit ut illā principes Ro. quoad p. occupationes licuit, inhabitauerint Neutr Traianus, Hadrianus, Maximianus, Philippus, Cōstantinus 111. Cōstā & Constantinus 1111, qui diuisa est Gallia, Iouianus, Theodosius, Valēs & Valentinus. Iustianūq; Galli sunt Mediolani Cæsare appellatū fuisse tradit Eusebius. post eā uerō tā diuturnā selticitatem primas passū est molestias Mediolanū brato Ambrosio adhuc supersistere: Asiaticū sicut ipse in Omelijs scribit infestis tribus, quorū persecutiones ut declinaret in Illiricū exiit & cōtuit. Post sēx uerō, sicut Euseb. tradit, Auxēnī mortē Ambrosio Mediolani episcopo in sua sedē restituto: omnis Italia ad reatū Christi fidē est cōuersa: paulo rē post Astila Italiā ingressus, quā omnē allixisset Venetiā Mediolanūq; diruit. Insurrexit tunc parū quicquid bellis agitata: quorū Ostrogothi cum Iustiniāni imperatoris ducibus gesserūt. Quib; in bellis, ut Gothi resisteret, & in partibus Iustiniāni imperatoris duraret, Mediolanū eas pertulit difficultates & angustias, quā hominibus uitæ tolerabiles esse uident. & in superste famis acerbitate deditionē tunc etiā, sicut & nūc inuoluit. A Lōgobardis autē eadē urbs nō quidē destructa unq;, sed maximis molestiis agitata est. Illiq; ā Carolo Magno domini regnōq; priuatis Mediolanū per annos lxx. & ccc. sub Italiā & Romæ regib; imperatoribusq; quasi liberū floruit, nullas interien magnas passum agitationes quousq; Federicus imperator Barbarossus ad annū salutis lxx. v. & cū deiecit tūc rēpō eā diruit & solo æquauit. populū autē in sex tribus partarū nomine diuisum, sex lo cā decimo ad minus distātia passū miliario habitare coegit. Sexto autē ab inde anno, quā Federicus bello ā Fracta regibus pao tertiā Alexandri pōnitic R.o. labit agitat Mediolanen, ā Parmenibus Piacentinisq; adiuti repetitū patiam tanto reuēdit agitati animorum

Corsica.

Cethegus.

Traianus.

Animatorum ardore intra triennium ditior, populo frequentior potestiorq; solito facta uideretur. Habuit uero per annos c. l. mirabile incrementū, adeo ut nisi ciuilia obstitissent dissidia Turrianorū Vicecomitūq; omni Libardia facilius fuerit potiturus. Anno autē salutis l. xxv. i. supra duodecies ceterū Vicecomites, pulsi Turriani, Mediolani tyrāni de sunt portū. & anno abinde l. xxv. i. i. sextus Clemens pōt. Ro. quōd Ludouico Bawario imperatore adulterino multis agitaret molestiis, in illius damno dedecusq; Luchinū Vicecomitē Ro. ecclesie in Mediolano uicariū, & eius germanū loānē Mediolanensem archiepiscopū creauit annoq; ab inde plus minus quinqueagesimo loānes Galeacius Vicecomes primus ab imperatore dux Mediolanēsis in ea familia est cōstitutus, princeps certe regno & imperio potiusq; eo ducatu solo dignus, cū propter insignes alia uirtutes, tū maxime q; doctrina & uirtutibus excultos uiros apd se habere, atq; extolere curauit. omnū autē externorū quos dilexerit, primus fuit Petrus Cretēsis pontia Canclarius, q; Nouariēsis episcopus, post Mediolan. episcopus, deinde Ro. ecclesie cardinalis: & demū summus pōt. Alexander v. nomine est appellatus. lēq; omnū sui seculi uis doctissimus, quo tēpore loānes ipse Galeacius ducatu Mediolani a Venceslao Lucinburgēsi Romanorū rege ornatus est, orationē habuit doctrina, & rerū uariarū copia redundantē, quē inier multa ornamētū urbis Mediolani cōtinentia hec habet. Mediolanū phylico naturali situ suo ab incēdij caumatū, & frigori rigoribus aequaliter abesse, ac propere locū totius orbis tēperatissimū, aerēq; serenissimū, & aquarū in potus & fomitu salubritatē obtinere. Quā tū laeas pulcherrimi decē & septē, & l. xxv. i. i. flumina terrae superficiei irrigaria in illius agro reperiant: dicitq; idē pōt. Barnabā Pauli cōdiscipulum & comitē primū fuisse Mediolanēsis ecclesie episcopum, cui paulō post successerit beatus Ambrosius doctor ecclesie celeberrimus: a quo S. Aurelius Augustinus doctor & ipse excellētissimus in ipso Mediolano ad fidē Christi cōuersus fuit. loānes Galeacio, & post eū duobus filiis loāne Maria primū, & postea Philippomaria, q; tertius dux fuit, uti functū populus Mediolanen. in libertatē se erigēs, post asperā insignēq; famē bello popellam urbē deditit Frācisco Sfortie Anedulo Cugnola Romādiolae Sfortie primo patre oriundo: cuius decorat robur atq; principatū Maria illa exor Philippo tertio duce nata, regio titulo fastuq; dignissima. Genuit Mediolanēsis urbs Alexandrū secū dū, uicūq; Virbanū ex nobili gēte Cribellanae Celestinū i. i. i. pont. Ro. Danūq; episcopo fūit, q; uir, si beato Gregorio credimus, sanctus & doctus patre, cuius fuit amantissimus, plurimū pfuit. Imperitē uerō scripsit Alexander v. pōt. Ro. Valerianū & Galienum imperatores Mediolani genitos fuisse. Sed Helius Spartianus scribit autē paternū Didij lulianū imperatoris fuisse Mediolanen. & salius Capitolinus dicit Valerianū iuniorē nō nati, sed sepultū fuisse Mediolani. Et Flautus Eutropius in alterius Valeriani gestis rebus tradit acceptū fuisse cladē sub Aureliano, a Marcomānis p. errorē. Nā dū is a frōre nō curat, occurrerūt subito erumpētibz. dūq; illos a dorso persequi parat, omnia circa Mediolanum uastata sunt. Fuerunt enī patrum nostrorū memoria Mediolanētes iure consulti excellētes Obertus de Oro, qui eā cōposuit iuris ciuilis partē, quae usus feudorum appellat. & Cristoforus Castilionens iurecōsultorum sap. etatis facit princeps. At loānes idē Castilionensis episcopus Vincētinus, ac paulō post ad nostrā peruenerunt uicarij ui ri duo elegāter docti, ordinis S. Augustini unus, S. Frācisca aliter: quorum ille Andreas Bilius, hic Antonius Raudēsis appellati aliquot ediderūt opera, quid ipsi dicēda & scribēda ualeāt absq; nostro tēstimonio ostēdētia. Ornat quoq; patriā Ioseph Biprius sacris secularibzq; literis apprime eruditus. Sed ad pposuū iter nostrū, post Ticinū ostia Padani lōgo trāitu, nullo humine ad dexterā augeat. Est uerō inter proximū Sicidā, & Sulis lūicū mare: ut Gogna apud Cochium oriūdus, & ad S. Marthā Neblosamq; cursum pendens. Ad Padū ripā, ubi Sicida fluminis ostia habet Brunnide oppidū, & ad eius fluij dexterā Palestrinū imperiūq; Romagnū oppida inueniunt. Ad Sicidā autē finalitē pri usq; Saris insular torrens sunt Vercellae ciuitas uetus Apollinea a Martiali poeta p. pellit, & quas Plinius a Saluijs, Libicis ortas tradit. Tenuerunt autē Saluij populi mōtea Niceri supereminētes. de hac urbe Plinius: Extrat lex censoria Vinnimiliarum auri fodinae, quae in Vercellenis agro cauabāt, ne plus quāq; a hominū in opere aurum faciendi publicani haberent. Et Eusebius Caesariensis in temporum supputationibus

la. Cladēci.

S. Ambrosius.
S. Augustinus.

Padus.

Sicida.
Romagnus.
Vercellae.

tradit Eusebium Vercellen. episcopum sacrorum dogmatum periculis claruisse. Notij H. g
 historiari secundo ostendimus Valentinianum tertium Constantinij comitem ex Gallia Pictida
 filium misisse Andaburum orientis praelectum adversus Castinū comitem Iordanū adducens
 imperatoris docē. & pacis apud Vercellas commisso Castinū superantem expulsum fuisse.
 Superius ad eandē sinistram Sicidū adheret Burgun Sarodij ad dexterā Andam. Ad si-
 nistram est Bedulū. dehinc ad Padū est Tridū oppidū, Boetia patrum nostrorum citate cele-
 berimo multo doctore ornata. & monasterio Locedi Duria Baltea proxime habente
 annis apud Halkubū in Alpibus oriendus: cui anni inferius cōtinet Crescendū nobi-
 le oppidum, superius Salugie, & paulo superius est Eporedia à bonis equorū domitoribus
 lingua Gallica, sicut Plinio placet appellata. Quā idē affirmat populum Ro. Sibyllus
 libris admonitum, ac iussam cōdidisse. Dehinc ascēdendo per vallē Augustae praetoris
 itinere unius diei est mōs louettus, & supra est Augusta praetoris iuxta geminas Alpid
 fores sita Graia atq; Peninas, quibus Hercule & Poenos trāsisse Plinius asserit. Graior
 opinari, apudq; eā incilis fuit marmore titulus ille pergradiū populos enumerante, quos
 Caesar Augustus in Alpibus subegit. dictiq; Plinius Coccianas ciuitates XII non fuisse
 additas titulis Augusti, quia nil hostile cōmiserant. geminas autē fores Graias atq; Peni-
 nas nunc appellant alterā montē Iouis, ubi monasterium est nobilissimum, S. Bernardi
 dicatū. alterā columnā Iouis, quā uia iter est ad uallē Tarantasiae Allobrogum, quā
 quidem uallē Isera annis excipit. ad sinistramq; Duria oppidū est Maradum. Orens
 dehinc fluuius Padum illabit, cui ad osium est Danasium nobile oppidum, & superius
 S. Martini ad dexterā ad sinistramq; S. Benedicti de Fructeria habent oppida. Duria,
 Ripariae annis Padum deinceps illabentis proxima haeret ostio Taurinum ciuitas uera
 flissima, per quam primum Annibalem Italiam ingressum uenisse, Linius x. i. ostendit.
 Taurini Galli proxima gens erat in Italia digressa, & infra peropportune Taurinis proxi-
 ma genti aduersus Insubres motum bellum erat. Inde ex statuis mouerat Annibal, Tau-
 rinorumq; unam urbem caput eius gentis, quia uolentis in amicitia nō uenerat, ut expo-
 gnauit. Duria ripariae fluuii ad dexterā oppida Lancium & Bellegiam, ad sinistram
 Cantacum & Druentum sunt proxima. Eoq; in terrarum spatio quod ad Padū hincq; Du-
 rias & Alpes interiacet, est regio Canapicium appellata, in qua tres nobilium famula
 oppida possident & castella, Valpergani, S. Martini, & S. Georgij comites. Neclonge
 abest ad Taurino Sangoni annis in Padum habentis ostia, cui ad dexteram haerent oppi-
 da Ripolum Aulianā inter quae est celebre monasterium S. Antonij de Rennerio &
 Ambrosius oppidum, & paulo supra ciuitas est Secusa, superiusq; ad Sangoni annis et
 tum est Sefanna. Clusola post hac annis Padum illabitur, cui proximum ad secūda
 passus est Pinnarolum nobile oppidum, nobili item monasterio exornatum. Superius
 Petrofa oppidum, & ad fontem sinistrorsum est oppidum Pragellatum, cum anni Bri-
 carialium primo post mons Bobius dextrorsum haeret. post Clusola Pelis fluuius Cle-
 sono auctus, Padum illabitur Pachelerium inter, & Villanfrancham oppida populis re-
 quentata. fuitq; Panchalerium Augusta Taurinorum antiquae Ligurum litoris, apud
 quam Plinius dicit Padum primo nauigabilem esse. & Vllafrancha primum ponte Pa-
 dum sublicio est complexa. Pado autem fonti suo iam propinquanti oppida sunt proxi-
 ma, Roellum & Palana: & ad supremi ultimiq; torrentis illos illabentis fontem, ut dicit
 mus, oppidum est Circium. Deinceps sunt Alpium iuga: & ea quidem quae Annibal Ita-
 liam ingressurus aceto rupit.

REGIO OCTAUA, VENETIAE.

OMBARDIA ad finem perducta, si haec tenus seruatū morem se-
 qui uolumus, ad proximum Pado annis ostia reuertendū esse.
 Sed quum ab ultimis Pagi ostijs ad fornaces appellatis Venetiā
 urbē ducentis lineis ad aquas gradatas stagnantes mari Adriatico
 atq; salte obtineat, in quas Aethia fluuius, post Medocens deinde
 Timaeus defluunt amnes, ipsam Venetiā ciuitatem eisdem flui-
 uis circumdatam aquis, prius quā Marchiam Tarusinam, siue Poen-
 iolensem regiones defendi necesse est. Possumus itaque uisus
 fluiuium in Seco melius prosequemur, secundum ripas, quorū ex nobis insin-
 to casum

Ad easdē regiones, & eazum particulas certius inuenimus. Venetia ciuitatē in intimo Adriatici maris sinu sitā, ad annū salutis quinquagesimum sextum supra quadringentum fuisse conditam, quo anno Athila rex Hunnorum Aquileiam dirigit, docuimus in Historijs. Habet autē eius ducebat regio terminos lōgitudine mīlīū octoginta ab aquis olim gradatis, ad Lauretum oppidum ā Vitali Faledeo edificatum nunc autē Pado proximū, ubi ad fornaces docimus Padi ostia appellari. Lauendo autē uaria nullo habet alios terminos q̄ quousq; cedentes recedentesq; maris aquae ad līcā sita gnando perueniūt. Eius regionis diuerso modo nōnulli meminerūt uetustī scriptores. Anonymus enī Pius in Romani imperij prouinciarij regionumq; itinerario, quomā Rauenna Aquileia per Altinum iter describet: hūc nunc Venetiarum stagna appellat septem maria, q̄ ā Rauenna Altinū usq; septē uada essent nauī transmittenda. Et Virgilius quod distīcū ē in Patauj descriptione infra ostendimus ubi Patauj edificatiōē ab Antenorē distīcū narrat, sic habet. Et fortē superare Timauū. Vnde per ora nouem ualio cum murmure montis le mare praecepit, & pelago premit arua sonanti. Mare enim quod per ora nouem it praecepit, & premit arua pelago sonanti est hoc totū quod ā Pado ad aquas gradatas litus rumpens, colles eius poeticē ā Virgilio mōtes appellatos inter ipsa uada sin quiquaque nunc litora appellamus. Insula eo clōcluse spatio, quae habitauerunt uarios habuerunt conditores, qui in unā hūc Venetiarum ciuitatem opes & consilia cōtulerunt. Vnde hūc Venetiarum ciuitatem pro una regione non inueniūt ā nobis possitam esse intelligit, qui cōsiderabit nō modo opes eius cuiuscūq; alterius regionis itaq; opibus inquit parandas esse sed multas fuisse urbes, multa oppida, quorū excidiō hūc unā sit condita: Aquileiam, Altinum, Concordiam, Patauium, Montemiliticū, Opitergum, Eraciam, Equilium, Gradum, Caprulas & Lauretum: quanquam & ex Vicentia, Verona, Mantua, Britia, Mediolano & Papiā ab Athila assilicis, & ab alijs Italia ciuitatibus, praeterim urbe Roma diuersa in persecutionibus nobiles & potentiores quoq; Venetia ā principio cōfugisse, in Historijs abundē docuimus. Igitur Aquileienses primi Gradum, Cōcordienses condidere Caprulas. Altinates sicut urbem suam in sex portas diuisam habebant: sex quoq; in stagnorum insulis oppida cōdiderunt, Torcellon, Maioribum, Burianum, Amorianum, Constantiacū, & Aimanum: Patauinorum pars, Riuanum, & postea Dorūm durū, Montemiliticenses, Atellinūq; Methamauchū, Albiolanū, Palestinam: siue, ut Plinius appellat, Philistinam, & Iosiam Clodiam, quae nunc est ciuitas Clugia. Creuit autē ilico ab ipso cōditionis initio Veneta ciuitas, quia non ā postioribus, sicut Roma, sed ā potentioribus, diutioribusq; regionis olim Venetiae fuit ā principio, sicut docimus, habitata. primus extemorum Venetj ormandis atrolit aduēctum Narses eunuchus patritius primi Iustiniani imperatoria copiarū in Italia aduersus Gothos missus dux: qui q̄ Veneti eum traducendis ā Tarulio Rauennam copia nauigio iunissent, postquā subegerat Gothos, ecclesias S. Theodori & Geminiani de capite Brulij in Venetia edificauit. Quinetiā anno ipsius cōditae cētesimo & trigesimo secundo Arnulfus rex Longobardorū Patauium ciuitatē post Totihensē excidiū ā praedictō Narsese eunuchō, Rauēnatibusq; instauratā, igni ferroq; absumpsit: & quotquot prius cladi superfuērāt, ac in patria coalescēt, Patauini secunda trāsmigratione in stagna Venetiarū cōfugientes, Riui altū implerūt: & Olisolenē castrū, ubi nūc Castellatum est episcopi, cōdiderunt: atq; eo tempore S. Martini, & sancti Iohannis in Bragula ecclesias cōstituerunt. Mirū uerō est, & summo extollendū laudis praecōio potuissē ā tot tamq; diuersis tribum & oppidorū populis conditā ciuitatē per annos propemodū mille hūc quā recinente tempore, conseruare. Nec tñ resū humanarū conditionis adeo sunt expers hūc ciuitas, quin per singulas quasq; itates suos, ut inquit poeta, manes fuerit perpeffas. Quamobrem eius incrementa summamus, sicut in ceteris sacinis Italia ciuitatibus explicando: labores quoq; & difficultates pariter ostendimus. & ne in istarū urbū, quas in hac cōmenda destrui cōtingit, negotio ulterius laborādū sit, omnia simul cōtexemus, ut sicā inter cōdendū destruidūq; uariatio certius habeatur. Nec incōgruū uidetur ā scissa patriarchali dignitate inchoare, q̄ cā scimus in rebus Italiae semper momenta pluri mū habuisse. Ad annū salutis sexcentēsimū decimū Gisulfus dux Forosulanus confertus ā Agilulfi Longobardorū regis elegit Iouannē abbatē in patriarchā ueteris Aquileie

Candidiano

Venetia

Arbila

Lauretum

Septem maria

Insulae Venetiarum

Opes Venetiarum

Arum

Narses eunuchus

Candiano superflite patriarcha noue Aquileie, quæ apud Gradū fuerat à Romanis pō
 titiſibus cōſtituta. Et anno inde quinto partiū conſenſu conſtitutus eſt, ut qui eſſet A-
 quileie patriarcha omnem cōtinentiæ regiōnem moderaretur: qui eſſet apud Gradum,
 omni huius, quæ nō eſt, Venetiariū ducatus regiōni præeſſet. Quartodecimo abinde an-
 no quā Rotharis Longobardorum rex Opitergium ciuitatē diſiulſit, eius ciuitas epi-
 ſcopus nomine Magnus ad ſtagna cōfugiens cōſenſu & autoritate Seuerini pōt. Ro.
 ac Eraclij imperatoris ciuitatem cōdidit, quæ ab ipſo imperatore Eraclæ eſt appellata.
 Eodēq; anno Paulus Eraclij epiſcopus cū populo ſuo, qui cladiſus ſuperfuera, Torcel-
 lū ſe conferens, ſedem ibi Seuerini pont. Ro. autoritate firmauit quæ tunc erat. Cuius
 pōtifiſci conſenſu pariter Patavinus epiſcopus Ariani hæreſim, quæ tunc in multis Ita-
 liæ locis ſeruebat, declinans ſedem epiſcopalem in Methamaucū tranſtulit. Quo anno
 ſcedere inter Longobardos regē & duces ac Venetiariū ciuitatē iſcō declaratū eſt, ut ro-
 ta terreſtris Venetiā ab Abdua ad aquas falſas Lōbardia & quicquid in ipſa eſſet falſa
 aquis Venetiæ appellarentur. Ad annū uerō ſalutis ſexcentiſimū & quinquageſimū
 Conſtantiuſ imperator Eraclij filius Torcellum ueniens ut Romā accederet, uicū qui
 eſt in Torcello primariuſ Conſtantiaci de ſuo nomine uoluit appellari. Eraclæ ciuita-
 te interim aucta ciuiſ populū pars in uicinā commigrans inſulam Equilium cōſtituit ciui-
 tatem, quicq; annis triginta duobus ſupra ducentos Venetiæ uariā ſub tribuniſ habuiſ-
 ſent gubernationis formā: primus earū dux in Eraclæ & ciuis Eraclianuſ Paulinuſ an-
 no ſalutis ſexcenteſimo nonageſimo ſextimo à patriarcha epiſcopiſ clero tribuniſ, pœti-
 buſ & plebeiſ creatuſ eſt, qui dux ſcedere cum Lōgobardis inſto Eraclæ ſine ſpē ſuā
 maiore ad minoreſ pduxit. Et anno inde undeſigeliſmo Vſuſ itē Eraclianuſ dux inſto
 Paulinoſ ſuffecit eſt, qui anno ſeptimo ducatuſ ciuiſ in tumultu occiduſ eſt, ſed ſa-
 boruſ ſuoruſ Venetiā inſta habere cœpere. Nam eo ducatuſ nomine antiquato Domi-
 niuſ Leo magiſter milituſ attributa ducatuſ poteſtate creatuſ eſt, cui poſt annum pri-
 muſ deſuncto ſuffecit Felix Corniculā magiſter milituſ pariter eſt dictuſ. Ex annuſ
 item Iulianuſ Cepariuſ ac quartuſ Ioanneſ Fabriciatuſ magiſtri milituſ ſunt dicti. Sed
 hic ciuiſ item tumultuſ magiſtratuſ depoſituſ oculiſq; priuatuſ eſt. Ad annūq; ſalutis pa-
 ſtea ſepeſigeliſimuſ quadrageſimuſq; ſecunduſ, Deus dedit Viſi quondam duciſ
 interfectiſ filiuſ mutata ab Eraclæ in Methamaucū ſede & magiſteriſ milituſ nomine ex-
 ploſo dux eſt dictuſ, qui anno ducatuſ tertio decimo, quū ad Brixiaſ omniſ oſſia caſtri-
 lum redificare cœpiſſet, in tyrannidiſ ſuſpitionē uenit, & tumultuſ exorto depoſituſ ſut
 exarcatuſ, eiſq; in ducatuſ ſuffecitſ Gallia, año quartodecimo tumultuſ captaſ, oculuſq;
 eſt eſſoſuſ, nouaq; ſubinde regiminis forma eſt facta. Nam creato duciſ dominoſ Mo-
 negario Methamauceliſ duo annaleſ tribuniſ ad annū pariſ poteſtate cōſeſſuſi ſuere cœ-
 riſ & tamen hic etiam dux poſt annū in tumultuſ oculuſ ſimul cū ducatuſ amiſit. Ad Era-
 cleanoſq; item reſ Venetiā rediit & Mauritiuſ dux eſt factuſ, qui poſt annū malo exem-
 plo ſiliuſ ducatuſ cōſortem aſſumpſit. Quo anno primuſ Adrianuſ papa Obelithuſ
 Obſuolenſiſ eccleſiæ primū dedit epiſcopū, à quo ſancti Moysiſ eccleſiaſ ædificata eſt. In-
 ſecit uerō Mauritiuſ dux in Ioanneſ patriarcham Gradenſem manuſ adeo uolentiaſ, ut
 breuiſ ille obierit, ſuffecitſq; patriarcha Fortunatuſ cōſpiratione contra ducem in pri-
 decelloriſ ſuſuſionem inſta, exorto tumultuſ poſſuſ in Franciā ſe conſulit, deiecit tamē
 ducatuſ ſunt Mauritiuſ dux & ſiliuſ: & illiſ unicuſ Obeleriuſ tunc tribunuſ Methama-
 cenſiſ in Venetiariū ducatuſ eſt ſuffecitſ, eodem anno qui erat ſalutis octingentiſimuſ
 quartuſ Obeleriuſ dux ciuiſ tumultuſ patria poſſuſ Taruiſium ſe conſulit, ubi ab exili-
 buſ Venetiſ iterū dux creatuſ fuit, qui Beatuſ fratrem ducatuſ cōſortem accepit. In-
 terea Pipinuſ Caroli Magniſ filiuſ, rex Italiæ à primo Adriano pōtifiſci Romanoſ cōſti-
 tutuſ, anno ſalutis l. x. x. x. in Italiā ueniſ, hinc patriarcha, Fortunato inde Obelimo
 & Beato inſtigantibuſ, bello Venetiā agitare cœpit: qui prælio apud Taruiſium com-
 miſſo ſuperati, cū Carolo Magno & Pipino filio Italiæ rege per ſcedera conſenſerit
 quibuſ in ſcederibuſ eſt, ut Obeleriuſ Beatuſq; duceſ apud Methamaucum exularent
 nec tamen inuenioſ aliquem à Carolo & Pipinoſ magiſtratuſ admiſiſtranduſ Venetiā-
 rum rebuſ fuiſſe impoſſum. Eodem autē anno Eraclæ Venetiā deſtruxerit unde mox
 ma nobiliſ para, qui poſtea Venetiā uſq; in hæc tēpora gubernarū, in urbem cōſtitu-
 ſit

Pipinuſ.
 Caroluſ
 Magnuſ.

Aliam auxere, pariterque eodem anno Aquileienses in Venetiam urbē populariter cōmigrant, ut tunc secūda Venetiāriū urbis cōditio fuisse videat. Hoc anno Agnellus Particiaci Heracleianus primus dux fuit, qui in Riuoalto insula electus palatii ducis nunc exarum edificauit pariterque eodē anno apud Olindolē castri existerat cathedralis ecclesiā ab eo castello appellata est Castellana, & pro Veneta Riuoaltus ciuitas dici coepit. Agnellus exinde dux tertio, qui secutus est anno, Heraclei reedificans ambrosiū iūctio rē appellauit Ciuitatē nouā, quod & nūc ratione episcopatus magis, q̃ habitationū rē nomen ē. Idē q̃ Agnellus filia suis duobus adsumptis in ducatus cōsortes monasterium S. Zacharie adificauit, inibi q̃ eisdē sancti corpus reliquiasq̃ locauit. Vrsus autē episcopus ecclesiā suā castellā S. Petri uocabulo decorauit, quo tēpore eius cōiunguntur S. Soteri & S. Laurentij ecclesiās in gremio insulis cōstruxit, cōspirauit uero aduersum hos tres duces patrē & filios, Ioannes Tornaticus, & Bonus Bragadinus, qui capiti conuictiq̃ & appensi passibulo interierunt; & tū eorū de quibus sumptum erat supplicium agnati, per id tēporis S. Danielis ecclesiā construxerunt ad octingentesimum autem migelimum septimum salutis annum, defuncto Agnellō iustitiam Particiaci in ducatu solus est fuisse. Anno eius secundo beati Marci corpus ex Asia est delatum, eoq̃ qui secutus est anno, quum iustitiam obijisset dux, Ioannes frater ei fuisse, quo anno beati Marci ecclesiā est edificata. Epe per id temporis docti in Methamaucum exercitū Obeleris ibi exul occisus & ciuitas est destructa, cuius demolitionis circūq̃ Obeleris causa factū est, ut uocatus in Franciam Ioannes dux accesserit, eoq̃ absente Castellani episcopus duosq̃ eius Riualti ciuitatis curam adiminationis locali attributa potestate gesserunt Ioannes autē dux Francia reuersus ciuitiq̃ tumultu ducatu electus, & p̃solaris moris illa dē obijt. anno postmodū qui secutus est migelimo sexto & octingentesimo, Petrus Troadicus Pola oriundus dux est creatus, qui Ioannē filium ducatus cōsortem habuit, ecclesiāq̃ S. Pauli adificauit: quoruq̃ abinde anno Sclauus Caputia Venetorū urbem in capiti destruxerunt Sergio, qui dictus est ex porci, tunc pontifice Ro. In quo anno episcopus Maurus ecclesiā S. Margarete exuauit. Petro Trondico uita functo Ioannes filius ducatum solus obuiuit, quem a sancti Zacharie ecclesiā redeuntē populus tumultu concitato occidit, & in eadem ecclesiā sepeluit anno salutis octingentesimo quarto: eratq̃ Vrsus Particiaci solēis tū more electus, quū defuncti duci famuli palatii populo nō prius reddidere, q̃ Pupiliū sibi insulam certā cum in monitate habitandam impetrauerunt. Vrsusq̃ dux anno ducatus sui tertio decimo Ioanni filium ducatus cōsortem accepit, qui campanas duodecim anno salutis octingentesimo septuagesimo imperatori Gracorum militi fueritq̃ lux cāpane, quas primū Gerg etia uidit. Gessit uerō Vrsus ille dux maxime res nō minas Italia, q̃ Venetis gloriosis. Nam Saraceni spoliata inflammataq̃ Ancona omne Italia oram, quæ inde ad Idriūm incedit pariter afflixerunt, in quos sinus Tarentini oram uallare parantes quom Vrsus duxisset superarunt Christiani, fugatq̃ inde in classis Saracena Grado urbem inuasit. Tuncq̃ Vrsus, qui illorum terga fuerat indecessus, repulsi a Grado non prius persequi destitit, q̃ omnis Italia ora in superū mare uersa reddita est pacatissima. Vrsō duce mortuo, Ioannes filius dux solus Comacium ciuitatem de Raumenibus cepit: & anno inde tertio Petrum fratrem suū ducatus cōsortem habere obtinuit, qui nouus dux ecclesiā sanctorum Cornelij & Cypriani in Methamaucensi litore edificauit. Sed ambobus ducibus intra tertij, qui secutus est annum, ducatu se abdicarunt. Creatus est autem ad annum salutis octingentesimum octuagesimum septimum Petrus Candianus ip̃i præsens iustitiam, quem Sclauū uno superat altero redintegrato praelio interfecerunt, Ioannesq̃ Particiaci, quem ducatu se abdicasse ostendimus, ut seditioni occurreret in urbe fastidit ducatum relapsus, quumq̃ eum sexto deposuisset mens fuisse est dux ad annum octingentesimum octuagesimum octauum Petrus cognomine Tribunus, quo anno rexes duos Italia posthabens Francis ex Italicis habere coepit, Bertrānū Forolidensem, & Cindonē Spoletanum ducem. Anno autem qui inde tertius est secutus, hic dux Petrus Tribunus urbis Venetiāriū partem maro cinxit a fluo castelli usq̃ ad sancti Mariani in lubanico, ibiq̃ canale maius serrea clausit castra, cuius caput hinc in preditiā ecclesiā inde in sancto Gregorio obferabatur, qui annus Italiae indicibilis fuit, quod

quod Vngaria Tarasio Mediolanensi usque omnia ex diuturnis incendiisq; foderat, & flagra
 Venetorum pelliciantia nauibus tumultuarie fabricatis ingressi ciuitatem nouam, Clugug
 & caput aggeris populati sunt: eos tamen Berengarius rex cum quindecim armatorum mili-
 bus aliquantulum repulsi sunt. Et tandem omni penes amillo exercitus ingenti data pecunia, et
 in Vngaria redirent, delinuit. Petrus tribunus ducatus sui anno uigesimo tertio uita sua
 clausit. Successit Vidus Particiacus secundus, per cuius tempora Conradus Alemannus ex reg-
 te primus, licet papali confirmatione caruerit, imperium inuasit, & rebus per Italiam so-
 cijs annibus Saracenis maiorem eius partem occupauerunt. Successitq; hinc post uigesi-
 mus annum in ducatu alter Petrus Candianus, qui natus per debilitatem imperij, & sa-
 lute occasione primus Venetorum potestis in Lyburnis Dalmatiae auxilij, & Genijs
 a Saracenis spoliata Veneti in Italiam mari potentiores esse coeperunt, quod quidem potes-
 tis usque in hac tempora per Imperij Romani, tam Graeci q; Latini inclinatione man-
 tuerunt. Nam Germani imperatores & si terra quodcumque qualisq; nullam tamen aliquando ma-
 ri potentiam habuerunt. Itaq; deinceps in hac Venetiarum regione breuiati cōfide-
 tes nihil aliud, q; motus intestinos aut fabricas locorum, quod nobis est propolium
 gentis, per Ottonis secundi imperatoris tempora ad annum salutis noncentisimum septu-
 gesimum quartum Veneti Petrum Candianum ducem deponere cupientes, quoniam ille in
 palatio tuere insecro igni pice & sulphure mixto, & palatium & ecclesias S. Marci S.
 Theodori S. Martij in Iubanicis, & plusquam trecentas ciuium domus funditus cōbelle-
 rit, duxq; cum filio & cōplices eius interfecit, ut hancq; omnia aedificia suffecit, ita dux
 Petrus Vrsolus uir optimus instaurauit, qui & Gradum ciuitatem instauratam mox cin-
 xit: quo tunc tempore monasterium S. Georgij a Ioanne Mauroceno monacho est ampli-
 ficatum. Ad annum uero salutis millesimum & nonum Adriæles magnus olim Adriæ
 his reliquis apud Lauretis superatos Veneti citra cōfecerunt occisione, ut dicitur
 mus fuerit ciuitas i qua mare Adriaticum est appellatum. Quo item anno Pepus patriar-
 cha Aquileiensis Gradum ciuitatem dolo captam destruxit, quam Veneti iterum aedifi-
 cauerunt. Anno inde xx Dominicus Vrsolus pulso Petro Bartholomæo per arma dux
 fit, & tertio die Rauennam metu cōlagit. Dominicusq; Habonicus tunc exul in pontifice
 uocatus dux est factus: & ad annum xx x x i supra millesimum Pepus patriarcha Aqi-
 lensis noni Benedicti pot. autoritate atq; cōsensu Gradum sibi subiicit, ecclesias diuiti-
 bus spoliat, & Veneti eiusdem pontificis autoritate eandem instaurant. Annoq; inde
 xx x x Dominicus Cōstentis dux, monasterij S. Nicolai in littore & propinquo
 loco monasterium S. Angeli edificauit. Ad centesimum uero atq; millesimum salutis annum
 incendia bina Venetis fuerunt, quibus parochiales ecclesie ad uiginti simul cōpara-
 tianorum domibus arserunt, quo tempore Methanacensis ciuitas inundatione ma-
 ris atq; incendio uallata & penes summersa est, terramotusq; superueniens Venetias ibiq;
 afflixit. Tertio decimo aut ab inde anno, Quintus Henricus impe. Verona Venetis in-
 ueniens, suumq; & regionem ciuitatis admirans, Venetias regnum appellari decreuit, eoq;
 qui secutus est anno Marcus Iulianus monasterij uirginis de caritate extruxit. Dode-
 cimo deinceps anno Veneti Motonio Peloponnesi sunt potiti, Petrusq; Gasloius eccle-
 sia sancti Clementis, & hospitale in Canalibus orphanis ripa edificauit: undeciesimo inde
 anno turris clapanaria S. Marci excitata est. Sed nec adeo cōtinuare potuit quies inchi-
 ra, quin ad annum salutis Lxxxi supra undecies centenum Vitalis Michael dux sumi
 interfecit. Augebant tamen inde Venetorum opes mirabili incremento. Nam ad an-
 num quartum de duodecies centeno Veneti Francis bello sociati urbis Constantinopoli-
 tanae dominio sunt potiti. Et anno inde xx x x ecclesia S. Francisci Venetia, & mona-
 sterium S. Cypriani in Torcello edificatum, undeciesimoq; inde anno pont. Riccardi
 publicus est cōstitutus, quo tempore quum duplicatum esset Venetiarum molitura
 cōtigat populus in tumultum cōcitatus arma cepit. Sed his qui se duces incēdioresq; ingre-
 diant capiti euulso appensis, quies illico ciuitati reddita est. Maiore uero plerumq;
 ciendi anno inde undeciesimoq; tumultu urbs Veneta sensit, quum Baimonis
 Teupoliteri nouarum cupidus una cum Quirinis, Barocijs, Doris, Badarijs & Balis
 regnum affecit, in quo pro demeritis publico cōsilio animaduersum est, quiesq; ciui-
 lis & cōcordia in hac usq; tempora annis duodequadraginta atq; ceterum Venetiarum

Petrus Can-
 dianus.

Sancti Petri
 Petrus dux.

Baimonis
 Teupolus.

A sed iam factis multa de Venetiarum origine, ac inter ipsam constituendam temp. vel ad-
 beatu vel diruta ciuitatibus & oppidis sunt dicta. Ad utros itaq; euoluē ex nostro more
 instituto ueniamus. habuit semper hactenus urbs Venera utrosq; maritimarū bellorum
 & meretur gloria claros. Sed ante patrum gratem nullo decorata est uiro literis orna-
 to, præterquam Andrea Dandolo ducē, quem Fran. Petrarca testamento doctū fuisse
 scimus. Patrum uerō memoria Carolus Zenus uir inter Venetos nō solū ætatis suæ, sed
 p̄iorū seculorū literis ornatissimus, & rebus bello gestis ita clarus fuit, ut alter Ca-
 millus meritis à Venetis appelleretur, quandoquidē Clogienſi bello, quod cum Venetiis
 Genuensibus difficillimū ac periculosissimū gessere, unico nauali p̄lio felicissimē gesto,
 Genuenses à Venetis etiā eo bello uinci posse primus docuit, & omni eo bello hostiliū
 ferociam sua fortitudine cōstantiaq; compescuit, demumq; Bucicardum regis Franco-
 rum naualis exercitus supremū ducem, dum opem Patavinis asserere cuperet, p̄lio in-
 genti gloriosissimōq; superauit, quæ omnia Leonardus Iustinianus funebri ioculentissimā
 oratione & Petrus Paulus Vergerius elegantissimis duabus epistolis copiosissimē p̄-
 secuti sunt. fuit & paulo p̄st Zacharias Tarnianus uir doctissima cōsilioq; celeberrimus,
 oratio cuius extans coram Gregorio pont. Ro. habita pro ecclesiæ unione suadēda, il-
 lum eloquentissimū fuisse ostendit. hoc autē seculo multos præstantissimosq; uidimus,
 Petrum Emilianum episcopum Vicentinum literis multū, plurimum prodēta decora-
 tum, Leonardum Iustinianum magni nobilitq; ingenij uirum, qui inter alia humanitaria
 Latina & Græca studia musicæ adolēscētia iuuenilīq; deditus dulcissimis carminibus &
 peritissimē uulgariter compositis omnem repleuit scaltam, & p̄stnato grādiō scripto,
 & pronuntiatione tam Latina q; uulgarī eloquentissimus & senator grauissimus in ad-
 ministratōne reipub. potētissimus fuit. Marcus quoq; Lippomanus iurē cōsultus Græ-
 cæ, Chaldeæ, Hebrææ literas æquē ac Latinas egregiē doctus erat. Paulusq; Venerius
 religiosus dialecticos nostri seculi superauit, qui & paucis in philosophia credē, theolo-
 gis quoq; insignis est habitus. Fr̄sciscus Barbadićus grauis optimus ac propemodū san-
 ctus, & Daniel Victorius ciues splendidissimi fuerunt humanitaris literis haudquaquā
 mediocriter eruditi. Petrum Lauredanū rebus bello gestis clarissimum, quē Veneti al-
 terum Claudium Marcellū in sua patria appellare possunt, hoc in loco à nobis poni mi-
 rabimur qui meminere eum Latinas literas grammaticales penitus ignorasse. Sed eius
 ingenium nō duximus merita fraudandū laude, quod omnia quæ per ætatem suam ma-
 nē gesta sunt, quorum ipse magna pars fuit, & maris portuositatis nauigandiq; rationem
 uulgarī scripto copiosissimē profecutus est. sed dum eos ex mortuis, qui in patria clare
 runt, doctos perquirimus, dignitatem maximam Venetorum narrando posuimus.
 Fuerūt ex gēte Corraria x. i. Grego. pont. Rom. & Antonius nepos suus Romanæ eccle-
 siæ cardinalis ex utroq; morū & uitæ sanctimonia, quæ priuatis quoq; celebres red-
 dere potuisset. Fuerūt ex Maurocena & Landa gentē cardinales duo uirtutibus literisq;
 ornatissimi: Alterum uerō pontificē paulo p̄st habuere Veneti ex Cōdularia gentē
 Eugenium quartū, cuius gesta per historias nostras orbi notissima, pont. Rom. qui ante
 se luēuāt p̄stantissimis parem, & aliorum turbæ multo digniorem eum reddiderunt.
 Quamuis autem ad doctrinam literasq; attinet, quibus hoc in catalogo primas partes tri-
 buimus, & si Eugenius pont. nec iuri, nec alicui sciētiæ particulariter perdiscēda ani-
 mum adiecit, doctōrū ecclesiæ oratorum historicorumq; Latinorū libros omnes & le-
 git assidue, & quo erat mirabili ingenio subtilissimē intellexit. ornauit autem cardinala-
 tis dignitate Petrum Barbum ex sorore nepotem, qui adolēscē optimus tanta duode-
 cim hactenus annis humanitate atq; etiam integritate & simul liberalitate est usus, ut &
 alter Titus Vespasianus, & quod illi tribuebat delictē humani generis sit appellatus, uir
 autē factus, titulo sancti Marci est ornatus, & patrio cognomine cardinalis Venetiarū
 dictus. Superq; sunt Venetis dux Franciscus Foschatus omni uirtutū præterquam lite-
 rarum gloria ornatissimus, & ciues Fr̄sciscus Barbarus excellētissimū uir iugē, cuius
 literarum Græcarum & Latinarū doctrinæ ac eloquentiæ editis operibus celebrare, aut
 in administranda reipub. sapiētiæ & pietatis, aut gestarum præsertim apud Braxiam re-
 rum gloriam antepōnas haud faciliē possis discernere. Andreasq; Maurocenus bonarū
 artium studijs ornatus, sapiētiæ & gubernandæ reipub. peritæ gloriam habet, & Hermo-
 Biondas.

Andreas
Dondulus,
Carolus
Zenus.

Petrus Bar-
bus.

la, Cornarius.
Paulus
Barbus.

laus donatus & si gerenda rep. fuit occupatissimus in literis adeo est imbutus, ut cum hi-
storiā teneat, tum heroicis uersus sepe cōposuerit elegantes. Pariter Zacharias Trui-
faniū superioris Zachariæ filius ac uirtutis hæres Barbonius Maurocenus, Ludouicus
Foscharenus, Vitalis Landus, Candianus Bolanius iure consultissimi, Nicolausq; Cana-
lis & si iuri ciuili & simul resp. sunt dediti, tamen oratores poemataq; & historias egre-
giè callent. Laurus Quirinus magnæ Græcæ Latinarumq; literarum peritiæ icia co-
gnitionem addidit. Ioannem uero Cornetium, siue ut nunc corruptè eam appellat ueni-
liam gentē Cornariam doctū elegantemq; moribus Venetig habent. His Paulus Barbus
equestris ordinis germani fratris sui Petri Barbi Romanæ ecclesiæ cardinalis integri-
tatis humanissimiq; ac doctus ab Eugenio pont. originis matris gloriā donatum a-
stium, in quibus excellit studiis accumulat. Andreas Iulianus bono uti ingenio, Bernar-
dus Iustinianus Leonardo genitus, Hieronymus Barbadicus Francisci prædicti filius,
Nicolausq; Barbus literarij ornamenti gloriā, laudem habent. Quid quod alterum in
narrationis ordine errorē incurrimus, qui prælatos ecclesiæ Venetos secularibus posi-
posuimus. Sunt ex Venetijs Laurentius Castellanus, Fantinus Paduanus episcopi uiri
doctrina & grauitate ac sapientia uenerandi, Gregorius patrum pontificis nomen referens
sedis Apostolicæ prothonotarius, Hermolaus Barbarus Francisci nepos Tarusinus, Pe-
trus Mōreus Brixianus, Iacobus Zenus Felhrensia & Belunensis, Dominicus Tocella-
nus episcopi nō modò iuriam ciuili & pontifici ac theologicæ doctrina sicut eorū decet
professionem abundè pleni, sed eloquētia quoq; ornatissimi sunt, ut ei mancipatorū su-
dio peritorū multos ætatis nostræ scribēdo dicendūq; æquent. Petrus Thomasius me-
dicorum non magis Venetorum quā cæterorum ætatis nostræ eloquentissimus ha-
betur. Sed iam non inuidiæ nimis exposuit breuitatis respectus, qui multos præterita-
eit, quos tanta ciuitas habet literarum studiis, uel imbutos, uel operam impendentem.

REGIO NONA, ITALIA TRANSPADANA,
siue Marchia Tarusina.

Ribus earum quæ supra à nobis descriptæ sunt octo regionum contin-
tem esse ostendimus Marchiam Tarusinam, Romandioli scilicet ad Me-
laris Brigantinij paludes, Venetæ urbi ad aquas salias, & Lombardiam
ad Minium & Buanacum: fecit tamen Buanaci certius & copiosius de-
scribendi necessitas, ut ad eius dexteram litoralem sita oppida & castella
Lombardie regionis, cuius esse non debent, adianxerimus. Prædicta itaq; trium regio-
num & Alpium, & Padi atque limini amnis contra Caprulas insulam in mare Adæti-
cum desorrentis sinibus conclusa erit Marchia Tarusina, eam regionem quandoq; alia
Gallia Cisalpinæ, quandoq; Transpadanæ Italix partem, quandoq; Venetiam appella-
tam Romanæ ecclesiæ monumenta esse uolunt partem Dalmatiæ supra mare in nobis
absurdius potuerit excogitari, cum nulla ex parte Dalmatiæ ad huius regionis fines un-
quam pertinuerit: quanquam par esse uidetur absurditas barbaro Marchiæ uocabulo
maximas atq; amplissimas urbes Veronam Patruumq; titulo subijci Tarusio: quam
ciuitatem illæ opulentiæ potentatū & dignitate semper antea, sicut & nunc longissime
anteferunt. Posterior tamen fuit indita ab ecclesia appellatio. Nam Longobardi omniū
qui Italiam inuasērunt externorum superbissimi, Romani imperij & Italix digni-
tatem euertere, ac omnino delere conati, leges nouas, quæ alicubi in Italia extant condi-
dere: mores ritus gentium & rerum uocabula immutauere: ut affirmare audeamus lo-
cutionis Romani Latini uerba, quæ nedum Italia, sed Ro. quoq; imperio subiecti ple-
riq; uidebantur, mutationem factam in uulgarem Italicam nunc appellatam, per
Longobardorum tempora inchoasse. Idq; incognitum nobis quando opus de locutio-
ne Romana ad Leonardum Aretinum dedimus: postea didicimus uisā Longobardo-
rum legibus, in quibus de mutatione facta multarum rerum uocabuli tituli translati
sunt positi. Quinetis publicæ administrationis & priuati uiuendi instituta accuratissi-
mè ab eisdē sunt mutata, & eo usq; ipsius gēis processit infania, ut Romanorum charac-
tere literarū penitus postposito, nouas ipsi & sua ineptia gentis barbariem indicant
citra p. literis adinuenierint. Ecce ita uerū Ostrogothi æque ac ceteri Romani Latini de-
lectati

- A** lectatiliensis, nulla in illis barbariem offenderunt. Nam Theodoricus rex primus Liōne & Grece doctus, Amalasuintha eius filia doctior, Theodatus rex tertius & primi nepos doctissimus fuisse: quod Longobardorum regū vel principū uirorū nemini cōgrui Nō tam uerū altam ab Ostrogotis factam fuisse mutationē hanc maxime credimus cōstare: quod Theodoricus & eum imitantes reges ceteri Ostrogothorum cultū suū imagine nōniā ambitione abstinenter, aurum, urs, argentum, pisco eudi Romanorum signo uoluerūt, sed ad rem Longobardi in ea Italīe parte maxima quā obtinebant regiones habuerunt quatuor à duobus administratas, in quibus nullā successioneis nū filijs & nepotibus cōproubat: Beneuentanā, Spoletanā, Taurinensem, & Forolisensem diuicias opulentiā & amplitudine superioribus pares Anconitanam, atq; Taruīnā esse uoluerūt ea affectas legis condicione: ut qui regum aut gēis Longobardorū cōsiliū permissione & decreto impetrasset, eas filijs & agnatis successione possidendas relinquēdi ius facultatemq; haberet. Nomenq; hunc significās pēperuū magistratū in Lōgobarda barbarie Marthio natus est appellatū. Quo autem tempore Carolus manus, sicut supra diximus, nōniē indito Romādiolæ Lombardis uoluit appellatū regionem, in qua regni sedem gēis illa diuitius habuerat: Romana ecclesiā hīc, de qua nunc agimus regionem, de Lōgobardia sumptuū appellauit, ut diximus Dalmanā supra mare. Sed credo factū esse à mēiori nōmīnā absurditate, ut hīc ipsa manserit appellatio Marchiæ Taruīnæ. Minto eiusq; ut inquit Virgilius, patre Benaco ad sinistram relictis, nostrę descriptionis Padotenū mētū faciemus. Cui primū ad Mintij ossia imminet Sacheria uicē familiæ nobilis Caprianēsum uilla, quā successione annis ducentis in cognatione continuata possederunt. Inferiusq; est Serrauallis arx principū Māruorū munitissima, unde passus mille a bellō Ostiliā oppidū in regione primū, superbi operis arce moenibus & ductis in circuitu fossis cōcludisq; paludibus munitissimū, quod à Veronenis populo, cuius agrū iunium fuit ad annum salutis quinquagesimū, deciesq; centenis ædificatum Marchionis postea Mantuani diutissime possederūt. Amplaq; & recta est uigesimo inde miliario Veronā usq; uia aliquot apud Ostiliā locis successu impositis pōnibus arcibusq; & castellis munitiōis Ostiliensibus pēsidioq; futuris, pertinētq; ad hos pōres paludis iniua, quā in Romādiolā sinibus descriptā Melariæ Brigantiniq; agro diximus cōtinere. Augeriūq; sicut ostendimus, eam paludē Tarrarus & Menachus amnex: quorū Tarrarus in Veronēsi agro ad Grecianum oriandus habet ad sinistram Nugarobum, quod nobili familiæ Veronēsi Nugarolæ uilla & primæ originis patria fuit. Insulāq; Porcatia & Gaggiū uicis eisdē flauio dexterosum adiacent. At Menachus amnis ortum ad Magnanum habēs Cretā uicū Prestellāq; præterfluit. Inferius uerō eadem palus, sicut in Adriæ urbis uetustissime descriptione ostendimus, augē ab Athēsi flumī scissura ad Castagnariū appellata, eāq; nos fossurā pro nostro hæctenus omni in Italia seruato more pro ostio Athēsi sinistrosam cogimur accipere. Is autē Athēsi famæ celebris fluius, de quo Virgilius in Buccolicis, Athēsin uel propter amoenam: primū habet ad sinistram uicū uillam Bartholomęam appellatam Pauloq; superius Athēsi sinistrosam hæret Liniacū oppidū populū opibusq; plenum. Inde Athēsi Zeeodem adiacet oppidū brasice & mulice & dulcissimæ seracisēniū: adeo ut Plinium credamus, si suam nunc incoleret Veronā, nec Sabeliam in admiratione, ut scribit, Crispā, nec pullulante cauliculis Aricinā, nullā suis Veronenfibus uellet dissensuē preposituram. Eos uerō uicenos mille passus, quos Veronam Ostiliāq; diximus intrare, cāpi quā quis uersum excipit amplissimi æquisimiq; in quibus recte imminet uicē uicis insula Scaligerū appellata, cōmunio præsidio, ecclesiāq; & Veronenfium uillis adeo ornata, ut accedente populi quē habet multitudinē, urbis potius quā oppidi speciem præ se ferat. Campōq; hor, ut diximus, patentiū mōa manifesta ab agricolatore rarō impedi fossa, adeo ut eos natura cōmittēdas maximos inter exercitus prælia de industria fecisse ac cōplanasse sit uisā. Estq; hic locus, de quo Lilius undeseptagesimo ex habet, quē L. Flori breuiatoris uerbis libuit apponere. C. Marcius Cimbro per hyemē Alpibus deuolutus in cāpis Veneti usum uini & cocturum canium mitigatū ægrotū est. Et illis perentibus proximū diem pugne statuerat. X. milia ceciderunt, hinc tertio minus rex eorū Volerius pugnans interijt, nō inulens uires eorū ætérno bello cāpæ libertatem non impetrantes, suffocatis

Theodorici.
Amalasuintha.
Theodatus.

Marchia
anti.

Villa Bartholomęa.
Liniacum.
Zeeodem.

ut scriberet ornatè, pronunciarèt firmiter: & in cunctis sese quàmvis nostris utacis nostris
A panis exiguis confutatio, bonis ostenderet oratore, medicisq; genuit Verona suis se-
 culi præstantissimos Avantium & Iacobum Lauagnolum, cuius nomen refert & cognom-
 è Iacobus Equestris ordinis Lauagnolus humanitatis studio & eloquii exornatus.
 Bernardus quoq; honesto genitus Capanis loco, non parè Verona simul ornamentum
 q; medicus & philosophus insignis ita uiguit memoria, ut Themiſtochia inſtar nihil illi
 exciderit: quod aut diſcere, aut eum attentius legere cõrigeret. Ioannes etiã Salernus
 Equeſtris dignitatis insignis doctrinã & faciliã ſocias addidit. Ad res militaris præcla-
 ros nobis oſtendit viros, qui Veronæ laudes accumulât, quorũ memorie aliorum repeti-
 tio efficit, ut uirios eius urbis caſus referre cogamur. Floruerũt in ea præclaræ familiæ
 Mõticulenſes & S. Bonifaçii comites hiq; illos quam eieciſſent Azzone Marchionem
 Eſtenſem urbis dominio præſecerunt. Iſq; ad annum duodecies centenum & duodeci-
 mum ab Ecelino de Romano per arma eiecius, armis Mantuanorũ reſtitutus eſt. Qua
 in reſtitutione dantiſi nũ in Braida Veronæ uico prælium eſt cõmiſſum. Azzone mor-
 tas Ecelinum ad annum duo decies centenũ & uigintiũ quintũ Veronã obſitum, qui
 inmanſiſſimus omnũ tyranus ducentos Veronenſes ſimul cum eo carcere in quo tene-
 bantur, uno cõbuſtiſt in incendio. Cumq; ſibi Veronã agerent, quod in Patavio referemus,
 eſſet allatũ Patavinũ ſibi rebellãſſe, duodecim mille Patavinos, quos militie prætextu
 obſides ſecum duxerat, diuerſis affectis cruciatibus in Veronã occidit. Eo autem apud
 Boncinum Cremonenſis agri oppidũ interfecto, Veronenſes reducti S. Bonifaçii co-
 mitibus in libertatem erecũt quieſcem naũt ſunt, quæ paucis cõmutata eſt annis, qd Scal-
 ligeri ciues & ipſi Veronẽſes, ſed noui per capitaneatus populi occaſionem tyranni ſunt
 effecũt. primuſq; omnium Caniſgrãdia Scaliger Dantis Franciſci Petrarchæ amicitia
 magis quã ſua potẽtia notus, cum anno uno & quinquagelimo Veronã dominiũ re-
 nuerit: ciuitates interea Cremonã, Piam, Regium, Vicentiã, Patavinũ, Feltrum, Ci-
 ſtratum, Taruiſium in poteſtatẽ redegit: Gonzagami familiã ditioni Mantuæ eieciſt
 Paſſarinũ impoſuit. Sed & Scaligeri cum annis lxx. Veronã ſummo cũ ſplẽdore do-
 minari fuſſent ob uarias in familia diuiſiões ter quaterq; ſubortas, quãdoſq; a Vicecomi-
 tibus Mediolanẽſibus, quãdoſq; a Chairariẽſibus Patavinis patri pulſi ſunt, per quas
 cõtentionum occaſiones Venetiæ urbe, quã annos ſam xl. v. obſide, ſunt poſiti. Lu-
 chinus Vermes Veronenſis uir bello inſignis Cretam inſulam Venetiæ rebeli ſua uir-
 tate recepit. deinde in Turchos Chriſti Dei noſtri hoſtes pugnaſ cecidit. Eiuſq; filius Iac-
 obus Vermes patri hauquaquã diſſimili, ſẽ primi ducti Mediolani Ioãnis Galeaci
 ab imminẽtibus periculis ſortitudine & cõſilio ſepe toratus eſt. Qui Armeniaci comitẽ
 & Ioannẽ Haucut Anglicum aduerſos Mediolanẽſes maximo cum exercitu ruentes præ-
 lio apud Alexandriã cõmiſſo proſtrigauit, & maxima eade cõmiſſa Armentiacum cepit.
 Ea quoq; expeditione, in qua Luchinus Vermes Creã Veneto reparauit imperio
 Georgius Caballus Veronenſis Eques præſtantiſſimus, militares duces ordines nauarq; for-
 titer opere id reſtulit decus, ut Senator à Venetiis fuerit cõſtitutus. Sed ſam clauda Vero-
 nenſium gloria digniori aciem Guarinus, quẽ ſupra in eorum catalogo, quos eloquen-
 tiam in noſtrum ſeculũ longo poſtliminio reduxiſſe oſtendimus, merito laudã præco-
 nio decorauimus. Pictoriæ artis peritũ Veronã ſuperiori ſeculo habuit Aluicheriũ. Sed
 unus ſuperẽſt, qui ſama ceteros noſtri ſeculi faciliſter antecelliſt, Piſanus nomine, daquo
 Guarini carne extat, qui Guarini Piſanus inſcribit. Geſta uerò ſunt uario euentu Vero-
 nã multa à nobis in Hiſtoriã celebrata. Alboinũ namq; primũ Longobardorũ regem
 libro quarto oſtẽdimus uxoria Roſinõdæ inſidijs ab Helmechilde in Veronã occiſum
 fuſſe, & utroſq; adulteros Rauẽnz quò cõfugerant ueneno manu dato interiſſe. Ei in
 oclauo diximus Theodeſindã Grimoaldi Baſarorũ regis filiam, ad quam cum in pro-
 clamam reginã deoſſimamq; Chriſtianam euſiſſet beatus Gregorius dialogorum li-
 bris inſcripſit, Veronã in Sardiceni campo deſponſatã fuſſe. Eiuſq; in xl. Veronenſes
 Aldegiliſi Deſiderij Longobardorũ ultimi regis filio ciuitate, quã ſimo tenebat præſi-
 dio in electo Carolo Magno dedicationẽ feciſſe: quorũ ex pto omnis regio Carolo & ſuis
 illicò manu dedit. ædificijs Veronã medioeribus publice priuatimq; ornata theſaurũ ha-
 bet ceteris quæ ubiq; exiẽt, præter Romanũ amphitheatrũ nunc cololeum operis ma-
 gnificentiã

Iſt. talen.
na.Geſſenda
Danti.
Petrarchæ.

Theodeſinda.

gnificentia cōspiciendū habet & pōtes quatuor superbi operis Atheli impositos, & cathedralē ecclesiā nō minus uetere decorā aedificio, quam nouo insignem. Supra Veronā Atheli sinistrorsum Pōtionem oppidum habet appositum, superius castrū Marchium nobile item oppidū. inde Cadenū, & quā torres gallem solis intersectis in Atheli sin labitur, Mecium est oppidū. Supra illud Ignatium, superius Formigarium. Ad fontem uerō Atheli in Alpibus paruo sub lacu, quē fons ipse efficit, est oppidū Lami. Duximus supra sinistrā Atheli ripam describētes, eius ostium ad Castagnariū scissurā, quā in Adriaticū paludes labiū necessariō accipi designari oportere: nec aliter dicere, ut scribere debuimus, quia quicquid ab ea scissura ad mare pertinet, in Romādiola partibz est cōpressum. Dexteram uerō eiusdem amnis ripam ab ipso mari Adriatico ad fontem usq; totā Marchiā Tarusina, cuius est, possumus applicare. Igitur quā Atheli in mare labitur, ostium efficit portuosum, ubi appellat Fossiones. Idq; primum est eorū quā p̄fectos septē maria diximus uocasse. adiacent inuis huc amni paludibus stagnisq; immixto, hinc turris noua praesidio & uectigalium custodiā appōita, inde caput aggrit, Ad item praesidium ductus Venetiarum finibus ea in parte instituta reip. initio luteo posuim. Interius Atheli bifurcatus peninsulā Rodigū efficit: quā sinistrorsum in Romādiola superius est descripta. Atheliq; dextrorsum quā fluuius illabitur nouus aduen Castrum Baldū. supra est portus oppidū, qd Atheli à Liniaco diuisum pōte illi cōiungitur, ut unū idemq; oppidū censeant. Inluit paulō supra Atheli amnis nomine Albus: cui dextrorsum Cereda haeret uicus in regione primarius. Sinistrorsum uerō sunt Arcella, supra Sāctus Bonifacius oppidū, à quo nobili Veronensiū familiā fluxit cognō. Et fugius Villanoua. Deinceps supra fluminis Albi ostiū adhaeret Atheli Percellū oppidū, à quo parū distat amnis, quem Mōcia aurei nomine appellat ostium: isq; amnis fonte ortur uberrimo, cui in Mōcia aurei uico omnium regionis amoenissimo ulla est exarione super aedificata, ut fons ipse media in aula scaten, eam euomat uim aquare, quā subitō intra lapidis tactum, molis sufficit cōuoluentis. Suntq; arcerendo in farinā fumens & hōdicinis in scriptum coagulandū tam frequentia amni superimposita aedificia, ut nix studio colligendis aquis inuicem separantur. Sextoq; inde abest Veronā supra quā dextrorsum itē haeret Atheli Pelosium oppidū, à quo uallē uulgo dici existimant Pelosilam licet eam à telluris uirtute & frugum praesentia Pollicellam Guarini existimant appellari. Licena deinceps est oppidum, & superius Roveredum, apud quod oppidū in scalpris montē excisa, archū uisitoribus praebet iter, ualidumq; Veronensi agro ea in parte à Germanorū insulibus est munim. Besenum deinde habetur oppidum, & superius quā fluuius à Perging oppido defluens in Atheli cadit, est Tridentū, quā urbem Iustinus scribit à Gallis, qui urbem Romā cepērūt, sicut & Veronā Vicētiāq; fuisse aedificatam: apudq; eam urbem augeat Atheli amnis iuxta Pineam oppidū in Alpibus oriundus: Cui dextrorsum haeret Deconzanū, supra Parcellium & Visum ac Chanazium. Atheli item supra inluit amnis apud Personorū oppidū nobile oriundus: Cui amni Valellū Foerpergū & Cuedonū oppida dextrorsum: sinistrorsum uerō Clusa conopit, sed Latino uerbo Clausura, ubi arcuissimo aditu trames Alpū est cōclusus. Bolgūm oppidum nobile parum ab Atheli recedēs torrenti est appositū, qui à Sirentino oppido breuem cursum habet. Domus inde noua oppidum, & superius est Maranū populo frequens oppidū, quod & si Italia situm est, gentis locutione & moribus totum est Theionieum prius quā Italicum. Deinceps sunt Alpium iuga, quorum aditibus & quiddā arduus in Germaniā est accessus. Atheli cursu ab ostio in fontem undiq; descripto, omnem quo eum superius auctū esse diximus, & cui nouo flumini est appellatio, desinī necesse est prius quā Meduacum, siue ut nūc appellat Bachilionē a fluminis ordine ostendendū. is fluuius nomine Nouus, quē apud castrum Baldū Atheli millabi diximus, sinistrorsum attingit iuxta Coloniam oppidum populo opibzq; plenissimū, sepe rursq; eidem haeret fluuius Mōs bellus nobile item oppidum: & ad fontē sunt Brendula oppidum populo opibzq; refertū. Brendulicū paulō infra ad amnis dexteram propinquum est Leonici populi opumq; exuberantia Costratula aequipatandū. Quod Omobono ciue ornatur literis Graecis Latinisq; apprime erudito, & prae se mores ferēte, quōd à Fetrellū Victorino nutritus imbibit. Ab coloniaq; in subiectas paludes Atello oppido uicinas

Morem.
Alper.
Atheli.

- A** vicinas fossæ est in currentem fluvium manufacta, apud quâ Roveredum & Magna oppidum regionis primarij sunt sita. Ad easq; fossæ ostia, quibus in paludes labitur, & paulo infra Lorium castellum, Meduacus siue Bachilio amnis proximè à nobis describendus alterum habet ostium attingitq; primò Bachilionè sinistrorsum Custodia oppidum populo frequentatè, mediò in cuius suburbio fodinas esse sospeximus, per quas iò go tractus in subteranea penetrat. Estq; lapidæ etus môtis minera Tiburnino lapidi admissimâ: ut quod nulli in loco scriptû inuenimus, nequaquâ dubitemus facta cõsuetudine conservandaq; urbi Patavinæ, ut utilissimâ olim tẽponibus inde excavata sumptiq; vires ecclesiæ retulerit, legatumq; apud Gambarâ Brictiani agri oppidum p̃silio superata tam in carcerem cõtulerit. Superiusq; Meduacus siue Bachilio Vincentiâ distat penè mediâ, quæ urbs à Gallis Romæ incensioribus, sicut sæpe supra diximus cum Mediolanò Brictia Bergomo & Verona fuit principio ædificata. Et altero item fluvio urbẽ Vincen-
tiam illabente, Telsina appellato, apudq; Lâdregum oppidũ oriundũ Meduacus augeret amnis. Qui Telsina apud Luxianum oppidũ scissus, alterum ramum cui Baresinũ hæret, oppidum facit, inq; Meduacum priusquâ Brictellam attingat, ingreditur. Genuit ex uentis illa Vincentiâ Palamonẽ, sicut Eusebio placet insignem gr̃maticum, qui interrogatus quid inter stellam & guttũ interellet. Cuius, inquit, stat. stella ea sit. Nostra autẽ grate illustrata est Vincetiâ Anronio Lufeo: qui vir doctissimus eloq;uissimiq; æt̃ primus & solus in orationibus M. T. C. duodecim, æt̃ rhetorice practice, quæ ratio à Tullio fuerit applicata, et clarissimè de hisse cõmentus est: ut nihil magis nostros homines perdiscenda eloquentia fuisse videtur. extant etiam viri eiusdem heroica quorũ carmina Virgilianam maiestatem carminum redolentia. Mathaculq; Bissarius lucecõsultus eloq;uista & bonis artibus apprime eruditus pariter exornat. multa suppetere in Vincennostrũ laudẽ dicenda à ducentis annis gesta, dum Patavinorũ Veronensumq; pariter penè uiciorum uoluntate inuicemq; resistit. Sed unicum eos facinus ab idẽ reddidit ornantissimos. Quandoquidẽ primi fuere, qui Venetorum imperio sese sponte sua subijcētes, præclaras urbes Pataviũ, Veronã, Brictiam, Bergomumq; & quicquid aliud illi nunc obtinent de Italia in potestate uenire plurimum adiuerunt. Supra Vincentiâ Meduaco adhæret Caldopium oppidũ, & superius fontis eius imminet oppidũ Porcellitũ. Meduaculq; priusquâ Custogiã attingat oppidũ supra descriptũ, altero scissus ramo fossas attingit, quibus Brictellis est appellato, munimẽto Patavũ circumductas. Inde apud Ingerzionẽ delapsus, sentiat ad oppidum Pubolenti: desiliens postea ad p̃tem longum cõtinuato cursu itagnis se immiscet à quibus alterno fluxu refluxuq; retrahitur, uel repulsus in fossã Clodiã se exonerat: quæ urbis Clugiz ab ea fossã appellata, ponti efficit omniũ regionis profundissimã. Plinius namq; Meduacum amnẽ in fossã Clodiã labi docet. Fuisse etiã Bachilionẽ amnem Meduacum Lini Patavini uerbis ex decimo liber ostendere. Eodẽ anno classis Græcorũ Cleonymo duce Lacedæmonio ad Italij littora appulsã Thuriorũ urbem in Salentinis cepit aduersus hunc hostẽ Cos. Amilij missis prælio uno fugatũ compulsi in naues. Thuriæ reddidit uereti cultori, Salentinorũ agros pax paria lunum Bubycũ dictatorẽ missum in Salentinos in quibusdã annalibus inuenio, & Cleonymũ priusquâ cõsfigendũ esset cum Romanis Italia decessisse. Circuectus inde Brundisij promontorium mediò sinu Adriatico uentis latus, cũ leua importuosa Italij littora dextera Illyrici Liburnij, & Istri gẽta fere, & magna ex parte latrocinijs maximis infames teneret, peruenit ad littora Venetorũ peruenit. Ibi exposita paucis qui lora explorarẽt, eũ ad id illi tenore prætereundũ litus esse, quod prætergressis stagna ab tergo sint iniqua ostijs: maritimos agros haud. perul proximos cãpelireis cerni, ulteriora colleis uiderisse ostium fluminis prælati, quo circumagi naues in stationẽ tuã uisissent: (Meduacus amnis erat) eũ inuictã classẽ subitẽ flumine aduerso fuisse, grauissimã nauis non perualit alacris fluminis, in minora nauigia transgressa multitudine armatorum ad frequentes agros tribus maritimis Patavinorum uicia colentibus eam oram peruenit.

Meduacus
Bachilio.

Vincetiâ.

Porcellitum.

Brictellæ.

ibi egressi praesidio leui navibus relicto uiscos expugnant, inflammant tellus, hominū pe-
cudumq; praedas agunt, & dulcedine praedicti longius usq; a navibus procedunt. hec ubi
Patauium fuit nuntiata, semper autē eoa in armis accolē Galli habebāt in duas partes
fauente utriusq; altera in regione qua effusa populatio uidebatur altera ne cui prae-
dium obuia fieret altero itinere ad stationem nauum, milia autē quatuordecim ab oppi-
do aberāt, ducta in naues paruas custodibus interemptis imperus factus, remigū multa
cogitur naues in alterā ripam amnis transire. & in terra prosperū aequē in palatū pre-
datores praesidi fuerat, refugientibus ad stationē Graecia Veneti obstitit. Dicimus itaq;
praeteritū a Cleonymo tenue litus, transgressa stagna, ostium amnis praetuli, in quē
circūflua sit aduerso flumine clallis & ad quatuordecim milia oppido Patauio propinqua
est, satis ostēdere Meduacū fuisse amnem descrittū: cui Bachiloni fuit postea, etiq; nūc
indita appellatio. Neq; enim aliū habet regio fluiū ex agro Patauino in stagna maris
ostia delabentem: nisi forte eum quis proximū illi amnem nunc Brintā esse opinabitur,
qui sū & ipse paucissimū cognitū fecit nominis mutationē. Est enim Timaeus philo-
sophum scriptis, praesentim Virgilij celebratus: quē sepe miratus sum utros nostri seculi do-
ctrina fama celebrat in litris & Liburnis quoslibet errore adductos atq; ignorantes sen-
sus Virgilij: quem uoluit nouem Timaei fontes in suo carmine attribuisse: quam posita
Antenorē ille faciat a Troia Italij petentē regna Liburnorū & Timaeum superasse am-
nem, in ipso fontis nomine poetico more indicatū. Seruius enim id uerbū exponens sic
habet: fontē Timaei: amā poetae rem uulsi sermonis circūlocutionibus ducere: ut pro
Troiam dictū urbem Troianā: sic modō pro Timaeo fontē Timaei, & paulo post uē
Patauī pro Patauio, & ora nouem multi sepeom esse dicūt. Superesse uē ex parte unde,
pro qua per ora nouem mare it praeruptum: & premit stagnorū arua pro campis & pla-
nitie posita fontū pelago, sicut semper sonare uidemus, quū litoris aut portus cunctū
fauces paulo uolentior commotiorq; ingreditur: eaq; nouem ora etiā nunc notissima
sunt, litoris Veneti aperturā, quarum partem maximā a Rauennati agro in Alimū

Timaei.

appon maris.

praei & in primis Antoninus Pius imp. in itinere septem maria appellauere, uerū
Virgilij licet notissimi sint subijciemus: cū prius Lucanū de Timaeo testimonij amle-
rimus. Euganeo si uera fides memoratibus augur Colle sedēs, Aponus terris ubi fum-
iger exit, Atq; Antenorē dispergit unda Timaei. Si ergo unde Timaei Antenorē disper-
gitur prope Aponom, nunc etiā notissimū & Patauio propinquū non oportuit in Italia
illū aut Porosiliē libus a nostris hominibus requiri. Virgilius Antenorē potuit medius
lapidis Achillis Illyricos penetrare sinus, atq; intima tatus Regna Liburnorū & fontē la-
perare Timaei: Vnde per ora nouem uasto cum murmure mōtis in mare praeruptum, &
pelago premit arua fontū. Extant quoq; carmina Musarū Patauini poetae tragici sepe-
cro inscripta, Timaeum affirmata Patauij propinquū esse: Condita a Troiugenis post
deruta Pergama tellus. In mare fert Parauas unde Timaeus aquas: Hunc genuit uas. Et
Martialis Lanus Euganei lupus excipit ora Timaei. Si ergo Timaeus fuit Euganeū
necessariū erit Brintā nūc Patauij fluius: nā idē Martialis appellatione tellus Apona
Patauū significat hoc uersu: censei Apona Liui suo tellus. Et L. Horus in scriptis ha-
bet uerba: ex quibus licet cōiungere Timaeū ab Arsa & sinibus Italicis, in quibus nuper re-
quirebatur plurimū distare: Illyrici ab Alpium radicibus inter Arsam & Timaeum per
Adriaticum litus effusi regnante Teutana muliere. Timaeusq; ubi salua attingit aqua
bisurcanus parte dextera Populiam Methamaucomq; periculi portū efficit cum ampli-
tudine, tum etiam profunditate optimū. Rectiore autem ad sinistram cursu Venetam
urbem mediam scindere solitus portū efficit Venetum cui munissimē arces duae hinc
& inde praesidio sunt appositae. Sed hec pars ocellis pridem ad Lucius fusiū meauribus in
stagna paludescq; diffunditur. nō fuisse autem Meduacū quem Timaeū esse dicimus, ut
ecce praeter rationes supradictas hinc maxime uidetur cōstare: Plinius fontū cū
Timaeū atonē insulam fuisse paruat in mari cum fontibus calidis: qui praeter cum alia
maris crescerent minuerentq;. & recto Brintae amnis cursu quē narrabit per mediā
urbem Venetā habebat oppositā, fuisse constat insulā cui castrū Ostiulense appellatū
fuit impositū. Vnde cathedra ecclesia dicit Castellana. Si uerō calidū nō appareret
fontes minime mirādo: qd dū litoris & maritimi locis in quae maris sepe delatū uisū

Portus Ve-
netus.

- A**lla, sed in mediterraneis montibus firmioribus multos aruissis fontes inuenimus. Timaeus supra Lucratulinā integer primū habet ad dexterā utcumq; Ausuganū tabernū hospitatoris frequentatū: ibiq; Timaeum illabunt Tegola torres, cui adiacetius Perigū. Deinceps Timaeo sinistriorum adiacet Strata oppidulū: a quo sexto milario fossa mansueta Paduā cōpendio nauigatur. Eam urbem Italia uetustissimā clauissimāq; magnā certam est Antenorem Troia profugū cōdidisse, quā ut indigat testimonio: uertibus enim, quos supra posuimus, sic addat Virgilius. Hic tamen theurbē Patuū se de sep locauit, & Linius Patuinorū decora in primo idem seriosē narrat. Cicero autē in Philippicā & armis iuuerunt. Et Macrobius in Saturnalibus, ubi de fide seruos tractat, iunxit Patuinōs fuisse perhumānos, qui cum seruis clementissimē atq; indulgentissimē se habuerunt, quandoquidem assensu Aluio Pollione Patuinōs cōgēre, ut tributa cōferrent, & propterea dominis lantantibus, neminē seruosum fuisse inuentū, qui libertate propoliā dominum prodere. Fuit autem pollinodū Padus per felicissimā flantis tempore Romanorū colonis nō eo modo deducti, quo egeret deducēbātur ductis nouis populis in coloniam, sed datus est Paduanis sua Latinitas in designādis Romę magistratibus ferendi suffragiū habere: quod a Q. Asconio Pediano in expeditionibus orationū Ciceronis habetur: uerō de seruib; dā urbe si prolixiores erimus, hāc nos dignitas excusabit. Nullam enim adificiorū pulcritudine, profertim publicorum in Italia sibi similem esse tenemus. Sunt tamē noua quęcumq; in ea nunc extant uel publica, uel priuata, quōdāquidem ad trigelimum & quadringelimum salus annum Achila rex Hunnorum seculo igniq; uastata reliquit immunita: & a Narsete Euancho Rauenatib; militib; tantū anno ā prima diuisione uicidā centesimo Logobardi incensam penitus desertant, uasta uerō est mirabili incremento per Caroli Magni & filiorū nepotumq; imperij reuocantē aliquod postea in cōmodū sub Germanis imperatoribus accepit: quousq; Federici primi Barbarossi temporibus Ecclesius de Romano, tyrannorū omnū qui unquā fuerit crudelissimū, ad annum salutaris trigelimum septimum, & duo decies centēdū eam sibi subegit, qui prater cōmissas caedes alias, persecutionēq; propē innumeram ciuim ex usus est, de qua in Verona diximus, crudelitate raro alias audita, caedis per uaria cruciatūq; genera perpetrate duo decim milia Patuinorū, quos Mantuanorū ingressus sineq; sub milita preterito obdides secū duxerat, paulo tamen postq; in tyrannos apud Soncinū interijt. Charrasiles sub capitaneatus titulo rerum in Patuio potiti sunt, qui eam urbem annis paulo plus minus centū per uarias successiones possellam opulentissimā ornatissimā reddiderūt. Nā gēis Charrasie opera maiori ex parte excitata ornataq; fuerunt inania, quibus triplici circūta Patuuiū cōmuniat. Et licet eam per urbē Timaeus semper fuerit delapsus, quod Linius in x. l. ostēdit, multis tamē uarijsq; fossis magno & ingenti opere manufactis, aquę circū urbē & per diuersa agri loca ornamento urbi cōmodoq; future, ab eisdē Charrasienlib; sunt perductę, eam arx in urbe munissimā, & cōmunitā illi perducta brachijs palatū facit in Italia primariū, superbūq; operis nōnulli in urbe pōtes genus eūdem fuerint opera. Henricus autē quartus imp. Germanicus cathedralem Patuū ecclēsiā, quę erat, adificauit: pectorumq; quo nullū in orbe pulchrius esse tenemus, quā esset casu crematum, speciosius Veneti construxerunt, ossaq; T. Lūij cōspicuo in enas fastigio collocarunt. Insignis uerō & curatissimē sum in Italia similes, beati Antonij basilica a Patuinis sub Ro. imperio semilibertis qdā cūta est. Patrochialis ecclesiā quadraginta & mēdicantū quatuor loca, magnificē certē operis, ciues Patuinis diuersis adificasse temporibus constat. Est ea in urbe Iustinę uirginis templū, amplissimē cuius aedēs mille in circūta passus amplexu aquis circumstantur, quod in uenustis aedīs uestigio adificium fuisse hinc cōstat, quod effodient ea ubiq; pulcherrima inueniunt: substatat eodemq; in loco T. Lūij sepulcrū uicē nēstra repperit fuisse cōspicuum, ut credere liceat uetustum loci templū ibi fuisse, in quo ipse Linius in x. narrat spolia de Cleonymi, aedificiorūq; piratę uictoria Patuū repōtata fuisse. Seruat uerō nunc idem templum Iustinę ipsius uirginis, Lucę Euangelistę, Maximę & Felicitis: Mathię Apolloli, super quem fors cecidit, Prosdociusq; iustitia Patuinorū sancti corpora & reliquias. Arces Patuuiū publicas quinq; habet, nobilissimā

Compositum
Parauinum.

T. Lilijs
septium.

bilium scilicet & herbariarum, fumentariarum, lignatarum, palearem. In eius quoque gymnasio
omnium Italice celeberrimo & desunt amplissima, studentium quibus opera sunt termin
res auxilio deparat. Viros Parauinum doctrina clarissimos genuit, T. Lilius: cuius se
pulchri perisquam Romam accederet, sibi & filia duobus uxoriq. posuit saxum nuper u
dimus literas haud quaquam elegantes inscriptum. T. Lilius Cui filius sibi & filia Tiro
Lilio Titilio prius F. T. Lilius, T. F. Iongo F. Callia Sexale pater uacri Aluodq. ele
gantiores maiusculas marmore incisas, sepulchri etiam Parauini in Iustinia uirginis uel
bulo exat titulis ornati: & militie cui ad decus utilitatq. fuit ascriptus: & citum lux
qui dissidentes Parauinos ciues, in patriam reuersus ad concordiam reuocauit. Venera
fecit T. Lilius Lilius T. F. Quarte legionis alis & cordialis Parauini sibi & filia omnib.
Ratio autem quae nos adduxit, ut futuram in minore uero uanam huiusmodi diuersitatis
sepulchrorum curiositas adhibuerimus, illa fuit quod in primo sepulchro omnes quos
habuit Parauini degens uxorem & filios in successione annotauit. In altero autē omni
bus dixit, qui filia Romae esset auctus, quae Lucio Magistro nupit oratori Romano: de
quo Seneca declamauit. 711. sic habet: Non potio quomodo Lucius Magister gener
Tius Lilijs declamauerit, quauis aliquo tempore suum populi habitum cum illum homines
non ipsius honorem laudaret, sed in socii essent: fuitq. is magnus uir Lilius, ad quē
nobis ex ultimis Hispaniarum patribus uenisse, & quos Romani nominis famam non
mostrat, eius hominis famam perduxisse beatus Hieronymus ex Plinio sumptum scri
bit. Paulusq. Iurisconsultus apud uetustissimos celebratus fuit Parauinus. Et Marcellus
poeta duos dilexit Parauinos poetas Stellam & Placum his uersibus, Verona licet au
diere dicam, Vicit maxime passerem Carulli. Tanto Stella meus tuo Carullo Quam
passer e maior est columba. Et infra: O mihi curant praetium nō uile meam Placere An
tenor ei spes & alumne laus. Carullus uero Volusium poetam Parauinum quidam Eni
exemplar rerum gestarum populi Romani annales carmine scripsit, damnare & uitpe
rare conatus est his epigrammatibus. Ar Volusi annales Padum morientur ad ipsum,
Et laxas scēbris saepe dabunt tunicas. Item alio loco: Annales Volusi caecata charta: Vo
tum soluite pro mea puella. Nā sanctae Veneti cupidiniq. Voui si sibi restitutus essem,
Desissemq. truces uibrare iambos. Electissima pellunt poeta Scripta tardipedi Deo da
tura Iohesicobus uisitanda lignis. Et huc pessima se puella uidit locose lepidē uocare di
uit. Nunc o cyraleo creata poto, Quae sanctū Idaleum uis oisq. apertos, Quaeq. Aeneas
Cnidioq. arundinosam Colis, quaeq. Amathūta, quaeq. Alcos, Quaeq. Dyrrachū Adria
taberna, Acceptū sacre redditumq. uotum, Si non illepidū neq. inuenustum est. Actos
interca uenite in ignē Pleni thuris & infectorum Annales Volusi caecata charta. Penū
etiam de Abano conciliatorem appellatum philosophiae & astronomiae usq. ad magis
suspicionem peritissimum Musatumq. & Lonatrum Iurecōsultos poesi ornatos Para
uinum ciues habuit. Franci Zabarella Iurecōsubillimus & Pileus de Prata Romana ec
clesiae cardinales dignitatem literis & prudentia ornauerunt. Marcellus quoq. & paulo
postlo, Galestiusq. & Guillelmus Sophistici. Iō. quoq. Horologius: & paulo post Anto
nius Cernisomus excellentes medici Parauinum patri exornauerunt. Agrum etiam habet
Parauinum non minus quam urbis aedificia conspicuendū. quandoquidē montes in eo
sunt excelsi, nec Alpes & Apenninū quod nullo in Italia loco alibi cernitur cōiungere
& usq. summa cacumina uinctis oliuentisq. & cōstis rectis in quibus uina gignunt: quae
Plinius in insimo Adriatico sinu optima describit. Genualū uero in cuius sommitate mō
lites Deo dicatae monasteriū habent a Beatrice Eitenis uirgine nobili aedificatum: &
Vendam alitum appellant monasterio ornati, quod montis Oliuenti fratres inhabitant
hisq. adiacēt mōtib. colles Euganei fama apud Latinos uates notissimi. Eam em uis
bus sedem fuisse inuolū Martialis poeta his uersibus: Si prius Euganeas clemēs Eneōs
in aras Piciaq. pampineis uideris arua iugis, & Luranus in primo Euganeo si uera fides
memorantibus Augur colle sedens, & quū uici uillaeq. multae hos contegat colles, tum
maximē Arguatur populo si quaetrem uicū decorat Fran. Petrarche p̄diciolū: apud
quod diuissime uixit multaq. scripsit. estq. eius sepulchrum marmore in sacro phagoce
lumnis quatuor sustentatū. Balneaq. apud rus Euganeam eū nunc appellatū plūmū
uulsiq. Theodericū regē Ostrogothorū moris cōcluisse ac ornasse Calliodorus est

- A** amor, in eisdem herbas gigni scribit Plinius de quibus poeta Martialis. Nulle sic tibi blandi-
unda, Ac fontes Aponi rudes puellis. Quibus vero ea opulenti morbo Michael Sauo-
narola opere in id edito dissimulavit. Sed iam ad Tienavum est redeundum. In sinu supra
Liminum vicum, ubi incipit esse integer, primū habet ad dexteram oppidū Citarellam:
quod Patavinus ad annū salutis quattuor de duodecies centeno ædificavit. deinceps est
Marostica, superius Bassianā, quæ duo oppida populis sunt frequentia. supra Bassianā
Timavum, ubi Cislum est oppidū, Cislino flumine augei, in quod Ariciagus Naroniusque
torrentes exiguū ex Alpibus delabunt, Cislinoque apud Pemecū oppidulū habet ortū.
Timavo supra Cislum ad dexterā Grignum adiacet oppidū à torrente ibi augeute di-
ctū. Vltimus oppidū habetur Iuanū, supra illud oritur Grignus, & superius emissio-
rum lacus incubat Tusopum. Caldonaetum deinceps oppidū & uni imminet lacus, &
aliqui subiectū est bēnis lacubus, à quibus tribus originē Timavus habet. Primus post Ti-
mauvum Musio fluvius stagna Venetorū apud Melre oppidum dilabitur, cui ad sinistram
- B** Villa nova primū est proxima. Supra paulo remotius Campus S. Petri oppidum adia-
cet opulentum: cuiusq; fontis in montibus oppidulum imminet collis Musonis ab ipso flu-
vio appellatus. ad dexteram vero Musoni intus continent Castrū francum nobile op-
pidū, superiusq; Asola longē nobilitas. deinceps amnis est Sitis, quæ Plinius asserit oriri
in montibus Tarvisinis, apud Torcellū in stagna cadens: Torcellumq; civitatē, nunc epi-
scopo ornatā doctissimū Dominico de Dominicis, supra Venetā describentes regionē
diximus ædificatū fuisse ex ruinis exciditūq; Altini. Cuius vetustæ urbis parva admodū
pessima ad eam continentis partē, quæ sinistrorsum Sili amnis ostio est appolita, nūc cer-
nunt. Altiniq; nomē primis apud veteres ponit Plinius. Et post Martialis poeta itā fe-
cisse videtur Altini oppidū sitū: dicat. Æmula Batanis Aleni histora vallis. Antoninus
vero Pius in itinerario vias describens à Ravenna Aquileiā, dicitur sepe mari rectā Ra-
venna secundū Adriaticū litus ad Altinū transmitti: aut eos qui per Bononiā Femediū
Auxilium Patavinūq; terrestri perire iunere, Altinū primo & post Aquileiam fecerere.
- C** In eo autem quod Musionē & Siliū amnes interiacet spatio notale est oppidū nobile,
Sisurū supra in Mediterraneis Tarvisum urbem dividit, cuius nomen prior inter us-
us habet Plinius. per tempora vero Ostrogothorū dignitatem inchoasse videtur, quā
nunc habet. Nam eam Totila pater Veronam æque ac Tarvisum dominio possideret,
Tarvisū tamē continuo est moratus. Vnde Totila, qui postea quintus fuit Ostrogothorū
rex, & quidē præstantissimū Tarvisū natus educatusq; est. postea Longobardorū initio
regni, quō Alboinus rex eius pater primus Italiam esset ingressus: Aquileiamq; qualisquæ
litas erat, & cæteras regionis urbes per deditionē cepisset: Tarvisum quia eius incolæ
deditionē tardiusculē obtulissent, spoliarē ac diruere cōstituerat: nisi Felix illius episcopus
vir timorans Ravenna oriundus regia barbaric sua prudentia & precū instans de-
linquisset. Ornataq; nunc est ea civitas altero præstante episcopo Hermolao Barbaro, q
sicut decet episcopi populo magis prodesse admittitur q̃ præesse. Regionē vero, quā nūc
describimus sub nomine absurdo Marchiæ Tarvisinæ, & pariter proximā Forumiuli o-
lim Galliæ Cisalpinæ partē Plinius regione Italice decima posuit: quā Carnorū fuisse asser-
mat. Nā cū multa dixisset de fluvio Sili, oppido Altino, flumine Liqūetia, colonia Cō-
cordia, Taliauetō, Anaxo, Alia, Natifone: deq; Aquileia colonia, subiegit: Carnorū hęc
regio fuit: id vocabulū regiones ipse alicubi etiā nostra ætate retinet. Ad Sili fontē op-
pidulū est Casacorba, deinceps Anaxū est flumē, cui nunc Plavi vulgatissima est appel-
latio. ad eiusq; ostia Equiliū est insula stagnis paludibusq; cōtinensi diuisa, fuitq; ea in-
sula civitas eiusdē nominis ab Heraclitibus vicinis edificata nūq; Heraclē in Historiis
& in Venetia huius Italiæ regiō ostēdimus fuisse post Aquileiæ Cōcordiæ & Altini de-
molitionē à dictarū urbū populis ædificatā: qui ab Heraclēo illius temporis imp. id
nomē indiderunt civitati. Sed Heraclēses inde Venetiās cōmigrarunt, ut nunc urbis ve-
stigia requiratur: Equileiæq; pariter, ubi mutato nomine civitas dici nova episcopo &
quidē tenui nota, parvæ & tenues reliquæ vix sciuntur. Anaxo seu Plavi fluvio ad sini-
stram adiacent oppida Venetiū, Limina & Aquorū, & superius æ duo in mōte est Fel-
trum civitas episcopo nunc Iacobo ornatā Zeno nō minus doctina quām gētia nobili-
tate conspectua. Ad dexteram Plavi primū habet oppidulum Madicū, inde medicæ

Marostica
Bassianum.

Narnus.

vancis

Vistorum.
Belorum.

Varianis fl.

rancia Veterium. Superius ubi Variatus olim nunc Calorius augei fluvius est oppidum Telega, eisdemq; anni Variatio siue Calorio appollata est Belunū civitas vetustissima, quā Plinius ceterisq; scriptores Velunum appellat, eidemq; nunc cum Felbo in eundē confluente episcopatum idem Zenus preest episcopus. Variatum vero, siue Caloriū annū in Alpibus oriundum, quas grammaticę incolunt gentes, quinq; augei torrentesq; quarum conuallibus marginibusq; castella vicijq; plures insunt barbaris nominibus appellati. Sed & ubi Plauum diximus Variatio siue Calorio incipere augei alteri in flui Cordualis amnis, & ipse ex fummis desluens Alpibus: cui Falchiacium Tabuliumq; oppida, & quamplures vicij Germanica potius quam Italica nomina habites adiacent. Liguentia ad mare sequitur amnis vetusti nominis, quem ex montibus Opiterginis nasci Plinius est autor, cum nunc Liguentiam appellat. habetq; ostij bifariam diuisi partem ad easdem paludes, quibus Equilium insulam a continenti decedens separat: alteraq; parte ad proximā Caprularum insulę stagna paludisq; delabitur, ubi vero in dictas secundas partes ad dexteram Turricium est castellum. Interiusq; ubi Liguentiam sinistram torrens augei Mutegij Opitergium est nunc oppidulum: quam vetusti nominis ciuitatem simul cum Aquileia Altino & Concordia ab Athila destructam, & postea quam esset reedificata a Longobardis eodem anno quo & forum Popilij deletam fuisse in hiliarijs ostendimus. Ad Mutegijq; amnis fontem Constanum est nobile diuissimumq; oppidum. Liguentiam item dextrorsum Meduna augei fluvius superius in Alpibus latus oriundus, cui dextrorsum Corua & supra ad lineuli torrentis fontem Postoneam, superiorq; Prata, & in mediterraneis Pornulum, oppida sunt appollata: Prataq; & Pornum duabus, ut in regione prestantibus nobilibus familijs patrij cognominis exornantur. Vbi vero Liguentiam ipse augei Meduna amnis Sacidum nobile diuissimumq; est oppidum. Ad Liguentiz sinistram supra Mutegij torrentis influxum est oppidum Bulfoletum, & supra ubi Mesulus augei torrens Cusolunum est oppidum: superius Serualle. Sequitur Alsa vetusto nomine fluvius, nunc Laminus appellatus, quod nomen inde crediderim nactum esse, quod sicut huius regionis principio diximus, & eius & Foro iulij limes a barbaris fuit dictus, habetq; ad ostium quo in paludes stagnaq; exornatur Caprulas insulam, in quam Opiterginis Athila fruentiam declinantes saepe ab his ostendimus confugisse, habetq; Alsa siue Laminus ad sinistram oppidum nomine Sextum.

REGIO DECIMA, FORVMVILVIVM.

Equiter regio Foro iulensiū, quos Plinius dicit dictos esse cognomine Transpadanos. Id Foro iulij nomen notissimum, & quod ante Claudijs Cesaris tempora in ipsa regione, inq; supereminentibus eidem Alpibus latis inchoasse cõstat, unde post factam lapidum aut Caisalpina Gallie mutationem habuerit originem ignoramus. unde cumq; autem sitnarum no-

Portus Gradus.
fluv.

strę inharrentes diuisioni regionis ipsius, quam tamen nonnulli Aquileiensem appellari volunt initium ad Alse, seu Laminę fluij dexteram inchoabimus. Cui portus Gradus oppidum, post Cordualium, & superius Porclanum oppida sunt appollata. deinceps est Taliauentum pisci presentisq; nominis flumen, quod Plinius dicit maius multis fuisse, quam nunc unico in Adriaticum ostio feratur. Sunt ei ad sinistram primum a ripa remotius oppidum sanctus Virus, post Valva castellum, & superius in montibus Spilimbergum natura loci munitionibusq; validissimum, & populo frequentatum. Dextrorsum vero haret Taliauento Tisana nobile munissimumq; item oppidum, & supra ab amnis margine semotum Cuchagna, superius in monte arduo sanctus Daniel prestant in regione oppidum, & ad fontem in Alpibus Dugonia est castellum. In ea litoris ubique inæqualis & maiori ex parte stagnosi ora torrens est in mare cadens, cui Palazolium in mediterraneis castellum haret, & stagno magnum in signum recessum que curuato piscosissimum que imminet Maranum oppidum populo frequentissimum. Torrens autem id illabenti stagnum continet Castellum. Interius in mediterraneis oppidum nobile est Belgradum, superiorq; Coldroitum. At in maritima cõstagnia circumsula Gradus insula alter Venetiarum regionis & urbis limes, in quam & in Historijs, & ipsa in Venetiarum descriptione saepenumero diximus Aquileienses patre proflugos sese cum opibus & sacra supellectile recepisse, & urbem ædificasse Grandem

A sem, quam pluries diuina reedificatamq; tandē pauci nunc inhabitant. Aquileia etiam urbium quondā Italice Transpadanae primaria potissimamq; atq; eia pulcherrima quimoderimo ut inquit Plinius à mari semota nunc penē derelicta est. Nā preter sacerdotum canonicos numero haud quatuor ornatissima speciosissimamq; in basilica diuinae faciendae rei addictos, praeter pastores piscatoresq; rarissimos, nulli nūc incolae populi ut uix castellulū ita olim urbs nūc possit appellari. Suntq; ecclesiae superius dictae & patriarchale atrium & muri oppidulo circumducti & monasterium uisigibuz depositum Peponis patriarchae operū reliquiae. Eam urbem qui prius considerint non est memoria proditum. Litus autē in bello Macedonico sic habet. Romae literae Fabij magnam erepidationē fecerunt eo maiore quod paucos post dies Marcellus tradito exercitū Fabio Romā quum uentisset, exercitum in Ligures tradoci posse negauit, quia bellum cū illis esset prohibendū coloniam Aquileiam deduct. Et paulō infra. Aquileia colonia Latina eodē anno in agro Gallorū est deducta. Florere autē coepit quo tēpore patrum Romani subigendis barbaris ad Danubiū incolentibus manū apponere coeperūt. Unde Octauius Cēsar Augustus, cū maiore bellorum parte per legatos administrauit, ut illis propinquior esset in his Italiae partibus frequēter obseruatus est. Nā Suetonius: Reliqua bella per legatos administrauit, ut tū quibuscūdam Pannonicis atq; Germanicis aut interueniret, aut nō lōgē abesset, Rauennā uel Mediolanū uel Aquileiā usq; ab urbe peregrissus est: & Iulia eū comitata Aquileia abortu factio puerum amisit. Gloriosissimē de Aquileia scribit Iulius Capitolinus in uita duorū Maximinorū his uerbis: Praetereundū ne illud quidē est, quod ita fide Aquileienses cōtra Maximos p. senatu fuerūt ut fines de capillis mulierum facerent quā deficerēt nerui ad fugittas eminentias, & inferius asserit Capitolinus nuntium qui ex Aquileia ad significandū Maximini mortem Romam fuerat missus, tanto impetū motus apud Rauennā animalibus cucurrisse, ut quarta die Romā uenerit. Eius uerō urbis amplitudo maxima uide processit non inuocandū, aut inutile fuerit explicare. Primū legiones Romanas ibi obseruatas ut claustra Italia torrens, eam non peperisse opum affluentiam, quae fuit Aquileiae: hinc constare uidetur qd nec Rauennā neq; Mediolanū neq; in Gallis Marsilia aut in Hispanis Taraco, apud quas urbes Romanae legiones diuissimae fuerūt moratae, ad id opulētie aut diuitiarū potuerunt peruenire. Auxit (igit mirabili incrementō & immensē ditauit Aquileiam, orientalem occidentalemq; mercimoniorum matura cōportatio ibidē instituta: quod nullus fuit Aquileia locus alter circa Adriaticū mare fuit, in cuius portu & diuersorio occidentales orientalesq; p. cōmuniandis mercēdis cōmendiisq; & uendendis inuicē rebus conuenirent. Eademq; ratio Spinā olim urbem, ut inquit Plinius, iuxta Padū & Rauennā à Diomede cōditā, & ea omnino destructa Adriā, quae mari Adriatico nomen dedit, & postremo diruta Aquileia Venetias crescere augeri & mirum in modū ditari fecit. Longum nimis atq; superfluum fuerit res apud Aquileiam gestas est nostro instituto recensere: quia id à nobis multis in locis diligenter est factū. Sed uisorum eius urbis ornamenta non duximus omittenda. Euangelista Marcus dū à beato Petro & Apostolorū Christi p. principe in Alexandriā mitteret, nauigaturusq; naues illic ex more ut diximus operiretur: Aquileienses ad Christi fidem conuersi, sanctumq; Euangelium suum cuius codex manu exaratus fuit Venetijs nunc uenerabilissimē seruatur scripsit. Hermacoraq; & ipse sanctus ad Marti predicationē cōuersus à beato Petro Aquileia & omnis Venetiae protopraeful institutus omnem eam regionem deo nostro lucratu est: quē Nero imperator & simul Fortunatus subdiaconē securi percussit. Syrus exinde uir Aquileiensis doctissimus Papā ab Hermacora missus mira sanctitatis opera ibi edidit. Fuit & Aquileiēsis Chromatius, ad quē gloriosus Hieronymus multa inscripsit opera, multisq; extantes dedit epistolas: nihilq; secisse uidet gloriolus Chromatius, quā quod beati Hieronymi notarios atq; librariorū sustentauit. Praeterea ultimo loco Aquileiensem uirū pontificem Ruffinum praesbyterū Latinis Graecisq; literis adeo eruditum cui eius quae extant cum opera tum translationes nullis cuiuspiā ecclesiae doctores operibus secūda eloquentia ornatuq; ducamus. Visitur Aquileiae marmoreis lapides grandes elegantēq; littera huiusmodi incisus. Imp. Carl. Aug. Aquileiensem reſtituit & conditor, uitam quoq; geminam à porta usque ad pontem, per tyrones iuuentutis nouae Italiae sui de-

Aquileia

I. Mor.
Euangelium.

I. Syrus.

Ruffinus.

A lue Carnarij promontoriū ea sicut dicit Plin. peninsula lītrix se in mare Italiam uertens dextrorsum flectit. Sed ad rem. lītriam regionem lapidū prius simul cum Forotulio appellatā uult ex Trogo Pompeio lūstinus sic fuisse appellatam ab lītri amnis qui & Danubius accollit, qui cū argo nauim ab Argonautis à Danubio in Adriaticū mare humeris deferri aduulissent, in ea lapidū regione consedentes lītriam de patriæ regionis nomine appellauerunt. Plin. uerò quom aliquorum consensisset errorem dicentium & quidem abriditissimē lītrā dici à parte lītri fluminis in Adretaticum delabente subinsert argo nauim flumine in mare Adriaticū descendisse nō procul Tergeſto: nec itā cōſtare quo flumine Alpinosq; diligentiores affirmare humeris fuisse traxe clauisq; ſe ad lītro, dein Saſſo, dein Nauporto cui nomē ex ea sit causa inter Emonū Alpesq; exortieſi. Prima lītrix urbs eſt ut diximus lūstinopolis, quā lūstinus lūstiniani primi ſimp. ſilius atq; imperij ſueceſſor in inſula tūc Capraria ſed prius Pullaria appellata ædiſcauit. Cauſam aſt eius cōſtitūte urbis in Hiſtoriis fuiſſe oſtēdimus, ut in eo natura loci munifiſſimo loco tui eſſet lītria populatuarj diuitiasq; barbarorū incurſionibus agerāt. longitur tū cōſtanti ea inſula brachio, nullē paſſus lōgitudine & ad decē latitudine ducto, in cuius medio arx ualida Leoninum appellata caſtellum oppidanis à terreſtri oppugnatione præſidio eſt impoſita. Magno ſuit per ætatem noſtrā lūstinopolis ornamento Petruſſipaulus Vergeri uſu conſultiffimus & philoſophus, quodq; ſuprà ſepenumero diximus inter primos huius ſeculi eloquentiffimos. primum à lūstinopolī v. milia paſſuſ ſemotum eſt inſula oppidum, & poſt tantundē inde diſtans Piranum ciuitas, & tertio loco Balodi promontorium totidem abeſt paſſus, quartumq; parti à ſuperiori diſtantiæ Humagū nobile oppidum, curſu propē recto & ad Italiam tranſuerſo, per medium pelagus incuruari ferriq; uidetur. Deinceps æqualiore ad Fanaticum ſiue Carnarium promontorium, & tū ſino ſiſſimo inter ſe proſpectu, cætera lītrix maritima oppida habentur, ab Humagūq; quita que pariter nulla paſſus abeſt Emonia ciuitas, cui nunc Ciuitati nouę eſt nomen: propē quam Nauporti ſunt oſtia fluminis, Quiſeti nunc appellantur in quem Alpiſus exortieſe cargo nauim Plin. aſſert ſuiſſe diſmiſſam. poſt Nauportū prima eſt Parentium ciuitas uetula ſicci Orſarium continet & mons & oppidum prominens illi impoſitū: poſt hæc Ruſignū oppidulū, deinde ſinu ſupereminet amplo colli impoſita arduo naturaq; loci munifiſſimo urbs Pola Romana colonia, & lītrix ac Italix urbū poſtrema. Ab ea uerò urbe incipiens Fanaticū promontorium poſtquam longo traſſu contra Animum, uel ſi cui Plinio placet contra Anconē in mare ſe proripuit, ſinum eiufdē nominis effecit quo nunc Carnariū diximus appellari. eſſiq; eiufdē ſinus nouum priſco correſpondens uo caluſū, quod Fanaticus à priſcia à tempeſtatum frequentia, atq; ut ita dixerim inſania, nunc uerò Carnarius à multitudine cadauerum, quæ frequentibus ſibi tēpeſtibus ſiſit, eſt appellatus: prius uerò q; ea deſcribimus quæ Fanatico ſinu appoſita ad Arſiam amnē, certiffimū atq; notiſſimum Italix ad Liburnos terminū pertinet mediterranea, quæ altiffimis in montibus à lūstinopolī ad Nauportū ſiue Quiſetū amnem interiacet explicabimus. Suntq; in montibus lūstinopolis ſupereminētibus iuriſdictionis ſuæ caſtella Raſponū & Rogiū. Sunt item in montibus à mari lōgias q; prædictæ reccedentibus in ea, quam diximus flectentis ſe ad Italī peninſulæ curuante, Baſea, Mimiani, S. Laurenti, Portula, Griſana, & ſuperiori loco, Pimontium, Pigenentium & Petra piſola: quæ omnia lūstinopolitanorum ſunt oppida & caſtella. medioq; ferriē eorum omnium ſpatio, Peera piſola inter & Portulā ac Pimontē eſt oppidulū, nunc nomine Sdrigna, quod fuiſſe cōſtat olīm Stridonis oppidum. Vnde glorioliſſimas eccleſiæ dei doctorū lūſtratorū Hieronymus originē duxit, & trās Nauportū ſiue Quiſetam amnē ad Arſiā uſq; amnē, caſtella nunc in montibus oppidāq; extant ualtes duo caſtra lūstinopolitana ſuppoſita: ſuperiusq; Montona & Pulliam. Ne etiā ſuperius promiſſum ulterius differamus, à Fanatico promontorio ad Arſiæ amnis noſtri limitis Italix oſtium, quo ſe in Carnariū ſiue Fanaticū ſinū exonerat, oppida ipſi ſupereminēt ſinui, Albona & Terranova: quæ duo & ſuperius dictū Piſinum quod Arſiæ & ſinui Fanatico propinquant, lītrix atq; Italix ultima ſunt cenſenda. Adhibita eſt nobis ſuperiori loco deſcribendis lītrix quāq; oppidū & caſtellis ſolito maior diligentia: qđ quidē nulla alia ſecimus ratione, quā ut rem minime nobis peritiſq; regionū dubiam, ſed de qua multos ambigere

lapide.

lūstinopolis.
Capraria.
Pullaria.Sdrigna
Stridon.

*Itali Hieron.
patria.*

vidimus præstantissimos Italici, atque orbis Christiani aliarum provinciarum viros, doctores. **B**er-
mæ Stridonē oppidum gloriosi Hieronymi patris in Italia & quæ nunc & quæ Oſi-
um Aug. imperatoris & multo magis Plinii atque eius natalium ipsius Hieronymi tem-
poribus erat, situm efficitur tunc utrum planè italicum & nō aliengeni fuisse conſtit. huius
verba sua de seipſo scripta in libro De viris illustribus certissimum efficiunt. Hierony-
mus præbyter patre natus Eusebio, ex oppido Stridonis: quod à Gothis eueſum Dal-
matie quondam Pannoniæque cōfinium fuit, usque in præsentem annum id est Theodosii
principis quantum decimum hæc scripsit, usque Pauli monachi, epistoliarum ad diuersos li-
brum unum. &c. Viliū uero apud Strignam siue Stridonem prædicti Eusebii genitoris
S. Hieronymi sepulcrum, & fama per ætatis succelliones tradita, & literis lamina inſcrip-
tis plumbæ, in eo ut serunt repetitæ nouissimū. Videmus uero in ea de qua di-
ximus opinionē ductos fuisse, ut crederent beatum Hieronymum Dalmatæ fuisse, quia
literas illas adinuenit cōposueritque à Latinis Græcisque diuersas: quæ sunt postea appella-
tæ Sclauonicæ à Sclauonicis Germaniæ olim populis, quos nunc appellat Boioes, &
à quibus sicut in Historiis ostendimus, regio Dalmatiæ litris cōtermina, paulopoli ha-
cū uita ipsū beatū Hieronymū fuit occupata, & semper postea sicut nunc quoque
Sclauonia est dicta, & quidē nō solū eas prædictas cōposuit, deditque Sclauonicas literas
sed officium quoque diuinū, quo catholici utuntur Christiani ex Græco in id nouissimum
traduxitque gloriosus pontifex Eugenius quartus, per nostras manus illas cōfirmans. Qua
tēpore apud Florentiā & Græcorum unio cum ecclesia occidentali est facta, & Arme-
niæ Iacobitarum Nestorini ac Æthiopes acceperunt ab eodē Eugenio catholice ecclesiæ do-
cumenta. Illis uero qui perſinaces cōtenderent beatum Hieronymū, si in patria sua
morte, ab Italico penitus alieno usus fuit, & suos cōtribules litros uti docuit atque uoluit,
uideat fuisse alienigenæ respondemus maiorem melioremque, quam sit litris patriæ esse
Italici Calabria atque Brutiorumque in regionibus sine cōtrouersia italicis, & semper an-
teatiquis, & nunc quoque uiget Græcicæ linguae usus. Quinque circa Haſſa Taurina
Eporedienſes, & omnē eam Alpibus subiectā Italici regionē, cui genies diu paſſerunt
Gaſſicæ, alieno magis populi illi que proprio idionate Italico abouunt: paſſer apud Via-
centiā Veronamque præclaras elegantissimisque moribus Italici urbes, licet à Germania
sint remotissimæ, multi sunt uici, multa oppida ipsis subdita ciuitatibus: quorum popu-
li Theonica frequentius, quam Italica locutione utuntur. Sed iam ad nostrum ordinem re-
uertamur. Gesta in litris particulatim referre non expedit: sed facta fuerit ea, quæ supra
diuersis in locis sunt dicta, in finem hunc locum colligere. primā scilicet inuasionem li-
thi in regionem ab litris qui lapidas uel expulerunt uel domino oppreſſerunt. Tota
namque muliere præstantissima in litris regnante, barbaros superuenisse: qui omnis in litra
ferro ignique uastauerunt: tertiūque his populis fuisse maximū, & horribilem cladem illi Vi-
ligothis illatam: de qua nos in Romanorum imperij inclinatione initio scripsimus: quæ
quidē clades illa fuit, de qua gloriosissimus ipse Hieronymus apud Bethleē degeat
uoluit intelligi, & supradictō in libro De uiris illustribus, & in expositionib. minorū do-
decim prophetarum: ubi textum declarans prophete Abacuch, multas in urbes pinci-
asque desolationes spirita prophetico prædicentis, in hanc maximē sententiā commenta-
tus est. Nonne hoc impletum esse audiuimus, in nostre originis regione finem Panto-
niæ atque Illyrici ubi post uarias barbarorum incursiones, ad tantā desolationem est per-
ueniuntur nec humana ibi manſerit creatura, nec animal superesse cōuerſariū dicat, &
his, quæ hominibus amitari & cōuiuere cōſueuerunt: quæ quidem desolatio quam ad
annos centum cōtinuaſſet: lastitium impulit ut sicut supra diximus, lastitio polim ueni-
tissimo & tuto à barbarorū incursionibus loco, ædificari curauerit. Proxime uero actū
noſtræ, in bello quod Venetorū inter & Genuensium acerrimū fuit, & lastitio polim ueni-
tis in potestati Genuensium est facta, & ea aditæ dresque urbes maxima calamitate ali-
qua preſſæ & cōculcæ fuerunt. Finita itaque ad hanc Alpium per milia paſſim quadragin-
ta & quinquaginta, ab Varo ad Arſium annē externis nationibus monumento Italici op-
polarum parit in Italia nostre latitudo in recentē gloriosissimū Hieronymi doctorem
commemorationem, qui sic eam & me ſibi deorum ab omnibus tuarū aduerſantibus,
sicut ad hos limites originem illum in ea habuisse ostendimus.

A REGIO XII. AFRYTIUM, SIVE IANNIUM, CAMPANIA,
 Apulia, Lucania, Salernini, Galabria & Bruttj.

RESOLUTA hinc regionum Italix ad Alpes Liburnicas ultima, brevis à Panatico eius sinu promontorioq; nunc Cannasio per Liburnicū mare in Troenti amnis ostia est traieciunt alias à nobis describendas septē regiones aggrediamur: Samnium, Cāpaniā, Apuliā, Lucaniā, Salerninā, Calabros, & Bruttios. Licet uerō mihi in hac parte, quod Lilius Patavinus septimo libro habet usurpare: malis solito negotiū meis

Apuliam.

- impendere humeris, cui maiora deinceps sint peruestiganda, quod his in regionibus celebriora bella q̃ alibi in Italia fuere gesta, & uiribus hostium & lōgiquitate tēporum, quibus bellatum est. Facile est erit Alexander Epirota, Pyrrhus, Annibal, Alaricus, Totila uetustiores earum regionum hostes, quas res & quibus in locis gesserint, à maiorum aut nostris Historijs sumere, & per singulas ciuitatum locorumq; descriptiones, sicut sit pri fecimus, edocere. Quæ uerō à quadringentis annis, postquā septem hæ regiones, in unice regni appellationē sunt cōfuse in eo acciderint: & qua ratione facta sit ipsa regni cōstitutio, uidet unico cōtextu diligētius enarrandum, ne singulis postea in locis cogamur sæpe dicta identidē replicare. Per Ludouici Frācorum regis tempora, Tācredus Normannus generosus uir animi, quod liberorum duodecim ex duabus procreatorum uxoribus pōdere premere: mox sedes cōstituit, fortunā meliorem, & opes sub alto coelo uiribus sibi & ingenio facere cōsiliis. Qui quum in Italiā peruenisset, primū in Romandiolā subleuit. Pandulfus per id temporis Capuanus princeps, bello aduersus Guaimarum Salernitanum principem multum implicatus: qui quum auxilia undiq; cōquireret, hanc gentem armis de dictā promissio stipendio accessit: tantaq; illi co & Italia Normanni gessere facinora, ut uiros fortes præstissimosq; eos suo malo fererint hostes. Pandulfus uerō hebetioris ingenij ingratusq; ipsos spernebat. Vnde factū est ut tempore stipendiij, de quo in Romandiolā conuenerat finito, trāsluerint ad Guaimarum: cuius principatum multis præclarè gestis breui auxerunt: premebat uerō Normānos duces, ut afflōt, auxiliorum Guaimari inuidia, quum per opportūne accidit imperatoris Cōstantinopolitani in Calabria, Bruttjs, Lucania, & Neapolitana urbe magistratus petere Salernitanum illi subditum imperio auxilia, aduersus Saracenos, Siciliā opprimentes: cuius insulæ pars maxima, Græcis per id temporis erat subdita, Græcisq; fortis ac fideli Normānorum opera usi, Saracenos omni pene Sicilia derubarunt. Sed & ipsi Græci Normānorum uirtute per singulos dies cum admiratione considerata, in eorum inuidiam suspicionemq; q̃ in accepti beneficiij munerationē, procliuiores esse cœperunt. Id quum Normanni qua erant prudentia peruidissent cupientibus Græcis facilliter persuaserunt dimittendum esse in pinguis uberrimāq; rerum omnium Apuliæ hyberna uictorem exercitum, qui exhaustam belli diuturnitate & barbarorum crudelitate Siciliam, instanti hyeme consumpturus uidebatur. Traductis in Italian copijs Normanni in Apuliam delati, magnam illius partem sibi subegerant. Qui ut sedem haberēt in qua mulieres pueros impedimenta q̃ tata cōseruarent: Melphim urbem arduā & natura communito loco ædificauerunt. Erat tunc temporis Constantinopoli imperator Michael Ethiriachis, qui magnis per legatos ex Græcia Sicilia & Italia sibi subditæ regionibus cōparatis exercibus in Normānos duci curauit, cōmissumq; est secus Ausfidam Cannarium Apuliz amnem & Oliuentem oppidum ingēs prælum, in quo Normanni superiores uictoresq; euaserunt. Multa hic de Normānorum successibus & geſtis rebus dicenda omittimus, quæ tertio decimo Historiarum nostrarum libro cōtinentur. Tācredo patre & post parum Drogone filio comite, ut tunc dicebant Apulig mortuū, Hūmfredus fratrum unus in eo comitatu successit. Hicq; quum annis septem comitatum tenuisset moriens Gothfredum fratrem habuit successorē, per quod tempus Leone quinto Pon. Ro. Guaimarus Salerni princeps, à suis interfecus est. Gisulphusq; Normannus Salernitanum obtinuit principatū: qui paulopōst Beneuentum Rom. ecclesia urbem ut caperet est aditus: quod eum reuocasset Henricus 11. imperator ē Gex mania Romanus, Leonis pōnei, per litteras & nuntios sual ut Theotonicorum copijs, quas ipse Vercellis Italiæ præsidio reliquerat acceptis, duceret in Normānos. Id quum

Apulia capta.

Blondus.

kk 3 scilicet

Robertus
Guiscardus.

fecisset Leo Pontifex, superatus praelio & cum aliquot Cardinalibus captus fuit. Normanni
enim sicut deuit principes Christianos, maxima uis erga pontificem reuerentia, eum comi-
tesque honore prosecuti ad urbem Romam qua uenerat deduci conauerunt: scilicetque fuit
Normannis & melius in Romano pontifice, quam in ceteris quibus ad eam seruauerant diem
collocata liberalitas, quod Romanæ ecclesiæ & pontificis autoritate ea permitti sunt ga-
bernanda tenere, quæcumque de Italia tunc temporis obtinebant. Exinde Gislebertus suo
filius, Bagelardum filium reliquit heredem, quo dum ægre tulisset Robertus co-
gnomine Guiscardus filiorum Tancredi ordine lectus, uir ingenui animi, nepos deiectæ
gentis Normanniæ principatum assumpsit. Erat tunc secundus Nicolaus pontifex Roma-
nus, laici capitaneus Romæ, quos nunc barones appellat agitant, Guiscardum ad Aquilam
urbem, parum ante conditam, in colloquium accersit: & quem Guiscardus Beneuentum
& cetera, quæ iurium ecclesiæ tenebat restitueret, papa illum terræ Apuliæ & omnium
quæ in Italia obtinebat, sub ducatus Apuliæ titulo legitimè instituit possessorem. Rob-
ertusque ligum se, quod antecessorū seruitutis uocabulum est, pontifici & ecclesiæ sueturum
addidit: pauloque post in capitaneos ducens Romanos proceres, eos omnes edomum
pontifici parere fecit. Nec multo post auctus animis Guiscardus, Guilelmum fratrem Apa-
liæ præfecit, & in Calabriam ducens sancti Marci urbem communiter aggressus est. Inde
gressus, & castra secus amnem Mocratum ad aquas calidas metatus, Cosenum, Manti-
nensemque subegit secundum quæ uictoria Silla cum siue ut appellant Squillacum se-
cedens per Ioniam maris litora peruenit Rhegium: quæ dum obsideret ciuitatem Leucathum
Maia & Cannalem pacatione recepit. Rogerius interim fratrem Guiscardum natum minorem,
castris aliquandiu in Visonem monte habitis, uallē Salinarum & multa in circuitu Normi-
norum dirioni adiecit. Nicepholum uero oppidum comunienis proprio curauit presidio co-
seruari. Quo itæ tempore Guiscardus Gansfredo etiam fratri Guillelmico & totā Transi-
nam nunc Aprunij regione occupata attribuit gubernandā. Inde reuersus ad Regem obside-
nem Guiscardus Calabria Brutijsque omnibus & ipso regno in suū & fratrum potestate
reductis, tunc primum dux Calabriae & Apuliæ fratrum consensu appellari coepit. Fuit
per id temporis Bertramus Bescanetti Maurorum principis Sicilia pro Saracenosum
soldano administrantis admiratus, Rogerium Guiscardum fratrem in Brutijs agentem ne
eolus adiret: & præmio proditoris impetrato, eum impulit, ut in Sicilia rebellare para-
tissimè duceret: quæ Guiscardus nauigio est subsecutus: & prima de Sicilia in Norman-
norum potestate uenit urbs Messina: & ne plura hic quæ tempus locusque postuleret
dicimus, omnia Sicilia in Guiscardi fratrisque Rogerij potestate breuiter est facta. Tunc Ro-
gerius Alexandro secundo pon. Ro. qui defuncto Nicolao successus erat, camelos quam
præde de Saracenis Sicilia pulsus factæ partē dono misit. Fuit uero mirabilis dicti Ro-
berti & fratrum cursus uictoriarum: quandoquidē intra decem & octo annos, quorum
ultimus fuit septuagesimus post millesimum salutis annum, prædictis Italiæ regionibus
& Sicilia sunt potiti. Paulopost quæ Henricus tertius imperator germanus, Gregorium
septimū pon. Ro. acerrimo persequere bello, contulit se Aquinū dictus pontifex, & ean-
dem concessionem, quam secundus Nicolaus fecerat Roberto confirmare: ea itæ uide-
bita cōditione ut Marchiam Anconitanā paulo ante Picenum appellari solitam, a suis Nor-
mannis occupatā dimitteret. unde factū est ut quæ Greg. pontifex in Mole Hadriani ca-
stello S. Angeli ab Henrico obsideret, accedens cum copijs Guiscardus & Romæ per
portā Flumentanā siue Flaminiam cepit, & Henrico uel expulso pontifice obsidione li-
beratū deduxerit Salernū, ubi diē post parū obiit. Tāris ita multisque in Italia & Sicilia ge-
stis rebus, pellendo Constantinopoli Alexio imperatore Greco & quidē scelestissimo, q
Christianis inimicare, Guiscardus animū adiecit sed dū Dyrrachio plurimisque Episcopi
Acarnaniæ ac Græciæ oppidū, castella, & insulas uel captas, maiora in dies molit, apud
Cassopā insulā, sebi per suū mensem ex caumate correptus, interijt: cuius filio natu
nate Rogerio Urbanus secundus pon. Ro. in Melphienti concilio, patrem in Italia Apuliæ
& Calabria ducatum concessit. Alter uero Roberti filius natu maior Boemodus pama
quæ semper secutus fuerat dominū in transmarinis hères, & exercitus ductor relictus est.
Qui quū in Rogerij fratris dñio Italico eū excludere cupiētem traduxisset exercitū, me-
lorē sibi a casu oblata secutus est fortuna. Gallicos enim Germanos Hispanos & Angli-
cos

Henricus III.
imperator.

H

Acos pceces in Christianâ expeditionē, ab urbane secundo pōtifice Ro. apud Clarū mō-
 re Alconit in similitudine, secutus, Antiochia durissima oblidione cepit: cuius ducatu & am-
 plissimo principatu ab expeditionis magistratibus donatus fuit. Rogerio Normanno
 post quinquaginta annū defuncto, Guilielmus filius successit. Qui Alexij impe-
 ratoris Cōstantino politiani filia in matrimonium promissam habere sperans, in Græciā pro-
 fecurus suos Apulie & Calabriae ducatus, Calixto secundo pōtifice Ro. cōmēdavit. Sed
 Rogerius altero genitus Rogerio Normanno Guiscardi germano fratre, comes Siciliae,
 nihil pōtificem veritus Calabria inuasis: & prius dimidia cepit q̄ pōtiffex de ferenda ope
 potuerit cogitare: misit tamen Vgonē cardinalem Calixtus, per quem sedis apostolice
 legatū Nicephorum arcem, quam obsideret in Calabria Rogerius conseruare, & ipsū
 uerbis cōminationibusq̄ ab incepto deterrere sperauit. Ipseq̄ pōtiffex cardinalium col-
 legio, & Romanorum copijs tumultuarie contractis sociatus, Beneuentum usq̄ se cōu-
 linqua insula in expeditione multos sibi carissimos sebribus correptos amisit: & ipse
 mala pariter usus ualitudine, lethica in urbē arger mollesq̄ relatus est. Qua fretus bene-
 gerēde rei occasione Rogerius, Calabria omne Apuliasq̄ subegit. Guilielmus uero uxo-
 ris spe fraudatus, quā ad alitū Salernitanos in Italiā reuersus confugisset: idem ibi nul-
 lis relicti filij obijt. Ex eoq̄ nō potē Rogerius, tantarū rerū successu elatus, non se ultra
 Apulie & Calabriae ducē, Siciliae q̄ comitem, sed Italię regē appellare cepit. Secundus
 uero Honorius pōtiffex, Calixto defuncto successit, eā dissimulauit indignitatē, quam
 secundo Innocētiū Honorij successor ferre nō potuit: a deo ut iracūdia magis ductus
 q̄ uiribus ad tantā rē aggrediendā necessarij fretus, tumultuario cōtractū impetu ex-
 ecuti in illū duxerit, citā uerō profectus est celeritate, ut Rogerium, qui nullōs audisset a
 pōtiffice factos apparatus, apud S. Germani oppidum, ex improuiso adortus repulerit.
 & eo oppido ut capto, tyrannum in castro Gallusio, in quod se de fuga receperat, obside-
 rit. Sed Calabriae dux Rogerij filius eū exercitus ueniens, & patrem oblidione libera-
 uit: & pōtifficē cum cardinalibus, suis eorum copijs, cepit. Vix tamē modestia Roge-
 rius, pōtifficē eū suis omnibus liberato, quicquid uoluit a eo, prater q̄ regni titulū, im-
 petrauit. Reuersus Romā Innocētiū, adulterinū pōtifficē nouū sibi successum reperit
 Petrū Petreleonia filium, qui se Anacleto Pōtifficē appellaret. Quare Pisanorū Tritemi-
 bus cōsensus in Franciā nauigauit. Rogerius nouo & adulterino Anacleto in pōtifficē
 adorato, regni titulū & coronā ab eo obtinuit. primusq̄ omnium Normannorū absurdū
 utriusq̄ Siciliae regni titulū habuit. Ad tertiū inde annum Innocētiū pōtifficē Pisanō
 rū auxilio Romā reuersus, Lotharium Theotoniciū imperatorem Romanū declarauit,
 & in Lateranensi ecclesia coronauit: amboq̄ primarij Christianorū principes, aduersus
 Rogeriū eū exercitus pfecti, omnibus eū spoliauerunt, quæ citra fretum Siculū occupa-
 rat. Nec multi intereesserunt anni, quā Rogerius Innocētiū pōtifficē occasione mor-
 tis fratris secundo Celestino primū, post secundo Lucio, pōtifficibus Romanis rē suā
 frigide administrantibus, & demū Eugenio tertio præsanti Romano Pontifice multis
 agitis difficultatibus, omnia de Italia receperit, quæ Innocētiū sibi Lothariusq̄ ablu-
 lerat. Id ad annū regni Siciliae assumpti quartū & uicesimū Panormi moriens, Guilielmū
 filiu habuit successorē, cui ab Hadriano quarto primū, post a tertio Alexandro, Romanis
 pōtifficibus regni Siciliae, & ducatus Calabriae, ac Apulie titulis ornato, ad annū sui prin-
 cipatus quinquaginta Panormi defuncto, alter Guilielmus filius heres successorq̄ fuit.

Alconit impe-
rator.

Galitani
rex.

Federicus
imperator.

redderet. Idem quo facilius assequeretur, Constantia Rogerij regis supradicti filia nupta in monasterio Panormi agentem, natu grandiorē q̄ quæ uix liberos procreatura uideretur, dispensatione apostolica ab eo uxore traduci permittit. Ingressi cū exercitu sua & regina primo imperij sui anno Neapolim obsederūt, sed quā pestilētia exercitū inuadisset, se infecta abeūtes, in Alemannia se cōtulerūt: q̄ anno inde quarto cū paratione exercitus reuersi, uniuerso regno potiti sunt: Tancredo & Margarito Episcopatū rege, q̄ praedictio illi aduenerat intercepit. Henrico ad octauū imperij anni mortuo, ingressi cū exercitu imperij dissidentes, pars Philippū Henrici defuncti germanū fratrem, pars Otōnē Saxoniz ducē delegerūt: quē Honorius III pont. Ro. coronauit. Et quia paulopost contra eius uoluntatē regnū Sicilia hostiliter aggressus est, excommunicauit. Id em̄ regnum Federicus Henrico sexto, & Cōstātia monacha genitus obtinēbat: qui adolecēs bonæ, ut uidebatur indolis Sacerdos omni Sicilia deturbauerat. Sed hic secundus Federicus ab Honorio praedicto pontifice, post Otōnē ex communicationē in imperatōrē declaratus, Federico primo Barbarossā immanior tū multa in pontificem Honorium machinatus est: ut qui coronauerat eum bonus pontifex, imperio ac regno priuare atq̄ excommunicare fuerit cōpulsus: quem Gregorius IX pontifex Honorio successit, pariter priuauit excommunicauit. Isq̄ felelissimus Federicus pontifici Gregorio per annos X IIII, quibus uixit, a deo infestus molestusq̄ fuit: ut dicit ille molestus cōsecutus obijisse sit creditus fuit supradictorū, nō uulgari cum Federico amicitia usum esse, & quom in Romanū pontificem Innocentiū quartū Gregorio successisset: dixisset Federicum malo euentu bonū se amici cardinalē, in uehementem hostem Romanū pontificem permutatum habere: quod quidē ipse terō successus uerū fuisse ostendit, namq̄ Innocētiū cōcilio apud Lugdunū cōgregato, his quæ predecessores sui in Federico gesserāt approbatū, Legatus uisū Hasia illi in imperatōrē primo, & paulopost eo defuncto, Guilielmū Holstunz eomitē subrogauit: solēniq̄ sancitū decreto, qd̄ distinctiōe quarta & sexagesima erat nullum de cetero qui imperator sit Romanū regno Sicilia, quod peculiare est ecclesie Romanæ membrum, praestitū posse. Superuixit postea Federicus annis quinq̄, quā tēpore multis agitur et calamitatibus. primo nāq̄ Henricū filiu, quē sibi Constantia regis Aragonū filia uxor pepererat, ob ancillæ zelotypiā in carcere necauit. Inde apud Patmā urbē praelio superatus, datissima impedimenta, & decē milia militū ferro occisis amissit: alteriq̄ filius legitimo matrimonio ex eadē uxore genitus nomine Ensilus, à Bononiēsis, quorū infestaret agrū, occisus est. tandē à Māfredo filio ex ancilla sequeps, quē Tarenti praefecerat, quū leuiter agrotaret, suffocatus interijpōst cuius moriē, electores illico Cōradū dicti filiū, quē ex filia Iohānis Hierosolymitani regis uxore suscepērat, imperatōrē declarauerūt, qui nullo deterritus paternæ priuationis exemplo, regnū Siciliae uiolenter ingressus est: & Neapolim accedens, cū ciues excommunicato deditionē facere obstinatus recusassent, urbe pōssidionē samēq̄ positus, montia multa in loca aperuit: ciuesq̄ praesertim primarios male habuit: subtractus tū est paulopost moriē, quā Māfredus frater dato ueneno accelerasse dictus est. At pōstex Innocētiū quartū, q̄ sub ipsum necis Federici tēpus exercitiū parare cepisset: per opportūnē Cōradū morte intellecta, Neapolim se cōtulit, quē apparuit etiā aduersante magnis conatibus Māfredo positū regno, nisi eū mors breui apud Neapolim subtraxisset: per cuius montia occasione Māfredus praesentē Cōradini ex Henrico, quē panē Federici mori coegit diximus, & Cōstātia Aragonēsi nepotis tutela titulo, regnum omne mirabili celeritate subegit: adeo ut prius rē cōsecrēt q̄ Cōradini pueri in Alemannia agēis tutores uentitate uiciorū certiores facti, aut uenire potuerūt, aut oratores mittere principib. regi, ac populis facite celeriter deditionis gratiā à rege puero, sicut deuit relatuorū: qd̄ qd̄ nā posset accidere, Māfredus dolo ex sua ingenij malignitate usus, nuntius de repēte similes aduenisse subornauit: à quibus in regno palam est factū, pueri regis Cōradini iussu hūc oīa lacrymisq̄ in Alemannia, ipsi praesentibus, repleuissē. Moxq̄ sub ipsam umorē accuratē dissimulatū, Māfredus regio, pcedēs apparatus, sese regē appellari salutaris curauit. Id quū rescisset quartus Alexander pontifex Ro. qui Innocētiū successerat & Māfredū de more excommunicauit: & paratissimū aduersus eum duxit exercitū.

Māfredus
rex.

Māfredus

A Manfredus uero pecunia abundans, quā in fauorē cordibus, & regni direptione cumula-
 uerat, & multos ex Aethiopia Saracenos & Florētiar, aliarūq; Lombardiar urbū extorres:
 qui tunc multi erant, mercede cōduxit; quo fretus exercitū Alexandrū papā cū ignomi-
 nia repulit. Creatus post Alexandri mortē, quæ tunc forte accidit pont. 1111. Vrbaniū ex
 Treua Gallienū Saracenos a Māfredo in Italiā Siciliamq; perducit per crucelignatos
 undiq; ex Christiano orbe coactos primū repulit. post Carolū Ludouicū regis Frācorū
 fratrē fratē germanū, pōincie & Andegauorū comitē, regni Siciliæ citra ultraq; fratrē
 regē declarauit. Carolus uerū Romā ueniēs, senatori dignitatē tandiū adintrauit,
 quousq; suus ex Gallijs uenisset exercitus coronamq; Carolus & Beatricē uxorē regnorū
 Siciliæ & Hierusalē accepturi per solennē stipulationem annuos duodequingenta
 mille aureos pōntifici, & eius successoribus spopōderunt. Delatus ad Calinensem Saltū
 cū copijs rex Carolus eo ut superato, Manfredū quoq; resistētē repulit; quē retrocedē-
 tem paribus castris usq; Beneuentum insecutus est; parētiq; animis & uiribus praestitū
 mi duces ad diē quatuor Caldas Maij, anni sexti & sexagesimi supra duodecies centē
 num salutis cōstiterunt. Manfredus uerū quē aliquādo uariante praelio uicisse apparui-
 t, superatus occisusq; est: in cuius exercitu duo milia hominum ceciderūt. Quarto Cle-
 mēte paulopōst in defuncti Urbani locū subrogato, quum Carolus adeptus, nullo post
 Māfredi mortē resistētē, regnū quietissimē possideret, Cōradinus adolefēt suus Alemā
 norū uiribus, & quidē maximis silijs, ut auitū reciperet regnū aditus est: serūq; ponti-
 ficē, q; habinus sit sanctus, cū Alemāno adolefcenti ipse in Gallijs oriundus, manifesti pe-
 riculi audaciā dissuadere sit uentus, multis diuissē cōtrita in Romana curia & urbe sen-
 tiēbus, puerū p uicima ductū ingredi regnū. Sed erat tunc Roma senator Henricus
 Callista regis frater, ex cuius sorore Cōstantia Cōradini genitorē natum fuisse ostēdi-
 mus: quo suadēte, atq; ex urbe Roma tunc sub banderis femilibus auxiliū submīn-
 istrante, Alemāni furentes ingressi sunt regnū, cōmissiq; in capis Palēstinis praelio: cui
 Henricus ipse senator interfuit, Carolus superior euasit, quō cades in Alemānis maxima
 cōmiserūt, senator Romanis deducētib; in tuta euasit. Cōradinus & dux Austriæ ser-
 uorum habitus fugiētes ad Asturā peruenerūt: ubi ad diē cōmissi praelij octauū recognō-
 uerūt, ad Carolūq; perducti in quos Carolus publicē animaduerti iussit. Ad annū pa-
 stēre regnorū Caroli circiter octauū, Gallia suis in Sicilia pudicitia mulierū lascīe omnis
 & perulster perentibus, Siculi omniū penē urbū, ac oppidorū populū cōdurarunt, q;
 primū die cōstituta a dūesperāscere Cāpanis significari cepisse, cōsodiēdos esse a singu-
 lis Gallos intra mōnia repositos, qd quā esset nō minas crudeliter q; cōstiter facit, do-
 minio Gallis publicē abrogato. Petrus Aragonū rex accersitus est, q; demādatū sibi Tri-
 nactrie regnū octogesimo secūdo & duodecies cētēno salutis anno, ex pretēnsi ratione
 audētiū accepit, q; illud Cōstanti uxori hāreditario patris Māfredi iure diceret deberi.
 Carolo ad duodeuicēnū q; regnare incepērat annū defuncto & Neapoli sepulto, succē-
 sit alter Carolus, q; regni Italiæ patē Siciliæ regnū nihilominus appellatū quatuor & ui-
 ginti annis obtinuit. Is nulla re alia notior q; quia proletarius in regno quicūq; uidet,
 anno atatis quadragēsimō moriēs quatuordecim filios ex Maria uxore regis Vngariæ
 filia nouē mares, formellas quinq; reliquit, quorū notiores fuisse Carolus cognomēto
 Martellus Vngariæ regni titulo insignitus: Ludouicus q; ordinis minorū in sanctorū nu-
 merū trāslatus fuit. Et tertius Robertus, q; illi & patri in regna succēssor Frācis Petrar-
 che amicicia nobis est notus, huicq; ad annū Christi centū & quadragēsimū supra trede-
 cies cētēnū dē obeuntis loāna, quæ prima est dicta in regno succēssit. Ladislāus extēde
 diebus nostris, post secūda loāna, dehinc Ludouicus, demū Renatus extremi Galliarū
 ex Andegauis regis nostri huius regni gubernacula diuersis rationib; succēssib; usq;
 qd in nostris Historijs diffusē apparet obtinuerūt. Et duodecimo tū anno quiesci eius re-
 gni & Neapolitanū uisib; possēsiōe gaudet Alphonsus Aragonū rex inelyuacui inter
 praesentis oē soli cōtingit, ut de capio maximis x. annorū laboris, & periculis tāto re-
 ipso, curā aucto Neapolim inuectus triūphauerit. Si uerū qd facit ita miratores, calcu-
 li in illius redigere uoluerunt, Normāni quq; cētū triginta, Germani sex & septuagin-
 ta, Galli octo & cētū septuaginta, Alphonsus Aragonū x. i. an. quadragētos, & unū cōsi-
 cētū has, de qb, dictū sumus, septē Italiæ regnōs, sub unico regni quādoq; Neapoli-
 quandoq;

Alexander
III. papa

Inuasi primū
Ladislāus,
Ludouicus,
Renatus,
Alphonſus

Troentum.

Annibal.
Cesar.

Salinus.

Rochetta.

Trodrina.

quandoq; Siciliæ citra fretū dicti tauri renuerunt. Sed iam nostrū cōtinuatur ordinem
ad Troentū amnem redeamus. Continet eius fluminis sinistra Samnitū regio cū am-
plissima, ita etiam varijs populis varijs distincta. Siquidem Præcutinī, Pannenses, Ferri-
ni, Peligni, Marrucini, Ficoncellenses, Amiternini, Velitini plurima possidentia loca populū
in Samnitibus annumerati sunt, pertinuitq; omnis ea regio (ut tamē nolleg; etatis nomi-
nibus utamur) ab hoc Troento amne ab Aquilaq; Amiternensib; a Fregellis, ubi nūc di-
cis; ponti Coruui, ab Reate ab Sueffisq; Pometia Vestinorū nunc Seffa, hinc ad Benev-
rū, quā includit ciuitatē, inde ad Larinates Apulorū fines. Mutatūq; ex Samnio præcuti-
tis Aprutij nomen magnā illius partē cōplectit. Absurda uerō est hæc facta mutatio, &
propter quā multi ex doctioribus uicis, sed regionū imperitiis credūt Aprutiū esse quod
olim Brutij fuisse, cū trecētis, & alicubi pluribus passū milibus Aprutiū distet a Brutiā,
Toleranda uerō uel ea ratione uidet ipsa mutatio, qd ex particula licet tenui, tū ampla Sa-
mnitiū regionis, id Aprutij corpus sumpsit nominationē. Siquidem ubi Præcutinū di-
ci sunt solitari ager, facta ab imperitissimis mutatio de dici incepti Aprutinus. & quod pri-
ma inchoauit Samnitū ad Picentū fines particula, ceteræ Samnitum particule nūc
sua cōplexæ ut omnis regio nō Præcutinū, sed corrupte Aprutiū uocaret. Nam Plinius
ubi hūc describit regionem, a superioribus inchoas, ut ad Picenum uentat, sic habet. Ab
Aterno amne, ubi nūc ager Præcutinus Pennellisq; idē, Castrū nouū, flumen luaniū,
Troentū, cum amne quod solū Liburnorū in Italia reliquū est, flumē Albulā Telliū,
quo finit Præcutina regio, & Picentū incipit. Est uerō hæc uia, per quā duo omnium,
qui arma tractarunt, exercitusq; duxerūt præstantissimi duces Hannibal primū, & post
C. Caesar gerēdis rebus maximis, in huius regni loca regionesq; uenerunt, namq; Lutatū
lib. XXII scribit Annibalem post cladem ad Trasimēti Romanis in Sicilia Spoletio ne-
quicq; oppugnato duxisse in agrū Picenum, & præda omnia rerum per aliquot dies
facta, profectū per Præcutinū & Adriatū agrū Marso inde Marrucinorū & Pelignorū
deuoluisse. Causa uerō Caesar, sicut elegantissimis cōmentarijs sua habet, maximo pro-
gressu omne agrum Picenum percurrit, cunctæ earum regionum præfecturæ in omni-
bus animis cum receperunt, exercitusq; eius omnibus rebus iuauerūt. Inde Caesar septē
omnino dies ad Corfinium cōmoratus per fines Marrucinorū, Feretrinorū & Lanuiniū,
in Apulā peruenit. Sed si urbes, oppida & flumina, quæ Plinius hic in Præcutinia nō
Aprutij initio fuisse dicit, nostris nominibus declarare pergamus. Illudq; in primis non
omittamus Troentū oppidū, quod Plinius a Liburnis Dalmatig; populis, secus Troentis
anis ostia adificatū fuisse indicat nō extare, nec aliquid in eius uisigio parū apparet
subrogatū esse uel oppidū, uel castrū. Est uerō primū ad dictā Troentis amnis sinistram
oppidū Columella, deinde sequuntur Cōuagueria, Ancaranam, Morū & Minorassi-
num, quod uetus oppidū Plinius Telliū appellat: cui proximū est Castellani amnis
Afculū ambiens ostiū, quo se in Troentū exonerat. Et ad ipsius Castellani sinistram castrū
la sunt Mons sanctus, Macula, Buffariū, sanctus Vitus: cui oppidū hiet uallia Castella-
na ab eius fluij fonte, quæ ibi habet, appellata, & aliquot uiculis habitata. Ab ea ualle
ad Amatricē nobile Præcutinorū oppidū Troento amni mōtes imminēt altissimi, nobi-
lis castrū, aut oppidū habitari. Secūdas sequit in Præcutinis flumens Libera, quæ ab a-
quarū colore Albulā maiores appellauere. Estq; passū quinque milia secundū lunā Tro-
ento semotis. cui dextrorsum ignobilia hæret oppida & castella Carapoli, Nereū, &
ad sinistram Tornarētū, Sanctomerus, & S. Egidius, ad quæ castrū Libera siue Albulā
amnis fontes origoq; habent. Salinus deinceps est amnis ab Apēnino desluens, a quo
uix duo milia passū a Librata recedite, remotiora sunt ad dexterā in mediterraneū mū-
tibus Rochetta castrū, & Ciuitella oppidū, arcem habēs omniū eius oræ, natura loci,
moenibusq; munita. Sinistrorsum uero castrū illi adiacent Mōronū, & superiore loco
Poggiū morelli, superius Troia. Quinq; dehinc milia passū abest Tordinus amnis, quē
Plinius Viuanū appellat, habetq; in Apēnino ad radices Corni mōtis originē. Hæret
uero ei dextrorsum in maris liuore oppidū Flauianum olim nobile, nunc paucis habi-
tatū colonis: quod Ptolemæus Pliniusq; Castrū nouū appellat. Supraq; Flauianorū in mē-
diterraneis Tordini dextrorsum proxima sunt oppida, Mosanū, Ripatorū & Vallanū.
Sinistrorsum uerō eidem amni, & pariter litori proximū est Castellum Nōs pagana.

supra

- A** supra q. xxi i mari millario Viola fluit in Apennino ad Cornū oriūdas Tordini an
get. Iug. Teramū est nobilissimā regionis oppidū, quā Ptolemus Pliniasq. Interamni
am appellant. Paulo em̄ supra Teramū torrens nomine Flumicellus influit Tordinū, ut
tor circūdātū amibus oppidū Interamnia debuērit appellari. Genuit is locus magnū
regioni ornamētū Simōnē patrē & Theodorū filium lreconfulissimos genē proge
nitos Lelia: quorū ille in Pisana Cōstantienſi & Balidenſi synodis, pontificūq. Roma
norū curā causas egregie perorauit. hic sacri palatij causarum auditor est: genitorq. Ve
nerij natus Romē nunc incolunt. Ad proximūq. Humicellū oriū, tria sunt proxima,
& prope cōiuga, ut unicū oppidū solo Campi uocabulo nominent. Supraq. Vi
ola tria castella sunt Balignum & Rugnanum. Tordinum autē siue Iouatinum inter &
proximū uetusſi præsentiſq. nominis Vomanū amnē, sex in litore milia passū inter
cedunt, oppidūq. & castella inter utruq. sunt plurima, partim pariter ab utroq. distan
tia, partim alterutris p. montū, in quibus sunt inaequalitate & aluerum utriusq. amnis
inflexu proximiora, quae ab infimo ad supremū, quo ſita ſunt ordine ſatis ſeriatim explica
re. Mōrū, Lochaniſſū, Cuſtodia uomanī, Caſtrū uetus, Triſmōdū, Caurianū, Forcella,
Mianū, Rapinū, Collis uetus, Fornariolū, Montorū, Ripa mōtorū, Poggiū umbre
chi, & Roſſenū. Ad Vomanū fontē uici ſunt in Apennino populis ſequētes, Caput
zollus, Puggiū caſtellū & Maſſionū: habetq. Vomanus ſinūſtorum in mediterranea
castella Monaliā, Monē uicidē, & Monē gualchū. Huiusq. fuerunt Precutini: quādo
quidē Plin. ad agrū Hadriae coloniae, & ad Aterni amnis fines agrū Precutinum ſitari dī
cit. deinceps uerſabimur in Marrucinis: quos Linius lib. x. xvi. i. dicit deſiſſe uolunta
ria nomina in claſſem, quā Scipio in Aphricā duxit, & lib. l. x. xxi. bellū deſcribēs Itali
eſ dicit Marrucinos Maſſiū rebellibus cōſenſiſſe. & lib. l. x. xvi. i. ſcribit Sulpitiū legatū
Marrucinos cecidiſſe. Poſt Vomanū amnē fluit Plūba ſequi: cui caſtellū haeret Ha
driae portus appellatū. ſuperius eſt Silua oppidū, & Troia, ſicut Plinius: ut nūc aſt quā
que milia paſſū i mari, & ab utroq. fluuiō pariter diſtat Hadria uetus Romanorū colo
nia ardao in colle ſita: quae tunc ornatiſſima fuit Hadriano imperatore Romano: de quo
Helius Spartianus, Hadrianus Hadria ortus maiores ſuos in Hiſpania ortos, per tēpora
Scipionis in Italia reſeſiſſe in libro uite ſuae ſcribit. & infra: Hadrianus apud Neapolim
demarchus in patria ſua Hadria quinquēſatis fuit. Linius lib. x. xxi. i. Anno quinq. bel
li punici ſecūdi Hadriae arā in celo, ſpeciesq. hominū circa eā cādida uēſte uiſas eſſe. ſu
pra Hadriū Plumbae fluuiō ad dexteram caſtellum haeret Celinum: ſuperiusq. ad ipſius
fluuij fontē oppidū eſt Schiranū. eidē aſt Plumbae fluuiō ſecundo ſupra mare militario
ſinūſtorum imminet oppidū nobīle, ciuitas S. Angeli appellata: idq. Plinius & Ptole
maus Angolū dixere: quod em̄ in multis cōtingiſſe uidemus tā facilis q. pia fuit Angolū
ad Angeli Chriſtiania tēporibus ſacta mutatio: & ſupra illud Plumbae amni flex oppi
dū pariter eſt propinquum. Diſtat à Plumba fluuiō ſecundum mare tria milia paſſuum
amnis Salinus. Eidē ad dexterā in litore haeret caſtellū, portus S. Angeli dictū: ſupraq.
in mediterranea Salinus fluuiō augeſ nomine Fiſo in Apennino ad Corni radices ori
undū: cui dextrorſum octo imminet oppida & caſtella, quae ſatis fuerit ordine recenſe
re: Caſſilēnum, Mons ſuccus, Pignanum, Biſentium, Coruignanum, Serra, & Valutianū
paulo etiā ſupra Fini amnis oſtium altero Salinus augeſ flumine Tauo: quod pariter in
in Apennino ad Cornū exoritur. Interq. hęc flumina pari penē diſtātia, & quarto à mari
militario oppidū eſt in regione primarium ciuitas Penne appellata, Pennenſiū nomine
apud uerūſſimos notiffima. Sunt em̄ hi quos ſuperius Plinium poſt Praecutinos Pen
nenſes diximus poſuiſſe. Ea q. in fluuiorum peninſula Tauo dextrorſum imminet collis
Cornū & Laureū nobīle oppidū. Sequit. in litore Aterni amnis in regione primarij
oſtium, quod amnē nunc Piſcartā uocant. In ſua Nuriā apud monaſterij Caſe nouae
ſecus Apenninum oriūdo dextrorſum augeſ. Suntq. ad Nuriā dexterā mons Syluanus
Caſtellum, Spolitorum oppidū, & Moſculum, Planellūq. & Capagatrū caſtella. & ſub
ipſo fonte abbata, Caſanoue ædificij & cætero ornatu, ut in ea moniū aſpiciat, cō
ſpicua. Supra Nuriā fluuium Aterno ſiue Piſcartae amni dextrorſum adiacet, Roſanū
Alandum, Petranicū, Nuriā Antinelli, & ſuperius eſt Caſſilinum, deinceps aſcenden
ti obuius eſt fluuius Caput aquē ductus uberrimo manans fonte, cui fluuiō ad ſiniſtram
caſtella

Tremas.

Maffionem.

Marrucin.

Salinum.

Penne.

Nuriā.

Roſanū.

Capistrum. castrum Buxum primo, & superius ad fontē Olfenti adiacet: interq; ea Capistrum dicitur
 milia passuū ab eodē fluuio esse remotum: qđ oppidū uiro nunc ornaf celeberrimo la-
 ne Capistrano seraphici Francisci ordinis, quē decorat, alumnus, miracula & quē sit
 quentibus, qđ post Apostolorum tēpora rarum ac ppe in auditum fuit, in uita conserua-
 te. Supra q; Capistrum in mediterraneis est oppidum Carapellum. dehinc uiduo dē
 fa Aterni amni adiacent Veterinum & Raianum: & superius est Aquila urbs pydane
 eius originē relaturū quēdā nostri huius operis intentioni accommodata aliusculē repen-
 mus, ut minor sit miraculo nostris hominibus, tantā ciuitatē potuisse in ea montium
 spernate, tam breui tēpore coalescere. Roma sub cōsidibus, atq; etiā postea sub princip-
 bus florente, hi montes, in quib; Aquila nunc esse uidemus, duas habuere urbes, quē
 unā nomine Amiternum populo, qđ nunc sit Aquila frequentiorē fuisse constat. Lilius
 ēm lib. x. scribit Spuriū Carulium alterum consulē Amiternum oppugnauit de Sem-
 nitibus cepisse: ceteraq; oppidanorum duo milia octingent. captos quater mille docen-
 tos octuaginta. & tñ postea idem Lilius populos Italīe enumerans, qui Lucio Scipio-
 ni in Africā traducturo spōte auxilio fuere, dicit Amiterninos simul cū Vmbri Na-
 sinis & Reatinis milites illi dedisse. Virgilius uerō Amiternas appellat Turnigerat: fa-
 tignitiam Amiternum in continuato ac plano montis dorso quinq; milia passuū ab A-
 quila distans, cuius theatri templorumq; turrium ingentis, ut apparet, urbis reliquā fa-
 damenta cernunt. Habuit uerō ea urbs magni ornamenti ciuē Salustium Cispianū
 hūilē historicum Altera urbs in montib; Aquilae adiacētibus fuit Furconium appellata,
 quae & si Amiterno nominis uetustate populi frequentia, & opum magnitudine fuit im-
 paria tñ tēporibus Christianis habuit dignitatemq; omnibus cōcilijs, quae ante an-
 nos sexcentos Romae, aut alibi per Italiam celebrata fuere, episcopū Furconēsi assid-
 prum legimus. Eratq; Furconium diuersa ab Amiterno regione octo milia passuum ab
 Aquila distans in Aterni amnis fluente, peluionrubi etiā nunc exstātia quadam lapidea
 fundamenta Furconis appellat, uideturq; eius urbis agrum fuisse illum maiori ex parte,
 quē nunc possident Aquilani. Itaq; Amiternis ab ignoto nobis hoste, & Furconis qđ
 scimus a Longobardis solo exuatis, ipsarum urbium & suorum agrorum populi, quā
 soli mōtuoſissimi aerisq; salubritas multos gigneret cōseruaretq; in prumollis arduisq;
 ascensu montibus, cōmunitis oppidijs, & castris sese cōtinuerunt. & quum dispersi
 in locorum asperitate ipsi populi nullā regiminis formā cōmunem possent cōnere: in
 tyrannorum subiectionē potestatemq; uenerunt, a quib; diu multumq; lacerati oppre-
 ssiq; sunt: crediderimq; qđ tradita per quatuor, aut ad summum quinq; aetatem successio-
 nē publica nunc fama Aquilani affirmant factum esse, ut quum diu inuolūm tyrannidē
 inagom excutere statuissent: singuli caſtellarum populi, qđ prius cōsolatione unita se
 facturos sponponderant, suos quiq; tyrannos eadē trucidauerint hora. Qđ ad magis cō-
 stat liberati tot populi nihil duxere antiquius, qđ hoc murorū orbe, quē nūc habet Aq-
 uila inchoato singulis caſtellarum populis, qđ futura in urbe tenerent inhabitarentq; ui-
 cos, qui hodie quoq; internoſcunt distribuere, ut eo quicq; ardentius operi intenderet,
 quo sese domui & rei suae familiari studium impendere intelligeret, operatq; nauare. No-
 men uerō Aquila non ab augurio, sicut gentiles olim, sed a similitudine indiderunt: qđ
 sperasterint eā urbem omnib; circa populis haud secus, qđ aquila ceteris auibus poten-
 tiorē digniorēq; futurā. Quo aut anno Aquila urbs condita cepit, incertum omni-
 bus esse uidemus sed eam scimus minus nouam esse qđ incolae opinentur & praedicunt.
 Nam in secundi Nicolai pontificis Romani gestis rebus habet, qđ supra ostendit,
 Robertum Guiscardum ad annum salutis decies centenum & sexagesimum, accepisse
 ab eo pontifice in Aquila ciuitate duratus Apulicē cōcessionē. Ceperat uerō eius urbs
 fortuna reipublicae proximis temporib; a ciuium discordia labare, adeo ut ad praesentem
 calamitatem reditura uidereſ, nisi maximo dei munere sanctum Bernardinū Beneditum
 apud eos diem obire contigisset: tantus namq; ex omni orbe Christiano popolorum cō-
 curſus ad sancti eius sepulchrum, miraculaq; uisenda est factus: ut quum urbs Aquila opi-
 bus sit aucta, tum maxime ciues concordēs unanimēq; sint facti. Supra Aquilam an-
 nis Aterni siue Piscariae fonti subiacet in Apēnino oppidum Mons regalis, cui oppido
 incolae affirmant, nobisq; ostēderunt pyrum esse proximā, collū innatā taliter salugine
 ut aqua

Salustius
 Furconis

S. Bernardus
 dicit.

- A** ut aqua in eam pluens ahsorēt, triplici facta diuisione in tres magnas amnes, diuersas pe-
tentes regiones, Velinū, Trocentum Aternūq; siue Piscariā dilabatur. Habet similior-
sum Aternus ostio in maris litore proximum Piscariā oppidum, cuius nomē sicut illius
est mutatum. Siquidē Aternum eam uetusissimā urbem Plinius Ptolemausq; appellat.
Superiusq; urbs Theatina Marrucinorū à Plinio dicta, septimo miliano amari recedit,
episcopo nūc & ciue suo ex nobili Volognannorū familia oriundo ornata: quā Papius
Caroli Magni filius, q; Lōgobardū oblitumore fauisset animo demolitus est: sed anno
abinde paulo plus minus ducentesimo, Normāni eam duxerunt dignā, apud quā Apri
singram gubernationis sedē tenerent. Nū quod supra ostendimus Gaufredus Roberti
Guiscardi frater, per 11. Nicolai pontificis Romani tempora occupare regionis caput
hanc urbē Gaillanicūq; oppidū faciebat. Auger superiore loco Aternū Alba flumini
hinc auctus torrentialis ex Maiella oriundus, inter quos oppidū est Manipellū, Vri-
onatiū comite, ex patricia Vrinorū gēte Romana oriundo, & licet decorato. & paulo
B superius Maiellē adiacēs Rocha montisq; inferius Cusani, & ad Aterni ripā est oppidū
Turris dictū. Lucus deinde oppidū Aternū est proximū ad fluij unius ostiū: quē hinc
Rufus inde Orta torētes ex Maiella cādētes effluūt: interq; eos torētes Carmaniciū
est oppidū nō exile. Cātalupum deinde oppidū ab Aterno recedens, mōi hēret,
sub quo fons olei Petronici perennis scatur: quod quidē oleū Theotonici Vngarij dis-
tinguit q; Italici & colligit & asportat. proxime ad Aterni ripā Tochū est oppidū,
& quatuor inde abest milia passū Populiū natura loci montibusq; & populi frequē-
tia nobilissimū. Nū cum eo cōstant Aternū cōficientes fluij hinc ab Aquila, siue a mō-
re regali, inde à Sulmonē labētes, pōs Aterno primū integro, & nūquā inferius uadolo
apud Populiū est impositus: & arces duāq; utrinq; ad amnē mōrē brachia dautius
efficiant, ut in regione mōtuoissimā munitissimū: hūc Peligni Marrucinī continere
incipiunt, ad eam Aterni partem hinc inde appollit, quā labi diximus à Sulmonē, primū
uērō ad hunc amnem oppidū fuit Corfinium, cuius diruti ruinas tercio militario à Popu-
C lio distitibus Scimpelini cāpis, & Penrinita est appellatio, fātipq; Corfinium, in quo
Domitius Enobarbus sese C. Cēsari ne Pōpetum persequeretur, opposuit. Ostēdit uērō
Lucanus pōtem, qui eam iungeret fluium fuisse prope Corfinium: at nō liceat suspē-
ri eam fuisse, qui nunc est subiectus ad Populū. licet simul pēdites ruituram ascēditē pō-
tem. Pelignorū quod diximus cōtinuissē Marrucinū, & his Ferentianorū, postea Lati-
nos. Hic in cūctis belli cōmentarijs sic ostendit. Cēsar septem omnino dies ad Corfi-
nium cōmoratur per fines Marrucinorū & Ferentianorū & Latinorū in Apulā peruenit.
Sed Aterni amnis qd est reliquū, & illi adiacētes Pelignos, priusq; Ferentianos describa-
mus. Ea Aterni pars, quā diximus, ad Sulmonē labi, geminū habet sonē, unum apud
Parentum, alterū apud Vallem obsecrā. delabentēq; inde fluij apud Sulmonē cūctē,
& Aternus à Populio Sulmonē usq; integer planitiem 21. milia passūm lōgitudine,
& ut dimidio latius sine parentem intersecat, nec ipsū integro amni preter Corfinū, ut
dicimus, diruti ruinas, aliud q; Pratula castellum adiacet. Sulmoq; proximum fluij ad
D Vallem obsecrā oriundo oppidū est celebre: quod ciuibus opscibusq; praestantibus, &
populi multitudine frequatur, eodē nos uisō Nasoni Quidius poete excellētissimū cō-
granulati sumus, qui pat. iam se dignā tantopere exornauerit. I q; eam scribit adificatam
fuisse à quodā Solymo. Aeneq; comite, his uersibus. Putas erat Solymus Phrygia comra-
nus ab Ida: A quo Sulmonis moenia nomē habere. Erat uērō Quidius exul in Scythia,
quido dictos & alios q; sequit uersus in Fastis scripsit. Sulmonis gelidi patre Germa-
nice nostrę: Me miserū Scythico q; procul ille sola est. Ergo ego tam longē, sed suppri-
mē mola querellā. Supra Sulmonē Pectoranū oppidum superius est Vallis obsecrā, ut
eius planities quinquamillium, & in ea mōcium celissimā tam mirabili, quā ample ad-
ficiens. Fuit uērō ea planities aliquot habitata uicia, quod exstēs ruinæ ostēdunt. & Pla-
nius eos populos supererquanos Pelignorum appellat. Fluius autē apud Parentū ori-
undus, cum Maiellam mōtem, à quo cadit linqueret, & in cāpos Sulmonenses latr incli-
pit, montislerum attingit addi. q; ornatisimum quod frater Petrus de Morroon, quā-
do in papā Celestinum electus fuit, inhabitabat. Hanc oram, & eam quā à Populio Sul-
monem usq; cāpellis est, & ipsam uide geminos diximus fluios Aternū effluere mō-
Blondus.

Piscaria.

Theat. I
Piscaria.Omnem Po-
pulum.

Quidius.

Valens.

Peligni.

Lentus.

tes undiq; aleissimi sinistrorsum Maiella Apenninus dextrorsum claudite ad utraque, & quidē arduis præsidio; cōmunis adiutibus in eam sit accessus: unde factum est, ut ab octingentis annis eitra antiquato Pelignorum nomine dicta sit Valensia, qua ratione præpositum Sulmonensi ecclesiæ, & omni olim Pelignorū oræ episcopum Romana ecclesia Valensem dicit. Sed hæc iā de Aterno fluio facta, alia quæ de Pelignis sapere quædam reliqua nobis sunt ultra Maiellā ad dexterā Saris nunc Sigris amnis melius describere tot. Aterno siue Piscariæ amni proximus est ad mare Lætus fluuius ex Maiella oriundus Ferentanorū oræ primus: cui dextrorsum & sub ipso mōte Maiella adiacet monasteriū S. Liberatoris, templo, ædificiū, & quod nos illic traxit, multis & elegantibus libris quæstissimis Logobardis scriptis littera ornatissimum, eiusq; fluuij sinistræ in maris litore hæret nunc Franchauilla: quā prius Ferentā appellauere urbem Ferentanorū primariū de qua Livius in 1. x. Aulus cōsul Ferentanos uno secūdo prælio debellauit, urbemq; ipsam quo se hūa cōtulerat acies obsidibus imperatis in dedicationem accepit & infra de A. quæ triumphatum, exēplo; eorum fuit, ut Marci, Marrucini, Ferentani mitterent Romæ cōtoret: his petentibus sedes datum est. Ferentanos uerō omnium populorum solosuisse fortissimos nōnulli opinantur, in eam adducti sententiam malè cōsideratis uerbis Plinij, hanc regionem quæ sibi fuit quarta describentis. ipse em ordine procedens nostro linc cōtrario, & a superioribus inchoans dicit a Tiferno amne sequi regionem quantam potitum, uel fortissimam Italici in ora Ferentanorum: ut intelligi uelit & ipsos Ferentanos, & qui sequebantur adiacerentq; Marrucinos, Pelignos, & Prezentinos esse fortissimos: notissimū uerō est historias callentibus Romanas cohortes Pelignas cæteris Latini nominis fuisse præclaras. Lento amni in mediterraneis hæret Buchianicū nobile diuissimūq; Olera oppidū. Superius item sub Maiella est Rocha Mōteplani, & supra fontē Lentis est castrū Menale. Ad Lentū in litore sequitur Forus amnis Maiella pariter oriundus. Cui quinto a mari miliario proximum est dextrorsum uilla Maina oppidū: & superius sub Maiella Prætorium item oppidū. Forosq; sinistrorsum est proximi Milanicum, & supra ad ipsum torrentem aliud oppidum Fara superius Rapinum castellum, & ad Maiellam Penna. Recedit in litore a foro Morus alter fluuius octo milia passuum: & cum eo in spatio litorei imminet, & Foro proximiū sit castellum Tullum. Moro proxima est ad duos milia passus, marisq; cōtigua uetustissima urbs Ortona: quā Ptolemæus simul cum Aterni amnis ostio in Pelignis enumerat: sed Plinius, cui in rebus Italicis magis credimus, quæ quid est ab Aterni amnis ostio in Laticines Ferentanorū oræ attribuit: quin ipse etiā Ptolemæus sicut & Plinius Ferentā urbem Aterno sinistrā, ubi nunc est Vulsifrancha ponit: ut aut Ptolemæi picturā esse deprauatam, quæ cōtraria habeat, aut eos qui retulerūt sibi errasse nō dubitemus. Inter urbem Ortonam & Forum amnem ad usq; Maiellā mōtem multa sunt oppida & castella, quæ ab infimis ad suprema, quo sint ordine sita, describimus. Tullio Iulianum super eminet, & Ortonæ ad dexterā Aram, Aronacrum, supra ea oppida est Casa candidella castellū, superius sanctus Martinus, & illi sinistrorsum est Flettum. Ortonā uerō inierit & Morum fluuium in mediterraneis est Crechium, superius sunt Asciellum atq; Orfogna, Morosq; fluio ad sinistram hæret S. Apollinaris: supra est Frullum, & superius Castrum nouum Lanciani. At supra eius fluuij fontem ad duos milia passus oppidum est Guardia Galli dictum, paruus deinceps fluuius ad Morum sequit Feltrinus: cui unicum hæret in litore castellum, sanctus Virus Laticini dictum, & in eo quod quatuor milia passuum ad Sarum amnem intercedit spacio Lancianum oppidum præstissimum quatuor item milibus a mari recedit: quod Anaxanum a maioribus appellatum magna populorum ad nundinas quotannis cōuenientium frequentia celebratur. Lancianorū dextrorsum ad Maiellā radices Palumbartum procul abest, cui oppidū Penna Castellum in mōtibus supereminet. Saro amni quæm nunc corrupte Sigrum dicunt, dextrorsum in maritimis proximum est monasteriū S. Iohannis, ubi celeberrimum fuit Veneris templum. Supra sunt castella, Fossa egea, & Rocha S. Iohannis Veneris: supra Saro sunt proximæ ingentes reliquæ urbis diruræ, quam Ptolemæus & Plinius Bicam, nunc Secam incolæ appellant. Auget dextrorsum amnem Sarum, siue Sanguinem Auentinum fluuius, in superequans Pelignorum apud Forcam Palenæ oriundum in ipsamq; Auentinum item dextrorsum se exonerat, Vuidia torrentis inierit monasterium sancti

Castrum
maius
Guardia
Galli.

- A** sancti Martini, & Faram oppidum ex Maiella mōte oriundus, & super sanctum Marti-
num Viriditq; torrentis oram Maiellæ radicibus proxima sunt oppida, Ciutella & La-
ma. Auentino autem amni postquā Viridi auctus est dextrorsum proxima sunt oppida,
Tarantū lectumq; Paleni, & Palenum pro Pelignum corripere appellantur. Nam ex est
Pelignorū altera pars, quos diximus Superrequantos à maioribus vocari, sic paulo supe-
rius Furca oppidū, ubi Auentinus oritur, Palenæ pro Peligna nunc dicitur: cui cernunt
proxima oppidū, ut appareat, vetustissimi fundamenta. Ornatū uerō fuit Furca oppidum
sancti & celeberrimæ famæ Anachorita Nicolao Forcenii: qui proximo anno apud urbem
Rognam cētenarius est defunctus, miraculisq; plurimis conuersit. Apud hæc loca, ut
in amplissima mōtib; ampla & plana sint monti Maiellæ, quæ ut diximus, superatam
ab Apennino Samnitium olim, nunc Aprutij regio habet altissimum. Ad Furcā uerō Pal-
lenæ, siue Pelignam planities sinistrosq; continet Furcæ appellata, in qua sunt Pescidū,
Cōstantium & Riuis solutus oppida populis frequentatæ, quæ quidem loca breuib;,
sed arduissimis inter scabros mōtes feminis altum habent ad planitiem quæ unum: in
quā supra in Superrequantis Pelignorum primariam esse diximus. Auentino amni sinis-
trorsum, quæ eum tollit torrentis Viridis proximam est Calale oppidum, superius collis
Maeinarum & Falsculum. Inde altissimi mōtes Pictorum Auentinum amnem usq; ad
fontem magnis & inaccessibilib; rupibus superincubāt. Sed amni Saro siue Sāgri su-
pra Auentini amnis influxum item dextrorsum plurima adiacet oppida & castella, quæ
ascendendi ordo facit notissima, Altinū, Rocha Scalogna, Giplum, Turricella, Penna
hominis, mōs Niger, Bonanox uilla, ubi pōte amnis est iunctus Mons Lapianus Pallorū
& paulo superius arduo inter mōtes altissimos aditu preiur Citras Luparella oppidū,
natura loci ad iūta operibus, & populi frequentia munissimum. Supra sunt Qirarum,
Maferatam, Giabatarum, Petra Anfaris: & secus Sātri siue Sangri fluenta est oppidum
sancti Maria de quinq; milibus, superius Rocha quinquemilium, deinde illius Sarum
Rasium torrentis ad planitiē Furcæ Pelignorū oriundas: cui cast. illam hæret Rocha sa-
lini dictum, superius ad Sarum sunt item dextrorsum Scontronū, post uilla uallis regie
Sari ipsius, siue Sāgri amnis fonti proxima, ac iuxta mare Saro amni sinistorum et uide
hominis ciuitas uetusta erat appollita: cuius pridem destructæ uestigia dinoscuntur: supe-
riusq; casum Palietii proximis temporibus nouum est successum à palrarum copis de-
ctum, quod in eum campellæ locum mōræ adiacentis oræ segetes demersæ ad tritorū
uillitici cōgregantur. prius uerō quam ad eam proximus mons arduus Palani dictus,
oppidū cui Archæ appellatio est Saro proximum inuenitur. In mōte autē Palani oppi-
da sunt & castella, Bomia, Collis medius: & transiitū Mōs Ferrandus, inde Petra Ferra-
cina, pertinet uerō superius ad Sarum plurima item oppida & castella, quæ ascendendo
in fontem ordine describemus. Petra Ferractæ supereminet Castrū Pili, & pōt est ciui-
tas Bocelli: deinde sunt Præfulum Pineararij, sanctus Angelus Præfuli, Castrū Iudicis cla-
rum in regione memoria Iacobi Caudolæ magni per atatem nostram exercitiū ducto-
ri: qui ex eo oppido duxit originem. supraq; est sinistrorsum arduo in colle oppidū Ga-
pracora: & interius in deprella ualle adiacet Maiellæ Anglona, quod oppidum nūc in
regione primariam præf. Aquiloniam appellauere. inde sanctus Petrus de Aurlana, &
postea ad Sari amnis fluenta oppida est præf. altissimum Castrum Sangri appellatū, opti-
mibus varijs, sed in primis fabris ferrarijs frequentatū: hi enim minima quæq; & man-
scula cuiusq; usus instrumenta ex ferro tam fabre ducunt, ut pavis ponderis ac mentiorum
argentea pulcritudine, ac precio uel superent, uel requeant. Supra Castrum Sangri eadem
fluoio hæret oppidum Auidena: de qua Lilius in de iimo. C. Fului cōsulis clara pagina
ad Boutanū fuit. Boutanum inde aggressas, nec multo post Auidensā ut cepit: deinceps
sunt castella, Vallis regia, Ciutella, Rocha inter mōtes Opum & Peseulum, Aslerulum
in Apennini fago amnis Sarni fontibus subiectū. At in litore maris sequitur Sentus flu-
uius in monte Palario oriundus: cui in mediterraneis dextrorsum Atilla & Tornaticom
oppida adiacent, & Sentum inter ac proximum Asinellam fluum sancti Serphiani mō-
nasterium est in litore. Inius uerō castella sunt & oppida, Turinū, Casale, Burdinū, Po-
luntum, Serniū, Casalanga, Policomū. Ad Asinallæq; sinistrā in litore est Penna castel-
lorum: superiusq; Vallū Amonis nobile & uetus oppidum, quod pisces trahere Histoniū
Blondus.

idq; theatri vetustissimi vestigia & palatio est ornata: qd iacobus Caudola, ut in ex ora
superbissimū edificauit. Alinellaq; fluuiū in mediterraneis dextrorsum adiacet Mons
Dorsifus oppidū, comitatus Ampli titulo insignitū: superiusq; ad Alinella fontē ten-
denti, castella sunt obola, Cipsum, Carpinionē, Basilica, Gelinū & Tripulum. Deinceps
Alinella proximus est in litore Trinius amnis Portuosus à Plinio appellatus. Sinistror-
sum uerò Trinius habet Mōstemignū oppidū quatuor milia passuū à mari, & totidē ad
ipso fluuiū semotū. superiusq; sunt, Castellum, Rochanua, Truentum nobile oppi-
dum, comitatus ampli titulum dinonē q; habent: quod nunc Antonius Iacobus Caudola,
& ipse fortissimus ductor possidet. Inde sunt Salcium, Foisa circa, Bagnodū & Capi-
tas noua, deinceps in ipsius Trisii amnis ortum, mōas altissimi Apennino cōiunctum
quibus in mōtibus castella sunt rara, & ipsa populi infrequenta. post Trisium amnem
Tiferus Samnitium in mare Adriaticū ultimus illabitur: qui finis apud Boianū mō-
tem uetustissimā in mōte item Tiferno habet originem: de quo monte Linius in deci-
mo. Voluminus in Samnio interim res gerit Samnitiumq; exercitum in Tiferum mō-
tem cōpulsū, nō deterens iniquitate loci fundit fugarij. Eū in Tiferno amni ad dexte-
ram oppidum Ternoē mari proximum, quā Guido Rauēnas Interaminia uolē fuisse
dictū, ut locus uideatur fuisse, in quo magnus philosophus Plato libros De ideis scripsit:
quos in locis Italię eius ora, & in urbe Interamina illum scripsisse cōstat. Iustus octauo à
mari miliario amni Tiferno ad mille passus harret Guilielmū oppidum nobile, & supe-
rius 711. item miliario est Guardia Alfenti dicta. Inde Luparia, Carcabotum, Lucif,
Lumefundū, Castrū pignani, Ochetta, Casale ripatūdi, Lippinē, Tornaquillū. Et superius
mo, ut diximus, loco Boianū, quæ urbs diuissima, & pene omniū totius Samnii pūa-
ria aliquando fuit habitata. Linius cōi lib. 1. x. Cōsules egregia uictoria portū protinus in-
de ad Boianum oppugnandū legiones ducunt, ibiq; hyberna egerūt. & infra. Inde uic-
tor exercitus Boianū ductus, captum hoc erat Pentheorū Samnitum longē distillū
atq; opulentissimū armis uisq;. spe prædæ militēs accensū, oppido potius uictoria gaudē
placuit, quā omni Samnio unquā est egestū benignēq; cōmōi militi concessit. & G
infra cūm Boianum rebellasset, C. Fuluij cōsulis clara pugna ad Boianū fuit. Boia-
num inde aggressus, nec ita multo post Ausidenē uic cepit. Sed iam finis adeli Samnitiū
regionis, quæ à Troento ad Tiferū amnem Apulia cōtinentem, Apennino & mari supe-
ro, siue Adriatico cōcludimur: quā nunc Aprutium, ut diximus, corrupto à Prepu-
nas uerbo appellanti: ad aliam transcendū est partem Samnitiū, qui Transapenninum in-
contore. Difficiliorem uerò habet hæc regio cæteris omnibus descriptionē, nō solum
q; multis abundat rebus in ea gestis: uerum quia hæc sola Apenninū hinc inde cōplexa
est, ut flumina, quibus diuiditur designatorq; proxima regio Cipania prius dimidiata in
mōtibus huic ipsi Samnio, post in capos deducta Cipania sine attribuenta habebit ta-
men id cōmodi ipsa descriptio, q; faciliorem reddit Campaniæ descriptionē: quia quæ
Samnium ad hanc partem in mōtibus terminant flumina, eadem quoq; Campaniam in
mediterraneis, & ad mare cōplectuntur. Liria itaq; nunc Gauianus duos in Samnio ha-
bet fontes, unum ad Capistrellū, in Apennino castellum, & octauo supra Sorā miliario
alterū ad Postum castellū, quatuor ad Sorā milibus distans: fonsq; hic aqua copiosissi-
mus esse uidetur ille, quē Plinius asserit uideri à lacu Fucino originē trahere. duo hi ta-
mi, eūm infra Soram coeant insulam efficiunt. In qua sunt castella Pescum, Postū & Lo-
broctolum. Soram autem uetusti præsentisq; nominis urbem Samnium primam hac in
parte habet, de qua Linius in septimo L. Gemonio, Sergio, Cornelio cōsulibus Sorā itaq;
Albā coloniz dedit. Sorā agri Vestini fuerat, sed possederat Sānites. eo quā ormi-
lia hominum missa, q; autē Soram dicit Linius fuisse agri Vestini hac ratione certum est
quia cūm Vestina urbs fuerit ad Lirim in campis, qui nunc Sesse dicuntur, licet in Cam-
paniæ descriptione dicemus: quicquid ab ostio Liris, quo in mare desluit, ad Soram usq;
ipsi adiacebat fluuiū, Vestinorū uocabulo est cōprensum. unde Lucanus Lirim descri-
bens dicit Vestinis impulsus aquis. & Sueffa Pometia, quæ uic ē Sessa, Vestinorū ap-
pellata est. Cū uerò Sorani ad suos Sānites defecissent: sic de eis dicit Linius. Mutata
tamē belli sedes est ad Sorā, & ex Samnio Apuliaq; tradidit legiones Sorā ad Samnitiū
defecerat, interfectis colonis Romanarum quo cū prior Romanus exercitus ad uici-
scendum

- A** Rendum elisum necem, recoperandamq; coloniam magnam itineribus pervenisset: sparsim perulas speculatores sequi legiones Samnitum, nec tam procul abesse alij super alios nuntiant. obuiam itum hostis, atq; ad Lautulas ancipiti praelio dimicant est. Soram inde reditum: noviq; consules M. Perillus, C. Salpinius, quia per difficilem urbem suam ducunt transiit decem Romanos in arcem duxit: & ciuitibus per noctem reclusis ut porus sanguis ingressus est Romanus exercitus: trecenti & xv. qui omnino consensu designabantur nefandae colonorum caedis & defectionis auctores uincti, Romam ducti; & uirgis in foro cæsi, & securi percussu summo gaudio plebis, cuius maxime intererat tutamibi eamq; in coloniis multitudinem esse. Soram uero quom post prædicta clade deducta à Romanis fuisset noua colonia, & diu satis floruisse: Fredericus secundus imperator Germanicus per tempora Gregorij & pontificis Romam eam destruxit. Nihilominus ipsa nunc ducatus titulo & duce optimo literisq; decorato cernata medioeris oppidi populum diuitiasq; habet. Insula quam bifurcata in Samnio Liris, sicut ostendimus, efficit montes supereminens altissimi ad Apennini iuga pertinentes, in quibus nulla est hominum habitatio. Estq; dextrosum adiacet Plaga, ut in ea motum alperitate amoenissima, cui nunc Cominis est appellatum: montibus enim circumscripta uallibus, castris habet ad octo populis frequentia Vicalia, Aluatum, sanctum Donatū Septem fratres, Phoeniceum, Calinam & Casiliuam. Eam uero Plagam uetustissimi Communiam appellauerat ab urbe eius nominis, cuius loci incolæ nunc ignorant de qua Lanius in decimo libro de Consulibus ad Communiu caput: cetera quatuor milia octuaginta, accepta in fidem & v. milia cccc. Sed hac eadem in ora montibus dextrosum iubeat est Arina urbs uetustissima: leuam quam Melissa fluuius habuit, ex Apennino oriunda, & apud Fregellam in Lirim defluens. Estq; Arina, quam Virgilius facit arma Aeneas fabricasse. Quicq; adeo magnæ positis incudib; urbes Tela noua, Arina potens, & Liris in nouo. C. Perillus dictator, qui audisset arcem Fregellam ab Samnitibus capta, omisso Romano, ad Fregellam pergit, unde nocturna Samnitum fuga sine certamine receptis Fregellis, præsidioq; ualido imposito, in Campaniam rediit maxime ad Nolam armis reperenda, quæ capta est C. Cassio consule: quo etia Arina & Calatia capte. Descendendo ad infra prædictæ regionis montana, fluuiio Mellis sub Casaleri castello sinistrorsum haeret Schium oppidum. Inferius cello item in loco est Arpinum, fama celeberrimum M. Tullij Ciceronis, & C. Marii quos habuit gloriosissimos ciues: de qua Lanius in nouo. Eo anno Sora & Arpinum recepta à Samnitibus, & libro decimo. Arpinatibus & Tribulanis ciuitas data. & sub Arpino Mellis fluuiio sinistrorsum proxima sunt castris, Fontana & Arer. At sub Sora, ubi bina Liris capta coeunt, est Insula oppidum, ab ipsi duobus fluuijs circumdatur: quod maiore Interamniam appellauerunt. & secundum eius fluuij decursum castris, Turris, Campus latus, & Insuletta iouentur. est etia nunc paulo superior parua nunc, sicut semper fuit insula magno eloquentibus gaudio insuenda: apud quam natus est & non Arpini M. Cicerro. sic enim ipse in suis legib; scriptu reliquit. Sed uentum in insulam est. hac uero nihil est amoenius. Vt enim hoc quasi nostro finitur Fibrenus, & diuisus æqualiter in duas partes latera hæc adluit rapideq; dilapsus, citò in unum confluit: & tantum complexurus quod satis sit modicæ palestræ loci, quo effecto tanquam id habuerit operis ac muneris, ut hanc nobis efficeret sedē ad disputandum statim præcipit in Lirim. & quasi in patritiam familiam uenerit, amittit nomen oblectum: Lirimq; multo gelidior facit. Nec enim ullum hoc frigidius flumē attingi, cum ad multa acceleret, ut ut pede tentare id possim, quod in Phædro Platoni facit Socrates. & infra secundo lib. Quia si uerum dicimus, hæc est mea, & huius fratris mei germana patria, hic enim orti stirpe antiquissima sumus: hic sacra, hic genus, hic maiora multa uestigia: quid plura? hanc uidet uisum, ut nunc quidem est laetitia & dedicata patria nostri studio: qui cum esset infirma ualitudine, hic ferē aratem egit in liris. Sed hoc ipso in loco, quom cum aui uideret, & antiquo more parua esset uilla, ut illa Curiana in Sabina, me scito esse natum. Quare id est nescio quid, quod latet in animo ac sensu meo, quo me plus hic locus fortasse delectet. Succedit ordine defendendus à nobis fluuius apud pontem Ceterum, ubi nomen Fregellas fuisse dicimus, cadens in Lirim, & apud montis Casini radices latet. Cui fluuius haud longè remoram, & Casino ad quinq; milia proximum est Campestre oppidum.

Aquinum. dum gloria Arpino nullatenus cedens, Aquinum Thoma primum sanctissimo utpote
 illimo ecclesie doctore, & Presentino Nigro imp. Romano, certe praestantissimo, ac
 Iuvenale poeta Satyrico civibus decoratum Gregorius quoque v. i. p. o. i. s. e. x. Romana,
 anno salutis tertio septuagesimo, supra millesimum, Roberto Guiscardo Apulie & Ca-
 labrie ducatum in Aquino oppido solenniter concessit. At ultra Aquinum hinc et si-
 nistrorsum Rocha sicca oppidum, inde cello in monte, ubi olim urbs fuit Calinensis, est
 monasterium Calinense a sancto celebriq. monachorum patre Benedicto edificatum, qui
 quam ex qua nunc extant ipsius monasterii aedificia non sunt illa, quae bonus ipse pater
 Benedictus extruxit, quod paulo post illius obitu Logobardus omnia funditus demoli
 sunt. consilii se ad id monasterium Tosila rex Ostrogothorum fama ductus sanctum monte
 tanti viri, & tentare volens, si quod sibi dictum erat, Benedictus spiritu prophético occu-
 ta cognosceret: sese famulum indumento mentitus alium praemisit, qui regio ornam-
 apparatu regem Tosilam simularet: quæ recognitum sanctus abbas, cum placido vultu
 ad ceterum famulum reiecerit, regem digito significatum, ut erat foedite indutus, ad se
 in monasterii vestibulum vocavit, nec tamen hæc & alia sanctitatis signa, quæ Longo-
 bardus à Benedicto viderunt, adeo eos continere potuerunt, quin praecito, & per sancti
 ipsam monachis predictio Dei iudicio, crudelis & effera gæ prædicta celebre id cono-
 bium diruerit. Ad Calini quoque montis radices novum est oppidum sanctus Germanus,
 à sancti abbatis conditoris sui nomine appellatum, intra cuius moenia, & per circum
 scatentes uberissimi fontes, annum augent quarto supra millisio apud oppidum sanctum
 Eliam oriundus: qui tertius Lirim amnem in Samnitibus efficit. Isq. amnis duo decim ex-
 pletis passuum milibus, in maiorem Lirim cursum apud castellum potem Coruam, sicut
 ostendimus, cadit. Urbs vero, quam fuisse diximus in Calino monte republica florent,
 fuit Romana colonia de qua Livius in nono: Volci Pōnia insulam sitam in cōspicu
 litoris sui incoluerāt & uicerunt, ut Calinum deduceretur colonia, sicut factum est tra-
 ditq. Plinius, Lucio Crasso, Cajo Cassio Logino cōsulebus Calini potum factis exui-
 gine sub parentibus: iussuq. aruspicum deportatum in insulam desertam. Et Livius lib.
 x. x. i. Imperat docet, ut se in agrum Calinatē ducat, edoctus à peritis regionis, si cum sal-
 tum occupasset exitum Romano ad opem ferendam socijs interclusurum. Livius quoque
 viam describit, qua Hannibal ex Campania Romā perijt, sic habet in. x. x. v. i. per Sueti-
 fulam Alifanamp. & Calinatē agrum in viam Lirinā ducit sub Calini biduo statuta ha-
 bita, & passim populationes actæ: inde præter Interaminis Aquinumq. in Fregellanā
 agrō ad Lirim fluvium. Interaminis vero fuisse credimus, ubi sub sancto Germano ad duo
 milia passuum eidem fluvio magnæ ingentesq. ut cultorū operū ruine cōtinent: & Fregel-
 las fuisse, quæ nunc potem Coruam dicimus, satis constat. ultimo supra dicti Liris fonte
 apud sanctam Eliam oriundo, haud longè Vulturis amnis origo distat. Nam cum intra
 duodecim milia passuum Valsen rotundā, & aquam fundatā oppidula ad Apenninū per-
 gens, post iterum reliquerit, sancti Vicentij oppidum reperit: quod monasterio eiusdē
 nominis, à quo id accepit nomen, ad mille passus est proximum: idq. monasterium olim
 frequentia monachorum opumq. affluentia & magnificentia aedificiū celeberrimū omni-
 bus penē nunc temporum malis spoliatū est. Circundatū vero est nascentis loco Vul-
 turenum. Isq. amnis superiore parte, sicut diximus, per Samnites delapsus Cipianam
 postea in mediterraneis & maritimis penē dimidiā diuidit, qua ratione et ab ostijs, quib-
 us in mare defluit, nunc ex more nostro nō liceat descriptionem, cōterā à fronte incli-
 pimus. Primum descendēs ad dexteram oppidum Vulturis adiacens Mōta quillum
 inuenit: post Rocham rauimolam, deinde sanctā Mariam de Oliueto. deinceps obuiū
 est Venustum in Campaniæ partibus describendum. In montibus autem Apennino cō-
 tiguus, qui Vulturis amnis fonti dextrosum supereminet, sunt castella. Mons niger &
 Rinas frigidus & infertus est Forulū uetusti nominis castellum. Postea secundū Vultur-
 ni decursum descendēs Fornellum ipsi amni ad tria milia passuum proximū inueniunt
 qd. oppidū noui nominis populo opibusq. plenū, uini præstantia in regione habet. Vul-
 turnoq. e regione Fornelli cōtinet uallis, quā Porcinā appellatam quia uetustā, & ut appa-
 ret, magni olim oppidi ruinæ cōspiciuntur: pauloq. inferius Vulturum insula amnis ab

- A** Efernia delapsus vetusta olim Romana colonia, de qua Livius in Belli Italici hoc sociatilis l. x. xxi. Efernia & Alba colonie ab Italia obfesse. Ad eam vero Efernia fluvius paulo prius, quam in Vulturum labatur, vestigia cernuntur ingentia urbis usque ad fundam eadem duxit. quam fuisse constat Telesiam urbem Samnitium potentissimam de qua Livius in x. xxi. Annibal ex Hirpinis in Samnium transiit. Beneventanum depopulatur aggre: Telesiam orbem capit. Et in x. xxi. Fabius in Samnio oppida uti recepit Computuriam Telesiamq. & Computuriam quidem Telesiam dextrorsum vicinia sunt in ea tamè proclivior loca, quæ nunc Trapatæ & Pratum appellatæ ac Mastratum. deinceps Beneventanâ sequitur ora totius Samnij primaria, & ceteris de Italia verò gestarum multitudine ac magnitudine copiosior: quæ montes habet Apenninum sua celsitudine superantes, rivos alicubi, rupibusq. omnino insuperabilibus separatos. Est tamè fluvius, torrentibus, lacis, fontibus quàm irrigua: protenditur verò hęc ipsa Samnij pars, si Apennini iugum sequi mar milibus passus octuaginta ab ipsa Vulturis fontibus ad Salaris Lucanij fluvij ac flumini ortum, & qui ipsi insunt ora fluvij præter admodum paucos unicus amnis Sabbati excepit desiliunt in Vulturum, ut Sabbati parte infima stipites ceteri amnes ab orbis rami esse videantur: unde cogimur ab ipso incipientes stipite ramos, qui ad dextrâ ascenden-do inveniuntur primum, postea eos, qui sinistorsum Apennino dilabuntur ex superiore instituto nostro describere: intraq. tam arboris amnium descriptionem, quicquid regionis samnitium nobis est reliquum comprehendemus. Aringamq. prius eos amnes qui dextera Sabbati cõfluentia quàm longè ab Apennino in mediterraneis oriuntur: primoq. post Efernia som Pratellus fluvius à proximo eius nominis oppido appellatus, ex infimis Mathelsij montis radicibus ortum habet. Nam Mathesium Apennini promontorium & in sublime surgens, & longè in mediterraneis lateq. diffusum, iteretur plurimiq. atq. petrosum, unico ad hanc partem castello habitatum est Gallo Pratelli amnis fontis proximo: fuitq. mons in quo primarij Samnitium habitare utriusq. foris, utpote montis, unde Montelsij prius appellabantur, à quibus facta verbi corruptela Mathesium dicitur à Vulturno distantia Aylonum est oppidum, inde sancti Angeli castellum de Rupe canina appellatum: à quo haud longè recedit per montis oppidum colli superimpositi arduo, ex quo fluvius oritur hucusque quatuor milia cursu secus Alphas urbem decidens in Vulturum: ut cum colleum esse oporteat illum, in quo Fabius maximus Annibalem infecutus arduo confedit loco: sicut Livius in x. xxi. per hæc verba habet. Annibal transiit per saltum & quibusdam in ipso saltu hostibus oppressis in agro Aliphano posuit castra. Fabius quoque movit castra: transgressusq. saltum super Alphas loco alto ac cõmunio cõfedit: & de Aliphis in x. Dum hæc in Etruria geruntur, consul alter C. Martius Rutilius Aliphas de Samnitibus ut cepit. & infra: Fabius cõsul ad urbem Aliphas cum Samnitium exercitu signis collatis confluit. minime ambigua res fuit: fusi hostes, atq. in castra cõpulsi, postera die deditioni fieri coacti: & pacti qui Samnitium forent cum singulis vestimentis emitterentur: hi omnes sub iugum missi. locis Samnitium nihil cautum, ad septem milia sub corona vernierunt: qui se civem Hernicū diceret in custodia habent. Fluvius inde sequitur supra Petram rotam oppidum ex Mathelio oriundus Cusani conre-ctum habens oppositum, qui prope Patanellum oppidum labitur in Vulturum: habetq. sinistorsum à fluvio oppidum Fuculum, & Losum in mediterraneis propinquum: sed tam ad Sabbati stipitem est peruentum. Is amnis primo dextrorsum Seritella augetur ex Caudinis montibus oriundus: & in valle quâ Seritella toto efficit cursu hęc sunt oppida: Castrum potonia, Pefolia, Mons Sarciculus, de quo Virg. in v. 11. Sarciculus asper. & Liv. x. xxi. Marcellus à Cassino Calanis pervit. Inde Vulturno amne traiecit per ager Sarciculorum Trebulanumq. super Suesulâ pervenit Nola. Et superius italis est Caudina, in qua apparent vetustæ urbis Caudij fundamenta. Nec longè abest Harpadii nunc, quod prius Hipinâ dicebatur. In oppidum Fuculum proximum est Caudinis clade Romano

Mathesium
promontoria
sunt.

Alphas.

Locum,
Seritella.

rum insignibus. De hisq; duobus locis sic habet Lilius in 1x. Samnites eo anno con-
 tem C. Pontium Herennij filium habuerunt. exercitu educto circa Caudio quim potest
 occultissime ducit. inde ad Callianam ubi iam cōsules Romanos castraq; esse audibat,
 milites decem pastord habitu mittit. pecoraq; diuerfos alium alibi haud procul Roma-
 nis pascere iubet. precipiens ut ubi incidere in predatores, idem omnibus sermo con-
 stet. legiones Samnitium in Apulia esse. Luceriam omnibus copiis circūfedere, nec pro-
 cul abesse, quin ut capiant Saltus duo alti, angusti syluodij modibus circa pperuis inter
 se iunctis later inser eos satis patens clausus in medio capus herbidus aequolusq; per que
 enedium iter est. sed antea quam venias ad eum intranda primo angustia lani: & aua-
 dem, qua te insinuaueris retrō uia repetenda aut si ire porro pergas per altum saltū alio-
 rem impeditioremq; euadendū. T. Veturius Caluinus, Spurius Postumius cōsules erūt,
 Item Lilius de Hirpino lib. x. xiii. Annibal post Cannensem pugnam ex Apulia in Sam-
 nitium inuenerat, accitus in Hirpinos a Statio pollicente se Cōsam traditurum. Ite ibid.
 Eadem astate Marcellus a Nola, quā praesidio obtinebat crebras excursionē in agrum
 Hirpinū & Samnites Caudinos fecit. & infra Annibal profectus Hirpinū ad Tiphata. Ex
 Lilius item in bello sociali lib. xx. v. Lucius Sylla Hirpinos domuit. Sānites fudit. Ab-
 sunt hanc loca a Beneuēto fluuio, ubi expedit trāmissis, decimo uallis Caudina milita-
 rio & Furcule quatuordecimo. Ad alterāq; uallis Caudinā partē oppida sunt sacus Mar-
 tinus, Penna, Scutunina & Sanctangelus ad Scalas fluuius deinde sequitur dexter illa-
 berna Sabbatum ex monte uirginis arduo quidem & late diffuso nascenti. Ad cuius ual-
 lem Alta uilla primū est oppidū. post Mons freddunus castrum. & in proxima ualle
 Auellonum ciuitas uetusta, quam Ptolemaus Abellam: Plinius Abellinum uocat. & ca-
 men ab aeterna nucē appellatam dicit, quae ibi plurima habebatur. Superius est Mercu-
 riale castrum, & longē supra uirginis monasterium: quod ex magnae matris delirano
 in gloriose uirginis Mariae Dei genitricis ecclesiam Christiana temporibus est uisita.
 Nam Antoninus Pius in itinerario uitam describens a Beneuēto ad columnas, ad Mer-
 curialem primū, post ad magnam partem posuit. Altera iterum uallis superior inter
 appollia in Sabbatū deflunt, hinc Atram paludem inde Serenum oppida habet deus-
 cepti sunt. Apennina iuga montes Tremuli appellata, a quibus Sabbatum habetur.
 Inferius ad Sabbanū sinistra urbs est Beneuentum: quam urbem Seruius in Virgilio octa-
 uum super uerbo Diomedes ad urbem, dicit a Diomede conditam fuisse, de qua Lilius
 1x. Ad Beneuentum quod tunc Maleuentum triginta milia Samnitum castra aut castra,
 Sulpicio & Petilio consulibus. & libro decimo quarto scribit coloniam a Romanis cum
 Arimino fuisse deductam. Et lib. xx. i. Annibal ex Hirpinis in Samnitium transit, Bene-
 uentanum depopulatus agrum. Et lib. xx. i. i. ubi & annis proximi mentio est. & ad
 Beneuentum, inquit, parte altera Hanno ex Brutijs cum magna pedum manu, altera
 Gracchus a Luceria accessit: qui prius oppidum intrauit. Inde ut Hannoni ad anem
 Calore tria milia passū ipse egressus mille ferme passus ab hoste castra locat. Nec hos-
 tes moram ducēdi fecerant decem & septē milia pedum erant maxima ex parte Bru-
 tii & Lucani, equitum tria milia ducenti: pugnatū est quatuor horis. Volones si ciuium
 liberi, minus duo milia hominum ex tanto exercitu euasere. ex uictoribus Romanis fer-
 me duo milia ceciderūt, quam pugnam Gracchus Romae pingi fecit in atriō Libertatis
 in Auentino. Et Lilius uigesimo quinto. Hanno ex Brutijs cum Beneuentum appropin-
 quasset ad tria miliaria castra communiuit: quo Campani duo milia plaustrorum duxer-
 unt, ut instrumentum Capuam deferret. Fuluius consul ex Brutijs Beneuentū cum uen-
 sisset, castra ut cepit, castra sex milia, castra septem milia. Et lib. xx. v. i. Beneuentum
 Lilius ponit inter colonias ex rebellibus decem & octo, quae in potestate senatus sunt
 factae. Beneuentanam urbem nos Historiarum sexto ostendimus a Totila Ostrogothi-
 rum rege destructam fuisse. Et lib. x. i. scriptus Saraceno montem Gargani tenen-
 tes Beneuentum, quae pridem fuerat instaurata, & a Longobardis docibus per annos
 pra ducentos possessa, iterum spoliata dirutaq; solo aequasse. Et infra dicitur Gue-
 lielmum Normannum Sicilia regem, ab Adriano tertio pont. Romano in ecclesia san-
 cti Martini apud Beneuentum, seise ligum hominē fecisse Romanae ecclesiae, & dimissa
 urbe ipsa pro peculati & propeta Rom. ecclesiae in regno fuisse quod occupauerat con-
 summatum

Anthon.
 Hieronimo,
 Virgilius non
 uiderant.

- A** firmatum. Est autem Beneuentum in campestri solo, cui colles sunt proximi fertiles uillis longe ac late frequentati: hisq; in collibus sexto à Beneuento distat milliaria Mons fuscus oppidum supra quod est curia & oppidum Mōs nudum appellatum. Sabbati amnis uallis, quam sinistrorsum efficit castella hoc ordine continet. Mons falcionis est primitus, Candida deinde & Serpēum. Superionibusq; in montibus ardua Tremula appellata Vulturaria habetur oppidum. Calor fluuius tertio ferme supra Beneuentum illa dolo Sabbatum influit ad cuius dexteram in colle montesq; urgentem, quos Beneuenti ro diximus supereminere castella & oppida inueniuntur. Iapygium, Cusani, Caltrum uenit, & superius Monsella oppidum nobile. Calorq; amne secundo supra Sabbatum miliario Valētinus pōs fuit in uia Appia positus à Valente imperatore appellatus, nōc dirutus, & ipsi fluuii sinistrorsum adiacent oppida, primo Apicium, ubi alter dicta uia pons fuit eximius, pōt Mirabella, Taurasium, Cusanū, Balneolum, Cassand, Nucias, & superiori loco insurgit Apēninus, ubi dictus oritur Calor amnis. Quo item in loco alter fluuius habet originem Ausidus, quem per Apuliam labi in mare Adriaticum ostendimus. Tropaeus inde fluuius Calorem dextrū influit. Cui Tropaeo dextrorsum sylvia eiusdem nominis latissima continet: Supra quam castella eodem fluuiio harrent: Bonetum, Grypta mamardi, Flomarum & Vicus ciuitas, sinistrorsum uerō castella habet in fluuiis appollita Miletū, Amandū, Iunculam, & superius in Apennino Grumus est mōa Crepacorū appellatur: ex quo is fluuius oriū ducit Muscanus inde fluuius à Crepacorio nasceris Calorem eodem loco quo & superior Tropaeus influit. Cui dextrorsum adiacent Cursanum & Mons caluus. Eoq; quod praedictos Muscanum & Tropaeum interiacet spacio, in colle est Arrianum ciuitas, Ara laui priscis temporibus appellata, & Muscani dexterz ualli insunt oppida & castella Mōs malus: Bonus albergus, Casale abulium, Castrum franchum, sed & Calorem paulō priuquam ipse Sabbatum ingreditur ad Valentini pontem Tamarus influit amnis, nulli praedictorum quos augeat aquarum copia inferior. Ab ipsiq; duobus fluuijs pari pene spacio abest Padule oppidum in regione primarium. Superiusq; dextero harrent: Tamaro oppida & castella: Sanctum Gregorius, Molinaria, Casale Ioannis, Reganum, sancta Maria, Collis apud quem Iacobus Caudola apoplexi interijt: Carcellum, Cossianum, Sancta crux: quo in loco sylvia incipit amplissima Apenninum hinc inde complexa, ut pars in Fortorium Apuliae amnem, pars in hunc Tamarum se extendat: quae cum latitudine quatuor milliaria tum longitudine xx. x. implet, suntq; illius quernae arbores sublimitate insignes, ramis omnino in uertice carentes. Tamaro sinistro huc adiacent loca: Petra pulcra, Passum, Pretilum, Farnetrum, Campus Iotarius, monasterium Giusetti, Marconem, Saxum honorij, & in Apennino Serpinū uetusti nomina oppidum: de quo Lanius xx. i. Papyrio ad Serpinum maior uia hostium obliuit: obliuēdoq; ut ac operibus urbem expugnat. uno de quadringentis capitis minus tria milia cegi. & pōt sequitur Alta uilla: & supra est Castrum uetus in Grumo, ad quem Tamarus fontem habet. Sed iam ad sinistram stripia Sabbathi amnis est redeundum. Telesia urbs uetusta colli in planitie subiacet miliario uno à Sabbati stipite remota. Ea q; in urbe fluuius uetus cadens in Sabbatum tantae frigiditatis, ut nullus gignat pisces: de qua Lanius xx. i. Annibal ex Arpinis in Samnium transit Beneuentanum depopulatur agrum: Telesiam urbem capit. Limataq; oppidum proximē Sabbato harret: quatuor dehinc torrentes ad Castrum pontis oppidum uicinis olis in Sabbatum cadunt: quorum torrentū fontibus ab Apennino remotissimis quatuor harrent castella: Sanctus Laurentius, Sanctus Lupus, pons Landulphi & Casilornum. Sabbato amne cum suis fluuiorum torrentumq; ramis descripto, ad finem Samnitium regionis est peruentum: ut Campaniam ab ipso Sabbato in Capuanam urbem uerso, hac in parte inchoantem describendam aggredi possimus.

Iapygium,
Cusanum,
Valentinus
pons.

Petr. Com.
pania.

S Annū regione ad utramq; Apennini partem absoluta ad proximum continuentemq; atq; connectam illi in Cisapenninis Campaniam est transcendenda, uel ea maxime ratione, ut inchoatos in Samnitium montibus fluminum cursus, qui Campaniam quoq; interfecant, expediamus. Cur autem eam scilicet Campaniam postea alij terram laboris appellauerint, suo tempore & loco dicemus. licet uero tota hęc regio uetustissimis celebrata sit omnino dignitatum monumentis, nullum tamen locum, nec ipsa, nec alia pars italicę habet, in quo maior q̃ in hęc Campanię initio dignitatum relatu rerum mutatio sit facta. Inchoat Campania ad dexteram Liris flumi, quem nunc Casertianum dēxiuū appellari: quem quidem Liliū Strabo dicit feni de Iapex ex Apennino & Vestinis labij in mare ad Frete alia uicem, quę fuerit urbs pręclara. Cui concordat Lucanus & umbrose Liris per reges Blacis Vestinis impulsu aq̃is. Et cur Maricę regna Lucanus dicat, Seruius in Vigiij sepmo, sic ostendit. Marica fuit uxor Fauni: quę est dea littoris Minturnensium iuxta Liliū fluitum. De Vestinis & Minturnensibus qui fuerint dicti prius Ausones doctissimi, a quibus Italia olim Ausonia fuit appellata, & proximum mare Ausonium pelagus est dictum. de his tribus populis Lilius sic habet in nono: Consules Sora profecti Ausonibus bellum intulerunt. & infra: Ausonium gens proditiōe ciuium sicut Sora in potestate uenit. Ausonia & Vestina & Minturnę urbes erant, ex quibus principes iuuentutis duodecim numero in proditiōem urbium coniurati ad consules uenerunt. Quibus autoribus mora proptus castra, missiq; milites partim armati, partim membra potę occupare. itaq; oppida eadem hora, eodemq; consilio capta, sed quia abentibus duobus impetus factus est, nullus modus credibus fuit: delecta Ausonium gens uictricis defectionis crimine. Ausonibus & eodem impetu Vestina urbe delecta, Vestinis aditu minus nomen ab ipso Liris ostio usq; Soram mansit regioni, & Ausonium omnino interit. Minturnaq; quam Liris diuideret fuit Romana colonia: de qua Lilius in decimo. Ita placuit, ut duę colonię circa Vestinum Falernumq; agrum deducerentur, una ad ostium Liris flumi, quę tunc Minturnę appellata. Fuit Marcellini papę temporibus generali concilio ecclesię decorata, cuius ingentia nunc uestigia cernuntur, ubi ad iunam Scaphanicę Gauriani prope traiectam, oppidum extat theatrum penę interitum & aquę ductus forma. inchoauit uero pridem Minturnę urbis desolatio. Nā in beati Gregorij regis epistola est, quam scribit Becarda episcopo Formiensis, in hęc uerba: Ex ideo quoniam Minturnensium ecclesiā funditus tam clericis, quam plebeijs destitutam desolatione cognouimus, nam pro eo petitionem, quatenus Formianę ecclesię, in qua corpus beati Brasii martyris quiescit, cuiq; fraternitas tua pręsidet, adiungi debeat exaudi necessarium duximus. Fuit Minturna una ex urbibus, quę propter aeris grauitatem sacrosanctam uacationem a Romanis habuit, estq; locus apud quem C. Manuilius Valerius Maximus scribit urbe profugus, cum in palustri canna delatset ex, uisio sine aq̃is hilaris petente, bonum concepit omen. & inde transuectus mare copiam paratis, uictor in patriam est reductus, de quo Lilius septuagesimo septimo sic dicit G. Marius pater, cum in palude Minturnensium lateret, extractus est ab oppidanis & cum in illis ad occidendū seruus natione Galbus maiestate tanti uiri perterritus recelisset, impositus publicę nauis delatus est in Aphricam. hunc eundem locum duo decimo Historiarum docuimus illustratum fuisse insigni pręlio, quod x. Ioannis Romanis pōnificis tēporibus gestū fuit in Saracenos maxima occisione ibi superato: & nunc Italia pōnitus exactos. Sicq; uidemus duras urbes olim pręclaras, primō Frete alia, post Minturnas ad Liris ostia interisse, & pariter omnino delectę esse omne memorię Ausonę & Maricę. Mōs uero prædictio Liris ostio in Capanę initio proximior uarias & famę celebres habet nominationes. q̃ alicubi Gaurus, alicubi Massicus, alicubi Gallicanus est dicta primāq; pars & eidē ostio proximior Gaurus dicta Graulianā, ut diximus, illū appellari facit quē quidem Gauri mōtem Plinius dicit sicut & Vesuum Capanę item montem sulphurea fudare, quod aq̃e ostendit calidę paulō superius etiam nunc scorrent ubi turrim balnearum & balnea nunc uidemus, ceterę uero mōtis nominationes cum adiacentibus locis & urbibus ostendentur. Secundū adiacens Minturnis oppidū in Gauri

- A** & Campania incho fuit Trifanum: quò locum Lanius in octavo dicit medium fuisse inter Minturnas & Sinuessam, tertio loco fuit Sinuella stradis quadraginta sicut Strabo: sed sicut nunc octuaginta à Minturnis femota: de qua habet Lanius in octavo, qd supra de Minturnis diximus ita placuit, ut duæ colonie circa Vestinũ Falernũq; agrũ deducerentur: una ad ostium Liris, quæ nũc Minturnæ altera in sulis Vestinũ Falernũ agrũ cõttingente, ubi Sinope Græca urbs dicii fuisse, Sinuella deinde à colonis Romanis appellata. Huius uerò ciuitatis ad caput nunc Mõtia draconis dicitur, ingentes & lætè diffusæ in cõtinenti, sed maiores in mari, quæ portus moles fuerunt, apparet nunc ruina. Lanius etiam X. C. I. scribit Fabium Maximũ per iuga Massici mõtis ducentem protubuisse Annibalem ad Romanæ colonie moenia tendentem, cum suprà dixerit Annibalis milites prædatum fuisse usq; ad aquas Sinuessanas: unde patet aliã monici partem; quæ à Sueffa Pometia, uel Aurũca nunc Sella, ad Calenũ oppidum nunc Carinulam protendit fuisse Massicum, per cuius iuga Fabius tunc ducebat. Suppletur uerò uices Sinuessæ oppidum
- B** arx Mõtis draconis dictũ, uel potius eius suburbium mille passus à mari femotũ & paulo inde absumt supradicta Gauri Balnea, quæ Strabo dicit morbis quibusdã prodesse plurimũ. Post Mõtis draconis arcẽ in Massico mõte uicis uillisq; plurimis frequẽtato, ad partẽ in mare uersam nullũ est oppidũ uel castellũ. Ad eam uerò partẽ, quæ aduerso Liri & dextro Massico itur, solũ est octo milia passũ quaquæ uersum inter mare, uitam Appiã, Lirin, & Massici partẽ, nuncq; cutissimũ & uicis uillisq; frequẽtissimũ: quæ Sueffæ callia appellant, quod quiddẽ solum stante Romana rep. silis sine trifolijs herbis præcõficienatibus optima abõdauit: unde Valerius Marialis poeta. Cereleus nos Liris amat, quẽ sylas Maricę Protegit: hinc silæ maxima turba sumus. & quiddẽ etiã nũc ea regio maximã habet in forno quærũ. M. Cicero in oratione cõttra legem Agrariã Rulli secunda, cum uellet dissuadere uenditiõnẽ agrĩ Cipani, Mõtia Gauri, prædictis capelstris soli in præcis itõculis, & uix Herculanæ a Gauri ad ipsa præcũducit, sic habet. Hac lege tribunitia Deceturi uendẽt agrũ Cipani: accedit & mõs Gaurus: accedẽt silleta ad Minturnas: adiungit & illa uia uendibilis Herculanæ multarũ diuisariũ & magnæ pecupie. In uia sũt Appia, ubi ea primũ attingit Massicũ mõtem urbs est uetus Sueffa olim Pometia, & quiddẽ Auruncorũ dicta, quæ uarias fecit regionũ mutariões: quod Auruncorũ olim, qui & Aufones Sidicinorũq; & post Volscorũ, demũ fuit Vestinorũ, prout ex sequẽtib; faciliẽ apparet. Lanius in primo: Anci liberi Sueffã Pometiã exulati terit, & infra de Tarquinio superbo: Is primũ Volscũ bellũ in ducentos amplius post suã artem annos mouit, Sueffamq; Pometiã ex his uic cepit. Et infra idẽ Lanius eandẽ Sueffam rebellẽ prædẽ militi Romano datã ostẽdit. Et in octauo: Anici metu oppidũ deseruerunt: protugij cum cõtugibus ac liberis Sueffam cõmigrarunt: quæ nunc Aurunca appellata: moenia eorũq; urbs ab Sidicinis deleta. Item in nono: Sueffam eodẽ anno colonia deducta fuerat Auruncorũ, progressi Sueffa Pometia siue Aurunca per Appiã silicibus lrasit, & per eam uias dextro Massico Calenũ octauo milliario inueniunt uetustã urbẽ: quæ nunc Carinula dicitur. Estq; hinc Falerno agro inde Massico mõti contigua.
- D** quanquã uetusta Caleni oppidũ uestigia aliquantulum à nunc Carinula sunt remota: de qua urbe Horatius: molle Calenum. cõtinet sinistrorsum Appiæ uix, quæ Calenũ urbẽ à Sueffa peti diximus, & ipsi pariter ciuitati mõs item Massicus supra Teanum ciuitatẽ, ut diximus, Calẽsq; usq; ad Calatã cõtinuatus. & licet mons ipse dorso uno à Calibus sinistrorsum ad Venasrũ, & inde ad Vulturum recto cursu protẽdatur, altera pars fractã alicubi uis caulis & syluosa ad Caliculã, siue nũc Caianellũ se dexterorsam fleclit: & Vulturum, sed inferiori loco petit: adeo ut inter prædictos mõtes & Vulturũ, sed superioriẽ Samnitiũs cõtinentem, campirelinquitur Venasrũ semper anira sicut & nũc à ciuitate illa cõtigua appellatã. Nanq; Plinius de oliuis tractas Venasranos capos dicit glareosos, sed pingues fera cissimosq; oleę esse: bisq; capis adiacet hinc Mignanum, Pelamitũ Variatumq; inde Sextũ & superius sic, ut diximus, ultra Vulturũ sunt Alise, sed alia parte Vulturũ inter interiorẽ cõtã Caianellum habentem quõ usq; per Capuã & olim Calitulum feruit in mare, & omnem superius dictũ mõtis tractum, & alteram etiusdẽ Massici partem, quæ à Carinula ad maris litora & Sinuessanũ olim agrum nunc Mõtis draconis suburbũ pertinet: capestre est solum totius Italię amcensissimum, quem olim

De camp.
Litt.

olim capum Stellatæ appellatur: eidemq; capō partim immineat, partim insunt Calens primo, siue Carinola turris Fræcolisq; Tranū Sidicinū, Cales siue Calui, & Calicula siue Caietanū, sed qd Mallico mōti cōtigisse diximus, ut ad Litris ostia pars eius appellatur Gaurus: pariter ad aliū cōtigit pars, ut inter Carinollā turrimq; Fræcolisq; Caliculanū olim sit dictus: ubi Calcanū incolę nūc appellāt. De capō autē Stellatæ sic habet Livius in nono in capum Stellatæ agri Capani Samnitium incursiones facie. Idē in decimo: Samnitium legiones, cum partē Appius Claudius prætor, partem L. Volturnus proconſul perſequeretur, in agrum Stellatæ cōuenerunt. pognatū inſectis animis, caſi Samnitum ſexdecim milia trecera. Item XXII. Annibalē Teleſia poſitū auditis Capuanū duobus alternis ſideriē ac diſſidentem, ut Campaniā ex Samnio preteret, monuerunt. Ipſe impetrat duci, ut ſe in agrum Calinatem ducat, edoctus a peritis regionū, ſi eum ſalutē occuparet, exitum populo Romano ad opem ferendū locū intercluſurum ſed Poenū abhorrens ab Latinoꝝ prolatione, nomē Caſilinum pro Caſino ducē accipere ſecit. auerſoq; ab itinere per Alifanū, Calatinūq; & Calenum agrum in capum Stellatæ uſq; ad Calſinum deſcendit: ubi cum mōnibus fluminibꝫ clauſam regionem circūſpecta: uocatum ducem uirgī caſum in cruceſ ſuſtulit. caſtris ad Vulturū amnem cōmunia Maharbale cum equitibus in agrum Falernū prædatum diſmiſit: uſq; ad aquas Sinuſſanas ea populatio peruenit: ut uerō ad Vulturū amnem caſtra ſunt poſita, exuebat amoniſſimus Italię ager: uſq; ager: uſq; paſſim in cēdē ſumabāt, per ioga Mallici mōtis Fabio ducē: ut uerō in extrema ioga Mallici mōtis uentum eſt, hoſtes ſub oculis erat Faltrini agri colonorumq; Sinuſſi tecta urētes, qui ergo a Teleſia nunc etiā id retinente nomē, & a nobis in Sānio ſupra Vulturū dextro Eternienſi amne deſcripta mouebat Annibal ur ad Caſinū iret: per Alifanū quidē primo, ſed inde dextrorſum ad Venūſi ad eoꝝ oppido Caſinū ſunt ducendū, ſed dux errore nominis, auerſo ſicut proprie dicit Liuius timere ſiniſtrorſum Bexit in Calatinū, cuius urbem nunc Caietanā pro Calatia dicunt: & trāſmiſſis, quod euitari nō potuit anguſtijs cānarum ſyluoſarumq; uitarum, quæ ad Caliculā nunc Cauanellum ducit, peruenit ad Calenum agrū, eius ſcilicet ciuitatē, quæ pro Cales Sidicinū dicta eſt Calui, & per ipſum Stellatæ procedēs capum, nō prius uia intellexit errorem, quā ad propinquum Caſinū, quod nunc Caſtellū appellat Vulturū productus clauſam mōnibus & fluminibus Vulturū ac Sanno regionē mōſus circūſpexit. Caſtris itaq; ad Caſtellū, uel ibi propē poſitis, facile ſunt Maharbale uſq; ad aquas Sinuſſanas, ubi ſcilicet Sannus in ſtagnū effluſus labi incipit in Vulturū, prædatū ire. Vt uerō ad prædictū Vulturū caſtra ſunt poſita, exuebat amoniſſimus Italię ager, ſi ſcilicet, qd Falernus tunc appellatus pertinebat a Carinola ad Caſtellū, ſiue nunc Caſilū: quod Liuius agrū Falernū a Capano diſuiſſe aſſerit: per ioga Mallici mōtis ea uidelicet, quæ a Carinola ad Maritimā oram protenduntur Fabio ducit. Vt uerō ad extrema ipſius Mallici mōtis peruenit Fabius, hoſtes ſub oculis erant: quod ab ipſo mōte Mallico uix quatuor milia paſſū Caſtellū & Vulturū fluēda dicit. Prius uerō qd Annibalē reditū in Samnites deſcribam, aliqua referre libet, ex quibus capus Stellæ qualis quātuſq; fuerit patebit Marcus Cicero legem diſuiſſurus Agriſi, quæ Rullus Cornelius Decemuir & collegæ agrum Capanū Stellatæq; capum, & ſupradictā ad Gaurū Litrimq; & Silerā quoq; cū uia Herculana uedere intendebat, ſic habet. At eſt ager Campanus hac lege amittitur orbis terrę pulcerimus, & infra diuſit Stellatæ campum agro Campano & in eo duodena diſtribuit in ſingulos homines: iugera, quaſi uerō paulum non diſſerat ager Campanus a Stellatæ. Nā doxi antea lege permiſit, ut quæ uelint municipia, quæ uelint ueteres colonias, coloni ſuis occupet: Calanū municipiū cōplebunt: Tranū opprimet & Atellā. Oſtēdit uerō prædictis in orationibus Cicero nō ſolum uiam Herculaneā Gaurumq; & Silerā ad Minturnas: ſed campum quoq; Stellatæ peculiarias fuiſſe populi Romani fundos, ex quibus alerentur exerona. Quod quidē Suetonius Tranquillus innuere uidetur, cū dicit C. Cæſarem in conſulatu ſuo, ad gratiam Romanū populi cōparandam, diuiſiſſe capum Stellatæ uiginti milibus ciuibꝫ Romanis, quibus tres ſiue plures filij eſſent, ut autē ad Annibalem redimus: dicit Liuius Fabium tandem extraxiſſe reliquum æſtatis, ut Annibal deſtitutus ſpe ſumma appetiti certaminis, ſi hybernā locū cūcunſpectaret: quia ea regio præſentis

Suetonius.

ERIC

A erat copix nō perpetue, arbutilla utraq; & confita omnia magis amennis q̄ necessarijs fructibus. Itaq; quum sciret Annibali per eandem angustias, quibus intraverat redeundum esse, Gallicanum montem & Casilinū occupat modica præsidijs. & infra: Inclusus deinde uideri Annibal & ad Casilinū obsessus. cum Capua & Samnium & tantū à tergo ditatum sociorū Romanis commecatum subueherens, Vocatus tunc intra fortuna minas saxa ac Linterni arena, itaq; per horrida seu hybernatus esset. Itaq; quum per Casilinū euadere nō posset, & iugum Caliculae superandū esset, Iudibū oculorū in speciem terribile ad frustrandum hostem cōuentus, duo milia boum cornua fascibus factentorum igni accensorum in montē Gallicanum, nunc Cascanum tum sicut diximus Frangolisi imminente, à Fabio peroccupatū egit. & interea Romani q̄ ad transitū salus insidendū locati erant, ubi in summis montibus ac super se quosdā ignes conspexerunt, præsidio excellere. Interea toto agmine Annibal transducto, in agro Alifano posuit castra. Fabius quoq; mouit castra transgressusq; salū super Alifas loco alto cōstitit. Tum

B Annibal simulans se per Samnū petere Romā, usq; in Pelignos peruenit: suiūq; uia nūc etiā trita, & qua nuper Neapolim uimus ipsa ab Alifis traiecto amne Vulturno sub Formello monasterij S. Vincenij sicut in Samnio ostēdimus castello, ad Castrum Sami siue ut dicunt Sangrileo exinde superato, qui adiacet colle pfectus Annibal, amnē Rasi-

Formello.

Rasium.

nū fuisse totum relinquent ad Furculas Pelignorū nūc Palenae dictas peruenit, unde se ex itinere per Frontanos, Ortonēses, Aprutinos retro Apulā repetijt. Sed tā ad nostrū ordinē redeamus. Vulturū amnis ostio dextrorsum urbs olim adiacebat ipsius nomine Vulturū appellata. Lilius uigefimosexto, Capua interim sita ut à cōsilibus obsessi coepa estingueret in eā rem opus erant cōportabantur parabanturq; Casilinum frumentum cōuectum ad Vulturū ostium ubi nunc urbs est Castellum communis, ante Fabiū Maximū cōmunerat: præsidium inpositum ut mare proximum & flumen in potestate esset. Item Lilius libro trigefimosecundo ostendit, colonā Romanā fuisse deductā Vulturū urbem ad ostia Vulturū amnis sitam, ubi nūc oppidū Castellum

C ad mare dictum, nō demus supraq; Castellum ad mare Vulturū dextrorsum adiacet uiculus Castellum appellatus, ubi Casilinū fuisse nō cōtestimur modo sed multis quoq; docimur argumentis: primumq; nominis similitudo in ceterarū cōcurrationē nō parū ualeat sed & cetera habet Castellum, quæ de Casilino apud Liliū scripta uidemus: propinquitatē Castello q̄ Fabius ad Vulturū ostium cōmunierat, ut in his duobus maritimis oppidis, uix tertio inuicē distātib; militario, frumentū deponi poterit Sardinia uicē, quod postea Capuā importaretur. Castellum quoq; diuidit supra desertum Falernum agrum à Campano, & propinquū est Sinuessano olim nunc Mōdis draconis agro. Nec moueat quēquā ruinā ueteris ædificij pauca: quæ nunc in Castellulo apparet. Castellum em̄ parua urbs nequaquā monium struaturumq; munimen- to, sed Praenestinarū Perusinorūq; qui forte præsidio inerant uirtute, eā pertulit durissimā obsidionē. Si uerō fuerit qui apud uicos superiore loco appositus Vulturū, Cancellum & Arnonū fuisse Casilinum, ideo opinens, quod in prædictorū aliquo manifeste cernant ueritates, cōsiderare debebunt, solam eorum à mari & à Vulturū castello distantā, ne maritima appellari potuerint aduersari & præter id esse apud Castellum nō apud Cancellum aut Arnonum eā amnis Vulturū tortuositate, quā Lilius apud Casilinum fuisse dicit. Arnonum etiā paululum à præfco mortuū est uetus Romanū nomen, quo & nō Casilino Lilius si uoluisse uti potuisset. Nam Petrus noster cādidus in Parallelarū Plutarchi translatione, uti Fabij Maximi & gesta Annibalis ad Casilinum describens, sic habet in ultimis, Cāpaniæ oras Casilinū usq; delatus est, quā Vulturū flumina, quæ Natoronū Romani appellat deluit. Ea regio montibus undiq; obfessa uer sua mare duntaxat impetuosum ac fluminis ostia aperit. Cetera de Casilini obsidione notiora sunt q̄ ut ea hic poni oportere uideamus. Sed ad unum in Casilini præconiam liberi dicere: Casilini obsidione factū esse ut salua fuerit ab Annibale rex Romanus: quan doquidē eius loci obsidionis causa Annibalis animi ex recenti uictoria Carinēsi ardens resistētia: & inclusus Capuæ exercitus ille ferocissimus Cāpanis delictis eneruatus est. Ne etiā Arnonum pōt amissam Casilini nominis uetustū gloriam, quā nonnullis ornari cōsueuit, suo etiam careat præconio, rem nouam ipsius uici occasione dicemus.

Castellum.

D Blondus, m m falconis

falconis avis aere & rapacissimæ aucupii, quo inclutus Rex Alphöus Arago spö Ar
 nonö plurimo usit, ante ducentos annos omnino incognitü fuisse. Nā & si Servius græ
 maticus Capuā dicit ab augurio Falconis eo nomine appellatā: quod Etrusci etiam
 conditores Capim inaugurantes uiderint, quo nomine falconē appellabit: tū qui hoc
 rit hominibus dicat avis usus nō scribit: pariter Plinius quem multa ponat rapaciū
 nomina, accipitres scilicet maiores & minores ac chluones, quos aliqui falcones fuisse
 uolunt: nō nullam aucupij usus earundem auium facit mentionem: ut etiam nō sit du
 bitandum, quin si temporibus Vrgilij etiam aucupij usus fuisset, Anxani facturus foret
 & Didonem eas quoque aves in uenationem tulisse, ubi dixit, Malliliæ ruant equites &
 odora canum uis. Audemusq; confidenti assertionē dicere, ante ducentissimum ut dige
 mus annum, nullā gentē aut nationē consueuisse, rapaci aliqua aue mansueta, alias aues
 terrestres aut aquanles aut aeras capere. Supra Castellum sine Casilini & duodeci
 mo à mari miliario anni Vulturno adiacet urbs Capua noui quiddē loco: qui duo M.
 passus à priori Capua est semotus: Nec id multis differi oportet: quando uenit urbs
 fundamēta, portæ, theatra, tēpla, & cætera ædificia moles magnæ apud S. Mariæ Casili
 cæ, cui de Gratia est cognomē intermiscunt. De Capuæ autem origine & nomine sic ha
 bet Lilius in quarto: Peregrina res sed memoria digna traditur eo anno facta: Vultur
 nū Etruscorum urbem, quæ nunc Capua est ab Samnitibus captam: Capuamq; ab dace
 eorum Capuio uel quod propius est uerò, à cæpestri agro appellatā. cepere autem prius
 bello fatigatis Etruscis in societatem urbis accepit. deinde festo die granis somon epi
 lisi incolæ ueteres, noui coloni nocturna eade adorti. Notissima uerò sunt & relatu di
 gnilicula, quæ Lilius de Capua tradit: sed digniora summatis accipiemus. li. xx. i. l. d.
 cit Annibalē quum descēderet ad mare inferi oppugnaturus Neapolim, flexisse iter in
 Capuā luxuriantē lōga felicitate ac indulgentia fortunæ, eamq; recepisse. & infra eundē
 Annibalem castris apud Casilinum cōmunis præsidioq; modico tempore in hyberna
 Capuam concessisse, ubi exercitus ille Campania emarcuit delinxi. quem uerò siul ha
 buerit Capuanorū cum Annibale amicicia, & si uulgo nonnullū est paucis dicemus. Ca
 pua à Romanis capta dicit Lilius, quosdā ex Romanis censuisse delendum esse urbem
 præualidā propinquam inimicis: ceterum præfens uicit utilitas: nam propter agrum
 quem omnium fertilitate terræ, satis constabat in Italia primū esse, urbs seruata est: ut esset
 aliqua aratorum sedes. Vrbis frequentandæ multitudo incolarū libertinorumq; & in
 torum, opificumq; retenta: ager omnis & tecta publica populi Romani facta, exercitū
 bitari tantū urbē Capuā frequentariq; placuit, corpus nullum ciuitatis, nec plebis consi
 lium, nec senatus esse, sine consilio publico, sine imperio. nec sœuitum in ceteris uicinijs
 in tecta innoxia murosq;. Marcus aut Cicero quum legem Agrariam supra dictā discus
 deret, quæ Capuā deduci coloniam uolebant, oratione prima habet aliqua, quæ non du
 bitamus Titum Liliū, quando supra dicta scribebat perlegisse. Capuā deduci coloniam
 uolunt, illā urbem huic urbi rursus opponere. Qui locus propter uberratem agrorum,
 abundantiamq; rerū omnium, superbiam & crudelitatem gentiisse uidetur. maiori uo
 lūri Capuæ magistratus, senatum, consiliū cōmune, omnia deniq; insignia reipub. sustulit
 runt: neq; aliud quicquā, nisi inane nomen Capuæ reliquerunt: quod uidebant si quod
 reipub. uestigiū illis meritis cōtineretur, urbem ipsam imperio domicilium præbere
 posse. & in oratione itē in Rullum secunda. At enim ager Cāpanus diuiditur orbis terræ
 pulcherrimus: & Capua colonia deduci urbem amplissimā atq; ornatissimam. & infra.
 Vnum ne fundū pulcherrimum populi Romani, caput uestre pecunie, paci ornamen
 tum, subsidij belli, fundamētū uestrigalium, horreum legionum, solatium annorū el
 sperire patieminī: At uerò hoc agri Cāpani uestrigal quum eiusmodi sit ut domi sit, &
 omnibus præsidij oppidorum tegatur, neq; bellis sit infestū, nec fructibus marium, nec
 celo & loco calamitosum. Et infra. Cāpani semper superbi bonitate agrorum & fructuum
 magnitudine, urbis salubritate ac pulchritudine: ex hac copia & omnium rerum abundā
 tiā, primum illa nara est arrogantia, quæ à maioribus nostris alterum cōsulē postulauit, de
 inde ea luxuries, quæ ipsū Annibalem, armis etiā tunc inuictum, uoluptate uicit. hāc
 ipsam urbē contra ac Cicero suaserat Lilius Cæsar coloniam deduci uoluit: de quo Suet
 onius: quū in colonia Capua deducti lege lulia coloni, ad extruendā uillas uetustissima
 sepulcra

A sepulchra dislicerent. Edq̃ eo studiosius facerent, quod aliquantū operis antiqui scrutant-
 res reperiebāt, tabula aenea in monumento, in quo dicebat Capis conditor Capuz sepel-
 ius inuenta est. eadē uerō Capuz urbem, quam Romanus populus in tam iusto odio ser-
 uauit, & quam Cicero tantis extulit laudibus, rex Vandalorum Gensericus ad annum
 sexcentessimū postquā Romana fuerat subdita, ferro igniq̃ destructā reliquit habitato-
 ribus destitutam: & cum Ostrogothis à Nasete omni potentatū deiecit eodē loco, eodē
 dēq̃ inter parietes & muros Capuz rehabitata esset: ad annum inde circiter centesimū à
 Lōgobardis sub triginta diebus tunc agentibus iterū destructa fuit. Quia autē & quo
 tēpore postea est ad hunc, in quo nunc est duos mille passus remotū translulerit locum,
 nec alicubi legimus, nec ab his, qui inhabitant ciuibz scire posuimus. Plinius in Italiae
 descriptione quā ad Capuz peruenit, cūpū illi adiacere dixit Leborinum totius Italiae
 amoenissimum: & libro septimodecimo, de terrarū diuersitate tractans, Leborinū
 Capuz cūpū nobilem appellat: eiq̃q̃ solum dicit arduum opera & difficile cultu bonis
 quinq̃ uberior pascere, est uerō hoc totam cāpestre solum, quod à Tiphatis mōte urbi
 imminente ad Neapolitanos Puteolanosq̃ colles pertinens Vulturno ab ipsa urbe Ca-
 puz ad eius ostia quibus se in mare exonerat est clausam, & periti regionis Capuani ci-
 ues affirmant, cāpor qui Aduersam urbē nouā ad Arelle urbis uersitā nūtaxat edificatā
 circumstant, in trecentorum annorum publicis priuatisq̃ monumentis dici Leborinū
 est uerō uim habuit Leborinū terrae appellatio, ut Campanie nomen in suis mutari obui-
 nuerit. Idq̃ nos meliusculē q̃ à prauis chronicorum scriptoribus est traditum, referre cō-
 fidimus. Capuz urbe uersitā in eam Romanorum odq̃, & binx desolationis execrabili
 infamia laborante, uicini urbū oppidanorumq̃ populi Campanos se appellari ignomi-
 niosam periculofumq̃ ducentes, id declinanti patris nomen, & sefe Leborinos p Ca-
 pania cēferri solebat de terra Leboris dicere. Sed corruptum nunc laboris uerbum
 in ea parte ab ignorantibus accipitur: ut Leboris terram cui labor utiliter impendatur
 dictū existimant: quamquam non desunt, qui magis absurdē dicā terram hanc a labore,
 quē illi capiendae & dominio subigendae impendi oporteat, sic à maioribus appellatā.
C Arelle uerō urbs, cuius saepe meminit Lilius: & quā Cicero supra de lege Agraria cum
 Trano oppidū cōpreherendū ostendit, fuisse ubi nūc est noua urbs Aduersa prae alias
 rationes hoc uno cōstat argumento, quod S. Maria ecclesia haud longē ac Aduersa co-
 gnomen in Arelle uersitū tenet. Libetq̃ utriusq̃ urbis & ueteris & nouae dignitates
 referre: primū Arelle haud quāq̃ minora in re parua, q̃ Capuz in magnis praebuit Cam-
 paniae luxuria documenta. si quidem pro superbia & crudelitatis origine, quam Cicero
 tribuit Capuz, hae Arelanarum carminum lascitiā modulationemq̃: quod nomen
 indicat, & Macrobius affirmat inuenit: quid uerō hī fuerint Arelanā M. Varro, Aulus
 Gellius, Macrobiusq̃ & Iuuenalis Satyricus saepe iocidit, earumq̃ artis rē non expēd-
 at, nec sit huius tēporis & loci inquirere documentū, satis supra tacuit obsecramus no-
 tare lascitiā. Pueri & puella luxuriemq̃ spānantes natu maiores, cōpositum metro ac
 musica modulatione, lasciuia & omnia dictū factūq̃ podenda exprimētibus uerbis car-
 men, motu quoq̃ corporis & gestu, quaua uersum eū resupinato, ita in choris, & ad
 impudicorū mensas pronuntiabāt gesticulabanturq̃. ut nihil prae ipsam coeundi ex-
 quiliusimū deesset effectū. meliora autem originis & disciplinae rudimenta habuit urbs
 Aduersa. Robertus Guiscardus uir gloria & laude dignissimus, magnam & prestigantem
 ea Italiae partem, quae regnum Siciliae aut Neapolitanum est appellata, à Saracenis Gre-
 cisq̃ laceratā, ad regni ipsius formam primis redegit: qui Neapolim Capuamq̃ una eadē-
 demq̃ premeis oblatione, castra apud Arelle habuit cōmunatā in quibus quā aliquos
 perseuerasset annis ciuitatem cōdidit, ab ipsoq̃ aduersā di preclaris & potentibus urbi-
 bus affectu Aduersā illi nomen in rei gestae memoriā dedidit. Sed id ad maris litus est re-
 deundum. Post Vulturnum sequitur Clanius apud Suessulā oppidū, medio penē inter
 Capuz & Nolam urbes tracta, in montibus orandus. Edq̃ is fluuius de quo Virgilius
 Clanius nō aequas Acceris: quia Accerarum urbis agrum sicut & Capuanum olim Arel-
 lanum nunc Aduersanum, multis inuadat in locis: adeo ut longiusculis pontibus eā Ca-
 pulmece & Aduersam urbem oporteat iungi: ad quos pontes molas esse multas uide-

Capuz his
fontibus.

Terra Leboris

Arelle

Lascitia
Arelanarum.

Arelle

Aduersa

Clanius fl.

man. eidem Clasio haud lōge à mari infero turris appollita est patii uetusta nunc pante
 appellata, & in ruina Linterni Scipionis Africani uilla adificata. Namq. Prolemaus,
 Pöponiusq. Mela, Plinius & Guido Rauennas lignij imitator Linternum inter Volu-
 ni & Cumas ponunt. Lilius autem uno in loco cum supra dictis fuisse, in alio disfor-
 te uidet. Nam libro uigesimo secundo, quum difficultates afferret quibus Annibal co-
 ctus uideret ex Salerno agro, qua uenerat angusta uia in Saminium rediturus, quod su-
 pra diximus sic habet, Poenus tunc intra fortunar minas ac Linterni arenas per horrida
 seu hybernaturus esset. Quā ergo ad finitima Vulturum iunc ageret Annibal, nec ipsum
 amne ibi praehū uado, neq. ponte ad Casilinum cōmugio ac praedijci huiusmodi, uel
 foras uideret, oportuit ad Salerni agri partē esse Linternum: ubi cum Lilius nū angus-
 tias superasset hyematurum fuisse dicit. & libro uigesimo tertio, idem Lilius cum tra-
 dē scribit qua Capuani Cumas suis partibus adiecerē sint conati sic habet. Interim Tirus
 Sempronius cōsul Sinuessa, quo ad conueniendum diē edixerat exercitū hostato nū-
 gressus Vulturum flumen circa Linternū posuit castra. Ex quibus nulli dubium fuisse
 cōstare Linternum fuisse, sicut dicti asserunt cōsinographi, ad eā Vulturum partem, qua
 spectat in Camanice salsamq. erit & dicere & tenere Lilius, qui loca perambulato-
 rie & Linterni sicut infra ostendimus Scipionis itauem temperate dōle cū uidet. Scilicet
 uisse illam quidē uilra Vulturum, sed eius agrum Arenolum itagnosumq. circa exis-
 tisse. Est uerō Linternum locus in quo P. Scipio Africanus uoluntariū egē exiliū
 quem fama est in orientē sepulcro inscribi iussisse. Ingrata patria ne oīa quidem ma-
 bea. Quae facta in monumento ingratitudinis patrie inscriptio efficit, ut locum nuper
 centius exploratisq. inuenerimus. Namq. ad dictū amne Clasianū paulo supra oliu-
 quod habet in mare, turris est ruinā adificiorum ueterū superaedificata: quā u. diuina
 turris patrie uocant, ubi id monumentum fuisse tenemus. Et prae- id patrie uocabu-
 lum, praeterq. supra dicta Prolemaus, Plinius, Lilius & aliorū testimonia, certitudinē quoq.
 attulit nobis euidentiorē fons aquae acidulae: quem Plinius Linterni fuisse dicit. cuius
 aqua uini modo facit temulentos. Sciat et nūc etiam inter praedictas adificiorum
 ruinas aqua, quam pastores affirmant epotari omnes capiti languores curare. Noctēq.
 accuratē gustata, saporem quidem ut ceterarum, quē bibunt, bonum esse cognouimus,
 sed quamuis fumos ab ea in nares sicut à uino cōlueuit non ingratos effecerunt, quos
 potatio habeat effectus, forte ob haustus moderationē intelligere nequissimus. Seneca
 epistola. 11. Linterni honestus Scipio q. Baia exulabat. Sepulcri autem eiusq. inscrip-
 tionis & monumenti ac statuē si nullam nunc extat certum indicium minus miror. qd
 Lilius Patauius, qui minus centum annis ab illius aetate abiit, quid ipse uiderit libro
 xxv. 1111. scribit. Scipionem aliq. Romae aliq. Linterni mortuum & sepultum ferunt,
 utrobique monumenta ostendunt & statua. Nam & Linterni monumentum, monumen-
 toq. stana superimposita fuit: quā tēpestate disle cū nuper uidimus ipsi, & Romae extra
 portam Capenam in Scipionum monumento tres statuae sunt, duae Publij & Lucij Sci-
 pionum dicuntur esse, tertia poete Q. Ennii, & Seneca epistola. l. xxxv. 11. inio uidet
 id ignorasse sepulcrum. Nam dicit in ipsa Scipionis uilla iacens hāc tibi scribi adortis
 manibus eius & ara, quā sepulcrum esse tanti uiri suspicio. Linterno Cumae ad quintum
 adiacent milliāre, interq. utrunq. locum qua in parte litus inter itagnum & mare incur-
 uatur uilla fuit Seruiliū Vacta: quā Seneca epistola. l. v. describit. dicēq. pratorum ho-
 minem illum diuitem, nulla alia re notum fuisse, q. rurs uilla otio, in quo consenserint
 occupati aliquando clamauerint O Vacta solus leis uiuere, quum in ille iudicio Seneca
 scriberet latere non uideret. Vnde dicit de se ipso Seneca solum quonies illac uenisset
 locando dicere, nō de uiuo sed tanquā de mortuo: hic finis est Vacta. Cumana ubi uel
 ginem hanc tradit Lilius in v. 111. Cumani à Chalcide Euboeica originem trahunt. uel
 se aduecti domo fuerant, multum in ora maris eius quod incolant potuer. prius
 in insulā Anariam & Pyraculas egressi, deinde in cōtinentem aui sedes transferre. Vir-
 gilius: Et tandem Euboeici Cumarum illabunt ora. & Hic ubi delatus Cumq. accellerunt
 bē super quo Seruiliū Euboea insula est: de cuius ciuitate Chalcide profecti sunt ad nou-
 us sedes quāredat: haud lōge à Baia, qui loco à Baio Vlyssis filio hic sepulcrum nomē
 accepit, inuenerunt uacū litus, ubi uita muliere grauida ciuitatem cōdiditum. Lilius
 in secunda

Cuma.
 Variet. illa.

A in secundo. Accessit deinde auxilia & à Latinis populis & à Cumis. Cumana cohorte ante aduersum uim uis declinauere paulatim: effugit palatres hostes cōuersis signis à tergo adorta sunt. & infra insignia hic annis nuntio Tarquinij mortis: mortuus est Cumis quo se post fractas opes Latimort ad Aristodemum tyrannum cōsulerat. & libro quatuor: Eodem anno à Campanis Cumæ quam Græci tunc urbem tenebant capiuntur: & octauo Cumanos Suessulanosq; eiusdē iuris cōditionisq; cuius Capua esse placuit. Est uero celsus in urbe Cumana collis, in cuius cacumine fuit templū Apollinis: de quo Virgilius Arces quibus altus Apollo præsidet. Et quidē nunc ea in urbe, quam uidimus omni destituta habitatore, præter rupes saxo stupendas uino, pinna cernuntur murorū excellent. & ubi Apollinis arx fuit, sacellū est Christianū & ipsum uetustate consumptum: nihilq; extat integrū, nisi caeuerna frontispicio decorata manu facta: quam Sibyllæ astrū fuisse locus mteris nostri Prosper Camuleius uis doctus eam ingressus, quibuscūq; confectis affirmavit. Fuit quoq; Cumis propinquus ad tria milia passū Hamarū locus sacellū, de quo Lilius uigelimoterio: Campani adorti sunt rem Cumana sui iurisdictionis facere, primo sollicitates ut ab Romanis deficerent: ubi id parū processit, dolū ad capiendum eos comparant. Sacrificium ad Hamar nocturnū erantibus uero olim celebris loci mons arduus, qui à balneis nunc Tripergulis uix mille quingentes abest passus, rariis ad uerticem tegitur cōspiciendis: & quibus nulla est propior Tripergulis hominum habitatio aut cultura, ad partē uero, qua Cumæ spectant in Auerno & Baias, distat pariter ab utriusq; urbibus foratū lateritio opere sublimibus columnis sustentatus, cuiuscūq; Romano operi comparandus. Abest deinde quinto à Cumis Misenus mons Virgilij carmine celebratus: Et nunc Misenus ab illo dicitur. Eisdemq; qua spectat in Cumas lacum adiacent nunc Mare mortuū appellatur: circa quas in cōmentis supercilio ruinae & ludæmens cernuntur exstant. Fuit namq; locus in quo Suetonius Tranquillus scribit Octavianum Augustū classem apud Misenum instituisse ingentem: quæ uersas in Tyrrhenum mare imperij Romani prouincias, hinc Gallia & utraq; Hispania, inde Mauritaniam Aphricamq; & interiectas insulas tutaretur. Erant etia classis præfectus Plinius Veronensis: quādo apud Veseutum montē incēdio est absumptus. Distant à Miseni promontorio hinc Cumæ sicut dicimus, quinto inde Lucrinus Auernusq; totidem mille passus. & cum à Cumis uix quatuor milibus terrestri uia ablit Auernus, illa quinque undiq; milium maritima lōgitudine, terrā ambit omnīū olim Italice pulcherrimā, in qua Baie fuerunt ciuitas opulēta, idq; omne solū & si quinque, ut dicimus, productū est milibus, latitudine tamen parū uariata, duo alibi milia explet, ut digni unius speciem præ se ferat: quo in terrarum, ut ita dixerim, digito tam multa cernuntur, partim integra in subterraneis, partim superius seminata, partim in ruinas collapsa ueterum operū monumenta, ut extra urbis Romæ moenia, nihil illi toto in orbe terrarū adificiorū magnitudinis ac pulchritudine par credi existimemq; fuisse, ut nō inania dicat Horatius, Nullus in orbe locus Baie prælocet amoenis. Quumq; Misenus ē regione Puteolos spectet, mare quo inuicē dirimuntur, ex Suetonij Tranquilli in uita Cæsarū Caligulae semitā, uix tria milia passus & sexcentos implet, unde sinus utrobique dictus olim Baianus, à Miseno in infinitum Auerni sinū quinque & totidē ab Auerno in Puteolos milibus est productus. Fuerit uero operosum singula describere, quæ aut dignitas ille terrestis, aut sinus Baianus habet. sed digniora quanquā fieri poterit breuiter attingemus. Primi Misenus ipse mons, quæ in promontoriū coarctatur & si natura canernolus fuerit: tamē tantis excavatus est operum laboribus, caneis uel marmoreis, uel lateritio & lapide quadrato compactis, in sublime ductis sustentatur columnis, ut ubiq; pensilis uideat. erantq; ut apparet inuis balnea, erant nartoria, erant ad coenas luxumq; triclinia. superius uero in continenti, & quæ uergit in prædictū Miseniatiū classis locū, fundamenta uisuntur hie, qui non uidentur incredibilibus Piscinā uulgo mirabilem dicunt. nam cum ea pulcherrime, ut constat ædificata super destructæ fundamenta fuerint, pars hæc extans subterranea, sublimibus sustentata lateritio columnis, ducētos quinquaginta lōgitudine centumq; & sexaginta latitudine passus patet. & ita est integra ut noua uideatur: quam Lucij Luculli domum, quæ illi erat in Baiano fuisse tenemus. & quia in loco omnium Italice calido est sita, uidetur esse illa de qua Plinius scribit Lucullum perbellē cum Cn. Pompeio ac Marco Cicerone

Blondus,

mm 3

& ple-

Templum
Apollinis.Sibyllæ
ædium.
Hamar.

Misenus mont.

Baie.

Suetonius.
Sinus Baianus.

Piscinā mirā.

L. Luculli
domus.

& plebs illius seculi principibus uiris locati fuisse ipsi omnibus Romanis in Lucullano nunc Frascati apud Lucullum alicui cenantibus, Pompeio imperitiam addicendi in Lucullo damnanti, quod domum pulcherrimam sumptuosissimamq; nimis multis porticibus fenestrisq; apertam, alicui quidem idoneam sed hyemi omnino inhabilem fecisset, respondit, uirtuti fuit Pompeium detrudere, qui grates se prudētiore salutem, alicui loca hyemaliaq; alternis inhabitantes. Sese enim dicit qui hunc in Lucullano uisitat idoneam habere fecerit, alteram in semper uernanti Baiano hyemalem pulcherrimamq; exadificasse. sepulcra uerū & uillarum aliorumq; monumentorum uestigia, partim omnino prostrata: partim semintegratam multa eo in quinque milium peninsula & digiti territorio cernuntur: ut continuatam sibi urbem potiusquā dispersas per agrum uillas fuisse apparat. Sed iam finem describamus Baianum: de quo nihil est quod ad mirabilem dicere possimus. q̄ quod omnia eius littora decē milia passuum à Miseno ad Puteolos in circuitu protensa, ædificia & quidem omnium quæ raro alibi uiderimus maximis cuncta ac continuata fuerunt: quum eorum pars collibus imposita, cellissimis, & in apertum prominentibus pelagum brachijs sustentata fuerit, insularum molim opere in profundissimum mare iactis, extrant tamen aliqua penè integra, cherna sollet ad ipsam Baianum sinum intimum: qui unicus nunc locus piscium Baiani appellatum nem memoriamq; conseruat, sunt & alia penè similes thermæ illis propinquas quantum conditoris & nominis notitiam habere nequimus. Sed balneum longe iosa Aueri pretentibus & Lutrimum est obuium, nedum a ditiſſima structura sed & picturam quoq; aliqua ex parte integram conseruans: in quo uersum pars pisciorum extat, ex quorum uerbis carpsim lectis conſpicere licet, id fuisse Ciceronis balneum: cui id carmen liberæ eius adscriptisse Plinius asserit: supraq; illud idem Ciceronianum aliud est balneum, a longam tortuosamq; fossam saxo excavatum: quod sine aliquo aque calens uis uislo uapore sudores prouocat copiosissimos: & sicut ferunt medici saluberrimum. Futuro maioribus thermarum huiusmodi usus, quas ab ætu fricandi tergendiq; necessario Frictolas appellant: easq; æque ac balneas uiduis & uirginibus Christianis euitandas glorioſius ecclesiæ doctor Hieronymus admonuit. Tistolam nunc corrupte appellant. Incipitq; ad eam sinus Baiani partem Lutrimum esse: De quo in Virgiliani uersus expositione. An memorem portus Lutriniq; addita claustra: Seruius sic habet, in Baiano sinu Campaniæ contra Puteolam ciuitatem lacus sunt duo, Auerus & Lutrimum: qui olim propter copiam piscium uestigalia magna præstabant. Sed quum maris impetus plerumq; pertrumpens exinde pisces excluderet, & redemptores graui damna parerentur, supplicauerunt senatui, & profectus Cæsar ductis brachijs exhaule partem maris quæ ante infesta esse consueuerat: reliquitq; breue spatium per Auerum, quo & copiam piscium posset intrare, & fluctus non essent molesti: quod opus lulium dictum est: de eodem Suetonius, portum lulium apud Baias immisso in Lutrimum & Auerum mari lacum effecit. Et Seruius in Virgiliani uersus expositione Diuinusq; lacus, sic dicit Auerus & Lutrini lacus antea syluarum densitate sic ambebant, ut extans inde per angustias aquæ sulphureæ odor suauissimus superuolantes aues necaret: unde & Auerus dictus. Quam rem Cæsar auditis deiectis syluis æuena reddidit loca, & infra in Virgilianum uersum Acheronte reſuſo, Acheron fluius dicitur inferorum. Sed constat locum esse haud procul à Baijs undiq; montibus sepeum: adeo ut nec orientem solem possit aspicere, nec occidentem, sed tantum meridiālem. Baiani sinus latitudinem de qua diximus, Suetonius in Caligulæ uita sic ostendit: Baianum medium interuallum & Puteolanas moles, trium milium & sexcentorum fere passuum ponte iunxit, contractis undique oneratis nauibus, & ordine duplici ad ancoras collatis, superiecta aggere terræ ac directo in Appiæ uia formam, per hunc pontem ultro citroq; commisit biduo continens. primo die salutato equo, insignis quoque ciuica corona, & lectum teuens, & gladio aurea quoque clauide, postmodum quadrigario habitu, curriculoq; bigis famulorum equorum, sed & Nero illius successor maiores circa Baianum erexit infantias: de quo Suetonius, inchoabat piscinam à Miseno ad Auerum lacum cunctam porticibus quasi conclusam: quo quicquid totis Baijs calidarum aquarum esset conueneretur, fossam ab Averno ostiam qua nauibus necnon ula uetur, longior

Baiano fl.

Puteola.

Lutrini.
Auerus.Puteolanas
moles.

diot

- A** dine centum sexaginta milium, latitudine qua contiguit quinqueremes committerent. De eodemq; sceleratissimo imperatore Suetonius: Agrippinam matrem literis Baias evocavit ad solennia quinquaginta simul celebranda: datoq; negotio triseriis qui libuim eam qua aduecta erat velut fortuito concursu cōfringerent, peraxit conatus, sed quom nando evasisset ingulari fecit. Servius Virgiliandū exponens versum, Inferitq; lacus: dicit Lucrinum & Avernū significari inter quos est Spelunca, per quam ad inferos descendi debatur. Sed iam satis de vetustioribus, ad recentiora veniamus: Helius Spartianus de Alexandro imperatore optimo Mamee Christianæ filio sic habet: In Batano palatium fecit cum itagno Mammeæ matris: quæ Mammea tunc dictum hodieq; vocatur, fecit & alia opera in Batano magnifica in honorem affinium suorum, & itagna stupendi admissio māt. fuit Batano sinui propinquus Bauli locus Hercules, quem Servius dictum putat quasi bowali quod illi habuerit animalia. hæc sunt quæ de Batano sinu siue venusta, siue recentiora duximus dicēdum: est ut ea præsentibus applicemus ad Friccolas nunc Tritolam Lucrinus incipiebat: cernitur enim regione illius in litore brachia murorum, quæ Cæsar ut violentum excluderet mare fecit. Avernus uero à Lucrino nunc separatus est quod breue spatium à Cæsare relictum, quo piscium copia posset intrare mare superinducta arena conclusit: quæ quidem clausura diligentissime de industria conservatur, ne crescentes accedente mari aquæ balneis officiant: quæ uscus nunc Tripergula appellatus plurima & ut medici perhibent omnium Italig saluberrima habet. A diacem uero ea omnia Averno lacui salsum in aquis retinenti saporem: quas quidem aquas ita habet altas, ut nullis etiam lōgissimis fimbis saxo aut plumbo magis pondens ad perpendiculum colligato, eius profunditas tangi possit. mirūq; est cernere stupendi & infani operis ædificia, quæ aut in eis cuius Avernus, aut in eius aquis ripæ proximioribus fuerunt factas: quom tamen uisæ silicibus in circuitum stræ, & aquarum forme dulcium superioribus in collibus penè sint integræ. Egressi deprella hæc Lucrini & Avernus loca & Puteolos petunt, uia incedant silicata, ad quam undiq; maiorum superdictis ædificiorū in Batanum superne despeccantium ruine cernuntur, quodsi ad uiam est ueniam Atellanam quæ ab urbe Roma Atellis per Appiam, & post ab Atellis ducebatur ad Batan: quæ quidem in uia haud longè à Puteolis & Batano medioq; ad nunc Aduersam spacio, tam integra adhuc sunt ueterum operum monumenta, ut si ostia addantur & fenestra, uideantur habitationem non incommoam præfutura: eademq; uia ad Batani supercilium ubi sanctæ Mariæ sacellum est post tergum relicta, maiorum etiam omnium, quæ hæc tenus circa Batanum descripsimus, ædificiorum ruine in sublimi erectæ cernuntur: quas incola Belgermanum appellat. fueruntq; opera sicut licet pila incise marmorea ostendant, quæ Tibertius Cæsar bello Germanico feliciter perfecto, unde Germanicus est appellatus, ad facti eius famam memoriamq; extruxit. Eiq; pulcherrimo etiam nunc operi proximam est penè integrum extans theatrum, cuius occasione factum esse dicit Suetonius, ut cum celeberrimis ludis, quibus Cæsar intererat Augustus senatorium uirum frequenter consessu nemo receperit, idem princeps spectandi modum cotrexerit. Dehinc sunt
- D** Puteoli, de qua ciuitate uetusta sic habet Livius in quarto. Exitus eius anni Q. Fabius ex autoritate senatus Puteolos per bellum captum frequentari fecit: emporiumq; communiuit, atque præsidium imposuit. & infra de Annibale: Ad lacum Avernus per speciem facrificandi se ipsa ut tentaret Puteolos descendit. sacro deinde perpetrato ad quod uenerat, & dum ibi moratur persuasato agro Comano usque ad Misenum promontorium, Puteolos repente agmen conuertit ad opprimendum præsidium Romanum. & infra: P. Cornelius Scipio Africanus & C. Aelius Pætor magna inter se concordia senatum sine ullius nota regebant: & portoria naualium Capux Puteolisq; instituerunt. & infra: consul Atinius tulit, ut quinque colonig in oram maritimam deducerentur: quantum una fuit deducta Puteolos. Helius Spartianus dicit Aetianum imperatorem quom morituro esset apud Batas, sepultum fuisse Puteolis in uilla Ciceronianæ: ubi Antoninus soceris templum pro sepulcro illi consecrauit. Puteolis nostro ordine transmissis, locus occurrit medio inter ipsam & urbem Neapolitanam spacio, fama apud ueteres celebratus: nanque uilla, quam Plutarchus tradit Lucium Lucullum habuisse prope Neapolum, & apud eam montem excidisse, ut mare introduceret, unde

Ead.

Triola.

Puteol.

Villa Lucull.

Xen.
Togatus.

Cripta.
Neapoli.

Neapoli.

Robertus rex.

Cn. Pompeius & M. Cicero illum appellare soliti fuerunt Xerem togatum, ea est u.
lus ruinæ ingentes balneo super eminent Agnani dictio. quanquam nō balneo loco sed
altera sunt Frictolæ superioribus meliores: & qui rerum huiusmodi magnæ ingenio
urbibusq; factum peritiam habent, facillimè scissuram præcedent, interdiuq; in ma-
factam unde defossus relictusq; montem uiam præbuit, nunc etiam leui opæ republi-
cæ, qua mari nunc Agnani lacum ita impletur: ut ad uillæ muros porticusq; navigari pos-
set. procedentesq; eo itinere ad cavernam perueniant Cripam nunc appellatam ubi
Paulistypus pulcherrimis olim sicut Plinius tradit uillis habitatus ad sexcentos passus ex-
cruatus planum uia Puteolana curribus iter præbet. quis autem id memorabile opus fe-
cit ignotum est nobis, qui tamē legimus factam apud Senecam Cordubensem ipsius la-
ci mentionem epistola quinquagesima septima, ubi dicit: Excepit me Cripta Neapolia
manibus illo carcere longius, nihil illius laucibus obsecutus, quæ nobis præstant non ut
per tenebras uideamus, sed ut ipsas cernamus: si locus haberet lucem, pulsus auferret,
in aperto quoq; res grauis & molesta: quid illic ubi in se uolutatur, & quam sine ullo in-
spiramento sit inclusus in ipsos i quibus excitatus est recidit & Donatus in Virgilij ex-
positione tradit, ipsum poëta sepultum fuisse Neapoli uia Puteolana ad secundum lapid-
em, quod sepulcrum circa prædictam Cripam sæpe quaesitum nequissimus inuenit.
Sequitur Neapolis urbs uetusta atq; præclara, cuius originem Lilius in octauo refert in
Cumano his uerbis: Palæopolis huius haud procul ubi nunc Neapolis est: duabus urbibus
idem populus habitabat, Cumis erant oriundi: Palæopolimq; quam tenebant Greci di-
cit infra Lilius à Publio Plautio consule captam fuisse. & infra iam Publius inter Palæ-
opolim Neapolimq; loco opportunè capto diremerat hostibus societate auxilij mutui.
& infra item dicit Neapolim auxilio Nolanorum Romanis deditam fuisse. ubi uerò sint
semper postea Neapolitani erga Romanos & alios dominos constantissima fide, pri-
mam Romana rep. Cannensi clade consternata, cum ad Gertionem iam hyeme impen-
dente cōsisteret bellum, Neapolitani legati Romam uenerunt, ab his quadraginta par-
teræ aureæ magni ponderis in curiam delatæ, quas quidem senatus contra moem suā
accepit, & Neapolitanis gratias egit. Quicq; Annibal Neapoli summo prece potius quæ-
suerit, Neapolitani in Romanorum partibus perstiterunt. Lilius in x. c. l. i. de Anni-
bale. Ipse per agrum Capuanum mare inferum preiit oppugnaturus Neapolim, ut urbem
maritimam haberet. & infra. Annibal Capua recepta, cum iterum Neapolitanorum ad-
mos partim spe partim metu nequicquam tentasset, in agrum Nolanum exercitum dux-
it. & infra quarto: Inde ad populandum agrum Neapolitanū magis ira q̃ spe potius
urbis duxit. Floruit autem semper postmodum Neapolitana urbs Romana re, sub con-
sulis & pariter sub principibus integra: deo ut apud eam graues uite animorū & ci-
uis laxamentum quærent, & discolori lasciuie diuersorium. Suetonius de Nerone: Re-
uersus ē Grecia Neapolim, quod in ea primum ætem Musicam prouiderat, albi equi
introq̃t disiecta parte muri. & infra: Nero de motu Galliæ Neapoli cognouit die ip̃sā
quo matrem occiderat. Sed & uiros uidemus literis celebratos Virgilium dicit, Tibi Li-
uium aliquando, & Horatium Neapoli moratos fuisse. & Seruius aliter Virgilium fœ-
pisse Georgica Neapolē quam Parthenopem appellauit: ac uti ignobilis notauit. Fris-
cicus quoq; Petrarcha præstanti uir ingenio, à Roberto rege Neapolitano Gallicana
oriundo progenie, rogatus Neapolim bis se contulit, nulla quidē maioris luci spe for-
fuit: quin ut optimo atq; humanissimo regi doctos & uirtuosos uiros unice amanti gra-
tificaretur: eamq; uim habuit in ita inter diuitem regem & doctum integrumq;, sed reu-
tinope uirum, & tamen animo & uirtute diuitem portans, ut per unicam eiusmodi a-
micitiam conseruatus nunc uiuat rex Robertus. Nam quod omnibus in quorum ma-
nus hoc uenient facilliter ostendere, ac quoad uixerimus probare poterimus, extra in-
bem Neapolitanam paucissimi ac penè nulli sunt uiri quantumuis docti, qui Robertus
rex quis & unde aut quo tempore fuerit alia nouerint ratione uel causa: quā quod cū
in amicissimi Francisci Petrarchæ operibus siue Latinis siue uulgaribus legendo reco-
gnouerit. Seruius in Virgiliani uersus expositione: Nec tu carminibus nobis iocū
abitis Oebale dicit Oebalus filius est Theloniæ & nymphæ Sebetridis. Hic aliter est terra
Neapolim, sed Thebo regnauit Capreis filiisq; eius transit ad Capaniam, & multa subis

Agatis populis, fusi dilatante imperium. At postq̃ Romani imperij inclinatio cepit, cre-
bescensibus barbarorū insultibus Neapolitani partes Romanorum pro posse, superq̃
secuti sunt. & quod in Historijs copiose ostendimus, rex Vandalorum Gensericus clas-
se ingenti ab Aphrica ducta, Romanam urbem captā spoliatamq̃, & omni humano ha-
bitatore destitutā reliquit: qui & Capuā quoq̃ euentu ad Neapolim uerō quā uenisset,
eā diu obsidione pressam capere nequirit. Paucis ab inde annis Belisario Iustiniani im-
peratoris duci adeo constanti animo resistenter Neapolitani: ut quum postea per lapsi-
dosi aqueductus foramen scalaris dilatatum urbs in eius potestati facta esset, Neapoli-
tani sola principis humanitate ab excidio sunt seruati. Multis postea interfectis annis,
quū Saraceni omne orā maritimā, quæ à Caieta Rhegium usq̃ præceditur per bellū ob-
tinuissent, Neapoli quoq̃ sunt potiti, quā ad annos triginta possederūt: quousq̃ Ioannes
decimus pont. Romanus uir excellentissimus, pellendis Italia Saracenis animū adiecit
quo hortante, & auxilia subministrante, Neapolitani omnium primū id diu inuisum abie-
cerunt iugū, secutiq̃ eius urbs exemplum, ceteri Cāpaniæ, Lucania, & Brutiorū popu-
li eā scilicet incolentes orā, quæ à Neapoli cōtinet freto Siculo, domino Saracenorum
abiecto, sese in Christianā uindictam libertatē. Quā afflictū cladē Saraceni auxiliariis
copijs ex Aphrica Maunitaniq̃ accersitis, oppida & urbes, quæ sibi erant in Italia reli-
quæ prædictis cōfirmatas maioribus retinere conati sunt. Phormias, Minturnas, Sinues-
sam, Vulturnū, Linternū, Cumas, atq̃ Batanū: Neapolitani Neapolitanis ab initio in re
bellione cōsensuerant. Perstitit uerō perseuerantq̃ sanctissimus pont. in sua expellendā
barbariæ æternis digna laudibus uoluntate: & Italos oēs quantumuis inter se alijs ratio-
nibus laceros atq̃ discordes, in fidei Christianæ tutelā orando iudendoq̃ magis quam
q̃ nequisset subendo, armari obtinuit. Quibus in magnum cōsiliū exercituum pontifice
Ioanne duce, uentum est ad Minturnas. & quod in eius urbs descriptione diximus, præ-
litū apud eā gestū est: in quo Saraceni maxima clade superati sunt. unde factum est, ut ea
generā impia, & nō magis Christiano q̃ Italico nomini inimica regione prædictā à Pū-
mia ad Batanū: & quicquid urbium, oppidorum munitōrū locorū in ea prædictis obti-
nebant, incendis & toto conatu reliquerint dirutum, adeo ut ea quā hucusq̃ uix conan-
do potuimus singulis in locis ad nominis antiqui notitiam perducere manserit solitu-
do. Ausa uerō est semper postea opibus urbs Neapolitana: & feliciter sub Ioanne de-
cimo inchoatas in barbaros inimicitias felicissimē retinuit. Namq̃ quum Leonis quarti
papæ temporibus Saraceni sanctos Petri & Pauli apostolorum utriq̃ urbis Romæ
basilicas uti captes incendio absumpserint, urbemq̃ Romam diu obsessam capturi uide-
rent, nullis maioribus ex omni Italia q̃ Neapolitanorum uiribus, & seruati est Roma,
& barbari sunt expulsi. Nimia multa huic operi & loco essent illa, quæ de Neapolitano
tum uarijs casibus scribi possent, dum Guiscardis Germaniq̃ & Gallicia regibus, qui
Neapolim à trecentis annis regia ornamunt dignitate obediēssimē parent, sed oēs eo-
rū laudes accumulāt gloriola calamitas in magnam conuersa felicitatem, diū pro ser-
uata Gallico Andegauensi principi Renato fide durissimā ab Alphōso Aragonū rege
obsidione pertulerunt: quosq̃ pari eō Belisarij temporum euentu per aqueductū cu-
niculum ab ipso rege capti, atq̃ ad hanc, in qua nunc beati florent felicitatem euadit re-
gis presentia clementiaq̃ seruati sunt: ut non immeritō is rex triumphī cōsuetudinē diu-
tissimē intermissā, 15go tandem postliminio in Italiā reuocauerit. Habet urbs Neapo-
litana basilicas, monia, & arces, & publicas priuatasq̃ ædes superbas, & ceteris Italiæ
maioribus cōparandas: in quæ præclarum est uirginis Clare monasteriū: quod à Sancta
Aragone regina Roberti regis incliti uxore ædificatū, facili omnia Italiæ monasteria
antecebat, eiq̃ proximū esse uidetur S. Martini extra urbis moenia cartusienē cenob-
ium ædificū magnificentia pulcherrimum. Consistit tñ arcem unam Castellum nouum
appellatam, mari imminet Alphōsi regis laude & memoria dignum opus, ceteris
quæ in Italiā nunc extant ueteribus, siue nouis operibus monumentis & struictus præ-
ferendū esse, siue turris siue murorumq̃ altitudinē & crassitudinem & pulchritudinem,
siue solarum cubiliumq̃ & singularum etos partium amplitudinem, & ornāmēta peni-
tus eiusmodi rerum existimet. Ornata fuit Neapolis panum nostrorū ætate Bonifacio
nono pontifice Romano ex Tomacella gente oriundo: qui primus non modo urbē Ro-

Lulidus rex.

Vesuvius mons.

Marlianum.
Acerra.

Suesula.

nam, sed & ipsam Neapoli pontificatum in domini potestate continuit. Paulus postea
 trum Neapoli pontificem Romanum habuit Iohannem XXXIII ex gente Collicia: qui
 alioquin prudens Sigismundus imperator in Germaniam seductum a consilio Con-
 stantiensi pro ecclesie facienda unione pariter curavit. magno item per id tempus re-
 natio Neapolitana ubi fuit Ladislaus rex Gallic regum postea, Neapoli peritus
 & nutritus, qui militie omnino deditus, preter id Neapolitanum omne regni arma ques-
 situm, urbem quoque Romam Perusiamque & Assisiam de iuribus ecclesie & Consilio
 Etruria cepit, quam videlicet Florentinam consensum fuit omnium eius aris pendenti-
 um opinio, ipsum Italico regno, & quod postea facillimum erat imperio Romano, nisi
 Florentie cum moris intercepisset brevis potiturum fuisse. Neapolitanis ubi ferendum lu-
 tus Pöperij & vetustis scriptoribus proximi descendentur: qui uicis olim fuit amensili-
 mus, Romanique gratissimum deo ut M. Cicerone legem, de qua saepe diximus, dissuadet
 Rullus agrariae legem ferendum ostendat Pöperios & Decemviris vendidit. & quia de his
 qui hoc id potest Neapoli apud regem in precio habentur errare videmus, Pompeius &
 Herculaneum ubi nunc turris est Ostiaui fuisse affirmantes, vetus testimonium ostendit
 do certum Pompeiorum loco asserimus. primumque dicimus, ubi nunc Annunzio & ca-
 stellum est ad mare Pompeios vicum obligum uillisque speciosissimum frequentissimum
 fuisse. Livius in nono. Per idem tempus clavis Romana a P. Cornelio, quae senatus ma-
 ritimaeque praefecerat, in Campaniam a clivum appulsa Pompeios efficit socii naves
 ad populum ducit Nucerinum agrum profecti, facta praeda exiit sunt, qui ergo Nucerini
 prae datur fuerunt agrum, naves milites Satni ostra potius ingredi oportuit, ad illas
 tem sexto militario tantum Ostiaui facere excensionem. Herculaneum uero ibi ubi
 multis distant uillis fuisse infra ostendimus. & quidem turris Ostiaui nominis non
 vicus, cui distantia ab urbe Neapolitana dedit appellatone, nullas habet uetustissimas
 liquas, praeter superiores Plinij moris locum, quae ibi fuisse necessarii tenemus. Nulla
 enim in parte alia Vesuvii montis incendia, quibus imprudenter inspicit Plinius et ne-
 catis, navi potuerunt adire: & quidem ex omni ora ubique laxa etiam in litoribus
 edio tenet supereminet, incedit uestigia ostendit adeo certa, ut nihil praeter flammam
 muniq. desit, quo illa passim nunc etiam ardere aduersa suspicetur: fuit id incendium de
 quo Suetonius Tranquillus in Tui Vespasiani eia sic dicit: Quaedam suo potest uisita
 acciderit, ut colligatio Vesuvii in Campania: curatores restituenda Campaniae consola-
 tion numero forte duxit bona oppressorum in Vesuvio, quorum haec des non exstant,
 restitutioni afflictarum ciuitatum attribuit. Vesuvium uero montem uicium agrorum
 cultura diuissim nunc appellant summum, quod in conspectu Neapolitana ubi posuit,
 & hinc clavis, inde mari maiore parte circumdatus uidetur esse summus. In medietate
 neis capellibus, quae Aduersam urbem Vesuvianam montem interfecit: duo exiit
 ca, ueterum memoria celebrata. Merelianum olim nunc Marlianum oppidum, & uisita
 Acerra, de qua Livius XXIII. Hannibal Acerras cepit uacuas, & incendit & libro
 XXVII: Acerranis permittum est, ut adificarent, quae incensa erant: ad quam huiusmodi
 allusit Virgilius in Georgicis, ubi terras laudans colunt excellentionis dicit: Tale dicit
 arat Capua, & uicina Vesuvio Ora Iugo, & uacua Claudus non iniquus Acerra. Quo in
 loco Virgilius id quod superadiximus de terra Leboris innuit, omne est regione, quae in
 diu Clauio anni adiacet, Leborin olim appellatam, feracissimi esse soli: sicut de ea Pli-
 nius scripsisse ostendimus: qui tam de terra trahens ad factionem uinum optimam, di-
 cit Campaniam ubique optimam uitis esse, quae temere exhalat nebulam: & creta in Pom-
 prianorum agro, ac argilla coctis ad uinea generibus anteponi, quoniam excipit: cum
 illis inuicem salubri album. Sed iam uenit ad superioris Clauij amnia partem: quae
 ab Acerris distat quatuor mille passus Suesula oppidum nunc uacuum, sacra quod fuit
 a principio diximus, fontem in fluvius habet. Sarnusque post hac nobis describendus ordo-
 ne uidet occurrere, quoniam cetera explicauerimus de Suesula: de qua Livius in septima
 Tertia pugna ad Suesulam commissa est: quae fugatus a M. Valerio Sarnum am-
 nia, & in o. Clauio. Curianos Suesulanorum eiusdem turis conditionis, cuius Capuam
 se placuit. & infra inter Capuam & Suesulam castra castris coferamus. & libro XXIII
 Hannibal super Suesulam per montes Nola peruenit. & infra. M. Claudius percosit
 ad eum

Ad eum exercitum, qui supra Suessulam Nolæ præsideret missus. Et inferius Claudiana castra erant supra Suessulam. Sed si aliqui de Campaniis propter dimidiatū in Samnio sicut ostendimus, Vulturum superius omnia repetenda sunt. Ea in parte ad quā Sabhati annis stipite utriusque descripto, Samnium omne initium esse ostendimus, scelerus sequi omnium Campaniæ hae in parte fluviorum primum in Vulturum supra Capuā quāto ferre miliario cadens; qui scelerus ex montibus Caudinā uallem claudensibus oritur habet, & inter Scitellā fluvium superius in Samnio descriptum; & ipsam scelerum sunt montes altissimi in quibus primum est Gripe oppidū, qui supereminet mons nunc Taber, olim Taburnus; quē Seruius Virgilius in Georgicis exponē, Campaniā motem esse dicitur quē ab industria cōtra naturā alar. Et idē super uersatē Virgiliū Aeneidos x. 11. Ac uelut ingenti Sela somno'ue Taburno, dicit Taburnus mōs est Capaniā uallē ad ex monte Taburno in scelerū uergitū imminet collis pacis, & uallis quam scelerus efficit, dextroorsum habet Lunara & Ducentiū. Superiusq; in monte est Airola nobile oppidū, comitatus titulo insignē, duobus miliaribus à Forculis Caudinā distant, pertinet in hanc usq; loca mōtes ardus, Capuā ad aduersam regionē imminentes: qui & longiusculo tractu ad Nollā urbē serunt. Tiphata olim appellatū in quibus oppida sunt Metronida, Caserta comitatu insignē, Magdaloni, & superius Duraganti in proxima gualle Fureulis Caudinā superiore argentiū est: & infra Marilanti uetusti, ut diximus, nō minis oppidū. Proximē ad medium montem est Cancellum oppidum, superius Forinū. Sunt uerō hi mōtes Tiphata: De quibus sic habet Lilius in septimo, Nā samnites omnis Sidiciatū, ipsam arcē finitimorū Campanos adorti, unde aequē faciliū uictoris prædæ angustioris plus esset, Tiphata imminentes Capuā colles cum præsidio firmo occupassent deē cōstitit inde quadrato agmine in planticiem, quæ inter Capuā Tiphatisq; interiacet. Et idē infra præsidia Tiphata atrox, in quo oculos Romanis ardere dixerunt. Falsē cūq; Samnites. Et lib. x. x. 11. Hannibal ad Tiphata castra habebat: qui raptim currens Graecum nō inuenit, & infra: Inter Capuā castraq; Hannibalis, quæ in Tiphatis erant, & inferius Hannibal præsidio medio relicto in Tiphatis, profectus cum exercitu toto, & libro x. x. 11. Hannibal profectus Arpis, ad Tiphata in ueteribus castris suis per Capuam recessit. Lilius itē lib. x. x. 11. Cornelius Scipio Africanus, C. Atilius Patrus sub Tiphatis Capuā agrū uendiderunt. Ad eiusdē montis decliua, quæ uersa à Capuā regione in Caudinā uallis suprema desinere incipiunt, Sarno est oppidū, à Sarno flumine ibi fontes copiosissimos habente dictum in quibus fontibus scribit Plinius ligna & solia quā ceciderint, in lapides duriscere. Sed inter eos fontes & Vescuū montē logē supra à nobis descriptū, Nola est urbs uetustissima, & in Historiis celebrata: quam Lilius à Iapygis conditā fuisse asserit: cuius agrū esse feracissimū Virgilius in Bucolicis sic scribit: Talem diues arat Capuā, & uicina Vescuo Nola iugo licet ora posuerit, p. Nolas Nolanis, sicut Seruius scribit, iratus: quia eū aut hospitio nō acceperant, aut aequali nō luerat ei cōcedere in suis agellū Vescui radicibus subiectū deriuandam. Lilius in nono. In campaniam reditum maxime ad Nollā armis repetendū: quæ capta est à C. Lilio consule, & lib. x. x. 11. Hannibal Capuā recepta cū iterum Neapolitanorum animos parum spe, parum metu nequicquā tentasset: in agrū Nolanū exercitum duxit, item infra. M. Claudius pro consul ad eum exercitum, qui supra Suessulā Nolæ præsideret missus, item inferius: & Nolæ sicut priore anno, senatus Romanorū, plebs Hannibalis erat. Idē inferius: eadē assistit Marcellus ab Nola, quā præsidio obducebat. & inferius Hannibal præsidio modico relicto in Tiphatis profectus cum cetero exercitu ire Nollā pergit. Et lib. x. x. 11. Adventu Hannibalis Nolana mota est plebs. Lilius item lib. 11. de nona gestis. Sylla Nollā in Samnio recepit, & agro eius legionibus diuisit. Si autem Lilius hoc in loco Nollā in Samnitibus annuerat, minime mirandum, quod eo in sociali bello, quod tunc ita scribebat, Nola uicinis Samnitibus ita obliuiscit cōsenserat: ut ex ea regione haberi potuerit. Suetonius Tranquillus mortē Octauī Cæsaris Augusti describens cum dicit à Capreis Nollā delatū in eodem cubiculo, in quā poterit Octauius obliuiscit cōtentiones eū à Nola Bouillas humeris detulisse. Plinio uerō Sarnus, descriptio cuius hic supra à nobis est inchoata, in mare inferū cadit ad loca Annuntiaræ nunc proxima ubi olim Pompeius fuisse ostendimus. Icy fluvius, de quo Virgilius in septimo, &

Giriat.

Taber.

Taburnus.
Airola.Tiphata
montes.Sarnus.
Fluvius.

Nola.

quta

Sarnus.
Scafati.
Nuceria.

qua rigat oppida Sarnus, & nocturnæ auræ editor à Lucano appellatus, nonne dicit Sca-
fati à scatis: quæ ibi tenent utatibus in agrum Nucerinum transcendit. Nam proxima
ad quatuor mille passus est urbs Nuceria: quam M. Cicero legem distans Agrariam,
Rullo Cornelio propositam, querit in decem uitorum libidinem perueniturum, his ut
his, Neapolim Pompeios Nuceriam suis prædijs deuincient. Lilius autem lib. x. x. i.
sic habet Nicerini Atellam quia id maluerant, Atellani Calatiam migrare iussu. Nuceri-
g dextrorum montes imminet, in quorum medio oppidum est à situ nonne nactum. Inter

S. Severinus.

montes enim appellatur, uallisq; his montibus sinistrorum proxima sanctum Seve-
rinum habet nobile oppidum, à quo clara eius cognominis familia originē habet, quæ
uallis omnigenum fertilis frugum, uinis præsertim uermiculis abundat. Ad insulam ue-
rò eius uallis partem apud oppidum, quod Aqua malorū appellat, fluitans est, qui pau-
cis delapsus passuum milibus hitu terræ absorbetur: & post ceteris ferme passus spa-
cium integer, & quātus fuerat in amplam scaturiginem euomitur. Causæ uero à situ ap-
pellata uallis & flauio dextrorum in monte imminet. sed à Nuceria urbe ad prædictas
causas progressi, montes dextrorum linquentes celsos amplissimosq; in mare inferum
excurrentes, & promontorium facientes, quod Mineræ cognomē prisca temporibus
habuit: nunc ab Amalphi oppido appellatum, celus oppidi nomen nullo in ueteri loco

Cuba impe-
ratoris.

inuenimus, primæq; eius loci mentio nobis occurrit: ubi in Historijs ostendimus, ad ro-
num salutis quintum uigesimalum undeciesq; centenum Orthonem imperatorem Theo-
tonicum ab Innocentio secundo pontifice Romano, contra Rogerium Siciliæ comitē
fuisse uocatum: Rogerioq; Italiæ continenti pulso Amalphim ciuitatem, & Ruellum
cum castellis circūscinā spoliatum fuisse. Sed fama est quæ Amalphitanos audimus
gloriarī, magisq; usum, cuius adminiculo nauigantes ad arcton diriguntur, Amalphi
fuisse inuentum, quicquid uerò habeat in ea re ueritas, certū est id nō cū nauigandi au-
xilium prisca omnino fuisse incognitum. Nam licet legamus Hispanos ad heiphsilæ
ris directionem nauigasse in Italiā, unde sicut operis principio diximus, Italia Hespē-
riæ appellationem habuit: nullum tamen ad eam rē celo nubibus obscurato à magne-
te, aut ab alto instrumento petebatur auxilium. ipsas uerò in montibus Amalphitanis ui-
ni oleiq; feracissimis, quæ in mare inferum desinunt, & meridianum excipiens solem, re-
gio est omnium Italiæ amoenissima ceteri maliq; quod tantum uocitamus, & punio-
rum cæterorumq; malorū ferax, quibus Neapolitana urbs se primis gaudet: suntq; hoc
in promontorio præter Amalphim oppida in mare pariter uersa, Maris & Minus nomi-
ne appellata: inde Caput urbi, & ulterius Veterum uicus uallis amoenissimis habitatur.

Salernum.

Post promontorium est Salernum urbs ad Silerim flauum, oriturq; is flauus in Ape-
nino, quæ in parte Drumentum in mare superum currens, suos habet fontes: uallē uerò
describi oportuit: quam Siler amnis sinistrorū à mari ad Apenninum oppidis alieu-
bi castellis & uicis habitata habet. Sed eam dexteramq; simul Lucaniæ regionis con-
tinguz descriptionem aggressi describemus, ut montes Lucaniæ excelsos, & plerūq;
insuperabiles melius ostendamus. Sunt enim illi, de quibus dicit Lilius in nono, quos
difficultates enumerans, quas inuenturus fuisset Alexander magnus, si in

Italiā traecisset, interrogat, quis illi habitus fuisset Lucanos
montes & saltus Apuliæ cernenti. Sed iam Apuliæ
manum apponamus

REGIO

REGIO QUARTADECIMA APULIA.

PORTUIT supra Samnitium regione ad Tiferni amnis dexterā a nobis expedita, ad eiusdem fluuij sinistram transire, & ibi inchoantem Apuliam exordietur cōtexam, sicut ostensum est, Samnia Campanā prius describere coacti fuimus. Itaq; ad Apuliam finita Campaniam redeundum est, eam regionē a duce eiusdē nominis sic appellatam Prolemarchus huius dividit, ut Apulos, Daunos & Tifernos ad Barium urbē, Peucestios

Apulia.

Apuli.

Campus maritimus.
Lernanus.

Campus Iulianus.

Garganus mons.

Qua

inde usq; ad Salerninum esse videtur. Seruius uero in octauo Virgilij uerba exponens, Diomedes tenuit partes Apulie; & edomita omni Gargani montis multitudine, in eodem tractu multas cōdidit ciuitates, Beneuentum, Equitunum, & Aspos, quę & Argirippa est dicta; pariter uero ad quā Virgilius facit nullum fuisse Messappum, Messappia, & Peucestia a fratre. Item Daunia a Dauno rege. Gestā in Apulia referre operolum esset: sed aliqua ex more nostro summatim attingemus. Apuli prius bello quam micistia Romanis non fuerunt. Nam Lilius lib. viiij dicit. C. Sulpicio, Q. F. milio cōsulis, ad defectionē Samnitū accessisse nouum Apulie bellū cuius rane ager sit uastatus; & lib. x. Publiū cōsulē in Apuliā profectū, aliquot expeditionibus populos aut ui subegisse, aut conditionibus in societate accepisse, & infra inclinatū semel in Apuliā rebus, Festini quoq; Apuli ad nouos cōsules, Q. Iunij Bubulci, Q. F. metellum Barbula fœdus petiit uenerūt, pacts per omnē Apuliā prædanda populo Ro. auctores. Id audacter spōdendo impetrare ut fœdus daretur, neq; ut a quo tum fœdere, sed ut in ditione populi Ro. essent, siq; Apulia est per domitia li. aut x. Magni motus sensu eo anno in Apulia fuit: Tarentū prouinciā L. Posthumius prætor habebat: is de pastori cōiuratione, qui uis latrocinij pascuq; publica infesta habuerat, questionē se uirē exercuit ad septē milia hominū cōdēnauit, multi inde fugerūt, de multis sumptum est supplicium, sunt prima Apulorū ad Tiferni sinistram oppida Cāpus marinus in litore; & intus decimo militario Lariū nouum oppidū alteri fuisse cū, uetustissimo eiusdē nominis proximē ad duos mille passus demolito, de quo Lilius lib. xxij. post desertā Hānibal fugā ab agro Falerno sic habet. Hānibal ex Pelignis flexit iter, retroq; Apuliam repetit, Galerianū peruenit: ad urbē dictator in Lariate agro castra cōmunauit. C. Cæsar in cōment. inde Cæsar septē omnino dies ad Corfiniū cōmoratus, per fines Martucinorū, Frētanorū, & Lariatarum in Apuliā peruenit. Quartū supra Lariū ueneris ruias militario est Casicalenda oppidū, cui ad duos mille passus proximē sunt ruiæ Gerionis oppidū uetustissimide quo Lilius li. xx. i. quā ad Gerionē tū hyeme impēdente cōsisteret bellū, Neapolitani oratores uenerūt Romā, & infraq; diu p. Gerionis Apulie castelli inops, tanq; pro Carthaginis mœnibus pugnauit. Superius sunt: Iouenticū, Morronū, Castellū lineū, Petrella, mōs Saganus Iacobi copiarū ductoris egregij patria, a qua cognomē habet inde coacta Rochetta, Ratini, Bustum, Baranellū, Vinculatori: pumq; a Bouiano & Tiferni amnis origine gñq; milia passū abest. Mediōq; in mōnū a mari ad Bouianū tractu monti Sagano ad sinistram quæro proximū est militario Cāpus Iulianus, a q. oppido patrit quoq; & cognomē habet comites Cāpi balli, quorū Carolus copias cū prudentiā & fortitudinis laude ducit. A Tiferno aut fluuius nūc Fortorio uiginti milia passū in litore distat. Qui quidē fluuius in mare se exonerat, ppe lacū Lefina appellatū, passū quadraginta milia in circuitu cōplexū. Lefinaq; oppidū quatuor a mari milibus distans lacui cui dat nomē, mille passibus est propinquū. Ionas aut quatto supra Lefinā militario proximū est ad mille passus amni Fortorio, & arduo in colle oppidū, in regione egregiū, Serra capriolla appellatum, superius sunt oppida & castella: S. Iulianus, Collia tortus, Machia, Petra crastelli, Campus petri x. Geldonum, & in summo Circus maior, qui proximū Fortorius amnis habet orā. Ad sinistram uero Fortorij sanctus Nicæder oppidū quinq; milia passū a mari distans lacū Lefina imminet ad eā parit, quæ mōi Gargano est proxima. Interiusq; Porcina oppidū quindecim a Fortorio, duo a Gargani monte radicibus milia passū abest: sex quoq; supra Porcinā militario oppidū S. Severus, sexdecim a Fortorio, & sex a Gargano milibus recedit. Priusq; ultra procedamus, Garganum pifci præfentisq; nominis montē summa notissimum describamus: is ad infimas radices in planitiem delinens, ducentorum milium circūto patet.

Qua uero in parte ad occidentem solem uersa, Fortorij amnē, & maris Adriatici sinu spe-
 ctat, lacu habet Varrani appellatū, triginta milia passū in circuitu cōplexū: cui quoddā
 lacus castellū circumimminet, Caprinum, Cognatū & Sirellā: & quā mō ipsē in mare
 prominet Rodium, ut nunc appellant, oppidum inferius obinet: quod quidem pro-
 montorium & oppidum Ptolemæus Plinīusq; & ceteri omnes præfici Ticiū appella-
 runt: superius est oppidum Vicus dictum: & superius montis summam obinet præla-
 tum Sancti angeli oppidum: quod mons ipse præsentis temporis, ut plurimum nomi-
 nationem habet, ornaturq; templo cum ædificiis, cæterisq; apparatu, tum maxime ipsa
 religioſitate confpicuo: quod archangeli Michaelis patrocinium apud deū nostrum
 imploratur totius Christiani orbis populi, maximo per uniuersa anni tempora concit
 ſu frequentant. Qui uero Garganus spectat in orientē solem oppidum est portuolum,
 nūc Bestia olim Vestice appellatum. Vnde ostendimus in Historijs, Alexandrum tertū
 pontificem Ro. a Guilielmo secundo Normānorum gentis rege adlatum soluisse cum
 tredecim triremibus pacē cū Federico primo imperatore pessimo cōpositurus, Ve-
 nentis nauigaret. Hocq; in loco, quū sit secundū Gargani promontoriū, Ptolemæus Adri-
 atici maris sinū sinire, ac lonium mare asserit inchoare. Qui etiā dictū Diomedem insulam
 Garganeo ad triginta milia passū ē regione proximā esse. Et q; hæc insula, de qua Be-
 nus Aurelius Augustinus De ciuitate dei scribens, aliqua dicit, quibus ab ipso transcrip-
 tis unusquisq; p̄ auctoris grauitate fidē quā uolet, poterit adhibere. Diomedem senius
 deſignatū & locos suos in aues esse cōuerſos, nō fabuloso poeticoq; mēdacio, sed histo-
 rica uerificatione: quin etiā templū eius esse alunt in insula Diomedica, nō longo a mōte
 Gargano: & hoc tēplum circumuolare atq; incolere has alites tā mirabili obsequio, ut
 aqua impleat & aspergat, & eō si Graeci uenerint, aut Grecorū stirpe progenit, nō solū
 quietas esse, uerū & insuper aduolare: si aut alienigenas uiderint, subuolare ad capita cū
 grauius ictibus, ut etiā perhibet uulnerare. Nā duria & grandibus roſtris ſanis ad hæc
 prælia perhibent armata. Eam uero insulā Tremiti appellatū: & Diomedis, ut uidet, is-
 plum illud nunc inhabitant religioſi Canonici regulares appellant: quos nō minus hoc
 in loco q; Venetis, sicut ostendimus, & fouit & auxit glorioſus pōſitex: 111 Eugenius
 quorū inter austeritas, & ſanctimonia adeo cunctis eſt admirabilis: ut cō aduenis omni-
 bus ſine hoſpitales ac munifici, a nullis uel perditissimis quarūcūq; gētiū & nationū
 p̄ſentis ullā hæcenus acceperint laſione: eorū nos quosdā narrare adduximus, has aut
 Diomedis nomen retinentes, magnitudine anſeris insulam habere multas: sed omnia
 omnibus innoeas, nec aliquod eis aut templo præſtantes obsequiū. De Gargano mō-
 te habent aliqua Virgilius & Seruius: quæ ad uniuersæ Apuliæ notionē plurimum ſu-
 unt. Nam quum Virgilius in nono dicat, Gargani cōdebat lapygis arcem: exponit Sena-
 tus lapygia eſt pars Apuliæ, in qua eſt mons Garganus, qui uſq; in Adriaticum proten-
 dit pelagus. Lucanus etiā dicit: Apulus Adriacas Garganus exit in undas. Garganus
 mentem adiacentiū oppida Saraceni per Grimoldi Longobardorum regis tempore,
 ad annum ſalutis paulo plus ſeptingentelimum ceperunt: quos idē rex expulſi populi
 Chriſtianis ubiq; cōſeruatis, ut nullā gens Longobarda in ducentis regnorum ſuorum
 annis talem præſtiterit Italix operā. Ad annum exinde paulo plus minus centelimum
 Carolus Magnus imperator, & Francorū rex Saracenos Garganus opprimentes, quē
 expulſiſſet: omnia pacifice poſſedit, quæ ab ipſo Gargano ad Cordubam Hispaniæ urbē
 intercedunt. Prius autem q; expoſita mari poſt Garganum montem proſequar, alia de-
 ſcribam, quæ ad amnem Fortorium inchoant. Supra ſancti Seueri oppidum quarto mil-
 liario eſt Turris maior caſtellum duodecim milibus a Fortorio recedens: & ſuperi totū
 dem milibus a Turri maiore abeſt Caſtellotium oppidū, unde paruo diſtat ſano montē
 Roſtanus: & ſuperius eſt Cellentia, poſt oppidum ſanctus Marcus: inde Volu-
 taria: & proximē ſancti oppidum quod dicitur Gaudiſ: ſupra q; id
 eſt Roſſenū, ſuperius Fortorij amnis fonti mons
 Falco caſtellum eſt proximum.

Blondi Fortiſienſis Italix illuſtratz Finit.

Alexander III
 papa

Augustinus
 Diomedis
 mont.

lapygia

FRONTISPIECE

ALPHABET

ALPHABET

ALPHABET

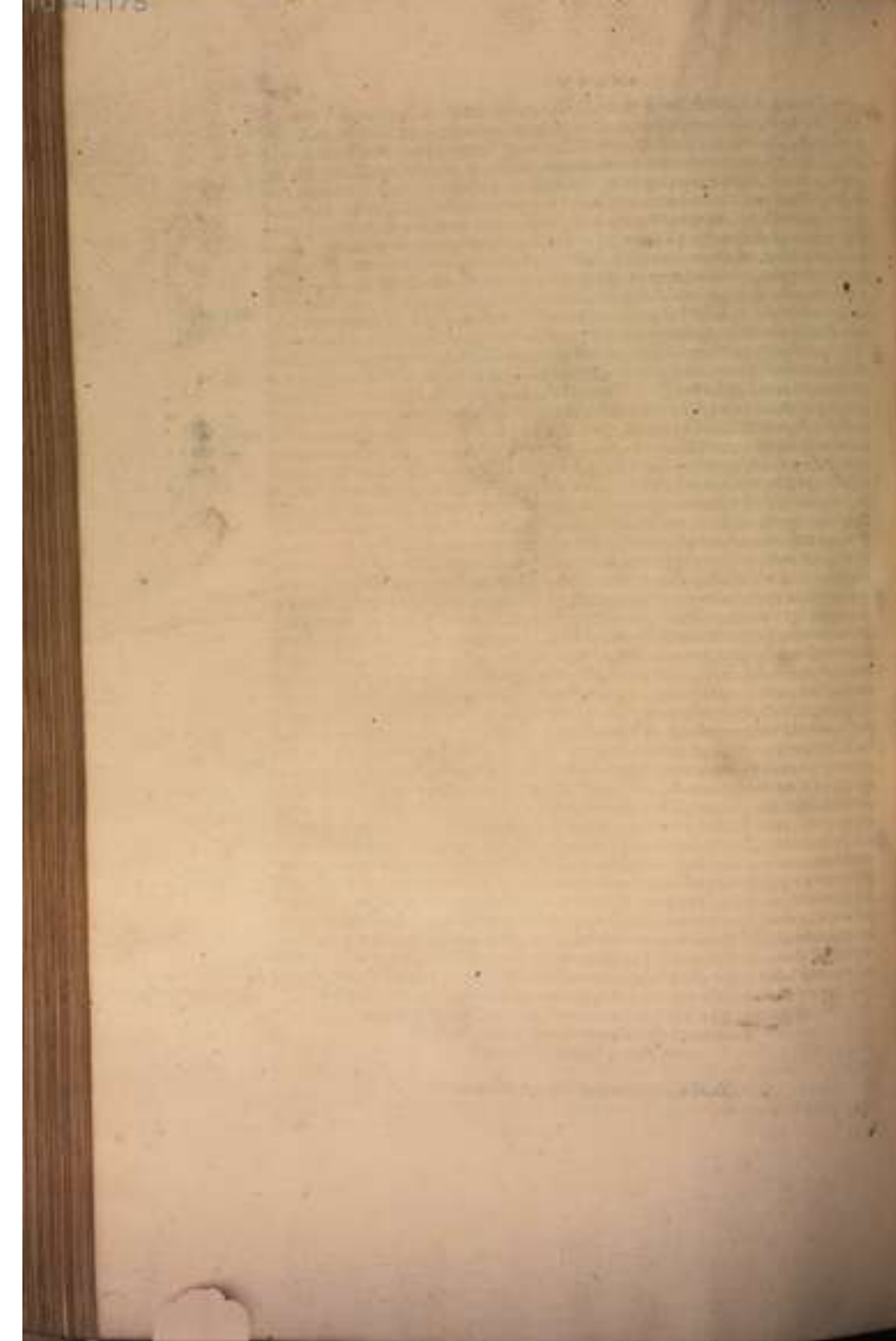

BLONDI FLAVII
FORLIVIENSIS HISTORIA
RVM AB INCLINATIONE RO-
manorum, Libri XXXI

B A S I L E A E
M D L I X .

BLONDI FLAVII
FORLIVIENSIS HISTORIA
RVM AB INCLINATIONE RO-
manorum, Libri XXXI

B A S I L E A E
M D L I X

BLONDI FLAVI
 TORLIVENSIS HISTORIA
 ERM. AN. INCUNABULA 1477
 MCMCXXI, 1921

M D LIX
 N A S I E A E

BLONDI FLAVII FOR

LIVIENSIS HISTORIARVM AB INCLINATIONE RO-
MANORVM IMPERII, LIBER PRIMVS

ROMANORVM Imperij originem incrementaq; cognosce-
re facillimum facit scriptorū copia, quam illius ad summum
usq; culmen euectis tempora maximam habuerūt. Videmus
namq; felicitatis Romani urbis cumuloq; accessisse, ut qui ipsa
adolescente corpore, poete, historici, oratores, & ceteri scri-
ptores, simul cum ipsa crescente floruerint. Et quamprimum
habefactum imperium, cūminui potentia, res affligi ac pessum-
dari coepit, penitus esse delierint. Vnde factū est, ut illius qual-
dem magnitudinis & gloriæ, cui par in orbe terrarum nulla
unquam uisa est, monumenta habeantur, multorum præcla-
rissimi ingenij uirorum literis ornata: sed eiusdem deimen-
ta occasumq; celebritatis, maxima inuoluit tegatq; obscuritas. Vñum est itaq; operæ pre-
ctam à me factū iri, si annorū malle & triginta, quot ab capta à Gothis urbe Roma in pre-
sens tempus numerantur, ea inuolucra & omni posteritati admiranda facinora in lucem
perduxero. Primum tamen incrementi Romani rei ordinem & tempora breuiter recen-
tere docuimus necessarium: ut qui gradus per quos ad culmen perducta est, in breue com-
pendium cūmode redactis inspexerit, factam altera in parte, ad hanc tenuitatem rerum
declinationē certius recognoscat. Culmen uero ipsum, & tanquam uerticem, Theodosij
superioris quadagesimi tertij, ac decē annis postea Archadij & Honorij illius filiorū tē-
porib; fuisse dicimus: quia licet multas clades, multa incōmoda sepe antea passa esset rei
Romana, breui tamen restaurata & in pristina authoritatē maiestatemq; redacta est. Ar-
chadij uero et Honorij anno x. post deletū est exercitū apud Fefulas Radagalam, magnā
inclinationē imperij dignitas iam tum ad ruinā uergēx, in Halarici, & deinde in plurimis
barbarorū collationibus facere coepit. Et, quod ostendere aggredimur, postq; tunc rue-
re coepit, ad eum penēterit statum deducta est Roma, quem paritā & a pastoribus con-
ditam in primordijs eam scribitur habuisse. Sed uenusta primum percurrentes, augmenti
statusq; tempora breui catalogo præponamus: ab ipsis nāq; facta successuū temporib;
inclinasio qualis fuerit, melius intelliget. Sub regibus septē, Romulo, Numa Pompilio,
Tullio Hostilio, Anco Marcio, Prisco Tarquinio, Seruio Tullio, Lucio Tarquinio, p. an-
nos ducentos & tres supra quadraginta, non ampliusquā usq; Portum atq; Ostiam intra
octauum decimū miliarium Romanum processit imperium. Sub cōsulibus autem, inter
quos nonnunquā dictatores fuerunt, & decemuirī ac tribunī milites, per annos vii. su-
pra quadraginta & quadringētos, usq; uana Padū leuia est capta, Africa Hispaniq; sub-
actę, Gallia & Britānia tributarię sunt factę, Illyrici, Histri, Liburni, Dalmatę sunt domi-
ti. Ad Aethiā transitum est. Macedones subacti: cum Dardanijs, Messis, & Thracibus est
bellatū. Ad Danubium usq; peruentum: in Asia pulso Antiocho primum pedem posue-
runt Romani. Mithridate uicto regnum Ponti est capitū, & Armenia minor, quam idem
tenuerat, armis obuenta est. In Mesopotamiā Romanus peruenit exercitus, cum Parthis
bellis initum: cōtra Carduenos & Sarcenenos ac Arabas est bellatū. Iudaea omnis uicta,
Cilicia & Syria in potestatem populi Romani uenerūt. Ægypti rex fœderis acceperunt.
Sub Imperatoribus autē ab diui Augusti initio imperij ad Theodosij superioris & Archi-
adij & Honorij tēpora, per annos quadringētos, & quadraginta, cum diuersa populi Ro-
mani fortuna multi principes imperauerūt, Cātrabri & Astures Hispani, ab ipso Octauio
Cæsare subacti. Alpes maritimę Cocetiq; & Rhetie, Noricū Pannoniæ & Melie Roma-
no populo accesserūt. Omnis ora Danubij in pōincias est redacta. Pōntis omnis & Arme-
nia maior, Mesopotamiā, Assyria, Arabia, & Ægyptus in imperij Romani iura concessę
runt: quædam modū ea & uisimodi multa ex maiorem scriptis, quorū maximā ektare co-
piā diximus, facile est intelligere. At nostra hæc quibus in lucē adducendū manum appo-
sumus, nullos habent bonos scriptores, neq; annales libros uetere instituto, unde sume-

tenius paratos. Quin potius in eo qui simul cum præpotentis populi gloria nostra facta
 est, bonarum artium interitus, uaria ac multis in locis lacerata, dissoluta, ut in hoc capitulo
 me scripta, si quæ oportuit, labore maximo conquisita. Quorū dignitas, ut inueniatur hacten
 historie corpus, maiorem est opinione omnium operā habita. Ececerim uero tem
 rum in quibus ea gesta sunt, quæ doctis uiderunt, calamitates, ut dignissimo relatu
 inq̃ pleraque, partim minus quàm decoctis copiose, partim minus crasse sententia
 Digna profecto causa cui omnia horum detractioque acquiescat. Neque enim, quod inueni
 nostris duodecim historiarij libris iam effecimus, omnia ad extremum nostra, sed multum
 etiā aliud quàm res gestas dicere intendimus, exscripta scriptis, ordine et ratione. De
 ipsa igitur re paulo post dicturi sumus, quod multis placuisse legimus, hāc de qua agitur
 Imperij inclinationem, in C. Cæsaris delectura cecisse, et ratione non appoluitur, quia
 aucta potius q̃ imminuta fuit sub Cæsare multis Romana potentis. Partim uero in
 inclinatione sedis imperij facta à Constantino Byzantium, quæ admodum reuocari
 elinationis futura causam fuisse nō abnuerim, ita illius principij non concedamus apol
 landi, cum & ipse & abq̃ decem in imperio successores, quos ea habuit, uisitata Byzantia
 sedes, Imperij iura, partim auxerint, partim in maiestate solita conseruauerint. Partim
 causa licet & de principio quid sentiamus præstent, dicimus hanc quæstionem aduocare
 qui ea imperij qualificatione ab Cæsaris oppressione et publice, adeo causam habuisse
 nantur, quod simul cum libertate interierint, bene & sancte uiuendi artes, & solida
 unius potentia legum merita, principibusq̃ uirtutem & animi magnitudinē diceretur
 suspecta, ignauis fortibus, bonis perditis, grauius & sanctis ganeones ac adulatores for
 runt in magistratib. honoribusq̃ prælati. Nec eos aspernandos sentimus, qui ab exalta
 illuxa rerū mundi cōditione sumpta ratione, dicunt Romanos eadē fatore se uis
 petiti amisse, quā nōnulli populi, & magnitudinis prope paritatem ad opem uentū
 maximam deueniunt. Babylon namq̃ illa (ut sacre tradunt literæ) primis uis cōdit
 poti dāuit, ambitu & morosum altitudine admirabilis, primum sexcentis ingratit
 nis, exinde à Nino subiugata & miserandū in modum lacerata, tum deniq̃ à Sennacherib.
 militum regi Assyrie caput est facta. Sed mox id regnū translatum ad Melon, postea
 capitur à Chaldeis, & demū Babylonia à Cyro rege Persarum, unica expeditione capi
 atq̃ subuersa est. Carthago autem Africæ Hispaniarum & adiacentium insularum domi
 na circa septingentesimū eius condita annus, à Romanis quos penē aliquando subeg
 rat, in cinerem est conuersa. Et Macedoniæ etiam regnum getarum terum magnitudi
 gloriosum, cuius regum unus Alexander Magnus Asiæ partem totam, & Europam
 minimam subegit, aliquanto minus septingentis annis, à Carano scilicet usq̃ ad Perse
 quem Paulus & Mythis dux Romanus in triumphum diuin gloriolissimū duxit, p
 est est. Ut, quod scribit Orosius, nulla ratione sit mirandum, si quæ serua sub regum
 tri est Roma, libertatem sub consulibus partā amissa sub decemuitatib. & in ceteris
 zagelimo anno, postq̃ fuerat cōdita, à Gallis capta, & in ceteris tantis fortibus
 demq̃ post mirandam insatiationē, cum potentia crescente superbia & uini diuiti
 perantibus, bellis est lacerata ciuilibus, ad extremūq̃, circa septingentesimū annū,
 domino Cæsari colla submissa. Testis uero quæ afferitur causam à neglecta religione
 peim, quo magis est pia, dūo superstitibus meliorem. Namq̃ Romani imperatores in
 lo insolentissimo falso dominationis immente, exquilitis in Christianis tormentis
 famies, nec stragum immanitate deterebatur, nec signis ab iniquo propolito mouebatur.
 Quamobrem post decem persecutiones publico edicto in Christianos facta, per
 dei iudicio tracti fuere ad incognitā tunc ruinæ potentatus interuenti causam. Hanc
 nim Constantinus quem dixeret Magnū, princeps Christianissimus, admissi à Romano
 populo in religione uel cōdita impietatis minister, ea ratione à deo nostro assumptū
 ut cuius mortuis sedem imperij, uires ex solidiore solio in lubricū poneret, hec id
 lum unde creuerunt reditoras. Ipsam itaq̃ Imperij inclinationē, siue ob prædictas
 causas, siue ob eam aliquā sit facta, dicimus principij habuisse à Gothorū in
 Romā impressione. De quorū origine & rebus quas ipsa gens ante in illam populū
 mano cum cladem gesta, pauca uidentur ad futurū euidentiā recensenda. Longi
 tem, quæ pro Getulica dicta est Gothica, cōstat à Scythia origine habuisse. Scythia uero
 pars

A primos esse in Europa sub septentrione, & ad Tanais limitē seros ac paratissimos ad mor-
 tem, apud omnes scriptores habetur. Sed Pompeius Trogus eos eum originē quam remo-
 tissimā se petens, multa dicit quæ Scythiā Asiā incolēbus magis, quam in Europa ad
 Tanaim sedētibz accōmodari videntur. Trogum postea secutus Paulus Orosius pau-
 ciora q̄ oportuit, de Gothis dicit, quod Romanis ingressi prouincias societatem Roma-
 ni forderis precibus quæsiuerūt, quā armis vindicare potuissent. & tamen eos à Lucullo
 Romanorū dūce uictos, ac Morgia pullos taceri. Paulo autē post dicit, qd̄ & quidā alij tra-
 dum scriptores, adesse eius gentis oratores Octauianū Cæsarē Augustū Tacitūne agen-
 tem, q̄ quā à uictore remotissimo peterent pacem, facilius impetrarēt. Omitte etiā Orosi-
 um dicere, qd̄ Ablabius origine Gothus, & ut coniecit, Rauēnē nutritus, scribit, eos ab
 Agrippa Danubii trāsire cōpulsos, sub Domitiano fuisse reuerfos: quo in tēpore Opilius
 Sabinus priuū, & postea Fuscus Cornelius Romani dūces ipsi cōgressi Gothis copias
 amiserunt, & in prælio ceciderūt: & tamē Gothi, quibus uictoria haud quāquā fuerat in-
 cuncta, in Romanis prouincijs eo tempore remanserūt. Quam complexus historici Cor-
 nelius Tacitus numerū interfectorum Romani exercitus ob magnitudinem cladis refer-
 re omisit, idē uiderit Tacitus facere exemplo Salustij Crispī numerum sup̄primētis occi-
 sorum in clade similī Romanorū. Domus tamē & Romanis prouincijs expulsi Gothos
 paulo post ista insignis princeps Traianus: sed in suis barbarici soli pulchri, in quibz quic-
 quēre, p̄miserūt, dimisit intra choros, quos anno postmodū ferē nonagelimo Antonius Bas-
 sianus Caracalla in orientē cum exercitu transiit, quod nō satis quieturi uiderent, ita
 multarūq; prælijs superauit. Pariter anno q̄ secutus est uicelimo Gordianus iunior Go-
 thos ad Danubii uenire parātes, magis repulsi leui prælio fulos, q̄ clade illata insigniter
 superauerit. Quamobrem idē Gothi ferox & inquietissima gēs, anno exinde octauo, cū
 Philippo, qui fuit primus Romanorū principū Christianus, imperare coepisset, Roma-
 ni soli prouincias irruerunt. Et non solū ipsi qui totiens, ut ostendimus, uenerāt appella-
 tione Visigothi, Danubii transiuerūt, sed & Ostrogothi, Thripalos, Astingos, No-
 midos, Carposq; tunc primū in reipublice prouincias, trecenta uiciorum millia perdux-
 erūt, i quibus Thracia, Moesiaq; solio miserabilis fuit uastata. Misit tamē in eos Philip-
 pus Decium Pannoniensem legatū suū, qui aliquot prælijs inferior, re in seclā Romā re-
 uerit, & postea Philippo cū eiusdem nominis filio fraude occiso Imperator creatus, eam
 gentem dimisit intra clā. Quæ quidē gens sub Gallo & Volusiano fœdus cum reipublica
 enouauit. Obierūt uero diem hi ambo Imperatores, mox eo fœdere iclō, & secundo an-
 no, q̄ carperant imperare. Quorū temporum adeo obscura & prope perdita est historia,
 ut eorum mortis genus, locisq; diuersimode tradat. Est nāq; apud Eusebium de tempo-
 ribz, eos apud Forumflaminū, uel apud Ileramniā, bello cū illi quod Æmilianus tyran-
 nus in Moesia suscitauit trucidator: & Trebellius Pollio dicit, ipsos ultra Danubii, peste
 illa fuerit tempore ingreſsi fuisse absumptos. Ipsi itaq; Gallo & Volusiano imperatoribz
 subtilis, secuta sunt intellexissima Valentianī Imperatoris tēpora. Eo nāq; in uinculis Sapo-
 ri Persarū regis tunc agente, Galienusq; eius filijs imperatibz, & triginta tyrannis impe-
 riū lacerantibus, Gothi Bithyniā inuaserunt, illiusq; ciuitatibz delectis, Nicomedē illi gra-
 uiter uastauerūt. Exinde Thracijs occupatis Macedonijsq; ubiq; uastata, Thessalicam
 obēderūt. Sed cum Macriani docis uirtute idē Gothi in Achaia superati per Achos re-
 erdunt, alia eorundem Gothorum manus Asiā uastat, qua in uastatione templum Dia-
 ne Ephesi spoliātū primo, & postea est incensam. Reprellit uero Gothorum audaciam
 mox laus uagaturā Claudius Imperator, eius nominis secundus, qui plura biennio, q̄
 quicquā Romanorum principum decennio, summa felicitate consecut, ut intra Trebellij
 uicta, si diutius in ea esset cōmoratus reipublica, Scipiones bonos & Camillos, omnesq;
 alios uetres suis uiribus, suis cōsilijs, sua prudentia fuerit redditurus. Quod uero ad Go-
 thos attinet, quæta felicitate illos profligant, indicat unica illius epistola, quā Trebellius
 huiusmodi inserit, ad Iunium Brocum Ilyricum torrentem, in hæc uerba scripserat. Claudius
 Basco salutem. Deleuimus trecenta millia Gothorū, duo millia nauis submersimus, re-
 cta sunt flumina secus, spatis & lanceolis omnia littora opperiantur, campi ossibus in-
 test, nullum iter parū est, ingens Carthago deserta, tantum malorum & emularum cepi-
 mus, ut binas & ternas milia possis adiungere et utinam Galienum non esset pallare ip-
 sū.

hæc, utinam triginta tyranni non perulisset, falais milibus quos variâ praelia scide-
rant, falais legionibus quas Galienus male uictor occidit, quanti esset additus regibus
ca? Nostri de gentibus pugnatî est apud Mesos, & multa praelia fuerunt apud Mammo-
polum: multi naufragio perierunt, plerique capti reges, capte diuersarum gentium nobilitate
mixta, repleta barbaria seruis semibus, cultoribus Romanæ provincie, factus milibus
baris & colonis: Gotho, nec ulla fuit regio quæ Gothum serui triumphali quodam
utro non haberet. Hunc itaq; Claudius ob eam rem bene gestâ, lenius statim aures
chæpeo a quæ auro, quoni in capitolio sita, hic in curia sunt positi, comant. Aurelianus
princeps fortissimus Canabum regē Gothorum nouos ultra Danubii montes parant,
cū quinque milibus interfecit: quo in prælio captae sunt decem mulieres cum habu pag-
nantes, quas in triumpho ab Aureliano ductas, nihil præferbat, ab Amazonibus esse
esse. Idem item Gothi anno postea trigesimo, resumptis uerbis, nouos inuadere motus,
Sarmatiam enim Europæ barbarico soli Romanorum provinciam, suis continum Sey-
thiæ sibus occupauerunt, quos Flauius Constantinus Magnus non minore quam Clau-
dus clade prostrauit: & tamē idem Constantinus, renouato cum ipsi cladi superer-
rant fœdere, quod contra Licinî in oriente gessit, est. Continuo de pe-
sca Gothi, tot à Romanis acceptis cladibus, maiori ex parte intra Scythici mælis
Romanis provinciis adiacens, per annos circiter septuaginta. Quo in tempore Hunni in
lo Romanorum imperij remm inuio Ostrogothos accolas suos subiecerunt imperio. Bon-
atæ Hunni & ipsi Scythi, sed ex quâ Gothi effractoris, quia montibus Rhipariis
prospici incoletis, magis septentrioni rigoribus exponitur. Quod uero Ostrogothos
Viligothorumq; quibus diuersarum sectarum nominibus utitur, uariat appellatione cau-
sas asserit indeo, quæ habet comperta, explicare constat. Pateris Diocletianus, qui Empe-
rit & Orosius scriptis addidit, quemq; multi postea sunt secuti, eius appellationes esse
causam quod temporibus Valentiani superioris, cum intra Thracie fines Gothorum
populi tunc cōmuniter habitarent, per Alathum & Frigiterum, belisiam danti, de-
uenient utraq; rempublica Frigiterum orientalem, Alathum occidentalem opparet,
eosq; qui Frigiterum secuti sunt, pro orientalibus Ostrogothus lingua patria, & alio-
ri ratione Vilgothos pro occidentalibus appellatos. Hæc autē omnino falsa esse uisum
constat, quod ueritas ante Valentianum temporibus, sub Philippo Ostrogothi affinis
Romanorum uicioribus Vilgothos duces impulsoreq; fecit, ostendimus, fœderis
et Magis itaq; crediderim, qd asserit Ablabius, & alij nulla uerborum reddere ratione uis-
pant scribere, superiores sedibus Ostrogothos, Vilgothos inferiores hoc ab occiden-
ti, ab orientis illos plaga in quam uersi habitaret, fuisse in patria appellatos. Sed idem
Scribit Orosius gentē Hunnorum diu inaccessis seclisam montibus, repentina rabie
citam, exarsisse in Vilgothos, eosq; ipsam conturbatos ab antiquis sedibus expulsi.
Qui quidem Hunnorum motus ille fuit, de quo beatus Hieronymus ad Oceanum scribit
de morte Fabiolæ in hæc uerba dicit. Ecce subito discurrentibus numeris oris totius
nuit. Ab ultima Maçotide inter glaciale Tanaim, et Maillagetum immanes populos,
ubi clauis rapibus feras gentes Alexandri claustra cohibet, erupisse Hunnos exanimos,
quæ pernitiibus equis hac illucq; uoluntaria credis pariter ac terroris cuncta cōpleant. Cum
tinuat ante Orosius, Vilgothos trāsito Danubio fugientes, à Valente sine ulla fœderis
dione susceptos, ne arma quidē quo timus barbaris crederetur, tradidisse Romanis
inde propter intolerabilem auariciæ Maximi ducis fame eos & iniurijs adactos, arma
contulisse, & uictis Valenti exercitu, per Thraciam sese miscētes, simul omnia crudibus
delis, rapinisq; fœdasse. Dissensit uero Ablabius, & quæ Orosius Valenti nominis Christi-
ni hosti, cui erat insensibilissimus, nūq; inuere temeritatis & improbitatis notam, in gentis
gentis perdidit auerit. Namq; affirmat, Ostrogothos ad orientale plagam sedentibus, à
Hunnis superatis, Vilgothos occidentales metu percussos, in Romanorum fidē nūq;
cōuagere statuisse: & nullis ad Valenti oratoribus petisse, ut trans Danubium Marten-
tibus inire permitterent fore pollicitis, ut & fidem acciperent Christianam, et populi
in pietate manentes, legibus quas dedisset parerent, ac tanquā munus aduentus Hæc
ceteramq; barbarie imperium ea in parte committerent. Quæ cum gratulandos uer-
puler Valenti, petuilli cū liberis et coniugib. Danubii transire Vilgothi in Mæsiâ
recep-

A recepit. Dedit autē illis Valens Ariana hereseos, cui miserabiliter inferuēt, episcopos
 à quibus ea barbaries percepta peracta dogmatum rudimēta. Perfecit quoque imperator
 Lupicinū ac Maximū Romanos doctes, qui curarent necessaria adueniē importari. Sub-
 secuta uero est multitudine rerum inopia, cui ducum Romanorum auaritia quæstū accre-
 bilissime in cōuentibus procurantium, addidit fomentum. Id cum aliquandū tolerassent
 taciti, Frigerius, Alathius & Salsa Visigothorū reguli, tandem commo di sunt atque im-
 pulsū in uigo suā calamitatem sine timore aliquo elisante. Romanorum enim improbita-
 tem accubantes, quod nō modo rerum indicerent caritatem, sed corrupta & fœdita, &
 ea quæ sola ac pauca exponerent, quæ ipsi pecunia carentes, cogerentur mancipijs per-
 mutare sed breui futurū, ut his tam post pecuniam deficientibus, liberi ac uixores in an-
 nonæ pecuniam dare cogantur. Quibus stimulatī suam fortunam miserantium uocibus re-
 guli bellaces & feroci ingenio uni Romanos inuasit, & Lupicinū ac Maximum cum
 paruo, quod auarissimi haberēt, praesidio interfecit: moxq; corperunt Dacia ripensis,
 Mesiæ, Thraciæq; possessionibus cōmratum tributūq; imperat, & inde, Imperatoris bene-
 ficiū nulla habita ratione, directis regiones sibi uiribus subiecerunt. Valens interea e-
 gressus Antiochia, cū ultima infelici belli sorte traheret, sera peccati maximi poenitentia
 stimulatus, episcopos ceterosq; sanctos reuocari de exilijs imperauit. Itaq; quā decimo
 Imperij sui anno, lachrymabile illud bellum, in Thracia cum Visigothis, tam tunc exerci-
 tatione uirum, uerūq; abundantia instructissimis gessit. Vbi primo statim Visigotho-
 rum impetu perturbata Romanorū equitum turma, nota pedum deseruēt praefata.
 Mox legiones pedum undiq; equitum hostium cinctæ sunt, ac primum nobilibus sagi-
 tarum obtutu: deinde tanquam amentes metu per deita fugientes gladijs insequentiū
 conuulsq; perierunt. Ipse Imperator cum fugitis faucibus, uertitq; in fugam, arge in cuius-
 dam insulæ casam deponatus lateret, ab insequentibus hostibus deprehensus subito igne
 consumptus est. Qua elati uictoria Visigothi, Constantinopolim obsiderunt. Eam ta-
 C men urbem Dominica Valentis uxor, ingenti pecunia in populum distributa seruauit.
 Et Gratianus, cui nepotū Valens occidentale commiserat Imperiū, assilicis rebz prudenti-
 ssime consuluit. Nam Visigothos Thraciam, Mesiam, Daciūq; ripensem possidere,
 ac Romano imperio imminere intelligens, resistere constituit: & citi sibi extimaret so-
 li impossibile fore, accessit ex Hispanijs Theodosium, ingenti uirtute uirum, confortē
 Imperij declarauit. Nec fuit postea cur poeniteret pendētis consilij Gratianū. Si quidem
 Theodosius quamprimum Imperator declaratus, purpuramq; apud Sarnium est indu-
 tus, summo principe digna gessit. Visigothis enim congressis, eos multis magnisq; præ-
 lijs uicit, urbem Constantinopolim uictor intrauit, & ne paruum Romani exercitus in-
 nam illud bellando attereret, pacē sedusq; cum Athanarico Visigothorum rege per-
 cussit: quāquā scribit Ablabius Theodosium supradictis in prælijs uicticem morbum
 D inuicēle grauissimū, eaq; ratione Gratianū pacem cum Visigothis constituisse, cui Theo-
 dosius breui liberatus, ob collegē honorē libentissime acquieuerit. Athanaricus autem
 Visigothorū rex Constantinopolim ingressus, in magnā adductus est urbis illius admi-
 rationē, & laxatus omnibus cūis animō, in inspicenda refectionum operumq; magnifi-
 centia intendit. Correptus uero est Athanaricus grauissima argitudine, ex qua tertio mē-
 se, quā erat Constantinopolim ingressus, interijt. Tuncq; Visigothi carentes rege, cor-
 perunt Theodosio & reipub. militare: paulo tamen post ea, Gratianus Imperator apud
 Lugdunū Galliarū ciuitatem intersectus fuit. Quamobrem Theodosius in Gallias profes-
 ctus, Gothos uiginti, ut iuxta Orosium decem armatorū milia secum duxit, gessitq; im-
 perator ipse aduersus Arbogastē Eugenīsq; tyrannos ciuitate illud bellum. Claudianī poe-
 te licetis celebratū in quo Gothi ab imperatore præmissi, ad internecionē fuerunt occi-
 si, quō uicq; horum fuit ante partē de hoste uictoriam amissit. Postquam uero Theodo-
 sius apud Mediolanum immanata reipublicæ morte perueniens est, Archadius & Hono-
 rius filios & in Imperio successores, multa suorū perfidia atq; insidia agitauerunt. Com-
 miserat Theodosius in Imperio florens, tres potissimas Imperij partes tribus ducibus gu-
 bernandæ: Rufino orientalem, occidentalem Seilicōni, & Africanam Gildoni. Hic per-
 mū de morte Imperatoris compertis habens, paritq; faciens in puerorum manibus im-
 perij uites, Africam sibi retinere conatus est. Misit uero in eum Honorius Maistē erant
 A 4 ipsius

ipsum Gildonis fratrem, atque ob necatos filios inimicum, qui quidem Maltzelcius Gildonis perilio superarum copientissime interfecit. Sed & Maltzelcius post victoriam, inextinguibilem impietatis imitator effectus est. Nam & ipse Imperii affectavit, modo a milibus electus. Eodem vero in tempore Rufinus omni praefectus, dum barbaris ad rebellandum excitatis imperii sibi parere contenderet, Archadio curante interfecit. Tunc datus Stillico, genere Vandalico, summus erat post Theodosij mortem apud nos principes gratia, consecutus, utpote factus hic foveret Honorij Imperatoris, qui dum illius filius, non prima obisset intacta, in matrimonium accepit. Fuit vero & ipse impissimus, sed sed pacem maximis teges simulationibus, nihil apertum contra rempublicam est molitus, qui potius affectum Eucherio filio Imperium non prius intrudere coexistit, quam imperio rem maximis calamitatibus inuoluit. Itaque primam omnium immanes Noverum, Burgundionum, Alanorum & Vandalorum faciem gentes, propensa excitas sedibus coarctavit ad Romani Imperij Galliarum provincias intradendas; exinde Visigothos, gentem, ut noverat, ferocissimam curant stipendijs pecuniari ab Imperatoribus, omnia ad eum pertinent potius quam consilium facientibus; & nedum stipendia illis absolute, sed etiam de scriptis militaris eorum in qua diu fuerant recenti abiecit curam, atque eum eos Thracia, Moesia ob annonae stipendijs defectum senim durantes, spernere simulatitiam machinationis hic ratio fuit, quod ipsos Visigothos rerum necessitatem indigentia compulsi operabatur Italia se conferre, ut quamprimum profecti ex Germania Vandalis, Burgundionibus, Alans & Suevis Gallias irrupissent, Honorius illos decere cogere, & aut iam barbarie occideret, aut illo disuaderent bello, ne posset ceteris Imperij partibus succurre, eumque in eventum delinqueret ipse animo, bellum Italianum adversus Visigothos assumere, & quicquid copiarum esset reliquum reipublicae secum rapere, cum quibus Visigothos, quod sibi facillimum fore consideret, deleteret, atque eo Imperio Roma, ac per ipsum Imperio potiret. Cuius aotem eius machinationis executio in hunc modum. Anno Imperij Archadij & Honorij octavo, qui fuit saluta Christianae septimus & quidem Imperij, Stillico ipse & Aurelianus consules sunt creati, quo in anno Visigothi, qui de comitatuq; solitis definiti, reliqua Thracia in Pannonias secesserunt, ubi reges quo per annos viginti quinq; carerent, creaverunt. Nam post defunctum in Constantinopoli Athanasio, Visigothi sub Gratiano & Theodosio simul sex annis, et postea sub Theodosio solo, undecim, atque sub Honorio & Archadio usque ad Stilliconis consularis octo, reipublicae stipendia rogerunt & eo in tempore nullos gentis suae reges aliosve duces, qui ab Imperatoribus habere curarent; fuitque primus rex in Pannonia creatus Halarius ex familia Balbionum, in Gothia nobilissima, oriundus. Cui in protectionem aliqui pendere se adunati Radagafas & ipse Gothorum dux cum ducentis milibus. Is tamen Radagafas, qui summi Italiae partem, miserandis & aliis inauditis stragibus direptionibusq; afflixerat. Quod quidem beatus Hieronymus ad Pauli Eusebii etiam per id temporis scribens in Sophoniae prophetae expositionibus in haec verba ostendit. Item quoque domini etiam bruti etiam animalia, & vastata in bibus hominibusq; interfectis, solitudinem & incertum habitatum quoque fieri, & volatilibus pisciumq; restis Illyricus est, restis Thracia, sese in quorum sum solum, ubi praeter coelum & terram & crescentes urbes & condita solum, cuncta perierunt. Hi autem ambo exercitus Stillicone & Aureliano consilios, nam inter se temporis locorumq; distantia, quantam protectionis copiae, eodem dum intelligebat, Italiam sunt ingressi. Quorum Radagafas Apenninum transgressus, cum apud Felisum caesisset, obitus habuit Vidin & Saria Honorij et Gothorum duces, qui, ut scribit Orofius, per cuius gratiam ea sunt gesta, ad Romanorum praesidia inclinauerunt, nec enim repperunt eorum quod modo hi Vidin & Sarias, cum Hunis & Gothis, aut in Italia morarentur, Romanorum stipendia intersecunt. Unde cum Prosper in additione quae fecit Eusebio & Hieronymo de temporibus, scribit Radagafas duce Stillicone delectis fuisse, illi sequente anni Octobris in suis gratias litteris licet ambigue scripta, ducere proponendi. Quae sunt litterae, quod fuit in Felisum montem Radagafas, inops collis & cibi, urgente undique circum, & gentes

- a. agmina, quibus dudum angusta videbatur Italia, latendi spe in unum ac paruum numerum truditur. Non disposita in bellum acies fuit, nō cardes acta, nō sanguis effusus est. Postremo edentibus, bibentibus, ludentibusq; Romanis, & eorū mercenariis milibus, tanti illi tamq; immanes hostes etantes, lacerantes, langoresq; cōfecti sunt. Rex vero Radagalus solas spem fuge sumens, clam suos deseruit, atq; in hostes incidit, à quibus captus & paucior retentus, ac deinde interfectus est. Tanta vero multitudo captiuorū Gothorum fuisse refertur, ut in uisilimarū pecudum modum, singulis aureis passim greges hominum uenderentur. Traxerat inuicem Halaricus in Italiam manū illam Visigothorum, Romanis stipendijs apud Cōstantinopolim assueti. (Cuius progressus quondā Romam irupit, ex Gnidonis sacerdotis Rauennata scriptis certioribus ut teneamus quā alij habent quos legerimus scriptores, ræqui cunabimur, quod Orolius alio in fine, q; ut bella referret scribens, ea sibi tūc cognita quo ordine sine gesta, diffusius narrare neglexit. Abiahiū uero scriptor ineptissimus, uel ex ignorantia, uel, qd' magis credimus, scribere nesciuit.) Stilico Vandalorū, ut inquit Orolius, in bellū, uictoria & perditione gēte eductus, quod cōcupisceret à lieni curauerat, sui consilij uisio esse eum esse habuit exploratū. Nancq; Vandalos suos, & aliam barbarie secum militantes intellexit ad Rheni ripas cōsedisse, & frequentes à Rauienna Romaq; nūc Cōstantinopolim auulerunt, maximā Gothorum partem, cum eorum duce Radagalo esse deletā. Halaricus uero nō multo post Italiam ingressum Rauiennā inter & Clallense oppidum in loco cui dicitur Candianū cōsedisse. Itaq; ratus nō esse ultra differendū, primo immisit ex Cōstantinopoli p̄sidia Rauiennatibus. Et post parū cum omnib; copijs, quæ in Thracia & apud Cōstantinopolim imperatoribus militabant, terrestri uenire ad Italiā properauit, scitq; iter per Aquileiam & Alinū, inde per Patuinū, ad Padri ripas delatus in Rauiennam agnū per ea loca, in quibus nūc est Ferrara iunxit, nunc uicis muro immunius, se cōsulit. Quæ cū haberet Halaricus explorata, soluit à Clallē oppido castra, & in proximis e regione politos Appennin colles, ad Pollentiā uicū duo & uiginti milia passū à Rauienna recessit. Elicq; in Pollentia uicū, uetusto Truentinorū foro, quod nūc dicitur Bretenorū, ad passū duos mille propinquum. Stilico autem paulo post Rauiennā est ingressus: quid ex excellens rerū militaris, quā egregie nauerat, penia fretus, illum barbarā gentis exercitū multo maiorem eo quē ex Cōstantinopolitana militiā ipse adduxerat, repressit, sepe fugauit, & quoties uoluita coarctauit, ut illū uincere ac desere si uoluisset, potuisse cōstituit. Quā in trepidatione Halaricus annos circiter tres uictus, Honorio per oratores docuit perdidit Sellicomis, orans obtulitq; sedes sibi in ea Galliarū parte dari, in quā Sueuos, Alanos & Burgundiones ducib; Vandalis, breui inuicturos apparebat. Relinquerat uero Honorius pleniq; alijs deferentibus, quid Stilico moliret: quare ad eum scribens iussit, ut pacem cum Gothijs faceret, illisq; diem statueret infra quā Italia profecti in Gallias se cōficeret. Litteris itaq; Honorio Imperatore acceptis, Stilico pacē cum Halarico Visigothisq; prout iussus erat illico firmauit, & profectus quæcumq; itineri duxerunt necessaria, summa cum amoris libertatisq; simulatione cōcessit. Eos postea intelligēs pacis fiducia & profectiōis sollicitudine militarem disciplinā contemnere, ac castris omnino immunis, salutem suā nimia securitate negligere, sacrum delegit pasche diem, in quo partim religione oculos, partim epulis & uino obrutos, ad unū omnes cōfodi posse cōsideret. Immo siq; Sautem dūcem suam cum paratissimis copijs, ex Foropopilio, apud quā cluitatem Pollentia ad quantum lapidē propinquā Visigothis in eo bello fuerat oppositus. Erat autem Saul & gente & religionis perfidia Hebræus. Quamobrem Christianos sacratissimō in die ordinationi odio est aggressus. Irrens itaq; improuisus magnū principio edidit caedē, & trepide sine duce, sine ordine Gothi, quā quēq; timor rapuit, concurrant, tantum tamē ualitudinē minor multo Hebræi exercitus, tam celeriter cōficere nequibat, et diuulsi quilib; hostiū manibus, ad regis tabernaculum conuenerūt. Mirum uero, & quod nūq; concordis sensu omnes referent scriptores, sup̄pressum fuit, non parū occisi militis partem, quam repugnando potius saluare, Visigothus amisit, dum religione sacratissimi Christiani diei à pugna cessantes rex & ceteri duces sese cōtinebāt, si forte cessasset hostiū perditia expectantes. Cum autē ne dum cessare hostem, sed magis atq; magis instare cōspexerūt, rabidi insistere, & Hebræis militibus mirabili procella repressi, in fugamq; cōuersi,

- ro est in regē Athaulphus ex Balthori gente Halarici cognatus, cui Gallia Placidia primo capite urbis die fuerat desponsata: quæ licet uiro nondū copulata esset, qd̄ nuptias facta constaret apud Forum corneliū fuisse celebratas, sua prudentia regem barbarū mirabiliter delinquit, impetravitq̄ ut per urbem reuersus, prædam quidē quod nequisset prohibere, idē nōdē fieri permisit, à sanguine uero curauerit & incēdiā abstinere. Nam quod in tanta huiusce cladis scriptorū inopiā, solus testatur Orosius, paucis post ipsam acceptam cladē aut amnis aut mēibus, si quis populū Romanū & multitudinē uidisset, & uocem audisset nihil mali factū arbitrans fuisset, nisi aliquantæ exsistentes ex incendio trine fore docuissent. Excedētes urbe Visigothi, populo ne Romano, an cōstitutis ex gente sua magistratibus eam dimiserint gubernandā, nullus refert scriptor: multis tamen adducor coniecturis, ut ipsos credā, nullo relicto aut præsidio aut magistratu, eam desuisse euefugio futuram Imperatorū, in quorum amicitiam fœdera q̄ Athaulphum Placidia expe rat inclinare. Quod em̄ Orosius ipse, beatissimi Hieronymi presbyteri testimonio scribit
- Barchinonensem uirum nobilē narrasse, cōcupiuit aliquando Athaulphus, Roma fundā tus uerſa, alterā ædificare urbem, quæ in locum demortui nominis Romani, Gothicum referret: & quēadmodū ea ciuitas Gothica Romæ fuisse cōstituta esset, sic & ipse noue cōditor urbis in Augustorū fubrogatus locum, posteris imperij cognōmenū relinquere Athaulphū. Itā tamen barbarus & ferus memorante Placidia prudentissima muliere considera uit, Romanā rem ciuilem, & ad ea tempora stetit legibus & bonarū artium disciplinis, à quibus Gothica barbaries abhorreret. Ideo q̄ in tantū mutauit sententiam, ut Romanæ dignitatis cuius esse nequirit immutator, fore optauerit instaurator. Hinc Honorij Archadij Imperatorū fœdera quæ fuit, quæ post factas apud Fordcorneliū nuptias, omnē emensis Italiæ, cum apud Barchinonē citerioris Hispaniæ confederisset, in dies magis magisq̄ petiuit. Creuerat interim incēdiū illud malus, quod perfidum Stilliconem priuq̄um in Italiā duceret ostendimus præparasse. Siquidem Vandalæ Burgundiones, Sueui, & Alani aduersus Romanū imperiū cōiurati, coeperunt in Galliā atq̄ Hispaniā debuechari. Expedit hoc in loco qui fuerint barbari, quos à Stillicōe acceritos impulsosq̄ diximus, & quæ loca prius inhabitauerint dicere, quia multos de ipsa scribēs errasse uidemus. Primū Orosius, cui notissima hæc si ad suam fecissent intentionē, facillimum fuit ostendere, dicit Alanorū & Sueuorum ac Vandalorum gentes ante biennium Romanæ irruptionis, per Stillicōnē cōiuratas, intrasse Galliā, nec quibus exciti sedibus, aut q̄ fuerint alia narrat. Alioq̄ in loco scribit Stillicōnē gentes alias copijs uiribusq̄ intolerabiles, hoc est Alanos, Sueuos, Vandalos, ipsosq̄ simul motu impulsos Burgundiones, ultra in arma sollicitasse: unde cum satis constet, omnes qui de ea se scripserunt, hæc ab Orosio & nemine alio sumplisse, miror, quæ impudētia ducti scribant aliqui, eas gentes fuisse ex Pannoniā à Stillicōne in Galliā concitatas. Nulla enim earum gentium ante id tempus ultra Danubium populariter est profecta: habent uero omnes uetustā originem ex Germania, suntq̄ præcorū Plinij Veronensis, Suetonij Tranquilli & Corneliū Taciti literis celebrata. Plinius namq̄ Germaniā ex Agrippæ traditionibus describens, Vandalos, & eorum partē, Burgundiones, unā esse dicit ex quinque interioris Germaniæ partibus, & paulo post Sueuorū illis proximos ponit. Alani autē etſi origine sunt Scythæ, in ipsa Vandalorū regionibus habitabant. Sed Sueuos Octauius Augustus, teste Suetonio, ex Germania in citeriores Rhēni ripas tranſtulit, eiusdemq̄ Augusti temporibus, ea pars Vandalorum, quibus Burgundionibus postea fuit nomen, ad octoginta armatorū milia, uteriores Rhēni ripas insederant, quos Drusus & Tiberius Cæsares, sicut Cornelius refert, post subactam interiorē Germaniā, in sedes proprias repulerunt, & extra urbem munatq̄ loca distilparunt, à quibus habitandi uicariū modis, quos patrio gēis uocabulo Burgos appellabāt, eos Burgundiones fuisse appellatos asserit Orosius. Facta autē est postmodum alia in dictis gentibus mutatio: siquidem Vandali à fluuio regionis sic dicti, paulo postquā illi quos Sollicio cōcitauit, patria erant profecti, se Scythos dicere à nomine gentis, quæ à Bosphoro Cimmerico in Tanaim fluuiū habitare solita, se cōtulit in sedes Vandalorum Burgundionumq̄ patria profectorū. Nec tamen diu tenere hi populi eam Sclatorum nominationē: sed cum eorum pars Mauriciū Imperatoris temporibus, in Dalmatiam Illyricumq̄ emigrasset, qui manserūt domi, paulo post mutarunt nomina, & partim se Polonos

se Polonos, partim Bohemos nominatote. Sed ad nostrae narrationis sententia Vandali, Burgundiones & Alani à Scillicione impellit Archadio sexti, & Probo consilium, Rheni prae Caes. Ianuarias transierunt, Soruonq; in Eduis & circa ea loca reperto, in locum adversus Romanos commutationem facilius traxerunt. Fuisse autem traditum ab illis bus trecentis, ab alijs quadringenta annatorum milia, quae exores filiosq; non minus multum vim traxere. Sed Franci & ipsi Germani ex ea provincia quoque nunc tunc Francienis appellantur oriundi, tunc erant in Gallijs. Hos autem primus Romanorum ducum domitius patris Fræconia Constitutus Flavijs Constantini filius, exq; accepta clades decessit, ut len per postea usq; ad Honorij & Archadij tempora fuerint in patria quietissimi. Eorumq; uero imperatorum anno vij. mutandi melioris soli gratia, patris sedibus reliquis Rhodanus miserunt. Et apud Treveros, Matticenses qui & Metenses, ac Leucos qui & Tullenses, Veredunensesq; confederat. Quos Suevis ob uetustas similesq; insignibus Vandali Burgundionesq; & Alani, Rheni per uim & arma transire, & in Franconiam se inspicere compulerunt. Francis ultra Rheni pulsatis, Vandali, Helani & Sueui ad disperdenda standaq; Gallias sunt profecti. Burgundiones aut sedes illico capere constituerunt, exq; delegerunt apud Eduos, Veluntios, Lingonas, Cabillonenses & Matificonenses, in quibus proximisq; ciuitatibus ad huc usq; tempora manere: ut ipsis in locis pars eius ingens quae prius Gallia Belgica fuit dicta, annos iam mille Burgundia nominetur. Vandali aut Sueui & Alani interea et Galliarum partem quae Aquitania appellatur, à Liguri ad Pyrenaei Britannicumq; mare pertinet, populationib; incendiq; laceratib; suisq; his barbaris uicinus Pyrenaeo transmissio, in Hispanias inspicere. Sed ab eius montis salubris reperi in Gallia mediterranea duxere. Quo in tempore apud insulae Britanniae Gratianus eadem insulae municeps, tyrannide innasit, & in ipso tyrannidis initio est occisus. Siste itaq; hinc eius loci à Romana militaria tam in rebellionē respiciēte, nullo uirtutis merito, sed sola miris spe Constantinus quipsum in insula suisq; constitutus. Qui illico cum exercitu omni transiit in Gallias. Et se continens apud Turonios, Cenomānos, Redones, Andegauos, Nannetenses, Coriopiteneses, Ciantenensq; qui & Veneti, ac Orlinios pacem cum Vandalis, Suevis & Alanis, non inductas facere quæsiuit, sed à barbaris petita pacis spem faciem obus illis nullum auxilium reipublice adiumentum. Misit tamē Constantinus ipse in Hispanias iudices, quos cū provinciae obediētes accepissent, Dindimus Severianusq; Valentini fratres nobiles & in patria locupletēs spreuerūt, non moliti magis tyrannos ore scire, q; ut contra eum & barbaros, Pyrenaei claustra Imperatori Honorio obtinuerūt, ac sese & patriā conseruarent: quod quidē multo tēpore fecerant, nullo adiuti publico sumptis, sed tantummodo seruorum uernaculorumq; manu quam res familiaris aleret amantib; per uices in stationem custodiasq; locata. Atmazit uero immisit in illos Constantinus barbaros Pictos, qui ab Honorio quierat ubiq; rebus in fœdus recepti, & in insulae Biscitica adfecti, Honoriaci uocabantur. Eiq; Honoriacis duce Constantio filio, quae ex marcho Caesare dixerat, in Hispanias missa, Dindimus & Veronanus interfecit sine. Vnde ipsis sublati ciuitibus Palentinis, Honoriaci proximi campestrē Palentinorum agris, permittente in praemiu Constantio tyranno, populati sunt. Ea cum in Palentinis agerentur, pagani proxima Pyrenaeo incolentes, ipsas montis salubres claustraq; pro patria & sua salute ut tuerentur, adiui sunt. Quos Constantius Honoriaciq; uisibus deturbant. Et ipsa Palentinorum primo ciuitum mors, post paganorum deturbatio, Romanorum rem inclinationē maxime accelerauit. Namq; Honoriaci, pagani Pyrenaei salubres deturbatis, illico admitterent intra Hispanias Vandalos, Sueuos & Alanos, ut eorū freni auolito, in praeda semel gustata possent licentius descurrere. Et barbari quidem patresq; his Pyrenaei claustra Hispanias peruagati, horrendas & alias in patria inauditas hominum reuicq; strages commiserunt. Hi postquam omnia in Palentinis abrauerant, ad Asturgam urbem confluxerunt, & secundum illius fluuia progressi, ad urbē eiusdem nominis oppugnandā iuerunt, & quamprimum est adita, expugnarūt. Inde ducti ad maris inferi regiones Tulemon peruenire, rati eam urbem sicut & Asturgā fecerant, primo impetu capere. Sed cū in urbē praedictā cū essent ad resistendum perterendamq; obliuionem necessitū apparuit, spe sua barbari sunt frustrati. Rapinis tamen incendisq; agrum illius proximisq; lacerauerūt. Eius capientē urbē cum desperatio illorū cepisset, omnia eundi ad inferas pelagus

A pelagus intentione secundū Tagi amnis fluens, ad Atlanticū descenderunt, nec prius q̄ ad Olyssiponis mœnia cōfedere: nō tamē sunt potuit, sed pecunia per pactiōnem accepta abscellere, duxerēq̄ quō furor eos aut praeda spes certior attraheret. Inter ea Cōstantius Cæsar, Cōstantini filius, quamprīmū barbaros ex Palensinis in Alburgum profectus viderat, Pyrenæū traiecerat, ad genitorisq̄ copias se contulerat. Cōstantinus autē Arelatū erat, sese illa in regione communiens aduersus Honorium Imperatorem & Visigothos, quos fama esset cum ipso Imperatore pacē habentes, aduersus ceteram barbariem tyrannosq̄ esse dueros. Quā adductus suspiciōne Cōstantinus, filiū Cōstantem Viennā militem utēntas ex Italia copias, ne se Visigothis cōiungerēt, detinere. Erat per id temporis circumactus irruptionis Visigothorū in urbem annus primus. Quo in tempore Athauldū apud Cōstantinopolim defuncto successit Theodosius minor eius filius. Et Honorius a Visigothorū agitatione respirans (nam apud Barchonē & citerioris Hispaniæ loca quicquid sedebāt) tyrānos tollere statuit, q̄ ex sua militia, vel subiectis Imperio populis facti erant: fore confusus, ut his solatis facultas fieret ceterā barbariem opprimendi. Memor itaq̄ & suis edoctus ac reipublice malis, quim esset perniciosum, barbaræ originis duobus reipublicā cōmittere, Cōstantiū Comitē Magistrū militū declarauit, atq̄ eum postea bello illi tyrānico præfecit. Qui dux impiger, ex patricia gente Romanus, in Gallias cum exercitu profectus, Cōstantinum tyrannum apud Arelatum urbem clausit, cepit & occidit. Subsecutaq̄ est præstantissimi ductu uirtutē optima reipublice fortuna. Siquidem tyranni sese iniicē lacerantes, illum conficiendi labore ac periculo leuauerūt. Cōstantium etenim Cōstantini filium, Geronius comes suus apud Viennā interfecit, atq̄ in eius locum quendā Maximum substituit, ipseq̄ Geronius paulo post a suis militibus panther occisus fuit: quo sublato Romani milites, q̄ prius rebelles Cōstantinū in Britannia tyrannū creauerāt, cum Honorio reconciliati sunt, & Maximū purpura exutum, in Hispaniam ulteriore relegarunt, quos quidem milites in Britannia militare solitos, Imperator Honorius in Africā transire iussit, & eade in Italia reuocauit, Britanniam uero Cōstans muniat tyrāni præsidia, idē Imperator missis legatis iudicibusq̄ recepit. Iouinum postea uirum Galliarum nobilissimū, scribis Orosius, quamprīmū tyrannidem assumpsit occisum, pariterq̄ Sebastianū fratrem in ipso tyrannidia oru cōsolum fuisse, ut uisus sit ipse Sebastianus propter id solū ut moreretur tyrannidē affectasse: nec tamē qui fuerint ille Iouinus ac Sebastianus, aut ipse aliter docet Orosius, aut nos alibi scire potuimus. Et p̄ id tempus Athaulphus Visigothorū rex, p̄tutam iniquis conditionibz pacem, ab Honorio non impetravit: Quare intelligēs ipsū Imperatorem Italīe clausura, ne in illam redire posset, cōmuniis, ulteriorem Hispaniam capere, & inde in Africā trāsmittere est aduersus. Autoritatē itaq̄ & fauores euentū da reipublica sibi cōparaturus, Athalum quendam Romanum, in Imperatoris simulacrū crexit, qui Athalus in Hispaniā usq̄ Beticam nauigio adductus, iudices in Africā misit. Sed nullus ab Honorio ad Africā conseruationē Heraclianus, cum iudices illos expulisset, classe comparata in Athalum tyrannum duxit, quem maritimo prælio superatū, in terram fugere compulsa. Iam miser Athalus, Hispania se credida, imperio Romano, quantū a barbarico ferro possent respicere, fauentibus. Quidam Hispani cum ad Cōstantiū Comitē usq̄ Arelatum in unculis perduxerūt: per huncq̄ modū Athalus fraude capta, missus est ad Honorio, qui eum, ut Prosper scribit, Rome ante currum duxit in triumphum, & postea manu militum, uita longioris ludibrio apud Liparim insulam cōseruari iussit. Heraclianus autem consulatū ob eam rem bene gestū adeptus, in perfidiam & ipse prolapsus est. Sabino namq̄ domestico suo, callidissimi ingenij uiro, in generū assumpto, periculossimos omniū illius tempestatis cōtuit motus. Amarus namq̄ ambo in Africa classem ceteris maiorem, quas maria unq̄ expeditione una legerimus pertulisse: quandoquidē Orosius, per cuius astatem id gestū est, et affirmat habuisse naues quatuor milia septingētas. Quā littori Italico appulsa, cū Heraclianus exsecutione facta in urbem Romā duceret, occurrit illi cū populo Romano Marinus Comes: priusq̄ quam præliū iniret, Heraclianus territus foedissimam commisit fugam. Nam cum hostes instarent, arrepta oneraria nauis scapha, solus Carthaginē rediit: quibz ibi militari tumultu interfectus fuit. Sabinus gener eius, Cōstantinopolim fugit, unde post aliquantū tempus ad Honorium reductus, exilio est damnatus. Tertium iam

Tribus milibus
hinc impo-
nitur.

annum declinaret in laetitia, quo in tempore tot tamq[ue] uariis aut tyrannis am in obedi-
tibus Ducibus magna felicitate sublati, adductus erat in sp[eci]e Honorius, posse inducere
collapsam occidentalis Imperij dignitatē. Nam in Africa, in Britannijs & in Italia res tunc
quiescentissimae. Quod ergo erat reliquū, statim Honorius barbaros inuadere, intra finem
anni Imperij debacchantes. Et in Visigothos prius ea ratione desumit expeditionē, q[uod]
ea gens proximiora Hispaniae ceteriora loca teneret, unde in ipsam facilius ex Italia em-
citatis mitti posset: accebatq[ue] ex ea gente, unici regis Athaulphi ductu, multo ceteris ma-
haria potentiore deleta, sperabat facillimum fore, Alanos, Sueuos, Vandalos & Burgun-
diones, remotiora colentes Imperij loca, & inter se, ut constabat, dissidentes cōficere ad
fus itaq[ue] ab Imperatore Honorio Constantius Comes, apud Arelantē urbē Galliae, in qua
Constantini occiderat, continuus exercitū reparauit, & breui magna rerum generalis
industria Athaulphi regem, commensu omnia ora Galliarum & ceteriora Hispaniae ma-
ritima interclusit, Narbonamq[ue] linquere, & in ultiores Hispaniam fugere coegit. Vnde
illis adductis difficultates Athaulphus, vires reparare conatus est. Sed his Visigothi
hūi indigne, eum Galliae Placidiae uxoris blanditijs credidisse, & mēto amato tempore
rāsse bellū, in quibus facile ponerat Honorio Imperatorem, tyrannorum motibus agi-
tari Imperio pellere, ac quicquid maluisset prouincias occupasse. Hinc primo occurrē
paruerit dicto, & denique regem ipsam dolo circumactum, tertio anno quā in rena-
rex fuerat, obruturauit. Subrogatus autē illi fuit Sigericus, in Romanū, ut Visigothi
diderunt, bellū ardentius consensurus: Sed cum uerū ad pacem quae identidem offe-
retur, promior esset usus, dolo suorum pariter est occisus. Huic successit in regnum Valla-
rius, qui ad pacem & ipse promus erat, & tamen Visigothoū rabiem expletus magnū ro-
rum manu nauigio remigū instructissimam, transnitere in Africam est motus. Sed
omnes in Gaditanū fretū duo decim passuum milib[us] nauis agio perierunt. Mente itaq[ue] alte-
rari, quam sub Alarico in fretū Siculi angustijs Visigothi acceperant cladia, ultra adduc-
non est passus, ut aliam expeditionē in Africam mitteret: quin potius ignito Visigotho-
rum iudicio, pacem optimā cum Honorio Imperatore, datis lectissimis obsequijs, cō-
suevit. Et Placidia, quam post Athaulphi mortē, honorifice apud se honesteq[ue] habuerat, in
sui reddita, suam reipublice operā est pollicitus, aduersum ceteras gentes quae per Hispanias
cōfidelent. Ea pace firmata, Honorius Constantio Casari declarato, Galli Placidia
sivorem in matrimoniu dedit: ex qua Valentinianum suscepit, qui postea uix dum pueri-
tiam supergressus, ipsi Honorio fuit subrogatus, tertius eius nominis Imperator. Eandē
usq[ue] Constantius Vallis & Visigothoū auxilij, in Alanos duxit apud Emeritā Lusita-
niae metropolim incolētes. Barbari namq[ue] Honoriacis, duce (ut uisendimus) Constantio
Constantini tyranni filio prodētib[us], Pyrenaei claustra ingressi, ilico Hispaniae ultiores p[ar-
tes] uincias inter se fortis fuit, solinq[ue] Vandalis Betica, Alanis, Suringis, Lusitanis forte obor-
nit. Et forte iterum Alanos inter ac Sueuos ducta, hi Olyssiponē, & quicquid ultra por-
nerat Beticam, illi Emeritā cum omni Gallicia habuerūt. Solum tamē Cantabri & Asturi
Galliciae prouinciae populi, summis laudibus extollendi Romanorū iudices cōsueuerat.
Primum autē Constantij Caesaris bellum, Visigothis adiuantibus, gestum fuit aduersus
Alanos, quos graui praelio apud Emeritā superauit, & eorū regem Achacem interfectū
fuit uero ea uictoria maximo terrori ceteris barbaris Hispanias premētib[us]. Qui quid
barbari rem Romani Imperij per Cōstantij uirtutem & Visigothorum pacē auxilium
hinc restitutum ita existimantes, ab Honorio postulauerunt, ut pacem secum etiam cōstitu-
eretur, ipsosq[ue] inter se barbaros sinneret decernere, & se inuicē lacerare, futurum prodē-
sime memorantes, ut apud quemcūq[ue] fuisset, uel clades uel uictoria, Romana reipubli-
ca instauracioni amplitudinē accederet. Dissenebat uero Constantius, ne corruptam barbari-
um uictoriam proflequeretur, magnis qui apud urbem interea comitanti erant rebus,
quod eo in Gallicia Hispanijsq[ue] dudā tantis occupato bellis, & Honorio apud Cōstan-
tinopolim confueto, Ferrullus uir patricius, Imperium in Roma assumpsit, cui non na-
gis Romanorū quodam sacro fauore, quam optulati sunt magna pars Italiae populus.
Is tamen in assumptae tyrannidis initio, a Romanis fide Honorio seruauit, & occisus.
Nec propterea absit quin inuentus sit alter Athalus, qui & ipse Imperiū Rome uicissim
Tantis itaque adductis motuum periculis, Honorius uenit Ragennam. Et Constantius
Vandalis

- A** Vandalis ac Sarcis petita pacis spes maximam facienda, tamq[ue] ob rem ad Imperatorem prodiscit simulâ, Rauerinâ & ipse cum Placidia uxore accessit. Quod cum Romæ esset renuntiand[um], exortus est tumultus. In quo plebs Albalum tyrannum cepit, & iniectis cate- nis Rauerinam perducit, Imperatori Constantio & Placidie in munus dedit, qui illum manu nularit, Constantino polim relegarunt. Constantius Rauerinâ Honorius, Con- stantij fororis suæ uiri, & Caesaris à se facti, ipsiusq[ue] Placidie fororis uirtutem laudant in militib[us] & Rauerinam populi concione, quod ille paucis pro hostium numero cepis fre- tus, tyrinos primo perfronsq[ue] duces sustulisset, inde tantâ barbarorum collusione, supra spem amicum repressisset: Galla autem Placidia puella, barbari cuius prius fuisset captiua & uxor, ingenium magno reipublice commodo mitigasset. Et bene merentibus hono- rem simulq[ue] maximu[m] Imperio præstitit adijcere ratus Honorius, Constantiu[m] purpura in- duitum, occidentalis Imperij fecit consortē. Prima uerò, quam Constantius Imperator de- claratus, Honorio consentiente suscepit, hæc cora fuit: labiliss[im]o q[ui]d cum Valia Gothoru[m] rege in Hispaniâ iecerat foedere, illi ceteram barbariē amare: permittit itaq[ue] sibi Tholo- sum c[ui] aliquot Auxitanæ provincie ciuitatibus, quæ omnis regio barbaroru[m] uocabulo sine appellata Vasconia, id est, Latinis uerbis Gothia occidentalis, ad ætatem usq[ue] nostrâ id retinet nomen, licet magnâ, ut cōfiscimus, mutationē in provincie finibus fecerit tem- poris longitudo. Postq[ue] uero Imperatores satis multa de repub. administranda cōment[um] fuerant, Honorius Româ est profectus, Constantius parandis q[ui]s quæ expeditioni Hispa- niæ duceret necessaria, subsistit Rauerinâ, ubi septimo Imperij sui mēse immatura reip[us]- blicæ morte præceptus est. In cuius locu[m] gerēd[um] belli subrogatus est ab Honorio magister militu[m], hois patricius, uir fortissimus: genitor eius nomine Gaudentius, ex Dorostina ci- uitate Mæsie oriundus, sub Romanis principibus militauit. Qui quidē Etius Burgundio- nes, nouos tunc primu[m] parantes motus, bello persecutus cōpescuit, Francosq[ue] qui iera- tō Rhēni tipas insederant Gallias irupturi, magna superato cæde repulsi in Germaniâ, & Alano bello coepit acerrimo agitare. Hi namq[ue] post accepti à Constantio Cesare cla- dem, apud Olyssiponē sub umbra & tutela Sarcorum quiesceant: Constantij autē mor- te audita, ad Emeritâ reuersi, eam querebant Gallicie provinciam sibi in patriâ retinere. Sed Vandalis atq[ue] Sueuicis Constantis liberati, pacis spes uoluntatemq[ue] abiecerūt, in- quam eos diximus post Visigothoru[m] pacem fuisse procliuē: & in Romanu[m] Imperiū cō- iurantes, amantissimoru[m] in Lusitaniamq[ue] ad Emeritâ ducentes, Alani præsidio assurre, Etius itaq[ue] tanta irascentē barbaroru[m] mole temeris, in citeriorem Hispaniâ se recepit. Talit[er] eam rem grauit[er] Honorius, & Etij causam iniuste extimâs, ignariæ duxit q[ui]d necessitas facere coegisset. Eamq[ue] ob rem Castinu[m] Comitem, genere Scytham, magnu[m] militum & postea Consulē declarauit, misitq[ue] eū Etio successore. Is nouus dux contractis undiq[ue] auxilijs, exercitu[m] quem Etius habuerat, reparauit: & tamen in citeriori Hispania continuat, ipsam namq[ue] belli molē supra modu[m] exauit: nec mouisset ex Hispania citeriori, nisi assu- beret sibi auxilio Bonifacius Comes, qui Africâ pro Honorio procurabat. Fuit autē Boni- facius paterna origine Thrac, sed moru ingenuitate Romanusq[ue] in Africa tribunus, & postea domesticoru[m] ac Africæ Comitem, beatus Augustinus Hipponensis episcopus summe uidet[ur] dilexisse. Is ergo Bonifacius reip[us]b. amantissimus, à Castino Comite in bel- li Hispanici aduersus Vandalos, Sueuos & Alanos consortē uocatus accessit. Gesserant autē Castinus & Bonifacius duces cōiuncti, rex laude dignissimas: nec fuit t[em]p[or]e apud quent[em] dubiū quin res Romana coru[m] ductu auspiciq[ue] breui erigeret. Sed cum Bonifaci- us gerēdis rebus & cōsilio præcelleret, Castinus ab amulatione uirtutis in odii uiri pro- lapsus est, & imprudens ingratoq[ue] uisus consilio, illu[m] in ulteriora Hispanie missum, tantu[m] hostilibus in prædam obiectu[m], à se ablegauit. Quod quidē agre tulit alti uir animi Bonifa- cius, & illico cōparatis occulte nauibus, in Africâ cum exercitu nauigauit. Contigitq[ue] t[em]p[or]e uergentis in ruinâ Imperij infortunio, Honorij Imperatorē Romæ diem obire. Nec ali- quis tunc legitime successus est Romæ Imperator, aut aliter prouidit occidentali Imperio Theodosius. Sed accepit tyrannidē Ioannes quisp[us], antedictio maxime curante Castino. Conside, q[ui] nouu[m] Imperatorē cuperet de Bonifacio Comite à se transfuga sumere uisionē. Faciliq[ue] eiusmodi cōsilia Etius patricius, cū q[ui] accepti ab Honorio reuocatus ex Hispa- niâ induit[ur] stimulis à precaretur, nam quia uetustas inter se ac Bonifaciū similitudo uirtutis

zelando adauxisset: quinimo cum ob iniuria reuocationis notis Etruscis & ceteris
periculosissimos Rom. Imperio cœciuit motuaria cum apud Melios à quibus patrum
ut diximus, habebat originē cōuersum esset. Damibij accolae, populos, regnū habebat
nouissimos. Quare maximo animo agitante facinus, Hunnos ad Italia inuasionē primū
excitauit, gentē ut ostendimus Scythicā: quæ auditis Valsigothorum successibus, eorum
exemplo hinc egressa, apud Pannoniam per id temporis consedebat.

HISTORIARVM BLONDI FORLIVIENSIS AB INCLINATIONE IMPERII ROMANORVM, Liber Secundus.

ANNUS apud urbem Romam Imperatorē assumptus, Cælius Caudex, quod
dolos quante scilicet posset in Bonifacii Comitē tendere, uentus libi est
cū eo Imperatore similitates prae se dedit, simulque uereri similitudo, ne hinc Vi-
ligothi, inde Vandali, Sueui & Alani, subditi Honorij Imperatoris metu se
intra deret, quem Romanorū copiarum fauoribus destitutum, certissimū
neret existim. Quare nauibus undique cōtractis exercitū imposuit, ad Mauras, Tuvras,
Sulzacū, Hipponem & Vlpam, Africa loca transportauit. Ut ad Bonifacii daco scilicet
ostendit sese barbarorū repub. hostium gladios fugientē, tamē in Africa futurum, quod
ad explorato per nuncios noui Imperatoris erga se animo, aut nūo traducere in Italiam
aut rebus suis possit aliter providere. Interea solū Imperator doli quæ Cælius sine
ret conficiat. Bonifacii hostem publicū declarauit. Cælius uero per id temporis apud Hip-
ponem constitutus, exercitū reparabat: & tamen quoties de Bonifacio incidere fama,
eum laudibus extollebat. Erat uero apud Carthaginē Bonifacius, copia quam multo
hauisset annis abunde manibus. Quod beatus Augustinus de his quæ tunc intelligeret, sed
per huiusmodi litteras certiorē: Africa litus, ut audio, miles armis transmarinis, sed eam
exercitus dux à catholica ueritate dissentit: quid aut se cum posset, ignoto ab Italia et ho-
stis publici nuntians: pacem inter uos fieri uelle, si scirem plenus quod ignoro. Adhuc
quidē Africa olim pacem in Italia bellū, quæ Romæ fili charissime nō inuadet, sed di-
rigatur ad deū, non minū timebis Hunnū, non Gothū. Respondit uero Bonifacius
quod sit tua sanctitas pro mea uita sollicita, & quæ aduersus me ille ordinauit ac dispo-
nit, utrum faceret doti scriberet, noui. Obuiamus ad mortē ultro tendentibus, quos uo-
lunt uictoria, ut credimus, faciet Christus addictos. Breui aut post hæc, Cælius medius
tanea Africæ accedens, omnes secum ducebat copias: nec erat obscurū, aditū illam, quod
omnia inuolare ut rebellionē populorum concitata, uel captus ad se perduceret. Boni-
facius, uel adeo debilis redderet, ut illi opprimere, aut Africa posset expellere: aduena
quæ aperto bello ut resisteret se parare corperat Bonifacius. Cū Augustinus tanti obui-
re monibus cupēs, Bonifacii primo tentant ad pacem flectere est aduensus Bonifacius
ro est Cælius peruersa antea experta ducebat suspēctissimā, tamen Augustinus in hec
ba respondit: Cælius ille priuatus ex consule, uita mea ac nominis, ut omnium uocem
est, persecutor, mea se in Africā defensionibus nā dedit cōmittendū. Omnia pueri
sine, olim mihi ab eodem ingesta miseria, ostensa pericula fugiēs eam nunc ulq. tunc. ||
Thrax natus uix Scythi ensi, iurauit deo sub Consule miles. Sed diuina potentia, quæ
uit plantare sublimia, & altius eleuare pistrata, se cit de superbo quod uoluit & hosti
me quieto uictoria mihi quā nouit, addidit, sufficit mihi tanta detectio. Tunc
barbarū caput, timuit militū dux. Dolore dicunt ista pater sancte cogite. Nā uenerit
fratrum consilium, & primū consilio Senatorē. Sed ne consueti fallacia, mali regni
solet, aliquid moliat: putetq. suis fratribus aliquid Romanis ducibus profuturum, quod
in meo uertat exilio, integrā de suis sensibus det tunc beatitudinis sacramentū, si natus
eius corde uertat doli. Ego item per omnia quæ sancta sunt iuro, quoniam si quod est
mi reperero paritā, eam incolūm ac sublimē Italia Romæq. reddā. Hostis autē cit
me sine, si aliquid in eo similitudo parit inuenio. Ad quæ Augustinus respondit. Valsi-
gostissimus Cælius sacramento se prodidit, quod sit ab omni culpa & erroribus alienus. Quod
tibi, ut dicit, federatū, ille Sotinus adhuc in palatio possum falsis suggestionibus cuncta-
bat. Sed ne totū quod tunc agebatur, mittat in medium, denot prolixitate compendit.
Dixit ille odio inimici patendo, regnū obtinuit: Christus pro hedeis, qui eam

Aris paulatim confixerunt, pariter ne traheretur rogavit, & indigni hominibus uterque miseris
coram condonavit. Crede ergo homini qui mihi fide tradidit sacramentum, & querit me
pollentem tua defensione utraque subsidio. Scio enim quod etiam salutis mihi promissa complebia.
Non tamen potuit Castinus adeo doli simulationibus, peritiamque tegere, quin Bonifacius
paratus libi infidias deprenderit. Quare Augustino scribens haec dicit: Graue nobis est bel
lum, inimicis inuicem pectora nostra pulsata, deo funderet peccet, ut solus, tua sit nobis Comes
oratio. Rausa boetia, terrifica tuba, puto quod & sydera terrant, hostium clamor immanis
adest, sed his non terremur. Nouimus enim ista non hodie. Ergo uenerandae Christi sacerdos,
pete dominum ut iacula in hostes dirigat nostra, ac se ipsi trucidet mutua caede. Rescuerat
interea Augustinus Castinum sibi mentum fuisse, ac impudensissime peierasset: quare pre
terea quod hominem se de Ariano prius non diligeret, in istius odio exaruit. Bonifacius quoque
in his uerbis referripit: Graui de pugna conquereris, dubites nolo, utile tibi tuisque dabo consi
lium: Arripe manibus arma, oratio aures pulset creatoris: quia quidam pugnat, deus apertis
oculis spectat: & parte quam inspicit iulsi, sibi dat palmam. Tandem uentum est apud praetium,
cuius qualis fuerit exitus, Bonifacii ad Augustinum breuiter epistola declarata: Manus super
ba deo iuste cecidit, quae ante paululum audax, gladius erecta portabat. Multi ex aduersa
cecidissent, de nostris autem Christo iuuante, nullus est uulneratus. Ora igitur uenerabilis papa,
ut talis de inimici uulso sepe procedat. Quamuis autem Augustinus amicus & catholici utri
pariter superasse gauisus sit, tamen timere non desistit, Bonifacium quoque ad pacem ac fidem Romanam
restituendum seruandam, talibus est hortatus. Lecto me uacare nobilitate tua latere non credo, ul
timumque diem mihi uenire exopto. Gaudio tuum uisitationem, ciuitatem quoque defendere Romanam,
tuos ut bonus Comes rege, nil de uiribus propriis praesumas, de auctore glories uirtutis,
& nulli curabis penitus inimicum. Castinus autem eo superatus praetium, fide quibus exercitum
adduxerat nuntius, fractas quae praetio superfuissent copias, in ciuitate Hispaniam reporta
uit. Ea cum inuenerat exisset lothar tyrannus, copias omnes Honorio misit: in Italia cōfuerat,
nouo delectu auxit, nauigio quoque ingenti coparato, aduersus Bonifacium Comitem in Africam

Cducere coepit. Erant autem interea magni motus in Africa suscitati. Na Bonifacius nulla sibi
in posterum cum Ioanne Imperatore futura pacem peruidens, Afros gentem duram semper rebel
lem, nullatenus prout consueuerat iustationibus, prohibuerat. Quo in tempore sanctus pa
ter Augustinus quod potuit adiuuans est amicum suum ad bonam fidem & integritatem in tempore
frangere. Deditque ad istum longiusculam epistolam, cuius aliqua haec capita subscribimus: Au
dime fili, in eo deus nostrum per ministerium infirmitatis mex. Recole qualis fueris, adhuc in
corpore constituta religiose memorie prioris uxore tua, & recenti obitu quo tibi uiam
saeculi huius horrueris, & quod concupiscentis seruitutem dei: nos nouimus, nos testes sumus
quod nobiscum apud Tubanas de animo & uoluntate tua fuimus colloqui. Soli recti eramus,
ego & frater Alphyus. Nempe omnes actus publicos quibus occupatus eras, relinquere cupie
bas, & te in oculis sanctis consistere, atque in ea uita uiuere in qua serui dei monachi uiuunt. Id autem
ne faceret, quod te reuocauimus: nisi quia consyderasti ostendens nobis, quantum uidesset Christi
sui ecclesiam quod agebas, si ea sola intentione ageres, ut defensus ab infestationibus barbarorum,

Dquietas & tranquilla uita ageretur: postmodum ista quod omnibus, pariter, secuta sunt mala. Christi
nus es, cor habes, desit times, tu ipse consyderas quod uolo dicere, & inuenies de quibus malis de
beas agere poenitentiam iulsi. Te quidem dico habere causam, cuius ego non sum iudex, quoniam
partes ambas audire non possum. Sed qualiscumque sit tua causa de qua modo querere non est opus,
namque coram deo potes negare, quod in ista necessitate non peruenisses, nisi bona brutus se
culi dilexisset. Quomodo ergo potens tot hominum armatorum, quorum fouenda est cupiditas,
timeat iustitiam, quod in qua poteris coram concupiscentia qui diligit mundum, non dico tanta
re, quod fieri nullo modo potest, sed aliqua ex parte pascere, nisi ea facias quod deus, phibet, &
facientibus comminatur? propter id uides tam multa committi, ut tam uile aliquid quod rapta uita
impunita. Quia autem dicit de uastatione Africae quod facit Africam barbari, uisitare nullo, cum tu
talis uita necessitate occupatus, nec aliquid ordinas, unde illa calamitas aueratur? Quia autem
crederet, quia autem timeret, Bonifacio excubitorum & Africam Comite in Africa constituto,
cum tam magno exercitu & potestate, quod tribunus cum paucis funderetur, omnes ipsas gentes expia
gundo & terendo pacauerat, tunc fuisse tantum barbaros audaces, tantum pugnatores, tanta
uastatione, ista rapina, tanta loca quod plena populi fuerant, deserta facimus: sed forte ad
illam respondet, illis hoc esse potius impunitum qui te laeserit, qui tui officiosi uiribus

non passas sed cōtraria reddiderunt: quas causas ego audire & iudicare non possum. Tē-
 exant tu potius aspice & inspice, quā non cum hominibus quibuscumque, sed cū deo ius-
 bere cognoscere sequi in Christo fideliter iuris, ipsam debes tenere, ne cōdat. Si ergo
 tu sunt tibi praestata, quidvis terrena & transitoria ab Imperio Rom. quia & ipsam uni-
 versā non est cōfisse, nec potest praestare nisi qd habet in potestate, noli reddere mala pro
 malis. Si autē mala tibi interrogata sunt, noli reddere mala pro malis. Quid istam duorū
 disciteret nolo, nec a te iudicare. Ego Christiano loquor, noli reddere vel mala pro
 malis, vel mala pro malis. Si adhuc in amicitia versari opus est, fide teneas, pacē quaeris.
 Dum vero hac per litteras & eadē similitq; per nūcios beatus Augustinus cō Bepiscopo
 ageret, Ioannes Imperator senior Africano classem applicuit. Per eadēq; tempora Tho-
 dosius iunior quinquē iam annis apud Cōstātinopolim, ostentatē regebat Imperiū quā
 sita Honorii patris morte, Valēntianū Placidie amix suae ex Cōstantia, ut ostendit
 filius, Caesarē declaravit: Isq; Valēntianus & Galia Placidia genitrix, expeditissima ad-
 duxerūt in Italiam legiones. Eū uero adolescentē ac genitricē in dya fama multū, cōm
 populi, exceptis Rautinibus, Ioāni sanctibus, facilius admiserūt. Praesertim autē illos Ca-
 sar & genitrix Placidia Rautinā grauiissima obsidione. Quā cū dū plene nequissimū,
 Rautinates sese & urbē mulieri nonnullā permiscerūt: nec tamen abstinuit parula fani-
 na, quin animaduerti iussit in Rautinates tyranni noui hominis studiosos. At Cal-
 tinus cōsul, cui profectus Roma Ioannes, Ierolā cōmendauerat: principio apud Miliā
 descendit, sed cōperto de Valēntiani in Italiam aduentu, Romā petere cōstitit. Ve-
 niebat uero per Galliam Cisalpinā, ut urbem eius ac oppida cōsumeret: in quē subito in-
 uenit Valēntianus Adaburū Orientis praefectū, famae celebris dū, qui Partum supre-
 mero profligasset, & cōmiliū est sub Vercellā moribus pēlū, quod haudquā sua
 cruentū, quia Caltinus a suis derelictus, & ilico captus fuit. Eius etiam ipse in Roma ca-
 ptus, ut Valēntianusq; Rautinā est perductus. Cumq; duorū inuicem dū dū mēti-
 ta, apud Valēntianū Caesarē aliquandū essent discussa, Castinū placuit in exilium agi. Eū
 us uero ea maxime causa seruatus est, qd Hunnis a se cōcitatū suadere pmissa, quā mēti-
 ui perfraxit, ut sese ubi cōfideret, apud Pisonias cōtineretur. Paganis uero ab Italia in
 mentio nota iusti doloris aculeos. Etiam, Valēntianus hortāte Placidia excedit, pra-
 fecteq; Galliarū in tribus ac regionibus, quas nec Visigothi nec Burgundio possident.
 Eam cū accepisset provinciam Etrus, se cōtulit ad Turonios, Andegauos, Canonacū
 dones, Nemetes, Conspitēses, Chantēsq; qui & Vemeti, Lugdunēsis Gallie Britū
 eo mari expulsi ciuitates, ut nō minus inde Galliarū & Britānias & Tarsacōsem Hū-
 rian tota est. Fuerat autē huiusmodi cōficiendis in rebus mirabilis Valēntiani cōsentia.
 Quas uero res a Senatu populūq; Rom. accersius Imperator, & Theodosius decreto Augu-
 stus fuit appellatus. Excitatus autē per id tēporis nouū in Britannia incendit. Cōsti-
 tina cū tyrio, ut supra est dictū, apud Arelatū interfecto, Honorius Imperator tamē
 fūll milibus exhauiit, quos in Italiam reuocauit. Eamq; nocte occasione, Picti & Scoti Al-
 benses, ceteros Britānos Rom. parentes imperio, incursionib; populatōnib; agri-
 rum non prius agitare desierūt, qd Eilem intellexerunt proximū in Galliam litore cōle
 disse: eus namq; transitū in Britannia timuerat. Eius uero nec ipse transmisit, nec copias
 postulante. Britannis dedit: quoniam multus desinebatur curis, nō minus Burgundionū
 Visigothosq; intra praesumptam provinciarū possessionē cōeundi, qd prouidentia
 gentes barbarae, hinc Franci, inde Hunni in Gallias se conferrent. Scoti itaq; & Picti
 animis ob Eij cunctationē aucti, ceteros Britānos adeo infestauerunt, ut nullo oratū
 ranno rem suā ipsi capessentes, a rep. desierint, itaq; cum Pictis & Scotis foderā
 nunt, per quē illis subici uidebant. Paruo tamen tempore interfecto, primores Boctā-
 mae, quod insula a Galliis diuidit, accola, quid per impudentiā ignorantiam cōmiliū
 esset cōsiderauerunt, & cum Romanorū legibus moribusq; allucti, Pictorū & Scotorū
 barbarū patri nequicia, ad Eij miseriam praesidia implorantes. Dedit autē Eius legi-
 nem unā, quae mare transgressa, barbaros multa cede repulit, Britāniasq; quando
 fuit, pro Rom. Imperio cōtroversit. Eandē autem legione post partū Etrus in Galliam
 cauit. Nam una legio apud Senones, praesidio relicta, quicquid copiarū aut in ceteris Hū-
 nis, aut in Galliis habebat, duxit in Burgundiones, nouos parantes motus, & uti
 aut

Abat, si quid ditionis accedisset, in Italiam transuros. Quamprimum vero de Eius professione Britannia renunciata fuit, Picti & Scoti Albiſſes, nauibus circumſecti, expulſa Britannia rum oppida populacionibus, incendijsq; ſecularunt. Quod cum Valentiniano renunciata eſſet, legione quam Eius Senonibus, Amelianiſibus, Parisijsq; preſidio attribuerat, per Gallione Rauennate ſuſcit in Britannias transportari. Cuius legio aduſta, Britanniaru primores coſtituati, Scotos, Pictosq; timere deſiderat. Per id uero tēporis in quo Valentinianus Eiusq; tam multa tantaq; cū celeritate cōſecerat, Ioſines tyrannus in Africa poſt multa uarijs in locis cōmiſſa prælia, à Bonifacio fuerat ſuperatus, & in Guido ſacerdos Rjuennas aſſerit, interfectus. Valentinianus itaq; magna ad eam diem uſus felicitate, Africam pertentare conſtituit. Cumq; Bonifacius arma deponere, & Imperatori prout eam diſmittere iuſſus recuſaſſet, ilico expeditio in illa publice eſt decreta. Dedit uero Imperator illi expeditioni doctes Maſterni, qui Rauennas eſſet, & Gallione, quem oſtendimus in Britannia nauigaſſe. Et Maſternius quidē per Italiā Narbonenſemq; Gallia, in citiorem Hispaniā delatus, eas omnes copias quæ & iuſſo delectæ & tumuluarie haberi poterunt, magna celeritate cōtraxit. Gallio aut, Valentinianus iuſſu, eandē ducens, quam in Britannias transportauerat legione, & ipſe in citiores Hispaniam eſt delatus. Appulſis eorū duum copia Africano litore, Bonifacius Comes ipſa in exceſſione congregatus, eas proſequitur, ducesq; ipſos prius penē q; terram attingeret, interſecit. Quæ quidem accepta clades eſſecit, ut Franci deniq; in Gallias intrare ſint auſi. Eiusq; res acta maxime in hunc modū. Diximus ſuprà, Francos uetula origine ex Franconia Germanos, à Vandalis, Burgundionib; & Alanis primo, & poſt ab Eſio fuiſſe in Gallia in patriā repulſos. Hic ergo Eſiū bello Burgundionū implicari, & Imperatorē amilſis in Africa copijs, exercituum uiribus audiētes, Clodione et Meroueo filio ductus, ex Franconia ſunt profecti, & Rheno tranſmiſſo nullis tam qui reſiſteret reliquis, in Senonū provincia, ſedem apud Aurelianenſes Præſidios cepit. Eius interea Burgundiones totiens proſequutus, ut breui eos aut Gallia pulſurus, aut ad internecione exſurus uideret. Sed tantos undiq; impetio imminere labores intelligēs, pacē illis dolens melioraq; cōceſſit. Nec tamen propterea remiſit Valentinianus recipiendæ Africę intentionē, q; Siſullo quē haberet præſidium ducē illi præfecto muniti, exercitū magno ſumptu, maximāq; diſſigētiā reparauit. Et Siſullus quidē animo ac uirtute Bonifacio par, ſaluo exercitu, Africam eſt ingreſſus. Qui ad Carthaginē ducens, ea urbe proximitq; oppidis breui eſt poſitus: cuius impetum fugiens Bonifacius in Mauritanā ſe recepit. Interea dum Honorio Imper. uita ſuncto, hinc Ioſines tyrannus odinit capere, inde Valentinianus obtinet occidente Rom. Imperiū, Viſigothi qd Coſtantijs temporib; iecerat ſœdus cū reſeruaſſent. Et cum ſatis quieſcere neceſſe, itauerūt bello finitimos agitare: primam tamen expeditionē deſtinarūt in Vādolos, qui in capris prius à ſe Hispaniarū provincijs habitaret. Quod cū reſciſſent, tremētū Vandalū, immutationē ſediū pendere corperāt. Quādo Rom. Imperij ſato expoſcente Bonifacius Comes, et ipſe in Africa à Siſullo preſſus, deſperansq; ſalutē, Genſericū Vandalorū regis auxilium implorauit, multa exorans prece, ut ſiue mallet ſtipendia, ſiue prædā urbū, ſiue ipſas Africę urbes, in præmiū accipere, opem ſibi aduerſus Imp. præſidijsq; aſſerret. Amplexus aſſilico fuit Genſericus oblata occasione, & Vandalos cū uxore ſuis ac liberis omniq; ſupelleſtile, facta quoc; tot per annos in Gallijs atque Hispanijs prædā, ſumms imponēs ex Betico Gaditenſi litore ſoluit, nō magis Bonifacio auxilium aſſerre, q; nouas accipere ſedes in Africa nauigaturū. Alani autē & Sueui manſere apud exptas q; ſortē Luſitanie regiones, quas ſibi ſperauerant cōſeruare. Pauloq; poſt hæc, Viſigothi reliq; à Vandalis Beticā receperūt. Valentinianus aut Imperator compertū habēs Vādolos in Africā tranſmiſiſſe, Sebaſtianū Comitem ad recuperationē Luſitanie miſit. Qui dux ex Taraconſi Hispania, cuius preſidio ab Eſio deputatus, mouēs in Alanos duxit. Emeritā & Gallicię regionē, ſorte prout oſtēdimus habēs obtinēt: Sebaſtianus aut Alanis cōgreſſus eos proſequutus: ac omnino deſeſſet ad internecione, niſi illi reſiſta ſine multa cōtentione, Galliciā atq; Emerita, ad Viſigothos in Beticā conſugiſſent. Sueui autē & ipſi terris, Olyſipone & habitis ſorte citrens Luſitanie urbibus ac oppidis exceſſerunt. Secutiq; Alanos in Viſigothorū & ipſi reſiſta, ad Bethicam conſugerunt. Appulſi Mauritanie litorebus Vandalorum claſſe, Genſericus ad permilſas ſibi à Bonifacio ciuitates oppidaj, copias impedimenta q; expoſuit. Fuere autem decreto & paſſione con-

cella, quæcumq; à freto Septe ad Caserea vel mari imminet velitioni sunt propinquæ, Boualica, Sala, Tamaniusa, Banafa, Frigida Colonia, Taberna Zachæ, Tungi colonia, Cæsonaria, & Cunagus. Sed Validi græci clementes, omnia per uiralem Mauritaniae ciuitatem hostiliter populati sunt: nec ea solâ quæ Romæ Imperatoris fidem sequerentur, sed quæ Bonifacius obtinebat: Carthaginē uero & Hipponē proximasq; ciuitates, Scythia à Vandalis nō impetra est natus. Ea cū essent Valentiniano principi in Italia tuncba, inter Imperiū ad barbaros nō fuit imparis fore intelligē, petenti Genserico pacē dedit, & apud Tungi nā Mauritaniā petita sedes largitus est inhabitandas, Carthaginē, Hipponē, & ceteras Africæ quatuor in Libya expositas, eo ea sordere saluas reddere cōstituit. Imperatoris ad Imperatorem Valentiniano in ea re, qd merito omnibus accideret cōsuevit, qui inter ille lendo prouidēdo q; expectat prosperū rei successum. Nā qui Vandalos perdidit Romæ, dūno famolam esse nō ignoraret, nedū aliquos in Africa novos, putēbāt, ceterūq; his opposuit, sed paci cōsiliū recēss cōsuevit. Scythiam dūcē cū suis militib; in Italia omnia uir, ut illū mitteret ad expeditionē, quā Eius Patricius in Gallia ex omnib; Imperij urbib; cōstituit. Genserico uero Carthaginē Scythia dōcis præsentia, omniq; præsidio defuncta cernē, fordera speruit ac pacē cū Imperatore & reip. cōstituit. Carthaginēq; neq; occupata, eā ubi credidit aerapina rerū omnū eūā sacra uirūq; fordanit. Nihil cōstituit habē, cōstitit infestus maxime nobilitati & religioni, omnia diuina & humana exitans, episcopū & clerū omne ecclesiæ Carthaginēsis expulit, loca sacra aut suis deis inhabitāda, aut Arias attribuit inquisida, Sicq; Carthago illa pūdi & tunc etiā parpūda, à Valē dū capta est, anno 441. postq; Romæ corpora esse subiecta, Obscurus est & postmodū notus Bonifacii Comitū uirū nūtiū nec aliud est qd de eo certius habeamus, qd eū paulo post beatū Augustinū nō quidē uolenta morte, sed acerbulionis cū animi agorū uita excessisse. Augustinum autē suis cōstitit tenio mēse obsidionis Hipponē obisse, diuina subnactū dēmentia, ne parū sit, qd breui euenit, à barbaris capti dissipati uident. Nāq; licet Genserico omnia cepisset, q̄ à freto Gaditano ad Carthaginē usq; sunt sua, Hipponē tamē, sicut Pollidius in beati Augusti, cuius fuit familiaris uita scribit, mēse 14. ab eis re coactus est, priusq; potuerit ei fidelissimā reip. ciuitatē ad dēditionē uel uincib; q; ditione possit ciuitatē dūcē pducere. Affirmat Pollidius Bonifacii Comitū Africæ ciuitatē defenisse urbē. Unde credimus, ipsum postq; se à Vandalis decēptū uidit ad Augustinū cōfugisse, & eius fustione hostib; qd potuit restitisse. Scribit post Imperatorem orbis pace & cōfensione mirabili, Bonifacii ab Africa ad lētiā p urbē uenisse, accepta magnū militū dignitate: q̄ cōfessitenti sibi Eūā prælio superasset, paucos post dū morbo extinctus est. Sed cū Prosper partim multa illorū temporū ignorauit, partim cultores huiusmodi historias neglexit, q̄ magis ecclesiasticas cura habuit, partim in breuitati inferuie conatus sit, ut pauci dilucide, multa dixerit obscure, in hoc Bonifacii uirū finem nūtiū sibi qd Pollidius credimus. Quæ etiā pax illa totius orbis esse potuit, ut pēstare, cuius motū ceteriorū stragib; tanta fuit, tamq; multos annos cōueniētiā ciuitas, ut nulla uirūq; etas similē sit perperisse. Postitus Carthaginē, totiq; immūitū pēstare Genserico Africa omne, Ægyptū usq; & Æthiopā facili ter suo subiecit Imperio. Per qd tēpū fustitenti Romæ Imperij occidēta ruinā, Valentinianus & Eius Patricius, pēstare artibus, nullis uirib; auertere potuerūt. Siquidē Hūti apud Panonias, post repulsi ab ipso Eūo habiti, put diximus, sed dēter, Ostrogothos, Gepidasq; & alias pēstare uel Scythias, uel circa Danubii sibi epinquas in maximū cōgerat nūtiū: à quib; existimant oia non nūlā maximā posse cladē calamitatēq; expectari. Efficacis is terror, ut Britannia tūc amiserimus, quarū populi cupiebāt pēstare in Romæ Imperij ditione. Fere etiā id tēpū, Britanni à Scotis Albionib; Pictisq; agitati, ab Eūo postulatū, ut copias mitteret, in illarū supplementū, quas Valentinianus ex Senonib; missas paulo post à Alā cū fecerat transportari. Eūo uero Galliarū expeditionis cura in priuati occupata, & Hūti apparuit, qd dēter nūciabant, dēterribile, ne quas haberet copias dēterribile. Quā ratione nequit Britannorū pēstare, satisfecit Itaq; Romæ ciues, qd Britannia Imperij dēterribile respectib; inhabitabit, & ipsi simul Britanni, fustis desperatione uincitū te, arma ceperūt, & tūc quodē Scotos Albionē, Pictosq; & quib; agitabant, prælio uicta, ac in dēteriore insule partē recedere cōpulerūt. Sed paulo post cū Britanni fustis & Scoti Pictisq; diuina euenit dēterribile, Anglicos Saxones dūte in stupēdū pēstare, ex pēstare Germania

- A** Germaniæ litorib. conduceret praesidio affuturos. Qui quidē Saxones cognōmine Angliet, duce Vortigerio eorū rege, insulā ingressi, Scotos atq. Pictos reppererūt p̄glio sūperatos. Sed & ipsi postea mercenarij Saxones, ambitione ducti, magis Britonib. q̄ Picti & Scoti hostes nocuerunt. Romanos em̄ ciues, & Britanonū primores, maiori ex parte vario mortis genere interdecerūt, ex eoq̄ tēpore exuperūt Saxones Anglici Britaniq̄ dominari. Interea Gēsericus postq̄ Africā p̄ annū dominatus fuerat, ingentē cōtraxit clasē. Et cū ea in Sicilia trajicēs, magnā insulę partē, incedēsq̄ rapinūq̄ sedauit. Eratq̄ is Gēsericus Siciliā breui potiturus, nisi Valēntianus apparatū inuadēdē ex Hispania Africa ostendisset. Sebastianū nāq̄ Comitē, à quo Alanos & Sueuos Lusitanā pullos diximus, iussit clasē cōtrahere, & milites expedire in Africā traducēdos. Gēsericus itaq̄ cū primū hac in Lusitania fieri habuit exploratū, relicta Sicilia in Africā est reuerfus. Sebastianus in nō perfidus magis q̄ leuis, Valēntiniani labores adauxit. Nā & ipse tyrannidē affectū, cū Vādalis & Visigothis foedera inieit, per q̄ sperauit posse Lusitanā dominū obtinere.
- B** Nec Imperatoris Valēntiniani vires formidabat, si mō foedera stetitissent iēta cū barbaria, à q̄b. Lusitaniā latera fuissent aduersus vires Imperij usq̄q̄ cōmunita. Sed ab ipsa barbaria deceptus occisusq̄, p̄sidiā p̄enas dedit. Sebastianus interfecto, Visigothi, Sueui & Alani, Lusitaniā Taracōnensēq̄ Hispaniā, & Aquitanā cepērūt, ut nihil Ligrini inter flum. & eam Pyrenaei à qua orit̄ partē: à sinuq̄ Aquitanico, quantū maris Britannicum oceanū & Balearicū ad Carthaginē nouā ambiderūt fuerit reliquū, quod nō sūt p̄sede rēbarbari prater Astures Cātabrosq̄, q̄ pro sua fidei cōsuetudine Rom. iudices conferuērūt. Ea cū intellexisset Theodosius Imperator, Valēntiniani vires ad occidentalis Imperij tutelā & simul Africę recuperationē nō sufficere intelligēs, ex suo orientali supplere cōstituit, et ingentib. cōtractis copiis Anouindū et Auxiliā duces p̄fecit. Qui ilico in Sicilia nauigauit, & tamē mora super morā trajicēdo in Africā facta, insulam diu p̄ficerāt, nec ulli in re aut nocuerūt Vādalis, aut Rom. Imperatori auxiliū attulere. Dum aut̄ sic deī deniq̄ Siciliaq̄ diripit, ab eodē Theodosio reuocati fuerūt. Cōstantinopolim namq̄ & p̄ximis ciuitatib. timere, & ad earū pastū tutelā, copias cōtrahere cogebāt. Nam Bleda & Athila Hunnorū, Ardaricus Gepidarū, Valamirū Ostrogothorū reges, coacti in magnū, ut diximus, numerū copias, om̄e per Illyricū duxerāt, & illius prouincijs seu populatione vastatis, Thraciā ad extremū inuaserāt. Quare ut tantā barbariē repelleret Theodosius, p̄dictos duces ex Sicilia cū omnibus copiis reuocauerat. Athila aut̄ quis fuerit, maxime docet Priscus hystoricus. Is em̄ Priscus, à Theodosio iuniorē, cuius esset ep̄stola rē magister, ad dictos Hunnorū reges orator in Scythiā missus, Imperatori scripsit, ingentia se flumina trāsueniē ad loca puenisse, ubi dudū Indigoia Gothorū fortissimus, Sarmatū dolo occubuerit, indeq̄ nō longe ad vicū in quo rex Athila morabatur accessisse, cui inq̄at ad instar ciuitatis amplissime. In quo lignea mōnia ex tabulis nitentibus fabricata uidit, quarū tabularū compago ita solidū mētebat, ut uix ab intēro posset iūctura tabularū cōprehendi. Erāt triclinia ambitu p̄loxiore distincta, porticusq̄ in omni decore di spoliē. Area uero curtis, ingēti ambitu cingebatur, ut amplitudo ipsa regū aulā ostēderet.
- D** Hęc sedes erat Athilę regi barbariē totā tenenti. Hęc captis ciuitatib. habitacula p̄ponebatur. Is nāq̄ Athila patre genitus est Mādézico, cuius fuere germani, Otrar, & Rohas, qui ante Athilā regnū tenuisse narrant. Post quorū obitū, cū Bleda germano Hūnorū succellit in regno. Erat uero Athila superbus incesu, huc illuc circūferēs oculos, ut elata potētia ipso q̄q̄ in motu corporis appareret, bellorū quidē amator, sed ipse manus temporis, cōsilio ualidissimus: supplicib. exorabilis, p̄pitiū aut̄ in fide semel susceptis forma breuis, lato pectore, capite grādiore, minantis oculis, raris barba, canis asplū, limo naso, teret colore, originis suę signa p̄ se ferēs. Ipsa itaq̄ Hunnorū, Gepidarū, Ostrogothorū regibus dum resistere curaret Theodosius, pestilentia correptus interiit. Quod cū intellexisset Valēntianus, pacē cū Gensericō Vandalorū rege constituit, certisq̄ spacijs Africa Impatori Rom. & Vandalis est diuisa. Eam em̄ pacē Gēsericus multū anxie exoptabat, quia ortū inter suos seditionē, factāq̄ in caput suū cōspirationē, non prius armis cōprimere audebat q̄ Rom. Imperatoris periculo leuaret: qui quidē Gēsericus postea ca signatis in cōsione militibus, seditione cōpressa, q̄hdos nihil ultra suspicatus, militē & du cū ingēti numerū securi percussit. Sufficitus erat interim ap̄ Cōstantinopolim defunctio

Theodosius

Theodosio Mantibus. Quis ut Hünis, Gepidis et Ostrogothis integer ceterisq; solutus
 eis paratior resisteret, cum Genserico Vandalorum rege, sicut Valentinianus fecisse noverimus,
 cum Persis indotus esse pactum in Hünos vero Gepidas & Ostrogothos multa Amelium
 magister miles, qui apud Marianopolim illis congressus, pariter superior fuisse peritus
 est, inde nimis et incaute bellum gereret, cum Athila circumventum superantemq; interitus
 tamē nulli dubitū fuit, quin Marianus imperator pressissimas, quoniam regis filius,
 Hannorū, Gepidarū & Ostrogothorū, tamē barbarorū collusionē traheret, ut ad illū
 dū seductus, aut cōmēratu interclusos brevis fuerit cōsecurus, si modo in Illyrico & pro-
 xima Cōstantinopoli provinciis fuissent diutius cōmērat. In ea enim nobilitas apud
 paritate, nō satis cōcordes erant: quin ceperat eorū aliqui Mariano credere multa potē-
 cēti, si Athila reliquisset. Sed unicus ardētioris callidū limēq; ingens Athila ipsius impe-
 ratoris conditū occupavit. Nā fratres sui Bleda virū minoris ingenij, cingulū munitū
 Budalae operi intentū, per fraudē peremit, quia & periculosas phibet et expeditumque
 reges q; copias cōmēxerant, socios ac tamē fratres, nō subditos ab illo haberi, maximeq;
 cōtenderet. Ipso aut Bleda interfecto, Andaricū Gepidā, Valentinianū Ostrogothū
 ges subditos liberi potius q; socios Athila habere cepit, daretq; postea eos tanq; laetitia
 tus duces, quocūq; effrenis libido illū audaciaq; traxerit. Itaq; Athila praefatum Blasi-
 ni copias, ad Cōstantinopolim proximasq; ciuitates accessum intelligens, frangat emigas.
 Neq; enim citius exercitus, in vastatis citioq; pressis tēpore Pannonijs & Illyrijs pueris &
 tūc alere potuisset. Verēbat uero ne Rom. et Visigothi, cōmunes liberos hostes, inuolu-
 quā destituerat in occidentalis imperij demolitionē pfectione, sociis armis cōm-
 plement. hinc utroq; annus est citius querens reddere, qd in eorū intima penetraret, ac
 cōcunctis praemittere luculante. Esti itaq; amicitissimū hominē primo tēxauit, et qd patrum
 origine Melio ipse et Bleda frater, soluit tyrāni tēporibus, de trāitu in Italiam fratres, per
 ostēdētia, inierat ipsi aut Elio multa in Rom. imperij instauratiōē est pollicus, si
 gias seruos suos Visigothos, p sua & Romanorū a bello cessatiōē, punire liceret. The-
 odorico aut qd pāda repōnis Vallia in Visigothorū regno succellerat, perualiam mēto
 uariūq; rationib; est uis, maxime tamē acceptas se penumero cladē, impēdētiq; comi-
 tuo a Romanis inuictū tenacissimū exciditū memorauit: orauitq; ut patris pōnis
 Hünis, Ostrogothis & Gepidis cōsanguineis, occidentale imperij securus retineret, qd
 perfido et superbo hoste Romano, tremēs periclitari mallet. Efficit tūc amandū in
 peruagata orbe Athila superbia, & multarū genitū provinciarūq; calamitatis memora-
 tiōis, eius qd Athila tūc querebat aribus oppositū. Nā quos fraudulēti pōnitenti-
 nūb; pellectos decipere conabatur. Romani & Visigothi animos armisq; tūxerit. Eius itaq;
 foederib; cum Theodorico Visigothorū rege ictis, quātaeq; potuit ardua ex fabricū in
 perio quincipia Italiciq; cōtraxit, militūq; ad omēs Romanorū quondā puincias austrum-
 quorū sualoniū adducti Burgundiones, Meroueus rex Francorū, qd Clodionū pūm-
 tuo succellerat, & rex appellatus erat, Saxones, Riparioli, Libriones, Samar-
 tianū, in eadē cōtra Athila foedera cōsenserunt. Cōtraxit uero pariter & patris eadem sedebat
 Athila, nō Scythiā modo populos, sed ad lautilimā q; Danubij orā undiq; expulsi. In
 quib; notissimū fuisse supradicti, Andaricū Gepidarū rex, Valentin, Theodoric, Vin-
 dōm, fratres, Ostrogothorū reges, atq; Marcomanni, Quadi, Eruli, & Turingi qd ea
 matorū milia fuisse cōperimus. Cū itaq; desperasset Athila de quēstis p eas limitatiōis
 fraudesq; utraq; hostis pace, Germaniam est ingressus, & ea incēdētia, rapinis, qd
 milis in locis vastata trāiuit in Gallias. Primū uero in Remenses ducens, eorū undē
 na cinxit. Sed cū cibis citius relisore conatēti, qd diuitias in praedi spōte peremissū
 imis inuulso hoste securūq; internecionēq; deprecant, rebus suis subitis inuictis
 pit exercitus, tanq; fessis cadit, & sanguis indulsit, ut nec sexus pegeret qd lenire
 artari. Itaq; in fraura in sanctā uirū Nicasiū urbis episcopū, arate deo quāq; est
 ex cuius ore, postq; abscissum corpore caput iacebat, diuini eloq; carmina facti
 Post multas inde cōmissas minorib; in locis & oppidis cū egeret, cum rest omniū
 cratū direptior, secūda ad Aurelianorū Athila fecit castra. Sed duxerat interea in Val-
 nū Elix, & Romanis legionib; Theodoric apud Tholosā sedēt, Visigothorū
 ppe coniunctis, sociorū copias summo studio contrahēbat. Quod cū intellexisset Athila

A primo quid faceret, dubitas fuisse scri. Nam qui semper paruifecisset Visigothos, Alanos, Sarmatas, Saxones, ab Hunnis sepe superatos fugatosq; Gallos itē & Frācos accedētes facile sperauisset, nisi summa Eij uirumem, & rei militaris peritiam sibi cognita uinuisset. Conuerſus ergo animū homo barbarus ad gentis stoliditatem, & auspice accito, extarſu patris inspicere curauit. Auspice autē dubium praelium ac magnam laonum cardem, sed primarij hostiū dācis necem portendū renunciantē in praeliū exarſit: huiusquāq; dubius, quin sublatō, ut significari exultauit, Eio, si etiā maiore sui exercitus partem amississet, cū reliquis copiarū, & supplemētis quē facillimū duceret comparare, ubi imperio poteretur. Quā adductus spe, omiſſa Aurelianorū obſidione, in Valconiam duxit. Oppoluit tales tantiq; exercitus, quantos in Europā nullos unquam conuenisse cōſtare in ſubiectis Tholoſe campis, Catalaunicis tunc uocabāt, acies in hūc modū, prout reſert Ablabius, ſtruxere. Athila imbellē mulierum puerorumq; turbam inter caros, quorū uis maxima ſuo exercitui inerat, ad proximos colles primū ſemouit, & inde ſtructa apertis clāpis acclīſe, ſeſe cum Hunis medium locauit, Oſtrogothos uero reges Valamirē, Theodemirē, ac Vindemirē, ſiniſtro: Ardaricum Zepidam dextro, cornibus præſecit. Structuros autē Theodoricum Etiūq; tardauit, comperta Singibaris Alanorū regis perfidia, quem reſeſuerunt ab Athila corruptū cōſtituiſſe, cum primū pugnam conſecti eſſet coepum, ex cornibus in quorū altero locari ſperauerat, ad hoſtes trāſire, & laborantib; in praelio Romanis & Viſigothis, a tergo inſtare. Veritas tamen duces, ne ſi in perſidum Singibarē acerbius decerneret, Alanoſ peſſimo loco & tēpore ab alienarēt, & duplici dāno eos quibus carent hoſtico adderet exercitui: diſſimularit. Singibariq; quid ſeret ignoſcante, munū eij quod Tholoſe proximū ille obtinebat portas ab extra obſce munerit, & ſtatiōes ne Hunni poſſent ingredi addiderūt ipſum uero regi cum Alanis curauit acie media inter auxilia cōſinere: Theodoricus exinde cū Thorimundo ſilio & Viſigothis, ne Oſtrogothis concurrenter, ſiniſtri: Etius cum Romanis & Burgundionibus, ac Meroueo Frāconis rege dextrā cornu tenere. Forte erat in campo tumultus, utriſq; caſtris pari ſpacio

C proximus, de cuius opporunitate, ut apparuit, maxima, cū utriuſq; exercitus duces certatiſſent, occupauit Thorimundus: concurrentib; inde cornibus praelium ubiq; eſt inſitū pro numero & multitudine maximā, atrociffimūq; ſed in tanta barbarorū quæ utriſq; inerat caſtris colluſione, adeo multiplex, adeo uariū, ut nec ipſi qui aderāt pugnatōres intellexerint, quo ordine ſit cōmiſſum. Cardem uero inauditā, tuos ac medio in campo ſanguinis torrentē fuiſſe ſcribentib; ſaciliſer cōſentio, quod necelle fuit accidere, cū hinc Romanæ legiones armis inſtructæ, tantā haberent in quam itate ſeruitutē, in conditā ac propē inextinguiſtū multitudine inſe ardentes inter ſe ſummis odijs Scytharū mutua ſeruitute ac ſeruitia concurriffent. Dum autē recedentes Hunnos & in fugā comieſſos ardentiōri animo inſequitur Theodoricus, ſuorū magis preſſura aliſus, quam hoſtū ferro interſectus occubuit: & tunc praeliū quod ad ſerum diē erat coepum, in dubiamq; noctem cōtinuatū, interuentu umbrarū utriuſq; diſemptū eſt. Athila poſtq; ſe magna cū clade ſuperarū uidit, intra carorum ſepta cōfugit, ſcutatisq; in circueum, ut ualli ſpeciem pro carria ſtaret

D tes exhiberet, diſpoſitis, ſagittarios adiūxit, uim hoſtū quæ improuiſa fueret, quoad acies ſtrueretur, propulſaturus. Et ne aut uisus in hoſtū poteſtate ueniret, aut morinus careret ſepultura, lumentorū clitelas in ſtrūē cōgeſſit in qua ſi durius quid accidiſſet, ſe gladio à domeſticiſ cōſodi, ac ſubiectis ſico flāmis cremari uuliſt. Caſa fuiſſe eo in praelio ex utroque exercitu centū & ſexaginta quinq; milia, qui minusq; plus, centū octoginta ſcripſerunt. Mane Thorimundus muentū Theodorici genitoris cadauer, regij ſuneris pompa Tholoſam deſerit, & ſe à Viſigothis rege declarari ac ſalutari fecit. Et conuenientib; ad Eij tenentorū ducibus, Etiū Thorimundus ceteroſq; exercitus duces, ut uictoria uideretur, primus omniū eſt hortatus. Sed Eio non minus Viſigothorum, Alanorum, Sueuorūq; & Burgundionū ac Francorū, q̃ Athilæ & Hunnorū ſuſpecta erat potētia, ideoq; alta metū ſibi aliudq; conſiliū fuit. Hunnos em̃ Zepidas & Oſtrogothos ſicut opinabatur enervatos, et diſcipline militariſ ignaros uoluit cōſeruire. Quia exiffimauerit, eo ſublatō exercitu, alios qui ſecti uicerāt barbaros, prouinciariū Imperij direptionib; aſſuetos & Romanā malitiā propē edoſtos, reddi reip. damno ac excidio fortiores: hinc laudatū, in maximāq; ſpem erectū Thorimundū admonuit, ut fratē qui domi manſerant ambitioni occurreret,

occurreret, ad suscipiendūq; paterni regni gubernationē festinus accederet. Quod cum libens facere pergeret, ceteri principes & populi, qui Romanam seculi exanimis, huius ministe, in patriā sunt reuersi. Athila postq; tanto tremore, quantum non magis ipse, & eius iniulserat exercitum, sese uicta liberatum, in Tungros Treceuseq; duces, & singula maxima edidit incendia. Confractum inde & lacerum, sed maximum irabens exitum, in Pannonias rediit. Variū hoc in loco scriptores. Nā sunt qui Athilā repatrio-cinā iterato in Gallias, atq; qui in Dalmatiam duxisse, & de nouo in Pannonias prius reuēsi dicant, q̄ in Italiam se contulerit. Quorū errorem nobis manifestū refellere conamur. Athila namq; copias quas Catalaunici campi clades cōminuerat, supplemento & p̄sidiū ad primi exercitus magnitudinē inlaturam, nō ultra Gallias, sed ipsam Italiam inuadere cōstituit. In quam daeiturus, primi Illyrici sinus oram circumuectus est, & Traginum, Salsicam, Belgardū, Iaderam, Signiam, Polam, Parenthum, Hemoniam (quae oppidatūcā Mariani imperatoris Constantinopolitani cura essent) nullo firmato praesidio disiecit, incendit. Ad Arisā uero Iussiam & Tergestini sinum Italiae limites, nōnihil repperit optatum, quas praefectus Liburniae & Aquileiae Valentinianus dux, ut cōmissam sibi provinciam totaretur, adduxerat. Sed sicut repulsi miles Romanus intra Aquileiam frangere, cuius fugā terrore addita, quā nomen Athilae p̄idem dederat, effecit ut ciues Aquileienses mulieres liberosq; quorū aetas amorum impatiens esset, ad Grandensem insulam nūmerent, thesauros illos & sacra se supellectilē transportantes. Obditi itaq; Aquileienses, ac omnia adeoq; excitatūq; machinarū genera, oppugnationibus necellia. Sed ut ualidissimis ciuētia moribus, probe à ciuibz Romanoq; praesidio defendebatur: quoniam Athila ne illic sedēdo tempus usq; quaq; terneret, immanita regionis oppida expugnare quorum pleraq; facilis fuit capere, quia oppidant mulieribus libens & precoribus quibzq; eductis, in primas insulas cōnigrarant: sic Caprulas Cōcordienles, Amonem eas sex locoluerunt insulas, quibus nunc est ab Altiis oppidi tunc opulenti sex pontus in me, Torcello, Maiorbo, Buriano, Amoriaco, Constatiano, & Aimonis: protulit ut triduo ea Aquileiae obsidio: quo in tempore satis constat Gratianū Constantinopolim perasse: Gensericiū apud Africā, Merouicum apud Francos regnasse, Burgundionē iam, prout & nunc, suis Galliarum sedibus: Thorismundum, Soeui, & Alano in Hispania, Aquitania & Vasconia quiescentes fuisse. Sed de Valentiniano tūc Romae imperante plēgeat, nihil referri inuenimus. Hinc cum Athila barbarosq; iam capieda Aquileia deperatio cepisset, ipsū regē ferunt uigilantissimū speculandi, quod lare faceret, grauium uerbis moenia equitasse: & casu aduertisse rionias ex alius turribz, pullos effluere, quibz augurij insania, locijs dixit futurorum praefatas aues filios deportare urbē, quoniam mouerint peritū: Barbaris exinde suis in praesidiū cōuocatis, ad arma undiq; est cōconsum. Cū Athila solito acrius in oppugnationē incubuisset, urbe quam diu obsideretur, ut fuit pontus. Sentiunt aliter hoc in loco, qui Venetorum res gestas scripserunt, nūq; dicūt monumētis ecclesiae Aquileiēsis: narrāt enī eos ciues & Romanos qui Aquileia triduo defendunt, cum fame diu toleratam ultra nequē et perferre, statim amos qui in urbe sunt reperiit, per moenia & in propugnaculis nō cū disposuisse, ut interire uideretur esse milites in stationē more solito collocati, eaq; fretos fallēdi opportunitatē Aquileienses, prius migrasse gradum q̄ humilimodi solum hostia aduerterin quem quā hostes facient uisibz, quae statim secuta insidiet, doli admonitum, refractis moribus impisse. Quod si uerū fuisse concedet, gloria carebit mulier nomine Digna, quam centū firmant scriptores, uisā conciuū mulieribus, quae forma praesentis in libidinē ab hoste traherent, ne pudicitia et ipsa amitteret, ex summis aedibus in subiectū Natiōē suam sese obuoluto capite praecipitem dedisse. In quo autem nullus discrepat, ingressa uerū Athila ad usq; solum eam subuertit. Inde mouens, Paduā, Vicentiā, Veronam, Mediolanum, Ticinum, quae Papiā dicitur, cepit: ciues enim excidit quod timere, sed uisā facilitate deprecari sperantes, quamprimū adiri erāt, sese Athilae permitterebat. Sed eius manus barbaras ciuitates cōmissas sine aliquo humani iuris respectu cedebz disiecit, & quātūq; in cēdita fieri potuit, lacerari subuertiq; curauit. Romani tūc ex ceteris Italiae populi Athilā qui se dei flagellū terroremq; populorū diceret, ac re ipsa ostēderet, horreuerunt, exultabāt. Quod cū Leo p̄uilex Romano eius nominis primas ceterosq; p̄uilex

Accompagnés de populus, atq; etiam hortante Valentiniano, legationē ad Athilam pro cur
dorum salute suscepit: repperit autē illum apud Minciam castra habentem: servū namq;
gem ipsū quod faceret dubiū, ab ulceroſiori progressu à cōmilitionibus exercitūq; sui do
cibus aliquandū fuisse detentū, quia illi memorarent ac in malū verterent praefugium
Halarici caſum, qui parū capere urbi ac Italiae superuixit. Pendente tamē in Italia deſo
lationē, ad quā eum ingens ferro citas trahēbat, facilius pontifex cōſido molliuit, effecitq;
ut omnia Italia, ad propiā redire regna promitteret. Quae res omnē exercitū in admiratio
nē adduxit. Sciscitantibus uero caſum, reſpōdit illi Athila eū non se praefula addu
ctū oratione id feciſſe: ſed magis diuitiū qui ſtrictos tenentes gladios aſſidabant, nec ſibi
ac exercitū cōmīcantes, & hi Petrus & Paulus apoſtoli fuiſſe credunt. Profeſſus Italia &
iam in Norico ſuperiori, quā nunc eſſe partim Aultriam, partim Bawariam dicimus, ſe
tūa ducentē Athilam Honorio Valentiniani Imperatoris ſoror, per eunuchum pelliſſe,
ut ſeſe copientiffimā in uxorem precibus minūq; a ſatre extorqueret. Id autē magna uir
boni inſtantiā Athila intentauit, impetraturūq; ſe nouit, & tamen homo luxa perdiſſi
ſſimū cōtinere nequirit, quin multis quas haberet, & ſecū in exercitū traheret uxoresq;
aliā cui illi deſoni erat nomē adderet: cuius nuptiarum beneficio, mors eum opportuna ē
medio ſubſtulit. Namq; poſt conuiſiū profulū hilaritūq; celebrant, reſupinus alio in ſo
pore cū demerſus eſſet, ſingula ē naribus profluēs, uitalibus oppreſſis manibus, cū noca
uit. Quod quidem illa nocte ſeribunt multi cognouiſſe per ſomnū apud Conſtantinopa
lim Manſianū, cui uſum ſit uidere Athilae arcum, quo amomū genere Hunni in prania
merentur, fractū eſſe. Quam tūc & quadrageliū Imperiū annū inclinatbat, prout
facile intelligit, q; ab undecimo Archadij et Honorij Imperatorū anno, in undecimū
Valentiniani principis, in quo Athila obiit annū, praeteriti temporis rationē uolēt com
putare. Et intra id tempus Germania omnem, Daniāq; & Sarmatī, & ceteras prouin
cias ad Danubij Rhemonſq; ſitas, perdidit Romana republica. Hiſpania maribus, cū noca
uit. Aquitania & Vaconſia, atq; illa Eſſedunſium Veunſionūq; Galliae pars, quam Burgun
diones anno urbis capte ſecundo ceperūt, ſunt amiffae: pariter faſciū eſt anno inclinantis
Imperiū ſexto & uigeliſimo, de Senonenſi Paſſiori Francis ſubiecta. Quantum omnē pro
vinciarum nulla poſtmodum pro Romanorū Imperio eſt recepta. Athila morituo, Vala
mīr & Theodemir fratres Oſtrogothorum, & Ardericus Zepidanū regis, primi ſeſe in
libertate vindicarunt, eorumq; exemplum exinde ſecuti ſunt Marcomā, Quadi, Eruli,
& Turingi, Hernacum & Eunich Athilae filios, ne patris exemplo uiribus reſumpta ty
ranni fierent, relinquentes. Quod cum ipſi aggreſſerent, Hunnorum reguli in Valamīr,
Theodemirē & Ardericū, ſeditionis autores, arma ſumpſerant, cuiusq; ſunt incantus
eiusq; exercitus adeoſi. Sed ad primos qui apparuerūt mons Ardericus Zepida rex con
greſſus Hernaco, illū triginta armatorū milia habentem proelio ſuperatū interfecit. Vale
mirū Theodemirū ſuis arma cōmpere ſuſſis, tanto in Durich incubuerant pugnandi
ardore, uſtraſtis Hunnis magnāq; cum occiſione repulſis, Regulus intra Scythiam fore
ſi, & ſemper poſtea Hūni in Oſtrogothos arma ſumete formidauerunt. Anno qui mortē
Athilae eſt ſecurus, Valentinianū Imperatorem, Tranſila Ety commilitio occidit Roma
in daci ſui de ſe deſe repub. optime meriti ſuſſiſſimā ultionem: quod tamē ſacinus idem
Tranſila nunquā uſus fuiſſet, niſi eum impulſiſſet adiuuſſetq; idē maximus Patricius, il
lū Ety pariter fuerat interfectus. Agnellus uero Rauēnas qui geſta pontificū eccleſie
Rauennanſis, anno nunc ſexcenteliſimo tertio decimo ſcripſit, eundem Valentinianū dicit
occidit fuiſſe Roma, in loco qui diceret ad Laurū: ſed eo anno quo Athila Aquileiam
clauit, quo item anno Rauennam dicit tanto incendio conſiſſaſſe, ut maiorē diuitiarum
patrem abſumpſerit. Eſt etiam apud eundem Agnellum, Valentinianum, qui annū agē
deſiſit Honorio patruo fuerit ſaſſectus, magnā annorum triginta quibus imperatit pat
reſſe Rauennae, cuius urbis epīſcopo, quatuordecim ciuitatū ſubſecr epīſcopos, Ari
mini, Carſenae, Forſiun, Forſipopili, Fauentiae, Foricomeſi, quae & Imola, Brini, Bono
mini, Marone, Regi, Parmae & Placentiae. Eaſ ur̄s ciuitates uidemus poſtea ab Anſpertho
Leopoldo, Pipino & Carolo Francis regibus, ſub Exarchatū Rauennanſe, de quo di
cimus, fuiſſe cōſtitutae: & Brinithū dicit Agnellus, quae ciuitas erat propinqua Bononia,
ante aetatis ſuae tempora fuiſſe deſtructā, in cuius locum cōſeſſimae caſtrū quod corruppe

44. mēſiſſi
ſecurus.25. anno incli
nantis Imperi
q; Francis.

Blondus

C

dicunt.

dictum Britonum, fuisse reedificatū. Opera Vallentinianarum Agnellus fuisse impetrat
 instauratq; Raveenna incensā, & pariter uel ipsius uel Placidij genitricis cura & impetu
 ecclesia sancti Iohannis euangelistae, quae nunc insignis uisitur, ecclesia sancti Stephani
 Arimino fuisse constructas. Omnia uero Valentinianus Iohannis episcopi Raveennae pul-
 chro ex candida lana cōfectio, quo solus tunc Imperator utebatur. Quod quidem superbi-
 ceantū esse facile uidemus, ut episcopi Raveennae ea habuerint cum Romanis potissi-
 mus patris contumelias, de quibus suo tempore dicemus. Sobrius uero ait et Valen-
 tiniano Maximus Patricius Romanus ciuis, qui ipsum Eutimij interfecti curam in hae-
 doxiam, quae Valentiniani uxor fuerat, precibus minisq; renouatū rapit, & ita quibus
 matrimonio copulsuit, legiones per eum & provincias cōstituit cōfiliis. Id uero male
 adeo argui uult, ut scelus tyranni statueret inhumanissimo scelere uindictā: utro enim po-
 tuerit facis facere simulans, nescios quidē confirmandis provinciisq; magistratibus, pro
 provincialibus dimisit, sed per ipsum nuncio et quempiam, cui plurimum fideret, Cal-
 lericum Vandalorum & Africa regem hortata est ad urbem Romae Italiamq; subijci puer
 offendeat paratissimā insurrectionem. Itaq; Gensericius tanto latius nescio, quoniam
 arma ferre possent Africa & Mauros, atque ac Vandalos, trecenta, ut refert, hominum
 nauigio impoluit, & in Italiam nauigauit. Ad cuius improbitū potestatemq; exitum ad-
 uocantis nuncium externa ciuitas Romana, in mota syluāq; & murum oppidū
 pulchre demigrauit. Maximus uero tyrannus, dum fugat & ipsa sibi cōdideret ab Vito
 pulchre Romano occisus fuit. Erat itē per id temporis superstes uis sanctus Leo pontifex,
 cuius prece & suasionibus Athila cōstitimus Italiam excessisse. Ia pater pius in tanta mo-
 tu trepidatione, sibi securus paucos addocēs ordinis sui conseruare. Cuius superbia
 Gensericius, eumq; priusquam urbem ingrederetur orauit, ut si idcirco leuiter, prout ciui-
 lis gaze multi permittere curaret, sacra dimitti intrata, & a ruinis incēdinq; ubi populi
 uacueat abstinere: minime tamen ualeat sancti pōstificis auctoritas apud regem Italianum,
 qui Arianā haerē inquinatus, haud aliter quam apud Africanū fecerat, tēpore factisq;
 des simul cum reliquis urbis partibus disijci permittit. Quinque decem dies Romanam
 possum urbē abfuisse, omnes concordā scriptores. Et cum Barbarus inde profectus Cam-
 paniam petuisset dicant, conuenit inter eos, Eudoxiam & filia ex Valentiniano seque-
 ritur, simul cum spolijs ex urbe cōtractis, intra eundem quartumdecim diem iussu Genseri-
 ci in Africam nauigasse, atq; opifices fabricaq; quosq; peritiores ingētem tūban urbē co-
 stros, secum transportasse, unde crediderim eū quidem senatore quodvisq; ordinis,
 & alios honesto nato loco ditiores, urbe relicta se in tuta recepit, alios uero opib; tu-
 mē mālisse. Quos irata Romanis mulier asportauit. Egressi urbe Barbari, Campaniam
 longe lateq; populati obdederunt Capuam, quae uel expugnata direpta ad solū aliq;
 structa est. Quae causa impulit sanctum uirum Paulinum Nolanae urbis episcopum, ut
 captiui unius redemptionem semetipsum dederit pro seruo in Africam delato. Qui
 factus ex episcopo hortulanus, tantū tribuente deo est apud Barbaros gratum coelesti-
 tus, ut omnes Nolanae urbis captiuos sibi donari obtinuerit, in patriā redactis. Et id
 totius regionis Campaniae oppida idem attraxit Barbarorum furor, ad Neapolitanū
 urbem est uentū. Quae incensā firmitate, & ciuitatis robore munita peruenit resistere
 Gensericius oblatione soluta, in Africā rediit. Sextus uero Martiani Imperatoris uxor,
 ab Imperij inclinatione octauus & quadragessimus. Quo in tēpore Romani uel breui
 tate Aetium senatorei ordinis Romanū delegerunt Imperatorem, cum quo Martiani
 mississimi uis ingenti, damnis & periculis occurrere cupiens, quae noui ceteri mox pene
 confluxerunt, sedera iūit, secundū quae respublica ubi ubiq; salubriter admittit uel pō-
 set. Annos tunc septem Thorismundus Visigothorum rex, post Cathalamici campū
 litem, sese continuat inera Valsoniā Tholofamq; partim namq; sacrescit Adria
 muerat, partim expectauerat, quem in locū euaderet res Romana. Qui Athilam
 Eutim Valentinianūq; occisus & Romam a Vandalis expulsum esse iudens, eorum
 postergauit Romani Imperij reuerentiam. Romanū namq; Imperium a sacra leuiter,
 in refectam deuenerat fragilitatem. Cepitq; tunc Thorismundus Hispaniam cinerem,
 & Gallie ciuitates extra Burgundionū Francorumq; diuisionem ac ultra Ligures
 tutas Lugdunensem uero Aunij provinciā, usq; Massiliā Burgundio occupauit. Nolana

A Narbonensem provinciam cum his quæ Liguriam inter & Rhenum sita sunt, tunc tantum est Gerundus quidam Romanus, qui in illa præfectus à Valentiniano fuerat constitutus. Interitæ Martianus cum orientalem rem publicam feliciter administraret, septimo Imperij sui anno diem obiit, subrogatusq; est sibi Leo, quem uelut Constantinopolitana primum ex Græca progenie Imperatorem habuit: quanquā perhibent aliqui non Græca esse, sed Belsica progenie oriundum. Per cuius tempora, sed decim nam annis imperauit urbem Romanam, ita illiq; & uniuersum Romano principi consilium Imperij uarij motus laboresq; agitantium quibus referenda, si minime aduulit omnes, quos legerimus scriptores, dolendum magis quam mirabile uidet, cum eo in seculo quod tam fluxerat, ingenia quæ prima clades Gothica Romæ reperit, aut ipso senio interissent, aut ferro et bonarum artium studia interim cum pace & otio eorum somnibus omnino cessassent. Itaq; primo Leonis Imperij anno, cū Autus Romæ mortuus esset, Maiorianum quendam, exercitus apud Rauennam Leone fundente, Imperatorem assumpsit, & anno Imperij tertio interfecit apud Tardentum Caisalingum Gallie ciuitatē. Subrogatus uero est illi per Romam Severianus, cuius patriam gentemque, aut cognomen nullus refert scriptor. Sed si quicquid fuerit, eius Imperij initio, Alani duce Biorgo eorum rege, per montes Tridentinos Italiani sunt ingressi. Fuerunt autem ex illis qui primo incipientis Imperij anno, cū Burgundionibus, Vandalis & Sueuis Gallias intrarunt, & postea ob acceptam à Constantio Comite cladem, ad Vandalos in Beticam conuenerunt, demum Vandalis in Africā transmittentibus, à Sebastiano pulsi sese in Visigothorum potestate permiserunt. Multis in eos à Severiano Imperatore Rithimer gentis Gothus, sed ipsius Severiani senatusq; consilio in Patricij allectus, Benax inter lacum & Bergam urbem, sese illi cum exercitu opposuit, conflixitq; de hostili exercitu magna occisione superato, Biorgum regem occidit. Severiano interim tertio Imperij sui anno Romæ defuncto, Anthemius, qui fuerat Martiani Imperatoris gener, in Imperatorem est fuisse electus. Cuius Imperij initio, Gerundus, quem ostendimus fuisse Narbonensis Gallie præfectum, tyrannidem assumpsit, qui ab ipsius Anthemij Imperatoris ducib; prælio superatus, captusq; in exilium est actus. Nec prius ille sedatus fuit motus, quam alterum Romæ eorum motum idem sedauit Anthemius: a quo enim suscitatus erat, cui Patricio fuit nomen, tyrannidem assente. Quam naclius uti existimauit optimam tantorum motuum occasionem Genserici Vandalorum rex, ingentem ex omnibus Africæ litoribus cōtraxit classem. Cui cum innumeras imposuisset copias, ad littora Italie nauigauit, nequaquā potuit posse dissilui Imperio urbis & Italie, quod pridem ardentissime cōcupisset. Eam classem cum in Africā parari intellexisset Leo Imperator, Anthemio principi Romano opem ferre constituit, & Basilisco Patricij ordinis, cuius sorore nomine Verinam Anthemius habebat uxore, eius belli duce declarato, haudquaquam contemnendas illi dedit copias, quas nauigio impositas ipse Basiliscus in Italiam perduxit. Parauerat uero aliam classem in Italia Anthemius, & sese apud urbē, ad repellendum Genserici imperium communioerat. Itaq; Basiliscus utraq; cōiuncta classe, contra Populoniam littora hostib; primo occurrere credebatur uero Gensericius, præliū detrectans: & si uictus naclius esset secundos, statim uisa hostili classe, in Africā reuertitur: nec tamen adeo potuit certamen subire fugare, quin uir gentis Basilisco, manu conferre sic coactus. Cōmissum autem est prælium nequaquā paribus animis, sed quale consuevit esse, cū pari una in fugam pendēs, id solum enititur, ut se subant, altera insequat & iam præsumpta uictoria audacior nihil timet. Gensericius namq; prælio se subtrahit, uel cum sola qua uehebatur nani Africā petiturus. Sed quamprimū natis sue proci conuerti uiderunt, sui sileo dissipati in fugam & ipsi dissilui sunt cōuersi. Eo superatus prælio Gensericius, multis nauib; militibusq; amissis in Africam se recepit. Nec tamen interea quietus fuit apud Constantinopolim Leo: Siquidē Aspar quidam Patricius, & Ardabur, Patriciolusq; filij, cum illū insidij tentatum conicere nequissent, aperta uim parauerunt quibus ut resisteret Leo classem reuocauit, quā pulso Genserico Basiliscus reduxerat in Siciliā. Aspar interim per eam quæ reuocanda classe facta erat à Leone morā, copijs & fauore ciuium auxit, Ardaburē filium Caisarē appellauerat. Vnde postq; existeret in Constantinopolitano portu facta, exercitū Leo accepit, aliquamdiū in urbe partem erimine est pugnant. Vicit autem Leo, & captos Asparem filiosq; iugulari iussit. Modobus prædictis, cū præcepto inchoauerunt, intellectus Ostrogothi rexer Valentinus, Theod-

démisq; fratres, qui Humilis Asilius filius, ut ostendimus superius, apud Patonios & suis Danabii quieti fuerat, Illyrici uisitate. Nec prius quiescere, q. Leo Imperator Patonios Melitay permissis, inducitur in fœdera secti inijs: in quorū obediē Imperator Theodemi ex Ardeus cōcabina filiū accepit, tuncq; Valentinianū iuniorē inducit, nō hō permissis dānsq; sibi ad inhabitandū ab Imperatore prouincias tunc in Scythia Asiaticā: qui cōmissio cū Scythis praelio occisus fuit, sicq; Theodemis hateri, Ostrogothū permissantq; a Leone prouinciariū regnū solas est potius. Quod cū intellexisset, eo quod ipsam, quā impossibile duceret superare, statim in Romanū Imperiū amicitia liberalium beneficiorūq; allicere. Theodoricū itaq; uniciū filiū Theodemis, ade munus nequāq; exoptantē remisit, regio indomito comitatusq; deducta. Accepit libē Theodemis tunc nullū, & qd tacuit? Leonē desiderare intellexit, inducitur in fœdera in opem Romanorū pub. pacē cōmutat. Quin etiā Theodemis ipse reducti filij latenti cōsulunt, nam in Sammatas cū copijs mīn: qui adolefens imperet anni tunc duodecim elūsi agens tunc suo Danabio inuit improuisus, & rege illorū Babach interempto, uelut ad genitū in Mesiam est reuersus. Hæc quidē tunc apud Constantinopolitani Imperatoris Rōmā uirū temuleū maritimo, quem Gensericus concituerat iuxta sedato, Richimer Patonici nouis studijs bene gestū aduersus Alanos, in quos Seueriani Imperatoris temporibus fuit: quin etiā Anthemius tunc a Richimeri in matrimonii filia, cum dō sibi genitū ceteracūq; tamen tam multa potuerit beneficia in hominē barbarū collata potuerit, quin uirib. Calpurnia Gallicā cui præerat frenus, copias aduersus locent cōparat. Sed et plūsq; ad concupitū facinus prouoluit, cū Imperatore in gratiā redire fecit. Insuper Epiphaniū Ticinensē episcopū. Ruptū tamen pacē Barbarus, scilicet solenniter fœderibus cōstituit, dānsq; in locent urbemq; Romam copias quantacūq; ex omni Calpurnia Gallicā potuit cōtribere. Diuersa tunc fuerit Romanorū studia, multi Anthemius patonici Richimeri cupētib. Et licet Richimer meturus esset castra ad urbē, Anthemius Imperator aliquandū moenia portarūq; rursus est. Sustinēbat autem Anthemius, tunc in urbe fautores, Bilimius qui expectabat aduentus, ex prouincia Narbonensē. Eum tunc Bolimivm genere Gothū, Anthemius Geruādo proat ostendimus superius, Narbonē Gallicā præfecerat. Qui fidelis dux quamprimū de Richimeris perfidia certior est factus, cohortes, quarū præsidio prouinciā obtinebat, auxiliaq; tumultuane cōtra, ad urbē dēxit, Anthemio de se benemerito præsidū allaturus, cui urā Callia uenienti per prouincem Adriani urbē ingrederetur, se se Richimer oppositū. Ea cum Leonē Constantinopolitano Imperatori essent nunciata, Olybriū ducem suum cum exercitu in Italiam mīit. Qui copijs in Rauennā expeditis Anthemiū Romanorūq; de suo aduentu fecit peruenire & literas certiores, ut dō equos maritima agitatione quassatos reficit, Rōmā uero obediē perferant, & ipse uideat quo tempore & modo subueniendū sit exploratū. In genere Latatis eo nuncio Anthemiū, insignia Imperij deposuit, & in priuati cōditiōe uitam, urbis custodiā sensatū & Romano populo cōmendauit. Dum hæc fierē, dānt ad uiam Callia delatus, in urbē properabat, cum illi occurrēns Richimer, certamen intē, adēq; ardēs animo instat, ut Bilimer nequeat deiecit. Fuitq; ad ipsam Adriani urbē cōmissū id praelium, in quo Richimer uictor Bilimium interfecit. Richimer ex positus uictoria, urbē ingressus est, & sic Anthemiū facerem, quanto quā imperare coeperat anno ad se perductū, iussit a carnificibus lacerari. Olybrius uero dum apud Rauennā sederet, Anthemiū se Imperio abdicasse, Bilimire praelio superatū certior, & Richimire urbē potius, unico ferre die certior est factus. Sed tamen apud Romanū, ut ipsam urbē ceteraq; eius regionis oppida defēderet, ne uenirent in Richimerā potestate. Sed quāto tanta perfidia Imperio, Richimer paruo tempore est grauior terrore quā urbem erat ingressus mense, accēto morbi cuiuspiā euclantibus cū cōstitit, & Olybrius i populo Rōm. uocatus, Imperatorisq; appellatus, occidentali Imperij reliquiarū gubernationē accepit, Gindibaro nepote, quem cum exercitu Rāuennā fecerat, in Patriā declarato. Is uero Olybrius, cum reseruenda res Romanæ maxime foret diligētia, post quātū quā aduenerat mensem Rōmē obijt. Adniti sunt tunc Romani simul et Itali, reuera maioriū disciplina deligere per suffragia Imperatorē. Sed

Aronantius & in cōmune consulebat, obstitit unius Gundibari Patricij iudacioso enim insu-
 rigante Glycerius quidam senator Rauennae constitutus primum petijt, & per suffragia
 declarant Imperator tentauit sed cū petitio illi nō succederet, Gūdbarus exercitu Rauē-
 naeducto, ita fauores ostendit, ut cōtracti malis, quae tot per annos Romani uiderant, &
 ipsi Itali, eum potius Imperatorē deligere, quā tyrannū, prout uidebatur ipsis inuitis su-
 rumis, habere decreuerint. Quē Glyceriū eodē anno Nepos Patricius Leonis Imperato-
 ris auctoritate, ac Romanorū auxilio fretus, & deiecit Imperio, & apud Salonas episcopū
 cōstitui curauit. Cōcinit uero ea res magnos in Italia motus, qđ Gundibarus electi Imperio
 Glycerij inuictū uicturus, Rauennas & multos Italiae populos in Nepotē Romanosq;
 amauit: nec tamē inermes tūc & deiectis animis quiescebant Romani, sed & ipsi uim in-
 ferre potius quā propulsare, in aximo cum alterius partiū incōmodo parabant: cū fan-
 ctus Epiphanius Ticinensis episcopus, hos etiā sicut Rāhimerē & Anthemium, sed me-
 liore cū successu, sua uirtute ad pacē perduxit. Interim apud Constantinopolim Leo Im-
 perator cum se mala correptū ualitudine moriturū intellexeret, Leonē ex Mariage so-
 rore nepotē, & Zenonis laurici filium instituit Imperij successorē. Ipse uero puer Leo, cū
 paucis mensibus Imperij gubernasset, Zenonem genitorem manu propria coronatū, se
 cit Imperatorē: sed ipso Zenone apud Chalcedonē agēte, Verrina Augusta eius fororis
 Basiliscū fratrem suum Imperatorē in Constantinopoli appellauit, nec desuit plebis quo
 rundamq; nobilū assensus. Quod cum habuisset compertū Zeno, in laurici se contulit,
 malēs cum Marlagne uxore exulare, quā ut sui causa respublica bellis agitata ciuilibus
 aliquid acciperet incōmodum, cōmittere. Latus ea fuga Basiliscus, Marcum filiū Cae-
 sareū appellauit: sed cum Basiliscus in haeresim Nestorianā prolapsus, & propter alias ui-
 ce turpitudines populo esset inuisus, cōuertit se ciuitas ad Zenonē. Isq; Constantinopoli
 reuersus, fauore populi adiutus, Basiliscū Marcumq; & Verrinam captos, in Cappa-
 dociam relegauit. Romae autē Nepos Imperator, quamprimum sciatūs Gundibari monitus,
 rem nactus est quietiorē, Orestem militiq; suq; magistrum constituerat mittere in Gallias,
 totarum ab insualione Viliq; Gothorū, Turonios, Celtas, Cenomānosq; Conspontenses, &
 Venetos in mare Britannicū uergētes, atq; etiā Narbonenses & Alosenos, quae Galliarū
 partes solae manserant in Romanorū Imperij ditione. Sed Orestes quamprimum Rauennae
 cum exercitu applicuit, Augustulum filium suum qui Rauennae erat, Imperatorē crea-
 uit. Id cū audisset Nepos, nullas sibi cōscius ad resistendū adesse copias, quia omnes O-
 resti attribuerat, in Dalmatiā fugit. Augustulus uero Imperij insula apud Rauennam or-
 nanis, foedera cum Vandalorū rege Africam obtinente constituit: quibus in foederibus
 ipse & Orestes pater maxima existimauit & firmissima fore praesidia Imperij cōstituta.
 Dum aī ab Africa sibi cauet, prospicitq; Augustulus, ostendit se se uetusto cladum Im-
 perij fomite nouus turbo, quē Romani concuies illius armuli fuscitarunt. Siquidē Heruli
 & Turingi, Odoacre uero acris ingenij duce sibi constituto, ab inferionib; Danubij ostia
 sunt profecti. Puerunt aī hi Heruli & Turingi, exercitus Athilar, prout ostendimus, re-
 liquit, qui Hernaco & Durith Athile filijs, à seipis alijsq; populis p̄lio superatis, apud
 Danubij ostia confederūt. Ipsi itaq; Heruli & Turingi Itali ingressi, Aquileia ad sinistram
 relicta, in Tarnisinos, Vicentinosq; & inde in Brixianos flexerūt. Eodēq; in tēpore apud
 Britannia Ambrosius Aurelius, qui penē solus Romanus cedi superauerat, quā Angli-
 eos Saxones Valentianī Imperatoris temporib; in ea insula fecisse ostendimus, se du-
 cem exhibuit Britannis, qui cupuerint Saxonibus ipsis uel cælis uel pullis, se in libertatē
 sub Romano Imperio uindicare. Induitq; purpurā Ambrosius, & Imperatorē à Britannis
 appellatus, tumultuaria primū, post iusta acie cum Saxonibus Anglicis seipenūmero est
 cōgressus. Superari uero sunt ad extremū & Ambrosius & Britāni, ipseq; Ambrosius in
 p̄lio est occisus. Qua uictoria Saxones crudelissime sunt usq; postquā enim eos interse
 cerant qui arma contra se induerāt, in omni uetris sexusq; multitudinē grassari est ex-
 ceptum. Nec solū ad cōstigi in locis p̄lio propinquis, calēdus adhuc ex uictoria animis,
 sed super multos dies urbes singulas usq; discusserūt, eadem ubiq; similes cōmitten-
 tes. Ea impulsū necessitate Britāni constituerūt insula populariter emigrare. Itaq; perterri-
 tis omnibus, naues sibi quib; lembūue aut scaphas, prout affuit facultas, compararūt.
 Tantaq; fuisse referunt, complens ubique litoribus, contentio descendere uolentium,
 Blondus C 3 ut mul-

ut multitudinem atque onere nonnulli deprimerent. Iamque Britannia nunc per se ceperant Angli Saxones, quas ad iratū usque nostram retinuerunt, tantis such opibus, ac Franci cui eidem manu iniecerunt subicienda, cum rege Francorum gerantibus, et tot ante annos, maximis cum populorum stragibus committat. Britannii vero partem extores, eo anno, qui fuit, Zenonis & Augustuli Imperij & Odoacris regni anno, ab inclinatione rei Romanæ sexagesimus tertius, sedē cepit Oceanus sensus, in Tarrinibus, & nominis & Cyantibus, & Veneti, ac per ea Gallia Celtica maritima loca, in quibus Britannici nomen idiomata ad iratam usque nostram retinuerunt. Igitur Augustulus impetator, de Odoacris aduentu certior factus, tenuit Orestem genitorē, quem militum multum perfectūque principio declarauerat. Cuius ductu legiones Romanæ & comitatus accuratissime ex omnibus Italiae populis auxilia apud Laudā ad diē conuenerunt. Consulit autē dico castra, & primus pugnandi copiam fecit Odoacer, parantē uero signa eduxit, & paucis pugnandi copiam facere Orestē, auxilia defensoris. Quibus undique dubiis, terrence legiones Romanæ, & ipsæ præliū detestantur. In eam adductus sollicitudine Orestes, solus castra, in urbē Ticinā se recepit. Insecutus illum Odoacer urbem cuncta cuncta nullam, recepitque diū & pernaciter oppugnat. Eo in irruptionis ardore cades nulli Romanarumque legionū primo, quanta noluit alibi in Italia, post Imperij incisionem est facta, & nudi direpta urbs Ticinā, sed & cum agro igni ferroque uallata. Orestē autem captū, Placentiamque perducit Odoacer ipse inspiciente exercitu, gladio factus interfecto, quibus rebus crudeliter ceteri Italiae populi, certam de ditione facere possent. Et Augustulus animo cōsternatus, Romā quidem ex Raetina acceffit, sed inde euestigio profectus in Lucallano Campaniæ oppido purpureā diademāque abiciens, lēe Imperio quod annū unum menses duos tenuerat abdicauit: in quo uero, confuso & male rerum Romanarum augurio uidetur inditum fuisse dominum in quo solū illud nomen Augustulorum & Caesarum qui ex Romana gente essent, finis fuit. Anno quingentesimo decimo septimo, postquam Orestis eo se modo ceperat appellare.

HISTORIARVM ELONDI FORLIVIENSIS AB INCLINATIONE IMPERII ROMANORVM, Decadis primæ, Liber tertius.

AVGVSTVLI abominabile Romanis rebus factū ingratam mihi tenent memortiam indignitatis, quæ diuiteraxit scribere medicantem. Etenim cogitantem operis mei initio, Imperij Romanorū, non magis inclinationem, & occasum, scribere pudor penē deterruit. Sicut namque in uita sua, natus, uel similitudine, grauiora notæ confici accideret uideretur, ut omnes uel leuissimam etiam labis cōmemorationem uel ab amico homine imprudenter factam, consilio dante bidem nos urebat, insulsum maiorebus partibus dedecus repetere: sed doli animi, & ut omni absterio pudore scriberemus, nos perpulit spes propolita narranda origina nouarū urbū, præstantissimorūque populorū decus, quorum & nouæ sobolis excellentia non parua ex parte Romanam restituit Italiae dignitatem. Videmus namque dei nostri, ubi uoluit indulgentissimi benignitate, multum creuisse Venetiam, Senensem, Ferratensem, Aquilanam, Auerfanamque ciuitates, & minora quædam oppida ab ipsa condita fundamenta. Florentinam uero, Genouensem, Mediolanensem, ac Neapolitanam, & Bononiensem, tunc paruas exilesque urbes, intelligunt omnes in magnam amplitudinem uictas esse ipsam quædam operi, uirtutemque in illis coaluerit uirtutē, & dignitas uelut & gloria Italiae Romanae reipublicæ destruitur. Quin de industria factum apparet, ut successu temporis ceteris Italiae Romanis rebus minueretur, ac ciderentque diminuer ab ea uirtute Italiae urbibus, que quoque eidem conditas potentiores fieri, siue quas conditi nouas Romanæ magnitudinis uirtutis prohibebat. Quo enim modo in Italiae solo, Roma fœrente condiderunt, & se uirtute uirtute ciuitates, et prius condite necessario extinguerent, quod neque bella sine pagare, ut opes mercatura augere posset populus aliquis tam potens subiectis Imperio, cui æquales diuina tributa penderet, nec sobole quam præstantem uirtutemque paret, unaqueque urbs inhabitaretur: uiri namque bonis artibus, industria, & ingenio prius, nulla uirtute prius, nullumue honesti quæstus modum, eam Romanam uirtutem, & deus in illam confingere, illam frequenter cogebantur: unde fuit ut quicquid ipsi

Agium Italia ubique haberet, Romanæ potentia & gloria addiceretur, Romamq; augetur
 ac ditaretur, ceteræ urbes & oppida exhausterentur. Quamprimû uero inclinare & cessare
 cepit dominæ urbis potestas, dedit permittiq; eius imminutio, quod abfultera prohibue-
 rat incrementum. Et prima inter omnes mirabili non magis modo quam loco cœdi que-
 rit Venetæ urbis origo citius in hunc modû fuisse uidetur. Astila Hunnorum rege Aquil-
 eiam obfidente, Aquileienses, sicut offendimus, gradum Concordieris, Capulas, & Al-
 tinates, Torcellum, Maioribus, Burianum, Amorianum, Constantianum & Arianum
 populariter cômigrarunt. Patuini autem ea Aquileiæ obfisione durante, sacra & super-
 lectilem preciosam cum imbelli multitudine, in Riuumaltum cômportarunt, iuuentute
 tutandis à potenti hoste moribus retenta. Montefiliçes uero, Adulstiniq; & Euganeo-
 rum collum incolæ, Metamurcum & Albiolam, Pefistinam Clodiamq; confingentes;
 Athiæ terrorē declinatuere. Sed Patuio post Aquileiam, & Montefiliçem Adulstioq; pri-
 mum, exinde Vincetiâ Veronæq; eadem Barbarorum aliuione dirutis, Patuini quidē
 plures potentioresq; ditiores suæ paludes, in qua sua miserant frequenter, & aquis ele-
 uatiora apud Riuumaltum, Dorsumq; cui duro à soliditate fuit cognomē tenere. Sic &
 ceteri Venetiæ provincie populi, premente metu ubiqueq; potuerūt, eisdē in paludibus
 confiderit. Eam uero provinciam Abdia, Pado, Jacu Benaco, Alpibus & Adriatico mari
 constat terminari. Per hunc modû populi amoenissimis & uberissimis omnium Italia soli
 in regionibus nutriti, patriâ auitosq; lares cômuerunt, in formem in uiginem, flagraq;
 comi uel purissimos densatai, si libera sit per securitatem electio, postponendū fuit nequa-
 quam dubitandū sit, illos dei munere coactos, cepisse loca breui futura optima, quæ tran-
 quillus securusq; rebus, nulla prudentia elegisset. Sed iam ad Barbarum regē, qui primus
 Romam & Italiam possedit resertamur. Odoacer Heralus Oreste interfecto, pacatissimè
 ubiq; in Italia rebus ad urbem Romam pergere cōstituit, quod cū exploratū haberent Ro-
 manæ, omnes prope populariter obtutū sunt effusi, illumq; ipso in primo ingressu, regē Ro-
 mæ & Italiæ appellatū, summis honoribus in capitolium deduxerunt. Qui rex licet Bar-
 barus esset, Romam & Italiam principis, postquam aliquot annis quietissime gubernauit,
 nec tamen natalis soli principatū spreuit, Felibrus qui & Fena dictus est. Rugorum gen-
 tit rex erat, ultioris in Danubij ripa incolentis. Is tunc potissimus, Heralus qui in patria
 post Odoaceris profectiōem manserant infestabat, ac patria cōtere conibat. In quē Odo-
 cer ex Italia exercitū paratissimum potentissimumq; duxit, & eo rege occiso, ac Rugorū
 gentis penicad internecione deleta, provinciæ eorum, quæ diceretur Rugilada, ne posset
 inhabitari crudelissime uastauit. Fuit uero prelia illius ab Odoacre Romanorū rege par-
 tæ uictoria, alterius in Italia future calamitatis initium: siquidē Longobardi, cuius gentis no-
 mē tunc primū in Romanis provinciis notū esse cœpit, duce Codoceo rege suo, ex Ru-
 glanda loca possessorib; uacua sunt ingressi: quæ quidē loca usq; ad tempora Andoini,
 eorū regis noni, per annos paulo plus minus uiginti inhabitauere. At apud Constantino-
 polim omnia interim fuerat quietissima, quod Theodoricus, Theodemiri patri Ostrogo-
 thorū regis defuncto, suffectus eratq; Theodoricus Romanos magna sibi & dulcissima cō-
 suetudine in Constantinopoli notos amabat: hincq; ad Zenonē uocatus ea se cōsuli faci-
 litate, qua Leo illū remiserat genitori. Cōstituit uero Theodorico regi Zeno exercitiūq;
 stipendia, et Patricianus dignitate insignito, regi equestre statū ex ære in palatio locauit.
 Fuit, ut cōiçito, sed nullus habet scriptor, aliquot annos Theodoricus apud Zenonē: sed
 quanto cūq; ibi fuerit tēpore, sui Ostrogothi licet stipendia acciperet, & Pannoniæ insuper
 Meliæq; punciæ, nō ad usum modo, sed ad gentis in patria omniū regnæ opulentia, ne-
 cessaria suppeditarent, agebant & unanis discrucabantur, quod audirent alios ex Sey-
 this Danubijq; clauis, secū uel ante pfectos, opibus & gloria florere, Visigothos, Sue-
 uos, & Alanos in Vasconia, Aquitania & Hispania; Vandalos in Africa, Burgundiones
 in Gallia, & demū in Italia Heralos & Turingos. Tanta itaq; precibus, uirgib; atq; cōm-
 muniobus apud Theodoricū insisterūt, ut eorū importunitati ultra nequerit oblaçari.
 Hinc Theodoricus rupto q̄ tenebat pudore, animorū gētis suæ serociā primū Imperatori
 accusant, qd̄ omnibus abundas rebus florens q̄ nesciret quiescere. Et tamē postea à suis
 Barbaris uictus, petijt quod Imperatoris & resp. cōmodo condicere æque ac suorum im-
 portunitati satisficere opinabatur. Ostendit em̄ si Italia & urbs Roma sibi permittent,

futurū ut aut Ostrogothi sui cō Herulis & Turingis pugnando deleterentur, ac longiorē
 tantū stipendiorum onere leuaret, aut victores essent, iteq; Herulis & Turingis in Italia
 Imperio Barbaris ad interuersionem casus, ipsi Ostrogothi emolumento respiciē
 honorisq; impotenti sine stipendio forent. Ita Zeno com ad senatum retulit, periculis
 tentis, non aequi solū fore, sed ultro offerenda, quae Imperio proce longa docerat ex-
 pientia esse sine rex Theodorici duxisset postulanda. Itaq; Zeno Theodorici semo-
 nestant uelamine, quod erat tunc maximū concessionis a principe Romano siq; sitū
 montium, dimissurus senatum sibi populum Romanum & Italiam cōmendaui. Moun-
 tem uero com Ostrogothi Theodorici, priusquam Pannonia educere, & Noricum in-
 gredi posset, aliquandū distinuerūt ingentis illas Aethilae exercitus reliquis. Siquidem
 Strupila Zepidarum rex, qui erat Arderico defuncto subrogatus, primo, & postea Ita-
 lis quidam Burgarorum gentis Danubij accolae dux, illum in itinere aggressus, & in
 maximas aliquando adduxerūt difficultates. Vicit tamē praestantissimi regis Theodori
 pertinacia, & illis praefatis desperatis, modoq; affectis incōmodo, ut sibi uero Ostrogo-
 thus aperuit. Ingressus Italia Theodorici ad Sonthum Aquileiae diruta flumini, eam
 cōmuniuit. Bō Odoacer, qui omnes eius motus anno ante habuerat exploratis, praesidi-
 um adducens exercitū, sele illi tam propinquus opposuit, ut castra solo amnis alui sui
 diempraeprius tamen pugnandi copia fecit Theodorici, & cōmuniuit illi populum
 quo post multa caedem mutuo illatā, superauit Ostrogothi: Odoacer uero ad Padum,
 coles uada oppidūq; classe & praesidijs cōmunierat, delectus eo in loco ubi nūc est O-
 stilia Veronensium, de fuga subsiecit. Desinit uero insequi Theodorici, & Veronā ducem
 eam dedensibus ciuibus breui cepit. In qua praesidijs firmata praedam ubiq; factam inpe-
 dimentisq; ea ratione constituerat deponere, ut Odoacrem quocunq; fugeret expulser
 sequeretur: sed Odoacer copijs breui reparatis, in campos procellic huiusmodi, Veronā
 subsiecit, & copia pugnandi facta, Theodorici lacessuit. Edocuit itē Theodorici sibi
 cia plenus, & praefatis acris duces fortissimi dimicauerunt: tamē Odoacer qui lacessitū
 auxilijs Italorū Padī accolarum defensus, succubuit, atq; etiam singulis maiore eam q;
 fecum in pugna perseuerauerit parē amissit. Inde Romam petens Odoacer, cum portu
 oclusus, ciuesq; de moribus repugnare uidisset, suburbiorū aedificia, agrorūq; iuniorū
 foedius incedē. Romani itaq; de Theodorici aduersu ex Cōstātinopoli certiorē facti,
 ipsū iam ut dominū expectabāt. Qui quidē Theodorici omnib; Italia Transpadana
 ciuitatibus oppidūq; breui potius, Mediolani cōstitit, & exercitū auxilij uisū Romā
 in Odoacere ducere constituerat: Odoacer cum commentibus, quos Romani in arde na-
 nitaq; oppida conuexerat, deficientibus, Rauennam se contulit. Eit tamen Odoacer po-
 pulos Italiae pertentans, consenserunt plurimi, in quibus fuisse signorum suorum quos
 Ostilian defensores Padī accolae, i Tusa Flaminiae & Amylur praefecto, magna atten-
 tatis uero, in spem maximā praemissionem, si uicisset Odoacer, adductū cum expulsi ha-
 buisset Theodorici, cursu uictoriae retardato, sele intra Ticinū cōmuniuit. Per id tempus
 rā Gōdobaldus Burgundionū rex, Italia per saltū Domuslula est ingressus, & praefatis
 genti non rerū magis q; mortalitū ex Cōsilijs primo, inde & omni illa regione quae ad
 Taminorū pertinet, ac Iporedizses facta omibus in Burgundia rediē Eodendū in ipso
 Clodoueo Francorū rex, Crotchilde Chilperici Burgundionū regis, quē Chilperici
 dictus Gōdobaldus frater suus occiderat, illā per hūc maxime modū accepit. Au-
 diens Clodoueo Crotchilde forma egregiā, uirtute etiā puellas id iratus praefatis longi
 missis nūcijs praestantib; uicis, secrete explorauit, nanquid illa uellet sibi manum
 pulari. Puella uero cui regis Clodouei fama & regni potentia esset nota cōmuniuit
 em dubitabat patrum ob cōsiliū paulo ante fratricidā, si id resisteret, omnino prohi-
 bitū: itaq; in sponsione id solū est pacta Crotchilde, ut cum ipsa esset Cōstituta, Odo-
 ueroi qui cū suis Francis idololatra erat, fieret Christianus: qua pactiōne facta accepit
 eūte mansueta, in matrimonij pignus data, & ea in tempus quod cōmuniuit reformari.
 Reuerso postea ab irratione Italica Gōdobaldo: Clodoueo Crotchildem tam uicem
 facti, sibi ab illo dari poposcit: nec abnuere est ausus Gōdobaldus, regis pro quoq;
 nam reformidat: Crotchilde itaq; eo celerius tradidit, qui sine dotis pactiōne aliquā sibi
 postulata. Quāq; uero pacta uxori Clodoueo de huiusmodi inscipiēdo in seipsum accepit
 ita erat

- A**seruauerit, tamen duos filios ex Crotchilde susceptos Christianos fieri permittent Theodoricus Ostrogothorum rex postquam Odoacrem sese Rauennae uidit cōtinere, animus est audax, & matre fororisque ac Ostrogothorum mulieribus cū impedimentis & inbelli multitudine in Ticino, cuius urbis moenia arcemq̃ cōmuniterat, relicta Rauennam duxit. Cepit autē ilico omnes prouinciae ciuitates oppidaq̃, quamprimum ea adij, praeter Ariminū & Celenā: Odoacrē uero in Rauenna per trienniu obfedit castra secundum litus ad orientālē plagā, in loco cui Candiano est eratq̃ tūc nomen, ea ratione firmatis, qd̃ postea pariter ad Celenā castra inde feliciter tutaretur. Fiebant tamē ab obfessis crebre erupcio nes qd̃ namq̃ sumptuosius ex Agnello in uita Iohannis episcopi Rauennatis, Theodoricus Odoacrē iusta acie cōgredi autem, in parentibus Candiani campis, bis praelio superauit. Quā elatus uictoria Theodoricus, alio Ariminū accellit, eaq̃ urbe breui potius, dromones in Ariminensē portu captos, milite ad Rauennasē portū Bidens amnis, qui tūc Portel lio dicebatur nam apud Classem urbē, tunc erat maior portus omnīū Italiae celebratissimus.
- B** Sicut autē dromones, uariis quoq̃ Graeco, nauiculis subductiones, & bulatas indigat ad propugna culi castris specie cōmunia. Itaq̃ Theodoricus Prorellionis oblio dromonibus clauso, partem cepit arē in insula quam Bidens amnis Padusq̃, Padus, & mare efficiūt, loca uitae cū cetero exercitu Rauennam in circuitu obfedit. Vnde ad tantā reiū penuriam in urbe est deuenit, ut sordidas maligniq̃ saporis herbas clausi comedere cogerent. Quā impulsus difficultate Odoacer, hortante episcopo deditionē fecit. Ingressus est autē Rauē nam Theodoricus, episcopo Iohāne cū clero & sanctorū reliquijs obuiū procedente. Con timuitq̃ se Odoacer ea die & postea in palatio, quod dicebatur hilantū, Rauennae tūc in si ge, sperans, quod cū Theodorico solennis fore dēre pactus erat, aliquā Italiae particulā sibi & Herulū tribus possidendā. Sed Theodoricus nullis qui illū & filiu adolecentē, pri morenq̃ genus interficerēt, Herulorū plebē cōserauit. Breui exinde omni Italia, & post Roma, Theodoricus summo senatus & populi Romani applausu est potius. Ita autē rex omnīū quos Italia & Roma pertulerit Barbarorū mitissimus fuit, quod quidem statim
- C** initio regni unico in negotio ostendit. Siquidē mitrēs sanctū Epiphaniū Ticensi eccle siae episcopū in Burgundiā, ingentē illi pecuniariū uim ex publico fisco dedit, quarum im pendio redēpti sunt & in patriā reducti, multa mortalium milia, ex his quos Gundebaldus rex Burgundionū in praedam abduxerat: autorq̃ est Agnellus, Epiphaniū sanctū uis suae meritis, & singulari prudentia, ab immani Gundebaldo obtinuisse liberationē sex milibz captiuorū, qui in summa piceā i Theodorico dati, nō fuerant comprehēsi. Id uero Theo doricus, siue Romanorū fidem adeo duxerit suspectam, ut uitam suam illis cōmittere da bitauerit, siue ut Imperatori Cōstantinopolitano & alijs barbaris Imperij inuasionibus p pinquior habitaret, Romā senatus curae & gubernationi reliquit, sedemq̃ regni Rauēnā cōstituit. Ostrogothi autē sub ipso Theodorico, Romā & Italiā, summa in pacis q̃te ha bentibus, Franci nē regnū adaugebāt. Nā Clodoueus rex, nō multo postq̃ Crotchildem acceperat uxore, bellū gessit aduersus Gundebaldū uxoris patris & Burgundionē: quo in bello ciuitates & oppida, Ligerim inter & Sequanā amnes sita, suo adiunxit Imperio.
- D** Eo tamē bello interuētu Crotchildis sedato, alterū qd̃ multos durauit annos suscepit ad uersus Alemanos, cū qua gēte nō minus q̃ sua uiris fortis, armisq̃ instructissima praelio decertauit: quo in praelio suos in fugā cōuersos uidēs, memor est factus promissionis, quā multoties requisitus uxori seruire neglexerat, et ipsam praelij aduersitatē ob id solū sibi ac eisdē suspicatus est. Hinc deo coeli & terrā, quē Crotchildis uxor praedicaret, uouit illius cōsilio, precibusq̃ acquiescere, si sui strato hostili exercitu, uictorū obuiū erēt, itaq̃ mox facta est cōuersio, ut q̃ multa corde afflicti, & uir repressi, primo fugiebāt Frāci, hoste repel lerēt, ac epe de cōmilia in fudā cōuenerēt fugā. Alemāis in deditionē acceptis Clodoueus tributa eis imposuit quocūq̃ dis solouenda, & in Franciā reuersus, uigesimo quinto regni fulanno a sancto Remigio Remsi episcopo, cū omni Francorū multitudine baptizatus fuit. Ea uero felicitate, post multas agitationes, ab Imperij Rom. inclinatione perpeffas, diuilla Galliarū pars optimū regē nacta gaudet, Roma pariter & Italia a suis agitationibz, respirant. Nam Theodoricus Ostrogothorū rex licet Rauēnā sedē habuerit, amantē tamē omniūq̃ urbē Romā, & multa publice, posidit, ac neglectā instauracionis, supra fidē eorū q̃ Barbarū fuisse meminerint, maximā suscepit curā. Quod q̃ i fidelē et copiosissimū

furum ut aut Ostrogothi sui cō Herulis & Turingis pugnando deleterentur, ac Imperium
 tanto stipendiorum onere leuaret, aut uictores essent, utq; Herulis & Turingis inimicia
 Imperio Barbaris ad interuentionem casus, ipsi Ostrogothi emolumento reipublice ho-
 norisq; impoſterū sine stipendio forent. Ea Zeno cum ad ſenatum prout longa docuerat expe-
 rientia effectus rex Theodoricus duxiſſet poſtulanda itaq; Zeno Theodoricū facto ſtibi
 neſtaſti uelamine, quod erat tunc maximā conceſſionis à principe Romano ſacſe ſtibi
 mentum, diſmiſſurus ſenatum ſibi populum Romanum & Italiam comendauit. Mouen-
 tem uero cum Ostrogothis Theodoricū, priuſquam Pannoniſi educere, & Noricum in-
 gredi poſſet, aliquandū diſtinuerit ingentis illius Athilæ exercitus reliquit. Siquidem
 Scarpilia Zepidarum rex, qui erat Arderico deſuncto ſubrogatus, primo, & poſtea Baſa-
 ris quidam Burgarorum gentis Danubiꝝ accolæ dux, illum in itinere aggreſſi ſunt, & in
 maximas aliquando adduxerūt difficultates. Vicit tamē præſtantiffimi regis Theodoricī
 pertinacia, & illis prælio ſuperatis, maximoq; affectu in cōmodo, uia ſibi ſeruo Ostrogo-
 thus aperuit. Ingreſſus Italiā Theodoricus ad Sontium Aquileiæ diruta fluuium, caſtra
 cōmuniauit. Hō Odoacer, qui omnes eius motus anno ante habuerat exploratos, paratiſ-
 ſimū adducens exercitū, ſeſe illi tam propinquus oppoſuit, ut caſtra ſolo amnis alueo ſine
 dieſſempas primus tamen pugnandi copiam fecit Theodoricus, & cōmiſſum eſt prælium
 quo poſt multā credem merito illatā, ſuperauit Ostrogothus: Odoacer uero ad Padum,
 cuius uada oppidiq; claſſe & præſidiꝝ cōmunierat, delatus eo in loco ubi nūc eſt Oſſi-
 lia Veroneſium, de ſaga ſubiſiit. Deſiit uero inſequi Theodoricus, & Veronā ducens
 eam deſcendibus ciuiſibus breui cepit. In qua præſidiꝝ firmata prædam ubiq; factam impe-
 dimentaq; ea ratione conſtituerat deponere, ut Odoacrem quocunq; fugeret expedire
 ſequeretur: ſed Odoacer copijs breui reparatis, in campos proceſſit latiffimos, Veronā
 ſubiectos, & copia pugnandi facta, Theodoricū laceſſiuit. Eduxit itē Theodoricus ſidu-
 cia plenus, & prælio acri duces fortiffimi dimicarunt: tamē Odoacer qui laceſſuerat, ab
 auxiliꝝ Italorū Padi accolarum deſertus, ſuccubuit, atq; etiam fugatus maiorē eorum qui
 ſecum in pugna perſeuerauerat partē amiſit. Inde Romam petens Odoacer, cum portus
 ocluſas, ciuesq; de moribus repugnare uidiſſet, ſuburbiorū aſſicia, agrumq; latiffimis
 ſordauit incēdijs. Romani nāq; de Theodoricū aduētu ex Conſtantinopoli certiores facti,
 ipſum iam ut dominū expectabāt. Qui quidē Theodoricus omnib; Italiæ Tranſpadanæ
 ciuitatibus oppidiſq; breui potius, Mediolani cōſtitit, & exercitu auxiliꝝ aucto, Romā
 in Odoacrem ducere conſtituit: Odoacer cum comitatibus, quos Romani in urbē mi-
 nitaſq; oppida conuerterant, deſcendentibus, Ravennam ſe conſulit. Ei tamen Odoaceri po-
 pulos Italiæ pertentanti, conſenſerunt plurimi, in quibus fuisse ſignorum ſuorum apud
 Oſſiliam deſertores Padi accolæ, à Tuſa Flaminia & Æmyliæ præſecto, magna auctori-
 tatis uito, in ſpem maximā proximorum, ſi uiciſſet Odoacer, adduxit. Id cum exploratū ha-
 buiſſet Theodoricus, curſu uictoriae retardato, ſeſe intra Ticinū cōmuniauit. Per id tempo-
 ris Gūdobaldus Burgundionū rex, Italia per ſalutē Domuſſulæ eſt ingreſſus, & præda in-
 genti non rerū magis q̃ mortalitū ex Comelibus primo, inde & omni illa regione quæ ad
 Taurinos pertinet, ac ſporediſſes facta onuſtus in Burgundia reſiſt. Eodemq; in tēpore
 Clodoueus Francorū rex, Crotchildē Chilperici Burgundionū regis, quē Chilpericū præ-
 dictus Gūdobaldus frater ſuus occiderat, filiā per hūc maxime modū accepit uxore. Au-
 dierat Clodoueus Crotchildē forma egregiā, uirtute etiā puellas id ætatis præſtare. Inq̃
 miſſis nūcijs præſtantib; uiris, ſecrete explorauit, nunquid illa uellet ſibi matrimonio co-
 pulari. Puella uero cui regis Clodouei fama & regni potentia eſſet nota cōſenſit: nequā-
 em dubitabat patrum ob cōmiſſum paulo ante fratricidiū, ſi id reſciſſet, omnino probi-
 bitorū: itaq; in ſponſione id ſolū eſt pacta Crotchildis, ut cum ipſa eſſet Chriſtiana, Clodo-
 ueus qui cū ſuis Francis idololatra erat, fieret Chriſtianus: qua pactiōne facta accepit oc-
 culte munuſcula, in matrimonij pignus data, & ea in tempus quod cōuenerat referuauit.
 Reuerſo poſtea ab inuaſione Italica Gūdobaldo: Clodoueus Crotchildem iam uxorem
 ſuā, ſibi ab illo dari poſſe ſcit: nec abnuere eſt auſus Gūdobaldus, regis propinqui poſ-
 tiam reformidans: Crotchildēq; eo celerius tradidit, quo ſine doris pactiōne aliqua ſua
 poſtulata. Quāq; uero pacta uxori Clodoues de baptiſmate ſuſcipiēdo, in ſepſo nequā
 ſeruauit.

A sententia, tamen duos filios ex Crotchilde susceptos Christianos fieri permisit. Theodorici Ostrogothi rex postq̃ Odoacrem sese Ratuē uidit continere, animis est auctus, & multo fortioribus ac Ostrogothi mulieribus cū impedimentis & imbecilli multitudine in Ticino, cuius urbis moenia æternū cōmuniuerat, relicta Rauennam diuixit. Cepit ætlico omnes prouincie ciuitates oppidaq̃, quamprimū ea adire preter, Ariminū & Cesenā: Odoacri uero in Rauenna per triennū obfedit castis secundum litus ad orientālē plagā, in loco cui Candiano est, eratq̃ tūc nomen, ex ratione firmata, qđ posita pariter ad Cesenā castra inde facilius tutaretur. Fiebant tamē ab obfessis crebre trepidationes, qđ namq̃ simpliciter ex Agnello in uita Iohannis episcopi Rauennatis, Theodorici Odoacri iusta acie cōgredi autum, in patensibus Candiani campis, his prelio superauit. Qua elatus uictoria Theodoricus, ilico Ariminū accessit, eaq̃ urbe breui potius, dromones in Ariminensī portu captos, misit ad Rauennasē portū Bidentis amnis, qui tūc Portellio dicebatur nam apud Clallēm urbē, tunc erat maior portus omniū Italie celeberrimus.

B Sicut autē dromones, iurbo Graeco, nauticū subduciōres, tabulatis indiq̃ ad propugna culi castellique specie cōmunita. Itaq̃ Theodorici Protelionis oīto dromonibus clauso, pariter copiarū in insulā quam Bidentis amnis Padusūq̃. Padus, & mare efficit, locauit, ipse cū cetero exercitu Rauennam in circuitu obfedit. Vnde ad tamā reū penuriam in urbe est deueni, ut fordidā malignūq̃ saporis herbas clausi comedere cogerent. Quā impulsus difficultate Odoacer, hortante episcopo dedicationē fecit. Ingressus est autē Ratuē nam Theodoricus, episcopo Ioāne cū clero & sanctōrū reliquijs obuiā procedente. Continuit, se Odoacer ea die & postea in palatio, quod dicebant hilantū, Rauennā sic ingressus, sperans, quod cū Theodorico solenni ordine pactus erat, aliquā huius parumlibi & Henulā tribui possidendā. Sed Theodoricus nullis quilibet & filiū adolescentē, primogenitū gentis interficeret, Henulorū plebē cōserauit. Breui exinde omni Italia, & post Roma, Theodoricus summo senatus & populi Romani applausu est potius. Is autē rex, omniū quoq̃ Italia & Roma peruenirent barbarorū minissimus fuit, quod quidem statim initio regnū suo in negotio ostendit. Siquidē minē sanctū Epiphaniū Ticinēsis ecclesie, sic episcopi in Burgundiā, ingentē illi pecuniarū sum ex publico fisco dedit, quantum impendio recepti sunt, & in patriā reducti, multa mortalitū milia, ex his quos Gundealdus rex Burgundiā in prædam abduxerat: autorq̃ est Agnellus, Epiphaniū sanctianis suæ meritis, & singulari prudentiā, ab immani Gundealdo obnuisse liberationē sex milia captiuorū, qui in summa præciā Theodorico dati, nō fuerant comprehēsi. Is uero Theodoricus, siue Romanorū fidem adeo duxerit suspectam, ut uitam suam illis cōmittere dālitauerit, siue ut Imperatori Cōstantinopolitano & alijs barbaris Imperij inuasoribus, p̃p̃inquitior habitaret, Romā sensus curæ & gubernationi reliquit, sed demq̃ regni Ratuē cōstituit. Ostrogothi autē sub ipso Theodorico, Romā & Italiā, summa in pacis quiete habentibus, Franci itē regnū adaugebāt. Nā Clodoueus rex, nō multo postq̃ Crotchildem acceperat uxore, bellū gessit aduersus Gundealdū uxoris patrui & Hungariorū: quo in bello ciuitates & oppida, Ligurim inter & Sequanā amosa fuit, suo adiuuauit Imperio.

D Eo tamē bello interuēto Crotchildis sedato, alterū qđ multos durauit annos suscepit aduersus Alemanos, cū qua gēre nō minus q̃ sua uita fortis, ammisq̃ instructissima perilio decertauit: quo in prelio suos in fugā cōuersos uidēs, memor est si quis promissionē, quā multoress equis uxorē seruare neglexerat, et ipsam preliū aduersitatē ob id solū sibi accidere suspicatus est. Hinc deo coeli & terræ, quē Crotchildis uxor p̃dicaret, uouit illum cōsilio, precibusq̃ acquirere, si sui litato hostili exercitu, uictoriā obtineret, citaq̃ mox facta est cōuersio, ut q̃ multa eade afflictū, & ui repressi, primo fugiebāt. Fraci, hostē repel lerēt, ac ep̃s cōmissa in fœdā cōueneret fugā. Alemani in dedicationē acceptis Clodouei tributa eis imposuit quocūq̃ dissoluenda, & in Franciā reuertens, uigēsimū quinto regni sui anno a sancto Remigio Remēsi episcopo, cū omni Francorū multitudine baptizatus fuit. Ea uero felicitate, post multas agitationes, ab Imperij Rom. inclinatione perpessus, diu illa Galliarū pars optumū regē nacta gaudet, Roma pariter & Italiā suis agitationibz, recipiunt. Nam Theodoricus Ostrogothi rex licet Ratuē sedē habuerit, amantē tamē ornauitq̃ urbē Romā, & multa publice p̃uidit, ac neglecta instaurauit, supra fidē eorū q̃ barbarū fuisse meminerint, maximā suscepit curā. Quod q̃ a fidelē et copiosissimū

teste uoluerit certius intelligere, legat Calliodori eius epistolari scriptoris uariarū libror, in quibus uidebit ipsum regē, religionis Christianae, sacrorū locorum, ceremoniarūq; & pontificum Rom. dignitatis curā gessisse. Senatus saepe numero cōmendauit loca ualua, cum sacra, tum etiā a maioribus summa uiris, respub. et Imperij fundatoribus frequēti praefectos architectosq; instituit, sacris aedibus, capitolio, palatio, thermis, theatro, cloacis, aqueductibus, & cuiusq; opulenti officinis, in praecam formā meliorēq; instaurāda, praefecit uigiles, qui curā dā noctūq; fusciperent, ne urbis ornāmēta, statuae & ingeniorū monumenta ex arte aut marmore excelsa alioportarentur. Sepulchrum Augusti in uale Martia, Tyberim inter & uiam Flaminā instaurari curauit. Et amphitheatrū, quod iam molitū ex parte corruerat, saxa loco moueri, nisi in solam murorū urbis instauracionem prohibuit, ita utas principum anexas aut marmoreas, equalesq; pedestresq; nominatim multas, & generali aedicto omnes iussit conseruari, adhiberi q; curā, ne illae interiret, quibus fides posteris assereret, uiros fuisse praestantissimos, uirum magis q; fortune inuictos, per quod in id magnitudinis Romana res creuit, legesq; et instituta senari, malos ciuitatis mores & sanctionibus corrigere omnia deusq;, excepta militari disciplina, ad uetustam ciuitatis, quā primus reipub. oppressor Caesar subtulit, formā redigi optauit. Spectacula proprii sui sci pecunias ex uersito more aedi, & alia munera publica exhiberi uoluit: & cū autē argē rēuue in inimos signari suis temporibus oporteret, nullum ipse signū aliud quam proua stante reipub. conseruatum cudi est passus. Vt autē ciues uel noui erigendis uel instaurandis uetustiorib. aedificijs maiorē haberēt cōmoditatem, calcaris in quibuscūq; Italia insula fieri curauit, calceq; postmodū ciuib. quorū principia aedificiorū cernerent, sine pū elo est largitus. Prohibuit autē aedictio, & curā impendit attentiorē, ne quis Romanus, aut paterna origine laeua, nēdū militaret, sed arma domi haberet. Saionibus, ut ipse appellauit, ex Ostrogotha gente per urbē regionesq; Italiae conseruatis, qui praefectorū cōmuniō nūq; uice fungētes, Barbaros suos in pace & ocio, a ciuili & prouincialiū inuasiōe prohibē rēt, educerētq; in turmas & phalanges, cū belli aut tumultus ratio posuisset. Simili itē pietate usus est erga uniuersas Italiae urbēsd; maxime ostendit aedictū adhuc extant, in quo ciues iubet, toto anni tēpore, praeterq; tribus messium & autumn mensibus, ciuitates et oppida frequentare, obireq; munerā, quibus antea quietissimā reip. temporibus, flores cū fuerāt non solū cū agrestes tunc, sed honesto nati loco, motibus fatigati, quibus cūda Italia agitata fuerat, cura incolēbāt, apud & Modonē, quae oppida post Rauennā ma uir, spalaria, Ariminī sancti Stephani, & Rauennae sancti Martini in coelo aureo basilicis, Spoletī quoq; amplas aedes magno sumptu edificauit, Si prouincia ciuitasq; iam tum in ruinā uergeret, ut instauraret tributorū uacacione donauit, Apponi balnea quae apud Padua nua habet, muro cōcludi, aedēq; superaedificari curauit. Quib. alijsq; bonis artib. praefata princeps effecit, ut per omnes regni sui annos, excepto extremo, & Roma & Italia, Ostia usq; Augusti, aut Traiani, Adriani, uel melioris cuiuspiā principis tempora nō dēderant rint. Et cū Roma ipsa, ab inclinatione cepta, paulisper respiraret, creuit interim & opib. aucta est Rauēna. Nā licet uenusta esset, quae, ut Plinius est autor, Sabineniū ante urbem condita fuit oppidū, tamē primū habuit incrementū sub Augusto Caesare, qui apud eam classem tenuit perpetuo anni tēpore expeditā, quae aut subitis tumultibus, aut in dēstinationis bellorū apparatibus, Illyricum, Epiros, Macedonias, Achaia, Propontidē, Poneē, Cretā, Cyprum, directā navigatione celerius petere posset, q; si ex urbe, aut alia Italiae reionibus soluisset. Fuitq; maxima Rauennae amplitudini accessio oppidū Clauentē, quod militum turmarumq; euz classis causa, a mercatoribus conueniēq;, secundū portū Adriani litus aedificatum, multis postea annis fuit populo & quidē diuice frequentatum. Rauennam itēm a Tyberio Claudio Germanico cinctā fuisse muro, qui nunc extra mū exant linteae, ad portam ipsius ciuitatis, cui Aurea est nomen: quem tamen murum, Valentinianus posterior, Gallie Placidiae filius, ut autor est Agnellus, uel instaurauit, uel parit ex aliqua amplitate. Et post translatū a Cōstantino in Thraciam Imperium, magnitudo fuit primum Rauennae conseruata, quorum munus fuit mutuas Romanis, Constantinopolitanisq; cōmoditates, alternatim curare: prouit tamen amplitudini lux plurimū Romanorū Imperij agitatio, quod Imperatores regēue aut doctes plurimi, prout supra edidimus, illam aut inhabitauerūt, aut magis praefidēse tenuerunt, ut nulli dubitū esse debeat, qua

Aquin factis tandem tantis opulentis fundamentis magnum fecerit additamentum Theodorici potestatem in Reman Italiamq; regentis, mora tanto tempore illic facta: quando quidem preter artem beati Martini de qua diximus, columnis marmoreis, & Constantinopoli, & alijs marmoribus cum ab urbe ex palatio Pliniano, tum etiam aliunde auctis, Ravennâ princeps prædictus ornauit, qui aqueductu quoq; eiusdẽ ciuitatis, cuius nullum erat vestigij instaurauit: prospexit etiã prudentissimus princeps Theodoricus exterminare gentium, à quibus solia tunc sibi in Italiam binendam fuit, arruptionibus: & Herulis post occidit Odoacrem, ut ostendimus conseruatis, nouum regẽ constituat, cuius nomen non exprimit Cassiodorus: quẽ regem cum sua Herulis in extremis Italia partibus, apud Augustã prætoriam, & sub Alpibus Apenninoq; habitare permissam ipse Theodoricus in filiu adoptauit, Clodouei regis Francorum filiam nomine Amalafredam Theodoricus in uxore accepit. Sororem uero suam nomine Amalafredã, Honorico Vandaloru & filiarum unam Halarico Visigothoru alteram Gundibaro Burgundiorum, nepremq; **B** Amalabergam Herminfredo Thuringioru regibus in matrimonium coniecit. Eucharis etiã nobili, ex Balthori prosapia oriundo, qui Vetrici fuit filius, tenuit filiam Amalafumbã in uxorem tradidit: quo genere per aliquos, quibus supersunt, annos tamquam si filius fuit. Possedit uero & ex pulcro Romanoru principũ instituto administrauit Romanoru Imperij occidentalia prouincias, quæ à nullis dictarũ Barbararũ gentium regibus teneretur. Nedum enim unquam cum Fracis, Burgundioribus & Visigothis bella hucce petisset eos alioquin barbaros Imperij oppressores, quod potius simul in pace continuit, nullis orationibus cõ epistolis quæ erant, ne aliqua inter eos uia diceretur, Constantinopolitani Imperatoribus Romanisq; uiam patefaceret ad iura Imperij reseruenda: sed in Hispaniã nulla ut amaret, quod quidem legerimus capitis, inde cum icimus aliqua tenuisse, quod Cassiodori extant decreta ad Hispaniarũ gubernationem adita: extã: & littera ad magistratum in illis constitutos data: quanquã nostra est opinio, gubernationem Hispaniarũ, de qua inuuit Cassiodorus, inde processisse, quia is princeps suscepit curam Valconiarũ, & eripienda Francoru manibus & postea pro generi filio conferenda. Cum enim Clodoueus rex Francoru, quod suo loco ostendimus, Halaricũ Visigothorum regem in campis Vogladensibus interfecisset, Valconiamq; cum aliquot Hispaniæ partibus cepisset: Theodoricus rex arma induit, in focerũ pro generi ultione: quo in bello Franci ad triginta hominũ milia, qui Valconiam Hispaniamq; pro Almarico Halarici filio, nõ paruo tempore gubernauit. Siciliam uero & adiacentes Italix insulas, Dalmatiam, Liburniamq; & Illyrici partem in Adriaticum uergentem, armis obtinuit, duxitq; paratissimam expeditionem trans alpes, & prouinciam Romanam primum, post Rhodano transmissa Narbonensem Galliam, ac ex Galliarum loca quæ extra Burgundiam ad Teutonas pertinebant, exceptis Alueris, regno suo adiecit: quam quidẽ prouinciã ciuitatesq; Theodatus nepos eius qui postea fuit tertius gentis Ostrogothorũ rex, multo tempore administrauit, extãq; Theodoricus epistola per quam Arelatensis ciuitas summa diligenti inspicu rari Pannoniam item Sirmiensẽ, tanto prius tempore à barbaris laceratam, & Noricum, qui oðe sunt partim Aultrini, partim Balorari, regno suo adiecit, quibus prouincijs Colossiam etiã Romanã à senatu Romano præsidẽ dari uoluit. Nã post eius ex Thracia profectionẽ, Bulgari reliquis sedibus, quas ad Danubij ripas, secundum Pannonias & Noricum habere conseruerat, tunc Thraciam deuasabant. Nec poterat tunc resistere Zeno Imperator, cum propter ceteram Imperij debilitatem, tum quia temporibus illis Constantinopolitana urbs maximo congesta uis incendio. Quin etiam Theodoricus, furoris pro utrens temporibus, clausura Italix, ab ipso Alpium maritimarũ initio usq; ad Tridẽ usque montes uirtutum Gorchorũ proceribus inhabitanda. In tramitibus autem, per quos ipse et ceteri Barbari erant ingressi, oppida excelsit, ciuitate cui nunc Tridento est eratq; tunc nomen, muro cincta, & Versica arce, ad Norici & Italia fines, eo in loco, cui nũc Monsfalconi est nomẽ, à fundamẽto adificata. Interea dum hic esset Romæ & Italia sub Theodorico status, Zenoni defuncto, q; sexdecim annis apud Constantinopolim imperauerat, successit ei Anastasius Imperator, p cuius tẽpora, in Italia, Africa, Hispaniæ, Galliæ, Pannoniæ, & alijs prouincijs, Barbaroru uirtute, res erant quodlibet, ut in occidentali Imperio, nil gẽ sibi esse cõperamus memorari dignũ, præter aliquos motus in rebus ecclesiæ & Romanis pontificum

pontificem fuscatoris. Ipsius namq; Anastasii Imperatoris Imperij initio definiebat eâ Ro-
 ma pontifex Romanus, cuius nomine Anastasius, tuncq; magnus in clero & Romano po-
 pulo dissidii est oris. Symmachus namq; in Lateranensi, qui appellabatur Constantinensi,
 & Laurentius in beatae virginis, quae noua dicitur, ædibus, uterq; Romanus in pontificis
 sunt electi. Quorû controuersia sedanda causa, cum Rauenname ad Theodericum uniusq;
 fautores accessissent, censui rex illi qui prius, & à meliori parte fuisset electus, in pontifi-
 catu accipi, obtinuitq; Symmachusq; Christiana usus clementia, Laurentii compositionem
 aduersumq; Nucerini episcopi dedit. Sed Romani, quos parata per Theodericum par-
 tem sustineret, postq; barbaros cessabat gladius, interlinis discordiis sese inuicem laedere.
 Et Laurentio Romam reducto, causam iterum Rauenname deferri oportuit. Quam in se
 daret rex, canonis ignarus, Petrus Alani episcopum Romanum misit, non magis ut de con-
 trouersia iudicaret, q; ut unoq; electo in pontificatu ipse se intruderet. Fuit oero consilia
 animo, & prudens Symmachus. Qui episcopis Italiae ad censum in gremio cõgregatis, prius
 se parguit à criminibus, quæ falso obiecta erant inde clero per synodi auctoritate reco-
 gitari, Petrus Laurentiusq; obtinuit relegari. Nec tamen desisterant ab hoc episcopo Ra-
 uennati, sed Paulus exconsul, pontifici clerumq; defendente, ac armis protegente. Probatum
 item exconsul, non prout in instanti, ut plebs accuratissime cõcitant. Unde credas curiam
 in praesidio esse commissa. Eoq; furoris est praesidium. Per Anastasiumq; Imperatoris tempora, non
 fatis inuenerunt Theoderici regis consilia, quin Barbari Romanarû promouerant inua-
 siones, postq; se à Romanis armis tutos uiderant, inter se ipsos bello contendere. Nam
 Clodoveus rex Francorû, quem Crothildis uxore hortante, ad Christi domini fidem co-
 uersum & à sancto Remigio episcopo baptizari ostendimus, postq; regnum Francia
 longe lateq; ampliarat, in Visigothos exarsit, quos propter Arrianâ labem iudicium pro
 infidelibus persequendos. Itaq; rex procerû concilio apud Parisios habito, cum de
 bello gerendo consensus esset, uouit basilicam principi apostolorum, quæ nunc ea in ci-
 uitate insignis uisitur, siue chorâ de ecclesie hostibus obtinere. Erat tunc apud Pictunum
 urbem Halarius rex Visigothorû, qui Vallia subrogatus, duodecim annis tunc re-
 gnauit, duxit itaq; per Turonos Clodoveus, & in celeberrimo Martini templo, multis pro-
 clerta uotis se obligauit. Inde Virena anno uadato, confisit in elpis Voglauentibus, in
 quos decimo à Pictunâ militum distantes Halarius & ipse duxerat, signis collatis de-
 nere paratissimus. Alotini etiâ originem suâ in Italos referentes, Romanæ reipublice fidei
 ad ea usq; tempora seruauerat. Idcircoq; Apollinarem quodâ Romano, qui dudum apud eos
 fuerat, hortate, Visigothorû partes sunt secuti, quoniam eis seruauerant pacem à Constan-
 tino comite constituta. Itaq; cõmissum est praesidium quo Visigothis & Aluennis superem-
 rex Halarius & Apollinarius occiderent. Secunda id praesidium misit Clodoveus Theoderici
 filii ex ancilla suscepti in Albenses, Ruthenosq; Visigothorû subditos, ac in Auren-
 sis, ut diximus, socios: quibus subactis & Francorû regno additis, in Tholosam tunc caput
 genti Visigothorû, Vasconiamq; Theodericus arma conuertit. Almaricus uero, quæ Hala-
 ricus unicum habuerat filium, sese in iuxta Pyrenæum cõmunierat. Quare licet Tholosam
 cum patris thesauris & Vulconis amiserit, Hispaniam ulteriores cum Pyrenæi salubris,
 prout pater possederat defensusit. Cuiq; pacis obtinere pereret, proclui in illa primo sub
 Clodoveo, & tamen paulo post Arrianâ haeresim audita in Engolisma & Burdegala ci-
 uitatibus, magis q; alibi in Visigothorum regno seruire, eas aggressus ciuitates, cepit di-
 rigere, & eade Visigothorû ciuitatib; qui haereli abrenunciare diutius recusatant con-
 trita, episcopos in illis catholicos instituit. Ea cû essent Anastasio Imperatori rescripta,
 grauius est ultione de Visigothis Romana rei euentibus Imperij sui temporibus sim-
 ptem esse. Et ob eam rem bene gestam, Clodoveo tunica blacteam, epistolâq; missâ
 quibus eum Patricii consulemq; appellauit. Erat Turoni Clodoveus, quando tantum ab
 Imperatore Romano munus accepit. Quare uotis rite soluitis, post solennes Christianae
 ceremonias, cum induit uestem, & sedens in equo uisum in multitudinem, quæ magna et
 Francorum regno ad id solenne conuenerat, dispersit. Accelerauit uero tunc melius
 non patricium fore & consulem solimodo, sed Augustum etiam Clodoveum. Quæ so-
 ciatus pompa, Parisios accedens, corû urbem, nunc primo regi Francorum sedem, post
 in hunc

A in hanc diem est servatū fore constituit. Que intellecta Theodoricus Ostrogothorum rex, sic, ut ostendimus, in Italia potissimus, agerrime tulit, uel quia socii Clodovei audaciā dīnari, uel, quod magis credimus, quia illum indigne tulit tantū cū Romano Imperatore amicitia iūxtille. Itaq; Theodoricus coactus leuissimis quibusq; modis, quāq; dragā armatorū milia fuisse, maiori parte & Gepidarū illam comitū praefecit ducem. Eiq; in Vascōniā ducēti occurrerunt Franci, quos Clodoveus provinciae illius praesidio deputauerat. Cōsiliū autē est praestitū utriq; exercitui periculossimū, superiores tam in fuerunt Itali regis copiae: & Franci qui in Vascōniā erāt, ad triginta hominū milia profecti magnāq; ex parte celsa, recepta est pro Almarico defuncti Halarici filio Vascōniā, quā illi certo tempore Theodoricus, prout supra diximus, proprio Ostrogothorū praesidio defendebat. Quia uero exercitus, quē liba in Hispanos Visigothos duxerat per Liguriā transiens eam afflixerat provinciae, tribus aliquot annorū Ligustinos & frumentī copia ex horreo publico donauit. Quo in tēpore ut aduersus omēs motus qui per Hispanias aut Gallias orirent, paratior foret, naues omni in maritima Italia ora nouas fieri, & Rauennā duci curauit. Dum ea in Galliā & per Italiam agunt, Hormisdas pontifex Romanus Fruilione ostēdis, defunctio Symmacho susceptus erat. Hic episcopus, pontificali synodū apud urbē, hortatē Theodorico rege, coepit. In qua innovauit dīnationē hanc ut in Eurychanor, & oratorib; quinque ex clero, quorū duo fuerūt episcopi, Cōstantinopolim missis, Ioannē Cōstantinopolitanū episcopū, ac per eū Grēcos omnes ab illa heresi iussit detereri. Sed episcopus cleriq; Cōstantinopolitanus, Rom. pontifici inobediētes fuerūt. Anastasius etiā Imperator requisitus decretis Rom. pontificis, in quib; Eurychus dānabatur, subscribere recusauit, addiditq; cōtumacie scelus, q; oratoribus Cōstantinopolitē electis ad Hormisdā pontificē literas dedit, in quibus illa illi a se accipiēda, potiusquā sibi praescribēda fore cōtendit, ut merito eius mortē quae breui esset secuta, diuino iudicio influctū cōstans omnū fuerit opinio. Nam eodē anno, qui fuit Symmacho et Boetio Torquato cōsulebus, fulmine afflatus, idē interijt Imperator. Cui eū esset subrogari iustissimus senior, necdū Eurychiana haerēsis, sed in paucorū annorū spacio, omnis labe ex Christiana religione, per uersam orientalem Imperiū ei sublatā. Mortuo interim Hormisdā, successit illi in Romanū pontificē Iohannes natione Thuscus, per cuius tēpora iustissimā Imperator hāresim radicē, per orientē extirpandā intentus, electi omnes eius seclē episcopos, priuatiq; cōmissi ecclēsiis sacerdotes. Tult uero eam rem grauius Theodoricus Italiae rex, ipsa Arianorū labe, quā maiores sui sub Valente Imperatore imbibērāt, inquinari. Quāq; non magis molesta habuisse Arianorū infectionem q; suspectam omnē boni Imperatoris noui uita duxisse uidet. Hinc optimos ciues Romanos, Symmachū & Boetium suspectos habuit, eosq; exacto cōsultus anno, deferentib; Opilione & Gaudenzio fauissimis cūctis, Papā relegauit. Quo in tempore Theodas nepotem ex Narbonēsi prouincia reuocans Eunice praefecit, cuius prouincia nonnullas illi urbes attribuit uere proprio possidendas: & ne Romani chaos ob Symmachī & Boetij relegationē, de solita benignitate dissideret, rex Senatus permisit unū ex gente patritia mittere in Theodato in Narbonēsi prouincia successorē: & iam eo qui securus est anno Ioannem summū pontificem, Agapitū & Patriciū consules, ac Theodorum & Importunum, alterumq; Agapitū senatores, praestantissimos ea tempestate uiros Roma enēcere, ac omnino tollere cōstituit. Idq; ut aliqua simulatione rectius faceret, ipsos legationis nomine missi Cōstantinopolim ad Iustiniū utq; eam legationis simulationē melius concinnaret, ecclēsiā Rauenatis episcopū, ipsi oratoribus adiunxit: fuit uero legationis summa, ut agerent cum Iustino Imperatore, de episcoporū sacerdotūq; Arianorū restitutione, qua denegata aut diutius dilata, sese cōmuniens est omnem Italiam, & urbem Romā cardibus & incendio vastaturā. Appulsa Cōstantinopolitane tēra nauē, quae tantos denulerat oratores, Iustī non cum clerū & populi pompa obuiā est progressus, ad pōnticūq; pedes prostratus, illi pro deuocinā adorauit. Is summus pontifex maximis honorib; introductus, mandata sibi mūt cō Romanis consulis senatorib; & Rauenate episcopo exposuit. Quib; ab Imperatore auditis, magna utriq; dicentū audientūq; commiseratio est oborta, hinc fidei causa, si Arianī tolerarentur, inde urbis & Italiae desolatione, si impio regnō satis iter animas distrabebat: uenit tamen grauissimorū in quibus tenus domini sanctus per

maneret, ubi sensu sita, postponenda, quæ ad tempus in integrum restitui posset, fidei est
 fam ubi & litali saluti, quarum populos gladio ocellis nulla posset principum, nulla po-
 titum, aut consilia potentia instaurare. Dimissurus enim oratores Iulianus, ut in illorum ba-
 noie, suo ite cõsuleret, à loane pontifice, cõsulis Romanis, senatoribusq; subministrã
 tibus, noluit consonari. Adduxerit uero impensu effusus Pontifici & Romanis à lusto
 honores Theodorici maioris in suspitione. Et q; prius summa dignissimus laude totq; in
 nos, meiorib; quos antea tulerat, tulit secula, principibus Romanis equari meruit, ad ex-
 temũ uitæ flagitiũ se inquinauit. Nã tentos Rauennã, Ioannẽ pontificem, cõsules & sena-
 tores Rom. famis cruciatu in carcere occidit. Boetũ uero & Symmachũ in Papia, ubi illi
 quot exulauerat aneis, iussit singulari q; in tẽpore Ecdesiũ Rauennẽ episcopos ab inuis-
 sta legatione illa reuersus, basilicã sancti Vitalis quæ nunc Rauennã insignis uisit, simul
 cũ Iuliano argentario exedificauit. Factum aut uidetur in crudelitatis quæ Theodorici
 præter mores suos usus fuerat uluonẽ, ut apopleia, siue ut uultu uictus Theodorici
 interiens, nonagesimo octauo die, postq; Iohannes pontifex et Romani illi obierat, atq; ar-
 no daso equus dragellimo, postq; litali dominio potitus erat. Quinq; Procopius in belli
 litali aduersus Gothos principio refert, Theodorico post ocellis Boetium & Symma-
 chũ comantũ cũ esset caput piscis oblatus, hortendũ in illo uisam Symmachũ facit, quæ la-
 beo inferiori mordicus apprehenso, sibi totum oculis minaret, eodẽ confirmatũ puerore
 gẽ incidisse ægritudine in qua leuitatẽ suã confessus fuit, q; scilicet pontificẽ sanctũ uirũ,
 & cũ eo alios insignes Romanos, tũ maxime præstantissimos uiros Symmachũ & Boe-
 tium, ad perditionẽ hominũ suggestionẽ ocellis, & paulo post eam confessionẽ ilico expẽ-
 rant. Simile certissimũ testimonium subitẽ mortis indicit regi Theodorico ad penã migra-
 tis, affert sanctus ecclesię doctor Gregorius in dialogo, ubi scribit Solimanũ magne uiru-
 tis uirũ apud Lipparim insula in eremo habitantẽ, quæ die defunctus est Rauenna Theo-
 doricus, Gotho cuidã nobili tunc dixisse uisam à se Theodorici regis animã, quæ à loane
 Rom. pontifice & Symmacho, quos per id tẽporis occiderat, in ollam Vulcani mergenda
 portaret. Theodorico sine uisũ prole defuncto, Amalasuntha filia tũ uisã cũ Athala-
 rico filio suo, quẽ ex Eucherio Ostrogoto, magne nobilitatis uiro suscepit, octauũ in
 nũ etatis agẽte, in regno succellerit. Adhibuit uero prædã regina singularem in sublimi
 cũ humanitatẽ, cũ distributionis moderationẽ, quæ cũ Gothos seueritẽ quompiã loderet,
 contineret, laxiore Roman. q; seculis Theodoricus gubernatione est uisã, & inter alia
 quæ rescidit à gentiore facta, filijs Symmachũ & Boetij patrimonium reddidit. Sed Athala-
 ricũ filiũ ea eruditũ & Roman. moribus ac disciplinis imbui diligẽtia curare cepit, ut fac-
 te in optimũ principẽ fuerit euasurus, nisi tres Gothi illius educatores rapinis quos alie
 ti erit inuidentes, prædã id reginæ consiliũ peruerterent, nõ placere Gothi dicẽtes eodẽ
 regẽ sub præceptionibus uiuere, formidinẽ sibi per uerba minasq; inuenientibus, cũ eodẽ
 tra expediret uisã inter Gothorũ duritẽ acturum, omni solutã maioris reuerẽdiã, inter co-
 sequales q; uisemẽ arma & equos tractare, quibus animi uigor, generositatq; à maiorib;
 accepta in dies augerãt. Quæ cũ Amalasuntha barbarorũ insidias timẽs libenter iudicẽ
 simulasset, Athalaricũ paulo maioribus nau permissu educandũ. Erit uero pueri sodales H
 omnib; uisũ statim inlecerit, matri tamen obsequens erat, q; eum Gothorũq; educatores
 suos terretres Iulianũ Imperatoris optimi uirtus, in quã Theodorico etiã postẽssimo regi
 ut ostendimus suspicã, Romanos litaliq; populos respicere formidatẽt. Hanc pacem
 cũ Vandalis, Frãcis, Visigothis, Burgundionibusq; & alijs barbaris à Theodorico para-
 tam, cõmuni cõsilio cõseruauit. Turbauit uero hanc reginã & nati concordã mores lu-
 stini, quæ ad primi anni illorũ regni finẽ, Lapidio & Oreste cõsulis fẽcũt. Siquis
 ea in terri animorumq; cõmouione, quã principum mutationes efficitur, Athalaricũ si-
 dales metu Imperatoris liberati, facile in lalẽuorẽ uisã transerunt egerit, a deo uisũ
 mare audire, aut alloqui dignaret, quin potius ipsi insidias parari pateret. Quibus uisũ
 cũ se regno priuari regno uideret, Theodatu primo sibi ex gẽtẽ Amala cõsolinũ, m
 ex per Etrurũ, ut ostendimus ciuitates tenentẽ, & eam administrantẽ prouinciã, quẽ
 ple pueri seductorib; cõsenteat, coereuit pecunijs multatũ dissoluendo Etruriz populi,
 à quibus reperundari fuerat accusatus. Inde filio Athalaricũ, cum sodalibus suis Rane
 relicto Rauennã se cõtulit: & cũ nequiret filiũ à pernicioia uita reuocare, qd propositum
 fuit.

Auit, tres Gothorū proceres, qui malorū consiliorū puero fautores erant, interficī curauit. Eam autē dicit Procopius, Iustiniano Imperatori, quem Iustinus ex sorore nepotē reliquit successorē, fuisse Italīe recuperationē: qd cū a prudentis hominū quā omnes scriptores summa cōfessū laudibus, uita & morib; abhorreret, et nullus alius uel renuerit inuadit, uero simile nō uidet. Athalarici etiam quē moribus inquinatissimis, Procopiū secuti fuisse diximus, omnia ad Theodorici exēplar, & fortassis quatenū passa est etia meliora gessisse, ex Cassiodoro eius etiā epistolariū scriptore cōpertū habemus. Siquidē licet Iulianus Arianus esse nō desierit, Bonifacium & Ioannē, cui Mercurio fuit etiā nomen, summos pōtēces, quos sua habuerūt tēpora, nō sōlū ipse persecutus est sauosib; & honore, sed a Rom. senatu ac populo honorari curauit. Decreta eius extāt, de episcopis a Rom. pontifice et nullo alio ordinandis, de rebus sacris a nemine distrabēdis, & de omni de ecclesiastica libertate se uerius cōseruanda, ciues & Rom. & Italīe oppidorū urbes frequentare, ac bonis artibus operā dare, edicto Iulianis in urbe Rom. liberaliū artium praeceptoribus, qd multos annos fuerat neglectū cōstitutis: & inchoatā a Theodorico publicorū urbis aedificiorum inflammationē adeo cōtinuauit, ut maiora oportuerit aliunde aduehi, quā in ruinis in-
Enderē deesse. Nec quippiā ab eo cōtinuus perperā factū, praeter Opidionis Symmachii & Bonif. debitoris sublimationē ad comitiū sacrarū largitionū, quae uidet fuisse ararij praefectura. Titubauit tamē ad extremū pueri regnū ob Francorū Burgundionūq; in Italia aduentū, q hunc maxime in modū fuisse uidet. Clodoueo rege Francorū mortuo, Clodomir, Childebertusq; eius filij, in regni paterni diuisione, fixerantq; Athalarici Alemannorūq; quas occupauerat Clodoueus, & quōq; in alpihus ad Italia spectāt, Theodeberto eorū nepoti, quē in Metensib; regē constituerūt, regendū possidendūq; dederūt. Ita q Theodebertus adolescē, rapinus pridē adueniens, uirpote quē Theodorici pater in Alemannorū expeditiones duxerat, prouincā Rom. cuius caput est Massilia Septimania, quae regis Italici esset, inuadit. Quod cū intellexisset Amalasuntha, ad reges Francorū minē, pericula ostendit ab Imp. Iustiniano tūc florētē imminētia, si Rom. respiciat. prouinciarū inuasores, praeterquam Italia propinquā, bellis inuicē deliderēt, fixerantq; Athalarici inter filij & Theodebertū cōstitutū impetrauit. Etsi uero qualia fuerint foedera, nō satis habemus compertū, tamen constat Theodebertū Rom. prouinciā in uim ipsorū foederū te nusse. Accessit etiā pueri regis Athalarici in cōmodis, q Theodatus ob acceptā a regina Amalasuntha iniuriā, & quā Burgūdiones Francosq; tūc uicinos Italiae timeret, cū Iustiniano, prout autor est Procopius, egit, ut Italiae receptioni per Heretrā manus inieciens peconis se daret, quā ad adminiculo octosam in Cōstantinopoli uita degeret. Sed etiam regina animi perplexitatē, & Theodati cogitationes in noua mutauit cōsilia Athalarici regis obitus. Octauo em̄ q cū regina matre regnū assumpserat anno, defunctus est. Tunc Amalasuntha, cōmodis sibi processuram gubernationē arbitrata, si quempiā assumeret adiutorē, Theodatu ex gente, ut diximus, Amala, sibi confobertū ad se uocauit, & multis in eam sententijs dēctis, ut facile portaret homo cupidus illatā in uita iniuriā antea te uitae ponis q reginae simultati attribueret, illum post reconciliatā gratiā regni cōsortē declarauit. Erat uero Theodatus, Latinis, Graecisq; literis eruditus, & inter philosophos, quibus operā impenderat, Platonē maxime sectabat, qui, ut asserit Cassiodorus, temporum suorū historiam scripsit. Ceterū qui omni in uita iners incōstansq; fuisset, tūc aetate iam grā dior adeo imbecillis enervatq; fieri coeperat, ut nulli rei praeterq; cum illade pecunie, cui audissimē infensadebat, uidet ē idoneus. Et tamē regina impellēte unūcūq; in regio adit uirui manus. Nam dā Amalasuntha ipsum in Raennā regni participē fore constituit: Theodebertus Metensū rex, Burgūdiones multa armatorū milia in Ligoriā atq; E-miliā, Alemanos uero in Venetiā misit, in quos delatus est cum Gothis Italiciq; milibus Theodatus. Et licet multo minora fuerint q de se per litteras Cassiodori ipse praedicat, ut tamē gentē nō sine illorū exde Italia expulsi, atq; etiā multo exercitu quē utraq; in expeditionē habuerat, prouincā Ro. per legatos recepit. Tegebat autē multū ipsius regis interpres uetus regine omnia administrans. Hinc illa propelesse uidet quae Cassiodori epistola ostendit, prouta prudētē pax a Iustiniano Imperatore, & pariter a Francetere gibus Theodebertoq; nepote per datas multiplices epistolas, missosq; oratores etiā ex felatu erucius posita. Hinc summi pontificis ueneratio & suscepto accuratius cleri sacra-

namq; rerū proteſio. Hinc autē tam magnis ſuperbijs ex Conſtantinopoli maiora quibus
Romā ornari curauit. Hinc liberalitas proceſſit, qua in Ligures & Amphyſesq; et Venetus
uſus fuit. Ipſe enī populis ob accepta à Burgundionib; & Alemanniſ dāna, tercia pars u-
niuersi anni annonā ex publico eſt largitus; quā quidem annona Ligures & Amphyſes et
Terdoneſi Papientiſ, Veneti ex Tanuſino utaq; Tridentino hominē acceperūt. Hoc enī
regē ſcribit Caſſiodorus elephantos ite ex are uia ſacra ad naturale bēne magnitudinē
extantes, qui ruina minabant, ſubſtantiam iuſtulſe, ea ut uideſ ratione q; populi Rom. con-
ducere ranimorū ſeruandū generoſitati, ſi poſti adoleſcentesq; bellas intuerem, in qua
maiores pugnant nō horruerint deconi inſenſibiles. Sed cū Theodauſ rapinis pro ſui ge-
nigij uiſio manum appoſuiſſet, diſſuadebat illi primo, & poſt obtinuiſſet Amalaſinthae,
mox homo perditillimus, ſumma in gratitudine uſus, et in lacus Vullanſis inſula relega-
uit, occidiq; permittit à filijs & agnatis Gothorū procerū, quoſq; Atalaneſ comprouerſi,
iugiter offendimus interficere curauit. Tulerūt eam mortē ægermine, nō Oſtrogothi modo,
ſed & Romani Iſtaq; omnes, ut aliqui apparuiſſet, ad quē tunc ſumma rerū defeſpo-
nuiſſet, fuerunt defeſcendi. Fuit namq; mulier illa, ſi Caſſiodoro credimus grauiſſimo amo-
ri, inter primarias tranſilianiſq; adnumeranda, quā ille dicit uidere uenerandā, audire loque-
tem, ſuille mirabili, quā Græcis Latinuſq; laena egregie imbuta erat, omnē germania
tionemq; quæ Romanū inuaſerat Imperiū lingua ex illarū uernaculo uoce ſono loque-
baſ. Ea uero tante gratuitatē, tante in ſimuladō & diſſimuladō prudētia prædicaſſe,
ut cū diſcolis inſolentib; & graſſatores cōpeſcere curaret, nullū illi ab ea offenſum pe-
petuoſ & dicereſ & ſentente unde tantā comparaſſet autoritatē, tanti ſibi cōſtituerat
omniū amorē, ut rem illi odioſam commiſſiſſe, et enī nulla timereſ pœna, nepharij ducen-
tium, ſex illius morte poſt factū cōſyderata, anxius Theodauſ, Oſtrogothi proprio timore
ubius periculo maxime memorantibus exiſtimare cepit quantū immineret periodi. Ille
ſuſtinianus ſumpta occasione necis Amalaſinthæ, cuius uitiatē dilexerat, Italiā inuadert.
Itaq; placaturus lempatoreſ inter multas quas ad illū inuocēſ Theodorū dediſſi episto-
las, una accuratior ſcripta. In qua Romā Italiaſq; quæres facit, parē optimo regi dōcēſ. U-
no principi, Romę & Italiæ amātilimo patri miſſilimoq; domino implorat. Et cū eſſet
uſum in tanto timore ſuo parū ſenatores Rom. mittere oratoreſ, Agapitū etiām pontifi-
cem ſummum miſſit: ne tamen illū comitari in uitaticum iuuat, ut bonis pontifex uſa
aurea argentiſq; ex beati Petri ſacrario ſumpta, ſonori ſubiſſere, quo pecuniā ad uſurarij
perciperet, lit coactus. Quem cū luſtinianus, ſumma ueneratione in Conſtantiнопolim de-
ductū de Eutychiāna hæreſi interoſgeliſſet, orta et̄ inter eos de reb; fidei ultima altera-
tio. Juſtinianus enī ab Anthemiū Conſtantiнопolitano episcopo ſediſus, petijt eam libe-
rā ſummo pontifici cōfirmari. Cui nodū conſenſi Agapius pontifex, fed magno reſiſſi
animo, illū pro Juſtiniano appellans Diocletianū reſpicere fecit, & Anthemiū hæreſi
ſupporte electo, Memnū in Conſtantiнопolitaniū episcopū ordigauiſ. De pace uero cū
mādara pontifex expoſuiſſet, ita adulter et̄ ſimulare reſpondit Imperator, ut poſtea neniſ
libi ſecurus rex Theodauſ multa lit auſus, quo illius Itaſi ruce adiuuauit. Siquidē Aga-
pito quamprimū Romā redijt deſuncto, cleri Rom. quod nullus ante tyrānus inſtatit,
Theodauſ rex in electionē quā faceret, dilata ut cōſenſum promittere cogegit, & pecunia
per pactioneſ accepta, Syſternum in pontifice creauit. Quæ exte, cum maximū cōdiſſe
inuſidā, & multos ſe deſanti Conſtantiнопolim accēſſiſſe intelligeret, incepiſ meliora uita
inſtitutionē populis oſtentare, tributiſ alieubiſ imminutiſ, & omnib; liberatq; qui ſibi
obnoxij, aut delictiſ in reſpub; admilliſ cauſa in cuſtodia haberent. Eius tamen inopiſſi-
mi, & iā omnib; inuſiſ regis comatus, maxime inanes reddere cepit annoſa penuria po-
uniuerſam Italiā orta. Cuius multo minorē, quinorū ſuſcepit cura. Namq; audiens in Ve-
ronenſi agro acinatū eſſe unū in dorſa ſaporuſq; ſuauiſſimū, magnā eius uni ſummo et̄
ſci impedio Romā aduehi curauit. Vinū etenim illud aſſenſe Caſſiodorus colare purpureū
ſuille regiā, ſapore præcipuū, dulcedo cuius ineffabili ſuauiſſate ſennebatur, cū tamē
tacituſ eius denſitate pingueſceret, ut carnum liquor auripono edibiliſ uideret. Sed uita
næ penuria ſubſeclitæ cauſa factū eſt, ut ad tribunos maximoſ Venerianū deſignat
ſtoſi, q̄ nouꝛ urbis Veneg, paulo ante uni offēdimus inchoatꝛ, prima incrementa quaſi
fuerint, ante oculos ponit, & liuid ſecus deſignat q̄ ſi ad clai populi, atq; excellenſibus

offendit.

- A offendendam originē, tunc à Cassiodoro Ravenna oriundo, & qui locū inspecti, perferri
 pra fuisse. Cū nāq; milisset Theodatus rexin Histriā Laurentiū quendā, procuratū ad
 nonā, quæ Ravennā adueneret exercitibus & Italicis populis distributā, dictis Venetiā
 distributis in hæc uerba Theodatus scripsit: Data pridē iussione cōsumas, ut Histria pro
 uincta, uini & olei species, quarū presentī anno copia indulta perfrui, ad Ravennā fel
 liciter dirigeret mansionē. Sed uos qui numerosa nauigia in eius cōfinio possidētis, pari
 deuotione grata prociidete, ut qd illa parata est tradere, uos studeatis sub celeritate porta
 re. Similis erit quippe utriq; gratia profectiois, quidō unū ex his dilectiariū impleri non
 permittit effectus. Elate ergo pēpissimī, ad uicinia quāspe spacia trāsmittitis, infinita p
 hospitia quodāmodo uestra discursitis, qui per patriā nauigatis. Accidit etiā uelitis com
 modū, quod uobis aliud iter aperit, perpetua securitate & tranquillitatem eī uenais fruuen
 tibus. mæe fuerit clausum, uia uobis pandit per amoenissimā flumini: carinar uestræ status
 asperos eorū cū non pauescit, terram eī summa felicitate cōtingunt: putant eminus per
 B prata ferri, cōtingit aluē nō uideri. Tractē sanibus ambulat, quæ stare nidiēbus cōstat
 uerit. Et cōditione mutata pedib. iunē homines naues suas. Ve cōrice sine labore trahit,
 & pro panno uelōrū utinē passū prosperiore nautarū. Iuuat referre quemadmodū habi
 tationes uestras feras esse perspeximus. Venetiæ predicabiles, quondā plene nobilibus,
 ab Austro Ravennā Padumq; cōtingunt, ab oriente iucunditate loniū litonū perfruiunt,
 ubi alterius astus egrediēis modo claudit, modo aperit facie reciproca inundatione cam
 porū. Hic uobis aequalitū autū more, domus eī nāq; terrestres, modo cernit insulari, ut
 illie magis exultimes esse Cyclades, ubi subito locorū facies respicit immutatas. Earū q
 p similitudine, per æquora lōge patētia domicilia uident sparsa, quæ nō natura protulit,
 sed hominū cura fundauit, uiminib. flexis inligatis, terrena illic soliditas aggregat, & ma
 rino fluctu tā fragilis munio nō dubitat opponi, quādo uadolum litus moles nescit
 erigere undarū, & sine uinibus fertur qd altitudinis auxilio nō iuuatur: habitatorib. igitur
 uia copia est, ut solis piscibus expleant, paupertas ibi ditibus sub æqualitate conuiuit.
 C Vnus cibus oēs reficit, habitatio simul unioersa cōcludit, nescit de penaribus inuidere.
 & sub hac mēsurā degētes, exadit uinū, col mundū cōstat esse obnoxii. In salinis aut
 ex cōditiora cōtentio est: pro araris, p falcebus cylindros uolunt, inde uobis fructus ena
 scunt, quando in ipsis, & quæ nō facitis, possidētis. Monet illic percussū uelualis, aut ue
 stræ omīs fructus addicis. Potest autū aliquis minus querere: nemo est, qui sal nō deinde
 retinuerit. Merito, quidō isti debet omnis cibus, q potest esse gratissimus. Proinde na
 ues quas more animalū uestris parientib. alligatis, diligētī cura reficite, ut cū uos uir expe
 rōtissimus Laurentius, q ad procurandas species est directus, cōmonere curauerit, festine
 tis excutere, quatenus expēlas necessarias nulla difficultate tardetis, q p qualitate aeris
 cōpendiū uobis eligere potestis itineris. Habuit itaq; urbs Venera, in eo duo de quinqua
 ginta annorū, Theodorici, Athalarici, & Theodati regū quietissimo tēpore, supra cōmū
 nem conditā a fundamentis urbū consuetudinē, mirabile incrementū: Padua eī urbe
 eueria, soli primū Patrauni optimates, Aduellini, & Mōrelli cēses, in Riuumaleū, Metha
 D maurici, Albiolā, & ad fossas Philistinā, ac Clodiā confugerūt. Athula aut post partē cete
 ras pūciue Venetiæ urbes affligente, omnis illius nobilitas in eadē insula scopulo
 rumq; & litorū munitiones, per Bachianem, Athesim, Minciu, Padumq; cōpenarib. &
 supellectile, nauib. est delapsa: pariterq; factū esse nō dubitamus, à multis Rom. & aliisq;
 Italicis urbū ciuib. in tantis barbarorū collusionibus, quantas illēdimus Italiā peruasisse.
 Nō eī aliter tā breui tēpore frequētari potuerūt tā multe insule, scopuli & litorea à Lau
 rento, q est primus finis Padū uicis, ad aquas gradatas milia ferme passū octuaginta, quæ
 ostēdit Cassiodori epistola fuisse Theodati tēporib. habitata. Multū tamē respectu eius
 modū urbis Venetiæ incrementū profuisse uidet pstantissimorū diuissimorūq; uicorū,
 qui eī opulētia re familiari illæ cōfluxerunt potētia. Si eī quod in condenda Roma acci
 dit, puliores illi fuissent, aut cōtēne quos res domi angusta, aut flagitij cōscētia patriā lin
 quere, & in ad asyli cōfugere cōpulsisset, pfecto multa oportuit secula exolat, priusq; lon
 gissima in nauigationib. spacia trāmisissent, priusq; continuallent paruo tēpore internis
 tam mercitū ex Italia in Asiā, ac deinde in Adriaticū sinū traducēdā cōsuetudinē, ex qua
 magnis dudū opibus uicta floruerat Aquileia. Primos aut magistratus appellatē Tribu

tinus & Bellus Herodianusq; ducebant. Idoneo exinde captato tempore, Catina urbē repē-
te adortus, occupauit. Postea Syracusas cū duxisset, urbe manitissima dedētibz ciuium
est positus; fecitq; statim Sicularū in Gothos odiū, ut q̄primū copias Belisarius ostēderet,
propositūq; aperuit, mirabilis uictoriae cursus fuit, & populis urbes oppidaq; certatim Ro-
imperio, cuius desiderio pridē tenebant, ultro offerētibz. Horrēbat autē ad id eos maxi-
me Belisarij praesentia, q̄ cū à Vadalis Africa liberasset, pariter sperabat Sicilia à Gochis
Italiamq; crepturus, & adiuvabat Theodati gnauiā, qui nullus per Siciliā fecerat appa-
tus. Attoniti itaq; subita ciuiū defectione Gochi, maiorē subito spē in fuga q̄ in resistentia
posuerūt. Vnica tamē in Panormo munita ciuitate cui ualidū inerat praesidiū, Gochi resi-
stere sunt adnati. Sed Belisarius dux peritissimus urbē in circuitu cōtēplatus, aduenit por-
tū patere ad incēdā, quae aliquot in locis à nauū malis altitudine superabant; quomobrem
classe portū delata, propugnaculisq; p̄ malorū summisae dispositis, sagittarios fundito-
resq; in illis posuit, q̄ subiectos hostes ferētes ilico incēdia defensoribz inuaduerūt, nō sub-
euntibus ad incēdia sine metu alijs militibus, territi ciues, sese Belisario permiserūt. Haec
Theodato cū essent in Italia nūciata, anxio animo legatos ad Iustinianū mittē huiusmodi
mādata dedit. Sicilia se sponte decedere, & in Italiaq; tributū recognitionisq; signū, eorū
nā aureā librāriū triginta, ac in omnē quantūq; iussit Imperator expeditionē Rom. mi-
lites tria nulla polliceri. Insuper in episcopos uirosq; senatorios iurisdictionē pmittere; &
ut maiestas Imperij in urbē & Italia restituta esse uideret, se curaturū nomen Imperatoris
inter sacra ceremoniasq; primū, plerū, statūq; nullā regi Italico, nisi secūda Imperatorū
loca. Indicat uero pictura, multo opere facta, quā Ratiōnē uidimus in aede beati Mar-
tini in corlo aureo, à Theodorico, ut diximus, aedificatam, Theodatu qd fuerat pollicitus
incomposse. Ex eo nāq; multo ceteris elegantiore, quae Italia nūc uel noui habeat, uel uet-
sti opera, Iustinianus & Theodora uxor, & ipse Theodatus loco inferior, nūc picti cerni-
tur. Quo in loco aliqua fuerūt ad ornātū addita, quae scriptorū supplet defectū, & cōta-
ostendūt multa, quae scripta credere uolebamus. In pariete est qui est ad dextrā, Ratiōna
qualis tūc erat, in hāc modū depicta est. Porta aurea Claudij Tiberij opus, qualis nūc ex-
tat, propinquā habet insignē beati Vitalis aedem, magna ex parte nūc integrā palatii po-
stera illud superbiū, qd tanta cura impēsaq; Theodorici ex aede edificasse Cassiodorus sa-
pe memorat, quale fuerit nūc apparet; cuius quidē ac altariū aedū ut in pictura sup̄biū
rū nullae iam diu uel minimae cernunt reliquiae. Sed illis in omnibus, siue sacris aedibus siue
portā & palatio, illud est cernere admirandū, qd ad omnes aditus, qui portae aeneae & aedi
sancti Vitalis bini, palatio autē quaterni erūt, nec lignae, nec aeneae, nec ferreae erūt ualuae
sed in ea quā regū gentis Gothicae iusticia & postea praestabant securitate, commissa ut
apparet aenea, quam uelū appellare consueuerūt, pro ualuis & foribus utebantur indicia
praeter picturā harpagoculi ex aere, qui in summa parte ostiorū, quae habere diximus bini
sancti Vitalis aedē, adeo tenues sunt, ut cōstet eos nihil praeter cortināz sustinēse quāq;
qui gesta Rom. siue pontificū siue principū, praescis scripsere tēporibus, partes aedū dicit
has exprimere uolētes, primū, secundū & tertiu uelū, à simili clausura dicere cōsueuerunt.
Hinc Aelius Spartianus de Alexandro Severo Imperatore dicit: Salutabaz quā uiu ex
senatoribus, patēte uelo. In pariete autē ciuidē sancti Martini aedis sinistro. Classense oppi-
dū quale fuerit, pictura indicat: qd quidē oppidū tantis aedificijs ornātū fuisse apparet, in
stupendū sic nulla ipsius fundamenta, nulla parē, praeter aedē S. Apollinaris quae adhuc ex-
tat insignis, alicubi inculta uepribzq; oblita, inueniri. Portū autē q̄ fuerit adeo patētia etia
uigilio tutus, ut illū omni in sinistro Adriatici litoris Othasianus elegerit, in quo sed eo-
seruaret classem, nup̄ pene clausam uidimus, ut nedū triremes & dromones multos pot
pictura indicat, sed nec scaphā piscatorū lēbūm uel nūc perferat cuius quidē rei causam
esse nō dubitamus Sapis fluuij qui illū facere cōsueuerit auersionē: decē namq; ab eo po-
tu passū multa aliad in mare ostiū, qd Geruasii dicitur, multis ante seculis sibi effusa. Ill
nūc quidē ignorauit, ea quae à maioribz scripta sunt in credibile, uel portū eius magni-
dini uel oppidū in Classensi loco fuisse, ubi nullae nūc apparet illorū reliquiae; nec uo-
ro maiore adest admirationē, nulla fundamenta, nullas reliquias extrae illius nūm, quā
Plinius scribit ad illū portum fuisse, de qua lucernae noctū portū nauigantibz indicant
quam quidē tutum Plinius asserit omnū maximam fuisse, quas Roman. Imperij patris
alibi

- A. Alcibi habuerit. Sed ad regis Italie gestorum narrationē. Iustinianus cum regis legationē benignè excepisset, na respōdit, ut & pollicitationes ample ceteri, et Italia omnino reddi postula se Theodati rebus pūisset et amplitudinē consuleret. Interim Belisarius Panormio recepto magnificos apud Syracusas ludos addidit, ac numisma in multitudinē dispersit. Erat enim extrema dies sui cōsularis, quo ob honorē uictorię de Vandalis parte fuerat omnino adeo fortunā habuerat fuisse, ut extrema cōsularis die Siciliā universam cepisset superiōribus uictoriis addidisset. Hac in parte omisit Procopius secundā Belisarij p̄fessionē in Africā ad sedadōs montes quos Stortas, sicut Iordanus aliq̄ nōnulli habet, contra Imperatoris iudices cōstituerat. Nā Stortas penē ultimis militū & Martini celsissimi tyrannidem atropis auctorij seditionum effectus, Cyrillo et Marcello & Phara alijsq̄ diuersis iudicib. dolo perēptis, Salomōnē agitabat, totamq̄ Africā deuastabat. Igneur Belisarius emento in Africā pelago solita felicitate rebelles fugauit, prouinciā liberauit, Salomōnēq̄ rursus in Carthagine collo cato, in Siciliā rediit. At in Dalmatia Gothi post Mādi ducis aduentū copias reparauerūt, in Salomōnēq̄ docētes eā urbē cōstituerūt obfidere, quib. cō occurreret Mauricius Mōdi filius, adolescēti egregius cū parua equitatu parte, aduentū illi Gothorū turma, quę pariter qd̄ circa urbē fueret inspicere di grania prodierat ex castris, & prius utriusq̄ exercitus expectationē cōmiliū est p̄chū, tanto animorū ardore, ut cū multi p̄stantioresq̄ ex Gothis occidissent, ipse etiā Mauricius sit occisus. Interim obsequia moria munusq̄ quax circū ea faceret Mūdus, uno eodēq̄ in tēpore Mauriū filiū in hostē pugnare, eandemq̄ primū uincere, postea superatū mortuūq̄ de se audiuq̄ quo p̄culis dolore homo bellicolus ira incēsus furēq̄ in hostē ruit. Viderant autē Gothi p̄chū a paucis quos castra emiserat cōmēti, quibus ut fenset maiorē ex parte occisā, ad arma omnis exercitus cōcurrerat. Hinc nō prius impetere improuisus potuit Mūdus, q̄ illi ex preparato pugnādi copis fecissent, & cū totis copiis hunc inde p̄ multas horas sit certatū, cedēs utriusq̄ maxima est cōmissa Gothitumē q̄ lenius recedere cōpulerent, urgente uicēmetū Mundo fracti fcedā cōmiserunt fugā. Nec desitit uictoria uti.
- C. Mūdus, quimō profligatus lōge infleuit, dū in necis filij ultionē sanguine nequitia turā, a hūgēti agmine edit occisus. Repulsi eū in modū Gothi mortē dēa in remotiora retro, cessare. Et milites Imperatoris nō minore q̄ hostes cadē p̄ligati, ob ducis necē merore cōlecti antonijq̄ Salomōnē deseruere. Eam ciuitatē paulo post Grippa Gothus reparato alij quātipis exercitus recepit, inclinatq̄ in Dalmatia Theodati eā adeo reseruit, ut Iustinianus exercitus omnia quę Mūdus ceperat loquere sit coactus. Italus tanta uictoria Theodatus & Iulius Belisariū audiēs in Africā ad montes Stortas cōprimendos traiecit, nedā spernit ea quę cū Iustiniano agere ceperat, sed illius oratores ne ab incōp̄tis discederet p̄uadere comatos, in custodia haberi iussit. Et ut meliorē solito uitā inibatūse Romanis ac Italia ostentaret, uasa aurea & argētea quę Agapitū pontificē quando ā se Cōstantino polim missus est, iussu subiecit illē dimisi, ex his pecunia redēti, & in beati Petri sacra tium reserui curauit quo in edicto, ut suam cōmendarēt eius facti laudem, Alarici Viliq̄ thori primi regis factio detrahit. Neq̄ em mirū fuisse dicit, si uenerāda S. Petri uasa reddi uoluit, q̄ erat tantę urbis uisitationē ditans. Interim annonę caritas uniuersā Italiā, sed in primis Æmyliā & Liguriā atq̄ Venetiā premebat ob acceptū anno tūc tertio ā Burgundionib. & Almanis cladē. Quare illos populos in rebellionē p̄dere intelligēs, maxima eos liberalitate solans est. Nō em tanta illis sicut prius, sed totali unius anni annonā donauit, multa in eius donationis decreto p̄fatus de sui gloria, q̄ Burgundiones in Æmylia et Liguria occisione maxima afflixerit, Alemanos uero nō sine cōmissa cede exera Italiā fugere cōpulerit. Tū Imperator postq̄ intellexit quē in modū face esset ea & in Dalmatia & apud Theodati, Cōstantiani bellū Dalmatia ducē dixit, militaq̄ illū cū supplemēto ad copias q̄ solite sub Mūdo militare in Macedoniā se receperāt. Eodēq̄ in tēpore Belisarius in Siciliā est reuersus, quā ibeo pacatā obtinuit. Quia uero trāsitū in Italiā diutius dilare nollet, praesidia primū p̄ Siciliā ubi se absente uisa sunt maxime opportuna dispo sitūde & Messana solū, Rhegiū est delatus: eā urbē & quęcūq̄ ad primā exēnsionē ad ea sit loca euēngio recepit, oppidanis se in deditiōnē ob ingēta in Gothos odiū offerē uisus. Ea cū fieri uidisset Embrimus, uel ut loedā appellat, Eummiō Theodati gener Bru tiōrē prouinciā administrans, sefe etiam ipse permisit Belisario: i quo cum esset Cōstantinopolim

tinopolim missus, Imperator cū Patriciū adle cū multis muneribus maximisq; donauit. ¶
 Moturus uero pedestri itinere ex Brutijs Belisarius classem insitit pari spacio limoni gra-
 mī navigare, quousq; Lucania nō minori q̄ Brutijs fecerat facilitate dedicationē facitibus
 cōfirmatis, Neapolim est uentū, quæ ciuitas ualido Gothorū presidio tenebat. Vbi uera
 admouit & circū moenia disposuit terrestres copias, classem in portu extra teli iactū illam
 ad ancorā iussit, nec multo post munera arce suburbana p̄ pactionē et portus. Cūq; obli-
 dionē magnis apparatibus moliret, mulerant ad eum Neapolitani Stephanū quandā ma-
 gna inter eos auctoritatis uirū, maximisq; cōsiliū. Qui sermē talis, mandata exposuit, Opus
 requidē ciues Neapolitanos urbē dedere Imperatori, sed facultatē dedicationis ideo subla-
 tā esse, q̄ eorū uoces liberiq; quos Theodatus pridē Ravennā obides miserit, in custo-
 dia haberent. Tantū item inesse Gothicū presidū, ut si armis correptis portas aperire ne-
 lint, ciues in ipso apparatu ab armatis expeditisq; militib. cōfodiant: ea ratione cōsultus
 fore, fidelissima Imperio urbe absq; lesione relicta, ad urbē Romā properare, quā potius
 & Neapolim & omnē Italiā facile sit recepturus. Respondit paucis Belisarius, non se illū
 cōsiliū directiorē ad colloquū admisisse. Si Neapolitani tempore uti uellent, cōditiones
 peterēt æquas, quibus impendēs ciuitatē exciditū, q̄ ipse non prius inde proficisci cōsiliū
 tenuit, q̄ urbe expugnata exemplū proponeret extera Italię urbib. & oppidū, quo digni
 sunt supplicio qui cōtractis ubiq; iam barbarorū armis Rom. Imperatoris beneuolentiā
 nō praeponerēt. Quæ cū Stephanus i Belisario persuasus blandiore q̄ ausidit oratione
 Neapolitanis retulisset, plebs portas Imperatoris exercitus aperit das acclamare coepit,
 & Gothi ad ostingētos q̄ presidio inerāt, nō ausi repugnare in ciuit. p̄fectionē cōfugie-
 bāt. Cū factiosi duo ciues Pastos & Asclepiandorus, Gothorū rebus studētē, Stephanū
 quidē orationi nequaq; sunt aduersati, sed rē ita agendā esse dicētes ut deductio facta non
 proditio uideret, tamdiu differri obtinuerūt quoad Gothi ad urbē defendendā animare
 dicerēt. Et cū multi iē ex plebe eiusdē factionis sese presidio adiecissent, Iudari qui mox
 in urbe erāt, arma sunt data. Interea Belisarius postq; neminē prodire ad cōuentionē de-
 ditionēq; uidit, necessaria oppugnationi cōparauit. Non aut dubitauit quin ad eam ciui-
 tatē moenib. circumdata ualidissimis natura q̄ loci munissimā dāntus sibi sedendū foret. ¶
 qua ratione aqueductū q̄ in terra defossū in urbē p̄ferret obicib. intersepto, aquā cū
 rū usui deriuauit, curareq; coepit cōportari materiā castellis et machinis undiq; excitā.
 Quo in apparatu dū aliquot dies inesse, forte milles quidā Isauricus exsecratam aqua
 ciuis partē ad muros ciuitatis pertinentē cū usq; ad urbis moenia subrepisset, aduenit pe-
 trā quæ natus urbis moenia in loco suppleret, cuiq; aqueductus pariter exa & iura
 adhererēt foramē habere satis patēs aq̄, hominis ingressū pangultū. Opinatus uno est
 si petra patefieret, p̄ osq; illius milites penetrassent aqueductū, nō minus in ciuitate q̄ ex-
 tra præstaturū militibus accessum. Id cū ab Isaurico intellexisset Belisarius, milites illi
 brosq; dedit, q̄ dilatādo foramine ab ictu quidē ne sonitus audiret rē pertrixit, sed rāto
 eliminādoq; ita circulariter cōminuerant, ut armato militi facili præstaret ingressum. Inde
 Belisarius facta capidē urbis potestate, prudētē & humane uti uolēs, quibūq; accer-
 tis ciuib. ea memorauit, quæ in capis per uim urbibus cōmitti consueuerāt, oborū ex-
 des, mulierū ad libidīnē rapus, & demū incendia ac rapinas: proinde uisū tēpore facere
 dedicationē, ex qua clādē omnium maximā irent auersum. Ea Neapolitani cū spectassent,
 Belisarius capiendā urbis instituit huiusmodi apparatus: quadringētos milites ex omni
 exercitu selectos primis tenebris ad aqueductū muro continenatē silēcio adesse iussit, qd
 factum sint, instructi p̄le scallis in propinquo loco secrete dispositis reliq̄ exercitum
 arma capere iussim caltris eduxi, & ad urbis partē aqueductū auersam delatus simulat
 pugnationem uel eo uesp̄ri uel mane summis conatibus intentandam. Hunc tantūq;
 inopinate fieret apparatū audientes i custodiis Neapolitani in moenia populariter cō-
 uolarunt. Noctis exinde interuentu, & differe in crastinū oppugnationem simulat Be-
 lisarius, & quadringenti milites per aqueductū saxiq; foramen intra moenia subrep-
 sūt: sed ea ratione urbem peruadere, aut muros capere nequissēt, quod arduum ad
 paruo interiecto spacio pertineret tumultus armato ascēsu difficilis quā superandus esset,
 si in urbē penetrare aut ad moenia flectere uolebant. Eo in depressio tumultū inter & ma-
 nia spacio, cum dū quid facerent dubij fuissent, milēs unus armis depositis manibus pe-
 dit. ¶

Aditis q̄ rependo in tumultu rualie, & casula que unica in uertice erat accedēs, animum in ea
reperit minis ne clamare auderet deiecit funiculū poposcit, culus caput unū oleastro in
fūma rupe exstitit cū alligasset, alterū ad cōmissiones dimisit, cuiusq; funiculi adminiculo
singuli ascēderūt. Vbi uero in tumultu omnes cōstiterē, qd̄ eū Belisarius cōuenient signū
clausulo dederat. Cui ex aduerso p̄ni cespiti dux, respōdit. Is namq; Neapolitanos ciues
Gothosq; ad eam partē urbis aqueductu uertiam, ad quam oppugnationis simulauerat
apparatus, moenia cōpelle uel p̄ri uidillet, cū primū noctis tenebræ eū texerūt, loco ex-
cedēs ad scalas redierat, quas ipsū aqueductū propinquas ostēdunt desposuisset. Itaq;
partē p̄ore sui milites ab intra ceperūt moenia, & magno tantus exercitus cōursu scalas
ab extra ad primū clausici crepiti sunt admorte. Multū itaq; longo spatio moenia utriusq;
habēribus, q̄ per aqueductū intrauerūt milites, ad proximā delati portā custodes interie-
cūt, eaq; subito retracts, Belisarius de tertia uigilia cū exercitu eū ingressus. Interea ci-
ues tam subito inopinatō perculsi panore, postq; hostē penitus irrupisse uiderūt q̄ ubi sie
ret impetus sua intellexissent, anxī amētesq; ad uitandā p̄p̄ta sunt reuersi. Et debaccha
muntib; Græci milites hinc dū p̄i incēduntq; ardes, inde ciuū qui resistēt cōmissa eade,
uxores filiosq; filiasq; rapit. Quæ cū fierēt, Belisarius militib; sub ipsū solis ortū ad cōcio-
nē uocatis, talē habuit orationē: Videtis cōmissiones qualē urbē nō armis magis q̄ cō-
silio adpelletis. Ea quidē duo corpora & animi uires cōplexa, quib; contingit, ut meo-
ris diem hanc felices. Sed quāto attenti audite, prudētis esse primū illud maximum q̄ scio et
p̄dicō, qd̄ cōsilio paraueris cōsilio cōseruare. Sedimus ad hāc urbē pro ipsius magnitudi-
nē parū pro aliis que posthac gerēdē sunt rerū multitudine, satis diu latentes subactis
in cōmoda & pericula, ad que omnia si uestra modestiam, uestra noui in imperatorem ac-
tempus fidem, non p̄cedat auditas aut odii in Neapolitanos antea ignotos traxit: quin
gloriæ a cū simulis aduici eib; capere hanc urbē, cuius opportunitate fieri Italiam barba-
rissimam liberat imperatori uestro subiaceret. Impudent uero Neapolitani in-
mice egerit, qui tantillo Gothorū p̄sidio, quod facillimū fuit efferre uel opprimere, im-
perauerit gratia, salusq; sua, nomina Italici decus nō anteposuerit. Verū p̄ imprudentia, p̄
demerito tanta dederūt p̄ueniū, omni suppellectile, omni que quidē loco moueri possit re
familiarē & pecunia spoliati: Nemo est usq; loci nec inter ipsos etiā Neapolitanos ciues,
q̄ tam ḡræ direptionē non sit æquū, & demeritis correspondētē iudicamus. Sin uero
ultra progredimur, modū excedimus. Subdit eū per arma uestra Imperatori Romano
satis, nō hostes Neapolitani. Quibus seruat, maximā inurimus notā sp̄etis amicisq;
quū uitro petere debuissent, aliosq; urbū Italiæ oppidanos quales intra moenia admissi
sunt admonemus. Vestra sū suppellex, uestra sint quecūq; p̄ueniūt miles efferre. Neapo-
litani uero uxores sibi habeāt & filias, urbē frequēment, uobis postea requē ac sibi cōmo-
dusq; futura. Militib; ea oratione p̄fusa, Belisarius nullū Neapolitanorū ultra oculi
de aut capi permittit, mulieres maritis parētib;q; uestigio restitui curauit. In Gothos autē
q̄ in p̄sidio fuerāt, nō solū secutū nō est usus, sed eos nō secus honoris habuit q̄ suos. Ha-
cenus in his que ad Neapolitanā inuasionē sp̄cāt, Procopiū secuti aliqui diximus. Tor-
dani epitomati penitus cōtraria, in quo assentū est qd̄ Pandulfus et multi alij tradiderunt,
Neapolitanā urbē tunc spoliari, & tam Gothos qui inerat & Romanos q̄ Neapolitanos
ciues mucedatos fuisse. Interea Theodato apud urbē torpescētē Gothi & Romē & cū cū
sua loca degeneret, cū antea Theodati regis malignitatē occultis sermonibus damnare cō-
sueisset, auditis q̄ que apud Neapolim gesta diximus, segnitē illius apertis maledictis
lamentabatur. Et cum nequaq; dubitaret Belisarium ad urbē properantem, se ipsos co-
horati cæteriq; bellatoribus cōuocatis, trigesimo quinto ab urbe miliario ad Regietam
oppositū, quod nunc Ruglate, castra fecerāt, ubi magnitudine imminētis periculi suadente
p̄sultantē deliberationē Vigintiem sibi & Italici regē creauerūt. Is namq; etiā obscurō
genere ortus erat, magnitudine tamē animi, & rei militaris peritia cæteros Gothos facile
excedebat. Eum regē declarātū esse audiens Theodatus per deuia fugi. Ratiōis pete-
bat, sed missus post eū a nouo rege Optaris quidā Gothus, cū equitatu illū in itinere asse-
cutus interfecit. Sicq; Theodatus ternio q̄ regnare corperat anno eū habuit regi & deli-
cia finē. Exinde Viginti Romā ueniēs, Syzzeriū pontificē Romanū, quē et ostendimus,
penitus corruptus ordinauerat Theodatus, & senatū populūq; Romanū allocutus be-
neficia

neficia Theodorici regis memorauit. Hortatusq; eos ut in fide manerēt, citius esse ostē-
 dit Gothorū vires, ut nemo sine sua perniciē sit res nouas per labā moliturus. Cū Gothi
 uero de gerēdi belli ratione multa differuit, quib; lōga oratione fuisse cōducere pretius
 necessitati prēsidio Romę relicto Rauennā accedere, & Gothia quos per omne Italiam
 Theodoricus rex disperferat coactis cūgredi Belisario. Profecturus itaq; Roma Vin-
 giterim quendā cum electorū militum quatuor milibus prefecit ubi & prēsidio ducta
 rauit, accessitq; quosdā senatorij ordinis Romanos in locum oblidum se cum dicit &
 quamprīmū Rauennę fuit, regnū honestaturus Marthasūtha Theodorici regis ex Ama-
 lasūtha filia neptem inuitā accepit uxorem. Ipsa nāq; licet prius ā Theodoco captiua
 illēt tenta, tamē Vingtis noui regis ignobilitatē aspernata recusabat illius coniugio co-
 pulari. Et Vingtis ut delinaret, nuptias fecit celeberrimo apparatu, & tamē interea cum
 dīs omnibus quę ad bellū pertinere intelligeret intēsus, Gothos undiq; cōducant, dūti
 bunq; inter eos arma & equos, prout uirtus conditioq; singulorū exposcere iussit. Et
 hęc quidē tunc apud Gothos fiebat. Belisarius uero postq; satis exercitiū reparauit, prē-
 sidio Neapoli & Cumis relicto, Romā uersus uia Latina iter facere inccepit. Quod cū Ra-
 mani habuissent exploratū, Syluerio papa suadēte, publico consilio cōsultuerunt ad in-
 do illū et copias quamprīmū aduenisset admittere, sed ut accessum properaret per nūcū
 adhortari. Missus ad eam rem Fidelius quispā Mediolanensis, Belisariū quo maiori
 tentioq; cū spe, eo acceleratiore gradu uenientē perduxit ad portam, quę dicitur Alaman-
 Viderāt Gothi prēsidio ā Vingtis impositū, intellexērātq; Romani populi intētiōē,
 quare conterriti, fide publica ā Romanis impetrata abire statuerunt: prout uicū Ba-
 tētim, qui regis sui crudelitatem timens sese maluit Romanorū fidei perimere quā cum
 alijs proficisci. Euenitq; ut quā diē, quā Idūs Decembriū quartā fuisse constet, Belisarius
 Alamanā intrauit, eadē Gothi porta Flaminia sint egressi. Receptus intra urbē Belisarius
 senatū ac populum multa dubijs ut erant rebus accommoda potiusquā dictū speciebus
 curas est, & Luderū Gothorū prāfecto Constantīnopolim ad Iustinianum Imperatorem
 missō, summā adhibuit diligentiam, non urbem tantūmodo, sed & oppidū quę cum illa
 uenerant in potestatem communiendis. Urbis atq; moenia non solum ubi sumū munim-
 tar, iustaurauit, sed propugnaculis ad ea ubiq; uiderent humiliora excitata, aggre &
 fossa circūdedit reddidit multo q; unquam antea fuerant munitiora. Exinde Constā-
 nium & Beliam prāfectos suos cum copijs dimisit, hunc ad Narniā oblidendum illam
 in Etruriam. Recepit breui Belia Narnā, ciuitibus dēditionem quamprīmū sunt adhibet
 eribus, Constantianus uero Spoletū primo, & post Perusiam uiribus domitas cepit: si-
 quia comperit haberet Vingtē ingentes copias parauisse, modico Spoleti relicto prē-
 sidio, ceteras copias in Perusiā coegit, fore consiliū ut si Vingtē eius capiendū ciuitas
 libido cepisset, tam diu ad eam distineret, quoad urbi Romę satis ā Belisario prēsidium
 set. Et Vingtis quidē cum primū de Perusiā oblidione certior factus fuit, Nilā & Pissam
 prāstantes Gothorū duces cū parte exercitus immisit, ut eam ciuitatē suo prēsidio cō-
 iarent: sed cū Perusiā iam capte appropinquaret, egressus est cū copijs in pugnā pōniti
 Constantianus, qui prāliū cum illis nequaquā detrectantibus cōseruit. Pugnatū etiamq;
 certamine tam ambēguo, ut aliquādiu uterq; exercitus dubitauerit superari. Tandē Go-
 this fractis, & post multā eadem fugatis, Nilas & Pissas duces capti, & Romanū ad Bel-
 siū fuerunt missi. Vingtis ubi suos male pognasse accepit, confustione cum primis
 Gothorum habita, constituit omnis Italīe ciuitatibus oppidisq; Romanū perire
 aut cum Belisario, si copiam pugnandi faceret, cūgredi, aut illum, si detrectaret, in mole
 oblidere. Mōtis itaq; ad nonas Februarij ex Rauēna signis cum centis & quinquaginta
 prout scribit Procopius, uel ut Pandulfus & quiddā alij uolunt, centum milibus Romanis
 uersus contendit. Id cū Belisario esset remanentium, ut tantam belli molem quantum
 conuerti intelligebat sustinere possit, Beliam Constantianūq; ad urbem reuocauit, per
 paruo prēsidio in Perusia, Spoletū & Narniā relicto, post secundū q; profecit transe-
 sem cum omnibus copijs Romā sunt reuersi. At Gothi per Sabinos Tybur delati, ob-
 pidiūq; repulsi Anienē fluuium alieubi uado transmissere intenterunt. Id uero eue-
 re prohibuit fluuij altitudo. Vnde in agrum Romanū ad uitam Nomentanam deuen-
 runt, & ponē in eo loco castellis utraq; in ripa custodiibusq; firmatum, quem Belisarius
 porta

A fecerit offendentes ad illud castra fecerunt: Belisarius namque qui suam non ignoraret militum paucitatem, nequaquam sperabat posse hostes ultra Anienem continere: sed illos communis tamdiu tardare curabat, quoad in his moras confirmaret, perficeretque excitata a principio propugnacula, & interea cibus frumenti ac aliarum rerum bello & perferenda oblatione necessarium in urbem comendendi longiorē faceret facultatem. Postquam autē uidit hostes ad suas munitiones ponti trans Anienem impositas confestim, utile existimauit castra ad easdem munitiones quae dirimerentur suarū alio, hostium castris opponere. Igitur posthac quod Gothi confederant, Belisarius cum equisbus mille in locum metandis castris idoneum inspicere, & quid hostes agerent cōtemplaretur, ad solis ortum Roma est profectus. Quamprimum uero attingit Anienem, ad pontem suū studio distantem iturus, praeter spem expectationemque suam Gothorum equites habuit obuicos. Milites tamen quos pontis & castellorum custodia deputauerat, siue minus & apparatus hostiū deterruit, siue pecunia corrupti, sese & pontē nocte illa hostibus dederant. Praecipitatus in id dissoluti periculi, Belisarius, atrocitos milites suos & in urbem fugamque respicientes haudmodi uerbis pro temporis breuitate habuit est hortatus. Gothos esse quibus obuicose sit, quoties ante uos fugatosque & ceteros, quoties ante sint congressi. Causa quidem se cum paucis aduenisse, sed qui Belisarii praesidio interesse uidebunt hostes, nō modo omnes in manu traductas adesse copias, sed ipsum etiam populum Romanū populariter irrupisse suspicatos. Proinde fons pugnat et animo, aut ingentem de strage hostium gloriam reportatur, aut sese cum liberis salua in urbem proximā receperunt. Milibus igitur impetrata facientibus acriter est certatum: & cum Belisarius optimi ducis ac strenui militis munera obiret, multi ex hostibus ceciderunt. Fuit tamē maximo in periculo Belisarius, quod Gothi illi ducē esse noscentes, densi & in cuneos cōglobati maximos in eum impetus fecerūt. Tutata uero esse formidini ducem tuum uirtus propria, tum maxime domestica manus circa illū sedulo obseruata, & superata repulsaque paucis Gothorum multitudo in pontis munitiones est acta. Tunc effusi castris nullo ordine Gothi cōtā irruerūt impetu, ut repulsi Belisarii equitatus aduersus additas moras fossas Pincianaeque portae sit fugatus. Proderant uero ex urbe iuuentutis Romanae multi, quibus hostes in suburbio illic impigre dissimulibus, expeditior fuit duci & pulso equitanti intra urbē receptus. Caros refert eo proelio Procopius ex Gothis mille, cū Belisani affirmet uix octuaginta dediderasse. Ingressus urbem sole iam occidente Belisarius, singulas portas singulis praefectorum suorum attribuit custodire: ciues uero partim uigilias pro moribus agere, partim interea paratosque cū armis ad tumultus si qui oriantur in urbe, sedandos fore curauit. Ipse urbem uicini in eoque perambulans, hortando suadendoque ciues in bonā spem erigebat, immittebatque quicquid usui fore auertendo praesentis noctis periculo uiderentur. Gothi nocte illa ad nouum Numentanę uix Anienis pontē cōmorati, mane cuius dies fuit nona calend. Martij ad urbis oblationē se parare coeperunt. Fuit uero haec ratio oblationis. Castra circū urbē sociis locis posuerunt a Flaminia usque ad Praenestina. His castris quinq; urbis portae obsidebantur, & impediēte uias quae trans Tyberim ferunt. Castra autē ipsa uallo & fossa ac ligneis muribus munierunt, & tam citra quā ultra Tyberim possidentes omnia crebris incursionibus peruehebāt. Belisarius autē contra pro defensione urbis haec prouidit. Pinciana portam quae contra maiora Gothorum castra maxime erat opposita, & Salariā hinc dextrorsum proximā, quicquid circa illas mari est, sibi ipsi assumptis defendendū. Praenestina uero portā Bella, Flaminia quae est sinistra Pincianae Constantiano attribuit, ceteras quoque portās alios praefecit. Gothi circa urbem profecti aqueductus omnes interrupserunt. Erant hi quatuordecim aqueductus mirabili opere effecti, per quos aqua in urbē habebatur. Ea ex interruptione non tantū aquarum incommoda nocebant Romanis quantū carentia pistrinorū. Nec ex eo aqueductu qui ex saniano lanicula quae trans Tyberim defluat, uipote declinat rapido, magnis pistrinorum conficiebatur. Ex alijs quoque aqueductibus quibuscūq; in locis eadem commoditas molendi fuerat instituta, qui tunc interrupti magnas obfessas difficultates afferebant. Aduersus haec incommoda Belisarius in hoc modū remedia excogitauit. Bini lembi parui inter se distantes spacio tignis cōiuncti molas in medio continēbant, quae rapido fluminis cursu percute uolebant. Fones uero ab utraque ipsa quā maxime inuenti lembos in flumine sustentabant. Huiusmodi lembos secus

Blondus

B

ponant

pontē qui prius trās Tyberim fuit, collocauit: post eos liberos alios eodē ordine posuit. Ne uero hostes mittendo de superiori loco materiam erigē offere semibz ualentiā, ca-
 tene in flumine ad ipsū pontē obiectae omnē materiā excipiebant, exceptam autē ho-
 mines ab utraq; ripa dispositi inferēbāt. Et aduersus postiorū defectū lucē optime factū
 proculsē semibz cū palissimā largissime suppleuerunt. Aquarū uero incōmoda Tyberis so-
 lēntabat. Sed per moenia pluribus locis instrumēta belli multiplicia ad ferēdum repel-
 lendūq; hostes effecerat Belisarius, se solertissime omnia prouidebat. Gothi uero cōtra
 ad expugnationē uisibilia instrumenta & machinas huiusmodi comparabant. Primum quo-
 res quatuor, estq; forma eorū talis: Columna lignea quatuor in altitudine recta, a quibus
 inuicē oppositae collocantur. Haec columnae signis octo uincunt; quatuor ad unam colū-
 nam, totidē ad summū, efficiuntq; ueluti quadrate cuiusdā adiculae forma, haecq; tota
 est obrecta, ne qui intus sunt, de moenibus ferri possint: transuersum deinde signū im-
 nit, a quo trabes catenis alligatae dependēt, quasi usq; ad mediū altitudinis columnarū
 habet uero trabes in capite ferri iuges à basi quadratū delinēs in pyramidem. Machina
 tota quatuor rotis ad bases columnarū politis deferretur: mouēt autē arsetes milites non
 pauciores quinquaginta intra machinam exsistentes. Qui postquā moenibus machinā
 admoouerit, trabem illam suspensam lorulis funicūduē retrahunt, moxq; cum impetu
 mietunt: trabes autē uolentia & pondere in murum delata omnia disrē ac penitēpē.
 Fecerant autē Gothi turres lignearum pari moenibus exsistentes. Virgīs prima luce armatos oīes ad se
 subit, agminaq; dillinebant: & quid agere quēq; uellet, praecribit. Fuit alacritas magna in Go-
 this & incredulis pugnaudi ardor: cū aliq; falcē quibus fossas replere cogitabant, aliq; fa-
 las ferrent, aliq; machinas admoouerent. Belisarius ante portā cum leuissimis uisibz super
 aggerem perstabat, nec quicquid moueri à suis iusserat priusquā ipse lignum dedisset. Tur-
 res quas paratas à Gothis diximus, boues cōuehebant. Haec autē ceteras machinas admo-
 uebant. Quod cum aspexisset Belisarius, rē simplicitatē Gothorū, qui credēdo possē
 ad hostes armatos bobus machinā admooueri, itaq; coniectis sagittis cito coniectis boues
 conciderunt, machinaq; destituta non potuit alterius admooueri. Qui ad stipulam & qui
 scabas ferebat, multitudine telorū ab aggerē ueniente repulsi nec fossas cōplere, nec moe-
 nia adire, nec arsetes admoouere ualebat. Strabat nihilominus Gothorū acies, ac robore
 facta interdū subsistat sed peruenire aggerem nunquā potuit sagittis & machinis & omni
 farum telorum genere certabatur. Dum haec ad Pincianā & Salarīā portam gerētur,
 tribus alijs locis Roma oppugnabatur. Nam Virgīs relicta parte copiarū quo Belisarius
 pario distineret, ipse ad Praenestina portā conuolauit cum multitudine pugnatiorum,
 eodēq; tempore alia Gothorū multitudo contra portam Fontinalē impetū faciebat,
 alia insuper hostiū manus portam Aureliā quae est ad summum laniculum expugnat
 natebatur. Ita quatuor simul locis Roma oppugnabatur, ad Pincianā & Salarīā portam
 quas Belisarius tuebatur, ad Praenestina cui praeerat Bessas, ad Aureliā, ad Fontinā
 portam. Sed hi qui ad laniculum pugnabant Gothi facile repellebantur. Sunt et hī loca
 dū & saluosa, ut difficile sit moenia adire, nullo etiā repugnatē. Tunc autē Pulo lūli
 fari praefectio cum ualida manu militum defendēde, conatus hostium in trituū eiciēte.
 Ad Calliam uero utam maius periculum fuit, Via erat porticu connecta, per quā ad tem-
 plum beati Apollinī uadebatur. Sub ea igitur porticu latentes Gothi, cū tempus iugi-
 rendae uisum esse gressi ex insidijs repente ad molē Adriani inuadendā conuolant,
 scilicet ad motū primum ambianū qui figura quadrata molem cingit repentinū impetū
 cepit. Hanc molem imperatoris Adriani sepulchrum fuit, eximio ac magno cōsecrationis
 opere consecrū: primus ambitus quadrati figuram habet, cōstat uero totus ex marmore
 Perio summa opificū diligentia exedificatus, in medio huius quadrati rotunda molestis
 surgit, exedra quiddē, litudine uero tanta, ut in suprema eius parte area sit, cuius diamē-
 ter uix iactu lapidis transigatur. Habet uero pontem super Tyberim amoenū, qui dissi-
 mole ad aliā ripam exēditur. Hoc adficiū licet extra urbem esset (nam uis quā ad
 Tyberim sinebat, haec autē ultra Tyberim est) tamen quia pontē habebat ad moenē
 pertinentē, & erat ueluti arx ac propugnaculū quoddā, Belisarius suis occupandū
 curauit.

A diendum præciderat, eiusq; rei curâ mandauerat Constantinô. Viderat autē Constantinus paulo ante hostes raptibus in Tyberim missis ad eam partē urbis oppugnandā accedere, quæ Martium campum & ipsam Adriani pontem intercedit. Itaq; ueritus humilitatē murores (nam erat in his locis incerta iuxta flumē non satis munita) ex Adriani mole cū manu militū aduolarat, nec satis multos reliquerat molem ab hostibus defensuros. Gothi ergo, ut dictum, per absentia præfecti capto inferiori ambitu, mole ipsam expugnare nitentur. Milites autē de superiori parte repugnantes, quo magis repellere hostes, rem nesciā effecerunt. Erant in summa parte molis undequaq; permagna statua hominum, eorumq; quadrigarum excellenti artificio opere connectæ. Has partim integras milites demoliti in hostes præcipitauerunt, partim cōfractas deiecerunt. Ita præclara opificū opera & multorum annorum labores ac maxima eius sepulchri ornamenta milium siue rusticitas siue malignitas paucis horis absumpsit. Inter hæc Cōstantinus repulsi a flumine hostibus, audito molis periculo p portū succurrit, addiditq; suis animos, atq; ipse ab inferiori parte hostes inuasit: per hunc modū tandē moles est defensa atq; hostes repulsi. Ad præsens nā quoq; portū ubi Vitigis rex, & qui cū illo uenerant Gothi pugnabāt, ingens periculum fuit. Erat etiā non procul à porta locus quod Viuarium appellabatur. Is locus montis habebat duplici aliquo spacio inter se distantia, solum inter binā moenis planissimū erat: moenia uero ipsa nō satis munita. Vitigis igitur & Gothi prima aggressi moenia, etsi egergie repugnabāt, tamē ea peraececerūt. Bellas uero præfectus diffidēs aduersus tantā Gothorū vim resistere posse, Belisario ppetere significauit quanto in periculo res foret, admonuitq; ut q; celeriter opem ferret. Eo nuncio permotus Belisarius relicto ad Salarīā portam præsidio, ipse cum lecta manu missū per urbem citius se conuulit ad Viuarium. Aduenit suo redintegrata pugna, crecenti militibus animi ad præsentiam ducti ipse etiam cum suis in præliū descendit: Gothi murum ab inferiori parte perfrēgerunt, ac magna uis eorum ingressa inter binā moenia uersabatur, pugnaq; in eo loco acerrima erat. Tandem uero exitum habuit pugna, ut Gothi per eam ipsam locū quo ingressi fuerāt, cū magna fuorū strage euadere cogerentur: postquā uero egressi sunt, in eos perturbatos innumeri milites longe illos submouerūt, eorumq; machinas cremauerūt. per hunc modū Roma eodem die & oppugnata pluribus locis & defensa fuit. Ceciderunt autē in his præliis Gothorum ad tria milia; obsidit tamen durabat. Romani uero etsi Belisariū uirtutis admirabant, tamen querela aduersus illum erat, quod cōtra tantas Gothorum uires exiguis ipse copiis cōstituto bello Romā in præsentis difficultates cōiecit. Quod senectū Belisarius, neq; enim erat obsecrū, etsi aliā hæc eadem Iustiniano significauerat, tamen tunc maiore in modum cōmouens uehementius scripsit, obsidionem urbis Romæ ostendens, & paucitatem suorum, ac hostiū multitudinem. Se enim in Sicilia ex eo quem secum duxerat exercitū Panormi & Syracusis præsidia reliquisse, Neapoli uero & Cumis & alijs per Italiā opibus à se receptis, quod necessariū fuerat pro illorum nitela milites posuisse, sibi tantum modo ad quinque milia missum restare, & Romam à Gothis centum & quinquaginta milium exercitū obsideri, Romanos horum periculorū insuetos haudquaquā obsidionem toleraturos. His literis Iustinianus acceptis ualde cōmouitus est, ac statim coptas quasdam tum paratas fuisse in Italiā nauigare: præerat autem his copijs Valerianus & Martinus, earū hyeme per Ætoliā & Arabiā hyemauerunt. Romanos hæc significata in spem continere, aduenit eorum primo quoq; tempore expectantes. Dum hæc Roma geritur, Aluaricus & Vliglaus Gothorū duces, quos in Dalmatiam Vitigis cum exercitū miserat, dāsemq; insuper eis dederat, cōiunctis sibi maximis Barbarorū copijs, Salonas munitatēq; obsederūt. Cōstantinus enim impar tantis hostium copijs, munita prius asiam ubi egressus maxima Gothis dāna munitatēq; inferbat. Et hoc enī tempore gentes Barbaræ à quibus Romanū occidentale imperiū ostendimus inuasum fuisse, in apertis inimicitias asperimusq; inter se bella proruperūt. Siquidē Chuldirbertus, Clodomirus, & Clotarius Francorum reges hortante Crocchildi genitrice, in partem sui prout ostendimus, et adhuc uirgine ocellū ultionem duxerūt in Sigismundum & Gothimarum fratres Burgundionū reges. Occurrit uero Sigismundus copijs tumultuarie comparatis, & prælio ad Agomenes cōmissio, fractis fugatisq; Burgundionibus, Sigismundus cum uxore & liberis captus fuit: quo omnes simul Franci reges ad uicū colline in puteo necauerūt.

Exinde Clodomiris solus cōtra Gothimariū gessit bellū, in quo fugatis Burgundionib. & cōspice persequeret. Clodomiris a fugiente Burgundione fastidiosus cecidit. Cuius rei dolores cōtū dūces Francorū, qui ordinēs in eo exercitu docebat, ardētus pēgio incubuerūt, & Gothimaro occiso, ac corpū pene ad interuentionē celsis, in agrum etiā corti imbelles multitudinē quae domi manserat cōfessum. Almaricus tunc Visigothorū rex Hispaniā obtrinebat, habebatq. in matrimonio dictorū Franciā regis sororē, nec tamē defuit Quid debetur, quin causa praeterea, qd indigna soror pateret, parantissimū in Hispaniā exercitū duceret. Quod cū haberet exploratū Almaricus, naui fugere cōstituit, sed dum tantē pergit ad mare, a Francis praetūsus occidit. Tūc Childebertus magnū per Hispaniā facta populationibus, Tolosā in urbē cepit, et thesauris quos haberet opulētissima ciuitas maxime ablatis, sororem uiduā in patriā reduxit. Ea illico postq. Franci reges prada in gentē abacta Tolosā sunt profecti, Visigothi in defuncti Almarici regis locū Theodō libi regem crea uerunt. Saueuerunt etiā mox inter sese Francorū reges. Clodomiri defunctio superflua duo filij infantes, q̄s quia Crotchildis aia nimis charos habere, et ad paterni regni possi omnia successione alere uidebat, Clotharius & Childebertus terrē alios interfecerūt. Pa lo exinde post Theodebertus diuorū regum nepos cū Childeberto paruo in alietū patriū Clothariū cōiunxit. Obstitit tamē corū impietati Crotchildis genitricis praesentia, quae aciebus in pugna paratis dū essent dimicaturi, eos ad pacē cōcordiamq. perduxit. Ne quid, ut ante, reges in arma nutritos in patriā discordes teneret, iussit ut Childebertus & Clotharius Hispaniā inuaderet. Arrianā sectae Gothos uel regno pelleret, uel ad fidei Christianae cultū faceret resipiscere. Theodeberti autē ut provinciā Romanā in Italia maximis apitā motibus iterū inuaderet cōhortata. Itaq. Childebertus & Clotharius fratres in Hispaniā aduersus Visigothos duxerunt. Qui ad Caesarogugiliū usq. delati, eam ciuitatē diu obseſam, uallatāq. magnis & prope aliditū oppugnationib. ad os terrauerūt, ut ciues Visigothi, qui praesidio inerāt, uinci uanibus opprimiq. diuturnis. Quo in tremore maximo cū anxia esset omnis multitudo, armisq. desideret, quae inuentis in manibus dies non flexiq. pro moribus tenebat, in celeste auxiliū mentes oculosq. cōuertit. Et capite primū Christiano ritu cinere asperso, tunica beati Vincētij quae in sacra rio olim erat, solēni pompa a sacerdotib. cleroq. ad moenia deserti orauerunt: fecit illis qd rogabant, trepidi & ipsi etiam sacerdotes. Quorū primarij tanq. ad diuinā rem parati miri propugnacula cōscenderūt, & beati Vincētij tunica in hostē praeterea sepplia uoce diuina implorauere praesidia. Tunc Franci reges incemē noui habentis turmam admittit his qui in statione erat per militū gregariū interrogatis quid fieret didicerūt. Qua interfecta reuocant ad se regia fide ciuitatis episcopum iureiurando adegerunt, ne quempian Arrianae sectae in urbe & diocesi ultra toleraret: quod cū ille promississet, abeſtes eadēq. reges obſidionē soluerūt, & in Partios reuerſi sancti Vincētij ad eam, quae nūc celeſtis uisitur, in ciuitate exedificauit. Et per id temporis obſt. decepta Crotchildis corū genitrix mulier praestantissima. Interea dū Childebertus & Clotharius Hispaniā agerent, Theodebertus eorum nepos provinciā Romanā nullis muniā Gothorū praesidio occu pauerat, minoresq. cū labore ceperat Rhetias alpes, & Coccias omni custodia dorēt. Qui descendens in Italiā omni Liguriā est potius, traditq. qui Francorū gella inopin, illum Etruriā ingreſſum usq. ad Vicuriū peruenisse: sed nos cum de Etruria parum cri damus, quod Liguriā omne cepit habemus cōpertū: qui rex morbo correptus graui ſimo, praemissa ingenti prada quā in Italia fecerat, rediit in Metēſes. Reliquit autē Ambr gum, Buxelinū, & Leo thariū magni exercitus doctores, per quos Liguriā, & quorūq. ceperat de Gothorū provinciis deſenſit. Gothi namq. trans Padū ſeſe colligentes nūa quae Apenninū inter & Padum atq. Alpes sunt praesidijs cōmunita tenentes, Legum, Alpes, Romanā provinciā tunc ſpreuerunt. Sed Theodebertus paulo prius quam Crot childis aia, interſecit: cuius filius Theodaldus in regno ſine coneradiſione ſucceſſit. & ma inter haec charius obſidebat. Viginti etiā quonā expugnati prius tentata turant ſucceſſerāt, inquietior inde factus cūcta rimari ac perſecutari nō deſiuit, quibus obſidē quammaxime affligeret. Portus erat iuxta mare a dextra Tyberis fluuij ripa, ſuper in urbe ualido muro cincta. Eo in loco naues cūcta quae mari ſeruntur deponebant. Viginti igit magnis ſuorū copijs repente & inopinato nullis urbē Portuēſem cepit. Oppugnata

- A** contra subitâ Gothorû uim nequaquâ satis ad resistendâ paratis. Ex huius occupatione urbis, magnæ confestim difficultates Romæ creuerunt, frumentis ac ceterarû rerum quæ usui sunt importandi facultate sublata. Nam Gothi quidē prædico milium ibi relicto opidum ac fauces Tyberis cussio diebant, nec importari quicquid patiebant. Nec multo post Rauenatâ Vigiliis militi, qui ciues Romæ omnes quos obdidit duxille supra ostendimus, interfecerunt. Erant uero in his multi ex nobilitate, multi etiâ ex plebe prestantes uiri, qui omnes interfecti sunt præter paucos, qui re prius cognita aufugerant: in quorû numero fuerit Terentianus & Reparatus Vigilius, q postea papa fuit Germanus: hî em re præcognita in Galliam fugientes mortē uitabant, ceteri perierunt. In hoc Romani populi dolore ob ciues Rauenatæ interfectos alius superuenit dolor. Belisarius em defectum annonæ timens, Romanis ciuibus edixit, ut filios & uxores, & omniē inuicē bello turbam Neapolim mitteret. Iste militis suis lacere coegit, quibus uel scorta uel mancipia Romæ essent. Vir autē abeundi per id tempus duæ supererant, una Ostiensis iuxta sinistram Tyberis ripam uidentibus, altera mediterranea regione, per ea loca quæ a castris hostiû eiûs maxime diuersant: eiq̃ totam urbē à principio cinxerant Gothi, ut diximus, sed ab Aurelia porta ad Prænestinâ obliuebantur: per alia uero loca non temere neq̃ sæpe uisabantur: nam & damna incurrebât si longius à castris suis uisarent, & sine magno copiarû apparatu discurrere non poterat. Ex quo fiebat ut uia Appia & Ostiensis per id quidē compus tueret uideretur. Romani igitur uxores & liberos, & inbellē multitudinē emisit: pars eorû in Campania, pars Neapoli, pars in Sicilia, prout cuiq̃ commodius fuit, constituit. Romæ autē annona iussu Belisarij diligentissime per singula capita distribuebatur. Hoc in loco nadiur ex Procopio, Sylueriû pontificem Romanû, pro quo nomina errore semper ponitur. Lyberias, in exilii fuisse actum, suspitione coorta, quod cum Gothi sentiret. Sed Pandulphus Hostiliarius in uita ipsius Sylueri id narrat accidisse inducens cõstitutis, & meliores q̃ ipse Procopius causas affert, prout in tempore ostendimus. Romanis itaq̃ anno na penuria laborantibus, Marrianus & Valerianus, quos à Iustiniano missos supra diximus, Romam uenerunt, habētes equites ad mille sexcentos. Erant uero hi magna parte Hunni. Aduēta eorum equitû recreatis Belisarius, alia ratione quam prius bellû gerere constituit. Non em stans intra moenia urbē tuebatur, sed per singulos dies castris equitatu; subicis incursionib; hostes uexabat: ex quo factû est, ut mirificum hinc inde accenderetur certamen, & in omni experientia ueniretur. Belisarius enim ipse scientissimus præliandi dux equites qua ratione agendi foret cõmonebat, loca monstrabat quouiq̃ progredi, et ubi discurrere oporteret. Cõmodo per Salaria Pintianamq̃ portâ subito emissis equitibus proxima Gothorum castra fatigabat, modo per Aureliam portâ, & alia Gothorû castra, quæ erant uia Cassia, inter sepulchrû Adriani & Miluium pontem infestabat. His certaminibus Belisarij equites præualere corperunt, non quod totû equitatum hostiû ferrent, sed quod parē uel ampliore numerû superare uidebantur, peritâq̃ bellandi & audacia atq̃ animi obfessorum creuissent, eo deuentû est, ut non leuibus iam certaminibus, sed iustitiae decerneretur. Belisarius em crebra prefectorû ac militû adhortatione fatigatus, experiri tandē maiore pugnâ decreuit, copiasq̃ suas in hunc modû disposuit: primo acie unâ per uia Cassiâ exire, & ante sepulchrû Adriani ad hostes uersam stare iussit, præfrect autē huic aciei Valentinû equitum præfrectû, eiq̃ supra equitatû pedites quinq̃ attribuit ex ueteranis militibus, ex populoq̃ Romano, qui uoluntarij ad munus sibi poposcerāt: hos uero pedites nō unâ cū equitibus stare uoluit, sed sinistros mōtes, qui à lanculo discurrentes planiciem supereminēt, occupare. Valentinus autem præcepit, ut quoniam maximam expectationē inuadendi hostē præberet, ceteram pugnâ non iniret, nisi fuerit laceratus. Volēbat em illam Gothorû partem quæ in his locis castra fecerat tantummodo detineri, ne prælio, quod Salaria uia cõmittere decreuerat, auxiliû suis ferret. Quas subinde alias fructu acies, unam ad Salaria portam, alteram ad Pintianâ in hoste equites pedites in subidijs utriusq̃ collocauit, atq̃ uia sua quamq̃ portâ exire & ad hostē progredi iussit. Vigils Gothorû ex eum ex transfuga postredie futurum prælium cognouit, Gothos prima luce semari fecerat. In struēda acie pedites medios, à dextra & sinistra equites quæ alias disposuit, ita Belisario obuiâ progressus præliû cõmilit. Milites igit ab utraq̃ parie

statim acriter cōcurrentes duces utro possē exstantes, hinc Belisarius, inde Vinigh suos
adhortabant. In ab initio quidē pugna Belisarij milites longe preualebant, multosque
bani ex Gothorū acie, & sub ipsius castris hostiū pugnabat. Multitudine tamen abundan-
te Gothi in eadē loco alios submiserunt. In hunc modū neutra parte superante, usque
ad meridiē est pugnant. Alacrius tamē Belisarij milites dimicabant Gothi soli paeniam
consistebant. Interim quæ ad sepulchrum Adriani statuit acies prælum cōstitit: multitudine
enim populi Rom. ex collibus descendere in Gothos coepit, & Valentinus impetrata
pugna suos cernens, acie cui præerat a sepulchro Adriani composit, atque hostes inuadit. Nec
diu tulerūt Gothi præsentem multitudinem illi populi, quæ de superiorib. loca descendit
conterriti, & in eorū castra se recipere nō valentes longius auspicari. Romanorum autē
multitudo, quæ de montibus descendit supra diximus, statim ad castra hostiū dirupere
da cōtendit. Quo facto, nec ipsi persecuti sunt hostes, nec milites persequi dimiserūt. Ra-
pinam eih ab eis fieri cernentes milites, ne expertes prædæ foret, omnia persecutione ro-
litum, ad castra dirigit: da ipsi quoque cōuersi sunt: ita Gothi de manibus emissi, cum nemo
persequeret, in montibus proximis consistērūt. Inde castra sua aggreferri videntes, cum
neq. ordinē neq. disciplinam ullam in hostibus cernerent, sese tandē cohortati multis bo-
litis inuasērūt, eosq. impeditos ac rapine intentos persicillē superarunt, castraq. & prædā
illā abstulerūt. Ad castra quoq. regia per hoc ipsam tempus mutari forma corpū pel-
litur: enim permixtus ex Gothorū proximis castris equinob. Belisarij obiectus, cui quā-
tesitudine scutorū facta a fidee cerneretur, cōiecit tamen eos aliquando pedē referre: quod
cum viderent equites hostiū, dexteraq. impetu maiore Belisarij equitatum ex transiisse
inuasere, nec longe tulerant impetū equites, sed terga ad extremum dantes, ad pedum
fuerū aciem se receperunt. Nec ea quidem sustinuit uim hostiū, sed magna furore cede
in fuga uertit. In hoc tamen loco duorū centurionum uirtus pharissij & hexot, Principis
& Taruanti nomina illis fuisse, qui in fuga ceterorū locum suum non deserentes impetū
Gothorū diu sustinuerūt, spaciōsū dederunt suū sese in urbē recipiendū, donec Principius
toto corpore uulnerato pugnas ceciderit, & circa illū cōmilitorū suorū quadraginta dies.
Tamenque isti partē uirtute præditus, cum sanguis permixtus de uulnerebus manasset, vi-
resq. deficeret, a fratre ex prælio in retractus, & ad Pincianā usq. portā deducitur, ibi con-
ruit. Post hæc milites effuso cursu ad urbē se referunt. Sciantes uero in montib. Romani,
portas clausurunt, uertit ne hostes simul urbē intrarent. Ita quōd parua militū pars exiit
est, qui aggrede transgressi, terga ad moenia, facē ad hostes cōuersi stabant, unica habētes
salutē uiam, si cernēb. defendēdē: nam tela pleriq. deerat, quibus tueri se possent,
cinnib. uel in fuga abiecit, uel in prælio cōfractis, sed qui pro moribus stabant, eia
pidibus natati sunt: pugna hæc ad castra Gothorū ab initio coepta, postremo ad portam
moenia desit, cecideruntq. ex Belisarij militibus permixti, ac maxime uirtute præditi.
Quaratione Belisarius aliq. dies pugna abstinere coepit, cōuersi soli moenia defendere.
Agebatur præterea maiori incōmodo, quod a frangi penuria, quam Theodari regis mo-
poribus inchoasse offendimus, ad inopiam rerum omnīū, acerrimamq. famem peruen-
tū: nam adeoq. late ad manerat malū, ut non solum in obseia urbe ea laboraret inop-
tia, sed uniuerſa premeret Italia. Scribit namq. Datus Mediolanensis episcopus, quē
ea tēpora fuit, eo calamitatis quo tempore urbs Roma a Vigiſie obseclata, in sua
desertū peruenit esse, ut ultra sordidior, quibus muli manū appoluerunt esum, in castra mi-
sera generit, quā mortui fame filiorū carnes comederit. Pato itē Romani Imperij iuncti-
etum esse uidemur, ut dum inopie & Gothorū oppressioni malis breui cessamus Rom-
obseclā, Lōgobardi, quos diximus Odoacerū Heruli regis Rom. temporibus, primū
Danubij ulteriore ripam scisse, ultra coepit adaugere, breui exerceat ea in Roma
italiæ detrimenta. Hi etenim Longobardi, duce Andoino, quem habuerūt eorumq.
Danubio transiſſo, Pannoniā inferiorem paulo ante inuasērūt. Tulerat autem eia
p. t. accessum grauius Turismundus rex Gepidarū, promptos Ardarici illius regis Gep-
darū potentissimū, quē sub Athila ostendimus, in prælio Cathalaunico militasse, tum
ipse Turismundus cāſa Gepidū superiōrē Pannoniā incolebat. Conpreſſit itaq. pa-
bo gembus ferocissimū, Andoinus Turismundo represso captū inferiōrē Pannoniā
tenuit. Cui defuncto, decimus in Longobardorū regno successit filius Alboin. Ego

Apidæ Herimundū, qui defuncto iū Thurisundo genitori successus erat, nouū regem habere, quos inter recis creatos reges innouatū est bellum, longe prout finis breui docuit dispar, qđ Alboinus animi & corporis donibus excellēs Clothari regis Franciæ filiū nomine Clodisundā uxori haberet, cuius gratia Auares cum Longobardis in Zepidā arma sumpserunt fuerunt aut Auares, Hunni Athilæ proprie exercitus reliquit, quos dicit tunc primo defunctū ipsius Athilæ anno ā Zepidā libijci reculantibus superatos. Nam Durū Athilæ filius ā Valerimire & Theodemire Zepidarū regibus intra Scythiā fugere cōpessis, ilico ab Hunnis suis exercitus fuit occisus. Successus autē est illi in Hunnorū regē Zeliobes. Qui cū uiginti Hunnorū milibus, ut Paulus est auctor, bello, qđ iustitiam cōtra Parthos fesciter gelisse diximus, Quodiroz Parthorū regi cōtra Romanos auxilium attulit: sed Quodiroz suspēctū ducens Hunni regis fidē, quod eum rescisset ā Rom. imperatore munera accepisse, Hūnos incautos maxima oppressit clade, Zeliobē uero multā cōsolium uulnere interfecit. Quē quiddē clades supra alias acceptas effecit, ut Hūni qui superfuera ē cladi Hunnorū nomen antea gloriosum exolisse ab Auario, qui Zeliobem regno succellera Auares nuncupauerint. Qui quiddē Auares tanq; ā cetera barbarie profugi relicti Pannoniā in Noricū recesserūt. Unde factū est, ut Norici provinciam in hac ulq; tēpora unice literæ facta regio nomine additione dicta sit Bawaria. Ha autē Norici provincia habuit ab oriente Pannoniā, ab occidente Sueciā, ā meridie Italiam ā septentrione Danubiū: sed eam Bawariæ partē, quē pertinebat ad Italiā, Austriāq; ante annos centū occupatā nunc tenet, simul Austriam cum alijs partibus eius provincie appellatā Cāstrā Childebertus & Clotharius fratres, ac Theodoaldus promepos Francorum reges usq; ad Bawariā & Austriā fines ditionē prosulissent, Auares ādducti Clotharū & genitoris Clotharij precib; suasionib; Longobardorū bello in Gepidās cōfenserūt. Ergo Zepidā magno apparatu, sed maiori odio in Longobardorū fines ducantibus, conuenit se primo intra provinciā Alboinus, quousq; compensū habuit Auares, relicta sine presidij Gepidarū loca ā tergo inuasisse. Tunc Cōmundus in eas adductus difficultatē, Longobardos premere accelerauit, fore cōsilium, ut si eos uel delere, uel inuigilare clade posset debiles reddere, Auarorū ā tergo instantū iniurias facile uindicaret. Sed Alboinus de Auarorū imperu centior factus, surē Cōmundū cū copijs occurrit, & nulla mora cōmissum est p̄lūm in quo Zepidā fractis fugatisq; ac inter fugā penē ad interfectionē accessit, Cōmundus Alboini dextera cecidit. Exinde Alboinus cū regis Cōmundi ex portu pilō infixū aliquot diebus per castra gestari fecisset, pater ā ex eius cranio celatū uero fieri curauit, bibitiq; ea semper quoties cōmīta aut solennes epulas exhibuit. Aucitū autē sunt ex ea uictoria magnis opibus Longobardi. Et Alboinus Rosmundā Cōmundi regis filiā uirginem formāq; p̄stantē sibi matrimonio copulauit. Ex illo tempore desierunt Zepidæ qui aut p̄lio nō interfuerāt, aut exi se subtrahere potuerāt, regē ducesq; sui generis habere, & partim in Longobardorū nomē sunt cōfusi partim Auaribus subiecti in superiori Pannoniā parte ipsa securi paupertate manerunt. Hæc quidem in Rom. quondā provinciā Transalpinis & extra Italiā tunc fiebat. Romæ autē Belisarius post accepit ex inuasionē regionū castrorū apud Pincianā portā incommoatā, cōfirmans paruo tēpore milinū animis rursus educere illos cepit, non tū totis pugnare copijs amplius est ausus, leuia tantū p̄ylla ut prius cōsueuerāt, facere p̄seuerauit, ut fuerit nōnulla ualde insignia, p̄ferriam aduersus illa Gothorū castra q̄ erat citra Miluinū ponē ad Cassiā uīā conuersa: restē ibi planities & quælibet p̄lūm malde apta, inq; ea planicie prata quæ postea sunt Neruicæcampus appellata, & theatrum est ad ludos gladiatorios uenalis temporib; sedificiū. Circa id Theatru maxima certamina fuerunt, quia aut Belisarij milites id theatru occupabant & quasi castris illo utebant, uel Gothi p̄uenientes in illas in eo ponebant. Quin & ad portā Salarīā, & ad Pincianā per singulos ferme dies leuia p̄lia cōmitabant. Gothi ipsi obsiditū in longū trahi cernētib; unica perueniendi spes reliqua uidēbāt, si fame Romā premere: licet em̄ portus Romanis ablatas magnas difficultates uisus esset auferre, tamē, ut est hominū industria, p̄ferriam in indigentia solera, onerariæ nauis q̄ portū solebat petere, Antiū petebāt, & inde expositū frumentū quocq; ita Romā p̄delin inuere Romā deferēbant. Volētes ipsi Gothi cōmoditatem quocq; ita Romā uisitare, octaua circa urbē castra inter uias Latinā & Appiā posuerunt. Sunt em̄ in his

locis aqueductibus duos altis foveis, qui interfecantes quasi in duos brachia scindunt, & relicto in medio aliquanto spacio iterū coeunt. Distat autem ab urbe hic locus milia passuum circiter quinquaginta. Hunc typum medium locū occupantes Gothi, mox inter columnas arcum undequaque trerunt ex lapidibus & luto, castraque per hunc modū munitione sua buerunt, posueruntque in his castris septē milia equitū, qui supra infestissimi Latini, & Appiani, & Oltienensium uiam impediebant, omnem importandi facultatē Romano populo praecedentes. Ex hoc admodū durior obfessio cōditio reddebatur, & sumis intolerabilis imminebat. Quamdiū enim segetes in agris fuerunt, milites noctū Romā egressi, summenta cōportabant, ac magno precio ciuibus uendebāt, atque ita indigentia sustentabāt. Vbi uero hęc quoque facultas deluit, tunc desperata omnia indebantur. Jam solitū uenerat aestiū, & pectus Romae grassari exeperat, frequentesque moriebant, nō ex plebe modo Romana, uerumetiam ex Belisarii militibus. Res erant in summis difficultatibus atque angustis, itaque ad Belisariū uenientes Romani, fortunā suam cōquesti sunt, quod si deinde imperatoris locum, in praesentes inciderāt calamitas. Si uero eam ciues miserabiliter interfecēt, Raseus fuisse ab hostibus. Vbi a Barbara ignominiose obfessam, extra mentis uisita omnia atque consumptacina uero fame ac omniū rerū penuria intolerabiliter premi-rogare Belisariū, ut se in hostem educat; praestare enim tibi armatis mori, quam tunc tabescere, ac tantas calamitates de decoreque perferre. Belisarius uero hęc audiens, clementer illi respondit, eos quidē temere & inconsulte delens inquit, quod ea sit natura populorū, ut imperiū magis quā ratione moueant. Se consilio ac ratione, non impetu animi regi con- fuisse. Expectasse ab imperatore copias, quibus adiuncti si pugnandū fuerit, certam sui uictoriā polliceri ualeat. Haec illas copias infinitā quandā uim frumenti secū affreperat inde abiit, ac sibi curā belli relinquēnt. Romani per hunc modū uel consolati uel da- territi, ipse animū in eā cogitationē traducere cepit, quemadmodū Gothi rei summa- riae difficultates quamplurimas inferret. Eius rei gratia hęc prouidit. Constantinus & Tra- ianum cum equibus mille Terracinam, Martiniū & Fruthim cum quingentis Tybormi- lis. Alia item manū equinum Albi destinauit. hisque omnib. praecepit, ut quāmaxime pos- sent cōmentus impederēt ad Gothorū castra deferri, & simul uolentes Romā petere ad- uerterent. Ne uero castra ad aqueductū posita nocerēt, praesidium apud templū Pauli apostoli cōmuniri fecit, equitesque eo in loco stationes habere iussit, & quālate possent uiciorū Go- thorū incursionib. uerteret aut ecclesia beati Pauli uia Ostiensi, diuersa prius erigebat ecclesia beati Petri, utraque extra urbē, unaque porticu habēs a porta urbis ad ipsam ecclesiā. Hęc duo apostolorū rēpla Gothos in tota illa obfessione nunquā uiolasse, & sacerdotum prius libere in illis permanētes rē diuinā exsecutus fuisse tradit, ex Procopio. Scribit uero contra rē Hostatius in uita Sylurii pontificis, cum sint uerba, Gothos quoque rēpore Ro- mā obfederūt, omnes ecclesiarū possessiones inedio consumpsisse, & ecclesias corporaque sanctorū passim extrinxisse. Cōstantinus igitur & Traianus Terracinā profecti, eūdem Neapolim plectunt. Belisariū uero Antoninū reliquēnt, ipsi retro cōuersi oppidū ad paritū quae Gothis dabat subsidia peruaserant, breuē effecerūt ut nihil penitus ex loco illis ad Gothos deferret. Martinus uero & Fruthis Tybur plecti, eū dilecta eius oppidū reuerterent, quotidianas Gothis molestias ex eo loco inferbant, & cōmentum dētem in castra prohibebant, & idem fiebat ab his qui Albi missi sunt. Ex quo breui admodū im- pore euenit, ut Gothi oblidentes non minus assereēt difficultatibus quā obfessio. Eū ipse defectū frumenti pessillētia quoque castra Gothorū peruaserat. Intra haec aliae copiae a Iuliano missae in Italiā peruenerunt. Fuerunt autē equites Thracēs octingenti, quos duxit Ioānes Viriathii fratris filius, ex defunctis autē eques mille trecenti, quos praerāt Alexan- der, Maximus & Zeno, praeterea classe adoe-cti fuerāt pedes tria milia quos duxit Pau- lus & Conō, erant etiā Neapoli pedes quingenti, quos parauerat noster ipse Procopius. Caesaris uero oēs simul copiae in unū conueniētes Romā petere cōsisterant. Aferunt uero secū multā ac magnā cōmentū, lites equib. erat uicta mare, classis autē pedes adu- rebat, & quāuis ierat classi magna uis frumenti, per terrā tamē magno uictuolū nō- ro frumenti etiā portabat. Belisarius autē secū eorū aduenit, ac intruēnti ne Gothi in- iuuānt, hęc machinā. Porta Flaminia, quā a principio oblidētia obfessio secretū molui impedimēta per noctē iussit, ac mēses primo luce ad eā portā struxit, paritū

A continuat. Traianū uero & Diogenē cum mille equitibus per Pincianam portam emisit, iubens ut ad castra hostiū magno tumultu discurrat, & cum egressi in eos fuerint hostes, fugam ipsi arripiant, nec prius consistant q̄ ad portam ipsam unde ipsi fuerant peruenissent. Hæc facta cum essent, Gothi in eos exciti suppetes persecuti fuissent, & ad Pincianam portā prælium committeretur, Belisarius cum reliquo exercitu repēte Flaminia porta egressus ad castra Gothiū cōuolauit, imparatusq̄ & uacua ab ea parte repperit, utpote q̄ a porta Flaminia iamdiu obstructa nihil penitus suspicabantur, itaq̄ non multum absuit quin castra ipsa caperent. Versus deinde Belisarius ad Pincianā portā, mediocriq̄ nactus hostes cum ipse illi tergo inualisset, illi uero qui prius fugerant a fronte repugnarent, intere debili cedere eos oppressit. Tantiūq̄ fuit ex hoc prælio apud hostes terror, ut castris uigiliæ duplicarent, nec de ulla re cogitarent magis quam ut se ab insidijs Belisarij tutos præstarent. Per hunc modum impeditis & territis hostibus, copiæ nullo impedimento Ostiam peruenērūt. Gothi igitur multis incommodis fatigati cum insuper nouas uenisse Belisario copias intellexissent, de dissoluenda ob blockade cogitare ceperunt. Iam enim multo modo ingens in eorum castris uel peste uel ferro absumpta petierat. Multi etiam morbo aut uulnibus debilitati deseruerāt castra, itaque Vigigis legatione Romanam missa, cum multa hinc inde dicta responsaq̄ fuissent, de iusticia causæ tandem ad Iustinianum Imperatorem cōtrouersias delermi consensit, ut ex eius autoritate res componerentur, legatq̄ ob hoc missi, ac trimum mensium induciæ, donec redirent legati factæ, obfidesq̄ hinc inde traditæ pro inducijs ex fide seruandis. His confectis copiæ & commetas quæ Ostiæ erant, terra & fluuio Romano deuenerunt.

HISTORIARVM BLONDI FORLIVIENSIS AB INCLINATIONE Imperij Romanorum. Liber quintus.

INTEREA dum Romanos inducijs cum Virigite constituti ab hostium uexatio nē, & ob inuictos cōmeatus nedum ab inopia, sed ab indigentia respirarent, facta cōperimus ex quæ supra diximus minus bene de Syluerio Pont. Rom. fuisse narrata. Siquidē Hostienses in dicti Syluerij uita scribit, Theodora Augustam Iustiniani uxore, postquā obijt Agapitus pontifex Romanus, perstiterit in sua rabie restituendi Anthemii ad Cōstantinopolitanæ ecclesiæ episcopatum. Diximus enim supra Agapitum pontificē Romanum relegasse ipsam Anthemiū Cōstantinopolitanæ ecclesiæ episcopum, quia Eutychianæ hæreses fautor erat. Insistebat autem ardentem per se mulierē Vigilius diaconus ciuis Romanus tunc Cōstantinopoli apocritarius, qui ambiret Romanæ ecclesiæ pontificatū. Is enim de cōstantia Syluerij nequaquā dubitās, quin cupiditati Augustæ relisteret, mulieri pollicitas est, si ipse in Petri sedem poneretur. Mēiora desecto Anthemiū reducere, & alia facere quæ domina imperasset. Scripsit itaq̄ Theodora Augusta Syluerio in eam sententiā, ut aut Anthemiū ab exilio reuocatum episcopatu præficeret, aut ipse Cōstantinopolim nauigaret. Acceptis pontifex litteras quo tempore cōstitutus inducijs urbem copias sunt ingreſsus, sed illico respondens papa multas profectioni prætendit difficultates, recusauitq̄ hæretici cum iuste a prædecesore damnati ab exilio reuocare. Hæc litteras cū accepisset Augusta, Belisario & Antoninæ uxori scripsit, ut Syluerio confictis quæſitijs causis deposito, Vigilius per quē illæ deferrentur literæ, subrogaretur. Interea Belisarius qui statim postquā uidit urbem per inducias, additisq̄ præſidia, & inuictos cōmeatus satis quiescere, accesserat Neapoli, Romam cum Antinona uxore reuertens. Is acceptis a Vigilio litteris eam detestans rem delegauit uxori & Vigilio exequendam. Proderūt itaq̄ subornati testes hæreticando affirmantes Syluerium papam Vigigē & Gothos per litteras & nuncios fuisse pollicitum sese, Alinartam portam habitationis suæ Lateranensium palatij sedibus subſectam produrum, quamprimum illi structas in aciem copias admoouissent. Inhabitabat tunc Belisarius palatium Pincianum, cuius ruinas Flaminia inter & Pincianā portam maximè nunc cernunt. Cū itaq̄ uocatus ad Belisariū uenisset pontifex Syluerius, tenui sunt primo apud uestibulū sacerdotes & clerici, q̄ illi fuerat comitati. Et introductus Vigilio deducens Syluerius Belisariū Patriciam offendit lectulo affidentē, in quo Antinona de Neapoli ueniens qualitate iacebat. Quæ præcursu uerboꝝ pontificē interrogare cepit, Quid tantū mali Belisarius & ipsa de se & de Rom. populo essent demeriti, ut hostibꝫ proderentur.

proderentur. Sed priusquam pontifex respondere posset, accesserunt satellites qui pallio de g
tracto, cucullam illam monasticam induerunt. tunc egressi ad facientes clero, vigili procla
mauerunt subdiaconus regionalis primae regionis, & alij factionis suae clerici, Vigili procla
maverunt in Romanum pontificem subrogasti. Paulo post relegatum a Belisario Syllanum
Vigiliis recubare ac fouere simulavit, & tamen deportari permittit in insulam Pontianam
in qua vitam cum sanctitatis opinione finivit. Eo in statu cum res Romana esset, bellum
cessaret ob indutias factas, Belisarius tamen Romam Gothi castra inuisionem, nullod
tente, querere & altercationes ortae sunt, pro indutiarum cetera fide uoluntate ex huiusmodi cau
sa Praesidium Gothorum erat apud urbem Portuensem ut supra ostendimus. Milites qui erant
in praesidio, cum deficerent sibi necessaria ad victum, urbem illam deseruerunt, deserti uero Pau
lus Sacerdotis praefectus, qui Ostia cum classe remanserat occupauit nec multo post Centu
cellas urbem maximam in Tuscia desertas eodem modo a Gothis, Belisarius militem suscep
tit. Alibi quoque urbes quae erant in Maribus, eodem modo deseruerunt Gothi. & Belisarius militem
occupauerunt. Virgines cum has urbes captas ab hostibus cognouisset, oratores Romam misit,
qui ruptas contra fide indutias quererent, Porro enim & Centumcellas & Albam Gothorum
oppida contra fas & aequum ablata fuisset, nec deseruisse Gothos eas urbes, sed uocatu
suo uenisse ad se qui erant in praesidijs, mox in eadem oppida reuersuros, libertatemque id
ducta induciturum fuisse esse a Gothis, nec licuisse Belisario eas urbes pro indutias capere,
itaque restitutionem facere debere. His legatis Belisarius respondit. Quae de uocantibus
Gothi eas urbes pro derelictis habuerint, inducitur quid eripere aut ferre uirtutem occupa
re uero quae a nullo possident nequaquam prohiberi. Ex hoc suspiciones exortae sunt, que
rentibus Gothis paria Belisario referre. At enim tres illae urbes a Belisario susceptae pema
gnas sibi opportunitates ad bellum afferrebat. Iam adueniebat hyems, Belisarius uero vo
pils abundanter mittere in hyberna equites constituit. Milites igitur & in alia loca, & in agris
Picenum equitum duo milia praefecti sunt his copiis quas in Picentibus uxores ac filios Ge
thorum, uiros autem ad obsidionem Romae populariter accessisse: si manerent indutiae, ni
hil moueat: quod si Gothi contra induciturum foedera moliantur, ipsam omnino praedam
rapere, & oppida quamuis multa posset capere Imperatoris quod oppidum repugnare id obli
dere iussit, nec ulterius progredi priusquam id ceperit: neque enim tutum fore postseho
stium oppida relinquentem ultionis proficisci. His uerbis ac mandatis Belisarius Ioni
nem in Picentem cum exercitu misit. Per hoc ipsum tempus Datus Mediolanensis praefectus
& cum eo ciues quidam Mediolanenses ad Belisarium uenientes urbem Mediolanum in
potestate Imperatoris fore dixerunt, si uel modicum praesidium eo minas. Se quidem pa
tentem esse non Mediolano solum, uerumetiam uniuersa ex Gallia Cisalpina Gothos capere
re, modo Imperatoris nominis auctoritas adesset. Hos Belisarius benigne susceptos ac ma
gis amplissimisque uerbis commendatos bonam spem habere iussit, ac se, cum tempus foret,
faciunt quod possident affirmavit. Eodem tempore cum prospera ac laeta uideretur ille
omnia, periculum superuenit horrendum, quod paruo momento cuncta penitus subuertit. Per
sidius erat quiddam ciuis Romanus. Is cum Ravennae habitare consueuisset, ab mox uitis
belli clam inde aufugerat, Romamque proficiscebatur. In itinere autem Constantini militem
Spolei degentes gladium huic preciose ornatum abstulerunt. Is ergo Spoletum, & inuicem
agere percellit, querela apud Belisarium exposita, reddi ablata sibi postulat. Belis
ariusque preceperat gladium illi restituere: sed bello & obsidione postea urgente dilata res fu
rat, militibus occupatis, & ducenti maiorem rerum cura abducentes. In hoc demum compe
tu cetera essent omnia, Belisario per urbem equitante, Praesidium freni equi apprehendit,
magna & querula uoce multis audientibus, inquit hoc merces ciuis Romanus, qui apud
hostes relicta omnibus rebus suis aufugerit, ut a militibus eius Spoletis, & inuicem affert
interrogabat. Se quidem contra iniuriam & uim sibi illatam saepius querela posuisse, nihil impe
tisse, cum tamen illis qui uim sibi attulerint, & res habere ablatas, in urbe atque in oculis
quotidie uiderent. Haec dicta Belisarius commouerunt. Itaque domum reuersus, non cari ad se
stantino fecit, eius enim milites erant, qui gladium abstulerant, ipsumque praesentem
repentem, & saepius iussu suo restituere gladium conuersus. Ego uero, inquit, Codrus
poma

A postis eum gladium in Thyberim abiecit, quam illi nebuloni tradam. Hæc uis de eorum
 inactæ & proterue. Tunc Belisarius, Numquid tui mihi fides? Sublimi, inquit, postq[ue] im-
 perator ita uult, uerum in hac uia re nunquam tibi parebo. Cum hæc audisset Belisarius,
 magis iratus est, ac uocari apparitores iussit. Constantinus aut[em] putans in perniciem suam
 apparitores uocari, simibunde arrepto pugione qui sibi ad eor[um] pendebat, in Belisarium
 ruit, namq[ue] paulo infra stomachu[m] percussit. Quos n[on] circumstantes subito accurrissent,
 ac ut extremo pugione ipsum in manibus apparitoru[m] tradidissent, suprema dies illa Beli-
 sarii fuisse, etiamq[ue] interitus e[us] et[er]na simul sed in ruinâ transisset. Gothi q[ui] eodem die rerum
 domini efficiebantur. Constantinus paulo post, iubete Belisario, interfecit. Nec multo
 postea Gothi furtim capere Romam tentauerunt, primo per aqueductu[m] quenda[m] uia
 noctu[m] quaesita, deinde rarihus traiecit[ur] amne iuxta Martium campum, sed utroq[ue] in loco
 eos fecit illi spes. Nam & per aqueductu[m] conspecta lumina fraudem illorum detexerunt,
 & oblitus aqueductu[m] faculas eis præfata est inuadendi. Et ad campum Martium dete-
 ctis proditiõ conati eorum irritauit. Fuit aut[em] proditiõ in hunc modum composita. Duo
 ex infima plebe homines iuxta templu[m] beati Petri habitabant, qui sermone[m] urbis pro-
 dendi cum Vitigis habueru[n]t. Querebatur uero facultas talis. Infra campum Martium
 quoda[m] loco ualde inuisit[us] et pene neglecta erant moneta, consilia uero puto ueteribus mu-
 nimeto Thyberis. Vitigis igitur lintres & rates & omnia[m] nauiga[m] ad Ponsẽ Maluũ
 parauit fecerat, noctuq[ue] latent[er] secundo amne dimissa ratibus militib[us]q[ue] impoliata ubi
 inuadere constituerat multitudine e[us] exercitus in exteriori ripa existente proficue fore
 sperabat, in expoliis priuatis militibus, aliq[ui] atq[ue] aliq[ui] continuo illis ratibus transirent. Vig-
 les modo qui in eo loco strabant, cogitatione[m] suam impedire uidebantur. Ad hoc quæsit[us]
 duorum Romanoru[m] ope pecunia sibi illis contulatur, traditumq[ue] eis soperferu[m] medica-
 menti uino iusserat admiscere, ut uigilib[us] potum darent. His in hunc modum compos-
 itis, alter coru[m] puerinitia ductus rem Belisario patefecit, captoq[ue] altero medicamentu[m]
 quod sibi rex dederat reperit[ur] est, ac tota rei series tormento expressa. Hæc igitur homi-
 ni uisus Belisarii natus & auriculæ amputare, ipse alino impolitus per Pincianam portã
 ad castra Gothoru[m] missus est, ut cognosceret Vitigis detectam esse fraudem & conatum
 suum patefactum. Hæc ira deprehensis Belisariu[m] posthac seruandas sibi indoutas nequaq[ue]
 existimauit. Quare ad Ioannẽ scripsit, ut rem exequeretur. Ille igitur cum duobus equitib[us]
 militib[us]q[ue] Picenum peruadens uxores nation[is] Gothoru[m] cepit, prædib[us] & captiuis
 trigentis tota inuoluit. Vigilem Vitigis patrum cum Gothoru[m] copiis sibi obuiũ
 præfectu[m] prælio superauit, ipsumq[ue] ducẽ cum magna parte copiaru[m] occidit. Ita uictor
 laetus omnia peruehbat. Captis permixtis agri Piceni oppidis cum Auximo copias ad-
 mouisset, renouit id oppidu[m] nõ magno Gothoru[m] presidio custodi, sed locum esse
 uidebatur. Itaq[ue] nequaquã terendum in eo oblidendo tempus exstima[n]s, ad ulteriora
 processit. Iste quoq[ue] statuit de Urbis oblidione urbis enim munita & ualida longã obli-
 dione necessario postulat[ur] ipse in celeritate spem collocauerat, Fanum & Pinaru[m] ce-
 pit, deinde Arimino copias admo[n]uit ductus illa spe quod ciues Ariminenses nõ bene con-
 uener[unt] cum Gothis audierat. Cũ ei municipio copias admo[n]uisset, tantum terrorem intra-
 uit Gothu[m], ut diffusi in eo loco consistere, Raennã omnes demigrarent ciues aut[em] portas
 sibi aperuerunt, per hunc modu[m] Ioannes Ariminum cepit, reliquis post se duabus ualidis
 urbibus i Gothis custodiens Auximo scilicet & Urbino. Fuit hoc totum contra Belisarij
 præceptu[m], sed ipse præstare censuit Ariminum capere, quã[m] contra Auximum & Ur-
 binu[m] inuaserat desiderare. Inductus est insuper illa ratione, quod Arimino tam propin-
 quo Raennã oppido capto, non erat credendu[m] Gothos in oblidione urbis Romæ per-
 mansuros, sed potius esse celeriter abituros, quo Raennã circumq[ue] ea loca tuerentur,
 quod & factum est. Simul enim atq[ue] intellexerit Gothi Ariminum esse captum, oblidio-
 nem urbis Romæ dissoluere atq[ue] inde abire statuerunt: itaq[ue] Vitigis paucis post die-
 bus crematis castris cũ omnib[us] Gothoru[m] copiis abiit. In ipso quoq[ue] recessu magna de-
 tintit[ur] arecepit, propterea quod media tam exercitus parte transgressa ponit[ur], Belisarius
 posteros i fossi[m] uia diu[er]sit, multisq[ue] Gothoru[m] interfectis, reliqui tanto tumultu & se-
 ditione pontem transire coacti sunt, ut ab utraque sponda multi in flumen præcipita-
 minur. Durauit aut[em] hæc oblidio urbis Romæ anno integro & diebus nouem, com-
 ad nouum

ad noni kalendas Martij, prout ostendimus, incepisset. Post soluta Romae oblationem, et
 quoque ab utraque parte facta et prouta fecerint prosequemur. Virgii enim licet Ravennae ut
 properaret, urbes tamen Etruriae & aliarum provinciarum continere in potestate sudebat.
 Quamobrem mille equites Clusii, totidem Viteruerensium, Tuderis quingentos, Auximi
 quatuor milia collocauit, Viterbi duo milia, Caesene quingentos, Belisarius autem post se
 cum reliquo exercitu ad obsidendum Animum profectus est. Belisarius autem post se
 cessum Gothorum Martinum & Ildigerem cum equitibus mille festinare Animum iussit,
 indeque Iohannem & equites qui cum illo erant abducere, pedibus circumflecti. Si enim pede-
 rum copia Arimini foret, ut poterat Gothos cum urbem obsidere vellet, & si obsidens
 facilius toleraretur obsidione pedites & equites extimabat, cum equos in obsidione su-
 bire difficillimum sit. Pedites autem ex Ancone, quae ciuitas nuper in fide uenerat, nisi
 Arimini possent commodissime importari. Ildiger ergo & Martinus celeriter profecti, &
 uersis ab hoste itineribus, Ariminum perueniunt. Nam Gothi multitudine exercitus huius
 tardius iter compellebantur. Hi expediti longe antecesserunt. Cum ergo Animum perue-
 nissent, ac mentem iussim, Iohannes neque ipse parare uoluit, neque Da-
 mianum patre uel cum suis equitibus, ad quadringentos si fuerint, parare permitte. Quae
 Ildiger & Martinus Arimino abeuntes omne equitatum, quod Belisarius Iohanni dederat
 adduxerunt, reliquis solummodo pedibus, & equitatu proprio Iohannes & Damianus inter
 haec Virgii ueniens Ariminum obsedit, primoque statim tempore igneam uiam murorum
 altitudinis parē fabricari fecit: dicebant uero eam turrim non boues, ut Romae factū erat,
 sed milites intra machinā inclusi. Eam igitur Gothi contra illam uiam turrim, ubi facilius
 erat aditus constituerunt, postmodum urbem expugnaturi. Iohannes aut per noctem eadē
 minibus fossam latā & profundā ab ea parte effecit, aggeremque totū ad eam parē fossā
 quae ad moenia erat congeffit. Ita longū hostium labore unius noctis opere fulcrata, si-
 cutatē ad mouendi turrim ad moenia iussit. Virgii nihilominus complere fossam in ani-
 mo habebat, totumque exercitū parare fasses & stipulā, & materiā iussit. Ne uero unū
 ipsa nocte secutura ab hostibus crederetur, abducere eam retro uersus castra iussit. Id cum
 faceret Gothi, Iohannes educis militibus illos opere occupatos intradie, committit magis
 & atrox praesidium circa turrim, multi Gothorum cadunt: tandem post longū certamen turrim
 Gothi retraxerunt, sed tanta laetitia eade, tantoque detrimento optimi causis, ut spem abice-
 rent ut oppidū expugnandi, sed fame peruenire obfessos cogitarent. Per haec ipsa tempora
 Mediolanensibus legatis qui Romā uenerant, auxiliares copias Belisarius concessit, per
 fecit autem cum omnibus copiis Mundilam unum ex familiaribus suis, uirum impium in hie
 nuum: iussit etiam simul copias Fidelium Mediolanensium, quem Belisarius Romam deduxit
 diximus. Hi omnes ex urbe Roma classe Genus delati, Theodoaldi regis Merensii dori-
 bus fauores praestantibus, inde pedestri itinere Mediolanum perueniunt. Ne uero trāsum Padū
 detinerent, lembos uelutis detulerunt, quibus transire amonē possent. Postea cum
 cum tandem transiit Padū ad urbē Ticinū, quae nunc Papiā dicitur peruenissent, Gothi
 ex eo oppido egressi illos intraserunt: quoniam enim id oppidū arcem habebat munitissimā,
 multa ac praeciosa in ea sepeluerant, ac magno utilitatis praesidio illam tuebant. Commis-
 itaque leui praesidio Gothi intra urbem compelluntur. Mundilas uero & copiae per portū qui
 iuxta urbē erat transierunt. In hoc loco Fidelium Mediolanensis occidit. Na crandi castra
 templū quoddam intrauerat, & abestibus suis ipse posterior securus equū cōscendere
 festinabat, sed dum adnititur equosque retractat, euersus est, in terram prostratus. Hel-
 dias qui pro omnibus stabant haec cernentes, impetu facto, illum occiderunt praesens. Hel-
 dias & milites id fieri respexissent. Eius uiri interitus magno dolori fuit & duci & militi-
 bus. Erat enim uir domi nobilis & potens, & qui multum inuare susceptum bellum sua pe-
 sentia potuisset. Mundilas igitur & alij Mediolanum profecti in urbem recipiunt: multi
 Comum & Bergomum & Nouaria & alij illarum partium urbes exemplum Mediolani
 secutae Mundila sponte sua & milites admisserunt. Virgii cum ea quae Mediolani acce-
 rant cognouisset, Variam fratris filiam magno cum exercitu ad ea loca transiit, eo
 contineret in fide ciuitates, quae nondum a Gothis defecerant, & illas quae iam defecerant
 recipere conaret. Imperante hoc in loco traditur ex Procopio, Virgitem tunc scriptū ad
 Theodocium

- A** Theodeberti regem Francorū, quicum nuper foras seceat, p̄cessit ut auxilia sua Variē cōtingeret. Sed cū Guido Reuennas sacerdos planē naret Burgundiones capti ut offēdimus Theodeberti regis Metensium temporibus Liguriæ loca non prius deseruisse, q̄ a Narsete cōmūto fuerant pulsi, ponuisse siet assensio, ut ipsorū Burgundionū ex Ligustinis auxilia Virgini nō ex Frācia aut Burgōdia imploraret, & hoc infra certius ellē edemus. Quod isti ipse Procopius omittit, scimus Mediolanenses eo fatigatos bello hoc esse Ducio rōrū episcopo misisse Cōstantinopolim legationē à Iustitiano Imperatore prædictum nēturi. Fuitq̄ eius legationis princeps ipse Dacius, quem beatus Gregorius in dialogo q̄rto tertio libro refert in eius legationis tēnere cū deuenisset Constantinū, Iurgam domum ad hospiciandū quæsiuisse, quæ totum eius caperet comitatū: & cum nullam inuenisset aliam aspiciendā domū congruēti magnitudinis, iussissetq̄ eam sibi ad hospitium preparari, cum p̄ eiusdē loci incolæ dicerent in ea ipsū idco manere nō posse, quia multo iam annis diabolus inhabitaret, & idco vacua tenuisset, uisū dei adq̄ ulla antiqui ho-
- B** is Iustiniani generis irredptione secum intrasse. Hæc quidem tunc fiebat in Gallia Cispina. Belisarius interim cū maturelcerent iam segetes, Roma egressus extorci in hostes duxit. Gothi uero qui Taderi & qui Clusij in præsidio relictī fuerant, Belisariū aduersus se uenire cū exercitu sentientes, quoniam sese impares fore tūc dimicationi existimabāt, elisethim milia legatis pactione oppida dedidit. Inter hæc Virgini alias insuper copias Auximiū misit. Eam namq̄ urbem retinere & reseruare penitus cōstituerat. Misit & eam his copiis nouam præfectū qui ubi militibusq̄ præcellet nomine Vacinium. Is ergo cum uicini præsidio nouas copias misisset, Anconē finitimam urbē quæ Belisarij præsidio tenebat tēnere cōstituit. Quare præfectus omnibus copiis in Anconitanos duxit. Eius ciuitatis per id tempus in morte loca quibz iusticijs frequentata essent, tunc nullis moribus claudiebant. Cum igitur aduentaret Gothi, Conon qui præfectus militum Anconi præerat, tamen ne ædificia suburbana habitatores, q̄ eorum ab hostibus uisarent, à sepe non oppido distēderet, cū omnibus quas habebat copijs uenientibus se obiecti. Erat uero Conon admodū impar, quippe aduersus quatuor Gothorū milia ipse uix mille habens milites cogit edicbat, itaq̄ temerarij corpori cōfessim potius luit. Cum eū tantam multitudinē hostium ferre nō posset, profligatus ad extremum & in fugam uersus, magnam suorū partem amisit, & urbs ipsa uix atq̄ ante ea die seruata est. Nam cum fugerent milia trecenta confusa ad oppidū, dies ne mori hostes fugientibus intra moenia penetraret portæ trepidi clausuræ, itaq̄ sob ipsi moenibz magna strages est facta, adeoq̄ ingens periculum fuit, ut Conon ipse non aliter, quā per suū dimitimus in moenia sit receptus. Gothi uero scalla admoēs capere urbē conabant, Atq̄ igne iniecto ædificia omnia, quæ sub ipsa urbe fuisse diximus, cremauerunt. Paulo post hæc Anconi gesta Iustinus Illirici militis dux, & Narsetis quiddā Persa cum militum quinq̄ milibus in Italiam traiecerant. Se tui præterea sunt Etulorū duo milia, quibus præerant & Sandrus & Phanateus. Belisarius inter hæc audito Anconitanorū periculo uenerat. In Picentes idem fecerant Iustinus & Narsetis, circaq̄ urbē Firmū simos duces ipsi & exercitus in unum conuenerūt. Ibi cum de cōmuni bello cōsultarent, & quid potissimum primo quoq̄ tempore agendū foret quererent, difficultates quæ dā subesse uidebantur. Nam si Auximum obliderent, Ioannes & qui cum illo oblati erant Arimini manifesto in periculo relinquerent, præsertim cum iam necessarii illis defecissent. Sin Arimini uideret, magnæ Gothorum copię quæ Arimini erant, post terga remanebant cū periculo exercitus ac prouinciæ deminuent. In dicendū autem sententia pleriq̄ eorū qui ordines ducebant, temeritatem Ioannis accusabant, quod cōtra iussū Belisarij sese Arimini intulisset, quod superbia & auidia ductus cōtra pro arbitrio fecisset mandato ducis penitus postergio. Id cum animaduertisset Iustinus & Narsetis, uerū ne his rationibus Ioannes negligenter, multis apud illam uerbis comitatus, oblidit nē Auximi differendam, nihil uerare dicentes, quis post aliorū dice quidē assensum esset. Subuenire autem militibus qui Arimini oblidenda, si nunc dilata esset, non licere postea subuentionē facere, tunc eū dominos qui clausi essent post prouocātes se hostibz, deditoro, hinc illuc esse properandū ubi irreparabile urget periculum. Si uero non inuenerit Ioannē quis diceret, quia mandatorum ducis cōtempnor foret, et se sponte sua in id periculi comitetur, nō tamen odio Ioannis & urbem Ariminum

tanta existimare non digni, & optimos tanocēssimiorū milites, qui in ea obfederat, ante
 recedendo esse. Nullam enim de ipsa & de Iustiniani exercitibus exultationem futuram, si in
 oculis penē sua perire socios & urbē obsecram capti ab hostibus ipsi inderentibus spectan-
 tibus permitterent. Adhuc Iustinus Narsetisq; sententiā, quod literis Iovinianus ad Belisari-
 um scripta per hoc ipsam seipsū uerteret, quibus fame confectos milites perigere
 et septem dierū signinebat, opēq; sibi prospere ferri postulabat. Sententiā Iustini & Nar-
 setis in cōsilio approbata cū subuenire obsecris quamprimum statueret, Belisarius in hunc
 modum prouidit. Primo Ararū cum milibus mille in illis ipsis locis remanere iussit, ex
 precepit ne se cōmoueret, neue fortuitū ullam tentaret, castra sollemni modo li hostis in-
 peteret natteret. Deinde classis ornauit implexurū milibus, quibus Erodiāni & Vili-
 tum praefecit. Imperiū uero totius classis penes Ildigerem esse uoluit, naq; q; ita ut Axi-
 minum uersus nauigare iussit. Partē uero exercitus Martino ducendam tradidit, iubet
 ut aquis spacijs cum classe per litus iter faceret, cumq; in cōspēctum uenisset hostiū,
 tunc ignes de industria plures, q; pro numero in castris fierent, quo maiorem copiam
 opinionem praeberent. Exitu per mare liturū constitutis, ipse disiecta a mari ita mun-
 bus iter fecit, ut ita planior ita quae per Fandentes Pisumētesq; Ariminū ducit. Cum enī
 multo maiores hostiū copiae circa Ariminam essent quā ipse habebat, ualida etiā Go-
 thorū copia Auximi relinqueret sibi post terga, cēlebat ingenio potius & astu effugien-
 dum aduersus Gothos, q; tanta acie dimicandum. Profectus igitur quibus diximus inuo-
 cibus, cum ad eos montes peruenisset, qui cōtra Ariminum insurgunt, quosdam hostium
 ut par sit in magno exercitu per ea loca uigantes offendit, quibus uel interfectis uel ca-
 pto, nonnullos eorū uolueribus faciem caelos dimitti iussit. Illi uero in castra Gothorum
 deuites Belisarium adesse cum toto exercitu nunciarūt, ac fidem uero hostiū rei uictoriae
 recens accepta ostendebant. Erat uero meridies cū haec in hostium castris nunciata sunt,
 statimq; arma capere miles iussus, & in suos quilibet ordines redactus: duces uero omnes
 acie descensum Belisarij expectabat, oculos cōtinuo ad montes unde uentre dicebat eo
 uictorū tenentes. Belisarius in montib; ipsi castra fecerat procul Ariminū meridiei iun-
 re, nec ea die ad hostes descendit. Itaq; Gothi uulstra expectantes tandē ad occasum solis
 uiciū dissoluerūt. Sed cū aduenisset nox, ignes permultos in litore diuersa regione, qua
 Belisarius uenire nunciabat intuentes, erat autem ignes quos Martinus atq; eius castra
 faciebat, maximo in metu ea nocte uersati sunt, nec huius eorū quicquam qui somnem ca-
 peret uel arma exueret die autem facta classem insuper conspicuam liturā & paratū Ar-
 mino propinquante. Itaq; a duobus simul exercitibus & a classe maius terrarū cōfessum
 se arbitratu soluta obfidiōne Rauenā petierunt. Ildiger cum classe primus Ariminū ap-
 plicuit, egressusq; in terram castra Gothorū diripuit: nec multo post Martinus & Belisari-
 us cum exercitibus superuenerunt. Cum uero Ioannē & milites qui cum eo obsecra-
 rant pallore & inedia confectos Belisarius cōspexisset, cōuersus ad Ioannē quasi citre
 mentati illuderet. Permagis, inq; gratias Ildigeri debes. Ad haec solus superbe non
 respondit, se Ildigeri quidē nullas debere gratias, sed Iustino & Narseti omnes, ostēdo-
 re uolens nullū Belisario curam fuisse salutis suae, nisi Iustinus ac Narsetis cōpulsione. Ar-
 minis obfidiōne per hunc modū soluta, Graeci ad obfidiōnem Urbini profecti sunt, nō to-
 men eisde castris: sed Belisarius cōtra eam partem urbis quae ad orientem spectat solent,
 Iustinus uero & Narsetis ad occidentē cōsedit. Cum uero expugnare urbē Belisarius in-
 iussit, contra eam portam qua planior ad urbē est aditus uineas agere inciperet. Quis de-
 teum qui obfidebant pactiōne intra urbem sponte sua exiret. Quis de
 ratione Iustiniano subesset aquo iure cū alijs Italicis, qui Imperio parebant. Urbini uero
 pro, Belisarius Iustinū, Ioannemq; misit in Bononienses, ut & Amilias ac Flaminias ciuita-
 tes in hunc cōtinerent & a Gothorū inuasionibus tutae essent. Ipse uero quoniam nece
 collima obfidiō erat, quoniam in fixo undiq; periculis constituta, nullum in uis aditus ex-
 gnantibus dabat. Sed spes erat in defectu transiūti, longo em bello atrens Italiae acce-
 exercitibus castra singula ciuitates frumentum penuria laborabat. Quia enī penuria
 uetus ad extremū domita inq; Belisarij potestatem deuenit, liturus in Vrbeuatenū

Ad ius Ioannē Vitaliani cum exercitu misit ad oppidū Casenam: ibi dum moenia sceleratim
 aggredietur repulsiu multa misitendū in frequentes suorum amittit & Pharnates eius locū dux
 in ea oppugnatione interijt. Quam ob rem Casena desiliens Ioannes ad Fordeconem dū
 ait, tamq̃ urbē dantiū sese incolā cepit. Per idem tempus in quo Forum corneliū ciui-
 tas sese Ioannē dedit, Mundilas & qui cū eo erant Mediolani maximis difficultatibus
 incolū corpeit. Theodebaldu enim rex Metensium à Viugne rogatus decē milia ar-
 mato ad Varam miserat ex Ligulonis suisq̃ milibus, qui Ligurū praesidio tenebant
 quā ille multitudine fuit: nō procul Mediolano castra faciebat, & Imperatorē frumēti
 in exterioribz cōuectas omnes impediēbat. Mundilas namq̃ copias suas Comi & Bergi-
 ni & Novariē necessario dispernas furrat: ipse uero non magnū equitū numerū se
 cum habebat. Sed non erat in defensione urbis difficultas, Mediolanenses em̃ ciues una
 nimitē ad defensionē concurrētes: sed defectus annonae in urbe populosissima timeba-
 tur, si barbari stare in his locis diutius sinerēt. Hae igit̃ intelligēs Belisarius, Martinum
 B & Vlarū cū magnis copiis misit, ut Mundilae cōiuncti barbaros submouerent. Hi cum
 ad Padum peruenissent, quod distat Mediolano unius ferme diei iter, nō autē transire flu-
 men timore hostium dū in his locis defecerunt, spem Mundilae & obsestorū ducum fra-
 strantes: polliciti enim sese transuros esse Padū, & ad Mediolanum accelluros, nihil pro-
 missū exquebantur. Obsesti uero in dies spes ac uictus dedicebat. Tandem uero post
 longam expectationem Martinus & Vlarus ueritatē falli Belisario significarunt, se so-
 los contra tantas hostiū copias transire nō posse, nisi uictus ad manus illam permitte-
 re proficisci, daret opē si sibi uideretur ut Ioannes & Iustinus qui exercitum non procul Bo-
 nomia haberent, secessu iungerentur. Belisarius his auditis concessit Ioanni & Iustino scri-
 bens, praecepit ut copiis suis cum Martino cōiunctis ad Mediolanum festinarent ad libe-
 randū obediēte facies in extremo periculo constitutos. At Mediolanū indies acutus
 premebatur, & fame tam intolerabiliter laborabat: eas nāq̃ ciuitas illa nunc petulā diffi-
 cultates & angustias quae uix hominibus petenda sunt. Tandem ad extremā necessi-
 tate perducit Mundilas & milites praesigat Iustinus & Ioannes sese Martino & Vlaro
 C iungere ac opē ferre possent, Mediolanū Gothi deliderē, pacē in columibus sibi ab-
 relictē. Mediolano à Gothis capto Belisarius exercitū tritariā partito ipse cū una co-
 piam parte ad obediendum Auximum est profectus. Aliam uero partem cum Cypria-
 no & Iustino praefectis Fesulas misit. Tertiam copiarū partem Martino & Ioanni Vita-
 lianū ducendam cōmisit, ut circa Padum cum his copiis castra faciant, Varamq̃
 & copias eius in illis locis quāmu maxime fieri potest detineant, ne in Tuscos uel in Pictas
 itas ad dissoluendas obediētes uenirent: quod si continere illi ab aduentu nequissent, ne
 silentio pone consequantur. Martinus igitur & Ioannes cum ea quam diximus copiarū
 partem in Gallia profecti, Dertonam urbem iuxta Padum sitam occupauerūt, indeq̃ Va-
 riam & Gothos infestare coeperūt. Cyprianus uero & Iustinus cū alis copiis Fesulas ad-
 edier, quāq̃ difficilissima eius urbis erat obediē, propter naturā asperitatemq̃ situs: tamē
 de supiori loco, quā planior est aditus, castra quam proxime adnotis eam urbē obse-
 derunt. Belisarius autē ipse cum longe ualida manu Auximum circumfedit. Vires opē
 D mum quāq̃ Gothoū Auximi collocauerat, summaq̃ illi cura fuerat eas urbes munire
 & cōnectas id quod utillimū erat nunquam Belisarium ad oppugnandam Rase-
 nam esse profecturū, nisi Auximū prius in potestatem tēderēt. Cum situm naturamq̃
 loci Belisarius speculatus esset, spem omnem deposuit Auximū per uim expugnandi: si-
 ta enim est urbs in monte satis arduo, ac insuper manus delecto il militum eam tēbatur;
 uel in capellā certamine repugnare apta. Spes uero unica supererat fame ac inopia rerū
 domandi, praesertim cū multitudo ingens intra urbem obediēderet. Quare Belisarius op-
 pugnationem omittēs circa monē undiq̃ posuit castra, intentus quāmu maxime nequid
 importari ad obediē ualeret. Ceterū erat ea circumis castrorum ad prohibendā impo-
 gnationem, insulas contra subitas hostiū inuasionē. Nam qui obediēbant contra quas
 libit erat castrorum partes de supiori loco repentinos impetus faciebant: cetera uero
 partes longe aberant, nec opē ferre milites facile poterāt. Hostes igitur per hunc modum
 assidue castra singabant, crebraq̃ ex eo praelia cōmūtebantur. Erat praeterea non procul
 ab urbe locus quādam irriguus, in quo herba plurima creuebat. Hic locus quasi capus fuit

quotidianorum certamina, cum obfessores obfessi pabulationem ex eo quarentes & accessu hinc inde animis nonnunquam totis penè castris eò cōcurrentibus certarent. In his prælia Belisarij milites multitudine, Gothi sine præualebāt, utrate par es utiq; habebant. Hæc eadē certamina Fesulis erāt. Nam & insulationes frequētes & quodammodo propriæ hæc inter obfidentes & obfessos cōsistebantur, & unica spes obfidentib; erat ut sine defectu rerum necessarii obfessos pervincere. Nam ut exponādi urbem munitionib; nulla erat spes. Quare undiq; circedantes oppidū Italianis militib; opportunitatib; dispositis omniū importandi facultatem abstrulerant. Cum hæc esset conditio bellī, Acrimini in Placentibus, Fesulæ in Tuscia enice obfidebantur, nouæ protinus res cetera Padum exoriantur. Fracim & Burgundiones Liguria possessorēs iusta quidem Theodobaldi eorum regis transitio Apenninū ad Padum dedeciderunt. Causa uero transitus eorū, ut postea cogniti est illa fuit quia cū audisset Theodobaldus per ceterosē Galliam belum geri, dolebat finitimam suis regionē præmiam eorum qui uictores fuerant, locore in spectatores ociosos sedere. Eos em̄ ex utrisq; rex ducebāt insperatissimos quos cūq; a se de Italia urbib; incensio uictoria præbuerit. Hæc igit regē fero calissimo mouendi causa Apenninum eaz copias causa fuit. Varas per id tempus crebris ab Vitige litiens euectus Padum transierat, Rauennā cum exercitu petinarus; Martinus autē & Ioannes i Belisario nuper nulli ad Varas peruenientes castra nō proel ab eo fecerūt, ut quib; postea transitū prohiberent. Dissabant uero eorū castra ab Varas castris milita pallium cuncter sepebant. Inter hæc Franci & Burgundiones supra dicti multa armatorum militū circū ea repere loca superueniunt. Hos Varas & Gothi auxiliare sibi ut superiorem autē Mediolanensib; bello fecerāt, uenisse arbitrabant. Erant uero Franci & Burgundionib; qui tunc Apenninū transierant aduersū Ligustinā. Ipsorumq; omniū per pauci equites erant, cetera uero multatudo pedestris. Arma uero ferebāt, non pala, nō arcus, sed ad pugnandū cū corpora ferūt & galeas: ad feriendū autē hostem, gladium & securim bipennim. In peralib; autem maxime securibus utebantur, quib; ex cōposito ferientes, scura & galeas hostium perfringebant, ut nemo aduersus tantā vim resistere ualeret. Hi ergo tunc ut autē ei Gothorū uenientes prius apud Padum Placentinū in agro consistuerūt, quin Gothi illos intelligerent aduenisse ex summis nanc; Apenninū fugis in Placentinū benia factūq; est defensu ubi autē castra Varas propinquarūt, siue consilio siue temeritate multitudinis, rixa & prælio cū Gothis implicarūt: nec prius finis præliandi fuit, quam Gothi in fugam uerti castra sua deseruerunt, fugientesq; non longe a nostrorum castris admittationem præstare Belisarij militibus inuulerunt. Ipsos enim Francos & Burgundiones nō liti nequaquam Apenninum nouerāt transcendisse. Quare uidentes Gothos fugere tanquam periglio profligatos, Belisarij ignotis abditisq; itineribus uenisse ad opprimendū Varas exstimulabāt. Armis igitur raptim sumptis cū aliquotū progressū fuissent, inopinato Franci & Burgundionibus occurrunt, inuitiq; pugnare coacti cito franguntur, neq; repetere castra nisi sola fuga libi cōsulerunt. Franci & Burgundiones uictores ita edeg; die Gothorū & Belisarij copiarū castra utraq; cepērūt. Varas ex fuga Rauennas, Belisarij autē copię per Placentinorū & Parmensiu fines superato Apenninū iugo in Hertruriam abierūt. Cogimur hoc in loco longiore, quam superius polliciti sumus, temore errores refutare, quos supra tanquā ex Procopio traditis omittimus. Primum ubi Narsetem Persam cū Iustino Blyrici finibus duce in Italiā uenisse diximus, traditum erat ex Procopio Narsetem eunuchū fuisse illum, qui ex quinque milita adduxerat in Italiam. Neq; tantā rem coniecturis agamus, quæ pro nobis militari essent, aliorum scriptis mutemus. Aggessit in Vrsicino Rauennas episcopi quæ Iustiniani tēporibus fuisse constat, ut illi cū Narsetem charitarius eo anno primo uenisse Rauennā, in quo integra adhuc Teolerebus Belisarij ex Raurenza Cōstantinopolim nauigauit. Doceret etiam Narsetem uictoriarū aduentus, cū a nobis describeretur, nonquid uiri fuerit, qui pati uoluisse ut daretur sub Belisario, aut illi par cū quinque militib; in Italiā militaret. Hinc uena erūt, quæ de uictis cum Belisario simultatibus tunc dicta, ex quibus Mediolani destructionē securitatis inuoluit: quam quidē destructionem nequaquam tunc fuisse cōstanter asserimus. Iam nanc; Mediolanensib; episcopis multa de sui seculi calamitatibus sepe in epistola innotat, Mediolanumq; patriam suam pro cuius salute Romanæ & Cōstantinopolitane

- A** cessit, à Gothis quidem obsidione pressam dicit, sed solo eueriam aut direpta nusquam re-
fert. Paulus etiam qui Longobardorum historiam scripsit, captam & possessam ab Alboi-
no rege urbem Mediolanensem narrat & nihil de ea euerione dicit. Si enim à Gothis destruc-
ta fuisset ex ciuitas, non potuit in annorum quindecim spacio quot Gothorum inter & Lo-
gobardorum tempora intercesserit, ita instaurari, ut à ciuibus eam dedi potius q̃ pro de-
relictâ petuati oportuerit. Facit item, ut nihil de hac nostra opinione, quin si uera, du-
bitemus, sanctus p̃fex Gregorius, qui saepenumero multa narrat de his quæ crudeliter
facta sunt in Italia, uel paulo supra ætatem suâ à Gothis, uel se p̃fice à Longobardis: &
tamen eam ciuitatis opulentissimæ direptionem excisionemq̃, & occisa eiuus triginta
millia, nec tenui quidē indicat coniectura. Non ergo interfuerunt huiusmodi urbis dire-
ptioni decē millia Burgundionū nulla à Theodeberto, qui tunc mortuus erat. Sed esto
error nominis erit, & pro Theodoro filio sit positus genitor Theodebertus, nunquam ni-
si semel quispiam ipsorum regū in Italiam uenit cum dicit Sigibertus in regnum francie
gestarum rerum historia Theodebertum semel Italiam fuisse ingressum: & Iordanum uti-
deamus pariter cum Cassiodoro affirmare, id primis obesse urbis temporibus accidisset
quanta quis credat octuaginta amatoriū millia potuisse Alpes transmittere & Padum
transire, benaq̃ castra prius inuadere ac capere, quam de eorum aduentu exploratum ha-
buissent utrorumq̃ castrorū duces: præsertim cum Iustiniani partium duces Dentonam,
& alia oppida medio in illorū itinere obtinerent, & in Gothorum custodia ac potestate
essent, cum cetera in Transpadanis, tum maxime oppida & castella ad saltus inuentusq̃
Alpium sita. Absurde præterea dicitur tot amatoriū millia esu bouinatum carnum & a-
que Padipote itea contrabuisse, ut post partem de castris hostium uictoriam haud secus,
quam in acie sumus uento ageratus ualidissimo ex Italia aufugerint, nemine exturbante.
Aperte autem dicit Guido Rauennas sacerdos, Burgundiones Francosq̃ qui Liguriam
pro Theodebaldo tenebat, mercede à Gothis cōductos Mediolanensem urbem obsidioni
interfuisse: & postea quando Belisarius uiderunt Italia ferre omni potius obsidere Vi-
tigem in Rauenna, proprio prospicientes periculo fuisse Gothi, & sese ita castris Beli-
sarij ostendisse, ut ab eo fuerint uinibus repellendi. Harum rerū ueritas apud quos sit, illo-
rum iudicio linquimus, qui parum ornate à ueteribus scripta non fastidimus, quosq̃ poti-
us laborando inuestigando q̃, sicut nos fecimus ueritatem cognoscere, quam tropicē
do ignorare deleat. Obsidione qua Fesulas premi ostendimus diu protracta, Gothi
cum fame premierentur ac sepius postulata auxilia à Rauenna non uenirent, tandem pa-
tione urbem Cypriano & Iustino dedidere. Illi autem recepit Fesulas ac presidio militū
imposito, cum reliquis omnibus copijs Auximū profecti sunt. Nam Vitigis cū toto Go-
thorum robore illis qui Auximū obsidebantur, iurauit sese opem promittere. Et Varian
presentia hoc ipsum polliceri uidebat. Quare Belisarius quoq̃ eo copijs undiq̃ contra-
here coactus est, ne longus obsidionis labor in irritum eaderet. Verum cum auxilia sepi-
us promissa obsellis nequaquam ueniret, ipsi tamen præter opinionem pertinaciter du-
tarēt, statuit Belisarius eos necessitate aliqua ad deditionem compellere: cuius rei gratia
hanc machinā: Foris erat perennis aque extra moenia Auximū ab ea parte oppidi quæ ad
septentriones spectat, ita propinquas moenibus, ut intra iactum lapidis foris. Eum fontē
Belisarius tollere constituit, quoniam animaduerterat obsessos ex eo tantummodo fonte
aquam habere. Huius igitur rei conficiendæ causa sub primâ statim lucem armari exerci-
tum iubet, atq̃ ex composito ad moenia accedere. Gothi uero oppugnationē oppidi pa-
rari existimantes, per moenia opportunis locis consisterūt. Belisarius quinque uiros huius
arctici gnarus cum dolabris & malleis adhuc ipsum paratis multorū dyceis protectos,
ad fontem effodiendū destruidūq̃ submisit. Qui postquam eo uentum est, fornicem
quo fontis desuper contegebatur, subeantes secuti iam à telli, quæ de moenibus intuebant
demoliri fontē ceperunt. At enim Gothi postquā intellexerē omnem conatum fieri ad
fontem demolendū, egressi oppido prælium acerrimum inierunt: pugnabatur sub ipsis
moenibus loco difficili & proeliū, Gothi ad fontē tantandum accedere nitētibz, Belisarij
militibz, mixte repellētibz. In hoc prælio multi ceciderunt: plurimi tamen ex Belisarij
militibus. Nam Gothi de superiori loco ferientes perfacile hostes conficiebāt, sed aderat
Belisarius adhortator, præsentēq̃ magna uocē sua impellebat, nec pedē referre patiebāt.

Integros in fauoribus & cadentium locum continuo submittabat id certamen admen-
diem usque peruenit, cum serè ab ortu solis coeptum fuisset. Tandem maiore conatu sub-
missi milites Gothos intra moenia refugere cōpulerunt. Moxq; retro abeuntes eos quos
ad demobendum fontem miserant reuocarunt, putantes opus iam pridem esse periculi.
At illi uix paruum aliquam receptaculi partem demoliti fuerant: causa uero huius foras,
quod amplexus tanta diligētia exardificatus fuerat, ut multo facilius de uno fuso, quam
de muro eius demeretur. Cum igitur labore intro id certamen suscepum apparet, Be-
lisarius quod reliquum erat, & sacco herbarum maligno & cūdaenibus iumentorum is-
ficiendam eius fontis aquam curauit, quo ad eam penitus inutilem reddidit. Gothi q; tam
penuria aquarum laborantes, uix atque anxie puteis quibusdam exiguum corruptumq;
præbentibus aquam sustentabantur. Posthuc Belisarius neque prælio amplius lactite-
re obfessus, neque molestias inferre ullas curauit, sed quiescendo assidendoque finem ex-
pectabat. Oritur demum mentio est deditiois, postulantibus Gothi in eorum ciuitatem &
asportationem rerum suarum in urbem Rauennam profecturis. Quæ audiens Belis-
arius secum ipse ambigebat. Nam tot tamq; egregios bello homines dimitti & augmen-
tum suum uires qui Rauennæ conuenerant, aliud ab utilitate publica existimabat, & lesen-
do ad Auximum tempus in longum terere periculosum arbitrabatur. præsertim cum
Franci & Burgundiones dicerentur, postquam in Æmylia fuerant, ad Gothorum auxi-
lia inelinaliter maxime uero refrigabantur milites, qui ex longa obsidione erumma præ-
dam oppidi prædiditq; affectabant, nec ulla pactione se illa priuari patiebantur. Demum
cum Gothos penuria & defectus rerum, Belisarium autem opportunitas tempore urge-
ret, composita est cetero magno Belisarij labore, ut dimidia pars rerum milibus daretur, re-
liquam Gothi remitterent, usq; Gothi qui erant Auximi in exercitu Belisarij remanenti
æquo iure cum alijs militibus. Per hunc modum compositæ res sunt, & oppidum pactis
ne traditum. Auximo recepto Belisarius intelligens Francos & Burgundiones se intra
Liguriam recepisse, aduersus Vitigitem & Rauennam discedere constituit, contraq; in-
diq; copijs eo profectus, statim primo aduentu Maximum unum ex prefectis suis cum
parte copiarum ad obseruandas custodiendasq; Padi ripas misit, ne quid exinde Raue-
nnam importari ualere. Vnum enim eius fluminis os, cui Spinetico præfixa temporis sit
nomen à Spina ubi Diomedis opibus ut auctor est Plinius condita, cuius fundamenta
etiam nunc cernuntur, non procul Rauenna mare insunt. Volens igitur ante omnia hæc
opportunitatem auferre Belisarius Maximum cum parte copiarum ulteriori ripæ, cum
citeriore Padusa obineat palus, custodiendæ præfecit. Venit etiam ex Dalmati Vna
In cum copijs à Belisario euocatus, & in eadem annis Padi custodia defecit. Accidit u-
ero per hoc tempus res mirabilis & prius inaudita. Nam cum magna nauigiorum multitu-
do ex Gallia Cisalpina ueniret, frumentum ceterumque commercatum Rauennam foren-
tium, flumen ipsum usque adeo decreuit, ut pleraque nauigia destituerentur: ex quo fa-
ctum est, ut à militibus Belisarij omnia caperentur, nec multo post ea capta flumen so-
lam magnitudinem redijt: hoc fortune iudicij primum fuit coeptis Belisarij suænti. Po-
tius igitur Padi facultas importandi Rauennam per hunc modum sublata est. Maior
ero importari nihil poterat, cum hinc Ariminum & Anconæ Belisarius teneret, inde Ve-
neti Imperio subditi Romano Gothi aduersarentur. Venetos autem satis est supra nū-
tum, tam tunc tenuisse ac frequentius habitasse domicilij eam Adriatici sinus oras, quæ
à Rauennæ fribus pertinet ad Liburniam. A terra uero Belisarius urgebat, nec importari
quicquam patiebatur. Cum Raueenna in hunc modum obsideretur, Francorum legati
ad Vitigitem uenerunt, offerentes Francorum in Italiam transitum ad liberationem illi
dionis copiarumq; Belisarij certissimam cladem, si in societatem dominationis recipit
Francos maluit. Hæc magna uerborum lætancia per legatos Francorum explicata mon-
tes audiens extulerant. Quingenti enim armatorum milia transitura in Italiam pū-
licebantur, quæ Belisarius si sapiat nunquam sit expectaturus. Hæc tam grandia pū-
exollabant Vitigitem & Gothos, partim deridebant. Nam uenturos in Italiam Fran-
cos, ac uictores fore non dubitabant, sed regni societatem seruaturus esse nullo modo
debant. Hanc eorum suspicionem augebat Belisarius. Dux enim sagax & rebus gra-
dia apertus, consilium ubi uenisse legatos cognouit, suos & ipse legatos Rauennam misit.

A quo & concordiam Gothi cum Imperatore Romano offerrent, & infidelitatem Franco-
rum commemorando ab illorum societate detererent. Gothi igitur Francorum & Beli-
sarii hincinde audita legatio quid optimum foret consultantes, post longam disceptatio-
nem Imperatoria concordiam prætulerunt. Per hunc modum legati Francorum amica se-
gatione dimissi sunt, & frequentes posthac cum Belisario tractatus habuit denique tracta-
tarum rerum hic exitus fuit ut controversiæ omnes ad arbitrium Imperatoris Iustiniani
delegerentur. Huiusq; rei gratia oratores ad Iustinianum missi, & inducæ quædam inter
obscuros & oblidens constituta. Inter hæc accidit horrea publica, quæ erant Ravennæ
cum omni frumento cremari, quæ quidem res in maximas difficultates Gothos adduxit
cum & frumenta incendio consumpta essent, & Belisarius importari non sineret illa ve-
nientia ratione, quæ magis ad æquas conditiones Gothi descenderent. Suspicionem vero
non parum afferbat Virigiti, quod unde provenisset incendium ignorabatur: alij suspi-
cione ista collapsasse horrea putabant, alij de indutia in defectum ignem à quibusdam ma-
gis levibus, alij opera Belisarii factum suspicabantur. Regina quoq; in suspicionem huius in-
cendiij veniebat, quoniam cum in Italia ac repugnans uiolenter, ut ostendimus nuptijs ab
Virigite fuisse in matrimonium accepta, inimico atq; infenso animo erga uirum esse po-
tuit. Hoc igitur frumentum incendium Virigitem ac Gothos plurimum turbavit, & quasi
in desperationem adduxit: defectus namque annonæ breuiter impendebat. Per hoc tem-
pus Gothi qui Alpes incolebant, pleriq; se Belisario dedere uelle significauerant uero
ex illis quos Theodoricum regem ostendimus in Alpibus constituisse. Siliq; ergo in-
not ex Gothorum proceribus primus omnium castella, quæ in Alpibus habebat, Beli-
sarii militibus custodienda dedit, & alios ut idem facerent iurabatur. Erat per id tempus
Varas in citeriori Gallia exercitumq; parabat, quo Ravennam proficiscerentur: college-
rat uero iam in exercitu ad quatuor milia militum. Forti magna pars Alpini erant, qui uito-
risq; audierant Siliqum ad hostes defecisse, castella uero & acies in quibus ipsi natos uiro-
rum habebant tentari, ante omnia eo ducere Varas compulerunt. Igitur cum omnib; co-
pulis quas parauerit in Alpes Varas profectus Siliqum & milites Belisarii obediit. Hæc
cursum cum audisset Iohannes Vitalianus & Martinus qui castra tunc per Galliam faciebant,
sine ulla mora & ipsi in Alpes profecti castella quædam in ipso itinere ceperunt. In his
frequentes uxores & filij eorum qui cum Varas militabant capti sunt. Quæ postquam
intellexerunt parentes ac mariti eorumq; propinqui, desertis Varas castris ad hostes
transfugerunt, quo suos recuperarent. Per hunc modum Varas à militibus suis destitu-
tus cum paucis in Galliam reuersus, parandi amplius copias ut succurrendi obsessis co-
gitationem abiiecit. Ita Virigis & Gothi qui Ravennæ erant deserti à suis ac omni spe de-
stituti oblidebantur, maioresq; continuo difficultates subibant. Cum hæc esset conditio
rerum apud Gothos, legati ab Imperatore uenerunt Dominicus & Maximus ambo ex se-
natu, seriebant uero Iustiniani responsum ad ea quæ Virigis & Gothi de concordia posu-
tauerant. Summa decreti Iustiniani hæc erat, Virigis omnia trans Padum loca renineat, et
tra Padum uero cuncta dimittat. Mediam uero pecuniarum regalium partem Imperato-
ri tradat, reliquam retineat. Gothi uero omnes qui citra Padum incolunt subiecti Roma-
no Imperio sint. Locuti uero prius cum Belisario legati deinde Ravennam ingressi man-
data exposuerunt, quæ lætis animis ab Virigite cæterisq; Gothorum proceribus audita
& comprobata sunt. Belisarius autem hæc magno cum dolore audiebat, secum ipse indi-
gnans ac grauiter ferens, quod cum plenam habere uictoriam de Gothis posset, libi aus-
tebatur itaque redeundus paulo post legatis ac subscriptione eius posulantibus sub-
scribere noluit. Quæ quidem res permagnas apud Gothos suspensiones peperit, uerentes
ne dolosa pacis simulatione deciperentur, palamq; discitare coeperunt: se nisi consentiat
Belisarius nihil de pace esse facturos: legatis uero ipsi & qui ordines in exercitu docebant
Belisarii factum ualde indignabantur, cum quæ non parere Iustiniani decretis inter ne-
cessaria reponerent. Hac in parte assensum ex Procopio, Gothos & ipsum Virigitem Belsa-
rio fuisse, ut rex Italæ esse uellet, addidimusque est Gothos trans Padum incolentes cum
indissent Belisarium id nolle, Ildouardum regem creasse: qui postquam induerat pur-
puram Belisario obtulit ipsam ad eius pedes depositum, si promissa de suscipiendo
regno non renueret adimplere. Huius autem oblationis regni, nec Iordanus nec alij

uerbum faciunt. Quin aperte indicant Iordanē & Agnellī uerba in Vitiis & Maximia-
 ni uita, Belisarium post diutinos oblationis labores Rauennā potius, capto Rauenna-
 tum opera Vitiigē & Gothorum ducē Constantinopolim perduxisse. Belisarius namq[ue]
 postquā Iustinianū concessiones diu obseruare distulerat, resumpsit bellum, & breui Ra-
 uennā potius, classeq[ue] parata cum Vitiigē & ceteris Gothorū principibus, cumq[ue] the-
 sauris regis Constantinopolim nauigauit, quinto anno postq[ue] bellū in Italia gerere incō-
 perat. Cōcordant autem scriptores, gubernationē Italix post Belisarij perfectionē apud
 Ioannē & Beliam & Vitalem Iustiniano iubente remansisse. Postquam uero Iustinianus
 ex Rauenna soluerat, uenit Constantinus ex Dalmatia, qui & ipse numero Belisarij
 additus erat. Sed cōfessim apparuit quantū inter gubernationem horum & Belisarij in-
 teresset. Vt enim omittam rei militaris scientiā, quā omnes citatis huc duces longissime la-
 perauit, erat in illo humanitas summa, per quam pauperi atq[ue] ac opulento sed impia
 batur. Accessus uero ad eum faciles ac liberi cuiq[ue] generi hominū, prater ea liberalitas
 admiranda. Rusticorum uero tantam habebat curam, ut in ducendo exercitū nemo eo
 eum uiolari, nemini damna inferri pateretur. Milites enim sui ne potia quidem in arbori-
 bus pēdenia attingere audebant. Hac ille severitate discipline consuequebatur, ut cultus
 eius abundantiore essent, quā ullam in urbe forum. Qui uero in gubernatione successi-
 runt, neq[ue] humanitate, neq[ue] uirtute, neque abstinentia pares facere. Nam & ipsi rapui-
 praedasq[ue] sectabantur, & milites in omnem licentiā probati permiserūt. Superbi quidem
 in socios, in hostes uero non satis feroces, neq[ue] res breui tēpore retro ueni, & in ruinā
 tendere manifeste ceperunt. Id cum intelligerēt Gothi animo resumpsērunt, & Vandalū
 regem facere constituerunt: quod ille passus non est, maxime se illa ratione excusans, q[uo]d
 cum fratris Vitiigis filius esset, neq[ue] pia neq[ue] honesta facere excusans auctor fuit, ut illa
 uadus rex constitueret, uir magnū inter Gothos autoritatis magniq[ue] potētiā, & quā
 go tempore Veronæ dominatus esset. Is ergo tunc ex urbe Veronæ Papam vocauit, qui
 poramq[ue] indutus rex Gothorum appellatur, & de salute gentis sue cogitare iubet. Quā
 summa cū diligentia rem susceptā exequi cepit. Gothos enim omnes & Italicos quicūq[ue]
 Gothi sentiebant, arma capere & Papæ ad diem cōuenire iussit: paruos quidem ad mi-
 nio exercitus fuit, sed cōtinuo augescēs ac spem alimen in dies meliorē. Adueniunt
 non mediocriter Gothorū partes auaritia & iniuria aduersariorum. Ex actores enim
 pecuniarij sibi nomine à Iustiniano in Italia missi, populos uexare mirabili acerbitate co-
 perunt, & ad indebitā pecuniarum solutionem compellere. Rationes siquidem repōit
 res omnium quæcūq[ue] sub Theodorico primo Ostrogothorum rege, uel sub alio de-
 ceptis regum Italici administrassent, & magistratuum quoscūq[ue] per ea tempora quāquam
 Italorum gessisset, ciuitates quoq[ue] promissarum dudum Gothis pecuniarum in dēditi-
 onē uocātes, easq[ue] pecunias repōcentes, & siogalis priuatiū hominib[us] & publicis ci-
 uitatib[us] tantam desperationem attulerunt, ut Gothos iterum fieri dominos rerum opti-
 rent, multisq[ue] uoluntarij ad lido uadum proficiscerēt. Erat quoq[ue] non dispar quorū
 exercitus Imperatoris. Quia enim auaricia exigebantur pecuniae indebitæ ab Italia, ex-
 plesdam Iustiniani cupiditatem pecunias cogere, nihil erogare. Quas ob res Iustinianus
 ipsum, & quia Belisario duce prestantissimo uti nesciuit, quin potius omnia aut summa
 inconsideratū permisit, aut ad Theodori uxoris libidinem inconstantiamq[ue] adminis-
 trauit, supradictas, & idem idem affirmamus, foecūdis ingenij Imperatorem helle. Itaq[ue]
 milites pariter atq[ue] Itali tantis iniurijs compulsi ruinam Imperij affecibant. His ceteris
 indies lido uadibus omnes trans Padum, omneq[ue] Venetiæ regionis urbes in potestatem
 recepit, & Italorum Gothorumq[ue] multitudinem exercitus eius complectus est. Quā uel
 haud multo post edocere in aciem ac fortunam pugnæ tentare non dubitauit, praesens
 non procul Taruisio fuit aduersus Vitale, qui unus erat ex Iustiniani ducibus. Videret
 lido uadus tanta strage Vitalis exercitum concidit, ut uix dux ipse cum paucis euadit. Ne-
 liqui omnes ut interficerentur à Gothis uel captui dacerentur. Ea uictoria & magis
 clara mirabile quantū Gothorum animi creuerūt, quantumq[ue] aucte sum aduersum
 uires, ut non solum trans Padum per Gallia & Veneriam, uerumetiam circa Padum Co-

Athorum partes confirmarentur, nomenq; Ildouadi celebre fieret apud Iustiniani Imperatorem, aliisque nationes. Nec multo post Varatam maximo inter Gothos hominē Ildouadus ad mortē usq; persecutus est, suspitione praesens, quod cum hostibus sentiretē autem uera mortis est partim, quia contentiones quaedā inter reginā & Varatē uxorem inuēssent, partim quia sibi suspectus erat hominē genere et uirtute conspicui potentatus. Nam genus Ostrogothorū licet & Visigothorū prout aliquādo ostēdimus, & in sequentibus ostēditur sumus, non satis suis regibus fidele fuit. Morē Varatē permulsi Gothorū improbarūt. Cuius causa Ildouadus ipse à Baulla uno ex custodibus sui corporis dē exhuberet proceribus committit occisus fuit. Suffectus illi Araricus paruo regnauit tempore. Nam quanto postiq; rex creatus fuerat mense & ipse etiā est occisus. Duobus hīs regibus intra biennii interfecit, ad Totilam qui & Baduilla, magno Gothorum consensu regnum peruenit. Fuitq; res ipsa in hunc maxime modū acta. Ildouado rege interfecto Baulla nepos sibi ipsi immisit in Tarulio ciuitate Venetiā, quā paternā hereditate obtinebat, sese corpori cōtinere, militēq; clam Rauennā, & cum Iustiniani ductibus pepigit ad eos transire. Inter ea Gothi penitentiā ducti quod Araricū regem exadit hominem nequū, quī tanti ut Gothorū gentem defendere aduersus citas uires hostiū uideret, ad Totilam Ildouadi propinquū respicere atq; illum regem optare cōperūt. Quare cū de ipsius Totilae cum Iustiniani duobus foedere recessissent, tandem in maiorē salutis suae adducti cōsiderationē, Araricū de medio sublatō Totilam ipsam regem creauerūt. Cognouerāt inter res Iustinianus ea quae in Italia cōtingerant, & ductū suorum imperiū incerpauerat, quod in tantis hostiū discordiis, tantisq; motibus, ipsi opportunitatē rerū agendā nacti nihil effecissent. Quibus incēptationib; permoti duces Rauennae simul omnes cōueniunt, ibi cum de inferendo bello cōsultaret, placuit ante omnia ad urbē Veronā ducere, cuius ea plēna urbis spes aliqua offerebat. Erant uero hi duces undecim, quorū praecipui habebant Cōstantianus & Alexander in Italā nuper à Iustiniano missus ad pecunias colligendas. Profecti igitur cū ingentibus copiis ubi Veronae propinquarunt, spem dudum sibi praebita experiri decreuerunt. Erat enim Marianus uir quidā domi nobilis, castellum habens nō procul Veronae, quā partes Imperatoris animo praeferebat, custodē unius portarū ad exercitū Imperatoris recipiendū induxerat. Re igitur arcae cōposita cum cōperuenisset exercitus, praemittit Artaxades Armenius cum manu delectorū militum qui portam ante capiāt, ac ceteri exercitū praestolentur nihil praemissorū in hoc loco defecit. Nam intempesti nocte cū ad portā uenissent milites, proditor aperiens intra urbem eos recepit illi portā ingressi moenibus quoq; super eam capitis exercitū significarūt, & Gothi sentientes hostes esse in urbe per diuersam portā aufugerūt. Duces uero captam à suis portā uolūntes, iter quidē statim ingressi sunt sed anteq; ad urbē uenirent de praeda uiter se disceptantes quinq; milia passus ab urbe constiterunt: inter haec dies eluxit. Arx est Veronae ubi supereminēs, ex qua intra urbē & extra prospectus est. Gothi igitur qui in arcem refugerant, cernentes paucos intra urbē hostes exercitū uero extra urbem exillere, nēdū moenibus appropinquare, subito ex arce impetu facto urbē peruerunt, et portam

Quae senectatur ab hostibus receperūt atq; clauferūt. Milites uero qui per noctem fuerant ingressi partim oppressi sunt, partim ad moenia cōfugientes desuper repugnabāt. Veniūt autem paulo post duces cum portā clausam reperissent, quanquam inuis essent milites qui eos uncabāt, ac ne se desererēt precabantur, tamē euellitigio abierunt. Militū uero pari emuro se demittens euasit, quoniam ē numero fuit Artaxades Armenius eorum praefectus. Ceteri uel capti uel interfecti sunt. Per hunc modum prauitate & auaricia duces res apud urbem Veronā perire. Post haec Iustiniani duces quoniam Veronae coepa flammis turpiter euaserant, discordes inter se & alijs alijs succedentes ex his locis abierūt, transmissisq; Pado amne Placentiam sunt profecti. Totilas Papiae per id tempus degebat, cognosq; hostium aduentū quācumq; ponit copias prope contraxit. Duces inter haec ultra Placentiā progressi secus ripam Padī amnis castra faciebant: Totilas autem quanquam foret admodū impar, tamen cum his quas habebat copijs obuiam illis exire, ac forsant pugnare experiri cōstituit. Cum igitur in propinquū essent castra, ac pugna deueniret utriusq; placuisset, Totilas per noctem partem equitatus praemissit, quibus iussit ut uiginti fere stadia ultra hostiū castra Trebiam flumē transiret: & cum pugnare coepit, esset,

esset, hostem il tergo namque quam possent maximo adorirentur ipse vero cum tempore
 fiat ad hostes ducit, sed fecerunt Iustiniani duces. Erat ante aciem Tostila uir Gothorum no-
 mine Valarix, qui equo insigni uectus, ipse quoque insigniter armatus in singulari ceti-
 mine omnes prouocabat. Aduersus hanc ceteris subleuantibus, Arturades Armenius, ce-
 tias in singella Verone mentionem fecimus prodier, spectantibusque utriusque acies cum
 eunt rectum infestis sese cupidibus periculis. Arturades Gothum dextro laque hila man-
 firum occidit, ipse uero in hastam intersecti calu harentem solo, ut aequo impetu equi ada-
 ctur cupide erasgitur, ruptoque thorace uulneratur, ex quo mox die tertia interire acie
 sional coegressa praelium acerrimum inferunt, omniisque ferri experientia in eo certamine
 uerbabatur. Cum feruisceret maxime bellum & ab utroque endessime pugnaretur, neuus
 adduc in partem uictoria inclinante, equites Tostila transmissio Trebia flumine terga la-
 itiniani ducit inuasere, tumultusque maior inde exortus cum multitudine ingens crederetur,
 exercitum Iustiniani primo turbauit, mox in fugam conuertit. Solus enim uindicta
 ante reuocq instaret hostis, cito dissipat, multique Gothi persequens interfecti sunt,
 multi etiam sese per densa quoque precipitantes euasere. Captiuorum uero in genti melius
 do fuit, & quod nunquam ante conigerat, omnia militaria signa Imperatoris exortus
 in eo praelio capta sunt ab hostibus & ad Toulam refata. Insigniore hanc uictoriam Tostila
 fecit, quod ipse cum dimidia fere parte minoribus copijs sciens ac uolens contra ma-
 ior res copias praelium inuicit, quodque militaria industria uictoriam nactus est. Ipsum quoque
 etiam humanissime excoxit, nemini captiuorum molestus, multis etiam gratum dis-
 solus, quae quidem humanitas famam eius plurimum adauit. Iustiniani duces ex praelio fugi-
 entes Placentiam primo, inde in diuersa loca abierunt, & copias quantum fieri poterat im-
 parandis intendunt. Non multo post hanc uictoria Toulam maiora iam animo concepit
 exercitum in Hetruriam insiliit praefecit uero huc exercitus tres Gothorum praefantissi-
 mos, Beldam & Rodericum & Vianum. Erat in Hetruria Iustinus unus ex Iustiniani do-
 cebus qui praelio interfuerant, postque id tempus nunquam cessauit ac copias reparari ap-
 pida munire. In eum exercitus Tostila superuenit, circumdatus ab hostibus intra Perusiam
 moenia obside habere uerebat uero Iustinum rei frumentariae defectum. Nam importum id
 obsecros nihil poterat, & intus quod erat frumentum breuis deluturum uidebatur. Rati
 nam igitur ad cariores duces mitti Iustinus quo in periculo res foret ostendit, rogansque
 ut sibi opem ferret. Ob eam nuncium peruenit Bellas, & Cyprianus, & Ioannes consili
 copias in Hetruriam uenerunt. Gothi uero postquam intellexerant illos appropinquare
 soluta dico obsidione retro moer de castra, profectique unius diei iter in locum quae Marila-
 lo dicitur constituerunt. At postquam exercitus amicorum Florentinam peruenit placuit
 alioibus ut praecis in praesidio Florentiae relicta ipsi cum reliquis omnibus ad hastam co-
 tenderent in itinere uero dum essent, statuerunt ut dum uiuas celeriter antecederet ad
 inuadendum deinde ostenduntque hostes alij uero mature sequerentur. Sorte igitur ducta lu-
 ti contigit antecederendi munus. Ille profectus cum suo agmine ad hostes properat. Ha-
 stes uero deterius aduenit copiarum defecto loco in quo prior habebant castra in prout
 mem montem arduum quidem & difficilem transierunt. Neque ob id cunctatus Ioannes
 ubi ad ea loca peruenit, aciem suam aduersus montem duxit ac magno animo infans
 uersus annulis peruenire conabatur. Resistebatur fortissime ab hostibus. Hic damna-
 tur homines & inter primos pugnatores uersatur, quidam ex comitibus iuxta laan cum pi-
 lo transfusus occiditur, falsaque istam credulitas inde exorta est Ioannem interfectum fuisse
 se, fuga hinc fieri coepit. Hec fama delata in eos qui cum reliquo exercitu ueniebant, cum
 insuper fugam & trepidationem mirabilem uiderent ipsos quoque in fugam unpassum
 conuerit. Nec modum illius erat in fugam itaque duces quoque ipsi a nullis hostibus publi-
 gam arripere coacti sunt, neque posthac in unum conuenerunt, sed aliam alibi, praeterea
 fugam receperunt, oppida tenuerunt. Gothi tamen ad obsidionem Florentiae nequaquam
 reserit sunt, magnitudinem ueni copiarum, quae quanquam dissipatae essent,
 per oppida Hetruriae constituerant, & hyems superuenit, illiusque
 fuit septimi anni huius belli postquam genti
 Belisario corptum erat.

HISTORIARVM BLOMDI FORLIVIENSIS AB INCLINATIONE Imperij Romanorum, Liber sextus.

- T**OTILAS eo qui secutus est anno ut primū educendi copias fuit tempus, co-
actō exercitus in Flaminia uenit. Vbi & Iordanus & Agnellus Rauennas af-
firmant apud Fauentiam praelium fuisse, quod supra scriptum apud Plac-
tiam gestū esse sequitur. Procopius Totilam Cafenā & Petram oppidum
obsidisse, cetera quoque eius regionis oppida per multa uel uel pacatione
cepisse. His per ea loca confectis, Totilas in Heruntiam cum exercitu transiit & inde Ty-
berim amicum transgressus per Vmbros & Sabinos & Maros in Campaniā profectus
est. In his locis Beneuenti urbem captā incensibiles spoliavit, nolebat enim in urbe muni-
tissima hostes si quādo cōtingeret sedem belli habere. Neapolim deinde obsedit, multis
primo uerbis conatus humanissime, ut Neapolitani amicitia eius in inimicitia mitteret. Sed
enim in praesidio eius urbis Conon Iustiniani praefectus, nec pauciores mille militib. fecit
habere, itaque nihil decenti liberē in cōtione potuit. Quod cū intelligeret Totilas positis
nō longe cultis urbē obsedit, non tū oppugnauit, sed quiescē agens incubabat. Interim uero
parte exercitus missa, Comas & alias quādam urbes per ea loca recepit, ex quibus pecunia
nam magnā uim adeptus est. Mulieres etiā ex nobilitate Romana captas in his locis cōsti-
git, quas omnes Totilas est summa benignitate cōseruatas liberas esse iussit, ac parentib.
maritisq. cū honesto comitatu remisit. Cui uero per has regiones neq. dux neq. exerci-
tus esset, qui conatibus Totile repugnaret, partē suam copiarum mittendo Apuliam
& Lucaniam, & Calabriā cum uniuersis eorum oppida in potestatem redegit. Ex quo fa-
ctum est ut Iustiniani duobus milibusq. mille amplius ex his locis pecuniae soluerent,
quae quidē res magnā hostibus incommoditatem attulit & quasi cōstita euerit. Milites etiā
cū pecunie deessent, nec stipēdia eis soluerent, neq. parere ducibus, neq. in expeditiones
ire uolebat, sed per oppida in clausis res amicorū praedabant, rapinisq. & maleficijs omnia
fordabant. Duces quoque ob has difficultates intra mētia consistentes oppida tantūmo-
do ab hostibus tutabantur, partitim inter se urbes Iouanes Romā, Bessas Spoletum, Cy-
prium Penusā, Iustinus Fesulas, Constantinus Rauennā gubernabat. Inter haec Neapo-
litani obsideri coepit. Totilas etiā parata classe, neq. mari neq. terra importari quicq.
pauisetur. Ex quo palam erat, nisi quis opē ferret, eam deuii urbem in manibus hostiū
esse perueniurā. Hac igitur audiens Iustinianus ac pro tantis Italiae cladibus, proq. Imperij
decline indolens, Maximinū praefecit praetorio ad corrigendas reparandaq. res in Ita-
liam. Dedit autē sibi classem & exercitum ex Thracibus & Armenijs praeter autem
Thracibus quidā Herodianus, Armenijs uero Phasas, Hunni praeterea nō pauci ex clas-
se uenebantur. Maximinus Byzantio profectus in Epōū uenit, ibi cum res Italiae ex pro-
pinquo cogitare, inter spem ac metū dubius tarditate ac desidia tēpus amittit. Erat enim
Maximinus uir bonus & ad pacis negotia nō inutilis, belli uero Imperitios omnino, & ob
hoc inimidis & cōfictor in singulis, ac phantasmā ambigens. Res uero tunc & cōsultandi &
agendi celeritate flagitabant. Maximino igitur paruum de se spem afferente Iustinianus
Demetriū quendam qui sub Belisario dudum in Italia militauerat cum alia classe in Sici-
liam misit, iussit ut si opus foret, in Italia quoque res adiuuaret. Is cū in Siciliam nauigasset,
audita Neapolis oblatione ac eorū qui obsidebantur difficultatibus, statim cōfessum auxi-
lium ferre: cū uero a porta uix id efficere posse desperaret, quoniam neque eius classis neq.
exercitus ad tantā rem sufficiens erat, haec excogitauit. Naues cōplurimas ex uniuersa Si-
cilia contraxit, secūq. ex his classem ad aspectum premagnā, impositoq. frumento Nea-
polim cōtendere peruenit. Ea res & spem magnā obsessis & formidinem non parū Go-
this praebuit. Audibile enim multitudinē nauem, ac magnū in ijs exercitum uenie-
re opinabant. Quod si primo statim cursu Neapolim perisset, cuncta prospere succedebant,
& urbs obsessa indubie seruabatur. Hostes enim contemni magnitudine classis ne resistere
quidē tenuissent. Sed ipe cōfessus imbecillitatis suae Neapolim adire nō ausus Romam
perijt, quo milib. inde adsumptis naues impleret, atq. ita Neapolim magis robustus na-
uigaret. Sed milites qui Romae esse classem ascendere noluerūt. Victi siquidē duplici pra-
eceptis: eos immodece formidabant. Itaq. hac deficiente spe cū his duxat nābus
quas Cōstantino poli duxerat aduersum hostes profecti Demetrius cōpellitur. Totilas

naues egregie veloces in portu ipso Neapolis affidue structas paratasq; tenebat, cuiusq; de Demetrii classe diligentē suscepit. Cū igitur ex urbe Roma Neapolim nauigare Demetrius cognouisset & applicuisset iam propinquo litori, profectus reperit Tōtilam & uelocibus nauibus ex improviso Demetrii classem inuasit. Ad eūq; subito & inopinate fuit impetus, ut conuersi nauis atq; milites in fugā conuerterent. Quos Gothi uelocibus infecuti nauibus, post magnā eorūdem omnes Demetrii naues cum ipsi oneribus, ipsaq; uiris plenas ceperunt. Nulli enim euaserit ex ea classe nūlī qui in lembos statim ab initio proficiscerentur laboritantes quā Demetrius ipse dux classis fuit. Post hac Maximianus cum maiori classe maioreq; exercitu ex Egipto in Siciliā nauigauit, cumq; Syracusā applicuisset, radē ignota quā prius cunctando tempus amiserat, neq; difficultatibus obfessorū, neque precibus uocantū mouebat. Tandem uero ubi præcepta & uing lustiniani superuenerunt, nec ob eas quidē nauigare aduersus hostes sustinuit, sed classem Demetrii & Hordiano & Phaulgē ducendā tradidit, ipse in Siciliā remansit. Erat uero iam plene hyems cū hi nauigare cōperūt, neq; arte ulla resisti potuit, quō ad ipsos litus ueni cāstra erant hostiū adigerēt. Gothi uero istā cōtēta concursu ad litus facto nulla diffidere uia ceperūt, & si qui repugnabant interfecerunt, reliquos uero captiuos duxerunt, in quā numero Demetrius fuit. Herodianus ait & Phaulgē cū & ipsi capti iam essent, calaque dam postea occisi sunt. Hunc finē habuerūt eo anno lustiniani classes in Italiā misse. Tōtilas Demetriū in uinculis ad moenia Neapolitanæ urbis adduci iussit, ibi uero cato Conone præfecto militibusq; & Neapolitanis ciuibus, Tōtilā uolente Demetrii uerba fecit, fortitq; ne uiliā amplius uexilla expectarent. Obfessi uero pridē famē macerati cū Demetriū capti & omne spem sublatā uiderent, in fletū ac lamentationē conuersi quā agerant quō se uenerēt nesciebāt, eratq; ciuitas tota mirabili tumultu & trepidatione plena. Tōtilas autem cū sensisset Neapolitanos ad colloquium uocatos, in ipsiū mœnibus hostes alio cuius est, nulla se cōtra eos uel iram uel indignationem habentē oblidere urbes illā perexisse, sed ut ipsi inimico sensitatis iugo liberatis referre gratias ualeret eorūq; hoc ipso bello pro fide Gothi seruanda ab hostibus pertulissent. Solos quippe Italici omnium Neapolitanos multos ac reprobos in potestate Græcorū cum uirga per uirginitatis cladē uulneris ac cruore cōpulsos deuenisse. Itaq; quod nunc simul cū hostibus oblidione eos fatigare se necessitas foret tribescere, quōbeem debere Neapolitanos beneficiā potius a se & Cinthia q̄ uisione expectare, hostibus uero qui essent in urbe seē non acerbū esse uelle. Deditūrus enim urbē uel militandi seē & quo iure cum alijs militibus, uel abeundi cum omnibus suis rebus quo cūq; uellent facultatem se daturum. Ad extremūq; docuit se hac omnia iurando sancire cum uoluerint parati fore. Laudati & Neapolitani & milites Tōtilæ sermonē. Quo tamen deditio honestior fore, tria tē dierum inducias postulatunt, quibus uideret an quæ auxilia superuenirent. Ad hæc Tōtilas, non triginta dierū modo, sed ter triginta dierum spacium se dare respōdit. Quā ueracitatem admirati obfessi clareq; deprehendētes nullā esse auxilij spem, utriusq; dicitur apertis portis Tōtilā & exercitum intra moenia receperūt. Tōtilas igitur Neapolim ingressus neminē malo affecit, nulli molestus fuit, quinimo cūta humanitate ut etiam nequaquā conuenire barbaro homini uideretur. Cū enim multi propter inēdī defectibus uiribus agrotaret, ne subita affluentia cibi immodice sumptu periculū illis afficeret, summa cura diligentiaq; prouidit, ut non solū Neapolitanis ciuibus, uerum etiam militibus cibaria his in die ad certū pondus traderent, diligētissime obferuato ne aliquid plus caperent, & singulis diebus modicū superaddere. Cononit autē & militibus abire uolentibus nauigare intra præscriptam diē non ponuissent, liberā nihilominus potestate illis seruauit. Quinēq; cū longius distaretur, & illi pedestri itinere abire itauissent, equos iumenta q; eis tribuit, & uincula inquit largitus est, Gothosq; cū his milit qui tuto deducerent. Hæc igitur & huiusmodi humanitate in alienos Tōtilas utebatur: in suos uero tantā discipline seueritatē sensibus uicium maleficia imponitū esse puteret. Raptores ac uiolatori penā moti erant & publicatio bonorū, quæ quidem bona uiolentiam passio tradebantur. Itaq; & castra & ciuitas Gothorū per amicos ciuitates & gentes hūni scelere carebant. Ducibus uirē illustri per hoc ipsum tēpus diuerfa erat cōditio. Nam nec duces ipsi abstinētes erant, & nō

- A** in omnem licentiâ tradidit, si nullo maleficio temperabatur, nec quicquam miserius erat per ea tempora, quam Italici populi qui imperatori parebant, cum extra moenia quidem ab hostibus, intra moenia uero à militibus disperentur: duces enim manibus tenentes arces, nihil de liberatione tuarum curabatur. Ob hæc flagitia cum indices magis ac magis desperatio sequeretur, coactus est Iulianus iterum in Belisarium mentis animamque conuenire. Nunc quid? duces necdum perditâ recuperare, sed ne illa ipsa quæ tenebatur diutius tuam posse uidebant. His igitur de causis Belisarius ad curam Italici belli rursus delectus est, cum medio tempore aduersus Cosiurum Persiarum, uel si Iordano credimus, Partiorum regem bellum gessisset, quod necdum planè finium erat. Cum ergo milites nouas scribere opus esset, nam ueterem exercitum Martino successorem tradiderat, Thraciâ totam circumiis Belisarius pecantiaque abunde largitus, uoluntati ad quatuor milia coegit, quibus classem imposuit una cum Vitali præfecto Illyrici, qui nuper ex Italia uenerat, nauigante Salomineque applicuit. In hoc ipse itinere Hyduntinâ Calabriae oppidum obsidione liberauit. Qui enim in eo obidebant à Gothis, defectu rerum necessariorum copulsi ad certam diem parati fuerant oppidum dedere, nisi prius auxilium esset allatum. Quod intelligens Belisarius Valentiniū eo nauigare iussit, ac frumentum ceteraque necessaria inferre, susceptaque militibus qui diutius oblesiti fuerant nonos imponere. Hæc omnia facta frustilla fuerant. Nisi Gothi postmodum neglectus cultu diebant, nec uenitum esse quonquam suspicabant. Itaque repente inopinata superueniente classe terpidare ac obsidione solueri, longinque ubi te coacti sunt: Valentiniū oppidum impetibus priores milites ex arce abdidit, nouosque inposuit, itaque omni frumentū illa reliquit, ipse cum his quas abduxerat nauis. Salonas ad ceteram classem rediit. Post hæc Belisarius Polam nauigauit, ubi exercitū tyrannorum, quos in Thracia scripserat aliquanto commoratus, tandem cum tota classe Rauennam peruenit. In eius aduentu deterrita omnia opinione sua per Italiam reperit. Hostes enim ubique præuolare, ac optima speresse uidebant. Amici uero ubique per Italiam fracti, ac in desperatione adducti: cunctas quidem & populi ob iniurias militum, milites aut ipsi quod multa si habebant ab imperatore stipendia contumaces & aduersi, nec parere duobus nec ire in expeditiones uolebant, erantque ad exiguum numerum redacti. Adueniens quoque Belisarius desperationem auxiliorum in optinam duxit & sine contumelia præcipuas habere, tamen cōtemnendas admodum copias adduxerat, tyrannorum quatuor milium, pecuniarum uero nullas, quos milibus daret. Itaque concionantem Rauennæ castris adduxit suis docentem, cohortantem denique ad repellendum bellum, nec oppidanum nec militem lecto animo aduenire. Denique Belisarium ipsam confestim quod in Italiam uenisset pœnitere. Inter hæc Totilas Tybur inuasit, ex discordiis oppidanorum & malinam seditione contra, quam ab utraque parte urbem acceperat, imminet autem Tybur urbi Romæ, nec plus ab eadulatur, quæ sexdecim milibus passuum. Hæc res magnas Romanis difficultates corpori attulit, ac per Latiâ cuncta impedire. Post hæc Totilas cognito Belisarii aduentu in Picentes cum exercitu transiit, & citra urbem Auximum cōsedit. Belisarius uero per hoc ipsum tempus in Bononienses miserat Vitalē cum magna manu Illyricorum. Nunc cum oppidum quoddam per ea loca cepisset, & Bononia in urbe fuisset receptus, Illyrici nulla prius iniuria affecti. Videns deseruerunt, faciliusque agmine domum abiierunt. De qua quidēre postea apud Iulianum exultatione illa uis fuit, quod dum in Italia militaret, ex actores tributorum patrimonium sua uenundabilia, uxorēque & liberos eorum domo pellebant, quemobrem cuncti sint ad laus defendendū domum redire. Hæc itaque Illyricorum Tonitru nunciata cōfessum milite ab eis Gothorum copias, per quas Vitalis & ceteros opprimere posse sperauerat, sed illi preuenientes Rauennam se receperunt. Cum uero quæ Auximi erat, obsidione premerent, Belisarius subditiū ad eos militum equitum mille præfecit autem his equitibus duces tres, Teramintem, Ricellam & Sacintanum, qui clam noctu Auximū ingressi cū possidie ad pugnam existerent, unus ex præfectis Ricellam interfecit. Ceteri autem post paucos dies abire libuerunt hostibus, cum illis sitientes nocere non poterant, & amicis necessaria minuebant. Noctū igitur egressi oppidum cum iam ciceret milia passuum tria præfecti essent, in insidiis hostium inciderunt, à quibus circumuenti & in fugam uersi decemque ex suis amiserunt, vestigia & arma & impedimenta omnia cum iumentis quæ illa tenebant. Reliqui fugientes post longam uiam se Ariminū receperunt, Fanum & Pisaurum sunt urbes iuxta litus Adriaticæ

maxis inter Auximū & Ariminū sit. Earumque Virgis ab initio huius belli inclinat, ac p
monia usq; dimidiū altitudinis delinuerat. Ex his Belisarius Pisanū relicere cogitauit,
ac equitū in ea collocare. Nullū igitur clam artificib; qui mensuras portarū ex cūctissim
capere. Ravennae fabricari portas leuē, ac terramētis quib; opus erat stractus, deniq; na
uib; impolitas Pisanū deseri fecit, praefectūq; & equitib; qui Ariminū cōstitū erāt sci
pū ut repetē occupato oppido portas imponerēt, ac moenia tumultuario opere rebo
rent, fossas purgaret, ac undiq; cōmunirent: cōmoratus autē omnis generis ut mari ad eos
deferret prouidit. Equites igitur Ariminū profecti cū Pisanū occupassent, omnia secūda
Belisariū mandata fecerūt. Sensit hūc Totila, & cū magnā copā ad ea prohibenda p
ctus est. Sed tanta fuerat militū diligētia in purgandis fossis ualioq; & aggere, muniendū
oppido, inornandūq; & pugnacolis resarciendis, ut admiraret rex tūc res tā ingemo
se tam paucis dieb; fieri potuisse. Quare aliquāto circa ea loca moratus, quoniam uidebat
nil perficere posse, in castra ad Auximū irritō conatu reuersus est. Anima ducentes uero
Totilas & Gothi Belisariū & imperatores copias necubi per Italā in certamē pōne, sed
oppidis inclusas moenia tantūmodo tueri, statuerūt nō allicdere solūmodo ad Auximū,
sed alijs quoq; ciuitatib; bellū inferre. Itaq; profectus Totilas cum exercitū Afulā & Fi
mū in Picentib; circūfedit. Belisarius uero cum obsessis opē implorantib; se ne nō possent
neq; eū tantas habebat copas ut exire aduersus Gothos ualeret, in moerore maximo ut
fabat, & hanc ignominia permoleste ferebat, tandem uero Ioanne Vitaliani ad Iustinianū
missō, conditiōe Italiae per eū demonstrauit. Ioannes uero cū Iustiniano uiros hostiū
in Italia, suū uero pacitate ostendit, & copiarum supplementa pecunijsq; poposcit,
quod dā tēpore cōmoratus nihil nisi tardē & anxie proficiebat. Inter hūc Totilas, Firmū
& Afulā, quando quidē nemo obsessis auxiliū ferebat, pactione cepit deinde ex Pica
tib; in Vmbros transgressus, Afulā & Spoletū obsedit: praerat Spoletū quidā Hero
dianus, Afulā autē discedens Herodianus igitur quāq; haberet munissimā arē, in pauc
rum dieb; inducias pactus, cum interea nullū auxiliū superuenisset, cōstituta die urbē &
arē tradidit, & ipse cū militibus suis ad Totilā trāsit. Sisireduus autē fortius se gellicū p
clione eū nūq; audire quicq; uoluit, licet minus ualida uirbe inclusus, saepeq; empu
in Gothos egregias fecit, & aliquot praetis laudabiliter dimicauit. Ad extremū uero
cū uentus pugnas occidit. Cuius autē Afuliani eius uiri praesidio destituti pauci po
dieb; sese ac urbē Totilae dediderunt: deinde Perusū exercitus ad Totila ductus esse p
rat aut Perusū Cyprianus, cuius supra inter Iustiniani duces sectum mentionē. Eū Tol
las cū neq; ut neq; pmissa flectere ualeret, Vitario quodā ex armigeris suis pcomit
rupto, per eū dolo ac fraude Cyprianū interfecit. Milites in post mortē Cypriani uiu
um persecuti urbē egregie defendebant. Itaq; circa illā cōmorari dantius Totilas noluit,
soluta Perusū oblatione Romā petere cōtendit. Cumq; eū peruenisset, opportunū lo
cis Romā circūfedit, nō tū agricolis molestus. Nā toto hoc bello Totilas rusticos & a
gricolos offendi a suis militib; nūquā permisit. Romae in praesidio erāt Bellas unus ex I
ustiniani duceb; & Conon ille qui dudū Neapoli praefuerat. Miserat quoq; eū Belisarius,
Attaliū genere Persam & Barbanonē Thracē cum nō cōtemnēda militū manu, qui ca
stodire urbis una cū ceteris intenderēt. Cum igitur circa urbē Romā cōstitissent Gothi,
gressi cū militib; Attaliam & Barbanonē praetis inierunt, ac primo quidē Gothos in lo
gā uerterūt: sed ipsi lōgius secuti, tandē circumueniunt a Gothis, maioriq; parte amissā,
uix atq; anxie in urbē resupperūt. Atq; ex illo tēpore deficienter spe, caritas annoq; prius,
mox etiā fames secuta est. Neq; eū terra importari quicquā poterat assidue. Gothi
neq; mari, quoniam clausus dudū a Totila in oblatione Neapolis & parata, tunc uisus
ē, oneratas nauigare phibebat. Et intra urbē Romā per hoc ipsum tēpus suspiciō pro
ditionis ingens uersabat, ob quā Cetheus princeps senatus Roma pollicis Centurion
aufugit. Dum hūc Romae gerebant, alius Gothorū exercitus Totila iubente Placētū
obsedit. Ea est urbs magna iuxta Padū, solāq; ex omnib; eius regionis ciuitatib; in Iu
lianā partē permanebat. Belisarius autē cū hūc intueret, ac de periculo urbis Romae
rimū sollicitus esset, ac ex urbe Rauenna opē ferre nō ualeret, ob loca interiecta atq;
stibus possessa, & paucitate copiarum suarū, abire illinc & alia uia auxiliū ferre cōstituit.
Itaq; Iulianū cum manu militū Rauennā relicto, ipse per Dalmatā Dyrrachū profectus

re infecta redisse cementes, qđ agerent, aut quō se uerterent, nesciebant. Hinc em̄ sume & intolerabilis premebat illinc uero Gothorum Tōtilaq; crudelitas ante oculos uisibatur. potiusq; inedia mori, q̄ in seculissimā Gothorū manus decenite flarescant. Huiusmodi uera percellat est pop. Ro. quæ etiam est cōmemorare miserissimum. Inter hæc Iulianus Iouannem cum exercitu ad Belisarium remisit, parauit uero neptunc magnā copiam sed maiores parabat uere, primo transmittendas. Cuius regi gratia Narsetem cubicularium ad Etruscos miserat, & ad ceteras nationes barbaras circa Hulsū incolentes. Et iam in Thraciam quidam eorū transierant. Sed cum Dyrrachium peruenerent copias, tunc de gerendo bello cōsultaret, oēs uno ore ferendam opem Romanis censebant. Quō autem id fieri deberet uaria fuerunt sententia. Iouannes em̄ laudabat cum omib; copia per Calabriam & Apuliam proficiscendum esse, atq; ita Romam petendum, simul em̄ ceteros per facile uisiones esse posse, qđ si diuidantur copias, & alij terra, alij mari proficiscant, nullam partem hostib; parum futuram. Belisarius hanc ipsam sententiam laudaturus se dicebat, si pop. Ro. in tanta extremitate constitutus non esset. Nunc autem maxime lesi nato opus esse, habere uero per Calabriam & Apuliam iter per seipsum longiudinem magnam, & ab hostibus occurrentibus moras inferri posse: mari uero Iouannem adlit quita die in portum Romanum classem perueniam, ac ex propinquo certam spem Romam populo allaturam. Audierat em̄ præfectorum suorum aduersam pugnam, cognoscens instrumenti Siculi amissionem. Ex hoc desperationem ac difficultatem Romani populi deprehendebat. Hæc igit sententia in consilio approbata Belisarius cum classe Dyrrachio profectus Hydruntum peruenit. Gothi autem qđ id oppidum obsidebant, præsentia Belisarij contenti obsidionem dissoluerunt, fugientesq; ab eius conspectu Brundisium se receperunt quod distat ab Hydruntio uia pedestri duorum dierum itinere. Cōfessionemq; ad Tōtilam mittentes significauerunt Belisarij aduentū, credentes cum terra iter esse tutum. Quod cum audisset Tōtilas statim se cōparauit cū exercitu obuiam profectus. Sed cum Belisarius posset uariis ferret, atq; Tōtilas cognouisset, ad resistendum circa urbem Romam totus incubuit, maxime in eo sollicitus, ne Tyberi importari ad obsefos quicquam posset. Cuius rei gratia hæc prouidit: locū eligens procul ab urbe Roma undecum milibus passibus, ubi Tyberis amnis maxime in arctū cogit, trabes lōgas ab una ripa ad alteram in modum pontis cōstituit. In utraq; deinde ripa turrim ligneam fecit, ceteram infra per ferream ante pontē ipsam collocauit: præsidiaq; duo ab utraq; ripa ad cetera capita exedificauit. Turres aut ac præsidia multib; cōpleuit, q̄ pontem custodiunt. Belisarius inter hæc ad portum Romanum peruenerat: ibiq; expulsa copia Iouannem & exercitum q̄ cum illo erat, expectabat. Romani uero Belisarij cognito aduentu meliori spe diffusi, spicatos inualle multaq; eade in fugam uelociter persecutus est: ac primo impetu Brundisium cepit. Cōstituta deinde sibi Calabria populi, & ad beniuolentiam Iulianiani trahita est: multaq; illis pollicens Brundisio abijt: quistisq; subinde castris ad urbem Cannasum peruenit. Id quoq; oppidum in potestatem redegit. Nō longe à Cannasio uicū est Cannæ, in quo memorabile illud præliū inter Hannibalem & Romanos fuisse probet. In hoc loco Tullianus quidam Venantij filius, cuius nomen magnaq; autoritas in Lucanis erat, Iouannem adit docetq; Lucanos & Brutios nō spēte sua, sed cōtumelia Carthaginiæ coactos hostib; adhaesisse. Si beniuolentiam & humanitatem feruare erga illos imperator uelit, sponte sua populos esse redituros. Huic homini amplissime cōmendauit Iouannes omnia pollicet, eiusq; opera plurimum est usus. Tōtilas uero cum iam appropinquasset, Iouannes delectum suorum equitum Capuam misit, iubens ut intra moenia cōstitant, demonstrationemq; sui q̄ minimam faciant. Sed cum præterisset exercitus Iouannis, tunc a tergo ipsi subsequant: cetera uero sibi curæ fore inquit. Hæc res adeo contentum Iouannem, uerum ne ab hostibus circumueniat, ut omnia ad Belisarium profecione, in Iulios & Lucanos iter cōuertent. Erant in Brunnia Richimundus quidam Gothus, à Tōtila cū exercitu missus, quo eam provinciam in fide contineret, ac circa Scyllam & Charibonem aditū custodiret. Hunc improviso aggressus Iouan. primo impetu profligauit: ceteraq; magna parte copiarum, reliquos unā cum duce in deditionem accepit. Ob hoc tam Lucani & Brunt oēs à Gothis deficientes imperatorias secuti sunt partes. Et Iouan. quidē in

A erat. Belisarius aut afflicte expectans incredibili dolore edescebat, damnabatq; loannem signatū, quod nō aduersus equitatum, qui Capuz fuerat, conflixisset: præsertim cum ipse uel optemq; Hannorum equitatum haberet, qui facile pervincere poterat, & profligata hostibus iter suū continuare: neq; quod turpissimū fuerit, motu cōuertere. Hæc & huiusmodi Belisarius culpabat: cæterum querelæ inanes erant, Ioannes enim in Apulia stationis positus quiescebat, cogitationemq; Romā petēdi omnino abiecerat. Timens igitur Belisarius ne obsessi auxilios se parent, ac ob desperationē sinistrū aliquid moliantur, statuit per Tyberim auxiliū ferre. Nam per terrā quidē nō citas habebat copias, ut congregari aduersus hostes ualeret: flumen & ingenū spem sibi afferebant per aquam ad urbem persuadendi. Hæc igitur cogitatione insurgens, naues ducentas parauit, ex eo generare nauis, quas uerbo Græco diximus dromadas appellari. Aduersus aut pontē ac cætera impedimēta in flumine apposita hæc excoGITauit, rates duas ferreis repagulis, ac cingis inter se firmissime colligatas, in flumine constituit: superq; his turrim lignēā edificari fecit, maioris altitudinis quam essent hostiū turres ad tutelā pontis constructæ. His ita paratis, frumentū & alia necessaria ad uictū, quæ Romā deferre constituerat, dromadibus imposuit, ac fortissimos pugnacissimosq; milites descendere in eas iussit. Ceteram uero multitudinē iuxta ripā Tyberis incedere ac trahere rates cū turri mandauit. Per hūc modum classe structa parataq; ad hostes contendit, ipse quidem unam dromadē ingressus, principē ducebat: cætera sequebantur, ibat unā & pedestris exercitus iuxta ripam illam qua portus est. Miserat quoq; Romā Belisarius ad Bessam, ut eruptione per id tempus facta hostes quam maxime distineret. Sed Bessas neq; hoc neq; aliud quicquam opportunū tota obsidione illa fecit. Classis igitur à Belisario per eam modū structa contra eorum fluminis contēdebat. Gothi uero nullo in loco obuiā egressi sunt, sed intra munitiones quieti perstabant. Cū prope pontē esset classis, stationē hostiū reperiunt & præsidium unū ad caput catenæ impolitum: hoc igitur præsidium Belisarij milites primo impetu expugnarunt, sublatāq; catena ad pontem iuerunt. Ibi pugna durissima orta est: conantibus Gothiis pontē defendere, Belisarij uero militibus pontē pervincere. Gothi etiā ex castris quæ erant ad capita pontis, per pontē ipsum discurrētes fortissime dimicabant. Milites autē Belisarij nauibus ad pontē ipsum adactis Gothos feriebant, nec in pontē cōsistere patiebantur. Inter hæc Belisarius, rates in quibus turris erat quam proxime ad turrim hostiū admoueri iussit: cū hæc adhæsisset, uala sulphure ac pice plena, quæ ad hoc ipsam in summa turris parte suspensā ferebantur, incedens in hostiū turrim de superiori loco dimitti præcepit. Id cū factū esset, incidens in hostiū turrim ignis, confestim illam cū omnibus Gothiis qui in ipsa erant, cremauit: fuerunt autē non pauciores ducentia, qui eo incendio perierunt: & cū his præfectus eius præsidij, ut omnium Gothorum pugnacissimus. Inde maiori alacritate milites in cæteros Gothos ruentes, terga dare eos cōpulerunt: pontemq; ceperunt, quē cōfestim incursuri erant, & cū tota classe Romā profecturi. (Neq; etiā impedimēta supererat ulla, quo minus peruenire ad urbē, & frumentū ceteraq; necessaria inferre possent) sed summa Belisarij gloria, qui classem illiusmodi excoGITauit. Sed fortuna, ut uidetur, aliud constituerat. Impedimētū enim non ab hostib; sed a suis coortis, mirabili casu omnia peruertit. Ostiā urbē tenebant Gothi, quæ erat in sinistra Tyberis ripa iuxta mare, Portus autē in dextra. Cū igitur Belisarius cū classe pfecta, uxorē & res suas in Portuensi urbe reliquit, præfectiq; oppido Isaac uirum strenuum & fideliē cum satis grandi præsidio: iubens & obtestans, ne quocūq; casu ex oppido discederet, sed ibi consistens oppidū mueretur. Cū igitur turrim hostiū Belisarius incendisset, ut diximus, uolantē consilium nuntij ad Portuensem urbē: ut sit, uictoriam magnam etiā grandius extollant. Quibus nuntia Isaac exultans læticia ac sese animo attollens, quasi uesanus quidā præceptorum Belisarij oblitus, milites capere arma iubet: ardo resq; & impetu delatus, ad inuadendā stationem hostium, quæ erat in alia ripa, nō procul ab Ostia cucurrit, inuaditq; subito Gothos, ac primo impetu pellit: sed hostes paulo post sese colligentes, cōhostitēsq; aduersus Isaac redierunt: caesaq; magna parte militum, q; cū illo erant, ipsum discussa eius uesania ceperunt. His ita gestis, equites quidā celeriter Belisarius detulerunt Isaac captū esse ab hostibus: quo quidē nuntio percussus Belisarius, Belisarius detulerunt Isaac captū esse ab hostibus: quo quidē nuntio percussus Belisarius, nihil ultra percontatus est, nec ubi, nec quomodo sit acceptū quasi hostes cepissent.

Blondus.

G 3 Portum

Portum, uxoremq; ac sua omnia haberent in manibus. Itaq; tanto statim dolore affectus est, ut loqui non ualere retroq; cōuersus classem ac milites cuius sit rediit, cunctisq; p-
 polio uel oppidū recuperandi rebus adhuc recentibus, nec ab hoste stabilita, uel in p-
 ho monēdup per hunc modū uictoria iam paratā à Belisario deserta est. Cum ad Portū per-
 uenisset, saluū esse oppidū, ac errore se deceptum cognouit, tātūq; dolorē ex hoc sa-
 seepit, ut ægritudine correptus iaceret, secutaq; subinde febris lōgo ac periculoso mor-
 bo eū deuocuit. Itaque cunctōrū malorū causa, iustus Tōtilas in uinculis occidit ob uin-
 ctam Roderici præfecti præsidij, q; ex uulnere in pugna suscepto decesserat. Et omnino
 Tōtilas humanitatē illā, quā ab insuo regni ostenderat, in superbiā crudelitatemq; cōuer-
 terat, siue succellib; animos facientib; siue quod ficta ab initio uirtus diu simulari nō po-
 tuisset de populo certe Romano sic acerbe loquebat, ut hic terror causa fuerit tamē peri-
 nactus tolerandi, qd' formidabant homines illius sequitiam atq; immanitatem. Quamdiu
 igit tempus fuit auxilij à Belisario expectandi, supra uires, supraq; ut ita dixerim, huma-
 nitatem, pop. Ro. famem tolerauit. Omisit cetera, equorum aliorūq; & mulorū cari-
 nes in delicijs per id tempus Romæ fuerant. Canes & mures, ac cetera immodica anima-
 lia quidam edebant, herbasq; omnis generis quas eū pcedes non attingunt. Radicib;
 herbarum & corticibus arborū uescebantur. Sed cum de auxilio iam desperarent, in la-
 chrymas lamentationeq; conuersi, alij sponte sua uitam finiebant, alij latitantes per no-
 ctē stationes hostiū fallere nitentur. Multos etiam fames & inedia intra parietes po-
 prios necauit. In his calamitatib; cū esset ciuitas, quatuor milites lauari de prodā urbe
 consilium inierunt. Hi custodiāgebant ad portam Alinariam, qui fane per noctē mo-
 nitibus demisso per eum descenderunt, Tōtilamq; aduentus pderē sibi urbem pollicentē.
 Tōtilas uero hortatus eos, ac multa pollicinus, quosdā ex suis cum illis misit, qui inspec-
 rent locū, & an fieri posset, considerarent. Laui ad moenia eos ducentes, per eundē lunē
 illis spectantib; cōscenderunt. Hi re diligenter inspecta cum fidē his adhibuisset, cōstitū-
 ta ad faciū noctē, Tōtilas de prima uigilia armari exereitū, & ad se cōuenire iubet. Id
 cum factū esset, quosdā ex suis qui per funem cōscenderent, pramissi. Ipse cū exercitu se
 cutus non procul à porta constitit. Milia à Tōtila ut cōpositū erat, ab lauris receptim ex-
 euntibus, moxq; inde intra urbem ad portā descenderet, secūq; frent portā aperuerit.
 Tōtilas igit per hunc modum Romam ingressus, exercitū ad portā cōstituit, neq; suo-
 rum quorūquam discurrere per urbē passus est, sed retinens apud se milites diem expecta-
 bat. Clamor subito ab ea parte exortus, hostes esse intra moenia significauit: inde inna-
 pōdano & fuga fuit. Abibant enim fugientiu agmina per eas portas quæ diuersissime
 erant ab ingressu hostiū: multi etiā ex nobilitate & plebe ad ecclesias cōhægerunt. Cū dies
 tandem eluxit, per totam urbem discurrebant hostes, quoscūq; nati sunt ciuū sine ulla
 delectu interfecerunt. Tōtilas uero ipse à Laterano, ubi per noctē consisterat, mouit ad
 beati Petri ecclesiā pfectus est, quasi uotum exoluturus, iter faciebat per urbē stipans
 ceterorū ferocissimorū hominū, qui nodis gladij ac sanguine distillantib; quotūq;
 oboios occidebant. Emenso totius urbis spacio cū in Vaticanū ad beati Petri limina per-
 uenisset, Pelagius, de quo supra diximus, præsentia eius formidans, solū religionis ha-
 bitu indutus, euangelia Christi tenens, ac genua submittens, Parce, inq; Pelagi, mihi sup-
 plicaturus uenisti. Ad hæc Pelagius: Nunc, inq; quādo deus te mihi cūm esse uoluit: nō
 ferere igit domine seruoꝝ tuorū. Ex hoc Tōtilas, quasi lenita ira precepit, ut nemo post
 hæc feriretur, sed finis esset licet gladijs præcepit etiam ut nulla ingenua femina, seu
 mulier, seu uirgo, seu nupta, seu uidua foret, uiolare idq; ferere cū omni diligētia culti-
 diuit. Bona duntaxat Romanorū ciuū, in prædā militib; concessit, corpora libera
 esse iussit. Volens autē Gothorum mentes uictoria elatas deprimere, ubiq; conclamationē
 duas memorabat mutationes fortunæ & rerū humanarū fragilitatem. Romanūq; dicebat
 quondam dominari cū orbis terrarū, in eorum manus tunc uenisse, & pariter Gothi
 ducēta maiorū milia, qui possederent uniuersam Italiā, cum Sicilia, Corsica, Sardinia,
 & Dalmatia, à septem milibus Græcorū, dūce Belisario, fuisse omni ppe dominā p-
 posse paulo post cū quatuor milib; superasse uiginti milia Græcorū, qui præter Popū
 Veronam, & Tarasium, omnia per Italā obtinerent. Proinde ipsi non superbiunt, ad-
 dū timenses, fortunæ mores ac uolentiam expauescerent. Post hæc Romanis ad huc
 erat,

A catis illorū ingratis adine, erroresq; redarguit, qđ cum prius fuissent in manibus Odo-
acris, opera Theoderici & Gothorū, ab illius rixis inde liberati, sātā accepissent beneficia,
quāta uisceribus optare, ppter quē dñus atq; beati, multos annos uiuissent. Demū
uero nulla affectu iniuria, cōtra fidē ac iustitiam, ad Grācos defecissent homines leui-
simos, & sine ulla uisitatione statim obfessi a Virgine nonq; prodire in acie ausi fuerint,
sed intra moenia inclusi, ac fame macerati, omne dedecus tolerauerint. Qui postq; non
armis, sed pditionibus ac fallacijs facti sunt domini ciuitatū, publicanis exactionibusq;
& delatoribus omnia reseruerint. Qui ciuitates populorū Italīe mirabili acerbitate ad
solationē eorū tributorū cōpulerint, quē tam multis annis a Theoderico ceteriq; regi-
bus fuerant eis cōdonata atq; remissa: Romanos quidē nihil unquā mali a Gothorū
regibus, nihil unquā boni a Graculis accepisse, & in Gothos in Italia natos, & in ea nu-
tritos, minusq; peregrinos & ignotos placuisse. Ip̄s Romanos penitus merito fuisse, at
que in nosstra iustitia. His diu. Romanos sine ulla cōspiciuntur.

B qua est causa Rusticitiae nobilis mulieris: eufabam illa Gothi, qd̄ status Theoderici regis infringi deberet: fecisset, ob uindictā Boetij mariti, ac Symmachij patris, quos Theodericus interficere lecebat. Qd̄ obijcebat mulieri de statu, uerū fuisse putabat, sed excusabat et iustus dolor, qd̄ magnos illos uirōs inuolūe necatos fuisse cōstat. Quare totius etā absoluit, & ab impera Gothōrū rē seruauit. Post hanc legatos mittere ad Iulianum decreuit. Pueri autē legati, Pelagius, de quo supra diximus, & Theodorus quidā Romanus orator. Hos Totilas grauissimis iuramentis obligauit, qd̄ mandata fideliter exequerent, reddētq; q; ceteris in Italiam. Summa mandatorum fuit: Si imperator ipsam & Gothos in amicitia habere uelit, se urbē Romā seruaturū, & in cunctis expeditionibus permagna ac fidelia auxilia praestaturū. Sin autē bellū cū Gothis habere malit, Romā ad solū esse diruturam: quoniam neq; illam in bello occupaturū tueri, neq; ho-
 C filios relinquere uelit. Legatiq; cum hīs mandatis nauigauerunt. Totilas autē expecta-
 florū reditū Romae cōstitabat. Et Belisarius apud Portū febre ac dolore animi con-
 fectus quiescebat. Inter huc Ioan. in Lucanis & Brutis multa inuouare perrexit, quare
 Totilas quō mittere in Lucanos, ac bellū resumere coactus est. Dū hic esset Romae &
 in Italia rerū status, oratores à Totila missi, ad Iulianum peruenerunt, à quo benignè
 accepti, exposuerunt mandata, precēs ac supplicia cū lacrymis addiderunt, p̄ salute ur-
 bis Romae, quā in ipsi affirmabant, cōtendebantq; , haud secus q; fecissimus Totilas p̄-
 testatus esset, nisi postulata imperator concessisset, fundius euertendū. Imperator uero,
 qd̄ saepe antea diximus, & hanc maxime ob rē identidē affirmamus, locos, ignauisq;
 nihil aliud respondit, q; Belisarium esse in Italia, in cuius libertate ac arbitrio res Italiae
 cōmisset. Nec tū ea cum responsione, quā primo in congressu habuerant oratores p̄-
 flecti uoluerunt, sed aliquot morati dies orādo flendorq; singulos pensabat imperatori
 charos, ut eum se cederent ad salutē Romae, quā diruta & sociis imperij dignitas nulla in
 posterū esse futura. Implicitus uero erat tunc Iulianus. Vigilī p̄dictis Romani cau-
 la, quā antea tunc secundo iactabat. Nā postea q; postufluxit iose Iulius Theodorus Au-

postq̃ nec Pelagij simulationes, nec suar preces, aut minę, Vigilij ad Anthemij hæretici re-
stitutionem trahere poterat, fuisse cepit, & Rom. pontificem manibus sacellum cardi-
nis passus, quem pro Christi vicario adorauerat. Confugit aut illico Vigilij in sanctum
Sophie ad e, & columnā altari proximam amplexatus, sese ab impijorū manibus tutum
reddere conabatur. Tunc accedens licitor laqueo illum t̃quā pecudem unctum, ab ædifici-
is sacris illius penetrabilibus abstraxit, & per urbē Constantinopolitanam uicem ducit
traxit in carcerē Romanos aut presbyteros & diaconos qui p̃uicē comitati erāt, impe-
rator in Galipsum & Proconesum insulas relegauit. Interea Pelagij Theodosij Ro-
mā reuersi Totila expulserūt, quę responderat imperator. Quā audita responsione Toti-
las, quid ageret primo perplexus animo fuit. Exinde negari libi cernens, qđ acquiescē-
tias, quid ageret postea solū enā factū indignatus, quise quiescentē ac nuntios p̃ cōcordia mī-
sissos expectantē, bello lacessisset, de euentenda urbe cogitauit. Inter hæc incendia
mirabili crudelitate, moenē Romę pluribus locis ad solū euentū fuit aut illa quę exterā
est ferē tertia pars totius ambitus murorum: Capitoliū deinde in cōdit. Circa forum & p̃
suburā & uiam sacram, omnia cōflagrauit: sumabat Quirinalis mons. Auentinus flām
mā incendij emouebat: fragor ruentium domorum ubiq̃ audiebat. Inter hæc incendia
multitudo urbana cū cōiugibus & liberis, sedibus patrijs educebatur, ne deplorandū qui-
dē miserias suas libertatē habens. Totilas populum ac turbam, per oppida Campanię
dispersit. Senatores uero ac patritios, ob idū loco circa se retinuit. Roma post hæc cū in-
to exercitu egressus, eā desolatā penitus ac uacuum dereliquit, ut neq̃ uis quicquid neq̃
fortuna in illa remaneret. Inde Totilas partē exercitus contra Portū collocauit, in loco
qui dicitur Algidone, ne Belisarius milites quicquid moliri per eius absentiā uideret, ipse
cum reliquis copijs aduersus Ioannē in Calabriam p̃fectus est. Ioannes uero simul ac ue-
nire Totila aduersum se cognouit: nō prius cōstitit, qđ Hydruntum se recepit, quod est ultī-
mum Calabrię oppidum: atq̃ ubi ad eas partes Totilas peruenit, paruo momento Lu-
canos & Brundisios & Calabros oēs, præter Hydruntinos recuperauit. Per hoc tēpus Spo-
letum a Gothis desecit. Custodiebat tunc solummodo arcē. Nam moenia Spoleti Toti-
las euerterat. Arcē uero facta erat ex Amphitheatro, qđ antiquus in ea urbe exedificatus
erat. Auctor uero defectionis fuit Martinianus quidā Constantinopolitanus, qui cum in-
ter custodes esset, iniuncta cum decem & octo militibus cōiuratione, præfectū præsidij in-
terfecit, arcēq̃ Belisario tradidit. Eodē ferē tempore Tarentū repositum est, cum prius
desertum ac desolatū fuisset: reposerunt eā urbē Calabri & alij populi bello domo pul-
si. Nec primū eius urbis magnitudinē, sed partem illius quandā iuxta portū mari uicinq̃
cinctā occupantes, facilius eius adiutus a terra munierunt. Totilas rediens in possessionem
cuncta Lucanę & Calabrię oppida, præter Hydruntū, cum inde abire statuisset, præsi-
dio militū apud Acherusiam urbem relicto, ipse cum reliquo exercitu Rauennā præter
cōstendit. Inter hæc Belisarius, longa sebris liberatus, auidæ ceptū ac ut multi putassent,
temerariū moliri aggressus est, quod tñ postea magnanimū & laudabile apparuit. Cō-
stitit eū urbem Romam, tunc desolatā, occupare ex improviso, atq̃ munire. Hoc quā-
tu se celans cōsiliū, relicto apud Portū paucis militibus in præsidio eius oppidi, ipse cū
cæteris omnibus quas habebat copijs p̃fectus, nemine uel suorū uel hostiū id suspican-
te, Romā occupauit, & incredibili celeritate munire illā perrexit. Quā eū suborta nū-
moenā, tumultuario opere muri aliquid resecit: fossas profundas ante muros egit. Aggre-
re peracuta arborū ramis ab stipite sub terram fixis, & inter sese cōnexis cōmanantibus
res ligneas & p̃pugnacula ad tutelā resecit muri imposuit. Hæc summa militū uolunta-
te & opera uiginti septē diebus Belisarius perfecit. Nauesq̃ siculo a Portu frequenter al-
suerunt, frumentū ac cætera ad usū necessaria importantes. Romani ciues quorū mul-
titudo per finitima oppida cōstitit, audita restitutione urbis, incredibili desiderio in pa-
triā remigrabant, præsertim cum ibi frumenti copia haberet, cuius defectu alibi preme-
bantur. At eū Totilas postq̃ illa sensit, relicto cæteris curis, Romam petere festinauit.
Nondum portas ubi imponere Belisarius ualuerat, cum hostes superuenerūt. Neq̃ ei
fidorum facultas aderat, a quibus refici potuissent. Gothi primā diē non longe ab ur-
be, contra portam Salariam castra fecerunt. Postridiē uero sub ortum solis maximo
multū atq̃ clamore, ad expugnationem urbis accessere. Belisarius pugnacillimū op̃us
uidit

- A** milites delectum ad portas, reliquos per moenia & propugnacula collocavit, ac subeuntem de super ferire hostes iussit. Pugnatum est vehementer ab utroque. Nam Gothi ex spe venerant, ut primo statim clamore urbe considerent sese esse capturos: qui cum viderent contra, atque spliti fuerant resisti, furor & ira incensum ferebant, temereque subeuntes de superiori loco pectus cadebant: maximo conatu & incredibili pernicia illa die utrinque certatum est, pugnaque mane corpora ad noctem duravit. Postquam vero tenebre facte sunt, Gothi in sua castra redierunt. Belisarius autem milites, partim in moenibus & propugnaculis, ut eam, constituerunt: partim stationes ad portas egerunt. Ne vero hostes per noctem adirent, tribulos ante portas frequenter iecerunt. Altera quoque secunda die Gothi eodem ordine ad urbem accesserunt. Belisarius autem & sui eodem modo resistebant. Sed cum in locum trahebat oppugnationem, milites quoque stationem habebant ad portas, subito egressi, pedem conferre aduersus Gothos, ac repugnare ex aquo ausi, tandem ab ea parte in fugam hostes uenterunt, ac longe a porta multis uulneribus submouerunt: ita finis oppugnationi impositus est. Post haec multis diebus interpositis, cum interim aulicis curandis, & armis reparandis inessent, rursus ad urbem oppugnandam Gothi subierunt. Belisarius uero milites suos magis identes, porta eduxit: & nihilominus turribus, & propugnaculis aliam multitudinem imponit. Commisit ante portam praelium atrox & uicinis, in quo cum signifer Totilas lancea transfixus equo cecidisset, signumque peritum esset, summo studio eductum est ab utroque. Gothi quidem, ut signum seruarent, nec tantam ignominiam susceperunt: Belisarius uero militibus, quod signi capiti gloriam nauiscent. Tandem haec pugna exiuit, ut Gothi quidem signum reciperent, Belisarius uero milites corpus signiferi obnoctent, preces finis manum, in qua, quia anulus erat aureus magni pretii, Gothi eam absciderunt, ne hostes eo possident. His actis Totilas quia se frustra conari uidebat, praelium diremit: ac postridie abiens Tybur profectus. Eam quippe tenebat urbem, ut supra diximus, maiorem in modum munita arce, quasi castra aduersus Romanos urebat. Romani uero ne subitis incursionibus ab ea parte insellerent, caecos Anienis urebat. Romani uero ne subitis incursionibus ab ea parte insellerent, caecos Anienis urebat.
- C** pontes euerterunt. Habet uero fluvius praecipuas ripas, & aquarum plenitudine non transibiles est: itaque pontes super eo principalioribus uis exsistebant, cum Salaria & Nomentana & Tyburina. In his tunc potibus rectis, fieri dissectiones aduersus urbem Romanam, nisi magno & periculo circumitus non poterant. Belisarius post Gothorum discessum, portas urbis eorumque ferramenta quae iam fabricari fecit: clauemque urbis Romae, quasi iterum ab se parte, ad iustitiam imperatorem misit: finisque fuit duodecimi anni eius belli. Proximo dehinc anno ut primū iter incepit, Totilas Tybur profectus Perusiam duxit. Ea urbs illi pridem obsidebatur ab alia Gothorum manu. Cumque deicerent iam frumentum, & cetera necessaria ad uictum, Totilas eo profectus est, quo obditione magis urgeret, ac omnem spe obfessis auferret. Dum circa Perusiam urbem Totilas commoratur, Ioannes cum auxiliis Totila ex in obditione occupati esse, senatores uero ac patres urbis Romae, quos secum Totilas duxerat, per Campaniam oppida sub militum custodia reliquit, famam sui nominis extendere per illorum liberationem cogitauit. Mouens igitur ex Calabria,
- D** cum delecto equitatu neque die neque nocte intermisso itinere, in Campaniam peruenit. Totilas quoque per idipsum tempus haec eadem suspicatus, ualidam Gothorum manum in Campaniam destinauerat. Hi cum Minturnas peruenissent, ibi subsisterunt, partem suorum premiserunt, quod oppida specularentur: forteque fortuna accidit, ut Gothi equites praemissi, in Ioanne eiusque equitatum incidere: statimque praelium inter eos commissum est: in quo praesens Ioannes, multis ipsorum occisis, plurimis uulneratis eos in fugam uertit. Ea persequutione etiam hi qui Minturnas erant ceteris ausperunt: & Ioannes abducendi quos uoluit permagnum habuit facultatem. Nam oppida Campaniae sine moribus erant: iam pridem enim Gothi illa euerterant: itaque ex singulis oppidis Romanos capiens, omnes qui ibi reperti sunt, de manibus Gothorum liberauit, atque adduxit, praeter Clementinum & Horreum: quorum alter abire noluit, imperatorem formidans: alter defecit cum equorum causa, in ambiguo remansit. Non multi enim senatores in Campania reperti sunt, sed mulieres senatorem copulauit. Vix enim nocte illa qua Totilas urbem cepit, plerique militum quique secuti in Portuensem urbem refugerant. Totilas uero cum haec quae Ioanne facta sunt, cognouisset, ualde commotus est: poenasque a Ioanne sumere constituit. Itaque parte copiam

in obsidione Perusis relicta, ipse cum reliquo exercitu magnis itineribus per Picentes, et Pelignos & Samnites, in Apoliam properauit, transuersisq; itineribus, pfectus, non prius destitit, quam in Calabria repertis Ioanne repete inuasit, & cum toto exercitu, pssigante, castra etiam cepit. Non in permagna cede facta est a Gothis. Nam erat nox cum aggressi sunt castra. Quare facilius latitudo militum in proximos montes euaserunt. Ioannes & Annulus Erulorum ductor, qui cum Ioanne militabant, Hydruntum ex fuga se receperunt, militumq; postmodum diuersis itineribus ad eos conuenere. Hæc Toulis uictoria maxime nomine eius inelyti reddidit præclarum esse uisum est, regem a Perusia mensibus in Calabria usq; tanta celeritate iter fecisse, quantum uix nudus ualor gradere: nec ipse lectica uir theda de lanis, sed pari cum militibus labore equo, puectus, armisq; suis oneratus incescit. Haud multo post id prælium alio à Iustiniano copie in Italia misit Hydruntum applicare ceperunt. Permonu enim imperator crebris Belisarii literis, quod conditione belli significat supplicem menta postulabat, nouas in Italia copias mittere decreuerat, & Belisario scripserat ut in Calabria se transferret ad recipiendos milites & belis aduersus hostes illic gerendos: duces uero nouarum copiarum erant, Valerianus Armeniorum ductor, & Verus Erulorum. Belisarius uero cum imperatoris literas mandataq; suscepisset, ceteris Romæ & apud portum lictis copiis sub cura & gubernatione Cononis legati, ipse cum nongetis militibus delictis, quorum septingenti equites, ducenti pedites fuerunt, mari delatus Calabria perire contendit. Erat uero, ppositum eius Tauri copias exponere, quod abest ab Hydruntum biduiniere, eoq; in loco relicto exercitum cogere. Sed uento aduersante contra ppositum animi sed Crotona in portu copias exponere coactus est. Vt enim repensatis nec ante nec retro nauigare poterat. Crotona hinc expulsi copias, quoniam in his locis pabulidum facultas non erat, equites a pedibus separare compellit. Ipse enim cum pedibus, & uero Crotona remansit, & Ioanne cum ceteris copiis ad se uocaret. Equites uero ultra pgressi iussu & in sinibus Thurinorum cõsistere. Sic enim persicili sibi & equis opportuna reperitura, ac futurum in toto in loco ratus est, quoniam Lucani montes in Brutios discurrerent, duas ualles arcibus eibus facili, nec pcul ab altera ualle iuxta litus maris, Russia est Thurinorum castrum, sopra illud est oppidum remotius a mari arduo loco situm, quod Russianum uocant, id oppidum Ioannes præsidio militum custodiebat. Belisarius igitur equites suos ad hæc loca dimisit, eisq; præfecit Phasiam genere Iberum, præstitissimum bello uirum, & Barbationem Thracem custodireq; assidue adiutum iussit. His equitibus cum ad ea loca uenissent, exiit quod obuii sunt equites hostium, quos Toulas ad teneandum id oppidum miserat, quod supra diximus Ioannes præsidio custodiri præliisq; commisso, Belisarius equites licet pauciores numero, in facili superarunt, ac supra ducentos ex hostibus occiderunt: ceteros uero in hunc locum, ut pte uictores & pcul ab oculis sui docis comorientes, neq; ordinem neq; disciplinam militare seruabunt, uigantes pcul a signis uigilias negligentes, nec exploratores mittunt, nec speculatores habere curabunt, nec arcta uallis, quæ facile arcere hostes poterat custodire. Quæ postquam Toulas cognouit, cum tribus equitum militibus pfectus, eos nuntio supplicantes inuasit: lauces enim illas adiungit difficiles prius transgressus est, & Belisarius equorum uenturum sensissens. Hinc exdes & pssigatio ingens fieri cocepta. Phasias & Barbationem operæ edidit, ipseq; cum omnibus suis equitibus, ad extremum occubuit. Barbationem cum his tantum equitibus aufugit, ceteri uel capti uel interfecti sunt: fuerunt etiam qui stationem fugi arripientes, ad Belisarium citra cladis nuntium euaderent. Belisarius amisso equitatu, cum supplicaret hostes aduersus se esse uenturos, naues pperire cõscendit, ac magno cum dolore ut se se permittens, eadē illa die Mellanā in Sicilia delatus est, quæ distat a Crotona milia passuum circiter nonaginta. Toulas cum ea pscisset, ac uires hostium turbare essent, Russianum oppidum obsiderant enim in eo oppido trecenti equites a Ioanne collocati, ac pedites ceterum a Belisario nuper missi, præterea Italorum equites & pedites magno numero, quibus facta mature desuturi cometas uidebant. Per hoc tempus milites a Belisario Romæ relicti Cononem præfectum suum interfecerunt: irati & indignantes quod ille metum etiam sumptuaria claudessine imita, præciti annonæ quotidie augeret. Qui milites a Iustiniano per legatos postularunt huius delicti abolitionem, asserentes nisi id cõcedat imperator, ac stipendia insuper eis debita persoluant, se Romam Toulis esse daturos: quo quidem metu

- A** omnia illis sunt cōcessa. Obfelli uero apud Ruffianū oppidū, cū defectu annonæ preme-
rent, sermone cū Tonila habito, certi tēporis inducias paciscunt, intra quod tēporis nōl
uentum subsidia, oppidū dedere pmisserūt. Ex hoc itā apparatus hiebat a Ioanne, ut illis
opē ferret ac Tonilā phiberet. Inter hæc Belisarius ex Sicilia Hydruntū uenerat, & Va-
lerianū militē suū nouus a Iustiniano missos susceperat. Itaq; copiarum abunde erat, nec
deerēt naues quibus ad liberandos oblidione socios ueherent. Omnibus igit paratis, ac
millibus in naues impositis, Ruffianū nauigarūt. Obfelli classem cernētes (nā oppidū
ecclio in loco sitū mare pspici) ingenti lenitiā exultantes, cōstituta die deditionē facere no-
luerunt. Nec multo post classis uento dissipata uariis in locis naues dimisit: deinde cum
in Crotona portu simul cōuenissent, rursus inde mouētes, Ruffianum perierūt. Tonilas
cū appropinquaret, Gothos armari fecit, ac eos per litus cōtra proas nauis disposuit,
hælis & sagittis appellere classem phibētes. Quos cū uiderent Græci, ac periculū hor-
rerēt, cōmorati aliquo tēpore intra litus, quasi mox descēsurī, itadē re desperata, cōuer-
si retro protra abierūt. Cōstantibus deinde quid agendū foret, p obfelliū salutē pla-
cuit ut Ioannes & Valerianus cū equitatu ac cæteris copiis in agrū Picenū pñficerent,
ibiq; bellū nauticū uale inferrent, quo Tonilas succurrere suis rebus, ac oblidionē solu-
re cogeret. Belisarius autē cū classe Romā nauigaret, ad seditionē militarē, de qua supra
diximus, cōspicendā, ac si uenientū classe conueniendū, his in consilio deceret, Ioannes
matutē iter arripuit per Apulīā, Samnites & Pelignos, in Picentes uadens. Valerianus
classem deserti mahitatusq; nauibus delatus, Ancone milites exposuit, ac se cū Ioannis exer-
citu cōiunxit. Nec ob ea itā rē Tonilas oblidionē dissoluit, sed duobus equitū millibus
in Picentes missis, q aduersus Ioannis Valerianiq; copias uerentī oppidū, ipse cū reliquo
exercitu in oblidione permāuit. Obfelli uero cū penitus itā necessaria deficerēt, nec ulla
spēs auxiliū superesset, Cleofertū Italico & Godulū Thracē, ad Tonilam mittunt, salutem
ac ueniā postulantes. Hi præter expectationē suam, perfaciliē Tonilam reppererunt. Vul-
se distaxat fœdistragiū impurare dixit, eiusq; unius poena fore cōtentū, cæteris omnibus
impunitatē cōcedere, si secū militare uellēt, omnia sua retenturū: sin abire malint, cū sin-
gulis uestimentis abituris. Per hunc modū recepit oppidū, & Cologerū præfectū præli-
dū, q antor fuerat oppidū secundū cōuicta nō reddēdi, uerberatū prius ac mutilatū inter-
fici iussit, cæteris, punitū ex fide seruauit. Remāsit uero cū Tonila magna pars militum,
q res suas retinerēt. Alij relictiis armis & equis ac rebus suis omnibus, cū singulis uesti-
mentis Crotonē abierūt. Oppidanorū bona in prædā militibus suis Tonilas cōcessit, cœ-
pora itā libera esse iussit. Per hoc tēpus Antonina Belisarij uxor Constantinopolim est
profecta, quo Theodorā Iustiniani uxore rogaret, p Belisarij ab Italia reuocatione. Sed
cū Theodorā paulo ante defunctā esse reperisset, ipsa Iustinianū adiēs, multis precibus
cū illo egit, ut maritus ex Italia reuocaret: & impetravit quidē facilius, præsertim cū bel-
li Partici metus ingēs adesset. Ita Belisarius ex Italia reuocatus, quinquēnio fere postq;
uenerat in Græciā, redijt: non eadē fortuna fruent in hac ultima expeditione, qua fruent
fuerat in prima. Romæ uero abiēs tris milia delectorū militū in præsidio reliq; sub do-
c
- D** cū & gubernatiōe Diogenis legati, uiri prudētis & bellorū gnari. Eo abeūt Gothi Pe-
russi lōgo tēpore obfessam, ut & armis ceperunt. Tonilas expeditis Calabriae Apuliezq;
rebus, ad oblidionē urbis Romæ redire cōstituit: faciebāt uero sibi animos Belisarij re-
cessus, & ubiq; p Italiam prospera Gothorū res, Græcorum aduersa. Cōtractis igit un-
diq; copiis, cum satis parata essent omnia, Romā ueniens, urbē obfēdit. Erant Romæ in
præsidio delectorū milium tria milia, cum Diogene eorū duce, uirō singulari. Hi uigil-
ando & agēdo & opportunis locis repugnando, urbē quamopime tutabant, itaq; in
lōgo tempus protraxit oblidio est, nec ipse ulla Gothis nisi in fame relicta. Durante
apud urbem oblidione, perinulti Italiae uiri, qui tunc Cōstantinopoli erant, summo stu-
dio Iustinianum precabant, ut Belisarium cum magnis copiis in Italiā mitteret, ad obli-
dionem urbis Romæ dissoluendam, alioquin res ad manifestam teredere ruinam osten-
debant. Hæc eadē Godingus uir cōsularis, à populo Romano missus orator precaba-
tur, Iustinianus autem sibi curæ fore res Italiae respondebat. Cæterum discitendo ac
gerendo nihil efficebat. Tandē uero cum scrius infestaretur, Liberium quendam ex
nobilitate Romana Italico bello ducem pronunciauit, apparuitq; faciēs ab initio
uellemus

uehemētia fuit: mox alijs superuenientibus, cuius intermisit, itaq; iunctis expectantibus inter me
 ras & apparatus repositus anstus: Roma uero interea duras obsidebatur. Gothi em̄ repa
 gnata. Portuēsi urbe ne quid per Tyberim ad obseſſos importari posset, effugerat. Opu
 da quoq; finissima ubi fere omnia in potestate sui redegerant, ne qua subditiua de Ro
 ma deficeret. Sed erat legati & militū incredibilis diligentia: tam pridem enim hys pe
 uidentes, omnia intra urbē loca quae uicua & edificia erant, frumento conſecti fuerat. Ita
 quo factū est, ut deficiente uetere humero noui intra pomeria natum superuenire per
 hūc modū longo tempore obſidione periderunt. Deniq; seruantes urbem, nili ad exor
 tum portuēsi p̄dūo eos peruenisset. Ad portū enim Capenā quae est in uia Ostiensi,
 quae ad beati Pauli apostoli ecclesia uis, statio erat militū illauroi. Hi post longam obſi
 dione quēli inter se quod militorū annorum sup̄ēdū se uiderentur, simulq; grādia hē
 rantes praemia, clam ad Tostā profecti tradere illi eam portū, cui parant, pacemēsi,
 tēposq; & modum ad rem parandā constituunt. Cum uero nox confusa proditiui
 aduenit, Tostas huc machinā. Duab; nauiculis in Tyberis flumine dimissa rubicini
 impoluit, tubens ut p̄ aduersum fluitū nauigantes sub ambu murorū penetrarent: cumq;
 ibi fuerint, ranc repente clangorē tubarū quā terribilem emittant. Ipse uero cum exer
 citu silentio p̄fectus, nō longe ab ea porta, de qua diximus, cōſectis omnia succellere se
 cundum Tostae optata. Romani em̄ hostes ad eam partē esse rati, in qua cūq; uide
 bal hucorari, ad eū locum undiq; conuolauerunt, & qui uigilias circa urbē obſtans, to
 tie p̄dū occurrerunt undiq; oēs cōcurrant, ac cetera negligant, p̄dūora soli reliquit por
 ta refracta Tostā & Gothos intra urbem receperunt, statimq; ex des fieri coepit. Illi
 manorū & militum nec tū de resistendo, sed de fugiendo cogitatum, fugiebat uero per
 diuerſas maxime portas. Diogenes praefectus quoniam nulla remedia superesse uidebat,
 cū parte militum Roma egressus, Cenauicellas petere cōtendit. Sed Tostas hoc locū
 suspicatus (nā ceteris amissis nō solum relicta erat oppidum) insidias cōtinere colloca
 uerat. In qua incidēs Diogenes, magna parte militū amissa, ipseq; grauius uulneratus,
 utq; atq; anxie euasit. Erat Romae inter ceteros ductores Paulus ex Cilieta praefectus eg
 ritum turmo. In hac turbulētissima nocte cū per urbem captam pluribus locis pra
 insisteret ad molē Adriani cum suis equitibus se recepit: orta demū luce per urbem
 redondantibus Gothis, cū & capitolium & exquilae ac cetera urbis loca si capis esse
 ad molē tamen Adriani uehementissime pugnabat. Habebat enim Paulus equites quā
 datigentos, cum quibus & molē & pontē qui iuxta est, egregie defendebat: pugnā
 ipso pontē cōmissa, multos Gothorum occiderat, ac de manu ultra potētem subuectus.
 Que comens Tostas, suos a pugna reuocauit. Nullo meorum sanguine mihi cōſecti
 quā, horū interitus, ego uel sedem illos cōſectum nec ipsi nec equi habebant, quoniam
 castris uisū sustinent. Ita reuocatis a pugna suis, & stationibus militum contra potētem
 molēq; positis, nullas obseſſas inferi molestias tulit. Paulus & ex quibus diē illi mō
 cū insecutam absq; cibo cōmorati, postmidie cōsultabant quid agendum sibi possi
 mum foret. Erant qui equorum castris sustinentā obſidionem luadebant. Hinc no
 tas cōſiliū horum quēdam insoliti cibi habere uidebatur. Fugit uero spem cōſiliū
 Gothorū agmina praecedebat: restabat deditio, ea uero plena tenoris ac dedecoris erat.
 Itaq; Paulus suscipiens uerba: Vcūq; inquit, nos uetamus cōſultationes, ceteros ac
 adsele uideis. Nem fugā quidē nulla facultas est, circumſusis hostib; copijs, ac nū
 gre obſeuantibus: deditio autē supra cuspīdinem uilitatemq; cōſiliū crucians ule
 per excarnificationesq; portendit. Barbarorū em̄ frumina simplici mori genere cōſec
 ta esse nō ſolendūare uero in obſidione ac cibo equorū pauci, eorū sortitū esse, quā
 uis sibi uenire expectasent nobis autē carēntibus ea spe, nulla ratio ſouere hanc uol
 untatē potest, nisi uisissima dēre cōſectū de mortis, ceu pueri formidolosū dolore cōſec
 lunt q; ſetto ſerati. Ego uero dedi hostib; & tabeſcere inedia, eorū puto q; eorū & ſang
 uine nō habere. At nobis manu ſtrenua & praeforū nō infirma, glorioſa mors est cōſec
 elenda. Sic em̄ moriamur, ut ſanguine hostium madentes, nō inuis ea damus, deinde
 hostis nostri interitus, sed ſicut, nec ſagulum noſtrū praebamus hostis, sed ſagulum
 ferro noſtro perſectum: quid em̄ paucorū annorum accellio nobis perdesit, cū
 si nūc ſeruati paulo poſt ſimul obuiant? Gloria extendere uisū hominibus potest, nūc

- A non potest hic igitur mecum ad gloriosam montē, quā ciues simul & hostes admirabuntur, ac laudibus in celum perperam ferent. His dictis incensū equites, sese morti deuotū erunt, quare cōplices sese inuicem & osculati, certissimo morē di proposito, ad dimicandum se parant. Erat uero cōstitum in proximā stationem Gothorum ruere, factāq; per magna hostium exēde, pugnādo uertere. Quos cū uideret Totilas ad extremū casum parat, ueritus ne hominum desperatorum conatus maiorē quam pro numero cladē Gothis afferret, eadē acie ad eos missū, electionē permittit, mallemus relictis armis & equis incolumes abire, an omnia retinētes secū militare a quo iure cum alijs militib. Ea cū audissent equites, lētati sunt, ac primo sua relinquere, & Cōstantinopolim abire malebāt. Postea uero cogitantes longum iter, & insidias uariarū, elegerunt omnes apud Tōtilam remanere, prater Paulum eorum duce, & Mādum laurū, hi duo quia natos & uxores domi habebāt, abire maluerūt, quos Totilas utatū & cetera opportunita liberaliter adiūto Cōstantinopolim remisit. Romanos autē quotquot ad sacras sedes cōfugerūt, Totilas inuolatos esse iussit, in urbemq; Romā neq; desiquit amplius, neq; desolare eā, ut prius fecerat, permissit. Sed ciues tū ex Cāpania, tum ex ceteris locis ihodiosissime reuocauit, ludosq; equestres ac cetera magnificētia opera, quae tranquilla florētibusq; ciuitatibus fieri consueuerunt, insigni apparatu Romae edidit, quo ciues bonā spem susceperent, ac desiderio urbis allicerentur, sedes quoq; uel euerit, uel incendio prima illa desolatione cōflata grata, restituere ac reparare nūsus est, deniq; iterum frequentandi Romā studium ostendit, quātum prius ostēderat desolandi. Hanc tamē uarietate mutationēq; uoluntatis, alijs ex uoto apostolis factō prouenisse credūt, quorum tēpla euerit, uel uidere poterat, cū ciuitate euerit, alijs ad utilitatē opportunitatemq; belli cōdē referebāt; alijs postulatū nuper Totile regis Fracorum filiae matrimoniu, fuisse respōdē tradūt, nō esse Totillam Italica regē, cū urbem Romā euerit, quā infamia permotū ferunt, ad urbē reparandā animum cōuertit. Sed nos possimū huiusmodi bonae uoluntatis Totile causam fuisse credimus illā, quae a sancto Papa Gregorio scribit in dialogo. Cū namq;
- C Totilas post capta prima uice Romā, randomq; a Helisario receptā, esset in Campania, audiit beati Benedicti sanctitatis simū, ad illum se cōtulit. Erat tunc in sanctus pater in suo monasterio, qd in Bauro castello & demolito Apollinis templo multis ante annis exstruxerat. Tentare autē uoluit Totilas, nunquid famā prophetici S. sanctus uir operibus adimpleret, Scūto ex comitibus, quē regis uestre sua cōmiserat premisso, ipse inter cōmites lites ad subornati regis obsequiū sequebat. Prodiert in tēpli uesibulu Benedicū, regē superbum humiliter excepturus, cum turba illi obuia, sese in duas scindēs partes, mediu reliquit superbissimo gradientē incellū illum qui Totila simulabat. Sed uir deo plenus, quod nunquā uiderat cognouit, & mentio rege ad ceterum comitatum nullo, Totillam oculis manuq; indicatum euocauit. Congressus sancto uiro Totilas, prophetiam ex quam uiderat maiorem audiuit, quam parum ipse expectus est, parum sui uiderunt impletam: monito namq; & graui oratione iussu, ut a malis operibus temperaret, praedixit futurum, ut Romam caperet, Siciliamq; intraret, & demum nono regni sui anno superentus occumberet. His itaq; beati Benedicī suasionibus effectum esse crediderim, ut qui parum uaticiniū ueram esse de urbe Roma uidebat, Totilas a crudelitate & malis abstinendo, postremum cladis & neccis suae praesagium auerteret. Ea igitur de causa factum est, ut restituere ac reparare urbem intenderet.

HISTORIARVM FLONDI FORLIVIENSIS AB INCLINATIONE IMPERII Romanorum, Decadis prima, Liber septimus.

OTITVS urbe Roma Totilas, expeditionem in Siciliā parauit, elusq; rei grana permagna longarū nauium classem effecit. Addidit etiā one rarias naues permultas. Dumq; ea paratū, Cēnuncellas, quae una urbs nōdum in potestate suā peruenerat, mari terraq; oblidere cōstituit. Prater ei urbi Diogenes, quē nuper fugisse Roma ostēdimus, collegerūt uerō manum satis ualidā militū. Cum igitur Gothorū exercitus Centumcellas adisset, ac prope moenia eius urbis posuisset castra, Totilas ad Diogenē legatis nullis, ut uel pugna decerneret aduersus Gothos, uel urbem dederet, posuit.

Blondus.

H

Nam

Nam expectare à Iustiniano auxilium nequaquam debere, cum Romæ sedis obsessio esset. Respondit sibi quidem pugna decernendū in praesentia nō uideri, dedere uerō urbē saluā exultatione ac fide sua nō posse, nisi imp. cōmone facto, ac auxilijs possidatis. Atque ita cum honesta & iusta dicere uideret, cōuenio quidam sit inter Diogenē & Totilam, nisi Iustinianus imp. certior factus, per se uel alijs opem ualeret, ad cōstitutā diem Cēntūcellas Diogenē esse traditurū, Totilam uerō interea molestias nullas inferre debere: p. his seruandis obliuiescens. Post hæc ita cōuenit Totilas obliuiescens, & paratis iam omnibus quæ paranda fuerāt, ad bellū Siciliæ cōuersus est. Et nates quidē ad fratrū Scilum praesto sibi fore mādauit. Ipse uerō pedestri itinere Rhegiū usq. profectus, eam urbē expugnare adortus est. Praerant urbi Thermōdas & Amereus, à Belisario adū ibi collocaui. Hi sepius expugnare conatos nullis uulneribus Gothos repulerūt. Quamobrem de speris Totilas ut possit urbē peruincere, lenta obsidione ad famē redigere instituit. Itaq. manu quadā Gothorū interfecta, ceteram multitudinem classe ad expugnandum Tarentum duxit, ac facilliter eam urbem cepit. Transgressus deinde in Siciliam cum minoribus quādam oppida uel ui, uel pacatione in potestatem suam redegit, tandem Syracusas maritimaq. obsedit. Per idem tēpus Gothi, quos in Picentes aduersus Ioannē & Valerianū missos ostendimus, magnis supplementis acceptis, ac superiores bello facti, Ariminū cepērunt. Nec procul Rauennam cōstito praesto Verum Erulorum ducem cum omnibus copijs intertrecitū. Et qui apud urbem Rhegium obsidebant Thermōdas & Amereus deliciente cōmeatu sese ac oppidum Gothis tradiderunt. Hæc in Italia cū fierent, Cethearius Albinus, & Bassilius uiri cōsulares, qui Roma in ultimo Totilæ ingressu profugū ad Iustinianū cōfugerant, quoniam illi memorabāt, instabantq. ut afflicte Italiae ac urbi Romanæ maximis missis copijs subueniret. Nec tamen prius eos exaudiuī Imperator, q̃ ex multis Italiae ciuitatibus, ea simul omnia sub uouem tēpus sibi nunciata fuere, cum eū & Rhegium, & Tarentum, & Ariminum capta, & transitum in Siciliam Totilæ audisset, antonius totius rerum motibus, Germanū patrie suæ Italici belloq. Gothico ducē p̃nunciavit, magnosq. subinde apparatus fieri iussit. Huius rei fama cū in Italiā peruēisset, hostes cōterritū, & amicos in spem maximā erexit. Erat eū Germanus uir alii animi, nec minoris cōsiliij, liberalitate egregia, ac summa ap̃d populos militēq. gratia. Et accedebat his, q̃ Marcellianū Theoderici nepotem post mortē Vigigis uxorem acceptat, quæ quidem rex fauorem Gothorū sibi plurimū cōcillabat. Cū esset in Myrino Germanus, Sceluinorū gēs transmissio Danubio Romani imperij prouincias inuasa, gens totum crudelis atq. immane, qui cū se in Macedoniā Thraciamq. cōuertissent, tamē Iustiniano metum intulerunt, ut Germanū iter in Italiam ceptum intermittere iuberet. Ea mora interueniente, Gothi per Italiā & Siciliam peruadēdi omnia tēpos faciliusq. plurimam habuere. Inter hæc dies cōstituta aduenit, quæ Diogenes Cēntūcellas tradere promiserat, & Totilas ad eum militens urbem poposcit. Diogenes uerō Germanū ducē nouiter praefectū Italiae belloq. allegabat, ob id mutata cōditionem rerū, nec posse se urbem tradere asseribat, cum ipse Germanus rei dominus in itinere exisset, ac propēdū in Italia fuisset. Totilas in Sicilia Syracusas obsidebat, exercitusq. Gothorū nullare pugnantie per uniuersam Siciliam discursū, omnia prædabat. In Italia uerō Rauennā, & Aucō, & Hydruntū, & Centumcellas, cum alijs quibuscūq. oppidis durabāt in pambus, cetera Gothi possidebāt. Vna modo spes homines sustinebat Germani aduentus, quæ & ipsa deficit. Nam cū uehementer in Italia expectaret, magno cum dolore suū in Ilyrico diem obiit. Habebat Germanus filios duos, quos secū in Italiā ducebat. Eos loquaces prosequi paternū Italiae ceptū mandauit unā cum Ioanne Vitaliani, nō iam per Italiam duce, ipsorū affine. Nam Ioannes filiam Germani uxore habebat, itaq. Ioannes Germani filij exercitū dūcēs, Salonas peruenerūt, & quoniam hyems erat, hyemari illic cōstituerant, primo statim uere Rauennam traieciunt. Per hæc ipsa sepe itēpora Ilybus Iustiniano cum classe in Sicilia missus, Syracusas ingressus est, Gothis q̃ rationē in portu habebāt, phibet ingressum nequaquam ualētibus: sed mox uictoris rerū necessitas defecit, quæ suorū multitudo in urbe obsecra breui tempore inductura uidebatur, decessit. Itaq. pauci post diebus cum eadē classe Syracusas abiit, Panormi nauigauit.

- A**lter hec Iulianum mutuo proposito, Narsete eunuchū Italico bello duce presecit, & Iohū scripsit in Italā trañceret, sed Saloni manens, aduentū Narsetis preclarentur. Valebat uerò Narsete eunuchus multū gratia & potētia apud Iulianū, unūq; hic Imperatoris nullū plerūq; gubernabat. Idē, quod maximū est, pecuniarū Imperialiū receptor & dispēlator, idem cōsiliōrū omniū particeps, & interdū autor: quod quidē omnia suguitur merito minor habuisse uidet, quādoquidē uir fuit ad omnia officij munera naturaq; & militaris disciplinē peritia magna est habens, pietate tamē in religionē Christianā excellens: cui fuit religionis ipsius fama, ut Paulus qui ante annos quingētos scripsit, eū dicat fuisse uirū p̄ssimū, religiōe catholice, munificē in pauperes, in relictisq; doliis studiōsum, uigilijs & orationibus adeo intentū, ut plura supplicationib; ad deum profusa, q̄ armis obduerit. Clementia totē, liberalitate, & extēio in subditos sibi populos amore operauit omnes, quib; cōmissa imperia, cōmissas fuisse administratiōes publicas legimus. Narsete igitur suscepto impigre negotio, magnas undiq; copias parare instituit. In quib; cōparandis gratia eius ac potētia plurimū adiuuabat. Erant enī illi permagnæ amicitie & clientelæ cum regibus procerib; Barbarorū. Apparatus facili, & copias in Illyrico adesse iussit, ipse ingressus iter, Philippopolim, quæ est in Thracia peruenit. Sed cōsiliū dī ac morādī in ea urbe necessitas sibi incubuit. Hinc liquet dem magno exercitū Macedonū Thraciq; ingressi, eūq; populabā, ac citas preclarent: tantū tūc uerò cum pars Hunnorū una Thessalonica altera Cōstantinopolim perisset, p̄fectus inde Narsete iter suū prosecutus est. Iam Tōlōas cognito apparatu hostiū, in Italā rediit, Siciliā autē bello quatuor ex decibus suis p̄fectos reliquerat, ipse quē opportuna uidebant, per Italā quidebat. Ut uero & ipse potētia sua aduersus Grecos ostēderet, ac uice uersa eos inuaderet, classem magno nauū longarū numero in Gracā misit, habēs ut q̄ maximo fieri posset tumultu citā popularent. Ea classis Corcyrā primo ac proximā insulas cepit, mox in cōtinentē transfreta per Epirū & Acamāniā, & Aetoliā cuncta incēdij rapināq; fœdauit, mareq; obsecrās, multa Græcorū nauigia quę in Italā Illyriūq; nauigabāt, excepit, totamq; id mare infestū & inutile nauigantibus reddidit. Dum hæc per Graciā Gothi gerūt, Tōlōas nouo exercitū in Picētiā misit, Anconē terra mariq; obfidebat: uero p̄fectū huius expeditiōis tres, Scipuarē, & Vlidā & Gothildū, quibus eūq; classem attenduit nauū longarū quadraginta septem. Obfessa igitur Ancone, ac terra mariq; oppugnata, maximo in piculo ea ciuitas uerbabāt. Quamobrē Valentinus, q̄ Rauēnz præerat, quoniā per seipsum succurrere obfessis desperabat posse, Ioannē Vitaliā, q̄ Saloni erat, p̄ literas hortatus est, ad op̄ simul obfessis ferendū Ioannes uerò illi mādātū sibi Iulianiano fuerat ante Narsetis aduentū in Italā ne trañceret, tamē in tāto sociorū periculo minime sibi quiescendū ratus, milites ē toto exercitū delectos, nauibus decē & octo imposuit, p̄fectus Saloni, Rauēnā uersus nauigauit, & nauigātū obitū processit. Valentinus cum duodecim lōgis nauibus, q̄ optime ad pugnā structis. Collocati inter se duces, & quę optima factū uidebāt cōmuni cōsilio decretis, tota simul classe ad hostē nauigauit: cumq; Anconitanę urbi p̄pinq; uenisset, litore applicuerūt in loco quē Duasum incolę uocāt. Id postquā senserūt Gothorū duces, & ipsi se ad pugnā cōparantes, delectis milibus naues suas cōpleuerunt, cumq; fuit structū paratūq; essent, p̄gressi aliquāto aduersus hostes sese pugne obnulerūt. Erant Gothorū naues quadraginta septē, Græcorū autē triginta: duces uerò classis Græcorū Ioannes & Valentinus: Gothorū autē Vlidā & Gothildos. Nā Scipuar cum reliquis cōparatū ad tuenda castra remāserat. Horati igitur utriq; suos, & ad spem uictorię militari oratione, animis militū accēsis, ex cōposito cōfluxerūt, itaq; ab initio pugna fuit acerrima, obitū cōcurrentibus prorsus, & omni nixu sese mutuo inuadētib; magniq; utriq; animi rei gerebat. Nec quāq; erat in tāto numero legnis, sed & sagittis, & cōtis & gladijs, tanq; in terrestri certamine pugnahāt: procedēte uerò pugna, Gothorū classis deteriori loco esse cōpit: pugnatōres enī quāuis egregij, tamen rerū maridarū experientiam nō habentes, seipos cōnabānt. Naues quibūdam locis simul plures conglobatæ, sese mutuo impediēbāt. Alię hoc ipsam uitantes, separatē a suorum tutela, circumueniebāt ab hostibus. Græcos uerò scientia ac disciplinā rerū naualiū adituābat: seruatū ordinē, nulla cōglobatio, nulla extra tutelam suorū separatiō conspiciēbatur. Itaq; ut p̄

[illegible]

- A** Tete attribuit, quæ unum haberet tunc gens Gothorū præstantissimū ducem. Misit uerò eam Veronā, ut Narsete transitu Atelis prohiberet: aut si uiribus transisset, ponere sequens quocūq; uaderet à tergo premeret: nequaq; em diffidebat Totilas quin Narsete Atelis & Padū transitu prohibito, ipse ceterā Italiā retineret. Hæc Narseti cū essent apud Aquileiam nunciata, Longobardos, quorū uirtutē & fidei plurimū fideret, aduersus Totilam Tetamq; mittere statuit. Vnde qd' suprà diximus, duodecim potius milia, sicut Paulus Sigebertus & Guido scribunt, q̃ quatuor, sicut asserit Procopius. Hi Longobardorum equites fuisse debuerūt: nec tamen mirandū uidetur, si in numero errauit Procopius, quæ Totila Tetamq; uenisse in Galliam Cisalpinā, & Longobardos cōtra fuisse millos uidemus ignorasse: quod quiddē accidere potuit, quia nō interfuit, qui cum Belisario in Constantinopolim nauigauerat. Et nō ex Paulo solū historię Longobardorum scriptore, sed pluribus ex alijs scriptoribus, celebre est facinus, qd' Longobardi in Totila Gothosq; ediderunt. Cuius narrationi manū euersigio apponemus. Ratio aut quæ adductus fuit Narseti, ut Longobardos per mediterranea mitteret, hæc fuit: Ea tempestate in qua hæc gesta sunt, omnia ad Padū ripam, quæ pertinet ad Venetos exposita aduſq; Mincij amnis ostium, quo Bonacum in Padū exonerat, Rauennatis agri erant. Nec habebat ea ripa tunc oppidū aliquod, aut castellū. In altera uerò ripa Rauennā inter & Placētiam urbes, tunc erat oppidum Bryxillum, cuius oppidani omnibus in moribus, quos tot tantosq; Italiā post Romanorū imperij inclinationem agisse ostēdimus, semper in Rauennatū partibus mansere: unde quidquid à Bryxillo Rauennā usq; habet ea Padū ripa, fuit enī Rauennatū. In Mediterraneis uerò eius regionis Tannetū oppidū uetusitū, haud quāq; lōge à Pado Bryxilloq; distans, semper cum Bryxillo fidē Rauennatibus seruauit: estq; id oppidū nūc Regnēpidi ciuitatis uicis. Eas regionis cōditiones intelligēti à Venetijs Rauennatibus Narsete Longobardos iussit Bryxillum Tannetamq; accedere, & Totilā distingere, ut illo absente urbem Romā ceteraq; Italiæ ciuitates facilius recipere posset. Profecti ab Aquileia Longobardi, nullo prohibiti impedimēto, ad Atesin peruenērūt. Erat aut tūc Iulius mēsis, quiddo quiddē Agnellus in uita Felicitis Raueñæ episcopi scribit, Narsetem mense Iulio & quinta feria Rauennā cum maximo exercitu ingressum fuisse. Quare Longobardis tunc facile fuit uado aut ponte facto, Atesin transmittere: exinde Tartarū & Mincium, qui amnes per æstatis sydus parum aquis tumēt, transgressi nullo prohibente, ad padū ripā e regione Bryxilli peruenērūt. Nam Teias paucitati copiarum suarum diffusus, nō est ausus cōgredi Longobardis. Maturæ uerò & Cremonæ nulli erāt, qui statim equitatē hostiū prohibere transitu potuissent. Traducti Padum Longobardi, apud Bryxillum statim posuerūt. Interea Narsete uiam per lictus Adriatici maris elegit, quoniā illa erat breuior Rauennam ituro, apud quā urbem omnes belli apparatus fruiere cōstituerat. Hanc autē uiam ab Aquileia Rauennā eas paludū fossarūq; & ostiorū Padū difficultates quo emensus sit modo Narsete, quib; supauerit adminiculis, nobis est ad res gestas ueritatē certius exponendū, q̃ utraq; habet Procopij translatio. Procopius quiddē ita, Venetiæ in qua provincia Aquileia & Verona & paludes existūt, posuit nomen, ut
- D** oñia quæ illic cōtingerunt Narseti, ad ipsam provinciam referat translator. Sed nos honore suo curare nō patiemur, cōditam tūc recedens inter stagna Venetā ciuitatē. In ipsa em, quā satis cōstat nulli buculisq; passim uim hostiū, nulla facile inuenitur ædes sacra, cuius cōditoris nomē, cuiusq; tēporis & impensæ, certa nō extrat memoria annalibus libris, aut singulari ædium priuilegijs cōtenta. Scimus illē beati Theodori martyris ædiculā, quā sancti Marci tēplo postea cōprensam uidemus, Narsetis eunuchi iussu sumptibusq; ex ædificatā, pariterq; cōstat sanctorū Mennæ & Geminiani episcopi sacellū, qd' in capite Broli cernitur, cuiusdē Narsetis impēsa factū fuisse. Quas quiddē ecclesiās monumēta dicunt Narsetem patrisiū Iustiniani Imp. cubiculariū, ex Gothorū manubijs posuisse. Nulli ergo & nouā urbem perustrasset Narsete, & Venetorū in stagnis habitatiū nauigio adiutus fuisset, eam sacratū ædium impēsam fecisset in urbe Rauennā tum florentissima, aut in Aquileia, quā habemus cōperrum fuisse ab ipso, aut dū Italiā administraret, iussu suo primū insinuatā, postea q̃ ab Atila Hunnorū rege fuerat destructa. Profectus est ergo Narsete per Filistinā Clodianāq; fossas, per Padū & Caprefix, quæ nūc magna Vacca dicitur ostia, & potius fecit enasibus ubi cūq; flumina & aque interrumpēbāt. Cum Ra-

uenire applicuisset Narfes, Valerianus & Iustinus duces, qui in presidio ibi erant, cum suis eo-
 rum p[ro]p[ri]is seculis cōmunerūt. Erāt uero per l[ong]uū ueterani milites permulti, quib[us] stipendia mul-
 tiū tēporis debebant, & ob hoc intensius in eorū expeditionē obibat. His omnib[us] Narfes
 stipendia persoluit, animosq[ue] illorū sanauit. Qui itaq[ue] ducis istius apparatū bellī, priusq[ue]
 ab imperatore proboscere factū cōsiderabit, intelliget nequaq[ue] esse credendū, id quod
 supra ex Procopij translatione dicebat: illū quinq[ue] milia habentē uenisse in Italiam, in sub-
 Delisario, aut illi par bello Gothico interiret. Cōmorans Rauennae dies nosse Narfes,
 postq[ue] exercitū suū recreauerat, inde mouē Roma petere cōtendit. Vidriala per idē
 portū Ariminū praeerat, ut inter Gothos bello insignis, la, cū in agrū Ariminēse prima
 Narfētis agmina uenissent, transitū eorū impedire conat[us] ē. Annis eū qui praeterea
 Ariminū imbribus creuerat. Pons uero super eo amne ita sub ipso oppido cōstitit, ut fa-
 cilit[er] impediat. Egressus igit[ur] Ariminū Vidriala cū ex ultiori ripa repugnaret, nōn
 lūg[um] tam flumē transiit, pugna nō longe à moenibus oppidi cōmutat. In qua Herodot[us]
 quidā eques, cominus pugnas Vidriala occidit, militesq[ue] eius morte ducti cōtenti, in
 oppidū trepidi refugerūt. Caput Vidriala ad Narfē est relātū. Narfes uero letatus
 uigilio, qd primo congressu princeps aduersarius à suis interfectus esset, spe bona plenus
 iter cōciebat. Licet enim Arimini capendi certissima facultas adesset, tamē circa id eū
 morari noluit, ne t[er]ras copias in obsidē unius oppidi dissimiet. Itaq[ue] Ariminū p[ro]p[ri]is
 gressib[us], iter suū prosecutus ē. At Lōgobardi statim apud Bryxillā habentes, multas
 ex Parmensibus Placētiniq[ue] abegerant praeda, multis cōmiserant incōdia. Quae
 Totilas copia undiq[ue] ex Trāspadania rapitū cōtractis, in Lōgobardos ducere petiit,
 adeoq[ue] festinauit, ut accessus ex Verona Teias, nō prius Ticinū amnē attingit q[uam] fue-
 rit debellātū. Fuit uero Totilas sciz in serocillimā gentem & maiore suo paratiorē
 equitatuū habentē, qui tamen hostis pedicatu esset inferior. Id cum intelligerent fuisse
 Longobardi, nequaq[ue] p[ro]p[ri]ū dētreclauerūt, sed copia eductis, & oppidanis maximo cō-
 populo adesse iussis, pugnādi copā fecere. Ferunt Totilā qd extremo uirg[is] tēpore mul-
 tis sepe praestantissimis euenit ducibus, nunq[ue] melius struxisse aciē, nunq[ue] attentiori
 culo, quid hostis, quid se suū ageret miles cūcūpexisse, nunq[ue] deniq[ue] fortius, nunq[ue] p[ro]-
 dentius dimicasse. Sed erat illi certamē cum militū robore gentis Longobardorū, quae
 cū sub alijs ducibus, nūm maxime sub Alboino rege maxima erat innutrita bellū, & ca-
 teram barbarū Hilliri ripas undiq[ue] incolentē per multa tēpora superauerat. P[ro]p[ri]a
 istius, qua forma, quōue modo gestū fuerit, nō scribit Paulus, sed Totilā tantūmōdo
 citā Lōgobardis Narfē militantib[us] interfecit, omnesq[ue] Gothorū copias ad internecionē
 nem carlas fuisse, Guido aut[em] Rauennas sacerdos, quē in hac Narfētis historia maxime
 mus secuti, Totilā itē à Lōgobardis interfecit, eiusq[ue] copias fuisse deletas dicit. Secūda
 Bryxillā & Tāneti oppidorū nomina implicat, ut satis cōtulerit ad Bryxillā uirg[is] gentē
 signa & pari promptitudine dimicādi copā fecisse intelligi, sed unū eadē die, eodemq[ue]
 loco fuerit debellātū, ambigere cogat: tāta erat eius seculi ineptia rusticitatēq[ue] scripta.
 Siue igit[ur] ad Tānetū, siue ad Bryxillā, inferior p[ro]p[ri]o Totilas, ac omnino superannat[us]
 cidit: & qui ex suo exercitu cardī superfuerant, Padū amnē transgressi. P[ro]p[ri]a ac cōt[ra] o[mn]i
 loca primū de fuga subistere. Secūda hoc p[ro]p[ri]ū scribit Paulus, Totila occiso, Gothi
 ad internecionē casis, Longobardos multis honoratos muneribus ad p[ro]p[ri]a remittit.
 Illud idē paucioribus penē uerbis habet Guido, & alijs omnes, qui posteriores tēp[or]e
 scripserunt, quos o[mn]ia uidentur causas praeterire quibus adducti Narfes & Longobardi,
 aut ille permisit, aut hi uoluerint inchoatā uictoriā intermittere. Neq[ue] enim qd scribit
 Paulus, ad internecionē casī sunt Gothi, sed apud Papā colligentes, Teia regē erant
 eulius regē opera facti sunt belli apparatus, quos Narfete oportuit formidare. Teia
 uicinis libi Bucellinā, Amingū, ac Lotharium duces Burgundionē ac Francorum
 Teia rex in huius belli socios alioq[ue] ex t[er]ra duces, quos diximus reliquos fuisse à The-
 debaldo rege in Ligostina Alpibusq[ue] & p[ro]p[ri]a Narfē. Itaq[ue] uirg[is] Agrentinū
 duces ip[s]i, maximasq[ue] adducētes copias ad Clastidiū cōfedere, quod est agri Papia
 oppidū Pado uicinū, quō intelligebāt cōmestus facile ad eos undiq[ue] cōportari. Teia
 aut[em] p[ro]p[ri]ū rex declaratus fuit, thesauros quos Totilas Papie cōgesserat, suscepit
 gna diligētia & t[er]ra gerendā experientia, iures ad priuā Gothorū potentia cepit
 Numita

A Nunciata est Narseti Totila mors cum oppidum Lococolum oppugnaret. Fuit uero id oppidum ibi nunc possumus esse Lococolum dictum, Cistiano oppido proximum, Verbinum inter & Eugubium ciuitates in utroque flumine olim Flaminia uia. Eo potius oppido Narsetis quibus profectus casibus Narsetis oblecta, quia deditionibus ciuium recepta, apud ea paucos desedit & ex utroque priusquam Romam iret, ciuitates & oppida quae in potestate uenerit ordinat, perderetque quae Gothorum praesidia defensiva post terga remanebant. Spoletinis autem in primis milites coegit, qui praesidio sibi foret, donec eorum moenia a Gothis euerfa resicerent. Misit quoque Fulvianum & Iohannem Vitalianum in Hetruriam, qui de ditione fieri possiderent, & ea regione praesidio obinerent. Erant Perusii duo praefecti militum Meligadus & Vilius, hi dissidentes inter se plurimum differebant. Meligadus enim urbem dedere cupiebat. Vilius uero conscius ditionis & eandem quam dudum Cypriani effecerat repugnabat, potius merita reformidans. Ita seditione orta, Vilius interuenit, Perusiam a Meligadio Narseti tradidit. Qui post haec Romam praefectus, eam obsedit. Sed ad primam eius obsidionem tempus molestissimum ad eum nunciatus est allatus, de belli societate a Burgundionibus & Fracis cum Gothis inita, & copias quas Teias rex supra opinionem omnium reparauerat. Quare in maximam adductus erat difficultates, maioraque impedire illi uidebantur belli onera, quam quibus resistere potuissent nisi forte & sua ferere fortuna, eodem tempore noua esset naues auxilia. Situaldus enim rex Britonum pacifice postulat, regni post Gothorum exelsam propagandam societatem belli obsequio. Erat uero is Situaldus ex stirpe Erulorum, quos occidit in Rauenna Odoacer obsidimus a Theoderico rege in Alpibus Apenninorum sinu intimo apud Augustam praetoria intra Taurinos Eporedicenses fuisse locatos, rege ipsa dato quem idem Theodericus & generum sibi effecit, & in filium adoptauit. Iste autem cum Situaldo petra foras Narsetem, & Valerianum, qui Rauennae praerat cum suis copiis mittens iussit circa Tannetum Braxillumque constiti Gothos distineret, ne in Hetruriam aut Rauennam uersus in Italiam penetraret. Quinque Romanorum urbis obsidione intelligens multo minores, copiasque ipse adduxerat indigere Gothos, plures in locis agitare constituit. Et Iohannis Fage copias quas ex Graecia Thraciam adduxerat, aliquot additis turmas, ipsum duce adduxerat uia Ariminensi redire, ut eius oppidum uel obsidione uel uisum potiret. Cum ad uero Perusiam Spoletum misisset, ut Spoletinorum ductu auxilioque fretus Picenum ingrederetur: & hi Gothos infestiores copias esse intelligeret, castra faciens urbem oppidorumque eius regionis receptioni intenderet. Si uero per minimas hostium uires apertis neqret clapis metari, cogeret se Anconem. Ex qua urbe agnatos Picentes adibat ad deditionem facile ratisque coegit. Urbem autem Romam quam interea Narsetis obsidebat, haec erat conditio, Cruces fugiuntibus calamitatibus, afflicti non admodum multi in urbe uerbant. Solitudo nonnullas uias totas habebat, edificia plurimum locis collapsa aut cremata cernebantur inque eam Totilas reparandi suscepit, praeterea ciuium exinanitis, ac maxima ex parte deletis. Itaque Gothi magnitudinem urbis ueri posse diffusi, locum elegerant non magnam iuxta portum Traiani, quem egregie solis ualioque munus ad cetera moenia coniungerat, coegissentque in eum locum rebus suis illo praesece ac praesidio utebantur. Nec tamen custodia urbis deseruerat, sed ea quantum poteratuebant. Narsetis igitur cum expugnare urbem statuisset, pluribus simul locis moenia aggressus est. Concurrentes uero ad ea loca Gothi de moenibus repugnabant. Dum ista fuit ac perit, milites quidam Narsetis remotiora petentes loca, cum ibi solitudo esset scalis moenia conscenderunt inde clamor factus capere urbem ostendit. Gothique omnia defensione, alii Portuensem urbem fuga petentes alii ad sepulchrum Adriani in arce se receperunt. Per hunc modum Narsetis Roma potitus est. Arcem uero tunc obsidellam haud multo post tempore pacifice recepit. Erant in Capania nonnulli patrum gentium, propter maiorem auctoritatem & gratiam Totilas in urbem redire non passus fuerat alii praeterea ex senatorio ordine, quos ut suspectos Gothi eo miserant. Hos omnes coegit & agnatis eorum Gothi interfecerunt. Trecentos in super adolefcentes Romanos Totilas quasi milites delegerat, ut ad uera obsides eduxerat, ac trans Padum in expeditionem miserat, qui omnes postquam Roma in potestate Narsetis deuenit, a Gothis interfecti sunt. Per idem tempus Tigrinus qui Taranto praerat, cum Teia facti regem Friscoque & Burgundiones in societatem uenisse audisset, perueniens doctus, quod partes Iustiniani transisset, ad Gothos redire statuit. Ut uero suos reciperet obsides, haec machinatus fuit. Ad Machurum Hyduntum praefectum misit, & auxilium poposcit aduersus Gothorum copias quas contra se uenturas cognouisse simulauit. Machurus autem nihil fraudis suspicatus, quinqueaginta milites ad eum Tarentum misit.

quos Tagnaris statim in carcere coniecit, & Machurio scripsit, si milites suos uelut oliv. E
des eius reddat, quos penes se sub custodia retinebat. Hoc audies Machurius, conuiba-
tus est, paucaq; militib. in praesidio Hydrunti relictis, ipse cū ceteris copiis aduersus Ta-
gnaridem est profectus. Tagnaris uero nihil moratus milites quos acceperat oēs occidit.
Egressusq; Tarēto aduersus Machuriū, praelio cōmisso superat, multaq; suorum amissa,
in fuga coniecit. Qui cum Tarenū redire nequiret, omnibus uis periculosa. Acherusia
se recepit. Narses inter haec Portū missis eō copiis obsedit, ac ita dē recepit. Post hęc Cen-
tauricellas eodem modo aggressas, in potestate reduxit. In Gallia autē Cialpina rei pri-
mū id tēpos aliter se habebant, q̄ proposita nobis ex Procopio historia habeat. Vnde eam
omnino linquimus. Nam praeter omīssam Totilae mortē, praeter errorē Francorū, quos
asserit noluisse huic bello Italico se immiscere, nimis cito finē imponit bello, supplicia
aut forte minus notas habens motus maximos, quibus citior Gallia transpadana post
mortē Totilae fuit agitata: qui quidem motus per duos annos, quibus Teia regnauit, &
postea per Sisualdi rebellione magis Narsetem quam uniuersa Italiae & eius insularū
ceprio agitauerūt. Itaq; dum Narses oppida Romā urbē circūstantia recipit, Bucerinos,
Amīngus, & Lotharius Theodebaldi regis duces pecunias i Teia abūde adiunt. Sisual-
dus oblidere statuerūt. Sed audientes Valerianū ex Bononia ubi copias cōtraxerat moui-
se, ut Tannetō Brixillūq; ruerent, se apud Placentiā continuauerunt. Per eos etiā dies ro-
uerūt Sisualdi Brentorū regis oratores, quos miserat ad Narsetem. Iq; Sisualdus ex
postquā intellexit foedera ad uotū esse constituta in bellū Gothiciū exiit. Ad id namq;
animos sibi fecisse uidetur nō proptia magis potentia q̄ hostium in illa regione debili-
tas, & eius gerendi belli maxima opportunitas. Siquidē ea, quē Heruli inuato nomine
Brentos se dicētes, in eo angulo Alpū & Apennini possidebāt, grumosa sunt, & multū
ritis torrentibusq; inuicē intercisae: qui quidē torrentes sunt ad triginta annō Tanneti
clentes: nec ulla esse posset ab inferioribus uenēs tam magna potentia, quā regionū il-
lius incolae formidaret. Ab Alpib. uero & Apennino, unde un facile inferri posset, aut
se uidebat Sisualdus, postquā Theodebaldi duces omne secum traxerant iuuentutem. G
Sisualdus itaq; suis arma raptim capere iussis, in subiectos Eporedienēses Taurinorūq;
omnē eam regionē late impetū fecit. Erant uero in agris omnia sicut in pace & locis mil-
lū omnino hostilē uim formidantibus ad manū exposita, & nedi castella ac oppida
tenebant praesidia, uel aliqua seruabāt custodia: sed urbes ipsae portas die noctiq; aper-
tas habebant, qd multos ante annos nullū ea regio belli motū, nullū experta erat tumultū,
cuius causa Gothi praesidia imponere ac custodiq; curā habere uoluissent. Fecit ergo
Sisualdus praedā, quantā sui aut uoluerunt capere, aut abducere potuerūt. Id cum Teia
esset renunciātū, magno cum apparatu eō ducere constituerat, cum nouae sunt oborta
difficultates, ppter quas in uaria cōsilia, uariasq; sententias pendere coepit. Ioannē atq;
Frigam copiis Ariminū ductis eam premere urbem, & pariter Gumadē Persam omnia
in Picētib. tumultu implese nunciātū est. Quare Teias nō Gothorū modo, sed Theode-
baldi regis copiarū ducebus in cōsiliū uocatis aperuit, quāta undiq; immineret bellū me-
les, consensu singulos quō tor difficultatibus censerent prouidendū: huius plurimorū H
sententia, omnibus locis simul subueniendū fore: in quam maxime sententiā Teia se
facile duci dixit Narsetis hostis sui exēplo, qui nullo loco integer castra habet, sed par-
titiua multisq; copiis uexet oēs Italiae regiones. Placuit itaq; Francos ac Burgundios
trans Padum gerere bellum aduersus Sisualdum, Teiam uero ceteram tuentem Italiam
ducere in Narsetem. Destinatus autē animo Teias primū omnium Ariminū subuenit,
quod consiliū suos elauit omnes, etiā quibus occulta quaeq; consueuerat aperire me-
bat enim ne si emanasset, Valerianus ex Tanneto aut Bononia obuiam relisteret. Hinc
simulata in Heituriā profectio tancū intrus Lucē, in qua ciuitate copias habebat
Simunt & Ioanni Vitaliani oppositis, summa tenuit Apennini iuga ad ea usq; loca quae
Bardonia Alpē Paulus aliq; appellat, quae loca ex eius descensu exercitus Lucēsem-
ter & Parmensem agrū esse cōscimus. Nā cū ex ipso Bardonia iugo in subiecta Tan-
amni fluenta descendere, q̄ anteriori praerāt agmini occurrissent, flexit in sinistra Tan-
& iter eius diti pperanter emensus ad Rhēnū Bononiensem primū constitit castris. Iux-
tunc Tanneti Valerianus, & Teiam audiens in Heituriā ducere, fertur nūsse bononi-
impulsi-

- A** Impudentia, qui tantū exercitū in regia duceret. Nouerat enī Fillimūz & Ioannē Vitalianū in Hetruria esse, quibus facile foret Gothos, si illi cōfideret opprimere. At uerō Gothos apud Bononiā esse audierit Tertius, ac prope insaniens cū copiis aduolauit. Sed & Teias in terra id futurū ratus tāta celeritate iter cōfecerat, ut prius ipse Ariminū q̄ Valerianus Bononiā applicauerit. Nec tū Fagas quem dixerat Ariminū possedisse, incōmodum accepit, qui de Cinthorū & noui eorum regis aduentu certior factus oblatione illi eo soluta recessit in mōtes. Teias cum paucis Ariminū ingressus, exercitū ad Psalum torrentem reliquit: distat autē in totiens pariter ab Ariminō & Celsē. Et Ioānes Fagas ne hostes ad inuadendū aliquam nancisci possent occasionem, castra per mōtes saepe mutabat, maximē in animo habens, si quas posset ingredi Celsē, ut id oppidū simul & copias cōseruaret. Id cū intellexisset Teias, retro mouit copias: & castra ad mouēs Celsē ad oppidū recipere est aduersus. Inchoabat tunc brumæ temporæ, & paucos dies in quibus ducere in Picētes potuit Teias infelici rebus suis cōsilio partim in Ariminū, partim ad Celsē oppugnationē cōsumpsit. Namq̄ priusquā machinas aduersus Celsē excitare, aut alios oppugnationē necessarios apparatus posset facere, nix quātā indigens multos ante annos non uiderant cecidit, quæ diutissime pressit terrā, ut Gothorū exercitus equos culmis calamisq̄ techorū sustinere cogerent, pabulo ubiq̄ niuis obruto: & Fagas qui Raucennā se cōsulerat, Valerianoq̄ prohibentibus, ne lōge nimis accederet pabulatum. Dumq̄ ea obfessis impeditisq̄ mōte Teias apud Celsēnam hæreret, Cumadēs Persā maximā Picentum partem ad sustinendū paries redire cōpulsit. Vere autē exorto, Teias Celsē obfidiōē spōte dissoluit, & Ariminū delatus per ea loca exercitū reparare curauit, equi cū partim fame torerentur, frigoreq̄ partim qui superfuert in mōtibus facti erant. Quāobrem istas iam media erat priusquā Teias duceret in Picētes. Fecit autē prima ad Singulū castra, quo oppido ob aquæ defectū potius obfedit. Sepē pedates, quod oppidū nunc uidetū esse sanctū Severinum. Sed post parum potius posse desperā flexit in Racinates campēstre oppidū: sed Cumadēs presidio firmissimum: quod uerō id oppidū medium est, & ferme cētum Piceni obtrinet, suntq̄ circa parā distata pleraq̄ oppida, ad illud diutius sedit Teias priusq̄ q̄ eo potiri posset, nōnulla ad eū ex circumsistētibz defecere. Interea Narset tam diuturnā ab hoste quietem nactus omnes Campaniē ciuitates præter Cumas, multasq̄ in Lucania, nōnullas in Bruttis per duces suos receperat. Ipse enī satis pro tempore ceteris belli opportunitatibus factū esse intelligens Romæ manebat, eiusq̄ repARATIONē atq̄ frequentatiōē puidere curabat. Capex fœrat quibuscūq̄ in Cāpaniæ oppidū Gothorū nobiles aliquot feminæ, quarū una Tonla quoddā amica rem prius Narseti incognitā indicauit, Tonlā dū uideret, pecunias partim Papie cōgregasse, partim Comis in arcē seposuisse, quāobrem Tonle frater eidē arci per id etiā tēporis presidebat. Id cū intellexisset Narset, illico misit q̄ Cumas cū parte exercitus obfideret, sed eo in tēpore in citeriori Gallia Sifualdus Brentorū rex priusq̄ aliquæ hostiū copias aduersū se mitterent, Eporedū cepit urbē in regēde primariā. Taurinū uerō prima belli æstate & ea quæ secuta est hyeme cū obfessus, capere nequit, q̄ ualido cinctæ muro ur-
- D** his & loci natura manissimē populus inerat frequentissimus, q̄ odio magis Erulorū q̄ Gothorū amore & bñuolentiā egregie resistebat. At Theodebaldi regis Metensū duces nōnulli magis q̄ per dū quærentes, æstatis hyemisq̄ eius belli primæ tēporibus, prædanda que circa Padū sunt nō sustinuit magis q̄ Gothorū furis cōditionis, uacauerūt. Æstate autem quæ est secuta, duces ipsi occultā cum Sifualdo rege pactiōē interit. Violantiū utraq̄ barbaries prima fordera, quæ Sifualdus cum Narsete, Bucelinusq̄, Amingus & Lotharius cū Teia rege solēnter cōstituerant: partim uerō sunt inter se uniuersam Transpadanā laliæ regionem: Fœci quidem nō ut ciuitates dominio possiderant, sed partem ex subiectis sese hīci permittere nō abducturi. Sifualdus autem finitima sibi subicere est aduersus. Sicq̄ Bucelinus Padū, Taurisum, Aquileiam, & omnem peruagatus Liburniā maiora populis sibi amicisq̄ nomine, quam si hostis apertus fuisset, intulit damna. Et demum ad Caprarium delatus insulam, oppidum in ea cōditum disrupit atq̄ incendit: ea namq̄ insula Iustinus senior, a quo Iustinianum nepotem ostēdimus Imperatorem creatum fuisse, oprimatus Idris locauit, Barbarorū impetum declinantes, & oppidum ex suo nomine Iustinopolim appellauit: q̄ ætate nostra, prout multos ante annos

caput Histrie est vocatū Amingus, Vincentia, Verona, Mantua, Baisia, & Bergamo in
 sua parte retentis, ipsas urbes prope hostiliter est praedatus. Terno duci Leotharia ami-
 burū fuit tanq̃ ū Sualdo fuisse oppositus, quicquid Padū inter, & Abēti flumē peri-
 neret ad Taurinos: quā enī in parte videmus fuisse omnia quae Papiensem inter agrum &
 Sualdi oppida erant sitisipleq̃ Leotharius nequa q̃ minorā q̃ aliq̃ duces eduxit repulsi
 feceruntq̃ facinora. Teia interim dum in Piceno lentus victoriā exerceat, Cuman obidit
 ventior est factus. Quare pecuniarū quae in illa erant acce simulis adūs, ita qui obidit
 ferre opē statuit, plectus per Pelignos Marsonē & Sāntes in Apuliā peruenit. Ea crū-
 uia lōgior, alioquin cōmodior fuit, q̃ salus Caluēsem Venafrañq̃ & Eternensem Nar-
 ses praedixit cōmunisset. Postiq̃ uero de Triq̃ aduersa Narfes intellexit, Ioannē Vaulum
 eū parte exercitus ex Hetruria reuocauit, Filimuntēq̃ reliquit, ut Gothi resistere, quā
 audierat apud Lucā copias cōgregare. Ipse uero cū multis copijs plectus conuulsi-
 Campaniā nec tū adeo posuit Narfes pperare, quā Teias prius Nuceriā obsideret, & op-
 pidania dedidit, receperisset quāq̃ nō erat in paribus Iustiniani Nuceria, sed pspiciet. F-
 tes pericula ciues, nec Gothorū habebāt praesidia nec Narfes. Qui Narfes exiliis,
 quāq̃ alterutrum in parte habet momentū primū rebelliones eiusmodi in bellis, quāq̃ da-
 ces deuitis & uisū opinioe sunt pares, ad Teia ducere statuit, cerulimo pposito de-
 certandi. Nec alterius enī erat ppositi Teias, qui Nuceria posuit, & ipse in Campaniā
 ducere statuerat, cū Narsetē adesse fuit ab exploratoribus nuntiātū. Narfes nōq̃ mēdē
 q̃ Campaniā ab Apulia differuntat praemissis turmis occupauerat, & in Nuceriā ducere
 properabat. Quāto uero pares erāt & copijs & uirtute duces, tantūde alterutrum time-
 bāt. Hinc Teias obidit timē, Nuceria educēs ad proximū annū cōsedendū in sepos ad-
 eundē defēdes annū Narfes, castra ocys cōmunioit. Sicq̃ utraq̃ castra Tulo flumē
 sunt dirēpta. Sed erat hoc solo superior Teias, qd̃ pontē q̃ unicus flumē longebat, uerū
 patū ualido praesidio cōmunioit. Hincq̃ cū placeret educere in acie & pugnandi copias
 cere, atq̃ enī subito imperare potuisset, quib. Narfes opportunitatib. cōmū piazib.
 erat tū alia ratione inferior Teias, quod omēs illi cōmeatus enī aduēti, Si pentionē
 porta tenebant, & inde Nuceriā triginta ferme passū milia perturbant, & licet quando
 castra loco sunt facta, uerū pperatū esset exactū, uel potius inchoata actas, aliquid o-
 men ā frumentis ceteriq̃ cōmeatibus in suo exercitu laboratū est, procēllis forte p-
 luxoris tēpētibusq̃ cōsuetudinē mare tenētib. impeditū, ut nū frumenta in agris quod
 soli & regiōis fertnatura, tū maturecere ocoepissent, sibi forte recedendū. Acciditq̃
 uisitate iam plane inchoata, classis illius partē dum accipiendā ex Salentinis Calabrisq̃
 cōmeatibus, ite rediq̃ frequens, uolento agitante uento pontū petere. Inundusq̃, ita
 fide publica decepit, gubernatores in uincula sunt edicti. Brū dulini enim cū nec ab in-
 peratore defecissent, nec satis plenā illi obedientiā praestissent, uisū ita quae pperit Nar-
 ses in Italia gereret, per eam gubernatorū classis Gothorū deceptionē cū Imperatore
 gratiā reddere quae fuerat, tuncq̃ classis q̃quid erat reliquarū breui dissipatū, multo post
 hac Gothi usui fuit. Qd̃ enī intellexisset Teias, ueritus est ne Narfes parte exercitus
 tra annū pontē facto aut nauib. transportata pabulatione frumētationēq̃ sui prohiberet
 exercitū. Ea q̃ ratioe statuit sibi praelio decernendū. Nā prater eam, de qua diximus, ne-
 cessitate adductus erat in nō uanā, ut sibi usum erat, uictoriae spem, qd̃ duobus in me-
 bus, quot ad eū annū erat sessum, lenta aliquot praelia & singularia fuerat certamina
 quib. milites Gothi aliquando superior erat factus audacior. Ex ripa enī flumē quae
 uo distabat spatio, quoties sagittis, qd̃ frequēter fiebat, certabāt. Gothi ad id uanū
 trinusq̃ multo plura q̃ ipse acciperet uulnera inferebat. Ea tūq̃ spe fretus Teias educere
 trās pontē exercitū & pugnandi copias facere cōstituit, atq̃ aliquoties incorpuit. Sed
 Narfes tanta celeritate atq̃ animorū sui exercitus alacritate copias pugnandi & ipse fecit,
 ut semp Gothi pauces & territusq̃ abstinerit. Interea in ceperat frumētā proximū
 agris debere, & lōgus ire frumentatū, nec pauci poterāt, Narsete multa in regiōne
 pida tendē, quibus praesidia inerāt paucos hostiū palantes faciliū cōsecura, nec mē-
 eos castra frumentarū eminere audebat Teias cui hostis ppinquitas, ac propē conuulsi
 cōtinuo imminēbat. In eā adducti difficultatē Gothi, castra retro mouere in cōsilio
 berant, nec tū annū deferere, sed ad eū ripā profectū, in montē proximū recedētes
 Eius

- A Est uero in mōis arduus, difficilissimū ascēsu. Occupato mōis uenire Gothi ab hoste quidē tutillimū crassefēdē post parum solito magis cōmēntum penuria laborarēt, cūis corpibz, quāte illi inerat castis, omnia ubi cōsisterent paruo in tempore cōsumētibz. Secutus autē illico fuerat Narfes, & castis ad mōis radices metatis, si hostē armis deturbare nequērēt, rēti penuria cōficere est aggressus: summa namq; diligentia curauit, turmas in uaria dimissi loca, ex quibus frāctiores quotquot mōte descendērēt, opprimerēt. Quae effecit nimia optimi ducis prouidentia, ut in maximū discrimē res sua uenit periculis. Qui etiā desperatē uictoriam, atq; Romanum exercitū formidare corperēt Gothi, priusquā adeo coarctati essent in fugā pendebant, inuenientiq; Narseti uictoriā breuē reliquissent. Ad id autē difficultatē adducti, ut aut fame cōficerentur, aut frumentū inuē gladios hostiū nequērēt effugere: cōsistuerunt aut gloriofam oppetere mortem, multo sanguine hostibus saturā, aut uictoriam uel cruentissimā obtinere. Surrexerūt itaq; Gothi in mōte aciem, & Narsetem nō tale suspiciantē, improuū adoriētē ex maximā in principio fecerunt caedē. Colligentes autē se Narsetis milites, pugnando in ordinē cōcesserunt. Et Narfes subita in re haudquāq; animo teritus per acies cōuolabat, immittēs retrahētibz singulos, prout repētiū prēliū ratio postulat. Fuit autē idēo pedestrē, & line aliquo cōmilitari equitatu id prēlium, quod Gothi per decline delati equos in mōte reliquerāt, & Narsetis milites suos si uoluissent ex in re subita stemere nequiuissēt. Pugnatum est utrinq; nō leuiter modō, sed penitus inhumane, cū nullus in caede modus, nō la seruati captos suū clemētia. Edidit uerō Teias eo in prēlio maximum uictrici suae speciem, & se dignū ostendit qui regno gētis fortissimē potiret. Erant in media in acie quidāq; in coenibus pugnā, quoscuq; cōgredi ausos obtruncauit, cū ipse in pugna cūsumum quemq; quē audacius pugnare uidisset delatus plurimū interfecit. Ad extremum tamē dum militis potius q; regis & ducis munera intemperatē obit, prēlium illud magno militū Narsetis cōmodo trigescere fecit: siquidē scutum depoluerat faculae quae immisit haerēt prae grauiā, dum aliud acciperet telo inter corporis aui si mōtū cōsolus cecidit. Ad cuius occasionē & si fugam nō cōmiserūt, aut prēlium intermiserūt Gothi, tamē lenitius pugnauere, à caedibus hostis quantum poterāt temperāt, ut pacē quā pugnādo petebant à Narsete facilius impetrarēt. Et cū nō exaudiret Narfes, prēlium quod ad hostis ortum erat inchoatū, in primas noctis tenebras est protē cētē noctis interuentus paulisper uterq; exercitus se cōtinuit, & arma retinēs diem postea expectauit. Ad primā diei faciem eisdem quibus prima die animis in prēlium est reditū, maiorq; per eam diem cedes utrinq; est facta, Gothia desperatione, Narsetis militibus ipse & animo delenti gentis acerrimē dimicantibz. Et tamen priusquā ad uel peralaceret, intrinsecus ad Narsetē Gothi pacē impetrauerunt, quā Narfes spōte & inhortantibus qui in exercitu suo ordinē ducebāt, cōcessit, quoniam nimis multos ex suis peruidebat casuros, priusquā fortissimā gentem armis deleret obstinatis desperatione animis supra morē uirtutis humani corporis pugnaturā. Fuerunt cōditiones itaq; pacis, ut Ostrogothi & qui eis & qui ultra Padum patrias haberent lara, nō prius ad illos redirent, q; oppidum cuiusue quā incolerent, potestati Iustiniani Imp. magistratuum facta esset. Erant etiā illi in septuaginta duobus annis qui à Theoderici in Italiam aduentu tunc sieiebant, omnes in Italia gentis & auiti. Interea tamē in Campania, & apud urbem Romā morantes arma deponerent, illa nunquam petas aut aliter sumpturi, q; ab urbis Romae magistratibus haberent. Eoq; modo deletum est Ostrogothorū nomen. Neq; etiā iussu fuerunt à Narsete, quod tamē in Procopio traditū uidimus, Italia excedere. Sed priusquā Longobardorū gēs in Italiam ueniret, quod paucissimā post id prēliū annis fuisse ostēdemus, exauit nomen Ostrogothū, nec extra Italiam, neq; in ipsa qui fuissent ex ipsa gēte superstitēs in Longobardorū aduentu alicubi sieiebant, omnibus ipsis Ostrogothē quondā gentis se Italos prout erant facientibus. Superfuerunt tamē huic prēlio nō cōtēnendā Ostrogothorum reliquiae in Italia Transpadana. Quibus persequendis atq; omnino uel delēdis, uel ad deditionem cōpellendā Narfes animam adiecit, ne quod Belisari temporibus accederat, relicta eius gentis pars nouum aliquando incendit excitaret. Hinc arce intelligimus Cumanā nō posse breuē uiribus expugnari, partem copiarum reliquit, quae ad Cumas sederet, ne quicquā cōmēntū mari terrae importaret diligentissimē curantia. Ipse

præmissis

premissis uia Latina copijs paulo post uia Appia est secutus, ut aliqua per Campaniam & Etruriam Narseti aduenientem senatus populique Romanus obuii effluus illum quam de-
dunt. Qui paucos dies in urbe moratus in Etruriam est profectus. Inter ea Ostrogothi Tri-
padum & per Citalpinā Galliam incelerantes Teia regis & sui exercitus clade audita, diu
Gallie Citalpinę ciuitates, Lucā & Foricorneli inhaeratis moribus, inposuere prae-
dio se comessu communerant. Cū Theodehaldi uero Metensii regis ducebus accursu
egerant, ut secū Narseti resistentes Transpadanas urbes cōseruari adiuuare, fore dicen-
tes, ut qd post Virigeti & Totila clades cōtigit, uires ipsi repararet, & iterum Italia po-
tiantur. Buclinus aut Amingus & Lotharius, & si talia cōsiderant propter quę Teiam
sibi insensum esse non dubitabant, eius tamen audita morte magis q̃ eo uiuente coge-
rant formidare. Et namq̃ etiā uictori posse resistere, & intra Liguriā Alpēq̃ se saluū fa-
cere nequaquā dubitabant. Narsetis uero uirtutē, cuius fama erat celeberrima, ita duce-
bant suspensū, ut illum cetera potius Italia exstimatorē se nedum Liguria, sed & Alpi-
bus & provincia Romana deturbaturū. Quā ob rem rati cōsultius fore bellum alienū in
terra gerere, nō solū quod rogabantur Ostrogothis promiserūt, sed eos corpe cōtra
ac conseruerant demittere, utq̃ Narseti, cuius apparatus belli habebant exploratū, q̃
longe a sinibus suis se opponeret. Placentiā delati eō ingētes copias cōtraxerunt. Fori-
corneli & inde Ariminū profecti, si Narseti in itinere diutius moraret. Venit uero epō-
nitione omnium celerius ad Lucā urbem Narseti. Et castris ad Ausertim amonē meritis com-
munitaq̃, illuc oēs cōtraxit copias, quę saluis uel urbibus uel oppidis educti posse pro-
uinciarū praesides iudicauerūt. Sed cū uarias oppugnationes per multos intrauisset dies,
intellexit nō posse urbem ualido circumdatā muro, & quā probi defensores milites, nisi
diuturne sedendo capi. Hinc diuisis copijs partem sibi tenuit necessariā, alia uero oēs
Dagisteo & Antiocho attribuit, eos iubēs duces in Foricorneli ducere, & Valerianus
ex Rauennā accessito Corocientem urbē expugnare. Fecerūt imperata duces. Et Foro-
cornelio in circuitu obfesso nihil est omissum, qd ad oppugnationē urbi cōsuerit ad
hiberi. Resistebat uero & ab oppidanis, quib. esset cū Rauennatibus remota, & a pra-
sidio quod Ostrogothi inposuerat seclissimū. Eo aut in tēpore postq̃ Franci duces &
Ostrogothi uiderunt Narsetē aliquot iam menses sedisse ad urbes Lucā Forumq̃ Co-
neli, animos auxerūt, & ex Placentia mouentes Tanneti obfederūt, eo animo, ut cum op-
pidi potius Bononiā obfiderēt, & inde suis subuenirēt, qui in Lucā & Foro corneli
debant. Quę cū Valeriani magistratus Tanneto impoliti renouata essent, Dagisteo, An-
tiochus & Valerianus re in cōsilio discussa, eam integrā Narseti remiserūt. Censumq̃
ducentibus mandauit Narseti, ut Antiocho Valerianoq̃ obfessionē Foricorneli cōtinua-
tibus, acciperet paritē copiarū Dagisteus, & Bononiā delatus si nō censeret cū potius
hoste cōsurgendū, saltem Tannetanis opem subsidiumq̃ ostentando eos in se fortius,
quousq̃ Lucā expugnata, ipse cū toto exercitu aduolaret. Dagisteo apud Bononiā si-
dente Tannetanisq̃ impigre Burgōdo & Ostrogotho hosti resistētibz, Lucā ubi septe-
mo obfidiō mēse per ciuiū praesidiq̃ deditionē est recepta. Quo in tēpore Antiochus
Foricorneli per oppugnationē potius, eam urbē ad solū usq̃ subuenit. Sed Burgōdo &
Ostrogothis precipitato ad primū Dagistei aduentus nunciū cōsilio, Bononiā aduo-
bant, & aciebus structis pugnandi copias fecerunt. Id cum uidisset Dagisteus, & ipse in
aciem ducens primus manū conferere est aggressus. In quē illi nullis seruatis ordinibus
tota copiarū mole incubuerunt, adeo ut & in fronte, & a lateribus, & ad ipsam aī sub-
sidiantē eodem tempore sit pugnatum, apparuitq̃ Romanum exercitū, nulli ordini con-
stanter seruasset, dissipari ac opprimi debuisse. Sed qui ad subitū territi impetū primo il-
lubauerāt Dagistei milites, postq̃ re nulla generū disciplina intellexerūt, sese inuicē cōbor-
tati sunt, & Dagisteus tanq̃ aperta ferro uia Tanneti profecturus ligna pcedere iussit.
tunc dico facta est a Romano milite in hostiū acie in fronte pugnante impressio, & ho-
stes imperiū terre nō ualentes sunt fracti: q̃ uero hostiū ad latera ad subsidiaq̃ pugnab-
ita suorum fuga, & ipsi in fugā seclissimā sunt conuersi. Tunc Dagisteus sua cōstitit
iussu, acies cōuertit, & in palantes undiq̃ hostes bifaria dimittens turmas, iussit ut eos
hostiū incumbentes, nō ultra dilaberentur, q̃ unde classici ad sua signa reuocari eos
dicerent. Hoc in praelio interfectus est Buclinus. Lotharius aut frater, Amingusq̃ de loco
Placentiam

- A** Placenta peruenit. Cæsar in hoc prælio scribit Guido Ramēnas tot milia, ut illi nō credā q in prælio in q Teias apud Nucernā occisus est, centum milia Ostrogothorū cecidisse tornato nimis mēte dicit. Quicumq autē fuerit Francorū Burgundionū q Ostrogothorū a Dagileo interfectionū numerus, Dagileus ea potius victoria, Bryxillum se cōtulit, copiasq insinuit reparare, Padū q possit celeriter transmissas. Qui uero Placēnā de fuga cōcessit. Fraci duces rapinā cōsciētia Ostrogothorū famulabāt, necdū tunc ciuitates Trāspadane quā primum essent a Romanis adire rebellarent. Quā tunc Vuidim quendā Ostrogothū nobilem in ducem assūm curarunt, polliciti se illi & Ostrogothis nullatenus de futuro. Id cū Dagileo transiātū esset, priusq nouis dux autoritate in Ostrogothis cōparata, ciuitates cōfirmaret, aut copias reparare possit, Padū ut transiret accelerauit. Sed dū Dagileus nauigio rarioribz Padum traiecit, Vuidis Franciq duces Veronā accesserunt in qua urbe natura loci minimissima sperabant diutius resistere, aut si aliqd diutius accidisset, ex ea in Germaniā & ad regē Theodēbaldū in Gallias p̄ficeret. Erat Veronæ Etheus uir in gēte Ostrogotha nobilissimus, q nec Vuidinē fieri ducē cōsenserat, nec ad eū eligēdū Papū uocatus accesserat. Quare Veronensibus in cōsilio fuisse, nec Ostrogothū nec Francos duces intra mētia accipēdos, ne etiā belli molē quantū imminere cōstabat, si fugientes accepti essent, in urbis Veronæ excidia traheret. Et hec uox quā primum in cōsilio audita est, a cunctis raeligio cōprobatur, eo maxime quia Amingus adesse nunciaret, quē unum experti fuerāt atrocissimi prædatorē. Vuidis interea cum Veronā applicuisset, aditū sibi socijq ductoribz denegari intelligēs Papū seueri cōstituit. Quem Leotharius linquēs decreuit in Germaniā se cōferre. Et quia Atefis p Veronā pōtes transmittendi non esset facultas, flouioni uero præalium rapidūq uado ut transiret nō uisum est inuenire, ad lacum Benacū se cōtulit. Vuidis uero & Amingus per Mantuanos Brittanosq p̄fecti, Mantuum pōte inuenerunt, ut dumq in alterā delati rēpā Mantuanos attigerāt agrum, quando Dagileum adesse, ut in eos Veronā duceret fama præula intellexerūt. Hinc quid facerēt dū bij ad Mantū recederēt, ut dū caltra tumultuarie munirent, possent in cōsilio discuti quid agendū a pluribus censeret. Occupauit uero Dagileus, q de hostis aduentu certior factus, tū repente aduolauit, ut nec caltra cōmunire, nec acie struere potuerit. Tanta uero erat apud hostes Dagilei uirtutis fama, tantus nominis terror, ut prius penē p̄cipiti q aditu, prius oēs capti fuerint, q prælium ordine potuerit inchoare capiti. Vuidinē Dagileus lenauit, ad Narsetēq misit, qui illam Cōstantinopolim ad iustitiam perducē curauit. Amingū uero captum permisit interfici Dagileus. Eodēq aut proximo die Leotharius cū Benaco ad similitū rēliq flexisset in Tridētiēsis, febre correptus intem. Et cū esset pars de hoste uictoria, multi ex Ostrogothis, p urbe oppidā regionis Trāspadane aut domi manētes, aut in præsidij locis eadē peruenire, imperauerūt q Dagileo pacis cōditiones, quas Narles superatis apud Nucernā alijs cōcesserat Ostrogothis. Solus tunc supererat in Italia hostis Sisualdus, q peritūq cōsciētia se in mōdus gramoilliq artibus cōiunctat. Eum tū Dagileus ducta expeditione breui superauit, et captum iuxta Pauli uerba de alta trabe suspendit. Tuncq Dagileus præfectos cum nō mita dimittēs omnia recepit quæ trās Alpes curāq Metēti rex Sisualdusq tota uirgine nos occupata tenuerunt. Ab Ostrogothis aut urbiumq & oppidorū ciuitas Italie in Venetiā & ceteris regionibus Trāspadane, citatim deditiones sunt factæ, suntq tunc temporis uere belli Ostrogothi finis octauodecimo anno q fuerat inchoatum. Narles interea postq apud Ramēns cōstitutus Ariminū recepit, & eodē lere tēpore Dagilū ducē suū Francos Ostrogothosq apud Tannestū p̄cipisse intellexit, ad urbē Romā uē cōtenderat permiserat aut Antiochum ducē cum cognisq per Picentes p̄fectus recepit ciuitates & oppida omnia quæ Ostrogothorum prælidij firmata post cladē Nucernā in rebellionē peruenierat. Cumq Narles paucos in urbe Roma dies fuisset, aduolante arulere tabellarij Dagilē in Trāspadania feliciter debellasse. Quare omnia cernēs pacatissima, nihil ultra accuratius egit, q urbe Romā ciuibz frequentare, cōstituta colapsaq moenia, & urbis ædificia instaurare, & quibuscunq poterat modis ciuitatē uerē formare, ut in præcā rediret, cū potentia amplitudinēq, tū etiam dignitatē. Nec tamē aliquod nunc extare sumus apud urbem Romā tantū uirū monumentū, præter egregiū

Blondus.

Anticis

Anticus in uia Salaria pontē, qui ut carmina marmore incisa docēt, illis epibus est cō-
 structus. Hinc cōsiderā Frācos, Burgūndionesq; & Viliſgothos, nominis Romani pra-
 pē obliſos, qđ ante annos octuaginta neminē in Italia bellis, niſi Herulius, aut Oſtro-
 gothū audierāt nominari, Romanos illis cōſtituit opponere. Itaq; Amatus paritū
 ciuē Romanū, declarans, pūctis Narbonenſis Annienſiaq; & Romanæ & Alpiū
 praefecit copias illi armibus, quibus & ea tueret provincia, & illa in parte aduerſa
 Francos, Burgūndiones, & Viliſgothos clauſtra Italica cōmuniret. Francionē inſuper d-
 uē Romanū, quē magnū ſibi militū ſibi aſſumpſerat, illi praefecit Caſalpina Gallia partē
 circa Apenſinū Alpeſq; & ſupra Papienſem Mediolanenſemq; agrū, quam uel ſibi
 dux rex, uel Oſtrogothi paulo ante tenuerāt. Vibiē a Maſſilia urbe Varum uſq; flouit
 extra Italā, inde in Italia a Genū Auguſtaq; praetoria & Verona urbibus, Aſiaq; ſu-
 uio in ſicū Siculum Ioniamq; mare nulla urbs, nulla fuerit oppidū, qđ nō Narſis do-
 cū Romano pareret imperio. Vibiē autē Romae ad priſtinā dignitatē inſtauranda tan-
 tā Narſes ſuſcepit curā, ut diligentiſſimi patris familias ſollicitudinē ſuperaret. Eius ſi
 ri bonitatē cum Romanis clerus perſpectam haberet, apud illum inſinā, ut poſtq; dei
 munere & ſumma eius uirtute libera erant a barbarorū ſugo Romanorū ciuium corpo-
 ra, animarum quoq; ſaluti prouideret, qđ quidem nullo efficacius modo fieri poſſe cen-
 ſebant, qđ imperatū a Juſtiniano imperatore Vigiliū pōſitici relegatione iſi Narſis cum
 facere ſpōdidiſſet, imperatori ſcripſit. Ea q; litera imperatōrē mouerunt, qui ad Pro-
 neſum Gaſepſumq; inſulas mittens Vigiliū, & ſimul ſacerdotes clericosq; Romae ſe
 perduci ſuſtinet, nec tū potuit cōtinere imperator, quin eos tentauerit ſacerdotes, ſi Pe-
 lagium uellent, potius qđ Vigiliū in Romanū pōſitici habere, qđ cum illi cōſtiteret ab-
 nuſſent, eos oēs ſimul cum Vigilio dimiſit Romam, quādo eſſet libitum nauigare. Sed
 appulſa Sicilia nati Vigilius ualitudine correptus lateris dolore cōſumptus eſt. Sa-
 cerdotes uero qui cum ipſo fuerant, poſtq; in patriā reuerſi, memores Juſtiniani im-
 peratoris uoti, Pelagium creati ſummum pōſitici curauerunt tam pauciq; ſanti in clero
 Romano inueni, quibus ea Pelagiū electio fuerit grata, ut illi oportuerit a duobus epi G
 ſcopis Perulino ac Ferentinatē & Oſtienſi, quodā praebitero ordinari. Pelagius nūq; qđ
 ſupra diximus, quādo apud Juſtiniani orator fuit, laborabat infamia delati apud impe-
 ratōrē Eudoxiamq; uxorē Vigiliū, ut in ipſum Pelagium referret mala atq; inſidia,
 quibus tot per annos pōſitex fuerat agitatus. Exhibuit uero Narſes ſiſe inter di-
 ſidētes clerū ac pōſitici ſequeſtrū, & ſupplicationi p omnia templa ac ſacra loca ſolū
 ſitu inſtituta interſuit ipſe, ut clerus populūq; pōpam frequentior ſequeret. Cumq; ad
 ſancti Petri baſilicā eſt uenſū, Pelagius palpitū cōſcendit, & euangelia Chriſti cecit,
 tangens, dū atq; in caput ſuū, ſi mentiret, execratione ſecta, iureſurando negauit ſe pon-
 tifici Vigilio nocuiſſe, aut in eū fuiſſe aliqua machinarum; unde clero recōciliatus & po-
 pulo Pelagius, multa in pōſitatu ſuo fecit laude digniſſima. Eſſent hoc in loco narra-
 da, quae Narſes omni Italia & adiacentib; inſulis potius egerit. Sed qđ ſaepe alia quēſi-
 ſimus, uel perierunt ſcripta, uel nulli ea in tēporū turbulētia fuerunt ſcriptores. Oēs em
 quos uidere potuimus tēporū geſtarū uix prima attingentes capita habent, quo imper
 primū Narſes Italia reddiderat pacatā, Juſtiniani imperatōrē obſiſſe anno quadageſi-
 mo, qđ corperat imperare, ſuſſecūſq; ab eo Juſtinū iuniorē in imperio ſuccēſſiſſe. Cuius
 imperij initio Romani ciues quidā perdiſſimi uiri Narſetē gloria & diuitijs ita ei bo-
 neltate paratia ſtore uidentes, in eius inuidiā exaſerunt. Et ad ipſum mittentes impe-
 ratōrē leuiſſimū hominē ei ſuggeſſerunt, Rom. ſe barbaris peniſſuros ſi dictum ei prae-
 eſſent Narſes & Graeci, quorū exotam haberent, intolerabilēq; ducerent perulantiā. Ea
 dē ipſa Sophie Juſtiniani uxori inſulurātū delatores, quae nequā muliercula
 ſitico cōmota eſt: & haud ſecus qđ ſi eam rem nulla ſubnixā ueritate haberet cōpētā pri-
 dentem uirum in ſcelus impulit, ut Lōginum quendam patritū Narſeti mitteret ſacer-
 forem. Nec ſatis fuit preſtantiſſimū ducē, & optime de republica meritum priuare, qđ
 ille p ſua mo deſtitā uidet opatiſſe, niſi & cōuicia prociſ inſulſiaq; Romanis rebus mol-
 er ad diſſiſſet illi eū cōmota eſt futurū, ut poſt hac nō ſolū degeret priuatus, ſed quod
 eum uicū deſſet diſpariter diſſiſſet inter ancillas penſis ſe deputet. Quā indignitate nō
 moueri nō potuit ut ingentis ſpiritus Narſes, Cui rerū ſe geſtarū magnitudinē & pōp
 III

- A**lia integritatis & conscientiam cum tanta ingratitude atq; nequitia mente & animo mentis ita incendi sunt animi, ut continere nequiterit quin aduersus uirum & uxorem eo indignos imperio sui uisceretur iniuriam. Quamprimum itaq; Longobardi in Italiam uenturum intellexit, fecellit Neapolim urbem optime de se meritam. Ea in urbe cum aliquot fuisset menses, ad Alboinum regem Longobardorum sibi amississimum misit, q; suaderet, ut Pannonia, qd usq; antea copertum erat, semper nouis Barbarorum incursumus expolita linqueret, gentē Longobardam traduceret in Italiam, tunc omnium orbis terrarum primariā, & cuius possessio illos enī nolentes ad orbis imperiū sublimaret. Sed interea dū tantæ molis plectionē parat Alboinus, defuncto Pelagio successus est in Romanā pōtētiā lothēa. Qui gentis patriā Ro. cius merita Narsetis de urbe Roma deq; Italia nouerat, & cum nulla obsecraretur animi passione, intelligebat ingrattissimum & simul periculosum fore talē uirū spernere, ac diutius tenere animo abalienatū. Accessit itaq; Neapolim pōtētiā, & a Narsete uirō omnium mitissimū facie qd uoluit impetravit. Venerunt namq; ambo Roman, & populus Ro. honores Narseti cupiens meritos exhibere, eum & Basilium gentis patrie Romanū cōsules declarauit. Vnde comatus est secretē Narsete p nuncios & epistolā Alboino persuadere, ut sese in Pannonia cōtineret. Oportuit nunc quid antequā Longobardi a Narsete accessit in Italiam uenerint, fuerit Romæ & in Italia gestū, dicere: sed ea quam sepe de plotamio scriptorū raritas ac imperitia facit, ut annos ferme decē in terminare cogamur. Satis namq; certum est, Narsetem a Ioanne papa primo sui pōtificatus anno Romam fuisse pductum. Constat item ambo eodē anno Romę diem obisse: & is pōtētiā annos duodecim Romanū rexit ecclesiā. Sed qd interea ab ipsis alijsq; Romæ & in Italia sit gestum, penitus ignorat. Ipsius Narsetis opera & intercessione factū est, qd scribit Agnellus, ut post partem de Gothis uictoris Iustinianus imperator bona Gothorū principū publicā ecclesiā Rauennae donauerit. Hinc habet cathedralis eius urbis basilica & septē monasteria possessionū ius amplissimū in omni terra, quę tunc ad Rauennatē spectauit iurisdictionem.
- C** quę qdē terra ab Apēnino Picentium inter & Padum Placentiam usq; & ultra Padum ad Minij amnis fluens in paludes & mare Adriaticum p̄tendebat. Existit uero eius dā natiōis a Iustiniano parti formulę in hęc uerba. Sancta mater Rauennas ecclesia uera ma ter, uere orthodoxa, cum ceteris multis ecclesiis falsam ppter metū & terrores principū superinduxerint doctrinā, hęc ueram & catholicam tenuit fidem, nunquā mutauit doctrinationem sustinuit, a tempestate quasi flata immobilis pmanit. Extruxit autem Narset, & p̄pria ornauit impensa in Cassenti oppido monasterium basilicamq; sancti Apollinaris, cui tā operum magnificentia, q; ornatu pares paucissime nunc in Italia uisunt. Et sacella duo, de quibus supra est dictū, in noua tunc urbe Venetia edificari ornariq; curauit. Regno Ostrogothorum, qd septuaginta duos annos in Italia est protractum, funditus sublato, Visigotha gens in Hispanijs mansit incolunt; quinimo de industria fieri apparebat, ut quantum Ostrogothi inclinarent minuerenturq; tantumdem Visigothi gloria & potentia augerent. Supra ostendimus Anastasii imperatoris temporib; Theodericum Ostrogothum in Italia regem, Almaricum Visigothorum regem puerum nepotē suū a Francorum oppressiōibus protēxisse: q in negotio cōfirmatum fuisse constat Visigothę gentis regnum, quod aliis fuerat occasurū. Vandali enī tunc in Africa opulenti, Saxones Anglici in Britannia; Britanni, Burgundiōes & Franci capta quib; Galliarū parte sua cōtenti erant: & si Franci maioris populus ambitionis fines protēdere uoluerint, proximas habuerunt Alemānorū Germanorūq; partes, & Italiā in quib; potuerunt suo fatuscere desiderio. Hinc p̄ illos qui ab Anastasio morte in finē imperij & uisq; Iustiniani intercesserunt quinquaginta annos, multi qd fuerunt reges Visigothorū a suis interfectis, & occiso alio alii ex eadē gente sibi subrogabant. Sicq; Theodericus Almaricus successit, regnauit annis decē & septē: cui cō successit Theodericus, anno regni secundo suū dolo interfectus fuit: & pariter ei successit Agilthes, anno regni nono fuit in cōiūio obruncatus: successit ei Athanagildus, q̄ tempore Ostrogothi in Italia sunt deleti, regnū Hispaniarū habebat quinquaginta, qd annos uiginti duos pacillitē cōseruauit. Ea in lōge pacis quietē Visigothis Hispanias citiorē ulterioreq; pacatissimas habebat. Halani enī Visigothis ita coalescent, ut in illis gēti nomen suū

sensim cōfuderint atq; amiserint. Eos em̄ Halanos ostēdimus noluisse cum Vāsalis in
 Africa navigaret: & postea pulsos à Sebastianiano Valentiniani imp. duce, ex Bēthica quā
 sperauerāt retinere, ad Vīlgothos cōfugisse: q̄ quidē Vīlgothi eos dūcēs suspectos
 nunquā simul uno in loco statim habere permiserūt: imō ne unquā possent aut per se
 ipsos rebellare, aut in Vādālos gētem amica respicere, cōtinuerunt illos in Hispania ci-
 tioriori, quē ex populorū mixtura facta est: quē etate etiā nostra permanet gētes utriusq;
 nominis cōpositio, & qui eo modo incoluerūt citiorē Hispaniā Gothi & Halani, nūc
 dicunt corrupto uocabulo Gothilani, gēs pfecto ferocia illius, quē generi suo in ostē-
 bus respōdeat. Et siue casu factū sit, siue ex ingenio, bene habet qd̄ primam cōpositio in
 nomine obtinet partē Gothica gēs praestantior, quā & Romā capere potuerit florenti-
 simā: & capta paulopost Hispaniæ regna mille id annos supragr, licet aliquando minus
 integre cōseruauerit. Quod ergo in hac repetita altius narratione quēdamus ostēdere,
 magno in posterū leuati sumus onere recēdendi Romanorū imperij inclinationē ex
 Italica finis in Europa factā, qd̄ neq; in Gallijs, neq; Hispanijs, aut Germanijs, siue in in-
 sula Britannia, & prouincijs quē Danubiū adiacent, aliqualis ultra fuit Romano impe-
 ratori aut Romanæ reipub. iurisdicctio. Quantum autē attineret ad Italiam, uocatur Nū-
 sette patritio, Alboinus rex Lōgobardorū Pannoniam linquere, & Longobardos in
 Italiā ducere cōstituit. Ipse adē Longobardi quibus nutrita barbæ longitudo patrio idia-
 mate dedit nomē, à Sceldinauia Germanici insula Oceani originē habuerūt. Ex qua po-
 secū primos Atonē & Thatonē habuerunt duces: ipsiq; fātū functis primū ea gēs Agel-
 mundū sibi regem imposuit. Eoq; à populis quos dicūt Bulgarios Hāsti accolis interse-
 ctio, Lamissio subrogatus est. Qui Agelmundū necē ulcisci cupēs, in Bulgarios arma mo-
 uit, eorūq; maxima afflixit clade. Lamissioni defuncto tertius rex lethus est successus. Qui
 cū annis quadraginta regnasset Haldooch filius sibi instituit successorē, & post eum quan-
 tus Godooch Lōgobardorū regno praefectus est. Quē in gestis ab Odoacre Italia rege
 ostendimus primū Longobardæ gentis regē duxisse eam in prouincias Romanorū, &
 cepisse Rugilandā prouinciam Danubio contigua, à qua Odoacer Rugos incolas pe-
 pulisset. Godooch uita functo successit Claffo. Eūq; mortuo subrogatus est in septimū
 regē filius Thato, qui profligatis Herulis paulopost interfectus fuit. Octauus regū Vuo-
 cho, Valtarith filius habuit successorē: post quem decimus & non nonus, prout scripsit
 Sigibertus, Longobardorū rex fuit Andoin, à quo primū ea gens in Pannoniā traducta
 fuit, postq; annis duodequadraginta Rugilandā prouinciā habitauerat. In Pannonia
 aut sub ipso Andoino primum, & postea sub Alboino eius filio, qui undecimus rex fuit
 annis quadraginta duobus Lōgobardi habitauere, dignitate aucti & maximo potentia-
 tu, quandoquidē per id tēporis Alboinus Cōmūdū Gepidarū regē, prout ostēdimus
 interfecit, eiusq; filia Rolimundā sibi matrimonio copulauit. Et imperatoria Constāti-
 nopolitani eiusq; ducū amicitia sibi parata eis cōcessit duodecim millia equorū, qm̄ ex
 peditionem Italicā à Narsete ducti Toili interfecerūt. Ducturus in Italiam Alboinus
 magna usus prudentia sibi undiq; pspexit. Nā ne in Pannoniā, si aliqua ingrueret necē-
 sitas, pracluderet reditus, illā Hunnis cōcessit precario inhabitandā: quos quidē Hun-
 nos nequaquā ex Scythia tunc uenisse, sed ex illis fuisse cōperimus, q̄ toties post Athilij
 mortem incōmodis affecti & uarijs cōflicti claudibus, partim Auares se dixerunt, par-
 tim in Pannonijs & circa Danubiū cōsedere, omnibus subiecti uel Gepidarū uel Lō-
 gobardorū gentibus, quas illi in regionibus cōtigit habitare. Eumq; in modū Hāni
 gens praeclarissima uasā habuerunt rerū suarum sortem, qui Vīlgothos patrijs expo-
 lere scōdis. Ostrogothosq; prius subiectos & simul Gepidas Eruhosq; Scythia edux-
 rit: & aliquādo duce Arila in Romanis puincijs ac in Italia potētissimi fuerūt, quidēq;
 post illius mortem ea quæ supra sunt dicta acceperūt incōmoda. Et tandē praece-
 ipen uel suā uel eius qui cōcessit Alboini sedes sunt nacti, in quibus ab eo tēpore in nostram
 usq; etatē florere, nullatenus inferiores uel gloria uel opib. uel diuitijs alicui illarū gen-
 tū, quas ipsas Scythia uel pepulisse uel eduxisse docuimus: in hoc uero feliciorē quā
 soli ex omnibus puincis quā obtinuerūt suam dedere nomen: pro Pannonia est uide-
 mus semper postea Vngariā esse dictā. Nec uero Alboinus rediit solummodo prope-
 xit, sed uolentiz eaut, quas usq; posse fieri est opinatus. Nā ut munitione instraret Italiam,

A insigni milia Saxones sibi adiunxit: q. qdē Saxones sicut & Lōgobardi uxores filiosq. cū supellestīle carnis impositos traxere. Insupensq. duxere ad seorsū suscipiendos equosq. boumq. armēta, prater iugandos aratro boues & innumerā animalium multitudinē ei bo mortalium sufficiturā. Fuit uero ea migratio, Saxonum alijs etiā populis accommodata. Clotharius nāq. & Sigiberrus Frācorum reges Sueuos ad Rhenum sedētes in desertā a predictis Saxonib. loca Germaniā trāstulerūt: quoniam nec illos nihil mali de se meritis delere uellent, neq. in Galliā partibus sibi uicinis coalescere æquanimiter tolerabāt.

HISTORIARVM BLONDI FORLIVIENSIS AB INCLINATIONE IMPERII ROMANORVM, Decadis primæ, Liber octauus.

LONGOBARDORVM in Italiā ingressum fuisse cōperimus, anno inclinationis Romanorum imperii centesimo sextoq. & quinquagesimo, Benedicti pape, qui solū successit, pontificatus initio. Et Iustiniano minore annum iā tertiumdecimum apud Cōstantinopolim imperante, fecerunt iter Lōgobardi per patensem malo nostro portā, quæ ab ipso conditi orbis initio relicta fuisse uidet. Barbaria ad Italiā inuasionē. Decedentes namq. Pannonia per Noricum quæ prius Bawaria, nunc in ea parte dicit. Aultria, peruenere Liburniā, quæ tunc, sicut & nunc dicta est provincia Forisulij. Oppidoq. Foro iulio cum ipsa cui dat nomē poincia per incolarum dedicationem ponti ad Planē flauium cōsiderant. Tunc delectum ex omni exercitu primum ducem Sisulfum nepotem adolecentē Alboinus præfecit provincie Forisulij. Præerat ecclesiæ Aquileiensī Paulus patriarcha uir sanctitatis fama cōspicuus. In urbis Aquileiæ parib. ante nouo parumq. ualido muro cinctæ munitioni distulit cum clero sanctorum reliquisq. omni sacra supellestīle migrauit Gradum, quā insolūtā magna pars Aquileiensis populi quæ illuc Athilæ tēporibus cōfugerat, hoc ipso itē tempore incolebat. Præerat etiā Tarusina ecclesiæ Felix episcopus Rauenna oriundus, uir ut ea tēpestate doctus, & cū uita integer, tum etiā animo in pietatis opera ardentior. Lōgobardos adesse intelligens ad Alboinum ite cōtendit, Tarusinus ut nouerat irarum: quia ad primā requisitionē recularant facere dedicationē, & tū bonus præsul humilī blandiq. præce populi Tarusini salutē & bonorum ecclesiæ suæ cōuersationē impetrauit. Erat tunc Raulnæ Lōginus, quē diximus a Iustino imperatore Narsesi fuisse cōm. Is de Lōgobardorum in Italiā aduentu certior factus Cæsareā cōmuniuit, quæ fuit ciuitas Rauennanū inter & Clāssense oppidū sita, & ita utriq. propinqua, ut simul a ciuitas uiderent. Sed quia florētib. primo Romanorum post Gothorum rebus semper habuerat latens unū ad mediterranea apertum, Lōginus tūc ad illud solā ualūmq. celsipitium adiecit, & in eam urbē cōtraixit quicquid copiarum uel ipse ex Thracia adduxerat, uel ex Italia potuit cōgregare. Nāq. oēs copias quas habuerat Narses, eo dimittente ex cesserant Italia, tot per eam dissipari nequissimē a Lōgino facilius instaurari. Exinde Lōginus Venetiæ regionis urbibus, quarū munitioni magis fidēbat, præsidia imposuit: fuerunt aut. Patium, Monsilicis, Cremona, & Mantua, & in modis oppidum Vulturnia, qd. uallī, quā nunc corrupte Telinā uocant, dedit nomē. Confidebat namq. Lōginus, si ea essent seruata loca, aut Lōgobardos nunq. ultra pgressuros, aut si essent pgressi, multis a tergo in cōmodis posse affici. Prudēs tanē cōsiliū, si affuissent exercitus in hostē ducēdi, ad Padumq. uel in Venetiā cōminis cōgressuri. Sed Roma recens a Narsese instaurata, & Italia pridē tantis agitata moribus nullas habebat copias, & quas habebāt nullas adeerat qui egeret educeretq. dux, qualē tanta res exposcere uidebat. Quin Mediolanum, Papiā, Brixia, Verona, & omnia regionis oppida quæ Dagileus gubernauerat eo a Narsese dimisso a populis sine magistratu ac præsidio regebant. Amato aut. & Francilī: nī duobus satis insuper erat cōmissas sibi poincias defendere. Corperunt autē rōc urbs Roma & Italia nouā habere gubernationis formā, ex qua dignitatem, gloriā, & apud orbē terrarum timorem magis amiserunt q. omnibus ex illis calamitatibus quæ eas centum & sexaginta annos attriuerant, atq. aliquando Romā fecerant relinqui feris & obiceris auiibus habitandā. Longinus namq. nouum in Italiā adduxit magistratus nomen exarchatus Italiæ, q. interpretabāt summus Italiæ magistratus. Et Raenina se continēs

Blondus.

13 nunquam

nunquā iuit ad urbē Romam uel qualis eſſet inſpiciēdam. In adminiſtratione ſua ſa-
 lūe & urbū, quæ in luſitani imperatoris partibus cū Roma & Rauēna durauerant, hunc
 primū ſeruauit morē, ut nō provinciæ ſut regioni præſides ſut quiliſpiam magi-
 ſtratus, ſed ſingulæ urbes ſingula oppida à ſingulis cuſtodirēt, reſeruentur magiſtra-
 bus, quos appellauit duces. Parē itaq; faciens urbē Romā alijs Italiæ uel urbibus uel op-
 pidis, hæc una in re illam honorauit, quod impoſitū tunc magiſtrātū præſidē appellauit,
 ſed qui ſuccederent ſunt appellati duces, ut poſtea p̄ multos annos ſic Romanos appel-
 laret duces, ſicut Narnienſis Spoletanusq; eſt dictus. Neq; poſt Baſiliū, q̄ cū Narſe
 cōſol fuit, uel cōſules Roma habuit, uel ſenātū legitime coactū, ſed à dūce Græculo ho-
 mine, quē exarchus ex Rauenna mittebat, res Romana per multa tēpora adminiſtra-
 uit. Profectus à Planeſtuo Alboinus urbes Lōgini præſidio firmatas edidit. Eripuit
 inā Venetæ regionis urbē adijt Vincenſi, quæ & paulo poſt Verona deditibus popu-
 lis potius, nullo habuit labore in capiedis. ceteris uel urbibus uel oppidis Venetæ
 gionis, nullo Longini præſidio cōfirmatis. Inde Abbatia annæ tranſiſſo Mediolanū du-
 xit: eiq; urbē deditibus Honorati epīſcopi ſuaſione ciuiſus, breuē cepit. ſperauit
 Honoratus per deditōis facilitatē barbarorū ſcintillā mitigareſed breuē cōtraſum cer-
 nens Genū ſe cōſulit, quæ urbs in fide Romani populi permanebat. Erat tunc ſextus
 ab ingreſſu Alboini in Italiā exactus mēſis. Quo in tēpore prima Lōgobardos firmat
 caſtra oportuit cōtra Papā. Cui urbi & Bryſillō Longinus quicquid egregij militiæ ha-
 buerat, præſidio impoſuerat. Ea q; tēpore ſames uniuerſam fatigauit Italiā, ut Lōgo-
 bardis nullū fuerit negotiū urbes oppida q; adita oppugnare, populis ultro ſe dediti-
 bus, ut perſurgendo, cibos ſibi qualeſcunq; poterāt cōparare. Nam cum Alboinus parē
 cōparum ad Papā oppugnationē ſibi ſufficere intelligeret, reliquum milie exercitū
 ad Italiā inuadendam. Ducta uero eſt primū in Hetrurū expeditio, & urbes oppida q;
 de Hetrurſia capta, maiori uitaſuerunt crudelitate Lōgobardi, q̄ tūc uel unquā poſtea
 alijs afflixerint Italiæ regiones. Ex Hetrurſia Apenninū traſgreſſi duces Alboinus An-
 ſimo, cui nullū Lōginus impoſuerat præſidiū, ſunt poſiti. Interea luſitani imp. de Lō-
 gobardorū in Italiā accēſſu, & ſame dictim inualeſcente certior factus, miſſus in Aſia
 nambus, frumentū Romā importari curauit: unde Roma eā tolerauit famis acerbiorē,
 ſuntq; frumētū proximas ciuitates, quæ ſecū Lōgobardis eo in principio obſiderunt.
 In quibus urbibus & oppidis luſitani inuenerunt. Tybur, & omnia in Latio ſita: & cis Ty-
 berim, Satrniū, Nepeſum, Amerī, Polimartiū, Blerā, Oſtā, Vibemeterē, & Narniā
 & in ora maritima, poſtū Romanū, Oſtā, & Centūcellas. Rauennam uero & in ſiſe ſe
 cū manentia, Lōginus aduectis mari cōmeantibus ſuſtērauit. Ea ſuere ſeptem cis Padum
 ciuitates & oppida, Bryſillū, Fauēſia cū oppido ſuo Tyberiacū, quod tūc dictū eſt Ad
 caballos, & nunc eſt Bagnacallū: Forſiliū, cū oppido ſuo Salſubio, qd̄ nunc eſt Ca-
 ſtricarum: Forſiopolij: Forſibretenorū, qd̄ præſidē forte Noriū, & nunc Bretenorū: Ca-
 ſena, & Claſſia. Et in Trāſpadanis, Cremona, Mantua, Vulturſia, Mōſilicia, & Patuſ:
 tresq; alijs tunc uici, Ferraria, Comaclū, Argēta: quos uicos intra Padū paludēſq; ſitos in
 ea Rauēnæ, cuius urbis erant ager, potentia nunquā uſq; ad id tēporis expedituerat m-
 nibus cōmuniri. Interea dū hæc Alboinus p̄ ſua duces exequit, Papā trienio obſeſum
 cepit, eratq; illi animus, atq; iurauerat ipſam delere urbē ciuiſus, impoſitoq; p̄ Lōginū
 præſidio trucidatis: ſed tōtē & q̄ deus ipſe fecit, collapſus ſub eo ante limē portę egreſ-
 ſus: cū diu eiſus p̄poſiti cōſciū comitū unus illum admonuit, mutata in eā urbē uolūntē,
 mutato crudeli p̄poſito, fore ut ſaluus integerq; cōſurgeret. Ad cuius uerbi boni uocē &
 mutauit mētē Alboinus, & ſurgēti equo illuſus inſedit. Erat tūc tertius & dimidiū ex-
 ſus ab ingreſſu Lōgobardorū in Italiā annus, q̄ in tēpore Alboinus om̄i penē Henniā
 & Arimino ac in Cuiſ. Gallie partib; à Bononia Papā uſq; omnib; excepto Bryſillō,
 potius uel urbib; uel oppidis, Veronā ſe cōſulit: in qua urbe uxore diuinaſq; & om̄ē
 regij ſupelleſtilē habebat, diſpoſitus in ea cōſtituere regi ſedē. Rebus aut̄ ut erat
 tūc in ea gēte ſenſuſim ludos celebrauit: & qd̄ om̄ia apud eā barbariē ſuperbat ludos
 lūticq; genera, cōiuijs eſt ebrietatibusq; indultū. Bibebarq; tēx ea patera, quā ipſam
 diximas, ex Cōmūdū Gepidarū regis à ſe in Pannonia interfecti cranio laminib; circū-

Ato amicis parauille, & cum immoderatus haussisset, hilarior ac ppe amēs reddens, mille Rosimunda uxori eregione discubenti patetā mero plenā, ipse alta inclamans uoce ut cō parte Cōmundo bides lēta esset. Quæ uox adeo alte infēdit pectōri mulieris, ut ea ex hora flauerit patetā erant iudicis uiri interius uindicare, egingtā rē maxime in hūc modū: Helmechildis erat Lōgobardus & nobilis & in armis ferax, q̄ adoleſcētia florē, & corpore formosissimus, puellā dēperibat Rosimunda obsequio insistentē. Qd̄ cū nō ignoraret regina, effecit ut puellā qd̄ ardentē cupiebat, sese illi in cōcubitiū permitteret. Eō postea adoleſcētē hīs artibus ad lasciuētia animū in senectū trahēdū ut rata erat efficacissimis pelle. Quā Rosimunda in regis caput armare tentauit: qd̄ cū obſtinatus ille recuſasset facere, aliā regina uia ad facinus est aggressa. Ancillā nāq̄ monuit ut Almelchilidē allocuta lasciuēdi locū designaret in edib. se cretissimū, ad sibi dēſcētis nequa q̄ eo in loco rēpus uerbis bladijū pterēdū, quin potius oportere tacētē illū accelerācūq̄ potiri, ac se illico dimittere, cui foret ad reginæ obsequia properandū. Re ut iussisset cōſtituta, induit regina ancillæ uestes, & in designatū cōcedēs angulū uel ipso die tenebrosum expectauit. Venit ad horā Helmechildis, & notā ancillæ uestē cū manu palpitā of fendisset ut erat cōſtitutū, tacēs pperansq̄ impleuit. Sed famā ut recederet, monuit regina interpellās quæ nā ipsa esset interrogauit. Cui cū Almelchilidis rēpōdisset facta diu sibi cognitā esse ancillā. Imō illa sum, inq̄ Rosimunda, ut itā nequas uiaſ relinqueris, quin aut ipse regi accusatus percas, aut illo obtuncato Lōgobardorū regno & hoc ipso amplexu, hīs suauit ppetuo perſuaris. Tūc uero uestis ipopōdit Almelchilidis qd̄ prius facere recuſasset, & in cubiculū ab impudica dāctus Alboinoſ geseētē ad primū uultus acceptū resistere cōstatū obtulit. Eo ad funus maximū Lōgobardorū lachrymis singulribus elato, annūa est Rosimunda, Helmechildē declarari regē. Neddū uero assentiri uoluerit Lōgobardi, sed aliquid diu reginæ cōminati arma in illi Almelchildē capere cōſtituerūt. Vnde sibi timens regina fide publica à Lōgino habita, q̄cquid pecuniarū & regis supellectilia habuerat Alboinoſ impoſuit nauib. & Alſuinda illā ex Alboinoſ succēptā abducentes aduheri, secūdo Ateli in Padū sunt delapsi. Inde Adrianco nauigantes mē se Anguſto, ut scribit Agnellus, Rauēnz applicuerūt. Vbi à Lōgino magnis excepti honoriſ aliq̄t mēſes quētissimi fuerūt, multa interim machināt, ut Lōgobardi aut pellerēt Italia, aut ipsos regē regināq̄ haberēt. Interea Lōginus forma mulieris, uel qd̄ magis cre diderim, auri, qd̄ illa tulisset, cupiditate incensus, illā ptentauit, ut Helmechilde subſtato ſibi in matrimoniuſ iungereſ: uerē tūc futura & Lōgobardorū & Rauēnz Italīq̄ regina. Nec tū mulier fide fallere cōſueuerat Lōginus. Obierat per id tēpus imperator Iuſtinus & Tyberius quē ille adoprātū reliquerat ſuccēſſorē, illico ad beſtū Parthicū trāctus fore rat. Quare ſperauit Lōginus, ſi Rosimundā habuiſſet uxorē, rex fieri Longobardorū, eſſetq̄ genitū ſuetus armis Italī sibi ſubjicere cōſidebat. Præbuit itaq̄ alienū Longino impudicissimā incōſtāciāq̄ muliercula, & Helmechildē balneo exēſſe interficere cupiēs, potionē illi ueneno medicatā itaq̄ ad laſtitudinis inſtāurationē ppoſuit. Cuius partē cū Helmechildis hauſiſſet, cōmotiq̄ intestinis qd̄ erat uenēnū ſibi ab uxore datū ſuſpica.

Dref, Quin tu, inq̄, reliquū epota. Detreſtauit uero mulier & pcedē exilarans uolūt nō se rēpōdit balneo debilē exiſſe, cui reparandis uirib. cōfortandōq̄ ſpiritus potio ſit ſumēda. Inſtitit uero actius Helmechildis, & arrepto gladio necē nūl biberet cōminatus illā habere coegit: quā die ambo in mortis genere ſe iuerūt pares quē admodū ſtrenui regis Alboini necem, pari cōſenſu ſummi cū ignominia pperauerāt. Eorū uero pecunias diſſilī māq̄ ſupellectilē Lōginus ſimul cū Alſuinda Tyberio imperatori Cōſtantiноп. trāſiſſit. ſic Longobardi Interea apud Papā cōuolentes, Clephim in ſua gente nobiliſſimū regē creauerunt. Qui uir troculentiſſimus fuit. Nō modo em̄ in adoleſcentes ſibi & Imperatorē trāſiſſit Italo, ſed etiā deſcendit in illos q̄ ſe ſpōſe dederāt Alboinoſ, & quonq̄ in ſuā poſteſſarē redigere potuit, uel Ro. uel ex Italia præſtātes utros trucidauit. Cuius terrore cruſ delictis præſtātor quicq̄ ex Venetijs uel urbib. uel oppidīs in paſſiſtē ſed tūc ita uiris fre quentiſſimā ciuitatē Venetiā cōſugit, ut tūc uideat huiſe eius urbīs altera ſolacatio. Tā menū oppidū qd̄ Alboinoſ Papā obſidēte Lōgobardis paruiffet, Clephis ſolo æquauit, unica in re, ſed malo ppoſito, bonus ipſe rex, qd̄ ubi Forūſcorneliū fuerat ab Antiocho Narſetiſ pſeſſo demoliſſiſſimū ſecit: ſic tūc primo dictā ab arca noſe, quā emenſioſ

& unico in tumultu Forum cornelii ciuitas habuisset. Fuit autē imolae ædificationis causa, qd præsidio imposito Fauētiū Forohulensesq; & ipsos Rauēnates inde uoluit agnari. Animiū autē suā ciuitatē delatus ex ea in Clasicē oppidū duxit. Cui oppido ocyra capto, & maiori ex parte spoliato Lōgobardos imposuit, q; & Longinū in ppe cōgus ciuitate Casarea & Rauennates in cōspectu positos dies no clariq; agitabant. Minus utro in urbē Romā duces suos Clephis, oēs ciuitates & oppida quæ Alboini ducis reuerant, Tyburē excepto, cepit, ut Tybur & Ro. Portus sola cōrbe oppida fuerint muerusta. Ea cum fierent in ipso penē Clephis regni initio, obijt Benedictus papa, quarto ex actō sui pōtificatus anno cuius successor Pelagius eius nominis secūdus abiq; imperatoris decreto cōtrā ac fieri cōsueuerat fuit ordinatus: quoniam Lōgobardis eo modo Romā propemodū obfidentib; facultas mittendi Cōstantinopolim nulla fuit. Nō autē erat tunc apud quendā dubiū, quin si diu superflus fuisset Clephis, capta Rauennā urbem q; Romā uel delesset, uel ipsas urbes eior ppro denudatas Longobardis daturis laeti inhabitandas. Sed unius suoru dolo anno regni secūdō nō dō exacto fuit interfectus. Et q; in suis p etā Longobardos tyrannidē crudelitatemq; exerceuerat, factū est ut post eius mortē nullū Lōgobardi regē habere uoluerint: sed urbibus inter se distributis suā unūquq; dūm pūpū gubernandam. Fuerunt uero duces triginta Clephi defuncto immittentes. Quz Arimini & Vrbini delati sunt in Vmbros, & ea capta regione, Picentes, Pelignos, Marfos, Samnitesq; peruasere, & duceb; suæ gentis uno apud Spoletū, altero apud Beneuētū cōstitatis, Cāpanā & oīa quæ aut in maritimis aut in mediterraneis Tybur usq; & Romā sunt, sibi subiecerunt. Inter quæ utrū Neapoli tūc fuerit capta, nō satis certū habemus: tam tū ciuitatē ipsos seimus Longobardos haud multo post in suis partib; habuisse. Omnia autē quæ a Neapoli in fretū Siculi & a Siponto in Salentinis, a Beneuentū q; in Calabria sita sunt, siue mediterranea siue mari expolita, Cōstantinopolitano imperatori illis triginta duceb; remanserunt intacta. Positi eā multis Italiae regionib; Longobardi in urbē duxerunt, nec tū diu illā obfederunt: cuius rei causam fuisse credimus, q; præda in hiantes, quā tū ipse sua maiorē fecerant in agro Romano pridē a suis spoliato, cōsistere nequiuissent. Qd uero omnib; & nobis miraculo futurū nō dubitamus, omnia quæ supra sunt dicta gesserunt triginta tyranni anno unico. In quo uix possibile uidetū possit se a uisitare tot puincias peragrarī. Et tū nō prædas modo aut locēdia cōmittere, sed maiora intulere capris urbib; & oppidis damna q; tot per annos Etruri & Ostrogothi Italiae namq; & ædes sacras, theatra quæ illis in regionib; erant multa, omnē deniq; publicā ornatū demoliti sūt. In uiros uero haud secus q; in pecudes ab ea barbarie est spoliū. Nec erat q; opē ferret, qd Tyberius imperator postq; Persas uicerat, & Romanis expulsa puincias, mala correptus ualitudine, Mauriciū sibi tradita sūta generum assumptū, de claraueratq; ad imperiū successorē. Itaq; Romani in eā adducti salutis desperatione, Pelagio pontifice & Germano præfecto hortantib; rei suæ in hunc modū cōsultare statuerunt. Ad Longobardos em mittentes orauerūt, ut meliora de se deq; alijs Italiae populis sperantū malis imponderent sinē, & ea quæ ceperant tenētes secū inducias cōsisterent. Cōsenserunt uero Lōgobardi, & petitis inducijs illico acceperunt. Causam autē quare illi uictōres effertatosq; uiros ad id traxit impulsūq; hanc fuisse cōpensū habeo: per id temporis quādo obijt Iustinus imperator, Theodebaldu ille Metensiu rex, quē saepe diximus puincias Romanā Alpesq; & Liguriā tenuisse octauo ad urbē Engolismā militauit, & annē inter Catenā & Syllā Buxā interfectus fuit in bello ciuili, qd cōtra Chisperiū patruū magna perfidia, magniq; cōmissis incendijs suscitauerat. Cuius regni postq; ante patrou accepit Clothariū Francoru rex, & ipse breui apud Parisios est defunctus. Successores uero fuerūt Clothario filij quatuor, q; regni diuisionē magna facientes cōcedit, partes ex cōsento in hunc modū singuli acceperunt, Arithbertus maior apud Parisios, Gunthannus apud Aurelianēses, apud Suessiones Chispericus, & in Metensib; Sigbertus. Quæ quidē Theodebaldu primo, & postea Clotharij mors effecit, ut eo in reuā turbē q; in aduētu Longobardoru Italia agitauit. Amatus in Romana Aniciū, Franciliūq; in sua Italia puincia fuerint quentissimi. Nā fratres ipsi quatuor Francoru reges ipse uiderūt Longobardos Italiā occupasse, & in ipso Alboini ingressu Amato Franciliūq; p de exōia auxiliū attulere magna ui copiarū data, quo cōmissas sibi puincias p Ro. pop-

- A** conseruarent. Insuper dicti fratres consari Longobardorum uires minuire, Saxones uoluisse
runt, ut relicta Italia in qua seruirent, in patriâ se reciperent. Quod cum Saxones alio tran
nos facere distulissent, tandem ducib. Longobardis bello Capanarum occupatis, Alpes tran
scendere cõstituerunt. Id cõ Longobardi rescissent, nõ ultra differendũ rati, periculis or
curre et cõstituerunt, quæ eos multa manebat, si res Gallie spernerent, & Amatus Fran
cisiq. diutius essent saluti. Hinc petrus a. manis inducias facile cõcesserunt. Quib. cõ
stituitur ac turcirando firmatis, alios duces. Alios præter Beneuentanũ & Spoletanũ in Vi
beueret unũ, alterũ in Narnia dimiserunt. Erat eo tẽpore in urbe Roma magnæ spei uir
Greg. Gordiani uiri senatorij filius, q. deo & religioni christianæ deuotus fuit apud Sicili
am monasteria ex paternæ hereditatis facultatib. edificauerat, & ad extremũ paternæ do
mo in monasteriũ dedicata, magno fuit in ipsis afflictis rebus solatio ciuitati. Nã suaden
do hortandoq. & qd. tunc magis ad rem faciebat, largiendo plebẽ Romanã in spe susti
nebat. Cõsideras itaq. Pelagius p̄silex, nõ paruũ sibi periculũ ab Imperatore imminere,
B si forte copias mitteret in Italiã, eo qd. se passus esset sine principis decreto eligi ac ordina
ri, statim Gregoriũ mittere Cõstantinopolim, ut & se a necessitate purgaret, & alia quæ
dã ageret ecclesiastica, & Romanæ rei præsidia opemq. imploraret. Longobardi uero se
cundã cõstitutis cõ Romanis inducias in eiteriore Gallia duxerunt, fuitq. eorũ consiliũ
prius opprimere Francionẽ. Igit. ducto in illũ exercitũ Taurino Hiprediaq. & oppidũ
quæ ad Alpes pertinent breui sunt potius, cõfessentq. illi, nisi Comũ cõsurgens sese in
ea urbe, & lacus Larij insula, quæ dicere Comacina, cõmunisset. Eo tũ in aliud referua
to tẽpus Alpes transcendunt, & capitis regionis oppidũ per Nicelũ urbẽ, Romanã pro
uinciã sunt ingressi. Amatus interea copias heret, quæ a Francis regibus acceptas acceperat
uidentũ occurrente hosti præliũ cõmisit. Et suis p̄ligatis cõ fugeret interfectus est. Cũ
sunt eo in prælio multa Burgundionũ milia, & Longobardi magna ditati præda, in Italiã
sunt reuersi. Neq. em illi in puincia diutius cõsistere placuit, q. urbes eius oppidãq. Bur
gundionũ præsidia firmata essent, nec ipsi ad oppugnationẽ haberet necessarios appara
tus. Visũ est etiã ipsis nõ satis cõsultũ extra Italiã diutius cõmorari. Interea Götianus rex
& Sigibertus Longobardos suspicari iterũ in Gallias reuersarios, Enniũ Mumolum ciuẽ
Romanũ fauorib. p̄secuti sunt, ut in locũ Amati succedẽs prouinciã acciperet Romanã.
Et pactione in ira secũ, ut Longobardis aduersaret, multa illi militũ milia attribuerũt. Qd.
cum rescissent Longobardi, diuerso tramite iterũ Gallias intraperũt. Nec uero ite Roma
nã prouinciã sunt ingressi, sed p̄pria Francorũ inuadere statuerunt. Hinc ad Ebreduinẽ
sem delati agri, omnia ad quæ itum est caedib. incendioq. sedarunt. Ad cuius ingentiũ
multus nunciũ cõcitũ Ennius in illos duxit. Sed q. regio plerũq. syluis late suis impedi
ta est, & difficile ab externis noscuntur tramites, Ennius Longobardos a tergo improuisus
inuasit, magnãq. illorũ edidit stragẽ. Qua afflictũ clade Longobardi in Italiã sunt reuersi.
Perid etiã tẽpus in q. cõstitutis apud urbẽ inducijs, Longobardi primo duxerant in puin
ciã Saxones a Francis regib. ut ostendimus, suũ in patriã respicere coepit. Qd. quidẽ
ea maxime causa uidet. factũ fuisse, q. nollet ipsa gẽs subijci Longobardis. Profecti itaq.
D Italiã Saxones perpetuo itinere in Remenses sunt delati, & apud Strablonẽ ferus castris
positi, nõ paruũ tẽpore sibi fuerunt quieti, nec dãnã prouincialib. intulerũt, quib. nullũ
regũ cõueniũt, adiuebant. Quamprimũ uero Saxones intellexerũt Burgundiones cla
dẽ illã accepisse, Amatumq. esse interfectũ, & Longobardos in Italiã reuertisse, mutarũt
mores, & omnia in Remensib. tumultu implentes prædam undiq. abigebant. Mumolus
interea Amato successus Longobardos superauerat, & propter cõparatam ex ea uictoria
auctoritatẽ, copijs a Francis regib. auctus erat. Quare ab Arithperto Parisiorũ rege iussus,
qd. facere optabat, duxit in Saxones nũ tale timẽres, & haud secus q. si militũ hostile com
missent, omnẽ curã custodiã negligẽtes. Aggressus itaq. Mumolus, eos primo impetũ
fudit, dissipationeq. p̄secutus magnã in illos edidit caedẽ. Colligentes it. sese, & inuicẽ ad
hortari, Saxones prælio uolebat & uisũ acie cũ Mumolo decertare. Sed multi hinc inde
missi a Francis regib. nunciũ, utruq. exercitũ p̄duxerũt ad pacem. Cuius fuerunt cõdi
tiones, ut Saxones relicta præda, & cetera atq. lumina in damni inuicti cõpensatiõẽ dis
solui, in Italiã qua aduenerat remeant. Qd. quidẽ Saxones dico fecerunt. Sed cũ essent
in Italiã reuersi, Longobardos solito magis elatos offendentes iterũ emigrare cõstituit.

Et ad

Et ad Sigibertum mittentes Meretulum regem solidiora tunc q̄ primo intēti foderā. q̄
Quib. iunctis cum uxoris filiisq̄ & omni supellectile Italia exceslere. Ne autē quā incedē-
te provincialibus nimis graues essent, & cōuentib. ipsi indigerent, sese in duas partes
diuiserūt. Eadē una per Nicēā, altera per Ebreudunē itē tenuit. Et in oīa simul deducē-
te amicaliter Mummulo ad Sigibertum peruenērunt. Interuenerat uero in foderē, qđ
regē inter & Saxonē scitum erat, ut eos ille in patrias restitueret sedes, quas anno quin-
to decimo liquerant, cum Lōgobardis in Italiam profecturi. Optauerat Sigibertus
facere, & Sueuis persuaserat ut regione partiri paterent, uellent qđ a quo iure cum Saxo-
nib. habitare. Saxones uero econtra cōstēdere, patriam sibi totam non dimidium ex for-
dere adiudicandam. & cum altercationib. aliquandiu res protracta esset, insistere Saxo-
nes, ut si nollet rex, aut nequirit Sueuos aliena disturbare terra, a quo ferri et animo, si
amici ipsi iustissimis quererent qđ tanta cum iniuria negabāt. Passus uero est ille Saxo-
ni Sueuos ducere, neq̄ interea desistit querere pacē inter eos, foderaq̄ cōponi. Sed nul-
lia uerbis, nullis pollicitationib. mollit Saxoniū pectora potuere, quin ferro experiri p-
tius, q̄ pacto transigere uoluerint. Et uentum est ad praelium, in quo superatis & magna
occidit & caesa Saxonib. misit regio Sueuis, quā prout initio accessus illius sui facere ex-
petant, etiā arate nostra Sueuū appellat. Dum hic in Gallis post cōstitutas a Ro. pop.
erant Longobardis inducias agunt, Greg. Gordiani Romani ecclesie leuita apud Con-
stantinopolim fuit, & prater curatū optime tem ecclesiasticę, rei etiam Romanę & Ita-
lię subuenti apud Mauriciū Imperatōrē contendit. Nā Pelagius pontifex ex urbe Ro-
ma cum per literas & nūcios saepe fecit cernere, quō essent loco res Romanę, quāq̄
a Lōgobardis per singulos dies afficerent incommodia. Hęc autē cum aliunde, sum ma-
iōrē cōperta habeo ex ipsius Pelagij epistolis, ex quāq̄ una hęc duximus breuitatis Pe-
lagij episc. Gregorio salutē. Omnia quidē quę necessaria fuere, per Oranū notariū
curauimus indicare, quē cū fratre & corpōscopo Sebastianiano ad dilectionē tuam direxi-
mus, ut q̄ Rauennę cum Donno Decio Patricio fuit, ipse possit quę uinq̄ iudiciū
Donno Imperatori suggerere, q̄ tantę calamitates ac tribulationes nobis a perfidū Lō-
gobardorum illatae sunt, cōtra sūū proprijū iuliuandū, ut nullus possit ad referendū suffi-
cere. Promisit autē nobis ipse Sebastianus, necessitates & pericula totius Italię pssimū
dño Imperatori narrare. Loquamini ergo & tractate pariter quō possitis nobis celestis
subuenire periculum: q̄ ita hic coangustata est res publica, ut nisi deus princepē in p-
sentē uerit, ut unum magistrum militū, & unum ducē dignē concederet, in omni simis angus-
tia desitiret: quia maxime partes Romanę omni præsidio uacante uident, & ex his
scribit nullū nobis posse remediū facere, q̄ppe qui neq̄ ad Rauennę partes custodiendā
se testat posse sufficere. Imperet ergo Imperatori deus nobis uelociter periculum subue-
nire, p̄ncipē nescidissimę gentis exercitus loca quę adhuc a rep. detinent prauitate oc-
cupare. Tandē uero Greg. ipse, & quos miserat Pelagius pont. oratores a Mummio im-
petrauerūt, copias parari, quibuscū Smaragdus uir patricius, alter exarchus Lōgob. sub
rogatus in Italiā mitteret. Venit ad hunc in Italiā Smaragdus, cū quo Greg. leuita Rati-
onē est delatus. Et quidē Smaragdus Rauennę cū copiis nauigio appulsi expectantē
quā de se Itali habuerat, aduentus sui principio satisfecit. Post Clephis secūdū Lōgob.
dori in Italia regis mortē Feroaldus quidā gentis Lōgobardię dux Claissenē oppidum
tenebat, Rauennatesq̄ & Casarea oppidanos perpetuis pene lingulorū diēni praia
ad eō aggrauerat, ut Lōgitus ille primos exarchus semper curio diēni ambibus militib.
fuerit occupatus. Quo autē tempore a Saxonib. cōtra Sueuos male pugnatū fuit. Do-
tulā quādam gente Sueuū, cū Lōgobardis in Italia militabat, & q̄ fortis uir erat, ac mili-
tiz sciētissimus, pari cū Longobardis procerib. fure inter duces triginta fuerat cōsiliu-
tus. Is autē intelligens Longobardos agere ferre, non magis Saxonum cladē q̄ Sueuo-
rum uictoriam, ad decus amplitudinēq̄ Francorū celsitiam, sibiq̄ ip̄i p̄pterea nimis
transiit ad Romanos, & Longob. nondum Rauennā p̄uēti permisionē intra Bryxill-
mōenia receptus oppidū illud copiarū suarū praesidio conseruauit. Sed Smaragdus p̄
primū Rauennę cōstitutus, puincie cōditiones intellexit, nihil sibi censuit antiquius,
Feroaldū Claissenē oppidū pellere, ut possit remotiora expeditior conseruare. Itaq̄
tactus Claissi oppidi expugnationē, Dotulam Bryxillō accessit. Delapsus uero

- A** nauigio Dotrula secundo Pado, ut uiginti illa passuum milia, quæ à Spinetico Padis prima no ostio ad Classensem interiacent oppidū, Adriatico adnauigans in Feroaldum duceret. Sed Feroaldus & ipse impiger dux, quæprimū resicet Dotrula nauigio in se ducturū, illi ad Spineticū obuiavit. Et se ad Varenū annis ostio quo tunc Padū influebat, cōtinē, p̄glio per singulos dies cū hostib. decernabat. Nec minus habebat animorū, aut inferior erat robore uirorū Dotrula, licet esset nauis genere multo impar, qd̄ diuionib. urhebā nū Feroaldus & Lōgobardū. Dotrula uero exercitum suū litrib. leaphis impoluerat. Obuiuit it̄ in Varenū Dotrula maxime p̄glio aditus, quæ per paludē Padofam & Alconū fossam, à Rasēna subnitebant. Repulsū uero Feroaldū Dotrula, ad Classensem oppidum mari persecutus est. Smaragdus interea Classense oppidū undiq; circumferebat, & aliquot cōmissis oppugnationib. fuisset potius, nillā seorsus eum nauigio Feroaldus pendentes in deditionē eues cōsumasset. Sed quæprimū apparuit inimicum qd̄ fugiens Feroaldū inferebat nauigium, dedino est à ciuib. facta. In ea deditione Feroaldus Lōgobardū magna manus capti, & qua in multis ipsi fuerant usi crudelitate per unum gladiū sunt occisi. Ea uictoria celebrationē fecit Smaragdi aduentū, adeoq; sine per omne Caispā Gallia erecti oppidanorum animi, ut iam multi defectiones ad eum uoluntarias facere cogitarent. Quamobrē territi duces Longobardi cōmuni cōsilio decreuerūt regē unū creare decimo anno postq; Clephus fuerat interfectus. Creatusq; est ipsius Clephus filius Antharis nomine: cuius adolefcentia fama multis strenue & fortiter edū uirtutis documenta, apud gentē suā apudq; hostes celeberrima ferebat. Vt autē regia obire munera immoētib. subuenire periculis posset, eū diuissimi duces dimidio quihui abundabāt pecuniā singuli donauerūt. Dotrula interim post classis receptionē reuerterat Bryxillum, apud quā urbē peruidebat summā eius belli cōtentione per id tēporis futū. Nec fessit eum cōsiliū Lōgobardorum opinio. Siquidē creatus rex Antharis tanta celeritate ad Bryxilli obfidiōē se cōtulit, ut donationē pecuniā & ceteros regni apparatus illic in castris fieri oportuerit. Fuit uero dura atq; eū diuturna hinc oppugnatio, inde defendentiā pertinacia, qd̄ quidē necessariū fuit accidere. Longobardi namq; in urbē infestissima in ducemq; perlugam: Sueni aduersus spretam odiosissimamq; gentem p̄ capite & forania, p̄oq; summa, sicut rebant, totius belli acerrime dūicabāt. Per uicit tū noui regis cūm potentia, tum etiā belli opportunitas gerendi, qd̄ ingenti in Pado litrium uim haberet, & innumeras à terra adhibuisset copias, quæ dies noctesq; oppugnationib. intentæ, nullum obfessio ad quietē spatium tēporis reliquissent. Quare Dotrula deditionis facta mentio, permittitq; cum praesidio excedere. Rauennam adnauigauit. Antharis uero Bryxilli in potestate facti moenia solo aequauit. Creditū est tūc & apud Rauennā uulgatū, Antharim regē illico post Bryxilli excisione ducturū in Fræthionē Romanū ducē, q Comū urbē & eius insulā Larj lacus annis tunc decē & septē p̄bē defensas. Sed Antharis cōfirmandi regni studio primus induciatū eum Smaragdo Patrio cōsistuerandū fecit mentionē. Exarchus uero libens cupitissimūq; cōsentit. Nō eū suis cōfidebat posse nouo potentissimūq; regi resistere, & simul Fræthionē ac disper
- D** sas & offensionē expollas ciuitates in fide manentes defendere. Erāt eū trans Padū hinc Comū, inde Vulturina remotiores, & Pado Rauennatq; proximiores Cremona, Mantua, Patauū, & Monsilicis urbesq; Padūq; Parma, Bononia, Fauentia, Forumliū, Forum Popilj, Bretenoriū & Carsena. Nā Lōgobardus Imolā Ariminūq; tenebat. Dux sunt ueluti nominis & à maiorib. in historijs celebrata Parma inter & Bononiā ciuitates Rhegiū Lepidū & Mutina, quarum siue superiorib. in Visigothorū, Erulorumq; & Ostrogothorū, siue in praesentib. Lōgobardorū gestis rebus nūq; memoria est facta. Vnde qd̄ aliq; habent paræ autoritatis scriptores, credimus Mutinā stātē adhuc republica bellis in ciuib. fuisse destructā. Et uetusta quidē quæ nunc uisus in capis fundamenta offendit, hanc quæ nūc est Mutina aliquot passuum milia distans à prima fuisse reedificatā. Rhegiū autē nōmē quæ ratio adeo sit sup̄cessum, nillū habemus qd̄ certum asseramus. Sed & induciat Antharim inter & Smaragdū pacta utrū Romanā rē & duces Lōgobardorum Spoletū Beneuentūq; & Narnā tenētes cōplexæ fuerint, nec Paul. nec Agnellus scribit. Sed quā in Pelagi primo, post in Gregorij p̄flicū gestis reb. intelligere licet, uniuersales ubiq; in Italia fuerūt induci: quā neq; in primis à 3. ducib. neq; in istis ab Anthari concessis

cōcessis fidem seruauerunt Lōgobardi, quin multas & propē quotidianas Romanis Ra-
 uennatibusq; intulerunt molestias. Quā autē cōstit, iplis cōstitutis inducijs milit Smarag-
 dus ad urbē Romā Germanum Patritij ordinis Cōstantinopolitanum, quē & ipse parie-
 tum appellauit, profectus Rauenna cum eo praefectio Greg. Leuita tunc primum ex le-
 gatione Cōstantinopolitana Romā est reuersus. Quē Pelagius pontifex & Romani ci-
 ues summis gaudijs exceperunt. Erat tūc tēporis Ro. pop. haudquāq; leuiter receant,
 quoniam Smaragdi fama ipē praebebat posse aliquando gentē Barbarā Italia pelli, & Gre-
 gorij ciuita optimi ac omniū iudicio sanctissimi praesentia diuinæ opīs praesidia spōdēan-
 sed noua illico maximaq; soperuerit clades, quā multas praeteritū lōge tēporis superauit.
 Nā uisa sunt elementa in Romanę urbis & Italiae excidū cōiurasse, ut qd tantq; tamq; se-
 quentes Barbarorū allusiones nequiterant, ita celestis uerusus utresq; Romani populi
 & omnia Italiae exinaniret. Imbris namq; multos dies cōtinuantib; diluuiū fore apparuit.
 Tyberis tūc mense Octobri propē exaēro adeo aq; intumuit, ut Romae mētia alicui
 superauerit unde regiones urbis fluuiū proximē maxima acceperunt incōmoda. Per l-
 talia uero ubiq; latuerunt cāpi, & ex mōtib; collibusq; omnis mota aratro gleba in cōsū-
 liquēsa sita simul cum aquis ita est delapsa, ut fluminib; possimodū intra ripas coactus ē
 prius aqua delituit limo nihilominus manserint obiecti, & fata quae tunc primas iecerat
 dices putrefacta sint, nec eo autumno, obtinente omnia luto, aliud semen terrae potuit
 mandari. Vnde fames maxima breui est secuta. Sed necdū famē ea attulit aquarū mundi-
 tio, quā sentit aera sicut & terrā corrūpens, pestilentia oriri fecit adeo ingens, ut maximā
 populorū partē ubiq; per Italia absumpserit. Ea rāctus labe Pelagius pont. Romae obijt.
 Quamobrē omnis auertendae dei ira, & pacis ab eo poscendae cura in Greg. Leuitā inue-
 nit. Ipse uero in tanta ciuitatis desolatione animo ex celsissimū, nequaquā manu dōne
 ciuitatē pro sua in pop. Ro. ardentissima charitate oēs cōueniebat, horandoq; & con-
 rantia suscitando miseris ciuitē cōsolabatur. Ea q; in ciuitate tam magna unus ubiq; neq;
 rectinere, cōuocato apud sacratissimae uirginis adē, quae dicitur Nostra, Romano populo
 illā habuit preclarissimā orationē, cuius in toto orbe pridē diffusae principij est. Opus
 tēi fratres dilectissimi, ut flagella dei quae metore uentura debuimus, salū praesentia &
 experta timeamus. Et cum dicendi finē fecisset, sepius formē illā soluit uidelicet, in quo po-
 pulū Romanū ad rē diuinā cēsurauit, ac tanq; in turmas legionesq; distribuit, quom-
 admodū seruatis ex disciplina militariū, ordinibus Ro. pop. multas aliquādo subegerat
 prouincias, ita tunc orationē ad deum ordine & per humilitatē sua pacē imperari, quā
 diuina dilata de gēte Romana actum in uidebat. Distribuit uero eas populi turmas a
 xime in hunc modū: ut clerici oēs a sancti Ioannis baptistae uirī seculares a sancti Maced-
 lianoniachi a sancti Iordani Ioannis & Pauli ancillae dei a sanctorum Colinae & Damiani
 minarum cōiugatarum a sancti Steph. uiduarum a sancti Vitalis: pauperū & puerorū
 beate Cecilie ecclesiis pcederent: habitaq; per omnia tēpla supplicatione ad sanctae Ma-
 riae nouae reuerterent. Tanta autē erat tunc uis morbi, ut populo in cōtionem coacto, o-
 ctuaginta ad terram corruentes obierint. Peruiseit tū sedula apud deū serui sui Gregorij
 oratio, ac populi supplicatio, ut ea pestis tunc sedata breui cessaret. Secundū eam pacem
 a deo impetratam prima fuit Ro. pop. cura, pōtūicem deligere, nec multa scrutatio, ut
 inter cōpetitores discussione opus erat, qd unicū Leuitam Greg. oēs in pōtūicem pōse-
 bant. Is uero cōtrā obstinatius renitebat. Erat tunc moris eum, quem delegisset clero &
 pop. Ro. nō prius assumi, q; Imperator ex Cōstantinopoli per literas eū pōtūicem cōsta-
 masset. Hinc Greg. populi erga se studiū timens, quamprimū obierat Pelagius, Impera-
 tori Mauritio & omnib; apud eū gratiosis epistolae scripserat, in quib; etiam nunc extan-
 tib; petijt & enixe cōtendit, ne petitioni Romanorū, si quā de se faceret, praeterea uolun-
 tus. Sed Germanus praefectus, ex quo ipsam Gregorij ostendimus Romam a Rauenna
 reuēnisse, Gregorij cōsiliū occupauerat. Namq; nuncio quem Greg. mittebat inter
 pro, epistolae eius retinuit. Et ipse praefectus Imperatori scribens facile impetravit, ut san-
 ctum uirū quem pop. Ro. delegerat cōsiliaret. Is uero sanctus pōtūicex & primū in Prae-
 castra sedijt, maximam suscepit urbis Romae salutis curam: qd namq; eius epistolae
 Paulū scholasticū ostendit, urbem Romā foris Lōgobardi sine cessatione premebant
 immissi ex Cōstantinopoli praedicti urbis Circuli milites seditionib; inter se cōtendebat.

- A** Nec satis profecisse uidentur aut Leo ex cōsul, aut Dōnus Laurentius chamberlanus, quoniam Mauricius imperator summo apud se in honore cōstitutū ad cōponendū urbē rē misit, quin omnia in prius quoridie haberent. Inducens quas Bonaragus Italij exarchus cū Antharī rege constituerat expletis, misit ipse Longobardus rex exercitū in Histriam Liburnie cōtinentē, tantisq; caedibus, incēdijs & rapinis eam afflixit provincā, ut multis aut milibus Histri pacē redimere sint coacti. Sed & Francio dux Romanus Coma, quā ut hem uigini defensionē annis pulsus fuit, quī in lacus Lanij insula se recepit. Erat uero tunc ea in insula oppidū mœnibus munitissimū. In quo cum Francio sex mētib; durissimā pertulisset obsidionē, pactus est deditionē. Et cum uxore libentis ac suppellectilis abire permittis, Rauennā ad nauigauit. Ea ex insule & eius oppidi uictoria, Antharī in genti ditatus est thesauro, quē ex omni Cisalpinę Gallię, quę quidē Padū inter Abduā & Ticinā ad Alpes pertinet, direptione Frāncio cumulauerat. Auctus his opib; Antharī Longobardorū rex, Childebertū regem Francorū missa legatione orauit, ut pacē se cum perpetuā inuitus sororē sibi in matrimonium traderet. Respondit Francus, & cōuolū sponso processit, ut monacula uicissim ex more sint transmissa. Sed cū Visigothie gentis rex Ricaredus ex Hispania mīrē eandē popolicū pūellā, mutauit sententiam Childebertus, quoniam post factū cōsiderasset Longobardū & inueneratū hostē & idolo latrā esse, & Visigothum audisset recens accepisse catholicā Christi fidē. Nam cum Hermengildus Lemugildi Visigothorum regis filius ad Leandri Hispalensis episcopi predicationē suasionēq; Ariang heresi abrenunciasset, & se catholicū declarasset, gentorū nulli eum in carcere iugulari. Leandri uero insectatus maximis affectu in cōmodis. Sed paulo post Lemugildū periculossima aegritudine ex qua obijt correptū & occisū si liq; & sancti episcopi persecutiōis poenitent. Hinc accessit ad se Leandri post imperatam peccari uenia orauit, ut talē redderet Ricaredū qui unicuiq; supererat sibi filius, quā lē prius effecerat Hermengildū. Lemugildū itaq; defuncto, Ricaredus rex nouus ad Leandri exhortationē sexaginta duorū episcopos synodum, apud Tolentum coegit. Quā in synodo Ricaredus, Ariana heresi abdicata, catholici Christi fidē tunc primum in Visigothia gente habere curauit. Igē regis Francorū sorore Ricaredo Visigothorū regi in coniugē data, Antharī alia sibi quaesuit, Teudelindamq; Garibaldi Bauarorum regis filiā accepit uxorē. Sed quod sepe facit perperā facti conscientia, Childebertus Francorum rex, postq; Antharim Longobardum spreuerat & ea affecerat ignominia, exsternare cepit qd primum nactus esset occasione, omnia in Frācos mala intentaturū. Quare eum prius in nouo regni uires confirmaret, bello persequi cōstituit, nec ea proteruis in Antharim solum usus est Francus, quin etiā affines illius nouos statim insectari. Duxit tamen prius in Bauaros, adeoq; potēs fuitq; illorum fines est ingressus, ut desperā salute Garibaldi Teudelindā filiā in Italia cōsugere curauerit. Cui cū fratre Gondualdo adueniēt Antharī rex ex Verona processit obuius. Cumq; in elipo Sardicēli se se spōsi exee pūssent amplexibus, cōingium ibi solenni ad stipulationē firmatū est. Childebertus autē rex Frācorū pulso patriā Garibaldo Bauarorū regno potius est, & inde in Lōgobardos ducē, Trideuinolq; fines ingressus, incēdijs eades ac populationes maximas in regione longe lateq; cōmisit. Eos Francorū Longobardorūq; & Bauarorū motus cū principio inchoauerunt habere exploratos Mauricius imperator, Childeberto ingenuē uim peccatē est pollicitus, si Lōgobardos saltē Gallia Cisalpina pessere ad eā provincā sibi redire uolūssent. Sponditq; rex Francus, & pecunia accepta in Italia descendere cepit. Quoniam uero intellexerat Childebertus Longobardos ducere regē sine quo deē annis fuerat in iugio animo pati, multos ex ipsis tentauit, pollicitus si Antharim opprimi sinerēt, capta de Italia linquere eorū siue ingenta ducū, ut prius siue plurū ductu gubernarent, quę quidē spondēs timori addidit, quē Frācia regis potētia & inchoata uictoria faceret, alioq; ex ducib; pēssere, ut Childeberto cōsennētes Antharī rebellārent, fuitq; primus Minimulus insula sancti Iuliani dux. Quē alio sunt in rebellioē secuti, Gaudissus Bergomēsis dux, & Vlsari Tarusinus. Sed Frācus rex cōsiderat futurū ut Longobardis uel pūssis Italia uel debilitatis Mauricius imperator uires nimis augeret, mutauit pōssidē, & fide imperatori facta Antharim in Italia dimittens inatāciū rediit in Franciam. Eoq; uix dam in patriā reuerso, Antharī est defunctus, anno postq; Teudelindā accepit

perat uxorem exaſio. Tunc Lōgobardi publico cōſilio ad Childēbertū mītenſes lega-
tione, ut pacē eis daret humiliter oraverūt. Et habita de nouo rege creādo cōſultatione,
et nequidē in aliquem cōſentire, cōueniunt ut quēcumq; Teudelinda ex Lōgobar-
dis ducibus ſibi delegiſſet maritum, in rege ab omnibus acciperet. Fuit namq; inglis
iuratus mulier Teudelinda, & proteſſio digna cuius iudicium tanti faceret Lōgobardi,
quem admodū & ex beati Gregorij epīſtolis & ipſius regine operibus ſua ſēpore cōſe-
demur. Ea itaq; iudicio de ſe facto ūla Agilulphum qui erat Thaurinēſis dux, mū bellica
ſum adoleſcētia formaq; florentē, ſibi maritum & Lōgobardē gentis regem apud Lau-
melum Papienſium oppidū dederunt. Prima uerō cura quā uouus ſuſcepit rex Agilul-
phus ſui, captiuos redimere, quos Childēbertus de Tridēſis abduxerat, & ſimul ab ipſo
rege pacē implorare: ad quā miſi binos oratores, Agnellum epīſcopū & Linnū ducem
Tridēſinos, hunc ut quērēdā paci, illū ut captiuos ū redemptionē operū impēderet.
Epīſcopos autē ſicut prior ierat, ita prius in Italiam teneris, nau dquaq; multos reduxit
ex captiuis, quos Brunichilda Francorū regina mulier piſſima, ppter pecunia impen-
dio cōparauerat. Ennū autē dux ſelicioni uſus legatione pacem Franci regis cum Lon-
gobardo amplis cōſtitutā cōditionibus impetravit. Per oportune uerō eam pacēna-
cū eſt Agilulphus, niſi eam tūc impetrāſſet, nūq; potuiſſet cōſeſcere ducē ſuos, qui le-
poſt eam Francorū factam pacem omni alia externi belli cura ſolum multo tēpore ſa-
tigant. Et interea Mauricius Imp. poſt quā Childēbertum regem Francorū Gallij Ci-
ſalpinx pto imperto recipiēde manu appoſuiſſe cognouerat, Smaragdo Italij exarcho
dederat ſuccellorem, nomine Romanū, attributis ſibi copijs cum quibus Romā accē-
ſurus Lōgobardos & ipſe Cīpania ac alijs urbibus oppidiſq; Italij pelleret. De ducib;
autem Lōgobardis quē diximus in hunc modum fuerūt. Creatus in regem Agilulphus
illico cōſtituit eos ex dictis ducibus qui Anthari fuerant rebelles punire, & Mimulū
inſulā S. Iuliani ducem primū inter hec curauit. Id eūm reſciſſet Gandulphus Bergoniū
dux, illius exēplo territus ſibi pſpicere corpit, & in Bergamo ſe cōtinens parauit ea qd
cōtra uim ſi qua a rege intenderet, dūcebat neceſſaria. Sed uis eſt prudētia & modera-
tione Agilulphus. Nam miſſis ex gente Lōgobarda amiciffimis, ea cōditione Gandulpho
reſoluitus eſt, ut datis obſidibus obedire promitteret. Tūc autē erat Gandulphus ex reb;
honis cōſcientia uenit regis & ſyncerā amonia diſſidēcia, ut paulō poſt dederat obſides
iterū rebellari. Namq; accedens ad inſulā Cōmaſinam, deceptis cuſtodiſq; oppidū eſt
poſitus, theſaurūq; qui Anthari tēporebus poſſo, Francione in ea reperit ſuauit
repto, bellum reparare decreuerat. Agilulphus autē cōtra illis tumultuante copijs in illam
ducēs oppidū coronā cinxit, & tamē Gandulphum uenia penita cōditionē pollicentē aliter
permiliſit. Exinde munitioni inſulā & oppidū diſſiſus, theſaurū illū qui opūione omni
uideſſe maximus, Papiā deſerit, & in eius arce per ſiduliſimos curaunt cuſtodit. Sed
& Villari Taruſinus dux eodem tēpore res nouas eſt molitus, in quē ductus eſt exen-
tus, & ſis capius ac in uinculis ad regē perducus eſt. Per id uerō tēpore in quo Agilulphus
Lōgobardorū rex tantis ducum ſuorū agitant motibus, exarchus ille nouas nomine
Romanus, Patruſium, Montemiliſicē, Mantuam & Cremonā munitionē copijs: quē com-
ipſis ſeruat & ciuitates, tum Lōgobardos undiq; agitante, & urbis Romę quaten cōſula-
rus ad illū ſe cōſultit: exercitu uſq; quem ſecū ex Rauenſia duxerat Romę aduēto in-
dit receptiōni urbī, quā Lōgobardi poſt cōſtitutis a triginta ducibus inducunt uen-
pauerāt, receptiq; aſtrate unica Surtium, Polimarcum, Hortam, Tudertum, Anagnī, Pe-
ruſiam, Luceolum, & cōplura oppida ac caſtella. Quo itē in tēpore beatus pont. Grego-
rius rem Romanū ſuis tēporebus aliquantisper reſpirare grauitas, inſedere corporali
num Chriſtiani nominis amplitudini. Namq; miſſis in Angliam, Melito, Auguſtino &
Ioſne ſacerdotibus, quibſuſdamq; ex ſuo monaſterio, in qd; paternis dēdicauerat, ad
gentem Anglorū conuerſit ad cultū ſidei Chriſtiane. Tūcq; cepit urbs Roma per u-
nia ſolito ſeliciona, ſeruatorum ſcilicet Chriſti prædicationem & ſummi pont. uſq; uſq;
Britanniæ inſulā & eius incolis Saxonibus Angliis denuo imperare. Venerit in ſu-
ſus exulſet in Moraliū libro, lingua Britannicā quā niſi aliud nouerat q; barbari
breuere, tūc in dei laude Hebraea uerba reſonare: & oceanū quōdam nūmē dī, ſimili
predib; proſtrati ſeruire corpiſſe. Barbaros nāq; quos Romani principes ſerui prius no-

- A**gna cum difficultate domauerat, sacerdotes & pontifices simplicibus uerbis pro dei reuerentia ligauerit. Angli & Saxo qui infidelis ac idololatra pridem pognatum non timebat, tunc fidelis effectus humilium linguas timuit. Nec mirum sit culpa talia patrasse Gregorij, qui pro sua uite integritate & summa prudentia nomen Christianum inter barbarorum perfidias tenebat & reipub. ab ipsis oppressam barbaris facile instauraret, nisi fuissent impedimento & omnia peruerissent Imperatoris Græci & missorum ab eo in Italiam magistratuum malignitates. Exarchus enim nomine Romanus, sed moribus & gente Græcus, post partem supradictarum ciuitatum uictoriam in omnia uicta est prolapsus, primum ut rapinis quietior uacaret, occulte Lōgobardis cōsensit, & qd Gregorij epistola ad Ioannem episcopum Rauennatem ostendit, nec pugnare cum hostibus uolebat, nec pop. Romano permittere ut pacem inducitur cum illis cōstitueret: quāquā paucis uerbis ipsis perditissima uitam narrat Gregorij ad Sebastianum Firmiansem episcopum epistola per hæc uerba: Quæ autem de amici nostri domini Romani persona hæc in terra patiuntur loqui minime ualemus, breuiter tñ dico, quia eius in nos malitia gladios Lōgobardorum uicit, ita ut benigniores uideant hostes qui nos interimunt, & reipub. iudices, qui nos malitia sua rapinis atq; fallacijs cōsumunt. Sed & ipse Mauricius Imperator, à quo præsidia tunc afflictis Romæ & Italiæ rebus fuerant transmittenda, sanctum pontificem magis q̃ perditus ille exarchus fatigauit. Tantis is Imperator legem, ut qui militie Romanæ esset ascriptus, nisi finita milita aut debilis effectus deo militare non posset. Cui Gregorius fortis resistit animo, inter cetera dicens nullum ante Mauricium Imperatorem tulisse legem, & deum qui permisit ipsam Mauricium de notario comitem excubitorum, de comite Cæsarem, de Cæsare Imperatorem fieri, eam legis insolentia iudicaturum. Emergit uero interim alius hauc quapā minor Gregorio labor, cui Imperator & sui iudices summa dederūt, ut quemadmodū Romam & Italiam à barbaris omnino deleri opinabantur curabāt: ita Pontifici autoritas subrepta Cōstantinopolim demigraret. Ioannes enim Cōstantinopolitanus episcopus synodo Græcorum coacta, se œcumenicū, quod latine proferebat, uniuersalem appellari uoluit. Monuitq; Mauricius Gregorium per epistolas ut acquiescens pacem cum Ioanne seruaret. Cui respōdēs Gregorius quendam adeo magnificè est locutus, ut uerè Romanū sese & patrio sanguine oriundum, & summo pontificatu dignissimum ostenderit: primum namq; ipsam mordens Imperatoris & signatū avaritiæq; caute improprie dicit, se uiginti tunc & septē annos in urbe Romana inter Lōgobardorum gladios agentem uidisse ecclesiam multa erogasse in quotidianis reipub. usuf, quæ mittenda fuerit à Rauenna urbe, ubi aratū totius Italiæ esset posuim. Si uero Imperatori esset libitū, debito in re pecuniaria ordines nō leuare, saltem à perturbatis ecclesiasticis temperaret, sese enim illum esse solum à quo capite unico cause penderet ecclesiasticæ: & paulo post Clauis regni cœlorum nō esse dubium quin Petrus acceperit potestatis ligandi eidem sit tradita, curamq; ei dē totius ecclesiæ fuisse cōmissam, si tñ Petrum non uocari œcumenicū, quod Ioannes usurpare conaret: unde subuenit Gregorius exclamationem illam, quæ qualis tunc fuerit reū status expressit.
- D** O tēpora, o mores, ecce cuncta in Europæ partib. barbarorum sunt tradita, destructæ urbes, euerfa castra, depopulatæ prouinciæ, nullus terræ cultor inhabitat. Saxones & dominant quondam in morte fidelium cultores idolorū, & tñ sacerdotes qui in pauperibus & cinerellentes iacere debuerunt, uanitatis sibi nomen expetunt. Interea dum ea in cōsultatione esset Gregorius, mori Rauennæ Romanus exarchus. Missusq; est eius successor ex Cōstantinopoli Gallinicus, quem quare Italia habuit eius nominis magistratum. Fuit uero Gallinicus & à rapinis temperas, & belli aduersus Lōgobardos gerendi cupientissimus: tñ principio aduentus sui à moribus tēperauit, ut & copias cōpararet, & res Italiæ defuncti exarchi iniquitate pessimum in locum adductas solidè repararet. Quiratione & Gregorij suasionibus inducias cum Agdullo Lōgobardorum rege cōstituit. Sperauit uero tunc pontifex Gregorius rem Romanā italicamq; posse restitui, & usuf tēpore suis prudentiæ ac religionis artibus præsidia sibi noua quaesivit. Namq; per Theudeindā mulierem religiosissimā furorem Lōgobardorum aliquandū cōpelcuit. Hinc ut prudenti femina rem faceret gratā, illi inscripsit dialogorum librorum quos cum perlegisset religiosa mulier, mentem animumq; religioni solidius addidit, & ab Agdullo uiro obtinuit, gentem Lōgobardam ab omni idololatria & hæresibus spurcitiæ se ab-

dicare. Insuper Agilulfus rex bona ecclesiarum quae à Longobardis ubique tenebantur, di-
 misit intacta curauit, donationesque multas quarum extant privilegia fecit ecclesiae. Sed
 & Childebertus Francorum rex saluberrimis adductus Brunichildis uxoris monitis, ut
 eam moreque copiosius. Hinc Bavaria provincia, quam tyrannice tenebat relictâ, regem
 in illa Tassilonem instituit, cum quo id solum egit, ut Sclauinos gensè Danubij accolâ
 & idolia seruientem nunquid bello persequi desisteret quousque fidem acciperet Christi-
 nam. Tassilio quidem Sclauinorum ingressus regionem, magnam uim praedae pecoratis
 minisque abegit. Sed paulo post cum Bauari ad duomillia armati, praedae primo laeta illius
 iterum in Sclauinos durassent, ab illorum rege Cacanno circumuenti, & ad internecionem
 caeli fuerant. Inducens etiam Agilulfum inter & Gallinienum stantibus obiit Childebertus
 Francorum rex, accepitque regnum Brunichildis pro Theodeberto & Theodorico sui
 nepotibus gubernandâ: & paulo post obiit eundem tertius regum Franciae Guntharus, po-
 temusque regni eius qui erat in Aurelianensibus, eadem Brunichildis pro dictis nepotibus
 cõseruauit. Ea de regum Franciae morte factus centior alter Cacannus rex Hunnorum,
 existimauit adeo inermis esse in mulieris manibus tantum regni uires, ut illud uiribus spe-
 rauerit obtinere. Et ex Pannonia Turingiâ suo Pannoniae regno cõtinentem ingressus
 est. Sed dum illius provinciae populationi occupatus differt in Franciâ ducere, Brunichil-
 dis copias cõparauit, quae in Turingiam ductae multis uariisque praefixi Hunnos aggraua-
 runt. Quare decidens potius spe Cacannus praedae per pactiõem restituit, & accepit
 Brunichildis pecunia in Pannoniâ esse reuersus. Interea Mauricius Imp. cum multa pre-
 clare gessisset, & eis & ultra Danubiû Hunnos Pannoniâ pellere est aggressus, & multa
 per Theodosiû filiû ac Germanû fœderis legatos suos praedia feliciter gessit, adeo ut Ca-
 cãnus quondam cõgressus fuit inferior teccellerit, Pannoniaque pro Imp. Mauricio sine re-
 pte: & nisi felicissima essent uis ignauia, Hunni ad internecionem caeli fuissent. Nam
 quatenus in praefixi profligati fugâ populariter cõmiserunt, ad Sclauosque delatâ
 fuit ab illis supplices orauere. T exerunt uerò Hõnos Sclaui annis repete correptis. Sed
 postquam cõsiderauere Sclaui quã in se belli molè incõsultis transiissent, & ipsi à Hunnis
 quib. sciret Mauricius potentia fore suspiciosam, praedia implorauere. Assensu uero fuit,
 & in petita fœdera praecipites uerunt Fraci, Bauari, & Lõgobardi. Id cum retinisset Mau-
 ricius, copias quidè in Pannonias & Turingiorum finibus ultra Danubiû cõtinuit sed nul-
 lum in Sclauos motu uoluit intentari. Sclaui uerò rãtis ausu locorum regum fauoribus
 & Hunnorum eius militantiû arma mouere cõstituerunt: & cum clausam Mauricius armis in
 Pannoniâ aliasque orientalis imperij prouincias uiam cerneret, retro sunt cõuersi. Hõnos
 namque est eos Agilulfus Lõgobardorum rex, ostendens paratū esse in Histria ingentem
 praedam, si in eam duceret prouinciâ, quae induciatū ab eo cõ Italice exarcho cõstitutam
 cõsidentia quiescebat, & nullis erat Romanorum praediciõis cõmunia. Itaque inuicem
 improuisi in Histria Sclaui & Hunni, laderæ, Signis, Polis, & omnis eius regionis agri
 populati sunt. Agilulfus autem propter eam regum populorumque societatem superbiens, &
 simul ut Histriae populatione se inscio fieri simularet, in suos animaduertit, quod iam pridè
 sibi rebellauerat, aut aliter displiceret. Rangulfum namque Veronensium, Varneconum, Pa-
 pienis duces rebellionis insinulatos, & Gandulfum Bergomensen, qui ut esse sciamus,
 his apertus hostis fuerat, interfecit curauit. Sed & Lõgobardi qui Beneuenti etiam in Italia
 morantur: Zoto enim qui erat dux Beneuentanus monasteriû Calinentis inualit, & abbatem
 monachisque cõ singulis uestimentis, & unico codice ordinis regulâ cõtinentem fugâ proli-
 plis, sacrum id coenobiû à barbarie illa spoliatū, ac solo tenus destructū fuit: quae celeberrimi
 monasterij clades illa fuisse uidet, quâ Gregorio teste Spater Benedictus fœderem
 praedixit, affimâs uix apud deum potuisse obtinere, ut ex eo loco sibi animae concederetur.
 Bonitus autem qui tunc erat quartus à beato Benedicto abbas cum monachis eio-
 lants, Româ se consulit. Sed Zotoni paulo post eam cõmissam impietate defuncto, sub-
 rogatus est ab Agilulfo rege in Beneuentanū ducē Arrigis, ad quē aliquot beati Gergo-
 rij extat epistolae: sed illa insignis, per quâ illi Calinentis monasterij institutione im-
 rationemque scilicet. Sed nec Romae tunc pepercerunt Lõgobardi. Namque Arctusius Hun-
 nix dux, quâ prouinciâ omnem præter Vibem ueterem, Balneum ueteris, Polimantia, Sin-
 dam, Sueriû & Perusiâ tenebat, in agrum Romanum delatus illum ad usque urbem montis po-
 pulatus est. Et quia coloni pacis fiducia liberè in agro erant, multos Lõgobardi cepit

- A** mortales, quos iuxta Gregorij verba in Franciâ ducētes pro servis vendebant. Quin ea in populatōe multos ex Romanis interfectos, multos scribit Gregorius fuisse mortu-
 tos. Gallinici vero Italē exarchus Longobardō inurias iniquo prout debuit ferē
 animo, eisdē in agro Ro. Histris & Calinēi cornobio acceptā ultisci cōstituit. Et Parma
 Longobardōrū ciuitate inuadens, ea positus est, filia Agilulphi regis cū Godescalco e-
 ius uero in oppido captiuitatis. Eam autē filia suscepit idē rex ex prima uxore, quā dū esset
 Taurinensiu dux habebat. Nāq; Theudelinda primū eo in tēpore sibi peperit filiu nomi-
 ne Adoaldu. Habitabatq; cum regina Modoetia, partim in palatio qd primus Ostrogo-
 thorū rex Theodericus ornatiſſimū adificauit, partim in altero qd illi ſimile ipſa extru-
 xerat. Et ut uotis ſe exoluere, quib. beato Ioāni Baptiſtē ſe obligauerat ſi maſculū pepe-
 riſſet, baſilicā in eius ſancti honore quæ nunc Modoetia inſignis uulſit à fundamētis ex-
 trui tunc magno ornari ſumptu curauit. At Agilulphus amiſſe urbis Parmę, & captorū ſile-
 etiū tunc prægnātis, ac generi dolore incēſus, in Gallinici quiddē exarchi ducere nō eſt
- B** auſus, qd illū magnas apud Parmā Bononięq; copias habere intelligeret. Sed itam exer-
 cuit aduerſus Trāſpadanā urbē, quę ſemp poſtq; à Narſere fuerat recepta, in Romano-
 rum partibus manerāt. Rauennatēq; paruerāt magiſtratu. Duxere autē primū in Para-
 tum Lōgobardi, quā in urbē Gallinicus ex Rauēna præſidiū miſerat ualidiſſimū, diuq;
 illā hinc obſederunt preſſentūq; Longobardi, inde deſenſarū pro uerbis Rauēnates.
 Erat tūc Padua urbs ſine moribus lateritio uel lapide cōpacta uallo pſiſſeq; tantūmo-
 do munita, & omnis ciuitū habitatio ranſſimas tunc habuit muri pinas. Ea em primaria
 ſemper inter Italę urbes habita à prima demolitione tēporibus Athilę facta, per annos
 circiter ſexaginta ſine morib. aut uallo atq; etiā ciuitū frequentia ſua, primūq; ſub Theo-
 derico Oſtrogothorū rege frequentari, & uallo ſoſſaq; muniti ccepit. Quare illi in annis
 ppē cētū, quot ab ea inſtauratōe ſub Theoderico facta ad huius obſidiōis tēpora inter-
 cedebāt, omnia tam publica q̃ priuata ædificia ex materia alleribusq; quib. abſidat regio,
 cōſtructa erat. Id cū cernerēt Lōgobardi, uētos naſti ualidiores ſaculas ignitatq; ſagit-
 tas ſcorpionib. iniecerūt, & prima quę haſtu ædificio ſagitta incēdit inchoauit, quo pro-
 pinqua ilico corripſitē urbis pars maxima eſt cremata. Ea adductū neceſſitate Rauēna-
 tes præſidiū impoſiti ſecertū deditiōē, & Lōgobardi omnib. q̃ inerat ſiue militib. ſiue
 ciuib. quō ſui libitū per pactionē abire permiſſi, urbē incēdit uaiſuere. Monſtrici
 etiā ciuitas quēadmodū uel Athilę deſolationis uel Theoderici tēporibus ſacilq; inſtau-
 rationis cōmunē habuit cū Padua fortēſita & tunc pari cū illa euentū, nō quiddē incendio
 abſumpta, ſed à Lōgobardis aliter eſt deſtructa. Quia uero Gallinicus exarchus nūciaba-
 tur magnas cōparatſe copias, quib. tunc oppreſſis Trāſpadanā ciuitatibus opem ſerret
 Agilulphus Cremona & Mutus intaſſis, Veronā & inde Ticinā eſt reuerſus. Et maiores
 aduerſus illas urbes uere, primo copias ducturus ad Sclauos mittē auxilia poſtulauit,
 eduxitq; omnib. Lōgobardis ducibus, ut & ipſi copis ſūmo conatu cōtra eſſis, ad prima
 ueris ſigna Mediolani adeſſent. Et ne aliq; deeſſent, Gordoaldu Tridenciū, Agilulphiq;
 Forouulentiē duces q̃ adeo ſibi erāt inſenti, ut rebellaturi uiderent, pollicitatōibus mu-
 nis
- D** nensibusq; cōſideratos ſallit expeditioni neceſſaria cōparare. Quo autē tēpore Monſtrici
 urbs à Lōgobardo capta eſt, Gallinicus illi ſubuenire adnſus, Rauēnz obijt. Creatusq;
 à Mauritio Imperatore iterū exarchus Sontragdu ad Italiā nauigauit. Et Mauritius im-
 perator, ne dū interea rei Romane aut Italę aliū ſuſcepit curā, ſed Gregorio pōſt ſupra
 uirā, quidē aduerſabā. Erāt Romæ ante Gallinici obitū, ſed eo inſtāte ab imperato-
 re militi Gregorius præſectus, & Caſtorius magiſter militū ambo Gręci, habebātq; mili-
 tes numero qdē paucos, ſed uirtute præſtātes. Nā poſtq; Theodoſius filius & Germanus
 ſocer Mauriciū Hunis pſiſſigatis & Pannonia pulſis ſeſe ultra Danubiū, citraq; ſine bello
 cōtinuerunt, iuſſit Mauricius parē militū Theodoſij poſt Caſtorū Romā petere, uene-
 runtq; ut uideſ, ad mille milites ueteranū, quos à duce ſuo Romani Theodoſiacos appel-
 lauere. Tanta autē erat Mauricio in rebus Romanis negligētia, tanta ſc̃ auaricia, ut debi-
 ta magiſtro militū Theodoſiaciſq; ſtipēdia nollet ex Conſtantinopoli aut Rauēna tranſ-
 mitterē, qd uero pecuniarū à Romanis poterat abrađi, id nihilominus Rauēnā deſerui
 obſtinatiſſime cōſedebat. Quare poſt, Gregorius operę & præſidiū militū neceſſitate in
 urbē Romę cuſtodia cōſiderat, publica eccleſiaſticaq; trauēta illis diuulſit & paulo poſt

praefecto & magistro militū in cōsiliū vocatis, de pace, cuius cōsiliū dē Ariulfus Hetrū
 rix dōx fecerat mētionē, qđ cōfēdē interrogauit praefecto aut & magistro militū, quib.
 pericula urbis ante oculos uersarēt, pacē cōstitui laudatib. scriptis pōtīfex Smaragdus
 talitē ex archō, atq; etiā ad loīnem Rauennā episcopi dedit epistolā, cuius hīc uerba
 Et quādo locus est obtinēdi, agar apud exarchū tuā fraternitas, ut pacē cū Ariulfo quā-
 do possumus faciamus, qđ milia de Romana urbe sicut ipse nouit amotis est. Theodosi
 aci uerō q̄ hīc māserit, spē dīa nō accipietis, uix ad muros quidē custodiā se accommod-
 dēt. Et deilitata ab omnib. ciuitas, si pacē nō habet quomodo subsistet. Smaragdus uerō
 siue iniussu principis paci noluerit assentiri, siue armis possit hostes cōpescere siue cō-
 sua, nihil Gregorio respōdebat. Quare pōtīfex uidēs urbē summo in piculo cōstitutā es-
 se, praefecto & magistro militū hortātib. pacē cū Ariulfo cōstituit. Milit uerō tunc ad
 Mauriciū Imp. Smaragdum Nordulsum quendā Lōgo bardum, sed perfugū, qui Rauen-
 nā habitabat : per cuius mendacissimi nebulonis assertionē exarchus ipse conatus est
 omnē siue malignitatis tēporum, siue suā, siue Imperatoris negligētiae culpā in pōtīfex
 Gregoriū reuocare, tanq̄ pax Ariulfum inter & Romanos facta uires Lōgobardorū tūc
 tēporis adauxisset. Et tū paulo postquā Nordulsum miserat, Smaragdus intelligēs utiq;
 Lōgobardorū itāra esse, ut sui exarchatus Rauennatis oppidorū defensionē diligeret,
 tēpori se accommodauit, & quod Gregoriū pōtīficem praetextumq; & magistrū militum
 cū Etrusco Lōgobardorū duce intellexerat fecisse, pacē ipse etiā cū Agilulfo cōstituit
 cuius itē fēdos Parmā ciuitatē primū reddidit, exinde regis filiū generumq; dimisit
 illuc honestissimē deducēdōx: nec potuit illis remittēdā tantā adhibere diligētia, quā
 puella praegnās motu itineris periclitata abortu factō excesserit ē uita. Nordulsum in-
 ea Cōstātinopolim peruenerat, quo audito p̄ualus est illico Mauricius atq; gratissimū
 habuit eā sibi oblātā esse causam, cuius obtenta uisus sit sibi inuictā uirtutē negligētiaq;
 ignaue urbis Romae & Italiae notā abolere. Hinc ita in pōtīfex excelsēscens magnā uo-
 lumē qđ Romae erāt partem euocatā Narniā & Perusiam praesidijs adiunxit, & ne pōtī-
 ficis auctoritas alicuius momenti in posterū foret, Theodosiacos ex urbe & alios milites
 ex Perusia Narniaq; praecipit, bellū in Etruscos Ariulfo subiectos innouare. Nec tū ob-
 id Ariulfus bellū in urbē reuocēdū nāq; prout cōpertum habuit pōtīfex, Romanos
 ille debiles uicinos, qđ Agilulfum Italiae dominū habere de se derauit: quā ratione conui-
 ac existimauit Imperator paci ille fēdē pridē itā cū Gregorio innouauit. Interea
 Agilulfus Lōgobardorū rex audita Mauricij cū pōtīfice & Romanis diffensionē, spē cō-
 cepti Roma & Italia potiūdi. Vnde licet Theudestinda horritē magnā spē pacis cōsti-
 tuendae Gregorio pontifici praebuisset, expeditionē uisitare praeterita in Mantua Cremona
 namq; urbes destinātā ad urbē Romā ducere cōstituit. Si quidē Sclaut multitudine iogē
 ā Caecino milli uenerūt, & Lōgobardi duces prout iulli erant Mediolani ad dū cō-
 p̄s affuerē. Eo cū maximo apparatu profecturus rex primū omniū magnis cōminatio-
 nib. impulsit Ariulfum Hetruriae ducē, ut bellū undiq; innouaret. Tuncq; Ariulfus regi
 imperio uictus p̄ditiā in pōtīfice Romanosq; est usus. Nāq; improuisus bello indēdō
 usq; Balneis regis & Vr̄bē uerē ciuitates in fēdere nominatim ascriptas occupauit. H
 Paulus post Agilulfus traductis Pado copijs Hetruriae est ingressus. Quā cū Roma eēt
 nōciata, ilico pōtīfex & magister militū p̄tore in urbe relicto, q̄ cūā gereret ne qđ de-
 trimētū ciuitas acciperet, Nepefem accefferūt, & cōfirmatis ciuitatū oppidorūq; regio
 incolis p̄sidiā singulis addidit. Agilulfus uerō cū egratū ad uolū r̄tō tūc imp̄i,
 ut parū abfuerit qn pōtīfex magistrūq; militū fuerint intercepit. Obfēssa itaq; est Roma,
 & maximā eo tēpore p̄uit calamitatē. Qđ ut certius & maiori cū audētē indignum
 explicemus, uerba ipsius pōtīficis afferre est libitū, quē multis ex eius epistolis hīc exor-
 p̄t: eruntq; simul multa ex quib. Mauricij impietas in urbē Romā Italiaq; & perfectus
 agitatiōq; pōtīficis Gregoriū quātā fuerit facile cognosceat. Scripserat Mauricius Grego-
 riō, cum cōuictijs laceratā simplicitēq; appellat, qđ Ariulfo credidisset pacē subdole cōm-
 titi. Ad quā Gregorius: Ego ab Ariulfo deceptus simplex appellor, sed is toto corde
 uideor esse mētū. Verū si terrē meā captiuitas p̄ quotidiana momenta nō excruciet,
 de mea despectū dē & tritione lēgus tacerē. Sed hoc me uehemētē alligit, qđ unde r̄p
 cūmet

A crimem fallacitatis tolerare, inde Italia quondam ducit. Sub Logobardorum iugo capessita, dum
meis assertatibus, non credis, vires hostium immaniter excrescunt. Et paulo post: Multas enim
plagas accepi, quas breuiter enumerabo, quod ista res dici posse uideat. Primo mihi pax sum-
pta est, quod cum Logobardis in Tuscis positis sine ullo reipublice dispendio feceram. Deinde
corrupta pace de Romanis ciuitate milites ablati sunt, et quidam alij ad hostibus, oculi, aliq-
uid Narux & Perusia possint, & ut Perusia teneret, Roma relicta est. Post hec grauior plaga
fuit adductus Agastius, ita ut oculis meis cerneret Romanos more canum in colla fundis liga-
tos, qui ad Tricollis ducebantur bestiales. Et quia nos intra ciuitatem fugimus, deo protegere,
manus eius euasimus. Insup de gloriofa uirtu, Gregorio prefecto & Callario magistro
militum non mediocriter sum affectus. Qui omnia que potuerit fieri, nullo modo facere ne-
glexerit, & labores militum ac custodie ciuitatis uehementissima persequens: & post hec
omni graui dominorum indignitate percussus sum, de quibus patenter intelligo quia eos non
sua acta, sed mea persona grauat, et quo quia pariter in tribulatione laborauerit, post labo-
rem pariter inbutant. Mauricius ite ne aliquid omitteret, in quo sane sancti uiri posset
detrahere, et infirmitatemque necesse in custodia Malethi episcopi, qui in furore deperib-
sus ad iudicium seruaret. Ad que respondens Gregorius, ut uisus est uerbis magister edita,
que illi facile ostendit preter religionis ac morum sanctitatem uisum fuisse animo excelsit. Sa-
binianus namq scribens, inquit: Vnde te oramus suggeras Mauritio imp. quia ego seruus
tuus, si in morte uel Logobardorum me miscere uoluissim, hodie Logobardorum graue nec
regi, nec duces, nec comites haberet, atq in summa consensione esset: sed quia desit timor in
morte cuiuslibet hominis me miscere uimido, Malethius aut episcopus neq in custodia
fuit, neq in aliqua afflictione, sed die que causam dixit subito mortuus est inuenus. Ma-
urius potissime Gregorium quod esset, citius inter turbines aliquid dicere uel scribere: & in
licet eius cuncta sepe uertere in lucellum, domitiam populo sepe dicebat, multa sepe scri-
bebat, quod hec sunt in expositione Ezechielis: Quod est quod si in hoc modo liberat
huius liberos aspicimus, undiq gemitas audimus, destruxit urbes, euerit fana, de-
populati agri, in solitudine terra redacta est: nullus in agris agricola, penes nullus in urbi-
bus habitator remansit, & cum ipse parue humani generis reliquias adhuc quondam & sine ces-
satione seruimus talios in captiuitate duet, aliosq destruat, alios interfici uidemus. Ipsa aut
que aliquando mundi domina esse uidebat, qualis remansit Roma conspiciamus, immensis
doloribus multipliciter attrita, desolatione cunctis, impressione hostium, frequentia ruinis
fani de illa omnes potentes ablati sunt, ubi enim senatus, ubi et populus, & omnis in ea digni-
tatum ordo extinctus. Et in ipsos nos paucos qui remansimus adhuc quondam gladii, ad-
huc quondam innumere tribulationes premitt, iam uarua ruit Roma: trinitas nunc cresce-
bat, etiam eo tempore Gregorius non minus provincialium qui urbes Romae calamitantibus,
Nisi in eodem tempore in quo Roma Agastius per annum obedit, Saraceni, Arabes, Si-
ciliam ingressi, omnemq maritimam oram pradam, incedio quoq uastare. Quod cum Gre-
gorius intellexisset, sumis scriptis uicariis Sicilie episcopis, ut ad redemptionis Christi
remedia se referret, scribis nequeat uirtute resistere, lacrymis adurent, & contra
omnes barbarice crudelitatis insulsum superne protectionis auxilium imploraret. Et cum Sclauis
Histris immineat, eas punitis episcopis scribit. Equidem de Sclauorum gente que uobis
imminet, & affligit uehementer & barbar. Affligit in his que in uobis fit parior, & con-
hor quia per Histris aditu ad Italiam incipere coepit. Quam uero Gregorius plura de hac
Sclauorum in Histris irruptione non scribat, in nos copertum habemus etiam gentis, quam ultra
Danubium sedes habere Sclorum filius Mauricius illis oppositos fuisse diximus, tunc pri-
mam oram Adriaticam sinus dextrinam occupasse, & ita habitationem in ea coetinuasse, ut
qualeq prius Histris & Dalmatia dicebat, ad tempora usq nostra dicat Sclauonia. Nec
omnis illa gens reliquit primas ad Danubium sedes, quin inde mutato nomine magna ob-
tinent partem illius regionis. Siquid locutionis similitudo ac penes proprietatem ostendit
eos qui nunc Poloni & Bohemi dicuntur ex Sclauorum reliquiis fuisse. Incoluerant autem
prius, ut supra diximus, ea loca Vandalis, quos credendum est quando ad Romanorum inua-
sionem deas provincias fuisse profecti, parte gentis in patria reliquisse. Quare Sclauis paulo post
superuenientes ita locutiones commiscuere, ut ex utraque terra efficerent, que pro regionis

16
 & duci diuersitate, partem Boemica, partem Polonica postmodò sit dicta. Sunt etiam in
 illis proximis in regionibus. Sclauorum reliquis apud Saxones, quorum coloni maiori
 ex parte puram habent, quia Dalmata nunc uocant. Sclauonica locutionem. Sed ad Ge
 gorium, la sanctus pòtèx, licet distineret hinc belli terroribus, inde scribèdi laborib.
 fidei Christianæ institutioni & per Italiam, & extra illam intensus erat. Sepe enim Roca
 dum Vllgothorū regem Hispaniā obtinentem ad perseverandū in salubri disciplina
 Leandro episcopo habita esse hortatus, & illum unis in epistolis dignè laudauit, q̃ in
 gritatem uix præcūlit magnæ uir pecuniæ, quā Hebræi solvere obtulissent, si decreta
 militasset, q̃ aduersus eorū perfidia protulisset. Sed Agillulo urbē obsidit, & omni
 ualitate regionem, Gregorius ad Theudelindā reginā, cui prius dialogos inscripserat
 has dedit epistolā, quā dux sit de trib. capitulis, quæ ex synodo Chalcidonensi regina
 & Lögobardū nodum susceperat, priuilegiū impetrant pòtèx q̃d uoluit à gēna
 regina, q̃ à multis Hiltrig episcopis. Scuerus nāq̃ Aquileiensi patriarcha ut ea suscipere
 capitula nō prius adduci potuit, q̃ à Samaragd. exarcho, simulq̃ Antonio ecclesiæ de
 fensore Rauennā fuit perducitur. Vbi à Ioāne episcopo Rauennate peruersus hystēre
 nōstant. Et tñ paulo post idē Scuerus Maurig imp. Gregorio & fidei Christianā quo
 ad poterat aduersus prefidio fretus ad uomitū rediit. Cuius pseudoepi. pertinacia
 factū, ut Aquileiensis ecclesiā in duas sedes sit diuisa. Eo nāq̃ defuncto, Ioānes à Siluio
 Foroiuliano Lögobardorum uirge apud Aquileiā, & Candianis in Venetiā apud Gra
 dum à pōtēce Romano in patriarchas ordinati fuere. Quid q̃ Agillulum regē si amia
 Gregorius supere nequibat, in causis fidei & religionis succubere fecit. Nā cum Lauren
 tius Mediolanēsis episcopus cūta excessisset, & Lögobardi unū ex suis delegissent epi
 scopū, Gregorius defensori partimonij Ligariē scripsit, ut coactis Mediolanensibus in Li
 guriā habentibus illum cōfirmaret, quē illi cōcordes ducere intē. Ad ea emū
 tēpora & aliquot iñ annis postea omnis Liguriā intra uetusissimos Macrē & Vasi
 am nium Apenninū iugorū fines semper in Romanæ rei fide permāsit. post q̃ à Narsete fili
 Francorū manibus erepta. Itaq̃ tam multi ex Mediolanensibus Lögobardorum sequi
 declinauerāt in Liguriā, ut electionē episcopi ab ipsi fieri pōtē iussissimus pōtē
 dicauerit. Annus interim obsidiōis Romę tño apparuit, tñq̃ eū coppi facit elapsi
 erat. Quo, in anno Agillulus rex nunq̃ efficere potuit, ut agris Beneuentanus Lögob
 ardū dux, aut in castra ad se iret, aut subiecūs Imperatori & Rom. fauentib. Beneuen
 no ducatus uicinis bellū inferret. Tenebat uerò Arrigis eo sub ducatu præter Neapolim
 & Puteolos, quicquid uetusio nomine Capania regio est cōplexa, illiq̃ subter Sami
 tum pars maxima à Beneuolō Eferntia, & Aimonis Vasto, Aternū atq̃ amnē, quos
 est Piscaria, & inde quicquid Pelignorū Marucinetorūq̃ & Marforum nominē. Cō
 nes. Piceni atq̃ pars ad Apenninū pertinetis Spoletanō duci Lögobardorū fuit. Eū
 de quicq̃ uisit oppidorūq̃ à Rauennā in Sipontinā urbē & ultra ad oram maris
 quicq̃ in Italiā ambitu ad Neapolim est sitū. Et à Sipōto Nuceriā inde in Lucanorū
 polimq̃ quicquid mediterranea regio in Salerninā Calabroq̃ & Brutus habet. Impe
 tori tunc parebat, ut nullo pacto sic dubitādum, quin Mauricius pōtērit urbi Romę
 Italici subuenire, nisi mala illi mē, malus animus fuisset. Itaq̃ Agillulus pōtē nulli
 tiumi Romę spē reliquā uidit, obsidiōe soluta in Etruscos recessit, & inde Mediolan
 se cōtulit. Interea Mauricius iudicio dei deterentis à Gregorij psecutione cessans
 est & in S. Gregorij scriptis inuenimus, urū quēdam monachi uisum Eis uidit, tenen
 tomq̃ sicutū ensem Cōstantinopoli in urū uenisse, & eū ad statū usq̃ anē gladiū
 ipsum circūuolūssit ensem exclamasse Imperatorē gladio mortuū. Quambr in Ma
 cius à molestis Gregorio inferendis se cōtinuāt, adnissusq̃ est omnia facere, ex quo
 dei pōtē auertere. Interea uerū dum supplicat à feris dei pro se studet, & se in lacu
 lachrymis antea cū uix poenitentia macerat: in somnis uidit se, & Cōstantinū uxorē
 eū filijs & filiabus, omniq̃ cognatione tradi Focā militis gladio perimendū. Cūq̃
 gisset Philippico gho, quem affecit iam impij suspectum habuisset ad se uocato, fide
 de illo suspitionis culpam est cōfessus, & erroris sui odium deprecatus, illum intēp
 titū, nunquid aliquem in omni reipub. militia Focam audierit uocari: respōdi Phil
 picus, unum se Focam nosse qui nuper esset cōstitutus in exercitū procurator. Et qum
 Mauricius

- A** Mauricius qualis ille esset Focas inquireret, ait Philippicus, ætate iuuenē temerariūq; sed timidū esse. Ad quod uerbū cōsternatus Imperator, si timidus inquit, profecto & homicida. Qui tamen in penitentia & supplicationū sollicitudinē totum se demersisset Mauricius, nequaquā interea à cupiditate ac auaricia abstinēbat; quinimo ne exercitus eum stipendiū & annonæ impendio grauariet, illū ultra Danubiū hyemare coegit in regione Scytharum, ut perpetuis incursionibus per uim & arma sibi quærerent alimentā. Qui ex re cōmoris in seditionē exercitus, Foca centurionē exaltatū super chypēū, sibi in exarchum acclamauit. Hic tumultu in exercitu cōmoto, Theodosius filius & Germanus focer Imperatoris fugā arripuerunt. Ducentes tū in exercitu ordines, siue quia indignē ferrent Focam centurionem eis esse prælatū, siue quia differendo sperauerint molitūdinis furorē posse deliniri, publico cōsilio ad Theodosium Germanūq; miserūt, ut alter eorū Imperator efficeretur. Cumq; illi renauissent, Focas ab exarchatu concordī exercitus uoto ad imperium sublimat. Ea cū essent Cōstantinopolim nunciata, Mauriciūq; aliquot cum populo habuisset contentiones, tumultuari in urbe est ceptum. Et Mauricius dissimulato habitu, cū uxore & filijs de montē cōscendēs fugere est aduersus. Sed apud Chaleedonē uno & uigesimo imperij sui anno captus est, securiq; percussus.

HISTORIARVM BLONDI FORLIVIENSIS AD INCLINATIONE IMPERII ROMANORVM, Decadis primæ, Liber Nonus.

- Ocas apud Cōstantinopolim magno populi exercitusq; applausu Imperator declaratus, nihil duxit antiquius, q̄ quærere ut pari quoq; Romanorum uoto cōfirmatus uniuerso orbi ostendisset se iure & ordine imperium accepisse. Scripsit itaq; pōtifici Gregorio & Romanis, cum huius epistolæ suam & uxoris Leonitæ imaginem Romā deferri curauit. Et cum si penumero fauiliū Imperatorem felicem Augustum bonū reipub. patrem Focam, fuisset acclamatum, imago Augustorum in oratorio S. Cæsarei Lateranensis palatij sacello locata fuit. Dedit uerō Gregorius pōntifex ad Foca literas, in quibus de imperij susceptione gratulatus, illum hortatus est inter cetera, ut libertate singulis sub iugo imperij seruata, memor esset illud inter reges gentium, & reipublice imperatores distare; q̄ reges gentium domini seruatorū sunt, Imperatores uerō reipublice domini liberorum. Paulo post Gregorius mātēs ad Focam quod ille poposcerat, discone unum spiritales palatij Cōstantinopoli causas directū, calamitatem exponi iussit, quæ eo tempore à Lōgobardis Roma & Italia premebatur. Smaragdus namq; paxitū aduentus parum profuerat ciuitatibus & oppidis in Romanorū & Rauennatū fide solitis permanere. Et Agilulfus quamprīmū intellexit imperium apud Cōstantinopolim ob res nouas à Foca intentatas uacillare, copias quibus in obsidione urbis Romæ usus erat denuo cōtraxerat, dicebatq; in expeditionē anno ante secundo aduersus Mantuā, Cremonamq; cātis apparatibus destinatā. Curauit uero Agilulfus ut Henricus & Spoletanus gentis suæ duces Romanos eorūq; oppida quāris possent motibus agerēt. Profectus Mediolano estate tam mediā Agilulfus, primū Cremonā urbē obsedit, quā intra trigesimalū diem expugnatā ad solū usq; demolitus est. Exinde in Mantuam est ductū, quæ urbs fortiter repugnauit, q̄ inerat præsidio à Gallinico, quādo Parmā cepit immittā. Sed Lōgobardi ad montis arcebus moenia alibicū aperuerūt; quāobrē Rauennatū Gregorij milites qui præsidio inerāt, salute rebusq; proprijs per pactionē imperatoris urbē intra trigesimalū & ipsi diē amiserūt. In eam urbē nō est à Lōgobardis alii fuisse, q̄ q̄ moenibus magna ex parte euerisā reddita est immunita. Interea Vulturnensis cū uidissent duabus his urbibus, Pado proximis, nullū à Rauennā uenisse subsidium, sese Lōgobardorum fidei permiserūt. Erant in Brixillō tunc Rauennatū milites, q̄ demolita olim ab Antharib. rege eius oppidi munimenta tumultuario opere insinuauerāt, id solum aduētū, ut ibi haberent præsidium, in quod cum ex agro hostili abigerēt prædā, tutos se redderent. Et hi etiā Cremonæ & Mantuæ excidij exemplo territi, præsidio igni ferroq; demoliti, Rauennā nauibus sunt delapsi. Ea cū agerēt in Italia, Focas anno imperij sui primo oēs Asiæ & Europæ, atq; etiā Africæ provincias quæ Mauritio subiectæ fuerant, cōfirmauerat, sanumq; de se spei provincialibus imperio placere aduersa

affuerit dederat, tantū eōtra formidinis hostibus inculcasset, ut fama prohibitis sum in al. E
 taliam perlatā. Agullus & Lōgobardos terruerit. Hinc Sinaragdō inter & Lōgobardos
 in aliquot menses inducia primum, & post in annum pax cōstitutā est, quo in anno
 Agullus ut p̄sidia sibi aduersus nouū Imperatōrē pararet, affinitatem cum Theodo-
 berto Frācorū rege quaesivit, hīa Theudeberti Adoaldo ipsius Agulli filio uicidū qua-
 drimo per internuncios dispōsita. Ea pace cōstituta, quā Romanos etiam & omēs Lō-
 gobardorum duces ubiq; cōstitutos tenere noluerunt, beatus Gregorius anno impōi
 Focę secūdo & pōtificatus sui quarto decimo migravit ad ecelam. Successor uerō eius fuit
 Sabatinianus. Qui & ipse pacē cum Lōgobardis in alterum annum fecit, per cuius pōtū
 cis tempora, & si omnis Italia ab hoste Lōgobardo quiescit, fames tū ualida populorū nō
 minus q̄ antea cōtra bella fecissent, afflixit. Quā suadere fame Agullus Lōgobardorum
 rex, & quia noui Imp. Focę potentiam formidaret, Srahēctianum noticiam suam misit
 Cōstantinopolim ad Focam, cum quo pacem cōstituit trionto in Italia obseruandam,
 eiūq; pacis bñficio quiescente Roma, successus est defuncto Sabatiniano Bonifacius tūpō
 tificex qui fuit eius nominis tertius. Is insolentia Cōstantinopolitani pat̄ archieps cremon-
 nicum se prout beati Gregorij tēporibus corperat, appellantis cōpescit. Focę tamen
 ipsius pōtēstis suasionē, publica & ad uniuersum orbe Christianū dimissa sanclior cō-
 stituit, ut Romāq; ecclesie Romanoꝝ pōtēstici omnes orbi ecclesie obediret. Eo uicē
 pōtēsticē immatura morte post nonum mensem uita functo successit alter Bonifacius ex
 Maris & urbe Valeria oriūdas, qui & ipse ab eodē Focā impetravit, ut templū Romę
 celeberrimū à Marco Agrippa edificatū, & omnib; dñs genūditatis prophanatū muta-
 to nomine S. Maris & omnium Christi sanctorū ecclesia uocaret. Quę autem Romā
 & Italiam tanto prius tempore p̄slerat agitationes, ad Focę imperij extremū tempus
 in Asiam translata uident. Namq; Prasinū primum, & Venetię, sinus Arabici & gipii
 inter & Asiam accolę multis cōmissis p̄lis se exedibus maximis lacerarunt. Eodem
 uerō populorū odia uetustū habere originem cōsequimur, cum ipsos cōstet & q̄ Anto-
 nini Vici Imp. temporibus simile bellum parasse: quibus dum Imperator auctoritate &
 missis legionibus obstitit, Prasinū quidē facile imperata fecerat: Venetię autem Anto-
 ninus suspicatus in hostium fauores procliuorē fuisse, illam Romā redire properantem
 iniurijs incōmodisq; affecerunt. Sed & Persarū rex Cōsdroas per idem ipsum tempus
 in quo Prasinū Venetięq; tātos cōtulerant motus, Ro. imperij protinetas inualit, ita-
 taq; celeritate, cito cō apparatu irrupit, ut provincie uelbelq; quascunq; tentauit pacē
 posse sint & aditā & occupare. Foras namq; alij qui in Africa exorti nesciebant scdā
 moribus adeo implicitus perplexusq; erat, ut prius omnia & simul uicē amiserit, q̄
 quid sibi prius agendum foret cōstituere & providere potuerit. Priscus quidā patricius
 summo honore apud Focam in Cōstantinopoli fuit, qui cōsolatione trita cū Eractiano
 socero Africę p̄p̄atore Eractio eius filio & suę uxoris fratri imperiū affectauit. Qui
 primum itaq; Prasinū Venetięq; tumultuantibus Cōsdroas Mesopotamā occupatq;
 Eractianus item prout cū gñō cōsiliuerat Imperatori in Africa rebellauit: tum Prasinū
 cōponendis foceri cum Imperatore rebus sequestrē se exhibuit, Eractioq; Cōstantino-
 polim tanq; paternę fidei obles uenit, & copias Eractianus quāscunq; ex Africa potuit
 cōnabere tanq; Imperatori subsidium allaturus parauit. Quib; copijs nauigio in Ita-
 liam transportatis Focam coniurati obruncarunt, Eractioq; Imp. per uim & arma
 situto, Eractianus pater ad tuēdā Africam est reuersus. Per id etiā extenū Focę imperij
 tēp̄s licet Itali & Romani quietē, de qua diximus, à Lōgobardorū pace nesciret-
 sent, eorū tamen hostes Lōgobardi exdes, quibus tāta crudelitate in nostros diu fuerat
 debacchari, sunt experti. Auarę namq; Hunni à quibus Noricū provincē à se Banuū
 prius appellatā ostēdimus inhabitari, Transpadanas sibi cōfines Venetię & Forquij
 provincias inualerūt: quę intima Forquij tam habētibus, Gissulius eius p̄uincie dux
 omnibus provincialib; Lōgobardis qui arma ferre potuerūt, occurrit, p̄elēq; sine ma-
 gnis uirorūq; animis est cōmissum: sed Lōgobardos multitudinē alioquin ingre-
 maior multo Bauarorū exercitus coronā cinxit, pugnandūq; est utriq; atrociter: & ita
 Bauaro uictoria nō cessit inuicta, Gissulius multis cōfectus uulneribus cecidit. Lō-
 gobardisq; multi pūgnatorum millia pēnē ad interuentionem fuerunt cāsi. Secūdoq;

- A** pprelum Bazarin multas diuisi partes provincie ubiq; rapinis incendijq; latillimis utrauerat. Erat Bazarus rex dictus ex gentis consuetudine Cacaninus, qui audiens Romildam Gisulfi ducis uxorem cum filiis Rodaldo & Grimoaldo, cumq; utronus & gara prima rioru gentis Logobardis, quæ in prælio ceciderat, sese intra oppidum Forisulij commisisse, illuc duxit, firmiore propulsio q; certiore spe uel obliuione uel uiribus potendi. Nam in oppidum post Aquileie urbis excidium ante annos ferme ducentos ab Athila factum, eius puniæ metropolis & tanq; arx fuerat, in quod Heruli, Ostrogothi, & ipsi ad extremum Longobardi prædam cum alijs in Italia regionibus, tum maxime in Transpadana sacra cogerere consueuerant: qua ratione & quod in ipsis Italie faucibus situm id oppidum barbaris qui noui aduenissent opponeret, firmissima moribus munimur erat. Obfedit ita Logobardi fortuna iam hæc esse, per insularu pditionu genus oppidum Bazarum fuit potitum. Romilda namq; Cacanum moenia obequitante conspiciat flauo crispatis capillo, ioma atq; etate florentissimam esse, in illius libidine exaruit, uisusq; exultigio natus qui pacto cum rege suo ipsius matrimonio, polliceretur oppidi proditiõem: ipse oppidum uero rex, & oppidum ingressus, introductis copijs Romildam unica nocte in thorum admisit, si de postmodum laudando perfidie modo falsi impudici mulierem Bazaris militibus in concubitu prostituta ad lasciuindem agitari iussit, & seu auditate prædæ seu gentis Logobardis odio adductus, omnes tam feminas q; mares & omnis etate gentis in oppido repositos porta foras educi custodiriq; iussit, pollicens sese illos ad Pannonie loca, unde primum ab Alboino rege in Italiam traducti fuerat, reducere liberandos, ut priore in patria commaneret. Exinde præda oppidum affortata, ignis edificijs ei subiectus, nec prius inde mouit rex q; oppidum munissimum opulentissimumq; solo uidere quatum: & profecto maxima eia excidio Bazaris adhibuisse diligentiâ hinc constat, q; multos ante annos celeberrimi oppidi in patria cui dede nomē uetustia ignorat. Fuit ita tamē nonnulla prominecia Forisulij oppida editis grumollisq; in locis sita Longobardis salua, Cormona, Nemasium, Olopod.
- C** Arcenna, Reuina, Glemona & Isleginæ: ea in oppida quos fors & melior fortuna perduxit, ij maioris gentis Longobardis copijs aduentu salui securiq; expectarunt. Ut enim ad primum irruptionis Cacanini in Forisulianam regionem nunciat, qui ad Logobardos duces per Italiam est perlatus, illico omnes Patre ad regiam conueniunt. Vbi de clade accepta, & excidio oppidi prius certiores facti sunt q; potuerint subuenire. Gisulphum ita Gisulfo fratri defuncto ducem Forisulij, Agisulphus rex ducesq; subrogauit. Bazarum interim Latalia egressi cum primū in patria cõsistere, captiuos pubertate supergressos in capto, cui sacro postea ob id facinus suis nomē, interfecerunt. Pueros uerò & feminas, partim pfer uis pellibusq; habuerunt, partim hæstæ subiectos tanq; gentē barbarā uendiderunt: pueros tamē Rodoldum & Grimoaldum, Gisulfi ducis defuncti filios fuga prolapsos solus inter multos scriptores asserit Paulus. Per id etiā repositis imperio Cōstantinopolitano ut mulibus illis in Africa & Asia agitato, Sclauos quos ostendimus in Dalmatia & Hæthrig ora cõsedisse, quæcūq; ppinquis in regionib; imperio parietia inuaserunt, & militib; quos erant motu sese oisino expertes infontesq; feruare. Pace Logobardoru ubiq; per Italiam cõstituta, Foras, Ioannē Lemigiu Thracē, Smaragdo particio in exarchatu Italic dederat successore, qui sua iudicijq; suoru muliebri turba in Italiam trahenda diu per Græciam est moratus, tam dilate sededit & nauigare tardauit loznes, ut nō prius infra potuerit magistratum q; de Foræ casu in Italiam sit perlatus. Itaq; appulsis Rauennæ nauibus, quæ exarchu iudicijq; per oppida & urbes Italic regēdæ distibuit dno aduenerat, Græci uisoriu exorumi & spadonum mollities omnia quæ aduentu collibebat, imperat, & edunt dilata, cõminationibus uerbisq; nititur a Rauennatibus extorquere. Erant ita Rauennatæ, quod opulētis in urbibus assoleb, tot tansq; quæ undiq; obstrepebat occisi Imperatoris, profligantoru & fororumq; ad interuentionē Logobardoru, atq; oppressatam a Sclauis Hæthrig nouis rebus, animis suspensi. Dū igitur Græci haud secus quant si res imperij integre essent, importanē Rauennatibus molesti sunt, facile exortus est in eorum autore aut cõcitatore tumultus, & Ioanē exarcho cum magna iudiciū parte occisus

in per-

in petulātem uxoris sp̄s donumq; torbā petulātus est gressatū. Romanū cōsiliū nullus ē
 republiā impetiū decus cōcedentes cōciere motus, Bonifacio tñ quāto aīa sua
 flo usq; adeo in successoris electione discordes fuce, ut petus cāplī lūi octo mēses ē
 in successorē potuissint cōuenire. Erat Neapoli iohannes Cāplinus ex gente patricia
 Cōstantinopolitanus, quem Focas p̄sidio illiq; urbi p̄fectū, siue prout Geroz uoca
 bulo appellabā, archōta imposuerat. Is eam Romanorū in pōtēstis electōe diuini
 tem solito altercationē maiores patiturū motus existimauit, & occisorū Rauennae
 archi ac iudicū cōmotionem apertā rebellionē parere est opinatus. Vnde ubi Nea
 politana, & simul Lucania, Brutorū, Apulia, & urbū oppidorūq; Capania quae cō
 parerēt Lōgobardis, tyrānidē suscepit, fore sperā, ut imperio in Asia i Persis oppello,
 Rauennatibusq; in rebellionē permanēbus, regno etiā ipse occupato quētus potēst.
 Eo anno qui fuit inclinationis imperij Romanorū occidentalis ductus finis. Eracius in
 Augustū quinquagēsimū assumptus, & i Sergio patriarcha Cōstantinopolitano cora
 natus orientale accepit imperiū, adeo in Asia monitū, ut cōstet eius imperij inclinatio. P
 nem ipso anno initium habuisse. Procidit tñ omnia & principio, postq; aliquandū ma
 gnificē gessit Eracius. Primum namq; Eleutherius gētis patriciae Cōstantinopolitanae
 imperialis aule cubiculariū & duce rei bellicae scientissimū in Italiā misit, dediq; illi co
 pias & pecunias quo res Italica cōfirmaret. Et copias quascūq; Focas in proxima Asia
 & Europe poīcēs habuerat, quāq; gēntes Eracianus ex Africa miserat, & indies mu
 tere potuit, inlūxit, misitq; aduersus Cōdroz, quō prouincias in hīde manētes ab illius
 impetu cōseruaret. Nā prius q; Foca occiso imperiū Eracius in Cōstantinopoli potēst
 stabilire, Cōdras Mesopotamīa Palēstinaq; occupatā, Hierosolymā inualerat, ea q; u
 be tunc opulētissima potius in Christianos quorū ad nonaginta millia licet multitu
 dū scriptores, gladio interemit, desolauerat, diruerat ecclesias, & loca sancta quoad pote
 rat polli inelinationē curauerat: quāq; nōnihil uenerationis uidet sacratissimē cruci doni
 tū exhibuisse, quādoquidē eum graues tradit scriptores illius partē quā Helena Cō
 stantini Magni genitrix in Caluaria locauerat, inde alportatā posuisse in patria, locatā in
 throno quē mirabili opere auro gēmisq; ornatū exedificauerat, ea ratione ut licet exte
 rius rotunditas ad cōli instar circumageret, ipse ei immortuus in cētro sederet, dominica
 cruce supra uerticem cōmunitas. Namq; suis p̄dicat Persia fore, ut quādiu sacrosanctē
 inhereret cruci, ab omni iniuria & mortis periculo tutus esset. At apud urbem Romā
 primū est auditum accepisse Eracium imperij iura, sicut Deusdedit Romanū ciem pa
 tre Stephano subdiacono pontificē elegerāt. Interea q; Eleutherius patricius Rauennae
 applicuit, qui sine controuersia admissus postq; exercitū nauigio eduxit, milites q; Ra
 uennae & in illius exarchatu erant, ad edictū cōuenientes nono adegit in Eracii loca
 mento: exinde cōfirmatis rebus habita cōseiorū exarchi iohannis & iudicū reipublicae
 necis quæstione noxios puniuit. Postea accedens Romā i Deusdedit pontifice popu
 loq; Romano honorifice est acceptus. Eo ex loco petere uolēs q; essent quos solos
 Cāplinus fautores haberet, omnes qui sub Foca Romano imperio stipēdia facere solui
 erant, edicto ad sacramētū accipiendāq; stipēdia cōuocantē sed ad nullos milites uen
 ranos statua citra aut circū Neapolim habere solitos, peruenit edictū, q; omēs Cāplī
 nus in Neapoli coactos pecunijs, frumētis, uesibq; donauerat. Quae causa Eleutheriū in
 pulit, ut postq; copias ab illis munus erat, ad obsidendā Neapolim properaret. Copias
 q; plurimū Eleutherius applicuit structa acie obiecta Neapolitanarū urbis portae: Cāplī
 nus & in inferiorē se uinibus intelligebat, nō est ausus p̄gium detreciare, q; ueretur
 ciues Neapolitanos, quibus magnā de suo exercitū spem p̄buerat se p̄liū retrahit
 ad superiora potētatus patricij obedientiā inclinare. Cōstixit itaq; Cāplinus, & ipsi in
 porta superatus interfectusq; fuit. Potius Neapolitana urbe & rebus Italiae illius ore cō
 posita Eleutherius Rauennae rediit. Vbi nō solum debita militibus ara persoluit, sed i
 numquēq; donā, prout dignitas ordoq; exposcere uidebat, omnes beneuolentiā do
 uincere sibi conatus est. Consciūq; sibi quātū esset facinus quod animo desinisset, pa
 nam cum Lōgobardis pacem amicitiaq; quaesuit. Illis autē ob acceptā i Bonaeu
 dē ultro assensu tribus, ueteri pacti aliquot etiā mēses ex formula obseruāde non in di
 centium est addita. Ceptq; primū ostēse uirtutis fructū Eleutherius, q; Eracius mil

A totum literis, quæ in Italia ille gessisset gereret; intelligens, illum Italiam exarchum solita attributa potestate constituit. Per ea eisdem tempora Heraclius rerum imperij cura in domos suas reiecta apud Constantinopolim desidebat, ocio laxiusq; immersus. Nam cum uxor Eudoxia Constantinum anno imperij secundo peperisset, & ipso in partu obisset, Martinus ex sorore nepotem incestuoso sibi matrimonio copulauit; ex qua anno cōiugij primo suscepit filio nomine Heraclione. Romæ interea Deusdedit papa post annū potestatis tertij uita functo, Bonifacius eius nominis quintus illi successit. Sed priusq; potuerit potestatem ex more cōsecrari, Eleutherius pater eius & nouus exarchus sese apud Rauennā Italiam regem declarat, legiones sibi per largitionē conciliatas unum in exercitum cogit, iterq; in gressu, Romā sibi & cunctam Italiam subacturus. Duces uero militū Rauenensibus quib. plurimum fidere cōceperat, eum apud oppidū Lucollū interfecerunt. Qui duces cū exercitu Rauenā redeuntes caput tyrāni Constantinopolim Heraclio miserūt, suscepimurq; eunt, ne res Italica exarcho destituta quicq; acciperet detrimenti, quousq; Heraclius patriā

Bus & ipse Constantinopolitanus demandatū sibi ab imperatore accepit Italiam exarchatū: in curas aduersū Agilulfo Longobardorū regi uita functo, Adoaldu filius puer cū Theodolinda genitrice Longobardis cupientissime fauentib. succedebat. Ea est regina quā a principio aduentus sui in Italiā, sibi cōparauerat Longobardorū gratiam, adeo conseruauit, indiesq; adauxit, ut duces militūq; Longobardos uerbo magis repperet, q̃ reges illi armis cōpescere potuerint. Hinc nullis foderum innotata conditionib. pax Longobardos inter & Italicos per decē annos, quib. puer in regno uixit quētissima fuit: quā eundem di pacis bono multa uariaq; regina cumulatim in Italicos beneficia, q̃ non modo ecclesiis priusq; locis pueri regis nomine donationes maximæ sunt factæ, sed urbes oppidaq; alicubi inuastata. Eisdem hoc loco motus Francorū & regū eius gentis Theodorici, Theodeberti & Clotharij fratrū explicandi, esset eorū inter se crudelitas diffamata, q̃ Theodorici a fratrib. in prelio superant, & inde cū ingenti exercitu iam captiui occisione interfecit sit, Theodoricoq; post parū uita functo, eius filios Clotharij, ut solius regnaret, occidit. Sed ea tragicijs, quib. fuerunt digna relinquitur, ad illa q; stylū conuertimus, quæ ad nuper inchoatā a nobis orientalis imperij Romanorū inclinationē secuta sunt. Anno imperij Heraclij sexto, Persæ omni Asiā quæ in meridiem uergit potiti ad Aegyptum arma uerterunt. Alexandriaq; capta paulisper se cōtinuere, q̃ Heraclianus imperatoris pater magnus in Africa exercitum terrestri uia in Aegyptum Asiāq; ducentium paratū nuntiauit. Sed obijt eo in tempore Heraclianus: qd̃ cum esset Persia tenuior, illico in Africa ducentes Carthaginē ceperunt. Inde potius Africæ imperio impolitū illi cū presidij, tum etiā magistratib. in Asiā sunt reuersi. Perierat eo in tēpore Heraclius a Cosdroa pacē, quā magno cū Rom. imperij dedecore fuerat accepturus. Sed barbarus rex uictorij insolens, ut illi cōsentiret paci nullis precib. premijq; pollicitationib. adduci ponat. Quāmobrē imperator timore potius q̃ uirtute animos facere, expeditionē in barbaros destinauit, primūq; omnib. Constantinopolis defensionē p̃specturus Constantinū filij Cæsarē declaratū regni cōsortem accepit, Sergio uenerabili patriar

Dcha, & Bonoso patricio spectate uirtutis uiro illi in administrationis socios attributis. Exinde rei diuinæ ex Christianorū institutis religiosisq; intendens, accuratissimi per sacri institū tēpora omnib. in sacris uerbis supplicationē habuit: postmodū celebrato p̃fectate p̃fecturus dexterā saluberrimo telo amauit, tabula scilicet saluatoris Iesu, uel si cut aliqui habent, gloriosæ uirginis imagine picta, quā diu uenerantissime in sacro seruatū fuit: tanq; de coelo cecidisset, nullq; fuisse hominum opere fabricatā. Ingressus Syriā Arianis audientia Cosdroē se apud Azorū urbē potentissimā cōtinere illic duxit. Qd̃ cū intellexisset futurā Cosdroa inde p̃fectus est: faciebat uero iter in Persidē Cosdroa, & ne hostis persequendū facultatē haberet quacūq; incederet maturas fraudes cōstituit: tunc in agnis segetes igni ferroq; uasabat. Insecutus in eū pharisia castris Heraclius & uir Cosdroe in ualatione segetū uidit laborasse, ipse in regionis adificia descendit. Eo in itinere factus est certior Heraclius Cosdroē cursu accelerato intra Persidē cōhagisse, relictis duob. p̃fectis, Sarabago & Sarabasse, q̃ nostrorū impetū morarent. Quare inperator mutato persequendū cōsilio id munus & ipse legatis demandans flexit in sinistram, et magnis cōsuetis itinerib. peruenit ad Taurū, ipsiq; superato mōte reperit Sarbarū Pers

Blondus.

L

sem Cos.

sem Cosdroz duci primarium magno circuitu factio anteaenisse, & ad pontem quidamge
 bat Saris amne sese illi cum magno exercitu opposuisse. Proceffit vero Eracius, & extra
 citioris in Saronis ripa ad pontem positum transire conatus est. Dumq; aliquandiu ipso in
 ponte varia essent edita certamina, Eracius propugnaculum expugnauit, quod fuit in ripa Sar
 barus tumultuario opere communiterata in propugnaculi oppugnatione cum se iniecit
 rem cerneret Sarbarus dux rei militaris scientissimus, consilium in tempore cepit, ex quo
 rei Eracij adducta est maximo in discrimen. Monitiones namq; etiam priusq; ab hoste es
 sent capte reliquit, magnamq; sui exercitus partem ad amnis ripas sinistram deorsum sece
 dere, & deperitis in locis insidere curauit: iussitq; ut quamprius Romanos se in parua
 camporecedente insecutos esse uiderent, eade quae perrexissent, ocyus reuersi ad pons
 praesidiumq; se impositum redirent, distinerentq; praefixo Eracio, ne foris in campo pugna
 tib; subueniret. Turris ut Sarbari imperata faceret citato dilabensib; cursu ipse paruit
 in campos pcurrens fugere simulauit. At Eracij exercitus praesidio positus hostes qua
 uauerim fugere cernens, ordines quidē soluit, sed non minus turmas ad amnis ripas p
 gientes q; ipsum Sarbarum in campos esse secutum: quae maior q; opusuit fuerat dux Hara
 rus Romanorum militum dissolutio cladem auertit, quae necessario imperator maximū acce
 pisset si in solo Sarbari agmina praesent. Illis namq; turmis quae ad ripas fugiebant, ius
 tuerent cōpulsis, relata est illico in pontem pugna, & Eracius de incommodo quod tam ma
 gnum acceperat à duob; certior factus pugnantes ubiq; milites accuratissime reuocauit.
 Deturbatus eo ponte Sarbarus transuersis itinerib; in Persidem se contulit. Quē Eracius
 singula per castra euestigio est insecutus. Ea cū essent Cosdroz nunciata, Saym famae ce
 lebris ducē dedit Sarbaro successore, qui nouis magnisq; copiis exercitus, quē Sarbarus
 duxerat additis Eracio se opposuit, uentumq; est ex cōdicto ad praeliū, copijs hinc inde
 in acie explicatis: quib; aciebus struedis cum dies una ppe esset exacta, pacti sunt duce
 proximum solis ortum per inducias expectandum: quod uero ad crepusculū pontis q; ad so
 lis ortum interunt praeliū, multa utriusq; exercitus caede in uesperā est praetium, & uel
 nabat ad Saym Persaeq; uictoria, nisi dñs exercituum, quo adiutore id bellum Eracius
 gerebat, subsidium attulisset. Exortus magnā in tempestate imber grandine mixta insu
 ciensq; hostium fulminans & obrocabar pugnantes Persae & impeto puoluēbas, cum
 Romanas acies aut minime à sergo sederet, aut ipso turbine in hollem ferret. Cōtractus
 est itaq; & magna occisione prostratus Saym exercitus. Ad eius ingentis acceptae cladi
 maneb; irritus Cosdroz oēs effudit regnorum uires: copijs namq; quotquot Persae
 habuit cōtractis, Razatenē bellis feliciter administratis praedari ducē praefecit. Oppo
 situs Eracio nouus dux magna consiliorū audacia, idq; item praeliū perpetuo continuū
 die in uesperā est protrahit. Sed ad solis occasum cum multa in utroq; exercitu milia oc
 cidissent, Razatenes superatus interfecitq; est. Relata sunt ex eo praelio uiginti septem
 Persarū militaria signa, & maiore exercitus parte uel occisa uel capta vires Cosdroz con
 ciderunt. Qui armis distilis quae in Persia haberet reliqua, ultra Tigridem se recipere
 stituit: prius tñ q; proficisceret Medasem filium Syroē, quem natu maiorem probamq;
 adolescentem haberet praeerito, regni cōsortē appellauit. Tulit uero aegerrime Syonē,
 adeoq; in patrem animo exasperatus, ut ad Eracium miserit, qui regnū Persidis sibi pui
 secerat, si Cosdroe & Medarse capitis omnem regni supellectilem Romanis permitt
 ret diripiendā, & Constantinopolim asportandā. Eracius uero postulata concedendū
 solū egit in fœdere, ut Syroes captiuos de Romano exercitu provinciasq; liberaret, cum
 de pontem Tigridis cum praesidijs quae ad utraq; illius capita erant, sibi permittent illa
 mano milite custodiendū. Ea cū ex formula essent impleta, Cosdroz persidia natiua
 lecta fugere adinrebanat: sed de fuga à Syroē filio retractus, & cum Medarse filio uen
 busq; in uincula & carcerem est coniectus. Potius tanta uictoria Eracius crucē Syoni
 lesa à Syroē pēnequa habita, pacem cum illo Persaeq; constituit. Et inuisa paci Syoni
 cum praesidia & oēs magistratus ex Romanis quondam imperij provincijs ubiq; ut
 uocaret, genitorem fratremq; necari iussit. Tantis totq; rebus sexto expeditionis illius
 anno q; erat imperij duodecimus felicissime gestis, Eracius dominicā crucē anno quo
 todecimo postquā in barbari manibus fuerat, reduxit. Eodemq; in anno Africam, A
 pum & perditas de Asia provincias Romano recuperauit imperio, Arabia duxerat
 q; q; q;

- A**cepta, à cuius rebellionem ingenti in orbe terrarum mala inditum habuerunt. Macometus quidam, ut aliqui, Arabs, ut alij uolunt, Persa fuit nobilis orni parente deos gentium adorante, sed matrem Hebraicę gentis habuit limacritam ex quibus humiliorum omnino sibi in mic adversantib. superstitioni fecit originem trahens, nulli eam omnino adharis, sed hominem acerrimi callidissimę ingeni inter Christianos conuersatus pncipiosissimę humano generi ex duram huiusmodi gentium legibus conuulsit incēdum. Namq. inter Arabes apud quos magni ambiret honoris loci publice cōsecratus est, nō inuicia Cosdroe cū omni familia deletum esse, quidd se pro deo adorari fecisset homo omnino fecelissimus, qui & ipse idola sculpsitq. manifesta adorare solitus fuisset. Subsequentes de lege Hebræorum quam magna ex parte Arabes seclabuntur, Christianorumq. traditionibus ita disputabat, ut unam eandemq. esse uoq. affirmaret, licet magnis utraq. gens abdoce-retur erroribus: quos quidem errores ita ipse moderabatur, ut Hebræos repretenderet se-son Christū ex uirgine natum negantes, quod sui maiores futurum expectandumq. p̄-
B dixerant aduēisse: Christianos uero redargueret leuitatis, quibus perisulam sit lelem dei amissimū & ex uirgine natum, opprobria & densi crucis mortem à Iudeis p̄ceptis uoluisse: & sua ipse p̄dicans legem, quā superuacaneum duximus narrare, futurum as-simabat, ut si eam acciperent cultodirentq. Saraceni, & sibi diuino ad id nūcio obsequerentur, sese in libertate assensu, & principum regnoq. in finitimos portans. Eam rebellio-nem cū audisset Heraclius, in Arabiam mittens Saracenos ea maxime ratione pacauit, q. eorū aliquot milia quibus arma publice erant permissa, in republicę stipendia accepit, & Perside p̄fecturus ipsos Saracenos cum Romanis legionibus in Thraciā procedere curauit. Ipse ingenti praeda spolijsq. ditatus amplissimā Cōstantinopolim ad triumphū redire anhelans, extenuis Christianę religioni detulit, ut prius crucem dominicā uoluerit Hierosolymā importare. Accellit itaq. & Zacharia patriarcha ciuib. Hierosolymis in patriā, à qua p̄longe exulesq. aberant reductis, pompā illustri solennissimā, qua deduceme cruce domini ipse sic manibus uulnib. gestauit, sicut illam Iesus Christus primo & post Ioseph ab Arimathia ceruicibus baularant p̄cedebant uero pompa eodem ulco, per quē in Calaphy pratorio Iesus à satellitibus phariseisq. fuerat ueraciter uenitum
C est ad portā quę in locū Caluarie foras ducit, & exierat turba quę Heraclū p̄cedebat, ipse aut ad iter cēptum anhelans uulnib. subintus nullo tenente ante portā subitit, quantūq. magis in exitū conabatur, eo immobilior permanebat. Tunc patriarcha quę sa-teri hærebatur a filiis conuersus, qui tu inquit inuicibilis imperator uide ne dum Iesum dominum cruce tibi baularis in ceteris amularis, nō satis recte facias, qui porpora ta-
D spidibusq. quibus ille paupertatis magister caruit oneratis. Ad quā uocē humiliss. se int-
 perator & ueste mutauit plebeiam, & iter nudis pedibus eū ingressus. Tunc quę clausa illi uidebatur portā parauit, & ipse gressu expeditiore cruce domini in Caluarie detulit. Hinc traçit eū seruatis religiosissime populus Christianus, ut eam passionis Christi cō-memoratione quā singulis annis facimus, adoraturi cruce omni deposito auri gemma-
 rumq. ornati illam ducere eas pedibus adeamus. Dum ea in orientali Romanorū impe-
 rio fteret, Roma & Italia fuerat quiescentia. Bonifacio namq. post quintū pontificatus
 annum defuncto, successus erat Honorius pontifex eius nominis primus. Et cum Ilacius
 Italie exarchus integre & prudenter magistratū administraret, Longobardi partim illius
 metu, partim Theudelinde imperio pacē seruauerūt, adeoq. ualuisse uideret ea parum-
 per continuata quies, ut Theudelinda defuncta & Adualdo eius filio regni administra-
 tione directo pacem durauerit, quā nouus Longobardorum rex Arioldus integritē
 sine ulla diuit. Honorius pontifex interea pacis alius dulcedine uirba Romę sacras edes
 p̄p̄e oēs magnis sumptibus instaurauit: quod op̄erū nihil hoc tempore uisil aliud q.
 basilicę beati Petri secū ab ipso pontifice regis aneta cooperit: quas quidem regulas
 ex Romuli templo Heraclius imperatoris permissione amouit sed & nouas ipse aliquot e-
 des à fundamentis exuauit. Agnetis martyris uita Numetrana, Apollinaria martyris, Ci-
 riaci, Quatuor coronatorū, Severini uita Tyburina & c. ab urbe miliario, Petri & Mar-
 cellini uita Labicana, Pancratij uita Aurelia, Lucie uirginis, Adriani in trib. satis, & in lo-
 co fontium ad decollationē Pauli apostoli in aquis Salus ad Anastasi martyris, cuius
 corpus ex Perside delatū Heraclius Romam misit. Is namq. imperator in Cōstantinopoli

niumphatus suam iram apud Romanos gloriâ innotescere voluit, nulla vero ostia
 plus faciebat q̃ Christianæ fidei ornâmentis: quare nō seruis ex Perside aut alijs spolijs
 Romanos magis donare voluit, q̃ precioso sancti Monachi corpore, qd̃ multis per oīa
 tus sordides miraculis claruisset. Sed infelix Eraclius postea dū summa gloria triumphum
 reprobum datus est sensum. Omnem em̃ postergans religionis Christianæ reuerentiam
 ad studia mathematicos est cōuersus, aruspiciarū incantationumq̃ præsidijs indulsit. Et oī
 uictoria lasciuientē cupidō inaccessit ab ariolo mathematico q̃ praeuolendi, nunquā
 uolatus illi aut alia in cōmodum aliquod aut maius periculū minarentur. Cecidit autē
 uates sui grande illi periculum atq̃ imperij euersionem à circumciso populo imminere.
 Quamobrē iudæis quos eo denotari praeuolens interpretatus est, cauens, omnis
 Hebræos suo subiectis imperio baptizari curauit, atq̃ etiā apud Dagobertū Francorū
 qui defuncto per id tēpus gentioni Clothario successerat, & Silebodū Hispaniarū reges
 prætensa fidei Christianæ causâ, tantis insinuit precib. ut pariter quorūq̃ Hebræi in Gal
 lijs Hispanijsq̃ fuerint, fuerint baptizati. Dumq̃ huiusmodi erroribus insinaret. Era
 clius, Pythi patriarchæ Cōstantinopolitani & Cyri Alexandrini episcopi suasionibus
 eidem in hæresim Monothelitariū dicentū esse in Christo unicam tantummodo uoluntā
 tem: quam opinione p̃fectus multi magno cum fidei Christianæ disturbio sunt sedati. Et
 tū cum Honorius pontifex Ro. Eraclium per literas & nuncios tantū erroris cōmissi
 darguisset, passus est Pythum patriarcham eijci, & in Africā relegari. Eas uero uitæ
 ludes quib. imperator inquinari coeperat, facile sunt secuti oēs quos ubiq̃ habuit magistra
 tus. Honorius anno pontificatus tertio decimo penē exarcho obiit, delectusq̃ est à clero
 & populo Ro. Severinus patre Labieno Ro. qui & ipse fuit eius nominis primus. Sema
 bat uero tunc etiā mos, ut nō prius coronaret in pontificē electus, q̃ eum adueniēs à Ra
 uenna exarchus Italici cōfirmaret. Vocatus itaq̃ Isaacus exarchus anno & ferme dimidio
 accedente distulit etenim rem nelandam Eraclij q̃ uitā quam insulserat dignā, ipso uicō
 stat imperatore conscio Isaacus machinabat: seruabatur in Lateranensi episcopo autē
 gentisq̃ partim signati, partim in sacra supellectilem celati thesaurus fōgēs, ueluti solis
 hyllinaq̃ & preciosis ex lapidib. diuersa uasa in uarios fabricata usus, ornamentoq̃ lita
 ra sacrorū inerat pontificis dona imperatorumq̃ & diuitum Romanorū. Ad ea diripi
 da Isaacus cum anhelaret, Mauritio chartulario Graeco homini per quē Romā & cetera
 erictum gubernabat negotiū dedit: qui iudicibus Romanis sibi in uigilanti subiecta
 pecuniaria p̃cissione corruptis cooperantibusq̃ primū milites cōducat, multa de Hono
 rij pontificis defuncti avaritia, multa de illius in milites odio dixit, q̃ pecunias ab impe
 ratore Eraclio ut illis in stipendia darent, transmissas in Lateranensi episcopi arcule
 elusent, hortaturq̃ ut armis contemptis sese sequant, subrepta illis stipendia uel uisibiles
 sacerdotū arcules recepturū. Rescinit uero p̃ntifex Severinus Mauritij ad milites cōdu
 nem: Quamobrē sacerdotes etiā ualida propinquorū clientumq̃ manu cōducat, sacri
 nū in quo preciosa seruabant obiectus repagulisq̃ firmauit. Militib. interim cum armis
 ad episcopū cōuenientibus irumpere uoluit Mauritius. Sed p̃ntifex Severinus illi q̃
 diu prohibere nequiuisset, episcopū ingredi permittens ostendit q̃ ualido amato
 praelidio sacrarum seruaret. Eum Mauritius defensionis sacrarij apparatus uisibiles
 aggressus est, quod armis & uolentia obtinere nequiebat. P̃ntificem em̃ & Lateranensi
 ecclesie primates, Romanos sacerdotes blandis allocutus est uerbis, sese dicens ei illi
 accessisse causâ, ut illa in sedis uacatione fuit rapinamq̃ sacre supellectilis prodibent.
 Vnde à Severino sacerdotibusq̃ suis facile impetrauit, ut arcule sacrarij duplici p̃ntifi
 cis & chartularij signo ad seras munirent, cōmunisq̃ sacerdotum & militū statio episc
 pū custodiret. His ita paratis Isaacus Italici exarchus Romā à Mauritio chartulario uo
 tus aduenit, egit in exilium primarios sacerdotū, quos diceret seditionē tumultiq̃ in
 populo concitasse: panes ei inde interiectis dieb. Severini electione cōfirmata, episc
 pum tamē uisendi gratia est ingressus, & præda tantopere concupita expletus exercitū
 primo illius particula donauit, reliquum Rauennam desensit subēs, ipse exilij est lib
 securus. Eraclij imperatorē eius facileq̃ parte maxima ab Isaac donatū fuisse Gual
 mus Lateranensis palatij bibliothecarius affirmat. Quo in anno Saraceni q̃ cōfirmata
 Eraclij stipendia secutus fuisse, minimā ob causam dei iudicio defecerit. Dabitur post
 Cor

- A** Constantino poli militibus stipendiis aera, quod munus imperatoris præfectis aera
tio præstamus utitur, ut consueverat, sed spadonibus suæ lascivie administris demanda
verat. Vno itaq; ex Saracenis apud sui similem diuq; notis spadonē impunitus petentes
Vix inquit ille, quæ possimus dare Romano & Græco militi habemus, & hæc canis tua
ba tanotopere stipendiis efflagitat. Ad quæ vocē cōmōti qui aderant Saraceni suos undiq;
conuocant, in Syriamq; secedunt, & in magnā coacti exercitus prima ad Damaſcū sece
runt castra, quæ capta Phoenicē quoq; occupauere. Deinde in Ægyptū ducentes ea faci
lius sunt potius, q; a suis Arabibus cōmeatu auxiliariibusq; copijs sunt adiuti. Processit au
tē statim q; principio est credidū huiusmodi incendij, q; Arabes Machometi præſtigij se
ducti apud Persas ut eandē suscepere lege primū precibus insisterūt, deinde illos assen
tiri nolentes, bello agitare summis conatibus intentato. Successerat Syrochi Persarū
regi, qui primō regni anno obiit. Adhæserat filius: & eo post primū itē annū defuncto per
se regē assumpserat Hormisda. Hanc cū Arabes in prædio superassent interfecissentq;
subacti sunt a Saracenis Persæ, qui Machometi præsentia lege accepta, illius iussu præſi
utrumq; patriū nomen deponere, & se pro Persis Saracenos tunc primū dicere incē
perunt. Qui quidē facti ex Persis Saraceni in Antiochiā urbē Ro. imperatori habeciam
ducentes illā cepere. Id cum intellexisset Eraclius, Hierosolymā mittens curam domi
nicam crucē Constantinopolim importari. Nec mora, Saraceni capta Antiochia Hiero
solymā accedentes illa itē urbe ocysa sunt potius Romæ interea Severino post annū pō
tēstatis secundū uitā suū cō successerat Ioannes quarnas natione Dalmata. Eiq; priusq;
secundus siniret annus defuncto susceptus erat Theodoros primus patre Theodoro epi
scopo Græcus, & ex Hierosolyma oriandus: per cuius tēpora Eraclius apud Cōstantino
polim, & sui in Italīa magistratus condigna impietate factisq; scelestissimis percellit fue
runt. Maucricus chartularius post Lateranensis palatij expilationē maiora coepit aude
re: quoniam uires imperij orientalis cōminutas ac ppe exinanitas doceret, si cū Italīe ex
archum spernebat, & sese illi parē uel superiore efflicere confidebat, cōsilio maxime auxi
lijs fretus iudicū Romanorū, quos præda Lateranensē expletos sibi reddiderat obliga
tos. Oppidū itaq; & castellis Romæ tunc subiectis nouo & sibi sūdo præſidio firmatis o
mnes milites undiq; cōuocauit inde magnā populi Romani militūq; adſtite corona & G
ricianus obſediſt illaciū aſſedare Italīæ regnū, hortatur ut illi aduersantes in Romani in
piratoria fide manerent, omnibusq; certant operā pollicetur, primores exercitus popu
lū nouo sibi alitrinxit aduersus illaciū sacramento. Quæ cū eſſent illaciō renunctata, exer
citus quē in Rauennate exarchatu habebat coegit, & præfecto ararū stipendia exercitus
apud Romā cōstituta dare solito maximā uim pecuniæ attribuens, eū cū dicto exercitu
Romā miſit. Appropinquans Romæ præfectus premisit, qui ducentib; in exercitu ordi
nes, & in populo pōſteriorib; renunctaret, dona se ab illaciō maxima afferre, tantūq; orare
ne Mauricij hominis perditissimi perfidia, imperatoris gratiā & suæ quæ ingētia detulſ
ſet dona pōſtponerent. Ea uero effecerunt dona, ut nec iudex, nec ciuis Ro. nec miles in
uenius in q; Mauritio fidē sacramenti ſeruare uoluerit, præfectusq; ab illaciō nullis quā
primū Romæ applicuit cum exercitu fuerit introductus. Quē cū cerneret Maucricus, in
eccleſiā beate Mariæ maioris, quæ dicitur ad præſepē cōfugit, ſeſe in illa illaciū fore op
nans. Sed eū præfectus abſtractū Rauēnā in uinculis duci curauit, cū quo pariter in uin
culis ſunt miſſi ex iudicib; alijsq; Romanis ciuib; nōnulli, qui ea in cōſultatione fuerāt no
tiores. Perductus Ficundas uicū duodecimo miſſario a Rauēna diſtante Maucricus, illa
cū iuſſu decollatus eſt, cuius caput haſte infixū in circo Rauennate dū pependit: cōpla
ces uero illius Rauennā perductū in carcerē ſunt cōſecti: quib; ſecunda arſit fortuna, q;
illaciū per eorū diēſ repentina morte ſubtrahūſ eſt, & Rauēnates ciues illos ob Roma
ni nominis reuerentiā abire in columnas permiſerūt. At Eraclius uarijs per Aſiā locis a Sa
racenis agitur audiens quæ acciderūt Romæ, & de illaciū morte certior factus, Theodo
rū patriūſ cognomine Calliopa miſit ad regendū Italīę exarchatū. Agebat itē Eraclius
ericeſimū imperij ſui annū, & licet omnē penē Aſiā amiſſet, deū magis magisq; indies
ſpernebat. Naq; uxore quā paruo habuerat tēpore defunctā, illius ex primo uiro filium
adoleſcentulā ſenex laſcuius acceperat uxore. Erāt nūc amena ſocorūſ ſuūſ, intelligere
ponit deū, qui pie & ex religione Chriſtiana uſcēti dederat, ut perditū prius in Aſiā im
Blondus.

peritū instauraret, augeretq; illū postea flagitijs de ditiū ipso Alar imperio & summa gl. g
ria priuauit: obiit aut primo anno in celsu ostilmarū adolescentulæ nuptiarū, q̄ tū nī
celimus primus imperij sui annus, eā secū perferens infamē q̄ Romanorū principū pri-
mus fuit lob quo inchoata prius leui momēto imperij orientalis inclinatio aucta est, nū
ūdeo p̄cessit, ut eo uiuente Alar imperiū sit amissum. Successus est Eraclio Cōstantinus
filius, quē ostendimus patre absente Cōstantinopolim gubernasse. Qui quāto alimpt
imperij mense, ueneno extrinctus est a Martina nouerca & Eracleone fratre, q̄ Pyrrhus
patriarcha Cōstantinopolitanus ad id flagitium instigarat. Is Pyrrhus quē ostendimus
ob hāc in Africā relegarum fuisse, quā primū de Eraclij morte certior est factus, ex
Africa Romam uenit, quolatusq; ad Theodori pontificis pedes poposcit uenit erui,
quod apud Cōstantinopolim perpetraret: exinde oblatā a pōtifice & clero Romano re-
ctæ fidei & religionis Christianæ formulā reuerētē accipiens in patriā est reuersus. Vlt
pōtq; flagitiū illud Martine & Eracleoni fualit, prius uita amittit, q̄ tanto quēlū scelerē
patriarchatū potuerit obtinere. Senatus namq; & populus Cōstantinopolitanus in Ma-
tinā Eracleonēq; insurgens, lingua illā, hunc naso mutilatos relegauit quo in furore ra-
traclus de fuga Pyrrhus a populo est occisus. Assumptus aut ille in imperatōrē Cōstan-
tius q̄ fuerat filius Cōstāntini, & in demortui Pyrrhi locū Paulus patriarcha a senatu & po-
pulo est susceptus: q̄ a Theodoro pōtifice Ro. ut rectā fidei normā acciperet per litteras
& missos apocritarios requisitus obsequitate renuit obedire: quōdū & ipse scius Pyrrho
cōtingerat dignitate priuatus est: quāq; alijs Pyrrhi priuatio finē habuit. Necdū enī Paulū
fuerat Eraclius Pyrrhū relegari est passus imperator Cōstantius, sed in hāc in & ipse p-
latus est. Obiit eo tēpore Theodorus sexto exacto pōtificationis anno. Cui successit Ma-
rtinus patria Tuderinus, q̄ eius nominis primus in cathedra Petri sedit. Eius pōtifica-
tū fari quos ad Paulū patriarchā miserat, eū illū ut respiceret urgerent, Cōstantiū
suū in diuersas insulas relegari fuerūt. Qd̄ est audisset Martinus pōtifer, synodo centū &
quinq; episcoporū apud urbē Romā cōgregata, primo cōdemnationē Cyri Alexandri
& Sergij ac Pyrrhi Cōstantinopolitanorū patriarcharū innouauit. Deinde Paulū p̄fens
ē patriarchā damnauit, & patriarchatū celsū amouendū. Huius aut mali imperatorū
eū & exarchorum q̄ proxime illius tēpora Italiā gubernauerant, impietas quā uisū
ga pōtifices, effecit ut pace quā cum Lōgobardis Romani Rauennatesq; per annos ad mī-
ginta uisū erant, parum gaudere potuerint. Arialdo q̄ Theudelindā & Adalduo rudi-
lio in Lōgobardorū regno successerat, successus est Rotharis Ariana labe inquinatus
quā oēs Longobardi p̄cipites corruerunt, ut nulla tunc fuerit Italix ciuitas illi labe
ēta quæ & catholicis & Arianis episcopis non habuerit. Intentauit aut Theodorus pō-
tifer per cuius tēpora Rotharis ad regnū assumptus est, illi labe hāc hāc discors
tū idē aduersus est facere Martinus pontifex Theodori successor Sed illi magis magnū
consequens Rotharis inualefcere faciebat. Quare Martini pontificis fualit Theodori
Italix exarchus Romano Rauennatesq; exercitu in Aemiliā cōtractis, Longobardos
q̄ bellum indidit. Fecitq; magnos apparatus & ipse impiger Longobardus. Erant apud
Bononiā copie Romanorum, & Rotharis suas coegerat apud Parmā, q̄ demulcorū
geantea Mutinæ & Rhegij urbium, nedum munitiones aliquæ nō extarent, sed hāc
mina tunc scirent. Procellis uero primus Italix exarchus, & apud Scutennā notissimū
nunc Mutinæ annē castra posuit. Duxit etiā illuc impaudus Rotharis, & solus
alueus castra utriusq; exercitus dirimebat. Res postmodum quā ratione in Scutennā
pa sit gesta, nullus scribit, cum tū Paulus Sigibertusq; dicti collatis signis depugnauit, &
de Romano exercitu fracto fugatoq; septē milia pugnatores desideratos fuisse. Factū
autē est ex ea accepta clade rei Romanæ quæ tunc erat maxima inclinatio: siquidē Ro-
tharis ea elatus auctusq; uictoria, Apenninum sicō transgressus in Liguriā duxit. Et or-
to regionem ab urbe Luna in Vanum amnem Antidensisq; puincia Galliarum fines Lō-
gobardi per duodeuonaginta, quibus tunc Italiam premebant, annos, nunquā prius
pere potuerūt. Cuius Rotharis uictor tātum per dies singulos tunc cepit quāto pōp-
rās excurrētis a principio in finem potuit peragere. Per quod tempus necdū sub-
nit illis Romæ & Italix rebus, aut heredi Ariani inualefcens imperator Cōstanti-
us, sed nonos ipse addidit maximorū labores. Olympium enim quēdā cubiculum

Arum missi ad Italiam exarchatus Theodoro successorē, iubens ut pontificem et ceterum Romanum atque omnes Italiam episcopos admitteret sua Monothelitarum haereticum inquitare: quod nec suasionem nec precibus nec armis & uiolentia efficere nequites, aut apprehensum pontificem Martinum in uinculis ad se mitteret, aut faceret iugulari. Ingressus Italiam Olympius sumpto secū Rauennate exercitus Romam se contulit: apud quam synodo congregata subornauit Romani exercitus duces, ad quorum preces ueni Romano populo intendendam ostendere iudicauit, ut imperatoris desiderium pontificis & episcopis luaderent. Sed nec preces nec adorationes neque aperte dominationes apud episcopos quoniam quā efficaces fuere. Unde quod iusserat ab imperatore Olympio, cōtinuit pontificis, eutus docendi Roma nullam cerneret cōmoditatem, uel in basilica iugulare, iussitque exarchus tantum nephas in basilica beate Virginis ad praesepe à carnifice intentari: prexit aut dominus seruum suum, hūiore, quod postea publice est cōfessus, subita cecitate ita perculso, ut quem petebat pontificem ne quiescit inuenire. Erat tōc quinquagesimus annus inclinationis Rom. imperij orientalis, quam ostendimus anno Forae imperij exitu inchoasse. Saracenis per id tempus instantium laulerāt opes, ut post subactas & quiete possessas quae Romanorum fuerant provincias Asiae, Europam inuadere praesumerent. Nauigio itaque in genti ab Alexandria soluentes Rhodum insulam Romanum imperij peruenierunt, eaque capta Colossium fama celeberrimum, à quo ciuitas insula prima uia nomen habuit, demoliti sunt, ex cuius uere nongentos camelos fuisse oneratos inuenimus. Rhodo uastata Saraceni in Aegeum delati pelagus, multas ex Cycladibus afflexerunt: inde in Sicilia nauigarunt, quam maritimis in locis spoliata, incendijs etiam per mediterranea editis uastare coeperant: tunc Olympius exarchus qui eam insulam simul cū Italia gubernabat, multis excitis nuncijs primo in gratia cum Martino Romano pontifice rediit, & inde Neapolim nauigans, nauigioque ex omni Tyrreno mari contra hostes in hostes duxit conflictus: & licet Saracenos insula expulserit, tantam tamen nauum subuersarum militumque interfectorum fecit iscuram, ut propior uictis quam uictoribus.

C Siciliam sit ingressus. Vbi morbo ex nimio praelij labore correptus, interijt. Sed nec propterea mutauit mentem sententiamque Constantius. Quin potius in sua imperate regni ardentior Theodorum Calliopam remisit ad gerendum Italiam exarchatum, iubens ut Martinum pontificem casensis uinctum ad se mittere curaret. Qui mandata ut Theodorus exequi cogeretur, Paulum quendam, cui Pellario fuit cognomen, imperator dilecticiam addidit, & sceleris administrum. Et Capellipam quidem ob exarchatum primum iussit ac integre administratum omnia Italia benigne excepit. Qui Romae aliquot moratus dies, ad Lateranensem palatii basilicam se contulit, ad pontificemque tanquam salutaturus accedens, illum nihil tale suspicatum cepit, & casens iniectis Pellario tradidit Rauennam, & inde Constantinopolim misit. Actus uero est in exilium Martinus pontifex in Chersonam Ponti ciuitatem, apud quam alter Romanus pontifex beatus Clefse longe antea exulauit. Obijtque eodem in loco beatus pontifex Martinus, anno sexto sui pontificatus exaeto. Cuius mortis cum certum non haberet nuncium Romanus clerus popularique, quatuordecim menses in noui pontificis electione pendit. Et tandem Eugenium delegit eius nominis primum, patre Rustiniano Romanum. Quo in tempore cum apud Constantinopolim mortuus esset Paulus ille perfidus patriarcha, successit ei Petrus, qui & si melius de religione sensit, cum pontifice tamen clerique Romano eandem fidem formam non tenuit. Rothari Longobardorum regi defuncto, successit Rhodolphe, qui in adulterio mulieris Longobardae deprehensus, ab illius uero interfectus est. Huic successit Asperius moriens duos filios Pertheritem & Gundibertum reliquit successores. Quorum temporibus Longobardi pacem cū Romanis Rauennanibusque & alijs Italiae populis imperio subiectis ubique seruauerunt, sed uarij ipsi inter se moribus aggreuiti sunt. Quia uero duos namque Beneuentanus Longobardorum dux ipsos fratres in regni administratione discordes esse intelligens, Romoaldum filium Beneuentani ducis inuocauit, & magnas ducis copias Papiam uenit: quae ex urbe cū Pertheritem puerū regē fugasset, Gundibertum fratrem expulsi Mediolano, apud quam urbem ipse à fratre diuisus se coeperat cōtinere. Eaque Longobardorum discordias tunc exploratas habens rex Francorum Clodoueus qui Dagoberto patri defuncto succederat, copias in Italiam misit, quae cū in

Transpadana regione magnâ fecissent prædâ, à Grimoaldo Italia sunt expulsi: obijt ut
 et Eugenius anno tertio nōdū exaeto, fuisse etiam est illi Vitalianus ex Volterris quib-
 dam pūincia & Signienti oppido oriundus. Ad cuius pōtēficatus initium, Cōstantius
 imperator expeditionē in Italiā parauit, non quidem ut iuxta famam tunc à se accērat
 dūlminatā Lōgobardos Italiā eniceret, sed ut urbē Romā & subiectas illius pūincias
 uel ciuitates diuīsijs ornamētisq; spoliaret. Cōstantino itaq; filio cōsorte imperij de-
 clarato apud Cōstantinopolim relicto, classē inlustrā Cōstantius præmiliti Athenas,
 quō ipse pedēstri itinere est, pēdēlux ibi nauigium ingressus uentos nactus secūdos nū-
 lo prius in loco q̄ apud Tarenū sublitit. Copijs in eā ciuitatē expulsijs, q̄ erat maximus
 & dignus Romano principe exercitus, cōstituit Cōstantius ducere Beneuentum: ex-
 ius dux Romoaldus quāprimū de Cōstantij in Italiam aduentu certior est factus, Le-
 certiam Apulij ciuitatem, Acheronamq; impositis præsidijs, & in nouis insitatorisq;
 munitionibus cōfirmauit, q̄ imperatorem existimauerit ciuitates ipsas pēiūq; Beneū-
 tum adiret tenentorum: & genitore ut subueniret requisito, fecit ad persequendum in Be-
 neuento obediētiē, quantos maximos potuit apparatus. Et quidē Cōstantius quod i-
 muerat Romoaldus prima ad Luceriā firmauit castra, cuius oppidani licet perbūia
 Lōgobardos nō sint uisi, parūā defensionis patriæ suscepērunt curam, q̄ nullum ab im-
 peratoria Romani uictoria incōmodum formidaret. Hinc factū est, ut milibus Lōgo-
 bardis qui præsidio inerant nō satis resistere ualentibus, Graeci Luceriā uiribus fini-
 tūq; ciuitatē tunc opulentissimā audissimē spoliauerunt, & tanquā in solo barbari-
 co nō in Italia esset, ferro igniq; uastatam solo requarent: eademq; le uicta in multa Apa-
 liz oppida usq; imperator Acheruntā inualit: eam uero ciuitatem natura soli manū
 mē ciues Lucerinorū calamitatē sibi pponentes & iniūcē adhortantes à crudeli Greco
 tutati sunt. Ibi cū paucos dies sedisset Cōstantius, postquā uidit oppugnationes accu-
 tissimē factas in casum cēssisse, duxit Beneuentū, cuius urbis oppugnationi maiore in-
 stituit apparatus: resistebat uero impigre adoleſcēta Romoaldus, & sei Lōgobardi quō
 rē res agebat, nō solum repugnabant de moribus, sed ad ipsos qui in finibus oppugna-
 tiones excitabant aggeres triumphat. Cōtulerat interea ex omni Transpadana Italia
 Lōgobardosq; milites Grimoaldus, cuius exercitus agmina uis cēnētia Amylijs, & in-
 gressa Flaminia à milibus Rauennatis exarchatus apud Forum populiū statim habē-
 ribus nō leuē incōmodum acceperunt. Prætergressus itē est Ticius & sine interiori cō-
 ſultione Grimoaldus, & per Picentes in Samnium uenit: qui ut filium & secum obſessa
 de suo accessu apparatusq; faceret certiores, eundē qui ad se Papianum uenit nūciū mis-
 sit. Qui nūcius à Grecis interceptus ad Cōstantiūq; perductus, ea quē sciebat de rege
 Lōgobardi aduentu supra ueritatē attollens narrauit. Soluit ita dico obediētiē inopi-
 dorū comes ad Caloris amnia uada aggressus est. Prælio ab ultimis Grecorū, qui agnē
 imperatoris copias claudēbant, in aggressores relato, pugna est atrox cōſerta: quorū
 habuit finē, ut nullo ex Grecis q̄ cū imperatore fluuū trāsmiserant ad pugnatē locorū
 ut subueniret redēſſe, q̄ cōperit p̄ſiliū intermittere nō potuerint, oēsq; magnā mē
 manus penē ad interneciōē fuerint interſecti. Iturus à Neapoli Romā Cōstantius Sabi-
 rū ciuē Neapolitanū ducē sui exercitus declarauit, uiginti milibus militū ſecūſſimū
 attribuit, ut Neapolim subiectaq; imperio Campaniæ oppida tutaret, ſimulq; cor-
 ne euntē Romā Lōgobardi pone inſecuti, aut ex inſidijs inſeſtarent. Cepit uero Sabi-
 rus ſtatim ad Formianum, quo ex loco & Neapolitanis facliter ſubuenire poſſet, & ho-
 ſtes uia Appia excludos, ſi iter Latina cōpēſſent, trāſuerſis itinērib; prouenire. Euntē Ro-
 mā uia Appia Cōſtāntio Vitalianus pōtēſſex maximus clero & populi multitudinē ſo-
 cietas ſexto ab urbe militario obuiuit: Introductusq; imperator beati Petri primo &
 poſt alias ubis eccleſias accuratiſſimē inuiſit, nulla aut effectus poſtea docuit religio-
 nis deuotione adductus, magis q̄ ut ornamēta illarū ſacris oculis p̄ſeſtaret. Obui-
 ſit itē beati Petri baſilicæ palliū auro intexū. Interea Romoaldus dux Beneuentani
 permiſſo ſibi à genitore Lōgobardorū exercitū duxit in Saburum, & utroq; Longobar-
 dorum. Graecorumq; ducē decertandi cupientillimo, collata ſunt ſigna: Fuit uero præ-
 p̄m ex ratione diſpar, quōd Greci Saburum hominem Italicū ex ſoli dūcē in fugam di-

- A** suū dimiserit, persecuti supientis agmen Lōgobardi & Saburum ducem, & multos ex
Garcia interfecerunt. At Cōstantius postq̃ primis quinq̃ aduentus sui diebus basili
cas & publica Romę loca perambulauerat, crepioni op̃erā imp̃diti. Etenim quęcūq̃
uidisset ex gre aut marmore ad ornatum posita, p̃ singulos dies aut loco abstraxit, aut ut
discepra nauibus imponi curauit, ut plus ipse ornamentoū septem in dieb. urbi Romę
detraxerit, q̃ barbari antea in docentis & quinquaginta octo annis per quos imperium
inclinauerat, uel in prędā abstrulerat uel cōtēgerant. In duodecimo die Roem p̃fectus
Neapolim rediit, & inde nulla belli Lōgobardorū cura ulterius suscepta in Siciliam na
uigauit. Desedit uero Syracusis, & t̃quam aliquid magnū p̃ republica desinasset co
pitā retinuit, tributūq̃ primū Brutis, Calabria, Sicilia & Sardinia, postmodum Africa p̃
uicq̃ imperauit, & ea quidem nō ex Ro. imperij canone, sed quantarūq̃ extorqueri
uel abstrahi posset a quęstionib. intellexit: quanquam necdum quocūq̃ oppressi cōferre
potuerūt extorta sunt: sed multorū etiā se familiarē spoliatorum hūi ueniam exposuit. &
B nōnullis quib. uxor uisa est charior, ut precio redimeret abacta. Viriatio p̃blice Ro.
mano per id temporis uita sanctio, iussus est Adeodatus patre Iouiniano Romano,
uir mitissimus, & q̃ summa cum omnium beneuolentia p̃uiscatum administrauit: per
cuius tepora magnas afflictiones Romanis morā aduersus Lōgobardos deferens bel
lum Cōstantius relinquebat, nisi orta intestini inter Lōgobardos belli suspitio Grimo
aldū regē a Beneuentano in patriā reuocasset. Cōmendauerat Grimoaldus Papat̃ profe
ctum Lupo Foro iulianorū duci gentis Lōgobardę p̃fectionē, & ut Hetruria ac A
mylta ciuitates simul cum Transpadanis cōmodē tueret, illū Papat̃ statim capere cu
rauerat. Sed in Lupus multa audiens de imperatoris Cōstantij potentatu, priuquā ille
a Beneuentano oblatione recederet, collimauit Grimoaldū regē cum omnisq̃ copijs
peritūm. Hincq̃ ad Lōgobardorum regnū ap̃erta demonstratio nibus anhelauit quā
ob̃re Grimoaldus etiā penitūq̃ Beneuentū ingrediētes, Bauaror in uim foridrum pri
dem cum Lōgobardis regibus ictorū, aduersus Lupum p̃sidio aduocauit. Et Bauar
C quidē iterata prece nequaquam expectata, ut Foro iulianam puinciam inuaderent ex
actum parare coeperunt. Quo in tempore Grimoaldus intelligēs Cōstantiū in Africā
transiisse, capta quidē a Gothis de Beneuentano ducatu recepit: Vicholāq̃ qui Capua
nus comes siue nū in Græcos op̃erā, ut ostendimus sibi dederat, Spolethanum ducem re
liquit, & iūnere per Hetruriam accelerato in Transpadana redire cōtendit: cuius p̃p̃e
re p̃stis rebus simulq̃ de Bauarorū, ut Foro iulianos inuaderent, apparatu Lupus eodē
tempore certior est factus. Quare in Foro iulianos reuersus ap̃erta in regē suū rebellio
nē ostendit, adnūsus omnia in Transpadania tumultu rebellionib. inuoluere. Inuasu
ri Foro iulianos fines Bauari ad litora sinus Adriatici descēderunt, quib. p̃ eadē litora
occurret Lupus, primaq̃ utriusq̃ exercitus leuis armaturę agmina ad Flauū Hēlre op
pidū obuia cōstitērunt. Tantū aut̃ iterat utriq̃ genti animorū, ut nulla decernēdi fuerit
mora, & multis in utroq̃ exercitu occisis, plurimis uulneratis, prima die Longohardus
superior euasit: postere diei pugna eadē utriq̃ magnā ac prop̃e parem habuit. Maio
D re aut̃ nulla per diem tertū est pugnatam, ad cuius uesperam cum Bauari loco cellissent,
eorū impedimenta Longobardi diripuerunt. Sed interea multę Bauarorū manus adue
nerant, quas montū asperitas accessum tardare coegisset, quare p̃elio die quarta redita
tegrato, maximis ac omnino paribus animis est pugnatū, q̃ Lōgobardum p̃hibing diei
uictoria, Bauarū aut̃ exercitus confidentia audacē faceret. Vicitq̃ Bauarus, & Lupus
inter cōfestimilinas acies pugnans cecidit. Bauari post partā uictoriam in Foro iulianos
fines delati, omnia hostili animo ac modo rapinis atq̃ edis late incēdij sedare coepe
rant, cum rex Grimoaldus in Transpadana reuersus, gratiā Cæcanno regi, q̃ requisitas
subsuetas, actis, ab illo ut in partē reduceret copias imperarēt. Eademq̃ tempestate
Grimoaldus uictorū statim inuicā, quę apud Forū popiliū, cum Beneuentani opem affe
re p̃gebat lacellus fuit. Simulata itaq̃ in Vmbros p̃fectione, coius fama multos dis
seminata est dies, Parma Lōgobardorū urbē & Apennino per saltum Bardonis trans
missū Hetrurā est ingressus: unde Apenninū iterato insuetis tramitibus trāsmittēs in Fla
miniam descendit, emensissq̃ est tanta celeritate iter ut p̃missū leuis amatura militum
prius tanq̃ amici Forū popiliū sunt ingressi, q̃ de eorum aduentu magistratus potue
runt

rima custodia fieri certiores. Erat ea dies sabbati quā in domini resurrectione sancti v
trito vocabulo appellamus, eratq; ad horā tunc tertiam omnis populus ad cathedralem
ecclesiam congregatus, cum aduclans ex insidijs nocturnis cum equitatu Grimoaldus
irrupte, & populum opprimens diuinis intentis ceremonijs prius ferire cepit, q̄ unde
fuerit illi potuerint intelligere. Commisit uero iratus crudellissimūq; rex sine aliquo dele
ctu cedere, ut renouato tunc in baptisimalis fonte eccē renatos infantes simulq; diaconos
illos baptizantes ut erant sacro uenerandi amicti, iussit trucidari neq; sanatus est po
puli interfectione q̄ in ecclesia est reperiens, sed paucillima fuga, pleris quoque ex
buit ciuitas viros & mulieres & infantes desensio cōfectos atque ac iuuentū occidit
da exinde asportata, urbē quē semper antea in Rom. Raenatumq; paribus miserat, so
lo aequata reliquit desertā. Sed eo itē tempore terra Foriulij nōdū satis quiescere pote
rat, Arnefrides namq; Lupatilius ad Paternum aspirans ducatum in Carentanos se cōtra
lit Dalmatiae regionē, cōcitratosq; spe ingentis praedae Sclauos secū traxit, manū appre
stem minime cōdemmandam: cumq; Arnefrides adolefēs Forosulianos fines in palde
intrupit, inexploratis hostiū apparatib; & cum iam Nemafo adiuuisset castra oppido
munatissimo, eruperunt ex insidijs parati in praedium Lōgobardi: Carentanis ad tumid
insultu terribi, fracti & partim accisli partim fugatis, Arnefrides & ipse fugiens in
sefectus est. Ea de clade ab elapsis fuga Carentanis certiores facti Halmem & Dalmatiam
incolentes Sclauis publico cōsilio arma corripuerūt, certo populo Forosulianos de
cepti in hostiū eade iniuria ulciscendū credauerat rex Grimoaldus Forosulianū ducē
Vectarim, tunc Vincenae urbis sicut & eius genitor fuerat comitē, q̄ copijs ex patre
acceptis, aliq; quas rex addiderat abunde munitus, in Forosulianos se conuulit, & Scl
uon q̄ eius ducem ingressi ad pōtē Natsonis castra posuerant, multis affector inceden
dis fugauit. Tunc a Foropopillana reuersus clade Grimoaldus Opitergiū Forosulianū
rūrbē Lōgobardo subiectā duci dedit, q̄ Opiterginos Arnefrida studiosius in rebel
onē pependisse fuerit insinuatissimū: nec uero eius urbis sicut & Foropopillā populi in
sefecti, sed in finitimos Cenetenses Tarulinosq; migrare permisit. Adeoq; crudelis & in
solens etiā supra feroces mores suos factus erat Grimoaldus, ut Ro. Raennatus q̄
erit in maximas laborū angustias perducitur, nisi eū tūc mors opportuno tempore ibi
lisset soluta em pargēdi sanguinis causa uena, priusq; uisus facta cicatrice obduras
immoderato sanguinis fluxu interijt. Cui sufficiens est in Lōgobardorū regē Pannam
le quē puerū Grimoaldus Papa pulsam regno etiā spoliavit. Quo etiā tempore Cōstā
rapinā finis aduenerat, Millesius quidā Armenius ordines in orientali riuā exercitus
duicens illū in balneo interfecit, aduersusq; est imperiū obtinere ea in re sola impedita
q̄ exercitum orientalem, q̄ tunc in Sicilia erat, satis placare, de donis beneficijsq; libe
lizare nesciuit. Ad primū uero inuasi ab eo imperij famam, oēs & Italiae & Africae popu
li exultarunt, ut nullam tunc Theodorus Italiae exarchus, aut Romana Raennatus ut
militia duces interfecit Cōstantini molesticiā oliscere sine auspicio post dissemis
est rumor, milites orientales & si in Sicilia quiescebat, nō satis in noui imperatoris
li uoluntarios fore: quam obrē incensū sunt milium Italiae animi ad Cōstantini impend
apud Cōstantinopolim tenentis gratiā pmerendam, & Raennatus primū Theodori
exarcho hortate in Dalmatiam, inde in Calabria traiecerūt, expectaruntq; Romanos
lites pedestri uia euntes, cū quibus in Sicilia sunt delati, quō itē nauigauit oēs uel in A
frica uel in Sardinia reipublice milites. Habebat uero Millesias copias cū quibus Si
ciliā ab externo milite defensusset, nisi intestina cōmitionū orientalū sedinio aduētu
primo & post Africanis militib; prehūisset, itaq; oppressus interfectusq; est. Mellitū n
q̄ illius fauoris principes fuerūt, uincti Cōstantinopolim sunt perducti. Nullo tū q̄
adate ceteros lōge antecēit ea in tumultuaria expeditione tūc existere, oēs relictā Sicilia
ad flumina instat ut quinciarū custodias sunt reuersi. At Cōstantinus quē Cōstantini
genitore cōsorte imperij assumptū fuisse oliscimus, illo interfecto tenitus est, & oēs
ubiq; adeo trepide administrauit, ut si aliquis fuisset uis illata, uisus sit impendū facillime
amissurus. Primū tū omniū maxime uisus crudelitate, frati es pueros, ne ad imperiū
tate nandū, multauit. Tū nōi imperatoris trepidationē cū Saraceni exploratū habu
it clade oculis cōparatū animo, ut potius est cōpensū, si tū Cōstantini imperiū aliq
apud

- A**pod Cōstantinopolim accepisset incōmodum, Thraciam & Græciam potius q̃ Italiā aut eius puincias inuadendū sed postq̃ nihil proximo sibi in puincijs innouatum, & Si ciliā moribus agitatā, spolijs urbis Romæ referā esse intellexerunt, classem ab Alexandria soluerunt, perperuq̃ cursu in Siciliā nauigarunt. Inuaserunt uero improbi Syracusas, quā urbē primo impetu ceperūt, q̃ nullis erat praesidijs cōmunita. Et quia magnū dūmimore in mora periculū ab Italia ab Africa q̃ suspicarent, eadē primo ciuiū quantā potuerunt maximā fecerunt. Exinde nauibus ornamentonū urbi Romę a Cōstantio detractis, & simul Syracusane gazæ plenā, in Ægyptū haudquāq̃ minore q̃ adocnerant celeritate reuersi sunt. Obijt ad Cōstantiū septimum imperij annum Aduentatus pōtīfex Romanus, & per mēses quatuor quibz sedes apostolica tunc uicauit, uisā sunt elementa in urbis Romæ & Italię excidij cōmūale: nāq̃ tanti tamq̃ cōtinuati imbres tonitruis fulgōribzq̃ immixti fuerunt, ut maximā armentorū palliū morientū facturā populi sint perpelli: quantū plurimos uiros ea tēpestiate fulminibus afflatos interisse inuenimus, & maturecentia pluuiaū initio in cāpis frumēta emarcuisse, ut fuerit sola tio populi legumina, quorū factus primi grana in tetrā uento imbrat decussa, cū herbidum cespitē pullulassent, ad maturitatē denuo peruenerunt. Ea afflictione post habitā diu a clero populūq̃ Romano supplicationes sedata, creatus est in pōtīfice Donus ex patre Maurizio Rom. q̃ amplā uelutbuli xidū sancti Petri arcem marmoribus frauit. Dono successus est Agatho primus ex Sicilia oriundus, per curas tēpora Rauennas ecclesiā Romanę, ā qua pridē delatuerat est subiecta. Theodorus tunc præerat Rauennatē ecclesię archiepiscopus: eo etiā tēpore alter Theodorus Calliopa exarchus Italię erat. Clerū Rauennatē tunc magnū is archiepiscopus prater quorundā ea p̃deceffionibus morē seuerā districcione in bonis moribus cōtinebat: unde maximā in illum inimicitia exercebant: fame autē planē inchoata multis atq̃ omnibz opitulabat archiepiscopus, sed maior fuit quorundam importunitas, q̃ ut illorum ingluuiem luxuriamq̃ archiepiscopus potuerit explere. Hinc detractiones primum & fuluratiōes audite sunt, auariciā archiepiscopi tenacitatēq̃ dñantium. Fame postea inualecente ab occulta mordacitate multi pruerunt in apertam archiepiscopi uisuperationē: eosū uerbis & possibilibz largitione conatus est archiepiscopus demulcere. Dies aduenit sacratissima natalis Christi, cōuenitq̃ ad ortū solis Rauennæ populus in sancti Apollinaris æde, que in Clauisus opidi obsitro uepibz loco etiā nunc speciosissima uisū, expectabat q̃ archiepiscopus, qui ex more missarū solēnia celebraret. Sed omīs clerus secessionē factā illū in archiepiscopia destituerat: cū uero sol tam in meridie ascēdisset exarchi opera reductus ad archiepiscopū clerus illū ad martyris ecclesiā deduxit. Qua stomachatus indignitate archiepiscopus, ad Agathonē Romanū pōtīfex cōtulit, Rauennatēq̃ ecclesiā Romanę subdidit, ut nō ultra Romano par foret Rauennas p̃sful, qd̃ multi antea dicere præsumerant: sed futuros archiepiscopos crearet Ro. pōtīfex, aut q̃ a clero & populo Rauennate deligeret, Romam p̃ cōfirmationē teneret accedere. Eodemq̃ anno q̃ erat decimus imperij Cōstantini, illum in Saracenos duxisse, & uisitoria celebri potitum inuenio, nō quodē q̃ dis triginta milia qd̃ nōnulli scripserunt, sed quē effectū ut ea afflictū clade Saraceni p̃ce cōstituta tributum imperio p̃dere p̃miserint. Acciditq̃ opportuno in tēpore pax illa, q̃ Bulgari post parum Thraciam inuaserunt: fuerunt uero nō ex illis quos aliquoties supra Danubij accolat fuisse ostendimus, sed noua eius gentis examina, quę Scythię finibus tunc primū egressa cōstituerāt in Romanorū puincias sedes capere. Cōgressus illi Pannoniā inter & Mediā superiorē Cōstantinus insignē accepit cladē, cūq̃ potius fugeret q̃ p̃de referret, paci ab illis oblate cupiētissimū acquieuit. Satis nanq̃ Bulgariū supracū est usum teracillimi agri puincias Danubio cōmītes Ro. principis autoritate p̃cta fecit socdera habitare: celliq̃ nō modo ei gēti prius barbarę & essetis, uerū omī Europę. Fausta felixq̃ modestia qua Bulgari tūc sunt usi, q̃ habitū eo ex socdere de Ro. puincis hac tenus annos septingētos sexaginta tres possidet, ubi tanq̃ limitanei milites excubatoresq̃ Christianorū aduersus ceterā barbariē permiserūt. Et quāq̃ sepe antea Christiania uiros ac p̃dicti fuerint, p̃senti in anno maximū affert adiuuētiā. Cepe rā & q̃re possederāt Turci ante annū ferme cētesimū maximā Græcię, Thracię, Thessalię, Macedonię, Epri, Acamanię, & Pannoniarū partē, Mediā & Rēpē

sem Daciam quiete tenebāt, & ut certiori termino omnia cōplectar, quicquid est imani g
 Eurasio, qđ maius nūc dicit, usq; ad Adriaticū orā, uel sibi subiecterā, uel tributa pēdē
 effecerant, uel rapinis incēdīs q; sedauerāt, adeo quillorū in Europa creuerat potētia, ut
 nullis prāter Vngaros & Bulgaros aliquāliter resistentib; ad sinū Adriaticū, ad ipsam
 Italiā eos breui ducturos aliquot ante annos trepidare cōperimus. Bene uero nūc ha
 bet, quādo dei nostri benignitate & pōtēsticis Eugēnii diligētia effectū est, ut Ladolan
 Poloniae & Vngarię rex, ipso Turcos anno nūc secundo agitari ac repelli curā ploā
 nē Huniat Vaynoda ducē suū ex Bulgariā oriundū. Cum nāq; anno eūc tertiū regnum
 Vngarię ob dissensiones primatū ciuili bello arderet, Turci eo usq; sunt pgressi, ut Ra
 gusinū urbē totius Dalmatię potētissimā sibi effecerint tributariā. Et cum iadegūm
 mineres ea barbaries, trepidari cōceptū est, ne illius incēdij mox ut apparebat, latius in
 tūti flāma aut Italiā cōsiperet aut Germaniam. Pōtēstex itaq; Iulianum miteri Carari
 nę gentis Romanū ecclesię Cardinalē pacē per eum in Vngariā cōstituit, regiū iu
 sit ut in Turcos prāsumpta uictoria dissipatō arma indueret. Immissus ē rege Ioā. Ha
 nia Vaynoda uir bellis osissimus sex prālijs uictor ex hostili exercitu ad centum milia
 interfecit. Tantis affectus uictorij Ladislaus rex maximē indolis adolecēt, autēnt
 Eugēnii pōtēsticis & Romanę ecclesię in Caratino Cardinale p̄fēctens in castra cō
 tuit. Magnū aut tunc admirabilisq; fuit uictorij curijs, quāptimum eū regis copijs
 in quā quadraginta equitatus peditatusq; armatorum milia fūere, una habuerunt ci
 lita, Turci in superiore usq; Mediā sunt repulsi, uenitq; ilico in potēstatē Sophia urbs in
 tius Medię insignis, quā fux diffusus potētiē Turcus incendit, fugiensq; reliquit. Sed
 hęc fux rēporib; diffuse narranda omitterentes ad institutā reuertamur hystoriā. Bene etiā
 nūc uisus est pacē illa, quā infelici ex causa nactus est Cōstantinus, q; eo q; secutus est as
 no curauit sextam synodum apud Cōstantinopolim celebrari. Interfuerunt aut Agatho
 nīs pape legat Ioā. Portuenis episcopus, & alter Ioā. Romanę ecclesię diaconus,
 cōueniuntq; ad imperatoris edictū ducenti octuagintanoue episcopi. Acta autē ex
 causa Monothelitarum. quos supra diximus aduersus fidē catholicā cōēdisse, unum
 tantūmodo esse in Christo uoluntatē. Erantq; duo primarij causę aduersarij, Gecogia
 Cōstantinopolitanus, & Macharius Antiochenus episcopi, quorū Georgius auditi
 tionibus facilius in catholicorū sententiā adduci est passus. Macharius aut penitus &
 nimia diu patribus resistē, nō solū est dignitate priuatus, sed simul cū mortuis, Sergio,
 Pyrrho, Paulo & Petro eiusdē hēreseos autoribus fatana traditus, ad extremūq; cō
 aliquot pēridis cōplicitibus Romam relegatus. Ea redintegratē fidei lēcticia Agatho &
 Romani paucos menses sunt gausi. q; pēstis tunc quāta raro alijs per tres mēses Romā
 populata est, & ipse Agatho est defunctus. Cui successit Leo secundus, patre Paulo Stu
 lus, uir cū sacras secularesq; literas apprime doctus, tum etiā eloquētissimus, q; sui etiā
 tibus diuersorum operū scriptis adeo clarus est, ut lōgiori suarum uirtutum narratione
 a nobis illustrari nō indigeat. Nō autem exegit primū pōtēsticatus annū, cōq; successit
 est Benedictus item secundus ciuis Rom. ad quem Cōstantinus imperator sanctiōem
 misit, ut quem clerus populus & exercitus Rom. delegerit in pōtēsticem, in euestigatiōē
 firmes, nulla principis Cōstantinopolitani aut exarchi Italicę, qđ dicit obseruatum fuit,
 licentia expectata, parem; Benedictus eum superiore Leone in pontificatu undecim
 mensium uitam habuit. Sed Cōstantini imperio iam tum ad finem uergēte Romanę
 Italicę res suam debilitatem ostendere cepit. Nāq; & si Lōgobardi magis inter se di
 sensionibus cōtendebant, nullū tū in illos arma capere ausus fuit. Pertharis quem Gi
 moaldo in Lōgobardorū regno ostendimus successit, uir bonus & Christianę religionis
 deuotus erat, q; sanctę Agathę monasterium Papię edificauit: cuius per id tempus Ro
 delinda eius uxor gloriose uirginis basilicam, quæ ad Perthicas est dicta, extra ciuitem
 ciuitatis moenia pariter extruxisset. Is rex Cubardus Trideni dux bellum gerens ad
 sus Bazaros sibi uicinos, illorum ducē Grauonem prālio superatus occidit, eūq;
 pidi Bauranum & multa iurisdictionis fux castella cepit. Quæ clatus uictoria Alachi
 bellū aduersus Pertharim Cunipertūq; reges suos mouere est ausus. Duxerunt iaro in
 illum reges, & aliquot paglijs maximo cōmissis animorū ardore, Lōgobardorū unūq;
 acies seie mutuis ex dibus adllexerunt. Superiores tū cōarserunt reges, & Alachi repul
 sit

A fus intra Tridenti moenia se recepit. Applicueruntq; ut dux perfidos dedereſ. Sed prolapſus eſt fuga inter munitionū custodias Alachis, & ilico oppidi Tridentini deditiō à ciuib; facta fuit, breui tamen Cuniperti interceſſione rediit in Perthæis gratiam Alachis quē Cunipertus rex, licet pater diſſuadeſcit, Britæ præfecit ducē. Ertum Romæ benediſto ſecundo pōſtice Romano ad finem undecimi pōſticitus ſui menſis, ut oſtendimus, deſunctio, clerus populusq; & exercitus Rom. priuilegio uſi ab imperatore conceſſo, Ioannem Antiochenum, qui fuit etiam nominis quintus, in pōſtice delegerūt: cui ſecundo pōſticitus menſe, cum imperator Cōſtantine anno imperij decimo & ſepimo obſiſſet, ſuccellit illi ſilius Iuſtinianus ſecundus, nullo in paterni quondā imperij prouincijs aut ciuitatib; aſqualiter reſidente. Et tamen Saraceni ad primam Conſtantine ingraueſcentis morbi ſumam ſpe adducti motum, quos imperij mutatio quādoq; pepererat, Africam & Libyam inuaſerunt, omniaq; mari expoſita ilico occupauerunt. Multa fuerant in Gallijs, Hiſpanijs, Angliā, Germania, & alijs Romanorum quondam prouincijs proximo geſta tempore, quibus libros implere, & res cum uarietate gratas, tum etiam magnas narrare potuimus: ſed illæ omnes prouinciæ continuata diu poſſeſſione ſuſtatis factæ erant: nihil autē à principio huius operis quaſitū magis, q̃ Romanoſ imperij inclinationē oſtendere, quā nuper duplicē naſci ſumum. Si quidē annos nunc ſeptuaginta quinque ſupra ducentos Romanum occidentale, & ſeptuaginta ſex à Forē imperij inclinationem oſtendere temporibus, orientale inclinat imperium.

BLONDI FORLIVIENSIS HISTORIARVM AB INCLINATIONE imperij Romanorum, Decadis primæ, Liber decimus.

C VSTINIANVM iuniorē ſicut Africam Libyamq; amittere deſuncti patris res nouæ lecerunt, ita eadē prouinciæ exorta pariter in Saracenis nouæ res recipere adiuuauit. Si quidē Gize Saracenorū Ammirathio ſub idē tempore quo Cōſtantine, uita deſuncto, Baldas illi ſuſſectus eſt, qui audiens Iuſtinianum imperij ſara omnium prouinciarum cōſenſu accepiſſe, pacem illi ultro obſolipet cuius ſexus Africa & Libya in primis ſuerūt imperio reſtitutæ, aſſumantq; nōnulli ſcriptores eo in ſordere interueniſſe, ut per annos decem, qui terminus in pace fuerit aſcriptus, Saraceni ſingulo quoq; die nummos mille aureos ſoluere, ſeruamq; unum ex gente ſua, & unū item equū Romano imperatori mittere tenerent. Is uero annus noui imperatoris Romanorum, & Ammirathi Saracenorum creatione inſignis, pōſtice etiam Romanum habuit nouum Cononē eius nominis primū, paterna origine Thracem, qui in partib; cleri Rom. archipreſbyterum creati contenditum diſſentione, à cætero clero & exercitus cōcordi uoto rogatus, illum ex more cōfirmaret, obijt ipſe exarchus anno duodeciſimo, poſt quā ſublimem illum geſſerat in Italia magiſtratū. Hic pontifex ſyncera Iuſtiniani imperatoris amicitia uſus ab illo impetravit Brutios, Lucanosq; & Siculos multis leuari oneribus tributorū. Impediēto autē ipſi maximo ſuit ualido, multis ad quæ natura & lenitate erat procliuſ, laude dignis operibus exequendis: quæ ratione cum ingraueſcente morbo ſe mori intelliſſet, quicquid auri cumulauerat, electo & ſingulis urbib; Romæ monaſterijs ac ſacris ædib; legauit: eius diſtributionis cura Paſcali archidſcono, cui plurimum ſideret demandata. Interea Ioan. cognomenio Platina deſuncto Theodoro in exarchatu Italiæ ſuſſectus Rauennā uenerat, miſeratq; Romā iudices urbib; & populi gubernationi atq; ærario præfecit: ad quē mittens Paſcalis Mommiſſum ſidei ſuæ auri legatum eſt poſſicitum, ſi quæ primū obſiſſet Conon, ſe uel illata ui creati pōſtice obtineret. Et quidē ſpōpōdā aduſuq; eſt exarchus, ſed auro per ſuos iudices ex perſidi manibus accepto, Cononi ad undecimū pōſticitus menſem deſuncto, ſuccellit Sergius Antiochenus. Nā cum pars populi Romani maxime Theodorum archipreſbyterum peteret, & nōnulli ab exarchi iudicib; ſubornati Paſcalem nominariſſent, parsq; utraq; in Lateranenſi palatio ſe conueniſſet, tandem cleri populiq; uoto in Sergium conueniunt. Per quæ tēpora ubiq; quieſcente Italiæ, Cunipertus Longobardorū rex obijt. Liuthpertumq; ſuum nondū pueritū ſupergeſſum ſub Alprandi

Blondus.

M ducis

dach strenui tutela reliquit successorē. Tantū eius anni pacē, quāsi Romanū imperiū, &
 Saraceni, Lōgobardi, Bulgari atq; etiā Visigothi, Frāci, Germani, & Anglisti, & ceteri,
 primus omnium rupit imperator Iustinianus, q̄ sēdēra uiolēti cū Saracenis ita corāpud
 Mesopotamiā & in Perside maximis affecit incōmodis. Illi uero reparare uindictā
 tes imperatorē cū omni exercitu Mesopotamia expulerūt, & multo plura tūc Iustinia-
 nus eadē amissiq; exercitus dāna recepit à Barbaris q̄ insulerat. Redintegrata itē
 pax. Secundū quā nouo sēdere firmatā fregit imperator in cōstanti alit pacē i gentore
 Cōstantino cū Bulgariis cōstiturū. Duxit namq; in illos improuisus, quibus, ut erant im-
 parati, nullo in loco resistētibz, imperator credidit & incēdēs p̄ uniuersā Bulgariā
 debacchatus est. Illi uero conspicati Iustinianū furentē, nulla rei bellicę disciplina duci,
 & exercitū sine ordine palatē dimittere, retro ad superiores Medię Thracumq; con-
 finia cōfugerant, qui magnā in manū coacti nihil per multos dies magis adnisi sunt, q̄
 ut suis incōdita etiā mulierū puerorumq; turba in unum coactis, locum, urbes, oppi-
 daq; sacrenti imperatoris exercitus diripiēda permitterent. Exinde animis post tantam
 cōnferuationē resumptis, salus, ceterosq; meatus, per quos Iustiniano in Thraciam
 & Cōstantinopolim redeundū erat, obice multo, & additis stationibus munieritq;que
 postquā audiuit impudens imperator, ad Bulgarios mitens ea cōditione pacem redi-
 tumq; imperatoris, ut capitis, rebzq; omnibz quas diripuerat, dimissis, abiens pacem
 precario cōcessam iureiurando cōfirmaret, & sui exercitus primarios sacramēto ad-
 ctos permitteret cōfirmare. Eodē anno apud Francos etiā mota sunt bella, in quibz
 p̄mū emittere cōcepit nomē familię silius Carolorū, quos posteriora secula gloriosos Fran-
 corū principes habuerūt. Erant Austrasiōrū reguli fratres duo, Martinus & Pipinus, ad
 postea Breui fuit cognomen, & Ebroinus quidā Theodericū Francorū regē, illiusq;
 regnū p̄ libito gubernabat. Is magna in Austrasiis insolentia usus, Theodericū regem
 exercitūq; paratissimū in illos duxit. Tunc reguli accitis tumultuarie cohortibus oc-
 currentibus cōsento ad uicem Lucosodū p̄relio fracti fugatiq; fuerūt. Martinusq; cū illi
 quādiu latuisset, fide publica ab Ebroino euocatus fraude periit. Nec multo post Ebroi-
 no pariter ab Ermenisido, cui insidias tetēderat p̄ fraudē occiso, Pipinus redintegrata
 cū Francis gratia, ipsē Ermenisidū in Ebroinū locū à Francis cōstitui impetrat. Per
 id etiā temporis Lōgobardi suos habuerunt motus. Nāq; Ragimbertus Taurēnsium
 dux inuadit ductus, qd̄ Asprūdus sibi in pueri regis Liuthperti tutela prapoliū esset,
 arma in regē suū mouit, cui cum obuiā processissent Asprūdus & Rotharis dux Ber-
 gomēsiū paratissimū ducentes exercitū, apud Nouariam p̄relio est certatum: Victū
 Ragimbertus, & Asprūdo Rothariq; cū infante rege fuga, p̄lapsis, nullo q̄ resistere ex-
 ercitu reliquo, Papiā ueniens regni tyrāide est potius: & intra paucos mēses uita-
 tio Arithpertus filius, magno exercitu coacto regnum sibi retinere conatus est. Sed
 rex Lōgobardorū Asprūdo pueri regis Liuthperti tutore monente, arma p̄ uerigra
 reductionē sumperunt, quorū ducū primariis Zorhone, Tharone, Pharone, & Rho-
 ri Bergomēsi, simul cū ipso Liuthperte rege & Asprūdo Papiā accēdētibz, p̄dēt am
 copijs obuiā Arithpertus, cōcursumq; est ab uniuersis Gallie Cūsalpinę Longobardo-
 rū copijs ad amnem Ticinum: quo in p̄relio post cēdem hinc inde actam, post uictoria
 infinita par sepe spes, par desperatio utriq; fuit. Vicit uñ adulterini regis exercitus, &
 Liuthpertus puer uiuus uenit in hostiū potestatem. Asprūdus uero fugiens ad insulam
 Comaciā, Rotharis Bergomēsiū dux, cum se recepisset Laudam ciuitatem scē, illa
 militum statione firmata Bergomū adijt, fecitq; se Lōgobardorū regem à Zorhone, Pe-
 thone & Pharone fugę comitibus declarari. Quę cū essent Arithperto nunciata, mo-
 tis solenni apparatu ex Papiā signis, duxit in Laudā, eaq; ad primā oppugnationis obli-
 tionē capta fines Bergomēnsium est ingressus. Et quia nouū regem Rotharū audire
 magnos fecisse apparatus, magnasq; copias contraxisse, sensim & accurate cōsequēti
 in montes, prius tamen ad Bergomē moenia est itum, q̄ quicquid armatus Rotharis
 immisit. Obseclit itaq; Arithpertus Bergomū, & ardetes aliasq; admouit machinas, op-
 pagnationis, solitas adhibent, nullo aut ex Lōgobardis eo in ciuili bello satis resistenti,
 hinc Arithpertus urbe munitissima est potius, & capto in ea Rotharim decessimq; qd̄
 erat maximū in Lōgobardis opprobriū, post paucos dies iussit simul cum Liuthperto
 puerū

- A** pueri singulari. Exinde Antheptus rex duxit in insula Comacina, quod cum recessisset futurum Aspirandus, per saltu Calueng confugit ad Bauaros. Et Antheptus oppido in sulis Comacinae ut expugnato, illud dirutū solo æquauit. At Iustinianus imperator ex Bulgariis in Thracia reuersus, aliquot ibi desedit menses. Quo in tēpore Stephanus quidā Sclarius, cui ille urbs Cōstantinopolitanae cuius gubernationē q̄ reliquerat, inter scelerā, quibus erat deditissimus, cō prorupit audacie, ut ipsius Imperatoris genitricē connumerijs uerbisuiq̄ afficeret: cuius indignitas rei Cōstantinopolitanos in Iustinianū talia tolerantis opprobria odiū cōcitauit. Ipse uero Imperator Cōstantinopolim reuersus, ut quiescēt a genitore Cōstantino cū Romanis pōtificibus sandarā euerteret, cōciliū in Cōstantinopoli celebrauit: ad quod cum Romani pōtifices cleriq̄ cōuenissent oratores, iterata sunt sexta synodi acta, q̄bus intermixta sunt aliqua i ritu catholico abhorrētia. Subscripserunt uero imprudētes Romani pōtifices oratores. Sed cū subscriptionem Sergius pōtiffex, ut p̄ hæredica iudicamā noluit approbare. Iratus uero est Iustinianus.
- B** & mittens Zachariā prospatharium Romā, iussit Sergiū pōtifficē Constantinopolim deportari. Quod cū in urbe, ceteriq̄ Italiae urbibus, imperio tūc subiectis, auditum esset, moestitia ubiq̄ & luctus publicus fuit. Sed Rauēnatis exarchatus milites animi erectiores cōstruxerunt Romanū pōtifficē, Romanūq̄ urbem & ipsam Italiam a tanta tristitia uidicare: armis itaq̄ capitis, facto agmine, ad urbē p̄perarunt. Intellexit eorum aduentū Zacharias, qui in supplicij mortisq̄ terrore adductus, pōtifficem supplex orauit, ut se in Lateranenū palatio absconditū seruaret: nec desuit illi pōtiffici pietas, qui ingressam urbē exercitū Rauennatem comitante gregatim Romano populo ad se eunē, ut exiret per aris cōfedit: & illis clamore ingēti, latitia plena Imperatoris satellitē canonicūq̄ ad supplicij poscentibus, Zachariā trepidū produxit: sedato postmodum turbæ fremitu, pōtiffex oratione habita, & milites delinuit, & spathariū fide publica sibi abire permisit. Nondū redierat in patriam Zacharias, cum Iustinianus perdidit, quā in oēs urebatur, & impietatis in Romanū pōtifficem poena dedit. Siquidem Leonitus
- C** patritius aduente Gallinico patriarcha Cōstantinopolitano insurgens plebē Cōstantinopolitanam ad arma tumultūq̄ coniecit, & carcere ut fracto, multos educens morti perpernoq̄ pedes adducit. Iustinianū imperio deiectionē cepit, naresq̄ mutilatum curauit Chersonā Pōti ciuitatem exilio deportari. Eos imperij motus exploratos habens Habdimelech Saracenorū Ammirathus Africā inuasit. In quem Leontius imperator Ioannē patricium militiæ magistrum cum exercitu misit. Et quidem Ioannes Saracenis cōgressus eos fugere cōpulsos omni Africa exterminauit. Sed erant iam non in Perside solum, aut Arabia, sed omni Ægypto actis Saracenorū uires, ut Ioannes rei militariū sed enissimus crederet, nō posse diu Africā ab illorum insulibus pulillo, quē ipse duxerat, exercitu defendari. Hinc ad Leontium imperatorē delatus, supplemēta postulabat sibi dari in Africā transportanda. Interim dum eunstantem copias dare Leontium Ioannes expectant Constantinopoli desidet, exercitus suus in Africa relictus tumultuari cepit, Abimarūq̄, cui Tyberio fuit cognomen, Cōstantinopolitanū ciuem ducem primo, post imperatorē acclamauit. Is imperiū, ut aliqui quæsiū, ut alij oblati accipiens, ne qua quā moras sibi apud Africā trahēdas existimauit. Et cum exercitu penē omni nauigans Cōstantinopolim peruenit. Fauebāt uero ciues affinitū agnatorūq̄ factio potētissima, unde dū Leontius forum palatiumq̄ stationibus munitum seruare nitit, ingressus Blaquematum moenia Abimarū urbē cepit, & captum paruo negotio Leontius, nāso fice & ille Iustinianū militauit, quem cōiectum in carcerē maiori infortunio reueruauit. Erat in urbe Cōstantinopolitana Philippus quidā Nizepoli patricij filius egregiē indoctis adoleſcēt, q̄ simul cū alijs ciuibz Abimaro sauerat. Is siue iuuenili inconsideratione, siue qd̄ ita res se habuerit, quibuscūdam dixit uidisse in somnio caput suum aquila obumbriari, q̄ uidēbat uelle futuri imperij præſagiū interpretari. Dum hæc esset Romani imperij orientalis cōditio, apud Francos Pipinus Austriæ dominator gubernaculis regni Francorū manus corpis inferre. Nā cum audisset quendam Bertarium nomine & ignobilē & insipientem, quo Theodericus rex plurimum utebat, Franci omnibus exolum esse, quantascūq̄ potuit ex omni Austria cōtraxit uires, præ se ferens & Francia densitians expectantibus se cū copijs affuturū: quæ cum recessissent rex Bertariumq̄, paratis & Blondus.

ipsi copijs occurrerunt, superavitq; Pipinus, & Bertario fugato rege redue, sefe domus E-
regie maiore regniq; & regie gubernatorem effecit: nec tñ in aulico luxu desedit Pipi-
nus, sed Mordebertu quē dā ex proceribus suis substituens ipse in Aulicū est reuerfus,
Paulo post obiit Theodericus, cuius in regno successit Clodoveus filius pater & ipse in
tra biennium est defunctus. Accepitq; id regnum Childibertus Theoderici filius, apud
quē Pipinus presumpit continuata possessionē Grimoaldum filium instituit domus re-
gie directiorē. Ipse uero Pipinus maiora & se digniora tractis, multa & uaria gessit bel-
la in Sueuos & Germanos cis Rhēnū incolētes, & uariis Gallicisq; cōfinē. Apud urbē
Romā interea res fuerant quietissimę, quod Sergius pōtēx Zacharia protospatharius
Italia emissio magnā crucis dominicę partē reperit in arcula, quę in principis apostolo-
rum basilicę angelo diu nemini nota fuerat. Cumq; illius uenerationi satis dā indū-
ser, multas ex orbis Romanę basilicis instaurauit. Inuenio Sergij huius pontificatus,
Rom. Syrię perusgantes peremisse ducenta milia Saracēorum, sumusq; uoluit hūc
Rom. tunc Syriam incolentes, qui Iustiniano secundo & paulo post Leonico impera-
toribus deiectis, cum ā Saracenis iniurias paterent, sefe colligētes eandem cladē illa
influxerint. Sed is annus in quo id accidisse cōperi septingentesimus fuit dominicę in-
carnationis, qui & Abhimari secundus erat imp. Vnde potius credi derim eos Rom. sed
se exercitum Abhimari, cuius gesta oēs tanquam ā dulcerini principis supplererent. Ser-
gius quarto decimo pontificatus sui anno uita sanctus, Ioan. eius nominis sextum habu-
it successore, ad cuius pōntificatus initium Theophylactus imp. cubicularius & famulus
in Italia, p. exarcho ab imperatore Abhimario missus, nō ut consueuerunt alij Rauen-
nate, sed Siciliam primo accedens, Romā uenire cōstituit de cuius ex Constant. profes-
sione & Sicilię ingressu facti certiores Rom. & Italici, aliquid ab illo in cōmodi nate
runt, lamiam enim exorsum erat Græcię & imp. Constantinopolitani magistratum in
Italia nomen. Quare conuenientes apud urbem oēs respub. & Rauenatis exarchum
milites ipsū hūc hostem publicum expectabāt. Venit uero Romā Theophylactus,
& nulli Ioan. pont. sefe paucis sequestrum adhibuisset, manus in illam militem intulisset,
Persuasus itaq; ā Ioanne pont. exarchus ā p̄scriptione citatus, quam Cōstantinopol.
destinatus non erat ueritas palam facere, ac ut exequeret intentare, abstinuit, & Rauen-
nā illico dimigrauit. Exarcho urbe digressio Gisulfus Longobardus Beneuenti decessit,
ab ipso Theophylactio instigatus: siue quia illo cū Romanis dissidēte minus res nouas
inertare timuerit, oppida Campanię Rom. subiecta hostiliter inuasit, & præda primo
ingenti abacta, incendijq; late cōmissis pleraq; oppida pertentauit, ex quibus Sora,
Arpinū, Arcamq; oppidum occupauit. Missi mī ā pont. sacerdotes inuentum apud Ho-
rea uicem Gisulfum docē tam multis ā pont. orauerunt: ut accepta ab ipso pecunia re-
ptiuos liberauerit, factamq; prædam dominis restituerit, & in Beneuentanos reuersa
Rom. ultra desistat infestare: per quod tempus & si illa quiescebat Longobardorū par-
tē in Gallia Cispadina regi subiecta erat, Forosulani tñ Longobardi cū Sclauis con-
finibus uaria habuerunt bella, in quibus & cædes acta & præda uis maxima undiq; est
abacta. Ad cuius sexti Ioan. pōntificatus initium Iustinianus secundus cū Cherson. apud
quā ciuitatē exulabat, præ se ferret resumendi imperij intentionem, ciues Abhimari in-
peratoris fideles illi capere intenderent: sed is elā abiens ad Bagatos cōfugit, quorū rex,
aut ut ipsi appellabant Cacanuss, illi honeste habito filiam sponddit uxorem: & tñ
non uixit elapso Cacanuss ab Abhimario imperatore pecunia corruptus Iustinianū
regi Trebellio se cōmisit: & Trebellius susceptam aduenæ curā ex fide gerens illam per
arma in patriam reduxit. Quo anno Saraceni Ægyptū incolētes, quos ā Ioāne patre
Leonij imperatoris legato Africa positos fuisse ostendimus, imperatorū contentio-
audius, Africā omnem & Libyam infinitis inuadentes gentibus occuparunt, & post
postquā omnē eam orbis partem tertiam ceperant cōfirmauerantq; exactis mensibz,
ex Septa urbe in freuē Athlanticum exposita soluentes, omnem Hispaniā quę inter Py-
renæum mari ambib. in Taracensem & Bethicam ac Lusitaniam prouincias diuisas,
ceperunt, Cytabria Austribusq; exceptisq; sicut ultimi fuerunt in omni rebus Hispaniā,
quos inclinans amittit Romanū imperiū, & postea se ā Vligothorum iugo liberare

- A**uauerunt ita nunc possemo fide Christi diu antea accepta integerrime tenentes, sese à Saracenis sparsa serauerunt illatos, sicq; Africa postquàm Belisario Iustiniani primi duce, Vandalorū manibus erepta iterū sub Romano imperio annis uno & septuagē simo supra centellimū fuerat, subdū incorporā Saracenis. Sub quorum iugo annis illi septim genis quadragenis ad usq; nostra tēpora perdurat. Hispania uero quam tūce ceperant Saraceni, sola Beethia pars per eosdē septingentos quadragē annos Saracenis mansit subiecta. Et p idē tēpus in quo tot mala uidere incepit orbis Christianus, Ioāni sexto pōtifice ex Græcia oriundo obuenit alius Ioan. septimus pariter Græcus pōtifer est susceptus. Ingressus Cōstantinopolim Iustinianus Lylinzū Leontii quoq; i q fuerat imperio deiectus in carcere inuentū eduxit, & utrūq; inimicū inspicere populo occidi iussit. Gallinicum uero patriarchā quē in eum ostēdimus cum Leontio cōspirasse, obcæcatū Romam relegauit. Virus uero est Iustinianus maxima nō in apertos modo olim hostes, sed in eorū studiose crudelitate. Nā quod oēs habent scriptores, quoties stillantē truncis manibus mucū abstergeret, quēpiam aduersarū partium excarnificari iussit. Habuerunt quoq; Ioan. istius pōtificis tēpora future amplitudinis Romāe ecclesie initia atq; arras, qd̄ Arithpertsus Lōgobardorū rex zelo religionis christianæ ductus Alpes Coccias, in quibus Genus urbis nunc præclara, & quicquid est ab ea ad Alpes usq; Galliarū fines censebat, beato Petro donauit. Ioāne autē ad annū tertij pōtificatus sui finē mortuo creatus est pontifex Silinus ex Syria oriundus. Cui prima fuit cura urbis Romæ moenia instaurandē dīe pōtificatus uigelimū obiit. Cuius successor fuit Constantinus & ipse Syrus, per cuius tempora Iustinianus in sua crudelitate perseverans, Mauritium patricium, & Helii spatharium, quibus uterē impōs fecerum administris, cum potentissima classe militū Chersonā, q urbe uiribus potitū primarios ciuū, uel ut aliqui uolūt scriptores, cunctos pūbertatē supergressos interfecerunt: eos uero, q Iustinianū res nouas in religione molientē capere, prout docuimus, inuentauerunt, partim igni allatos trucidauerunt, partim in catenis miserunt Cōstantinopolim, tenendos in carcere paratos ut illi tante naribus moco Iustinianus singulos posset educere laniandos. Virus quoq; est Iustinianus maxima in Trebelliū regē in gratitudine: nā ortis Thracæ inter & Bulgaros finem, ut aliolet, cōtentionibus, Bulgariā cum exercitu ingressus, & tū Trebellius armis raptim & tumultuarie correptis occurrentia illam repulit, & maximo affecit in cōmodo. Nec aliqua in re exilij & periculorum, quæ in illo subijt memor, serociam asperitatē q̄ morum, qua primis imperij tēporibus erat usus deposuisse uidet, præterquā quod Romanum pōtifice fouens quantum debuit uenerans est. Ordinauerat Cōstantinus pontifex Romanus Felice Raueñæ archiepiscopū qui pecuniariam & subiectionis præstā dæ obligationē Romanis ex more missurus, eā solito alitiorē misit. Nec pōtifice Romani suasionē, aut precibus adduci potuit, ut prædecessorū in ea obligatione formulam sequeretur. Felix namq; partim ciuium Raueñatum de paritate cū Romanis cōtendentium, partim iudiciū ab exarcho Romā missorum fauore clarus, pontificē & Romanam spernebat ecclesiā. Quæ cum Iustinianus à Cōstantino pōtifice intellexisset, Theodorū patricium q tunc erat militum imperij Siciliā tuendum primicerius, iussit Raueñam accedere, & archiepiscopū ut Romano pōtifice satisficeret pareretq; cōpellere: nauigans itaq; cum classe Theodorus Raueñā uenit. Præciterant etias aduentū Raueñanates, & defensionē parauerant, cuius descriptio ab Agnellō, qui p̄pinquus illi temporibus fuit, accuratissime facta, magnā ostendit humiorum, populorū & locorū regionis mutationē. Ceruicenses etiā & Comacenses, nūc penē nulli, enpiorū fuerunt manus, & Populienenses, Cæsenates, Cornelienenses, q nūc Imolenses, Faentinūq; multo plures miserū armatos q̄ nūc sit uniuersa eorū populū collectio. Soli ex subiectis Bononienses Forlinoensesq; sunt autē, & in nouū pergrandemq; populū creuit Ferrariā, quā eo in Raueñam apparatū cernere est minime fuisse, & Padam Bononiæ tunc p̄pinquiorem præterfluxisse ea Agnellī descriptio planē ostendit. Raueñanibus itaq; ut Theodorū excēlione p̄hiberent omnia cōplēnibus litora, diuersis in locis sæpē numero est pognatū. Cūq; imperatoria classis uicisset, carenē archiepiscopū sit iniecit. Fuit autē ea clades Raueñæ urbi maior q̄ unquā antea fuerat perpessa, qd̄ Theodorus primarios quoq; diuissimos ciuium partim occidit, partim simul cū archiepiscopū Cōstantinopolim rele-

Blondus.

M 3 gait,

gavit, & tam episcopi q̄ occisorum relegatorumq̄ elium direptas diocesis asportavit, & Perduſſu ad ſe Felicem archiepiſcopum imperator, eadēq̄ ad ignem aneum uia dū appropinquis inſpicere oculis iuſſum lumine orbaui, & dinatum exilio, cecumq̄ ſia Pontē relegauit. Et per id tēporis Coſtantiuſ poſtfix ab imperatore Iuſtiniano rogatus Conſtantiuſ in ſeipſum ut nauigaret, iter ingreſſus eſt. Erat panter tunc in itinere Ioan. Tiroſopos patricius quē Imperator mittebat Italice exarchum, ſc̄ in Neapoli obuius poſuit, & ut debuit ueneratus eſt. Sed quamprimum Romā fuiſt, clerum impotente quēſiuit exactione: quibq̄ illi nō pareret, quatuor preſbyteros quibus abſentia poſtfix erat cura erat cōmiſſa interfecit. Nam cum Rauennates ex accepta a Theodoro primicerio clade animis abalienatos offendiſſet, & ſua ſicut in Ro. preſbyteros rabiem immodice exercere uellet, occiſus fuit: contra uero Theodorus primicerius, cum ingreſſo Siciliā Coſtantino pont. ualerudinaris reuerenter obuiſſet, ſanitatem illius mentis & oratio ne accepit. Qua tempeſtate Aſprandus quem Ariſthperi Longobardorum regis arma fugientem oſtendimus per Clauennae ſalutem in Bauariā ſe recepiſſe, auxilij ſecutus Ba. uarorum rediit in Italiam, & Ariſthpero apud Ticinū cōgreſſus preſidio ſuperior ſuit. Ariſthperus uero dum amnē rapidum in fuga tranſare nititur ſabmeſus interijt. Tuncq̄ ſummo Lōgobardorū conſenſu Aſprandus regnum accepit, quod tertio menſe monſia Liuthprando filio Lōgobardis pariter cōſentientibus reliquit. Coſtantino pont. ad oſtendū lapidē Coſtantiuſ in ſeipſo appulſo Tiberius Iuſtiniani imperatoria filius & ſc̄pſe imperator cum patricijs & omni nobilitate, Cyruſq̄ patriarcha cū clero obuij proceſſerunt. Pontifexq̄ Rom. CAMEſANEſ papalē amictum indutus, ſolenni totius Conſtantiuſopolitane urbis pompa in regiam eſt profeſſus. Inde ab imperatore Iuſtiniano Nicē tunc cōſtituto uocatus Nicomediā cōceſſit, quō delatus imperator ſeſe inter ſolurandū pſtermens pedes pont. oſculatus eſt. Nihil aut magis ea in poſtfixa uocatione uidet q̄poſuiſſe Iuſtinianus, q̄ ut ſancti uiri benediſſione habita illius preſentia & alloquio ſunt tur. Exaſtutab tñ animo imperator in Cherſonae urbis demolitionem, Philippicumq̄ quem Abſimaro imperatore in Pontum fuiſſe relegatū oſtendimus, interficere propoſuerat, quod oſa Pontii accolas Cherſonenſem demolitionem iniquo ſerentes animo in illum reſpicere, illi ſtimere certius ſaciū erat. Itaq̄ & ſi in miſſa quā Nicomediā pontifex Rom. celebrauerat, eucharīſtiam ex illius manu manducauerat imperator, & tanta crudelitatis non abſtinebat, diſſidendi uero poſtfix, & illum pacis quietiq̄ ſtudia cohortantē nullatenus exaudiuit. Acciditq̄ quando uela uentis cōmiſſa pontifex, pariter ex Nicomedia ſoluerit imperatoria clāſſis in Cherſonā Philippicumq̄ ductura. Expertus aut eſt malo ſuo Iuſtinianus quantū poſtfixis conſilia ſuis praeualebant, q̄ exercitus ſui duces quamprimum in Pōto fuerunt cum tota clāſſe ad Philippicum deſcerunt, eaq̄ clāſſe auxilij addita, quā ex Ponto cōmaxerat Philippicus, expeditio in Conſtantiuſopolim eſt reſecta. Eduxit tñ Iuſtinianus copias quantacūq̄ potuit ex Conſtantiuſopolis Thraciacq̄ cōtrahere, & praelium duodecimo ab urbe miliario eſt commiſſum. Fuit id praelium atrox, & poſt multā utriuſq̄ exercitus eadē imperatorum morte nobilitatū. Nā Iuſtinianus Tiberiusq̄ filius fractis fugatisq̄ eorum copijs eo in praelio cubuerūt. Philippicus qui & Bardanus ea in uictoria imperiū adeptus illico fidei catholice Rom. pontificum traditione diſceſſit, cuiusq̄ haereticū peruerſio uſus conſilio ſancti ad Conſtantiuſum poſtfixem clerumq̄ Rom. dedit, eos admonens ut ſuis conſentiret dogmatibus, nā fide catholica alienis. Nec dum uero aſſenſerunt pont. & clerus, ſed Ro. populo magnis acclamationibus poſtulanſe Philippicum pont. ſchismaticum iudicauit, iuſſitq̄ ut nulla in re diuina aut publico privato ue actu eius nominis aut imperij mentio haberet. Nec diuturna ſuit ipla in imperio peltis. Nam cum deſunctus eſſet poſtfix Coſtantiuſ, eiq̄ ſucceſſit Stephanus eius nominis ſecundus origine Syrus poſtfixatum inieſſet, Anthemiū qui & Anaſtaſius ciuis Conſtantiuſopolitanus ipſum Philippicum imperio deſectum cepit, & oculis euulſis caecatum uſuſ in carcerem. Dum eſt in Ro. imperio & in Longobardis gereret, Childeperetus ad cuius regni initium Grimoaldus Pipiniſ filius iqui, ut oſtendimus, regnum Francie gubernabat, & Rathapha Leodicenſi dolo peremptus eſt: obtinuit tñ Pipiniſ genitoris authoritas, ut Theodebaldus in Grimoaldi patris locū Dagoberū regis noui domū regnūq̄ gubernaret. Et eoſdē tempore

- A** tempore Pipinus Breuius senio confectus humanis rebus exemptus est. Cōstitit uero ea sapientis potentissimiq; uis mors maximos in Francia tumultus: qđ Raginifredo quodā domus regio superionitate ambiens, & Theodebaldo sefe in ea ut uereti comendens, bellum in ser Francos ciuile exortum est: & ad Cosiam syluā maximis utriusq; factionis conatibus est pugnatum. Profligit autem Theodebaldus praelio superatus: & illico Raginifredum uictorem rex Dagobertus accepit illius successorem. Superfusa erat Pipini uirginitas filius Carolus, cui Martello fuit cognomen, Calpis de prima uxore genitus. Superfusaq; pariter erat Plestrudis uxor, quā Carolus ut genitricem potius q̃ nouerem uenerabat. Nec tñ se continere potuit odiosa mulier, quin adolescentis excidio inhiaret: hinc Dagoberto puero rege Raginifredi impulsu cōtractis copijs in Pipini quondā dominia ut duceret parante, Carolus nullum rebus futa asserere potuit adiumentū, quod nouerac dolo tunc interceptus, nisi ingenio ulus aufugisset, uitam cum principatu in carcere amississet. Fecit uero uiam per Carboniam syluā Dagobertus, & omnem regionem, quā ad Mosam fluuiū pertinet, rapinis incendijsq; exarduit. Paucosq; post Carolo Martello tam carcere liberato obijt Dagobertus, cui creatus est a Francis successore Daniel quidā ignotus, sicut aliqui tradidit scriptores, pro sapia clericus aut, ut uolunt alij, ex Francorū stirpe regis oriundus, quē Raginifredus maiore domus appellans Dagoberti, in Carolū Martellū ducere coegit. Conciuitq; rex nouus in eam expeditionē Rathodū ducem Frisonum gentis stagna insulasq; maris Britannici accolentis. Ea uero fuit humanitate, ea animi generositate Carolus, ut Plestrudē nouerac, a qua tantam passus erat iniuriā, nihilo minus tanquā genitricem ueneraretur, & in principatus administratione sicut antea toleraret. Quam itaq; uisitarent omnes dominiorum quondam Pipini agros, Franci, & Frisones, occurrentes cū copijs Carolus maximum accepit in eōmodum, adeo ut in munitione totaq; loca feracipere sit coactus: & populati omnia usq; ad Rhenum amnem, Franci Agrippinam Colonā Caroli ciuitatē inuasit. A quibus magna ut pecunijs donatis Plestrudis, ut intra fines Francie se reciperent, impetrauit, Anastasio interim imperare, quē
- C** ostendimus Philippico successisse, Patronax quidam ciuis Brittanus pontificis Romani suasionibus, beati Benedicti monasterium Casense adiacens cōmonachorum frequētia instaurauit, anno postq; a Longobardis destructum fuerat centesimo duodecimo, is uero imperator post exhibitam Romano pontifici reuerentiam, post acceptas & ex more confirmatas praedecessorum pontificum ac conciliorum sanctiones, Saracenos Christianae religionis & Romani imperij hostes agitare consuevit: itaq; parata ingenti classe, Alexandriam Aegypti urbem a legatis inuadi iussit. Sed ipsius duces exercitus medio in itinere rebellantes, arma in Cōstantinopolim reuulerunt, creatusq; imperatorē Theodosium quondam, qui etsi erat ignobilis, & apud publicanos scriptum facere consueuerat a comitate atq; ingenua bonitate, eos sibi fautores in exercitu atq; in populo cōparauerat. Is nouus & rei militaris ignarus imperator, Anastasium audiens copias, ut imperium reciperet reparare illi cum suo imperij assertore exercitus occurrit, & exercitus utriusq; acies ad Niceam confluerunt. Potius uictoria Theodosius nulla Anastasium alia
- D** affectit iniuria, q̃ quod ne ultra de imperio cogitaret, clericum ordinauit. Tunc in Italia Liuthprandus Longobardorum rex, Rothabitem consanguineum suū nouandarum rerum & insensatae necis suae insimulatum interfecit. Quo sublato, quam regnum omni sapientia liberum uideret, Liuthprandus donationē Alpium Cocciarum alias ab Aristiperto factā beato Petro & Romanae ecclesiae cōfirmauit: quanquam uero rex ipse quiesceret, aliq; tamen Longobardorū duces nequaquam a moribus temperabant. Feroaldus Spoleitanorum dux, simulata ad regem suum profectione Raouennam uersus iter arripuit: fuitq; magni & potentis ducis aduentus Raouennatū subditi uix Flaminiae accolae, quā illi eundē erat, in tempore exploratus, ut illius insidias perdidit: atq; si timuissent, potuerint praecauere. Sed quod nulla tunc Longobardis cum Romanis aut Raouennatib; belli, siue recentis odij inimicitiae intercederet, nullam oppida urbibusq; feruidda custodiā adiubuerant. Veniens itaq; rectā Feroaldus, cū Carlena applicuisset, ad mare descendens Carlesse oppidū furto cepit. Mittens tamē nuncios Liuthprandus illico oppidum ab inuasore illa sum dimitti curauit. P̃uino quoq; foro Iulianus Longobardorū dux Sclauos ducatus suis finis ingreditos repressit, & fugientes insequutus magnā in illis edidit ca-

dem. At apud Francos, Carolus Martellus se de Chilperico Francorū rege & Raginfrido illius gubernatore ulesci cupiens, magnum parauit exercitū, parauerantq; illi suū inepta multitudine copiosum. Itum est utrinq; pari rem gerendi animorum ardore in Cameracenses & apud Viciacum acies cōcurreunt. Ad primos uero prælī clamores Chilpericus rex Raginfredusq; in fugam uersi inuoluntam. Carolo uictoriam reliquerunt, q̄ regione uastata ingentem prædā uim abducens in Austriam est reuersus. Cōfirmato ea uictoria principatu, Carolus metu nouerca insidiarū se liberare constituit, quod eius spectū à rebus gerendis non poterat non abduci. Coloniā itaq; ducens urbem munitissimā in qua Plestrudis se cum Pipini quondā thesauro continebat illam ut cepit, & postea thesauro cum nouerca cui sola principatus administratione interdixit, manus agere cōstituerat. Illa uero clam omnibus longū cincta iter ad Danubium, & eo transiit peruenit ad Bulgaros. Interea Chilpericus & Raginfredus reparato exercitu Eudonem quoq; Aquisgranā Aquitanīæ & Vasconīæ ducem mercede conductū cū magnis copiis cōuocauerūt, quib; ut in Carolū ducerent, parantib; occurrit. Ille & duces hostes suos cōsultationib; terere tempus intelligens, ilico pugnādi copiam fecit. Eudone uero cuiuspi rex Ragimbertusq; omnino innitebant, detrectante, fuga à Francis Visigothiq; factissima est cōmissa. Cumq; parū esset Eudoni Parthios de fuga perisse transmissio Sequana amne se contulit in Aurelianās. Erat uero fugæ comes Chilpericus rex maxima tradens Gazæ regis impedimenta. Cum quib; Eudonē usq; in Vasconīā perduxit. Insecutus ingentes Carolus, cum nō inueniret in patriā est reuersus: sed paulopost insipientiā regi Francorū mente reuoluens, uetitusq; ne Eudo illius inhians opibus uim aliteret, patet mentionē facere corporis gemq; ea conditione ut Ragimbertū dimitteret, in Pasiatē dite curauit. Acciditq; opportune pax Caroli prudentia recens facta, quod Chilpericus rex in patriā reuersus apud Nomium morbo interijt, assumptusq; est in regem à Francis Carolus adnidente illius ex fratre nepos Theodericus, cui in domus maiorē datus à Francis Carolus, Raginfredū persequi constituit, Andegauī se continēt, & in ea urbe pæclara necessarios defensionis apparatus magnis conatibus facientē. Sed quā impitū Carolus copias applicuit, & primos ostendit oppugnationis apparatus, capta est urbs, & Raginfredus iubente Carolo interfecit. Gessit postea Carolus multa ac maxima & pfectio digna, ppijs librorum uoluminib; illustrans, sed ea summam attingere laci noluit faciat intentioni, ostendendæ nouæ sobolis regū in quib; Romanorū imperij forma cepit. Inuadens Saxones Carolus, & paulopost Alemānos, & inde Sueuon, multis eos cecit incōmodis: ppetrauit postea ad Danubiū, quo transmissio Plestrudem nouerum ex Bulgaris reduxit in Franciam. Interim dum Carolus q̄ remotus abest à patriā, Eudo Visigothus pacis fœdere rupto, multa tentauit in subiectas Carolo regiones, in quē Carolus legatos misit cum copijs, quæ Ligēri transmissio uastatū Vasconīæ regionē. Et Eudo occurrens prælio inferior est fugatus. Expedit nunc errorē discit e, in quē pleriq; scriptorum de Romani pontificis præsentium temporū nomine inuoluti uideo, qui quidē errorē conijcimus parua ex re originē habuisse. Petrus Gulielmus Lateranensis ecclesiæ bibliothecarius, omniū est antiquissimus, quos de rebus gestis ecclesiæ, & Romanorū pontificū ordine uidemus scripsisse. Is in Stephani secundi pontificis uita, recte & omnia ordine narrat, quæ ipsius pontificis tēpora habuerunt: siue autem ipse inuolūterate scribens errauit, siue quod magis, ut credā, inclināt animus, librarij errore factum esset: ita Gregorij secundi & Gregorij tertij pontificū nomina ponunt in ea Stephani uita, ut eos appareat præcessisse, quos constat Stephano fuisse posteriores: hinc primū quid errare cepit, sequuti omnes postea errauerunt, & aliqui Gregorios binos primū, debet tertio loco Zachariā & quarto Stephanum. Alij Zachariā, postea Gregorios pontifices. Quo ex errore aduentus Saracenorū in Hispaniam, & insignis obsidio, quæ gens illa p id tempus Constantinopolim prellit, tam uarie à multis traduntur, ut tantarū quantarū prodictas memoriæ uideamus rerum gestarū ueritati detrahat scriptorū contrarietas. Itaq; Lateranensem ecclesiæ codicem, quem nacti sumus uetusissimum sequi pontifices in eorum uitæ ordinē restituemus. Non tamen possumus bibliothecarij ineptiā nō damnare, qui uita & gesta Stephani secundi scribere ineptiens dicit, eo tēpore gentes Saracenorū à loco, qui septa dicuntur ex Africa in Hispaniā traiecit, & undecimo anno illi uxoribus

- A** uxoriſus & filioli petiſſe Vaſconiam, ſicut eorum ſerebat opinio, inhabitandiſſime q̃
Stephanum hunc in tempora Gregorio tercio poſteriora reſciuit, habet Saracenos Gre-
gorij ſecundi temporibus traieciſſe. Oportuit autē ſi accuratior fuiſſet bibliothecarius,
Saracenorū in Europam tranſiū ab eo, ſicut a nobis factum eſt, ſcribi ad finem temporis
Ioannis ſexti, quando Juſtinianus ſecundus ſuit a Bulgariſ in patriam reſtitutus. Sed iam
ad certe nobis narrationis ordinē redeamus. Stephano ſecundo pontificatum, & Theo-
doſio eius nominis tercio Romanorū imperium tenētibz, Longobardi, Beneuentani,
Cumis Romanorum oppidum ſumo occuparunt: quod cū illi ſepenumero requiſiti red-
dere noluiſſent, pontifex ducis Neapolitani ab imperatore impoſiti auxilio ſrenas, ſumo
pariter recipi curauit: quia in receptione trecentos ex Longobardiſ Conſtantinopolita-
ni milites interfeceſunt. Per q̃d tempus Theodoſius anno imperij primo nondū elapſo,
a Leone tercio deiectus, & ſine leſione dimiſſus abire, monaſterium eſt ingreſſus. Tunc
in Gallis Eudo Viſigothus cū ſe Carolo Martello, a cuius legatiſ duciſſus fuerat ſupe-
ratus, imparē ſibiſ intelligeret, Saracenorū a quibz ante annos decē Heliſpaniaſ fuiſſe
captas oſendimus, auxilia poſceſit: cuius potentiffimę gentis rex Abderamius Gar-
nam annem nauigio tranſuectus, Burdegali urbem ut capſ diripuit, & eadeſ urgetiſ in
omnē iratam ſexumq̃ odio Chriſtiani nominis cōmiſſa eccleſiaſ ſolo aquaret: inde in
Pictauiſ eſt delatus, ubi mortalibz qui in poteſtatem venerat occiſis, regionem quoq̃
incendio ualſauit. Ardebat uero animis Saraceni Turoniſ uel ex ratione petere, ut cele-
berrimum Chriſtiani Martini templū uiolare, & incendio abſumpſiſ, ferro quoq̃ poſ-
ſent demoliri. Senſerat ueniētes Saracenos Martelluſ, & q̃d præter dignitatē nomi-
niſ Chriſtiani perſeſtantē ſibi quoq̃ & ſuiſ timere cogebatur, bellū in quo ſolos ſanguis
effuſus uictorię finem faceret, totis propulſare uiribz ſatagebat: hinc ad Eudonē mitiſ
ab eo impetrat, ut pace ſecū conſtituta, cōmunibz animis amiq̃ Saracenos gentem
perſidam peliſ deleſq̃ adiuuaret. Dum autē Caroluſ Eudoſ iunctuſ caſtris magna ſolli-
citudine apparatibz ſaciēdo, quos cenſebat neceſſarioſ, tempuſ adhibent neceſſariū,
- C** ab imminentiſ Turoniſ & beati Martini ædibz periculo excitantſ. Raptim itaq̃ ducto
in Turoniſ exercituſ, non priuſ acceleratū intermiſit iter, q̃ urbe poſt tergum relicta
ſeſe illam & hoſteſ inter mediſ collocarunt, priuſ q̃ Saraceni ex Pictaui� mouerentſ ea
ſtra, ſlorum caſtris Chriſtianiſ principēſ ad mouerunt. Nec mora, pares animis uiribzſq̃,
& odiſ ardore exercituſ in prælium concurrerunt. Pudet tot populoſum, tot acierū,
tot principum uiroſum rebus in bellicis diuſſatorum ingentē prælium, quaſ ratione ſiſ ge-
ſtum ſupprimere. Sed qui maioribz interfuſſe gentiſ Saracene præliſ ſcripſerunt, me
ab ea ſcribendiſ accuratius aueritate liberant, quod ſux ſidentem multitudinē eam genitē
narrant ſerri ſolitam impetuſ, in quo aut oppoſitoſ opprimunt cōculcantq̃ exercituſ, aut
ſe paſſim exhibent trucidandoſ. Breui itaq̃ & ad primos concurrētium clamoreſ fractū
Saraceniſ, Abderamiuſq̃ rex mortuſ inter cadauerum tumuloſ eſt repertuſ. Occiſorū
eo in prælio numeroſ, ſi apud plurimoſ, qui circa ducentoſ annos reſ geſtaſ ſcripſerūt,
inuēniſſent, nō ſui proculdubio ſuppreſſuſ. Sed noſter bibliothecariuſ, qui illaſ reſpoſi-
buſ ſuit proximūſ, in Stephani ſecundi uitaſ narrat Saracenoſ cum uxoriſus & paruſiſ
- D** ueniſſe Aquitaniam Gallię provinciam, Carolumq̃ Francorū principem eam Eudone
Aquitanię principeſ, cum quo hoſteſ in gratiam tunc rediſ, cōiunctiſ copiſ aduerſuſ Sa-
racenoſ, pari cōſilio dimiſſeſ, & ex Saraceniſ trecenta & ſeptingentaquinq̃ millia ſuiſ
ſe occiſa, cum ex Francis mille tantum & quingentiſ fuerint interfeſti. Affirmatq̃ biblio-
thecariuſ ſcripſiſ Stephano pontifici a Carolo Martello epiſcopiſ, illiſ interfeſtorū unoq̃
in exercituſ numeroſ declaraiſſe. Potinam tanta uictoriaſ Carolum libidoſ inceſſit provin-
ciaſ Bavarie & ſuo principatuſ contemniſ inuadendiſ. Primumq̃ in Burgundioneſ ar-
ma mouentſ eoſ breuiſ domitoſ ſibi ſubiectoſ reddiſſit, quos tamē appellauit pro ſua mō-
deſſa ſuſteratoſ. Interim obijt Eudo Aquitanie dux: quod cum adſiſſet Caroluſ copiſ
trans Ligerim annem duxit, Garonnamq̃ ad uſq̃ delatuſ cepit Burdegaliſ ciuita-
tem: eaq̃ poſtius regione dux ſrenuſ, animūſ indurūſ Friſoneſ domare tunc idolola-
traſ, & Chriſtianiſ nominis inimicoſ. Ea uero genſ ex cōtinentiſ Gallię, q̃d ad Rhenoſ
ſiſa uerſit, Ieuibz præliſ pulſa, in inſulaſ ſe recepit. Amniā, Strachiam, & Aſtrachā, in
quibz uxoreſ ſilioſq̃ impubereſ cōſueuerant cōtinere. Sed Caroluſ nauigio ex Aquita-

tanico sinu ducto, eas insulas ut captas diripuit: & multa ex de idololatrarum commissis, eorum quoque sana igni ferroque diris curauit. Peropportune uero Carolus secundae gentis Frisonum uictoriam in patriam esse reuersus, quod Burgundiones non satis quiescentes in res nouas respicere, easque ut iam intentarent, aditus cōperit. Soliditabant eū à Visigothis proximas, Narbonā, Nemausum, Agathen, Ricethicum, Altimunium, Solitionem, quae nunc Monspelulanus, & Biterras incolentibus, qui aggre ferēti Carolum Eadonis quondam principatum cepisse, inimicillimos in illum animos ostēdere incipiebant. Inuasit itaque primum Carolus, ea quae Burgundi extra fines proprios possidebant, & Lugdunum, Arclatem, atque Massiliam in suam redegit potestatem. Quae dā fuerent, subito & praeter omnem Caroli suspensionem maior apparuit Visigothorum machinatio. Saracenorum namque Hispanorum rex Athinus ab illis in societatem belli, & res omnium communionem uocatus, ingentem adduxit classem, cum qua Rhodanum elingressus. Quod autem rapidissimo anni aduerso naues sine machinis haud longe terrarum intima penetrant, Saraceni extensione facta Auentione adueniens uiribus ceperunt, qua urbe munitissima pro arce belli & imperij, quod illa in regione animis desinuerit, ceperunt uti, copijs in illam coactis quantascunque ex Taraconenli Hispania conuolare poterunt. Fretus itaque Carolus urbium tunc captarum cōmoditate, omnes copias quae sibi à Francis, atque ceteris, amicitia sibi uel foedere coniunctis ubique erant, in illas conuoluit, & legatos primum in proxima Auentione loca cum copijs mittens, ipse postmodum maiori cum exercitu illos duceus urbem natura loci munitissimam obsedit. Annotant hoc in loco Paulus, Singibertusque, & alij Francorum glorie studiosi, exercitus Caroli similitudinem, cui tantum tribuunt, ut moenia urbis munitissima, & à tanta Saracenorum multitudine defensata ceperint. Mihi satis supraque fuerit, id quod habeo compertum dicere. Saracenos tantam multitudinem magna occisione prostratos fuisse, ut eos solum quid primos capite urbis clamores insilientes praecipiti illarum cursu fluuio sunt lapsi, magna alioquin manum cōstet euasisse. Auentione recepta Athinus naui & ipse gens, Narbonam se contulit. Quod cum intellexisset Carolus eō tū exercitus delatus, eam corona citiuit, & machinis in circuitu excitatis illa constituit oppugnare. Dum ite oppugnatio magnis conatibus pararetur, Amorteus alter Saracenorum rex magis adducens classem, superpetas obsellis ferre cōstituit: & exercitu in terram exposito ad fluvium Byrram castra cōmuniuit. Tunc Carolus forte existimans, ut qui collatis lignis superior euaderet, castra postmodum quocunque uellet circumducendo, uniuersa belli uictoria potiret, Narbonae obsidionem reliquit: & ad planiciem, cui Corbanæ ualli est nomen, Byrrae fluuio continenti delatus, pugnandi copiam Amorteo fecit. Pugna ad primum Caroli accessum, à Saracenis rapide inchoata, quod rex Amorteus inter primos, imò, in nonnulli uoluit, omnium primus manus conserens, cecidit: & territi eo caesi Saraceni, prius in fugam sunt conuersi, quā actus ordine essent structi. Dumque magna heret à Caroli exercitu Saracenorum cedes, nec fugientes, ac classem paulo remotiorem anxie spectant, satis celeritas adiunaret, sese in proxima stagna paludisque plurimi praecipites diminebunt. Et licet nonnulli armorum pondere grauari, aut quia profundam incideret paludem, aquis immergi interieremulsi tū aut nandi peritit, aut herbosam uliginem solidioris, & deuictoris soli stagna naeti, ab omni telorum quae Franci immittebant, tactu se praeponit quos insequuti, lembis ex proximo mari quæsitis Franci, nō crediderim magis quam ut frigis, quibus ægre innitebant, derubatos ceno aquisque necandos deprellerunt. Abiit uero incolume nauigium, eos perferens Saracenos, qui ueloci cursu, aut dum alij opēdis occupatus tardas hostis, se proripere potuerunt. Abierit item eius nauisq; beneficio incolumes Athinus rex, & quos secū Carolus ante Amortei aduentū obfederat in Narbona. Eo uicti nauigio qui cladi superfueraut Saraceni ad Tyrrheni maris insulas delati, eas oēs ceperunt, spoliatasque incendio uastauerunt. Erat per id tēpus in Sardinia beati Augustini Hipponensis episcopi corpus, eō ante annos ducentos quinquaginta ex Hipponne translatus, quando Vandali catholicas Africę ecclesias Ariam tradiderunt in haerē iniquandas. Quare Liuthprandus Longobardorum rex in Sardiniam mittens, id beati Augustini corpus magno redemptum precio in Italiam perducti, & inde Papae deferri curauit. Saracenis eo conflictu ita territis, ut intra Pyrenaeum arma Caroli forent darent.

- A** darent, omnia regio quam Visigothi & eis cohabitantes partem Alanorum, minime Sueuorum reliquies in citeriori Hispania & in Gallia possidebant, Caroli Martelli & sui exercitus præda mansit, qua uictores periculi memores, in qd Visigothi non magis Franciam q̃ omne Christianum nomen adduxerant, crudelissime uis uicerunt: & quidē nūq̃ Carolus illis potius esset uictorij, Saraceni omnem Asiam, omnemq̃ Africā, ac penē omnem Hispaniā tunc tenentes, cuncta Europa facilliter potuissent. De haccharius toto in Visigothorū regno Caroli exercitus postq̃ cede prædæ fatigatus est, Narbona, Agathina, Nemus & Biterram excidio deseruientemq̃ exa urbes Franci incēsas dirutasq̃ penitus deseruierunt, ut maiora tunc Caroli gessisse constet, q̃ intelligere ac prædicare scioerint Francorū gloriæ studioli: enim Saracenos à Gallis, à citeriori Hispania, & qd fuisset cōsequens, ab Italia pellere ingentis gloriæ facinus fuit, non minor Carolo gloria censebat, qd inchoatā ante annos ducētor Anastasi imperatoris temporis à Meroneo primo Francorū Christiano rege uindictā cōsummanit in Visigothos Romani imperij euersores. Ita em tunc oēs Visigothi regno in Vasconia, Narbona, Tholosa, & ceteris ciuitatibus proximis, annos trecentos cōtinuo priuati ita exterminati sunt, ut præter eorū pariculam, quæ in Barchinonensium protectionem confugit, Visigothorū nomē ubiq̃ fuerit extinctum. Apud Cōstantinopolim etiā omnia tunc pessimo loco erant, qd Leo quem Theodosio electo imperium accepisse ostendimus, sua imperij quod annis uiginti quatuor tenuit diuturnitate, in Christianā religionē & Romanorū pōntifices impius fuit, maximaq̃ sub eo calamitates subiecitq̃ imperio prouincis acceperūt. Nā primo eius imperij anno & quando Athinus Amorteusq̃ citeriorē Hispaniā inuaserunt, Saracenorū Asiam incolentium ingens multitudo in Thraciam traiecit. Et Zulemon eorū dux, siue ut appellabant, siue ut appellant Ammiratus classem tres ut referūt mille naues habentem adducens, Cōstantinopolim terra mariq̃ obsedit. Forte autē & illius urbis fortuna faciente Saraceni rabie prædandi ab instantia, quam oppugnationi oportuit adhiberi, sunt abducti, partem eiu copiarum miserunt in Bulgarias, quos fides Christianæ zelus ut ac patriæ & rei propriæ amor nō ad defensionē modo, sed ad gentis perfidæ excidium reddidit fortissimos. Insurgentes namq̃ in prædatores manum inuenerūt, ingentem in illis cædem ediderunt, quando quidē omnes tradunt scriptores triginta duo milia tunc ex Christi hostibus cecidisse. Acciditq̃ aliud Saracenis dum Cōstantinopolim obsident, in cōmodum, quod Zulemone mortuo in successoris creatione dissensio orta, & aliquandiu oppugnatione intermissa est. Suffectus Amintas Humer maius confirmandi principatus, q̃ obsesse urbis impugnandæ negotium suscepit. Erant uero apud obsessos prima in hostem arma, quibus maxime innitebantur feruorū deforationes & habet singulos penē per dies à clero ac populo supplicationes, cum tamen interea pubes tota & iuuenum robur moenia armis pro uiribus turaretur. Palli uero sunt Saraceni maiora in ea obsidione incommoda, quam quæ aut hostis assente potuerit, aut ipsi per ignauitā & propriæ salutis negligentiam tam diu expectare debuerint, ut non imminuto uideam exultare multos dei nati omnia euenisse. Siquidem per totum id penē biennium quod obsessa est Cōstantinopolis, fame, frigore, & morbis inde exortis ingens obsidentiu perijt multitudo. Quis quod naues tuissimas in portu magna pars tempestatib. alijs perierunt, pars igni nec ab hostibus infecto, nec qui alicuius incuria nūq̃ fuisse gratia tus, absconptæ sunt, ut uideam tradi, de tot nauium milibus paucissimas reduci. fuisse salutem. Cuius uero Cōstantinopolitana, etsi tunc ab hostibus non est capta, horrendā tamen & alijs inauditam perpeffa est calamitatem, quod pestilētia eam populata ad trecenta mortalium milia absumpsit. At Leo imperator, quem hinc data desuper defensione ac salus patriæ gratiam erga deum, & eius uicarium pontificem Romanum, aut quem ingens pestilentia ad uitæ integritatem, sanctimoniamq̃ trahere debuerit, nihil possit Saracenorū timore liberatus est, accuratius intentauit, quā Italia & Roma pecunjs exhausta, basilicas quoq̃ ornamentorum diuitijs spoliare: & cum exactionem prædandi huiusmodi pontifex dissuadisset, eum capi & Cōstantinopolim perducere, aut si id non succedisset, interficere iussit. Marino etiam imperiali ignotato, qui tunc Romæ urbis duxerat, ab exarcho Italiæ missus gubernabat, iusserat impas imperator, ut pontificem uel ferro tolleret, uel ueneno: sed dux Basilium, Iordanem chartularium, & Iordanem

lunonem subditi conum in tanti sceleris socios ad ministratosq; sibi cōcessauerat. Sed cum g
 Marinus dei iudicio apoplexi relolutus esset, Constantinopolim emigravit. Eiusq; cōsilio Pauli patritium Italix exarchum missi Romā, qui & cōsultorum ope pontificē interficeret; dum tñ ad noui exarchi aduentum cōsuerati incautus sceleri se accōmodā, paterfacta est cōiuratio, & pop. Ro. hac indignitate cōmotus, Iordanem, lunonemq; cōsilio: Salisiumq; uita donati monasterio mancipauit. Exarchus uero cōiurationis cōsuetudine dissimulata Rauennā se contulit. Angebantur aut eo tempore pontifex & Romani alijs penē maioribus incōmodis, qđ Spoletinus Longobardorum dux Narsa ceperat. Liuthprandus uero rex, quo tempore Paulus exarchus Romę applicuit, Rauennā cum maximo totius Longobardorū roboris exercitu aliquot dies obsedit; eaq; obfidiōne potiundi desperatione soluta, Cladium petrii oppidum Romanorū idq; caput crudeliter spoliavit. Et Leo imperator, omnium quę in Italia acciderant certior factus, Longobardorum quidem res nouas spreuit. Sed de pontificis occidendi intentione nihil penitus remisit, quin alterum militē spatharium, qui exarcho in facinore assisteret, imperatū si Stephani pontificis interficiendi facultas pręstaretur, eo pōtēstati deiectione aliorum subrogarent. Quę cum exequi exarchus intenderet, nonnullas ex Rauennanū exarchatus militū cohortes spathario attribuit, quibuscum Romanū accedens, manus inferret in pontificē. Ad eas perducto angustias pontifici auxiliij protectioneq; deus in quō sperabat, sed unde nunquam crediderat, imenit. Longobardi namq; cum Italianū imperio ei rebellare & oporere, & quantū se offereat occasio molirentur, suū Romanis ut pontificem tuerentur opē, suarū copiarū prędicta sunt polliciti. Quā primū itaq; spatharium & Rauennanū militē copias aduenire, fama pręto in urbē est pręseum, abrogeati prędictio ex Hetruria Spoletiq; Longobardi affluere. Ex Spoletanis militib; pontem Salarium, Hetruscisq; Miluium insidentibus pręclusi erant spathario in urbē ita; tantū tñ importunus satellites per Salarium pontem irrumperē. Sed Spoletino Longobardorum militē armis resistentē Rauennā re infecta redire cōpulsus est. Nec tñ cessant tunc mala intentionē frustratus imperator, quinimo maiora in dies exaggerans scelerā, apud pontificem blanditijs primo egit, ut si in suū uellet gratiā promoueri, sanctiorū imaginē ubiq; in Italia, sicut ipse in suo fecerat Orientali imperio, aboleri, deponi, inēdū curaret. Cui impietati tñ abfuit, ut consentiret pontifex quod econtra per uniuersum orbem Christianū scripsit, ne impijs prophanisq; huiusmodi imperatoris iussionib; obedirent; tantamq; autoritatē tunc habuerunt Romani pontificis decreta, ut Rauennanū pōtēstati, exinde Venetę populū atq; milites, apertam in imperatōre exarchumq; rebellionē prę se tulerint, impulerintq; pontificem & ceteros Italianū populos, ut abrogata Consiliū nopolitana imperij maiestate, aliter ex Italia Romanū imperator deligeret. Eoq; p̄cessit ipsa rebellio, ut depositi exarchi magistrantib; singula ei ciuitates, singula oppida ite primum postq; Romanū inclinauit imperium, proprios magistratus quos appellauit duces, sibi creare & pręficere inchoauerint. Cōpescuit uero Stephanus pontifex ei deligendi imperatoris noui Italicensium uoluntatē, quod Leonē sperauerit saniori pōtēstatis cōsilio flagitijs temperaturū. Procedebar tamen, & indies inuasebat Romanorū lorumq; in imperatōre rebellio. Marinus spatharius, qui Romanę urbis dux erat, eiusq; filius Adrianus Campanię populos pertentauerunt. Qđ cum rescissent Romani patre & filio interfectis, duces & ipsi quendā Petrum nomine creauerunt. Et pariter Rauennanē auditis his quę per Italā primo & postea Romę facta erant, post uariatas inter ciuitatē intendarū rerum nouarū cōsultationes Paulum Italix exarchū interfecerunt. Quē dum fierent Longobardi in Romanos Rauennanēq; imperatoris & exarchi prędictio ac autoritate destitutos perfidia sunt usi. Nā in Æmylia Bononiā, eiusq; oppida per Sicco obsidiam, ubi postea Censū est edificatum, ac montem Velium in Flaminia, quicquid Rauennā continet, Fauentis, Forumulij, Forumpopilij, Cefenā, & in Picena Auximū occupauerunt. Tunc Leo imperator Eurythium patris sui eunuchū, missū ad accipiendum Italix exarchatum; cuius in Neapolitanā urbem aduentus ostendit, nullū imperatoris salutis Romę & Italix curam esse. Namq; ad pōtēstatis Romanorūq; exarchi, si curā ab imperatore iussus erat anhelans, Longobardos multis donatis munerib; in amicitiam fœderatq; pellicere est aditus; & tamen dum ea machinā, nonnullos ciues Roma

- A** nos epistolis perterritos in caput pontificis Romanorumq; primas armare qui sunt: li-
teris pontifici populoq; ab his, quibus erat reddita, recitatis, coegerunt pontificem populi
clamores, ut eunuchum anathemate percussum, ab omni spe gerendi in Italia magistratu
p imperio detereretur. In ea adducta difficultate pontifex & Romani, ut nec imperatoria
suntitum delinire, nec Logobardorum iniurias arcere possent, se in consilio disculsi con-
sistuerunt damna, quibus instaurandis occasione tempus adesse posset, negligere, ut quod
a nequam imperatore imminere exitum euitarent. Oratusq; Liuthprandus Logobar-
donum rex, paci in qua restitutio nulla petebat, cum Rom. populo Rauennatibusq; ac-
cessit quam paulo post in Sutrin occupatione violatam rex custodiri voluit, oppido in-
fra quantum mensem a Spoletinis inualonibus reddi iussit. Ea, ut uidetur, pace fretus, rex
Spoletinum Beneuentanumq; Logobardorum duces sua imperia cōtemnere solitos fra-
tuit coecere. Magnum itaq; quoad p cunctas regni vires licuit, trahēs exercitū in Spo-
letinos duxit & in gratia cum utroq; duce reconciliata, postq; se uidit Roman propius
accessisse, beati Petri limina uoluit uisitare, cōcessitq; cum exercitu in Vaticanū caput,
qui Neronis dictus beati Petri basilicam & Tyberim ad Pōiē usq; Miluium interiret.
Tunc Romani suspectam ducentes regi fidem toties violatam, scilicet intra Tyberim &
urbis moenia cōtinuerunt. Et pontifex in Vaticanum cum clero p̄dicens, nullis tunc moe-
nibus circumdatus, regi fecit copiam salutandi. Prostravit uero se rex, & pedes pontifi-
cis osculatus eo deducere beati Petri basilicam eū ingressus. Exinde Liuthprandus nulli
molestus cōtulit se Papam, per qd tempus pontifex Logobardorum periculo liberatus
Eurychium exarchum ad ecclesie cōmunionem reconciliatum, ut Rauennam accederet
eū hortatus. Eodemq; in tempore imperator Leo Roma Rauennaq; amissa, impetare,
quam in Italia nequiorat exercere, apud Cōstantinopolim debacchatus eū edicto nūq;
subens sacrorum imagines, quae loco moueri poterant, in foro incendit: multos nō p-
teentes interfecit iussit, & Germano patriarcha, qui tātā quoad poterat instantiam aue-
terat, eiecit o patriarcham, Anastasium presbyter est intrusus: qui eadem impudētia, qua
alienam inuaserat sedem, Romano pontifici haerem suam epistolis susdere conatus est
quem pontifex anathemi p̄nunctum patriarchatu sacerdotioq; priuatum: Leonem de
ui a sua respiceret impietate, grauissimis aeterni iudicii cōminationibus admonuit. Ste-
phano pontifice per id tēporis uita functo, nulla in rebus imperij, aut urbis Romae & Ita-
liae facta est alia insignis mutatio. qd Leo Cōstantinum filium, qui huc eius nominis
tertius, imperij cōsortem assumptus, & Romani Gregorium Syrum, eius nominis secū-
dum, pontificē delegerunt: cui nulla fuit antiquior maioreq; cura, qd imperatores ad re-
ctum fidei cultum, imaginumq; restitutionē per oratores & missas epistolae adducēdi.
Celebratq; pontifex in beati Petri basilica cōcilium Italae praelatorum, in quo decretū
est, imagines summa cum ueneratione prout antea conseruari. Et cum Gregorius oēs
Romanas basilicas maximo ornaret impendio, tum maxime urbis Romae moenia pe-
nē omnia, & Centumcellensi oppidi muros toto in circuitu iussit aedificare. Interea Trale-
mundus Spoletanus Logobardorum dux regi suo Liuthprando, cū quo, ut docuimus,
paulo ante in gratia redierat, rebellauit: in quem rex potentissimum duxit exercitum, &
Spoletum illiusq; ducatus oppidū breui capitis, duce quoq; ipsum capere est aduersus. Ille
uero cum oppidū Galliolum Romanis, quoru sacra, pecunia accepta paulo ante red-
didisset, fide publica a Stephano patrisio & duce Romano habita, in urbē cōfugit: po-
stulauitq; illico Liuthprandus rex per se qd ducem crederet. Sed pontifex Gregorius Stepha-
nūq; dux datā Translundo saluta fide, censuerunt ciuium incōmodo praeponendū.
Tunc irruens iratus rex, postq; urbem aliquot obsedit dies, ad ducatus Romani ciuita-
tes ac oppida se cōuertit. Et Amerin, Oria, Polimartio, Blera q; capitis, Spoletum rediit.
Hildebrandusq; in ea duce insinuito, se cōsulit Beneuentum: cuius uerbi defuncto tunc du-
ci Rimoaldo, Gislephus filius puer a Logobardis susceptus erat. Sed rex, puero exposi-
to, Gregorium nepotem suum Beneuentanis ducē imposuit. Et Papam reuersus, gra-
uiq; correptus morbo, Hildebrandum nepotem regni cōsortē successorēq; assumpsit.
Fuerunt postea aliquot annis Romanos inter & Logobardos res quiescentes: per qd tēpas
archiepiscopus & diuinitis Romani copijs in omni ducam suo conuactis, Translun-
dū in patriā reducere cōstituerunt. Fuitq; & huiusmodi accessus consilij Godescalcus
Blondus.

Beneuentanorum dux, qui mortuo duce Gregorio se intruserat in ducem. Partis autem
 Rom. copias, Stephanus patritius & Transmundus, hic per Sabinos, ille per Maris
 duxit. Et quidē Rom. dux, copijs quas Godefridus ex Beneuento misit, Romano ex-
 ercitu iunxit. Maricanos, Furcosos, qui nunc sunt Aquiliani, Valenses, Pinleses,
 ducatus Spoletini populos in Transmundi ditionem accepit. Transmundus vero per
 Sabinos pfectus Roste, & inde Spoletum, & cetero ducatu, hucus est potius. Reducti
 in patriā Transmundum recipiendū pro Ro. Ameria, Orta, Polimario, & Blera, quae
 Liuthprandi regis praesidio tenebant, opera reddere Stephanus orauit. Sed Lögobur-
 dus solita usus non ingratitudine magis quam perfidia, tam diu uerbis rem duxit, quousque
 crebris attulerunt tumores. Liuthprandus fauores Stephanus dux Romanus, quin illum impulsit, ut qui
 rex uenturus nunciabatur, ambo cum copijs obuiam properarent. Tantae celeritatem
 etis copijs sunt profecti, ut regem uia Flaminia uenientem, priusquam Fano Forungma-
 ritima ciuitate digressus Forumsempronij peteret, laceffere coepit. Obuinebantque
 Fanum inter & Sempronij fori pleraque ad uia Flaminia syluae, in quibus cum Romani Spo-
 letinique milites uiae aditus insedissent, regis exercitum soluto agmine uenientē aggres-
 si non parui in illo eadem ediderunt. Quo in loco Rachisii Forotuliani Lögobardum
 ducti uirtus cōspicua esse coepit. Nam cum subsiditiae acie a rege profectus in hostes sui
 exercitum caele cruentatos, & uictoria uti pergentes incidisset, globo in uia facto arma
 armis retundere coepit. Cumque arctius in loco pauci pluribus parerent, aliquid diuina
 lo cuiusque discrimine mora est facta. Longobardisque utriusque partis certamen pū-
 miles unus ex Spoletinis Rachisii clara inclamitans uoce cum Rachisius ex acie prodisset, infestis culpabilis est eo
 castra, quā non hominis uoce cum Rachisius ex acie prodisset, infestis culpabilis est eo
 causam. Fortē pons suberat eō currentibus, quales multos ea haberet uia praecipitulis
 eo planus, de qua cū hūc iū miles Spoletinus utralis copias in ritum soluit, & Spo-
 letini Romanique pedē referentes nullo prius in loco quam Spoletum tentoria fixere. Reuer-
 tique tunc a pontifice & pop. Rom. Stephanus dux copias in urbē reduxit. Insecum fa-
 gientes rex Liuthprandus Spoletū obsedit: & cū serē oēs ducatus Spoletini ciuitates,
 omnia recepisset oppida, in Rom. ducere destinauerat. Dūque facit obsequia urbem necē
 farios apparatus, pont. Gregorius est defunctus. Ei successit Zacharias Graecus nihil
 prius curauit, quam regem Lögobardum quibuscumque posset artibus delinire. Mittere
 ad illū oratores, & copias, aliosque fauores aduersus Transmundū rebellē, si Ameria, Or-
 ta, Polimario & Blera redderent, pollicetur pacem ab illo & petita facienda imperant.
 Quāprimum aut Transmundus Rom. copias in se ductas, & hostico additis extel-
 tus aspexit: deditioe facta, regia clementia se permisit. Ei Liuthprandus eo in densis
 detonsio, Agiprandū nepotē Spoletum praefecit ducē. Tuncque Godefridus hūc quae Tran-
 semundo acciderāt auditis, uxore filijsque nauibus impositis in Graecia transiretate cōsi-
 tuit. Sed Beneuentani eo ad nauem pperante interfecto, uxorem & filios qui auditi
 multo soluerāt, capere nequiverūt. Potius Spoletano & Beneuentano ducibus Liuth-
 prandū regē Zacharias pont. promissas ex foedere ciuitates poposcit, & cum morali
 gloriā restitutioni intercederet, ad illū Narniā agentē statuit pōcisci. Prodiit uero rex
 ceterū totius exercitus comitiū stipatus, & octauo a Narnia militari pont. obuius
 descendens illū Narniā usque perduxit. Constat ut apud Valentinū martyris ad pont.
 Zacharias, inter missaria solennia orationē habuit: in qua praesentes intentillimosque Li-
 uthprandū regē & proceres Lögobardos multa ad salutem animarū edocuit, multa ad
 bonos mores, humanitatē & clementiā oratos, id maxime & entissime monuit, ut
 humano sanguine, & quod proximū indicabat, mulierum uiolatione tēperarent. Mol-
 litque sanctus uir barbari regis, & semper antea perfidi ferreū pectus, adeo ut non solum
 titus ex foedere quatuor ciuitates, sed insuper Sabinense patrimonium, quod antea ante-
 ginta tenuerant Lögobardi, & ipsam in qua tunc erant, Narniā, atque in Picentibus An-
 conā & Humanā ciuitates, Sutrinū quoque agrum uallem magnam beato Petro & ipsi pon-
 tifici dono dederit, & cum Rom. ducatu pacem in decem annos solenni fide humer-
 rit. Liberauit quoque rex Liuthprandus multos ex Rauennatibus Romanisque & alijs
 li, qui Lögobardorum carceribus tenebant. Eorū notiores fuere, Leo, Sergius, Vitalis,
 & Agnellus

- A** & Agnellus Rauennatū cōsules, qui anno ante secundo simul cum Rauennatīs agri ciuitatibus capti fuerāt. Redeuntē Romā pont. Agibrandus dux Clusinus regis nepos, & Ramyngus Thulicæ Castaldio gētis Lōgobardiz supremi duces deduxerūt, & la. Ro per Ortū, Ameriā, Polimartium atq. Bleram itinere, eas ciuitates ipsi præsenti recipientibz pont. reddiderunt. Per quod tempus rex Liuthprandus copias ad statum reducens in patriā se recepit. Dum ea hierent in Italia Leoni Cōstantinopolitano imperatori satis fuit negonj eos persequi, & supplicio afficere, qui sanctorum imagines uenerabant. Et Cōstantinus filius Hirenē Cacanū Bazarorum ducis filiam accepit uxore, quorum nuptiæ malum habuit finē, multas etiā in principio dissensiones habuerunt, qđ mulier catholica tenuit fidē, à qua semper alienus fuit infidelis hæreticusq. tyrannus. Et eodem tempore dux Francorum Carolus Martellus post exatios Saracenos domitosq. pro ue ostendimus, Visigothos, omnē olim Gallia Theoderici Francorum regis ditioni subiectā reddidit. Obijt autē paulo post ipse Theodericus, & Carolus apud Vermenā ui cū
- B** Marx flouio cōtinentem, grauissimam incidit agitudine, ex qua cum mori dubitaret, ilico curauit, Childerico Theoderici defuncti germano regnum Franciæ demādari. Erant Carolo nati duo, Carlomannus, & Pipinus, in Burgundia, Austria, Frācia, & Aquitania possederūt. Ea q. regni Francorū & sui principatus dispositione facta Carolus Martellus annis & gloria plenus obiit. Pace Lōgobardos inter & Rom. firmata, reuersum in urbem Zachariā pont. pap. Ro. summis honoribus summisq. iubilationibus est profecutus. Ia q. pater pius deo accepti beneficij gratias reddidit, in beatę dei genitricis, q. dicit Rotunda, supplicationē habuit sollemnissimā, fuitq. annus insequens Ro. po. eius pacis beneficio quietissimus: ad cuius anni finem præter omnium opinionem nuncius est allatus, Liuthprandum regē Rauennā ductis ex improuiso copiis obsedisse. Erat ea in urbe tunc Eutychius exarchus, quē à Stephano pont. absolutum anathemate, & ut illuc accederet suam fuisse ostēdimus, la. exarchus licet urbi munissimæ & populi frequentissimæ à uiribus Lōgobardorū minus timeret, tū diuturnitatē obsidionis & agri uastationē oppidorūq. expurgationē plurimū formidabat. Quare ad pont. Ro. scribens orauit, ut qđ pro ducatu Romano fecerat Lōgobardi regis, pro Rauennate exarchatus ad eundē laborē suscipere dignaret: missiq. euestigio pont. Benedicū episcopum Thuliculanam & Ambrosiū primicerium notariorum. Et cum eos rex nō exaudisset, pontifex urbis Romæ custodia Stephano duci relicta, sumptōq. clericorū comitatu, iter ad regem pperans est ingressus. Interea Liuthprandus cum agro Rauennate uastato nullā urbem capiendę spē cerneret, Claissenē oppidum inuasit, eo q. ciuium inter se dissensu, p ditione capto direptōq. & duro Papiā reduxit exercitum. Et pōtifex per Rauennam cōtulit se Imolā, quæ ciuitas diu à Lōgobardis fuerat possessa. Inde ad Padū delatus, natusq. libi regis Lōgobardi uisita paratas cōscendens, Papiā peruenit. Cui rex summa cū ueneratione excepto, cuncta quæ aut de Æmylia, aut de Rauennatibus anno ante secundo ceperat, reddidit: tertā Carlenatis oppidi parte excepta, quā editiori in namulo sitā in arcis præsidijq. locū sibi referuauit. Fuerat paucis diebus Romæ à Papiā reuersus pōtifex, adeo ut decreta ad gratias ex more agēdas deo supplicationes nōdū finitę essent, cū nuncius optatissimus in urbē est prælatus, morte subitactū regē impium Liuthprandum, atq. etiā Hirprādum nepotē regno, cuius ille participē successorēq. prout ostēdimus, instituerat esse deiectum. Fama est & habent scripta de Longobardis chronica: Hirprandum, quo die regni cōforti à patruo assumptus est, in publicum ex gentis more pdeuntem lanceā manu gestasse, cuculūq. aulicū cum hasta summam infedisset, querulū occisisse. quo futuræ ignauitę augurio deterreti proceres Lōgobardi Hirprando rege deiecto Rachisū delegerunt, quē Forolulanū ducē ostēdimus apud Forūsem promij prima uirtutis & futurę pbitatis munera declarasse. Qui rex à pont. Zachariā p nuncios oratus, pacē cum Rom. Rauennatibusq. in annos uiginti cōstituit. Diuersa tūc Rom. & Cōstantinopolitani fortuna utebant, quod hinc pont. Zachariās orandis instaurandisq. basilicis, inde Romani statu urbis in melius reformādo inuēti erant. Leo autē imp. dum in sanctorum imagines illarūq. ueneratores solito magis fœuere, interijt. Et Cōstantinus filius uariis agitatū suorum dissensionibus imperiū per arma agere restitabat. Seruauit tamen cum eo p̄sūm morem pontifex, siquidē binos mittens ex Ro-

mano clero presbyteros, formulā ad illū dedit catholicæ fidei, in cuius oblationē imperator deberi Rom. pontificibus cōsuevit. Sed quo tempore namq. presbyteros per-
terens Cōstantinopolim applicuit. Cōstantinus cū classe Saracenos inuadens & gypcia
soluerat. Et Arthausius quidā ad tyrannidē aspirans plebē multa largitione corrupam
seduxit, à qua ad imperiū est assumptus. Id cū intellexisset Cōstantinus ilico classem ad lino
in prælio Arthausiū Cōstantinus carauit, & cum factionis suæ primoribus liberō dāto
uitē exilio. Rebus Cōstantinopolim cōsumatis imperator presbyteros Rom. pontifici
oratores exaudiuīt. At in Francia lōge dispar fuit Caroli Mortellī natorum indurum ut
te, qđ Carolomanus haud multo post patris obitu seculo abrenunciare cōstituit. Itaq.
suo eius ppositi desiderio fratri patetfacto, & paucis uitæ comitibus seclū dūctis, Romā
se cōnuīit ad Zachariam pont. à quo in clericum ordinatus & habitum monasticū
indutus inde ad beati Benedic. Cassinensē mōnasterium accedēs professionē & in
eo perpetuo cōmorandi uotum emisit. Pipinus autem genitoris auiq. uitam emulatus, &
eos gloria superauit. Longū esset & nostræ intentioni cōtrarium ea referre singula, qđ
Pipinus in Germanos, A. quitanos, Burgundos, Alemannosq. gessit, quibus in regionē
bus cū gētis Francorū, & eius regia Childerici nomīne omnia gerebant gloria ampli-
te, nihil maiori habuit impedimento, qđ quod regem propē amēntem uarq. hūmēte in-
eptis tolerare cōgebatur. Inuenio apud Alcuinum, Paulumq. & plerosq. alios, qui fā
eorum gesta scribere, proceres populosq. eius gentis Pipini uirtutē, & ecclē Childerici
regis amēntiā, debitis pēfantes meritis, Zachariam pont. Rom. cōsulauit, utcumq.
ne regē ultra tolerandū, an Pipinum meritis fraudandū regia dignitate cēteret. Cumq.
respondisset pont. eum qui regia melius obire munerā nollet, habendū regem Francos
publico totius gentis cōsilio Pipinum declarasse regē, Childerico in clericum tōlōm.
Idq. omisisse Petrum bibliothecariū miror, cum de Carolomanni ad Zachariā aduētu
ceteris scriptoribus cōcorderet. Per idē uero tempus in quo Carolomanus Romā se
cōnuīit, Zacharius Longobardorum rex fœdera ruptis pacis cum Ro. populo, in armis
uiginti pauloante cōstituit. Namq. agros Rauennatis exarchatus ubiq. populantis
Perusā duxit, eamq. accuratissime oblidens, adnūsus est adhibitis ariensibus & machinis
expugnare: sed opē attulit necessariā pterea pont. Zachariā. Accessit em̄ ad pectus
gis castra: & deo, cuius spiritu ductus erat, cōcedente, Zachariā animū mensq. inuēit
uitę: qui nedū soluit oblidē Perusā, cūmerentiū regni & opum, quas possidebat man-
tina, facinrā abicere cōstituit. Nā paucis post id factum diebus, Aistulfus frater in regē
Longobardorū substituto, Romā cum uxore & filijs accessit ubi à pont. Zachariā
clericus & monachus est effectus. Quā tēpeltate Zacharias pont. post uictas res maxime
confectas gloria, quietiorem prout colorē sedem. Et Gregorius pater Marcello Ro.
in pont. eius nomīnis terciū est creatus, qđ omnia inueniēs in Italia partibus quiescentē
instaurandis ormandisq. sacris ædibus sui pontificatus insinō opē dedit, misiq. ad Ger-
manos Bonifaciū episcopū, cuius prædicatione diuini uerbi maxima Germanorū pars
Christi fidē religionēq. accepit. Sed ne huc etiā pont. fuit à Longobardorum moribus
longa quies, quod terciū pontificatus sui mense Aistulfus rex & ipse nouus omniū Ro.
paruiam Italiae agros rapinis incursionibusq. fœdauit. Eum uero pont. per munera & ra-
tores flexit ad pacē in annos quadraginta, magnis &, uti apparuit, solidissimis uerbo-
rum cautionibus constituendā. Superabat uero Aistulfus perfidia prædecessorū gēti
sua reges, nec erat sancti, iusti, aut humani apud eū respectus: ex quo factum est, ut ipse
to pacis mēse eam uiolauerit, egeritq. apud pont. ut si pacis fœdera cupiebāt obseruari,
Romanos, & suarū partū populos, singulos aureos in capita collatos, sibi in tributū li-
pendiumq. iuberet dissoluere. Adnūsus autē est pont. impium regem muneribus & ora-
torum suauionibus demulcere: & cū haudquaquā prodesse intelligeret, datis ad Cōstan-
tinū imp. literis, quo in statu esset res Romana & omnis Italia offēdit, illi prostratus fore,
ut nisi subueniret, Roma & omnis Italia in Aistulfi perueniat potestati. Pigerit hoc in
loco bibliothecarius, qđ postea ter quaterq. affimat, qđ pleriq. habent scriptores, Ais-
tulfum tūc Raueña pontē fuisse. Nā etiā quo id modo sit factum nullus refert scriptor,
constat eam urbem cum reliquis ciuitatibus oppidisque, quæ semper antea à Longobardis

A dia saluta miferant, primo Aistulsi anno in potestatem uenisse. Cōstantinus autē imperator pont. Grego. precē instantia cōmouit, ad regem Aistulsum epistolam dedit per Ioannē imperiale silentiarū referēdas, q. simul cum Paulo Greg. pont. Ro. germano Rauen. accēdit. Inuēit ea in urbe Aistulsum pōt. imperatorūq. oratores multa locuti nihil prae ter uerba & quidē alpera reportarūt. Addidit tñ Lōgobardus rex oratoribus unum ex suis Romā & dñm Cōstantinopolim pfecturū. Eos pont. cum audisset, & nihil acū esse intellēx, Romanos in cōciliū adhibuit, quorū precibus & iuratiōnū instantia cōsū tali ter cū imperatore agendū, ut nisi assidua Rōmā & Italiē rebus sua praesentia, & cū Ro. imperij uiribus subuenisset, alia uia unde haberi posset, salus & defensio quāreretur. Iue runt autē Cōstantinopolim Lōgobardi regis nuncius, & Paulus pont. Greg. germanus. Vixitū pfecti urbe oratores, cum Aistulus pont. & Ro. pop. per nuncios cōmunitus est fore, ut nisi sese & urbem Romā dedant, eos postea uelint nolint in potestate facios ad unum tugulet. In quem adductus tremorē pont. pop. in Lateranensem basilicā cōuocato, hominū habuit lacrymis singulibusq. q. dicēdi artificio pleniorē, imminere dicētes Ro. urbi Ro. pop. exciditū, nec ullam clementiē spem habendā in deditione in pūssimo regi facta. Viribus autē Ro. populi posse resisti eius gēis furorē, quē omnē penē Italiā in potestate habeat, si qui sperarent, eorum ignaros, & malos Rom. potentia exterminatores esse. hinc solā esse reliq. quā tñ florentissimis rebus pra se ferenda, & pūssimissimo fuerit habenda praesidio, omni potē. is dei clementiē cuius imploredia illa sit cetūssima ratio, si in sacro & cinere uigilijs ieiunijsq. humilitati creatore suū, semper petētib. paratū, auxilio postulauerint. Terto ab hinc die, cū se ex pont. sententiā humiliaflet populus, in supplicationē a Lateranē in matris dñi maiorem basilicā est pcessum, pretulit pont. patris formid. peridi Aistulsi chorographo exarātā, & crucis uexillo, quod preciosiūssimē ornati praecedebat, penderē, in quā pop. Ro. omne periculi sui causam corā deo mortis etulansq. desiebat. Nec tñ erillauit interea pōt. Aistulsum muneribus maiorisq. precē sollicitationibus perētare, si forte caput Rauen. exarchatū reddere, & pacē cum Ro. paciā seruare uellet. Et cū nihil solito magis pficeret, missisq. ad imp. germanus nec ipē praesidiū literis faceret, nec rediret, cum pop. Ro. constitit opē regis Franciā implorandā. Veritus tñ ne si Longobardus id resisteret, prius accelerato furore Ro. opprimeret, q. ex Franciā suppetia afferri possent, epistolā peregrino homini Lōgobardis ignoto ad Pipinū dedit, quā hūc maxime tenor fuit: ut quoniam Lōgobardus nec paciā cū Ro. seruaret foedera, nec exarchatum Rauenensē & alia de Rom. capta, ut prece precio uer redderet adduci posset, opē ipse Christianissimus afferret, cotus opis ratio ut solidiori intree modo, scriptis pont. oporere regem Pipinū tanq. proprio inductū monui ab ipso pont. ut in Franciā ad se iter postulare. Interea Paulus pont. germanus, Ioannesq. silentarius, & Aistulsi regis nuncius, sicut Cōstantinopolim simul iuerat, pa titer simul Rom. ad pont. sunt reuerit: fuitq. imperatoris respōsi summa: Gregorio pōt. ad Aistulsum pro pace redintegrandā pperandum esse. Dumq. pont. ad uer se actingit, Rothin grādis episcopus & Anthasius dux a Pipino Francorū rege ueniētes pontificē ut se cōfiteret in Franciā orauerunt. Mouit itaq. pont. uniusq. regis & simul imperatoris nuncios sociatus. Et priusq. Papā perueniret, praemissi ab Aistulso nuncij illius uerbis praescribere nō sunt uerit, ne Rauen. aut illius exarchatū peteret, fore polliciti, ut si ea tēperasset postulatione, uonē tñ in ceteris cōporē laceret Lōgobardus. Cōcū postea si mul ut fuerat imp. Francorūq. regis oratoribus corā Aistulso pēdoctus pont. pōt. muna regi data faciens uerba, & perfidit Aistulsi grauitus notant uerba, & omnia quēcūq. aut ille post uolact pacē cepisset, aut sui praedecessores Lōgobardi reges occupa uerant, reddi postulat. Cūq. Aistulus pertinax sicut antea peristeret, egerit apud eō regis Franciē oratores, ut pont. dimitteret in Franciā pfecturū. Tū id argente Lōgobardus, nec tñ ausus Francorū regi, qd. id optere cupiebat, denegare, Gregoni permissit. Eū Carolus, cui postea Magno fuit cognomen, Pipini regis filius adolecē, Frācorū fines ingressus a cētelino lapide ad palatū usq. Pōnicōnē ubi Pipinus erat, deducit. Proceffit tñ ad tertium lapidē rex Pipinus, & equo descendit, pōntifici pēdes osculatus, illum terra incedens, & frenum pont. equi regent, ad cubiculum usq. deduxit.

PRIMAE DECADIS FINIS.

Blondus.

N 3

BLONDI FLAVII FOR- LIVIENSIS HISTORIARVM AB IM-

PERII ROMANI INCLINATIONE DECADIS SECVNDÆ

LIBER PRIMVS.

CRIBENTEM HACTENVS DECIMO VO-
lumine non magis Romanorum imperij inclinatione, quam
ipsius urbis Romæ atque Italiae desolationem, ad quam saepe
rursus eas ostendimus perducas, saepe moestitia, saepe paucitas
uasere. Nunc tanquam ipse in periculi parte verset, horreo co-
siderare atque recensere, quam gelido trementiq; corde, Ro-
mani & suarum partium Itali regis Aistulsi firmitatem formida-
bant. Quamprimum enim pontificem Gregorium Papi de-
cessisse vidit, primores suæ gentis sequi iussit: qui integram
ablaturum restitutionem polliciti, illum ab initio iunne
revocarent. Quumq; Gregorium saltus Alpium claustraq; ingressum, quæ Francorum
praesidio tenebantur, continuasse iter didicit, comminatus est, atque uoluit Rauen-
nem cum suo exarchatu, mortalium cæde, rerum direptione, ædificiorumq; incendio uul-
tere, ut eo liberatus tot oppidorum, tot ciuitatum custodia respectu, liberis in urbem
Romam duceret: eamq; prius usque ad solam euerteret, quam posset Pipinus ex Fran-
cia subuenire. Nihilq; uidetur magis impium regem à tam crudeli proposito remou-
se, quam quod sperauerit posse Pipinum dolosis artibus destituere. Carloman-
nusq; Pipini germanum, quem in Calinensi monasterio ostendimus professum &
perpetuo manendi uotum emisisse, seduxit, ut in Franciam se conferens Pipino suum
aduensum in Italiam, & bellum in Longobardos dissuaderet. Ingressusq; est iter pi-
domonachus Carlomanus. Fuerat interim Pipinum serio alloquutus pontifex Grega-
rius, & quod de aduentu cum copiis in Italiam perducerat, ab illo impetravit. Id enim so-
lum moræ petijt Pipinus, ut pontifex uer nouum quiesco expectans animo, se à pul-
santi Dionysii Parthiensis monasterium interea contineret. Dumq; pontifex de ma-
te quassatus periculossimo correptus esset morbo, & Pipinus comparando exercitum
operam daret, Carlomanus properanter confecto itinere superuenit: quem tantum
absiuit, ut exaudiret Pipinus regis Aistulsi & Longobardorum amicitiam sua demon-
strando, quod illum à claustro Casinensi profugum, in Viennense monasterium relegiuit. Vbi
haud multo post moriens indignabundusq; interiit. Adductus pontifex Romani fa-
sione Pipinus, Aistulsi regi per oratores suadere conatus est: seruanda esse Romanis
pontifici pacis foedera, & contra sua fasq; capta in integrum reddenda. Longobardisq;
sicut semper antea, quod rogabatur, recusante, Pipinus rex occulte prius destinationem
in Longobardos expeditionem publico edicto Franciæ & militiæ ducibus indicit.
Quumq; breui postea medio itinere quo itur à Parthiensibus ad Iraliam, omnes ad li-
em conuenissent, persuasus à Gregorio pontifice Pipinus, secundam ad Aistulsum le-
gationem de pace misit. Nedum uero paci accedere uoluit Longobardum: sed multo in
Francos, in pontificem, in Romanos, insolentissime est loquutus. Præmisit Pipino
leuiæ armaturæ turmas, quæ Alpium saltus, meatusq; insidentes hostem ab incursionibus
prohiberent. Pariterq; Aistulsi aduersa parte non quidem leuem permiserat arm-
turam, sed claustra Alpium seruaturus cum omni exercitus robore ueniebat: qui pa-
citatem spernens Pipini militum, illis congressus, & accepit in commodum, & Alpium
deturbatus est. Quæ quomodo Pipinus audisset, agmina accelerare, nec ullo in loco pui-
quem apud Papiam consistere iussit. Papiæ oblatione preissa ager proximus atque des-

Anis adiacens regio à tanto Francorum exercitu uastabatur. Raptae mulieres, armenta, undiq; abactos colonos manus post terga reuinctos, miles Francus in castra cogebat. Ea cum magno exercitu applausu cerneret, pontifex Gregorius sepe numero ingemuit; tandemq; misericordia ductus, egit cum Pipino ut Italij, in cuius populorum capta id redundaret malum, misertus, Longobardam si ueterem seruire pacem, si dolo capta reddere animum induxisset, ultra premere, & regno expellere delineret. Has soluendæ oblationis & innouandæ pacis conditiones, Aistulfus non modo accepit, sed magnis adulationum fallacijs bonitati & clementiæ pōtificis gratias egit. Insuperq; plura & meliora quam postularentur, sponse suæ ad promouendam sancti uiri gratiam eis pollicetur: secundum quæ constituta multis ad stipulationibus & sacramenti religione à Longobardo rege suisq; optimatibus firmata, Pipinus relicto apud pontificem Varnerio, inspectæ uirtutis inter Francos proceres uiro, qui pacta ex fœdere impleri curaret, in Franciam reduxit exercitum. Pontifex uero quum Aistulfus paruum reddendis se præsen-
Bsen- se ciuitatibus peteret moram, quousq; laceratum bello Papensem reformaret agri, iusta & æqua postulare uidebatur. Interim cum Varnerio Romam esset profectus, dūm Pipinus Franciam pontifex Romam petijt, Aistulfus rex, cōtractis tumultuarie copijs, Rauennam uenit: & exercitu magnis conatibus parato in Romam duxit: quam ob-
Csidione cinctam, tribus preliis mensibus: & omnia quæ pomeroio excluduntur, absque aliquo diuini aut humani iuris respectu, crudelissime uastauit, ut plura tunc summa ty-
 rinnus Romæ suburbanis & agro intulerit detrimenta, illis omnibus, per quæ quatuor & quadraginta ac trecentos annos, per quos Romanum ad id tempus inclinauerat im-
 perium, Vligothi, Eruli, Ostrogothi, & ipsi intulerant Longobardi. Conflugerat uero ob-
 sidionis initio pontifex & Romani ad unicum certissimumq; Pipini præsidium, duo-
 bus ex nobilitate Romana Varnerio additis oratoribus, qui secundo Tyberi in mare
 delapsi, Massiliam & inde Franciam petierant. Intellexerat enim Pipinus, quod ege-
 rat Longobardus, & reparandis reuocandisq; copijs intentus erat. Quare Varnerio, &
 oratoribus auditis, nihil moratus, iter ad Italiam est ingressus. Sed dum tantis fluctuat
 angustijs uel detrimentis uel periculis Roma & Italia, Constantinus imperator nullam
 subueniendi curam suscepit, quanquam uaria tunc, & sibi ipsi contraria usis est fortuna.
 Et quidem hinc eam habuit imperator secundam, quod Turci tunc primum Asiam in-
 uadentes, Halanos primo, post Colchos, & Armenios, inde Asiæ Minoris populos, &
 ad extremum Persas, Saracenos agrorum direptionibus, & mortalium stragus repe-
 torum aut congressi aulorum caedibus infestant. Fueruntq; & ipsi Turci Scythæ, ex
 ijs quos Alexandrum Macedonem intra Hyperboreos montes, terreis clausisse repa-
 gulis, quum alij tradunt scriptores, tum beatus Hieronymus affirmat. Tantas autem
 habuit vires Turcorum insulsa, ut Saraceni pacem secum habere nulla alia posuerint
 ratione, quàm restituto Persarum regni nomine, quod Saracenos, Foces, & Heraclij
 temporibus, in suum ostendimus confudisse. Passi namque sunt æquo animo Turci,
 Persis famæ celebris genti subesse, qui Saracenos in terra aliena superiores nolebant to-
 lerare. Aduersam uero fortunam, uel potius deum suis iratum peccatis, inde sensit Con-
 stantinus, quod pestis ualida, & propè illi, quam genitoris tempora habuerunt similis,
 Constantinopolim populata est: quam pestem Hugo Floriacensis scribit, quum in Ca-
 labria cepisset, Siciliam & inde Constantinopolim inuasisse. Itaque quum Ioannes
 silentiarius à Papia Constantinopolim reuersus, Constantino imperatori renuncia-
 set, Gregorium pontificem à Pipino Francorum rege uocatum, in Franciam accessisse,
 se, Rauennæ & Italiæ exarchatum, quem à Longobardijs opprimi, ac omnino consumi
 neglexerat, dimisit tradi pontificibus, aut Romano populo gubernandum. Quod ne fie-
 ret, constituit resistere: per hasq; Ioannem silentiarum, & cum eo Gregorium pro-
 uascretis, misit in Italiam oratores. Qui Romam uenientes, primum aduasi sunt
 uerbis desinere pontificem Gregorium, ne Francorum auxilia imploraret. Sed
 pontifex, quod fecerat, nuncios in Franciam dimisisse dicens, alijs lralis, ut pariter ip-
 si ad Pipinum in Franciam ire conferrent. Addidit tamen Gregorius nauigarijs
 imperatoris oratoribus ex populo Romano duos, Pipino ut in sententia persisteret
 suaduros. Appulsi Massiliæ imperatoris oratores, intellexerunt Pipinum Francorum re-

gem in Italiam cum exercitu properantē Alpes superasse: quo molestissimo periculi nō
 cio Græci pontifici oratoribus, ne Pipinum regem secum adiret, persuadere conati sunt.
 Erantque Romani iussu pontificis sibi exequenda cōtenderent, dolo Græci agere cōsi-
 derunt. Profectusq; noctu Romanis omnino infectis, Gregorius protosecretis Pipinū
 accelerato itinere assequutus est, quem in agro Papiensi inuentū multis magnisq; mune-
 ribus donauit: exinde ingentis præmij sollicitatione facta, Pipinum imperatoris Cōsti-
 tini verbis orantē reddere promitteret. Ad quæ respondit Pipinus, se primarium seculi spe-
 alteram in Longobardos expeditionē nulla præmij sollicitatione, aut diuitiarū seculi spe-
 pelleret iniquitatem sola esse commissā in deum, in animæ suæ detrimentū peccati: qui
 bus abolēdis, aut ex parte leuatis adductus, beato Petro & eius successori Romano pon-
 tifici, ac Romanæ ecclesiæ opem pro uiribus asserre uoluerit: hinc se nullis præmij sol-
 licitis posse abduci sponsonibus, quin ad animæ suæ salutem destinatum, & Romano pon-
 tifici iureiurando promissam continuet expeditionē: eaq; intentione Longobardos de-
 te aditū, ut Rauennam, eiusq; exarchatū, & alia de Italiciæ terra ab illis occupata recipia-
 Romano pontifici, & Romanæ ecclesiæ concedenda. Absolutus infelicis legatione Gre-
 gorius protosecretis Romā & inde Constantinopolim rediit. Aistulfus uero Longoborū
 rex a Pipino graui oblatione pressus, deditionē ex superioris pacis foedere leuita-
 Pipinus omni excurus fraudi Fulcadum abbatē, qui reddenda caperet & pontifici danti
 eū cohorte una delegauit. Eam ciuitatū oppidorūq; Gregorio pontifici Romano red-
 ditū ferent, quicūq; ex Petri Lateranensis ecclesiæ bibliothecarū scriptis aut in per-
 leget, facillē & certe intelligit, quib; Rauennæ exarchatus terminis cōcludatur. Sunt eō
 hæc bibliothecarū uerba, quæ ad tantæ rei certitudinem censui apponenda. Prenomina-
 tus aut Fulcadus abbas, Rauennatū partes cum missis Aistulfi regis perueniens, per in-
 gularē ingressus ciuitates, tam Pentapoleos, q̃ Amyliæ, easq; recipiēs, & oblidēs deota
 quæq; tollens, atq; primates una secum cum clauibus portarū ciuitatū ducens, Romam
 peruenit. Quod autē Pentapolis complexa fuerit quinque ciuitates, uerbi propere: a-
 guit, easq; Rauennam, Casarea, Classen, Forumliuū, & Forumposiliū fuisse constat. De
 cūda est exarchatus potissima pars Amylia, uetustū & celebratū in Romanis historiq; uo-
 cabuli Italici regio, quæ à Foro cornelio, nunc Imola, quicquid uia eiusdem nominis in
 nium Italici celeberrima per Bononiam, Mantum, Rhegiū, Parmā, & Placentiā ad Pa-
 dum usq; habet, complectebatur. Placentinos aut, Parmenses, Rheginenses, Mutinen-
 ses, Bononienses, & Imolenses, agrorum fines à summis Apenninū iugis ad Padū protē-
 di etiam ætate nostra uidemus, ut Rauennæ agrum pariter ab ipso Apenninū iugo per Fa-
 uentinus eius agri partem ad Padū & Casenates. Cerniensēq; sui item agri portionem
 à summo Apennino ad Adriaticū pertinere certissima habent documenta. Id uero ad
 terre uel paludis, quod intra Minciū Padumq; à Veronenis Vicentiniq; agrorū finib;
 in Venetorū stagna Adriaticūq; uergit, agri fuisse Rauennatē, quom ceteri iugiter
 tum omnia ostendunt monumenta: ut non minus tunc Rauennæ iuris cēterent Certe,
 Casena, Faentina, Comacina, q̃ illæ quatuor ciuitates uocabulo Pentapolis appellatū
 ut ipsi exarchatus appellatione contineretur, quicquid à Placentinis agri Papiensis
 bus Padū inter Apenninum paludes stagnaq; Venetorum & Adriaticū pertineat. An-
 minū, quā ciuitatē, & quicquid intra Isonū, cui flumio nunc Folia est nomen, & Adria-
 co continet, exarchatū additū fuisse ostendit cōsuetudo iuris ab exarcho dicitū dū
 ad hæc tēpora obseruata. Alia uero loca, quæ idē dicit bibliothecarius, à Pipino rege pon-
 tifici Romano dono cōcessa fuerunt, Animum & ab illo distans duodecimo milium
 Concha pridē mari submersa, Pisaurū, Faunum, Urbino, Colles Lucon, Eugubii, Viter-
 na urbs, & Namia: & in Picenib; Esia, & Serra. Fuerunt quoq; oppida Bosti: nunc ad
 uiginti, à Bosti olim dicta, quorū Sarfina Placiti parua est caput. Monsierenti, quo nomi-
 ne alia itē ad uiginti censent castella: castellū sancti Martini à libertate diu cōseruati
 rū, tūc Acermonia dictū, Acerra, & Monsluani. Dum prædicta ex fœdere redderent, ad
 nissus fuit Aistulfus pristinis perdidit sue artib; ut. Nā Pipinū qui se interea ad radices Al-
 piū cōseruebat, nūq; Alpes pperantū speris, Fauētū de Petropoli & Ferrariā reddere di-
 terebat, cū diuino subraclus iudicio apoplexi correptus in uenatione inuenit. Q̃ est
 cōseruati

- A telenisset Pipinus, Alpes est transgressus. Aistulsi morte celeris fama per Italiam disseminata, Desiderius dux Longobardus Hetruriam praefectus, copiarum quibus praeerat robore iunxit, ad regnum per arma inuasit. Id aut adeo moleste tulit Rachisius, qui Aistulsi ger manum fuisse ostendimus, ut interruptio monasticae vitae pposito, arma induceret in Desiderium, omnesq; Italiae Longobardi, exceptis Hemusis, Rachisium sequebantur, qui in magni coacti exercitus Hetruscos fines inuadere constituerant. Cui Desiderius sibi timens Gregorii pontificis fauores multis precibus implorauit, fore pollicitus, ut si pondus Romanorum opem afferrent, ipse regnum adeptus ea redderet, quae ex foedere erant relliquae: & non solum pacem cum Aistulsi inuicem seruaret, sed pontifici & Romanis perpetuo obsequeretur. Eam cum audisset legationem pont. Folcadi abbatis consilio usus statuit Desiderium exaudire, missiq; ad illum in Thusciam Folcado Pauli fratrem suum, qui foedera constituerent. Bonorum formula ex pontificis sententia brevis est concepta: & Desiderius saepe proceres atq; comitones maximis dirisq; in sua & filiorum capita, si fidem fallerent, conceptis execrationibus, sese iurandi religione obstrinxerunt. Foederum formula in urbe delata, missi Gregorius pont. Stephanus presbyterus ad Rachisium, Longobardosq; sua secutus arma, admonens ne Desiderio quem appellasset regem, aduersaretur. Folcadiq; abbas cum sua cohorte secutus ostendit fore, ut si Desiderio ultra molesti esse pergerent, cum Romanis Francisq; magis, qm cum Desiderio bellum gerant. Quib. terribis tantis cominationibus Longobardi, Desiderio consenserunt: qui fidem pontifici ex foedere seruauit, Faeniam cum susagri castello Tyberiacum, quod nunc est Bagnacuallo, dedit. Quo in tempore, aut paulo prius occupata ab Aistulso Longobardorum rege, Rauenna finem habuit magistratus exarchatus a Constantinopoli in Italiam missorum anno quinto & septuagesimo supra centesimum, postq; magno Romae & Italiae malo Narsese detecto ea calamitas inchoauit. Status Italiae, & urbis Romae ad eam pacis quietem pontificis opera ac insigni uirtute perducto, intendit uis sanctis animis ceteris moribus in religionis ceremoniis reformandis: sed qui iam annis esset grauis, & multo rerum gestarum labore attritus, ad anni pontificatus sexdecimi finem obiit: successusq; illi Paulus pater Constantino Ro. quictior per Desiderij regis pacis tempora habuit. Dum haec fierent in Italia Gregorio protosecretis Constantinopolim reuerso, imperator Constantinus in nepharis aduersus sanctarum ueneratorum imaginum persecutione perseuerabat. Nam cum in urbis Constantinopolitanae episcopus nomine Constantinus suae impietati nollet cōfentire, Nicetam spadonē ordinauit episcopum. Depositas uero Constantinus iudicio habitus flagellatusq; capitis supplicio luit. Per quod tempus rex Bulgarorum Thelesius Thraciam popularus est, quem Constantinus repulsum magna copiarum parte spoliatusq; Thelesius in patriam de fuga reuersus, a suis ob rem male gestam interfectus est. Ei subrogatus in regē Sabinus Constantinus imperatorē placare, & sibi foedere & amicitia coniungere cupiens, illi in imaginis depositione coepit consentire. Quod quidē adeo moleste tulērunt Bulgari, ut nouum regē interficere sint aduulsi. Sed in fuga prolapsus Constantinopolim se recepit, creatusq; est a Bulgaris rex nomine Paganus. Qua tempestate Constantinus Leonē filium imperij consortē fecit, & Hilenē Atheniensem cunctis Graeciae puellis pulchritudine praeclaram illi uxorem dedit. Tanta aut impietate Constantinus in religionē Christianā exardescēbat, ut eum habdalla Saraceniūrum ammirato nulla alia ratione foedera amicitiamq; inuenit, qm ut Christianos Saracenis cohabitantes persequeretur. Administabat Thraciam pro pretore Constantini eunuchus, qui apud flagitiosam imperatorē nutritus illo truculentior erat. & ne dum imagines deponi crederetur cumorerat, sed omnibus quoq; ecclesiarum ornamentis ad hastā distrahens, praeciū imperatori miserat. Ad quod praedictus rescribens Constantinus, illumq; dicens secundū cor suū a deo sibi dari, summis laudis praeconijs exultat. Sed apud Francos interea rex Pipinus gloriā in dies potentatūq; adaugebat. Quo em tempore ab Italia in Franciā rediit Trasillo dux Buxariorū sese cōmendatū illi subdidit. Et Saxones eius amicitia precario pontificis equites in quatuor expeditionē tuberenē dare promiserunt. Maius uero negociū Pipino fuit in Aquitanos, quib. subiugendis octo statibus laborauit. Eius belli anno primū eū ad oppidū Theothath castra posuisset, timore Nauferius Aquitaniae dux, & facta oblatione obsequijs datis cū Pipino in gratia rediit, sed q̄ primū intellexit Pipinū filiosq; ad remotionem

ræ regni loca cum copiis accessisse, perfidia usus regnum Franciæ inuasit, tantaq; pertinacia prædando urendoq; iter emensus est, ut prius Cavalliceses egressus sit, quam Pipinus copias undiq; accitis potuerit subuenire. Quanquam Pipinus tenebræ indulgens elæx peditonem omnium primam Carolo filio adolescenti duxit demandat. Profectus in Aquitaniam Carolus, Buisonium, Clarnocem, & multa de Aruernis cepit, faciliq; ut spicijs militiam Carolus inchoavit, ut anno inde septimo ductis alterne a Pipino genitor te & ipso Carolo expeditionibus, Aquitania Franciæ regno fuerit subacta. Quo in idgo te Pipinus in Turonis apud sanctum Dionysium est delatus. Erat annus in quo hæc te habuit pontificatus Pauli decimus, qui & eius vitæ ultimus fuit: per cuius pontificis tēpōra tūc valuit Pipini regis Francorū respectus, in quem Desiderius Longobardorū rex oculos semper habuit intentos, ut nullis interea motibus Italia aut Roma fuerit agitata. Pipini adit morte audita, Desiderius in Romanā rem machinationibus uti cepit. Nam tūc Paulus pontifex apud beati Pauli ecclesiā spiritū in extremis ducebat, Tostone Nepesinum ducē, qui Longobardis semper studuisset, Desiderius impulit, germanum suum, thomine Constantinum etiam ui illata pontificē a Romanis suscipi curaret. Et quidem Tostone tunc Romæ habitans magna usus audacia, copias a Nepeso acciuit, easq; amissio patius Constantinū pont. profanatum in patriarchium Lateranense perduxit: nec delectat episcopi, & alij clerici, a quibus uel inuitus Constantinū pro pontifice sic habuit. Aliter etiā Philippicus pariter in Petri cathedra Constantinū, & episcopos presbyterosq; morte pontificū ordinavit, quousq; clero populoq; Romano in trib. foris, quæ est sancti Adriani ecclesiā per Christophorū primicerium coacta, Stephanus Siculus canonice pontificē est electus: qui octavo electionis die cōsecratus, nihil duxit antiquius, q̃ Pipinam, cuius mors Romæ tunc ignorabatur orare, ut prælatos ex Francia mittens, concilium Romæ fieri adiunxerit, quo erroribus purgaret ecclesiā, quibus eam Constantinū pietas coinquinauerat. Sergius autē nomenclator, quem Stephanus ad Pipinum nēptat oratorem a Carolo Carlomannoq; quod petiit impetrauit. Venerunt namq; ex Francia duodecim episcopi, & alij ecclesiæ prælati, quib. Italix episcopis in Lateranē ecclesiā cōsacris celebratū est conciliū, in quo Constantinus est damnatus, eiusq; actis quæstia cōsacris celebratū est conciliū, in quo Constantinus Longobardorū rex etiā Constantini oportuit fuisse rescissa. Ea cum fierent Romanos pontificemq; est ausus, quod Frisæ reges uereretur, quos nouerat Pipini genitoris uestigia imitari. Erat Roma Paulus cognomine Affarta Græcus, Constantini imperatoris cubicularius, qui etiā si ductus Romanū, quo fieri cōsueuerat, modo non regebat: quorundā tamen Romanorū res noua affectantium & Desiderij Longobardorum regis favori innisus aliquid pristinæ uirtutis imperij conseruabat. Desiderius enim cui suspecta esset regū Franciæ in Romanis affectio, per illum conabatur partes imperij præualere: cui rei ut efficacior ē daret opes, multis Romanū pontificē blanditijs demulcere conatus est, adeo ut sese Romā uocem, & ad beati Petri uisitanda limina inuitari curauerit. Venitq; summā præ se ferens. Cui si religione deuotionē Pontifici autē in beati Petri basilica congressus uerba dedit humillima, & talia ex quibus pont. in spem uenit fore, ut nulla post hæc Romanos inter & Longobardos contentio oriri posset. Quibus dolosi regis pollicitationibus ad beatū Petri altare iurandū religione affirmatis Affarta Desiderius & Romanos proceres alloqui uoluit, & cum multa de sedis inuasorib. Constantino & Philippico essent dicta, cum fuit rex in suos, fautores impulsoresq; in eos simplices presbyteros, qui se pulsi sent in pontifices profanari, animaduertendū, & Affartam clari increpans uerbis, ad seditionis uiris plectendū esset remissus, illum impulit cupientissimū, ut in Christianā primiceriū summæ tunc in Romana urbe autoritatis uirum & reip. pontificatūq; amantissimū, & in primis Fræcorū partib. studētē manus inieceret. Eo cūq; Christophorū & Sergij filius secundicerius oculos sunt effossi, rege Desiderio Romanis egresso, tui bus Affarta autoritate quæ illi aucta erat frenus, multos ex Romana ciuitate eiecit, plurimos relegauit. Sed breui postq; hæc fieri cœpta erant, Stephanus tertio & senē suo dio pontificatus sui anno obiit. Cui successore canonice electus fuit Adrianus pater Theodoro summæ nobilitatis uiro Romanus, & eius nominis primus ut patris & sobole sua

- A dignus, ideo natus, ut eo fastigij cunctis fuisse uideret, ut Caroli Magni Francorum regis uirtuti respondens, rem Romanam italicamq; ab illo erigi adiunxerit. Vixit facta homino consensu huius pontificis electio in publicum exierat, cuius magnanimitas & patrie suae affectus, excrecerat ab Affarta liberauit, exulesq; in patriam reuocauit. Quod cunctis, sed Desiderius tametsi utriusq; amicicia, ne Francis regib; adhuc eret, occupare quaesuit. Itaq; mittens Theodorum, Spoletinum, Tarentinamq; Ipo-regensem duces, & Pandulfum uesitulum suum pontificem orauit, ut foedera secum & cum omni Longobarda gente iniret. Ad quae respondit pont. se qui pacem cum omnibus, & in primis cu Longobarda gente cupiat habere, nulla posse uerbis Desiderij fidem adhibere, quod eum scierit uideriq; promissam Stephano pontifici fide intra foedera toties uiolasse, quoties illi dolo astutus aut iuribus ledendi praebita est occasio. Dum uero ea quae per oratores intentat Desiderius, nota illi sese obuiis blandientia fortunae species, quae postea in cotrarium ex humanarum rerum uia uersa, suam gentisq; suae exterminium inchoauit. Carolomannus rex Francorum
- B Caroli frater, per id temporis obierat. Et Berta eius uxor lilegarda Caroli uxoris glorie inuidens, aliquid incendij quod Caroli uxorisq; statui labe faceret, suscitare conuersit. Itaq; Andoarij cuiusdam Franci consilio usa, cum nullam haberet aliam necesse Caroli uiam, cum filijs ad Desiderium regem in Italiam profugis, quia Desiderius blande excepta, magnam amplitudinis spem erexit. Sperauit autem dico Desiderius, si Carolomanni filios a Romano pontifice in Franciae reges eligi faceret, fore ut Caroli Francorumq; portia bellis lacerata ciuitatibus minueret. Quod cum esset factum, ipse Francorum meru liberauit Italiam sibi paruo negotio subijcere confidebat. Sed nulla erat filij ipse flecendi ad eam inuersione pontificis, qui petita & quissimis conditionibus foedera denegasset. Quare speris pontificis si bello ageretur animos demissura, magnos per multas Italiae partes concitatis motus, primiq; omni Spoletina & Ipo-regensis duces Roma profecti & prius Penusae applicuerunt, cum regis Desiderij inimicissimum in pontificem & Romanos animum per epistolas notum fecere: quibus in epistolis, quod certum erat pontifici affirmabant, Desiderij Rauennates ingressum fines, omnia laeto incendioq; uisitare, atq; etiam Fauentia & Ferraria, & Comacho cum eorum ducibus potiss. premessa obsequio ne Rauenna facere maiores apparatus. Inchoauerat paulo ante urbe Rauenna a pernicio sa imperatoru exarchoruq; tyrannide liberata gratissimam subuerionemq; habere gubertationis formam. Siquidem Leo tunc quadragesimus primus archiepiscopus, & Iulianus, Petrus, ac Vitalianus, Rauennates tribuni plebis Rauennae exarchatumq; pro Romano pontifice administrabant. Qui tres tribuni simul Romam potentes, afflictis rebus perfidia implorauere. Tunc pont. eosdem & simul Stephanum Sacellarium ac Paulum Romanos ciuites ad Desiderium misit, illumq; orauit, ut a motibus contra pacis pridem constituta foedera contra iurandum inuentatis temperans, occupatas redderet ciuitates. Quibus ad dicta oratoribus, rex magna usus insolentia, oportere respondit, ut pont. secum de rebus summa loquutus, eademq; coram petiturus, ad sua praesentiam se conferret. Interim Longobardi praeda in Rauennatibus facta, onusti satiatq; monti Feretrum, Virinij, Genogalliam, & Eugubium inuadentes, post direptos uisusq; agros, eas quoq; ceperunt ciuitates. Sed & tunc alia Longobardorum manus Etrusca, Blerami Spoletina Oriculum occupauit. Insistat uero singulos per dies Adrianus apud Longobardorum regem illum luerit & nullis nuncijs, orans obsestantq; ut capta de Romanis deiq; Rauennate exarchatus redderet. Et cum se epistolis nihil proticere intelligeret, abbatem monasterij Sabinenfis, & cum eo uiginti monachos celeberrimi sanctimoniae deservus orationes omittentes multa de beato Petri cultura deq; dei iudicio, nisi beato Petro satisficeret, audenter loquutos, non aliter Desiderius, q; prius acceptas epistolas exaudiuisset, & cum Andream Reuerendissimū & Sabilem ducem, oratores ad pontificem mittit, iterū ut ad se iret magnopere petiuit. Perlinq; uero in sententia pont. se dicens q; primum omnia eum in loca relictura essent, in quo sui pontificatus initio fuerat, ad regē quocūq; uocasset, pperaturū. Adiditq; illis ad Desiderij reductoris oratores suos Perdū religiofum, linguamēdū sancti Sabir monachū, & Anastasij defensorē, quib; etiā iussit ut acciperet, si redderet Desiderius occupata. Tū uero abiit ut etiā tūc obnixē oratus postulata impleuerit Desiderius, q; se ad urbis Ro. oblationē ducturū cōminatus est. Quo percusso tristi nūcio pōt. urbis portas claudi, muros in

straurat,

[illegible]

- A**rim, Reatinęq; omnium primi postq; suos qui ad Desiderij edictū fuerant rediisse, & rem Longobardā inclinasse viderunt, sese & urbes agrosq; beato Petro & Romano pōtīfici subdiderunt. Eam deditionē in hanc maxime formā inuenio factā: Longobardi habitā per internācios fide publica, singuli ciuitatū, oppidorū, castellorum vicorumq; populi Romanos ueniebant, & apud beati Petri basilicam cohibebantur, inde ex capillom habebantq; a cuius nutrita longitudine id nominis eos diximus natos, detōsi iurisdictioni fidelitatis perpetuo seruāde ab Adriano pōtīfice ad actū religionē beato Petro sese ac sua omnia subi-gabant. Vfus uero est pōtīfex eius uictoriae moderatione, quā maximū pacis uniuersum postea fuisse & ipse pōtīfex & posterī intellexerunt. Namq; Hildebrandū in gentē Longobardā nobilissimū, cuius pbauerat fidem, Spoletani ducatus, Lōgobardis approbātibus, instituit ducem. Erantq; is ducatus tunc tēporis amplissimus, qui ā Tyberis Apenīnoq; ubi Flaminia siue exarchatū Rauennatem & Picenā determinat, Furōncēs nunc Aquilanos, Pelignos, nūc Valuentēs, Pūenensēq; & Prētanos, nūc Aprutinos, Marfos, **B** Reatinos, Interānensēq; cōplectebatur. Ecce quōiā multi essent Lōgobardi quibus religiōi Christiāne deuotia, Romanoq; affectu nomini gratū uideret apud urbē lares firmare, sed eis in Vaticano cōcessit in territorio triumphali qui locus postea pariter Saxonibus Roman cōsuetibus ab eodem pōtīfice concessus, dū fuit appellatus Lōgobardorum Saxonumq; uicū: tamq; inuenio nominatiōē interisse, quā dō amplissimū hospitale cui est S. spiritus in Saxonia appellatio, fuit ibidē ab Innocentio tertio pōtīfice edificatum. Sicuti Spoletinorū exemplū, Picentes, Firmāni, Auximāni, & Anconī tani, capillū detōsi & sacramēto ad actū sese pariter beato Petro & Romano pōtīfici subdiderunt. Interca Carolus Desiderij regem, & clauis secum in Papia Lōgobardis uolens facere certiorē, utrumne obsidionē redio dissoluere, an ad uictoriā usq; partū uellet cōtinuare, hīdegardā uxorem & filios ex Francis accessit in castra, sub quorū in Italiā aduocem. Papie obsidionē Bernardo patrueli suo cum parte copiatū cōtinuandam reliquit, ipse Veronam p̄fessus cum reliquis est profectus. Sed eam urbem omnū quas **C** Lōgobardi tenerē munissimā, haudquāq; diu obsidere oportuit, q̄ Adelgisius Desiderij filius, Euthari & Bertram Carolināni uxorem filiosq; in deditionē proclues intellegens aufugit, & ad Cōstantinū Imp. Cōstantinopolim se recepit. Quo abeunte nulla deditioni mora longior intercessit, Verona in Caroli potestatem facta omnia regio Transpadana illi se permisit. Sextus tunc erat elapsus obsidionis Papie mēsis, quo in tēpore Carolus san. ctū refectū dominice pasche, q̄ appropinquaret, in urbē Roman cōstituit celebrare. Assumptis itaq; episcopis, abbatibus, iudicibus, & ex nobilitate p̄fationibus per Hetrurā iter fecit: quā regionē & li Bibliothecarius id nō asserit, tūc pacatū & Romano pōtīfici subiectam fuisse ideo crediderim, q̄ nullas copias, nullos armatos secum habuisse Carolū tradi uideo. Venienti Romā Carolo pōtīfex obuios qui deduceret, misit & clerus & Romanos ciues, quos miror Bibliothecariū fuisse triginta nullā iudices affirmare: quā quā nō ea tunc fuit quā nostra habet aetas cōsuetudo, ut soli iuris ciuili doctrinā ad dictū iudices dicerent, sed eo nomine appellatos fuisse inuenio.
- D** oēs qui ā fabrilibus uilioris exercitiū opificis tēperantes, siue magistratibus administrādis, siue cōtrahentium ad stipulādis cōventionibus, siue ipsi dicēdo interpretādoue iuri erant dediti. Deductus ex pompa per uiam Claudiam ad Vaticanū Carolus, Adrianum pōtīfice ad summās quae extant beati Petri basilice marmoreas scalas in atrio expectātem nō modo cernuus, sed omnibus scilicet gradibus primo, & postea pōtīfici pedibus oscula figēs salutauit. Postea uerō itum est ad sacrosanctā basilice altarium, ubi mutuo se Romani Franciq; sacramēto seruāde perpetuo amicitiae obstringerūt. Secundū quae amicitiaū foedera Apostolorū principis & eius successoris Adriani interuentu icta, ingressus est Carolus urbē Romā, & Lateranensem primo, deinde ceteras ad eas sacras exiit Christiāno reuerētissimē inuisit. Nudius postea quartus cum urbē satis Francis p̄fustrassent, Adrianus pōtīfex Carolū ex cōposito est allocutus, postulauitq; ut quā dominationē genitor Pipinus, ipse quoq; & Carolomanus frater Gregorio tertio pōtīfice Romano fecerat, cōfirmaret. Quā cōfirmationē solenni cōmuni factā Bibliothecarius asserit apud beati Petri altarium depositū inspexisse. Enumerāntq; idem signatē quae per id tēporis ā Lōgobardis recepta fuerūt pontifici cōsignata, ā Luna scilicet urbe pridem

Blondus.

O

eueris;

struari, & cetera perferendæ obfidiōi necessaria parari curavit. Miffiſq; ad Carolū or-
 tores opem imminuenti rerum eccleſiæ excidio imploratum. Id cum interſeuiſſet Deſide-
 rius, magnæ ut pontificem in ſententiam duceret alluita eſt uſus. Namq; Papa cū Adal-
 giſſo filio & magno procerum militumq; comitatu profectus Carolo manū uxoreſ Ber-
 tæ & filios atq; Audemarū Romā uerſus ducere perexit: & cum Spoletum applicuiſſet A-
 drianū pontificē de ſuo & Francorum pacifico acceſſu per Andræ Reſcendariū ſcru-
 alios fecit certiorē. Tunc pontifex ſortum intelligens, ut Carolo manū filiū, qđ in pri-
 mis Longobardus quæſebat onctis, Carolum parui animo abalienaret, urbem Romam
 primum copiis cōmunivit, quas Rauennates Heſuſci Roma ſubieci Spoletini Cam-
 panicū dederunt: exinde apoſtolorū Petri & Pauli baſilicas omni ornatu & ſacra ſupelle-
 ctile in urbem cōportata clauiſit, ac repagalis ad intra qđ ſolidiſſima cōmunivit, ut perſi-
 dus rex nulla uſitandi apoſtolorum limina, niſi ualida in animæ ſuæ iudicium reſiſtiſ-
 haberet ſacileſtatem: atq; omnia cum ſatis curata eſſent, tres epiſcopos, Alianenſem, Ve-
 neſtinum, Tyburtinumq; impio regi obuios miſit, qui apud Interamniam inuentos De-
 ſideriū, Adalgiſſi filium, Bertam, ac filios, ac Audemarū Francos, ne Romani duranti
 ram ingrederentur ſub dā anathematis denūciatione mouerunt: ad eūq; apud ſerocū
 Longobardū ualuit anathematis denūciatione, ut tactus cōſuſiſq; Papā ſit reuerſus
 per quos dies Gregorius epiſcopus, Fulradus abbas & Albinus cubicularius à Carolo
 Francorū rege Romam uenientes pontificē ſeſcitari ſunt: nāquid Deſiderius quod ſuo
 regi reſpondens ſecille affirmauerat, capta de Rauennate exarchatu, deoq; Romano ſole
 integre reddidiffet. Cūq; nulla rei notoria, & quā uenientes inſpexerant, reſponſione o-
 pus eſſet, ad Deſideriū, ſicut à Carolo iuſſi erant, ſe cōſiliuerunt: quibus aliſq; duob;
 quos pontifex addiderat, oratus rex Longobardus obſtinatione qđ unquā antea animo
 qđ requirebatur, exequi reſuſcit. Eos ad ſe reuerſos oratores, Adrianus pontifex miſit
 in Franciā, quæcūq; audierant uiderantq; Carolo relatuſ, ac ſuſcit qđ cū illo ne diuti-
 us ſuppedita moraret. Per eam tempeſtate qđ ſi Roma & Italia Conſtantini præſidio de-
 ſtituta tanto agitantur moribus, ipſe etiā imperator non leues ſeculum ſuū pericula
 dabat. Ia poſtq; perſecutio ſua diu cōtinuata eſſet, ut nulli aut pauciſſimi in ſuo im-
 perio inuenirent, qui ſanctorū imagines palam uenerari audeſcent, Stephanū ſama ſan-
 ctitatis in Conſtantinopoli ſurgente occidit: & cum eo in tempore in Bulgarios duci-
 tus ingreſſe paraflet clauiſum, quā ſerit duo milia omnis generis nauum habuiſſet, ita id
 nauigiū procelſis aſſiſtum eſt, ut magna pars exercitus ſit amiſſa. At Carolus rex Fran-
 corum hū audita quæ ſui & Romani pontificis oratores ab Italia attulerāt, eoſq; ad De-
 ſiderium redire iuſſit, illiſq; obtulit quatuordecim milia aureorum, ſi modo pontifici re-
 conciliatus rem in integrū reſtitueret. Et cum pecuniæ precib; addita Longobardi pe-
 cunia molire nequiſſent, iter ad Italiam eſt ingreſſus. Cūq; multas præmiſſiſſet cohortes, quæ
 Alpium clauſura montis Iouis occuparent, ipſe robur ducens totius Francorū militiæ mo-
 tem Ciniſium conſcendere cepit. Occupauerat utro montis Iouis faltes, clauſuraq; Deſi-
 deriū, & Longobardū, quos Beneuento, Spoletū, Heſturnū, & Forouſio accedunt, in
 Taſſaronenſib; apudq; Auguſtā prætoriam coactis, oēs Alpium aditus, per quos Fran-
 ci erat ueniendū, itationibus & additis repagulorum munitionibus cōfirmabat. Ea cū
 eſſent Carolo Ciniſi montis uerticem tenenti tenūciata, tentauit iterū per legatos De-
 ſideriū, ſi uellet auro accepto oblatiſ ultima legatione pacis cōditionib; cōſentire: ipſoſq;
 qui magnā ſui ſidaciā præ ſe ſerēt, rem uerbis ducere, iuſſit Carolus cohortes ſum-
 ma Alpium ſuperare. Quāprimū uero diſcurrentes undiq; nunciū Deſiderio auiderunt,
 Francos occupatiſ ſubitus clauſura oppugnare, Alpesq; ubiq; locorū etiā ſemper ali-
 ſiniorū perſumpere, ſilio territus cōſternatusq; reſceſſit, & pugnandi iuſſa acie cū Fri-
 di ſpe abiecta, coactum magna oſtentatione exercitum dimiſit. Ad elgiſſo filio cū Car-
 lomanni uxore, ac filijs Veronam miſſo, ipſe Papiam cōmunire, & in ea Caroli imperiū
 morari, ac tadio obſidiōis frangere conſtituit. Qui uero à duob; Beneuentano, Spoletano,
 Forouſiano, & Heſturno Caſtaldione uenerant Longobardi, uniſq; ſedes ppetu-
 as petiuerat. Perſecutus fugientes Carolos, cum nullus nedum repaginis, ſed neq; agros
 perterritus eſſet inueniſſus, Papā obſedit. Tantum aſt ualuit Caroli in Italia adueniſ, ut
 quod ille armis inueniſſus adueniſ, nullo cruore effuſo ſit cōſecutus. Namq; Spoletū
 tūc

- A tta Reatinisq; omnium primi postq; suos qui ad Desiderij edictū iuerant redisse, & rem Longobardi inchoasse videntur, sese & urbes agrorūq; beato Petro & Romano pōntifici subdiderunt. Eam deditionē in hanc maxime formā inuenio factā: Longobardi habita per internecionē fide publica, singuli ciuitatū, oppidorū, castellorum incensurūq; populi Romanū neniebant, & apud beati Petri basilicam coegēbatur, inde capillum barbāq; a cunctis nutritis lōgitudinis id nominis eoa decimus nactus, deorsū iussit adū fidelitatis p- peruo ferre, & ab Adriano pōntifice adacti religione, beato Petro sese ac sua omnia subi- gebant. Vix uero est pōntex eius uictorie moderatōne, quā maximū pacis uinculum postra fuisse & ipse pōntex & possit intellexerunt. Namq; Hildebrandū in genere Lon- gobardi nobilitatū, cuius phaueras fidem, Spoletani ducatus, Lōgobardi approbā- tibus, iussit ducem. Eratq; in ducatus tunc rēpūis amplissimus, qui a Tyberi Apenni- noq; ubi Hamina siue exarchatū Rauenensem & Picensē differētiat, Furones nunc Aquilanos, Pelignos, nūc Valentes, Pamentisq; & Frētanos, nūc Aprutinos, Marso- Reatinos, Interārentesq; cōplectebatur. Et quoniam multi essent Lōgobardi quibus reli- gioni Christianę deoq; Romanoq; allectus nōmīni grati uideret, apud urbē lates si- mare, sedē eis in Vaticano cōcessit in termino triumphaliq; locus postra pariter Sa- xonibus Romā cōsistentibus ab eodē pōntifice concessas, diu fuit appellatus Lōgo- bardorum Saxonomq; uicē eamq; inuenio nominatio ē interisse, quando amplissimū hospitale cui est S. Spiritus in Saxonia appellatio, sua ibidē ab Innocentio tertio pōnti- fice aduicaram. Sicuti Spoletinorū exemplū, Picens, Firmā, Auzzimā, & Ancon- tani, capillū deorsū & sacramēto aialit, sese pariter beato Petro & Romano pōntifici sub- diderunt. Inter ea Carolus Desiderij regem, & clauos secum in Papā Lōgobardos uo- lens facere cētionē, ut inuicē obediōne rēdio dissoluere, an ad uictoriā usq; parā uellet cōtinuare, Hildigardū uxorem & filios ex Francis accersit in castra, sub quorū in Italiā aduēum, Papā obediōne Bernardo patrueli suo cum parte copiarū cōtinuandam re- liquit, ipse Veronam pressurus cum reliquis est profectus. Sed eam urbem omnū quas
- C Lōgobardi tenerēt munitissimā, haudquāq; diu obsidere oportuit, q; Adelgij filius, Euthari & Beram Carlomāni uxorem filioq; in deditionē procliuēs intel- ligens auligū, & ad Cōstantinū Imp. Cōstantinopolim se recepit. Quo abeunte mil- la deditionis mora longior intercessit, Veronā in Caroli potestatem factā omnis regio Transpadana illi se permisit. Sextus tunc erat elapsus obediōnis Papę mēis, quo in tē- pore Carolus sanctū resurrectionis dominicę palcha, qd' appropinquaret, in urbē Ro- mā cōstituit celebrare. Assumpsit itaq; episcopis, abbatibus, iudicibus, & ex nobilitate pēgationibus per Hemarū iter fecit, quā regionē & li Bibliothecarius id nō asserit, ille pacatū & Romano pōntifici subiectam fuisse ideo crediderim, q; nullas copias, nullos ar- matos secum habuisse Carolū tradit uideo. Venienti Romā Carolo pōntex obuios qui deducere, milite & clerum & Romanos ciues, quā miror Bibliothecariū fuisse triginta milia iudices affirmare, quāquā nō ea tunc fuit quā nostra haberetas cōueniēdo, ut soli iure ciuili doctrinā addidit iudices dicerent, sed eo nomine appellatos fuisse inuenio oēs quā si fabribus uilioris exercitū opificij cōperantes, siue magistratibus administrā- dia, siue cōrahentium ad stipulādia cōuentiōnibus, siue ipsi dicēdo interpretādo ē tur- erant dediti. Deducta ea pompa per uiam Claudiā ad Vaticanū Carolus, Adrianū pōntificē ad summas quę extant beati Petri basilicę marmoreas scalas in uitro expēdi- tem nō modo cernens, sed omnibus scalę gradibus primo, & postea pōntificis pedibus oscula figēs salutauit. Postea uero itum est ad sacrolancā basilicę altarium, ubi mirato se Romani Franciq; sacramēto seruāda perpetuo amicitia obfirmaret. Secundū quę amicitia rē fœdera Apollitorū principis & eius successoris Adriani interuentu ita, in- gressus est Carolus urbē Romā, & Lateranensem primo, deinde ceteras urbes sacras ex- ritu Christiano reuerētissimē inuisit. Nudus postea quartus eum urbē sacra Franci per- uulsa, Adrianus pōntex Carolū ex cōpōlio est allocutus, postulatūq; ut quā do- minationē genitor Pipinus, ipse quoq; & Caromanus frater Gregorio tertio pōntifici Ro- mano fecerat, cōfirmaret. Quē cōfirmationē solenni documēto factā Bibliothecarius asserit apud beati Petri altarium depositā inspexisse. Enumerāq; idem signat quę per id tēpōs a Lōgobardis recepta fuerūt pontifici cōsignata, a Luna scilicet urbe pridem

Blondus.

O

eueria;

euerda, quicquid Liguria ad Italix fines habet quo in tractu Corsicæ pontis insula sita. Et
 garum litorisq; ceteris Italiae litoribus proximior. Deinde Sorianû, montē Bardonis
 & Bercenti loca Lucam inter & Parmam ad pontē tremulum pertinentia. Parmā postea
 nominat atq; Rhegium, quæ licet exarchatus essent, semper antea in Longobardorū do-
 minatū potestate. Mutinæ autē ideo nō memini bibliothecarius, q̃ ea urbs tunc etiam
 sicut multis ante annos destructa, nōdū eas quæ nūc extāt habebat munitiones. Dehinc
 in Transpadanis solas nominans Mantuā & Mōtemsilicū urbes, exarchatū subiecit,
 quo uerbo cetera sunt cōprehensa, quæ à Mantua pertinent ad Rauenā. Pontis postea
 Venetiam atq; Histriā, quarū regionū appellatione omnia sunt cōplexus, quæ Longo-
 bardī in ducatu Forotuliensi atq; Histria illi cōtermina cōsueuerāt obtinere. Et ab urbis
 Romæ regione reuersus, Spoletinū, Beneuentanūq; ducatus ea in cōcessione nominat
 ascriptos. Fuit Romæ nunc Carolus ad octo dies, cuius reditū ad castra sua in Papā li-
 mata, cuiq; finē oblidionis inepissimē tradunt omnes in quos incidimus scriptores. Si
 quidem bibliothecarius, Alcuinus & Paulus ipsē penē uerbis habēt, illū in castra reuer-
 sum, Papāq; per dedicationem potitū adduxisse in Frāciam Deliderium, qui ad Leodium
 fuerit relegatus. Sed q̃ eo in loco omisit uidemus postea bibliothecariū in Leonis tem-
 pū uita innuere, Carolū Papiā Mediolanūq; potitū Frācos illis urbibus precesse, qui eam
 urbū ceterarūq; regionū ad Apēnini Alpūq; radices uergentiū Longobardos & fove-
 rint, & in pace studuerint cōtinere. Reliquit etiā Carolus Beneuentanū Forotulianūq;
 Longobardis quos ex gente sua habebāt duces, & suam germaniq; quōdam Carlomani
 uxorem ac filios secū ducens in Franciam se cōtulit. Tantas Adriani pontifex gestas
 uxorem ac filios secū ducens in Franciam se cōtulit. Tantas Adriani pontifex gestas
 na cum affuit uti, & eam cum aduersaretur potuisse cōsilio superare. Nō em̃ singula per
 curramus minutiora, instauratas ornatasq; ab eo singulas urbis ædes sacras, factūq; pū
 peribus Christi largitūq; sabbatinū aqueductū, cuius uiginti ante annos diruti spera
 itaurationis cōplorata erat, in pristina redegit formā, centū fornicibus solo edulibus
 magno impediō maiorēq; Romani populi opera studiose nauatis conatus exedificans.
 Est uerō is aqueductus q̃ ab liquido uberrimōq; fonte deductus Sutriū inter & Angul-
 lariam scatenie, quæ insepimus, in uiam Aureā & inde Ianiculū usq; perducitur: cuius
 aquæ uis copiosa in Ianiculo urbis regione, quā nunc Transilberinam appellat, molis
 cōsoluebat: & per Aurelium Antonini pontē, cui unico inter alios sex pridē secum de-
 molitos rupto nūc est nomē, in urbē deriuabat, multaq; basilica beati Petri loca & Va-
 ticanū suburbia irrigabat: & quod in primis magnificare uidet bibliothecarius, balneo
 deferuebat, in quo apud beati Petri basilicā edificato pauperes Christi elemosinā de
 pontificali palchabilibus accipiunt diebus cōsueuerāt lauare. Innouauit etiā Adrianus
 fossas Iuliam & Claudiā, & Lateranensē proximæ basilicæ aquas illi multipliciter mi-
 strabant, & aquā uirginē quæ sola nunc in regione luturnæ uehitur, nunc corrupta ap-
 pellant Lotreio, extat, in suam à qua diruta labebatur reduxit formā. Anno Adriani po-
 tificatus uigesimo Tyberis fluuius multo q̃ unquā antea magis alueum superauit. Nā
 u pōte Miluio ad molem Adriani ita extrinsecū cepit cursum, ut nouū ad linem q̃ ue-
 ctum per cāpum qui Neronis tūc dictus est, usus sit alioē excauasse: sed altior fuit quæ
 urbis Romæ infima tunc tenuit inundatio. Nāq; portū Flaminie uix prius Flaminianū,
 nunc populi dictū, trampēs ualvas eius cardinibus euulsas ad triumphalem usq; Domi-
 tiani arcum, qui sancti Marci Syluestri & Laurēti in Lucina sedibus adiacet, rapidissimū
 torrens traxit: qui ad sancti Marci usq; uiam latam decē intumescēs rubitū & calas pla-
 rimas strauit, & firmiores cuiusq; domus supellectilē ceteraq; ad primā cōignationem
 exposita corruptis. Inde p̃ domos æque ac uicos cursum rapies euerso urbis muro ad pō-
 tem Aurelium quē diximus nunc ruptū appellari, in suū alueum est reuersus. Sed quia
 parem inens extrinsecū Tyberis haberet, nec iusto in alueo aliter q̃ in urbe exqui-
 reret, stagnauit ea inundatio dies octo: quibus in diebus q̃ obstēta ab aquis inhabitabile
 loca, pars se rectis, pars cōignationibus cōtinēbāt, adeo ut præcepta exequendi facul-
 & q̃

- A** & ita quæ domi ad esum erant aut ablutione consumptæ aut comestis, multos fames sue rit absumptura, nulli ponsifex lēbis scaphisq; undiq; cōquisitis uicibus cibaria immisisset. Quamq; ex diluio, quæ terræ tunc mādāta erant semina emat euissent, & nouæ superia ciendæ lementis eo durans austino limus facultatem ademisset, fame in sequenti anno cū uitas laborauit: cui leuandæ & cū maximū ponsifex fecit impendium, muros etiam urbis interea atq; multas basilicas instaurauit: per quæ tempora Carolus rex postq; ab Italia in Franciā se recepit, duobus primis estatibus rem in Saxonia gessit, eaq; domita & religio nis Christianæ cultū ubi deeras accipere cōpulsā, Eresburgum ad annū Luppiam adī- frauit: quo in oppido prælidia posuit, quæ Saxones à rebellionē ac moribus detererēt. Intenti tanto operi Carolus adierit Saracenoſq; Aquitanicæ fines incolentib; oratorum opem aduersus regē suum, cui rebellare cuperent, implorantes. Duxitq; illico in Aquita niā Carolus, nec prius intentauit, q̄ accersita subiectarū sibi aut foederatarū provinciarū
- B** auxilia cōuenerunt. Ex Burgundia enim Austria, Bavaria, Septima, quæ & Romana, p- uincia ac Longobardorū ex Italia copias accersit. Quo ingēni coacto exercitu Pampi lonā obfedit, & diu oppugnātā cum cepisset solo acquiuit. Inde Pyrenæum transgressus ad Cafaraugustā usq; peruenit. Obtinebat tunc omnē Hispaniā tres Saracenorū reges, Ithalach, Demizes, & Alter, q; suis diffisi uiribus, cū Carolo egerit, ut pace fecit constita ta, thesaurisq; acceptis quos dederit maximos, ceterisq; quoq; Hispaniā sibi retineret. Reuersus itaq; qui terat Carolus, omnia quæ aut de Vasconia, aut de ceteris Hispaniā Saraceni tenebat, suis regnis & nomini addidit Christiano. Interea dū Carolus egit, Sa- xones rebellauerunt. Ad Rhenum nanq; uenientes incendij late cōmissi, præda etiā Sa- cenarū rerum ubiq; facta, Carolū expectarunt q̄ maiores solito copias adducē eos repu- lit, superatōq; prælio iterum subiugauit. Tantaq; fuit hinc Carolo domandæ genti fero- cissimē, inde illis abhincēdo eiuſq; iugo pertinacta, ut decimo exinde anno nullū inire aliā expeditionē, nullum aliud bellum Carolus potuerit intentare, præterq; Britonū Gallias
- C** incolentib;, quos lacessentes magis q̄ lacessitos prælio superatos sibi reddidit foederatos. Faciunt uero Rudenses Francorū gloriæ scriptores, & in primis Alcuinus, Carolum illis in uiginti ppe annis, per quos Desiderio capto ad Italiā reuerſus, cū multa gessit, quater Romā & Italiā accessisse. Afferitq; Alcuinus Adrianum ponsifex, qui per eoa item an- nos uiginti uixit, Pipinum Caroli primogenitum baptizasse declarasseq; eundē Italiæ regē, Ludouico q̄ fuit secundus Caroli filius in regē Aquitanicæ cōstituto. Verum cum bibliothecarius in Adriani uita nō modo diligēt, sed propē exuberā nihil eorū habear, secundum Caroli in Italiā aduentum ad Leonis pape qui Adriano successit tēpora, cum bibliothecario referemus. Cōstat uero nobis q̄ etiā Alcuinus habet, Aregilium ducē Beneuentanum, qui Romano pontifici subiectas Campaniæ urbes pertentaret, & mal- tis expenſum afficeret incōmodis, à Carolo admonitū quiesuisse, & Childebrando ac Gisleualdo filiā Romā nullā pacē cum pontifice integrale, secundum quā patem Ca- roli interuentu constitutā obijt Salerni Aregilius, & filij ducatum concordī animo ad- ministrantes, bellum Græcis accola intulerūt. Quæcumq; enim à Neapoli Græcis tunc
- D** subiecta, & à Siponto nunc Manfredi donis quæ in Græcorum partibus erat, utriq; supe- ro & infero ambiuntur mari, & ipsam Siciliā imperatores Cōstantinus & Leo de Italia tunc tenebant. Eo autē feruē medio tēpore in quo Carolus Saxones agitauit, & Adria- nus pontifex rem curat Romanā, Cōstantinus imperator bellum in Bulgarios inuoca- uit, cui bello pax à Bulgariis petita præter eorum spem breui attulit finē. Cōstantinus enim post intentatum id bellum se morbo implicari sentiens, concedendæ paci facili se exhibuit. Et Bulgari quibus esset illius inhumanitas notissima, postq; cum intellexerūt morbi necessitate, quod à suis abhorrebat moribus, tanta usum facilitate, bellū magnis eonatus reſumpserūt. Cōstantinus autē quem morbus eō lentior quod diuturnior per- niculorūq; futurus nondum strauerat, exercitu reparato magnū in Italiā temere furenti- bus edidit stragem, triumphanaq; Cōstantinopolim reuerſus, elephantū morbo gra- uis cepit, ex quo aduſi spemantiſq; sanguinis uirio putrida caro neruos ossaq; deſtitit ens, illum ubiq; ulceratum ad crudeliſſimū, & sua omni uita digniſſimū perduxit interi- tum: successōq; eius filius tam solus imperator Leo eius nominis quartus primū in Sara- cēnos Syriam tenentes duxit expeditionē: mēſe Iulij factis incursionibus, quampet-

munem intellexit Saracenos in se ducturos, cum exercitu retro celsit: fuit uero mori genitrici similis, & si de ueniorē habuisset in imperio uitam, totum se flagitiis immergeret: runt eum qui lasciuia cupiditate flagraret, nec aliqui eorū quantitate sacari posset, preciosissimam quæ sanctæ Sophiæ sacrario inerat, coronā capiti imposuisset, gestasse quæ per urbem: & carbunculos qui merant fulgorem flammis & lapides frigiditatem prunæ incendio diuina uisione permittentes, illum ad interiora propere necis paternæ similē perduxisset: quo uita functo Hirenēs uxor, & filius Cōstantinus sextus imperiū accepit. Ea uero Imperatrix, quā forma speciosissimā Atheniensis patre genitā iussu ostēdimus, talitē imperiū & magna cum populorū quiete administrabat. Continebatq; illum ne auita paternaq; uita in quæ illum natura procliuē esse intelligebat, imitaret. Et quā religiosa esset, Therasiūq; Cōstantinopolitanū tunc laudatæ uitæ patriarchā libenter audiret, eius cōsilio synodum in Nicea urbe secundā trecentorū quinquaginta episcoporum cōgregari fecit, in qua synodo execrantium imaginum sacrarum uenerationē natalis perpetuo abdicata est. Præualuit uero Cōstantini huius iniquitas, qui modestū actum probatos q̄ saluiteros mores genitricis diutius ferre nō ualens, eam ab imperij administratione deiecit. Is quim primū in principatu solus ingeniū potuit maliciam exercere, in multos defecit, in primisq; in delicijs habuit plurimos effollis oculis exacerare: adeo ut Cōstantinopolitani de imperio alteri demandādo ceperint cogitare. Sed coniuratione detecta Nicephorus Cōstantini quinti filius, cui parabatur imperiū, in carcerem coniectus, lingua oculisq; mutilatus est. Deprebat Cōstantinus Theodorā Mariæ uxorē cubiculariā, quo in adulterio ut liberior insaniret, Mariā autem rex Francorū talia tamq; multa tunc gerebat, quæ illum ostendebat ideo natum esse, ut simul ecclēsiā Romanāq; imperiū in Occidentis partibus iustauraret. Saxonibus enī prout ostendimus, domitis Britonib; Gallisq; libi federe coniunctis, pacem cum Tassilone Bauiorū duce Adriano pont. Romano sequestre inijt. Sed quim accersitus Tassilo, nec accederet, nec obsides ex fœdere promissos mitteret, bellū illi Carolus indixit, ducentisq; in Austriam tunc Bauiarē primariā ciuitatem, copias triperito distribuit. Ipse enī cum paucis copiarum in loco cui Lothifredo est nomē, sua firmavit castra. Et Austrasios, Turingos ac Saxones ad Saringā, q̄ locus Danubio adiacet, castrametari iussit. Pipinus filius cum Italico exercitu ad Tridentū, Banzanūq; defecit. Quare irruentium undiq; exercitū fama territus Tassilo, deditionē factā duodecim in partē fœdere promissos, & Theodonem filium dedit obsides: qui postq; se uidit in Francorū potestatem factū, non modō sperni, sed ludibrio quoq; haberi, simul cum Eudone filio monachus est effectus. Per quod tēpus Imp. Cōstantinus sextus Carolum intelligens Bauiarorū bello implicum esse, subditos sibi Italice Greecos iussit bello Italiā agitare. Et hi quidē Spoletani Beneuentaniq; ducatum fines audē ingressi omniaque ab Aterno fluuio nunc p̄scarta, ad Beneuentum pertinent, incursionibus populati sunt. Iudebrandus autem Spoletinus Grimoaldusq; Beneuentano ducibus, armis repenti correptis in illos ducentibus p̄lio decertatū est. Cuius p̄lii corde ingenti in Graecis cōmissa factum est, ut ea gens multo exinde rēpote fuerit quietissima. At Carolus uictoris cōtinuans cursum Bauiaris omni no subactis, duxit in Sclauos, quā gētem Danubij accolam unica æstate perdomuit. Et maius negociū aggressus duxit in Hunnos, qui Pannonias superiōrē inferiorēq; incolentes, multas etiā Danubij insulas p̄sidijs obtinebant. Quōdrem Carolus nauigium in Austrinis cōparatum secundo demittens Danubio, terra ipse cum exercitu est profectus. Quod uero istis in expeditionibus fidei Christianæ, quam Hunni tunc p̄uā rectē colebant, causam pretenderet, Carolus quim primū fines illorū est ingressus, corauit letanias ex ritu Christiano, & missarum solennia apertis campis per triduum celebrari. Tunc Hunni Carolum maximo cum exercitu adesse ad uitamq; Danubij ripam, annem uero nauibus cōplere cernētes, ciuitatibus oppidisq; quæ Danubio adiacent, excessere: lembis enī & scaphis populariter fugientes insulam petierunt, quam ad flumē Rhae ostia sitam exsilium esse iunissimā omnium Danubij insularum. Persecutus fugiētes Carolus conflixit, & Hunnos magna superatos ex de in deditionem accepit. Tantis potius uictorijs Carolus Francorū gentile olim solum primus omnigē-

- A**ri. hoc regnū inuasi. Quia in puincia eum iam secūdo ageret anno, Cleophylactus & Sue-
pianus episcopi ab Adriano pōit. Romano ad eum missi, Germanorum, Fræcorumq;
episcoporum synodū cōgregarunt. In qua hæresim Felicianā & synodum de imaginib;
bus depōnēdiā, quam Græci falsō appellabāt sepsimam, damnauerūt. Saxones in terrā
eum ab acceptis antea fidei Christianæ documentis recessissent, nec admoniti uellēt re-
piscere, desererūt. In quos Carolus rex ex Franconia duxit, & cum deditionē illi fa-
cere, ac fidei catholice documenta nollent accipere, statuit Carolus ex aride pælio decernere
ut gēs fortissima magno domita malo duceret obediēcie. Includerūt uero animas Saxo-
nes, & prælium non minus uisus q̃ ab hoste inferrebat animis interunt: sed uicit causa
mellioris exercitus, & facta in Saxonibus triginta millia cede, eorum quoq; terra ubiq;
uastata, obides in Franciā Carolus abduxit. Per quod tempus Adriano defuncto crea-
tus est in Romanum pontif. Leo tertius. Et per id etiā ferme tēpus Hirenge Constantini
filiū flagitiū, molestū ut debuit animo ferens, a ciuius quoq; impulsu Constantinopolita-
nis, lumine ocliq; ardore materni amoris legibus anteponit, illum eū dolo captū, oc-
culorūq; sicut ille multos eū oclūm coniecit in carcerem, in quo ille animi talie potius q̃
aliquo faciente corporis cruciatu animam exhalauit. Erant autē tunc in Romani olim
imperiū Europæ prouincijs res turbulētissimæ. Hunni namq; recēs & Saxones diu an-
tea tonelq; subacti a Carolo defererūt: & Bawari proximi Forouolientiū, Lōgobar-
di Italiq; bellū ultro cōperāt inferre in Hispanijs uero Saraceni, hinc ex Barchinone,
inde ex Olisippone Christianos acceplas incursionibus, & urbium oppidorūq; oppa-
gnationibus infestabant. Quibus utq; diuersis in locis Carolus subuenire aggressus,
primam in Hunnos Saxonesq; expeditionē simul inijt. Nam ipse in Saxones ducens Pi-
pinum filium inde missū in Hunnos, Henricū autē Francum, quē Forouolientiū ducem
dederat, ne quid Italia i Bawaria deuincienti acciperet curare iussit: & Aldefondo Albu-
ria & Gallitiæ regi Christiano auxilia ex Aquitania mittere, illū ut Lusitanæ & Bortie
Saracenos cōprimeret, eū hortans. Ad Barchinoneos item motus cōpescendos cum
Carolus steteret, Zaras præfectus eam urbem pro Saracenis administrās ad Carolū
partes transtulit. Sicq; factum est ut Carolus opportuna Saracenorum bellū urbem reci-
piens subueniendi proxima Christianorū ceteriorū Hispaniæ regionibus cura & labo-
ribus leuaret. Pipinus autē Panonias ingressus multis domitos prælijs Hunnos in de-
ditionem accepit, quos ut cōsumeret, tota hyeme apud Ringum oppidum se continuit.
Quo in tempore Forouolentiū dux Henricus per Nouiomurū Selanum ducem & lega-
tum suū Auares cōsanguineis Hūnis eo in bello federatos penas dare fecit belli pau-
lo ante in Italos intentanti. Nouiomirus namq; Ringū gēs Bawariæ primarium ducem
prælio superatū occidit: & paulo post Cagarū lugustiaci magnis item ducebus cum cō-
pijs acceptis in deditionē eorū urbes & oppida spoliant. Dumq; tot in locis rem bene
gererēt Christiani, Aldefondus Gallitiæ & Alsturiæ rex Saracenis Lusitanie tenētib;
prælio cōgressus eos superauit, captamq; exinde Olisippone primariam Lusitanorum
in prædā militibus cōcessit: cuius præclara urbis spoliōrū, ut Carolū faceret participē,
Ionicū illum & multis Saracenorū donauit militibus ornāmētis: quiescebat autē tunc
ubiq; Italia, q̃ Herenes imperatrix subditos imperio Italiæ populos cum Romanis Be-
neuentanisiq; sinuina in pace cōtinena Carolo gratificari studebat: quæ factū honesta-
tura suum conata est per datas ad Carolū epistolās excecationē necemq; filij in Con-
stantinopolitanos ciues retorquere. Vnicus tunc temporis omni in Italia pop. Roman-
us ea pace quā Carolū dabat reuerentia est abusus. Leo pontif. quem paucis antē annis
creatum fuisse dnoimur, ab ineunte adoleſcētia in senectate usq; uitam duxit religiosissimā,
qui pōtēstas sui initio Romā inueniens quiescentissimā erudiendo continendūq;
in ecclesiastica discipulā clero, alēdis pauperib; & populi animis ad rei diuine deuotio-
nem inflammādiā apertimē deditus fuit. Sed quo meliorē instituerat uitā, eo magis di-
scipulos ex clero luxurij perditos in sui odiū cōcitauit. Is uir sanctus maiori in letantia, quā
beatus inſtans Gregorius, S. Laurentij in Lucina & Lateranēsi palatio petiturus ducebatur
pompa, cumq; ad S. Syluestri esset uentum, Paschalis primicerius & Camipulas presby-
teri, quorum uice fordes asperioribus uerbis aliquādo infectatus fuerat, armatis stipul-
lūm interceperunt: dilapsa uero est illū prope multitudo rapidūq; fugiens omnes

implevit uicos. Et carnis debile uisib. pontifice prosternentes, linguā pars de seculo & pars illū excecatura, pluribus etiā digitis & incuruis unguibus q̄ oculorū ferte possent: cōcausa effodiebat. Nudatus pontificali amictu & multo madēs cruore Leo, apud sanctū Erasmi monasteriū in custodia est habitus, quo in loco loquellā illi, & usum affirmatū bibliothecarius diuino munere restituit. Assuit uerō tūc afflicti sentis rebus auxilio unius Albini cubicularij fides, qui nocte cōcubia custodes fallēs pontif. ad beati Petri basilicā perduxit, locorū delinēscēs Leo Vinigiliū ducē Spoletanū presidio accessit. Mane cū requisitos in monasterio pontificē, Albinumq̄, Paschalis & Cāpulus nō inuenissent, parternas eorū domos direptas demoliet sunt. Interea ueniens Vinigilius cū cohorte pontificem ad Spoletanā urbē honestissime deduxit. Ea pontificis libertas & loquellē usq̄q̄ insinauratio habita miraculo, episcopos regiōis, & Romanos cūm clericos, nūm etiā priuatos ciues Spoletū attraxerēt: sed paucos ibi moratus dies Leo ad Carolū properauit. Transgressum Alpes pontificem secuti sunt Paschalis & Campuli facinorosorū nunci, quo famā illius calumnias corāam Carolū lacerarēt. Sed pius rex qui tunc apud Parbu- nem Saxonie oppidū erat, pontificē summa acceptum reuerentia, ut rediret in patriam exhortatus, episcopos proceresq̄ dedit, qui honesto illū deducerent comitatus. Rediit Romam Leoni clerici populūsq̄ Romanus ad Miluium usq̄ pontē solennissimo apparatu p̄cessit obois. Eius uerō in Lateranēsis patriarchij aedes deducti curā salutis mūli a Carolo episcopi atq̄ proceres attentissimā habuerunt. Constituerat uerō Carolus, & Romano pontifici pollicitus erat Romam se cōferre, ipsam urbem & omne Italiam ad certi formā generis reduciurus. Sed q̄ multa impēderent uariis prouidenda in locis, cōuentum apud Aquisgranū alteram Frācie regiam celebrandum edixit. Eo cūm orisset Carolus, exterratū gentium, sociorumq̄ regum & principum primo, deinde subditorū legationes audiuit: unq̄ religioni desereret, primā omnīū magna comitate recepit monachū, qui a Hierosolymis parua patriarche munera in benedictionē amulrat: secundus cum latinita introductus fuit Adzani Holstenis Hispaniarū urbis p̄fecti nunci, qui ipsam dedēs urbem, p̄fectū ac Saracenos omnes illam inhabitantes Christiani- na fide accepisse tēdiciuit. His paruo expeditis negotio, Carolus Danielē Michaelē Siciliæ p̄fecti legatū summo honore p̄secutus est, & amplissimis amicitij pollicitatio- nib. quas ille ab Hircne Imperatrice in cōuentu Balearū Maiorice & Minorice insula- rum oratores, q̄ auxiliariis copiis a Carolo pridē habitis, & in Franciā redeuntib. suis oppidanis additi gratias regi de re bene gesta egerūt, & capta de Saracenis p̄gio super- raris, eorumq̄ terra etcētis spolia, dona dātes tacerūt. Postquā uerō Carolū dona uiciorū legitimo satis laudasse uiderēt, denuo dicere exorū, insulas quoq̄ cū urbibus & oppidis dedidit. Subsecutus tūc Guido comes ex Britāniā i se pacata reuersus, ducē quos sub- egerat spolia accuratissime, ut ab omni inspicieretur cōuentu, circumlata statim in fora. Profectus inde rex priusquā cōuentum dissolueret, classem in Oceano Gallicenti Can- tabricorū piratis infesto instituit. Postea digressus Aquisgranū mēse Augusto per Ma- guntiam, Viennā, Noricos & Histrām peruenit in Foroulitanos. Vbi cum ostendisset Hircnicum suum ducem Taruisinorū fraude occisum, facinorosa merita affectus p̄na, nouum instituit ducem, & Adriatico nauigās Rauennā est delatus. Inter im eo hūcno, quod ab Leonis Romani p̄fectis excecatione in id effluerat tēpus, Longobardi Beneuentū incolētes a Græcis accolis sollicitati res nouas moliri inceperant: quare Caro- lus ea re tunc primū cōperta Pipinum filium contra istos tumultuarie quacūq̄ lres, aut liasbus copia Beneuentū ducere, & uastatis eorum agris Romam accēdere imperauit. Venienti Romam Carolo quæ ordinum dispositio occurreret, quæ pompa obuiam sit missa, qui aduerteret, magnā exterarū gentes in ea partem tunc fuisse intelligit: quādoq̄- dem scriptores Saxoni, Francorū, Longobardorūq̄ scalas in primis conuenerat. In- ceptum in principis Apostolorū basilicæ atriō Carolū Leo papa cūm ad eius penetra- lia deduxisset, in urbē densit. Octaua exinde die Carolus, quidā sibi uolūnter Pascha- lia & Cāpuli in pontificē impietas discussurus, clerū & populū in beati Petri basilicam conuocauit, patribusq̄ qui ex Francis ac Italis aderant, cōdedensibus perducti sunt, qui obiecta p̄fecti recēterēt: secundum quæ maxima omnīū attentione p̄fecta perleuit Carolus senectū rogauit, omnibusq̄ principio aut ta cētibus, aut digniori in die dēdē-
uina

Antonia descendentibus, cunctorum simul responso ad extremum fuit, sedem pontificis quæ dei ecclesiarum caput sit & magistra, à nemine iudicari. Quo audito pont. Leo ambonem cõfiscendam dixit se prædecessorũ suorum uestigia incedere obiectis falsò criminibus postredie responsum. Mane convenientibus eodem cum Carolo prælati atq; omni populo Romano, pontifex ambone cõfesso euangelia Christi certius tenuit, & iurando affirmavit, sese omnium quæ iniqui sui impulerant crimini omnino insonem tantis ab invidia odijs appetitũ. Erat is dies idum Decembris anni salutis octingentesimi, quo die archiepiscopi, episcopi & abbates, pontificẽ Carolum in letantia processerunt, proxi-
Bmitas dei natalicijs eodem convenirent, fuerit admoniti. Interim Pipinus Beneventanos populatus agros, Viniq; gillum ducẽ Spoletanũ, cuius copijs maximẽ usus fuerat, Lucetæ reliquit, iubens ut eo ex oppido Beneventano ageris, ne in subiecti Chori Romanis populorũ agros exirent, curam adhiberet. Et veniens Romã consentit ad diem domini natalẽ indicto interfuit quæ die inter missarũ solennia ad ipsas beati Petri reliquias celebrata Leo pontifex populi Romani scito presbiterũ Carolum Imp. Romanorum declaratum dileditate uestro Imperatorum capitis gestamine coronavit. Tunc populus Rom. qui aderat frequentissimus et acclamavit, Carolo Augusto à deo coronato magno & pacifico Imperatori usq; & alioſtaquam primum & acceperunt Romani pontifex Carolũ sacra ungens in id cõfecto balsami oleijs liquorem, ad Pipinum se cõvertit, eumq; italie regem declarat pariter innoxio cõvenit dissoluto Imperator rexq; urbem ingressi quocũq; incedebat à marconia patibulis ac pueris certatim in amplexu cõfluentibus pene opprimebant. Sed dispersa in molitu sine numismatibus cessante paulisper turba in ædẽ Iulianã Lateranensi palatio cõvenirent peruenit: Carolusq; rebus ad octidũ diẽ quiescentibus de Paschali Capitulo & facinoribus quæstione habita, eos clarebris eductos secandũ leges Romanas, tanquã inaleſtatis reos capite dãnauit. Et in lenita pontificis precibus sententiã in Præci relegavit. Maior postea accuratiorq; pontifex & Imperator fuit cura urbis Romæ & italie rebus solide disponenda. Quæ in sacra d. spoliõne tradidit multis, & hi maximẽ qui omnium fuerant ultimi scriptores, cõcessisse Leonẽ Carolo suo pontifici Romanorũ episcoporumq; per orbem Christianũ eligendorum. Sed quod nec bibliothecarius, nec Alcuinus, neq; etiã Sicardus id habet, adducit nos possum, ut credam modestissimum Imperatorẽ voluisse citum omis etiam obtinuit accipere. Constatq; Stephanum qui Leonẽ fuisse, ita populo Romano fuisse creatum. Omnis itaq; pontificis Imperatorisq; cura fuit Græcorũ atq; Lõgobardorum, qui Italiani premebant, rebus ita providendũ, ut certa ac firma pars quiesq; Romæ & in italia in possẽ rum habereſ. Quantum uerò attinet ad Longobardos, ex gens ducentis tam triginta & penẽ duobus annis maiori italie portione potita, nihil tam externi præter nomẽ retinebat. Quã in I. Terrula, in Spoletano, Beneventano, Eporegisi & Forouillisi ducibus, qui uenisti essent Itali aut Lõgobardi, nō satis discernere erat. Soli apud Regiã, Papie, Mediolanensi & per Trispidand italie regiones nutriti, gentis suæ deſectũ superbie tuebantur. Quare quẽ gentem tam multa italia populis affinitatibus ac singularitate constantem, nec eſcere tutum, nec delere humani uideretur, pontifex Imperatorq; confiderant, ubi se deũ diũ & status sui fundamẽta habuerat, genti Lõgobardie nomẽ & solũ parũ cõſentire, utq; propinquior cunctiorq; nominis Romani memoria fines illa lacet cõſentire, habereſq; illi abſque erga Romanos fidelitatis uicinis, quib. esset cura aut motus eorum cõpescendi, aut magistratus renunciandi, quicquid exarchatus Rauennatis fines cõpescuntur, Romandiolam placuit appellari. Græcorũ autem Carolus bello persequi, & italia eſcere cõſtituit. Quare omnibus copijs, quæ ex italia cõſtitit pontifex Pipino filio italie regi attribuit, illum in Beneventanos ducere iussit. Carolũ Franciã uerſus eo tempore quo Pipinus Beneuentũ preſt, poſteſtum fuſſe omẽs tradidit ſcriptores. Quæ autẽ tunc miſerit Romane urbi forma regimini, à nullo tradi-
Dditur, tam multa q; bibliothecarius de geſtiſi à Leone papa etiã per multos annos ſcribit, ut nō mirari nequeamus, nullam illi de ipſo urbis regimine uerbum excidiſſe. Leonem uerò pontif. cõmmoda abſtinuiſſe urbis adminiſtratione hic cõſpicimus, quod bi-
bliothecarius eum reparandi ædibus, inſtruendis preſbyterijs, & alijs occupat operibus pietatis: ſuntq; inſignior baſilicæ Pauli apoſtoli ædificatio, & Carolo Imperat. Spolet.

& Pipino rege in Beneuentanis agente horribilis fuit terramotus, quo ea apud urbem E-
 filicia funditus, & varia in orbem loca ciuitates ac oppida conuertere. Carolo per Raven-
 nam, Papiam, Eporeglamq; reuerso in Franciâ, Pipinus postq; obitelli diu Beneuenti-
 nam uidit spem potiùdi, Theate obsedit, cuius ciuitatis prefectus nomine Rosellinus gen-
 te oriundus Longobarda ad Græcos defecerat, captaq; ut ciuitas præde simul & incedio
 est subiecta, Ortona exinde & paulopost Luceria in deditionem accepit. Ea cum intel-
 lisset Hirenens Constantinopolitana imperatrix, Leonē spathariorum suum ad Carolum
 missu foedera quaesituru. Magnaq; usus modestia Carolus, & ipse Ambinensem episco-
 pum, & Eligandum comitē, a quibus petita pax apud Hirenē constitueretur, Constanti-
 nopolim cum spathario ire iussit. Imposuerat Pipinus præsidio Luceria in deditionem
 sicut ostendimus accepit Vinigisium Spoletanum ducem, quē corruptum ualitudine
 Grimoaldus Beneuentanorū dux obsidens recepta Luceria intercept, & liberaliter ha-
 bitu ad restituendas Spoletano in ducatu aduersus Francos Longobardorū uires plu-
 mum insigniuit. Sed Pipinus ex urbe Roma in quā redierat eo ducens, clausum in Lucti-
 ria Grimoaldum ad deditionē compulit, id solum pactus, ut urbibus oppidiq; decedē-
 quæ tenebat, libero exilio Papiam demigraret. Caroli legatos, quos de pace acturos mi-
 serat Constantinopolim, appullos Hirenens imperatrix benigne suscepit. Ea quæ per no-
 uam Caroli Magni creationē facta est Romani imperij à Constantinopolitano diuisio,
 nullos habuit certos provinciarū fines. Sed quod partim superiora, partim ea quæ sed-
 pturū sumus aperte ostendunt, constat Italici partem, quæ ad dextrā à Neapoli, & ad sin-
 istram à Sponto nunc Manfredonia incipiens supero inferoq; mari clauditur, ac Sicili-
 insulam in Constantinopolitani imperatoris partibus mansisse. Beneuentanus autē gentis
 Longobardæ dux, & li Græco magis fauebat, neutri imperatorū subditus erat. Partes al-
 tera in Italici parte Veneti, & li Græco magis cōsentebant quā Romano, non tamē in
 illius omnimoda potestate erant. Exterarū uero provinciarū quas quisq; imperatorū di-
 cione tenebat, sui imperij nominibus appellabat. Effectusq; Caroli uirtus, ut si pax cōcor-
 dias ipsos inter utriusq; imperij principes uigilaret, apparuerit rem Romanā iterū in-
 perio positurā. Cum enim occidentē Carolus facile domaret, apparuerit rem Romanā iterū in-
 in orientibus augeret imperiū. Eam uero paci cum Caroli oratoribus cōstituendæ in-
 tentam Nicephorus patricius dolo captā in Lesbos insulā relegauit: & tamen ipse citā
 assumpto imperio pacē cum Carolo constituit. Cuius in foederibus illud accuratē apud
 uetustos scriptores legimus interuenisse, ut Veneta urbs Italici maritima utriq; reuerens
 imperatorē propriā ueretur legibus, & siue bello siue pace neutri partium cederent.
 Huius pacis formulā cum oratores Carolo in Germania apud Saliburgum agenti denu-
 lissent, Romā illos misit, omnia ut gesta erant Romano pontifici relaturus. At Caroli
 Germaniæ rebus Pannoniarumq; cōpositis, Aquiligranū in hiberna concessit. A sitate
 quæ secuta est in Saxones ducēs, eos ex ipsis qui Transalpina incolabant, cū mulieribus
 & infantibus trāsiulit in Franciā, quorum pagos Abderitis colendos dedit. Quo anno
 Gothofredus Danorum gentis Oceani Germanici accolæ rex ingentē mari classem, &
 magnam terrā equitatū ducens ad Saxoniz litora concessit. Et pace cum Carolo cōstitū-
 tura profugas Germanos, quorū motus absente Carolo in Germania timebant, ex lū-
 dere reddidit. Secundū eam pacem constitutam Carolus in Franciam est reuersus. Ro-
 mæ per id tēpus nulla erat inquietudo maior, quā quod nonnulli ex clero grauissimos
 sanctissimosq; Leonis summi pontificis mores terre nolētes, illi erāt molestissimi. Quæ
 cum apud Mantuā miraculosus Christi domini sanguis apparuisset, tanteq; rei audina
 certitudine Carolus à pontifice petiisset, eam pontifex abeundi Roma sumptis occasio-
 nem, & Mantuam accedēs quā miraculi certitudine diligenter inspexisset, ad Carolum
 coram illi responsurus accessit. Eodem item anno, qui primus erat imperij à Nicephoro
 patricio assumpti, Aron Ammirhas Saracenorum trecenta milia in subiectas Constanti-
 nopolitano imperio Asiæ provincias duxit: cuius aduentum imperator per diu formi-
 dans, pacem ab illo abieciissime petijt, quā iniquissimis cōditionibus obtinuit, solentē
 fovere pactus se quotannis illi aureorū milia pro imperij indemnitate, & tria in milia
 pro capitis sui salute in tributa persolvere. Paulo tamē post nequaquā saniori usus con-
 silio Nicephorus Scaurationē filium imperij consortē declarauit. Qui a dolescens a no-
 pi

- A** pigenioris pactione cum Saracenis discedens, multa diuersis in locis accepit in cōmoda. Et Leo pōt. Romanus per Bauariam Tarasium, & inde Raucennam uersus Romanam omnia reperit pacatiora, iniquis illis ueritis, ne aliquid secretioris prorsus à Carolo attulisset, quicquidibus is pontif. Fortunato patriarchæ Gradensi, à quo multa apud Tarasium accepit cōmoda retribuere uolens, palliū de corpore beati Petri sumptu missa. Exeratq. literarum cum pallio datari formula finem in hæc uerba habens: Data x. i. calend. Aprilis per manus Iustitiani primicerij sanctę sedis Apostolicę, imperitę domino nostro Carolo pssimo perpetuo Augusto à deo coronato magno & pacifico Imperat. anno tertio pacis eiusdem. Erat autē Fortunatus patriarcha Venetis tunc ducibus Ioanni & Mauricio infensissimus, & cum illorū amicitia in ciuili dissensione cōspirauerat: qui patrefacta coniuratione, sibi timens de fuga in Franciā se recepit, & Carolo Imp. Venetos bello agitari ac opprimi iussit. Ducens itaq. in Venetos Pipinus Heractiam terrestrem unicam illorū ciuitatem, cuius locum nunc ciuitatē nouam appellat, & Equileium eius ciuitatis oppidū intravit. Sed ciues q. ea loca frequentissimè habitabāt capiteles, loci mutationibus suis diffusi, patrū deserētes cum liberis & uxoribus Venetiās cōmigrant. Nec alia fuerūt loca, unde maior numerus familiarū Venetarū quæ nunc exēre, originē traxerit: quidquid ad censū familias eorū præsertim qui patricij postea fuerint appellati, Heractii Equileiumq. dedisse omnia Venetarū monumēta habet. At Carolus Imp. postquā Romanorum pontificem Romanam reuersum dimiserat, componendā imperij rebus operam dedit. Primūq. uocatis ad se filiis, munera illis obenda mādauit. Carolus namq. ex concubina susceptum, & natū maiorem in Sclauos nunc Bobemos Polonoſq. ducere iussit, qui Saxones uicinos & Romano partēs imperio motib. agitabant. Pipino autē & Ludouico spod se aliquandiu retentis provincialium conuentum apud Theodonis palatium celebrauit. Quo in tempore Paulus diaconus cum alijs cōcordat, Venetos & Dalmatas, Carolo & Romanis adhibuisse. Nā delati Theodonij Vbalerius & Branas Venetorū duces, Ioanni & Mauricio suffecti, ac Donatus Iaderę episcopus, Paulusq. dux oratores cum Carolo Imp. multis donato muneribus fœdera amicitiamq. funxerūt. Eo autē in consensu nū magis accurate fecit Carolus, quam distulentes, ut asolet, in res ad administrationē filios portionis regnori prouinciarumq. quibus præesse deberent, fecit certiores testamētō condito, quod obſignatū Roman mittens per Leonem pont. ad robur subscribi seruatiq. uoluit. Exinde Carolo filio, qui Bohemij præliū profligatis, Leonem eorū ducem occiderat, agrolq. populatus erat, ad conuentū reuerso, Pipinum Imperatorem in Italiam regnum suum dimisit. Ludouicum autem in Bauarias Australiōſq. & Germanos regna sua redire curauit. Profectus postea Theodonio Imperator Aquilgratum accedēs, Carolum filium in Sclauos, Sorbienses ad Albim fluium incolētes, & postea iterū in Bobemos ducere iussit. Et quidē Carolus filius gentiori uirtuti assimilatus, exercitu quē acceperat ex Bauaria, Burgundionibus, Alemanniſq. auxilio utraq. expeditione feliciter est usus. Nam Sorbiensibus quamprīmū sunt aditi, pacatis & prælijs eorū prouincie fluuijs Sale & Albi impoliti, terrā Bohemorū ingressas, cum
- D** fugientes illi non essent inuenti, agros deuastauit. Quo in tempore Mauri Corsicam Italianic insulam premētib. Pipinus rex classem duce Ademaro Franco Genue comite immisit, ad primūq. excensionē, & si Ademarus dux pugnis occisas est, Mauri profligati, insula sunt pulsatiq. in Saracenos felicitate per id tēporis uisus Imp. Carolus, Nā uarros, Pampilonensesq. Hispanos, qui paulo ante ad infideles defecerāt, in deditionē per legatos accepit. Mauriq. tunc Hispanias Taracensem ac Lusitanā imperio prementes, paratissima classe Sardinia, Corsicamq. sunt aggressi. In quos Carolus classe apud citeriōrē Hispaniā comparata: cui Bueharcodus comes stabuli sui præfectus, duē nauibus dum fagerēt interceptis. Per quod tempus Nicea patricius à Nicephoro Constantinopolitano Imperatore missus ingenti classe in Adriaticū ducta, Dalmatas & Venetos ab ictis cum Carolo Imp. fœderibus recedere compulſos, ad suas partes reduxit. Et tamen non multos dies Venetijs cum classe moratus, iudicijſq. cum Pipino in paucos menses constituta, Constantinopolim cum omni classe reuersus est.

CONSIDERANTI multi nunc orbis olim Romanis subiecti statim nulla
videt inclinatio pridē imperio funditus euerēdo causa efficacior fuisse,
q̄ inchoata nuper Cōstātinopolitani cō Romano principe dissensio. Si
nanq̄ Nicephorus Græcus ita in Asia & Africā mentē cogitationesq̄
intendisset, sicut Carolus Magnus domandis uel imperio uel fidei Chri
stianæ rebellibz. Europę populis incubuerat, facile potuit instaurari Ro
manæ rei dignitas, quā uterq̄ imperator titulo præferebat. Sed dū Carolus hinc Danos
gentē oceanī Germanici accollā p̄ Carolū filiu Romano subigir̄ nomini, inde Saracenos
Hispanias præmedes per Ludouicū filiū agitat: Nicephorus omīssa Saracenorū Thraciā
& ipsos Cōstātinopolitāne urbis fines uastantiū cura oēs imperij sui uires in dāna Italia
sub Pipino rege quiescentis cōuertit. Siquidē eius classis in mare inferū delata Populo
niū Hetruriz urbe, partim fraude, partim uiribus capta diripuit: & Nicetā patriciū in
ducēs quas cū Pipino Venetijs cōstitutis fuisse diximus, uicidū exactis classe ingenti in
Adriaticā ducta, supplementisq̄ in Dalmatia acceptis, exposita supero mari Italiæ loca
Pipino parentia inuadere cōstituit. Resciuerat eius aduentū Pinus, & Comaclo, quod
Pipino parentia inuadere cōstituit. Resciuerat eius aduentū Pinus, & Comaclo, quod
oppidū mari stagnisq̄ penē in insulā circumdatū, Venetis primū opponit, cōmunio co
pias imposuerat ex omni Italia Gallicaq̄ militia selectas. Duxit tamen in Comaclo Ni
cetā, & Græcus, Dalmatā, Venetisq̄ miles multis acceptis uulneribus est repulsi.
Quamobrem Nicetā primo frustratus conatu Venetias se recepit, & eius urbis duces im
peratorē inter Cōstātinopolitanū & regē Italiæ, pacē ut cōstitueret̄ intenterat. Venera
enim urbs per eos trecentos & circiter quinquaginta quī ab eius cōditione effluerant
annos multū populo & opibus aucta erat, ut eam uterq̄ princeps multū facere cognos
ceret. Scribit uero Paulus Aquileiēsis diaconus Vbleriū & Beati duces Venetiā, quī Græ
cos & Fracos ad pacē perducere simulassent Pipino insidiator fuisse: eaq̄ insidias, quā
Pipinus sensisset, a pacia tractatu re infecta discessum esse. In monumentis autē reipubli
cæ Venetorū habetur Vbleriū quia uxorē ex Galliā haberet Francis cōtra tempore
eam consensisse, ideoq̄ ipsū & Beati fratrē patri pulsos ad imperatorē se contulisse.
Quod quidē ut credā facit ipse Paulus, q̄ paulo infra Vbleriū enumerat inter oratores,
quos Carolū pro pace constituta ad Nicephorū misisse ostendimus. Ea quā fieri prima
rios inter Christiani nominis principes Romanū & Græcū fama uulgasset, exalant
animos Saraceni & Sardinia primo, deinde Corsicā insulā ipso sancto pasche sabba
ingressi, Aleria urbe spoliata mortales omnes præter episcopum & senes admodū pri
uatos cum facta rerum omniū præda abduxerunt. Pipinus interea in digne lereis in
diās sibi a Venetis sicut rebat fieri, bellum in eos maiore q̄ unq̄ antea apparatu terra ma
trique mouit. Id bellum uarie a multis scriptis inuenio, Paulus enim diaconus Aquileien
sis quē uidemus Venetorum gloriæ libenter detrachere, Venetiā dicit terra marique bello ap
petitā Pipino regi subiectā, & illius duces in deditionē acceptos fuisse. Gothofredus uo
tem Viterbiensis, & ipsa Venetorū monumenta habent eam Venetiæ subiectionēlope
riori bello factā, quando Pipini copias Heraclia Equileiumq̄ scripsimus inuasisse. Va
de quā aliquando attente cōsiderauimus, quę potuerint esse insidias, quas Venetorū du
ces Pipino struxerint, id credimus fuisse, quod in tanta scriptorū cōsultatione Gothofredus
innuit, & Paulus præpostere scribit, Pipinū licet Venetiā per dūcum Vblerij & Beati
deditionē subegerit: ita Venetos dimisisse liberos, ut nihil rei cum Græco imperatore
postmodū illius esset, Venetosq̄ post idē id foedus mercaturæ quā in orientis partibus
accurate semper & auside nimis exerceuerit causa, cū Nicephoro imperatore in gratiā
pino inscio rediisse: eamq̄ ob rem Pipinū ita concitā arma in Venetos resumpisse. Sum
enim cōstat quando id bellum est mortū, Vbleriū & Beati duces siue profugos, siue
ut diximus pulsos, patriæ extorres. Et Valentini eorū ex utroq̄ pariete fratrē in ducatu
fuisse apud Methamauē, quæ tunc Venetæ reipublice regiminis sedes erat. Id bellum
quē maxime in modum sit gestum dicturi, loca prius breuiter describemus: Sinum urbis
Venetæ qui nō uidetur nullo describere ingenio perire intelliget. Interiectis itē mari &
stagnis, a quibus urbs circumdā, litus per sexaginta penē passuum milia decē fonsilit
uadiis & interiecta scissuris in insulas littora pleraq̄ a diuersis tunc populis reimpulsi
Venetorum

- A Venetorum cōsistoriis habitabantur, quorum ad orientē interdiem primū Brendulenses, secundū Clugenses, tertij Pelistrinenses, quarto in loco Albionenses, & in quattuor erant Methamaucenses, sextum locū Oliuense tunc castrum, ubi nunc episcopus est, obtinuit. Secundū quod remotior ab alio mari alia habitabant non quidem in litore, sed in paludibus insulae, quarū prima Riualtus ceteras sua dignitate reddidit obsecuras. Pius itaq; obfessus mari cū classe Veneti, ne alicūde aduenerēt nauigio cōmensus, ter restres copias littoralibus, ut ita appellē, insulis immittere curauit. Brodētibusq; Clugētib; & Pelistrinētib; in potestate factis, in Alboli duxit. Priusq; q̄ potētē Valentinus dux & omnes Veneti ad clauum reipublice in Methamauco sedentes, ea relicta insula, Riualtū sedem reipublice transfulerūt. Ea tēriti magistratū fugā Albionenses, & qui in patria manserāt Methamaucenses, deditionē fecerunt. Habens hac in parte Venetorum monumentū Pipinū regem, qui difficiliorem solito per paludes q̄ per litora cursum intelligeret, quid sibi agendum esset dubium hēuisse, & tandē dolose multis
- B ris uetula consilio pontē ligneum fabricasse, quo equitatum in Riualti insula traduceret, Venetisq; secundū maris cūctum q̄ in paludibus atque ac in alto pelago fuit relictis. Nauctis, pontē igni ferroq; reſecto, Pipini regis equitatū demersisse. A cuius cladi hosti insulae memoria canale qui tortuosissimos à Methamauco in Riualtū perducit, orphanum appellari uolunt. Cerniturq; in Riualti mercatorū porticu pictura insignis, ante ducentēsimū annum facta, equites ostendēs in eo pontē praelium cōmientes. Cuius uerō à Francia eo in loco facile acceptū crediderim, quod Paulus Sicardusq; feribant, Paulum Celleranū, ut ipsi appellāt, cuius familia nunc Ciurana dicitur, Dalmatē, Venetisq; cum classe auxilio aduenisse, & tēritū eius aduersū classem regiam recessisse. Sed equitatū de ponte, quem tria passuum millia longū fuisse oportuerit, dimicasse, delictis raris fuerit nō credere, uel ferbere. Quicquid ueritas habuerit, sub ipsam classem quā Paulus Ciuranus duxit aduenit, pax Nicephori inter Imperatorē & Pipinū renouata est in cuius fœderibus Veneti cōcessit rex Italicus, ut immunitatē qua à Carolo genitore donatū fuerat, retinētēs, Nicephori partium bello paceq; censerentur. Ea q̄ cōstituta pace, Veneti publico omnium insularū consilio sedem à Methamauco transferat in Riualto manere, & quod Riualtus sit ciuitatis nomen cōstituerant, palatūq; quod nō ita arate superbissimū est aedificiū auctum, eo in loco tunc primum fundare cœperit. Pariterq; eodem anno, q̄ in Oliuolē insula littori proxima castrum fuerat, episcopi sedem ibi constitutā appellat, & totam diocēsim Castellā. Per id tempus Imperator certior factus Gothofredum regem Danorū Frisones imperio parētēs inuasisse, & praelio superatis centum librarū argenti in quatuor annos tributa imperasse, suas omnes copias in Transibetanā apud Alarū fluxū, qua Visarā amnem influit, ad diem conuenire iussit. Sed dum Carolus ibi Gothofredū multat, ut ferebatur, moris timentē expectat, nūcius affert illū à satellite suo interfectū esse. Nec fuit ea luctitia occisi hostis Imperatori diuturna, q̄ eodē sermē die alter altatus est nūcius, Pipinū filium Italicū regem, apud Mediolanē urbē Italicā obisse: quāobrem Aquilgranū est reuersus. Eo agentem in loco Carolus Arfacius & Leo spatharij Nicephori Imp. Cōstantinopolitani, & Ambulach Saraceni Hispaniq; regis, Eumangiq; regis Danorū, qui patris Gothofredo fuisse cūctus erat, oratores adieciunt, cū quibus omnib; petita pacē ea ratione celerius firmauit, q̄ filiorū & regni sui rebus cōsultare intēderet. Vt autē inita cū Nicephoro pax solidioribus stabiliret cōditionibus, iussit Carolus cū Leone & Arfacio spatharijs Nicephori legatis, Galdonē episcopū & Vgonē comitē Turoenses, Aigonē comitē Forolium, & Vblerū Venetiā ducē patriā, ut ostēdimus, tunc extorrem. Oratoribus Aquilgranū pfectis, Carolus classem in Britanico oceano, quā septētrionalib; oris subueniret cogit, terrestres uerō copias tripartito diuisas, in Liouonias, Pannonias, Britēsq; duci iussit. Ipse Aquilgrano morēs, & Bononiā maritimā ciuitatē delatus, primū omnium classem cōduenire iussit insperatē, & cū omnia ex sensētia intellexisset disposita esse, Aquilgranū reuertens Eumangiq; regis Danorū, & Sclauorū, Poloni, Bohemorumq; ad Danubium incolentis nuncios habuit obuios, qui omnes magnā multisq; manibus illi data, nihil magis q̄ confirmationem perpetuitatē orant. Quod cum laeto concessisset animo Imperator, nulli periculis est nūcio mortis Caroli illiq; qui Germaniā limites cū

[illegible]

- A** Michaelis parata audacissime uisus in Cōstantinopolim arma uenit, & castris ad portas urbis firmatis, oppugnationē ostentare præsumpsit. Leo aut eruptione cum populo in insubugis facta, & regulis daces Hagaras, & regi Chrunno forte cōgressus, illū interfecit. Eo ex secūdo prælio parū est cōtūali imperio quies illi similis, quā paulo ante occidentālē docuimus habuisse. Virgētibz autē in facis Rom. inestis imperio Carolus imperator anno atatis septuagesimo primo uita functus est. Fuertq; mors ipsa rebus imperij eo perniciosior, q̄ forte eodē anno gens Saracena maximū inter se scissa dissidij Carolū superstitē facilius potest deleri. Mabarnad nancq; Ammiratus Haldale Istri cōtū gressū cū se prælio inferiorē & appētūtū temeret, in foedus cōsensit, per qd̄ duos pro unico cōtra ac fuerant cōfueri Ammirathes Saraceni habuerunt. Idq; primores gentis adeo ægre tulerūt, ut in Ammirathis locū quatuor creauerint tyrānos, quorū unus Ægyptū & Africā occupauit, duo Hispanias inter se partiti sunt, & quartus Palæstinā ac Syriæ loca cepit. Agebat in Aquitanis hyberna Ludouicus Rom. imperator cognomē tō Pius, quando illi Carolū patrē obisse renūciatum est, qui Aquilgeranū repetens delatus, legationes quæ ad genitorē uenerant primo audiuit, deinde provincialium celebrato cōuentu, ex quo Rom. imperio & Francorū regno administratōe uisū sunt necessaria, ordinauit. Legationē autē primariā fuit Leonis Cōstantinopolitanū imperatoris, qui Michaeli ut ostendimus, per id tēpus susceptus erat, fueruntq; oratores Christophorus spatharius & Gregorius diaconus, quos Amalaris episcopo & Petro Nonantulano abbatī a Carolū missis, Leo socios addidit pacis, quæ inter duo imperia cōstinebat, formā delaturos. Quæ autē fuerint pacis cōditiones nullas scribit. Solusq; Paulus Diaconus dicit in noua fuisse fœdera Carolū inter & Michaelē ieta, & illis conferendis, Notherum Regensem episcopum, ac Ricomistū Pigiulensem comitē oratores a Ludouico Cōstantinopolim fuisse transmissos. Is etiā imperator Romanus Italic quiescē cōsistens, cōstituit a Carolū genitore cum Grimoaldo Beneuentino duce innouata pace, Bernardum Italic regē nepotem suū ad se accersiuit. Erant Ludouico filij adulescentes
- C** duo, Lotharius & Pipinus, quorū nato maiorē Lotharium sub ipsū Bernardū Italic regē in Franciā aduentū Bauariz, & Pipinū Aquitanis gubernatores dedit. Primū exinde expeditionem Ludouicus imp. Bernardo rege comitante, aggressus est in Danos, & Heroldum & Ransfredū reges imperio parentes Rom. a filijs olim Gothfredi regno pulsos reducere intendit. Obstitit uero hyems uel eo maxime quia Gothfredi filij cum ducentis oneratis nauibus maritimum gerebat bellum, & omne id pelagus glacie cōcreuim erat. Quod quum imparexq; intellexissent, medio ferme hærentes iuine ad Paderbunū Saxoniæ ciuitatem exercitū in hybernīs cōtinuerunt. Eaq; hyeme tam media quā esset allatum ex Italia, Rom. primores in Leonis papæ mortem cōiurasse, illumq; reos supplicio affici curauisse, imperator regem in Italiam ire iussit, ciuitatum ne quid detrimenti regnū Italic pateret. Ingressusq; Romam Bernardus rex, & silico in grauem periculolumq; incidit morbum, res Romanas per Gerardum comitem cōposuit. Quamprimum autē fama per Italic regnū uulgata est Bernardum Romæ esse, Caralirani Saraceno Hispania rege uita functo cōstitutam, & ipsi Sardis & regno Italic dīnosum esse, quorū acquiescenti cōsilio iam infringi, & bellum Saracenis indicī uoluit. Eodemq; in tempore cum Leo papa apud Blerā egrotare cœpisset, Romani in illum animis efferratis, quicquid ædificiorū non in urbe magis q̄ in proximis ciuitatibz & oppidibz uel instaurauerat, uel a fundamentis exereat, inuidia alijs rabie demoliti sunt: quem tam uisū in pietas ut apparetbat emsurum, rex Bernardus quū per literas & nuncios cōpescere nequiret, Vinigilio Spoletano duce cū exercitu per arma sedauit. Cui pōt. ex ea agritudine uita functo susceptus est Stephanus quartus, q̄ tertio q̄ creatus erat mēse, in Franciā accedens Ludouicum imp. apud Aurelianis unxit, & imperiali diademate insigniuit. Per que coronationis tēpora uarijs agitari motibus imperator cœpit. Nā quā Signatium Vascōniarū prouinciam, q̄q; Garunnā inter flumini & Pyrenæos montes est, gubernantem magistratū amouisset, Vascōnes ab imperio defecerunt. Et pariter Sallaniz quidam Abdenitorum regulus gentis Germanicæ oceanū insulas incolētis hōdē, quam Carolū magno diu foras erat deferens, Gothfredi filij aduersus Heroldum re-

Blondus.

P gent

gem Danorū impetio fidelē adhaesit. Vascōnes autem vicinos Galliarum populi facie
 breuissimē adeo edomuerūt enervaueruntq; , ut nulla rebellādi facultas impellerēt sit relicta.
 Maius tñ tuendis Danorū regibus negociū imperatori fuit. Qui em Saxonom obliu-
 bant limitē Franci imperatoris iussu quom hostes invadere nō auderēt, illos ā prouincā
 arum imperij principio acuisse satis supraq; duxerūt. Et tñ paulopost occasione obliu-
 scit, cum Solamo & Gothfredi filiis cōsixerunt, illisq; praelio suis Heroldum in pater-
 nū Dacie regnum reduxerunt. Parij felicitate usus imperator Ludouicus, Britones q
 rebellionē intrauerant superauit, & in Murmanium ducē, qui adulterini regni nomen
 sibi imponi passus erat, in uinculis ad se perducitū capitali supplicio animaduerti iussit.
 Tam multis rebus varijs in locis bene gestis Ludouicus imp. cōuentum in Aquisgran-
 celebravit. In quo ecclesiastica rebus cōposita legatos Cōstantinopolitani imperato-
 ris, & Saracenorum Casar Augustani urbem Hispaniā obtinentiū audiuit. Saracenis
 aut penitus pacem facile concessit. Sed Nicephoro qui orientalia imperatoris erat ora-
 tor, qui de rebus ad Romanos Dalmatarūq; spectantibus ageret, nihil certius respondi-
 tor, qui de rebus ad Romanos Dalmatarūq; spectantibus ageret, nihil certius respondi-
 q; se curaturum, ut magistratus urbis & Italiae satisfaceret. Dum ea gerunt in Francia,
 Stephanus quartus papa Romā ab imp. reuersus breui obiit, etq; successit Paschalis pri-
 mus qui q; clero populoq; Romano absq; imperatoris autoritate prater obseruatum
 diu ante consensum electus esset, ad illum scribens suam Innocentiū, q cleri populi
 uiolentia purgatus egitq; cū illo melius omniū opinione Ludouicus, q non solum in bo-
 nam partē pont. scripta accepit sed pacta quoq; inter utriusq; predecessores seruati so-
 lita, spōte cōfirmavit. Sub ipsū exinde tēpus imperator Ludouicus Aquisgran ag-
 in cōuentu quem solennē habuit, Lotharium primogenitum imperij consortem decla-
 rauit Pipinūq; tunc secundus filius Aquitanie, & Ludouicus tertius Bauariæ reges ap-
 pellati sunt. Quæ dū fierēt, Bernardus Italiae rex satui adolescētis ingenij, quorundam ma-
 gnarū Italie insurrectione, inter quos fuere Anselmus Mediolanēsis, Vultaredus Cremo-
 nensis, & Rodulfus Aurelianēsis episcopi, imp. rebellauit. Clausura em Italiae quæcūq;
 ex Gallijs Germaniq; est ingressus, praesidio cōmunitis primariarū urbū populi loca
 mento in suā aduersus Ludouicū patrum fidē obstricta sunt. Ea cū recesset imperator,
 causa in cōuentu pposita, nepotem laice maiestatis crimine damnatum hostem iudica-
 uit. Exinde copijs quantascūq; Galliarū, Germaniæ & Bauarorū p uincia potenter
 mittere, coactis, in Italiam duxit. Intellexitq; ocyus malo suo infelix adolescēt Bernardus,
 q perditionum hominum cōsilio usus fuerat, q nec claustris praesidio impoliti mili-
 tes, nec adacti sacramēto populi fidē seruauere sed subita deditione, q primum sunt ad
 ti facta, se se imperio permiserunt. Rebus Italiae breui pacatis imperator nobilitate Italica
 pditionis cōuictos iugulari iussit, Bernardum aut, & si illico ad imperatris aduentum
 armis depositis ad misericordiā cōfugerat, & simul episcopos in Franciam perduxit. Et
 cōuentu iterū super iudicio Aquisgrani habito gladio trucidatis. Episcopi uero syno-
 dali decreto depoliti in monasteria relegati sunt. Necdū satis ea erat cōspirata, cum im-
 perator Britanniarū motibus qui nunciati sunt, cōciliatus eō tumultuarie duxit. Viome-
 cheusq; tyrānus ad regnū aspirās, cōgredi ausus in praelio interfecit. Pacata tyranni
 morte Britannia ad alios motus, q in Andegauis nunciabant, sedandos cōstitit se impe-
 rator. Eo cum uenisset, omnia reperit quæta, sed aliud accepit in cōmodum, q Ermi-
 gam uxorem, ex qua tres filios reges tunc superstitēs suscepit, lōgo cōsecram mēdo
 amisit. Profectus itaq; per Rothomagū, Ambianū & Cameracum, se cōtulit Aquisgr-
 nium, ubi absoluit multarū gentiū oratores, per totiq; triennium qd secutum est tūto
 maiori negotio implicitus fuit, q domando Lindcuto inferioris Pannoniæ tyranno, q
 rebellis superiorem Pannoniam & Dalmatiam varijs motibus agitauit, tandemq; lega-
 tus est in mōtes, qui Mosiam ā Pannonijs diuidunt, cōpulsus deditione facta uenit in
 perauit. Apud Cōstantinopolim interea quies illa durauerat, quam Leonē imperatorē
 in Chroni Bulgrorum regis morte ostendimus peperisse finemq; quies attulit ipsū
 Leonē mors, quē Michael domesticorū comes optimatum pretorianorumq; favore
 cum interfecisset, ad imperiū per arma sublimatus est. Eodemq; anno, qui fuit cōmuni-
 nis Rom. imperij decimi supra quadringentesimum, Ludouicus imperator Lotharium
 filium in demortui Bernardi locum Italiae regem dedit: quem Romā ā Paschali po-
 tificē

Affice populoscq; Romano vocati pont. ipse in basilica beati Petri iustitiam coronatumq; regē Italiae primo & postea Augustum appellauit. Romanis tñ & nonnullis Italiae primatibus non satis obediēter imperata facientibus, Lotharius Papiam ad Ludouicum genitorem se cōtulit, ostenditq; ad cōprimendam insolentium proteruiam copia opus esse. Quamobrē Ludouicus Adeldardum palatq; & Maringum Britannie comites, filio cū eodioribus addens, illum Romam reuertit, ut cōtumacium audacem cōpesceret, imperant. Priusquā tñ Lotharius Papiā moueret, nunciū ab urbe Roma amittit, Theodonium Romanæ ecclesiæ primicentum, & Leonem nomenclatorem eius generum in patriarchio Lateranensi primū excruciatos, & postea caput truncatos esse. Nec erat obsecrum, eos ob obseruatā & multis ostensam modis imperatori Lothario fidem, ea omnia passos esse. Attribuit etiā imperatoribus fama, & Romæ uulgō creditum est, Paschalē papā uel facinus iussisse, uel quod uero magis erat simile, quom id ē cōiuratis constitutisq; scisset, dissimulasse. Non tñ adduci potuerunt imperatores, ut inieciam pont. culpæ suspensionem temere admitterent: sed mittentes Romam nuncios, Adalungum abbatem sancti Nedaſti, & Hunfredum comitem Curienſem, quo se res habuisset modo inquit iusserunt. Itaq; ita iter ingressi Ioannes episcopus Nouarullæ, & Benedictus archidiaconus Romanorum ē Paschali pont. adierūt, conatiq; sunt impolitum pontifici calūniam abolere. Et pontifex ipse quamprimum oratores imperatorum Romæ applicauerunt, triginta episcoporum synodo coacta, innocentiam suā intellorando purgauit: atq; etiā mortuos tanquam maiestatis reos iurē cæcos pronuncians, inexcusatores qui de famula sancti Petri exant, absoluit, & in patriā cōseruauit. Ea ut erant gesta quom imperatores ab abbate & comite nunciū suū, ab episcopoq; Sarrino, Sergio bibliothecario, & Leone magistro militū, quos pont. Papiā misit, intellexissent, in bonam partem consiliū pont. acceperunt. Ludouicus namq; missū suū imperator ingenti semper multum fidei apostolicæ detulit. Fuitq; adeo ut quatuor Romani pontifices quos uiginti septem annorum illius imperij tempora habuerunt, aduūm ē non unquam caruerint, quo in Romanorum persecutionibus sæpenumero indiguerunt. Tradunt etiā Eginardus Paulusq;, & Ricardus scriptores, Ludouicum in paschali Romani pont. manibus renuntiāſſe iuri, quod Adrianus primas pont. Romanus Carolo Magno genitori suo concesserat. Id quā nullus dictorum scriptorum, quod fuerit scribat, iussu tenemus, qđ supra in Caroli gestis rebus uerū simile nobis uideri negauimus, aut scilicet summæ modestiæ imperatorem uoluisse, aut excellentis animi & ingeniū pontificem concessisse ius summorum pōtificum, & omnium orbis Christiani episcoporū ad libitum ordinandorum. Sicut igitur Adrianus Carolo cōcessit, & Ludouicus sepius, posterorūq; spoliāſſe ius nihil eorum fuit, aliud il Ludouico generosi animi, & Romanæ ecclesiæ amāſſimo precipe, ingentis in ipsam ecclesiā libertatis exitus argumentum: scripsit namq; illi epistolā cuius multa uidimus exempla, per quam Italicæ ciuitatum oppidorūq; partitionem faciens, quæ iurā ecclesiæ sint, aut imperij enumerat. In Tuscia em̄ imperij iurium esse dicit Arretium, Volaterras, Clusium, Florentiam, Pisoriam, Lucā, Pisas, & Lunam. Cetera autē loca quom non explicet, in Romanæ ecclesiæ portionem uidetur relinquere. Sed nescio quā ratione Perusā & Vrbem ueterē, quæ & in Hetruria sunt, ecclesiæ Romanæ iurium esse exprimit. Parietq; in Vmbria Tudertū, & quicquid undique ad Romanæ urbis agrū pertinet, & ultra Apenninum totam Romanādiolam, ac Rauennatis ecclesiæ exarchatus Romanæ ecclesiæ iuribus asseribit. Pauloq; post factā huiusmodi diuisionem Paschalis pont. Romanus ad primos octauū anni pontificatus dies obiit. Tunc uariantibus inter Romanos sententijs duo per cōsentionē in pōſitices sunt iussē. Quos cum nobilitatis Romanæ primores deposuissent, cōcordi totius populi cum clero fauore creatus est Eugenius secundus, qui erat tituli sancti Sabini, presbyter Cardinalis. Id cum esset imperatori Ludouico apud Cōpendium Gallie oppidum agenti nuntiatum, Lotharius regē in Italiam misit. Ipse in Britannia rebelles animos per se ferentem exercitum duxit, & per Rhedones tripartito prouinciā est ingressus. Falsū namq; Pipino exercitus parte una, alia Ludouico attribuita, tñ ipse sibi seruauit. Ea prouincia per quadraginta dies ferro igniq; uastata, & obſidibus acceptis, Rothomagus se cōtulit: quā in urbe oratores Constantinopolitani imperatoris suū accessum iusserat operiri. Sum-

ma legationis erat saepe alius, & diu ante agitata apud Cōstantinopolim imaginē orne B
ratione qua quid Ludouicus sentiret, Michael fieri certior cupiebat. Cōq; cōiuncta Lu
douicus Romanū pōntificem consulendum, oratores illum adierunt, quō per id tempo
ris imperator Lotharius se cōsiderat. Et ab Eugenio pōnt. cōmiter acceptus, statim u
bia & regni sui Italice ex illius sententia reformauerat, ut non minus Italia ubiq; q; Ro
ma moribus, intellimiq; dissidijs careret. Inuenio autem quod diu ante quā illi, Lo
tharius imperatorē tunc pōntem magistratum in urbe Roma cōstituisse, qui ius popu
lo dicerent, cōstare uideatur Romanos uera sobi Carolo filijs & nepotibus ad eam dā
libertate ufos, quā prius perulantiū uili erant. Redijq; breui ad Ludouicū genit
rem Lotharius, & oēs simul genitor filijq; praesentissimi duces domandis in Hispania
Saracenis, & finibus Romani imperij ad Germaniā Pannoniarumq; limites custodien
dis intenderunt. Nam ut ea omittamus, quae parum digna multis referunt scriptores, Lu
douicus Bulgarios post petitiū impetratūq; pacē Pannoniarūq; limites ingredi ausus,
sola emittendi in eos exercitus cōsideratione ā moribus abstinere fecit. Et petiti iterum p
cē per Baldricum & Gerardum cōmites Lotarranorū qui sunt Dalmatiae populi, cōces
sit. Eam uero pacē uixdum scēta fœderibus cōstitutam Bulgari rumpentes nauigij in
geni per Danubium in Draua fluuij ostia perduxerunt. Maior inuenio difficultate p
petito imperatores patrem & filium distinebat. Namq; Aido quidam perfidus, quē Lu
douicus regendū Aguitaniz praefecerat, Ausoniam urbem dolo captam diuulsi, & op
pida castellaq; illius agri cōmunis Abdecamanni Saracenorū regis auxilia accepit.
Missus ad eum ab imperatore orator Elifichar abbas, ut in fide maneret, persuasere ne
quirit. Missi etiā post abbatē cum copijs Adebardus & Donatus cōmites, pauci de Au
lone agro castra arge & multo in praelijs effuso sanguine receperunt. Saraceni q
dies apud Aguitaniz praesentibus nōnullae ex proximis Hispanie ciuitatib; conue
bus, ad illos defecerunt. Elifichar tñ abbas, & si apud Aidonē parū felix legatione uis
erat, Bernardo Barchinonē comiti, ut fidē imperatori Romano seruā, sicut quoq; Gu
thos, & subditos Hispanos ne Aidonē cōsenserent, persuasit. Interea Abdecamanni rex cas
sem cū parantissimo Saracenorū exercitu duce Aburmane cōsanguineo Aidoni ex Ca
sturgusta auxilio miserat. Ludouicus imp. copijs Pipino filio Aguitaniz regi dātis,
omnia curabat, per quē Aidoni Saracenisq; resisteret. Dum autem Christiani constati,
& omnia lente agunt, sursum maxima cum celeritate, Aburmanes, Aidoq; agros Bar
chinonensem Gerundensemq; enormi crudelitate uastauerunt, & sacra omnia tñ in
geni praeda, prius se ad Casturgustā receperunt, & eorum quempiam Pipini exer
citus uidere potuerunt. At apud urbem Romanā Eugenio pōpa defuncto successit
Valentinus prius, & quā is iū trigésimo uel, ut quidā uolūt, quadragésimo die ob
iisset, creatus est in pōntificem Gregorius quartus ciuis Romanus, qui erat multū sancti
Marci presbyter cardinalis. Fama rei apud Barchinonē, Gerundamq; bene ā Sarace
nis gelbe in Africā Asiāq; perlata, ceteri ciues gentis populi animos exultauerunt & p
mi Asiā sacrosanctā Palaestina loca foedantes ā nemine Christiano adiri permiserunt.
Mauri uero in Siciliā classe delati, excensione facta late incendia cōmiserunt. Nec sciri
potuit, Michael imperator Graecis tantis malis aliter prouidere, q; quod Veneti, ne
mercimonis occidentis in Asiā perferretur, iulibuit, & aliquot onerariarum turrum
trecentumq; praefida Siciliā etiam ā Venetiā afferri curauit. Delatāq; in Siciliā classis
Veneta, rariens profuit, q; siue praeda abūde satiati, siue maiorē ex Graecia Italiaq; clas
sem aduenire suspicari in se delex, quamprimū uela ā lōge cōspexerunt, in Asiā redie
runt. Erat per id rēpositi Venerorum dux Iustinianus Partiacus, anno cuius secundo
doctus beati Marci euangelizae corpus Venetiā est translātū. Id factū non ab eis re
rit recentere, qd Sicardus, Singibertus, & Vincentius scriptores in conuertiū impōt
tempore differunt. & Iacobus de Voragine, Paulinus episcopus, & Petrus Damiani
euangelizae eiusq; translationis laudibus occupati, rem quo gesta sit mōdo in conu
referunt. Babylonis rex Saracenus postquā loca Palaestinae sacrosanctā, ut diximus, in
dauit, iusserat, ornamenta quoq; ecclesiā, ut sua, quas uincant Meschetas, & ipsa enu
ret, Babylonem iusserat componant. Veniū erat ad celeberrimam Alexandriā ecclē
siā, quē sancti euangelizae Marci sicut cadaver seruabat, ut nomen refereret. Et quā
dation

- A** datum erat negotiū cementarij fabricę dolata varij coloris marmoris deuehebant. Quum forte ecclesiam ingreſſi Bonus Methamaucenſis, & Ruſſicus Torcelleſis Veneti mercatores, ſecuratiū monachi, & Theodoſi ſpeculare prebiterū eccleſie cultodes, morſos quidē & ſilacrymanes, tanti mali cauſam interrogant. Qua intelleda indignum diſinſit cadaver, ne à barbaris ſudaretur, ſibi poſulant dari Venetijs deferendum. Sa cerdotibꝫ indignum eſſe dicentibus, ut ea ſancti Marci cadaver exularet eccleſia, in qua uiuus & preſuerat, & mirum in modū populo profuerat Chriſtiano, nō facere magis q̃ uere reſponderunt non poſſe cenſeri exulem, ſi Venetiā, in qua apud Aqueilem recentia ſcripta iuuenis predicauerat euangelium, poſt actam Alexandriam ſenectutem, & ſanctum uita corpus longo poſtliminio rediret, eoꝝ rediret tempore, quādo oſſa & quicquid neruorum eſſet reliqui in diſſipandiſ periculū ſint ad ducta. Erāt uero Bonus & Ruſſicus diſſimili mercatores, ſed q̃ auiditate loci imperatorijs Michaelis, & ſux reſpublice iuſſu tranſgreſſi decē onerarijs nauibus merces ex Italia Alexandria adduxerant. Quare eorum pollicitationibus promiſſionibusq̃ in ſententiam ducti ſacerdotes qđ perebraſ faciliſter conſenſerunt. Deſerendi ad nauis ſancti cadaveris hunc maxime modū fuiſſe legimus: ſecuratiū & Theodoſius capſa, quę ſancti ſeruabat corpus, aperta, illud ſportæ impoſuerunt, qua mercatorum ſeruī cōmeatum ad nauis perferre conſueuerant. Tunc parati ad id aſſutiores & tunc de induſtria à uſitu ſordidiſſimi calones ſportam operibus porcinisq̃ canibus ſuperſectis plenā medio ſorti rectaq̃ ad portum ſemper populo frequentiſſima per gētes uia, ſati & inepte, ut eſt eiꝫ modi abiectionis hominum moꝝ, iocubundi pergebat. Obularūt uero quibus publice data erat à Saracenis cura portorii exactores, & quid ſportæ in eſſet inſpicere tentarūt porcinisq̃ car nibꝫ quibus Machometi ſuperſitione ueluti prohibent, ideoq̃ uſu quoq̃ abhorrent, inter oſera reperiſ, canit, qđ potius eorum lingua eſt, tenꝫ quaterq̃ replicantes ſportam ad nauem ultra intentatam ferri permiſerunt. Tunc Bonus & Ruſſicus uſus uento datis proſperisq̃ ali nauigatione Humigum peruenerūt, & uenia erat ſol delatorum
- C** Alexandria mercimoniꝫ ob aduectum ciuitatis precioliſſimum munus facile impetrata, per Oliuolenſem portum ſancti euangeliz corpus in urbem peruenit. Quo anno & ſequenti, quem conſtat fuiſſe ab inclinatione Romanorū imperij ſeptimi & uel gelimꝫ poſt quadringenteſimum, eccleſiā quę nunc exat ſancti Marci Venetijs adſiſſicari coeptum eſt, ſuſſinſentiu uero dux ea ſuſtus gloria ſancti euangeliz ducatus ſol tēponibus in urbē aduecti, à populo Venetiꝫ petijt impetratq̃ Ioannē ſiatiem ſuum, qui apud Cōſtantino poli exulabat, in patriam reuocari, & ſibi in conſortem ducatus dari: Michaelisq̃ imperator Saracenos audiens Siciliam inuaſiſſe, per Ioannē in patriam reducē & ducem creatum, à Venetijs petijt, ut claſſe Siculis opem ferret. Dumq̃ claſſis à Venetijs armaſ, dum nauigat, dum Siculis laborantibus ſe oſtentat, ſancti Marci eccleſia à Ioanne duce populi gratiam eo in negotio aucupante perfectā eſt. Saracenis autē in Siciliā prouoluſibus Venetiā claſſis nō cōgredi aſa, Venetijs re inſecta redijt. Interea Gregorius pont. Romanus Saracenos apud Barchinonē Gerundamq̃ prouoluſſe, & malora in dies moliri, Siculos uero amiſſa omni maritima ora penē ab eiſde iubaſtos eſſe audiens: ad Ludouicū Lothariūq̃ imperatores Angelone in Gallijs provincialiſ conuentum habentes, Quiriſi primiceriū, & Theophilaſtum nomenclatoreꝝ oratores miſiſ, Chriſtianis aduerſus barbaros ſuppeticas peturos. Eoꝝ ex cōſentū Aligerius Carnotenſis epiſcopꝫ, & Anſiedus abbas Nonannatus ad Cōſtantino poli inſiſſiſ imperatoreꝝ oratores acceſſerunt. Summa legationis fuit, ut oratꝫ à pontifice principiꝫq̃ Romanis Michael cōmune cum ipſiſ belli in Saracenos ſuſciperet. Animaduertitq̃ per id temporis Ludouicus in ſui exercitus duces, quorum negligentia Pipini regiſ Aquitaniz filiꝫ ſui copiz, Barchinonenſibus opem in tempore non attulerunt. Pmi uel etiā Baldricum ducem Forolufenſem, q̃ cultos Pannoniciſ limitis Bulgaros in Sclatonis Bohemorum patriam penetrare permiſerat. Vt autem Hiſpanos imperio ſubditoſ Romano à Saracenis redderet tutos, Theodoniciꝝ proſectus omnes regiſ Franciz copias cō cōuenire iuſſas, Lothario & Pipino filiſ attribuit. Sed cū duxiſſent Lugdunum renuſſiſſentq̃ qui pramiſſi fuerāt exploratores quieſcere, Pipinus Aquitaniam, Lotharius Aquisgranum diſmiſſo exercitu cōceſſit. Melius uero ſine tantiſ copijs Ro

mani imperij gloriæ satisfecit Bonifacius Corsica comes, & Bechario fratre & quobuslibet
 Thulicæ comitibus adiumento accessit classem haudquaquā ingentē paravit. Et cum
 Sardinia inter & Corsicam ad sinus recessusq; & scopulos abieciendis delibasset, quā
 forte Saraceni naviq; apparuissent de insidis aggredi interitus, nullo quēvis de
 ter oblatio in Africa traiecit, & facta inter Vnicam Carthagineaq; excelsione, coactos
 ad primum tumidi ingentem in numerum incolas fudit, cum illius reparandis pēpulis
 quater cōgressus maximam cōmisit credon, & mortalium rerumq; ingentē abegit pro-
 dam: cuius audacia facti cum minime elestem fructum hinc inuenio, quod Saraceni A-
 fricæ timentes, tunc primum Sicilia, quam post classis Venerorum accessum magna ex
 parte occupauerant derelicta, in patriā sunt reuersi. Superstus sunt hac in rēponum pa-
 rite oēs quos uisimus scriptores, potentes quæ tunc acciderunt describenda, quorū ple-
 riq; eam dicunt naturæ inordinationem prælegio accidisse impietatis, quæ in Ludou-
 ricū cum patrem Lotharius tunc cōmisit. Quod namq; omnes tradit scriptores, quum agre
 ferret Lotharius Carolū fratrem natu minimum, cui Caluo postea fuit cognomen: sibi
 sibi ut exillimanit in patria gratia præferret, Ludouicū dolo captū in quindenis erat,
 Sed tanta res quo in loco quo ne modo, & quibus ex causis sit gesta, adeo diuerse tradi-
 legimus, ut postquā maiore uentatis necessitate nō urgemur, ea libere præterit. Quod
 uero certū est, priusquam in Hispaniā à Ludouico Lotharioq; prouisum esset, Pipinus
 Aquitanie rex apud Pictauos diem obiit. Per quæ tempora quum restitui liberatū in-
 perioq; Ludouicus & Lotharius filiarū Gallis delideret, Saraceni Mauri clasē inge-
 nū in Italiam traiecerunt. Factaq; in Centumcellensi portu, quam postea ciuitas Vene-
 rem appellat, excelsione, & proximum Centumcellense oppidū per uim copum de-
 molitū Romam duxerunt. Nec uero urbe licet Vincentius Beluacensis, Eginardusq;
 pleriq; illos secuti tradunt, potius fuerit, sed immunis tunc Vasicani suburbij igni-
 roq; dirutis, creberrimā & toto orbe pōmaniam principis apostolorum ecclesiā se-
 darunt spoliaturū. Non tamen muros & marmoreas, quæ extant columnas ferro cor-
 rumperere intētarunt. Sed igni iniecto tecta, & quicquid materiei inteat ite absumptum.
 Multos eo in loco morari dies, urbem obsessam oppugnare consiluerant, quū Guido-
 nem Lōgobardie marchionem à Gregorio pontifice auxilio acutum appropinquat
 cum copijs certiores sunt facti. Quamobrē Roma obsidione soluta uix inter Appium
 Latinūq; iter ingressi suburbia exciderunt, quæ ad eam Ostiensēq; uias tunc enī ad
 ficiē frequentata: qua in facta uastitate insignis hebet Pauli basilica secundo ab urbe in
 liano delitans, tecto & omnibus in quæ ignis tumultuare incitatus potius agere, manū
 spoliata. Flexerunt uero postea in unicam Latinā uia Saraceni, & ad salum delati Cal-
 nensium, immunitum tunc, cui nō sancto Germano est nomen, oppidū demoliti & ce-
 lebre sancti Benedicti monasterium cōscenderunt, quod igni crematum loco quoque
 maiori ex parte nansit excidium. Inde secundum propinqui Liris sinuū ripas ad mare de-
 scendentes, classe, quā à Centumcellensi portu acersuerant, ibi reposita, in Mamianā
 sunt reuersi. Mox tamen depolita nauibus præda, quam ingentem abduxerat, Siciliam
 Tarentūq; eodē tempore inuaserunt. In quos Michael imperator Constantino poli-
 tanus Theodosiū patricium classis præfectum ducere imperauit. Sed nōn illius tempe-
 stas instantium, ut dum tantis apparatibus in Christianos frons Saraceni, Mich-
 el ipse imperator Græcus primo, & breui post Gregorius pont. & Ludouicus impera-
 tor Romæ eodem ferme mense diem obierint. Successit in pontifice eum Ospreus ciuit
 Romanus, id nomen ob deformitatem à clero populūq; Romano in Sergium mutare
 coactus est. Perseuerantq; postea cōsuetudo, ut Romani pontifices quamprimum sum-
 creant, indium sibi quodcunque uolunt alterius prædecessoris sui, proprio abolito no-
 men accipiant. Lotharium qui mortuo genitore solus Romanum obtinuit imperium,
 ex Gallis in Italiam aduersas Mauros cum Guidone Lōgobardo uenisse tradit Egin-
 dus, qui postea sub ipsi consadicea cum ceteris cōcordat scriptoribus, Ludouico ad-
 dum ad sepulcrum apud Trecentis elato, tres ipsos defuncti imperatoria frons, Lo-
 tharium, Ludouicum, & Carolū ob regni Italiæ successione uelut uenientissimū inter
 se odij exallisse, & dico amia correptis, maioribus contēditte motibus omnium quæ
 post Cathaluniceus Aditæ prælium Gallis senserunt. Namque in Antillio dorendus
 apud

- A**spud Fontanico coactis copiis, quas unusquisque eorum summis consiliis ducere poterat, praelium est commissum, in quo omnes concordane scriptores, stragem Francorum gentis, quanta nusquam alius fuisse factam. Quodque consequens fuisse non absurde erratur, licet Ludovicus Carolusque superiores evaserint, eorum tamen sicut & Lotharii vires adeo imminutæ, ut finem ab extremis tuendorum facultas singulis sit adempta. Fugientem ex ea pugna Lotharius cum fracto exercitu suo Aquisgranum se recepit, eumque insecuti fratres, illo item oppido disturbato, qui irruentem Æthilios ferum rapiens per Longunum Vinnian delatis copiis reparavit. Tam multis vero Italiae Galliarum & Germaniæ provinciæ ac urbium, & optimarum legationibus pulsati sunt ipsi fratres, ut in inducias cōsenserint, per quarum occasionem de pace & paternæ hereditariæ distributione agi est copum. Georgium Ravennatem archiepiscopum ad eam faciendam pacem cum trecentorum equitum comitatu, & maximis auri argentiq. & sericorum muneribus sponte sua scribit Agnellus accessisse, fratres ipsos priusquam pax constitui poterit, praelio iterum concurrense: in quo archiepiscopus forte in Lotharii castris agena equitatu & muneribus amissa uix solus fuga prolehi potuerit. Pax postea constituta formulæ, Eginardus, Vincentiusque & ceteri penè omnes scriptores in hunc maxime modum fuisse scribunt, ut Carolus Calvus occidentalis paterni regni partes à Britanico oceano usque ad Mosam sinuam, in qua parte regni Francorum maneret, nomen possideret Ludovico cederet omnis Germaniæ terra usque Rheno fluviata, trans Rhenum quæcumque gentes possederit: Lotharius cum imperii titulo Romam haberet, & Italiam ac provinciam Galliarum Romanam, cum ea Galliarum item particula, Scaldum inter & Rhenum fluviis, quæ acceptum tantæ ab eas imperatoris subiectione, nunc erit servat Lotharingiæ nomen. Inter ea Saracenis Siciliam Tarentumque duce Sabbas regis Maurosum præfecto obsidione premendibus, Theodosius imperatoris Constantinopolitani classis præfectus copiis quas ex Græcia adduxerat, dissiluit, ad Veneros se cōsulit, & Petro Andronico ac Ioanni eius filio Veneriarum duobus spatharij dignitate, quæ tunc erat omnium illius imperij maxima, ornatis ab ea republica impetravit sexaginta navium classem à Veneris armari. Aususque tanta classe Theodosius, non prius inchoata in Veneriarum portu unctione destitit quam sinum attingit Tarentinum. Sabbas vero Saracenis quamprimum eam omnium Christianorum classem Adriatico emenso in sinum Tarentinum flectere intellexit, siue quia timore, siue quia simulatione rebus suis condurere sit arbitrat, obsidionem soluit, & ad Crotonatam littora repente navigat, Christianis quid faciurus esset dubium fecit. Sed ea in magnarum classium propinquitate, quam levis per occasiones committerentur certamina, ad prælium usque inulti utriusque classis duces pertracti sunt usque. Fractis in eo prælio, & fugatis Christianorum copiis in Veneros pugne intentiores magna eius cladis calamitas cecidit, nam eorum naues vel merse vel capte sunt, milium vero paucis in barbarorum potestatem factis, reliqui ad internecionem sunt cæsi. Theodosius aut præfectus navium, quas ex Constantinopoli duxerat, parte amissa, saluti suæ fuga consuluit. Ea classis uictoria Saraceni in Dalmatiam docentes Ausonerse oppidum vii capnum spoliarunt. Forte tunc Venerorum naues mercimonijs onustæ à Syria rediæ uisa Saracenorum classe in sinum secesserant Tergestinum, quas casu inuenias, & fugam molientes barbari interceperunt, odioque usque quo Veneris persequerantur nomen, mortales in illis repositos ad unum trucidarunt: exinde ad Italiam orâ flectentes, Anconem vii captam spoliatarumq. incenderunt nec fuit duobus in illis oppidis acceptæ cladis maior consolatio, quod quod populi fuga mediterranea dilapsi, magna ex parte Maurorum manus impas evasere. Senserunt & tunc Gallia, sicut & Italia quantum mali imperatoris Lotharii & fratrum discordia attulit rebus suis. Namque Normanni quibus Emergi appellatio fuit, duce Romano eorum rege per Liguriam fluviū ostia ingressi, Aquitaniam omnem devastarunt, & nullis qui resisterent existensibus obviis, Heris ab illis insula, aliquotque monasteria sunt cremata. Exinde Normanni per Galliam longe lateque uagant, Bordegala, Sanctonam, Engolismam, Leniolicas, Parisios, Turonios, Belcarum, Noviomagum, Aurelianens, Pictavos, & multa oppida, plurima castella populati sunt. Carolus atque Calvus bellum quod cum Britonibus quinque continuos gessit annos deferre non audebat,

ueritus ne cum in Normānos ducere cōpisset, si Britones à tergo premerent resiliere nō
 quiret. Lotharius uero in Italia desidebat, nec tū auli sunt Normāni in captiua Franciā
 urbiū diu moram trahere: sed in Aquitaniam reuersi, eam pro sede regni propriā tenere
 constituerant. Carolus interea Homeuio Britonum duce primo, & postea Crispo
 eius filio superatis, occisq; Britannia potitus se in regē Lemouicē urbis ungi curauit, &
 Franciam cum exercitu est ingressus. Eoq; anno qui fuit à Fonseuino praelio quintus
 decimus, Lotharium imperatorem abdicasse se imperio & monasticum induisse habitū
 apud omnes scriptores uideo: Per quod etiam tempus alter eius frater Ludouicus in sua
 Germaniæ regno obiit. Implicitum tunc recipiendarum Franciæ urbium bello Carolū
 Caluum assumpsisse Romanum imperiū, & regno Germaniæ sua imposuisse prædia,
 magis confuse, magis nude traditur ab omnibus, in quos quidem incidimus scriptores
 constat, q̃ tantas res meritas fuisse iudicamus. Quod autem apud omnes scriptores constat,
 Carolus Caluus imperatoris nomine assumpto, Romam se contulit, & à Ioanne octauo
 pontifice Romano coronatus, ilico in Franciam rediit, compositisq; illis rebus Romanis
 est reuersus. Interea Carlomanus & Carolus qui ex defuncto Ludouico fratre Germaniæ
 rege nepotes illius erant, exercitu ex omnibus Germaniæ prouincijs cōficio, in Ita-
 liam aduersus patrum ducere constituerant, mouerantq; signa quam Caluus cōpila-
 lit raptim subsequi iussit, Mantuam accessit, Veronam eo consilio ductus, ut in sub-
 bus Tridentinis nepotes ingressu Italiæ prohiberet. Sed quum apud Mantuam languin-
 re animi ægrotare cōpisset, uenenata potione, quā Sedechias Hebræus quo urebat re-
 dico dedit, mortuus est. Ea Caroli Calui morte audita, Ioannes pont. Ludouico eius filio,
 cui Balbo cognomen fuit, Franciæ regi, ut imperator declarē studuere contra uero nō
 nulli ex nobilitate Romana Carolum tertium Germaniæ regem, qui ut ostēdimus est Cō-
 Ioannino fratre exercitū in Italiam ducendum habebat paratum, imperatorem fieri ad-
 uerunt, & captum pontificē in custodia habuerunt. Ille uero fuga prolapsum ad Ludouic-
 cum Balbum regem in Franciam se cōtulit, & per annum ibi moratus, cum regem ami-
 cissimum ex more inuinxisset, Romam à Carolo tertio imperatore uocatus rediit, reliq;
 etiā unctum imperij diademate ornauit. Is imperator paulo post in Normānos duxit,
 Franciam & Lotharingiam rapinis incendioq; uastantes. Eos autē breui adeo pressis,
 conclusisq; ut Rothildus eorum rex, pace petita, se passus sit fieri Christianū, quem im-
 perator de baptismatis fonte leuauit. Interim Ioanne octauo, & paulo post Marino scilicet
 do ac Adriano tertio pontificibus Romanis uita sanctis, Stephanus quintus ad annum
 salutis octingentesimum nonagesimum quintū pont. creatur: cuius pontificatus tempo-
 re Carolus à regni Franciæ primoribus pro inuili imperio deiectus, successusq; est illi à
 Francis in Romanorū imperatorem Arnulphus quidam obscurissimo natus loco. Fran-
 ciæ autē regno primū Carolus puer, cognomine Simplex præficiť. Deinde eo deiecto
 Roberti quondā Saxoniæ ducis filius Otho in Francorum regem assumptus est. Desin-
 autē in Arnulpho gens Francorū imperij Romani culmine decorari ad annū circiter cen-
 tesimum, postquam felicibus, & cum multis Europæ prouincijs, tum Italia fastissimis
 auspicijs Carolus coeperat imperare. Si quis uero eius temporis gestas res, & uniuersum
 Italiæ regimē, cum ad sexaginta qui sequantur annos cōparabit, profecto intelliget nulla
 unq; tempora sibi inuicem magis fuisse contraria, ut quemadmodū afflictam lacertum
 & omnibus bonis sub exarchorum à Constantinopoli missorū tyrannide exhaustā Italia
 Caroli & quasi omniū eius successorū magnificētia, bonitas, liberalitasq; erexit, instauit;
 ita per eos ad sexaginta annos ab Adriani tertij fine ad Ioannis duodecimi uniu-
 pontificatus, dissidentes inter se Latini nominis principes & incurstantes barbari se ex-
 terni ei propemodū ad desolationē interitumq; perduxerint, effecitq; horū quibus sed-
 benda manu nunc apponimus, temporū malignitas, ut omnis fere scriptorū diligentia
 cessauerit. Namq; Lateranensis ecclesiæ bibliothecarius uigintiunus summorū pontifi-
 cū qui per eos fuerūt ad sexaginta annos gesta adeo nude scribit, ut uix parenti pauciq;
 pontificū illorū nomina, & quos in pontificatu fuerint uel annis uel mensib; uel dieb; po-
 nat. Suntq; hi pontifices, Quintus, Formosus primus, Bonifacius quintus, Stephanus sex-
 tus Ro. primus, Theodorus secundus, Ioannes nonus, Benedictus quartus, Leo quintus.

- A** Christophorus primus, Sergius tertius, Anastasius tertius, Lando primus, Ioannes dectimus, Leo sextus, Stephanus septimus, Ioannes undecimus, Leo septimus, Stephanus octavus, Martinus tertius, & Agapitus tertius. Lacerantem secuti omnia primus diligentiſſimamq; ceteri ſcriptores, & ſi de geſtis rebus provinciarum unde origines habet, aliqua & aliquando uana & ſuperflua dicuntur pauca tamen ad Romanum imperium, Romanorum pontifices, paucioraq; ad Italiam ſpectantia: qua ex ſcriptorum ariditate geſta rei ad noſtram intentionem facientia annorum ad ſexaginta, per quos dicti uenerit pontifices, explicaturi altiuscule ſe petemus. Per ea tempora in quibus Carolus Caluus diximus Romanum imperium aſſumpſiſſe, Normanni prada in Aquitania & ceteris Galliarum regionibus facta ſatiati, claſſem trecentarum ſexaginta nauium Conſtantinopolim duxere, ſuburbaniq; illius ſpoliaris atq; incenſis in Britannicum mare ſunt reſerſi: & ſerè per eadem tempora Saraceni Cretam inſulam aggreſſi, ea omnia ſunt potiti quorū pars exactionis in Italiam nauigans omnes urbes in ſinum Adriaticum ab Ancone Hydruntū uergentes tenuerunt, uel deſertas fugientibus habitatoribus incenſerunt. Alij tū tunc in locis res Chriſtianaſ proſpere ſuccedebant. Buſigari namq; non quidē tunc præmiſit, multi habet ſcriptores. Chriſtiani ſunt effecti: ſed quōd longō prius tempore ſchisma eiſ ſuiſſet, catholicæ fidei dogmata acceperunt, eorumq; rex, regno ſilijs reſcicto monachus eſt effectus: & Sueropifus Dalmatiæ rex, ſubdiraq; illi Sclauorum gens, quam à Boheimis Germanis originē habuiſſe oſtendimus, tunc primum ad Chriſti fidē ſunt conuerſi. Facta autē eſt per id temporis regni Dalmatiæ diuiſio, cuius membrorum nomina atate eiſ noſtra in uſa habentur. Si quidē uerſi nominiſ Dalmatia Græciæ regio prima ab oriente Macedoniam, ab occaſu Hiſtriam, à meridie pelagus Adriaticum, à ſeptentrione Pannoniam habuit. Noua autē in diuiſione à campis Dalmatiæ hinc Hiſtriam uſq; Croa etiam albam, inde à dictis exemplis Dyrrachium uſq; Croaciam rubrā, & uſum montem à flumine Drino trans ipſum flumen Macedoniam uſq; Raſſiam, & cura flumen Boſnam uocauerit. Seruat tū ætatis noſtræ conſuetudo, ut ea omniſ Dalmatiæ quodam ora in ſit per eum mare uergens Dalmatia, & quicquid eiſidē montes mediterraneaq; fore, Croacia nominetur, Raſſiaq; & Boſna pro regni Croaciæ regionibus habeantur. Adrianus itaq; ſecundus per cuius tempora hebant prædicta, ſynodum apud Conſtantinopolim haberi curauit: in qua quum de poſſus eſſet Phocas Conſtantinopolitanus patriarcha, ne dum quod pont. ipſe Romanus quaſiuerat, quidquam fidei Chriſtiane rebus proſicui eſt factum ſed inueteratam tam Græciæ cum catholicis diſſidiū recruduit. Ingreſſi per id tempus erant Saraceni Tarentinum ſinum, & omnem eiſ ora ſerò igniq; ualidabāt. In quos deſerta Venerorum claſſis duce Viſo Particiaco eos ſubit. Interioſ Ioannes octauus pont. Romanus Adriano deſuncto ſuccellerat, qui multi ut debuit faciens Græcorum cum Latinis unionem, quod Saraceniſ exterminandis maxime opportuna uidebatur, ſynodum in Conſtantinopoli quintam celebrari curauit, in qua trecenti & tres ſupra octoginta patres fuerunt. Quid autem declarandis fidei Chriſtiane articulis ea probauerit ſynodus, canonum libri habent. Sed quod nobis conſtat, nulla Græcos inter & Latinos ſecuta eſt ſordidū compoſitio per quam Saraceniſ melius reſiſti poterit. Eodem enim anno illi Creta inſula egreſſi Dalmatiæ oram inuenerunt, & non ſolum expoſita maritima, ſed facta pleniſq; in locis excenſione mediterranea uexarunt. Qui Grædum uſq; deſerti, oppugnata diu urbe ſicō non ſunt potiti, quod Veneri uicinæ urbis periculo excitant laborantibus præſidiū attulerunt, & hogatos inde Saraceniſ mari quoq; ſupero eſt pulerunt in culos forſiſſimi facinoriſ gratificationem Baſilij imperatoris Conſtantinopolitani apocriſarij Dalmatiæ adminiſtrantes Vrſum Particiacum ducem Venerum protopſpathariū imperatōis declarauerunt: dux accepiſt numeris gratias relaturus cum panas x: i. magni ponderis Baſilio imperatori dono miſit. Eaſq; campanas conſtat præmiſſas fuiſſe, quas Græcia aliubi habuerit. Nihil poſtea inuenimus ſcriptū memorari dignum uſq; ad tempora Adriani tertij, qui primus inchoata à Nicolao primo, ſed nō per ſecūda lege ſacra ſancit, ne imperatoribus ultra liceret pontificū Romanorū electioni aliqualiſer ſe ingerere. Inter ea diu omnibus ſerè in maritimis Italiæ oris in Chriſtianiſ nom deſectant Saraceni, noua ſuboritur haudquaſq; minor habes. Etenim Hunni gentiſ, ſicut longe ſupra oſtendimus, Scythica innumera penē manus egreſſa ſinibus, nō prius

in incensum sedes cepit, & ad consanguineos Vngaros Pannonia incolentes peruenit, præualuinq; ea immittit gens, & factos humaniores continuata eō nostris per multasculis conuersatione, ex Hannis primo Bazaros, & postea sicut ostendimus, Vngaros di-
ctos pariter expulsi sedibus, tradiq; uidemus eam gentē, quando tunc primum aduent, calentes adhuc patrie morib; crudis carnibus, & aliquando humanis uelut sobri. Post
paucos itaq; annos q̄ aduenerant Arnulpho apud Francos Stephanus, ut docimus quon-
ti pontificatus tempore in imperatorē creatus, Longobardi loca nunc Lombardia dicta
incolentes, siue quia in prædicta Vngarorum gentis præsidio aduersus Arnulphum im-
peratorem sperauerunt, siue quia rebus Italia in maximū adductis dissidium, Romanos
paruifecerint, illis aduersari ac aperte inimicari coeperunt. Romanisq; & cæteri Itali mil-
item ab imperatore nouo dissidia regni Franciæ implicito auxilia aduersus rebeles Lo-
gobardos assensum intelligentes, Berengarium Forculensem ducē, Roma oriundū
creauerunt imperatorē, nec tamen adeo in creatione illa fuerunt concordes, quin Luit-
denu, siue ut aliqui habent scriptores, Guidonem Spoletanum ducē, alij regem Italiae p̄
clarauerint. Hanc interim siue q̄ ipsi aduentus sui principio dicti sunt Vngari, prima
in Germanos expeditione delati, multis mortalibus uel caelis uel capitis loca sacra reque
ac propheta & spoliata, & ferro igniq; destruxerunt. Nec minorem in Gallia uel red-
dendam uel ædificiorum demolitionem ediderunt. In Italia uero creati principes non
inter se dissidentes, aliquid cōmills prælia cōcuerunt, primisq; in congressibus Gui-
do Berengarium in cōmōdia affecit. Et tamen Berengarius, quod scriptorū nullus ne-
gat, ut magnanimus ac rei militaris scientissimus breui superior euasit, in Guidone in
Hetruria ciuitatibus quas tenebat in hanc ducatu Spoletano se oportere conuenire.
Magna autem usus prudentia Berengarius, Arnulphi imperium apud Francos tenuis
amicitiam fœdera q̄ quaesuit, quibus fœderibus illud expresse actum est, ut se priusq;
aduersus quoscunq; hostes ope mutua iuuant: primisq; Arnulphus contra Guidonē
auxilia à Berengario rogatus Senebaldus & eius duces exercitus præmisi à Guidone
tendens in Italiam misit, sed siue Senebaldus & eius duces exercitus præmisi à Guidone
corrupti fuerint, siue utrunq; principē Italiæ bellū diuinitate fatigari, emercariq; qua-
suerint, nullum Senebaldus Berengario attulit adiuuentum, quare nedum infecta, sed
nec intentata in Francelm est reuersus. Inuenio apud unicum scriptorem Guillelmū, ut
nulle paulo post in Italiam Arnulphum, & eapta Bergamo ciuitate, eius comite Ambro-
sio per suspensū dederis oculo, ita tenuisse omnes Italos, ut ad Formosum papā i qua
uocatus erat, Romam usq; peruenirent. Affirmatq; Guillelmus Arnulphum fugi se
Guidonis regis uxorem in arce, de qua se illa tutabatur obsedisse. Quicquid uero de Ar-
nulphi in Italiam aduentu ueritas habeat, certum est Guidone rege per Formosū pontifi-
cis tempora mortuo, Lambertum filium illi in regno successisse. Eo qui securus est anno
Bonifacius quinquies pont. Formoso suffectus, dies tantūmodo x v. uicinisq; promi-
ficatus, sicut Sæcundus aut sicut Guillelmus ait Joānis noni temporibus, memorabili ad
idē casus Arnulphi apud Francos imperium tenentis, quem secum pediculus uermis,
quod sola caro humana gignit, ita totum inuulsiū corpus ut nullo potuerit medicamine
aduari, quin eo in fastidio & cruciata uitam amiserit. Paulopost ad prima Stephanus
sexti pontificatus tempora Franci Ludouicum Arnulphi filium eius nominis tenuit in ro-
gem Francorum Germanorumq; genitori in titulo imperij subrogari: pariterq; Lam-
berto in Italia regi defuncto, Lotharios filius à Spoletinis in ducē substatuit, & ab eō-
dem Etruscisq; rex Italiae declaratur. At Vngari postquam per Germaniā primo, & post
modum per Gallias facti fuerant debacchant, per alia q̄ iuerant Germaniā loca rursū
sunt. Quibus magno cum potentatu se Ludouicus Germaniæ rex opposuit, sed postea
cōmisso maximam eladem Ludouicus accepit, adeo ut pacem obtinētis petitis ingenti
data pecuniarum ui, & tributo in quot annos promisso redimere sit coactus. Rursū
patriam maximam cum omnidariam rerum gaza Vngari tota hyeme quatuor uel quinque
sumq; ueris initium in Græcos ducentes multas eorum ciuitates sibi tributa pēdere coe-
gerunt, pariterq; populati Bulgarorum agros, & ipsi Bulgariæ prælio cōge, & uictoria
igna prostratis occisione, eos sibi fecerunt tributarios. Posteaquam barbaræ effera p̄-
uis illius tot tantarq; nationes & prinitas facta superq; inundauerat, Italia sine cultu

- A** talis parte non caruit. Namque per Sergij tertij pontificis Romani tempora idem Vngari Italiae sunt ingressi. Veneruntque via Foroliviensi, malo nostro, ut docuimus, ab initio muniti barbaris paucis. Opposuit vero se Berengarius imperator ad ipsam Italiae limitem cum quindecim milibus armatorum, & manu conferta haec omnia fugatumque penè totum auxilium exercitum. Tum furcens Vngari cede, incendij, & rapinis cuncta vallantes, Tarvisum pervenere, eaque expugnata urbe ultra progressi, omniaque vastantes, per quos fere iter Mediolanum invadere confluxerant, eum exciti opulentiæ urbis Venetiarum fama iam tunc ingenti, signa convergentes in eam duxerunt, & lembo tumultuariae fabricatae, quorum altera pellibus conglutinatæ, celsitas novæ capta ad primum impetum est incensa. Eandem Vngari per littores insulas debacchari, Equilium caput aggeris Clugijque populosi sunt: fuit vero animus Rivomaltum primarias eius urbis insulas invadere, sed erat alia tunc eius forma, alia munitio. Namque Petrus cognomento Tribunus itæ dux quamprimum eam gentem in Pannoniam confedisse audiuerat, ubi Venetiarum, quæ natura loci videtur abhorere, à Rivocaltelli ad ardem sanctæ Mariæ in Iubanico appellatam, mare cinxerat, canalem vero quem magnum dicunt, ferrea clauferat eatena, cuius capite unum in sanctæ Georgij, alterum in sanctæ Mariæ prædictæ aribus firmabantur: quem itaque Vngari à Clugia moventes litus quod contra Methamacoem est cepissent, ut in de Methamaco Rivocaltoque per Albiolam potenter, Veneti Petro tribuno duce per arma illis resistere percreverunt, pugnatumque est variis in locis, per quæ barbari multitudine fieri frangere conabatur: & quam eo in certamine uicis aliquot diebus ab utroque laboratum esset, tandemque ipso natalis Petri & Pauli apostolorum die, Vngari victoria desperantes, re infecta retrocessere, & in se continenter agrum Patavinum ad equitatum impedimenta preceperunt. Annus tunc primus Vngarorum in Italiam adventus elapsus erat, quando Berengarius in genti data pecunia, datisque pro continuanda pace obsequiis, se & Italiam ab ea vexatione prudenti consilio vindicavit. At apud Græcos Constantinio poero, qui fuit Leonis filius orientale imperium tenebat, quidam nomine & origine Ro. quem in Leo pater clavis præfectum tenebat, pueri tutelam primo, deinde imperium per arma dolantem occupavit. Quo serui disturbio Calabri, Apuli, & alij eius ora cum Italia legitimo imperatori Constantio sicut cõsueverant subesse nequiverat, adulterino rebelles erant. Erat vero Ro. pessimus vir ingenio, qui nulla alia ratione imperatori chaus à principis impio fuerat, quæ uenator fortissimus leoni in campis ferocienti congressus illum occiderat. Vix itaque Ro. maxima in Italos Romanosque, apud quos ferdido tamen loco na tus erat, impietate, Saracenorum, Africanorum regem impulit, ut Calabris, Apulisque suis rebellibus demandis copias traderet. Sed ea gens Christianum, & in primis italicum exola nomen, Calabros, Apulos, Salerninos & Lucanos, non damuit modo, & Græco imperatori coegit, uerum etiam commissis cedibus, rapinis & incendijs penè ad interuersionem delcui, adeoque uiuendo insolens est facta, ut de subigenda dirundendaque Roma inter eos sepepnum uero actum fuerit. Freti igitur multitudine Saraceni, omnem eam Italiam inter a stri gloriis Calabrorum & Hydruntinorum primontorijs in ampliores terræ maria inter superum ac inferum semper se extendentem usque ad ipsa propè urbis Romæ moenia tunc ceperant, quæ breui omnia Græci imperatores mentione ab ea barbarie dominio est oppressa. Erat nam Ro. pont. Ioannes decimus Tausigniano Romandiolæ oppido oriundus, qui populorum Italie calamitati cõpatiens, formidans quod futurum apparebat, ne Roma à Saracenis invaderetur, Alberici in Hemuria partibus Marchionis auxilia imploravit. Ipsum Albericum concordant omnes scriptores uirum fuisse præstantissimum sed aliqui eum fuisse pontificis fratrem affirmant, aliqui supprimunt, nullus in cõtentione adducit. Ego autem finem quem ex isto pontificis patre habuit confiderans, ut credidit illius fratrem fuisse iocinat animus. Sub ipsam Alberici eum copij in urbem adfectu, habitus est Romæ tunc etiam aliquid nouorum habentis eorum qui arma ferre possent delectus, educatusque ex utroque copij exercitus, quem magnum parastillunumque fuisse euentus docuit namque pont. Ioannes decimus, ut aliqui uolant simul cum Alberico uel ut alij habet scriptores, Albericus Marchio cum exercitu in Saracenos gentem penè innumera delatus, eos Romæ urbis finibus illico expulit, & persecutus retrocedentes cum illis apud Lirin fluuium, qui nunc Garianum appellant, consistit, uicinisque, & ruerus cum uictoria

ac exercitu penè integro, quana Romam est ingressus. Cōsternati animis ea clade accepta Saraceni, montis Gargani arcē cōmunientes, apud eam & sub ipso monte sedes cepērunt, ex qua Italia multis postea temporib. vexata fuit. Romæ autē orta inter primarios dissensio, Albericus Marchio per invidiam ingrati tudinemq. pellitur, qui apud Ottonem Heiruric oppidum se cōmuniēs, uicē inuidis ingratisq. Romanis repēdere statim, nati talem quæ rem Italicam in miseriam calamitatemq. perduxit. Ad Vngros enim miseros mittens, qui operam & opem suam ad Romanæ urbis oppressiōnem pollicerēt, hos ut speris fœderibus cum Berengario imperatore istis nenerent impulsi. Sed ea genē pī da Romani agri fines, quod in primis Albericus querelauerat, nequaq. auigat. Hæmunt uero omnem, quam Albericus saluam esse pactus fuerat, cōmills summa & alius inuolūta impietate credidit, incedēti & rapinis propē destituta desertamq. reddidit. Omnes enim inortales formidines ac mares qui credib. superfluerāt, aut fuga prolabi nequiorant, in Vngariā abduxit. Quid autē eo tempore Berengarij imperatoris, aut Lothari regis nomen, auctoritas uel potentia esse cent, ut ignorē facit scriptorū ariditas, quod super calamitatē Italici initio deplorant. Sed apud omnes & in primis apud Ricardum cōlitate uidet Vngros postquā uocati ab Alberico Italicam degustauerāt prædā, per singulos penè qui aliquandiu secuti sunt annos ad abradendū si quid reliquum erat, in Italiam trēmisse, uideōq. per infestissimum id seculū partē Italici mediam hinc à Tyberi usque in Calabria, inde ab Aterno, cui flumini nunc Pisciace est appellatio, in Salernitana & in Tarentinā à Saracenis qui apud Garganiam cōfederant, direptā afflictāq. fuisse, quā nulla ex parte felicitiora per Vngarorū incursiōnes tempora habuerit ea maior pars, quæ hinc à Tyberi, inde ab Aterno Alpium finibus cōtinetur: quantum autē ex Guilelmi scilicet cōscribere possit, Berengarij imperij sui uires, nomenq. ad eam Italici partē, quæ nunc est Longobardia, ad Alpes usq. obtinebat. Nam per eadē Ioannis decimi tempora dum hinc Vngari, inde Saraceni, ut diximus, alias Italici partes premerēt, Ludouicus Bosoni prouincie Romanæ, & Burgundiæ regis filius per Taurinos Italiam est ingressus: quē Berengarius secundus prælio superatum, captumq. ea conditione surrendō finitūq. misit, ut nunquā Italiam cum exercitu ingrederet. Quod autem Berengarij secundi nomen non prius feci, q. de primi morte quicq. dixerim, nullus mirabit qui Vincenij Beluacensis fratris, Martini Polonicensis archiepiscopi, Sicardi Cremonensis episcopi, Ricardi & Guilelmi monachorum, Gothofredi Viterbiensis, & fratris Prolempij de Luca choro corū libri perlegit. Ne enim omnes eorū hac in re errores quod longum esset recomferam, quum aliqui eorū dicant primum Berengarium quatuor, & secundū duodecim annis imperium tenuisse, tempora Lotharij & tertij Berengarij ad tredecim annos protrahit, ut quinq. ipsos imperatores Latinos cū regibus & tyrannis interiecit, per annos duos de trīginta tantummodo in Italia fuisse ultimos dictorū scriptorū Lucensium affirmet. Nos uero & si dictorū imperatorū regum & tyrannorū tempora distinguere nescimus, id certū habemus à Berengarij primi initio imperij ad Othonis primi & germani legitimi imperatoris coronationem à Ioanne duodecimo pontifice Romano factā, annorū quinquaginta quinq. intercessisse, & ipsam Othonē Berengarij in Lombardia primoregnare permissum, postea in exilio egisse docebimus: ut confidenter affirmemus sua sua imperatores siue reges Italia oriundos, tres scilicet Berengarios, Guidonē, Lodouicū, & Albericū inter quos Rodolphus Burgundus, & Vgo Arlesiensis regnatura, per eos quinquaginta quinq. annos Italia motibus agitalle. Sed ad rem. Dum Saraceni, quos totum decimus pont. & Alberici marchio superauerant, ex Garganio monte unā, & Hungari alia Italici partē sepe infestant, Berengariusq. secundus nomen imperatoris in habitum nens Burgundiæ in Lōgobardia Pedemōntibusq. resistit, Ludouico regi Germaniæ, & apud Francos Germanosq. imperatori moxmo successorē Cōradus Austrig dux fuerat de claratus. Exinde Ludouicus Bosonis Burgundio cōtra iussurandū Berengario secundo imperatori Italici præstati per Tridentinos in Italiam reuersus Veronā cepit, duxitq. in Illustengarij. Et Veronensib. dedicationē facientib. Burgundo cum copā intra sexcenta praeuicq. abire permissus est: secundū quam uictoriam Berengarius imperium quicq. in Italia reintegrare cupiens, pacē fœderatq. cū Hungariis firmavit: Hungarijs ab eo, qui in Italos deliquere tot per annos afflicti fuerant, in externos uersa, Alemanni denique

- A** pulani ac uisitare corporū. Nec tū interea quiescere potuit Italia. Romanus nāq; populus Alberti Spoletani siue ducti siue regis appellati auxilio lectus, iustissimāq; commotus ira Hostanum obsidēs oppidū de capto Alberico Marchione supplicū sumpsit. Sed interea Saraceni ad Garganū sedentes Apulia Calabriaq; nouis excursionibus uastatis Beneuentū urbē obsident, spoliataq; incēdunt. Quibus ultra progredi, ut Romanos inuaderent fines parantibus, Romani pontificis Joannis decimi suasionibus impulsūq; adducti, Guidonem nescio quem comitem cohortibus simulatore delectu coacti praeficiunt. Itaq; in Barbaros ducens furētes repressit. Eo autē demissionis animorum per assiduas calamitates in Italia peruentū erat, ut aditis Barbaris populi quamprimum excidio se & intereptione domari intelligebant, deditionē lecerint. Itaq; Saraceni dū spolianda Beneuentū detinerent, nunciū qui permittentibus seie eorū deditioni salutem pollicerent praemissa, nonnullorum Rom. ciuitatibus oppidūq; praedia imposuerūt. Quō cū duxisset Guido, suete ciuitates, in quas admissus miles Romanus cum retēto Seraceno habitauit, & aliquandū hic de retinenda, ille de capiēda possessione certauit. Superiora tū trauerunt Romani, quod Saraceni ex gentis more quamprimum sibi pro uictoria decertandum intellexerunt, Romanae terrae finibus excesserunt. Reducti cohortibus Guido urbis quieti inuidens, Joannē decimū pontificem bene de Romanis, & optime de se meritum interfecit. Successusq; in pontificē Leo sextus per sex mēses iuxit, cui Stephanus, ut aliqui sēxus, ut alij uolunt septimus, est successus. Interea Vngari post Italiam cū Berēgario imperatore pacē, Alemanni, Alesani, Saxoniq; populantibus, Henricus Germaniae congressit, eos apud urbē Moresbuch maxima assiluit caede. Peridēq; tēporis Berengario secūdo imperatore post pacatos, ut diximus, Vngaros, imperiū Italiae in instauratēq; aditente, tyranni quibus formidolosus erat eius potentia, perniciosas Italiae machinationibus resistere perrexerunt. Rodulpho Transiūense Burgundionū regē suasionibus pollicitationibsq; in Italiam accersito, qui perditōrū hominū Italiae magnoatē potiusq; exercitus, Berengario pulso in illius quōdam imperij
- C** parte Italiae tribus annis regnauit. Nec tū diu tardauit ultio, quae bonos earū regionum atque ac perfidos assiluit. Etenim Vngari, ad quos Berēgarius cōfugit, Salardū ducē in Italiam uenientes, & omnia per quae incedebāt uastantes, Papā obsederūt, & ut caperēt ferūt & igni ut absumerent sunt admissi. Quae effecit accepta clades, ut Itali a quibus Rodulphus Burgundio introductus fuerat, parū praesidiū in illo esse cernētes, Vgonē Arlatensem comitē in Italiam uocauerint: cui cedens absq; cōtentione Rodulphus, in Burgundiam se recepit. Duxit uerū, ut debuit, Hugo Italiae regno potius Rodulphi regis exēpio admonitus, suspēctā eorū a quibus uocatus fuerat hōē, & dato Samsoni cuiq; ex ductibus suis exercitus negotio, illos quid fieret, principio ignorātes, in exilium egit. Nec tū Hugonē regem sui tanta tutata est prudētia, qd' Arnoldus Batauorū dux a factiosis exulib; alijsq; domi potētib; Italiae suafus aduersus eū in Italiam cum paruissimo exercitu uenit, quē Veronenses primi regē Italiae appellatū intra moenia acceperunt. Longe autē aliter q; fecerat Rodulphus regnum suum Vgo ut retineret admissus est. Qui exercitus ad
- D** Veronae moenia appulso pugnandi copā Arnoldo fecit, & etiam praesidium nequaquam reuacillante paribus animis eū decertatū. Vicinū Vgo, & Veronensibus reiectam in Racherium episcopum suū rebellionis culpā deprecantibus pepercit. Racherius uero episcopus Papā in exiliū eū actus, Berengario secundo quem Italia pulsum ad Vngaros confugisse diximus, apud illos, uel ut aliqui habēt scriptores, apud Sueuos uita functa. Berēgarius tertius primi Berengarii ex filia nepos, in Italiam uenit. Quem uero & quōcūq; adduxerit exercitū, aut cuius gentis ope adolecēs exul sit reductos, qd' in primis oportuit, nullus scribit. Sed apud multos collare uideo ipsū septimi pōtificis rem potius Italiae aduersus Vgonē Arlatensem ingressum esse. Eorū anno qui fuit Christiānae salutis nonagesimus tricesimus primus; uel iuxta quorundam opīnionem Joanne undecimo pontifice nonagesimus tricesimus quintus, Saraceni Africae incolentes, ingenti ducta classe, orā omnem Hetruriae maritimam populati sunt, & Genuam circumacti, urbemq; graui obbedione pressam ceperūt, in qua maxima uis sunt fauinae urbe eūq; spoliata, & ita, qui arma ad defensionē induerant, primo impetu cecis, oēs postea urbes, ite latebris ductos trucidat. Motusq; & in Africam reduci, mulierēq; omnis arabit;

Et impuberes maseulos cum facta praeda nauibus impositos abduxerunt. Miratur uero sum
 hanc Genuesium calamitatem apud diuersos scriptores legens, neminem eorum incidi-
 se, qui dicat urbem à Saracenis igni ferroque uastatam. Ideo Veneto scriptori Danubio impo-
 nitur Genuesium ex Africa in patriam breui reductione fuisse affirmanti magis credo,
 quod gentis emulatio in ea felicitatis parte fide scriptori uideri altuerit. Stephano sepe
 mo per id etiam temporis, & paulopost Ioanne undecimo defunctus, pontifex creatus
 est Leo septimus. Ad cuius anni terminis, Giselmus scribit Henricum Germanie re-
 gem atque imperatorem obiisse: cui sit in regno imperijque titulo fuisse eius Otho filius Ma-
 tilde successit Theoderici Saxonie regis filia. Is Otho suis naturae & ingenij donobus
 uir excellens, cuius in re militari seroq; ardore animus, comitate & summa erga oēs hu-
 manitate supra gressus suae mores cōdix erat: hinc etiam multa domandis Germanicis ho-
 stibus bella feliciter cōsummauit: maiora in regno suo fecit fundamenta, & rebellibus con-
 tinuacibusque periculis per tolerantiam, humanitatem & comitatem in amicitiam fore duxit
 reducit. primos in regis annos, uel ea ratione habuit fidelissimos, quod Saxones se ab-
 sente, Hungaros eorum agros populantes praelio fuderunt, & tanta cōfecerunt occidit
 ne, ut aliquot annis postea quieti intra Pannoniam se continerent. Interit Berengarius
 filio in Italia legessus, siue quia debilem ad duxerat exercitum, siue quia populos Italiae iusta
 uoribus parti inclinatos offenderit, quod primum Hugonem regem arma aduersum se pa-
 rare intellexit: retrocedens, Alpes transiit, & se consulit in Sueuam. Affligebat rie
 Italia fames, quae ad tres annos cōtinuante, Hugo rex nullis agitur rebellibus moribus,
 nullis & ipse cōciuit mortem. Sed Agapito secundo post Martinum tertium ad pontifi-
 catum maximū assumpto, Berengarius tertius magnis externorum adductus copiis in Ita-
 liam est reuersus: ad primam eius aduentantis famam, rebelles in Hugonē animi mul-
 ti in Italiae regionibus sunt offensi. Id cum peruidisset Hugo, quod uiribus nequisset, con-
 silio puidere perrexit. Missis namque ad hostem iam aduentantem oratoribus, cum eū
 constituit foderibus ut se Italia discedente, Lotharius filius, & Berengarius Italiae reges,
 ut quo iure omnia administrarent. Viginti aliquot annis solo nomine consortium, quod
 Berengarius aeri uis ingenio, Lotharius spiritui: qui apud Papam cum uxore Alundano-
 bili ac serocissima muliere, cuius dotis iure eam ciuitas & multa oppida obinebat, &
 cōtinens inuicem dissimulauit. Italiae etiam Berengarius superbe ac auidius imperans, eos
 postus in tremore continuit, quod sibi benignolentia scirent & humanitatis artibus deui-
 cine. Hugo interim post parum quod Arelant redierat, diem obiit: per id tempus Hen-
 ricus Bauarix dux, magno Italiae cōmodo Aquileia capta, in proximis urbibus duce cō-
 stituerat. Quā forte tunc Hungari, Italiam inuadere disposui, Iustinopolim aduenisse.
 Quibus ut progredere molientibus, sese opposuit Henricus: & commissis his praeliis,
 Hungari accepta primo & iterum clade repulsi, in Hungariam redierunt. Ea uictoria sat-
 ente animos, Henricus omnē eam Italiae partem dissimulans, quae Aquileiam Papamque
 intercedit, excussione potius quam peragrandio populatus est. Berengarius uero legum per
 Lombardiam missis, quod auxiliares copias apud Brixiam egerent, eductio repēte stationibus
 exercitus, Papam propeare cepit. Quod quam habuisset exploratum Henricus, scilicet
 mens, exercitum apud Papam nauibus impositum deduxit in Padum, inde cōtinua-
 ta secundo amne navigatione, nullam prius excensionem fecit, quam ad agri Paduani litora
 peruenitum est. Qui cōtinuato ex eo loco itinere, intra Aquileiam se recepit. Vidit
 Berengarius tumultum sedauerat, quā Taxis rex, Hungaros suos Italia, ut diximus, pa-
 loante pulsos de Bauaro, quē in Italia regnare opinaret, ulturus paratissimo exercitu
 rupit, tantusque Italorum animos tunc pauor inualuit, ut ultimum impendere exercitum
 contremiscent. Berengarius uero siue propitiores usus fortuna, siue cōsilio prudens, Al-
 bertum mittens filium, Taxis multa oratum peruenit, ut acceptis numerorum modis re-
 gentorū, sicut tradi uidet, decē, recedens Italiae pepercerit. Secundum tunc elapsus
 regi Berengarii tertij annus, quo in tempore Lotharius solo nomine rex factus est: hunc
 & Berengarius Alundā, ne alicui nuberet, patrimonij sui dominium, & Italiae regnum,
 per totā occasione inuasu, publice apud Papam carcere mancipauit. Tuncque maiora
 audens omnem Lombardiam Alberto filio permitti gubernandam, & se imperatorem
 Asquillumque appellans, illum regē Italiae uoluit appellari. Multa interit in maximam
 quoniam

- A** quidem præclarissima in regnis Fræciæ & Germaniæ Otho rex gesserat, quæ nostræ intentioni parum accomoda omnino. Sed quum eîus uirtutis fama etiam in Italia celebris haberet, Agapitus pontifex multiq; proceres Berengarij Albertij filij tyrannidem exosi, illius opẽ rebus atlicis Italix poposcuerunt. Qui cū quinquaginta, & eo, ut aliqui uoluit, amplius armatorū milibus mouit, itra & aperta Barbaria per Forquij regionem uia Italiā ingressus, Berengarium imperio, & Albertum regno Italix denubauit. Quid aut molitus fuerit, quid resistendo fecerit Berengarius, nusquam inueni. Idq; soli addi uideo, Othōnem postquā Italia à Berengario & Alberto possessa est potius, Alundam Lochari quondā uxorem, carcere in quo apud Papiam tenebatur educam in uxorem accepisse, & Alberto Berengarioq; superatis, detestisq; peperisse, quibus Lombardiā omnem, Verona & Aquileia excepta, permiserit gubernandā. Reuersus in Germaniā Otho ex Alunda uxore anno uix dum elapso filiu suscepit. Cui Othoni postea secundo fuit appellatio. Ea tempestate proceres quidā regni Fræciæ, quorū primarius ductorq; fuit Vgo magnus Parisiensis comes, Othonis sorore in matrimonio habens, Ludouico eorū regi rebellauerunt, eumq; Normanni hostibus p̄diderunt, à quibus illico in carcerē est coniectus. Quod quū Otho intellexisset cōsanguineo regi enā aduersus sorore cōnatus succurrendū esse cōstituit, & exercitu quē supra uiginti legiones habuisse ferit ex Italia Germanisq; coactis, Franciā ducens facile obtinuit, ut Ludouico libertati regniq; administrationi restituis, Normanni sese intra fines suos cōtinerent. At in Italia Albertus Berengarij filius apud Rauennam cōstitutus Venetia mercatores multis affecit in cōmodis. Comacensiu enī nauigio, qđ illi haudquaquā tenuē tunc habebat, fretus, mā se illud latrocinia tenebat infestū. Id quum Veneti diutius pati nec possent nec uellent, nauigio tumultuario cōtractis, in Comacelum ducti, oppidū primo impetu capium cū oppidanorum nauibus incenderunt: capros autem oppidanos & iuramento, ne ultra in prædā cuiuspiam aduersum se obediunt alitricis, dimiserunt illasos. Forte paulo post Petrus cognomento Candianus dux Petro filio, ut sui ducatus condors omnia fecit administraret concessit. Isq; Petrus gentis ingratas quam in eum cōspirasset, in euillū est actus. Qui acris adolecentis ingenio ad Berengarium, Albertumq; se contulit, & quī forte duodecim oneratis nauis ut tempestatu in primariū Padi oram acti essent, eas Petrus Alberti cōsilio præsidioq; fretus intercept. Et patre paulo post uita functo, in patriam reductus à Venetis dux est factus. Agapito pontifice per id temporis uita functo, Albericus quidā Romanus ciuis potentissimus per factionē cum magnatibus intam, perq; uim clero & populo illam, filium suū Oclavianum creati pōntificē obtinuit, qui Ioannes duodecimus appellatus est. Is uiam ne dum pōntifici, sed cuiuscunq; privato turpē in pontificatu duxit: quippe qui præter uenationis, cui se totum dedit, leuitatē, mulieres palam habuit cōcubinas. Eius gesta dum attente perquireremus, forte inuenimus, qđ à nobis supra desideratū fuisse nō ambigimus, qualis Romanæ urbis status & administratio fuerit. Dum hūc Berengarius Albertusq; filius Lombardiā, & ut cōncimus, Romandiolā Othōnis cōcessionē gubernant, inde partim Cōstātinopolitanus imperator, partim Saraceni Apuliam, Calabriā, Lucanos, & Salerninos in prædā habet. Romæ enī duo cōsules ex nobilitate quotannis tunc fiebat, qđ ad uetusti cōsularis exēplar summa rerū præessent. Ex perfectis item ex nobilitate creati populo ius dicebat. Ex plebe aut creati singulis annis duodecim, quibus decarchonibus erat appellatio: senatus uicē in cōsilijs & deliberationibus obinebant. Parebāt uero Romanis, à quibus magistratus annuos accipiebant oēs urbes, & oppida uicina Hetruria intra Vrbeuentinū, Tudertinumq; agros in urbē uergētis, & quicquid à Neapoli & à Maslis Reatinisq; ad urbem pertinet. Picenū autem Spoletanum ducatum, & ceteras Italix regiones quæ tunc gubernauerit inuenire nequiuimus. Sed quod ex superscriptis, & his quæ sequunt, quæ facile poterit intelligere, in tanta principum non multitudine magis qđ diuersitate pessimus erat Italia status. Otho rex interea post liberatū, ut diximus, Ludouicom Franciæ regem, Boizslau quoy Bohemorū regē inimicos in se animos præferens domuerat. Eodēq; tempore Vgo Magnus Comes Parisiensis, qui sororem Othonis, ut diximus, Hæuindam in matrimonio habebat, Ludouico regi Franciæ iterato inimicis exuperat. Quod quū intellexisset Otho, ne cōtinendo in fide sororis satis per nuncios il

Blondus.

Q 2 cerasig

teratq; proficeret, seruida expeditione in Franciâ delatus ipse cõpessent, & regi pariter
ac sabelle coegit. Qua felicitate dñi omnibus in locis rex præstissimus demq; ut op-
timus Otho uictor, gloriosi & limni saluberrimi facinoris occasione est nactus. Namq;
Hungari, siue quia uicina contiguosq; Bohemos ab Othone domitos ac subactos in-
digne terrent, siue quia illi Fræsar expeditionibus occupatū minus resistere posse co-
siderint, imperiū in Germaniâ fecerunt. Duxit uero in illos magna spe, nec minori con-
fidentia pius Otho, & paribus animorū ardoribus paribusq; hinc inde odii præsidi-
quod aliquot diebus per solas noctes intermissum fuisse seruit, decernit est. Quinq;
uero Othoni & Germaniâ uictoria cessent tristissima, Hōgari tamen nō fusi superari
potius q; penē ad internecionem caeli fuerunt. Adeoq; tunc enervata est potentia Hun-
garorum, ut multis postea rēpōitibus Pīnonta se continuerint. Tires in eo præsidi regu-
ti potestate Othonis uicti sunt perducti, quos Germani Othone enī, ut perhibēt, admi-
tenne, laqueo in Hungarorū dedecus suspensos necauerunt. Ea tot tantarūq; diu & mul-
tis continuatū in locis uictoriarū Othonis laura, Romanis Italicisq; fualit, ut quam Be-
rengerij Albertiq; filij, tum etiam ceterorū Italicæ tyrannorum malis sine impōi que-
rent. Primi uero gloriosam aggredi facinus aut barunt cardinales duo, quosum iu-
nec uterq; nomine, diaconus uterq; dignitate & ordine erat. Hi occultis multis litiis &
nuncijs Othonē orauerūt, ut Romanam ecclesiam loānis duo decimi pēste & impio
liberaret, Romanæ quoq; urbem & Italiam pergeret liberare. Similesq; litteras ad O-
thonem multi Italicæ populi, & potentes domi nobiles dederūt. Monachū Germaniā O-
tho sibi ex Alanda uxore suscepit Othonem nomine, anni aratis septimum agē,
in Germaniâ regē apud Aquigranum coronauit, fuisse autē legimus ex Italicis tyrā-
nōnullis, qui ardētis grumolisq; mōtibus se cōnentes, & loci bōcia fieri, Sacerdotū
aduersus Othonē præsidia impetrauerunt. Sed facit deplorata sepe scriptorū ignia,
ut qui illi fuerint tyranni, aut quid tandē egerint ignoremus, loānem uero duodecimū
scimus quāprimū Othonē Germaniā, ut in Italiā ueniret motū intellexit, reliq;
qui fuerat impulsor, iracundia, cuius erat impōitē excedisse, & cardinales diaconos
nō uno unum, manu alteram mutasse. Qua autē uia, quōue anni tempore Otho uenit,
tristis scribit. Quod cōstat, sub primū Othonis in Italiā aduētū Berengerius Alber-
tūq; filios in potestate Othonis facti, hic Cōstantinopolim, ille Austriam relegati, ut
iniquitate fuerunt. Sicq; finis fuit uel imperatoribus uel regibus uel tyrānis, Roma &
Italiā oriundis. Annotad quinquagesimum quinquam, postquam Franci Italicæ imperio
regnoq; deieci sunt.

BLONDI FLAVII FORLIVIENSIS AB INCLINATIONE RO-
manorum Imperij Decadia secundæ, Liber tertius.

THONI Romæ appropinquanti, Romanos obuiam effatos fuisse, &
lumque triumphi apparatibus in urbem deduxisse multi concordant
scriptor ex Sicardus uero & Crescentius Ioannem duodecimū dñi
Othonem in Cæsarem Romanūq; imperatorem Augustum con-
nasse, quom alij eam coronationem Leonī octauo attribuant quam
opinionem Gratianum in decretis secutum fuisse uidemus. Laetant
tas autem ecclesie bibliothecarius & si Othonem imperatorem appellat, quæ & tūc
& diademate ornauerit, subicit: quod quidem nulla ratione alia consideramus, ut
scribendum duximus, quam quia primū Romani Imperij Cōstantinopolitani
Francos principes translationem non modo Adriani pontificis, & populi denique
Romani auctoritate consensuque, uerumetiam totius Italicæ populorū & principū
uironum suffragiis, sicut supra ostendimus, celebratam fuisse constat. Quod autem
fuit bibliothecarius, Otho imperator quā a Ioanne duodecimo honorabiliter ex-
tus esset, cum illo multis iussit, ut a flagitijs temperans uitam pontificis dignam
aceret. Et quom peccata suarūq; parum prodesse intelligeret, archiepiscopus, quā
pōit Italicæ, coram quibus eadem pontifici diceret, conuocari curauit. Sed peruenit
impulsi

A turpitudine Ioannes Roma fugiens in montibus delinuit. Tum magnus ad imperatorem concursus factus efflagitatumque est, ut quempiam ille dignum pontificem designaret. Otho autē modestus uir, electum se iubente à clero & populo Leonem Romanum ciuem & Lateranensis ecclesie scriuiarium, qui fuit eius nominis octauus, in sede Petri confirmauit. Quo facto, & rebus urbis Romę cōpositis, Otho Spoletū accessit. Nec mora, fidentes & passione obcecati animo Romani Ioan. cōsanguine, populum ut ille reduceret, seduxerunt. Eiectusq; Leo agentē Spoletī imperatorem adiit: qui odio itaq; exardescens, bello persequi Romanos cepit: & ciuitatibus oppidisque illorum in Spoletū uersis maximo per excursions affectu incommodo, copias omnes in urbem Romā duccendas, in agro Teatino ad diem adesse iussit. Interim Ioannes post paucos q̄ redierat menses obiit, nec scribit bibliothecarius, qđ multi habent scriptores, illum in adulterio deprehensum fuisse cōsolum. Sed qualiscunq; fuerit illius mors, secundam eam Romanī ad Othonem mittentes pace imperata Benedictū diaconē, & nō Leonem pōssibile dari orauerunt. Renuit uero imperator, & se arma corporis, regnorūq; suorum tutelam prius, q̄ Leonis defensionem, dignitateq; neglecturū, magna uocis & uultus cōstantia affirmauit: sponderuntq; uicti ea imperatoris petendi uehementia oratores Leonē cleri & populi iussu in patriam reducendum. Nec tñ desisterunt proterui, quin oratoribus in urbem eum pace reuersis Benedictū in Petri apostoli sede pro Romano pontifice locauerint. Et quam intellexisset Otho, non ultra uerbis cōminationibusq; agendam ratus, primum omnium agri & diēsonis Romanorum ciuitates, & oppida pleraq; capī, diripi, ac magna ex parte uastari curauit. Romā exinde adeo dura prellis oblidione, ut scribat Lateranensis modūm fortis per eam tempestate triginta aureis uenundatum fuisse: tantisq; cōangustatis malis Romanos Benedictū Othoni dedisse, & Leonem in pontificatus sedem auctoritatemq; accepisse. Edomita Romanorum proteruita, Otho in Germaniā reuersus Benedictū apud Hainsburgā relegauit: ubi post paucos menses uel dies uita est functus. Leoq; paniter, uix ad tertium mensem, q̄ rediuitus fuerat, superites fuit: quem solus Martinus Cusensis, & eum sequuti plures faciunt, quo tempore in urbē rediit, clero & pop. Romano eligendi pontificis auctoritatem abrogasse, ut solas imperator deligeret, solus pontificem confirmaret. Rediitum in Germaniam Othonem Romania edomitis, ceteros quoq; Italie tyrannos domuisse, magno inuicem boatu oēs quos incidimus scriptores, prater Lateranēsem affirmant. Sed qui n̄ fuerint tyranni, aut quæ forma status Italie tunc abeunte imperatore manserit, nullus uerbū facit. Leoni octauo pontifici defuncto successor à clero populoq; Romano creatus est Ioannes tertius decimus, quē Petrus uirbis p̄fectus capitali odio persequutus est. Is quū solus qđ libebat perficere nequirit, cōsules, decarchonesq; quibus omnis rei Romanę administratio tradita est, in suā aduersus pontificē sententiam perduxit: & tamen quia pontifici benemerenti plebs fauebat, non ausi sunt dicti magistratus per seipso inuicem in illum inire uolentia. Itaq; accersitus in urbem Iohannes in Clapania comes potēs, facillimissimiq; tyrannus armatis stipatus Ioannē pontificē in Lateranēsi cepit: perduxitq; in Adriani molem: quam tunc sicut & nunc castellum sancti Angeli appellabant. Pontifexq; ibi aliquot custoditus diebus in Clapaniam ductus est, ad Iohannis libidinem retinendus. Sed quū Iohannes unicusq; eius filius à Ioanne Capuano principe essent trucidati, Ioannes pont. ad mensis undecimi calamitatis lux sinē Romam rediens, à clero populoq; Romano in pōtifice receptus est. Ea dñi sic gererent Othoni, fuerant nuntiata. Isq; quia in Italiam se conferre constituerat, nec epistolis perditos à flagitio, nec missis nuncijs prouiderē curauerat. Veniēs autem, Othonem filium paratissimūq; simul duxit exercitū. Ingressis urbem imperatori dum tota se ciuitas obtinam effudit, prius omnium magistratus, criminum faciente conscientia, ceteros in adulatione superabant: parq; reddens pari Otho, concepit in eos odium dissimulauit, quamprimum uero exercitu in statua distributo pontifex primo, post ciues de rebus publicis priuatisq; audis sunt cepti, Otho rex cōsules, p̄fectum, decarchones in carcerem detrudi iussit: nobilitati tñ delaturus, cōsules uinctos in Germaniā deportari fecit. Decarchones exinde eleuatione suspensi eculoe necati: & p̄fectus, quia iniuria pontifici illate auctor cōpli

- Afficiis temporibus gestum esse scribit. Lateranensis autem pro Bono habet Benedicium eius nominis sextum, qui à Cincio ciue Romano in castrum sancti Angeli trusus uita sibi finiuit. Suffectum postea Bonifacium septimum patre Fernatio ciuem Romanum, siue iure siue iniuria, tanquam minus canonicè electum, Romani quatuordecimo pontificatus mense Constantinopolim relegarunt, creatumq; eum Benedictus septimus. Per cuius tempora Otho secundus Héricum Bazarorum ducem sibi rebellem domuit. Sed cum Otho ea occupatur expeditione, Lotharius rex Francorum in Lothoringiam copiosum ducens exercitum, eam Romani imperij prouinciam occupauit, & Aquisgranum delatus, agros popularus est. In quem quum Otho ex Bauaria duxisset, Lothoringia in potestate facta, Lotharius in Parisios est reuersus. Othoq; Franciam ingressus Laudunensium Suelionumq; agris uastatis, Parisiorum quoq; suburbia incendit. Reuersus tamen in Germaniam Otho, dum uado Axonam fluium transire, incommodum accepit, nonnullis suorum aque uorticibus absorptis, pluribus ab insequenti hostium multitudine interfectis. Interea Basilius Constantinusq; Constantinopolitani imperatores Ioanni genitori defuncto suffecti Syriam primo populati, Cretam pulsis Saracenis receperant. Deinde Othonem periculosissimo, ut existimauit Franco- rum bello destineri intelligentes, nullo assinitatis respectu habito, constituerunt amissas de Italia Nicephorianis temporibus prouincias ut reciperent, consilia cogitationesq; intenderunt. Primo tamen in pericula, quæ à tergo ingræere possent, ab adolescentibus respectum est. Saraceni enim Creta pulsi, data pecunia in suum exercitum recessit sunt, itaque delati Barum urbe sunt positi, ciuibuscq; nerebellarent, parum occisis, partim Constantinopolim relegatis, progressi Matheram urbem de Apulia destruxerunt. Exinde Apulia primo, post Calabria deditione ultronea sunt receptæ. Otho interea postquam Lothoringia recepta iniurias apud Aquisgranum ultus fuerat, pacem cum Lothario Francorum rege firmauerat ueniens inde in Italiam, & uxorem duccens Theophaniam Tausensenses attingerat, quando delectum hostili impetu ceterior est factus.
- C Tradunt uero Guilelmus Sicardusq;, Othonem priusquam in Græcos imperatores duceret, copias Adriatico traductis Sclauoniam, ac Dalmatiam inuasisse, magnaq; illis in regionibus Græcorum præsidio delictis rerum præda & mortalium caede commissâ, Romam se contulisse: Eo quum peruenisset, repentinò tumultuariusq; defectu per omnes Italix regiones coactas ingentes copias ad diem conuenire iussit, & quum Germanorum, Gallorum, Lombardorum, & aliorum Italix populorum uniuerso exercitu Roma profectus, prima ad Beneuentum cepit itare: quò quum accitæ Romanorum copix peruenissent, datas quoq; à Beneuentanis, Capuanis, Neapolitanis, & Salernitanis turmas in ordines præmitti curauit. Facto postea agmine, profectus non prius quadrato exercitu cepit incedere, quam Apuliam est ingressus. Expectari nunc scimus à nobis, quid tunc imperatores Græci fecerint, quò uè in loco castra contulerint, aut quomodo, quæ uè ratione prælium sit commissum. Sed tanti facinoris, quod maxime tunc in rebus Italix momenti fuerit, nullam nisi uelimus mentiri, aliam rationem inuenimus, quàm apud Basentellum fuisse decertatum, & quum Romani Beneuentaniqu; ex acie profugi non solum detrectassent prælium, sed signa deseruissent, ceteras Romani imperatoris copias à Saracenis & Græcis fufas dissipatasq; fuisse. Quo in prælio occisis penè ad interuentionem legionibus, & Romanus imperator & omnis Italia nervos omnes ita amisit, ut facile Græcis & Barbaris fuerit, si uictoria uni sciuissent, Roma Italiamq; potiri. Otho imperator fugiens quum repente ad litus scaphæ se commisisset à piratis quis esset ignorantibus interceptus est, in Siciliamq; perductus, sed ibi agnitus, sese promissa Sicilia ingenti pecunia liberari, Romamq; perducì obtinuit, & de piratis summum est à Sicilia supplicium. Quum Romam peruenisset Otho, perquirenda congregandisq; tracti exercitus sui reliquijs diligenter operam impendit, & quia copiarum præsidio destitutus, in desertores signorum Romanos animaduertere non auderet, iram in Beneuentanos exercuit. Etenim integris qui turpi fuga prolapsi in urbem redierant, ceteros addens Romanos, qui arma ferre potuerunt, tanquàm hosti aliquo in loco se op-

[illegible]

- A** Gargano monte, votis se exoluturus, quæ pridem emiserat, inuasis. Inde Romæ reuersas, hucus se cõsultis in Germaniam. Tulerat in quo animo Romani pontificis Gregorij per metum facta creationem, nec id dissimulare poterat ferox populus. Quare undom Italia excellerat Otho, per Gallias in Germaniam accessurus, quem pont. Gregorius minis & maledictis exterritus, ac magis q̃ oportuit animo consilernatus urbe clam excessit, & quum Ioannis sui præcessoris exemplo aliquandiu in Hibernia subsistisset, nec illum populus Rom. supplex reuocaret, Otho nẽ tertium adijt in Germania delinquentem. Intellexerunt uero tunc Romani futurum, ut ea concitus indignitate imperator Rom. futurus rediret. Quamobrem res fure uiribus multo minus, q̃ oportuerat, meritis temerarium ceperunt consilium. Etenim Crescentium curantẽ, ut aliqui, uel ut alij uolunt reculantẽ, inconditis clamoribus consulẽ creauerunt, permittẽ sibi potestatem, ut nequid res Romana pateretur detrimenti, ex arbitrio prouideret. Isq̃ Ioannem quendã Cracum episcopum Placentinum literis ornatissimũ, & ut aliqui uolunt, precunq̃ affluentem, Romam pontificem declarauit. Estq̃ hic Ioannes, quem a Lateranensi nostro, quia canonice electus non fuit, suppressum, alij scriptores penẽ oẽs Martinum secuti, quandoq̃ sextum, quandoq̃ septimum decimum catalogis addunt. Crescentius exinde futurus prospiciens, quæ timeretur ab imperatore periculis, muros urbis portasq̃ insaturauit, & molli Adriani castello sancti Angeli appellato, tot tantasq̃ addidit munitiones, ut postea semper usq̃ ad hæc tempora sepius Crescenti, q̃ sancti Angeli castello fuerit appellati. Venit interim Otho imperator, & magna firtus, quas adduxerat copias, urbem penẽ in circuitu obledit. Tum uero populus furoris, quẽ creando cõsule ostenderat, oblitus, pacẽ misericordiamq̃ imperatoris supplex orauit. Et quum imperatiles, patribus etiam Crescenti iussu portis Germani admissi, tunc & Ioannes pont. suus praesidiũ simul & consiliũ nepos in munissimam sancti Angeli arcẽ se abdiderit, de qua aliquandiu se ab oppugnationib. paruo negotio sunt tutati. Quumq̃ obliuione oppugnationemq̃ longo duratura tẽpore non magis Germani q̃ æmuli simul & perfidi ciues ostentarent, dolo uictus est Crescentius, quẽ nulla uis superantia uidebatur. Spe enim salutis dux, ambo ut ad imperatorem se conferrent exeuntes, medio in itinere intercipiuntur, & Crescentium euersigio cõfossus, Ioannes oculis orbatus est. Tunc Gregorius quintus ad undecimum q̃ abierat mensem restitutus, acerrimã de accepta a Romanis iniuria ultionẽ sumpsit. Paulo enim post q̃ re dierat, eam secit de imperatoris electione sanctionẽ, quã hucusq̃ per annos supra quãdringentos seruatiã uidemus, solis licere Germanis, qui inde electores sunt dicti, principẽ deligere. Qui Casar tunc & Romanorũ rex dictus, si a Romano pontifice coronabatur, imperator Augustus appelleret. Sũtq̃ hi electores, Magininus, Treuerensis, & Colonienfis archiepiscopi, & Marchio Brandeburgensis, Palatinus Comes, Dux Saxoniz, Rex Bohemiz. Distincta sunt ad inter eos officia, ut tres primi sint cancellarij, Germania primus, secundus Gallie, Italiz tertius: & Brandeburgẽs Marchio camerarius, Comes Palatinus dapifer, Dux Saxonũ enis portitor, Rex Bohemiz sit pincerna. Secũdum eam sanctionẽ promulgatã Otho imperator in Germaniam redijt. Gregorius uero pont. post annum secundũ & mensem septimum sue creationis interijt. Anni in quo hæc sanctio a pontifice Gregorio facta est secundũ supra millesimum Christianæ salutis fuisse inuenimus. Quamquã solus inter multos Ptolemæus Lucensis, undecingenti annos addit, & ita multorũ pontificum ipse, sicut & uulsi alij, tempora confudit, ut ueritatẽ si etiam id nostri esset proposuit, a nobis inueniri potuisse a dubitemus. Eĩ enĩ in pontificẽ traditio ordine non parua error, quod Gregorio quinto Sergijũ quinto Ptolemæus suis seclũ tradidit, & alij Lateranẽsem secuti uolunt ei Gregorio Ioannẽ decimum septimũ successisse. Quo ad decumẽ mensem mortuo, Guilbertus origine Aquitanus ei esset Rauraciz archiepiscopus, in Romanũ pontificẽ Syluestrum secundum est creatus, quẽ uerum nullus scriptorũ affirmare dubitat, literis moribusq̃ ornatissimũ fuisse. Fallo tũ ex Aquileienfis ecclesiæ monumẽtis traditũ est, sanctionẽ de imperatore in Germania deligẽdo huius Syluestri rẽponib. factã esse, quumq̃ securus errorẽ Guilbertus, cũ id Germanis cõcessum per inuidiã suppressat, omnia q̃ quæ supra de Crescẽtio diximus, Othoniq̃ montẽ & Henri ei successoris orationẽ in eundẽ Syluestri tẽpora. Eo defuncto pontifice Ioannes cui Siceo fuit agnomen, ciuis Rom. & eius nominis decimus sextus successit.

- A** peruenit opum tenuitatem, in qua postea semper forduerit. Comes etiam Guilielmo defuncto frater Drogo Apuliam obtinuit, quem missus a Constantinopoli Mel alter Caripanus imperiali primo imperi Apulia penè omni expulsa sed impiger Drogo exiret tuulaurato, Gregoriū superatis copiis perditā de Apulia recepit. Quo aut anno primū Romā uenit Henricus, à Stephano octauo Imperator Augustinū appellatus est, dōdē mate ornatus: qui prima expeditione sicut pia, sic & feliciter Capuam ducens, Saracenos ibi sedentes Italiam linquere cōpulit. Inde quia Bubaganius Meli successus imperatoris Constantinopolitani Catipanus Saracenis fauere, bello eum acerrimo est insecutus. In staurauerat per id tēporis ac potius à fundamentis edificauerat Bubaganius in Apulie sinibus Troiū urbem, quam Echanam à priore dictam fuisse. Cosentinus parū penite ferbit. Castra enim Hannibalis ex loco prius appellatam fuisse Guido Rauennas ex dignis fide maiorum testimonijs affirmat. Eius aut condendæ loco urbis ratio fuit, quod habitatoribus Græcis tanquam in Coloniam ductam eō missis Apulia Calabriaq; in dīe cōtinendū & Romanorum sinibus infestandis, uidel. maxime oppositum. Quod cū Hēricus intellexisset, nouæ & uix mōtationib. firmatæ urbi castra admoit. Eūq; autor Cosentinus, Benedictū pontificem huic expeditioni, quā multū cordi habuerat, interfuisse. Desum itā ad eam urbem mensibus quatuor, & machine omnis generis admoce. Aestis ad aduentū, quod cauinata regio habet occidentalia intolerabilia, Henricus imperator decisionem ab oppidanis oblatam acceptans, cum datis obsequiis Romā est reuersus. Habet uero unicus scriptor Guilielmus, Henricum postquā Romā in Germaniā se contulerat, cum Roberto Francorum rege in Italiā uenisse, & cum principibus submissis, & Stephanū pontificē accessisse. Nec itā quid illo in conuentu a sum fuerit, uel minimo uerbo inuit. Hunc Henricū scriptores multis esset laudibus, qd' optimus Christianissimūq; princeps cū Sinegunda uxore uirginitatē, uel certe diuinam castitatē seruauerit: quorum iustione, & precum instantia Stephanus Vngariæ rex, & subiecti sibi populi ad fidē Christi fuerint cōuersi. Traduntq; multi scriptores, Henricum & Sinegundā post obitum intraculis coruscasse, ab ipsa principibus ecclesiā sancti Martini, quæ nunc prope uicibus Florentiæ moenia arduo in colle speciosissima uisitor, edificatā fuisse Villanus affirmat: qui etiam tradit uictū uic urbem Iesulanam per huius Henrici tentoria à Florentinis captam, ex cuius populo acruinis Florentia crescere ac se tollere prius coeperit. Vnde autē Henricus ad annum salutis Christi in e quartum & uiginti supra millesimum, quā in anno Michaelē cognomento Athenacum, uel, ut alij habent scriptores, Cathalascū Constantinopolitano imperio posuit fuisse inuentum. Stephanus autem octauo pontifici defuncto, successit frater suus Ioannes, eius nominis ordine undecimēsimus, quē aliqui scriptores tūc Pontientem episcopū, aliqui laicum fuisse tradit. Et in Germania electores Conradum origine Sueuū, qui in Henrici imperatoris militaria ordines duxerat, Casarem elegerunt: qui suū in Italiā aduentū annis ferme tribus distulit. Per qd' tempus multi Italiæ magnates & populi conuentione inuicē sese in libertatem asserere, & declaratū Casarem, cum aduenisset, annis repellere constituerunt. Id cum intellexisset Conradus, neq; enim in Italiā obscurum ueniens in Italiā copiosissimū duxit exercitum. Hoc primum in loco tradit inuenimus, quod supra ubi de sanctione imperatoris deligendi scripsimus, desideratū à nobis fuisse nō dubitamus, uobisse siue pontificē Gregoriū quintū siue Orthonē primū, siue primos imperatores deligēdo cōstitutos electores, ut ita qui Casar in Germania declarans Romā uenisset cōfirmatū, duas medietates iunere coronas acciperet, ex palea unam Modocetis, ex ferro alterā Mediolani ab archiepiscopo imponendā: quod quidem ad tēpora usq; nostra seruatim uidemus. Itaque Conradus Italiā ingressus Modocetiam ne adierit non inuenimus. Mediolanū uero cum uenisset, armis est repulsus. Quamobrem Conradus agro uasato, Mediolanum obsecit. Cumq; Mediolanētes obduratis animis se repellēdo obstinatiores cerneret, suburbis incendit. non prius inde moturum se cōminatus, sp pariter incēsam urbē solū æquante: sed dum in dīe Pentecostes, qd' omnes tradunt scriptores, Colonensis archiepiscopus nūc factum solennitā in propinqua urbe ecclesiā celebraret, per spiritū uidit, Conradū dixit, beatum Ambrosiū Germaniā excidium, nisi abscederet cōminari. Itaq; Conradus motus à Mediolano castris, Romā ueniens, aurea à solne decimonono corona & imperij

192
titulus est ornatus. In senio Italico proceres, quos aduersus Conradū dixi contrasse, & potentia Germanorū in se ut nouerāt dāctū, p̄p̄ariē scilicet uinibus posse distineri, Sclauorum Hungarorumq; praesidia imortalē: sed dum illi tardā, Conradus quid resciisset, Roma protectus pacatū polle se linquens Italiā, in Sclauos primo, post in Hungaros duxit, cōprellisq; illorū montibus, exercitum apud Treueros Merensēq; redūctum distribuit in hyberna. Per id tempus de functione apud Cōstantinopolim Michaelis Cæsaris imperatoris succellit Michael Ethienachis, cui uxor fuit Zoi nomine, praesens mulier. Ad huiusq; imperatoris noui tempora, Normanni Apuliam tenentes, & Gari praetio inter Asfidum annem, & Oliuentē oppidum acerrimū concurrebant. Normanni uictoria sunt potiti. Conradus uero imperator apud Treueros constitutus gloriose fama tū occasione effluat. Rodolphus Burgundionū rex plurimas suorū seditiones committis occasione effluat. Rodolphus Burgundionū rex plurimas suorū seditiones committis occasione effluat. Rodolphus Burgundionū rex plurimas suorū seditiones committis occasione effluat.

- A**mbrosius prohibuisse. Interim Henricus Caput usque profectus postquam satis provinciam composuerat, Romam & inde in Germaniam est reuersus, per quod temporis Saraceni oppidum Scuni de Calabria occuparunt. Vix dum Henricus Germaniam attigerat, cum Clementis pontificatus sui anno nono obiit, ueneno ut aliqui dicunt absumptus, quo Stephanus nonni cura fuerat infectus: quod quidem ea ratione crediderim, quia illico post Clementis mortem Stephanus ipse pontificatum inijt, quæ mensibus octo, diebus nouem retentis simul cum uita amisit. Suffectus illi Damasus secundus, natione Bavarus, cui Bagnario fuit nomen, dies tantummodo tres & uiginti uixit. Quo autem modo sua electio & confirmatio, quas adulterinas fuisse constat, factæ fuerint, ex multis scriptorum ineptis contradictionibusque elicere nequimus. Quod constat, sedem per illius mortem uacantem, Romani prius quam de noui principis creatione quicquam intentaretur, Henricum imperatorem in Saxonia agentem adierunt, pontificem ab eo de mala consuetudine petituri. Cumque rex illis satisfacere cupiens, nullum Theuthonicæ gentis prælatum ad sui uoluntatis assensum inducere posset, ad Germanos se uenit, perueniens precibus Brunonis episcopum Tullensem uirum simplicem, ut per ipsius inuestituram ad papam Romanum promoueri pateretur, cui per Velsuntium in pontificali habitu Romam petenti abbas Cluniacensis & Ildebrandus monachus Soanae diocesis urbe oriturus forte obuiauerit. Visus adeo autem doctorum religiosorum suauis ualuit, ut episcopus periculi apostasie, in quod incidere uitare cupiens, papam deposuerit ornameta, deduxeruntque illum Romam abbas & monachus peregrini habitus incedentes: qui ad cardinalium, cleri, & populi conspectum perductus, multa in eam sententiam locutus est, ut cum Henricum, qui iusserat, & se qui minus caute præbuerat assensum, à consilio errore purgari, tum maxime hortatus sit ac excitauerit illos ne sedem Petri diutius uacare sinerent: à quibus admittente Ildebrando postera die sexti mensis ab inchoata uocatione ultima in Leonem novum Romanum pontificem canonicè est assumptus. Isque accepti ab Ildebrando beneficii gratias Romanæ ecclesiæ subdiaconem & economum constituit, eiusdemque usus consilio Simoniacos & adulteros clericos duabus in synodis Romæ habitis acerrime est persecutus. Drogonem Normannorum comitem, quæ Apuliam tenuisset ostendimus, mortuo, Hunfredus frater eius in Normannorum comitatu successor per annos septem Apuliam & ipse tenuerat. Eoque defuncto, Gothofredum fratrum unum ad Leonis pontificatus initium acceperat comitatu: per quod id ferme tempus Guaimaro Salerni principe ex eadem Normanna gente oriundo à suis interfecto Gisulphus factus est princeps. Quæ gens ambitiosissima Beneuentum in urbem Romano pontifici subiectam, prius aliquando perentiam apertam bello inuadere, ac sibi subijcere constituerat. Ea cum intellexisset Henricus secundus, proficisci suauit ut Alemannos à se apud Vercellas presidio Italici religionis accipiens Normannos Apuliam deturbaret. Aditxit itaque Alemanni auxiliares copias Italiam, & in Beneuentanos ducere perrexit. Normanni uero parare per Italiam copias certiores facti, suos & ipsi arma expedire curauerunt, & Beneuentum priusquam pontifex opem ferret capta, illum ad Ciuitati oppidum expectant. Procellit tamen cum exercitu pontifex & in prelio quod commissum est superatus ac captus fuga, quæ Normanni honore maximo affectum Romam à Beneuentano clero deduci curauerunt. Isque paulo post graui correptus aegritudine, Romana ecclesia Ildebrando economo commendata obiit. Per quam respestat apud Constantinopolim Constantino monacho uita funesto Theodora uirgo Zoë Imperatricis soror imperii duobus annis prudentissime administrauit. Eaque obeunte, Michael cognomento Nouitius per arma imperator est factus, qui eodem ab anno ab Ilatio Comitano defectus imperio monachus est effectus. Ilatio item postquam quatuor imperauerat annis, per arma pulso, Constantinus cognomine Cinchylis accepit imperium. At in Italia Leonis nono successor in pontificatu fuit Victor secundus ex Bawaria oriundus, qui Henricum imperatorem, ne aliqua à se peteret iniuria, demulcere cupiens, Ildebrandum subdiaconem ad illi militi: per opportuneque accidit, ut imperator graui quo obiit morbo implicitus, Henricum filium Othonem Ildebrandi auctoritate fretus, Romanorum regem ac Cæsarem diceret, quod quidem Ildebrandus postea pontifex factus in epistola ad Rodolphum Sueuicæ regem indicat in hæc uerba, Vnde nobilitas tuam scire uolumus quia non solum circa regem Henricum, cui debitor sumus, ex eo quod ipsum in regem elegimus, & pater eius laudandæ memorie Henricus Imperator inter omnes Italicos in curia sua speciali ho-

Blondus.

R. notè

194 DECADIS SECVLAE

nore me traſtavit quod etiam moriens Roma eccleſia per veneranda memoria papam E
uſtoris prædium & filium ſuum commendavit, aliquam malivolentiam non ſervavit.
Victori ſecundo poſt annos duos, menſes tres pontificatus deſuncto, Frederico natione
Lothoringus, abbas Caſſinenſis, in Stephanum novum pontif. canonicè eſt creatus per ea
loſus tempora Mediolanenſis eccleſia, quæ per ducentos ſere annos à ſubiectione Roma-
næ eccleſiæ inſolentes ſe ſubtraxerat prima, inter alias eam maiorè ſuperiorèq; recogno-
vit. Is pontifex omnẽ ſerè Italiam atq; Burgundiam ſabe ſimonica inquinatam intelli-
gens, lidebrandum archidiaconũ ipſius purgandis reformandiſq; provinciæ legatũ mi-
ſit. Qui eo munere ſicut & cæteris diligenter atq; feliciter uſus, Romã veniens poſſem
Stephanum gravi offendit valetudine laborantem: ex qua quim pontifex moriturũ ſe
crederet, cardinales, episcopos, & cuiuſlibet ordinis clericos ad ſe convocatos ſerame-
to adegit, ne quiſpiã ex ſuo collegio ad apoſtolica ſedem, niſi ex conſenſu & comuni ele-
ctione trarũ aſcenderet, aut aſcendentibus praberet aſſenſum. Conſualuit tamen eo
morbo Stephanus, & Florentiũ accedens, concilium ibi, nõ quidem ut Martinus, & cum F.
ſequuti Prolemarus & Villanus voluit, celebrari ſed quĩ corpillet convocare, ad oſtium
menſem octavumq; pariter diem deſunctus eſt. Vixitum ex equis pontif. Stephanus
Florentia celebrare erant, quum Romani potentiores oppida & caſtella in urbis terra
poſſidentes, Capitaneos tunc appellabant, pontificẽ ex factione ſua creare conſueverũ.
Primus tamen omnium Gregorius de Tufculano ex gente patricia Romanus Minut.
Velitreſem episcopũ, inſuitis atq; reclamantibus cardinalibus & clericis qui Romã tunc
erant, in pont. Romanum acclamari ac haberi obtinuit, quem Benedicũ voluit appel-
lari. Per id uero temporis Agnes ſecundi Henrici imp. relicta, Henrici filij regia adole-
ſcentis regni curam administrationemq; gerebat: quæ mulier etſi bonæ mentis, ſicut o-
ſcendimus, erat, imprudentia tamẽ quadam ſeducta, Guibertum Parmenſem clericum
ex nobili pſapia oriundũ, regni Italiæ adminiſtratores cancellariumq; iñſtituerat. Eratq;
Gothfredus Matildis comitiſſæ maritus, omnium quoſ Italia ab urbe Roma in Alpes
haberet principũ ducumq; aut comitum potentiſſimus quorum Matildis & Gothfredi
parentum origines diaꝑhiſtam diſcretis tradi modis videmus. Mater vero ipſius Ma-
tildis Beatrice Henrici ſecundi imp. ſororem fuiſſe infra patebit quum Beneuentum
inſolenſis in Dantis poetæ expoſitionibus dicat, Bonifacio cuiũ nupuiſſe nobili & di-
tiſſimo proceri, Luca urbe Hetrurſca vel potius agro illius oriũdo. Sed ipſam Matildem
eo, vel alio marito maria gentiam fuiſſe, nec Beneventum, nec alias quẽ legerimus di-
cit quod conſtat, & ſeqũctia abundẽ oſtendẽt, ea mulier & Gothfredo & alteri quibã-
bus uiris ſociata & uidua, fuit glorioſiſſima omnium mulierũ, quæ nedum ſua, ſed que-
cumq; in æratem noſtram ſuccellerunt tempora, habuerunt. Tenebantq; tunc tempo-
ris Gothfredus & Matildis uxor Luceam in Hetruria, Parmam, Rhegium, Mænamq; in
Lombardia & alia Italiæ parte, quicquid nunc S. Petri patrimonium appellamus. Be-
natio Velitreſe in Romanum pontificatum intruſo, lidebrandus archidiaconus, cardina-
les & episcopos, alijs eccleſiaſticis quum canonice electionem Romæ nequiret ſicere,
Senas acceſſerunt, ubi Gerardus Florentinus episcopus in Nicolaum pontificẽ Romæ
nam canonicè electus fuit. Iſq; prudentiſſimus poſtex eo in concilio formã pontificum
Romanorũ à cardinalibus eligendorum iñſtituit, quam diſtinctione uſgelonarta iam
pontificij decreta nunc habent: ſecũdam quam inſtitutionẽ ſactam pontifici partibz
placuit generale concilium apud Sutrium convocari: ad quod qui conquiſiti in magna
dux Gothfredus Matildisq; uxor & Guibertus Italiæ cancellarius acceſſerunt, deſa Lo-
bardia, Hetruria, & Romanoſte episcopos cõvenerunt ſerebaũ uerò palam nihil eo in
concilio agendũ aliud, q̃ quod deberet modo Velitreſis episcopus a dulterio pontifi-
cati depoliatus, pro demeritis penas dare. Quod quũ ille reſciſſet, amicus quum aliorũ
poſito, Velitras ad lares proprios remeavit. Et Nicolaus pontif. ſano uſus quum aliorũ
tum maxime lidebrandi archidiaconi cõſilio, parvo, ſed honeſtiſſimo doctiſſimo uro
rum ducte comitatu petijt Romã. In qua à clero & populo cum ſolita Romanis pon-
tificibus exhiberi reverentia, eſt amiſſus: per quod tẽpus in Apulia Gothfredus Normã-
nus, quẽ Dragoni fratri in Apulia & Calabria comitatu ſuccelluſſe oſtẽdimus, mori-
Bagelardũ filium, & nõ fratrum aliquem dicti comitarũ, iñſtituit ſuccellorẽ. Id Ro-
mana

- A**bertus cognomine Haileardus Gothisredi filii unus impiger adolescens, agro ut debuit, animo cultu, Bagelardoc nepote per arma pulso, praedicti Apuliae & Calabriae comitarum accepit. Addiditque illis Troiam urbem Romanis pontifici parere solitam, & cum uxorem Aberadam eo tempore amississet, ex qua filium susceperat Bohemundum, nunc alteri accepit nomine Giglegardi Gisulphi principis Taruntis ex Guaimaro fratre nepotem. Tanti rebus prospere coeunte, Robertus robur, quae erat praedita, solidissimè addere constituit. Etenim oratoribus ad pontificem Nicolaum missis, illum ut ad res Apuliae & Calabriae componendas paternò ductus amore accederet, et hortatus, pontifex quoque capitaneorum terram Romanam tenentium superbia atque perfidia dies noctesque trepidè atque anxium teneret, cum eis oratoribus se in Apuliam cōdit. Facile autem fuit pontificem Robertumque cupientissimos ad pacem foederisq. perducere. Pontifex namque Nicolaus Robertum Guileardi excommunicatione absolutum ducem Calabriae & Apuliae declaravit, illum per conscripta foedera iurando confirmata quicquid de terra ecclesiae teneret, & in primis Beneventum reddere uoluit. Et Guileardus sese constituens Romanae ecclesiae Vallis, uel quod eius regionis uerbum est, Ligium, Romano pontifici quicquid preterea praedicta mittere, ac quid opus uideret, cum omnibus copis asserere spontè. Haec foederibus occulte ne à Romanis capitaneis restituerent conscriptus, reddidit Romam pontifex Prænestinos, Tusculanos, & Neumentanos rebelles primò, & postea in Tyberis anfractu Galera, ac comitis Gerardi castella usque ad Sutrium populari ac uallibus iussit nec prius à uastatione Normanni cessant, quam capitanei obsequio edomiti uerè pontifici obedientiam praestiterunt. Inter ea uenientes Romam Mediolanensem uratores, preteritis temporis erratorum uentiam, & legati ad se perditos cleri mores reformatum munus postulantes, datamque eiusmodi prouinciam suscipiens Petrus Damiani Hostiensis episcopus, uir sapientissimus, episcopus primò Mediolanensem, Brittanum, Taurinensem, Astensem, Albensensem, Verfellensem, & post diocesium summarum clerico de limonia concubinatorumque cōuictos, cum satis pro tempore redarguisset, ad meliora uix frugè reformauit. Quo cardinalate in urbe Romae ea res bene gesta gloria reuerſo, alteri eorum perditæ uix cardinalalem Vgonem Candidam rebellasse pontifici & ecclesiae nunciatus est. Et paulo post Nicolaus ad secundam dimidij anni pontificatus finem obiit. Per quod tempus Robertus Guileardus quod primum suas copias à senatu pontifici & ecclesiae reuerſas accepit, Tarentinos coactis armis sibi per sola oratorum uerba subegit, pariterque Mathra eius docatur tunc temporis est subiecta. Nicolai secundi exequi de more peractis cōueniens in Lateranensem ecclesiam Romanus clerus & populus, cum ad instantiam quempiam concordare nequissent, Anthelmum Lucensem episcopum absentem elegerunt, quem secundum Alexandrum pont. Romanum placuit appellari: hic Luca accersitus, in pontificali habita Romam uenit. Sed interea Lombardiae episcopi omnes quos Petrus Damiani, ut diximus corripuit, uel ut aliqui habent scriptores, ecclesia amavit, Guiberto Parmense aduocati cōgregati constituerunt non esse pontificem summi ultra ab eis aliunde accipiendum quam ex paradiso, ut dixerunt, Italiae Lombardiarumque tati eundem quemcumque crearetur suis inimicitibus indulturum: eoq. dissoluto conuentu pars eorum ad Agnetem Imperatricem accedens illi stare conati sunt, uoluisse ac statuisse Nicolaum pontif. nuper defunctum, non licere iniussa regis Italici quempiam pontificem designari. Proinde postulare ut synodo patrum, quae in Lombardia paulo ante coegerant, pont. Romanum defuncto Nicolaus autoritate regia sufficere liceret. Sunt qui ex superioribus qui assenserant Agnetem blanda & subdola illorum oratione seducti assensisse. Sed nos Gregorio septimo pontifici magis credimus asserere non consensisse Agnetem: sed Henricum filium iam adolescentem principem in seculis Longobardos episcopos impulsisse, ut innuere uideat Gregorius papa, quod Guilelmus scriptor affirmat, fuisse etiam matris cum filio discordia, cuius occasione Imperatrix, ut ostendimus, regni administratione atque eius habitatione sit pulsa. Reuerſi itaque in Lombardiam pseudoepiscopi, cōsistabulo suorum coacto, Cadolum Parmensem in antipapam elegerunt. Nec fuisse omni in Lombardia, aut cetera ad eam pertinet Italia, qui Cadolo obedire cōfuerant, praeter Masdium Comitissam & uirum Godfredum, qui Alexandro Romae creato obediens, hostiis eius imperatori pro uiribus aduersari sunt. Peruulsi uero ipsa Cadolilabes Soplam urbem. Quod quidem capitaneis ob cladem Nicolaus.

Blondus.

R. 2. colai

colat temporibus Normannis acceptam, rebellionem in nouum pontificem molitibus, nonnulli ciues Romani cōspirant. Quorum omnium instigationibus fauoribus pollicitationibus factū est, ut Cadolum potentissimo Lombardorum exercitū deducere, ad prata usq; Viterbano & urbi Leoninae subiecta, quae tunc ciuium partes Alexandro pontifici adulterino faueret. Et tamen quō seditionis peiorem partem melior numerū & uirtute superaret, armis iusta causam tutari omnes boni & mali pariter perrexerūt. Venerat uero Romā Gothfredus Matildis uir praesidio pontificis adiutus, qui a ciuium perditis magis q̄ Lōgobardorum copiis Alexandro timens, ad Lateranum se cum copiis cōstinebat. Quamobrem primo in congressu, quē furens populus aduersus Lōgobardos habuit, Cadoli partes superiores, ac prope uictrices fore apparuit sed quum p̄mum fideles, qui praelio inerāt, Romani renunciant pontifici utramq; ciuium partē promiscue hostibus repugnare, educēs Gothfredus Lōbardos repulit scribitq; Pāpā. Iuxta multam Romanorū etiam Cadolo fauentium eadem eo in praelio fuisse cōmissam. Repulsi ea cum ignominia Cadolus Mediolanū se recepit: uixq; totum cōquiescens 7 annis, magnis largitionibus nō capitaneos magis, q̄ Romanos ciues, etiam Alexandro fauere solitas corripit: quorū cōsilio & fauorū ipso uisione ductus, illo paruo dedecente comesta clandestinis inuitibus noctu magis q̄ die cōsecrāt, Romam se conuoluit. Adhuc uero, ut erat constitutum, capitanei, & eam stipendio cōducti milites, p̄mum Leonina ciuitate sortito occupata, Cadolum in beati Petri basilicā perduxerunt. Mox quō pelusum is rumor Romā peruasit, correptis repente armis populos accurren quod quum preter spem a seditionis praebitam, capitanei & mercenarij milites cōmiserūt illico omnes quaque uersum dilapsi, Cadolum praesidio destituerunt. Sed uicinus adhuc omnium perditissimus, & cui maiorem uim pecuniae Cadolus dederat, Cincius praefecti filius, qui per media infestissimorū ciuium agmina euntem, & suum sitiētes sanguinem Romanos cernentem Cadolum in sancti Angeli castellum perduxit. Tantaq; sui perditissimi Cincij audacia, ut Cadolū, quem semper Romanū pontificem appellaret, per uim & arma tutari, fureorūdo promiserit. Perstitit autē in pont. Alexandri hūc Romanūq; populus, adeo ut repagula castello S. Angeli opposita, militibusq; in perpetuas itationes adhibitis, Cadolus per annos ferme duos clausus obsessusq; fuerit. Per eam tempestatem dum pontifex Alexander tantis Lombardorum, uel potius Henrici regis persecutionibus agitur, Robertus Guiscardus, qui bene de se speranti pontifici opem tulisset, pellēdis Italia Graecis implicitus erat. Namq; Constatino Diocēsi Constatinopolitano p̄d tēporis mortuo, iussu eius illi Imperator nomine Romanus, cognomine Diogenes, imperio parum cōfirmato, rebus Italicae non satis poterat providere. Sciens itaq; Robertus Cyriacū imperialem capitaneū, qui summā rerum eius imperij in Italia preerat, apud Veſtiam Apulicae ciuitatem immunitā degere, eō ex improbita ducēs urbē capta, illum quoq; interceptū. Pari exinde ducendi exercitus rapiditate usus, Mōtempolitum urbē obsedit. Cumq; diutius ad eam sibi sedendum intelligeret, Gothfredum fratrē illis praefecit castris, & maiores copias in Barulum ducēs capiēdo oppido fecit necessarios apparatus. Inerant uero selectae ex urbibus oppidisq; Graecorum coepte, ut natus loci tantūq; munitione defensoribus oppidum nulla uis expugnata uidere tur, cōmunitos uero, qui deerat, in tutissimum arcis beneficio portum undiq; importabant. Quod quum cerneret Robertus, magnum ut oppidanos commento intercluderet, aggreſsus est opus. Etenim multis nauibus in portum contractis, eas sibi inuicem cōiungens eandē colligauit cōcatenauitq; ut ab extremo in quo arx erat promōtorio in conuictum ad hemicycli formā ductae portum clauderēt: per eumq; tanquā pontem oppugnādiū circuitu oppidū habuit facultatē. Nec poruit pertinax praesidis ducia uictus euacere, quā ea obsidio tres cōtinuata annos, eum a gerendis maioribus destituerit. Tertia tamen castris interea Rogerius fratrum Roberti unus, Brundisium terra marisq; premebat. Cui Gothfredus frater Mōtepiſoso positus, se addiderat, classē quā Brundisium in portu Rogerius tenebat Gothfredū praefecit, ut eam circumageret, & Rhegiū duceret, impetu. Eodemq; in tēpore terrestribus eū copiis, Robertus & Gothfredus cum classē in Rhegiū delati. Inde cōsensu nauibus in Siciliam traſcipientes, Panormum primū de Siculis urbibus terra marisq; obsederunt. Dum uero ea quartū iam annū Graecis imperat

- A** raris per ignaviam resiliendis impotentia tolerat, obiens Michaelē Cōstantini Dū
dici filium habuit successore. Quo in tempore apud urbem Romā nulla erat maior in-
quietudo, quā quod expugnando sancti Angeli castello omnis populus occupabatur.
Quamodō fractus animis Cincius, sordē, quod in proverbio aiunt, multas sordes lauit
stratum namq; cadolum, ut trecentis argenti libris sibi in uitae redemptionē da-
tis, strigolissimo aucū equo auferent. Hæc tunc fiebat in Italia. In Alēmania uero &
Germania ob regiminis Henrici Cæsaris administrationē, ardebant inuidia principes.
Primus tamē & potentissimus omnium Otho Coloniensis archiepiscopus ceteros seduxit,
ut Agnere regis matre puilla, regni summa regi demāderetur. Prebuitq; assensum Hen-
ricus filius adoleſcēcius iam pubertatem supergressi malitia superaret utatē. Ingressus
uero est ilico archiepiscopus Italiam: & Guilberto Parmense, quē, ut ostēdimus, regina
instituerat deposito, alteri Italice cancellariū Vercellensem episcopū subrogauit. Quo
in negotio quā Italice regnum satis cōposuisse sibi uideretur archiepiscopus, disturban-
dia pontificis rebus accessit Romā. Admissus ad pontificis cōspectum, cardinalibus &
preglationibus ex clero populocq; Romano cōsedentibus, Otho archiepiscopus suamissi-
ma quidem prolatione uenientia huiusmodi uerba facit. Quo factū est modo, frater mi
Alexander, ut præter serratos hactenus mores, præter legem Romanā olim pontificib;
prescriptā, pontificatū Romanū a rege & domino meo Henrico tertio nullus accepe-
rit. Sit a Carolo incipiens, multos Imperatores patriolūq; nominauit: a quibus parum ue-
rē, partim falsū, pontifices electos aut cōfirmatos assinauit: parantē plura, & ut appare-
bat, peiora dicere libebat. Idus archidiaconus eorum cardinalium notū gestūq; impellente
in hæc uerba peruenit: Nullum unquā ius, nullum imperium, Otho archiepiscope, regi-
bus & Imperatoribus, uel, ut tu dicis, patrij Romanorū in pontif. Petri successoris ele-
ctionem fuit. Et si quid perperam, si quid per uim eorū quæ recensuisti aliquando fuit,
tam iusta, q̄ seuera sanctorum patrum censura correctum est. Incipiensq; a superioribus
in Decretis, quod Nicolaus secundus centum & uidecim episcoporum autoritate fecit,
C expositione tandiu immoratus est, quousq; uictus Otho sibi factū esse respondit.
Institit tamen, ut obstruēdo calumniatorū, qui in regio Italice multi erant ore, cōcilium
pontifex apud Mantuā delinissimam sibi facili ciuitatē conuocaret. Consensitq; & ac-
cessit cum cardinalibus pontifex. Eo in cōsilio omnes Lōbardie episcopi, præter Cado-
lum interfuērunt. Nōn modō approbata est Alexandri secundū electionē oēs ipsi epi-
scopi, deposito quod aduersus sedē apostolicā conceperant odio, illius amici studiūq;
esse cōtulerunt. Reuersus Romā pontifex, urbem quiescentissimā, sed omnia in eius terra que
ad Campaniā pertinet, turbata offendit. Namq; Ricardus Normānus frater Ricardus
& Guilhelmus eiusdem Ricardus filius, Capua sibi subacta, Beneuentūq; inuasa, Cepera-
rum obsidebāt. Nec satis scimus, ea ne Roberti Guiscardi cōsensu fuerint insērata, quē
dignior atq; usgētiore suscepta, & se totum postulās expeditio, apud nos ea perdidit su-
spicione liberat. Namq; per id temporis Rogerius, quem diximus a fratribus Roberto
& Gothfredo in Siciliā traiecturis, ad Brandūq; obsidionē relictum fuisse, magnū ac-
D cepit incommodū, quod introducti noctū de quarta uigilia ad simulatam prodicionem
Normāni p̄ceres ad quadraginta, & totidem gregarij milites a Brundisinijs, suffollu-
romq; capta ad Imp. Cōstantinopolitanum sunt delata. Robertus autem Panonni ob-
sidionem diu duraturam intelligens, Gothfredo castris præfecto, per calendas Aprilis
in Apolos se cōtulit: Transamq; obsedit. Et Ianuario mense, qui sequutus est anni salutis
Christianæ tercij supra septuagesimū & millesimū, Gothfredus Panomo, Robertus
Trans urbibus sunt potiti. Nec Richardo & Guilmo quicquā præsidij attulerūt. Ide-
brandus enim archidiaconus de Normannorum perfidiā apud Mantuā certior factus,
Gothfredam & Marildū uxorem aduersus illos suppetias postulauerat. Ad quorū uisū
& uxorū cum archidiacono copiosissimocq; exercitū in Cipania partes aduentū terris
Richardus & Guilhelmus, expta de terra & iurisdictione ecclesiæ reliquerunt. Pauloq;
postquā archidiaconus, Gothfredus, & Marildus Romam cum gloria reuertērant, Ale-
xander p̄uiscit precum Agorinī Imperatricis instantia uictus, Guilbertū, qui, ut ostēdi-
mus, fuerat Italice cancellarius, Rauennatis ecclesiæ archiepiscopū fecit, præstans quā in
prophetia celsit, illū ecclesiæ Romanæ magno & animā suæ maximo in cōdicio eā eccle-
Blondus. R 3 flami

fiam accepisse. Per eorundem dies Hugo Candidus cardinalis cum pontifice, cui per hoc
 militatem satisfecit, in gratiam rediit: & Cadolus ad uitæ finem sortitus est. Delictum
 uenit ab Alexandro pontifice impetrata interit: cui paucos dies & ipse pontifex in-
 perles fuit: undecimo namque pontificatus anno, & mense sexto exacta obiit: uixit
 eius pontificatus exequiis solenniter ex more erant celebrata, quum clerus & populus ad
 funeris pompam congregati, libebandum archidiaconum ex abrupto acclamarunt, à
 beato Petro in pontificem esse electum. Ad eosq; clamores exciti cardinales concia-
 ingruis, eundem canonice elegerunt, quem Gregorium septimum placuit appellari.
 Is annus erat Henrici tertij Caesaris regni duo deingessimus, per quod tempus Salomo-
 cum Saxonibus grauilissimo implicatus erat. Hungari autem eodem tempore Salomo-
 ne rege suo, quem dicerent Germanis resistere nescire, in carcerem coniec-
 Caesari indixerunt, in quod omnes ille regni Germaniæ & Alemanniæ uires exerce-
 coactus. Gregorius uero pontifex commissam sibi ecclesiam quiete cupiens guberna-
 te, pacem cum Henrico habere quaesuit, quod ostendit epistola priusquam coronate.
 tur ad Beatricem & Matildem filiam scripta, cuius hæc est particula. De rege autem, ut
 antea in literis nostris accepistis, hæc est uoluntas nostra, ut ad eos religiosos uiros mi-
 tamus, quorum admonitionibus inspirante deo ad amorem sanctæ Romanæ & lux-
 tæ ecclesiæ eum reuocare, & ad condignam formam suscipiendi imperij instruire
 ac expolire ualeamus. Et tamen licet eam paci cum Henrico constituere
 cum gesta damnare & corrigere non cessauit. Nanque in edicto, quod ad omnes Lom-
 bardos sancti Petri fideles dedit hæc dicit, Quidam ministri sarhanæ, & præcones an-
 thristi in Lombardia fidem Christianam conantur confundere. Nam sicut scitis Gue-
 sfredus uiuente Guidone dicto Mediolanensi archiepiscopo tandem ecclesiam quasi
 uilem ancillam per se amplius a pontifice, eum paci cum Henrico constituere
 ostendit inhiasse. In qua etiam epistola Agnetem Imperatricem Henrici genitricem, post
 quam ab Ottonis Colonienfis archiepiscopi tyrannide pulsa consula se Romam, ubi
 tiam duxisse ostenditur. Sunt enim hæc epistolæ uerba, ducem Rodolphum Lom-
 bardiam intraturum in hoc proximum Septembree audiuius, efficias ergo principaliter
 pro apostolorum seruitio, secundario hæc etiam pro parte, ut sibi & tibi non sit pigrum
 Romam venire, ubi de concordia Romanæ ecclesiæ, & regis uobiscum, & cum Agne-
 te Imperatrice filia nostra charissima, cum Beatrice etiam, quæ multum & sæpe in hoc
 eodem laborauit, loqui & tractare poterimus, & ad Anselmum Lucensem episcopum.
 Hæc namq; personæ pacem conantur efficere, charissima filia nostra Agnes Imperatrix,
 nec non gloriosa Beatrix cum filia Matildi, Rodolphus quoq; dux Sueuiæ. Tantum ita-
 que ad pacem iustis fundamentis, pontifex Gregorius ad regem misit denunciantes,
 se si in pontificatu confirmaretur, nullatenus errores illius toleraturum, proinde aut
 lium pontificem fieri curaret, aut se ad satisfactionem condignam pararet. Rex tamen sa-
 crimodo ac ueritate cognitis, electioni eius assensum præbuit. Mittenq; ad urbem Gre-
 gorium Vercellensem episcopum, regni Italici cællariam, dictam electionem sua au-
 toritate confirmari curauit. Confirmatus in sede Gregorius, nihil duxit antiquius, quam
 Henricum regem ab episcopatum & ecclesiarum uenditione deterere. Accersitq;
 ad id impetratum pontificis oratores, Agnes illius genitrix, G. Hostiensis, V. Prænesti-
 nus, & R. Comanus episcopi. Eam quum audiuisset legationem rex in Bauaria agens,
 benignè respondit, & tamen quinque clericos ab Alexandro pontifice ob simoniam ex-
 communicatos, quod ea ex postulat legatio, à se noluit remouere: quumq; tres illi epi-
 scopi, sicut à pontifice iussi erant, synodum in Alemannia nolent congregare, respondit per
 Bremensem episcopum, Res Maguntino archiepiscopo uice Romani pontificis in Ger-
 mania ab Alexandro pont. Gregorij prædecessore olim fuisse concessas: replicauit
 oratores, cõcessionem Maguntino factam robur suum in morte cõcedentis amissæ, &
 ipsum archiepiscopum in sollicitudinis partem, non in potestatis plenitudine fuisse do-
 catum: nihilq; minus perstitit in sententia Henricus. Quamobrem oratores Bremens
 episcopo, qui regis peruitiæ auditor impulsorq; fuerat, excommunicato, Romam sunt
 reuersi. Paulo post Hermannum Bambergensem, & alium Constantiensem episcopos
 Romam

- A** Romæ ageres, & de simonia convictos pontifex dignitate privavit. leinno subinde qui dragelmalis adveniente, Gregorius pontifex concilium Laterani quod celebraret, inter-
fecerunt Guibertus Ravennas archiepiscopus, & maxima Lombardæ episcoporum pars.
Assisterunt pontifici Matildis Comitissa, & Sisulphus Salernitanus princeps. Quo in
concilio Robertus Guiscardus ob novam terrarum ecclesiæ de marchia Anconitana,
quam tunc Firmam appellabant, occupationem, & pariter ceteri Normanni fuerunt
excommunicati. Soluti concilio ceteris abeuntibus, mansit Romæ Guibertus, do-
lum rege consentiente machinatum adversus pontificem ursorum fuisse, ea machina-
tio in hunc modum. Celebratissimam pontifex Gregorius in solennissima Christianis no-
cie natalis domini in sanctæ Mariæ maiori basilica, quæ dicitur ad præsepe, quum sub-
ito irumpens armatorum stipatus cohorte Cincius Stephani præfecti filius, illum tunc
hostiam transgentem raptum altario deturbavit, attractumque ad domum, quæ sibi in
hyperione erat, in turri clausit. Continuit se mutmurans per id celebritatis diei populus
- B** Romanus. Sed postridie Cincij domus scribundus undique aduolans, pars liberatum
pontificem ad sanctæ Mariæ basilicam deducunt, pars maxima dispendii ædibus, de-
molientiumque turri insidant, ut non potuerit pontificis reclamantis autoritas prohibere,
quin turri solo iuxta, Cincij familia viri & mulieres naribus truncarent. Cincius furro
prolapsus, in Germaniam se contulit ad Henricum. Frustratus spe sua Romani pontifi-
catus, si Gregorius occubisset, inuadendi Guibertus, cõmeari a pontifice, quæ simula-
ret indigere impetrato, Ravennam se contulit. Speravit tunc pontifex Henricum regem,
& si oratoribus Agneti Imperatrici genitrici suæ, & tribus illis episcopis pariter credide-
rat, ab alijs tamen machinationibus abstinere. Pariterque crediderit Guibertum Raven-
nensem archiepiscopum, sicut blandissimis sponderat verbis, in sua & ecclesiæ obedi-
entia perseveraturum. Quia ratione inflatus ubi ecclesiæ rebus animam adiecit, con-
stituitque Robertum Guiscardum, & ceteros Normannos bello agitare. Cuius ad vota
conficienda, Godefredus & Matildis uxor spem maximam præbuerunt, iamque præmis-
sa à viro adducendas è Lombardia copias Matildis illas ad iter ponere inceperat. Quam
- C** Guibertus Ravennas, & Theobaldus Mediolanensis archiepiscopus, nonnullique Lom-
bardie episcopi apertam in Gregorium coniurationem rebellionemque ostenderat. Tuncque
Hugo Cadidas, quem cardinalem Alexandro pontifici rebellem illius in gratiam con-
ciliatum fuisse ostendimus, ad uomitum rediit, adeo ut Henricum inter tertium & Ro-
bertum Guiscardum foedera in pontificis Gregorii perniciem cõponere sit adusus. Ea
postquam resegit pontifex intentata adversus expeditionem inactam, synodum La-
terani coegit, in qua Guibertus Hugoque excommunicati dignitatibus privati sunt.
Dum hæc in Italia fierent, Henricus ex bello Saxonum diu implicitus, & si illos insigni
prælio superavit, tamè subigere nequirit. Nec tamè ei victoria cessit incruenta, quod ce-
ta sitorum militum quique militia amisit: ea verò ex victoria tantum incumuit, ut nefaria
quæque in pontificem sit ausus: primumque illi obedientiam subrahere volens, Sigisfre-
do id archiepiscopo Maguntino negotium iniunxit, cuius pontificalem præferens au-
toritatem edicto convocatum est apud Vormattam conciliabulum, & episcopi abba-
tesque regnorum Henrici ne Gregorium in pontificem habere sint admoniti. Veni-
ensque Romam eo à conciliabulo Rolandus Parmensis clericus, quum esset ad Grego-
rij pontificis cardinaliumque & concilij, quod tunc Laterani habebatur, conspectum
perductus, Henrici verbis Gregorio, ne pontificalia exerceret, aut se nominaret ponti-
ficem inhibere dixit, iussitque cardinalibus, ut alium à rege pontificem habitum in Ale-
manniam sese conferat. Et tamen eo nuncio cum ignominia repulso, multorum Germa-
niæ episcoporum litere pontifici Gregorio suam operam & fidei constantiam pollice-
rium sunt attate. Quia impulsus causâ pont. Gregorius ea in synodo Sigisfredum, & eius
impierati assentes episcopos, & abbates commissi privavit ecclesiis. Henricus autem
gubernationem, titulum & dignitatem regni Theutonicorum & Italie interdixit, omni-
bus principibus & populis utriusque regni, quo illi obstringebantur iuramento autori-
tate apostolica absolutus. Ferunt Henricum principio quoque nuncios per regna sua mi-
sisse frequentes, qui dicerent Iesum Christum, quando res Petro oues pascendas com-
misit, reges excepisse. Pontifexque eorum per literas quæ extant, nonum populis fecit.

- Aribus redeuntibus, tertio duces acriore duobus primis praelio se mutuo consecrerunt. In quo Saxoni in Rodulphi partibus pugnantibus eadem maximam commissam fuisse referunt. Oratoribus auditis pontifex omnem pacis cum Henrico habendam spem abiicit. Per eos uero quatuor annos, in quibus ea quæ scripsimus à pontifice & Henrico, episcopis L. & bardis gesta sunt, Robertus Guiscardus rem suam diuersa in locis auxerat. Nam sancta Severina loci natura munatissima, & cõferta urbibus, de Calabria potius erat, insuleratq; bellum Sisulpho principi Salernitano cuius foror, ut ostendimus, in matrimonio habebat, & eo in bello tam ardens Robertus fuerat, ut ad ipsius mensem septimum, quo tempore à Canosso pontifex rediit, Sisulphus de ditione facta, Salernum cum arce perdidit: exinde Robertus copias in Beneuentum rapuit, & nullo id opinante ductis, eam urbem terq; quaterq; ad primos inuasionis dies oppugnatâ breui cepisset, nisi Gregorio pontifici ut desisteret exhortatî parâre uoluisset. Et tamen Robertus ne ab ea expeditione domum uacius rediret, Vici inuadens oppidâ recepit. Eodemq; anno, qui octuagellimus supra missum salutis Christiane erat, Michael Cõstantini filius cum filijs tribus Michael, Andronico & Cõstantino à Nicephoro cognomine Botanitates per uim & arma Cõstantinopolis imperio sunt deieci. Et Robertus Guiscardus imperij ipsius debilitat, quâ ex rerû nouitate faceret inuicis, Spinacroba, Hydrunt, & Tarento Græcos expulsi. Dõq; Tarenti obsideret Michael Dioboliti Cõstantinopoli pulsi, ea in casta uenit incognitus. Et Roberti allocutus, eo hortante, Româ se contulit ad pontificem: per cuius subleuandi occasione sumptam, factam est, ut Gregorius pontifex se ad conciliandâ ecclesiæ Robertum insinuauit. Cõpertumq; est postea Robertum eadem etiam ratione pulso patriâ Imperatori, ut pontificis opem peteret fuisse. Primus tamen p̄duxer Gregorius Roberti colloquiū experiri, ad Caperanumq; locos conueniū constitutus est. Quo in conuicta Robertus huius se, quod eius regionis uerbû totalem significat subiectionem, pontifici & ecclesiæ fecit, & beati Petri uenitio à pontifice est donatus. Quin etiam pontifex, ut Robertus restituendo Michael in maiore haberet auctoritatem, inuastor imperij Nicephori excommunicauit. Nec mora, his apud pontificem cõfessis, Robertus Hydruntum petens nullis eò copiis conuenire, Rogerio exinde natu minori res Italice cõmendans, alteri filio maiori Bohemundo præfecturam nauigaturæ militiæ demittit. Ipse cum Michaelis Dioboliti nauim prætoriam conscendens, primus omnium tradidit uela uentis. Impossibilisq; nauigio copiosus æquæ ac paratus sortium uitrore exercitus, prospera usus nauigatione ad Auelonem est obfessus. Prima autem ad Dyrrachium castra diducibus sunt firmata. Quamobrem terra marisq; obfessam breui capere opinabatur. Nicephorus uero Intp. quod ea imperij noditate aliter non poterat, Venetos ut Pressa urbi præsidium afferret orauit. Qui Dominico Siluto duci suo, ut tridentis onerariarumq; nauim classe inducta Imperatori satisfacerent, pulisico consilio permiserrunt. Duxitq; in Normannos duces Siluitis classem, quâ finis ostendi ingentem paratissimamq; fuisse. Naniq; Normannorum congressu classi uictoriam, sed eruentissimam obtinuit. Et mare Dyrrachinis reditum est aperit. Continuauit tamē terretrem opugnationem Bohemundus. Nam paulo post eum confictis Robertus Michaelis Dioboliti secum ducens ad reparandâ classem se contulit in Italiam. Interea Nicephorus Botanitates Imperatoris quæ apud Dyrrachium facta erant, indiesq; fiebat auditis, exercitum in Dalmatiam ducendam parare constituit, & quâ suas Græcorum Thracumq; copias minores, q̄ belli necessitas posceret fore indicaret, Alexii Mega, uel ut postea cognomento uocatus est Comnenum, cui militi magistro multum fideret, misit Adrianopolim, ingenti attributa pecuniarum ut, quibuscû Saracenos Torcosq; erit ex Asia Ægyptiq; mercede conducere. Isq; Alexius perfidia usus, quod imperij affligeret, oēs quoscuq; nouo cõduxit stipendio, sibi obstrictis militiæ sacramentis: quib. nō modò pacis dissoluit pecunias, sed maiores p̄bsum in largitione dedit. Veteranos uero Imperatori militari solitos donat ut stipendiosq; fraudabat, imperatoris auaritia, q̄ stipē eis dedit nō mitteret accusata. Cõq; eos indigentes, & ut est militū cõsuetudo, fures cernebat, uestibus, equis, & suppellectilū aurea argenteaq; quæ suam ipsius esse cõstaret, donatos consolabatur: quibus efficit artibus, ut exercitū quod apud Adrianopolim magnam coegerat tumultuante, Cõstantinopolim ad Imperatorem mitteretur orator. Allocutus Nicephorū Alexius, multa in eam dixit

232 DECADES SEPTIMA
dixit sententiam, ut milites affirmaret debitis promissis stipendij futuri, nili ad belli
provinciam ducerent, aliquid per insolentiam in eodem modo stituros. Proinde impera-
tores hortatus, ut exieritum breui ad naves ducendum bono, & in magna ipem usio-
ne erecto animo operiretur. Et Adriano polim reuersus tanq. profugit, magna pra-
se nite animi anxietate. Petentibus vero ueterant, quo res se haberet modo, parum ob-
stinata taciturnitate siluit, partim fides inter dentes uerbis respondens, id maxime uita-
etia & oculis facere est aditus, ut miles intelligeret significari, neq. bonum & fidele ma-
gistrum ut de Imperatore obloqueretur, neq. Imperatore ut ira militibus daret, addu-
posse. Tum indignari oēs ac frenare, ac plane dicere & ostendere, si nō desit qui daret,
non desore exercitum, qui in urbis Constantinopolitane portas, in avari crudelinq. Nice-
phori permittit sequatur. Quibus uerbis quō omnia iam complerentur castra, prodie-
runt ut erat constituta, pecunia corrupti conductori ab Alexio principes, & illum in
ultra magistrum, sed Imperatore acclamantes ad Constantinopolitane urbis portas da-
ci postulauerit. Euulsiq. illico signis fures exercitus facto agmine in Constantinopolim
ferri cepit, cui in itinere sponderet Alexius sese capta urbe triduo permittitur ad libit
spolianda. Percussus tam infelici nuncio Nicephorus, armis raptim capis insurgens, po-
tis in cenabitis nouos & fidos addidit defensores. Vnicui erat Nicephoro praetoria
magister cohortis Arxon Alemannia oriundus, quē largitione corrupti sibi cōstituit
Alexiusq. porta, quā Bulgavorum appellant, noctu aperta, Alexi cum exercitu in-
trodixit. Dies ea fuit laus domini Christianis spiritualiter celeberrima, per quā
& per diuina, qui secuti sunt passionis domini Iesu Christi dies, ea agitur laetitia ut
passione populi Constantinopolitani, cui nulli afflicta res humane acquiparanda ha-
bent. Nam praeter singulorum iniurias, stupra, caedes, uulnera, & inuicula praeter am-
tasue locus, quā si a Christiano deum timente ulore declinabatur. Barbari inuenit
dirptores. At Nicephorus ad primos captae urbis clamores, cūcti Sophiae ades peti-
it humanitatis ab Alexio obtinuit, ut tonsoratus, & in monachii ordinis uita donare
tur. Alexius per solenne dominice resurrectionis diem in palatio coronatus, exercitiū
præda & iniurijs ciuū reuocari accēgit curauit. Isq. factū suū apud ciues honestatum,
tanquā i Nicephori avaritia furore ille processisset, Michaelē Michaelis Diocēsi
imperii consortē accepit. Prima uero Imperatori nouo fuit cura rebus Dalmatiae pæ-
dendi. Itaq. exercitu, quē fraude parauerat, educto Michaelē imperii consortem præ-
cedens in agmine legionibus dedit ductorem. Bohemundus interea terrestriē, Rob-
tus dimisso in Italia Michaelē Diocēsi cum classe, reuersus maritimā obidionem con-
nuabant. In quos quum Graeci imperatores terra mariq. impetu facturi uiderentur, Ita-
lici duces copijs in aciem eductis pugnandi copiam fecerunt, commissi in pælio quod
duram & utrinq. cruentum fuit, Michael imperatorum alter cecidit, Alexius in fugam
conuersus, lacrum dissipationiq. reduxit exercitum. Fuisse autem in exercitu Alexi
ha septuaginta scribenti Cōsentino facile assentior. Sed Gualterum & Bohemundum
pauores quidē quā ille, tamen maiores quā is dicit scriptor, habuisse crediderim.
Secundum eam uictoria Dynhachini imperatoris sui praesidio desperantes, urbem Ro-
berio dederunt, pariterq. multa Dalmatiae oppida prius etiam quā essent a diti sece-
runt dedicationē. Romæ eodem anno aliam Gregorius pontifex synodum celebravit, in
qua acta est causa Berengarij cuiusda in dominici corporis & sanguinis mysterio etia
tis, & Berengarij cōuictus, erroremq. confessus, id fecit iuramentum, quod facti iura
pontificis canones de cōsecratione distinctione secūda. Ego Berengarius corde credi,
& ore confiteor, sanctum habent. Et Henricus rex post spretam pontificis legationem,
ab ore de fideitate ac obedientia regulatus, quum non pareret, denique excommunicatus,
Rodolphus autem in regem Alemanniae atq. Italiae confirmatus. Quo territis commo-
tūq. nuncio, Henricus nihil statui omittendum, quod pontificis excidio accomodum
intelligeret. Conuocatis itaq. apud Brixiam Alemanniae urbem omnibus sibi parenti-
bus episcopis & abbatibus, conciliabulū celebravit: in quo Robertus Rauennas archi-
episcopus in pontificē, cui esset Elemēti appellatio, profanatus est qui pontificis
habito, illico se consuli in Italiā. Henricus uero coactis summo consilio copul
Rodolphus

- A** Rodolphum regem in Saxonia agentem inuadendū duxit, cui Rodolphus aduenienti
 inis castris obuius est delatus. Cōgressū quarto idē praelio duces, obstinatis pari ardore
 in mortem aut in gloriam animis decertarūt. Et quum victoria ut apparuit, positus esset
 Rodolphus, casu à sua vulneratus longiusculē retrocessit. Henricus uerò fuga prolapsus
 loco tam abdito latitauit, ut re aliter q̄ crediderant se habente, à suis diligentissimē per-
 quisitus, septimo tandem die præter omnium spem fuerit inuentus: de eo namq̄ sicut &
 de Rodolpho actum esse utroq̄ in exercitu opinio emanauerat. Nam Rodolphus dum
 uulnerē, ut diximus, à suis accepto grauatus secederet, secuti sunt ei multi ex suis pari-
 ter uulnerati, inter quos pariter quoq̄ mortuos expirasse repertus est. Tulit uerò probi
 pont. Gregorij & urbis Romę infortunium, ut altera per id tēp̄s itēp̄s haudquaquam
 minus damnoſa clades fuerit accepta. Henricus namq̄ qui postea fuit quartus nominis
 illius Imperator, Henrici tercij filius, quē genitor audita Rodolphī cōsumatione tutan-
 dis Italīe rebus cum copijs miserat, Matildī apud Parmā urbem praelio cōgressus illam
 superauit. Eaq̄ mulier, quam Gregorius semper meritō gloriosam appellat, altero tunc
 nō minore infortunio aggrauatur. Quum em̄ Goffredus uir suus anno tam elapso obij-
 set, alterū illa accepit Azonem nomine, ex clara Eistēsi familia Marchionē. Et postquā
 celebratis ex more nuptijs, aliquot menses secū in matrimonio per copulā cōsummato
 fuerat, reſcit mortuum uiuentemq̄ uiros suos tam propinquo sanguinitatis gradu con-
 iūctos fuisse, ut pōtifficj iuris legibus prohibita in nouo matrimonio manere nequirit.
 Anxia itaq̄ omnē rei ordinem ad Gregorium pontif. quam deferri curasset, eam habuit
 ab illo responsionē: quam proprijs ipsius pōtifficis uerbis libet inferere, Gregorius epi-
 scopus Matildī salutem. Qualiter celsibus & sacramentis in præsentia nostra probatum
 sit te habuisse utrum cōsanguineum Azonis, te etiam & Azonem Marchionē in quarta
 propinquitatis linea cōsanguineos esse, ipsi qui idem causę interfuerunt, poterunt tibi
 referre. Vnde quia Azonem Marchionem sacramento cōiūctissimas, nullam deinceps
 sine licētia nostra maritale tecum conuersationē habere, tibi etiam ex parte beati Pe-
 tri præcipimus, ut cōsortio & cohabitatione sua omnino te auferas, & de perpetrata in-
 quitate ita benignē poeniteas, quatenus gratiā dei ualeas recuperare, & tanti tamq̄ tur-
 pissimi incestus infamiam declinare. Quod si fortasse præiudiciū te peti existimas, &
 testimonia atq̄ sacramenta de consanguinitate uestra improbare posse confidis, damus
 tibi audientiam in proxima Romana synodo. Duabus hīs uictorijs elatior factus Henrī-
 cus pater, per Baſaros Italiam est ingressus, sub cuius aduētum Matildis consilijs sub-
 ditorum sibi populoſi fidei nullatenus diffusa, quicquid habuit copiarum Romā præſi-
 dio pontifici misit. Ducens itaq̄ Romam Henricus Clementem suum pontifici ap-
 parato incedentem usq̄ ad pontem Miluium præcedere uoluit. Inde in prata Neronis
 tunc dicta quā itetur, situcta in prælium præcessit acies. Post Clemēs cum pompa inde
 rex in sublijs est securus. Appulſos Leoninę ciuitatis portę, quā Saxonū tum, aut Po-
 ſturedam uocabūt, regios milites Romani sagittis iactisq̄ sup̄nē lapidibus repulerunt.
 Quod quū uidisset Henricus, castris loco firmatis exercitū incendijs ædificiorumq̄ de-
 moleioni curauit intendere. Et tamen nullam uincendi spem offendi uidēs, post paucos
 q̄ aduenerat dies cum suo antipapa Rauennam redijt. Guilſardo interim apud Dalma-
 tiam agente, Rogerius filius Aſculum Apulię urbem, quod scilicet ciues rebellionem ma-
 chinari, incensam deferauit. Eratq̄ Romę tunc & ubiq̄ per Italiam quies maxima, quā
 Henricus ad annum sui in Lōgobardiā accessus inde mouens per Spoletanos ad urbē
 redijt. Et quum toto quadragesimalis seſuſij tempore ciuitatem obſediſſet Leonis, ea
 post Pascha est portus. Inquinatq̄ per aliquot dies tam à seipſo, q̄ ab antipapa suo ce-
 leberrima Petri apostoli basilica, ad alterā pariter celeberrimā S. Pauli ecclesiam con-
 iūctādam accessit. Affirmat uerò Pandolphus Lateranenſis ecclesię bibliothecarius,
 & ipse pontif. Gregorius septimus in sui registri epistolis scriptum reliquit, Henricum
 porticus binas diſiſſe, quam hinc ab Adriani mole castello sancti Angeli ad S. Petri,
 inde à trigemina Ostienſi portā ad S. Pauli uias contexiſſe, & aliquando docuimus, &
 idētidē affirmamus. Dumq̄ impius ipse rex circūſederet, præliaq̄ quotidie cōmittun-
 tur, multū Romani sanguinis est fuisse, Caumathus uerò, sicut in urbis regione aſſollet,
 ad æſtatis principium inchoantibus, sibi timens Henricus, per propinuas Romę ciui-
 tates,

rates, quæ omnes ei parebāt, diuulsi exercitum. Et Guibertus antipapa adulterinum Pe-
tri sedē in Tybure tenuit. Rebus ita dispositis, Henricus attributo antipapæ suo in oē
copias per hyberna, ut ostendimus, diuulsa imperio, in Lombardiam cum paucissimis ei
reuerſus. Guibertusq; sacerdotalis & pōntificalis officiū immemor, segenibus uinentis, &
cōstitis ubiq; circū urbē æstate illa succis, multa à quibus tēperasset Henricus, hostilia cō-
misit. Alio qui secutus est anno Henricus ad exercitum reuerſus, ciuitatē Leoninā per-
uim iterum ingressus, & apud beati Petri Basilicā desidēs, omnia eius urbis ædificia de-
molitus est: per qd̄ tēpus nullo propinquas ab urbibus castellis & oppidis Romā adel-
te, nullo etiā tuto exeunte, Romani ad maximā calamitatem sunt perducti, & fames a-
cerrima superuenit. Quibus effectum est malis, ut multi migrātes nunquam sint reuerſi.
Quæ quū Robertus Guiscardus à pontif. intellexisset, præfecit rebus Dalmanie Bole-
mundum, & uxorem ducēs se cōtulit in Italiam. Interim Henricus siue quis Robertus
Italiam reditum habuerit exploratū, siue quia dolos uiribus efficaciores futuros exstima-
uerit, per Cluniacensem abbātē uirum celeberrimū sanctimoniz pōntificem Gregorium, cui
ille esset deditissimus orauit, ut se ad Lateranensem basilicam admissum coronaret, sicut
pollicitus, ut Imperator solēni ex more declaratus in Alemanniā cum omnib. copiis re-
uerteret. Eodemq; die fide publica per literas patentes data omnib. qui urbē accedere,
aut inde exire, & in agro obseruari uellēt, mirabilē uoluntatis cōuersationē fecisse ostē-
dit. Cuius facti fama omnē per Italiam uulgata effecit, ut Guiscardus admissum coronaret, sicut
eius ad urbē ducēdo refrinxerit diligentia. Romanus uerō populus malis, quæ tres annos
continuos passus fuerat defatigatus, pontificē ut patriæ mileret, cōpatereturq; affli-
ctis supplex orauit. Gregorio quod petebatur spōdente, dēmodo Henricus errata cor-
rigeret, & debitā pontificatus obedientiam promitteret, prohibita Henrico est, qui per
simulationē illam quæsiuerat, occasio malignādi. Largitione em̄ multa uisus, corruptos
ciuitatis primores in suā aduersus pōntificem amicitiam pellexit. Venturūq; est à multis,
& his in urbē primariis eousq; impudenti & procacitati, ut pontifici in facie dicerent,
nō esse Henrico regi, etiam si prius ecclesiæ non satisfaceret, coronā & declarationē Im-
periū denegandā. Quod quum uidisset pontifex, de Romani populi cōstantia diffusus in
Castellum Crescentij cū domesticis se recepit. Rusticus uerō eius ex fratre nepos se cō-
tulit ad Septemſolia arcem, tunc castello sancti Angeli munitione nullatenus inferiorē.
Vixq; pontifex imminens, ut est ratus, & quod postea notorium est factū, euaserat peni-
culum, quādo Henricus à coniuratis introductus Guiberto Tybure accessit in Lau-
rani patriarchiū intralis. Quūq; nullus uel cardinalis, uel episcopus ex gēte ecclesiæ
Romana, ut illū ex more benediceret adduci posset, Bononiēsis, Treuerēsis, & Mutinē-
sis pseudoepiscopi cærimonijs in illā Romanis pōntificib. adhiberi solitis sunt abuti, per
solennia postmodū paschalia, quæ proxima secuta sunt diebus, adulterinū Imperatori
antipapa coronauit. Populus uerō omnis, ut regi satisfaceret, ad obſidionem caſtri Cre-
ſcentij est cōuerſus. Cepit uerō Henricus sedem sibi & statua militibus apud capitoliū
nō parua ex parte tunc integrum: & Romani rebellionis principes, quū pontificem ca-
ſtello deturbādi munitissimo nullam cernerēt spem præberi, clauſerūt muris ad uiam
exitus in repagula excitatis. Henricusq; interim familiæ Corſorū tunc Romæ potentis,
quæ Gregorio fauebat, ædiū partē capitolio subiectarū euerſit. Expugnandaq; Sepſo-
li arce maximos adhibuit conatus. Id uerō Lucij Septimij Imp. opus, reliquæ ciuitas cō-
tra monasterium S. Gregorij cernuntur, trēnos habuit sibi iniucē suprapolitos columna-
rum ordines, quarum inferiores solo inhaerentes, nullis pro ſua ſublimitate ſcalis ſupe-
rari, nec pro craſſitudine ferro ignēque corrumpi poterant, fueruntq; multe paucæ, quæ
nunc aſtē aſſimiles: cōtextum uerō ſuper eas in contignationē ex marmoreis trabibus
ſolarium totidē paulo minores ſuſtinebant, inter quas cubacula, cornacula, & porticus
ſpacioſas fuiſſe ueſtigia nequaquā minora nunc oſtendūt. Ea quum Robertus Guiscar-
dus à Gregorij pont. nuncio intellexit, exercitu quē copioſiſſimum parauerat coſſido,
uiam Latinā, ut urbem peteret eſt ingreſſus. Interea quū Rusticus ex de munitione mu-
morea ſe multis defendiſſet diebus, applicuit Henricus omniſariam genera machinarū,
& aliquot per uetorſtatem debiliores euerſit columnas, ut Rusticus de ditionē faceret
cōpulſus. Quum eſſet apud Ceperaneum Robertus, ad Henricum miſit, qui bellum ſibi

& caput

A & capitis periculū, nisi urbe & eius agro excederet denunciaret. Timuit uero Henricus & urbe Romanis ciuibus Roberti aduentū ignorantibus cōmendatū, ad sancti Petri basilicam cum Guilberto antipapa se contulit. Milites autē sui capitolio, ad quod eas cōfisse ostendimus, moturi siue casa, siue de industria illud reliquerant incensum. Henricusq; acceptis copiis illico uia Cassia rē rapidē est pfectus, ut eadē die ac hora Senas ipse Hetruscā urbē, Robertus Guiscardus urbis portas attigerit. Auspicij sunt pōtissimis hostes urbis portas occludere, Robertum conati uerbis pollicitationibusq; auertere. Is uero pā rē perditā uerborū fraudē reddens, per exhibitam ab amicis occasione porta Flāminia est ingressus. Ieruerunt tñ armati ciues, usq; illum ut expellerent intendant: quia factum est causa, ut proxima in campi Martij regiōe Guiscardi copię subiecto igni, et quæ nūc quoq; cernit fecerint uastitas. Nā quicquid ex porta Flumentanae, tñc Flāminia & nūc populi dicta, hinc ad sancti Syluestri & sancti Laurentij in Lucina, inde in sanctorū Triphonis & Angustini aedes pertinet, id assumpsit incēdium. Quia uero apud capitolio te

B belles & aduersantes pōtiffici ciues coactos esse audiret Robertus, a campo Martio per exquilias uadens petiit Lateranū, ubi aliquot sedesit dies, expectans si forte qd a se quæti oēs nouerant, pontiffici liberandi ciues facerēt mentionē: sed praelijs potius apud Amphibatrū, nunc Colosseum cōmissis, cogebant per singulos dies sui milites decertare. Quod quā diutius ferre non posset Guiscardus, aedes ciuium domosq; tunc frequentes quotquot hinc a Colosseum per Lauicanā uiam ad martyrum Petri & Marcellini, inde ad sanctorum Ioannis & Pauli per Carlium montē ad Lateranum pertinent, & incensas diuitis: quā pulcherimæ regionis uastitatē ad nostra tempora cōtinuasse uidemus. Ea nos & alia Henrici terrij temporib; gesta considerantes, coniiciamus urbem Romā quæ pōtifficum Romanorū beneficio immunitas longe supra uires non parum instaurauerat, tñc primum ad hanc quæ nobis inest temporibus rerū exiguitatē esse perductā. Peruicit tamen prestantissimi ducta Roberti fortitudo: nam capitolino colle per uim capto ciues tanquā facta urbis deditione ad eum conuenerunt: qui rectā ad castrum Cæseris eum armato exercitu incedens disiectis murorum repagulis pontifficem educitum in suā Laterani sedem deduxit: & tamen quia abalienatos animis ab eo ciues extrema intentaturos formidauerit, illum perduxit Salernum. Tuncq; maiora animis agitant Guiscardus, inchoatū in Dalmatia uictoriā proseguī, & Constantinopolitani quod alleciet imperij ignuadere perrexit. Quod uero terrestri exercitu Bohemundum filiū satis ualere cōfideret, classem ipse ingentē parauit: ad cuius inchoatē nunciū terris imperator Alexius orauit Venetos, ut classem pro uiribus ingentē pararent suæ quā breui educeret cōsummendatū. Veneti qui Roberti potentia, si augeretur, libertati suæ aliquādo suspicarentur obliturā, classem parauit spe Alexij ampliorē, quā Dominicus Siluius Venetorū dux Cocyram usq; per ductā Græcorū & uenientis Alexij nauigio cōiunxit, uixq; classis cōiuncta erant cū alto tam mari nauigantē Robertū transire in Dalmatiam Venetorum speculatoria nuntiauerunt. Velis itaq; sublatis Alexius Dyrrachiū, ut portu hostē prohiberet properans est delatus. Nec tñ ea longe uisā numerosi nauigij classe, aut in alto consistit, aut aliqua flexit Guiscardus: sed prorsus hostium proras petens armis uisā aperire perrexit. Pugnatam est utrinq; summa uirū & audaciæ paritate, quo factū est, ut pari quoq; euentus prælium dirimi nequiterit. Guiscardus tamen siue pro solita fortitudine & fortuna, siue quia Dyrrachini portus propinquitas, & stans in litore armatus Bohemundus exercitus aliquod suorum animis robur addiderit, sensim superior euadere cepit. Et ubi uisā suarū nauis Alexiani mergerēt, binas ille Græcorū Venetorumq; mergebat. Fractis itaq; & fugatis hostibus male integrā classem Guiscardus Dyrrachiū perduxit. Alexius uero ad sinistram, ad dexteram Syluius fugientes, hic Venetijs, ille Peloponnesum nauiga se, & male tractatū ob amissæ classis inuidiā Dominici Siluii ducatu Veneti deiecerūt. Sufficiensq; dux Vitalis Falestro Croaciæ & protoseualtos titulis ab Alexio imperatore ornatus, classem & ipse Venetijs armatā ad illū auxilio duxit. Per quod tēpus Gregorius septimus pont. Salerni obiit. Et Desiderius Casinensis abbas gente Samius, uel, ut nunc dicunt, Apretinus, Roma in Victorē tertium pontifficē est assumptus. Postquam Guiscardus Bohemundusq; filius de summa belli in Constantinopolim inferendi aliquot cōsultauerāt mēses, attulerūt ad eos Dalmatē speculatores auctū Venetā classe Alexiū,

ut in Dalmatiam duceret, classem prima maiore paratioremq; Peloponneso soluisse. Quā obrem & ipse Dyrrachio soluens in alium se contulit, obuiusq; sibi à casu classes apud Salinum confligere, maiori autem quā antea damno imperator Alexius & Venerius dux superati fugatiq; fuerunt. Robertus vero Guiscardus ad Calliopā insulā delatus eo quātunc erat Iulio mense sibi vita est functus. Ea tēpestare iniulerat orbem, sed in primis Italiam fames valida, per cuius occasionem Aulsi Galatig rex, cui perpetua cum Saracenis bella fuerunt, Tolerā urbem multis obfessam annis cepit, & Christianorū religioni quā in nostra usq; retinet tempora resistit. Henricus autem tertius in Alemānia tunc agē, cum Saxones audisset Vimburch oblidere, ut pulsum iniuria Alberonem episcopū in patriam reducerent, eō se contulit, qui male adharēna causæ malū quoq; habuit bellum nam pralio cōgressus quatuor millium caforū cladem accepit, cum in Saxoniā cōpū paucissimi fuerint desiderati: & cū prinax prēliū iteratis congregi ausus fuerit, semper inferior euasit. At in Italia Victore testio pont. per id temporis ad quintū creatio sua mēsem obeunte Oddo, qui ex Cluniacensi monacho Hostensi episc. fuerat factus, creatur pont. Vrbano secundo fuit appellatio. Robertoq; Guiscardo in ducatu Apulie Rogerius successit: et quicquid oēs populi de Italia, præterq; Siciliā ciuitatū sicut & gentiori paruerunt. Et cum Boemundus nullam sibi in Italia ciuitatū partem dari propellam indigne ferens, classem terrestresq; copias Hydruntum adduxisset, quoq; gentium & sibi in Dalmatis paruerant ad Alexium deferre. Interea Rogerius dux Capuam urbē cum exercitu potentissimo inuicem cepit, cui etiam oēs populi quicunq; hinc à Tyberide inde à Velutis ad Campanum pertinent agrum Romani pontificis Romaniq; populi eneruatis tunc uiribus diffusi, se permiserunt Rogerio gubernandos. Nam edocto ut he Roma, ut ostendimus, Gregorio nec Victor paruo tēpore, nec Vrbano in sua pontificatus nouitate satis multū auctoritatis aut potentie habuerūt. Et Romani inchoata sub Henrico inuisa ardētes uix seiplos nedum subiectos in propinquo populos gubernabant: quin Vrbano pont. sapientissimus cum actis Gregorij aperte & publice cōfessus nēmīnem Italicū externū uē ab illo damnatū ut absolueret restitueretur, adduci posset: & ideo de statu uitaeq; periclitari se in Roma intelligeret, illā honestā de causa libellū quendā fore constituit: & cū cardinalibus dignioriq; cleri parte profectus accessit Melphim, qua in ciuitate primam synodū cōuocauit. Inuenio Henricū tertij per id tēpus in Italiā uenisse. Sed de eius in illa tūc gestis nūc uarie tradi uidetur. Gulielmus nāq; & ceteri à Venetis gestarū scriptorū ipsū faciunt multos Italicos populos qui Gregorio septimo uisissent domuisse, per longamq; oblidionē cepisse Mantuā & Ferrariā, quas, ut ostendimus, Matildis possidebat. Sed ab alijs tradi uidemus Matildim, Mantuā & Ferrariā iter peratū usq; adeo pontificum Romanorū partē tutatū fuisse, ut Henrico Romanū hostitē ter petere instituenti armis resisteret, quam faciunt collatis signis cum illo decertasse, & superatū Italiā deturbasse. Eam tamen uictorū Matildis ideo contigisse dicunt, quia Conradus Henrici filius patri rebellans cōminuerit illius potentatū, in hac autē rerum à Matilde Conradoq; gestarum dubietate illud scimus Henricū, siue quia pulsus Italiā foris, siue alia ratione in Alemannia agente, Gilbertum antipapā Italiā occultē excessisse, qui paulopost à Richardo duce Beneuentano fuit sustentatus. Boemundus interea opprimū quassatos de navigatione equos satis quiescisse & milites omnia bello necellaria cōparasse uidit Hydrūto profectus in Rogerium fratrem duxit, cum quo apud Farnetū Beneuenti aciebus utrinq; ordine structis conflixit: decertatū est, pralio haudquaquā cūento, quod comites paterni in utroq; exercitu ducentes à Rogerio impetrauerūt, ut per missā Boemūdo Apulie parte ducatus, ipse titulū & cetera resumeret quæ genitor de Italia possedisset. Secundū quam pacem Romanæ ecclesie obligans, ducatus & paternæ successū nīs confirmationem ab illo obtinuit. Exinde transiens in Siciliā cepit Syraculas, quosēpore Halā Roberti Fusonis Flandrensiū comitis filiam duxit uxore, ex qua genitus est ille filius Gulielmus. Synodo apud Melphim expedita aliam Vrbano apud Troiā Apulie urbem & tertij in urbe Placentia celebrauit. Quibus obediū synodis id maxime sapientia effecit pontifex, ut quo longius à Roma abesset, eo leuioribus seditionib; ex Romanis persequutionib; fuerit agiturus: & interea laceratū Henrici persequutionē & multā

- A** nationibus rem ecclesiasticā in Italia cōposuerit, qui maiora per fidei zelū aggressus, transmissis Alpibus ad Francos se cōferens, concilium apud Clarummontem Alverniz conuocauit. Per quid temporis Bohemundus cōcessit a Rogerio fratre ciuitatibus oppidiū parum contentus, Melphim quoque sūto subripuit. Quā quā Rogerius ut toleraret nullis patrum comitum lationibus adduci posset, bellum utrinque parari cōcepit. prius Rogerius quod a Saracenis magnā Siciliæ partē tenentibus & reliquis suis diuinis de Sicilia quam inde mouisset timebat, uiginti illorum milia stipendio conductū in Italiam fecit trahit. Tuncq; illico ad sanctā copis, quas ex Calabria, Salernitis, Lucanis, & parte Apuliæ sibi subiecta contraxerat, in Melphim est ductus. Bohemundus uero ad decem milia habēs milites ueteranos sub se nutritos, & disciplinam edoctos militare in propinquo Melphi naturāq; manito se continens loco, urbē suā præsentiā constituit cōseruare. Quod ut melius facere posset, foedera inijt cū Ricardo Bracuentano & Capuano principe paterno hoste, qui ea fratru discordia usū in patriā est reuersus. Eumq; inuenit Guibertiū antipapā postea uouisse, ut Urbanus secundus pont. Ro. cū multa ad rei ecclesiasticæ reformationē ornatumq; Chromontensi in cōcilio statueret, eo anno qui
- B** Christianæ salutis nonagesimus quartus supra mille simo fuit, facinus sit aggressus maximum excellentissimūq; omnium, quæ fuerint pontificis Romani culospis ducta, auspicijs & autoritate hactenus intentata. Liberidæ enim a Turcis Saracenisq; Hierosolymę & continentis terræ sanctæ in hunc maxime modum insedere cepit. Patribus & ea quæ concilio inerat ex omni orbe Christiano multitudine ad concionē uocata, uir ipse eleganter doctus huiusmodi orationē habuit. Existimatis forte qui huc loci ad nos acciti conuenissent uiri Christiani, solā fuisse rei ecclesiasticæ ad normā fidei & religionis cōponende causam, quæ me ab urbe, ab Italia uenire cōpulerit. Fuitq; in eo aliquid causa, sed alia uigentior, & quia maior nulla diet, nulla possit excogitari, nos attraxit. Paucos ante annos gens ē Perfidæ Agarenæ, quā uos corrupte Saraceni dicitis, sanctam ciuitatē Hierosolymam, sanctæ terræ loca inuadens cepit, diripuit, incendit, sacrosanctum domini le-
- C** su saluatoris sepulchrum, quod sine lachrymis & linguis dicere nequissimus, fœdatis ecclesiæ sacella, templaq; ritus nostri aut solo æquata sunt, aut in prophanos usus cōmutata. Abacta inde Christiani pars fragilis & cruciatuum impatiens, saluti abrenuntians circellico præputio facta est Saracena: pars in fide constans per uarios mortis modos laceratū laniatūq; fuit, ut felix fuerit quæ carnifex appetitū gladio oberuicauit. Mulieres uero Christianæ, quas aut urbes & oppida frequentissimas habuere, ut ex uestris quorūdā qui ad istas urbibus & oppidis deuotio ad sanctā inspicieda & oculis ad adoranda loca per tot maria, tot terras attraxerat, omnia passę sunt, quę dicta obscuro crudelis Christi hostis nō ad suā magis explendā libidinem q̃ ad Christianorū dedecus excogitare potuit. Ea si Christiani, imo si estis uiri, nec rege audire animo, nec potestis cum patientia tolerare: in quæ omnia ut mētem animūq; aduertere, & illis pro dignitate nominis Christiani providere uelitis, maiorū exempla, maximum quod imminet negligentibus periculum, & præmiorū spēs ingentium uos non docere magis, q̃ trahere debebunt. Sic quidē
- D** quæ attinent ad periculum priusquā dixerō, cetera facilius ante oculos ponentur: omnes Romano quondā imperio, & post Romano pōntifici parentes a Turcis Saracenisq; nostris, imo Christi domini, & immortalis dei hostib; possideri neminē esse uestrū qui ignoret certū habemus. Quas uero Europæ provincias, quas urbes idē premant, nec cepit, laceratūq; infidelēs, si oēs simul ignoratis, unusquisq; in sua prouincia nouit, nisi forte uos Galli remotiores huc non sentitis, qui Hispanorū Aquitanorūq; ab ea oppressorum gente, dum in seruitutē rapiuntur, in Africā abducunt, clamores euulsusq; singulos penē per dies audire debetis. Sed numquid uos Germani, Saxones, Poloni, Bohemi, Hungari, & si Turcos & Saracenos intra uosici fratre uestra nondū sentitis, quāuis a uobis distens, quāuis parua dirimatur uel fretis, uel fluminibus ignoratis: Italiani nunc non al loquor, quā multos ante annos Saraceni dimidiā penē occuparunt, in eamq; usq; adeo penetrarunt, ut Christianorū caput Petri apostoli successorē sedem Romanum martyrum sanguine adhuc madētē inualam obsederint, captasq; apostolorū Petri & Pauli basilicas inquinauerint. Veneros hic uideo, Dalmatas, Hæstros, & alios sinus Adriatici accolae, qui dum perpetua cū Saracenis prælia ut se uocantur exercēt, quod est de Italia re-

liqum ab ea gente intactum defensant. Quamquā nescio Saraceni ne qui maris Adia-
gici possessione deturbant, ab Italia magis an ab Alemannia & Hungaria repellant.
Quid multis in re notissima morer? Fuit hactenus in extremis ad septentriones Europæ
partib. Constantinopolitanum imperiū obex, & tanquam murus, qui maiores omnia &
struturas Turcorū Saracenosq. alluviones continuit, prohibuitq. ne Hungaros, Po-
lonos, Bohemos, & ipsos Alemannos primo, deinde ceteros obrueret Christianos. Id
si uero ante paucos annos Asia imperator, de retinendis Constantinopoli propinqua
Europæ regionib. laborat, si nunc ea inspicis, consideratisq. sola quæ ante oculos sunt,
si iuramento breui Turco & Saraceno oblitere nō pergis, qui sacri domini sepulchrū,
sacra Iesu Christi pedibus calcata terrā à sporcissima gente tot annos inquinari neglexe-
rit, eadē in uestro uere caput breui sentietis, matronas à complexu uestro, uestras uir-
gines ab eadē sinu pueros & adolescentes uestros in seruitutē uobiscū rapi dolētes mit-
tisq. uidebitis. Melius filij & maiori cū gloria nostri progenitores inchoat, ut aliusce-
le repetamus, Romæ, & in Italia & uiribus Europæ auctā dignitatē ad totius orbis mo-
narchiā exulserunt per cuius oēs prouincias & regiones nomen floruit Christiānū, qd
nomē nostris temporibus ad paruū orbis angulū coangustari, & quotidie de exco-
periclitari uidemus. Sed propinquiora attingamus, Carolus ille, cognomēto Magnus,
uester Germani penē astra origine claus, uester Franci rex, uestri ingens decus, Hispani-
j, Aquitania, & ipsa Fræcie huius Saracenos infinita mortaliū examina deturbauit,
Carolus Saracenos Italia, Carolus, ut fama uos uolgaris, terra sancta & Hierosolymis ex-
pulsit, ut Christiānum nomen ab eo in Europa retentū fuisse gloriabundi dicere soleant.
Ex quid, oramus uos, gloriæ posthac ducetis, quo audebitis, pacto posthac decere solen
esse uel primariā gentem Francā, quā uere Christiānā liceat appellare, si in ea quæ uobis
adest opulētia, Saracenos & Turcos post captum, inquinatū domini & dei nostri sepul-
chrum, populi etiā Christiāni reliquias capi opprimiq. perignauit permittit: Expe-
gisceimini, quæsumus, obtestamur & per uiscera misericordie dei nostri oramus, uir-
tes orbi Christiāno exemplū incrementumq. futuri, arma capite, turmas, cohortes, legi-
ones educite, tam multos habituri sequaces adiutoresq. q. id ardenti animo facere uol-
letis. Aderit uobis omnipotens deus, angelos suos ante faciem uestram, qui gressū dū-
gant uestros, qui omni casu locoq. uobis assistat, opulentē, celo demittet. Præmia uero
expeditionis assumpti belli, quæ sint & qualia, quisquā à nobis audire cupit. Sed si uo-
minū maxima, amplissima & qualia nullo ex alio bello sunt sanæ mentis hominibus ex-
pectanda: quicūq. eū hanc in expeditionē iturus genitores, filios, uxores, diuitias, dome-
stica gloriā, potentatūq. relinquet, multo maiora & omnino incompārabilia nanciscet.
Quid qd cadentes in prælio, & ab hoste cæsi, neq. ac uincentes optima de hoste sibi spo-
lia, & ad paratū in coelis in æterno regno cum sanctis gloriā perducti cum nostro huius
expeditionis imperatore Iesu Christo triūphabūt. Si uero sunt qui tenens expedit per
mā, meminerint terrā de cuius liberatione agitur, illam esse quam deus ipse pater popu-
lo Israeliico habitandā promissit lacte & melle, id est, omnib. quæ dulcia homini & sa-
uia sunt fluant. Capite igitur, arripite arma Christiāni sepulchrū dominici liberant, &
tanta taliq. per ipsos domini nostri misericordiam facturi, ut quā omnes æternam uo-
bis pareis gloriā, tam etiam seculi rerum incomparabiles diuitias acquiratis. Pontifex
adhuc dicēter, uox omnis, dictū mirabile, unico ut apparuit ore prolata intonat. De-
us uult, deus uult. Ad quam uocē quā pont. pusillum tacuisset, illiq. uidetū iteratū
quaterq. uerba repetitū, eis, ut taceret manu significauit, & grati deo actis, qui in po-
pulorum mentes in sua flexisset beneplacita, subiunxit, Viri fortes, ea quæ dominus in
os uestrum posuit uerba, uobis in bello pro tellera erunt, & ituri in expeditionē perfice-
raturū in bello sancta cruce ex rubenti panno sagis insuta pectus insignibūt, illiq. quā
ineuitabilis necessitas, aut magistratuum iussiones reuerſi faciant, eam crucem in scapi-
lis transferent. Certe sunt & digni fide auctores tante rei cōstituta fama eadē die ad ex-
mas orbis partes peruolasse. Quod qui duxerit impossibile, meminerit præſentis Pharisæi,
in quo Pompeiū Cæsar uicit, non famā magis q. certitudinem, quo die gestum fuit, Ro-
mæ & Patuino in colle Euganeo fuisse habitū. Dum uero pontifex cum patrib. de im-
peratore deligendo consultant, multa hominū milia in cōcōnis loco cruce signantur,
pauciq.

A paucosq; intra menses trecenta mortalium milia in id deuota bellum se ieiunari acriter e-
runt. Tantia cōfectis rebus pont. Vrbanus in Italiā uenit apud Placentiā subleuit, ubi fa-
uore Conradi quē uidemus patri Henrici tertio rebellē fuisse, episcopos recedisse, q
agenti apud Beneuentum antipapae Rauennati in schismate conseruerant, & Romā se
conferens, a clero uniuersiq; populo mirabili applausu pōpāq; introductus est. Inuenio
uenisse tōc Romā Bernardum Toletanum episcopū, quem pont. pallio dignitatēq; ar-
chiepiscopali ornatu totius Hispaniæ Metropolitanū declarauit. At illa tempestate Hē-
ricus terminis bellum aduersus Henricū Bambergensem Comitē gerēs, illo diu implicatus
est tentus. Quo in tēpore Conradus filius illi rebellis in Italiā est defunctus, belloq; Bam-
bergeni uix sopito, Henricus tertius aliud contra Robertū Flandriæ Comitem mouit.
Dumq; oēs occidentis principes in destinātū aduersus infideles bellum arma militesq;
expedit, solus hīc imperiū ambiens Henricus id solū curare est uisus, ut appetitos bello
uictoris ab expeditionis gloriose consilijs uerteret. Interea cruce signati principes diuer-
si uisū iter ad Constantinopolim sunt ingressi, primusq; omnū Petrus quidā eremita ab
stinentia fama celebrē, ducē se multis exhibens per Alemanniā Hungariāq; peruenit.
Cui Gothfredus, Eustachius & Baldauis fratres cognomine Boloni, (Comites enim
Bononiæ Gallici & quidē potentissimi erāt,) se illis iuneri socios addiderūt. Maiores
uero prestantiū ducum & nobilium manus, hinc Podiensis episcopus belli dux, & Ra-
mūlus sancti Egidij comes, inde Hugo magnus Philippi Frācorū regis frater, & Rober-
tus Flandriæ, & Stephanus Carnoti Comites, transmissis Alpibus per Italiā iterunt. Vi-
demusq; tēporis habita supputatione, eodē tempore Petri eremitā & Bononiæ Comi-
tes Constantinopolim, & uisūq; per Italiā euntes Podiensis episcopus & Hugonis magni
manū Romā peruenisse: hecq; manus sanctis almae urbis Romę locis deuote uisitatis, &
Vrbani pontificis benedictione habita, triparito profecti, pars una Brundisiū, Baruti
sem pontū alia petiit, & tertia Hydeunt. Erat uero tanti exercitus tam pacatus ineflus,
ut nihil quā uiderē hostile, nihil inēmodū timeret. Vnde factū est, ut Rogerius & Bo-
hemundus fratres Roberto Guiscardo geniti de Melphis urbis possessione acerrime, ut
docuimus, bello contendentes, quā nihil suis urbibus & oppidis timuerūt, loco nō mo-
uerint. Generosior tū animo Bohemundus tot principes fama clarissimos ad bellū glo-
rię plurimū & meriti habiturū ire intelligēs, laudabili exarsit emulatione, & ab ipsis prin-
cipib; uisū, quos illico allocutus est, suasus liberū Rogerio fratri effecit, Melphis ne an-
cetera quę sibi essent de Apulia occupare uellet, signatū ex more serunt eductū a uesita-
tio purpureis chlamydidibus bis multis excidisse rotulas, quib; eū Italicę gentis ad duos
decim mille uiri cruce fuerunt insigniti. Mouit autē Rogerium fratrē Bohemundū genē
eolitas animi. Isq; liberum faciens cōmilitonib; suis, ut qui uellent illum in Greciam se-
querentur, Melphis oblationē soluit. Tuncq; Tancredus nepos Bohemundo adharē,
illum in expeditionē est secutus. Dum hīc in Italiā geruntur, Petrus eremita ad Cōstā-
nopolitana appulsus suburbia, multos sibi fratros milites, plurimos ex alijs Europę pūm-
cjs appetit, quibus uir importunus se ductorē exhibuit, nec eos aliosq; ex Gallijs Ale-
manijq; ductos adeo regere & continere scuit, quin in Constantinopolitanos omnia fe-
cerint, dixerintq; hostilia, ædificiā tū sacris tū profanis nullo discrimine spoliant. Quid
quidē imperatoris Alexij eam occidentalium expeditionē suspēctissimā ducentis animū
adeo exacerbauit, ut qui ex urbe corpisset præbere cōmeatū, inceperit denegare: tū qui
bono ut uideatur zelo Bosphorū Thraciū, quod sancti Georgij brachiū appellant, a pri-
mis illis quousq; primarij expeditionis duces cum maiorib; aduenissent copijs traieci ue-
nisset, Petri eremitam inuisū transportari curauit Gothfredus: tū Eustachius & Baldau-
nus Bononienses ex Lotharingiæ fratres in Europa manserunt. Tra ductus in Asiā eū ere-
mita copię quas ad duosdecim milia mortales fuisse constat, alterū sibi ducem Rainaldū
quendam Alemanniū creauere, qui inchoata progressi temeritate Nicomediam, & inde
Nicomiam petierunt. Tūci uero nō modo tunc, sed priusquā a Claromonte discessum es-
set, quid Christiani molirentur intellexerant. Qui Niceā defensionis oblationēq; perferē
que necessarii cōmunice, ac ceteris ex oppidijs uel castellis cōmeatu detractis, id solū cu-
rare occorperit, ut primis Christianorū qui fruerentur iudiciis, ceteros & Bosphori trant
sui detererent, itaq; facti certiores, eos duodecim mille Nicenā arripisse agros, cōuersis
Blondus. S 3 in monium

in montem uallibus infidias struxere. Primus tunc eremita Cininum oppidū offendens, agri Niceni oppidū mari imminens ab incolis derelictum, frumento uinoq; & erantibus in circuitu animalibus abundare, actum esse de Turcis uociferatus est, qui mundellum natura loci oppidū defendere diffusi sunt; & Rainaldū audiens Exeregorgeo oppidū pariter derelictū cōfessisse loco & ipse confedit. Dum autem Rainaldi milites uallo hoste uiso facti in patentibus campis prædā liberius agunt, irruentes ex insidijs Turci ad subitū perterritos impetum ad portā usq; secuti sunt, consertumq; sibi prælium non prius dirimi potuit, q̄ tanta irruerint Turcorum copie, ut uallati in circuitu oppidum pluribus locis cōperint oppugnare. Defensabantur uero probe à Christianis portæ minaq; & fessis continuata per triduum oppugnatione Turci, multis acceptis uulneribus, re absente infecta, nulli sciuissent uidissentq; Christianos, ut deliciente oppido aquam, à fonte maris propinquo aut per uulnera & montes peterent, aut sit cum iumentis intressent, cōfectos esse. Sed tantus erat Christianorum appetenda in salutē ardentem mors ardor animorum, ut nihil magis à duce Rainaldo sit petiit, quā facta eruptione sitim p̄ animorū & quæ ac corporum in Turcorū sanguine extinguendā solueret, in aliquot millibus fuit dux Rainaldus, qui abnegata Christi fide se & paucos per ignorantia secutos, periculo eximens, deditionem fecit, in carcerib; illico oppressos uarij cruciatuum modis est fessit. Ducentes postea in Cininum, Turci tam rapidē, ut est gentis mos, fecerit nequulerunt, quin eremita per legationis ad imperatorem Alexium simulationē Constantinopolim reuertisset. Obsessi in oppido Christiani, & si diutina in oppugnatione exdē in Turcis innumera cōmiserunt, ad eam tamen moriendo per uulnera paucitatem perueniunt, ut oppido per defensorum raritatem capto, ad unum omnes fuerint erudati. Fuit ex illis Christianis eo belli initio inflicta, Alexio imperatori ex eo maxime grata, quod epe interea Hugo magnus, & Normanniz, Flandriz, Carnotiꝝ comites ex Baruli Apulie portu Dyrrachium copias traduxerant, quos Dalmatiam pro Alexio aduersus Constantinopolim interpositis diebus, Constantinopolim accedere uoluit, ne unū in exitum copiarū tot uirorum fortium copiarū quæquā in imperatorem moliri possent. Et eodē in tempore Gothfredus Balduinūq; Bolionij fratres, quos diximus cum Petro eremita per Hungariā accessisse, tunc primum urbi Constantinopolitane cōperunt appropinquare. In quos suū Alexius perfidiam apertē ostendit. Nam in suburbio prima nocte hostes curauit inuadi hostiliter ab armatis. Bolioniorum uero militibus, qui ex more excubias armati seruabant resistentibus, nulla est accepta ciades, & duces nocte excubias apertos in campos recedentes, in castrorum formā statibus locum cōmunire cōperunt, quos operi intentos iterū Alexiani, sed paratiores sole oriente impetum lecerant, contra uicq; est eo insultu haud secus, q̄ si urbem Gallia ea gens oppugnatura uinibus aduinxisset. Et tū Alexius postquam intentata parum successisse uidit, quā die Hugonem engnū propinquare intellexit, pacē cum Gothfredo & Balduino constituit. Hugonem secuti quanto præfectus Dalmatiz iussit intervallo, Podiensis episcopus & Raimundus per Dalmatiz, Epirum, Etholiā, Thessaliā, Chaoniam, Macedoniam, Acarnaniam, Græciam & Thraciā Constantinopolim peruenire: solus Bohemundus antiqui hostis Alexij imperatoris fraudes callens, quo longior em eo tutiorē uiam ingressus est. Nā in Peloponnesum perpetua à Brundisio navigatione delatus, per superiorē Mæciam, uel ut uolunt, Bulgariam Adrianopolim petere constituit. Is quum ad Castrorū peruenisset, festumq; de itinere exercitum restaurauit. Alexius uero qui alta per Græciā uia militū struxerat, Bohemundum in Bulgaria esse audiens, quacūq; illi Constantinopolim potendum esse nouerat, oppressuras cohortes occulte disposuit. Mox castra Bohemundus peruenit Paphlagoniam, in qua primum subleuit ad oppidum hæreticæ gentis, quæ nec Græcos neq; Latinos obseruans ritus utroq; aduersabatur. Oppidūq; quum esset petiit, comenatus denegantes conuicia addiderunt. In quos per truncum delatus, ferens Bohemundus, capram ut spoliatorūq; oppidum incendit. Quom autem postea die ad Bardarum amnem esset peruentum, moxq; agmina in itinere oppressisset Bohemundus, parte copiarum urado transmissa, ad fluxū ripam cultus pariter subleuit. Fuit

- A**utoram, quæ non item illam secuta est, Alexiani milites qui fuerant insidiant, Italicas cohortes Bardarum amnè traductas sunt aggressi: quibus utiliter resistibus, ad primos exercitus clamores Bohemundus duo mille equites prædicto innisit, repulsi illico Græci ab inseguenti equitatu de fuga sunt retracti. Dicit uero nunc primus Bohemundus, quod Italia moturus fuerat, opinans inimicos in se animos Alexiæ gerens se uel fraude opprimendo interitum esse. Quodrato abinde exercitus incedere cōstituerat, cō expectatis duces illi appropinquare certiores facti, tumas aliquot obuias immiserat. Tūc Alexius postquā dolos incautum cecidisse uidit, ad Bohemundum mittens intentatā in eū iniuriæ culpam in militem Græcorum rapinæ audiorum audaciam reiecit, magisq; postea uni Bohemundo q̄ ceteris ductibus deferre est uisus, quandoquidem cōmestru quacūq; incederet pro omnibus copiis abunde donatum, pacis & foederum cum omnibus expeditionis ductibus inuictorū petijt consultorem. Bohemundusq; postquam omnia per occidentalium potentiam uidit rata, comitate & ingenij dexteritate usus, cum paucis ad imperatorem Cōstantinopolim se conuulsi, ibi notum ante, ut ostendimus, in Dalmatis hominē audenter allocutus, facile ei fasces præstare amicitia multa magnaq; spēs potentissimo exercitui seruate, q̄ nulla subeūte utilitas, uel quod certum erat, honestatis ratione irritari in sui suorumq; excidium concitare. Alexiusq; in sententiam ductus, nō modo comestru, tantumq; per urbem regiam & subditas ciuitates accessum, sed copias in supplementa, equos, uelut & arma est pollicitus, modo adacti iuramento duces, fidē se illi & amicitiam seruauit, & captas de Asia urbes præter unicam Hierosolimā sibi permitturos solenniter sponderent. Quod quum duces fecissent parato, imperatore iubente, nauigio oēs expeditionis copie in Asiam sunt traductæ. Solus tamen cum paucis militibus apud imperatorem ea ratione mansit Bohemundus, ut compositum in castra cōmestru caloniibus abunde faceret præberi. Exercitu omni apud Nicomediam coacto, placuit ductibus primā omnium hostis urbū Nicæam intradi. Quod autem i Nicomedia in illa uia pleraq; deserta, & saluosis impedita est montibus, præmissi cum dolabris fossorūq; instrumentis calones ad quatuor mille, pcedenē ad terguum equitatu impeditisq; iter periculū reddidit, crucibus ligneis ad uitā diuortia ubiq; fixis, ne tardiuscule secuti milites nostri, per deuia sēcētes in manus hostiū perueniret priusq; duces castra ad Nicæam metati erant, q̄ Bohemundus lente data ab imperatore cōmestribus in castra præmissis subsequi potuerit. Nicæa urbs natura loci defensa, sub limitiq; munita muro, ab Austro lacū habet piscosum, utx quartā partem circuitus munitum abluentem. Quare Christiani duces, quod est continentis reliquum, trinis circumdata castris obsederunt. Podiensisq; episcopus, Raimundus Comes, Hugo magnus, Normānus, Randrensis & Camotenis ad orientem: ad septentrionē Gothfredus, ab occasu sedit Bohemundus. Excitauit aut parauitq; ducum quisq; machinas, balistas, & alios se cit oppugnationi necessarios apparatus: & quod urbis muri turres habent sublimes, castris illas ubiq; adæquantia ex materia tabulatisq; opposita, unde sagittis & iactis eminus telis oppidani a defensione munitū prohiberent. Ac tūc etiā sunt insuper uineæ, &
- D** hinc ariste multo quassatus murus, inde cuniculis & caernis sub ipsa fundamētis irruptione intentata est. Sed præter Niceni populi frequentia, multas inerat mercenarias milites Turcus, & noui quotidie in uulneratorum montentiumq; succellari locum a Turco per lacum submittabantur: quin ligna, cōmestru, & herbas in iumentorum pabulum nostri per lacum lēbīs importari uidebant. Quare quum tricesimum iam diem obsēssē, & magna oppugnatō conatibus Nicææ nulla spes lacu illi aperto capiendi uidere se linqui, Alexiū imperatorem, ut scaphas mitteret, orauerunt. Interes Turci Arabibus, Saracenisq; in societatem belli ascitis, in montibus, qui contra Nicæam altissimi insurgunt, ad sexaginta armatorū milia coacti erant, qui aperta lacus uia freti, missa hinc inde nuncijs cōstitutā cum Nicenis die in nostros impetum fecerunt, & quod porta, quæ ad orientem spectat solem, citium eruptioni commodior esset uia, in Podiensis episcopi & Hugonis magni castra, maior incubuit impetentium multitudo. Sed eorū castrorum duces dimidia pene Christianorum exercitus pars eruptione facta congressi, inaniter furentes Turcos & Arabas, multis confectos cadibus uulneribus que in montes repulerunt. Alexius interim ductos Cinium oppidum lembos, in terramq; expostis,

carris inde in Christianorū castra cursuerat cōportari, & quod ductes exercitus ut pete-
 rent animum non aduerterant, remiges ille & Graecis idoneos, ac maximis inuentis
 praelij milites addiderat: dimissos noctū in lacu lembos armatis plenos, Niceni quāpi-
 mū sunt cōspiciat, qđ eo mane a tribus simul castris durior solito erat oppugnatione, co-
 perant dedicationis facere mentionē, quū eos de lembis allocuti milites Graeci in gratias
 sententia adduxerunt. Ea em cōditione portas Niceni se aperturos dixerunt, si ea uel
 imperatori permissa cū rebus & armis oēs qui ineratē Cōstantinopolim migrare li-
 rent. Ad uero & si duces malo animo ad imperatorem factū esse intellexerunt, quod tamen
 in maiora ardentibus ferebant animis, facile est cōcellum, & duobus ac quinque diebus
 diebus oppugnata urbs per hunc maxime modū Turcorū manibus est erepta. Progre-
 ssu inde Christiani cū binis p̄cessissent castris, ad amnem ponte iunctum amplo perueni-
 runt: quo transmissio uia sibi desertā, & soli parū herbidi aliquot diebus uadendā ind-
 lerunt: cui oblata difficultati solū adhiberi potuit remediū, ut bipastius exercitū bi-
 nis, & in quoad fieri posset, propinquas ducerent itineribus. Po diebusq; episcopus &
 Hugo unā, aliam exercitus partē duxit Bohemundus. Tres tā dies continenter iuerat
 duces, cū quarta die Bohemundus qui de tertia uigilia mouisset caelo albescēte, riuū ol-
 fendens, ad quē herbidi erat solū, equos & iumenta reficere cōstituit, & Saracenis de-
 positis castra ex more cepit cōmunire. Cū praemissi exploratores rapidā aduoltes ho-
 liē adesse, innumera esse multitudinē nūciarēt. Prima autē impavido ducti fuit cura uelo-
 cissimos alerū post alterū mittere, qđ episcopus Hugonē qđ uocet, omnibus exinde in or-
 dines redire iussit, paucos cū sacerdotibus, pueris & mulieribus castrorū male munio-
 ri custodia reliquit. Dūq; in hostē sublati ad sydera clamoribus a fronte inueniē lenta
 feri gradu, a suis monitis respicit maiores uel certe pares illorū copias, sed tacentes in
 circuitu cāpos mōtesq; occupasse. Et prouolātes Turci sagittarū nubes ceperunt amitti-
 tere, cū equis & cōtis male armata gens Christiani inuadunt, & cōtis multa cum hosti
 pernacie fractis, gladio res geri coepta. Nec erat in Bohemundi exercitu quisquā, qui cū
 lecta cū hoste manu inter cōritas illorum turmas pugnans obseruaret. Cadebat una qđ
 ex Christianis pauci, cū paucissimi uolantiū uel incerti ictus sagittarū haudquāq; lae-
 tes euadere possent: sed tāta in Turcis, Arabibus, Saracenis cōmithelet egdes, ut uolē-
 tibus uicissim p̄grediēdi inter cadauera facultas sit adēpta: subminēbat itē Solymāna,
 qui aderat summus Saracenorū princeps, laborantibus suis integros. Et infideles de sub-
 sidarijs aciebus tā audē sagittis eminus missis, nostros sentire arduos erat, ut suos et
 uulnerari cernentes se a sagittando nequiverint cōtinere. Dū uero id cōfessē anox p̄-
 lē, Turci equites mille castra Bohemundi inuadentes, magnā in multitudinē nostrorū
 inermē etiā mulierem cardē edidere, oēs consecrui ad unū, nisi aduolans cū paucis Bo-
 hemundus, illos partim occidisset, partim fugere cōpulset. Dimissaq; sibi p̄sidio no-
 ma, quā ad suos reuerisset, ad eō mutatā esse fortunā reperit, ut nūli Comes Normanni
 aureū qđ subsidaria in acie seruabat vexillū immisisset, in fugā uertēdi fuerint Christi-
 ani. Alia interim Turcorū manus prima maior castra inuadēs, p̄zeli dū ibi a Bohemū-
 relicū superauerat, & magna ex parte occiderat, inermē turbā breui cōfectura, nisi cū
 quadraginta equitū milibus Hugo magnus Gothfredusq; Bolionius superuolens qđ
 illis crudelitate qua uti ceperat interfecit ad Bohemūdū se cōtulere. Eos a lōge cōspi-
 cati infideles, qđ mōtes cāposq; diximus occupasse, & ipsi maior multo nostrorū multu-
 do ad suorū acies cōcessere: reintegratoq; p̄zeli egdes quāte prius ea die nō fuerat, hinc
 inde cōmitti coepte, priores tñ si potuissent, acie Saraceni & Turci excedere uoluerint.
 Sed ueriti, qđ p̄culdubio futurū erat, ne quāprimū terga uertere coepissent, suscitore
 dissipati a nostris persequētib; & factis illorū fuga audacioribus cōscierint, in riuū
 cōglōbatos, quoad poterant cōtinuere, quousq; p̄zeli quod ad aurore inchoauit erat,
 nox superueniens diremit. Et Turcia sensim in montibus se recipiensibus, nostris in Bo-
 hemūdī castra ad riuū firmata reuersi sunt: diei quē secuta est ortus, qđ eo in p̄zeli uel
 esset ostēdit. Christiani em a crucis signo recognitis, & in comalos gregibus, decem
 maioribus barbarorū cadauerū fuerunt, mularū, alinarū, equorū, camelorū, uul-
 quoq; etiā sarcinarū, & armorū tātum, auri quoq; & argēti tātum in Christianorū ex-
 situ uicta gens barbara reliquit, ut nostrorum inopia, quā iumenta difficultas lōgumq;
 etiam

- A**ffecerat, subleuata sit. Christiani duces unica die caesus, sepelitur, vulneratq; cordis datus postmodum quæ dies fuit nonarum Iulij quarta, hostem quæcumq; fugerit inlequi cœperunt. Didicerant enim à nobilibus captiuis, quos per paucos seruauerat, maiores opinione ad id prælium copias cõfluxisse, quàm numerus quando mouerant quadringenta subleuata milia credebat. Inerantq; Medi, Syri, Turci, Cardei, Saraceni, Arabes & Mesopotamij, quorũ pars maxima leuitas quædã, & nouarum uidentium rerum auditis, potius q̃ regum ciuitatum uel iussa domo eduçerant, apparebatq; eos nullo terrore insequentiũ hostis timore animis in quiete resumptis ad prædã redituros, qui sub recentibus eius prælij timorẽ, quo omnes perculli fuerant, si redire ad conferenda manus cõpellerent, uidebant euelligio in propria redituri. Ingressus autem Solymannus fugæ uitam, quæ in Lyeonũ ducit, quæ ferant quã postera prælij die decem milibus Arabũ sibi præsidio aduententiu obuiasset, nostrorũ ferocia uerbis extenuasse, Arabibusq; suis, ut omnia Romanæ terræ defendendi spe, ad munitiona secum defendenda reuocarent.
- B** quibus integris fretas copijs Solymannus, magnũ nostrisq; insequerant, maiusq; suis eius regionis Saracenis intulit in cõmodum: quod quæcumq; uim est, se prælio cum Christianis gesto superiore, ac planè uictorẽ prædicat euasisse, in urbes, munitionesq; oppida et castella admitti obtinuit, à quibus eductos, & tanq; iusto captos bello uinctos mortales abduxit, cõsumptisq; igni supposito, ac corruptis cõmentibus nihil est relictu, unde nostris exercitus alij posset. Quod quidẽ crudele Solymanni cõsiliũ Christianis persequẽdi hostis facultatẽ ademisset, nisi maturæ in agris segetes nostrorũ exercitui rei frumenta, ite inopia subleuassent. Hoc in itinere quod à prælij loco ad Iconũ primã Lyeonis urbẽ pertinet, cõmentibus & aquis, quibus regio pleriq; caret deficientibus, multa Christiana munimenta, multos amiserunt equos. Quam est uentũ ad Iconũ, facti sunt Christiani certiores Solymannũ aliõ flexisse. Quamobrẽ ab Iconũbus introducti, postq; satis quieti est indultu, Eracleã ducendũ statuerunt: quæ in urbe munitionissima nuncubat Turcos ingentẽ in numerũ cõgregatos, se ut uerent necessarios facere apparatus, p̃cessitq; acie instructa Christianorũ exercitus, hostẽ existimans ante urbis portas uel leui prælio occurrũ. Nostris aut, quibus ea die prima obuenerat acies, in subitũ quẽ fieret, eruptionẽ inuentis, moesti silentesq; obuiũ effusi sunt oppidani, q̃ Turcos ad aurora profectos nunciũ ante deditione oblata, pacẽ, amicitiaq; postulabant. Itum itaq; est patribus in Eracleã portis, sibiq; ad quatuor dies quietum. Turcis exinde nullo in loco, quod exploratissimũ erat, cõsiliũ habuit, placuit bipartito exercitu incedere. Et Balduinus, Bolionius, Tacerudusq; Comes Tarsum ducentes, quã ob rem Turci fugientes reliquerat eam, dedituribus ciuibz acceperunt. Primusq; fuit Balduinus, cui ab expeditionis duobz dominiũ in Asia est cõcessum, Tarsu em ea liberalitate est donatus, ut quicquid in ea regione caperet perpetuo possideret. Isq; paulo post Edissa & Manustra urbibus est potius. Flexit uero in sinistrã exercitus robur maius, & in Armeniã tunc, sicut & nunc, minore dictã, quæ olim fuit Cilicia duxit, cuius urbes, oppida & castella à nullo uel Turco uel Saraceno custodita facillimũ fuit capere. Quã omnẽ regionẽ Palmyra cuiusdã Armenio cum nostris militare solito regendã attribuerunt. Itum est inde in Cappadociam, cuius urbẽ Cæsareã primum ceperunt. Explorati uero certamq; habebat Christiani, Saracenos & Turcos ut Antiochiã retineret, summis eniti conatibus, quare in illã ducturi, apud Cæsarem Christianorũ qui inerat opera dedit, tantisper, quoad cõmentus in quintam diẽ experent, quieuerunt, p̃fectiq; inde publicanorũ castrorũ primũ, deinde Rusa urbẽ cõmuler, quæ illius habet ager, castellis potius sunt. Intercedit uero ex Rusensis agri loca, & uallis, in qua est Antiochia, mōtes altissimi, ut coacti fuerint nostri calle arduo incedere, qui ad mediũ celsi mōtis dorsum tritissimus, caligantẽ oculorũ rapidã ruinorũq; subiectã altitudinẽ quam sopra saxosa sublimitas in cœlum attollit uideat: nec fuit tam audax insanusq; miles quispiam, qui equo insidens id itinera emensus fuerit, quin multis arma uestiq; periclitaturorũ imponentibus lumentis, fuerunt qui sua proiecerint in profundũ. Hoc itinere una & quidẽ anxiosissima die p̃fecto, ad Muralim urbẽ est ueniam, ex qua nullo resistente capta primũ in cõspectu campi apparuerunt, apud quos Antiochia cernebat. Progressusq; postera die nostris, quũ est in campos defessum, hostes uisi sunt ad ampe, qui dimiduos interfecit, cõsistere. Quo enim hostes morabant loco, pons

214
erat ferreum appellatur, ad quæ multi conuenerant calones, vinum, oleum, frumenta, &c.
vina ex montanis publico edicto in urbem comportantes, quibus non magis tuto in ur-
bem socianda, quæ domo per uim educere armatorum cohortes ab Antiocheno rege for-
rant attribuitur. Iuuenes itaque nostri equites, leui consilio praelio, partim illos ferre, sec-
partim in urbem fugere compulerunt. Capere est non comestum magis, si monumentum per
da, adeo nostrorum indigentia accommodata, ut nihil eo tempore gratius fuerint habere. Ad
quor inde progressi milia passuum Christiani, ad flumen peruenierunt urbi Antiochia
ipse contigit, Parfar nomine, quod uado transiri sine periculo neque castris, ad primū
illius ripæ firmatis per noctem quiescerunt. Postriede duces Christiani urbem contemplan-
tibus tam alloquin ingentem praesentia superaret, caprimus scelerati sunt, quæ esset ciui-
tatis, non custodie magis, quæ regimini formidulicæ concordia potius, quæ dolo ducti, respon-
derent regem illius regis Cassiani, filios habentem duos, Hachmā & Senfadolū, Soldanū
Babyloniam tributa peditum, a quo Turco & Saraceni milites ueteranos praedicti ha-
buisset tot numero, talique praedictis uirtute, ut eos a nostris, si sane essent mentis non cen-
suerant expectandos. Nedo uero territi sunt illorum uerbis duces, quin potius ad omnem solu-
ant expectandos. Nedo uero territi sunt illorum uerbis duces, quin potius ad omnem solu-
præmissis cum legionibus quinque Bohemundus, hostes extra urbis portas structa acie,
inter Buulm & urbem expectantes aggressus est, dūq; ibi confertū praeliū, quicquid erat
liquū exercitus Christianorum communēdū suis proximo amnis loco castris intendit. Ge-
nus uero praelij a Bohemundo inchoatū tale fuit, in quo nec accipi clades, nec incensum Tur-
cis & Saracenis posset, cū premerent intra promurale refugium: & si quid non nollis
reprimi, et proximo loco excedere non audentibus. Sole uero in uespera inclinare,
Bohemundus in castra p̄p̄mōdū & communia se recepit. Ea urbs sicut Hebraeorū mon-
menta habet, relata prius inde ab Antiochia orientis dominatore eius nominis primo
dicta est Antiochia, dupliciter circūdata muro, pars cuius interior lateritio, exterior qua-
drato lapide structa est. Ea q; superba prae se ferens specie, turres quadringentas senagla
trahet, colles quatuor urbe includunt, in quorū cellis ad orientē solis spectatis ca-
cumine arcu est, natura loci munita, ut oēs sit machinamentorū conatus, omnia oppugna-
tio ingentia facile frustrata. Regione incolæ appellatū Coelestia, situs q; urbis humi-
tatis fontibus q; irriguus agros habet fertiles, & glebae maximā ubertate, uicinusq; lacu
optimis abducat piscibus. Recedit a mari Cilicia urbs duodecim milia passus, ubi fuit
fluminis portū efficit, nantium etiā ceterarum capacē, qui a temporibus Christianorum
primis sancti Symeonis appellationē habuit. Adiacet uero Antiochia ad septentrionē
plagā mons, excelsus uero significatione Graeca, quod aquis fontis sit irriguus, ab in-
lis primo, post a nostris per uerbi corruptelā ad absurdū oculos caligare, montana nigrā
appellatur. Ad orientē uero plagā campestris latissima regio ab urbe patet, quā pro-
fux flouius, p̄p̄mo quā mōnibus loco insit. Accepti sūt ea ciuitas maxima ab ecclesia
primitiis exordio ornata, quod Petrus apostolorū princeps primam in eam parit
ethalē instituit tenuitq; sedem. Theophilusq; ad eū euangelizā Lucas eadē omnia
ciuitate actus apostolorū inscribit, septimus a Petro antistes in illa cōsistorus, ut p̄hant
regis Antiochi nomē aboleret, eā de suo nomine Theophiliam appellauit. Sed q̄ ce-
lebre facit eius urbis memoriam, gloriosum quo appellatur, Christianum nomē q̄ ex
nostris q; sacra profunde bant baptismatis aqua, discipulis uel Nasareis tunc appellatis,
ea in urbe a principio inditū fuit: per eos uero, qui postea stante primū Romano, post
Cōstantinopolitano imperio secuti sunt ad mille annos, adeo sub Christi nomine floruit,
ut episcopus tres supra quinquaginta & centū patriarcharū suffraganeos, & sexaginta sa-
pra trecentas ecclesias urbs habuerit, in diuisione etiā magnæ illius Asiae partis, quā Chi-
thianos de Tureorum & Saracenorū receptū forte manibus ostendimus, cū quatuor
principatus fuerint, cōstituit. Vnum habuit Antiochia, cuius fines fuerūt a Tarso ciui-
tate Cilicie occidenē uersus, & ad orientalem plagā in riuum usq; quē Valentinus Ma-
radamq; urbes maritimas sub castro Mergat diuidit. Quā itaq; Christiani ad eam ubi
natura loci densissimo sublimisq; muro munissimā diu sedendum esse intelligit, mol-
ta in concilio agitata sunt a duobus proposita. Primi tamen omnium annem ponit, quē
ad castra urbem, quae pari spatio pertineret, sunt placuit. Castrorum autem ordine inter
duces suarū singulorum copias distribuendorum ea fuit ratio, ut cū Antiochia mon-
fuit

A sicut ostendimus, adhuc erat eminenti, quam ad partē absq[ue] ingreſſi perſeuso adire nequit, quicquid eſt reliquū extra proximū annū uergens in campos caſtra occuparent ea ratione metata, ut cō ſibi poſſent noſtri urgente neceſſitate inuicem ſubuenire, tum uero triſtiam diuiſi ſuos ſibi cogere ſeruarentq[ue] cōmeatus, ſuis ſingula partes obeundis muneriſus intentæ eſſent. Fuit ea dies in qua Chriſtianorum ad Antiochiā caſtra ſunt ſignata kalendā Nouembriū duodecima, per quod anni tempus grauiſſimorū ſeraſſima abundabant: uindemia eſt quæ tūc appeteret, nondū facta, uix in uinibus maturare pendeſcant, omnigenūq[ue] pomorū, & uacum ſuauiſſimi fructus exercitui in prōpiti erant. Frumenti uero & ordei deſoſſi in putela, quibus Antiocheni in horrea utantur, maxima uis eſt reſerta. Quamquā fama per uniuerſam Aſiā uulgata clemētiæ & humanitatis, quæ noſtri in ſuperatos, deditorem ſe facientes utebant, & ſeruata in emptionibus iuſticia, eſſe cerat ut oēs munitorū eorū quorumcunq[ue] locorū incolæ, niſi quantū in poſſe à Turcis præſidia prohiberēt, noſtroſq[ue] caſtris quacūq[ue] circumagerent, annonam impoſtarent. Adiuuit etiā ſepenumero Chriſtianorū cum infidelibus, cohabitantiq[ue] aſſectio, quā ab ijs in noſtra cōiugentiū caſtra, uel occulte eumibus reſediſſibusq[ue] quid ageret, moliret, prouideret hoſti, quo etiā in loco animalia in cōuallibus, aut frumenta in putela occultuſſet, reſerū eſt. Armenij & Soriani gens Chriſtiana ſemper noſtris auxilio aſſiſtere. Suntq[ue] Soriani antiqui in Aſia originē habentes, quæ acceptā ab initio Chriſti fidem poſt capſā Heraclij imperatoris temporibus à Saracenis Hieroſolymā, & omnem terrā ſanctā ſemper tenuit. Sed quod aliquando eorū fidei conſtantia Saracenis ſuſpecta fuerit, nunquam certas ſedes habere permilli ſunt, præterq[ue] ſub principe Ægypto Carpharat, qui à Laodicea Syriæ uſq[ue] ad Alexandriā Ægypti poſſidens, quantā Hieroſolymę urbis partem, in qua ſepulchrū eſt domini, eis ſuoſq[ue] patriarchę ſub annui preſtione tributū poſſidendam permille. Sed quo tempore expeditio hæc noſtra traiecit in Aſiam, pulſi Hieroſolyma, montes qui ad Antiochiā pertinent coluere.

C BLONDI FLAVII FORLIVIENSIS HISTORIARVM AB INCLINATIONE Imperij Romani, Decadis ſecunda, Liber quintus.

ANNVM obſidiſionis inchoatæ, qua Chriſtiani expeditionis glorioſę duces Antiochiā preſſerunt, nonagelimum ſeptimum ſupra milleſimū ſalutis fuiſſe inuenimus. Per quod tempus Romę pontifex Urbanus ſecundus amplitudinis Chriſtianorū, quæ ea peperit expeditio auctor, poſt actam prudentiſſime atq[ue] ſapientiſſime uitam, Romanorū odiā adeo euitare nō potuit, quin ſenex morti iam propinquans, ſibi timere coactus fuerit: quod enim nonnullos ex Romanis potentioribus Guſtberto antipapæ apud Beneuentū ſe contineri ſtudere intelligeret, conſulentiſſus amicis, conſtituit ſibi à conſuetā per id temporis Lateranſi habitatione, quādiu aduerſarius uiueret abſtinentiū. Fauebat uero illi Petrus Leonis potentiffimus per eam tempēſiæ Romanus, nec in ſatis poſſe pontificem in ſolitarū Lateranendiſ ſancti Petri, aut ſanctę Marię ædiū habitatione tueri, cum annis duobus domi tenuit, quæ ſancti Nicolai in carcere Tuſtiano eccleſiæ adiacebat. Quod quum intellexiſſet Guſtbertus Rauēnas antipapa, Ricardi principis Capuanæ, qui & Beneuentū tenebat, inſtigationibus, & opē Albam ſe cōſulit, Marſorum oppidū, ut ex eo loco urbi proximo antiquos in urbe Roma ſauiores ſuos, ſe admitrendo faceret audentiores. Sed ad Chriſtianorum Aſiaticam expeditionē in Venetorum monumentis inuenio, paulo poſt q[uam] Chriſtiani duces apud Conſtantinopolim in Aſiam traiecerunt, Venetos claſſem ingentem quæ ducēſas omnigenū nauium habuerit, cruce ſignatis milibus compelle, cuius Michael Vualia Michaelis ducis filius duxor & gubernator fuerit, eamq[ue] reſerū à Dalmatis auctā, Rhodum fuiſſe ductam. Piſani igit[ur] cū Veneti obſeſſent, ſiue claſſem Venetorum Dalmatarumq[ue] ſua maiorē eſſe ignorauerint, ſiue ea fuerint audacia, in portum Rhodiendē deſati confluxerunt, & prælio ſuperati treſemes duas de uiginti amiſſe, in quibus quatuor milia Piſanorū milia ſunt capta: ſed Veneti ob crucis quod ſerebant ſignū reuerentiā, triginta primoribus Piſanorū claſſis in obſides reſerū, ceteros incolumes cū reſtitutiſ tremens abire miſerunt. Additq[ue] ſcriptores de lat[er]e exinde cū Venetorū claſſem Sinus nā Aſiæ urbē, quę ſex à mari paſſu milibus diſtans, tunc recens à Turcis diruta fuerat, cepiſſe

cepisse, & magni Nicolai corpus ibi repertū Venetijs detulisse, quod in ecclesia de ce-
 lebri sancti Nicolai in latore secus portā fuerit cōditū, & turrim ad idē tūc parum, oc-
 sancti reliquias à piratis furtibus asportarent & edificass. At apud Antiochiā & si spes po-
 tiundi illius in obediētia à principio fuerat, oppugnare in ea ratione placuit, ut q̄ illius
 nostrorū animi, rex Cassianus, & ciues Antiocheni, imposuēt quoq̄ presidio Turcorū
 teria tabularisq̄ in tribus locis excitata, unde hostes à turribus defensione prohiberē-
 tur, adacta vinea, cuniculi sunt intentati: cū hanc satis parata essent, penumpēdo an-
 tibus, scandendoq̄ scalis muro, factus est maximus ingentissimūq̄ conatus: sed ea ra-
 tione crassitudo, ea sublimitas, quæ nostrorū vires ingentiq̄ facilliter frustraret, & malū
 nostrorū saxo superne demisso, plurimi volutibus undequaq̄ telis & sagittis vulnerabā-
 tur. Qui conatus cū alijs Romæ parū efficax, partēq̄ nullā faceret, ideo cōtinuandū aues-
 titus nihil præter sessionis diurnitatem, plurimū intelligentes, se illi cōtinuandū aues-
 titus accōmodarūt. In castris, quæ ampla à principio fuisse diximus, castrisq̄ est & edificatū
 fossa latissima, vallēq̄ turrito munitissimā, in q̄ media etiā abesse exercitus parte, reliq̄
 sese ab omni quæstionis maximo exercitu tueti possent. Inchoauerat itaq̄ præter omnē spē
 cōmetatus in castris deesse, & plane à rerū penuria ad famē veniebāt, eo maxime quia q̄
 frumētū ibant p̄ eos dies, pars vulnerati, & rerū vacui in castra cōpulsi, pars oculis
 vulnerati ab hostib. abducti sunt. Viderūt vero ex Christianis nōnulli insidiatores Tur-
 cos, q̄ ea inferret in cōmoda, oppido exire Areth castris ad qnq̄ passū milia p̄pinqui.
 Quare Bohemundus, & Fladiensis Comes iniunctū à principib. in cōsilio onus impig-
 rum assumētes, mille expeditos equites ad partē Areth oppidi nostrorū castris acrius in-
 cū insidijs locat. Emisissiq̄ castris ad ortū solis calones, paruo ad fallēdū hostē cultodē-
 te presidio, pars lignatū, pars tanq̄ nullo apparēte hoste securior facta, simulate hōm-
 quius frumētū: & certior erat hostis, Christianos fame laborare, ut nullū in quærentē
 annona discrimē, nullū viderent periculū euitaturi. Ideoq̄ quā celerē eos p̄ morem
 vulnera derentēdos, oppido undiq̄ erumpētes, in parū quod longe aberat, calones
 datū presidū sunt delati. Vix illi studio Areth oppidū post terga reliquerūt, cū nūllū
 so itinere aduolantes Bohemundus Comesq̄ Fladiensis, per viā qua uenerant in loco-
 so, magnā in eis ediderūt eadē, captiq̄ ceteri, & ante orbis Antiochiæ portas ad palū de-
 ligati, speculātib. superne Antiocheni, securi sunt per cūlli, eorūq̄ capita in urbem na-
 chinis piecta. Fuit exinde nostris quietior securiorq̄ in pabulationē humilitationēq̄
 p̄cellus. Interea dies aduenit Christianis sacratissima natalis domini, cuius solennitas
 ritē celebratis, cū ieiunijs & epulationibus ex more indulgere, solito magis intellectu
 est, in quā omniū usui humano necessariarū rerū penuria, egestatēq̄ erat uentū, necq̄
 ulla uidebat melioris futuræ cōmetatus copiarū, nubibus & glacie per mediū hyemē eni-
 cessante hoste itinera impedientibus, & in castris ubiq̄ murmuraciones ac male dicta in
 principes audiebant, ut apparet, aut obliuione soluendā, malignoq̄ anni tēpore p̄ in-
 micis regiones uadendū, aut durā omniū mortē per inediā moriendū. Faret uero inge-
 nue Robertus sancti Remigij monachus, à quo scriptore hanc certiora humanē. Patet
 Guðelmus & ipse scriptor Gallicus, unicū fuisse Bohemundū principē Italicū, q̄ dū
 lūmis his tēporibus exercitū suo cōsilio, sua prudētia, & animi magnitudine seruauit
 nā ut omittamus cōcionē ad milites habitā, quā illū facit Robertus eorū animos cōsu-
 massē, & in ductū & p̄teritū exercitus cōsilio eatenus discuti curauit, ut aliquid soli boni
 remediū tātis malis, tantis omniū periculis adhiberet. Ceciditq̄ in eū adhibēda p̄
 eis periculū, sibi & Fladiensī comiti impolitū est onus, ut cū triginta milibus ex omni
 exercitu selectis, quō placeret ducētes, ab expugnatis hostib. castris annona exercitū
 portaret. Qui Damascenos eo capiores, quō lōgius ab Antiochia recedēt in aduen-
 tea, magnā omnifariā rerū fecerūt prædā. Eam uero dum Antiochiā uersus abigi illi
 prædā, tumultus in regione maximi undiq̄ sunt concitati. Forte per id tēpōs Saraceni
 Turci, quotquot ab Hierosolymis, Aleph & Damasco eduui potuerāt, in exercitū
 draginta milia coacti obseſſe Antiochiā opē ferre cōstituerant. Qui tumultu exan-
 to, certiores facti Christianos fame cōpulsos prædātū aduenisse, in illos dūses it, quā
 quasi cōfidētū sui, ne alij nostrorū uel nimia pars eua dēret, oīa in circuitū cōpleuerūt.
 Christiani autē dissipatas aggressi turmas cōficiēbāt, ut prius ad dimidiū castris fuerāt
 dēret

- A**deles partem, quæ satis interdixerent fuisse consilium unius copijs fructu acie decernere. his hostium qui euasitanti cædem, fuga dilabentibus, magnam Christianam eo ex prælio addidit adiuuenti, quod camelis, mulis & asinis ingens timentorum uis capta turbare, quæ hostes eruptione maximis conatibus facta extremis malis, quod longius à castello aberat perfringerit. Facto quæ impetu maxime in Podiſis episcopi tætoria, egedes in nostra haud quaquæ medio eris est comissa. Vt opportunè ad Bohemum communiq; rediit nō magis exultatū sit in castris, leuata fame reo dicta abundantia, quæ pauori, quo mixta omnium angustia pectora, consistenti successisse. Fuit tamē paruo tempore in castris annonæ abundantia, quod nullis diebus, ut allolet importunibus, ea mortaliū multitudo quicquid Bohemus Flandrensiq; cōuenerat breui cōsumpsit. Vnde atrociores solito uoces in principes exercitus audiri coepit, linquēdos esse tū crudelēs uiros, tū tot mortaliū milia infinitis obiecta pericula, ad extremū fame cōfici linēdū. Nec satis ualuerit Bohemū ducē omnium maxime popularis uerba, quæ publica primū castrorū ares, post ubiq; cōcionabundus exhortatio habuit, quin fugam multi corperint meditari, primūq; Petrus ærenita, post Guðelmus Carpētarius Frācip regis sanguine gentis noctū dilapū, castra deseruere. Insecutus eos Tancredus Bohemū in pors de fuga retrahens ad Bohemū dū tætoria pduxit. Vbi Guðelmus Vgoni Magno eius cōsobrino ægrè id dedecus toleratū cōcilianū, nouo adactus est militie sacramēto. Est tamen post per alia occasione castris cum sua cohorte emissus omnium Christianorū primus signorū defector est factus, malog; eius exemplo quæ plures dimitti postulauerūt, qui tot numero fuerūt, ut principes moesti, quod produhere nequissent, uerbis singulis interruptis abeundi se certis potestate, mīgrallens maxima pars exercitus, nisi opem deus noster ab hostiū imprudētia amulderet. Dum em ea abinuros atque ac manufros teneret moestitia, nōcūis est altius exortio ad Areth oppidū Turcos milia armatorū innumera ad castra inuadēda circūfūdendū aduenisse. Læti sunt uerō eo nuncio Christiani, & in primis in professione parati, oblatū esse occasione rati, aut morte oppetēdi, quam famis horrore & fuge ignominia duceret potiorē, aut hostibus deleris, ut perferēdū cōmunitibus aperīendi. Itaq; principibus re in concilio discussa, placuit parte tantūmodo necessaria castrorū custodie relicta, cæterorū oēs sub colle leniter castigato castris & amni, proximo in acie, ut impetūntis hostibus pugnādi collatis signis copia fieret, cōtinere. Cohortis tamē decem equis ad auroram premisse sunt, quibus est imperatū, ut Antiochia inter & Areth oppidū obliquo ad lacum itinere dispositis insidijs, hostes cum pugnaretur à tergo inuaderet. Turci uerō ab exploratoribus certiores facti nostros copias castris in acie eduxisse, & ipsi rapidō eduxere. Factijs in conspectū, & sic clamores ex gentis more ad sidera iussulerūt, sensim tū præter consuetudinem progressi, pedes pene pedibus conuoluerūt. Nostri autem nulla militaris disciplinæ attentior lætat cura, quæ scutatos, & eos omnes, qui regeantur amatura in fronte locare, sagittarū, quibus illi præualēt, scius tādū manes redituros, quæ ad possent impetu cum lancea factō, gladijs rem gerere. Otto itaq; à Turcis pugna in initio prælium atrox, & eades utriusq; maxima, sed in Turcis maior committatur, nec flammam apparet, qui fortē superiōres rualorū nostros em fortitudo, illos multitudo adiutabat, ut in cadentū locū succedēdibus integris semper Turcorū acies, qualis ab initio fuerat, integra uideretur. Nec turbauit primam illorum aciem equitatus Christianorum, qui insidijs eruperat: factus à tergo impetuosam Turcorū pars magna, quæ à primis suorū globis femora locū pugne nōdum uiderat, in nostros cōuersa equitatus repugnauit. Sed dum pari in fronte audacia pugnatur, Turci sua potius faciente animorū debilitate atq; inconstantijs, quæ hostium solito maiore conatu impulsi, præter nostrorum spem in fugam sunt uersi. Prementēsq; nostri adeo fugientibus sunt immixti, ut unicus globus, unica acies uideretur, maximūq; tunc ab equitatu Christianorū, qui insidiarum millis fuerat, fructus est capta, quod aciem Turcorū extremā, ut diximus integram, dum in fugam & ipsa cum alijs se protulit, castra uincitibsq; crebris appetitū, nullo cōsistere loco permisit. Quædā uerō per campos fuga fuit, multos timentis in loca citas, plurimos cum leuis armatura, tum pedū pernicietas reddidit saluos. Sed cum est uentū ad pontē ferreum, egedem in Turcis maximā committi est coepum, quod eo pōte paucos in transiū acci-

Blondus.

T pientē

pienre, globus transire conantium à tergo confodiebatur, ut multi in nostris simi uenire. E
 nostri amnia uoracitatem se precipites egerint, eorumq; partem sumens uirtus, parit ra-
 tandi peritia inuit, pars maxima est absorpta: fuitq; in ultimus persequendi locus, quod
 nostri iumentis impeditentib; ingentem uim ab hoste fugiente relinca, certamini dis-
 pendia spoliandisq; caelis sedulo intendunt. Nec fuit duci Christianorum quispiam,
 qui milites omnium egenos à praeda censuerit reuocandos, uel eo maxime, quod Turci
 nouerant conuenisse, quamconq; per occasionem statuis egredere, annon in qua
 dies sollicitudine deferre. Reuersi in castra nostri, quanquā se optime gesta, lati subleu-
 erant, à commensurum tamen penuria moerore nati, commensurum copiam conuerterunt.
 Turci enim, qui ad dimidiū tanti exercitus euaserant, Areth oppidi in quod obfugerat
 munitionibus dissili, illo direpto incendioq; abierit. Paulo post qui Antiochia presidio
 inerat Saraceni à Suldano Babylonie immissi, noctu urbe dilapsi nūcia uinera reddidit
 infesta, adeo ut lames in castra breui apparuerit reditura: quamobrem in Christianis
 cōsilio actum est, castella duo portis opposita ciuitatis tam propinquo exitanti loco, et
 excendi redeundi; facultas hostibus adimeretur. Et quia laborum operariorumq; &
 quicquid requirebat opus instrumentorum huiusmodi satis in castris erat, Bohemius
 & S. Egidij comiti datum est negocium, ut à portu S. Symeonis ea pererent supplemen-
 ta, laeruntq; duces, quinque millia equites peditesq; praesidio adductos. Id quon hostes
 aut de mensuris uidissent, aut aliter resissent, eductū quicquid inerat roboris ad quon-
 decies millia Saracenos idoneis locis insidiari curarūt. Reducentesq; re confecta quon
 die Christiani iter tuto ementi, pontem amnis ad castra ducentem prope anigere, cum
 à fronte oppidani magna manus, & à tergo, à lateribusq; qui insidiosi fuerāt, erumperent.
 Tantaq; fuit impetentium moles, ut Bohemundo Comitib; satis ac supra fuerit repenti-
 na fuga in montē proximū in expeditionibus se recipere, & subita in nostris impetu-
 ribus ad mille uirum caedes est commissa. Tuncq; illico in castris nō magis solita & nostri
 ma Barbarorū uociferatio insulantium exaudita, quam nostrorum qui interfecti
 euulatio intellecta. Nec potuerūt in tam subita re quotquot castris inerat nō trepidare.
 Animis tamē euulatio reuulsi, Gothfredū Boloniensem ducem cum iis omnibus, qui
 arena primi ceperāt, iussu est laborantib; presidio aduolare. Et iam hostes Bohemundi
 in montibus relicti, in castra irumpere constituerāt, pontemq; occupauerant, quon
 stris urbi pariter proximū nostris obfisionis initio adificasse docuimus. Plurimū uirū
 ciuitatis Gothfredum rei militaris peritia, quo factum ex optimis quibuscq; equibus co-
 neum, cōferrissimos, qui pontem ultra citraq; & mediu obuenerāt, hostes deuolare id-
 sit. Quod illico magno urgētissimōq; conatu ut fieret, nostri emittuntur, & prima con-
 uictes in pontem incipit perumpere. Multi infideles annem inter & castra à fugitibus
 sunt relicti, quos nostri ex castris turmatim accurrentes caede subita confecerūt. Cuneis
 partim in fluuiū sunt deieci. Pontisq; Gothfredus altera in annis ripa magnā hostium
 caedem edere: sed animo totis conatibus in Bohemundi Comitib; S. Egidij adiutorum
 ferebatur: ut pro sua accurrendi celeritate eodem in tempore hinc hostes offendere, inde Boh-
 mundum Comitēq; cum maiore copiarum parte saluos de suo aduentu certiores lu-
 ctos, de mōte uidetur descendētes, itaq; Gothfredus factam in nostris caede de hostib;
 turis, & tanquā desideratis Christianis infidelium sanguine pereraturus, quotquot spoli-
 hāt occidit, inter quos fuit Bacman Cassiani regis filius natu maior. Dum hō doctus in
 locis ad pontē, & ad factam priorem in nostris eadem res geritur, infideles qui exima-
 bem erant multa armatorū missa, alios Antiochia auxilio uocauerunt, reintegrantib;
 est ad pontem praesidium. Quo in tempore Bohemundus & Comes suas Gothfredi copes
 conuenerunt. Tribusq; his ducebus structa trisariam aciem gerere placuit, ut pōt
 Gothfredus, Comes S. Egidij secundam, tertiam doceret Bohemundus. Templum na
 Saracenorū rita, Machoni, ut illi uocant, deo dicatū, à porta urbis, quam inde appellant
 Machonariam, & pariter in nostra perferente castra dimidio distans stradio: & cum ad
 pontē, ut diximus, pugnaretur, subūdia hostiū cum uexillis ad Machonis ingentem sin-
 ducem

A ducem & praestantissimorum milium firmata, quicquid soli ad portam interere debuit Machonarium compleuerant. Itaque Gothifredus ad pontem rediit, & si potuit secundum amnis ripam per fugitum factum ab hoste remotus ducere, Saracenos maluit ad portam antemuralia se stites impetere, illisq; deturbatis intra pomurale, & ad circumdacta ab initio bellice pagula cōsugientibus, in subsidia ad Machonariam hyemata est delatus. Sustinuit uero impetum, atq; ad decem, quod una habet illorum legio, uentura procul Saracenus, ut pedē referre coactus fuisset Gothifredus. Sed illico succedens, unumq; ex duabus aciem faciens S. Egidij Comes repressit hostem pariter Saracenus alia submissa decem uentilla nostros repulset, nulli instans a tergo Bohemundus subuenisset: pugnaq; atrox nullo utrinq; quem cepisset locum deferente committebatur: & illis ex utroq; qui ad pontem leui decetabant praelio, ad suos se recipiētib; toto ferme Christianorum infideliumq; robore rea est gesta. Sed tardiusculē tūc qd̄ semper aliis primo frustratus impetu cōsue

B rat Saracenus Turcūse flaccescere, accipit nō em̄ prius cessare, & in fugam pedere coepit, q̄ Admirrhani sua partim interfecit, partim capti, se sine duobus pugnare uiderunt. Fuitq; a nostris non quidē fuga, sed acie excedendi licentia laxior inchoata. Quod dū Christiani duces capto Admirrhato in castra duci curā, nōnulli uolentibus, plures labore confecti, data illis deducendū praesidia sequebantur. Caesa sunt eo die infidelitū ad quinq; milia, septem capta, in quibus duodecim fuerunt Admirrhani, regibus porceatū pares, quos Babylonis Soldanus Antiochiæ praesidio immiserat cōferuēda. Ex nostris autē praeter primos mille, desiderati sunt quingenti. Secundū eam uictoriā de hoste peractam, castris quae fuerāt destinata, excitandis duces intenderūt. Primumq; ad Machoniam templum ea edificauit ratione, ut quō totum complecteretur templum, ad pontem etiam ducta brachia pertineret, eiusq; custodia Raimundo S. Egidij Comitē est commissa. Ad ulteriorem uerō urbis partem, quae castris auersa mōti adhaeret, uallis est ipsa inter mōtes, ideo incolis armentisq; tuta, quod nullus in eam, nisi per urbem mediā, aut

C extra ad Machoniam portae promuralia est accessus. Nostris itaq; praedam magis faciedē, q̄ alia ducti causa eam in uallem sub Antiochie moenibus penetrarunt, & post factam armentis, & armentorum, ipsorumq; mortalium in agria reperiuntur ingentem praedam, inuentum in ea monasteriū in diuini olim oppidi ruinis adificatum cōmuniuerunt. Quae ex munitione, quod uis postea est intellectū, apparebat omnē urbis partē castris auersam undiq; clausam reddi. Quumq; duces quē illi praeficerent munitioni in cōsilio agitantē, nullū qui se periculo obieciaret inuenirent, Tācredus Bohemundū nepos maiori solito cautus spēs dū eam sibi prouinciam assumpsit. Tantiq; fuit ea duo excelsae castella, ut Cassianus rex ob recens acceptū in praelio incommōdū animo fractus, & simul de castionem machinādū doli quærere satagēs, inducias perierit deditiōni faciedā, ut dicebat, praesidium summas: quae tūc utriusq; exercitus gaudio cōcessae acceptaq; sūt, ut facta potius deditiō uideret, nostris in urbe, hostibus in castris liberiore cōsidentia cōuersantibus. Turbauit uerō eas Volonis egregij militis Gallici necis casus, quē nostrosū militum utrinq; ut sit, in colloquio extollentem Turci milites fustoderūt. Fortē per eas indu

D cias Pyrrhus quidam Antiochenus eius praestantissimus gestarū a Bohemundo rerum omniū in Syria claustralitū fama affectus, illum uidere, illum per interpretē alloqui curauit, adeoq; illius suauissimis moribus delectatus est, ut urbē ei Antiochiā dominio subdicere sit pollicitus. Sed Bohemundus quod publicum per deditiōnem breui futurū apparebat, sūt ut fieri quæreret, adduci nō potuit. Indacijs postea, ut diximus, turbatis, nuncios Pyrrhus occultos primū, & post filium quem haberet unicum obsequē misit, id maxime orantē, ut Bohemundus propriā tenendū dominio acciperet ciuitatem. Ea re Bohemundus cum molestia referente in cōsilio discussa, uicit cōcōsentēda, Bohemundus duci praestantissimo permittendā sua uiri industria capiendā Antiochiā, quae si publica parua esset uictoria, uero illi fuerit conferēda. Igitur cōstituta ad facinus nocte, Bohemundus omnes Christianorū copias, quibus castrorum custodia indigere nō esset, per simulationē praedae mōraria faciendae interdū educit, & uallem proximā circumdatus est, quousq; ad noctem concubias praemissi audaciores quiq; scalis, quas Pyrrhus in summo sustentaret muro conscenderunt, & propugnacula Christiano munis praesidio, porta urbis Pyrrhi custodia commissa, nostro equitatu est aperta. Ingressis Antiochiam

[illegible]

Aunt Herlinus & Petrus tenebant fide publica i Corbanā habitā, qui pēlū in tertā diem denūciātes, illi ne detrectaret pro vrbis. fraderē: cumq; in elauissimis vrbis uerbis nō la-
tis annuere uideret, uicē in nostrorū cōsilio sentētia, educēdā in acie copias, ut aut ter-
ritas hostis fugiēs, se tūta molestia, quae hanc pēlū ab obliuione aberat, liberaret, aut si cō-
siliū inuē, nostris p uictoriā, quae cetera & in manib; haberet, nō minus Antiochiā reddē-
rēt pacatā, q̄ nōnē Syriā, sicut breui uidebat futurū, nōnē subūcerēt Christiano, Secū-
dū quae deliberata Podicēns episcop. qd sui officij fuit, oēs nostri exercitus mortales tri-
duo inuolare, & nūc rei diuinae supplicationibusq; uacare curauit. Quia autē die hostē in-
uadi placuit, quā ab aduentu Corbanā secundā supra uigilimā fuisse uidemus, partiti sunt
duces exercitū in sex partes, quibus esset legionib; appellatio. Easū primae Vgo magnus,
secundae Gothfredus Bolionius Normānus comes, Robertus tertiae prefuit & in quarta
Podicēns episcopus praeter armatos cohortes suas, sacerdotes quoq; tenuit, quib; etiā cu-
ra carmina psalmistę gestant lanceā militi pgeinere: quintā legione duxit Tacerdus fe-
ratum Bohemūdu cū selectis, praeter suas ex omni exercitu cohortibus subsidio ceteris
adstantibus. Et comitū S. Egidij Antiochie cura custodie demōdata. Motus uerō exerci-
tū & foras in planitiē exercitū solēns sacerdotē, monachorū & religiosorū pōpa praee-
cellis carminib; sacris p salute & uictoria exercitus, preces ad deū supplicationeq; effū-
dēs Occupauerat Corbanā cū infidelis exercitū i supremo in dūis uertice, ad quē arx il-
la est, usq; ad infimos colles planities amplissimae cōtinentes, ab hisq; collibus ad Fariat
annē ab urbe recedentē cāpus duo milia passū intercedit, quātoq; ab urbe Antiochia
recedit, eo cāpēna regio illa ab imis collib; ad annē magis distansit. Egressi itaq; por-
ta Machonaria Christiani duces eō oēm cāpū, q collē primū & annē sub hostiū stanata
magis q̄ munitis castris intercedebat occupauere. Et Corbanā collis parte sibi & pēto-
ris cohortib; suis retēta, ceteras oēs copias in cōtiguā collibus ab hoste auersis planitiē
deduxit, ut nostris, si pugnare cū illis uoluerint, concessū fuerit ab amnis ripa in mediis
cāpos flexa acie cōuerrere. Prima autē legio similitū cornu paritibus in cāpis faciens Vgo
nis magni fuit. Et sexta quae dextrū esset cornu sub colle, quē Corbanā infederat, tenuit
Bohemūdu, proximū faciens Gothfredus, Vgonē Bodicēns episcopus, Comes
Normānus Tacerdusq; mediā acie tenere. Prius tū q̄ pugnae coepit esset, infide-
lex, ala quae in cāpos uergebat q̄ longissime extēsa Christianos dū gereret praesū i tergo
inuadere cōstituerat. Quā cū esset a nostris illico intellectū, sumptis ab omni acie turma
cōhortibusq; septima legione cōstitat Raimaldo Bohemūdi cōsilio ducendū am-
buerit. Iiq; talis extra cōstitutū principio ordanē in nouissimā hostiū alā duxit, primus
omniū Vgo magnus intulit signa, hostib; ē regione oppositis, praesū detrectauit. Secu-
tus uero est q̄ proximus erat Podicēns episcopus, & subinde Gothfredus suis quib; loca-
rem acciter gerēt: maior tū in Gothfredū uis hostiū incubuit, ut Bohemūdu suppeti-
as illi afferre sit coactus, in quē illico pari penē impetu totū Corbanā exercitus robur
descēdit. Fuit eo die cernere, qd duo pēstissimī duces Gothfredus & Bohemūdu fa-
ma omni ea expeditione celeberrimū ualerēt. Erat em maior hostiū moles, q̄ cui ut resiste-
rēt idonei uiderent. Et pugnae in medio proximi illi Tacerdus Comēq; Normānus
a suo & ipsi prementis hostis pōdere laborabāt. Acciuerat uero Vgonē praesidio Bohe-
mūdu. Sed i motus septimā uidēs legione ā longa hostiū ala premi, an illius succursū
pōdebat, cūm iterū & in tertio ad Bohemūdi Tacerdiq; suppetias uocatus accessit. La-
borauerūt res simul iuncti duces, ut dum pari penē fortuna egdes utriusq; in Christianis
Sarsensis maxima cōmuni, locū possent retinere, quibus uel leui momēto gradu de-
turbatis extrema fors ad internecionē fuerat subeūda. Sed dum ea utrobq; audacia, ea
fortitudine pugnat, flāma ignis in colle, quē Corbanā tenebat de arenis supula in id pa-
rata emēras, nostris qd ea sibi ueller ignoantes tenuit. Et q̄ q̄ momēto tenebat arduū in-
delibus illico uisa flāma, rapidū mouētib; in nostris trepidatū est legiōibus, ut quoq;
pari iudicio exultimēte integras fore hostiū copias, quib; se illi resistere nequiuissent. Sed
quod postea a capitis magnatibus est scitū, iusserat deicē furus in colle Corbanā, aggro-
nes, quibus impedimēta essent cōmentata, q̄ primū ipse uictoria desperās, eo significat
set incēdio, emigrare. Nostris ideo se magis solito cōtinentibus, hostes pariter oculis in
ignem & Corbanā principis sui pratoria intēti se cōtinuere. Sed tamē Raimūdu cum
septima legione praesū nullatenus intermisit, cuius tulit fortuna, ut dū alā illi oppositā

Blondus.

T 3

princeps

princeps Corbanus, & remotior esset, prius omniū in mōtes reuocat, ille principia sen-
 tim recedentes insecutus in fugā cōuenerit, quā cōspecta fuga multitudo omniū pariter
 ā suo principe reuocata, dum in recessum penderet, hostilissimā cōsilia fugam: tum no-
 stri insulare terribitos, fugientēq; interficere, hostilēq; nullā nisi in mōtibus & acra recipere
 spem habere. Corbanus ipse nostris in mōtē succedere cernens, cōtra ac cōsternat in
 planitiē uel ea ratione descendit, quod sua cohors prætoria uelocitib; equā uelocitib;
 bulq; camelis & dromedarijs oīs impedimētis in mōtibus itineribus secum perichlitus su-
 uis, nec prius destitit fugere, q̄ ad pontē ferreum est peruenit. Quā in fugā cōuersione
 ā mōtibus arduis ad planitiē facta destituti sunt omnia ducis præsidio Saraceni, ut patuit
 lamentorū uelocitate prolapsi, cetera multitudo, & quidē ingens passim ā nullis, &
 nullo cum periculo fuerit intercepta. Quinē agalones cum impedimentis prius se
 in tutā recipere potuerint intercepti sunt. Fuit uero nostris animus fugientē Corbanum
 insequi, sed uesperino iam faciente crepusculo desistere factus est uisum. Cædem eū
 dici factā in hostib; quā ingentē fuisse cōstat, omēs scriptores in centū milia referēte
 potuisse tenentis tot in mōtibus cōuallibus, tanta camporū planitiē dispersam centū milia
 teri numero eam eaduerā multitudinē Reueri in urbē laxi ouatēq; duces altero haud
 quasq; leui gaudio hunc allecli, quod Admirantius arci præfectus, et Bohemodus illa no-
 tē dedita, Christianus est factus. Id solum in faciēda deditōe patuit, ut qui ex cohorte
 sua fide Christi nollet suscipere, cum rebus suis abire permittent. Postera die cum pu-
 blico edicto spolia essent lecta, inspectaq; ut equali facta partitione, duces pro attribu-
 tis sibi quib; legionibus sortient, reperti sunt præter mulas, alinorum, equorū, & ali-
 rum animalium numerū ingentē camelī quindecim mille. Tota siem fuit anno in ca-
 stris stationibus hostib; repente copia, ut abundantiora urbe Antiochia de planitie
 omniū opopeta sint reddita. Rebus Antiochia ad eam tranquillitatē nono tantē mēse,
 post q̄ obsideri coepit, perductis, cōsuerit in cōsilio duces mittendū ad Alexi imp-
 oratore, qui illā offerret suo ipsius arbitrio possidendā, & ut legationi accederet auton-
 tia, Vgo magnus orator fuit, Alexiusq; sibi conscius, q̄ male promissiones expeditioni
 datus fuerat seruauit, & proinde aliquē subesse citæ urbis traditōi doli uentus, eum
 accipere tenuit. Quā ex legatione tam infelici, q̄ indebita id maximū nostri acceperunt
 in cōuocandum, quod Vgo magnus febre correptus, cōsiliū in opoli tūc obijt. Eaq; am-
 præstantissimi ducis doli indignitate accedere, quā nostri a responsione Alexi con-
 ceperat, factū est, ut palam dicere ocepit omnes fidem, quā nre seruauerat, nec ser-
 uaturus uidere Alexi, nequaquā illi seruandā esse. A ciuē exinde est in cōsilio, item
 da ne tunc temporis esset in Hierosolymā expeditio. Per mensem uero lulium qui uer-
 erat, perij futuro Augusti & Septembris ea in regione qua iter est ab Antiochia Hier-
 osolymā solis ardoribus exulta, rari nūmā & tenues sunt aquis, & quod est cōsequi
 herbe in iumentorū exercitus pabuli defuissent. Vnde edictū, ut diuisos per oppida &
 castella milites singuli dimitteret duces, Calendisq; Octobris oēs in profectiōe parati
 Antiochiæ adessent. Ad eius habitū cōcilij diē Podiellus episcopus febre correptus ex ca-
 mibus cōtracta Kal. Augusti interijt. Nec tamē interea Saraceni nostri quinos esse
 linebat, quin ad remotas regiones, & quæ prius quiete fuerat penetrantes, captiuos præ-
 damq; abtegebant, comelq; S. Egidij urbē aggressus Albanā oppugnauit, & cum capere
 nequisset, oēs in illius agro captos mortales, q̄ sacro perfundi baptisinate noluerūt, in
 terfici iussit. Interim Christianæ expeditionis duces, & ad præfixum Kal. Octobris diem
 Antiochiæ cōuenerunt, nō tamen qua sperabat celeritate profecti sunt, q̄ nulla magis
 causa aut ratione alia factū uidetur, q̄ quia multi aduenerat ab Europa milites, quib;
 ma, equos & uestē diu oporuit, & interim multi ad urbes oppidaq; & castella in quib;
 gressus duxerāt reuertebant. Cum Kal. Nouēbris iam propinquābus duces cōuen-
 sent esse profectiōem, Bohemodus in procerum cōsilio, ac multitudinis cōuentu An-
 tiochiæ solēni forma sicut promissum fuerat, sibi postulauit permitti, eptēq; omnia
 esse cōsentientibus S. Egidij comes inuidia, ut inde ductus resistit. Io. maximus papi-
 reculationi colore, quod ea ciuitas in uim iuramenti quo Bohemodus Alexi imp-
 antinopolitano omnē obligauerat expeditionē, illi uel inimico homini debere. Quā
 in cōtrouersia est diu principes altercarēt, nec Bohemodū desereret multitudo, aduen-
 rūt expeditionis episcopi, abbates & sacerdotes eū partim assensu sibi cōmitti ex arbitrio
 seruauit.

- A** terminandū. Cōcesserūtq; oēs in basilicā S. Petri sacellū cathedra ueneratū, qua princeps ipse apostolorum Antiochenus patriarcha cōsueuerat insidere. Et hūc maxime in modum sedandū tollendūq; eam cōtrouersia cēsauerūt, ut Bohemūdu princeps Antiochię declaratus, castra quādamodū antea cū copiis usq; ad cōsummata uictoria sequeret, comes uerō S. Egidij eadē qua ceteri principes & expeditionis primarij religione iuramētū solutū se aut obligatū esse equanimiter toleraret. Secundū id latū arbitriū cōuentu soluto, Raimūdu S. Egidij comes Cassiani palatii in Antiochia ornatissimū simul & munissimū, qd ā capta urbe inhabitasset, armatis cōpleuit. Et postridie ceteris omnibus in protectionē parantib; ipse omniū primus, premittas cohortes suas est secutus. Tādēq; ad quartū qd Antiochia erat capta, mēsem diūq; octauū, prima is exercitus ad pacatā subditāq; urbē Ruyā fecit castra, binis inde castris in Albani est ductū: quā urbē natura loci mœnibusq; munitissimā Saraceni magnis impostis praedijs retinere, noliti capere obstinatis animis cōstituerūt. Cūq; biduo dura in hostes extra portā cōgregios praelia essent cōmissa, egerūt in cōedio duces extructis machinis nō priusq; parata uictoria expognationibus desistēdū, cōportatq; materie aries factus & turris lignea est fabricata. Delectauit uerō nōs Robertū uidisse monachū, q scriptor interfect; eas describere mactatus in hūc modum. Fuit aries traho lōga, ferrato capite, quā funibus appēsam milites crebris ictibus in murū agebat: & turris lignea nū cōignationū, rotis ad tūū imposita ab armatis militib; ducebāt; qua muro appulsa iuxta mœnia equāce milites q cōignationibus inerti cū hoste continas decestabat. Extruxerūt uerō hostes machinas, quibus saxa in nostrorum opera iecerunt, & igne materiā corrumpere sunt aduulsi. Fueruntq; ex Christianis multi, quos ea duxit audacia, ut terni quaterinū de quib; pugnabāt tabulatis, in hostiū turres mœniaq; insisterēt, quos Saraceni partim crebro pūctos ictu in nostrorū ad iā mari cūglobatorū capita deturbarūt. Postq; nō ā nostris animā dūctū est, ea patere ad urbē ingressū uia, multi simul & meliores quib; cūglobant in mœnia ā tabulatis desilierūt, ā quib; superati hostes, & praecipites sūt deiecti. Nostrisq; superiore muro portis laetitia arietis ictib; inferiora mun nullo ultra defendēte facilius sūt apertā. Primus aut omniū Bohemūdu cū sua legiōe ingressus, ciues accuratissimē cōuocatos in turri mœniū aptūre prima, magnā uim mortalū saluos reddi curauit. Ceterū in turri ciuū aequae praediorū ā nostro exercitu est leuitū, uel eo maxime q nullus est inuentus, q salute ac libertate pposita Christianus esse uoluerit. Albania ciuit. spoliata milit Antiochiā Bohemūdu seruatos in ea mœniales, & cū Raimūdo S. Egidij comite iterato egit, ut pacē illius ac exegit cōfessū posset Antiochiā retinere, Raimūdoq; solito maiore uerbō in solētia denegāte, rediit cū copiis Antiochiā Bohemūdu. Reliquū qd erat exercitus in Albania māsle, ubi obiit episc. Auriēsis. Erat uerō tūc hyē media, atq; ad duodecimū Decēbris solēni dūico die ea urbs capta fuerat, quā p tēpēstatē cōuehēdis cōmētib; incōmodā fames uel ea ratiō breui exercitū inuasit, qā repertā in urbe annonā milites ea in direptionē contraperūt. Quā samē Robertus adeo per triginta quatuor dies, quib; fuit exercitus inuasit dicit, ut cadauerib; infidelū nōnulli uescerent. Medio itaq; Ianuario cū inde migrādū famis asperitas suaderet, Ruyā duces redire. Accessitq; Antiochia Bohemūdo, tēratū est in cōcilio, si aut Raimūdu de solita cederet ptiacia, aut eo etiā psequere uellet expeditioni Bohemūdu, ut cōsueuerat interesse sed uirū fortē & praestissimū ducē Bohemūdu rei indignitas, & ut praedicabat inanidita eque ac ignauū ducis infelicitia, durū rebellēq; reddiderat. Fuit ex dissensio Christianae expeditioni periculossima, q secessio facta Gothofredus Bolionius, & Adrensis comes Bohemūdu in Antiochiā sunt secuti: & quos uictoriae spes audiatq; nō duxisset, Raimundum S. Egidij, & Normannū comites ad res gerēdas fames attraxit. Duo nāq; ij duces copijs haudquaq; cōtemnēdis Caesaream cōcessere urbē Capadoeiae, cuius rex Saracenus Antiochie & Albanie urbium calamitatis exēplo territus, nostrorū amicis bello multum, ut rebatur, periculi habituro pposuit. Praeteregressi Caesareā Christiani, uallē ingressi sunt fertissimā, in qua animalū & omnis cōmētratus copia est reperia. Ex qua cum annonā ornatissimē Caphaliam peruenierunt, quā urbem incolae preteriti deseruerāt. Pariēterq; quacūq; incedebant loca quantumuis munita oppidā prius migrabant, q nostris uidisset sua mœnibus appropinquare. Hic uero appetebat uer, & gloriose uirginis purificationem nostrū in uallē urbi Camelaē contigua celebrauerāt, quū eius urbis re-

gula pace per oratores impetrata, nostros pecunia & urbe inuit. Quo motus expleo
 Tripolia regulas pacis & ipse a nostris supplicat oravit. Sed Raimundus S. Egidij comes,
 quod Bohemundo inuidebat affectu principatu, in Tripolim mensis oculisq; cunctat
 itaq; petita a Saraceno paci, conditio omniū diuissima, ut Christianus fieret, et appella-
 tur. Quia ob conditione est omnis spes pacis cessaret, deserderit ad eū urbē dies xv. Christiani
 & cum nulla neq; capere sed nec oppugnandi occasio se offerret, progressi Archas op-
 pida obsederunt in quod natura loci munissimū multus cōuenerat indigenarū popu-
 lus, & cū inuitata septius expugnatio nō succederet, diuisa biduo copijs, comes Noma-
 nus eam cōtinuauit obsidione, Raimundus in Tortosam duxit. Per quod tempus q; maste-
 rant Antiochie duces Gothfredus, Bohemundus, & Hadrianus comes ex hybernis plecti-
 ter ad Hierosolimā sunt ingressi diuersa qua fuerat primi uia, singuli edites primi ad Ly-
 onā in castra copias cōiunxerunt. Quo in loco Bohemundus certior est factus Raimu-
 ndū ab illis quē de hyeme pgerita habebat successu, factū esse solito elatione. Quare gra-
 dū uis equē ac probus dux Bohemundus, ne aliqd eorū simulas in cōmodi Christianis
 ferret expeditiō, Antiochia cū suis copijs est reuersus. Gothfredus uerō & Hadrianus
 comes Gibellū delati urbē diuissimā obsederūt qd quidē S. Egidij comiti opportune se-
 cidit. Nā cū ad primos obside Tortosae dies, multiplicata noctu ignibus Christianos
 exercitus metu Saracenis & Turcis presidio immixtis incussisset, nullus hostium extra
 portā cōgredi est ausus: q; primi uero paucitas obsidētiū intellecta est, parabat eas que
 urbi inerat, & dispersas per agri castella copias Tortosam accire, in nostrorū quos iam q
 uictis celsiq; habebat copias nuntari. Id cum a captiuis intellēctū esset, Gothfredi Ha-
 drianensiq; comitū Raimundus opē subitā implorauit, ducesq; tanisper morati, quā d
 Gibellū regulo petiā cōcederēt pacē, Tortosam relicta suppetias illi attulit. In eiq; modū
 comes a Raimundo rogatus, Archas obsidione relicta suppetias illi attulit. In eiq; modū
 expeditiō duces unius castris rē gerere denuo inciperēt. Lōga uero fuit Tortosae
 obsidio, tres utpote mēses die una cōtinuata, in qua sanctū pascha refectiohonia dominica
 celebratis. Deinde omni potēdiū spe sublata ad urbē Tripolim accesserunt, & pacē suppli-
 cibus exercitus prebitū capta Hierosolyma, qd fuerat pollicinas, fieret Christianus. Po-
 stera die Non. Mar. quarta, breuiore licet, asperiore tñ per mōtem sūm est peruenit. Secūda
 te incoperūt primūq; castra Bethelō oppidū arduo in mōte sitū est peruenit. Secūda
 ad urbē Zepatim, in cuius sinib; ab aqua laboratū est. Tertiā ad flumē Bezan. Inde per
 castra arduū superātes mōtem ab hostiū impetu tenuerūt. Et cū nullus uisus esset hostiū,
 postero die quintis castris Barathū urbē maritimā puenere: & subinde ad Saginā, post
 ad Sarrū, dehinc ad Accū singulis castris est descensum, petētesq; per diē, qua secūda est
 iuncti inuiti, nonū oppidū Caiphas nomine, tandē die decima Celsareā applicuerunt, muni-
 timā urbē in chyrā Palaestina, quā beatus asserit Hieronymus Byrgos olim sū est. Stru-
 ctā urbē appellatā Herodem cōtra fluctus maritimos italiano extructā opere de Augusti
 Celsari Octauij nomine Celsareā appellasse. Morati apud eam dies duos, uenio Raimu-
 ndus adueniens, eam inuenerunt metu a Turcis Saracenisq; desertā. Exinde moti de iun-
 gula castris sex progressi passuum millia, sole uix dum orto primū urbē Hierosolimā
 inuenerunt prospexerunt. Videret uerō tūc uarios summo in gaudio motus, pari clamore in
 eorū amittente, iubiliū pari & ceteris optimū maximū letam uenerat: pars lachryma
 ueritū in genas fluentibus ridēs, in faciemq; prostrata sanctā urbem, sanctū uenerat
 dumq; sepulchrū dñi saluabat. Ea ante urbē in Palaestina Syrie regione arduo in mōte
 sita, in montibus pariter ardua circumdā, nec flumina intus aut proximo in agro, nec fontē
 habet præter unicum Syloe amnē tenui, & quādoq; per ariditē nulla fluentē, cillens
 mōtem Sion radēs, uallem Iosaphat mediū leuat: quam ob aquarū necessitatē, cillens
 aquā cōtinenter plouit intus & extra, ager multas & ppe infinitas habet. Peruenit autē
 eius ager ad uarias gētes Christiano nomini inimicas. Nā Arabes, Moabites, & Amoe-
 nites ab oriēti plaga: Sedumei, & zypij, & Philiistii a meridionali plaga: & mariti-
 mites a Ptolemaida, quæ & Acco, Tyris & Tripolia ab occidentali: Tyberisq; Cel-
 sareæ Philippi, regio Decapoleos & Damascus a septentrionali in Hierosolimā uia
 spectat, loq; q; primi ad Hierosolimā uenia portāq; uenit est: nihil antiquius dū
 duxere, q; urbe in circūa lustrata, meritisq; opportune castra loca dūcib; exercitūq;
 duxit

- A** diluere. Primumq; ad septentrionale locū Normānus & Flādensis comites sunt fortiter iuxta S. protomartyris Stephanī basilicā, quō in loco a ludæis fuit lapidatus. Secūda ad occidentē summa castra Gothfrido & Thieredo Bohemiti nepoti obuenerūt. Et tertia ad meridē S. Egidij comes in mōte Sio cepit, basilicā cōplexa gloriose uirginis ad cœnacuū adificatā, in quo summi admiratidij mysterij corā dñs Iesus cum discipulis enāducauit. Castris magna diligētia cōmunis, crebra p singulos dies prælia sunt cōmissa. Vbi nāq; populo frequētissima præsidia Soldanus & magna & clarissima impoluerat. Quod tñ duces Christiani nullū Asianicā in expeditōe illa orbementiorē periculorēq;annonę penuriam & fame passi fuerāt, cōuenēdis undiq; cōuentibus priorē omniū diligētiorēq; adhibuerūt curā. Sed cūm aduocabat mare, tum maxime certus anni repetas auxilij, qd ad Maij mensis finē, q tunc erat in regione segetes flauescēbat. Ad dñā tñ sunt a nostris agri Hierosolymitanis castris, & multis dedūdē facta, cōmeatū præbētibz, plurimū ut capis spoliatis, magna in castris uiguit abditū. His curatis
- B** rebus oppugnationi moenia duce magnis conatibus intenderūt, castrisq; primū omībz in castris pari mēsurā pari studio excitari cœpta. Sed dum materia cōposita, dñi labori & alibi milites moluunt, cepit solis depozatos armorū usus milites libido, quibz se hostis tuere animis pericantadū & die Non. Iulij quarta purcolis minoribusq; uinea ad moenia est succellumier. Iuero tela, fides & saxa superne sūt diuisa, nullus tñ hostiū extra portam rem conuina gerere ausus fuit, quin scala quę noīra fuit unica tunc fuit muro adacta, tres nostrorū aliter post alterū ascendente, tenēdūq; muro: & si maior fuit scēscalarū uia, ut assolēt, adhibita, si eī tunc fuit in tanta hostiū negligētia urbē capere, spōte cū sua nostri portus descēderūt, q ab hoste fuerint deturbati. Castellorū itaq; perfectō opere placuit, ut ēre militari uisum est una eademq; nō magis die q hora, tribus ut erant castra locis oppugnare, & tñ signo ad aurorā dato primi Gothfredus, Eustachius, & Balduinus fratres, castello ad moenia per dñō preliū intierūt. Secūdas Normānus, & paulo post S. Egidij comes, suas & ipī machinas admoouerūt. Excruerūt etiā cōtra
- C** Saraceni repellēdis conatibus multa moenibus tabulata, & corrumpēdis igni, ferroq; aut graui superne demissa mole Christianorū operibus multa fuerūt machinaz. Sed castris, qd illi phibere nequieuerūt. appulsa par utroq; intus extraq; cōditō fuit, ut sola in militū uirtute pēliū mīseris uictorūq; discimē. Ceterū uerō Saracenis Gothfredo repugnātibz in cōtrariam intensionis partē magnus, quē defensionē fecerāt apparuit, qdum acriter pari utriq; certamine de ipīs operibus pugnat, miles Christianus in hostis tabulata desiliē pēdē illū & plane gradū referre cōpauit, quo sēlon primo, & post breui rapidū depulso, noīter Christianus miles moenibz & ppugnaculis est potitus. Probē pāriter a Normāni comitis legionabz res est gesta, nec tñ murū ipse aut ppugnacula potuit capere. Et S. Egidij comes locū nactus, tueri David proximū, etiā castellū muro adēgit, leuē cum hostibz cōmisit pugnā, q suos miles declināda, quæ a tūm superne demittebant, telis fixis ut occupabat: & tñ ubiq; atq; uninq; omnibus in oppugnationis locis credes maxima cōmūtebat. Iam uerō inchoatū mane summo præliū, nulloq; intermīssum mōmēto, in meridē protrahē erat, cū Balduinus Bolionas Gothfredo impellēte, eadē qua Saraceni in moenū tabulata cōscenderāt scalarū cōsignationūq; una fortissimorū militū itipatus tunna in urbē descēdit, & alios rētes Gothfredus precipites cōtinuo linmitēbat. Ad quē Balduini descēsum tūus est factus Saracenorū Turcorūq; cōcurus, ut de nostris actū esse apparuit, nisi Gothfredus telis in Saracenos sudibus & saxis, quę moenū defensionē a Hierosolymitanis parata fuerāt usus, illos superne ab omībz, quę murū & ppugnacula cōpleuerat multitudinē peti curauisset, quibz scēscibus desup uenientibz maxima in malē armata hostiū gēte occisio est cōmissa, cum tñ parē & propē maiorem ederet Balduinus. Interim Eustachius interiorē perumpere murū pgressus: haudquāq; tantū profecerat, ut uix binis ternisq; pedibus pateret aditus. Quamobrē Gothfredus omī spe uictorię in Balduino cōstituta, quicqd suo exercitui inerat roboris ad illū scalis descēdere iussit. Qui structa acie in proximā ducēs portā, dum ad usū exiūs in hostes animis cōfirmatos repugnāt, retracts ut porta omne admittit exercitum. Cū capta eo in loco urbē clamores euulatoq; significarēt, S. Egidij comes ammisit hūc rursū Davidis, quæ amplē arcis monimenta haberet, & subiectæ urbis portæ euulatoe depuacuat

- A** non praelatis proceribusq; magis, quam militibus in cōsilio propōita cōstituerat, hosti q̄ posset longe à Hierosolymis occurrere. Itaq; priusquam legiones à Neapoli redeuntes arma deponerēt, ceteris agmine facto sine ductu porta Davidis p̄fecta, ad cūda lapide subleuēt. Gothfredus em̄ & patriarcha Petrus eremitam rei diuina & urbis custodiam p̄fectū, quid facturus esset priusquam & ipsi mouerēt, instruere uoluerūt. Eū uerō commodior per campos erat uia, breuiore tamē per mōtes ea ratione Gothfredus dixit, quod hostibus loco superior tam diu esse uoluit, quoad illi quo tenderēt in p̄p̄xisset. Ventumq; est perpetuo die labore primis castris Caesarem Palæstinā, postera die quā superius monibus Ramolam ad meridiem attingissent, eo die, quod erat reliquum patēti maris litore ad quatuor millia passus sunt progressi. Eū hostiū agmen latiore solum licētia ueniebat, in quos delati lectis armature Christiani, nōnullos eorū captos ad Gothfredū perduxerūt. Licq; hostiliū exercitus cōditiones interrogati, ut fidem dicendis comparārēt, se centis uinctos ad supplicii, si mentientur referari postulauerūt. Eam de om̄issis ambagibus dicere iussit, Clementē esse dixerūt regis Babyloniorū Saladinū militiā, qui quingēta decens mortalitū militiā, nō magis Christianos, quos facillimū doceret ad unū interficere, quam Hierosolymā delere cōsidat: narraueruntq; quod postea uerum esse cōstitit, nam ibi illum innumeris prater annonā, arma, uellem militarem, & alia militū usui futura, machinas quoq; factas, & alia excitanda materiam composuisse. Flumen erat loco proximū, quod à Ramola & Aldona pariter pene distant unico ad usū eas in ciuitates perferentē uadaretur loco. Statuis itaq; ad ea uada firmatis, per noctem quiescere. Postero die celo uixdū albescente, patriarcha cum impedimentis & cohorte una p̄sidio futura uadi custodiē relicto, Gothfredus cū exercitu eū trāgressus. Nec tamē prius annis ripas reliquit, quam acies ordine structa fuit, dextrā cuius cornu ad maris litus pertinet S. Egidij comes, sinistram, in quod omne hostiū robur rursū uidebatur, Gothfredus obtinuit: eiq; Normannus comes S. Egidij comiti Flandrensi proximū adhaeruit. Eustachius, Tancredus, Balduinus, & ceteri duces cū peditū robore mediā aciem tenere, ex qua iussu posset utriusq; laborantibus subuenire. Vixq; nostri in ordines se conuulerant, quō hostiū examina capos qui ad Ascalonē passus quatuor mille pertinent, complentis ad pradium prodire: nec erat legioni in illa, aut ordinum certa intelligibilisq; discretio: sed quacūq; in latum acies tantumē illi globo pugnantium occupat. Alteri post alterum globus continens sequebatur: fessis uel occisis praecedentibus in p̄grium succellens. Clemēs ipse ultimo loco continēs militū proximū & ut ipsi praecedentes impellerēt, urgebat: primus nostrorū Normannus in hostes impetum fecit: qui cū Saracenis, Arabibus, & Turcis pugnare assortus, nil accuratus egit, quam stricissimū & ipse globo tam proximē ad hostē accedere, ut sagittarum, quibus illi praeualent, usu frustrati, gladij rem gerere cogerēt. Sed ea gens in sola equorū aut pedum pernecitate cōsidere solita, uigentibus nostris cecidit: & quotquot Francorū lanceae aut gladij nō prostrauit, in patentes profusi campos, nullo insequēte cōuersi, fugit eas eminus iaciebant: pariter secundas fecit globus. Et Clemēs, qui licet suis inuicē se contingētes premere nō desineret: mille tamen aberat passus, quā à suis cōmibat, sagam à nostris fieri opinatus, gentis Christianae amentiam subiunxerat, quā inuicē Babyloniorū exercitus occurrere praesumpisset. Interim Gothfredus Tancredū in dissipato fugientēq; dimittēs, in cōstissimos ipse hostes prorupit: nullosq; illorum, ut consueuerant, à Tancredi imminētis timore, ut profugeret auso, globi se inuicem adeo represserunt, ut Clemēs pedem referre pondere reprimentium sit coactus: qui alia recedēdi necessitate, nequaquam expectata, in Scalona portam passus tria milia se recepit. Tunc uerō fœdissima in suo exercitu fuga est commissa. Et quod receptum in campos erat, Tancredus praefepserat, fugiens multitudo cursum in naves oculoq; conuertit. Tunc S. Egidij Flandrensisq; comes, sua plurimum eo in p̄lio opera usi, & ceciderunt innumeros, & in mare plurimos praecipites impulerunt. Balduinus tunc & ceteri, quos mediā tenuisse aciem diximus, rectā Gothfredum subdiarij sunt sequuti. Serapis in barbaros factus numerus, Robertus monachus, qui tunc Hierosolymis erat, nō ponit, quā Gulielmus, & ceteri ferme omnes, suo in similibus more centum fuisse dicunt millia armatorum. Sed quantacūque fuerit, quam certe maximam fuisse oportuit, id

tuit, id Christianorum rebus adiumentum attulit, ut omnis quæ in posterioribus nobis erit, se ostendamus, inde processit amplitudo. Auri vero, argenti, fumentorum, animarum, & diuinitatis suppellectilis tantum nobis ea in victoria est quaesita, ut ad eam Hierosolyma redierit opulentiam, quæ illi nondum a nobis inuase consueuerat esse. Clemens nam profugus quæ uela pascere cocepisset, Gothfredo in foderibus permiserit. Gothfredo patriarchæ cum uictorie exercitu Hierosolymam reuersis, magnæ quies illa in urbe esse cepit. Paruorum ex duobus multi & præstantes, ea ex omni militia plurimi milites, qui tota Asia liberanda ab infidelium sporcina Hierosolymæ compotes facti, in patriam redierunt. Quorum præmi præstatiore ceteris Normannus S. Egidij, Flandrensisq. comes fuit. Gothfredus cum fratribus, & eo qui mansit Christianorum exercitu amplitudo regni finibus uehemens diligentissimè inuasi incubuit. Primumq. ut uenientibus ab Europa Christianis totus esset in Asia litore receptus. Ioppen maximam portuosamq. urbem oblecta, cuius multos dies & magna oppugnatione pertinacia quæ esset potius, ad Ramolam duxit campellensem urbem: ex qua minutissima urbe Saraceni itinera Acaloniensem in Hierosolymam impediabant. Ea q. capta itum est in Cayphâ, quæ & Porphyria, ab antiquissima ad Carmeli montis radices sitam, quæ ab Aeron potestissima urbe uita quatuor partium militibus est femora. Dumq. ad Cayphâ durat oblatio, Tyberias Galilee ciuitas, à finum militibus est femora. Dumq. ad Cayphâ durat oblatio, Tyberias Galilee ciuitas, à qua proxima lacus, qui & mare Hebraica consuetudine appellatur, nomen accepit, in palestestatem facta est. Iam tunc eodem tempore Caypha est recepta. Quæ quid felicitas & prospera spem omnium anno uno à capta Hierosolyma Gothfredus cõfecit. Iste b. sancti obiit. Et Balhuinus frater, magno omnia Christianorum qui terram incolant sanctum cõsensu, non sicut frater dominus, sed rex Hierosolymæ est creatus. Fuit annus Christi natus supra millesimū centesimū primus, quo in anno secundus Vrbani pontificis Romanus, tanq. re ab se inchoata domini sepulchri liberationis felicitas absoluit, ut non humanæ carceribus & ipse liberatus est. Inuolat autem eius mors non leuè Romanopulo notam, quod ex Petri Leonis domo, in qua tantus uir duos latuerat annos, hunc effluerit ad S. Petri basilicam detentum: clerici inferendæ cadaueri inuoluti tumant media, ut oportuit, urbe p̄p̄a processit. Sed pauci fuga accelerantes, per regionē Translybernam phœcerum detulerunt. Paulopoli Raynerius Bleda oriundus, urbi S. Clementis presbyter, cardinalis in Paschalem secundā assumptus est. Ex per id tempus Rogerius Stielg comes, oblatum aliquot diebus Canisium cepit, & paulopoli uita est funditus. Cui in Sicilia comitatus omnis dominio alter Rogerius ex fratre nepos successit. Romanus Paschalis pontifex nouus, ex profectio dignus cathedra, ex dogmatis suo tempore inter inchoati schismatis uiduus erat, & pecuniari egēs, quibus copias compararet in Guibertum antipapā Albæ Maritorum, sicut ostendimus, agentem succedens, amico orat opem corporat. Quis Rogerius Siciliæ nouus comes gratia p̄ficia & ecclesiæ sibi iam ciliatus, oratores ad illū misit, qui debitis obediētiæ sponcionibus factis mille aureis ei donos dederit. Ea q. adiutus pecunia Paschalis exercitū tumultuare: ex tota ecclesiæ contractū duxit in Albam, & auxilijs fretus, quæ Rogerius comes misit, illi oblatore constituerat. Sed Guibertus, paruo quod Ricardus Capue comes dederat, praesidi diffusus, in proxima Furconensi, nunc Aquilanorū mōtana, se recepit: dumq. paucis expugnata Alba aliquot detinet dies, Guibertus sebris ex fugæ labore cōtracta, hanc tam decrepitus breui est mortuus. Nec tamē deluerit defuncti Guiberti erroris segetes rex, qui alium faceret antipapā. Namq. apud Auerfam, quæ ciuitas Richardo Capue foederata erat, prophanus est Albertus quidā, q. quod partim cōplices sui in electione discordes fuerat, partim aduersarij ciues est apud se prophani iniquo uoluntate anno eodem die depositus, & apud ecclesiam S. Laurentij, quæ est Auerfa, delegatus fuit. Alterq. Theodericus nomine a facinorosis olim Guiberti sequacibus apud Carū in b. Ricardus item concesserat, in antipapam deputatus est. Sed quinto abinde & cetera die Causens tolerat seletis poenitentia ducti, illum adulterina quæ tenebat sede depositam, apud sanctæ trinitatis anachorite indutū pallio, bonis, ut dixerit, per discipulorum, clausum teneri custodiriq. curauit. Tertius item inuolutus est, Maginellus nomine etiam Romanus, qui se papā curauit appellari. Id apud Rauennā factum consueuerat

- A** tanta illa erat Paschalis in urbe Roma & per Italiam autoritas, ut ita etiam scelestis exilio à Romanis dātoris, & paternis spoliatus bonis à Ravennatibus quoq; sit pulsus, atque etiā à veteranis Guiberti sectatoribus delinquitus. Ea spiritali autoritate parata pontifex Paschalis tēporali quoq; reparando ecclesie domino intendit. Primūq; civitatem Castellā naturā loci munissimā; & paulopost Beneventū favoribus maxime auxiliisq; Rogerij comitis fretus per legatos recepit. Per quod tēpus quum Petrus Columna Romanus civis Richardo fidei dēranis Capuā comiti Causa agri Praenestini oppidū, qd̄ iuris erat beati Petri, occupasset, pontifex illuc duccens, & Causa recepit expugnatas, & Zagarolo Columna oppidū, quē idē paterna tenebat hereditate spoliatū. Erat tēpēstate illa Romae familia Corso cognomine potentissima, cuius domorum partē Capitolio proximarū Henricum tertium, ob servatū Gregorio septimo fidem diruisse ostēdimus; primarij q; eius familie Stephanus, fratres & filij numero multi, mutato in peius studio, regi Henrico & intrusis in papatu adversus Vrbānū & Victorem pontifices fuerant;
- B** quos in pristina perseverantes audacia, secūsus Paschalis pont. urbe expulit. Dum itaq; pontifex recipiendā Beneventū cū exercitu abest, Stephanus in Coris sancti Pauli basilicā cum armatorū turba occupat, palatiumq; illi ad primas portas impositum cōmunat. Id octauus Iosannes Romanus pont. tanto circumdederat muro, ut à multis habitatū Romanorum civium familijs castellum esse videretur. Fiebant autem ex eo castello à Stephani satellitibus in Romanū agrū noctū interdūq; excursions, capiebantur, occidebanturq; qui adversa in urbe studia sequebantur: ut nihil Romana in terra pacatum, nisi huius fineret esse rursū. Ea in quo, ut debuit, animo serenis pontifex, à Beneventana oblatione reuersus, cōstituerat auxiliariis magis Rogerij comitis, q̄ Romanorum copijs basilicā circūfessā, rebelles captos punire, quō sui curiales clauibus usi adulterinis turrim palatij maiore noctū ingressi, studentū pontifici copias introducere: venissentq; Stephanus in potestātē, aut interfectus fuisset, nisi pont. uel dissimulato uel lenito odio cōueniens, illō abire permisisset. Tāris rebus annis plures minus, ut uidet, duobus prudētius simul & feliciter circa tēporalia cōfectis: pontifex Paschalis componendis ecclesiasticis, quas alibi turbatas nouerat, tria instituit cōcilia: primū Florentiē, in qua ciuitate episcopum peninaciter assērent; Antichristū nunc tēporis natum esse, quum satis ostendere nesciret, sed arguit. Secundū Guardescallū, super male acceptis à clero inuestitura ecclesiā rū. Et tertū in Francia celebratū est apud Treca, in quo Gallicanarū ecclesiarum reformatio facta fuit. Reuersusq; in Italiā inuenit Romā & eius terrā Stephani Cori audacitā perturbatā. Ceperat enī Montanum & Ponticelum, tunc Hetruria, nunc patrimonij sancti Petri castella: ex quibus omnē ad Tyberim pertinentē Hetruriam latrocinijs populationibusq; infestabat. Maioresq; interim & breui multiplicaturos montes in Apulia, & circa Beneventū, Capuā, Salernū, & maritimā ecclesiā puincia fatiscere cōfecit. Duxit itaq; prius in Hetruriā: & Montaleo expugnato, qd̄ per assatis sydos grauis esset exercitui periculosa regio aer, Ponticelo abstinuit. Reuersusq; in urbē eius ecclesiā suā ac cleri curam Lauciano cōmilit episcopo: demandauitq; urbem Romae, quantum
- D** ambirent mētia, administrationē Petro Leonis & Leonis Frangipane ciuib; quō potentissimis, ita etiam Romanae ecclesiae studiosis. Vtq; urbs & oppida ecclesiae subdita, & omnis terra de Romanis finibus tuta esset, Gualfredū nepotē suū, quē militie magistrum & principē cōstituerat, Ptolemeo tyrāno, ut cōiūctimus, Sublacensi ecclesiae, sicut praecebat, dedit: ea ratione cōiūxit, ut ambo armati omnia perhustitantes, pacē in provincia cōseruarent. Sed dū pontifex in Apulia remotior abest, urbs Romana intus insidiosa & inuidia ardet: extra Ptolemeus sperto Gualfredo omnia turbare, atq; in rebellionē nitri cōcitare. Aduocō nūq; sibi Petro Columna & abbate quodā Farfense, id maxime effecit, ut Ananini primi, post Tyburini, Praenestini, Tusculani, & Sabini, & ecclesiae & pontifici rebellarent. Iiq; tres copijs cōiūctis, in Albā Latinorū ducētes, commissa late populationibus, nec urbe ponti sunt, nec ut ipsi enī rebellaret, peruenire poterant. Et nisi solers & praeceps in reditū fuisset pont. facile fuerat, ut qd̄ Ptolemeus se facturū cōminabat, in urbē Romā reditu arceat. Veniens tamen comite Caetano & Gualcardo Aquilano cum copijs deducensibus, Albē acceptas Romā propere aduolauit. Quibus comitis & Tancredi copijs fretus, primū omnium Tybur obedit. Ea q;

Blondus.

V

urbē

- A**tes auxilio archiepiscopi fauentia sibi fretus Colonia paruo obsessam tempore recepit. Eireneus Leodii cōstituerat illius obediōē, prius q̄ potuisset nullatenus relinqueri-
 tum, continuaueratq̄ menses quatuor, cum pater ad annum regni undequingagesi-
 mum eo in angore animi esset defunctus. Et Henricus ipse filius eius nominis quartus re-
 gna quib. tunc potiebat restinuit iustiore titulo gubernāda. Reliquiq̄ q̄ in patria fue-
 rat potestate a populis est permissum. Per eā uero belli, q̄ genitor & filius in Germa-
 nia gesserāt, occasione Manthidis comitissa Parmā & Mantuam Lombardiz ciuitates ab
 Henrico filio eius cōsoliatio in rebellionē aduersus genitorē peruenientes in suam iuris-
 dictionem subiectionemq̄ coegit: & similis fiera nauigiorum, quæ Veneti & Rauennates
 dederunt, ad annū Christi primum supra cētesimum & millesimum Ferratiam ce-
 pit. Quo in tēpore duces Christiani, quos a Hierosolymitana expeditione in Europam
 reuocasse ostendimus, diuersa uel sunt fortuna. Robertus nāq̄ Flandriensis comes quum
 Flandriæ cōterminis quiddā loca Henrico Angliæ regi subiecta peruenisset, duxit in il-
 lum rex, & prelio superatū, luminibusq̄ orbatum in carcere traxit, in quo uitam eo mi-
 seriore, quo longiore finit. Et Raymondus sancti Egidij comes anno eodem, quo Ac-
 con in Asia a Balduino & Boemundo capta fuit, diē in patria obiit. Per id etiam tēporis
 Veneta urbs Ordelaſſo Falestro ducatum tenēre effulo lassissime cōflagrauit incendio.
 Quod quidē ea in urbe frequentibus riuis diuisa his quoquo die ad fluxum selluenniq̄
 maria aqua uel plenis uel redundantibus magis q̄ in alia cōtiguā habitata ædificijs ad-
 mirabile ducimus. Quam nāq̄ in domibus Henrici Zeni inchoasset, parochias sancto-
 rum apostolorum, Calliani martyris, Mariæ matris domini, Agathæ uirginis, Augustini
 cōfessoris, Stephani, protomartyris penē totas absumpta, & sexagesimo ab inde et octa-
 uo die altud incendium maiori spatio has corripuit, cōbussitq̄ parochias sanctorum Lau-
 rentij, Seueri, Zachariæ, Proculi Scholasticæ, Mariæ Formosæ, Bassi & Iuliani & parte
 ducalis palatii ad sancti Bassi ardē uersēte incensa, ad alias transiit, sanctorum Gemina-
 ni, Moyſi, Mariæ lubanico, Maurinij, Genualis, Barnabæ, Basilij, Raphaelis & Nicolai
C in dorſo duro, Methamæuensisq̄ ciuitas incendio primū cōsumpta, post inundatione
 submersa est. Vtq̄ uisib. Venetiq̄ quicquid erat reliquū parte sua lentius malorū, motus
 terre, qualis nunquā antea tunc in ea fuit. At Boemūdus Antiochiæ princeps, quē Asia
 profectum ostendimus, cum in Apuliā applicuisset, agnatorū, suisq̄ rebus cōponendis
 per annum intensissimā adhibuit operam: & cum Philippi regis Francorum filia, nomi-
 ne Cōstantia, sibi in matrimonium esset oblata, in Franciā accedens cum illa desponsa-
 ta traductaq̄ in Apuliā est reuersus. Interea factus certior, Alexium imperatorē, ut ac-
 ceptā a Tancredo amissā Laodiceæ ulcisceret iniuriam, principatus Antiochiæ mari-
 mas urbes infestare, & peregrinis in Hierosolymā traiectionis solito magis esse molestū;
 cōstituit non magis bello illum agitare, q̄ imperio detrahare. Fecitq̄ maximos in Italia
 apparatus, & eoq̄ in Dalmatiā traductū, Dyrrachij terra marisq̄ obsedit. Eratq̄ omni
 Dalmatia breui positurus, nisi Ordelaſſus Falestros Venetiarū dux, Alexij precibus id
 suscepisset bellū. Etenim classe ingēti Venetij educta, omniq̄ maritima Dalmatiæ ora
D præsidij imposita cōsummata, Boemundū quiddē Dyrrachio in portu aggredi nō est au-
 tas, sed in Apuliam dextrorsum flexens, exposuā mari Normannorū terram maximā
 allicere in cōmodis. Alexius nū Boemundi uirtutem deū notam habebat, uertitq̄ quod
 futurum erat, ne Christianorum, qui erāt in Asia exercitus: & noui, quos in Gallis Ger-
 maniaq̄ parari reſciuerat, in Cōstantinopolim ducerent, pacē a Boemundo petijt, qui-
 buscunq̄ daret cōditionibus accipiendā. Boemundusq̄ satis sibi fore intelligens, si po-
 pulis in Hierosolē peregrinatus tutus & facilis pateret accessus, & res Asiæ pluriq̄
 Dalmatiam, atq̄ ipsum etiam Cōstantinopolitanum faciens imperium, penitām concess-
 sit pacem, nū aliud in cōditionibus præstebens, magis q̄ quod Alexius factas Christi-
 anæ expeditionis ductus in Asiam principio transmissuris promissiones obseruans, tra-
 ducturos post hac occidentales armatos inermesq̄ foueret. Secundum quæ cōstituta in
 Antiochiam nauigauit: ad cuius reditum Balduinus rex Berynthum urbē maritimam
 Phœniciæ regionis inter Sidonē & Bilum sitam, quæ sub Tyri metropolis iurisdictione
 exercebat, obsidere cepit: ad quam duos mīles est sessum, nec aliquid urbium uel muni-
 tiffimarum expognationibus solitum adhiberi est omittam. Eaq̄ ad secundi mēſis finē
 Blondus.

ui & multo Christianorū sanguine effuso capta fuitū est inhumane in Saracenos, non
 defensores modo, sed eos etiā qui nondū per atātē poterant arma ferre. Et quod agerē
 lius est omniū Asiæ amoenissimus feracissimūq; ea urbs Christianis nullo certiore si-
 pendio exercitio'ue apud Hierosolymā occupatis, tanquā missa in deductā coloniam
 est cōcessa. Eodemq; anno Sidonem maritimā Phoeniciæ urbem pariter dura pressum
 obsidione Balduinus rex cepit. Et paulo post Boemūdu Antiochie princeps monien-
 Boemundū filiū puerū ex Cōstantia uxore Philippi, ut diximus, Francorū regis filii sa-
 lepsiū solū Tancredi nepotis cura principatus hære dē successorēq; instituit. Dum hac
 disersis gerunt in locis, Henricus quatuor annos quinq; primos accepti in paternam
 teregni Germaniæ, illo cōsumādo totos adhibuit, nec pōtūci Romano Palchali seua
 do caratione aliter molestus fuit, q̄ quod & ipse episcopo aliosq; ecclesiasticos, q̄ sum
 passi, ausus est inulsiū pōtūci inueſtire. Cumq; pontificē eam auctoritatē pentum
 flantissime uidēdū denegare, dolū rem agere est aggressus, & ad sextum regni annū
 niens cum exercitu in Hetrurā, oratores præmisit, qui in porticum sancti Petri i
 Leonis ciue Romano pōtūci nuncio admissi, mādatis quibus mitebant cōſensu, re-
 gē suū spōdērent, si ad coronationē admitteret, hanc in formam Palchali ponti-
 ci, cardinalibus, clero & populo Romano præsentibus iuraturū, se omnem inuictū
 ecclesiarum omnino omſſurū, curaturūq; quod oēs ecclesiæ suo occupatē iūli libe-
 re dimitterent. Absolutū quoq; populos i iuramento in ecclesiarum præiudiciū pra-
 ſito, ut oēs regnorū suorum ecclesiæ iura propriā, & beatus Petrus suū habere pū-
 moni, sicut a Carolo, Ludouico, Hērico primo, & alijs imperatoribus factū fuerat. Ad
 extremū se pōtūci, cardinales, clerū, & populum Ro. & ipsum Petrum Leonis cum
 filijs ac nepotibus saluos cōſeruariū: itq; sponſionibus solidiore cōſeruandis oblig-
 tione addiderunt oratores duodecim, quos Petrus Leonis nominant regni Theocōti-
 corū proceres, in quib; duo nepotes regis erant, in eadē cōceptū uerba iuramentū pra-
 ſituros. Ea sponſione solēti adſtipulati dē firmata, miſit pont. Sutorum legatos, quib;
 rex Henricus primo, post nepotes, deinde alij proceres eadē omnia iuramento ex cōſe-
 pta Romæ formula pūſerunt. Venit itaq; Henricus ad terridus Februarij ad Mon-
 tempandū, qui & Malus dicit, cui postero die signiferi cū vexillis, quas appellabāt su-
 das, & ferriarij iudices ſtratoresq; maxima populi multitudine cū olivæ ramulorū oc-
 curſit. Eoq; paruo in ſpacio, qd' montē Maltū & ciuitatē Leonis intercedit, rex ha-
 ex more iuraturando salutē clero populoq; Romano ſpōndit. Cum eſt ueniū ad ſo-
 premoſ ſcalarum atrij gradus, proſtravit ſe rex ad pōtūci pedes, & eleuatiſſe ad om-
 oleſcū admiſit, terq; inuicē amplexi principes molli inceſſū ad portam argenteam pro-
 uenerunt. Ea erat quartū, ut oſtēdimus, Leonis opus, quam quia argento nodata erat, re-
 ſtitutū Eugenius quartus pont. præſantiſſimus æneam fecit, & tunc a pōtūci imperator appellatus eſt,
 rex, pſeſſionem ex more imperatoris fecit, & tunc a pōtūci imperator appellatus eſt,
 quē Laurencius episcopus eamē præſens benedictionis, primū in baſilicā introdoxit.
 Sedes erant dux in rota poſite pauimenti porphyriticæ, quam ualuis maioribus annis
 proximū uidemus, quas cū inſediſſent principes, petiit imperatorem pont. ut præſens
 ſenaturus inueſtituris abrenſciaret. Ille uero ſurgens cum ſuorum regnorum episcopo
 pū in ſpōndā baſilicæ ingreſſiſſibus ſiniſtrā, ad beati Gregorij ſepulchrum ſecellit. Cu-
 eſpiciensq; pont. cardinales, & qui ex clero ac populo honores altabant tunc pi-
 mū uiderunt baſilicæ atrium, ualuisq; & omnē pene baſilicam ab armatis Theonum
 cuſtodit. Cum aut tres, & eo amplius horas rex redire diſſuſſet, pōtūci ſum per
 cios iſpōndē orauit. Venientesq; nō episcopi aut prælati, ſed ſatellites a rege dū-
 runt, nō eſſe quæ pont. petierat, cōcedendā: cū ſit in euāgelio ſcriptū, Reddite quæ ſunt
 Cæſaris Cæſari, quæ ſunt Dei Deo. Pontificēq; cardinalib; & ex clero populoq; una pō-
 tiſſij peritiſſimis euāgelij ſententiā in regē teror quēlib; oēſ eſt, ut omnia in cūſidū
 diſſerent: & eum nec id etiā rex cōcederet, pōtūci loco mouens, altare ſancti Petri ad-
 eret ue expeſtabat, eum accedens ſatelles, ex clero ac nobilitate Romana nō ſuſſe
 rant inter gladios & arma cuſtodit. Libet uero Pādulū Lateranēſi eccleſiæ hōſitū,
 qui interſuit, ſcribendū ordinē, uerbaq; imitari. Pōtūci capto temperatum eſt a car-
 lū

- A**lium episcoporum opprobrio. Sed archipresbyteri presbyterique, & cetera cleri turba ad unum oēs spolati, adeo ut nec interior tunica, nec formosiora sint relicta. Postera die populus Rom. armis correptis, in ciuitatem Leoninam furorē impetierunt: ex Theotoniciis, q̄ per hospitia sunt inuenti occisi, pugna in fralis sancti Petri, ad quas regij milites conuenerant, est relata. Nec diu loco certati est, quod deturbati illis antioq̄ Theotonici intra ecclesiā cōfugientes, de ea facilliter sunt tutati. Exercitusq̄ regio, qui ad Saxoniā ciuitatis Leoninā portū in atrij cōfederat, ut oppressis in ecclesiā suis subueniret, potantē se Romani in urbē per pontem Trāstini rapidum receperunt. Per biduum uero quod sequutū est Theotoniciis armis retētis, in ciuitatis Leoninæ, quod a basilica in Saxonomi portū uinaria hospitatorijq̄ tabernis frequentabat, ad labium discesserunt. Sed quātō ab inde die quā reserensent Romanos struētis in urbe aciebus, ut intrarent, se parare, illico rex pōtifice, cardinalibus, ceterisq̄ capitis in castra perductis aufugit. Tamenq̄ fugientes paucorū inualit, ut impedimēta multi, equos, argentiū, uellē aliq̄ reliquerint, nō nulliq̄ rursusculū profecti fuerint ab inuenti populo interfecti. Adeo autē festinus rex sōgā cōtinuauit, ut primis castris ad Soractis montis radices ipsi Tyberis infederet. Eo exinde uadato amne rex Paschalē pōtificem Saluensemq̄ & Portuensem episcopos, ac alios quatuor cardinales apud Trebiū, ceterosq̄ cardinales, & de clero populoq̄ Romano captos apud Corodillum attributis coheribus reliquē custodiēdos. Ipse ad pōtē Mammeum, Mamæ Alexandri imperatoris optumū genitricis præfatiſsimæ mulieris opta primo, & post ad Lucanū pontē cum exercitu est delatus. Qui quocunq̄ uaderet, nō prædæ magis, q̄ incendendis demolendis uel ædificijs, & capitis caſtellis interitus fuit: & tū interea quos illata non deterreret damna Romanos, ut se admitterēt, munerebus donisq̄ tenuit. Sed una semper cōstanuſſimāq̄ Romanorum uox fuit nunquam prius fore, ut ille admitteretur, q̄ pōtifer cardinales & de clero nobilitatq̄ sua tantū in urbē remissent liberi rogatus interire pont. ut quas rex extorquere uolebat, inuestitura cōcederet eodem semper tenore respondit, uitam pōſſe Henricum auferre, sed inuesturas a se nullas terribus, nullis ſai corporis cruciatibus extorruē: & tamen qui ſais nō uinebat malis, tam multorum qui ſecum tenebantur, & populi Romani miſericordiis uictus cū multis hactenus geminibusq̄ petite aſſenſu pacē: & ductus ad pontem Salarium, accitis per cōſtituras indactas ex urbe notarijs, Henrico regi pacis in regnis ſuis eccleſiarū omnium inueſturas conceſſit. Venit eſt poſtea ad ſancti Petri baſilicam, et clauſa ex cōdiōto urbis Romæ portu, ne populus eriperet, baſilica q̄ ſtationibus ſumma, Henricus a Paſchali pōtifice coronatus in caſtra ſe protulit. Pōſextq̄ in urbē tunc primū reuerſus ſummo populi applauſu in Lateranū eſt deductus. Henrici ab urbe & Italia diſceſſum, eā uim habuiſſe ſcribit Pādaluſ Lateranenſis eccleſiæ bibliothecarius, ut pax quietiſſima Romæ, & nō eius terra uiguerit. Dicitq̄ Piſanos per id tēporis Paſchalis pōtifice precibus & autoritate multa ac præclariffima geſſiſſe recipiēdis Balearibus inſulis Maiorica & Minorica, à quibus Saraceniis uiribus repulerunt. Polliceturq̄ ibi Panduluſ ſe eaſiterum à Piſanis geſtarum hiſtoriā ſcripturū, quod utrum fecerit ignoſcamus. Sed ſolūca Villanus in hiſtoriis Florentina Piſanos ſcribit ad annū ſalutiſ milleſimū & decimū ſepuimū ſupra centeſimū expeditionē in Baleares inſulas, quantis potuerunt maximis uiribus parauiſſe, adeo ut omni inuentute educta ſoli in urbe cū mulieribus & pueris decrepiti debilesq̄ manſerint. Dumq̄ ea claſſis apud uada Volaterrana tūenū expectat ſecundū, quo in Maiorica proſpero ſerā curſu, allatū eſſe ex ipſa nunciū, Lucceſe arma populariter cepiſſe, quo deſtituta deſenſoribus Piſas capere, & Florentinos à Piſanis tūc amiciſſimis rogato, Piſas à Lucceſi uiolentia fuiſſe tutato. Vnde ſic dicit Villanus, ut Piſani pulſi Saracenis, & Balearibus capti, in partē reuerſi, Florentinis illis donauerint duabus ex porphyriticō marmore colūnis, quarū ad celeberrimū ſancti Ioan. in Florentia primariū portū extrinſeca ſuſtente a baſide capiteſta. Eodēq̄ Baleari bello multa cū pontifici & Piſanorum gloria, ſummo omnī orbis Chriſtianorū gaudio ad finē perducto, pōtifer Paſchalis conciliū Lateranū celebrauit, in quo quā a partibus renouata eſſet uiolentia, quā Henricus quartus inuolera, & puiſſe q̄ inueſtituras inde extorſit memoria, repetit pont. notiffimū omnibus qui aderāt rei geſtæ ordinē & nuntamentum, quo ſe Henrico de non reuocando excommunicauit.

Blondus.

V 3 doq̄

Anno ſal.
1119.

doq; obstrinxerat. Et tñ pro conclusione subintravit, se prædecisiorum suorum statuta E
sequente, maxime Gregorij septimi & Vibiani secundi, quod illi damnauerant obire,
quod prohibuerant, phibere, quod statuerant statueret, quod cõfirmaverant cõfirma-
re. Posteroq; die partes ecclisij p̃uilegium pro captiuorum, & ecclesie liberatione i sta-
mino papa Paschali, per uolentiam Henrici regis extortū dñauerant iuraueruntq;
Pace eadē in Italia cõtinuante, insigni rex Italica, maximam Paschalis pont. fecit elu-
stram in Mantis comitissā, quæ senio confecta obiit. Eam Martinus, & ipsum sequens sol-
prorex multi tradunt, Hetruriz partē hinc à Palla signi demencia finium corrente, inde à
sancto Quirico dicti agri etiā finium oppido, ad inferum mare Tybrimq; quā patrimo
nisi sancti Petri appellant, pōntifici & Romanæ ecclesie donasse. Hostianum, qui omni-
bus quæ apud pōntifices eius tēporis gesta sunt, interfuit, & ad superfluitatem multa sui
psit, nullo in loco meminit. Sed quicquid ueritas eius facti habuerit, prædictio explorata
concilio Paschalis pont. ad annū salutis sextumdecimū supra millelimum & centesimū
aliud in Longobardia apud Guardascallū celebrant conciliū, in quō imperis cõllegi
te, Amylie urbes, Placentiā, Parmam, Rhegum, Mutinam, & Bononiam Rauenennā
metropoli, quæ diu Romanæ ecclesie rebellis fuerat, nō subesse. Reuerſus Romanā Pa-
schalis, quā paruo quiescisset tēpore, nouas ob uicia sanctitatem ibeidē molestias, Cō-
terat Petrus urbis præfectus, factioq; & satellites domus, præter scriptum ad id tēpo-
ris morem puerum ut cōficio, decemem, in patris locum acclammerent præfectum
quē quum pōntifex rogatus nollet cõfirmare, illi armatis stipatum præfecturæ munera
obire fecerunt. Post paucos dies à pōntifice Laterano beati Petri basilicam ad rem diu-
nā petente, oblati est illi ad primam pontis Tialani coram puer, cõfirmatioq; peten-
& pōntifex in celsu cōtinuato respondit, nec loco id, nec tempore, nec uari pueri cōse-
dendum. Vixq; ille uerba finierat, quum ultimos pōntificis comites armati cõnomalea
uerberibusq; affecerunt. Mouit ea indignitas Petrus Leonis, & ceteros pōntifici & ecclie
sue studiosos, ut redeuntem ad uesperam armatis stipatum in Lateranensem patriarchū
redacerent. Et tñ quā esset uentū ad Capitoliū, saxis prædictos insultantes sustinuit. Q
liq; repelli oportuit; nec tamen destitit inceptis proterui, quin semitis priuenter euntem
pontificem prius quā facram in Laterano urstem exueret, ad eū oblatum puerum
peterent cõfirmari. Pontifexq; quid ageret dubius respondit, se cleri & populi cõsilio
interesset, conciliū in sextam abinde diem conuocaturū. Dies ad uenerat concilio cō-
stituta, quum pro puero studentes præfecto aduersantū domos subiecia flammis com-
burere intenterent. Tumultusq; per urbē concitato, pluribus in locis prælio est erisū.
Quæ quā pōntifex exaudisset, urbe excedens, Albam se cõtulit. Continebat se domi Pe-
trus Leonis, quod euenit futurum ratus, ut quā ceteris in locis superiores euasissent ha-
stes, spem uictorie in eius exidio cõstiterent. Itaq; facto impetu paratus furenter
pulsit. Sed quod erant eius ædes ad sanctum Nicolzum, ut ostendimus, in carcere Tullia
no, armuli & proxima imminenti rupe Tarpeia, machinis in illam quat uocant uideles,
saxa fecerunt. Interea pōntifex Ptolemeum Albam uocari, Aritia in he ibi propinquā,
nunc diruta donatum, arma in Petri Leonis auxilium capere corauit. Veniensq; Romā
Ptolemeus, nō magis copiarum, quas duxit magnas, quā Romanorum ciuium, apud
quos erat gratissimus fauore, puerū & sequaces prima die ultra Tyberim fugere cõp-
lit. Postridie quum ad locis insulam primum, & post laticuli Trans tyberina regnis
portas uarie repugnaretur, cades multa utrinq; commissa est. Tandem uicit Ptolema
Petriq; Leonis pars: & superatus captusq; puer cum factionis suæ primoribus carni-
tibus custoditus est. Placuit uero oēs eos pro solidiori urbis quiete in Campaniā di-
ctos, per municipia in varias distribui custodias, & Ptolemeus te bene gesta plectum
Peruenerant Algidum, qui captiuos ducebant, & quod nihil timerent ea in uia hostile,
inermes ibant, quā truens ex improviso Ptolemeus, & puerū & cōcaptiuos perduxit
Aricā, immemorq; iuramenti, quo Alba donatus se pōntifici & ecclesie obstrinxerat,
Sarmenum, Nymphas, Tyberiam, & omnem penē regionem maritimā ab illius fide
obedientiaq; auertit. Romæ autem eodem insigante tyrāno tumultus est reuocatus, &
in Petri Leonis ædes impetus iterato factus. Erat uero Petrus cū his, quæ sibi ex otia
te fauebat, copijs par hostibus suis, & in prælijs quæ cõmittabant sæpe superior uide-
batur.

Anno sal.
1149.

- A** bat tamen quod à Prolemaei perfidia timeret, accessit ex agro surculis, plane infestis uidebat, cum intercedentibus amicis deferens pacē iniquis concessit, quare p̄ cunctis partibus, secundū quam pacē pont. Paschalis in Apulia ad conciliū, & curia interim quod aet per artem esset graui, in Campaniā secessit. Interca Henricus rex, his quæ Romæ fiebant auditis, anno post uolens pacē confirmatam, consulit se in Italiam, ex quod cōstat spe in Paschali capto, depositoq; aut occiso, alterū pontificem à quo coronaretur, suū ei curatē appropinquansq; Romæ, urbes & oppida p̄dici subiecta parim cepit, partim maxime affecit incommo- di, quoniam Romani coronati urbe triumphali eius tēporis apparatu exceperunt. Pompeia tamen quæ illi admittendo ducere, nullus episcopus in urbe proximorū, nullus ex clero qui Romæ manserat, prater paucos, ob admissa flagitia excommunicatos, & Ioannis abbatis Farfensis, ac Prolemaei satellites, uoluit interesse. Quis uero Henricus post facti concessionis inualiditatē reuocatonē, suū quoq; coronatiōē crediderit reuocasse, eandem constituit iterare. Perijt itaq; ac maximis cōtēdit precibus à clero & pop. Ro. in beati Petri basilica coronari. Sed ad pontificis absentiam munus, nec clero, nec populo placuit usurpare. Tandem Henricus concessit ex Campaniā Mauricio Bracharesii episcopo, qui patria exul, sed diuissimus, curā sequebatur, se ab eo in dicta basilica fecit coronari, & in Germaniā eū reuersus. Paulo post Paschalis pontifex, concilio in Apulia absoluto, rediens copiarū, quas Normanni duces Apulie dederant, surculis fretus Pallum & Pallanum & sancti Soluesiri oppida de maritima, quæ Prolemaei perfidia abalensis fecerat, recepit. Eueniens Anagnī, in periculoissimā incidit angustiam, sic eū ualitudine non satis confirmans se contra Præfite, ubi basilicam sancti Agapiti consecraturus dum moratur, Carolo iohannis Constantinopolitani Imperatoris, qui Alexio genitori defuncto successerat, oratores absoluit. Erant Romæ tunc, qui Paschali redire nolent, prohiberentq; à Farfensi abbate Prolemaeq; impulsū, quū reliqui oēs eū in parim sedem suam rediū flagitarent, Aciancti Petri basilicā circumductaq; xdes die noctiq; clausa, factiosorum sit obliues amari cultu diebus itaq; pontificis in Normanno duce copis deducen- tibus de prima uigilia Præfite manens, sancti Petri atrium ad aurorā improbus applicuit, deuileratq; machinamenta: quibus cum ualidas murosq; perfringeret. Eius aduentu tenui abbas, Prolemaeq; omnesq; spem in facili fugā posuerant. Quom hinc pont. ualitudine inuouata correptus, in sanctæ Mariæ Transpadanæ castello Crescenti proximæ xdes sedens, oppugnationem intermisit. Inde amicorū interuentu abbas & Prolemaeq; est conciliatus. Post paucosq; dies obiens, media urbe ad Lateranum sepellendus, magno cum populū plācu est delatus, cui successit fuit secundus Gelasius patre Crescentio Caleranus. Dum ea Romæ per ultimā Paschalis secundū tempora gerunt, primus Balduinus Hierosolymæ rex post captam Sidonem, ampliando trans Iordanem regno manus apposuit primūq; omniū in terra Arabia, quā Syriam appellant, Sobal castellū edito in loco ædificat munissimū eal nomen Montiregali indidit ad regionis præsidium, quod dum necessitas postulaisset, confugerent Christiani. Obierat per id tempora Boemundus puer Boemundi filius, & relictus illi tutor principatusq; Antiochiæ administrato Tancredus, ex ea ad Normaniā familiā acceperat principatū, quem Balduinus rex ad gerendas in Transiordanensibus rex nouas inuasa cū copis accesserat. Turci etenim cum Sarracenis & Arabib; multis magnatq; in militū manus coacti, & castelli munitiones fieri impediuerant, & ne Christianorum fines ultra portenderent, resistere aduerbant. Dum itaq; rex principisq; Antiochiæ intima penetranti inexplorato docuit, insidias inciderant, quas infideles quodipartito fluxerant, in repentinā, quam committi oportuit pugna, Christiani fracti fugatiq; sunt. Balduinus tū quum ea die præcederet, maiore accepto clauē, qui multis forū cæcis, plurimū capis, fugiens in nouis Montiregalis præsidium se recepit. Et Tancredus accepto inuolūto incommo- do, uersa à Montiregali ura, armis frenis, tutam reperi fuge uiam. Elati ea uictoria Turci, monasterium, quod in monte Tabor erat celeberrimum aggregi, monachis ad unum trucidatis demoliri sunt. Reuersus post acceptam eadem Hierosolymam Balduinus, Prolemaidam inter, & circum cōtinendis in hie po
- ann. 1162. M. LXII
- anno saluū undeciesimo & undecies centeno, dum rex ipse maximus faceret belli ap

[illegible]

A pontificem, ut in se doceret eas coparalle copias intellexit, Roemam & inde in Germaniam se contulit. Bardonius uero in urbe reliquit, Fraiepanum & eius secta sibi studentium presidio cōseruandū. Factus de Henrici fuga centior Gelasius, dux Apulie princeps Capuanus, & alij qui in expeditionē uenerant dimissis, Romā paruo atq; inermi deducere comitatus uenit, delinensq; potius q; declarauit apud ardiculum sanctæ Martæ in secundo cereo, quæ domibus familiæ Normānotum Stephani & Pandulfi fratrum, ac Petri cognomine Latones ex Corsi familia ciuium Romanorū adiaceret. Paucis inde elapsis diebus, pont. iuratus ad diuinā in sanctæ Praxedis ecclesia celebrandā, & si Fraiepanes timor victorū, ut Romanorum, Coriorum, & Crescentij Caietaninopoli sui uiribus, ac tute filijs accessit, in quem sacris intentum factus est a Fraiepanibus cō armata multitudine inuentibus terrēstris admodū impetus. Prostrantq; illico in pontificis defensionē parant cives, quorum pro uiribus facta insistentia, uix id solum habuit efficacie, ut pont. a famulatu raptus, & in caballō possus effugere potuerit. Cōmissum enim ad ardiculū lapidibus sustinensq; hinc inde uolantibus multo cum effuso cruore prælium, quod prius diuini non potuit, q; Fraiepanes centiores facti fuerant, pontificē in uitam Hostiensē prosequi cussisse. Perquisitus paulopost a suis pont. Gelasius, cum in campis basilicæ sancti Pauli adiacentis esset reperiū, in urbem reducit, ubi eadem nocte conuolto cō car dinalibus & amicis intro urbem cōstitūti est illico relinquendū. Hæc mecum ego ipse considerans solus admirari, quo factum sit modo, ut cum urbem Romā pont. donum retineret, cives nihilominus ledinosi potentissimiq; in illa essent, qui illum singulos per dies atq; possent capere, ut effugeret. Affirmat namq; Pandulfus Gelasium pontificē, cum abire statueret, reliquisse Petrum episcopū Portuensem in spiritalibus uterum, additis aliquot cardinalibus, qui coram urbis secum gererent, & Hugoni basilicæ apostolorum cardinali urbis Beneuentanæ custodiā demandasse. Petrus quoq; ut erat præfectus urbis, & Stephanum Normānum ecclesiæ ocelliferum instituisse, quibus tutela urbis, ac eius mansuetudo commendata. Navigatorū pontificem cardinales quinq; & ex nobilitatē Roma Cna, clericiq; numerus haud quæquā exiguus sunt sequuti. Cum Pisas pont. applicuisset, maximo ab ea ciuitate exceptus honore, ibiq; paucos moratus dies, aliam ingressus nauigationem, sancti Egidij portū incolomis est delatus. Confluxerunt ad illū illico oēs proximete non magis episcopi, abbates, & ecclesiastici, quam magnates & urbis oppidorumq; primates, a quibus in Cluniacense monasterium est deductus. Ibi dum multa in ecclesiæ reformationē batelamq; cum regibus & principibus moliretur, morbo correptus, quē a cōsta pleurein uocant, ad finē anni pontificatus sui interit. Successus eo in loco a cardinalibus, qui Gelasium sequuti fuerant, in pontificē Guido Viennensis archiepiscopus natione Burgundus, Franciæ, Angliæ, atq; etiam Alemanniæ regū profusa ortundus, Callistus est appellatus; qui prudens modestissimūq; uir electioni de se facit, non prius in totū assensu uoluit, q; nulli Romā nunciū referrent, cardinales qui Romæ manserant, et præfecti ac cōsules, atq; etiam clerus, & populi solenniter petiit præstare cōsensum. Gallicanæ igit ecclesiæ cōsilio uenturus per Montempefulanū & sanctū Egidij progredius, Italiam Mediolanūq; peruenit, & præcedens per montem Bardonis transiit in Thuscā. Inde Romā delatus, quāra nemo ante eum pont. omnium lætitia, paulopost Hugonem cardinalem Romanū a Beneuenti legatione reuocauit, eodē de rerū Apulie, & etia oræ regionū statu centior factus, Beneuentū & ipse adiit. Conuenerunt illico ad eū Guilielmus Rogerio genitus, Roberti Guiscardi filius, Apulie dux, Iordanusq; dux Capuanus, Ariolanus, Iordanus Ariani comes, & Robert. Lorietellanus, quos sacra mento adactos Romæ ecclesiæ ligios homines cōfirmant. Breui post Romā reuersus, nihil duxit antiquius, q; Henrici quarti imperatoris Ro. semper antea turbulētissimi pacē quereret; ad quē tres cardinales misit oratores, qui pacē scripto firmaram, quod erat amplissimum, attulerit pauloq; postq; ea felix legatio Romam erat reuersa. Callistus pont. iteruo Beneuentū accedere cō coactus. Idq; qua ratio sit factū altius reperimus, quod is regni Neapolitani rebus gestis, quas breui post relatu sumus, multa inde notitia aperit. Guilielmus Apulie dux, postq; se a Callisto pont. licet supra ostēdimus, cōfirmatū uidit, animis auctus, oblatam aliquando aliis Alexij imperatoris Cōstantinopolitani pridem uita functi filia in matrimoniu accipere cōstituit, malo id quidē cōsilio, qui

parum

parum consideraueit Alexum omnibus Christianis praesertim Italici hostem, maxima cum Roberto auo suo, & Boemundo patruo odij decernisse. Is tamen, qui Rogerij duci, liz comitis consobrii sui ambitione duceret suspectissimū, nō prius laeso est profectus, ad uxorem sicut petebatur Constantinopoli desponsandam, q̄ Calistus pont. Apulij ducum, & ceteris de Italia terram usq̄ ad Ierom. Siculū eo tunc ducatu comprehensum suum & Romanæ ecclesie tutelam protectionemq̄ suscepit. Vixdem vero medium m. suum enauigauerat Gulielmus, cum Rogerius susceptam à pōstlice tutelam libi notum paruasiciens, Calabriam inuasi, & prius dimidiam cepit, q̄ pōstmodum de afferēda opta tuerit cogitare. Hūgonem cardinalem à Benevento prematens, Roma & ipse cum Nicephoria obiditionem Rogerij Hugo cardinalis, nec precibus inde, nec cōmunitatibus potuit detinere. Pontifexq̄ interea Beneventū delatus, insula in expeditioe sua multos sibi charissimos scribibus correptos amittit, & ipse mala pariter usus ualitudine leuicia in urbem ager, mortuusq̄ relatus est. Quia Iretas bene gerēda rei occasioe Rogerius Calabriam omnem Apuliamq̄ subegit. Gulielmus uero uxoris spe fraudatus, qui ad assidue Salernitanū principem in Italiam reuersus cōfugisset, die ibi nullis relictis obsidibz. Ex eo tempore Rogerius tamen rerum successu elatus, non se ultra Apulia & Calabria ducē, & Siciliæ comitem, sed Italici regem appellare coepit. At Calistus pontifex tandem uictum se digne gratas, concilium Laterani noningentorū patrum cōgregauit, in quo eum pacem inter multos dissidentes cōposuit, tum maxime ecclesiasticum statum reformauit. Et quod plerimi faciendū fuit, Dominicum Michaelē Venerorū ducem, ut laborantibus apud Hierosolymā Christianorū rebus secundo rege Balduino in curatibus agente subueniret, missis cum uexillo ecclesie nuncijs exorauit. Quā relatu displicentiam tē, ut liberos animo amplius copio narrare possimus, libro dandus est nōda.

BLONDI FLAVII FORLIVIENSIS HISTORIARVM AD
inclinatione Romani imperij, decadiæ secundæ Liber quintus.

BALDVINVS Burgensem secundum de gente Latina Hierosolymæ regē, quē supra Balduino primo consobriū suo successū ostendimus, primis quatuor regni annis uarij barbarorū motus agitare. Ad secundum namq̄ annum Gazi Tarcorū minoris Asiae copiarū dux, magnū in Hierosolymis duxit exercitū, Balduinūq̄ cōgressus cōmissa in barbaris quatuor millium cede, captum ducē coniecit in carcerē. Anno deinde qui sequutus est, Damasci rex Saracenos quindecim milia equites peditesq̄ trahens ad portas usq̄ Hierosolymæ est delatus: itaq̄ eo periculosior impetus, quo improuisus est factus. Eduxit tamen in acie Balduinus, & uarijs penē biduo cōtinuatis praelijs, eō res eussit, ut eū ad triginta nostrorū desideria sint, duo milia hostis caesos, ad mille captos relinques, fuga libe cōsultee sic coactus. Quibus molestisq̄ periculis eū satis resistere diuinus posse Balduinus diffideret, auxilia Venetorū populos, societasq̄ in capitiis de terra barbara pugnacijs urbibusq̄ pollicens. Extraxit Venetis deus huiusmodi formula cū Dominico Michaelē solēniter cōcepta. Sed primū classem parare Veneti poruerint, Balduinus Balach Parthorū regi Hierosolymā impeditiua re cōgressus est magna procerū militūq̄ Christianorū parte captas, Carras in carcerē est perductus, id cū secundus Calistus pont. Ro. intellexisset, & forte tūc Laterani solēne concilium sicut diximus habebat, Venetos orauit, & sua impulsu auctoritate, ut difficillimam Christianæ expeditio in Asia reb. subueniret. Erat per id tēporis Hierosolymū paulatim Varmūdus uir nō magis doctrina & religioe, q̄ armis & prudētia cōspicuum, cui Balduino rege capto Hierosolymæ & regni administratio à Christianis fuerat demandata. Qui & ipse sicut pont. Ro. ad Venetos mittere, fœdera cū Balduino ista, illis cōfirmari Dominicus itaq̄ Michael Venetiū dux classem adducta potētissimā ad annū saluti secundū & uiginti supra ceterisq̄ milliesimā in Asia nauigauit, Iacobusq̄ theologus Genuensis q̄ paulopolis Hierosolymis diu uixit, septuaginta onerarias naues eā classibus scribit. In qua simile est uero, mitemes inter ac ceteras & alias minores q̄d Venetū monumenta habet, naues fuisse ducētas. Interea Varmūdus potētarcha, q̄ de ceteris uis,

- A** factus, Dominicus Venetis soluisse, oēs copias, quotque Hierosolymis educere potuit ad Ioppem duxerat, quā Hierosolymæ proximiorē cæteris, maximā urbē Babylonica septingentarū nauis dallis arcta & periculossima premebat obsidione. Imperiū quem Venetus dux in barbaram clāsem fecit, improbitas fuisse crediderim, quod Genuensis æque scriptor Venetusq; autores sunt, barbaros illico profligatos fugatosq; maxima ex parte captos fuisse. Ioppē liberata, quod iussit patriarcha, omnib; Christianorū copiis terra mariq; in Tyri est ducta. Quam urbem omnium præter Hierosolymam & Antiochiā Alie potentissimū Christiani ad id temporis expugnare nequiverant. Ea tū summis barbarorū conatibus aliquandū defensata, tandē multo, ut Genuensis uerba imitemur, Venetorum sanguine capta, & Hierosolymæ regno est addita. Concessum uero Venetis à Varmundo patriarcha, & postea à Balduino rege pecunia redempto cōfirmatū, qd uidimus ipsi priuilegiū minora habuit, q̃ quæ concedentibus in tanti beneficii præmiū fuerint onerosa. Namq; Balduinus hic secundus ex primo cōfirmat, quæ primus rex al-
- B** ter Balduinus Venetis in acceptorū principio expeditionis beneficiorū præmiū in hac maxime formā in ecclesia sanctæ crucis apud Aconē altero concessit priuilegio, haberent Veneti omnib; in urbibus regni Hierosolymæ, & principatus Antiochiæ propriā fori iurisdictionē, iucumq; & plateam particulārē, ubi fuerūt, si arcam, caupontas, mensurasq; proprias, & cætera mercimonia, nullis grauati uectigalibus exerceant; si quis Venetus naufragū fecisset, si decessisset intestatus, bona cedent Veneto magistratui, cui in beatorū apostolorū Petri & Pauli festo celebri die regias minūter ex Hierosolymæ gratia trecentis byzantiis ex auro Saracenos persolueret; huiusq; primo cōgressis secundas addidit Balduinus, ut Tyri, Ascalonisq; urbū quandoecūq; in Christianorū fierent potestate, Venetus tertā partē diuio possideret. Tyro capta & Balduino Hierosolymā reuelo, periculū palā est factū, quod Christianæ expeditioni maximū imminerebat, si ea à Veneto auxilia nō uenissent. Namq; successus Carolo Johanni Hemanuel Constantinopolitana imperator, q̃ tantū Christianis Latinis uictoriā, sicut & sui prædecessores inuideret,
- C** Ioppē obfessa, aperte in Venetos machinari cepit, q̃ à ferenda Latinis ope cupiebat auertere. Eius itaq; imperatoris per eā aratē potentissimi motibus, quā cōtinuabant, tertū u Venetis reip; magistratus, Dominicus Michaelē ducē suū reuocare coacti sunt. Isq; pro his uir Rhodū primo, post Chio Græci imperatoris insulas spoliavit, gloriosū nactus in Chio Theodocii martyris corpus; qd in sancti Marci basilicā delatū, in capella insignitū seruauit, quā Narsis eunuchū edificasse docuimus. Ductis inde apud Chio hybernis, Dominicus dux Sami, Mylenas, Andri, & alias de Hemanuelis imp. insulas spoliavit, occupatoq; Mothonio, & præda ibi facta inter suos diuisa, urbē cōmuniuit. Eademq; classis in patriā reditura Spalatū & Tragorū urbes Vngarorū regis, qui & ipse Veneto inimicaret, ui cepit, quas urbes Venetus hucusq; possedit. Dominicus uero dux tantis reb; intra tricesimū q̃ profectus erat mensē, feliciter gestis, nū Venetis gloriosius egisse est uisus, q̃ q̃ lapidē, super quo dñs & saluator noster Iesus apud Tyram sedit, in patriā detulit. At per id tēporis apud urbē Romam, secundo Calisto pōssesse Ro. reb; ecclesiasticis inuento, Burdinus ille antipapa quē Henricus quartus imp. secūdo Gelasio pont. uisus, sicut ostendimus, in idolum exerebat, Sutrū se continuat in qua urbe eum Cerani comites tyrānuli defensusērāt. Dūq; Calistus cōcilio intētus esset, uas illi Claudū & Au relianā adeo laucinijā sedauerāt, ut nemo illis Romā totas securusq; possēt accedere. Quamobrē Calistus pont. copiis undiq; cōtractis, Sutrū obfedit, cuius oppidani infelicē Burdinū exestigio dederunt. Isq; camelo cōuersa in bestie eandē facie impositus, Romamq; perductus non minus in urbe, q̃ toto in itinere ridiculo plebi fuit. Absinenti oī Calistus ab iniqui hominis sanguine, illū in Canthē monasteriū detulit. Multa interim Calistus in Rogeriū Siciliæ comitē se regē Italię appellante, animo nō minus cello q̃ ira totū dñi molit, ad annū pontificatus sui quintū diē obijisse cōstituit illi pont. secūdos Honorius Flagnani Imoleniæ agri genitus, haud quāq; minus, q̃ prædecessor Calistus odio in Rogeriū exarsit; quē Martinus Polonus, errorē ecclesiasticæ historię fomex, & est fecuti Cōsentinus Prolamineusq; Lucētia scribunt, Apuliz & Calabria magistratū precib; adductū usq; in Apulā cū exercitu aduersus Rogeriū accessisse, & eorū à quib; ducebatur doli in se machinationibusq; quibusdā intellectis, pacē Rogerio dedisse, in qua cupra

- A mrum delati, secus celeberrimam S. Agnetis ecclesiam castra firmarunt. In qua cum Theobaldus urbis praefectus, & Petrus Leo, alijs Romani factionis Petro Leonis aduersus se constitissent, pontifex rexque cum exercitu per Ianiculum regionem Transiberinam, de qua pontifex oriundus erat, ingressi sunt. Pontifice autem in Lateranum & rege in Auentinum motum a populo perductis, quies parata est maxima ciuitatis. Nam Petrus antipapa urbe quiddam in paterna domo delituisse affirmat. Quia uero gladius aeris Romani intemperiem Germani formidaret, Imperator abijt in Germaniam. Pontifex Pisas conuocatum prius ex uniuerso orbe aggressus est conciliū celebrare. In quo priuatis hereticarum Petri fautoribus episcopis constitutiones quasdam edidit. Sed illico Roma, & in Rogerij principatu studiosi per pontificis Innocentij absentiam caput attollere inciperunt, uiribus maxime iniunctis, quas Rogerius offerebat. Quare accessit a pontifice Lotharius Imp. Romam cum exercitu aduolauit, & reductam classem paulo ante Pisani paratissimam eduxerit, prioresque Pisani Amalpham, Ruellumque docentes, utraq; urbem & agri earum oppida ui capta diriperent. Pontifex autem & Imperator terra praefecti prius Barulum usque duxerunt, quod populum offendere contra sentientem. Itaque Barulo oblatione circumdato Rogerius libi timens, dum in Siciliam confugisset, omnia amisit, quae in terra Italia occupauerat: cui custodienda terrae pontifex Rainonem Lotharij Imp. conuulsum, attributo ducatus Apuliae titulo, cum aliquot Germanorum cohortibus praefecit. Tantisper rebus non magis felicitate quam facili ter confectis, redierunt in urbem principes, & Lotharius in Germaniam rediit exercitum Perioportune uero Innocentij pontificis accersit Petri hereticarum mors, quae pontifex a consanguineis sectatoribus prius occulte sepultus erat, qui in urbe Roma delitescere intellexit, sectatoresque altero successore principatum, breui post eum illo ad Innocentij pontificis misericordiam confluxerunt. Pontifexque maxima Laterani celebrata synodo, constitutionem, quae extat, ne quis in clerici manus audeat iniungere uiolentas, inter alia fecit, & salarii aduocatis consilioralibus contra ea postea semper seruati sunt, decreuit. Adhuc uero huius pontificis extremo tempore omnem Italianam fames ualida, & Romani maxima uis insolentia, creatis pontifice in scio senatibus, urbem per eos administrari quaesierunt. Quibus dum pontifex resistere adiungitur, moris secundum Celsinum pontificem ad annum salutis tertium, & quadragesimum supra undecies centum habuit successore. Et in Asia secundo Balduino regi ad annum Innocentij pontificatus secundum defuncto, Andepaulum comes Fulco illius gener in tertium Hierosolymae regem successus erat. Qui praefecturus iter Aiscaloniam, ne in regnum Christianum imperum prout constituerant, frequenter faceret, praesidium medio ferme inter Aiscalonem & Hierosolymam spacio exciuit, fuitque murus solidissimus lapide quadrato in opus summo ex ruinis Geth olim Philistinorum urbis eodem in praesidio loco dirutae. Creuit uero id praesidium breui in oppidi amplitudinem, cui libellino fuit nomen ab Albano inditum Gallico, quod Fulco rex praesidem custodemque impo-
Ann. selu
1141.
- D to. Post alia duo praesidia, Bersabeem & Aibā speculam nostri proxime aedificauerit. In hac uero Fulconem regem, qui duobus filijs militaris regi scitissimis uteretur legatis, rariore barbari impetus fecerunt. Primis omnium Turcos sinum coleres Persicum, innumera uirorum millia stantibus in Christianos Hierosolymam usque ducere rex Fulco factus est certior, quando Antiocheni illi agrum populabundi corperant infestare. Duxit tamen in illos, & congressum audacissime inuenibus tria milia terrefecit, totidemque ex eis captos, quos in triumphum Hierosolymam ligatos traxit. Ad quam Turcorum cladem excitus rex Alaph gente Turca, non magis sua Turcis quam Arabibus, Chaldeis, Babylonisque auxiliando, copiosissimo fletus exercitu, Edissam inualit Mesopotamiae ciuitatem, qua Balduinus Gothfredi fratrem, qui postea fuit secundus Hierosolymae rex, princeps aduocatus Christianae expeditionis in Asiam potius fuisse docuimus. Captaque a Barbaris urbs summa & alias inaudita crudelitate ducepta est: nam praeter occisionem in omni aetate commissa, archiepiscopus & clerus omnis quod fide Christi dei abnegare noluerit, gladio appetiti sunt, & quod omnia superare uisum est mala, speciosissimas ex nostris mulieres, & nobilitate praestitiores, quas barbari super altare S. Iohannis Baptiste, quod scirent nostris religiosissimum esse, uiolauerunt. Fulco autem rex, quid ea sibi postulat accepit calamitas, minus quam oportuerit considerans, dum leporem ex Acconen-
Blondus. X agro

142 DECAVTO
agro exagrat, equo in caput everso occubuit, Baldunus filius eo nomine rex tunc E
regni tituli gubernationem accepit, Caesario item pont. Romano ad mensis quini
finis mortuo successerat Lucius tertius Bononiensis. Per cuius tempora perlatum ad Lati-
nos insaufus Edilix direptionis, & nostrorum cladis ac ignominie acceptae nuncios no-
strorum animos in nouae expeditionis cogendae ardorem inflammant, interq; con-
tactus qui publice fiebant, fuerunt multi quibus erat curae urbis perditæ magnitudinis re-
flectere, Ediliam esse urbem illam nobilem Mediorum, ad quam sacra tradiderat To-
censere, Ediliam fuisse mississe Gabelo. Quorū beatus Thaddas apostolus ad fidē Christi,
predicandis diuini uerbi ac mirabilium uirtute cōuerteret, & in qua beati Thomas aposto-
lus obitus decora Abagarus rex fuerit, quando ad dominū sedum dux epistola sua fide
promouit scripta uani dei responsa percipere: & demum ubi esse que postquam
quatuor & quadraginta annis a Christiano populo fuisse refertur, præter humane cōdi-
tionis mores talia a barbaris sit perpessa, quæ nulla ratio fieri nisi a perdissimis tolera-
da. Erat ea repellat in Gallijs uir religiosissimus sancti Iulianus Berchardus Charadisi F
abbas, qui pro suo in deum religionemq; Christianā ardore maximo, tantam esse nomi-
nē Christiano nulli ignominie notā indignissime tulit. Is principis perlatores, nobiles,
& papulos Galliarū penē singulos adiit, inuendam esse expeditionē, uexilla crucis
barbaros proferre concionabundus clamabat. Nec tamē lux habeo exploratū, quod
uiugo nunc creditur, & aliqui habet scriptores, illum pont. Romanū aut potius saltem
euece signatū aeternam, more in similibus solito spopondisse: sed quo id factū si-
do, satis constat, Conradum Sueuum, qui paulo ante defuncto Lothario, in Romanorū
regē declaratus erat, duēdū in Aliam expeditionis munus assumplisse. Interz Regē
Normanus per Caesariū primū, post Lucij pontificem rem ecclesiasticā trigē-
rius Normanas per Caesariū primū, post Lucij pontificem rem ecclesiasticā trigē-
administrantū tempora omnem terram de Italia, quā Inno centius Lotharicus abbas
rante receperat, & modelitionē q̄ prius titulo uiu se regē Sicilia appellabat. Quanqu
autores, Ptolemæum Ricardumq; qui inter Caesariū Luciumq; tributarum dicant, q
autem aliter predictæ terre titulū possessionēq; Rogerio cōcessisse, ut iam licet & pri
ci faciunt, nos eundē sub regi dictæ titulo predictæ de Italia terre simul cum Sicilia
regem possidere emq; appellare possumus. Quod autem cōstat, Rogerius ipse per dictā
Caesariū & Lucij pontificū tempora Romanorum classem in Africam duxit ingentē,
ac tantis Saracenis incommoda cladihusq; afflixit, ut rex Tunesis tributū in quoniam
ingētē promissio, quod annis postea plias q̄ trigintra persoluē, pacem impetrare coactū
sit. At Conradus coppi non ex Germania magis q̄ Gallijs fretus, ingentē multitudinē
quis æterne uitę spes accepto salutaris crucis signo traxit, Cōstantinopolim ei delatum,
Hermanuq; secundus Greecorum Imp̄r̄ sceleratissimus, Christiano nomini enoui se
simulat hostis, adueniē dūrē blande excepit, quantū positi dolosa artibus in suū
pelliceret amicitiam est adnixus. Cui uito animis potius ad gerendās res, q̄ pendendās
cauendas infidias satis pleno, facillit persuasit, leoniam primo licet longioscula obli-
dione capiendā, q̄ ex urbe positus cetera de barbaris facillimē expugnaret. & tanto it
ueritati totā fidem asserueret dolosos Imperator: quod erat Conradus proximū, nos p
annonā exercitū aliud de aut unibz accipi, aut data pecuniā haberi, quin unde Cogo
quod faceret a se suffi in castra per dies singulos comportaret. Castra ad leonid mben
monitissimā incerta, illico apparuit diuorem diuturniorēq; quā Hermanū pradi-
xerat funtam eius oblationē. Et dum tantus desiderat magis q̄ oppugnat exercitus, mole
tudo no magis corporū quā animorum aggrūdū quolo ualentes aque, acutissimā
debilitēq; confertat. Nec latit intellexit est tunc, quod ab ipsis postea refectum Greco
morborū qualitas, esse crūsū docuit, giphum sarinx ac pani, quem Greeci imperatore,
fuisse cōmixtum. Quamobrem Conradus re infecta in Theriacum retrocessit. Nec sibi
penitē tradit Ptolemus Conradum ex expeditione accepisse Alcalonem urbem, pū
Baldunus Hierosolymæ rex quartus usq; quem ex Christianorū noua expeditiō rē
sua attulerat, nō sine dura & diutina oblatione, regno Hierosolymæ ultimā addit: cū
paulo petris Gazam urbem anti quissimā, sed penitus derelictā rediesset, & fructus
temporalis custodiendā inhabitandiq; concessisset. Quinetā fecit Conradi exercitu
ta Aliam aduentus, ut maiore animo ulus rex Baldunus in primores Turcorū Europ

- A**d ingrediti Hiericoſthinos opprimētes aggredi ſit auſus. In quibz prælio ſuperatis ac repulſis quinq; milia cadem edidit. Ex paulo poſt Noradino cōgreſſus Damascenarū mulierū principibz ſines Hieroſolymæ ingreſſo, illā clade affectū in Damasci penē moenia petſecutus eſt. Interea Romę deſuncto Lucto tertius Eugentius pont. erat ſuſſectus, quē dicit bibliothecarius Piſis oriūdu, & S. Anaſtaſi abbate, maiore autoritate quā rerum gerendarum petiſſe ſpe à patribz delectum fuiſſe, cum tamē poſtea haudquaquā minis prudentia quā bonitate ualuerit. Qui Romanos intelligens cōſemanonem ſenātorum biennio ante Innocentio pont. creatorum, ab ſe petiſſe q̄ in thronum ſublimareſ; ita petiuros, ut uel ſi cōceſſurus eſſet, noſcū abijt, in Sabinoſq; ad Parſenſe monaſterij delatus cardinalibz & curialibz Romæ accerſitis, conſecratus eſt. Forentes autē Romanū temp. affectātes alios poſſet & eccleſiæ ſtudētes inuis foriſq; uarij uexabant incommoſis. In quos cū pontifex par par reſerre corpulſet, quī cōſules creati, & patriæ gubernationi erat præſecti, pace cū poſſet ex cōſtituerūt cōditione, ut ipſi qd ſic fecerunt de magiſtratu abdicarēt, pontifex in ſedē ſuā pacificus rediret, ſuiq; ſolenni pōpā & ſumma populi laetitā introductus. Qui poſtea cum reſciſſet dolos in urbe machinationeſq; parari, ſcētus Senatores creati pareretur, per petiſſa temporibz autoriſſe apoſtoliq; permanſuros, ſalutē ſuā ſoga conſultatione q̄ em ad regem Franciæ quod nonnulli habent ſcriptores, cruce ſignandū uocatus ſe conſulte, ſed manibz ſecundo Tybert eſt deſapſus: quē Romani haud ſecus q̄ Gelatium olim & nuper quorū Eugentium armis teliq; inieciſſe proſecuti ſunt. Appulſus Piſa cōciuium ſuorū nauigio ſecus, ſicō in Franciā nauigauit. Reperit ſibi beatum Bernardū à quo abbate monachū principio effectū ſunt, alloquutus didicit, pellimo rem eccleſiaſtica in Aſia loco eſſe. Ambog; ſancti in Ludouicum regem Francorū tam multis occurrūt, ut cruce inſignitū, expeditione cōtraſſa Conſtantinopolim ſe conſulerit. Quē ſecundus Hemanuel Imp. haud ſecus q̄ Conradum fraude ſeductū per Syriæ deſerta itocere ſuaſit, adeo ut ibyerna ſubdocere compulſus ſit. Eademq; tempeſtate Rogerius Siciliæ rex ſecundo Hemanuelli prædicto Imperatori, cuius dolos fraudeſq; & inimicū in noſtros omnes animū mellus q̄ Gallicis Germanicūq; reges nouerat, inſenſus eū bello agitare, ac domare cōſtituit. Cum claſſe igitur de Aſia tunc reducta Coreſyā & etia urbem Corſum aliquandū oppugnatam, Corinthū quoq; & Thebas, ac Eubolim quæ & Nigropōtis de imperio Cōſtantinopolitano cepit, ſpoliatūq; In Cōſtantinopolim q̄ quoq; ducturus erat, niſi reſciſſet Imper. Venetos bello ſocios ſexaginta triremiū claſſem Petro Bolano dace ſua Adriatico eduxiſſe. Flexit itaq; dexteroſum Rogerius ad Aſiæ litora, intētaturus Chriſtianiſ opē, aut ſi barbaris inſidelibus incōmodū aſſerre poſſet itaq; Chriſtiano nomiſi ſeliciter ceſſit. Ludouicū enim Francorū regem, qui à S. Simeonis Antiocheno portu ſoluens, Palaſtinā petebat, Saracena claſſis forte obuia interceperat: cum Rogerius caſu obuius parſa de Saracenis uictoria Chriſtianam regem gaudens, uenerabundūſq; excepit. Interim claſſis Veneta receptis, quæ de imperio capta ſpoliatūq; Rogerius liquerat, præſidiū immunita, ad Patracem ſinū ſubſtitit. Quod cū intellexiſſet Rogerius, Francorū rege apud Ioppem dimiſſo, Cōſtantinopolim deſatus ſuburbia enī urbē præſente Hemanuele inēdit, & palatiū aliqūdiu oppugnatū rum capere nequiuſſet, utq; tamē pugnādo progreſſus eſt, ut pōma Imperialis pomeriū ad gloriā fortunūſq; obſtationem manu ipſe propria legerit. Cum autē Rogerius damnis fatiatus Greco ilatis in Italiam rediret, claſſiſ forte obuius, quā Imperator Venetæ addiderat, triremibus undeſignis, & ipſe ſpoliatuſ eſt. At Conradus Ludouicūſq; reges Graeci Imperatoris dolos malis ſuis edochi iuuenū cōueniente exercitu Balduino regi Hieroſolymitano ſuam opē ſuā poſſeſſit, niſiſq; eſt niſi magis ēre Chriſtianiſ fore, q̄ in Damascum docere. Secutus fuerat Ludouicum regem diuerſo itinere Portuentis quidā epīſcopus cardinalis, quem Eugentius papa ſedē apoſtoliſe legatū miſerat Hieroſolymam. Itaq; ducturi in Damascum tres Chriſtiani reges, cardinalem quoq; legatū, & ſinul patriarchā Hieroſolymitanū, multos quoq; epīſcopos expeditioni intereſſe curauerūt. Damascus Aſiæ urbs primaria, & cū dicit metropolis omniū ſerme urbū Aſiæ ueſtiſſima eſſe uidetur. Quā Abraxæ ſeruos fundiſſe ſacra tradūt literæ. Eūq; campeſtris agrum habens natura ſoli ſterilem ac aridū, niſi quatenus aquæ irrigat ſuperne ſiliculis curieſiſq;

Blondus.

X 2

ſubductæ

subducit, quarū humor terra reddit omnino fertilis, & consiliisq; prestantissimæ, B.
 panisq; annis in regione unica, proximis incensibus delibens, parva ab illis diminuit
 terræ lingua, consiliisq; omnino in orbe preciosissimis cōtecta. In qua cum nobilissim
 cipex prouideret cōsilio castra sumpsisset, & si urbs incensibus altissimis densissimq; muni
 cipibus capi nequisset, in potestatem breui uentura erat, q̄ auatione fluminis pro
 hibiti Damasceni iumenta intus equitatumq; qui presidio inerat alere non possent
 fontibus qui in urbe erant, ingens populo difficillime iussu clausa. Cum tamen libi timi
 dum ciues seirent ne succis cuniculorū mearib; subripuit uero de tanta urbe cōsilio
 fore intelligebant, & ipsi fontes in urbe arefceret; subripuit uero de tanta urbe cōsilio
 Allyri hominis dolus, cum Baldano regi ad eam diē sūdo, à quo ductus fuerat, Dama
 sceni pecunia corruperet. Ipsi regibus fuisse, ut castra ad aliam urbem parit merita, ma
 nia uires suas frustra oppugnaret. Damasceni irruptione facta fluuio ponti, munitioni
 bus additis in suam potestate sūmato, nostros auatione prohibuerat, quodq; par fut
 us eo facto incommo dū, ab annona in castris breui laboratū est, quæ nisi ab amicitia
 poterat importari. Soluta obsidione eū tūc exercitus re infecta ad Ioppem rediit,
 Conradus, Lindouicq; cōmunis malē habitosq; exercitus suos in Europā reduc
 terat ad propria sunt reuerti. Erat annus salutis secundus, & quinqueagesimus supra decem
 centens, quādo Eugenius pont. in Italiam est reuersus, quem Romani bene & honeste
 acceptum media urbe in Lateranensem patriarchiam deduxerūt. Ipsi in uno, quē super
 uenit anno, præter compolitam rem ecclesiasticam urbem, Tarracinā, Siolim, & Nochi,
 & Limoni accern, quæ tyranni occupauerūt, in dedicationem recepit, & Tybare obici
 in beati Petri basilica est delatus, Cui Anastasius quartus in pōnificatu successit, q̄
 uis Romanus Suburg regionis per menses senne duodecim, quibus uixit, reformare
 ecclesiastica, & palatio apud Pætheona extructio intus suū eidemq; Romæ defuncto
 Adrianus quartus in pōnificatu successit, qui uir genæ Anglicus, cum à tertio Eugenio
 cardinalis in Noruegiā missus esset provinciam omnium terræ cognita occidentalis
 ultimam, eam gentem multitudine copiosissimā primus omnium Christianorum Cl.
 tianam effecerat. Eo itaq; creato pōnifice Romani cōsules suos licet per Anastasij tem
 pora administrationi urbis præficeret, & Arnoldum Braxianū Henricum ab Eugenio
 primum post Anastasio urbe pulsam reduxerūt. Erat uero prædictus ille ex facundia
 pōnificem accedente Romani ad Coling & Damiani ædem armis ingressi uoluerūt
 aliter. Pontifexq; urbē Romā ecclesiastico supposuit interdico. Et forte potius
 tunc erat sacri quadagesimalis festiui dies, quod cū populus ægerrime ferret, per totā
 prudentiorū sententia, & Arnoldo seductore pulso, & cōsiliis depolice, pōnifex sin
 dum in Laterano celebrat pascha, nūcius est allatus, Guilelmū Sicilię regē q̄ uir multo
 antea defuncti genitoris Rogerij regnū acceperat, arma in Romanæ ecclesiæ terrā ho
 stilia cepisse, & hinc Beneuētī suburbia, inde Ceperanū Babucumq; oppida occupasse. H
 Cōmouit ea res Adriant pont. cui quā alia in tūta pontificatus nouitate decessit, uis,
 exercuit ecclesiastica. Et Guilelmo fidelitatem cōmunionē, regniq; titulu priuato pote
 res populosq; regni eatenus iuramento illi prestito absoluit, ut nulli facta rebellio
 Imp. destinatus Lombardiam ingressus, Terdonam obsidebat, qui ea potius ad urbem
 Romā tanta properabat celeritate, ut pōnifex libi timē in munitionē quēq; ueniret
 terē primo, post Civitatem castellanā cum collegio cardinaliū se recepit. Missis aut
 bine inde oratoribus, Fredericus in campis Sutrinis debuit pontifex reuerti, ut
 telæ spoliorem exhibuit, à quo breui post in principis apostolorum basilica coronatu
 est. Sed dum ea celebratis utriusq; principē, eorumq; primores de iure in basilica occu
 patorum, Romani cum pontifice parū concordēs propter cōsules, & eadem ratione impe
 ratorem suspensū docētes portas urbis clausas tenuerūt. Frederici enim exercitū, quē
 duxerat magnam, in pratis quæ appellat Nerone, tentoria stationēq; habebat, quā de
 repēte cōsiliis, & ceteris in urbe primoribus incōsules plebs Romana eripuit, quā
 ponti

- A pontē Transi facta, Germanos inuadit in Vaticanū suburbio, & ad scalas basilicę matmoreas obseruatos, in quibz nū tale suspicantibus prędictis primū, post ceteros haudquā parua est cōmissa. Postquā uero Germani in pratis habētes alter alterū adhortari cōperunt, & reddita ceteris uicissitudo, & plurimi intercepti sunt, excitati ad tumultum Imperator incensus in Romanos animis ferebatur, quē pontifex exorati tantisper desinuit, ut captiuis dimissa ciuitati culpam in inuentis temeritatē reſcienſi pacem cōdonaret. Haec causa eratorū cōsiliū proteruſe Romanorū addita factam est, ut principes Lateranensem ecclesiā petruos per aduersū Tyberis ripam Mallianā usq; oporuerit accedere, qui amne ibi transmissio per Sabinos Farfensē, & Poliumcaſtellū delati, ad pontē Lucanū peruenerint, quo in loco dū facris cōſpectis pōtſex cunctā, Tyburini temeritate & perfidia ducti, urbē suā publico cōſilio Frederico dederūt. Sed cum pōtſex id agrē ferret, ut nullo toleraturus modo uideret, Imperator urbem reddidit, quā huius ecclesiasticę esse a suis dicit. Postquā in Lateranū est peruenuſ, Imperator paucos moratus dies in Germaniam rediit. Post quod tempus uenerunt Romā nonnulli Apulorum, Calabrorūq; procerē, & principē Capuanū oratores pōtſici Adriano ſuaſuri, ut ad suam de Italia terram Guſclmī Normanni tyrannide oppreſſam per ipsius terrę principum uirorū populorūq; capienſiſſimorū manus recipiendā se cōſerret. Pontifexq; ſecundo mēſe apud Lateranū uisum ſinito, cum exercitu ea temporis breuitate contraſcio ad Calinenſem ſalutē S. Germani oppidū accellit, reperit ibi uerō multos earum regionū proceres cum copiis expectātes, quos ſidelitatis ſacramento ſibi & Romanę ecclesię obſtrinxit. Hi Roberto principe Capuano Andream comitē pręmiſſi, Capuā ipſe & inde Beneuentū ſe cōſulit, ubi ceteros de Apulia Calabria, & Salernis, qui Caſini non interſuerant inueſtando adegit. Dumq; pontifex Adrianus exercitum recipiendū tot regionibus idoneū, & Rogerio qui ſe cū copiis Salerni cōſinebat Italia pellendū cōparat. Palæologus quiſi nobis Græcorū ſecundi Hemanuelis Græcorum
- C Imp. naneius Anconam aduenerat. Nam per id temporis Imperator ipſe Græcorū Venetię inferſus, Anconitanos in magnā amplitudinē ſpem erectos ſua adiunxerat partibus. Palæologuſq; literis ab Imperatore per ſua nuncios Beneuentū miſſis pontificē orauit, ut acceptis quinque libratū auri milibus, tres urbes ex manibus Apulie ſibi permitteret. Quod ſi facere pōtſex animū induxiſſet, ſed Palæologus cū claſſe ingreſſus Guſclmī Italia Siciliaq; uinibus deturbado pōtſicinis eſt operē. Ea cum ſorte reſeſſet Guſclmī, & ſiam Græci pontificē nōnulla de Apulia, Salentina, & Calabria, Palæologo impellente ceperant, ad miſericordiā pontificis cōſigrit. Miſſis Cataniēſi epulo, & de ſua nobilitate primoribus, cum poſtulaſta paucis uerbis in hęc maxime ſorā propoſita ſuerint, ut cōmuniōni ecclesię reſtitutus rex à pōtſice in unoq; Sicilię regno cōfirmaretur, qua uiceuerſa pollicebat, omnia ſua ecclesiastici, quę occupauerat reddere, & inſuper Paduā, Montemſuſeum, & Morionem oppida Beneuentanis cōſinia, ecclesię & pontifici permittere poſſidēda, Romanis deinde rebellibus pōtſici propria ſubigēdis impenſa ſuam operam exhibere. Aut uerō ſummā Græci poſſiditacionibus pacem cum ſibi nunc paratū nō eſſe diceret, dato temporis ſpacio nihilominus ſolutorū ſe ſpōdebat. Hiſ cōditionibus pōtſex uel ea maxime ratione, quod Grægo Imp. ſemper aliis Chriſtianorū hoſti apertuſſimo parum crederet, pro ſua prudētia aſſentiebatur. Sed cum res in cardinalium collegio eſſet diſcuſſa, tenuit quorūdā nō minus auaricia, quā imprudētia Guſclmum Imp. Græci fauoribus & pecuniā deturbandum. Vixq; ſua ſcribant oratores ad Guſclmū eſſe reuerſos, quādo illi paratūſſimo exercitu in Apulia ducto omnia euertere eſt audiit. Copiis nancq; Græcorū & Apulorū apud Brundaliūm corūſis eo prælio ſuperauerat. Ad cuius præliū ſamam omnes qui de Apulia, Salerniſq; apud Caſinum & Beneuentū ſacramento ſe pontifici & Romanę ecclesię obſtrinxerant ſubitam Guſclmo deditionem fecerūt. Mouit itaq; Adrianum pontificem nō magis Guſclmī audacia, q̃ illorū quibus ipſe crediderat, Apulie procerum perfidia, cardinalēq; qui oblatam ocaſionem ſperauerat imprudētia. Ea uno eodēq; tempore hinc Guſclmo pacis & redintegrāde beneuolentię ſpem fecit, inde cardinales mali cōſilij auctores, ſe, qui Romā redire ſimularet, in Marſos uſq; procedere iuſſit. Quibz Guſclmū ad S. Martini baſilicę Beneuentani agri ſe cōnſuliſſet, ad expectantū ibi pontifem.

Blondus.

X 3

tilis

[illegible]

- A** in sex portarū tribus ditissimū sex agri sui loca decimo ab urbis solo disticta mīlario habitare coegit, deinde Cremonā maximis affecit incōmodis. Cōuenit ex crudelitate egre coram Italiae populorū animos, adeo ut miratus sim Venetos qui nihil tunc in cōtinentali Italia solo possidebāt, saluberrimi cōsiliū fuisse autores, quorū fustionibus cōtra Veronenses, Patavinolū & Vicentinos societatem bellū hū cōditionibus inīssit, ut prae ter tributa Imperatoribus dari solita nihil potestatis aut iuris in eorū quibuscūq; urbibus Frederico permitteret. Et cūq; sunt illico praedicta urbibus, earūq; oppida Germani magni stratus, deinde strati. Itū ubiq; communitioibus singuli populi ascendit. Quae quam essent Frederico in Mediolanensibus agēti nūciata, suos Germanos undiq; cōuocauit, & Papiensium Cremonensiumq; auxilio fretus, Veronā duxit. Praeueherant illū cōsilio foete bello ciuitates, & sua Veronā Vicentini Patavinūq; copias cōstraxerāt. Quare priusquam Fredericus castra ad Veronā, sicut minabatur firmare poneret, Veronensium eruptione facta, nō solum castra castris, sed pedes propemo dū pedibus cōtulerunt.
- B** Quae deterius sociorum bello populorū audacia & hostilitas Fredericus, & corpeū conferi praelium decreuit, & lugens potius quā recedēs in agerū rēque Papiensium, ubi uaria animo agitia, illatam a socijs bello iniuriam dissimulauit. Verebatur enim ne Alexandri pont. auctoritas, quam apud exteras gentes eum maximā comparasse audiret, crudelitati addita quam in Lombardiā commiserat, sibi aliquādo afferret incommodum. Quamobrem quod facere uiribus nequiebat, papam dolis deponere est aggressus. Mīssū ad Philippū Franciae regem oratores summos de suo imperio uiros, quorum legationis fama fuit, debere ambos Christiani orbis supremos principes utrunq; potestatem quāq; ad suū cōueniētiū perducere, in quo solidiori introitu iustitiae alter cōfirmetur, ut terius cōsensibus perinactiorū cauantibus i Christianorū cōsilio subrogetur. Dictūq; est cōuentus apud Dionon locus, ubi Saui finitus Gallias diuinitā Germanis. Prius uerō q̄ Italia moueret Fredericus, sociorum bello populorū oratores, qui apud se uocati cōtinerant hūc alloquutus, ut magistratus imperij i se impatiens tolerarent hortatus est, & arces quae in Italia obtinebat, fidissimis ex Alemānia custodibz, attribuit cōseruandas. Primūq; Fredericus Sconae & Bohemig; regibus ac magno societatis nō magis armatorū exercitiū, q̄ praedictorū doctissimorumq; sui imperij uirorum cōiecit. Octauianū die constituta, Diononem deduxit. Deinde processit ad Saonū pontem Philippū rege Anglorū Hērico & eius exercitu sociatū pōtēx uerō Alexander apud Dolens monasterium, Aquitanie est dimissus, qui quod erat indignū, exilium uerit se cōsultabulū audito solūq; in, in quē nemo habeat potestatem. Fredericusq; postquā sublatā esse uidit deponendi Alexandri facultatem, & ualida famae utrunq; inuaserat exercitū, reuoluit intentata in Germaniam redire. Alexander autē ex Dolensi monasterio Turonem accedēs, iterū ad generale cōciliū ibi celebrandū dicit. Dumq; ibi cōueniunt uocati, Parisios ipse urbem regiam nō magis inuit q̄ spiritalium munerū gratijs decorauit. Inde Turonē ad diem dictam reuersus multa in cōcilio cōstituit, quae nunc eiam decretis iuris pōtēstatis obseruā, & regis Philippi sua fide firma pōtēstatis sedes est delicta. Dumq; ibi paucos moratus esset mēses, Octauianū hēresarchā Lucā, quā incolēbat ciuitate obijisse, Guillonēq; Cremēsiem Frederico ex Germaniā per literas & nūcios habente in secundū esse antipapā prophansē. At in Italia socij bello populi Imperatorem uirū cū exercitū reuersū, uires suas ad augere adniti sunt, tam multisq; uicinis oracune nunc populos, ut & ipsi cōfenderint eorū foderibus colligant, Cremonenses uerō primū, post Britanni & Bergomenses, hinc Mediolanenses dispersi, & demū Placentini, Veronensium societati, de fin appellata est, iētis foderibus accesserunt. Eodemq; tēpore lūlio Prænestino episcopo, quē uicantū urbis Romae ab Alexandro pont. relictoū offensum, defuncto suffectus est Alexandri liberis Ioannes tituli sanctiorū Ioannis & Pauli presbyter cardinalis: cuius uiri in urbe Roma gratiosi praedicta atq; largitione factū est, ut maxima Romani populi pars ad pontificis sui obedientiam Imperatore & eius idolo Cremēsi Impero, redierit. Basilicāq; principis apostolorū primū post omnia ecclesie terra in uicarij pōtēstatis potestatem sit reddita. Et usq; adeo auctoritas beneuolētiā Alexandri pōtēstatis in Romanorū animis reuocata est, ut et publice cōfessio, uel summi precibz, reuocandū. In primū Ioāne uicario memoratē cōsules noui ex gente pōtēstatis affecta

Anno salutis
1149.

erati sunt. Multis Senonas de populo Romano aratores peruenit, ut post. Alexander
Fratre & Angliæ regi consiliis, Romæ redire censerent, qui per Paulus Hungaricus
& Mōtempellanus ab mare Gallie delatus Messanam Sicilia ciuitate Francorum
regis nauigio peruenit. Inde Guilelmi regis Siculi iuremibus, quatuor fretus peruenit illo
nam. Erat in annis salutaris quintus & sexagesimus supra undecies cetera, & populi
fui sexus, per qd tēporis Veroneses inuicibilissimas Rinali & Appendij aera, quas En-
dericus prædicto edundabat, uiribus expugnatas demoliti sunt. Nam reditu ponti Alex-
dei erectiores animo facti omnia molebantur intendebant, quibus Frederico trifi-
posse crediderint. Censū enī erat copias ipsam solito maiores parare quibus laos omni
deleret, posita qd domaret. Dum uero Lombardia per Veronesiū uim forentem pro-
spirans Frederico reditu contemnit, & urbs Roma eiusq; terra Alexandel ponti redire
gaudet, Hemanuel Cæsar imp. ipse orientis Imperatorū nominis tyrannum haud
quaquā Frederico Barbarosse occidentali minore fuisse cōstat, multa in balos Dalma-
tici, & Hiltros machinabatur, que sunt altius ule repetenda. Postquā Veneti dux Do-
minicus Michael afflicto Hierosolyma, & Balduini Burgie secūdi regis tunc capi-
rebus opem tulere, Hemanuel sese apertū Venetiis ostendit hosti, quo item tēpore Bo-
phanus Vngarie rex inchoata cū Venetiis Hemanuelis prædicti fauore & diuersa inui-
cias cōtinuabat, nec fuerat hia bellorum causa occasio alia, quam quā Dalmatia au-
Hiltis, & Liburnorum ciuitates, & oppida Imperatoris iuris Vngari inuaderet, & Veni-
tiliam imperio infusa perculsaret. Sed post qd Hemanuel quibuscunq; modis potuit
Venetos ledere cepit, omnia illi que pro imperio turci cōsueuerant, sibi subicere sum
adixi. Quo in negotio non minus Vngaros, qd Græcos hostes pariter uicinos pariter
potentissimos cōtinuare. Quin etiam Hiltis, Dalmatia, & Liburni maribus, teste Liala
Parauio, latrocinijs affluere, quo impune piraticæ exercere possent, cum nulli dictum
subditi quæteret, simulat eorum amicitiam per uices ludicabat. Quamobrem Domi-
nicus Maurocentus Venetorum dux ad annū salutis unde quinquagesimū, & undecies
centenū classis tricenā quinquaginta in Hiltis duxit mare Adriaticum latecūti
inestantes, & Polam, Rubinum, Parenticam, Hemonia & Humungo reip. subegit. Ad
annum inde septimū, Vitali Michaeli in demortui Dominici doctis locis cōfessio, quæ-
tus Adrianus ponti Romanus, Gradensem ecclesiam primatū super omnes ducum Ve-
netiarum atq; eam Hiltis & Liburnorum ecclesijs tenere declarauit. Quod cum Vi-
ricus ueteris Aquileie patriarcha ugre ferret, fauore Stephani Vngarie regis in Gra-
dense oppidum dolis & uiribus ut exeret intentauit, immittitq; Venetorū classis, & pa-
triarcham Virici & septingentos ex Foroluitana Vngari nobilitate in prælio cepit.
Quos omnes Veneti ea dimiserunt cōditione, ut promissum tunc tributū Forolui-
tes quorannis reipub. penderet. Quod quidē tributum duodecim porcos, duodecimq;
panes singulos pondere ducentarios esse Veneti declararunt. Unde mos ad etas illā
nostram peruenit, uenationem singulis annis postremū carnificationis die porcorū xii.
Foroluitensiu Venetijs publice exhiberi. Altero qui secutus est anno, Athenienses Libur-
nos Veneti subegerunt. Per quod tempus Vngaria rex Stephanus simulata cum Vitali
Venetorū dux amicitia, datas ex Vngaria nobilitate uirgines, duobus filijs eius in ma-
trimoniū copulauit. Eoq; breui post in Dalmatias ducetes, & fauore peractis, Spalati,
Traguri, Sibinicumq; Venetorū rebellauit reipub. & Tardienſes Venetiis inen ſub-
diti, ecclesie fide subiectionē Gradensi factam indigne ferentibus in rebellionē ab eo-
dem rege per id tēporis sunt impulsī. Adeoq; Venetorum damnis intentus rex erant
Vitalis dux cū trecentis triginta ad recipiēda in Dalmatia perditā millia fecit impu-
sus. Per idemq; tēpus Anconitani imp. Constantinopolitano Hemanue cū paruit
ac omnino subditi erant habente, Veneti infesti erant. Qui tricenā quibz nauigio
duce Guisardo Anconitanis omnia Venetorum diuisionis littora, atq; maria lano cū
excursionibusq; foedabant. Sed dux Vitalis Michael amissa tricenā una, & Anconita-
nas dementer trecentes, & Guisardum subulit in euleum. Quo anno qui erat sextus
sexagesimus supra undecies centenū, idem Venetorum dux classe ingenti missa ad
præfectum Dominico Maurocentum ciuem suum Vngaros ladera denouit, & ubi
recepit uocibus apertis, quæ in mare spectabat, ducentes ex nobilitate laderi obsequi
accipit.

Anno salutis
1166.

A accepit. Quia deterriti cladis Dalmatice oēs, electis Vngari regis Stephani præfidijs, sese Hemanueli Constantinopolitano Imp. subditos dederunt. Vnus utroq; est in Veneto Hemanuel fraude raro alijs audita. Eos em̄ publica fide data per nuncios est horatus, ut omnibus Imperij locis mercimonia libere cōtreckarent. Quod cum multi ac penē omnes solito pridē more factitaret, una cunctos die cum nauibus mercimo nifiq; interceptis. Conuersati ad eum nuntium Veneti ad Imperatorē quacunq; placandum creauerant oratores, cum uiginti eorū naues fortuito Cephori insidijs delapsæ in patriam sunt reuersæ: & forē maior uis inerat eam res, quæ maximū attulissent perdidit detrimentum. Vnde Venetianis erecti sunt, adeo ut ablenitus undiq; in patriā edicto reuocatis, decreuerint, armauerintq; classem omnium maximā, quas Latini nominis populum aut principem post Romanorū Imperij ruinā armasse legerimus. Nam satis cōstat centum eas triemes, & onerarias naues ceteras uiginti intra centū dies fabricasse, cum tamen Histri & Iadrenses alias decē triemes clausi addiderint. Quæ in Tragurium primo ducta, eam ciuitatē captam inuito Vitali dōce diripuit. Ragulinum deinde quā recepit, sed dux, Negro pontū cursu perpetuo ad nauigauit. Quamq; urbs oppugnaret, facta est ducti ab Imperatoria nuncio spes amplissimæ actutissimæ pacis. Sed priusquā missi Constantinopolim ad eam tractandam oratores redirent, dux Venerius obsidione urbis Negro ponti, qua ponti desperaret omiſsa, Chiam Imperij urbem & insollā ut cepit. Ad quā dum Veneti pacem expectantes desidēt, pelis classem ualida insuasit, quæ Viralem Machadem ducē uel inuitū in patriam redire coegit, contactaq; eo morbo ciuitas Venera maximā accepit cladem. Dux uerō mortuus, quā publico consilio rebus adflictis cōsulturus conuolē in palatium cōuocasset, impetus in eum factus est. Qui fuga sibi cōsulēs ab ignoto homine uulneratus, apud S. Zachariæ monasterium diem obiit. Cui discipulus Sebastianus Zianus uir habitus sui seculi omnium Veneiorum non magis sapientissimus q̄ diuissimus. Interca dum hæc Venerijs & supradictis ab Hemanuele Constantinopolitano Imp. in Dalmatia agerentur, Fredericus Barbarossus Romanorū occidentalis Imperator, cum solido alijs maiore Germanorū exercitu in Italiā reuersus erat. Qui uir altissimus notum sibi Italicorum erga se odium, notas conuinationes dissimulans, in agro Brixiano nulli molestus subsedit, omnes etiā Veronenses atq; Cremenses se aduersus benignē, ut cōsueuerat, allocutus inde Ferrariā, Bononiā sem ad iā agrum, plusculumq; ibi comoratus, sese mitissimū liberalissimamq; omnibus exhibuit. Quod uerō Guidonē Cremonensem idolum faum Lucie habentē ab Hetruscis sperni, & Alexandrum pont. Romæ summo haberi honore intelligeret, partem copiarū suarum penē dimidiam in Hetruriam præmisit, ipse rectā per Romandiolam petijt Anconam Piceni urbem, quam arctissimā obsidione cinctā ab Hemanuele Constantinopolitano Imp. amicta & subiectione intendebat auertere: & sui interim Germani in Hetruriam præmissi bello fienti, quo Pisani Lucensesq; diu contenderāt, rem idoli per Hetruriā facili ter exegerūt. Exinde urbis Romæ terra hostiliter inuasa, & illius pars quæ in Hetruscos uergit, ad Imperatorias partes redire cōpulsā est. Nec deerāt in urbe ciues, q̄ partes secuti Imperatorias Guidoni hæresarchæ fuerāt, & Germani proceres Imperatorij exercitus duces, maxima uili largitione plurimos seducebāt, ut Alexander papa pecunijs ecclesie in urbis defensionē, ciuiumq; honorū consolationē expolitis, cōditionibus hominib; per singulos penē dies habitis parū proficeret. Nam primarij urbis, quos nunc barones nunc capitaneos appellabāt, Imperatori obsequētes omnia pontificis cōsilia euercebāt. Sed dum hic Fredericus parte una copiarum Anconam obsidet, inde exercitus sui par aliter in Hetruscos agit, Mediolanenses sociorū bello populorū, præsertim Cremonensium, Placentinorū, Veronensiumq; auxilio urbem suam Mediolanum, ubi fuerat, estq; nunc, subito munitionem edificauerunt, & Laudenses eius urbis nouæ quæ nunc exiit à Frederico iustificata ciues sociorum bello Lombardorū partibus accesserunt. Per quod tempus Guilelmus Normanno rege Siculo apud Panormū defuncto, alter Guilelmus filius successit. Et Hemanuel Constantinopolitanus Imp. pontificem Alexandrum ratus omnia facili ter concessurum, quæ in Frederici Barbarossæ damnum dedecusq; redundarent, cum uarijs modis & artibus pertentauit. Missi namq; oratorem ex Italia gratiosum Iordanem Roberti olim Capuanī principis filium palatij Imperialis protoseuastō,

culus

culus legatio ea in primis subornata est uerborū fraude, quib. Græci suo ipsorū infanti-
 nio Romanos pōntifices ad id usq. tēporis duodecies deceperat. Hemanuelem sancti-
 cerdotes, & imperij proceres in cōcilium accersitos pōntificē Romanū orbis Chriliani
 caput orandum strauisse, ut se gregem eū dñicū in Chrilto dei causas bonas sanctiq.
 pastos ultro uenturos cogere uelit, & munerib. quæ pretiosa attuleras, oblati ad em-
 pium postulauit. Hemanuelem futurum tam fidēlem q. potentem ecclesie & Chriliani-
 norum pugilem immani Barbarosso, redintegratū ad totius Rom. imperij monarchiam,
 pollicitus pecunias & quidē ingentes, pollicitus copias tam multas, ut Fredericū facile
 apparuerit Italia pelli posse. Pōntifex uerō tanta re in iratrum suorum ecclesie cardinalū
 cōcilio discussa, duos ex eo collegio oratori addidit, qui Cōstantinopolim accedentes,
 quid ea sibi uellent, exploratius intelligerent. Erat is annus pōntificatus Alexandri septi-
 mus. Per quod tempus Romani facti, ut uidet. suis trahentibus uicinis sociorū popu-
 los, & in primis, Tusculanos, Albanosq. aperto persequi odio coeperat, nō magis qua
 Germanis illi, quādoq. sicut & Romanorum pars facillens, q. quod imperata immo de-
 ratius tributa pendere noluisent. Ad eumq. uentum est in urbe furorem, ut iniūto acce-
 clamante Alexandro pont. populus Romanus rapta tumultuarie armis mense Maio in
 Tusculanos duxerit. Rano comes, quem Apulæ ducatu ab Innocētio secundo pont.
 Romano, Lotharioq. Imp. ornatum fuisse docuimus, Thufculanam urbem regebat. ad
 cuius gubernationem potius q. dominium, postquā Apulia à Rogerio fuerat deuolu-
 batus, eam accersierat. Thufculani. Is ut ætate decrepitis, licet gente Germanis esset,
 amoenissimo undiq. uastato ad urbis oppugnationē succedebat, Germanorum in Ne-
 pellino Surrinoq. sedentium auxilia implorauit, quæ illi Romanorū dupliciter erosi,
 nec Imperatori, nec pōntifici satis integrē consentientium attuleret. Venit in mentē tunc
 unica p̄scorum fœcordia Romanorum, qua illos Lilius ufos scribit, quādo fusa apud
 Alliam fluuium à Gallis Senonibus, ac plane deletis eorū copijs nec porta urbis citi-
 fa sunt, nec aliter hosti ita obuium itum est, quin ea gens inimica patentiū pontifici. G
 bem ingressa, ferro igniq. demolita sit. Senserant uiderantq. Romani Thufculum obli-
 dentes Germanos obliuisci sapientias attulisse, & tamen aut suorum numero quō ingre-
 tem nimisq. fuisse dolemus cōsisti, aut fœcordia sicut & maiores uis, cum erumpētib.
 Thufculanis Germanisq. p̄lium cōmiserunt. Ad cuius initium pars Romanorum po-
 uineas syluasy dilapsa, pars in patriam est reuersa. Iam em apud Romanos p̄sca deli-
 rat militie disciplina, nec ferra aces sublidisq. ita erat firmata, quin p̄silio impune mo-
 liores quicq. à nullo prohibiti magistratu possent excedere. Paucis itaq. resistētib. ex-
 cidem in Romanis Germani Thufculanisq. maximam e diderunt, quam qui inter sui citi
 ut coniecit, & cardinalis Romanus scribit, illam superasse potius quā acquasse, quæ u-
 apud Cannas sub Annibale accepta fuit. Sed siue hic scriptor modum excessent, siue di-
 quid maximū à similitudine, sicut fuit, significare uoluerit, satis cōstat nobis, nec Allia
 tem, nec Cannensem cōstituenda re Romana tanti fuisse, quanti eadē penē defendenda spe
 Thufculana clades momenti fuit: nunquam em postea populum, nunquā diuitias Ro-
 ma habuit, nisi quas nuper magni Eugenij, quā tēporibus suis cū lautione cultu ingre-
 rare occcepit. Ea ciuium Romanorum clade audita, Alexander pont. multus ac plene
 animo fractus, p̄sigentem & incōditos ad sidera exulatus tollens omnis ætatis senilq.
 multitudinē urbe perlustrata, cōsolari adnexus est: & hostes ita elati uictoria, obuiam
 societatem cōiunctis, ad usq. urbis morē, ad ipsūq. Tyberim populationem inter-
 dictiq. cōmiserit. Barbarossoq. strage ipsa celeri audita nuncio, Anco illico oblatione ū-
 berauit: & ad urbem potius cursu quā accessu rapido properauit, nec prius de ea celo-
 tate subfinit, q. de monte Mallo subiecta urbis moria sunt inspecta. Ad diem p̄sili-
 tam copijs in prata Neronis appellata subductæ, & Vaticanū inruptio penitētia, nup̄
 sentq. nati defēdentes pōntificis famuli obstitissent. Tulit molestissime Fredericus in tra-
 Romanorū calamitate solos pontificis familiares cum suburbis prohibere, & circum-
 ductus ad beati Petri basilicā copijs parietem illius perfringere est aggressus. Quāq.
 id tardiuscule succederet, ignem tecto ualuisque supponi iussit. Suppliciaque tum,
 quam

- A quum edinal ecclesiam in eodum avertere cupientes, ualuit referas illum furem ingredi permiserunt. His intellectis pontifex sibi timens patriarchum linguens Lateranensem, in Frangepanensium domos amphitheatrum S. Marie noue monasterium, & pallaram siue palladium undiq; complexas se contulit, ubi munera aliquandiu noluit exerceri. Per quod tempus Siciliæ rex Guilelmus audita urbis Romę obliuione pontificis timens, quę gentioris sui mores imitans colebat, duas trêmes illi & uim magnâ pecuniarum idem misit, ut possit sibi & ecclesię rebus uel fuga, uel defensione cōsultare acceptaq; pecunia Frangepanensibus & Petri Leonis filijs, custodiabusq; portari a pontifice distibuta esse: qui trêmes ad regem reduci iubet duos cum illis militē cardinales, ut regia cōsilio amodoq; quid sibi in tanta periculis agendum esset exploratius intelligeret. Et Barbarossus interea ad suas cōuersas artes, archiepiscopos, episcoposq; Germanos in urbē misit oratores, id maxime cum Romę populo curatores, ut pontificis uisusq; Alexandri, & Cremonensis causa uel a populo equis uerbis adtra dēuillat, dignior in unâ ecclesię caput
- B cōstitueretur: quod si fieret, pollicebat se pacē urbi & omnia quę occupasset, ecclesię reddidum. Quibus malignis artibus quum aures populi accommodare Alex. de pontifice cerneret, non ite in spolia cū sua familiā urbē abiit, & ad Crecell. primo, post Tarra- cinam inde Caietan delatus Beneuentum accessit: sub ipsam autē pontificis fugā Fredericus altero affectus est maximo omni in cōmodo, quod pēssentia per lulū mensē qui tunc erat, & ingens, & subdita suam inuasit exercitū, quę non minus in proceribus & magnatibus, q̃ in molitudine debacchata est, adeo ut pace, quam fugies inuicem erat per suam absentialē d. litas, scripto uerbisq; data, recedere sit cōpulsus. Fugit uerō Lucam, & quod pelis in exercitu contineret, inde profectus Ponterrémulo, Terdonam, Papię accessit. Ibi multam Lōbanlos bello locos intente oris, breuit deteren- tus est apparatib; quorū illis maximos fieri intelligeret. Euerunq; tam ardētes animis socij bello populi, in abeuntem Papia Barbarossū quum in Germaniam transmitteret prius q̃ agro Papiensi excederet sint aggressi: quę iugentē potius q̃ abestem ad Alpes usq; superueni, extremam carpēdo aciem per dies singulos sunt secuti: utq; dum Fredericus in Germaniis quien suz locū deligere potuerat, quā Lombardi omnes, Papiensibus, Terdonensibusq; exceptis publico statuerit cōsilio urbē in loco edificandā: unde Papiensibus, Terdonensibusq; & Mōterferratensibus, quos solos Barbarossū in Lōbardia amicos haberet, molestiā inferi possent, & apud Rouereti, Iorici Tanaro amni adiacens designatus est: ubi Mediolandēs, Piacensi & Cremonensēs cura eius rei in seipos suscepta, urbem cōsideratū in Barbarossę dedecus iniuriāq; & ut loco maior accedet auctoritas, de pōntificis nomine Alexandriā appellauere. Quē quidē ad annū salutaris octauum & sexagesimū supra undecies centens, qui & nonus Alexandri pontificatus erat, scum inuenimus: cōueneruntq; in ipsam urbem fossa aggeribusq; & plēnā maniam humilitū prius castellorū uisib; amq; habitatores, Marēghi, Gandolosi, Bergolli, Humale & Solleat. Creuit uerō statim populus in multo maiore eo, quē postea dieb; no- stris habuit. Sequas cōstat quodcūq; milia uiros primo eius cōditæ anno illi incohasse.
- Dūm q; pont. interea Beneuentū agit, Romani in Albanos dūcētes, quos Germani Thē- scutansq; fuisse meminerāt, urbē ipsam progenitorū olim suorū patriā funditus destruxerunt: id ipsorū Thēscutans cōiugisset, nisi Alexander pont. sua illos bonitate deter- nuisset. Sed & per hoc etiā tempus Hemanuel Constantinopolitanus imp. apocrisarium suum ad Alexandrū pontif. mittens Beneuentū, magnā legationi pecuniarū uim addi- dit, quā uerba facturus orator in mediū prius obtulit, lōgq; eius oratio eam habuit cō- clusionem, ut Crecorū subiectionē potius q̃ unionē occidentali ecclesię faciendā sit pol- licitus, si eorūq; occidentalis imperij, quā Fredericus iussu & debite priuatus erat, pōntifex Cōstantinopolitano reddere uellet. Quā de re cū accuratissimas sapenūmero cōsultatio- nes Alexander cū cardinalibus ac nobilitate Romana habuisset, tandē petitiā coronā dā- re & simul oblatā accipere pecuniā noluit. Quibus accidit diebus, Guidonē Cremēsē annūq; apud basilicā S. Petri, ubi eum Barbarossā Germanorū præsidio septū relique- rat, inselē animā exhalare. Cui alter a cōplicibus in idolū suffectus est Ioannes Sirmi- lis ex Pannonia abbas, ut pridē fuerat Iarocinūq; infamis, pēq; eius rei occasione Fre- dericus Bambergensem episcopū bene & catholicē de Alexio pont. sententiē ad eum

Anno saluti
1168.

misit

misit oratorem, futurum ratus, ut machinatio quæ in pontifice more solito designaret, A
 per boni & ut existimauit simplicia episcopi opera fateretur. Per dandam enim Alexan
 dro pontif. & ecclesie pacem quantumuis amplissimam Læbardo Fredericus postha
 bitos relinquit solos satagebat, ut disunctos postea unolosq; facilius cõficeret. Sed postea
 qua erat prædicia, antiqui hostis fuit dolo callens. Verulas se cõtulit, ubi nõ prius flam
 vergentem amicum hominẽ, cum benignẽ pontifex excepisset, iussit publice mada ex
 ponere, illoq; partim testes ex mandatorũ formula reculante, partim perplexa loquẽte
 factũ est, ut re nedum insecta, sed etiam uix inchoata, ad Barbarossam redierit. Dumq;
 pontifex Verulis agit, Raino, quem Tusculi dominũ fuisse ostendimus, Romanorum
 in Tusculanos odium timẽs, ipsam urbem Ioanni antipapæ dedit. Eius em̃ intercessionẽ
 Alemanni mortis Falsconensis oppidi cum illo permutationẽ facere promiserunt. Eiusq;
 permutatione uerbis & scripto cõstituta, Ioannes qua die Tusculum admissus fuerat, ex
 dem est expulsi. Raino autẽ eũ a Falsconensibus nõ admitteretur. Tusculum redire
 quæ sunt, quæ Tusculani nedum urbe prohibuerunt, sed agro quoq; præcipitum detra
 barũ. Ily Verulas ad pontificem cõfugiens bene acceptus, iura quæ sibi in Tusculano
 cõpetere, ecclesie donauit. Tusculani etiam crebris per singulos penẽ dies insulibus
 a Romano populo agitati, Alexandrum pontificem in dominũ protectionẽ publicam
 consilio accesserunt, cuius deterni præsentis Romani moribus temperarẽt. Agentem
 Tusculi pontificẽ Alexandrum Henrici regis Angliæ oratores uiri ecclesiastici adieci
 regem ipsam ab iniusta nota purgatũ, quem necis beati Thomæ Cantuariensis archiepi
 scopi cõfessũ fuisse crebris rumoribus allatum erat. Quibus auditis pontifex de fratrum
 suorũ consilio, duos ad rem inspicendã cardinales in Angliam legatos misit. Cerebat
 eo tẽpore bellũ in Hybernica Hæricus, qui de adoẽtu cardinalium certior factus sese illi
 in Normandã obuium humiliter exhibuit. Re aliquandiu a cardinalibus discussa ad
 eam uentum est conclusionẽ, ut Henricus primorum regni cõsilio ad cardinalium præ
 sentiam cõuocato, sese iuramento purgaret in cuius uim infra scripta pontifici Alexan
 dro & Romanæ ecclesie spõdit fore, ut necis sancti uiri poenitentiam agat, cuius est
 infamia insculis fuit, occasionẽ præstuisse sit uisus, quia illum uiuẽtem minus debet
 honorauerit, & sanore fuerit persecutus. Ducentos insuper milites Hierosolymam
 anno integro permanuros, & sese nisi alia sit pontificis mens ante triennũ Hierosolyma
 cum possibĩ exercitiũ aduersus barbaros profecturũ. Malas insuper cõsuetudines ut
 grauius aduersus ecclesiasticã libertatem introductas emendandũ permissumq; quod
 hæcenus prohibuerit, ut subditis suis libera sit in quoscunq; eorũ ad Romanã coram
 appellatio. Ad extremumq; iurando Henricus rex, quod minime poscebat, sese &
 filium regni consortẽ professus est, regnũ Angliæ ab Alexandro pontifice permissum
 obtinere, ut neminem posthac Angliæ regẽ fore declarauerit, qui a Romano pontifice
 nõ esset appellatus. Dumq; hæc per legatos in Normandã agit pont. Alexander, ad urbẽ
 Romam præscriptis sibi conditionibus posse accedere postulat. Consulibus enĩ &
 populo pollicebatur nihil agere aut insitare, præter illa quæ in diuinã rem ecclesiasticam
 cerẽt. Et qui nõ admitteretur, relicta ciuibus Tusculanis urbe, in firam & ecclesiã int
 Campaniam se contulit, agebatq; Signorũ quãdo cardinales a Normandã & Angliã
 reuerſi, qui retulerunt multa inspexisse, plurima auduisse miracula, quæ ad beati Tho
 mæ sepulchrũ deus ostenderat: quamobrem pontifex illum in sanctorũ martyrum Christi
 numerum retulit. Nec minore postea uisum est miraculo bellum, quod inter Henricum
 Angliæ regem prædictũ, & filium suum secundo cecidit in beatum Thomam commissũ
 anno exortum est: cui fauores incensuumq; addidit Philippus rex Francorũ, cuius illi
 Viranius rex Angliæ iunior habuit uxore. Aquitaniamq; omnia eius belli moribus per
 num quallata ad extremum latẽ cõmissis incendijs cõflagrauit. Sedatum tamen et non
 minus perniciosum q; detestabile id bellum Alexandri pontificis opera, quam cardinũ
 uno sedis apostolicæ legato ad id misso diligenter accuratissimamq; adhibuit. Eodemq;
 anno pontificatus Alexandri quinto decimo Fredericus Imp. paratiorem superstitis
 exercitum iam quinto in Italiam duxit: & quia in Montisferrati marchionis fauore
 plurimũ fideret, per monsem Ciniũ iter fecit, & primis in Alpib; descẽdu castris ad bo
 culam subſtitit, quod oppidũ socijs bello urbibus Lombardiæ federatũ, dolo magis
 lient.

A simulatiōe pacis & viribus captum diripuit, ignis vastauit. Inde Alia delatus, quæ urbs & ipsa societati accesserat, multa in illam comminatus est: quam timore perterritus mollior populus, præsidio quod à socijs inerat dimisso, urbē Frederico dedit. Elatus bino ad urbes quas adierat successu Fredericus, Monteferratenlibus, Papiensibusq; non magis urgentibus, q̃ opem asserentibus, Alexandri delere cōstituit, quam & iure pleous impetit. Sed pluita Octobri tam medio dies quatuor cōtinuat, Tanarūq; amnis alueo effusus magno Alexandrini præsidio fuerant, quæ incommoda Fredericus Ferratēsiq; marchio & Papiella, quo superabundabāt odiū in obfessos ardore, adeo tolerant, ut uel de ceno & aqua oppugnatio ter quaterq; fuerit interata & quā sociorum quod inerat, freti præsidio pari odio audaciū Alexandrini resistērent, mensis quatuor asperæ hyemis obfidio continuata est. Ad prima autem ueris signa sociæ bello ciuitates opē obfessis ut afferrent mouerunt, annonā nauibus aduerso Pado Tanarocj illuminibus, & simul terra carris copiosissimam cōportantes. Iamq; Terdonam iteas atrigerat exercitus, quā Fredericus dolo in Alexandriā diu strūctū, ut consumeret accelerauit, cunicolos ille in urbem perducētes occulte sustulerat, quibus milites armatos ingredi singulos oportebat. Nihil itaq; magis obstatat parando facinori q̃ obfessorum peruigil perpetuū custodia, quare istū imperator simulatio ad aduocante inimico exercitū timore obfessos blande allocutus, pacē illis obtulit, quam aliquot dieū induciæ præcefferāt: dumq; festi diutina tot mensū obfisione Alexandrini curis solatiores dormiūt, hostes cuniculo singuli quidem, sed contigui in urbem subrepunt. Exeunt illi nocturni uigiles turmā hostilē tacitam in tenebris luculentē potius q̃ insipientē, hostē adesse, captam esse urbem clamoribus significauerunt: ad easq; uoces Alexandrini captis armis strūctos, eos qui intrauerant, mactant, & cuniculo repagulis firmato, eruptione facta, armatas Frederici cohortes ad portā expectantes ingēti in ipsis cōmissa corde ad imperatoris usq; tentoria refulserunt, nec prius in urbem ingressi sunt, q̃ impolitū folle, urbi supermincus castellum igne supposito cremauerunt. Dies tunc illucescebat Christiania celeberrima dominicæ refurrexionis, cuius reuerētia sociorum bello populorū exercitus prælium inire scelus diluxit: sed e contra Fredericus, sicut Alexandrinus per eam celebratæ quietis cōtioresq; opprimere quæsiuit: ita oblata festæ omnīū diū occasione fugæ accepit, & usq; in exercitu ad crepusculū conclamatis, eductis copiis, castra, quæ speciem oppidi præ se ferrent, cremari iussit. Qui uero Papiā petere intendebat, Terdonam uersus iter facere cogebatur: quare sedentes ad Terdonam socij bello populi, uisū, quæ præcedebant quæ draco agmine hostis sui turmā, cum ea quæ apud Alexandriam nocte erant facta ignorarent, se ad præliū parauerunt, sed uno eodemq; tempore, quā apud Alexandriam gestillū erat, & Fredericum flexo sinisterrimū agmine ad Guiliā oppidū prima fecisse castra numeratū est. Erant in regione nobiles utriq; partiū patres affecti, quibus intercessionē, de pacē agentibus, res cōpromissū & inducijs sedari coepta sunt, Fredericoq; Guilelmo Colonienū archiepiscopo, Gerardo de Poraccha Taurinensē capitaneo, & Ricardo de sancto Nazario Papiensē partes suas, socij bello populi, uisū, quæ præcedebant quæ draco agmine hostis sui turmā, cum ea quæ apud Alexandriam nocte erant facta ignorarent, se ad præliū parauerunt, sed uno eodemq; tempore, quā apud Alexandriam gestillū erat, & Fredericum flexo sinisterrimū agmine ad Guiliā oppidū prima fecisse castra numeratū est. Erant in regione nobiles utriq; partiū patres affecti, quibus intercessionē, de pacē agentibus, res cōpromissū & inducijs sedari coepta sunt, Fredericoq; Guilelmo Colonienū archiepiscopo, Gerardo de Poraccha Taurinensē capitaneo, & Ricardo de sancto Nazario Papiensē partes suas, socij bello populi, uisū, quæ præcedebant quæ draco agmine hostis sui turmā, cum ea quæ apud Alexandriam nocte erant facta ignorarent, se ad præliū parauerunt, sed uno eodemq; tempore, quā apud Alexandriam gestillū erat, & Fredericum flexo sinisterrimū agmine ad Guiliā oppidū prima fecisse castra numeratū est.

D Erant in regione nobiles utriq; partiū patres affecti, quibus intercessionē, de pacē agentibus, res cōpromissū & inducijs sedari coepta sunt, Fredericoq; Guilelmo Colonienū archiepiscopo, Gerardo de Poraccha Taurinensē capitaneo, & Ricardo de sancto Nazario Papiensē partes suas, socij bello populi, uisū, quæ præcedebant quæ draco agmine hostis sui turmā, cum ea quæ apud Alexandriam nocte erant facta ignorarent, se ad præliū parauerunt, sed uno eodemq; tempore, quā apud Alexandriam gestillū erat, & Fredericum flexo sinisterrimū agmine ad Guiliā oppidū prima fecisse castra numeratū est. Erant in regione nobiles utriq; partiū patres affecti, quibus intercessionē, de pacē agentibus, res cōpromissū & inducijs sedari coepta sunt, Fredericoq; Guilelmo Colonienū archiepiscopo, Gerardo de Poraccha Taurinensē capitaneo, & Ricardo de sancto Nazario Papiensē partes suas, socij bello populi, uisū, quæ præcedebant quæ draco agmine hostis sui turmā, cum ea quæ apud Alexandriam nocte erant facta ignorarent, se ad præliū parauerunt, sed uno eodemq; tempore, quā apud Alexandriam gestillū erat, & Fredericum flexo sinisterrimū agmine ad Guiliā oppidū prima fecisse castra numeratū est.

Erant in regione nobiles utriq; partiū patres affecti, quibus intercessionē, de pacē agentibus, res cōpromissū & inducijs sedari coepta sunt, Fredericoq; Guilelmo Colonienū archiepiscopo, Gerardo de Poraccha Taurinensē capitaneo, & Ricardo de sancto Nazario Papiensē partes suas, socij bello populi, uisū, quæ præcedebant quæ draco agmine hostis sui turmā, cum ea quæ apud Alexandriam nocte erant facta ignorarent, se ad præliū parauerunt, sed uno eodemq; tempore, quā apud Alexandriam gestillū erat, & Fredericum flexo sinisterrimū agmine ad Guiliā oppidū prima fecisse castra numeratū est.

dolum oratore ad se missum, & legationem suā consilii animo exequeretur, cōsiliū gē-
tū nūc obtinebat, candentibus aeneis oculis appositis, quē tamē de pace tractatus
vocari iusserat. Quamobrem Veneti Lombardorū consilio ut pacē cū Frederico occu-
pāti imperatore constituerunt, pauloq; post cum Guilielmo rege Siculo sedes in unum
viginti ea inierūt cōditione, ut pacis bellorumq; societatis unūq; esset. Vi autē ad Almeri
et Hierosolymę regē reueramur, is est Charas aliquādo obediens, postmodū quēdā
nō caruit sed à Milone quoddā de planta seductus pecunia à Soldano accepta abijt in
secta, pauloq; post idē rex in Ascalonā urbē egressū duxit, cui expugnanda Hemana
Græcorum imperator contra se cōsueuerat magna subministravit auxilia. Et tamen Al-
mericus parādis cōmeisib. qui exercebat importare, adeo negligēs fuit, ut in noua
castris deficiente obediēte alioquin feliciter successurū soluere sit coactus. Eo autē Al-
merico haud dū post defuncto successus est in sextū Hierosolymę regē Baldunū filiu, q
& si lepra percussus fuit, regnū fortiter pōderetq; administravit. Et in Italia interm
ritus imperator in meliorē mutatus esse sensitiū videbat, qui Italiam intelligens inuicē p
quas forte intenteret resistere paratū, pacis dāda pōmici & ecclesie primos habuit mē-
tionem, ut scēp collegio cardinales ab eo rogan, cum sedis apostolicę legationis titu-
lo accesserit, & Papę cōuentus est habitus, cui Lombardū, societatis oratores sedulo
interfuisse Petierunt à Frederico cardinales pacē, per quam pont. Ro. sed. & ecclesie ita-
ria tā spiritalia q; tēporalia reciperet, retineretq; intacta, & Lombardū subiectionis mo-
dum postularunt, cōfessōdōsq; tributō cōsuetudinē obseruari, qui Carolus Magnus,
Ludouicus & Lotharius cōcessissent. Agebaturq; pontificis, & sociorū bello Lombar-
dorū nomine, Hemanoelē Constantinopolitanū imperatōrē, & Guilielmū regē Sicilia
paci quę fieret fœdera tenere. Frederico autē iniqua postulante cōuentus est dissolu-
tus & cardinales Ananā apud pōtificē, Lombardū in urbes quasq; suas, re infecta, rediit.
Paulo deinde post reuēti est, Fredericū priusq; cōuentus fuerit inchoatus, copias Ger-
manias nouas accessitū misisse, quas quā exploratores breui affuturas renunciasent, Pa-
piēm, Comensēsq; agros Mediolanēses populationib. infestauerunt, Alexandrū pōp. q
ut Frederico Papiensib. rem molestā faceret, Alexandrū urbē nouam dato episcopo
exornauit, & Papiē sem ecclesiā crucis & pallij dignitate priuauit. Annus aduentus pō-
tificis Alexandrū septimū decimus, qui & saluta quintus septus gesimus super videret
es cōuentū erat, cuius anni mēse Ianio Frederici imperatoris copis, & quidē ingēti p
Domus illa salū perueniunt Comū, & sociorū bello, Veronensib. Britanorū, Noer-
ensib., Vercellensib. militib., Mediolanensib. praesidio accessis, adeoq; ardens in per-
iliū animi fuerunt socij, ut irruenturū à Como subundū hostē aperto campo, & ut dor-
runt sub dō expectare uoluerint, ductumq; maximo apparatu Mediolanensib. populū
charrois in rus Barlanū: quō quum esset ad horū diē tertium uēum, impāntes morę
Mediolanenses septingēti equites Comensib. agro, quā hostis uenturas uidebat, uari-
lia passus progressi sunt. In quos à longe usos Fredericus trecentos primū equos, inde
alias post alias turmas inuicē penē contiguas inmisit, ut repulsi Mediolanēses multū ac-
ceptis uulneribus ad charroisū primo de fuga subituerint, additāq; Mediolanēsiū &
sociorū pugna ardori, quē pax se ferebat, relinēdi necessitate, uexilla charrois obli-
uabantur euulsa sunt. Structa q; acies hostis opposita, & Fredericus à totis copis in pra-
lium paratus ardentissimūq; aduolauerat, primus in tanto consēdē manu adiret
decies signifer quum aquilā in consertos hostes temere insulisset, confossus, aquilāq; pri-
marium imperatoris signum in hostium potestatem facta est: quo in loco cū pugna esset
atrox, & multi hinc inde caderent, alij etiā locis multa cōmibatū cades, uentura
perarent ne hostē an superaretur intelligere possent. Fredericus uero ad aquila fœ-
sum ira potius q; timore percitus, imperū in hostes inconsultus fecit, dumq; multū ma-
nus etiā ipse suā uulnerat, interficēq; equo fassosso prolapsus occubuisse traditū est ad
quam imperatoris exili famam pariter in utroq; exercitu cōsolante, & audienterant
mis Italici impressionē fecere, & Germani pedem primo referre, post fugā sensim cō-
mittere ceperunt. Nec fuit eo in pralio, quod pari utriusq; odio cōmissum est, qui spe-
ratum cōcitatorem p̄ximo uel ingēni promisso seruire uoluerit ingēniū uero mil-
tos Ticinus amnis absorpsit, & pluriū eorū ignari itinerū ad hostium oppida castris

A delati, partem cuius partim sunt capiti, maior tamē pro numero cades in Comenſibus Pa-
 pimentibus cōmiſſa eſt. Facta de impedimentis & caſorū ſpolijs præda miſiſi eſt conceſ-
 ſa. Erat Comi uxor Frederici, quæ mutata uelle uirum ſunere regio proſequi ſatagebat,
 & queſitū biduo cadauer non inueniens à Mediolanenſibus per oratores petierat, cum
 die à cōmiſſo prælio quinquæ Fredericus Papiæ habitū cōmitatus imperatoris urbē per
 ambulare prius eſt conſpectus, q̃ eum uisere uel Papienſis populū reſciſit: poſtq̃ &
 uxor & uiri eccleſiaſtici ingens multitudō, quos iturus in prælitum imperator Comi di-
 miſerat, Papiam ad eum cōconerunt, multi eorum ea fuerūt audacia, ut in faciem illi di-
 cerent perſecutionē eccleſiæ, quæ ſtadium Fredericus debaccharetur, Germanos & ſuo im-
 perio ſubditos luere. Ad quæ uerba audentiores facti ep̃ſcopi & archiep̃ſcopi nume-
 ro multi quos ſecum imperator duxerat, illi ſunt proteſtati ſeſe, niſi Romano p̃ſeſſici &
 eccleſiæ pacē breui dederit, eum derelicturos, cui ſucceſſorē ab electoribus dari poſſu-
 lent. Quibus minis dereritis Fredericus Magdaburgienſem, Maguntinamq̃ archiep̃-
 ſcopos, & Normacenſem electum oratores ad pacem cum Alexandro pontifice conſi-
 liendam deſtinauit, miſitq̃ Ananiam: cuius pacis tractatam concludionemq̃, quæ ma-
 ximi ea momenti in multorum maximorumq̃ regnorum rebus fuit, & ut uoluntati qd̃
 ſatis eruit, modus datus, in librum ſextum decimum deferemus.

BLONDI FORLIVIENSIS HISTORIARVM AB INCLI-
 natione imperij Romani, Decadis ſecunda, Liber Sextus.

PACIS ſcederum uel formulam, quæ apud Ananiam, aut à pontifice Ale-
 xandro petita, aut oratoribus ab illo denegata eſt, omittimus, q̃ eandem
 poſtea ſeptus conſigil uariati. Id enim ſolū Ananiz cōſiliū eſt, ut p̃-
 tiſex Bononiam, Fredericus imperator Muſtinam ſe conferret. In qua
 locorum propinquitate, & principes ad colloquium conuenire, & om-
 nia poſſe ſelictiter meliusq̃ componere apparebat. Delatus itaq̃ ad Gar-
 ganū montē Alexander, magnaq̃ ſiccius Guillemi Siciliæ regiſ liberali-
 tate, tredecim illius trimeſes, quas repperit paratiſſimas, apud Veſtā urbē ſuis onerauit
 cum prælatiſ magniſq̃ uiriſ & cætera curialiū turba, tam etiā equiſ albiſ quibus pont.
 Ro. iter faciendi uiri conſueuit: & licet à diuerſa aliquando uſus ſit nauigatione, Palerō ſum-
 tamen totū Alexam inſulas, deinde à Iaderam Lyburnorū ciuitatē cum integra claſſe per-
 uenit. Inde in Venetiā cum nauigaret ſolenni pompa, quam Sebaſtianus Zianus dux ac
 curatiſſime parauerat, à Venetiſ eſt exceptus. Prius uero q̃ pont. Veſta moturus eſſet,
 ſex cardinales cum omni totius curiæ equitatu Bononiā terra præmiſerat, nō magis ho-
 ſpitiū ſibi & curiæ paratos, q̃ ſecuritati & ſolitiſ Frederici machinationibꝯ conſul-
 tiros. Factumq̃ eſt, ut eodem non magis tempore q̃ die pontifex Venetiā, cardinales
 Bononiam, & Fredericus Muſtinā antigerint. Liber nūc cætera à Chriſtianis alibi geſta
 ſuo etiam breui tempore accomodare, Cremonenſes, Terdonenſesq̃ magna uſi leuitate,
 quo tempore pont. Veſta moturus erat, poſthabitis ſociorū bello ſcedenſibus Frederico
 adhaſerant. Et in Aſia cum Noradinus Turcorum rex obſiſſet, Saladinus quidam illi ſuf-
 chas eſt, qui uir omniūm quos ſeculū illud in gente barbara tulit, fortiffimꝯ prudentiffi-
 muſq̃ fuit, adeo ut rege Aegypti per arma capto occiſoq̃ Aegypti ſibi Syriāq̃ ſubege-
 rit. Chriſtianos uero apud Hieruſalē & alibi in Aſia agentes breui ſueras cōſecturus, niſi
 eodem anno & propemodū menſe quo ipſe à Turciſ, à Chriſtianis Balduinus in regē
 fuiſſet aſſumptꝯ. Ia enī quartꝯ Balduinus, & ſi lepra ſicut diximus, erat tactꝯ, nec ani-
 mas illi nec rei militariſ peritū inferior habebatur. Cum enim ad tertium utriuſq̃ regnū
 annū apud Aſcalonē prælio concurriffent, maiores Saladinꝯ copias Balduinus ſudit, &
 altero item prælio apud Tyberiadē cōmiſſo inter eos, uiginti miſia Saracenoſ, Turcoſ,
 & Arabꝯ præſente Saladino minores copię Balduini proſtrigarūt. Proſecturus uero mi-
 noris Aſiæ, Armeniæ, & Lyciæ olim regnꝯ, quam maiorē Turchiā nūc appellant, Sala-
 dinꝯ, Soldanum præſecerat gente Turcꝯ, paucis admodꝯ copiis attributis, cū qui-
 bus tantꝯ provinciam adminiſtraret. Itaq̃ Saladino tantꝯ implicito bellis, quæra aduer-
 ſus Aegyptioſ Chriſtianorūq̃ eum ſuſcepiffē oſtendimus, Hemanuel ſecundꝯ Græcorū
 imperator ſubiſciendꝯ ſibi Turchiæ animā adiecit, & copꝯ quidē in præliis paratiſſimꝯq̃

raptim ductis, Colicem primum, spoliando, mendoq; subegit. Asiam minorem ingressus ad Cuneus usq; urbem provincie primarij pervenit. Soldanus interim cognito armatorum decem milia magno labore contrahis, haud longe à Cuneo desedit, praesentis cum spe ea urbs regia Turcorum amantissima sustentaretur. Tacitus vero erat Soldanus regi ambitio, & si forte de Saladino aliquid durius accidisset, illi succedere expectabat, quare multis Hemanuelem oravit, ut parte earum civitatis, quae ceperat retenta, quod erat reliquum sibi relinqueret, foedera secum quaecumq; praescriberet iniuro. Et es Hemanuel Cuneum obstrictus petens in illi ducere pararet, ingenio barbarus aliquibus suis consulere perexit. Fuga namq; simulata fauces montium arctissimas est ingressus. Quem Hemanuel evestigio est insecutus, finit rarus, ut eo exercitu oppresso, in eia omnis in sua fieret potestate. Sed aditib; ubiq; repagula praesidiaq; barbarus ita opposuerat, ut quamprimum ingressus fuit, Hemanuel sele cum omni exercitu intercepit moratus, & omni destinatus spe saluti intellexerit. Ac cumq; erat de eo exercitus locustis si Soldanus perfidia in Saladino usus, regno qd; ambiebat imperatoris Greceq; praedia voluisset magno beneficio comparare. Nihil enim ultra capis imperatoris & Grece praescribens, qd; utiq; quae de Turcia ceperant, redditis pacem seci post hac constituit, ut pararent, eos abire permisit. Ut autem ad pacem Italicam redeamus, annum agebat in pontificatu Alexander duodeviginti, qui & saluti septimus septuagesimusq; supra octidies centenum erat, quando Venetias mense Martio in pariter eodemq; quod in Riualto est, applicuit, quo in loco cum evestigio conveniunt Frederici oratores, suspecti elegantes Bononiam urbem apud quam locus conveniendi fuerat destinatus, & in concilio discussa, constituenda pacis dicta dies Ferrariam est mutata. Pontifex in eam natus nobilitas, & omnisfaria populorum, qui ad eius conspectum undiq; conveniunt familiaris, dominica die ieiunij celeberrima, cuius divini officij verba penè omnia locutione se ferant in evangelistae Marci basilica rem divinam fecit, & aoriam eorum de eius diei more Sebastiano duci honoris gratia dedit: qui in celebrante populo, qd; undiq; fluxerant, nihil gratius fuit aut admirabilius, qd; habita a pontifice eloquentissimo homilia. Postindie huius diei pont. profectus Venetijs, duce & maxima parte nobilitatis Venetae deducenibus, Ferrariam se contulit. Quo item in loco variantibus imperatoris & Venetijs designatus est, ut sese Veneta res publica sacramento obligaret, non adjuvaret Venetijs imperatoris, pelusq; a suis oratoribus conclusam pacem ipse iurandum sollemniter confirmasset: Venetorum aut sponcione scripto allata iterum pont. duce Sebastiano deducente, secundo Pado Venetias est delatus. Qua in urbe pacem ea forma, quam Alexander pont. semper antea petierat, Frederici oratores ecclesiae concesserunt: Consilio autem regi Seculo pax in quindecim annos, & socijs bello Lombardis sex annorum indute fuerunt datae. Saeta memores somus supra à nobis scriptum esse Alexandr. pontificem pro Hemanuel Constantinopolitano imperatore pacem a qua ac pro regi Siciliae semper antea postulasse, ut mirari cogamur imperatorem ipsum in conclusione Venetijs facta fuisse praeteritum: sed quod scriptores no tradit, à quib; hae sumimus, nobis iam opinio ipsam imperatorem tunc à Turcorum Soldano, sicut ostendimus, intercepti à potestate pro mortuo fuisse omisum. Foederibus pacis ad tertium qd; inchoata fuerat mensura conclusa, scriptoq; solenni, quod legimus sumatis, Fredericus imperator Clogi, & paulo post permittente pontifice, Venetias est deductus. Postera aduersus fuit die, in qua ipsi sancti Iacobi natalicij vigiliae observabatur, pontifex ad fores interinsecas basilicae Martiae evangelistae sella sedens ornatus purpurea chlamyde qua induebat, in terra cernuum, arripit ne prostratus pontificis pedes exosculatus est: & pont. illum manu subleuans ad ostium basilicae admisit. Iteum est inde ad sacrum, & quidem gemmis ornatum praefectissimum basilicae altarium. Quo item in loco celsiore conspecti sunt orbis Christiani principes se invicem amplexantes. Paulo post profectus Veneta urbe Fredericus, cum Ravennate inde Cesenam se contulisset, Bretenorium Romanae ecclesiae oppidum sibi retinere constitutus est, quod tamen requibus brevis reddidit. Et pont. Alexander cum suis triembris, undecim, alijsq; quatuor quas Veneti addiderant, deducenre usq; Ravennam Sebastiano

- A** duce ad Sipontinum Gargani montis portum, unde uenerat est reuersus. Inde per Troia Beneuentumq; ad Casertinensium saluum delatus, conuulsi se ad Ananiam. Quod cum intellexisset Ioannes ille Surrentinus antipapa, in castris Montisalbani latebras se abscondit. Romani uero quam ecclesie usq; omni taliter datam esse cernebant optatissimum, & ipsi patet a suo prefulse poposcerunt, nulla uerbis premonitionibus septem uita, quib; facultas componendi plenaria est attributa. Nihil uero accuratius egit pontifex, q; ut consulesbus omnino possibilibus dominium urbis sibi plenarie permitteret, uenitq; Tusculum quo maior populo Romano sui & curie faceret desiderium, nec posuit euincere, ut annis iam quinquaginta continuatus tolleretur abusus, quin actum est ut creatis populo consules non prius ad magistratum custodiendae urbis admitterentur, q; fidei seruanda pontifici, & ecclesiae sacramento ad eius pedes adaucti essent. Rediitq; tunc tertium Romam Alexander pontifex, & Lateranensem primo, post ceteras inuens urbis basilicas sese populo salutandi adorandumq; passim exhibuit, & paulo post ut ecclesiam a schismatis lae multas ante annis inquinatam comodius reformaret, concilium generale ex orbe Christiano, ad quod in gens confluxit multitudo, Laterani celebrauit. In quo praeter cetera, Christiana omnibus sub ecclesia censuratum cōminatione inhibuit, ne ferum, ligna, armataq; barbaris infidelib; importarent. Quo anno Venetijs defuncto duce Sebastianus Ziano aeneas magister Petrus est successus. Et imperator Constantinopolitanus secundus Hemanuel moriens Alexium puerum, cui Agnes Philippi regis Francorum filia esset sponsa, reliquit imperij successorem. Andronico quondam Graeco regis prosapia oriundo, ex condidione in tutorē curatoriq; sibi dato, ut imperij ipse alioq; annis p pueru administraret. Per quod item tempus rex Hierosolymae quartus Balduinus Saladino Turcorum regi praeflatissimo quolens congregaretur fortiter resistebat. Et tamen illius uirtutem eximiam, & suum ipsius sepe in eodem secum reputans, fortis Christianorum Asiae rebus profusa prudentia prospicere constituit. Cum enim deterrente morbo uxore ducere noluisse, liberoeum ipse destitutus, nepotes quatuor relinqueret successores: duas nāq; sorores suas in matrimonium collocauit, quarū primogenita nomine Sibylla Gualtero marchioni Montisferrati, Longaspatha cognomine appellato nupsit, quae primo anno filium peperit, cui Balduino fuit de aunculi nomine appellatio. Ad annum quoq; in quo praedicta coniegerunt, qui erat primus octogelimumq; saluti supra undecies censuum Alexider pontifex Romanus gloria magis q; annis plenus Romae diem obiit, cuius fuit successores tertius, Lucius Luca urbe, & gente nobili oriundus. Per cuius tempora pontificatus, & Hierosolymae regni, & Graecorum imperij uires pessum ire coepit. Andronicus enim quē Alexij curatore & secundo Hemanuele relictum fuisse ostendimus, ad ambiens imperium multa in hunc maxime modum machinatus est gentem Latini nominis, quae frequentissima tunc temporis partim conuersabatur, suis conatibus maxime aduersitaturam suspicabatur. Quare tantū apud populi nobilesq; scriptum imperatore egit, ut gens ipsa non magis publico edicto, q; subibundo impetu sit expulsa. Et breui post nauigantem Ixandri animi gratia imperatore Alexium in mare praecipitatum necauit. Icy pompa euestigatio purpura, imperator a satellitibus complacitib; declaratus, omnes in corā & ciuitate primarios horrenda sustulit occisione. Quae dum Constantinopoli agerentur, Gualterus Longaspatha Montisferratis Balduini regis gener, & alterius Balduini infans genitor Hierosolymae est defunctus. Quare Balduinus rex ingrauescentia cum aetate morbi sui, & nepotis, quem destinauerat successorem aratis, & simul uirtutis Saladin hostis periculum animo metus, praesidia regno simul & nepoti per noui sortis Sibyllae mamonis afferre quatuor, tamq; adulescenti Pastaua gente oriūdo Guidou de Loigna non dedit uxorem, ea conditione dotis sedensbus adiecta, ut quando se rebus humanis extimi conuinceret, Guido pro nepote Balduino, quoad potestiam saperegressus esset, gubernandū acciperet. Ingressus p regiam Guido, permittente rege, omnia administrauit, Lucius autē pontifex Romanus dum haec fiebant, consules a Romanis deponi curauit, multo enim ex nobilitate populo Romano ipse & auxilio, quos si diu ea tyrannus ad respiciam omnia conuocens fastidisset, inueneretur. Sed adeo consularis factio praeualuit, ut Lucio orbe deurbato in fautores suos crudeliter sit sanium nono enim apud Romanos exemplo quocunq; possibet stiduisse compertum est, qui fuga sibi rardus consule

Anno 121.
12. Ianu.

rant, effolis oculis sunt cæcæ, & pontifex fugæ suæ necessitate ad bonū conuersa consilium, quod Romæ destinauerat, Veronam concilium cōuocauit, rebus Hierosolymitanis inuicibus suppeditis allaturus. Nam Guido Lusignanus in regni Hierosolymitanæ administratione, quam quartum Balduinum regem sibi cōmisisse ostendimus, adeo elatus imprudensq; fuit, ut cum rex breui desicere sit compulsus. Quin etiam rex nepotiregibus rebus consulturus, illum ut erat puerum in regem declarauit de more iurum, Beltrando comite Tripolitano in pueri ipsius regis tutorem regniq; administratorem suum niter cōstituturo. Per quæ tempora Saladinus regni Hierosolymitani terram cum magna aggreſſus exercitu, ingentem pecoris hominumq; abegit prædam, & congressos prædictoribus Christianos milites, in quibus templarij fuerunt multi, maiori ex parte occidit. Ea & similia futuræ desolationis regni Christianorum indicia quum optime recognosceret Heraclius patriarcha Hierosolymitanus, & hospitalis peregrinorum Hierosolymæ natus, Veronam ad Lucium pontificem, & inde eo suadente ad Philippum Francorū regem se contulerunt, opera multis Hierosolymæ inuitos in Italiam ad pontificem missi: nec interea quiescit in male quæſito imperio Andronicus, nam Guilelmus Sicilia rex illius Latinis ex imperio iniuriam sibi animi generositate ulesci perrexit, qui nauali terrestriq; expeditione Theſſaloniceam Macedoniar urbem aggreſſus eā cepit, & multas Græciæ ac Thraciæ urbes, partim assilixit, partim sibi parere coegit. Andronicus enim qui se Cōſtantinopolitanis odiosissimum esse intelligeret, nullas in Guilelmum copias aut mari, aut terra educere est ausus, quin potius urbi seruandæ intentissimus suis huic sospitibus diuersis insimulari causis, aut interfecti, aut si pudor aliquid mitius agendum fuisset, exilio summiſſi. Quæ impulsu necessitate Cōſtantinopolitani Isaac quendam imperiali & ipsiusq; sapia genitum ex Peloponneso uocatum imperatorem tumultu concito ac clamauerunt, Isq; populi multitudinē stipans Andronicum prælio superatum, captumq; singulis mutilatum membris, uitam in acerbis cruciatibus finire curauit. Andronici morte in Italiam nunciata, quæſiuit tertius Lucius pontifex Romanus, Guilelmum Sicilia regem quid Isaac nouo rege Cōſtantinopolitano pacem composuerat, Hierosolymam mittne, cui & Philippi regis Francorum ingentem militiam, & alios quotquot ex orbe Christiano Veronam ad eum conuenire iusserat, addere intendebat. Sed nunc hæc cum Guilelmo rege Siculo a Churi urbem a pontifice profecti erant, cum sanctus ipse pater Veronæ defunctus est. Cui Urbanus tertius ex gente Cribella Mediolanensi pontifex noster suffectus. Eodemq; in tempore primus Fredericus occidentalis Romanorum imperator, Henricum filium provinciarū & urbibus, quas de Italia Romanum tunc possidebat imperium præfecit: per quod tempus cum aureus magister Petrus dux Venetiarum Adrenses cogere uolens, ut & archiepiscopum suum cararē Gradensi patriarchæ deferre, illi tunc quartum Veneto rebellantes imperio, Belæ tertio regi Vngaro adhaerent. Paulo autem priusquam Lucius pontifex Romanus, Veronæ sicut ostendimus, diem obiit, Hierosolymæ quartus Balduinus lepra magis quam senio confectus inuenitur. Quintusq; Balguinus nepos puer & ipse rex successerat, cuius regni curam Tripolitanus comes, sicut defunctus uoluerat senior Balduinus, gerere nequiebat, quod Sibylla pueri mater, Guidoq; Lusignanus uir suus uerbis taliter responderant, ut uim illo respondendo, si abnuisset, eos apparuerit illaturos. Dumq; res ipsa magnis Christianorum Hierosolymæ agentium simulatibus tractatur, Balduinus puer regni Hierosolymæ Christianorum septimus ad octauum a uunculi necis mensis defunctus est. Eam pueri regis mortem Sibylla genitrix præcognitam texit, futurum quod apparebat uerita, ne Tripolitanū comitem populus & militia omnis in regem Hierosolymæ accesserent, multaq; aſſata mulier non magis pollicitationibus blanditijsq; quam largitionibus a patriarcha episcopis, proceribus, magnatibusq; Guidonem uirum suum præſentem & ipsam instantem Hierosolymæ regem creari obtinuit. Tulit uero grauiter tantam iniuriam Raimundus comes Tripolitanus, & debito communis uindictæ ardentissimus hostis, qui non magis armis Guidonis regis, quam suam ipsius & cæterorum Latinis nominis populorum rem in Asia euerit. Inducias nanque cum Saladino constituit, quæ Tripolitani comitatum a fauore Christianorum penitus separauit. Quin etiam Tyberiadē &

- A** Galilee principatum hereditate tenentē nobilissimam mulierem sibi matrimonio copulauit, eundē quoq; principatum regno Hierosolymae per nuptias abstulit. Erant tamē tunc temporis Saladinus cum Christianis omnibus generales inducias, quas ut altius absumpere satagebat, cum fortuna eius consilij formentum addidit. Mōstaregalis Christianus princeps multa trans Iordanem deditione tenebat. Saracenis undiq; continētia, a quibus Hierosolymam annona perpetuo anni tempore importabatur, princeps inconsulto ac penitus inscio rege inducias temere uolauit. Quod cum intellexisset Saladinus, Turcia, Saracenisq; omnibus Asiaticis per nuncios & literas suadet uendū esse omnē saluti suae, quam tunc discordes Christiani praebant, sui ipsorum exercitūq; occasionē, effectūq; celebrata per Asiam Saladini fama & auctoritas, ut nō magis subditi ad edicium, q; alij barbari ad tanti uiri suasionē in maximum continerent exercitum, in quo eques quinquaginta nulla preter pediatum penē innumerum fuisse. Qui uero nullum ad Hierosolymā ritum habitum fuerant iter, in quo aut saltus inuē, aut annonae defectus, aut oppositae Christianorum copiae nō fuerint tardatae, barbari per Tripolitānum Tyberiadēq; & Nazarenū delati agrum omnis pacata quiesq; inueniunt. Unde prima ad Acconem, quae & Ptolemaida, castra metati sunt. Inerat uero urbi reliquosq; Christianae militiae principes cēpli, & hospitalis Hierosolymae magister, quibus eam urbē a regibus Hierosolymae concessam fuisse ostendimus: hīq; ad primum hostilem impetum, qui kalendis Maij factus est intrepide eduxerunt, ac praelio sunt congressi. Pugnatum est dispari ualde copiarum numero dispariq; uirtute, q; pauciores multo & ligiosi milites magnam eadem in barbarorum multitudine ediderunt: nec cessit uictoria Christianis inuenta, q; hospitalis magister uir fortissimus, & meliores quiq; ex suis in praelio ceciderunt, quae clades accepta multo magis rem Christianam q; ista barbaros afflixit. Raimundus interim Tripolitanus comes barbarorum inducens parum sedita Tyberiadem communiuerat, in quam Saladinum respicere intellexerat, & uxore sua ibidem relicta Tripolim se contulerat, apud quem tantum ualuerant Christianorum praesentia, ut Guidoni Hierosolymae regi cōciliatus a barbarorum inducijs discessent. Quamobrē Saladinus Acconē omīssa, Tyberiadē obsedit. Confugerat a kalendarij Maij praelio Hierosolymā templi magister, quo & postea Raimundo Tripolitano comite impulsibus Guido rex copias quotquot Christiani Asiae poterant dare coniunxerat, dūq; Christiani in Tyberiadē obsessi barbarorum oppugnationibus intrepide fortiterq; resistunt, coactum apud Hierosolymam exercitum Guido rex Raimundusq; Tripolitanus, & templi magister diuisi inter se numeribus eduxerunt, & uerso ad Tyberiadē urbē obsidione leuandam agēine, primo ad fontem Sophorianum castra fecerunt. In quos Saladinus & ipse impiger magnam copiarum partem inmisit. Dumq; secundis castris Christiani thronum Ithim aquis abundantem uicem petere contendunt, obuij hostes innumera multitudo praecoccupare: & Christiani praelio, quod tota die ad noctē continuatum erat de latigati, in arido campestri loco castra finire coacti sunt. Dies erat novarum Iulij quarta, in cuius ardore fessum praelio & itinere militem, cōfessiq; caumate
- D** & labore iumentis, aquis reficiendi nulla penitus facultas fuit. Eademq; nocte Saladinus omīssa Tyberiadē obsidione, ad suos cum toto exercitu se contulit. Fuisse traditum est Christianos milites in praelio expeditos equites triginta, milites quadraginta milia, quibus facile fuisset, quadruplo maiori barbarorum exercitui resistere sed quamprimum hostes qui tota laesi fuerant nocte, ad auroram struētia acie ceperunt impetere, confecta sui, caumate, & uigilia nostrorū non magis iumentorum quam hominum corpora pressim amissile uigore, ac plane sopiti esse sunt uisi: & qui ternos quater nosq; singuli fugare prostermere ac cōficere soliti fuerant, uice mirandum in modū uersa seni septenq; singulis hostium fugabant, ut fuga prius ad oronem solis dispensatq; nostrorum sit uisa, quam praelium ordine pōnerit inchoari: dumq; duces Christiani partem fugientem, dēlaberentq; acie militem detrahunt, partim reprimendo ferocienti hoste se cōtinent, forda & alijs modis in Christianis commissa est fuga: de qua tamen paucissimi sunt prolapsi, quod nedum fugientes singulos, sed eos etiam qui globati politis armis manū dabant, barbari trucidabant. Tripolitanum comitē ab amico barbaro Tyrum fuisse deductum, fama increbuit: Guidonē regem, & templi magistrum cum notioribus nostrorū

- A** Saladinus in Tyrum duxit, quam urbem Conradus marchio non magis ciuitibus quam ceteris qui eam confugerant Christianis publice permittere concilio defendendam, & perpetua donatione tenendam acceperat, Margaritusque Siculus praesidio illi cum classe bariter adhibebat. Quare terra marique repulsi, & clade affectus non minima ferocens Turcus in Hierosolymam est reuersus. Peruenerat ita & maximo confirmauerat more cunctas occidentis Christianorum provincias infelix capta Hierosolyma nunciis, & de opere durantibus in fide urbibus ac oppidis afferenda multi populi consilia instabant. Urbanus pontifex Romanus, quem audita Guidonis Lusigniani regis noui, & Tripobensi comitis dissidia, & quae Saladini uirtutis fama principio sui pontificatus terruerat, orbem Christiananorum generali edicto de mittendis in Asiam copiis monuerat. Idem quoque serius neglegentiaque ardore sui animi, quo ferebat fieri cerneret, Venetias petere constituerat, Christianam eorum militum festinantibus copiosisque sua praesentia conuocaturus. Iamque Ferrand atrigerat, quem infelicia praesentis tumore primum, post certiore atque erat maiore Christiananarum rerum exterminij nuncio ad se perlato, febre & dolore correptus est, ex qua breui in cessu interijt. Successorque est illi octauus Gregorius Benevento oriundus, qui ordine animi par suo predecessori, par illi sed tempore acceleranti habuit moris eorum. Namque quid ad mittenda in terram sanctam Christianorum sollicitum auxilia totis animi corporisque viribus infudit, Pisas se conuulsa, quo Pisanos inter & Genuenses acerrimo contendentes bello pacem facilius componeret. Pace autem plane compolita adiecit utriusque parti conditione, ut classe armata in barbaros ducerent Christianos in Asia uexantes, ad diem pontificatus sui duodefexagesimum, Pisis obijt. Tertiusque Clemens Roma oriundus demandati sibi papaeum acceperat. Interim Saladinus Antiochenum principatum, cuius ditionis essent ciuitates quinque & uirgines intra tres menses ceperat. Antiochia uero quam pergeret obsidere, patriarcha, cuius imperio tanta urbs liberata multis ab illo ditatus peruenit deditit. At Clemens tertius pontifex Romanus Christianorum rem in Asia magis magisque in dies periclitari intelligens, generali, ut in similibus, alioquin edicto Christianos ad mones, excitat, hortat, ut crucis salutifera signo non magis humeris quam coctibus affixo arma in barbaros sumant, de aeterna fructu gloria triumphum singulis paritura. Cociuit uero ea Romani pontificis exhortatio orbis Christiani principes, Fredericus Romanorum imperatorem cognomento Barbarossam, Philippum regem Franciae, Ricardum regem Angliae, Odonem ducem Burgundiae, quos innumera penes archiepiscoporum, episcoporum & aliorum principum uirorum multitudo secuta est. Quin etiam ex Italia, Veneti & Pisani classes paratissimas eduxere, Venetique Rauentas ab Henrico Dandolo tunc duce iussu Clementis Romani pontificis est praefectus, & alteri fons Pisanius praefuit archiepiscopus. Ex Frisondus quoque & Dacia interemptis quinquaginta, duodecimque paratores ex Fladrensibus Christianam expeditionem sunt secuti, & Guilelmus Sicilia rex utilissimum omnium operam tantis tam multisque exercitibus nauauit, quod classe sua mare barbaris piratisque pacatam ubique reddidit, insuperque annonam, & omnia necessaria praefuit archiepiscopus. Diuersa tamen tot principum populorumque non magis fuit accessus uis, quam eundi & ferendi in tempore superbia diligentia. Frisones enim, Dacae & Fladrenses in Mauritaniam & Africam littora de itinere deficientes, Saracenos quidem multum hominum caedibus, commissisque incendiis & rapinis assilixerunt, & Sicilia urbe diebus quadraginta obsidione, uiribusque capta & spoliata, eadem repletorum in ea mortalium crudelissimam commiserunt. Sed id in primis admiserunt imprudentiae acerrimi, ut multo tardius quam nostri desiderabat indigebantque ad Christianam & Asiae expeditionem delati sine. Primum uero ac omnium pro tempore utilissimum ea expeditio ex Italia Venetos habuit & Pisanos. Nam Clementis papae edicto palam facto, Bela Ungariae rex, Venetique, ut terra sanctae optulari possent, pacem utriusque deuotam pari facilitate inuicem concesserunt, & coniunctam in Adriatico, Venetam, Pisani quoque classes magna uis Italiae nobilitum militum est ingressi. Quibus Tyrum delatis & in urbem expolitis, terram prius ac penitus desperantes in illa Christiani respirare ceperunt. Guido Lusignianus regio tumens nomine Tyri per ea tempora se conuulsa, eius urbis dominio potiri sperans. Sed Tyri ciues Conradum Monteferratenem fide, quam sacramento iurauerant, seruantes, illi absque uerbis conuulsa, aut sacrilegium uolentia reduxerunt. Qui magna pro tempore

usus prodentia, coactum ex amissa Asia urbibus & oppidis pulsorum Latini nominis
 Christianorum Tyri cōgregationum accepit exercitum, & Acconem, quæ & Ptolemaida,
 obsedit. In quo castra & Veneti & Pisani copias expolierunt, multis est ubi immis,
 Thoronū vocat, quæ castris locum Guido delectū Gaufrido Lusignano fratri suo ami-
 buit cōmuniendum, ut cetera ipse belli munera liberior obire posset. Quod cum Sala-
 dinus intellexisset, deo suo gratias egisse fertur, q̄ hostium suorum reliquias simul cum
 rege in sua retia perduxisset, qd̄ certū est, Christianos aggredi à suis propē impulsū, à
 nulla ratione alia dixit differe, q̄ quia germanum suū breui assaturum eius præda, &
 nulla ratione alia dixit differe, q̄ quia germanum suū breui assaturum eius præda, &
 Guidonē in castra secum, Saladinū si impetisset gentē Christianā omnino imparati-
 mam, & quam ex collutione magis q̄ collū in ea coegisset castra, dissipaturum con-
 siderumq̄ fuisse. Sed ecce ex insperato classis appulsa est, quam Iacobo Austro dote ac
 præfecto, Brabantini, Flandrensesq̄, Frisones, ac Dacæ militibus armisq̄ & comes-
 tibus instructissimā transierunt. Quibus copiis auctus Guido rex Ptolemaidem ac p
 conebina fossa ullo cōmunita, & studio inuicē distante cincti, ea ratione, ut Christia-
 nus exercitus in eo nullatus spacio, hinc ab obsessōri eruptione, inde à Saladinū insula
 minor rediret. Et ex Gallijs, Italia & Germania milites sepe ueniebāt, qui imperatū
 Fredericū, & Franciæ & Angliæ reges breui sicut opinabant, assuturos, pro suo, ut dicit
 bant, animosū ardore percellerāt. Saladinus autem copijs & ipse auctus, quas ex Mis-
 potamia, & Egypto, & Arabia frater suus contraxerat, castra speciei urbis præ se ferens
 nostrorū castris opposuerat, quæ fossa & ullo ipse etiam communiuit. Tantis uero ma-
 chinis, tanta sagittarū multitudine Saraceni ex urbe & ex castris Christianos noctua-
 que ac interdū uexauere, ut hos magis q̄ illos obsidione premiti apparet. Forte som-
 na accidit Saracenos magnā manū extra munitiones suas ita cū armis conspectos esse,
 ut in Christianorū castra facturi impetum uiderentur: qua diu operata occasione Guido
 rex ocyus ut uoluit, structa q̄ in castris acie erumpens impetū secit, barbari in partu
 usq̄ cum magna egde repulsi sunt. Saladinus autem structa & ipse in castris acie eduxit,
 collatis signis, & totis copijs pugnaturus. nec deiecit Guidō, quin Gaufrido Lusig-
 gnano fratre suo castrorū custodix cū paucis militibus relicto, ceteras educens copias,
 signa & ipse cōsulit, pugna acri inchoata usinq̄ impetu, haud quā diu peracta est, &
 raceni nostrorum impetum ferre nequeutes in fugam sunt conuersi, nec repertibā
 stra quorum munitionis diffiderent. Quid autē ageret in tanto suorum tremore Saladi-
 nus nec ipse sciebat. Ferunt Christiani militis in fronte pugnantis equū, quo deiecerat
 rapidū profugisse, & persecutos qui capere intendebant alium in clamando post aliam
 ita uociferasse, ut qui postremi in aciebus atq̄ in subsidijs ordine sequebant, fugā
 stris in prima pugnantis acie cōmitti crediderint. Magna itaq̄ animos omnium
 ualuit pavor, & qui uicerant, hostēq̄ fugientem prosequerant, Christiani in fugā præci-
 pitem sunt conuersi. Quod quum Saladinus præter spem opinionemq̄ suam conuenit,
 Saracenis de fuga reuocandis retrahendiq̄ totus incubuit, & fugientes Christianos in-
 siantissime est secutus, sicutq̄ quam in suis timuerat, magnā in nostris edidit occidit.
 Quin & obselli Acconē ex eruptione per separatam munitiones Christianorū facta
 gnā in fugitibus eadem cōmittere coepit, quū Gaufridus Lusignanū uir strenuus,
 & multo q̄ Guido frater regno dignior, castris eripens opem attulit, & clādē alioquin
 futura omnium maximam auertit. Ceciderunt eo in prælio Christiani, ut creditur milia
 præ duo milia: & militiæ tēpli magister uir bello eximius, ac Andreas Brementis comes
 collecti uolueribus in castra delati interierunt. Annis tunc temporis Ptolemaida obsidō
 nis unus & dimidius erat exactus, per quod tēpus imbrex perpetua cōtinuati uere, in-
 nonā quæ in castris cumulatā seruabatur, corruerunt. Vnde Christianorū castra sume
 tanta inuasit, quāsi humana corpora uix tolerare posse credat. Quod & si in decipis
 facta fuit præcipua res auctō, haud quāquā facile erat diuitibus & bene nominatis que
 nō ueniant darentur sustentationi necessaria inuenire. Vnde tabes multos & inedia esse
 cit, multos ad accipiendam uel precariā ab hoste mortem in ipsas hostium munitiones
 egit præcipites, nonnullos iumentorū fame interitū eadē uera in cibū sumpta longā
 dā retinere animā adduxerūt, & dysenteria quod semper in similib. affligeret, in Christianis
 delin-

- A** debacchata est. Ad ea rerū desperationē quā esset uentū, tumultus in castris concitus, et regē & ceteros terrore duces, quodq; si futūribus arma tenētibz postulari est, euectigio eocēsum, inuadenda esse hostiū castra, annoniq; inde uerbis rapiendū. Iuerunt autē tri-
 ginta milia, quinq; ex omni natione, ex omni ordine meliores. Eos sublati clamoribus irruere ac propē infanos nullo ordine frēti cernēs Saladinus, simulata fuga deseruit ex-
 tra. In quā quā Christiani nullo resistēte pertraxissent, discissimē suppellectili passim in ta-
 bernaculā inuēta nō minus q̄ annonę manus miles apposuit rapacissimas, nullaq; fuit
 cuiq; maior cura q̄ quē esseire possēt fūce humerosonerare. Saladinus interea castra cir-
 cūctā ad ea se cōstitit parit̄, quā Christianis ad suos intelligeret redeundū. Et singuli
 factio agmine sub pōdere isēntes absq; ullo respectu hostium reuertebant̄, pauciq; in
 sua temeritate feliciores Christiana attigerāt castra, quā irruens rapidū hostiū impeditiū
 facinra agmē undiq; inualit, nec fuit Christianorū quicq; , quī prāda ocys ablecta spē
 in armorū defensione oīdēderit, sed fuga sibi salutē querere singuli adnūctant̄: quia ad
 fortū castra ab hostie interclusa multi ad mare delati sunt, quorum parit̄ hostili cecidit
 gladius, parit̄ aqua natādo conatos eus dere absorpserūt. Afflictus ex clade Guido rex,
 alterū quoq; accepit in cōmōdum, q̄ Sibylla uxor & filij quatuor quos ex ea suscepserat
 dysenteria in castris debacchante interierunt: unde noui in Christiana re labores exorti
 sunt. Isabellā Sibyllę soror, & ipsa quārī Baldūni Hierosolymę fēti regis filia uirgo
 Heribando Toronio nobili adolēcētī despōsita erat, cui Hierosolymę regnū, sublatā
 Sibylla, iure debebat, in quā spē Heribādo adolēcēs genitosus a Christianis pœnibus
 attolli cōperat, cū Ferratēlis marchio Cōradus ipsam libelē Tyri agentē t̄pauit, & cō-
 summato cū despōsita traductaq; matrimonio, regnū Hierosolymę titulos usurpauit.
 Quē quidē malo exemplo factū agerime ualerūt principes Christiani. Efficia in neces-
 sitatē, acq; indigentia annoxa, quā sola Tyrus Christianorū castris praberet, ut sine in-
 quit, sine cōtumaciis animis Cōrado oēs duxerint adolādū. Et Cōradus quā erat in-
 genij dexteritate, primores quosq; & potētiōres sibi largitiōe ac munificētia obligauit.
C Sed & noui rebus Christianis per id tēporis accidit in cōmōdū. Guilielmus rex Sicilię,
 quo ptegentē, Christiani ab infidelibus, & pariter ab imperatoris Gręci pterita mare
 pœarū, & plurimā sēpenumero, sicut oīdēdimus, acceperāt opē, Panormij dū obijt, nul-
 lo ex suis iuperfite, cui regnū illud debuerit demādari. Tertius uero Clemens pont. Ro-
 manus, quo impellēte tā multa occidētales pręsidia Christianis in Asia afferēbat, Siciliā
 regē carēte, p Romanā ecclesiā recipere est aduēus. Sed magnates Siculi ne in Roma-
 nū pōtētiā potestātē fierēt, uel potius ut eius regnū tyrannide abuti possent, adulteriū
 regē insinuerunt, Tancredum Rogerio rege Normanno ex cūcubina genitum, quem
 uirū foērdē Guilielmus nanq; uel ipiū fratris nomine dignū duxerat. Dumq; in Cala-
 briā & Apuliā Clemens pont. copias mittit, & Tancredus resistit, quicquid citra fretū
 regni nomine censet, populationibus, incendiis, rapinis, & cadibus uexatum. Obsidio
 interm Acconis est continuata, & Conradus Monteferratensis pręsidia comestatumq;
 Christianis ex Tyro ob recentē regnū Hierosolymę spē diligētius copiosiusq; inmisit.
D Fredericus quoq; Romanus imperator cū amplissimo exercitu eodem tēpore ex Ale-
 mannia est pfectus, undecimq; castris per Ungariā, Bulgariāq; & Thraciam con-
 tinuato itinere, apud Cōstantinopolim primum desedit, quem ut Bosphorum q; & elerri-
 me transmitteret Isaac imperator eo diligētius inuit, quo magis potentatum illius dū
 antea formidauerat. Primū uero de Turcia Philomenā urbē, Fredericus cepit, & Iconiā
 delatus, nō magis eius agrum q̄ adiacentem regionem magnis populationibus incen-
 dijsq; uasit. Armeni inde minorem ingressus, omnia quę tunc adita in suam con-
 pulit potestātē, adeo ut nec prius nec post suo unquā exterminio magis timuerit Saladi-
 nus. Sed tantū Christianorū spem infelix hora succidit, q̄ annem rapidū sudoris lauā-
 di esumatisq; mitigādi uisidior temere & inexplorato ingressus tantorū exercitū
 imperator enecus est, eiusq; copię agrū Antiochię petierunt, in quo dū desident magis
 q̄ bellū gerant, partim morbo & aeris intemperie perierunt, multi partim ita dissipati
 sunt, ut nullo aut enimmo Christianę expeditioni fuerint adiūmēto. Quo autē tempore,
 Fredericus Bosporū trāsciebat, Philippus rex Francię, & Ricardus rex Anglię Gal-
 licum, Ligusticumq; & Tyrhenum mare cum copiis emensi apud Melaniam confede-
 bant,

bant, secundos uentorū status auidē expectantes, quibus oblati Philippus prius solūta
 prosperaq; usus nauigationē Ptolemaidæ portū breui attingit, maiorq; & parator opinio
 ne nostrorū fuit exercitus, maior tormentorū machinarūq; uis, maior comēntus &
 potentissimo dissimuloq; rege in Christianorū castris expositus, Ricardum uero regem
 tēpeltas Cyprum detulit uel inuitum, ubi terra portuq; a Grecis, nec ipsi etiam impera-
 tori satis parentibus, est prohibitus, ut cōtinuata, quæ forte cessauit tēpeltas illum com-
 elasse breui facit submersura. Excedit uero animis uir magnanimus, & uis expugnā
 spoliatarūq; omnē Cypri insulam firmo suorum præsidio cōmunuit. Nec tamen diuin-
 na facta est mōra regi Francorū portū Ptolemaidæ subsequendo. Tā multis Friscorum
 Anglorūq; copiis, tā multis omnigenū machinarū tormentorūq; generibus Guido
 rex auscū, uarijs per singulos dies insulubus, uarijs oppugnationib; obfessus & grau-
 q; seclēti & Saladinō uiri ingēs multitudine nō modo muros tutati, sed facta quādoq; eu-
 pūde cominus sunt cōgressi, ad eō ut machinas adactasq; uineas, & castella murti & qu-
 ta igne supposito saepe cremauerint. Interea apud urbē Romā defunctio Clemētis lacyn-
 thus diaconus cardinalis, gente Romanus, gradus uis uir, & uirtute insignis, in tēpē Cē-
 lestinum pontificē est successus, qui ægre scienā pērtā Siculorum rebellionē in sum-
 par decessorē imprudentissime intentatam, eos compescere constituitur em Tancre-
 dius pro rege habitus, Calabriam, Apuliamq; quū nullus cōradiceret, retinebat. Quir-
 Cælestinus post diē coronationis lux Hērīcū sextū Frederici Barbarossæ in Armentā
 defendēti filio a Germanis electoribus declarati in regem Romanorū, imperatorem
 cōstituit, ea iniuncta cōditione, ut Henricus ipse regno citra ultraq; frēti Siculū pro-
 prijs recuperato sumptibus, & cēlum solueret annuū, & iuris ecclesiasticū sibi im-
 deret possidendā, idq; quo rex facilius allequeret, Constantiū Normanno regem natum
 uirginem in monasterio Panormi agentē occulte educi curauit, eamq; nato gradiorū
 q; quæ filios pro creatura uideretur, dispensatione apostolica illi in matrimonio copu-
 luit. Reddidit uero Henricus imperator primam omnium urbem Thibularem pīdōl
 Cælestino, cuius & Romanæ ecclesiæ iuris erat, idq; præter hac una in re in cōsideratū
 mus Romano populo permittit, a quo nulla adhibita aut pietate aut mora fundita di-
 excisi, & ut omnis in futurū instauratiois spēs adimeret, ruinarū illius saxa Romanā
 desata, quæ in cluio huius tēpōtis Capitolino ad memoriā cōseruant. Ingressi regnū
 exercitū rex Henricus, & regina primo imperij anno, Neapolim obfiderūt. Sed quāp-
 silentia exercitū inualisset, & infecti abeuntes in Alemaniā accesserunt. At apud Pto-
 lemaidā, Philippus Francorū, Ricardusq; Anglorū reges, quādoq; simul quādoq; co-
 pīs separatis expugnāda urbe, alijs atq; alijs rationibus ac consilijs sunt uisi. Saxa enim
 muralibus & quādoq; molaribus domos in urbe & muros munitionesq; eis extrinsecū
 additas machinis maioribus persregerunt: quū in minores machinæ Mangonessæ, &
 quandoq; quæ Bricolas appellabāt, q̄ minoribus, eo frequentiorib; laxis crebro infectis
 & milites de aggeribus repugnantes, & omnē in urbe æratem sexumq; partim opprime-
 rēt, partim terrore perpetuo facerent contabescere. Scribit solus & scriptorū, qui inde
 rimus turba, Iacobus episcopus patriæ Genuēsīs, Saladinū tāta laboris obfidiōne Pto-
 lemaidæ opē asserre totis conatibus incubuisse, & cū terra nequirit, mari notum exco-
 gitasse præsidū. Nanq; Ceream illum nauē in portum usq; dicit perducī curasse nō mi-
 gis militibus & comēatu onustam, q̄ serpētib; plenā, quos caueis, aluiculisq; dimissis
 in Christianorū castris dispergi uoluerat, nostros morsu, aut solo ueneni cōtagio coale-
 cituros: quā quidem nauim facit a Ricardo rege Anglico cū tremibus obuiis in portū
 fuisse demersam. Siue aut ea nauis spe frustrati, siue oppugnationibus defatigati milites
 Saladinū & simul ciues secūdo obfidiōis anno paucis ante diebus elapso, de urbe disce-
 da mentionē facere occuperunt: nec fuit cōditio, quæ aut postulantes Christianos ut
 spōdere diuiores barbaros magis fatigauerit, q̄ crucia dominicæ cōsignatio, per spō-
 tionē aditipulata, nō maiori deditio facta est latitā, q̄ accepta, nec aliud barbaris pro-
 mīssum est, q̄ ut salui eū uelissent in tuta perducerent, quin Franco regi dimidū de-
 ducendorū barbarorū pars, altera Anglico attributa est. Urbe aut in potestātē receptā
 eū pmissa repeterent, aux nūq; inuenta est. Quamobrē Ricardus rex Anglicus quā-
 quot ex petitionis fodere deducēdos acceperat, nemine seruato, cruciā dū Philippus

- A** vero magna simul profectio & humanitate usus partem se contingens cum Christianis tam cæcæritis quam apud barbaros sententibus permixta. Eam cædes à Richardo commissa Prolemaida urbis amissæ damno addita, vel ea maxime Saladin animò cõternavit, quia meliorem copiarum suarum partem cõtinuata duobus annis ea obliuio abluere, ut hoc nouo accedente cæsores militum incõmodo, posse alibi Christianis resistere desperaret. Quapropter maritimos si urbium, quas retinere difficilis est, moros spernit Porphyria, Cæsarea, Afsalonis, Gaza, & Elan, per quod tẽpus rex Richardus loppem addita munitionibus instaurat Christianis omnium generis populus repleuit. Quod ne fieret Saladinus impetu ieru's terribili prohibere est conatus. Sed immixta principio Richardi classis magna, & post addita maior, Saracenos ab opere impediendo aduertit. Flaccescere cum Saladin uisus potentatibus occurperat, & nostrorum ubique augeri, ut barbari Hierosolymam regnũ retinendi spe deciderint, quã nostri e contra recipiendi indubitatã certissimamq; cõceperat. Sed accidit ut importuno tẽpore solita quicquid solidissima diffipare, inter Philippũ Richardumq; reges suborta amulatio, quẽ diffusam Christianorum expeditionem lahescebat. Hincanq; reges tunc primũ in Asia memores facti esse sunt uili simulari, odiorũ inimicitiarumq; quas ipsi inter se, sicut & progenitores sui in Normania soliti fuerat exercere: & quicquid unus aggredieret, aliter impedire conaret, puto utribus pro ingenio. Primus tamẽ Philippus rex Francorum manifestò errore cõmissus, infamiam quocq; manifestã incidit: qui morbo, ut dixit, latenti, sed ut credidit est simulatio, in facti sui, quod omnibus displicere intelligeret, purgationẽ prætextu, cã parte exercitus Asia est pfectus. Oddoniq; Burgundi duci reliquias sui exercitus attribuit gubernandas. Assumit uerò Iacobus episcopus, & sicut sepe diximus patria Genuens, q; Galli cis facere sit solitus, Saladinũ post captam à tota expeditione Prolemaida suæ & Acco nem, & loppem à Richardo rege instauratã, quod postea rescitum est, nisi tũc Philippus decessisset, reddenda Christianis terræ sanctæ æquillimis aliter cõditionibus animum adiecit, qui pẽsumpta inde cõfidentia audacior redditus, nostros sicut prius ante speperare coepit. Richardus tũ eo maiora in dies aggressus est, quo præteriti tẽpora acquirere futuri suadẽ ad se solũ sperauerit trahere, si absente Philippo aliquid præclare geri cõtingeret. Per quod tẽpus Monasteriatensem Cõradum Tyri in foro agens sciamus duos, Asaelidas, Saraceni uocant, gladiũ confoderit. Id eĩ genus homines superstitiosi suæ deos uos infideles necem promereri beatitudinẽ autumant, & publice prædicant, si hostie eorũ publico interempta morte ipsi uel crudelissima afficiant. & hi de fuga retrahit infelicem animã inter cruciatus exquisitissimos effluerit. Hæricus autẽ Caputiae comes Ithabele regina in uxorem traducta, Tyri quidem dominium accepit. Sed oblato regni Hierosolymitani titulos ideo habere noluit, quia regẽ Felsicũ sicut & eptem Gallis ortũdĩ q; possent celerius subleui intenderat. Et Richardus rex Anglicus Guidonẽ Lusitanum intelligens Tyri & Prolemaida dominũ æque ac Hierosolymæ regnũ ambire, prudenti cõsilio occurrenti moribus, quos in rem Christianã præiudicabat, eo Prolemaida proficiscente cum summo exterminij periculo inearsurũ. Guidonẽ enim blandẽ apellatum facilliter in sententiã mouit, ut pecunia haudquaquã grandẽ rebus Christianis auxilio sibi dissoluta, regnũ Cypri ppetuo acciperet dominio ac titulo possidẽdũ, Guidonẽ Prolemaida ac omni Asia cum copiis, & suppellectile migras regnũ Cypri ab Anglicis tradit libens accepit, quod & cognationis suæ successores in nostra usq; tempora tenentur. Mores Prolemaida Richardus Oddoq; Burgundus, ut Hierosolymã obfessum pergeret, multa trahere impedimẽta coacti sunt, quod trinis castris per impacata & hostibus plena iter facturi erant, priusquã loppĩ appropinquaret, unde annonam castris importari necesse erat. Euntẽq; primo & secũdo itineris die ac intermedia nocte Saladinus à fronte à lateribus ad extremamq; aciem nunquã lacessere, nunquam luctu eminus sagittis desistit uulnerare. Versũ est secundũ castra ad Asur oppidũ inter Caesarem Palesinã & loppem sitũ ad quẽ locum Richardus sagitta in incertam missa uulnerrat, feroicũ barbarorũ compescere statuit. Primam enim & ultimam aciem, prout incedebat structas, de uia paulisper & laceseenti hosti tanquam per furorẽ & iracundiã resistere iussit. Saladinusq; oblatam rei bene, ut crederet, gerẽdæ occasionem amplectens, totis in illor uiribus incubuit, quod præliũ binis locis & longẽ separata gerebatur.

Blondus.

Z

Richardus

Richardus autem Oddo cum toto Christianorum iuventutis robore unica conglobatus E
acie inter utroque hostium globos hinc inde pugnantes perterritus. Pugnatus est cre
die quam diu per lucē, vel in crepusculum uer gente licet in quo in prelio multo ex nobis
in quibus Iacobus fuit Avennius uir excellens, & multo plures ex barbaris ceciderunt. Rel
quit tunc primis nostris Saladinus, & tanquam de supra potius quam de itinere Hie
rosolymā se contulit, Christiani uero in loco prelii nocte illa morati, tertius postea castrum ad
Bethlembell perueniunt, quicquid parū pene spacio ab Ioppe Hierosolymis distat ibi
castra in cōcilio ualidis firmata munitionibus tam diu habēda esse decreuerunt, quousq
Hierosolyma aduētur ordine obsidenda. Postmodum q̄ loco castra fuerant cōmunita di
missi per regionē, ut alio die, exploratores nunciaturos in gentē ex Egypto camelorumq
& mularū uim comineatur Hierosolymā impotaturam, uersa longe a castris uia
factura esse, locūq̄ ad quē possent indicatus, sexto distans a Hierosolyma milia. In
Richardus cum toto castrorum robore iuventutis, nocte cōcubis profectus, selectisq
audacia & temeritate, interceptam praeda omnem cum agalōnibus si Egypto camelorumq
perduxit. Fuit in Christianorum exercitu apud Bethlembell ex tot tamq̄ diuersa muni
tionibus, constata maxima expectatio excessus ad Hierosolymā obsidionē. Constanti eni
fama etiam apud barbaros erat, Saladinū expertas tanti exercitus uires non quā in ar
expectaturū, in qua pauci pariter ex suis, ut clauderent adduci possunt. Exemplo eni
decenter erant Ptolemaidæ, in qua suos Saladinus meliores quosq̄ manus perire periti
serat, nec maior apparebat ea apud hostes defendēdi desperatio, q̄ apud nostros pou
derat, nihilominus fecit aliter Richardi regis mutatio, populi enim. Qui
conclonant, se uereri ne per hyemem breui affuturū, comineatur satis abundē fabris
strutura esset Ioppe urbs maritima, præsertim si mare fuerit procellisum, distendēda esse
in uer proxima obsidionē censuit, motiq̄ castra Ascalonē petiit, quā & paucis Ger
urbem hyeme illa instaurauit, quanquā Gaza templariorū, quibus attributa erat opes
esset cōmunita. Oddo autē cum Gallicis suis apud Henricum Campanum etiam Gallic G
Tyri hyberna egit. Perseuerantq̄ hyeme illa in Asia tot tamq̄ diuersarū gentiū Cal
fiani omnes, præter Venetam & Pisanas classes, quæ tertio iam anno parui quum ibi
fuerant, & nautium reparatione, & militum remigumq̄ supplementis permixtior indige
bant. Sed tanta inter sese æmulatione, tantis concertauerat odiis, ut bellū utriusq̄ morā
in patriam sit relatum. Quod malo Pisanorum succellū prius terminatum pene q̄ gellū
est. Pisana enī classis Polam delata Histrix urbem Venetis tributa pendentem eripit, &
pudq̄ eam hyberna egit. Et Henricus dux Venetiā hinc classem in patriā reducem ex
armarunt, inde nouam triremium decem, nauticūq̄ sex ceterarū rapem armatū emi
runt. Quæ Poli ducta, & urbs uel capta, & Pisanorū para classis, quæ reliqua erat, incen
sa est: partem enī classis maximam Pisani reuocauerat præsidio occurrentia, sex autē
uibus onerarijs, quæ mercimonia a Tanai fluuijs, & mari Pontico aduehebant. Venetiā
Poli muro ita aperto dirutoq̄, ut in eam ultra Pisanis receptus esse nequirit. Morantū
suum Peloponnesi urbem se contulerunt, apud quam Pisanis aperto uenientibus con
gressa classis Veneta, & præsidij repulit malē habuit, & duas ex his sex mercimonijs ple
nas interceptis, paxq̄ breui maximo cum Pisanorū damno composita est. Iam ut ad
nerat, Richardusq̄ Anglicus, & Oddo Burgundix dux, hic ex Tyro cum Gallicis, & ex
Ascalone cum Anglicis, & cetera Christianorū colluisione Bethlembellē ad solū ut
penē integra præteritis restatis castra se cōtulerāt. Annona nāq̄ destinata urbi Hie
rosolymæ obsidioni necessaria undiq̄ contracta erat, quā derepente Richardus rex & mil
ites seorsum & breui post omnibus palam dixit migrandū sibi in Europā, ut pericula
eius in Normānia a Philippo regis Fræcie insidijs machinationibūq̄ & uolētia nisi sub
ueniret rebus suis præsidio accederet: fratrem quoq̄ suum Ioannē nonnullis amicorū
secrete inuuebat ad regnū Angliæ aspirare. Quod quidē Christianæ expeditionis di
rum, procerum, atq̄ commilitonū animos cōsternauit. Ad ipsiusq̄ rei famam barbari
rum animi in spem uictorie certissimā sunt erecti. Nec damnatum est hoc proceptū
mundi consiliū alia ratione magis, q̄ quod imprudenter tam cito fuerit dissolutum.
Opportuit namq̄ prius induciarum aut pacis fœdera cum Saladino intentari, quæ de
præsentem fuerat accepturus. Quod enim de Philippo rege Francorū supra est dictū,
talia

- A** multo magis hoc tempore futurum constabat, ut Saladinus Hierosolymam, et usque regni urbem ac oppida aequis conditionibus fuerit redditurus sed foedera quocumque hostis dare voluit, Richardus in protectione pendens accipere est conatus, quae in hac maxime forma conclusa fuisse accepit, Dirueret Christiani, & omnino immunitas inqueret quascumque bello instaurauerat ciuitates Ascalona, Clara, Gazam, & Scoppen, urbes circummodo duas, Tyrum, & Ptolemaidam cum omni agro, qui inde ad Ioppen pertendit, & castella per spem, ac oppida possideri, cetera accederet Saracenis. Secundum quae constituta Richardus rex cum suis Anglicis, quos tamen multi alienigenae sunt sequuti, in Europam traiecit. Eum tamen breui diutina uisio est sequuta. Nam cum in Aulimonia de itinere ageret, capteus, & in Alemaniis perducitur, in carcere est coniectus. Per quod tempus primum Philippus rex Franciae Normanni inuadens, populationibus ac incendia late commissa Christianorum castra, & plurima de Normania parum uicem cepit, partim sponte & metu deditione facientia in potestate accepit. Quae Richardus post annum ingenti redemptus pecunia, ut reciperet diuissime contendit. At in Asia Otto Burgundiae dux cum corpore ceteraque Christianorum turba haudquaquam contemnenda, Ptolemaidam, Tyrumque post Richardi protectione, & constituta cum Saracenis foedera se receperat: a quibus sapienter Hierosolymae Capitanus, maximis rogatus est precibus, ut regni Hierosolymae titulos acciperet. Quod nulla ratione alia, sicut ostendimus, renuit, quia labores bellorum homo delicatus declinans, in patriam redire & optaret & quateret. Sed deo aliter usum est, qui labores illius opinione celerius finiuit. Nam cum supremam auxilii suae partem Ptolemaidam incantione circueiret, de lapsis fracta ceruice interijt. Et forte per eosdem dies Guido Lusigneano Cypri rege delicto, regnum Almericus frater acceperat. Qui Isabele Henrici relicta in uxorem sibi copulata regni Hierosolymae titulos ad illam hereditario iure, sicut ostendimus, spectantes, & simul Tyri & Ptolemaidae principatus accepit. Nec tamen facta firma aut diuturnior futura uidebatur in Asiae Christiana, nisi per id quoque tempus Saladinus interijisset, ut omnium saeculorum uirtute gestarum rerum gloria & potentatu facillime princeps, qui uicem eo, quod in funere circumferre iussit elogio, suam moderationem, suam spernendis rebus humanis magnitudine animi ostendit. Interuallum enim qua suum cadauer condendum indud testimonio disposuerat, lancea sublimem circumferens seruus suus per complura uicoseque clamauit, Saladinum Alae dominatorem nihil aliud ex tanta opum afluente secum ferre. Restituit autem ea mors nostrorum animos, ut etiam parua recipienda Hierosolymam relicta, magna retinenda, quam possidebant terrae, addita spes ac confideria uideretur. Saladinum enim frater filique perniciolosissimi rei suae odia decertantes, Turcos, Saracenosque, & Arabes in sua dissidia laceros diuidebat, ut Biblium nostri pecunia redemptum a Saracenis recipere contra foedera non sint ueriti. Interea apud Siciliam Tancredus rex & filius infans, cui Rogerio inditum erat nomen, & ipse regio insignitus titulo diem obierat. Henricusque Romanorum Imperator, Germanicus, a tertio Celestino pontifice Romano uocatus, magnum in Italiam exercitum duxerat, ueneratque secum Constantiam uxor, Fredericum suum afferens quibus primis, quem praeter omnium opinionem nimis annosa pepererat. Iam secundum Fredericus postea uir factus ecclesiis praesequutus est, paruorum negotio Neapoli primo, post quae quid in Italia Siciliae regni vocabulo censeret, & ipsa subinde Sicilia in eorum potestatem sunt facta. Consilia uero tunc fama fuit, Henrici Panormi agentem thesaurum ingentem a Normanis regibus tanto prius tempore, tantumque in successorum prosperitate cumularum, clam exipitanti in Germaniam transiisse. Is a pontifice accessus, uxore & filio Panormi relicto Romam se contulit: cum eoque pont. Celestinus multis egit ut recuperanda Hierosolymae coram susciperet. Quod quidem munus, quam per se noluerit, per legatos exequi spondit, prius quod Roma & Italia decederet, nauigium ex omni Siciliae regno, & imponentia uere proximo eopias parari curauit, pariterque Alpes transgressus archiepiscopum Maguniam, & Saxonum ducem legatos declarans, onus illis iniunxit eopias ex omni Germania contrahendi. Qua repestata Saraceni Africa Mauritaniaque incolentes, ingenti classe in Hispaniam uenturi delati, congressum prelio Castellae regis suoperatumque ceperunt. Et plurima tunc ea gens barbara de Hispania subegit, quorum parte Beticam olim, nunc Granatam usque in haec tempora tenuerunt. Nec in Ungaria tunc quiesce res erant. Nam Bela regis mortuo, duorum filiorum natu maior Emericus tunc & ordine Blondus.

in regno succederat, Andreasq; minor cōspiratione cum magnatum parte inita fratrem Ti-
 deſcere anhelabat. Vtū erat apertis utriusq; odiis ad bellum, cuius ratione cōſpecta
 quicq; copias ſub ſignis in campellia produxit, ut qui praelio ſuperior euſſet, regno
 quoq; quietior poſſet. ſamq; cohortes armatæ in aciem utriusq; prodierant, quoniam E-
 mericus armis depoſitis, omni deſtitutus comitatu, regale manu geſſiſſe ſceptrum per ſa-
 ternas acies eſt delatus, & obuiſis quibuſq; aperta dicit fronte, quis ille tandem foret, qui
 regio ſanguinis arma manumq; inſicere ſit auſurus. Frater deniq; inuentus à viro ſani
 beccillior obtruncatus eſt. Verè nouo, quod reditum Henrici in Germaniā eſſe ſequi,
 illius copiarū Magſtino episcopo, & duci Saxoniarū preſidentibus, hinc mari ex Italia Poi-
 lemaidam delata ſunt, inde ex Alemannia per Vngariā Thraciamq; Conſtantinopolim
 peruenērūt, quas Iſach Imp. Graecus in Aſiam tranſmiſit: hiſq; copioſius exercitus, & uul-
 teres per impactam hoſtilemq; terram Prolemaidam Tyrumq; peruenērūt, ubi ſolū
 prius accuratoſq; egerunt, quā ut inducēs Chriſtiani abrenunciarent, quas cum bu-
 baro hoſte ad eam diem integras conſeruauerant. Qua die Germanorū coepta forma
 hinc applauſit, quod Berinthe urbem impoſita à Saladin ſilijs preſidia, & ipſe populus
 territi, qui Chriſtiani frequentiam ubi oportere uiliſimū eſt munitionibus reparare. Be-
 eundam poſtmodū expeditionem Germani ducēs duxerūt Turoniam. Quod oppidum
 Turenſis agri munitiſſimū, noſtris poſt perditam Hieroſolymā nequiuērunt expugna-
 re. Quicq; oppugnatione aliquot diebus continuata eſſet, cuſtodes & incolæ proclius uſi
 ſunt, ſi per diem qua de ditionis mentio fieri coepta erat, fuiſſet in illorū petitionibus
 ſatisfactū. Sed ducēs Germani negligentia uſi, rem in craſſinū dēſulerunt. Ea q; dictas
 tuſ ſuperuenit Barbarorū exercitus, ut Chriſtiani praelio repulſi, obſidione ſoluerent
 coacti. Quo Saracenorum exercitus in Berinthe conuerſo, Chriſtiani ad primū agmen
 conſpectū, urbem ſicut & barbari prius fecerāt, liquere deſerūt, ſolamq; loppen tunc a-
 gens in Aſia Romani expeditio Imperatoris & inſtaurauit, & ad primum hunc à dubo-
 riſ factum impetum cōſeruauit. Inter ea apud urbem Romanā tertio Celeftino ponti-
 ce uita ſuſſo, tertius Innocentius patriā Ananias paſſatū obtinuit: quo uigentiſq;
 impelleret, Simō de Monteforti Gallicus, uir fortitudoſus fama clarus, cum aliquot mil-
 rum Francorū cohortibus, à Conſtantinopoli Tyrum claſſe delatus eſt. Germani autem
 quorū multitudinis ſpe fretus, Simon res magnas gerere cōſidebat, ſub eius diem uſq;
 ſua in migrationē ex Aſia pendere coepit, eo em de Imperatoris ſu Henrici morte ſu-
 latum erat. Is Miſſinæ in Sicilia agens, quā grauiter aggrauatus ad Innocentium ponti-
 ficem Romanū mittens, uxorem ſibi & Fredericum ſiliū puerū commendauit. Philip-
 pum uerò ſibi germanū fratrem, cui totius Hetruriae dominium ſub ducatus titulo con-
 ceſſerat, quantū in ſe fuit Romani imperiū, & ſimul gubernationē regni Siciliae quoſq;
 filius adoleuiſſet admiſtrationem retinere quaſiuit. Idq; maxime Magontini archie-
 piſcopū & Saxoniarū ducem, ut inchoata in Aſia erumperent, mouit, quod non & po-
 ſtimo exemplo imperium dimitti hereditariū, in quo animo patreſcentur. Ea igitur Hi-
 ricio mores & rem in Aſia Chriſtianā, & ſimul omnem Germaniā, maximis ſtraliſ ſu-
 tibus, quos primos inſeliciſſima urbs loppe ſenſit. Nāq; Germani nullo ordine, ut eſt
 ex acie ſurentiſq; ingenij genū, à Prolemaida Tyroq; ſoluentibus, qui apud loppen ag-
 bant Chriſtiani, à Prolemaida, ſicut docuimus, remotiſſimi, nec migrare cupientes, nec
 preſidia annonāq; manētes habere aut petere potuerūt in quos Saraceni Turciq; hinc
 ter ilico duxerūt, cinctiq; obſidione urbs tādū oppugnata eſt, quoad ſpecta, quā ſpū
 oblata eſt ditione, uiribus capi paruit. Sequitūq; tunc primum acerbe in Celeftinum
 ad unum occiſos, & urbs à fundamentis murorum ubiq; euulſa in aream eſt equa.
 Germani autem electorū pars, Othonem ducis Saxoniarū, qui in Aſia fuerat, germanū
 fratrem delegit: pars Philippum, qui ab Henrico inſtitutus erat, ceſſit conſeruandū. Ea
 res bello diſſidiſq; diutiſſimē acta, qd Philippo rex Franciae, Othoni rex Angliae
 bat. Innocentius autem in ea pontificatus nouitate nondū poterat tantas ſedere diſſi-
 dias. Qui uir doctiſſimus, & omni ornatuſſimus uirtute, eo pontificatus ſeſe dignū
 oſtēdit. Nam inter ceteras decretales, quas extiterat reliquit, tres eo pontificatus ſolū
 edidit, ad hanc de qua agitur rem plurimū facientes. Primam, qua in inducendū habens,
 quoniam orbis principes alter in alterū delinquerent, correctionem ad pontificem Rom.

Aum spectare. Et uenerandos esse principibus, quibusuis maximi sacerdotibus, secundam. Tertiam, quæ ex eis de electione habetur, singularis fuit declaris duorum, qui in cõtrouersia electi erant, Orthonem Imperatorem habendum esse, quæ apud Aquiligranum coronam imperialis de more coronari noluit. Nec tã destitit ab incepto Philippus, sed Henricum in Italia, Suentiumq; in Germania, & maximã regni partem confirmauit. Constantia uerò Frederici secundũ filij sui adhuc pueri Siciliæ regnum uerbisq; administrauit. At in Asia post importantẽ Alemannorum profectionẽ Barbari infideles Ioppe solo æquara, petitis cũ Tyro & Ptolemaida Inducijs, ideo facilius accesserũt, quod & ipsi dissidijs inter se conflictabantur. Quam obrem Simon de Monseforti rem Christianã in Asia tutã uidens, cum suis cohortibus in Europã se recepit. Nec erat eodem anno salutis primo & duodecies centeno Cõstantinopoli maior, quã aut in Asia, aut in Germania quies Iſach Imperatoris, quo Christianos amicissimẽ usos fuisse sapias est dictũ. *Anna Salus 1206.*

Bter erat Alexos ætate minor, cum quo indulgentissimẽ agebat, adeo uenit sibi ad summam administrationis, præter imperatoris deesset nomen: tamq; à Turcis sua temeritate caput, Imperator magna us pecunie impẽla redemerat. Qui pessimo uir ingenio pessimum indulgentissimamq; fratrem dolo captum excruciatumq; misit in carcerem. Eademq; imperare Alexium nepotem Iſach genitũ, annos duodecim agentem, nulli signa elapsus fuisset, excrucare aut interficere quæsiuit. Fortẽ eodẽ anno ad prima ueris signa Bonifacius marchio Montisferrati, Baldinus comes Sabaudie Venetias accesserunt, nulla alia ratione, q̃ ut uia ad Cõstantinopolim propter uarios priuẽ in Germania, & nuper in Cõstantinopoli exortos monas interclusa, opem à Venetijs petere et, transmittendis in Asiam copijs, quas Christianorum subsidio dictũ erat: pactiq; erant cum Henrico Dandolo duce, quales, quotq; naues habere, quantum pro nalo pecuniarum dissolvere deberent, quingetos quatuorq; milia equites, octo milia pedites, & cõmeatus necessarios traducturi. Militibus uerò ad edificũ tardiusculẽ cõuenientibus protracta est diutius procerib; opinione Venetijs mora, ut æstate iam in Autumnum uergente pecunias proceres expectando consumptas, à Venetijs motuas petere sint cõpulsĩ. Fortẽ per id temporis ladera quincũ à Venetijs ad Vngaros defecit, cuius recipiendẽ cura ducem Hæricum & Venetos adeo urgebat, ut nauigium importuno tempore proceribus pernituerit promississe: quã ut reuo carere promissionẽ nullo adducti incommodo parte bantur, quã melior in reardua & difficulti disceprantibus occurrit sententia, dadas dono petitis maioreq; proceribus pecunias, si inita societate illi recipiẽdis Dalmatiz urbib; oppidib; rebellib; sibi opem asserre animũ induxissent. Initã sunt in annum fidera educendas esse à Venetijs in expeditionẽ triremes sexaginta, & præter Dalmatiz quicquid urbium, oppidorũ insularumq; & omnifarsã prædæ caperetur, æquis inter utroq; portionib; diuidentũ. Henricus itaq; Dãdulus Venetorum dux cum expedita trieminiã classe primus omnium idibus Octobris soluit, ceteri post eide sunt sequuti. Quã classem præter armatas iam ducibus dandas triemes, inferios quocq; quibus equos deferunt uiginti, & centũ onerarias naues septuaginta cõstat habuisse. Primũq; Theressini & Maglenses mare latrocinijs infestis ites domiti, & Venetijs tributarij sunt effecti. Iaderam uerò delati diutius ad eam opinione sederũt, quam sæpe oppugnata multis laboribus, & multo effuso sanguine receperũt. Et quia eius quã quater rebellauerat respectu liberari uoluerunt, Veneti muros urbis in mare uerios aperuerũt. Actumq; est inter socios, ut hyemem planẽ inchoarã, & crebris iam insuauientem tẽpestatibus sibi agerẽt. Quare Iaderenses quicq; diuiores, & urbis primores Venetorum clementia desperantes, sponte migrarunt. Interim Alexius ille pater quẽ Iſach Imperatoris Cõstantinopolitani in carcere agens filium manibus Alexij fratricidæ tyrãni elapsum hasse diximus, Iaderã se contulit, cõsilio fratris nonnullorũ paternæ amicitie procerũ, à quibus Venetias dicebas: petendẽ uerò afflictis rebus opem, & multa pollicentẽ Alexium socij bello exaudientem duxerũt. Sumq; in hanc maxime formam fidera constituta. Redactus in patriam Alexius, Imperatorq; aut solus, aut cum patre, si superstes inueniretur, cõstitutus, Græcicã ecclesiam & religionẽ, Romanæ ecclesiæ, aut catholico tituli subiceret. Pro damnis in super quæ tam Venetijs, quã Franci ubiq; cõstitutis Hemanuel Imperator priuẽ insulerat, triginta milia auri marchas dissolueret. Principib; uerò expeditionis

in regno successerat. Andreasq; minor cōspiratione cum magnatum parte in tra fratrem
 deiecit anhelabat. Vēum erat apertis utriq; odijs ad bellum, cuius ratione cōtra-
 quisq; copias sub signis in campetria produxit, ut qui praelio superior euasisset, regno
 quoq; quictior possetur. Iamq; cohortes armate in aciem utriq; prodierant, quum Es-
 mericus amica depositis, omni desinitus comitata, regale manu gelidā sepeum per fra-
 ternas acies est delatus, & obuijs quibusq; aperta dixit fronte, quis dierandem foret, qui
 regio sanguinis arma manuq; iniret sit ausurus. Frater deniq; inuentus a viro sonum
 becillius obruncatus est. Vere nouo, quod reditum Henrici in Germaniā est sequutū,
 filius copie Magistino episcopo, & duci Saxonie presidensibus, hinc mari ex Italia Pro-
 lemaida delate sunt, inde ex Alemannia per Vngariā Thraciamq; Cōstantinopolim
 peruenērūt, quas Iliach insp. Graecus in Asiam transtulit: hiq; copiosis exercitus, & uiri
 fortes per impia etiam hostilemq; terram Prolemaida Tyrumq; peruenērūt, ubi nihil
 prius accuratiusq; egerant, quā ut inducī Christiani obrenunciarent, quas cum bar-
 bario hoste ad eam diem integras conseruauerant. Qua die Germanorū corpus fortius
 hinc applausit, quod Berinibū urbem imposita a Saladin filijs p̄sidia, & ipse populus
 territ, quā Christiani frequentatam ubi oportere usum est, munitionibus reparauit. Be-
 eundam postmodū expeditionem Germani duces duxerūt Turonum. Quod oppidum
 Tuensis agri minutissimū, nostris post perditam Hierosolymā nequiterant ex pagna-
 te. Quisq; oppugnatio aliquot diebus cōtinuata esset, iussit æquis florū pendulibus
 sumi, si per diem qua deditionis mentio fieri coepa erat, iussit æquis florū pendulibus
 facta. Sed duces Germani negligentia usi, rem in crastinū distulerunt. Ea q; die tan-
 tus superuenit Barbarorū exercitus, ut Christiani praelio repulsi, oblidione solore sit
 coacti. Quo Saracenorum exercitu in Berinibū conuerso, Christiani ad primū agmen
 conspecti, urbem sicut & barbari prius fecerāt, liquere desertā, solamq; Ioppen tunc a-
 gens in Asia Romani expeditio Imperatoris & instaurant, & ad primum hunc abar-
 tia factum impetum cōseruauit. Interca apud urbem Romanā tertio Celestino pontifi-
 ce uita functo, tertius Innocentius patria Ananinus papa electus obtinuit: quo urgente atq;
 impellente, Simō de Monteforti Gallicus, uis fortitudinis fama clarus, cum aliquot mil-
 tum Francorū cohortibus, a Cōstantinopoli Tyrum classe delatus est. Germani autem
 quorū multitudinis spe fretus, Simon res magnas gerere cōsidebat, sub eius diem accid-
 sus in migrationē ex Asia pendere coepit, eo em de Imperatore sui Henrici. I mox a-
 latum erat. In Missana in Sicilia gens, quā grauius aggrauata ad Innocentium pontifi-
 cem Romanū mittens, uxorem sibi & Fredericum filium puerū commendauit. Philip-
 pum uero sibi germanū fratrem, cui totius Hetruriz dominum sub ducatus titulo con-
 cefferat, quantū in se fuit Romani imperij, & simul gubernationē regni Sicilia quousq;
 filius adoleuisset a dministrationem retinere quousq;. Idq; maxime Maguninū archie-
 piscopū & Saxoniz ducem, ut inchoata in Asia erumperent, mouit, quod nouo & p̄-
 limo exemplo imperium dimitti hereditariū, in quo animo patrentur. Ea igitur Hen-
 rici mors & rem in Asia Christianā, & simul omnem Germaniā, maxime inuoluta
 moribus, quos primos infelicitissima urbs Ioppe sensit. Namq; Germanis nullo ordine, ut
 ea actis luentisq; ingenij gens a Prolemaida Tyroq; soluētibz, qui apud Ioppen age-
 bant Christiani, a Prolemaida, sicut docuimus, remotissimi, nec migrare cupientes, nec
 p̄sidia annonaz manēres habere aut petere potuerāt in quos Saraceni Tuncq; hunc
 tes illico duxerūt, cincti q; oblidione urbs tūdiū oppugnata est, quo ad sp̄ra, quoq; ipsa
 oblata est deditione, uiribus capī potuit. Siquitūq; tunc primum acerbe in Christianos
 ad unum occisos, & urbs a fundamentis murorum ubiq; euulsis in aream est a quā. In
 Germania autem electorū pars, Orthonem ducē Saxoniz, qui in Asia fuerat, germanū
 fratrem delegit pars Philippum, qui ab Henrico institutus erat, celsū conseruandū. Ea
 res bello dissidūq; dissimulē acta, qd Philippo rex Franciz, Orthon rex Anglia faue-
 bat. Innocentius autem in ea pontificatus nouitate nondū potuerat tantas fedare discor-
 dias. Qui uir doctissimus, & omni ornatus uirtute, eo pontificatu se dignū bene-
 obdidit. Nam inter ceteras decretales, quas ex tēte reliquit, res eo p̄ficus uis in
 edidit, ad hanc de qua agitur rem plurimū facientes. Primam, quā in iudicijs habent,
 quoties urbis principes alter in alterū delinquerent, correctionem ad pontificē Romā-
 num

- A num spectare. Et venerit idos esse principibus, quoniam maximi sacerdotes, secundum
Teriam, quæ extra de electione habetur, singularis fuit declaratio duorum, qui in con-
versis electi erant, Othonem Imperatorem habendum esse, quæ apud Aquigranum co-
rona imperiali de more coronari noluit. Nec tamen desinit ab incorpore Philippus, sed He-
nricum in Italia, Suzumam in Germania, & maximam regni partem constituit. Con-
stantia vero Frederici secundi filij fufadhuc pueri Sicilia regnum utrobique administravit.
Arin Asia post importantem Alemannorum protectionem Barbari infidelis poppe so-
lo aquata, penitus cum Tyro & Ptolemaida indocuit, ideo facilius accesserit, quod & ipsi
dillidit inter se conflictabatur. Quamobrem Simon de Monteforti rem Christianam in
Asia turæ videns, cum suis eohoribus in Europam se recepit. Nec erat eodem anno sab-
his primo & duodecies cetero Constantinopoli maior, quam aut in Asia, aut in Germa-
nia quies Iſach Imperatori, quo Christianos amicissime usos fuisse sapius est dictum. Anno saluti
1261.
- B ter erat Alexius iunior minor, cum quo indulgentissime agebat, adeo ut nihil sibi ad som-
nam administrationis, præter imperatoris de esset nomen eumque à Turcis sua clementia
te capiti, Imperator magna in pecunia impensa redemerat. Qui pessimo ut ingenio pif-
simum in indulgentissimumque fratrem dolo capiti excacatumque nulle in carcerem. Ea-
demque impietate Alexium nepotem Iſach genitum, annos duodecim agentem, nisi fuga
elapsus fuisset, excicare aut interficere quælitum. Fortè eodè anno ad prima uenia signa
Bonifacius marchio Montiserrati, Balduinus comes Sabaudie Venetiam accesserunt,
nulla alia ratione, quæ ut uia ad Constantinopolim propter varios prædè in Germania, &
nuper in Constantinopoli exortos motus interclusa, opem à Venetis petere, transmi-
tendis in Asiam copiis, quas Christianorum subsidio dictori erant: pacisq; erant cum
Henrico Dandulo duce, quales, quousq; naues habere, quantum pro nullo pecuniarum
dissolvere deberent, quingetos quatuorq; milia equites, octo milia pedites, & cõme-
tas necessarios tradidit. Militibus uero ad edictum tardiuscule cõsentientibus protra-
cta est diutius procerum opinione Venetis mora, ut aritate iam in Autumnum urgente
C pecunias proceres expectando consumptas, à Venetis mutuas petere sint cõpulsæ. Fortè
per id temporis ladera quintà à Venetis ad Vngaros deferat, cuius recipiendæ cura du-
cens Henricum & Venetos adeo urgebat, ut nauigium importuno tempore proceribus
pœnituerit promississe: quæ ut recocarent promissione nullo adduct incommodo par-
bantur, quæ melior in te ardua & difficili disceptantibus occurrit sententia, dadas dono
penitas maioreq; proceribus pecunias, si tanta societate illi recipiendis Dalmatæ urbibus
oppidifq; rebellibus, sibi opem afferre animi indoxissent. Initiaq; sunt in annum fidera
educendas esse à Venetis in expeditione triremes sexaginta, & præter Dalmatæ quic-
quid urbium, oppidiorum insularumq; & omnifariæ prædæ caperetur, æquis inter utroq;
portionibus diuidendâ. Henricus itaq; Dádolus Venetorum dux cum expedita trire-
mium classe palmus omnium idibus Octoberis soluit, ceteri posttridie sunt sequuti. Quæ
classe peger armatas iam duobus dandis triremes, inferios quoq; quibus equos dese-
runt utigini, & centum onerarias naues septuaginta cõstat habuisse. Primumq; Therestis-
ni & Muglenses mare latrocinia infestantes domiti, & Venetis tributarij sunt effecti. La-
deram uero delati diutius ad eam opinione sederit, quam sepe oppugnati multis labo-
ribus, & multo effuso sanguine receperat. Et quia eius quæ à quibus rebellauerat respec-
tu, liberaei uoluerunt, Veneti muros urbis in mare uentos aperuerit. Actumq; est inter
socios, ut hyemem plene inchoatâ, & crebris iam inflorentem tempestantibus ibi agerent.
Quare ladrenses quique ditiores, & urbis primores Venetorum clementia desperantes,
sponte migrarunt. Interim Alexius ille puer quæ Iſach Imperatoris Constantinopolitani
in carcere agens filium manibus Alexij fratricide tyranni elapsam fuisse diximus, laderâ
se contulit, cõsilio fratris nonnullorum patenz amicitia procerum, à quibus Venetias da-
cebat: petente uero afflicto rebus opem, & multa pollicenti Alexium facili bello exau-
diendum duxerit. Sumq; in hanc maxime formam fœdera constituta. Redactus in pa-
teriam Alexius, Imperatorq; aut solus, aut cum patre, si fopetiles inuenirentur, cõstitutus,
Græcicæ ecclesiæ & religioni, Romanæ ecclesiæ, aut catholico ritui subijceret. Pro
damnis insuper quæ tam Venetis, quam Francis ubiq; cõstitutis Hemanuel Imperator
pridè insulerat, triginta milia sursi marchas dissolveret. Principibus uero expeditionis

[illegible]

- A** consiliumq; factoris confectus quidam & ipse Alexius cognomine Mortuus, vel, ut alii qui habent scriptores, Morchusius, quem Isaac Imp. ex infima plebe in partitum protorustitiumq; primariam Imperialium subditorum dignitatem exalerauit. Is malo vir ingenio ad tyrannidem anhelabat. Quare primarios factioni, & in plebe audaces alioquin, tumulibus ad primam vigiliam prioris similis cōstitit coram. Quo tumultu uixdum exorto Alexium potius trahentem, ut in penitiora sordidioraq; palatii delitesceret, admonuit, curantib; perductum ad locum a suis satellitibus custodiri: exinde in publicam delatus est arcam, & multa concionabundus dixit, ostendens praesentem urbis cōditionem, imminens ab extrema, uasa, ambitiosa, & semper haesitans inimica gēte periculi, uiro nō pueri indigere. Efficaciq; qd in primis anhelans satagebat, ut in cōditis uocibus eum populus pars gubernatore, pars ducem, pars Imperatorem exclamauerit: secundū quas exclamationes magna suspensio ceteris in palatium se praecepit, & postrū Alexiū, quem darum his uenens nō occiderat, effulgente manu propela necauit. Tumultu exinde sedato, copias contraxit quantascunq; urbs tunc populo frequentissima dare potuit, & suis tam uirgibus satis, hinc defuncti Imperatoris pauci amicos tollere, inde peregrinos pellere amicis adiecit. Primum tamen in peregrinos ducendae acies sunt instruitae, & secreti sacerdotes in pompam prodeuntes, iconasq; portantes gloriosae uirginis dei genitricis, quae in sacro seruabatur, diuina in uos in praesentem armatos caemina praesent. Secundum quae rite facta eadem icona in uexillum & pugna signū praemissa est. Postea Imperis primis sacris est in Baldoini comitis Fladrensis statione, quae ad saelegationis tabernacula quotidie seruabatur. Itaq; dux nō magis corpore quā animo praesens paucis accurrentes laurentis Graeci Imperiū tam diu moratus est, quoad omnis legio arma rapuit, quae in praesentem tota cum intulisset, pseudoimperator in portam usq; repositus est, iconaq; casu a peregrinis capta, parum absuit, quin tyrannus cum multitudine sua pro murali exclusa fuerit interceptus. Iconā peregrini apud se misisse in eam acceperunt partem, ut uictoris sibi de perfido hoste maligno hominē a deo sponderet, in spem maximam sint adducti. Quare in consultationē est positum, quid plurimi & quā maiores natu melioresq; conferret a peregrinorum exercitu faciendum, uelutq; sententia tollendum esse, deridendum esse perditissimum tyrannidem hominem, qui tam multa in se, tam horreda in puerum Alexium commisisset. Foderatq; primum omnium inter eos in hanc formulam renouata sunt, ut urbis capta, & imperiū Romanū urbium ac locorum, quae in potestate fierēt, dimidia proceribus peregrinis, altera pars daretur Venetis possidenda: urbsq; ab his mari, ab illis terra uariis pet duodeseptuaginta dies praesentis oppugnata est. Et licet magna Graeci a peregrinis terra pugnantibus in cōmoda acceperint, muros tamen Veneti in portum uris, superne de nauium malis, cauellis sicut aliis expugnatis priores urbe potiti sunt. Tyrannusq; noctis umbra tectus, cum perficibus, uxorē, & thesaurū fugiens euasit. Cives uero hinc ad capti ab hoste multi uoces, inde tyranni fugam uo atq; eodem tempore sunt externi. Sed dante ingenium nec efficere, conuocatos in solennem pompā sacerdotes secuti inermes, & cruribus iconisq; ad fidem compestrati portis ubiq; patentibus Latini nominis multitudo undiq; est ingressa. Quare ubi data proceres in concilio decreuerūt, quindecim uiros ex omni exercitu selegendos, quibus erandi Imperatoris, deligendiq; patriarchae potestas esset inrefragabilis attributa. Quod quum placuisset ad Veneti petum impetrauerūt, ut nū Imperator esset Venetas, patriarcha ipsi possent ex arbitrio declarare, a Romano pont. confirmandum: partitūque electorum in hunc maxime modum iuxta est, ut quinque uiros externi proceres Fladrensis & sancti Pauli Comites, totidem Montefrenensis Sabaudensisq; Veneti reliquos deputarent: Baldoinusq; Fladrensis suum concordia in Imperatorem sublimatus, & Thomas Maurocenus in Grecia agens in patriarcham Constantinopolitanum a Venetis declaratus est. Qui nouo Imperatori ex more inuincto diademum imposuit, & breui post pro confirmatione obtinenda, Romam ad tertium Innocentium pontificem se cōtulit. Vbi uero sunt expeditionis huiusce princeps magna in notum Imperatorem liberalitate. Nam ut onera imperij commodius tolerare posset, dimidio illum partis eos ex fodere tangens, tam urbis quā prouinciarum uectigalia.

- A** Tolerum fixit castra, in quibus diu ageret, bellū publicē indidit omnibus qui Christiani no nomine censerentur. Innocentiusq; pont. salutem aeternam publico pollicitus est edictis, cunctis cruce insigniendus in illam barbarie pugnaturis: cōuocanturq; ad edictū post Hispanos primi omniū Gallici eo plures paratoresq; quod ceteris sunt nationibus propinquiores. Sed cognita in vicinis populis elatio, eorūta dilatait, ut Hispani soli potius periclitari, quam Gallorum auxilio salui esse uoluerint in quantum caput foras illic impatiencia conuersa est, quod Iliamolinus inaudito usus uictorie turis unanq; Hispani peragatus est, laetissima omnia succēdē populatiōisq; sortauit, adeo ut hinc Arēlarum, inde Auentione Gallie urbes illud idem afflauerit incendiū: & ut summa rerū, qd nobis est, ppositi fastigia sequamur, quatuor Hispani reges, Castelle, Aragonie, Portugallie, Nauarrie unitis in castra unā copijs Saraceno congressi sunt, in cuos exercitus ingentē ediderit occisionē. Fugientē Iliamolinus in Betici, nunc Granatā, se recepit, quā regionem postea semper solā de terra Hispanie obtinuit Saracenus: hisq; successibus Christiana religio in aiores per eandem Innocentiū rēpora accessere, quod Lōnania regio amplissima, cui hinc Dacia, inde Polonia & Suecia cōmet, eo turis pōntice ad fidem Christi conuersa est. Et quoniam in Tholosana Albienēq; Galliarū regione heptis pusillasset, ac latē ac lōgē cepisset serpere, heuina Dominicus tūc primū suū noscē cepit, ad eas extirpandas se contulit. Erant uerō qui arma eam secū necti adniterentur, quia Comes Tholosanus notabatur infamia. Quare datus est ab Innocentio pont. & a Francorum rege Simon de Monteforti beato Dominico diutor, qui cum cohorte ab Hierosolymꝫ expeditione reducta, a sancto uiro aduersantiam arma conantēq; retardit, tūcēq; ea hæretici delixa erat radicibus, ut qui septimo inchoauerat, nix tūdem ultimo pontificatus anno potuerit extirpare. Ad annum quoq; pontificatus Innocentiū octauū, Otho ille, quem Romanorum regem imperatoresq; militauerat, Philippo, sicut ostendimus, intruso ubiq; succubuerat. Agrippina em Colonia Germanie urbs preclara, Othoneus pulsus postrema omnium cōseruauerat, quam urbem Philippus archa prellit oblidione, Othoq; facta eruptione, congressus superatq; a Colonienlibus est expul-
C sus, qui temporē cedentes Philippo imp. debitam obediētiā præstiterunt. Nec tamē diuturna fuit Philippo in adepto ubiq; per arma imperio quies, quod Lancherantus est Palatinus Comes appetitum in iudicijs interfecit, electusq; a Germanis Otho eius nominis quintus, Saxoniæ dux, ab Innocentio tertio sequenti anno in basilica S. Petri cōronatus est. Ad quem etiam annum Henricus imp. Latinorum secundus Constantinopolitana augebat imperium, ut nihil ferme esset reliquū præter Adrianopolim, quā Vastaris quidam Comito Græcus obtinens, usurpato imperij titulo cōseruabat. Et Veneti expeditionēq; proceres partē de imperio, quæ in partitione obuenerat, uniusq; recipiebat. Quanquam Petrus Zianus Henrico Dandulo in Venetiarum ducem suffecit, liberrimū sua secerat, ut præter maiora reipublice reseruata, quæ capere ciues singuli resisterēt. Primūq; omniū Marcus Dandulus, & Iacobus Viadrus Galitopolim inuaserunt. Marcusq; Samnatus, & confederati aliquot ciues, Naxo, Paro, Melo, Herinæ, & eodem tempore Marcus Dandulus Andro, & pelagi insulis, quas tūc Cyclades, tūc Archipelagum uocant, positi sunt. Rabanus uerō de carceribus Vronensia, & nepotes Eupom, Andreas & Henricus Gisi, Timas, Micolas, Scyron, Scopelā, & Scythum, Philocalus Naxigofus Stalimneum sibi dominio subegerūt. Per quod idem tem-
D pus ciuili Venetorū unius & triginta tūremum, persequēdis piratis a Venetiis missa, Cincyrā, Corphi nunc dictā, & eodem uictorie cursu Mochoñā ac Coroniam reipublice Venetiæ rebelles subegit, dominūq; Della Rosa Campanus ex Gallia, reliquū Athenarum & Achaiæ potius est: nec tamen deerant Græci in iacrocinita coruntes, qui uarios pro posse motus inuentarēt. Henricus namq; cognomento piscator Males Comes Genensium classe fretus, Cretam insulam Veneti, sicut ostendimus, subditam oē capere est adnixus, Veneti autem classe uiginti quatuor tūremum immissa, & suam tū-
 ratū sunt insulam, & quatuor Genensium tūremes interceperunt. Ea Latinorum apud Constantinopolim uictoria animos Christianorū in Asia apertūm excusuit. Almericus tūc rex Cypri, regi quoq; Hierosolymitanū titulum, uxoris ratione, sicut ostendimus, tenebat: cui tūc Christianam frigidē administranti, alium regem subrogandum,
 quia

qui in Asia agebant proceres constituerunt, Ioannesq; de Bregna celestis fame Cæsarum si-
miles in Hierosolymæ regē magno cōsensu declaratus est, q; per solēnes accedens in-
tores cum multis copiis Cōstantinopolim est delatus. Ea Lascari regis Hærci nauigio be-
tore, nonis Septembribus anno salutis nono & duodecies cetero Acceno Prolemaida
peruenit, accepitq; illico in uxore ad id reservatā Conradi olim Monasterati marchio
nis & Hierosolymæ regis filiam, cui id regnū iure hæreditario debebat. Per diem unū
Michælia archiepiscopi festiuitate solennē, & diadema utriq; regūm Tyri et impolūm,
& nuptiæ pompa regia celebratae sunt. Per q; id temporis Innocentius testius pōne qd
in Asiam copias mittere anhelaret, in nouas incidit molestias. Otho enī quātū post ac-
ceptum ab ipso pontifice diadema, iurissurandi, quo se de more obligauerat, religione
posthabita terrā ecclesiæ hostiliter inualuit: namq; Radicofanū moniem Faliscum, iurāt
corrupte appellat, Falconē, & totam penē Romandiolim per dies suas legiones, diū
solūq; legatos occupauit, & ad regnū Neapolitani regiones conuersus, ut eas quoq; rēpe
et est adnixus, Frederico secūdo, quem Romani pontificis auctoritas & promissū protectio
securū redderet, nihil tantis motibus suspicante. Eos uerō monas pontifex Innocentius
iniquo ferens animo, ad Othonem misit, qui eum suscipiendo, horrido, admonendo pre-
uinire conaretur, ut capta de ecclesiæ terra feudataria redderet: qui petiora indies mo-
liebatur, unde pontifex eum anathemate primū percussit: deinde persecutorem, & uis
omnes Romanas atrociusq; infestantem imperio & Alemanniæ regno priuatiū dēfuit
tūq; prociuit. Securus eum prelatus & proceres, ac oēs alios imperij & regni popo-
los cætenus sacramētū religione, quā illi obligabantur absoluerat, ut non magis pontifex
q; deberent, ab eius imperio, reuerentia, & obedientia se subtrahere. Quā obrem res
Bohemiæ, Lanthigrauius Toringū, & archiepiscopi Magūtinus Treuerensiq; dux Au-
strie, & ex militibus præstantiores quiq; eum deseruerunt: quī etiam Germani electores
imperiū Philippo suadente Francorū rege quā primū de priuatione Othonis cōs-
res facti sunt, Fredericū secundum Siciliæ regem uigilantē agentem annum in Ram-
norū regem declarauerunt. Philippus enī Franciæ rex Othonem Ioannis regis Angliæ G
ex sorore nepotē debilitari, ac potentatū deici exoptabat. Quibus tandē detentū na-
lis atq; pericula Otho, in Alemanniā se recepit, & quæcūq; de Italia ceperat in Ro-
mani pontificis Fredericiq; Siciliæ regis potestate rediere. At in orientis partibus Cris-
tes quā animū in Venetos rebellem ostendissent, miserūt Veneti naues sexcentas, tri-
tidem triremes, & gubernandæ Candie ducē, ac Motoni & Coroni cōseruatores, quo-
rum magistratū uirtute & urbes insulæq; retinere sunt, & Genuensium tres naues rebeli-
bus fauentium inuereptæ. Quinetū Rabanus de carcensibus Veronensium nepotes, cum
Nigropontis insula sese Veneto feudatarios subegerūt. Pariter Gothofredus de Villa Gil-
licus, qui in Achate principatū domino Della Rossa successerat, & Michael Cominus
Græcus nobilis cum Peloponnesi parte feudū Veneto obedientiamq; prestiterūt. Annoq;
qui secutus est quarto decimo duo decies cetero Veneti motus Cretensium rebellandi
compescere cupientes, equites ex suis, & plebeios pedites, eo in Coloniam deluxerūt,
prediaq; insulæ maiora, melioraq; tum equestri ordini, tum plebeis diuisa. Primūq;
pro republica Veneta dux Candie fuit Iacobus Teupolus, qui paulo ante quā pēgi-
ram in Adrianopolim gessisset, inducias cum Vassari Commino Græcorum impera-
re Constantinopolim obtinente in quinquentium, & cum Soldano Turcorum in bice-
nium pro republica Veneta constituerat, quæ quidem induciæ ab Imperatore Cōstan-
tinopolitano pariter constitutæ sunt. In Italia interim uocatus ab Innocentio Fredericus
Romam uenit, & quum se uidisset a pontifice, a Romanisq; omni curia benignè exci-
ptum, coronationem, benedictionemq; ad Imperium papalem poposcit: quā bla-
dē respondēs pontifex, ea ratione renuit facere, quod in magno uis animo, sicut Otho-
nem prius, hunc quoque pariter quæreret Italia deturbare. fuit itaque in Alemanniā
Fredericus, quem primus omnium Maguntinus archiepiscopus, & in suam aduocauit
bem, & Alemanniæ regnū diademate insigniuit. Agentem Magūtinū Fredericum, Le-
douicus regis Franciæ primogenitus in Lothoringiam accessit, & ad Vallem colon-
oppidum Mosæ amni propinquum collocati principes foedera ierunt, per quæ boi-
paciæ societatem inuicem spoponderunt. Pariter Otho priuatus imperio, auxilium

A de belli societatem cum Ioanne auunculo regis Angliæ, cum Reginaldo Bononiæ ur-
bis maritima comite quesuit. In comitem uero hunc prima societatis damna cadere in-
experit, quod Philippus rex Fræcorum Bononiæ rursus ex eius comitatu, Morzaniq;
Abbatuæ oppidoru regni Fræcie possessione deturbauit. Ioannes uero rex Angliæ in-
tra perid temporis cum Ferrido comite Hâdrensi societate, ad Bononiæ cum ingenti
classe recipiendâ se commisit, quinq; partem eius classis tempestate auectam aliquâdiu
expectauit, mutato proposito penus illa uenisset ad Granaingas Flandriæ oppidum
se contulit, quo & tota classis sua cum habito est secuta. Philippus rex Fræcie in Ferridâ
primo duxit, & castello Ipæ Brugisq; dedentibus oppidanis potius est. Ex eo aut loco
relicta apud Damporei classem, Gandauum oppidum regis opulentiſſimâ obſidere per-
rexit. Quo oppido breui per oppidanoru deditionem capto, Reginaldus Bononiæ co-
mes Ioannis Angloru regis nauigio frenus, classem Philippi etiam cum modico preſidio
incendit. Vnde eo factû est incendio, ut Philippus Gâdano Ipæ & Brugie preſidio in-
genti relicto in Paſſiis ſit reuerſus, clasſe ubiq; in ſui regni dominijs iuſta, quâ ſuauis re-
ſtate in Angliâ inducere coſtituerat. Tunc Ioannes Angloru rex uires ſuas regi Fræco-
rum potentia longe impares fore ueritus, ad tertij Innocentij Pont. Romani miſeri-
cordiam proteccionemq; coſugitantiq; Angliam Hilberianiq; Romanæ eccleſiæ ſeti-
dantias ex federe conſtituit centum annis marchas pro utraq; inſula quocunq; ſolueret
eſſe poſſituras, quod quidâ aliquot poſtea ſeruatim fuiſſe inuenimus. Dum tamẽ ea Ro-
mæ apud pontificem ageretur, Otho cum ingenti exercitu ex locis Germaniæ ſibi paren-
tibus, ex Saxoniq; patria cõtracto ad Valentiniã Flandriæ oppidû descendens, Fer-
rindo comiti ſuppetias allatura. Quo ſuſpecto Ioannes rex Angliæ, Comitum Marchiæ,
& ceteros Aquitanie proceres ſub uarijs artibus, datiq; premijs coſtituit, quoru ope
Andegoru in ſuas partes traduxit. Ligeri amoe paulo poſt tranſiſſo, Ruſpetimonachi
oppidû obſidebat, quâ Ludouicus regis Fræcie filius potentiffimum duces exercituum
obſidionem ſoluit, adeo ut Ioannẽ ultra Ligerim oportuerit retrocedere. Otho interea
Philippo regi ad pontem Bouinari prope Tornacum eſt congreſſus, præliumq; ingens ad
diem ſextij quintâ geſtum fuit, in quo Philippus equo deſeſſit, ac ſuorum aquæ ac ho-
ſtium cõcurſu oppreſſus penè interijt, tandemq; ſubleuatus uictor euasit. Eiq; ita eius
piratâ apud Gallicos ſcriptores memoria, ut multa de eo carmine heroico ſcripta exi-
erit nec in magna ſuit credes edita, quâ Otho ad duo milia, Philippus uix nec totos delidera-
uerit. Sed gloriæ Gallia datum eſt, fractû ſe fugaruntq; eum, qui Romani imperij titu-
lum prius ſe ſerēs, aquilas amiſſit imperiales. Deſapſus toga hoſtis Otho in Saxoniâ pa-
terna hereditatis prouinciâ ſe recepit, ubi morbus languentiſq; animo breui obiit. Tulit
uero calus, ut quo die prælium id apud Tornacû in Galliâ eſt geſtû, eodem aut poſtero
Henricus Imp. apud Conſtantinopolim obijt, cui gente Gallico Petrus Comes Anni-
ſio doreſſa prater Gallicus eſt ſucceſſus. Et per id tẽporis Fredericus poſt habitû Mag-
niæ regum Alemannoru coronam in Sueuia gentilitatis ſue regione deſederat. Ia audita
clade qua Otho apud Bouinã aſſiſſus erat, Aquileſantium imperatoriam urbem obſi-
dione preſſam recepit, ubi tertij Innocentij Romani pont. auctoritate regium interſi de mo-
re coronâ accepit, & ut aliqui erga deum oſtenderet gratitudinẽ, cruce inſignitus, uoto
ſe tunc publice obligauit ſubſidij Chriſtianis in Aſia agentibus aſcendẽtẽ etia ponti-
fici quocq; Romano ingrans eſſe uideretur, comitatû de regno Sicilia permiſit fraudari
perpetuo eius donationis iure à Romana eccleſia peculiariter poſſidendû. Per hyemẽ
uero quæ ſecuta eſt, Innocentius papa conſiliû apud Lateranẽſem eccleſiâ generale atq;
ampliſſimû celebrauit, cui patriarcha Hieroſolymitanus, & Metropolitani Septuaginta,
epiſcopi duodecim, & quadringenti abbates & priuilegijs cõſuetudines octingenti inter-
fuerunt. Qui legati pariter eo cõuenerunt, Imperatorũ Germanicũ ac Conſtantinopolitanũ, &
regũ Hieruſalẽ, Fræcie, Hiſpaniarũ, Angliæ & Cypri, in quo quã multa ſunt cõſulta in
pari decretis extantia, tum maxime ſacroſanctâ promulgatâ edictum opem rei Chri-
ſtianæ in Aſia agentũ populariter aſcendẽdâ. Et quia hinc Piliſti Genemleſq; in de Lã-
biadi bello inuicem coſſuctantur æcerimo, urbe poſtea uere primo proſectus eſt, loca
peſtunas, ad quæ bello contendentes uocare, & pacẽ quã cõmodius, tum celerius con-
ſtituere poſſet. Sed apud Peruſiam de ſuauitate moratus ac ſepultus eſt. Exiit Roma duo
hulus

huius pontificis opera, seu, utilitate, & usu longe distantia, hospitalale S. spiritus in Saxia, & a Lombardis & Saxonibus sibi solitis habitare appellatum, quod in Vascant suburbio celebre & distillum hospitalitatis amplissimæ dederit unum, & alterum ruris appellata Comitæ Visini operis, quæ muro omnium totius urbis rarissimo sublimitate singi emia. Et ipse ad forum olim Neruæ ad veteris Suburæ principium, quæ per artem nobis, & diu ante inhabitata, nullo omnino usui est aut fuit. Legimus uero ipsum pontificem, quum talis tantæq; argueretur impense ecclesiæ sancti Sixti, quæ exiit in Auentino celebris, tunc diuotam instaurasse. Ea autem quæ ad præclari præstantissimi huius pontificis mortem secuta sunt multi faciendæ, & diligentiori etiam pollicitantia nationem, in decimum septimum librum, quod hic facta creuerit, duximus referenda.

BLONDI FLAVII FORLIVIENSIS HISTORIARVM AD INCURSIONEM
natione Imperij Romani, Decadis secundæ, Liber septimus.

Onorium Almerico eius Romano genitū, tertio fuisse factum Innocentio, & ipsum eius nominis tertium Perusie cardinales in Romanū pontificem creauerūt, quæ in creatione ad sextum prædecessoris diem obitus facta, maior solito adhibita est festinantia, quod Perusini cives difficultatem Hierosolymæ rerum, & bellorum Italice seditionum necessitates perpenderunt, & coacto in conuictu collegio penuria & impotentes singulos maiore facta, ut properarent, uim honestissimam mulerunt, consecratūq; pontifex destinatum à prædecessore pacti in Italia constituendæ statum per oratores legatosq; continuant, ipse Romam intra primam creationis mensē per Sabinos se contulit. Sollicitabat enim cum Petrus Anusiensis electus imp. Cōstantinopolitanus, quem paulo post & Iohannem simul uxorem idem pontifex in habitū S. Laurentij, quæ uita Tyburtina extra muros insignis uisitur, imperialis diademate coronauit. Et rebus Christianorum in Romania consulturus, quæ Hierosolymis pontificis uiderentur, Iohannem de Columna cardinalem Romanū Portuensem episcopum apostolicæ sedis legatū declarauit, qui ad nonum coronati Imperatoris diem uisus peruenit. Brundisium se contulit, quod Imperator Imperatrixq; accesserūt, omnesq; simul Venetorum nauigio accepti, simulq; solutes prima uelificatione in conspectu Dyrrachij substituerunt. Promiserat enim Petrus imp. Venetiæ, si Constantinopolim in Italiam delatam eodem reducerent, Dyrrachium Venetiæ reddendā, uel oblidione pressam oppugnatio recipere. Theodorus namq; dux Epirotas urbē ipsam dolo capta ueteri Graeciam innoxius ut retineret armis, litigio cōtentionibuscq; adhibebat. Eamq; expeditionē uxorio liberatus impedimento, ac cardinalis respectu cōmodius exequeret, Imperator Iohannem uxore cum parte classis Constantinopolim præmisit, quā paulo post cardinalis cōsecutus, inchoataq; est oblidio & oppugnationes per dies pene singulos interuixit. Sed, ut urbē ueteri muro, quem Veneti instaurasset munita Theodorus milite abundis expleto fidei facile defendebat, adeo ut Imperator potiri desperas sibi cōstitueret abeundi, & quod mediterraneas Macedoniæ urbes inuadendi desiderio teneret, protulit ut oblidionem oblidione i Theodoro fidei publicæ securitatem accepit, secundū quā scriptum sibi datam ad Aetæ annis portū excensionē in Macedoniæ littora primū fecit, inde ad nemorosa Tæpe delatus, cum ad salus peruenisset, montium syluis totorum strepitu Theodoro duce insidias incidit, & abductus in terribium carcerē est cōiectus. Iohannem principes Christiani, quos tertij Innocenti diligētia & Lateranēsis cōsilij decreta ad Hierosolymæ liberationē inflammauerāt, in magnū conierant exercitum, qui partim terra, partim mari Constantinopolim, & inde cardinale de Colonna sedis apostolicæ legato ducente, Acconē se conualerāt, fueruntq; primarij inter eos proceres Andreas Vngaricus, Venetorum nauigio strenuus quod libenter dederāt, quia ius eis cessit, quod in omni Imperia regnū Vngaræ ad eam diē habuerat, & dux Austriæ, Henricusq; Niderlandia Comites, & Gualterius regis Fræcie camerarius. Quibus Iohanni Hierosolymæ regi cōmunit, in concilio actum est, Damascū & Egypti urbem Nilo cōsequam, ut primū omnium aperirent, adinuenirent enim in potestate facta apparebat Ceyrum & Babylonem expugnabiles amplissimas & cōmodē oblidendi posse & interclusas cōmunitu facillimē expugnare.

- A** Quo Soldanorum gens Saracena principii domicilio in Christianorum potestate facta, statim confidebant, ut omnis ea barbaries Saracena non solum Hierosolyma & terra sancta, sed orbis ipso terrarum exterminaretur. Ita est itaque non magis cupidissimum quam confidentibus pro eorum militumque animis, & mense Maio anni salutis duo deingelimi & duo decies octeni Damiatæ oblidio inchoata: ea ciuitas olim Heliopolis à Permaxe Helio cōditore appellata, triplici murorum latericio densissimorum munimento cingitur, quā Nilii amnis particula ad Romani Tyberis magnitudinē ambit, ut insulam, sed oblongā arctamque efficiat. Turris erat Phærea, non quidem crassitudine & celsitudine illi similes, quā ad Pharon & Nilum stans Romano imperio fuisse legimus: sed quæ suborbis & mercatorū apothecæ ac publica horrea à piratis nocturnisq; perdonis, tutaret. Quāobrem sub nostris exercitus accessum addidit Soldanus suburbio utriusque præsidia, & munitiones undiq; instaurauit. Eas dū nostri oppugnant munitiones, turrimq; undiq; machinis quatit, multi per dies singulos cecidere, quā tū ea maior in barbarie ocellis cōmitteret: itaque fortissimorum ex omni provincia alternis pugnantium nostrorum alitius, & superatis munitionibus acceptū cædis damnis in decaplo hosti redditū. Annona uero in horreis, mercimoniisq; repleta in apothecis cū milui cōcessa foret, opulentiā Christianarū castra simul & latericia sumi repleta: hyems ita planē media erat, & Nilus quem à cōsuetā inundatione per id tēporis timeri nō oportuit, ab maris inflatione, quā Nilus maximā inuexit, ripas egressus est, adeo ut unda maris immensam sublatā, inde amnis redundantiā nostrorū castra peruaserit. Vnde impedimentorū iactura facta, & cōmestitū pars maxima corrupta est. Cuiusmodi remedia desuper à deo cardinalis, legatus, & episcopi, sacerdotesq; querenda esse iusserant. Eoq; finito iriunio, maris tranquillitas esse secuta: quo itē die maior dei benignitate uictorisq; spei Christiani ex improviso affluisit. Soldani castra quæ sūo nostro maiore exercitum seruabant, à Christianorum castris & ab ipsa urbe Damiatæ fluuio, de quo diximus, tenore dirimebant, quæ tamen ad mille passus ab ipso distantia fluuio Nilii integri ripæ erāt oppositæ, unde præsidia in urbē nūc.
- C**iosq; mitterē facultas Soldano maxima erat, quod scaphæ in fluuio dispolite, & ex urbe in illius castra dimittentē, & uenientes noctu ac interdū intro ducerent, quas silico subductas nullo nostri auxilio poterāt intercepte. Eas se intellexit, incescit nostris milites libido incipere, si qua posset urbs unica oblidione ultra citraque fluuū circūdari, quos cū uidisset in alterā traductos ipsi Soldanus, amicitia potius quam amore perteritissus est, paucisq; dimissis exploratoribus quā pgressus inquisierent, libiq; renunciarēt, castra fugiens impedimentis cōmestitūq; plena reliquit. Vidensq; fugientē cōtinuato agmine densissimo barbarum Christiani milites trans amnē agentes, pars quidā sibi uellet profectio inspectari propius accessere, pars commissam ad hostē fugā, & castra ut erāt integra capi posse Christianis ducibus renūciarunt. Qui ratibus ad id pridē parentis amnē transmiserunt, & repleta in hostiū castris annona impedimentis quoq; ac ditioris ap paratus suppellectile, exercitus Christianus magis quam prius ad ruriō Phæream est repleta. Alteris subinde castris ad eam partē positis, quæ prius ponte iunxerunt, Damiatæ undiq; est oblecta. Eam Soldani fugā, eos Christianorum successus quum audisset Corradinus Saladinus olim filius, Hierosolymę ultra retinēde spē abiectis. Quāne Christiani capiti retinere possent desolare cōstituit, quinētā à sepulchro domini nostri Iesu Christi uisitando sceleratis cōtinuit manus: causam uero sepulchri itē placē intactū, quam nonnulli asserūt, de late tēpser Christianarū religioni ueneratione omittimus, magisq; credimus Saritanos, Ethiopas, Armenos, Georgianos, & alios Aliæ Christianos Hierosolymā incolentes multos numero, & magis subditos Aliæ & Aphricę principibus ea loca diuini cōmuniūq; prohibuisse, quorū ratione & causa ea incoleret ciuitatē, eorumq; desiderio sic Saracenos uel inuitos aequaleuile, sicut eosdē suspēditissimos inuisosq; omni tēpore coguntur tolerare. Castris ut diximus, ad Damiatā undiq; terra communis, Nilioq; fluuio clausis itē addita, & uinex adactæ, castella excitata, machinisq; oppugnatione ne leuissimè intēdita, nec magis probe agitata extrinsecus urbs præualida, quam fortiter intrinsecus defensata est. Primāq; æstas & hyems, utq; subsecutū. Eo modo ad Damiatā accessit. Ad hanc uero alterius æstatis mensem, Soldanus medio inter Babylonē Damiatāq; spatio castra habuit cōmunis in numero exercitu reddantia, nec ullis adduci pos-

275
teraturationibus, nullis nostrorum artibus, ut pugnae copiam uellet facere. Tandem sub
exercitus Christianorum exercitu Gallie proceres hostis ignominie aliquo ut dixerit, leges de
decore aut dano afficere constituerunt. Ioannes Hierosolymus rex tanquam Gallia ma
gis ipse dux exercitus illorum audaciam temeritatemque secutus est. Factis in confinium
hostes instructa acie Gallie phratin hostes dictis gestibus, talibusque faciliore. Validi
quando scandere cōminati, & parit esse nostrorum exercitus minimum. Saraceni de pro
pugna cultis in campis solo facilius recognoscebant. Quare facta de re pte & magna
clamoribus, ut est gentis mos, eruptione Gallorum insolentia leuitateque caligante mel
lis coru castis, plurimis interceptis, in quibus Gualterius regis Francie camerarius. Ma
mantioensis, & Vicecomes sancte Susinnae diuitiores potentioresque latere. Et loannes
Mantioensis, ut appellatur Graeco afflatus, qui facibus tragulisque Saracenis immittere coe
rexit, ut appellatur Graeco afflatus, qui facibus tragulisque Saracenis immittere coe
rexit, manus facibus cohibuit est. Querebre postmodum Christiani, huius expleo Gal
lorum, ut nemini ultra nostrorum militum latido cepit, necdum in Soldanum, sed ne in ab
foss pugna in eandem. Ea enim urbs, sicut docuimus, munitionibus, nunquam in oppugna
tibusque capi posset, quae & comestibus abundabat, pendentibus ingressi ipsam mi
tibusque capi posset, quae & comestibus abundabat, pendentibus ingressi ipsam mi
tandis in modum populari est. Quod quidem Christianos, lamille, ut credat, ad huc neque
uissent, nisi apud eos scriptores alii colere uiderem. Fortē ad quinquaginta mensium Gallie
ei in Soldanum male pugnauerant, pauci milites Christiani Damiatē portus propinqua
cesserunt, quid in urbe agere exploraturi: silentioque quid ubique in propugnaculis
admoniti sunt, aut custodes alii sospites esse, aut alia per urbem omnino adesse. Quae
peditionem referentes socios aduocant, scalasque semper in praetorio ad id paratas coe
tant, quibus in propugnacula portus facilius est concessum. Et nemo obstitit, aut
clamore eos pudente cohors integra portum tenuit, quā dum securibus malleisq; in
gunt, accurrentes qui ex Saracenis strepitum sonitumque primi exaudierant, confu
Christiani interim patente ingressi porta, urbe potius sunt amō tandem dimissa
integro, postquam fuerat obfesa, quae nonnunc Nouembrii sextum diem huiusce
Ingressi urbe Christiani, insidias primo dolunt, ut alii hostes structum suspicabant, quod
nemini in plateis obuium, neminem in tectis aut ad fenestras se plicere uideret. Sed
intellecta est flatum urbis delecte calamitas, quod plures passim, uicique oēs, & adu
cadaveribus, uisusque flexus, omninoque artatus hominum cōtegebant, & qui in domibus
ui sunt reperi, ut ipso languere morbo, aut saltem sibi a ligueris simulatione quā
bant. Fore autem omnes tam integra quā mala ualitudine utentes, ita ut uirum nō
quod obfessionis principio fuissent septuaginta. Portus ubique munitionibus Christianis
militi ad custodia attributa, uicem in cōsilio fenestris, ramulis in castris committant,
quosque purgata cadaveribus emundataque urbs uisa esset saluberrae aëri receptae. Co
cessuque eam maxime re Saracenis salus, ut purgationis munus coram fulciperet.
Prima uero omniū Machonaria urbis primaria in gloriose uirginis dei & salutaris
sui lesa genitricis ecclesia tollaturae, ac in episcopio dedicata est. Eam urbem cepit
Intelligens Soldanus, castris incensis Cayrae Babylonemque recepit, & Christiani
fuerunt uicis introitu urbe ad aëris sanitatem reddam kalendas Februarias sunt ingressi. Pa
sternaque die Cardinalis Columna legatus cum episcopis & ingentis numeri coram
pompa gloriosissima utriusque purificationem ardentibus non magis in ecclesia quā
uicos & plateas candelis & cereis celebrauerunt. Habuit per id tēporis Damiatē uis
mae opulentissimaeque ciuitatis specie, reuertantem in ea rerum omnium copiam uia
genioque & diuissimae suppellectilis uix maximā legatus regesque & duces extraxerunt
Christiano aequa distributione largiti sunt, quin etiā de agriorū dimissione in tēpori
da actum est, cunctis exilantibus fore, ut Soldano Babylonē deuicta, milites qui
domos suppellectilemque acceptissent in eius Colonia dato nomine aërili patenti. Do
bus interim annis quib. Petrus Antiochodorus imperator Constantinopolitani in Dar
doni duci Dyrrachini catere agebat, iohes uxor imperii administrauerat, quae ad
Ienne dies, per quos Damiatē in Christianorum potestate facta est die obiit. Et Lani
ceeres Constantinopoli & in Romania agentes, Roberti Petri ipsius filium ex Galis
cerium in imperatorem delegerunt. Romae interim Honorius pontifex beati Domi
cum uisita schismaticos apud Tolosam domuisse, eius praesentibus ordine cōmuni

- A** Quo in tempore secundus Fredericus in Romanorum regem electus, Othone defuncto, Romam rediit, quem Honorius imperiali diademate insigniuit. Obierat paulo prius Constantia eius mater, praestantissima mulier, non magis annorum quam prudētia plena. Quae uisum filium adolefcentem supergredi incipientē, qui duos detriginta ageret annos, ad eundem in uisum uisū cōtinuū, quo de ea de medio sublata, mōra uisū quoque mutauit. In pontificē enim sperta iurandi religione, anno coronationis primo multa & quidem enormia ei aggrederetur, quae ut a flagitijs, a perfidijs, a rebellionē temperaret, admoneret, magis magisque indies spreuit, unde ei duxit pontifex anathemate, nisi reciperet, & ablata redderet, deterrendū. Et quum sperneret primū ex cōmunicacionem, iteratō pontifex priuationē imperij regnorūq; addidit, tertioq; in conuictū exasperatus potius oēs imperij & regnorum oīum suorum subditos a sacramento, in cuius uim fide illi seruire tenerent, absoluit. At apud Damiatā interea res Christiana per singulos dies magis magisque floruerat. Cardinalis tū Columna legatus apostolicus, & Andreas rex Hungariae, & ceteri proceres in bonā uenerant spem, fore, ut Soldanū Saracenorū breuē cōticerent, quibus intentandis rebus id solū mōre intrecellit, qd̄ solū Hierosolymę rex plus sibi qd̄ deceret arrogans, parū cōsiderabat, & si urbs Damiatā suo subiugenda erat regno deterrēdū tū a se cardinali & Hungarorū regi aliquantisper esse, nec omnia illis praesentibus in cōsultatōe ex arbitrio impendat: cuius rei cum esset aliquando a cardinali mōdē desolūte admonitus, Hierosolymā breuē, ut dixit, redimurus accessit, quē multū militēs suis fecuti, nec priusq; terq; quaterq; rogatus, ut rediret adduci potuit. Interim aestas ac hyems prima habitata a nostris Damiatā exacta est. Vēp ad eius reditū in alie rā altatē abibat. Ea postea praesente, quā de rebus agendis cōsiliū haberet, placuit omnibus in Cayrū Babylonemq; decendū. Ad quas urbes Soldanus omnes propē Saracenorum copias cōtaxerat. Facta tamē apud Damiatam diuturnior mora uisū uel ea ratione uisū fuisse, qd̄ capte illius fama multos ex Europa milites illic traxerat a Veneta, Genouesi, & Pisana classibus transportatos. Du ctū est in hostem ad ipsas Iulij mēsis idus, Nilo amne praeter illū, de quo sepe diximus, Damiatā proximā priusq; Babylonē a Damiatā ad eas, aliter deniq; fluuius, cui Soldanus pontē imposuerat nauibus cōstructū, quo posset facilius in nostros Damiatā agentes ducere. Eum potētem modico seruatū prelūio cum nostris occupassent, paululū progressi sunt. Post die apostolorū Petri & Pauli nauitate celebri castra sunt posita, passūs tria milia a Babylone Cayroyq; femora, & qui annonam in duos suffecturam mēses carris secum iumentisq; detulisset, elassis etiam aduerso ducta Nilo tanundem adduxerat, ut innumeri apud Babylonem Cayrumq; amplissimas urbes coacti Barbari ab annona priusq; Christiani milites uiderent laborantē spes itaq; uincendi nostros solidissima hortabatur inde futura, ut uidebas, certior, quō celerius cōtingeret depugnari. Hic tentatus sepe hostis, sepe ad prodeundū in aciem provocatus est, qui metu & pauore simulato per dies singulos maiore, periticiē in nostros inaudita machinabatur. Nūm amnem cum Babylone Cayroyq; praeter lapsum est undiq; coercēt ripae eleuatiore alicubi pro solū necessitate, alicubi de pressiores, extra itaq; certa spatiorū proportionē in regionibus sunt dispositae, de quibus agri constituto tēpore inundant. Postquā igitur Christiani duos in castris defecerant mēses in cursuionibus populationibusq; satiat, occasio dū expectata Soldano obierat Nili in summas ripas solito citius tumefactū fretus occasione extra citas undiq; nō magis amoueri, qd̄ ripae ad amnis fundū defodi curauit, cooperseruntq; illico regionē aquae, ut Christianorū castris ubi solū natura dū cōgesta terra eleuatus erat, cubiti altitudinē superarent iumentis uero sublata impemissis pascēdi facultas, & quā in castris paratū erat, destructum tū stramen, tū nec aliquid fuit saluū, quo mortales potuerint uel terduo sustineri. In eā adducti rerū difficultate Christiani alia quoq; angebant maiore, qd̄ redirent Damiatā altiores alicubi de pressu in locis aquas tōcedere uerebantur, ut nulla uia nisi per Nili aggeres ruta ab aiquarū periculo uideret, quā hostis armatus & alicubi aggere & fossa cōmunita ita obtinebat, ut pressio uideret periculosissimo deturbanus, Petri itaq; missis orationibus pacē Christiani his cōditionibus impetrare, ut Damiatā eū rebus in ea repertis Soldano dimissa, partemq; ligni crucis quā ille haberet redderet, & captiuis uicissim liberatis Christiani Accōnē Tyrumq; redirent. Quibus urbibus

Blondus.

Aa 1 & tarum

- A** & laetitiam supelleciliū dispuit: pōtēx interim crebris illū nuncijs, oratoribus, epistolisq; in protectionē propellere est aduixus. Tunc, ut facie praeclarā contentionē declinaret Fredericus, tandē ad tertium idus Augusti cum omni classe Brundisio soluit, sed ceteri ad destinatū in Accōnē cursum uelut ardentissime remijs, conseruunt. Fredericus noctu cū trirēme dilapsus Brundisium est reuersus, quem sic omnes admoniti eadē nocte secuti sunt. Ad eū accessus Frederici imperatoris somnū mouit ex Gallia Iohānes Hierosolyma rex cū Berengaria uxore Bononiā usq; peruenerat, & ipse in Accōnē Venetorū nauigio intrachinus. Quē audita Frederici perniciā Bononia delensit, pōtēx Gregorius Romandiolae & exarchatus Rauennatis gubernatore ducēq; iussit. Conuolens ita se Accōnē Prolemaidam Christiana milia, quā requisiūm desiderantiumq; imperatorē germani milites, qui postremi omniū Brundisio solerant, ibi in Italiam reuersisse primū renūciarunt. Desistitq; duce primario milites Christiani aliquod incommodum capere formidabant, nisi eos recitaret Conradini mori quondā filiū Saladinū, cuius filiorū tutor inducias eū illis in duos annos petitis cōcessit. At Gregorius pontifex quā primū intellexit Frederici omniā navigationē in Italiam reuersitū, malignū hominē cōfirmatis suis praedecessoria Honorij promulgationibus quāuis potuit maiestatiōibus plectum etiam quas illico est secutus uxoris Frederici Iohānis Hierosolymae regis filia obitus, cū Conradus filius puer superstes fuit. Secundus Gregorij pontificatus nunc erat annus, in quo ceterior erat factus, Hispanijsq; solito firmiter Christianitatis fundamenta iacere coepit. Nanq; Arragonū rex Ferdinandus Saracenis Maiorica insula, et Valentia urbe pulsis eas ad Christianos ritus morēsque perduxit. Valentiaq; opibus & uisib; praestantijs cōtinuato felicitatis cursu in hac usq; tēpora est adducta. Fecerat Fredericus quo tēpore interrupta navigationē in Italiam redierat, ipē accensibus, q; in Accōnē nauigauerant, sui accessus. Quo quidē desiderio illos per annū integrū est frustratus. Et tandē pōtēx, sicut pridē fecere cōsueuerat, sperto, cuius reconciliationē neglexit, navigationē ingressus est, de qua Cyperi subitū, Senescallo militie suae magistro est copia Prolemaidam praemisso, qui nō magis militie Christianae, q̃ Soldani Babylonis conatus apparatusq; inspicere tantumq; abfuit, ut Italia soluere & nauigare intendens Fredericus pōtēx benedictionē poscuerit, qd̃ Rainaldū quendā Theonitē cōstituent regni Siciliae administrationē, illi a peste iussit, ut pontificē ecclesiasticosq; quibuscunq; posset modis opprimeret. Isq; suo, quod aperta dicebat trōte, domino facisctus, Marchiā Anconitanā cū exercitu est ingressus, & Montemulmī Maceratamq; occupauit. Perusinos uero cū pertentasset, in rebellionē promissa ingenti pecunia pellere nequirit. Obierat per id tēporis beatus Franciscus, cuius per dies singulos miraculorū multiplicantiū magnitudo Gregorium pōtēx inuocit, ut Roma Perusiam petens, inde Alifis sit delatus, ibiq; cum crebrescentia insperasset miracula, eundē in sanctorū Christi numerū reculit. Vixq; Perusia reuersus erat pontifex, quū Conradus Guiscardū alter Frederici fratres in uallē Spoletanā duxit exercitū, quem Fulginatū concurata factio introduxit: nec tū diu ea urbs in rebellionē perseverauit, quod fidelis ecclesiae populus, & Conradū & perfidos cōciues eiecit. Interea Senescallus Frederici in Accōnē missus multa Christianis ibi agēibus damna intulerat, quos egre cerneret ferre nocturna cum Soldano Babylonis colloquā, in quibus ipse aliquando fuerat deprehensus. Quā primū tū Soldani foedera sua habuit cōstituta, Fredericus ab illo accessus, Prolemaidā adnauigauit. Nec mora, oratores Romā dimittens, absolutionē a pontifice reconciliationemq; cōpositis uerborum lenocinijs implorauit. Pontifexq; qui omnia resistit, quae Senescallus in Asia cōmiserat, perfidia domini in oratorū facie exprobrata, penitiōibus eorū repulsum dedit, & hospitalarijs tēplarijsq; in Asia p̃uenis honore militantijs, ut Frederico tanquā hosti publico fauores detraheret iniunxit. Quā mob̃ ē Fredericus cōfusione simul & indignatione plenus, consilijs sibi duxit in Italiam uigere. Pontifex interea, cū admonti excommunicationis Rainaldus Marchiā Anconitanā, & Conradus millem Spoletanam instantes, ut captas de terra ecclesiae urbes & opida redderent, adduci nō potuissent, Iohānē Hierosolymae regem ex Romandiolae acceperat, qui paratissimū in Marchiā duxit exercitū, Iohannesq; Columna sanctae Praxedis praebiter cardinalis ad eā Marchiae expeditionē sedis apostolicae legatus fuit. Pandulodus.

datus autē de gente Sabella Romanus pontificis cubicularius copias ex urbe Roma ex
 omniq; terra ecclesie cōtractas ad Ananiam coegit, pariterq; eō se cōsulerunt Bonifacius
 Claramontensisq; episcopi cū copiis ex Gallia ductis, pōtēstati aduersus Frederici con-
 sua praesidio assumis, secūq; primis exercitus castra ad Insula finitū regni oppidū, qd
 aliquādiū oppugnata pactione in potestate uenit. In Casinēse uero Castellum monas-
 terio circūdātū diffidēssis impedimentisq; pōtēstia exercitus ascēsus fuit, qd regni lastimias
 à Frederico imposuissē ex seruaturis claustra copias illuc cōtractat ingreter. In quatinus
 gna pars Saraceni Frederici milites mercenarij. Deturbati tū sunt Mosē lesa Cassili &
 ecclesie hostes penē pariter infideles, Casinēsisq; castello ui capto, Germani incolę de-
 ditionē facia saluū aperuerit, nullo deinceps labore, nullo sanguine effuso, quicquid oppi-
 doerū ad Caput intercedit est ipsa urbe pōtēstia Gregorij cubiculario manū deēt. Quo
 letatus nūcio pont. Romam Perusia est reuersus. Per id tēpōs tēpōs pressi in Marcha
 & ualle Spoletana Frederici satellites eorū quz in regno sēdēs cēstiores faciū, tēd om-
 nē ecclesie suo destituta pēdilio reliquerūt, quz utrobiz recepta, legatus rexq; in Ital
 lionē conuictos animaduerti, sed mitius q; erant meriti curauerunt. Et tunc uno tēdō
 tempore Ioannes rex in Romandiolā est reuersus, & Fredericus à Tactino pont., qd
 primū de nauigatione arripit, Neapolim anxius aduolauit. Iuerat Prolemasū con ex-
 peditione Brundisii coacta, quā Fredericus destituit nauigantē, magister militū Thra-
 conica Protenorū, qui rē in Asia Christianam perindoclas Damiatē cōstituta, perq;
 perfidia Frederici torpescere uidens, cū ipso Frederico in Italiam rediit. Eo magis & Me-
 lanens archiepiscopo oratoribus Romā missis pacē Fredericus ueniamq; supplicia ora-
 uit. Pōntifexq; mitior q; opornit deuitq; his conditionibus est assensus, utq; in cōstia
 milibus auri uncijs eo bellorū compendio cōsumptis in ecclesie arariā relatis. Frederi-
 cus benedictionē apostolica restitutus imperator & rex utrobiz in Sicilia & Almon-
 nis appellaret, terrāq; de Neapolitano regno amissam noua in sedatione recipere. Ea
 quz secuta est astute, Gregorius pont. Ananiam se cōsulit, quo & Fredericus imperator
 accessit, & benigne acceptus ad pōntificatus mensam, qd rarissimū est, discubuit. Quā
 pont. hyemē ageret Romę, Persini extortes armia in patriā reduci cōstituta in eorū
 alterius factionis crudelitate sunt usq; ad quos motus cōpescendos pont. proximum la-
 annē Columnā, sanctę Praxedis cardinalē breui est secutus. Prohūq; itaq; in patriā re-
 ductis, ciuitas pacificata nouē milibus auri publicē donata, & multi priuati pōntificis
 gētia, & cuiusq; cōditione data pecunia recreati, utq; ipsam Romā pōntificia benignitate
 omni curia duos & uiginti mēses desedit. Per qd tēpōs Romani pōntificia benignitate
 abusi, omnia eis etiā p̄ter p̄decessorū cōsuetudinē permittēs, in rebellionē p̄p̄dē
 rūt. Coepērūt paulo ante Romani explosio cōsulū, de quo tā diximus, magistratus senio-
 res quandoq; unicū, quādoq; binos creare annuos, qbus eadē penē qd priuā cōsulibus
 fuerat, cuiusq; urbis dicēdiq; iuris potestas esset attributa: cū tū ararij cura nō facine-
 gra dato à pōntifice magistratū linqueret, ut ad plenariū reipub. administrationē p̄p̄t
 urbiū acidiq; & puinerarū urbi adiacētū subiectionē nihil cēssē Romanis uidēti dē
 nibalq; ex Hannibaldā gēte Rom. nobilia senator haresi cōsentiebat, in quā multi mo-
 deras sacerdotes, hīq; pōntificis reditū formidantes, senatore usi cōplices, populū in rē
 onē tumultūq; cōcitauerūt, cū deus peccato respōdens supplicia misit. Tyberis etiā
 in alluionē exerecēs, maiorib. quē alijs unq; fuerat, parē, infima urbes submersa abq;
 tenuit dies, & cū domos impulsu aqua euerterit, multa in mare abstrulerit, plura in
 uitate corruerit, tū maxime Romanorū uestigia hinc humiliauit, qd subleuata est
 humilitatē tabes, ex qua cū multi obierūt, tū nullus penē ab egitudine intus fuit. Ve-
 nit tū in Lateranū pont. & publicē oēs priuatiq; etiā distributa pecunia cōsolatus est,
 p̄ter Hannibaldē q; excommunicatus depositusq; Ioanē de Poli habuit successorem, p̄ter
 terq; sacerdotes & clericos de haresi cōuictos, q dignitatibus beneficiisq; priuatiq;
 Quē uero phylci tūc cēfuerūt, tabē illā nō ex Tyberis alluione, sed ab aqua, quē in ci-
 uis cauernosisq; in urbe locis resederant, p̄cessisse, eloacas pont. ueteres purgas, nu-
 uasq; plurimas subleuā ciuitate sed quā primū ciuitas celsatib. p̄ hyemē mortis recit
 corpi, senator inscio primū, post frustra reclamante pont. armatus Romanorū eborū
 in Viterbiensem agrā duxit, magnāq; in eo edidit uastitatē. Missi autē pont. quatuor m

Athales compositis Viterbijs rebus, senatorē cohortesq; in urbē deduxerūt. Accessit post ad urbem Reatinam pōnēx, curā in ea arē salubritate cōseruaturus. Quā in urbe beatum Dominicum in sanctorum numerū retulit. Et eodem sermē die senator infestas dicens in Campaniā cohortes apud Montemfortinū de itinere primum subleuit. Eum cū a Frederico imperatore in rerum nouarū studia pro nullis fauoribus incitatū hūile post ea resecutum est, sed accedentes dērepente cardinales quatuor, quorū unus fuit Ioannes cardinalis Columna, senatorem a proposito deterriuit in urbē redire fecerunt. Fredericus enī ex Ceperano, ad quod oppidū motus Campaniæ urbīq; expectauerat, perijt Messanam. Spoletū postea astate pontifex quum diuēssset, beatum Antonium Portugallia Hispania oriundū, cognomine Paduanū, ob innumera quæ ad illius sepulchri facta erant miracula, sanctorum Christi confessorū collegio aggregauit. Inde profectus Anagninam, Pallianū oppidū, quod Romani machinationibus capere adhibebantur, pecuniā a possessoribus redempit, & pariter Fumonē Serronomq; curauit ecclesiæ prædijq; custodiri. Romæ interea ad aperta rebellionē uenit erat, quod senator mares imitatus pūile reipublice uersutillimos legē rogauerat, populūq; struxerat pascua, uectigalesq; prouentus omnes, non magis Romanæ urbis, q̃ prouinciarum Romæ undiq; adiacentium reipublice iurum censeri. Et ne aliquis ab Hetruria legi offereret. Non solum oppidum turri addita a Romano populo cōmunis est. Nec tū tempus aut dissensionibus etiam cardinalibus pontifex ab accessu in urbem, in quā a populi multitudine more solito obuia est deductus. Paucos ibi moratus dies, quum se nihil proficere intelligeret, Reatinam repetijt ciuitatē, quod & Fredericus imperator ex improviso se consulit, multa edo mandū inter dura oblatione Romanis, a deo uehementi assertionē pollicitus, ut Henricū filium ex concubina susceptū, quem Sardinie regem declarauerat adstantem, ni recusat pontifex, uoluerit dare uasē. Iussu itaq; imperator legati pontificis adiit sanctæ Martiæ in Cosmodi diaconū cardinalē Montellaseonē cū ecclesiæ copiis agens, quod & ipse suas ex Hetruria acceperat, primūq; in Romanum hostē Viterbensem uisitantē agrum imperator protulit signa, & quum Rispampānū esset decedendum, Romani imperatorisq; milites in unam aciem sunt coniuncti, non quiddā dimicantes, sed constituta etiam inter utrosq; fœdera ostendentes: nec prius de eo tinere subleuit Fredericus, q̃ re Gra Pisas, & inde Lombardos attingit fines, procedensq; paulo post in Alemanniam se cōtulit. Fortē tunc pontifex ad eam concitus rebellionis Frederici nunciationē Reate Petrus accessens Theotonios nobiles uiros habuit obuios, qui ductas in Italian copias aliquā in Aſia Christianæ rei auxilio futuras traducere cupiebant, hūc oporē fœderationi haudquaquam dissimilē Christianis rebus nauarū se facillimos hostiū requiritiq; pontifici exhibuerunt. Doctiq; est breui cohors Theotonica Viterbium, & Romanū prælio congressi magnū acceperunt incōmodum. Inde legato pontificis ducēte, quū in Sabinos uentum esset, capta in ea regione a Romanis de terra ecclesiæ oppida & caſtella in potestate deditōne sunt facta. Agens Perusia pontifex Ioannis Vastari Adriapolitani imp. oratores, & Soldani Saracenorū leoni nuncios adierunt, quorum similita intentio nullo foretia est effectus, sed eam attulit Christianæ rei opē, q̃ inde admonitus rerum Aſia pont. ipse Christianos multis in Europæ locis, ut nouerat, cōsentillimos ad suscipiēda de more ad ipē futura beatitudinis æternæ crucis signacula sacrosancto decreto impellere est aduixus, dimisitq; in omnē Christianorū regionem sanctorum Francisci & Domini religiosos, qui deuotionis ardore prædicationiq; instantia, multos ad pia arma sanctissimāq; expeditionē ex Gallijs atq; Italia conuere. Fortunatusq; sanctis exortitū pont. ad ipsum crucis, p̃clamata rēpus sancta Elizabeth regis Hōgarie filiā, & Lantherauiū desponsatā, sed uirginē miraculis post obitū eorū canē in ceteri sanctorū paradisi uirginū adscripsit. Quæ tēpestate fecit ad Constantinopolim emersit, cuius causa Latini inde nomen postea breuē est pulsum. Robertus Anniodonensis imperator Latinus lasciuia magis uir senex q̃ necessitate ductus, uirginē insignis formæ Gregorū nobili orō p̃genie despondit uxore, nō nescius eā Burgūdioni p̃ceri ordines in Larinorū exercitu ducē a genitricē matrona dimittē prius fuisse d̃spolatā. Burgūdion itaq; ira & furore accēsus amicos cliētesq; & suos cōmilitiones cōtraxit, & noctu puellē palato in grellus cubitis forā, ut refractis eam naso detriticato deformauit, genitrixq; in p̃mū

dullus autē de gente Sabella Romanus pontificis cubicularius copias ex urbe Roma ex
 omnib; terra ecclesiarū cōtractas ad Ananiam coegit, pariterq; eō se cōtulerunt Belasēdis
 Claramontensib; episcopis cū copiis ex Gallia ductis, pōtēti aduersus Frederici con-
 tus presidio affuturis, secūq; primis exercitiis exstra ad Insulā finitū regni oppidū, qd
 aliquādiu oppugnati pactione in potestate uenit. In Casio ēē uero Castellum monalc
 rio circūdatū disticta impeditiūq; pōtēti exercitiū ascēsus fuit, qd regni lullimā
 a Frederico impoliens ea seruaturus claustra copias illuc cōtraxeratūq; in quēdam
 gna pars Soraceni Frederici milites mercenarij. Deturbati tū sunt Monte Iesu Christi &
 ecclesie hostes penē pariter iulidēla, Casinēsiq; castello ut capto, Germani incolę de-
 dūdo facti salū aperuere, nullo deinceps labore, nullo sanguine effuso, quicquid opū
 dorū ad Capuā intercedit cū ipsa urbe pōtēti Gregorij cubiculario manū dedit. Quo
 letatus nūcio pont. Roman Perusia est reuersus. Per id sermē rēporis pressi in Marchia
 & ualle Spoletana Frederici satellites corū qua in regno fiebāt certiores facti, terrā om-
 nē ecclesiarū suo destitutā presidio reliquerūt, qua utrobiq; recepta, legatus rexq; in rebel-
 lionē committos animaduerti, sed mitius q; erant meriti curauerunt. Et tunc uno eodēq;
 tempore Ioannes rex in Romandiolā est reuersus, & Fredericus a Taurino portu, qd
 primū de nauigatione attingit, Neapolim anxius aduolauit. Iurati Prolemaida cum ex-
 peditione Brundisii coacta, quā Fredericus destituit nauigantē, magister militū Theu-
 tonicor Prutenorū, quē in Alia Christianam perinducias Damiatē constitutas, pēq;
 perfidia Frederici torpicere uidens, cō ipso Frederico in Italiam redijt. Eo itaq; & Me-
 lanensi archiepiscopo oratoribus Romā missis pacē Fredericus ueniamq; supplex ora-
 uit. Pōtētiq; mitior q; oportuit decessit, his conditionibus est assensus, uiginti centūq;
 milibus auri uncijis eo bellorū compendio cōsumptis in ecclesiarū aratū relatis. Frederi-
 cus benedictione apostolica restitutus imperator & rex utrobq; in Sicilia & Aleman-
 nia appellaret, tenēq; de Neapolitano regno amissam nouā in sedatione recipere. Ea
 quæ secura est aestate, Gregorius pont. Ananiam se cōtulit, quō & Fredericus imperator
 accessit, & benigne acceptus ad pōtētiatus mensam, qd rarissimū est, discubuit. Quib;
 pont. hyemē ageret Romæ, Perusini extorres armis in patriā reducti midra in concūda
 alterius factionis crudelitate sunt usq; ad quos motus cōpescendos pont. praximilum lo-
 annē Columnā, sancti Praxedis cardinalē breuē est secutus. Profligit itaq; in patriā re-
 ductis, ciuitas pacificata nouē milibus auri publice donata, & multi priuatiū po mū-
 gēla, & cuiusq; cōditione data pecunia recreati, utq; ipsam urbē opib; repletet, in eā
 omni curia duos & uiginti mēses desedit. Per qd tēpus Romani pōtētiū benignitate
 abusi, omnia eis etiā prater prædecessorū cōsuetudinē permittere, in rebellionē pepēde-
 rūt. Coeperāt paulo ante Romani expulso cōsulū, de quo iā diximus, magistratū, senato-
 res quādoq; unicū, quādoq; binos creare annuos, quibus eadē penē quæ prius cōsuliū
 fuerat, eūsdēq; urbis dicēdūq; iuris potestas esset attributa: cū tū arani cura nō satis
 gra dato a pōtēti magistratū linqueret, ut ad plenariā respub. aduimstrationē pēter
 urbū arcib; & puinciarū urbi adiacentiū subiectionē nihil deesse Romanis uideret. Iā
 nibalq; ex Hiniibaldā gēte Rom. nobilis senator haretū cōsentiebat, in quā multi in-
 derāt sacerdotēs, hic pōtēti reditū formidantes, senatore uli cōplice, populū in rebel-
 lionē tumultūq; cōtraxerāt, cū deus peccato respōdens supplicij iudicij. Tyberis etiā
 in alluionē exerecēt, maioriū. quæ aliis unq; fuerāt, parē, infima urbis lobuerat aq;
 tenuit dies, & cū domos impulsu aqua euerteret, multa in mare abfulerit, plurima in ci-
 uitate corruerit, tū maxime Romanorū uelantā hinc humiliauit, qd subiecta est
 humilitatē rabes, ex qua cū multi obierūt, tū nullus penē ab egreditur inuictus fuit. Ve-
 nit tū in Lateranū pont. & publice oēs priuatiūq; etiā distributa pecunia cōsolatus
 prater Hiniibaldū q; ex cōmunicatus depositūq; loūē de Poli habuit successorem, præ-
 terq; sacerdotes & clericos de haresi cōuictos, q; dignitatibus beneficiisq; priuatiū
 Quē uero phylis tū cōsulerit, tabē illā nō ex Tyberis alluione, sed ab aqua, quæ in cō-
 euit causamollisq; in urbe locis refederant, pēcillē, cloacas pont. oeretes purgari, no-
 uasq; plurimas subditū curauit, sed quā primū ciuitas cessatib. p. hyemē morbia reuerit
 cepit, senator infelix primū, post frustra reclamante pont. armis Romanorū cōbortē
 in Viterbiensem agrū duxit, magnūq; in eo edidit uastitatē. Milli autē a pont. quātor er-
 dūda

A diales compositis Viterbij rebas, senatorē cohortesq; in urbē redierunt. Accessit post
ad urbem Reatinam pontifex, curā in ea aeris salubritas cōseruaretur. Qua in urbe bra-
rum Dominicum in sanctorum numerū retulit. Et eodem sermō die senator infestas du-
cens in Campaniā cohortes apud Montemfortinū de itinere primum subleuit. Eum etiā
i Frederico imperatore in rerum nouarū studiū pro missis fauoribus incitantē fuisse post
ea relictum est, sed accedentes derepente cardinales quatuor, quorū unus fuit Ioannes
cardinalis Columna, senatorem i proposito detentum in urbē redire fecerunt. Frederi-
cusq; ex Ceperano, ad quod oppidū motus Campaniæ urbēq; expectauerat, petiit Mei-
sinam. Spoletū postea assit pontifex, quum diuertisset, beatum Antonium Portugali-
a Hispaniæ oriundū, cognomine Paduanū, ob innumera quæ ad illius sepulchrū facta
erant miracula, sanctorum Christi confessorū collegio aggregauit. Inde profectus Ana-
niam, Pallianū oppidū, quod Romani machinationibus capere aduinebantur, pecunia
i possessionibus redemptū, & pariter Fumonē Serroquūq; curauit ecclesiæ præditijs cu-
stodiri. Romæ insensæ ad apertā rebellionē uentū erat, quod senator mores imitatus pri-
us reipublice uerissimos legē rogauerat, populūq; struxerat pascua, uetigalesq;
proventus omnes, non magis Romanæ urbis, q̃ provinciarum Romæ undiq; aduenientium
reipublice satium censeri. Et ne aliquis ab Hetruria legi officeret. Non tantum op-
pidum turrī addita i Romano populo cōmunis est. Nec in temperauit dissentionibus
etiam cardinalibus pontifex ab accessu in urbem, in quā i populi multitudinē more solū
in obitu est deductus. Paucos ibi moratus dixit, quum se nihil proficere intelligere; Rea-
tinam repetit ciuitatē, quod & Fredericus imperator ex improbitate se contulit, multa edo-
mansit uel dura oblatione Romanis, adeo uehementi assertionē pollicitus, ut Henricū
filium ex concubina susceptū, quem Sardinie regem declarauerat astantem, ni recusal-
set pontifex, uoluerit dare uadē. Iussus itaq; imperator legatū pontificis adiit sanctus Ma-
tia in Cosmodi diæconū cardinalē Montefalconi cō ecclesiæ cōp̃s agenti, quod & ipse
fuit ex Hetruria accesserat, primūq; in Romanum hostē Viterbiensium uastantē as-
trum imperator protulit signa, & quam Ruspamū esset decertatū, Romani impe-
ratoriq; milites in unam aciem sunt coniuncti, non quidē dimicantes, sed constantia
etiam inter utrosq; fœdera ostendentes: nec prius de eo itinere subleuit Fredericus, q̃ re-
cti Pisæ, & inde de Lombardos attingit fines, procedimq; panopolim in Alemanniam se cō-
tulit. Fortē tunc pontifex ad eam concitus rebellionis Frederici nuntiationē Reate Pe-
rullam accedens Theuronicos nobiles uiros habuit obuios, qui ductus in Italiam copu-
la aliqui in Alia Christianæ rei auxilio futura tradocere cupiebant, hisq; operā suā inu-
tioni haudquaquam dissimilē Christianis rebas nauarū sese facillimos hostiū requirē-
tiq; pontifici exhibuerunt. Ductiq; est breui cohoe Teuthonica Viterbiū, & Roma-
ti peralio congressi magnū acceperunt incōmodum. Inde legato pontificis ducte, qui
in Sabinos uentum esset, capta in ea regione i Romanis de terra ecclesiæ oppida & ca-
stella in potestate deditione sunt facta. Agenat Perusæ pontifici Ioanni Vattari Adria
nopolitani imp. oratores, & Soldani Saracenorū leonū nuncios adierunt, quorum simu-
lata intentio nullus fortita est effectus, sed eam annuit Christianæ rei opē, q̃ tunc admo-
nuitur rerum Alie pont. Ipse Christianos multis in Europæ locis, ut nouerat, cupientissi-
mos ad suscipiēda de more ad spē futuræ beatitudinis æternæ crucis signacula sacrosan-
cto decreto impellere est adnixus, dimisitq; in omnē Christianorū regionem sanctorum
Francisci & Domini religiosos, qui deuotionis ardore prædicationiq; instantia, mul-
titudine pia arma sanctissimāq; expeditionē ex Gallijs atq; Italia conchere. Formidatūq;
sanctis exornatis pont. ad ipsum crucis pelamata tēpus sancta Elizabet regis Hūgarie
filia, & Lantherasio desponsatā, sed uirginē miraculis post obitū consueant in eorū sa-
crati paradisi uirginū adscripsit. Quæ tēpeltate scelus ad Constantinopolim emerit, cu-
ius causa Latini inde nomen postea breuit est pulsum. Robertus Anghodorensis impe-
rator Latinus lasciuia magis uir senex q̃ necessitate ductus, uirginē insignis formæ Cig-
et nobili orā p̃genie despondit uxore, nō nescius ea Burgūdione p̃ceri ordines in Latio
rū exercitiū ductū i genitricē matrona diuine prius fuisse dēspiciat. Burgūdione itaq; m̃ &
fines accessit amicos eliditq; & sua cōsultationes cōtraxit, & noctu patre palatū in-
gressus cubili fontē, ut refractis eam nalo detruicato deformauit, genitricēq; in proximi

mare demersa est, nec ausus est imperator ad iniuriam mutare, Latini omnibus insidit
 am eius, & Burgundionis audaciam pari indignatione consummavit, dum omnibus per
 opportune vero uisa est accidere Roberti ipsius imperatoris mors breui suble qua ad
 cis formidantibus, ne Burgundionis audaciam neglectam q̃ a Latinis ultione una radeb
 aliquando p̃ficeret castigatio. Suffectio exinde fratri Balduino exagonari ad mare Po
 nentem, imperator cunctibus Venetiis filiam obtulit in matrimonium, fore pollicitus, ut Ro
 manie imperii terram omnē insulasq̃ Vantari pollo in generi sui ipsius redigere pote
 statem. Latini uero proceres ueniti ne Baldunum imperatorem ad dñe fieri uires dñe
 da fratri infamia facerent audientem, iratam adolescentiam obsecrunt, qui nec in
 perij administrationem, neq̃ coniugiū, praestitit quod a potentissimo inimicissimo
 ostenditur inuicem, satis toleraret. Eucitq̃ concors omnia sententia Ioannē Brenū Ha
 rolymæ solo titulo regem ex Italia Romandiolasq̃ euocandū, Qui permittente ac su
 dente Gregorio pontifice Constantinopolim est delatus, eiusq̃ filia nomine Martha Bi
 duino quā esset desponsata, constitutū est post societi morte imperium genere permitt
 dum. Ioannesq̃ quamprimum inij imperium, nihil duxit antiquius, q̃ illū in Gallias mē
 tere auxilia imploraturū. Et imperator exagonari repulsum ageritine tūc, & quod se
 pe antea rogatus facere noluerat, eandem filia Theodoro Vantari filio desponsa uxo
 rem. Qua tunc affinitate Graeci imperatores pellendis Latinis, non minus una q̃ an
 tem. Quia tunc affinitate Graeci imperatores pellendis Latinis, non minus una q̃ an
 mos luxerunt. Prellusq̃ est illic terra & mari imperium Romanæ, & qui aliquas Ve
 neti, tum maxime plura imperator Latiniq̃ amittere. Quod uero Fredericus occidit
 imperator interea egerit in Italia, dictū multa non parū digna duximus alciuſcule repō
 da. Erant atate illa in marchia Tarusina familie nobiles ceteris praestantiores. Eclini
 Albericūq̃ de Romano apud Bassianū Carrarienses & marchiones Estenses. Vno
 monticuli, & in eius agro sancti Bonifacii comites: & quō ceteri haberent uiculiorem
 profapia origo. Eclinus loco natus erat subobscurore, cuius aui eiusdem nominis
 Theotonius miles gregarius cū Orthone tertio uenerat in Italiā hic uero sub Frederico
 secūdo, quā esset uita & moribus perquam adūsalia, auctus est opibus adeo magnis, q̃
 tyrannide sibi cōstituerit maiorem ceteris omnibus, quas abq̃ imperij aut regni tūc
 Italia raro alias peruenit. Durauerat ad id temporis integra societas, quā populus Lom
 bardie Frederici primi tēporibus inisse ostēdimus urbes complexa potentissimas, Me
 diolanū, Brixiam, Mantuā, ac maiorem Romandiolae partē: & in Transpadana, Veron
 nam, Vicentiam, Paduam, & Tarusium: quibus Veneta urbs tunc penitus dominio ma
 ritima cōsentiebat. In Frederici partibus Cremonenses, Bergomensesq̃ Parmenses. Rhe
 ginenses, Mutinenses, & in Alpibus Tridenti perisiebant: ceterae urbes & oppida Lō
 bardig, Romandiolae, & marchie Tarusinae pro uarietate fortunae alterna sauebat. Quo
 itaq̃ anno Fredericus pontifice apud Viterbiā data spe frustrato ac plane decrepto abiit
 in Alemanniā. Eodem reparatis copiis per Tridentinum mense februario in Italia est
 uersus. Primaq̃ urbs Verona in illius partes Eclini opera est reducta. Inde Fredericus
 Mantuanum ingressus agrum, Marchiam Gazamq̃ oppida ut capta direptaq̃ incēdit, &
 Cremonā accedens nouē mensibus apud eam moratus est, ex qua quā esset motum ob
 sidenda sibi Mantuā cōminatus, flexit de itinere in Vicentinos, qui ex improviso copis
 circumdatis, ceperunt deditionis facere mentionem. Ea q̃ huius occasione Fredericus,
 dum ultra citraq̃ cōmeant oratores, urbē dolo captā ipso calendariū Nouembrium cele
 bri die dēstitit atq̃ incendit ad eamq̃ transper moratus, quoad exercitus populū, de
 uasatq̃ Paduanum propinquū agrum, in Tarusinos duxit: circumfessamq̃ cepissent
 bem, in Patavinā immisso milite subuenisset. Dum ad in Tarusina oblidione agi, q̃
 ueram fuisse constat, refecit Henricum filium paternā abominatum in ecclesia impie
 tem, foedera cum socijs bello Lombardis constituta habere, quos primores regni Ale
 manniae fuerit suuiores, itaq̃ ueritus, ne dūcēti aduersus filium proceres populi The
 toni aduersarent, impudentia usus inaudita, pontificem per nuncios orantē. Pontifex, ut
 uidet, foederis ignarus concessit literas apostolicas, quarū ut regno subditi Alemāno pa
 tri aduersus filium paruerunt. Accessit in fide publica & rogantibus regni proceribꝫ
 nia donatū atq̃ impunitatē Henrici crudelis pater in Apuliā relegauit. Vbi postea con
 bente in carcere publico est necatus. Quinēq̃ per eosdē dies cū Frederico cōcupis
 go An.

A
 gi Angliæ forem affinitatis præda obstante uxorem nequireret accipere, pontificis dis-
 pensatione uniti composuere factum. Anno qui sequutus est saluti septimo & trigelimo
 supra duodecies centum Theobaldus rex Navarra, proceresq; Galie, Almericus co-
 mites Montisfortis, Henricus comes Bari & Campanie comes, per Germaniam Hunga-
 riamq; Constantinopolim peruenere. Inde Ptolemaidæ delati prosperis successibus il-
 lo sunt gaudi, populationibus longelateq; cõmissis, quæ præda omnifariam rerum, co-
 piolissima exerciti durauerunt. Postq; eius præda exemplo atq; spe, ut Almericus Hen-
 ricusq; comes ad Gazam usq; prædando uerēdoq; cum multis cohortibus penetrarint,
 intercedit uero Ptolemaidam Gazamq; priusq; ad culta sit uentum, oblonga regio ple-
 taq; haerens, quam properantes in prædam Christiani, minus q; oportuit cõsiderarūt.
 Sed quæprimum festi de longo itinere, prædaq; facta tardati, redeuntes hostē sequi su-
 tentem uiderunt, sese inuicem corperunt demerere & meritisq; dammare: nec satis eos
 lauit, quod serpenti uero alibi fuit saluti, prædam pugnando simul reſciendoq; dimitte-
 re. Almericus enim, Henricusq; dum alij fugæ ipsarum pugnando hostēq; reprimendo
 præbere inuicem, in duorum dierum fuga cum suorum quibusq; melioribus cecidere. Ab
 ædiorib; quibus nulla fuit decore cura, Ptolemaidæ cladi acceptæ nunc sunt reuer-
 si. At pontifex Gregorius quum Perusia interamniam, inde Ferruillimonasteriū, post-
 modum Ananiam accessisset, Romam a populo desideratus rogatusq; redire cupiebat:
 indifferēti uis Petrus Fraſepanes pecunia a Frederico corruptus, custodia pro pontifi-
 ha-
 bita prohibuisset. Diacritiq; Viterbiam pontifex in illius hereticos processurus, Cam-
 polum interim Alemannie re, Fredericus in Italiam reuersus est, firmo ut postea apparuit
 proposito, socias bello urbes pro uicibus edomandi. Sed prius omnium Patuini blan-
 diuoluntatisq; libertatis retinendæ factis ab Ecelino pollicitationibus decepti partes
 imperatoris sunt sequuti. Quibus nescitigio Ecelinus iremū ferulensis sagum imposuit,
 Zobardo uiro Germano cõ Theutonica Saracenisq; cohorte ita immisso, ut Saracenis
 portas Alemannicæ palatii seruantibus in apertam seruitutem Padua sit redacta. Præ-
 sentem quia Carrauenolim odio atq; inuidia Axo Eilenſis marchio, Frederici, uel parti-
 us Ecelini partibus adhaerebat. Pontifex uero de Frederici in Italiam reditu apparatuq;
 quæ maximū faceret, certior redditus, Gregorium Montelongum sedis apostolicæ pro-
 nuntiatū ad illū misit, orana obtestansq;, ut si pacem ecclesiæ, uel potius Iesu Christi, si
 fuit ipsius beniuolentiā, quā proximis diebus in fauore aduersus filium, & uxoria dispen-
 satione testatus fuerat, tantū faceret, quam certe Christianus princeps facere debet, consi-
 tata cum Lombardis a Frederico aucto suo fœdera, quæ Henricus pater inuiolata uolue-
 rit, conseruaret: & quum assensum Fredericus præstare uideret, misit pontifex unum, et
 horum post tres cardinales, qui re infecta uel potius exasperata Viterbi sunt reuerſi. Pō-
 tificē namq; magis Fredericus, q̃ Lombardos deprimere anhelabat. Prius autem q̃ Lō-
 bardia decederent cardinales, Fredericus in Montemclariū duxit Brixianorum oppidū,
 & expugnati direptumq; incendit. Brixianos exinde quō non posset trahere in suas par-
 tes, duxit in Mediolanenses, qui cum exercitu & charroto illi in itinere apud Curtinō-
 dum obuiarunt. Pugnatū est utriusq; animis ardentissimis, & spe neutrobiquē inflexiore. Sed
 quæprimum sanguinem effandi, cadentesq; utriusq; calcari conſpexerunt Mediolanē-
 ses, acie plurimi sunt dilapsi: quorum exemplo socij quoq; bello populi uias in patriam
 ducentes, uel notis ingrediebantur, uel stantes in aciem proximis ita interrogabant, ut
 uiderentur impendentem perniciem expauescere. Itaq; quod plerumq; adſolet, factum
 est, ut maior pars minore, exercitatioq; inexpertiores superaret. Melioresq; ē Medio-
 lanenſi populo & sociorum auxilijs, quos pudor & uirtus in pralio continuit, partim
 cecidere, partim ad charroium conglobati, Frederico præſenti exhortantēq; sese armis
 depoliti permiserunt. In quos Petrus Teupolus Venenarum duci filius Mediolanen-
 ſium potestax, & copiarum ductor primarius fuit: nec cessat Frederico uis ſaris incruen-
 ta, tum multis a ſuo exercitu interfectis uulneratisq;, ut omnia Mediolani spe ponendi,
 quæ haudquaquam tenuis apparebat, Cræconem redierit. Vnde Petrum Teupolū Pi-
 ſam, & inde in Apuliam miſit, ubi in uinculis cruciatus est. Et sub ipſum uictorie non-
 etum, Padum allatum, Ecelinus oēq; pacēq; impatiens Azonem Eilenſem proditio-
 nis inſulam in Eilenſi oppido per arma cecit receptumq; oppidū Saracenis attribuit
 conſer-

Anno ſcl.
 MCCCXIII.

conferendum. Cupiebat eo tempore, querebatq; Gregorius pontifex in urbem Romam reuerſi, populum à quo rogaret exaudiri, loquensq; Cincq; tunc ſenator, plebis atq; ſordido natus loco, pecunia à Frederico corruptus obſtitit, cuſtodia portari compulſo, attributa, quos pariter corrumperat Fredericus. Sed eccleſie ſtudioſi occupato Capitolo Ioanne deſiciente, legationem ampliſſimam, cuius princeps fuit Iacobus Caponus miſerunt, pontificem reducturam ueniensq; Ictiam populi per ſe magna, diſperſa per uſcos, qua incederet pecunia, & annona paulo poſt in plebe diſtributa eſſet maiorē. Nec deſuerūt ad eos diſtribuerē annona dies, ſeditioſi pecunia itē à Frederico corrupti, quos machinationis in pontificem conuiſcos, à Ioanne Iudici tū ſenatore, populi ſuſcitāt relegari. Perq; eodem dies pontifex audiat Mediolanenſium claſſem moleſtiſſima ta lic & tamen in meliorē ſolito ſpem erectus eſt, ducē Venetorū exiſtimans illam in ſili necē iniuriam aperta in Fredericum inimicitia proſequuturum. hinc magna uſus prudētia pontifex, Venetum Genuſemq; timore belli potius & ſuſpicioē, q̃ bello iniecit exoſos, ad ſolida pacis ſcedera perducere curauit. Vocatiq; Romā cum publica rei utriuſq; publicæ autoritate, legati ad præſcriptam diem præſto aſſuere. Dedit autē pontifex, conſtituit atq; ſuſcit accipientibus pacem annis nouem hiſ cōditionibus duraturam. belluſq; populus ſuſciperet gereretq; cōmunia, nec pacem, amicitia, bellumue alter ſine altero cum Vattari Græco imperatore habere, aut inire poſſet, & utriuſq; populi nauigia amborū ſimul deſerent inſignia. Obſtatuſq; eſt pontifex, quod decreto ſancitū genmulgari fecit, partem quæ huſuſcemodi conſtituta paci contraria primū faceret, ex cōmunicationē cuius ſententia tunc eſt lata, interdichūq; à ſacriſcijs incurſū. Secūda hanc pacē magna omnīū latitū conſtitutam, arma pontifex ſpiritualia & ſacerdotū propria in Fredericū exercuit, ex cōmunicatione in illum ad diem coenæ domini promulga ta, & omnib; iureiurandi religione ſoluit, qua impēij regnorum uſ ratione illi conſueſt aſtricti. Et quidem ea pax alioquin laudabilis, uel ea ratio maxime fuit neceſſaria, ut bi præpotentes Itali populi, hinc Frederico, inde Græcorū imperatori Latinos apud Cōſtantiſinopolim opprimendi poſſent reſiſtere. Ioannes enim Brennius imperator ad eum obierat dies, & Balduinus ex decreto acceperat imperium. Ioannes item Vattari apud Adrianopolim orientaliſ appellatus, & alter apud mare Ponticum exagonarum Grego rum occidentalīū imperatores partem diſciſſi, partim coniuſciſſi copijs, Latinos, ſicut ſa præ diximus, ut Græcia eſſet, adnatebantur. Et Vattari continuatum ab Adrianopo li Smyrnā uſq; & Satalia urbes maximas, obtinebat imperiū. Cui & ſubertant aderantq; in bellis aſſidui Marcus Ganarus & get pelagi, & Leo Gualla Rhodum inſulas tyranni de obtinentes. Fregerunt Veneti aliquot ante conſtitutam pacem annis utriuſq; Græci imperatoris audaciā, conſulibus illorum, quotquot intentauerant, inanis. Cretenſes in rebellionē pendentes cōprimere cupiens dux, eam inſulā pro Venetis gubernans Mar cum Ganutū mercede conductū auxilio aduocauerat, quum accerſitus a rebellibus Vattari tres & triginta in expeditionē adduxit triremes, & quem ſolū reperit cum triemib; octo reſiſtente, Ganutū in patriā prodito Veneto redire curauit, obtinuitq; tunc de inſula Creta Vattari Rethimum, Mille Poſthimum, Caſtrum nouū. Sed quum ulterius progredi Græcus imp. obſiſtente Veneto nequiter, relicta oppida cō impoſito præſidio amiſſit, treſq; de ſua claſſe triremes apud Cythereā inſulā naufragio perire. Tunc educta Venetijs ad eius rebellionis Crete famā claſſis, Ragulinos, q̃ ſualionib; pollicitationib; q; Gregoriorum Vattari ſtudentiū deducti deſciuerant, data uenia in ſolā ſederationē amicitiamq; recepit. Neq; uero potuerit Latinorum debilitatē Veneti adeo adiuuare, quin Conſtantiſinopolis tanta bellorū acerbitate ſit preſſa, Balduinus imperator Philippū ſi um infantē accepit griſ alieni pignus tradidit mercatoribus, quem illi propiē cōſultet ſecuritati, Venetijs miſerunt in cuſtodia retinendū. Detrahit quoc; edium publico rum, & baſilicarū culminibus plumbū, uenit nec erat alicunde auxilio, præter opē, quæ multa à Venetijs ſuo ipſorum impendio obuenebat. Tandem Græci imperatores rebū elati gilpere patrias, Cōſtantiſinopolim terra mariq; cinxerunt arcuſſima obſidione. Vnde in ſalutis deſperationē adductus imp. Balduinus, Venetos ſiſis grauatoſ periculo & laboribus magna euicit precum inſtancia, claſſem ab illis triremium uiginti quinq; amā dam, cui pro dimidia communis utriuſq; ſicet impenſa: & ne fraude in ſolutione periculi

A culum ne amitti forte imperij Venetus timens impendii recularet, pignora imperator
 dedit omnia preclatissima, lanceam, spongiamq. quib. dominus & saluator noster, hinc
 portatus, inde vulneratus, & crucis ligni, in quo ea perulit partem. Immisit dico Vene-
 tianum decem viginti quinque menses, expectantem in porta, & ipsa urbis moenia in-
 festum insolentissimum hostem Graecis praelio superauit, & quatuor viginti de inimi-
 ciis effugeret cepit murem, Constantinopolis obsidione liberata est. Quinertis Leo
 Gaialla, qui Grecois dicitur obsidionis clausi praefuerat, eadem die Rhodam insulam & se-
 ipsum Veneto perfoedera subiecit. Et hinc quidem Constantinopolitanae urbis libera-
 tio eodem erat facta anno, in quo pater Genuesi cum Veneto pontifex Gregorius esse vo-
 luit. Quare pontifex ipse maiora indies aduersus Fredericum intentare disposuit. Exdera
 cum Veneti inijt, per quae classis tremis item viginti quinque communi parij impen-
 dio est armata, quoniam adhiberi voluit pontifex Frederico Siciliae viribus expellendo, qui
 intra post instantia Mediolanensi clade Cremonae aliquandiu fuit, ubi exercitus & repa-
 ratus & acutus maiore solito coegerat, animo, ut credidit est, Mediolanenses, aut Bononi-
 enses, & Romanos ex compulso inuadendo quia tunc dominica resurrectionis solennia
 imminuebant, ea apud Paduam, tunc sibi primum omnino per Ecelinum subditam cele-
 brare constituit. Unde factum est, ut tertio ipsius Paschalis die ad leuante ecclesiae Padua-
 nae dominica domum accelerata, tabellarius constituta apud urbem pacis, & sua pro-
 mulgata excommunicationis fecerit certiorum. Cuius tamen rei fama Padua in prius ro-
 tam peruenerat citius. Is itaq. sic ad simulatam animi quiescem copiosis, de sua iusti-
 tia, de rei ipsius indigentia multa disseruit, Petrumq. Vincensium magistrum epistola
 sua magna ut in illa reate facienda uir, sermonem habere iussit, suis laudibus, suisq. de Ro-
 mana ecclesia deq. Romanae pontifice meritis redundante, & tamen exercitu in parum
 tunc pulsus emq. Venetorum terram ducere iussit, ipse furens secedens, ut potius amica
 praecellit. Item est in sancti Hilarij monasterium. Et terra omnis Veneto subdita Patavi-
 no contigua agro uix sustinuit operiens se Romani olim imperatoris exercitum, in Be-
 lunq. nuntium exigat, quum non esset terra accessus, conuicti sunt tacta Superueniens
 interius Venetijs cymbalum sagittarum plenari multitudine, quae aquas, sicut equites ter-
 ram cuperet, Fredericum re infecta redire compulsi. Reuersus Padua Fredericus praef-
 lantissimos usq. per auxilliorum specie eduxit in obsides, & Vincensium accedens monticu-
 lum in arcem capiti Saracenis attribuit custodiendū. Classis inde Veronensis agri
 perfido muniat, ne liber culpa se ignaro in Germaniam esset accessus, & cumq. Verona
 accessus, in qua multi essent obsidum loco habendi, in Mantuanū agrum signa edixit ca-
 lida edocenda. Iussam tamen de nocte media procedere agmen Padua qua traiecit, in
 Parmenses petere curauit: tuncq. de continuato per agrum Parmensem itinere, nuntij
 prius q. in Lucenibus est quies. Nec magis iter id suum Fredericus conficere, q. Eceli-
 nus marchia omni Tarvisina sibi subijcere accelerauit, magna ubiq. sed obsidum maxima
 apud Padua usq. crudelitate, de qua alia dicendū erit. Decedens Luca Fredericus Pi-
 las se conuict, eo cōsilio, ut non prius amicissimam linqueret urbē, q. rebus Hetruriae cōpō-
 sita urbe Roma, & obsidum ecclesiae terra potiri adiret. Anni paulo prius inchoauerat
 salus quadraginta dies duodecimq. ceteris, quū pont. Fredericus audiens Apennini ef-
 fectus transgressum, rebus Lombardiae atq. Romandiae constituit subuenire, quo iubere Gre-
 gorius Montelongo sedis apostolice legatus, Mediolano ubi praesente Frederico con-
 tinerat, Bononiā se cōtulit. Eodēq. tēpore iacobus Teopolis Venetorum dux, classem du-
 centi amplissimā aduerso Pado Ferrariā est delatus, quo & Mantani terra & Pado ppe
 populum et accessit. Ex his se locos addiderit, Alberticus Ecelini frater, Azog. Eten-
 lis, quos affinitate cōmunicos pari Ecelinus odio psequabatur. Eas postea copias ad pōsi-
 tis praefecit cōuenisse audiens legatus, & ipse adueniens magnū exercitū Bononiensium
 populi copia auxilij effecit maximi. Ferrariā urbē tunc Frederici autoritate fauoribq.
 obhorbat Salinqueria Ferrariensis honesto natu loco, qui Ecelini sororē diu antea ha-
 buerat uxore, adeo illi amicitia magis q. affinitate coniunctus, ut quā ille gubernaret, ei
 ibi uideret in Ecelini arbitrio cōtinuare. Isq. senex, ac propē deceptus ut laudatq. pra-
 dentia, Ecelini famulig. nū prius obsidum Ecelini cū illis dissidia, uoluntati in omni
 rebus fuisset assensum. Obsessa est igit. ac diu oppugnata Ferraria, diutius resistere parua
 nisi Salin-

nisi Salinqueram aliqui prudenter ad colloquium ab amicis evocti legatos intercep-
 sisset, quia duce Venetorum Teopolo post receptam urbem, Venetias duces, & libe-
 raliter habitus, quiescentissimum habuit uite finem. Ferrariam vero pontificis Gregorij lega-
 tus Azoni marchioni Estensi attribuit pro Romana ecclesia gubernandam. Et post id te-
 re temporis clausis Venetia, quâ diuicia Gregorij pontificis impensa armata hulle do-
 cuimus, ad Garganum montem delata est. Unde obitus duodecim Frederici truces cuncto
 eius orge prefectas fugauit, Thermolas inde, Rhodumq; Vellinâ & Vellitæ oppida de
 regno cepit: duq; milites excensione facta Vellitæ spoliis diroutit, nauis Cetra in sinu
 Sipontinum impellente est acta, quâ mille uiris pugnatorib; armata, & Frederico militante
 Veneti expugnarunt. At Fredericus aliquot interea menses Pisis egerat, de qua urbe di-
 scordiq; contentionebusq; omnem repleuit infectiq; Hetruriam. Singulas enim ciuita-
 tes, singula oppida percontans, qui suas, qui pontificis Romani sequeretur partes uolui
 intelligere. Pisanus quos uel Genuensium, Venetorumq; odio sibi omnino dedians no-
 uerat, statim asserere maximè adnixus, ut essent se absente, à quib; praesidia Romani
 peni Hetruria, à quibus direktionem gerendis rebus, à quibus consista paterentur. Fue-
 runtq; Lucæ, quam primò de sinere ciuitatem adiit, suorum Florentin, Pistorij, Volat-
 rin, Aretin, atq; Miniati, quos siue deprimendi concius suos libido, siue temeritas in no-
 torias Frederici aduersas ecclesie ac solite quietis provincie studiosos parè factioib;
 seduxit. Serpilitiq; adeo longe & late id malò omnem Hetruriam breuitate diuina, et mi-
 la ciuitas, nulli oppidò, nullus pop; ea habere periculis illam manserit intacta. Florentia
 tñ pariter admodum paucos & ipsos nobiles, maiore fuerunt constantia, ut quiete ac pe-
 pemodum libertatem florentibus Romanorum pontificum rebus consueta pro uincul
 cõseruant: & quum Fredericus urbem ipsam memorans imperij iurum esse, et in sua
 partibus tenetis contenderet, ausum illi ferre nobilitatè omnem pop; per arma Floren-
 tinus tunc. Eam itaq; ciuitatè sepe percontatam Fredericus, quum precibus pollicenti-
 busq; nequirer, armis territam in sententiam perducere est adnixus, praesidio ex Ger-
 manis Saracenisq; singulis partium suarum dato, cuius fauore contraria sentientes exi-
 minarent: primiq; omnium Pistorienses cancellarij, idem familiaris nomè, Panzaticos eis
 cerunt: Volaterranis deinde, post Miniaticulis, Aretini & Lucenses scelus in ciues cõsũ
 guinosq; admiserunt. In multis enim ac penè in omnibus populis eo tunc denentè impie-
 tatisq; processum est, ut quem pater suum, frater uel fratrem uideret contraria sententi-
 pelli patria sit passus, aut confodi repugnantem. Quo infortunio quum sola careret Se-
 na, in aliud malus seipsam precipitauit. Amicitia namq; Pisanorum, uel potius odio loci
 ente Florentinorum, Senes nedium partes Frederici sum sequuti, sed illi sese per sorte
 ea subiecerunt, pariterq; Petusinarum odio Aretini, factumq; est stupenda celeritate, ut
 studia partium, factionesq; & populorum sectiones, per omnem Hetruriam penè diuiso
 fecerent. Cui infectioni à Frederico, ut diximus, disseminata, nomina quoq; aut ipse, aut
 ex suis Germanis aliqui indidere. Verbo enim quod certe Germanicè est, studiosos ec-
 clesie Guelfos, & imperatoris factionis Gibellinos placent appellari: faustiterq; addo-
 cor, ut credâ Ptolemeo Lucellæ episcopo, qui paulo post ea tempora scripsit, ea insuare
 bus Italiae nomina, primò apud Pistoriũ fuisse audita, quæ paulo post omne Italiã, prius
 unicâ urbem Venetia infecere. Tantaq; rabie dacentis, & eo amplius annis ad huc usq;
 tempora sub insuato eorũ nominum titulo scutè est, ut petora inter seipsos scelera quã
 doq; Itali cõmiserint q; quæ à barbaris iam cessantibus fuerat perpessi. Viri enim in-
 bem populariter, provincia in provinciam, populi pars in alterâ, nulla impellente aliq;
 harũ partũ causa gessere bella, quorũ nullus uictorie finis, nullus modus, nisi in sangui-
 nis effusione & exterminio est petius, nec uicini inter se cohabitantesq; solò ei debac-
 chati sunt insania atq; impietate, sed quingentis seiuincti passim milib; pauperes, egredi-
 q; quæ, ac diuites & factiosi, quò forte obui herent, nefaria iniicè cõmiserunt. Nò modò
 enim diuisa sunt insignia in prelijs preferenda, sed colores, terri fructus, uestib; habita-
 ipse hominis in cellas, digitorum concepitur, & oris hiatus suam habuere partem signifi-
 canonè. Brixiani, Bergomensesq; apud q; ea maxime inualuit calamitas, aliò enim ep-
 corũ plebem plurim us est usus, quo scindas modo plurimò uratione partem exilium
 interesse, audiumq; aliquando exhorui, fuisse in Bergomeniũ montibus, qui aduen-
 ex Cala-

[illegible]

A. Ite. Itq. Rauennam frequentem populo dissimamq. tunc diu in Romanorum pontificum obedientia non magis gubernauerat, quam possederat, nec unquam Frederici partibus uoluerat consentire. Quare fretus montis illius occasione Fredericus, & accelerauit iter, & inde ex improviso adita facilius est potius inde in Faentina est ductus, qui ciues Bulgarelli cognomine in urbe primarij partibus ecclesie cū Petro Traversaria cōsentientissimi constantissime defensas. Et erat in Lombardia Gregorius Mōtelongus potius legatus, qui a Faentina Mediolanū usq. quicquid urbium oppidorumq. ita impolitum est. Amulx, in pontificis Gregorij & faciorū bello partibus cōnebat. Omnia sunt pridem a nobis, quæ Christianis in Asia agētibz tunc temporis acciderit. Paues tamē & parafacōda fuerunt, quod Conradino Saladinū filio rebus humanis, sicut docuimus, exempto filiorū eius tutores cōstitutas cum Christianis inducias seruauerit. Quas paolopoli cōfirmavit Richardus regis Angliæ frater. Is enim exercitū haudquaquam continendum in Asiam transportauit, & Prolemaide Tyrniq. appulsus rem illarū urbium Christiani repperit opibus reuictorem esse, quā quæ sua ope & opera subleuari posset. Vnde prudenti usus cōsilio easdē inducias in aliquot annos firmari curauit, & Babylois Soldanis post cōstituta cū Frederico fœdera in nullos prouocat motus. Sed ad potius est redeundū, magis Frederici persecutione solo nomine Christiani laborātem, quā Accon Tyrniq. tunc laborauerint a Saracenis. Is pontifex suadentibus Præcia & Angliæ regibus, ad quos miserat, ut diximus, cardinales, conuocauit oēs orbis Christiāni prelatos ad cōcilij celestiadum pro reformatione ecclesie & p̄sidio in Asia apud Cōstātinopolim laborantibus afferendo, primū omniū cardinales legati Romam simul reuocari multos ex Gallijs Hispaniāq. & Angliā prelatos, & uiros excellētes acceptosocios cōcilio assuitos. In quibz Petrus de Collematio Rothomagiensis archiepiscopus & abbatēs Clauicellā Cisterciensibz fuisse. Senserat Fredericus cōcilio esse inditum, inenitibus per Italiā a se ubiq. oblectis, futurū intellegebat, ut mari omnes accēdere conerentur. Quamobrem Entium regē filium Pisanū militem Pisanas ubiq. mari firmandū habere curauit. Pisanisq. quā rogati interunt suo infortunio operam præstiterūt. Alidmāq. nauigantes mari cardinales atq. prelatos cum immolūis p̄sidio a Genijs tremitibus, rex Entium apud Sardiniam inualit, & fugientes simul retinentesq. & ut apparuit, euasione superueniens Pisanā classem interceptit. Qua die Pisani nauis sue causam & inuitum dederunt. Cardinales autem & prelati ad Amalphitā urbem ducti sunt, ad quam postmodum in custodia sunt tenati. Dum autē eo tardatus captorū cardinalium & prelatorū impedimēto desistit a cōcilio pontifex, mense Augusto & primo quadragesimo salutis anno supra duodecim cōtenti obijit. Gausfredus ex Castellones gēte Mediolanensis Sabiniensis episcopus in quartū Celestini pontificē est creatus. Timuile inueniētia Fredericū, ne pontificē patriā audientiorē defuncto libi hostē efficeret, quā item tutione pontifex easte grandisæculi prudentia, quæ in illo plurimū eminebat, est usui. Ad Fredericū enim mīrens obditionem Fauētiz continuantē multis illū de futura pace pollicitationibus delinire conatus est. Sed priusquā Fredericus rēpōdere posset, Celestinus ipse duodeuicesimo pontificatus die defunctus est. Cui ut successor daret uno & uicesimo mense laborati est. Causam eius diuturnæ uacationis apostolicæ uarietati uidemus. Sunt enī qui Frederici partim persecutiones, partim subdolas pacis promissiones, partim factas cōminationes uelint affirmantq. cardinales ab electione faciēda deteruisse. Sed eadē ratio Celestini electionis tēporibus integra erat. Nos uerō magis theologo Parmensi ordinis minorū, qui uidisse omnia sentit de Frederico a nobis scripta credimus, rēto Amalphitano carcere cardinales, ne ipsi absentibz electio fieret protestatos fasset quibus & collegas facilius assensisse crediderim, uidētes omnē Italiā Frederici motibus quassatā esse, & imminere per singulos dies periculū, ne urbem Romanā caperet, cuius agrum de multis locis populationibus pene perempta agēbat, maiore tamen cura ubiq. adhibita, ut maris undiq. undiq. itinera latrocinijs infestarentur, ne prelati cuiuspiam, aut uiro excellētī a regibus principibzq. Christianis ad urbem esset accessus, creando pontifici auxilium suasioneq. adiutor, adeo ut nostro credamus theologo affirmari turbinibus Italiā a Frederico illata factē esse uniuersam in illa timē, quæ potius rabies potuit appellari. Fauētia interim anno obidiōis p̄p̄ci in Frederici potius Blondus.

DE testatem pactione est facta, inde in Bononiā duces studio cum persuasit quod tunc pa-
mum Paduum est translatum: & quoniam pontifex non speraret, persuasito agro duxit
in Mutinenses atque Rheginos, nec diu apud eos moratus sola agros uallitate cōtenuit
fuit, presertim quam propere et ducere in Parmensem, à quorum nonnullis odio Piarci-
tinorum tradende urbis spes oblata erat. Secundus iam annus colluxerat late in Ferdin-
andum excommunicationis, quo in tempore sicut ex superioribus facile apparet, sedis apo-
stolica nulla aut tenuis autoritas, aut minima potestas fuerat, Gregorio ad postremam
uitae suae annos uarijs afflictio persecutionibus, & sede ipsa postmodum per duodecim
mensēs propter vacationem urbis inanis. Quae tempestas Balduino Imp. Constanti-
nopolitano, & ceteri Latini in Romanā agentes meliora quarex amiserat, adeo ut de
retinenda Constantinopoli desperaret, quam saepe apparuit Graecorū potestati redde-
turam, nisi proprio Veneti impedimento succurrerent. Nec erat apud eos obsecrari auxilia
à Christianis frustra expectari, aut peti posse, quibus mittendis Romani pontifex &
opera & autoritas. Dedit itaque Balduino, sicut & saepenumero plurimis laborantibus in
genium necessitas. Qui Raimundo sociatus comite Tholosano in Iherosolim delatus, po-
tionemq; licet debuissent principes ipsi adiuvare Fredericū, la enim Parmam urbem à sa-
pientia suarū partium introductus, aduersarios numero plures, q̃ sui erant electi, his po-
pulariter in Placentiam cōmigrarunt. Impetrarunt uero Imperator & Raimundus à Fre-
derico cardinales prelatosq; Amalphitanum carere liberari, fore possidet in illis ad colle-
gium perducit, ad optatissimā pontificis electionem uenirent, cum quo ipsi citam im-
perij & ipsius Fredericturū & solidē pacis haberent exactissimā rationem. Venien-
tibus inde Roman Balduno & Raimundo, qui quid in uias fuit cardinalib; prelatis,
curialium atq; Romanorum obuiam prodijt. Et quia multas Amalphim Frederici
nuncios praecessit tertio principia Constantinopolitani in urbem aduectis die, subito
numeros urbem persuasi liberatos cardines Ananiam peruenisse, q̃ nō magis co-
polino collegiū eo accessit, quam effusus omni curiam, & Romanos citas primarius
est secutus. Quoquam Balduinus Raimundusq; accessissent, illico de electione agi ce-
ptum. Quar lunio mense quartū quadragiesimū, & duo decies ceteri salutis anni apud san-
cte Marie basilicam celebrata est. Et Simbaldis S. Laurentij in Lucina presbyteri ca-
dinalis Fulchea comitis Lavanæ Genensiu in quantum Innocentium esse creatum. Pla-
uisse ferunt Frederici nuncios apud Balduinum Imp. agentibus illius uiri exultationē,
Frederice omnium eius collegiū, & curiae amicissimi, certatimq; Parmam simulā sunt e-
quites acceleraturi, à quibus latio Fredericus nuncio afficeretur. Is autē mentis sup-
ercilias festus ex copiosius respondisse, bonū se amicū cardinalem in arcem huius holtem
Romanū pōt permixisse. Ah Anania in urbem cum esset reditum, de pace agi placuit.
Quae cura Imperatori Balduinum & Tholosanum comitem neque ac Italiam pontifi-
cem cupientissimum totos menses quatuor dies noctesq; exercuit. Frederici oratoribus
nuncijsq; per dies multis, & nulli fas formulæ, nulli oblata cōditioni sine scrupulo
acquiescentibus, & relicti interea pontifex Fredericū in eas caput eū Romanis ciuib;
machinarum quidem machinationis ea erat ratio constituta, ut recedat citius Ca-
stellanum pontifex Fredericum ad se ueniatū expectaturus in itinere experiet. Quare
pontifex ueritus ne si penitus demegisset cōditiones, conuerteret ad facinus in ipsa urbe pe-
tilentē, & petita pacis cōditioni uerbo est assensus, & diem sui accessus pulchra somnio-
rum ex formula cōstituit. Inter ea petitās à Genua virescentes ad Centumcellensē portū
applicuisse certior factus, noctū adequatā ad illas delatus est, & nauis à Genuam uen-
tum pervenit, ubi periculosissimā inedit ualeitudinem, ex qua cum cōualesceret, ad Phi-
lippum regem in Franciam se contulit. Ingressum Rhodano amne aduerso Francia re-
gnum pontifex Innocentiū rex summa veneratione excipit curauit, deducit Lugdunum.
Quam in urbem conciliū pontifex quā celebrare constituerat, sue primum consilio
honellari. Quotiens enī sermonem ad populum homiliasq; habuit, quod unoquoq; lo-
lenni die fuit, Fredericū alta inclamavit uoce, illum admonens, ut ad ea responderet qua
aduersum se pro iuribus ecclesiae consequenda habebat, Lugdunum se conferret, futu-
rum protestatus, ut si non accessisset, sancti postulata fecisset ipse patrum uerere insti-
tum conciliū conuocaret. Quamq; aliquot elapsis mensibus, nil ab illo responsionis
habuit.

- A**beret, accessit sunt ad synodū patres de iure & cōsuetudine assituri. Inchoaueratq; tūc sexus, quadragessimūq; duodecimūq; ceteris salus annus. Conuenerat uero maxima ex parte conciliū iurari, quā Fredericus Taddæum Sēuēllanum iureconsultum, & qui den prāstantissimū misit oratorem, omnia ut postea cōstitit dūtaxat iuramentis legationis apparere summa, & quam prae se tulit ea erat, Fredericum de re sua, de sua iustitia coram patribus dictatū, breui assuturum, quem expectandū & rogabat, & de iure pontificij rigore cum aduersariis cōtendebat. Nec morā grauitur pontifex patricijq; fecerunt, quoniam rescriptum est, Fredericum Parme agentē id maxime moliri, enitij, ut Brixianos, Mediolanensesq; bello diu premeditato parasitissimus inuaderet. Erat pontifex in Parma in be conlanguiet, & affines multi nobles in regione primarij, quorū saluta ratione dū fuit cardinalis amicitiam cum Frederico, de qua diximus seruauit. Eos itaq; pontifex etiam admonitos fuisse ut nudos Placentiam conuigere. Quod quamprimum
- B** est factum, sententiā pontifex in Fredericum excommunicationis, depolationis penarūq; pronunciauit, omnibus iuramentū absolutū, quo illi tenebatur, & potestate electionis attributa nouum quē uellent principem deligēdi, prout in sexto de iudicijs nūc habetur. Ad eam nūciantionem iracundia, cuius erat impotens, adeo excelsit Fredericus, ut prodigiorū pontificis necessarios iras Parme & uillas rure speciosissimas funditus euerteret paulo post id uoce, ut creditum est, multa etiam in pontificis oppressionē pollicente fatus, Lugdunū accedere proposuit, mouitq; Parma comitari dicens non amatorum magis quā rogatorū, quāten quantumq; post illis Romani imperij tēti pora nullus aut domi habuerat, aut in itinere duxerat. Imperator, Lombardie autē & rerum Italicarū administrationem Eusebio filio regi Sardinie commisit, ex iniuncta cōditione, ut se ipse ad Parmā continēret, quarecūq; ingruerent remotius gerenda, per legatos mini strisq; curaret. Iamq; Taurinum Fredericus attigerat, quā regem Brixium populare Cre monenses, ut obliuiscerentur Brixianorum oppidi furto, aut prima oppugnatione capiendi occasione per suam ipsius solitam celeritatem diligentiamq; ueretur. Sed illa haudquaquā impetiores facere Parmenses patria extorres. Qui Placentinorum allata populasit ope freni, iter ad recipiendū patriam sunt ingressi. Inter Parme praetor Hēricus Aretinus, cui dicendo intrā Frederico pridē impolito, Eusebio in Brixiano ductus, urbis praesidijs regimen demāduerat. Illic factionis Imperatorie Parmensibus impullus, structa acie extorres ad Tarum obujs conuincit est congregatis. Et praetū odio hinc inde uiribus maiore cōmissum est, in quo Testa praetor & praesidi primores inter se dissunt. Parmensium autē Frederico studentium non magna magis, quā crudelissima exdes commissa fuit, minimeq; postea negotio extorres in patriā sunt reducti. Ingressum iam Alpes Fredericum, ita auditis Parme casus ad reditū traxit. Futurum enim existimauit, ut eo in Gallijs remotissimo Parmensium si incolumes mansissent, ex p̄lo multi de Italia rebellarent, usq; est conati ceteris antehac omnibus maiore, copijs undique cōtrahendis. Venit enim cum omnibus Marchie Tarantina neruis Ecclesius, aduocare cōtrahendis. Venit enim cum omnibus Marchie Tarantina neruis Ecclesius, aduocare cōtrahendis.
- D** autem consilio & prodētia lucentem Fredericum, etiam priusquā Taurino mouere posset, Gregorius Montelongus sedis apostolicæ in Lombardia legatus, quē Innocentius pontifex Aquileiesi patriarchatu ornatus apud Mediolanenses Placentinorū iusserat permanere. Eo est curante hinc Placentia, Mediolanenses, inde Bononienses, Ferrarienses, Regimini, Mutinenses praesidia Parmam iunxerunt celestissimā, ut Fredericus illorum eruptionibus propē quotidianis ageretur, castra remotius cōmunire fuerit cōadunquē quidem castra in magnū circuitum fossa uallosq; primum caelo & praeter intentionem munitionē Fredericus in urbem aedificata linquere constituit, ut Parma q; prius tantum exeret funditus diruta, hinc in eius locū suffecta maneret; nomenq; urbi Victoris fuit inditū, & tutelaris sanctus de more Christiano martyri Victor in basilica cathedrali est nuncupatus, Victoriniq; moneta in urbe cula fuisse dicti; continuatum postea est duos ferme annos bellū atrox uariūq; & Lombardie ac omni Italiae perniciosissimum, omnibus quos per Italiam paritū Gibellinæ & Guelfæ lates infecerat auxilia nō magis militum, quā pecuniarum odio partium utriusq; contribuentibus. Et fuit planē urbs Victoria uario gentiū & rerum inuoluta cōmercio ac multitudine frequentata,

A fumanda, & nemine ulterius inexplorato progredendum edito fuisse. Sed ad Fredericum est redeundū, qui dum tanta iam multa, hinc pontifex Lugduni, inde rex Sicilie in Agypto cōspicua & dignitate republice Christiane gerit, Christianus ipse in Lombardia omnimoda crudelitate persequitur. Postquā enim Parma ut expugnāda spem abiecit, & famam illam in deditionē cogere est adnixus, multa truculentissime sunt cōstituta. Caput namq; diuersarū paritiam Reginenses, Mutinenses, Placentinos, Bononienses, atq; etiam Henricos ante urbis Parma portas, promissaq; trāsactantariq; & ballistis minibus, quas appellat bricolas, in urbē semitucos proferri curauit, nec a mulierū larum pudore est temperatū, si quādo pauperculæ clam in agrum delata Saracenorum & Frederici satellitū manus incidere. Tandē anno obdionis secūdo propē exacto, Gregorius Montelagus legatus, & Philippus uicedomnus Placētus ciuis Lombardorū prefatus prefectus, oblata, quā dū expectauerant, occasione sunt usi sagittarij Germani & Saraceni in magnum coacti numerū ad Parma portas fossatq; cōglobati sunt, idcirco rē aduēti, ut cōgredi ausos, uiti nulli apparueritantes in propugnaculis q; plurimos uulnerat. Tum legatus prefectosq; illustris in urbe aciebus, quos maxima possunt celeritate eripit, nulla cōsuetūda sagittarij, quod facie erat, mora adhibita. Id enim solum, quod cōstituerat, adhibetur, ut urbem Victoriā ex improposito aggredere. Eia ex securitate, quā Frederici portatus, & simul obfessorū Parma credita debilitas tam dū praestiterat, ut quæ a castris in urbē recta lataq; ducebat, oculos milites Frederici cernentes deambulantē cōpleuerat, Frederici exemplo, quem nosse Theologus, qui interfuit, scortorū gregi lasciuientem tunc per memora colluisse astringat. Omnia tamē a sagittariis ad prima erupcionis signa clamor in uitam subito portamq; relatus est, quē ac erpta i furib; hoste uulnera monitionūq; gemitus, & cōgientū tepidatū ingeminarū, cōfusū ad urbis Victoriā portam quam frequētissimū fuisse inermes uidentū stetit se inculeantes, hostē aduentare furentem sanguinolentamq; cōspiciat, dum arma respere properat, portā relinquere hostibus indefensam, & cōfugientū sagittariorū alio.

Cramq; intermixti inmixtis globo hostis eam ardenti animo renouit occupat. Nec mora, ad omnes in eam perducere utas & uicos pugnantē truculentissimē corptam erat, quoniam Fredericus altero super alterū portę occupationē & hostem Victoriā urbe positā nuntiāte, unicus in fuga spem salutis arripuit, qui pręter alia acceptę cladis damna, pręter dedecus & ignominiam, aurea quoq; & argentea, ac penē maiora q; imperatoria perdidit ornamenta. In quib; corona fuit mirabili preciosisimāq; fastidium ornata. Eam enim pondere & forma maiusculā, q; quę capitis de imperatoio nostri temporis more gestam esset, ad diuitiarū, quas certe maxima habuit, ostentationē in cubiculo cōspiciendū semper habebat. Dicant tanta praeda, quā particulatim retere operosum fuit, & deficiendorū exercitus, Victoriā urbem gloriose deuictam solo aequatit, nulla re magis illa domandus, quā quod in sanguinis humani, nō magis barbari, quā in Italici effusio ut modū excessit. Fredericus autē in Cremonensem agrum de fuga se cōtulit, nec Cremonā rogatus accedere est ausus, maxime uentus, qd facilliter contingere potuit, ne populus tanta clade etiam lasciuia atq; imprudētia afflictus poenas ab eo suppliciumq; sumeret. Cremonēsis enī militie flos cum canthodio in urbe Victoriā amissus, & odio partitū in primores quosq; fruitum erat. Reparauit tamen breuē exercitū Fredericus, & in Placentinos ducens, monasterium S. Columbe secus Dominum oppidum demolitus est. Inde mouens, ut per Berecentim transmissū Apēnino duceret in Henricū, Enricum regē filium Fauentim cum parte exercitus missa, eam urbē Rauennamq; in potestate, & proximam in obedientia retentū. Nam Foroliuenses liberi, quibus omnia inter Apēnini nōni Muticamq; illius, & uiam Flaminīā parent, libras centū imperatori tributum dissoluebant, pariter Ariminenses Urbinateq; faciebant, & Marchia omnis Aconitana, Frederico parebat, quā Perulini, Assisimates, Tuderiniq; partes pontificis sequerentur, Henricusq; pariter tota, pręter unicā urbem Florentiā Frederico magis subdita esse uidebatur, quā etiam partes amicitiamq; fouere. Quare hoc in suo aduētu nihil ardentius concupiscit erantia, quā in ulceratū apud Patm urbem animi dolore iracundiamq; in Florentinorū excidio euomere, nec multi fecisset Gibellinū partis suę inuitū in publico accipiendā exterminio, quod illam nimis Guelfe nouerat inferiorem. Idq; quā anteq;

pari pæster notum, accedens ad moenia portæq. Florentiæ Fredericus, nō est in urbem
 admissus: sed postulanti concessum, ut Ciuelis ecclesiæ, Gubellina factio remem in Florentia
 potestetur. Eiectiq. pars magistratibus paritura abijt in exilium, pars itaq. & dispersa in
 Frederici potestate facta, immensissime ab eo est habita, pars in qua nobilitas præcipua
 fuit, comite Rodolphum de Vrsaria, & Rainerium Bodelmonem sequens cōtulit se in
 Vrsari: quos infestus est Fredericus, & castello ut capro Rodolphus in aqua tenebatur.
 Rainerius cum melioribus quibuscq. excrucatus, & sub custodia in Apulia relegatus est.
 Dum tamē hæc scelestissimus ageret, Fredericus infestissimo sibi percussus est uicino.
 Euntium enim altatū est filium suum, quem Romandiolæ præsidio relictū fuisse ostendi-
 mus, prælio a Bononiensibus superato, & cum copijs penē omnes dies capellū esse, quon-
 postea Bononienses diuisione tenuerūt. Fredericum subinde in Apuliam se contulisse
 apud omnes cōstat. Sed Rolandus Albertinusp. Mussatus Patavinus, quos uides per ex-
 tempora scripsisse, illum dicunt Panormi fuisse delincentē ad diem, quæ diei respondebat,
 in qua secūdo ante tricesimo anno Romanorū Imperator fuerat designatus Prolemus
 uerō fuit Lucellus, q. & ipse hoc in loco incipit, a se, ut paulo post dicit, uisā scribere. Frede-
 ricum Martini testimonio affirmat, in Apulia apud Ferenulā graui & periculoso labo-
 rasse morbo. Ex quo quā iam conuallesceret Manfredus adolescē filius suus, ex conui-
 uia nobili muliere susceptus, cōpresso facientis in strato ore eum suscitauit. Quicquid
 uerō de morte Frederici ueritas habeat, satis cōstat Fredericū paulo prius q. moriturū,
 Manfredum instituisse Tarentinū principem, multis illi additis oppidis & castellis, quā
 principatus titulo prius nō conuulseret contineri. Voluisse enī uisus est Fredericum in-
 gentis spiritus a cernimiq. ingenij adolescētē, forma speciosissimum, & literis exorna-
 tum, quē non minus ipse diligeret, quā ab omnibus amari sciret. partē suā habere in
 qua uisā uirtute sua dignā duceret. Verebatur enī ne fratris Conradi avaritia & ingrati-
 tudo, quod plerumq. in similibus adsolet, illi officeret. Ad Conradum enim legitimo
 gentium matrimonio, quē ex hoc Ioān. Hierosolymitani regis filia suscepit, regno
 tūm potentatūq. omnis successio deuolueretur. Ilq. Conradus i. Gulielmum rege Ale-
 manniæ, quē Lantheraus dōs antea suscepit ostendimus, continuato prius regitū
 bello post Frederici patris mortē, in Sueuia gentis suæ patrimonio parum per se con-
 tuit. Quo in tēpore Manfredus Neapolitani sibi illegitimo & nullis frecto regni titulis
 consentire recusatantibus, bello & illatis damnis infestissimus fuit. Quis enim omnes po-
 puli Conradum breui, ut dicebant, assumptum sperantes, Manfredō fratri libenter pæ-
 rent, existimarent Neapolitani fore, ut ipsis in potestate habitis, Manfredus accerrimū
 bitiosūq. adolescē ingenij, regnum sibi excludo fratre conaretur retinere. Tandē Con-
 radus amicitia fretus, Ecelini de Romano Transpadanā Italiæ regionem uisuerfam ty-
 rannide obtinentis, Veronam, & inde Tisanam se contulit. Ex quo portu paratissimum
 amplissimumq. exercitum in Apuliam transportauit. Erat uerō quod rerum euentus &
 gesta docueret, Conradus genitori Frederico inclementia, ambitione & malignitate peri-
 quam assimilata: sed morum elegantia & facilitate, quā ille artificio quodam præ se te-
 bat, cauens, ut prudentia illum, uel potius patris absentia delinuisse uideatur, id q. statim
 ad suum in Apuliam aduentum ostendit. Nam licet Manfredum, quod statim postea
 apparuit, suspectum odiosissimumq. duceret, Neapolitanorum rem peruersa se debet
 tuta tractare aggressus est, qui eos lætæ maiestatis crimine postulator ad familiātionem
 deditioemq. per oratorem faciendam compellauit. Nec satis audire uoluit oratoris
 defensionem aduersas Manfredi ambitionem, non rebellionem aduersus legitimū
 Frederici successorē qua sitam ostensuros, & Neapolē furens, minarumq. redundā
 obsedit. Sed iam temporis ratio admonet ad Ludouicum regem Franciæ redeundū.
 Copijs Christianorū in Ægypti litus ad Nilū ostia, sicut ostendimus, expolitis, Saraceni
 Damiatam incolentes, urbe populariter migrare conuenerunt. Accepta enim Iohā.
 Brennū Hierosolymę regis temporibus clades, eos i. resistentia deterrebat. Noctū itaq.
 commigrantes, ignes pleriq. suppositos in locis reliquerunt. Sed missi i. Philippo ex-
 ploratores quid ageretur ab hoste, aut ipse posset agere in circuitu conspiciant, popu-
 lum in migrationē, & simul ignem in flammās erumpere, ad terram utgilam cōspici-
 runt. Quod quā esset in castra celeriter allatū, accurrentibus Christianis ignes rapidi-
 tant

A sunt extincti, & subsecuto agmine Christianorum exercitu ciuitas est repleta. Inerat exercitu sedis apostolicę legatus patriarcha Hierosolymitanus. Inerat & ex Gallis episcopi & abbates, quorum prima omnium fuit cura cum solenni pompa undiq; ducta urbem illustrare, Machoarnsamq; barbarorum primatiam in gloriose uirginis Marię basilicam, sicut aliis factum fuerat cõsecrare. Edoctus uero aliorum mali exemplo, Philippus rex in concilio decreuit expeditionē, inde non prius inuendam, quam Noli incrementorū temporis preterissent. Sicq; prima uisita ad Damiatū in octo est exacta. Ad idus uero Octobris Robertus comes Picciuentis eius regis germanus frater, nouas ex Gallis Damiatū copias transportauit. Et Nouembri proximo ad exitū propinquante, Ludouicus Damiatū moens ad Ferramensem urbem duxit, apud quā Soldanus coactas undiq; barbarorum copias continebat, diremptiq; paruo amne tanti exercitus in alterā usq; hyemem cõstitit. Et quanquā leuibus sepe numero certarum sit praesidiis, nunquā tamen in rem discrimen tota copiā est depugnatum. Ad hyemem uero mediam Robertus Picciuentis magis ausus, quam sine toto exercitu perficere posuerit, in praelio capus fuit. Interim in Italia Cōradus Suerius Neapolim fame ad deditiōem octauo mense cõpulsam, mirō penē in circuitu euerso immunitatē reddens, meliores quoq; urbis aedes quasq; euenit. Inde in Capuam conuersus, quē Neapolitani ante ipsius in Italiam adueniēti cõtra Manfredum consenserat, eam quoq; muro diruto diripi fecit: pariter Aquinum nobile oppidum ut captum, spoliatumq; incendit, & tandē secūdo quam aduenerat anno omni potius Trisacria & Sicilię regno, obijt ueneno, qd. Manfredi, ut creditur est, opera medietate corrupti propinaxit. Testamentum tamē Conradus Conradini ex fratre Henrico nepotem regnorū instituit heredem, datus illi ex Germania tutoribus, quibus regnū Sicilię administratio in primis demandata esset. Fuitq; in Henricus, quem Cōstantia regis Castellę sorore uxore sua suscepti Fredericus in carcere, sicut ostēdimus, interfecti. Nec tamen ausus est Manfredus res ad Cōradi mortem nouas intrare. Sed acutissimo ut ingenio testamentum à Conrado factū imprimita suppressit cõfessis quibusq; ueneno cõsublatis. Et populos ad Cōradini pueri nepotis sui in Alemānia agentis fidem hortatus est, quos magna ex parte dubios, incitantēsq; in rebellionē siquā offerret occasio pendentes esse cernebat. Interea Innocētiū ea Conradi morte audita, nono tandē accessus sui anno, Gallis & Lugdunū, ut in Italiam rediret, mouere cõstituit, quē Gallici omnes magno honore, magniq; fauore proferunt. Suauissimus enim erat in Gallis famę odor grauitatis, sanctitatis, ac terram gestarū eius pontificis, qui praeter acta in concilio more extranea, libros doctrina plenos apud Lugdunū & edidit, cõmentariis in uetus Testamentū, apparatus nouellarū, & authenticas decretalū, & de iurisdicōne & auctoritate imperij. Petro de Vineis respōdēs apologeticos libros fecit: & sanctū Eddmundum Cantuariensem in sanctorū numerum retulit. Lugdunūq; ab eo pontifice, quod sinuatur, primum est cõstitutum, ut Romane ecclesię cardinales in publicum ad equitantiū galeas rubente insignirentur, nō solum quo à ceteris sint inferioribus conspiciat, sed ut ipsi admonerentur debere, qui illa post pontificālē maiore omniū ornentur dignitate, ad effundendā pro fide catholica, & Christiani populi salutē sanguinē paratos esse. Delatus Cienuesium classe in Italiam, Innocētiū pont. Romam ideo nō acceffit, quia requisitis nuncijs & literis Romanos, ut attributā senatoribus, quos tunc annuos creabant binos, proximā regis uel potius tyrannicę potestati, ut abrogarent, aut se praesentem moderatorem tolerabiliorēq; curaret, ruincere nequiebat. A Cenua itaq; per Mediolanū Laudam quā uenisset, eam urbem in Frederici filiorū paribus perseuerantem Mediolanensibus conciliauit, & inde rectā concessit Perusiam, quē urbs, sicut ostēdimus, in suis aduersis Fredericum paribus durauerat. Et quia Manfredi principiē Tarentinū audiuit ad regnū Sicilię tyrannidē diuersis artibus machinationibulq; aspirare, copias apud Perusiam quanta cūq; potuit cõtraxit. Interea uero beati Petri Veronensem ordinis prædicatorū, Mediolanū inter & Comom urbes ab hæreticis cõfossū in sanctorū Christi martyriū numerū collegiūq; reuulit. Deinde parato exercitu praemissū perijt Asiam, in qua urbe sanctū Basilianū Cracouiensem episcopū miraculis cõfusatam in sanctū Christi confessorē haberi ascribiq; curauit. Aderūt uero frequentes apud pontificē regnū Neapolitanū & ipsius urbis proceres numero potētatiq; plurimū faciediq; quorum

Anni filit

1154.

di, quorum fraxione & consilio primū inductus, tunc ad accessum impellebatur. Ad pri-
mamq; sibi & Romanæ ecclesiæ deditam Neapolim urbem muro intacta arato immuni-
mam de eo itinere substitit. Quæ omnes ferè principes, in quæ Mafredus fuit, & popu-
lorum oratores salutatum reueritumq; Neapolim adierit, adeo ut regno eum utrobisq;
breui potiturū esse constiterit. Sed dum multa sicut rei necessaria curat molitumq; impo-
tuna Italix & ecclesiæ rebus morte ad annum salutis quartū quinquagesimū duodeci-
mū centum inchoantem mense Ianuario præreptus est Alexandrū pont. eo nomi-
ne quantum ex Rainaldū cardinale Hostien. natione Campano cardinales, qui nonne
Innocentium in expeditionē sequuti erant, in urbe Neapolitana breui crederent. Na
conclauē ea fuerit ingressi conditione, ut omni postposita longiore debito moraretur
ecclesiæ à Manfredi uolētia insiditq; alioquin periclitaturis per noui pontificis creatio-
nem prouiderent. & eos Barolinus fuit Taueruarius eques Parmensis, quē Innocētius
pontifex fororiam suam Neapoli prætorē præfectumq; præsidio impulerat. Is eū ut
prædēs honesta ac cōsueti ui adhibita, illos cibo per singulos dies immuniō, ut aliq; q;
concordaret, impulsit, potius quā in hortatus est. Namq; Manfredus quā p̄mum pon-
tificem Innocentium nouit in uale tudinē incidisse, insens omnibus Tarentū, & inde Lu-
certam concedēs Apulix urbē, Saracenos illius incolās facili ter in sechos traxit. Erat do-
gigē in Apulia ductū ab Innocētio Neapoli maxima pars exercitus, quā p̄cedēs Neapoli
tanos in tanta rerum quiete, quā in eis aduentu appareret, leuare uoluerat. Eas itaq;
copias incautus aggressus eū Saracenis Mafredus & occidit cepitq; & rebus omnia
spoliavit, accersitq; quas ipse prius occultē cōparauerat copiis, tumultum ubiq; maxi-
mum cōciuit, utq; maior suo facto accederet autoritas, tutorum Conradini nepotis præ-
ter ferens nomē, quæ conq; adiūt loca illius nomine recepit. Diximus superiori loco Ro-
bertum comitem Atrabatensem dum incautē, & paucis frum copijs in Saracenos pa-
gnater, fuisse captū. Deinceps Christianorum exercitus, quæ & in gregarij & in præstationib;
riam urbem facta, graui pestilentia est infectus, quæ & in gregarij & in præstationib;
quonq; militibus pari debachata colluisione alioquin maximū cōtinuū debilitatūq;
exercitū. Et Saracenis interea fluuium à Nolo scissum, quo ad eam diem commentus in
castra Christiana compotabantur, clauē senatē occupatū, castitūq; p̄mum mora fames
in castris ualida esse coepit. In eas perducti difficultates omniū maximas Christiani præ-
cipies, ut Damiatū rediret tentare cōsū sunt. P̄mūq; omnium patriarcha scaphis &
quarq; nauibus, quæ in fluuiū multæ erant, turbam ingentē impoluit, triremes Sarace-
nas ad ostium amnis, quō in mare se onerat, in stationē positā aut fallere, aut sp̄nere,
aut irruendo petrum pere meditata. Sed nō potuit tantas vires dare imperiosa necessi-
tas, quin hostiles concatenatæ triremes, eum tanquā in retia delapsū frustra aduenit
repugnantemq; interceptant. Philippus uerō rex eā diē Apellā quinta sibi scis acie-
bus, magis quā dēso agmine, terra iter ingressus obuios habuit Saracenos, tantā tur-
barum colluisionem, quantā sibi oppositam nullo prius tempore intellexerat, nihil
Christianā dignum militiā eo diē magis cōmissum est, q; quod Philippus ipse rex Fran-
ciæ, & Allisonus Pictauēsis, ac Carolus Andegauēsis comites Germani illius fratres in
prima pugnantēs acie, primi penē omniū uictori barbaro manū dare cōacti sunt, ceteri
penē omnes, paucis admodū fuga prolapsi, partim cæsi, partim fugientes, magis quā
prelio decertantes fuere capti. Nec erat cuiuspiam dubiū, quin Saracenis Christiani gen-
tem omī Asia fuerit pulsus, nisi à deo factū esset, ut Soldano cui ea obuenerat de Chri-
stianis uictoria, à suis interfecto, alter fuerit suffectus, qui rem suā principio firmiorē pa-
ce & accepta pecunia, quā bello fore ratus, Philippum fratresq; & patriarcham ac mi-
nes ad eam diem ubiq; captos, etiam in seruitutē redactos Christianos reddidit. Dami-
ta, & ingentis pecunie ui dissoluta, Ptolemaidā perducī curauerunt tamen aliquid cō-
modi p̄us Christiani rei ex expeditione uideretur addidisse, fratres dimisit in Franciā,
& apud Ptolemaidā tam diu moratus est, quoad Cæsarea, Ioppe & Sidon intuitura,
præsidij firmatū. Has enim urbes uacuas Christiani Philippo Soldanum bello dili-
gente receperūt. Tandē Philippus anno accessus sui in Asiam sexto, rebus in eum, quā
diximus, modū gēbis in Franciam est reuersus. Sed iam ad Alexandrū pontificē reser-
tatur. Scribit theologus noster gente Vbalidina Florentinū cardinālē infidelitū uita-
liss.

[illegible]

succumbere parti poterat. Itaque maioribus utriusque odijs, quam viribus est pugnatum, finem tamen prelio dedit ingens Pisani accepta cladem multis namque caelis, et multorum milia Florentiam in uincula sunt perducta. Lucensibus etiam captis de hoste spolijs in partem est reuersus. Tulerunt quoque eadem astate Florentini opem Alcinatibus, ab oppressione Senensium laborantibus. Ea idem exercitus ad inchoantem hyemem Florentiam est reuersus. Veris postmodum initio tertiam Florentinas in Pistorienses expeditione habuit, in qua tandem quiesca diu de Pistoriensis uictoria est obtenta. Namque reductis Guelfis Pistorienses pacem bellumque ex Florentini prescripto possit habere per foedera spoponderant. Ea item astate Senensi bellum intulit Florentinus, quod quidem bellum prius pene quam offensum est, iustis foederibus est sedatum: per quos perpetuam Alcinat pacem Senis, & Florentinas exulibus repulsam spopondit. Nulla ad id tempus Volaterrano cum Florentina belli aut iniuriarum causa, uel occasio incidit, prae terquam quod Pisano Volaterranum magis, quam Florentino cupere & fauere constabat. & tamen Senensi expeditum bello exercitum Florentinus in Volaterranorum fines duxit. Dumque populatio de more in agro ederet, Volaterranus nullus, sicut Florentini quilibet ad sperantesque oratores, nullus misit nuncios, quod sibi ea uellet nouitas sciscitatoris sed ruens de caelo in ducem Volaterrana iuuentus in praedatores primis, post effuso cursu in Florentinum exercitum ad ipsas montis radices expectantem impetu fecit. Quam occasione ex improviso oblata Florentini ductor exercitus retinendum esse ad suos alta inclamabat uoce, & parum esse dictans eis hostium ascendendi difficultatem, suos Volaterrano in praelium committent, gerentibus res pari fugientium insequendumque anhelum, ut cursu magis utriusque ascendendo certari quam armis decerni appareret. Quis est ad portam urbem peruenit, pariter infelix, pariter defatigatus, pariter pallens Florentinus Volaterranumque, urbem pariter sunt ingressi ut nulla utriusque maior eo in loco quam numeri fuerit differentia. Viribus Volaterranum quod in suas partes perducere quae fuerat Florentinus, suo in hunc modum imperio fuit lobata. Nam supplicanti inermis etiam mulierum puerorumque multitudinem, & culpam in temeritate a publico concilio auertit, pax & impunitas est concessa. Guelfisque exantibus reductis, & paucis numero, sed potenteribus quibusque Gibellinis in excelsu actis, citati quietes est redditus. Soli ex Hetruscia reliqui erant Pisani Florentino insens, qui apparatu territi quae Florentinos maximam facere intellexerant, petitam pacem iniquis conditionibus impetraverunt. Nec tamen satis tunc Florentino fuit, populos per Hetruriam integros habere foederatos, sed Guelfos ubique sicut Florentiae rerum potiri, ac plane dominari datus enixe opera quae situm. Hinc missi per speciem ferendae Volaterrano opem quinque equites Guidone Guerra equite Florentino duce, Gibellinos Aretino a Guelfis quiescentibus eici curauerunt quia in id mali exempli facinus Pistorienses Volaterranorum, apud quos maxima Gibellinorum pars cum Guelfis milerat, auersuros a se Florentini suspicauerunt, missus est in Aretinos exercitus, & culpa publici concilii in Guidone Guerra auctori, compulsi sunt Guelfi Gibellinos in partem reducere. Expressa tamen est ab utroque nouorum condicio foederis, ut prae toreretur Aretini acciperet Florentina, pacem ut dixerant inter utroque nutriendum. Secundum quoque foedera cum Aretino iuncta, Senenses quoque terris foedus cum Florentino nouum pepigerunt, in quo maxime actum est, non licere utriusque alterius partem extorres fouere, & belli pacisque cum omnibus societas utriusque populo ita fore, ut requisitis a Florentino Senensibus, & illi pariter Florentinus petita cogitari afferret auxilia. Et haec quidem in Hetruria fuisse gesta. Quo tempore post Frederici obitum, Conradus filium partim in Germania defecit, partim recipiendos Siciliae regno usque ad obitus diem intus iussit. Per quod omne tempus, nec pontifex Innocentius Lugdunum agens, neque Conradus suum ipsius negotio impeditus, ullam suscepit Hetruriae rerum curam. Quod uero Florentinus tradidit loannes Villanus, nullis Conradus moriens Conradino filio datus tutoribus regni Siciliae administratione arthumque curam reliquit, & qui testamento dati erant, quod Manfredus suppressit, id penitus ignorauit: nec ad Conradum mortem aliqua Milites cum pontifice Innocentio percussit foedera, per quae aliquas in regno concessiones habuerit, unde illi in regnum suo fauore perdiderit. Sed quae superius a nobis sunt scripta, Conradus Manfredi opera mortuo, & pontifice Lugdunum agere, Manfredus multos, ac penes omnes regni populos bonis uerbis in Conradino nepotis fide ac potestate committit, qui

nealigos

A non ignorabat sibi spiritio pro se agēti nullatenus pariterum. Itaq; Manfredus, quod su pra
 ditiones ostēdere quæsiuimus, pont. Alexandro Ananie agente, Octavianum lega-
 tum pacificum ipso Imperatoreq; copias habētem clausum Neapoli dēdere coegit. In-
 ierim missis Pisan & in Lombardiam nūtijs, paternæ factionis & amicitie Gibellinos so-
 uere ac in uarios motus conuolare curauit. Primiq; omnio Pisani specto fœdere cum Flo-
 rentinis paulo ante, sicut ostēdimus iſto, bellum Lucensibus intulerūt, magna inde pri-
 dentia uult, quod cum paucioribus multo q̃ oportuit copijs ad usq; Lucæ moenia perue-
 nerunt. Et quidē ingens populatio, & maxima ubiq; ualuitas est ciuili. Sed Florentini
 mores Lucensibus cōiuncti Pisanum redire ad suos fines parētem in pugnam uel inul-
 tum sistere coegerūt. Vicit uerō instructior ardentiorq; in prælium socius bello exerci-
 tus, & de Pisanis partim Ausuris fluij uorticibus, in quos fugientes se precipites agebat,
 abſorpti, partim in prelio egli, partim capiti, uia milia dēderat. Ductuq; postea die in
 B Pisanos exercitus acceps in Lucensibus ualuitas accepta reddidit nullarū caſtellorumq;
 incendia, & usq; ad urbis muros mortalit̃ pecorisq; populatio ingens facta. Quæ affectū
 clade Pisani, petita pacem perniciōssimā, & plenis ignominia cōditionibus accepere.
 Muronum enī arx, praeualida cum adiacenti modicamaria litore Florentino deditum,
 & meritis honoris libera cōportatio permilla portorio uelq; alibiq; exempta. Quod
 uerō Senenses fœderibus & ipsi spectis bellū motari uiderēt, Bonitiū, curas fidei cō-
 stantia erat dubia, Florentinā apertō alicubi muro reddidit inammissū. Quo adducti ex
 emplo Arentini Cortonenses suspicant, Gibellinos Manfredi fauoribus & instigatione res
 in pœnia nouas molientes, in eos dixerūt, captaq; urbs moenibus alicubi diuinit̃ pre-
 ſidio impoſito rēdiis custo data, quousq; arx ualida in summo uertice edificata est. Rebus
 in hunc modū per Hetruriam diſpoſitis, Florentini parit̃ Guelfæ primores, quod apud
 alios factitari curauerūt Hetruriae populos, urbem suā aduersa factione Gibellina pur-
 gare conſtituerūt. In primisq; omnio Vbertos gentem nobilem & diuitem ſequunt̃.
 C Hi enī quibus eſſet magnus in populo fauor, territi inuicem atq; inuicem, cum patria
 nō excederent, armis sunt palli, quos & ceteri oēs plebei aequē ac nobiles Gibellini fa-
 ctio agmine ſecuti ſunt, quæ ex eo ſemper Gibellina eſt dicta cōmigrare, ac Senas per-
 uenire. Id eū egre ferret Florentini, nullas Senas oratoribus illos ex fœdere pellēdos eſſe
 conſtenderūt. Vnico autē argumento Senenses adhibitam extortibus conſuetudine con-
 ſtantiam uſi ſunt ostēdere honeſtiſſimā. Viri q; enim dixerunt, & qui ſeruari uelint, Flo-
 rentinū reſcripſi poſſulētur, eoſdē eſſe illos, quibus cum Senenſi fœdere percuſſerūt, Flo-
 rentinus. Quibus alterationibus cū aliquot cōſumpti eſſent dies, bellū Senenſi Floren-
 tinus indixit. Multis interea ſueris opem a Senenſi rogatus, cum nullū ostēderet Man-
 fredus, oratores ad eū ex Florentinis extortibus ſunt miſſi, quorū princeps ſunt Farinata
 equeſtris ordinis gente Vbertus, quē magnanimit̃ multæ fortitudinis uirum, Manfredus
 benignē audiuit. Erat uerō Farinata, quod plerunq; in ſpiritus ingentis & multū ro-
 boris cōtingit uiris, res magnas & arduas gerere, q̃ diſſuſe & ornate multa dicere parator.
 Itaq; pauca de utroq; ſupplicantiū audientiq; progenitorum amicitia præſatus pau-
 D ciora ad conſolutionem ſubintulit, fore ut niſi proſtratis ad genus amicis ſectatoſiſſiq;
 ſuis ſubueniat, Manfredus nō magis deſectos perdiſſet, eam nomen, famā omnemq;
 Hetrurcorum amicitia ipſe amittat. Reſpōditq; paucioribus Manfredus, breui ſore ut re
 in ſuorū conſilio diſcuſſis eis grata ſimul reſpōdeat & efficiat. Quia uerō alia tunc & o-
 mnit̃ maxima rebus ſuis meditare ſolireturq; Manfredus, oratores abſolvere diſſiulit.
 Reſciat̃ namq; nōnullos de Germania proceres legimos, Cōradini tutores ductō
 in Italiam exercitu parido inſeſſimulos eſſe. Quamobrē nōnullos ſubornauit, qui & Ger-
 mania uenſile ſimilitates arā induit orſe Conradinum obſiſſe diem magna ſingulibus
 aſſimularūt, & ipſe aſſo item procedēs indamēto ſuſta nepoti per baſilicas de more per-
 ſoluit. Nec tamen mora, reſigio amicis paludamento regē ſe appellati adoratiq; ac coro-
 nati exitu moreq; maiorū curauit. Quo cum diſſinereſſet incepto, & multū ad tantam
 rem indigeret copia, abſolutos in bonā ſpem maioris preſidij erēctos Florentinos extor-
 tes tanta tantū turba Germanorū equitum ſuſſi eſſe cōtētoſe credideruntq;, quod ſolus
 in hac parte tradit Villanus, ſpectam fuiſſe a Florentinorum coetu preſidij pauciatem,
 & delinuos a Farinata oratores acq; ſuiſſe. Quod ut præſidij prudentiſſime ſuſcepit di-
 Blendus. Ce æriti

xerit, ut potētissimis animonamq; plenus, ac ambitionis rex victoriæ parui præsidij, si
 quā succederet, maioribus cōtinuaret copiis, qui accepti aliquo casu ignominiam totis
 viribus summoq; conatu esset restauraturus. Jamq; Florentini omnes partis Guelfæ copias
 rum nervos nō magis sui quā aliorum Hetrurix populorū in unum contraxerāt: ex-
 citum, cum eoq; exercitu maiore omniū, quos post cōstitutam tempus, habuissent, Se-
 nensem agrum ingressi erāt. Quomq; ingēs populatio ubiq; esset, castris ubi expugna-
 tis & villis, incēdia, dirēptiones, & ruinæ hosti ad usq; urbis incerta ostendebātur. Benedi-
 cūq; Florentino viribus impares sese moribus continebāt, expectantes si qua à Manf-
 redo cum oratoribus præsidia mitteretur. Successit interim ad portā Florentinā, castrisq;
 ut extra in agrum machinæ est metatas. Senis utroq; cum esset cōspecta datū à Manfredi
 quod advenerat præsidij paucitas, dolor ubiq; & salutis desperatio fuit, à qua torpescē
 civitas periclitatura est, nisi eā unus Farinata sorsit & adhortatione, & cōsilio sub-
 leuasset, futurū pollicitus, ut ea Germanorū paucitas, si Senēsis bene utat, deleta magis
 & castrisq; salua & integra Florentino & Guelfis Hetrurix excelsūm afferat. Quod cum
 ubiq; per urbē concionabundus diceret, suadenti exorantiq; cōsensum, ut militum
 dictio quicunq; arma ferre possent ad portā in hostium castra uelam adflectere illius in-
 pensū excepturi: omnibus autē in urbe arma ut expedirent intentis, Farinata Germanos
 suis immixtos Florentinis extoribus assumpsit nocte illa ex ingenio disponēdos: indol-
 tumq; noctū & mane epulis, indultū uino undiq; per urbem maxima diligētia cōquisi-
 to, ut nōdū Germani natura & cōsuetudine procliviores ebrii, sarcentiq; sint redditi, sed
 ipsi etiā moderatius Florentinis inculcata illi de industria ebrietate sint taci. Solis ortu
 postera die utrumq; inchoante Farinata Senenses ad portam armatos allocutus, nihil
 accuratius secum agit, q̃ ne facta eruptione castra hostium propinquarent, cum ponas
 quo tunc erant modo sic portā à dextra circumficeret, sicut ad eam intus se uolūdo con-
 stipati erāt, & signo eruptionis dato, porta ipse pacēte primus omniū est egressus. Senen-
 ses secūdo loco euocatos per acies itruudæ speciem ad portam hinc inde explicat, sunt
 deinde Florentinos maiori ex parte equites castris propinquare iussos tam diu à præto
 continere præcepit, quousq; eum signa inspexissent turribus hostium inferentē: extremis
 militū Germani equites inter exeuntes Florentinos Senensēsq; præcipiti erumpētes in
 petu prius penē in hostiē delati sunt, quin portā patere, & illam ex ille multitudinem ad
 hostē cōspectum est, stragemq; & eadem ubiq; magnā quocunq; iuit fortissimorū &
 simul furore amentū cohortis edidit Germanorū: & Farinata cū equitū uiculisq; Flo-
 rentino subsequi ordine cōspectus, terrorē uel ea addidit ratione, quod Senensibus propē
 populariter porta effusus, magni cuiusq; exercitus speciem præ se iulicamq; suos in or-
 dines cōtinuerāt in castris Florentinā, & pars Germano repugnare, pars extoriti sustine-
 re imperiū parabat, cum sistens prædū Farinatæ equitatus, & ad portam se continens Se-
 nensis, Germanorū temeritatē solam esse ostendit, quæ castigata tamulū sit tenuemq;
 in subitū sedaturā, cinētiq; armatorū globis Farinam equites, & similes repugnan-
 do interfecere, ad unū ipsi omnes cēsi, ac per iracundiā lacere iacere. Vexillumq; Man-
 fredini in Hetruria nōdū illū, qd Germanos principio reddideras terribiliores, per igno-
 minia tractū sordidatumq; partis Guelfæ signis ad dedecus est iussū. Reuocantq; in
 urbem Senenses Florentiniq; extorres, nō nihil alieno periculo factū esse gausi sum. In-
 telligebāt enī quod prius dixerat Farinata tūc primum iacta esse in cohortis corde & uo-
 xilli ignominia Manfredi in nomē Guelfum odiū fundamēta. Itaq; cōstituerat tam diu
 se moribus cōtinere, quousq; admonitus admissi à Florentino flagitij, rogatusq; Man-
 redus missis maioribus copiis subuenisset. Et Florentini tot eladibus hosti uallando primi
 urendoq; & demū perilio iussis, re bene & feliciter gesta in portā sunt reueri. Erant
 terea Manfredi res meliori ubiq; loco, quod seruata de morte Panormi regis prædole-
 forum pecuniā rex declaratus acceperat, cōductiq; mercede Saraceni in Sicilia ex Asi-
 ca se cōsulerant: nec multū illi infelix esse poterat Octavianus cardinalis Romanusq;
 tificis legatus, quē primarij quiq; ecclesiastici exercitus duces pecunia à Manfredi cor-
 rupti deseruerāt, adeo ut sese Neapoli penē clausus continere cogēretur: quāquā
 amissi casu & suo infornio damni, cardinalem infamia attingit fauoris in eum modum
 Manfredi prælii, quo Vbertinus cōsanguineis, & Vbalduorū sectatoribus Florentina
 pollet

A pposset rex commodius subuenire. Itaq; Manfredus ad primū Senensium oratoris expolitionem misit & quingētos equites Germanos dūce quodā Iordanē dedit, ea illi in dīctā cōditione, ut tribus in Hetruria mensibus praestita Senensī & Florentinorū extorri opēra in Apulīā se reciperēt. Eo Germanorū equitatu in Senensem agrū perducto, omnes de Hetruria parte notati Gibellini, & patria extorres, & illa euocati Florentinorū extorris diligitē atq; opēra Senis cōuenire nec satis cōstabat, aut proditores in cōsiliū elicere ac explicare poterāt, quid molīendū aut inuentandū esset, dignum uel aliqua ex parte fructū tanti exercitus opēra allaturū, & angebat praescriptus a rege terminus continuāda ad alicuius urbē si qua intraretur oblatione exiguis. Tandē Prouincianus Saluini Senensī potētia inter cōcīues, & grata in populo pollens, prudentiū quoq; maximam sibi esse tunc ostēdit, praesū dicens rapinas, incēdia, & utilitatem quae eunq; in Florentini hostis agro cōmitteretur, nō satis dignā fore rem quae tantis Manfredi regis, & suarū patriū Hetruriae Gibellinorū conatibus respōdeat, quin potius aliqua curandū, ut seductus in praesū Florentinus deleri cōsiliū possit, cui capēdae occasiōi maximē sit accommodum, expeditiōnē in Aleinatea ostendere, quem populū Florentinus uel inde dilectissimū, quod Senensī est insensibilissimus, nulla ratione, nullo sit deterrensū periculo desertans. Diffeminatum itaq; praesum occulte tanquā inuitis paribus emanauerit, ducendū esse in Aleinatea expeditiōnē, quae postea primis diebus publicē est indicita. Et placuit qd praesiderat Prouincianus, Florentini ad eam destinata expeditiōnis summa publicē cōmuni priuatis quoq; omnibus Aleinatis subueniendū, quibuscūq; maturiore consilio apparitoq; nōnullis prepropere iudiciis, cum alio Prouincianus afflu uisamētoq; illa pendentes ad arma impulsū Florentinos. Subornauit em̄ ex Senensī populo uitros mercatores oēs & patris ut cōstabat amatores, qui Florentiae ad Antianos noctū sicut ac celeritā, perducti, multos quod uerū erat Senis esse iurātū dū affirmarēt, quib; quietis amatoribus bellū displiceret, & ueris falsā immiscendo eo usq; progressi sunt, ut multos melioresq; populi Senensī quoq; inuita cōiuratione ostēderint statuisse, Prouincianū uel interuenire, uel patriā eicere, qui unus bellū alar, a quo tyrannidis accipit alimēta, nihil cōficiendū rei deesse aliud, quā ut olemē per specū occasiōemq; opīs Aleinatis ferendae Florentini populi copiae capēdē arma populo Senensī afferat occasiōnē, & cum Antiani tanta se satis credēda subdubij uiderētur, ad actū sacramēto ne esserēt, & se proditos in capitis periculū adducerēt, sigilla illi prorulerant, quae coniuratos ad fidē struendā dedidit iurātū. Et inflammatis spe Antiani, Senenses quoq; contraria eiōs hoc argumēto in sua flexere sententiā, & summo omnium cōsensu expeditio est indicita, Guellicū de Hetruria oēs auxilia sunt rogant. Et ne parū Gibellini cupientes qui Florentiae tū nō deerāt, domi manētes aliquid in cōmodū absente exercitu machinari possent, omnes signa Guellicorū precedere eū iussim, & diligitia eū curant. Conuenere ad eam dū Lucenses, Mintasq; & Pistoriēses. Aretinus uerō iussus ad fines agri Senensī expeditare, postq; omnia satis parata erant, delatus in Senensem agrū exercitus ad Arabię antipontē qui quarto a Senis militario uia est Aretia, cōsedit & praesidio fuisse Aretinū, paratissimū equitū pedumq; exercitus, ut Gualt. Puchrensēnsis affirmet x. l. in eo omni exercitus armatorū milia fuisse. Cauerat uerō alia, quā Florentinus ratione domesticis periculis Aretinis, q̄ electis patriā Gibellinis, portas urbis usque excepta, muro & macta liquerat obsecratas. At Senenses re ad eum qui maximē desiderabat locū perductū, cupientissimū Iordanē impulerūt, ut struētis in urbe aciebus quāta fieri posset celeritate eumperēt. Cum autē eū in Florentinorū exercitus propius cōspecta Germanorū equitū edocet, quā Iordanus primū immiserat, ad se ut ea in certamen ex more committendū crediderūt exercitus duces, altera deinde post alterā subsequi iussa doli a Prouinciano struētum tandē sero intelligi fecit. Subito em̄ qui erant cōsej inuicem uno timore dixerunt, promissum noctū a perierante Senensī in Prouincianū perniciem tumulēt, a die nulli deus igitē auertat, calamitatē Florentino populo & Guellicis Hetruriae importaturū nec tū mota alacri animo in certamē itum, & male multatus, qui furēs imperierat Germanus, secundā aciem Florentini extorres Senensīq; equitatus habebāt, quae ad hostē ardentibus quidē animis, sed gradu preliore cum accellisset, omnes Guellicorū exercitus uerus in eam sunt conuersi, & praesum cōsej ceptum, multū cūctis & sanguinis habiturum, Blondus.

nisi Iordanus quicquid peditatus Ghibellino inerat exercitus p. collis uiz, pōit & fundo E
 iunientes ita disperſiſſet, ut à dextris ſiniſtriſq; & à tergo Gueſſi repugnare coacti ſint,
 nec ordines à principio per ſubita hoſtis inualſione male ſtructos ſervare, ac reſiſtere
 poterint. Eaſq; neceſſitas Gueſſo addita tot tamq; diverſis in locis repugnandi multis eſſe
 modo ceſſit, quod iuſſu à duobus in pugna ire, ſimulantes per rivulos & memora dilabe-
 lant: & eos ſerò ex Ghibellinis, qui Florentia ob ſuſpicionē educti fuerāt, partim fugę
 effuſionis initio dedidiſſe, partim ubi ſeſe obtulit facultas pugnantes Gueſſos à poſteriorib;
 cecidiſſe: quin certum eſt quendā ex illis nobili obſarū familia oriundum Pactę genus
 Gueſſe nobiliſſimę fortitudinis fama celebrę, primariū Florentinū populū ſignū prælio infe-
 rentem manu qua hoſtilitę geſtabat gladio detruncaviſſe, & ad ſignū eandem fugā à Gueſſis
 ſordidiſſimā fuſſe cōmiſſā, ut nullo poſtea in loco præteritū ad maiora ſigna carthoſio in-
 herētia fracti diſſipatiq; Gueſſi, pugnā ut reſtituerent ſint cōnnixi. Ad carthoſiū uerò eſſe
 multos ſit effuſus ſanguis, tandē Iordanus interuentū deditiſſe ac cepta, quā uictorię info-
 lentia, & animorū exalperatio teneſci faciebat. Cędes eius diei à nullo ſcriptore maior tra-
 ditur facta, quā m trium milia de Gueſſorū exercitu, cum de Ghibellino multos nō dubi-
 tē cecidiſſe, & quod certius eſt, quatuor milia captivi eſſe carthoſio, ſpolia, & ſignis mili-
 taribus Senas ſuere perduci, cōclis qui prælio ſuperati eſſe uideantur in patriā reuerſis: ma-
 gna apud quoſq; Gueſſos Hetrurię animorū cōſternatio, ſed apud Florentinos maxima
 iuit, quibus nec extorres expectandi cōſiliū, nec urbe ab illis deſenſendi cōſideratio erat.
 Itaq; undecimo poſt pugnā die, quā Septēbris ſextādecimā anni ſalutis ſexageſimi duo
 decieſq; cęſenſiſſe cōſtat, omnes Florentini Gueſſorū ſectatores, partiū pars Lucā, pars
 Bononiā migrare, urbēq; Florentiā paucis habitantibus nullas partiū cōtagiōe infeſtis,
 ueniētes Iordanus extorresq; patēte porta ingreſſi in Manfredi dominatū ſubiectionēq;
 ceperūt. Nā Guidoni Nouello comiti attributa portarū cōſtodie cura, Iordanus præſe-
 dio præfectus, omnia ex arbitrio Manfredi opera, uel potius malignitate in Hetruria ſunt
 geſta. Ad illa nunc ueniamus, quę euſdem Manfredi fauore atq; inſigatione per illud
 idem pont. Alexandri tempus in Lombardia & Italia Tranſpadana ſuere commiſſa.

An. ſc.
 M. ccc.

BLONDI FORLIVIENSIS HISTORIARVM AB INCLINA-
 tione imperij Romani, Decadis ſecundę, Liber Octauus.

Celinum de Romano ſecundū Frederici Imperatoris, cui eſſet uita &
 moribus ſimilis, fauore ſicrum rem Tranſpadanam ita corrolle, ut eius
 dominio ac tyrannide ſit potitus, ſatis ſuprà oſtenſum eſt. Frederico &
 Conrado filio uita ſanctis, & Manfredo per Innocentiū pont. tempora
 quieſcente, primi omnium Tridentini inqum Eccliniū tyrannidis ex-
 cuiſerunt. Iſq; copijs in illos per uallem Suganam miſſis, ingentem edi-
 dit crudelitatem, & preſſos obſidione compulſit ad deditionem. Exinde Brixiani Gueſ-
 ſos ecclēſię ſtudētes Ghibellini, partim cęde conſectos, partim electos in maximam ca-
 lamitatem miſeriamq; coniecerunt: nec tamen pari uoluerūt, ut Ecclinus in urbem cum
 exercitu ingrederetur, cuius capiendę urbis deſiderio permaximę tenebatur. Quo an-
 no pont. Alexander conſtituit laboratibus in Lombardia & Tranſpadaniā à tyrannide
 Ecclini ecclēſię partiū ſtudioſis opem ferre, præſertim cum Venetos haberet ad id ce-
 pientiffimos, qui recipienda urbē Padua nauigium & copias pollicebantur. Cremonę
 Philippus ex nobili Fontanenſium Ferrarienſi familia, archiepiſcopus Raurenſis ſedis
 apoſtolice legatus, conſulit ſe Venetis, quā in urbe armis primum uſus ecclēſiaſticis,
 quę uitz æternę præmia reſpromiſit cruceliſignātia omnibus qui in bello aduerſus Eco-
 linum tyrannū barbaris truculentiorē ſigna pontificis & ecclēſię ſequerentur. Prene-
 bat tunc Ecclinus Mantuā obſidione multis ac maximis fretus diuerſarū gentiū copijs,
 qui præter Germanos equites, præter accepta à minoribus urbū oppidorumq; populis
 auxilia, duodecim milia Paduanos & militum ſimul & obſidiū loco eduxerat, cum tamē
 Veronenſes, Vicēntinūq; Brixiani totidē uoluntarij attribuiſſent. Et præſtita unicuique
 præſtabat auxilia Vbertus Pelauicinus, qui ſuos Cremonenſes Piacenſioſq; & ceteros de
 regione Ghibellinos in eadē Ecclini caſtra cōtraxerat. Parantem Venetię exercitū pan-
 tella

A officio Alexandri legatum extorres, Padua, Vicentia, Verona, & omni Trispadana atq[ue] Lombardia ecclesie partiū adierunt, pariterq[ue] adit Azzo Effenis marchio Ferraria Ro-
 mana permittēte ecclesia administras, cuius copijs Venetosū ballistarij & cercefignatis
 addita constāt ex Bononiensibus Romandiolisq[ue] legati exercitiū reddiderunt ingen-
 tem, adeo ut Ecelino uideretur uel in cāpestribus obuito ardentissime cōgressurus. Ex pre-
 bix sunt omnib[us] Veneto naues, præbitæ machinæ, & quicquid bello terra gerēdo op-
 pugnantibusq[ue] uisū fore uisum est, à Veneto conuolutam. Itaq[ue] ductū est primo, ab
 eia in Corregiole uicinis. Quō & Anselmus Ecelini ex sorore nepos Parati prætor cū
 hostibus se cōtulit. Is enim quamprimū parati tantum Venetijs exercitiū intellexit, flu-
 uios omnes siue Timaui, Benici, siue Barbilionē, naturales, siue fossia ab utroq[ue] ductos
 manufactu auerterat alueo derivans, ut aqua stagnorū deficiēte, exercitus in terrā ne-
 quiret exponi: & quidem maiores, & militū pondere grauiora destitutum flumē aqua
 Corregiole hostiū naues nō permisit, sed ducti lembis minoribus milites maxime bali-
 starij prohibentē extensione Anselmū nullū repulerūt. Omni exercitu in terrā expo-
 sito Plebelli ceti oppidum est inuasum, quod magno sumatum præsidio Anselmus ipse
 præsens cōseruauit, & legatus inde infecta re profectus Cōcadabari Caputillaj, & Bu-
 bolentia nullas potius conuinas, quā castella ut cepit, id quā rescisset Anselmus op-
 pido Plebelli acci relicto Paduā accessit, & legatus Saccentij oppidanorū deditione po-
 nitū fugientē Anselmum ad Paduā est secutus, cuius suburbium ad Ponticuri pos-
 tam oppugnatū eodem die adiutum & receptum est, ad actorq[ue] uictoria reddens legati
 exercitus pontis Alcinatis portā dura & eruenta attingit pugna recepit: nec ultra perre-
 nitrellitus Anselmus, sed fuga sub suisq[ue] consules urbē Paduā reliquit, quæ illico facta
 est in legatū & exercitus potestate pariter quanto inde die arx in urbis angulo munitissi-
 ma pariter eodem tēpore cuncta agri oppida & castella fecerunt legata potestate impe-
 rata. Ecelinus interea quicquid Paduæ ageret, ignorat, Matus cuius potiri desperauerat
 relicta, Veronā rediit pergebat, traieceratq[ue] Minetiū, statim ad eius annis ripas triduo,
 C ut dixerat habiturus, cū mala sitit Paduæ amittit nunciatio est allata. Sed ea dissimulata,
 Veronā properat cum copijs est ingressus, primūq[ue] omniū crudelitate ibi debacchari
 est omniū maxima, quā unquam aliis à tyrāno quopiam, aut perditissimō homine cō-
 missa esse legitur. Hoc namq[ue] duo decim milia Patuinorū non quiddē gregarijs militib[us],
 ut diuersi gregarij mercede cōductos, sed ciues & maiori parte optimares, & equites di-
 uersis cruciatibus interfecit. Dumq[ue] tanta cōmittitur impietas, tantū scelus, curauit Ece-
 linus Bachilionē fluiū repagulis clausum alueo sub urbe Vicentia derivari, quo Paduā
 undiq[ue] aquis priuaretur, quæ fossis deductæ manufactus & urbi cōmuniant, & cum plu-
 rimis uisibus, tam maxime molis sufficiant cōsoluendis. Curauerat item interea legatus
 Paduæ suburbia fossis erēductis ita cōmunari, ut conatibus Ecelini quāntūvis impe-
 tiosissimis de illarū aggeribus resisti posset, earumq[ue] opere uixit p[er]fecto, aquas redu-
 cturas apprimē necessarias magno impetu maximōq[ue] omnium copiarū apparatu in Ba-
 chilionis clauisū duxit, ad quā urbis Vicentiæ prætorum cum Ecelini copiarū robore
 D obuium habuit, & pari utrinq[ue] animorū ardore, pari cōsidentia decertatū est. Eratq[ue] pla-
 nit superius legatū exercitus, cū Bachilionē amoto obice in iussū rediit alatum clamā-
 tibus operarij prælium est diuemptū. Reuerso Paduā legato cinctiorū in exercitu pri-
 morum cōsilio in Vicentiā expeditio destinata, quæ & ad Custodiā usq[ue] uicū deduc-
 ta est. Quo in loco cū signa Bononiensia milina deseruisset, multi eorū exēplo etiā sine
 commessu in patriam sunt reuersi, ut legatū omnia Vicentiæ potiundi oblata spe, Paduā
 reducere exercitiū oportuerit. Ecelinus interea secūdo amittit Paduæ exaslo mēse inge-
 tem coegerat exercitiū, cuius fama legatum terruit: unde accessit Ferraria, Venetijs &
 Mantua auxilijs, ecclesie exercitus est aduuctus, & cōtulit se Paduā cum copijs Grego-
 rius Mogelonus, quæ prius Innocētiō pont legatum patriarchatu Aquisleiq[ue] ornatum
 fuisse docuimus, eorū cordatissimo uiro præsentē Ecelinū, cuius adiciam sape repre-
 sentat, mores callide spes ecclesie exercitiū summissima tenuit fore, ut Ecelinus uenitū cum
 damno & ignominia pelleretur, quod & propediem est factū: cum enim multis à Vicē-
 tis castris præter consensuū Paduam duxisset ad fossam corona armatorum cinctam
 subitū, oīes itaq[ue] sunt plerumq[ue] oppugnationes, & tamē nulla intērata, signa ad octauū
 Blondus.

diem de repente cōuersis exercitus ille pergrandis re infecta Vicetiam & inde Veronā ē
 est redactus ubi eū diu tenere animo suspicūm motus in Germania exortū, quibz aliqd
 suspicaretur incommōdi. Namq; Guilelmo quē in Romanorū regem diu antra electū
 fuisse ostēdimus a Frisonū gente interfecto, electores Germani discordes in alterius fa-
 cienda subrogatione omnem ad arma Germaniam cōciuerē: & tandē nominatione fa-
 cta nullum habitura effectum, hinc Alfonso Castellæ Hispaniarum rex, inde Ricsedes
 Cornubiæ comes regis Angliæ germanus frater in uanā spē imperij sunt adducti. Et in-
 chiepiscopus Rauennas legatus interea Mantua se cōculerat, unde theologi Minorile
 Brixiam ab eo sunt missi, quorū predicatione & suasionibus Brixiani extorres Guelfi
 partium ecclesiæ studiosi sunt reducti, carceribus etiā ex ipsīs tentos dimitti impe-
 tratum, & in unū perdocta cōcordis ciuitatis regimē Brixia ecclesiæ partes, ut cōuene-
 rat est secuta, cum breui post legatus sua præsentiā cōfirmanti. Nox autē paulo ante rē-
 rat est secuta, cum breui post legatus sua præsentiā cōfirmanti. Nox autē paulo ante rē-
 bus Lombardiæ calamitas inuecta erat, quod Vbertus Pelauicinus copias à Mātua-
 nā expeditione reduxit, Cremonæ & Placentiæ omisso quē gerebat capitaneū situ-
 lo accepit. Quē parit Giselberti factio omnis de Lombardia nō ut ducem magis quam ut
 dominum est sectata. Sed erecti animis Brixianorū exemplo Papienses primi, post Pla-
 centini se in libertatem uendicauerūt ecclesiæ & legati fauoribus protegendam. Quo-
 centini se in libertatem uendicauerūt ecclesiæ & legati fauoribus protegendam. Quo-
 tū tempore, Monfiliis, & Calsonum, quæ oppida omnī regionis Paduanæ muni-
 tissima in Ecclini partibus durauerāt, Azoni Bistensi pro ecclesiā & legato recipienti de-
 ditū permīssa sunt. Et Albericus de Romano, quē legatus Ecclino hatri, ut simulabat
 hostē in Tarulio cōseruauerat, hostilia tunc in Paduā facere cōcepit. Tantis igitur mo-
 tibus exciti Vbertus Pelauicinus, & Ecclinus quē Germania discors terret delināt, ut
 uanda tyrannide fecerunt quāto scūq; potuerūt maximos apparatus. Quod cum esset
 in regione notorium, Brixiani omnium primis suis consuluerunt: accessit namq;
 à legato copijs, quas Ludouicus S. Bonifacii comes à Mantua introduxit, Giselberti
 Guelfi patria eiecerūt, & urbs planē ecclesiastica est permīssa. Et reformāz ciuitati
 legatus aliquot impēdisset dies, cōtulit se Mediolanū, cuius ciuitatis cōponendis mo-
 tibus in rebellionem insciscendibus plurimos dies cōmoratus est. Et eo ibi agente Cremē-
 ses fide Mediolanenē fuisse falsi, quib; diu fuerāt subditi, sese Cremonensibus patronis uer-
 tūtoribus permiserūt, quorum errati uenia dari potuit, si Cremonēsi & nō Placentino,
 uisano Brixianorū oppidis captis præsidia imposuit, Ecclinosq; Piscarianū
 Veronensis agri in Brixianum uerū castellum accedēs, paratum pridem exercitū cō se
 iussit subsequi Pelauicini copijs cōiungendū. Et legatus interea Mediolanū profectus,
 Brixianus secū traxit copias, hicq; Mātua, qui accessit aduenierat, exercitus cōiun-
 ctis castris ad Ollium amnem Gambarie proximū sunt firmata. Viderant uerō Gambar-
 ienses oppidani utruq; Pelauicini & legati exercitum, & quia in ecclesiasticas partes
 Guelfas procliores animis essent, legatū enixē orauerāt, ut apud eos diuerzē muni-
 res ex suis copijs manēt, in oppido expectaret. Itq; ueritus ne q; erant ad sua signa coac-
 diuerzē urbem milites se à castris absente delaberēt, non censuit abeundū, & no-
 ctū sibi renūciatum est ab exploratoribus Pelauicini exercitus copijs Veronensē esse
 auctum. Nec tamē satis reſcēt legatus Ecclinum fuisse, qui eas copias his maiores quas
 Pelauicinus habebat, Piscariam adduxisset, dumq; legatus ad eam nūciationē scilicet
 quid agendū esset cum sui exercitus primoribus disputat, hostes rapidum aduentū
 rant, eoſq; ad repagula castris statis nostris atq; etiam illius more appostis decertat,
 ecclesiastici milites nullum seruare ordinem, nullas struere acies potuerūt, ut prius pone
 omnes capti fuerint quā armati. Captos legatū & Brixianum episcopū Ecclinus Bri-
 xianis partium Guelfarum coniunxit pariter interceptis, & cum suo mouēs exercitu
 prius omnes præcursibus legatū & episcopū in longū agmen uinctos ad Brixia pot-
 tam præmisit. Nec uerō expectauerunt quā ad urbis custodiam permīserant Guelfarū
 itibus immixti ad exorandā Ecclini misericordiā sunt effusi, quos benignē præter solū
 ac blandē cum excepisset, ad urbis dominatū magnis plausibus introductus est. Et Pel-
 uicinus Mantuanos in partē prædæ adducens Cremonam se cōtulit. Milites uerō qui

A de Venetijs, Ferrariensibus, Romadiolis & Paduanis legatus duxerat, quotquot fuga pro-
lapsi sunt in Verclos oppidū cōsugerunt. Annus ita erat salutaris unde exagelimus duo de-
fectus cernimus, quo in tēpore Manfredus regni titulo elatus, & Oclavianus pontifex lega-
to in Neapoli propē clauso prima Senensibus & ceteris de Hetruria Gubellina periclitā
dedere: qui de cōflictu apud Ciambatā certius factus, Ecelinum ad prosequendum vi-
dianum est hōtatus, parva usus prudentia, qui Pelasgicū per obliuionem prateritum
spemere sitissus, quem pariter aperta cōtumacia spernere corperat Ecelinus, oppidulis
de Beixiano Cremonēsi cōtinētibz, quz Cremonēses in partē vīctorie temerē, per
inidias futurūq; receptis. Erat Cremonz hostis Bosus Douarius nobilis prestācissi-
musq; ciuis, quo in regione graulissimo curate Cremonēses a Mediolanēsi, ut cōstidimus
deserēta. Is indignatione cōmotus Ecelinū rapacitatis, cui nulla esset sociorū cōmodū
& utilitatis ratio, Pelasgicū Cremonēseliq; facile traxit in eundam esse quā ipse cōti-
dideret redintegrare, cū Mediolanēsi amicū & frēderz, cum illo Mānianoq; & cete-
ris exēlitz studiis in Ecelini pernitiē accipiēda. Et planē Boli Mediolanū missi ope-
ra Martinus Turrianus prapotent in Mediolano ciuis, eam ciuitatē Cremonēsi cō-
ciliatā ad arma simul cum ceteris de Lombardiā ac Trāspadina in Ecelinū fūmenda
impulit. Gregorius interea Mōtelōgus patriarcha Aquileiēsis nō modō cōtinuerat in
fide Paduā, sed copias Venetijs Romadiolāq; accersuerat Mānū trāsmittēdas. Et ade-
rui illi illudus Azorēsis marchio, quē patriarcha iusserat euocatas Ferraria cōcitatūq;
analq; ut diximus copias, Mānū perducere. Annus interim a subdita Ecelino Beixia a-
ctus erat, quo in anno copias ille nō magis auxerat, q̄ priū habitas noua discipulū ar-
mixerit, & milite expedio instruxerat, ut essent pauci multorū operā prapantū & no-
ta per id tēporis redintegrata a Martino Turriano cū Cremonēnsibus amicitia. Gubel-
linos Mediolanēses ab inuidia in proditiōis scelus impietatemq; in partē concitate-
rat. Fueruntq; proditiōis autores capitanei, & Valuatores, quos Fredericus secundus
eo cognomine notatos potius q̄ honestatos suarū partiū primores uoluerat recogno-
sci. Hi namq; missis occulte nuncijs, & primorū filiis in obliuē datis Mediolanē Eceli-
no, si propere duceret, prodere spopōderāt. Etiam hinc Ecelinus Verclos obsidione pre-
mebat, inde Martinus Turrianus demandatū sibi a populo Mediolanensem exercitum
elaxerat, Azoni Efteni, & Ludouico Bonifacienfi ac Cremonēnsibus apud Soncinū,
quō illi cōueniant coniungendū, itaq; Ecelinus tanne spēi foderibus cōstituit, agri
Verclosi uastat incenditq; & impedimenta iubet festinanter in Brixianū cōportari. Inde
noctē cū cubia per pontem Palatioli cum expeditissimo quinq; milium equitatu profe-
ctus ad pontem Cassiani Abduz impolitiū prima subibit castris, ubi quum nullus esset
reperit, quod in fcedere ascripserat, a Mediolanēnsibus coniuratis missis, malo se au-
gurio mouisse domo dixisse ferru, & fablatis derepē signis in Modoetia suburbia eū
dehaurire fecisset uerō quod cōcupiscerat Ecelinus, nisi nouo deus auxilio illius aduersa
rursū buenisset. Bergomēsis nāq; uir quispā parti Guelfe cōstitutam, cuius erat cōfilius,
proditiōē Martino Turriano per celerem nuntium manifestauerat. Et uno eodemq;
die hinc Ecelinus ab Verclosa obsidione mouit, inde Martinus Mediolanū reuersus co-
pitā, ne dilaberentur, in Romanz portz suburbio continebat. Qui uerō Soncini erant
Efteni, Pelasgicūq; & Bonifacienfi duces Ecelini uestigia sequunt, quo die ad pon-
tem Cassianū peruenerant, eademq; die Modoetiam Ecelinus oppugnatam, quam
non cepisset, Treisium duxit, cuius oppidi suburbia ut capta diripuit ac incendit & cum
uictis ualidissimz custodes non solum relisterent, sed illi saculis laxisq; supermē dimissis
insolentissimi essent, uicam accessit mercatum populo frequēntissimū nulli molestus, qui
annonam equitatu praberet. Nam agri mōtore corperat, & planē incommodū perni-
tentiū extimescere, Martino quod nouerat in Mediolani suburbio copijs agere, & cete-
ris hostibz copijs reditū in Brixianos prohibere ac includere paratissimū. Etiam ex
suis italicum quenz in fugam defensionemq; signorum pēdere cerneret. Quamobrem
desperatione ductus, tanquam hostes inualurus duxit in pontem Germano equitatu
missis suis exercitus parte praximij ingentis sollicitatione onerato, ut uel tantisper hostē
ponte deturbatum auerterent, quoad ipse transgressus fax saluti suz armisq; consule-
ret. Sed duram atque impossibile fuit Germano ferocem ponte militem deturbare, qui

A. Iussu septuaginta cōconterunt, ut nullis per id temporis Saracenis, aut Turcis eueniret da-
re in Alia Christiana fuerit opus, successit tamē paulisper Veneta classis in mare Pōnicū
delata, quę Meseμβriā urbē de Saraceno expugnata diripuit. His quę apud Ptolemaidā
gesta diximus, Genuę nōciatis, classē ea reipublica ingentē armauit, nūntios quadra-
ginta, naues ceteras decē, quę Tyrū sunt misse, & pariter Rainerius Zenus duos nūntios
Venetis quindēcī, quędas decē, & qui ex Venetis Ptolemaidę agebāt, undequadragi-
nā uachetas naues ceteras decem parauere, paresq; portūtam & armis in Alia Veneto
Genuēses hoc uno erāt inferiores, q. Tyrū uterq; cōmunē habebat urbē, in qua quicūq;
claudēbat portus, hostilia a Latini nominis magistratu iniicē facere prohibebāt. Ptole-
maidā uero Genuēsis cum suo Mōtesforti erat exclusus, unde Veneto cōmoda praesidia
accedebāt. Alexander interim pont. Romanus his quę apud Ptolemaidā malē inchoata,
periores apud Genuā, Venetiāsq; progressas habebāt, auditis, oratores ab utraq; repu-
& pariter a Pisana ad se mīni curauerat, pacēq; inter eos cōponere erat conuictus, quę iam
B. pro clausula habebat: cum ad annū salutis sexagesimū d. duodeciesq; centenum, ex Alia
disallatū, ingētes, & nisi Veneto Pisanus accessisset, pares eas classes, Ptolemaidā inter
& Tyrū acie praeliū depugnasse, cuius uictoria duobus cōiunctis populis cōtingisset: &
hinc Genuēses quoq; & uiginti de suo amissa nauigio in Tyrū portū cōfugit, inde uictorie
Venetę Pisanaq; classis Ptolemaidā est reducta: ab utroq; est uictoria Venetis, qui pu-
blica esse priuati ac priuati Genuēsis populi in Ptolemaidā edificia demolitus est, turrim
ingrēssū cū pignora cui erat appolita, & horrea, mercatorūq; apothecas, quētiā uiatores,
præto & apparitores, q. de Genuēū ad eam diē manserāt Ptolemaidę sunt expulsi. Cum
itaq; Genuēsis resq; suos a Romana curia reuocasset ad pacē tractandā millos oratores, id
a Venetis pōntifex impetravit, ut captos in praelio dimitteret Genuēses. Erāt itē ea tēpe-
state res apud Cōstantinopolim in pessimū adducta locū, adeo ut Balduinū imp. exce-
rosūq; Latini nominis in Romania agētes retinēdi ea quę erāt reliqua de spacio inualider,
quib; & uires & animos restituit ducta in Aegēū primo, post in Pōnicū mare Venetę clas-
C. sis, quam ex uictoria in Ptolemaidę portū reductā fuisse docuimus. Et forte ita accidit
Theodorū Vattari Gręcorū, ut appellabāt, Imperatorē mori, duob; filiis supstitibus, qui
huius pueri Michaelē Palæologū sibi affinitate cōiunctū testamētō dederat tutorē. Qua
ut apparuit securitate per Imperatoris Latinorū rebus addita, classē Venetę a Pontico
reuocauit. Sed Michael Palæologus uir ingēris spiritus multa in Latinis est aggressus,
quę Vattari penē decrepitis dimiserat incērata, primūq; omnīū Guilermo Frācigenę
Achati, & proximis Gręcię regiones obtinēti pēglio cōgressus eum superauit, capēdq;
Adrianopolim perduxit: inde uersam in mare Ponticum regionem, ut reciperet, millo
exercitu curare coeperat, cum Balduinus imp. copias quę sibi erant omnes nauibus im-
posuit, quas præfecto classi prætore Cōstantinopolitano gēte Veneto, ad ipsius Pōnici
ora defensionē uoluit circūduct. Interea qui erant Cōstantinopoli uenitā origine Grę-
ci odiosum prēdē, ut est gentis natura, Latini nomen inde cōstituerāt ejicere. Initia itaq;
cōiuratione Palæologus de recipiēda urbe per idoneos est admonitus. Classe igit; im-
D. peratoria, quę omnia asportauerat Latinorū neruos, in Pōnico iam agente, adueniens
exercitus Palæologus, retracts a cōiuratis porta nocte cōcubia est admissus. Balduinus
uero imp. & Panzaleo Iustinianus patriarcha nauigio de repente cum suis omnibus &
tota supellectile ad Euripum sese profugi receperūt. Pontus urbe Palæologus ea fecit
rebus suis impietatis scelerisq; fundamēta, quibus postea respondit omnia sua succello-
sum: ex ea cōiuratione Imperatorum uita, qui tantū imperium, tantam Romani olim,
post Gręci, demum Latini nominis dignitatem suis leuissimis perditissimisq; moribus
in manus Turcorū dedere, potius quam peruenire, aut probabi permiserūt. Ia enim tutor
crudelissimus pueros fidei suę sub affini nomine ab eo qui cum exularet cōmendacos
eum interfecit, imperium assumpsit. Finisq; fuit Latinorū in Cōstantinopoli imperio
per annos duo de sexaginta cōtinuato. Qua itē tēpēstate Octavianus cardinalis Vbol-
dunus, & Neapolitana, & illius regnū, quim parum feliciter administrauerat omnino de-
stilita, ad Alexandrum pont. Viterbē agentem rediit. Nam postquam is pontifex Cla-
renti uirginem anno pontificatus sui tertio Ananiz in sanctarum collegiū reuoluit, Vite-
rbum ad pacē, de qua suprà diximus, inter Venetos & Genuēses tractandā se contulit.

Asid.
Alia.

Anno Sal.
Machi.

Vbi anno salutis primo sexagesimo, duodecesimo cetero die obiit, uaria & maiore parte
aduersa cum omni potestatis tempore, tum maxime extremo anno fortuna uis, qui omne
regnum Siciliæ contra atque scierat, & orbem Florentinam in Manfredi hostis ecclesiæ pote-
statem uenisse, Constantinopolim à catholicis amissam, bellum inter potentissimos Italiae
populos Venetorum Genuensiumque, & Pisani esse inchoatum, eodem quo obiit anno uidit,
ut sola, sed solida, & multis facienda cum consolari potuerit felicitas illa Transpadanorum,
Lombardorumque ecclesiæ deditur, quos eodē quoque anno Ecclesini Albericus fratris ex-
celsi ab immani horribisque seruitio liberauerat. Sufficiens Alexandro Vrbani eius nominis
quanti pont. Romanorum ex Trecenti Gallia imbe oriundū, tribus annis & mense uno,
quibus uixit, eadē Manfredi tyrannidis, quæ & Alexandrū uisit cura, ut eadē penē di-
uisionibus rerū diuersis in locis gestarū, quas primē secuti sumus, uideā esse ducamus.
Primumque locū res habebit Henrica Gibellini Florentinā reducti Guelforum, qui patris
excesserāt, inter se cū diuiderent, multas illorum aedes, turresequē, & uillas demoliti sunt. Idip-
sum imperiū & furorē hactenq; inde missi sunt ad Manfredū oratores accepti ab illo beneficiū gra-
tias acturi, & magnis oratori precibus, ut Iordanē cū equitatu præliis termino diuina
apud eos linearet permanere. Interim Henrica omnis motibus turbata erat, Guelfis aliebat
illos uictoriae cōfidentia & fauore patriæ deturbatibus, Guelfi tamē Aretini omnia pri-
mi quā primū, qui prælio ad Arabiam cōmisso superbuerant, in patriam penitentem,
quicquid erat domitiliquarū Gibellinæ gentis male habitos expulerūt pariter Minia-
tenses Pistoriensisq; fecerūt. Lucenses uero cōfiliū præsidio, quod Florentini apud se ex-
stantes præstabit, intentauere. Et à Manfredō interea Florentinā redierāt oratores, id ma-
ximē nunciūtes paucorū mensū moram Iordano equitatuq; & ea quidē difficiliter re-
gem concessisse, Anxiam namq; animi esse cōperat ab Urbani pont. apparatus, quos
eum ingētes facere intellexerat. Crucisignados enim ex omni orbe Christianos, sed ex
Gallia accuratius sacrosanctio de more decreto exciuserat, q; ductos à Manfredō in Italia
Siciliāq; Saracenos, & ipsam ecclesiæ hostē armis pergerēt deturbare. Ea itaq; oratio
denūciatione nō magis Florentinū, q̄ ceteri de Henrica Gibellini sunt territi: quippe
intelligerēt se eo carentes præsidio certaminibus ubiq; implicandos, in quibus succum-
bere timebāt. Ut ergo quid agendū esset, prouidendumq; discutere possent, cōuentu
cui apud Emporium oppidū est indictus. Ibi cū multa & uaria eēnt à singulis dicta,
Pisani, Senensisq; facile in eandē sententiā uenerūt, nī salua urbe Florentina prouident
discerniq; possēt, quod solida diurnamq; allaturū, cōseruaturumq; sit Gibellini Hen-
ricæ salutē: ea autē sublata urbe, & Guelfis illis Henrica omni, quod facile foret pallia, nī
hū posse incōmodi uictoribus impēdere. Intererat cōuentui Farinata Vrbani, nullum
inter ea uerbū, ut eius hominis naturā ac mores diximus fuisse locutus, qui eandē diu-
dæ Florentinæ sententiā resistere audiēs, tunc aspectu cōmōtor assurgēs dixit, Florentinam
urbem, qui ipse nō edidisset, se uiuo dirui nō passurum: hūc dictis cōsilio se prouocat,
quod illico dissolutū est. Post paucos exinde dies profecturus Florentia Iordanas omni-
bus bello socijs Henricæ Gibellinis facile persuasit, cōductos stipendio equites mille,
quibus in cōmuni omnes soluerēt, Guidoni Nouello attribuebat: quē præfectū pæ-
dio administratoremq; Florentinæ pro Manfredō relinquebat. Iq; uir celi & ipse animi eo
equitatu cōscripto, & ciuitatib; oppidib; Gibellinis copias ad se mittere iussit, consilio
inde exercitiū in Lucēs duxit, apud quos exules Florentinos frequētiore q̄ alibi esse no-
uerat. Iq; Nouellus nōnulla ceperat de Lucēlib; castella, cū illi à Florentinā nunciū esset
Florentinos exules signū futo occupasse, quo ex oppido natura loci munissimū Flo-
rentinus pariter & Pisani agrī maxime poterāt infestari. Irruerūt igitur prope populantes
Pisani, & cōducturus signa cōuenerat Nouellus, cū libi esset celeritate relatu, nō tū pæ-
gos occupatores oppido excessisse, maximeq; it ausus Lucēli simul & Florentino exi-
tūlit incōmodū, q̄ eo Signell facti elatores redditi, prælio quoq; præstiterūt cō No-
uello decernere, à quo fracti fugatiq; ac multa eēde cōfecti sunt, agerq; Lucēli tūc occu-
pātū Nouelli possidēte est factus. Ea affecti clade Lucēses, pacē quibus petebāt libertate
retinēre cōditionibus nō inpetrauerunt. Et Aretini interea, Guelfarū partiū bello à suis
exoribus Gibellinis à Senēlib; agitari agrē resistebāt. Qui Nouellū quoq; ductu-
rum in se audientes spōte patriā migrauerūt. Quam qui sunt reducti exiitres Gibellini
accepti

A accepit a Nouello magistratibus pro Manfredi tenuerit, eorumq; exemplo Pistorici
 Gibellini Guelfos qui eiecerant, tacti sunt in Manfredi magistratu potestas. His de
 ierit aduersarios successibus, Lucenses foedera clandestine cum Nouello interit per
 que Manfredi dominio sunt subiecti. Inde improbat, quod Florentinus apud se exultes,
 consiliu fecerunt cum Nouello istum calatos de repente pelli oportuit, quibus uxores,
 paruos filios in fuge modis trahentibus, nihil quod domi esset præter indumentum
 alioquin facultas est præbita. His omnes facto agmine transmissi Apennino Bononiæ
 peruenere. Sicq; omnis Hetruria tunc Manfredi fuit, aut eius magistratu uo
 luntati, omnesq; Hetrurici Guelfarum notati partium patria pulsi Bononiæ ad Florentinos
 exules confluxerunt. Quæ omnia quartæ Urbani primo pontificatus anno fuerunt gesta.
 B liberati funder, quæ Romanæ fauor & umbra ecclesiæ protegeret. Brixianos in omni
 primis inchoatâ paucissimis diebus quietem continuare prohibuit tyrannicum enim
 Gibellini urbem administrare Guelfis redactis suspens animis deliberabundisq; pederet,
 Vrbem Pelavicinus id fieri distulit, per cuius facti specie cõseruati coptas urbi admo
 uit, de quo loco clãdestina cû extoribus Guelfis machinatus est, temp; in eâ perduxit
 locu, ut urbi administratæ ab utriq; præfectis cû sibi domino subegerit. Maserat ad eâ
 diem in carcere archiepiscopus Rauennas Romani pont. legatus, quod cum Gibellini
 ne Guelfis fauere dimittere noluerit. Quæ postea Pelavicinus in carcere iussit diligen
 ter custodiri, ne prout eâ in pace, & pñcis obediētia liberatus cõseruaret, quæ ipse
 eandem euerire & sibi subigere intēdebat. hic epistolæ speruit, quas Vrbani pñcis
 pro liberatione legati multas ad eam dedit. In quâ liberationis desperationē cum se ad
 ductum cermet archiepiscopus, ingenio est usus. Namq; corruptis pecuniariis datis
 Pelavicino custodibus fugisse Mantuæ se cõtulit, quæ uis simul cû Verona, Vicētia, &
 Padua inchoatâ ad Ecclini mortē concordiam ac pacem cõseruauit. Venonenses enim
 accessum Mantuæ Ludouicum S. Bonifacii comitem eum suum nō ut dominum, sed
 tanquā publicorū directorē executoremq; consiliorū uenerabatur. Et Mantuæ Rauennas
 archiepiscopus uis præsentia nātā reddidit, prout Gregorius Montelongus Angli
 censis patriarcha, Paduæ, Vicētiarū, Taruili, Feltrinq; & Cenedæ iurabatur Pelavi
 cinus uerō præter Brixia, Cremonamq; subditas sibi urbes, Placentiam, Parmā, Papiam,
 & ipsam etiā Mediolanū ita suis insecerat partibus, ut alter Ecclini uidere effectus,
 Parmensibus autē Pelavicini partes sectantibus, Mutinensibus & Rheginis, Ferrariensib; Bo
 noniensib; cõsilio ecclisæ partes tenuerit, quod ut solidius cernitq; facere ac cõser
 uare possent, Gibellinos ex utraq; urbe armis eiecerat. Ad quæ rē cõficiendâ accessit
 Bononiæ exules Florentini, maximo fuerit auxilio, qd hi armis tractatib; similib; ge
 stis rebus innutriti, odio quoq; Gibellini nominis operâ suâ ardētius nauare, & eos
 terri inopes familia extra patriā grauatō, prædæ cupiditas incitabat. Bona em illorū, qui
 Mutina primū, post Rhegio pellebantur, ipsi Florentini in præmiū stipendiq; locū pro
 missa statim sunt cõcessa, adeo ut inde diripi, equos, arma, & simulatū sibi parauerint,
 D inchoatq; creuerint splēdidissimi equitatus. At apud Cōstantinopolim eodē primo
 pontificatus Urbani anno Veneti Palæologū bello agitare non desierit, quem ut & ar
 mi tyrinde deturbassent, nullū illi Genueses summis conatibus protegerent. Nāq; bellū
 faciente secū intra classem cō perduxerunt omnem, quā post accepit prælio classem ad
 Tyum maiorem prima instructioremq; habebat. Guilelmus iste Gallicus, Achais, &
 Bithynie princeps, quæ in tutosē se agens superatū captumq; fuisse ostēdimus, castro
 Malatze munitissimū obtinebat quod cū Palæologo permississet, carcere liberatus, iussu
 Veneti foederatus bellū acre in Cōstantinopolim subditisq; Palæologo prouincias ge
 rebat, ut Creta, Euripoq; quæ & Nigropōtus, Motonio, Coronioq; & Nauplio, siue ut
 dictū, Neapoli, Romanis, Venetorū locis Guilelmi principatus, regio bello cōstantis
 tanto Palæologus indiguerit præsidio, quantū uexerat Genuensis, Venetæ em classi in
 Pōtio fuerat: ad primos nuntias Palæologi tyrānidis motus septem & triginta trire
 mes, Rainerius Zenu dux addiderat: quæ dū Ionio mari nauigat, sexaginta Genuensib;
 Cyprorūq; triremibus ad Thessalonicensem sinem obtulit. Illiq; nihil mouentibus,
 Venetæ

Venetæ classis minor maiorem impetere nō est ausa. Sed hæc noua classe Nigropōtum E-
 appulsa, tres aliæ Venetorū tritimes Constantinopolim prædatum iuerunt: demū la-
 ctam ingentē asportant prædam nauigio, quod apud Thessaloniam, Genuensium Græ-
 cumq; habuisse diximus in Bosphoro obuia fuerit capta, & partem uirorū qui inerat
 Genuensis interfecit, partem aliam omnē Constantinopolim ductā Palæologus exce-
 citauit. Bædēq; Genuensis & Græca classis paulopost egressa Bosphoro ad Venetā dñā
 circūflecta est, cui dux & triginta Venetorū tritimes forte apud Porro insulam sunt cō-
 gressæ, præstigiū potissimæ classis magnis utriusq; animis decertarēt. & Venetæ supe-
 rior quatuor ex hostili classe captas abduxit, cæteræ cōmixte remis uelutq; in portū Mal-
 uasice confugium habuerūt. In Asia uerō interim Prolemaida urbem incolentes hospita-
 talia Rhodi magister, cæteri q; nominis Latini proceres ita Venetis fauebāt, ut ipsorū ex
 urbatibus potius quam omnium Latini nominis populorū esse uideretur: e contraq; Ty-
 rum incolētes Genuensī fauores pro uerbis supra p. præstabant, ut hæc urbes tanto capie-
 renterq; Christianorū sanguine, detestādo affligerentur bello, quæ à Saraceno inuicta
 quiescebant. At Manfredus Hetruria, sicut diximus, penē omni potius Marchiā quoq;
 Anconitanam dubia usiq; fide uacillantē suis partibus cōsentire coegit, moxq; moliri
 cepit, si quā posset pont. Vrbānum cæteris ecclesiæ provinciis expellere, cumq; mochi
 nationes intentate suis nō succederēt, uim apertā adhibuit. Saracenos enim ex Africa
 mercede cōductos ex Sicilia accersitos alijs cōiunxit Saracenis, Lucerā, seu supra do-
 cuium, Frederici patris sui dono decretoq; incolentib; Hic nihil ab excommunicatione
 morari Furlinonem usq; Campaniā populati, pariterq; Guido Nouellæ ex agro Senti
 mouēs, terrā Hetrusci ecclesiæ patrimoniū populabūdas impetit. Præuiderat diu pon-
 tificex hęc futura, miseratq; S. Clementis cardinalē in Gallias, quo curante prædicatū
 celsignato ingentem exciuerat militiam in Manfredum complicitūq; de Italia, & in pri-
 mis in Saraceni exciditū pugnaturā, Guidōq; Antiliodorensis episcopus, Robertus co-
 mitis Blādenfis filius Caroli provinciæ, & Andegavorū comitis gener, & Ricardus co-
 mitis Viandensis crucelignati eam sibi provinciā assumpturū: quorū edicto concē-
 gnatis, qui suas uellēt sequi copias, dies ad conueniendū apud albam Pompelūm Italia
 sub Alpibus urbem dictā. Cōtractum inde exercitum in Hetruriā ductū duces Gallii
 Lombardia iter facere constituerūt, non ignari Pelauicini Manfredō consortē, ut nan-
 sū eos intercedat pro uerbis enixarū. Cum eā in Reixianos uentū, Pelauicinus para-
 tissimas opposuit copias, quæ p̄lio leui comisso fractæ ac dissipatæ sunt, alteriq; ex eis
 eos Pelauicini maior se presente ad Ostium amnē oppositus nō nihil moratus est cruce-
 signatos, quod ad amnis uada pugnandum fuit obicibus cōmunis: desitū tamen ince-
 pto Pelauicinus, Māruanos à tergo instare uertus, quos nō dubitabat pro exercitū sup-
 petias allaturus. Progressi Mārua, & inde per Bononiā, Romādiola crucelignati Pera-
 tiam peruenire, quos ad benedictionē ad se cōuocates pōntifex à Viterbio per Sabina,
 Martioq; in Campaniam deduci curauit. Romani eā & si nihil aduersus ecclesiā uerū
 per ea tempora moliti erant, pōntificē tamen Vrbānū sicut nec defunctū paulo prius
 Alexandrū ut in dominum admitterēt, adduci nō poterant: & tamen omnia senatoria
 ex Romana gente pridē solita creddi consuetudine, senatorē tūc primū externæ origi-
 nis habere coeperāt, Brācaleonem quendā Bononiēsem, qui ut integer magnanimitatē
 promissam iureiurādo iustitiam cōseruare, ac furta, rapinas & homicidia punire cōten-
 deret, à factiolis magistratu deiectus est. Bononiēses uerō Romanos ciues casu Romā-
 diola iter facientes cum deinuissent, pont. Alexandro intercedente, multa utriusq; libe-
 ratio est cōcessa, & Brācaleo liberatus iterū senator à Romano populo cōstitutus est.
 Hicq; populi magnatūq; cōtentionibus est factū, ut Romæ senatoris expulso nomine,
 Brāderes tunc primū creati sint, qui numero plurimi ex omni regione sumpti, urbē ex
 arbitrio administrarent: perducti in Campaniā crucelignati paruo negotio Saracenos
 nullo penitus effuso sanguine expulerūt, quod illi fuga libi consulēt, intra Liris fluuiū
 siue ut appellāt, Gariani claustra ac munitiones se cōtinebāt. Fuisseq; magno & diuini
 bello opus, tantis fretū uerbis Manfredum sui regni claustris, & quidē munitionibus
 deurbare. Maiorē etiā interea solidiorēq; rebus suis ecclesiæ opem Vrbānū pont. al-
 terne cogitauerat, cuius rei cōficiendæ spes quā primū est allata, crucelignatos cōiūcti
 mittendos.

Aminendos. Nam oratum Francie regem Ludouicum facile in sententiâ duxit, ut Carolus
provincie & Andegavorum comes ipsius Ludouici cõsobrinus ac gener Sicilie eius
ultraq; fient rex creatus copias duceret, cum quibus concessis regi iuribus potiretur
Carolus q; pontifici & regi facilem se præbens omnia disponere ac parare coepit, tan-
ta expeditione tanto muneri exequendo necessaria, cū Vrbani pont. renouatiâ moris
credidit eî constitutū Caroli facinus turbaturam: duos eius pont. tempora tulerunt cele-
bratamq; uitros, Thomam Aquinatem prædicatorū, & Bonaventurā minorum ordinis:
Thomamq; hū moros regni Sicilie, de quibus nunc agimus, ad doctrinæ ac religionis ut
am traxisse vident. Quo in tempore Conradus ex gente hac Suecia Imperator, Aquinū,
sicut ostendimus, uisitans, Thomā Petrū parentes eius genere nobiles, & in oppido pri-
marie patriæ profugi Cassinensia cernobii monachis cõmendatum reliquerunt alendū:
ubi literis ac religioni operâ dare corpori ad eam q; peruenit doctrinæ excellentiam, ut ne-
mini philosophiæ & theologiæ scientia secundus haberetur. Vrbano ad quantū antipon-
tificis sui initū apud Viterbiū defuncto, cardinales Clementē eius nominis quartū ab-
sentē subrogauerunt. Is Guido prius Fuscodj appellatus est, qui uitæ consulator totius
Gallie primarius, præstantis quoq; aduocati causarū in regē Francie curia laude orna-
tus est, uxoremq; & filios habuit, qua defuncta Podiensis primo episcopus, post Narbo-
nensis archiepiscopus, demum & cardinalis & Sabiniensis simul episc. fuit. Eum itaq; cele-
bri fama & magnæ rerū experientie cardinalē pont. Vrbano cõponendis inter Hen-
ricum Angliæ regem & Simonē Montfortis comitem illius cõsobrini cõsensionib;
legatū miserat, de qua legatione pontificali eum ad dita dignitas reuocauit: raroq; aliis
quæq; opportunius accidisse uisum est, q; eius pont. in Italia adueniē, quē Manfredi ut
solitas timentes nauigio quidā mercatoris religiosi mendicantis habitu terra uenisse as-
seruit, quod conuicta, Perusia primo eî aduenisset acceperit cardinales eum deduxerunt
Viterbiū, de qua urbe amoliri & parare coepit, qua Caroli propediem assituri conati
bus accomoda indicauit. Quanquam Carolus post opoī Mallia soluens cum triginta
C inimicis in Tyberim eî delatus, Romanūq; peruenit. Non possum hoc loco non dā-
mæ eorū qui pont. Vrbani tēporibus urate proximi scripserunt ineptias, apud oēs eū,
qui numero multi sunt, confamilis est traditio, Caroli benigne à Romanis acceptū, pō-
testate senatore urbis fuisse creatū: quem magistratū anno penē administrauerit, suas
expectas copias, quæ ex Gallia ducebant. Prolemaus q; Lucensis præfatus se quicquid
rerum eius tēporis gestarum scripsit uidisse, cum prædicta de Carolo nude, sicut & alij
dixerit, quosdam ad huc cardinales à Clemente pont. missos, Carolū in Lateranensi ec-
clesia Hierusalē & Siciliæ regē, & Beaticem uxore regni declaratos coronasse eū:
qui dicat qua ratione aut causa factū sit, ut pontificem Romani nō admiserint, cuius ius-
sitalem tantūq; senatore accipiebant: aut cur is Romæ potius præsentē antiochium re-
genoluerit esse, q; Perusie aut Viterbi, sicut & prædecessor suus Vrbano exulare. Quā
nobis constat, Carolū dictorū regnorū corona ornandū, per solennē stipulationē cō-
scriptā, quæ extat, annuos duodequingua ginta mille aureos in feodi pensionem subie-
D ctionisq; & recognitionē Romanæ spopondit ecclesiæ. Hisq; in fœderibus actū, nec sue-
cessurum cuiuspiā licere Romanū imperiū, si etiā ab electionibus demādatū esset, accipere
admittendū. Nam etsi terrebat pontificē Frederici primi & secūdi imperatorū memo-
ria, præsentis quoq; temporis moris formidabat. Alfonso enim rex Castellæ imperiū, ad
quod in controuersia electus erat, armis & largitione adniterebat accipere, & comitem
Comitib; fratres regis Angliæ illius aduersariū parat facientes Germani electores, in Ca-
rolum facili ter consensissent, nec id equo tulisset animo Alfonso, quē constat in Italiam
ducturum fuisse, nisi eum distinxisset Henrici & Frederici fratres suorū suspicio motus,
quos regno pullos extra Hispanias exulare coegit. Henricus eū in Gallias, Fredericus
in Africa accesserant, ut Saracenos hic, Gallos ille ad Castellæ regni incōmoda concita-
rent. Ea erat Henricus pecuniis ditissimus Hispania asportatis. Interea Caroli copia trā-
missa Alpibus in Lombardia uenerunt, quibus Mutinam appulsa cohors Florentinorū
emissa est, apud Mutinā Rheginorūq; rapinis, sicut ostendimus, ditata se adiunxit, eos q;
Gallie exeres, q; nouerat acerrimos Manfredi hostes esse, libere in cõsortiū admiserit,
ductūq; Romadiola Vmbriæq; siue ducatu Spoletano tantū exercitū Carolus per Sabi-

Blondus.

D d nos in

nos in Campaniam secedere iussit, ipse paulopoli cum eo, quæ Romæ contraxerat haud
 quaquam minore exercitu est profectus. Richardus namq[ue] Vindociensis comes cū co-
 p[ri]s crucifixis in Saracenos, sicut docuimus, ductus: & multi de Hetruria, aliq[ui] Ro-
 mæ circumstantibus provincijs Guelfi cum cupientissimi sunt sequuti. Quam est uenit
 ad Lirin fluvium, Manfredi presidia Ceperano impolita oppidū abq[ue] certamine dedi-
 derunt, maiorem inde conatū Carolus superando Callinensi ad Germani oppidū salu
 adhibuit qd[am] presidia ipse Manfredus locū natura operibusq[ue] monitissimā magnā quoq[ue]
 copijs defendebat: superavit tamen Carolus non magis uirtute alioquin egregia, q[uam] bo-
 nis negligentia: qui Carolus in patentibus, ut dixi, campis expectaturus, Beneuentum
 usq[ue] retrocessit: & paucis apud Germanum relicta cū uirtute & audacia oppidū aliquo
 diu seruatum est. Quis est ad campos uentum Beneuento proximos, Manfredus hosti
 obitus exercitū pugna copijs fecit. Colligit tū uterq[ue] exercitus, & duces in manifesto co-
 rum discrimine anteq[uam] omnia uicissim contemplantur. Ferunt Manfredo Caroli copiarū
 obstruendum Italica quæ essent cōspicua multis in turris arma admirari, quoniam hi
 essent introgressi, & quam Guelfos esse ex Lombardis, Hetruscisq[ue] & ceteris de Italia
 regionibus collectis responderetur, dixisse, neminem ad se uenisse Gibellinum, iure-
 iurandoq[ue] cōminati, se Gibellinum si uicisset fecit aduersaria prostratum. Pugna dein-
 de atroci cōmissa, dum cum uirtus conspicua fuit, qui in loco certamine uicissim superas-
 set, ac uicti esse se penumero sunt uis: primusq[ue] Carolus cū laborant suorum turmā subue-
 nisset, prostratus occubuisse est creditus. Eaq[ue] vox undiq[ue] in utroq[ue] audita exercitū Man-
 fredu impulit, ut extra ordines audientis pugnant ipse Carolo tam cōpauente facit in-
 terfectus, rucq[ue] cetera Carolus uictoria est pontus. Cecidere in Manfredi exercitu ex Ger-
 mania meliores quicq[ue] ingens numerus, & propē totidē Saraceni, Italici generis panto-
 res ideo interfecti sunt, quod subsidia ipsa acit Manfredus attribueret, quā repenti-
 nus in preliū, ut diximus, aduolans nō immiserat sed ex propē integra exercitūq[ue] p[er]
 ho superatis magna milie duceb[us] multitudo est capta. In quos Iordanus Hetruria p[er]
 Manfredum administrare solitus, & Petrus Hubertus exul Florentinus primūq[ue] fuerat
 cellit inuenta Carolo uictoria, qui cecidis in suo exercitu facit damno haudquaquā ul-
 t[er]o fuit inferior. Ingressus adueniente populo Beneuentū Carolus, regionis populos in
 deditionē cōfluente multos ibi excepit. Progressusq[ue] primūq[ue] ex omnib[us] reb[us] Lucen-
 urbe reperit, in qua se noui & ueteres receperant Saraceni. Ad eam itaq[ue] oppugnandū
 subsistens Carolus in rem Hetruscā primūq[ue] respicere corp[us]. Marecalli em, ita ordinis in
 exercitu docentes Galli appellant, cū equitibus quin gentis mittens, Guelfos illi Florē-
 tia extorres Guidone Guerra duce aduersus Senas Pisaniq[ue] ducere iussit: sequentiq[ue] sunt
 Florentinos ceteri de Hetruria Guelfi, quos Carolo diximus militasse. Scribunt autem
 Prolemachus Lucensis, ac Gualelmus monachus ad primūq[ue] accedens regij equitatus fiam
 in Hetruria disseminatū Gibellinos Florentia populariter demigasse, qui Pisas se cōue-
 lerint, & aduenientes Marecalli Guidonemq[ue] Florētiā cum Guelfis extorribus introdu-
 ctos: quanquā Villanus facit Guelfos a uictoria redoces tertio ante equitatus Caroli ad-
 uenit mende a Gibellinis in urbē fuisse admissos, q[uod] multa cū illis ad constituendū temp[us]
 inchoauerint, quæ sub marecalli accessum interrupta fuerint, & Gibellinis tūc panis de-
 migrarent. Releuit uero per id tēporis Clemens pont. Conradinū a dolescentē Conra-
 do genitū Sueuo copias in Germania parasse ingentes in Italiā traducendas, quōd pater-
 nū in Italia, autamq[ue] tyrannidē resumeret & imperij, de qua sepe diximus, uacatio, tunc
 res Conradini conatib[us] uidebat maximos altatura, q[uod] Gibellinos duce solico carentes,
 cōstabat illū in dominū imperatoremq[ue] admissuros. Quare q[uod] alius Leo tertius Magnū
 Carolum primūq[ue] imp[er]atorem facere ausus fuerat: Clemens quoq[ue] pont. uacans impe-
 rij curā assumpsit: & hunc Caroli regē suū in Hetruria uicariū instituit: & rex alius ad ma-
 rescallū copias mittē Pisanos & Senenses parib[us]. Audentes Gibellinis bello iussit q[uod] ne
 tri postea accitio agitant: hancq[ue] manus iussit quos oēs Gallos fuisse constat perperam
 tinere Florentiā peritūq[ue] & Guelfos oēs de Hetruria auxiliares copias cōtribere co-
 mauerat marecallus. Dū tū Guelfi apud Florentiā cōgunt, Gibellini ad retenta agi Flo-
 rentini sanctissimi, primūq[ue] castella & Pisis aduolant. Bellūq[ue] in de in Florentiā agi cō-
 acerrimū, ut destināt in Senēses expeditionē primā, marecallus sub ultimā cōditiōne
 g[ra]

Apiadventum in Sanctislaris ducere sit coactus, praeliaq; ad illud crebra fuerant commissa, uniusq; odio partium supra vires hostilem haurire sanguinē adnitentibus. Succubuerūt tamen numero pauciores Ghibellini male à Pisano adiuti, & Guelfis in eos penē omnes, quos ibi sunt superati praesertim nobiles defecit, cui minus postea negotiū fuit possessa ubiq; in agro Florentino castella de Ghibellinis recipere, in quibus diuersa, & varijs acta diebus caedes haudquaquā minor quā unius diei Sanctislaris est commissa. Habita vero de Ghibellinis victoria Guelfos inter se Florentinos ad seditionē ea quae cū Ghibellinis erat, periculoso forem preduxerat, quam aggre Marefcallus potuit sedare. Ad praedā enim domosq; omniū, qui Ghibellino notarent nomine, dilaursus est, quorū nonnulli Florentinē laetabāt. & cum unusquisq; ad libidine rapit, certamina ad meliora praeciosioraq; fieri. Potiorq; in Campania erat, qui viribus praeualebat: multis iam occisis, plurimis vulnera nū bellū in Guelfis ciuile breui futurū apparuit, quod armis sedatam Marefcallus in hūc maxime modum sustulit: creati namq; sunt ciues duodecim, quib; Guelfarum partitū capi carnis fuit appellatio. Huius potestas attributa, sine prouocatione omnium maxima, ut quicquid facerent, iaberent, decernerent, sacrosanctū in Florentino habere manifestū erat: usq; nostrā ea potestas, censoria tū magis, q; iuris ad qd̄ creata fuerat distribuita, qd̄ ciues aliquando non ullam ob aliam rem, q; quia Guelfi uiderent, pro hostibus quidam habiti, quidā dignitate, & reipublice administratione priuati sunt. Tumultu in hūc modum sedato delinaram pridem in Senenses expeditionē Marefcallus inijt. Excursu nūq; late factis ager Senensis populationib; incendijq; foedatus est. Petrus tū auxiliū Pisani tunc primū Ghibellinos Florentia extorres simul & Senenses cōfouere per reuocorum enim trium populorum copte in unum coniungenda exercitū Boniti cōtineret, quod oppidum denas inter & Florentiam medium natura loci munissimū erat imperatoris partibus cupientissimū. Hocq; statim inclinata est omīs Hemisci belli moles, quod Marefcallus Florentino se agro introcludi ueritus, illic reduxit exercitū, dūq; Bonitiū hinc à regijs Guelfiq; copijs oppugnatum, inde à socijs bello Ghibellinis defensam est. Et Conradini aduentus in Italiā tanta increbrescebat, quamobrē Carolus ex omni Siciē regno citra ultraq; fretum praeterq; unica urbe Nuceria positus, foedera Saracenis illā tenentibus concessit, per quae tributo grauiore imperato suis legibus & moribus uiuere sunt permissi. Et Roma Viterbiū petens, ipsa quae tempus postulabat cū pontifice cōstitutis in castra Bonitiana se contulit. Angebantur eo tempore Clemens pontifex & Carolus rex curis, sed multo q; oportuisset, si omnia reserissent incūberia, leuiores. Hinc aliqua altius repetere libet, à cardinali Arragone rerū eius tēporis, quib; interfect scriptore certius tradita, q; ut Guilelmū Remensis monachi Ptolemeiq; Lucensis atq; etiam Villani ciuis Florentini scripta censuerim imitanda. Henricus Fredericusq; ab Alfonso eorū fratre ultionis Hispaniq; Castellā appellant, rege, p̄fugi, diuersas sicut ostendimus petierunt regiones, id maxime aduini, ut aliquot in fratre reges aut populos cōtinerent hostes. Fredericusq; in Africā ad Saracenos, Henricus ad regē Frācie se cōtulit. Regis Frācie uisinitatē, qua tribus ipse fratrib; pariter iunctis erat, ad pacificationē praetendente, Henricus in Angliā traiecit, nec satis potuit cōtendendae de imperio cū Alfonso fratre Cornubie duce, ad conatus illi propolitos incitare. Hinc Germaniā petijt, ubi Conradinū & sorore Cōstantia pronepotem suo cōsentaneū desiderio repperit, cōstitutūq; est inter eos clandestine foedus, ut rebus ad machinationē, quam Henricus adolefenti sepe numero uerbis depinxit, & quae infra à nobis describenti ordine inchoatis Cōstantinū in Italiā cū exercitu aduolare. Veniens uero ē Genua Pisani Henricus, Pisanos in cōstitū cū Conradino machinationē facile traxit, & inde Viterbiū ad pontificē tanq; à fratrib; superbia atq; ambitione profugus, ac omnino erabundus se cōtulit, magnāq; cū omnib; largitione usus, eo usq; liberalitatis & munificentiæ est progressus, ut pōtēte quoc; dara munui nomine pecunia, sibi obnoxii reddiderit. Qua fretus largitiōe discordē etiam magis solito ciuitatē Romanā reddidit pariter in sua studia desideriaq; proclī uenit, adeo ut dissimulanti concupitū illi senatoriū obulerint magistratū. Idq; quū factū habuit cōstitutū, reuersus Viterbiū pontificē ea narrauit uerborum simulatione, ut uirā apud Romanos proteruos esset atq; homines ducendū proorsus abominari ac omnino spernere uideret. Carolus interea Viterbiū ueniens Henricū sibi affinit, sicut & Franco-

Blondus.

D d 2 tum

suum regi hominē à fortuna afflictū amicitissime cōsolatus est, auctorq; apud pont. fuit ut ei
 tubanti in omniq; prolapione quæcūq; primo se offerret pericula urbi Romæ is præsi-
 ceret, regia ortus super uir magnanimus, q; aliena nō indigens pecunia rem Romam ut
 daret in meliora pacis & quietis studia redactus. Vno igit atq; eodē tempore Hen-
 ricus Romanū accepit senatū, & Carolus in Bonitiana, ut diximus, castra se cōtulit, sedq;
 quāto maximos potuit recipiendo oppido apparatus, qui oēs redditi sunt inanes, ut se-
 dendo fanoq; oppidanos domūdo uictoriā illū oportuerit expectare. Henricus interea,
 cui iacta essent machinationis fundamenta, Cōradinū ut pperaret admonuit, Poloniq; pa-
 riter ab eo admoniti classem triemiliū triginta, quā in belli Venetorū aduersus Genue-
 soletate paratā habebāt, eduxerūt. In eaq; ē portu Romano receptus est Capitius qui-
 dam Neapolitanus in regno Sicilię citra fretū gratiosus, Henrici cōsiliorū machinationib;
 omnino cōseius: quo imperante triemiliū gubernatores, ut erant Pisa à magistratib; illi
 cū tota classe ad Africę litora nauigari, assuq; promptus audito de Capitij aduentu
 Fredericus senatoris germanus, & Saracenia mercede conductus magna manu nauigio
 impolitus ad Sicilię litora nauigatū est. Fredericus aut quocūq; accessit, Conradinū ne-
 potis tūcūq; præ se tulit, quē breui assaturū omnib; affirmabat: & cū Conradinus Veronę
 erat, qui Carolū audiens magnū in Hetruria exercitū habere, dubios quid ageret uis ibi
 desedit menses. Per quē tēpus maxima copiā pari Germaniā educatū, Tyralli comi-
 te defensorū elusmodi principē se faciente, in patriā est reuersa. Perq; id tēporis Carolus
 Bonitiō, deditione ab oppidanis facta potitus, in Pisanos duxit, & populationib; in-
 diq; late cōmissis castella aliquot expugnata diripuit, navesq; Pisani cōmanantes por-
 tū, dirutas solo equauit inde ductū est in Mutronium, quā arcē munissimā ingenio ma-
 gis q; utrib; capitā rex dedissimis sibi Lucensib; possidendā cōcessit, maiora pfecto, ut
 potius quæcūq; uoluisset in Hetruria gesturus, nisi uariis eū & quidē malę nouitiones
 ad regni sui custodiā reuocassent. Fredericus nāq; omī penē Sicilia, Panormio, Syraculā
 & Mellana duntaxat exceptis, p Conradinū potitus erat: & Saraceni, sperto foedere cō-
 stituto, quæcūq; Lucensib; adiacent, excursionib; latrocinib; infestabāt, quib; incitūcō
 modis reginæ mors apud Neapolim subsequeuta. Eūq; reginā dū funere q; sumptu cōstū-
 mo Neapolitani ornare curāt, Capitius Pisana uectus classe Conradinū nomen in porta
 Neapolitana clamabat. Inde maximū regni oēs circūuectus, pteratos pleriq; locis pa-
 pulos in terribili nouarū motus cōcre cepit. Quāprimū uero Carolū mouere, ut in regnum
 se reciperet est cōspectū, Senēles omniū primi, post Pisani, inde senator Cōradinū nēq;
 ad iter incundū epistolisq; impulerunt, q; Verona mouēs, Papiā se cōtulit, ubi cōmibus
 moratus est dies. Nā præter Veronēses & Papienses Lōbardū oēs Carolo cupiebāt. In-
 de adnitenrib; deducētib; q; Papiensib; ad Carretensib; Ligurię oppidū est delatus, quē
 Pisani classe exceptū Pisas lenissimū derulerunt. Ad dederunt se Cōradinū copiā Lōbar-
 dū Gibellini parua militū manus, q; exercitus in Lucēsem agrū expositus maiore odio
 & furore, q; p quālitate sit creditū, uastitatē ubiq; & incendia cōmisit. Agrū uero Floren-
 ti nō uastare aggressus, à Marefcallo phibitus est, quem Carolus cū solitis copiis dimiserat
 Florentinis & Aretinis presidio assuturū. Carolus interea per agrū Sabinū Capuamq;
 in Apuliā delatus, Nuceriā obsedit oppugnauit: & quā potī utrib; ne quiesceret, castel-
 lis in circuitu ad oēs uisib; exitus excitatis gentē barbarā, ne erūpere posset, clausit, ut cō-
 rō cōspectu liberi Cōradinū adueniēti posset occurrere: prelidia quoq; Mellanię, & alibi
 in Sicilia de fide persiliētib; aduersus Fredericū immisit: & Cōrad. interea marefcallo ap-
 pud Aretā cōgressus est, ubi facta in Guelhis illū comitib; ac Gallico milite ingentē
 de, marefcallus quoq; suis copiis omino superatis occubuit. Cōfluxerit p id rēperit ad
 Cōradinū, aliq; à Lōbardis Romādiolisq; Hetruscis Gibellini maior militum manus
 quā Germania is eduxerat, Lōbardiq; Romādiola iter faciētib; & ipsis Romādiolis Gui-
 do Feretranus partiū psequator Gibellinarū acerrimus sese ab Urbino ductorē addū.
 Nec fuit ille dubiū, quin si morā ibi uel parū fecisset Cōrad. Aretio primū, post omī He-
 truria fuerit potitus. Sed trahebat ipsum senator Henricus q; animorū in euentu Italia
 regni parte a Gallis ad Cōradinū inchoatos in Sicilia motus habens explorator, nō p-
 perare ad certā, ut apparebat, uictoriā anhelabat. Itaq; Conrad. ea potius apud Aretā
 uictoriā, Senā uel Lucinū, ubi aliq; moratus est dies, inde rectā in Viterbiēses cōpos quæ-
 uit.

- A**ti castra se cōstitit, nihil veritus presentē inspicientemq; pōtissimē laderē, quē paterna
 auitaq; imitatione omni ea in expeditōe nouerat se p̄secuisse. Tradunt uero Guillelmus
 Poissonensisq; Lucensis Clementē pontificem sanctitatis suae dilongatā opinionē eo in
 Conradini negotio cōfirmasse, qui spiritu ut uidet̄ propheticō cōtra ac omnes op̄nabā
 tur adolefcentem tanto comitatu exercitū p̄cedit; tanquā uictoriam ad exterrinū eg
 deniq; deduci. Propinquantī Romae Conradino senator Henricus pompā educens im
 perationibus introducendū adhiberi solitū, illū ad pontē Mlūū excepit. Selectiq; ex om
 ni ordine & dignitate primores quinq; Romani Conradinū cūcūsi in equo sedentē pe
 dibus sunt secuti, & p̄cedens ac subsequens longo & cōposito agmine populus in Ca
 pitoliū usq; deduxit. Cōduxerat uero Henricus senator intercede Hispanos cohortē ar
 mis equiq; instrūctissimam, pecunijs abunde datā, ecclesiā urbis direptione contra
 ctis, Romanisq; partim a magistratib; iussi, quos senator eadem adiunxit pecunia, partim
 spe ducti p̄cedē in Conradini castra cōfluxerant, & harones urbis nonnulli, capitaneos
 tunc appellabāt, studio partim se cōiunxerāt senatori. Moturi itaq; cū tāto exercitū Con
 radinus & senator Guidonē Feretranū attributis in p̄sidiū copijs Romae & capitolij
 custodiē reliquerunt. Erat uero animus Casinū petere, & ea uia agmen p̄cedere impē
 rati. Sed ab exploratorib; nuntiātū ēlī Carolū p̄sentiē curantēq; saltū obtinere copijs
 repugnantē manitū. Quamobrem iudicantib; Romanis idē sibi allimentib; oneris, ex Ty
 burino in olim Equileiorū, nunc Tullonij montes, & inde in Marston caputū per
 uenit exercitus. Quisq; dextero lacu Fucino ad ueteres aqueductus aqua olim Martia
 Romā perducenda excitatos, qui & nunc quoq; uisunt, ductū ēlēt, agmine duces qua
 drum incedere inchoarunt, qd̄ Carolū in propinquis agere nuntiabāt frequētissimi ex
 ploratores. Cāpi sunt, Palentinus appellāt, hinc lacu Fucino, hinc montib; circūdati al
 tissimis, quāq; finiunt cāpi, collis excipit ab oppido Alba decē p̄ductus stadjs, cuius ob
 lectū uallis concaua mille passū ambūta ita claudis, ut a Palentina campis in eam profe
 ctus undiq; adimāt. Quō itaq; Conradinus quatuor milia passus in hos patentes proce
 ssit cāpos, Carolus decimo inde stadio ad cōcaua uallis fauces primū suū acie ostēn
 tuit. Erant Caroli copiae Conradini exercitū multitudine inferioris, idēq; hosti nonnullū
 ellē nō ignorabat. Namq; copias eū cōstitabat Mellanensib; a Frederico oblectis, & diuer
 sis regni urbib; a Capito, Pisanisq; classe tentatis p̄sidiis immissis, quō certius sciret o
 mnes, quantū idē apud Arretinū amiserat equitatu. Quare Caroli paucitas ipsa utendam
 esse altū & prudentia admonuit. Alardus illi comes erat Neapolitanus, qui aetate a p̄oer
 tia ad senium usq; in militā egerat. In sub Germanis regibus militare solitus, facile dixit
 fore maiores multo n̄s, quas Conradinus ex diuersarū gentiū colluione cōiunxerit, co
 pias desere, si modo loci, quē infederat, opportunitate omniū maxima. Carolus uti seiat,
 Copias em, inquit, has oēs si in campos deductis, furor Theutoniscus a iuuenili ductu ar
 dore, & ignara rerū multitudine impulsus illico consiciet, pariterq; & celerius fiet si par
 tē uel maximā obiereris. Sed sine tibi in hoc mōdis uallius p̄cessu meliores quiq; in hūi
 dijs collocati, quos quā in hostē nostrorū spolia legentē fugientib; insequendis disti
 pti inmitres, uictor p̄culdubio cū uictis euades. Seruentem acies Conradinū ferunt Hi
 spanis Italicisq; in fronte locatis Germanos sibi equites tria milia cū lignis in subsidiana
 acie restinuisse. Henrico senatore nulli obligato ordini, ut omnia providens, disponēq;
 laborantib; subueniret. explicuit uero extenditq; parentib; his cāpis utraq; aciem Con
 radinus, Carolus aut tanquā spe uictorie & cōfidentia fretus, prima suū acie stadjs cir
 cūter decem in cāpos prodire iussit, quicqd̄ erat sibi roboris ex Alardi cōsilio in uallo cō
 caua post collem cōtinuit in insidijs ipse gregariū militis sagulo cōiectus in tumulo sub
 stitit, unde pugnantes locatosq; in subsidiana acie pariter p̄p̄e claret. Marefcallus inde
 suū regio conspicuus ornamento, factū ab hostib; pugnandi copie obuius procellet, a
 deoq; militū Caroli paucitatem Marefcalli inuit peritū, ut tribus cōtinenter horis par eg
 res, par sanguinis effusio utrinq; fuerit, nec satis apparebat eū elia uictoria p̄p̄e celis
 ta ēlēt, quin Marefcallus dū hostile sinistū cornu audēter urget, locum sensim mouant,
 quos illos relicto ordinib; dissipatos facilius cōficeret: quō hostis solito cōglobator in
 illiq; rex Carolus esse credebat, prout etiā ipse Caroli militū esse credebat, delatus ēlī
 Tantaq; fuit Hispanorum & Italicorū Conradini exercitus tunc factū impressio, ut glo
 Blondus.

- A** domare ac cōficere, q̄ in Asiam se cōferrer. Quum itaq̄ audisset Ludouicus Carolum victoris potius esse, illū fraterna requisivit cōsidentia, ut suam in deū tantæ victoris auxilij ostensurus animi gratitudinē, in eandē & ipse expeditionē copias, tormenta, cōmea itaq̄ cōferrer. Dictaq̄ est ad cōueniendū ijs qui Gallijs Hispanijsq̄ mouerant, Massilia calendarij Martij dies. Cōtinuauerat interea. Viterbij cardinaliū in pont. electione consilio, quæ etiā omnē Hetruriam in motus cōfessionisq̄, & solita pridē dissidia cōfocuerat. Nā Bononienses Pisanis incētoribus adiutoribusq̄, cōfluētes undiq̄ perditos in magnā periculosamq̄ manū amauerant. Et Senēses Colle oppidū ad Elise amnis supremū caput opulentissimū obfidebant, incōmodū à Florentinis acceptū. Accedēsq̄ itaq̄ in Hetruriam Carolus Collē Bonifacianq̄ re cōposita cū Pisanis quosq̄ prudēt cōsilio trāleggit cōtra em̄ ac oēs præsertim Florentini fuerūt opinati, atq̄ etiā precibus cōtenderant, pacē in honēstissimā dedit, qd̄ quidē nulla eum ratione magis secūle cōstat, q̄ quia nauigio illū in expeditionē barbaricā & magno & paratissimo adiuerūt: nec tū maiore danda
- B** Pisanis pace prudētia rex, q̄ lenitate atq̄ impetrate in re Bonifaciana usas est: itaq̄ Florentinā applauderet gratificareturq̄ Pisanā cōstantibus pacē, Bonifacii oppidi destructio: nē illis uē dedit, q̄ alterū postea oppidū lōge priori populo opibusq̄ impar ad colla in q̄ prius fuerat, radices infimas adificauerunt, quale nunc exstare uidemus. Soluerūt Massilia Ludouici, ut in Africā trāiret, res hīq̄ adolefētes, rex quoq̄ Nauarræ, Theobaldus Capitanie comes, pariterq̄ apostolicū legatū multi ex Fracīæ regno prælati in expeditionē cupientissime sunt sequuti. Vñq̄ prospera nauigatione p̄ceces, ad Carthaginis oram, nunc Tūnetis portū mēse Martio peruenere. Facti uero erāt gēte barbara ad res illā maximū apparatus, & populū ad ea litora cōfluxerāt infiniti, quibus summo conatū resistentibus difficilior Christianis opinione fuit excensio. Tādē portū diuina obfisione potest, Tūnes Christiani terra marisq̄ obsederunt. Factæ sunt astute itā media frequentes in mediterranea excursionēs, ut ad Hipponē terq̄ quaterq̄ perueniret populatio. Per lulū itereā mēsem caumata solito etiā maiora sub mīore aliā celo gētē Gal
- C** licā lagoribus primū afficere, q̄ in apertā ilico pestilentia eruperūt, editaq̄ itā a morbi spiritū in multitudinē cladē, primus in uiris principibus loānes Ludouici regis filius Nā uernēis comes interitū illū paulopost sequutus est cardinalis legatus, et Augusto itā mēse in finē pelius Ludouicus ipse rex immatura rēis perēdis rebus morte subiticius est, cui iure & ordine in Fracōrū regē Philippus filius est successus. Ad idq̄ Carolus Siciliæ rex, cōposita, ut diximus, re Hetrusca, & Rufo Anguillartie comite præfecto omnia Hetrusca instituto cū magna classe in castra peruenit, q̄ consulente & flagitātibus barbaris pax est data, cuius fuere cōditionēs, ut captiuis utriusq̄ liberatis, Tūnetis rex solēti gēstis more tributū quotānis Carolo regi soluere spōderet, liberūq̄ simili spōsione faceret Christianis in suo diuersarum regno fidem Christi dei priuatim & publice laudibus adhortationibusq̄ ad Saracenos factis extollere. Eā classem, eas copias in Sicilia reductū reges, quū Drepani portū petiuri essent, ualida rēp̄tate suborta multas amiserūt naves, pars tū eorū maxima portū Drepani sunt ingressi. Quibus in excelsiōe prima omnū
- D** tuta fuit euitāda cōtagione, gētes in plurima admissas oppida dissipare, nec adeo p̄sunt diligētia q̄ rex Nauarræ, & Capitanie comes apud Drepanū interierunt. Quibōrē Philippus Carolusq̄ insētiōe sua, & omnī opinīōe celerius in Italiā nauigariū, in Cēricelleniūq̄ ciuitatis ueteris portū delati Viterbiū uenere, ubi cardinales esse nouerāt in pōtū tū electiōe saciōdā, sicut & antea dissidētes. Euiusq̄ regis exhortatio atq̄ instātia, ut ingressi cōclaueret p̄ces in Theobaldū cōuenirent Placētiniū Leodiensē archidiaconū in Asiam agēte. Quo em̄ tēpore Ludouicus rex Fracōrū, sicut ostēdimus, Massilia soluit, Hedoardus Henrici regis Angliæ filius, qd̄ cū predicto cōstituerat Ludouico, cū ingēti classe ex Angliā p̄fectus, nauigauit in Asiam rōdū expectaturus, quousq̄ Ludouicus re Africana, ut sperabat, p̄cipere gesta, uictorē eō exercitū trāsporrasset. Theobaldus itaq̄ in re Christianā animo & tota mēte deuotus apud Ptolemaidā agebat, cū hinc apud Viterbiū in pōt. delectus, inde ex Hedoardi causa ingēti mortificā est affectus. Arfacida qdā ex suo qd̄ docuimus instituto itā multis apud Hedoardū se insinuauerat hīditijs atq̄ artib. ut illū regiōis gestorūq̄ in ea p̄tissimū familiari cōsuetudine in colloq̄i sepe admittēret. Ea frexus occasiōe ut immanis p̄stigio, qd̄ uelle occulcerat, Hedoardū in cubileo solū utino cōfodit uulnere, quē & cōfēcturus fuit, nisi spualidus iuuenis cōp̄ressū scarij

dextera trāditū ab iſtu cōtinuiſſet, quouſq; accurretes clamore & ſtrepitu exaudito ſam̃ B
 linō repulerūt in agū Aſſaciā, q̃ ſorde laceratū cubiculo extraxerūt. Cōſulit ū Her-
 bardus, & Theobaldū ad pōſſicatus obeunda munera uenturi dato nauigio, additū q̃
 in ſocietate, qui ſecū in expeditione erant, præſatis abunde iouit. Simile etiā per cōſidem
 ſermē dies Viterbij ſacinus inopinato caſu accidit. Venerat ad pōſſicē Henricus ad-
 leſcens Ricardū regis Cornubiæ olim comitis tunc deſuncti filius, multa paterni olim re-
 gni negocia apud ſedē apoſtolicā tractaturus. Dumq; nouū creati pōſſicem antea ex-
 præſat, Guido Mōtefortis & ipſe adoleſcens cū Ludouico Francorū rege eodē ſe cōſi-
 lieſorte accidit utruſq; ad ſē diuinā ſancti Laurentij eccleſiā, quæ Viterbij eſt celeberr,
 eadē hora petere, alterq; alterū ad ſē ignoſcebat. Sed Guido poſterior ingreſſus cōſpe-
 citū remotione loco liberali ac regia potius facie adoleſcentē cæteris famularis ſtiparū,
 quodā ex ſuis indicante Ricardū filiū eſſe didicē, a quo Simon pater in Angliā per doli
 fuerat interfectus, nullaq; loci tentus reuerentia, incautū aggreſſus interfecit. Equibus
 inde ſuis, & paſſim Philippū regis deducenſibus ad Ruſum Hetruriæ præſectū incolō-
 nis peruenit. Pōſſicis declaratione facta, & orationibus ad eū Syriā accenſendā miſſis,
 reges diuerſi, Philippus Franciā uerſus iter ingreſſus, Carolus Romā, & inde Apuliam
 petiit, cōtinuauitq; Laceriæ obſidionē paulo ante per legatos inchoatā. Quo tempore
 copiæ ex Africa ſunt reduciæ, durāq; & pertinax hinc oppugnatio, inde reſiſtētia ſuit,
 qd̃ omni alia liber cura rex potentiſſimus omnia adhibuit tormentorū machinarūq;
 genera, & præter Saracenis ſalutē & miſericordiā i chriſtianiſſimo rege deſperata, per
 fugā & perditū capite dñati quōquōt præterita regni habuerant diſturbia, in id aſylū
 dñi antea tutiſſimū ſe receperant. Quare ut ſuorū parceret ſanguini & egrediens rex pius,
 oblati à Saracenis deditionem ea accepit cōditione, ut perſugū perditūq; chriſtiani no-
 minis quōquōt inerat dediti, illi duplicatū penſari iſturi, ubi in magnificatū regni
 obediētia retinerent. Per qd̃ tempus Theobaldū pontificē ad Syontinū, & nouū ut-
 biſ Manſredonū portū ueniſſe Carolo Capuæ agentī nunciatū eſt, quē ille ſumma ex-
 ceptū ueneratione Ceperanum uſq; deduxit, pgreſſuſq; per Marſos & Sabinos Theo-
 baldus Viterbiū peruenit, ubi reſiderata, ac ſi noua ſieret, a collegio creatione ſua deman-
 datū pōſſicatus dignitatē & ſimul Gregorij decimi nomē accipiens inueniū eſt. Philipo-
 pus Francorū rex interea Cremonā cum perueniſſet, opē Hieroſolymæ rebus, quam in
 Africa nequiquerat, alia ſibi uia alterre adnitebat. Cōtinuauerant ad id uſq; tēporis Vene-
 ti & Genuenſes bellū pridē, ſicut oſtēdimus, apud Ptolemaidā inchoatū, de quo aliqua
 repetere ad hoc tēpus perducenda ducimus neceſſarium. Ad annū tertii ſextageſimum
 duodeciſq; centum Rainerio Zeno duce Veneti quinq; & quinquaginta naves
 ad Siciliæ oram miſerunt, quæ claſſis Genuenſis, ut ſperauerant, nō inuenta, in Aſiam na-
 uigauit, caſuq; apud Tyrum obuia Genuenſium nauis cetera eſt expugnata. Portū deinde
 de Venetiſ eadē qua nauim ceperat læticia ingreſſus, Tyro ut potiret adnixus eſt, au-
 xilijs ad expugnationē terreſtribus Ptolemaidā & Accone accerſitis. Ceſſa tū conatus
 inanis. Quæ ſitū interim reddendū in cōmodū uicē Genuenſis inuenit, qui nauim onera-
 riā, tardūq; decē Venetijs ſoluturas, quo in Aſiam mercimonia deſerret ceteris factis,
 triremes ſedecim ad Gulphi ſauces curauit poſt ſcopulū in inſidijs expectare. Sed moni-
 ti ab exploratoribus Veneti expoſiti in litus mercimonijs ab Epirotia protecti, nauis
 vacuas amiſere. Tertio abinde anno claſſis Veneta quatuor & uiginti triremū, tribus
 Genuenſiū triremū, quarū præſectus erat Lanfrancus Borbonius, apud Lilybæi fortitū
 tu obuia eas cepit. Quod quū Genuā eſt perlatū, deducta ad uoluūt duodecingenta tri-
 remū claſſis, quæ perquiliſ accuratiſſime Venetis ad Drepani portū repperit, cōſpectūq;
 habuit eſt acerriſſus, in quo maximi Genuenſis Reſpu accepit in cōmodū. Namq;
 bus ex ſuis triremibus in prælio crematis, ceteræ oēs prælio ſuperate urinq; crudeliſ-
 ſimo fuerant capte. Quæ clades accepta à Genuenſi eſſeſcit, ut Michael Palæologus illi-
 us ſocietate ſperata inducias eū Veneti� cōſtituerit quinquenales. Eodemq; anno tre-
 met Genuenſi uiginti quinque Admirato ac præſecto Auria, Venetiſ triginta apud Ma-
 thoni cōcurſurū quū uiderent, retroceſſit Genuenſis, & nauis oneraria mercibus Vene-
 torū magni ualoris plena apud Euripi expugnata potitiſ ſunt. Eadēq; Genuenſium etia
 ſis orā Cretæ circueſta, Canē illius inſulæ oppidū cepit, ſpoliatumq; penitus diripi-
 Endo-

Anno ſcl.
 M. C. lxxv.

Aliximusq; per id tēpus Venetijs tumultuosū tempus, in discrimen addoxit, dum eū militū
plicandi uetigalis molituræ cura patres in cōsultatione detineret occupatos, clamor, per
urbē post popularis concursus ad palatū eū factus, p̄dientiq; in publicū Rainerius dux
populū uerbis mingere aggressus, icū lapidib; uolatus est, domosq; nobiliti nonnullas
plebs diripuit. Tandē sedato tumultu, auctores quiq; incensores & se plebi duces ostē
derant, in ecules sunt appensi. Vrebat tunc Venetos acceptæ in nauī onerariæ & caneg
ruma ciuitatis aliqua uelutendæ cura. Miserunt itaq; Ptolemaidā tres in uiginti trirēmes,
occationē sibi aliquā gerendæ rei expectantur, quæ casu Ptolemaidā inter & Tyrū duos
de triginta Genuensib; obuiæ cōfluxerunt, secutiq; locorū cuiq; fauorū propinquitas ani
mos, & in uerū discrimen utrinq; audentius depugnatiū est. Inferior eū Genuēsis quinq;
trirēmes amisit, parabantq; per singulos dies hi præpotentes populū talia uicissim infer
re damna, ut nullo amplius Saraceno, nullo externo hoste assilenda, p̄slandandaq; in
Asia re Christiana opus esse uideret. Quā Clemēs quartus pont. Romanus utrinq; po
puli per nuncios, & epistolas monuit, ut belli induciæ cōstituitis, oratores ad se auctores
de pace Viterbiū mitterent. Id ipsam etiā dictos orantū populū reges Franciæ & Sici
liæ, suū utriq; opē operamq; in pacē, quo fieret, cōseruationē stabilitatēq; polliciti.
ueniuntq; Viterbiū oratores, & re aliquot mēlib; tractata nihil est cōclūsum. Fames
ea tēpore ualida Venetijs assilēbat, frumentatamq; Apulia & Sicilia, ut cōsueuerat,
abiq; ciuitatis præsidio importatū facultas Genuēsi bello adimēbat. Orantū tūc magna
prece instantia Tarasinos, Patasinos, Ferrariēses, ut annona iuuēt. Lauretius Theu
polus dux Rainerio Zeno defuncto succedens, pecuniā etiā excessiue p̄missa emolisse
nequit. Noua itaq; mari Adriatico nauigantibus tunc primū uetigalia, & ut centiore di
et uocabulo, sēna imposticēlex eū tunc superinde lata in hanc usq; diem seruata est, ut
infra Histō phanaticæ ad Pollā promontoriū, & Rauennatiū plagā nauigantes ad ueti
gal solatendā, mercesq; & onera, si magistratibus collibuitis deponendis, Venetiæ se
cōferrent. Creaturq; magistratus cū barchis attribuitis, ne legi siatissus, die noctūq; u
triusq; litoris plagas portusq; p̄culstrat: quæ ratio præter Genuēse bellū Venetos im
pulsit ut eū Pisano Carolo regi apertis hostibus fœdera in quinquennū renouarent. Fœ
deris annus in quo Cōradinū a Carolo Imperatō Philippūq; regi Frac̄ie in Africa defuncto
Ludouico fuisse succēssū ostendimus, quē & diximus Cremonā appulsum uicissim rebi
Asiae Christianis operā nauasse. Qui a Genuēsi, Veneto & Pisano prope pariter a Cre
mona distantes uocatos oratores diu apud se habuit, & eius cura atq; precibus induciq;
in quinquennū cōstituta sunt. Eodēq; anno salutis uno septuagesimo duodeciesq; cē
tesimo Bononiēses magnū Romādiolūq; partē dominiō prementis clausam a Veneto Ro
mādiolū p̄ Adriaticū mare nauigationē, ut adaperire cōnati sunt. Parato eū uarijs si
mulationibus exercitū eū Veneto per oratores egerunt, ut abrogata lege, custodiūsq;
amotis, pristina sibi Romādiolisq; nauigādi Adriatico redderēt libertatē: mouit pariter
eū oratore exercitus. Disersi uero hic Rauennā ille Venetiæ petiere. Sēserat dolū Theu
polus dux, pariq; fuerat uersuta usus, nouē eū eius trirēmes. p̄ximū Rauennā Primariū
D Padoliū ingressē Bononiēsem exercitum mare inter & Padum, ut locum occuparet
accelerare uiderant: & subito præsidia duo, unum Bononiēsis ad Primariū, Venetis
aliter ad Sanctalbertū summis conatibus exciauerunt: duxitq; post breuē Theopolus
dux terra & mari copias, q̄ Bononiēsiū op̄era impediret. Cōiunctum uero eū bellum
interiū sēna annū, & crebra cōmittebant prælia, in quibus fœpe Bononiēsis superi
or eadebat. Quippe in cuius exercitū quadragenū militum copia militasset, & erant
maius parte Romādioli bellis tumultibusq; innuanti. Tandē uno Imperatō prælio Bono
niēses, pacē ea acceperit cōditione, ut suo exciso ad Primariū osium castello, libera sibi
quæmandi resti edificij custodi Padoliū Veneto linqueret. Anconitani aut quā Bo
noniēsiū exēplo Venetis bellū inferre nō possent, ad Gregoriū decimū pōntificē Ro
manū querelas deuoluerunt, quibus pont. motus, mare a Venetijs liberū linqui iussit. Ve
netiq; tunc minime parerant, ea nuncijs præsentia ad cōmuniā excusationē, qd̄ An
conitani inaledictis mē dacturū, & falsa suggestionē iussu, pōntificem sedauissent. Ex p̄i id
temporis Gregorius pont. destinatum triennio ante cōcilium Lugdunēse accessurus
Florentia iter fecit. Quem Carolus Siciliæ rex, & ipsius Florentiæ licet & p̄nē omnis
Hetruræ sub uicariis ecclesiæ titulo dominus, cum magna principum honoratōnib;
utrorum

Anno fd.
Mcc. lxxi.

uicorū societate deduxit. Agentē Florentiæ pontificē pulcherrimam contemplatū: E
bē cepit, quæ erat bonitate, compassio illorū ex ciuibus qui malignis gēis Sæcia impe
ratorū operibus ea urbe extorres exulesq; agebant, & Carolo rege in sua perducio sen
tentia illis reducendis operi cū presentibus dare coepit: à quibus dōna renitensibūq;
tandē extorsit, ut lese eius fidei & ut dixerunt, discretionis permitteret, fore spōdentes,
ut suo cōstitutū arbitrio seruarent: omnibus paulo post reductis, primum ex ipsa filij
aliquor & nepotes Guelfarū partium magistratui oblidum loco honeste per municipia
habendi à pontifice sunt permitti. Professus inde pont. perpetuo itinere Lugdunū per
uenit, ubi attentore in primis cura atq; diligentia de afferenda Hierosolymæ rebus opt
est actū. Cōsulit uero fe ad id cōcilij Michael Palæologus Græcorū imperator, & unio
ni orientalis ad occidentālē ecclesiā tredecima tūc eius gentis pælerationi cōsensit, se
tiq; illū nōnulli Tartaræ gentis Seythicæ proceres sacro baptismatis charactere superfu
si Christianos se & catholicos fore plessi sunt. Sed & Rodolphus Haliæ comes ab ele
ctoribus Germaniæ in Romanorū regē imperatorēq; declaratus ea cōditione à Grego
rio pontifice in cōcilio esse acceptus, ut sequenti anno in Italiam pacificus ueniret Romā
ad coronā inancōsionemq; accipiendam se conferret, exinde rebus Hierosolymæ quan
tū posset maximam opem ferret. Florentini interea Guelfi quo primum tēpore Grego
riū pontificē Italia excessisse crediderunt, Gibellinos nōn quidem armis, sed uarij af
fectus tentosq; incōmoda & cōminationibus ad fugam pepulerunt, his quos à pontifi
ce in oblidis acceptarent cōfide custodiā conseruatis. Quod cum intellexit pont. ubi
Florentiæ sacris interdicens incolentes anathemate damnauit. Secutiq; Florentinos, uel
potius eorū acti inligatione factiosi quidam Pisani, res & ipsi nouas intentauere loan
nes enī Gallura caudidicus, & eius sectatores nōnulli Pisis pulsi Florentiā confugerunt,
quos Florentini Lucensesq; ad motas in Pisaniā cōstitutos copijs persecuti sunt. Gallu
ra autē morte subtrahō. Vgolinus comes eadē rerum nouarum studiū ratione Pisis ele
ctus est, quē Lucensis Florentinusq; inde maior cōsultit auxilio, quod plures ipsum no
bile in urbe agroq; cōplices studiōsorūq; q; caudidicum habere constabat. Itaq; est ma
gis utriusq; populi copijs ad Pisarum usq; moria, & cum nihil in urbe moueret, calid
is quibusq; immunitas illata uis & præda, hinc Lucam, inde Florentiam comportata.
Quinetiā perid Lugdunū cōcilij tēpus, Bononienses Guelfi equitatus Florentini pra
sidio feci Lambertanos, Asinelloq; & eius factiōis famulas sexdecim paxillissimas,
imperatorios, ut appellabant Gibellinos, urbe eiecerūt. Per cuius tēpora tumultus rex
olim Sardinie Entius, quē Frederici secundū filiū à Bononiensibus captum fuisse obli
dum, Bononiæ consecutus senio in carcere obiit, Gibellini uero Bononia electi oēs cum
uxoribus & filijs benignè à Foroluiensibus sunt excepti. Quamobrem Foroluiensē & Ari
minū Bononia per eā tempestatē solas in Romadiolis aduersarias habuit Pulchre uero
tūc, & p utriusq; populi insigantia Florentini, & crudeliter obsequijs Bononiensē mali
gnitate poena, ut uidet, diuinitus est inflicta. Venetorum nāq; monumēta omni suspici
one uel in hac una re carētia habet, Bononiensē Guelfos & Florentinos equites magnū
exercitū obsedisse Foroluiā, in qua urbe cōficere quater ēt extorres Bononia Gibelli
nos, factiq; ab obsessis erupide fractos fugatosq; Guelfos octo milia amississe, quorum
nōnulli pars maxima sunt occisi. Qd aut aliunde nobis cōstat, Bononiensē à Foroluiensē
oblidisse repulsi, amplio in Romadiola dominij pāderūt. Primāq; omniū Ceruis, maxi
mā Bononiensē uectigal ex sale solita præbere, Venetiæ se permitti. Acta est etiam tunc
temporis in Lugdunensi concilio Anconitanorum cum Venetiis causa, abbasq; Neru
lis, cui eam pontifex commisit Gregorius cognoscendam. Anconitanos nūc satis soli
de probantes receit, permitti pontificis auctoritate Venetiis cura, eam de qua diximus
maris Adanti oram à Saracenis piratisq; simul cum uectigalium portitorumq; soo
rum iustis deiclandi. Quo tempore pontificis Gregorij cura inducit Venetos in
tre & Genueses Cremonæ sicut docuimus cōstituta in biennium prorogata sunt. Re
in concilio bene gesta pontifex Gregorius iter ad Italiam esse ingressus. Cū uenisset Bel
loradorū expectantē ubi Alphonsum Castellæ regem audiuit. Qui multis est questus,
pontificē ipsum male & perperā facta Rodulfi electione accipiendam, nullam ut debue
rat, habuisse electionis suæ ad imperij rationem. Eum uero pontifex tam multis plac
uit rationibus, ut præsentem suam suū nouo imperatori designato cedere cōsensit. Inde
per

- A** per Viennā Lauanāq; transfūsis alpibus Lōbardia Hetruriaq; pont. iter fecit, quē Florentini pro sua ad ecclesie cōmunionē cōsolationē frustra in cōcilio orarū, ferus Plurē die momenta transeuntē placare nequiverunt. Cūq; Arretinū perarmisset sanctus & summa dignus generatione pontifex ibi obiit. Ad cuius celebre etiam nunc sepulchri sanctitas sua quanta fuerit, miraculis crebrescentibus est ostensum. Sed interrupta pontificis Gregorij morte rebus Hierosolymis afferendę opia spe maxima, triem ex pōtēstatis Romanis intra quintumdecimū mēsem defuā clorū in cōmoda, vacatio quoq; sedis lex cōstatuta mēses sequit̃. Primusq; decimo suffectus Gregorius apud Arretinū Petrus Taranasiensis episcopus Hostiliū, Romā illico se cōtulit, cui in beati Petri basilica cōsecrato fuit Innocentio nominis ordine quinto nomē. Per cuius tēpora bellū Venetorū inter & Genuēses propē innouatū est. Iacobo etiā Cōtarenō eodē quo & hic pont. anno salutis quinto septuagelimo, & duodecies centeno in Venetiā ducē creato, dux Genuensium tremens rarisā unam mercimonijs onustam de Venetiā apud Meilanā cepit, Anst. Malac.
- B** ad cuius ruptū foderis famam Michael Paleologus imperator Græcorū, sūū & ipse hūc, ut apparuit, uiolaturus ad archi usq; Acarnaniā classem peruenit. Veneti uero xvj triemniū classem intra dies xv armata, oratore Genuā ad res repetendas miserunt, quæ si nō essent reddita, bellū indicē iussu fatiscq; fecit Genuēsis, & orator in reditu sedes cū Pliniano in quinquaginta remouit. Et si autē Carolus rex omne penē Hetruriā uicariatus imperij titulo sicut pridē obtinebat, Lucētes tū eo, ut uidetur, instigante bellū aduersus Plinios pōtēstas Gregorij morte audita mouerant, quod & ab illis accensū referebatur. Quare prima huius pōtēstas cura fuit, sumptis ab ipso rege nūcio duos addere, q; in Hetruriā simul delat, dictos populos ad pacis fœdera perduxerūt. Ea Pliniana munera cōditione, ut Vgolino cōmitte, ceterisq; secū excolibus in patriā restitutis bona redderent, amota, quæ prius cōsueuerat possidere. Sub ipsaq; tēpus Florentinū legatione solenni Romā missa, absolutionē ab ex cōmunicatione, & interdicti amonitiōē ab ipso pōtēte Innocētiō impetrarūt. Qui secunda die sexti mēsis, q̃ fuerat designatus, in Lateranēsi palatio defunctus, Orthon bonus ex Fischia genit̃ Lauanę Genuēsi in quintū Adriani pōtēte est iussu panchie pont. præsente Carolo rege Romanorū seniore Laterani electo Viterbiē priusq; esset consecratus accessit. Quod quidem nulla potius ratio ne alia uideri fecisse, q̃ ut se tantū sperā regis subiectione subderet, cuius nimis excoflumq; potentatum cuperet inminuere. Ad Rodulphū etiā illico miserat, qui contra e Gregorij decimo promiserat uenire in Italiā distulisset. Sed in bello aduersus Bohemiam regē inspicuus imperij iura, & pariter debitos ecclesie fauores spernere uidebat. Græce cedebat tū Caroli regis magnitudinē, qd̃ pacis inuictus uel urbibus, uel oppidis, quorū umbrā potius q̃ dominū in Achia habebat, & Cōstantinopolitanū aspirabat imperiū, cōstituerat per id tēporis bello Paleologū agitare; q̃ & alia d̃ magno Hadrianus molit̃ animo, ad quinquagesimū, uel ut aliqui habēt quadragesimū pōtificatus diē Viterbiē obiit, habuitq; successorē Petrū Portugalem. Thuficulani episcopi cardinalē, quigēsimos primus loānes uoluit nominari. Is ut alioquin doctus, & uirorum doctrina cultorē amantissimū, uita & moribus leuissimū fuisse dicit.
- D** Primū uero in pōtificatu curā suscepit Michaelē Paleologū ad promissā cōstitutamq; in Lugdunēsi cōcilio unionē ita hortari, ut nisi ad seruiasset Carolo ipsi regi fauorē fuerit p̃dicturus. Per eiusdē pōtēstas tēpora Veneti Anconitanos bello maris a centeno profecti sunt, qd̃ ad orā Hetruriæ & Romanoliz nauibus clandestine cū mercimonijs penetrat̃, lura Venetiā legi, & ut sigilibus portorūq; fraudē facere p̃sumpissent, delectoq; id id bellū p̃dicto sex & uiginti triemnes dux attribuit Cōtarenus, & machinæ ad urbē oppugnationem oneratis nauibus comportata. Dum autē portus magno oppugnat̃ conatū, tempestas derепente cōorta nauigium in aliū pelagus transuersum egit. Sexq; triemnes impacta litorebus Senogallie perierunt. Immisit paulopost Veneti supplemēto naues tardas & triemes, quibus apertō nauigantibus mari Anconitanus perbellē frustū inlatus; omnibus etiā quæ sibi essent nauibus & triemibus Venetorum, & p̃dicti classis insignia sunt aptata, ut quæ applausu nautico occurrentes, cū dux declinasset Venetorum naues capta, & Ancōnā magno gaudio sunt perductæ, cuius claudibāniam in erpes indignatio senatū perculit Venetum, ut reuocatus cum classe prima p̃fessus in carcerem

nos in Campaniam flectere iussit, ipse prolopi cum eo, quæ Romæ contraxerat, haud
 quaquam minore exercitu est protectus. Richardus namq[ue] Vindociensis comes cu[m]
 p[er] cruce[m] gnatis in Saracenos, sicut docuimus, ductus: & multi de Hetruria, aliq[ui] Ro-
 mæ circumstantibus provinciis Guelli cum copientissimi sunt sequuti. Quam est uenit
 ad Lirin fluvium, Manfredi præsidia Ceperano imposita oppid[um] ablig[um] certamine desi-
 derunt, maiorem inde conatu[m] Carolus superando Cassinensi ad Germani oppid[um] salu[m]
 adhibuit q[uo]d praesens ipse Manfredus loci natura operibusq[ue] munitionib[us] magna quoy
 cop[er]is defensiva: superavit tamen Carolus non magis uirtute alioquin egregia, q[uam] bo-
 liss[im]a negligentia: qui Carolum in patensibus, ut dixi, campis expectaturus, Beneuentum
 usq[ue] retro celsis & paucis apud Germanum relictis est uirtute & audacia oppid[um] aliquo-
 diu seruatum est. Quis est ad campos uentum Beneuentum proximos, Manfredus hosti
 obuius exercitui pugna[m] cop[er]a fecit. Cõstitit t[ame]n utroq[ue] exercitus, & duces in manifesto eo-
 rum discrimine anxij omnia uicissim contemplare. Ferunt Manfred[um] Caroli cop[er]at[um]
 obstupescitum Italica quæ essent conspicua multis in terminis arma admirat[um], quoniam hi
 essent interrogasse, & quom Guellos esse ex Lombardis, Hetruscisq[ue] & cæteris de Italia
 regionibus colle[ctis] Sitis respondere, dixisse, neminem ad se uenisse Gibellinum, iure-
 turandoq[ue] cõminari, se Gibellinum si uisisset secl[us] aduersarie prostratum. Pugna dein-
 de atroci cõmissa, ducum uirtus conspicua fuit, qui in longo certamine uicissim superas-
 se, ac uicti esse saepenumero sunt uisiprimusq[ue] Carolus cu[m] laboranti suoru[m] turba subue-
 nisset, proleu[m] occubuisse est credimus. Ea[m] uox undiq[ue] in utroq[ue] audita exercitu Man-
 fred[um] impulit, ut extra ordines audentius pugnans ipse Carolo tam cõparente facit in-
 terfectus, tunc certa Carolus uictoria est positus. Cecidere in Manfredi exercitu ex Ger-
 manis meliores quicq[ue] ingena numerus, & prop[ter] eod[em] Saraceni, Italici generis p[er]uicaces
 ideo interfecti sunt, quod subsidari ipsa acie Manfredus attribueret, qui repend-
 tus in praeli[um], ut diximus, aduolans n[on] immiseransed ex prop[ter] integra exercitibusq[ue] p[er]
 Manfredi administrare solitus, & Petrus Hubertus exul Florentinus primarij fuerant
 cessit in euentu Carolo uictoria, qui creda in suo exercitu facta damno hauriensq[ue] ei
 cõto fuit inferior. Ingressus admittente populo Beneuenti Carolus, regionis populos in
 deditione cõfluens multos ibi excepit. Progressusq[ue] prim[us] ex omnib[us], rebelles Lucerni
 urbe reperit, in qua se noui & ueteres receperant Saraceni. Ad eam itaq[ue] oppugnand[am]
 subsistens Carolus in rem Hetrusc[am] primum respicere cepit. Marscalli eni[m] ita ordines in
 exercitu ducentes Galli appellant, cu[m] equisq[ue] quingentis metibus, Guellos illi Flor[en]-
 tia extorres Guidone Guerra duce aduersus Senas Pisaniq[ue] ducere iussit: sequentiq[ue] sima
 Florentinos cæteri de Hetruria Guelli, quos Carolo diximus militasse. Scribunt autem
 Ptolemaeus Lucensis, ac Guilielmus monachus ad prim[us] accedens regij equitatus fami-
 in Hetruria dissimulata Gibellinos Florentia populariter dimigrasse, qui Pisas se cõsu-
 lerint, & aduenientes Marscalli Guidonemq[ue] Florenti[um] cum Guelis extorribus introdu-
 ctos: quonq[ue] Villanus facit Guellos a uictoria redoces tertio ante equitatus Caroli ad-
 uentum mense a Gibellinis in urb[em] fuisse admissos, q[uo] multa ciuili ad cõsiliend[um] temp[us]
 inchoauerint, quæ sub marscalli accessum interrupta fuerint, & Gibellini t[ame]n patris de-
 migrauerint. Rescivit uero per id t[em]poris Clemens pont. Conradini adolescenti Conra-
 do genit[um] Sueuo copias in Germania parasse ingentes in Italiã tradandas, quod patri-
 nã in Italia, autamq[ue] tyrannidē resumeret & imperij, de qua sepe diximus, uacatio, fau-
 res Conradini conatus uidet[ur] in maximis altatura, q[uo]d Gibellinos duce solito careret,
 cõstitabat illi in dominu[m] imperatore[m]q[ue] admissuros. Quare q[uo]d aliis Leo tertius Mag[ist]r[us]
 Carolum priu[us] imp[er]atorem facere ausus fuerat: Clemens quoq[ue] pont. uacantis imp[er]-
 ij curã assump[er]it: & hunc Caroli regē suu[m] in Hetruria uicariu[m] instituit: & rex alias ad ma-
 rescalli copias misit, & Senenses parib[us] studentes Gibellinis bello iussit q[uo]d sic
 si posset accitimo agant: hucq[ue] manus militu[m] quos n[on] Gallos fuisse constat perperu-
 tinere Florenti[um] peruenit: q[uo]d in Guelli apud Florenti[um] copu[n]t, Gibellini ad uentura agri Flo-
 rentini sanctillari, p[er]uicacib[us] castella e Pisis aduolans. Bellu[m]q[ue] in de in Florentini agri sit
 accitum, ut destinari in Senenses expeditione prim[us], marscallus sub ultimæ cohortis

Apx aduentum in Sancti carli ducere sit coactus, praesens ad illud crebra fuerunt commissa, utriusq; odio partium supra citres hostilem haurire sanguinē aduentibus. Succubuerunt tamen numero pauciores Ghibellini male a Pisano adiuti, & Guelfus in eos pene omnes, quorū ibi sunt superius praefertim nobiles delatuit, cui minus postea negotiū fuit possessa obiq; in agro Florentino castella de Ghibellinis recipere, in quibus diuersa, & varia acta diebus caedes haudquaquā minor quā unius diei Sancti carli est commissa. Habita uero de Ghibellinis uictoria Guelfos inter se Florentinos ad seditionē ea quae cū Ghibellinis erat, periculo forem perduxerat, quam agere Marscallus pontis sedare. Ad praedā enim domosq; omniū, qui Ghibellino notarent nomine, discursum est, quorū nonnulli Florentie laetabāt, & dum unusquisq; ad libidine rapit, certamina ad meliora preciosisq; fuere. Postea in Campaniā erat, qui uiribus praualēbat multis tam occisus, plurimis uulneris his bellis in Guelfis ciuile beati futurū apparuit, quod armis sedatum Marscallus in hūc maxime modum sustulit: erat namq; sunt ciues duo decim, quib; Guelfarum paritū captiueis fuit appellatio. Huius potestas attributa, sine prouocatione omnium maxima, ut quicquid facerent, haberent, decernerent, sacrosanctū in Florentino habere: manifestū erat usq; nostrā ea potestas, censoria tū magis, q̄ iuris ad qd̄ creata fuerat distribuita, qd̄ ciues aliquando non ulla ob aliam rem, q̄ quia Guelfi uiderent, pro hostibus quidam habet, quidā dignitate, & reipublicae administratione priuati sunt. Tumultu in hūc modum sedato destinatae pridem in Senenses expeditionē Marscallus inijt. Excursio nūq; late facta ager Senensis populationib; incendijsq; foedatas est. Primum tū auxilium Pisano tunc primū Ghibellinis Florentia extores simul & Senenses cōsonere per reuictorū enim trium populorum copiae in unum coniungendae exercitū Boniti cōuenere, quod oppidum Senae inter & Florentiam mediam natura loci munissimū erat imperatoris partibus cupientissimū. Eoq; statim in cinera est omnis Hetrusci belli moles, quod Marscallus Florentino se agro inrocludi ueritū, illuc reduxit exercitū, diuq; Bonitum hūc à regijs Guelfisq; copiis oppugnatum, inde à socijs bello Ghibellinis defensionē est. Et Conradini aduentus in Italiā fama increbescēbat, quamobrem Carolus ex omni Sicilia regno ciues ultraq; fretum praeterq; unica urbe Nucerina potius, foedera Saracenis illā tenentibus concessit, per quae tributo grauiore imperato suis legibus & moribus uiuere sunt permitti. Et Roma Viterbiū petens, ijs quae tempus postulat cū pontifice cōstituta in castra Bonitiana se contulit. Angebantur eo tempore Clemens pontifex & Carolus rex curis, sed multo q̄ oportuisset, si omnia rescissent incūberia, leuionē. Hinc aliqua alius reperere libet, à cardinali Aragonē rerū eius tēporis, quib; interfuit scriptore certius tradita, q̄ ut Guilelmi Remensis monachi Prolempij Lucensis atq; etiam Villani clus Florentini scripta censorim imitanda. Henricus Fredericusq; ab Alfonso eorū fratre alteriora Hispaniā, Castellā appellant, rege plūgi, diuersas sicut ostendimus petierunt regiones, id maxime aduici, ut aliquos in fratre reges aut populos cōtērent hostes. Fredericusq; in Africā ad Saracenos, Henricus ad regē Frācie se cōtulit. Rege autē Frācie affinitatē, qua tribus ipse fratrib; pariter sanctus erat, ad pacificationē praetendēte, Henricus in Angliā traiecit, nec satis potuit cōtendēte de imperio cū Alfonso fratre Cornubiā dūce, ad conatus illi propolitos incitare. Hinc Germaniā petijt, ubi Conradinū ē sorore Cōstantia pronepotem suo consentaneū desiderio repperit, cōstitū tamq; est inter eos clandestine foedus, ut rebus ad machinationē, quam Henricus adolefētī saepenumero uerbis depinxit, & quae infra à nobis describent, ordine inchoatis Conradinus in Italiā cū exercitu aduolaret. Venit uero ē Genus Pisas Henricus, Pisanos in cōstitutū cū Conradino machinationē facile traxit, & inde Viterbiū ad pontificē tanq; à fratris superbia atq; ambitione proluxit, ac omnino errabundus se cōtulit, magnasq; cū omnibus largitione usus, eo usq; liberalitatis & munificentiae est progressus, ut pontificē quoq; data mutui nomine pecunia, sibi obnoxii reddiderit. Qua fretus largior discordētiā etiā magis solito ciuitatē Romanā reddidit pariter in sua studia desideratq; prociū uem, adeo ut dissimulantes concupitū illi senatoriū obtulerint magnificatū Idq; quā satis habuit cōstituti, reuersi Viterbiū pontifici ea narrauit uerborum simulatione, ut unā apud Romanos proteruos effratatosq; homines docendū prius abominari ac omnino spernere uideret. Carolus interea Viterbiū ueniens Henricū sibi affine, sicut & Franco-

D d 1 tum

Blondus.

nun regi hominē a fortuna siliūcū amicissime cōsolatus est, autorē apud pont. fultuū
 tubanū in omniaq; prolapsurū querebq; primo se offerret pericula ubi Roma in praes-
 eret, regia cunctis impetui magnanimitus, q; aliena nō indigens pecunia rem Romanā ei
 daret in meliora pacis & quietis studia redacturus. Vno igit an. eo dē tempore Hen-
 ricus Romanū accepit senatū, & Carolus in Bonitianaq; diemū, castra se cōstitit, fecitq;
 quātos maximos potuit recipiendo oppido apparatus, qui oēs reddidit sunt inanes, ut le-
 dendo fameq; oppidanos domido uictoriā illū oportuerit expectare. Henricus interea,
 cui iacta essent machinationis fundamēta, Cōradinū ut pperaret admonuit, Pisaniq; pa-
 riter ab eo admoniti classem triremitū triginta, quā in bellū Venetorū aduersus Genuēti-
 societate paratū habebāt, cōmiserūt. In eaq; e portu Romano receptus est Capitulus qui-
 dā Neapolitanus in regno Sicilię citra treūt gratiosus, Hērici cōsiliorū machinationūq;
 omnino cōsiliūquo imperante triremitū gubernatores, ut erant Pisa in magistratib; iussu
 cū tota classe ad Africā litora nauigarūt, affuitq; promptus audito de Capitū aduentu
 Fredericus senatoris germanus, & Saracenis mercede conductū inagros manu nauigio
 impolitū ad Sicilię litora nauigatū est. Fredericus aut quocūq; accessit, Conradinū Ve-
 notis titulū prae se tulit, quē breui assunūt omib; affirmabāt & ita Conradinus Verone
 erat, qui Carolū audiens magnū in Hetruria exercitū habere, dubias quid ageret res illi
 desedit menses. Per qd̄ tēpus maxima copiarū pars Germani educatū, Tyralli comi-
 te desertorū eiusmodi principē se faciente, in patriā est reuersa. Perq; id tēpōtis Carolus
 Bonitio, dedicatione ab oppidanis facta potēnt, in Pisanos duxit, & populationē in illi
 dūsq; late cōmissis castris aliquot expugnata diripuit, iurressq; Pisani cōmuniter por-
 tū, dirutas solo gyanitinde ductū est in Matronium, quā arcē montuissimā ingento ma-
 gis q; urib; capta tēx dedidit illi sibi Lucensib; possidendū cōcessit, maiora plecto, ut
 potius querebq; uoluisset in Hetruria gesturus, nisi uarie ei & quidē male nuntiationes
 ad regnū sui cultū dū reuocassent. Fredericus nāq; omni penē Sicilia, Panormo, Syracusa,
 & Messina duntaxat exceptis, p Conradinū positus erat & Saraceni, sperto foedere cō-
 stituto, quocūq; Lucensē adiacent, excursionib; latrocinijsq; infestabat, quib; incidiūcō
 modis reginē mors apud Neapolim sublequuta. Etq; reginā dū funere q; sumptuosissi-
 mo Neapolitani ornare curāt, Capitulus Pisani uetus classe Conradinū nomen in porta
 Neapolitano clamabat. Inde manūm regnū oēs circūuectus, p̄tēntis plerisq; locis po-
 pulos in rerū nouarū motus cōcite corripit. Quā primū uero Carolū mouere, ut in regnum
 se reciperet cū cōspēctū, Senēses omniū primi, post Pisani, inde senatos Cōradinū aduen-
 tū iter incandū epistolisq; impulerunt, q; Verona mouēs, Papia se cōstitit, ubi dūm uoti
 moratus est dies Nō prater Veronēses & Papientes Lōbardis oēs Carolo cupiebat. In-
 de aditēntib; deducētib; Papientib; ad Carretensitū Ligurię oppida est delatus, quē
 Pisani classe exceptū Pisani latissimū detulerunt. Addiderunt se Cōradinū copijs Lōbar-
 dūz Gibellini parus militū manus, q; exercitus in Lucēsem agrū expolitus maiore odio
 & furore, q; p quāritate sit credidit, uastitatē ubiq; & incendia cōmisit. Agrū uero Florētī
 nū uastare aggressus, a Marefcallo phibitus est, quem Carolus est sollicit copijs dimiserat
 Florentinis & Aretinis praedidio assuturū. Carolus interea per agrū Sabiniū Cāpanūq;
 in Apuliā delatus, Nuceriā obsedit oppugnauitq; & quā potri urib; ne quid esset, castris
 his in circūu ad oēs uirū exitis excitatis gentē barbarā, ne erūpere posset, clausit, ut eo
 est cōspēctū liber Cōradino adueniēti posset occurrere p̄sidia quocq; Messani, & alia
 in Sicilia de fide perisistētib; aduersus Fredericū immisit & Cōrad, interea marefcallo ap-
 pud Arentū cōgressus est, ubi facta in Guelfis illū comitatib; ac Gallico militū ingenti
 de marefcallo quocq; suis copijs ostino superatis occubuit. Cōfluxerūt p id tēpōtis ad
 Cōradinū, aliq; Lōbardis Romādiolīsq; Hetrusci Gibellini maior militū manu ea
 quā Germaniā is eduxerat, Lōbardisq; Romādiola ter facitib; & ipsi Romādiola Gui-
 do Feretranus partiū psequitor Gibellinarū acerrimus sese ab Urbino ductorē addidit.
 Nec fuit tūc dubiū, quin si morā ibi uel parū fecisset Cōrad, Arentū primū, post illū He-
 truria foret potiturus. Sed trahēbat ipsum senator Hēricus animorū in ciuitati Italiae
 regni parte a Gallis ad Cōradinū inchoato in Sicilia motus habens explorator, illū p-
 perare ad certā, ut apparebat, uictoriā anhelabat. Itaq; Conrad, ea potius apud Arentū
 uictoria, Senas delinxit, ubi aliq; moratus est dies. Inde restā in Viterbiēses cāpos quē-
 rit.

Antea castis se cōsolit, nihil verius præsenti insipientemq; pōsticem lādere, quē paternā
 auita; imitatione omni ea in expeditōe nouerat se spreuisse. Tradunt uero Guilelmus
 Paulemusq; Lucensis Clementē pontificem sanctitatis suae diuulgatā opinione eo in
 Conradini negotio cōsumasse, qui spūitu ut uidet prophētico cōtra ac omnes opīnabā
 tur, adolefcentem tanto comitū exercitū pēditū tanquā iūctissimū ad exterminū eg
 dem; deduci. Propinquamū Romae Conradino senator Henricus pompā educens im
 peratoribus introducendū adhiberi solit, illū ad pontē Molū exceptit. Seleciq; ex om
 ni ordine & dignitate primos quiq; Romani Conradinū circūfusi in equo sedentē pe
 dibus sunt secuti, & praecedens ac subsequens longo & cōposito agmine populus in Ca
 pitoliū usq; deduxit. Cōduxerat uero Henricus senator mercede Hispanos cohortē ar
 mū equiq; instructissimā, pecunijs abunde datā, ecclesiā urbis direptione contra
 ctū, Romaniq; partim a magistratib; iussū, quos senator eadem adiunxit pecuniā, partim
 spe ducti praedae in Conradini castra cōfluxerant, & harones urbis nonnulli, capitaneos
 tunc appellabāt, studio partū se cōiunxerūt senatori. Morturi itaq; cōtēto exercitū Con
 radinus & senator Guidonē Feretranū attributis in praesidiū copiis Romae & capitolij
 custodiē reliquerunt. Erat uero animus Casimī petere, & ea uia agmen procedere impe
 rati. Sed ab exploratorib; nunciatū est Carolū praesentē erantēq; saltū obunere copiis
 repagulisq; munitū. Quamobrem iudicantib; Romanis, idq; sibi assumētib; oneris, ex Ty
 berino in olim Equicolorū, nunc Tallocotij montes, & inde in Marfōrū cāpessinū per
 uenit exercitus. Quisq; dextero lacu Fucino ad ueteris aqueductus aqua olim Martia
 Romā penducenda excitatos, qui & nunc quoq; iunūt, ductū estet. agmine duces qua
 drato incedere inchoarunt, qd̄ Carolū in propinquis agere nuntiabāt frequētissimi ex
 ploratores. Cāpi sunt Palentinus appellāt, hinc lacu Fucino, hinc montib; circūdati al
 uillimis, quāq; finium cāpi, collis excepti ab oppido Alba decē p̄ductus stadijs, cuius ob
 lectu uallēs concaua mille passū ambina ita claudis, ut a Palentinis campis in eam profe
 ctus undiq; adimā. Quā itaq; Conradinus quatuor milia passū in hos parentes proce
Cssit cāpos, Carolus decimo inde stadio ad cōcaua uallis fauces primā suorū acie ostē
 dit. Erant Caroli copie Cōsedici exercitū multitudinē inferiorēs, idq; hosti nonnulli
 esse nō ignorabat. Namq; copias eū cōstabat Mellanenlib; a Frederico obfessis, & diuer
 si regiū urbib; a Capito, Pisanisq; classe tentatis praesidio immisisse, quū certius sciret om
 nes, quantū idē apud Arretū misisset equitatē. Quare Carolū paucitas ipsa utendum
 esse astu & prudentia admonuit. Alardus illi comes erat Neapolitanus, qui aetate a pueri
 tia ad senium usq; in militā egerat. Is sub Germanis regionib; insidiarē solitas, facile docet
 fore maiores multo q̄s, quas Conradinus ex diuersarū gentiū collusione cōtraxerat, co
 pias delere, si modo loci, quē insederāt, opportunitate omniū maxima. Carolus uti sciat.
 Copias eū, inquit, has oēs si in campos deducis, furor Theutonici a huiusmodi ducis ar
 dore, & ignara rerū multitudine impulsus illico conficiet, pariterq; & celerius siis si par
 ti uel maximā obieceris. Sed sint ubi in hoc mōtia uallēq; praecellū meliores quā in subli
 dijs collocati, quos quā in hostē nostrorū spolia legentē lugientib; insequendis disti
Dpatū immittes, uictor p̄culdubio eūctō eades. Struentem acies Conradinū ferunt Hi
 spanis Italiciq; in fronte locatis Germanos sibi equites tria milia eū signis in subsidaria
 acie reuoluisse, Henrico senatore nulli obligato ordinē, ut omnia prouidens, disponēq;
 laborantib; subueniret. explicuit uero extenditq; patētib; hīs cāpis utraq; aciem Con
 radinus, Carolus adū tanquā spe victorū & cōfidentia fretos, prima suorū acie stadijs cir
 citer decem in cāpos prodire ualla, quicqd̄ erat sibi roboris ex Alardi cōsilio in ualle cō
 caua post collem cōtinuit in insidijs: ipse gregarij militis sagulo cōtectus in ramulo sub
 stitit, unde pugnantes locatosq; in subsidaria acie pariter p̄spectaret. Marefcallus inde
 suis regio conspicuus ornamento, factū ab hostib; pugnandi copiarū obuius processit, a
 deoq; militū Caroli paucitatem Marefcalli iuuat perita, ut tribus cōtinentes horis par eg
 des, par sanguinis effusio utriusq; fuerit, nec satis apparebat cui eius uictoria p̄gri cellu
 ra esset, quin Marefcallus dū hostile finitū cornū audiret urget, locum sensim mutauit,
 quo illos relictis ordinib; dissipatos facilius cōficeret: quū hosti solito cōglobator in
 illū rex Carolus esse credebatur, prout etiā ipse Caroli militā esse credebatur, delatus est.
 Tantaq; fuit Hispanorū & Italicorū Conradini exercitus tunc factū imp̄ressio, ut glo
 Blondus.

bus eum Mareſcallo pugnans fractus fuerit, ipſe uero cum equo piſtratus ſaruerit eſcul-
 canis. Tunc ſubitus & undiqꝫ coſonans clamor auditus eſt, uictos Gallos Caroluſ cecidiſ-
 ſe ad quā uocem Caroli copias in fugā cōuerſas Conradini exercitus partim cepit: par-
 tim fugientes inſecutus eſt, nec ullus ſuū ordo, nulla in utroqꝫ exercitu erat actiō ſtanti-
 ſtuctura. Id quōd Romani equites aſperſerunt, Conradino cū ſignis & puerorū, deſiliūqꝫ
 multitudiſe deſtinato, ad prædam & ipſi quāquam ſum curſu eſſuſſiſſimo diſſipati ſunt.
 Tunc Carolus Alardo memorante inſidijs erūpens magna prælia in Conradinum ſecit,
 obois quorūqꝫ ſternit, ac diſſipat: Conradinus ecōtra coſtipatū ad integra Caroli ſigna
 cuneū in ſe ferri lōgo aſpicienti intervallo, obſtipeſcit, quidā id eſſet, unde hic uis,
 unde hic nouus hoſtis interrogat, ſitqꝫ illico patribꝫ in cāpis ſubita mirabiliſqꝫ murato,
 multisqꝫ capitiſ aſſertabantꝫ culiodes ſuos in oſtentationē gloriæ adducenſibꝫ. Conra-
 dinus interim & Auſtrix dux adoleſcentes ætate ſicut & inſortamini pares, ſigna, ubi toto
 prælii tēpore fuerant, relinquentes ſecceſſerunt. Hiſqꝫ locus in quo eccleſia extra ſancta
 Maria inde de uictoria appellata. Anxij inde, & qd in ea fuga agerē animiſ pplexi, prin-
 cipes agaloniſ cucullione cōteſti per deuia liturunt. Henricꝫ ſenator aſſerit Arago
 cardinaliſ, deducenſibꝫ per nouiſſimā regionē Romanis incolumem euſiſſe, quē Ptole-
 mæus, Guſelmæſqꝫ & Villanus ſcribunt de ſupa apud Reate retroctum in Carolūqꝫ po-
 teſtate factum, die in carcere obijſſe. De Conradino Auſtrinoqꝫ dūce apud tres prædictos
 ſcriptores cum cardinali� cōuenit eos apud Alſurā die ab accepta clade oſtāuſ recognoſ-
 tos ad Carolum fuiſſe perducioſ, qd ille publico iudicio interfici iuſſerit: ſed perducio�
 de ſupa Romā perueniſſe, & a ſtudioſis Guelliarum partium repulſioſ, ſolus inter prædi-
 ctioſ Villanus facitqꝫ & alterum per errorē Romanū dicit fuiſſe uirū pecunia corruptū,
 a quo ipſi adoleſcentes in uinculoſ ad Carolū ſint perducti, quom ꝑſtratoſ fuiſſe aſſert
 cardinaliſ, quē ingenti promiſſa mercede adoleſcentes quocꝫ præciſ. euſcerunt, ut ꝑſca
 toria eoſ ſcapia in Senenſiſ Piſaniſ ue agriſtiora ꝑducereſ: & quā pecunia carens Con-
 radinoſ annuū in ꝑignus dedidiſſet, nauatꝫ per ſimulationem cōmeatuſ in ſcapibꝫ deſerui-
 diſ ad ꝑſima deſectiſ caſtella, peritioſeſ ſuæ patrię annuū ualoreſ inuerrigatoſ, qd ager
 ſponſondiſſet edocuſſe, cumqꝫ multa ſubinde locutoſ de adoleſcentiſ facie liberali & ſu-
 dido indumentoſ, ſuſpicionem audientiſ inieciſſe Conradinū eſſe, quem inter carſoſ
 dauera nō inuentiſ fama eſſet Carolū maxima diligentiā perquiri facere. Ab hiſqꝫ oppi-
 danis, qd cū ꝑſcatoſe uiſerint, aſſert cardinaliſ, inſelicioſiſmoſ adoleſcenteoſ fuiſſe captoſ.
 Illorū qd in poſſeſſatē in Carolū de hoſtiſ exercituſ ſunt facti, & carſoſiſ numeroſi nulla ſer-
 bitꝫ: & qd ab eorū aliquibꝫ uarie eſt traditiſ, coſtat nobiſ prælium hoc quinto kalendaſe
 præmbriſ duodeſeptuſ geſiſmo, & duodeciſ centeno ſalutiſ anno fuiſſe geſiſ. Certe ꝑ-
 nituſ plenatqꝫ uictoria Caroluſ ſuaſ copias penē oſ in regniſ citra ultraqꝫ regionēſ dimi-
 ſit, a quibꝫ, maximo labore, maximiqꝫ populorū ſtragibꝫ etiā poſtquā in deſertioneſ accep-
 piſ fuerit factiſ, reſectiſ ſit hinc Capitiuſ, inde Fredericuſ, oſqꝫ urbeſ, omiſa oppiſa uno
 biqꝫ, præter Lucerā Caroluſ paruerūt. Ipſe ex æſta tam hyeme Romā accedena, benignē
 a populoſ introductuſ, oblatū deniqꝫ ſenatorum munuſ adminiſtradiſ accepit. Vnde &
 fluctuanteſ uarijſ ſicut pridem motibꝫ. Hetruriz reſ cōponere eſt aggreſſuſ, ea præſertim
 ratione qd Clementem ꝑōſſicem ſanctiſſiſ certe uirum, agre nouerat ſerre cōmiſſa in re
 gniſ populuoſ crudelitateſ. Vnde ab immutato in ſe illiuſ animoſ aliquid in cōmodiſ expa-
 ueſcebat. Primi uero omniū Senenſeſ Mareſcallū pauciſ ſociatū militibꝫ uia, ut Caroluſ
 inſerret, tendentem Arretina accerſitū ꝑo magiſtratuſ regiaſ gerente uiceſ admiſerunt
 quo curante Senenſeſ inter & Florentinoſ pax æquā ſoederit, coſtituta eſt. Molentem
 interim multa in ſuccelloreſ deligendo diſcordiaſ retardauit. Quanquā eum Ludouiciſ ſamiſ
 ſui cōſobriuiſ Francorū regis deſtinata expeditioſ haud quaquā minus, qꝫ ꝑōſſicatuſ
 Romanoſ uacatioſ a rebus Hetruriz, & omiſ Italiaſ dirigendaſ acceſſe uidet. Ludouicuſ
 nanqꝫ nō deterituoſ laborūſ periculoſūqꝫ memoria, quibꝫ in Aegypto apud Damiaſ ſue-
 rat agitataſ, nouā in barbaroſ inſidicteſ expeditionem pridem inire decreuerat, ad quā
 Albanenſiſ cardinaliſ a ꝑōſſice Clemente ſediſ apoſtolicæ legatuſ fuerat deſtinatuſ. E-
 ratqꝫ magnanimo regiſ anituoſ maiorā aggreſſi, qꝫ quæ oſ ad eā diem ꝑrinceꝫ internu-
 uerat Chriſtianiſ, Saracenoſ eſſiſ Africaſ incolēteſ, quod factū ſaciliſſimē apparebatꝫ, ꝑræ-
 domat

Anſt.
 Metuſij

- A** domare ac cōficere, q̄ in Asiam se cōferrer. Quam itaq; audisset Ludouicus Carolum victorē potitū esse, illū fraternā requisiuit cōfidentia, ut suam in deū tantā victoriē autrē obsequens animi gratitudinē, in eandē & ipse expeditionē copias, tormēta, cōmea iūp cōferrer. Dictaq; etiā cōueniendū ē q̄ Gallia Hispaniq; mouerem, Massilia calendarū Martij dies. Cōtinuauerat interea Viterbi cardinalis in pont. electione cōtinuo, quā etiā omnē Hetrurā in motus cōtensionēq; & solita pridē dissidia cōciuerat. Nō Bononiēsis Pisanis incētoribus adiutoribusq; cōfusserat undiq; perditos in magnā periculofamq; manū amauerant. Et Senēs Colle oppidū ad Elbe annis supremē caput opulentissimū oblidētes, incōmodā Florentinis acceperat. Accedēsq; itaq; in Hetrurā Carolus Collē Bonitianiāq; re cōposita cō Pisanis quoq; prudē cōsilio trāsegit cōtra em ac oēs praesertim Florentini fuerat opusati, atq; etiā precibus cōtenderant, pacē eis honestissimā dedit, qd̄ quidē nulla cum ratione magis se esse cōstat, q̄ quia nauigio illū in expeditionē barbaricā & magno & paratissimo adiuuēt; nec tū maiore danda
- B** Pisanis pace prudētē rex, q̄ lenitate atq; impetrate in re Bonitiana usus esset, ut Florentinis applauderet gratificeturq; Pisanā cōtinuatus pacē, Boniti oppidi destructionē illa uididit, q̄ alterū postea oppidū lōge priorī populo opibusq; impar ad celsū in q̄ prius fuerat, radices infimas ediderunt, quale nunc exstare uidemus. Soluentē Massilia Ludouicū, ut in Africā trāsceret, tres filij adolefcētes, rex quoq; Nauarrę, Theobaldus Cāpanię comes, pariterq; apostolicū legatū multū ex Fracīe regno prelati in expeditionē cupientissime sunt sequuti. Vbiq; prospera nauigatione p̄ceces, ad Carthaginis orin, nunc Tunetis portū mēse Martio peruenere. Facti vero erūt gēte barbara ad resiliū maximū apparatis, & populi ad ea litora cōfluxerūt infiniti, quibus summo conatib; silentibus dissilior Christianis opinione fuit excensio. Tādē portū diuina oblidōe potit, Tunet Christiani terra mariq; obfederunt. Facta sunt atlatē tā mediā frequētē in mediterranea excursionē, ut ad Hipponē terq; quaterq; perueniret populatio. Per lūlū interea mēsem caumata solito etiā maiora sub mitiore alā coelo gētē Gallicā liquoribus primū afficere, q̄ in apertā sileo p̄sidentia erupisse, editaq; tā morbi sēntia in multitudinē clade, primus in uicis principibus loānes Ludouici regis filius Nō uernū comes interijt; illū paulopost sequutus est cardinalis legatus, et Augusto tā mēse in finē p̄clui Ludouicus ipse rex immatura tātis gerēdis rebus morte subactus est, cui fure & ordine in Frācorū regē Philippus filius est successus. Ad idq; Carolus Sicilia rex, cōposita, ut diximus, re Hetrusca, & Rulo Anguillarē comite p̄fecto omnis Hetrusie instituto cō magna classe in castra peruenit, q̄ consulente & flagitibus barbaris pax est data, cuius facere cōditionē, ut captiuis utriq; liberatis, Tunetis rex solēni gēnū more t̄stūti quotānis Carolo regi soluere spōderet, liberūq; simili spōsione faceret Christianis in suo diuersitatis regno fidem Christi dei priuatiū & publice laudibus adhortationib; ad Saracenos factis extollere. Eā classē, eas copias in Sicilia reduciū reges, quā Drepani portū petiuri essent, ualida cōpelare sudoria multas amiserūt naues, pars tū corū maxima portū Drepani sunt in gressi. Quibus in excelsiōe prima omnū
- D** cura fuit euitāda cōtagione, gētes in plurima admissas oppida dissipare, nec adeo p̄fuit diligētia q̄ rex Nauarrę, & Cāpanię comes ap̄ Drepanū interierunt. Quobidē Philip̄pus Carolusq; intētiōe sua, & omnū opinioē celerem in Italia nauigantē, in Cērcellensemq; ciuitatē ueteris portū delati Viterbiū uenere, ubi cardinales esse nouerūt in pōtū eis electiōe faciēda, sicut & antea dissidētes. Eucinq; regē exhortatio atq; instātia, ut ingressi cōclauē patres in Theobaldū cōuenirent Placētū Leodiensem archidiaconū in Asiatē agēre. Quo em tēpore Ludouicus rex Frācorū, sicut ostēdimus, Massilia fuit, Hedoardus Henrici regis Anglię filius, qd̄ cū predicto cōstinerat Ludouico, cū ingēti classe ex Anglia p̄fessus, nauigauit in Asiā tādū expectaturus, quousq; Ludouicus re Africana, ut sperabat, p̄pere gesta, victorē cō exercitū trāsportasset. Theobaldus itaq; in re Christianā animo & tota mēte deuotus apud Ptolemaidā agebat, cū hinc ap̄ Viterbiū in p̄st. dilectus, inde ex Hedoardi casu ingēti morbo est affectus. Artacida qd̄ ex suo qd̄ docuimus instituto tā multis ap̄ Hedoardū se inuoluērat hāditis atq; artib; utriūq; regis gestorū in ea pusillimū familiari cōsuetudine in colloq; sepe admittet. Ea fretus occasiōe ut immanis p̄lio, qd̄ uelle occulauerat, Hedoardū in cubiculo solū uito cōfodit uulnere, quē & cōfecturus fuit, nisi qualidus luēns cōpressus licet

dextera cædū ab scin cōtinuisset, quousq; accurretes clamore & strepitu exaudito sumū
 lino repulerūt in agis Arscidā, q; sorde laceratū cubiculo extraxerūt. Cōsalutū tū Her-
 hardus, & Theobaldū ad pōtificatus obeunda munera venturū dato nūptio, additisq;
 in societate, qui secū in expeditione erant, prælatis abunde iuuit. Simile enī per eōdem
 seximē dies Viterbi facinus inopinato calu accidit. Venerat ad pōtificē Henricus ado-
 lescenti Ricardū regis Cornubiæ olim comitiā tunc defuncti filius, multa patienti olim re-
 gni negotia apud sedē apostolicā tractaturus. Dumq; nouū creati pōtificem anxius ex-
 spectat, Guido Mōtefortis & ipse adolescens cū Ludouico Francorū rege eodē se cōsa-
 lie, forte accidit utrunq; ad id diuinā sancti Laurentij ecclesiā, quæ Viterbi est celebris,
 eadē hora petere, alteriq; alteriq; adesse ignorabat. Sed Guido postior ingressus cōspe-
 ctū remotione loco liberali ac regia ponus facie adolescentē ceteris famularis itipatū,
 quodā ex suis indicante Ricardū illū esse didicit, a quo Simon pater in Angliā per doli
 fuerat interfectus, nullaq; loci sentus reuerentia, iocundū aggessus interfecit. Equisbus
 inde suis, & pariter Philippi regis deducensibus ad Rufum Henrici præfētū incolū
 mis peruenit. Pōtifici declaratione facta, & orationibus ad eū Syria accersendū missis,
 reges diuersi, Philippus Franciæ uersus iter ingressus, Carolus Romā, & inde Apuliam
 perijt, cōtinuauitq; Luceriæ obsidionē paulo ante per legatos inchoatā. Quo tempore
 copiæ ex Africa sunt redactæ, duracq; & pertinax hinc oppugnatio, inde resistēcia fuit,
 qd̄ omni alia liber cura rex potentissimus omnia adhibuit tormentorū machinarumq;
 genera, & ppter Saracenos salatē & misericordiā a christianissimō rege desperata, per
 fugā & perditū capite dīnati quoquoq; præterita regni habuerant disturbia, in id stylū
 diu antea tūssimū se receperant. Quare ut suorū parceret sanguini & cedebus rex pius,
 oblatā a Saracenis deditiōem ea accepit cōditione, ut per fugā perditūq; christianis
 omnia quæquoq; inerant deditis, illi duplicatū pensuri triburū, urbē in magistratū regni
 obediētia retinerent. Per qd̄ tempus Theobaldū pōtificē ad Syppontinū, & nouū ur-
 bis Manfredoniæ portū uenisse Carolo Capuæ agentī nunciatū est, quē ille summa ex-
 ceptū ueneratione Ceperanum usq; deduxit, pgressusq; per Masos & Sabios Thro-
 baldus Viterbi peruenit, ubi reuerata, ac si noua fieret, ad collegio creatione sua deman-
 datā pōtificatus dignitatē & simul Gregorij decimi nomē accipiens inueus est. Philip-
 pus Francorū rex interea Cremonā cum peruenisset, opē Hierosolymæ rebus, quam in
 Africa nequiquar, alia ibi uia asserere aduiebat. Cōtinuauerant ad id usq; tēporis Vene-
 ti & Genuenses bellū pridē, sicut ostēdimus, apud Prolemaidā inchoatū, de quo aliqua
 repetere ad hoc tēpus perducētia ducimus necessarium. Ad annū tertij sexagesimū
 duodecesq; centenū Rainerio Zeno duce Veneti quinq; & quinquaginta triremes
 ad Siciliæ oram miserunt, quæ classis Genuensī, ut sperauerant, nō inuenta, in Asiā na-
 uigauit, casusq; apud Tyrum obuia Genuensium nauis cetera est expugnata. Portū deiar
 de Venetis eadē qua nauim ceperat laticia ingressus, Tyro ut posset aduicū est, re-
 xilijs ad expugnationē terrestribus Prolemaida & Accone accessit. Cessit tū cotinus
 inanis. Quæsitū interim reddendū in cōmodo diuicē Genuensis inuenit, qui nauim onera-
 riā, tardatq; decē Venetis soluturas, quo in Asiā mercimoniā deferret certior factus,
 triremes sedecim ad Gulphi fauces curauit possē scopulū in insidij expectare. Sed mont
 ti ab exploratoribus Veneti expositis in litas mercimonijs ab Epitotis proteclis nauis
 uacuas amiserit. Tercio abinde anno classis Veneta quatuor & uiginti triremū, tribus
 Genuensū triremū, quorū præfētus erat Lanfrancus Borbonis, apud Lilybē fortū
 tu obuia eas cepit. Quod quū Genuā est perlata, educta aduolauit duodeviginti trire-
 mū clais, quæ perquisitā accuratissime Venetā ad Drepani portū repperit, cōstictūq;
 habitos est acerrimus, in quo maximū Genuensia Respa accepit in cōmodū. Nanq;
 hū ex suis triremibus in prælio crematis, ceteræ oēs prælio superata uninq; crudelissi-
 mo fuerant capte. Quæ clades accepta a Genuensī esse, ut Michael Palæologus illi-
 us societate sprete inducias cū Venetis cōstituerit quinque naves. Eodemq; anno mor-
 mes Genuensū uiginti quinque Admiratio ac præfeto Auria, Venetis triginta apud Mo-
 thonū cōcursorū quū uiderent, retrocessit Genuensia, & nauis oneraria mercibus Vene-
 torū magni ualoris plena apud Euripū expugnata potius sunt. Eadēq; Genuensium clai-
 lis orā Cretæ circuecta, Canē illius insulæ oppidū cepit, spoliaturūq; penitus dirigit.

Excell.

Anno 1214.
M. C. XIV.

- A** Exortusq; per id tempus Venetijs tumultus tempus in discrimen adduxit, dum est multiplicandi uectigalis molituræ cura patres in cōsultatione detinet occupatos, clamor, per urbē post popularis concursus ad palatū est factus, p̄dicensq; in publicū Rainerius dux populū uerbis mitigare aggressus, icū lapēda uiolauit est, domosq; nobiliū nonnullas plebs diripuit. Tandē sedato tumultu, auctores quiq; incitatores & se plebi duces ostēderant, in ecclēsiā sunt appensi. Vrebat tunc Venetos acceptæ in nauonerariæ & canegreina claudis aliqua uiscerēdæ cura. Miserunt itaq; Prolesima dū tres in uiginti triremes, uelationē ibi aliquā gerendæ rei expectaturas, quæ casu Ptolemaidæ inter & Tyrū duo de uiginta Genuensib; obuia cōsixerunt, fecitq; locorū cuiq; suorum propinquitas animos, & in rerū discrimen utrinq; audientius depugnati est. Inferior tñ Genuēlis quinque triremes amiser, parabantq; per singulos dies hi præpotentes populi talia uicissim inferre damna, ut nullo amplius Saraceno, nullo externo hoste assigenda, pellandandq; in Alio re Christiana opus esse uideret. Quā Clemēs quartus pont. Romanus utrinq; populū per nuncios, & epistolās monuit, ut belli inducijs cōstitutis, oratores ad se auctores de pace Viterbū mitterent. Id ipsum etiā dictos orantur populos reges Franciæ & Siciliæ, sua utriq; opē operamq; in pacis, quo fieret, cōseruationē stabilimentisq; polliciti, ueneruntq; Viterbū oratores, & re aliquot mēlibus tractata nihil est cōclusum. Fames erat pellens ualida Venetijs assigebat, frumentarumq; Apulia & Sicilia, ut cōsuerat, ubiq; classis præsidio importandi facultas. Genuēli bello adimēbat. Oratos tūc magna precū instantia Tarasinos, Parauinos, Ferrarienses, ut annona laxaret, Laurētiū Theopolum dux Rainerio Zeno defuncto successus, pecunia etiā ex ecclēsiæ pūilla emollire nequit. Noua itaq; mari Adriatico nauigantibus tunc primū uectigalia, & ut centiore diē uocabulo, frena imposuic, lex em tunc superinde lata in hanc usq; diem serua est, ut intra Histrū phanatici ad Polā promontoriū, & Rauennasiū plagā nauigantes ad uectigal soluendū, mercesq; & onera, si magistratibus collibuisse deponendū, Venetijs se cōferrent. Creatusq; magistratus cū barchis institutus, ne legi fiat fraus, diē nocteq; utriq; littoris plagas portusq; perculsit: quæ ratio præter Genuēse bellū Venetos impulit ut eū Pisani Carolo regi aperitis hostibus fœdera in quinquennium renouarent. Post annus in quo Cōradinū à Carolo superatū Philippūq; regi Fraciæ in Africa defuncto Ludouico fuisse suffectū ostendimus, quē & diximus Cremonā appulsum unillimā reb; Afrix Christianis operā nauauisse. Qui à Genuēsi, Veneto & Pisano prope pariter à Cremona distans uocatos oratores diū apud se habuit, & eius cura atq; precibus induciq; in quinquentium cōstitutū sunt. Eodēq; anno salutis uno septuagelimo duodeciesq; cetero Bononiensē magnā Romādiolę partē dominio prementis clausam à Veneto Romādioli p. Adriaticū mare nauigationē, ut ad aperite conati sunt. Parato em uarijs simulationibus exercina cū Veneto per oratores egerant, ut abrogata lege, custodiabusq; amoris, pristina sibi Romādiolisq; nauigadi Adriatico redderēt libertatē: mouit præter est oratore exercitus. Diuersi uero hic Rauennā ille Venetijs perire. Scelerat doli Theopolum dux, pariq; fuerat uersutia usus, nouē em eius triremes, primū Rauennā Primariū
- D** Padi ostium ingressi Bononiensē exercitum mare inter & Padum, ut locum occuparet accelerare uiderunt: & subito præsidia duo, unum Bononiensē ad Primariū, Venetus alterū ad Sanctalbertū summis conatibus exciauerunt: duxiq; post breuē Theopolum dux terra & mari copias, q̄ Bononiensium opera impediret. Cōtinuatū uero est bellum in tertiu fere annū, & crebra cōmittebant prælia, in quibus sæpe Bononiensia superi eua debat. Quippe in cuius exercina quadragenū millium copia militarēt, & erant maiori parte Romādioli bellis tumultibusq; immixti. Tādē uno superatū prælio Bononiensē, pacē ea accepit cōditione, ut suo exito ad Primariū ostium inqueret. Anconitanū aut quū Bononiensium exēplo Venetijs bellū inferre nō possent, ad Gregoriū decimū pontificē Romanū querelas derulerunt, quibus pont. monuit, mare à Venetijs liberū linqui iussit. Venetijs tunc minime parauerunt, ea nuncijs præteritis ad cōsumaciā excusatione, qd Anconitanū maledictū mōdū dōcēs, & falsa suggestionē usū, possicem sedaxissent. Et per id temporis Gregorius pont. destinatum triennio ante cōbellum Lugdunēse accessurus Florentiā iter fecit. Quam Carolus Siciliæ rex, & ipsius Florentiæ dux & penē omnia Hetruria sub uicariatus ecclēsiæ titulo dominus, cum magna principum honoratorūq; uirorum

Anno sal.
M. cc. lxxl.

uirorū societate deduxit. A gentē Florentiæ pontificē pulcherrimam contemplatū ui-
 bē cepit, quæ erat bonitate, compassio illorū ex ciuibus qui malignis gētis Sueuæ impe-
 ratorū operibus ea urbe extorres exulesq; agebant, & Carolo rege in sua perductio sen-
 tentiā, illis reducendis operā eū presentibus dare coepit: quibus diutis reuocantibusq;
 tandē extorsit, ut sese eius fidei & ut dixerunt, discretionī permitterent, fore spōdentes,
 ut suo cōstitutā arbitrio seruant: omnibus paulo post reductis, primorū ex ipsa sūq;
 aliquot & nepotes Guelharū partium magistratū oblidum loco honeste per municipia
 habendi a pontifice sunt petiti. Profectus inde pont. perpetuo itinere Lugdunū per-
 uenit, ubi attentiore in primis cura atq; diligentia de asserenda Hierosolymæ rebus ope-
 est a sū. Cōsulit uero se ad id cōcilij Michael Palæologus Græcorū imperator, & unia
 ni orientalis ad occidentālē ecclesiā tredecima iūe eius gentis pērationi cōsensit, seca-
 tiq; illū nōnulli Tartaræ gentis Seythicæ proceres sacro baptismatis charactere superu-
 si Christianos se & catholicos fore pēssit. Sed & Rodolphus Hassiæ comes ab ele-
 ctionibus Germanis in Romanorū regē imperatorēq; declaratus ea cōditione a Grego-
 rio pontifice in cōcilium est acceptus, ut sequenti anno in Italiam pacificus ueniret Romā
 ad coronā inunctionemq; accipiendam se conferret, exinde rebus Hierosolymæ quan-
 ti posset maximam opem ferret. Florentini interea Gueli quo primum tēpore Grego-
 riū pontificē Italia excessisse crediderunt, Gibellinos non quidem armis, sed uariis af-
 fectis tentiosisq; incōmodis & cōminationibus ad fugam perpuerunt, his quos a pontifi-
 ce in oblidēs acceperant arctiore custodia conseruatis. Quod cum intellexit pont. ubi
 Florentiæ sacris interdicens incōlentes anathemate damnauit. Secutiq; Florentinos, ut
 potius eorū acti instigatione factiosi quidam Pisani, res & ipsi nouas intentauere Ioan-
 nes eū Gallura caulidicus, & eius sectatores nōnulli Pisis pulsi Florenti cōfugerunt,
 quos Florentini Lucensēq; ad motus in Pisani cōciūdos copijs profecti sunt. Gallu-
 ra autē morte subacta, Vgolinus comes eadē rerum nouarum studiū ratione Pisis re-
 ctus est, quē Lucensia Florentinūq; inde maiori cōfouit auxilio, quod plures ipsū ma-
 hile in urbe agroq; cōplices studiososq; q; caulidicum habere constabat. Itunq; est ma-
 gnis utriusq; populū copijs ad Pisarum usq; incensa, & cum nihil in urbe moueret, ciui-
 lis quibusq; immunitas illata uis & præda, hinc Lucam, inde Florentiam composita.
 Quinetiā per id Lugdunēsis cōcilij tēpus, Bononienses Gueli equitatus Florenti præ-
 sidio freti Lambertanos, Asinellōsq; & eius factiōis famulas sexdecim præstetillimas,
 imperatores, ut appellabant Gibellinos, urbe elecerūt. Per cuius tēpora tumultuata
 olim Sardinia Eniū, quē Frederici secundi filiū a Bononiēsis caprum fuisse obli-
 tū, Bononiæ confectus senio in carcere obiit, Gibellini uero Bononiā electi oēs cum
 uxoribus & filiis benigne a Foroluiēsis sunt excepti. Quamobrē Foroluiū & Ani-
 minū Bononiā per eā tempestatē solas in Romādiolis aduersarias habuit. Pulchre uero
 tūc, & p. uariūq; populū instigantis Florentini, & crudeliter obsequiis Bononiēsis ma-
 gnitate poena, ut uidet, diuinitus est inflata. Venetorum nāq; monumēta omni suspiti-
 one uel in hac una re carētia habēt, Bononiēses Guellos & Florentinos equites magnū
 exercitū obediūse Foroluiū, in qua urbe cōficere quærerēt extorres Bononiā Gibelli-
 nos, factiq; ab obfessis eruptide tractos ligatosq; Guellos octo milia amisse, quorum
 nōnulli pars maxima sunt occisi. Quæ ut aliud nobis cōstat, Bononiēses a Foroluiēsi
 oblidide repolli, amplū in Romādiola dominū pōdiderūt. Primāq; omniū Ceraia, maxi-
 mū Bononiēsi uectigal ex sale solita præbere, Venetis se permisit. Acta est etiam tunc
 temporis in Lugdunēsi concilio Anconitanorum cum Venetis causa, abbasq; Neru-
 lio, cui eam pontifex commisit. Gregorius cognoscendam. Anconitanos nil satis soli-
 de probantes reiecit, permittit pontificis auctoritate Venetis cura, eam de qua diximus
 maris Adriatici oram a Saracenis piratisq; simul cum uectigalium portuorūq; soo-
 rum iuribus defendendi. Quo tempore pontificis Gregorii cura inducta Venetis in-
 ter & Genueses Cremonæ sicut do cuimus cōstitutæ in biennium prorogate sunt. Re
 in concilio bene gesta pontifex Gregorius iter ad Italiam est ingressus. Cū uenisset Bel-
 locadorū expectantiē ibi Alphonsū Castellæ regem audiuit. Qui multis est quellus,
 pontificē ipsum male & perperā facta Rodulfi electione accipiendam, nullam ut debu-
 rat, habuisse electionis suæ ad imperiū rationem. Eum uero pontifex tam multis plac-
 uis rationibus, ut præsentium suū suū nouo imperatori designato cedere cōsensit. Inde
 per

- A** per Viennam Lusitanis transmissis alpihus Lobardis Heretici pont. fecerunt, quos Florentini pro sua ad ecclesie communionem conciliatione frustra in exilio orant, secus Florentiam montia transiunt placare nequiverunt. Cuius Atreus permissus sanctus & summa digna veneratione pont. diem ibi obiit. Ad cuius celebre etiam nunc sepulchrum sanctitatis quanta fuerit, miracula crebrescentibus est ostensum. Sed interrupta pontificis Gregorii morte rebus Hierosolyma afferenda opus ipse maxima, trium ex pontificibus Romanis intra quintum decimum mensem defunctorum in comoda, vacante quoque sedis lege communiata secesserunt. Primusque decimo successit Gregorius apud Atrenam Petrus Tarrasensis episcopus Hostilius, Romam illico se contulit, cum in beati Petri basilica consecratus fuit Innocentio nominis ordine quinto nomine. Per cuius tempora bellum Venetorum inter & Genuenses prope innovatum est. Iacobo enim Cotareno eodem quo & hic pont. anno salutis quinquagesimo, & duo decies centeno in Venetiarum ducem creatus, dux Genuensium cum emes tantam unam mercimonijs onustam de Venetijs apud Messinam ceperunt.
- B** Ad cuius rupti foderis famam Michael Palaeologus imperator Graecus, cum & ipse sex dux, ut apparuit, violaturus ad archam usque Acaniam classem peruenit. Veneti vero xviij. tunc remis classe intra dies xvj. armata, oratores Genuam ad res repetendas miserunt, quos si non essent reddere, bellum indici iussim. fatisque fecit Genuensibus, & orator in reditu foedus cum Pisano in quinque annis renouavit. Et si autem Carolus rex omni penitus Heretici uicarius in periculo sicut pridem obinebat, Lucilem tamen eo, ut uideret, instigante bellum aduersum Pisanos pontificis Gregorii morte audita mouerant, quod & ab illis acerrimam referebatur. Quare prima huius pontificis cura fuit, sumptis ab ipso rege nuncijs duos addere, qui Heretico simul delati, dictos populos ad pacis foedera perduxerunt. Ea Pisana inuincia conciliata, ut Vigolino comite, ceterisque sancti exulibus in patriam restitutis bona redderent omnia, quae prius conciliata possidere. Sub ipsumque tempus Florentini legatione solenni Romam missa, ab absolutione ab excommunicatione, & interdicti amotione ab ipso pontifice Innocentio impetrarunt. Qui secunda die sexti mensis, quae fuerat designatus, in Lateranensem palatium defunctus, Othobonus ex Fischia gente comitis Lauanij Genuensium in quatuordecim pontifice est assumptus hic pont. praesente Carolo rege Romano senatore Laterani electo Viterbensi priusquam esset consecratus accessit. Quod quidem nulla potius ratio ne alia uidetur fecisse, quam ut se rursus per a regis subiectione liberaret, cuius nuncius excothumque potentatum cuperet imminuere. Ad Rodulphum enim illico miserat, qui contra ac Gregorio decimo promiserat venire in Italiam distulisset. Sed is bello aduersus Bohemiam regem implicitus imperij sua, & pariter debitos ecclesiae fauores impere uidebat. Et accedebat tunc Caroli regis magnitudo, quod paucis innoxius uel urbibus, uel oppidijs, quorum umbra potius quam dominum in Achala habebat, & Constantinopolitani aspirabat imperio, constituerat per id temporis bello Palaeologum agitare, quae alia deo magno Hadrianas molis animo, ad quinqueagesimum, uel ut aliqui habent quadragimum pontificatus die Viterbensi obiit, habuque successore Petrum Portugalem Thesaurarium episcopum cardinalem, quinquagesimo primis Ioannes uoluit nominari. Is ut illo quidem doctus, & ueterum doctrina cultorum amantissimus, uita & moribus laus fuisse dicitur.
- D** Prima uero in pontificatus curam suscepit Michael Palaeologus ad promissam constantiamque in Lugdunensi concilio unionem ita hostis, ut nisi ea seruasset Carolo ipsi regi favore fuerit praestiturus. Per eiusdem pontificis tempora Veneti Anconitanis bello marique acerrimo persecuti sunt, quod ad ora Histriae & Romanis solis portibusque fraude facere praesumpserunt, delectosque ad id bellum praefecto rex & uiginti naves dux attribuit Cotarensis, & machinae ad urbis oppugnationem onerarijs nauibus comportatae. Dum autem portus magno oppugnatione conatur, tempestas derrepente eorum nauigium in alio pelagus transierum egit, sexque naves impetibus litorebus Senogalliae perierunt. Inmiserunt paulo post Veneti supplemto naues tardas & ueteres, quibus aperto nauigantibus mari Anconitanis per bellum struxit in illis clauis omnibus cum quibus applausu nautico occurrentes, cum dux declinasset Venetorum naues capere, & Anconam magno gaudio sunt perductae, cuius elocis beluam accipit indignatio senatus perpulit Venetum, ut reuocatus cum classe prima praefectus in

At. M.
H. M. G.

CARCEREM

carcerem sit edictus, & noua instructio expeditio in Anconā ducta paulo post Venetiam est educta. Eodē quoque tempore templarj Tyrum urbem pro expeditione Christiana administrantes solū ante bellū Genouense iurisdictionē & portuorum exemptionē Venetiis in ea urbē redintegraverūt. Tergjuensis uero ciuitatis, quā edificari curabat eū Ioanne Romano pontifice, qui pontificatus oppressus cameræ, quā edificari curabat, octauo pontificatus mēse exacto, Viterbi interijt. Cardinalesq; illico Romā accesserūt, nouū in Laterano pontificē elegerūt. Et Carolus rex senatorio functionis munere cōdā uis custodiā curā habuit, quæ rebus ecclesiæ multū sibi plurimū obfuit. Dum enim apertē pertinaciterq; Gallicum potius q̃ italicum creati pontificē cōtendit, electio lenis prope mensē cū magno rerū orbis Christiani damno atq; incōmodo est dilata, & ipse maximi inde nō magis parum, q̃ populorum Italię odiū incurrit. Subsecuta autē est eius etatū tam repentina q̃ digna correctio, Ioanne Caietano Cardinale sancti Nicolai in carcere Tulliano in tertio Nicolai pontificem declarato. Is enim genis oriundus Vilius in Romanis prastantissimus, animi donibus corporisq; ornatissimus fuit, adeo ut multa fecerit, plurima intenuerit, sua prædiciam & animi magnitudine ostenderet. Nihil tūc pontificatū duxit antiquius, q̃ Caroli potentia imminueret. Idq; sua in genij dexterritate intenuerit atq; perfectū est. Vicariū em̃ imperij in Hetruria illi obligatum Rodulphum in Germanis designatū imperatorē excusationi suæ prætextit, quem simulq; opē Hierosolymæ rebus ex cōstituto adferre, requiritū respondisse, id à se nec fieri posseneq; debere, nisi usurpatū in Hetruria autoritatē Carolus dimississet, quā simulationi pontificis cōtinuauit. Rodolphus em̃ hoc ipsū Hetruriæ à Caroli uicariatu liberata factio delinuit Romandiolā & Rauennatū exarchatū pontifici & ecclesiæ reddidit. Nāq; post fractas apud Forumliuū, sicut ostendimus Bononiensiu Florentinorūq; copias, omnia Romandiolā imperatoris secuta erat partes, & minima quæ singuli darent papæ tributū percipiens Rodolphus, eos priuilegio sub imperij titulo liberos esse dixit. Cuius rei p̃p̃te ordinē in Forumliensi monumentis extare uidimus Nicolai itaq; post Bertoldo Vrsino nepote in Romandiolā Comitē declarato, cū nuncius & literis Rodulphi missis, omnē Romandiolā p̃ ecclesiā recepit, eū & Bononiā rē p̃p̃ter hūc dedita, post quē Latinus cardinalis alter Nicolai pontificis ex sorore nepos in Hetruriā uicariū imperij libera sedis apostolicæ legatus accessit. Is em̃ cardinalis prastantissimus, & anacoli pontificis uirtuti respōdens, omni Hetruriæ ad pacē quietēq; perducta, Gibelinis Florentiū ac in carceres urbes reductis, ecclesiæ magistratus imposuit, à quibus Hetruria quādiū pontifex uixit, p̃ ecclesiā est reuera. Venetis tū paulo ante pontificis mortē in Hetruriā uicariū à Rodulpho missis, quē utriq; pot. fuerit admissura mora eius in cōstituit. Senatus uero officij regi abrogatum p̃p̃te oportere dixit Romanos eōdem latē in ecclesiæ fidei integritatē, à qua p̃iudē deū fuerat, alliciendos ab ecclesiæ fidei gubernari. Et seipsum p̃nunciāns Senatōrē, magistratuum munera pluries per se p̃perit obtulit. Venerūt ad eius creationis nouitatē de more Veneti oratores, quibus sp̃es quā ad salutationē reuerētisq; sicut & aliq; nō admitterent, à Cōtano dōce suo reuocati urbe profecti sunt, sed eos de itinere reuocatos p̃p̃te admisit, multis & dulcissimis uerbis de Anconitanę urbis Romanę ecclesiæ iuris oppressione redarguit, & respōdere p̃habitos reiecit. Siue autē interea parauerāt eduxerātq; Veneti, siue postq; intellexerant, quæ suis apud pontificē cōsigerant orationibus, certū est octo corū uiresq; diremptas Venetiis attigerūt, ad ceterā classem Anconā obudentē puenisse. Misit p̃p̃te p̃p̃talia Anconitani Venetiā legatos de pace acturos, quæ p̃p̃emodū cōstituta erat, cū illarū duas Anconitanorū uires tardā de Venetiā secus Sicilię litora p̃p̃aras esse quā ob rē & dimissā sunt re infecta legati, & uires quatuordecim Venetiā reductę in Anconitana castra expeditionēq; aduolantes, quarū duas paulo post incute ab aliq; p̃p̃tatas Anconitanos silentio inter custodias dilapsas cepit. In portūq; perduxit. Et paulo post æquis cōditionibus cōstitutā est. Scribit Prolemeus Lucēlia Nicolai pontificē, nūc eius cōsilia mora occupasset, reges duos unū Lōbardia, alterū Hetrusciā fuisse dūm, quo regib; Siciliæ atq; Germaniæ imperij titulo abutētib; euenit dī Italiā sicut se p̃p̃cerant, uicinas adimeret. Innuisit Vrsinos eum potius fuisse, q̃ alios ad id salūq; eueharū. Quinetiā cōstat pontificē ipsum denūtiādo Siciliā Caroli nonnihil intē dedit

A PRIMO Arragonis rege Ioannis Porchini opera fuso, ut iure hereditario Cōstantie uxō
in sua præsentiō, id regnū recipere admitteretur. Cōstituit uerō is pontifex lege promul-
gata, nōminem regio sanguine ortam, senatorē urbis de cætero fieri, & alijs quicunq; sie-
rent anni tempus in magistratu concedere, nullius etiā summi pōtificis auctoritate licere.
Qui opera Romę reliquit, ut in ea ætate conspicua, erecta insinurataq; apud S. Petri ba-
silicam, apudq; Lateranum palatia, & Soriani in Cuningo monte oppidi arcem commu-
nuit, in qua tertio pōtificatus anno ipse exacto, apoplexi correptus uicē interrupit, mul-
ta uirum operibus, si longior fuisset, gloriosissimē decorādam. Delectari nouum pon-
tificē cardinales in Viterbio coacti, tēpore debito cōclauē ingressi sunt, cuius custodia
cui Richardo demādata est Hānibalesi Romano proceri, apud Viterbienses ita gra-
tioso, ut illi potius, q̃ ecclesiæ subditū uiderent. Iq; malo exortus initio, quod electionē
turbant, Vrsū Nicolai pontifis defuncti nepotem Viterbiensē prætura eiecit, sibi pā-
truo pontifice demādata. Tulerunt id grauer, sicut debuerunt, Mathæus cognomē

D Rubeis, & Latinus cardinales, quorum hic ex favore, sicut ostēdimus, ille ex ira pōt.
Nicolā fuerant nepotes, & aliorū ex Italici cardinalis cōclauis inclusorum, quos pe-
nē omnes Nicolāus creauit fauori inuicē, fieri electionē, nisi Vrsū relinqueretur, im-
pediebāt. Quod quā intellexissent Viterbienses, cōclauē irumpentes, educos ut & fu-
ros Vrlinē sacrosanctos cardinales in custodia habuerunt. Et Romę interea Hānibales-
es sacrosancti potētissima cōtractis undiq; auxilijs tumultū in urbe cōtulerūt, nihil aliud ad
nisi, q̃ ut eiecit, sicut dicebant, dominio Vrlinū reipub. forma in urbe constitueretur.
Aliquotq; cōmissis exdibus & incendijs, tandē Vrlini cum omni facione sua Præneste
fugerūt, quos sacro Hānibalesium est insecuta. In Capitolio autē Apulus quidā no-
bilis uices nunc senatoris gerebat, cui & creatus pōtifex uicarius urbis auctoritatē con-
cessit. Sed & is illico in Hānibalesi castra se cōtulit, gestaq; sunt eo præsente sub Præ-
nestini moenibus prelia, & regio undiq; est uastata. Nam Viterbij interea patris cōcor-
dia erat secura, qui ad quintū & dimidiū indiuisionis mensem Italici Vrlinorum absen-
tia superatis, Gallicum pontificē creauerūt dimonem tituli S. Clementis presbyterum

C cardinalē, iustq; quantus Martinus pōtificatus nomine appellatus, ut bonę ut cōstitit
mētis, & omnia probe in pōtificatu gesturus, nisi Gallicis reges nimis fauoribus psequi
curauisset. Noluit tamē Viterbij pontificibus insigniri, quod Viterbienses cōsuerūt ob-
fusa in cardinales Vrlinos uolētiam excommunicatos, & Vrbem ueterem delatas, ibi
coram accepit. Scribit Ptolemeus, quem & nōnulli postea secuti sunt, Carolum Sic-
iliæ regem, quā in noui annis illiq; pontificis amplexum cecurisset, oblatus ab eo senā-
toriam dignitatē administrasse, quod quo fieri posuerit modo, Lateranēsis ecclesię mo-
numenta, quæ sumus secuti supra ostēderūt. Hānibaleses est postquā Vrlinos ma-
nissimā urbe Prænestina deurbēdi nullā sibi facultatem adesse uiderūt, nouissq; illi cō-
citus est tumultus, in quo Ioannes Cincius Latinus cardinalis Hostiensis illius qui Vi-
terbij testis fuerat, germanus frater, in Romani populi capitaneum est creatus. Apolo-
no pont. Martini uicario, & senatoris uices gerere, in publicum carcerem farentū hu-

D mania cōportato, ad primū ipsius Ioannis Cincij regiminis tēpus studia partū Romę re-
eruduerunt, multisq; in locis caedes & incendijs sunt cōmissa, & ad infimas Capitolij col-
lia radices, qua parte nunc est, ut cliuis in urbē duces, adibus frequentiorē, mercatum
nūc appellat, domus aliquot crematę, aliquot ferro sunt dirutę, quas ruinas eo loco nūc
deseruit esse uidemus. Pontifex interea Montis faliscorū oppidū aduenerat, in quo cō-
spectu lacus Volsinensē, & cōsitionum multitudine amensissimo arstatē egit: nec eius
uolūtate uentus est Ioannes Cincius, qui Romanas cohortes in agrum Viterbiensem
duxerit, quo illarum Larino fratri suo ulcisceretur iniuriā, uastatq; in Viterbiensē agro
ingressus, & egdes in defēstantes rem sua Viterbienses sunt cōmissa. Capitaneus Romę re-
uerso, Martinus pont. Romanis rebus prudētissimē consuluit: Mathicū namq; Vrlini
limam cardinalē Romam mittens, paci ut se facilem pręberet admonuit, quā Ricardū
perdoxi Hānibalesem a se humiliter petiturū, & Ricardū quod diu per nōcios popo-
lorat contrāctū a cōclauis uiolatione excommunicationē remitti a pōtifice rescit, dum
modo humiliter Mathicū placare curaret, paruq; amicorū negotio factū est, ut Ri-
cardus capite pedibufq; nudatis, corrigiam deferens in laqueum a ceruice pendentē ad

Blondus.

Et

Mathici

Mathei pedes prociſſis, & amicitia redintegrari, & ab excommunicatione fuerit abſol-
tus. Id quamprimū factū eſſe intellexit pontifex Romano populo per nuncios & literas
liberū fecit, ut à duobus ex nobilitate Romana in populo gratioſis grabatibus unius pu-
blis concordiaſque ciuium interitum cōſilio in ſenatores annuos delectis, auctoritate etiā
apoſtolica gubernarent. Populiſque Hannibalem Petri Hainbaldi filium & Pandulfum
Sabellū erant, quorū magiſtratus tempore rei Romana quietiſſimē ſimul & iuſſe gi-
bernata eſtioruit. Affectus uerū quod ſupra inuimus, Carolus Sicilię rex Cōſtantinopo-
litano imperio manus injicere: quare poſtici Martini fauore nimio abſoluſ eſt impulſi,
ut Michaelē Palæologū ſponſiones ſeruandę uniōis in Lugdunenſi cōſilio factis nō
implentem excommunicauerit. Quod quā Petrus Arrago rex intellexit eoſe Ioāne Pro-
chitio qui cū Nicolao tertio inchoauerat, & Benedicō Zacharię Genueſe operā na-
uibus belli paciſque ſocietate cū Palæologo ſociatus eſt. Claſſemq; illico Petrus ad Tac-
taconem cōmuni uniōis impenſa armare corripit. Feſunt Martinum pont. Carolo inſti-
tante Arragōnem quid ea ſibi uellet parata claſſis per nuncios interrogari, cui illi mi-
noriſque pontifici deluſit reuerētia reſpōderit, interiorem ſe qua ueretur tuniceam laco-
raturum, ſi cordis ſui cogitationē cōſciam eſſe ſuſpicareſ: potuit nanq; quod breui poſt
primaria ipſius cordis ſui cōſilia teſtatur fecit, reſpōdere, ſe eā in barbaros Africę Sara-
cenos deſtinari. Duxit nanq; in Africā tam diu ibi futurus, quoad Panormitanos reſiſ-
ſet rebellionē inchoaſſe cum Ioāne Prochitio conſtitutā, & ad Hipponem uſq; delatus
mortalium rerumq; prædam ingentē abegit. Inuoluit tunc etiā reſtatores, & apud Mediolanum
& Romandiolā motibus ad Nicolai tertii pont. mortē inchoatis, & apud Mediolanum
Ioannes germani fratres ui armis expulſi. In Hetruria uerō miſſus tertio Nicolao in-
uente à Roſolpho Imp. designato uicarius apud Mintate oppidū ſe à principio conti-
nuerat, qui per tentatos ad Nicolai pont. mortem Florētiſ Lucenſeq; Imperatores
minimo rebelles repperit. Quare Germanorū equitatu, ſed paruo quem habebat ſim-
plici caſtris nequiret ad urbes metatā, bellū factū incurſionibus utriusq; intulit. Vnde
nouata ſunt in Hetruria Quæſorū inter ſe fœdera, & cōiunctæ Florēno Lucēſis copię
in Piſciſ uicario imperiali, ut uidebat fauētis ſunt ductę, preſſimq; obſidione, & præ-
ſiā agitatio nobilitat diſſimulq; tunc oppidū expugnatum eſt, quod à militibus præ-
ter audia direptū duces exercitus, ne tūta affectus iniuria Piſciſ populus uires relume-
ret, diſci curauerit. Hæc primo pont. Martini anno ſalutis primo octogefimo & duode-
cies cēſimo geſta ſunt. Eius qui ſecutus eſt anni principio, Peruſini in Fulginateſ delat
poſt editā in agro uſſitate obſederūt urbem, quæ ui capta muro alicubi diſſo redita
eſt immunita. Excommunicauit poſt ſex illico Peruſinos, ſacriſq; eam urbem incolētis in-
terdixit: ſed miſſi oratores tā multis apud poſticē inſiſterunt, ut eos pecunia ingenti mul-
ctatos eccleſiæ cōſiliauerit: quin etiā ut mulctæ damni ciuitati reſtaret, ad eam ſe cō-
ſulit multo ut dixit tēpore habitandā. Apud Romā diſſolos interea res eſt eccleſiæ & po-
ſticiſ dignitate ſuccellerāt. Guido nāq; de Appia Gallicus, Carolo Sicilię rege mōiſſare
ſolitus ea cōditione in Romandiolā eſt miſſus, ut rebus eccleſiæ in ea reſtituit, in Gal-
lias ſibi redire liceret. Et nāq; ſibi equites octingenti, quibus & magnū poſticē reſtiterat
peditatum. Guidonē enim Feretrānū, qui rebellionis in ea prouincia poſt Nicolai tertii
mortē autor fuerat, omnino pelli uolebat, ſore ſperā, ſicut & fuiſſet, ut eo poſſo Romā
diſſoli omnes eccleſiæ & poſticiſ obedientia ſubderetur: & Feretrānus quidē ſingulat
uit aſſuta nullo in oppido, nulla in urbe expectauit, ad quā Guido Appia ducere cōſi-
tuerit, pariterq; nullū oppidū, nulla ciuitas preſentia Feretrāni deſtituta, parere ac ſubi
eccleſiæ diſſulit, præter unicā urbem Forumlinium, ad quā preſente Feretrāno poſticē
acceſſit exercitus, qui & magnū uſus ſutore ſuburbū recepit, ille populo ſequentiſſimū
portē appoſitū, quæ rectā ducti in mōtes, ſuburbioſq; cōmiſſiſ crudeliter cędiſ, ipſam
urbē Guido Appia ſedēdo, & ſimul oppugnando capere cōſtituit, nec ſicci pontiſi &
uius deditionē pulſo Feretrāno pacificam offerētibz, quin urbem ui capta ducere in-
naretur. Dum ea Foroliū cōtinuatur obſidio, cōſtituta cum Siciliā Ioāne Prochitio
aduerſus Carolū regē ſuoſq; Gallicos machinationes in facinus memorabile eruperit.
Panormitanis enim ducibus Siculi multarū urbium & oppidorū quicq; primarij Calis

Nome ſaluti
Mathei.

- A rati, quod insolentia avaritia, & inaudita in quasq; mulieres lascivitiâ tolerare nequirit, ad unâ tollendos cōsolatione ita inuicē spoponderit, dictaq; est pœdo factiori certe diei hora omnibus cōsistratis in tanta urbis oppidorumq; delicta pariter responsura, ut quis primam uespertinâ diuine laudis horâ esse cāpania ritu Christiano significari per ecclesias audiret, singuli populi Gallos apud se repertos & ubiq; obuios obstricturâ nec desunt, aut fraudē fecit publice spoliati, adeo ut Gallis, q in Sicilia ubiq; erāt cōsuetiq; missis cradepter sublati, in eos quoq; sensiti sit, q uero clausi materno semine cōcepit Gallico credidit: Cui ppē diei alterâ in Gallia comissam apud Forumliuū egēd, respōdisse uidemus. Erat Foroliuū Guido Bonarus astrologorū suæ artis primarius, excites cuius libat ceteris eius facultatis & doctrinæ libris facile preferunt. Ia patrū amissimus cōducit admonuit, ut omni certamine aliquot diebus omisso, a se designatis dieb; parati armis, promptiq; animis, quâ iussisset eruptionē in hostē facere properarēt. Quancūq; Lateranēsis ecclesiæ monumēta literis scripta ad diem Kal. Maij secundâ populū eripit
- B le, & Guidonē de Appia cum Gallis prope omnibus interfecit indicat. Eiusq; rei gestas Dūna Florētius poëta uulgaris nostræ patriæ honoris gratia meminit. Quancūq; porta suburbij; locus ab eo factō rupta in hęc tēpora nomen seruauit. Rediit in urbē paulo post Feretrana, & multa de Romandiolâ, ut cōsueuerat, possedit. Carolū regē quādo sui ad interuentionē in Sicilia cū sunt, solus inter scriptores in Hetruria fuisse. Villanus dicit, Proleptus uerō locū omittit, narratq; regē ipsū ad subitū malū nūciū ex provincialib; Gallicis sibi militare solita, ex omniq; suo de Italia regno atq; ad Hetruria ingēdē cōtrahere exercitū, quem Rhēgū usq; premiserat cōducere expectaturū, quousq; nauigium illo transpedito cōtrahere potuisset, nūq; quicquid forme nauis prius habuerat, circa Siciliam amiserat. Transmissa postea Messanā terra maritq; obse dit, cuius capiendæ urbis spes omnia uel inde subitō est sublata, qd suis Galli clamoribus in cœlū sublati interuentionē Messanā cōminabantur reddere, quā eos cōdonandam abolendamq; uel iureiurando & omni testatōe oportuit polliceri. Arrago rex interea in Sardinia ex Africa se cōtulerat, nauigij rādō reficere, quoad a Siculiâ uocaret. Quare dum Carolus fretō transiit, a Panormitana festinare rogatus, eodem penē tēpore, quo Carolus Messang, Panormi fuit, nec mora, titulo coronatq; Sicilia regnū quo ceteri antea cōsueuerat reges morē & apparatu appellari insignitiq; est passus, inde acceptis quoq; ex omni Sicilia cōfluxerant copiis, terra & mari mouē in Carolū ferri cepit. Vix dumq; pēma liquerat castra, quā est renūciatū, Messana obse dōe liberata, Carolū in proximis Calabrię litoribus cōse disse. Et per id tēporis Carolus Salerni princeps uelocissimā a rege Carolo patre nūciā accersinas, aliquot ex proximita Narbonēsis cohortes in Italiā traduxerat, qui per Florētiam genitori deditissimā, perq; urbē Romā primū in Neapoli de itinere quiesuit. Penū interea Arragonē omni Sicilia potitū Carolus ex Calabria cōpellatum literis perdidit coarguerat, quod affinis cōsanguineusq; doli quæsitū machinationibusq; regnū subripuisset. Cui Arrago exiit suæ honestati præderat hanc ditatiam Cōstantij uxoris succellionē, quæ illi a Matre dō patre, & Coradino auunculo cōpeteret, addiditq; multa in literis extrata, quas uidemus de Siculorum precibus, quas exaudire homo pius & regimētus sanguine a calamitosis & inaudita pressis miseria nō potuerit. Quæ ex umboni cō mouerit cōuentum est, ut duello & armis decertata orbī publica & notoria per alterius uictoriā eorū iustitia ostenderet. Et præter duellū, quod reges ipsi depugnaret, centum quilibet eorū milites ducere debebat, qui pariter inuicē decertarent. Locus per cōmunem utiq; affinis Angliæ regem indifferēt tutus, Burdegala urbs Vasconie est dicta, lūitq; ex Italia in Vasconia Carolus, & Ioannē Gryllū conueniens regis Angliæ in Vascoia Marefaliū, sese eum aduenisset Petrus cōstituta exequi parati obtulit. Arragone quidā scribitis noctu accessisse incognitū, a Gryllō illi regis Fræciæ propinquum ad iussū sibi metū prætidisse, cuius ratione a loco nō toto sese detrectati certaminis purgatū esse prædixerit. Quidā uerō ipsum regem ultra regni fines nō accessisse cōtendit. Miserat pōiseix Martinus, quo tēpore Carolus in Gallias Burdegalamq; accessit, Gerhardum Parmēsem cardinālē sedis apostolicę legatū, & Carolū filium, & regnū gubernatōrē. Penusq; Arrago Rhogenū de Loria Siciliæ & classis instituerat Administratū, qui duellū cōstituta euauisse intelligēs in portū usq; Neapolitanū classe delatus

Blondus

Eic 2

est. Contra

est. Contraxit illico Carolus princeps quicquid trementis nauisq; ubiq; habuit, prælioq; E
 à cardinali legato phibitus decertare, paululū desistit: unox uero illius sprete autoritate
 atq; resistens, adeo præceps nati in præliū, ut nullo penē cōmisso certamine, cū magna
 nauigij parte capta, in Siciliā & breui post in Arragoniā fuerit perducatus. Carolus pa-
 ter interea huius resignatus, datas à rege Fræciæ, acceptas ingentes copias mari terraq;
 in Italiā ducebat. Iamq; Corsicā præteruectus Italiæ litora prospicebat, quū foris ob-
 uitus mercator Pisana de nauis uiceratus, cū filij casum pauis edocuit urbis, quē ro-
 dem die de industria missi à legato plurimi nuntiariūt. At Martinus pont. nō magis Pe-
 tri Arragonis iniustitiam xgre ferens, q̄ Gallicorū damni & iniurie acceptæ impetū,
 Petrum ex cōmunicatione, regni quoq; hereditatis paternæ priuauit, in quibus regē in-
 stituit Carolū secundū, regis Fræciæ primogenitū, eadem q̄ regno quādiu in Petri Ara-
 gōis potestate & obediētia perseveraret, ecclesiasticis interdici in cōmodo sunt dñata.
 Quinetiā ne quid decesset mali, quod ab irato pōtifice posset infligi æternæ desirudinis
 præmia illis sacrosancto decreto, pmissa sunt, qui cruce insigniti in Petri Arragonē to-
 litū intentaret. Et sum pōtifice dux belli Guido Mōrefortis in Romādiolā cum exer-
 citu missus, rem interea bene gesserat, nō magis uis & armis q̄ Feretrani prædictis, qui suis
 Mōriseretri oppidis pactione recentis, cetera de Romādiolā in pōtifice potestate sibi
 curauerat, inter quæ Forumliū fuit, quā urbē Mōrefortis in Guidonis Appij & Galli-
 corum necia uisione mœnibus spoliauit, Urbini uerō eum recipere pergeret Mōrefor-
 tis, cōmisso prælio est repulsus. Qui eam exercitu cinctū Foroliūto patrem reddere cōti-
 natus est. Agri tñ, oppida & castella à Feretrani remotiora breui in potestate deditione
 sunt facta: nec dubium cuius tunc fuit Guidonis Feretrani mores callenti atq; ingenui,
 quā urbem ipse, sicut & uicina sibi oppida, spe præbita & immixta noctu paratū sa-
 fientaret. Sed dum ea protrahit Urbini oblidio, Rubens Angulianus in Hetruria Co-
 metæ Mōrefortis focer obijt, ad cuius retinēda comitatus oppida in Saonā, & eum in-
 titimam, nunc Senensem oram urgentia cum parte exercitus aduolauit. Partē uerō illius
 maximā Comitū luuenatij attribuit, cū quibus oblidionē cōtinuauit. Eodem quoyem G
 pore bellū inter Genuenses Pisanosq; ad Corsicā inchoatū est. Et Carolus rex Neapoli
 appulsus ciuitate cōfirmata, quā repperit inuictam, in Apuliam se cōtulit, copias inde
 nauigijq; cōtrahitur, quo in Siciliā trāsportaret exercitū, sed febre correptus interijt.
 Cardinalisq; legati opera & diligētia Carolo secundo in Arragonia carcere agito, regnū
 id cōseruatum est. Philippū uerō regis Fræciæ filium comitē Arcebatēsem ad eius regni
 custodiā accelerare iussim, paucē ē Gallijs copie sunt secute, qd plurimū pater ad deū
 natum in Arragoniā bellū indigeret. Id em regnum filio primogenito acquiritur, cui à
 Martino pont. cōcessum erat, maximos fecerat apparatus. Ad eius mortis nūciationē Gui-
 do Feretrani luuenatij comitē copiatū ecclesiæ Urbiniatū urbē oblidione premens
 ducē apertio impetijt bello, quē & repulit prælio speratū. Itaq; ciuitas in Feretrani po-
 testatem facta excidium euasit, quod illi à pont. Martino, si superuixisset, certissimū im-
 minēbat. Nec fuit diuturna sedis apostolicæ uacatio, qd cardinales moris uerū, quos
 lias diuturnior sedis apostolicæ uacatio dederat, Iacobū Sabellum ex uenusta processu
 millia Romanū in pōtificem, cui quarto Honorio fuit nomen declarauerūt. Erat ille Ro-
 maz alter senator Pīdallus Sabellus, pōtificis germanus frater: per cuius tempora magi-
 stratus Romana res iuste & quiescentissimē fuerat administrata. Quare pont. Honorius ad
 annum salutis quinquā octogēsimū, duodeciesq; centenū Romā accedens apud sanctam
 Sabina in Auentino habitauit, quas ab eo tunc a dissecata ædes nunc desertas diuulgū
 uidemus, fouit hic pont. Gallicorū regum ubiq; partes. Rodolphus autē solo unio tūc
 Imperator cæciliarium suum in Hetruria minit, principālē de filio suo Genuensem oīs
 qui pecuniā attribuerit in libertate dimissos imperij fideles pronunciauit. Per quā oca-
 sionē Lucenses duodecim milibus auri datis, libertate donati sunt. Et Florentinus popu-
 lus ad quietē iam perductus, nouū inchoauit saluberrimūq; regiminis formā, quē in noi-
 stra quoq; tempora, licet aliquādo prout ostēdemus, à Gallicis regibus interijt, pōtē
 nit. Creant em sunt sex magistratus biestres futuri, quib. annū primorū, sui appellatū,
 & septimū breui additus uicilliter iustitiæ uocatus. Inter ea Philippus rex Fræciæ bellū
 Arragon

Anno salutis
 M. ccc. lxxv.

- A** Arragoni illanatus per terrâ R. Gellionis Pyrenæos montes transmittere est adnatus, à quo et clausus valido Arragonis presidio firmatus repulsi cum esset, flexit in Gerundiam, eamque urbem cinxit arctissima obsidione, comestibus ita exercitui necessariis ad proximum castris portum nauigio in id parato à Narbonensibus cōportatis. Dum ea obsidio tertium iam protrahit mensem, Petrus Arrago comestum, qui tunc maximo conatu sese rebat, ut intercepti et inuentant. Selectos itaque duces quingentes milites terrâ, quæ portus & castra intercedit, medio occultus spatio infudit. Presidio inde calomibus à Fræco rege datis, subita eruptione cōgressus, præliū decertauit acerrimū, in quo maior utrinque pars meliores quisque aut occisi, aut cōfecti uulneribus sunt prostrati. Acceptusque Petrus & ipse uulnera, ex quibus male, ut sensit, curans, uel potius quia laboribus militie citius quæ oportuit se periculis exposuit, est delunctus, regnūque Arragonis Fernandus natus maior, Siculorum Iacobus ex testamento accepit. Gerunda urbs interim pacifice à ciuitibus deducta est in regis Franciæ potestate. Per quod item tēpus laboranti ex uulneribus Petro Arragonum regi nunciatus est, Honoris quantum pont. Romanum ex cōmunicationem à quanto Martino pont. factam in eum Fernandūque & Iacobū filios, ac Cōstantiam uxorem inuoluisset. Sed & Philippo Francorū regi sua etiā per id tēporis infortunia euenisse. Cū enim multa & magna apud Gerundā in Arragones moliret, subita ac aliis inaudita morbi uisitas inuasit exercitū. Aeris namque erallendo suū adeo ostendit corruptionē, ut molestia nō uoluntibus magis quæ insidentibus omnia uel in cibum sumenda obegerent, febribusque passim, & mortes ubique exercitū inuasere: quā afflictione illi animo atque ac corpore ita arger pergit declinare, Philippus & in febre ipse comit, quæ Perpiniāū petenti oppidūque adeo indies angustior comirata est, ut eō appulsi incolumitate medici desperare sint illi, neque alia super aliā, quod plerumque resti habet cōditio humanarū, infelicitas subsecuta est. Eam clauis, quā diximus comestum à Narbona ad Gerundā obsidē exercitum cōparasse, Philippus à Pisani Genouensibusq; maiori ex parte cōduxerat, & Gerunda potius, dimissam abire permisit, cuius maximā partem Fernandus rex in sua recepta impendia classis addidit, quā Rogerius de Loria Siciliæ Admiranthus audita regia Petri morte, subsidio Arragonesibus tūc adduxerat, cōgressusq; utraq; classis desident in portu Narbonensī Fræcorū nauigio uictoria facillime est posita, quæ clades accepta Philippi regis Francorū moriē accelerasse credita est. Eodē etiam tēpore classes Genouensī Pisanaq; & publica ipsarū ciuitatū impensa armata apud Lamellā insulā Pisano portu uicina cōcurrerūt, præliūq; suū sicut numero nauū utronūq; ingens, ita desideratorū multitudinem eximīū Pisani cū post cōtinuatā perpetuo die pugnā, sole in occasum uergente, in portū se recipere adnati, ad eam prostrati conuersionem fracti sunt, in fugamq; cōuersi, unde quinquaginta triemes partim ab hoste abactas, partim submersas amiserunt. Quæ in clade duodecim milia uirorū magis occisa, emectaq; quæ capta iradunt. Eaq; clades accepta facillū esse scribit Isaacus Petrarca, ut nō modō uires & quorea, sed animos namq; idiq; propollū Pisani amiserint. Quieuerunt interea noui Francorū Arragonūq; reges, pax inter adolefcentes, & Angliæ rex Odoardus utriq; affinis in Vasconiā se cōtulit, pacem inter eos ea maxime cupiens ratione cōponere, ut Carolus Salernitanū principem, cui regnū deberetur Neapolitanū, carceribus liberaret. Turbanūq; eam pacē senī cōstitutam la. suis in Siciliam tunc tēporis impetus. Nanc Gerardū Parmensem cardinalem, Martinus quartus sedis apostolicæ legatū cōsecrando Gallici Neapolitano regno insisterat. Is itaq; & comes Atrebatensis regis Franciæ filius, eiusdē regni cōseruationis post mortē, sicut ostēdimus, Caroli deputatus, insulam Siciliā ut reciperent insēta runt. Nauigio em̄ à Venetiis mercede ac amicitia contracto & copiis ab Hetruriæ amicis ciuitatibus a cœssis, ingentē cōstituit exercitū, cuius partē legatus præfecto & duce Reginaldo Duclini Comite ad Cannæ urbis portū duci iussit. Eaq; urbs euelligio est recepta. Miserat uerō Neapoli & per uicina Italiæ littora milites multos, quibus ad reliquos ita portū exercitū Reginaldus Comes potius, suū quo effectus erat nauigū, adire curaret. Ex eodē tēpore Guido Mōtefortis uicarius Hetruriæ ciuitū in suis oppidiis maritimæ Senensīū regionis retinē, Comesq; Bononiensis, & Philippus Comes Placentiæ filius Comes Atrebatensis militū socij eū suo & ipsi nauigio ab ora Hetruriæ maritima soluerūt, copias & ipsi in Siciliā nō minimas, & legati exercitū cōportantes. Sed quo tem

pore classis Gallica soluit, ut diximus, à Catina Italij repetitur, Rogerius de Loria Siciliam
 pro Iacobo rege Admiratus à Narbonensi rediens, ut Gloria, ad tumultum se confere
 bat, quæ intellexerat in Sicilia excitatū, quæ usam à longe Gallicā classē, effusa allicto
 navigatione nullo labore defensoribus vacuā intercept, & eadē qua à Narbonē expe
 ditione mouerat, fortuna usus, alteri trem obuiauit classi, quā Mōtefortis Bononiensis &
 Flādrēsis comites ad Galliam & ipsi exercitū ducturi erāt, cōgressusq; huic, sicut & su
 periori ex improviso Rogerius ipsam uis armatā soribus sicut & inuadē cepit. Nec me
 liore q̃ hæ classes fortuna fuit Gallicorū copijs, Catinā, ut diximus, dedit obmū
 tes, Arragonis nāq; regis copijs, quas urbū Siciliæ p̃sidio liquerāt, Siciliā populariter
 accessit, Catinā urbē obsidione cinxerūt, quā se penumero oppugnātū cepisset, nec
 erat dubiū quin eandē superari occasione subitū fuissent obfessi, quā Gallicos omnia in
 prima insule Carolo regi Gallico facta rebellione ostēdimus occubuisse. Quare Auci
 nus Reginaldus dimissi importunē ac temerē nauigij sui, quo in Italiā reportare ioco
 modū tunc primū intelligit, deditionē ex seclit cōditione, ut eū omni exeret, qui terra
 iter fecit in Italiā redire permitteret. Sed & Bononiensis Flādrēnsisq; Comites eū primo
 ter fecit in Italiā redire permitteret. Sed & Bononiensis Flādrēnsisq; Comites eū primo
 cerere itus obit. Motus itaq; in Sicilia malo omine à Gallicis inchoati, pacē ab Odoardo
 rege, sicut ostēdimus, inchoatū turbauerūt. Inter ea quartus Honorius anno p̃dicatus
 sui secūdo uis dum elapsū, in Augustino mōre apud S. Sabinam obiit: cardinalisq; inclū
 eisdē in p̃dibus noui pontificis electionē facere nequiuert. Suborta enim derepente per
 Aprilē aeris grauitas, cōspē omnes in malam ualentudinē prostrauit: quorū nōnullos
 interfecit, q̃ uerō superfluerūt, ut erant agroti, ad diuersa loca perlati sunt, qui post eisdē
 hyememq; exactā Februario reuerſi in eodē loco p̃dicatū creauerūt fratres Ioannē Alci
 lanum ordinis Minorū, cui Nicolao quarto inditū est nōmē. Hic illico se cum curia ad ur
 bem tranſtulit Reatinā, & post annū Romā reuerſus, apud S. Mariā maiore curiam te
 nunt. Per eius uis alioquin boni tempora multa in orbe Christiano infelicitissima accide
 runt. In primisq; urbs Roma ciuū agitata dissidijs incēditā atq; exdes plurimas penul
 Ynicum tamē secundus habuit pontificatus p̃dicti annus terribilissimū, pacē Arragonis
 inter & Gallicos reges constitutā, licet eandē multo peioribus, q̃ quæ principio oblata
 erat cōditionibus, ut rex Carolus acciperet, motus Siciliæ effecerunt. Nāq; pactus est
 impetrare sumptib; Iacobū Arragonē à pont. Romano, licet Carolus genitor suus fuit,
 feudatariū Trinacriæ regē institui ac coronari. Quod si triennio nō imperasset, in eue
 rem unde dimittebat, redire promissū, deditq; siq; sponſionis seruandæ obſides, Carolū,
 cui postea Martello regi Vngariæ fuit cognomen, & Loissum, qui post actū in beati
 Francisci religione uis in sanctiorū numerū est relatus. Ea uerō constituta pacis lancia
 haudquaquā tuit Christiano populo diuturna. Tripolitā nāq; urbs Aliz insignis secūdo
 itē p̃dicatus quarti Nicolai anno obsidione & uiribus facta est in Soldani Babylonie
 potestate, quā quidē urbem diuissimā post cōmissam in mortalib; eadē maximā, postq;
 abactā asportatq; omnisfariā rerū preda, igni primū, post ferro absumi diuicq; curauit. H
 Progressusq; eodē finis impetu barbarus Tyrū, Sidonē, Barutū, & eorū urbū oppida
 intra tertij p̃dicatus Nicolai annū cepit, & sicut Tripolim incensa diruit. Nij princeps
 astu & prudētia eque ac uiribus & potestate pollens, ne ea clade accepta nominis Chri
 stiani principes occidentis in Asiā cōtrect, induciarū fœdera in duos annos Ptolemaidæ
 habitatoribus Christianis cōcessit. Nicolaus tamē pont. per crucē de more assumēdam
 editio stauit, afflictis Christianorū Aliz rebus subueniendū, iussaq; eius maiora fuisse
 efficacē, qd mille quingētos ipse egres ex publico ecclesiæ fisco curauit primos omniū
 Ptolemaidæ cōportari, quos & multi in magnū exercitū sine certo p̃stantiū, ut opo
 suit, aliquo dūce secuti sūt. Qui quod plures, cō fuerūt p̃ncipiosiores. Ptolemaidæ urbs po
 pulis tunc frequēta innumeris, quātos nūc nō temerē aliat aliqua urbs Italiæ à sepi di
 uersis sibiq; ipsa inuicē contrarijs premebat potius lacerabatq; q̃ gratulabatur magi
 stratus gētiumq; generibus. Patriarcha est titulo Hierosolymitanus sibi rēporalē eq̃ue
 ac spiritualem vindicare querebat gubernationē: eandē hinc rēplān, in de hospitālū
 & pariter Theatonici ab armatorū tractatione, & sanguinis, ut dicebat, effusū rēpor
 bat. Suā ad se solū spectantē rex Cypri uel ea ratione uolebat, qd tertio ante annū regē
 Hierosolym

- A** Hierosolymæ titulus in Comitibus Arrebatensis cōtentionē spōte sua, & paucis temerariis stipulātibz allumpserat. Rex quoq; Carolus fecit dñs Neapolim ex carcere reuerſi, nihil ducit antiquius, q̃ Ptolemaidā mittere, qui de Hierosolymæ regni titulis cum Cypro rege cōtendente, paternā auitaq; & proauitā in illa urbe sua uel armis & uiribz cōtenderet, quā in re ulq; adeo exarsit animis, ut rēplariorē hospitāliorēq; quos Cypro regi magis cupere audisset, prædix in regno suo Neapolitano directā uisitauerit. Cōsultē quoq; ibi habuere Pisani, qui maiore uisus est ambitione, q̃ ibi quoq; Genuesis aut Venetis urebat. Multis itaq; nouos Nicolai pōt. iustitiam in exercitiū sine duce & rectore eius quæ requirerebāt autoritatē imprudēter missos, nullus q̃ cōtinere sciret & postea, nullus erat q̃ uellet à flagitijs & sceleribus phibere. Eaq; militū multitudo in Christianorū exilibz, rapinis, adulterijs, uolacionibz & facēdijs aliquādiu debacchata, in regē Soldani aliquandiu, post parū interdiū q̃ furta & latrocinia penetrant, atq; eo ulq; progressa est, ut prædās immētorum mortaliumq; & rerū omnium tanquā iusto bello prelopi abigeret.
- B** Tuli in pariter inuiriā, dissimulauitq; diutius omniū spe Soldanus, reſq; per nuntios & abactā prædā terq; quaterq; repetiit. & quādo tandē nō sunt redditæ, terminum præfixit, intra quē nūllū fieret facta, se cōmātus est Ptolemaidē excidio postergatis, quas ipsi uiolasset, inducijs accedūti. Alteram interea superiōri simile pont. Nicolai cōmiste tantum, q̃ unice de qua diximus sui pōtificationis felicitatē labefactauit. Carolo nāq; secundo graniticari cupies, pacem interrupit, quā ille & Arrago cōstituerat. De qua re distinctū nulla in pectus rebus Hetrurij memorāda, à Danie poeta, qui interfuit, diuersis in locis scripta a multisq; reperimus. Guidone Feretrano rem Pisani adinueniit, & Gialura iudice cum suis cōplicibus in exilium acto, Vgolindū Comitē præstantissimū ea recte eūe suū cum duobus filijs, totidemq; nepotibus Pisani diuersarū partū carceretentum, inedia mori coegerūt. Quæ res Florētinos, Lucēses, Senēses, Pistoriēses, Volaterranos, Præstēses, & ceteras iēte urbes & oppida Hetrurij in nouū aduersus Gibellinos bellū, quāto nunq; alius studiosos suscipiendū incēdit. In Arretinorū primus bellū impetis est deſiſtens, exulibus maxime id poseerunt. Arretinis, qui aliquot circa Arretū obtinētes, nūllū subueniret, amittere timebat. Guillelmus Perusinus ea tēpestare præſul, Arretio dominabat, cui bonus Feretranus Comes ex Urbino, nōnulliq; ex primis regionibus, & ex totius Florētia Gibellini cum copijs auxilio aduenērāt. Fathic ēs uerō ad bellū prædictū fecit Caroli carcere, sicut suprà docuimus, liberatū rediit in Italīā teſpere ſecit. Nāq; te ad pontificem Perusij agentem pro cōſſinatione regni accessurus, per mediā Italiam ueniens, Florētiam se cōſultū, ubi paucos moratus est dies. Senēſi inde uia proſeſcit, tantum, Florētini deterruerunt, exploratū sibi eſſe dicentes ſtruxiſſe Arretinos inſidias, quo illi in Senēſi agro cōſicerent, per quā ducendū regis occasionē accēſſit ſunt Florentiam Guelforū Hetrurij omnū copij. Et Florentini propē populariter eductis omnium ordinū signis ad id regis præſidium proſiterunt. Erant tamē regi Gialorū equitum cohortes duæ in armis expeditæ, quas duce & præſecto Almerico Narbonenſi, oēs Hetruscoꝝ copias præcedere uoluit. Fama interim & à redeuntibus, q̃ præmiſſi erāt exploratoribus rex ceteros eſt factus, Gibellinum quidē à Florentinorū apparatibus eueniē, copias tenere paratæ, ſed Arretij moribus se cōſinere, multūq; dixiſſe, honores ſe regi quātos poſſet exhibitarum, ſi forte ſibi ipſi magis q̃ hoſtiam ſuorū calamitij credens, illi iter facere animū induxiſſet. Cōſilio igitur Florentinorū rex Ceſentinā uia iter ingreſſus, Pupium peruenit Comitibus Nouelli oppidū, quem cōſtabat Arretinis cupere, quibus tunc tēporis militabat nec tamē fuit ea in regione, qui ad regis aduentum quicquid hoſtile fecerit aut oſtenderit. Florentini nihilominus omnem regionem lōge lateq; populatū, incēdita quoq; aliquot cōſidere. Ad poſteram quæ ſerua eſt amorā, rex cum equitatu mouens, per ipſa Apennini ſuga in Tiſernatem, nunc Ciuitateſcalci agrū ire cōtendit. Et eodē tempore Guillelmus præſul, motū quā ſuperiore uel ſpera & per noctem Florentini intentauerāt, à proſagia Ceſentinatibus manu hoſtiū diſſipſa, certinādem habens, Bibienā uenit, quē equites noningentos, octo milia prædites habuiſſe Villanus affirmat. Præſij ordinē, ut cōmiſſum eſt, à Villano mutari licuit. Sed ad alia, præparanti maiora, facta fuerit cū Dāte, qui interfuit ſummatim rem colligere. Cūq; in quibus res geſta eſt, Cāpalidū quod iſte erat, retinet nōmē. Viſtores primo cōgreſſū Arretinū

in Florentinorū equitatu fuso eadem maximā commifere. Sed dum uictoriam temere
 præfomāt, ordinib. ſpretis, & pugnādi ardore ſenſim interniffo primū à latere & à tergo
 circumuenti, paulo poſt in fugā conuerſi, cuius primū inchoſtræ Nouellū Villanus notat.
 Guiſelmū præfulē cōcordiā ſcriptores ſui in fugā cōuerſi, ut Bibienā cōſugerent honō
 ribus reſpōdiſſe, cōmunē ſibi omnino futura aut ſalutē, aut moriē cū tot præſidiib. ami
 ſiſſimiq; uiris, quos in id periculi perdidiſſet, & his dictis inſtaurato prelio nō inualum
 inter ſuorū cadavera cecidiſſe. Dātes uſq; adeo Florentini & Guiſelforti, in quib. ita adu
 ſa ſignificet. Villanus uerō tria milia cū Guiſelmio & in his Pherecrandū deſiderator, ca
 pto ad duo milia aſſerit. Sed ad Nicolā quartū pōt. Romanū. In ſecundū Carolū regno
 honeſtaturus, qd paterna ſuccelliſſe habiturus erat, regē eum uſuſq; Sicilię, & quę eſt
 ultra Fretū, & eius quę citra dicit appellauit. Quod cū audiſſet Iacobus Drago, ſpe quā
 in ſocderib. cū Carolo ictis cōceperat, fruſtratus, illū bello agitare cōſtituit, & clalle in
 genti per tumultū educta in Italā nauigans Caſerā obſedit, ut coactus ſit Carolus diſſi.
 parat in ea regni nouitate uires magno labore, magniq; impēdēs cōtrahere. Sed q; pri
 mā inter eos cōpoſuerat Odoardus Anglię rex per oratores pacē iterato cōſtituit, Ca
 roluſq; Iacobo pont. cōſenſu nouo ſe obligans ſacramēto, primo factas ſpoſiones intra
 bienniu ſentare ac implere promiſit, & huius quidē belli partiū negociū pōt. Romanū,
 & eos reges per annū occupatos, à Prolemaidō periculi cogitandō auerſi: quo itē anno
 bellū graue atq; difficiliſſimū inter Philippū Francię & Odoardū Anglię reges inchoatū
 eſt, ut neuter quoq; eorū rei in Aſia Chriſtiani curā, ſicut aliquādo cōſueuerat, ſuſcipere
 potuerit. Quare Soldanus anno ipſo, quē rebus reddēdis preſcrixerat, exactio, centū quin
 quaginta armatoſū milia in Prolemaidā dūce filio inuenit. Ipſe em morbo ſortē gidiē
 pontis implicitus tenebat, filiūq; animā per ætate ardētor, ampliffimę turbi & multū te
 dundatū paratiſſimiq; copiis obſidionē opinione Chriſtianorū cōſolſiſſe, ut Chriſtiani per ca
 poſt reſpreſſas multo ſuorū ſanguine primorū dierū eruptionē, quę ab obſeſſis ſecū ad
 munitiones oppugnādo ſuccellit. Dumq; hæc duobus ita mēlibus magno gerū animo, G
 genitori deſuncto Soldanus ab exercitu eſt ſuſſectus. Quo elatis ſuccellu urbē Prole
 maidæ prædā per edicta, præconib. uociferationes, quę etiā Chriſtiani intra munitione
 nes exaudire ſant exercitū donauit, & accuratori ſolito uſus oppugnandō, eo uſq; p
 ceſſiſſe audactē, ut ſola uirgulta materiāq; cōplere tērauerit. Retulit in par temeritatē
 cōmodū, tam multis de infinita, quā immenſitat multitudine cōſolſiſſe, ut Chriſtiani per ca
 dauera ſuorū uirgulta materiāq; obtegetia eripentes ad eius tentoria pugnādo potuer
 nerint. Sed tantū id damni alioquin ingēſ a barbaro acceptū, ſui ipſius fortuna, uel po
 tius noſtrorū faciētē ſocordia & infelicitate hinc inſtauratū eſt, qd diſcordes in ciuitate
 noſtros deſperatio cepit, multiq; partim nulla uſi timoris ſimulationē, partim captiui ab
 eundē cauſis, partim clandeſtina per noctē fuga deſertores effecti ſunt. Ad eamq; paulo
 poſt antemorū cōſeruationē eſt uentū, ut publico oēs cōſilio mulieres primū paruulos
 & debiles cū ſupelleſtili emiſerint, deinde cōſtituerint duodecim milia armatos in urbe
 retinēdos, qui deſenſioni ſufficerēt, ceteris emigrandū. Manſeruntq; ex primoribus rex
 Cypri, patriarcha Hieroſolymę, & hoſpitalis teplatiorūq; magnū. Rexq; Cypri
 uia, quę certiore uocabulo perfida appellari poteſt, uſas, illico per fugā multitudine eſt
 ſecuta. Fuitq; exēplo eius, ut oēs quibus nauigij facultas nō deſuit, Prolemaida emigra
 rēt. Poſtremo omniū Hieroſolymę patriarcha, magnūq; nō prius urbē deſerere, q; ſol
 danum uiderit, ſiue à caſu, ſiue quod fugę à Chriſtianiſ cōmiſſe certior eſſet facti, op
 pugnandō ſolito maiore impetu oſtēdare. Hūc dromone in id ſerrato poſtu delapſi ſe
 cunda primū nauigatione ſunt uſi. Sed uerō poſt partū in ualida tempeſtate mutato, ſub
 ipſam Cypri plagā naufragio perire. Soldanuſq; eadē die & hora Prolemaida à pauci
 quos nauigij carētia detinuerat, Chriſtianiſ male deſenſari uſi cepit, & mortalibus in ea
 reperit ad unū ceſſis, prædā quidē militū ſuo promiſſam, iterato cōceſſit edictio. Sed cito
 tenebat illius excidēde urbis deſiderio, ut perpropere ſuppoſitis ubiq; eo preſente atq;
 incitante ignia, maximā prædā ipſius partē aſſumpſerit. Mœnibus inde, & urbis pariet
 bus paſſim ſolo æquatis, duriore Saracenus miles Soldani imperio eſt oneratus, qd ſan
 damēta tra ubiq; cōſodi diſſipatiq; iuſſit, ut nullum poſſit hac ædificij ueſtigij appere.
 Illud

Nova erat salutis nonagesimus duo deciesq; centenus, quando tandem reliquis amiliius victoris filius celeberrime, quā anno ante quarto de ducentesimo Urbani secundi pontificis Romani auspicijs & iuvante Christianorum expeditio inchoauerat. Salus tamē manserit per id tempus Cyprus insula, & Armenia minor, dicta prius Cilicia, quas per eundem expeditionis occasionem ceperat Christiani. Quarto deinceps Nicolai pont. anno, Rodolphus solo nomine Imp. Germanus obiit. Adolphusq; Hassig comes, vir strenuus, sed pauper, à Germanis electoribus in eisdem imperij spem, titulumq; assumptus est. Quo item anno idem pont. Nicolaus apud sanctam Martam malorem Romæ interijt, cardinalisq; incōmodi, quod ad Nicolai ipsius creationem, à nobis in urbe Roma apud Auentinum acceperunt, memores Perusiam cōsignauerunt.

- B** lectionem in ea urbe eo meliorem futuram rati, quo mente & corpore per letam ualitudinem quietiores tractare possent. Non enim deerant, qui, ut sunt hominum mentes, aucupandis malorum causis superstitionem tam multa, quæ Nicolai pontificatus uiderat, uel ut dicebant, orbi Christiano inuenerat infortunia, à sua electione uisio inter mortuos sacra calumntarentur: siue autem eam ob accusationem solito adhibitam diligentiam, siue ob turpem impudentemq; ambitionem sit factum, menses tres, annos duos in deligenti contentione persequerati est, quæ diuturna sedis uacatio, multum rebus Christianis attulit detrimenti. Pseudo regem Michaelen Constantinopolitanum Imp. per id temporis mortuum clericis, sacerdotes, & monachi eius gentis in sacro sepeliri prohibuerunt, quod occidentalibus catholicis in Lugdunensi concilio cōsensisset. Andronicusq; filius successor suus, si pont. Romani auxilia tunc parata habuisset, unionem in patris iniuria uindictam conseruaturus uidebatur, quā semper postea recusauit, bellumq; inter Anglicum Francumq; reges inchoatum pont. Romani interuentu facilliter sedari potuit. Quod postea multiplicatis hinc inde iniurijs & damnis, horrendus duxit is temporibus cades calamitatisq; habuit. Fuerat interea in Narbonensis Gallie provincia secundus Carolus rex Neapolitanus, qui in suam reuertens regnū per mediā Italiam Perusiam iter fecit, ubi aliquot moratus menses, hortido, ordoq; cardinalibus electionis conclusionē persequere conatus est. Eam uero regis instantia unicus cardinalis Benedictus Caietanus patria Ananinus adeo agere uoluit, ut cōiunctis appetitū peruliter redargueret, nō debere dicē illi rogare, cuius preces itroperare iteratas uim oppressionis oēs cernerēt habituras. Cōsulit se ergo Neapolim Carolus, & breui post cardinales in eum anachoritis cōuenerūt ætate grauē, ac propē cōlectū, sed uir sanctitatis fama celebrē Petrus Morroneſi Eſternienſem, q̄ ecenobiū incoleret, secūdo à Salmone milario ad Matelam mōtaſ adiacēs, Pelignæ gēti religione præ cæteris uenerādū. Iſq; decreto de sua electione facto hortatē Carolo rege assentiēs, Celeſtiniq; tertij illumq; nomen Perusiam à collegio rogatus ut accederet, adduci nō potuitq; accessit ad se cardinalibus Aquilā urbē accessit, ubi cōsecratus, duodecim creauit cardinales. Venit uero ad eum à Perusia ultimus omnium cardinalium Benedictus Caietanus, regem Carolū, ut uidebatur, timētē quē Perusie, ut ostendimus, asperioribus uerbis læſerat effecit illi Benedicti ipsū assuetū, dexteraq; ingenuā ut apud pontificē regemq; ipsū, & apud curiales primū agēdo obtinuerit locū. Seruauit eandē uitæ normā austeritatemq; Celeſtinus, in qua tot ante annos fuerat maceratus, paucis extrinsecus dignitatē concessis, cui inſeruit ac se accommodare pro uirib. est adnixus. Sed partim est parua ac omnino nulla destituit experientiā, partim calliditas & importuna aulicorū decepit auaritia, partim efforti senectute corporis imbecillitas ab actiōe phibuit, & multa sūcō omniū, pleraq; pperā & ſordidē cōmisiō ērepta propter quæ pōtēſtiā prudentiū primū desiderari nō uultū ex primoribus assuetiebant, subinde pernicioſas esse uiri intensas ineptias plurimū propālū uociferati sunt, quæ ſanctio uitro reſcictata ſuaſerūt, ut malē populo Christiano, ſibi & animæ suæ prius allūptū pontificij munus onus abrenunciādo dimitteret. Id quom multis conuulſum ad Carolū regē aures peruenerūt, eum perſuſit, ut pontificem amantissimū regni sui decus Neapolim duceret, quā in urbe facilius autri poſſe à pōtēſtate dimittere ppropoſito

proposito uideretur. Inim est, & hinc nihil amisit, quod pontificatus retinendi uoluerat. E
 Celestino addere. Inde omnia nonnulli cardinales, quo abirent intentarunt. Vnus rex
 argumento, quod efficacissimū arbitratu est, solennem cōuocari eū ex regiū urbibus
 cleri processione curauit. Quæ quā omnia urbis Neapolitanæ sacra perlustraret loca, ad
 ardes subleuit, quas pontifex inhabitabat, primūq; archiepiscopo pūpōpæ ductor, alia in-
 clamās uoce, saluberrimā pontificis benedictionē populo poposcit. Quod quā ter qua-
 terq; factū esset, prodū ad fenestrā duobus episcopis comitatus, pontifex populo benedi-
 dixit. Vix dumq; uerba carmina sinierat, cum altiore inclamās uoce archiepiscopus de-
 ri & populi, atq; etiā curiæ totius iussu orare, oblectari, adiurari illū, dixit, ne pontificatum
 bene ac feliciter in se locatū dimitteret, in alterius manu fortassis periclitetur. Alterq;
 piscoporū a latere pontificis eo iubere castiglo respōdit, futurū in rē, qd deus pro salute
 populi disponere dignaret. Ferūt Benedictū Caietanū cardinālē Ananinū grata dolo-
 se usum, quā apud pontifex ceteros antecederat, iuris pontificij decreta, quæ exercebat de-
 ctus erat, undiq; ad suam intentionē selecta, ea ratione illi ostendisse, ut impollū libi fa-
 luti animarū totius orbis onus uir rēmoratus suas uires superatū exilimās, dimittere
 staret. Quod quā esset factū, cōstitutionē edidit declarantē, pontificem Romano
 pontificatū dimittere dignitatē. Post parūq; cardinalibus collegialiter cōgregatū, ponti-
 ficatū, quē paulo minus sex mensibus administrauerat, se abdicās, alterius subrogatū po-
 testatē illis arbitriūq; permisit. Nec multi intercesserūt dies, cū Benedictus ipse in ponti-
 ficem est electus, cui o. C. anno Bonifacio fuit nomē. Inter ea dum cardinales curiāq; omni-
 cem est electus, celebrandā intentā est, Petrus Morroneus ad presicā anbellā etiam
 pontifex nō pontificis celebrandā intentā est, Petrus Morroneus ad presicā anbellā etiam
 uirā clandestinē Neapoli est profectus. Quod quā Bonifacio pōt. est renuntiatū, missū
 equitibus retrā cū de uia illā in custodia haberi iussit. Verebat ēm uir ipse altius, qd &
 funus breui apparuit, ne populi Petri potius sanctitate recognita cōspiciat, qd se dūci
 na, fultu, & elatione redundantē pro Romano pont. pro Petri successore Christi uicario
 sequerēt. Primo autē pontificatus anno nōdū exacto, Bonifacio Neapoli Romā pōt. **C**
 Celestinū apud Fumoniā Capaniā arcē cū archa temerē custodia iussit, ut inde morē illi
 acceleratū fuisse sic creditū. Damnarunt oēs Celestini custodiæ uolentia, ad eū in morte
 audita, uoces opprobriū & ignominia plenā in Bonifaciū pont. propalā in urbe & cu-
 rā laetarent. Sed eam a multis & meliorib. quibusq; illatū pontifex inuicē solis impu-
 uit lacobo & Petro cardinalibus de Colūna, cū quibus priuata exercebat odia i regū
 & patrie dissidijs oriūda. Nobilis namq; postuillimū generis familia Colonnensis partes
 Gibellinas nō modō in proprijs Capaniū urbibus & oppidis, sed in Anania quocq; fore
 bus, cū in Gueffia Bonifaciū genitor, & agnati ciues Ananini numerarent. Quare uocati
 ad pontificē, malo qd residerat in se animo cardinales, Nepesti secesserūt, quā urbe lo-
 nes patruus obtinebat, Bonifaciūq; furore in illos exandescēs, quā nullas tūc haberi
 copias per crucesignatos rapim edicto cōgregatos, lozā Colonnā eō cōpōit necessi-
 tatis, ut nepotes a se iussit demigrare, qd Preneste aliter patruū Sarra Colonnē ubi
 cōfugiētes, sese tādū in ea cōtinuerūt, quousq; pressi a crucesignatis Prænestini, Sarra
 quidē & cardinales saluos emisērūt. Sed urbe fide pontificis publica dediderūt, quā ita
 populo equē ac principib. pontifex diu curauit. Sed & Zagarolū primo, post Colonnā
 oppida, in quæ cardinales & Sarra se de fuga cōsulerūt, ut ad deditionē cōpūso, solo si-
 cut & Preneste equari fecit. plāsiq; fuga mētito seruorū habitu, petres diuersi, cardina-
 les Rheate, Sarra Antiū perierūt. cūq; pontifex ppetuā, quātū in se fuit, notā Colonnē
 insurere satagens, pulpitū, qd exat ad Lateranensem ecclesiā dextrorū canibus mē-
 more ornatiūq; fabricari curauit, de quo cardinales ille capello & dignitatib. priuauit.
 Sarra uerō & fratres ac cōsanguineos anathemate dñatos, ppetuā Roma & eius terra
 exules fore iussit. Miramq; Frāscus Petrarca narrat Sarra Colonnē calamitatē, quā
 nullis hominū cōtib. se cōmittere audēs, a quibus pontifici posset dēdi, per nemora illi
 quādū delinuit, cibo a pastoribus sustētatus, quousq; in Carianos incidēs piratas per lu-
 cora in prēda discurrentes ad Rhemigiū est abactus. Neq; immerito Sarra pontificis uide-
 litatē timebat, qui tanta efferebat rabie, nō magis in Colonnēnsis familiā qd in uicinos
 factiōs Gibellinū nomē, ut oēs apud quē quēpiā illorū latere suspicatus est, Gibellinū
 acri odio inimicitiaq; psecutus fuerit. Iacobo de Voragine Genuēsi presuli fuisse cū
 Porcatus

A Porchetto Spinolaminorū ordinis, qui pro cōfirmatione ad ipsū Bonifacium pontificem Romā se cōtulit. Forē dies aduenit capitis ieiunij Cinerum appellatū, adeuntesq; dū res fieret diuina, quosq; pontifex ipse sinciput pollice cinerib; inuncto sacris in crucē tēgit. Sed Porchetto Genuensī archiepiscopo ad pedes pcedētū mutato carmine ceteris dissoluto secūdū sincipitis crucelignationē dixit, Memēto quod Gibellinus es, & cum Gibellinis in cinerē reuerteris, inieciq; in oculos cineres, & cū archiepiscopatu eadē die pinoit, quē & paulopost restituit, certior factus, cardinales Columnas, nō Genēam, in sospicabaf, sed Reatinā urbē cōfugio petiisse. Erat inde annus saluti terdecies cen-
as sit.
Mortis
 tesimalis, in quo Bonifacius pontifex beato Ludouico Francie regū stirpis ex se-
 cūdo Carolo Neapolitano rege beati Frāscisci ordinis in sanctorū numerū relato sextū
 edū codicem iuris pontificij celeberrimū, & ciuitatē Engubū, quā Gibellinorū dūcia
 ali ecclesiā desolauerat, per Neapolitanū Vrsinū cardinalem sedis apostolicę legatū recu-
 perauit. Adulpho em Saxoniā imperij Romani titulū tenente in bello, quod cum Al-
 berto dote Austrie gessit, apud mōtē Germaniæ Basemuchel interfecto, electores pre-
 dicti militi designarūt in imperio successorē, a Bonifacioq; pontifice, ut cum de morte cō-
 firmaret, nulla tēq; quater oratoribus, impetrare nequiverūt. Erat eo tempore secūdū
 Carolo regi Neapolitano nati post S. Ludouici mortē superflūci ex Mariā uxore regis
 Hungarię illa mares sex, formellę quinę, eorūq; maior nati Carolus Mariellus Hun-
 garie regnū maternā sedē dux Robertus Calabrie dux Neapolitanū paserna herede-
 rate expectabat, tertiusq; Philippus Tarentinū obtinuit principatū. Natus primū
 Clementis nomine, Carolo Philippū regis Frācie primogenitū nupta erat, secūdū a no-
 mine Blancā, Iacobus Arrago Sicilię rex dimissis anno ante quinto Carolo Marielloq;
 & Ludouico postea sancto, quos tenebat, sicut ostēdimus, obliuiscens in matrimonij acce-
 perat: cū eo item ex pacis iocūdere Leonorā tertā Fredericus Arrago Iacobi frater, ciui-
 lo & ipse regni Sicilię ornatus uxore habuerit. Quā itaq; anno undeciesimo & mil-
 lesimo Iacobū Arragonē Siciliā regem obisse diem fama increbuisse, Robertus Cala-
 brie dux, Caroli genitoris iussu in Siciliā traductus copias Cathina urbe potius est. Phil-
 lippusq; Tarentinus dux, frater suus est paratissima classe illico est subsecutus. Siculi inte-
 ra corripit populariter armis, sese aduersus exolum Gallici nōmē ut uerētē terra ma-
 gis parauerit, & Fredericum Arragonē ea uocauerūt ratione, ut regnū Timarię libe-
 ratū cardisulcē aduenturo cōseruandū esse plene cōfusus, copias ex Hispania tradi-
 endas uel adhibita lōgiore mora cōtraheret. Nauigauerat interea solutiorē disciplina
 classis Philippi principis Tarentini tam prae se ferens securitatē, quā ne excepta a Ro-
 berto fratre omni Sicilia debuit offēdere. Quin etiam Roberti classis ex Cathineni portu
 soluens illi quamprimū elonginquo apparuit abiq; bellici apparatus armatura obuiam
 est progressa. In utraq; igitur classem pari focordia, sed motu utrōq; dispari ciuicissim se
 petente Siculorū classis magno ordine, maioriq; apparatu, maximo animorū ardore de-
 lata est: primūq; impetita, quę posterior nauigare cōperat Roberti ducta classe armamē-
 tūq; desituta, nullo Siculorū labore dissipata est: quę partim demersa est, partim inerce-
 pta est, partim ad hostiles portus abducta est, adeo ut pauca triemes remigio ibe acce-
 leratore Cathinā ad Robertū fuerint reuerse. Duratū postea Iuli Siculū cū Philippū
 classe praeliū, qd̄ his præsens & tūc primū quādo clādē prospiciē fraternę cladis memore
 effectus cōgrediēdū esse hostibus, quos salutis desperatio una audere faceret, nō minus
 suorū armis, q̄ animos in rerū discrimē curauerat preparari. Quacūq; eadē ratione a nul-
 liatradia sit pugnatū, id nobis cōstat Philippū p̄glio sperantē in Panormitanū carcerē
 fuisse cōfectū. His duob; incōmodis paucarū horarū interiecta mora acceptis, Roberti
 dux animi anxius, & qd̄ ageret dubius, in fugā e ratidē sententiā inclinauit, qd̄ Fre-
 dericū resciuit propediē cū classe & copiis affuturū. Cathina itaq; in ciuiū potestate res-
 titā cū paucis, quę ex utraq; classe sopuerat, triemib; in Italiā est reuersus. Fredericūq;
 paulopost uictorie Siculorū umbrā de Gallici habite media in nauigationē certior fa-
 ctus, cursū ad Messinā tenuit, quō cū & Siculū terra mariq; ad eū cōueniret in Calabria
 cū ductū, quę regio p̄ se breui uenit in regis Siculū potestātē. Dū ea esset in regno
 Sicilię ultra citraq; fretū agitatio, in Icternia q̄q; uariū fuerat motus p̄ triēniū cōtinuati,
 q̄ unico cōtextu & ordine referemus. Socii bello Guelfarū partū cluitates, renouata
Anno MCCC.
Mortis
cum

cum Genuensibus aliis habito sedere, Pisanæ terra matrici inuadere statueret, Genuenses
 tricensibus usque quadraginta, Lyburni Pisanæ portus præsidio usque capiti, incensumque solo
 æquauerunt, quos & Pisanos exitu ingressumque maris, præsertim cum nauibus medio cruce
 magnitudinis prohibuit, naues onerarias lapidebusque grauitas in portus ostio demer-
 serunt, terra autem Guido Ferretanus castella ad Heram fluuii de Pisanis a Floræno occu-
 pata recepit, & paulo post ponte ad Heram item fluuii, quem Floræno in arcem oppo-
 ditum sumptuosum opere cõmunierat, furto obtinuit: cuius oppidi amissio Floræno
 adeo stimulat, ut gentili Vrsino non magis opinione uirtutis, quam partis Quæstæ studi-
 o, in belli duce assumpto, socios bello & partibus populos opem enixissime flagitant,
 per luniumque mensem quodam uastanda segetis facultas fuit maxima, ad Pisanam usque ma-
 ria populabundus peruenit exercitus, Cupientem erumpere, & in prælium dimitti uen-
 tatem Pisanam, Guido Ferretanus dux omnium ætatis suæ præditiæ clarus intra moenia
 portasque cõtinuit, quies ad mille, quos mercenarios habebat, eo tunc ut ducere posset so-
 litas fuit, maximo tunc capto, quod eorū auxilio nimium cõprimendo citium pæge
 ardore, hostes mora & cõstitione edomuit, Nangy tot populorum alluio expectatio
 per mella tempora extra patriam diuturniorem non ferens, dilabi quæ cõpisset, Floræno
 incendij & uastitate in agris pro tẽpore sanari, in urbe reddere: expeditio quæ primum
 est reducta ciuilibus dissidijs initium dedit, quæ in iratam usque nostram sapientia inuoluta
 perdurat, Nobilitati enim insensita plebs, eam mirum in modum depressit, Eiusque laeti-
 tudinem lanum quendam, cui gentricis Belle nomen cognomen loco fuit, Villanus timore, ut
 uidetur, magis quam iudicio laudibus immeritis effere, la tamen in mali exphire uexillifer
 iustitiam primus, utilem postea ciuitati instituit magistratū, Fuit autem insignis ea rerum
 in urbe Floræna mutatio, ut plebs rerum potita pacem a Pisanis petita cum publico &
 concordia Pisanorum consilio, macra, ut aiunt, daretur, Pinguem postea ac prope solidā
 a Pisanis impetrauerat plebs, sed & ipsa nobilitatem ut depimeret adnidente, Vgelinus
 enim Gallura nobilitati insensius, cum eius se esse exulibus est reductus, Guido Ferretanus
 magistratū plebei, quæ plebs externū delegisset, cedere iussit, & pons ad Heram dele-
 git munitionibus in uillæ formā reductus est, Quiescente per tam pacem, & pontificis
 octauus Bonifacij protectione ciuitate, eximia quædam Florentinæ opera eodem penitus
 detrectu uelimo terdecies centeno solutis anno inchoata sunt, S. Iohannis & calui Franci
 oppida in superiore Ami ualle, & intra urbem palatium, quod sedet ad reipub. elium
 primores artium, & uexillifer iustitiam inhabitat, Pomerij ubi productum, & monia su-
 perducta, & carcer amplissimus in arcis specie adificatus, Annus adueniens saluus pi-
 lenus, terdecies centenus, in quo octauus Bonifacius pont. Romanus prudens pio-
 uisus cõsilio, patres imitatus ueteris testamēti, annum instituit iubilæi, cetero inde quo-
 quo futurū anno: cuius ea fuit ratio, ut qui ex terra salpinx, ultra maritima uenisset, octo
 ex Italia & eius insulis quindecim diebus sacra urbis loca oratio obiret, plenaria pec-
 catorū uenia donati essent, Magni ea summi pontificis indulgentia alicubi fructus attulit,
 diffidetes aliqui & accensis etiam capitalibus inimicitijs publicæ & priuatim usque in pa-
 tre beneuolentiæ cõciliati sunt, Et secundus Carolus rex Neapolitanus Saracenos annis
 ante circiter quinquaginta a genitore & seipso sub tributo in urbe Luceria toleratos, tunc
 primū ita uexauit, ut qui ex eis Christiani noluerint effici interficerentur: qui uero Chi-
 lianum professi sunt religionē, retentis diuitijs manserunt: quæ pars fuit minima, & eo mi-
 noris faciendæ, quo eorum plurimi ita perfidiam retinuerunt, ut eorum successores mōte,
 animo, & occultis uix omnis actibus, Saraceni in hac usque tẽpora impietate redolere
 dicantur, Multi quoque per id temporis in salutē animæ suæ deuoti, si ducē nacti essent do-
 neum, in expeditionē Hierosolymā accessissent, Et forte accidit Carolum Valesij comi-
 tem, Philippum Francorū regis germanū fratrem, Catharinā Balduini Constantinopolitani
 imp. ultimi huius accipere uxorem, qui ueniens anno iubilæo Romā, fauores illi reco-
 perando imperio a Bonifacio pontifice impetravit, Quos quidē nulla ratione alia po-
 tuit sperandū ducē ei præficere, qui acceptis in exercitu cupidissimis ex toto orbe Chi-
 lianis utriusque negotio transisset, Prius uero quā destinātū huiusmodi ducem pontifex
 declararet, Carolum iussit Valesium copias in agrum Romanū quantascumque pollet
 Gullia

A Gallia irradueret, quas eo qui iubeat fecutus est anno, Valesius in medietatem exercitū ad Hetruriam perduxisset: pontifex eū instituit in patrimonio sancti Petri in Thufcia defensor, cuius opera peropportune Florentinus populus, si uoluisset, utilissima iam potuit. In urbe Pistoria, sicut olim Guelpharū Ghibellinarūq; partū, sic & nouis alterius pristinū anno iubileo institū fuit. Cācellarij gens diuissima, & numero multiplicata nimio, quod apes faciant emisso examine, est diuisa nec id paci fuit, sed per sanguine & uulnera clientibus utrinq; Pistoriensī populo in fauorem ut erat affecto cōcorrentibus, & ut actus Kelerie nomen quoq; ostenderet, albos unā, alteram partē nigram placuit appellari: ceterosq; indies male Florentinus sedare intendentes, seipsos infectum sedatūq; iocunda, Primores eū capita diuisionis Pistoria Florentia educti, Florentinam quoq; ciuitatem in albos nigrosq; sciderunt, & utrosq; locuplecissimos aliqui pecunia corrupti, nonnulli assinnatis nire, alij inclinatione, ut sit, animi uel iuuerūt, uel deprimi cōculcaris curarūt, siq; Florentia Ghibellinis Florentia exterminatis nouā inuenit libē, qua Guelphū hirsutū fuit diuisi. Dux familiae uoluntate pridē & odio cōtendētes, Donati nigrorum, alborū Circularū se factionis capita exhibuerunt: nihil uero magis ab hoc exorto recens maior tunc erunt magistratus, q̄ ne Ghibellini exules ab altera partē educerent. Hic nullis oratoribus legatū a Bonifacio pōntifice cardinaleū Ostiensē cōponendis rebus impetrarunt, qui a Circularum factione spretus, urbi sacris interdīcto irarum plenus in terram ecclesie rediit: pōntifexq; facinora correcturus, quae indies maiora Florentiae cōmittebant, Carolū Valesiū ab Hetrusco sancti Petri patrimonio illuc cum copijs accēdere iussit. Prius uerō q̄ Florentiam is attingeret, Pistoriensēs ab hac factionis, Andream Girardinū equite Florūano iuuante, nigros urbe expulerunt, omniaq; in eorū rebus & bonis nefaria cōmiserunt. Et Lucē, quam urbem id quoq; in cōdium assilauerat, Internū nelli alborum dūces Obictorū familie nobilis primario interfecit: nigros, quibus peperat, ut pellerent annis annisū fuit. Sed hi armis de repēte correpti, uictores illos partē praecipites eiecerē, Veniē Florentia Carolus, hinc simulis cū honore acceptor, hinc a nonnullis penē repulsus est. Unde eo uocante reuersus est Ostiensis Florentia, cui pōntifex te Carolū primo hui cura ciuitatē in unicā, ut paulo ante fuerat, partē Guelphū cōiungere, & Circularū Donatūq; pacificatis primores ex utriusque partē numero delegit, Corlūq; Donatū & Nigro aperta cōtumacia resisterunt. Quare hūc etiā nominatim ecclesiasticū suppōsitū interdīcto rediit ad pontificem. Mansit in Carolus, nec prius inde abiit, q̄ ad quintum mōre apud Florentinos laetitia mensem, albe factionis ciuibus per arma pulis maiora Florentia & per agrum cōmitti scelera uidit, q̄ quae nullissimi dē uere regij utingenti inspicere posset. Bonifacius interea pont. delinquo mente & animo sui exercitū accersendo duci manū apponens Appameensem episcopū ad Philippum Francorū regē miserat oratorē, qui episcopū pōntifici a quo nullas erat, uehementia atq; etiam fastu adsimilimus, postq; factiones precesq; parum uise sunt mouendo regi, & in sententiā ducendo efficacē, quāq; extrema ex cōmunicatione regniq; priuatione nō timuit cōminari. Sed par fuit illius arrogantia regis leuitas, in carcerem eū cōtēdam iussit partem ciuitatē custodiri. Sed aliter a pōntifice ueniēs nuncius Narbonensis archidiaconus, postq; dimittendo episcopo regē durum uidit, duriora & ipse pōntificis mandata p̄tulit, p̄tēstans etiā regnū Franciā ad Romanā spectare ecclesiam, illum monuit, ut a regibus abstinens gerēdis muneribus, quicquid a regno in id tēpus sibi quaesitum erat pōntifici & ecclesiae conseruaret, quicquid astantes q̄ forte salutatum regem conuenerant p̄latos principesq; & ceterā nobilitatē atq; militum archidiaconus pōntificis uerbis a iuramento absoluentis, quo regi fuerant aliquando obligati, iussit ut primo quoq; tēpore & ipsi & ceteri, ad quosq; aures ea admonitio perueniret, Romā ad pontificē se conferrent, pronuntiāntes q̄ paulo post archidiaconus indulgentias, concessiones, indulta, & gratias quotquot id regnū ad eā dīē a pōntificis Romanis habuerat, tādū suspensas censent, quoad singulas quoq; a Bonifacio pontifice deuo impetrassent. Liberauit itaq; rex Appameensem episcopū, & regnicolas edictū monuit, ne Romā quis se inficio, aut accederet, aut pecunias quacūq; causa transmitteret. Secundus tē erat a iubileo annus, in quo Carolus Valesius rē consobrini regis secundi Caroli Neapolitanū, ut erigeret ex Hetruria in Agulā cū copijs omnibus se conuulerat: nec fuerat id octauo Bonifacio pont.

illi molesti, postq̃ sua de spe auxilij regia Francie deciderat. Et Valesius in Calabria
 ducens præda quiddam animalium ingentem abegit, sed neminem armis resistente ob-
 uitum habuit. Fredericus em̃ congređi p̃ualio non ausus, pacis primus fecit mentionem,
 quæ in hunc maxime modũ cõstituta est. Redditis namq̃ & urbibus & oppidũ de Italia
 capta, & captiuis hincinde liberatis, p̃missus est Fredericus a Gallicis rege Carolo siñg
 & Valesio comite iureiurando spondentibus, quamdiu uiuisset Trinacriũ obtinere. At
 apud Florentiã pulis albarũ paritũ ciuibz, & Carolo Valesio ob eã indignitatẽ, ad Bo-
 nificiũ, sicut ostendimus certioris noticiæ sunt, q̃ a Vallano Ptolemeoq̃ Lucellũ referri uide-
 mus. Dantes in Alborũ partibus annumeratus, urbe Florentia extorris ad eũ confluxe-
 runt, acceptusq̃ est ab utraq̃ in belli ducẽ Scarpetra Ordelaus uir nobilis, & Gibellino
 rũ in Foroliũ principatũ quoq̃ uocatus accessit Hugutio Fagiolanus multa tunc in
 Apennino, q̃ Foroliũ est proximior, castella possidens, p̃tissimũ ex arate exerci-
 tũ ductor, Bononieseq̃ paritunc fauente dominio potius a prædictis omnibus Foroliũ a-
 gendis Scabir, Verone tunc primũ dominio potius a prædictis omnibus Foroliũ a-
 gentibus p̃ Dantis legionẽ oratus auxilia equitũ peditũq̃ concessit. Innuent aũ nobis
 peregrini Calui Foroliũscũ Scarpetræ epistolæ magistri exiitẽs literæ crebræ Dantis
 mentionẽ habẽtes, a quo dictabant, fuisse prædictũ animũ in agrũ Mugellanũ ad Vhal-
 dinorum terram, & inde Florentiam se conferre, iteruntq̃ aduerso flumĩ Ausonem,
 sed sine casu, siue rescuerint, Florentini Lucensũ auxilio fieni Pistoriensẽ primo agĩ
 populatũ sunt deinde Mugellanam delatũ illũ, Vbaldine gentis quicq̃ crebra de cur-
 paauerant loca, cũ extortũ exercitus transmissio Apennino ad Pollicianũ decedens castra
 firmavit, a quibus fame magis q̃ hostiũ metu, cũ proficisci inciperent, Florentinus, Lu-
 censiq̃ exercitus superuenit, p̃fectioneq̃ in fugã cõuersa, capti sunt extortũ & quidẽ
 ex primoribus nonnulli, de quibus Florentiæ sumptũ est cũ crudelitate supplicium, & dũ
 sipatus potius q̃ maximo affectus incommodo, tantus extortorum exercitus in Romanũ
 diolũ est reuersus. Celebrauerat interea Philippus rex Francorũ apud Parisior p̃mũ
 etale cõcilium, & ecclesiastica simul ac nobilitatis seculariũ primoribus arq̃ cõsenti-
 bus, ad sedẽ apostolicã in se miõrem equiõremq̃ appellauerat. Forte paucis ante mēbus
 Sarra Columnẽs Romanus, in Galliã fuerat a rege susciptus, q̃ bonũ dũ illũ remigant
 di seruitio liberauerat. Cũ em̃ Cathelana tritremis, in qua miser Sarra detinebatũ, litore
 bus magis q̃ portui Massiliæ adhaesisset, Sarra nobilis casu prope in scapha aduigilã
 paucis & perpropere allocutus quis esset admonuit, & facie ipsa, oculisq̃ magis q̃ uer-
 bis liberationẽ suã, salutemq̃ orauit. Quod cum rex rescisset fama uitri & pontificis odio
 adductus, multas immisit tritremes, quæ reperrũ Sarram his qui detinebatũ enĩ dum libe-
 rare incognitum eduxerunt. Eum rex pontificis perniciẽ machinari cupientem non
 prius exaudiuit, q̃ ex Italia est allatum, pontificem ipsũ Alberto Austria ductũ a Gir-
 manis electoribus declarato imperiũ Romani titulum prius multorũ denegatũ ita ip-
 pondisse, ut rex quoq̃ Francorũ fieri pateret: quod cum Albertus cõsensisset, p̃ntex
 una eadẽq̃ celebritate, hinc Philippũ Frãciæ regno priuatũ, inde Albertum Romanũ
 & illo ornatũ pronunciatũ. Philippus interim a Sarra edoctus, Guilelmũ quondã No-
 garetiũ equitem sibi fidũ, ea per omne regnũ disseminata p̃fectionis causa Romanũ
 petere iussit tanq̃ appellationis apud Parisios cõcilio a se factũ libellum ferret pontifĩ
 uel a cardinalibus sibi amicioribus exhibendũ. Accepisse aut cõstat Nogaretiũ Romã
 appellũ ad ducẽs equites Gallicos, p̃ Carolo Valesio milites, q̃ delecta potim q̃
 p̃fecta remorant ducẽ suũ subsequi diserebãt. Sarra interim eodem quo abiret men-
 tito seruali habitu in Latinã redierat regionẽ, qui Nogaretum quid acturus esset, cum
 certiorẽ factum Ferentini tanq̃ ex improuiso adesse iussisset, Ananiam ingressus est, &
 Ananiam ueteribus amicis opẽ a nauantibus, Bonificiũ pontificem in paterna domo,
 & in eodẽ in quo genitus fuerat cubiculo ualuis ui refractis obstupefecit, & unde i-
 bus ut imperũ fieret ignorantẽ primus solus propria manu cepit. Perductũ Romã po-
 tificẽ intra quantũ uigilatum diem interisse satis cõstat, genus mortis cum uisus natus,
 nõ nisi uisum, ut credamus fuisse inclinæ animus. Territi eo p̃ntificis casu cardines
 Perusiã accessere, ubi ad duodecimũ mortis Bonificiũ dũ, Benedictum undecimũ
 1101

tionē Tarasini & ordinis predicatorū pōtēte creatore. Qui Guilelmum cum quinq;
ciuitas Ananias excommunicatos pronuntians, eadē actione Ioannem & Iacobum car-
dinales tanq̃ inuolūe damnatos ad dignitates parimoniq; & beneficiōū possessionē
restituit cōditione, ut capello cardinalatus insigni aliquādiū ab illincēti regi autem
Francie titulū & libertates & priuilegia restituit, quos abuluerat Bonifacius. Huius
pont. curā Florētini populi pacificationē, Nicolausq; Pratiem Romanæ ecclesie car-
dinalē ad id misit, q; plebs fauori in primis expando, prudenti salutoq; cōsilio est usus.
Plebē etiā in viginti dētribuens partes, singendos unicuiq; attribuit, a quibus in oppres-
sōū defensionē, aliam uē ciuitatis necessitatē cōueniri dirigiq; possent. Qua fretus po-
tens sibi in multitudine graua exules in partem ut reduceret, intentauit. Eaq; in reuēsi
adeo progressus est, ut illi Aretio & Romandiola ab eo accensū agrū arigerint Floren-
tinū. Quod cum est in urbe scitum, arma nobilitas æque ac plebs cepit tanto tumultu, ut
libi timent Florētia Prati pēpropere se cōtulerit, ubi similis iniuriā exulē reducit
q; non succubisset, ad pontificem reuerteretur, Pratum & Florentiam ecclesiasticū sup-
posuit interdictio post cuius profectionē pluribus inter se cardibus & cōcēdij q; unū an-
te debachati sunt. Et pont. Nicolaus his quā legatus reuertat, & alia quæ postea for-
miter gerebatū auditis, duodecim ex primoribus ciuitatis ad se per litteras & nuncios
acceruauit. Sub quorū aduentū pont. ipse nono pontificatus sui mense obijt, cuiusq; ipi
non modo reuēciā, sed nec etiā intentatā in partem suū reuēsi. Sede apostolica uac-
ante extores Florētia albarū partū, & Ghibellini, quos in Romandiola secessisse osten-
dimus, siue sua ipote, siue a Nicola cardinalē Pratiem, ut ferebat, admonuit, clandesti-
no impetu in patriā reuēti intentarunt. Et agro em Bononiensi mouentes oculis per
Mugellanōs transmitibus ad portam propē urbis, quæ est uia Bononiensī, prius peruenit,
q; coram accessus fama & subito allatus, ut ipi nuncios, incredulo primo, post terribis
eloces, & ipsos emistratus ad arma cōmouent. Nec erat per id tēporis excitati periclitij
fatu murti, quos nunc extantes perducto ad ultimū pomerio superimponere ceperant.
Itaq; extores nouem milia pedites, mille ducenti equites impulerunt. Eo primum loco
ad uias, quæ in urbē ducunt adibus frequentiorē, eloces uisū sunt, repagula obijcientes,
armaq; ad resistētia ostentantes. Et erat primum noctis crepusculum, quod quidē ani-
mo firmis circumstantibusq; extoribus defectū esse potuit, intrinseca omnia in noctis
umbrā suspicantibus petora, & uictoria facillime conceditur. Sed cum urbē ingressi cre-
pidā partim ducibus incohsolis ac omentis insijs ad prædā, partim uindictā, partim
ad amicum colloquia dilabunt, cōspecti per uicos uagabundū populū uicium eon-
globatū in se cōciere, pauciq; cū plurimi præuulerent, resugientū strepitus clamorū
multis simul locis ad signa relatus exercitum aduenit omnē uarijs cōstatum ex populis
in urbe aliena paore impleuit. Ita nullo pellemente præpotens exercitus paratā ac propē
partē tantæ orbis uictoriæ fugidū amisit. Maior uero postea Florentinos magistratu
timor ac urbis seruandæ desperatio cepit. Itaq; cum nullus tunc pont. Romanus esset, a
quo præsidium & opē, ut cōsueuerant petere possent, ad secundū Carolū regē Neapo-
litano cōsigerunt. Qui Robertum filium Calabriæ ducē, cum mille equibus ac con-
cessit expressa pactione, ut fœderatorum Florētinis Guelforum Hetrarū populorū, q;
& ipsi opē ab eo flagitauerēt, exercitus oē simul cum Florentinorū corpū ducitāt,
bella quæcūq; incohēnta uel ipōte suscepta ex suo ipsius arbitrio administraret. Eaq;
cum equitatu Florentiū appulsum, Lucenses Florentinūq; ad primendā obliuioē Pisto-
riā impulerūt sed defēsiabā ab extoribus, nō magis Florentinis q; ceterorū Hetrarū
urbū Albis & Ghibellini, q; Robertū aduq; Pratiencia oppidi repulerūt, de eod; ibi
obliuendo & minas statuerunt, & audax aliquidū magis q; efficac cōsiliū interunt.
Dum ea in Hetruscis gerunt, coarctati in cōclauis a Perulianis cardinales eadē in Bernar-
dū Burdegalensem episcopū tunc agēti in Gallijs cōuenērūt. In decreto electionis de
se factio apud Burdegalē accepto Lugundū se cōtulit, & Clemēti quinti nomine assum-
pto, cardinales illuc ad se literis acceruiūt, q; omnino facta parēdi mora misit. Augusto
anni salutis cinet, terdeciesq; cētēti accēderūt. Pulq; ea curæ translatio annis septuaginta
quator duratura, quæ multas dei ecclesie p̄uicacitē, multas inuēit Christiano
populo dēmittit. Interuenit Lugundū pōtēti coronationi Philip̄ rex Francie, Ca-

ratandj frater suus in Franciâ ex Italia reuerses, Ioannes dux Britannij & quierend nobi
 litatis omnia Gallia tunc habebat. Dumq; pōpā eius celebrantia ex morte & p̄uicem da
 cere, murti pinna genitū pressura incobauit impulla corruere, cuius casu dux hinc inde,
 multi ignotiores oppressi interiere. Carolus regis frater delibutus, & pōm ipse adeo in
 turba p̄cep̄ta deturbatus est, ut mitra ex capite excussa inspidē p̄teritissimū amiserit.
 Creuit tūc Clemē cardinalis ex Gallijs ita multos ut facile tunc consocium oēs asse
 qui potuerint, pontificē Romanū deinceps non nisi ex Gallicis creari posse. Ite autē
 & urbi Romæ usq; est satis secisse in duobus, Iacobo & Ioanne Columenibus, quos
 ad capellā & integrā dignitatem restituit. Ne autem Romani curia absensim diutius
 orē, sicut sibi coniciat erat, toturam agere ferentes omnino rebellat, res cardinales at
 tributa senatorij inueneris potestate, Romā accedere curauit. Et cū Sacrosancti Saraceni
 sanctorum à bello Genouentū laborantū dominio subtraxissent, cū pont. ex cōditione Fre
 derico Sicilia regi concessit, ut illi recipiendæ illico manū apponeret. Forte p̄r id tem
 poris Veneti societate belli cū secundo Carolo Neapolitano rege iuncta, imperium Con
 stantinopolitanū inuadere cōstituerant. Quod cum timeret futurum rex Russiæ, nunc
 Despotū appellat, Clementem Romanū pontificem legator poposeit, quibus scilicet &
 populos sibi subditos dedere spopodit in catholica ecclesia unione. Sed cum Carolus
 rex, Venetijs à belli motibus recessissent, legatos ad se missos Russiæ rex de p̄silio gen
 titis morte delusit. Eodēq; anno saluti septimo terdecies cēteno in rebus Christianis uarij
 motus agnationesq; incidisse. Dulcinus quidam & Margarita uxor sua hærētica apud
 inbē Lombardie Nouariā sectatores utriusq; sexus ad mille nacti, uirum diffundere
 coeperat, eo perniciosius, quō sacerdotes & religiosos in popolorū inuidiam adducum
 spernentes, simulatā puritatē quandā, & innocentia uitæ proponebant, secundum quā
 immixti foemellis matres lasciuia ad libitum debaechabant. Eos itaq; immoluit Clemē
 Romano pōtifice nunc in montē coactos excessum Alpibus cōtinentē tunc & hugo
 re cōfectos ad unū sustulerunt. Et maioris mali fontes tēplam multis ante amictis. Atq;
 bellis, quæ aduersos infideles gesta sunt cōiuncti omniū perniciosissima, Christum in
 spernentes blasphemantesq; ac penitus deridentes, pro quo pugnare cōsueuerant, eos
 Turcis & Saracenis cōsensisse & nostrorum expeditionibus fuisse aduersarios conuincit.
 Unde multis eorū uario affectis supplicio, ceteri oēs prædij redditibusq; & bonisq;
 possidebant amplissimis spoliati sunt, quæ partim cōcessa sunt Rhodis Hierosolymis
 Hospitalarijs, partim nouis attributa religionibus in Hispania aduersus Saracenos. Beati
 cū olim, nunc Granatā incolētes à pōtifice instituti. Et forte eodē anno accitū Rhodis
 insula à Saracenis capi Turcis, quā Hospitalarij nouis aucti opibus receperāt. Albeni
 etiam imperatorem ex Austria Romanū nepos ex fratre appetitū insidij tunc idē
 Perid quoq; temporis magni quæstus & prædæ p̄uicem cōmisit Philippus, ex Fran
 cia, pulsis ex omni regno Iudæis, quos diuitias possidentes eximias cum singulis uelli
 mentis abire permittit. Fecerat Romani imperij, quo ad rem Italicā uacatio, ut oēs p̄uicē
 urbes solite imperio parere, tyrannis eodem penē capitaneatus titulo appellati subre
 sent. Namq; res de quibus supra est dictū imperatores ab accessu in Italia abstinent, h
 ut non absq; imperij uacasse dicamus. Hinc Verona Scaligeros, Mantua Passerinos,
 Padua Carrascentes habebat, & Marchiones Eſtenses, quos anno ante sexagesimo Sa
 lingoerra electo, Ferrarij p̄ ecclesia administratōe ostendimus, Motina & Rhegio ubi
 bos post annū subitū sinea imposuerāt, ad tantūq; deuenerant potentia, ut secundū
 Carolus rex Neapolitanus, Beatricem filiam ex Maria regina uxore susceptam, Azoni
 tū Marchioni dedit in uxore: cuius matrimonij honore & lenia, Azoni hanc quāq;
 diu gaudere potuit: anno eīn quinto à subleō & eius matrimonij primo Friscus quidā
 adolescens, quē ex aliena uxore sibi filium esse dicebat, eū dolo capium, in carcere mod
 coegit. Et Ferrasienibus nōnullis, episcopoq; in prius admittibus Ferrarij, Motina,
 & Rhegio dominū obtinuit. Roganti Veneti copias Frisco auxiliare cum nauigio
 miserunt, castellū eīn Thealdū nomine ponti erat impositum, quo Padus ab urbe in
 p̄a transmittitur, uix consistentem Bononiam perducens, quod castellū absq; nauigio
 capi posse Friscus diffidebat. Eos motus cū intellexisset cardinalis cognominis Pelaga
 ra, quē Clemēs pont. Bononiam legatū miserat, Venetijs sub anathemata cōminatus
 illi,

A iussu, ut à se Ferrariensib; abstinētes, copias inde deducerēt. His machinis interea Castell
 o thealdo appulsis, & nauibus Ferrariensib;, q; proposito de vulgi cōsuetudine mutato
 populi & ecclesiar; dominū acclamabant: ubiq; incensū, pariē quoq; urbē poni conu-
 gū ceperant, nec prius exaudiri inter praelij tumultum legati iussu poterunt, q; poni à
 Venetiis igni ferroq; intercepui, & Castellum thealdū fuerit occupatū. Frictus interea
 populi libi rebellē domare aggressus, Rinaldo quodā de Marchia equitum ductore
 operā crudeliter nauante frusus, Ferrariā penē mediū incedēsedato pantiemq; a Ven-
 etis tumultu, de ditionē illi excluso Frisco lacere cōsenserunt. Tuncq; Ferrarienses tanq;
 insubiectionē accepti à motibus tēperant, Pelagius legatus interim crucelignandos
 populi auctoritate apostolica uite æternæ premiū, Venetos, Ferrariensesq; Bononiā
 cōuocauerat. Et pont. Clemens quintus Venetis publice apud Auenionē ex cōmuni-
 cātiō interdixerat sacris, quos ubiq; reperirent capī iussit, p; seruisq; uenandari. Quib;
 rē factū est, ut apud Londonā Hildrensesq; & Galliarū loca multi ualorū Venerorum
 B mercimonia in prædā à locorū dominis fuerint direpta. Miserat itē Clemens pont. Ro-
 manus præter Pelagurū legatū duos quoq; in Hetruria cardinales, ut eorū punitæ mo-
 tus bellorū cōponerent, siliq; à Pistoria inchoantes, quam oppressione Guelforū libera-
 re querebāt, Roberto duci Calabrie, Hetruscisq; simul omnibus, ut eā urbē obsidione
 leuare anathematīs & interdicti cōminatōnibus edicerent, Robertū dicto legatorū
 parentem oīa Hetrusci præter Florentinos & Lucēses secuti sunt. Interdictū itaq; est sa-
 cri Lucæ & Florentiæ ciuitatibus, & Robertus nouū pontificē salutauit, Auenionē
 accessit. Paulo post Pistoriēsis obsidionis longitudine fatigati, & fame prelli ditionē
 his fecerūt cōditionibus, ut exulib; Florentinis alijsq; punitariū Gibellinis, q; presidio
 patet inerat permissis abire, ciuib; à uictoretrato esset impunitas. Porro urbe Florenti-
 ni Lucēsesq; à ciuitū quidē sanguine tēperant, urbis uero mœnibus solo aequatis, fos-
 sas quoq; ab ipso Pistoriensi populo cōpleri curarūt, agroq; eius urbis duobus libis ciui-
 tatibus applicato, redacta in rus Pistoia, uarijsq; iurisdictioni subiecta mandit. Erat itē an-
 nus pōthicus Clemētis secundus, quo itē Florentine Pistoriēsi cōfecta, priusq; copias
 C reducere, genū Vbalduinū in agro Mugellano reliquas persecuti ad Accianicū duxe-
 rūt, qd' oppidū arduo supra uia Bononiēsem loco sitū, male à discordibus inter se Vbal-
 dinis defensatū, & pecuniaria pactione receptū diruerunt, ex eiusq; populo in plana ad
 uia Bononiēsis tabernas hospitatoras perducto extans oppidū Scarpari, sicut & Ta-
 bernis erat nomen, appellatū, paruo tēpore ædificatum est. Cum reueri ad pontificē car-
 dinales ea retulissent quæ in Hetruscia fiebant, is reformandæ punitæz audiat, Neapoli
 onē Vrsinum cardinalē eō legatum misit, fore sperans, ut apud Florentinos Lucēsesq;
 sitarū studiosis partium cardinalis multum auctoritatis momentiq; haberet. Sed is haud
 secus q; primi duo spretus, & cū copijs, quas accurate cōtraixerat repulsus, interdictū à
 primis duobus in Florentiā Lucāq; denunciato per aggravationes processū cōsuma-
 to ad pontificē est reuersus. Tanti uero abisat, ut interdictū tinnerint Florentini, quod
 religiosus ecclesiasticosq; suorū locorū maioribus q; possent cōferre tribuit grauior
 D crudelissime ab exactionibus uexari exauririq; permiserūt. Quamobrem magna deus ca-
 lamitate Florentinos afflicto, Cursum em̄ Donatū ciuem amplissimū, & de eo populo
 in primis benemeritū patriæ ut eiceret, diu multumq; in urbe tumultuarum est, ut eades
 in praelijs incendiaq; cōmissa sint. Tandē Cursum dū fugeret est cōsolus, nec aliā auxiliū
 præstenderūt ei facto causam, q; q; Huguitio Fagiolani, de quo supra diximus, filiam
 uxore duxerat. Et per id temporis Aretinus populus simili in gratitudine usus, Tarlatos
 ciues suos de ciuitate optime meritos, Guellis exalibus in patriā reductis per arma ele-
 cērūt. Apparuitq; exinde Florentinos Arecio per Guelforū reductionē fuisse potiorē:
 nec paruo ipsi etiā Florentini tunc in Lucenses socios fecere sunt usi. Pistoriā em̄ fossa
 coactæ multitudinis labore dies noctesq; cōtinuato purgata, & porro ualloq; dū munit
 tēstetent cōducit cōmunia, sibi ipsa, posthabito Lucēsi propriū retinuerunt: nec
 multū inerecesserūt dies, cū Hugutio Fagiolanus generi infortū in Guelforū damnis ut
 elici cupēs, Tarlatos in Aretinū redire adiunxit. Pelagura interim crucelignatis apd' Bo-
 noniā ingēre exercitiū coactis, Florentinos opē poposce, qui equitatū haudquāq; parū
 sub signis quatuor miserūt. Q; cū recessit Ferrariēses, Venetis & Frisco rebellātes, eas

Alia, quam primum Henricus appropinquare corpulles praesidio inuissit. Transgresso
interim Alpes Henrico, Turritenses, ad quos prima decessus erat, populariter obui
profecti sese & urbe eius arbitrio permittere. Pariter paulopost fecerit Albenes quibus
urbis rex dedit uicarios, iubens ut populos in prius inter se pacificos cōseruarent. ex
de Philippus Papae comes, Simon Collubianus Vercellanus, Antonius Visceragus Lau
da, urbem primisq; clues, uel potius tyrannuli Henrico concurrentes, datos ab eo uica
rios, in urbe quique sua acceperant, & Alboinus Canisq; grandis Scalliger Veronensis,
obediētiā Henrico per oratores, subiectionēq; polliciti sunt. Mediolanū urbē fami
liarū, Turritani & uicecomes potētiū pares, & hostes magis apertū q̄ amulū premē
bant, potius q̄ aut ipsi gubernarent, aut a populo permitterent gubernari. Guidoq; Tur
ritanus Gualter, Matthaeus uicecomes Gibellinae factionis principes erāt. Itaq; & si Gu
do exspiranteas populi magistratum tunc gerens, Henrici in Italiam adueniū latantē e
rat, q̄ cum Gualtero sauturum sperabat tunc ueritus, ne Matthaeus gratiam occupantis
aliquid machinaretur, cum copiis accurate contra itis in agri Mediolanensis finib. se cō
tinuit. Matthaeus uero uicecomes ad Lupoldum Austriacū ducem dū libi notum mitens
per eum Henrico spes fecit, fore ut appulsi Mediolano copiis, plenum illi dominium
a populo traderetur. Quod cum rescisset Guido in urbem rediit, ad arma eductum
est, erantq; praesidio factiones decertatur, cum Henrici exercitus urbi appropinquans u
mōq; tenuit, pariter ueritos, ne in alterius fauorem Henricus prauior adueniret, Gual
terū & numero & magistratus, quem gerebat Guido fauore praestabant, quos constabat
Henricum studio partium libentissime admissuros. hinc nulla ratione alia sumi ab eis ar
ma apparebat, q̄ ut casus pulisq; Gibellinis, nouarum quae fieret rerum mutatione solū
quiescentesq; gauderent. Ea intelligens Henricus pacis cōsiderande audax, urbem ab u
mōq; publico consilio in dominatum accepit, & Guidonem insigni munere honestat,
ut libi obligaret, Vercellis donauit, Galeatio spondens Matthaei uicecomitis filio, quem
secum Romā docere cōstituerat, equitum praefecturā, Lupoldusq; Austriacū dux cū Ger
manorū cohortibus in uicecomitis gratificationem urbi praesidio est imposuiss. Audita
Mediolani deditione Henrico facta, oēs Lombardi circumstantes, praeter Alexandrinos
fidelitatis seruandae sacramēto sese imperio obligarūt, & cū singuli uicarios acceperunt
regios, nullus fuit, aut populus liber, aut in ciuitate aliqua tyrannus & factionis primarius,
qui electos prius aduersae factionis principes, atq; multitudinē in patriā iussus a uicario
nō admitteret. Solūq; tunc cōmouitibus Patuinis nō satis parituri uidebant, q̄ eos uic
ni Ferrarienses atq; Bononienses a rege Roberto admoniri incitaret. Henricus interim ser
uati imperij coronā, nō Modocitiz, ut debuit, sed Mediolano recepit: cuius muneris exe
quendi celebritas maiore facta est impēdio, q̄ cui arantū Mediolanense sufficeret. Unde
hinc Matthaeo, inde Guidone certatim aduenientib. tributo etiā insolito ciuitas est graua
ta. Fuit id plebi molestissimū, & mutum primo, post clamores sensim exaudiri, gemina
et & auctū esse Mediolanēsi populo seruitutē, nō introductam diu expectatā ab imperio
libertatē, & manū rapinis Germani appoluerūt, q̄ factionis uerū nouari & tumultu
pariter audi adiuuarent: tandē ad arma est uenit, Germaniq; principio teriti, cū cerdes
in suis & uulnera ederet, introductis quē in suburbis & agro erāt dispersae copiis, aper
to in utriq; factionē praesidio decertare coeperūt. Sed Galeatius uicecomes magno usu
astu, Matthaeo gentiore domi tanquā ad arcē suorū seruandā relicto, duci Lupoldo, &
Germanis ad eū cōglobatis adhaerē, tumultus & plebis audaciz, ac temeritatis causam
omnē & culpā in Turritanos referens tyrannidē affectantes: nec fuit difficile furentes q̄
e Germanos accendere, parētiq; odio Germani & Gibellini in Turritanos sunt. Erant hi
cū magna populi parte cōspati, in platea qd subiecta uirginis, quā Nouā uocant, quid
agerent dubi, q̄ imperio & populo aduersari pariter nesciū esse docerent. Ad primū
itacq; imperij admirabundi ac propē amētes dissipati sunt. Pugna deinde ad uicos rela
ta, cedēs uiciniq; pmissi sunt. Guido omniū primus uicecomitis insidias recognoscēs,
cum filiis in fugā est uersus, quem suorum pars maxima est secuta. Profectiq; Vercellē
si porta omnes cū pueris & uxorib. Vercellas perire, debacchatiq; in diuersam factio
nē uicecomes ad triginta filios primores in quos quatuor ex Turritanis fuerē, impera
tori militū Germanorū auxilio interfecerūt. Ad eū exercitū tamquā nōnulli Lombardiq;

populi à promissa Henrico fide recesserūt, primūq; & eodē simul die Cremonenses se Cremonenses impolitū à rege uicarium, & Gibellinos armis non sine cardib; expulerunt, Maximilianū Britanni Guelforum partem duces, Theobaldum Burfatum aduersus factionis principem paulo ante iussu regis reducēt, cum interficere quos uisissent, is de fuga cōmitti se ad Henricum, Pariter Parmæ Robei paulo ante Henrico iubente à Ghiberto Comitiensi in patriā redire permitti, ab eodē patriā sunt eieci. His quæ tot in locis fiebant, rebellionib; auditis, Henricus urbe Mediolano uicecomiti curæ & custodie relicta, exercitum tunc primum simul coactum in Italia usum in Cremonenses duxit: cuius urbis Guelfi resistere diffusi, Bruiā cum uxorib; pueris, & asportata leuiore suppellectile emigrarunt, Cremonenses uero seditione facta, mitius seculū agi supplices impetrarunt. Sed Cremonā à Gibellinis deditit moria portarū & Guelforum domos cum Germani euenissent, Cremonā quoq; reddiderūt minores excidio immunitā. Ad eius facti terrorē Parmenses Gibellini cieciō Guelfis accessit & precibus impetratū regis uicariū habuerūt. Duxit paulo post in Britanniā Henricus, ad quā urbē à proprijs alienigenisq; Guelfis probe defenſa aliquodū tempus sedere coactus est, editaq; in agro omnib; quæ excidit, urti, eueritq; potuerunt uallata, adhibita oppugnationib; machinæ, cuniculi sunt acti, & tandē fugientibus in montana Guelfia, dedita à Guelfis urbs mutorū portarūq; munitiones amittit: nec aliter ibi q; Cremonā à Guelforum adibus uel excidio uel incendio temperatū est. Ad Placentiā uero cum ducere pariter iratus pararet Henricus, cardinale de Pisco intercedente, Placentinā cieciō armis Alberto Scoto Guelforum duce contraria sentiente, imperialē uicarium admittit. Papiā nōnulli in partib; Henrici cōstanter durasse, & fœdera à principio per Philippum comitem cum illo icta obseruasse, nōnulli post rebellionem assidua fuisse cōtentum. Inter ea dum Henricus primū oppugnāda positū euentūda Britanniā occupatas est, oratores quos ad Venetos miserat redeuntē paratā esse retulerunt eā re publica nauigij, qd; poltulasset præbere, quo ad regiones urbi Romæ propinquiores cum omni exercitu trāsportaret. Per qd; item tempus, Veronenses, Vicentini, & Patuini, & Taruſini missos ad se uicarios acceperūt, præsidia pariter, quæ dāda esse crediderāt admittit. Sed Henricus copias integras ad urbem Romā duendas retinere maluit, & Varnierū Hauspergenſem comitem, Lombardij præsidem institutū copias sibi modicas attribuit, quib; cum quincūq; cōseruaret, ipse deducenſib; qui apud eum assidui erant, Amideo Sabaudie comite, & Pisanorum Genuensiumq; oratorib; per Placentinū Genuā se cōsuli quā in urbe cum adijt Ricardus Gambatoſa Roberti regis Neapolitani orator, Adierunq; pariter Frederici Aragonis Siciliæ regis nunciū, amicitiā & fœdera aduersus Robertum regē utiq; hostem offerentes, quib; benigne Henricus respōdit, oblati assentiens forderibus, quæ cum esset Romæ inuicem se spōdit. Gambatoſa igitur pro uanis simulationib; redens danti, quæ retulerat uerbis, ab Henrico simulata recepit. Certum enī Henricus habebat à Genuensib; Pisanisq; relatum, regē Robertum Romæ, & per Hetruriā præpeditū, & aduersarios suis conatib; fœre coronationi pro uirib; preparasse. Nā prater cōfirmatū, ut ostendimus, per Hetruriā Guelforum societates, quā primum Neapoli agens Henricum Britanniā oblidere intellexit, ueritas ne illa urbe potius per Bononiā duceret in Hetruriā, Digotoniē marſcallum attributo duorum milium equitatu militi, qui Ferrariā, Bononiāq; primo post Florentiā & Hetruriā defendendo, prout necessarium in tēpore duceret, in partib; cōseruaret. Digotoniūq; Henricum intelligens Genuā accessisse, Florentiā & inde Lucā cō copijs eū delatus. Per eundē undecimū terdecies cētenum saluū annū, Clemens quintus pont. Ro. edictū apud Viennā Narbonensis Galliarū eū esse brauit, in qd; ad alterius anni medietatē ptracto, templariorū nomen omnino extinxit, de subueniendōq; Hierosolymæ multa fecit uerba, quæ in irritum cecidere, & decreta promulgauit extantia, quib; de suo nomine Clementinis appellatio pſeuerat. At Henricus cum mense tertium Genuæ egisset, maris quā expectauerat tranquillitate oblatus nuntib; quadraginta Genuensib; Saonensiumq; Pisan perijt, equitatu terra g Locenſes premissis, quib; uallata maxima est cōmissa. Digotoniū uero & additū à Florentinis socijsq; bello Guelfis copijs numero Germanis longissime inferiores, minori q; erat opus præstitio Lucensib; fœre. Premisit ex ipsis Henricus Ludouicum Sabaudienſem Amidei filium quingentos equites ducentem, qui Romam ad Stephanum Columnam accedens in

Anno saluū
M. CCC.

- A** edibus Lateranensibus palatio cōstituit se cōstituit. Idq̃ gentem Vrsinam in insidias, nonisq̃ imperatoris suspitionem plurimū cōcitauit. Et Florentiam in Italia post Henrici in Italia ad eorum maximam exulum fuerit partem, in partē reuocauerant, confirmandūq̃ fortiorib. a Roberto instaurata fuerant inuentissimā. Quare agens apud Pisanos Henrici, & uisitationē Lucensem Minlatensemq̃ agrū Germani equitatus periculi ut cauere, quē minē extra urbē se agri oppida ac castrilla conspici curauerunt. Vnde & scriptorib. quē sequimur tradita uidentur. Viliamus & Prolemus ambo Henrici, ambo his temporib. ante proximā contraria scripsere. Ille Robertū regē & Vrsinū genit̃ Romanū in Henricum sc̃ om̃i ingressū amat, praelia dicit tribus mensibus Romę gesta, & multa ad huc addit, quę aliunde q̃ a Prolemo falsa esse deprehendimus. Hic quod uerū fuisse nobis cōstat, nec cardinalis dicit a Clemente Romano pontifice legatos Romā uenisse Henricū apostolica auctoritate coronatos, ad quos illico Robertus rex Ioannē Germanū fratrem suū, quoq̃ stipatū, sed inermi comitatu uenire curauit, ut nouo imperatori uel sinuare
- B** corroborauimus, pompā red dext. sua praesentia oratione remittat; Prolemus sensim uolūtatē uerbis ordine explicauimus. Profectus Pisis Henricus secus Plumbinū per orā Henrici maritimā Viterbiū se contulit, ad quē clerici om̃iū & Romani populi pars maxima quā uenisset, deduci inde coepit est pompa in limilibus confecta. Perduchus in Lateranensem palatū Henricus, quod Viterbiū uiderat, de Vrsinorū a se & Columnensib. equitū alacritate uoluit intelligere. Omnes itaq̃ urbis primores, & honesta natos locū inferiorēq̃ ad consiliū iouit uel, ut quimalo in eū essent animi abiectionē notarentur. Veneruntq̃ praeter aliā multitudinē Stephanus Columna, Nicolaus Milerus, Hannibal Hannibaldus, Ioannes Sabelius, Theobaldus de campo Florę, ut sola lex eius fecit primarios defuncti gens Vrsina, quę sub ipsius Henrici aduentū partē urbis insulam adibus suis circūdaciēte Tyberis ponticū Traiani continēt ad utriū exitus repagulis cōmunuerat, magis uerita, ne aduersa factio quicūq̃ in eos machinaretur, incensum ignem aderet, q̃ quā moris inuentare quā fuerit. Ad epulās Henricus de suo aduēntu in hanc sententiā est locutus, iussu se & passionē a pontifice Romano Clemente coactū uenisse Romā, cū aliis certo sciri a Romanis posse, cum maxime triū cardinalium ibi praesentū testimonio, qui & cōfirmationē electionis de se factae praesentes Auerione fuerunt, & Romā ad eas coronationē legari uenisse conspiciant; non tamen tā longi itinere labore sibi lussu graui considerant suos se Romanos amantissimū sibi populū esse uisurū, cū quo latus locundusq̃ aliquot dies, cū quo ludos & comitia iocissimē agerent, falsum se iudicio & opinioe, hostes in ea & sine causa aduersarios inuenisse, quos necti uerbo nūq̃ aut facto lesit, sed inter primarios urbis ut sunt, habere & in amicis am recipere constituenē hinc quos uideret inimicitias fecit grātis ostentare, eorū insidias quin caueat ac pro posse repellat tēperare nō posse. Quę quū diuulget ad suos qui circumstantes & aduersus, adpendos esse fidelitatis sacramēto, qui aderant, Romanos om̃es, posteaq̃ & in custodia recipiēt. Arces uerbis, demumq̃ tendēs oēs imperauit. Iouantūq̃ oēs, & solus Theobaldus de campo Florę cū affines & cōsanguineos suos sequi cōstita solitos, sicut & ceteri fecerāt, Romanos ciues tenere ac obligare id iuramentū uoluisse, solos exceptū Vrsinos de quib. cōsanguineis ignominiose locusus est, nec fuisse illi p̃fuerūt malēdictis adulantē in suos factata, ut quotquot quarebat cū Stephano Colonna uanis obediētijs abire permisso liberarent. Arces uero iuris, quā Prolemus se eunt imperatū petiisse diximus, edes erant in Theatris, Thermis, & uenisti operis edificijs in aere forma, qd̃ etiā nunc facile intelligi cōmunit, quibus tūc Germanorū praesidia sunt int̃posita. Nisi est nisi tunc alia maiore imperator imprudentia ac fatuitate, quā p̃ter tentū de quib. est dictū ciues, tributū a populo poposcit solito temperantia uel uicem, uel dispersas in multitudinē pecunias ab alijs qui coronabant accipere. Cōmota est itaq̃ in tumultū, & om̃is uicinis factionis populus ad Vrsinos cōfluxit, primū in deturbatos occupatis arcibus, post in alios urbe perambulantes Germanos impetus est ep̃dē & sanguinis effusione factus est. Eo ex audio tumultu Henricus, datos a Pisana sagittarios a multis uocari iussit, quib. paulo prius fuerant adducti, in quos a naualibus quos sub Ausonio sunt, in Lateranē acceleraret moeuent, Ioannes Roberti regis frater turmas nāuales impetū facere iussit, quę eadē die Neapolim uenientes in eadem naualia attraxit.

tristibus se receperant. Ioannesq; oppressis dolo Pisani, turmas suas oēs eo uelut na-
 uigio, & equitatu prius in id propinquo urbi loco paratum in urbem Henrico rebellē da-
 xit. Angebat interim cōmēatus inopia Henricus, & pecuniarum cōrentia in pop. Rom.
 odium, sicut ostendimus, adductus erat. Quare cardinalib. facile assensus, coronā eius
 in basilica apostoli de more accipienda spes omnino sublata erat, in Laterano accepta,
 Tyburq; migravit. Eo cū copijs urbe, pfecto cardinales, Ioannē quorū Roberti regis
 nem cum suis copijs quā multiplicari cōperant, urbem purgare uisissent, parq; & quies
 urbi Romanæ reddita, tertio decimo die postq; Henrici imprudētia, atq; auaritia tumultu-
 tuzi corruptum erat. Agentem Tybure Henricum nunciū aduersit Frederici Aragoni Si-
 cilia regis, cum quib. pmissa apud Genū sordida & cupide cōtinuit, ut affinitatē quoq;
 regi Siculo honestissimā ultero obtulerit. Actumq; in primis, ut bellum Frederici sub-
 si elassibus cōiungendū, quas imperator ab illis ad se potentissimas nauigare curaret. Ip-
 se paulopost Tybure pfectus per Sabinos Vmbrosq; Perusā, & inde Arctium uicissim
 mā tunc sibi urbem delatus, ualida Arat superioris oppida & castella nemine omnino re-
 sistere auso cepit. Cōfluxerant em̄ ad eum omnes Gibellini, & Albæ partis Florentini,
 ac ceteri Heinrici exules, quib. deducētib. edocentibusq; bellum illud imperator pre-
 bat. Ductum est inde ad urbem Florentiā, & castra ad montuosam illius partem nōdum
 muro cinctā firmata sunt. Erat tñ fossa & uallo similissimis planities, & materia spisso ur-
 tam cōmunita, ut facile à multitudine, quæ inerat defensaret. Nam Lucenses, Miniaten-
 sesq; & Senenses copias inmisserant, Bononiensib. autem & Ferratis illius regia Ro-
 berti uenerat equitatus. Quare imperator oppugnatione abstinens, quā cerneret inoffi-
 ciam futurā, incubatione potiri & obsidione constituit. hinc sede ad sancti Salui mura-
 sterium tertio ab urbe studio sibi in pratorium sumpta, Mugellanos Cassentinosq; & de
 cetero penē omni Florentinorum agro seditionem facientes bene acceptos, nullo gra-
 uauit onere alio, q̄ ut cōmēatum abunde in castra perferrent. Ad mensem inde unum &
 dimidium hyemis aduentu rerum penuria laborari in castris coepum, & quous hominū
 sustentationi necessaria ingenio & industria importandi spes aliqua ostenderet, nullas
 alendi iumenta & equos in ea soli sterilitate modus apparebat. Mortis nūq; per Noem-
 brem castra imperator ad Donatianum oppidum uia Senensi octuā à Florentia milia
 cōfedit, & pfecti ex Gibellinis extorribus & Florentinis duo, unus apud Scarpanum,
 alter apud Incisum auxiliantia Germanorum copijs cohortibusq; restitit, capta de Floren-
 tinis seruire, & simul urbem incursionib. infestare curauit. Moratus apud Donatiani
 menses duos imperator, postquam sementis faciendæ spem omnino praterisse, & agri
 omnino uastatum uidit, excedens dixisse fertur, Florentinos uel sociorum urbi indulo-
 rum auxilio satis sufficere indigentia & famē accrescendā, ut ante astas initium, se
 qui in deditionem recipiat, pariter uocare & orare cogant. Pfectus Donatiano impe-
 rator primis ad Bonitium castris peruenit, ubi oppidum restituit, quod diu ante Carolo
 rex, sicut ostendimus, exciderat: dumq; hiberna ibi ducit, Senenses & proximiorales
 Geminatenses Collensesq; uastatione agrorum & illatis quandoq; in eximpenas da-
 tibus agitant. Intellegerat interea Florentini abesse non posse, quā uel sine coacti-
 onis imperatori futura restate dederent ciuitatem. Quare penitus se penumero acuta
 Roberti regem, quom ut amicis subueniret, euincere precibus ne quiescent, dedam ur-
 bis dominū ut conseruaret impulerunt, nihil in subiectis quod dationib. actum expres-
 sus, q̄ ne exules quouis tempore, quascunq; causa & ratione reduceret. Nec tamen ala-
 tunc praesidia Robertus rex immisit, q̄ quæ à Bononia, ut ostendimus, Ferratisq; adue-
 nerant, nouo enim ipse bello agitari cōperat. Quod Fredericus Siciliæ rex transmissio
 cum copijs fretō & capto Rhegi tunc intulerat. Agentiq; ad Bonitium imperatori, de
 Frederici in Calabros aduentu & Genuesium Pisanonumq; parata, ut iussert classem
 rat nuntiatum. Quare ut cum Roberto in Neapolitanum regem à Romano posside-
 stituo iure ageret, Pisas se contulit. Quam urbem praclarā & ut dicebat liberā Rob-
 tum regem se ab obiectis purgaturum edicto ter repetito admonuit. Interea tamen Lu-
 centes Miniatensesq; tantis affectu cladibus, ut Lucenses amissis agri oppidis appa-
 rit eo anno simul cō Florentinis in deditionē fuisse uenturos. Acta igitur in hunc modū
 Fili

- A** Pila maxima aestatis parte imperator, per Senensem agrum ubi q̄ uallatum conuulit se Aretum, qua in urbe cum magnis honoribus esset acceptus, Robertum regē priatum regno pronūciavit, & hinc classem in illū nauigare iussit, inde in Senēses ipse profectus est, consilium dum eam obsideret ciuitatē, Florentia per deditiōnem Lucāq̄ potiri. Quā esset uentum ad montē apertum, Senis ad tertium lapidem proximum, & Florentina, sicut docuimus, clade nobilitatam, imperator incidit in agnūdiem, ex qua ut conuallesceret, medicorū consilio balnea adit Maceratē, quo in loco certior est factus, Cleme-tem Romanum pontificem censuisse, & literis declarasse, regno priare Robertū nō potuisse, quā ad loca non ita fuerat citatus. Quum autē Henricus ex balnearum lotionē mi- nus recreari, ac conuallescere uideret, medicis item consulentibus prius loca pe- tere uoluit, itaq̄ est Bonconuentū, quod oppidum duodecimo à Senis miliario distans dum obsidione incipit premere, diem obiit. Signa ueneni in caduere apparuisse multi scripserunt. Proleptus uero Lucensis allinuat ueneno eum perisse, à prædicatore ordinis
- B** itame in eucharistia dato. Aliosq̄ addidit, id Florentinorum industria factum esse. Quicquid eius rei ueritas habeat, satis suprà certum est, non magis Florentino, & Lucēli, ac ceteris eius sectæ Henricis, q̄ Roberto regi salutem in ea uia se qualet uis. Multis ue- ro contra ad mors incommoda perniciemq̄ attulit. Fredericus Siciliæ rex omnium pri- mus & copias terrestres, & classem in Steltiam reduxit. Pariter Pisani & Genuenses suas & ipsi classes subduxerunt. Populi tamen Hetruria imperatoris sequenti uiciorū in rebel- lione perstituerunt. Pisani paulo post quā à Florentino & Lucensi irasissimis fauori regis Roberti innixi, maius q̄ cui satis resistere posset, bellum sibi impendere non debi- tarent, prudentissimo rebus suis consilio prouiderunt. Iūq̄ parum quē adduxerat, equita- ri Germanos ad quingentos addidit, Henrico solitos militare. Fama erat, & multi per singulos dies nūq̄ afferbant, Florentinos & Lucenses uerbis iūmētes elatis, extermini- um magis q̄ bellum Pisani edimari. Quare præoccupans bellum Hugutio unusq̄, sed Lucensis ardensius intulit, eam per singulos dies ostendens, cuius fama pridem clarus fuerat, rei militaris peritiam maiora namq̄ crebrioraq̄ sub co mille, q̄ diu antea sub He- nrico triginta milia utriq̄ populo damna tulerunt, amissiq̄ Lucensis oppida, ex his etiā quæ Henrico urgente fuerint retenta, sefelleraut autē utrumq̄ populū diu ante acceptū regis Roberti spes prædidit, quod Henrici etiam & Frederici timore liberans, sepe pro- missum mittere negligebat, ut Lucenses ea præsidiorū regis desperandē oppressiōni ad dita, Fagiolani pacem penitam iniquis acceperint conditionibus. Ager namq̄ Lucensis munusculis Pisano additus, & exules Gibellini Albiq̄ in patriā sunt redacti. Ceterum in de in Florentinos, integrum à Fagiolano bellum indies crescebat, adeo ut anno tam ab Henrici morte elapsō, nullis à Roberto rege copiis apparentibus, maiora in illos Fagio- lani audere faceret, quā ab extero Lucæ tumultu reuocatus est. Redactis em̄ in pa- triam, agros, & exantes, certasq̄ repetentibus res suas, qui occupauerant, protinus quē responderent, uerbis primo asperiorib; & conuicijs altercati, deinde ad uerbura ac uul- nera uenium erat. Vocati itaq̄ ad res exponendas Hugationem quā urbi appropia-
- D** quare est usus, hinc Gibellini audentius agere, inde Guelli primores partim patriā emi- grare, partim delitescere coeperūt. Et ingressus urbē Fagiolanus, magna uoce & uultu acrimonia utrosq̄ à contentiōib; deterrebat. Nullas uero satis, q̄d auit, suspiciosos at- mauert. Guelli nihil boni à Gibellino principe armato sperare ausi, in fugā populariter uernant. Gibellini in propria prius ruentes aliena quoq̄ derelicta alicubi diripuerunt, q̄ & sequi sunt milites Pisani, ut nullus uicus, nulla in urbe plura direptionib; careret, quales in capta ab hostib; urbe spolianda edi consueuerunt. Quod quā cernerent Germa- ni milites, ad prædā & ipsi discurrerent, nullo Guellorū Gibellinorumq̄ discrimine sua faciebant, quæ defensorib; carebant. Nec potuit furere frendēq̄ Fagiolanus tam cece- reuare, quin permixta Guellorū direptio: Gibellini ex parte aliqua fuerit cōmunis. In huncq̄ modū Lucæ semispoliata Pisanorum, uel potius Fagiolani dominio mille sub dita. Receperunt se profugi Lucæ Guelli in agri castello, quæ non occupauerat Fagiola- nus, & Florentinū eorum protectioni copias etiā supra uires immiserant. Nouo em̄ per eosdē dies bello impliciti erant aduersus Aretinos, qui Tarlati aduentibus ita Fagio- lani eorum, ut docuimus, in patriam reducturi fauebant, obsequabanturq̄, ut illi Aret- tium,

tiam, sicut Pise Luraq; subesset. Peropportune uero tunc Robertus rex audita Lucilla
 clade Petri Grauinæ comitem germani sibi fratrē, nato omnino minore cum equitatu
 in Hetruriam inuasisse. Quia tempestate multa quoq; alibi uarie sunt gesta, quoniam est
 habenda. Philippus rex Franciæ à Clemente Romano pontifice, postq; in Auenionem
 à Viennensi concilio se receperat, per cardinalem ad semilium fratrem, & Carolo
 Valensi comite, & Angliæ rex Edouardus uoto subueniendi Hierosolymæ rebus emisso,
 cruce signati sunt. Et ne legentem in uana spe detineamus, ea uota in istis excidere. Cle
 mensi pontifici quum Petri Moroneum, qui Celestinus fuerat, in numerum delegit,
 beatorū, factū est huiusmodi. Post quē sedis uacatio diuturnior est sequuta. Interimq; in Ger
 mania electores Aquilgrani conuenientes, duos in eorum uisita ad imperium delegit,
 inter se consobrinos, Ludouicum Bavariz, & Fredericū Austriæ duces. Hic copere de
 repente contrariis prelio cōcurrerunt, in quo caules utrimq; sed in Austriam maior fuit
 Fredericusq; superatus. Ludouicus uero ex diuturni
 Gloria p̄ imperatore illico sese gessit, multa disponēs cōcedensq; quæ confirmati cō
 natumq; decuit, Romani pontificis consilio iudicioq; subijcere. Ardētibz em̄ dissidia
 anq; bellis leuiter ciuitatibus, facta imperatoris autoritatis adulterina addidit, nulla pon
 tificis Romani autoritatis habita ratione. Primum tamē omnē ex Lombardis Manfr
 uice comitē, Galeatiumq; Marcum, Luchinum, Ioannē, & Stephanum eim̄ filios ita so
 uit, ut ad urbis Mediolani tyrānidem tunc primum impudentius cōperire aspirare. At
 in Hetruria Petrus Grauinæ comes, etiam adolescens erat, pro sua tñ prudentia re Roma
 ninā adeo collapsam esse intellexit, ut magis pace restitui, q̄ bello erigi posset, & uisibz
 quas ipse paruas, illi tenues habebant, dissidijsq; infirmas. Incipiens igitur ab Auenionē
 cile Guidonem Petramalem episcopum in sententiā duxit, qui Tarlatos & ipsos Guel
 line factionis primarios per Hugonionis Fagiolani amicitiam potentes, nulli periculi
 eum Florentinis constituta ita deprimere nequibat, ut sicut anhelabat urbis tyrānidē po
 tuerit, sedus em̄ ea uerborum forma conceptū est, ut licet dominiq; nomen Robertus
 gi sit permillum, episcopo Petramale urbis administrandæ, & creatorū in ea magna
 tuū potestas arbitrijsq; manserit. Habuitq; eam uim cōstitutā cō Petramala pax, in qua
 nia quæ sub imperatoris Henrici aduentum in Mugellanis, Casentinatibus, & Floren
 tino agro rebellasse ostendimus, uenerint in Petri Grauinæ comitis potestatem. Nec in
 ter ea rei lux deerat Fagiolanus, qui post Petri aduentum, crebrioris solito incursionē ad
 portas usq; Florentinā fecerat. Quum tñ Pistorienses Minturnensesq; & Volaterranos
 redderet in quietos, ac ea interdū de Lucensibus quæ Guellos exules retinuisse diximus,
 circūferendo castra oblatione oppugnationibusq; infestaret. Dū tanta dos impign
 uarijsq; agitacōne tenet, libido cepit montis Catini uel uiribz, capiendi, quod oppidū re
 bus gerendis, præsertim in Pistorienses in primis daceret opportūnū. Quomq; intenti
 bus magno conato incautos oppugnatio nō successisset, castra in circuitu subarata exi
 tavit, materia & cōspitūto opere munitissima, tamq; proxima, ut cum machinis oppida
 ni præsidiumq; à Florentinis impositū terrent, & dies noctesq; infestarentur, tum nū
 pauci milites de illis oblationē eo absente continuarent, quæ em̄ utebat uigilantia, & ri
 ro alia audita celeritate, quā aliquando male inchoatū Catini oppugnationē p̄ceden
 teret successurā, de repente mouens Pistorienses, Florētinos, & Minturnenses eadem die
 populationibus infestauit. Dum ea montis Catini cōtinuā oblatio, Philippus p̄nerp̄
 Tarentinus fratrū octo Roberti regia ordine quartus, Florenti ueniens, maiore equi
 tum eo quē Petrus duxerat, secum traxit. Quo anno salutis decimo sexto terdecimq; con
 teno Romanæ ecclesiæ cardinales Philippi Nicasorū comitis Ludouici Fracōri regi
 Germani fratris opera, uel potius uolentia apud Lugdunum inclusi pontificatus in
 tentioni supra duos annos cōtinuatæ finem imposuerunt. Iacobus em̄ Cantuariensis epis
 Portuenis in pontifice Romanum, cui secundo uigesimo Ioanni fuit appellatū, est
 tunc qui primo pontificatus anno requisitus, Ludouicū Bavariz ducē confirmat idē
 reculare dixit, qd̄ præter admissum in cōsobrino factū in cōtrouersia electo scelus, multa
 præsumpserit facere & concedere, Imperatoris Romani, legitime per gradus oēs infest
 ti excedentis potestati. Erant interim Florētini, & socij bello Guelfarū partem populi
 aduersa

An. 1268.
 1268.

Ad aduentum Philippi & eius accessione equitatus in ea adducti elatione, ut praesumpta de aduersaria victoria, nullo sibi ordine, nulla gerenda rebus diligentia opus esse opinarentur. Hinc contractis Florentiam auxiliantibus omnium copiis, Philippus nodum satis rerum Henrici praesertim Hugonionis Fagiolani uirtutis & potentiae gnarus, in errorem perniciosum effundit praecipitatus est. Ductus enim qui ductor esse debuit, ad soluendum montis Castri oblationem accessit, firmataque sunt exercitus castra hostium castris, & circumductis Castris munitionibus ea proxima, ut ab iniunctis prospicientibus, quid utinam ageretur haud dubie nosceretur. Sub ipsius aduentantis regis exercitus initium, & ea quae sequuta est die, lenta aliquot commissa sunt praelia, quorum certum nullus retulit uictoriam. Id in inde coniectura Hugutio existimauit futurum, ut regis frater bellis usi maioribus sedendo ipsam eum facere pergerent, qui cum eorum Ietrulcorumque partis maxime uisibus se imparem intelligeret, hinc Lucam reuertens constituit, quae in urbe sedendo ipse uictricis hostem per occasionem ledere, & si fortuna iuuisset edificare meditabatur. Nocte itaque quae est sequuta, modico in castris ad destinandum hostem relicto praesidio, impedimentisque praemissis agmine quadrato, praefectus est, quum a relicto in castris milite ne hostis illa ingrederetur incensa sunt. Quod quum de regis castris conspectum est, Ietrulci animis ardentiores Philippum perpulerunt inuitum, ut fugientem Fagiolanum breui, sicut dicebant praeda fuit eis insequeretur, itaque celeritate mota sunt castra, ut nec satis quadrati exercitus, nec strui acies, nec imperium dari poterit, ut quod dabatur male apperantibus sit acceptum. Sensit in momentis furentisque exercitus strepitum. Hugutio, & dum suis propior ardentibus castris haeret, in conspectu qui omnium primi fuerant alsequuti, non magis in ignis castrorum splendore uisus, quam a uerna calu uocis & uerborum sono recognitos, Senenses, Volaterranos, Minturnenses intellexit esse, in quibus spoliis prioritas ea celeritate quaerentibus principum occisionis, ad commilitones conuersus, edendum esse uociferatus est, Pugna itaque in prima ut erat acie, quod conuersus de itinere ordo faciebat, Hugutio in tribus populis praecursoribus caedere se, prope occisionem commisit, quo praesilii initio redacta erat in proximis castris ardentibus collem pugna, & uenientes sicut & primi sece-
Crat alij de Ietruria milites a Fagiolano pellime multabant. Quae dum periculissimum rei militaris dux tenet oblata occasione, inueniendo simul & accedendo ad regios fratres in fugam pendentes, suos in acie dirigentes, simulque adhortantes peruenit, ut illa dies crepusculosa quo exorta, duorum exercituum robur concurrisset ostendit nec satis dissimile ausum, utrum ne stupris regie iuuenes, quorum alter multa retulerat uictorianum decora, quodque domestica potentis & gloria factus incendebant, impendentis periculi accipienda claudia merus, an Fagiolano non ignobilis multis expensum uero honore & gloria muneribus usum, & duarum Ietruria urbium dominio felici uictorianum cursu auctum inchoare ut glorie spes urgentioribus stimulis expugnabat. Cerrat est una utrinque acie, uno utrinque equitatus peditatusque globo, ut quod evenit, apparuerit eam partem unde primum pedem referri coeptum esset, nulla reparabile subsidaria acie in fugam clademque conuertendam esse. Duces ipsi unusquisque unum habebat in praesilio adulescentes, Petrum Philippus fratrem, Franciscum Hugutio filium, quos nulla potuerit diligentia, nullis fauoribus conseruare: ceciderunt enim, & hinc mentem tremoremque inde Franciscus irati & audacia facies addidit, fugiens cum multitudine Philippus in turba euasit. Hugutio uictoria usus et caedem in nobilitate ac primariis committi, & qui capiebant post uictoria seruari iussit, Caesarum numerum Florentini scriptores uix ducentum milium referunt, quae quatuor penes milium fuisse nosse Caluus affirmat: captos multo plures caesa fuisse, & dedum eadem hora mortem Catinum ab eodem Caluo esse traditum. Terruita casus Florentinos, & adeo a Roberti regis beneuolentia auenit, ut praestantiorum fortunatorumque dominum, si usquam loci repeteri potuisset, in regem sicut obloquebantur insultum forent commutari. Perualitque eadem fortuna regis desperationi omnium etiam sibi per Italiam deditorum animos. Deghidelito, quem diu ante Ferrariam Roberti regis nomine docuimus gubernasse, commisso Caselano Bochinpanae Ferrariensis familiae adulescentem occiderat nec erat animus deteriorationis in facinororum magistratibus cura, quae res Ferrariensis populi animos in Bochinpanae gentis fauore solito longe maiorem exerebat. Quum itaque Bononiis & inde Ferrariam eius cladis in Ietruria acceptae maior etiam ueritate fama est allata, Ferrariensis populus

lus Rainaldi Bochinpanis instigatione arma cepit, ascendamq; libertatē oīi prinē-
 pio acclamauerunt. Deghū & q; secū publica urbis loca seruabant, in arē palatio sub-
 lecta descenderunt. Quomq; maiore, quā cui relisū posset fauorem populi uidēnt,
 in Castellithaldi & clausam ad pontē ciuitatis partē sese cursu effusissimo receperunt.
 Nec mora, Rainaldus Obvino & Azo Estensis ex Rodigio accessit, Ferrarī aduolatū.
 Quibus duobus in Castellithaldi arcē, & subiectam pōti ciuitatis partem, quā Cathel-
 lanitenebant cōmunitam, ordine est ductum. Repugnantes uero & urbem per arma re-
 cipere sperantes Cathelanos ciues ad pōtem clauī, quorū fidei uerbūq; illi credere,
 in externis in perduxerūt. Proditis namq; munitionibus quom Estenses & populus ar-
 mis instructior petuisset, aditū ad pontē fugientibus à proditoribus est praelusū, ex
 desq; magis in dissipatos q; praelum fuit. Erant ponti, ut aliolet, scaphæ & lineæ illa-
 tæ, ut plurimum piscatorū, quarum nōnullas Cathelani, per ita pontis ad castellū pertra-
 cente exclusi, dum tumultuare cōscendunt, pręgraunte armorum pondere demer-
 runt. Atq; ad Castellithaldum fugientē turbā delaturæ, ab his qui pontem obtine-
 bant, & portā Ferrariensē, materia luperne delecta in Padū obruta sunt: ut plures ijs
 qui ferro occisi erant Cathelani Padū absorpsit, secūq; ea multū accepta clades, ut
 Deghū, relicta Castellithaldi arce paucis defendenda, Bononiā migraret. deditq;
 pactionē arcē, Estenses quō anno salutis duodeuigesimo Ferdēcijs cōtēto receperunt.
 F
 Anno sal.
 MCCCXV.
 pleno urbis dominio sunt potui. Multos interea menses Ferratium populū ea moris
 habuerat praelij & salutis Bononię desperatio, quā ad Catinensē cladē imbuēre,
 cū sua, sicut alius faciente fortuna, uel potius Pisanos suo trahente fato, salus Henuie
 Quelli & in psmas Florentię urbi, unde nō sperabam, est facta. Pisani enī nobilitatis pri-
 mores patrię suę successus prosperos, & amplitudinem diutius pati nequeuntē, in-
 diu in Fagiolanū exarserunt, quē inita cōiuratione, aut consodiendā, aut dolo effici-
 endā in Fagiolanū exarserunt. Rescuerat id Hugutio, & à Florentinorū damnis tantūq; ab-
 stinens, ac domi se cōtinens, dissimulādo blandiendūq; durissimos omnium Italę gen-
 tis illius animos mollire, & ad bonā mentem reducere nitēbas, quū proruptus in
 scelus amicorū de Pisana plebe cōsilio non quidem, ut debuit primarios, sed audaces
 leuiorē quosdā publica animaduersione coarctauit. Nerium ille filium, cuius nos nūm
 eodē nomine senē adolēcentes hęc narrare audiuimus, Lucę administrationi & cūlo
 dū praelidij equitū attributo pręfecerat, qui partim à genitore admonitus nouerat, par-
 tim suapte rescuerat diligentiā, Lucensīs primores nobilitatis eadē cōiuratione à Pisa-
 nis infelices esse, atq; pro omnibus gerendā unicum suscepisse Castrucium adolēcentē
 nobilitate diuitemq; primarium, quem ætate & cōtubernij consuetudine dilectissimum
 hortandū, admonendū, orandū, in beneuolentiā & fide aliquandū conatus fuerat rē-
 nere, & quū satis nequisset ab incepto reuertī, per occasiōē abactū à Lucensibus pe-
 dū cōsecit in carcerē. Id Lucenses adeo ferebant graniter, ut quē teneri captū quonē-
 bant, multo agrius educi ad supplicij passuri uiderētur. Quod quum Hugutio re-
 parte equitatus Pisis praelidio relicta, cum reliquo Lucę, ut peteret, est proleclus. Ea
 cōiurati occasiōē siuei correptis armis, portas Pisane urbis derepente clausas, suo co-
 raturū praelidio custodit. Pignus erant uero celerissimos Lucę nuntios, qui nūciata Pisa-
 norū rebellione Lucenses cupientissimos, ut pariter facerent, pariter inuolērit, hincq;
 conuati ad portas occupandas delati, inde plebs immissa impetu in publicā cædēta
 cio, & Castrucio refractis carceribus educto, populi dominū acclamauit. Eo tumultu
 exaudito Nerius, quū hinc cōcit & furenti resistit plebi, inde portas per suos rennere
 conat, utrobique repulsus, porta ad quā ipse pugnabat, cui Pisana est appellatio, gladius
 euasit. Nec lōge Pisas aduolaturus Luca aberat, quū aduenienti paterno equitatu, &
 mox ipsi factus est obuius genitori, atq; ut gesta erat, narranti, unus & alius super illi à
 Pisis superuenit, tamulenti populi portas nobiliū praelidio teneri, rebellionem tumultu
 repentitam. Eumq; in modū uir rei militaris peritū praelianissimus capius & mienio
 priuatus, potius q; dominum, maiore eorum, quā facinus scelusq; admiserit, q; suo deui-
 mento amisit. Intellexit enī disco fortunę mutationē Hugutio, & quā in ceteris uelut
 celeritate Lucā prętergressus, ad Malespinās marchiones amicissimos Lucensem pe-
 tiji: regionem longō inde citiuita ad sua Romandiolę oppida rediens cōuenit, filioq;
 moris

bordia Ghibellini duce Galeatio uicecomite, Vercellas adeo arcta cinxerunt oblidione, ut
 Gueli cōmētiū primū caritudine, post fame cōpulsi, urbe simul cū Gallis emigra-
 uerint, quam Galeatius libi dominio subegit. Per quod tempus Ghibellini in Lombardia,
 Bauri, Gueli in Ligustinis regi Roberti auspiciis & auxilio praeualere. Castrutius
 quoq; Castracani, Luccensis, & Guido Petramala praesul Aretinus, tyranni parium &
 ipsi Ghibellinarū Florentinos hinc inde, & socios bello Guellos agnabant, Castrutiusq;
 prior incursionibus in Florentinū agrum factis, castella quaedā & oppida cepit occu-
 rant illi cum exercitu Florentini apud Vicolinum primo, post apud Fucetū, quos ita
 repulsi, ut satis duxerint laceras quiddē, sed nō usquequaq; fractas intra urbem copias cō-
 trahere, Pistoriensesq; tunc Philippī Tidiij ciuis eorum primarij iussione & opem Ho-
 rentinorum amicitia postergata. Castrutius federati sunt. Ex Petramala interim Voca-
 mano, quod oppidū oblidione premebat, subsidiarijs Florentinorū copijs ut repulsi sit
 eo est potius. Ad eius quae sequuta est, astatis finem Florentini cum summo nūu copias
 comparassent in Castrutio ducendas, Genuenses quoq; Roberti regis iussu classem ad
 proxima Lucae urbi litora immiserunt. Agitata hinc inde terra & mari Castrutius, co-
 pias & ipse summo conatū paratis in Florentinā duxit, quod paria manu orā eius agi
 maritimā tutari posse cōsideret, iuuicq; audacem Castrutium fortuna. Ductos nāq; Ho-
 rentini populi copiarū ut externus pecunia ab eo corruptus, quam ad eum transuigi-
 set, dissipata illi copias intra moenia reduxerunt. Castrutiusq; nihil ultra ueritas in Pa-
 cetianā primo, post transmissio Arno in Miniatensibus Montepertinensiq; magnā edictā
 transiit, dūq; Petramalanus interea Rudinenses de Florentinis expugnat, Castrutius in
 Miniatensiu, de qua diximus, & aliorū uastatione in Lucenses reuersus, nō quiddē dimi-
 sit exercitū, sed ad alia agri Florentini partē conuersus, Pratenfes uastare coepit, quum
 Florentini nō magis territi q; irati, correptis propē populariter armis urbe egressi sum
 uocatiq; in expeditionem undiq; exules, promissa, si probe pro patria egissent, redactio-
 ne in magnam manum signa populi sunt sequuti. Itā est ad proxima Pratoloca, ad qua
 Castrutius uastando populandoq; peruenerat, eoq; qui noctu retrocellerat, non inuen-
 to, processit exercitus usq; Fucetium, Exercitū reducto exules ex federe in patriā reu-
 ti parabant, qui per ignominiam repulsi, paululum per diē recedentes furo noctū po-
 ta Fesulana ingredi incētauerunt. Erantq; utri in armis duo milia cognationibus in urbe
 affinitatibus clientelisque potentes. Quibus facile fuit, si ex improbitate impetissent, ingre-
 di elutitā. Sed dum nihil periclitant, accessusq; sui reddunt gnatos, prodit fure. Por-
 ta enim a magistratibus custodita, ut sperauerant, nō admissi, maiore q; unquam sua re-
 ductionis desperatione per Italā dissipati sunt. Castrutius uero & Guido Petramala, di-
 uersi ut erant agrum Florentiae diuersis populationibus uastationibusq; infestabant.
 Guidosq; quum multa de Aretinis oppida & castella quae diu possederant Florentinis
 cepisset, Ciuitatem castelli fortē bello Florentino urbem dedentibus Ghibellinis, q; Guel-
 fos elegerant, sibi subegit. Id aggerime tulerunt Perusini, & Florentinorū infestandae ac
 equitatus auxilio bellum episcopo Aretinisq; intulerūt, & Philippus Tidius Pistori-
 sis tyrannidē in patria sua affectatū, quā posse satis retinere dissideret, Castrutio perm-
 sit. Qui Pistoriam cum copijs patente ingressus porta, arcē in illa curauit iuuicq; ab inco-
 lis communiri. Florentini tunc Castrutium uicinas & bello eis ad eam diem socie urbi
 Pistoriae dominio auxilium magis solito formidare coeperunt. Quare orati magnā prece
 instantia bello focū, Senenses, Bononienses, Perusini, Miniatenses, Volaterrani auxilia
 res quā dedissent copias. Florentiae & per agrū quanta nunquam ante diligētia habita
 est delectus, Raimundusq; Cardonius gente Hispanus, sed bellis assuetus innumerisq;
 Italijs in duce belli mercede acceptus, conueniūq; Prati ad dictā diem exercitus, q; ta-
 cta leui & repentina in Pistoriensibus excursionē, flexit ad infima Lucensis Pistoriensisq;
 agrorum loca in paludes uersa, quae Castrutius obtinebat. Galeatius uicecomes interea
 post electos Vercellis Guellos Acciū siliū natū maiorē cū iusto exercitu urbibus Lon-
 bardiae, apud quas Gueli praeualebāt, bellum inferre curabat. Isq; adolefcentia dūctus
 Parma Ghibellinos fouebat, quum admonitus uiciniate Castrutius, cū factionis huius &
 amicitia, & mercedis interuentu auxilia poposcit nec prius aut arcem Pistoriae impelle-
 ctam linquere, aut Florentino resistere uoluit, quum Accius sicut promiserat aduēisse,
 inerat

A Interant aut Florentino exercitui equites nra, pedites viginti milia, à quo Lucches Pisto-
 rientesq; Castrutum praesente, quod nunquam antea contigerat, uisitat, & oppida Cappia-
 num, Topalium, Falconisq; sunt capta. Proceudentiq; praedando uerendo Florentinus exer-
 citus ad usq; urbis Lucæ moenia peruenerat, quò exutus Castrutius hosti ad Sexzima-
 nam aqua obtulit se cõsultit, statimq; uterq; exercitus aliquandiu loca cõfusa cõmunitis
 propinqua habuit: leuia uero per singulos dies praelia sunt commissa, quorum uno tandē
 casu inchoato totis undiq; copiis eil cõcursum, longeq; inferior Florentinus multos ac
 meliores quosq; partim cõsa, partim captos desiderauit. Castrutius ipse nō immunit co-
 piarū detrimenti, suauis quoq; praelio excessu haretat in in Lucelli agro Florentinus,
 qui Castrutum uidēs se in statius cõtinesse, ad Fucetium recessit: Castrutiusq; Accium
 appropinquare intelligē, timore simulato, sublequi distulit, quousq; illū quid faceretur
 erat admonitum, ad proximū hostibus locum de via flectere curauit. Exinde Castrutius
 equites milia, quia ad leue certamē hostes de more laceressēt, cum toto exercitu eil se-
 quutus. Cōstat Florentinos de aduentu uicecomitis leue ad quod prouocabant, certa-
 me detrechasse, ueritos quod euenit, ne si incorpissent eil uicecomite ac Castrutio simul
 uel inuiri decernere cogerent. Sed dum pēdentes in recessum quid agerent dubi cōsul-
 tantesq; partim sententias dicunt, partim mullant, ingredientes se praecipites Castrutiani
 milites, alios inuenerunt de Florentino exercitu, q; omniū ignari consiliū dē, decus, ut dī-
 xerunt, patriū seruare uoluerunt, prēliamq; eil cōseruam, in quod uterq; exercitus incau-
 buit. Dura aliquandū & atrox fuit pugna, nec facile apparebat, ad quē uictoria inclina-
 ret, quū hinc alā ducēs equitū Raimundi commilito facta audientis impressione cum
 suis omnibus inareptus eil inde Accius, ut erat admonitus, ex insidijs puoluit, & e-
 silire mille quingēti equites, quos ex omni Gibellino Lombardā selegerat equitatu. Ad
 cuius pellam cū robore Castrutiū copiarū illatū, Florentini exercitus ordines sunt con-
 fracti, fugaq; illico cōmisti cepta. Accio aut uictoriā in fugientes psequente, Castrutius
 praelio se subtraxit, circūuectusq; per colles ad arcta peruēnit, palodes montesq; interia
 cecidit, quibus solis in amplā planitiem eil accessus, eadem Accius, quam in fugientibus
 nequiterat, tunc primū maximam edidit: quum parem ac maiore ederet Castrutius, nulla
 te magis tardatus eil, q; quod uiuentes potius capi, q; cadauera, ut dixit, fieri cupiebat.
C Capta itaq; eil maxima pars Florentini exercitus, & Raimundus primo ad Castrutum
 perductus, paulo post eius filius impedimentorū custodiar praefectus in Accij potestate
 eil illis peruēnit. Huius uictorie spolia quę fuerunt multa, partim Lucā, partim Pistoriā
 sunt relata. Castrutiusq; diebus sex quiete exercitus data, agrū Florentinū ad eā partē euer-
 sum terribili uastitate potius q; populatiōe fœdauit. Inde signū delatus eil, quod oppi-
 dum inferendo Florentiae bello idoneū, impositi praesidio à Florentinis milites relique-
 runt. No potius oppido Castrutius, nihil moratus cupientissimū uicecomitem duxit ad
 Florentiae urbis moenia de ppe inspicendi, & sole in uesperā uergēte, tantus exercitus
 ad statui in celebri uico Piritula secūdo ab urbe milliano aliquor, diebus habēda per-
 ductus eil, per quos dies nihil ludorū, nihil iocunditatis omisum eil, quo letitia in castris
 ostensa, spectantē de moribus ciuitatis multitudinē redderet moestiorē. Equorū eil
D ad eā ciuitatis portā publice inuictora, & carcere dimittendos equos Piritulæ continent
 magistratus: ad eā itaq; publici solennis iudi simulationē Castrutius, propositis prēmij,
 equos, uiros, mulieres, publice trino missa à Piritula ad portā currere curauit. Dū Piritu-
 lae duces agunt, turmæ in circuitū dimissæ exdes, incendis, uastitatē in Florentino Praten-
 siq; edebant, & adibant equites peditesq; portā, si forte prodiret in prēliū percontantes.
 Triduo Piritulæ acto quum nemo portis obstatuē clausis exisset, Castrutius Signā re-
 duxit exercitū: no stemq; unam tantummodo commemoratus, orantem Accium uiceco-
 mitem ad inspicendam parte alia Florentiā, in Arni usq; fluuenta comitatus eil. Primāq;
 huc tyrocinia atq; praeludia uicecomiti genti Florentino populo bellis agitādo, quę ra-
 ro ad hoc usq; tēpus intermissa, Philippus tertius Mediolanensē dux conuincat. Accio
 clausi stipendijs, & spoliōrū maxima parte donato, in Lombardiā redire permisso, Ca-
 strutius Prati obsedit, & quum potiri desperaret, in circuitu uastauit. Dum hac in Italia
 agerent, Ioannes uigelimus secundus pont. Romanus multa probe egerat, rem ecclesi-
 asticā concernentia. Multis namq; creatis cardinalibus, in quib; duo tantum Itali foret,

Anno 1018.
ELIGENDI

Ioannes Columna, & alter Ioannes Vrsinus Romani proceres, Thomam unum Erpbordensem episcopum, & alium Thomam Aquinatem predicatorum ordinis anno pontificatus septimo in numerum reulit sanctorum Christi domini Cōfessorum. Eoq; q̄ fecutus est anno salutaris duodecimesimo terdeciesq; centeno Bauari electione abrogata, in illam quā ecclesiæ rebellis ac schismaticā censuras exercebat. Erat enim omnia Italia illius insigēcie armis dissidensq; inuoluta, & quicquid pontificis faceret, Bauarus destruere adhibebat. Guidonem Petramalā post occupatū Tiphernum Ciuitatis castelli appellatum Romanæ ecclesiæ iuris urbē pont. præfatus sacerdotioq; exautorauerat, Ioāne filio Vbertio in Contonensem episcopum declarato id eū ad eam diē Arretinæ dioceseos oppidū in episcopale erexit sedē, cui præter attributā perspetuo mansurā portionē, cetera quoq; subiecit, quæ ad ecclesiā spectauerant Arretinā, Coniungit in eam Bauarus insignite Guidone in Vbertinorū castella ducens, Lateranā Sabīnumq; euerit. Tenebatq; per id tempus Rauennā urbē Almericus ecclesiæ illius præsul, & comitatu Romandiolæ p Romano pontifice eū in Bononiā administrabat, in quē Bauarus Rainaldū Obitionē, & Nicolaū Effenfes Ferrariæ tyrannos copis adiutor adeo inclauit, ut Argenti Rauennatis ecclesiæ oppidū, Guidonis Truncaduri Gibellinorū principis prodicione parit, post omne Rauennatis agri Riperiā Padī Argentiæ contigui occupauerint. Passim uero Bonacofo, cui Bauarus ad Mantuæ tyrānidem animos copiasq; addiderat, Ioāne Effenfū in mutinonē accepto, sese cū copijs illorū exereuit & pariter suoni socii addidit. Qui in magnā cōiuncti exercitū, castella de Mutinēsis Romano pontifici subdita, & ipsam urbē Bononiā ut inuaderent ad sancti Felicis oppidū sunt delati. Cōtra ita interea Romandiolę Comes Bononiā copias, & Florētis quāuis i Castrutio peme reuit, petitos ex foderē ducentos equites Bononiensibus auxilio misit. Quam ecclesiæ & pontificis copiasq; dux Beltrandus Aledosius Imolenfis cū ad sancti Felicē hosti obuius processisset, fratre Effenfē & Passerinus, rogatq; maximū acceptū inuocauit. Ferrarię ecclesiastico supplicia interdictio, Effenfē & Bonacofo extra cōmunionē reclusi sunt, piecit. Castrutius interea Florētis ex Signia adeo prelerat, agitur eratq; ut elicienda a Roberto rege domino suo, quas negligēcia subministrabat copias, noua uti fuerint argumētis. Carolū eū filio illius Florentiā in domū mitti per oratores ciuitatis primarios postularit. Sed dū oratores Nespolim inuadit, Castrutius Mōnialo per frequētes ac propē multorū diū labore & periculo cōtinuata expugnatione capto præsidio imposuit Signiā, ea diuinatione, qd̄ Carolo colus aduentum nouerat, præfente illam retinere dimiserat. Quam tū ibi prius habuerat belli sedem transiit Caratignanum. Sub ipsam Caroli aduentū Ioannes Romanus pontifex Ioannē Vrsinum cardinalē in Italiā legauit, cui facilonis gratiā multos in Italia fauores sperauerit additurū, amboq; principes de rebus gerendis cōmentaturi Florētis cōuenērūt. Quannūq; bī Guelfos, tantū dē Galeatus ulcecomes Gibellinos de Hernia in spē uictoriz adhibebat attollere: per quod tēpus factionis Gibellinæ principes Itali omnes per Bauarū in Italia precibus sollicitationib; uictū dē dēfēdere coegerūt, qui superatis Alpibus Tel denot subistens nullis precibus, nullis promissionibus ut progredere ulterius adduci poterat, null eō delati Galeatus ulcecomes, Guido Petramala, Scaligeri, Carrarienses, Effenfes, Bonacofo, & Castrutij oratores uti p̄p̄mo dū adhibita amplexissent. Breuē itaq; Mediolandū peruenit. Qua in urbe celeberrimo multorū populorum cōuentu, p̄feco more Guido Petramala præfatus autoritate præsumpta coronam illi ferre imposuit. Bauarus uero contrā ac oportuit pecunijs indigentissimus, Mediolandē ac ceteros si bī fauentes populos adeo exhaure exipit, ut oēs sibi reddiderit inimicos. Quannū Galeatus est principē, & ut appellabat, imperatorem suū ab exactionibus nimij orando suadendocq; retrahere conaret, Bauarus nō magis inacundia q̄ auaritia ductus illum & filios ut adhibita coelecit in carcere. Abradenda exinde commodo Mediolanenū populo pecunia, Bauarus noua est usus machinatione: ciuib; em̄ solo libertatis nomine donatis peruenit, ut uisitatiquor ex omī populo creatis reipublice administratio p̄miteretur, quibus prælidē suo præfectum addidit, ea ut dixi solummodo imperatoria auctoritate gesturū, ad quę externi magistratus cōsueuerūt in liberis ciuitatibus deputari. Datū inde a Mediolanenū ob tantū munus pecunia ingerit Bauarus in Brisiā ducem,

- A** ducens, apud Vrelos Soricinumq; defedit. Quibus in oppidis quâ multi adessent eum secus principes viri, populariſq; oratores, multa diſſeruit de importuna vicecomitis potestate & filiorum tyrannide, quia enim se pergerent cōcilesse: & placata si nō omiſſi, certe multoſq; animos in Hetruriam iter ingreſſus eſt. Carolus interea cōpoſitis hiſ, quæ cū car dinali fuerant Florentiæ cōponenda, exercitum emiſit in Caſtrum & eius dominiā ducendū, à quo oppidū Mōs appellatū Focetianis paludib; proximū eſt expugnari. Idēq; exercitus breui poſt Arceminum tenuit opib; ac propè immunitum in Piſtorienſib; caſtellum expugnauit. Aberat em̄ Piſtorienſi agro Caſtratus, qui Bauaro Lunellū ſua qd nouerat uenturo, obuius ſe cōperat. Qua item ratione Carolus copias oīa intra Florentiam omnia reuocauit. Ingreſſum Lucā Bauarū, Caſtratus honore pſecutus eſt, qui ſummus poſſet imperatoribus exhiberi. Cupientē inde Piſas accedere ciuiū diſcordia prohibuerat, quorū nonnulli tyrannidem libertatis nomine obtinentes vicecomitū facti exemplo, territi, illum uel ingenti donatum pecunia excludendum cenſebat, quā plebs ipſa & nobilitatis pars cōtraria ſentiens, introducendum duceret muneribusq; donandū. Eaſq; diſſenſio Guidonē Petramalā Caſtroſio diſcordē, hoſtemq; aperit fecit, utroq; diſpari quidem forma, ſed eadē fide & affectione cū Piſanis pro Bauaro adiutentem. Appulſi itaq; ubi copias Piſani tamper deditiōe ſunt morati, quouſq; cū hiſ qui cōtraria ſen ſiſſent, ciuiū uerbis & animo placatus princeps nihil moleſti in illos tētare, poſſit. Qd quum eſſet Caſtratiſq; & Guidonis licet diſſidentū opera ſectū, pleno Bauaro Piſani do minio eſt potius Guidoq; Arretium, à qua urbe diu abſuerat, petitorum ora accedēs ma trina, ſebat apud Nigunimontē conueptus interij. Comoratus Piſa duos ferme mēſes Bauarus, eſſagitantē Caſtratio cōceſſit, ut Galeatū vicecomitē, Acciumq; & Marcū ſi lios carere liberatos Lucæ foueret, ipſe ad urbē Romā ſurgens per maritimā tēdit orā, quē Caſtratus mille quingentos paſſus penē numero equites pediteſq; ducēs ſecutus eſt. Quot numero fuerint Bauari copiae nullus tradit. Sed ingreſſos fuiſſe hinc certū ſumit argumētū, qd Robertū illē regē potius bello agitare, qd coronationē petere anherbat.
- C** Hinc quo primū die Bauari & Caſtratiſq; copias Viterbiū miſiſſe Carolus intellexit, Flo rentia & ipſe cū copiis pſectus ad genitoris regniq; preſidia pergere inceperit, ſecutiq; iter quadrato agmine per Arretinos, quā ciuitatē Saccon Petramalā Guidone ſuo fratre de ſuncto, armis & factionis preſidio obtinuerat. Inde Peruſiā accedēs p Spoletionis & Mar ſos regnū ingreſſus eſt. Ac Bauarus ingreſſi Romæ exultantiſq; acceptus ſuore coronatio nē ſtatu diſſuſa, quod pceres & urbiſ Italici oratores, q cōtinuo cōfluēbant, oēs adoe niſſent, quoad ue pōa pridē ad omnia templa baſilicasq; urbiſ deſtinata, & ad eius ac ceſſum inchoata Laterani die præfixa quieſceret: quo die kalendariū lunę nona nō quē dē Sarra Colūnenſis, qd Florentinorū habent monumētū, ſed Stephanus ſenior, & Sar ra tūc pueri genitor iuſſa cleri & populū corona illū inſigniait. Urbē em̄ Romā duo pri marij nobiles ex iſa quos nunc Barones appellat, ſeſe regia Romanorū uicarios dicētes, gubernabāt. Erantq; is annuus magiſtratus à Romano ſenatu creatus, geſſit tū magiſtra tum illū quandoq; unicuique, qui dū abeſſet alias ſuſtinebat. Hincq; per Ioannis xxij. ſpōra uidemus Hannibaldū de Hannibaldis, & Ricardū Viſinū fuiſſe uicarios. Paulo poſt Frateſcus Comes Anguſſariz ſolus fuit, & Steph. Colūna ſenior, cū quinq; annis eō con ſiſtaſſet magiſtratū, Nicolau Stephanū de Comitē ſibi aliquādo ſubſtitutū reliquit. Ea ornatus aduſerint imperij corona Bauarus, rem aggreſſus eſt omnū neſpariū, & car teſia uitæ paritib; reſpondentem. Electum enim in antiſpap Petri Corbarienſem ordinis minorum, agri Reatinū, ruſticū hominem, qui uxorem habēſ iuuenem, reſidentēq; pſeu doreligioſus debita Romano pontifici ſeuerentia adorauit, nec deſertum flagitioſi, & ſili ſimiles apoſtate dīnari capite, & alia perditōū turba, qui & ſecuti ſunt idolom, & ab eo aduſerinas cardinalatus præſulatusq; & ſacerdotij dignitates acceperint. Quo in pa trando ſcelere nil aliud à Bauaro quaſiſſimū eſt, qd ut Ioannis Romani pontificis auctore te cōminuta, liberius ipſe rem Italici perſurbaret. Sed ad rem Hetruricā Abitaris Florentia Carolus Philippū Carnotenſem uirū rei militaris peritiſſimū, & qui copias regis Frē dē nō modicus ducit ſſet, præſidio Florentiæ cū equitib; mille Gallicis reliquit. Pariter reliquerat Caſtratus Lucā & Piſtorij copias in omnē euentū præſidio aſſurans. Bauaro itaq; & ipſo in primis Caſtratio, quē omēs Itali Romā cōſulentes pluriſ penē q ipſom

faceret Bavaria, ducendas in Roberti regē copias, & cetera bello necessaria paratis. Romanus nuncius est aliarum, Carnotensem per alios ut tunc erat hyemē glaciē, quæ Pistori solia reddiderat permeabiles, commoditate eā urbē furto ingressum esse, quā post prælia varie ab impostitis præsidio Castrutianis militibus. & factis Gubellinæ ciuit. commissa, obient nullo partū amicorū inimicorūque respectu ac discrimine totā militi diripendā miserat: & cū alter post alterū claudā nuncius Romā uenisset, nō prius inde Castrutius proficisci potuit, q̄ arce quoq; factus est certior, capsis in prælio q̄ hosti in urbe petreæ rant repugnare, custoditis uenisse in Carnotensē & Caroli potestate. Suta itaq; p̄missa mille quin gentia, quos Roma habuerat equitib; pedibusq; Castrutius, cū parua & ipse manu Pistas, & inde Lucā festinantissime peruenit. Quibus in urbibus parata sunt celeritate & diligētia copię, cū his cōmeatus, & cetera expeditioni necessaria sunt educta. Quinto em̄ die postq; Castrutius tanta uelocitate Lucā attigerat, sub ipsum copiarū ab urbe Roma aduentū exercitus est p̄fectus. Inerant uero exercitus Galeatius uicecomes. Accitūq; Marcus nati ducēdā ordinib; a Castrutio præfecti, tūto apud se loco habiti, ut eorū fides in castris inquerit potestaret. Aditā a tanto exercitū nō militū magis numero q̄ ductū p̄bitate plurimi facienda, Pistoria in circuitū est cincta, ut exēdi clausis admittēdiue ue nientes facultas pariter sit adēpta. Spoliata em̄ urbe, carentia terū, ac p̄p̄ iam fame noue rat laborare. Intētauit in oppugnationes nō magis potiusdū spe, q̄ ut Simonī Tofa nobili Florentino, quē Carnotensē præsidio præfectū reliquerat, præfaret occasio deditis celerius faciedē, q̄ fama cōmūcta periculo suaderet. Nec uisi sunt Florentini Philippūq; ignaua ope obfessis pro uirib; asserēda. Cōtra cū nāq; uiginti pedib; urib; equib; milibus cōmeati ut importarent copiosissimā, adusq; Castrutiana castra duxerit, itaq; in Castrutij munitiones castris obductas temptio, tandē Florentini conati & spe frustrati, depositio Prati cōmeata, Lucensem Pisanūq; agrū factis incursionib; populati sunt. Et in terea Simon Tofa suos subueniendi spe amissa, recessisse uidens, cū p̄p̄ia cōmitionē re bus abire permittis, Pistoriā tercio q̄ capta fuerat mēse utx dū ex acio spoliata reddidit. Fecitq; in Pistoriē casus Bavariā a destinato in Roberti regē bello tepescere, q̄ Castrutio præsentē uiro omniū impigerrimo ad ueris inuictū fuerat inuitura. Accessit quoq; ad orā Siciliæ regis Frederici classis, quā Petrus ducebat, eis tardatus, quia Genoeses quoq; Queltos patriæ extorres sequi oportuit. Classē em̄ diu ante in id bellū paratā abq; clas se regia mittere noluerit. Inchoata erat, ac propē media ætas, quādo Bavarus omnia e- lus belli dictas ob causā intentione, Tudertū usq; se contulit. In Florentinos nāq; dū re cōstituerat, nec ulli etiā Florentino dubiū apparebat, quin esset Florentia potens, præfectum eum hinc factio Petramala ex Atreio, inde Castrutius & Pisanī, & alia parte Vboldini ex Apennino & Romādiola in eius castra fuerint cōfluxuri. Ducebat uero se- cū Bavarus antipapā, quo em̄ se præsentē a populo uel inuitus faceret adorari. Dūq; Tu- derti copias cōtrahit tardiuscule subsecuta, classis Sicula & Genuesis ad Tyberina o- stia, & illo iubēte Cornetū uenit, ad quā cū Bavarū relicto Viterbij Idolo se cōtulisset, u- uinci a Petro Genuesibusq; nō potuit, ut ad Neapolitani belli molē redire uoluerit. E- rat em̄ in Florentinū ardentior, q̄d firma potiusdū spe, p̄p̄ediē inchoatū ad uorū cōsumma- H- set, nisi eadē quæ aliis fortuna Florentino p̄sidii opēq; tulisset. Castrutius em̄ mōto a Pistoriensis expeditionis labore cōtracto uita migravit, cuius filiorū Arrigi & Galeati nomine, cū Pisis præsidia essent imposita, Bavarus illuc delatus, urbe a nobilitate dedit a se & imperio, ut dixit, Romano gubernādā accepit. Tartarūq; Petramalā Goidoniā fratē in illa præsidē præfectūq; reliquit, Lucāq; accedens electis similiter impetrare Castra- nianis recepit, quā Germano cuiusdā attribuit gubernādā. Lucensem uero populū Castra- tiq; filijs minus multo q̄ oportuit fidelē poena quā meriti erant, breui subsecuta est. Tribu- ta nāq; solito grauiora illico imperata sunt. Florentini interea Carmagano oblatione oppugnationibusq; potius altero itē felici nuncio per id tēporis sunt letati, Caroli regis Roberti filij eorū dñi uita functi: & ne quid inchoatę eorū felicitati desisset, Bavarū uiros a Germanorū equitū defectionib; cōmuniū acceperunt. Valida em̄ illorū manus quā Lu- cam occupare cepisset, nec satis successisset conatus, proximum et urbi collē flauis et- pit. Erat tunc in Pistoriensī agro cum copijs Bavarus, quod electio eo iubente a Pisto- riense populo militēs Castrutiani Pissiam Bugianūq; oppida retinere, & Castrutij filij

- A**lma reddere adhibebantur. Quare transiit propere, et soli pecuniis deliniri miderent, eas in hunc modum habere curauit. Galeatio uicecomite paulo post Castrunsi Pistori morum, Accius Marcusq; filij ad Bauari misericordiam conuenerunt, his pecuniis multo maiorem ea, quam milites Germani petebant ea conditione Bauari proposuerunt, si in pacem ducti essent. Unde Accius Marco fratrem apud transfugas pro oblide relicto cum Germanis quatuor nobilibus ea rante est missus, ut autoritate imperatoria reducere pecunias illa dissolueret Bauaro deferendas. Iulij Accius et nullo resistente Mediolani introductus, pecunias amicorum collatione habitas Germanis deducit. Grib. dedit, cum quibus illi in Germaniam transfugerunt. Frustrans pecuniarum Mediolano afferendarum expectationem Bauarus, et transfugas, quos persequi caperet, adductus indignitate in Lombardiam se contulit, Petro Corbario cum sectatorum sentina, Pisanis, apud quos manserit per litteras commendato. Ingressus Lombardiam Bauarus, omnia peiore quam crediderat, loco repperit. Accius namque uicecomes ingratitudinis et perfidie memos, qui in genitorum Galeatio usus fuerat, Mediolano illi omnino exclusit, et Germani milites Accium intelligentes Bauaro rebellasse, Marco illius fratri fidere coeperunt, adeo ut ex oblide illi ducem habere uoluerint, cuius retenta illi cum uicerant Castrunsi effecti gratia, ut arce sibi tradita Lucie urbis dedente populo acceperit dominatum. Quo tempore et permodum die pistorij Pisanique ad arma concursum est. Pistorienses in priores electo Bauari presidio, pace cum Florentinis ea fecerunt conditione, ut redactus exulibus collata ex utraque facie responsibilia constitueret. Pisanorum Tarlo benigne emissio id curauerunt solum, ut iugo Bauari excollo, rem ipsi sua ad libitum gubernaret. nec potuit inchoata in Hierusalem periclitatum liberationem pax diuturna esse. Veterani namque, Castrunsi, Catinum, et paulo post Vicolinum, que oppida sub mortis Castrunsi tempus Florentini receperant, occiderunt. Ea Germani milites ductu Marci uicecomitis Lucie obtinentes, eam urbem Spinula Genuensi uiro nobili ac diuissimo, qui classi extorrum Genuensium ducior erat, accepta ingenti pecunia uendiderunt. Exaruit illico in Spinula inuidia odiunq; Florentinus, et illi bellum intulit subitatum. Quod cum magno Spinula exceperisset animo, accessit ex sunt ex Lunensibus copie, et ueterani in societate belli mercede asciti, quibus auxiliis fretus Spinula, non magis repulit quam bellum intulit Florentinis, qui ad Catin delati pugilidio, quod Spinula Lucie accessuerat, desertum obsederunt, duxeruntq; illud miro opere et labore, ac ingenti impendio munitiones aduersus Spinulæ impetus, quos die noctuq; maximos faciebat, tandemq; positi sunt. Bauarus interim ignominia et confusione onustus rediit in Germaniam. Per quod fere tempus Petrus Corbarium pontificis Nicolai quinti facientem nomen, Bonifacius Comes cognomine Donaticeo Pisanus captus, Auenionemq; perductum uero pontifici Romano Iohanni uigesimo secundo, in munus obtulit, a quo minus ille quam merebat, male habitus est, uita enim in carcere breuit, sed multa adhibita usi finit. Post Bauari in Germaniam reditum, Iohannes pontifex Philippo Fracorum rege instante, generalis in Saracenos Hierosolymam teneus expeditionem sacro sancto de more decreto edixit. Philippusq; eius expeditionis dux declaratus est, cui pontifex fructuum regni Francie ecclesiasticorum decimam partem ea referauit ratione, ut expeditionis impendio sufficere posset. Sed et sibi pontifex ceterorum orbis Christiani fructuum ecclesiasticorum decimam pariter portionem uoluit referuari. Quæ dum ageret prædicto rege Philippo hortante, Iohannes Bohemæ rex Hærici filius Brandeburgensis, quem apud Bononiam ostendimus obijisse, ad pontificem mittens, sequebatur se ex libuit, ut Bohemæ ecclesie reconciliatus, tunc quod imperij electio pariter daretur iudicia, alteri Henricus, et ipse dux Bauarum imperator ordine crearetur. Idque licet pontifex parum exaudierit, Roberti regis Neapolitani animi offensa, qui non ullum tunc imperatorem etiam uoluisse in Italiam transire. Florentini interim potiundi Lucie auiditate statim eam obsedere, qua breui fuerat positi, nisi nouus in Italia turbo post emissam Bauari pestem inuoluisset. Iohannes enim Bohemæ rex a Brixiensibus accessit Gibellinis, in Italiam ueniens, eam urbem Bergamamq; cepit, quæ quum Spinula et Lucens prædicti opem populo sent, inuoluit ille equitum duo milia, pedestrum paulo minus, solutaq; oblidione Lucie, Florentinus ager populationibus et incendiis est sordatus. Parmam, Rhegiu, Mutinam per id tempora sicut et prius post Bauari discessum cardinalis Ostensis Romanus pontifex.

pontificis in Bononia legatus bello pressus pro ecclesia capere nitentur. Sed exiit ibi
populi regis Bohemix dominū præligentia, sese illi missis orationibus dediderit. Nec
tulit id Bononiæ legatus indigne, quin potius amicitia, & sederatione cum eo rege in-
ta Bononienses Florentinis cōtra ac consueuerant esse, reddidit inimicos. Quod quidē cō-
scio Ioanne Romano pōntifice factū apparuit, quōd is Bohemo regi nulla in re possessee
rit aduersus, mutataq; est exinde terra in Italia cōditio, ut quib; pontifex Rom. rexq; Bo-
hemus adhaerere, eodē Robertus rex Florentinū nullo Guelli aut Gibellini nomi-
nis discrimine fouerent. Fuit uero Ioannis Bohemix regis in Italā aduentus quib; ex-
tra etiā qui Bauaro fuerant aduersari, in primisq; uicecomitib; qui nullū uoluerunt Ger-
manū in Italia potētiū esse, formidolosos. Quare inira cum Martino Scaligero Veronē-
se, Philippino Gonzaga Mantuano, Carrariensibus, Patuinis, Estensibus, Ferrariensibusq;
tyrannis cōsederatione Roberti regis Neapolitani pericta cum Florentinis fode-
ra partib; adhaerunt, in quos oēs pontifex Rom. censuras ecclesiæ pinguissimē. Eius uo-
ro societatis cum tot Lombardis principibus a Florentinis inira fama effectū, ut Pisto-
enses libertate postergata urbē pleno dominio ipsi permiserint Florentinis. Quæ cū Bo-
hemus rex intellexisset, Carolo filio cū copiis Parmæ, Rhegii & Mutinæ ut ibi custodi-
re relicto, in Germaniā se cōtulit, maiores, & tanta necessitas copias conatib; cōtracturus.

BLONDI FLAVII FORLIVIENSIS HISTORIARVM AB INCLI-
natione imperij Romani, Decadis secundæ, Liber decimus.

LATI animis regio fœdere prius omnium ex sociis Estenses in legatū
Bononiæ & partes Romani pontificis res nouas tentare ceperit, can-
sasq; uidetur remouit uicile repetenda. Post occupatam, ut diximus, ab Es-
tensibus, Argentam Rauennatis ecclesiæ oppidū, Ferrariæ urbemq;
a legato fuerat interdictum, quod de deus animarumq; periculum non
prius est sublatum, quā fatigati Ferrariensium querelis Estenses oppi-
dum reddiderit. Sed quo tempore Bohemus rex in Germaniam abiit, G
Estenses fœderis confidentia superius dicti, & Alberti Scaligeri, quem Martinus frater
cum copiis militi auxilio castris sancti Felicii agri Mutinensis obfidiōne perrexerunt,
quod oppidum Manfredus pius Carpenis cum Carpo & castellis ad uirginē Carolo Io-
annis Bohemi regis filio cōmendauerat, adeo ut eius defensionē suis nihil ab Estensibus
formidaret. Quare parum abfuit quin oppidum nullo custoditum pratidū, Estenses in-
petu primo ceperint: cuius repentinæ obfidiōnis, quā primū certiores facti sunt Ca-
rolus Manfredusq;, quicquid copiarum siue externarum siue provincialis Parmam in-
ter & Immoſiam fuit, in unum coegerunt exercitum, qui ad Felicianum dūctus expecta-
re aulos Estenses, Scaligeramq; confregit. In eaq; fuit exercitus pugna octingentos ce-
cidisse Ferrariensium monumenta legimus affirmare: captorum numerum, qui uident
fuisse ingens, adhibita in præstantiorum enumeratione diligentia ipsi in monumentis
supprimi fecit. Nāq; Nicolaus Estensis Rainaldi Marchionis fratres, Theobaldus de Co-
stabilis, Iacobus de Algerijs, & pleriq; ciues nobilitatis Ferrariæ nobiles primores in eis
numero fuisse. Secundum eam uictoriam curauit legatus contrahi a comite Romanio-
lae copias, quæ in urbem Ferrariam ducerentur, ad quas Rauennæ congregatis cubili-
tiorum in primis charissimum legatus equitatum ducere iussit gentem, patrum merena-
rium ecclesiæ militantem, partim a Carolo Bohemo datum, & Rauennæ ad Comitē
dictum conuenerant Galeotus Malatesta Ariminensis, Franciscus Ordelfus Forluien-
sis, Richardus Manfredus Fauentinus, Ostasius Polotensis Rauennas, qui quatuor re-
bus usi nouis, quas Bauari cum ecclesia inimicitie prius tantopere conuenerant urbem
quique suarum tyrannidem sub capitaneatus titulo inuaserant. Tanti copis proxi-
mō ad urbem Ferrariam Argentæ uia appulsis, proditiōne a ciuib; aliquandū prius
condita, pons Comitē Romaniole patefactus est, qui peninsulam, in qua est Argenta
ei coniungit peninsulæ, in qua urbs Ferraria haud longe ab ipso ponte se iungit: &
ingressus noctū exercitus eo in spatio, quod urbem pontem que interiacet, sancti
Antonij uocant suburbium, castra habuit: continuata est obfidiō menses duos, & ho-
quentibus intentatis oppugnationibus, agere aliquādo a Rainaldo Marchione mutua
fuit

- A** fuit defenſa. Tandem Philippus Gonzaga Mantuanus, Maſſinus Scaliger Veroneſis, Vberimus Canaria Patavinus copias cū dediffent auxiliares, Rinaldo Marchio ipſis idibus Aprilis, die in veſperā proclivis erupit. Diſſipatus vero eſt opinione celerius eccleſie exercitus, & quī credes magna nō cōmūti nequiverit, tū maxime ſervandū duciſ. & in exercitu primoribz, ex ratione Marchio intentus fuit, ut eſſent capſei, quorū permuta-
B tione Nicolāſ fratrem, & ceteros ex ſuis praelio captos Feliciano faceret liberari. Et i Caſtello thealdo de lapiz naues in dromonū ſuū i armate, multos de eccleſie exercitu ce-
 perunt, ſecapſis lembisq; fugere adiacentes. Capſū Romaniolæ Comitū legatus & eubichalarū ſuū in Nicolāſ Eſtēſis, Thebaldū de Coſtabilis, & Iacobi de Algeris, aliorūq; praelio captorū Feliciano liberationē permutavit. Galeorū autē Malateſiā, Franciſcū Or-
 delaphū, Richardū Manfredū, & Oſalū Polotenſem Marchio hoſpitaliter ac bonelliſ
 habitos ex dāmiſit pactione, ut obedientia reuerentiāq; legari & eccleſie poſthabita, ci-
 umeres quīq; ſuas alij de Italia focij bello urbibz, & principibz, cōſervare curat. Inde in
 pontis peditores animaduertum eſt, ut liberata ſtō periculo Ferraria, exercitus ut erat ſi-
 ta præda dēſatus, Scaligero Gonzaga, Canarioq; iubentibz, dūce Rinaldo Marchione
 in agrū Bononiēſem hoſtiliter ſit ductus. Ioannes rex Bohemus interea equitatu Ger-
 manorū quē haud quāq; ingentē adduxerat, Parmā relictū, Bononiā ſe conſulerat ad le-
 gatū, & Carolū filiū, qui Lucā uiſendi ſtudio acceſſerat, eō redire curauerat, qū dum le-
 gato die noctūq; aſſiſunt, de Romaniolæ urbis rebellionē, & copiarū Marchionis in
 agrū Bononiēſem factū impetu anxie conſultanti, peiore percollū ſunt nuncio, Beſicæ
 & Bergomi rebellionis. Eas em urbēs Maſſinus Scaliger deſitione ciuiū occupauerat,
 ne prius potuit rex quid agi oporteret deſiderare, q̄ Papā quocq; allatū eſt in bē ſibi ami-
 ciſſimā. Acciſe uice comitē ingreſſum eſſe, arcemq; oppugnare, quā præſectus p rege ip-
 ſo aſſerit cōſervare. Ioannes itaq; Carolo filio cum modicis copijs ad Motinæ cuſtodē
 relictū Parmā, & inde accepto exercitu Papā duxit, qui credūdas ab Accio archi-
 mulatione, cū ſuperare nequiſſet, in agrū cōuerſus Mediolanenſem magnā edidit uſita-
 ti, uixq; Parmā redire poterat, cū Lucæ urbis audita rebellionē eū cogit rapim trāſmi-
C tere Apenninū. Almerius eſt Caſtracanus Caſtrum genitor Amionū ope Lucā cepit,
 impoſuitq; paulo ante Carolo regis filio archi præſectus eā ſeruabat: appulſis eō copijs,
 Lucenſes publico deſictio per oratores eccleſiaſticos ultos in paucorū culpa uerſo uen-
 nū imperarunt. Rex tū, cui ſatis eſt uſum i eade proditori temperare, ingentē uim pe-
 centie i Lucenſibus extorſit. Inde Bononiā reuerſus, legato fruſtra diſſuadere conato, in
 Germaniā redire cōſtituit: mutationē em ſtatit ciuitatē uolontatis ſubſidio ſimul & peri-
 culo fatigatus, ad quietē ſibi in Germania paratā anhelabat. Motina igit & Rlergio ur-
 bibz præſidia Germanorū, & præſectos quī impoſuiſſet, Parmā & Lucā Petro & Ma-
 ſiſto Rubeiſ fratribz in Parma potentiffimis reliquit cuſtodendiā, & eiſdē nobiliſſus ſi-
 mulq; urbū populis in ſpem adductis maiorū copiarū, quas ſe adductū eſt pellicitus,
 Alpes tranſmiſit. Interea cardinalis Oſienſis Bononiæ legatus, Bononiēſes Florentino
 rum ſuaſione in rebellionē proclivis uidens, in arcē conſugit, quā aliquot ante annis ad
 Feliciani Montienſis uir portū ædificari curauerat. Conuerſis uero Bononiēſis popu-
 lus furorē in legatū militū mercede conductū, quæ partim agri caſtellorū aduerſus Fer-
 rariēſem, partim urbis præſidio intenta erat, & hinc Marchionis Eſtēſis, inde Floren-
 tinorū copijs auxilio acceſſitis, arx uallo, ſoſſaq; cingi coepta. Nōnihil tū humanitatis &
 reuerentiæ erga cardinalē oſtenderunt Florentini ciues, i quibus auxiliares copiar Bon-
D noniā ſunt ductæ, quod eorū interuentu arcē i legato populus recepit, luq; Pilaſ Floren-
 tinis ſcē deducenſibz, acceſſit, quō pariter deducenſibz. Florentini Ioannes Caietanus car-
 dinalis, Viſſinus parū felici minusq; fruſtuoſa legatione uſas ſe contulit, Oſienſiſq; cele-
 rius Pilaſ proſectus, Ioannē Romanū pontificē in Auernone repperit ſolpatē. Quis bre-
 uis poſt anno ſalutis quarto triceſimo terdecieſq; centeno deſanctus eſt. Ad diēq; abin-
 de ſextumdecimū, Iacobus agro Toſolaſco oriūduſ ſuncti Præſect cardinalis in pontificē
 Benedicſiū duo decimū eſt aſſumptus. Quæ celebrata legatione cardinalis Viſſinus Auent
 onē applicuit. Benedicſiūq; in pontificatu oibz duxit antiquius, q̄ pmulgatas a loane in
 Bauarū cēſuras, abrogationeq; repetere ac cōfirmare. Per quē pōſa principes populūq;
 in Italia bello focij, hinc pōt morte audita, in urbis Bononiæ ad ſuas paruas accedēſ elat
 cuncta

Ad
Macerinū

omnia præsumebat. Quare urbes quatuor, quas solas in Romanæ ecclesiæ reverentia Bohemus rex præsidij conferabatur, inter se constituit foederibus. Partesque, ut Parma Scaligero, Rhegius Gonzaga, Mutina Estensi, Luca cederet Florentino. Quinque Germani Bohemo regi militare soliti mercedis magnitudine corrupti, dictis bello socij stipendia facere, permiserunt. Quasi fuerant vero eas socij bello copias suis singuli vestib, dissipari, & cum Mastinus ad inchoatam Parmæ obliationem plurius illorum adhibuisset, Florentini alij & ipsi manu ad suam expeditionem in Lucenses destinata trahere contendebant. Tu lerunt id ægre Germani duces, & Petrus Rubell fratresq; longa consuetudine notos stipendia promittentes aliquandiu intermissa duxerunt exaudiendo, quibus præter reditum ad urbem instaurandam cum Bohemo rege gratia, Scaligerum interficere sunt polliciti. Id tentatum quia perficere nequiverunt, Rubeorum opinione celerius in urbem Parmam se transfugio receperunt. Scaligerq; intermissa deperire Parmensi obliatione Pado ad Beynill transfusio in Vicentinos reduxit exercitum. Ea etiam Germanorum defectione factum est, ut Lucense bellum à Florentinis fuerit intermissum. His ut acciderant inuolentia, Ioannes rex Bohemus Lucam urbem Philippo Francorum regi dono dedit, qui Florentino populo per ornatos in Italia missos, ne Lucæ urbi sue deinceps molesti essent montes, ceteros quoq; & Florentinos, & eorum subditos mercaturam in regno Franciæ exercentes, edicto exuere fecit, ut qui quicunque Lucensibus à Florentino populo inferrent damna, ab eis reperi rent in carcerem detrudendis. Dum hæc apud externos reges longo gerunt tractatu, & Germani equites Parma profecti Italia discesserant, & Mastinus proprijs ac Gonzaga Estensiq; copijs fretus, noua expeditione premebat Parmam. Florentini vero regi Padæ minis posthabitis Lucam ceperat oblidere. Quinque Nicolaus Estensis Benrice Guidonis Gonzaga filia in matrimonium accepta, suarum copiarum auxilio, & paruo Rainaldi Marchionis fratris sui equitatu innixus, Mutinam incursionibus, & aliquando oppug nationib; pertentabat. Nam Rainaldus Marchio cum maioribus copijs Argentam oppidum terra Padoq; premebat, talitq; fors, ut ferme eodem tempore tribus his in locis, sed duce sumode, qui bellum insulerant victoria sint potiti. Primus enim Nicolaus pacem recepit, germano fratre Mutinæ deditione ciuili absq; aliqua graui & onerosa pacatione recepit. Rainaldus vero pontem, qui Padæ apud Argenta iungebat, Rauennibus onusum defen soribus, cum igni ferroq; interrupisset, ob factum eius pontis casu exad, oppidum cepit, & Parmam Petrus & Marcellus Rubell fratres germani ea Scaligeri o condicione dederunt, ut deditis quoq; tertio eorum fratri Rubell Lucam sibi retineret. Eoq; in sociorum bello principum victoria cursu destinata sibi Philippus Gonzaga Rheginensem urbem ciuib; ultro dedentibus accepit. Turbavit prædicta Ferratensium lætitiæ Rainaldi Marchio nis mors breui subsecuta, cui paulo post accessit Nicolai obitus tam reprotinus, ut Mar chionatum, qui ei debebatur, Obitus frater minor accepit. Mastinus Scaliger intra postq; Lucæ urbis dominium à Rubellis Parmensibus habuerat, Padæ quoq; Vbentium Carraria ob ciuili dissidia permittente recepit. Scaligeri quoq; omnia tunc temporis adeole lica succellere, ut qui Bauaro primū, post Ioanni Bohemo regi diu paruerat Felices, Bellumenses, & Cenereses, suo quoq; dominio se subiecerint: nec erat tunc, aut post Eze lina tempora quisquā fuerat tyrannus plura q̃ Mastinus Scaliger in Italia possidens, adco ut Florentini nō magis Lucæ dominio fraudatos se indoluerint, q̃ potentem tyrannum à Lucæ uiscina formidabant. Tantū enī abfuit, ut Mastinus factum suū acceptæ cōtra fe dera Lucæ aliquibus, ut fit, uel simulatis uerbis purgauerit argumētis, qd illorū d que relis non temperantiū castella & agrum incursionib; agerant. Veneti tunc uniti in con tinenti Italia solo Taruisi urbē tenebant, cui à Scaligero nō timere nō poterant. Et Gō zaga uiccomesq; in illius inuidiā magis à potentatu aucto q̃ à fœdere Florentinis nō seruatō adducti erant. Quare Florentino populo facillimū tūc fuit exoptata neque nec cessaria aduersus potentissimū Scaligerū hostem nouum præsidia inuenire. Oratiōem legationibus Veneti primo, post Gonzaga & uiccomes, Obitus Marchio, & Bononi ensis in fœdera & belli fœderatē sibi aduersus Scaligerū cōsenserūt. Sed primū maiusq; belli onus Veneti incubuit: hi enī peditatū equitatūq; quatuor milium numero mercede cōducto, totidem urbanos magna parte sagittarios addidit, cui exercitū in Taruisi nia cōtracto, Petrus Rubell in ducē præfectumq; attributus est. Nam paulo post quā

Api & Marcellus fratres Parmam, sicut docuimus, Scaliger desiderat, eos ille dolo pri-
mū: post ut aperta quāfuerat interficere, & in Pontremulanū sui patrimonij oppidū, in
quē cōspargerat, arcitissima prelerat oblidione. Petrusq; relicto ad perueniēte oblidione
Marcellū Florentiā se cōtulerat, auctorq; & adiutor fuerat Florentinū, ut se Lucie ac Lu-
centium instigatore auerenda & Mallini tyrannide Luca uterent. Quē quamprīmū inten-
tari coepit, eū, Mallinus Pontremulū oblidione relictū, Lucā docere cōstituerat, cum &
Petrus & Veneris accersitis Florentinū facile assentientib; Venetiā demandatū fuisse
primū imperiū se cōsult, duxitq; secum datos & Florentinū equites oclingēto, & & Bo-
nonienlib; trecento, cū quib; ad quadringēto siliensū quoq; trāmisle, omnesq; hū-
copla terra per Ferrarientiē Clugā usq; doctā, Tarasini inde nauibus trāsportata hū-
acceptis cum prædictis simul Venerorū copijs Petrus Paduā primum omnium cōstituit
offensio bello & factis populationib; perterritandū esse. Etenim Albertus Scaliger Malti-
ni frater cō mercenario Germanorū equitatu & peditatu pūncialitā incepte eā & mare
administabat, ut Vberinus Carraria & culus non plecta Pataunia inque ac nobilitas pū-
debat, illum oblata occasione uidere, cupientissime electurus. Substititq; primū Bobu-
lenzē Rubens, ad quem utcum castra illico in dūmūiore morā ideo cōmūta sunt, ut
Mallinus quid ageret prouideret, ut ex eo loco prius intelligeret, q; aduenis tū primū
penus temere duceret, & alius interea parabat exercitus, cum quo Luchinus uicecomes
defunctio nuper nepoti Aetio in Mediolani dominio suffocatus, simul cū Philippino Gō-
zaga Veronā prouiserat oblidere. Suasus etiam, & pecunia & Venetiā adiūta Carolus
Bohemus expectabat ad Petri Cenedæ bellū ad urbū receptionē cū exercitu transmi-
sissus. Primi tū Luchinus uicecomes & Philippinus Gonzaga copijs aucti, quā Mar-
tilius Rubens cāstris & Petro fratre nullus addiderat, ad Veronā castrametū sunt. Subin-
de ac propē eodē die Bohemus quē in Italia deflueret, urbē, illis ipsonē deditis prius
essent adire potius cū. Preterea eodē tempore tribus in locis Mallinus, audacia libripē
sobueniens eū esse cōstituit. Erupationē igit prater Luchini Philippinūq; & Maritū opi-
nionem factā eorū repulit potius q; fudit exercitum, pluresq; in eo cōllocti capti quā
eo cū facere. Liberatus Veronē oblidione respectu Mallinus Patauium se cōsult, habens
in exercitu quē secū duxit equites tria milia, pedites multo plures, ut si facere sibi fuissent
quos Paduē praesidio fratri dederat, copijs, Petri Rubenū baud secus q; Luchinum, &
Philippinū fuerit cū in cōmōdo repulsi. Sed quō itōre apud Veronā uictoria por-
tū est, eodē in Patauinis par penē detrimentū accepit. Germani namq; equites, quib;
plus q; Alberto fratri suo Paduā custodiā crediderat, corrupti pecunia ad Veneros trāsi
uerunt. Acceptis tū ex Vicentiā Patauiū quoque aduē pōnerunt siue equis, siue
milibus castra Mallinus Rubenī castra duob; passuum milibus propinqua cōsult. Quē
ideo ad inferiorē amnis parē habuit, ut Petri Rubenī exercitū intercludere cōmētur, q;
ea tantummodo utā poterat & Venetijs cōportari, magno id quidē cōlloio, sed parua, ut
effectus docuit, prudentia. Si enī Paduā inter & Bobulenā cōfēderet, adempta glicto
erat Martilio Rubenō, & ceteris apud Mantuā coactis facultas ad Penū Rubenī duē so-
cliorum exercitū primariū cum copijs utendū. Aliud etiā in cōmōdo sedenti ad infe-
rioris amnis parē Mallino, Petrus Rubens peribelle immisit. Hæba est braccia folijs co-
lore & similis, Gualdū appellant, quæ per alē hyemē facta, quinīs per affiatū senisq; uici-
bus siliens molis consistit ex ipsiusq; exficacite pulueris, lanificij in primis tinctura con-
sistit. Dimissa igit fluitio superne recens cōstitit ut maxima aqua ulum sua amaritudine
& tetro colore hominib; fumētūq; Scaligeri adimebat. Interclusus tū cōmēatu Ruben-
in, castra mutare coactus est, quæ urbi prius sunt admoda, & in ea illico Martilius frater
cum suis & foriorū copijs ex agro se cōsult Mantuano, & Mestrey oppidū, & Tarasina
urbē cōmēans in ea castra cōmōde poterat cōportari. Admirans hostis audaciā Malti-
nus ad alā urbis partē, quā ad fluitū penē oppidū se cōsult. Sed & ibi tūne Scaligeri
futura mutari cōperat. Betæū enim Luchinus uicecomes tūc cū maximis copijs cir-
cōmfectū. Quē cum in Scaligeri castris audiri coepit, Paduanū in res nouas respice-
re coepit, Vberinūq; Carraria cōditis cum Petro Rubenō fœderib; eum paritē por-
ta cū omni exercitu intro duxit. Albertus uero Scaliger Mallini frater captus, Venetiā
perductū, & in eius coptas odio ducit & populo defrutum est. Mallinum dimissis in mu-
Blondus Hh nidor

An. sal.
MCCCXCII.

neiora quæ præsidij Veronæ accesserat, opē oppressæ Braxæ allatus. Et Petrus Ric-
beus interea dum Montemilicē oppidū infestiore urget oppugnatione, sanctus Padu-
s est relatus, ubi ex eo vulnere est desunctus, Marcellusq; sub ipsam Paduam rebellio-
nis diu febre correptus Venetijs, quō se ad medicos deferri curauerat breui obierat. Nec po-
tuit ita festinus Scaliger accedere, quin Luchinus uicecomes Bexia, & paulo post Berga-
mo potiret. Et Venetia interea, sociorumq; bello exercitus Vincenti oblidebat. Nulla
tunc erat Venetia augendi in cōtinenti halæ solo principatus cura. Quare postq; inuē-
sus paulo ante Scaligeri potentatus in plures diuisas partes suspitione tyrannidis, ut sus-
rat prius formidolosē carebat, pacē sibi enitius perenti dare Veneti cōstituerunt, in qua
adum est, ut Carolo regi Felino, Beluno, & Ceneda uicecomiti Bexia, Bergomo: Car-
rario Padua abq; cōtentione dimissis: Veronā ipse, Vincentiā, Parma, Lucij retineret.
Eā pacem Florentini, qd̄ Lucā ut uoluisse, habere nequiverant, argissime inderū. Cui-
us cōditiones, missis Venetijs oratorib; quum mutari nequissent, petrare, tandem & ip-
si cōquiescerunt. Sed & Benedictus duodecimus pontifex Ro. interea dum id ferat in
Lōbardia ietrusisq; bellū, singulos populos ac principes missio legato, in suis & ecclē-
sæ partes trahere adnixus erat, qd̄ Ludouicū Bazarū post inuocātū in eum ut dūmox,
ex cōmunicationē reddaturū esse in Italiā ferebat. Incipiens tñ a Romanis pontifex, eas
transper delinquit, ut quem regis nomine diu gesserant magistratū, ad ipsius & ecclē-
sæ acceperint beneplacitū. Cōfirmatq; in quinquennium Stephanus Columna, colle-
gas in senatu a populo Ro. acceptis annis singulis uariatos. Iordanusq; de filiis Viti anno
salutis undequadragesimo terdecimo cetero Stephani absentis, quem pont. Auenionem
accesserat, & proprio nomine Senator fuit. Tercio deinde anno quum Stephanus Aue-
nionē se ageret, Vrsus Anguillari Comes collega eius Franciscū Petrarchā postulat
ita in capitolio insigniuit. Pace postmodū Lombardiz a Venetijs data, pontifex proden-
ti, ut tam apparuit cōsilio, sed pessimo in posterum euento tyrannos ē Lōbardis pma-
res in principes legitimos cōfirmavit. Luchino em uicecomiti, & loanni eius germano
fratri, quem Mediolanensem archiepiscopū insinuit, uicariatum Mediolani auctoritate
apostolica ita attribuit, ut quicquid urbū oppidorūq; tunc possidebat, eiusdē uicaria-
tus titulo legitime retineret: Parq; forma Martinus Scaliger Veronę & Vincentię: Gal-
elmus Gonzaga Mantuę & Rhegi: Albertinus Carraria Paduę: Opizzo Estensis Ferra-
rię, Mutinę & Argentinę uicariatus auctoritate apostolica habuerunt, & quia portio Erit
si data iurū esset Romanę ecclēsię, censum illi decē milia aureos imposuit annis singu-
lis persoluentū. Benedicto suffectō desunctio Clementem sextum Luchini quidē & lo-
annis archiepiscopi cōfirmationē uicariatus fecisse inuenio: nec facis scio, an deterum
sit a cōfirmatione alijs faciendā, quod ueritus fuerit Bazarum exasperare, qui de sum in
Italiā reditu multa cōminatus est, atq; etiam Tridentū usq; peruenit: tantq; fuit is tyrin-
uaduentus, ut oblatam munit in urbibus Romanę ecclēsię iuris tyrannidē auctoritate im-
periali accipere nō sint ueriti. Quæ quidē uersutis malo homine, malisq; ut aiunt, audi-
in pōtifficē relata, successores in hanc diem suos multis ac penē perpetuis incōmodis in-
binibusq; agitant. Ioannes enim de Vico urbis Romę præfectus nōnulli in Viterbiū
suum sinib; paternā possidēna hereditate, uicarius in Viterbio imperialis est factus. Eo-
dēq; titulo Galeotus Malatesta, & fratres Animini in Romadiola, Pisauri Fanij in Mar-
chia Anconitana. Antonius Feretranus Vrbini, Diollus & Galeasius fratres Callij. Ale-
gretus Clauellus Fabriani, Bulgarus Mathelica, Imedutus Sancti Severini, Gemilis
Varaneus Camerini, Michael Montisimilonis, Paugonus Cinguli, Nicolaus Boscareus
Elii, & in Romadiola Guido Poletensis Rauēnæ. Franciscus & Sinibaldus Ordeluffi
Forlii, & Casenę, Ioannes Manfredus Fauentiē dominā acceperunt. Eo aut anno qd̄
pacē fecutus est a Venetijs cōstitutū, Martinus Scaliger Luca patris fuerat mensib; Flo-
rentini peste afflictū ualida, nihil minus q̄ bellum meditati erant. Quā primum tamen ex-
cessant elades, quietam foris Florentiā dissidia domi periculosissima uexauere, Baldi-
nang & Frescobaldi familie in primis nobiles, quum urbis statum in meliorem ut quip-
boni existimant formam redigere adniterētur, multitudinis fauore patria surreposi-
tibus eorum in urbe superbissimis solo æquatis, hic cum clientib; magnamini Pē-
sunt delati. Et inde paulo post magnis patris agitari incōmodis adueniunt. Ex noue iū
in Lon-

- A** In Lombardia res per id temporis sunt exorta. Guido enim Corrigenſis potentiffimus Parma nobilis, Rubertus, ut diximus, defunctoris reſpectu liberatus, Mantuani Gonzaga Philippini fauoribus ac ſollicitatione urbis Parmae acceptat dominatū, quem breuit poſt Accius frater ſuus Eſtendiſis Marchionis auxilio per arma eiecit. Factumque eſt, ut Scalliger Eſtendiſi confederatus bellum inuenerit Mantuano, & in Hetruria deſinita preſidiū ſpe amiffa Patra Locā Piſanus pariter & Florentinus habere cōcopuſerint, teneatque ab utroque populo urbs Lucæ cōemptio ad licitationem à Scalligero eſt deducta, quicquid pecuniarum ſponſione præſtuliffet Florentinus, obſides diſtinctorum in Florentino populo mercatorū filios Ferrariæ Scalliger accepit. Pergrandis enim promiſſa erat pecunia, quæ quingenti ducatorum militum aut ſummā quā ſuperaret, in urbe bellis morboque diſmiſſa me fatigata nequiebat paruo tempore inueniri. Piſani interim Baldus, Freſcobaldusque in ſigantib. Locā obſidione cinxerunt, cum tū eſt à Florentinorum omnibus, Maſtinoque aliquot copijs ad Lucæ receptionē, quibus Piſani acie obui ſtrocta ut reſiſtere ſent admiſſi.
- B** ſed dum hinc Florentinus inſtat urgetque, inde impoſitum pridem à Maſtino urbe cepit præſidium, Florentini parat copiarū cum milia à Scalligero nuncijs alia parte urbem ingreſſa eſt. Cōtinuantur tū obſidionem Piſani, in quos Florentini decimo capite mibus die ſummis conatibus eduxerunt, nec deſtitit præſidium Piſanos, ſed ſtrocta obui acie in certamen ruit, cuius finis fuit omnium, quæ ad illam acciderant diem, Florentino populo inſuſcitabilis. Eorum enim exercitus facta eſt ſociſſima proſtrigatio, ad cuius uſciam Florentiſi allatum moeſta ciuitas in abiecta quæque & ſordida deuenit conſilijs. Petrus enim opem Roberto regi apertum hoſtem ſpes omnis cōuerſa eſt, qui pulſio miramini, nec præſidio nec ingenti promiſſa pecunia ut Tridento moueret ad uelut poſuit & præter tyrannos in urbis oppidiſque huius eccleſiaſtici, ut offendimus, inſtitutos. Luchinum uicecomitē quibusque pūctificatus auctoritate tenebat, ambictem habuit ſimiliterque deſtituta ſpe Florentini, equibus ad quingentos à Scalligero Bononiſiſ.
- C** busque habitis, & mille quingentis mercede conductis, Malareſtā Ariminenſem, cui Vnga no agnomen fuit, præſecerunt. Iſque prædictum ex urbe agroque accipiens ampliffimā, Pila norā impetijt caſtra ad pontē Aſcleſis cōmunita, nec facta eſt pugnae copia, Piſanis cōſa capiendæ urbis ſane laborantis ſperem. præſidij diſcrimen adducere ceſſantib. Robertus rex interim poſtquam Florentinos uidit omniſ. Baſani hoſtis fui ſpe, poſtea ad Lucæ cōſeruationem urbis innatū, nonnihil illis præſidiū attulit, Cualtero à Gallia quodāque dux Athenarum appellabat, cum paruo equitatu ad illos miſſo, qui acerrimo ingenio, ſi urbi & meritis nequiebat, Florentini populi gratia aribus exquiffimiffimis aucupatus eſt. Mouerens enim caſtra Malareſtam, ut agro perpopulato Piſano & incendijs late ſugeque offendiſ. Piſanos auerſenda à laribus clade caſtra cogeret linquere, quibus ut nequiebat deſerturi imperij militaria rei apud multitudinē damnauit. Eandemque latē dat in Piſani agri damnis uerſatū poſtquam ex Piſani caſtris nemo mouerat, exercitum Florentiſi re ducentem, perionibus inſecta ſua eſt maledictis, quæ murmurabat rem Florentinā de indiſtra perdiſſiſſe. Lucæ interim, qui inerat Florentiſi populi magiſtratus ſui & præſidiſ. fa luten pacis, exinanitram ſuſona Locā Piſano dedidit. Cualtero ad uſque adeo detra ciones ualere, ut ſiue caſum ſiue alterius inuenerit imprudentia, creditum palamque in populo ſic dictum. Si ducta ad hoſtem copia prope Auſerini ſit fuiſſent tradiſ. Lucā ſaſ. ſiſ. pulliſ. Piſanis poſuiſſe faciliſ. cōſeruari. Et erat ſolito magis diſcordes Florentiſi, adeo ut facile Cualterus quod quaſiuerat, ſeſe equitatu urbiſ. preſiſ. impetraverit. Quod cum eſt factū, mox ut animo ardens oblata amplexur eſt occaſionem. Multis eū parū ſimulacramque odio cōſentientibus phantū rerum deſperatione ſuſcitans, in quod rubeſ. diſſimulantibus, præſectura tinalum in plenariū inſtituit dominatū, & palatū ingreſſ. ſiſ. priores inde ac ceteros repulſ. magiſtratus. Secūtiſ. urbis Florentiſ. caſum Arretini, Piſtorienſes, & Volaterrani Cualterum in dominum recognouerunt. Interea dom Florentini per ſua capiendā Lucā uſiſ. ad eam deducti ſunt tyrannidem, Parmā urbiſ. quā ſiſ. electo per annū unū tenuerat Accius Corrigenſis, Opizoni Eſtendiſi Ferrariſ. uicario tradiſ. erat pleno dominio poſſidendam. In eoque quod Luchinum uicecomitē & dictam Opizonem, aduerſum Guſſefum Gonzagam ſuſcepſiſ. offendimus, bello eū

An. Jul.
Macedon.

motu in uicinos agros hinc inde factae fuissent incursiones, Philippinus Eilensem Fer-
tariā à Parma cū copijs petentem in agro aggressus & Regiū praelio superauit, fugatūq;
ad Padū usq; persecutus est. Vnde factū est, ut Opīzo retinendae urbis Parme desperata
ne Gilberto hortante de sancto Vitale nobili Parmense, et Luchino uicecomiti permittē-
tere cōstituerit. Accedentesq; Mediolanē Opīzo & Gilberto ad annū salutis sextū qua
dragessimū supra terdecies centenum Parmā ipsi uicecomiti tradiderunt. De qua quidē
urbis Parmae à tantis morib; liberatione Franciscus Petrarca illius ecclesiae archidiacon-
nus qui interfuit, ad Ioannē scribens Columnnam cardinalem congratulatus est, Guilel-
mūq; Gonzaga in eandē ascripto partē quies Lombardiae solida tūc est parsa. Per quod
item tempus quā Florentiae alia super aliam in Gualterum ducem Athenasum conuira-
tio detecta esset, atq; in conuictos & suspectos plerosq; crudeliter animaduertisset, unus
uiri uirtute ea ciuitas tyrannū iugum excussit. Angelus Acciaiolus ex summa nobilitate
urbis episcopus, conuocatis ad episcopū ciuib; arma in tyrannum capi iussit, qđ quā
fieri cōpū esset, tyrannus relictū, sedera cum populo sequestre episcopo inq; per quē cū
proprijs, quas à Neapoli duxerat copijs & reb; suis migrare decimo tyrannidū uenē
penultimū est. Sed breuis fuit recuperata libertati Florentie quies, qđ nobilitas de popo-
lo in recuperanda libertate benemerita, cōmunicata tūc ob id meritiū urbis administratio-
ne per uim priuata est. Qđ dum illi ne fieret resistere anniti, expugnare multorū edes,
direptae, & nonnullae igni ferroq; sunt absumptae. Alia subinde pars huius eodē forme tem-
poris cursu magnis moribus agitata est. Roberto regi dux erant nepotes ex Carolo filio,
quē diu antea adolescentē ex Florentina reuersum expeditione in Neapolitano regno
obijisse docuimus, & Carolo Mancello Roberti Germano fratri Vngariae regi pūm ante
te defuncto filius Carolo item nomine fuerat, cui uicenti patre defuncto supersitit fur-
rans Ludouicus & Andreas. Per hae itaq; ipsa anni septimi quadragessimū terdeciesmū cē-
teni tempora, quā Robertus obijisset, relictorū testamentum haeredum, altera nepotū huius-
modi eodē testamento mariti Andream consobrini ex Vngaria ueniēti accepit. Qui
adolescens, sicut Franciscus Petrarca in epistola ad Ioannē Columnnam tunc scripserat
fratris ipsius inuuit uerbis, tali regno indignus erat. In filius Roberti ferentissimi nuper re-
gis locū, qui unum decus aetatis nostrae fuerat, aeternū dedecus iste forexit. Quacūq; au-
tem causa sit factum, Ioanna tūc exola uirum in Auerfana urbe necari quā euisset, alte-
ri item cōsobrino nupit, Ludouico Tarū principi olim Philippī filio, quē Roberti fra-
trē fuisse docuimus. Conata tamen est Ioanna scelus suum apud Ludouicū Vngariae re-
ge ab ignorantie & perditorū flagitio purgare, cuius nuncijs atq; literis epistolā Ludo-
uico rescripsit, quā uidimus in hae uerbis inordinata uita praecedens, retentio potesta-
tis in regno, neglecta uindicta, & excusatio subsequens necis uiri tui probat te fuisse par-
ticipē & consortē. Id uero scelus Roberti regis praestantissimi memoria ad eo omniū
Italis excusum fecit, ut Ludouicū ex Vngaria, multi de Italia ad ueniendū hortati sint. Ve-
niensq; in Italī cum paratissimo exercitu, ingressus primos resistere auos repperit Sal-
monenses, quos ab eo captos fuisse Petrarcha ad Barbarū Salmonensem scribens quā
affirmit, fauores tū illi oppido spōdet à tribuno plebis, qui tempus Romae tunc resiste-
re adhibebat. Idq; praeclarum & dignū memoria facinus uidet aliufcule repetitū. Scito
Clemente ad pontificatū assumpto Romani sicut & prius ab instituta ex sua nobilitate
Senatorib; pontificis Romani cōsensu gubernabant. Nāq; post Stephani Colinae qua-
quennū Rainaldus de filijs Vrsi, & Nicolaus Hannibaldus Senatoris fuisse. Quorū alio
seculi sunt anno Iordanis item de filijs Vrsi, & alter Nicolaus Hannibaldi de Hannibal-
dis filius. Et ad anni de quo nunc scribimus septimi quadragessimū inieit Petrus Agapiti
de Colina, dñs Castri Zinzani, Robertusq; Vrsinus sublecati sunt. Eodēq; anno ad lu-
nij mensis finē Nicolaus quidā Laurentij ciuis Ro. & scriba in capitolio publicum celis-
ut tunc uisum est animo, pulsū Senatoribus capitolium per arma cepit, tūcūq; filius il-
fuit populi fauor, ut rem ad libitum Romanā quocūq; uoluerit decedere posceret. Vbi
tūc est modestia, titulumq; in hanc maxime formā, qui alicubi in urbe publicis aedifici-
is inscriptus, assumpsit: Nicolaus seuerus, & clemēs, libertatis pacis iustitiaeq; iustitiae
ac sacrae Romanae reipub. liberator illustis. Hunc uirū adeo admirati sunt omnes Italiae
populi, ut pauci fuisse uideant, qui non eum maiora gesturum esse, & priusnam Romanam

An. Jul.
Macedon.

H

1111.

A redditurum rempublicā aut timuerint, aut optauerint. hinc nullus defuit principū, nullus tyrannorum, qui missis oratoribus gratiam eius, pollicendo, hortando, suadendo aut cupari, & sibi parere non quæsierit: minores uero, de quib. est dictum, in Romani iuris ciuitatibus & oppida in uicinos creatine populi eorum rebellassent, uenit, obsequiū, si deq. integritate scripto & per oratores exhibuerunt, proximioresq. urbi plenariam im mediatamq. subiectionem exhibuerunt. Quin etiā cōstat, extremas Romani olim impēriā provincias ad reuiscēntis Romanæ reipublice famam exultauisset. Quod quidem affirmari nō sumus, nisi hæc omnia Franciscus Petrarcha qui interfuit spēsissime scriberet. Satisq. fuerit unius epistolæ particulam ponere, quā ad Carolū Lucemburgensem declaratū Casarē in hæc uerba describit: Ecce nudius tertius caput extulit quidā ex plebe Romana humili, non Ro. rex, non cōsul, nō patritius, & uix bene cognitus Romanus ciuis, nullis sociorū titulis, nullis maiorū imaginib. deniq. nullis ad id temporis uirtutibus suis clarus, qui undecim se Romanæ libertatis assereret, obscuri hominis clara professio, sicut ut scis Thracia cupide manus dedit, imperia accepit. iam sensim omnia Italia sequebatur, iam Europa, iam totus orbis in motu erat. Quid minus opus est non legimus illa, sed uidimus iam adesse, iustitia & pax, & harum comites alma fides, tranquilla securitas, ad postremū aurei seculi uestigia uidebant. Ille tñ in rerum principio peraruit, nolo sibi culpam dare, nec alteri, nec eodēmmo hominē, nec ab soluo. In alia uero epistola ad dictū tribunalū scripta de eius mutatione morū certius apparet. Suntq. hæc uerba: Dolens moestitūq. audire, non te populū, ut solebas, sed partē populi pessimā amare, illi obsequi, illam colere, illā admirari: ubi nunc ille tuus salutaris genitrix, ubi ut cōstituit loquar, ille bonorū operū cōsultor spiritus est, cū quo assiduū colloqui paraberis, neq. em talia fieri posse per hominē uidebant. mirumq. est quoniam modo hic uis desisteret a bono principio, intelligere. Ad septimū nāq. mensem, nullis, ut aliqui imperite tradunt, Romanis pontificis, aut Romanorū persecutionibus est expulsi, sed sponte sua, & omnibus ex suis etiā domesticis omnino incisijs mutata ueste, Roma per obscuram noctē profectus in Boemiā usq. ad Carolū se contulit. Lucemburgensem Boemiæ regē Ioannis filium, de quo superius multa diximus. Eum enim literis & multarum linguarum peritiā ornatis, Clemens pontifex ab electoribus in Bauariā dederat depressionemq. in Casarē fecerat declarari, ut existimarent nonnulli tribunalū nostrū fœdera cum illo, ut cōstitueret accessisse. Is uero rex pusilli, quod effectus omnes postea docuerunt, animis, tribunalū Auenionē in uinculis pontifici dono milit. Is Salomone recepto Apēnīnū transgressus omni regno facillime est potitus. Ioannē tñm & Ludouicū Tarentinū uir suus fuga sibi à principio consulens in prouinciā se receperant, relicto ad Neapolitani regni custodiā ducē Dyrhachinō comitē Grauinēnsis Roberti regis germani fratris filio, quē cū relicto à Ioanna præsidio ausim repugnare Ludouicū Hungarū rex capiti capitali supplecio afflicti fuit. Pestis interim ualida uniuersum penē orhem, & in primis Italiā depalecebat, nec erat alicubi, aut cessatio, aut impatris morbi, ut oēs una deus ruina populos destraturus uideret, quamohrem Ludouicū rex relicto in præsidium regni Hungari cum peditatu equitatuq. fidelissimo ipse in Hungariā tertio mense tñ aduenerat. tñ reuersus, Luchinō interim uicecomite defuncto Ioannē archiepiscopus frater suus dominatum atq. attributum pridē à pont. Romano Mediolani uicariatum accepit, ut prudentia singulari, regios spiritus humilitatis ac quietis ostentatione studens occultare. Genuensesq. & Veneti eodē tempore bello inuicem gladiabantur acerrimo, cuius clades mari muto illic stragem exacerbat, quā ingentē pestis in utroq. populo, sicut & alibi per Italiam tunc agebat. Scribit Franciscus Petrarcha duci & concilio Genuensī post uictoriam de qua superius in noni Gregorij gestis rebus est dictū, à Genuensī populo de centis Frederici imperatoris & Pisanorū tremibus habitam, Genuenses nazali pægio cū Venetis depugnasse, per culas uictoriā factū sit, ut nullus inuallū Genuensī toto se pelago mouere auderet. Sed uariante deinceps fortuna, & aliā uicerant, & uicti sunt Genuenses quemadmodū suo tempore ostendimus. Nunc de tribuno urbis Romæ dicendū duximus. Perductū Auenionē, & summū asserendū libertatis Romanæ ardorē animi ingenuitatem, nullus qui palam redargueret est inuētus. Soliq. qui adstant pontifici adulatoris, ut domino gratificarent, aliqui tenendum carcere, aliqui ultimo afficiendū sup-

Blondus.

Hh 3 plicio

placio censuerunt. Variantibusq; sententijs autor est Petrarcha opinione poëta orbem nostrum solâ cõseruisse. Erat em̃ Nicolaus planè non indoctus, qui poëta lectissimè, & la florica cõmuni usû frequentatissimè nec poëtica attingerat, neq; quicquâ soluta oratione præter spectantia ab itabellonica scribere aggressus fuerat, minori itaq; iudicio in ceteris est coniectus. Suscepit item eo tempore pontifex Clemens regni Neapolitanæ rum ecclâ, Guidonemq; Portuensem episcopum cardinalem ex Lemouico sibi affines sedis apostolicæ legatû in Italiam misit, quo curante Ludovicû inter Hungariæ regē & Ioannam pax ea conditione cõstituta est, ut Ioanna reginali uti titulo in regnû relinquit, qd Hungariæ rex reddidit, Ludovicus Tarentini principatus titulo siue maritæ, siue adulter apud Ioannâ uteretur. Cõtinuata interim, auclaq; in sequenti annum pestis, maiore hē q; inchoauerat collusione Italiâ populabatur. Pontifexq; Clemens sextus interea p̃tenti bus Romanis concessit, ut annus iubilæus, quem octauus Bonifacius sacra urbis loca uisitantibus ceterimo quoquo anno esse uoluerat, anno esset singulo quinquagesimo. Quobrem factum est, ut Romani cõsenserint quatuor cardinales a pontifice deputet, quib; reformandi urbis Romæ statû potestas fuerit attributa. Franciscusq; Petrarcha ad eos scribens cõsiliâ atq; orat, ut senatores, p̃m̃icue sicut dederit casus ex plebe & nobilibus, uel potius ex ipsâ plebe solos deligî sumiq; constituant. Alserens nonnullos ex his, q; nobiles dicebant alienigenas, ac multos esse in plebe annumeratis ignobiliores. Et erat Petrarcha Colūnensî familiaris de ditissimus, sed meliorē, ut existimabat, urbis statum prætulit. Siue aut cardinales cõsenserint, siue Romani aliud tolerare noluerint, uideo per sexit ipsius Clementis tēpora, cui Sarræ fuit agnomen Colūnensem & Iordanē de m̃p̃ Vri fuisse senatores. Quorû tñ timo præter solitū morē additū sit, qd essent p̃ pont. declarati. Dum ea Auenione apud pont. & Romæ agerent, pestis per Italiâ timor debarbata annis id præstiterat beneficent, ut duo & uno de quinquagesimo annis, nihil ferme bellorum alicubi fuerit. Vix em̃ deni, ubi labes minus nocuerat, ex centenis superfluitas erant, cum multis in locis quini superfuissent, aut sen. Auumq; ego meû Gasparem Blondiūq; penumero dicentē audis, se qui septē tunc amiserat fratres, loca uidisse in Romadioli, quæ penitus manserant populo inanita. Florentini tñ per id tempore Vboldem gentem alicubi domuerant, Francisci Petrarchæ ciuis sui fuerit cõmuni, qd duos in Apennino eius amicos uices Florentinos a suo dimissos consortio, & in patriâ redeuntes iam eul oppidâ egressi. F. V. baldinorū Apennino proximis interfecerat, Collē quoq; & Gemintanū oppidâ. Volaterrano proxima agro, sacra sunt tunc in Florentini populi potestatem. Annus tunc aduenit iubilæus, quo tantâ Romæ pressuram potius q; frequentiam populorū Petrarcha q; inter fuit, fuisse reuert, ut nihil obfuisse pestē appareret. Sed ex omni Europa Christianâ professâ nomen illô confluēbat diebus singulis multitudo. Eodemq; anno Mediolani pestem solito maiore cõtinuasse Petrarcha asserit. Nihilq; minus Ioannes archiepiscopus, nec anni, ut appellant, sacri reuerentia, nec pestis terror abstinuit, quin oblata a sacrosolis Bononiâ, ingenti per Italiâ suo aditūxerit dominat. Quæ cõmotus indignitate pont. Clemens legatû in Italiâ mittens, Mastinū Scaligerū Vironensem, & Florētinos, aliosq; de Italia, quib; ea archiepiscopi potētia esset formidolosa, in fœdas cū ecclesiâ colligari curauit. Sed ad primos legatû conatus Scaliger est defunctus archiepiscopus ingenio, & mala in pontificē uersuta uis, Canemgrandē Mastinū libe ac dominatus succellorem, cunctosq; Romandiolē & Henricū Gibellinos in sua uix fœdera, Bernaboue nepote Bononiâ cū copijs ire iussit, qui molâ ciuitatē unicuique pontifici & ecclesiæ subditam expugnaret. Dumq; Imolæ durat obsidio Florētini, Pistorienfes, & Pratenfes aggressi, quos dubitaret ad Mediolanēsem inclinaturus armis subegerunt. Bononiâ quoq; in rebellionē promissis aduersæ factioni præsidij cõtracta molâ. Quobrem archiepiscopus Ioannē Alelegium uicecomitē cū barbaris quinq; milib; sic em̃ tunc bene armatos equites appellabant in Henricū misit. Qui Apenninum transgressus, prima ad Pistoriâ fecit castra: cumq; urbē præsidio firmatâ, capiendispē daret cerneret, ad ipsâ se conuulit urbis Florentiæ suburbana, quæ cū satis uastata essent, nemine portis Florentiæ in pugnâ prodeante in agrum se conuulit Mugelland. Saccon Tullius interea uicecomiti illudens nōnulla in Aretinis cū recepisset sui olim domini loca Anguillarî de Perusina sibi subegit, eiusq; frequētî auxilio, Burgi ad sepulchrum primarij

- A** In regibꝫ iuridꝫ ecclesie oppidi incolæ vicecomitis archiepiscopi imperiũ accipere. Veneti etiã eo anno triremibus triginta armatis, quartũ præfectus fuit Nicolaus cognomine Pisani, quatuordecim Genuensium triemes inuaserunt in Italiã nauigãtes, ex quibus decet intereperit, ceteræ Christi de fuga perueniunt, ubi renouata classis est nonis triumuium, & datus est præfectus Philippus Auriã, qui Nigropontũ aggressus Veneti insulã, claudibus illã nonnullis afflixit: Choam deinde Venetorum in Ægeo pelago insulã ducenti eius populi est portus. Clemens pont. per id tẽporis Ludouicum Tarenti principẽ corona regni Neapolitani insigniẽ cõsecisset, pax cum Ludouico Vngariæ rege cõsobrino renouata est. De qua re Petrarcha ad Philippũ Causlicensem episcopũ in hęc uerba scribit Rex Siculus delatũ diademã recepit, interq; eũ & Vngaricũ regnatore pax nũc æterna euenit nec gratis id pont. fecisse uidet, urbẽ em Auenionensem à Ioanna regina, cuius patrimonij iuris erat, in uenditionẽ accepit, precijq; dissolutionẽ permutata est in pecuniã feudi, quã Ioanna pridẽ coronata p. regno promiserat. Et Auglestanus uicecomes interra Scarpensis Mugellani agri oppidum, quod est uia Bononiensẽ, de Florentinis diuisione obledit, quæ dum cõtinuaret oblidio, Senerdes, Aretini, Perusiniq; in noua cõ Florentinis aduersus uicecomitẽ foedera cõserũt, Pisaniq; licet animis cõsenteant, ut bellũ in Florentinos sociosq; susciperẽt, nullis præsidiorũ premiorũq; & primariis in Hetruria pollicitationibus adduci sunt passi. Aduersabat em sibi Giambacuta familia tũc Pisani primaria, quæ cõperet Florentinẽ Sacconi in Tortasum multa Perusinis Aretinisq; dũnam quum intulisset, Cortonũ uicũq; solũt cõsistere, uicecomiti adharere coegit. Oratũ inde per legatos Romanũ pontificẽ locũ bello Hetrusci, præsidiaq; aduersus uicecomitẽ petitũ flectere quĩ nequiuissent, ad Carolũ in imperatore electũ præsidia, spem, conatũq; uenerũt, cui tẽtũ tunc elegantẽ epistolã Petrarcha scripsit, ut in Italiã se cõsueret. Quod quũ Clemens pont. resciret, absoluto à cõsiliis Mediolanẽsi archiepiscopo, Bononiã in uicariatũ sub annua duodecim millib; aureorũ pẽsione cõcessit. Pariterq; paulopost idẽ archiepiscopus ciuitatẽ Carolũ aduenũ in Italiã adductũ cupiensimẽ bello socijs de Hetruria populis pacẽ obtulit, quĩ illi Bononiã cõcessionẽ à pontifice factã ægerime ferentes facile sunt amplexi. Itaq; apud Barasẽ oppidũ in hęc foedera, ut Mediolanẽsis educit Hetruria copijs Pisano Lucensesq; linqueret medios, quos neta tra partiũ lãdere, aut sibi subijcere posset. Reducere nũq; locũ conclues quotquot in bello patria eijs cõsigisset, Sacconi & agnatis Aretini agri paternæ hereditatis castra reddeat, & Cortonã in Mediolanensẽ ptectione retenta, Burgũ id ad sepulchrũ deducto præsidio liberũ esse permetteret. Dũ ea in Italiã uiget quies, sextus Clemẽs pont. Auenionẽ obitũ alij pariter Lemouicẽsem, pariter sextũ pũificatos nomine lemoicẽsi habuit successore. Eratq; is saluti annus à quinquagesimo secundus terdeciesq; centenus. Isq; quum curã purgasset prælatũ in ea desidentibus, quos ad suas quẽq; ecclesias iussit, nihil duxit antiquius, q̃ legatũ in Italiã mittere, à quo urbes & puincix iuris ecclesie rãnis uideatur recipere. Legatũq; fuit Agidius de gente Carilla nobili in Hispania, Sabinorũ episcopus cardinalis, uir quo ad uires potentatũ licuit, Trasano, Hadriano, & Theodosio uicinate acquirandus, quos principes Hispania Romanæ reipublice præstantissimos pridẽ saluberrimosq; dederat. Venetorum interea, Genuensidq; bellũ cõtinuauerat, in quo imperator Constantinopolitanus & Aragonum rex Venetorũ societati accesserant, de qua quĩ primũ Genuenses facti sunt censors, sexaginta triremum classe, præfecto pagano Auriã emisisset, imperator uero quadraginta, quadraginta Veneti Nicolao cognomine Pisano ductore. Et Caselanũ præfecto pontis de sancta Paula triginta armare. Quĩq; in Bosphoro tribus à Cõstantinopoli passũ millibus tantæ cõcurrissent classes, imperatoris primũ intacta cecidit, Venetosq; Castellanos elade magna Genuensũ afflixit, quo in prelio Caselanorũ præfectus cecidit, de quo prelio Petrarcha ad duccẽ, & conciliũ Genuensũ populũ scribens, pacem cum Venetis suscipiã, sic dicit: Vicisti, cõquiescite, nequis uestrorũ morum putet oblitus, spumaniẽ hostiũ uestrorũ cruoribus Bosphorũ uidimus, quando ad uesperã uolentissimo flante auxilio inter Cõstantinopolim & Chaleedonẽ trũ ualidissimũ gẽnũ in uos factũ incursus est, illa à meridie uenientibus, Agilipoli em soluerũt & Veneto adiunctis, atq; ideo uelã facientibus uobis contra hostes, cõtra Venetum, cõtra mare pugnantibus, pernox citũ

Ann. sal.
M. ccc. lxx.

prelium fuit, postremo proximâ in hac pugna sine intermissione prostratus est, & quo magis postestas miret, nox brumalis fuit. Ad secundum uero Innocentij pontificis annum Veneti Catalanique bello socij Genuensium classe ingenti apud Corsicâ superatis tremes ex fuit, sicut Genuensium monimenta habent, unam & quadraginta captas, uiris ut erant armatis plenas demerferunt. Præerat uero Genuensium classi Antonius Grimaldus, Cate-lanus Bernardinus de Gabreta, Venetæ Nicolæ nomine Pisanus. Et eius cladis acceptæ causa facta est, ut Genuenses Ioânes archiepiscopo Mediolanensi se suarj submisissent. Quâ re Francisci Petrarchæ uerbis epistolæ ad Guidonem Scutæ archidiaconum Genuensem narrare libet. Sed, ut uidetur, iacet, uicij sunt: quibus stantibus & inuictis de nulla fortunæ iniuria desperandum erat, audioque nullâ magnificis uocibus locum esse, cecidisse animos uictis, & agitari apud eos humilia dicâ an cautiore consilia: & quam infra dicit Petrarcha, Genuenses misisse ad archiepiscopum oratores, subinfert, princeps legationis in hac sententiâ uerba fecit: Se iussa populi, urbē, ciues, agros, mare, terras, oppida, spes, opesque fortunæque suas, postremo diuinâ & humana omnia in fidē eius domini commisit. Vt tunc suscepit archiepiscopus aduersus Venetos bellū, & Veneti ecce contra Patuinos, Veronenses, Mantuanos, & Ferrarienses, & in Hetruscis Florentinos, ceterosque, quibus uiciorum mitis potestas formidolosus erat, in belli societate se offerentes cōstituti fœderibus acceperunt. De qua etiâ re scribens ad Andreâ Dandolum Venetorum ducem Petrarcha, pacem pariter suaturus sic dicit, Vidisti faciem utriusque fortunæ, uicti tuisit atque uictis. Quamuis ut est mens hominū indomita uincēdi præcupida, primum fore negauit, nō cōtendunt uiceris semper, computa quæso quid tibi, quid rei publicæ, uictorisque accesserit, minus pfecto auri, minus est sanguinis: putabas igitur cū Genuensibus tibrem esse, quod ipsum flebile nūntia ac misera erat, & iā cum tota penē Lombardia bellum geris: & quod inter hæc mala non uicini posuerim, ab hoc etiam tali uiro tamque pacis amore dilceditis, cuius nescio an uirtus, an fortuna mirabilior sit. Annos interim idem narrat saluti quantus quinquagesimus terdeciesque ceteris, in quo Paganus Auri Genuensium classis tremisque uiginti quinque præfectus, Nicolao cognomine Pisano Venetorum classis præfecto apud Sapientia Peloponēsi promontorio cōgressus superior & plene victor euasit. Captusque Nicolæus cū milibus ad quinq; Genuam in carcerem est perductus. Quo item anno uocatus à Venetis socij de Italia populis Carolus rex Boemus, tandē in Italiâ ueniens, Paduæ copias ē Germania expectabat: cō altero q sequens est anno Ioânes Mediolanensis archiepiscopus diem obiit, nepotibusque ex Luchino fratre Bernaboui & Galeatio dominatus ubiq; in Italia, præterque Genuæ salus mansio prius tamen q; Genua rebellari. Bernabos & Galeatius prædicti inter Venetos Genuensesque pacē æquis cōditionibus composuerunt. Perij id temporis Carolus Ioannes Constantinopolitanus imperator in patriâ redijt, pulso per arma Cataculino impetij imperatore. Et ipse actū id facinus Francisci Gatellali Genuensium trisemio auxilio. Quamobrem illū imperator Lesbo insula, quæ & Mytilenium dicta est, donauit: in cuius nepotē potestate nunc etiâ durat. Et Carolus rex Boemus per id temporis docentem Gonzagâ Guidonē sequutus, Mantuam se contulit, motus ibi expectatorus, si qui in dominū uiciorum miti cōciderentur. Et Romæ Ioannes Vilius, Petrusque dictus Serra Columenensis senatus erant pontificis Innocentij consensu & autoritate à populo cōstituti, quos rem Romanā probe administrantes ad sextum pontificatus Innocentij mensē Franciscus Barocellus per arma deturbauit, tribunatumque inuasit, cuius fuit titulus, Franciscus Barocellus scriba senatus, dei gratia almx urbis tribunus secundus, ac Romanus consul. Quod quū pont. intellexit Romani insani furore alterius repercutere est aggressus. Nicolaus enim Laurentij carcere Auenionensi liberatum ad suū restituit tribunatum: cui Romanum ampla cōmissi à pontifice magistratus autoritate uenienti fauores à nobilitate, & cū secuta plebis parte impedi sunt. Et deiectus capitolio per arma Barocellus, in carcerē coniectus, post uariante inter utrosque populi fauore eductus, ac cōsolus est. Sed Nicolaus immemor se illū fuisse, q primo tribunatu in tantā de se orbē olim Romanū aduerset expectationē, mira coepit insania debacchari. Nobilitatem nāq; edicio pellere coepit, eū ea qua uoluerat celeritate nō pareret, armis re cōficere cōstituit in primis in Catalanēses eo plus daturos sibi gloriæ, q potēiores erāt, impetus est factus, parallelus illi

Anno Id.
Martij.

G

edicta.

- A** edicto, si furens tribunus nō magis hēsitantes opprimere uoluisset, q̄ tolerando permittēte, ut in ampla, quæ in Prænestinis & Campaniæ possidebant dominia se conferrent: & si emigrabant armati elenctum famularumq; multitudinem cōstituti, quum ad portam Esquilinā, quæ tunc sicut & nūc sancti Laurentij diceretur, tribunus plebeiōrum & ipse stipatus turba illos impetijt: confectoq; prælio loīnes Stephani senioris filius, duosq; nepotes cōsolli cecidere. Tumultu inde per urbē exaudito, qui aliquot cōtinuatus est horis, ciuium multatudo in Columnensium fauorē incubuit, ex deoq; in plebeiis tribunis paruum cōmissa est. Repulsiq; tribunus quum in Capitolium se saluū seceperet, mox obfideri timens mutata ueste fuga prolapsus est, quē qui recognouerunt forē obui ciues ad infimas cliui nunc Capitolini radices lacerū posuē q̄ cōsollium interfecerunt. Forē qui scripserunt, Stephanū seniore eo in prælio cecidisse: sed Petrarcha diu post ad eū in hęc uerba scripsit: eodē anno fatali illo primogeniti tui, ac nepoti casu. Fuisse uē scriptores ex Gallijs, qui hęc omnia in sexti Clementis tempora coniecerunt. Quod si falsū sit, Petrarcha Columnensi familie dediuimus, nunquam extantes, quum alibi, tum in sine titulo epistolis in Laurentij Auentionis carcere agentis fauores scripisset, quā alique ad Iacobum Columnensem cardinalē inscriptæ sunt. Post eam tribuni ex dē Guidō lordani de patris officij senatoris primi anni pōtificatus Innocētijs solus expleuit, quū alio qui sequens est anno pōtificis permissione, Lucam de Sabello, & Franciscum lordani de Sabellis Romanus populus fecerit senatores, quos postea in magistratu sequuti sunt Sarra Columna, & Nicolaus de filijs Vili Nolanus comes. Traxerat inierat Carolus rex diuturnā Mātor morē, cuius præsentia timor uicecomites cōtra se ille expectauerat, cōcordes effecerat. Quare ad solā anhelant coronationē socios belli de Lūbardis cū uicecomitibus per indurias quietos reddidit, & Mediolanū delatus ferrea de more coronam insignitus est. Inde Romā periturus subleuit in Pisani, receptusq; in urbē sacrosos utriusq; partis, a quibus introductus erat, pari ingratitudine deprellit. Senēses illico sese illi abiq; ullo fodere permiserunt, pariter Volaterrani, pariter Minturnes fecerunt, nec abesse poterat, quin Florentini iugū fuerint accepturi, nisi pecunia uictus sese fleclit, ac eis subacti proflernāq; permittisset, unde Petrarcha in epistola, quā ad Nerū Mortūm Foroluiensem tunc imperialē secretarium data, sic peribelle iocatus est. Quod uero de patria mea scribis, late admodū audiui, nihilq; miror qd̄ de tui potestate licet illi me cauellas es, auro em̄ omnia obediunt. Quo in loco Petrarcha si quicquid inquis aut uiribus fieri cōtingit, fama celebratum accumulatur. Tandē peruenit Roma Carolus, & a duobus cardinalibus, quos ea de causā Innocētijs papa miserat, coronatus est, ea tū præscripta conditione, ut nec Romæ, nec in Italia moreretur. Quod quidem Petrarcha ad præscriptū Foroluiensem Nerū sic scribit: Omnis potestas impatiens consortis erit, cuius rei li quæ antiqua nō sufficerent, uerēor ne recens nobis exemplū casus atrolerit, neu iam pont. Romanus principem Romanum Romæ esse ueruerit, quod fama loquitur. Is nūc diademate contentū, ac imperij titulo Romano non solum pascitur, sed iubet, & quem dici imperatōrē sinit, imperare nullo modo sinarus est. Ad ipsum uero Carolū Petrarcha sic dicit: Nescio quid Romano pontifici pollicitus iurando interpolato, quasi miro ualido, seu monte inuoluo eō mane urbis aditu prohiberit: quænam ista superbia est, principē Romanum publicæ libertatis autōrē libertate priuare, ut cuius esse debent omnia, ipse non sit suus? At primis quatuor Innocētijs pontificatus annis Carolus imperator, his de quibus diximus, per Italiam gestis rebus Romæ coronatus in Hetruriam, inde in Lombardiam, moxq; in Germaniam redijt, & omnia ubique concessit, ex quibus pecunia abradi potuit. Alterum uero eodem panter quadriennio uiderat, senēscitq; Italia ex Hispanijs uinum, cuius fama in iratam usque nostram uirentissima floruit, Egidium cardinalem pontifici, ut ostendimus, legatum. Is enim omnia de Romanodiola, Picenōq; seu marchia Anconitana, & patrimonio sancti Petri, quæ tyrannus Bauarū insurgente diximus inuasisse, receperat, paucis admodum exceptis, quorum uicariatum facientibus imperata possessionibus concessit. Hijs Galeonis Malatesta, & Guido Polentensis in Romandiola, & Varanensis in marchia fuisse: nec inueniunt est obstinatioris quādam rebellionis, Francisco & Simbaldo fratribus Ordelsis, quos perpetua duorum annorum obfisione Foroliuo, Foroq; Populio, & Cesene urbibus, sique

castellis

castellis supra eas ad Apenninum undiq; pertinentibus detrahit. Quia obsidione quæ
 hi premerent, legatos ad pontificem mitterentes, intercessionem uti sunt Iacobi Colonna
 si Romanæ ecclesiæ cardinalis, qui studio patriæ Italiz illis lauens, eorum deduxerat,
 ut si partem dominatus vel minimam dimittere uoluerint, reliqua potuerint, sicut Ma-
 latesta Polesinusq; retinere pro ecclesiâ & pontifice gubernanda. Sed Franciscus præ-
 ceptis ingenio respondit, sese nunquam oppidâ Salutare, erat enim omnium exile, ut dicitur
 tat adducti perueniriq; passurum. Paulo post quæ urgeretur Franciscus, statumq; recogno-
 sceret suum, ab eodem cardinali pariter orato id breue habuit ex ipsiusq; carminibus re-
 sponsum. Defecit in salutare tuam anima mea. Petrarca uero, quæ Cechus Mellis Po-
 toliniensis epistolarum Frascisci Ordelaffi magister uir doctus, hinc extantibus episto-
 lis, metro eleganter scriptis opè ita rogauerat, in epistola admonuit exte his ex Consi-
 lio uerbis. Ita fac, quasi quæ ludas iherosolymis quod opus est actu non cecideris, id uirtute sup-
 plex. Dilexit uero postea Egidius cardinalis patri nostrâ in qua ararium habuit, quod
 potius pecuniarum hortum dici potest. Nam oēs pecuniaz, quibus tanto bello legatus
 ipse excitandisq; ubiq; archibus indiguit, Auentione deferebantur. Earq; agasones in lat-
 eris cunctis haud secus, quam frumenta conseruere, Forulniumq; comportabant, de pœnebus
 uinç in gentis Spiritus ordinem parte, quam nos postea pueros ob sacri memoriz imi-
 sere delectabat. Arcei aut legatus exoruit, quas per omnē terram ecclesiæ turis exte-
 re uideamus. Dedit enā cardinalis Egidius extantes in prouincijs constituentes omni-
 bus liberrimas, & alia fecit ex quibus uir excellentissimus optimusq; est habitus, & nobi-
 lissimus pont. illi dedit ad anni legationis quinti initium successorem Adrianum Bur-
 gundionē abbatem Cisteriensem, qui prædecessorum uirtutibus & famæ parum nō spō-
 dit se uidet. Deductus uero est Egidius à Malatestis, Spoletensibus & nobilibus pluri-
 mis ad Herminia Lucensium fines, unde Auentione reditura terra iter ingressus est. Inter
 rex Carolo imperatore primū, post Egidio cardinale Italia proleptis uice omnes ca-
 put attollere coeperant. Ioannes ille Aulegiatus, quem ab archiepiscopo in Herminia
 cum quinq; millibus Barbutis missum fuisse ostendimus, pace, ut docuimus, ab archiepiscopo
 scopo Herulesis data, Bononiam acceperat gubernandam, passiq; fuerant Bernabos et
 Galestius frater, quam dicitur imperator & Egidius Italiz incubuerit, Aulegiano armis
 instructissimum, & ingenio audaciq; quod nouerant, præstantissimū, urbē illā huius-
 quaq; minori custodiā indigentem conseruare; qui primū uero ita liberati sine ex-
 ternorum suspitione, Bernabos Bononiam ab Aulegiano petitam, priusq; ille potuit
 respondere, armis est aggressus, Aulegianoq; eū primo relictis insultis suas in metum
 uires, & imparem se agnatis dominatu recognoscens, foedera cum Cluniacensi abbate
 pontificis legato iniit, per quæ Bononia ecclesiæ permissa. Firmata ipse urbē Picenī
 cepit uicariari perpetuo possidendā; nec desinit Bernabos, quin suam, ut aiebat, urbem
 repetens bellum legato in ipsas usq; urbes Bononiz portas intraret, quod magno uita
 que nūc est gelum. Quis item tempestate Florentini Pisaniq; suboris ob portione con-
 tentionibus bello graui deurnoq; conflictari coeperunt, in quo Pisani conductis mi-
 cede Anglicis equisq; ad quatuor milia, & tonidem penē gētis eiusdem pedibus se
 peniores fuerunt; uenerunt Angli ex Gallijs, ubi diu latrocina exercuerant, quos
 Pisani partim mercenarijs, partim domesticis copijs in eo bello prius habitis conuulsi
 sent, ductum est ad Florentinā mixta, castray in Paritula firmata sunt, quæ dum qua-
 triduo continuantur, & ad portas insulubus factis, & præda undiq; abacta, & ossium
 incendia sunt commissa, nullq; ex urbe in prælium prodeunte, itum est in superiorē
 Arni uallem, Fichinoq; expugnato, maxima eius regionis castellorum pars uenit in Pi-
 sani populi potestatem, nec prius fuit direptioni incendijsq; modus, quam ubi ea con-
 mitterentur desisse cepit. Quum tamen interea Angli milites hinc deorsum uersum
 Mugellanos, inde penetrarent in desuper proximos Aretinos ad ciuitas, quam infestis
 uiz portam Florentinæ totis copijs duplicatis, ad quam agri partem eo frequenter
 bus, quo maior suppetebat copia uillarum incendijs debaccharum est. Erat Florentina
 tunc ductior exercitus, sed modici Pandulfus Malatesta Ariminensis, quem uicem be-
 lo egregium paucitas copiarum hosti contemptibilem, ciuitati uero reddidit odiosum,
 adeo ut is, si denegatus fuisset cōmestus, libaliquiddo cōstiterit ab eund. Sch. ipam
 hycm

- A** hyemis aduentu Pisani ditatum præda exercitum, Pisas ingenti latius reducere. Altera quæ sequuta est æstate, Pisani tribus milibus aucti Germanis equitibus maiora uni genere intentarunt. Et Florentini pariter equitatu peditatumq; maiorem acceperant merce narij, sed non tñ ut esset hostium exercitus cõferendus. Pisani itaq; uenis initio per Lucẽ sita in Pistorienfes Prætenesesq; uendo uasitandoq; delati, in agrum Mugellanum æstare iam media peruenire, transgressiq; ad alia Florentini agri partẽ ad sextu pouslper con sedere, quibus in loca maior solito uasitas fuit, circumducebatq; Pandolus, & quom ali uo per copiarum tenuitatem sibi non liceret, hostem liberiore discurfu p uiribus prohi bebat. Florentini uero sui tante cladis ante oculos insillitæ iracundiam in ducem sui ex ereitas euomebant, quamobrem Pandolus petito uehementiori animo cõceatu impe rato dimissus, Ariminum se cõsulit. Pisaniq; liberiore peragari discurfu, ad Florentia portam qua itus Bononiæ duxerunt, oppugnationibusq; ostensis maximus Florentino populo timor incussus est: quæ dum fieret ostentatio, Pisanus exercitus in eo urbi circui tu, & in Fesulani mœdia radicibus parte Florentini agri omnium angustissima nobil inta ctum integrum uereliquit: & ut ager omnis penitus cedatet, ad uiam transgressi, qua Pise petunt, portam illam agri partem reliquis per ruinis & incendiis reddiderunt. Inde per Arni superiora in Arenos quum esset ductum, populatorem incendijq; late cõ missis ad æstatis finem exercitus abunde ditatus in lartæ exultantemq; patriam est redu ctus. Per eos Pisanoꝝ cum Florentinũ duos belli, de quibus dictum est, annos uiceco mite Bernabos Bononiæ bello agitat; castellis & oppidis in Mutinensem agrum uersis spoliauerat. Immo ite ad a Clunia cenil abbate Bretenoriẽ se cõtineat ad defensionẽ co pte Bononiæ ægre seruassent, nisi nouum interea Bernabos cum Mantuano Gonzaga Ludouico bellum gerere aggressus esset. Rhægio itaq; copia cincto, ut eam urbem Gõ zaga summis conatibus uix potuerit retinere. Sed Gonzaga Cantu Scaliger Veronen sis, & Nicolaus Eilensia, marchio Ferrantensis quĩ fauerent, copias quorq; legatus Man uũ milit, coactiq; huius societatis copie, in Brixiam duxerunt i dominatu uicecomitũ auertendũ. Quare Bernabos omnia Bononiæ ad Brixia defensionem cum omnibus co pija se cõsulit. Redierunt uero obuiũ bello socij, & in Montisclari capis prælio decerta pija se cõsulit. Redierunt uero obuiũ bello socij, & in Montisclari capis prælio decerta
- C** pija se cõsulit. Redierunt uero obuiũ bello socij, & in Montisclari capis prælio decerta
- D** pija se cõsulit. Redierunt uero obuiũ bello socij, & in Montisclari capis prælio decerta
- populus per fugarum de Anglicis, & Italia culpã in Gambacurtos, qui subactas furto ararij pecunias milibus nõ persoluerent. Quamobrẽ reductus exilio Agnellus, parti um Gambacurtis aduersantium princeps in dominum est assumptus, eumq; nulli erat dubium Bernaboui, sub quo militauerat, adhuc futurum. Itaq; sextus Innocentius potitex, quĩ Bernabouis potentie in Italis cura ueretur, missis in Hetrusiam noncjs, cupientissi mos ad pacẽ Florentinos Pisanosq; perduxit. Quæ cõstituta Ioannes Aucuch Pisanoẽ stipendio dimissus, ad multos ex Anglicis, qui Romanæ ecclesiæ terrã deuij perterritabũ se cõsulit, non paruumq; in Tudertinis, Vrbeuetanis, & Aretinis coegit exercitum. Ro mani interim sui continuantes libertatem, id solum ecclesiæ prædabã obediennẽ, qũ selectos enobilitate, prout fieri consueuerat senatores imperabant a potifice confirmã. Post annumq; de quo diximus, Sarra Columenlis, & Nicolai comitis Nolani de si lisa Vrsi, alter ex Vrsi filijs Vrsus nomine, & Petrus Capotius fuerãt senatores, ad quo rum anni finem discordia in plebe orta, unicus in alterum annum Ioannes de comite est suscepit, pontifexq; Innocentius eorundem populi dissensionum occasione fretus ob tinuit, senatore urbi deinceps i se alienigenã immitti. Quo aũo undefexagesimo saluti

A Xerat. Gesserat senatorem in his senectutem per Urbani absentia temporis externi nobiles, primum Rubens Titius Florentinus iustitia severiore clarus, post Guelfus ex Prato Bollen-
 sis, deinde Bonifacius Ricardus Pistorienfis, ad cuius senectutem finem septem reipublice
 reformatores successerunt, qui ad pontificis usque aduentum venierant magistratum. Venit
 vero ad Urbem pont. Romae agentem anno duo desepuagesimo terdecies centeno
 Carolus Imp. uxorem secum trahens & filios, secum Padua & Bononia in Hetruriam
 iter. Et dum Pisa ageret Lucanus Pisanus, & Ministas Florentinis rebelles in deditione
 pro imperio accepit, nonnullis pecuniarum extorsit a populo Florentino rebellante ite-
 mine, in quas subiectis eis delictis populi proclitus erat si modo princeps prestissi-
 set assensum. Sed is Romam delatus, & paucis propter quae venerat, cum pontifice expedi-
 tis, inter tertium quod aduenerat mensem Italia excessit. Agentem Romae Urbanus simu-
 lauit, ut apostolorum Petri & Pauli capita perquireret, quae dei favore inuenta, locello eo-
 didit eminente in Lateranensi ecclesia exstare, multo argento auro undique gemato pluri-
 mum exornata: dumque ea Romae ager in Vrbeueteri & Moresalisco palata construi cu-
 rauit, curiales Transalpinos, quorum in Italiam ducendorum firmam coeperat sententiam, in-
 de collocauit, qui loca scirent esse parata, ad quae Romani grauitatem aeris per aestatis
 cauita declinarat, sed reuersus in Galias apud Massilam interijt, sanctitatis uirae fama
 constanti opinione celebratissima, conuictioque more pridem inchoato cardinales, Petrus
 Bellotus Lemouicensis in Gregorium undecimum pont. creauerunt. Profectus Italia
 Urbanus pont. Ioannem Haucum Anglicum carcere liberatis copijs praefecerat Angli-
 cia, quae & gregorius cardinalis legatus praefectus Arctino sub diuersis diebus coheruit.
 ubi, eo quibus Anglicis Haucum Bononiae praesidio relictus legato suberat, Romam diem
 prius ecclesia administrat. Tres item legati, Perusinus unus, in Marchia alius, & in patrio-
 nio tertius erat apud Viterbium collocatus. Nam Romae datus singulo semel in pontifi-
 ce senatus ius dicebat, & urbis custodire totius administrationis Banderesij gerebat cu-
 ram. Ea enim regimini forma inchoauerat, ex quo senatores a pontifice externos habere
 coeperat, dictaque fuerat Banderesij a uexillis Gallico vel potius Germanico uerbo hactenus
 longe prius in Italia appellatis. Singulae enim decurie suo intrinsecebantur signo, & qui
 sub illis cohererant erant ita amantes praesentis, pariter cum decurionibus Banderesij
 appellabantur. Sed ad Gregorium, ad primum sui pontificatus annum bella inter se Lom-
 bardis innoceus coeperunt. Erantque eade redintegrata societas, quae aduersus uicere comites
 pugnare coeuerat, legati ecclesiae in Romandiola, Scaligeri, Gonzaga, Caruini atque
 Eftenfis. Primum itaque sociorum bello impetus ad Rhegium est factus, quod in bem Ede-
 sium Marchionem, Nicolai & Alberti fratrum duces copiarum Lucius comes Thruo-
 nicus prodicione introductus ceperat, praeter arcem, & duas illi subiectas portas, quum
 Bernabos superueniens, per arcem ingressus, Lucium pecunia, ut creditam est corru-
 ptum, facillime expulit, nihil postea duobus in annis, qui secuti sunt eo gestu est bello
 memoratu dignum. Sed alias inter Italos, & quidem omnium potestillimos Venetos &
 Genouenses dissensio orta est, momenti plurimum habitura. Petrus rex Cypri Petro fuisse
 filius patri corona ex more insigniendus celebris apud Famagusta habuit conuentum,
 cui Venetus Genuensisque hauius cum suorum quibusque comitibus interferebat. Sed cum in du-
 cenda ad palatium pompa ad dexteram regis eorum uterque ambiret incedere, suborti co-
 nentione, Genuensique a Cypriis atque ac Venetis deturbato, honoratiorum locum Ve-
 netus obtinuit, quae contentio & inter eorum reuocata est, Genuensique non deturbati
 consululo magis quam uerbis cedibusque afflicti sunt. Anno itaque qui secutus est, ter-
 tio septuagesimo terdecies centeno, Petrus Fregosus, Dominici Fregosi duci Genuae
 germanus frater educta tricensum trium & quadraginta classe Cypri inuasit, quae classem
 machinis abunde munitam, quatuordecim uirorum milia habuisse coepimus. Veni-
 scique plane id regnum in Genuensium populi potestatem, nisi rex multa pecunia iam amissa,
 ad misericordiam conueniens, pacem poposcisset, per cuius datae foedera Famagusta Ge-
 nouensis in haec tempora retinuit, & promissum quadraginta auri milium rex tribuit ali-
 quor annis postea persoluit. Duobusque qui secuti sunt annis fimes ualida Italia omnem,
 ac multas orbis provincias prelit. Anno autem pontificatus Gregorii quarto, Petrus Bi-
 tuncensis S. Mariae Transilberinae cardinalis legatus in Italiam ueniens, quum Ferra-

ritie submississet, conuenerunt ad eum comes Sabaudix, Nicolaus Gregorij pont. frater, et
 Ioannes Haucur, Guido Politenlis, Ocho Brissuensis copiarum dux, comes Gebennensis
 de Citi legati frater, & cum Bernaboue Galeatioq. uicecomitibus biennij iudicij con-
 tuta sunt. Ad quam quiddam induciarum finem anno Gregorij quinto expiratam nihil
 ferme iurisdictionis interire ecclesie post eius pontificis creatione acciderat, praterquam
 Perusia, quæ urbem libertatis portionem consuetam recuperare admissam legatus nimis
 tuos, sed paruo negotio compoluerat, Florentiniq. quibus esset cum pontifice fedus,
 simul cum Senensibus, Pisani & Lucensibus ab initio creationis illius constitutum, &
 ipsi quæsierant nullis impliciti bellis, praterquam cum Urbianis, quos per eam quæstionem
 omni Apennino in Hetruria urgente, paruo tamen negotio deturbauerant, tunc autem
 interim nouis Florentini exactionibus subditos grauare populos, siue eadem manserit,
 quam sub ultimis Caroli imp. in Italiam aduentum fuisse docuimus, rebellionis auditi-
 tas, Præfenses illorum ex cedere iugum anno pontificis quinto cum legato Bononiæ qua-
 siuerant, siq. copias per aliam simulationem quam trans Apenninum misisset, Floren-
 ti pecunia corruptas auerterunt, & coniuratione detecta Prati in octuollos animaduer-
 sum est, nec fecerunt Florentini eius conceptæ iniuriæ pontificis aut legato querellæ, cui po-
 tuit facillime satisfieri, sed facinus ad uindictam, uel potius, ut apparuit, per ambitionem
 aggressi sunt omnium, quæ usq. gentium audita sunt, nefarium. Vexilla enim popul-
 archa literis cubitalibus aurea, unice Libertas uerbis inscripta Florentie in publico pla-
 ma pependisset, quæ nuncijs tradita singulas ducentibus cohortes quæque uersum per
 terram ecclesie sunt gesta Primij Tifernates Cioitanis castelli populus introductis cum
 libertatis uexillo cohorte præsidij ecclesie expulerunt; pariter, ut pauca absoluiamus, Pe-
 rusinæ, Tuderæ, Spoletæ, Eugubij, Viterbiq. & in Marchia primū Asculi, post uniuersa in
 provincia pariter in Romandiola Forolium factum est. Populi enim in res nouas semper
 procliuæ, & pont. Romani eiusq. cortis relegationem in Gallias agrè ferentes, Floren-
 tinis libertatem ostendebus, & ad eam uel uir retinendam præsidia pollicentibus
 crediderunt. Astorgius erat Manfredus in Romandiola nobilis Fauentinus, qui pegg-
 statam à genitore Bazarri temporibus Fauentis tyrannidem ambitet, siq. cum Gran-
 dum prodicione cepisset, legatus Bononiæ ad eum subito opprimendū Ioannem Hau-
 cur cum omnibus copiis ex Bononia immisit. Sed præsidio fuere cum libertatis præsidio
 æ uexillo Florentini & Bononienses Haucur respectu exoneratis armis derепit capta
 libertate & ipsi exoptatissimè acclamauere. Exclusus eo modo Ioannes Haucur Fau-
 entiam in rebellionē, ut existimauit procliuem ingressus est, quæ urbem essetata gens An-
 glica crudeliter diripuit, eodibus in armatis inenimibsq. uiris ita editis, ut soli ius de Fa-
 uentibus fuga prolapsi superstites sint relictī. Fauentiamq. spoliata, Ioannes Haucur, Ne-
 colao & Alberico Elitensibus Marchionibus pro uiginti millibus aureis cum uendidisset,
 retinuit sibi de Fauentino agro Bagnacavalis, quo in oppido aliquot postea mēibz de-
 sedit, nec tamen aliquot inde annis ita dimisit, quin sua in eo impedimenta cum præsidio
 conseruauerit. Ea quæ in Italia gerebant, cum essent Gregorio pont. nunciata, cardina-
 lem unum appellatione Gebennensem legatū in Italiam properare curauit, sex milibus
 ex Britannia militibus equitibus ei attributis, qui pari cum legato celestitate ueneret. H
 ingressi autē sunt simul per Taurinos Italiam, nec priusquam in Bononiensi agro, & ad in-
 bis portas de itinere subsisterent. Dumq. urbs obsidione premis, legatus agro ab in-
 dijs & rapinis cōseruato, & ciuibz blandē appellatis, æstatem ibi frustra cōsumpsit. In-
 miserant em in urbem Florentini Rodulphum Varanum ducem suum, & copias quæ
 præsidio factiosi rebellionis autores Bononiam conseruauerunt. Ad ipsum itaq. aurum
 finē legatus Cesenam in hiberna concessit, quæ dum parua in urbe letus & numero ni-
 mus duet Brito, coacti rapinis obuiare Cesenates, subitaq. in Britonibus seceutorum
 exedes cōmissa est, ceteri Britones extra moenia sunt compulsi. Continebat se in palatio
 ab Agidio Cardinale Hispano in arcem cōmunito, Muratam appellat. Gebennensis le-
 gatus, qui cōmissam à populo in Britonibus exedem ulcisci per iracundiam perperam,
 illos per superiorem arcem Cesenam introductos debacchari in molitoridinem permissa,
 exedeq. Cesenatibus in quadruplo reddita, & urbe miserabili modo dirupta, mulieret
 le sunt retēte, quas suæ libidini idoneas censuerit, ceteris post pinguos urbem mura-
 uis

- A**uicio deturbatis, ut melius q̄ Florentini & Celenates fecisse sunt illi Forolivienses, qui ad prima ostensa à Florentinīs, sicut docuimus, libertatis signa, Sinibaldi, Cecum, Pantam, Ioannem, Theobaldum, Ordellafos, in dominos acerrimos ē. Gregorius interea pont. cum esset in Italia cōuersatus, qui Baldi iurecōsulissimi Perusie diu auditor fuerat, prudēter considerauit suum in Italiam reditum p̄ cetera posse rem ecclesiasticam instituat. Et forte eo sic cogitare, episcopus quem de reditu ad suam ecclesiā admonerat, familiaritatis confidētia, Eruc, inquit, pater sancte, cur non ad tuam ipse accedis ecclesiā? Quare Gregorius instituit proferre. Sed cū Agnatis & Gallicis id in primis odiosum fore cernēs, tremēs in Rhodano exlatis omnibus causam paratē sunt, & breui post pontifex cum illis qui praeflo subenti affluere delapsus est, perpetuāq; navigatione tepestatis bus saepenumero agitata cum tremibus una & uiginti Genuam primo, post Cornetū, inde terra Romā lanuatio peruenit. Anno salutaris lexioleptus uigesimo terdecies centeno, qui pōtificatus sui septimus, & relegationis in Gallias Romāq; ecclesiā septuagesimo, quo annuerabatur. Fuit ea dies populo Romano letissima, Florentino autē terribilis, quōd omnes extimauerūt pontificē cum Britones Angliciq; tanto numero militatē, rem ecclesiasticam breui cum tyrannorum excidio instauraturum. Egit tamē principio aduentus sui pontifex natura mitis & optima mētis de pace cum Florentino populo cōstituenta, quā illi ob errati magnitudinem non satis tutam fore suspicari arribus declina uere, & ad Bernabouem cōuersū antiquum hostem, sed cui pontificis in Italiam reditus esset formidolosus, intercessionē eius Ioannem Haucut pecunia corruptum ad suas partes inclinare fecerūt. Erat enim Bagnacuali ad pontificem quū fuisset accepta pecunia accessurus. Eiusq; praesidiq; accessione in eam Florentini superbiam sunt elati, ut spretis quibus ad ea paruerant tempora erant, contraq; interdictū diuinis ubiq; in eorū dominio operā à sacerdotibus dari iusserint. Reddidit tamen Florentinis pontifex sua praudentia p̄ incommodo, Varano in sua partes perducto, cui Britones duo mille duēdos attribuit, & Bononienses urbē in sua & ecclesiā obedientia administrare permittos concessit. Eodē uerō aduentos Gregorij pontificis in Italiam anno, ac propemodū tempore belli omnīū memorabilia, quae multis ante seculis gesta sunt, semina sunt iacta. Kalioannem Constantinopolitanū imp. Andronicus filius cum Genuensium auxilio populasset, Veneti in patriam per arma reduxerunt, profugusq; patria Andronicus Tenedon insulam Genuensibus promiserat, cuius oppidum nobile appellatum Kalioannes Veneti quū dedisset, insula quoq; omnis in eorū potestatem reuēta est. Tulerunt id uigerrime Genuenses, nec tamē ad arma proflire cum celestitate uoluerūt, qui alio in urbe premebātur incommodo. Gregorius namq; pontifex quōd Florentini quibus sacris interdixerat, non in patria magis quā ubiqueq; gentiū commorantibus Genus sacris interesse perminebātur, urbem quoq; Genū simili supposuit interdicto: per quod tempus à Bernaboue cum Florentinis iequellē se ingerēte, ut pontifici gratificaretur, pacis mentio fieri cōcepta est, sed importuna nunc Italia, in orbis Christiani rebus moer Gregorium pōt. octauo anno Romae extinxit, & maiora dolorum initia sunt secuta. Cardinalibus ad S. Mariam, nouam appellat, ut iusta de more Gregorio pont. soluerent conuenientibus, Romani etiam blandē prius appellatis exorantq; cardinalibus, ut Romanum, aut saltem Italicum pontificē crearent, ad eam posset temeritatem, non quidē malignandi animo, sed imprudētia adducti sunt, ut eandem petitionem circum ecclesiā in conditis uocibus acclamauerint, eisdemq; postea patribus in conclaue ad S. Petri basilicā eam coactis clausisq; & si pariter est clamant, nihil tamen ita uolentiam aut terribile dūm factū uie est, ut impetilio potuerit appellari. Sed diffundebat interea clausos patres doctus quo dissidij mala postmodum eruperūt, Gallici em̄ numero tredecim unum ex corpore suo, ut haberent pontificē eritebantur, & inter quatuor Italici Romaniq; generis unus ex Vrſinus papati ambiebat. Tulit uerō casus Gallicorū partem ob Lemoi uicentium ex ipſis inuidiam, qui papatum dūa continuauerant, ita Italici consentire, ut Bartolomeum Barensem archiepiscopū patriā Neapolitanum creati pontificē Verbanum nominis ordine sextū fuit assensū, prius tamen quā aperto conclaui nouis introductis potuerit electus, Gallici cardinales penitētia, ut apparuit, ducti, simulato timore à

[illegible]

Alum suorum tutela promptum se paratumq; exhiberet, munus ex vigilantia, ea uirtute uero dignissimū. Is enim ad inferum delatus mare, illud ubiq; Genuensibus infestū reddidit. Male tamen alex, quā Genuenses huius belli initio fecisse diximus, melior breui fortuna arsisit. Cathelani namq; omīssi Venetorum societate, pacem cum illis conseruerunt. Et Galeatius Bernabouus frater, ac dominiorū pro medietate particeps obijt, relicto filio Ioāne Galeatio hārede ac in dominijs successorē. Subsequentiq; uenia initio anni noni septuagesimi terdeciesq; cēteni marchiones Carretēdiesq; quæ ceperāt, redditis oppidis & castellis in gratiam pacemq; cum Genuensibus & patria rediere. Per mensem dehinc Maium Lucianus Aurius Genuensium classis præfectus Venetam classem Polenti in portu sedenatū impetijt: præfecto Pisaneo una & uiginti erāt trirēmes, cum duæ plures duceret Lucianus, conflictuq; magno hincinde habito succumbēs Venetus duo de uiginti trirēmes amisit. Sed Aurius Lucianus præfectus, dum uictoria propemodum cōsummata plenīs, ut aiūt, oculis perfrui cupit, uultu casside reducta aperto, læca ictus cecidit. Viraq; classe uictrice & uicta laderam perducta, captiui de Venetis præter remiges ad duo milia sunt inuenti, quum præter caros mare multos fugere natando admissos absorbuerit, plures Polentisq; scaphæ fugiētes exceperint. Delata exinde ad Picenioram Genuensem classem, multa Venetis in cōmoda insulit, nauibus multis commota onustis, partim terrore ne Venetias peterent auersis, partim capitis. Et Genorū suffectus Luciano Petrus & ipse Aurius trirēmes nouē, naues minores, barchas appellat, triginta laderam duxit. Premebantur interim terra etiā Veneti. Nam Franciscus Carrarius oppidum nomine Romanum de Tarullina arcta cinxerat obfidiōne, in quo castra & Ludouici regis Vngari & patriarchæ Aquileiensis copie confluxerāt: copiarumq; regis Vngari duxor erat Carolus eius nepos, & Veneti turanda res sua Tarullina unicus opposuerant Albericum Cunij comitem, rei bellicæ omnib; eius temporis peritissimū. Appellatis laderam Petrus Aurius trirēmes & nauigia tam de hoste capta, q; Genuensium uetera instaurat sexaginta trirēnum, & aliorum parū numeri nauigiorū classem instruit, cuius pars Venetorū urbis littora, & ipsam etiā portum intrumpere sepius est aduixa. Sed habebant Veneti insensillimas pro litore, proq; portu custodias, hostem spiculis, & re cōminus gesta repellentes. Petrusq; interea cum maiore classis parte Forosolanum circuectus, Gradum tunc communitam urbem, deinde Humagum, post Ruinā, & demum Caputalæ cepit, in quæ spoliata ferro igniq; seuiti est, adeo ut mulerini immunita, addideruntq; tunc portui suo cathenas Veneti, præsidēs hinc inde firmatas ex materia, & ad dita sunt eidem littori trecentorum equitum peditatq; conducitq; præsidia: quam tamen proxima in fossa barcharum, lemborumq; & scapharum omnigenā multitudini præfectus Ioannes Barbarichus custodiæ frequens & propē assiduus interesset, nihilq; minus in urbe ad ipsam S. Marci aream terra & canali, ut appellant, magno nauigijs notetū æque ac interdiu custodiæ sunt habitæ. Quare Genuēses Venetæ urbis aliqua inuadenda omīssa spe Clugram se contrulerūt, cuius portu & suburbij, Clugrā paratū appellant, euestigio sunt potiti, ad proximā inde Venetias uersas insulam cui Palestinæ fossæ uetus appellatio est, delati substitērūt. Quem in locū Carrarienses ex agro Paduano cōmeatum abundē trāsmisit. Perq; id temporis Bernabos uiccomes, quā maritimo bello afferre nequiret opē, Venetis terra atulit societate militū, quos à uexillo Siellanos uocabat, in Genuensem Ripertū immisit. Et erant equites quatuor milia, qui ad Harenē usq; Petri sacellum in Pulceferam delati uallem prædam uastitatemq; commiserunt, tam subitūsq; fuit impetus, ut agentes rure per Iulij mensis caumata de more ciues cū uxorb; & familia nonnulli fuerint inter: cepti: nec prodijt ex urbe in prælium quisquam uetitis magistratib; ne si arma populo essent permittā, discordi plebe & nobilitate tumultuaretur. Sed cauponā bellū societās bene gerendæ pro Venetiis & Bernaboue rei occasione spreta, acceptis à Genuensi undeciesq; aurore milibus, cum facta ingēti præda septimo die in uicere comitis agrum redijt. Per quos item dies Carolus cum nonnō trirēmis in alterā delatus orientālē Genorū Ripertū factū in portu Venetis excelsione omnia undiq; ferro igniq; uastauit. Coniuncti interea per Palestinæ opportunitatē Paduanis Genuenses maiora animis præsumere ceperūt. Vocatis namq; quotquot ubiq;

in situ Adriatico Genuensis habuit trecentibus, oppugnata est crebro insultu Clugiae. E
 doo defensoribus siue in eo, siue Venetis munita, ut eius capiendae spem nulla principio
 Genuensis habuerit. Capta tamē est multo partis usque cruore fusa, quod sex milia urbe-
 que uicti & uictoris exercitus, maiori tamen parte Clugienfes & Veneti cecidere, ma-
 gnāq; uictor Genuensis modestia usus seruandae mulierum pudicitiae curam adhibuit.
 Capti uero ex Clugienfibus ac Venetis ad nongentos quinquaginta sunt missi. Quae
 cum essent Venetis nuntiata, confirmatos omniū animos paucior inuasit, ut sedentes ad
 clauum eductos excutere captiuae ē Genuensibus facienda pacis mentione Clugiae miseret
 oratores, nullis ut praesertur praescriptis conditionibus, ipse nullis quas uictor dāda
 intangendāq; censeret. Genuensi uero sicut & multis alibi plerūq; contigit, ut oblata
 Venetis maximo omnium merore auditum est, ad defensionē animi sunt cōuersi, pri-
 mumq; omnium murus à portu, ad Nicolai cōfessoris aedem excutatus est, quo saluo Ge-
 nuenfes si litore in Methamancum uerso quod quaerebant potius fuissent, peremptione
 in urbis intima prohibebantur. Sed tum nullus erat patritius, qui classis necessarios armā-
 da tam periculoso bello praefici pateretur, & si quē destinari animis uulgo disseminat
 audiebatur, plebs obstricta daturam se in expeditionem nomina negabat, adeo patres
 plebemq; non magis paucior, quam desperatio inuasit: casu tamen fote Pisaneum Victori, ca-
 tore clamores in publica area inconditi sunt auditi, unicuique in hostem pugnaturi sint. Eo ex auditu frenuū dux se-
 natus deducere ad infimum descendens palatium, Victorem carcere, in quē se ad Poll
 nata deducere ad infimum descendens palatium, Victorem carcere, in quē se ad Poll
 male gesta, fuerat coniectus, eductū manuq; cōprehensum bello maritimo praefecit. Ac
 cidit quo die Victor Pisaneus cum classe Venetiā portu egredi crepit. Bebae caput
 aggeris & S. Lazari unicum fieri in Genuensium potestatem, quorum classis Metha-
 mancum delata, uicini omni igni supposito cremauit. Laurerāq; subinde accēda,
 oppido multis oppugnationibus est posita. His tactis captorum cōatus cogitationeq; uer-
 fus fundamenta Genuenses in urbis Venetiae oppugnationē conatus cogitationeq; uer-
 runt, triginta enim trices aditu conspexerūt, in proximū regressi Methamancum in-
 busq; uel militibus arceri aditu conspexerūt, in proximū regressi Methamancum in-
 teriore fossa Pupilla petiere, uicini tribus ab urbe militibus distantem, ad quē Ioanna
 Barbadicus centum minimorū nauigiorum, gonzarolos, barchas, & lembos appellat,
 classis praefectus sese illis obuium dedit, pugnaq; natura loci inaequaliore perualuit Bar-
 badicus, grauiora em Genuensis nauigia trimes & barchae nūquā nisi alto canali po-
 terant agi, quā suos Barbadicus gonzarolos, suam lemborum scapharūq; turbam per
 zelum omni cōpo faceret uolitare, & fuerunt ei tam tum uisum penetrare quā ueni,
 mentum, quarū singulas quolibet etiam scapha habuit, nec fuit ea in nouitate instrumē-
 ti aliqua tam exilis, quae nō binos & ternos unio ictu conficeret armatos, parim etiam
 iussu eductis urbe tribus cetis nauibus ad Marthae aedem submersis, cathena ibi foissim
 clauserunt praesidijs undiq; custodita, & ad S. Spiritus bins clausa repagula nauibus
 demersis obstruata est, ut postea semper ad Methamancum se cōtinuerint Genuenses.
 Quo ex loco per integrum litus, quā ad urbem terrestri conatu penetrare quā ueni,
 dolo prius & astu res inuentata est: structis namq; in nemore quod Methamancū & por-
 tum urbis pari penē intercedit spatio insidijs, praemissi sunt acie structa, q; noui de quo
 ditionis litoris munus ut effringeret, aggredi simularunt in quos equissimis nūmā quā
 prouolasset praesidium fuit, quale apertis campis in cōtinenti incipientibus Venetorū equita-
 Sed erumpentibus magno numero ex insidijs praualere incipientibus Venetorū equita-
 tus multis acceptis illarūq; uolueribus intra murū saluū euasit. Cōtinebat uero se Pis-
 neus classis Venetorū maiori praefectus intra portus fauces, cathena, ut diximus, cōtin-
 nitā, in hostē quacūq; siue aperto mari, siue intrinseca fossa premeret educere paratā.
 Ea dum sic aguntur, Andreas Cōtarenus dux, quod euenit futurū ratus, ut maximo ge-
 rendis rebus sua praesentia adiumento foret, petiit in totius belli sententiā imperiū à
 patribus accepit. Sub quo Victor Pisaneus, & Dominicus Michael, tanquā magni mi-
 litum rē gesserūt, omniūq; classis summo paratā conatu quatuor & triginta urbes ha-
 buit.

- A buit. Et Bernabos uicecomes interea diuertens à Clugis bello Genuesibus, Stellanum opera iterum uictus. Hi Francino Astorgio Manfredi duce quatuor equis milia ad Ieraphici Frasci adem, quæ est in Blanne Genuum proximè accesserit. In quos possitisse quomodo aduenit erupit populariter Genuesis, fractisq; castris et fuga palatris acti in eo montis riuorumq; anfractu penè omnes capti sunt, & Astorgius agricoltæ cucullione coniectus cecidit. Pariter per id temporis Kalotannes Græcorum Imp. debita ex fodere præstitit operam, uicina Constantinopoli Pera Genuesium urbe incursio- nibus oppugnationibusq; agitata sed inuentum defensionis eius urbis Genuesium maxi- me adiunxit Andronicus Imperatoris filius patri æque ac Veneto hostis, cuius adolescen- tis Turcorum Bulgarorumq; opibus & societate freti timore is Imperator fide Venetia salua in tanta belli difficultate Genuesium partes secutus est. Multa interim variis locis utrinq; accepta illataq; sunt damna in hoc opere omittenda. Quæ Veneti à comitibus laborantibus plurimum obitura, quæ intelligeret Franciscus Carrarius, Genueses se- dulo hortatus fuisse dicitur, ut Clugis cura custodire sibi demandata nauis quorcuq; om- nis generis lerant, educas auento Venetiæ commeatu, laderam inter & Anconem dispartiretur, alioquin fore affirmans, ut audacior redditus à desperatione Venetia eos omnes Clugæ clausos opprimas. Et dum classem dux Venetus in urbe parat, uel postea gerenda rei tempus accommodè expectat, Carolus Zenus à Genuesi Ripera in Aegeli delatus mare, distinxit Genuesium nauis insidiatus, quam ab Alexandria senserat ad- uenturæ dux eius erat Genuesis, cognomine Barchinonus, qui nautæ magnitudini trecentis committitur armatis filius, per medios nauigare hostes ausus est, ante portum Crentensem ancoras iecit. Sed assuit illico qui cum tremibus quindecim insequebatur Zenus, & nauem cepit diuissimè oppugnatam, cuius mercimoniorum ualore trecento- rum ferme militum aureorum res Veneti maxime recreata est. Acciditq; felicem eam nam- ciationem primò Venetiæ afferri ab Anconitanis quatuor in triemni capitis apud Bræ- dolum, quas species Alexandrinas Parauum importabant, missusq; est à Venetiæ, qui C dicitur & senitor urbis Zenum in patriam reuocaret. At Florētini quorum narratio ge- storū superius non itero opere fatigauit per primos schismatis ecclesiæ annos, in quibus bellum quoq; à Venetiæ Genuesibusq; geri coepit est, propriis inter se laborauerit dis- sidij, quousq; Urbano sexto, cuius partes in diuisione ecclesiæ sequebantur, sublati in- terdicto recocillati sunt. Urbano enim omnes Italici præter Ioannam reginam Neapo- litanam, comitemq; Fundorū, & Franciscū de Vico Viterbiū occupantē, natio quoq; Germanica, regna Portugallia & Angliæ, Gebenensi antipapæ, oēs Galli, Hispaniæ cæ- terior & ulterior pariter. Itaq; Urbanus pont. Ioannæ audax domandæ cupientissimè in eam Vngariæ regem impulit, ut Andrasij fratris mortem uel se adiutore ulciscere- tur. Quod facinus cum rex aggredi constitisset, Carolo filio in Taricinis aduersus Ve- netos bellum generis iussit, ut ab eo discedens bello, nouum in Ioannā pergeret inten- tare, Carolusq; per simulationem componendæ Genuesiū pacis uocatus ad se Veneti- rum oratoris, quid animo moliretur edocuit, & nulla pacis mentione uerbo uel scripto facta, ipse cum pacis iter ingressus est tanta celeritate, ut timidior forte tunc Plauis su- uis ad octoginta eius comites in uortices rapuerit. Ianottum uerò Salernitanū sui exer- citus ducem, cum his quæ in Tarusinis erant copiis omnibus ad partes Hetruriæ eo cō- silio iussit properare, ut præda interim dum ipse rediret, ditaretur. Et Veneti occasione oblata usi, Albricum Cunij comitē suarum in Tarusinis copiarū ducē dimiserunt. Qui altero Venetiæ militante Ferabach quodā Germano cum equitibus quadringentis secū ducto Barblanum in Romandiolam accessit. Et Ianottus utroq; ducē uerbis & pecunia Caroli in societatem cum receperit, ut Ariminensi trāsmisso Apennino, nō prius q̃ in Senensi agro de itinere quiescit. Habuerūt interea Florētini omnes dicti exercitus etiā diurnos progressus exploratos, in eam adducti diligentia sollicitudinemq; q̃ multos ex suis extortibus in ea castra intellexerāt conuenisse. Hincq; Ioannam Hauent ab ultimo pōt. Gregorij tēpore parus in Bagnacatalo pecunia subiecta addito maiore stipē dō in Hetruriā accessuerat. Qui egres ad quatuor milia pedites penè totidē se cōtra erat. Sed ad rem Veneti, Caroli Zeni aduentu in Histrum renunctato mora est in Clugiam

expeditio Kalend. Januarij duodecimo. Primis omnium Pisaneis, Tadeis, Iustinianis & cum tremibus quatuordecim nocte cōcubia silentio accedentis ceteris ingens dux cum remeulo attraxere, qui nullis ad Clugie portū custodibus inventis ingressi sunt, piasq; quam ē Clugia quisquam contendere repugnare, ceterarum una ad continētem appolli, alteram egerunt transierunt, ut duabus huiusmodi valuis clauso porta Genuesis navigium exitu arceretur. Erupit tamen illico Genuesium uix maxima armatorū igne, fucibus furentium, & cum ad dūteculum subobscurum tam faulcentis armis, hinc inde nō nulli rem gererent, tum Genuesis multitudo navibus cremandis, Veneti perforandis mergendiq; intentior fuit, ornatiorq; navium parte cōsignatione suprema supereminente tota ardente, ac omnino igni absumpta navium corpora subiderūt. Aderat cum clausa tota dux Cōtarenus, qui quernis palis lōgissimis in altum machinationibus ad navē circumsepsit, eaq; septa portum repagulis solidē consummādis intentior, crebra die noctuq; commiserat in hostem praelia, in quibus ceciderant utriusq; multi, plurimi fuerunt & vulnerati, quā maiore solito Genuesis impetu, maiore missili numero, in Clugiam delatus est novam, praelidium ut ostentabat, demoliri aggressurus, quod Veneti clausis, Lupā vocant, munitissimū imponebant, per quā simulationē Genueses oculos intentionemq; Venetorū avertim iri querebāt, ne tritēmes cernere suas, quas alia circūdatas via per Brondulensem portum tertio ī Clugia militario educere molebant. Dieq; ea erat natalis domini iuglia celebris. Intellexit tamē dolum dux Venetus, & Pisaneis cum tritēmbus aliquot accēdēs, Fredericoq; Cornario cōiunctus est, qui Brōdulenſis portus custodiē & stationi præerat unde Genuesis eruptione & fuga prohibita esset, remes namq; suas Genueses archiore canalī & uix minora tolerante navigia machina- mentis trahere cogebāt. Monasterium erat S. Michaelis portui proximū Brōdulenſis, paucorum capax monachorū, quod Genuesis dux exercitus Petrus Avonis pleneo & aggere circumducto cōmuniuit, ex eo hosti tam diu repugnare conatus, quāq; tritēmes eo attritas educendi præstaret occasio. Erin ea Genuesis castra per Ado- sim fluvium, qua in Adriaticum labens, portum efficit Brōdulenſem, Patavinis patebat accessus data enixe opera conantibus ne hosti Venetorum ī comestum laboraret. Nec poterat eos sicut superiore ad Methamactu loco fecerat Ioannes Barbadiensis, cum suis centum scaphis & lembis per paludes stagnaq; uolans prohibere. Dumq; ea geruntur, postidē natale domini Carolus Zenus ab Histria Venetias delatus in malora ad Clugiam castra venit. Quo narrante dux senatusq; primum plene didicit, quanta is præstans præfectus præclare in hostes gesserat. Submersa de hostibus septuaginta uarij generis navigia, captos in Barchignonia, præter remiges & armatos, mercatores ē Genua trecentos, & relatas in urbem merces ualoris trecentorū milium aureorum. Ee- sti animis Zeni aduentu Veneti, cum ad Brōdulenſia castra cum tritēmbus quatuordecim, quā adduxerat properare iusserunt. Quo simul cum Pisaneis curante praelia quatuor ad portum excitata, & cetera sicut in Clugienſi, demersa est, quæ & quernis palis in altum depreſſis circumsepta est, spatio in sinistro portus latere orientem uersū lōtē relicto, per quod tritēmi pateret accessus, immisit enim eō tritēmes quatuor, ad Lante- tumq; delatæ oppidum triduo oppugnatum uicēperunt, quo oppido in potestatem facto, & addita statione firmato peropportunum Genuesis in Ferrarienses effugium ē ademptum. Itā ad Brōdulum attentius dum geruntur, Genueses maiora ad Clugiam castra perumpere ac dissipare aggressi sunt, impetu enim cōnati maximo in praeliū ad Lupā facto, terra ibi & lembis scaphis, ratibsq; ad mēſas naves incubuere sed cū- ctis apud ducentū senarumq; Venetum nihil tale opinatibus, ideoq; nimium negligē- tibus peropportune Zenus aſſuit, qui maiora in concilio belli negotia cum sedibus reipublicæ clauum acturus, tritēmem ad praelidium eo momento per ipsam appolli Lu- pam, quo Genueses illud furore & audacia impetierūt. Nec mora, Zenus suos omnes etiam remiges in litus tubens hosti cōgreditur, furēte reprimi, & hinc accuratissimō ordine Venetorum multitudini ductorem ex suis non deesse, inde pleno spī & conce- pte uictorie Genuesis nō deſore qui resistat ostēdit. Gesta est res multis utriusq; uolē- tibus

Aribus, multis credibus. Sed euicit numero & iaculorū hōbardarumq; in propugnaculis dispositorum opportunitate superior Veneta multitudo. Genouēsij postea erumpēdā eo portu spem omnino abiecit. Conatos postea canali ad Blasij martyris ad dū dūcere, & falsis custodibus Brōduliā portu perumpere, Pisaneus ferro illaēq; uoluerunt repulsi. Adducto in eam rem difficultatē Genouēsi Frīdeiscus Carrarius nullo deerat loco, qui preter commeatu copiam uerisque castris abundē subministratam, preter ignones solloresq; datas, quadringentos quoq; leuissimos milites armis egregie munitis, promissionatos tunc appellabāt, Clugia inuēnit. Ecce itaq; Veneti dudus uicinos milibus equestria facere spē dīa affiretis, quibus lingulis alter ad elser uicinate par, & quatuor item milibus ex suis extra naues pugnare solius, Carolū Zenum praeceperāt, ut una eademq; praefectura & trirēmes suas quatuordecim, & hōs octo milia duceret. Eo ornatus in iuncto munere Zenus praedictum Brōdulenū monasterio a Genouēlibus impositū petentare statuit, nulla ut cōstat potuendi spē, sed manum cum hoste conferendi audiret.

B Prodigū in certamen audax ē ipse Petrus Auria Genouēsi exercitus Imperator, gerē hauriq; ad ipsam Brōduli portum utriusq; mari & terra praedium, uel ea ratione sola dispart, q; Zeno quatuordecim, Auria decem trirēmes erant: idēq; nauale inchoatum, quia canalīs hostium qua desinit in portum, unica utriusq; trirēmi uisus erat, intermiserunt. & terra totius uicini, est cōcorum, pignatillitq; Venetus nūi a Clugia nauibus, & terra Genouēsi suppetia aduenissent. Quod cū intellexit Pisaneus, & ipse in praedium namq; aduolans ad trirēmes Auria est delatus: sub cuius aduēum Petrus Auria, dum Zeno repugnat, bombardā scūs iniecit. Eiusq; casu cōsternati animi Genouēses igne trirēmes suas decem circumquaq; subiecto cremare ceperunt, quibus iam ardentibus excepti in terram, qui consecrāt milites, praedium & ipsi cum terrestribus copiis iniecit. Qui etiā relicta a Petro Auria, dum praedictum inchoauit, monasterij castello praedia illa derelicta ad suum exercitum confugerūt. Exinde Genouēsiū exercitus omnia pedem in parua Clugiam referre coepit. Urgebat autē impiger Zenus, Pisaneusq; Genouēsiū trirēmes, quas copulerat cōsternare: aruisse uidens, uermis in litus expōsit, Zeno copias se cōiunxit, ut Genouēsem Venetumq; scriptores, quos attentē obseruo, uidēam panter affirma te, ad tredecim milia Genouēses, Venetos tria milia plures eo praedio decernisse. Noui ueteri Clugiae pontis iungebat ex materia longiusculus, ad quē praedicti uis maximalis, & dum Genouēsiū resistere nequeuntis fuga per eum committitur tumultu osior, qui postremi erant hosti repugnare cōpuli, ferociore a desperatione sunt rediit, adeo ut ualneribus credibulq; haudquaqua paucioribus q; inferret, accepit Venetus urgete desierit. Et interea cū pellētes sese inuicem Genouēses ponte multos descenderent, decernereturq; tum plerimi narando, & pars illos amplexādo euadere cōfisi, in canale ruentes, aut mergebantur, aut a missionis Barbadii classis, qui aduolaris milibus exdebantur, quin tāta Genouēsi calamitas casu pontis pondus ferre nequeuntis accumulata est. Qua in ruina Thomas Gossius praedicta Genouēsiā occubuit, intercepti sunt eius diei praedio Genouēses ad sexcentos: cum penē totidē Petrus Auria cardis locos habuerit, Barbadii cūq; interea cum Cēterea classe sua repertas in fossa uinearum appellata trirēmes Genouēsiū quinq; & in eis milites ad octoginta, qui ceteros uisio hoste fuga prolapso sequi nescierāt, integras cepit. Quo in tanto uictoriae cursu aliud quoq; Veneto cōmodum, quo maiori multo Genouēsi fuit incommodo accessit. Ignarus enim eorū quae die illa fiebant, Patavinus onerarijs nouem nauibus commeatū omnisfarium Genouēsiū in utraq; castra mittebat, quas a longe cōspectas Barbadii classe aduolans ad Venetorum castra perduxit. Vere interim nouo ad Februarij exiū inchoatē eruptiones uarie a Genouēsiū intērat, debiles Clugia & sexu aratoq; defensionis milites ut uigilecēt in dies caritē succurrerent emissi, quorū intercepta pars maxima in urbē redire compulsa est. Sed & simili ac propē maiori, qua urbs Veneta premebatur, indigentē consulti magistralis, Tadeum Iustinianum cum trirēmis sex, ut expediret annonam ab Apulia comportandā, navigare iusserūt. Et Genouēses paulo prius audito Petri Auria casu, Matheum Marusium nouem praefectum trirēmis emissit Clugiam uersus sua praedicta accessurum, qui medio iam Aprilis Iustiniano apud Manfredonē oboluit eam praedio accessurum, qui medio iam Aprilis Iustiniano apud Manfredonē oboluit eam praedio superauit, cepitq;. Quod uerō res gesta in portu est Spontino, ducentis ex classe Veneta

Veneta cum Tadeo in Genuensis potestate facta, ceteri in continentem profugi nase. E
 runt, Marusiusq; Venetas triremes, & multas quæ ad Tadeum conuenienter mercatorum
 onerarias incendit. Carestia interim ac prope fames Venetos & in urbe & in castris pa-
 riter Genuenses in Clugia male habebat, nisi furo & magno manifestoque periculo aliqd
 Clugiam à Patavio importari. Per quod tempus accedens Genuam milibus ab Vibano
 pont. Romano, Agapito de Columna cardinalis, Genuensibus frustra de pace tentaria
 Romam rediit. Et Marusius laderam delatus classe ad Clugiam littora usq; ad Venerorum
 Genuensium undiq; cõtra citis cum ingenti classe ad Clugiam littora usq; ad Venerorum
 necti uerò uenit ne dum Clugia obstinatus oblidet, incommodi in patria à nouo hoste
 Maruso incurrat, portum urbis addita densissimi muri turæ quæ extat de ceteris com-
 munit, ductusq; est in stationem nouus in eo litore equitatus, cui Iacobus præsum Ca-
 ballus nobilis Veronensis, turris septimo die inchoata, Marusius cū tremibus uiginti
 duobus ad ipsa portus hostis nomis lunij se contulit, ubi horas ad octo in præliū paratus
 cõstitit, & quæ nihil aut ipse auderet intentare, aut ab hostibus moueri cerneret, Minu-
 ma uenit, & inde ad Piceni oram ad nauigauit, naues intercepturus onerarias, quæ annonæ
 importatura non minus ualde ei necessario à Venetis expectabantur. Subsecutus uerò
 sunt Venetorum triremes quinq; & uiginti, quæ Maruso nusquam inuenio cum annonæ
 incolumes redierūt. Earumq; aduentu erecta est mirum in modum ac recreata res Vene-
 ta, per quos dies lunio iam modio, Franciscus Carrarius ut Venetos à rebus Clugie de-
 uerteret, castra ad Tarusid est metatus, & ne Veneti uia facilitate subueniret, Sila amne
 clausura septic, excitatis undiq; præliis cõmunis. Quæ dum ad Solum aguntur, & Ve-
 neti immixtis lembis, barchisq; conatus hostiles magis intelligere, q; propulsare quærit,
 Genuenses Clugiam captiua, & mulieribus penè ducentis exonerauerunt. Quibus ad
 ducem Venetum perductis, compertum est fane Genuenses clausos parum diu tolera-
 bili laborare. Et Carrarius & si aliena inuaserat, ppris timere incipere Plebeiaci oppri-
 dium Patavini agri in itagna uersis arce cepit ualidissima cõmunire. Ausus interim
 à Genua tremibus septem Marusius classem unius de triginta triemiu; ad uetera nouq;
 Clugia littus duxit, nil magis speras expectansq; q; ut Venetis ex alteris siue utiq; ca-
 stris in prælium prodeunibus clausi eruptione, ut apparebat molientes laciabāt, nec
 bombardas in illos & pariter in clausos eruptione, ut apparebat molientes laciabāt, nec
 aliter ut moueret adduci poterat. Tum Marusius clausi significare, & Mi cõtra signo li-
 mili respondere, quod cõmuni utriusq; consilio apendum ducerent. Erat enim in nati Ci-
 uis clapanaria uelut maiori antenna in sublime, licet in nauigio subsistenti, quod u-
 triusq; interdiu modis extensum cõtra cõmune quæ teneretur, unico item de prætoris tri-
 mi uelo Marusius signis paribus respõdebat quæ quum cernerent Veneti maiorem ad-
 ducti in suspicionem, accuratiores & in omnē euentum paratiores reddebantur. Tui-
 dem quid utriusq; Genuenses molirentur apparuit. Ad centum clausi barchas lembosq;
 manifestulos ad Pateschermi magnitudinē abiere Clugensium domibus detracta sub-
 bant: triremes tñ paucas habebāt saluas, & eas per repagula difficilia suillet educe-
 stellas circumquaq; munis ipse cum reliquis classe in prælium ruit, in quem dum omnia
 conuersus est Venetorum exercitus, clausi in barchis nauigantes cõtra clausura moris
 naubus ceteris additam conuolūt, ferrisq; trabes quernas clausura ut secent rapide adu-
 tunt. Sed bõbardæ ex castello Lupæ, hinc Marusium inde secutes clausos crebris scibus
 mū fuit septuaginta barchis à duce Veneto in clausos immixtis eos facio impetu trāgit
 & fugare, quorū ad sexaginta lēbos intereperūt, præterq; captos interfecti sunt eo præ-
 lio Genuenses multi, & qui superfuert animis cõternatis, adeo ut Marusii classe nodum
 ab oculis inspicienti euanescere, de faciēda sequis cõditionibus deditione clausi in ob-
 cilio egerint. Sed immixtis oratoribus dixit senatusq; eodē semp tenore respõdit, adu-
 ne se, si fieret, nullis fœderibus, nullis præscriptis cõditionibus accepturos. Quæ Kalis
 Martiæ, nūj decimo anni salutis octogelimi terdecies ceteris & facta est & nullo fœdere accepta.

- A** Venerunt in Venetorum potestatem ea deditione quadraginta quater ceteri & quadraginta, quorum duo de septuaginta fuerunt Patruini. Abinoi ab expeditione Andreas Cōtarenus dux, & qui cum eo erant seniores, Victori Pisano in supremū belli ductorem declarato citam rerum demandarūt. Bacintorumq; nātem pratoriam ad Lupam condescenda, dux per triumphī speciem in urbem rediurus capteius omnes in Venetū carcerem pramissi, prodigiū obulam ornatioribus scaphis, & Ganzarolia ordo omnis & minae laetitia & exultatione, quā prae se decuit fere eos, qui se a tanta calamitate, a tantis periculis emerisse videbāt. Treemes unamdeingenti Clugiae repertas habuit in prae partei reipublica. Clugiensibus suis, quae domi recognouerūt, reddita, militibus mercennariis caetera dissipare permissum est. Nec tamē propterea quiescebat Genuenses, sed coactae in sinu Tergestino triremes eorū duodequadraginta, Tergestinos Venetis rebellare coegerūt, quā ciuitate Genuensē recusante subijci, Aquilensis patriarcha potius est. Paulatim post Iustinopolim, quod oppidum caput Histriae appellat, aggressi Genuensium classis ut caput dissipuerūt incenderūtq; cuius arx Venetis mansit salua. Exinde auctae in duas de quinquadriga triremes classis nonis lanā ad Venetum portum se contulit, quae littus a quē ac portum armatis machinis completū cernēs in Histriam reuersa. Polam urbem ut capram spoliatarūq; incendit, ut econtra apud Parenzium contigit, ut dum eam oppugnat urbem, multis acceptis uulneribus sit repulsa. Pisaneus interea cum Veneta classe turrium Sebīs expugnatione exceptis Piranti adnauigauit. In Iustinopoli per arcem recepta praesidioq; communita, in Apuliam trāsmisit. Per quod tempus Genuenses Arbeni oppido post varias oppugnationes citium deditione recepto, Signum delati & ut ceperūt, & incendio absumplerūt. Dum in Spōtino portu apud Manfredoniam Pisaneus decē Genuensium triremes per legatū persequitur, ignauūq; eius ut opinatus est opera nō potuit, ab iracundia sicut exultimū est in languorem incidit. Et praeter omnium opinionem ad Augusti mēsis dimissum obiit, cuius Venetis delati funus sollemni apparatu publico celebratum est, Zenusq; Carolus ei suffragator, eadē quae delatus fuerat triremi ad classem accipiendam nauigauit. Continuauerat uero obediōne Tarusii Carrarius, quā ciuitate a comearu laborante quā potius sperat, Veneti a clausis admoniti, scaphis lembisq; Silum complenti armato milite, a quā portione comearuq; onustis, ad nauigariū est aduerso amne ita celeritate, ut prius ad claustra a Carrario imposita, q̄ ille terrestri uigens obediōne senserit, sit peruenit. Pugna tamen acris a praesidiorum custodiis adhibitisq; in stationem quotidianam militibus est commissa. Sed preualuit bombardarū, & colorumq; scorpionibus multitudine iuuentus Veneta, & reiectis dissipatisq; ut repagula in urbem nauigio ut penetratū est: repellendūq; terrestri Carrariensis exercitu copias cum magno cōtrahere impendio Veneti querebant, Iacobus Caballus Veronensis a littorea statione Messum ire est iussus, hūq; planē iustum in exercitiū cōtra. Britones magna eius pars perfidia usi, ad Carrarium transierūt, quorum accessione factum est, ut Castrofranco de Tarusinis diu obediōne presso Carrarius sit potius. Hyemis interim adueni terra & mari ubiq; perterquam ad obsestum Tarusiniū est quietum. Vixq; dum appetierat uer, quā tūc si cōis copias Carrarius Naturale oppidū in Tarusinis opulenti deditione ciuium fame laboratū cepit. Eamq; ob re Veneti, quā amissuros se intelligebāt Tarusiniū urbē, nullo ex senatu Patualcone Barbo, ductibus Austriacis, quorū pridē fuerat, permiserūt. Idē Carrarius quā audisset, dolens mortuusq; obediōne soluit. Carolus Zenus interea cum triemibus secedens ad Piceni & Apulie oram delatas, onerarias annonā mercimoniarū in patriā deferentes saluas redire curauerat, inde in Genuensē ductus ad portū Venetis submisit, haudquaquā diu moratus, quod Imaudus Guaricus ductis Genuae frater germanus cum triemibus una & uiginti a sinu Adriatico, quē aliquid diu perulstrauerat, in eandē Riperiam est reuersus. Agebanturq; iam eo bello omnia negligētius, utriusq; quod cupiebāt speratibus, ductē Sabaudia per dies singulos pacem quā diu quāsiuerat concludū, prout tunc uicissim quarta Augusti, anno salutis primo octogesimo terdecies cetero in hāc maxime formā conclusit rex Vngariae, neminē piratam suis in Dalmatiae locis tūc esse pmitteret, neq; sal fieri sinneret. Venetis singulo quoquo decennū anno septē milia aureos pfolueret, patriarcha Aquilensi eadē maneret, quae ante bellū esse cōsueuerat pacis amicitiaq;

amicitijsq; cōditio. Genuens, Venetisq; ablatus undiq; & direptas res, quæ loco moveri
 possent, retinere, captoq; ante omnia liberaret. Nihil uerò magis in suspitione Genuens
 uerebatur, q; ne ceteris maximo Veneti in cōmodo seruati dimittenda Tenedo insula bel-
 li causa fraudem cōmitterent. Quamobrem orati Florentini ducentis milibus uniusq; ual-
 dati sunt, secundumq; id uadimonium dux Sabaudia castellū insula Tenedi excōmū-
 dum ea cōditione pronuntiavit, ut à neutra partium ullo unquam tempore cōditiō libe-
 ret. Patavinæ arces turre sue ad illustriū ostia, stagnorumq; in agrum Patavinum extra
 excitatas demoliretur, & finem utriusq; Patavini & Veneti dominiorū terminos nulli
 à Sabaudienſi ad arbitriam regerent, parobusq; preſtigaret, ſervata à cupientibus &
 plane ſellis omnibus pacta, præter unū caſtelli Tenedon, quod Zanatus Mudatus na-
 bilis Venetas ſuſpitione iniecit, ne diruti Graeci reedificaret, ſiſſa ducti, ſenardiq; ſit,
 ut redderet principio adductiōis potuit. Bernabonem uicēcomitē pace excluſum fuiſſe
 Genuenſium monumenta habet, quod à Veneto ſcriptore omiſſum fuiſſe narrat ſan-
 tum. Dum ea rito in bello tam optatāq; cōſtituenda pace gerant, Senenſes & Pſani lanno. **P**
 tum Salernitanū regis Vngari, & Caroli eius nepotis copiarum ducem ad prædandum
 in ſemillūm duci pecunia acceſſerāt, Florentiniq; eorū exemplo pecunia, & ipſi quoli-
 rant liberari, qui niſi reductiſſa exulibus lannoſus accipere recuſabat. Qui dum protra-
 hire cōtentio, & agrum prementes Florentinū lannoſi copiaſ loannes Haucoſ repel-
 lere enititur, rediit ex Vngaria in Italiam Carolus, octo milia equites Vngaroſ ſecuti
 hēns. Illic ſuū ueltigia Ariminenſi uia ſecus in Arretinorū peruenit. Quam ciuitatem
 ciuili agitata Guelforum Gibellinorumq; ſactione dediti accepit. Moxq; ad lannoſū
 Albricum & Ferabach delatus, apertū Florentinū uia Senenſi bellum ſonitit, quod lo-
 nes Haucoſ copiaſ à Florentino tumultuarijs, equitatūq; quadraginta milibus auti duci pa-
 cem à Carolo impetrauerūt, qui Romam & Urbanum pont. quarto quā ſi in ciuitate
 erat anno cum eo exercitu maximo eſt delatus. Eodemq; anno ſalutiſſimo oſogelli-
 mo, terdecieſq; centeno regnum ingreſſus eſt Neapolitanū. Et loannes Haucoſ Bogia **G**
 cauallum oppidū, Nicolao & Alberto Eltenſibus uendidit. Qui marchiones impia pa-
 niter ab eo Faurentiam amiſerāt. Ad orgiaſ namq; Maſtedus cum ſurto & ciuium prodi-
 tiōe ingreſſus obtinuit: ſui uerò mirabilis Caroli regia uictoria curiaſ, qui ſuperas di-
 ſipatoſq; uarijs preſijs loannæ regina exercitu, Neapoli ciuitatiſ deditione potius, ſiſſa in
 Caſtonodo obſedit, moxq; regnū exoneraturus tanta receptū celeſtitate, Albricuſ Cum
 comitem primo, & paulo poſt Ferabach Germanum ea ratione diſmiſit, ut prædā copiaſ
 ſicut alijs ingenio & uirtutis uſus cōſeruari ſtuderet, agebatq; Albricuſ in Tudumori
 ſinibus, quō eſt renūciatam Aretinos ſurore debacchatos, datum à Carolo rege præſi-
 dem, ad arcem proſugum obſidere: reliquerat eū Carolus principio in regnū ducitur,
 Aretin præſidem episcopū Virdimenſem, qui uir Gallicus ciuitates exoſas Italia diſſolu-
 nes, Guelfos uoluerat Gibellinſ in patria pares degere, & utraq; pars ſeorſum delatio-
 nibus factis à Carolo impetrauerat, ſuccellorē illi Italici dari, quē Carolus immiſerat in
 rum diſſiſſionē à Guelfo & Gibellino nomine omnino ignariſ iacobum Carazola **H**
 politanum. Illic uir dam ueltigia ſecus Virdimenſi episcopi ciuitatē iuſſit & equi-
 tate concordet ſtudet retinere, concita in ſurorem pſcha Guelfa nobilitatem Gibellinū,
 ut eijceret intentauit. Sed proſugi in arcem cum præſide nobiles arma & ipſi parabant,
 quom agere in Tudertinſ Albricum Carazola certior factus, illum perproptere accer-
 ſuit, qui Aretium ingreſſus, copiaſ in cōeſſam à præſide Guelforum direptionē dimi-
 ſit. Sed quod ſepe alijs cōſigille cōſtat, inchoata ordine inuerſa in fontes direpto, no-
 ſit uniuerſalis utriusq; factionis & ſectæ omnium ſecuta eſt à cædibus tamen & uio-
 tia mulierum, quod ſolum ponit Albricuſ temperatum eſt. Secutus fuerat lenior gra-
 du Albricum Ferabach pabuli & cōmeatuum indigētæ cōſolatus, quod ſadum ex-
 cimes eodem conſancti ſtinere uidebantur. Quamprimū tamen quid Albricuſ cōſi-
 gerat intellexit, deuorato ſcinere, quod Albricuſ copiaſ fuerat reliquum in Aretio abſe-
 ſit. Quomq; parum eſſet quod Aretin inuenerant Ferabach cōſiſſiones, in agrum Floren-
 tinum ex improuiſo delati, prædā inde nō exigua prius q; à loanne Haucoſ poti-
 ſint, abegere: Carolo interim regnum ut cōponeret, & Urbano pontifice, eccleſiam in
 reſtaur-

Anno ſalutis
 M. ccc. lxxv.

A reformaret, aduocentibus, turbo in Italia nouus maximusq; incubuit. Ludouicus em̃ An
 degauenſis à Francorum rege & Clemente antipapa impuſſus aduenitq; in Italia ſe con
 ſtitit, non magis ut Ioanni, ſicut dicebat, liberaret, Carolumq; repelleret, q̃ ut Urbano p
 aſſa cuncto pontificatus Clementi aſſignaret Romæ & in Italia uniuerſalis, ingreſſusq;
 per Taurinõ Andegauenſis, triginta trahens equitũ nullis in agro Bononiẽſi de cõti
 nuato itinere proximũ ſubſtitit, Carolus interea Albrico Ferabachq; Aretium nobilita
 ti diſmittere iuſſis, in regnumq; reuocatis, ea parabat quæ tanti aduentus exercitus adũ
 ſtentiz duceret neceſſaria. Venientem interim per Mariõ Andegauenſem Ioanna ſau
 toris Caſſinienſis ſalutẽ introducere, & Florentini ab Urbano pontifice rogati, Ioannẽ Au
 tuch in pecuniarium pro abſolutione pmiſſarum cõpenſatione ad Carolũ tranſmiſerũt.
 Genuenſes interea caſtellum Tenedon Sabaudienſi nõ eſſe redditum adeo agere uolebat,
 ut de bello in Venetõs reſumẽdo ſẽpius agitauerint. Intentata tũ prius miſſor uia. Et Flo
 rentini oẽs quotq; Genuæ & in eius dominijs inueniũt ſunt, cum mercimonijs ſunt de
 tenti, uadimonio, qđ pro Venetijs promiſerant ſatiſfacturi ſed Veneti Zacharia Conta
 rno, Michaelẽ Mammoceo, & Ioanni Giradonco oratoribus Genuũ miſſis, qđ ſẽpe e
 piſtola diſſeruerant Genuenſes corã edoceri fecerant Zanatum, qui imprudentia, non
 perſidia, aut priuata, aut publica etraret, mandatis pariturum, quod & fecit. Nunej enim
 Sabaudienſis redditum nobile oppidũ demoliti ſunt. Et Porſennus in cõmodo, Genuen
 ſis ſuſpicionẽ, Venetiſ in quietatione deſerta præſtanti inſuſa fuĩt leuati. Secundũ tũ an
 num Ludouicus Andegauenſis in Italia agebat, quum alia Gallorum manus duodecimi
 miſſa equites duce Andegario à Francorũ rege immiſſa illi auxilio aduenit, quæ quum
 Placentiã pauli per ſubſtiſſet, Apenninum tranſgreſſa per Lucenſem, Florentinũ & Se
 nẽſẽ agros in Aretinum delata eſt. Variauerat aut poſt Albrici profectionẽ in Aretio
 victoria, nec ſatis adhuc integra ſolidaq; factio nõ alicui quies ceſſerat, quĩ introductus
 à Guelfis Andegauis reſiſtentium inuẽ extracq; Gibellinorũ ſidiũ urbem tertio poſt
 Albrici eadem anno diſſipauit. Sed tenebat Guelforum præſidio arx illius manuſſima,
 quæ diebus quadraginta probe deſenſata eſt, herui tũ, ut cõſtabat, in Gallorum poteſta
 tem futura, quũ Florentinos Andegauenſis regno, ut apparebat poſituri hoſtis ſui mors
 conſolata eſt: quæ item fecit, ut Aretio potirentur. Andegauis em̃ illius morte intelli
 gẽs, Aretinũ in arce obſeſſis hortantibus eam urbem illis credidit, in Galliasq; quĩ ad
 uenerat eſſi reuerſus, Ludouici Andegauenſis deſuncti copias, q̃ caſus diſſipauerint nul
 lus tradit ſcriptor. Sed maiores reſerre audiuiſmus hincõ raro, plures nunquã fuiſſe uiſos,
 quum per Romandiolã tranſeuntes in Gallia ſoli, & propẽ nudi, potius q̃ inermes, men
 ſdicata hoſtiam ad uicũ ſtipe longitudinẽ Italia ſine emenſi. At poſtlex Urbanus, ut
 capti à Carolo regiſ felicitatis portione gauderet, com tota curia conſultũ ſe Neapolim,
 ubi qđ cardinales Gallici principio creatiõis ſux cre diũt ſunt per calumnĩã obicere, cri
 mini & culpæ ſibi poſſe dari oſtendit, ſe ea eſſe perualacis, ut ſub ſuſti honẽſtiq; tenacita
 tis ſpecie, ea morũ duritiæ, ac ruſticitate, ut nemini amabilis eſſet, nemini grauior: nõ q;
 quum Neapoli pauca fuiſſet menſili, nepotem ſuum creati principem Capuanũ à rege
 cõcedit: qđ denegatum minis & uolentia obtinere aduſus eſt, adeo ut quĩ rex urbis
 atq; palatiũ exitu adhibitis cuſtodibus ne aliquid malignaret, proſcribere coactus fuĩt: diſſi
 mulata tũ iniuriã pontifex acerimi uis ingenti à rege impetratũ, Nucernã urbẽ per æ
 ſtatis cauamata ſibi & curiæ inhabitandũ cõcedi, in qua illico præſidiũ cõmunita, Cardina
 les nouos ingentem turbam creatũ, ſeptem ex ueteribus conſectis in carcerẽ, quos dice
 ret conſurationẽ aduerſum ſe cum rege & antipapa inſiſſe: maiori inde debacchantis inſa
 niã, proceſſis in regem paluatiõis futuræ præſidios inchoatũ, præmiſſa de more citatio
 ne, cui rex ſociuſ, ſicut dixit, ut reſpõderet, cõtractis tumultuarie copijs, Nucernã circũ
 ſedit, ea uel diurne deſendo poſiturus, niſi Raimundus Baſtanus gente Virſinus conſ
 tis Nolani filius, qui poſtea fuit princeps Tarentinus, copijs fretus, quas ſub rege duſta
 bat, Urbanũ & curiam omnem ingenti accepta pecunia ad mare proximũ deduxit, &
 Genuenſium etiã tremẽs magnõ item cõductis præcio in tempore affuerunt, quæ pont
 ificem cum omni cura Genuam deuulerũt, ubi quinq; & ſẽptẽ cardinalibus Nucernẽ ca
 pta inuolutos ſaccis in mare demergi curauit. Carolus rex interim, poſtq; ea pontificis
 Urbani moleſtia liberatus erat, maſoreẽ incidẽrat. Ludouicus em̃ Hungaric rex patris

Blondus.

Kk ſuus

An. 151.
Mondaxev.

suus eo defunctus erat tempore, quo Ludovicus Andegavensem ostendimus obisse, & E
 proceres Hungariorum regi Caroli in regem per nuncios & literas accesserunt. Quare in
 pedimento pontificis, a quo tentus fuerat, amato, in Hungaria se consulit, reginaq; est dis
 simulatione odij illi admississet, celebrantē postea cōventum interfecit curavit. Per eadem
 quoq; tempora quinti octogesimali terdecies centeni salutis anni Bernabou vicecomitē
 Iohannes Galeatus ex fratre Galeatio nepos capiti in Modocē arce ad mori usq; res
 stodiri curavit, parsq; urbium & oppidorū, quā Bernabos in diuisione cum Galeatio fra
 tre pridē facta tenuerat, in nepotia potestatem dūo peruenit. nam paulo prius q̄ Berna
 bos, quod supra ostendimus, Bononiam de terra ecclesie sibi subijcere intentauit, cū
 fratre Galeatio hanc fecit diuisionē, ut Galeatus Papiam, Verceilas, Noziam, Terno
 nam, & cetera in Apennini Alpēq; uersa, ipse Placentiā, Cremonā, Parmā, Laudī, &
 Brixiam, Bergomandq; Mediolani uero æqua diuisi portione dimidia unusquisq; tene
 ret. Facta est itaq; Iohannis Galeati utraq; habentis pars formidabilis in Italia opinio
 potentatus, ut erat in tenera ædūe iuuentu, uultu, gestu & omni uita indolē regiā prae se fe
 rent. At Vibanus pontifex anno uno Genue actō Lucam se contulit, quam urbē quā
 primum ingressus est, reliq; Florentinos maiore q̄ prius unquam cura dūmā & ruita
 ecclesiastica in cubuisset. Bononienses em̄, aliosq; rebelles dato in praesidiū equitatu sine
 hant, Perusinos missis oratoribus, & facta pecuniarū praefidiorumq; & noua fortiorū
 pollicitatione adnisi auertere a sua, quam prae se ferebant, intentione, pontificē cū curia
 Perusiam accersendi. Tulit id pontifex ægerrime, firmaq; fuit intentione iniuriā, si dū
 iussisset occidit, ut cōscendi, & ad sextum aduersus sui mensem, Luca mouens, per Pisa
 Senenses, cōsulit se Perusiam. Egit in ea paucos menses, qd̄ desiderio teneat Neapolim
 repetendi, statim euerfus Ladislo admodū puero & Ioannē sororē, ad quos regnum
 Caroli patri hereditate peruenerat. Multo enim proceres Ludouico Andegauē subde
 re soliti, ut proprię regis utilitati cōsulerent, q̄ quia pontifice adhererent, spem illi si accē
 sissent maximā fouebant: sed magna uis fide Caietani, pueri seruati regni quoq; serua
 runt. Pontifex em̄ Ferentinum usq; delatus, quum nullas rebellionē puerorum spera
 tum metu, ab his qui sibi p̄miserant, intellexisset, Romā uenit, in quam magno de mo
 te applausu introductus est, & tamen multas ilico a Banderetiorum audacia insidias est
 perpellus, a quorum periculo & molestiā eum liberauit, unde triginta cardinalū ordinā
 tio ibi facta, in quibus maiori parte Neapolitani, quorū tres fuerunt Romani, & curia est
 repleta, & Banderetii quiescunt. Per quæ tempora Antonius Scaliger Veronenis, fra
 tiscusq; senior Carrarius Patavinus bello inuicē acerrimo, & utriq; eximial cōstitū
 tur, Iohannesq; Accij Vbalduus Carrariēsis, Iohannes Ordelfus Scaliger uterq; rei mi
 litaris pericia clarus militabāt, quorū dūcum pari uirtute factum est, ut quā dāna utriq;
 patiter grauit inferrent, ad nouā sacra uictoria inclinauerit, quousq; Ioānes Galeatus
 vicecomes Patavinus fauores maximos attulit, qui tū eum habuerunt finē, ut pulso Scali
 gero, Verona Galeatus Vicentiāq; sit potius. Et paulo prius probe uisus est fecisse, qui
 seniores Franciscum & Paduā spoliavit, & capiti ilico curauit Modocēano carcere
 stodiri. Franciscus autē filius delapsus est. Florentini interea Politianum Licentiūq; oppi
 da de ueteri Senensium dominatu, & Cortonam urbem liberalē suis parib; ingenti
 gis & arte q̄ uiribus adiudarunt. Qui auctum paruo tēpore Verona Vicentiā & Paduā
 vicecomitē solito magis formidantes, copias in ecclesie prouinciā pontifici rebellibus
 cogere curauerunt, in quib; Carolus filius Bernabouis, & Antonius Scaliger cōmuni
 omnes q̄ huiusmodi obsidionis Paduæ tēpus in Senensem usq; agrū ad quinq; egredi
 pedib; missis parauerunt. Senenses em̄ cōstabat superioribus a Florentino oppidum
 subreptionib; irritatos, clam vicecomiti adhaesisse, quē uiderent oblata occasione ad bel
 lum in Hetruria gerendum euixissime impulsuri. Et Galeatus Paduā potius, acceptos
 in stipendia a Florentinis Carrarium & Scaligerū, impetitosq; sibi auxiliissimos Senen
 sibus hinc apud eos per oratorē est questus, inde eorum subditos suspitū impetū locū ex
 uidens. Dilatum tū est opinione diutius bellum mentione pacis a Petro Gambi
 Pisani domino, Florentino permittere, talibus facta uerbis, ut assensum Galeatus cep
 it adhibere. Quæ dum tractat pax, Vibanus sextus obiit, & paces maiori parte Neapo
 litanis

Alium unum ex suis Petrum Thomacellum, qui Bonifacius fuit nomen, pontifice creauit. Quo anno saluti nonagesimo terdecimo cetero tractatu pacis in initio omisso, Galeatus bellum Florentinis indixit, epistola exante, qua Pasquinus scriptis Capellanus epistolam eius magister per faciales viros idoneos Florentiam, ita ut quid ea sibi uellet, oēs per Italiam intellexerint, iussit uero bellum primo ex Senis Ioanne Acci Vbaldino, & Iacobo suo Penamala ducibus, & in uallē Arni superiorē discursum, inde præda ingressa abacta est. Per quā ferme tempus alter Galeati copiarum dux Iacobus Verinus socios belli Florentini Bononienses bello agitare coepit, cuius initio statim castris aliquot de Bononiensi facta sunt in uicecomitis potestate. Florentini tunc unicum habebant uetus ducem suum Iohannem Haucut Angilem ex Appulia accessum, quē Carolo uicecomite Bernabouis filio, & Antonio Scalligero fortiter Bononiam misere. Erantq; equites quatuor milia pedites dimidio pauciores. Sed de transalpina hinc Siephanus Bauarix dux cō quo Fraciscus erat Carrarius iunior, inde Iacobus Armentiaci Comes ingenti à Florentino cōdū

Bsi mercede expectabantur. In Hetruria interim Ioanne Acci defuncto Iacobi de seus Barisolle oppidū cepit, unde Arretii tertio distantē milliario agitabat. Carrarius interim Franciscus Italiam mutata ueste ingressus, Venetorum in primis fauore sed archane dato, Paduam est ingressus, cui dux Bauarix cum copiis subsecutus recipere arce affatim cōmunia fauori assistit. Cōmissa q; tunc est à Veronensibus perniciosa temeritas, quod Antonium non ignari Scalligerum per id tempus in Hetruria obijit, Siliamq; unicū primū publicis superstitem esse, ad rebellionis Patarij famā arma corripere. Quo in tumultu Scalligerum nomine acclamato in uicecomitis præsidia, quæ in arces confugere nesciret, inuenit. Et forte copias uicecomes in Cremonensibus coegerat recipere per arcē Padug immittebat. Veronensium itaq; primates q; opportune tanta res à plebe in sima ac fordida esset inchoata cōsiderantes, præcipitaco & ipsi cōsilio subuenire perrexerunt. Mittentes namq; ad copiarum uicecomitis duces, quorū Vgolottus Blancardus princeps erat, nulla impetrare erant publici uenire fœdera poposcerunt. Sed eos maiori q; accessit erant infamia patens. In urbem portis intro duxerunt, à quib; tanta urbs tunc opulenta triduo est dirēpta, quousq; claudis quæ cōmittebat, certior facta Galeati uxor, sibi à uiro impetratā urbem ultri spoliari assigiti; phibuit. Dum arcē Paduam du rat obsidio, dux Bauarix defectū pecunie à Florentino nō misse causans in Germaniam rediit. Florentinūq; Ioannē Haucut ex Bononia iunmiser, fauoribus maxime fratris Ferrariensis Alberti Estensis, qui à Galeati societate prius in Italia discedens cum Florentino Bononiensi Paduanoq; fœdera tūc percussit, Haucutq; accessu Patarina arce recepta, & copias Galeati, quæ ad recuperationē cōuenerant in Vicentinos recedere sunt cōpulsæ. Et iam comes Armentiaci in Italiam per Taurinam descenderat, habens in exercitu uiginti milia maiori parte equites paratissimos. Etiam aduēto territus uicecomes, copias ex Vicentinis accessit in Alexandrie urbis suburbio iusserat cōtineri, Gallis se quædā pergeret oppositurus. Nec torpescere & ipse Ioannes Haucut, quin aduentus Armentiaci comitis fama primū, post Florentinorū litteris, demū uicecomitis copiarū præcipitanter à Vicentia plectarum certior factus, in Mediolanū ducere cōstituit, sese data occasione Armentiaci cōiungiturus. Per Vicentinos itaq; ad Athesim delatus amnem ad Portillam uado transiit. Agro deinde Veronensi multis alibi claudibus Minetis, post Oblium amnem (erat enim altas media) transgressus, apud Aduā primum conlinit, cuius uadū diu magis spem hostis aduersam insidens ripā ademit, q; aque altitudo uisa fuerit prohibere, Armentiacus autem Castellatio Alexandrinorum oppido iam capto spoliatoq; Alexandriam quoq; se spoliaturum comminatus est, & impetū ad ipsam delatus, castra pro portis metari parabat, quum uicecomitis militum pars in aciem procedens impetum repressit. Ceteri omnes auersis excurrentes portis ad extremā hostium aciem occulis iuuenibus citumacti sunt. Galli interea dum cohortes eorum prælio leui cum hoste decerant, ante portas armato, non magis arma, quā uestes exuunt, parsq; per herbā strata, pars in amnis Tanari ripa deambulans suras capere, pars in fluuium ruens natat: & qui ultimā claudens subsidiariam aciem postremi aduenerant, armis & ipsi exuendis intenti erant, quum à tergo à lateribus undique ex insidijs conuolantur est. & parua admodum facta ab his qui arma retinebant resistentia, prius penē cæsi captiq; omnes quā fracti res-

sent font uisi. Ad eum namq. qui à tergo tãra uolentia factus est impetus, ciuitas tota cõ
 litix, calomibus, atq. ipsa mulieribus à fronte erupit. Comes Armeniaci capus uulnera
 tunc eodẽ die inserit, caput quoq. sunt Renaldus Inaniliarius, & Ioñes Ricus equites
 Florentini, à quibus publice missis Armeniaeus fuerat eductus, Mediolanũ eorum cõsi
 lio inuasurus. Ea positus uictoria Galeatius eisdẽ quibus Armeniaeũ copijs solus quo
 que Hauent contere sperauit, quib. celeritate inmissis, Hauent iam de Armeniaei cla
 de certior factus in Cremonensi apud potentiũ sua castris se continebat natura loci & o
 pere communit, & q. priores celeritate assecuti erant hostes, impetũ facere ausi male mal
 ciat sunt. Mouit inde ad Oltiũ ante castra, quẽ cum audacia atq. usq. trãssisset illas,
 Mineti quoq. minori periculo transiit. Ad Athelim cum est uentum, nullos ac rebat,
 uidit factos esse ad resistentiã apparatus, sed quamprimum alteram attingit ripam dolũ sen
 sit uiditq. quo confusus hostis, eum haud secus q. in carcere & cauea clausum habere spe
 rauit. Aggeribus enim fluium in alueo continere solitis, lãge desuper foretũ regio in
 Parauinos usq. fines aquis in stagnũ coniecta erat. Obseruabile autẽ Ioannis Hauent ca.
 stra uicetomitis copiarũ duces, ne progrediendi desperatione retrorsum abiret aliqui
 euaderet. Qd. eũ ipse à captiuis intellexisset, signa prater solitũ de sublimiori ardire ali
 quot diebus conspicua esse curauit, quib. eodem in loco relictis, noctu profectus, hosti
 sefellit: dies enĩ subsecuta in uestig. inclinauerat, priusq. eum mouisse hostes à profuga
 intellexerint. Vadentes aquis etiam alcubi altioribus duce peditatus omnis, & debili
 te uecti equo deferuere. Tandẽ mutilatus parte exercitus maxima, apud Montognã
 primum in secco constitit: Quẽ pecunia ingenti adiutum Florentinũ in Hetruriã remota
 runt. Per idq. temporis uictores in Lõbardia copias uicetomes duce Iacobo Vermeza
 ratione curauit transmittere, ut cũ illas Senensi iniurias ulcisceret, num Florentinus pe
 cunijs exhaustos & copijs, quod facillimũ existimauit, opprimeret. Erantq. Vermezi
 tes duodecim, pedites quatuor milia, cum aliq. quoq. sibi paruit tres mille equites deũ
 sibus militarent, Moratusq. ætate integra in Hetruscia Verme longis quidẽ facili
 bus subiecta Florentinis loca uisitantibus sedauit, sed nihil cõmit memoratũ
 gnũ Ioanne Hauent oẽs eius conatus in irrisũ repellente, Ad agramq. adueniũ Boni
 fatio nono pontifice Romano hortante, & Antonio Adarno Genuensẽ deese
 dulo opẽ præstante, de pace agi coceptum, cuius cõstituendã cõueniũ Genia iust ha
 bitus, & cum uaria, ut alioi à bello contendensibus fieret postulatã, placuit in arbitrio
 cõpromittere. Ricardũ Carazolam Neapolitanũ Rhodiã magistrum, quem pontifex ad
 eius pacis tractatum miserat Antonio Adarnũ duce, & ipsam rem publicam Gen
 ensẽ, à quibus ipsa pax æquis conditionibus constituta est: Alio qui post pacẽ se
 cutus est anno, cũ omnia in Italis quiescerent, duobus in locis naue res exortæ sunt. Nam
 Franciscus de Vico urbis præfectus Viterbiũ Bonifacio põntifici prodicione abscidit. Et
 Petrus Gambacurta Pisanorum dominus à Iacobo, quem omnium cõsiliis pateripm
 directoremq. dicauerat, & plus æquo extulerat, cum filijs interfecit est. Applaususq. in
 farum & agri dominatum accepit. Quo item anno pontificatus Bonifaci quatuor Albi
 ci Estensis Ferrariæ Vicarij mori nouos in Ferrariẽsibus excoit motus. Accius enĩ & q.
 se familia Estensi genitus, patria pridẽ pulsus ad Cunij Romandiolæ oppidũ comiũ
 fugerat, quem illi in agrũ Ferrariẽsem uia Argentẽsi cum perduxissent, tumultu ingra
 editus est. Nam Ioannes Cunij comes magni ductor equitatus prædictũ illi, sed puerũ
 dederat, q. Conrado comite Theutonico tutorib. Nicolai Marchionis pueri cõ equita
 tu militante repulsus est. Nec eo bello quicquid est gestũ memoratu dignus, q. quod pue
 ri tutores Cunij comes fraude altiuscula decepit fuerunt. Lucẽ enim præstant oppidũ
 Cunij propinquũ & Concilice castellũ tutores Ioanni comiti pro Acci morte põntifici
 sunt. Ioannesq. compolita fallacia cum Accio similem uirũ interfecisset, impoliti Luca
 & Concilici prædicti. Accium socordia illorũ decidentem produxit in publicum. Sed
 ad Bonifacium pontificem redeundum est, primi cuius quinqueuennij gesta ides relator
 negleximus, quod parua infeliciaq. fuerunt. Nihil enim interea præter Viterbi de qua
 diximus, amissionem geri contigit, cũ uarias interim persecutiones à Bandarellis in p
 pessus, adeo ut basilicæ principis apostolorũ Petri canonicos alienationem facere con
 tem recusantes à Bãdarellis expetitam, & propterea in põntificis cubiculo laudatũ
 po

per vim refractis ualuis eduxerint. Eodē anno cum septimus Clemēs antipapa Auenio-
 ne obijisset, alter in eius locū prophanatus est, Petrus Hispanus de Luna uir doctissimus,
 & uita omni, si ab ea tēperasset ambitione pręstantissimus, cui Benedicto tertio decimo
 fuit a suis sectatorib. appellatio. Obierat enī pauloante Carolus Bohemię rex, & impera-
 tor Romanus, Ladislausq. filius in Romanū pontificē electus erat, ad quē Ioānes Ga-
 leanus uicecomes, Petrus Philardi Mediolanensem archiepiscopū, qui postea fuit Alexā-
 der quintus pontifex Ro. misit oratorem, obuiuitq. Galeatius ingenti magis data pecu-
 nia q. tanti suauis oratoria creari in ducē Mediolanē, primus ea familia, eo nulo insigni-
 tus. Erant tempore illa ex Cuij comitibus uiri duo rei militaris peritia insignes Ioan-
 nes de quo diximus, & Albericus, cui in primis acceptū debet Italia, si ab annis inde sexa-
 ginta minus eā domestica lędunt arma. Nam qd. longe sopra operosum singulis in locis
 referre ducentes, in hęc distulimus tempora, externā ipse militā Italia omni expulit. Pat-
 lo enim post caput i nepote Bernabouem, cui militauerat, Italos arma diuersis in regio-
 nibus tractantes, in unā coegit societatem sancti Georgij appellatā, quę licet nōnullos
 per Italā populos, præsertim Florentinos uexationē pecunia redimere coegit, agitadīs
 tū pellendūq. Italia Theutonicis, Britonibus, & Anglicis, intentionē adhibuit operam.
 Fuerantq. illorum ultimi militantes Ioānis Haucut Anglico ā Florentino populo, ut o-
 stendimus, conseruati. Sed Britones sex equitū milia, quos ā Genuensī cardinale Grego-
 rij papę undecimi temporib. ductos in Italā docuimus, ardentiori Alberico animo au-
 odio insectatus est, q. præter clades alibi per Italā inflictas, ad sexaginta circa urbem Ro-
 mam oppida & castella non magis diripuerunt q. ferro & igni fuerant demoliti. Itaq. Al-
 bicus primū Theutonicis, post Britonibus, & demū mortuo Haucut, Florentiq. sepul-
 to, Anglicis Italia pulsā ā Ioāne Galeatio Mediolanē ducē in primariam exercitus sui
 ductorem assumptus fuerat. Qui cum intellexisset Ioānē sibi propinquum ā Florentinis
 laceratum esse, præsertim quo tempore Accū ille Eūensem in patriā reducere quęsierat,
 ā Mediolanē ducē dimitti curauit, in Romandiolamq. delatus est, duoq. bi præstā-
 tissimi doctores per opis Appiano ferendę, quē Florentinā bello agitabant, simulatio-
 nem in Herutū transierunt. Dux quoq. Mediolanē eadem & ipse fretus occasio-
 ne, bellū in Florentinos destinauit, quod tū alios prius q. Albericum inferre uoluit. Hinc
 præmissi sunt Paulus Virinus, Orthonus Parmensis, Cececolinus Michelotus, Brolia, &
 Brandolinus Foroliuensis, magnas singuli docentes copias, in agro cōstituerant Pisano,
 quom Albericus Paulo Sabello, & Lucanali subsequēti copiarū ductoribus, ad Senēses
 se cōsulit bellū in Florentinos capessere exoptantibus. Florentinia uero post mortē Ioā-
 nis Haucut ductor primarius esse coeperat Bernardus Aquitanus in re militari Italica nu-
 tritus. Sub ipso Alberici aduentū, qui Pisis erant Senas accessi sunt. Et profectus est tū
 to exercitū ductor per Arnū fluuiū uallē ad Florentię mœnia est delatus, habens in exer-
 citu equitū decem milia, peditum paulo minus. Erat is annus salutis de quaterdecies cē-
 teno tertius, in quo pont. Bonifacius Perusiā se contulit, ciuitatemq. discordem pacifica-
 re aggressus, nobilitatē plebeis, Rasantes appellant, cōciliauit. Sed hi præsentē pontifice
 falsa enormiter fide insurgentes, ad octoginta illorū interfecerunt. Biorduaq. Michelot
 tus plebeiarū princeps partium urbis dominatū accepit, quā cōmotus indignitate pōt.
 contulit se Alisium. Et nouū dux Mediolanē bellum in Mantuanū principē est aggressus,
 Mantuaq. urbs undiq. terra & aqua magnis copiis est obfessa, Albericus interea quā
 ad Cartusienē monasteriū se continuisset, & si partem copiarū per singulos dies ad Flo-
 rentię portas miserat, maiori tū studio ualiditatem in exercitu curauerat tam diu cōmitti,
 quotusq. uillas ædificatq. in quibus incēdia & ruinz edi possent, deesse uoluit: inde in
 uiam transgressus Pisani, ad portamq. delatus Florentinam urbē oppugnandę appara-
 tus tumultuarie ostendit. Quibus eueltigio omnis Arnū transiit, unde copiarū par-
 tem aduerso iussit Arnō properare, Politianenses, Cortonensesq. pro uirib. oppressū.
 Dumq. Albericus in Florentino agit suburbio, Paulus Virinus ad hostes transit, Cececoli-
 nusq. Michelotus ā fratre Biordo Florentinorū opera in patriā reuocatus est: quare in
 Pisani recedens agrū, Paulū Sabellum, Nicolā diuersum equitatus unumquemq. du-
 ctorē Appiano reliquit presidio adiuturos. Ipse cū reliquo exercitu pauciorib. opiniōe
 castris in agrum se contulit Mantuanum, ā Galeatio enim reuocatus erat in bello aduer-

Blondus.

Kk 3 sus

An. fol.
Mucanij

sus Mantuanum suscepto grauius laborante Nam & Veneti irremes, aliaq; darent ge-
 neris nauigia ad Mantuanū miserant, quorum aduentu Galeati conatus omnis aqua la-
 ctus, in terrā cessatus est. Carolus Malatesta nū bello & pace praestantissimus Mantua-
 ni fortisus, pericula Florentinis equitatus peditarūq; opem quā adduxisset, Galeati co-
 pias primo repulerat, post ita fregerat, ut hinc Veneti aqua, inde Carolo terra urgenti-
 bus impedimenta, apparatūq; bellicos & copiarum parē Mediolanensis amiserit. Da-
 tas interim Appiano in praesidio Albrici copias, ne insolēdus ageret Pisanus populus,
 maiori parte dispersit. Exilitarunt illico Florentini, quod & uero similis erat, Appia-
 nū & Pisanos, uicecomitis ob illatū in praesidio iniuriā formidaturos. Quare perterritos
 in foedera quā nequiritē suadendo perducere bello agitauerunt, sed id parū diu cōtinua-
 re prohibuit sunt, nouo ipsi bello agitati, quod Puppei Balnei comites, & Vbonini re-
 belles uicecomitis freni copias intulerunt. Apparuitq; Florentinis pluribus agūdōs so-
 re bellis, q; ut rempublicam repugnādo fuerint retenturi. Sed Veneti post illatū in Ma-
 tuari defensione iniurias ad duē Mediolani mittentes, illum in hanc sententiā impule-
 runt, ut aut se hostes Florentinis ac Gonzage socios expectaret, aut pacē cō illis cōstine-
 ret, per quā Italice aliquando a uicecomiti motibus quiescere liceat: breuēq; post sequu-
 tum est, ut quum pax difficilior propter excessiuas singulorū postulationes uideret, in-
 ducit fuerint cōstitutae. Quo anno quā Iacobus Appianus, & Vannes filius natus maior
 uita excessisset, Gerardus uisor filius Pisis dominatus est, q; altero deinde anno insidijs
 a Florentino appetitus, retinendi urbē spe destitutus, eam accepta grandi pecunia uēdi-
 dit Galeatio. Plumbinū uero magni prouētus oppidū, quod etiā esset simillime cōma-
 nitum sibi in domiciliū conferuauit. Quo anno saluti unde quaterdecies cetero, Bona-
 dus quā esset a domesticō insidiatore occisus, Perusini ut libertatē resumerent suū adu-
 sic & pontifex e contra moto per Hugolinū Trineū Fulginatē uicarium suū bello Pe-
 rusiam urbem ut reciperet intenterunt, quam seducti precib; postulationib; Perusini
 Galeatio dederunt. Et intra duos, qui sequuti sunt menses, Bononia Galeatius Lucāq;
 pariter pollicitationū magnitudine est potius quib; uallati a uicecomite urbibus Flo-
 rentini salute magis q; unquam ante desperantes ad ueteres socios Patavinū Ferrariēsq;
 legatos miserunt, ut cōmane & in primis solidum eis praesidium Venetos secum opē su-
 etiamq; orarent. Agentē Assisi Bonifaciuū pōntificem Romani populi orator ei multū na-
 mero adierunt, eūq; postulatē, ut in urbē, sicut dicebant, suā, cum curia se reciperet. Ve-
 rebantur enim ne si anno qui tunc instabat iubileo, extra urbem moraret, celebritas illa
 aliquid acciperet destrimenti, prauioresq; in illā ex orbe Christiano docerent cōman-
 dum, quibus delutura esset in primis exoptata pontificis benedictio. Obstādere uero coe-
 pit tunc Bonifacius maiore sibi, q; quae ad eam apparuisset diem adesse prudentiam: dissu-
 mulans enim magnū quo tenebatur redeundi Romam desideratū, aliqua memorauit, p-
 pter quae morandū sibi extra urbem Romanorum culpa & uitio constituerat. Non ac-
 ceptos ultimis Urbani praedecessoris sui annis, sicut aliquandū prius consueuerat ex no-
 bilitate externa senatores, sed cameræ conseruatores uirōs plerumq; parum idoneos id
 exercuisse munus, qui Banderelīs omnia quum permisissent, urbem Romā in mura-
 rannide cōculcauerant, seq; eundē morem suis quoq; temporibus seruātū esse, cōspice-
 rent dissimulauerat, non posse nec uelle diutius tolerare: habuitq; cum finē acta magno
 animo pontifice cōsentio, ut senatorem a Bonificio acceperint Malatesta Pandolfū filiu
 Perusinem, utrum doctrina & multa uirtute conspiciuū, Banderelīsq; abrogidū
 auctoritatē spoponderint oratores: quin etiā pecuniā adiutus est pontifex, quā finis per
 fidia sibi quā modestissime cōparasset, urbem ingressus plenario senatū dominio cōpo-
 situs. Molem namq; Adriani castellum Crescentij, siue sancti Angeli appellatū, quā diu
 ante corruis undiq; & dumis obrita in caprā pascua fuerat destituta, additis circa mo-
 nibus & turri in medio excitata restituit in eam, quae nunc, arcem omniū munissimam.
 Annus enim interea aduenit quaterdecies centenus iubileo celebratissimus, in quo tan-
 tis ab uniuerso orbe Christiano frequēta est urbs Roma populā, ut solis Romani quā
 sitibus inhiantes, maiora quoque pontifici fuerint permissura: multas tū in annis in Italia
 res nouas habuit. Albricus Cursi comes, & Bononienses fecit bello socij Altorij Ma-
 sedum Fauentinum bello aggrabat acerimo, quum Iōnes Bentiuolius cum Bononi-
 sis in

Anno saluti
 MCCC.

Alis in ea urbe gratissimam dominationem accepit, & bellum in Astorgium retenta est Albrico societate continuata, pariterque Paulus Guinilius Lucellis in ea urbe dissilium pariter suum & ipse assertum effectus est dominus. Petitis vero tunc illi pene par, quae secundo ante quinquagesimo fuerat anno Italia, cuius urbi uidetur causa Ioannes Bentiuolus quiescere reddere cupiens Bononiensem populum, pacem cum Faentino constituit. Quam adeo segetibus Albricus, ut Bononienses continuato cum Fauentina bello pariter agita uerit subministraret enim copias pecuniarum Galeatius uicecomes, quandoque & Astorgio Carolus Malatesta, & Bentiuolus Florentini copias per uiribus transmittabant. Quare quod Galeatius in Florentinos Bentiuolus belli faceret, Robertum Bauarum ducem Romanorum regem Ladislaum Bohemo tanquam inuicti ab electoribus susceptum Florentini ea in Italiam conditione accesserunt, ut non prius promissam ingentem pecuniam acciperet, si uicecomitis terram cum exercitu attingeret. Venitque extremo autumno imperator, & agrum, ut pecuniam in Florentinis acciperet, Braxianum ad Benaci Gardae lacus ora ingressus est. Sed parte pecuniarum iam percepta Galeatius copias egressus fracturas Tridentis rediit, unde uocatus Veneris Padua est delatus, ad quem Florentini oratores sumptuosissimo quidem apparatu, sed copias illius desiderio minores, ut bellum resumeret, transmissi sunt. Ductoresque earum copiarum fuerunt Sfortia Attendulus Curignola Romulidole oppido oriundus, tunc primus noster corpus, & Baldasus Mutinensis quumque copiarum tenuitatem pecuniarum quoque paucitatem addidissent Florentini, austerius re infecta rediit in Germaniam. At Bonifacius pont. Romae urbis ad ecclesiam subiectionem rediit, gloria & pecuniis iubilante anno perceptis auctus, rem aggressus est nouam, quae pontificis Romanos faecessores suos non minus orbis Christiani, quam Romae dominos reddidit. Lege enim promulgata constituit, non licere cuiquam sacerdoti ad quod promoueretur, beneficium adipisci, prius quam primus illius anni confirmationis pecuniam pontificali arario dissoluisset solus Anglici cum legi in cathedralibus paruerint, in minoribus beneficiis sua pontificis contemplantur. Quo anno salutis primo quaterdecies centeno pont. Ladislaum adolefcentem Carolo, ut ostendimus, Neapolitano rege genitum ad regnum restituit paternum in tyranniam occupatum, & populos quos Ludouicus Andegauensis partes sequutos fuisse docuimus. Et quia cum urbis Neapolitanae, quam exterarum regni partium occupatores priuatione Caroli suo despecto praeindebant, quam sextus Verbanus Nucerinae constitutus fecerat, ea pontifex Bonifacius abrogata, Ladislaum per cardinalis Florentini manus in Caeta curauit coronari. Sola enim haec urbs, quod supra item diximus, Ladislaum & forori Ioanne fide constantissime seruauerat. At Mediolani dux qui impatiens uocatus in Florentinis imperator nouus, quem non formidare non poterat, in Germaniam est reuersus, copias illius respectu in Lombardia retentas ad Albricum misit, Bononiis & Bentiuolis oppressuras. Fueruntque earum duces copiarum Mituanus marchio, illi in beneuolentia & credere conciliatus, Padualfus Malatesta Caroli frater, Othobonusque Parmensis. Bononiis uero Florentini Bernardonem primarium ducem suum, & Franciscum iunior Carrarius duos filios cum copiis illum equalesibus, hunc pedestribus, sed scuto armatis chalybeo praenuenire curauerat. Itaque Albricus Cuius comes copias in uicecomite missis in una cum suis castra coactis ad Callaledum duxit, nus flumini imminens, ubi sepeis coartatus a. unita parte sui non minimam fossa deductam manufacta in urbe Bononiam dimisit. Utque enim incesso ductu, quod Albricus in primis curabat, & incolarum usum, & multiplici opificio auxilio destituta ciuitas deditione breui factura erat. Id quum Bentiuolus, Bernardonem nullatenus ducem expectandis, ad hostem ductum esset, qui & ipse cupitissimus in praedium ruit, ad pontemque res gesta est, annis secus sepe lapideo opere coniungentis. Nec diuturna fuit pugna, quos necessitas magis in id temeritatis impulerat, quam consilium duxerat, adeo fractis iugatisque, ut Bentiuolus cum paucis per urbem uicinitate fugaplapso, Bernardonem cum omni pene equitatu, & Carrarij fratres cum armato insigniter perditu uenerint in uicecomitis potestate, si liberaliter ac laute, sed munio carcere sunt seruati. Ea postea uictorio Albricus, Bononiis pene in circuitu obsedit, cum propinquas muris, ut pluribus locis oppugnationes fuerint intertate, fuitque populis ilico erectus, ut non diu uicecomitis reciperet dominatum. Sed Bentiuolus, quem uetulus multorum amor usquequaque non desereret, rem suam animis probe tutatus est, quousque nimia sui iussus

confidentia in globū præcipitatus est penè, à quo nocte obscurissima præter repugnā-
tū intentionem, vulnerans occubuit, Bononiamq; statim patenibus portis Albricus
cū exercitu introductus est. Trepidatum est eo tēpore magis quā unquā antea à Flo-
rentinis, quanquā nullus fuit tunc in Italia populus, princeps nullus cui nō formidolo-
sum Vicecomitis nomē esset, sed ipsos proximiores incendio Florentinos, nulla magis
ratio aut causa protegit, q̄ quod capientē Albricum potentiores n̄ quo sui exercitus du-
ces ad daturū illico manū urbē Florentiam subsequi recufarunt, & pacē paulo post quo-
rentes Venetos, cū Galeatius libenter audit, sebre correptus apud Malegranū interit.
Signa eius mortis nondū perlatæ in publicū ego puer aspectū genitore obnixus in me
mortū admonēte in humeros eleuatus fuit, comes amicior fufiorq; cæteris quos ætate
mea cōtingit apparere: nec enī in patria mea per Pini Ordeasfi dominatū illi fauorem
quispiā græte & prudentia notior, qui nō amici principis, enī quē bene credereſ ualere,
obitū ab infami suspēſioq; magis principibus lidere expauereſceret. Et itē Albricus in Ro-
mandiolā reuersos Fauentiniū agnabat, illum quoq; breuī cōſecturus, nisi à Ladislao re-
ge in ingnū creatus comitē regni sui stabilē, & multis ab eo donatus pecuniis, quas pō-
tēſſimè Bonifacium inopi tunc adoleſcenti dedisse credimū est, Caietam se cum inge-
nibus copiis cōſultiliet. Fratrē enim ſuum pōtēſſex Neapolim in regis fauores miſſum, &
à Neapolitanis repulſum Peruſiam cū exercitu ire iuſſerat, quā urbs ilico uenit in pōtē-
ſſis & eccleſiæ poteſtate. Quinetiam per ſd̄ temporis creauit Bonifacius diaconē ſancti
Euſtachij cardinalē, Baldasarem Coſſam Neapolitanum, q̄ Bononiam ſe diū apoſtoleg
legatus quū eſſet miſſus eam urbem liberatū poſt ſunctum uitā ducē Mediolani ſtuden-
tē obſidione recepit, quo in bello primū nulli ſubditus duſtori militare corpū Beacchius
Montonenſis, ab Albrico, quē Romandiola proſeſſicētem liquit familiariter edoratus.
Et Albricus inuereā Neapolim urbē obſidione preſſam pro Ladislao receperat, quā in-
tereā omnes regni principes urbemq; ad Ladislao obediētiā amici ueteres certam uo-
lētē cōſuluerent. Sed iſte rex priuſq; dictū ſatis regnū cōfirmat, ad regnum Hungarię
ſuſcipiendū à principibus populisq; accerſitus iuuenili impetu eſt, p̄ſectus, Albricusq;
in Romandiola cum omni exercitu ſe cōtulit. Ladislao uero dum laſeram urbē obſi-
dione premit recipitq; ſeſtino percuſſus eſt nuncio, Neapolitanos cōſuratione cum ali-
quot regni p̄eribus inita & populis, in rebellionē animis apparatibusq; p̄edere. Quare
iſte rex laſera Venetijs, quorū pluries fuerat uendita, Neapolim rediit, & reuocato itē Al-
brico ſeueriori q̄ prius diſciplina uſus neminē in regno eſſe permiſit, qui uel oppidū aut
arcis retinuerit dominatū. Et quū multos patria eijceret principes uiros, tū in Scuerina
tis familiā crudeliter animaduertit, quorū primores capitali iudicio ſunt affecti: multi p̄
ea tēpora ſicut & ſemper poſt ſchismatis originē de unionē eccleſiæ traſtati ſunt habi-
ti, quibus dum intendit, nouus Bonifacius uita eſt ſunctus. Suſſectusq; illi in ſepulchrum
Innocentiū Coſmas Sulmonenſis, iureiurando cardinalium collegio ſp̄opondit, quā-
primū eſſet p̄ unionē requiſitus pontificatū renunciare. Eoq; itē deſuncto qui ſuccellit
Gregorius duodecimū ex gēte Corraria Venetus ad eandē renunciatū pronūſſum
altrictus: ſed cum Innocētijs renūciare rem p̄ducere uideret, cōgregatū apud Piſas Henricū ciuitatē
Benedicti renūciationē rem p̄ducere uideret, cōgregatū apud Piſas Henricū ciuitatē
nationū, quæ Bonifacio paruerat, cōſilium, Gregorio & Benedicto priuatis pōtēſſim
creauit Petrū Philardi Creteſem ex ordine Minoritarū ſummū græte illa philoſophū,
excellentiſſimūq; theologū, & Romanę eccleſiæ cardinalē, cui Alexandro quinto ſunt
pōtēſſimū nomen: & poſt breuē tēpus mortuo ſuccellit Baldasare Coſſa Neapolitanū
tunc cardinalis ſancti Euſtachij, & dominus Bononiæ potius q̄ ut præferebatur in ſuo
apoſtolice ſedis legatus. Is cui ſoān uigeliſimū itē ſunt appellatū, uir prudētis & rerū
gerendarū experientiā ſingulari, alioquin à moribus pōtēſſis ſub ea præſertim, quā p̄
te multi uſuerunt ſanctiſſimis pōtēſſes, omnino alienus, nullā unionē eccleſiæ curam
principio ſuſcepit. Sed iā plura in hoc cōgeſſimus uolumen, q̄ quę etiā ad alia propo-
ſitio tolerare ualeat. Et uarij mirabilesq; motus ad ſoān Galeatij ducis Mediolani mo-
tem in Italia exorti nouos requirunt libros, quibus ordine referantur.

A **BLONDI FLAVII FORLI-**
VIENSIS HISTORIARVM AB INCLI-
 NATIONE ROMANI IMPERII, DECADIS TERTIAE,
 LIBER PRIMVS.

ASTANTI IAM MINI ET EXULTANTI NON
 obscuram magis q̃ sepultam mille annorum huiusmodi uiginti
 librorum uoluminibus in lucem, certumq̃ ordinē reduxisse,
 & faciliore cursu per notissima atq̃ nostra gesta procedere
 meditans, multae laboris sunt ac variae difficultates, quas
 nostrorum qui felicioribus seculis scripserit, nulli affuisse cō-
 stat. Quam nōq̃ ad haec usq̃ tempora rerum uarie & obscure
 traditari lucidatio nos fangauerit, à uerborū proprietate &
 ipsa latinitate in posterū laborare cogemur. Hic namq̃ poste-
 rioribus historiārum nostrarum annis, maxima est facta pro-
 uinciarum & Italiae in urbē publice administrandā, ac priuatim utroq̃, sed maxime ge-
 rendi belli rationis mutatio. Ideoq̃ qui priscis scriptoribus in promptu & tanquam ex
 quotidiano loquendi usu facillimi erant, modos dicendi à nobis magna ex parte serua-
 ti nō expedit: quum tñ ab illis si elegantiae erit inserviendum, usq̃que discedere nō li-
 ceat. Grauat em̃ nos fuscitata per nostrā aetatem, quae multis iuenerat seculis, praeiorum
 ac feliciū olim temporū eloquentia, quod nostri homines Liuij Parasui, C. Celsus,
 Salustij Crispi, Q. Curtij, Cornelij Taciti, Suetonij Traquilli, & Iulij, quorum scripta
 & ipsa quidē Liuij & Crispi parua ex parte ad nostrā peruenierunt aetatem, eloquentia
 & ornata delectati, illū non immerito requirunt: quos p̃fecto oportet acquire animo
 considerare, eisdē in mille annis raros fuisse, qui aliquo in genere scribendi nedū elegan-
 ti, sed uix Romanae uel sacrae oratione nulliusq̃ extare scripta, quae antigerit, uel histo-
 riā scribere sic professus. Vnde primis & praesenti tempore solis incumbet nobis onus
 periculum faciendi, quo pacto barbaris & omnino insolitis uerborū ineptiis Latinitas
 possit elegantiā uel seruari. Erunt uero multa in quibus nos circūspicere adiuuabit, sed
 rerū singulariū, quas omnino ut sunt, intelligi oportet, uocabulorum mutatio talis est fa-
 cta, ut si uetusta illis exponendis attulero, mea ipse relegens scripta nō intelligē. Si autē
 nostratī hae scribo, & omnē peruerit cōpositionē, & naufragiū huiusq̃ cōmoueant. Ut
 em̃ pauca de multis dicā, eum qui omnibus in bello praestit, sicut p̃prium, siue alienū mer-
 cenarius administrat exercitū appellaturus, si more uenusto imperatorē dixerō, in aequi
 uocū incido illius, quē Celsus loco habemus. Et ut capitaneū dicens ipsum ab alijs co-
 hortū doctoribus, urbū & castrorū praesidio praefectū, qui eo nunc appellatur nomi-
 ne separatē addi generalē necessitas coget. Si itē dixerō eum ducē, dubiū facio, an quem-
 piā intelligi uelim ē multis quos habet atq̃ nostra provinciarum urbiumq̃ principes.
 Propriorum autem multorū militum geminationem, aut absurdā nominis positionem
 castrorūq̃ & oppidorū uel urbium nominibus sancti aut montis factam alienationē
 quā nunc habent, quis sine stomacho leget? Nisi uero ingenij reperiri credimus posse,
 quod Petrus Ioannē, Paulum de Visinis, Ioannē Franciscum de Gonzaga, capitaneū
 generalē, montem sanctae Mariae in Georgio, castrum sancti Ioannis in Periberto, & simi-
 lia, alicui possit orationis cōpositioni cū elegantiā applicare. Copiarū uero comparanda-
 rum, metadorumq̃ castrorū, oppugnationū & praesiorum expositio & multas assensit
 scribendi absurditates, quā nullus habere delectus, nō adigere sacramento iuenerit, in
 legionūq̃ & cohortes ac manipulos distribuā. Quae & ob uisus specimen lectorē p̃
 seipsa allicit, & uetitia ex tiro uariū usu semper, magnū scriptis assensit ornamentū. Ca-
 stra em̃ nec munitū aliqui, sed numerosior hostiū copijs multitudo, per uicos aut sub ter-
 ritorij dispersa, uallo, fossaq̃, ideo muniti negligit, qd̃ ubi hostē ad praedia erumpere, ne-
 dū collatis signis decertare paratū intelligit, longa sibi, aut paulo remotiore cōsultā rece-
 ptione.

Aulæ regio appellationes. Nam ut de Hetruscia, qui illa loca prius tenuerunt, taceat, qui sunt Mediolani, & eiusdē ducatus incolæ, Insubres, q̄ Brēix & vicinæ regionis, Cenomani prius sunt dicti, quum tñ ambas & circumstantes ultra Padū regiones, tñ Galliam Cisalpinā, nūc Italiam Transpadanam appellauerint maiores. Et Romana ecclesia cuius inueterata sola & maxima autoritas nō parā habere debet momenti, quicquid Venetia olim dicebat, quod Padum inter Abduamq̄ fluvios, lacum Benacum, & pelagus Adriaticum ad Alpes peruenit, Histriā superius mare appellat. Vulgus autē nescio qua ratione id etiā penē totū quandoq̄ marchiam Tarulinā, quandoq̄ nominat Lombardiam. Neq̄ tñ sola est Lombardīa, quæ tam multas habuit nominum mutationes. Quæ ratione descriptionis Italici quam diu elaborauimus accuratissimam capita hic referre dicimus necessariū, ut quæ scribentes sequemur nomina, quibet ex cæteris selegemus, legentes recognoscant. Primū Liguria, Varū inter & Macram præfici præsentisq̄ nominis flumina, & Apenninum ac inferum mare sita, nec uersutum seruat, nec nouam habet regionis nomen, sed quā in magnā amplitudinem aucta sit Genoa, quam ea regio penē in cæno habet primariam ciuitatē, quæ regionis parti orientem uersus sita est, orientalis Genue Ripetia, quæ ad occidentale spectat solem dicit occidentalis. Quam tamē patriæ Lunā urbem uetustissimā solo æquatam adiacētia, & Genuensibus maiori ex parte subiecta, extra Liguriā, & in Ripetia orientali, Lunādiā patriā uocentur. Hetruria uero illi cōiugis, præficus Apenninum inter & inferum mare, Tybrim & Macrā fluvios, cum nomine seruat fines. Et si Tybrim inter & Pissiam Senensis agri finis teneat, quæ quid ea pars in mare uergens, cui Viterbium, Tuscanella, Cornetū, & plurima insunt oppida, beati Petri patrimonium dicit, q̄ gloriosi Marildi, ut ostendimus, dono datū, semper additione in Thuscia declarat. Ultra Tyberim quæ Romæ cōtinent regiones, hinc Latī, inde Sabina, intra sexdecim ad summum uiginti millia passū uersuta retinet nomina. Ab Ilhariano autem oppido per Sulmonetos, Vetulanos, & Soranos, ad dexterā Vientē usq̄ præficus nominis flumen Terracina: & ad sinistram per Forminē, Signinē, Cecanē, Ceperanū, usq̄ Campaniā: & infra mare uersus per Priuerna, Coranor, Sittinosq̄ maritimæ regiones, quicquid Volsci, Laurentes, Hernici, & magna ex parte Equicoli quondā tenebant, cōplectunt. Ab Viente autē & Ceperano, & quicquid illam gilliam traia maris circūdat, Tyrrhenum ad dexterā, Ionium in fronte, & Adriaticum ad sinistram, Trocentum usq̄. A seculi Picentum flumē, & inrus Reatinos usq̄ Sabinae fines, appellationem habet regni Sicilia, citra frenam, quod tñ aliquando Apuliz, quandoq̄ Neapolis nominamus. Quo in celebratissimo à scriptoribus regionū cumulo, multæ, ac penē oēs perierunt præfice uocationes. Nā & Campaniæ uetus ac opulentissima regio, Capuā, Neapolim, Theanū, Calenū, Sinuēssimq̄, & alia olim cōplectæ, nunc Terra laboris dicit. Et pro Brutijs, Lucanijs, Calabrisq̄, nunc Calabritæ: pro Salernitā, terrā Idrontipio Samnitijs & Pelignis, Marutinis, Ferentanijs, Furconensibus, & Albensibus, Aprutium habemus: ut sola Apuliz pars, suam retineat nomē. Picenī fines præfice more intra Trocentum Iaurumq̄, Apenninū & Adriaticum seruamus: sed mutauit id nomen marchia Anconitana. Et Vmbria, quæ olim Sabina, Samnitibus, Hetrurijs, Piceno & Flaminiz cōtinebat, nūc duceus Spoleti nomē mutauit: cui Spoletū, Fulgineum, Asilum, Eugabulum, & alia insunt oppida. Quamquā multo pauciora, q̄ olim Vmbriæ fuerit, habetis ducatus, quoniam quæcūq̄ hinc apud Interamniam sine certo regionis nomine, & à magistratibus Romanæ ecclesiæ gubernant, Vmbriæ partes fuerunt: & quæ ultra citraq̄ Apenninū à Tiferno, quæ est Ceutascastella, usq̄ ad Saxinā Plauti comici patriā, Foroliūq̄ ad sextidecim lapidē uicinā, partim in Maia Trabaria, partim in Romandiolæ nomina cōcesserūt, sub Vmbria olim adnumerabant. Ab Iauro, qui nūc est Folia Pissani fluitans incipit Romandiola, quæ Flaminiz & Aemiliæ nomina, & partem Vmbriæ, ut ostendimus, in se habet cōfusa. Apenninū inter & Adriaticum mare, Ariminum, Rauenā, Cesenam, Forumliū, Laurentiam, Imolam, Bononiam, Mutinā, Rhegium, Lepidū, Parmā, & Placentiam, sicut ostendimus, complexa. At Lombardiz quæ sunt fines nec ausim affirmare, nec quēpiā legisse aut scire opinor. Quod cōstat rebus à Carolo Magno Francorū rege in Italia restitutis, data est Lōgobardiz, quam habuerant primariam apud Papiam sedes. Et quum nulla præterq̄ ad Raunnnare exarchatu, & ab

inde

inde Romæ uersus habetur pulsæ gentis notitia, possedisse eos etiam Romanorū & Gal-
 li regis permissione, magnā scilicet Transpadanæ partem existimo: eaq; ratione credide-
 rim la cū esse, ut tractus ille polcherrius il lino intimo Apennini & Alpium per Augu-
 stam, Iporediam, Taurinum, Albam, Vercellas, Mediolanum, Laudam, Bergomū, Bri-
 xiam, Mantuam, Veronā, Vincentiā, usq; Paduā, & Taruñum, Lombardia nunc oppi-
 letur, cui etiam imperiti uolgus addit Ferrariam, & quicquid eis Padum ad Rhēni Bo-
 noniensis fluuientia, Padū inter & Apenninum habetur. Hinc itaq; nos etiam accedenti
 errori, quē annos iam sexcentos tota seruauit Italia, eadem omnia cum uolgō Lombar-
 diā appellauimus. Primas tantūmodo in lino intimo partes, ut nunc habet ulior, sub Fer-
 ratensium & Pedemontanorū uocabulis excipientes. Quæcūq; enim Alpibus Gratiæ,
 & Padō ad sinistram quousq; eum Dorica fluuius illabitur cōiunctur, Pedemontani re-
 gio nunc dicitur. Cui regioni primaria insunt Augustapretoria, Pinaroleum, Sexia, Ri-
 polle, & Taurinū. Cætera Alpes inter Apenninum & Padum, Valentini, & Alexandri
 am usq; sita Montisferrati regio dicunt: cui notiora insunt oppida, Monteregalis, Cam-
 Salottæ, Saulianū, Monacalerius, Carmagnola, Chorium, & Casale, & ultra Tanarum
 amnē præclarū, Alba. Sed licet amnes Lombardia maiori ex parte prisca seruant nomē
 na Jacobus in facta est nominum insignis & absurda mutatio, magno furia, ludenti
 & legentibus, nisi dedaret, impedimento. Qui enim nunc dicitur Garde-lacus, Benacus
 est, ex quo Minus. Quiliet, Sebuimus, ex quo Ilius. Qui Comi appellat, est Lanus, ex
 quo Abdus. Qui Lugani est Eupilus, ex quo Lābrus, q; Maior dicitur, est Verbanus, ex
 quo Tocinus. At ultra Paduā, & Taruñum, usq; adeo magna alieni facta est mutatio,
 ut clarus ille Virgilij descriptione Timæus, q; nunc sit fluuius ignoret: & in initio A-
 driatici lino, in qua stagnorū parte prisce septem maria appellauere. Dom interitū in Pa-
 di ostijs Adria illa, uel ideo celebris, quod pelago adiacenti dedit nomen, tum noua est
 condita, sed opibus præpotens & fama celebrior Venetia urbs, origines & incrementa
 cuius in Romanorū imperij inclinationis historia præsentī supra narrauimus. Inuasi
 Alpinum, Opitergiū, Aquileia, Cōcordia, penē interierunt. Et p; Forsuli oppidū quod
 est exitum regio nomen habet, in qua Vinum creuit, ut ostendimus, nouū oppidū.
 Ex fluminibus uero nomina retinent, Sadius, Liguentia, & Taliamentum, cætera intelli-
 get ad Italā ueterē nouamq; spectantia, qui descriptionem nostram accurare perleget.
 Tancas itaq; scribendi difficultates quo superemus inodo, sequentia dēmonstrabit. Jo-
 anne Galeatio uiccomite, ut diximus, mortuo, duorum qui ex legitimo matrimonio fa-
 perstites illi fuissent liberorū, unus Ioannes Maria minoris prudentie adolefēs, a cui-
 bus est trucidatus. Alter Philippus Maria, cui Anglo fuit cognomen, post stuprā quæ
 facta erat paterni principatus euerfionem, ad eā deuenit rerum inopiam, ut archi Papa
 præfēcī beneficio, utā inibi tutatus singula educationi necessaria, a singulis mendica-
 uerit amictis. Eo tunc uix Vicenni in ipsa arce agēte, obijt Facinus Canis, maximū re-
 state illa bellorū ductor, potentissimusq; tyrēnus, ut q; Vercellas, Alexandriā, Tenonē,
 Nouariā, plurimāq; per eam regionem obtinuerit oppida, ingentes insuper possedem
 diuitias, ciuitatū oppidorūq; Lombardiæ direptionibus quæstas. Is cui nulli essent li-
 beri, moriens Beatricē uxore reliquit heredem, egitq; cum amicis ut Philippo illi ate-
 te imparē, quæ annū nata esset supra quadragelimum, sub uxoris uinculo matrem suam
 principatusq; asserit. Quod cum esset factū Philippus ex paterni principatus pnce
 potius, quā Facinus tenuerat, & ingenti pecunia gazaq; ab uxore doctus. Legionē in
 diuersa studia scillā, Francisci Carmagnola, & Sicci Montagnanei opera sibi cōstitit.
 Vim namq; iuramenti in cuius uerba Beatricē simul cū Facino pars formula se obligaf-
 sent, Carmagnola Sicciusq; militibus cætera ad suasionē præterderunt. Eāq; legione gna
 alieni superiori tēpore cum Facino cōtracti donatā, & pecuniā a Beatrice in stipendiū
 impensis, nouo sibi adactam iuramento, Philippus Mediolanum duxit, quam ciuitatē
 Astrogius uiccomes Bernabouis filius ab Ioānis Mariæ interfectionibus æcius, in do-
 minū occupauerat. Admotis igit; arci quæ in fide perstiterat copijs, munimētibusq; quæ
 opposuerat Astrogius nō sine difficultate superatus, Philippus a Vincenno Melegnano
 præfēcō introductus, Mediolano posuit. Astrogius fugiēs in Modonā se recepit, quō
 cū esset ductus exercitus, omnium primus Carmagnola præclarā præstuit operam, dum
 fortunadum

- A fortitudinis fama apud exterarum nationes celeberrima Astorgio congressus, illi prelio superata, intra munitiones fugientem sub ipsis moenibus uulnerauit. Elicti oero est eius diei facinore, ut Philippus exhibita cœdenda legione ab Carmagnola opere memor, illi intollere ceperit, cuius ducta magna quæ sumus relaturi potentius fundamenta fecit: haec humili apud Carmagnolam Taurinorum oppidum, à quo patris sibi fluxit cognomen, natus loco, ut fuit fortissimus, quæ primis in legione ducentis ordines. Facinus ornati laudibus bello claris alioquin loci paris ut impatiens futurus, si aliquando dimissus sua ita esset fortuna sepe prædixerat. Quæ primis itaq; Astorgius Carmagnolæ modo etiam oppugnantem resistens, cuius Bôbarda ictus occubuit, Canturium ille oppidum quod Ioannes Picotinus alter Bernabonis natorum occupatus primo, deinde Comam, quæ urbem Fræchi ni Rusconis nati, rebus Philippis assidua, pro illo ut dicebat retentam, non satis reddidit uiderent, recepit. Et Laude Pompeiana Zaninum Vignatensem, Tricio Colliomen, seu electi Nati erit Vignatensi duo, qui patris tyrannidis comites, Laudensem cum illo arcem incolebant, eorum nam maiorem Iacobum subornatus à Carmagnola Perrinus Vadenlis, pedestris apud Melegnâ sub Philippo stipendia faciens, magno pellexit altu, ut aliquis quæ ex Mediolano clam esset sibi renuntiaturus, patrem suum rem plurimam cernerent, audiendi studio noctu arce descendens secus intra promurale locutus fuerit. Id eum adolefcentem spernum fecisset, prænticiatus à Perrino equitum incursionem in Laudensem agrum euentus. pbari Philippus curauit, quibus ex rebus plurimum fidei apud Vignatenses comparauit Perrinus: itaq; Carmagnolæ quod cum Perrino constituerat equestri comitatu ad quatuor ferme stadia ab arce relicto, & pedibus perpaucis ad teli iactum post se iussis sublidere, Zanone Iustinopolitanum & Placentinum Cenationes, sibi socios aduocauit, quibus comitibus leui pede agiliq; motu Laudensis arcis uigiles fallens, lignum extrema promuralis receptacula claudens, intravit rasilum, & in ebulis uricis quas herbas feracis soli pinguedo densas, percasq; in obsoleto nutruerat sacres delinacunt, Perrino autem quam primis rastro adhaerit, lapillis in arcem ex more iactis de aduerso suo signi ficante, descendens arce Iacobus in promurali à custodibus destituit. Qui illustrata oculis in circuitu per parillorum interapedine regione, stans ad rastrum Perrini facie recognitum comitumq; exceptum, cum cerneret solū esse, ad mota clauibus fera introducere intendebat sed eo inter subeundū rastro motu manibus impellente, emicantes herbis Carmagnolæ socij, Vignatensem mediū cōplectunt, & ualde reluctans, seustragū auxilium implorantem, extrahunt e promuro: Nec tū prius adesse auxilio Carmagnolæ & cœtationibus potuerant pedites, q̄ à crebris quos imminuebāt ex arce custodes, lapidibus raptores cum raptō penē obruerentur Iacobo Mediolanum perducto, Philippus inducens eum Zanino patre constitutis, ipsum etiam fide publica Mediolanum accersit, quæ paulo post perfidie insinuatū, unā cum Iacobo filio, ad alterum ex filiis qui Laudem tenebat Ludouicū nomine, pro arcis deditione impetranda, perducit iussit: Sed dum foederebus ille pro genitoris fratrisq; uita cōsultandis intentus Carmagnolam ex arce alloquitur, Philippenses cōsensus parte auersa moenibus urbem ceperunt, & ad subitam arcis oppugnationem illico intenderunt. Ludouicus autem dum relicta arce sibi per fugam cōsulenter interceptus, cruci & ipse cum genitore & fratre Iacobo est suspensus. Castris postea cœtra Teliciu positis Carmagnola munissimū natura loci oppidū, quod saxo sitū emittenti Abdum imminet fluuio, longa obsidione parauerat recipere sed cū obsidione ea ratione inefficacē intelligeret futuram, quod pontis stupendi fornici, qui Abdum iungebat, opportunitate, ex Martinensium ualle cōmeatus subuehebant, pontē dirupit & altero tyrannulorū inter pugnantū capto, datis primorū muneribus, deditiō est facta. Lenzo exinde oppidū, quod sicut ad Abdum ex lacu Lario Comi uocāt emissorū, pontē itē Abdum amplectis positus, Creman recepit, Georgij Bentionis oppidi illius tyranni nepote ad prodicionē pecunia sollicitationib; plecto. Pacatis ea celebrata te omnibus quæ Pado, Ticino, Abdum, & alpihus conueniunt, ritus erat uti gladiū Philippi neruus, ut Carmagnolæ innixus ductori, maiora quæq; nō dubitaret audere. Eum itaq; cōsiliū primatus, & cognationis Vicecomitum cōgnomine honestatū, uxore insuper ex ea itaq; sibi tradita, equitū quatuor milium, pedum mille legionis præfecit, quæ contra Philippū Arcellanum Placentiam tenentem duci uoluit. Post uarios tamen qui

Blondus.

L)

bellō

bello inuiderunt castra, priusquam urbe archibusq; positus esset, Beccariefes multa in Papi-
 enis & Genuensi agris oppida tenentes, & Genuensis dux Thomas Fregolius, iudicente
 eni Arcellensi iura, Philippum vires, magnosq; Carmagnolę conatus, iōgo rēpore occupa-
 uerunt. Sed paulo post Placentia urbe recepta, & arce qua se tueret Arcellanus agere,
 militationibusq; ad obsidionē circumsistis, Beccariefes Carmagnola cōstitit. Nā Lan-
 celotto in Bersualle Genuensium oppido per obsidionē expugnationib; capto, ac mo-
 datim prius in Papiā fratribus, per suspensum necato, Genui oppidi pecunia pōit est po-
 tens. Prosecutus exinde uictoria, contra Genuensem, extorritū maxime nobilitū molestu
 dinis praefidio fretus duxit, dūq; urbē premeret & uallem Pulceferam esset perueniens,
 Arcellani duo Bartholomęus Philippum frater, & alter filius, deficientibus ad hostes inco-
 lis, in praelio capiunt. Praeuidens interea Pandulfus Malatesta, qui Brexiā Bergomib; q-
 cū Placentiā opem ferre, mittens Philippum cum fluminis classe Georgium Valpergen-
 sem, Placentinos iussu cū gaza & suppellectili Laodā Papiamq; populariter emigrare,
 eorū tēpore Genuensi parens, Carmagnolam cōtra Placentinam arcem ducere curauit.
 Nā Pandulfus patentes Placentiā portas ingressus, cū urbem circūisset iterum uictam,
 paucas Arcellensem allocutus, Brexiā reuerterat. Carmagnola uero perditos ad Philo-
 pi fratris genitorib; cōspectum, captos a se Arcellanos manus post terga reuinctos, illi
 ostēdēs, ut suae futurumq; saluti per arce deditionē cōsuleret, suadet & exhortat. Quo ob-
 stinacius tenente, & cōtumelias insuper addente, iuuenes Carmagnola paulo lōpē
 sos necauit. Erat in arce Philippum genitrix, quae pēdēs filii ac nepotē cernēs, in horā il-
 li oculos si posset efflatura, fures terebat. Quare Philippus cōtumelias salubritas nullip-
 spei reliquū fore intelligēs arce relicta nauigauit ad Ventos. Reductio Placentiā popu-
 lo, oēs qui ea cis Padum obinebant loca Vicecomitibus quondā subiecta deditione
 spōte fecerunt. Primus omnium Ostandus Pelauicinus Burgum donitiū reddidit, ceteri
 deinde Rubei, Peregrinensesq; sese Philippo cum oppidis permisere. Qua in tēpore
 Philippus Beatricem uxorem molestia liberatus est. Subiectum em quæstionibus
 egregia forma adolescentē, qui uxoris pincerna erat, cōmissum cū ipsa stuprū inter in-
 menta cōfessum, capitale supplicium subire iussit. Ea uero cuius tollimularet flagitiū a
 se admissum cōstantissime negans, cū ad supplicii locum perducta, truncum adolescentis
 cadaver, a carnifice tracta præteriret, ad illud conuersa intēras in eius animam solat
 execrata est, quod suā pudicitiam in id senectutis religiose custodiā, polluisse mēti su-
 lus fuerat, & multa in eam sententiam locuta capite & ipsa cæso uitam finivit. Tum Car-
 magnola tātis afferendo Philippum principatu iactis fundamentis cōtra Pandulum Ma-
 latestā duxit, & Bergomensi agro fame oppugnationibusq; magna ex parte ad dediti-
 onē cōpulsio, urbē pēfectū arce perfidia recepit. Inde ducta in Brexinianos legione, sentit
 ter resistentē Pandulum breui cōfecisset, nisi illū Veneti pecunia ingēti, datoq; cū equi-
 tati Martino Fauentino dūctore bellicosissimo tenuissent. Forte interea accidit Martinū
 quintū Romanū pontificem, ex Germania ubi apud Cōstantiam fuerat creatus, Romā
 petiturū in Italiā descendenti, Mediolani ex itinere residere, cuius auctoritate pōtē Phil-
 lippus Pandulfo dedit, & tributo qd singulis penderet annis imperato, Brexiā domina-
 tū quoad uisisset, illi permisit. Erat ex re hoc loci pōntificis illius Romani creatio quālis
 fuerit uel ea ratione diffusius narrare, quia origo cōciliōrū ex quibus multa fluxerit in
 rebus Europę agitationes, nō minima historię nostrę pars inde sit ducta: insinuat uero
 operis fuerit singulas cōciliū actiones, ut gestę habitęq; sunt, referre. Quib; ea antio-
 ginus sola, quæ suscepam illustratura uideant historici. Diximus supra quo pacto post
 Gregorij undecimū mortē schisma in dei nostrę ecclesiā apud Fundos fuisse inchoatū, et
 pōntificē uniuscuiusq; Christiani orbis uel obediētū uel scēz gestā suā scripsimus tēp-
 oribus. Ea ecclesię & orbis Christiani labē, egre serena Sigismundus Vngariz rex impe-
 rator designatus, dignū imperatore, dignissimū Augustō facinus, magno aggreffus est
 animo, Peragratis nāq; omnibus Europę pōntificis, Ioannē pōntificē apud Cremonam
 & Laodā, reges uero & principes domi singulos cōuenit, effectūq; ut ex omni triū pōn-
 tificum sequela, apud Cōstantiā Germaniā ciuitatē generale cōciliū haberetur. Ad
 quod

- A** quod Ioannes ipse personaliter se cōtulit. Gregorius Carolū Malatestā uirū ingentī uirtute mīlit, pcuratōrē. Benedīctus uerō & ire & mittere recusauit. In eo totius Europæ potentū insigniūq; uirorū cōuentu celebratimo, in quo supra ad hominū militū aliquidō simul fūere, Ioānes pōtēstatis priuatus & carceri mīcipatus, Benedīctus pro cōtumace & hēretico damnatus fuit, Gregorius uerō per Carolū renūciatū. Inter pluriē auctē quē trīennio illo summa cū grauitate sunt à patribus cōstituta, illud accurate fuit decretū, ut q̄ eo in cōuentu pōtēfex crearetur quinto, & successores deinceps singuli, septimo quoque anno, p̄ seruandā unionē, generalia haberēt cōcilia, in quibus liberū foret quicquid in rem Christianā fidei uiderent, corrigere, arcere, immutare. Creatus itaq; summo omnīū cōsensu Oddo Colonnaēsis, patritius Romanus, cardinalis sancti Georgij in pōtēfice nomine Martinū quintū, anno pontificatus sui primo, Mediolanū, ut docuimus, ex Germaniā cōcessit, quo exinde Mansuū & pet Forūmliū Florentiam profectio, Philippus insaurandī principatus paterni cupidus, omnīū crudelissimū Cremonæ tyrannum.
- B** Caprinū Fundanū tollere statuit, nec futurū facile uidebat bellum, quod cum audacissimū esset perendū diuitiū affluente, quas in ea Lombardiæ collusione, nō ex Cremonā solū, sed undiq; cōpilarat. Quamprimū tamen cōtra illum Carmagnola ducē, Pizolo nes primi, deinde Soncinēses, in potēstatē uenerē. Quamobrē cōfugiens ad Pādulum Cabrinus, Cremonā cū Salodio, & Benaci lacus quē ad Brixianū pertinet oram castellū quāsierat permutare. Id exploratū habita Philippus, cū Cabrino mīnus agere cōcepit, permīssumq; munīssimū Castellionē oppidū, quo oēs cōportauerat diuitias retinere cederatū cepit. Nihil tūm esse uidebatur reliquū q̄ ut Pādulus rapti foderis pro ut Philippus illi, p̄estantia fuerat, p̄onas daret: quæ res licet antea cū maxime angere aut mo, tū uerius ne accelerato nīmīs recuperandæ Brixie Veneto studio cōciter hostes, in Mantuanū principem Franciscū Gonzagam destinasse simulat, oppidū castellūq; reperiit, quæ genitore mortuo ille occupasset, Pischerā Vitellianā, & Cremonēsis agratū quā, plurima Brixiani. Id ægerime tulerunt Veneti. Pischerā nāq; in Philippi potēstatē.
- C** tem tacta, propē actum de Verona & Vicentia existimabant. Quare Gōzaga primū nē aliqua redderet monito, eratores ad Philippū mittunt, tandemq; uariū effectū est: coactibus, ut foderā Veneti cū Philippo in decenniū intēnt, cōmunem fore utriq; & sociā hostē alienigenam omnem quicūq; alterū bello lacerasset, modo Veneti nullo Pādulum præsidio tutarent. Ad ea nāq; foderā Venetos Philippumq; ideo libenter descēdisse cōstat, quod Sigismundū Ungariæ regem, Romanorum imperatōrē designatum, cōmunem utriq; inimicū, in Italiā uenturum suspicarentur: nec parua ad suasionem Venetiā accessio fuit, odii cōtra Pādulum, ex nece Martini Fauēnsi cōceptū, quē ut dīximus ductorē bellicosissimū, sibi præsidio datum, nullo ut ipsi opinabantur demerito interfecerat. Foderibus cum Veneto Senatu istis Carmagnola Brixianum aggressus agrū, minor aliquot castellū recipit: Deinde Monteclearum eo cōsilio uel lōga obediōne parat recipere, qd̄ sola inde Pādulo pateret uia, copijs si quæ ueniret præsidio admittendis. Interea Carolus Malatesta afflictiū fratris rebus subsidia querit, bundus Florentinos, periculi quod rebus superato Pādulo immineret, admonitos opē petit, cūq; id nō satis successisset quātā summo conata potuit cōtraxit copias, & coactē ex illis equitū quinq; peditū duorū milīū legioni præfectū Ludouicū Melioratū Firmianē ciuitatis uicariū, per Veronenses, Mītranosq; ducere iussit. Venit itaq; in Mantuanos Ludouicus, & tollam patētes Montisclari campos scindentē, quæ ad simlē arcendam à Brixia uim, ab oppido Monteclearo, in proximas paludes dudū fuerat ducta, ad aurorā traiecit: est aggressus, ubi Carmagnolæ obuiat cōgressus, fatis direptisq; copijs superatus in Philippi ducis potēstatē uenit. Nec tū ea attonitus clade Pādulus deditionē fecit. Vnicus ea tēpēstate Nicolaus Marchio Elibēsis, prudenti cōsilio futuris occurrit periculis, Parmā etenim sponte Philippo reddidit, quam aut per uim postea fuerat amissura, aut maximo cū dispēdio retentura, cū illo tamē pactus, Martino pontifice Romano intercessore, ut Rhegium lepīdū, quæ ciuitas itē uice comitū fuerat iure feudatorio retineret. Paulo exinde post, Brixia Pādulus excedēs, in Romandiolam ad propria se cōtulit. Rebus Philippi ad eā amplitudinē perductis, cū reuersus Mediolanū Carmagnola, ciuillī octo quiescere cōcepisset, noua ingētis gloriæ materies est suborta, Philippus nāq; Bellin

tionem & Domusculam, Alpinos in Germaniâ ex Lombardia tranſites, quibꝫ olim Vice
comites potius fuiſſent quâſi admodum furto ſubtrahiti fuerât, ſurtive item receperat. Quæ
cum ægre, diſſimulato in dolore qꝫ eas incolunt alpes, Suiſcos appellant, certo coſſent
tẽ pore, ſubito tumultu ad octo hominum milia, Bellincionem inuadunt. Ea re Philippo
nunciata, Angelũ Pergulanum, quem tunc primum ad ſua cõduxerat ſpẽndia, præmiſ
ſit, Carmagnolâ cõ maiorẽ exercitu ſequi iubet. Egreſſi ſiniſtris gens eſſet, nullo ordi
ne, nulla ducebat militari diſciplinâ, ſed gloriæ ducentes, qꝫ primus quicqꝫ agrum holdẽ
lõgius ingrederet, aut primus in hoſtem terreſ, palantes ex Alpibus ruerant. Quampr
mũ uero occurrentes ſtructa acie, Carmagnolam Angelumqꝫ coſpexerũt, qui primi de
ſcenderũt ad quatuor milia ſublato clamore ad Philippenſes delati illos terrarũt. Tum
Pergulanus, prior adhortatis in pugnâ militibus, qꝫ uelamiam ſuroremqꝫ, barbari pon
tũ ſcũ, cũ ſanguine depoſitiũt eſſent, equum cõcitãt & denſo ſuorũ globa in illos va
dens, aliud pugnæ genus, qꝫ apud Italicos inire conſueuerũt, ſibi adeſſe intelligit. Ita
nanqꝫ multitudine nullus loco niſi eadẽ ceſſit, fueruntqꝫ qui mediã tranſixi uicera, per
haſtã pererũt hoſtem, aliqꝫ cum pugnantes ex equo gladijs ſerite nequirent, equi pedibus
gladio ſuccuſis, collapſum miliaũ uulneribus coſciebant. Quãobrem Pergulanus equi
tatu pedẽſtẽ pugnam inire iuſſit, Placentino & Luſtinopolitano Zanone Cõmunis
ductoribus, ad ſe accitis, primus pedẽſtre præliũ redintegrait. Carmagnola uero qua
drato agmine, ab lateribus & à fronte cũ pediatu urgente ſuſtinuere ſuũ, & moleſ eadẽ
tibus, plurimũ ac penẽ omibꝫ uulneratis pedem referentes, qꝫ erant integri ſe in uici
niũ collum recepere. Quibus fixa in terram mucronam cuſpide deditionem ex gũtũ
re ſignificãtibꝫ, Angelus primo parẽdũ eltratus: ſed cum uidiſſet aliam Carmagnolæ
ſententiã eſſe, primus item in eos ſerit, palantesqꝫ & in proximũ amnem Tionẽ ſeſ
præcipitantes inſecutus, nõ parũ illorum etiã pariẽ cecidit. Cecidere eo prælo ple
tes, qꝫ tot tantũqꝫ per multos annos inſtaurando Philippi principatu feliciter Car
magnola geſtit: ad duo nanqꝫ milia deſideratos fuiſſe cõſtat, reliqui, quos auerũt à ſeſ
tis error ſaluos reddidit, cõperto de clade intra Alpes ſeſe receperunt: nec in inuenta
aut uſitã Philippenſibus ſuit uictoria, multis leciſſimisqꝫ militibus primo inſultu uel
dante, equis inſuper ad quadringẽtos fuiſſoſſit. Reuerſi ab eo facinore prædator, ad Phi
lippũ ductoribus, cũ nihil eſſet in circuitu reliquũ, Genuenſeqꝫ extorres ex primoribus
ciuitatis, Raphael & Baptiſta Mõtaldi, Teramus Adurnus & Frãciſcus Spinula perma
xime apud illũ inſtarent, in Genuã cõuerſa ſunt arma. Miſſus itaqꝫ Carmagnola ſuo
nã, quẽ ab uſitã ingentis animi Spineta Fregoſio deſenſabat, diu fruſtra oppugnato in
de ad agrũ Genuenſem ſe cõtulit, eoqꝫ paucorũ dierũ ſpacio potius, nobiles oĩẽ exce
pta Filicorũ gente in partes Philippi exulumqꝫ traduxit. Duo autem maxime Philippi
Genuæ per obſidionem potandã ſpem adimebant, qꝫ ducem magnũ uirũ anni &
prudentiã Thomã Fregoſium fratribꝫ clienteliqꝫ & populari ſuaore potentillam
mare paratũ ad cõmeatus ſubuehẽdos, præſidiaqꝫ admiſtenda habere intelligerentũt,
alierũ qꝫ Florentinos, quibus amplitudinem ſuã noſceret fore ſuſpectiſſimã, parũ
diã illi aſſerre ſuſpicaret. Quãmobrem miſſis Florẽtiã oratoribus, numero ſex, de
ce quã uiginti antea per annos integre ſeruãſſent, in futurũ coſtituenda multa agi
tãnt. Fuerũt uero quibꝫ innixi ſunt oratores, ſuaſionis loci, docuiſſe olim utriuſqꝫ parũ
clades, ſenſiſſe Italiã, quãto cõſtituiſſent dño Florẽtini populi cũ Vicecomite beſta, Phi
lippũ quia ſumma rerũ calamitate, principatu quem optauerit quemqꝫ merito ſe du
ceret maiore eſſet onuſtus, nil aliud deſiderare, qꝫ ut ſuo ductu Italia quieſceret, ſueneret,
dulcedine pacis lataret, nec ſe latere qꝫ ſumma prudentia Florentinos intelligere cer
tum haberet, Venetis qua eſſent diuina humanitate potius qꝫ pcederũt uicula ſu
gulari illũ, pſequentibus amore futurũ, uſi Florentinus ſuæ accederet ſocietati, nulla
eſſet tanta uis quã Italici gentem uexare auderet, cũ præſertim quarto loco Romanũ
pont. Martinus quintus, pacis & ipſe amantiſſimus, optatẽ huiſ potentatũ ad pacem
cõuentioni, ſine læderibus cõtinuo acceſſurus uideret. Proinde lædẽra iungentẽ ma
ximã quietẽ paratẽ Italiciſ perpetuãqꝫ gloriã habitura. Vocatis in Senatum ciui
bus Florentinis factũqꝫ ſingulis dicẽdi potestate, nõ deſuerunt, qui oblatã à Philippo
quietẽ maximã populo Florentino uexationes prædixerint aſſaturã, quã primũ
ſubtrahit

- A** subtrahi huiusmodi blanditijs Genuensium fauores, uictoria & mari terrarum potentissima urbem illam reddidissent dominam, cesserint quo maiora melioraq; polliceres, cum eo cautius esse agendum. Vicini imperit multitudinis excitas, bella sibi preparantis intolerabilia, dum praesentis pace oculos praestringi patitur: & ad foedera uentum est, securitatis plurimam diuturno durassent tempore, Florentino allatura, fore uniusq; finium terminos, ultra quos bella gerere, aut socios belli pacis uel habere non liceret, fluuios Macram Cusculumq; quae uero e regione in Apennini iugis fonte oriundae, inserti primus mare, alter Padum illabant. Summa interim cura bello Genuensi intentus Carnagnola, Flucorum gentis Thomae affinem pellexerat ut uictorices secuti patres Philippo exulibusq; adhererent, & tripartito exercitu, partim in Bisamne, partim in Pulcesera, partim in Granariolo uicino moribus uisco, castra habebat. Erant uero non Fregoli principis menti solum sed uni ueris etiam ciuitatis infestissima quae apud Granariolum erant, ex quibus ingenti potestate lapides interdiu & per noctem a bombardis in monasterio diuae Margaritae firmatis, in urbem faciebant. Nec tam fractus animo Thomas principatu in ea rerum difficultate desperabat, quando uis oris maritimam, cui Genuenses maxime inuiterent, curari posset. Agebat uero plurimum rei pecuniarie indigentia. Quamobrem apud Florentinos, ut bellicis succiperent & opem sibi afferrent uarijs legationibus saepe inuoluit, cumq; parum proficeret, Liburni Pisanoportus arcem, quam Genuenses diu obtinuerant censi & uiginti aureorum milibus ipsa uendidit Florentinis. Et cum extorres classem triremium non uel apud Barchinonam pretio ingenti comparatam audiuisset contra se ducere, classem & ipse cotidie triremium, praefecto illi Germano Baptista Fregoso parat: quod uero humanarum rerum fert conditio, contracta ex Liburnio pecunia, rerum Thomae contra ac ille fuerat ratus, excidio fuit. Philippo autem sicut conficiendi Genuensis auxilium, ita inchoandi sub aliquo honestatis uelamine Florentini belli occasione attulit. Na congressus exulium classis Baptista superatus, & cum plurimis popularium Genuensium fratris studiosorum, in potestate hostium factus, omne Thomae potentiam enervauit, ut paulopost Sarzana oppido, cum castris sex per foedera retentis Genuae deditione facere sit coactus. Et Philippus Florentinorum desideribus fecisse contra, qui hostem suum pecunia iuuisset, dictitare usurpans, eam destinato quidem cum bello illis causam pretendit. Quam tamen causam ne ipsos ad marandam resistentiam excitaret, in aperta contentione tempora referuauit: quin etiam ne sine in foedere ascriptis transgredi uideretur, oblata occasione Forlensem occupandis, urbis Florentinae uicinis, in qua per soli feracitate maximos posset exercitus alere, id peregrinam coeupitumq; facinus, maximis dissimulationibus integumentisq; suscipere est aggressus. Georgio namque Ordelsio Forliseni uicario per articulos morum defuncto, Lucretia eius uxor Lodouici Aledossi Imolensis uicarij nata, Thebaldi filio tunc de cenne Imole coinebat, & tanquam Forlisenfes uel indignos duceret uel infidos, quibus rerum pueri cura demandaret, per Imolenses omnia administrabat. Id agere a Forlisenfibus ferri exploratum habens Catharina Ordelsae genitrix, Bartholomeo Fregoso Genuensi nupta, Bolognesium oppidum ab Antonio Bentiuolio Bononensi ciue, patria electo, pecunia redemit, ut loci opacitate freta, ab alienatis animis a Lucretia Forlisenfes, ad rebellionem incitaret. In maxima uero Forlisenfium coeitatione, pars ad Catharinam, pars muliebre malo non satis per mulierem arceri posset rata, ad Florentinos respexit. Sed cum si septennumero requisitis Imolensem eis dediti cadere nolissent, Forlisenfes ad Philippum uertissent animos. In ingentis princeps animi Genuensia regni uirtus dixerim, quae urbis accessione elatus, quod rerum euentus docuit, quodq; uulgo creabant oesa, Italiae regno affectabat. Intelligebat uero difficillimum id sibi futurum per respublicas Venetam Florentinamq; potentissimas, quibuscum pactis foedera, ut ostendimus paulo ante perculserat. Na Martium pontificem Romanum, bellis per id temporis ab Alfonso Aragonis rege, circa regnum Apuliae & Braccio Montonenis, circa Aquilam agitatum, uel necessitate, uel amicitia, consueti oculo quieturum opinabatur. Quis uero Florentinos minus multo tunc quae Venetos sciret resistendo sibi potentes fore, & foedera uiolare diceret, qui Genuensium ducem, ut docuimus, hostem suam pecunia iuuisset, in eos primum delinuerat. Quos tamen suam, ut nouerat suspectam ducentes potentiam, ne rei nouitate prius, quam solida bello secisset fundamenta excitarent, duplici astu rem conficere est aggressus.

sua Nuncios namq; primum ad Lucretiam misit, qui memoraret, esse Ordellafum gē Vi
 ce comitibus semper amica fuerit, Georgium tamen sibi quod illa nouerat fuisse de dunt
 sinum, siamq; ubi cumq; sit necessaria opem, pro rerum natiuitione pollicentem. Illa
 uero, cui esset unica spes in populo Florentino, nihilominus uerba reddens uerbis, nihil
 tenuit oblatum, quin sese pollicitationibus cum tempus posuisset usuram respondit. Et
 nactus occasum dux Philippus Nicolaiq; Marchionis Eftenfis amicitia breuiter, qua-
 dringentos equites doctore Siccio Mōtagnaneo, Lugum misit, quod oppidum Lud-
 uica Cuni comites, sub ipsius Marchionis protectione tenebat. Et nullis Formisium
 oratoribus, hinc stupens Lucretia & nihil tale expectans, promissum obulit cōtra Ca-
 tharinam praelidium, hinc coniuratis Foroluiensibus, contra Lucretiam adesse sen-
 tum nuntiavit, Lucretia autem cum eo suspectiores essent ducis copiz, quo Foroluiensis
 sili per communem partium Italiae sectam, affectos nouerat oblatum primo renuit pae-
 fidium, deinde accepto à genitore peditatu sese intra palatium munire, & quibus in-
 ciuiam abiectionibus cōsilia credere cepit. Interea Alfonso Carillo Hispanus, Ro-
 manae ecclesiae cardinalis, in Bononia positis legatus, Antonio Bentiuolo & Catha-
 rina Ordellafea per uim cieciis, Bolognensiū recepit. Unde sublata quam Philippus pra-
 tenderat causa, cum Siccus iraret, se Lugi cōtineret, maior iniecta est Lucretiae & Lu-
 douico genitori suspicio, Philippum res nouas in Foroluiuo uttentare. Eam purgatus
 suspitionē dux simulat, & à sua propalam ferri iubet, necessaria loca itinere nisi uocetur,
 tra Braccium praefidia, quae longinquo per subiecta Braccio loca itinere nisi uocetur,
 traduci tuto nequeant, destinasse. Longiore autem quā par esse uideretur augendi tra-
 duendis à duce copiis intercedente mora, & Foroluiensium praesertim coniurationē,
 qui essent ciuitatis principes glisciente in dies rebellionē, quos pluri faceret suspicio-
 resq; doceret ciues, Lucretia in custodia habere, ad pristinum idum Malatum uenisse
 em ceperat, cum ad uesperam subito tumultu Thebaldum acclamans dominē, plebs
 arma corripuit, palatium igni & ferro undiq; expugnato nullus est inuentus, qui clauē
 Lucretiae opem ferret. Capta cum Imolensibus mulier, in custodiam traditur, magis-
 trusq; euestigio creantur ex ciuibz, qui Thebaldi Ordellafii nomine, rerum summa per
 essent. Coniurati interea clam ceteris Siccum acciti subent, eozq; cum turma ad arcem
 urbis moenibus appulso, priusquam intruderetur constituere uoluerunt ciues quae la-
 tora esset forma regiminis. Duo aduenerant cum Siccō ad constitutam simulationem
 subornati, Aldroandinus loculus Ferrarientis uir cum apud suos nobilis, cum bonis
 fama commendatus, & Louisus Crotus Mediolanensis, Philippo fidissimus, itaq; ciui-
 bus Siccum ad conuentiones postulantis, illico respondit se duci Mediolanensium
 militare consuetum, nunc Marchionis Eftenfis seruitio mancipatum esse, petendū Al-
 droandinum, qui se & quas adduxerat copias habere uelit uocatusq; coeuectio Aldro-
 andinus huiusmodi uerba fecit. Nullus est uestrum Foroluienses uiri, quem uis res &
 magnitudine clara possit latere, illustrem Nicolaum Marchionem anno ante quatuor-
 decimo urbem hanc, cuius curam custodiamq; Ioannes summus pontifex illi demis-
 dasset, Georgio Ordellafio per manus tradidisse. Id quā felicitate uobis successit, H
 uos ipsos adduco testes, quos patria extorres in eas Georgias reduxit domos, quae ni-
 linam stabula conignatione exusta parietibus undique perforatis uobis reddita,
 nunc opibus mercimonijs refertae in ampla creuerunt palatia. Eum uobis monte sub-
 tractum esse, pium perhumanumq; principem, aegre magis uestra causa tulisset Mar-
 chio, nisi poerum indolis egregiae Thebaldum uobis filium potius quā dominum su-
 persistere esse audisset, qui paternam facilitatem comitatemq; imitatus, optime iustitiae
 tantam rem uestram confirmaret augeretq;. Cum uero plurimis post defunctum Georgi-
 um mensibus, Imolenses uobis pro Thebaldo dominos datos esse, Thebaldum quā-
 tandū uisum asseruari, quoad tyrannidem Imolensis confirmasset, audiuit, quā me-
 mo concepit molestiam tulit tacitam, & quia nullis in tanta rerum suarum pace merce-
 narijs uteretur copijs, has minus etiā de se suspitionis habituras, ab duce Mediolani re-
 perant, quarum praefidio Thebaldum reducere, arces illi uobisq; subtrahere, is animus si
 per uos liceat intruduci, re Thebaldi uestraq; bono curabimus animo. Si minus, intra
 huiusmarchio

- A** hit marchionem, suam erga Thebaldū uocē uoluntatē optimam ostēdit. Tunc euestigia probantibus qui aderant frequētes ciuibz copiaz admittunt. Et Aldroandino marchionis Eistensis uices prætendenti, creatisq; ex ciuitate octo consiliarijs, summa rerū p Thebaldo demittat. Tres in molēsem fide perstiterūt arcēs Forpopolijs Aureoli, & Rauldinū in urbe, quā prius placuit oppugnari. Interea rumor Ludouici Alosii industria dilectatuz, urbē permauerat, Bracciū Montionēsem i Florentinis impellens, soluta Aquilanonis obsidione, praesidio inuolensibz aduenturū. Et Lucretia senectis cubiculū in quo adseruabat, noctū dilapsa Forumpopolijs concesserat, qđ oppidū quatuor distant i Foroluiū passū milia, & arce uallo fossaq; duplici munitionē, populo frequentatuz mribz incondito, sed omnū Italīe militariibz rebus apertissimo. His sollicitati casus Forolū uicē arcem magna expugnati industria receperunt. Quā praesidio duca Mediolanē munia primū apparuit, & per urbē prouinciamq; circūferri est corpū, fictū esse de marchione, & Thebaldo fabulā, solumq; duē Mediolanē Foroluiū dominari. Quā hęc Florentiā i uicino Castricari magistratus nunciata essent, cōmōi animi elata, Lucretiam exire iurandū, ducemq; nūi Foroluiū decederet, bello persequendū, inconditis per urbē sermonibz populum dicere occuperunt, quoniā octoginta ille passū milia, ultra fines in fodere ascriptos, urbem ad se nullatenus pertinentem praesidio teneret. Erat tempestas illa Bononijs, ut ostēdimus, Alfonsus Carillo cardinali Hispanus, cui aperta cū Philippo confederatio erat. Quā de re Florentini tam multis pontificē pulsauerūt, quētelis, ut Galvadem Condulmarū cardinalē Senensem natione Venetū illi dederūt iurē, cecidit, qui cum uia Flaminia iter i Piceno Bononiā faceret, intellexissetq; Foroluiē ses non satis a quo animo bellū, quod imminere uidebant, moribus implicari, in spē uenerat, si quous modo dux repelleretur, facile futurū, ut Foroluiū ipse pro ecclesiā potiret. Quare cū Florentinis secrete seniebat, eosq; ad uim ostēndam credidit incitasse. Erant nem tempestate illa uiri excellentes, bellū pacinq; gestarum rerū gloria celebres, Carolus & Pandulphus Malatestae Ariminenses uicarij, quos, ut supra ostēdimus, Britannū nego cū Philippo reddiderat inimicos, hos etiā cōsultos cōstitit bellū Florentinis fuisse, & foedera insuper operatq; ad illud fuisse pollicitos. Tantis Florentini factis bello fundamētis, magistratū in primis decemuiralem, Basilis uocant, cui summa rerū sine prouocatiōe demandata esset, ex uetusto ciuitatis more creant. Eorū natū & autoritate maiores fuerūt, Nicolaus Vgianus, Ioannes Medicus, Pallas Strozium qui praesulē bello discernere asperito, partē in Philippo uicē simulatione parant referre. Christophorū em Lauellensem, & Ludouicū Obicium, quos solos habebant stipendio conductos, cum sexcentorum equitum copijs Forumpopolijs ad Lucretiā mittunt, iubentq; ut congregantes Philippē sibus, unicū semper Thebaldi nomen proferant, illiusq; signis i Lucretia acceptis in praelio utantur. Dū hęc lento utrinq; gerunt apparatu, mittit Ferrariensis marchio, Nannem Strozciū equitibus ordinis natione Florentinū, quem apud se natum & Ferrariensi ciuitate donauerat & opib; auxerat maximis. Summa legationis fuit, si bello abstinere uel lent Florentini, paterenturq; marchionē Forumliūtam uel proprio uel Thebaldi nomine retinere, copias Philippū quas tā opere formidarens, in Lombardiā rediret. Per eorū dies redeuntē ab urbe Roma archiepiscopū Genuesensem, uerba fuisse ut Philippus apud Florentinos faceret. Quaequid apud Forumliū gererēt, pontifici Romani gratia fieri, ut copias quas ingentes illi uarijs agitato ac penē oppresso bellis mittere decreuisset, in tanta Mediolanensis urbis i Romana regione distantia, uel hanc unā transuentē operaq; pontifici nauata redeuntē, haberent sedē, ubi liguidos fouerēt, impedimēta deponerent: & si quis emerisset aduersus belli casus, cōsilio feruarent. Proinde benemeritū de populo Florentino, deq; nomine Italico pontificē, aliena permitterent oportuari, nec cōmittere pergerent, ut ob suā hanc tranē suspiciōnē pontifex i tyrannis Arragonē si Montionēsiq; ad exterminium cum cōmūsa libi ecclesiā adduceret, & dum suam ipsius, quae tenuis ad pacemq; uicinis dandam continuo exposita est, potentia frustra timeant, maiores aleret, Italicum nomē & suam in primis libertatem perfundaturas, uel si rē secū certias uellent cōsentia cōponere, oratores ad eū mitterēt, quib; nihil esset negaturus. Has Florenti diuersas oratorū sentētijs, pro fallēdi ut erat artib; acceperūt. Hinc ambiguis cōtēspōsionib; similib; oratores, nihil aliud publica ciuitatis senectia audierūt, q̃

Florentinos, qualia forent quæ Philippus machinaretur intelligere, cui per oratores ut
 suadebat, uti per maiores quam opinaretur rerum motus in tempore satisfacerent po-
 tui-
 tim vero, ut est arguto sermone gens, nusquam ubi Philippum nomen memorassent, ali-
 mis in illum communisq; temperatum est. Sed tantæ buli modum reipublicæ uerbis ma-
 gnificentiæ, quam Philippum constat magni duxisse, belli initia plurimum moueri sem-
 per habere solita, minime responderunt. Qui enim Forum populi aduenerat, Lodo-
 uicus
 Christoforusq; Lucretia impellente, cum his quas adduxerat copiis, Foroluiensem dis-
 rentes agrium viginti agrorum, armentorumq; per paucorum prædam abegerit. Ea-
 tante molis tantarumq; minarum belli alea, tam paruo damno iacta, ducem Mediolani
 suosq; in spem audaciamq; erexit. Instituta tamen insidiosa dissimulationi Philippæ, Fa-
 britium Capuanum sexcentorū ductorem equitum ex agro Brinitium mittens eundem si-
 bi ad Neapolitanum bellum simulare iubet, Franchinumq; Castellonensem iureconsul-
 tum præstantem, Florentiam mittit oratore, qui in eam ex Foroluiensi facto suspicio-
 nem purget, offeratq; sese pacem ex animo petentem, quibuscumq; Florentinus populus
 tulerit conditionibus, summi pontificis, & Venetorum auctoritate interueniunt resolu-
 tioq; firmata accepturum. Hinc etiam Franchinum de mittendis ad ducem oratoribus
 egisse constat. Et item legationi quo maiora attulerat, minus fidei est habitum, & orator
 responsum, Florentinos qui ueram pacem illicata interno scire consueuerint, oratore
 ut suadebat multatos, pacis bellisq; quantum habere animum dux induxerit explorati-
 rum. Magni interea alienigenarum ut est ætatis nostræ mos, exercitus Florentinæ cog-
 nantur, nulli equestris pedestrisq; ue facere uolenti stipendia dabatur repulsi; cōductum
 uero in prima Pandulfum Malatestam belli ductorem ex Cesena opem Lucretia, sed
 etandem quousq; hostes ipsi conscriberent exercitus, ferre iusserunt. Variâ inter
 Sicco & qui aduenerat Fabritius, cum Obilio & Lanellenosi prælia cōmittant, & hoc
 Pandulfum Florentinis militare non ignorarent Philippi magistratus non satis timere
 ploratum habere poterant, quod non cōs aliquando & Philippi literis ad eum missis, sci-
 tati fuerant utrum ne terras ecclesiæ quas gubernabat, bello cui se addiderat exponere,
 & se tunc bello statueret implicare. Eam rem noscendi studio Sicco immaturo
 Foroluiensibus uindictam fieri curat, & tanquam plurimorum dierum laborem equi-
 tatum tolerabilem faciens, partitur cum Fabritio uices, ut alterno quocq; die Foroluien-
 sibus præsidio exisset, partem enim utriusq; quingentorum equitum, pedum ducenorum
 cohortem ducebat. Per nonas itaq; Septembris, quum recessisset Sicco Pandulfum ex-
 ploratus obstruas, quanta superiori tempore singulo quocq; die educta essent Forolui-
 uenli populo præsidia, quod euenit futurum ratus, ut præsidium Pandulfus & Forolui-
 emens populum aggrediretur, Fabritio cui obtulerat dies dat negotium, ut medio, Bre-
 tenorum inter & Forum populi supra uiam Flaminiam spatio, acie structa cōsistens Fo-
 roluienses iubeat Populensem uindictam populari plebe cum lectis ex equitate pedum
 tūq; optimis quibusq;, & iuuentutis Foroluiensium robore, de quarta uigilia Rullum
 in rure, quod a uersa parte sub uia Flaminia ultra Forum populum est, uacua agricolarum
 re casas insedit. Die igit in uespera declinante, cum effusus late in alieni agri uindicta Fo-
 roluiensibus, per duplicati quæ sciebant præsidij confidentiam, quantus nunquam antea
 fuerat cerneretur à speculationibus carrorum numerus, tum dato quod constituerant et
 eminenti atque Bretenoriensi signo, hinc Lanellenosi Obilitius, patenti porta Foropopu-
 li erumpentes, Capuanū substinuit Fabritius, tū de industria quæ alioquin fecisset in-
 uitus, pedē referens, uindictatores carrorūq; hosti reliquos indelencos, in Flaminia se
 recepit. Pugna utrinq; atrox cōmittrebat, & nisi Florentinus miles ad prædā, cui ex-
 posita erat uia maxima, discessisset, facile fuit delecta Fabritij copiis Sicco turbulente
 subueniente postea opprimere. Florentino autē milite circa carrorū, ubi se Foroluiensi tu-
 batur, capitiuūq; uinciendis occupato, spe magis Montagnani Fabritius, & suorum ut
 tute ferus ad eam deuenerat resistendi perniciam, ut hostis quibus præualens equis
 perfractis, microtribusq; magna ex parte manu delapsa, pugionibus nonnulli, pugili
 plurimi rem gererent, maior tamen circa bidentis flouij ripam, ad Ronchum uentis, col-
 locatio erat, quum prætergressus fugiendo Fabritius, insequenti Florentinus crebra,
 hic de

- A** hic de capiendo ille de retinendo ponte praelia cōmiterent. Time Sicco fello ad pontem pugnares a tergo inuadens Florentinos fundit fugatq. Capti ex illis fortior quilibet recepta bonum earorumq. praeda euestigio dominis restituta. Pandolus, qui cedente Fabiano apud Forompopuli destitit, persequi cō paucis, Ludouicus Christophorusq. soli aucta a loco pugne porta sese in oppidum receperunt. Venius in Pandulum a iurionibus in Foropopulo obsideri, ad distantem secundo milliario Bretenoriam raptim se conuulit. Incendit ea dies populi Florentini animos, & quē suspicio ad id bellum uel ostentādam induceret, rei hūde ad eā diem gestae pudor, ad maxima quāq. intendenda concitauit. Vndiq. igit dimissi oratores quib. esset cura quoscunq. poterant socios, prece precioq. ut in bellum accire, primus omnium Thomas Fregolus uir spectatae magnificentię, quem ostendimus in deditione Genuensi Sarzanam, & castella pleraq. Ligustice Genuensis Riparię orientalis retinuisse, paucis in sententiā ducit. Per ea tēpora obierat Ludouicus Cunij comes, quē Sicco Montagnaneo cū copiis in Lugo, ut ostendimus, retentis pferendi ad tam remotas Italiae regiones potentatus Philippo facultatem primum diximus praestitisse. Et licet illi superesset, Alberticus, Ioannes, & Malatesta liberi, quos domini & rerum omnium instituerat heredes, tū Philippum magistratus per simulationē copias ferenda Ioanni & Malatesta pupillis arcem Lugi munitionib. occupauerant. Albertico tam uero forti apud Venetos stipendia faciente: qui quō id rescisset cōmēatu a Venetis multa prece impetrato, Lugum se conuulserat, & cum praefidia aet aliena uidisset impedita, se uero uix solum aduenit, Mediolanum se cōtulerat ad Philippum, operatq. suam & paternę amicitia imitationem pollicitas orauerat, ut arx Lugi oppidumq. in suam & fratrum restituerent potestati. Quomq. dudum uerba sibi dari, & arcē Lugi quo minus in stipendia conducere, utq. in tanta belli trepidatiōe a Philippo spernere efficeret peruidisset, clam abscesserat, & cum oppido Malca castelluq. Zagonaria & Sacragatha, ad Florentinorum partes cōcellerat. Qui cum rei militaris peritia clarum, septingentorum equitum, pedumq. ducentorū fecerunt da morem. Solus in regione Romadiola, ubi fuit
- C**ra erat belli summa cōsentiō Guidantonius Manfredus Faentiae uicarius, ad Philippum inclinatus uidēbat. At magno per id temporis tumentes apparatu Florentini, ne bellum potius superbe, q. necessario appetere uiderent: quod alias petenti Philippo facturos se pferant, oratores ad eum tunc primo miserunt, quando in alterutram belli & pacis partem rato poterant inclinare. Legationis princeps fuit Bartolomeus Valorius uir magnę apud suos autoritatis. Eos dux, quib. securi accessus literas misisset, laudē applausisse audiens, mitti qui renunciarent, se nullum a locis pstantia, ut tunc erat Herutia contactis aduenientem, intra Padum & Abduum & Ticinum prius admittere consueuisse, q. diuerum quadraginta spatio in nouo salubri aere purificemur, pollicitusq. est se praestantes quospiam uiros misurum, quibus secreta quę eumq. possint sibi uero referenda cōmittere. Ad ea Bartolomeus, mandata sibi ad Philippum a populo Florentino, nec ad alium quenquā esse, si eum Philippus aduenerit ad cōspectum, uel quāto spatio exaudiri possit, pacem se non pesse allatarum. Postquā uero missis ultro citroq. nunciis nō sunt admissi oratores Florentiam redeuntes, in senatumq. uocati, paucis rem cotillimē narrauerunt. Postera die p senatū data ordinum quorumcūq. magistratibus, & sacra dācendi potestate, Bartolomeus cōcitatore per iracundiā quę erat uehementia, huiusmodi orationem habuit. Si obscura essent gentis uicecomitum in Florentini populi nomina odia, alium de militibus sumendum fuit orationis exordium, ut quē super tam multa tētiq. audiuisset, de pace a nobis, de Italia, ut dicebat, quiete perentem ultroq. offerentē intelligeretis, uel morum leuitate, uel alio ingenij uicio mentem nunc a uerbis, quorum primum amplam fecerit copiam habere uicecomitem per ingenitā ac perennius traditam a maioribus in nostrā libertatem, in nomen Florentinum rabiem, nec cupere, nec, si ueller, posse, prius pacem uobiscum habere, q. per fractas uires bellum nequeat inferre. Primum omnium, ut uos expectatione leuem, nedam ad illius cōspectum non admissi, sed Abduum fluium transire prohibiti fuimus: pestilentē inquit contagionem ex instituto declinans dux orat, obsecrat quę ad illum uobis erant mandata, nobis exponat illud nō, licet indigne, ut par erat, ferretur: modestę tamen uestra habita ratione, ut

eum adire nos sinerent pacē non pestem allaturos se penumero insisterunt. Hoc est con-
 cives, hoc est quod dudum Philippus pro insinidis quibus redondat rerū uerborumq; falla-
 cijs, simulationibus, uersutjs, ambagibus machinabat, ut in ea quae nunc est Italia gen-
 tium principum & populorū bellissimae expectatione oratores ad pacem equis foderi-
 bus querendam mitteremus, quos ludibrio habitos, quos reiectos, ad deprecandā rem
 extremam calamitatē, ad se missos predicaret, quanquā si uera pro temporis necessitate
 sunt dicenda, parū illi crediderim curā fore, quid ceteri exultant de nobis quos pa-
 peratis adeo spernit, ut iam audire negligat oratores. Sed si me Florentini audierint, si ue-
 strā, si hostis uestri condidonē, si pericula quae torpescitibus imminēt, si spem, quae e-
 rectos animis manet, cōsiderare uoluerint, facile confido futurū, ut quod ab uastis au-
 dire noluit oratoribus, ab strepente circa se armato, pacem dum fuit liberū accipiendam
 fuisse audiat Philippus, oculisq; tandē illa moeritus uideat, quae auditis oratorib; potius e-
 mitare. Parantē multa prosequi strepens pede senatus de orationis sine admonuit, uultu
 gestuq; suscipiendū belli animorū flagrantia significans. Quare conclusionē paucis ablo-
 uit Bartolemeus, aut Philippo sine contentione succumbendū, aut uerbis animi & di-
 ligentia tuenda sibi uideri, quā illi enertē & pessundare sit in animo, Florentini popu-
 li libertatem. Se pacis haecienus & quietis populi quoad ē republica fuit autore se qui ad
 pacē querendā fuerit missus, belli necessarii autore cōcitatōrēq; reuertisse. Senatus diuis-
 so uulgi uoces propalā exaudiebant, bello incumbendum, tyranni superbū uerbū nūbus re-
 tundendū. Conscioq; postridie ut constitueretur ex ciuitatis more populi cōcilio, bellum
 summo omnium consensu, contra Philippū decernitur. Tunc suffecū sunt primis decē uiri
 Balie, Laurentius Rodulphus, Bartolemeus Valoreus, & alij ciues quicq; perflantia.
 Magno interim animo maiora Philippus ordiri coepit, rebus namq; fortisq; ex sentē-
 tia sumatis, ut nullū crederet tantā fore hostiū potentia, qua inde sua pelleretur praesidia,
 magnos quosq; Italicae potentatus sibi conciliare studebat. Et licet Martinū pontificē
 manum sibi affectū existimaret, nihil ā sua potentia formidantē, uel conatus suos facere
 prosequi uel tacitū dissimulantemq; negligere, eum tū beneficio statim deuincere maxi-
 mo, in cuius facinore pelleretur Neapoli ac eius regno Arragonū rex Alfonso, & Ioan-
 na tunc regina ā maxima eriperet calamitate, & Ludouicus ex celeberrima Francorum
 profapia sibi affinis in auxilij iuris regnū reduceret, demūq; omnis illa Italia ora, cōcilio
 bello necessariijs rebus abundā suis etiā partibus adiungeretur. Id factū narratur alius
 repetentes, magno cōstitisse malo, muliebri leuitatem ostendimus. Ioanna namq; secū-
 da per Roberti regis suae etatis regū primarij originē, regiae Francorum gentis soboles,
 regni Apulie, qd̄ Siciliae circa fuerū, & quidāq; Neapolis uocant, Ladislao fratri huius
 relicta exereitū accepit florentissimū, & equitū numero magnificiendum, fuisse etiam
 constat equites sexdecim millia, quorū partē maximā Ladislao distibuerat gubernan-
 dā dūctoribus, Sfortia, Laurentio & Michelotto Attendulis ex oppido Romanolae
 Cutignola, Iacobutio Caudolae, Odrofii Troiae & Carratje comitibus Cecolino Perusi-
 no, Iulio Caesari, & Fabritio Pandulfello iuueni uix adolecentiam supergresso, quē Ionna
 speciosum moribusq; suauissimū non sine prostrati pudoris infamia educauerat. Con-
 uero illius inuidia exardescente, eam & quae laboraret infamia regina tollere opimā ri-
 ta, coniugē habere constituit, ex tribusq; sibi propositis, Iacobū delegit marchie comi-
 tem, qui ex Francorū stirpe regia, sibi esset remotissimo gradu agnatus. Eū tamē per-
 scriptis acciuit cōditionib; ut sine regij nominis mentione, aut spe aliqua Tarēnsis ap-
 pellaret, siue dux, siue princeps, siue comes mallet, & permisso comitatus dominatu con-
 tentus ipsam, ut antea regni curā gubernationemq; tacitus habere permitteret: sed lōge
 aliter ac rebat mulier, intausū illud contigit matrimonium. Supradicti namq; ceteros
 omnes ceteriq; regni proceres, intolerabili in Sfortia & Pandulfello, quos regina ex-
 teris praeponebat, odio accensi, nuncios quicq; ad Iacobū secreto miserunt, si adueniēti
 mum asserat regij, nullatenus qui regnū illi asserat defuturos. Appellatum itaq; Marseo-
 nū, Neapoli cōtendentē, qui obuiā salutis accesserat, regē appellatum solus Sfortia
 apud Beneuentū obuius, salutē aduenisse comitē cōgratularis est. Eū Iacobus ira concu-
 tus in Beneuentanā arcē cōijci, illiusq; equitatū diuisi euestigio iussit: excepta inde sum-

Amo Neapolitanorum applausu Iacobus rex ubique salutar. Et arce quam Castellum nouum appellant, custodum perfidia illi tradita Pandulfellus capere curio, plurimis diebus ad ostentandum regis in perfidia suam inhumanus remansit, in Sfortia uero ocellera montem inuentat sine cruciuerence dubium quin ista illum etiam rex fuerit prorsus, nulli Michelotus coactis in Tricarco inexpugnabili oppido Sfortie qui erant desapii cum militonib. belli apparatu regem terrauit, uel minimos motus in eo rerum suarum initio formidantem. Saluti etiam Sfortie plurimum conduxit, Laurencei Attendoli obediencia, quam regi na iubente Iacobo regi exhibuit. Eo enim intercedente, Michelotus Tricarco reddito, regni finib. excedere hac passus est condicione, ut Sfortia illi legiti tolerabili carcere uinua allaturaret. Positum regno Iacobus Gallis ubique precescit, in biballos & oppidis donauit. Neapolitanis etiam & ceteris regni procerib. omnino speris regni consilio amicus Galorum adiuuauit. Nec eum regina maiori quam cum ceteris humanitate usus est, quam regis munusculis, & quod muliebris animum asperius uulnerauit, thoro sepius ablegata, quandoque comelia affecte. Et in indignitate, regni magnates, urbiumque primates, haud quamquam taciti seiebant. Regina uero e contra, muliebris astu omnia ferre, omnia equanimiter, omnia dissimulante tolerare: & quo utrum luxu ipsa rerum opulencia effluuianam titillaret, per totum, ac quoties illi suos uel serio adloqueretur, optime seculi praecebat facit: quae tunc omni molestia, quibus dudum oppressa fuerat, per uirum liberata, animo esset & corpore quiescillima, neminem laederet, neminem formidaret: ut ad uerba responderet ultra insinuatione, uelut gestuque semper blanda, semper hilari, saltationib. chorisque, quibus maxime Galli essent dediti, dies noctesque ad infantiam exercebatur. Multi interea illi parum nutu signis, partim fessis inter labia uerbis ad uim contra regem, contra Gallorum exhortabant. Sed Iulius Caesar Capuanus uir audacissimus, qui se à Galis neque ac ceteros sperni cerneret, eo temeritatis processit, ut reginam ipse etiam de cade regis tentare non formidauit. Immemor enim tunc fuisse Iacobum in Pandulfellum Sfortiamque uehementissime coactasse. Sed ea iniuria reginae animo tenacius inhaerarat. Quae astuta mulier mariti animum quo tutius falleret, maximo de se beneficio securum reddidit, de perfidia, quae oderat, iurans, uno eodemque in negotio ultione fami posuerat: quia Iulius de regis nece meriti ageret, scelus primo uerbis detestata est, sermone postea longius producto, tam multa miseranda regni procerumque condicione flebilis deplorauit querimoniam, ut coactum per se inuenire ad facinus insinuaerit. Quamquam iterum Iulius piam de regis nece uerba repetere pararet, Quin tu, inquit illa, omite uana & impossibilia per iracundiam fariad ocella tua diu adeito, meliora ac certiora pensato attentius consilio alaturus. Abeuntis & de facinore sententia stare uultu ac gestu significanti, nutu & ipsa tacens significauit. Vixit arce digressus erat Iulius Caesar cum regina moesto uultu, quere suam sceleratissimam hominibus insulam esse praefata, re uero aperit, orat, obsecrat, obtestat, ceteros huius nece ab simili audacia deterreat. Coactura igitur die octaua, introductus in cubiculum Iulius, quae in caput regis Gallorumque medietas fuerat, quo tempore, quo ordine geri oporteret regine edidit. Et quoniam multa in barbarorum ingluuiem, superbia, inhumanitatemque innuere cepisset, desiliis quo lauerat strato post eorum rex, eumque ad primum se quoniam uocem disposui in secretiori cubiculo armati Iulium corripuit, & extractum ad arce propugnacula securi percutiant. Nec multi intercesserunt dies, quoniam regina per tanti indicij fide regi acceptori facta, arce praeter solitum permittit exire. Tandem Octino Caracolo, & Anichino Mortimillo, nobilitatis Neapolitanarum uno, plebis altero primorib. animos ad deum in urbe tenuit. & populo arma corripere iullo regni habenas recipit magno cum impetu, maxima cum celeritate in Iacobi magistratus praedictis Sfortia primum liberauit. Galli ubique capsi, opibusque quas cumulauerat ingentes nudati, pars abire iussi, pars trucidati, pars in carcere sunt coacti. Regina exinde renouatis cum Iacobo locutionib. per quae accitus uenerat, altera Oul arce recepit: cuius autem postea Iacobus uxoris fraude iterum captus pro carcere habuit, hac una donatus libertate, ut quoties esset libit in regine concubitu, uel eodem ad alienam de qua suspicaret uim propellendam, accitus admittiretur. Commiserat uero regina rempublicam Marino Bosse equiti Neapolitano, Sed cum infans illa amore alterum Seriannum Caracolum deperiret, Marinus Sfortie operam Seriano nauantis artibus excluditur. Serianus magno fenscillata, quam re

gnium habet supremam dignitatem decorat. la nobilitate generis, & permittit eam om-
 nium potestate elatos, Sfortium qui solus virtute & potestate & maxima erga leuinita-
 tem esse uideret, eicere ac tollere statuit. Iussu itaque trans Volturnum contra Suerina
 tem comitem ducere in angulo ad Stiphata circueunite ac cōeant. Interdulum oppri-
 mere meditabatur. Quod cū rescisset, Sfortia, obidione comitis soluta, pōitē Sphata
 decepto custode occupat. Et Octini Caracrola, ac Francisci Morimilli equitū Neapo-
 litanorū senescallo infestissimorū coniuratione fretus Neapolim ad aurorā ingressū, cū
 eumlatas reginæ signis, nulla repugnante in foro cum armata legione subfedit. Tum po-
 polo frequenti circumfuso quocunq; plurimos uidisset cōglobatos, concionabundus le-
 rebat, se reginæ uelut nolū, se nobilitati, ac populo Neapolitanorū dedissimū, ex aduē-
 se causa dicens, ut oppressam, obrutā cōcalcatā magni senescalli fastu, fallidio & peruo-
 so auroq; Christophori Caitani, ac illi similis consilio, reginā liberaret, regni calamita-
 tes, multorū rapinas prohiberet: proinde reipublicā ipsi capellerēt Neapolitani cives,
 probos integros ab regina Serianno & Christophoro eieciū sufficere curarent, reginæ, et
 gni, suo regniculorū honori, salutē, indēnitandū, prouiderent. Ea populus magno accepit
 applausu, nam quō silua nocturno cum struēti in pugnā aciebus ingressu praeterito om-
 nia misceri formidū maxima inecississet, ex delinīs oratione, & in spē maximā quietia ad-
 ducti, sublato clamore fauores illi publicos sunt polliciti. Quamobrē Sfortia nulla pūe-
 bem Basello Branchatio, & Francisco Morimillo, cū equitibus parte reginā populi Nea-
 politani & Sfortiæ ductu dominā fore iussu acclamari. Illi autem per quosq; urbis uicos
 circumlati neminem inuenerunt contraria sentientē: tanto populi fauore audēdus fa-
 ctus Sfortia, admodū exercitū Castronouo, in corrigisq; uico urbis celeberrimo tele-
 dit, interim turba plurima ad reginā cōfluxerat. Cui illa iter, inquit, amici famulē Dynia
 cens, fidelis populus, proditorē Sfortiā rusticū hominē intericite, lacerate, equitū dī-
 ripite: eius etenim liberate oppressione tunc primum reginā tūc primū locum urbi &
 beneficā mililicebit esse. His accensa uocibus plebs praedē simul inhiat arma conq̃-
 & Sfortiā cui nulla de ui suspicio esset, ex improbitate adorta, legionem prius q̃ sciessem
 posset dissipat, palantē agit. Amillis tū Sfortia equitib; ad sexcentos uia Poscolana qua
 dicitur Pedagrota in agrum delatus, cum legione perisset, nūlū Acerantem comes reginā
 insensibilis, infans sibi consilio illum intra oppidum admisisset. Eo namq; oppido po-
 titus Sfortia, bello & quidē acerrimo Neapolitanos agitare coepit, per nuncios equita-
 lasq; proestatur, se qui reginā ut ante dominam duceret, populūq; Neapolitanū dīli-
 geter, pessimis reipublice gubernatoribus bellū inuulisse, quibus eieciū praeconib; fide-
 lem ut antea illis operā subiectionemq; exhiberet. His compulsi malis Neapolitani co-
 hibiles plebei; summis haecenus odijs dissidere soliti, consensu unanimi reginā inficiat
 ros ex omni ordine deligunt, quib; reipublice cura esset demandata. Hi reginā minis pre-
 ce apud illā efficaciorib; coegerunt, ut foedus cum Sfortia ferret, per qd̃ damna restitua-
 rent Sfortianis illata. Singulis praeterea principibus Italica cū de fide, integritate, cōditi-
 sta Sfortiæ scriberet reginā, quē multas prius de illo calumniolas scripsisset epistolā: re-
 stituit deinde ad magni cōnestabulis dignitatē Sfortia, in gratiā cum reginā corēditū
 cito, ut in iuramentis quod solenniter interuenit, uterq; delatores nedum non exul-
 teret, sed delata alteri renūciaret, & pro cōmuni partium tutela impolitus ē Castronouo
 praefectus, cui Sfortia plurimū fideret, Franciscus Ortonēsis reginæ patiter fidelissimū,
 permittit sibi ex formula facultate, ut nullo utroq; admisteret tutareturq; discernit. A-
 ctus demū in exiliū Serianus & Laobus rex Martino pontifice Romano, per locum
 Columnensem sibi Germanū, Sfortiæ precibus impetrante i reginā liberatus est primo
 item foedere renouato, ut comitis nomine, ac permittit Tarentino comitatu contentus,
 Ioannē permitteret ingrati tudinis, ut Sfortiæ exiliū quereveret, reginā pariter in illa qui
 delendo Sfortia necessario intercessissent rerū motibus, fallere meditaris. Ipsa item quā
 acceptū eieciū Serianū uulnus corde gestaret, uluonē de Sfortia sitiens, marito cōsensit
 rat, & cunctos ferme regni primates in Sfortiæ caput curauerat cōiurare. Ea Sforti; quā
 patefacta essent, animo anxius perterritusq; quo pacto tamis euaderet in illisq; suos cōla-
 lebat. Caeteris aut salute desperata abeundum cōsensibus, Ioannes Arcolanus Pueri-
 nus, ut

- A**nna uic celebratz in eo regno prodēre, paratā esse uictoria si Sfortia annueret hoc pacto obēdit Regi, inquit, qui tibi aduersam & implacabili odio inimicā reddidit. Serianus a complexu eiēcius propitiū fauentissimūq; faciet reuincas. Efficax uero supra spem fuit Ioannis consiliū. Seriano namq; perente atq; ellagitate Sfortia, ab regina ea conditione in patriā ducto, ut duos qui essent illi liberos Sfortia daret, si dei & recōditi gratia obfides, regina ambos eodē penē loco habere coepit. Id quon uidisset Iacobus, consurationē fraude uxoris detectā intelligēs, de fuga coepit cogitare. Forte in anteriori stabas ad Neapolitanū litus Cinnuēnsis imperialium nauis ingens. Ea secrete cōducta Iacobus simulata per litus deambulatione scaphā conscēdit, ad nauimq; delatus Tarentum adnauigauit. Quā urbem quon regina potens obfēdisset exercitus, Iacobus paulopost uēdidit Ioanni Antonio Vrsino, quē postmodum regina ornauit illius principatu. Deinde Iacobus in Gallias delatus, religionēq; additus anachoritz pallio utebatur. Interea quō Braccius Mōronensis in Perusio, Tuderco, & plerisq; ciuitatibus ac oppidis ecclesiā, tyrānus & belli dux atate sua excellētissimus Romanā agigaret ecclesiā, Martinus pont. Romanus ad opes regni, quod feudatorio iure fuit esset, cōuersus, Ioannem coronauit cum illa pactis, ut niam milium equitū prelidio sibi & ecclesiē opem ferret. Datum est euestigio id negotiū Sfortia, quē Serianus quālongē cuperet ablegari. Is ad comparandā auctoritatē uenissit ecclesiā a Romano pont. declaratus, cōtra Braccium duxit, agros & urbem Viterbiensem infestatō. Oppolitū parus interca pedine legionibus, dūcas collatis signis prelio decertare statuerat, sed quō Sfortia cōstitia perfidi Braccio pēdidissent, & Mōrisalicorū oppidani ecclesiē subditi nec promissos suppeditalissent conueniens, nec ut iussu eis a pontifice fuerat, illum intra oppidū admisissent, prelio superatus maiorē legionis partē amisit. Quod quō esset reginē & Seriano nunciatū, aduenisse tempus rati, in quo Sfortiam inimicū hominem ulcisci possent, nullo ecclesiē aut pontificis damni respectu habito, cū hoste Braccio foedus iunxerunt, uelut galiaq; regni, ex quibus stipēdia Sfortia impendi, eō proficiscēti fuerat cōstitutum, nouis & omni obligatione liberis redēptoribus locauere. Eam mulieris perfidiā argre, ut par erat, serens summus pont. pace cum Braccio quibuscunq; potuit conditionibus firmata, Ioannēq; regni feudo ac dignitate priuata, Ludouicū Andegauensem, ex regia Francorū stirpe, Sfortia instate accersitum, regem Sicilię declarauit. Tum Sfortia a pontifice pecunia adiutus, pręterq; hostium spem in regnū reuersus, signa militaria remittit Ioannē, & se illi hostem denunciat aduersū. Eo impulsū metu Ioanna, Alfonso Aragonum regem, qui se tutanda per Trinacrię uicinatē, & regnorum potentiam idoneus sit uisus, in silio adoptauit: nec tremulo, ut aiūt, patenti regina incubuerat, si nouos hostes atterere, non hunc etiā regē, quemadmodū antea omnes, quibus cum aliqua sibi fuerat amicitia, muliebris leuitate instruisset deludere. Is etiā impiger adolescens animorū plenus, rex magnas gerendi cupiditate accēsus, medio tunc expeditū pelago classem in armis habebat, quam ab famosa Bonitij Corsicę castelli oppugnatione reduceret. Id quale pactum fuerit nō ab re existimo recensendū, ut cuius principia uis multas & cum Genuensī populo & cum plerisq; Italis externisq; habitas cōtentiones editalē pugnas, scripturi sumus, audaciz & fortitudinis tyrocinia referamus. Cōtraxerat elase ex omni bus ceteriora Hispanię Aragonēsi, Barchinonēsi & Trinacrię regni suis, onerariorū tredecim nauium, triremū uigintiū, & armamentis bellicis & cōmeantibus munitissimam, & ad eīdus Augusti mensis Bonitium Corsicę Genuesium insule castellum obfēderat improvisus. Est autē ad meridionalem Corsicę plagam maritimus sinus, qui mille passuum longitudine, tortuoso tamen canali protensus, statim unius latitudinē habet: & quon uasta sit aquarū altitudine, ingentes ferēte ceteras naues, nullas per montū spondas admittit maritimas tempestates. In eius sinu ad ingreditū dexterā Bonitium oppidum in saxosa & ab tergo insula situm rupe, eam ad parem, qua maritimos attigie fluctus, moenibus propugnaculisq; eminētibus est munitū: huc loci cum classe delatus rex, postquā se primo conatu frustratū uidit, ducta in mediū canalis traicta, ab utraq; ripa abiegatū trabili triplici ordine connexas catēna, & Genueses ab ferendo clausis prefidio arce, & oppidanos longa obfūdione cōstituit ad deditiōnem perducere. Ea Genuesis dux & ipse impiger Thomas Fregolius cōpertū habens, classem parat oneraria-

Blondus

Mm

rum

rum septem navium maximarū prefecto illi Ioanne Fregosio fratre suo, electissimū B
 uiginti nato. Sed quū eorum navium quæ forte abesset, quibusdā expectantibus cōsti-
 bendis turmis, cōmearūq; imponēdo Septēber elapsus esset, tūc per menses Octobrē,
 Novembrē, ac maximā Decembris partē, tempestatibus defuit mare, ut Genovē ponti
 clavis exire nequiverit. Inter ea Bonitienses quū nulla apparere præsidia cernerēt, dānis
 obliuibus primorū filijs viginti, oppidum intra Kal. Ianuarias, nisi Genuensibus subveni-
 sent, reddere pacti erant. Boreā postmodū per Christi natalem secūdū in Corsicā impe-
 tū perferēte, ocyus delati Genuensēs, ante ipsas canalīs fauces paulū in ancoris cōsti-
 tere, & sub ipsū diē postea meridie, ventos nāci cum æstu maris secundos, corpori-
 bus curatis vela dātes in holiē nauigauere. Primus omnīū Iacobus Benisianus, velis cre-
 pitāte malo plenis, serrato prorsū pectore, impetu factō irrūpēs, cōsuetā repulit cænu-
 trabes. Subsequentis inde est cū maxima omnīū quas ætate nostra pertulerint maria nau-
 uiū, cui ab specie Mōsinger fuit nōmē Raphael de Nigro. Tertius & tanti cuius postre-
 mus fuit Iohannes Fregosius, nāvi item maxima Babiliani de Nigro inuentus, ceteris qua-
 tuor non prius ancoras soluit, & primas conferta hostibus manu audacter relin-
 persperexit, nec in ullo cominus præsidio socis affræ, sed inanis clamorū minū, &
 projectis eminus spiculis territuere hostē. Reuerso trabibus obice rex Alfonso maiores
 ex suis decē naues, tredecim ad sinistram sinu partē contrahens, reliquis oppidū
 inter & præliū locū accēdit, i pugna oppidanis consistere iussit, hostibus est congregat.
 Corruerat uerō is quosdā manipulos, partim de minoribus nauigijs, partim de moniū
 quæ prominent crillis, ubicunq; opus esse intelligerent, laborantibus operi ferre, ho-
 stesq; latera inter pugnantū detectos missilibus vulnerare: multa quoq; dispoluit ad
 eam ripæ partē machinarū genera, quæ nauibus cōtineri solita, iēta extolida portuē
 naues hostiū feriebāt, ut inregris penē quernis texta trabibus Mōsinger, plurimis bom-
 bardarū scibus collisā, eggre per diem illā supra undas fuerat sustinent. Mortes, incensā
 incendia, sanguinē, viros mari submersos, & partis utriusq; stragē referre operosius le-
 rit. Quod constat, quū septem horis incessanter esset pugnatū, scilicet cōstitutū diremī,
 exercitus, uicissine, an uictus esset dubius, sine classico, sine imperio præliū diremī,
 plurimis affectas dānis, sed gloria cumulatas maximas tres primas Genuensium naues
 subsecuti quatuor ignaui gubernatores simul Bonitiū petiere. Quō appellī cum sume
 cōtrectos omniū rerum cōmearū iussissent oppidanos, diē quinta cōstituerunt Genū
 reuertendū. Quia uerō maximos apud regē apparatus ipsi exitu prohibendis uiderent
 fieri, nouo & antea inaudito telorū genere utam sibi hac ratione per repugnātes hostes
 medios inuenerūt. Veterosam etenim quæ apud Bonitienses pro derelicta erat nauis
 lam arida cōplentes materia, picem sulphurāq; in puluē cōtrita assatim superfundit,
 & paucis qui uela remōnēq; p canalīs tortuositate dirigerēt impositis missilibus scapā
 puppi adligāt, quæ se illi ad integras naues, quū ungeat necessitas saluos reddat: uentos
 exinde ad aurorā ualidos nāci, unā omnes solunt, & tanquam præcedētis uitam singu-
 li ordine statuisent tenere, cariosam præmittunt minorē. Eos soluisse & plenis aduen-
 uelis Arragoneses cōspicāt, strūctas prius ē regione ad utramq; canalīs ripam dū
 nauium trēmūq; acies coniungūt, ut nullas Genuensibus in altū mare, nisi per arma
 & fractam hostiū classem exitus inqueretur. Tantūq; uirosū pugnam poscētum cla-
 moribus, tantis buccinarū strepitibus, tantis crepitibus bombardarū, inibat præliū Ar-
 ragonenis, ut tactū in reia & carcerem perducī diceret Genuensēm. Quamprimū
 tem hosti appropinquauit nauicula, tum iniectō sulphuribus igni milites retro discipā
 ruerūt, cōflagrauitq; illico nauicula, & flammæ quaquauerfū quā longas uentos,
 ardētibus tamē uelis pro inceperat cursus impetu in hostē ferebatur, sic elingua ad eam
 horā Genuenses terribili sublato clamore, pugnā poposcerūt: sed terribi amē, & Arra-
 goneses, pristini acierū ordinis obliuī, quæ cuiq; tutor apparuit ad alterā ripam uia,
 dissipati fugerūt: facta tanto ausu uia, sine obstaculo transiens sepe naues cū ingenti
 gloria Genū rediere. Et Alfonso rex soluta post quadriduū obliuione datus adducit
 obliuē ad Trinacriæ littora se cōsulit. Vbi cū paucissimis subsistēs diebus ab Ioanna
 secūdā præsidio aduocatus, & per cōscripta solēnter fœdera, ut supra dicimus, iura do-
 ptatus. In cuius ad ciuitatem Neapolitanā aduētū, Braccium regio in stipendiū cōstit
 pōt.

- A**plur, Erponti. Romanus Tartaliæ Laellensem equitum mille quingentorū ductorem Sfortia adiunxit, pari aliquot menses fortuna bellum est gestū: sed Tartaliæ, quæ hostibus cōsentire cōpertum est, securi percussio Sfortia pecunijs exhaustus, quas nullas diū subministrasset inferior esse coepit. Quā nactus occasione Braccius magno uir animo, maioriq; consilio, pacem ea ratione cōstitui curauit, ut cōtinentes Perusio Tifernates, ei uitæ castelli uocet, sibi subiceret, & destinato regni Apulie, quod afficiat bello per opportunā urbem Aquilam Furconēsum recipere possit. Paucis post firmatā eam pacem elapsis mensibus, rex Arragonū Ioanna reginæ instabilitatē, Iacobi illius uiri ceterorumq; exēplo edoctus, arces Neapolitanas mari expōsitā prędijs siemauit, & Serianum magnum fenescallū in uincula coniecit, reginæ procerum pariter, ne talia in pōlterum cōsisteret cōpressurus. Quod cum astuta & fallendi artes callens mulier pręuideret, apertā de rege suspitionem prę se tulit. Quobrem Alfonso rex, illam in Neapolitana arce, quā uocant Capuanam, quō se cōtulerat obsedit. His coacta Ioanna Sfortia
- B**auxilium denū imploruit. Qui cum euēligio affuisset, Arragonensem cum apparatū exercitū extra urbis mœnia obuiū fudit fugauitq; & reginā castrō educām, ad uersam urbē perduxit incolumē. Neapolitanis uerō dubiū regi & reginæ exhibētibus obedētiā Arragonēses paratissimā adduxerūt clāsem, cuius copijs urbi per Castellum nouū admotis inter utroq; diu acriter est certatū. Tādē factionis alterius ciuium fauore aditus superat Arragonensis. Qui ciuitate positus, partem mari expōsitā diripuit incenditq; Tunc reginā Alfonso ob ingratitudinē ad opione priuato, Ludouicū Andegauēsem a Martino Romano pont. Sfortia fusiōibus, ut ostendimus, pridē accitum, qui Romæ substitisset, in filiū adoptauit. Et bello renouato Braccius ciuitate Castellī potitus, ad Anxanos Samnites, quorū oppidū dicunt Lācianum, cum legione se cōsulit, cui Sfortia fuit obuius, ducibusq; magno animorū ardore, ac pari potentatū oppōsitū, post leuia quæ sepe numero cōmissa sunt prælia, collatis signis est pugnatum. Interior ea pugna Braccius retrocessit, quē Sfortia partibus infecutus est castris. Nec multo intercesserant dies quam fortunā magnis tentatur animis iterum apud maritimā Freutānam uillam, quæ dicit Franchauilla, cōgressi sunt. In quo prælio Braccius nē inferior, trās Aternū, qui fluuius est Pischaria, se recepit. Eum infecutus Sfortia, uictoriā in manibus certā habere cōfusus, ad Aternū se cōsulit, annē prælūm qui nullo loco nisi ad ostiā, cum recedentiā per fluxum maria illam exonerauerint, uadit potest: forte tunc incertū erat, cederēne, aut reuerterēt aq̄, & leni motu intumescerāt mare. Id cōspicātū primū duces aciem milites Sfortiani in ripa subliterāt, nec erat qui prior ut uada tēceret adduci posset, quā adueniēs ardenti animo Sfortia, mare inter & fluuiū, quā ripæ in litus abeunt, annē traiecit: nec prius ulteriorē attingit ripam, q̄ eadē reuerfus est uia. Id cum secundo fecisset militem redditurus de transitu securū, parumper sublitit, & cōuocatis qui ordine sequerent, puerum præmilit cristatū illi præsētem, quā in prælio utebatur, cristidē preciosā. Exinde subsecutus ipse puerū alta uoce quā pergeret dirigebat, iam mediū amicum puer superauerat, quū siac timentem destituerat cerebrū, siue uortigo equi parte absorbuisset posteriorē, supinus in clunes equi sola galeæ cristā aqua eminebat. Tū ē timore illū ne timeret exhortatus Sfortia, q̄ mediū fluctus equo preteruolat cōcitato, puer manu subleuato, ipse ab fluctu, q̄ in tempestatē crescere ocepērat submersus occubuit: nec moriē tūc uisus, aut postea mortuus ab diligētē cura requirētibus est reperiens. Exercitus illius tūc rēpositus in diuersas lacerato partes, Braccius Aquilā illi eo securus obsedit, & Arragonensis rex reginā inermē, ac auxilio destitutā facillimē oppressisset, futurumq; propediē apparuit, ut pont. Romano reginā & Ludouicō malē habitis, Arragonensis Bracciūq; ea parte dimidta Italīæ, quæ a Perusio protendit in Calabria, potērent. His impulsus causis rationibuscq; Philippus Mediolanēsis dux quod lōge digressus superiore dixerat loco, ingentis gloriæ facinus, fauores sibi in Italia cōparaturum maximos est aggressus: tectatū nōq; tredecim nauium, trecentū uiginti unius, & biremium quos uocant brigatinos quatuor, præter aliam nauigiorū multitudinem, classem apud Genuā armauit, & præfectū illi Imperatoremq; siue ut Genueses appellānt, quorū magnorū uiginti quinq; nauigiorū classem armāt, ammiratū dedit Guidonem Torellum origine Manuanū, tūc cōstitū rei militaris peritissimū: maritimæ uerō

Blondus.

Mm 2

ignorum

ignarum. Fulta ea classis potentissima, & quæ Genuenses si administratū habuissent eum, B
ad debellandā Trinacriam ducturos cōstat. Sed cum viro parendū esset peregrino, mox
si imperata facessere negligebat. Atque constat plurimos ex primoribus civitatū, q̄ Cat-
magnoli tunc Genue gubernatore, a quo classis parata fuerat, credidissimū eius admī-
stratum imperatoremq̄ futurū, ob eam mutationē admīstratū militā detraxisse: namq̄
audita ducia Mediolani de Guidone ad id recipiendo voluntate, adolefcentē imperio
resq̄ viros in cōmissa sibi navium tritemiumq̄ gubernatione substituerūt. Appellū Ga-
lerā quæ Aragonensī parebat, sicut receperūt, delati urbe sunt positi, & arce inuisca, quæ
q̄ Aragonensī militabat, & ad eos defecit, auxilio urbe sunt positi, & arce inuisca, quæ
dicitur Capuana viribus expugnata alia mari exposita, quod essent Aragonum pre-
sidio simillimū, nullatenus attingerūt. Urbe uero liberata oram Apulie mariniā circū-
ti Genuenses omnia in loq̄ dedicationem redigi carauerūt. Interea Thomas Fregosius,
quæ primum Florentinis consensisse ostendimus, cōcitatis in magnamq̄ manū enatis
Riperiā Genue oppidanis colonisq̄, & Florentino pedatū munus omnia circum
Genuā infestabat. Cui sese adiunxerat Ioannes Aloysius aliq̄ familiæ Hislorum poten-
tissimæ primores, patria exulantes. At Aragonum rex Alfonso, acceptā apud Neap-
olim inioriam, in Ludouicum Andegauensem referens, quasi uero oblatam reginā ado-
ptionem, oblatumq̄ item a Philippo classis præsidū remittere debuerit, Massiliā Ande-
gauensium familiæ subiectam, cum classe quæ ex mari infero rediret, ex itinere debe-
ruit. Et urbem in qua nihil tūc hostile fieret uis, Massilienses se uero potuerunt, ablatūq̄ præ-
occupauit, quā unde a quibuscūq̄ fieret uis, Massilienses se uero potuerunt, ablatūq̄ præ-
ingenti, præsertim uisorum sacris deputatorū, cum ipsi sanctorū reliquis Valentim
contendit. Variē etiam per ea tempora apud Forumliū aliusq̄ aliusq̄, ut est regionis noma, per
frequentibus agri uicissim uisitat. Sed aquis limoq̄ aliusq̄, ut est regionis noma, per
hyemem omnia obtinētibz, utriusq̄ partis miles sese oppositis cōtinebat. Ausū tamē
copijs erant Florentini, & Angelum Pergulanū cum sexcentis equisq̄, Fabritio in Lō-
liā miserat Philippus. Eo tūc Lugū & Sicco Forumliū hyberna ducētibz, Fabritio in Lō-
bardia reuocato, motum huiusmodi in Romandiola concitatorū autor potius dedit,
Ludouicus Aledusius, Lucretie genitor, quæ reserō Reobaldo, & Imolenibz cupide
nimis Forumliū militarebellis illius causam fuisse, principio diximus. Is etiam Lu-
douicus licet se Philippo inuicem sciret, qui Florentinis dūcū consensisset, & possiblem
siliæ opem tulisset, bello tamē aperte nondū erat implicatus. Nam quia Imola alicuius
ecclesiæ titulo gubernaret, sub pō. Romani & eius legati umbra, ab incursionibz Phi-
lippenis illis uis uisitat. Eam in tantis rerum turbis quorū ipse diceretur Flo-
rentie autor, sibi callidē paratam securitatem, indigne ut par erat, ferentes Florentini
nullo qd postulasset præsidio illum iuuare uoluerant. Hinc nulli partiū aperte inimici,
nulli item satis chari, sese ut dicebat medium, & utriq̄ communem exhibebat. Iste ac-
cidit, militem natione Angliensem, qui faber ferrarius, in arce Imolenā fecisset stipen-
diā, & simul fabrilē præstitisset operā dimissū a Ludouico, & debuit, ut dicebat sui
datum stipēdis, Forumliū diuertisse. Eum de Ludouico palam obloquente, forte ex-
diuit Philippo militans quispiā, asserentem si quādo Ludouicus sese bello immiscuit, si
cile futurū, ut patria pellat, qui omnia per auariciā negligeret, arcesq̄ in primis habner
penē derelictas. Quod cum Sicco renunciatū esset fortunam tentari placuit. In Pergu-
no in uiam Flaminiam secus Bolognesiam ducere iussu, ipse cōstituta nocte fabrum &
per paucos adducens cōmitones silentio ad arcē duxit. Dies illa erat nonarū Februarij
quarta, & per hyemis frigidissimū sydus aquas in altam glaciē cōcreuerat gelū. Tum ad
eam, quæ in nimia custodum raritate minus asseruaretur arcis partē, cōitatis immen-
tem, per communē arcē & ciuitati fossā alta glaciē permeabilē, ingressi muro adhar-
runt, & pertica infixum procerissimæ ferreæ harpagonē, ab quo penderat, cōuerti-
scalā funiculi admoouerunt: quā ferrea manu propugnacula mordicus capite decem
cum fabro milites obrepētes, moenia scandō, & magno ingressi silentio sedētes ad ignē
uigiles, cum improuisos adorti cepissent, arce potius iuncta. Exinde sicet Angelusq̄ prius
cum copijs admissant, quā sibi inepte securus quid apud illam fieret intellexit. Ludo-
uicus. Die interim appetere Angelus dispositis circum urbē stationibus, ne aliqui eni-
grarent

Agrarent, Ludouicum ad se vocari in arcem iubet. Renunciauerit uerò illi se penumero qui circum urbis moenia dispositi ea nocte fuerat uigiles, strepitum armorum hinc inde equorum circa urbem maximè exaudiri, quibus oblitiscit responderat, cōmissum ipi uigilari munus diligenter exequeretur, cetera sibi ut antea relinqueret curanda. Quamobrem ad nuncios à Pergulano nulli uocem subito patore antonius curretes ad arma ciues conuocat, Angelo autem qui dudum sibi fuisset notus, cum iterato illud si obtemperasset, & minacibus uerbis si uim aliquà pararet, acciti subite, sese capitiunt Ludouici exhibuit, paucis praefatus ut ciuitatis nullatenus demeritis misericordia illam caperet, se uerò si matino perduci curaret ad Mediolanensium ducē, quem sibi nō dubitaret misericordem propitiumq; futurū. Superfuit quā pristinæ huius diei cenæ Ludouici interfecerint uiri graues. Eum ferūt qui apprimē doctus, semper cum esset à maneribus publicis otium, libros in manibus haberet, co dicē multa cōtinentem, qui semper in triclinio lectitaretur, de Beltrādi Aledosij manibus petiitū aperuisset, & penultimā eius paginā legi iussisse. Beltrādo autem, ut erat iocundus, notam nimis esse fabulā quæ milies auditoribus repetita fuisset, respondēte, quia tu, inquit, uelim accuratè legas. Nā quod tacēs primo mecum reputabam, parum absuit, à ueritate astrologus, quē uidēs genitoris meo de me tunc uix bimulo, nō astrologus iudicium, sed prophetiam scripissē, quē enim scī prura hanc astrologi illius rerū mearū excidiū fatale praedixit, cū forem id ætatis, cuius me nunc esse nō ignoras, dies is fuit, qui Lucretiā unicā mihi natā, in Foroluiensiu furorem incidere fecit: nec parū ceteri doctriū astrologi dixerint, qui paucorū mensium errore factio tam remoti temporis rem futurā prænunciauerit. Factus itaq; in potestātē Angeli Pergulēsii, Ludouicus, oppida & agrī arcēs euersigito reddi iussit, Scī Lūbardū perductus, in famosiūq; Modociæ carcerē cōiecit, astrologi dē rei suæ excidiū iudicis nūc certius, quā Beltrādo respōderat, in Lucretiæ iucūmodo adimpleuit.

BLONDI FLAVII FORLIVIENSIS HISTORIARVM AB INCLINATIONE Romani imperij, Decadis tertie, Liber secundus.

C **V**idit Ludouici clade Florentinus populus uehementiori quā unquam antea animo ei bello corpit incumbere, & ut omnes ciuitis cogitationes in id solum ciuitas cōficeret, plebs ite edixit, capitale eius p̄suraue, magistratūq; gerenti fore, qui de pace cum Philippo inuenda referenti, aut proponenti externo censeret respondendum. Admonuerat etiam Imoſense factum, cardinalem Senensem Bononiæ legatū, ut sibi magis quā Philippo omnia audienti crederet, quamobrem qui Bononiensē ararium aliena praferrent potius quā rei ecclēsiallicę causā supra uires exhaustire nollet, fœderibus cū populo Florentino propalim initis, illorū praesidia per agrum Bononiensem disposuit, ut quā in posterum Philippus in Romandiolā mitteret copias, accessu prohiberet. Id cum Philippus intellexisset ree tē beneficiū, quod pont. Romano in Neapolitano negotio praestiterat, memoria confusus, multa apud illum de cardinale Senensi legato Bononię questus, quod se de ecclēsia bene meritam Florentinis postponeret, imo illos haberet belli socios, se inimicum orauit communem utriq; iuberet fore, alioquin bellum quod ecclēsia legatus iniuste simul & ingrātē inferret, non in ecclēsiā referre, sed in subiectū legato Bononiensem populum comminatus. Annuē Philippī precibus pont. maximus in uerba posulationis eus, legato dat epistolas, quibus perfectū, cum mandata ille p̄stulicis sibi curā futura respondens, agro Bononiensi Florentinis aequē ac Philippensibus interdixisset, reclamauit Philippus, nequaquā pariter utriq; uilem uel dāmoniam fore transim, quo interdiceretur partibus à legato, cum uicē, uel quā accommodus suis corpis per agrum Bononiensem in Italia intima sit accessus, & illo econtra sine incommodo caret Florentinus. Tandem cum legatus aliquādiu Philippo obsecrāre renuisset, subornatum p̄suxit Arelatensem archiepiscopū, quem in Gallis oratorem destinasse simularē, Bononiā misit. Quo gubernatore rē Bononiensem ex Philippensē tenia gerente, & Guidōtrio Manfredō suis adiuncto partibus, fuerant illi quęcūq; Mediolani Foroluiumq; interiacent expedita. At Florentini Mediolanensem regni Apulias fauoribus, & pontificis amore, ob illius recuperationem auctum, uires etiam in

Blondus.

Mm 3

Romandiola

Romandiola geminasse vidētes, omnia summis conatibus intentarūt. Sed cum illū maxime inniti Genue viribus intelligerent, summā illa ad rebellionem cōcitanda adhibuerunt curā. Exasperatum itaq; in eam, ardentemq; animis Arragonensem ingreſſi adiutum pecunia, in belli Genueſis ſocietate facile concitarūt, qui Germani dignitate ex gentis more infanti Petrum nomine, cum paratiſſima trirēmiū viginti quatuor claſſe immiſit. Quo apud Liburni expectante, Thomas Fregoliſius, Nicolao ac Ioanne Aloyſio Fliscis plurimiſq; Genue extorribus, ad ſe clam vocatis, eam cōſcendit claſſem. Florētīnorum item copiis munitiſſimā, quæ ad diem iduum Aprilis quartam ſoluens, poſtea noctis concitatio Genue eſt appulſa. Tunc vario tiliarum cantu, & nauarū applauſu, quallē reducere in portu edere conſueverunt factū, clamores ſubſecuti ſunt ingentes, adueniſſe Fregoliſium nunciante. Hiſ auditis vocibus concurrunt ad portus molem ceteri alium alium exhortanteſ, ut Arragonenſi Florētinoq; accerimis hoſtibus reſiſtatur, eductiſq; ex nauali in portus oſtia, quæ iterant nauibus, & bombardiſ in hoſtem proſeſſiſ, conuicia in extorres opprobrioſa dixere, qui adduci potuerint, ut Arragonenſi claſſe adueſtū redire in patriam aſſecutari. Sole autē orto Thomas naviſ Ripetie orientaliſ, claſſem ſuſcitari intelligens, concitanteſ ad rebellionem aggreſſus Ripetie orientaliſ, claſſem circaduxit, & capto portu Delphini caſtello, illius opportunitate fretus, unſq; Ripetiam aſtate illa variis pluriſq; affecit incommoda. Itaque Fregoliſ Fliscisq; Genueſiſ terreſtribus locis acriter prementibus, Philippo duci proculdubio rebellaturam fuiſſe conſtat, niſi accerimo hoſti Goſhelano ſe permittere ueriti fuerint Genueſes. Florētini uerō licet tanti cetera Genueſum conatus non ſatis ex ſententia ſuccceſſiſſent, illi tamē nil latenus negleſſiſ, bellum Romandioliſ inſtaurauit, Carolum namq; Malaſtiam, qui ad illa uſq; tempora, nulli partium apertē conſenſiſſet, in ſua conſcripſiſ ſtipendiſ ſuperſtitium declarauit, cum Pandulfo fratre nouiſ item aucto ſtipendiſ, belli ducem. Ea Carolus quidem copias quas ubiq; reſpublica Florentina haberet equieſtres, pedieſtres uerō quæ Genueſiſ ſupereſſent bello cōtraxit ſex milium equitum, totidemq; pedieſtrum cenariſ, atq; aggreſſiſ multitudinem alium ſimilem exercitum numero conſecuturam. Hiſq; copiis ad pontem Ronchi coactis, caſtra apud Forumlium ad primum lapidem Carolus eſt metatus. Solū tunc Philippus Siccō Mōragneſium, eſi primis quoſ aduenſi duxerat equitibus quadringētis in Forolivio habebat, ceteros omnes paucos apud Lugum Imolamq; ſub Boniſonne Troto, & Perinō Turco retentiſ, in Lombardiam, ac ſi Romandioliſ bellū ſperneret, reuocauerat. Faſentinos uerō cōgrediendū cōſcribendūq; milibus intentus, ſegnem tunc Philippo, aut nullam operam exhibebat. Premebat Forumliū Carolus, & cum multa in urbem ex agro cōmetus importaretur copia, motis caſtris Flumaniſ Saturanūq; caſtella cepit ui expugnata. Deinde cum peſſilientia graui ciuitatem laborare intellexiſſet, caſtra ſolito propius admoſens minus apparatu quā poterat maximo illā terrebat. Crebre tamen per ſingulos dies ſubitū obleſſis erupſiones, nec ulla erat populi Florentiniſ odiū ſuſpicio rebel lionis, qui tamē haſtenus hoſtes ſuperare conſueuiſſent. Forolioſenſes uerō obſideſ ſe ſubſidia ſi Philippo mitti, frequēbus nunciis flagitabāt. Lugum item eo tempo re, ex propinquis circumſtantiisq; Maſſa, Zagonaria, & Sancti agatha caſtelliſ, quæ ſtratum de indiſtriſ metatorum ſpeciem haberent, Albiticus ſerme obſidens, Imoleſem agrum continuas excuſſionibus preſſabatur. Ea Philippus ſi diutius negligenter, aliquam parare claſſem ueritus, Angelum Pergulanum cum quatuor equitum milibus, pedieſtibus mille ē Lombardia dimittens, in Romandioliſ contendere iubet. Qui proſeſſus Parma, quartis caſtris apud Lugum conſedit, eoq; conſilio prius contra Albiticum docere ſtatuit, ut uel ſolum imparemque uiribus, in paruis opprimeret caſtelliſ, uel ſi Carolus, quæ erat magnitudine animi, opem ferret, Forolioſienſes obſidione interea leuarentur. Comperito de Angeli copiarūq; aduentu Albiticus, qui ſeſe cum cohorre ad eam diem in Maſſa oppido, contra uim quantumuiſ maximam munitiſſimo continuiſſet, ſe cum pauciſ conſulit Zagonariam caſtellum, decem ab Lugo ſtadia diſtans, quod ambitu breuiſculum, uallo ueteri & ſolſa erat tenuiſſima innotuitum. Id autem imprudenteſne, an perſidē, ut poſtea cenſuerūt Florētini factum fuerit, in utraque partem inclinaſ fama, dubium facit quicquid fuerit. Inſecutus illum euſſigio An

Agelus cum omnibus copijs circūfedit, & ne eruptione facta etiam solus euolaret, acollis ex propinquis in mole agro & Lugo fossilibus, repagula portæ opponens, fossam castris latissimā circūdedit, uiam exinde rectissimā, quæ Lugum à Zagonaria perducit, fossā undiq; cōtinuauit, ut si qua maior quā tolerare Philippenses possent, ab hoste uis fieret, tunc in Lugense oppidum se reciperet. Dum tamen operi fossiles uacant, Angelus partibus copijs castrum die noctūq; oppugnat: & quum solo aquarum, quæ in fossis altæ erant, munimēti Albricum laniari uidisset, eas per cuniculum derant. In eam itaq; adductus erat difficultas Albricus, ut aut deditionem facere subitam cogeretur, aut si diutius repugnasset, in manus hostium per castris debilitatē uenturus uideretur. Et deditio quidem ignauia atq; perfidia notam, captiuitas uero capitalis penē periculum ostendebat, quod nuper ad hostes transiens Philippum à se animo abalienasset. Has inter difficultates quod consiliū fuit tertium cepit. Oblatas enim ab Angelo diem quatuor inducias pactus, Carolum cōmonescit, nisi opem interea afferat, nisi circūfidentē repellat hostem, deditionis necessitatem morbo inuictisq; imminere. Secūda tam penē eluxerat induciarum dies, quū Carolus qui comperto de Albrici obliuio illi subuenire disposuerat eo sollicitum nuncio, castra postero die moeōda fore edicit, & Venturionē Bentionē cum sexcentis equitibus, ad exercitum uenientem, ab Cefenatico porru, ubi aduectus nati primū confederat, adesse iubet. Venturionē autē per eam diem accessum differente, Carolus ad uesperā distulit proficisci. Sole postea in occasum uergere subtilis signis in hostem ducere cepit. Tātus tunc euestigio hymber celo effusus est, qui & perpetua durauit nocte, ut dēis obducta nubibus luna tum pernox nullū semē exercituum daret, equitib; impedimentum ceno uer, pediti difficillimum redderetur. Euenit ea noctis malignitate exercitū riuū torrentēq; quibus ea abundat regio, plenis redandantibusq; excipiebant tripes multiq; quorum in subitatio exercitus multitudinē esset magna, tyrones laboribus insucci, perdidit & delides plurimi, dum uada patencia, aut pōtius perquirere simulas, laurabāt. Accessit noctis error, quō ducti ex melioribus nōnulli

C prius pagnatum esse audierūt, quā cupientes ad exercitum redire potuerint. Sub talis exortum traiecerat Carolus Anomoni uada, quæ uocant Rasanaria, sexto ab hoste militario distantia. Itaq; omnibus in ordinem redire iussit, exercitūq; oculis iussit, et si multos abesse cognoscit, signa tamē procedere iubet. Pergulanus interea de hostium aduentu exploratum habens, canalis qui ad Malas regionis torrente Senio deriuatur, aquis in fossas castris circūdatis deriuatis pluuia adiunite nocturna, omnes inundauit uicinos Zagonaria campos. Quum factus in conspectū Carolus castris hostium admoit exercitum, & quia nullum esse, ubi in sicco cōsisteret exercitus, hosti propinquū cerneret locum, constitutisq; inducijs laborentur dies, nulla fessis aut corpora incurari mēlitis ratione habita, pugnam cieri iubet. At Pergulanus qui Carolo dudum militauerat, elapsq; pugnandi audaciam, & animi ardorem nouerat, id futurum ratus, quod postea euenit, pugndi copiam facit. Primus ex Florentino exercitu Arditio Carrariensis, manu conlerta adeo ferociter primum militare signum intulit, ut quatuor Philippensium

D acies in unum redactæ globum, sustinere nequiverint: si cūq; illi fuerit, si corpora profectus fuisset audacia, in hostiam mansiones impetio. Sed agrestis, quā facillimum fuerat euellere, uiminea sepes illum remotata est. Tum Nicolaus Tollenstinus, Vrsinūq; duo ab urgente Carolo impulsī, acies immiserunt. Pergulanus uero castrorum uada in portam relicta, paruo & bene corpora curatorum militem numero, ab fessa cornūq; impedita multitudine tuebatur. Quia in pugnae pertinacia fessis Florentinus miles, sensim acie excedebat: multiq; ab ducum oculis remotiores, signa & exercitum deserebāt: pugnatum est pro castrorum fossa & sub ipsa Albrici oculis, ad horas quinque: quū obfessū contra, ac eis tunc licuisset, postea indicatam est, nullum subuenienti Carolo præstiterunt auxilium. Tandem Angelus rursus hostium aciem habetēq; quaquaversum ab ferociter pugnatis Caroli tergo militem uidēs, signa furens infert, fractisq; in eo impetu Florentinos in fugam cōuertit. Carolus qui inter pugnandū equo fuerat deiectus, stans in coeno capitur. Pandulfus equo uectus uelocissimo Rauennam, & inde Ariminum, Tollenstinus Cefenam contenderūt. Vrsus, Monifrondi comes, ex gente Vrsina, equo super uerticem collapsus, & cristata galca caput deprimente, in limolo humore

potius quàm aqua decubuit Alter Vrsinus & Genulis & Ardicio uenerūt in hostis po- E
 testatem, ex ea fusi extinctis, qui iustarum legionū durarum numerum impleret multa
 dine, minor pars à Philippēlibus capta fuit: uigesimo em̄ per eam regionem in circua
 miliario, partim in latebris qua uenerāt transiisse, partim palates ex fuga ab circumsta-
 tibus amicis inimicisq; & Lugensē enā muliercularum plebe capiebātur: facile tunc Phi-
 lippo fuit nudatū copias Florentinū libertatis gloria priuare, si trepidū, & spe omnino
 do destituta urbē, signa immisisset: sed eū arce septus Mediolanēsi omnia gereret per le-
 gatos, prius uictoria illius refrixit hasta, q̄ satis oblatā intellexerit occasiōē. Prosequi
 tus uictoria Pergulanus, Celenatē Arminensemq; agros inuadēs, oppida in primis ce-
 pit maiora, Veruculum, Sanctarchangelū, & repugnātes Sauginanenses cōcessit mini-
 stris, diripiendos. Cetera quæ numero sunt multa, illorū excēplo decreuit sese nullis oratori-
 bus dediderūt. Inde illatū in Ariminū signis, ciuitatē breui fuerat positurus. Sed perdu-
 ctum interea ad se Carolū Philippopā, ut tutorē potius à genitore sibi quondā reli-
 ctū interea ad se Carolū Philippopā, ut tutorē potius à genitore sibi quondā reli-
 ctū superatū nuper hostē exasperat. Nulla etenim sub custodia habitū nullo ada-
 turamēto aut fidei pignore, amena quæq; Cusaghi, Biagrassi & Ticiui loca, pro libito
 ueniantē aucupantēq; per dies singulos lustrare permisit, accessit ad uictoria legiōē, ad
 eumq; missa nobilibus, uernaculisq; quos eodē superatos captosq; prelo charas aut in
 deliciis habere cōsueuisset. Fuit uero Caroli uirnas tāto de se Philippo iudicio dignissimū
 uir em̄ Marco Catoni adsimilis, in re militari strenuus egregie doctus, celsi inuictiq; ani-
 mi, liberalis, cōstās, iusti integritatisq; ad pertinaciā tenax erat. Itaq; factus de Angeli et
 ea Ariminū uictoria centior, Philippus illo ne ulterius prosequeretur monito, Carolū si-
 de adstrictū, ne hostibus ultra cōueniret, muneribusq; oneratū, in patriam restitutumq;
 dominū dimisit. Ducturus postea in Florentinorū socios subditosq; qui trans Apennī
 nom incolunt Pergulanus, huc auaritia ductus, siue ut fama tum uulgūsi Caroli cōsilia
 secutus, Pisanaensem Malatestā, quē ad Florentinos inclinare diceret, cōpescere et q̄
 gressus, Gradarisq; inermi multitudine sociatus accedēs Galatium Malatesti filiu, qui
 cum uxore & familia in amonē illam diuerterat uillam, in portū ad se uocāt, manū G
 quā amice potius exisset ad se pertrahim cepit, & arcem dirigit diatē referūssimā. Id
 cum Philippo renunciatū esset, Galeatio & genitori Malatestæ parci, uisūq; & diripa
 quæ à milite extorqueri possint reddi iussit. Post acceptā apud Zagonariā cladē Flo-
 rentini, nouas cōscripserunt quotquot ingēti etiā mercede haberi poterūt copias. Dif-
 ficillimū uero erat probos duces in tātis quibus Italia tunc agitabāt monib; repen-
 re omnib; uel in regno Apulie uel in Philippensi bello implere, nisi accepta apud
 Aquilā ciuitatē à Braccio clades aliquot parauisset. Nam cum pulso Italia Aragonis
 classem Genuēses reduxissent, Martinus pont. Romanus se altera Bracci molesta libe-
 rare copiis Iacobū Caudollā, & Franciscū Sfortiā indolis egregie adolescentem, quon-
 Sfortis genitoris cōmissiones illo defuncto secuti fuerāt, accepit mereenarios belli da-
 ces, eosq; coactū quinq; millium equitū, peditum duorum millium exercitū cōra Bra-
 cio Aquilā obfidiōne premētē ducere iussit. Qui collatis signis Braccio cōgressū, Aquil-
 lanorū opem eruptione factā ferentiā, auxilio illius copias nō sine ingēti uictoriā ex-
 citus cede fuderūt. Braccio interfecto, Oddonē filium secuti sunt illius comminatus,
 magna, ut cōstāt spe adductū futurū ut Perusio adolescētē exterrisq; genitori subiectis op-
 pidū potiretur. Verum Perusini, factionis quam Nobilium uocāt, quos Braccius in pa-
 triam reduxerat, Romani pont. autoritatem, ut par fuit, adolescentis gratia præstiterūt,
 & ciuitatem Romanæ ecclesiæ ea dediderūt conditione, ut Montone oppido Oddonē
 permissio, ipsi ut antea in ciuitate salui essent, & aduersæ factionis Rasantes tunc extor-
 res, nullo unquā tēpore reducerentur. Qui ergo legionis Bracciane primi fuerant, tunc
 quos Nicolaus Piccininus patria Perusina honoratior erat, adolescenti reuerētia cōse-
 lationes, rerum gerendarū cura, patris fuerūt. Nam postquā principatus spe delinsum
 uiderunt, illum potentē per arma facere cōtenderunt. Quū itaq; à duce Mediolani pos-
 tentur, Florentinorū quos dilexerat Braccius stipendia accipere maluit. Has fama &
 uirtute præstiter copias, populus Florentinus Ludouici Māre di aceratissimū nam Agna-
 to Guidatōnio Faucino inimicitias exercētis ductu in Anomoni uallē transiuerunt.
 Nā etas uallis supiora sub Apennino castella Marate, Gatrā Castellanāq; idē tenebat
 Ludo-

A Ludouicus. Sed hæc etiã legio inausulta Florentinorum fortuna, prælio apud Brasgheia cum aggressibus cõferto loci iniquitate superata, & paucis singulis prolapsis fuit intercepta. Oddo autẽ aggressus manu circumsessus, cum utri de se cõtendendum globo captiuus esset interrogatus, illi qui se pugnam superauerat digito indicasset, ab altero consolatus, ingentis quã indoles & paternã gloria dabãt, spei usq; abruptis penductus cum reliquis capeli exercitus multitudinem Fauentia Piccininus, per ea quibus carere asseruabat tempora, Guidantonio fassus, ut Florentinã reipublice potius fractam tunc formidã, quã Philippis integrã sequeretur, iose assilimans, ut quam sua accessione facilliter restauraret reipublicã uicinam potentissimã, & ut dadum in maioribus longe difficultatibus cernere fuit insuperabilem, tanto obnoxiam beneficio, sibi & posteris obligaret. Fuerat eo tẽpore Mediolani Guidantonius Carolũ Malatestã secutus auunculum, & quom forẽ apud Philippũ ducem frequenter in procerum cõueniu multa per idẽm & sensim, ut sit serio de Romãdiolã bello diceretur, Philippensũ uirtutem exultit Guidantonius, se sũ illarũ partũ laudaturus. Quẽ probis Carolus lacerauit acerrimis, quod in subito exortis, putancie moribus, nullo Philippi adductus ueteri beneficio, nec aliqua impulsus uiciorum iniuria, peregrini principis studia, uicinis assinitibus & agnatis opime de se meritis preposuisset: Philippo autẽ quẽ a Carolo in adollescẽtẽ ex forore neposẽ dicerent, uel nunc non improbatẽ, racini consensu iniuriã aggressũ Guidantonius, & rebus quaram causã accesserat tardẽ a Philippo confectis, cõmentu importunẽ imperatorẽ reuocẽ ratin partẽ. Accedentibus itaq; taciturnitatis Philippi indignitatẽ, quã animo conceperat, & Piccinini fassioñibus Florentinorũ pecuniã promissionib; quibus illi onera erant, ad eos desinuit. Nec ulli fuerũt ea tẽpestate opes, quibus eque innicere reipublice Florentina, quib; uis adeo Philippi frangeretur uires, quippe quem distantia undiq; ab Fauentia decem passũ millia, Forumlium, Imolũ, Luganũq; prædũ postea oportuerat defendere. Eadẽ etiã ob Guidantonij ad hostes transitiõẽ ipes maxima destituit Philippes Mugellanz Florentinorũ agri diuissimã regionis, per saltus Anomoneñũ inuadendã. Profectus Gerardus Pergulanus, partis bñarũ copijs ipse Salubitũ quod est Castrumcarũ obsedit, ceteri ductores in uallem Ballineam cõcesserunt: nec eidẽ, ut constat, magna gerendi occasio uiresq; defuerũt, si modò secũ uictoria prosequẽda, quẽ patida fuerat præstitisset: direpto namq; Portici oppido in quod natura loci montissimã, aggresses proximi oppidanq; Muritanenses nõ paruam congellerũt gazam, & Douadula, Cassiano, Petrapioq; castellis primo accessu capis, Castrumcarũ recipere neglexit. Qui uerò in Ballinẽ ualẽ se contulerũt militis Pergulani oẽs regionis accolis deditio nem uoluntariã facientes aque ac repugnãtes nullo diuini uel humani iuris respectu habito prædabãtur. Quinq; Gerardum Gambacurtã castella pleraq; obtinentẽ, ac tam Pisana permutatione, ingentẽ gazam & auri argentiq; uim maximã comportasse Gorzananũ intellexissent, eam arcem maximo obsederũt apparati. Quã cum natura loci & cunctis moenibus munissimã Gerardus spretis multorũ dierũ oppugnationibus probe & impauide defenseret, pugna incaute Zanonus Iustinopolitanus pedatũs Philippi ductor, tragula ictus cecidit, Zanono sublato quies regiũ parta est. Pergulanus uerò re Castitici infecta, in Lõbardia reuocatus, copias in hyberna dimisit. Auxerũt interea copias Florentini, & Bernardino Vbaldino, Piccininoq; cui copias Oddonis Forrebrae cij ducẽdas dederũt in Herutia, Guidantonio Manfredõ in Burgi ad sepulchrum Caroli Malatestie oppidũ, copias agrum Aretinũ, & eam Thoscia regionem uexaturas. Apparebatq; in ea coptarũ paritate, bellum de industria utriq; ducti, quãmobrẽ Philippus Guidantonij Fauentini ipse, quã conceperat maxima frustratus, nouã per Burgum ad sepulchrum inferẽdi ad moenia Florentiã belli uiam aggredit, & datis quas reducerat Pergulanus, maiorib; tũt copijs, Guidoni Torello, quẽ classis Neapolim ductẽ præfectũ fuisse diximus, ad Burgũ tradacere iussit. Francies item Sfortiani, quem genitor in Aterno, ut oñẽdãmus, ene cto, illius cõmitationes sequebãtur, tunc primũ suã asciprã militiẽ in Romãdiolã acciuit, maiorib; uero cõpjs prima inuixit in Fauentinos bello taria obeunda. Redintegrato binis ad Burgũ & cõtra Fauentia distãtib; locis bello, prælia utriq; cõmittẽbãtur creberrima. Primus tamẽ Torellus Bernardinũ Vbaldinũ

furorem

ferocem virū domauit. Is namq. Bernardinus copijs Florentinorū, quibus praeerat apud
 Angliam in legionē coactus, ferociens multa de se pollicebatur, quē Torellus dūc-
 tionibus primo per agros factis lacessere coepit, cōcitātū deinde & singulos per dies in
 praelia quotquot fieret descendētē cōtendit ingenio utriusq. cōficere. Cōstituta itaq.
 die cū Philippis quos adduxerat nullis subiectos dūctiōi, cōrū paucos ad medita-
 tum facinus ex ore pramissit, qui leue incitent certamē, & licet maior fieret uis locū pen-
 naciter retinerēt. Alios itē paruo ad adiciēdum hostem numero, sed lectissimū quemq.
 sublequi iussit, opem laborantibus allaturos, ipse paulopost cum signis subditiarij ac-
 tū est sequutus. Cōferto apud Angliā praelio, Florentinus miles, ut quicq. casus priorē de-
 dit in hostē ruit, quo u. iussit obliuiscēte effusi potius sine ordine plurimi, priorē ignauū
 incensantes iruerūt, tum maiore quā quod negligi posset certamine rem geri audiens
 Bernardinus, ex oppido & ipse prouolat, eiusq. aduētū Florentinus superiorē cedētē Phi-
 lippeniū turmas effuse est insequutus. Tū sic ex insidijs se praeipit Torellus & Philip-
 penies, qui fugā simulauerāt, conuersi uergere coeperunt, ac Florentinos infrequē fugiē-
 tes. Tum Bernardinus in primā delatus aciem conatus est ordines quā potius extem-
 pore diligētius instaurare: sed nulla poterat tam subito percussam irruētū furorē mul-
 tudinē autoritas, nulla peritiā cohibere, fracti etiā animis rei militaris ignari agrestes plu-
 rimi, primo cōgredientis Torelli clamore exaudito praecipiti fuga amētes dilabebant.
 Ipsonū etiā plurimi studio uidendi potius quā pugnandi ardore, ex oppido cōdūxe-
 rant. Quare ea multitudo nec pediatū redire in ordines, nec equitū aciem streore per-
 mitebat: magnus tamē apud Bernardinum coactus erat fontium uirorū globus, parq.
 certamine diu est acriter pugnatū. Tandem sole in occasum uergētē, qui pedem retene-
 re noluerat, Bernardinus ui repulsus fugiēs capis. Cecidere in eo praelio inermes ex pedita-
 tu & agrestes multi. Nec uerō magna apud Zagonariā accepta clades, Florentinum rem
 magis quā hūc minor afflixit. Quidō quidē aduersū huius praelij fama, Tiflensēs, Ca-
 stellanos, & Petramales Philippo cōsentire fecit, omniq. illa Hetrurij ora, ad uictoris
 fortunā adeo inclinauit, ut nūl Picinus, qui apud Aretinū praesidio erat, praesidio singula
 affuisset in locis, de Aretinis Cortonenlibusq. actū esse apparuerit, cōstitititq. maiorem
 Hetruriae partē eorum exemplo Florentinis rebellaturā. Interea tamen dum insertum
 signa & audacter uergētē singula Torellum Picininas fortiter sustinet, Florentini Nico-
 laum Tollerentiaē, qui post Zagonariā conflictū multos cōscripserat equites, eo docere
 curauerūt: nec rebus suis aliquāter deerāt, qui nullis partēbus impēis, cōfāstior in-
 staurare, nouos cōstrahere exercitus, omnia deniq. ingētī cura diligētiaq. & maiore an-
 timo prouidebant, ut nulli esset dubium, quin post acceptas clades, nedū rem publicā, sed
 agri Hetrusci minima quicq. redderēt salua, nūl nouum inopinātūq. incommōdū emer-
 sisset. Picinus namq. seu sipe diū abondē prout identidē assererat emeritis, seu ampli-
 tudinis quod Florentini de illo dixerūt ambitione seductus, ad Philippū transiit. Idem
 paulopost fecere loānes Camertinus Arditiō Carranēs & Antonius Pisanus. Tor-
 rō ductoribus tantisq. nudatos copijs Florentinos quod in iōga affectis agilitudine cor-
 poribus cōtingit, adeo recēs grauatibz iactura, ut uiribus debiles, animisq. cōsternati pa-
 rum a uictis abesse uiderēt, appareretq. paruus nec satis resistēdo efficaces finitimi Tol-
 lerentis, & quotquot reliquae illis essent copias, si modo Philippis belli ductores, for-
 tuna & quia auxerat uiribus uis, quātū oportuit institissent. Sed eos auaritia hūicq. mor-
 uatos, inuidia insuper malē cōcordes reddiderat, maiorq. singulis perueri di quā alios
 destinasse cognoscerēt. q. ope cōsilioq. prosequēdi cura erat: hinc paruo se impar pre-
 dio fessus, & quē sustinebat Florentinus, ac pari prius exercitu integer tutatus erat. Dūne
 bant interea Philippi animū, ductorū consilia diuersis prorsus & sibi repugnantes mo-
 dū bellū geri oportere suadentiū, quousq. in hyemem est peruēnū. Tum Florentinim
 pendens exitum, si bellū instaurasset Philippus prospiciētes, Venetos qui pridē uisq.
 exorati legationibus societate belli secum inire recitauerāt, assiduū obsecrabit pro-
 bus, ope integris afferret, quibus oppressis futurū dicebat, ut alieno ipsi praesidio, quod
 nullus possit prestare, postea indigerēt. Illi uerō p. fcedera, quibus Philippo, ut diximus,
 astringerēt societati belli accedere, duos ferme per annos obstinacē tenuerāt: & co-
 men in tempore senatorios uisq., Andreā primo Contarenū, & Laurētiū Braggi-
 num,

A nam, deinde Nicolaum Maripetrū, & tertio loco Andream Mocentum, & postea Franciscum Segam epistolariū scriptorem, ad illum miserant oratores, quorū legationis fama fuit, ut bello abstinere, tyrānidis affectatæ calumnia nō carere. Philippo autem rem urbis ducere, tam multis apud Venetos institerunt Florentini, ut eorū periculo admoniti de re capessenda & societate bellī in eadēda coeperint cogitare. Dubios tamē pendentēscū animis, in bellī suscipiendī sententiā flectere corpū Francisci Carmagnolæ transiū ab Philippo: not quas ob res, quōue pacto fuerit, nō ab re dixerim referre, ut q̄ ingētes seram moles mirandū in modum uel attollere, uel deprimere fortunā culpamus, alieno id erato, q̄ cæco, ut ferant, uel fœlicū illius ductu, fœpūs fieri intelligamus. Post tanta, quæ supra ostendimus, Francisci Carmagnolæ facinora, post instauratum tanto labore principatū, tunc primū coepit Philippus illius amulū auscultare, cum re Genuentū auctus exultauit omnes Italiæ principatus suo inferiores fore. Suggestum ei dē ferunt à Carmagnolæ amulū, Oldrado Lāpugnaneo, Zanino Ricio, & eius factūda coxū, quō-
B cūq; ad illa gessisset tēpora, Carmagnolæ non sibi gloriæ iri ductū, nisi uariatis in posterum doctoribus ostēderet suam esse prudentiā, suam rerum omnīū peritiā, per quæ pericula & multis inaudita seculis absens gereret per legatos, imperata ex amulū ex præscripto & sententiā adimplentea. Hinc factū fuisse uidetur, ut classī quā ingens Arragonum regi ex regno Apuliz eiciendo, uel maximo, ut ostēdimus, cum incommodū esset, Guidonē Torrellum præficeret eadē reduciā. Carmagnolæ autē quæ erat itacūdie impotentia, eam repulsi indignitatē iniquē nūti, atq; proferunt eī acerrimā maledictiō. Vnde eius amulū nō ultra gloriæ obsecrationē Philippo proponere, sed uiri quem potentissimū esse lineret, audaciū præclari Guidonis iniuriā contitāt, non sine ingenti periculo ali, dies nocteq; insulrabāt. Præualebat tamen rerum à Carmagnolā gestiarum apud Philippū memoria, ut nihil asperius in eum decerneret, & tamē quā omnem illius potentiam in re militari adinisiuāda consistere sciret, Genū illū gubernationē continuare faciebat: tutorū rarus, ut quā à militiā cessasset, abunde hominib; redderent: quā ratione Philippus belli Florentini primordij. Porolūtenēbus embē rogatus illū præficere noluit. Id patiēter supra ingentē ferocitā Carmagnolā ferebat, fore sperat qd ali quādo amicis dixerat, ut maximis quas Philippū cōsultores, reiq; belliq; duces orditi erāt, extricandis perficiendiq; reb; sed fortassis sero nimis rogatus mitteret. Lūerā interea Philippū admonuit, ut postquam à militiā uacaret, trecentos equites sibi milites missos faceret, concitatore in inuidos exarsit animo, & Abbate oppidū quō Philippus diuenterat se cōstitit. Ingressus uillæ septa, quā arcis pōtem attigisset, nullus à primo ianitore paululum expectare, iniquiorē sibi Philippū ab aduersariis redditiū sūco intellexit: namq; priori tēpore cōsueuerat, quoties Philippū etiam cubantē salutare aut adloqui uellet, à nemine aditu prohiberi. Quum uerō subitatus ianitorē perpulisset, ut Carmagnolam adesse nūciaret, qui ducē Philippū adloqui aduenisset, reuerfus ille respondit, principē maioribus impeditū habere, ut Zanino Ricio quæ uelit explicet, sibi postmodum referēda. Tum replicat stendēs ac propē infantiē Carmagnolā, pauca esse quæ uelit domino sperire: nō sic consueisse docem, nō se merito qui pro illius salute & reā amplitudine, nec sanguini pepererit suo, ut amulū haditro prosterneat. Imitores idē eadē acri compellēs uultu propētē, eant, Franciscū Carmagnolam adesse, duci nec cui piam aliter nūciatē, quod principē uel munus si querela interdicator, nūti salutare inēdat. Ianitoribus uerō ut erant tali Zanino exponēda esse quæcūq; dicturus aduenerit, obstinatē respondētib; faciem cōuertit in arcem. Aderat uerō propinquus ad rimulū Philippus, & quicquid ille indignū fœlicū diceret exaudiebat. Tum cōmōtio Carmagnolā facti supraj; sibi cōstare dixit, Philippū Mediolanū ducē tanti principis qui regna æquare dominum à se constitutum, obsoleta ganeonibus proditorib; inimicis suis triumphum de se destinaūse. Sed longē aliter quā machinati essent hominū ignauissimū, res breui processurus, futurum ut quem Philippus audire contemnat, præsentē fidemq; desideret. In equib; conscendēs, cum passuo quē adduxerat comitatu sepeis uillæ se propripit, & ad Ticinū uadā propere delatus, Iporedi, deinde Carmagnolā oppidū cōtendit. Insecutus euestigio fuerat Oldradus, uadā Ticinū illū prohibitus, sed uero inuicū ac penē solo, cōstrachā ex domesticis agrestib; multitudine locutus, cōgre-
di homo

- A** uarijs molestijs agitati sunt: tuncq; in parum in eo loco Philippenses pro fecissent, Rappallum delati, Thomæ Fregosi, aliquoq; ex Germanis qui trementibus incertentem ex cederant in profundo aggregati, fuderunt fugaruntq; multis ex Fregola legione trucidatis, plurimis mari eiecit: quo in prælio Ioannes Fregolus fratru Thomæ natu minor, quæ expeditionis gloriam ducta præfectu fuisse edidimus, multa accepit uulnera. Cautior exinde rebus suis Thomas insula Segestræ ad quam se ex longa consulerat coniugium cōmuniuerat. Philippenses uero illa ut antea incerte illic agere oporteret, tutius miferunt, quæ Segestræ oppidū terrestri prælio oppugnarent, ceteri classem intrantes, undiq; Fregosios obsederunt. Sed cum Thomas paucorum militū opera insulam ab inimica classe tutaret, terrestres copias effusa audentius legione aggressus, magnam edidit illorum stragem. Florentina interea res plurimum inclinauerat, ciues namq; pecunijs exhausti erant, & milite in prælijs aduersæ cōmissa amisso, perflugarum accedente perfidia parum habebat res publica copias. Quamobrem Florentini debiles erant non ad tuendam modo dignitatē, uerum ad nomen reipublicæ retinendum. Vnicui itaq; rebus suis reliquam opem, ab Venetis identidē propē continuis legationibus implorabant. Nec qui ad id nulli sue tant præstites uiri parū profecissent, quo maior in dies urgeret necessitas, eo uariatis ex omni ordine legationibus, apud illos instabant magis, ut feruatis populi & plebis Florentie cōcordi affectione, nō lactionis cuiuspiā instinctu rebus afflictis prælidium quæreret, senatus populusq; Venetus intelligeret. Erat uero perdidisse Venetos ad id bellum erare, quæ eū eo principe geri oporteret, graviori cuius & familiar nulla haecens cōspiciat odia, nullæ intercessissent inimicitiae: contra uero ingens erat odium Veneti in populo Florentino, qui præter cōmunem utilitē memoriam sortem Italice consuetudinem, diffidia inter cōiunctissimos parientem, damnoſa Venetis amulatione ex Pisano portu in Asiam trāsmittere compulsi. Nec satis cōtrahendo senatu efficacie habebat cōsilia, frustra nec, ingentesq; paræsi cōditiq; sollicitationes quas faceret Carmagnola, quem nōnulli intolerabilis arrogantie, si rerum summa illi demandaret futurum, nonnulli à Philippo fabornatum, nonnulli suo pte ingenio perfidū suspicarentur. Itaq; in eam adducti erant difficultatē Veneti, ut aut elati animis, potentissimiq; principis Philippi, cuius ambitio nō incertaum superatos Florentinos cernerent fore, audaci quiescendo alere, aut maximo cum dispendio sui foderum uiolare cogerent. Quare licet Franciscum Segum quod uterent epistoliarum scriptore apud Philippum diu habuerant oratore, uocam legationem ad illum decemisse. Mollis ergo Paulus ex gente Corraria patritius magnæ apud eos autoritatis, qui uulgari facundia & oblinguare grauitatē clarus erat, huiuscemodi uerba fecit. Neminē iure, ut mihi uidet, optimo dixerim esse princeps illius in ex omnibus orbis terrarū regibus, principibusq; uiris, qui plures deo gratias q; tu debeas, si ex re cte mecum pensitauit, quæ tibi cum ceteris sunt cōmunia, quæq; partium alteri mōra adesse appareat uel maiora. Nam quod leuis & inconsideratus quispiā primo obijciat impetū, si uisus aliqui regnū regionibusq; si immanibus dominant populis, tu eam ob tinea Italice partē, quæ ambitu minor, tot tantisq; frequentat urbibus, oppidis, castellis, populis, tot tantisq; abundat opibus, tot talibusq; decorat uiris, belli & pacis artibus egregijs, ut ingēs illa immanitas collata fore deſeat. Sed nobis cūq; cōueniat, ut sua illi aemulitidine deſectent, nō tua ut sunt psecroſa & ampla fanis plurimi facientes, nullū deſideremus permutationem, hæc una in potentatus parte, par tibi est apud immortalē deum cum illis obligatio, quam parte altera maiorem tibi effecerunt uariati pro tempore rerum casus. Nullum enim eorum mihi dabis, qui non præsentibus penē parem rebus potentatum, paterina hereditate per manus acceptū, & ppe tuo cum seruatum, maiorem, aut parua aut cum parte retineas. Tu in clyro quidem & potentissimo principi Galeſtione genitoris hæres relictus, quā tanti principatus portione adoleſcent tenueris, quā is olim afflueris opibus, imō q; non omnibus egeris sustentanda uita necessarij, q; nedi principatu, utrum eū uita desperaueris, tu ipſe tibi optimus cernissimiq; ades testis. Qui autem in præsentiam non sit rerum tuarum iturus, quæ opulentiæ, quæ adū tibi sublimitas considerans, neminem maioribus quod dō reddendis deo nostro gratijs obnoxium magis fore intelliges. Nec tamen eō pertinet oratio mea, ut qui deo tuam felicitatem attribuo, te minus dignum, quod fert in penumero rerum humanarum cōditio, illa dona

Blondus.

Nn tum

tum existimem, quin tuā uirtutem, tuam animi magnitudinem, tuam prudentiam, diligenti-
 am, ingenij ad omnia uersutis perspicaciam, & esse & fuisse maxima sentio, asseruo. E
 Quibus effectum est naturę dotibus, ut datum desuper patrandis, quas gessisti maximis
 rebus patrio cinis nulla ex parte per torporem, ignauiam, socordiam perierit. Gressisti
 Philippe magna, & uel eo maiora quod iuste perierunt uisa, cum paternę hereditatis ur-
 bes oppida, regiones recuperaturas, tyrannos latrunculos diuitiū humaniq; uis uolun-
 tates plurimos subluleras, nō modo pullos patria cines, sed populariter aliquas redox-
 ris ciuitates. Quę ratio quondā apud Venetos iusti & æqui multissimos inuēit, ut spre-
 ta multorū societate, urbibus & oppidis quę sibi sponte ac precario debebant, subre-
 ctis, cuius optimo erant iure, fœdera tecū iunxerimus: quę quidē fœdera ēē habitura ēē
 se uim senatus luculēte peruidis, ut per Veneti nominis societate tecū iunctis sumā, q̄q-
 conq; paria erant ex proprijs labantia cōsiliares, quę reliqua erāt cōsiceret, & insuper
 Genuę urbe mari terraq; potētissima, quę ad te nullatenus spēcietur posteris, lita sunt
 princeps illustris, sita sunt quę nobis amplissima cōsilia senatus Venetorū, q̄ patēte in te
 imaginē, paternā pacis & quietis studia contemplatus Lōbardię principato & Genuę F
 dominio, æque nō ēē uerius te nō phibere, ac illi Veronę, Vincetię, Taruini & Paduę,
 uicinarū & p̄pē suburbanarū nobis ciuitatū dominia permittere nō expōit. His inq̄,
 rationibus adducti, fœdera tecum Philippe intumui, non decenio, ut dicitur tribula-
 sed perpetuo duratura, si quib; ad ipsa fœdera inducī a te fuimus, pacis, iusti boni, æqui,
 quietis & ocij artibus illa seruare, si iuste paria tueri, opibus augere perges, si uicino la-
 tie populos afficere iniuria, lacessere bello, si italā armis, in cēdio, motibus uisitare, con-
 cūtere desistēs, si externū hostē, tibi nobisq; cōmunē, cū lacessierit impetierit, repelle-
 re adiuturis. Sed per deū, quid sibi uolūt occupata Romādiolę oppida, quid dēdū in
 Herminā exercitus, quid a te demeruit Florentinorū cōsilia nobis aliquando uisum
 fabulā, quos tenēs Venetijs nuncij tui, fœdera illi inquisit uolauit populus Florentinū,
 Laburnū oppressit Genuę & Philippi uires effugere nullatenus ualentis partem insu-
 puit, & hostē simul data iuxit pecunia. Pio exinde affectu Romano pōtiffici opem la-
 rū prohibere illum sint conati. Hęc qualia sunt Philippe, hęc quorsum tendant Veneti G
 peruidēt, pbe intelligunt. Enim uero tritum apud nos est prouerbiū, perspicacius q̄
 decipit, q̄ fallentem ipsum cognoscere. Hā aliud itē creuit prouerbiū: *Fraus dūna*
in auctoris caput redidit. Sancta est nobis ac proximo religiōi loco respublica, &
 cui nescio an mortaliū rerū quippiā æquiparemus. Quęconq; etiā bona sunt, dicuntur
 existimant, pietatē, castitatem, libertatem, clemētiā, humanitatem, & quę dicunt his
 similia, reipublicę nomen cōtinet, cōplectitur, custodit, adeoq; late patet & sua dūm
 dū uires, ut amicis, armulis, hostibus, notis, ignotis paria penē afferat cōmōda. Si nōq̄
 Mediolanenses, si Lombardos oēs diligenter interrogaueris, tutam esse illis apud nos,
 & nescio an nō tutiorē, certe fructuosiorē q̄ in patria conuersationem inuenies. Nos
 patrij pericula, labores, impensas seruanda respublica subimus: illi parato gratis sum-
 eur miseriarum, inopia, calamitatum, cōsilio opum, lætitię, suę uisitatōis asylo. Eosq; ut
 opinor, apud Florentinos multis populis nationibusq; fructus affert reipublicę cōmunio,
 quā qui tollere, labefactare, pessundare querūt, optima generis humani instituta ui-
 olare pergit. Tu quos ames tui similes uidēis, Veneti certe ea fuit affectio, etiā ut cō-
 silio pperat, ut si etiā honestę libertatis emulationi mercenariam nauigationēq; adiecit
 Florentinus, si aliqua inde priuata simulas, si cōtentio est suborta, integrā cōsilio gratiā
 uel cōsiliatōra seruare studuerint, ne quā apud se sanctā ducerent libertatem, alienam
 læderent. Maximus adēst tibi principatus Philippe, optimi maximi dei nostri monite,
 uirtutis tuę mirādo quodā modo breui tēpore accumulatus, multā ex a deo misericor-
 diā cōsecutus, & cū tēis pręclare gerēdis emicuerit uirtutis tuę specimē, tum illud ma-
 xime illustrauit, q̄ nefariā, sicarij, oppressoribus ad interfectionē deletis amplius plu-
 gui est cognomenū Lombardiam, ex direpta, scissa, & miserandū in modū afflicta, opu-
 lentā per pacis, ocij, & quietis studia in rē propē publicā, te optimo dūce gubernatē red-
 didisti. Ob quę fœdera dixi tecū perculsa fuisse tā diu duratura, quoad ipse quibus nos
 alliculsi bene uiuēdi artibus insisteres. Quare cū Florentinos nullo eorū demerito maio-
 re, q̄ quibus fuit uis nesciuerint, a te oppressi, nec boni dūcti, nec tolerare constitue-
 rint,

Ant, Veneri nisi Romandiola, nisi Hetruria decedas, nisi intra cōstitutos in sedere Florentino fines te cōdines, nisi parato exuberati dono dei participati quiete perges frui, te tyrannum ducet, reipublice libertatē utriusq; populi, imò italice cōmunem, saluum fore paucibus ententi. Ad ea Philippus paucis respondens, non esse apud se dubiū, inquit, quin Veneti summa gravitate, cōstantia, integritate ad extremū usq; tempus fœdera seruaturi sint, solennis rita cōstitutā: quos si nullo etiā tenerent fœdere, sua amicitiam nullo unq; tēpore uiolatā, plura q; Florentini populi, cuius fraudes, insidias, furas, rapinas publice & priuatum exofas dedit habuerint, facturos fuisse opinari, se qui mutua genitoris, & Veneri senatus beneficia, sciam erga illos obseruantia, pietatē ante oculos dies noctesq; proponant, nihil ab illis in cōmodum suspicari. Quantum uero arduum ad Florentinos, & si pessime de eo essent meriti, facillimumq; factū cōsideret, ut prius meritis dederint pœnas, q; uniuersus orbis eos protegere possit, se tamē Veneti tribuere paratum, si Florentini pariter assensum præbuerint, has oēs belli contentiones, ipsorū & Nicolai marchionis Estensis arboratu, linquere cōponendaculūq; rei causā oratores Ferrariam misit, quod cum primos ex senatu uiros Veneti misissent, Florentini horantibus illis suos potius legauerunt. Duobus interea locis res summis gerebat consuebus. Nam Philippus Aretini agrum, & ea que cōtinent superioris uallis Arni castella uexantes, ad Florentiam moenia ferri quotidie uidebant. Et Franciscus Sphorcia Faustiniū penē obsessum asperitine uexabat. Erat per id tēporis Veneti, Laurentius Ridolfus equestris ordinis iconcōsulatus uir præstantissimus, quem postea cū Florentini miserant oratorem, iam monendo, orando, singulos pressando Venetos propemodū impulerat, ut societate censeant cum Florentino populo inuendam. Quamobrē Corraio in senatu audito, cum idē omnibus esset iudicium, uerba Philippum tam diu dururū, quoad Florentinos adeo contempsisset, ut bellum sibi in eos integram linqueretur, tremere omnes & prope bellum publice deposebant. Tūc uero reipublice Venetæ fortuna, in qua tēpestate hostē habitata esset, cui utrusq; fortunæ ac potentie par adesset, docem etiā nacta esset præstantissimum Franciscū Foscarū, cuius prædicta ætate nostra singularē eloquentia oraret, grauitas comitate mirabili mixta adeo adiunaret, ut quam uix de libertati adhibet Veneti seueritatis legum obseruantiam, & caste custodierit, & quotiens e reipublica usum fuerit, primus principū soluisse dicat. la qui reipublicæ temporibus suis fines protendere cuperet, eius ciuitatis principatum nactus, cui mercaturæ propemodū mancipare, quoniam talibet etiā certa fœderesceret uictoria uel paruo impendio consistura, publice & palam suadendo bello postremus erat, & clanculum primus omnium ueniensissimūq; Florentinis fauebat. Et quæquæ res diu protracta esset, plurimūq; fœlo emanassent rumores, Venetos fœderibus cū Florentino iunctis, Philippo bellum indicatos, reditu tū Corraii effecerat, ut quotiens cogere senatus de cōsideratione cōstitutā senatus cōsultum fieri crederet. Ea motus fama Philippus oratores ad Venetos misit, ornatu pompæ splendidos, Oltradū Lapugnanesem & Ioannem Aretinū, qui Galeatio geninū fuerat epistolæ scriba. Quibus ex more salutariam principē adductis, paucos dies somplis senatus, rebus quas secū agi oporteret grauitate cōsultandis. Videres interea, ut sunt uaria hominū ingenia, diuersos oratorū mores. Oltradus elatus & fiducia plenus, urbē tunc primū uisam, nouo stupendoq; situ, ubiq; mariuam ubiq; terrestrē, admirandus perlestrabat. Laurentius ætate moribusq; grauissimus patris calamitatem, libertatis occasionem uultus moestitia præ se ferens, singulos præfere obuios, domū conuenire plurimos, nihil publice uel priuati omittere intentasti. Rebus exinde oēs loci perducit, ut diuturniorē morā pati nequirent, placuit utraq; legationē quo tēporis ordine aduenissent audiri. Ita namq; fore existinauit senatus, ut paria utriusq; ture iniuria ante omnium oculos propositis, quid e reipublica foret decerni posset. Introducitur in senatū Laurentius Ridolfus præ citā replicationis spe, iussus est quæcūq; in suam rē ducerent Florentini explicare, qui uerba in huiusmodi sententiā fecit. Quid Florentinū rei apud uos reipublicæ negotiū sit hoc tēpore, princeps illustis, quid sibi uelit oratio mea, nedum tacentis & me audire intenti intelligitis oēs, uerum etiam norunt meū quicūq; proximis diebus Florentia profectū concito gradu uenientem in timore uiderunt, opem assilutis rebus, libertati tutelā, reipublice incolumitatē, a libero populo petere Florentinos.

Blondus.

No 2 per

per tyranni potentissimi uestris enī imminentia cernicib; ambitionē oppressis. Eō itaq; ꝑ
 pertinēbit oratio mea, ut patrie quæ genuit, educavit, honestū inter primores locum ha
 bere uoluit, salutem quāta potero ui, quibus potero suasionibus, dicēdo implorē, impe
 trē. Si me Veneti exaudieritis, si Florētini adiuuero, si ꝑfectioni affluētia meliorū
 functū legatione patria ouans excipiet, me amplexabunt, colent, obsecrabit con
 ciones meib; hæc spe, hæc fiducia fretus, libēs huc loci cōscederem, nec eēt cur ipse ꝑa, cur
 ducta delēui uerear, mihi cōscius apud eos orationē haberi, q; callens, perirent, in illi
 gunt, dū postulari cōcedunt, dū eadēm sustinent tempore publicā Florētiniā, si uis
 publica suæ libertati, si ꝑectū in. Enim uero princeps illustria, cum multis diu per eam
 quæ mihi ad eēt senectusē, adiuuero populos, neminē uidē mētē cōposē, q; rei bonæ
 & mala discretionē, delectū per artem habere posset, cui nō persuasum eēt cognouerim,
 inimicos, amulos, hostes, inuidos eēt populi, libertatibus rebus publicis, nō eos solū q;
 infami sunt tyrāni nomine notiores, sed iū honesto principē & regū uocabulo tyrā
 nidē exēcēt. Possum multas historias percurrē exempla adducere, qualis Athenien
 sibus & Lacedæmonis, qualis Romanis Philippus Mæcedo, qualis populo Rom. Mi
 thridates, Antiochus, q; nullo de causa fuerint hostes, sed sola dominādi libidine, sola
 betraels inuidia quocūq; calamitates, quibus interfui memoria repetēs, nullas desidera
 re cōsueuim Romanorū historiis, ponēdis qd; sæpenuero in uestra republiā fuit,
 ante oculos periculis q; imminēt a tyrāniā. Quis em est uestrū, q; aut uidet adolecētē,
 aut maiores audientes narrantes, quē nō terreat Clogensis, ut appellatis, belli memoria
 Carrariensis Francisci cōcūis, & uicini peridū cōcūitē, ꝑpelsū ē, ut supra non
 gesimū cōiūuata annum libertas, & nullā interm noui regiminis formā passi republi
 ca, parum eēt iudicauerit tyrānus, si dominā acciperet, quam diripi, incendit, ab iūda
 mētis euerit quæ fuit. Quæ ab uicino rege Vngariæ Sigismūdo totiens perculsa, re
 centiora sunt, q; ut illa memorari oportere existimem. Pertulit item populus Florenti
 nus ab uicemomite, ut alios omittā, tam multa, ut tot difficilia numeremus republi
 cæ tempora, quot annis uicēcomites tyrannidem tenuerunt. Luchini etiam & tyen
 nide apud illos cōstitūda, & inferendo nobis bello, ex ea gente pēnū loānes excipit
 archiepiscopus, Bernabos illū, Bernabouē Galeatius nostri huius genitor, sub ē ꝑpe
 tuo, uerius q; ut aliquādo dicimus, mino & quidem periculossimo laborauimus bello.
 Est princeps inclyte, est hoc natura cōparatū, ut cum libertate apud suos cōculcanda ty
 rāni nomen induant, uicinā & quoad manus extendere possunt, proximā libertatē ate
 nā oderint, infestent, & quā sibi subicere nequeant euertere conent. Aliquo sine cō
 silio qui re, opera, fructū, usū, q; uerbo suauis libertatis nomen oppressis, quos in seru
 itē redegerūt, populi q; lōge cupiāt abesse, ne renouata in nostra imagine libertatis ꝑ
 stitūx memoria, in illorū caput, miseros armet, faciat audaces. Felix uero & fortunatū
 it uestra republiā, cui datū est per ipsa oriētis Italici incendio & rerū publicā exiit
 Philippī uicēcomitis pueritæ tempora, Carrariensem Franciscū iūndorem tollere. Nū
 ingenio, uiribus, audacia, ambitione paratus, hic noster Philippus, illū belli locū nectū
 esset, nō Clogæ, nō apud Belas uictorie impetū per desidū deslaccēdere permisit,
 sed terra, mari, fluuīis, paludibus, stagnis, armato inermi re, uerbo, minis, terrore, quā
 uigilāta, q; est astu, ꝑflos breui in miserā dā redegit seruitutē. Felix Veneti somna
 rūq; rebus uestris Paduani illius tyranni excidiū fuisse, & dēci & semio, nisi maxima &
 utinā ne nimia securitas exinde uestra in malus, qd; nescio an cū imminet per eā ipsam
 securitatem intueri uelitis, periculū labi faciat. Hostis Veneti, hostis inuoluit, ante huc
 incognitus, q; & si plura inermis, pauper, & ut erat nouus, gessit q; quicquid ē molis quos
 arate nostra uidemus, paratos furentesq; tyrānos, & si nos opibus, pecunia tuentes, ad
 hāc redegit humilitatē, ac penē saluti desperationē, arat ut facile dat intelligi, potent
 tus fuit exhibuit horreo quæ gessit animus expromere, ausus est Philippus uicēcomes,
 cū quinq; equitatus, duorū milū peditatus, tātū copijs ē quæ erat nominis Florenti
 ni potentia, illas opes, illas pecunias inuadere, duplos illi, quādoq; triplos opposuit
 exercitus, oꝑa ille prius cōsecit, attriuit, q; uisum fuisse a suis crederemus. Nec ꝑgantes
 illi, aut qd; fabulæ uarrant, centaurs truces militat, uiros habet nostra similes, sed ab iūda
 cia

- A cia ab spe dispari meliores, quibus pingues nobisum Lōbardiz uillis, quibus oppressio
nā, occulorū filias uxores in mari inonum iunxerit, quibus Lombardia tyrannidem ra-
pinā permiserit. Et quid ita illos dulcedine ille cōsperare credimus, ū, ut dicunt, præ-
dicant, cōfident, Veneti post Florentinos subactis Italicis dominū regē imperatorēq;
Philippū cōstituit? Tanta princeps illustris milirū spes, serocia, in domitos, armis
nostris insuperabiles reddit. Sint qui spē ferūt, præcidant, tollant: sint qui quietas luxuri-
antesq; in Lōbardiz uillis, agris, castellis, uxores, filios, curatores distulbent: sint qui cō-
gestas & Romandiolis agros nostros prædā armenta abducant, eadem serocia, su-
perabiles & nostris redduntur pares. Sin diutius salus & integra re familiarit, in agro pa-
gnabunt alieno, q nulla hactenus uel pauca a Philippo perceperit p stipendijs ara, tri-
butū illi erogabūt mensuū, ut integris, intactis ue Gigalibus ararioq; Philippus abun-
det: & ad peritidā perfugūq; eos qui nobis militant cum Picinno & Lauellano per pec-
cuniā sollicitandis paratior reddat. Horreo inquam princeps quæ gestā animus dicere.
- B Si paruo adhuc destitimus tempore, eō loci subacta Florentia Philippum adducet, ut
nullo Carrariensi, nullo pessumdanda rerū nostrarum opulentiā indigeat adminiculo. At
foedera Veneto semper hactenus sancta, semper inuiolata fuerunt. Ego princeps indy-
te, immortalē orauerim deū, ut quibus pietatē dedit promissā seruandā, in uenitē uenire
faciat sanctū ac religiosum fore, humanā diuināq; dictare iustitiam, quæ in ece cesserunt,
permittit diuinas rationesq; sancti foederis fundamēta fuisseq; sublati & foedus tollit et
pacta cessare, pacē uobis Italicam, populoꝝ sibi uobisq; subiectorum quietem, secu-
ritatē, felicitatē summā pellendi ad foedera prætendit. Vos illo astu, illa fallendi arte
tā diu quotos desidēte reddere quæruit, quoad Pādulum Malestam permissā a ge-
nitricē, & ab se pueritā supergresso insoluit, Britia quam ille ditauerat eijceret: quoad
Genuensē duce per fraudes, & rupa bīs foedera pullo parata, nos itē cōsensitū foederis,
improbo, opprimeret incautos. Quigū toties pactis solēnter foederibus non abiteret,
quo minus diuino humanoq; iure possidit, aliena inuadat, dominādi libidinē rabi-
emq; expleat, si princeps illustrissime instruit, edocet, habēda p infectis foedera, quæ re-
tū in circuiū potius, nec sancta sit, nec religiosa ducturus. Sed si finē orationis desi-
derari uideo, nec ero dicendo, plerūq; facit tacita cōsensitū uelut, ut cōsequā, intelli-
gā persuasum uobis esse, nō meam dignitatē, non reipublicæ Florentinæ præsidū ma-
gis hac oratione peti, q dignitatē, salutē, amplitudinē uobis quari, quibus fallax,
perfidus, sagax, astutus, rei bellicæ peritū, fideli milite, tenui impendā, arato ue Gigal-
busq; opulentus, tā paratus q; audax imminet, impendet tyrannusq; ultra gladiū in uos
distingere dilaturus q; nos oppellērit, si destitimus, subijci paratosq; uelut societa-
tis, pcedionisq; sola accesserit præsidio fama, integris repugnatoros uiribus, illū Romā
diola Hetruria q; ciciluros. Quamquā enim magnas profuderimus opes, maiores tamē
superfuit, futuræ indies maximæ, quia ciues nostri rebus suis ab uestra prudētia, sapien-
tia, fortuna, uirtute, potentia, salutē affore cōsiliū, quæ nūc abscōdunt, negat, asportat pe-
cunias, spōte reipublicæ offerent, incolumitati patriæ erogabunt. Iungite arma, Iungite
foedera, uestra nostrāq; libertatē, reipublicam, dignitatē, patriam uel per nos saluam
facite. Nullas damus cōditiones, dandas reculamur nullas. Quū finem dicendi fecisset
Laurentius, audiendam sibi prius Philippī legationē, q; eius orationi responderetur,
dux de senatus sententiā dixit. Varia uero senatus dimisso nō ciuis cōtra ciuē modo, sed
intra se singulorum erat sententiā, hinc posetratus Philippī & Florentini nominis odio, in-
de rerū salutē & impendij magnitudine animū distrahentibus. Ne uero Philippī orato-
res quid Florentinus dixisset ignorātes, uel amicabilē, ut cōsueuerāt, insisterēt orationi,
uel impertinentibus in Florentinū nomen inueherent uerbis, datū est senatori plerūq;
negociū, qui priuātæ necessitudinis simulationē, Mediolantēses quæ fuissent uerborū
Florentini uices facerent cōscios. Unde factū est, ut dato senatu, loānes Aretinus qui ab
humanitatis studiis nō abhorrens, patriā itē a diuinis sermone, non infacundus esset, col-
lega permitterente, talem habuerit orationē. Quæ ratio, quæ exusa, Philippū Angli Me-
diolani ducē impulerit, ut nos hoc tēpore ad uos mitteret, requiri audiuimus, ab huma-
ni generis rerū curatoribus Florentinis, quibus factis supraq; faciet, & quā reuoluerint in-
tucūda erunt, quæ nihilominus hoc principio dicturi sumus. Nullo eorū exemplo mo-

Blondus.

Nn 3 tus

tus cōcitare, nulla diuina humanum ut ius aliquod inligatione adueniens euerire. **B**
 Has Philippus illis natura insitas relinquit artes, sibi est ut certe perpetuo erit cura, qua
 studia à maioribus tradita accepit, attente in hâc diē cultio diuiti, amicitie, societatis, ob-
 scuritate senatus Veneto intemperata exhibere. Et quādo optimi maximi dei nostri beni-
 gnitate factū est, ut in ista tamq̃ perpetua inter uos & illum coniunctione inuicem,
 nullas queri expediat nouas pacis cōfederationisq̃ leges, cōcedant Florentini, si uos
 uenia Philippo permissum, humanitati, urbanitati, bonis moribus tribuas, Philippo si-
 ne calumnia licet hos sibi amantissimos patres, hūc senatū salutare, & quādo sic expedi-
 cōcedat dicere, ualeat Philippus, uestræ reipublicæ dignitati, cōmodis, amplitudini pri-
 stino cupientissimus animo. Cumq̃ p̃ uestra erga se beneuolētia, p̃ fœderum iure com-
 munes huic reipublicæ successus suos, cōmunem ducat gratulationē, cōfratros, male
 habitos nunciat Florentinos, qui sua in eum proterua, in oēs petulantia insolentiaq̃
 superbia, bello eū ut graui ita nisi celeriter occurrisset, periculoso implicauerant hac pa-
 tres optimi, hęc erat nostræ legatōis summa. Nec noua, qd̃ supplicati sunt, fœdera que-
 rere aduenimus, q̃ memores timus uenitio & nulla unquā labis suspitione iniquitas,
 Venetorū cū uicecomite amoni accessisse pridē fœdera, que integra illibata perdurāt et
 Florentinorū pace dixerim, perpetuo durabunt. Quod uero gentem hanc gratulationi
 natā, miserabili querimonia, nō in senatu solā, sed per areas & cōpia Philippum audire
 rat deplorare, belli motus ab eo prius cōcitatos fuisse, uestro ut hactenus iudicio, uestra
 cognitione transigendū relinquit, præscriptas quantū ad se attinebit conditiones à ue-
 stra æquitate, à uestra iustitia accepturus. Eo se Florentini tribunalis uestri campo in Fer-
 raria uerant, quibus iniusta causa in bello succumbere dedit, neq̃ infanda inuidia exco-
 gient, neq̃ fraudes machinent, uestra grauitate, uestra sanctimonia, cōtra uicissum ius
 amicitie, cōtra fœdera in Philippum armanda. Timendum, inquit, à Philippo fuisse
 auxerit, hostes sunt, emuli sunt, inuidi sunt rebus publicis reges, principes, tyranni. Mithel
 datē, Philippum Macedonem, Antiochum exemplo adducunt, quibus perferendi, &
 ad extremū tollēdis laborauerit reipublica Romanorum. Quādo uellem Hetruscū regi
 Porsenē in mentē uenisset, qui restituendū in partem regibus nascentem reipublicam
 penē euerit, funditus sustulit. Eum credo quia reipublicæ hostes etiā ex Hetruscis præter
 eos notaturus fuerit, de industria omisisse. Sed quādo historiarū exēplis imitemur, He-
 rones ex Sicilia, Iuba ex Libya, maximeq̃ Ptolemæos memoret ex Ægypto, qui Roma-
 nos singulari amicitia, constanti societate prosecuti augenda reipublica illis adiumento
 fuerunt, Attalum memoret populo Rom. amicissimū regem, qui humanis rebus exce-
 dens, Romanos suo in regno huiusmodi constituit, primūq̃ in Asiam illa aditū præfecit.
 Et quando tam diligentes sunt, nostris post externa exempla perquirendis, uiceremū
 gentē, quæ maximis dudū floruerit opibus adducat Laurentius. Eam quæ potius poli-
 tensq̃ centesimo ab hinc anno fuerit, uobis exemplo ante oculos ponat, nō Alpis uel
 Pado, nō maris tractu à Venetijs diremptam. Sed noluit astutus uel attingere locū, qui
 nugæ, fabulas, signenta, columnas Florentinorū detegit, omnem euacuat, tollit inuita
 amoluit dicere, documento uobis inrefragabili exemplo fore certissimo, q̃ nihil à Phi-
 lippo Venetijs sit timendum, cuius maiores, & quidem potentissimos, necdum tolerabi-
 les uicinos, sed benignos affectuosissimosq̃ sensitis amicos, cuius genitorem tantū ab-
 fuit, ut potentē timueritis, q̃ potentatū augendo ioueritis. Cui Verona, Vicenza, Pata-
 uio capiendis, utq̃ fines Dalmatiam usq̃ & uestri maris undas extenderet, adiumento
 fuit. Hæc, inquit, Laurentius optimus sanē prudensissimusq̃ uir, alioquin fore confu-
 tus causidicorum astutias callens, suppressit, de industria declinauit. Duciam princeps
 illustissime, per tot uiros, per tot secula uicecomitum cum Venetijs amicitium, neculla
 posset ambiguo labefactare, nec ulli ut cōsidit Philippus infectæ suspiciones, nulla
 terunt conquisitæ fraudes tollere: ad ipsos ueniamus. Singulos enumerat à primo qui
 principatum in hanc familiam attulit. Omnes, inquit, accepta per gradus cum Florenti-
 no populo bella gesserunt, & eam de singulis dixerit, præsentia cōplorat tempora. Be-
 ne uero habet, quod similit̃ huius noui causam alijs omnibus intercessisse, hoc loco la-
 ceaus protulit, Foramlisium, inquit, contra fœdera occupauit, quasi uero nuper eum
 ad diueritias quærimoniā, quos cū sepe alios, tū nuper arbitros, quos iudices uel solos
 gel

Auel cum marchione Eftenſi Philippus poſtulanerit. Dicendum itaq; dicendū eſt hoc eſſe
 pore, quod in iudicio accuratius oſtendeſ, Macra Florentini termino per ſcedera probi-
 biſti Genuā urbē, quæ à Philippo obſideret nullas immiſerunt præſidio copias, nullo ob-
 ſeſſos ſouerit comedit, ſed recti in opes ſolia inniſſos maritimis præſidiq; quæ magno eſ-
 ſent præcio cōparanda ingenti iuuerunt pecuniā, & tanta impenſa tantis quaſiſſe demer-
 ni belli laboribus uictoriæ partē Liburnum ſurripuerit. Haec princeps inclyte, hæc rupti
 fœderis ſurceptæ arcis iniurias bello perſequi Philippus potuit, iure debuit. Sed pacis, o-
 ci, quæ ita ſtudia indignitati prætulit. Quærentē exinde oppreſſi à tyrānis Romano pō-
 tiſſici Martino quinto Columellæ uiro ſanctiſſimo, cui omnia debeant Italici nomen, opē
 aſſerre, Forolūſio Florentini diſturbare, uniſſi illud iter abrumperē ſunt conati, nec ullis
 adduci rationibus, nullis ſe exorari precibus ſunt paſſi, ut prius cōceſſiſſet omnia Philip-
 pi exaudiſſerint, q; bello illum neceſſario implicauerint: ſi dabit inſolentia pecunia,
 quā ſuariffime cumularam, temeraria eſſuſione diſſipatā tantis deſſent emulandis. Haec
 belli cauſas quod nunc Philippus, ſimiles olim à populo Florentino uicecōmites habue-
 rint ſuos ipſi mores, ſua aculeant ſuperbiā, ſuū principem, pacis, gloriæ, quietis Italie
 ſtudioſum, libertatis, beneficentiæ hoſpitē Florentini inuidia, rapinarum, diſſenſionum
 fomes, probis laeſſere apud benemeritē de ſe ueſtrā reipublicam laeſere deſināt.
 Dedinas huic reipublicæ obnoxius ſtudioſus nos miſera Philippus, neminē re aut uer-
 bo leſoros, amicitiaſi fidem ſalutationis officio cōmunionē omniū rei bene geſtæ nū-
 cio oſenſuros. Prouocati, princeps optime, uicem rependimus, ex multis quæ iure opti-
 mo dici poterant, pauca reſpondimus, ſed uera ſed ſolida. Paratum hæcenus Philip-
 pom fuiſſe, paratum diſpoſitumq; fore, & diximus, & tēdēdem dicimus, rem omnem
 ueſtro iudicio, ueſtræ æquitati, ueſtræ ſapientiæ cognoscendam moderandamq; relin-
 quere. Hæc Florentinos parui, ut hæcenus ſemper ducturos non ambigimus, quando-
 quidem qua angebantur moleſtia liberati ſunt, quando nulla aduenimus innouare fœ-
 dera, quæ uetuliſſimæ à maioribus acceptæ, in dies adauētæ amicitie, quemadmodum
 pro uinculo, pro indiſſolubili nexu, pro utriuſq; contra calumniatores, ſuſurrōnes, emu-
 los, excuſatione acceſſerunt, quemadmodum pacta, concluſa, & ſolenntia ſignata ſunt,
 pari modo ſilicata, inuolata perſiſtent, ad extremum perſeuerabunt, obſeruaſi. Cū
 dicendi finem ſeciſſet Aretinus, dimiſſi ſunt à ſenatu oratores. Varias tunc in ſenatu ſe-
 ſæ, diuerſa eſſe ſtudia faciliſter apparuit, quibuſdam præpoſenti audaciſſimoq; tyrā-
 no, uerbis rem ducenti, quoad Florentinos oppreſſerit, aperto obſiſtendum bello uociferan-
 tibus: quibuſdam penſitandum eſſe contendentibus, quanta rei moles futura ſit,
 quam adeo præcipitanter aggredi pergerent. Subſiſterat per ea tempora Taruiſi Car-
 magnola, quōd primum ex fuga in Italiam delatū oſendimus diuerſiſſe. Illum uero dux
 Venetorum multiq; eius ſententiam pedibus ſemper inire conſueci apud ciues ſummis
 efferebant laudibus, famam uiri, rei bellicæ gloriā, ſeruatiā ingrato domino fidem præ-
 dicantes, futurumq; aſſerentes, ut tanti uiri ductus, faciliſter Philippum opprimant, quo
 regnante perpetuo rei Venetæ impenderet exitium: nec tamen deſcāt qui tantas lau-
 dationes in contrariū retorquentes ſenſum dicerent, quo maiori auctas ſit gloria homo no-
 tus, & uti cœnſiana erat fama, intolerabili ſaltu tūmens, eō diligentius cauendum, ne eō
 rei Venetæ, quod neceſſitas belli ſuaſora uidebatur, ſumma illi eſſet credita moroſa ci-
 uibus, & ſingula quæ occurrerent per ſenatus conſulta decernentibus fieret, aut intole-
 rabilis tutor, aut pernicioſiſſimus inimicus, quem ſcirent ſe Philippo oneroſum reddi-
 diſſe, omnia queſtigio concedenti quantum ad ſeruatiā fidē attrineret: uideri oportere,
 ne abſens etiam ſeruet, & illa maximo Venetorum malo ſeruanda ad eos trāſiuerit. His
 uocibus curia & ſorum perſtrepebat. Ipſe uero animi uir inquietiſſimi licet oblata à fau-
 toribus ſpe ſuſtentaretur, ſuſpicionis quam de ſe multis inſectam audiuerat dolore, ac in
 dignatione ager cōſternatusq; animo ſeſe Taruiſi cōtinebat. Penderes uero dubioſi
 in tanta rerū prolixitate Venetorum animos nouas traxit cauſas, ut omni ſublata dubieta
 te Franciſci Carmagnolam Philippo crederent odioſum. Fœrat Taruiſi aliquot annos
 Ioannes Luprandus Mediolanenſis. Ia Varentinam Bernabouis uicecomitis filium in
 matrimonio habebat, & Aſtorgio quæ apud Modonetiam dū à Philippi exercitus obſi-

Na 4 deretur,

deretur, interisse ostendimus, fuisse insinuat fuisse fuerat, quare Philippum timens in eo se
 cessu securus vitam ducere constituerat. Eos vero amplissimis preter reditum in patriā
 pollicitationibus pellerebat Philippus, ut Carmagnolā per cōmune sui odium, familiā
 riter conuenientem ueneno inficeret. Quod cum ancillā indicio esset patefactum, subie
 cit quāstionibus Ioannes Varentinaq; rem alioquin certam magistratib; confelli sent,
 & maritus securi fuit percussus, uxor ob sexus infirmitatē, cui uirō parendum fuisse cen
 suit senatus, absoluta inde migravit. Carmagnola uero irarū & spēs plenus, Venetias ac
 cedens pudoris, ut dicebat, leges dissoluit, contra tyrannum qui summe erga se ingrati
 tudini tantā adiecerat crudelitātē, & omnes priuatum ac publice allocutus, orat, admo
 net, oblata utantur occasione, sese tyranni periculo dum licet liberent, Lombardiā se ad
 ministri, se belli dūce subijci paratam, recipere non dissert, presentem singulos & pro
 pe concionābundū Laurentius Rīdolphus sequebatur. Qui a precibus quandoq; ad mi
 nas conuersus futurum dicebat, ut spēs, delituit a Venetiā Florentini, foderā percire
 rent cū Philippo. Et quando equis conditionibus id fieri nequirit, se subiectos illi regi p
 facturos, quē sobacti postea Veneti ad imperiū orbis essent sublimaturi. Discordes ue
 ro, ut diximus Venetos, Carmagnolā periculū unanimis reddidit, eaq; factum est cau
 sa, ut plurimi senatorū, qui a bello etiam necessario, ne suspecto ductori lumina rerū cō
 mitteretur, abstinent dum sentiebant, ardentes in belli suscipiendi sententiam uerent.
 Quamobrem primo, qui habitus est senatu, quod in rebus grauissimis dūcē illū nō po
 ribus apud eos consuevit liberū magistratibus est factū, ut cum ē república uideretur de
 societate cum Florentinis inuēda, & bello statim Philippo Mediolanensium duci in se
 rendo referrent: placuit tamen prius q̄ senatus consultum de prādictis fieret, orationes
 Philippi in hanc sententiā responderi, Venetos pridē cum per alios oratores, tum maxi
 me per Paulum Corarium, qui nec halbus esse, nec timidas consueuerit, mentem suam
 Philippo aperuisse, futurumq; ut nisi intra Lombardiā terminos, intra quāstionē p̄dē
 per suā patientiam, per suā adiūmēta dominū, quietius se cōtineret, Venetos ex amō
 lissimis, hostes sibi factos sentiat acerrimos. Vix itagna ex urbe digressi oratores transie
 rant cum Franciscus Carmagnola in palatiū perducit. Qui iussus frequentissimo tū se
 natu dicere, uir literarū omnino ignarus, sed qui Genue & Mediolani uerba in cōuent
 bus facere consueuisset, multa in hanc sententiā non insecunde dixerunt. Fortassis exi
 mant princeps inclyte splendidiissimi ciues isti, me qui post digressos urbe Philippi ora
 tores, ad dicēdū sim perductus, illorū uerba, quae per hos dies hoc in loco multa dixerūt
 repetiturum, & ad trutinam, ut aiunt, examinaturus: quasi uero uobiscū ignorem, q̄ nulla
 sit Philippi uerbis adhibenda fides, qui solitus dicere sit, & iurare & p̄terire polliceri
 promittere, asserere & negare, efecit ore principū, quibus in cōcinata pro rerum rēpo
 rum & locorum conditione aera, bene dispositis, inuitos omnū generum homines ca
 ptiunt. Non uerba illius magnifici patres, sed facta, mores, astutia, fraudes, insidias discō
 tere, & uobis ante oculos ponere aduenti: neminem etenim hominū, nec ipsum etiā si
 tortoribus lacere, Philippū non prāteriti temporis facta solum, sed prāsenti cogitatio
 nis ac futuri consilia, pari meū intelligentia posse uobis patefacere cōtenderim, quantū
 per annos, quaecūq; aut recte aut perperā excogitauerit, concupierit, uirute, dūgen
 tia, uirū robore, animi magnitudine fuerim executus, & id quidē tanta integritate, in qd
 impossibile multis uideat, quae improbe fraudulēter fieri uoluerit, quae crudeliter & ne
 farie mandauerit, si phibere non licuit, sine mea labe, sine infamia perfecerim. Quib; ex
 citum est artibus, ut principatum illi maximum asseruerim, ut tanto illum nomina nobis
 etiam tremendum effecerim. Dicerem hoc loco, quantis ingratum hominem asseri be
 neficijs, nī tanta essent & tam multa, quibus referēdis soleo ab nausea in eccliam insa
 niamq; conidere, quod ab extrema eductum calamitate hominē exerecit Facinus Cati
 militare cōsuetū donauerim, subiectarum ipsi Facino urbū, Alexandriae & Nouarie p̄
 deceptam blanditijs meis miseram Beatricē dominum constituerim, quod exinde Mo
 doetiā, Laudam, Comum, Tricium, Bergomū, Placentiā, Parmā, Cremonā, Belsā, &
 ad extremū Genuam, per cuius potentia nomen suum ultramari etiam contemiscit q̄
 eidem inquā, hominī tantū subiecerim principatum, & is post inaudita omnibus seculis,
 qua

- A quamecum est usus ingratus odinē, me insuper, me omnibus infirz sibi a natura erudelit
 arbus persequitur. Fuit uero, dixerit quispiam, fuit olim tibi apud illū supremus ho-
 noris locus, te famulz uicecomitum cognomine, te consanguinez honestiuz uxore. Ea
 autem ut facile ab euentu conijcere datur, nō uirtutis acceptorumq; beneficiorū premia
 contulit, sed pignora esse uoluit, quibus tamdiu astrictus, obnoxiusq; illi nansarem opēz
 quoad rebus ē sententiis constituit, me oppressos ab iniuria releuantem, bonos protege-
 rem, proteruis impediticq; curialibus trena imponentem, tolleret, extinguere, & cum hi
 ditionibus, minimis, ganeonibus suis sine tatore, uel quod illo in odium mei adducendo, sui
 dicere usurpabz correctore, effrenatus lasciuiret, Oltrados, Zaninos, Thedeschinos, li
 centius in subiectos populos debacchari sineret. Hæc fuit Veneti tantæ cōmurationis
 causa, hæc ratio, quæ peritido, ficto, simulato omniū leuissimo homini susserunt, ut post
 tante dignitatis umbram, post cumularos in me alienigenam hominē honores, me per-
 deret, quē nec fidū integrum boni & iusti consultorē, tolerare posset, nec hominem abie-
 ctumq; sine maximo ut credebatur periculo, auderet reddere. Bene uero habet, & quantū
 iusticiat animus, nō meæ sed uelzre respublicæ saluti, incolumitati, amplitudini, & ma-
 ximo illius malo seruatus sum. Mihi enim satis supracq; fuerit ganeonum insidias, pericu-
 la capitis euasisse, consolercq; pro fortuna quaz abis magnas dimisi, partem mihi apud
 uos, ut confido, cōparasse, iusticiæ, integritatis, uirtutum alomnam, & quod docuit hæc
 nos experientia, quod beneficij affecti maximis ostendūt plurima, opēma, perpetua e-
 meritis præmia tribuentem. Ea subleuatus consolatione princeps inclyte, non amissidē,
 sed quesiuissē diuitias, non me infortunio afflictū, sed optima diuinitus donatū esse for-
 tuna, opinor, exultatio. Nisi forte retenta cū silabus uxor efforminazet magnopolē an-
 mum egre habebit, & ubicunq; sit terrarū Philippo mancipatū tenebit. Sed nimis multa
 de incipulo per dolore, per indignationē dixidē re uelzra stam dicere est animus, si pri-
 us prius de Florentinis dicentē tolerabam. Belsū est illis eam Philippo, quem rebus inae-
 gris per eas quibus abundant præcuias, per maximū potentatū, intra Lombardiz septa
 repugnare facilius coegissent, nisi rei bellicæ ductores quibus sunt usi, eos perditum ire
 per exercitus maximos tanquā armēta in pascuis diripēdos, hosti oblatos perexissent.
 Nam quo tempore apud Zagonarū est pugnatū, si aut obidū Foroluseniū continen-
 ta postquā itum erat ad hostium castra, quod imbre effusi facere suadebant, a pugna ces-
 satum esset, qui fidentes eū loci contulerant Philippēles, concitatore q; aduenerat, gra-
 dia, Parmz retinuisset, tantus timidissimū principē pauor incellerat, posteaquā Carolū
 Mediolani, Pandolum Brixiz & Bergomi dilectissimos tantū exercitus cōtra se ductō-
 res audierat creatos. At iam sero errata reprehendimus, quando auronos, animo con-
 sternatos Florentinos, sola uincētē fama Philippū oppressisse uidemus. Nec nūm cul-
 piā moueat, qd̄ dixi sola fama Philippū uincere, imō etiā quod dicā, qui uolet cachinne-
 tur, Philippū dico, qui fama, opinione, specie uicerit, re ipsa propius uictō q; uictori esse,
 cuius araria penitus exhausta, consumpti sunt ciues, uectigalia exinanita. Cognita hæc
 mihi quē nulla illius rerū uel minima pars latet, scio ductā contra Arragonēles classem,
 D quingentis illum auri milibus exhaustis, noui impētas a ditionis, extra rationis modū,
 noui uanam illius euisceratamq; sine defectu largitionē, qua etiā Gallicos proceres lau-
 dia suæ præcones fore sagittis scio expertus, unde maxima in capor meū prohibēdo con-
 cini odia, quantū est aeris illud qd̄ obfelli uel dissipāt uel furtipit. Ex quibus plurimisq;
 quas enumerare longū esset, necessarijs, certissimisq; mihi causis electū est, ut quo tēpo-
 re bellū a Thoma Fregolo, & ab Arragonensi Florentinorū ducto, cōtra Genuā est rela-
 tū, quod pridē magna industria, maximaq; parsimonia parari curauerā, in Papiensi arce
 thesaurū effundi oportuissē. Referūt mihi qd̄ nuper meā secutos formā ab illo abfcedis
 se audiuissē, nūlites olim sui, annū iam effluxisse integrū com nulla eis data sine stipēdio
 rum, era. Nec est quā male aliqui interpretantur militū liberalitas, qui spolijs, rapinis,
 ut uos, creditis redundantes domūm ea liberent stipendiorum impensā, sed illius in-
 opia, qui uictorem exercitum, debita destitutum pecuniā, uel inuitus cogit in capris pri-
 mo impetu Meturaz castellū inertem uisā ducere, cuius imperio si per data stipēdia co-
 sua sinui miltare potuissē, facillimum fuit destitutum militē Florentinum cōficere.
 Quid uero futurum exultatis, si fuerint qui inopes & pendendū supra uires inboris fa-
 tigatos

rigatos Lombardiae populos bello vexarunt, si fuerit precibus mercatoribus Lombardis
 qui quae ad uox coactos intra moenia, abducto pecore, uillico, aratore, uel marcescens
 in agro, uel disceptis ab hoste frugibus uel uigalia attineret, exinaniant, quae uictorē nūc di-
 citis quae pro fama cōtemniscitis, Veneti Philippum non uicisse, sed uictū esse uidebū
 Nec item repellēdo ab paratissima Venetiā bello fessis erit, qui inferēdo imperiū Flo-
 rentinis integer fuit. Disparis etenim sunt Venetis & Florentinis uires, dispar est ustra
 insolentia fama, uiribus cōfidentia munissimorum cōditio ab ea quae dissipatis, aioni-
 tis fessis, Florentinis erat: disparia itē sunt bella, si uis in alieno, alterū in suo graui solo.
 Non parua autē, ut fert animus fortunae ueltrae erit accessio. Carmagnola quae omnia ha-
 denus, quod nō erubescio dicere, suscepta bella feliciter cōsummauit, oēs cōgredi uires
 praesto superauit. Quā uero cōstituendo ingrati hominis principatū, in ea tēporis diuturni-
 tate, tantis periculis, laboribus, acceptis uulneribus, dūci militie disciplinā, eodē euen-
 tendo libens ostenderim: & quod subleuando tyrannorum iniquissimo contrariis scolis, il-
 lo persequendo, deprimendo diluam. Itaq; audienti animo oblata benegerendis facinorosis
 maximi, oblata non seruanda solum & tutanda, quod erat optabile uobis, sed amplifica-
 da et publica, tollendi hostis nō minus potentis & audacia occasione, dum licet ample-
 ctamini. Socios & per cōmune libertatis nomen fratres inuicem Florentinos, quorū am-
 lio, quorū opibus futuris euellitio per solā ueltrae cōfederationis umbrā, iugentibus,
 magnā tantae rei parē conficiens. Meo autē seruitio ubiqueq; usus fore iudicabit, oratio
 uentris arbitrio: quod etiam in primis sciendum plurimi censeo, si multos etiam nūc
 superiores, neminē fide erga uos, odio in cōmanem hostē paritaueritis. Cōmone ac
 penē suasos ea oratione leniterat, ratus, Carmagnola dimisso in hanc sententiā uerba se-
 rit. Quae duo publicis in rebus prima intentione sunt & iure optimo potissima, pax & la-
 publicis impensis uacatio, nomine ipso & re dulcissima, multas sapienter, quālibet
 docere, non errauerim, inuehant calamitates, dum longe prospecta, diu intellecta, & an-
 te oculos posita pericula cōueniunt facilius, ut prius malis circumuenire inatolerabilibus,
 q̄ per horridū odiosum belli nomen, inuidiosum, stoma chantiē, inuadā impendit men-
 tionē, ea nondū tactis alte radicibus, leuiter respicias, propellat. Id & si nostris uel maxime
 uel etate nostra acceptis in cōmoda, remissis est facillimū, exēplo nōne docuerim ut
 certissimo Florentinorum, intelligere, peruidere & maximo, ut existimo, cum animi acri-
 tate, mecum sentire debitis. Florentinis namq; certissimum necessariumq; ab origine
 hostē in oculis crescentē, facile fuit per exhibita, aut Arcellano, aut Funduli, aut Pandu-
 fo, aut Genuensi Fregoso opē, opprimere: sed quia minimū illis adiuvanda tyrannis im-
 pendiam facere totiens rogati noluerunt, quas tunc amentes per oīum & pacē euen-
 tabant pecunias, inuadi profluvio postmodum effuderunt: Sicq; duorū quae in primis de-
 tendae impendat, nihil ferme eis est reliquū. Prospicienda ciues prospicienda sunt quae im-
 pendere possint damna, ut cum suadet, ubet necessitas, in cōmoda, impendia principis
 semper faciliora priusquā crescant & multiplicentur, tolerari propelliq; possint. Eadem
 etiā ratio in nauigantibus, & respublicas gubernantibus uel salutis uel euerisionis esse uide-
 tur. Malū namq; & innoxem nauis gubernatorem uel scitis esse, qui tranquillo, & in di-
 cella immemor somno & desidio est deditus, quid cū malo, antennis, carbaliis, ancoris,
 temone agat nō satis cōsiderat, quicquid quantū spatū singulis emetiat horis, quae uia ubi re-
 near, saxa & scopulos declinare debeat, quādo densiq; aut per anni fidus, aut per calē
 spoliatiōē rēpētas ingruere possit, scire negligit. Si itaq; talē hominē nauis saluo, & in
 ab languide cathenato desitueret temone, in uicina quae ignorasset saxa impa-
 retis, nōne cum socordē & calamitate accepta dignū iudicaretur? Itidē Florentinis hoc re-
 pore euenit, ipsi etenim paratissimē cōtra manifestū hostē certissimam rēp-
 ellat & rerū suarū perniciē Philippū Mediolanē duce, praesidio negligentē fuerit, illam
 nouissimā respublicae suae euerisionē futurū uires augensē, siue id per uicē suae laci-

- A**li per negligentiam prohibere noluerunt; hincq; eò calamitatis sunt perducti, ut quæ maxime semper cumulo accedit, sola redundet ignominia, pro acutissimis, ut dicebant ingenio, excutientes, pro astutissimis hebetes, pro prudentissimis repentes amentes. Prospicienda inquit, ciues, & ab alieno intelligenda mala, quæ non impendent modo, sed prope modò premunt pericula. Enimvero sentiant alij quicquid uolint, ego si in Asia, si apud Indos eiusmodi populi libertate quæ diu retinisset, per vim, per fraudes, per tyrannidem priuati sit audire, si nulli illi opem afferre darentur, animi mortifica, afflictione mentis sibi communicare in. Nunc uicini, contigua, germani, quæ in còmitti parente terra Italia, & gentia sit & alia, libertate Florentinâ aperta fraude, manifestis insidijs, ut notoria opprimi, segnes iridentibusq; patimur, non satis aduertentes, quod subiecti est oculis, quod hebetes obtusi peruisident omnes Italici, quod pridem ueltri plures hoc in loco dixerunt, affirmarunt, diem quæ Florentinæ libertatis subioganda finem facier, primâ nostrâ inuadendæ Philippo futurâ. Sed tanta quosdâ e nostris sit impotentia esse miror, ut eò imminente nostræ reipublice pericula intelligere ac persuadere fateant, expectanda potius perferenda quæq; ducant mala, q; illis occurrendo uelut committere, ut inuido Florentino navigationis æmulo auxilient. Mala est ciues, mala est iactura quæ sit magna, ut maiore atq; etiâ maxima hosti afficiat: quanquâ optimi maximi dei nostri beneficio facti esse opinor, ut qui perulani hactenus omnia sibi per pecuniam arrogabat Florentinus, ueltri uobis mercandi industrialis nedum in Asia & Aethiopia, sed nec in urbe nostra, in Riualco non subleuiat, qui in opem Hetruriam, intra Florentinum signu libertatē tutat gloriæ & felicitati sit dachus, nec Argei aut Mauri marium uelificationibus uobiscū ultra eò tendere appetat, hincq; non æmulo, non insidiatorem, non quartus subreptorem populū uere saluū facere pergemus, sed libertatis nomē, alteram quæ est in Italia reipublicam defensam, reipublicæ nostræ vires munimentq; aduicemus. Nec uero debeat quod multo circumferre auduit, Florentinos omnino enterare, ducē Mediolani usque, quaque integrū uiribus esse, cui facilius sit futurū Florentinorū reliquas simul cum nostro potentatū conficere. Quod namq; ad Florentinos attinet, scio illorū quæ nunc appareret pecuniæ exilitatē nullā, aut multo minorē futuram, q; primū Florentini ciues praedicti nostri spe subleuiat, de patria sibi, de libertate, de rerū incolumitate sperandam intelligent. Nisi enim me nostri ciues, quibus cum illis est cōmercium saluū, nisi patriæ sibi & mihi una impietate mentiuntur, facillimum erit populo Florentino cum uoluntarius & animo erectus bello incumbet, tantū acria contribuere, quantum mediū belli impensam, longo etiam temporis tractū opinamur exposcere. Eos autē non ignorata mecum, conditiones quæ dabuntur accipere paratissimos. De ducis Mediolani uiribus, de disseminata maiore illius rerum fama, q; res ipsa, q; ueritas habeant, plura & dicenda essent & di ei possent q; tempus factū patitur, & nisi futuros esse uereret, qui Carnagnola uerbis plusquam deceat me credere dicerent, quæ uobis oblata sit ex eo bello spes, quid de Brixia, Cremona, Bergamo, quid de omni antiquæ Venetiæ terra, spei nobis sit explicare. Quæ omnia & si ad bellum istud audenter suscipiendū non leuia sunt incitamenta, maiores tñ scio nobis incutere stimulos imminens periculū, cui uestram prudentiam in premis obutere dispositam non ambigo. Nam qui olim Pŭcheriam ab Mantuano, quæ nobis fœderatum esse non ignoraret, cum multo esset potentia minor, petere ausus est, Venoniā, Vicentiā, & quicquid terrestri Italix dominio obtinemus, quāprimū Florentinos superauerit, à nobis reperit. Si illa reddere fœder animo, classem ad Genuā & secundo Padum quantū perferre nequeatis, paulopost ad portus Venetiārum turres, in ducatus uestrī canalibus expectetis. Nulla itaq; impensam cui tolerat dei munere ellis potensillimā, nullas meo cōsilio formidabitis bellī agitationes, maximā uobis quietē, securissimā pacē parituras, & cū Florentino societate inibitis, fœdera iungentis. Bellum contra Philippū suscipietis necessariū, quod tñ paratū & ad manus exposita amplitudo suscipiendū fore fœderet. Duce post factū uerbis finē, aliorū secretas expedire, celsuerit sex illius in domino collegæ, propositis in utranq; parit suffragiorū tabellis intentandā, quid e reipublica fore patribus uideret, & ut qui uellit toberet societate cū populo Florentino iuniri, ac Philippū reipublicæ hostem iudicari, redditus ex more in dealbatam utatoris umam quib; cōtraria esset uoluntas, in nigra tabellis de sententiis significarent. Itaq; unis eminet

432
in suggestio quod ab omni inspicitur confellid principi pedes euacuant, paniculos
contrariis quod sententia esse consilii: tumq; acito in senatum Laurentio Ridolpho
foederis sunt in hanc sententiam facta: Conseruēt & ad consummationem usq; bellum re
tinerent communi utriusq; populi impensa, Venetus & Florentinus sedecim equum,
pedum octo milium copias, pax item impensam cōmune iuramentū esset, qua
in Pado Venetus, Florentinus in mari infero, contra Genuam destinasset, nec prius al
ter neq; Venetus curasset iussissetq; pax cum Philippo quousq; modo consilium posset.
Si urbium oppidorumque quicquam, quod in Philippi potestate esset, caperet, Florenti
no cederent que eumq; in Romanodiola provincia continens, cetera Venetorum respu
blicæ aut quibus ipsi iudicassent acquireretur. Postquam prædictis ut erant scripta asse
sum præbuit Laurentius, ad principis genua proloquitur, sponte sua in hac uerba forentia
do q; potuit alia uoce dixit, nullum unquam futurum diem quo Florentinos huiuscebe
nellis obliuio capiat, eosq; si aliquo unquam tempore difficultatis quippiam Veneto
ingrueret, promptos ac obuios retribuendos pro uiribus operæ assuturos. Paulatim Ni p
colaus marchio Ellenfa, & Ioannes Franciscus Gonzaga Ferrariæ unus, alter Mantua
principes, ab Venetis quorum prius fuerant socii, in eisdem foederibus pro cōmuni
Florentinæ ac Venetæ reipublicarum socijs sunt ascripti, actumq; est Venetis cō
sensu, ut Parma ciuitas si reciperetur Ellenfi cuius olim fuisset, daretur. Nulli item fode
rum belli oratores, cum Carmagnola nūcia lætatur, Amadeo Sabaudie duci laudem
suerunt, ut permilla sibi Mediolanensi urbe, si quousq; caperet modo elidit, ipsi as
criberetur foederibus & Alfonso Aragonum rex, quem a Florentinis pecunia adiut
ostendimus, germano contra Genuam cum tremibus millo, se solito actum in bellum
combere, ac reducendo in Genuam Fregolio, ut cooperat, assisteret promissis, quousq;
cruentæ socii bello populū illum recipienda per usm Corsica, iurare per foedera se obliga
runt. Seneser item quibus cum Florentino societas bellorum pacis uel dudum nulla na
ua hæc foedera secum inire non recusarunt: quancumq; iterum tam multos populos prius
perq; Veneti contra unumq; concitassent Philippum, nō tamen arma subito capere ui
luerunt, sed Franciscum Segum quo uterentur epistolarum magistro, quemq; Philippo
notum ac quā familiarem, ex longa consuetudine scirent esse, mittentes iusserunt, ut il
li persuaderet, quod intra ascriptos in foedere Florentino Lombardie terminos copias
cōtraheret, & celsitatis que ubiq; ceperat oppidū, pacem cū eo populo firmaret, cū illi
ipsi cedere promittebant: quod si facere recussisset, bellum illi pro eaduoceatore uenito
indiceret. Dimissusq; Venetijs est post Franciscum Segum Carmagnola, ut consensum
dudum paratissq; per agroa Vincentinum & Veronensem copias ad propinquiora Dil
xiano agro loca traduceret, apertum contra Philippi domina bellum undiq; ostium.
At Philippus nec tantis contra se paratis motibus, nec Carmagnolæ minis conatibus,
nec Francisci Segge uerbis aliquantisper deteruit, magno id bellum animo ascripto
fuit, quod eo celeberris gloriæ futurum existimaret, quo maiori cum periculo gemit
Nec tamen prius in mutatis regēdi moribus, ut multi futurum crediderant, aut se
presertim exhibuit, aut plures solito meliores, ut ad consilium admittit: quin potius Di
trado & Zanino innixus, per quos omnia administraret, nunquam i celsibus, nunquam
i tam multis, quibus dominaretur proceribus, raro ab ijs quibus uteretur, consilium est
uissus, in amoenisq; Cusaghi & Biagrassi uillis se continebat: aut cum Mediolani esset, ut
cis clausulo quando feras agitare constitisset, exibat. Nulla item apud exercitus loca, ut
hosti contermina, insignem fecit mutationem, & cessantes interea a bello sui exercitus
efformabantur. Quam enim in Thiescia habebat legionem pecuniarum egenam, per
capta, ut diximus, callella diuisam, torpescere permittebat: & Franciscus Sponza Ro
mandiolæ bello, quod contra Fauentinum gerebat acerrimum intermiuit, Mediolani
cum paucis commilitonibus se cōtulerat. Vnico autem in tantis motibus uocis actus
est Philippus fauore. Nam Alfonso Aragonum rex, post conscripta que supra ostendi
mus foedera, pacem cum eo firmavit, receptis in præmium portu Venetijs, ac Euxi co
stello in Genuensi Riperia orientali.

PESTINATO interim bello Veneti suscipiēdo intētissimi, id expe-
ctabant solū, ut praelari terribilibusq; alacris facinoris inuicē magnis
darent rebus quas animo molirent. Et Carmagnola q̄ tam multa sua
dando illis bello fuerat pollicinus, omnia amplius explorare, nihil in-
tentatū relinquere, ut facit uerbis ingenti de se expectationi, pari re-
rum magnitudine responderet. Illexerat in primo pecunia arcis Bri-
xiæ castrobus, ut prefecto noctu dū ignis recideret interempto, im-
missas ab se admitterent copias. Sed cū parū successisset, in senſe Phi-
lippo factionis Guelfos Brixianos tentare aggressus est, in quib; duos, Petrus & Achille

lippo cognomine Advocatos inuenit, q̄ per refracta urbis moenia illū nocte quā dñi Benedi-
cti natalitiorū dies est secutus, cū legione introduxerunt. Quā itē die Nicolai marchio
Ferrariensis, quē Florentini generalē exercitus sui praefectū paulo ante declarauerūt, im-
missis ex Rhegiolēpido copiis magnā ex Parmensi agro abegit praedā. Resicuerat uero
Philippus aliquot antea diebus, Carmagnolā quādoq; ex Veronētib; quandoq; ex Mā-
tuanis mouentē & Bergomenſem Brixianūq; agros adeuntē multa moliri. Quamobrē
Brixiaē magis timēns, Olttradū cū cohorte miserat, q̄ curaret, ne quid paterent res Brixiaē
detrimentū. Sed ipse in nouis urbis munitionib; ciuium nullū uocāt, ad quā adueniēſe declina-
uerat, se cōtinebat. Tumultu autē de nocte media exaudito, nōnullos factionis Gibellinē
ex urbe ad eū cōfugientes admittit, datamq; a Philippo cohortē ad minimū pro posse cō-
primendū, exire cupientē accurate phibuit. Quare incensa ingressus Carmagnola, eū ne
mine repugnātē, nōnullos primis cōspiratorib; nactus esset fautores, postis omnib; eue-
stigio, & ea urbis parte maxima quā a munitiorib; exclusit, facilliter eū potius. Eū nanq;
Brixia in tres partes diuisa, in montis eū cui adiacet summitate arcē habet uenulo ope-
re munitissimā. Ab ea in subiectā cōtinentemq; in planitie urbis partē mari ducentū duos
C denissimū quorū qui ad similitudinem est, urbē ipsam ab extra munit; q̄ uero pertinet ad dexte-
rā, intersecta urbē sub uetustā ciuitatule uocabulo Gibellinā claudis factionē. Huius par-
ticulae cū recipiendo praesidio parua esse uideret, nō parū anno antea tertio Philippus
fecerat additamentū, qd̄ ab mari superbiſsimā altitudine crassitudineq; & cretūdata ad
eā partē quē spectat in urbē fossa, inexpugnabile credidit futurū. Eidē itē particulae cui
nouae ciuitatule indiderit nomen, suburbū est adiunctū urbi continēs, qd̄ muro fossaq;
similibus circumdatū narrim, pilarem portam uocāt, in fronte qua in urbē spectat lapide
quadrato habet uasillimā, quam sperauerint opifices omnia machinarū genera frustra-
turam. Igitur Philippus audita Brixiae rebellionē, & si admiratio eū cepit id Olttrado pre-
sente fieri potuisse, tamen postq; arcem munitionesq; saluas esse intellexit, rē in eā acce-
pit partem, ut occasionem oblatam crediderit, & quos haberet in Brixia perfidos suspec-
tosq; perdidit, & Carmagnolam ab ceteris ausibus deterrendi. Nec tamen solus eū con-
ceperat opinionē. Existimauerunt namq; Itali omnes ad quos munitionū Brixiae praesertim
D nouarū fama peruenerat, futurū ut repulsas cum ignominia Venetorū exercitus, quod
infausta bellorū primordia se penam ero faciunt, nihil in posterū feliciter inuētaret. Omī-
bus itaq; quos in Lōbardia retinuerat equitib; numero quadringentis, Francisco Spher-
tiz, qui se ut diximus salutarum aduenerat datis, illū iubet dū nego cū solū suscipere, ut re-
bellibus noceretur, & citius munitiones redderet saluas, quoad lios ex Henrica Romā
diolāq; exercitus reuocaret. Interim Carmagnola quicquid munitionū ad urbē spectat,
fossa circumdederat subitanti & repagula aggerib; cōfirmata portis obtecerat. Quamob-
rem ingressus munitiones Sphortia, & si crebris per noctē interduq; factis eruptionib;
augendo cōfirmandūq; operi intentos disturbauit Venetos, nullo ciues affecit incōmo-
do. Augebant uero in dies Venetorū copiae, nam dimissi per omnē Italiā conquisitores
era cūctis pedestria equeſtria ue stipēdia facere uolentib; p̄soluebāt. Quare Carmagno-
la postq; aduentū Sphortiae nihil immutatū uidet, Ioannē Franciscū Gonzagā marchio-
nē Mantuanū, qui cōtinuo adfuisse paratū ab se munitionib; praeficit, ipse oppugnanda
Pilari porta, omnes adhibet uirū conatus decē subito, & quandoq; postea plures bom-
bardae ad ipsam turris fossam adactae sunt, minima quarū lapidē trecentū, cū maior qua-
dringentū cōtineret, in illā iaciebant. Et tamen ratiōe adhibiti oppugnationū perierit,

illarū iactus moderabant, ut nulli prius immitteret ignis, q̄ præcedens illi ordine sol la-
 pide eum misset. Vnde factū est, ut cū exonerata concrepisset posterior, prima accepit
 denuo lapidē fulminaret. Obstatū hūc oppugnationi dies noctesq̄ insidanti Carna-
 gnolę accepta apud Tarusū ex casu equi nervorū clades recruduit, q̄ per morbi regi-
 speciem, exinde nervos primo debilitatus fuisset, febriliterq̄ dolore correptus, senata
 exhortante, Patruinus Aponti balneas accessit. In cuius absentia & omnia minore cum
 feruore fiebant. Gōrāga tñ curante in dies crescente, & primo coarctē cōtinuabant mu-
 nitiones, & nouæ ubi maiorē ab hoste fieri uim posse existimaret quōtidie instituebant,
 ceptumq̄ est per copiarū multitudinē, disposita extra urbē stationū adhaberi curā, ne
 clausa Philippensib. cōmentum quippiā ab agrestib. importaret. Sed Sphortia anda-
 cia crebre in nouas munitiones fiebant eruptiones, frequentibusq̄ circa urbē tentab. el
 pugnis. Quare saluandis ciuib. & tenendis operibus patebat accessus. Iusserat interea Philip-
 pus & frequentib. curabat nuncijs, ut oēs copie manibus peditarū q̄s quæ in Hetruria ce
 perant castris, se illis adiungerent cohortib. quæ in Romādiola militabāt, mox in Lō-
 bardia recuperanda Brixia traiecerunt. Quo adducti terrore Veneti, Carnagnolā q̄ ma-
 gna ex parte bonā reallimpulisset ualetudinē, in castra accedere curauerunt. Eiusq̄ adū
 tu omnia adeo cōsumata, adeoq̄ hostes repressi sunt, ut quas Sphortia aperto extra mor-
 tia capō, & in operū stationes edere solitus esset pugnas, pro ipsa ciuitatula morib. pa-
 gnare quidōq̄ sit coactus. Vnica per id tēporis Venetos angebat cura, ut reuocati ab
 duce in Lombardiā copias, transiū phibētū nulla uero ipsi erāt Appenninum inter &
 Adriaticū pelagus, siue Padū loca, apud quæ id posset intētari. Quare Nicolao marchio-
 ni Estensi nepotē dederunt, ut ipse in agro Mutinensi, cuius fines Apennini iuga & Pa-
 di fluenta attingunt, ad exposita Mutinēsi agro Scultēnō amnis ripā, & salua monitū in
 testanderet, & plantis subiectasq̄ paludes cōgestis ad meatus oēs arborū nuncijs, ac di-
 spōsitis stationib. asseruaret ipsi uero Victoriē Barbarū genti patrię Veneti tñ, cum
 equitatus peditarūq̄ leuissimi, sex milib. mīnētēs, iusserūt, ut apud Vignolā oppidum
 Scultēnō conuigū legione cōtinens perpetuas noctū ac interdū stationes secundū am
 nis flucta disponeret, quæ quā primū hostes uada intrupere exploratū haberet, uel eoa
 sua presentia absterueret, uel nullo coercitis ordine opprimeret transētes. Est enim Vi-
 gnola medio fermē Apenninū inter & Padū tractū, & licet sit primis sub collib. ad italia
 decē in planitie sitū, extus tamen equitatu in ripæ altitudine peruij ad superiorum illius
 partem ex amnis alueo sunt rarissimi. Qui uero sabiacet oppido ad uiginti stadia amnis
 alueus, ubiq̄ potulos maiore anni parte meatus habet, quousq̄ in arctum coactus adeo
 in canali restrictas cōtinet aquas, ut raro, nisi per maximā æstus siccitatem, primq̄ pala-
 des attingat uadari possit. Ab ipso aut paludum initio, qua Creualcorio Bononiensi
 gri castello appropinquat, per inferiora quibus i Padū distat, uiginti passuum millia, nul-
 lo unq̄ tempore, securum sine nauigio uel pediti, uel equi transitū præbet. Coarctē igitur
 ad superiorē sub collib. Bononiensis agri partem Vignolam e regione recipiente
 Philippi copiz, diebus fermē triginta, quibus per ea loca remoratz sunt, uias per no-
 H
 clem quādoq̄ interdū intentare transitus uias crepnumero simulauerunt. Sed cū femi-
 chionis quādoq̄ Victoris copiz opposuissent retro cedentes, in gubernatori Bononi-
 niz, qui illorū susceperat curā providentia quiescebant. Tandē ponte fabricato in Persi-
 ceti oppido ad Creualcorij paludes Scultennam kalendis Maijs sub lucis exortū transi-
 uerunt. Pontis instituendi ratio hæc fuit: Vasa uiginti oblonga, quibus uindemiatū plan-
 stis deferunt, ordinibus duobus recte cōiuncta utriusq̄ ripę ab arboribus alligant, & cū
 erantibus unaq̄q̄ alterius parti supposita esset ab prima in secundā fluminis ripā ordi-
 ne disposita, superiecto tenui stramento fabuloq̄, tūc ac solidum iter equitatu præbe-
 runt. Anne superato Philippenses, dispositas in proxima sylua Venetorū stationes, adeo
 sublati terroret clamoribus, ut nullus pedē loco mouere sit ausus. Erant uero reduci
 propinqua receptui, Mirandulę & Cōcordiæ loca, & succisę syluestri in regione per se-
 mitas ac aduerso ab inuicē casu in obicē positz arbores itinera oppleuerūt, in licet obli-
 legio remouit diu obicibus impedita, lente progredere, difficilis tamen persequere uia
 uideretur fovea. Forte per id temporis Guido Fabrianensis nouo a Venetis conducto
 stipendio ad augēdas Barbari copias, cum cohorte dimidia mītebatur. Ia de quarta
 gila

- A**gila, ab oppido finali mouens, exaudito transeuntium strepitu quos ex Venetis excubias sentantib. credidisset esse, ad eos delatus cū omni equitatu interceptus fuit. Tūcq. copiis intra Lombardiam receptis, Philippus Forulianus Imolanq. ecclesie ciuitates, quas in ho-
stium potestate uenuras dubitauerit, ad eidus Maias gubernatori Bononiæ pro Marti-
no pontifice consignauit. Et postq. ubiq. tunc temporis in rebus ecclesie feliciter ageba-
tur, decē eodem mense pontifex ipse ctrauit cardinales, quorū duos ex Bononiæ tūc ac-
cepit potentē effugiatq. unū Arelatensem illū Bononiæ gubernatōrē, alterum enitū
sine relictū Nicolau Albergatum Bononiensem & cūc & episcopū maximæ ut-
riūq. sanctimonie, cui ecclesia rarissimos pte nostre habuerit prelatos adsimiles. Eodem
item tempore idem pont. Alfonso regē Arragoniā damnatū anathemate iudicauit, q-
ia rex egregie ferens fauores præstitos ab Romana ecclesia Ioannæ secundæ tunc regni Si-
cilie cūtra fratrē reginæ & Ludonico Andegauē illius adoptiuo, antipapā idolū in Pani-
sculo Arragoniæ promontorio cōstituerat. Duo inter Braxiæ rebellionē, & copiarū Phi-
lippi in Lombardiā reditū, menses intercellerant, cōstantiq. fuit apud omnes rerū milita-
riū peritos opinio, si aut prius aduenissent, aut quo tēpore agrū attingerent Braxiani,
intra ciuitatū munitiones, quod illis facillimū fuit, sese recepissent, & possibiles in ur-
bem obiectasq. munitiones fecissent impetus, Braxia eos Venetorū copias non sine cla-
de maxima eieciuros. Illi uero quāprimū in Braxianis fuerunt, munitionibus quidē &
arci ad itadia duo appropinquauerunt: sed paulopost loco castris munito apud Braxi-
norū oppidū consisterunt, si forte hostis pugnandi copiam faceret expectantes: interim
Carmagnola, cui unica Cuiusdā expugnatio esset cura, operi intentas copias intra ur-
bem seuera districtione cōtinuit. Et Veneti maximo pecuniarum profluvio potiusq. im-
pendio cōtra clas unūq. copias cōsorbentes, exercitiū per singulos agebant dies. Po-
stremus omnium fama notorū, quos Veneti Florentinū ad Carmagnolam miserunt, fuit
Nicolau Tollentinus, ita qui ducendis equestrib. copiis, & alijs imperatorij obrūdis mu-
nerib. esset clarus, oppugnandarū tū machinis urbū & claudendorū hostiū peritia excel-
lebat: qui primo quo in castra se contulit die cū hostiū Venetorumq. munitiones dilige-
ter inspexisset, frequentatoq. ex hostiū castris in arcē itinere cōmestū importari uidis-
set, Carmagnolā & Venetos admonuit, opera quadā grandi, sed pernecessaria opus esse
qua sine perpetua fletu oblidio, aut summi quicquā incomodi oppugnationis diuturni-
tate, quod ad solet, paritur. Eiusq. cōsilio coacti sunt ex quib. Venetorū ditione, folio-
res fabriq. lignarij, quorū opera id totū spatiū, quod uerticem ciuitatis arcis spōdā inter, &
postremā ciuitatis portā, munitionibusq. propinqua facit, circum est cingi folia, que
claudendis de industria pratiā, episcopi uocant, longō circuito, passus ad tria milia est.
Eo autē in tempore, Angelus Pergulanus qui Philippenium exercitū præerat, ut
Mantuanū marchionē, Venetorumq. copias illius rerū curā habituras ab opis oblidio-
nisq. intentione auerteret, duxit ad uastādos cōtinentes agro Braxiæ Mantuanos. Sed ni-
hilo itē minus Carmagnola & marchio ipse, excepto extrinsecus operi intenderunt. Inge-
tis huiusce operis labor impēq. & perficiendū celeritas inter se uisa sunt pugnare, ut cū
magna in uno uis, & multorum iudicio impossibilis fuerit, in alijs maior apparuerit. Du-
plex etenim fossa pari utriusq. spatio ducta, pedib. triginta latū aggerē medium relinque-
bat: cuius ea instituta est ad summū usq. ratio, ut cū superiecte foliorib. glebulā, pede ex-
creuissent uno aspersi desuper arborū ramusculi, uepriumq. stipites, cum natura soli gla-
reosum sabulosumq. aggerē cōtineret, foliisq. pedū duodecim latitudinē perductis, ag-
ger itē quantum fuit Tollentinari uidebat excreuerat. Tūc foliorib. ad ulteriora iussis, ita
broti erat cura, trabibus decē pedibus, quarū caput operi immisissim. palo altū demet-
so innitebat quino abinnitē distantib. pede p. aggere stratis longioris superiacere, quib.
tenas ex ipis trabibus ferreo cōprehendentib. clauo, superimpositæ crates, nullā agge-
ris extremitati linerent fieri ab superexcubante milite lesionē, & p. ipso cratum folio la-
borans subter extremis trabium capitib. pede uno extra aggerē pminentis. uallum affi-
gebat. Docto utriusq. uallo media pedū duodecim equis pedūq. patebat p. aggerē uia,
& disposita in utraq. ualli parte pari inter se spatio distantes, quatuor p. singula itadia tur-
res ligneæ, magno in pugne euentū erat munimēto, portæ enā melioris. munitæ ligneti-
turbis, in secundo quoq. erat itadio ad utraq. aggeris partem copias cum licuisset ponti-

bus dimissuræ. Et operis instanti inchoatam esse audientes Philippo assistentibus quosdam se-
 lerant dixisse, nihil æque opandum fuisse, q̃ ut Venetos huius fatuæ libido incedere-
 ret, quã ipsi exultarent intelligerentq̃ Xerxes illius potentissimi quondam Asiæ domi-
 natoris, opes exhausturã. Et Pergulanus postq̃ multis in Mantuano agro editis incen-
 dijs, nullã ab operibus dilatione factã esse uidit, castra primis propinqua iterũ cõmuni-
 uit. Nec Piccinino, qui tũ ei suberat, Francisco Sphortia, Christophoro Lauellano, Sie-
 co Montagnaneo, & Ardizione Carrariensi hortantibus effiãgiãbusq̃ adducti porat,
 ut impediendũ perfringendũq̃ operibus impetum faceret. Sibi enim Philippo obedire
 dum, hortantibus singulis, & poseentibus simul omnib; respondebat. Opere interim pe-
 ne cõpleto, quod primos attigisset colles, Carmagnola assensuã munitionibus repaga-
 lisq̃ Ciuitatũ oblectis, attribuit quãtũ peditatus usum est satis, & ilico oēs copias tũ
 primũ in potentia uallatũ aggerem inter & urbem Ciuitatũ lauiã facientis, quã ob hoc,
 uti ostendimus, de industria clausisset prata eduxit. Insuper dispositis pro aggere balis-
 tis quinq̃ millib; precepit, siue absens exercitũ eduxerit, siue præstis oppugnationib; p̃
 intendat, datæ insistant aggeris custodire, nec se etiã ab hoste circumueto accursum o-
 cante deserant stationes. Reliquerat ad Philippũ castra transiens Sphortia in munio-
 nib; mercenarios pedites lectissimos mille quadringentos, & frequentes locum par-
 tim illas inhabitare conuicti, partim qui prima rebellionis nocte illuc confugerũ factio-
 nis Ghibellinæ Brictiani. Et peditatũ centuriones præerat quatuor, solo cognomine pa-
 trio noti, Brictianus, Placentinus, Bergominus, & Andreas Tarullinus. Quos Carmagno-
 la præstis p̃p̃e cõtinuis inestabat. Nã sibi de multitudine ex Venetijs in castra cõborte
 filius, scatis quãdoq̃ muro applicitis, quãdoq̃ subductis uineis, multos morti periculisq̃
 obieciat, quod Philippenfes assidua lessos pugnãdi necessitate, ad deditionẽ suã tam
 adduceret, aut repugnantes assidua lessos pugnãdi necessitate, ad deditionẽ suã tam
 sitinato ferientes uulneratos occisosq̃ ad facile superabilẽ redigeret paucitatem. Quod
 & si magna ex parte effecit, ad mille ceterũ hominũ intra munitiones, partim occisõ, par-
 tim debilitatos fuisse constat, centuriones in quos toto obsidionis tempore maximũ uir-
 tus reddidit saluos, omnia sunt tutati. Quassauerit diũ cõtinuis prop̃ bombardarũ scis-
 bus Veneti posuimã, quæ admittẽdis præstis instituta erat, Gargetã uocant Ciuitate-
 la portã, & disiectis propugnaculis, murũ summĩtate nõ leuiter corruã, itũ exerci-
 rat in fossa rudẽ cumulas ut facile apparuerit Veneto militi futurũ ada-ctũ fossatũ
 tudine murũ cõscendere, tam multosq̃ uno impetu in resistens ac moria defendens
 hostem immittere, ut iusto prælio p̃ ipsa muri latitudine res continus pereret, quãmo-
 dum magistratus Brictia decreta oppugnatione præstis ascensuris ordine p̃p̃p̃atũ ut
 qui primus esset quadringentis, trecentis secundus, tertius ducentis, decem subsequẽtes
 centenis, aliq̃ numero uiginti, denis quicq̃ aureis donaretur: tuncq̃ tantis clamorib; an-
 tis hinc inde illatis uulnerib; per horã est pugnatũ, ut ascendens ne & morti ob-
 scientũ, an paucorũ audacissime moria defensionĩ inuicẽ succedẽtiam, admirabile
 fuerit ubiq̃ inspeclans dubitãt exercitus. Amisissũ in multis centuriones hostem repa-
 lere, diuturniorem ac perpetuã parti obsidionem parati, nisi ab multarum sustentandũ
 nuiter corporibus necessitarum rerũ penuria, ad famem esset peruentum. Quã urgente
 inducias ea cõditione sunt pacti, ut nisi infra diẽ decimã subueniret Phil. cum uinis abi-
 re permisissũ dederit munitiones: tunc Carmagnola postq̃ opere perfectũ ceteris uacat
 curis, attentionẽ adhibuit diligentẽ, ne clausi minimũ quippiã acciperent cõmercia. Pre-
 mediant interim, & magnis inuicẽ iurgijs decertabant, exercitus Philippĩ ductores pro-
 ditiã magis esse ductorũ ignauia, quã il peris diũbus Veneto Brictiam, q̃ in p̃p̃na
 sit ab tanto exercitu recipi, si modo in eã re uterent animis, quos inuadẽda Hetruria p̃-
 dem ostenderant. Pergulanus aut̃ ira percitus ita se habet, fossa munitionũ altissimã, dupli-
 ei uallo, eminentib; castellis coronatũ spisso milite frequentatũ, machinis, bõbarũ, balli-
 stis piẽd perfringẽt uallũ, uel si durã materĩ pugnũ unguib; nequib; dilicor,
 acceptis ab autib; superuolare alis, præstaret mea sententia clausos per sedera & debita
 munitiones præstis educere probos uiros, quib; præstis exercitũ accedẽtib; futurũ est
 ut urbẽ recuperemus, Venetorũq̃ copias aut fugiẽtes persequamur, aut ubiq̃q̃ cõsi-
 stant obsideamus clasas. Si enim diutius per uim liberare cõtemdemus, hũc exercitũ
 bulli

- A** hosti offeremus dispendiū, quo sublato obice, aperta quaque uersum uia Veneti Lombardiam ocyus potuerit. Ad hæc ira excelsescens Piccininus, ergo socij inaudito hæcenus exemplo quæ nobis sunt munitissima abijciamus, illa postmodū quæ tenere nescierimus ab uictore exercitu per uim erepturi, quin me duce, me sequantur prima insistenti signa, quicunque præstiti iuramenti, quicunque honoris sui memores gratiæ Philippī operam cupiunt exhibere. Eū exhortatus & subsequi pollicitus Sphorcia suos cōuocat, Piccinino autē fracta acie, in aggerē tantisper ferri cepto, utiacolis ab illo peteret, & Sphorcia, ut ductores alios qui circa Pergulensem hærebāt, induceret accellum disferente, trās millo ponte Carmagnola emittere cœperat, qui Philippenses summoueret, & exercitus acie descendere iussu cōspicit Piccininū, cū aliord sequela esset destitutus, sese intra castra ocyus recepisse. Ea tunc destituti spe centuriones, qui oēs Philippicū motus de mutatione moenib. p̄spectabant Pilarē portā & Gargera destitutes, potiusq̄ in uim foderē dedētes, ab hoste recipi permiserūt, & intra secundū ueteris Ciuitatis orbē, clausi alii quotiē dieb. nullo foderē respectu habito resistere, quousq̄ famis acerbitate eos cū illā itē quemadmodū & primā reliquere potiusq̄ de didere. Ad arcē extinde ab Veneto itit est, quā ingressus cū electis quinquaginta pedib. centurio Placentinus, adiuit a prele cō uiriliter defendari. Sed cū Veneti appulsi undiq̄ hōbardia, illā ad idoe quaterent, cō fracta exterior uerusti muri sponda, ad oppugnanū munitiones construit: q̄ cū Philippo esset renunciātū, reluctante præfectū arcē salus p̄ foderā socij dedere nullit. Sed pri mū ea Brixia munitionū oppugnatio mensum est, piracta, qua ad finē perducta, Veneti maximo leuati onere Carmagnolā ad recipienda agri oppida iusserūt ducere. Sed primi omnū Salodenses, & cōtinentes undiq̄ populi, qui Benaciū attingit locū nullis coa cti armis in potestate uenerunt. Postq̄ itaq̄ copia Philippī apud Brixia coacta nec de lectus fuerat, nec repulsi Venetord exercitus, Martinus pont. Ro. dissidentes ad pacem perducere anhelabat. Quobrem missus Venetiæ summus uir, & piatissimus Romanæ ecclesiæ cardinalis sanctæ Crucis, cum Venetos ad pacē satis incitasset, Mediola nū est p̄fectus. Hoc curante missi partū oratorib. ad pacē cōcludendā mandata habentibus, Ferrarij cōuentus est habitus. In quo tandē post terrib. inchoatus fuerat mēsem, sub ipsa lanuarij kalendis pax his foderē & cōditionib. est cōclusa. Daret Venetiæ Philip pos quæquid agri Brixiani, excepta ualle Camonica erat reliquū, illiq̄ pmitteret agri Cre monensis ad perpetuū Ollij fluminis ripā, quæ agri Brixiani à regione respicit, latitudi nē passū quadraginta. Dux Sabaudiz quæ receperat oppida retineret. Ea adimpleri, p̄ ut ab oratorib. essent p̄missa & Philippī sigillis munita, sollicitus cardinalis Mediolanē se cōtulit. Offendit uero cardinalis Philippū multa in Florentinorū superbā inachentē, qui se p̄uicis & ecclesiæ honorē, quieti, saluti cupientē Forosiluo disturbare uoluissent, pluribusq̄ Venetord perfidiā execrantem, quib. non sit satis dolo ac fraude capta cū ma gna agri parte Brixia retinere, ut reliquū agri, ut Cremonensis partem uelint per foderā subripere. Est tūc uir uir gratus sapientia q̄ iratū principē nō sine ingenti labore delin uit, effecitq̄, ut quæ oratores sui Ferrarij in cōuentu p̄miserant, ipse idibus lanuarij ap probaret. Sed cū missos ad oppida recipienda Venetorum magistratus se præsentē cū i gnomina repulsi uidisset cardinalis, Romā ad pontificē se infecta est reuersus. Tanx Philippī mutationis causam fuisse creditū est, factas sibi occulte de quibus tū Veneti ex plorati habuerint, ab Amedeo dūce Sabaudiz pacis & fcederationis se cū incedz pol licitationes. Mouisse tū eum magis credi derim Mediolanensū uoces. Illi eū de pacis fa cta cōditionib. certiores redditū Philippū publico præter cōsuetudinem cōsilio aduen tes, multa in hanc sententiā uerbo fecerunt: Tui Mediolanenses Philippe aduenimus, mā data exequi quæcunq̄ duxeris danda paratissimi, nec quicq̄ graue, durū, impossibile ex istimaturi, q̄ nōmini tuo decus, q̄ rebus salutem, quod lætitiā tibi iocunditatemq̄ af ferat. Hanc uero mentem, dispositionem, uoluntatem inesse nobis, & si opera hæcenus quotiens nostri usus fuit ostendimus, tū hoc tempore ideo usum est coram memoratis, quia maximis in rebus, quas p̄sentia asserunt tempora, aut populi Mediolanensis opū magnitudinem, aut quoad ipsi uti possis, ignorare es uisus, qui post illatū ab Veneti p̄ doli, per insidias, machinationes, per fraudes, iniuriā, ad eā animi cōfirmationem es per ductus, ut impossibili summa cū ignominia iugum patiens accipias. Quid eū est aliud mut uissimas arces, frequentissima populis agri Brixiani oppida Veneto dedere, agri Cre

monensis Olli ripā permittere, & Brexite finibus, Cremonā largiet, & superbo ambicio-
 so hosti, opprimenda, cōculcanda per uim Lōbardia anhelanti, himalos, animos, cōfide-
 tiā adderet. Enimvero si nullæ adessent tibi, uel quas habes copiae ab hostibus spernen-
 tur, cedendū temporis tecū sentiremus. Sed cū magnū, paratissimū, florentissimū habes
 exercitū, cui hostes lacessiti nullū congregi sine ausu, nihil aliud cause reliquum fore ex-
 istimauimus, cui infami & ignicioso foederi acquiesceris, q̄q̄ tandā lōgiori tempore ex-
 ercitus pecunijs, facultates tibi addubita ueris defuturas, postq̄ adempta tibi Brexia, a-
 gitatus bello proximas ciuitates pendendis uectigalib. deterioratas esse intellexisti. At
 tibi sunt ingentes quib. uis possis Mediolanensiu pecunia, tibi solito opulentiora, si se-
 uis credes tuis, erant uectigalia, ut quas habes copias perpetuū retineas, & maiores cū li-
 bueris cōscribere possis. Tantū oramus, nobis utere, & periculi facio, penulante ne Ve-
 neti & Florentini augenda sub libertatis nomine sua tyrannide, an Mediolanenses soli-
 da, quę sibi tua indulgentia adest libertate cōseruanda, sint ardentes. Ad ea Philippus
 summa comitate paucis ita respōdit, ut belli culpā in Florētiū superbiū, Venetorūq̄
 perfidiā reijceret, se autē diceret pro accepta à maiorib. quā imitari uoluerit, in ecclesiam
 Romanā pietate, ad eas resū difficultates perductū esse. Quamē uero attineret ad fode-
 ra, tē eō loci adductū esse, ut aut pax acciperet quę offerat, aut nouū de integro bellū, sed
 maiore apparatu ineurat, proinde cōsulerent, dicerēt, opem qua possent se iurare offer-
 rent, sese fidelis suorū cōsilio obtemperaturū. Egressi arce Mediolanenses, cōuocatis cō-
 ciues quid cū Philippo egerint edocēt, hortanturq̄ ut in ea rerū difficultate benemeritū
 de populo Mediolanensiu, de nomine Lōbardo principi cōsilio opibusq̄ assilant. Multa
 inter eos eo in cōuentu sunt dicta, de Mediolanensiu dignitate, de Venetorū insolentia,
 quib. sit in animo nō modo Philippū tollere, sed Mediolanē Lōbardiq̄ subiugo plu-
 rima atq̄ & tēpori parū accōmoda dixerūt pleriq̄ de prisca Mediolanensiu potestate indi-
 gnū horrendūq̄ fore, Lombardiā Venetis insularis cōculcādā per ignauā, & uiciniā re-
 linquere. Tandē uotis singulorum securatis Philippo respōderi placuit, bellū de iugo
 Venetis inferret, Mediolanenses decē milia equitū torridemq̄ peditū cōtinuata per quo-
 tannos stipēdiā exhibituros, si urbis Mediolani uectigalia ciuib. administranda permittē-
 ret: quicquid uero tributorū ex reliquo principatu esset, sibi retineret, à quib. ipse statu-
 set ut antea gubernādū. Voluisse ferūt Philippū postulatā Mediolanensibus cōcedere, nō
 si suspiciosam natura principē deterruissent Palatinorū susurratiōes, periculum fore
 ferentium, in eo qd̄ cū liberis populis gereret bello, illos tanq̄ libertate donatos publi-
 cis præstare munerib. Cōitay. nec cōsultis accedere, nec illa palam denegare cōstui-
 set, missos à populo qui deliberationē referret nūcios, ad Zaninū Riccū repulsi audien-
 dos. Quam primū autē intellexerunt Mediolanenses, nō admissos esse ad principē nūcio-
 os, seruire quo ferebant extincto, ab inceptis desistere. Et Philippus oblatus uis uim, nō
 hilo secus ingenio & artib. extorquere cōsules, bellū instaurare meditatus est, & oppida
 arcesq̄, ut diximus, reddi ueruit. Postq̄ uero cardinalē sanctę Crucis Romę perualle cō-
 perit habuit, ut auctos sibi aliqua ratione animos hostib. essentaret, subitū in agrū Man-
 tuanū in cursionē fecit. Literis autē quas cardinalis sanctę Crucis Brexite agro excedē-
 derat, in senatu lectis, cōciti ira Veneti bellū priore maius accuratiusq̄ occulte cōstitue-
 rant gerere. Qd̄ uero pacis fodere apud Ferratiā primū icto, nō paucas dimissis copi-
 as, quas Philippus mercede cōduxerat nouos cōquirere milites ducentesq̄, & quas re-
 tinuerat numero ex Carnagnolę sentētia diffinito, augere prima fuit cura, impetū post-
 ea in Mantuanū agrum à Philippensibus factū audientes, cōsulto palam facto deortu
 Philippū bello omnibus uirū conatibus persequendū. Reuocati in bellū Florentini, nō
 pacē bellū optabāt, prima secuti sunt foderā. Amedeus autē Sabaudienfis dux, cū dispo-
 tēpore nihil gesserat memoratu dignū, renouādo huic bello inuictus p̄milia incumben-
 tibus ductū Mōtisferrati marchio, noua cū Venetis cōtra Philippū accepit foderā, Ale-
 xandrinā ciuitatē sibi uiciniā, pro se pactus retinere, si qñ illi Philippus amissit, Orsi-
 dus itē Palatinus, cui plurima essent in Cremonensibus, Placentinis & Parmensibus castel-
 la, Venetorū foderā est secutus, & Genua extorres, bellū quod maximū Alfonso Ara-
 gonū regis auxilio, ut diximus desituit, terra cōtinuo gesserit, solito arcius gerere pro-
 mitterit. Tanti in circūdatus implicitusq̄ bellis Philippus triplē expeditione, prima
 lacessere hostem cepit: classem enim in Pado apud Cremonā coactā, Turicellā cepit,
 castr-

A castellū Parmensis agri, ostio Tari fluminis propinquū, quod Veneti eo donati dudum tenuissent, & pediatu in Brixia mōnis egrotū, dūce Angelo Pergulano, p. planicie oppida dispolito, Brixia infestabat. Carmagnola namq. q. seiret maiores copias in futurū restatē a Venetis magno cum impēdio cōparat, interim ad Patuinās Appant balneas, iterū se cōsulerat, cōtractā ex calu eq. ut ostēdierat, nervorū mollicitē sanaturus. Tertia & ceteris primo impetu felicior Philippī expeditio contra Genuā extorres fuit. Nam Sphortia Genū ducere iussit, operā prius victoriā, q. ille applicaret, est adeptus. Thomas enī Fregolius extorū agrestūq. numerosa manu, & Florētinos pedestribus eque sribusq. aliquot turmis fretus, castra in uallibus Vulturi Pelicēre & Pisanis dū habuerat, urbēq. aliq. oppugnare ausus multipliciter assilgebat. Is Sphortia aduentare intelligēs, Abrahā fratrem impigri iuuenē, ad Pulcēre uallis exitū missi obuiū interea Florētino rō turmā, ob pecuniarū carētā, quas illi pacē habere cōsili mittere neglexissent, partim insulato Thoma, partim eo frustra remittē, magna ex parte signa deservierat quare ad eā copiarū tenuitatē peruenerat Thomas, ut q. die fratē missi uix oclingēti apud se milites in castris essent. Id cū in urbe esset renunciatū, Genolles quos Sphortia accessus redidisset solito audaciores, eruptione facta, Fregolios primo impetu fuderunt Thomas, Bapellāq. frater cū paucis fugiētes, Baurū, Rechūq. petiuere: ceteri oēs egres pedites que q. remāserāt, & agrestes numero secuti uenerūt in Genulū potestātē, prada que ex militiū impedimētis agrestūq. rapinis, eo puidē cōtractis, fuit magna in urbē cōportata, & Sphortia accessus, ac dimissa ob acceptā cladē extorū extimatio, præsenti Genuā statū plurimū cōfirmarūt. At Piccininus dispositis, ut diximus, ab Angelo Pergulē si p. agri Brixianū reliquia Philippī copias, suas ipse ad Padū duxit, & classe iussa descēdere, Casale maius opimū agri Cremonēsis oppidū terra & Pado oppugnari recepit. Inde traiecit copias Brixillū, qd. oppidū etiā Pado alluit, undiq. oppugnant. Eo per oppida ni unius pōitionē breui potius, arcē cōportatis ex Mediolano Cremonaq. machinis et bōbardis die noctūq. quassauit. Quāobrem dirupis undiq. pmuralibus ppugnaculisq. praxidū Venetorū oppidanūq. cōgebanē de ruinis quæ totas penē cōpleuerant repugnare. Interea classis a Venetis armata in agri Māuanī finib. Pado attrahēbat. Cui cū Pisanus, Eustachius, Papistis classis Philippī ductor, soluta Brixillū oppugnatione obuiatū cēleret, Piccininus ecōtra oppugnationē noluit intermittere. Ipsiq. ductorib. ob eā ferētianū diuersitatē animo abalienatis, & oppugnationi negligētē indifferētib. missi a magistrata Brixiano turmæ aliquot, clam a Brixillēbus accitæ, classis que ap. propinqua uerat auxilio oppidū receperūt. Magnā exinde machinarū armamētōrūq. oppugnationi adhibitorū iacturā fecit Philippus, quā maior paulō post est secuta: etenim recepto a Venetis Brixillō, Pisanus classe supra Casale cōtracta subiecit, in quē Veneti subito nauigarūt. Maior nauisū numero & robore armamētōrūq. multitudine, ductores quoq. & ulorū peritis superior erat Venetorū classis. Nā cū triginta naues Philippicæ Venetorū classis sex interat plures, et lōgiore amplioresq. rō castellorū fastigio celliores. Venetæ Frāsciscus Bēbus, equestis ordinis, uir maritimus in praxia tē p. bus fortunatusq. tū etiā audacissimus, Philippicæ Pisanus Eustachius p. gerat, uir Pado innutitus, ubi unicā nauē prius bello Māuano, qd. Philippī genitor cū Frāscisco Gōzaga Māuanū genitore gessit, gubernasset, nec ullis prius posita ue interfusisset praxijs, fluitanti aut maritimo bello gestis, remigezq. & milites Venetę inerāt bellis maritimis innutriti, Philippicę Lōbardī, qbus uel raro Padū lituibus transire cōsigiller: abhorret uero a scriptorū ulu p. leoni homē, q. eas naues fluitanti adhibitas classi appellat, suntq. naues ipse illis aduinsiles quas Gēci diromones cōsueuerāt appellare itaq. quales q. fuerint describemus: Obiōgas ap. planis alueis fabricata, qb. deuehēdis flumine aut stagna paludibus ue, frigidus & mercimonij utunt, naues binis, terminisq. & quādo plumbis integrit tabulatis, & bina p. puppi proraq. erigentes ppugnacula, testium in mali cacumine, in orbem dū etum disponūt, sub caueg uocabulo ppugnaculum, unde deni quādoq. plures, si exigat necessitas, milites, milisilia tela, sudēs, lapidesq., & palos ferreos in hostem mittāt, unaq. in nauī milites, machinas, armamenta, & ipsos deuēhunt cōmeatos, ut quā medio uideris in Pado harentē ancorā, arcē munitissimū ue castellū, non nauē existimes. Classe ergo ad quātū lapidem Cremonæ appulsa, Frāsciscus Bēbus Philippicā cōspicitus,

structis terrestrium praeliorū more aciebus, primos octo galeonos in fronte positis cō-
 catenat. Pafinus itē struēta pariter acie suis iussis in classe primoribus, ut sensim fluo-
 laberent, & quamprimū hostem pugnandi copiā facere iudissent, cōcitato remis cursu,
 quō naues amnis delictōs defererebat, impetū faceret, quō euerſa ut exstimauerat naues
 hostium mergerent. Quamprimū autē Pifanus in cōspectū ei factus, primi ex suis gale-
 oni quatuor, datum negligentes ordinē, in hostemq; delapsi, viam aperuerunt per cōca-
 thenatos hostiū galeonos. Inde protis euestigio cōuerſis, aduersum amnis cursum remis
 superantes, hostiū puppes, si egeri Philipenses in frōte pugnas, petere incedebant. At
 Bēbus eos qui praeteruecti erāt galeonos pro captis ilico repuratis, suasq; acies ex ratio-
 ne in orbem redegit, ut cū Padi alueū ferme cōpleret, tum desuper pugnantes, si inquit
 ut in bellū ruerent circūſistere posset. Pugna aliquandiu atrox fuit, in qua quatuor alios
 galeonos Veneti interceperūt. Aderat in ripa equo insidēs Nicolaus Piccininus, sing-
 quā operam & armis nequireret, cōsilio & clamoribus opē afferebat. Nam cum quatuor
 primos quorū audaciū uociferatione laudasset, hostilē perfringētes classē, a locis de-
 lecti prospexisset, alios ut uel ignauo duce Pafino, phibente lequerent, ut similes fa-
 cerent impetū hortabatur. Sed Pafinus suā hostiū classē imparē esse tardiuscule intellex-
 rat. Quare Veneti q; in frōte pugnabāt, dimittendis ad inferiora galeonibus quatuor,
 quos ceperant intētia, cōuerſi in hostiū puppe Cremonā rediit, classēq; reducā eue-
 stigio tumultuarie exarmauit: eam suorum fugā cū primo fieri cepta est, intelligentes q;
 primos gubernabant temeratio impetu, plures quatuor galeonos, illos armamentis
 plenos, in Pado reliqueret, & in agrū Parmēsem cōturbalibus excessere. Insecutor fugit
 tem Pafinū Bēbus, cum subductas naues nūq; uideret, nouo pugnae generi obuiat.
 Philippus namq; Padū apud Cremonā tribus castellis tabulatis quatuor excitato ra-
 tione sepeſerat, ut nullā fore tātā crederet classē, quā aut urbē circūſisteret, aut in Lō-
 hardiē intima duceret. Eorum ē regione urbis Cremonae positōri duo cum utraq; mu-
 nirent Padi ripā, tum palis altū dimensis innixa in alueum pminebant, tertii pro mediis
 amnis cursu, spissis fundamū palis tantū relinquebat utrinq; spatū, quanto nauis de-
 traq; interlabens sacia superne lapidibus peteret, Bēbus extremum, quod lōgius a
 ciuitate abesset, oppugnare aggressus, primo cepit impetu, minimū in negotiū illi fuit
 mediū capere, tenui tardius ideo recepit, quia custodes spe subditi Cremonensium fessē-
 tati, pernacius resistunt. Cum tū Bēbus circumdatum prima die, & uariis tentatis
 modis obtinere nequiuisset, alii de quarta uigilia pugnae initerationē: etenim cōspici
 circūquaq; galeonibus, milites ppugnacula, quae malis supereminere diximus cōſe-
 derunt, quibus fuit cura repugnante de castellis tabulatis milite a defensione ludibis la-
 pidibusq; arcere. Alios uero impigros iuuenes, scaphis linearibusq; Bēbus impositi, qui
 hoste suspectioribus castelli partibus in pugna, quae gereret cominus tutandis occupato,
 ignē facibus subiecerunt, cōſertaq; per obſcurā noctem pugna, obſelli licet intolerabili
 telorū iaculorumq; multitudine petebant, quia tamē oppidanorū eruptionis spe sustin-
 tarent, oppugnationē in crepusculū perualere, tandē igne tabulata palis affixa corrip-
 ente, & Veneto rapim galeonos praelio subducente, obſelli praesidio excedētes, in op-
 pidum cōfugerunt: cōsumptis igne castellis, corūq; palis ne alia superadificari possent
 euulsis, Bēbus uictoria abutus, haud quāq; tenui sacura militū nauarumq; & remigum
 est affectus. Expositi namq; in id soli, qd Cremonam Padumq; interiacet, nullo ordine,
 nullo duce, ut quēq; uini quod in praelio epoti erāt, aut uictoris calor tulit, dissipati sunt.
 Vnde Christophoro Lauellano, q praesidio Cremonae impoſito praefectus erat, alio
 addidere, ut quod tutandis Padi castellis nō fecerat, praesidium in dissipatam multitudi-
 nē immitteret. Illyrici erāt ipse tumq; Dalmata agrestes, genus hominum nullus capax
 disciplinae, qd cum uino, cuius est audium, incaluerit, sanguinem animam ue amittat
 retineat parū cures. In hos delatus eques pedesq; Lauellanus, supra trecentos confect
 subita occasione. Execratus gubernatorū inobedientiā quos suo iniussu illos exposuisse
 diceret Bēbus, classē in superiora perduci iubet, & castello, quod ad Alidū fluminis
 ostia Pado imminet expugnato, per Ticinū aduerso flumine nauigauit. Sed Papiā ap-
 propinquitū solitudo undiq; cōperta & nimia in pauore quē aduersus huiusmodi classis
 facere debuisset, omnium tacurnitas, obtendi insidias suspiciōso, ut Cremonam recet-
 tret.

Ateret, fraferunt. Additus erat interea praesidio Cremonae cum cohorte Nicolaus Guerrerius, quod cum Bēbus ignoraret tot exposuit copias, quot iuraret, ut pridē Laellano ob-
 sisteret, & acceptā notā posse dūere existimauit. Sed maioresq; sustinere possent pedites
 equitatu irruente, paucis amissis receptui signū dedit. Elūate ita apperire, & copias quas
 Veneti ingētes mercede cōtraxerāt, in agro Māniano paratis, Carmagnola ualentidine
 roborata, pfectus est Padua. Qui traiecit per Lagisum Salodunūq; Benaco, ad quin-
 tā lapidē Brixia appropinquauerat, cum Alberticus Cunij comes, Perinusq; Tortoneſis,
 cui Turco est cognome, ex Grotolengo, qd' oppidū octauo à Brixia distat miliario mo-
 uentes agrū discurrent Brixianū, in ipsaq; urbis portas delati, pabulatores ad quadrin-
 gētos cum iumentis & calonib; abigebāt. Erat tēpēstate illa, Brixia summa potestate à sena-
 tu permissa, Petrus Laureanus, uir amicus bellī pacisq; clarissimus, q' in occasione hostiū
 exaudita, equo inermis uectus nobis comitibus, Nazarea porta, rapidus se prapuit, &
 inermis armatorū, ex decē milibus equitū, q' tū Brixia inerat, passim hosti sine ordine,
 sine dace cōspicatus occurrere oēs cōtinuit, quoad accurrens inermis Perusiam Paulus
 Vrsinus, sese praesente arma indueret. Eum uero cum omnibus, qui tum aderat numero
 ad trecētos, remota ab hoste, cuius tumultū exaudiebamus uia circuire iussit, quoad me-
 dia ab Grotolengo qua illi aduenerat uia subitissimē, exinde ceteros insano impetu por-
 ta excurrentes hosti obfecit, iussitq; ut hostes praedam sibi euestigio furorū, pugnando eo
 usq; distinerent quoad ceteri sequerent. Nec sefellit pericū rei militaris prudentia, Albricus
 nūq; & Perrinus, dū abigendis quos capiebāt occurrentibus intenuissimē essent, uisā
 ab lōge hostibus, q' ipsos dace Vrsino excludere oppidū intendebāt, nō prius se potius
 rē recipere, q' irruens à Brixia multitudo, ipsos sudit, Turcumq; intercepti fortius relu-
 ciunt. Capti sunt cum Perrino equites centum quinquaginta, Albricus effuso cursu ad
 alia Brixiani agri castella cōfugit. Ingressus ea die Brixia Carmagnola regre tulit, primū
 post capū Brixia secundū equestre praelium alienis auspicijs gestum esse. Postq; uero
 omnia circumferendū astate castris destinata quēadmodū pfecturus mandauerat, pa-
 rata esse cōperit, ducesq; centurionēsq; undiq; cōuocauit, & coactis Maio iam medio
Capud Brixiam quatuordecim equitū, peditū sex milibus, carrisq; iumentis, fossoribus, &
 auxiliōrū tyronibus undiq; accitis, prima castra ad Montemclaram ea ratione posuit, ut
 maioresq; quae in dies parabant copiae cōuenirent, & machinae aliq; bellica arma
 carnis impolita portarent. Consumptis ea in expectatione potiusq; obſidione alioque
 diebus, cum oppidum natura soli & defensoribus munitū capi nō posset, auctus copijs
 Carmagnola Grotolengum petit. Inerant praesidio equites mille Philippi familiares, op-
 pidūq; Carmagnola unica expugnatione sperauerat expugnare. Sed qua nocte moue-
 rat Montemclaro, se praesidio Grotolengi addiderant cum centū cohortibus, Guido To-
 rellus, Christophorus Laellanus, & Nicolaus Guerrerius, qui quo tutius eruptionē fa-
 cerēt ac priusq; à tāto exercitu circumuenerent ad suos redirent, sine ostentatione tacet
 quiescebant. Dies erat religione celebris dñice ascensionis, q' in tēpore p' primū astatis
 sydyus cauinata incendebant. Facto itaq; in cōspectu castris Venetorum exercitu, pars
 abiecta incondire armis, solo sterna, pars p' herbā fusa somno reficit lassitudinē, pars cu
 randis corporibus intēra erat, pauci ductore Nāne Strocia equestris ordinis Florētino,
 quē marchio Ferrariēsis ex fœderū forma cum equitibus quadringentis in castra miserat,
 stabāt in equis ad cōmissam in oppidū statonē, cū ad horā ferme nonā Philippētes im-
 prouisi erupunt. Delatus in eos Strocia imperiū sustinet, mazus tū euestigio apud eū, q'
 p' equitū numero ferre posset, cōsentit praeliū, ut qui nec hostē reprimere enixus posset,
 nec cedere loco uellet, a cōserta hostiū suorūq; multitudine preſlux, exanimis ceciderit.
 Excitus inde à somno inertisq; Venetas miles turmatim accorēt, fractus fugatusq; dis-
 sipabāt, quousq; coactis ad Carmagnolā cohortibus, illata sunt signa, diu tū Philippētes
 sustinuerunt imperiū, & maiore q' cū obſistere possent ingratē exercitus mole, lituis q'
 tenore uictores ostēteq; cōſueuere, receptui cāntib; retrocessere. Amisso eo in praelio
 equib; mille quingētis, Carmagnola tādū subſtitit, quoad expolite itineri cohortes pla-
 rima, quas inrerat Veneti apud Paduā cōſcripserāt, cōuenirent, nouāq; tūc mouēdū &
 metūdi castra rationē exorſus est, singulis nanq; errorū bubulcis, qui magno provincia-
 lium sumptu contra cū inerant exercitū, numero ad duos mille praescripſit, cui doctōri
 militiue

multitudo pareretur, ut cum mouenda essent castra facilius cerneretur, foret machinarum & cum
 meum & portatio, militumque quibus deuehendi impedimenta caris adesse facultas,
 plures essent in exercitu expediti. Metu si uero cum illis ratio haec fuit, ut cum loca castris
 certo designasset spatio, cohortes politis in orbem caris exercitum clauderet, adhereretque
 suis stabulando singulis illos per uallo, si quis ab hoste fieret impetus habitura, insuper cer
 tiore loco, sine imperio pugnatura. Erant uero multa in Brixianorum agro, parua Philip
 po oppida & castricula, quorum oppugnationem Carmagnola censuit omittendam, fore con
 iectus, ut si Cremonam obliuideret caperetque, omnia post tergum relicta sine oppugnationibus ca
 peret. Ollus annis, Cremonensibus diuidit, duobus iungit ponsibus munitionibus, uno secunda
 Bergomensis agri collea, Pötolium uocat, altero in planitie infima, cui loco Bina est nomen.
 Hinc igitur Carmagnola prius ideo statuit oppugnare, quia comatus ex agro Mincio
 in castra eo facilius perirent, essetque uicinus Padus per quem minore ac sermone nullo cum la
 bore aut periculo omnia oppugnationi & bella usui futura possent nauibus importari. Ex
 pugnatu paruo tempore, sed maximis laboribus impetum, Bina ardis potius posuit, tunc
 hostibus semidivitias instaurauit, ne illis ab hoste receptis reditu arceret. Castris postea
 secundu Padum ripa, sexto ab Cremona militario metatis subsistit. At Philippus audita ex
 citus hostium magnitudine, rebus suis timuit, quodque nunc antea aut postea, tantis totum
 in bellis ut faceret adduci potuit, Mediolanenses eorum allocutus est, praefatusque ad omni
 se tempus, in quo ueros a simulatis recognoscat amicos, ut se oca sequantur quicunque remissi
 tari erant assueti, orat & praeconiis uoce edicit. Inde multis comitantibus, plurimisque Me
 diolanis ac Papiis subsecutis, Cremonam concessit. Quam urbem cum applicuisset, emissum fore
 in populo exercitum, castra tertio ab hostium castris militario iussu communi. Coacta uenit
 lo in Cremonensis agri spatio copiae, ceteras oes numero superare, quas superiorum
 temporum bella ex Italia concuerunt. Sociorum namque populorum equitatus decem octo
 mercenarii, peditatus octo milia fuere, & carronum bubulcis a galonibusque ac fossoribus
 cum popinariis & scortis numerosa imbelli turba omnis, collectumque ex agris oppi
 dis ue bellis assueti milites, alia sex uirorum milia sunt secuta, cum tamen parum tunc distans
 illorum Bembeia classis supra decem uirorum milia haberet. Erantque duodecim equitatus
 Philippi, peditatus sex uirorum milia, cum supra quindecim milia equites, peditatus illum
 Mediolano praefectum, ut ostendimus, sequeretur. Prima ut sepe alias hoc anno cum in ap
 paratu nouo emicuit Philippum uirtus. Qui aduentus Philippi nouitate animi ero
 cit, certatim inter se audendum aliquid, quod imperatorem castris interesse hostes inuolue
 rent, contenderunt. Carmagnola namque ea ratione apud rus summum nomine castra erat
 meratus, ut cum nulla fossa, nullo praeterque carrorum uallo, uasta in planitie monti uide
 rent, tum maxime suum munimen in paulo remotiori fossa consisteret, tunc scilicet, quod
 interfecans planitiem nulla in parte nisi per distantem stradijs tribus potius struere acie
 in pugna admitteret. Eductis ad pontem illum aciebus, Philippenses paululum subli
 tere, expectantes si forte Carmagnola, quem non dubitarent motus suos ex castris expo
 ratos habuisse, in multitudine confusus ultra pontem decernere statuisset. Ipse uero struere
 acie in subiecta castris planitie transiturus ultra pontem hostibus pugnandi copia faceret.
 Tandem cum Pergulensis Torellusque, ne sui pontem primi transmitters et diu obstitissent, uict
 Sphortix, Ardionis, Carrientis, Lauellani & Mediolanensis Antonelli iudicia, qui
 bus praefectus ultra pontem cogerere aggressis, ceteri ordine quem semper seruabat, partem in pa
 gnam ruerit, partem pontem subsidio tenuerunt. Pugnatu est ab nona diei hora, usque in me
 dium uesperam, tantaque in soli ariditate, quam extremis, ut erant tunc lunis diebus, ex
 stinet regio, exorta est pulueris nubes, ut caligantibus omnium oculis, nullo praeterque uocis
 signo inrenoscendis ab hoste comilitonibus duci possent. Fuit eo die apud summum
 summum utriusque parti periculum. Fuitque liberis cuique etiam metuendi sine reprehensione gloriam, si
 gna hostium pugnando petiisse, aut retentis equi habentis duorum quemque interceptis,
 cum multi ex Philippensibus, qui suorum signa ad pontem petere credidissent, se ad ho
 stes recepisse tunc primum intellexerint, cum sedentem pro caris inermem turbam, ex
 alieno gentis uernaculo uocis sono recognouerunt. Signis tamen utrinque receptis carmiti
 bus pares discessere. Solitus autem dicere tunc Carmagnola, se qui plures ex suis pugna

Ado, q̄ de hostibus manu captos, & reddito nomine recognitos, indignans dimiserit, sepius si ab hoste cognitus fuisset, intercepti abduciq̄ posuisset: pariter Sphortie, pariter Piccinino, & singulis Philippensium duobus euenit. Lertatus his quæ in cōspectu penē suo erāt gesta, Philippus fit certior Amedei Sabaudie duci, & marchionis Montferratii cohortes circiter tres, quæ agrū attingissent Vercellensem, ad portas usq̄ Mediolani tumultu & pauore omnia impleuisse. Quamobrem relicto apud Cremonā stipendio militū, Mediolanū est reuersus, facta potestate auxiliarij quos adduxerat, cū esset libertū in patriā cōmeandi. Reprimendo aut̄ tumultu, Ladislauo Guisilini, Pauli Lucetii ciuitatis domini filij, quē tunc ad sua cōduxerat stipēdia, cū una cohorte eius pars dimidia ex domesticis fuit, misit Vercellas. Carmagnola interim, q̄ tot proborū militū legio nibus oppositis nequiret Cremonā obsidere, ad recipiendū Casale maius retrocessit, ad sitq̄ Bēbū eō clauis adducere. Insecutus aut̄ est Carmagnolā castra mouentē Sphortia cū totius Philippensium exercitu roboris legione una, qui postq̄ clausum leuissimis

Baciebus hostilē exercitum nō posse detrimēto affici uidit, ad sinistram seiciens, Binā obsedit, eaq̄ illico expugnata ac praesidio munita, in suorū castra reuertit. Ea cōpertum habens Carmagnola, ocyus signa in illum ferri iubet, quem cum euolasse ex itinere intellexisset, ad Binā, p̄fectos, arces breui oppugnatione recepit: quoniam uero Sphortia, eisdē expugnatis arcebus, praefectus custodiar captos turibus praecipitasse audisset, & ipse impositos ab illo in Ostiā precipitauit. Inde Carmagnola ad Casale obsidionē reuertit: oppidū undiq̄ terra Padoq̄ tāto circumdatum exercitū multis diebus frustra oppugnauit, quē quidē accidit, quia illud praesidio tenebat Antonius Pilanus, acerrimo uir ingenio, q̄ cū leuissimis quos de industria fecit addiderat quadringentis pedibus, p̄ ipso callo, die noctuq̄ cominus repugnabat. Erat uero Carmagnolā inefficacior oppugnatione, q̄ nullū circumdatū muro oppidū dēssimis munitat̄ eleuationibzq̄ aggeribz: q̄ aggeres cum à Bōbardia nullā acciperet laesionē, tum qualitaturos oppidi domos, illarum lapides uel exciperent uel praeteruolantes in castra suorum ē regione polita cadere facerent. Tūc erat praesalta porta supereminens, quæ ducit ad Padum, ea Bōbardia quā parte à fundamentis attolēbas lucosa, icibus in subiectā fossā penē integra corruit, de cuius ruinis, cum ter quaterq̄ pugnādo repulsi esset Antonius, oppidū eo insensū cubitū secere deditiōnē. Recepto Casali oppido maximas gerēdo ei bello terra Padoq̄ fūditas affluerent, ita uerūt Carmagnola, ea ratione ad metū in ripis Abduz castra ducere, ut fluuij pōte iunctio, in Mediolanensem agrum traiceret: cum tū maximo ad eā professionē omnisfartū rerum, praesertim cōmeaturum indigeret apparatu, paulisper ad Casale resedit. Interea Philippus, q̄ sui inter se duces diffidebant, nullūq̄ alteri quo se unusquisq̄ duceret die eretq̄ meliorē, subijci patere, Carolum Malareffā Pāduli Pilauiensis filium, omnibus permisso rei militaris imperio, praefecit ductorē: cōstatq̄ multiplicē fuisse rationē, quæ Philippo id suaserit, tam quia existimauerit Pergulēsem, Sphortia, Piccininū, Torellum & Lauellēsem, militibz suæ primos, aut humili aut medio eri natos loco, ipsi Carolo insigni p̄sapia oriundo subijci patētes tē suā cōcordes bene gerere, quā discordes pellendatari erant: tum quia Mantuanū Gonzagā, cui nupta esset Paula, ipsius Caroli soror mulier praestantissima, in inuidia suspitionibz apud Venetos adducere sperauerit: cū quia fuerit op̄natus Brixianos, q̄ tēporibus Pāduli Malareffae eundē dilexerat Carolū, si qua daret occasio, etus ductu suasionibzq̄ ad rebellionem perducī posse. At Carmagnola cognito Carolū accepisse exercitum, professionē ineundam esse cōmeaturū in multos dies cōportari edixit. Id plerisq̄ fecisset diebus, Philippensesq̄ armati diuersis quibus illū diceretur ducturum inuenibus, in solis ardore insidias struxissent, eādem mouens Macledium ducti castellum paludibus magna ex parte circumdatum. Aegre id primo taciti tulerant Philippenses, alter in alterum susurrantes, se nimis ab hoste sperni, cū ea fuerit audacia, ut in tanta oppidorum, Cremonensis, Bergomensis, & Brixiani agrorum frequentia id solum in cōspectu penē suo perrexerint oppugnare. Postquam uero prellas pudore uoces dolos erumpere fecit, tum maxime fremunt conclamationibz omnes uadendum in hostem inepta fidentem multitudinē, obuiandumq̄ accuratius, ne in oculis suis, uel debile castellum uincere occipiat, cui postea nullus sit futurus labor, munitoria quæq̄ suo & Philippi diffisa subsidio expugnare. Eisdem uoces Sphortia, eisdem Piccininus extertiq̄ ediderunt ductores. Atque

minores,

minores. At quibus ætas experientiaq; longior omnia attingere cireūspicere dedissent. Pergulēsis Torellusq; cōtra sentire, uicta qua hostia impetēdus esset uia, palustris quoq; in circuitu essent itinera, pedesq; abōdaret hostia, maxime quia memorare, prostrant, orare, nihil deniq; omittere, quo cū ignauia mentis ostenderent abesse, tū exploratū certumq; sibi esse dicerēt futurū, ut qua die impetū fecissent, insigni clade accepta, hostem cui sola cōtatio possit officere, donaret imperio L. Hardia. Intēderat Carolus oculos in Piccinū nū Sphortūq; quos Hecloras appellaret. Hi licet multitudini prēliū poscētī & ipsi assentiebant. Carolo tū sententiā interrogatū respōdebāt, eū ducē imperatorēq; omnib; dū tū esse, diceret, iuberet, uel ceteros cōsuleret, si Philippi signa æquo ordine iussu essent, uel praeceps uel subsidio seruaturus imminores ceteri sententiā quā nō rogarent prae pirata Carolū impellebāt. Qui uocibus multitudinis adductus, plata per tubicinas triserā, Angelū Torellūq; signa sequi, & exercitū subsidiarijs cohortibus claudere, Sphortū Laurellandūq; primas in hoste acies ducere, Piccininū cū ijs quas elegisset cohortibus, medius signa praeceps, & Sphortū ac Laurellano adesse praeidio iubet, se uero liberū prae dicās futurū, leuiter armaturæ impeditibus adiungit. Sed Torellus Pergulēsisq; magnā bimulsi rei notā rati cū longē abdicati uiderent a praeidio, qd̄ cōtōpere distulissent, in primā puolant acie, futurū uociferant, ut quā uerbis & cōsilio auertere nequiuissent cladem, hasta & mucrone p̄ uiribus propellant. His facile assensit Carolus, & Piccinino illos ut cōsupplere iussu, primus ipse qd̄ cōstituerat in hostē iussu, Guido illi, Guidonē Sphortia, & Pergulēsis, dehinc ceteri sunt secuti. Oborta inaequalisq; quā ibat ad hostium castra, erat uia, nullis agri seminarij coeercita fossis, qd̄ hyeme palustris, quæ uisitate sunt palus, pleraq; illa adiacēt loca, uepres aliq; bibulus, scirpus, papirusq; melle obiectis paratē, nec longē est feracis agri pars cāpus, in quē de uia pleriq; locis aditū praebebat fossa palustris herbolitas. Posita erat in eo quē uix tortuolitas palusq; effecit agri lina Venetorū castra, ad eā qua palus desinit parē palustris circūdata, & quēcumq; palus peraltē exiccata ex castris in uia praeberet accessum, eundē aut succum fossa munierat Carmagnola, aut sibi cū licuisset usui futurū, obice sepeferat tenuissimo. Delatus, uolentibus, in primā acie Torellus, obcecatas, iam pugnādi ardore Carolo & Sphortia, quos clauserat, quos aperuerat Carmagnola aditus in paludē ostēdit, & solū posse dēti ei dādē auertere ad suos uociferatus, in praeiliū qd̄ leuis armaturæ militi peditatūq; succedat Carolus inchoauerat, furēs incubuit. Intētus prēlio omnibus in locis erat Venetorū exercitus. Sphortia aut quāprimū in patētes cāpos exiuit, hostēq; Carolū Torellūq; prelerat reprimente, sublequit Pergulēsis, & Piccininus euestigio signa inserti pugnabiles in frōte audacter utiulq; exercitus milites. Sed Carolus sicut pugnā primus inuit, ita uo rī stragis inuit deditū leui nāq; armatura & peditatus quē in cōdite praeferat parte maxima interceptus fuit, summa tū audacia paritq; innēti inuentoris robore & Sphortia & Piccininas, hostici exercitus mole repressa, loco nō celsissenti, nisi disposita in paludē qui uepribus & herbis stipibus delituerat Venetorū peditatus, ab latere ab tergoq; Philippensū equos balistis, quibus abōdaret, lancisq; iussu dūlet, ut Philippēs qui in frōte itō premerent exercitū, ad tutāda a peditata latera acie cōuertere impemonē sior coacti. Primus ut praecepslerat Torellus ab hoste prēliū, per subiectam uix culting auersam paludem, saluti suae fuga cōsultit, illū Pergulēsis & pleriq; minores sunt secuti, post eos Sphortia cohortibus penē integris praeilio potius excessitq; aufugit. Sepius iterim hostiū multitudine, cui nequirit resistere Piccininus, cōglobato circa se ingenti robore fretus, per obfessam frequentissimamq; uictis & uictoribus uia, oēs sibi obuios, in uita euasit. Capta sunt eo in praeilio Philippensū pari penē equitatus peditatus numero octo milia. Nec ulla ijs enā qui euaserūt salua fuerunt impediēta, maximi in militiæ ætatis nostrae luxu pōpaq; demerenti, ut cōstet potuisse Carmagnolā illius diu facinore, Philippū principatu eiecerit, si & captos retinuisset, & milites signaq; ocyon tulisset. Qui uero multos in eo exercitū odisset, omnia habuisset notos, reuerus in castra neminem requisit, maxima certe coniectura illum quā postea morti suae maximā Veneti praeiderunt causam, dedita opera oēs liberari curasse, potiusq; ut uideri uoluit neglexisse. Per eā nāq; noctē quæ secuta est, paucis qui abire neglexerūt, aut i uehemētioribus paritū psecutoribus capri erāt exceptis, oēs ad Philippū redire sunt permissi quib; hos enā mane ad se pductos, cū uix trecentos esse uidisset, militiæ nostrae tōpōni mox, ut

- A** ut dixit secutus dimitti iussit. Vnicus ex tunc numero Carolus ab Mithano Marchione sororis viro, cui se deditisset, non sine admitti flagitij suspitione, retentus fuit nec inuolit Carnagnola, ut par fuit signa, aut ad premenda oblatione Cremona, vel iungenda pontem. Abduci est profectus, sed tanquam hosti de industria spatium respirandi, copiamque instaurandi daturus, ad Brixianorum oppida quae post tergum relicta erant oppugnanda, conuertit exercitum. Interea dum tot impedimentis carris sarcinisque exercitui paucis passuum missibus singulis trahit diebus Montecelari obduci bombardis oppugnat, & machinis maximis instaurando exercitui curam adhibuit Philippus. Nam cum iuuentus ductoresque saluissent, arma & equos facillime reparauit. Duos namque armorum fabros Mediolani inuictos fuisse constat, qui tot umorum nulla armauerunt, equos uero ex omnibus tunc principatus oppidis ciuitatibusque & agris conquisitos, ad exercitum perducit Philippus curauit, ut amissum apud Macodiam tanto cum periculo exercitum, prius instaurauerit, quam Montecelaro & aliquot minoribus castellis capellibus positus Carnagnola, Pontoliu cepisset.
- B** quo multo diebus negotio uiribus expugnato, Vreios obsedit: nec tamen eas oppidum oppugnandos secutus quatuordecim peregit Carnagnola, Piccinino & Sphorcia priusque instauraret Philippus exercitum, aut castra illius, aut comitatus magno cum subsidio deuenirent, die nocteque impetibus, Carnagnola Vreiorum oppugnationi intensissimo, Piccininus & Centurio nomine Brisianus, Pontoliu quod castellum scirent paruo muneri praesidio, uiribus & ingenio recipere conuenerunt. Longinquaque itineribus protecti, Piccininus noctu ad primum lapidem in conuictu uallium conuenit cohortem, Brisianus paruo comitatus pediatu, in solis ortu subiecta castello diripit suburbia: tumulus inde ab oppidani excoedito, praefecti illius praesidio nullas in propinquis Philippi oppidis copias esse explorati habentes, effusis tanquam in laticulos praedatoresque copias, portas pandunt: sustinet impetu Brisianus, & pugna sensim in portam relata, cum suos hosti adedum immixtos cerneret, ut simul omnes aut oppido excludi, aut mixtos illud intrare oporteret, nuntium dimittit qui aduocet Piccininum: nec tamen oppidanos tam diu pugnantem.
- C** do dilatare potuit Brisianus, quin intra portam de qua pugnaret eleuatis subino peditibus clauderetur priusque Piccininus aduolans opem ferret. Cum uero circa eundem in castellum etiam repugnantem cognoscere pugnaret oppidani, Brisianus saxo tumi demisso ictus interijt: cuius cadaver magnis precibus impetrat Piccininus asportari, iuxta illi ex Christiana religione perfoluit. Accepta apud Macodium clade intellecta Philippus, effusum gestu omni trepidus erat, tamen cum saluti duobus cetera dixerit salutem participandem, multa pendens in diluuijs adhibuit ruinae impendens remedia, quae antea contempsisset. Nam & communem sibi Venetoque hostem Sigismundum Boemum, occidentalem Romanorum Imperatorum subsidio implorauit, Brunorum Veronensem Scalligerum, qui Venetos Veronam tenebant acerrimo prosequere odio, in Italiam cum exercitu dimitti postulans, & cum Amedeo duce Sabaudiae datus Vericellis primariae regionis ciuitate pacem occulte constituit, & apud Romanum pont. Martinum quicquid qui sibi afficeretur institit, ut si socijs populis pacem quibuscumque posset conditionibus imperaret. Quam uero Philippus ingenio conabatur, tantumde impugnabat, ut plerumque facere est solita cum ceperit fortuna: quod eum solida aderat spei, ductores ex suis nonnulli paruo post commissam aduersae pugnam tempore diem obierunt, Angelus Perugulensis, Fabricius Capuanus, Siccus Montagnaneus, Antonellus Mediolanensis. In qua infortunij re pestatae benignitate usi est secunda fortuna, quod Zaninus Riccium subitum, quo uteretur indignissimo consultore, Tunc in eam quaedam pacem pronus potest Martinus cardinalis sanctae crucis ei deputat muneris, cuius uocauit suasionibus collectis apud Ferrariam patris utriusque orationibus, uariam consiliis non partibus ipsa bello contendebat modo, sed socijs inter se populis mentis esse. Florentini namque bellorum diuturnitate fessi pacem quaecumque offerebant amplectebantur. Sabaudiensis dux qui rediisse in gratiam cum Philippo dissimulans, oratores & ipse miserat, quae peteret Philippus parum ob honestate mutabatur: Veneti quoque hinc uictoriae & amplitudinis spes impelleret, inde accepta impense detrimenta, quae per innotanda si illud intermitteretur a Philippo bella formidare suspectos redderet, aut bellum continuare, aut Philippi potentiam per fœdera imminuere querebat. Per eos sex menses quibus de paci constituenda contentiones sunt protraxerunt.

- A**ut perfidos male perdere, aut illis resistere, Bentiuoliis factis se uiserat ab amictis moniis aduocata, nisi magis perfidorum adulationibus. Quod dignissimum fide testimonium euidetissimisque indicijis credidisset. Erat forte tunc Bononiæ summus uir & egregius Rom. ecclesie cardinalis Nicolaus Abbergerius, tituli sancte crucis, qui pace, ut ostendimus apud Petrasam constituta, ibi resisterat, rebus sane ecclesie consulurus. Is quoniam Bononiensis esset ciuis, rem à multis cõpètam quæ propè uulgata erat legati edocet, oratque, ut cautus palatio se contineret, nec quenquam admittat inexploratum, fore praefatus, ut si saluus ipse palatium retineret, Cannitali & Zambecarij nullos concitaret motus, ueriti ne hostibus suis Bentiuolijs se potentioribus arma publice permittantur. Dies aduenit Kalend. Augusti, qua die promiserat legatus Carolum Ghislerij militibus insignire: cuius rei causa cum omnes ciuitatis primores de more acciti palatium ingressi essent, subsecuta est familiarium multitud. Rogatus ad pompam cardinalis sancte crucis nedum accessit, sed legati paries supplecturus, Maltrauersios Bentiuoliq; omnes accessu prohibuit. Postquam uero laudationes plurimæ in cõuentu fuerunt habitæ, in quibus oratio militi destinata, tollebat in coelum legati uetus, conuerti cõtra ac itauerant cõcupita perficere destiterat, ueriti quicquam insidiarum sibi à Bentiuolijs, quos accuratè accitos cernerent abesse, profectiq; palatio cum patefactam esse cõiurationem suspicarentur, maturandis censuerunt, & sole iam in occasum inclinato arma corripientes, subiectam palatio prætorioq; aream occupauere, praelio illic conseruato milites legati à multitudine repressi, sese intra palatium receperunt. Conuenerat eò armati Bentiuoliorum Maltrauersiorumq; factionis plurimi ciues à cardinali sancte crucis subsidio missi, quos cū legatus dimittere noluisse cõiurati perfractis palatii posterioribus ingredi conabant. Sed repulsi conatibus destiterunt, uiamq; in aream exitus omnes obice muniuerunt, expectantes si forte Seuerinas quæ cõsolum in agro expectantè admonuerant in tempore aduenisset. Is enim stipendio, ut diximus à legato dimissus in agro Bononiensi sedebat, simulans pecunias à Venetis, quorum stipendia sequi promiserat expectare. Vocatus autè à coniuuratis accessu abstinuit, quoniam Nicolaus Tolentinatense timebat, qui ex Lombardia in Hetruriam accessurus in agri Bononiensis finibus morabatur. Ea fatigatus expectatione Baptista, & quia uideret rem partim ad uota succedere, Baldasare fratre sacro, remulorum numero quoniam extimasset maiorem, complicit uerò minore singulis apparere horis, tempore, quæ est astutia, sese accomodat. Et postea die legato fraude circumuictio palatium ingressus iussit populi dominum ab immissa multitudine acclamari, legatoq; direptam suppellectilem diuissimam deplo-ratè electo, & magistratibus, Antianos uocauere, creatis, Seuerinas cum cohorte praedictis est acceptus. Rebus eò loci adductis, omnia agri oppida castris, Petrio, Bolognesio, Plebeio, & Cetero exceptis, sese sponte populo dederunt. Rescivit interea cardinalis sancte crucis effrenos debacchantesq; libidine Bononienses, Plebei & Ceteri, quæ castella ipse per episcopio teneret praedio potius auditate, manus in eum uolentes inijcere cõtinuasse. Quamobrem monachi uestitu suo dissimili indutas, falsis portarum custodibus, Motinæ sine comite emigrant. Titubant illico Romadiola, rebellassetq; cū Bononiensibus ea pincta, nisi magna assuisset diligetia Dominicus Capranicensis electus Firmanæ ecclesie episcopus, cui Martinus pont. Romanus acceptas à Philippo, ut ostendimus Forum-litium & Imolam ciuitates dederat gubernandas. Is namq; non modò satiscientem Imolæ tumultum compressit, sed circumferendi arma recipiendis Petrio & Bolognesio castellis, populo Bononiensi obstitit, copijs fretas raptim undiq; contractis, quas Carolus Malatesta fidelissimus ecclesie & pot. in Arimino uicatus sibi misit. Erat, ut diximus supra, morum Bononiæ principio in agri Bononiensis finibus Tollentinæ, pace sociorum Veneti & Florentini populorum cum Philippo constituta, Florentia accessurum quem quia requisitus Bononiensium sequi stipendia recusasset, improbitus impetisse Seuerinas, pugnaq; pro tempore acriter est cõferta, Seuerinate ob prædam impigre urgete, Nicolao ob salutem uirtutis resistente, tandem quod afolet, minore maior pars superauit. Nicolao enim cum pueris equorum uelocitate frenis, fuga prolapsa, Seuerinas ingreditur equorum armorumq; & impudentiorum prædam perduxit Bononiam. Per id temporis Florentini Castellone sunt ponti oppido, quod sub Apennini iugis, uallem Anomoni in Romadiola claudit. Possederat illud Romanorum pontificum permissione multis ante seculis gens Mar-

freda, & superiori bello Philippensi Ludovicum Manfredū, qui cum eo oppido in Florentinorum partibus fuerat, quia Philippo copulisse insimulatus erat, Florentini in carcerē coniecerant nec tamen propterea Florentini aduersum id oppidū natura loci munitionibus quicquid molesti prius intentauerūt, quam pace sua cum Philippo, ut ostendimus, firmata uiderūt rem ecclesiae per Bononiā rebellionem in Romādiola turbantē. Igitur Tollentinas facinore parato Bononienses elatione ceruicē rem suā gerere acceperūt. Sed pontifex potentatus ecclesiae uires exiens, cōtractis undiq; copiis sex milia mercenarij equitatus, pedatus quatuor milium, florentē immisit exercitū, & provincie gubernatorem electum Firmānū, Iacobum Caudolā praefecit copiis exercitijsq; doctore. Militauere in eo exercitu Michelotus Attēdulus, Nicolaus Tollentinas, Gatta & Erdolin, Andreas Serranus, Frāsciscus Piccininus, Ladislaus Guinellus, Sācius Carillo Hispanus, & minores aliquot equitum doctores: ex centurionibus uero Riccius Mōtrela renlis, Vetus Cūsternēsis, Venerius Barbianēsis, Galassus Virtanēsis notiores fuerūt. addidit etiam pontifex castris Antonū Bentiuoliū, cuius ope & gratia, agri oppida nullo cum negotio sunt recepta. Bononiensibus etiā pōtifex sacris interdixit ratio ea fuit, ut omni diuinarum rerū beneficio risue & ciuitate interessent, pro potido & abiectio ab ecclesia mēbro haberentur: eademq; labe inquinados censuit eos, quicunq; ex alienigenis auxilio Bononienses aut ope aliqua prosequerētur. Esti uerō qui in eā ciuitati rebellū studiosi, spiritalem sententiā ea peruicacia spernebant, qua dominium pōtificalis abiectiō, maxima tamē populi pars paruit interdixit, nec erat ea ratio, & propter multa quae cōmmittebantur nefaria ciuitatis forma, quippe in qua occiderentur multi, relegerentur pluri, omnia ubiq; latrocinijs foedarentur. Vastabat interea seracillimum cultissimūq; & frequentibus ornatū uillis agrum pōtificalis exercitus. Qui quā perpetua hyeme perseuerasset in castris, nullū ad sexū lapidem reliquit domū, quā non urī si fundamentis sustulerit, uel tegulis assensibusq; spoliauerit, quae ex materie calas stabulūq; quibus in oppido est usus, sibi unusquisq; exaedificauit, domorū laetitia, uineta cōsuq; tendo in circuitu successa miliaria aequalis, uel propē superasse creditū est: quandoquidē agri Bononiensium pars illa arboribus uitibusq; in quincuncē redactis opera erat, & partim calis extructis, partim pellēdis igne frigoribus, illa dissipant necessitas cōegit: pugnari est illi quādo pro ipsi moribus, quae scādetes Bononię extorres Bētiuolio studio urbe potui essent, si integra affuisset in castris ductorū fides. Binis item castris uno ad pōtū naturalium, Carticellam uocāt altero in prominente ciuitati mōticulo ad magnę manū dei edem obfessa est Bononia. Tandē anno utrumq; exacto fessū Bononiensē ciuitatē ambra potius quā re pōtificali dederunt: pacti namq; Antonium Bentiuoliū cum studio, sicut ante fore exulem, sua creandorū in urbe magistratū pratore excepto, & ciuitatis pari cū pontifice praesidio tenendae, sibi reseruantes, cetera illi permiserūt. Lucido comite cardinali Romano, ad eam legationē missō pōtifex copias penē omnes dimisit. Quo in tempore quā uita esset sanā, Carolus Malatesta, uir, ut supra ostēdimus, ingens ciuitate, reliquisset nepotes, Nicolaus Tollentinas, qui familiarē afficeretur tūda per totos annos, & Florentinā, nisi ita tunc fuisset in Italia ab armis quies, periculoso exiplo tumultuarii sunt. Nā quā Florentini exhausti pecunijs proximo bello grauiora subacti tributa imponere statuisent, uocatos ad se ex singulis ciuitatibus oratores, impolitū omnia accipere recusantes apud pratorē teneri iusserūt. Erantq; eum in locū coacti similes Aretini, Pistorienses, Pisanī, Volaterrani, & Cortonienses. Eorum unus Volaterris oratōis cui iusto fuit nomen, temerarium facinus est aggressus: namq; miles praefatus de inuria Florentinorū, qui acceptas principio in societate ciuitates, parum duxissent in seruatiōe redigere, nisi eas pecunia exhauriant auarissime imperata, ceteris fuisse, ut referēdi municipibus suis quae audiissent simulatione dimitti impetrarent & in patriam reuerterentur: futurumq; dixit, ut consilia asserere solent salubria tēpus amentes tunc imprudentes, quid opus factū sit, instrueret. Dimissi eodem momento omnes isti exasperati animo iustum nō satis recte de seruanda Florentino populo fide intellexerāt sentire, quid tamen molirentur ignorauerunt. Is in patriam reuersus multa in Florentinorū animis crudelitatemq;

- A delirantemq; apud ciues publicè est inuectus, inde pauci ciuium quibus esset sanguinitate aut amicitia cōiunctior cōsiliū aperuit, & multa de ciuitatū oppidorumq; Florentino subiectorum consensu mentitus, rebellionem Volaterranis imprudētib; persuasit. Armis itaq; primorib; correptis, multitudine tribuni odio per se cocita ad primos clamores, & ipsa furens accorrit, eiectionē nō sine cōiūto Florentino populi magistratib; Volaterrani libertatē publicè acclamauere; tum creati ex populo magistratus nuncios qui Herulescos ad libertatem exemplo suo capessendam concitarent undiq; dimiserūt. Sed cōtra se lusus futurum prædixerat, quicunq; ad eam pertinent urbem Herulaci, tumultu exaudito populariter accurrentes, inuentos in agris Volaterranos ciues cum agrestibus capiant, nullaq; diripiunt, & præda cum capitulis domum remissa, rebelles in oppido obfederunt. Interea acciti undiq; Florentinorum milites per prouinciā in hyberna dispersi, & libitanti ex oppidis collecti, castra undiq; ad iusti belli speciem sunt intenti. Anxios tamē ex res reddidit Florentinos malis quippiam periculi à subditis suspicatos.
- B Quare leniendis Volaterranorum animis priusquā aliud excitaretur incēdium, aut notum eo extinguendo impensam fieri oporteret, oratorē ad eos mittunt Pallantē Sirociam Honorij filij, præstantem equestri ordinis ciuem. Iam Gambasem delatus oppidū, accitos ad se magnis sollicitationibus Volaterranorū oratores, qui tamen publico ciuitatis consensu accesserūt, facilliter in sententiam adduxit, ut iusto scelere autore necato, inuitam populo noxam delerent, eorūq; pacto redirent cum populo Florentino in gratiā perpetuo durantū. Reuersi in urbem oratores, ciuib; pauidè percussū ad eos cōsiliū tibus, pratorium ingrediuntur, quō postremus ferme omnium lusus accessit, tum oratores temeritatē illius palli & in facie inculcarūt, qui perfidia & malignitate plenus mendacia exaggerando mēdacijs, populum in id calamitatis perduxisset amene: nec prius uerbis finem fecerūt, quā in peridum stricti gladij delati sunt, & populi ultro profecutum, ad placidos peridū hominis sanguine Florentinos impulerūt, luto multis cōsollo uulneribus in publicum protracto, Volaterrani sese Florentinis permiserūt. Apud
- C Bononienses uerō etsi inerat legatus cardinalis, nulla tamen solito melior erat animorū quies, quin factionis tunc præuictis primores Cannetali & Zambeccasij, alterutrū pariter tēgere tentabūt sed eum aduersam factionē ipsi id expectare animis intellexissent, Florianō & Losio Grissonibus, qui essent utriq; affines, sequentibus in gratiā rediere. Quod uerō legatū qui ortas à principio inter eos discordias, de in dactis aluerat, huiusmodi redintegrationem animorum suspiciōsam docturū sciret, scelus aggredi cōstituerunt horrendū, per quod & legatū & aduersariorum uiribus enervatis, tui redderentur similem nanq; recens constitutū cum aduersa factione pacem desinasse simulacres, opti mos quoq; nulla etiam ciuitatis munera obire solitos la conciliū per uiatores uocāt, selectosq; ex ipsa meliores, nihil suspiciōis habuitos rogandū in cōcilium cōciuib; nuncios emittūt. Fuit uerō animus triginta numero ex poitioribus, quibus cum uel minima intercessisset simulas, occidere: sed cōpertum est postea multos qui bonis conciliū uerbis sese patereūt adduci, retrahētib; filijs uxorib; suis, mala semper ab aduersarijs formidantibus sese domi continuisse. Sex bonis allecti uerbis accesserunt, Eganus Libertinus, Nicolaus Malucius, Bagarottus Blancus, Massius Caluus, & duo aliq; præstantes uiri. Eos quamprimū aulam concilij fuerant ingressi Florianus Grisso summum Vexilliferi magistratū gerens in remotiorem palatij cameram descendere iussit, qui in spectante, & carnificibus subēte Ludouico Cannetulo trucidati fuerunt. Aliuerā tamē suo insōntio in spectandū eiusmodi caedibus ciuitatem, solito mortuorū ea reddidit crudelitas, omnibus cum ceteros, tum maximē Eganū præstanti indole adolecentē, inopinata indignaq; obdione cōsollos esse ingemiscētib; suisq; euestigio per urbem à nullo indicitū magistratu ferale iustitū, quale nullū in ea urbe uisum ante fuerat uel audiditū. Abiere uerō quaquaueram incensibus etiā noctu delapsi ciuiū plurimi sanguinolentos peridissimorū ciuium gladios formidantes. Et legatus eo decernitis facinore, omnia illos qui tanto sese efferauerāt flagitio, in se esse aulicos timens imolauit scelerē. Quis autē tunc erat Bononiensibus cum Romano pontifice, solo nomine pax, talem propemodū socij populi & Philippus Mediolanensium dux inter se pacem seruabant.

Namque præter finium Bergomenſis ultra Abduam & caſtellos Cremonenſis agrorum: Et quæ Philippo cū Venetis erant contentionis, occipit excludere a pace cōſcripta, ut inquit hūdimus, Fregosios, Fiſchor & Maleſpinas bello agitare, Genoëſibus primo, de poſtea Piccinino cōtra illos ducere iuſſus. Aſſate eſt quæ primū facie pacis annum eſt tecum, Franciſcus Spinola Ottoboni filius cū ſubraiſo exercitu ex Genoa contracto, Segellinſula & Monelte caſtri, quæ loca Fregosij tenebāt ſurto aggreſſus recepit. Caſtra uero portus Delphini cui Fiſchorū inerat præſidiū expugnavit, uenietiq; poſt cum exercitu Piccininus, mōrana Fiſchorum caſtella nullo manū facili occupavit, Caregā, Turſiam, Montobiū & Sauiagnonū ducitq; exinde copiis in Ioannem Leſium ſa milie Fiſchorum primariū uallem Tarſi, Variliū & caſtra Pontiſculo ſubiecta, nullis diſſimiliſq; obſecuit oppugnationibus pari quoq; oppugnationis ardore, multa Laurentiſiſue Toſce regionis Maleſpinorū caſtella ſubegit, & comites quibus Peregrinis erat cognomē, Placētinos incolēſes Apēni colles, alii cōtra ſœdera captos necauit.

BLONDI FLAVII FORLIVIENSIS HISTORIARVM AD INCLINATIONE Romani imperij, Decadis tertiæ, Liber quartus.

AR etiam per id temporis animorum inquietudo Florentinis erit, & quæ bello ſeſſos ſuperiore oportuit quieſcere, impuſis eius urbis inſormantia in motus principio quidē paruos, ſed ut prudentiſſimis apparebat, minores futuros, bellumq; ſathidēs undiq; inuaduros. Paulus enim ex Gumiſia gente Lucenſis, quam ſibi doſole quæ ſuit patris tyranidem triginta annis magna gubernauerat prudentia; in magnis enim qui per ea tempora Italiam uiauerunt turbibus eam ciuitatem in pace tenuit. Iſ neque adduci unquam potuit, ut bello contententiam parti cuiſpiam adhaſerit: neque largitione ſumptuſe abſoluit, uertendis prædonum cohortibus exercitiſq; qui ob diſtitarum ſanam inſuper abderent. Omnium uerō, quos in tanta quietis diuinitate perſulerit, moleſtiſſima fuit Braccius Montonenſis, qui inſtigante populo Florentino agrum Lucenſem prædatus, non prius illo excedere paſſus eſt, quam ingenti donatus pecunia, tributum Florentiſuper in quottannis Gumiſium ſecit. Inde ergo occasione ſumpta, magnate Florentini, Nicolaum Bracci ex ſore ſeella nepotem ſibi militarem ſubornauit, ut ſeſe ab eorum ſtipendio dimitti poſtularer, Gumiſioq; per ſimulationem ueterum auunculi cum illo inimicitiarum inſerens bellum, tributa repoſceret intermiſſa. Nicolaum igitur adoleſcens impiger acerrimiq; ingenij, auunculo, cuius in ſe militari gloriam amaretur, quāmadmodum plerique dies multa queſtus eſt de populo Florentino, qui beneficiorum auunculi, & exhibitæ ab ſeſe ad eam diem operæ inmemor, nullam amplius diſis ſuz rationē habiturus uideretur: & tādē cū ſu penumero eſſiſſiſſet dimitti impetrauit, ac pecunia quam emeritis eſſet accepta, equitatus pedaturaq; quibus cum militare eſſet ſolitus adiunxit, quotquot Florentiæ repperit diſſimilaneos. Poſtquam uerō abeundi facta eſt copia, Lucenſem agrum improbitus deſcendit, mīſitq; qui Paulum nunciet ſeſe deſuncti auunculi gloriæ hæredem geſtorumq; conſeruatorem, promittentam tributa repetitum iure optimo adueniſſe. Conſternatus animo ad eius nuntiatiū Paulus, Florentinis epistolā ſcribit in eam ſententiam querimonia plenus, uillatam à Nicolao iniuriā ab illis qui ſtipendia penderent acceptam oſtenderet. Ipſe uerō diſmiſſum ſuo ſtipendio Nicolaum, quod in promptu foret, oſtendere reſponderet, & ciuitatis calumniā ornatis grauiſq; uerbis depuleret. Ex quo tempore Gumiſia intellexit deſtinatum in ſe a populo Florentino bellum, ſed interim uerbis dū quodq; pecunia exhauretur. Quamobrem filijs repellendo hoſti inſentens iſſe iuſſus, ipſe uero ad poſſidē Veneroſq; mittit, qui uiolatam pacis ſpem ſolēni ſua exhiberent, quod Florentinorū ſuperbiſſis inuulſitiamq; querantur. Apud Philippum uerō Genoëſiq; & Senenſes frequētib; nuncijs epistolq; iuſſit, ut opem ferrent, ut bellum ſuſciperent, in quo per Lucē ciuitatis opportunitatem, & ſuarum pecuniarum uim facile foret, Florentinos proximi belli damnis impenſaq; ad ſumma opum tenuitate reſtaſſos opprimere. Florentiæ uerō ad primum impetum a Fortebraccio factū nuntium, plebs quoniam magnam

A magnam confilia lateret, non solum Lucensis incommoda molestis non fuit, sed quod illa sine populi Florentini cunctis aut periculo incidisse existimaretur fore de accepit. futurum ita ut vicina ciuitas, intus extraxit tyrannidum lacerata, facile postmodum ad iungendum imperitiosum aut rem publicam administrare enotior, pars Guinili ob largitionis affectu. Fortebraccij audaciam tanquam suspitione doli a Florentino commisi non carituram damnare, pars iudicare oblatam occasione portionem urbis vicinam nullatenus omittendam, pars a nouis moribus a quibus maiora tempus, mala impedere prospicebant, contendere abstinendum. Sed cum interea militum multum stipendio facientium latronumque praedae inhiantium, magnus apud Fortebraccium numerus esset coactos, plurimique in agri cepisset castella, dilectis autem concupitis dediti urbis multitudine belli, ut rebellat, semiconfecti spes, & parua magnam negotio Florentinis populus bellum susceperat. Id cum ex more sanctum esset, legebatur ad Fortebraccium Senensis decreta, bellum quod sua sponte Guinilio insulerat, ut gereret in posterum pro populo Flo-

Brentino. Conscriptusque stipendio Bernardinus Vboldinae gentis Florentinae, patris dediti electa, vir impiger cum cohorte in castra missus: missus est & plurimus partium stipendia faciens, partim ex subiecta Florentino Heretia collectis, partim pedatantibus. Cunctis militum praestantissimum Romanum, Venetos, & Philippum silarum miserant inuicem, eorumque neminem subsidium operumque altam aliter nunciatum est, apud tremebundis suis ipsius exemplo Senenses, sedulo instat, bellum ipsi ostentent, quod aus Florentinos ab eius opprobrio auersum, aut Philippum Genuesensem in illos crederet impollutum. Facile uero fuit commotos animis in ipso belli initio Senenses impellere, quibus esset exploratum, Florentinos Luca in potestatem facta eandem exercitum, eadem arma non prius depoluitur quam Senas eam inuegissent. Magistratu itaque cui summa rerum est demandata, creati tentari placuit Florentinos, Venetosque per orationes: hos, qui mente animoque lauri siliu fore Florentinis bella uicinis per ambitionem opprimendis, ex bellis serenibus redire pergerat, si forte ostensum ab eis bellum, pacem Lucensibus dare posset, necubi laus

C sita fuit legatio. Antonio namque Petruccio, quae Senenses acri ingenio uisum miserat Florentiam, magna cum uerbis modesta est responsum, nihil populo Florentino prius intuisse, quam Guinilius ab insecta calumnia Fortebraccij in se impulsus, ad minas omniumque Italique potentatum in eos coniectandorum uelantiam proruperit. Veneti uero duobus qui ad se fuerat orationibus responderunt, eam populi Senensis libertatem cupere et suam esse Venetis, nihil tamen ad se pertinere quid cum socio sibi populo Florentino illi agatur, quoniam in foederibus pridem ictis pro Florentini socio Senensis fuerit ascriptus. Forte tunc factum accedit in Venetis eo admirabilis, quo duci reuerentia apud illos inuenerat fuerat ad id tempus. Andreas etenim Cotarens perperam phrenetis morbo laborans, cum praefecturae sinus Adriatici, quam ambire dicebat, spe ab omnibus desiliuerat, in adulescentem incidit patrisque in locabundis culpae repulsa illius in Fracesco Foscari principem reuertitur, adieceruntque nulla sibi obtinenda peritiam spe sub eo principe reliqua fore. In morbo ab fractura in grauescere, obrepatatus fuisse, ducem in faciem Marti ad ad rem diuinam decessit.

D tunc per secretioris alioque simulatione adiit, & oratoribus. Senensis, quorum princeps medius incedebat, modeste cedens, exiit quae nescie abscederat cypreisse pugione, uulnusque in gutture desiliu dedit, nisi oratorum alter eleuata imprudenter sonori manu occupare trahere aggressus male comprehensum auerteret, & ab gutture in genam praestitit deere coegissetque patrisque se sequebantur frequentes clientumque & apparitorum quae praecedebat turbas, eruentem circumstiteribus ducem, furiosos a fuga qui preceps paraerat retrahit, & manu questigio tructus de palatii senensis laqueo suspensus precipitatur. Fortebraccius interea Vboldinusque Guinili premebant minoribus quibusque agri castellis arcibusque occupatis. Senenses autem orationibus in partem reuersis publice priuatumque moris attendum sibi pipere constituerunt. Primum uero omnium Antonio Petratis impiger accipit atque etiam ambien datus est negotium, ut delatis Romam quas Guinilius misisset praesentis delectusque posset maximas haberet, curaretque milites Luca nauibus importari. Fecit id sedulo Petrus, odio plus quam Senensis in Florentinos redundans. Alios item delectos curauit Guinilius haberi Bononiae, ubi Rainerius Frolinus Perusia extorris, Ludouicus Canis

472
minoreſq; aliqui magno aris impendio conſcripti integrâ & dimidiâ corregeunt. E-
horrem. Apparebatur Guinſilium nullo etiam accedente ſeclorum ſuatore, rem ſuam per
ſe ſatis tuturum fore. Cum vero difficile ac periculoſum nimis uideretur, paucas huic
modi copias per Bononienses Mutinenſeq; Apenninum, cuius omnes ſalutis præſidio
tenueret Fortebraccius, traducere aliam tenari placuit uiam, quæ eſſe ſolga erat, diſſerit-
do tamen ab Lucenſi obſidione Florêtino ellicax credebat. Si namq; dextra ſecundi
Apennini colles diſceſſet Froſinas in loca quæ ab Aureolo Foroliuſi in Arretinos Cor-
tonenſesq; centuſuiginti paſſuum milibus poſſidet Florêtinus, aut multa cepiſſet oppi-
da, aut Fortebraccius Bernardinumq; ad illa tutanda copias ducere, & obſidione Lucâ
lenare cõpulſiſſet. Sed quâ applicata Aureolo copias deſecit, & copiaru quod erat re-
genarum capnra uiderentur, Rainerius ad Florentinos deſecit, & copiaru quod erat re-
liqui ſabſtata ueterioris protectionis ſpe breui eſſe diſſipatâ. Fuit ea clade Guinſilio ma-
gna, hoſtibus ſuo ex detrimento copiaru adactis, & ſpe ueterioris ſubſidii pecunia cõ-
parandi ea ratione ſibi inde preceſſa, quod poſſet uereri cogere, ne in alios incidere
brauſulent. Vrgeret uero aſperſum in dies obſidione Lucam Florentini. Nam cõ par-
tis ſingula oppoſuiſſent præſidia, cõmeatu quo oppidanos intercluderet, tũ ubi mor-
tis tuſſeſq; adactis ſolſe ſuperſilio bombardis quæſiebât, diſſiſſe. biſamq; caſtra pa-
te una Vbaldinus, Fortebraccius altera adiuncto ſibi Froſinate, operibus inuicem
erant, ſebant tamen crebre ab oppidanis eruptiones, & Guinſii filij ſtremu militum
obreuntibus, ciuitate quocq; Florentinu accerrime exoſa, certior, Lucenſi reuincâ, quam
Florentino capiendæ urbis ſpes conſtabat. Maximus etiâ Senenſis Petrus ſubſtata
Guinſilio copias, Cathelanis ex Hſpania piraticâ exerceat aliuetis mercede conductis,
qui tritremum ſex nauigio Piſanum portu adiacentiaq; hinc inde litora inſeſcit. Va-
que ſubſtata maritimus ſubuectionibus & in caſtris Florentinoru erat penuria, & illar-
meatu replida, Piſa, Florentia & alia Florentino ſubſecta. Hætaru oppida opoſit
exauriri. In ea obſidionis lenitudine, experti crebra, ſed debili eruptione hoſtâ For-
tebraccius Froſinaſq; ſpernabant. Hincq; ſolutori diſciplina cõtebant copias. Id cõ-
ſpicui incenibus oppidani ſelectis ex ciuitate impigris quibuscq; & mercentio præſi-
cati incenibus oppidani ſelectis ex ciuitate impigris quibuscq; & mercentio præſi-
cati equitatuq; adeſſe ſuſſa, duos mille armatos per nocte eegunt, ſub ipſum ſola ex-
ortum erumpentes tanta in Fortebraccio & Froſinata caſtra incubuerunt proceſſa, ut da-
cloribus in legem conuerſis nuſquam loci fuerit repugnatum. Venit erat ad magistra-
tus Florentini populi prætorium. Iſq; hoſtibus parietem ut percurrere obtundere
bus, de ſupremis ædibus opem uociferis ab exercitu elſagitat. Bernardino autem quib-
primu obſeſſos erupſiſſe uidit, aciem in parentem urbis portâ ducente, pedem mile-
rum Lucenſes, & bombardis quatuor in urbem raptim tractis, multiſq; abducit cum
præda multiſq; ſeſe intra moenia incolumes recepere. Cathelanis item cum oſſi Anſi
quandoq; ingreſſi, quando immiſſi per ſtagna & paludes lembis, agreſſes ammentis
Florentinorum abegreſſent, Liburnum ſunt delati, & namq; onerariis, quæ ſub ipſum
areem reducta fuerat, remuloſq; tractam, oppidanis areſq; cuſtodibus emere ſelectis
bus abduxere. At Florentini poſtquam Guinſilium neq; obſidione, neq; oppugnatione
nâ aliâ inuadit. Auferim namq; qui ſluuius urbem præterlabitur, quo tempore eſſi
immodicè in Apennino imbres illius auxerant, immittentes urbem ſubmergere ſem uo-
nati. Curauit id opus Philippus Brumaliſis ciuis Florentinus, maximo uir ingenio, qui ſo-
perbiſſimâ in ſacris Reparate ædibus formicæ abſq; cœrico ſubſtatrulo, ad ſummiſq;
perduci, primus edocuit & curauit. Is regione cõſeplatus, inſanti operis ſolſa, ab ſum-
miſq; alioq; cõra ciuitate eſt, perduxit ad proximos torretes, qui in Auferim deſcunt
ſluuii ipſi augebât, & curretes illius aquas impetu ſuo remorati in moenia reuocare
Aliaſq; ſluuini inferiori in parte claudendi, ut tumefacta alluuiâ urbem inſidaret, ſolſa
uorâ aſpectu Lucenſes, & aggerib. cœci muros cõportata populariter materia adactis
inorâ cœtes aquas obſtinato tridui labore à moribus repulerunt. Tandem q; aquas ad
ſummiſq; pductas, aggerib. ſuis inferiores eſſe cerneſet, liberatos ea ſolſitudine
ad aliâ

- A ad aliud facinus cōuerterit, & Fortebraccium Frontisatemiq; uidētes eo in spacio quod Ausuris alueū & nouos interiacebat riuorū aggeres castra habere, eruptione facta perfringunt opera, ut aquis patētes campos cōplentibus, aluiuo nouum aggerē muris additum destituerit, & castris mutatis copulsi fuerit recedere Florentinū. Appetebat idē hyems, & obfessis atq; obfidētib; a pāctis oppugnationib; quies erat. Senētes uerō, quos Lucensium opprellionis ireret cura, cum soli pro illis bellū suscipere nō auderent, Philippū Mediolanū ducem, Genuensēq; in id propellere satagebat: eorum namq; iussu Anronius Petrus Genā se contulit, & multis apud Genæ primores illis cōtra Florentinū instigandis uariē iocūctis accessit Mediolanum, ubi plerorūq; dies occultus fuit, a Philippo iussus, qui Venetos Florentinorūq; oratores Andream Contareniū Laurentium Medicem apud se habentes latere uoluerit, sese aut requisitum, aut spōse sua de afferēda Guinifio opē aliquatē cogitare. Quamprimū uerō intellexit Philippus, a Petrutio omnia quāuis essent spondēte maiora quantum esset aris quod Guinifius Sennib; bello possent impendere, illico in illud procliuū redditus, Francēscū Sfortiam admonuit, ut sese Petrutio facili exhiberet, dimittiq; obstinatissimē postularēt. Interea q; Philippus dum Sfortiam Lucensē dare studet, Venetos Florentinorūq; quod exploraturū adueniat magna uenhorū pompa cōtēdit reddere cētiore, nihil esse institutioni suæ contrarium, nihil desiderio aduersum magis, quā belli etiam uictoriæ propoliti spem habētis anxietatib; ultra implicari: proinde cōstituisse, quos habuisset ad eam diū dūctores bellorū, quo quisq; ordine meriti corpisset, missos facere, & pactione cum Petrutio clandestine iura, Sfortiā in publicū effere iubet, sese qui oīū delidolamq; Philippū pacē oiderit, Beneuentū patriam & regnum Apuliæ bellis cōtinuū nouis scatinis, petere cupientissimū, peroptatūq; a Philippo dimissum esse. Accipit illico emerita stipendiū ara Sfortiani milites, repetitū publicā admoniti buccina opifices, quas quisq; cohortibus crediderat pecunias, perplexos ea res animo reddidit locior belli popularios, quibus esset suspēctissimū Philippi ingeniū. Quoniam autē Sfortiæ aras & propoliti a tu Apulis, si eō se cōsulisset, spes maxīma ampliūdinis, ea similissima uero faceret, q; nimis ambo cupiebāt populū sanarum facile crediderunt. Venit itaq; quod iam adacenerat principio, profectus Mediolano Sfortiæ cohortes peditarūq; in Parmensibus cogere simulans, sub primis Apennini collibus subsedit, adueniensq; dimissos de in dūctū a Philippo diuicatum milites cohortium, in eamūnem, ut dicebat, fortunam accepit. Cōueniunt ad eam Veneti & Florentini, populari ac Guinifii oratores, hi ut dissimulans properaret, & necessariā laborātib; opem ferret, illi ut a Philippo dimissus, ad sua conduceret stipendia cōsentiēt. Fouit eos parī spe Sfortia, quousq; Philippus Venetos confusus quicturos, quippe quos intelligeret nihil ab eo suspicari cōtra scēdera faētū esse, fecit traducēdi in Hetrūtiā potestatem. Tertium Sfortia in Parmensibus exegerat mēsem. Quo in tempore Florentini Venetos renouādo bello duos renitentesq; uidentes, nouissimam Philippi machinationem intelligere dissimulabāt: attamen delectib; q; maximis onerosa habētis impēda & castra auxerūt Lucensē, & salua Apennini Parmēses a Lucensibus diuicētes, frequēti ubiq; praesidio obtinebāt. Sfortia autem Pōtremulano salua cum tribus paratissimis cohortibus peditibus octingentis traiecit in Ligūtinōs & prima in Cartagnanę uallis summitatibus fecit castra. Ibi Fortebraccio salūtib; arcēti cōgressus cum facile repulit, & aggressibus Guinifio studiōsa castella dedētib; Cartagnana ualle illico est positus. Tum Florentini eum tanquam imbrem supēne imminētē declinantes, soluta obfidione Luca in ripa fracte collē, qui medius Pīas inter & Lucam natura loci esset munitissimus exercitum reduxerunt. Deductis in cāpos copijs Sfortia non prius urbem Lucam intro duci est passus, quā oppolita portis Horenēinorum praesidia, magno expugnata militum Lucensiumq; ardore recipit incendit. Ingressum urbem oīans excepit Guinifius, quod tamen ciuitati obfidione perpeisse diutina grauis esset exercitus, in hostem duci placuit. Cūque essent qui castris hostium castra contenderent conferenda, Sfortia in Pistorienē, eo duxit consilio, ut in destituta militum praesidio frequentiq; uicia & Castellis regione duxeret exercitum, simul hostes coactos in ripa fracta copias auertenda a Florentino agro uisitate compelleret superare. Appulsi itaq; Bogiano copijs Ladualio Guinifio Pandi filio comitante

eomitante castris cinctis, cuius suburbia in expugnata & præda milibus exposta in-
 cēdit inde castris ad Piliæ moenia metatis, oppidi omniū regionis opulētissimi illo bre-
 ui positurus uidebat, cum subitis derepente signis retrocessit. Multiplex illius recessus
 Sfortie fuit causa, quæ altissimè repetita edocebit, id bellum maioribus quæ illo ap-
 paruerint tempore machinationibus gestū esse. Expugnatū, ut ostēdimus prædictis quæ
 Florentini Lucensium opposuerāt portis, Sfortia ingentē pecunie uim, & secūdi seme-
 stris foderum innotuētē petere cepit, & cum Guinifio respondere distulisset, eadē
 ille postulationes apud Bugianum fecit: fuit uerō in concedēdo tardus renitēti. Gu-
 nifius, ægre enim id impendū faciebat, quippe cui assueto quieti & seruādis frugalitate
 opibus, multo minor esset opinione omnium auri cumulus. Interim Florentini ingentē
 pecunie uim, & continuandā in annos stipēdia Sfortie offerebant, ad eamq; petitionis
 modestiam descenderāt, ut si etiam sua recūsaret stipēdia, saltē institutū in Apuliam
 continuaret iter, ingentem aris summā in prēmium ab se uinētisq; uaticum habitum.
 nec tamen ideo abstinēbat, quin Guinifio suadere conarentur, ut Lucā in Sfortie pot-
 tatem breui futuram, secum permutaret, castra pleraq; in Romandiola & auri summā
 in prēmium percepturus. Quæ cum reuocasset a Guinifio Sfortia, renūciavit Philippo, &
 uerō prius damnare coepit hominis auitiā, cui nō fuerit satis fortunatū & capis pe-
 riculo liberari, ut liberaticeis etiā copias alieno sumpta ali quæsiuisset. Quare his auidis
 riculo liberari, ut liberaticeis etiā copias alieno sumpta ali quæsiuisset. Quare his auidis
 quæ Sfortia renūciauerat, magnā de Guinifii fide suspitionem coepit prae se ferre. Ti-
 demq; Petrii uerba, de ingenti illius gazza multorū sermonibus saepenumero con-
 mata uoluentis animo, ab indignitate & suspitionibus in odiū est cōuersus, & tamē illi,
 quibus uidetē indignitas diuini, statuit spoliare. Sed cum eam ob rem si incantū esset
 intentata, infamiz labem, & simul belli a Venetis renouandi periculū imminere cogno-
 sceret, consilium cepit in quo & utruq; uitaret in eodem, & Sfortie exercitiū di-
 lum secuti cōsuleret opulentis. Admonitos namq; eius consilii Sfortia, & Senensem Pe-
 tritium tubet quamprimū aliquid de Guinifio apparuisset suspēctæ fidei indicia, rati-
 rent ne quid afferret hominis auitia detrimenti: & Sfortia Florentinos postmodū pre-
 cunia quam offerebat exhaulluras inde abiret, inducias in aliquot mēses pactus. Flo-
 rentini autē per id temporis auertenda quā timuissent ex Lucensi bello calamitate ingenio
 uiderant, & licet magnis, ut ostendi, sollicitationibus Sfortiam Guinifiamq; coniti el-
 sent ad partes suas pellere, illis tamen in odium inter se diffidimq; adducēdis, spoli-
 las disseminauerant conficiat, tanquam serio missas, quarū quæ ad Sfortie manus per-
 ducebantur de feedere cum Guinifio propemodū icto, quæ Guinifio tanquā ex impro-
 uiso offerebantur de sua urbisq; prodicione, quā breui facturus esset Sfortia, cōinebant
 uerō simillimas rationes. Interceptis qui has perferret literas, Sfortia Petritium ut con-
 stituta inter se ocyus exequat admonet, qui aliquot ex ciuitatis primoribus, rerū noua-
 rum, ut nouerat cupidus, ad Guinifium in arce diuersa rationibus conuenire iussit, utri-
 num nihil tale a Senensi suspicatum, cum altero filiorum comprehendit, & arce postiq;
 urbis nouo munitis præsidio, Sfortia admonuit, ut quod impigre fecerat, Labatū Gu-
 nifium turmas genitoris in castris ductantē sibi datis custodibus mitteret carcerandū.
 Eo itaq; Lucam perducto, cogantur ad capeendū rem communem Lucenses, & con-
 stituta euestigio reipublice forma, designati magistratus, ingentem Guinifii gazā, multa
 tamen opinione minorē sunt partiti: pecunijs namq; a Philippi populisq; Lorensi quæ
 floribus, ex arce in arerum coportatis, sopelle illis partem Petritio, quicquid fuit illi
 quum, & arma equosq; Sfortie permiserunt. Facturus ergo satis Philippi cōsilliorum ra-
 tionibus Sfortia, ut protectionem in Apulos destinatā Florentinis suaderet, Senenses li-
 teris nūciisq; terribis exorauit, castra redderent, Racicofinum altiq; Sfortie genitor,
 quo tempore apud Beneuentum carcere tenebatur surrepta: alioquin fore committiturū,
 ut in ex, quam in regnū Apulie instituisset protectione, illos male multatos, plurima uel
 inuitos cōpelleret exhibere. Dumq; eam simulat protectionem, Florentinos incipit ex-
 audire, & duodequadraginta auri milibus quæ genitori Sfortie populus debuisset Flo-
 rentinus acceptis, Mirandulā cōcessit Lōbardiz oppidū, pactus autē sex cōtinua men-
 ses illic moram trahere, aut si prius abscedere statuisset in Apuliam se cōferre. Lucenses
 uerō profecturus uel ea ratione consolatus est, quod byeme imminente in qua ciuitas

Atem commesto exhaustis, legio sua affectura erat, praesentis belli rationibus cōducere, & hostem dissoluēda iuxta magnitudine grauium identidem exhaurire, & suae legionis equos pabuli penuria si hic petita os reficere polleat sub ipsam uenis principii affluere, & renouato bello rem illorū ad uota cōfirmare. Petrusque enī & ipse Lucae profectus Quinilis genitorem & filios Genū, & inde Papiam perduxit ad caeceres. As delituit Sfortie praesidio Lucenses, & si Philippi spe aiebant apud Florentinos magnis precibus insisteret, ut liberatum iam populum, uentis quae ante oppressionem a Quinilio factis sibi cum illis haerēt libertatis foederibus, sociam amicūq; reciperent. Sed Florentini maximo & ciuitatis facultates exuperante impēdō undiq; copias cōtraxerant, quibus ad motū sperauerāt alibi, & omnigenū rerum inopia laborantē Lucam cōficere. Quā ratione copijs quo die Sfortia Apenninū traiecit ciuitatis Lucę portis inuētib; obiectis responderūt, Non esse eandem Lucensibus, quae olim fuerat libertas, sed factionē nouo addictam tyrāno, uel in ea potiri, proinde si urbem in Florentini populi fidem siue ullis dederēt conditionibus, futurū ut sese sentiant optima donatos libertate, quī populo sanctissimis utenti libertatis legibus, parere libētes animi induerēt. Renuitit conditionē Lucenses, & Florentinus urbem circumfēdēs praesidia primis munitiona potius opposuit. Tum Philippus cui exploratū esset, Florentinos pendēs tanto exercitū stipendijs, adeo exhausti ut breui ad extremā rerum exiguitatem uiderētur perueri, nouo illos bello Genueis implicauit. Hi namq; Lucensibus in fidē protectioneq; Philippo subire acceptis, Lauretis & Petrasanctę castellis praesidia imponere, & milia Florentiam Venetiāq; oratoribus curauerūt hos quid animi aduersum se habuiri essent, nūcino & sepe alijs foederato sibi populo Lucensi opem lauros interrogari, alios uerō ne cōmissum fidei suę Lucēsem ultra laderēt admoneri. Veneti nulla uel uerborū circūctio ne responderēt, se quemadmodū urbem Lucam nulla ratione aut oppugnare, aut protegere Venetorū interitū, ita nullatenus quis protegat oppugnetur curaturos. Proinde si Genueis in ea quam cum Florentino sibi futurū suspicarentur intendētiue belli dimicatione, Venetos non laesisset, pacem amicitiaq; ex fœderum formula, ut antea statuerat. Florentini uerō cū nimis uera oratoribus respōdissent, elatos natura uisus dimissurus furentes. Illis etenim multa de Genueis moribus, magni animi, & erga fœdus fideiq; sepe cōmissos pietate praefatis, & quid animi erga Genueis populum Lucam urbem protegere dispositū haberēt Florentini interrogantibus, respōdū paucis exornatus, populi sententia uexillifer insisteret qui summus est in ea republica magistratus; Non esse liberū Genueis, cui aut talia querere liceat, aut querenti cōueniat serio responderi. Absentes rapidū oratores, quacūq; incedebāt in obuiorum faciem, futurum propediem dicebant ut malo edoctus suo intelligat Florentinus, seruat ne an liber sit populus Genueis, oratoribusq; in patriā reuersis, destinatus antea eidem bello Picentinus, ex castellis reuocatur, quae illi in Lugulica orientali Genue Riperia ostēdimus expugnasse. Florentiae autem nouus accuratissimūq; habitus est delectus, in quo praeter minores peditem equitūq; dūctores, Guidantonium Vrbinate unum, alterum Fauentinum ecclesie uicarios conscripserunt. Fauentino autē, qui esset in remilitari exercitatio, quadringentorum supra mille, Vrbinate, quem ad funonū dūctorem exercitus creauerunt, mille equitū stipēdia attribuerunt. At Veneti accersitum Lucā Genueis Piccinum audientes, penē in id roerunt bellum, ad quod pridem a Florentino maximū precibus trahebantur; placuit tamen priusquā quicquā intentaretur noui, Philippum cōmonetere, maiora ab illo contra fœdus actum cōmiti quā quae diutius pati possent aut oculis cōsueuissent petransire. Ad quae Philippus per oratōrē respōdē, nihil esse, inquit, cui fœdera ab se uolueri tam cōstanter deberēt affirmare, si Genueis Piccinum, si Laurellanam aliōsue ex suis populo optimē de se merito possidēt, & propria impendēt ira nō prohibeat militare, facile tolli & ueritate ipsa eueri, qd illi arguenda fœderū uiolatione in primis supponat fundamentū; quae cūq; scilicet Genueis Philippo subditi aggrediuntur, in Philippū accepta dominū referendū, quāuis & liberi aliqua ex parte sint Genueis, & bella pacēue ex arbitrio sibi querere per eas possint cōditiones, quibus se illi a principio dediturunt, docere id multa, & uera formū deditōnis, quā tunc orator ēlinu prolatā exhibuit, nō obsecro, nō falso illis

argumen-

comitante castris cinctis, cuius suburbia ut expugnata & prædæ militibus exposta in-
 cēditur de castris ad Pissam incerta metata, oppidi omniū regionis opulētissimi illo bre-
 ui positurus videbat, cum subitā de repente signis retro cecidit. Multiplex illius recessus
 Sfortie fuit causa, quæ alioquin reperta edocebit, id bellum maioribus quæ illa ap-
 paruerint tempore machinationibus gestū esse. Expugnatis, ut ostēdimus prædictis quæ
 Florentini Lucensium opposuerāt portis, Sfortia ingens pecunie uim, & sedūi seme-
 stris forderum inuouationē petere coepit, & cum Guinifio respōdere distulisset, eas-
 dem postulationes apud Bugianum fecit: fuit uerō in concedēdo tardus reuētisq; Gui-
 nifio, argre enim id impendū faciebat, quippe cui assueto quieti & seruādia frugalitate
 opibus, multo minor esset opinione omnium auri cumulus. Interim Florentini ingens
 pecunie uim, & continuanda in annos stipēdia Sfortie offerebant, ad eamq; petitionis
 modestiam descenderāt, ut si etiam sua recusaret stipēdia, saltem instituti in Apuliam
 continuaret iter, ingentem aris summā in premium ab se itinerisq; uisicum habiturus.
 nec tamen ideo abstinēbat, quin Guinifio suadere conarentur, ut Lucā in Sfortia pote-
 statem breui futuram, secum permutaret, castella pleraq; in Romandiola & auri summā
 in præmium percepturus. Quæ cum reuēisset a Guinifio Sfortia, renūciante Philippo, uerō
 prius damnare coeperat hominis avaritiā, cui nō fuerit satis fortunatū & capiti pe-
 riculo liberari, ut libertatē etiam copias alieno sumptu aliq; quēsiuisset. Quare his auitis
 quæ Sfortia renūciauerat, magnā de Guinifio fide suspiciōnem excepit præ se fene. Ta-
 demq; Petri uerba, de ingenti illius gazæ multorum sermonibus sapienter con-
 mātā uolens animo, ad indignitatē & suspiciōibus in odiū est cōuersus, & tantis illis
 quibus uidere indignus dūm, statui spoliare. Sed cum eam ob rem si incautus esset
 intentata, infamitē labem, & simul belli a Venetis renouandi periculū immittere cogno-
 sceret, consiliū cepit in quo & utruq; uitaret incommōdū, & Sfortie exercitiū li-
 tum securi cōsularet opulentia. Admonitos namq; eius consiliū Sfortia, & Senensem Pe-
 tritium iubet quamprimum aliquid de Guinifio apparuisse suspectæ fidei indicia, cau-
 rent ne quid afferret hominis avaritiæ detrimentū: & Sfortia Florentinos postmodū pe-
 cunia quam offerebat exhausturus inde abiret, inducias in aliquot mēses pactū. Flo-
 rentini autē per id temporis avertenda quā timuissent ex Lucenī bello calamitatē ingenio
 uiserant, & licet magnis, ut ostendi, sollicitationibus Sfortiam Guinifioq; consti-
 sent ad partes suas pellicere, illis tamen in odiū inter se dissidiūq; adducēdo, episto-
 las disseminauerant confictas, tanquam serio missas, quarū quæ ad Sfortiam manus pe-
 ducebantur de fodere cum Guinifio propemodū ictū, quæ Guinifio tanquā ex impo-
 uiso offerebantur de sua urbisq; proditiōe, quā breui facturus esset Sfortia, cōmēbant
 uerō simillimas rationes. Interceptis qui has perferret literas, Sfortia Petritium ut con-
 stituta inter se ocyus exequat admonet, qui aliquot ex ciuitatis primoribus, reuē con-
 sultum, ut nouerat cupidus, ad Guinifium in arce diuersis rationibus conuenire iussit, petri-
 tium nihil tale a Senensi suspexit, cum altero filiorum comprehendit, & arce portū
 urbis nouo munis præsidio, Sfortia admonuit, ut quod impigre fecerat, Ladulas Cui
 nifium turmas genitoris in castris dūctantē sibi datis custodibus mitteret carcerandū.
 Eo itaq; Lucā perducto, coguntur ad capellendā rem communem Lucensi, & con-
 stituta euestigio reipublice forma, designati magistratus, ingentem Guinifio gazā, multo
 tamen opinione minorē sunt partiti: pecunijs namq; a Philippi populiq; Lucenū quæ-
 stionibus, ex arce in ararium coportatis, supellectilis partem Petritio, quicquid fuit reli-
 quum, & arma equosq; Sfortie permiserunt. Facturus ergo satis Philippi cōditionum
 rationibus Sfortia, ut profectiōnem in Apulos destinātā Florentinis suaderet, Senesce li-
 teris nūcūq; territis exorauit, castella redderent, Racicofinum aliq; Sfortie genitor,
 quo tempore apud Beneuentum carere tenebatur surrepta: alioquin fore committū,
 ut in ea, quam in regnū Apulię instituisset profectiōne, illos male multatos, plurima ad
 inuitos cōpelleret exhibere. Dumq; eam simulat profectiōnem, Florentinos incipit ex-
 audire, & duodequadragenta auri milibus quæ genitori Sfortie populus debuisset Pa-
 reus acceptis, Mirandulā cōcessit Lōbardie oppidū, pactus aut sex cōtinuos me-
 ses illie moram trahere, aut si prius abscedere statuisset in Apuliam se cōferre. Lucens
 uerō profecturus uel ea ratione consolatus est, quod hyeme imminente in qua ciuitas

- A**tem commessu exhaositi, Legio sua affectura erat, praesentis belli rationibus cōducere, & hostem dissoluēda aris magnitudine grauatam identidem exhaerere, & suae legionis equos pabuli penuria isthic petitorios reflectere pollicinas sub ipsam uentis principis assare, & renouato bello rem illorū ad uota cōfirmare. Petronius enī & ipse Luca profectus Guinifios genitorem & filios Genuā, & inde Papiam perduxit ad caueres. At destituit Sfortia praesidia Lucenses, & si Philippi spe aliebant apud Florentinos magnis precibus insisterat, ut liberatum tam populum, uersutis quae ante oppressiōnem a Guinifio factis sibi cum illis fuerat libertatis foederibus, socium amicūq; reciperent. Sed Florentini maximo & ciuitatis facultates exuperante impēdio undiq; copias cōtraxerant, quibus ad motis sperauerūt assilia & omnigenū rerum inopia laborantē Lucam conficere. Quā ratione copijs quo die Sfortia Apenninū traiecit ciuitatis Lucae portis morantibuscq; obiecta responderūt, Non esse eandem Lucensibus, quae olim fuerat libertas, sed factionē nouo addictam tyrāno, uel in ea posset, proinde si urbem in Florentini populi fidem sine ulla dederēt conditionibus, futurū ut sese sentiant optima donatos libertate, qui populo sanctissimis uolentī libertatis legibus, parere libet ea animū induxissent. Renuerūt conditionē Lucenses, & Florentinus urbem circūsedēs praesidia primis munitiona portis opposuit. Tum Philippus cui exploratū esset, Florentinos pendēdis tanto exercitū stipendijs, adeo exhauriri ut breui ad extremā rerum exiguitatem uiderētur perueiri, nouo illos bello Genuensū implicauit. Hi namq; Lucensibus in fide protectioneq; Philippo libetē acceptis, Lauretiae & Petrasanctę castellis praesidia imponere, & nullis Florentinū Venetiasq; oratoribus curauerūt hos quid animi aduersum se habuiri essent, utrimo & sepe alia foederato sibi populo Lucensū opem laturos interrogari, illos uerō ne cōmissum fidei suę Lucensem ultra dederēt admoneri. Veneti nulla uel uerborū circūscriptio ne responderēt, se quemadmodū urbem Lucam nulla ratione aut oppugnare, aut protegere Venetorū intersit, ita nullatenus quis protegat oppugnētur curaturos. Proinde si Genuensis in ea quam cum Florentino sibi futurū suspicaretur intendētque belli dimicatione, Venetos non latuisse, pacem amicissimq; ex foederum formula, ut antea statueram. Florentini uerō cū nimis uera oratoribus respōdissent, elatos namq; uiros dimiserunt furentes. Illis etenim multa de Genuensū moribus, magnanimitate, & erga socios fideiq; suae cōmissos pietate praefata, & quid animi erga Genuensem populum Lucam urbem protegere dispoluit haberēt Florentini interrogantibus, respondit paucis ex fectus, populi sententia uexillifer iustitia qui summus est in ea republika magistratus; Non esse liberā Genuensem, cui aut talia querere liceat, aut quocūq; cōueniat serio responderi. Abeuntes rapidim oratores, quacūq; incedebāt in obuiorum faciem, futurum propediem dicebant ut malo edoctus suo intelligat Florentinus, seruat ne an liber sit populus Genuensū, oratoribuscq; in patriā reuersis, destinatus intra eīdem bello Piccininus, ex castellis reuocatur, quae illū in Lugulica orientali Genue Riparia ostēdimus expugnasse. Florentinū autem nouus accuratissimuscq; habitus est delectus, in quo praeter minores pedum equitūq; duces, Guidantonium Urbinatem unus, alterum Fauentinum ecclesie uicarios conscripserunt. Fauentino autē, qui esset in re militari exercitator, quadringentorum supra mille, Urbinati, quem ad summū ductorem exercitus crederent, mille equitum stipēdia attribuērunt. At Veneti accersitum Lucā a Genuensū Piccininum adientes, penē in id ruērunt bellum, ad quod pridem a Florentino maximū precibus trahēbantur; placuit tamen priusquā quisquā intentarentur noui, Philippum cōmonestare, maiora ab illo conera fœdus actum cōmiti quā quae diutius pati possent aut oculis cōuenientibus pertransire. Ad quae Philippus per oratores respōdēs, nihil esse, inquit, cui foedera ab se uolari tam cōstanter debet affirmare, si Genuensū Piccininum, si Laurellanū aliōsue ex suis populo optime de se meritis possidēt, & propterea impendēt iura nō prohibeat militare, facile tolli & ueritate ipsa euenti, hā illi arguenda foederū uolatione in primis supponāt fundamentis; quocūq; scilicet Genuensia Philippo subditi aggrediuntur, in Philippū accepta domū referenda, quoniam & liberi aliqua ex parte sint Genuenses, & bella partim ex arbitrio sibi querere per eas possint cōditiones, quibus se illi a principio dederunt, docere id multa, & ultra formula deditiōnis, quam tunc orator cū ius prolatū exhibuit, nō obsecro, non conficito, nō falso illi argumen-

456 DECADES
argumento esse debere, pacem quæ à Veneto populus Genuefibus inuolutam seruauit, primo bello quod tatis pariti conatus, rursus undiq; imploratis auxiliis, Philippus Veneticis gesserit. Quanto uero attineret ad demissas, uel quod in prioreo duceret partem, datas quæ Florentino bellum inferret copias, non tre inficias Philippo de disse per-
tas amicis Genuefibus auxilium Piccinini & Lauellani cohortes, quibus propeta Ge-
noefis populi cōducitis pecunia suis fclonimue iuridis rebus uterent: paritem forma
Venetis, si libet sit, licere per foedera, suas Florentino mittere, quarū ope & opeta amicus
renouandū bellū Philippū apparatū Venetis, satis pro tempore Philippū suspicionis
fessile simulatis, sese cōtinuerunt. Procefferant interim Piccininus Lauellanus & Ma-
era transmissio apud Petrā sanctā ex ratione subfederant, quod Florenti flori castre-
tardando, monē cui Magno est nomē, unde lunera in Lucensis facili obliuiscit, hi-
mo presidio obtinebat. Cum opugnatio cō nimis diuturna indigeret circumsellene,
Piccininus subleuā collēm, castella excitratis pedaturq; impoſito cōmunum cōtes
libus iurā fecit. Florentini uero castra pro Ausertis ripa, quæ ad Lucā pertinet, paruo fa-
pra urbem spatio metati, fossam in hemicyclum ad animum perducit exercitū circūde-
derant, ut quos fluuius per eam quæ tunc erat hēmē mediā, aquis cōtinuē tuncē. Pic-
cinino tutaretur, fossa eūā Lucenium eruptionibus saluos redderet. Maiores in ma-
milia, sub Vrbinatē, Fauntino, Vbaldino, Froſinatē, & Postbraccio militatē, quibus
peditatus mercede cōducit milia quatuor non parua inſeſſet caſtris auxiliorum & ag-
ſtium multitudine. Piccininus uero, & adſiſtentes illi ad cōtinuandā corpū ſimulandū
Genueſium preſeſſet, equites pediteſq; pari ſermē utroſq; numero, milia octo exer-
tum habuerunt. Diſpar tamē longe ſuit utriq; exercitū ratio cōmodorū, quod Pic-
cininus cōmeatu nauibus importato Genueſes abundare curaret, Florentinos clauſi
obſelli q; Genueſi portus & ſubieſſa hoſtium moenibus caſtra in quæ diſſicilis pericula
ſicq; erat cōportatio, ad cōmeatus carētiā fumemq; perduxerit, ut milia caſtra de-
ſerentibus nōnulli ad hoſtes tranſierint, omnes obſidione cōſenſit omittendā. Dum
exaratione mouēdane eſſent caſtra duces cōſulabundi penderēt, ſenē Ausertis paulū
decreuit: quod cum eſſet Piccinino renuntiātū, expediti perſerriq; iubet à calomnis cō-
meatū, quē Florentinis, ut iebatur, cedentibus, Lucā impoſtaret. Factū tamē in cō-
ſpectū hoſtibus, cum eos ſeſe caſtris uidiſſet continere, ſua & ipſe caſtra ſecundū Ade-
lino cōperat deſignare, eum ſole tam in ſeſperam declinante Florentini exercitus milie
longo cōſpiciat interuallo fluuiū uado traſcere, ut arma ſub tumentis fluuiū uela li-
betius errāta pcederet. Struſtis itaq; ueſtiſſio aciebus, ſingulis quoq; procedendū ordine
implorauit. Nec tamē uadum cōplānare, & perpaucos traducere iſta potuit celeſtiter,
quin preſto alſuerit Florentini: quos cū uidiſſet ſoſſa, quæ ab urbis moenibus in Ausertim
dada perducit eſſe ſuperata, in ſuoſ ſerri milie adhortatus eſt, irent, immineret tamen,
hoſtem breuē diſſipandū pugnando diſſineret: & ipſe ad extremū inſtanti uenigū
cum ſignis & toto exercitū ſe leſutus: conſeſſet eſt illico prælium, uſq; ſacraberit,
quos permixſerat Piccininus, q; ſonipe de inueſtus eleuatiore, in ipſo Ausertis aluo de-
rat adhortator, irruerent, propērarēt, in patentes euaderēt campos, hoſtē iniquam pi-
guem, futurum prædī, quod & ipſe accederet, pugnādū ne ſuga ſibi cōſulere uoluer-
rent. Tūc impuſſos à ſubſidiaria cohorte pedites, equoſq; uſq; debiliori equites molu-
adborſit amſis, plurimos inuoluturas, niſi ſingulis q;bus maiores melioresq; erāt equi,
illi retinendis ſubleuandiſq; uſus eſſet in aluo Piccininus. Deſcēderat in apertū plu-
ciē Antonius Pergulanus Angeli filius, & cōmibus Piccinini equibus pedinandiſq; qui
fluuium ſuperallent in tumultuariā aciem cōglobatis Florentino militū reſiſtēt. Niſi
item ordine impetendi, cum ſurentes pari animorū ardore à doleſcentes Fauntinus For-
tebracciſq; cōmiſſo aciori prælio ſuum ac quotquot repugnando ad adactores ſuſtū
intereperunt. Vrbinas interim ad primos tranſiciens fluuium hoſtis clamores cōciuit,
armari exercitū, quos deinde hoſti ſubito obſiſtere, quos ſigna ſeq; ueller ſubſequi im-
perabat. Dumq; irruerēt ex eius imperio Florentinorū acies, Piccininus ad eos qui in-
ci erant circa Pergulanū pugnā clamores, aluoſ excedens altam & ipſe ualidiorē ſi-
SAL

xerata acie, cuius robore fretus, tamdiu cōtinuit hostis impetum, quoad omnis transiit
 teret multitudo, tum omnibus in ordines redire iussis, pugnam sensim in apertos campos
 ad dexteram retrahēbat. Nec segnes eo in tumultu fuerant oppidanī, selectos etenim ex
 mercenario & ciuitatis milite octingētos ad Piccininū miserūt, & tragulis missilibusq;
 ac bōbardis, hostem & ipsi eo in spacio quod Auserim & Lucam intercedit sitientē acie
 es infestabant. Dum ea utriusq; magnis conatibus parabant, Petrelinū Vermem, Nico-
 laumq; Guerrenū Ottonis Russi Parmensis filium iussit Piccininus cuneo secundū Au-
 serim, ex instructa cui preerant cohorte sacro, mediā hostis acie penetrare. Qui iussu in-
 pigre exsecuti, Fortebraccio Fauentinoq; repulsi ceteros fugam cōmittere fecidissimā
 cōpulerunt. Ea cum renouata essent Vrbinatī, immittendis, ut diximus, in hostē ordi-
 ne aciebus & reprimendis oppidanorū eruptionibus intēto, dubius quid faceret subli-
 tis, & pugna ab ultimis in fugę specie retrocedēbus, ad id spacij quē urbem Auserimq;
 interiacet reducta, a multis uisus pendeat in fugam cum ex prima excedens in quę pog-
 nabat acie, Vhaldinus illi gener uirū principatu opibusq; onustū, hosti potius audacie
 ob pædum stimulos, q; suis ex rei militaria peritia animos additurum, Pisas de fuga re-
 duxit incolumē. Tanta interim procella incubuit Piccininus, ut terga ubiq; dātes Flore-
 ntini nullo in loco præliū instaurare tenuerint: quē cū ab ijs intellectū esset, qui de mo-
 nibus sp̄scebant oppidanis, nullo quin erumperet cōtinēti imperio potuerunt. In ea
 dissipati exercitus scelerate facta est omnisarsū rerum præda. Nam & machinæ castris,
 balistæ, bōbardæ, ac cetera tormentorum inerant genera, magno cōparata precio, ma-
 ioreq; impendio cōportata. Arma equosq; malitum & diutem impedimētorum suppel-
 lectilem, nō cōtemnenda spolia propē æquauit redemptio collectitij ex agro oppidisq;
 tyronis, quæm exercitus inelle ostendimus frequentissimum. Cædes uero pro uicti uictio-
 nisq; exercitus magnitudine fuit parua, paucis uulneratis, paucioribus delideratis, præ-
 ter agrestes aliquos, qui ita curæ si intercepti fuissent timore dum Auserim tranare cō-
 dūt, uis in flumē abiecerūt. At duciōnes q; ex Florentinorū exercitu integrioribus eua-
 serunt turmis, Fauentinus Fortebraccioq; ripā fractam, & cum loco distiterent, hic Pi-
 sas, ille Florentiū aduolant. Iniecto ubiq; de hostis accessu pauore, quē etsi magnus fu-
 it, maiora securū mala cōstitit fuisse, si uis uictoria Piccininus, signa uel Pisas uel Flo-
 rentiū inuissit. Quod autē se à Philippo seruanda Luca, nec Florentinis aliter lādendis
 datum diceret Genuensibus, à nullo percelli potuit, ut militem uel prædandum Flo-
 rentinos fines ingredī pateret. Spolia hostium magno collectis diuisiq; populi Lucen-
 sis & militum applusa, prima fuit Piccinino cura cōmeatum egenę laborantiq; fame ci-
 uitati importaret: exinde recipiendis quæ Florentinus præsidio tenebat, Lucensū castris
 lis intendit, quibus paruo recuperatis negotio, Pontremulum obfedit, cepitq; quē oppi-
 dū superiore, ut diximus, anno, obuincere nequiuerat. Allicitis ea clade Florentinorū re-
 bus, Veneti nequaquā ultra differendum rati, sese ad bellum æstate futura suscipiendū
 parant, & delectu mercenariorū pleriq; in locis Italix habito, oēs in id bellum trahere
 sunt adniti, quos Philippo cognouissent insensos. Florentini pariter exhausti aere cō-
 iunctis tot annorum bellis ciuitatem, nouis fatigant exereciantq; impensis, ut deletum
 instarent, nouumq; cōscribant exercitum. Quod tū in primis Benensium formidarent
 bellum, oratores ad illos Venetorum suosq; mitti placuit. Quibus ea uerborū acerbita-
 te respōsum est, ut nemini apparuerit dubiū, quia in bellū illi quamprimū iussisset Phi-
 lippus ruituri essent: multa etenim Florentinos & publicę & priuatim sunt dicta, quæ Lu-
 ca prout sperauerant uel subacta uel exetia bellū in eos continuare decreuissent. Et pau-
 lopost Antonij Petrutium, qui postq; Guinilius in Ticinensem perduxerat carcerem
 Genuæ substitit, habita de eo extra ordinem ratione, populi captrancū designarunt,
 inuictū sibi decrero, quē oratoribus legendū permisserunt, cura, ut ne quid respub. pate-
 ret detrimenti, ex sententia puideret. Oratoribus Florentinorū in patriam reuersis, aui-
 ctatum est Petrutij à populo acutum inisse kalendis Ianuarij magistratū, & paulopost
 illum aduenisse Franciscum Spaurā Genuensem, q; curate Benensiu populus cum Ge-
 nuensī fœdus percussit, fore utriusq; belli pacis uel cōiunctionē. In quę uē lœdēda, post
 paucos dies cōsensit Ludouicus Plombini tyrānus, q; multos ante annos, sub
 Florentini populi tutela ac fœderate degerat. Quæstigerant interea Veneti, quæstuerant

Blondus.

Qq enixius

enitiam Florentini, Frasciscum Sfortia legionem apud Mirandulam, ut promiserat, eos
 uincenti, permilla res bellicae summa dantiq; quotquot petere animum indurales in stipē
 dia pecunijs, ad partes suas perducere iependitq; aliquotidū adoleſcē ad Florētiā in-
 clinatus, genitori olim Sfortia amicissimos. Quē quū reſciſſet Philippus, medicata pro
 arare moribusq; illo retinendo adhibuit remedia. Filiū nūq; Blancam Martium nomine
 quā habebat unicū, ætate tū uiro immaturam, quæ uix octauum anigūſſet annum, illi
 matrimonium deſpondit, pollicitus niſi maſcula augete prole, hæredem illum princi-
 paliumq; inſinuere ſuccellorē. Tum bello quod tū undiq; ſathiſceret, Philippū inter Ve-
 netos Florentinoſq; nondum renouari corpore, mors Romani pōntificis Martini quinti,
 partes ambas animis pendentes dubiaſq; paulſper à nouis moribus terarduit. Is etiā
 pōntifex ex familia, ut lōge ſupra oſtendimus, Colōnenſi Romanus ciuiſ, ut certe ſapiē
 prudētiſſimusq; fuit, cuius ductū & ſelicitate, Romana eccleſia miro floruit modo. Qui
 eū aliorum in Italia principū populorumq; obtinere nequirit, ſux & Romana eccleſiæ
 ſubditorū paci cōſeruandæ intentiſſimus erat. Quāp̄m̄m̄ itaq; Venerum patriā po-
 tiſſicē ſuſſectum eſſe audiuit eſt, diuerſa ſilico hinc ſuſpicio, inde ſper inuaſit partium ad-
 mos, ceſſantiq; eſt p̄p̄modum à bello uniſq; in maximam uoluntatiſ intentionisq; Ro-
 mani pōntificis expectationē adductis. Oſtenſitis itaq; nobis, quod permixtione uidetur
 neceſſarium, quæ poſt creatū pōntificem nouam rationes cōſilijs partium forenti reno-
 uandis ſtrorum morū bellis, quanta uidimus Italiam ſuis lacerariſſe temporibus, nōnulla
 altituſcule repetenda ſunt. Martino quinto uita ſancto, Gabriel Cōdolumanni patri Ve-
 netus, cardinalis Senſiſ electus eſt in Romanum pōntificem, cui Eugenio eius uocabulū
 quarto, prout uoluit, nomē fuit. Habuit uero huiſce ſaltiq; fortuna, qđ ſemper in reb.
 cōtingit humanis, admixtā inſelicitatis parit: & quod à multis ea tēpeſtate nō inſeſt eſt
 iactatum, quæ res deſuncti pōntificis omnium iudicio ſapientiſſimi, maximas cumulat
 laudes, eadē ſuſſecti opulentiſſimam labefecit fortunam. Martinus nūq; qui omnia pi-
 ſtoris boni munera prudentiſſime obſiſſet, & quam reperit ærum inopem eccleſiam eue-
 xit ad ſummū potentatū, pecunie uim ingentem ſumma coacerua uerac diligētiā: cui
 ſuperſtites ſuerūt nepotes ex Rento fratre tres, unus cardinalis Proſper nomine anno
 natus duodeuiginti. Princeps Salernitanus alter, omnibus ætate ſuperior Antonius no-
 mine, qui tū nondū attingerat quartū ſupra uigintiū ætatis annū, & Edoꝝ duo nati mi-
 nimus, utē inſantiū ſuperpreſſus. Hiſq; patrū Columnenſi familia oriundis, erant Ro-
 mæ amici & clientes multi uetuliſſe familie gratia parati, quorū tū numerum Martini pō-
 tiſſicatus adauxerat, & præter oppida à maioribus poſſeſſa cōſ illi terrarū eccleſiæ arces,
 in eorum poteſtate erant. Nouo itaq; pontifici declarato Adriani molem, ſancti Ange-
 li caſtellum, & arcē Oſtiæ adoleſcentes reſtituit, & magnā partē pecunie dono mitit.
 Bononiēſes interim qui Martino pontifici, prout oſtendimus, dudum rebelles fuerant,
 in ſpē noui pōntificatus bonū adducti Eugenio Bononiā dederunt. Videbatur res
 eccleſiæ quæ illi tradita eſſet opulenta quietaq; ad ſummam amplitudinem peruenire.
 Oratoribus aut principum liberorumq; populorum pontificem nouū ex more uocari
 eū adueniētibz, priuū qđ ſemē ſunt cæteris propinquiores, fuerant à Florentiniſ, Phil-
 lippo & Venetiſ miſſi, inter quos pacē cōponere quim rogare pōntifex, futurū preſta-
 tus eſt, ut ſe acrem experiret hoſtem, quicunq; illam renueret oblatam, uel poſtea quod
 pridem acciderat uiolaſſet cōſtiturū. Quod uero interim Florētiſ ſue reipublice cōp̄
 poſt deletum apud Lucā exercitum denudate periculū imminere dicerent, perentibus
 dimiſit pōntifex Michelotum Attendulum eccleſiæ militantem. Hiſdem etiā oratoribus
 de Senenſi populo querimoniā deſerentibus, qđ neglecto ſedere ſecum perdunt, ad
 partes Philippi traſſerant, miſit pōntifex Senas cardinalem Bononiēſem, ex gente Con-
 ria Venetum, qui Senenſes à bello ceſſare, & neutri partiſ cōſentire curaret. Ea ſubi gra-
 uiter Philippus, & ſuſpiciatus pōntificem odiū erga ſe cōtinuare, quod legatus pridem
 apud Bononiā cōcepſiſſet illud, ut poſtea euentus docuit, tāquam hoſtem perſequi ſta-
 tuit. Cōcitauerant interim factionis Columnenſi aduerſe Romani cardinales Eugeniū
 in Martini nepotes, quos nō pecunia magis exuare qđ omnino ſtati opibzq; exo-
 rent ſpoliare. Et cæteris eccleſiæ cardinalibus ob merita Martini & adoleſcentium tū
 cenſū id æge ſerentibus, ardere corperat inuidia odioq; ſenatus. Eoq; locum adducta

- A** res erat, ut Colonnensibus hostilem in se pontificis animū intelligētibz, omnia in urbe Roma, & per prouinciā suspitionis plena essent. Quod cū Philippo renunciātū esset, aggreſſus eſt pēdentes in bellū contra pontificem Colonnenses impellere, oratorq; quem Romæ tunc Philippus tenebat, urbanus Iacob Stephanum Columnā nouo pontifici obsequentiſſimū, pridie ad principē Romæ abduxit, qui simul poſtea rebellauerunt. Nā peti cepſ quē pontifex patrius militari addiſſet diſciplinā, quamprimum habuit expiatorum, pontifex Eugenium illo pecunijs ſibi relictis exhauriendo adieciſſe animum, adauctis raptim quas habebat copijs, Germanū cardinālē qui Romæ apud pontificem erat, clam domū reuocarat. Quare Stephanus Colōna urbanusq; Iacob, adoleſcenti ſimulo addito illū ut urbē inuaderet impulerūt. Poſtea itaq; olim Capena nunc Appia ſunt occupata, die poſtero inſtante diui Georgij celebritate, princeps cū exercitū urbē ingreſſus, inter Auentinū & Capitolinū collē, ad ipſius diui baſilicam conſedit. Stephanus uero parte alia, columnā urbis regionem, cum turma accedens, circa ædes proprias per horā obuerſatus, à populo Romano cumalibzq; & Lodoſico de Ioanne Monſarda Forſienſibus, q̄ ſoli tunc pontifici militabant, pauciſſimisq; qui Romā eo aduenerant die, ſub Tartalia militare cōſeuerit, cōmiſſo ad diui Marci prælio, reſectus ſuit unde ad principē qua uenerat remeans, re infecta abeōdū cōſuluit. Sicq; impoſito portæ præſidio, q̄ urbē aggreſſi fuerant die, marinam unde uenerant oppidū reuertuntur. Pontifex interea de parandis ſibi copijs cogitabundus, comitē ſancti Angeli, à Ioanna ſecunda regi-
na Siciliæ feudatario iure obligata, cū cohorte una ad ſe mitti imperat, & Iacobū Cauda li potentiffimū ea tempeſtate ducem belli, in Aprutio cōmorantē, mercede conducit, Cui poſt paucos dies aduenſenti, Ioannē episcopum Recanatenſem pontifex Babucum uſq; mittit obuiū, ut iunctis ambord & comitū ſancti Angeli q̄ aduenerat copijs, Colonnenses bello perſequerentē accerrimo, ſatis interea ſuperq; Venetijs cōſtabat, & pontifici auctoritatē Philippo à bellis deterrendo niſil profuturā, & Florentinos ab ſe deſtitutos, ad extremam rerū exilitatem breui peruenturos. Philippum uero qua eſſet uigilantia prudentiaq; cetera ſem ſui aucturum fauoribus, ut Florentinorum pontificiſq; rebus, hinc Genueſiſū, inde Colonnēſiū & qui eos ſecutus uiderentur tyrannorū opibus, ex ſenectū debilitatis, arma cōtra ſe integer ac propē uictor aſſumeret. Quibus ad ducti rationibus Florentinſq; enixe inſtātibz, quarto poſt creatum Eugenium poſſi-
cū mēſe, bellum Philippo inſerre ſtauerunt. Dūrahent uero ſcribentem, tam diuerſæ inter ſe, q̄ ſequentes ac propemodum cōtinuæ rerū Italiæ agitationes. Vtrūq; igit bellī rationē, ex diligētia alternatim haberi oportebit, ut cum uniua geſta pauliſper attingero, quid id altero per id temporis ſit actū cōmode explicē. Erectus acceſſu Michēle ſi populus Florentinus, deſtitutū, ut oſiendimus, Piccinino, Lucenſem haud ſecus antea premere percreſciſſet, niſi Bartholomæus cognomento Furnarius Genueſis, onerariā duarū nauū & triremiā quinq; claſſi præfectus, ab Genuenſi populo miſſus, Piſanū obſidiſſet portū, Florentinosq; de populo ſuſpicatos Piſanos, partem copiarū eō mittere coegiffeſ. Itaq; Veneti nō eſſe diſſerendū ulterius ratū, ſed ſedera innouarunt cū po-
pulo Florentino, duosq; quibus cū noua percuſſerāt ſcedera, Montiferrati Marchionē, & Rolandum Palaucinū, pecuniā adiuerūt. Erat tunc cum copijs in Brictanis Carmagnola, cui Philippus de bello quod cōtra ſe pararet pridem certior factus, Nicolāū Tolentinatē, & Frāſciū Sphoriant, cum expedita florentiq; legione oppoſuerat. Cremonæ uero apud quā belli ſumma uidebat ſutura, præfecerat Lodoſicum Colonniam, cū ſelecta ex omnibus copijs cohorte, & peditariū cui plurimū fideret ueterano. Contra Ferratenſem uero, paucis munitū copijs, Chriſtophorū Lauellanū, Alexandrū Aſiūq; præſidio tenere curauit. Mirabat Philippus Carmagnolam quem ſciuit bellum illud & optatē ardentē, & ut antea inchoaret immoderatus quæſuiſſe, multos dies poſt contractas apud Vrcios copias ab incuſſionibus tēperatſe: quod itaq; erat futurū ratū, ut primi belli initio, ſimile ab ſurtu alicuius oppidi inuadiſſet, huiſc enā bello principiū dare ſatageret, cura diligentiore adhibita reſect, eſſe qui Laudē ſem illi arcē prodere promiſſet. Iſ peditorem itaq; animaduertens, concitatoreq; in Carmagnolam odio exaſperatus, ſuas in illum machinationes retorquere meditatus eſt, & Soncini præſtatis Cremonenſiū oppidi præfecto arcis ſubornato, diē illum iubet Carmagnolæ cōſtituere, in ma-
Blondus. Qq 2 tutino

tunino cuius crepusculo accederet arcē precio recepturus. Id quum peribelle curati esse
 renuicisset praefectus, Tollentinatē Sfortiamq̃ doli admonitos, iubei Philippus, ut in
 tercipiēdo opprimēdo ue Carmagnola, quem opinaret mediciores adducturi copias,
 bipartiti legionem & ipsi hora immitteret cōstituta. Accessit in tempore Carmagnola,
 & praemissis ab eo pedites admisit praefectus, munitis multo milite superioribz. Atq̃ si
 suscitatis aut maioribus, q̃ quibus resisti posse crederet à Carmagnola subsequi solus,
 praefectus qd̃ Philippētibz dederat signū, densos de turribz ostendit fumos, & clau-
 sis tarcere qui arcē intraverant pedibus, Carmagnola quātis potest clamoribz appel-
 lans, se Philippo fide seruare denuntiatiū notis exciti significatibz, ex insidijs euo-
 lantes à tergo Tollentinas, Sfortia à fronte irruunt. Sēsit ilico Carmagnola, se suis artibus
 peti. & cohortibz utrobzq̃ distinendo hoste oppositis, celeri fuga prolapsus est: suis in
 tuestigio dissipatis, inlequiti sunt eū Tollentinatis cōmitones, quibz ad praedam vel
 reuocatis vel reueris, consoluisse saluti Carmagnola Tollentinatē suspicio est uulgata.
 Amisit ea die Carmagnola equites supra mille, & paucis sē diebus postea ad trecentos.
 Nā eū statim potius q̃ castra apud Cremonā orientē uersus solē Veneti haberent, effu-
 sus liberiore licentia in praedā miles assueuerat, per eam interceptum quae Cremona.
 Padumq̃, ut ostendimus, intercedit, aduersam discurrere ager patrem, in qua clausa op-
 pido armenta securior agricola duceret pabulatiū. Id aliquando cōspicatus Columen-
 si Ludouicus, seculi militem, ut cōstans erat fama ferocissimus, per ignauia simulationē, ho-
 stis aluit adactū, tandē turmas paulo suis maiores, solatori disciplina eadē qua accessit
 rant Padū ripa praedā abigentes, aggregis fudit, & quos diximus terebros equites mar-
 cepit. Nec in Thufcia minor erat Philippi rebus fortuna. Piccininus nāq̃ postq̃ bellum
 in Lōbardia renouari est coeptū ex Flacherorum Lucensiumq̃ castris, quae receperat in
 Pisani delatus est ager, in quo primos subegit Calcentium uallis populos, & molis cor-
 ruptis ciuitati appreme necessarijs, quā clauso mari piscinorū labore aliū necessum fuit,
 Vetruculā totius agri munissimā arcem machinis expugnauit, exinde Trebium Ma-
 tamq̃ & pleraq̃ cepit de Pisania castris, & in Volaterranos ducturus, Anonium adha-
 res Pisano familiarū Philippi cohortē, ac Pisanos qui undiq̃ cōgenerant extorres am-
 buit praesidio Florentinorū, qd̃ Pisas Piccinino p̃dere solū inerat infestando Pisanos etenim clari mi-
 serabili pposito edicto, ut oēs à quindodecimo in sexagesimum aetatis annum petus ex-
 irent q̃ ardens absumeret candela, per eos dies elecerant Florentini: fuerunt in ex Raine-
 rij Frosinatis militibus q̃ Pisas Piccinino p̃dere uoluerunt. In quos quaestiones suble-
 ctos, & Frosinatem ipsi sui culpa nequaquā carere cōtendentes magistratus animaduer-
 terunt. Potius est breui Volaterranorū agro Piccininus, Castellensibus exceptis, quos
 simul eū Volaterris aduentu suo fouit Michelorus. Tū Piccininus postq̃ ab Ligu-
 in Lucenses, inde in Pisanos, tum in Volaterranos Senensi cōtinentes, Philippi impetu-
 um p̃pagauerat, Senensibus suadebat, ut tandē bellū & ipsi intrent. Illis uero promissa
 à Philippo Genuensibusq̃ duorū militū copijs augeri postulantiibus, spopōdit Picci-
 nus, tunc Philippū promissa executurum, quando illos audierit uel praedabundi ho-
 stilem agrum ingressos effectaq̃ paucos iacenda bellū alia ex Senensi inuenerit in Ro-
 rentino agro incedia edidisse audiens Philippus, Albrici Cuij comitē cum duobz co-
 hortibus illis dedit, in cuius aduentū Castellenses Volaterrani, sese Philippo p̃miserunt.
 Auclius Albrici copijs Piccininus, descenderat in Elze fluminis uallem uicis oppidū
 frequentatā, omnibus paratis oppugnationi necessarijs: ea ualle potiturus uidebat, &
 oblata per doli Aretij deductio illū auertit. Corrupta nāq̃ quā destinatis oppugnationi-
 bus cōportarat materia in Aretinos ducens, omnia praesidijs cōfirmata, ut ubiq̃ adeo te-
 perit ad resistendū paratā, ut nulla, si eū lōgo sedisset tēpore, illius capiendā spes uide-
 ret relicta: dum tū oppugnandis agri oppidis, quorū pleraq̃ ui, nōnulla proditiōne sunt
 capta, intentius uacat, Arentes in potestate inrequisiti uenerant. In terea res p̃onfusa,
 aduentū Caudolae erecta erat, la etenim receptus Frascatō, Molaria, Montecompitum,
 Rippis, Babuco, Collesereno, Burgeto, & ad extremū Paliano castris, quā à principe
 tenebant, & demū castra contra Ginezzanum positā, Columensum rem breui probi-
 gaturus uidebat. Sed paulo post ad partes principis trāsiens, p̃officem in maximis ad-
 duxit difficultates, quibz tū breui cum leuauit incommo- dum, quod Philippo Me-
 lantē

- A** landem duci per eisdem simile accidit dies. Nicolaus etenim Tollentinus, qui promissum ut dicebat in ceteros Philippum ductores imperii, nedum imperare nequit et, sed Sfortia sibi parē, Piccininum uero superiorem futurū intelligeret, Philippum deferens in Romanam se conuoluit, cuius presentia ciuitates ecclesie, quantum arces tenebat princeps, in fide pontificis perstiterūt. Huic Veneti Florentinū quāuisimum Braxianū attingeret solū, pollicenti sunt generalem copiarum Florentinā reip. praefecturam. Sed cum diutius ac cellum distulisset, Florentini interea Michelotū quē a pont. ut diximus, habuerant, alioquin bellū genere recusantem, ea honestauerunt praefectura. Tollennate igitur spe frustrato & acerime id ferente Veneti Florentinū, & quia pontifici afflictebant, & quia duci Mediolani conatus ubiq. cuperēt euasescere, & quia Nicolao morē genere optarēt, illū pontifici permiserunt. Cuius copijs comiti sancti Angeli, Ioanniq. Camerino, & alijs pont. militantibus, duce Recanati episcopo apud Ananiam cōiunctis, priusq. principis adirent loca, Caudola quo eumq. pergeret insequi uisum est, quoniam rerū principis robo re qd' in illo cōsisteret uel fractio uel qd' fieri posse cōstabat represso, de salute rerū pont. & Collanenū exitio, propē a cū esse apparebat. Caudola uero q. post rebellionē omnia cōtra pōt. lēte egisset, adueni Tollennensis in Anania ciuitate, natura loci munitissima se cōtinente, nulla insignis est cōmissa inter exercitus pugna. Er paulo post pax de qua pridē agi coepit erat, sequestre & pontificis legato cardinali Cypino, data est Collanenū bus a pont. q. subito correptus morbo grauitē agrotabat. In ea uero pace illud cernere stupendū fuit, opes maximas nepotib. a Martino relictas infra sexū q. obierat mensē mirabili profluvio effluxisse, qd' princeps Salernitanus partim ea pont. Eugenio, ut diximus, dono dederit, partim Caudole, & alijs quos antea cōduxerat militib. in stipēdiū dissoluerit, partim pontifici in pacis cōditionib. restituere sit cōpōsit. Accesseruntq. alia de trimēta, qd' simul cū Narni, Orti, Surani, Gualdi, Nucerni, Alitū, Afuli, Iuvoli, Forlū, & Foripopili arch. ex patris sentētia spōte redditis, preter Salernitanū principatus amissi dānt, alia dimittere coactus fuit circa urbē castella. Quae nisi amulorū obituisset malignitas sibi & Collanenū familiae bona pōt. Eugeniū & successorū gratia fuissent salua. Desiderius Tollennensis & cohortib. quae illi erat duabus, Philippus Piccininū ex Helueticis reuocant, cū cohortib. itē duabus in Cremonā miferat. Nam Carmagnola coactus usq. Venetorū copijs, castra ad Cremonā bina metatus erat. Paucis tñ inter sese distata stadijs, quibus duodena equitū totidē peditū stipendia facientib. milia incant: classem quoq. fluuiatū omnib. quas in primo deserpsimus bello, maiore amplexa ut Veneti, galeonibus tribus supra uiginti turris, & minorib. propē totidē nauib. sine turrib. diuersa ratione in bellū fabricatis, quae classis decē habuit bellatorū milia, ppter remiges & copiosam multitudinē, uenalia cōmeatūq. lynchibus deferentē. Praerat ei nauigio Nicolaus ex patris Triulanorum familia, cui magis Iacobi genitoris gratia auctoritas q. ut tanto praeficeret muneri, q. res gestae fuerāt suffragare. Neq. impar nauis multitudinē armamentorū fuit copia, & singulos galeones masculos singuli gubernarēt patrij, quibus fuit curae milites selectos & tutata belli usibus suo arbitrio cōparare. At mauerat itē Philippus in Ticino classem hostice numero nauis p. modū parē, sed n. l. inibus ex ea pugnaturis, apparatūq. lōge inferiorē, ceterū praefecti perita superiorē. Is fuit Ioannes Grimaldus Genouēs, maritima in re militari apud suos clarus, quo indicante Philippus p. hos nauib. gubernatores, & selectos ex Ligustica Genue niperis aliquot impoluit sagittarios. Pendens ibus itō in apparatu apud Cremonā paribus coepit Philippus fortuna sub ductore nouo flaccescere in Helueticis. Albricus etiam dā Senensi imp. ortone urgēti nimis credit, Collensem ingressus agrū, prius Michelotū structa acie imperū facere lentē, q. de illius occurſu habuerit exploratū. Dispar fuit rē gerētib. pugnae locus, Florentinorū pediatu de montibus quos nocte occupauerant, Albrici copias in cōualli fundo pugnant, ab tergo egredientibus. Itaq. coactus referre pedē Albricus inle & amplius amittit equites, fastidatq. fuit Florentinis supra preſſi hostis capitiq. militis extrinationē preſſi illius, qd' Albricū Philippus adhibuit, q. sub fida deducere cōstita Mediolanū ad se fuisse accedere. Delatus etiam fuerat nō incidisse apud oppidū Colles Indiciū, sed copias induxisse, ad hostē cum cohorte breui transiturus, ut quam Florentini apud Zagonariū primo bello eius causa acceperant cladem, eiusdem etiā opera rē-

Blondus.

Qq j

Assuranti.

staurarent. Cressit illico Michelini in Hetruria nomē, & si diutius secum perseverassent
 quae militabant Florentinis copiae, facillimū fuisset rem Hetruscā illis in integrū restau-
 rare. Qui enim apud Senenses remanserant Philippenses, sub Vbalduino Bernardino &
 Antonio Pergulano refringerant. Sed Fortebraccius ardens odio inuidiaq; in Michelis
 tum, quē sibi uisisset praefectū esse, impetrato, quem etiam minabundus postulasset, con-
 meatu abscessit, cōminutusq; Florentinorum vires hostiliter debilitari reddidit adqua-
 tas. Ea Fortebraccij professio pontificē etiam Romanum noua & magis q; tunc appa-
 ruert inausita affectit molestia. Tifernates namq; Cuiusatem castelli diuina uenerat, quā
 Urbinas Guidantonius sine iusto uicarius ecclesiae titulo gubernabat, impruuiso obli-
 dere aggressus, eā pro ecclesia recuperare pontifici est pollicitus. Dederat interea pacē
 Columenlibus pontifex. Et postquā motus sedauerat, qui magno cum ecclesie pericu-
 lo suscitati fuerant, duos creauerat cardinales, Franciscum Condulmarium nepotem su-
 um, cui titulus presbyteralis sancti Clementis fuit, & Angelotium Fulcum eorum Ro-
 manum, sub titulo sancti Marci. Multis quoq; sibi militantibus stipendio dimissa, Nico-
 laum Tollenstatem retinuerat. Qui cum petita in stipendiorum mercedē, Elum Tode-
 tum ut oppida, ne quillet impetrare, elans in pontificē uerbis uti coepit. Quare ipsius
 & Fortebraccij nouas res appetens periculo obuiare cupiens, cōpositis Castellano-
 rum Fortebraccio rebus septingentorum illi equitum stipendia dare coepit. Tollensta-
 te ad ad destinata pridē cum Florentinis stipendia reducio pontifex ut Fortebraccij o-
 pera uterē, Iacobum Vicensem urbis praefectum, bello uoluit laeseri, quia Columen-
 tium bello uicina urbi oppida & Romam plurimis affecerat molestiis, nec uidebat sam
 quieturū, quam primum aliqua rerum nouarū contra ecclesiam molindarum occasio
 se obtulisset. Id munus pontifex Recanatensē inlunxit episcopo, q; paria Cornetanū, ex-
 familia Vitellensē, partium esset in provincia praefecto cōseruatum. Is igit rē uehemen-
 ti aggressus animo, eā Fortebraccio, Ranutio Farnesensi, Miniconto Aquilano, & Ma-
 sio Fofelano, oppidis illi minoribus infra paucos spoliat dies, Verrallā inde ducent, q;
 pidū in uia olim Cassia natura loci moribus defensoribusq; munitum, machinis & di-
 turna expugnat obidione: castra inde admoet chutari Verulæ, q; locus populo penē
 uacuu, arcē habet munitissimā, & portū infero mari celeberrimum, qui Cenumelles-
 sis praeco tempore dicebatur. Feruebat uero ardentius eo in tempore apud Cenumelles
 transiunt ex Hetruria bellum: etenim Piccininus Stortiaq; intelligentes, quas doctis-
 simas terrestribus Venetorū copijs longe impares esse, classemq; Philippicam Veneta
 nollatenus cōparandam, quod deerat quibus, ingenio supplere constituit: patore ita
 que & dissidentia simulatione audacie obtegentes, praelia per singulos dies equisita
 cōmittebant, & tanquam nulla eis esset paratē a Philippo classis cura, qui magis ea ap-
 propinquauit Cremonae, eo per diem castra obequirare frequentiores ab hoste sunt uis-
 ti. Per noctē uero crebra cū Grimaldo consilia agitabant, quousq; praelio decerē cum
 esset constitutū, audax Genuenis, missas a Nicolao Venetorū classis praefecto specula-
 tortas linres a lōge conspiciat, illico soluit classem, ut de suo accessu speculatores ho-
 stem redderent certiorē. Exinde appulsi Cremonae pomortio, Piccininum ac distribu-
 tā ab eo in singulas naues accepit lectissimorū militū cohortem, armis omnibus rectam
 quibus equestri in praelio utebant, & classem nullo remorū impulsu aetiam sensim a Pa-
 do perferri sinens, hostem petere coepit. Id eū excubantes de caueis Nicolao Tamano
 freclamassent custodes, ocyus ille impelli remis, atrahiq; restibus naues iubet: quibus
 pugnae copijs facientibus, hostem exultimauerit sese continere: insitit euelligio Piccin-
 nus, & nauibus lōgo a ceteris distantibus intervallo congressus, ac rem impugnat. Ve-
 netus interea hostis audaciam miratus, & pugnares qui uidebant armis fulgentes ho-
 stem inesse classis intelligens, Carmagnolā aduolantibus orat nuncijs, praefectio & spe
 adlit, quandoquidē Piccininus Stortiaq; armatos, ex equitū turmis, naxali praelio adhi-
 buissent. Concitus ira ad eam nunciorum frequentiam Carmagnola errorem Venetorū
 alta uoce est detestatus, quod fide suis cōsilia quo minus adhibita, eam impedij mole
 terrestribus copijs addere noluerint, & tanta spei nauigio uisū praefecerint nauisū,
 qui eū armati hominis facie uidere tremēs pauidusq; horreat, natos in nauibus hostium
 gigantes armatos hallucinans somniet. Praediū interm atrox conserebat, & sole in aera
 sum per-

- A** som urgente, non immittit eminus bombardis iaculisq; ut principio, sed cum Philippus quatuor hostium naues harpagonis concathenasset, gladiis cominus uentusq; & paratus in eam necessitate securibus ac malleis pugnabat. Tandem quatuor illis sub noctis aduentum capis cetera Venetorum naues, quae hosti tunc occurrerant, ad alias confugerunt. Piccininus uero captas subducens naues, detracta quae populo usui futura cognouit armamenta suis imposuit, & Francisco Sfortia cum una ex suis item leuissima cohorte in classem accessit. Grimaldum de quarta uigilia soluere & in hostem delabi iubet. Paratus erat cōfingere Tarutianus, & quo magis Carmagnola praefidit desperauerat, eo intentiori cura expedituerat opportuna hoste, cuius audacia fortitudinem suo cum damno expectus fuerat, repellendo. Facta itaq; prima luce in conspectu classibus, praefidit non edis utrinq; uocib. poscebat. Occuperatq; Venetus structa ad tenetibus praefidit specie acie his bordas catapultraq; in hostem iacere, futurum ratus ut suis magnitudine ipsaq; soliditate saluis, minores hostium naues lapidum quo immitterentur pondere mergerentur. Id etiam pariter futurum nisi aliqua obularer industria intellexerant Philippenses. Quare cum omnis uictoriae spes in milium fortitudine illis esset, Piccininus Sfortia remis incumbendum, hostes quoque uis impetendos esse gubernatores admonuit. Flebant illico in eorum naues, & cum eas singulae in quas destinatae essent, rostro impetissent, pari irruentiu expectantium spauilitate, manicas utriq; ferreas incederant. Pugna tunc qualis qui aderant nulla uiderunt aliam, atrocissima cōferri corpra est. Volabant emissa sine ulla mitterentium excipientiumq; certa ratione facta, celatq; immittebantur, ardentes undiq; in ipsa etiq; pugnanti ora facies, telis cominus gladiisq; uulnera inferebant. Astutus uero parem utriq; molestem faciebat, pari Venetorum Genualiumq; maritimi inuictorum praefidit, ingenio excogitatu. Spargebant de fumis malorum propegnaculis plenas densas haurientibus oleo testulas, quibus in hostium classem cadentibus, uangebant nauis tabulatane & gra du pugnans miles consistere poterat, nulli aliud parare. Incōmodum uix ardentisq; calcis testulae, dum obtenebranda fumo pugnantis oculis immixtae essent, per tabulata, quibus cadentes impaete erant, puluere ipso obseginā sistsent unquosinasq; dispersas Venetia longe fuit, alioquin par superiorq; futura pugnae ratio, quod adhibiti ex militia terreftri Philippenses fortissima & armis inuitrita uirorum corpora serio tegebantur, nec illatis manu scibus facile uulnerabatur. Et si aderant omnia spectatores tremui duces, Sfortia & Piccininus, qui & manū gerendo, atque ac uerbis adhortationibusq; illos in pugnam acriter tuere compellebant. Venetis e contra armis maiori ex parte induc hantur debilitati, quippe quibus omnis propē esset in bombardis fugitisq; offensionis & tabularis scutis uel defensionis ratio constituta. Tarutianus uero ductore cum amilla eum perfidit uesperis namum quatuor damnum, cum ipsa denegati Carmagnola subditiq; admiratio, attonitum reddiderat. Nam cum rebus apud suos integra, in mentē uenisset, dena auri milia praetorae qua uehebatur nauis inesse, ipsam praetendens cōmilitonibus, causam quasi Venetis reipub. summa illis cōsisteret in pecuniis, eas redditurus falas scapham conficendū nec fugit ipse magis, quam suos in fugam conuertit, cum nulla omnib.
- D** qui aderant uictoribus uictisq; molea unquam altissimo etiam suecisa monte, ocyor ruer reuista, quim maxima Venetorum classis pars & in fugā conuersa est & facta in hostium potestate. Quinq; è tanto Galeonorum numero prolapsi ceteri cursu sese ad fines Rolandi Palauicini de fuga receperunt, ubi cū male accepti fuissent paululu cōmorati ad inferiora cursum tenuerunt. Desiderati sunt eo in praedio ex utroq; exercitu ad duos mille, & inter sona quae uictor abducit milia, tredecim fuerunt ex nobilitate Veneta praestantes uiri. Ex praedia autem ingenti nihil Philippo fuit gratius ipsa nauib; , quarum duo de triginta maiores, aduerso Ticino Papia adactas subduci iussit. Armamenta uero partim in castra, partim in propinquam Cremonae artem sunt perata: requirit quoq; cetera na uigii praeda direpti pinguis oppidi spolia, quae cum milib; Cremonensibusq; duces diluē bant, conseruati azae animis omnes in spem optimam sunt erecti. Tanto cladis detrimēto, quod di ad pecuniarum referatur calculum, quadringentes ex celsis aurore milia, accesserāt maiora Venetis incōmoda, quod Rolandus Pallauicinus in officio nō mansit, & obdinate ab gerendis rebus cessauit Carmagnola, quem iussit filii nox con setum, tanta cepetis, cuius esset impotentissimus, indignatio desperationq; ut cū causae se

rens ex caulis torpesceret, satis superque visum sit Venetiis, quod delinquit hominis nece-
 diam solari, & ne in maiori damni erratum incidere, continere poterunt. In ea tamē ad-
 uersi euentus rerum turbatione nō modo stetit animis Senatus, sed erectior propulsando
 fortune impetu est factus: quod namque naualis in quo succubuerant praelii dederunt dam-
 numque acceptū referrent in Genuenses, qui ut ostendimus classem infuixerat, gubernā-
 uerantque Philippicis bello eos Genuę incombustillato, lacessere statuerūt, & triremibus duo-
 decingenti armamentarum, Arsenatum illi appellant, educitis, classem pridē uictoriari felicitate, om-
 nīū seculi celeberrimū. Qui circumacta celerius opinione omnīū, ex supero in mare iste-
 rī Italia, Pisas adnauigauit. Ibi ad idus Augusti mēsa, longā nauē unā, triremes quatuor,
 quarū una masculula, minores erant cetera. selectio militū, & armamentis edemeratque mu-
 niū illamas addiderunt nauigio Florentini. Præmissos quoque a focis populis iacobū Ad-
 urnū, & Antonīū Flischū, primarios Genuenses, patria extorres, Laureanus tanto exre-
 pit cū honoris pompeque apparatu, ut sua illi classe, nō aliena uiderent in partē reduci. Na-
 mē cū Adurni gens, populariū sit una, quibus ex solis Genuenses ducē creāt, Flischū uo-
 ro plurimū apud nobilitatē possior, existimari est facillimū fore, talibus uiriā cū potētia
 turbolanti, Philippi magistratus plebi nobiliūque plurimis excoos eiecūū. Annauerūt
 itē Genuenses ad primā educit Arsenato classis Venetorū famā, quatuor & uiginti tri-
 remes, onerariā nauim unā, præfeceratque classis Philippus Franciscū Spinulā Onoboni li-
 liū, itaque postquam omnia apud extorres parata fuerūt, Laureanus prima uelificatione in Ra-
 palli sinū delatus, qui decē ab Genua distat palliū milia, ancoras desecit: quod cum esset
 Genuā nuntiati, Spinula uisus sese hosti ostēdere, nauim onerari & duo decingenti rō-
 xit triremes, cetera in tanta pfectionis celeritate, per eam diē subleque nequeuntib. Ite-
 rat Franciscus animorū plenius, fiduciaque quā faceret recēs delata in Pado Genuensit ut
 tute Venetorū classis, quamobrem prima que illuxit aurora, ad sinus Rapalli pmonenti,
 Caputmontis uocant, in cōspectū hosticæ classis factus, uentumque in hostē statim inale-
 scere sentiens, facta de puppe prætoriana, focis triremib. futuræ post partē pugne signi-
 ficatione, corpora oēs iubet curare. Cumque interim uentus flare propior occiperet, sese
 offerentē ut dixit fortunā tentare cōstituit, & triremes agendas remis significans, nauis
 uictorē exaratione uela in summū mali iussit attollere, ut cū hostiū triremes ueniret dēsi
 pareitque, tum unā quæcumque prima occurreret mergeret impetiret. Intellexit illico Spina-
 lē cōsiliū Laureanus, & Adurno Flischūque hortantibus, pugnā detrecitare simulans, sua
 se proripuit, prosequunt illico tanquā fugientē Venetū ingenti clamore Genuas. Lau-
 reanus uero cū primū celerit insinuatione, superiora uenti cuius impetu prolapsa erat na-
 uis, potuit tenere, selecti in Genuenses remonē imperauit. Expectauit hostem impatida
 Spinula, & manu auidē conferta, cum uarie congressu primo pugnare, magnū uinūque
 animis praeliū gerebat, cadebantque multi, cū plurimū uarie gladiis telisque comminus actū
 & uolitantibus undique etiā in incertū faculis uulnerarentur: premebant uero i Genuen-
 sibus tres Venetorū triremes, quas primo illi circumsteterant in cōgressu. Eas paruo suo-
 rum accedente fauore, capi aut mergi posse ratus Spinula, concitis aduolat remis. Sed
 lū desuper uentia aestuque remiges adiuantibus maiore cursu impetens nauis longe Flo-
 rentinorum uictor ab omni pugnantiū globo transuersum egit, parumque abhinc quā in
 clinata in latus prætoriana Spinulæ triremis mergeret, quā cum duobus cōmilionēque
 erexissent, Florentinus insilijt miles, pugnabantque in eadē de prora Florentinus, Genuē-
 sis ex puppe, tantisque animorum intentione res gerebantur, ut aestus solito concitatus let
 uens, in ea ad quā delapsi erant, littoris propinquitate, penē aborspserit ambas naues: con-
 catenauerant autem barpagonis Venetū octo alius hostiū triremes pugnationem resistent-
 tes, quarū uictores primum facti, ut opinati sunt in hostis potestatem prætoris triremē
 abduci uiderunt, sese Laureano ipsi etiam permiserunt, ceteras fugientes & nauem quā
 longe uentus rapuerat, sessi pugna multisque confossi uulneribus Venetū delinuerunt per-
 sequi. Appulsa Recho uicineti classe, recepit oppidū Antonius Flischus à custodiū laici
 traditum, & Laureanus affectu uulneribus multitudinis saluti cōsulturus, classem Pisas
 reduxit. Nam cum ostringenti partem undā submersi, partem ferro occisi eo essent pa-
 lio, supra quatuor milia ex utraque classe uulnerati fuerūt. Franciscus exinde Spinula & octo
 tri-

- A** trirēmī gubernatorib. ac tribus cōsiliarijs cū selectis ex multitudine praestantiorib. capitulis, Florentiā & postmodū Venetias missis, Iacobus Adurnus & Antonius Flūchus, Pisā manserunt, expectanturi classem quā superiū versus mare adnavigans Laureanus in flauratā auctamq. cōtra Genuam reducere spoponderet. Quis uero itē fuit ad Rēchū naualis praesij fortuna, pariter secūda in terrestri Hetrusca bello utrobz per id temporis populus Florentinus. Nā Micheletus receptis Castellensibus, & de Volaterranis plerisq. oppidis, Trebū longiuscula obliuione ad Florentinos reducere cōpulerat, tunc q. uine ra reddiderat i Pisā Florentiā secuta, ad uicū eius Pisano est nomē, castra erat metatus. Ad erat cōtra Antonius Pisanus, qui est ea quā libi à Piccinino data ostendimus extorā equitumq. Philippī familiaris manū, ex agro Lucenū illiq. cōtinentibus Pisanorū castellis, bellū cōtinuabat. Forte in ea quā Micheletti castra spondere uidebantur inueni secura, inuasit Adurni Flūchiq. animū libido cōmigrandi, & Florentie potius q. in destituta tunc ciuibz Pisana urbe Laurenum expectandū. Pauci itaq. comitantibus praefecti
- B** insidias inciderunt, quas Ruffellus Papientis Philippī familiaris, Annū per noctē quod nullus extrinsecus indigena natantibus equis transiret secundu uiam dirigerat. Ea sociorūq. numero duo decim, rapidū ante retroq. insulantes cōspicit Genuesis, Arcetia gladijs in obuios sunt delati, terro sibi uis ad Micheletti castra potestatem meditari. Insequēbas i tergo Ruffellus qui Adurnū ab ornatu uellus equoq. praestantiorē ceteris esse cōfitebatur, hasta illū petens transfixit mediū. Simili euentu Fitchus plurimo cōfossus uolente equi perniciē in hostis quidē nō est factus potestatis, sed prius q. in castra perferri potuerit expirauit, talemq. exitū, summi apud Genueses uiri, insulato & ita etiā qui patrauerant facinus, postea lamentabili casu habuerūt. Perseuerauerat ad eam diē obliuio, quā pontificis Romani exercitū, cōtra Centumcellensem portū supra insulauit ostendimus, constabatq. obliuione ipsam & oppugnationes terrestres uanas prorsus inefficacesq. futuras, nisi Petrus Laureanus Romani pontificis precibus, fuisset cū classe quā Pisā deduxerat admoeto. Nā cū praeter armatos homines, multa etiā belli uisibus necessaria classis haberet, machinarū genera, quib. pontificia exercitus permaxime indigeret, ac et undiq. terra mariq. hac oppugnarūt ratio. Saxeus est scopulus à meridie in occasum porrectus, tanto maris altis spatio, Porticellū uocant, ab cōtinenti seculatus, quantū uiginti cōpleat trirēmes, cū tū eius Porticelli pars, quae ad occidentē spectat solē, palustri limo, nec ullū nauigij perferente attingat litus: alia orientē uersus spectas abrupta uirib. oia & quasi porta quae uix trirēmē accipiat, à faxo dirimī litori cōiungo, in cuius dorso arx est fundata, & magnis durū opibus, quadrato lapide adeo erecta, ut quantū exponit cōtinet sine solia quācumq. maximos frustres oppugnantū conatus ab arcis uero latitudine, ad scopuli caput mari immittit, iactē quondā in gyrū moles maximae Subolanū & Austrū Aliscampū arcentes, portū efficiunt, ab omni artu maritimo cuti, in quo arx superba quiescī securūq. nauibus ab hoste stationē prebeat. Huc delatus cū classe Laureanus, semotas ab arcis iactu trirēmes cōiunxit, & tunis in castra expositis, machinas iacula quoq. quotquot inerāt classi eduxit. Inde Fortebraccio petenti cōcessit, ut trirēmis ex
- D** minorib. una, & scapha itē quae classi erat maior, tabulatinā cū super duplicibus rectē, ut uix nec specie haberent, Braccianis militibus cōplerent, arcibz per portū subduceret, quibus occidentali arcis angulo admotis, cathenas Bracciani portū mouentes, quae arcis & scopuli faxis ut diximus intercedit in Porticellū est aditus perfergerunt. Episcopi interim & Fortebracci copte, quos etiā ex Hetrusca patrimonij ecclesiae provincia cōtra xerat, adiunctis Venetorum copijs & bombardis circum arcem quā pedibus adiri poterat, ordine dispositis, illam alternis praesijs lacebant, & scalis muro admotis defensoribz, per trigularum imbrem nudato inanē incutebant praefecto scandēde arcis timorē. Qui uero in Porticellū adducti erant Bracciani, subiectas arcis, seculi & munissimā arcē terro decimo oppugnationis die huc dedidit cōditionibz, ut uiri militibus quatuor à pondere domatū, cum suppellechibz & mulierculis Senas abiret siluus. Rebus eo pacto cōpositis, Laureanus cum classe ad pridē institutā superi maris uitam nauigauit. Recanatenis uero Mijacacium, Fesulanūq. ad urbē premitena, Farnetensem proptia quae illi erant in patrimonio

trimonio loca cum suis petere, Forthebraccium autem in agro Vetrallensi in hybernia esse iubet. Ipse ad pontificem proficiscitur, mala item ualitudine laborantem.

BLONDI FORLIVIENSIS HISTORIARVM AB
inclinatione Rom. imperij, Decadis tertiæ, Liber Quintus.

ACTVRA erat tempestate illa omnium opinione celerius res ecclesiastica quiete maxima, diu duratura, nisi ex minima tunc scintilla ingrederetur incendium suscitatum. Fuerat diu in Piceno etiam sub Martino pontifice defuncto, gubernator Astorgius ex nobili Agneliorum gente Neapolitanus, & Anconitanus episcopus, tamque prouinciarum summa cum laude administrauerat, licet lunio qui primus fuit pontifex Eugenij, Malatestas Pisauenses patriam ecclesiam, utriusqueque pignora multis continuassent seculis, pontificis autoritate priuatis, persequi corpisset bello: quod illa tum illi, ex Forosempronio Senogalliarum & oppidis in fide manentibus propulsabant. Pacatis itaque ut ostendimus circa Romam rebus loannes Reatinensis episcopus, Astorgio est successus Anconitanæ Marchie gubernator, qui Minucio Aquilano ac Masio Fesulano, cum equitibus octingentis & Georgio Narniensi cum peditum aliquot diebus præcedere iussit ad idus Martias ad suscipiendam prouinciam electus, & Sancto Carillo equitum trecentorum dactore qui dudum in ea prouincia ecclesiam militauerat, ad se uocato, monuit Marianum qui à cæteris prouinciarum locis esset remotior oppugnare ocepit. Sed cum locus fossa & muro cinctus ualidissimo à malis defensoribus pressus, ut longa illa obsidione uinci oportere cõstaret, ad Senogalliam illiusque castella, ex utraque prouinciarum auxilium cõuenit, quibus infra dies paucos positus, aliquot de Pisauensibus, quæ in rebellionem persistebant, recepta castella. Inter ea Forthebraccius, licet quo tempore citius in rebellionem persistebat, Burgum sancti sepulchri à cardinalibus, pontifice propter agnitionem inrequisito pro emeritis habuerat stipendijs, nulla in re obediens erat, nihil melius, quoties petebat stipendiorum pecunias, si fidelissimam ecclesiam operæ exhiberet. Quæ in fidei dubie perplexitate, cum aliquod diu perseverasset, præter omnium opinionem mox à Vetralla ecclesie signis, ciuitatem castelli adiit, in ea à factiosis Braccianarum paucis uiribus, per ecclesiam duce bellico admissis, castellis quæ Urbinas comes retinuerat recipiendis incubuit. At in Lombardia post naualem pugnam lente processerant omnia, nec quicquam ante autumnum tempora gestum est memoratu dignum, præter intentatum idibus Octobris ea prouincia furto Cremonæ dolis. Subreperant nocte concubia Veneti milites ad Cremonam pomerium, & custodæ fallituri accuratius excubant, inter dumeta rubosque quibus obsequi fossa tandem quieti desinuerant, quoad solis appetere exortu, solutos in omnes nocturnæ stationis officio, excubitor locum dedit scalas ad mouendi, tuncque scandentes Veneti, firmarunt præsidio propugnacula. Subsisterat uero cum legione ad tertium lapidem Carmagnola, peditumque turmatim ad crepusculum magno præmiserat cum silensio. Primitusque quibus datum fuerat negotium muros habentibus, scalas quas unaquaque attulerat tum confecerunt plurimi, quorum qui audaciores fuerunt eisdem quibus muros cepit, reuolutis intra urbem scalas descenderunt, & partim oppugnant, ceperuntque munitionem stationem portam, partim acie stracta ciues repulerunt tumultuarie accurrentes. Capta erat Cremona, si copias immisisset subsidio Carmagnola, sed dum nullum subleuari cernerent, qui intrauerant, sese ad portam illiusque munitiones receperunt. Cumque numerum portæ duos defensissent dies, nunquam præsidio accessit Carmagnola, uerum simulans in locis tibus in insidijs Philippenfibus legionem obiceret opprimendam. Et tamen pauci praecorum numero qui intrauerant & portam tenuerant perierunt. Tum Carmagnola crebris suadentibus per autumnum imbribus, & quod equi morbo absumebant multi, lepianes in hyberna dimisit. Felici uero rerum successus, quæ Laureana clauis exortusque Adarnus & Fischeus, in Ligustica orientali Genue Riperta apud Rechi, Augusto habuerant mensis, parum respondit Octobri qui secutus est mense, in altera occidentali Riperta Bema Adarni fortuna. Is etenim trecentis equitibus, peditibus octingentis quos dederat Montisferrati Marchio, tantis fretus copijs, uicini cui Sexto est nomen ingressus, uallum Vulturi Pulchre & Bisamnis populos contra Genuam armauerat, quæ Picennam in castello Nauaro obsessum cum omnibus ferme copijs quas à Ferratensi adduxerat cepit.

Ligustica

Ligulicos uero agrestes, inaudita nostrorū tēporū bellis calamitate affecti. Nā cū mul-
 tos uarijs interfecisset priuilegijs, plurimos armis depositis ad misericordiā cōfugientes, cō-
 sidi laceratq; a carnificib; iussit; & cū ex his cepisset satietas, maiores natu cū matronis,
 uerendos quoq; religione sacerdotes subiectos habuit, ut eā religioni inueneret notā, uenit
 dari, ab iniurijsq; contribulib; eodem curauit. Exinde cū parata tutaq; omnia apud Genuā
 magna reddidisset celeritate, eodē exandescens furore in Ferratensem duxit, cuius fran-
 gendis opib; uastandis agris, asilgendis populis, nec minori celeritate, neq; maiori alius
 est clementia: quandoquidē xxx. dierū excursione potius q; bello castellū illū oppidiq;
 ad triginta spoliauit, & nullā maiore aliam ue direptionib; dedit uacationē, q; cū oblata
 noue praxē spes inchoatā relinquere iussisset, Circumuectus per id tēporis Italiā Pe-
 trus Laureanus, classē Corcyre per Octobrem subduxerat, & supplemento à Venetijs po-
 stulato illud ideo tardiuscule impetrauit, qd̄ Venetus populus post cōmissum scelerē
 apud Rechinā uale praxū clasē potētissima cōtra Chisū Genuensē populū insulā, duce
 & præfeto Andrea Mocenigo missā rē maximā intentarat. Habuit ea clasē onerarias
 naues decē, triremes quatuordecim, & minora undecim nauigla, q̄s uocat Brigantinos,
 nauesq; Latinas. Ea cū nonis Nouembrib; appulsa insulā, oppidū eiusdē nominis, terra
 mariq; cinxisset, illud dies octo & sexagenos attentissime oppugnauit. Diruta & perpe-
 nuis bombardarum scibus noctū acque ac interdiu inuulsisse, solo aquata erat monium
 pars maxima, ut aperitū ea in parte oppidū irumpentē militē Venetū, repugnantes co-
 minus de ruinis cōportatisq; obicibus Genuenses supernumero enecare oportuerit. Inue-
 rat etēm Raphael Montaldus Genuensis, eō cū trecentis militibus, quos de subducta na-
 ui eduxerat, forte delatus: insigni cuius opera, oppidū Genuensis populus, & per illud in
 solam retinuit omnū fructuosissimā, ac seruandā ceteris oppidia, quæ illi sunt in Ægei
 pontū & mediterranei pelagorū litorib; opportuna. Nancq; Mocenigos Venetorū præ-
 fectus, qd̄ classem apud Genuā annari ingentē intellexisset, & perituri in oppugnatio-
 ne illa, milites cecidissent multi, cū plurimi uulnerib; debilitati essent, ad eisdus lananitas,
 nō sine maxima ignauitæ nota retro cessit: prius tñ q; ab insula solueret, seracellūm amoc-
 nissimūq; illius uastauit agrū, uinetis conlitisq; & lentiscia masticis, unde magnos Ge-
 nuenes perciperent fructus ubiq; facillā. Subducta uero prius est Venetorū clasīs, q;
 ea appelleret Chisū, quā eō subsidia rā miserant Genuenses. Qui postq; oppidū Montal-
 di uirute defendi intellexerunt, binis triremibus, deinde nauibus onerarijs tribus, & a-
 lijs itē triremibus binis Thomao Cebo præfeto hyeme premissis, maiore postea astate
 appetente miserunt classem, Venetorū oppidia insulāq; & mercatorib; bello ac latroci-
 nijs undiq; persequendā, defecto ex omni nobilitate uiro tunc ciuitatis primario, Peno
 Spinula Cypriani filio, cui Philippus onerarias naues quatuordecim, triremes septē, sum-
 ma armari diligentia, & octo pugnatorū milia dari iussit. Veneti pariter, quo tēpore sub-
 ducta est à Chio clasīs, de magno Genuensū apparatu certiores facti, maiora q; postula-
 sset Laureanus miserunt Corcyā supplementa. Soluerat Spinula à portu Genuensi eisdus
 bus magis, & cū apud Liburniū paucos dies esset moratus, Hetrusca radens littora Casē-
 ti concesserat, unde secundos nactus uentos, Siciliā adnauigauit, quā dum legeret insu-
 lam tēpestatibusq; insistentibus, superando remis Lilybeo diutius detineret, Laureanus
 rectā per Syllaceū fretū, secundo aduolans astu eodē Maio Liburniū cōcessit. Fuit
 uero clasīs sua triemū, quæ à Corcyra soluerunt triū & triginta, duasq; illis masculas
 addiderunt apud Liburniū Florentini. Sed cum ocyor Spinula q; Veneti existimasset,
 apud Corcyrā apparuisset, suspicioq; illis iniecta esset, ne prius aliqui inferret cladē, q;
 satis ppetere Venetijs prouideri posset, Laureanus epistolā admonitus, sex ex omni clasē
 se selectas triremes uiris armisq; paratiores, militi Corcyram: quibus cum quatuor alijs
 Senatus addidisset, Syluestrum Maurocentum eius clasīs præfētū delegit, qui Genuen-
 sem quacūq; pergeret subsequi, & maritimum Venetorum imperiū tutari curauit. Æ-
 statis uero cuius gesta maritinis in expeditionibus scribere cepimus principio, Picci-
 ninus euerio Marchionis Montisferrati principatu, in Cremonenses ducens, Turricellā
 oppidum Pado adiacens, Bordelanūq; de Cremonensibus recepit: cuius quidem rel
 eō maior cepit Venetos admiratio, quod Carnagnola propinquis continentibusq; in
 locis, exercitū quem astate præterita Cremonæ admoerat coninebat. Pendentes itaq;
 anionis

animis Veneros, quod in Carmagnolæ exitio diu parturiebant, id maturius parere per-
 suasi. Fuerant Senatori nonnulli, apud quos cōcepta, uti ostendimus ante declarati bel-
 li ducē Carmagnolā, suspēcti illius fidei dubitatio nedū mutata, sed cum tempore vacua
 erat. Alij vero penē oēs non prius ut fidē hominis haberēt suspēctam ad doceri poterant,
 q̄ apparentes per dies singulos coniecturæ, & prodita in senatu indicia, eos adeo reddi-
 derunt certos, ut aliquando reuerterent ad Senatu aduocati plebis, & frequentissimi ordi-
 nes, habendum in potestate, sumendumq̄ de consilio supplicium dīstulerint. Quo in
 negotio constantem Veneti Senatui taciturnitatē in primis cernere fuit. Coacti namq̄
 ex omnibus qui Senatui conficiant ordinibus concilium quod dicunt rogatā, paulo
 p̄tius minus ut ducenti cum ad arsiui equino cūalis primā noctis horam conuenerint, di-
 lectionē in mane lucidam perduxerunt. Erat tunc Venerijs Carmagnola, & Senatu
 ad ortum solis ex more salutaturus cum esset introductus, obuium hilari fronte principē
 per io cum interrogauit, uel per uiam ne, illi nondū ad quietem post coenam admissio, an
 maturū faceret salutationem. Cui cum subridens princeps respondisset, Senatui ma-
 gna animis uoluentem, longa in eius noctis cōsultatione illa, nihil magis attentius in
 ore q̄ eius nomen habuisse, sermonem ad alia conuertit. Nec per eos, qui in deliberatio-
 nis diem intercesserunt, octo menses, uel minimā periculi capitis tanti uiri, tantiq̄ redi-
 dantis opibus, emanaui coniectura, cum ex ducentis quos Senatus interfuisse docimus,
 nonnullos rei familiaris angustia premeret, nonnullos Carmagnola consuetudine atq̄
 amicitia haberet coniunctissimos. Postquam itaq̄ illius tollendi stetit sententia, accitit
 quam ad pacē, cuius cum Philippo cōstitutā mentio facta erat, ipse & Marchio Man-
 tuanus, eodem die, sed diuersis itineribus Venetias applicuerat. Delapso autem cala ex
 Paramino flumine, in flugia Carmagnolæ patrij frequentes ut erant affueri, sese eubus
 addiderunt, illi om̄es quæ quid fieret consilij atq̄ ignari magna comitate ad pala-
 tium principis deduxerūt. Subiectus inde quæstionibus, & literis quas suas esse nō pos-
 set denegare, testibusq̄ domesticis de perfidia cōuictus, undecingelimo q̄ tenuis fuerat
 die, inter columnas securi percussus fuit. Capita perfidie quæ emanauerunt fore deli-
 turā subsidio, ut clades acciperetur, Taruisani clasia, seruataq̄ Philippo, cui diem cōsen-
 sere, Cremona, quando portam fuisse captam ostēdimus Carmagnola in carceribz rāgi-
 te, dimisso in Lombardiā Marchioni Mantuano, & delectis pro uisibz. Georgio Co-
 nario ac Marco Dandulo, exercitus bellij cura fuit demandata. Sed dum taruisale p̄-
 fectissimū, Piccininus uictoriā præsentē Carmagnola in Cremonensibus inchoatam pro-
 sequebatur. Venitijs pontē Olisā à Venetis impoliū oppugnans, tragula occipuit inter &
 ueruos debilitatus fuisse, ut aut mortem illi appetendā, aut multo languendā tempore
 medici iudicauerint, omnia de Cremonensibus receperit. Cuius insidie audacissimo bo-
 li cladiū nuncium effecit Venetis leniorem aduentus in urbem Ioannis Iacobi Moris
 ferrati Marchionis, quē principatu elegerat Piccininus. Is namq̄ Marchio quæquæ non
 fractas opes suas uidit, Alpes transgressus, & longo circuitu, per Austriacos Germanos et
 Taruisiū delatus, ad Senatu confugit. Cuius tantū inuenit liberalitatē ut patriæ principa-
 tusq̄ desiderium non deliniri solā, sed auserti multo tēns prædicauerit. Rebus itaq̄ Phi-
 lippis apud Cremonā ex Piccinini uulnere torpescens, inclinare etiā coepit, quā
 Hetruscis dudum post recedatū, ut supra ostēdimus, Albericū Cuij comitē apud Se-
 nas, in Pisanijs illi militabant. Nam Nicolana Tollentinas Romani pontificis sup̄bia
 ementis, etiā Florentinis militare promisit, in Tuderentis tamen moratus, ideo molitū
 mentium ara iners uacillatq̄ accepit, quod citioris Florentinorū fines nisi permittē-
 set in Micheletti ceterosq̄ dūctores imperium ingredi recularet. Ne quātū tamen Mi-
 cheletto, sed auctus stipendio Soanam concessit, oppidum Viteriorū, qui etiā militum
 populo Florentino, & maritimam agri Senensis partē Cirolectū usq̄ ac antiq̄a Popo-
 loniam est prædatus. Exinde cōiuncti duces omnia cōmuni concordiaq̄ consilio geren-
 tes, multis de Senensibus capta, plurima ac prope omnia receperunt, quæ erant perditā
 de Pisania. Sed cum ad Montemopolū esset perueniēti, apud q̄d oppidum Bernardinus
 Vbaldinus & Pergulensis filius dūctoresq̄ ceteri oēs coegerant copias, prælio omnia
 quæ hoc in bello in Hetruscis sunt gesta insigniore cōsento, amiserit Philippenses Vbi-
 dium dūctorem & cum eo equites supra mille. Et Antonius Pisanus cū in Tuderē p̄ponē-
 putant

paternæ originis castellum, quo eum donauerat Philippus fugisset, in potestatem venit. Tempestate illa Sigismundus Cæsar Vngariæ & Bohemiæ rex Loex erat. Nam cū hor-
tante ac plurima spondente Philippo Mediolanensium ducere, per Belentionem ingressus
Italiam Varium ad idus Octobres applicuisset, nouem in eo oppido moratus dies Me-
diolanũ a Nicolao Piccinino omnibusq; quotquot erant apud Philippũ nobilibus, dedu-
ctus suuiculus diei pompam Cæsare dignã, referre superstitũ durissimã. Per sextam uero
kalendarum Ianuarij diem, ex nouissimo non ultra inclinans, sed collapsi Romani im-
perij more, ferrea corona Mediolani coronatus: post aliquot dies Placentiã, & inde Par-
mam se contulit. Ipsiq; in locis ad septem moratus menses, cum Philippi ductu optatum
petitumq; congressum frustra expectasset, & promissi ab illo apparatus exercitusq; eũ uel
pontifice inuito Romã deducituri nusquam cõparuissent, Lucã aduenit. Qui bella cum
Barbaris gerere assuetus, cum audisset Florentinos duces exercitum apertis campis put-
asset libitum circumferre, consiliũ est maximo afficere detrimento, & contractos ex om-
ni Lucensũ suoz quem in comitatũ habere equitatu meliores quosq; ad sexcentos im-
misit. Magnus uero fuit Vngarorum, in quales uiros duceret ignorantũ furor, ut ad Mi-
cheletũ tentoria penetrarunt: namq; eorũ unus corporis magnitudine insignis, & forti-
tudinis fama apud suos celebris, claua ferrea, qua in prelio uteret, in ductoris caput ic-
tu uchemẽtiore incussa, illũ nisi chalybea obstitisset galea, interiecisset. Insurgens tũ Miche-
letus suffosum gladio Barbarum confecit. Ex suis fugatiq; cum Lucensibus Vngari nõ
nullos ex melioribus amiserunt. Quinquagesimo autẽ die, quĩm Lucam ardigerat Sigis-
mundus, opus Philippi expectatione, ut ante fatigatus Senas se cõtulit. Quam ciuitatem
cum odio in pontificem ideo concitaram reperisset quod Nicolaum Tollerentĩatẽ agre-
tulerant Florentinis a pontifice datum esse, ad oblata ultionẽ lumendam stimulauit. Se-
nenses namq; datis Iacobo Vicensũ urbis præfecto Senis ut diximus exulanti peditibus
quadringentis, naues etiam attribuerunt, quibus ille a pontu Herculis ad palũ Portuẽllũ
Romani agri Viculũ aduectus, Vetrallũ oppidum nullis muniti custodiibus, cuiusq; op-
pidani rerum discrimen subire nõ sunt ueriti, recepit. Ea re explorata Fortebraccius Ve-
trallam cum pontificis & ecclesiæ signis aduolans, primo curauit ne aliæ quas Senenses
missuros esse intelligeret copiz ingrederent. Deinde machinis admotis, oppidanos bre-
ui ad eam adduxit desperationem, ut Iacobi suamq; salutem decẽ aurũ militum pactione,
cũ oppidi deditione redemerint. Et inchoato pridem uitę instituto insitens Fortebra-
ccius cum emeriti ad eam diem stipendiũ pecunias peteret, si quando offerebantur, dum
tamen occupata restitueret ecclesiæ loca, pontificẽ simulatis ludificans uerbis rem doce-
bat. Quia indignitate cõmotus pontifex, par pari referre cogitans, Micheletũ Attendu-
tũ, a populo Florentino penitus ea re facilliter impetrauit, quod Tollerentĩati morem gere-
re cupiebant. Cum itaq; de stipendio quantum sit esset Micheletus cum pontifice cõue-
nisset, eundẽ sibi in Calabria, ubi nõnulla possideret oppida simulauit, præmissis cũ im-
pedimentorum parte nuncijs, qui uiderent ratione itineris abituri. Paulo inde post mo-
uens Aquapendentem adijt oppidũ, quod Stortia pater filiusq; diu pontificum Roma-
norum indulgentia tenuerunt. Multos interea menses imperator Senis agens nullam ni-
si cõcessio per pacis fœdera pontifice, ut iam rebus suis repperit efficacem. Post uarios
itaq; minorũ hominũ utrinq; missorũ conatus missi a pontifice ad eum summi uiri eccle-
siæ Romani cardinales, Montisfortis, & de comite Romanus, alter Senis diũ obiit, alter
re infecta Romã est reuersus. Missi item a Cæsare Romam episcopus Curienfis, & Ca-
spar Selilik cancellarius imperialis, & Lauretius Vngariæ Marescallus, ambo equestri
ordinis præstantes uiri, re etiã infecta redierunt. Tandẽ missi iterato a Cæsare idem Ca-
spar & Marchio comes, impetrauerũt ut Romã ueniret imperiali diademate ac fastigio
sublimandus. Ingressum ad diem kalendarũ luniarum undecimã, populus Romanus il-
lum maxima deduxit pompa, & pontifex ad scalas usq; basilicę diui Petri, cũ cardinali-
bus & clero obulus comiter excepit, ac pridie earundem kalendarũ, solennissimis cære-
monijs coronatũ imperatorẽ Augustumq; appellauit. At Micheletus cũ apud Aquam
pendentẽ, & diuersa patrimonij recessisset loca, nec Fortebracciu quẽ sceleris conscientiã
fecisset suspectum, opprimere, neq; etiã illius sociales per praci in mappalib; esse solitos
intercipere potuit. Sed cum res dudum fuisset protracta, nec stipendijs pontificis diutius

Blondus.

Re

dissimul.

dissimulare posset, quem potuit impetum fecit, & mappalia aggressus, equos eripit ciui-
 ter quateraginta, quos ibi haberent medele potius q̃ pabuli ratione. Forte braccius uno
 qui de id multa latenter cōtra pontificē & ecclesiā laerat machinatus, relicto in Vetrā-
 la pediatu, castrū nouum Stephani Columnae oppidū accessit, quē Michelenus casti-
 gno insecutus oblidere parabat, cū omnes ille impiger saltem educta acie caui portam
 quae ducit ad Tyberim pugnādi copā fecit, metuq̃ simulato copias reducere, lucas quid
 factorum esset ignorantes, tandiu tenuit paratos, quo ad sole tum ad occasum uertgē, &
 nox fieret, & hostes de ipsius metu gloriabundi armis quibus peruersū sapienti erant ex-
 ta somnū capere occurrerant, quamprimum uero nocē apperere uidit, uersa callis por-
 ta erumpens, quo aduenerat inire est profectus, priusq̃ q̃ Michelenus braccia acie ex-
 coposio insecutus inde mouisset, tam lōge praecesserat, ut nec postremum illius equū
 uiderint qui priores fuerant insecuti, parumq̃ abfuit quin Nicolaus ē medio fugae cursu
 Vibronianos, qui Michelenū terga premere existimantes, postero die hageniē interdu-
 dere inuentarunt, magno asseceit deirindito. Nullo alitrio diutius insecuto, Ciuitatem
 castrū saluus ei reuerfas. Classēs interim quard Genuensem in lonio, Venetam in Lige
 alio pēlagia esse ostendimus, sic diuersa uia sunt fortuna, quomodo modū auctis inire
 nauigant. Nam cum Pisas appulisset Lauredanus eam classem cōsecutū, Abrahā fac-
 gosus Genuensū impigerimus, qui cum iis quinq̃ uiginti quas Lauredanus remoue-
 rat trirēmbus Sigellū promontoriū mense latio circūsedid. Penetrarēt uem tētibz
 tūner cū aliquot pedis nūmis, in Lagonare & Castelloni uicos, ac inde in Stabia cal-
 le Baptista Fregolus, & Germano opē laturus Sigellū ipse etiā in cōueniē oblidet,
 qd̃ oppidū Veneti parte mariūma machinis oppugnabant. Ea cum essent Genua magi-
 stratibz nūciata, tres maximas onerarias naues singuli, quarū uiri inessent poponores
 quingenti, decernunt, Nicolao Nigrono praefecto classis tantisper quoad arma milites,
 cōmeatūq̃ obfessis perferret declarato: eas naues Veneti plenis aduolare uolū tū pro-
 spicerent, acie structa trirēmes centenis plunibus ue bombardis crepitantes, quā adu-
 tarā erant principio opposuerunt. Sed molem illā nullas continuisset obex: Solus nan-
 que qui impetuofum illarum persilueret cursum aquae collis, trirēmes auerulit, quat-
 toniti gubernatores id futurū rati remis ocyas retraxerunt. Pediatu armisq̃ & cōmeatū
 in litus expolitis, Nigronus naues Genuā reduxit incolumes, & Sigellū Clauentibz
 Spediensibz opē ferentibus eruptione facta trirēstres fuderunt Fregolūq̃ eo
 piaz quo in cōflictu Lauredanus q̃ turmas classis terrestri addiderat oppugnationis ma-
 gnum accepit in cōmodum, ex Ligustinis uero captiui ad ducentos Genuā sunt perda-
 cit. Tum Fregolus Lauredanusq̃ postquā oppidū promontoriū capiendi difficilis q̃
 eximiallent maior reddita erat, ad instaurandas cōmeatū trirēmes nauigauerunt. Exin-
 de in lūid Rapalli reuersi, agrosq̃ & uicos Clauentū pradaui, pleraq̃ incendio cōsum-
 pserunt. Quod aut autumnus grauior tempestatibus reducendū esse classem laudem ad-
 Genuae portū nauigantes, sese tremētibz Philippī magistratibz ostenderunt, & cōd-
 la fieret in ciuitate cōmotio, excedētes perpetua uelificatiōe unā Liburniū petiunt. Ge-
 nueniū item classem, quam tanto eduxerat apparatu Petrus Spinula, cū nihil sentiret ne
 moratu dignū paulo post reduxit, eo petiōi q̃ Venetus sua fortuna, quod in illa, quā la-
 perandis Trimaenae promontoriū, dum principio in hostē nauigat ei, inciderat, tempe-
 statibus, tres amiserat trirēmes cauitibus allatis: & licet saluē illarum fuissent omnes, go-
 bernatores tamen, quorum ex Sabbatia unus, alter ex Albignano fuit, tertius ex Mant-
 tio, mala ualitudine dū supra utres fluctibus oblidunt correpti, post longam aegritudinē
 decesserunt. Quae autem Carmagnola occiso, Mantuanus Marchio, & Gregorius Cor-
 narius ac Sanctes Venerius, Marco Dandulo petenti suffecius, promissores ad genodū
 Lombardiae bellum missi gesserunt, facile ostenderūt, quanta si fidei affuisset integritas,
 ductor unicus reū gestarū fama hosti aequē tremendus, ac suis erat ueniendus ferere po-
 tuisset. Borselanum namq̃, quod oppidū Carmagnola praesente diximus ad hostes esse
 esse illi subito expugnatum, in rebellionis ultionē sanctus excidit: Et Romiūq̃
 ac Fontanellā opulenta munitaq̃ oppida, appulsi castris & obfesso oppugnationis ap-
 parati, deditionem precariam facientia, cum imperto ad didissent, in Suonensis dux-
 erunt. Quod praclarum regionis oppidū exercitū circumfessum, eo maiori diligentia
 petiōi

A pensag & cura oppugnari necessum fuit. qđ prater muri elevationis crassiorisq; & fossarum munitiones, oppidanis populo frequentissimo lectissimi equitatus pedicatusq; cohorte presidio addiderant Philippenses. Ad ista autē sunt bōbardę quatuordecim, quarum minima fax illi iacere trecentis, & balistis maiorib; quas appellant machinas quatuor, ac minorib; quinq; quibus loriculis est novissima nominatio, æqua cū bombardis proportionē in circueu dispositis, nullam murorū aut oppidi partem, cum publico tum privato carere periculo curaverūt. Cum namq; muros, turres & propugnacula bōbardę die noctūq; immixta qualiter, essentq; reparandis & ab hostis ingressu defendendis illorū turris occupati ad dentes mercenarij oppidani, illi usq; ad exitū atq; etiā cū breviore ista nulla tormētis fax, maiores molestitas attulere, quod in tectis, arē, plateasq; oppidi passim dispersa, mortales plurimos macerare. Quæ quidē oppugnatio magnā Venetorū impendis menses fere duos continuata, oppidanos ea solū penta cōditione, ut dato presidio milites armatos emittere liceret, de ditionē in facere cōsultare, autē

Bestis erat mundissima, deditur perfectio pecuniam corrupto, brevis est recepta rebus Venetorum ductu proouisorum felici successu crescentib. Marchio Mantuanus in patria secessit & inducitur cum Philippo constituta quiescebat. Marchio item Ferrariensis à Philippo requiritur, cum Venetis iunxit, & pacis mentione magna cum instantia secessit, obtrinit, ut spectate uirtutis paritibus Fantinus Michael orator à senatu ad ea quæ de pace afferrentur delectus, Ferrariâ accesserit. Miseruntq; eodem in tempore Florentini à Venetis requiriti, Pallanet Siroccâ ciuem suum equestris ordinis spectatissimū. Et Francisco Galia Philippum partes sille agente, tractatus pacis præter omnia spem feruere coepit. Per id tamen tempus Sanctiæ Venerius & Georgius Cornarius proouisor in uallē Camonica docentes, immunitos eius uallu uicos, qui etiam præfente Carnagnola decesserāt receperunt, & castris in salubris quid proximis pertinens Saxinios excitarūt, uallē confirmare curabant, cum Tadeus Essentia paganorū Camonicensium fualionibus treco tota accipiens equites, pedites quadringentos, nocte intempesta Dorium aggressus op-

C

pidi, qu' in Tellina dall' ex Canonica aditū prebet, furto obtinuit. Sed quā adtentia
res in montanis p̄cipere à promissoris p̄cerebat, eo maior circa Padū negligentia serua-
bat. Nāq; postq̄ Carmagnola aut negligente aut dissimulante Torricella Philippen-
ses ceperant, & promissores acceptis Venetorū copijs, utres in montana cōuerterant, Ca-
sale Padī qd' oppidū Veneti in Parmenib' unūc tenebant obsederant Philippenses.
Pedatitas sūt quē Veneti præsidiū impulerāt, postq̄ eos sex menses durauerāt, cū frumē-
ti penuria laboraret, datis ad Senātū literis impetrauerāt, ut Laurentius Attendulus mo-
uens ex Brixiana cō mille equib' pedibus mille quingentis accederet præsidiū allata-
rus. Sed qd' ducturū per Mantuanos passū cūlidos prohibuerunt, nō prius potuit At-
tendulus à Gonzaga Marchione transire impetrare, q̄ famēs præsidiū deditiōē facere
cōpulsisset. Et sexto decimo quī infecutus est die, Mantuanis per inducias quiescentibus,
qui Beixellō pro Veneti præsidiū obtinebat, inducias secū nequaquā constitutas esse
innumerōs laxata cūlodia iussit eūē quiescere. Quā cum essent Philippo renunciatū

D expeditis Pado terrarū immunitis improuislo oppido est positus. Dorsū arce, in quā se ceperant oppidani, expugnata descendens per idus octobres in Tellinā uallē Veneti ex erexit, pueri Georgiā Cornariū castella uicorūq; & salus omēs dicōs oēdo oppugna sionibus recepit. Cuius uictorie fama cum accolas tenuisset, Salinenses praesidio in cas tellis falsibusq; accepto, uallē Veneti permiserunt, ex qua cū aditus Comū usq; pateat, & Abduz flumē lacu Lario inuadit quāq; longe distant emilius uado transiri possit, spe rauerunt Veneti Philippū in Mediolanensib; agitare. Suffectus erat interea pueri San cti Venetio Daniel Veturius, ut cū grauitate, ut cū integritate celeberr. Quo in Tell inā uallē Cornario collegae cōiunctio placuit quod Senati in primis optare scirent de Ab duz transmittendo & ponte longenda apud Breuham inuentate. Iulijq; ducesores per diu Martini natalitia omnes copias traduxerūt, tamen pauore ex incerta causā orto deter ricti, & solo hostium clamore fugati, ocyus q; transuerant reuertens. Tunc Philippus frequenter per Abduz ripā disponens lationes, castris oēd in potiori adhibuit diligentiē. Sexta postmodum quā infectus est die, cum Cornariū ut animi & audacia reducenda Tellinā uallē, quod factio Gbellina Philippo fidelissima praestaret, tritum milium

Monday.

 $R_f = \text{predicted}$

praesidio obtineret. Piccininus faciosorum ductu illam ingressus, commissoq; praelio repul-
 lus, haudquaquam tenuem accepit cladem. Sed cum eo in conflictu regionem contem-
 platus, mores etiam Cornarii in discrimine praecipites, & exercitus uictoris inolefcentia
 temeritate intellexisset, postera die paratior reuertit. Praelio aut tumultuariae utriusq; co-
 nferi coepto, quod dissipatos hostes Piccininus in fugam conuertisset, rebellantes pagani in-
 dique incubuerunt. Capiti sunt cum Georgio Cornario Thaddeus Effenus, Caesar Martinus
 dique, Italianus Forolulanus, Baptista Capitius, & Antonius Martinascus, nonnulli do-
 ctiores. Ex caetera uero multitudine uix trecenti equites per saltus ab aggressu, qui in pre-
 lium descenderant, delibutus euaserunt. Quae quum intellexisset senatus, & de imperio-
 re ad id bellum deligendo relatum esset propositum, Franciscum Gonzagam Mantuae ma-
 chionem uariannibus sex penumero suffragis declarauit. In hyeme per Decembrem alpium
 ma accepit exercitum, & hyberna in montibus ducens Ianuario, qui est sequutus, Camo-
 nicam uallē Guelford ductu & auxilio recepit. Exinde Frederico Contarino insigni pa-
 trisio, qui Cornario suffectus fuerat, sibi in praeforem addito, copias in propinquum
 uallium hyberna dimisit. Quatum uero partes belli curis detraherant, tantumde conuoc-
 dae paci addiderant diligentia. Et quum marchio Ferrariensis Hugoniusq; cotrauit seque-
 stres, hinc senatum Venetias aduenses, inde ad oratores Ferrarii redeuntes, ter illud e-
 mensi essent iter, pax Aprilis mense in hunc modum est conclusa. Decederet Philippus a-
 gri Brixiani Bergomenisq; locis, post inchoatum pacis tractatu capitis induceretq; Mo-
 tis ferrati marchionem, in amissa eo bello principatus integram possessione. Lofio quoq;
 Veroni, castella haereditatis paternae in Placentinis possiderent, & caeteris Veneto quic-
 quibus subditis uel, prius redderetur res sub Philippo securitas. De capitiis quanto lico
 actus est, ut nobiles milites uel praestantiores, uterq; sine precio liberaret. Et capta de Pua
 nis Volaterranisq; redderet Florentino Philippus, curaretq; Senenses capta eo bello in
 fra mensem reddere: aut si recusarent, nullis eos in posterum fauoribus adiuuaret. De Luc-
 sibus Thoma Fregoso, & Ludouico Piombinate, id foderis interuenit, ut redderet quae
 ademerant Florentinis, & tamen nec remaneret in Philippi partibus Piombinae, nec pas-
 set earum alteri Fregosus adherere. De Pontremulo autem quum dura fuisset contentio,
 conuenit, ut id oppidum Philippus retineret, & caetera de Ligusticis Lauenilibus capta
 redderet dominis, in Florentini populi partibus, ut antea permanserat. Paci conditio-
 nis prout erant constitutae, caeteris in partibus impletis, quum non liberaisset Philippus
 Georgii Cornarii, eo contentionum res pcellerat, ut solus ob eius rei defectum habun-
 dam pro infecta pace Veneti fuerint protestati. Sed Philippus missis Venetias, excellen-
 tissime consulto Andrea Bartholemeo imperiali familiae Genuensi, & Francisco Galina
 consiliarijs suis, qui iurciurando affirmarunt Georgii interisse, senatus satisfecit. & statim
 illius principio Recanstenis episcopus oppidis omnibus, de Senogallensibus, Piamen-
 busq; receptis, Forumsempronij natura loci arce muroq; eminentibus munitionibus
 tatem, omni machinarum genere, & longa obsidione aggressus est recuperare. Collonensi-
 bus uero Przenestinis, qui sese Fortebraccio belli socios addiderant, bellum in Hispania
 circa Romam, partim inopia, partim ineptitudine parum acriter gerentibus, Fortebracci-
 us Antonium Pisarum, qui Senis erat, & Iacobum Vicensem urbis praefectum sibi adiu-
 gens, Verrillam reuertitur. Tum pontifex, Michelettum qui contra Collonenses & me-
 mens & adolefcentes bellicis rebus nequaquam idoneos, parum profecisset, Mimicocciq;
 Aquilanum, & Massu Fesulanum, quos a Piceno reuocauerat, Viterbiam mittit. Forte-
 braccio repugnaturus. Sane autem calus & rerum ecclesiae infelicitas ita tulerit, si de Forte-
 braccius ea audacia & fortitudine, ecclesiastici contra milites ea fuerint ignaui, qui po-
 tiffici duo milia & quingenti circa urbe essent equites, & totide mercenarij pedites, qui
 quid destitit Fortebraccius, qui Verrilla egressus, quoties libuisset, partim castella eccle-
 siae oppugnaret, ne occuparetq; partim copiarum Colanensis libuisset, ut ad
 apud Castellum nouum posita, & milites pontificis ubiq; superaret, & usq; ad portam us-
 que omnia redderet iniqua. Accessit pontifici & ecclesiae rebus, magna ex eo bello cala-
 mitas illa, quod nulli urbe adire, nulli poterant nato exire, nisi quos ecclesiae milites magnos
 perduce-

A perducerent praesidio, unde sensim factū est ut pontifice pecuniis exhausto & stipendia minus abunde militibus persolvente, qui desides primo & ignari forent reiecta in postremam culpā, qui sibi stipendia nō persolueret, curā omnem abicerent militandi illaq; de pestem Fortebracciam, ut diximus, cōtra urbē impulsio, dux Mediolani curis bellis superioris per pacem liberatus, nouo aduersus eū motu in Romandiolā concitaret. Cum namq; pontifex Fannius Dandulū ciuem Venetum protonotarium, Bononiā apolliticam gubernatorem cōstitisset, isq; de deditionē a Zambecanis intenuatam, compressos illos hostes ac per arma auxilia afferente Baptista Candido, urbe eiecisset, Baptista iū patriā pariter eijcere cupiebat. Et porta quā dñi Stephani uocant munita, castam apud Fortellū ecclesiā militante occulte accituerat. Cuius aduentum Baptista exploratū habens porta uel receptam ipse muniuit, & nihil ultra molitus in ciuitate more solito inambulabat. Ea per motus indignitate Fannius, Bononiā sine gubernatore dimisit, magno q; rerū pontificis periculo Venetiā se recepit. Cui cū esset sufficiens Marcus episcopus Auentionē
B fix, pontifice agnatus, dux Mediolani eiectionis patriā Zambecarios, Antonio Bentiuoliō etiā extorci cōiungens cum magnis copiis ad portas Bononiē misit. Quibus uero in pontificis fide cōstanter manentibus, castris illi plerq; tenuerunt, & tandem solo Mōtuelio per fraudē occupato re infecta in Lombardiā redierant. Sed apud Picenū res pōtificis interea nequaquam prospere gerebatur. Qui enim ut supra diximus dudum in illa provincia, p Romanā militauerat ecclesiā, Sanctius Cassilo i Patrele Hispano castris la tuissus, ad Malatestas Pisarenseſ destruit. Et praetensis Basilientis synodi literis curas se diceret belli ducē, Francisco Piccinino alijsq; Malatestarū copiis adiunctis subito in Pisarū impetu facto, ciuitate potius fuisse, nū gubernator Recanatensē episcopum, rapido sine copiis praetorians cursu Pisarenseſ sola praesentia in fide tenuissit. Nec tū abfuit quin perdidit suae Sanctius dederit poenas, quē a Francisco Piccinino longius remotum, & cum Luca Castellano alijsq; hostiū copiis cōtra Sorbolongū ecclesiā castellum castra incaute metatū Sigismundus Malatesta ad ecclesiā stipendia conductus, meride aggressus fudit, fugatumq; omnibus copiis spoliavit. Paucis itē interiectis diebus Franciscum Piccininū gubernatorem cum quingentis, & paulo post Iosū Aquanensem cum sexcentis, Ioannē Malasolā Senensem cum centis conduxit equitibus, & qui hostes laeessere fauisset soluit, turandū ab illis provinciae adiecit animū, quousq; Veneti q; pontifici afficerent intercedentibus, pax Malatestis Pisarenlib; eo cōsilio fuit impetrata, ut gubernator afflictiū apud urbem curam gereret ignota certior factus Castellano uero eū copiis digressū, potētem Miluū noctuo occupauit, & praeda undiq; ab urbis muris abacta, Lucanū etiā & Salariā uis Anienis potius cepit. De hinc nullo qui resistere inuēto, Columnensibus uero quod poterant praesidia submittentibus, Tybari castra admo-
C uuit. Quā ciuitatem, cum paucis ut sperauerat diebus, nequissimē capere, in Latinū urbem agrū delatus omnisfariā rerū abegit praeda. Inde ad motū ad urbem castris paucos ad Agnetis moratus dies, Ananiam oblidere perrexit. Ea autem ciuitate constantē resisten-
D te, post triduum castra mouens, montana abbatia Sublacensis impetū castris. Et eorū militū dux Antonio Pisano potius querdā diripuit, querdā solo acquirit. Romae interea trepidatum est, & uigiliae pro portis habitae. Nec tamē defecerunt Romani ciues, q; prius q; Michelstas & alijs subito acciti milites aduenirent, pontes Molium Salariūq; ut expugnatos reciperent. Ceterum aduentū Michelstis in urbem, res pōtificis nihilo cre-
E xcepta ita erat, cū interea in patrimonio adiacentibusq; urbi quibuslibet locis, omnia bel-
F li incendio cōlāgerent, pontifex etiam qui in Vaticano dñi Petri palatio parū esset se-
G curus, ad media Romae loca, dñi Laurentij in Damaso adde se cōtulit. Cumq; milites q; sua apud urbem stipendia merebant, paruo nimis praesidio esse cerneret, Recanatensē episcopū iussit dimisso in Picenū, ponticia Sigismando, quascunq; habebat copias se se dicere. Cuius aduentū pontifex ad dñi Petri palatium est reuerſus. Episcopus aut castris contra Masinū principis oppidi locatū, oppidorū q; in circuitu rebellauerant nōnū la etiam deditionem facientia accepit in fide. Sed cum haberet exploratum, principem Fortebracciamq; in Genezano esse castello parū ut ferebatur munito, copias eo cōsilio
H eary spe raptim admoxit, ut uel clausos ad deditionē compelleret caperētq; uel si extra
Blondus. Rr 3 muni

munitiones repugnare pergerent, praelio ut minabatur cōfectos opprimeret: cui cāsa
ad portas ut contabatur metansuro, Fortebraccius ad primum lapidem sacius quaduo a-
gmine obuius praelium conseruit. Dumq; hostem solito ferociorē conatus repellere, ca-
pitū fuisse, nisi ex oppido qui manserant decurrentes, Micheleus, Franciscusq; & lo-
am paululum repressissent. Praelio autē acri conferto, quum neq; intra munitiones vellet
Fortebraccius se recipere, neq; aperto posset campo resistere, collem viribus undiq; con-
situm conscendit, & equitibus in pognam adeo feroci incubuit animo, ut quem ecclesi-
astici victum superatumq; saepius acclamassent, atq; etiam de parva victoria nuntius Ro-
mam misissent, victorē sine vi victi essent incerti, praelio excessissent. Qua die Viuellensi,
qui perspexisset quid exiguae hostium copiae aduersus suorum multitudinem posset, a-
nimi conciderunt. Positis itaq; in castris quae receperat & Tybure praediit, ad pontē
cē Romam uenit, obuiauitq; in itinere renunciantibus, Pisaurenses urbe contra sortis
Malatensis tradita rebellasse. Quamobrem ira percitus Franciscum Piccininum, Ioliam, p
aliosq; quos adduxerat, praemittens, duos apud pontificem dies moratus, Piccinū uictis
magnis itineribus properauit. Quod uero in uetustissimis & carie ipsa confectis quan-
doq; euenit aedificiis, ut dum unū attollere uel stabilire infodas signum, collapsa eregna-
ne muri pinna, trabes tigno attrahat immixtas: itidem in rebus ecclesiae per ea tempora
contingebat. Tertium namq; a pontifice profectus diem Viuellensi, Assisinatensiu arci
maioris custodiē, suos fraude occisum, arcemq; intellexit sacā esse in Fortebraccio por-
tatem. Dumq; ciuitati praesidium allaturus copias in itinere dispersas apud Spoletū pa-
rat colligere, renunciatum est, minorem maiori arci cōsensisse, & ciues praediū quod pa-
rabatur ignaros, dedidisse Fortebraccio ciuitatē. Eisdem item diebus Franciscus Picci-
nus spreto Viuellensi imperio, in agrū Perusinū secesserat, stipendia sibi, ut dicebat, de-
bita a pontifice expectaturus: quāquam non defuerunt qui euestigio intellexerint, qd
serū postea docuit euentus, illum ducis Mediolani & genitoris Nicolai iussu, impo-
nē ecclesiae rēponi esse subera. Cū Reuersa ū praelio apud Genazanū, ut diximus, cōf-
so, ad urbē pontificis & ecclesiae copijs, & Recanatensi in Picenum properante, repen-
tat Romae pontifex Micheleus. At Fortebraccius qui maximis Romani pontificis co-
natibus obstinisset, insani debacchabatur audacia. Laurentij itaq; Colanienis dūcē,
Tybur adiens ciuiumq; perfidia introductus, Ludouicū & Ioannē Mostardē Forim-
ses, cum copijs quas ibi praesidio dia habuerant cepit, & Montemretundū Viterbo-
pidū suis partibus cōpulis adhaerere. Micheleus autē ut illū inde abduceret, & simul pe-
dita in Campania recuperaret Ferentinū accedente, Fortebraccius per mediā noctē, pa-
latiū sancti Petri, quod tunc inhabitaret pontifex noctu irumpere meditatus, ad leuā-
dum ab urbe lapidem uia Aurelia subsistit: sed quā a caloniibus quatuor, qui lignaria
rant interceptis, stationes diligenter palatiū custodire didicisset, Ronandū cū senectū
Interea Viuellensi Piccinū ingressus, paruis quas sub Iosia Ioanne Malauolta & Roma-
no Cremonensi habebat copijs diffusus a Pisaurēli bello rādū statuit abstinere, quod sa-
cā esse intelligeret rem pontificis & ecclesiae erectiorē. Nā post captas aduersa magis
rum fortuna, q; propria uirtute Tyburinā Assisinaq; ciuitates, adeo elatus erat animo
Fortebraccius, ut suos etiā contemneret cōmitiones ac seclerū administrā. Hinc An-
toniū Pisani, cui Senis aucto pollicitus fuerat praedae quantacūq; fieret participē illū lo-
te, cōpulis ut retentis abbatis Sublacenſis castris, & Lucano, quae loca Fortebraccius
mine receperat, ad pontē transfiret: cuius aduentu facile apparuit futurū, ut Fortebraccius
ā magna melioriq; militū parte derelictus, agro oppidūq; ecclesiae periret. Nisi Philo-
pus Mediolanensiu dux, noui & quidē maximā calamitatē rebus pontificis, & Roma-
nae ecclesiae inflixisset. Franciscus namq; Sphortia, qui, ut superiora ostendunt uolunt
annos supra decē Philippī stipendia sequutus erat, maximas cum Nicolao Piccinino
multates inimicitiasq; perpetuo exercebat, quas tū alter a Sphortia genitore, a Braccio
Montonenſi alter hereditarias habuissent. Eā itaq; simultatū odiorūq; occasione Philo-
pus quā satis fides habita a fallendo pontifice intelligeret, quod duos tantū poterat ui-
ros, tā acriter dissidentes simul teneri nō posse uero simillimum uideretur, Sphortiam in
pontē mittere conſiuit. Is itaq; partim supplic, partim ut seruescere uidebat, ira indigna
bunda

Abandus sex numero petitum a Philippo impetrat comiteatam. Creditores per precocem de repetendis a legione pecunijs laici admonitos, Manfredoniam Beneuentumque quas ciuitates paterna possidebat hereditate, famulos pramissi hyberna mililib. paraturos impeditentorumque parte Anconam pramissa, ea ratione naues simulat preparare, ut quam primū eo applicuisset, facinas omnes peditesque & milites imponderet agnoscere. Et quia ducentis triginta passuum milibus, ab Sculenna agri Murinensis fluuiio, per Romandiolam & maris Adriatici litus, in ultimam agri Asculani portem, ad Troentum fluuium, per ecclesie loca esset iter faciurus, securi transitus literas a pontifice postulauit, sponsoresque dedit Micheletum ex gente Attendula cognatum, senedum hostem, sed misissimum hospitem provincialibus assuturum. Pontifex uero quem prima terruissent simulationis indicia, ut audisset post disseminatam in Lombardia profectiois Sfortis famam, illum copias in agro Parmensi expedire, Venetos Florentinosque fecit per nuncios certiores, magnum sibi alijs oppresso difficultatibus a duce parari malum, quod nisi auertere secum illi pergerent, prouideret res illorum & ecclesie oppressarum. Extant quatuor pontificis epistole ad Venetos Florentinosque, prius quam Sfortia Bononiensem attigissent agrum datæ, quibus omnem futuri temporis calamitatem nisi subuenirent prænunciavit. Illa autem Gaetani ecclesie, & Guidantonium Manfredum Venetorum stipendia merentes, quorum aliter Bononiæ, alter esset Faentia, satis magno praesidio futuros respondentibus, quod potuit pontifex gubernatores, ut rebus ecclesie prudenter consulere, admonuit, ipse datam a Sfortia fidem magnificare nuncijs ostendens, literas securi transitus obsignauit, cum ecce Sfortia Bononienses, Imoleses, Faentinos praetergressus apud Forumlium cum legione confedit, ad decemque dies morans, nihil hostile molitus est, sed in sua perseverans simulatione, nuncios pramittebat, qui an naues portum attigissent Anconitanum ocyus nunciarent. At Piccininus gubernator, Recanatensis episcopus, aduentu Sfortis in Romandiolam audito, etiam a pontifice de cura provincie habenda admonitus, Iosiam Aquasuiuanam cum copijs Eilium miserat, provincialibus in fronte positus praesidio assuturum, & Recaneti quā fidelissimam sibi diceret ciuitatē, populorū provincie conuentu habito, eos hortatus est huiusmodi oratione. Nouos in puincia rumores, noua fabulari signēta per hos dies disseminata esse audiui, quæ p. uanis, ut sunt, ducerem reputanda, nisi tyrannorum ecclesie inimicorū, tyrannorum inquam quos breui tollam, uobis uicinorum tantam esse altissimam, tantas malefaciendi & nocendi ecclesie artes cognoscerem, ut suspicari licere exissem, ne fraudulentis administis susurraciones, & uano metu perterriti mala quæ nullatenus impendeant formidāda existimetis. Franciscus, inquit, Sfortia hostili contra ecclesiam animo breui assuturū, omniaque p. uiribus euersurum. De illius aduentu mihi exploratissimo non eo insidias, sed Eugenij pontificis maximi licentia, Manfredoniam Beneuentumque petiturus, pro data fide, pro transmissis Romam obsequiis, direpti a bonis ubere uiteli, & ab actis precudis damna sponte restitabit: quāquam si perditus malignari pergeret, si nulla ab ipso pontifex haberet pignora, non ea erit ferocia quæ nostris nequeat uiribus rerundi, ut & ei qui aduenit, & tyrānos qui illū cōtra ecclesiā facere ac machinari desiderant satagantque poeniteat. Bono itaque sicis animo, & illud curate solū ne transseunsi & iter a cituro longissimum, portis quispā patētibus receptacula offerat, in quibus per dura quæ nunc December habet mensis tempora apud illos quicunq. tali agerent infortunio, liberi fortassis legionem haberet in hybernia. Dissoluto cōuentu rede untes in patriam oratores, omnia a gubernatore quietiora conciliobus nunciabant, cum Sfortia ueri quē a Firmantis contra ecclesiam coniuratis expectabat, nuncijs aduēto motus prius in Piceno fuit uisus, quē eum ex Romandiola mouisse exploratū habuerit gubernator, inde a Metauro per litus Adriatici ducens, Mondauis denogalliamque oppida dimisit illa fā. Exploratoribus uero quos pramiserat, Iosiam apud Eilium esse rendelantibus, qui paribus castris subsequi destinaisset, praesidijs provincialibus ostensurū, ac ex quatuor quæ in auersa oppidi parte insidias illi obtenderent pramissit, & exercitum pontis admoxit. Vix loca insidijs, qua Iosiani castris auersum exsistauerant exitum, Sfortiani ceperant, cum acies illę quas ciuitatem senferat praeterisse, exercitū fuisse exiliamā, auersa quæ ad litus ducti uia egressis, parum abfuit quin Sphortie obutaret cū

exercitus aduenit. Eius uero Sphortiam quā imprīmū signa intulit administribus, tēta
 diutius cōsilia parauerit. Nam patētes Basiliensis synodi literas, quibus Philippum Me-
 diolanū ducē, ipsius cōsiliū & Romanę ecclesię in Italia uicariū esse aliasq; iū quibus
 se a Philippo dace sublinuit generalē bellī ducem, contra pontificem Eugenium agere
 rei, per prouinciā circumtulit. Quę honestatis species, timenibus & nullo firmata pra-
 sidio populis ostēsa fecit, ut oppida quę circumstant cingulū Sacerdotū, Monasteria,
 Corinthiū, Mondauis, & tenuiora quāq; Elini & Senogallēsi agri castella, subito pon-
 tifici rebellarent. Profectus, ut dixi, Elio losias, omnia post se senēsi rebellasse, Recana-
 tum uersus copias ad gubernatōrē ducere intēdebat. Sed quū Sphortianus insequita
 beret exploratū copiis derelictis, scalmū qui primus ad fluminis Elini portum suis obui-
 us, cū suis quos plura faciebat cōmitionibus cōscendens, ad propriā in Aprinium nū-
 gavit. Eam rē Sphortia compertā habens, aliquot minere coepit, quā palantes dissi-
 tosq; intercepterent losianos. Sed Firmanā ciuitatē, ut pridem erat consilium, audiens
 pontifici rebellasse, cōsilio mutato cū copiis aduolauit. Vitellensis uero Elium rebella-
 se, fugisse losias, aduenire Sphortia, Firmanos tumultuari, uno audiens impetu, opulē-
 tius & cōsiliū inops, quū nulli satis rerū posset providere, sibi soli quē prouinciale oede-
 rant prospexit. Erat tū unica in tanto rerum aestu spes municipalium archa Firmana, sin-
 que gubernator eō quę superflua copias contraxisset, Firmana ciuitatē recuperasset,
 & prouincie partē quę a tergo remaneret, facile conseruasset. Is uero quod Recanaten-
 ses, cuius ecclesię praelideret, in ea qua centū annis uel fuerat fide cōsideret persequeret,
 apud illos constituit, quē longe sefellit opinio. Nulli namq; prouincialū maiori esu pō-
 tificem & ecclesiā perfidia sunt uisi, cum uno eodemq; tempore equis suppeditatū
 ipsius episcopi, Sphortia in praeda permissis rebellauerint. Firmana archa custodes, ci-
 ues suos, illā Sphortia prater spē dare curauerint, miserintq; per prouinciā oratores,
 populis suo exemplo ad perfidiam cōcitandis. Sicq; Sphortia undecimo, q̄ inuenerit
 die, tanta cū tranquillitate Piceno est positus, ut prater Luponenfes, quos inter se dissi-
 dentes prae exposita, nulla prouincialibus calamitas sit inuicta. Inchoata interea reū
 pōtificis ruina, dux Mediolani aeri insiliēs animo, Italianū, Forolulanū, & Antonellū
 Senensem cū equitibus cōtingentis petenti & subsidia pollicenti Cōrado Falgna-
 ti ecclesię uicariū ad mœnia Forlūm perduxerunt, & muros scalis ascēdentes illū in domi-
 natū recipi acclamabant. Sed ciuibus fide ecclesię cōstanter seruandis, armis repulsi. Pi-
 centi uersus iter euestigio sunt ingressi. Quū uero Sphortiam inuicem a Philippo si-
 nus iamā aggressum esse, & omnia penē Piceni loca in illius potestate audissent uenisse,
 castella aliquot uicariatus Mondauis, quę in fide pōtificis etiā persistebant, per Guidan-
 tonio Virinate ceperunt: quanquā plurimi tēpitate illa sunt inuenti, quos nullus reu-
 it honesti fideiq; respectus, quin in rebus ecclesię grassarent. Guidantonius namq; Mi-
 fredus in Fauentia pōtificis uicarius Imolenis agri castella quinq; Ariminenses Mala-
 restā Ceruā, & quibus per inueteratū licere uideret furorē, Fortebraccius Pergulā, Pi-
 fauenses Malatestā Senogalliā cū agri oppidis & decē uicariatus Mondauis castella & H
 eupauerunt. Recanateses tū tanta perfidie eam admiscuerūt moderationem ut penū
 Sphortia episcopi sui tradere recularint. Qui rebus, ut tunc erant afflictis, in episcopo
 abditis, omnia negligere simulabat. Quoniam autē Sphortia potius prouincia cōdomi-
 niū gloriose uirginis in Laureto sacellū inuissurus esset, simulauit episcopus, ad quē spe-
 ctaret ornamenta excipiendo uictori necessaria pręparare, & omnibus quę essent libuli-
 ua per noctē uicaria quā occulte cōduxerat Latine nauti immisis, ipse ad auroras Re-
 caneto cū clericis profectus, de ornamentisq; & apparatus sollicitū dñe prę se ferens, ad
 perussurauit, & reuersis qui nactas ēt nautē uicino littori adhaussisse, ad illā fugiens uolu-
 nit. Delatus Venetias, quō easas sexdecim spolijs Picentiā plenas derelict. Raudā nauti
 gās, Thomā Traperiensē episcopi sibi reperit. Eū Forlūtenfes nulla adducti necessi-
 tate uocato, quē prius italiano Forolulano & Antonello Senensi cōiunctū sperauerant,
 Antonio Ordellatio uiro omniū egeno rebellantes ad diē Calendariū lanuarij quātū ce-
 perant, & hadithio aliquot diebus habitū, rebusq; uacui dimiserāt. Quib; ambo episcopi
 p̄ aduersos uicissim cōmiserat casus multa dixerunt, Vitellēs Florentiā & inde Ro-
 mant

Anam Trāguenſia Venetijs perſuere. Secunda interim fortuna, ut eſt mortaliū natura, immoderatus q̄ par fuiſſet ulus Sfortie, nō cōtenuit Piceni dominatu, turmas aliquos eū germanis Ioanne & Leone permiſit in Toderriſis motiſq̄ ſignis ſubſeruit, addi- uit Tuderſinos prius ab eccleſia deſeciſſe, & ſibi dominiū deruliſſe, q̄ germani copias adiunxiſſent. Hinc medio ſubſillens curſu, Cōradino Tūcio Fulginei uicario, pōſſid & eccleſiæ inimico horſtate, ualido Nucernū eccleſiæ oppidum capie, & Spoletinis illo- riq̄ arcis manuſſimæ cuſtode epīſcopo Auximano fruſtra rētaſa, Falci cōſtituit op- pugnare. Peruſinis uero permittente pōſſice curā eius oppidi cuſtoditiq̄ ſuſcipiētibz, Sfortia germanos cō auxiliariſbz Fulginiſ copijs oppugnationi perſecit, & Tuſcanel- li ſe cōſulit, qua ſubito, & paulo poſt Duriano, qd̄ in Cimini montis cacumine ſitū, uim pari nequit, primo accēſſu Recanatēſia cuſtodis perſidia eſt potius. Tūciq̄ germanos re Falci infecta ideo ad ſe uocauit, ut ſanctis eo in loco copijs Hetruſcum eccleſiæ patri monti plurimas in partes partito exercitu aggredereſ, eiq̄ regionē Piceni exēplo, ſola

B belli fama atq̄ oſtentatione cōſpiceret. Incaluerat per id temporis Forrebra eſſi ſarore, itaq̄ eū prætēſis ducis Mediolani, quē Synodi Baſiliēſis in leali uicariū aſſerere decreuit, ſeſe cōſilio dicebat & eccleſiæ militare. Cūq̄ milites pōſſici reliquiſq̄ uires omnino cōtemneret, montē Falciſcord in patrimonio, maiorēq̄ Cāpaniæ & maritimæ prouinciā eū paritē ſibi ſubiecerat. Ea demū illius ſarore ac Sfortie in patrimoniu adueniū, Sabelli oēs pōſſicet rebellauerāt, ut itā breuior narratiōis futura ſit ratio, quæ in fide perſiſterint, q̄ perſiditā enumerant. Viterbienſes eū Sfortie cōſentientes, inane dominiū nomē ec- cleſiæq̄ pōſſici reſeruabāt, pariter Cornetanī faciebāt, pariter Sutrinī, Angulariē comi- tes, Cerete domini, & Rainutius Farnetanuſ ſoli Narnienſes & uicini Interamnenſes ca- ſtellani ſideliſ Jacobi Mellæ, cui poſtea Cōſulmario pōſſici dono ſuit cognomē, auxi- lio, Spoletaniq̄ manuſſimæ arcis præſidio Ortani, & qui Taliæ eccō dominant Vſi- ni, ac Imoſeli in Romandiola, ea tēpſtate in fide pōſſicis perſiſterāt. Nam Peruſini in ducatu, Bononiēſes in Romandiola, licet eccleſiæ & pōſſici gubernatores retinuerit, hoſtes fuerunt maximis fauoribus proſecuti. Magna ſcē Romanorū ad ei diē ſuit cōſi- lia, quos armentis omnibus, peculij ſui ſomite ſpoliati, Michelenſi alioſq̄ in urbe mū- tes perſente, hoſtē excabiſq̄ per noctē arcere, pecunias quandoq̄ deſenſioni ſue per mū- tos menſes oportuit cōſubnere. Eo aut in tēpore uenerunt in urbē à Synodo Baſilienſi Sigifmundi imperatoris, & regis Francorū ac ducis Burgundiæ oratores, ad pōſſicem inſtrudti. Frequenti tunc prælati & Romanis ciuibz curia, eū ſolitas ſinguli ab ſuis principibus cōmendationes ſecōſſent, cōſtituiſſe dixerunt, in ſpectate uirtutis Baptiſta Cigala Genuenſis equeſ, imperatoris oratorū alter uerba faceret quæ pari ſingulis for- mula à ſuis dominis fuiſſent inſiuncta, ſa qui ſarecōſultus eſſet, uis ſacundia ſingulari, hu- ſiſmodi habuit orationē. Maxima, Pater beatiffime, de inuictiſſimo imperatore Sigif- mudo ſue ſanctitatis merita, maxima in eum congeſſa cūmulataq̄ à tua beatitudine be- neficia, nō adeo ſunt obſcūra, uel tractu tēporis inueterata, ut hoc in loco ſiſtiq̄ audito- ribz recenſenda, aut uerbis multa lōgaq̄ oratione uidēant illuſtranda. Quoniā eodē

D operimur tecto, hiſſidē claudimur parietibus, hiſſidem obuerſamur ædibus, in quibus non multis antea ſiſ mensibus, magna eorum qui nos corona circūſtant frequentiſſima in- ſpectante prælatorum eccleſiæ Romanorūq̄ ciuium parte, illi qui una illeſtus ſpe- ta Italiæ tibi aduenſiſet hoſtis, opprobrio à ſordifragis habitum, ex hoſte amicum, ex in- ſidiatore ſiliū reddidiſti, & deſiderato dudū fruſtraq̄ aliter quaſito imperialis culminis diadēmate, auguſta quocq̄ appellatione inaudita omnibus ſeculis humanitate ac libera- litate proſuſſiſſima exornati. Quam uero hoc tantum quo nullū manus excogitari poſ- ſet beneficium, bene locatum, quā ſuerit grato homini impenſam & rebus ipſa oſen- dit haſtenus Cæſar uis, & pauca ego uerbis in hac publica multorum audientiā demō- ſtrabo, quouſq̄ maiora quibus ſecrete tecum tractandis, ſummorū Chriſtianitatis prin- ciſipum oratores a ducimus, certo tibi erunt documento, nihil hoc tempore imperatori uel maius eſſe uel antiquius, quā ut patrem ſanctitati ſue beneficij rependat uicem. Nō uel Romanorum pontificem, ut tu illum imperatorem faciat, ſed ſummo olim car dinaliū conſenſu, & debita inſtitutionum eccleſiæ legumq̄ ſacramm obſeruantia creatū, pro ut uis ſua cōſeruet, augeat, meaf. Decedens Italia cū multi, quos tuendæ ſedis apoſtolice dignitati in cōſilio Baſiliēſi pridē eſſe uoluſſet, ſeſe multitudine oppreſſos ſuperatoſq̄ renunciat.

renunciassent, affirmarentque nihil esse spei reliquæ, quin scilicet miserabiliter ecclesia cõci-
deret, atque interiret honor tuus: nullis princeps meus alpiu asperitatibus, nullis longi in-
deret, atque interiret honor tuus: nullis princeps meus alpiu asperitatibus, nullis longi in-
neris difficultatibus abstereri potuit, quin ætate gravis & podagra penè cõfecius. Ba-
lel mirabili aduolauit celeritate, & quorundam cõpresserit ora, quæ tunc ducerent eccle-
te, ut maximo labore à sua maiestate dudum apud Cõstantiã urbem quælibet unionè ecclesia
parafacerent tollere, dummodo sanctitatis tue officerent dignitati. Sed hæc Pater fan-
cie, omnibus nota præterito, illa attingam quæ & recẽtia sunt, & intentissima à maiestate
tua curant diligentiã. Lætè pridè ad nos attulerant quod plures nunc, perditu hunc Nico-
latu Fortebraciu post varios in rebus ecclesiæ cõcitos monas, post itas agitationes cõ-
loci adductu esse, ut nisi fuga sibi cõsuluerit, ab ecclesiastico milite opprimeret. Dũ à
iocunda oēs tui status & nominis amantissimi pendereamus expectatione, ista molesti-
sima nos percudit & exanimauit Friscisci Sfortia in Picenũ irruptio. Cepit altè admirari
tot populos sub ecclesiæ libertate, quæ successu olim à p̃genitoribus accepissent, sora
lis nutritos, à uitro fortunæ expositos, & sola rapinaru fama cognito, celerius fuisse sub-
itos, quæ itæ magnitudinis, puincia potuerit peragrari. Quærentibus uero & diligenti-
perconstantibus, qua arte, quibus adminiculis id esset factu, nuntiavit ex Italia qui adus,
nuntius, epistolæ narrat quorquor perferunt, cõcilij Basiliensis tanti factu esse in Italia so-
tonitate, ut unicus eius epistola, imò illius exemplũ, quod Sfortia & Fortebracius præse-
rant, omnibus p̃fiscis & Romanæ ecclesiæ copis praualeant, ducẽq; Mediolani præ-
tensio uicariatus cõcilij in Italia titulo, Sfortia Fortebraciu subdituisse, qui planam
ecclesiæ reru statu recipiant, p̃fiscisq; Eugenij ad exitu persequant. Hinc populi q
ecclesiæ afficiunt, paucis uerbis in sententiã adduci, ut ecclesiam molestiũ sub pontifice
agitata deferentes, ecclesiæ per arma illius ductis potenti cõsentiant. Eũ uos pater sancti-
sime, nosq; q circumstantia oēs audite. Eũ ductis Mediolani doli audienti imperator, urbe
menti dolore affectus cõgregationẽ ex more uocadi impatiẽs, uicosa, cõpita, basilicuq;
percurrens, obuiosa accitosq; e domib; quosq; interrogat, sciscitat, quid nã hoc esset, quod
malo natus desolationisq; litalis & Christiani nominis Philippus Vicecomes, auerente
cõcilij gereret in Italia, quis cõfecisset epistolæ, & quia singuli sese infcios diceret culpa
uacare, cõgregatis ex more nationibus, ad deputatos retulit. Tãdẽ nō solum Celsu,
sed principis Christiani nominis omniu q aderat oratorũ, maxima eĩ doloris indigni-
onisq; significatione accuratius exquisita, nullas à cõcilio duci Mediolani duci effe-
teras, nulla uicariatus decreta fuisse cõcessa reperiri potuit. Hincq; maiora quæ serento
acturi sumus in tractare in Italia uenturis, data sunt instante imperatore à cõcilio p̃blica,
à singulisq; principu oratorib; priuata, ad tuã sanctitatẽ mandata, ut conciliũ, p̃mop̃,
nationes à crimine, quod eis falso obijcit, ab iniusti tã sceleris nota purgemus, ut invidia,
fraudes, doli cõtra sanctitatẽ tuã, cõtra Romanã ecclesiã, ipsiusq; puincias, à quib; lro-
ant, fiant, parent in cõspectu sanctitatis tue auditis omnibus, & per loca litalis qua-
cunq; redeites adire poterimus notũ faciamus. Quia tũ nec breui hinc discedere alio-
cum acturis licet, nec singulas adire poterimus ciuitates, epistolæ mitemus, quæ p̃-
ciunt serenissimus dedit imperator, huiusmodi purgationẽ habentes. Itemq; insuper
sua maiestate injicientes populi q destinata ab eo tue sanctitati p̃gredia cõstantes ex-
pectabunt, nec fraudolentia credet ductis Mediolani artibus, aut p̃ydonũ minis inhi-
busq; absterrebunt, q minus sacrosanctã tuã sanctitatẽ & Romanæ ecclesiæ fide seruã.
Cum sine dicendi fecisset Baptista, pauca in eam sententiã dixerunt collegæ, & ad po-
pulos, q aut fluctuabant, aut in fide persistebant, data sunt epistolæ imperatores, ad po-
eis perstringentes, quæ prolixius ab oratoribus erant dicta. Tantiã uero tunc uerbis
malis, unica pontifici spes erat reliqua, si duoru qui uetusta, & dudum multis exacerba-
ta iniurijs exercebant odia, inimicoru alterum alterius placeret exitio. Sed eũ magis ad
eam rẽ opus esset pecuniis, pontifex qui paucas tunc haberet, Venetis Florentinoq;
quoru inuidia adductus Mediolani dux Philippus, omnia hæc ut ostendimus, sibi & ec-
clesiæ intulerat damna, de integro instans pecuniarum opẽ peti, & hostes ambos eodẽ
tẽpore statuit attentari. Itaq; prius saluti suæ, si qua emerisset subita uis cõfiscis, tertio de-
cimo Cal. Martij die ad basilicẽ dñi Chrysogoni palatii, Transiberiynẽ regionis, se cõ-
ferẽs, portas undiq; armatis militibus cõmuniuit. Nullis postea ad Fortebraciu, qui
Tybure morabatur, Antonio Contareno, & Marcello Strocça, quoru alter Venetorum,
Rome.

- A** Florentinorū alter erant in curia oratores, & Nicolao episcopo Tropicensi, ad Franciscū Sfortiā apud Calcarellam agri Tuscanensis ulcam hybernantem. Mollis est irem ad Florentinos Venetorū, q̄ multa apd̄ eos in hanc sententiā uerba fecit: Nāi praedia afferent subita, de rebus p̄uicibus actū esse, & milites q̄ illi essent reliqui, in ducis Mediolani potestate esse illine pericuros, quibus ecclesie ciuitates, ut p̄dē Sfortie & Fortebraccio fecerat, esset in praedia stipēdiarū daturus, tantisq̄ copia sine impensā cōparatis, facile illinūti respublicas, Florentinā primo, dehinc Venetam, minori q̄ rē ecclesiarū negotio pessundare. Tantis territi periculis Veneti, Gatū & comitem Brandolinum apud Franchum Bononiensis agri oppidū hybernantes cum equitibus mille trecentis, pedibus ducentis cōducunt, ne ad ducis Mediolani, illos ad se pellicere cupientis, stipēdia se cōferrent. Simulq̄ ut oppidū in fide retento Bononienses cogerent, quoad fieri posset p̄uicē obedire, & quatuor insuper p̄uicē ducatorū milita p̄uicentur, Sfortia aut Fortebraccio per eum annū singulis mensibus persoluenda. Quorum exemplo Florentinū tu tūc p̄miserant. Ea dux Mediolani compeita habens, insolens p̄uicē & ecclesia dedinos, sed Guidanronij Manfredi bello agitato, prillina deceptos arte tanq̄ Basilienis synodi in Italia uicariū pellexit, ut equitib. sexcentis, pedibus ducentis in praedium accepris, sibi dederet ciuitatē. Fortebraccio ad insolentē & ita simul, ut postea dicere solent, sui perennacia, quae sibi a Venetiā Florentināq̄ p̄uicē nomine offerebat recusatē. Sfortia sese Tropicē episcopo faciliorem praeiuit. Cōscriptus namq̄ ad p̄uicē & ecclesiarū stipēdia, Laurentiū, Leonemq̄ fratres Antidulos, Romam cum cohorte misit, quibus Michiēto & ceteris ecclesiarū militib. cōiunctis Mōrem rotundū primo placuit oppugnariq̄ autem Fortebraccius oppidū natura loci munissimū facile defendit, Sfortiani moris inde signia ad Tybur castra sunt metati. Eos insecutus Fortebraccius, cōferro ad Numentā praelio fractus fugatusq̄, equites amitte circiter ducentos, & Sfortia q̄ id tempore p̄uicē Faliscum obsidebat, quod oppidū Fortebraccij praedictū tenebat, Nec ulla ratione hoc etiā tempore dubitandum uidet, quin Fortebraccius terrarū p̄uicē tyrāide pellexeret, nisi dux Mediolani de fodere, quod Sfortia apud Calcarellam cum p̄uicē inisset certior factus, Nicolaum Piccininum cum copiā immisisset. Quāq̄ uero Sfortia mōtem Faliscū obsideret, Micheletas, Laurentius ac Leo cōtra Tybur castra posuissent, nihilō in minus q̄ antea Fortebraccius Hetruscā ecclesiarū patrimonium ex Vetralla & ex castro nouo a Columnensium oppidis Romā discursionibus infestabant, & huc diuturnitas belli fastidium fecisset Romanis, siue Nicolai Piccinini, quē ducis Mediolani cornū esse cōstaret, aduentus quosdam a p̄uicē abalienasset, in quoniam praeumpēbant, a quibus ad illa usq̄ tēpora fortiter temperassent. Curtalibus uero eā ob rem p̄uicē migrandū fore suadentibus, is forti nimis respondebat animo Romā ubi nō esse tam facili ter relinquendam. Cumq̄ ad diui Grifogoni edibus ad uicinis translyberinae basilicā a naualibus remotiorem se cōtulisset, multi facinulosi eam praemissis, prout cuiq̄ sese obrulit occasio sunt, p̄fecti. Quamobrem p̄uicē praedia sibi parare cupiens, quae in Sfortia satis firma cerneret futura, si modo eā posset data pecuniā obligare, episcopi Reccanensem Florentinā, nosq̄ Venetiā simul misit, de stipēdijs Sfortia apud Calcarellā p̄missis acturos, curaturosq̄ insuper ut Nicolaus Tollentius Florentinorū dux bellū q̄ in agro Aretino legionē in hybernis tenebat, & trimesis quā Florentina Pīsa habebat, sibi obuiū mitterent. Secundo nauigantes Tyberī, in inferi delapsi pelagus dextrum radebamus Hetruriae litus, & promontorium quod diu caput mōtis superante, subiectū Centicellensem portū intēdebamus, nā quillo tā forte p̄ meridie mari, multa in eo litore antiquitatis monumēta, p̄uicorū scriptis celebrata, & puppi hiemis qua uehebamus episcopo ostēdebamus, q̄ ad naves locus, q̄ sunt pyrgi veteres, qua grauis, cū sex de im. pullo n̄ hemes inflatis adesse uelis cōspicimus, qua duos Mediol. & Genuā esse docuerit insignia. Gubet. forte nobis erat Peritius Venet p̄uicē, quē maximo Genēsēs p̄uequebant odio. Ia prima hostiū trirecorū dū uisa fuit aduersū mōtis caput superate reflexo temōe litus petere cōstēbat. Sed illi licet, alias uero subitō appareret alii petere uidēs, p̄p̄o magistermeti, q̄ nostris impulsus uocib. uel quāta p̄uicē celeritate suspēdit, et flexa i pyrgi hiemi, Romā nauigādū, remissū cōstēbat ad sociū remigēsq̄ exclamauit. Nec p̄uicē curā magno incitata remorū impulsu, aut uelū accipere

accipere potui biremi, & hostē prorā puppi lateribusq; admoſuisse conſpicimus: ho-
 ſtibus acro ut uelis raptim diſmiſſis remos ſurgentes ſuſpendant inclamitantibus, & ſpe-
 cula interim ſcandebus, ultra timena ſue Petrus, latera q; poſtelli medius puppimq; ſu-
 cis muniens, ſpicula in hoſtē, ipſe etiā immittebat: uero adit quo hoſtes ferebantur ſugi-
 entū paſſim implente uela, biremis agilitate, & concitatore remorum impulſu, paruo
 præteruolans ſpacio, in Tyberina oſtia eſſi reducta. Securo poſtera die nauigantes ma-
 gnatū ueterem, deinde Cornetū petiuimus, & epiſcopo Piſas maripetens noſtram
 ſiſti preceſſi timere, rerū quæ apud poſtlicem gerebant Florentinos ſecimus certiores, ut
 Tollentinatē cōſlegione trēmēq; aduentu epiſcopi adminendū paratē, cogitāq; de
 pecunijs danda ſtoriz poſtulauiſmus. A Venetiſ uero literas p̄ Tollentinatē & bē-
 nētis acceſſu, & pecunijs ſtoriz dādas faciliter impetratiſmus. Tollentinatē ad Vrbem
 tantū ciuitatē epiſcopo Recanatēli inſtate acceſſu impetrato, rem eccleſiaſtica ſpūa
 paruo poſſe auxilio ſubleuari. Patrimoniales nōq; Heruſci & Romani in primis Tollē-
 tinatē nō ut poſtlicē educeret, ſed ut rebus eccleſiæ præſidio foret, adueniſſe credidit: ſi
 magnū ſpē erecti, Braecianos paraficere, unūq; de ſtatu eccleſiæ cogitationem cope-
 ri retinere. Hodē uero, cū nocte una in agro eccleſiæ fuiſſet, abeunte, nona deſtinatē ſpe
 oſa & poſtlicis preceſſioni penitus diſſiſi, ad Braecianos ſfortianoſq; ut erat cuiusq; præ-
 clūſor animus inclinarunt. Inſtāntibz atq; illa tēpeſtate res nouas in urbe molientiſ-
 ſimos, oblata quāq; ſibi perſuaſiſſent ſpes cōſiliū Baſilenſis, qd̄ poſtlicē deduo cōſe-
 rent aduentorū. Ea perditos ſpe inſtatatos poſtlicem detinendum, cuiam bene habē-
 dā ut cōſiliū poſtea Romam uocaretur cōſtituiſſe conſtat. ſfortia interim diſmiſſi ſul-
 ſcorum oppugnatione, apud Riſpanpanū morā trahente, Piccintinus in agrum Vmbri-
 enſem ſe cōtulit, nouum & ipſe incendium in provincia excitaturus. Inſtat at ei tempe-
 ſtate apud poſtlicē ſfortia, ut promiſſa ſibi apud Calcarellam ſtipendia mitterent. ſed
 Veneti Florentinūq; eoa forſiſ uirorum exercitū, quorū duces capitali inter ſe odiā
 grarēt nullo inaccessibili monte, nullo prohibito alto flumine, in eadē provincia quō-
 tos perſari audientes, ambobz ſuſpicabant, clām Philippo ducti Mediolanū ut pridem p̄
 bilice militare: nec adducti poterant, ut epiſcopo Recanatēli & nobis pecunijs dādas
 cōquiliatoribus, quos nobiſcū miſerat ſfortia diſſoluendas. Multiplex etiā ab eodē dote
 ſuſpicio emerſerat, quod Imola, ut diximus occupata ſexcentos equites præſidio impo-
 ſuerat, & cū Forumluſq; & Lugum in poteſtate haberent, Bononia per Bapſiſtā Cima-
 li magiſquā poſtlicem aut illius gubernator Marcus Tarantaliſſis archiepiſcopus poſ-
 tref. Caſparem in ſuper Cannitulum Bapſiſtæ germanum à Venetorum ſtipendio miſ-
 ſum, qui rectā Bononiā uenire ſimulaſſet in Parmenſibus retinuerat, impulſurūq; ut in-
 de mouens caſtellū Perſicetū agri Bononiēſis, inſcio atq; etiā inuito Tarantaliſſi, cū
 ſexcentis equitibus occuparet. Quæ omnia Venetis in metū cōſciebant, ſunt ſiſi dux
 ipſe Cannituloſ dūctū Tarantaliſſe cōſecto, Bononiā obtineret, intercluſiq; exinde
 illis Florentinūq; eſſet, ut ne ullo poſſent mutuo præſidio ſe ſuare. Id Venetis præſidi
 formidantes qd̄ pridē à poſtlicē admonſi rogatiq; tacere reſuſauerant cōſultare, ſi poſ-
 tiſſis in Romandiola deſenſare, & Tarantaliſſi quæ pridem eſſagiatū negauerat
 præſidia polliceri, Gata illius imperio permiſſere. Erant tres in quincia arcēs muſuſ-
 ma, quarū præſecti ſolo nomine illas p̄ poſtlicē & Romana eccleſiā retinebāt. Eam
 recipere aggreſſi, cū de Imoleſi parū ſuccelluſſet, arcē Perſiceti ingenio audaciū ob-
 nuimus. Et Gata ac Brandolino equitū mille trecetorū ductoribz copiaſq; Tardo Eſti-
 ſis parte, per eā in oppidū immiſſis, Caſpar Cannituloſ cū ſexcentis quos adduxerat, quā
 tibus intercipiſ. Faciliſimūq; illa die ſunt Bononiā Cannituloſ in anibus erepti in liberā
 eccleſiā dationē recipere, ſi Gata & Brandoliſ noſtra ſecuti cōſilia, ſeſe Bononiā cū
 exercitu cōſilio cōſulſſent, ſed cū in diuidēda miſtibus præda tēpus miſſſem, ſiſi
 poſterū diē diſſiſſent Cannitoli publicā Bononiæ arcē armatis cōplentes, reſiſſent ci-
 piētes Griſſonos aſſines, Aluſſi milicē Hieroſolymitanā, & Florianū Germano poſ-
 tlicis reſtū & eccleſiæ ſtudioſos trucidauerūt, Marcoq; gubernatore, & Paulo Trano pa-
 tritiū ordinis Veneto, ſpectatē uirtutis uiro, quē Veneti hortatū ad eccleſiā & poſtlicē
 ſtatu retinendū Bononiēſes miſerant, oratorem in cuſtodia habiti, ductūq; Mediolā-
 ni copijs Imola acceſſiſſa, aperto contra poſtlicem bello rem gerere inceperunt.

AGNAT tantarū tamq̃ uariarū, quas praesentia habet tempora, rerū suā diuinationes praesurgenti, anxios terribilesq̃ Romani pontificis casus, noui libri principio apponere suadet, cū superioris uoluntatis ratio, tū correspondens temporis supputatio. Quo namq̃ tēpore desecerunt ab Eugenio pontifice Bononienses, Romae etiam omnia pellime successerunt. Romanenim duces Mediolani & Nicolai Piccinini apud Vetrallam Sphortiae oppositi, insigationibz, impoliti, simul potentatus pontificis desperatione adducti, ad diē kalendariū lunij tertiam, Poncioleto eius Romano, pau-

cisq̃ perditissimis sese duces exhibentibus, capitolij inuasit, & populi libertatisq̃ dominatu p̃ urbe acclamato, portas urbis praesidio firmauerunt, excepta Appia, quā Sphortiani, Michaeletus, Laurentius & Leo, de tumultu certiores facti obditioni Tiburtina o-

Beyus soluta, praemissis frumentatoribz, occuparunt. Ea q̃ praesidio munita, cū a Valmontone ab hisq̃ oppidis familiarē Comitū acciperent cōmentū, ad diuī Pauli basilicā cōsederunt. Postera die q̃ erat tumultuati, Romani pontificē adeuntes multis sunt quesiiti de grauius diuturni belli incommodis, de ciuiū inopia, de maioribus periculis quae prospiceret impendere, & alia sibi irrogendae urbis rationē intandū, rem quoq̃ publicā sibi capessendam fore clamitantes. Adriani molē, quod dicitur Crescenij castellū, arcemq̃ Ostiensem postularunt demandari custodienda ciuibz, quos ad id munus publico consilio delegissēt. Quibus perficiendis cū dilatio & mora temporis opus esset, Franciscum Consulariū cardinālē Venetiā pontificis nepotē, camerariorūq̃ interea dari oblidē contenderunt. Pontifice uero mitius respondente, & ut curā ciuitatis ipsi suscipere permitteret, atq̃ etiā suadente, insulare illi, & arces immoderatus petentes, camerariū quousq̃ redderent pro pignore etlagitabant. Eoq̃ temeritatis & ausu eiū sunt progressi, ut cum perhumane responderet camerarius, ac maiora postularis melioraq̃ diceret a pontifice

Crocēsenda, asperē interuē licentiusq̃ locuti, manus iniicerint, abisaxerintq̃ illū a sinu pontificis, multis obortis lachrymis, ne tanto Romani urbe coinquinaret flagitio exhoritanti. Pontifici post hac domū frequentē custodia septemtes, ripae Tyberis curā eo consilio efferationibus cōmiserunt, ut quotquot appellerentur naues, tanquā asportantes pontificē mergerent. Eo exaudito Romanorū tumultu, cardinalis Comes, qui in domum Pauli Cocq̃ Romani ciuis diuenerat, murata ueste scaphā sub Flaminia porta cōscendens, in Adriani molē Tyberi adnauigauit. Cardinalis uero Vrsinus deducēte Vrsino fratre Nerullā petij, castellū qd̃ paterna hereditate munissimū possideret. At Reuerentiss. episcopus, quo tempore Tollentinas ciuitatē se contulit, Vrbeuentinā miserat etiā Florētiorū tridentē, qua pontifex posset securus Pisas pro ut cōstituerat nauigare. Sed cū paucis ante rebellionē diebus Romani illa in naualibus uisa, de pontificis fuga obloqui coepissent, eam ipse multis quibz esset necessaria profectio, permiserat ad Cuiatē ueterē perducēdā. Quia uero insularū Italicae plurimi piratae, quamprimū ciuitates

DRomanorum fidē dubitū ducentes, suppellectilē audierant emittere Romanū litrus, & portū Ostiē latrocinij infestabāt. Eugenius pontifex tridentē onā, cui praeerat Vitellius pirata Hilscheus, mercede conductū, praesidio adhibuerat. Nec erant qui suspicarent illum se tali cōmissurū uiro, quem piratā stipendio omnibus, quicūq̃ petiissent, facere soliti adiuuissent. Detentus eo custodiē modo pontifex, Romanos benigne alloquitur adeuntes. Multa in rem publicā, plurima in ecclesiasticā nititur suadere, breui futurū affir-

mans, si rem bono suscepissent animo, ut se urbis gubernandae molestia liberato, curā gerente rerum ecclesiae attentionē, illis autē Romanae rei, quā in liberatē propriam potatē iudicarent, prudenter, & ex animo consulentibz. Romae status constitueret optimū spe rariq̃ licere, Romanā rem sub pontificibus talē deniq̃ futurā, qualē sub principibus audierant floruisse. At illi uerba reddentes uerbis, enixius contendeabant, ut Romā se cōferret, apud sanctū Apostolū, faustam domū praedecessoris sui moderaturus. Eam etiam uallo circumdatā, honestum illi carcerem destinauerant, quousq̃ a Basilensi concilio, & ab duce Mediolani, quid de ipso fieret, mādaretur. Et tamen interea Piccininum missis oratoribus ut legionem adduceres, rogabant, pontificem illi & Romā pro duce Me-

diolani quamprimum aduenisset, dare polliciti. Domestici uero & patrici qui in con-
 tatu manserant praefatis, Blasio in primis Veneto, ex Demolina gente patricio, qui erat
 patriarcha Hierosolymitanus, Astorgio Anconitano, Nicolao Tropiensi, & Angelo Pa-
 rentino episcopis, per singulos dies pontifici renunciantibus, insistere illi omni est. Ro-
 manorum qui sibi afficerent iudicio capitis periculum, & propterea ut fuga sibi cōsulere
 suaderentur, magnā ipse confidentiā, de ui minimā suspiciōnem pra se ferre, ceteros ad
 hortari, secutiq; huiusmodi magnitudinis animi rumor, cōcordi domesticorum ex senten-
 tia loquentiū uoce disseminatus, Romanos de ui in pontificē deliberandos, quam eu-
 siodiendo adhibuerant diligentia remittere, & sese ad parandā apostolorum balileg da-
 mum intentum conuenire. Id cum esset pontifici exploratū, Nicolao episcopo Tropiensi
 si dedit negocium, ut se i curia praefectorum dissimulans, lembum suar accōmodam-
 ga, in naualibus cōpararet. Sed cum nimia Massioti nauicatoris, cymbam cuius con-
 duxerat episcopus, lauticia, ripā nāq; naualium cui cymba erat alligata misauerat, cym-
 bamq; ornatus strauerat, consilium esset detectū, remis Romani, uelocq; Nauclerū ipso
 liant, & Tropiensem conuulsiole redargutum, intra urbem a cōspectu pontificis reno-
 uerunt. Ioannes interim Milesius ciuis Neapolitanus, pontificis, cui tūc quatuor & uiginti
 ti seruierat annis, Soldanus forte Transyberinam perambulans regionem, Valentinus
 Neapolitano, qui Vitellio triemlis gubernatori erat scriba obuiauit, inter loquentiq; cō-
 perit, illum instauranda cōmeatu triemli, scaphā cum calonibus adduxisse. Blande igi-
 tur multa Neapolitanū conciuem de Massioti imprudentia allocutus, intellegit Valentinū
 pontifē cōparando cōmeatu aduenisset facinus grande meditatum id offere, quod ipse
 & plurimi anxie quarerent. Scapham itaq; paleis & cenno immundā, inter nauigia ubi
 a casu fuerat alligata conspicatus Valentinū Soldanus iubet expectare, medio in Tybe-
 tis alueo paratum, & calones cōmeatum interea a cauponibus cōparare. Ad pontifē
 euestigio reuersus, oblata esse sortitu scaphā renunciat omnium maxime idoneam, uol-
 ta per ornatus apparatūq; Romanis suspiciōni futurā, cuius ductor Neapolitanus ciuis,
 & Vitellij scriba sese ultro obtulerit, expectetq; medio Tybridis alueo accessurus. Dies
 erat nonarū lunij prima, & hora tunc ab ortu solis septima. Quo in tempore Romani a
 clama fatigati uigilia, alium sub tectis & in umbra somnū capiebant. Pontifici igitur Sol-
 danus refert, occasiōne optimā esse oblata, ut clam omnibus ad naualia ire possent. Tū
 pontifex cui extrema quāq; ante oculos uersarentur, memor quamprimum aduersus
 seceret, eundem sibi fore ad sancti apostoli sedes, ubi aut uita finiret, aut pontificatu tripha-
 ra spoliaret, subito abeundi consilium capit. Ipse itaq; & Soldanus, nigra quas in domo
 haberent monachorum sancti Pauli uestibus induti e cubiculo egrediuntur. Postquam
 exinde adriam parte descendentes, in inferiorem domesticis curialibusq; frequentatam,
 ideo transeuntes se in cognitos esse conspiciunt, q; nullum uident sedentem allingeri, ad
 ex more in faciem se cognoscere, & mulas conscendentes strigolissimas, quib; monachi
 sancti Pauli consueuerāt uestiri, porta egressi domus postiore, ad naualia itatio delā-
 tia, i nullo recogniti peruenere. Erat forte tunc patriarcha Hierosolymitanus repensū
 pontificis consilij non ignarus, & episcopi Anconitanus ac Parentinus, in aula similia
 tes pontifici audientia expectare, q; adueniens turba Romanorum stipatus regionis Tran-
 syberinae princeps Romanus ciuis interrogat, quid apud pontificē ageretur. Cui respo-
 dit patriarcha illū cum primū ex meridiano somno excitatus foret in cōspectū omnium
 se faciatum. Valentinus interim a pincerna quē praemisera Soldanus in ripa frequen-
 tem accitus, regre depositū mula pontificē, Soldano adiuvante retinet, & per ripā deu-
 xum fulsetur brachio descendente. Cumq; scaphā per litoris iniquitatē siccō male uisū
 set adhaerere, medium amplexatus, per aquas ad semur uadis scaphae impoluit respicū.
 Tunc remis ut iussu erant in cumbentes socij, secundo Tyberis aduoluerunt. Conuenie-
 rat in se multos per ripam naualium fusos, & in uicinis existentes nauibus, nouis rei spe-
 ctaculū, monachos qui citato aduenissent gradu, dimissis sine custode mulis, ripa preci-
 pites actos esse, & alterū uiribus uegetū, scaphā ingressum arma remorq; rapim expelli
 uisse, alterum nisi tacuisset rapto & uiolenter abducto simile fuisse in scaphā humeris cō-
 portatum. Augebat admirationē scribae omnib; noui familiarisq; preceps sine cuiusq;
 salutatione profectio. Dū tū cunctabundi alter ab alterius pendēt iudicio, Valentinus
 nauis

- A** naualia turrimq; custodie præterlabitur. Reuersus interea domum pincerna patriciarum Hierosolymitano renunciat pontifici se uidente nauim ingressum abcessisse. Et cardinalis sancti Marcelli, quæ pontifex capto camerario apud se retinuerat, à familiari suo certior factus pontificem uelle monachali indutum recedere futura formidans mala, fugâ & ipsius illa urbe cõparat. ministris uero perterritis, & multa præcipitanter queritabundis illi comitantibus, Romani quæ regionis Translyberinæ principem adduxerât, illum in aulam aduentans anxij renunciarunt inferiorẽ domus partem per cardinalis sancti Marcelli suam deprete ab hostibus similẽ, curamq; diligentiore de persona pontificis habendũ esse. Tuncq; apud naualia de repente nota incerto autore uox audis, pontificem esse qui si mulato monachi amictu fugiens nauigaret. Resonat clamoribus Translyberina regio, et arma omnes raptimq; pontificem insequendum uociferantur. Quibus exauditis uocibus princeps regionis, postq; pontificem comperit profugisse magno incensus furore patriarcham quem eius consilij consiliũ fuisse aliteret, frustra rogantem cõprehendi & in Capitolium duci, alios pontificem insequi, alios bona illius quæ multa erant relicta populo Romano intacta seruasce iubet. Anconitanus uero & Patrinus episcopi, aliq; pontificis domesticici, partim Adriani molẽ, partim Romam fuga præcipiti petiuere. Eo perlato in urbem nuncio Romani armati inermesq; in naualia concurretes pars quæ nauis, quando au fugerit, quo fure abductus, interrogant, pars insiliant equos, pars pedibus quocunq; casus obtulit insequunt. pars expedita, quã à Mallioto acceperant cymba tergo instare per flumini properant. Fecerat fortuna, quæ difficillimis quibusq; nouos semper addit labores, Valentini non scapham triemis ut consueuerat, quam agilem eleganterq; apud Ostiam Vitellium habebat, sed oblata forte piscatoriũ fluuialiumq; populei adduxisse, cuius carina picis ignata crassum pro ligni natura uillis accipiens limen, sudantes remiges frustrabatur, ut Veneto eũ per meridiem à mari immo deratius relucante, quo maiori Ostia petebant conant, eò magis Romam referri uiderentur. His remoratus causis Valentinus, non prius magnam tortuosi amnis reflexum, ad sancti Pauli octo passus millia
- C** per aquæ cursum ab urbe distantem, præterlabi potuit, quam Romani notis accurrentes semitis, terræ illi itinere dimidio breuiore præoccupassent. Erat tunc forte per æstatis tepora fluuius aqua mæcer, ut sinuosos recessus aquis pleniores, scapha petere cogerei, & Tyberis cõplentes ripas Romani, pars de infimo secundũ aquas alio, hastia in flonum iactatis, pars balistis & oblata forte missilibus quibusq; tela de super minabant. Eorum terri aspectu Soldanus Valentinusq; pontificem ut principio immittis fuerat relupinam secuto regentes, balistis quas etiã ipsi habebant in hoste uersis, secuta duo fugitis hostium præcenderunt. Exortuq; Romanorũ clamore, minas inter & multa quæ imminuebantur tela taciti sunt delapsi. Qui uero nauigantes insequi properauerant, cymba in subiectam turrũ naualiam glareã impacta, delides subsisterũt. At pedibus equiq; insecunt, licet primo frustrati essent conatu, nequaquã insequi desisterũt, sed alij uẽ semitis qua se flecit amnis requisitis cõtumeliosissimas ubique exaudiri potuerunt uoces in pontificem clamare. Quod tamen spei retrahendi pontificis principio habuissent, qui perniciore cursu præcellerant, ad anfractu quẽ porti dicunt in Portuenis agri ripa expectates, scalmo piscatoriũ forte oblata, expeditis iuuenibus cõpleuerunt, eosq; in Ostiensem ripam, quæ est e regione transiectes, hasserũt loca uirgulis biblisq; oblata insidere. Vt si forte pontifex scalmo in Tyberi uiso, armatis hostibus consensu, & ripã Portuensẽ multitudine innumera tectã cernens, terestri & breuifuscula Ostiam uersus uia, in qua nullus appareet hostis excendens iret, fugiens esaperetur. Die interim ad uesperã declinante, qui pontificis scaphæ oblittebat uentus remisit, & mari cedente Tyberis rapidior deluerebat. Seta igitur alnuscula puppi Valentini, hostes primus omniũ & inimicum conspicuus scalmum remiges hortatur, pramiam spondet a pontifice ingentia, gloriã memorat quæ obscurissimo nasos loco & genus honestabit fauny, qui Romanum pontificem sanctum uinum sanctus canum eripuerunt, & omnes hætenus sanctissimi panis merito & miraculo, p speculorum imbre, per uolantia undiq; tela, per adactas cominus pectori lanceas illi transierunt, memorat. Scapha interim concitatus delabens, hostili appropinquat scalmi. Videres Romanos ad scaphæ cõspectũ per tenuis ripas furētes, partim uoce & tactu in æra brachij minitabundos, partim multa Valentino & remigibus, si pontificem tra-

derent pollicentes, partim spicula, lapides, tela, eminus iacentes. Tunc qui scilicet am-
 ti insederant, proram medio amnis cursu obijcientes, spicula & ipsi contorquebant, lanceas
 quaqueversumque possunt longe exerant, ut nullus appareat securus remigi cursus, quin-
 trobiq; praeterlapsus viscera transigatur. In eam adductus difficultatem Valentinus,
 impetendum hostilem scalmum prosi prora, armis arma uociferat collidenda. Inter
 subito Soldanus aliq; stantes quatuor, scuta duo, tres balistas sedentes expellunt, & me-
 dio ipse amnis cursu turbandus ruens Valentinus, hostium proram petere cōtendebat.
 Tum Romani carioso & punito ut postea dixerūt diffisi scalam, ac demissa despera-
 pido aque cursu remigi ualide impulsis fortiter irruentis scase impetu mergi timentes,
 cursu deflexerunt, & securū Valentino sine contentione transitum permiserunt. Exorto
 exinde uectiori pontificis clamore alacritate pleno, sedens ipse tunc primo qui orationi
 institutusq; erga deū officij ad eam horā iacens, & magna itineris parte tacitus orasset
 quo gesta essent modo omnia repecebat, Et laudatis pro uirtute omnibus, multaq; poli-
 citus, narrim adlabitur Ostiensem. Ad trincem uero Vitelli delatus, Cuius timentis por-
 tū nocte illa petere decreuerat. Sed uento qui portū quindecim clauserat dies etiam per
 flante, per noctē in ancoris moratus curiq; speciem reperit impropiam. Omnes namq; ca-
 riales quos instantibus terribis periculis urbe diximus migrasse, procelloso mari nauiga-
 tione, phibiti apud Hostia uel in quibus aduenerant nauibus medio Tyberi, supra tra-
 ces tranquillā nauigandi tempestate in ancoris expectabant. Reuersis in urbem qui pō-
 tificē insecuti fuerant Romanis, etli in curiales perpaucos est grassatū, ciues tamē inuen-
 ti sunt plurimi quib. perhumane fuerit cura, partim atronitos latebris tegere, partim so-
 ciatos urbe securos educere, partim predonū exipere manibus, partim depolita diuitia
 cōseruare, nec tamē ea in pōtificē Romanorū impietas impunis fuit: Nam qui in Adria
 ni molē se receperat curiales praesentim pontificis domestici, iactis nocturnis interduq; ho-
 barda, usq; ad radices capitolij populū agitarunt. Et Baldasus Offidanos praefectū uita
 praefectus per pontē Traiani subiectis impetu in urbē factio omnia circūstantia sero-
 gnig; uastauit, pedinibq; scasa Tyberim traductis cū praedā captiuosq; ex urbe sapient
 mero abduxisset, omnia laurocinis infestauit. Michelettus uero Laurentius & Leo Sfor-
 tia, qui ut diximus, urbis rebellionē audita castris ē Tybure motis ad urbē redeuntes per
 tam ceperunt Appia, apud celeberrimā diui Pauli basilicā castra metati, Lanū praedib-
 tur. Sed cū Fortebraccius urbis rebellionē audita, inducias cum Romanis fecisset, & ad
 Piccininū se cōsulisset, apud Viterbiū, ut diximus habentē, Sfortiani eū porta Appia
 Romanis reddita, per pontesq; Trans Tyberinae regionis abire permitti, ad Sfortia cōsul
 derunt, tēpus in agro Tuscanensī quoad illi aduenissent de industria ducentē cōstituit
 Piccinino Fortebraccius laceratū publice probis Sfortia uidebat horis singulis aggred
 foras. Id Sfortia exploratum habens, qua die suos ab urbe in castra uenturos sciebat, illa
 suo Fesulano ecclesiar militatū ex Viterbio cum auxiliariū, prouincialib; copiis accito, no-
 cte cōcubita mouit, & acie structa Braccianos inuadere cōtendebat. Sed Piccininus qui
 primū leuis armaturae praemissos a Sfortia milites prospexit, praesit detractis latis in-
 ginta praepara retrocessit. In eius tabernacula delatus Sfortia, cū per horā cōstitisset col-
 lem ad strada decē proximum occupauit, quod eo itinere Braccianos cōstabat inuasi
 Romā petere uoluissent. Pleriq; dies quae ceperant legiones loca cū tenerent, Philippi
 ducis interuencij rem summa diligentia cōponere satagebant, transactumq; propensum
 dum credebant omnes, cū Sfortia compertum habens Fortebracciū inuiciter iactabim-
 dum, obsoleto digna de se dicere, accensus militibusq; ad concionē uocatis, humiliter
 diuerba fecit. Ventos ego cōsilitones impetuosae fidentes, uocacissimos ignis expul-
 ta cōflagrantes omnia, huerentes subiecta quaeq; alueo disrupto effusos torrentes, lapa-
 numero uidi impetu & infania quandoq; demissa miscere, nullumq; aut uidi aut i
 tis rerū audiri bestiarū genus gigni, quod non aliquando feritate de postea manifestum
 Soli sunt Bracciani ueritate nostra, quorū superbia immane in illis monstrū accessu tempo-
 ris augetur: id uero malū, quae peperit, etiā aluit aliena pusillanimitas omnib; quib; cōtra
 ctenus res illas fuit, dum famam attendunt, qua Bracciani plura quam armis haecenus
 uerterunt. Soli sumus milites, quibus nec Braccianorū larua inculcere terrore, nec uani
 tumores nūbē oculis obduxere. Potuistis me puero duce huerentem omnia Braccianorū
 a quo

- A** à quo capite & fonte hi omnes fluxerunt, apud aliquam Aprunorum ciuitatem ad inter-
 necionem delere. Cuius facinus gloria effectum est, ut nos tota Italia ad unum oēs ca-
 pituli odio persequantur. Et postquam armis superare nequeat, dolo & insidijs ardu-
 bi natura insitis ad nostrum interitum unantur, se Hectorē & Achillem singuli iactant. Vos
 lenones, ganeonesq; & infimos hominū dicunt, obloquunt. Deum sessor immortalē,
 si uester ad eū consensus, si eā pugnandi promptitudinem promiseritis, qua semper hac-
 tus congregati uos quoscunq; obtinuitis, me insequenti die prima luce collatis signis
 pugnandi copis Braccianis facturi: & siue nostrum imperiū subleuabūt, siue insequenti-
 bus terga dabunt, non prius eē dēdō desistam q; ostendam miniera Italīe. Braccianos
 fraude haecenas, fallacis iactantiaq; & nullis uiribus aut uirtute aliqua fretos, ad id famae
 & nominis peruenisse. Memineritis uero in primis me qui haecenus p gloria uictoriaq;
 cum ceteris decertauerim, cum hoc latronum coetu de uita & fortunis omnibus in cer-
 tamen uenisse. Dicit nequit quanta militū alacritate oratio excepta est, & inconditas eue-
 nit.
- B** sigio maximusq; sublatas est clamor, quem proxima montū iuga & syluae saluēq; red-
 didere maiores. Postera die sub lucis exortū Sphortia legioneeducta in hostē ferri coe-
 pit. Bracciani uero perterriti tam praecepti secellere tumultu, ut eorum lora plurimi ma-
 le haerentia succiderint. Delatus ex ea fuga Vetrallam Piccinius, meratur cūcta pio op-
 pidi tips, & ne perexiguus porae aditus maiore hostiū ut ingruente recipientem sese in-
 tra munitionis remoraretur legionem, circumdatū oppido murum, plenisq; perforat in-
 locis subsecutus ruerit sigio Sphortia, cum Vetrallam applicuisset, ad campum in qua
 patentes uiderat campos, praeliū, ut est provinciae natura, in planicie ostendit riuū, qui
 longissimo ductus tractu suū propinqua hostiū legione dirimeret. Constitere in eoque
 armatae acies, & paruo distanti spatio duces militesq; sese uirūq; ut erant cataphractis
 phalerisq; insignes hostibus ostentauerunt. Dumq; secum Sphortia de re gerenda consiliū
 capit, riuū ne aggere complendū an longiore ambitu uada foret requirēdū, cōflecti
 moerore Philippi duces oratores tam multa illū supplices orauere, ut in paucos petitas
 dies cōcelleret inducias. Eo aut in prima collis statua redeunt, Bracciani Romā uersus
 profecti, traiecto per pontē Miluū Tyberi pleraq; de Sabina castella diripere, & Mal-
 lianam Sabinae regionis oppidum, quod Sphortia ad eam paruerat diem, oppidum ostē
 perfidia receperūt. Sphortia etiam quamprimum Braccianos ab inducijs discessisse uidit,
 Montē faliſcum iterum perrexit oblidere. Malliano potius Piccinius Oriculum obli-
 debat oppidum Sphortiae praesidio firmatum: quod cum aggre subleuant, renunciatū ef-
 fer. Sphortia à Montē faliſco mouens bōis ad id castris peruenit. Cuius accessu explora-
 to Bracciani, maiore q; unquā antea trepidatione sese in Malliani suburbia receperunt.
 Pontifice aut maioriq; praelatorum & curialium parte securis ac propemodum libertati
 redditū, solus Venetiarum cardinalis ferreis uinctus cōpedibus, in custodia asseruitur,
 aggre magis ferens importunam perditorum hominū in pontificem uoces q; carceris &
 compedum qua cruciabant molestia. Tranquillo ad aurorā mari pontifex e Tyberi sol-
 uens magno curialium comitante coetu in Ciuitate uentū. Centumcellensem portum
 se receperat. Eō appulsus alios item repperit qui urbe exiuerāt curiales. Sed maris tēpe-
 stasibus remorati nequieūt nauigare, morantēq; in Ciuitate uentū dies duos, epistolae
 de sua liberatione ad uniuersos Christiani nominis principes dedit, & tūrem Floren-
 tinorum tunc expeditam conscendens, tūremq; Viteelli dignioribus onerans praela-
 toris biremibus paruis, quas uocat sagittarias octo, curialibus etiam minoribus plenis con-
 secutis nauigans, quarto postquā à Ciuitate uentū soluerat die, tranquillo mari lenis por-
 tum intrauit Pisaniū. Volans interea tanta rei fama multos Florentiū praetergressos, &
 per uaria Etruriae loca dispersos curiales exeluit Pisas. Et in primis cardinalē sanctū Si-
 xti qui dudū poenitentia ductus, & in gratiam cum pontifice reuersus, Senas se cōtulerat
 Romam si per uarias licuisset prouinciarū agitationes peturus. Florentini uero quos lō-
 ga ducti Mediolani bella dudū pecunijs exhauserant, in magnam lucri spem adducti, si
 multaq; quod rei suae affectum pontificē cōmunis inimici manibus ereptum uiderent ex-
 ultantes, maximis illum exquisitisq; uisib; ut est etas populi ingenium consuetudoq; pō-
 tē apparatus, ad diem uigiliae natalitiorum diuī Iōānis Baptiste, qui apud ipsos est so-
 lennissimus, Florentiam perduxerunt. At in Romandiola dum Venetorū copie militā-
 Blondus.

tes ecclesie, à quibus oppidū Perlicetū fuerat recuperatum recepto Plumanio & Bar-
no cōtra Oliuerū agri Bononiensia oppidū castra essent metataz, Baptista Camillus, quē
aduentus pontificis Florentiā reuulsisset, populi Bononiensis furorem timens, qui ut lu-
menta in agris matura amitteret nullo uidebatur passurus modo, aduersus est inuē sibi
prebidiū comparare. Oratores namq; Florentiam multi curans iniunxit, ut cum de adom-
tu & salute pontificis congratulanti essent, multa de Gasparis Germani retentiōe & equi-
tū direptione, plurima de Venetorū iniurijs quererent, ad extremūq; orarent, ut Bononi-
am uellet pontifex recipere à Bononiensibus, qui sibi illam & ecclesie à Venetorū ha-
ciscq; Mediolani armis, magno cū rerum discrimine seruauissent, preliis mitterent illis
cepturos, agrumq; interea uastatū à Venetorum stipendijs pluberet. Victus falsa & sub-
dola supplicū humilitate pontifex, mittens Bartholomæū Spalatensem archiepiscopū,
Bononiæ gubernatorem, mandauit, ut pace Bononiensibus data, Gattū, Brandolinūq;
curaret ab iniurijs temperare. Dum tamen Florentiæ certum pontifex rerum Bononiæ
exitum, quibuscunq; poterat modis quæreret, Baptista rem uarijs ducebat artibus quā
doq; oblatos reuēns gubernatores, & alios petens quicunq; uiderent ineptiores, quan-
doq; Gasparis Germani respuens oblatam cum Tarantasiensī, & Truno permittens,
sine damni equitum restauratiōe, quā pro actū magnitudine faceret impossibilē, quo-
usq; frumenta, ligna, stramenta & quæcunq; belli usibus duceret necessaria, Bononiā,
assatim importarentur, & dux Mediolani pmissas sibi copias immitteret. Nec tamen
rim pontifex Veneti & Florentini rem negligebant suam, sed copias in Romandoliāq;
poterant ingentes cogebant. Hincq; Petri lampaulum Veneti cum mille equitib; pe-
ditibus ducentis, Guerrerū Martianensem cum trecentis equitibus, & cum totidem Ge-
sarem Martinengum, suis Guidantonio, Manfredo, Gattū & Brandolino, ac Tado E-
srensi aduenerunt. Pontifex uero quas habebat reliquias copiarū ad equites trecentos,
totidemq; pedites milia sub Recanateni episcopo exarchatus Rauennatis, Romandoli-
æ ac Bononiæ si recuperaret gubernatore designato, Florentini aut Tollentinas uicū
sibi dact, qui omnibus, auctoritate pontificis sub Recanateni foret superior minere pro-
miserant. Profectū ad legionē quinciamq; suscipiendā Recanateni episcopo Canis-
linum sibi gubernatōrē dari passuros se profitebant, & alteri subrogari possideret,
rem ducebāt arte pristina, expectātes Piccininum quē breui intelligerent alium. Num
postq; Sphortia Piccininum apud Mallianū Sabinorū unus, ad Oriculū alter, ut supra
docuimus, confederant, Sphortia à Philippo Mediolanensi dūce persuasus memorie
si Piccininū deleret, & uictos simul & uictorē in pontificis liberorumq; populoū po-
state futuros, induciatū in sex menses foedera pontifice infeno percuresset. Profectūq; ab
Oriculo ductores Sphortia Tudertū petens legionē dimiserat in hyberna, Fortebac-
cius Romā accitus expugnatūis Adriani molis arcem Romanis auxilium allaturū in
suburbio dūi Petri confederat, Piccininas traiecit ad oppidū Sepulchri Apennina p-
Forlutenes Cefenatenesq; septimis castris Lugū, deinde Imolam se cōsulerat equos
ad duo milia quos dux Mediolani dudum sub Arasmino Triuulzio ibidē habuerat
copijs adiuncturus. Ingressus Fauentina uia Romandoliā Recanateni episcopos cū ho-
monieses se admittēdo duos obstinatosq; intellexisset, armis illos & bello parauit in-
dere. Venetorum itaq; copijs ad oppidum Bononiensē, quod arcis beneficio p-
ceperat cōgregatis, Tollentinas expectare cōstituit. Cū aut Florentini nō prius illū in
Arcino & Cortoneni agro emittere statuissent, q; Piccininum copias Apenninū quo-
cisse cognoscerent, prior Imolam Piccininus q; Tollentinas Bononiensē peruenit. Cū
habat aut Piccinini copias in exhausta cōmeatu Imola ali nō posse, nulli ex continenti-
gro Bononiensi annonā dietim fuisset importata. Hinc Vitellensis gubernator Veneto-
rumq; legati, à pontifice & socijs populis iussū à pralijs entā leuib; abstinentiū ducen-
gulos admonebant, quousq; aduenisset Tollentinas, cuius ductu & copiarū robore adu-
ti, aut collatis possent lignis securi decerare, aut hostē frumētatiōe pabulationib; in-
tercludere. Piccininas inuēta de aduētū Tollentinas certior factus annonā inopā
se cōlectū iri intelligeret, si bellū hostes sine dimicatione duceret, cōsiderans, sinūq; p-
spiciens Imolā quam primū recederet futurā in hostiū potestate, Bononiēses uero homi-
uictorū secuturos, fortunā tentare constituit. Castra ecclesiastica, ut quinq; loca tulerat

- A** nullis circumdata munitionibus circa Bononiensium posuerant, nulloq; desiti imperio affuerant, ut quicq; libido raperet aut necessitas impelleret, hoste lacessere, frumentaria stre, uel calones educere pabularent. Piccininus uero suburbio Imolenti fossa circumdato coningit. Riuus fladla quatuor ab Imola diuisi Lazari uocant Emilia inarcescat uis, in qua recta & Romanis quondam opibus strata Bononiensium urate nostra quinis ab Imola passuam milibus, est conditam. Eumq; riuum altiori q; inter calligatos lemter colles appareat fundo depressum, densissime uelluunt uepres, ut dextra laeuiq; proximis utre partibus, nullo nisi quo Emilia lateritio iungit pote nades loco. Qua uero ad Imolam pons perinet in perpetua planitie, Vatreis fluminis alueus ad sinistram excipit, cum dexteram colles imminant sinuosi. Itaq; Piccininus immittit ex suis qui hostem lacessent iubeat retrocedere fugientes, ut infecutus hostis cerneret potrem nullis obicibus communi. Ipse collem trans riuum eminentiorem, ad Pinum uocant, unde in hostium castra despectus esset, cu pauci infidens speculabatur, quo hostes lacessit ordine insequeretur, cu
- B** timoreq; copias ex ratione paratas habebat, ut etia sine classico structa acie posset educere. Praefixis in leuibus quidamq; commissis, & si suos uidit inferiores, nullas eduxit subsidio turmas, ut uictoria pellecti hostes allafecerent seruire prouocati. Nonnullis uero hostium singulo interceptis praefixi didicit, ita ecclesiasticos inter se duces arde inuidia, ut nulli essent oppressis opem mutua allatini. Aduentu itaq; Tollentinati coperto, priusquam hostes melior acciperent disciplinam manitadum ratus, postera die sinuoso in colliu qui Emilia supereminet recessu equitatum locauit, pedites uero supra pontem uerpiu curauit, cespibus delitescere, & turmis duabus quae castra hostium in solis curuinus derent, praemissis ipse cu tribus alijs medio, quod potrem castraq; hostium interiacet spacio apud Serra Bononiensium uicem ea ostentatione in campis expectant, ut specie pra se ferret eductis legionis & pugnandi copiam facientis. Egerat uesperu adueniens Tollentinus cu gubernatore duabusq; ut quod promissum sibi fuerat equitum sub gubernatore magister praecoris uoce declararet, edicerentq; uti oes dicto parerent suo. Sed cum Vitellensis gubernator audacissimus ut illud ambiret in ois imperio, potes inter se duces facillier discordes, & superiortu modatis cotumaces reddidit. Ex primo qui tunc habinus est superinde cotumtu re perendinatus, Tollentinu, ut suoru disponderet merationi figendiq; retoniq; respondit, cetera tēpore debito cura libi futura pollicitus; parumq; adfuit, qm tēl indignitate permotus ille, qua uia aduenerat, remearet. Ite sermonibus in multa prodactis nocte, oes magis q; unq; antea dubiq; tētorita repeterit. Gata ad gallieniu magnam suoru parte pabulatoribus & oppidanis uindemia facturis praesidio castris eduxit. Itaq; postero die, q; suis kalēdaru Septembris secundus, exortu solis, Guidantonius Maierdus ab exploratoribus qui castra hostium noctu obseruari fuerat nulli factus certior, hostium equites ad sexcentos Serra uicem Bononiensiu aduenisse, Petro lampaulo, etiam uocato, & utriusq; militibus arma expedire iussis, nō prius ambo equos ascendere potuerit, q; hostes magno incurfare unpens cōspexerunt. Qui in eos cu paucis delati cohortes iusserant lituo in prallum educari. Hostibus uero prout a Piccinino iussi fuerant simulato per uices timori audacia immiscētibz, & fuga quandoq; temperatibus, uarta cōmittebant pralla, ut q; fugientes suoru partem amiserant, audaci quandoq; resistētes uulua Vrsinu Fauētinuq; morarent serociter iuuenes. Sensientq; factu est, ut doaru quae castra ecclesiasticoru imperioerat turmart, dimidia militu parte intercepta, reliq; insequentibus Vrsini & Fauētini militibus immixti ad Piccinini copias se reciperet. Ea autē pedē ex insidua referent Vrsinus & Fauētinus restitutus ordinibus infecuti, acriter insilabāt. At Piccininus quē parulis in campis maior superatura esset hostium portēta, in uiam Emilia se recipiens, etia quā ad pontem lateritiu ducit, in quo quaterui aut seni solū pugnare poterat, se tuebat, & fortes utrobq; milites acriter pugnabat. Tunc exciti castris ecclesiastici milites pugnatiū uocibus & strepitu & equoru q; ad Vrsini Fauētinuq; tentoria capiti ducebant inuidia accenti, sine ordine armati inermesq; accurrerūt. Tollentinus autē castra deserit, milites sine ordine ut quemq; casus inuenisset in hostem uidentis inuere, inermis equu cōfēdē suos sequi iussit armatos, & in parte clui infima pugnam ecclesiasticos offendēs, ut pote hostem disturbarent, ab illius uero transgressu abstinere hortatus in summā clui partē cu reuersus. Dumq; ibi arma indueretur Vrsinum

Faurentinumq; & alios, qui accurrerant oēs, pōtem ut superatū transiisse cōspicant; & de exercitu ecclesiastico, nisi ocyus illi pedem referent a cūm esse exclamant, & filius qui circumstabant Christophoro Ioāne & Balduino iussit ut cliuo abstinere, siq; ei cohostibus expectarent, cō turmis ipse quatuor descendens eo consilio pōtem intrare, aut ceteros reuocare illatos, aut si dicto segnius parerēt suorū consolare saluti. Caloniis interea relictis, Gata Brandolinusq; accurrentes Vrsino & Fauētio opē stulerūt, pariter Guerretius, pariter Elsenſis Caesarq; secerūt. Deiectus pōte præcepi Piccininus insidiarū quas struxerat, & uisamenti immemor suos oēs ocyus cōuocauit, & intra lēz suburbia se recipiens tolli impedimenta legionemq; in profectionē iussit expediri ut si maior ab hoste uis pararetur & partem copiarum, ut corperat pugnando amitteret, prius reliqua posset saluam educere, q; hostes duplicato numero superiores accessu. Thorie clari uictum fugatumq; obliuiderent in extraxilla commensibus ciuitat. Hostes uero minores, q; corpulent ardore instātibz, animos reāsumpti, & ad primum cōuersi uisamenta in Vatreni fluminis alueum, cum legione reuertis peditatū: omnem pōtē eollis proximi sinū superiorem riuā partem pōnti supereminentem occupare, & inde in hostium præsidia, si qua ad pōtem essent relictā, pugnare curauit, ut turmas hostes nullā in planitie pugnantes a tergo terretet, redderentq; Tollentinas ad cliuū relictas subsidio destitutas. Perpaucos itē equites circumclusa collibus notō, quod prouiderat tui uado trāsferentes, sese hosti a lōge iussit ostendere, ut decessita in fummo cliuo demā si ipsi etiā præsidia diluinerent. Inde cōglobatis quas habebat duodeuiginti numis, sele cū parte dimidiata robur hosti opposuit temere inuenit, & cum reliquis præsidio litatis, tā propinqua secutus est acie, ut unico simul oēs congressu appareret crispato agmine pugnatos. Tollentinas interim immixtos in alueo hostibz ecclesiasticos, primo adueniē, uoce & gestu ipso adiutos, circumuendo singulos clām hortat, prælium dimittit, peditentim secedant, nec exercitū quē apud Bononensium uidissent, sibi præsidio sperarent futurū, cum partem ipse minimā adueniens prælio intentatam ostenderet, reliq; totā a Bononensio ad pōtem Emiliani complerent uiam fugientes, si cogēt necessitas impedimento potius q; pugnationibz subsidio assutari. Clamor inde a tergo exortit, hostem de insidijs circumductum, cliuū Ecclesiasticos distubasse, pōntē occupasse, & pugnantes in alueo nisi prælio sibi cōsulant undiq; inuasorum. Ea terenti uoce Fauētiū Vrsinus, Gata, Brandolinus, Guerretius, Caesar Elsenſis, Tollentinas ear de corperet audire. Cū subito totius legionis cōsertissimo robore Piccininus uigens in fugam pendentes, nullāq; ad tergū subsidia munius acie distubaret, palātes agit. Qui uero pōntē occupando a Piccinino fuerāt premilli pedites, hostē ex alto in fugā cōuersos, suos citiores esse cōspicati, pōntē tunc primo occupāt, & ad eam partem fugientes præclū aditu intercipientes pauci etiā quos collibus circumactos riuū dīcimus trāsiuile, de lantū uictoria per hostium fugā certiores facti obuiam contenderunt, & Nicolai filiostrico cessisse intuentes, cliuū ipsi fugientibus plenū ceperūt. Solus ex omni ductu hostibz Fauētinus, per pōntē qua uenerat Emilia uia sese recepit in castra, & satis subrequatiss, Fauentū aduolauit. Gata & Brandolinus ancipiti certamine, cum sparsa acie esset, & multis locis Marte uario pugnaret paucis admodū comitantibus prælio exercebat, per notā dudum planitiem Solarolum, agri Imolenſis castellum, inde Fauentū seferuntulerūt. Vrsinus, Elsenſis, Guerretius, & Cesar pugnātes capti sunt. Tollentinas uero ad pōntē repetens illū a peditatū hostiū uidit obtineri in alueum præcepi reuersus, hosti omnia stremēti obuiam militare sagulum, quo esset insigni notissimum abiecit, & iusticiū partem Emilie subiectam equo in fundum præcipitante actio superare aduoluit, tā mediam ripam, q; difficulti atq; arduo erat ascensu, equo subleuā in riuum reuoluta. Tā more tū uitres atq; ingentium excitante, se attollens per cauum riuū fundum fugere pedibus cōtendebat. Sed dum armorum pondere simul & ætate grauis radicibus stipulitricas serobes tardiore peruaderet gressu, a peditibus ueprium riuūq; latebras ueligitibus, p abiecto extrahit milite, & detracta calside recognitus, multa illis si se fecissent saluum pollicitus, ad Piccininum Ariminumq; Triuulium est perductus. Capti forte eo prælio equites ad tria millia & quingentos, pedites mille, & ut in eiusmodi aratu non sicut rei militaris ludicro atq; umbra euenire solet, interfecti sunt quatuor, uix uiginti leuiter

- A** leuiter vulnerati, pſecutus uictoria Piccininus ſuos ut fugientes quaquaerſum hoſtes perſequantur, hortatur, & in hoſtium tentoria delatus cōperit primos transiitum millos, aliosq; leuiter armaturæ milites illa diripuisse, gubernatoremq; cum Gaſta & Brandolino dimiſſis in Bononiēſe pedibus centis, ſeſe ſubita fuga Fauentis & ſolūſe. Dum hinc in Romādiola magno cū rerū ecclēſiæ damno geruntur, Antonius Piliſus in Campania & maritima, quas regiones magna ex parte occupauerat, graſſabatur, & Ferentinū, quæ unica ciuitas ſolidè in fide perſiſterat lōga fatigatam obſidione kalēdis Septēbris re-
ceperat. Inde cōtra Ptolemæū Sublaceniēſem ducens, Triuſianū ut caprū diripuit, & abi-
bas Sublacēſis loca Ptolemæo rōc parētia, incurſionibus agitauit. Demūq; pace inter
ipſos cōpoſita Triuſianū, qđ per illā Ptolemæo reſtituiſſet, fraude iterū recepit, ſexq; op-
pidanorū nuntii precipitatis, cōtra Honoratū & Iacobū Gaſetanos arma cōueniit. Et Fru-
tione Veruſisq; bello agitatū aſperitimo, tributa inde & omni puincia exegit, quanta in
colat rerum inopes coacti cōſerre poterūt. Fracta, ut oſcēdimus aliena magis culpa, q̃
B p̃p̃ta uirtute ſelici auſu, pōſſici & ſociorū populorū copijs, Piccinino ſaciliſimū fuit
Florentinū rempublicū euertere trepidantē, & nullis ſignatam copijs præterq; fuga ere-
ptiorum Tollentiniſ filiorū, quibus uix quingenti equites ſalui erāt. Sed dñs Bononiē-
ſibus morē gerere, uel potius ut multi exiſtimarūt rem Bononiēſem ea ratione aduſus
eſt ſignare, ut eā ciuitatē bello maxime opportunam haberet expeditam, confeſtis in
dies factū eſt caſus, ut prius uictoria ipſius haſta reſiſſet, qđ Bononiēſio, ſancti Petri
Pulmano & Bazarano receptis, Francum oppidū expugnare poterit cōſumpta nūq; in
ea obſidione per cōtinuos autumni imbres ſimul cū tēpore equorū impedimētorumq;
parte nō minima, reperiit Lōbardiam. Quo in tēpore res pōſſici ſociorumq; populo-
rum ubiq; eſt ceptum fieri meliores. Franciſcus nūq; Sphortia ſimul ac Piccininū uictō-
riā cepeſcere intellexit, ceptis dādum p̃poni ſorderis cōditionibus animū inueniebat.
Fortebraccius autē quas tenebat in ducatu Spoletano ciuitatibus et oppidis à Sphortia
timē reſcitiſ ſine præſidio Romanis Aſſiſi cū turmis omnibus ſe cōſulerat. Nō parua
C iſte rebus pōſſici ſociorūq; populorū acceſſio ſuit, Coſimi & Laurēij Mediceorū in pa-
triā reuocatio. Hi anno uixdō elapſo Florētia per inuidiā pulſi, Venetijs quō fuerāt tele-
gati, ſumma cōmorati modellia Nicolao Donato uexillifero & collegis, q; per id tēpo-
ris ſummi magiſtrātū in ciuitate obtinebāt, ſibi amiſſiſſimis ſeci, clam egerāt, ut de redi-
tu ſuo ad populū referret. Sed cū in ſciſſa & tūc flagrantē inuidia ciuitate, id fieri uoluit
& ueteri more ciuitatis, & legibus impoſſibile eſſet uſum, uicit ſatorum ciuiū grata, ut
poſthabitis legibus, uexillifer & college ſingulos ex ciuibus, quos nouerat ſauores red-
derent attētos, & palatio militibus armis, cibarijsq; in aliquot dies munio, omne in ſe le-
gū potentiā aſſumerent, reſtituendis in patriā ciuibus benemerētibus de populo Florē-
tino, quorū diuitias ſummas priuatorū quas in Europā capſū eſſe audiuerimus acqui-
rādas, nulla ex parte ingētibz illorū uſuibus, maiores eſſe, cōſtās apđ graues quolq; ita-
licos fama erat. Eos in palatio apparant fieri, aduerſe factionis principes exploratū ha-
bētes, Rinaldus Albinus equeſtris ordinis, Rodulphus Petruſius, & Nicolaus Barbado-
D nus, ſons in armis ingēte ciuiū, & plebis numerū habuere. Et nū pōſſici autoritate pre-
cibusq; interceſſiſſet, maximo dāno ſed peiore exēplo, ciuiū certamine, cepdes, in cēdiāq;
plorima fuiſſent cōmiſſa. Die uero diaorū Coſimi & Damiani natiuitate feſta, accito in
publici palatii præſi cōpanū ex ueruſto, ſed ſerē antiquo ciuitatis more, uniuerſali qđ
parlamentū uocāt, populi cōeſſio, creati ciues tre cēti, q; lumina ſerū omnium poteſtatem
ſine p̃uocatione haberēt, de reditu Coſimi, Auerati & Laurēij Mediceorū, ac Ange-
li Acciaſioli equeſtris ordinis, deq; exilio Rinaldi, Rodulphi & Nicolai, aliorūq; ciuiū cir-
citer quinquaginta, legē tulerūt, & noui in magiſtratibus fuiſſe cū ſunt ciues, qui rebus ec-
clēſiæ Venetorūq; cōſenſu maximo ſtuduerūt. Per bello etiā iſdem diebus dolo, Roma
nos pontifici rebelles ludificauerat Baldaſar Offidanius. Miles etiā Hiſpanus nomine
Riccus, acri & ſubdolo uir ingenio Capania proſugus, Romā cum latronū turma acce-
dēs, ſtipēdia petierat pedēſtria. Cūq; minor qđ peteret cōditio à ciuibus offerretur, indi-
gnatus cōſtituit, dolo ſumere ultionē. Arcē, inquit, urbis theſauro ut ſcitis reſuſcitam,
qđ tāſpere anhelatis ciues Romani, tradere uobis cōſido, ſi munera tanto ſcinore di-
gna me cōſequi poſſe intelligā. Cū igit ciuitate illū donare, magiſtratu etiā ſep̃tūſimū,
qui

- A** tremiscenti Romanos Recanatenſi ſuſpicioſa uideret, datum ipſe portam cum cohorte ſeruauit, & ingreſſus urbē Tropienſis, adducente populo Capitulum petiit. Tum camerario magna populi caterua comitante ad caſtellū deducto, capui educti, paſſi & plena præter ſpē ac multorum opinionem delictioſi uenia Romano populo poſt cōceſſa. Fretus animo urbis reſceptione & camerarij liberatione pōtiffex, alii itē in ſpiritalibus eccleſiæ rebus bonā ſpēm, ſiduciamq; cōcepit, duobus Romanæ eccleſiæ cardinalibus, ſanctæ Crucis uno, & ſancti Petri ad Vincula altero, quorū hic Baſilienſibus conſenſiſſet, ille demā data legione ſumma integritate functus erat, Florentiā redeuntibus. Itaq; cū rebus eccleſiæ tēporalibus breui cōfirmandis, nullā forte exſtimaret efficacius admi niculum, q̄ ſi Sphortā ſolidioribus aſtringeret ſordibus, id ſumma cura & ſollicitudī ne enitebatur, ſed cum Venetorum oratores Florentiniq; quibūſcum tractaretur nego cium, licet cupiētiffimi eſſent, perſicere nequiuiffent, id etiā cētari à nobis uoluit, q̄ apud Calcarellū illum in ſententiam duxiſſemus. Itaq; ubi Tudertum acceſſimus, tanta cōmū tatio inſeſcit, ut Sphortia ſpreta ducis Philippi pollicitationibus, quas Franciſcus Cialli na & Marcus Siccus oratores feciſſent, Carabica cōmiſſione, cui plurimum ſideret, no niſcō Florentiā miſerit, & breui in hac ſcedera ſit conſenſum, ut pontificis & eccleſiæ ſo ret uexiſſiſſet, annosq; duos equitū trium miſſum, mille pedum ſtipendia mereret. Pl ceni inſuper à ſummo pōtiffice & cardinalū collegio quoad intiret Marchio declara tus, in Tuderto ac Tuſcanella ad triēſiū, in Firmā ciuitate, perpetuus cū ſtripis maſcu line, & fratrū ſucceſſionis iure uicarius cōſtitutus eſt, a cō expreſſe ut cæteri decede ret quæ iuris eccleſiaſtiæ obtineret, formula huiusmodi perſcripta, & partiſ ſigillis ob ſignata præcepit Sphortia pōtiffex, ut Fortebraccio bellū inſerere pararet. Sed cum pecu niæ illi tardius eſſent miſſa, hyems etiā per Decēbrē obſcuret aſpera, expediēdo exerci tui operā dare coepit. Venientē interea ad Chriſti natālē Florentiā camerariū comitātē epīſcopo Recanatenſi, qui illū ab urbe proſecutus fuerat, curiales & populus Florenti nus illū ducētes maximis ſunt honoribus ꝑſecuti. Cumq; per ſanuarium à moribus eſſet quies, Ioanna ſecunda regi, quod tū Apulia, tum appellat Sicilia, regia, quæ omnia poſſedeſſet à Syllaceo ſicco, Terracina uſq; & Reate, ac Troientū ſua, moriens maximas reliquit in rebus Italiæ cōmotiones. Quibus cōprimendis cum pōtiffex Romanus ani mū intendiſſet, Recanatenſem epīſcopū patriarchā Alexandrinum creauit, & in ipſo re gno recuperatā Campaniæ & maritimæ oppidā, quæ ad hoſtē deſecerāt legatū ſedis apoſtolice declarauit. Feſellit uero pontificē opinio, qui Neapolitanos exſtimaret cō ſideraturos, prout tū eos reginæ obitu audito fecerat præmonitos, regnū Sicilia quod ad Romanā ſpectat eccleſiā nulli ſubiiciendū regi, niſi quē ipſe ex uetulo more cōſtitui ſſet, & Romanæ eccleſiæ tributariū declarafſet. Quæ em die Ioāna à rebus eſt humanis exēpta, deſeti ſunt ſexdecim ex regni proceribus & ciuitatis primoribus, quos appella uerunt conſiliarios, comes Puloini, comes Nola, comes Caſerta, Ioānes Cincinſius, Ma rinus Boſſa, Orinus Caracoluſ, & decē aliq; à quibus teſtamentū illius nomine, ſuborna tis, q̄ ſe notarios & teſtes ſubſcriberēt eſt cōſtitū. In eo multiplicis ad fidē cōparandā cō
- D** plecto legatis, regni & honorū quotquot ſuper eſſent heredē ſecereſſe Renatū glorioſa ori undū Gallia regū ſtirpe, cuius fratē Lodouicū eodē anno uita functū, Ioanna pridem adoptauerat. In legatorū uero parte ex reginæ theſauro, quē centū & quinquaginta au ri millia cōſtat ſuperaſſe, donauit ſeipſos Neapolitani, millibus ſepuaginta, ciuitatis, ut uerba teſtamenti dicebāt, uſibus impēdendis. Traxit uero in ſeditionem machinationē hæc ſedamētaria, regni populos ꝑcetesq; Nā quos uaria ꝑ affectū ſpes dubios ꝑde re, uſtmiq; pōtifficis deliberationē expectare ſuaſiſſet, ꝑfectus ad Gallicos reges in clinatio Neapolitanorū affectus, ſuas unumquēq; quibus ꝑ illatis acceꝑtisq; iniurijs ducerētur animorum paſſiones, deſe gere fecit, hincq; diuerſa principis populū ſtudia ſunt ſecuti. Primi omniū dux Sinuiſſe, Iones Annonius Marrianus, Chriſtophorus & Rogerius Ganietanei, quorum alter ꝑ notarius, alter erat regni magnus camerarius, Frateſcus Pidonius Laureti comes, & Antonius Piſanus cōſideratione inia ad regem Alonſum in Siciliam miſerunt futurum polliceti, ut regno celeriter adueniens ꝑntref. Aprutini uero ecōtra ſœdus ſpōſitione mutua ꝑcuerunt illum ꝑ domino accipien dum, qui à pontiffice declaratus, & ab regni melioribus in regem fuiſſet aſſumptus. Qui

etiam reginae iussu, contra principē Tarentinum Ioannem Vrsinum, priorem
belli gesserat asperissimū, Iacobus Caudola dux Bariensis eundem persequeretur. Unde fa-
ctū est, ut principe Allisoni regis praesidia implorante, Ioannem ille Vintimiliensem cum
equibus quadringentis ē Sicilia traduxerit, & Mimicuti Aquitanum, ē cōsilio Neapo-
litano dimissum ēi septingentis, ac Ardisonem Carrariensem cum sexcentis equitibus
mercede cōscripserit. Regno ita belli moribus cōflagrante, pōtēstici renuntiānt, quos
miserat oratores, Neapolitanos unicum exposcere Renatum regem, & nullatenus ad-
duci posse, ut patriarcha uirum, quod sibi nouū esse dicerent sceleratū, uellenti admittere
pro legato. Qui cum interim Montensaliscorum, quod Fortebracci praesidio tenuit,
diu obessum, uinetis oluentibus, sacculis recepit, Romā concessit, & Vrsino ductū
ac Dulcio, ac Euerfo Angularia comitibus, quos pridē ad ecclesiae stipendia
cōscripserat, nouus addens copias, in regnū ducere constituerat. Et Sphorista uere non
contra Fortebracci ducens occipit Allisū oblidere. Quo in tēpore rex Alfonso obli-
tā inuadendi regni occasione nequa q̄ spernēs, quā imprimū accitus fuit Histeram p̄
adnauigauit, primaq̄ ex ea insula in Sinuellanos exēssione facta, q̄ maximas potuit pa-
rauit copias, in quibus primi cōuenere Vrsinus & Dulcius, patriarcha etiam quem dese-
ruerant obnoxia reclamāte. At Piccininus poliq̄ Frāchi Bononiensi oppidi autumno,
ut diximus, oblidione intentarat, in Lōbardia profecturus, Franciscum filium apud es-
tella sancti Petri & Bononiensem cōfexerit equitibus ea ratione reliquerat, ut illa in se-
de cōsineret, simul Bononiensibus praesidio foret, & potēstati ducis Mediolani in Ro-
mandiola ostentaret. Alia itē prāter eam ratione exilimantū est, cū militēs sub filo co-
pā in Romandiola retinuisse, ut scilicet Marfilio Carrariēse Paduā intrāre, & dūce Me-
diolani aliter praesidia afferre, hic etiā uel nouos cōstitaret motus Venetis oblatū,
uel in agrū ipse Paduanū aliqua oblata occasione se cōficeret. Hic Marfilio Frāchi Car-
rariensis filiū, quē Veneti anno antea tricesimo Patauino potiti, in uincula neceuerant,
dux Mediolani Philippus à Pānonijs accitū diu in Lōbardia oculum tenuerat, sibi
namq̄ diuersa ratione quibuscūq̄ persuaserat Patauinis, ut Marfilio admisso per ciuitatem
portas arcē nulla custodia cura, ocyus caperēt, nec de subsidio desperarent, q̄ seipos
licitus est celeritate transmissurum. Eos tñ in uanā hanc spem eo solum crexisse dolo cō-
pertum est, q̄ Veronenses Vicentinosq̄ affirmauerit pariter cōspirasse. Itaq̄ per den,
quae patrio negotio dicta erat, iduū Martiū Marfilius paruo comitatu aduocū
indumēto mercatoris, qui ex Germania curia Romanā accederet, agrū attingeret Vintim-
iliū. Postera die Patauin petiturus, cum forte à uillitis silius & Frācisci genitoni domi-
nū quondā subiectis agnitus, dū se praecipitem fugā daret, captus Venetiā est pertra-
ctus, in quē duosq̄ Philippi Mediolanensii ducis familiares, & uiginti Patauinis Ve-
neti publice animaduenerūt. Patauina pditione patefacta, certus Florētū allatus ēt ad
eius, Nicolāū Tollētinarē, q̄ post eadē apud Imolā Augusto acceptā tolerā hili carere
habitus fuerat à suburbio uallia Tarī, Apenninū uersus, per simulationē mutū ceterū
ductū, equo ex altis ac praeuētiis rupibus praecipitato, diē obisse, cui Florētinus popu-
lus amplius & regium honestatūq̄ funus exequijs parentauit. Fortebraccio interea q̄
Sphoristae esset uiribus lōge impar, apud Allisū laborāti, Piccininus Patauino desinens
negotio, opē afferre cōstituit, & ducētis equitibus, filio additis mādauit, ut qui ipse in Ro-
mandiola proximo aduenisset Augusto, per Fastuēses Cesenatesq̄, & Arimini fluuiū
ac Apenninū ad Sepulchri oppidū trāscere maturaret. Id summus pōtēstex Piccinini da-
cisq̄ cōsiliū cōscripserit, literasq̄ interceptis exploratū habēs, reliqui uoluit, quod si lūta
cōstaret, iunctis Frācisci Piccinini Fortebraccio copiis fore, ut maximo parata summa
Sphoristae praesidia destinerent, nec esset Bononiā ceterarūq̄ urbū ecclesiae recipienda
rū aliqua in posterū spes habēda. Patētibz igit Cesenatis agrī ad Apenninū salub inter-
cessis, Foroliuēses ut ad ecclesiae diuionē rediret sollicitati, recusantesq̄, bello uel era-
tione statuit laessendos, ut populi saltū Apenninū, q̄ ad Sepulchri pertinet, inter & For-
liuēsem accolentes agrū, eas belli moribz excitat, antēiores redderent, hostēq̄ uellitū
cauentes salubius proberent. Dum ea pontalido curat, maiore q̄ unquam antea in
eius caput fortunaeq̄ struatas fuisse insidias, in lucē est pditum. Fuerat menses aliquot
apud illum pro ducis Mediolani oratore Nouariensis episcopus, qui paci opusmo li-
dico

- A**dere animo uideretur, sed indigna episcopo, indigna oratore ad pacē querendā missio, cum Nicolaus Piccinino, qui per id temporis apud balnea Senensis agri morā trahebat, transierat fecerit. Is enim Riscius, quē capiendū per doli in castello Crescenſij Romanorū ciues auctorē fuisse ostendimus, facinoris alicuius perpetrandi rabie exagitatus, hūc ad se episcopū, & pontificis camerariū erga se maxima ingratitude falso accusatū illi pollicitus est pontificē si uellet uinctum tradere, quē amena Florētini agri per altaris incendia petiturū, & ad uicem S. Antonij quę extra muros est diuersarium, facile sibi foret paucorū, qui occultē cōsentirent Florentinorū ciuium auxilio capere, dum modo afferret opem praesto Piccininus, captiuū in Lucenses secutus adducēdo Riscio Pitiolum ad faciendā fidē misso Florētinos allocutus ciues episcopus, rem perficere adeo sollicitus & animo ardēs fuit, ut omnibus quę agebātur a Florentinis magistratibus deprehensis episcopisq; intercepis, quę Piccinino mittebātur in iacobū Caponem Florentinum ciuem capite damnatū magistratus animaduertēnt, & episcopi scriba qui multas de re ipsa scripserat epistolās, quæstionibus subiectus cōiunctusq; in carcerem sit cōiectus. Vicerunt tamen cardinalis preces, praesertim sanctæ Crucis, ut episcopus cōuocatis quotquot tunc haberet curia praetati principū oratoribus, ad pontificis praesentiam publico in loco perductus, causam diceret. Qui ad pontificis pedes prostratus uoce uulsiq; creatis satentibus, tanta tandē proferēs uerba, deprecans ab misericordia facinus id quo supra retali modo excogitasse, perire dāsse, & cōficere omni studio cōmendisse, cōfessus est. Ad quę pontifex paucis respōdens, uitam, inquit, tū qua es indigna, cardinali sanctæ Crucis, cui nihil denegare possumus, cōdonamus: postera diē ad memorandam pacis Galliarū cum Anglicis cōponendæ legationem profectus, cardinalis praedictus eundem episcopū perduxit ad ducem. Er Riscius, re ut gesta erat, nō solum magistratibus, sed omnibus ad necem illū perducētibz, sapenūmero narrata, uitam suspēditio finit. Tūc in Romā diola Sigisimundus Malatesta, Arimini, Fano, Forlū, & Ceruſi Cefenq; cū Malatesta fratre uicarius, cum sexceſis ut primū Pisauriensī bello equibus
- C**ad pontificis & ecclesie stipēdiā cōductus, Forlūensem perdatū est agrum. Quamobrem accitus Forlūsum Franciscus Piccininus eō impiger aduolauit, & urgentem obſidione Alſilium Frāscisum Sphortia, summus pontifex, Venetorum, Florentinorumq; consilio ea de causa in Romā diolam uocare coepit, quod Nicolaum Piccininum cōstreret, auditis quę apud Foramlūsum cōtra filij progressus facta essent, in eam provinciam cum exercitu descensurū. Sphortia uerō non prius sibi traſciendū fore Apenninam respōdebat, quā Patriarcha cū copiis quas habebat, & Leone Sphortia fratre, quē cum equitibus quadringētis, ipse in Proutincia dimittere statuerat, illic praesidio sumis, Fortebraccio opponeret, eaq; ratione cōtra Citratem castelli ac Burdum sepulchri habitudo, accessum de industria differebat, quousq; Nicolai Piccinini aduenit in Romā diolam exploratum habens, Apennino raptim traſecto, uix eadem hora Cefenā applicuit, qua ille Foramlūq; se cōstrerat. Itaq; oppositis tam propinquo locorū spatio parū ductibus apud nullos erat dubiū, qui rerū Italiae statum intelligerēt, quin illa succumberet
- D**paris cuius exercitū deleri cōtingeret. Maiores uerō erant Piccinino uires, qui ex omni-bus duci Mediolani copias quatuor selegisset equitū millia, & praeter filij ac Sagramorū equites, praeter mille ueteranos pedites, qui duci Mediolani pluris militauerāt annos, populi etiā Forlūensem haberet, homines narra bellicosos & recētis damni stimulis aggregatos, Sphortia autē fratribz Leone in ducem cum quadringentis, Alexandro in Picenō cum ducentis equitibus relictis, uix duo millia equitum & ducentos secū adduxerat, pedites octingentos, ut iunctis sibi Sigisimundo & Fuschino Antēdulo, quē e Piceno praemiserat, tria millia tantū in equitatu habuerit. Superior item illi alia erat ratione Piccininus, quod sibi ad quæſitam pro dūce hostium uictoriā, satis superq; foret, illo atq; instructo cū Sphortie exercitu in Picenū ducaturūq; Spolethinum traſſere, quas prouincias Fortebraccio cōiunctus euſiglio recepiſſet, rebus aduersas inuouēdis, paratq; ad uersariorū praesidio tūc muntra, & qua tragesimo Adriaticum inter ac subiectos Apenninūq; colles petebāt tres uix diuersis distātibz ab inuicem itineribus ad illas perduſſe. Paſſentibus planisq; capis, sub uia Flaminia ad maris litora, per Cefenā, Ariminēſes & Pisaurēſes, in Picenā una, per galeatā & balnearū Romā diolæ

Blondus.

T conuallem

494 DECA^{DI}DI TERTIA
conuallem altera, per Sapis fluvij montanum, quæ dñi Victoris dictus convallē ad Saraceni Emporij pontē, & inde ad fluentia Asimini fluminis, Maritū dicunt tertia, quantum poltrema ad Burgū Fortebracci oppidū, facilissimō Apennini trāsitus peragissent. Et postrema ad Burgū Fortebracci oppidū, facilissimō Apennini trāsitus peragissent. Et postrema ad Burgū Fortebracci oppidū, facilissimō Apennini trāsitus peragissent.

- A** potestatem. Quod autē ex imperato cōferti corpū erat pēlū, utroq; exercitū spectante
 idimītur. Sphortia nūq; suos, qui classica recepui canētia spernebāt, frequētib; q̄ po-
 terat nūcia reuocā, primū omnia uictōres uictōs; in castra coegit, repagulis ad pontē
 ex more oppositis, aciem pro ripa structā tenuit, q̄ diu Piccininū uidit structa itēm acie
 pugnādi copā facientē. Id Piccininus prudēs Sphortie cōsiliū cōspiciens, ita periculus
 linens; ad pontē pugnare parabat, legione cūcunq; rerū discrimini, ut illam a Sphor-
 tianis notā abstergeret, obiecturus. Sed Anthonius Tisulius, cui dux Mediolani maxi-
 mā in rebus bellicis possit illū dederat potestātē, p̄cepit impetū nūq; dānā cōsiliū,
 oēs iussu bellicis cōmilitonēq; etiā Piccinino obstatē cōtrariū mandante, prius
 retrahere. Tādēmiq; lōga fatigatus expectatione ducis Mediolani exercitus, Piccininū
 potius Camurātā ad meridē reduxit, q̄ ab illo ex more fuerit reuocans. Dies ea fuerat
 lunij penultima, & Veneti Florētiūq; nullos, ut pridē per mēsem Maium facere p̄sele-
 rāt, ad Sphortie castra miserāt milites, p̄ter halitarios Venetos ad centū & quinquā-
B ginta, quos eo die Michael secum duxit. Didicit uerō a capitiū Sphortia primū illa die,
 quod prius audiēs nō crediderat, Nicolāū Piccininū optimos quosq; ex omnib; ducis
 Mediolani copijs, nō numeratim uocatos, sed p̄uitutus lima sigillatim selectos adduxi-
 se ad millia equitū quatuor, quae gregatim, ut solitus fuerat, accitis sex milibus p̄uale-
 rēt. Quare maxima quā dissimulare nequiebat formidine adductus, impedimēta Cese-
 nā millia, p̄uicē Venerosq; & Florētiōs multa questus, p̄missum orat p̄siliū, ipsi si-
 dos quosq; cū primis Sigismundū Malatestā, in cuius dominiū prima seuisit uictōria
 Piccinini arma, rerū discrimē, in quod perducti essent, edocēs, partim in uices legionem
 cōsiliū in armis habet. Rebus ut gestis erāt Florētiā peritus, maior ex periculo quod
 ante oculos uersabat dolo, q̄ ex secūdo p̄lio latitia erat. Quare cum nulla essent aliae
 p̄uicē & Florētiōs copiae q̄ Tollētiates, Chalkophorū paritū cū fratrib; quas ha-
 bebāt copijs, quadringētos equites, totidē pedites ad exercitū Sphortie raptim ducere,
 fratres apud Galeatā curā reliquos retinere, & frequētib; Venetos sollicitāt nūcijs, ut
C suae ducem Mediolani aperto in Lōbardia lacessant bello, Piccininū omneq; alios p̄e-
 sidio quātoq; uia aduocaturū, siue aliae ex suis mitteret copias, quibus repellat Piccininus,
 aut si aliqua Sphortie daretur occasio, deleat. Veneti uerō utriq; sanā cū p̄uicē
 nisi parti, bello animū applicuisse similes, marchionē Marcanū & Lusitū Venetensem,
 omnes copias Britiā cōtrahere, & Gatā ex Franchis, Guidantonij Manfredi ex Pau-
 tina, sese exercitus Sphortie iusserūt adiungere. Per multos uero d̄, q̄ mātēdia ultio citroq;
 nūcijs, & cōstituendā in senatus tantarū rerū deliberationē intercederet dies, multiplici
 Piccininus altu ex Sapit, ut dicebat, arce, conatus est Sphortia educere. Nā mutato p̄ si-
 gulos dies castris loco, quāq; metū simulabat, quāq; lōgo per mōdies circum, ex Forlione
 Cassianā arcē, & inde in p̄xima Apēnini iuga ualle Balneā superare, Apēniniq; p̄uicē
 nitebat. Et tū interea quonīs uniusq; exercitus pabulatos lignatōresq; & p̄dato-
 res, aut calo, ut alioet, fierēt obuij, aut leuib; ex p̄posio decettaret p̄alij, Sphortiani
 semper hostib; p̄ualebāt. Camurātā linquēs secesserat Bagnolū Piccininus, inde tō-
D citis lūi quotquot arma ferre possēt Forluisilib; machinas cōportat, & scalas ac bel-
 lica quēcūq; potuit instrumēta, Mallianūq; Forluisilis agri uicē, ad diem iduū Iulij
 quincā cōcedens, Mendulā Malatestarū oppidū, stadia duodecim i Miliano distans eo
 parauit cōsilio oppugnare, ut eius in possitate habiti adminiculo facili expeditionē ad
 Saracendū Emporinū, aut Galeatā habeter trāsūt. Id exploratū habēs Sphortia, p̄missis
 quib; oppidū tuerent aliquot Sigismundi cōmilitonib; Marmaranū iuuitis ac multū reni-
 tētib; Anconitano, & lociarū rerū publicarū oratorib; tunc primū inquit, & in Bre-
 tenoriē agri finib; ad oppositā Malliano flumē Vitis ripā, locū castris statuerat com-
 mune. Prius tamē q̄ de Bretenorij colle descēderet eminētiōri, missos cū Clappellono
 equites, quadringētos, hostē qui multitudine sūus, nullo per regionē ordine uigaretur,
 incautam, in op̄mitemq; adoriri iussit. Immixtus qua erat audacia in securā multitudinē
 Clappellonus, omnia perturbat, fractosq; obuios quosq; in Piccininum tēoria fugientes
 agit, ut cū eo artonij inermes armatq; cōspiciēt plerim, q̄ abesse cognoscebat crede-
 rēt ab hostib; interceptos. Piccininus uerō Sphortia quē audierat Marmarano castra
 mouisse, cū exercitū adesse ratus, uires q̄ poterat raptim colligere, impedimēta Forluisij
 Blondus. Tt 2 mittere,

mittere, & sensim retrocedere decreuerat, cū Ciampellonū auxilio lescher armato, pauci
 quos ad summa rediēs in amnis alueo ceperat, abduci equisbus recedere intellexit. Post
 Sphortia ex ducatu Spoletano protectionē patriarcha Alexandrinus, quō postea sole
 Fortebraccio cū Leone Sphortia opponere iusserat, uel quia illum exilium uenit cōsa
 parua Fortebracci copias satis praesidiū habuit, uel q̄ superbus ipse essetis uultus
 adolefcentis cōsuetudinem fugerit, uenire distulit, & Iacobū Vicentem urbis praefectum
 in Vetrā oblidebat. Leo autē ut Fortebracci ab iniuria Tudertinorū sciret, Valium
 pōtifficis oppidum se cōsulerat. At Fortebraccius, quē patriarcha qui sperabatur in da
 catum aduēctus, & Leonis praesentia, ne Piccinino se cōiungere distinebat, protectionē
 in Romandiolā simulata ad Apenninū cōcessit. Quod cum Leo Sphortia intellexisset,
 ex tuto quē ceperat loco in subiecta Falco planitiē descendit, & contractis ex Tudertis
 Falcoq̄ auxilijs cōstituerat, quantā maximā posset uastitatē transmittendū Apenninum
 Fortebraccio ab tergo ne auderet progredi ostēdare. Quod cū habuisset Fortebraccius
 exploratū, in Tiberis rēdis, unāq̄ moratus diē a Cōrado Trincio Fulginate, de ho
 stis imprudētis certior factus, de quarta vigilia mouit, & iter obstinata scilicet emul
 sus, solē ita in occasum uergēte, prius Leone Sphortia inermi capto cistis eī portum, q̄
 unde oīs fieret pauci intellexerint Sphortianū exinde Falcū Fulginate periculo trahit,
 acri pressit obfusione. Cumq̄ postulat oppidanū a patriarcha expectaret praesidia, licet
 fontē Fortebraccius ad murorū radices uberrimis scatenē aquis, taderibus oppelleret,
 omnesq̄ in oppido per ardentissimū astatu sydas cisternae corpulent arescere, uastiter
 resistebat. Piccinino autē interea minis apparatuq̄ tamescebat, Sphortiam argompe se
 rentem, promissis sibi a Venetis copias nunq̄ aduenisse, noncijs perculit. Leone capto
 copias illi datas, & Tudertinos, qui in expeditionē ducti fuerat, plurimos uenisse in bo
 stium potestare, Fortebracciumq̄ ducatu Spoletano, & inde Piceno, nisi optem ipse a
 rat potitū. Quamobrem magno affectus dolore, tam multis apud Venetios iniliū, et
 Gatā qui Perlicetū agri Bononiēsis oppidū illa adusq̄ tempora relinquere recūsant,
 donis precibusq̄ indocū per ulteriōrē Padī ripam, Guidāonium Māedum p̄
 Russium Tadeumq̄ Ellenem ex Patuinis, per Ferrarienses Ravennā, & inde Cōnā
 ad illum properare curauerint. Sed apud pōtifficem per id temporis pax, cuius memo
 nem primo fecisset, Nicolaus marchio Ferrarēsis, post tractatus diu habitos, ea ratine
 ad diem quartū iduum Augusti eī cōuerſa, q̄ Florentini mirāda celeritate reuerſi, da
 cent Mediolani ingenti superata classis Aragonesium regis uictoria, quā tuncigno
 raret esse potitum. Eius autē pacis sequelires a patribus cōstituti Branda Castelloni
 sis Placentinus, Ioannes S. Petri ad Vincula Romanae ecclesiae cardinales, & ipse Mar
 chio huiusmodi dixerunt cōditiones, pacem de cetero pōt. Eugenio, Venetis Floren
 tinisq̄ cū duce Mediolanēsi, Philippo Anglo, & cōuerſo fore. In qua cōueniunt eū
 subditi & partiū studiosi, obligaueruntq̄ dux, Eugenium pōt. perpetuū in partē domi
 num, & colendissimū pastorem habere, restituere pontifici & ecclesiae Philippus inoli
 cum omnibus eius agri quae teneret castellisq̄ pōt. uero agri Bononiēsis castella tēti
 peraret, quibus Veneti per Gatā & Brandolinum praesidia imposuissent, Perſectum,
 Fracum, Manzolinum & Sanctagatā, & illa pariter quae in agro inoleni Guidōnia
 occuparet, Taulliganum, Rioliccū, Mōtebataliam & Saffielum. Reuocaret itē dux
 militates sibi in Romandiolā copias, Nicolāū & Frānciscū Piccininos, Arasminū, Trini
 tium, Bernardinū, Vbaldinū, Petrum Lampaulum Vrsinū, & qui ad Mutinēsem unguis
 agrum, Antonellum Senēsem, Christophorū Lauellēsem, Christophorū Torellū, Mō
 ricum, Severinatū, Leonorū Pergulanū, Sacramorū Parmēsem, & Belinamolū Peronē
 sem, pariterq̄ curaret pōt. rex reuocari trans Padū a Venetis quotquot ex suis copijs in
 Romandiolā sibi & ecclesiae militaret praescriptumq̄ est Philippo, ne quibuscūq̄ eandē aut
 exquisitis coloribus iura ecclesiae uiolaret, neue ius aliquod in regno Apuliae propriū na
 mine, autoritate & iustis, aut aliquibus etiā Genuensibus, qui sub eius ditione & pōt
 itate tenerentur, subornatis quærerēt, uel oblatū acciperet, aut quarentibus quāsitūq̄
 laueret. Cū uerō minora quaedam acta essent de partium studiosis, Nicolai Fortē
 bracci cōditiones quibus cum paci includeretur teleſae sunt, in fammū uiri cardinalis
 S. Crucis reditum ab Anglorum Gallorumq̄ pace, cuius a pōtiffice arbitri missus erat.

A BLONDI PLEVII FORLIVIENSIS HISTORIARVM AB INCLINATIONE Romani imperij, Decadis tertia, Liber septimus.

Dimonet superata classis Arragonensium superiori loco facta mentio, exigit item temporis ordo, quod facilius quae sequuntur cognosci possint, id primum litteris mandari memorabile, & captorum regum principumq; utrorū numero maioribus inquirandis, quae maritimis bellis intra superius interq; maris ambrum nostra uiderint secula. Post uarias multiplicetq; regni Siciliae circa fructum populorum contentiones, quibus sexto ante id possum me esse assidui fuit, multa sunt gesta, uolumentū si quis nō prosequi uoluerit, pergrande implens, sed haudquaquā digna quibus labor fuerit impēdendus. Difficillimam namq; fuerit meliorum eius regni populorū principumq; instabilitatem certis applicare partibus, qui ter quaterq; diuersa sequuti sunt studia. Nec satis ipsi intelligebant in quorum factionibus censebatur. Comperito de Alfonso regis in regnum aduentu, Iacobus Caudola Antonii filium prosequendo, quod cum principe Tarentino in Apulia gesserat bello reliquit, statimq; in Campaniam ueterem se conseruit. Qua in regione belli summam consistere intelligebat, quod regni caput Neapolim opulentissq; illius ciuitates continet Salernū, Capuam, Galetam & Auerfam, & regem inimicum proximam Hirschē & Procidie insularum, castellorum quoq; Neapolis mari expositorum dominia habentem conatus in ea maximos facitū intelligebat. Prius uerō quam Caudola ipsam attingeret regionem Joannes Caramanica Capuanū arcis quae Presbyterorum dicitur, praefectus eam prodiderat comiti Laureti Arragonensium studioso, & princeps Tarentinū Minicuriū Aquilanū cum copiis adducens ad eam ciuitatem custodiendam se conseruit. Quāobrem Iacobus Caudola, reuocato ex Apulia filio, & accitis Micheletto, Antadulo, Antonioq; Pisano mille & sexcentorū equitum stipendia apud Neapolim merentibus, principem in Capua nō minore diligentia quā odio obsedebant. Rex interea Simonellam aduenierat, & Antonium Columnensem Salernitanū principem, qui pont. Martini quinti fuerat nepos, comites Fundorum Christophorū & Rogerium familiae Galetanq; Franciscum Vrsinum comitem Conuersani, Ludouicum Columnā, Franciscum Pandonū equitem Neapolitanū, comites Campiballi & dominos Leonellū, qui omnes fœdera cōtra Neapolitanos inierant, conuocarat, quorum consilio fauoribulq; cōtra Galetanū castra posuerat, duces autē praefectiq; castrorum, Franciscus Vrsinus & Christophorus Galetanū, equitum pedinūq; milia quinque in armis habuere, classe quoq; quam adueniens adduxerat maximā, portum obsedere Galetanū. Eam uerō urbem haud magno labore capi posse sperabant, quod parua praesidiū munita esset, & annonae carentia laboraret. Nec deerat in tanta nobilium praedie inhiatū turba, qui extrema omnia experturi uiderentur, ut eam diriperēt pretiosissimis Genuensium mercimonijs refertissimā. Namq; in cluui erat plurimi Genuenses, qui mercimonia Genuā importaturi substitissent, mare operiētes hostibus tempestatibulq; pacatum, & plurimi inerat pugnatiores, partim quos Philippus Mediolani dux Renato regi ad eam diem laudē, seruilia ciuitati praesidio, adduci passus fuerat: Franciscus Spinola ciue Genuē, qui ad inuadēdū eliminandū sponte patri cesserat, partim qui importauerāt comēdāt. Secuti fuerāt aduenientem regem fratres Nauarra rex unus, & duo quos ex gestis more, appellāt infantes, S. Iacobi & Gellitae magister unus, Henricus nomine, alter Petrus plurimiq; ex regnis Arragonie, Cathelonie, Nauarra, Sicilia, & insularū quibus dominaretur principes, nobilēq; & quidē potentissimū in patria uiri, bello tantum nauali operā nauarum. Fuit autem classis tectarū undeuiginti nauium eximiae magnitudinis, undecim triremis, biremis unus, Eō Genuēses suorū in Galeta clauforū periculo solliciti simul quod regem Apulie in Cathelonorū potestatem deuenire argerimē paterentur, duce etiā Philippo lubente, classem & ipsi parant, naues duo decim tectas, liburnem unam, triremes tres, & exploratoriam biremem unicam. Classem ipsam Genua soluisse cōpertum habens rex Alfonso, classe etiā ipse pergit repugnare, & praeter eos qui nauibus aduecti erāt, principem etiā Tarentinū & Minicuriū Aquilanū Capua excitos, alijsq; selectos ex terrestribus copiis praefatos Italicos, Franciscū Vrsino, Ludouico Cosina, & Christophoro Galetano exceptis fecit duxit. Ne autē Galetani obliuione soluta cōmēntum, alijsq; acci-

perent præsidia naves quinque onerarias terrestribus, copiosa auxilio futuræ dimittit in portu, pōce litori iunctas, ut mutuo sibi præsidio copie inuicē utraq; facilius subuenirent. Fuit uero singulis Cathelanorū nauis appellatio, quæ ab hostibus æquæ ac suis interno-
 scēbāt. Magnania quæ regē uehebat Alfonso, paulo cæteris eminētiore. Figueræ quæ
 regē Nauarræ in Boscibera Hispani quæpā nobilissimū in curia regis generū dñes,
 in Fuggaforta infans Hēricū, Incārona infans Petrus. In Garone, in Coniglie, in Caralis
 Blasius Aggericus classis præfectus uehebat Spinula, cætera notioribus. Lomellina, Cal-
 uia, Italiana Caroli, Aurea Iulianiana, Damari Denigro, Rabalda, Felamonica, Petrosi-
 tiana. Vellis uero datis, Cathelani faucibus exēdēs Gaieranis, uelificatiōe prima in fule Pō-
 tianæ ad quatuor stadia appropinquarunt: eā partē uersus quæ ad occidentē spectat solē,
 eū postera die ad ortū solis inimica illis apparuit classis. Patebat classis pelago formam
 dispersi oblatæ, ut sese mutuo cōspicerēt, & eadē Genuēsē, occidēt uersus solē Cathelani
 dimissis cōsiderāt antēnis: & pari fere spacio utraq; distabat à litore Gaierano prima
 classis regia, ut crescentes per serē eā solē uētos, quamprimū uisū uiderent fore puppi
 acciperet, ad meridionale plagā aliā petīt, inimicā classē, uētos inter & litus delapsū
 spectatura, & plenis cum libulis uelūs imperitura. Genuēsē uero eodē fere quo uisū
 fuerat loco, Jētra cū circūstibus tabulis, poppes, proracq; munientes, & prælio uisū
 tura expedientes certamen detractare primo simulauerūt die, adeo ut trirēmiorū regis
 pugnatōrū numerum, nauigationisq; modū exploraturis, suam circūdarū classē,
 quieti desidiūq; persisterint. Cum uero classes lento per noctē morā de industria pens-
 sent, sub solis ortū ad quadragesimū stadium coeērit. Tum Genuēsī præfectus dimissis
 in scaphā tubicinē, regibus nūciatū, sele Gaierā petentem, ut clausas cōiues recipiat,
 præliū cōserendū animo, nisi accessu prohiberēt nullatenus aduenisse. Recento tabone
 Hispani reges dīc illi Non. Augusti diui Dominici natalis celebrē cōsultationē ap-
 paratuq; Genuēsē expectationē cōsumpserūt. Tertia postmodū quā man fuerat cōsi-
 derātes classes, Cathelanū equestris ordinis tubicinē reducēs, Genuensibus à regē Alfonso
 præliū indicit, & negat illos Gaierā nisi armis sibi uisū fecerint petituros. Vix in scaphā
 uētus ad regē miles descēderat, cū Cathelani medio teretia malo antēnas suspēderē,
 uela pādere à Genuēnsibus cōspiciant. Nec prius uela ipsi erāt attrahere potuerūt, q̃
 hostis assuit turbidus. Prima nauis Magnania prætorū Genuēm, Nauarræ rex Leinell-
 nū, Hēricus infans Caluā, singulē debinc singulas impetūt, ac ferreis harpagonibus cō-
 thendūt. Trirēmī præfectus infans Petrus nauis Incārona uēctus, partim se opponit tri-
 mibus Genuēnsī, partim classe circūdata, quas uidisset laborare in ortū simulata secesserāt fuga.
 Tres autē Genuensīū maximæ naues, sub ipsam præliū inuītū simulata secesserāt fuga.
 & sinistro sensim uelo, ualidis quibus Cathelana classis impulsā fuerat uēlis subreptis
 superiorē tenuerāt locū. Nec mora cum acerimo utriusq; pugnare certamine, & globi
 specie cōcatenatę præberēt classēs illę desuper uēto ac tē impetuossimo in hostē re-
 rūt, & sinistra inimicarū nauis latera cōcussit. Et quatā impetu Magnania nauis re-
 gis in dextis procubens latera, sexcētorū quos uehebat armatorū in cōcata protulit
 pōdere undas accipere, ac cūestigio mergi uidebatur. Tūc Alfonso regis timorē homo-
 rem addebāt Genuēsī, quibus præualēt fragula, balistis cōtorre, armati hominē
 ac inimicū uiscera uulnerātes, & acta in latera Magnania, turbatos ordine milites, regio-
 riz Genuēsī nauis bellatorū scībuz exponēbat. Ad eā perductus rerū socer rex, ut opt-
 ris etiā suis nauibus uictoriā reportaturis, ipse cū selecto procerū & præstantiū uisū
 ingenti numero mergeretur, mitius secū aglā Genuēsibus sele uiuū uictūq; recipiri
 quaterq; prius alta & miserabili uoce inlāmauit, q̃ per bellatorū clamores & horro-
 rum pugnæ tragorē potuerit exaudiri. Cæteræ naues Cathelanæ sortem ignorantes regionē
 duro certabāt Marte, & anoculimū utriusq; cōmittēbatur præliū: nec ulla forte in uisū
 apparatus cōstitū arma, nullū machinæ genus, quod igitis præualuerit calidū globū
 quos sumiserāt spargēt nebula. Genuensēs in Arragonēnsium profluentes classē,
 turbāte rex Nauarræ pacem & ipse inlāmā capitur: & ligno de regis nauibus rece-
 pit dato, sole in ocellum uergēte præliū dirimitur. Duo ē tanta regū procerūq; turba
 infans Petrus nauis Incārona funiculo delapsus, & Antonius Coldina Salernitanus post-
 ept.

- A** creps, scapha autem tres milia emens descendentes expeditissimi in castra redierunt, quæ cõtra Gaicæ regē ostēdimus reliquisse. Parta ea insigni victoria Cienueses, singuli singulor ad præfecti perducti captoos, Alfonso regē Iacobus Iustinianus, Galeotus Leo mellinus Nazareth regē, Cypranus de Mari Henrici infantem, suere capti insignes viri numero trecenti. E quibus primi & regulis potentatū pares, Iohannes Antonius Vrsinus Tarēnius princeps, Iohannes Antonius Martianus Sinuelli dux, deinceps multitudo inferior, comites & equitibus ordinis ac iure cõsulti præter milites gregarios, naturasq; quas fuisse cõstat quatuor milia & quingētos. Cæsi sunt eo in prælio ex regio exercitu sexcenti, quæ ex Genocēti uix centi quinquaginta fuerint desiderati uulnerū tū utrobique nō multum fuit, quod qui in eo armorū apparatu uulnerabatur, ut plurimum occumbēbat. Peda uerō rerū quas regali luxu pōpulus reges imposuerat, nō parua, in parte uictoriæ censi potuit. Atq; in terrestri Gaicæ obliuio relicta fuit, Gaicæ Vrsinus & Columenensis Ludouicus regē clāstem delatā audientes, dissipatū & uelligio exercitum, ut quæq; ad proprios lares ducebat uia, quæ quæuis abduxere. Fecit societas simulq; necessaria formulæ pacis, & maritimi insignis prælii narratio, ut Piccinini & Sphortia apparatu sine referre distulerimus. Qua die classes ad Pontianā insulā cõstiterunt, auctus Venetorū copijs, ut supra retulimus, Sphortia prælio etiā ipse uidebatur decertaturus. Quod autē Fortebraccius recepto Falcone oppido in Picenū suspicaretur transire, letuando, ut iussus erat, exercitū diligentiorē, quam antea curā impendit. Et tamen Italianum Forouolanum, qui sub eo militabat, Picenibus præsidio futurū, cum octingētis equitibus mittere cupiens, ab Anconitano pōtēstis ac foederatorū iussu retēuit, tam diu distulit, quoad pace facta inducie sibi & Piccinino cõsensu partū sunt inducitur terea Fortebraccius certior de pace factus accepta ad eūdē Augusti scripto à Falecibus fide, quod nec pōtēstas & ecclesiæ, nec Sphortianorum partibus cõsisterent, & pratorē à se acciperent, nō prius inde potuit mouere, q̃ a pacis arbitrio & doci Mediolani orationibus literas acceperit soluendā sibi obliuionem, & Falconem, si post diem Augusti decimam receperit, pōtēstis reddendū, si pacis cõditionibus uti uellet. Eas ipse spernēs literas, & alia sibi pace opus esse per suas respōdēs, Treuium adijt ecclesiæ castellum, quod Tollenninates Germani tres permissione pōtēstis dudum serauerāt paucos tamen ibi moratus dies, cõtractis ex ducatu Spolerano quotquot potuit copijs & Fulginatis Trimij filio tunc primū in expeditionē ductis, Apenninū asperitima & exercitū hac uia impetia per Camertes traiecit. Secesserat interim per inducias in agrū Imolensem Piccininus, & Sphortia Falcensis se dedidisse cõpertum habēs, fortuitū qua die Fortebraccius transiēdo Apennini iugo insudabat, Italiani expeditissimos equites octingētos ducentes miserat qui Arimino & Pissuros sextis castris in Picenū delatū cõperit Fortebraccium castellis aliquot Camertinorū eueris, aliquot etiam receptis, mōtem Floridū obsidere. Id castellū in edito sinu collis cacumine duobus, quæ in Picenū spectāt laceribus, nullo aditū habet loco, quin proximis descēdētes collibus, & superato riuū fundo ascēsum, sexto ubiq; militario cōspici, & pro collis uicinitate ad unum ualeat numerari. Vicini ergo collis in gyro pducti, summities armatis cōpleri turmis, Fortebraccius ipso prospiciēs intervallo, quod exploratoribus credere noluisse Sphortianos Romadiola missos aduenisse murmurantibus cõmilitonibus assentitur. Italiano autē Alexandroq; turmas linctas acie aduerso deducētib; collis detexo, ipse tū castris ordine pristino cõtra castellū dimissis parus comitatus cetera in mediū descēdēs Floridū mōtis clauis, hostē ascensu mōtis prohibere cōtendit. Tum Alexander præmitens qui mōtem omnibus ascēderet locis, scuta habentē pediatū, lento gradu in Fortebraccii ferri cepit. Et quamquā inepta perdifficilisq; utriq; esset alteri sumum, deorsum uersus alteri ratio in equis pugnandi, manum tamen sapenūmero cōseruare. Verum Italiano magna quas adueniēs prouincia exciuerat copijs, aduersum hostibus clauis & Floridū mōtis radices cooperiēs, iniechus Bracciano exercitū metus fecit, ut nedū præsidia ē castris Fortebraccii mitterent, quin potius eorū quos descēdēs adduxerat, militū plurimū illum destituerēt hostibus repugnātem. Vnde urgentibus pederentim castris, nō prius in castra ferecepit, q̃ suos in fugam uersos, Alexandrumq; adesse cōspiciens, sese etiam fugæ dedit. Dimissis tū impedimētis postremus fugiēs claudēbat suos, & quocūq; lapsum

- A** capitali senectute animo duerteret. Omibus itaq; Braccianorum reliquis in Henrico ecclesie patrimonio deletis, patriarcha quod paruas pro suscipienda regni legatione copias haberet, ad pontificem rediit. Quamq; Carolum Fortebraccium Florentiam aduenisse, & reddito Alissio, militem Nicolai reliquias pontifici commendasse inuenisset, eorū ipse optimos quosq; selectos cōscripsit. Vrinus uerō & Dulcinus Angularis comes, quos priorem ad stipendia regis Arragonū clām diximus respexisse, cū liberati esse audiret, post merita Iacobi prælecti necem, cuius obidioni cōtinuō adhaescent, spero Patriarcham impenio, quam per potes & uada Tyberis accessu prohiberentur, utrimum regis auxilio, potem ad olita Tyberina fabricauerunt, & in Campaniam sese cum turmis cōsulerunt. Agro item Bononiensi, sola accessus Sphortie fama in pontificis & ecclesie potestate penne recepta, miseris Bononienses Florentiam orantes, qui ciuitatem Bononiā, etiam populum pontifici & ecclesie spoponderunt. Postera die uentens Florentiam Guidantonius Montisferetri comes, Vrbini uicarius, debuit pontifici reuerentiā exhibere, castellum
- B** Modani, quod proximis ceperat diebus, castellaq; septem agri Tiferntis, quo tēpore Nicolaus Fortebraccius eam cepit ciuitatē, eadem pontifici restituit, & Pergula oppidum, qd audita Fortebracci necē pro ecclesia, ut dixi, receperat, castellaq; Modani restituit, quā item primo Sphortie in Picenū aduenit ceperat, pontifici reddere promissit. Nadius uerō tertius Daniel Cōcordiensis episcopus, Bononiā pro gubernatore missus, pridie nonas Octobris ciuitatem summo clauis cōsensu applausuq; recepit. Cuius ingressum summa prolecurus laetitia Baptista Canistula, armatis cōtinuō stipabatur, & perpaucos quosdam poterat gubernatore introduci milites mercenarios curabat. Nec desinuit qd illo cognosceret die, Baptista nō antea qd uita poenitentia, neq; instituentē melioris intentione ductū, licet præterita necessitati temporis attribuens spem de pontificis clementia optinā prae se feret dedicationi ciuitatis præbuisse assensum, sed eam animo machinatum fuisse fraudē, ut postquā sese derelictum a Philippo duce, pontificem uerō suis & sociorum populorū uiribus potentissimum uidisset, missum a pontifice gubernatorem, & alios illum adducentes pontifici charos, Sigismundūq; Malatestā prefidū Bononiæ deputatum caperet, & cunctos qui aduerfarent trucidatis, tandem Bononiā obtineret pontifici rebellē, quoad Gasparis Germani cum episcopo Cōcordiensis, & Sigismando captiui fieret permatatio, & cum expulsi inde domos emigraret. Per dies namq; nouē, quibus in ciuitate fuit, nunquā suadone, consilio, & ad extremum pontificis iussu adduci potuit, ut ducēs equites, pedites ad trecētos sibi amica & populo militare solitos eijcere uellet, quousq; gubernatore postulato a Sphortia pediatu ciuitatē, ac seipsum ferare intenti uiderē, idibus Octobris fugā arripuit. Rebus ecclesie pro uariis quibus ductū assilicte fuerāt, calamitatibus ad eam perductis felicitatē, ut maiora damna pontifici restitui casset, regat Neapolitani rebus eam consiliorū adhibere. Itaq; ausū in ille equitum, & circiter quingentorū, peditarūq; octingentorum copias, patriarchā Alexandrinum iussit secundā expeditioni necessaria cōparare. Sed quā tempora per Decembrē traducendo tam lōgo minere exercitu nō fuit idonea uideretur, illū rectē ad legionem suam mittere simulans, coactas ad Thrasimēti lacum in agro Perusino turmas, cōtra oppidū Burgi ad sepulchrum ducere impetrauit. Qui acceptis a Sphortia equitibus quingentis, totidēq; pedibus, quā Pappij comes nec prece adduceret, nec minis, ut aut redderet Burgum, aut inde præsidū abduceret, cōtra Pappium metatus est castra, oppidū ad supremum penē Apennini iugū, edittissimo litum colle, & muro celliore, cōmeatus copia, audacibus cōmuni fidissimis pugnatoribus munissimum. Illis in castris ad dies quadraginta per mediū mortuus hyemē, Pratoueteri, Valbona q; castellis a comite ad Florentinos desicere cōpulis, Pappium frustra aliquando oppugnauit, & in Burgi deditione, sequestribus Florentinis, a prefido prefidū illius Baldacio impetrata, obidione ducibat. Unde factū est, ut quā in propinquā Romādiola provincie trāscere simularet, missis a pōr. nōcōs castella agri Imolei, Tausignanū, Riolsicē, Mōtebataliū, Bassicē & Bassidom, a Guidantonio Māfredo, & a Montisferetri comite Pergula, ac castella uicariatus Modani, quae pont. in Florentia spoponderat, ad eāq; redinuerat tēpora, redderent. Nicolai enī Piccininus, quā Bononiā ad ecclesie obedientiam deuenissent, omniūq; in Romādiola quotidie pacatiora fieri audiuisset, acceptis a pōr. quos sibi debere Bononices dicebat,

dicebat, duratis duobus mille, Bolognensium, & diui Petri oppidū ipse etiā reddidit. Iste E
 paulo post fecerit Gattamelata & comes Bradolinus de oppidis Persiceto, Salsapaglia,
 & Manciolino. Per id tēporis Baldasir Offidanus Bononiæ prætor in Antonii Beni-
 uolium & Thomā Zambecariū Bononienses, causa indicia subito supplicio animad-
 uertit, & nisi Daniel gubernator copijs in urbē recedendi militis simulatione cōmisi-
 ciat in palatiū cōuocasset, publicaq; interim loca præsidio tenuisset, fecisset exitum et
 ga Antonii populi fauor, de pont. Bononiæ stans, & Danielis ipsius Baldasirique uir-
 tuti pariter subsidiariam uisionem. Rebus postea in Romādiola quiescentissimā (Forlūse
 enim negotiorum pōtēx in hybernīs apud Picenum habente, nihil esse reliquum in rebus
 Sphortia uerō legionē in hybernīs apud Picenum habente, nihil esse reliquum in rebus
 Romani ecclesiæ apparebat, quā uel Capanie maritimę provinciarū recuperationi &
 regni Siciliæ paci cōsuleretur. Quæ munera pont. patriarchæ Alexandrino, ut diuinus
 comiserat obeunda. Cetera tunc fortē loca Italiæ quiescebāt, licet duci Philippo & Ve-
 netis à Cremonensibus agri finium cōtentionibus, quæ post factā Ferrarię pacem reli-
 erant, noua per eos dies litigia emerissent. Quibus cōponendis requiritis à marchione
 Essensi partium arbitrio, per nouę pacis cōditiones pōtēx operā adhibebat. Quæ ecce
 subita omnibusq; inopinata Genuæ ciuitatis rebellio intonat, magnam in flucta muni-
 narum rerum conditione exemplum, quā nulla satis consistat leuandissima, maiorē
 omnibus timenda sit ruina, quo rerū successus habuerint cumulationes. Nam apud nul-
 los uidebantur dubijs, quin Genuenses per uictorię captiorū regum accessioni magni
 quas habent opibus, magnāq; gerendā prælari facinoris rerum opportunitatē factā
 regno Siciliæ quamprimum pōtētur, quod quidē regnum attulisset Philippo dāmatū
 mum subigendę Italię adiumentum. Nam paulo post factā Florentiæ pacem, cō-
 tus de classe Aragonensium superata, & principū uictorū, qui cum regibus capiti-
 numero Venetijs allatus est nuncijs, senatū cōsultat Venetū, post uarias de summa re-
 publicę consultationes perpetuis habitis diebus, quod nunquā antea cōcogisse uis-
 res nari affirmauerit, se penumero dubiū, nullo qui ē republica uideretur fore, obcepto
 senatuscōsulto discessisse, omnibusq; longa festina mora abeuntibus, fuisse aliquid ex pri-
 moribus qui dicebat, nullam superesse in rebus humanis spem reliquā, quin deo Medio-
 lani rerū in Italia pōtētur, si pars per Genuenses uictoria uti sciret. Is uerō dum regem
 fratrumq; potentatum extra Italiam maximā, & regni Siciliæ opportunitatem cōside-
 rans, supremo eos sibi beneficio deuincere, & cōciliandę Italię administratōē cōparare
 meditatus est, nec regem Gallię, quibus ad eam studiū dies diem, nec Genuensium populi
 perpetua, & quidē capitalissima cum Cathalanis odiā exercitantis, ullā habuit rationem.
 Nam post educitū Genuæ urbe, si nō bona, saltem simulata Genuensium uaria, Aliquam
 regem Aragonū, Nauarrę etiā regem Henricum infantē, & plerōsq; insignes capiti-
 uos, inuito ac cōtrouersis uerbis repugnāte populo Genuensi, Sabbatis eductos in
 diolanū perducit iussu. Quā indignitate permotus Genuensium populus, omnia abiectio-
 gstratum metu, maximā rerum nouarū cupiditatē ceperat præ se ferre. Vna uero
 cessit properandę rebellionis causa, quā uisum est repeti altius oportere. Nam Fran-
 ciscus Spinula, quē classis Genuensium præfectum, siue, ut ipsi appellant, Ammirantē,
 à Petro Lauretano classis Venetorū præfecto captū, & Venetijs perductū supra
 dimas, quo tempore carceribus tenebatur, hortantibus aliquādo Venetis, respōdētū
 turū, ut quamprimum suis rebus posset rem Genuensem à iugo duci Mediolani er-
 in priscam afferret libertatē. Illud idem polliciti fuerūt ex cōceptis planitijs quorū
 Blasius Ageretus plebeio ortus genere, eō loci huiuscemodi tractatū adduxit, ut per si-
 mulationem procurandę redemptionis cōcialum se liberari, & Genuam miti obtine-
 rit: subornatūq; fuerit Venetorum nuncijs, qui ad faciendā fidem secum adiret uirum
 insignem Thomam Fregosum, sine cuius ope & opera omnes cōtra ducē Mediolani
 rebus Genuæ conatus inanes fieri cōstaret. Thoma autē uir grauissimo Blasq; si de
 noris faciente, quā uel tanta res cōmitti deberet, & illius colloquiū renuente, Blasius
 ipse ducē Philippū adiit, & sese plurimūq; ex captiuis per carceris necessitatē à polli-
 catione Venetijs facta purgatis, Franciscū Spinulā aditipulatę rebellionis est insula-
 tur. Iste

- A** tta. inde factum est, ut liberatum per pacis cōditiones Franciscus dux cōtinuo oderit, Blasium autē obscuro natum loco, summis extulerit honoribus. Ea impolitus causa Franciscus Galetā se cesserat, ut ducē absens omni suspitione liberaret, simulq; aliqua faceret, quibus exasperatū illius animū deliniret. Galetana autē obdione per classis Genuensis uictoriā, ut ostendimus, undiq; dissoluta, in patriā redierat, sperans ducem, audita ipsius strenua, quā in defensione Galetana exhibuerat opera, conceptam erga se inuidiā mitigasse. Cum uero totius eum oculis magistratus aduenientem exceperint, salutis suae diligenter curam in posterum habendam statuit. Esi quādo ex more uocaretur, pratoris nunquā adgē, nisi citā suā stipatus turba, quae ipsū i magistratus uolentia tutaretur, Audierat autē haec omnia dux Philippus, populū odī erga se nouerat, quod i perductis Mediolanī regibus inchoatum, illis libertate donatis exasperatū esse intelligebat. Nec apud se dubium esse aliquādo suis dixerat, quin Genuenses breui rebellaret, nisi factionū capta tollerent, & frenis plebs durioribus teneretur. Hinc Adolūm Croci permitte omniū quae apti oporteret instructiones habentē, quas postea uidimus, praestantem uirum Arasminū Truileiū, cum turmis subsequi iusserat. Nec ductis Philippī cōsilia subtili indagine Spinula habuerat explorata, & Genuēs subreptoriū regū principūq; uirorū indiguitate cōmotos, ad rebellionem concitare cum decreuisset, in primis cum Thoma Fregoso, cui secū asperrima dudū intercesserat odia, in gratiam redierat, eumq; rebellionis quā moliretur animo fecerat cōsiliō. Dimissis interea i duce Philippo rex Aragonū Alfonso, apud portū Veneris declinauerat, & licet tremes illi essent expeditae, multaq; in regno Apuliae fieret, quae suā desiderat et praesentū plurimū ibi resederat dies, Et Petrus lampadius Vellus in regnū, ut dicebat, cum rege traiekturus, turmas adduxerat in Ripertū Genuae orientālē. Ea Franciscus Spinula suo imminere exicio meditatus, omnibus quibus siceret, in secretiorē coactis locū, huiuscemodi habuit orationem. Scio plerūq; uestrū mirari Genuēs uiri, me cuius praecleara & maxima in ducē Mediolani extitit merita, qui illū uestro olim cōsilio uestra uisus opera, potēssimā huius urbi dominū fore summo cōtenderim studio, ad eam perductū esse rerum fore, ut post exilia sponte suscepit, post latebras extra patriam quasitas, in patriā etiam sinuq; uestro delitescere, & i carnificis Opicini gladio uirā accurata uersi diligētia cogit. Et nū apud uos uerba facerē, qui durissimos meos labores, qui pericula & rerū discrimina subibitis, qui ex duce regē imperatoremq; illi facere, Genuēli populi opibus, uestrorūq; in primis sanguine, diu cōtendūtis. Ea explicarem beneficia, quae malo omine in eum hominē commutauit. Ipsius uero perfidia, ipsius solita erga omnes ingratitude summa est factū ciuē, ut quē infinita nostrae familiae, si mea cōtempnisset erga se merita, ad grati erga me animi significationē aliquam adducere nunquā potuerunt: concitauerint nunc & amauerint in caput nostrū perditissimū hominē Blasq; Agereti callidū. Deē, ni fallor, in hoc eorum egregiū adestis Genuēs patrie amantissimi, quos eodē cōsilio speratos, Veneti magna & aliud sibi uolēte, prout tunc dicebamus, humanitate carceribus optime habitos, ad patriae libertatē, ad salutem uestrā saepenumero hortati fuerunt. Eos non audire, nisi furdi essemus, nullo potius modo: nec tamen fuit nostrū quāpiam qui uerba reddiderit integro uiro indigna, praeter Ageretum, qui postmodū flagitiū quod admiserat culpa, in me uolūq; reiecta exaudiat, & maximis i duce praesq; usq; adeo ornari obtinuit, ut ab officina argentea, cui ab ineuābilis genitos eum innutruerat, atq; tabellionaria quam postea uis exerceuit, ad classis nostrae praefecturam fuerit euectus: & quam ducenti supracq; Genuenses nobiles plebeiūq; distillimū in paternis uolūq; clarissimis praefectura, triumplis, uictorijs, opulentissimūq; nauigationibus, maximā edo cōstituit discipulinam, sua & dudū milium quos singuli selegit ex Genuēli populo uirorū uirtute pepererunt uictoriā, captiorūq; regum & principū uirorū gloriā, ipse solus apud externos rerum nostrarū, & fortis nostrae ignarus sibi uidet. Quo em momento, nostra hae uictoria celeritate stupenda, ē mediae hostibus, Galetana prius innotuit litora, q; classes ipsas manu cōserta confingere suis posset constare, qui me nostratēq; in Galetana clausos gratulabūdi adibat, nō Genuēnsi populi impensam, nō ciuium uirtutē, nō nauium triumplūq; apparatū laudabat, admirabatur. Sed incluy Blasq; Agereti nomen usq; uideō summis extollebant laudibus, ut nū felicibus ducis Mediolani auspicijs, nisi istos glorie

gloria detractum tri exstimassent, Ageretū fuerint cōstitis populi suffragiis in diuitem
numerū relaturi. Ea conciones optimi stomachatus indignitate, uix satis mihi poterūt im-
perare, ut quas ego sanguine proprio esse tutabas ductis Mediolani partes, a quibusq; sa-
lus pēderet mea, cupere uincere. Postquā eō loci reciderat Genouēis populi omnium ha-
bitus populorū, omnium nationū uictoris potētia, ut domino subacta esset omnium
ingratissimo, qui nulla nobilitatis, quā summe oderit, nulla meritorū ratione habita, na-
tū civitatis decus uillissimo cuiq; prostermeret hominioni, quanquā Blasij rolerēda sue-
rit indignitas, si oculis subiiciamus, quos dudū perulteriusus magnitatus, nisi forte una
sit excipienda naturā nostrā Oppidicinus carnilex immansuissimus, scelerata manu curā
supra dūcētōs nobilitatis plebēq; nostrā Genuenses uiros meminimus lanctos, porer
minoria populi multitudinē, in qua Tygride immittor sacis. Quam uerō elura amulsi-
mi angit me animo, q̄ facit mortū, posita ante oculos nō mea, quā abscessu propellam,
si per uos gladio nō licebit sed uestra plurimorūq; eades, quā elerant sanguinolēdū
debaechabūt Oppidicinus. *Agre* hōs dies ferebātis captos reges Italicorūq; perer. Me
diolani fuisse perduclos, nec a quo animo id fere debuissit. Qui captam Genuensiu po-
puli sanguine & periculo talem tētamq; prādā prius subripi uideritis, quim fusi medi-
tari dārū fuerit, quid super ea re cōstitū oportuerit, delinui tamen promissionibus quā
simulatus ille fallaxq; dux faciebat, eos Genuēsi carcere custodiri exstimatis, quorum
uinculis tū principis pmissio accessisset. Hincq; a maledictis & cōuiciis ac murmuranti-
bus rēperatis. Postea uerō quā omnes profusa & nūquā gentis audiat liberalitate,
reges germanosq; & proceres ceteros, nō libertate solum, sed in gentibus insupēq; dona-
tos muneribus audiuit, illū maledictis molestioribus tamē quā par fuerit utatam
ea in nos meditari & delinq̄re impulsū supplicia, quā illi adflessa Genuensiu populi
deberentur. Non satis nanq; scio magna ne in parā pietas, aut maximus in hūc cōtra-
tusq; meus ardor animi me salū faciant opinione, sed in cōsiderata hęc liberalitatis in-
tia, quid sibi uelit ingenio cōsecuturūq; & gaudia aliquādo ab ipsius ore somnia aliorū
assequi. Duos hūc nostrum reges, germanosq; infante, & uiros insignes plurimos ma-
gnificandā multitudinem, in suas peruenisse manus, in sua positos potestate cōsidera-
tem, hęc feci dixisse & animo uoluisse exstimio. Bellis ego Italiā annis haecena dus-
decim fere cōtinenter lacerāui, ut a plurimis laceratū latrunculis, populariumq; in primis
tyrannorū sub libertatis nomine illam oppugnantū ambitione liberatam, in unum tin-
dem regni formā redigerem, maximū Italicis futurū recuperandi imperij & peris da-
dum monarchie principii. Et quū duos qui potēiores essent, hostes populos, adeo per-
cōtinuata bella exagialse, ut paruo in posterum obstaculo uideretur summi, tertium qd
illis cupuerat pontificē Romanum uiribus ingenioq; ad tenuem redēgi statim cōdno-
nem. Quarta in Italiā rebus restabat pars, regnū Siciliā citra fereū, quod equis pabulis
armētis, tritico, hominibusq; rei bellicę idoneis feracissimū maximo semper hadena
subigendū per uim & arma Italiā fuit adiūcto. Id ego regnū a Lombardia remissi-
mū, quia mihi ipse nō auderē, soli amicissimo affiniq; Renato regi alleclabā. Necigno-
rabam tamē quod iubebat necessitas, dubio nimis euerūt operam impensamq; exposi-
tūq; carceribus agentū nauaretur regi, nō satis fortasse in reddēda gratia responsū, quā
& gentis superbia, & affinitatis iure, debita sibi & gratuita, nō mutuatam exstimio.
rus fuerit operā sibi exhibitā. Fecit interim fortuna, quā fortes semper aduēit oīu
tam regum, principū, ducum, nobiliūq; uirorum multitudinē meo huic desiderio im-
me supraq; quā optare ausus fuissē, accōmodam, siue externam regum possim, si-
ue insularum Italiā ciuitatūq; regni quas possident opportunitatē, siue singulorū po-
tentias, uires, uirtutemq; cōsideres. Fecit inquā eos in meas peruenire manus, ut summa
excepti comitate, uita insuper, libertate, regnis principibusq; donati, maximū eorū
muneribus honestati, nō regni tantū Apulie auxiliū pręstet, sed Italiā regum & orbis
imperium mihi cupiat ardētissimo. Molestē uerō Genuenses id laturos scio, cū acerbis-
simo Arragoneses Cathalanosq; prosequitur odiū. Quos lōge abest, ut mea cōstā-
ratione amicitiaq; augeri cupiant, quū illos Trinacria potius insulāq; Italiā, quā maxima
uita priuati exoptet. At cōtraria mihi sedes animo sententia, & quos sublatos per partē
uillimorū regum, potentissimorumq; populorū uictoriam metas superbos saci, quā
populi

- A** populariū Italiz tyrannorum exempla, in perditam dudum libertatem respicere faciūt, addita mihi per liberatos reges maritimarū, ubi opus erit copiatum potius faciet fubieiores. Tanta fratres optimi, quā sibi ſpōndit dux noſter Philippus regnorum impetrij amplitudine excecatus, nec maxima ciuitatis noſtræ erga ſe merita, nec labores noſtrum impendens periculū cōſiderās, nos illis ſeruos pergit facere, qui prælio ſuperati, & nobis ſeruirent, & regnū Apuliz Triuerſarūq; in ſolā ipſi per manus noſtras cæco ſubieciffent duci. Quid multa? queſelis fruſtra diē conſumimus, nulla unquam tāta malis remedia allaſuris, ipſe crudeli efferatoq; in nos animo, quos ſalutē uerbis ſuaſionibusq; cōſolari, & in aliquā melliorē ſpem erigere debuit, cōtumaces, ut dicūt, perulantesq; domare, & mites facere meditaſ: & utinā mites facere, nō languinolento Oppicini gladio, nō ſuſpendio necatoſ, ut ſepe antea multos, uel mari ſubmerſos à patremum ſinu libero rumq; & cōlagum amplexu raptos turpiſſima cæde ſtatim extinguerē. Quid eſt per immortalē deum ſibi uolunt perditam nouo cōſtipatā palatia? quid Araſinini cum equi tanū adueniunt, quid Arragonenſium regis in portu Veneris lōgior mora? quid illū deducitur naues onerataſ, tremeſq; apud Siciliā parataſ? quid Petri ſimpauli cum turmis in orientālē Ripariū aduectus? Quid inquit aliud tam magni uolunt apparatus, in tanta rerum ab externis ſecuritate, in tanto uiſtoris potentiaſq; domini apud oēs terrore ac metu, q̄ uiſtorum Genuam tantis talibusq; aliſſimā trucidatorum ciuium calamitatibus, immani crudelitate mitem reddere, ut Arragonenſibus Cathalanisq; aeraria aperire, naues tremeſq; armare, & miſerabili neſandaſq; ſubiectione diſcat, tanta & ſine doloris ſignificatione aliqua ſeruire. Eā ciues patriæ calamitatē extremā, cum tantę ciuitatis interitū, dum ſalua & integra res eſt, dumq; manus & ceruicē à carnificō catenis habetis liberaſ, acerrime, ppulſate, arma capite, accuſorumq; & ferociſſime iruiturum cōuocare populum, diuina ſeruitate, horrendis credibus, & noua erepte faucibus prædæ iniuria, odio, ira, furore cōcitatum, ac penē inſanientē. Corpea deus ſequundabit, nō deerunt auxilia nec fauores. Mari paratā claſſem, in urbe populū habemus quantum ſat erit ad palatia, portas, arcemq; expugnandam, ad tutandā ciuitatis moenia ſacturi. & ſi uero quē immittet dux Mediolani exercita, Apennini hyemāſq; alperitas tandiu tua bit, quoad promiſſa paratāſ à Veneris Florentinaſq; aduenerint præſidia. Quāprimū erit à uoluntaria relegatione, Gaſeta in patriā redij, totus magiſtratuſ in me ora inuolcor ex oculis introſpiciens, animos ueſtræ & ciuitatis ſaluti libertatēq; conſulturus, nihil deſtinato facinore ducens antiquius, q̄ ſciſſam ciuitatem in unum amicitie corpus redigere, cum inſigni Thoma Fregolo in gratiā redij, quo curate tanta nobis à ſocij Veneta ac Florentina rebus publicis, quibus ueſtra tertio loco erit ſocia, parata ſunt copia, ut noſtra potius arma duci Philippo timenda credam, q̄ ſua nobis formidanda ulla ex parte ſuſpicer. Craſtino, ut audiuiſtis, diē, aut ad ſummū poſtridie, Araſinibus equitatuſ aduocet. Oppicinus interea lōgillimū exercitoſ reſtitibus laqueos cōſicit, quibus ueſtrā per urbē paſſim, ut cuiq; ſier obuius frangat gulāſi fuerint qui libertatē acclaſent, me locum, me comitem, me, ſi uolent, habebunt ductorē. Si per deſidiū, ignauiam, torporem patriam, uoſipſos, parentes, germanos, liberosq; deſeritis, quod armis per ueſtram ignauiam nequiuero, perſuaga mihi & mea ſequenſibus cōſilia conſulam. Itaq; quum ad diē dñi Ioannis euangelizæ per natalia Chriſti domini ſolemniffimū Araſinum gubernatore nouum, portæ ciuitatis appropinquare nunciatum eſſet, Franciſcus Spinula, quos dudum antea & nouiffime per cōcionem cōcitauerat ciues, timidos torpentēſq; cōfugta uictis ſupplicia formidare, ad horā diē decimam octauā, ſumpto militari ſigolo, in ſubiectā Spinularum domibus aream proſiliū quo ſtriſtum tenetē gladium, ad arma ciues, hoſtes intrant, capite arma ciues, & repetitē dudum amiſſam libertatem, uociferante, concuſum eſt undiq; & Spinularum familiā Franciſcumq; in prima maxime auctoritaria uirum cōcitatis pridem ſtipatum uiris arma cepiſſe uidentes, ceteri Genuenſes arma & ipſi raptim capientes, acclamauerunt nomen dulciſſimū libertatis. Intrauerat ciuitatem Araſinicus, Oppicino Algiarenſi, Aloſio Croto, pauciſq; cum Blaſio Agereto Genuſibus ex more deducenſibus, cū ſubito exterriti tumultu, Araſinicus, Blaſiusq; cui ſe ille permiſerat, & Croto, caſtellum petunt, arcē in ciuitate muniſſimā. Oppicibus aut ſolito crudelitatis timore, furorem ciuium comprimere exiſtimare poſſe, in pa

Blondus.

Vu latum

latum duobus peditum millibus munitum ardens iracundia pperabat. Sed quingenti
 mum frequenter ciuitibus loca arripit, subito irruentiū impetu oppressis confoluitque est,
 & multas disceperit in partes, nudum deformatumque cadauer in cenno iacuit promouit.
 Exinde Genuenses palatio furbunda ut expugnato, pedites uinctos compeditosque in
 carcerem detruxerunt. Porro etiam ciuitatis paulopoli per uim capitis & presidio muni-
 tis, ciues maiori campana ex uetusto liberte ciuitatis more, in pratorium acciti, in su-
 poli octo creauere, quos populi & libertatis Capitaneos uocauere. Eorū quatuor, quos
 primo adnotabimus loco ex nobilitate, reliqui fuerūt ex plebe, Franciscus Spinola, An-
 dreas Auria, Mathæus Lomelinus, Andreas Marinus, Nicolaus Iustinianus, Ioannes
 Nauonius, Petrus Bondinariū, & Marcus Cassina. Eodē etiam die Saonenses, ceterique
 Ripertiarum occidentalis orientalisque populi, ad quos tumultus Genuensium fama perue-
 nit, partim capitis, partim eiectionis Philippi ducis magistratibus praesidijs sese in opem
 iudicantē libertatē, ut nulla infra triduum superfluerint Ripertiarum castra, quae non
 recuperata à Genuensibus libertati consenserint. Omnes exinde uires, omnes conatus oppu-
 gnandae arcis impenderunt. In primisque uias omnes quas subsidio arci uenientis Philippi
 copijs patere intelligerēt, intercisas stationibus firmauerunt. Quicquid certus Genui pri-
 latus esset nuncijs, Piccininum cum legione & collectisq; circiter uiginti hominum milia-
 bus, in uallem Pulceseram descendere, Philippum quoque ducē ex omni Lombardia quoti-
 quot arma ferre possent, illum ocyus sequi iussisse, Thomā Fregosum ex celsi animi uirū
 summo populi cōsensu reſtitutum rei bellicae praefecerunt. Qui cum milibus quatuor pe-
 ditum, maiori ex parte balistariorū in munitissimis natura locis sese continens, superius
 Piccinini impetus per multos remoratus est dies, illius tū audacia uiribusque loco cedere
 compulſus, & prelio decernere coactus, amissis peditibus ducentis, rapido cursu Genu-
 am se recepit. Piccinino aut in propinqua urbi loca descendente, exterminii ciues propo-
 ſita ante oculos si superarent calamitate animos faciente, Caſtellētū incredibili expa-
 tum fortitudine, trigesimo die postque ciuitas duci rebellauerat, receperat. Postulante Pic-
 cinino spe desistens ponunda per arce ciuitatis, tradidit in Pulceserā exortus, am-
 na diu Petri ad arenam uillatū loco ferro igneque deuastat, & quindecim dies in earegis
 ne moratus, Galeotto Carretensi hostante, in occidentālē Ripertā cōuentu signa, per na-
 natiq; Martia, contra Albinganum meratus castra, id oppidū in litore situm conat, ra-
 ſtellis uiginti in circuire excitatis, ne aliqua oppidani siue terra siue mari admittentū pre-
 ſidia, Lombardisque maximopere per abrupta motuum comportatis, si uiribus nequirit, &
 lud diuturnitate obſidionis ſtatuit expugnare. Superato & capto nauali prelio, ut lege
 supra expoſuiſimus, Arragonēſiū rege, Neapolitani qui Renatū regē carcere ducis Bur-
 gundiorum retentū, diu expectatū habere nequieuerant, à Marſilia ſoluentes illius uo-
 cē reginā ſabelem cum natis duobus, per Septembrē in Italiam deduxerunt. Quae Gaie-
 tā ex itinere diuertens, quum eā ciuitatem ſub Renati regis nomine, pro ducē Mediola-
 ni uidisset teneri, magistratibus custodibusque muratis, adminiſtrationem ac omne ius in
 perij in ſe ſuſcepit. Regibus autē captiuis & Italis omnibus à Philippo ducē per Obſidē
 dimiſſis, Tarentinus princeps dux Sinueſe, Iſolias Aquauluanas, & Minicustas Aquila H
 nus, in regnum reuerſi maiores q̃ unquam antea motus paruere. Et inſani Perusina
 tis in Trinaeria, quae nauali ſuperfluerant prelio, tridentibus nauibusque regem Alloniam
 fratē à portu Veneris deducturus, mari infero nauigabat. Cuius opportuna uulſio, ut
 prius q̃ de Genuensium rebellione Gaierā nuncijs perſerret, in illius portū predepo-
 ſitus abducenda, q̃ oppugnandae urbis animo declinauerit. Gaierani namque penitus in-
 nonae coacti, ſe illi pro rege ſubegerunt, quem ducis Mediolani & Genuensium uiribus,
 ut opinabant, auctum, ceteris exultauerunt regni ciuitatibus euelligio poſitum. Al-
 fonſius uero rex quem hinc Genuae damnum perculerat animo, inde capta erexit Gaie-
 ta, apud portum Veneris aliquot ſubſiſtē diebus, ut entuſiſſima cōſeſſenti opera Philipo
 ducti, Genua per uim recuperanda opē aſſerret, ubi eſſe uſui uideret. Quum uero ora-
 nes Piccinini conatus caſſos, inanesque fieri, Florentinoſque frumento Genuēſes & peditu-
 tu iuuare audisset, Gaierā cōceſſit. Genuensibus eim frumenti carentia ſe propē etiam ſa-
 me laborantibus, & adeo recuperandae arcis ppulſandisque ducis Mediolani uiribus in-
 tis, ut re frumentaria ab remotis procuranda opēra nequirent impendere, Florentini Ve-
 netum

- A**netorum cōsilio subuenerunt eosq; insuper luerunt mercenario peditatu, nō immo-
res ea sibi ex pacis cōditionibus non licere, nisi Philippus etiā fōdera violasset, qui om-
nibus quotquot portuisset modis regnū Sicilię quæuisset inuadere. Castellis recupera-
to & Nicolao Piccinino pertinacius Albingaunū oppugnante, Genuenses reuocata lō-
go postmōdo in ciuitate libertatis formę cupidi, ad diem calendarū Aprilis quantū, lē-
nandū Guarum populi suffragiis, ex uetusto ciuitatis more diuicem creauere. Sed cū Phi-
lippo Mediolanensē duci nimis affectus postea esset misus, quippe qui retulisset ad sena-
tum de inducijs eū eo faciendis, quę libertatem amantibus uiderent insidiosas, Thomas
Fregosius maximo ciuiū & in primis Frānciscō Spinali adiutus fauore, tertio nonarum
Aprilis die, illā armata manu palatio eiecit. Et cōuocatis ex more ciuib; populi etiā
ipse suffragijs in duē creatus est, & libertatis ac populi defensorē. At per id tēporis pro-
fectus Pappio per Burgū, Tiferium, & Perusiā patriarcha Alexandrinus in agro Spo-
letano cōsederat, imperaras Callienis & Spoletanis tributorū pecunias percepturus.
B quō illi nunciatū fuit Reatinos tumultuasse, atq; priorem urbē eiecit. Itaq; ducto ad
eam cōprimendam seditionem, aspera, sed breuiori per montes ita, ciuitatem minus q̃
renuntiatum fuisset cōmotam conciliauit. Reatinisq; rebus uix dum sedatis, de nouo tu-
multu Romę suscitato, nūctus est allatus. Senem etenim portę maioris, qui tunc Pren-
estis, custodiē facile decēperat Pōcellitus ciuis Romanus, quē supra ostendimus, primę
rebellionis cōtra pōntificē fuisse autōrē. Aditūq; illi pēgno Antonius Pisanus, qui quum
portū equitatus praesidio teneret, peditatū immiserat proxima in urbē loca rapinis & in-
cedis sedaturus. Sed Romani nouitate rei, & periculo cōmoti maximo, arma capiunt,
urbē defendunt, & cōuicinorū auxilia implorant, quę illis nō defuere. Nā reuersus An-
guillartē Comes cū cohorte succurrens, Antonianis militibus urbē eiecit, portam re-
cepit. Interea appropinquante patriarcha cū exercitu paratissimo, qui ut exercitiū mi-
nori est impēdio aleret, illos instans perse qui oēs urbī uicinos, quos esse intellexit An-
tonij Pisani p̃ rege Arragonū studiosos, & ab imbecilliori incipientē cōtra oppidum Co-
lie Sabelli, Rocham priorem appellat, quod sex a Preneste distat miliaria, castra posu-
it, quō biduo obfisione capto ac direpto, Viculū itē etiā castellum urbī uicinum diripa-
it ac succendit. Fama interim crebrescente, Franciscum Piccininū, q̃ dudū in agro Senesē
fuerat, eo cōsilio in patrimonium fore uerturum, ut Antonio Pisano coniunctos Arra-
gonū regis studiosos luteret, patriarcha cum paucis ad patrimonij fines ea ratione se con-
tulit, ut arē Ciuitatis ueteris custode Baptista Marasotta Viterbiensē mutato lux man-
ciparet custodię. Inde Romā reuersus contra Antonium Pisani, qui magnā Campanię
& maritimę prouincię partē dudū tenebat, expeditionem parare cepit, instantia
interim ubiq; maior ex parte rebus ecclesijs, quas omnino cōfractas & fere nullas Flo-
rentiā adueniens pontifex habuerat, Bononiā, prout publico edixerat decreto, se cōser-
te itamē. Quarto decimo itaq; calendarū Maij die mortuis, ad diem eandē undecimā
applicuit Bononiā, qua in urbē cum coeptus Florentię de pace ex integro cōstituenda
tractatus contingeret, instabant apud pōntificem Veneti & Florentini, Franciscū Sfor-
tiā ea ratione in Romandiolam ad fines Lōbardię ē Piceno uocant, ut aut decernit ad-
uenire suo Philippus, ad iniquiores accipiendas pacis cōditiones perdoceret, aut eo du-
ctore bellū unum gereret. Sed pōntifex cui licere soli Sfortiam ad Romandiolā sibi sub-
iectę partes uocare, neq; illis quod postulabāt, denegandū censuit: neq; Philippum cui
se in cōstituenda pace partibus cōmunē spōderat futurum, animo alienandum. Accel-
to itaq; in Romandiolā Sfortia, cum in itinere apud Ariminum facit certiorē, consti-
tuisse Antonij Ordelsuffum Foroluiui eicere, cutus mādara exequutus Sfortia, & castris
ad portas Foroluij metatis, quęq; hostilia intentauit, & tū licet nullę Antonio copte,
nullus ad esset maioris potentatū fauor, in missis maturę tēporis obfidio est proracta.
Per id tēporis patriarcha Alexandrinus, inchoato in Volscorum quondā, quę nunc di-
cuntur maritima regione, in Antonium Pisani bello, oppidūq; Secia recepto, duxit in Pri-
uernates, quod oppidum Alfonso rex Arragonū occupauerat, in Antonij Pisani cu-
ra & custodia, quod lōge ab alijs quę sibi paterent ciuitatibus aberat, nullo munis pre-
sidio reliquerat. Quam ob rē subito percussū periculo, Priuernates ut opē afferret Anto-
nion postularunt. Eoq; subsidij spē maximam spōdente spernente consueta ceter pat-

Blondat.

Vu 3 archam.

archi. Qui postquam munissimum natura loci oppidum, aliquot praefixa insulae commisit recipere nequirit, agros vastari, vineas & cetera succidi curauit. Tum commotum damno oppidani, oratoribus missis, pacem petierunt quam patriarcha si certum anni pondus peroluissent, pollicetur esse dare. Reuersi in oppidum oratoribus, ut populo condonaret terram, certior sit patriarcha, Antonius Pisanum cum exercitu aduentare. Itaque mox id signis, eductoque in proximum campum exercitu, quam hosti intelligeret transendum, acies struit: cingunt autem campos montes altissimi, & amnis haud exiguus interuenit praefixo non finit. Amasenius, ad cuius fluuia locum castris patriarcha statuerat commouit, quem de repente adlatum illi de hostis aduentu nuntium Antoniani subleuant milites, nullo ordine intrantes. Antonius namque occupato colle, qui proximior campo imminet, praefixa ratione cepit cōferere, ut paucis suorum de collis summis hostium multitudinem praeuultibus, patriarchae exercitum tandem uexaret, quoad noctis interuentu fatigati, sese quieti darent, & ipse in dato nocte intempere sese cōtinens, in proximam hyemem bellum tale periret. At patriarcha cognitis illius cōsiliis, praefixum quod leuiter à principio esset conferentem insinuaui, & lectis ex omni exercitu fortissimis quatuor duobusque, leuissimis armis militum manipulos eis dedit. Quibus in frontem iussis signo pugnae acris dato, caeteri sunt ordine subsequuti. Pugnatum est primo cōcursum utrinque fortiter. Antonius utique militum patriarchae pugnandi ardore, in primam aciem deuolauerat, cuius & imperatoris & militum officium strenue obeuntis uirtute est factum, ut sui hostilem impetum sustinerent. Tandem quum ecclesiastici milites acies instarent, & eliam de quo pugnabatur hostes ut superassent, Antoniani terga dedere, ac per excessum & difficultatem montis in fugam praecipites sunt cōcissi. Tunc clamore undique libellato, uniuersa ecclesiastica legio, hoc ille difficillimus ascensus motibus oberrans insequuta, paucis per praecipitia, plagi, caeteros cepit. Impedimenta uero, & qui cum illis in eminentiori colle erant agglati plures, dispersi sunt facillimè. Et Antonius postquam de re sua actum uidit, etiam è pugna secedens, ab ecclesiasticis militibus interceptis, qui patriarchae iussu, duplici humulo erant apertis, indigna doctrina & multis quae illi ornabant uirtutibus, ceterum crudelitate, cui miserabiliter erat deditus, dignissimè habuit uitae exitum. Vnicuique tum circa urbem pontifici rebellis relictus erat Laurentius Columna, uetusque Praeneste dominus, & ecclesiae stipendia faciens, ab Antonio seductus, qua die ad interfectionem ille fuit delatus, apud Romanum discurrat per dandum. Ea causa patriarcham impulit, ut omisso quod iam terriora intulerat cursu Romam reuerteret, ubi paucos moratus est dies, & Calistum, unde Stephanum Laurentij germanum, & Nicolaum Fortebraccium in primo principatu Salernitani bello, magnos motus cōclauisse ostendimus, oppugnare aggressus, illud castro recepit. Postea quod nullus futurum existimasset, Praeneste, quam fama esset in expugnabile fore, perrexit obsidere. Ea enim urbs in editi montis cacumine sita erat, cuius aditus planicie inter & eliam initium, partim excelsa rupes, partim altae maceris in coronam spectem ductae cingunt, ut nullis nisi de industria relictis ad uiam aditibus, usque loci patet in agrum qui fertilissimus in aliquot passuum millibus urbem & planiciem interiacet, accessum uarum aut exitus, affixa ordine quadruplici trabium repagula muniabant, à quibus repugnantes paucissimi agrestes, magnos exercitus sexcentum repulserunt. Itaque pariter cum positus ad repagula castris, postquam plurimis edictis pugnis irruere nequeat, minus leuiter armarum milites in proximis rupi, quam nullus asseruaret cōtallibus, in insidias locat, edicere ut hostibus praefixo, quod acerrimè cōfereret inestis, scalis ipsi lanceis obrepentes in superiora eualet: quod quod esset factum, terribi ad primum post terga educti clamorè agrestes, sese in urbis edita recipere. Ingressus septem cō exercitu patriarcha, in hanc uetustis altissimis montibus & natura loci munissimè, longa obsidione confestim uti se oppidani de decore fatigare. Sioniam interion, frumentis agri Forlensis, quam primum maturare coeperunt, alicubi succis, ad bellum in amicam urbem nequeat, uidebat. Sed quam forens belli populos, ut in Philippum mittere instare intellexerat, solito acris bellum instituit. Assuetos namque leuibus praefixa decore Forlenses, parati uictorij de industria praemissis, adeo audaces reddidit, ut nunquam laetissimè se intra munita cōtinerent. Et cōstituta cum militibus suis die, corpro ad portam quam suam Raueranensem

- A** ut prius certamine, in effusum sine ordine populum, tantis incubuit totius legionis viribus, ut fracti fugatique Forolivienses, qui postiores exundo facientes, primi intra portam precipites se proriperent, ceteri quos maior audacia, aut casus in pugna longe duxisset, porta a custodibus de immixto cum fugientibus ciuibus hoste timentibus clausa, per solium in urbem redierint enantes. Eorum tamen nonnulli alia soliarum aquis enecti, plurimi ab Sfortianis intercepti fuerunt. Factumque est accepta diei illius clade, ut ciues paulo post de urbe pontifici dedenda, & tyranno ejciendo cum Sfortia convenirent. Conditionibus itaque quas inimice tractaverant a pontifice concessis, Antonium sub ipsa lulij idibus captum, ciues eiecerunt, & urbem pontifici reddiderunt. Tum Venetis Florentinisque summo petentibus studio, pontifex Franciscum Sfortiam ad Poltranum agri Bononiensis vel cum cum legione bellum se conferre. Et hinc Philippo necessitate officians, qui compelleret Sfortiam contra se dimittere, hinc socios populos commonefacient, parum profuturum, in quibus tantopere siderent Sfortie legionem, utroque ad pacem perducere contendebat. Et tunc interea postquam omnis parebas Romandiola, Cunj comites Lugo statum regere oppido, unde multis dudum ea provincia malis fuerat agitata. Conducio ad sua & ecclesie stipendia Petro Ianpaulo, Vrlino in Parmensi agro tunc agente, ei numeri praefectus est Baldasar Offidanus, qui homo novus ob nauticae egregie operam servidum, quod superiore ostendimus loco, Romanae urbis arce Adriani mole erat pontifici gratissimus, ut nihil esset tam arduum, quin is conficeret intercessor. Quamobrem repentinum elatus favore, magnarumque gerendarum rerum cupiditate ardens, quicquid equitatus pediatumque pontificis in Romandiola erat, quicquid tunc tyrocinum provincia mittere posuit, eo contraxit, nec difficile fuit eiecerit destinatos omnium praesidio adolecentes. Lugo recepit, & Baldasar Bononiam reverso literas patriarcha laureatas pontifici misit, quod Præneste cum agro opinione ceteris receperat. Id vero factum est ob ingentem qui assensum habuit societatem, fonsibus qui aquis antea redundare consueverant Romanae in regione, sed magis in Præneste montibus arefactis. Porius ciuitate patriarcha, miserando & omnibus Italici nominis amatoribus molestissimo illius defecit exordio. Populo etenim cum rebus Romanas migrare iussu, & moribus primo plerisque in locis funditus dirutis, potestate omnibus se cit quaecumque siue suppellectilis, siue materiei aedificiorum uellent infra dies septimum exportandi, quo elapso termino quicquid erat residui moris, ac urbes arcemque ab imis sustulit fundamenta. Paxa ubique Romandiola, qui nihil esset in quo Baldasar crederetur indies erga se pontificis gratia facilius abuti posset, periculosissimum ecclesiae malo uirgine facinus est aggressus. Nouerat pontifex post recuperatas Romandiola urbes, post restituta alibi rem ecclesiasticam, nihil aequo ardenter cupere, quam Picenum, & alia iura ecclesiastica, quae Sfortia occupasset, loca recipere. Itaque illum iussu, ut ostendimus apud Poltranum expectantem interficere, aut eius delere exercitum meditatus, multiplices sibi insidias. Distans octauo ab urbe Bononia milario Poltranus pons ligneus, parua Rhemi fluminis parte manifesta canali derivata, quae nauigia Ferrariam perferat iungens. Quem quia aggressum commodis inferuit, ne uisitoribus praedonibusque iniuncti magistratum ut his pateat, turris paruo circumdata promurio communis. Quam itaque conuelleret Sfortia post meridionale tempus, quando turris cum odumbraret pontem, subitus labentium aqua non casu delectatus, uariis in ipso indies commotiones oblectare, duos in arcem Baldasar immisit sagittarios, certo ictu quaecumque destitissent petere consuetos, qui die ab se constituta illud de sagittaria turris rimula locum eos odiant, ipse interea expeditionem in ecclesiae uicarios Faentinum Pisauensem, Vibinatemque, qui debita pontifici tributa pendere distulissent, parare simulans, quantalibet potest copias apud Buerium agri Bononiensis castellum, eo consilio contraxit, ut si Sfortia ictu sagittae occubisset, illius copias ab iniuncta provincia & a Piceni praesidio phiberet. Quod autem eiusmodi consilia aut palam fieri posse, aut aliter ex senectia non successura addubita ueris, uiribus postea eade in certatu rus, sese copias quaecumque posset munire statuit. Perpulitque pontifex, ut a Philippo Mediolanensium duce, Picenum post solutam dudum Albignani obsidionem, cum legione apud Parmam habentem sub incerta causa auxilio postulare. Fuit uero ea Baldasaris leuitas, ut qui cuperet in illa suae magnitudinis inuocitate, oes intelligere, nihil esse tam arduum, quod non sibi committeret pontifex, iactando, minandoque, & multa de se pollicenti

do se fecerit eminare, & in nihil olecius ac si omnia summa ac necessaria texisset simulai-
 one, Butrium se contulerat, facinus impleturus. Tum Sfortia qui aliquot ante diebus i
 pontis accessu abstinuerat, mutatis i Polirano castris duobus & ipse passum militibus
 apud Butrium constitit. Id quum uidisset Baldasar, siue ut maiorem confidentiam osten-
 taret, seu quod in castello obsideri ueritus fuerit, in Richardinam rini oppido propin-
 quam ad eam partem qua i Sfortie copiis erat remotior se recepit. & unica per quam e-
 quiti pateret accessus uia, obicibus tanquam se infesto i calonibus muniti iussu, sese in ca-
 pit tandem statuit continere, quoad Piccininus adesse iussu, aut uenire aut penitus ma-
 teret equitatum. Postera die Sfortia compertam habens, nuntium militem nouissimū,
 qui sub Petro Iuliano Ursino pontifici militaret, accessum Piccinini copias accessis-
 se, statuit non esse diutius expectandum, & structa acie impetu facto obicem munitis
 dirupit, obicisque fugauit. Conuocantem uero suos & in aciem tumultuarie educētem
 Sigismundum Pandulum Malatestam, qui & ipse in ea Baldasari expeditione indus-
 ret ecclesie, Sfortia ut i praelio abstineret, si cohortem cuperet fore saluam admonuit
 quo interum subito turbato, Baldasar minarum & facta ingenio de se spei immemor,
 oppidum ingressus, armis & militari sagulo abiectis, sub formellæ inopia denutritus
 erat suspitione earitura, lectulo delinuit. Sed Sfortia quāprimum iussu copias, Baldas-
 rem in oppidum confugisse audiuit, captam agrestium multitudinem perduxit ad pre-
 tas, oppidanosq; nisi perfugam redderent, extrema quęq; comminatus perpulit, educti
 e latebris Baldasarem exhibere, quem Cugnolam perducit, quæstionibus subiecti,
 quæcunque machinatus esset, fateri coegit. Perniciosam eam rem pontifici fore suspica-
 tum est, cunctis timentibus, Sfortiam insurgeti atrocitate furentem tabidumq; die illa por-
 tis Bononiæ signa inferre: quod quidem si facere perrexisset, soporatus Antonij hinc
 uolij mortis, cuius Baldasar autos iussit & minister, dolor recruduisset: & rerum nota-
 rum cupidi, quibus semper abundare solita ea ciuitas, tunc maxime redundabat, quęq;
 asperissima intentassent, antea efficacia sunt mali perditorum hominum cōsilia, quę pri-
 cipum opes, sæpius quam hostis euerunt. Cōtinuit uero impetum animi Sfortia, & Her-
 molao Donato Venetiarum paruitio, qui quom reipublice apud pontificem esset
 tor, ad eum se contulit, hortante, nihil asperius de Baldasari tunc latitare: & in Picinā
 sine aliqua rerum inuolutione redire consensit. Apud Genuam interea res sine ulla
 facinore aliquo, Thomæ nouo duci prospere cesserant. Nam leuato Piccinini obliuio-
 ne Albignano, & si ex melioribus oppidanis quedam agri Genuensis in Philippi do-
 ne perseverabant, nullo tamen in loco bellum gerebatur, quod pontifex pacem cōser-
 uare confusus, inducias partibus ultrō assensentibus indixisset. Tria erant, ut longi sa-
 pra exposuimus, Genuensis Ripariæ orientalis castella, in Alfonso regis Aragoniæ po-
 testate. Quorum Venetiæ portum, munitissimæ arcis eminētia, & portus nobilitate pre-
 stantius, noctu cum militibus decem clam ingressis, Carmadinas peregrinos quem in-
 gulos Fregosii studiosos, ut oppidanis, apud quem latebat, domum accitos, arma rapere
 iussisset, interiores oppidi partes, ad auroram recepit: & publicis locis, quæ Aragonen-
 sis obtinebat expugnatis, subiecta arci & eminentioribus oppidi partibus loca, parq;
 ad interiora descensus pater, repagula firmavit. Est autē arx illa in uetustissimi Veneti-
 æ templi, unde oppidum habet nomen, muris, sancti Petri castellum uocāt, summo etissi-
 mi montis cacumine sita, si fames & custodum perfidia absint, nulla expugnabili ui-
 lentia. Quamobrem recuperandi per illam oppidi spe adductus Piccininus, siue quępro-
 pta ab Genuensibus, qui Aragonensem legisset inductari foedera existimauerit, siue ut re-
 pēre nō multo ipse fecerit, ex agro Parmensi mouens, in Ligusticos Lunis Ripariæ ori-
 entalis duxit: sed quā asperos ascensu mōtes, portū Venetiæ ad Septentrionem clauden-
 tes, quos peditatu munitos reperit, superare difficile nimis atq; impossibile intelligeret,
 conuersus retro signis, Sarzanam obsidere perrexit: quā collapsis uetustate muris popa-
 loq; infrequentissima, & nullo munitam presidio, cepit. Arcem uero Sarzanensem ap-
 pellant, in quo Thomas Fregosius maximas feruaret opes, qd̄ difficillimū idem mon-
 tem incubat, & turritis munitis altissimis moenibus, nec oppugnare quidem aggressus
 est, sed ad uicina conuersus loca, Castro nouo prædæ exposito, alia quotquot ea habet
 Ripariæ cepit castella. Exinde Lucam se cōtulit, compulsiq; Lucēsis, pacem qua libet
 erat

- A** effici cum Florentinis rompere, nonnulla cepit de Pisana caſtella. Tunc ſocietate reſpublice Franciſcum Sphortiam & Piceno accitum Piſa miſerunt. Simulabatur uero & ſumam poſſum diſſeminabat Piccininus, ſeſe qui Alphonſo Aragonum regi præſidium aſſerre inten-
deret, Arnum tranſire diſpoſitum, & Sphortiæ uerbuſ conueniens, qui ulteriorem aſſer-
uaret fluminis ripâ, nulla uti hominû, nulla aquarû altitudine, nullis riparum, nullis agger-
um monitionibus, tranſiit cum uellet prohiberi poſſe laſtabat. In ea tranſeundi ſimula-
tione menſes duos uerſatus, cum capia in hoſtiâ agro & ſinima Lucenſium caſtella cõ-
mensus quantum ſatis eſſet militibus & pabuli equis ſubminiſtrare nequeant, iõ quia ab
Arno recedens, ad cultiora Lucenſium ſuburbia duxit, ibiq; per hyemẽ, partim in map-
palibus, partim ſub dio tamdiu continuit legione, ut arteſtibus hirma pascuis qui-
bulq; etiam uliginibus, unde aliquandâ pabulum quaſi uſſet, cõgeſſitq; apud agyelles
alendo pecori ſtramentis ubiq; deficientibus, oleæ ſoliſ ramuſculuſq; equos & iumen-
ta epacti fuerint ſubſtentare. Adduxerat autẽ in admirationem multos, tanta illum hye-
mendi aſſeritate contra ſuos & ætatis noſtræ moreſ uſum eſſe, nulla præſentis rei cu-
luſpiam apparente cauſa, quam obrem durior uti debuerit militie diſciplina. Tandẽ fa-
ci apud Genuam motus, quid in ea eſſet ſimulatione molius docuerunt. Baptiſta nãq;
Fregoſium, Thomæ ductiſ frater, affectate tyrannidîs libidine impulſus, cõ Philippo du-
ce pidem traſlauerat, ut quamprimum ipſe, quod cum amicis agnatiſq; diceret conſti-
tuiſſe docatum Genuæ occupaiſſet, ad eſſet ſibi præſidio Piccininus. Vere itaq; nouo, cõ
Thomas dux diui Dominiçi templum per diem ſolennem adieſſet, ingreſſus nullo renitẽ
te palatiũ Baptiſta, ſeſe ducem à militibus adſtantibuſq; qui acciti conueniant ciuibz,
ſalutari ſuſſit. Id cum intellexiſſet Thomas, citum amicorum & agnatorum qui accu-
rerant frequenter ſtipatus coctu, quid ſibi faciendum illi cenſeret rogat; quibz ad arma,
ut fieri coeptum erat, arripienda currendum, & amentem perditiuq; Baptiſtam capite
plectendum dicentibus: quin potius reſpondit ille, Ducatu me abdicare, quàm ſangui-
nem fratremum ſundere patiari: tandem Baptiſta à ciuibz eſtecto, Thomas maiore quàm
iniquam antea conſenſu dux acclamatur, & Baptiſta donatus impunitate quocunq; ani-
mum indocat ire permittitur. Eum Baptiſta motum cum fieri deberet exploratũ habẽs
Piccininus, magna conſectis itineribus ad proxima Genuæ loca Nouamq; peruenit, ubi
multos fruſtra moratus eſt dies, & tunc Sphortia ductis trans Arnum copiis, cum per
dita de Piſana recuperaiſſet, Lucenſem populatus eſt agrum. Interea dum tantis oſſenta-
tionibus tantisq; ductis Mediolani & ſociorũ populorũ impenſis, hinc Piccininus, inde
Sphortia ingentes ſtipendiõrũ cum tempore terunt opes, neq; aliquid, ut oſſendimus,
patriarũ facinus memorata dignũ, paribus item tumoribus rex Aragonum & patriarcha
cum regni populos atterunt, tum pauca eorũ dignitatibus digna gerunt facinora. Rece-
pta namq; rueriſq; Perneſte patriarcha in Aquilano eo duxit conſilio, ut cum eam etel-
tatem ab Frãciſci Piccinini, Minicuij, Aquilani & Riccij Monteclearũs, Aragonẽſi mi-
litanũ oppreſſione liberaret, tum maxime hoſtem repellendũ aleuiſ ſumptibus aleret
legionem: hoſtibus itaq; euſſigio repulſis, Amatricem eſt proſectus, in quod oppidum
D ſe Franciſcus receperat Piccininus, etiaſq; agro ferro igniq; ualſato Piccininum per iuga
montium cauſeq; præcipitem acclũ, intra Montisregaliſ moenia conſurgere coegit. Quẽ
cum diutius obſideri aſperitas locorum prohiberet, eo relicto, & tamen agro Regaliſ
prius ualſato, cõtra Minicutium Ricciũq; duxit, quos in Theatino oppido clauſos eſt
tridui obſidione nequiuiſſet capere, Aquilam eſt reuerſus, ubi tributo exegit pro alſato
præſidio imperata, & Corbariam delatus Marerionum caſtellũ, illud ui expugnatum, di-
ripuit, incendiũ inde ex aſperitima Equicolorum quondã montibus deſcendens in Mar-
ſorum loca, partim Riccio, partim comiti Alberi ſubſecta duxit, & ad moris Andricæ ca-
ſtris eſt oppidanos nihi hoſtile timentes reperiſſet incautos, omniumq; bello neceſſitati
rũ imparatos, oppidum ui expugnatum direptumq; ferro & incendio lacerauit. Omnib;
exinde Albetidi caſtellis partim ui, partim metu receptis, Attinati oppido eſt poſitus,
ex cuius ſalutẽ & Caſſinẽſi octo paſſuũ militibus diſtante, natura munioſiſſimis, ſecurus pa-
tet in ueteres Campanos & Apuliz regnum trãſitus. Hiſ auditis Aquinates Apinaterẽq;
Riccio rebellantes in poteſtatem uenere. Comq; omnia in circuitu paterent, Germanũ
Caſinenſis ſalutẽ oppidũ ſe conſiuit, & dimiſſis per abbatiæ caſtella militib; multas terra

quindecim dies quibus illie est motatus, in agrū Caietanū incursionem fieri curauit. Nec
 dubiū apparet, quin erectis in accessibus sui ipse regnicola, Atragonensiq; rege, cui mi-
 nō minores essent copie, terrore facile illi fuerit uictoria potiri, siue tamen in Gallorēge
 Renatū, cui pontifex regnū allicere promississet, postea conquestū confiat, id regnū pa-
 triarcha tunc recipere noluerit, siue comestatus & pabuli inopia, ut ipse prae se tulit edita
 pulsus fuerit, sublati cōtra ac omnes rebanatur signa, Romā rediit. Cumq; per totā, quā
 secuta est, hyemē distributo in capita sale, pecunias inde ex uariis quoquoque potuit ex-
 actionibus ex urbe ac earū regionū loca contraxisset, multorū mensū stipendia huius ex-
 ercitum, & motis sub ipsa kalendis Maij signa aliā in Apulicē regnū inq; protectionē.
 Castris itaq; ad Ponsiū Ptolemæi Sublacenlis castris firmatis, cum illud receperit, ob-
 sessum & aliquot diebus frustra oppugnātū Ciperatū, qui saluus est natura soli munissi-
 mus, relinquens, Lirinū fluuium, Garlanum uocant, ponte iunxit, & traducto per illum
 exercitū apud Agnethū Casinenlis agri castris eum exercitus subleuit, iussuq; eorum
 comestatus in octiduum diem necessarios cōparare, quod autē per fureculas Venusinū sil-
 tum ceteris difficiliorē sibi esset transeundum, Angelū Ronchbonem cum peditatē eadē de
 preceperat, ne sic in tempesta praemissit, qui saluo occupato, Atragonensil peditatē eadē de
 causa praemissum, paruo temporis intervallo praenit, Castris postero die ad Venasid
 polius, patriarcha est id oppidū hostili praesidio munitū uidisset progressus, Alphas ob-
 sidere perrexit: quo oppido per foedera recepto, Pedemoniē munitissimū natura soli ap-
 pidū obsedit: apud quod edita primo die atroci pugna, ad centum ex oppidanis inter-
 pti grauitatēq; laeui, inferior oppidi pars capta ac praedae suae exposita. Postera die cum
 oppidani capiuorū salutē libertatemq; pacis, deditiōem fecissent, patriarcha mota
 stris ad molas Capuae duxit, tertio ab urbe miliario distantes. Vbi ita motatus est dies,
 & comestatus omnino deficiente, missis turmis quae hostē Capua in praetium euocant, cū
 nullus exisset per Caietā progressus, Vulturū traiecit exercitū, & castris apud Aorta
 positus, post die sexcentis equitibus cataphractis phaleratisq; comitatus, ingenti pom-
 pa Neapolim est ingressus, quē libelii regina muliebris item pompa excepit regio appa-
 ratu. Cumq; triduo multa discordes colloqui essent, in castra reuersus, tertio qua hora
 est die, ad moenia Capuae acie structa duxit. Sed cum facta pugnādi potestate, Aliosdem
 regem uidisset sese moribus continere, inde profectus apud Aueram constitit. Spode-
 ra die cum sese illi iunxissent copiae, quas Iacobus Caudola misit, positis contra Sarculū
 castris, oppidoq; paucorū dierū oppugnatione potius, illud praedae expoliet cōbuit,
 arcē uero munitionibus circumductis obsedit. Interea princeps Tarentinus, qui Arago-
 nensis partitū esset, cum equitibus mille quingentis, peditibus octingentis ad Fuscule-
 sem delatus agrū, duo decimo ad Sarculū, & quarto ad Beneuentū miliario in Sabbatij
 fluminis ripa castra posuit, fossa & uallo attentius communita. Riccius uero & Ioannes
 Vintimiliensis cum maiore Aragonensia copiarū parte ad Tochū oppidū tribus ab Sa-
 culo distans passū milibus contederunt, eo consilio ut obsessa hinc a principe, inde ab
 ipsis uita, quae a Beneuento Sarculū ducit patriarchae exercitus inuoluere deiret comesta-
 tu. Ea compertū habens patriarcha, calones sui consilij ignaros misit, cum paruo ut con-
 sueuerant praesidio Beneuentū, curauitq; turmas quatuor subsequi auxilio primū sub-
 quis fieret impetus affuturas, ipse structū in castris reliqui exercitus acie continere. Ca-
 lonibus ceterisq; qui Beneuentū iuerant cum onere redeuntibus quamprimū pona-
 gressi sunt, eos impetijt princeps, omnibusq; iumentis cum comestatu capitis, prius quā
 illis praesidio data erat turmā, frustra repugnantē ceperat dissipare, cū sese ex insidijs pi-
 pientes ecclesiasticorū turmā, insultu post terga facto impedita praedae, sese ex colle
 ordine dissiparunt principis legionē. Constitit tamen e regione Riccius, Ioannesq; cū tu-
 mis in acie expeditis, facillimūq; illis fuisset laboranti principi opem ferre, nisi ex colle
 quē infederant, patriarcham item suos in acie uidissent continere. Profuit tamen principi
 multitudo: amisso namq; maiori ex parte peditatu, praedāq; quam secerat relicta, sese ex lu-
 ga colligens, parū equitatus partē amisit. Ea uictoria audaciore factus patriarcha, reliqua
 quas prius denegasset conditionibus arcis Sarculi praefecto concessis, signa in tempeste
 noctis subsidio moueri iussit, & mane prius a principis militibus castra cōmilitē castris est
 uisus, q; eum mouisse habuerint exploratū. Tunc princeps disposita oeyus in castrum
 circū

- A** circueu stationibus, cum expeditis quibuscumque militibus in opposita hostium castris pariter insulam tenuit acce. Sed patriarcha Caudolanus, quorum opera plurimum die illa usus est, cum suis militibus in parali urgebat, suos item principes quin undecim intruerent nequius continere. Tracta est in multis diei uaria consilii pugna. Tandem princeps dum laborantibus in uincio subbundus preperat, equo saramenta per Argallia quæ tunc erant Nonas tenacibus inretito prostratoque delapsus est captus, & summa quæ illum hostibus eripere concedebat intercepta, sese caeteri intra castra præcipites receperunt. Maris tamen insignis patriarcha manibiles uiribus irumpere conabatur, sed Gabriel Vrsinus, casu fortis territus, de Cumana erumpens porta, omnis maiori ex parte impedimentis legionem seruuat. Obstant est diei illius facinore facultas patriarchæ regni Apulix, quod tantopere concupisset pontifex, tantaque quæsiisset impensâ potius, si modo quibus ad eam diem usus esset amicos retinere, & principem cum multis quos haberet sui studiosos, ad beneuolentiam ablicere uoluisset. Sed cum principem maiore quæ consueuerat hostes amplexus esset comitate, Iacobum Caudolam acerrimas cum illo exercitæ inimicitias habebant: principem etenim honeste primis diebus habuit, & subito ad propria dimissio, iussit ut copias quas posset contrahere, primo quoque tempore ad sua perduceret castra, quarum copiarum adiumentum regni reliquias conlicere confidebat. Caudola autem ad colloquium uocato præmisit, qui sese ea ratione principem illatum insulamque diceret emississe, ut caeteris, quos id regnum haberet plurimos, tyranni illius exemplo alleui faciliores subijci redderetur. Tantum uero absiuit, ut Iacobus ira & odio in illum concitus accesserit, quod sua commilitonibus qui egreuiam in eo prælio præstitissent opera reuocatis, ipse in monialis natura locis exercitum continebat. Acceptis uictoria illius literis pontifex Romanus, patriarcham contra concilij Basilienis decreta, quæ tunc primo corpi spernere, cardinalis sub titulo sancti Laurentij in Lucina creauit. Sed is cui exinde Florentino finit cognomen, postea Caudola, ut ostendimus, subsidio destinatus, nec aliqua ex parte principis fauore adiutus, minora quæ unquam antea in sequei autumnos gessit facinora, adeo ut Alfonso rex qui sepe oppidum continere prius consueuisset, uariis quandoque in illum impetibus facere sit ausus. Tandem hymen media, cardinalis ipse, Salerni cuius ciuitatis populus sepe omnia ad proxima commigrasset, cuiusque accem munissimam Aragonensibus subsidio tenebat, ingressus est. Id cõpetum habens rex cum exercitu quæ potuit parantissimo profectus, salubris in circueu occupans, comætu illum undique intercludit. Nec erat remedium quicquam reliquum, quin cardinalis in uacua ciuitate oblesisset cum legione in regia fieret potestate. Tum qui ad eam diem nulla moderatione adhibita, Caudolam iniunctissimis uocibus fuisset insecutus, nuncios ad regem misit, sese qui pacis in regno constituendæ gratia aduenerit, sed prius perfidum Caudolam tollere, quæ regem ipsam exaudire in animum induxisset, eo loci perducit, accederet inducis rex, quibus constitutis Caudolamque sublato (nam eius rei magnâ facilitatem ciuimodi inducis exhiberent) fore ut se intercessore pontifex omnia inani regis Gallici expectatione, regnum illi asserat, ita ut se intercessore pontifex omnia inani regis Gallici expectatione, regnum illi asserat, ita
- C** ut se intercessore pontifex omnia inani regis Gallici expectatione, regnum illi asserat, ita ut se intercessore pontifex omnia inani regis Gallici expectatione, regnum illi asserat, ita
- D** ut se intercessore pontifex omnia inani regis Gallici expectatione, regnum illi asserat, ita ut se intercessore pontifex omnia inani regis Gallici expectatione, regnum illi asserat, ita

deputata,

deputata, rapido auspicans cursu, legionem Capuam reduxit in eolumen. Quamono-
subitam & absq; honesti ratione intrant duces amicitiam, illico lacerarunt. Digressi naq;
die illa cardinalis ad Sarcolum, Caudola Neapolim versus legiones duxit. Paucis post
tempore circum ea loca moratus cardinalis cum regem metuens propinquum nihil in-
tentare auderet, ad superum mare duxit, & Trani urbem, cuius ars pontificis periculo
tenebatur, recipere statuit. Sed oppidani Arragonensium praesidio adorti, arcem manibus
nibus circumductis claudentes, omnes illius conatus irritos reddiderunt.

BLONDI FORLIVIENSIS HISTORIARVM AB INCLI-
natione Romani imperij, Decadis tertiae, Liber octauus.

IN EA quam institimus diuersari inter se Italice rerū narrationes, ni-
hil est operosius, q̃ cum gesta in regione una scribere aggressi fuer-
mus, ita dicēdi cursum moderari, ut eodē tempore, alibi gestorum ra-
tio habita videat. Cardinale etē Florētiuo ad eā, de qua diximus,
difficultatē in Apulia perducto, maioribus itēm cura Romanis po-
tēstex agebatur. Na cū multa in eam a Basilienſi concilio essent mit-
tata, quib; reſellendis alio concilio opus eſſe uideret, cōcilium illud
Ferrariā tranſtulit, ad quod inchoandū eſt proſectus. Expectant
tētea principi Tarenſiū cardinalis, cuius adlumento oppidanorū praſidio uires tra-
gere, & munitiones ſuperare ſperaret, ſed cum diutius ille q̃ promiſiſſet tardaret aduen-
tum, intereaq; Alphonſus rex contra ducturus copias diceret, libi timens cardinalis exor-
citu apud Vigiliā, cura Laurentij Attenduli Romano pontifici ſtudentis diſmiſſa, ſe-
mem cōſecutū ueternoſam extrateſco in prima quae oblata eſt reſpectate Adetūto, ſe-
cundum litora Dalmatiae & Liburniae, Venetias & inde Ferrariā ad pontificē ſe con-
ſult. Per ea etiā tempora Renatus rex Gallicus exercebat ducis Burgundiae, in quo multos
egreſſet annos, liberatus, claſſis quā apud Genuam cōparauerat praſidio fretus, Neapo-
lim acceſſit, & Iacobus Caudola diſmiſſorū a cardinali Florētiuo in Apulia equitū quib; G
optimū ſeligens, copias auxit, accitūq; Neapolim Renatus Michaeletum Attendulum
miſſe equitū ductorem, qui proximo mēſe Calabros in fide continuiſſet, ut citius
p̃ſa terra maritq; coactis, apparuerit regnum Neapolitanum in noſ regis poteſtate ſola
etū in ſit, ſuturūq; ut canorum quae illud aſſiſſerant, malorum finis eo in tempore uide-
retur. Sed eius itēm regis ductu, quemadmodū priori tēpore, aſſiſſia ſunt poſui multa,
q̃ aliqua fuerint reſtaurata. Recepit naq; a Malphianae regionis maritimae caſtellis,
& Tarenſino principe ad partes Arragonenſis reuerſo, paria, & eo populis pernicioſo-
ra, parit̃ uiniſq; fuerūt arma. Breues haecenus ſi temporis prolixitatem attendimus, &
longi ſermone pro parua rerum dignitate ſuimus, dum hinc Romane eccleſiae, hinc ro-
gum doctō uiribus geſta reſenſimus, quae dimidiū opum, dimidiūq; populorum bo-
nae parit̃ atterunt. Pari itēm forma temporis & facinorū habenda eſt ratio reſenſenda, H
quae aſſigendo, quod eſt Italiae reliquum, regio potentatur, hinc Philippus Mediolani
hum dux, inde populi Venetus & Florentinus gerant. Ingreſſus Lucenſem agrū ſand-
ſcus Spohortia, prius omnia, excepto quod in Apēlino eſt Caſtellione, cepit illius caſtel-
la, q̃ Nicolaus Piccininus ſpe motuū, quos in Genua cōſecuti ſperaret, aliq̃ue quae ſcit
turus reuenteret praſidium Lucenſibus allaturus. Poſtquam uero in agrum Pomerio-
reduxit copias parandis commeanibus, quos per inimica iurus loca ſecum deſeruit, quib;
busq; obſeſam iuraret ciuitatem longius ſculam traxit moram. Nam cum frumētis ma-
gna, partim herbeſcentia equorum pabulo fuccidatent Spohortiani milites, partim ma-
ra abuluiſſent, ea de cauſa coacti ualſtatores. Laborabat fame ciuitas Lura, cuius obſeſſa
partis Florentini ſingula oppoſuerunt caſtella, ut in ea ſtatione deputati milites, caſtella
ſeruarent, tum prohiberent exitu oppidanos. Vnde ad eam rerum tenuitatem redacti
erant Lucenſes, ut amiſſis frumētis, cum neq; ligna, neque autumnus uuas, neq; murea
quicquam equis pabulo ſuturi importare potuiſſent, Philippo dediſſimiſſi cures, & Mo-
tenus Nazareus, quā primis belli temporibus a Philippo miſſus, tuem̃ unus equitū
necōn

- A** trecentorumq; peditum præsidio ciuitatem tenebat, de ea dedenda sapienter umero cogitauerunt. Substantabat uero illos Piccinini spes, quæ per dies singulos expectata: quamq; asseruerunt disseminaueruntq; per Italiam Florentini, Venetis, cui uerbis publice, cum prius iam literis Lucenses ut bono animo essent, neq; desperantes se Florentinos submitteret expostoratos fuisse. Exierant enim priusq; adeo dura obditione ciuitas premere, aut cõsulsi duo, populi oratores, qui pontifici Romanũ, Philippũ Mediolanũ dorem, Venetos, & ipsos Florentinos ad euntes, opem, subsidium, fœdera, pacẽ ubiq; enixius implorabant. Nec eis oratoribus, ut postea est compertũ, facultas deerat, quæcumq; resisteret scribis digna magistratibus per episcopos nunciandi. Parato cõmœtu Piccininus montana Lucellæ regionis loca, Pontremulũ Sarzanamq; interficientia est ingressus. Tenebat uero satius oca præsidio Sphortia, & si qui essent humiliores in ea montis asperitate colles, per quos aditũ hostibus patere suspicaretur, eos fossa interceisos latissima custodiitorq; adhibitis cõmuniauit. Recepit tũ Piccininus nõnulla paucia habitata colonis castella: Sed cũ
- B** Bergam munitissimũ natura loci oppidũ oblideret, neq; aut castra munisset, aut solita disciplina contineret exercitũ, quoniam triginta passuum milibus ab Sphortia, collibus riuisq; primis interiectis, remotus nihil timeret, parum abfuit, quin eadem acciperet maximam. Missus namq; ab Sphortia cum leui armatura peditum, Petrus Brunorius cetero fortissimus, cum obsessos noctu de accessu suo scisset certiores, hinc mane sub solis exortu, hostes nihil suspicatos aggressus, omnium castrorum multitudinem, eos lauro cinatum aduenisse ratam, in se cõuertit. Inde oppidani effuso agmine erõpentes, quicquid erat militũ circa inermem Piccininum, arma corripere coegerunt. Petro aut acrius instantes, cõuersi in fugam, qui accurrerant inermes omnẽ territuere exercitũ, ut sine classico signo, aut Piccinini imperio signa multi exercitumq; interpidi deseruerint: forte erat die illa stationis castroru a Piccinino dispositæ ductor Lodouicus Gonzaga adolefactus, marchionis Mantuani filius, quẽ genitor Philippus stipendia se inscio secutum, quocumq; legum rigore poterat, successione & hereditatis iure priuauerat. Is ruentib; in dissipata castra Brunorio oppidanisq; obuius, confertoq; prælio succius, cũ paucis captus fuit. Piccinino autẽ medijs castris, quo in loco prætorium habere consueuisset, suos classico & subleatis ex more signis cõuocante, tantus est factus armatũ concursus, ut suis defissi uirib; Sphortiani direptis, quæ ad manũ erat impedimentis, sese in editiora oppido subiecta receperint. Secessit tamẽ cũ legiõ Piccininus, & Brunorius relicto oppidanis præsidio, Lodouicum perduxit ad Sphortiã. Instabant eo tempore apud Florentinos Veneti, ut postquam ager Lucensis in eorũ potestatem uenerat, & salubris in circuitu munitis peditatus, nihil spei obsessis erat reliquum, quo minus fame cõfessu deditionem facere cõgerentur, dimitterent Sphortiã, cui in Transpadanam regionẽ delato, omnes suas subicerent copias, ut Abduam fluium, quod facillimum crederent sursum transientes, Philippum de agro Mediolanensi tutando, certare compellerent. Et quã dilectæ de causa Veneti miserant legationi respondentes Florentini, & si magnas præderint difficultates, quib; ab dimittendo Sphortia fuisse absterrentur, id tamẽ Sphortie arbitrio relinquere ostendebant. Is uero ab eadem legatione de transiendendo admonitus, nõ æquũ esse respondit, ut cum paria ab utroq; populis acciperet stipendia, uni pareret altero remittere. Rebus per eas ambages diu protractis, Veneti qui audissent Florentinos propalam queri, illa Sphortie Heiruria abducendi quæ fieret instanti, eò solum tendere, ut Lucellæ obditione leuati, uita resumeret, aliquid intentare statueret, cuius facinorosa argumẽto intelligerent Florentini Venetũ genus quæ belli prolixitatem odisset, eam illius gerendi rationem instituisse, ut bellorũ fatietatem fastidiumq; Philippum capere facerent eorum de patriæ penatibusq; custodia cogitare. Cum itaq; stare eis sententia nihil frangendis Philippi opibus æque idoneum, q; si opulentissimum Mediolanensem agrũ, unde necesse ille potentatus sui pecunias contraheret, incurfationibus latrocinisq; ualuerent, Abduã quã is fluius ad Bergomensem pertinet agrum, ponte iungere statueret, ut castello in ualtri fluminis ripa excitato potestas fieret Mediolanũ usq; copias immitteendi. Itaq; materia in ualle Martinesium clãm parata marchionem Mantuanum generalem copiarum præfectum eò noctu ducere curauerunt. Præmissus tamẽ est cum prima acie Gata, ex cuius ingenio pons fuerat institutus, qui uadato per noctem natus, equis

equis amne, cum linteis quas plauris cōportar, pedes traiecerant, faciendo pontem
 carris aduectio intentissimus instabat, in cōmodo aut luere maximo nocturni imbres,
 quos imis sub Alpibus immodice effusus nequaquam sensis exercitus. Sed cum de qua-
 ta uigilia Larius lacus illis subito intumisset, ausus inde ad aurora Abdas flumina
 uectas cum Gata cohortes reliqui exercitus presidio reddidit destitutas, q̄ linteis
 annis rapiditate nullus fuit usus, & tranantes temeratio ausu equites uorticibus sunt ab-
 sorpti. Sole interim exorto cum proxima regionis agrestes montani Brigantines ex
 hostis cohortes traiecerant, ceteros e regione transiendo intentos conspiciant, accitis Lei-
 si Seherinatis militibus, in ea regione hyberna ducentibus accursissent, tandem impetu
 sustinuit Gata, quousque ruentes in uada milites enatassent. Omnibus tamen ad hostis gladio
 ereptis, cum plurimos ultiorē ripam saluos attigisse, quosdam aquis absorptos esse ce-
 neret, suis qui secum hosti resistebat pramissis ultimus adnatauit. Frustrati ea transiit
 dispe Veneti, postquam quousque ruentes in uada milites enatassent, tandem impetu
 subiecta Philippo oppida oppugnare. Quae cum Piccinino renuntiata essent, ex Lunen-
 si Ligustica regione moenia, quartis castris ad Padum duxit, & cum diem unum trajice-
 do exercitu consumpsisset, tertia qua secuta est, in conspectu hostibus accessit. Veneti
 autem milites illius aduentum habentes explorati, in locis ad eam partem palustribus,
 qua hosti unicus esset accessus, sese cōtinerunt, unde nec pugnandi copia neque impetum
 facere potuissent. Siue tamen pudor, siue pabuli coegerit inopia, mutati ad occasum
 castris, apud Bulgherian Bergomensis confedere. Eos loco circuitu per montana Ber-
 gomensis, tertia infecutus die Piccininus, intra castellis pontis ad Ollia egit praecipue,
 quingentis carris quos deferendis exercitus impedimentis deputatos habebat, ea com-
 munitibus interceptis. Inde in agrum Bergomensis ducens, pleraque ad eam partem traiecit
 pit de Bergomensibus castella. Tum Venetibus in eorandem, qui existimassent partem in-
 clinari, ut qui hosti agitare rati, bello lacesserent acerrimo, apud Florentinos, ut Sphor-
 tia, inde a Florentinis tergiversationes fieri uidissent, illi ex ratione salte Rhegimilepi-
 dum muniti effugitarunt, ut Parme timens Piccininus, Bergomū qua tamiam premecepe-
 rat, obfusione leuaret. Is enim Calepio funditus demolito, eam uallem & Treschionū pri-
 mo recepit, & diui Petri ponte castello tria a Bergamo passus milia distare, expugnato,
 prominenti arcem ciuitatis arci, Capellā uocant, bombardis admouerat. Tandem concessit
 Rhegium Sphortia, cuius ex Hetruria factiscentia motū, quamprimū Piccininus ha-
 buit explorati, & ipse mouens Parmā se cōtulit. Quod aut de pontifice suspiciosus Sphor-
 tia ueretur, ne cardinalis Florentinus, qui paulo ante ex Ferrara profectus, Romam re-
 uerterat, Piceno recipiendo intenderet, octingentos equites ductore Italiano Forostia
 no in eam prouinctā presidio misit, ut cum cohortem unā fratribus Picenom admittit
 tibus attribuisset, turmasque aliquot ad continuandā Lucē obfudionem dedisset Florenti-
 nis, Italiano ad extremum dimisso uix dimidia apud Rhegium habuerit legionē. Postu-
 lancibus uero Venetis, ut Sphortia pace, quā Ferrariensis marchio cū Philippo dux dū
 dum seruauerat rupta, agrum Parmensem discurreret, nouoq̄ implicitū bello Picenū,
 ne Padum ultra trañceret, destineret, promissis ille copiis augeri identidē postulabat, si-
 liasque nullas mittentibus quin ut Padū trañceret instagibus, & cum obstinatus recideret,
 dimissam legionem dimidiam auxerit a gerendo bello uoluntaria cōsecuturam faceret im-
 properantibus, stipendia quoque interim petita lenie dissoluentibus, coeperat de repenti-
 no in Hetruriam redire cogitare, sublatisque per iracundiā signis intus abscissis, uix
 eum precibus retinuisset Florentini, Venetos rati illi ad Lucē oppugnationē ab se re-
 uocatum opinaturos. Egit etiam cum Venetis pontifex Romanus, quem tunc cum Ro-
 monia ostendimus habere, ne sarcunulorum eiusmodi excursionibus, paruum recipi
 ex sua dignitate minime bello cōmoda allaturis uellent Emilie uia itinera, qua sa-
 la Gallis Hispanisq̄ ad Romanā paterent curiam, reddidit. Et Nicolai marchio
 Estensis, qui Rhegium urbem feudatorio iure habuisset a Philippo, licet nihil de negotio
 auderet, moleste tamen ferebat eam sibi imposita esse necessitate, ut pro bello minimam
 habituro momentum perfidiae notaretur. Interim Piccininus quem hostiam cōstita
 multis cognita, extremū non latuissent, relicto in agri Cremonensis & glarez Abdas
 finibus

- A** finibus prædictis quantis tutatibus incolis ab incurtionibus hostium satis esset, omnesque Philippi copias Parmâ contrahit, commeanusque ut maxima propinquis oppeditis imperat, agalones ad sexcentos cum singulis iumentis ad se mitti curat. Et fabris lignariis quorquoque haberet ciuitas, scalas ponticolas ligneos facere iussit, propalis edictis militibus, ea ut compasseret quæ opem Lucensibus allaturi, per abrupta montium & inter hostium tela ducit inueneri necessaria. Quibus minis cum aliquod diu intromississet premissetque, onusta cõmeara scala & pontibus iumenta, perennibus Florentinis Sfortia in Hetruriam paribus cum his se cõtenderet inuenibus, facilliter alieui sunt Veneti, quippe quibus satis supra quidē tur audacissimum hostem, & suum quo parum uti possent onerosum copiarum ductorem, in Hetruriam se transferre. Quamprimum itaque mouisse signa Piccininum Sfortia habuit exploratū, & ipse mouens prius recta per Mutinenses traiecit Appenninū, quā tunc de industria in cellis segnis Parmensi agro exccellerit Piccininus. Oppollas postea ductū copias aliquod diu direxerit Appennini fuga, & licet Sfortia peditatus robore ac saluū op portunitate fretus, maximas Piccinini vires quonē cõgredemur facilliter repellere, uarios tamen bellorum casus cõsiderans, & si forte Piccininus cuiuspiā fraude, aliquodue aliu ita ab se se auerfa traieccisset, paruo quē retinuerat equitatu diffusus, à Florentinis augeri copias flagitabat. Qui tanta illius coacti instātia Venetos orauerūt, ut Guidantonius Manfredus in Braxiana militantem, cui populus Florentinus stipendia solueret, dimittere rent in Hetruriam traducendam, aut si eum propria impensā retinere mallet, illius stipendiorum ara cõscribendis quos supplemento peteret Sfortia equitibus impēdi paterentur. Seccellat interea in parua Ioannes Franciscus Gonzaga Marchio Mantuanus, multa inter abeundū odiū in Venetos cõcepti signa prae se ferens, & Fredericus Cõtarenus exercitum Venetorum, cui à Senatu gubernator erat datus, acceperat. Venerat quoque ad exercitū Paulus Trunus ab Patritius, qui cum ex Senatus, ut dixit, sententia, doctores insolentium de negligētia atque perfidia arguisset, quosdā animis pridem ab alienatore, ut dimitterentur, postulare coegit, eorū primus fuit Guidantonius Manfredus. Quo sine difficultate dimissis, Veneti primarios ex cõmilitonibus suis reuocatos, honoribus exaltatos, paulopost Astorgius Manfredus Guidantonij frater, & Borius Eistenus adolescens, equitū ordinis Nicolai Marchionis filius, pari facilitate dimissi alter Philippi, alter Sfortia stipendia sunt secuti. Ausus Guidantonio à Florentinis Sfortia instare coepit, ut emeriti etiam ad eam diem darent stipendiorum ara, alijs quæ in promptu essent tutius suo exercitū adiungendū. Sed cum eustigio dissoluta, quæcumque illi deberent, essent per pauca, ad Venetos misit, multorum mensium stipendia debentes. Qui cum missum ad se quæstorem audire diuini distulissent, admissio postea fore dixerunt, ut Sfortia Padum cum legione transmissis copijs, annis, pecunijs supra quā cuperet expleretur. Et cum literis interea sollicitatus ab Sfortia quæstor in Senatu dixisset, proficiscenti sibi Sfortia præcepisse, ut emeriti ad eam diem stipendij, si peteretur calculi poneret, & datas reciperet pecunias: nec aliud esse rerum genus, in quo possit uerbi aut facti reddere rationē. Respondit princeps, eum esse Venetorum motem, eam iusticiam, ut omnibus quicunque promissam scripto iuraturando exhibeant operam, promissa ipsi dissoluta stipendiorum ara, proinde induceret animū Sfortia, ut nullas ab le pecunias peteret, aut quod posceretur promissam militis operam exhiberet. Quæstore autē accius urgente, & emeritis Sfortia pecunias dari, aut sibi liberū fieri, ut fide qua illis astringeret absolutus, sua cõsuleret rebus postulante: princeps dixit, Quin liberam supra quā inuisti facimus. Eo tum contra ac rati fuerant urbe digresso miserūt Veneti Florentiam & ad Sfortiam oratores, qui cum grā dissoluedi nullum facerent uerbum, protestarentur Senatum existimare, non potuisse uerba quæstori dicta Sfortiam liberare, quin quoad conscripta dictaret stipendiorū eius formula, sibi quemadmodū antea militaret. At siue Sfortia, quod multi existimant, prioribus quādo apud Rhegiū erat tēporibus Philippo Mediolanensem duci aures diu ocellas accommodare coepit, siue exasperatum reuerso quæstore in Venetos odium pendente prius rueret fecit, qui nouis Philippi foederibus inhiabat, nihil oratori respondit. Quin illo Hetruria digresso, Florentinos ut integra dissolueret pro se Venetis stipendia, uel se quemadmodum & Veneti missum faceret, instare coepit. Qui precibus

Blondus.

X x illum

illam promissionibusq; demulcentes orarunt, tādū patiens sustineret, quoad pecunias
 uel maximo cum in cōmodo ab exhaustis ciuibz extorquerent, & interea Venetia ne
 ea essent perniciacia admonerent. Cumq; ingenti angerebatur cura, quibus aut dāda essent
 Stortiz supra vires ara, aut illo dimisso, extrema rei desolatio subeunda, praestantissimū
 ciuē, qui & Venetis grator esse cōsueuisset, Cosmam Medicum miserū Venetia qua
 torem, qui cum multa ciuibz Venetis priuationē in eam sensētū dixisset, ut si admissio
 Senatū fieret lata dicendi quicquid uellet potestas, si itē Senatus illi quicquid molesto
 de Florētiniis ferrent nullē tunc animo aperiret, fore, ut permittit fore, & alioquin maxima
 paritūq; mala similitates tollerent. Introductus huiusmodi habuit orationē. Quod sem-
 per alias, postquā malē cōcordia tunc Florētiz ciuitatis iniuria electus, ad uos ueni, ma-
 ximo dāxi a deo nostro muneri, quod mihi ex eo tēpore felicitati & gloriā duxi, ut re-
 sisset Venetia, uestre reipub. charus diceret, existimaret, magno mihi princeps illustis
 oneri apud ciues meos esse incipit adeo ut quod uestro de me tali iudicio elatus cōtrari-
 inania gloriā peccatū, in eorum animi quo exercitior potuerim abolere. Grauius, patres
 optimi, & qui diutius nullo possit modo ferre impensarum oneribus prematur ciuitas
 Florētina. haufiq; habeo exploratū, quod uos pariter nō ignorare scio, nullū esse aut uisū
 loci unquā fuisse ingenti artē, industriae, genus excutienda, inuenienda, abradenda, ex-
 torquēda pecunia, quod nō ciues nostros & necessitas inuenire & uoluntas fecerit ex-
 cere. Sed quod militibz senio uulneribzq; cōfectis plerumq; uidimus accidere, ut quo
 inuenies integritq; plurimū ualuerint saluē prouocari, cum possum ab ijs qui praesentant
 signum, oculo pedibzq; dimenit superare & polliceantur & credant, comati postea nō
 attingat, & quo enixius repetierint eo enervati corpora uisio lōgus recidit uictu nō
 his hoc tempore cōtingit, ut nostri erga uos officij nō immemores, pacis ex hacten pe-
 cunias quemadmodū antē appendere cum posse cōsiliū promittimus, tam etiam antea
 mus, quo postea magis entimur, eo possimus minime. Vnde factū ut plenā iuratio-
 nis litteras a uobis saepenumero acceperimus, qd tardē nimis ac parce data cōmuni-
 stipendiariz ara, uoluntati nō impotentia uictoria perducere. nec quod paucis op-
 sitas attulit, Lucensē bellū nec ad cōsummatā uictoria perducere. nec quod paucis op-
 titamus, cum rerū salute possimus intermittere. De necessitate uerō quod dixi, postquam
 in eius rei mentionē incidi, cum explicauero, fortassis cetera quoq; huius diei inuenio el-
 flagitat, reddent intellectu faciliora. Meministi, princeps optime, quod cōsiliū nouitū
 la, Nicolau Piccininū, qui in cognito tunc nobis astu, motus Genue operiretur, tādū
 in agro Pisano exercitiū cōtinuasse, quoad direptis oppidiis, exustis uiciis, agro undiq; co-
 pilato, fames illum retrocedere compulit. Cum autē asperam sub diuo durasset hyemē
 & damnosissimā populo Florentino simulationem detexisset, Baptista Fregoli iusta-
 tu impietas, illo Lucensī agro excedēte, immixtus est recipiēdis quoq; amiserunt castel-
 la Franciscus Stortia, uobis nobisq; cōmunia faciens stipendia, quē accipiendo ipse
 moribus, ab agri Florentini incendio communi hoste ex Piceno uocari fuisse iussit.
 Eo nostris, quas propria cōscripsimus impensa, copijs freti, dum nostra quae hosti
 sidio tenebat, reciperet pleriq; Lucensī castellis pōito, cum Piccininus spe fuisse
 tus in Etruria redinurus uideretur, placuit, cōsilio est factum uestro, ut expugnata
 centium castellis, salubibz ubiq; uel intericilis, uel praesidio firmatis, Piccinino uel
 riam, unde in Apuliae regnū crederetur iturus, pracluderetur aditus. Hinc eo accessum
 differente, & nostrorum uictoria procedēte, ad Lucie obidionem nō alia quā ut dā
 necessitatis ab tēpore & a uobis imposita causa est perueniam, qua ciuitate possit soli
 mum dixerant fore militarium rerum peritū, & nosse populus tunc sperauit. Quae uerō
 obliterant, insursumq; omne nostrorū, an quae ad manus perueniret litterae adhorrationis
 plene a uestris ciuibz ad illos datae, & data insuper Lucensī oratoribus ab hinc Senatu
 pacis spes maxima, haud affirmare ausim. Quod certū est nō dissimulabo, nisi Stortian
 traiecere Apeninū, meliore ut reor iudicio quā successu uolueritis, quē nescit rebre-
 lione durat, quae societas nostrae uires nunc distinet, & utinā non dissipet, eneruat. Lu-
 ca in potestatem tam diu uenisset, liberumq; esset factum, hostem qui diuisa nō
 stantibus in locis copias nostras uel superat, uel aequat, tantis & in robur unum coactis

- A** uniusq; populi viribus opprimere, exterminare. Quod autē attulerit fructū Rhegenſia illa expeditio, poſtquā huc loci ea eſt veniſſi cauſa, ut homo patria Florentinus, fide, conſuetudine, affectione Venetus, quæcumq; in cōmunem rerum publicarū ſalutē ſint mihi ingra aperta, quaſo attenti audiat. Cum ſibi ab Romano pontifice timens Sfortia, quod vobis ſepenumero diſſiſſe memini, cōſtanter propoſuiſſet, nullas fore tūta aut pecuniarum, aut precum, aut ſuadionū vires, quibus adduci pateretur, ut trium dieſū itinere, longius à Piceno abeſſet, Padū copias traducere à vobis requiſitus, obſtinatē reſuſcipit, nec ullæ fuerant populi Florentini artes, nulla priuatz rei cōmoditas, nulla capiēdg Lucæ auaritia, quæ illi tranſiſſet diſſuaſerint: ductis poſtea Rhegiū copiis, cū obſeſſo ab Romano pont. per Romandiolam itinere, diſſicilem ſibi & impeditam in Picenū viam cerneret, ſi patriarcha ut uerebatur in eam deſcēdiſſet prouinciam, Italianū Foroſiulianū oborta per Ferrarienſes vias, cum omnibus copiis neniſſe eō tranſmiſit. Vnde eſt faciēdg, ut qui Piccininū impar bellū gerere iuſſus reſuſciet, cū pecuniis peteret, nullas à vobis impetrare poneret. Quæ hæcienus dixi certa mihi ſunt, princeps illuſtris, quæ ſum dicturus, talia ſunt, ut licet tellibus ſcripturæ aliquo, aut quia præſens adſuerim probare nequeā, ea quæ ac priora pro certis dici poſſe uerear, opinor. Deſtitutus ſtipendio à vobis Sfortia, qui & famoſas de ſe quorūdg ex ciuibz Venetis voces in cōuentu cōmiſſionū ſtomachū ſactaret, Philippi Mediolanenſiū ductis nūciis quibus uerba pro uerbis reddere prius cōſuiſſet, ea admiſit, exceptis uultus geſtuſq; comitate, ut quod ab eo per uicunditā quādoq; per hos dies dictū eſſe uobis ſcripſimus, tunc reſpōdg & per ſcriptam ſoluerim formulam cōcluſum fuiſſe rear, exiſtimem. Si quidō tamen mihi ad eam ciuitatis noſtræ oratores, meliorē de uobis ſpem fecerunt, ſi retenta hæcienus ſtipēdia in dies à uobis parari dixerunt: ſeſe debiti ſui memorē reſpondēdg, nunquam honori ſuo, cuius ſe dicit amantiſſimum ſi id fiat, quandū obligationis ſuz tempora dāre deſuturū. Ea patres optimi, cum magiſtratis & uocatis populi cōſilijs reſeretur, eō iracūdię quodādg ex noſtris ciuibz proſulire faciunt, ut quæ deſideris, de data ſue Lucenſium orationibus diſſeminata ſunt, hoc ſactio cōprobant argumētis: quæ ſi uerō ea ratione ſtipēdia Sfortia ceſſant diſſoluere, ut illius copiis deſtituti, nō modō Lucem deſeramus obſidionē, ſed ab ſuēdg Piccinino miſeri obſideamur. Hoc amenitię quādoq; eſt uentum à noſtris, ut ſatis ſuprag uobis futurum uideri cōtendant, ſi inſidens noſtræ obſidioni Piccininus, recipiēdg Abduſis glæce caſtella uobis occaſionē præſtabit. Quos uerō ſubei, quales patiz labores, quæ afficiat animi & corporis anxietate, leniendis quæ ſunt inſania, quæ audiā de meſiſq, quæ Venetiū appellant, ſi dixerō, & cōmuni periculo & laboribus meis cum licet occurrere diligentiſſe pergeſſi. Sed hæc ſatis in præſentiarum. Non ſit apud uos dubium, patres optimi, quod principio dixi populum Florentinum caruiſſe pecunijs, ut nullū illis inueniēdg exorquēdis proſit ingenij acumen. Bellū Lucenſe quod cōmuniſſi periculo neceſſitas impoſuit, eō loci eſt perducit, ut paruo tempore, ſi in id licebit Franciſci Sfortia copiis incumbere, cōſectum eat & maiora cōficiēdg magnā ac diu optatam afferat cōmoditatem. Oras itaq; illuſtris Princeps, populus Florentinus, ego ſi quid hæcienus pietas in hac reſpub. mea, ſuſceptiq; pro ea maximā cō periculis labores mei ſit meriti, deprecor, obteſcor. Date quæ ementiſſe ſe dicit, etiā immerito Sfortia ſtipendiorū æra, neq; uelleis cōmittere, ut ea uel urgente cauſa, uel fundente occaſione, Philippo adhærear. Quod nūq; iuſſus ſum ad extremū dicere, qui nihil ſolus per inopiam hac tempeſtate poteſt populus Florentinus à uobis deſtitutus, illum quocūq; iterit non ſequatur ducem, ſed amplectetur uictorem. Cōſino, cum uerbis ſinem ſeciſſet, loco ubi tunc habebat Senatus deducto: & cum diu de reſpōſione altercati cō cordes fuiſſent patres, reuocato in hac ſententiā dux reſpondit. Recte omnes exiſtimāſſe, qui Cōſmam Medicem, tertio abinde anno poſtquā fuerit patria exul, pro Veneto habēdg ſenſerint, cum ea fuerit patriorū erga ſe uoluntas, ea de ipſo fides, ut omnia ſint æquæ ac patriorū primarijs aut grata cōceſſuri, aut ardua fuerint cōmiſſuri. Venetos iſc multos poſt reductos Cōſmam & Laurentiū Mediceos, cōceſſiſſe Florentinis, quæ alibi fuerint negaturi, ut ex boni uiri fide, ex officio debuerit quæcūq; perſeſſum ſe & pati dixerit, ſi etiā Florentinæ rei quā plurimum concernunt nullo condocerent modo, æquanti

miter tolerare. Quantum attineret ad reipub. Florentinæ mādāta quæ expofuiffet ea ratione quid de literis ad Lucenfis datis refponderet non habere, quod eam rem tunc primò audiuerit, fed aduocaret ipfe, multos effe Venetis populares uiros, & quos diutiffimos Luca orafundos, quorū & nullius paritū ea fuiffet exitimare literas, fi cōtra efferet compertum, fore ut illius qui fcripferit exemplo, ceteri poffibac ab huiufmodi epiftoā detereretur. De fpe oratoribus data ab Senatu, fe haudquaquam inficias ire, qui enim uerborum quæ refpōdiffe hanc formulam nulla mutata fententia replicare. Redierit paritiam, fi minus per obfidiōē liceret, fuos per epiftoas in fperu egerit fore fi Philippo difcederet Lucenfis populus, in Senatu Venetus, qui Lucenfes diligeret. Finiū num populum ad tranfāctionē aliquam fuafionibus adduceret. Nihil poftea ab Loricibus fuiffet refponfum, ideoq; datam eiufmodi fperu nullum illis acutelle præfidiū. Quæ per infamiā diceret fuos protuliffe, parē effe ebullientē in ftomacho uenient, quod eximere pridem difperirent. Sed prætere huiufmodi ab hominē quā pridem partitū in gratitudinē, peridē impietas negata Sfortiæ fipendiorū æra. Quo in negotio dudum declarauerit, Venetos item æquē ac Florentinos, æra exhaufit, pendendū quibus deberent bene meritis grauari, licet ipfi quibus præfaretur pigniffuiffet hactenus opem Sfortia, penderet fipendia nec tantopere ingemiffet, fi argentum aurumue, quod fape aliās magna effuiffent cum rerum fatura, nunc fubiecienda fibi uicina & quidē equale aliis maxima ciuitate impenderent. Senatum Venetorū collata pridem in populo Florentinū maxima beneficia, fana fupra q; nōc ire cumulatū, q; debitas ac fudere copias ab illo trās Padū mitti nō perande habito ab Sfortia cō Philippo nuncijs colloquio, de Rele ribus noua, de fua cum illo cōiunctione uideret ipfi, minorefcq; effent, paruo datuma tēpore, & male interim locūda fore, quæcūq; illa effent quibus facie dīxidei, boni & iuftitiae refpectus abfuiffet. Expeditus ea expeditioē Cofmus, cō aliquot dies Veneti fuiffet, multos ex patritijs, quorū plurima cōfueiffet effe familiariffimus aduerat, uoliffe, ut antea nō cōueniret, fed cūm poffent obulū declinare. Quā obrem Ferrarū ad portū ficem, qui pacem cōponi continuo laboraret, ea fe cōfultū ratione, ut aut pacem inquit ribus etiā reipub. fux conditionibus cōcludi pateretur, aut Venetos ad folutionē Sfortiæ faciendā induci pōtiffice curaret. Decedēti uerō ex iniuncta legatione fubegitūm eflit lultanus Deuaniatus equeftris ordinis Florentinus, qui omnibus quæ Cofmo etiā dicta à Venetorū dūce, pro uiltima refpōfione habitis, cum fele etiam nulla ex tēpore commitate à patritijs euitari cerneret, homo uchemētiori qua Cofmus offiūno careret, ita dīa, nihil quod Cofmus accurate fecerat, magiftratus & populum Florentiū latere paffus. At Piccininus per id temporis mora fub Apennino longiore factū, poliquā tranfitū prohiberi uidit, in Mutinenfia agrī campos deduxit, & cōmatu quē iunctus cōportatum fuiffe oftendimus, Caftellionem Lucenfium oppidū, quod effe dūm in Apennini fūgū, cō peditatu miffū, rectā per A. milia Flaminiamq; uitā, itē ex tūce inftituiiffe fimulat, ut per Bononiēfēs ad dexterā, aut per Romādiolæ faluū in Heretiam, & inde Lucā fe cōlerat. Et cūm Bononiēfem agrum, qui Romanæ ecclefiæ uia efferet, pōtiffice inficio attingere fibi religiofum diceret uideri, ad eū fuosq; in Bononiā giftratus mittit, qui illius fibi fummē neceffarij iuncta ueniam præb. pollicerantur, fā legionem aggreffū rebus omnino intrāctis, pacifice tranfūrā. Pontifice quod aliquā denegare nō potuiffet permittente, mittit ad illum Piccininus nuncios, qui honoratā cōftantem de fe hāc habere difponeret, quia cum ipfe Peruffo ecclefiæ Romanæ fubieci ciuitate oriendus, nūquam antea laeffet ecclefiasticos, tum maxime illi tempore oppreffā ab Sfortiæ tyrānidē ecclefiā euperet liberare. Gratus fuit pōtifficifmo, quā tamen Philippum laderet ueteretur, aliquid ad refpōdit, curaret cum Philippo, ut pacem quæ tolerabilis offerretur cōditione acciperet: quæ cōftituta fe à Philippo dimiffum Romanæ ecclefiæ fipē dñs honoraret. Erant apud Piccininum rempēffae illa Cameronij oratores qui quod Sfortia eorum ciuitatem ecclefiæ fidelē aliquandō laeffet, lēfandū uideretur, fubditiū quod pontifex nō duceret præftandū, ab illo prebati. Hos Piccininus ad pontificem ter quaterq; mittens affirmare iubet, fele qui Philippū maxima affeciffet beneficijs, ab eius feruio liberatū, noua poffe fipē dia fequi, fed ea libi pō-

- A** gem imposuisse, ut nihil prius intentes, q̄ clausos Lucēses & obsidione liberet, & in pri-
tūto restituit rerū statū. Mortis interea castris Bononiensī appropinquare agro, & Sfor-
tia firmatis praefidit, quae spectat in Mutinēses. Apennini iugis aditus omnes, qui Bononi-
ensium uia in Hetruriam pateret scidit, peditariū, & obice firmissimo cōmunit. Guber-
nabat pro ecclesia & pōtifice Bononiā Daniel Cōcordiensis episcopus, qui cum multa
aliis Piccinino cōcessisset grata, maiore secū usū audacia, nūcios ad eum mittit renun-
ciaturos, si ecclesiae Romae & pōtifici amicaret, illac trāsitus documenta daret populi
ex quibus inuicti agrestes ruri adesse audeat, nec suo in urbē oppida: p̄ recepta eō loci res
adducant, ut tanquā hostem illū oporteat expectari. Ad ea Piccininus dulcia quae cūq;
in buccam uenerūt reddens uerba, parētes nūcio dedit epistolās, sigillo munitas, quo in
solennibus cōscriptis cōditionibus uteretur. Summa epistolarum erat, se dūcis Medio-
lani uices gerentē, illius & proprio nominibus, omnia quae cūq; ditionis Romanae ec-
clesiae & Eugenij illas pōtificis cōferent, ciuitates, municipia, arces, castella, oppida ab
sua & legionis cui praeerat inuicti i, salua intacta & illac redditorum. Et mortis postmodū
castris cū apud Bononiā statua habuit, & secundū eius fossas iter fecit minutissimi hospi-
tis specie praefat. Castris exinde apud Idicē fluvium uia Aemilia firmatis, ad dexterā
Apenninum uersus iter fletere uidebatur in Hetruriam trāscituros. Sed cum quatuor
ibi fuisset dies, Astorgium Manfredū cum duabus expeditorum militum turmis p̄mi-
sit. Qui Aureoli Florētinorū oppidi agrum, raptem populatus oppidū obsedit. Secunda
postea cū legibz Piccininus Aureoli prima oppugnatione per uim capto direptōq; sit
certior, noua Sfortia cū Philippo foedera, quod diu quarsita fuisset ostēdimus, aut tūc tūc
se primū cōclusa, aut quod mali exultantur, cum prius clām essent firmata, tunc par-
tium consensu fuisse in publicū deducta, quādo apparere posset Florētinis necessitate
cōpulsos, id Sfortie uel inuitos permisisse, quod lux trāsdūm oppida tam infestē ho-
stis diripere ceperissent. Noua fuit, & alia inaudita foederū quae tūc emanauerūt formu-
la. Florētinū namq; cum Philippo acerrimas, prout sepe ostendimus, inimicitias secū ex-
cercentes, nulla tūc inierūt foedera, nec aliqua ex parte a societate cum Venetis priūc in-
tra discesserūt, quippe qui prohibiti ex foedere, nullam inuictu Venetorum pacem inire,
paci mentionē nullatenus fecerūt, sed cum omnis esset de Lucellum obsidione cōten-
tio, foedus, quae seque Sfortia, cū Lucellibus fecerūt, fore utriq; populo in decenniū ea cō-
ditione cōfederatōne, ut capta Lucellū agri oppida, & castella Florētinū dñino retine-
rēt, Lucellibus interea sex passū militū ius esset incolis dicēdi potestas, & agri priuati, q̄
quid esset ubiq; dñis reddere, bello inuictē populi nō se laederēt, si quā uerō lacellisset, Ie-
so auxilium afferret alter. Foederum huiusmodi cōseruator Sfortia dictus. In cuius foedere
cū Philippo seorsum isto, illud primū interuenit, ut Blanchā filia dia, prout ostēdimus,
spōsam illi ad fines agri Parmēsis mitteret pōpa solēni in Firmanā arcē, locū raris nup-
tijs idoneū, traducendū. Quantum uerō ad sopitas attinuit cōtentiones, excederet Ro-
mādiola Piccininus, nec ipse aut quispiā alter Philippo militās, Florentinus quibus ipse
Sfortia quemadmodū antea faceret stipendia, aliqua ex parte in posterū laederet, si forte
cōtra fieret sibi etiā Philippū stipendia mereri illis praesidio adesse liceret. Stipendiorum
partē quā Veneti p̄dere cōsensissent, dissolueret Philippus. Florētinū itaq; hac Sfortie
foederū formula bello liberatis, iussu a Philippo Piccininus, ager excessit Florētinū, &
in Fortitūsem delatus, cū Aureoli palam restituere nollet, sine praesidio dimisit, quod
uicini Mutulanenses uacuum pro Florētinū populo receperūt, statimq; apud Camura-
tam, qui locus Rauēnates Celenates & Fortitūenses, cuius ager est ciuitatis cōterminat,
in castrorū, quae diu duratura esset, specie firmatis suam cōtinuat simulationē, se namq; a
Philippo dōdū & nuper Luca obsidione soluta ab ea qua sibi spōe sua imposuisset, sub-
ueniendi Lucellibus necessitate, liberū praedicans, intolerandā dies noctesq; ubi exau-
diretur eiulabat inuicti, qua se affecisset Philippus, qui cum Sfortia implacabili sibi ho-
ste se inuito redisset in gratiam, fore cōminatus, ut Philippus qui praestantissimos poten-
tissimosq; Italiae bellorū duces duos habere exultimet, nec se qui confidit non rediturus
abierit, nec Sfortia habeat, quē ipse bello agitant, aut Italia pelleret, aut de retinēda Be-
nueueto ciuitate sibi fidelissima coactū pugnare, bellis perpetuis distineret. Et ad pōtiffi
Blondus. Xx 3 ctm

cem Romanū militens orauit, ut se pecunijs adiunxer, quibus ceteret Philippus stipendia. E
 destitutus, cogitaretq; aliquando quo pacto cōsuleret rebus suis. Cœdida pōtēx qd in
 finuatōibus lūggestū erat, & quinq; aureorū milib; munita fuit, ut aut Romana ec
 clēsiā mediocrē cum stipendio militaret, ciuitatem aliquā sibi & filijs in maiori stipendi
 cōpensatiōem habiturus, aut si maiori pecuniā indigeret, Venetorū stipendia sequer
 tur, quibus ut nouerat permittitur, optatā nihilominus operā præsaret ecclesiæ, ut qua
 munere aliquo, quod filijs foret perpetuū donaretur, scribit stipendium rediretq; num
 eris hinc inde missi. Et eo in tempore cum sumā de se ipem faceret pontifici Piccininū,
 ej hinc inde missi. Et eo in tempore cum sumā de se ipem faceret pontifici Piccininū,
 machinatio cum Philippo ab ipis primordijs instituta, ad effectum quaduplicē proce
 debat. Nam Veneti Florētina societate, & Sclottiz adiunxto, quod maximū uel solari
 ferebat illius timor, destituti nullā interea quærebāt aliam, nec oblatū acceperatē equi
 tatū, & pōtēx de muniendā p̄sidio prouincie ciuitatibus oppidūq; a p̄teritq; admo
 nitus, insidias Philippū quibus cū sarpē numero pernicio se legerat memoratibus, nemini
 exauduit. Fuit tertio loco spectum Philippo iniuste omnib; ostendendū, quia pōtēx
 illū afficere pergeret, qui ductore belli utrū, nisi pōtēx auctoritas corruptela interces
 sisset, fidelissimū, in quo omnis rei suæ salus cōsisteret, malo ab se animo alienaret. Quæ
 tus machinatiōis protraxit effectus a Spoletanæ ciuitatis calamitate pēdebat. Franci
 cus namq; Piccinini filius, quē supra ostendimus a patriarcha fugatū, Iete intra Mōnē
 galis monia recepisse, cū multos in mōrana regione fuisset moratus, Pytho
 abbati Casinensi opem laturus, in agrum Spoletanū descendērat. Et Pytho, quē ponti
 fex Spoletanæ ciuitatis gubernatorem quatuor tenuisset annis, cū cū Spoletana quib
 bus intercesserat odia, ut ex Superba cui præerat arce cū cūbus aperto cūe adueni
 lo: quod autē in arce alioquin inexpugnabili, cōmeatus penuria laboraret, ciues illi si
 me cōficere rati, omnes utaq; quæ in illā extrinsecus perduceret, exitus intercessos
 meatus carentiā obfessi uenerant, ut caballinis carnibus multo tempore fuerint cūm.
 Quamobrem accitū ab Conrado Trincio Fulginate uicario abbatis afflōe, qui & p̄
 pōtēx inimicerebat, Franciscus Piccininus in agrum, ut diximus, Spoletanū se cōmū
 rat, lūxeratq; copias Italico Potentiano, qui Sclottam deserēt, a quo, ut ostēdimus, in
 Picenum p̄sidio erat missus, prædicti Cōradi instigatū, agrum Spoletanum aliquid
 fuerat depredatus. His copijs & omi robori succutit Fulginatū Nusinorūq; qui ueni
 tiorum multitudinē obsidēda, ad decumanā portam arce intēius occupata, nōnullas
 reperit in ciuitate perfidos, q porta inferiore ciuitatis prodita, eas noctū copias ambe
 runt, quæ urbē ingressæ cū obuios, qui domi manserant partim fadissent, partim obui
 xis relictas trucidassent, in arcem est perueniam. Pertulerat interea inuicem p̄
 nantiam fragori mulierum utrorūq; clamor, & accurrentes mulieres uirū in stationes
 attoniti nunciauerant, proditam urbem, hostes, muros portamq; irrupisse, quæ metū
 fuli sine ordine in ciuitatem, qui stationes seruabat, cū hosti obuiassent uictos, uel rep
 lebantur pugnantes, uel occumbēbant pertinacius resistētes. Abbate autē suos inuicem
 lerate famis exasperatos immittēte, periculi metu ciues p̄cepti siluā per manū dē
 ra capti, & in uincula sunt cōiecti. Direpta est euestigio ciuitas, eo minori cū demin
 quod pridem Spoletani mulieres puerosq; & aliam bello ineptā multitudinē, cōmū
 pellebile in uicina oppida cōportarant. Simulauerat uerō Nicolaus Piccininus filius
 loci se inficō perducit, binasq; a pōtēx regius epistolā quas legissent, q perirebāt
 nunciū, ad illū dederat, imperiosius mādās, excederet Spoletano agro, nec quicq; sibi
 mune sineret cum ijs qui Romani pont. hostes essent. Ea tempore unus erat in Ro
 mādola Ostasius Potentensis, Venetæ reipub. subiectus, qui Rauennā urbem uictis
 simā, Tyberianū nobile oppidum, quod dicunt Bagnacaulā, & Ruffum, Fulginatūq;
 castella p̄ Romana ecclesiā gubernabat. Et quādoq; fuisset Astorgius Mafreus Pic
 cinino, prout ostēdimus militās, cuius sororē Zenibram haberet in matrimonio, ut Ve
 netorum

- A**netorū scdere omisso, adhxeret Philippo. Sed cū is adolefcēs humilioris ingenij, Venetos optimē de se meritos linquere nolūset, eosq; ut opem afferēt spem numero petūisset, illi loannem Tolleritatem qui ad sua stipendia tunc temporis cōductus Cresco erat, eō cum equitibus trecentis ire iusserūt, quem suadente Astorgio, ne Piccininū eam rem cōtra se irritari Zenibra electi. Paulo post Bagnasulles ab Astorgio solliciti sese illi prætēso Piccinini nomine dediderūt. Similiter Cassenses, leui expectata oppugnatione, & tertio loco fecere Fullignanēses. Insistit iteratū apud Venetos Ostasius, ut afferēt perfidū petitorio. Illi uerō eū partim Piccinini uerbis in spē erecti, partim cieō Tolleritatis iniuria erant redditi tardiores. Franciscū Laurenti partim ordinis miserūt eū tenuissimo peditatu. Interim Piccininus cognitis quę ab Astorgio gerebantur, cōlegione mouit Rauennā accesserat: quod autē ea ciuitas torrenti cinēta gemino, ad eam partē, quę ad cōtinentem pertinet, aggere altissimo & muro munit uetustissimo, alterā quę ad subiectā Padusam spectat flauit oppugnare. Sed cum hinc uenisset, quę in Padū nauigia perferret fossā, inde amni quē iuncti sub urbis moenibus torrentes efflūit, Bedesum ueteres appellatī scriptores, prohiberetur, amnē qui paululum à maris ecclesia erat strictior, pōte parat iungere subuasio. Intrauerat uerō portum qua die Piccininus appliuit, Ludouicus Demolinus patrij & ipse ordinis à Senatu missus, cū scilicet duodecim in maritima prelia paratissimis. Quare cū perperuo tridui prelio enixus pontē facere intentauerit Piccininus, hinc ab repugnantibus de aduersa fluminis ripa Rauennatibus Laurenti perditatus prohibebat, inde à Demolino ex ea quā infederat flumij ripa distrahbat, futuramq; apparuit, ut amnis trāseundi quā cōceperat spē frustraret, nisi Demolinus cum sulphureo pulueri bombardā emittarū ignē ad moueret, flamma cōceptas, manusq; & faciem uisulatas prelio excessisset. Eius namq; casu factū est, ut uenit naualis pugna milites, & qui de ripa pugnabant Rauennates, prelio intermisso recedentes pontis in utraque ripa simōdi fecerint potestatem. Traductos ponte milites, quam ingressi essent insula ab incolis edoctos, Piccininus qui oppugnationi urbis intentus erat cōtinere nequibat, quin expositam in parentibus campis armatorum prædam abacturi, palantes uagij ordines perturbarent. Ea namq; insula ad partē illam quę urbi est contigua, Montone torrente, & sub eo Bedeso amni, inde Adriatico pelago, post Padō & Padusa, ad usque urbis moenia circundato, millium ferme quinquaginta ambicū habet, quam, quia semper aliā ab incurso hostium tuta fuerat, estq; in ea campi perpetuo anni tempore pascui amplitudo maxima, armenta populi Rauennatis & uicinati Romanolise oppidori innumera frequentabant. Dum itaq; prædatores à pugnantis militibus secerneret Piccininus, tunc agrestū qui in urbe erāt importunitate & penē illata uel adductus, Ostasius de ditione facta in Philippi partes concessit. Ausus Rutenus oportunitate Piccininus, patratī apud Spoletum latronis certior est factus: quo nuncio magna celeritate allato ab equite uelocissimo, qui potentē ingressos portam Franciscū Italianūq; fuerat per noctem comitatus, epistolam pontifici scripsit, haudquaquā uerbis, quę tam diu pontifici dederat, & senis uiri moribus respondente fecisse pontificem inquit, qui se uirum in primis integerrimum ad perfidiam perlicere sit conatus, adduxē ritq; in capitis periculū disseminatis passim rumoribus, & licetis ad Christiani nominis reges principēq; omnes de suo ad Venetos perfligio datis. Proinde omnes intenderet uirum conatus, se ut hostem persequēdo, quandoquidē ipse pariter illius euerēdū rebus per fas & nefas proposuisset intendere. Epistola tamē quod constat scripta, sed nuncio quē illi perferende destinauerat nōdam data. Imolam delatas eam perdidit, ut erat cōstitutum, prelo de intercepto turmam introduxissent, unam Forlūm missi cohortē, & Bononiā cum ceteris profectus epistolam dedit. Quā lecta pontifex qui illū Casamurata mouisse prius intellexisset, tunc prius à basilio dūlicū Imolam rebellasse. Eodemq; monito uenētis diuerso itinere nūc, hinc Benteuolentes peractis Donatiane portis feris Piccininum Bononiam accepisse, inde apud Forumliū, ciues pagani pontificē rebellare cupientibus repugnare. Supendum autem & rarū aliis auditum fuit, tot urbes, tot municipia, castris, oppida altero quā rebellari erat corruptum die hostibus cō-

sensisse. Sed maiori posteris miraculo futurū nequaquam dubitauerim, ex uiginti quæ illi
 infant proutin eie arcibus, quarum primæ inter plurimas Italix sunt monitissimæ, nullā
 octaua rebellionis oppidorū die, fidem pontifici seruauisse, quā tamē nec bombardas,
 nec tormenta, neq; unius tragule ictum adhibuerit Piccininus, & lectis ex industria ui-
 ris, quorum fides rem pontificia administrantibus cognita esse dicebatur, commissa ag-
 cōmeari & necessarijs perferendæ in multos mēses oppugnationi munire essent. Inter
 ea dum à Bergomensis capellæ, ut supra est dictū, obsidione reuocatus, tam multa cōsi-
 cit Piccininus, loianis capellæ Gonzaga Mantuanus marchio cōceptum in Venetis
 odium plurimis præ se ferens signis, in patriā redierat. Et Gata quē Veneti supple-
 mentalis capitanei nomine, rei bellicæ gubernatorē appellabāt, captas, ut ostēdimus, hye-
 me quæ præcellerat à Piccinino ualles, & Bergomensis agri castella receperat. Quomō-
 dū matura essent in agris frumēta, in Cremonēses ducēs omnia, p̄termebat. Quibus auditis
 Piccininus, omnes quos in longa simulatione illa cōparauerat, copias colligi. In primis
 Italianum Forolulanū, quem Philippus castellis agri Terdonelis tribus donauerat, & p̄
 Franciscū filium à Spoleto reuocatos, illum sese in Lombardia sequi iussit. Hunc capiti
 Romadiolæ urbibus præsidio deputauit, & Petrum lanpaulum pont. in Bononia mili-
 tare cōsuetum præmisit. Ipse nullo præter Cuidantonium Manfredum, qui se Faventia
 cōtinebat, quemq; Imola donare, & in stipendia cōscribere promiserat, in Romandio-
 la relicto, quartis castris profectus, Padū sub Cremona attigit, ubi quā traiecit esset exer-
 citum, Casale maius obsidere perrexit. At Veneti quamprimū de accessu illius in Lon-
 bardiam habuerūt exploratū, minora Cremonensibus agri castella, quibus capiendū inui-
 nendūq; magnas dudum impendissent pecunias, relinquētes oppidanis custodierunt,
 Suncinum & Casale peditatu munierāt. Iusserantq; Gatam hosti, ne Ollium flumini
 transmitteret cum omni copiarū robore se opponere. Quamobrem Gata castris apud il-
 lum positis, castellū duodecimo ab Casali distant militario, cuius arces in utraq; Ollū
 pa munissimæ, subiectum defensionē poniē, Casale maius fouere, & hostes ne maiorem
 prohibere curabat. Gonzaga autē marchio sese interea Māuæ continebat, & quā sō-
 nullas emeriti stipēdiū pecunias sibi Venetos debere dixerat, illorum uerō magistratus
 partem eius pecuniarū in defectum, quos militem recensentes repererant supplemen-
 tum detrahi contendebant. Fama dudum emanauerat, ipsum Philippo ictū clam fide-
 ribus consentire. Quod quā suspicari essent Veneti, oratoribus illam ex senatu amio-
 ribus delinere conari, censuræ militaris poena donauerunt, illorum uerō magistru-
 lasset data pecunia, ut sua stipendia quomodoq; anteā sequeretur, insuper copiam
 præfectura cum potestate solito maiore ornari pateretur, instabant. Is uerō cū cōstitū
 animo federet sententiā, quandoq; imperitiā rei militaris, quandoq; pacis, ut quib-
 tis desiderium, quo diu tentus fuisset, dum illis Brixia, Bergamo, & Cremonens agri
 parte maxima augendis insudabat, excusationi p̄tendit: petentibus uerō oratoribus, ut
 postquam ocio animū applicasset, Carolum Gonzagam filium suū sequi stipēda pater-
 retur, nec uerbo abnuēbat, neq; id re ipsa confici permittebat. De se tamē & palam præ-
 dicauit, & senatui per literas spondidit, nunquā prius fore, ut illorum hosti Philippo fa-
 ueret, quā uerbo Veneta undiq; oppressa, diui Marci palatium ab hostibus caperet,
 omniumq; quæcūque aut respon dens oratoribus, aut alio in loco sponte dixisset, dū re
 illa uerborum cōclusio erat, se pacis audum militiam abhorreere. Habitas autē sub Ve-
 netis cohortes, quas renuerat, quā indies augeret, id ea ratione dicebat facere, quod in
 ea bello contententū Philippi & Venetorum uicinitate foret consultius arma telio-
 quibus quom se tutaretur, tum etiam Philippi copias per agrum Mantuanum in lebi-
 ctos Veneti Brixianos ac Veronenses fortassis intentaturas, transitu abstereret. Pic-
 cininus interea Casale undequiesimo oppugnatū die, attulitq; spem Venetis, cetera cōsti-
 ciendi mora fore, ut illius imperus ibi repressus posthac retrigeret, & qui Padū uici-
 tate fretus machinarum tormentorumq; quicquid Philippo erat, ei adhibuisset oppu-
 gnationi munissimā in agro Cremonensi Suncinum, & multa quæ habet Brixiana u-
 ger oppida à Pado remota, in cassum adiret. Oppidanis etenim Casalenlibus, & si qd
 præsidio inerant, impigrè resistensibus aliquando extrema quæq; comminationes fuerunt
 Piccininus,

- A** Piccininus, quamobrem multi in castris Venetorum sibi perfida debere futurum, ut clausi desperatione salutis animos faciente, illi diutius morarentur. Sed quoniam turris densissimam extructa latericio, quæ in oppidi angulo prominens, duo hostis exposita latera defensus, bombardis succisa, obfessos interuentione deprecatur, & de ditionem offerre copiosissimos, missos ad se Piccininus oppidanorum oratores, idem primis spreuit diebus, quæ & si Gatz cum Venetorum exercitu fraude interceptiendi, foedera cum Maturano iniurat, tamen inchoatam cum Beixianis agrestibus machinationem, concludere satagebat: Gibarenfem namque Gotsolengensem, ceterisq. eius planities agrestes requisivit, non solum oppida illi permittere, sed cedentem retro cum exercitu Gatzam, quod in illum fieret imperus à fronte lateribusque innuadere promiserunt: quod quoniam satis constituisset Piccininus, missos ad faciendam de ditionem sileo exaudiat, tantummodo namq. pactus ne milites Venetorum, qui praesidio oppidum tenerent, intra triduum proficiscentur, quæcumq. erant perita concessis quibus conscriptis fœderibus, quosq. primos duces in legione ordines admo-
nuit, ut mouenda sine classico signa ocyas sequerentur. Quoniam primum autem deductio de pri-
ma vigilia est facta intempesce noctis silentio mouens, Ollij ripa, quarto sub Bina milia-
rio ad aurora attigit: sed quia traditis fluuij tentandia promissi leuis armaturæ milites, re-
nunciarent Gatzæ tarmas opposita ripam seruire, subleuit, & castra ad binam ponere sibi
in animo esse ostentis, impedimenta quæ apud Casale remanserant, iussit eo properè co-
portari. Interim Gatzamq. intercepisse, ne quod erat uero simulissimè, Piccininus Ollium transire,
potius quam duramini se praesentis oppugnationem Bina uellet intentare, frequentio-
res solito stationes, in amnis ripa disposuit. Quod autem Maturanus marchia millia duo-
decim passuum, quibus à Pado distat Bina oppidum, infensior parit, quæ agri esset Ma-
turanus cultoribus, ut spoponderat, muniturus: eo quicquid equestris praedictantibus sibi ad-
fer, milia hominum tria contraxerat, facile fuit Gatzæ superiorem partem millia passuum
quinq. stationibus frequentare. Cum omnibus tamen copiis mouens, ternis quaternisq. per
noctem, & interdum castris circumlatus, ubi consisteret incertum hostibus faciebat. Maturanus
uero cui consilia Piccinini erant cognita, Gatzæ horrebatur iungere suis copias, & me-
dio quod Bina Padumq. interfaceret spatio, castra eo consilio simul munirent, ut quacumq.
intentalent hostes Ollium transire, unitis ipsi copiis sortitus repugnarèt. Quineu-
tante Gatzæ, ut Christophorus loandeseq. Tolsentem, se Veronam cum cohortibus co-
fessent, urbem illam praesidio seruauit, agere id præ se tulit marchio, & tanquam ex fide di-
ceret eas copias cum alijs potius retinere, quod eo militi, testis magna uerbositate ex-
hortationibus cõtendebat. Venetorum magistratus propiores uocant, Gatzæ alii-
tes nihil à marchione sinistrè suspicari facile assentiebatur. Gatzæ uero seu caso, seu quod
alia rescisset talia, ex quibus nec illi magistratibus deferendum, nec tamè satis in eo spem
habendum censuerit, in sententia persistebat. At Piccininus postquam aliquot frustra co-
sumptos saluendo Gatzæ diebus, multos transire apparatus, opposita illi ripa ostendit
pontem, qui diu paratus in Pado fuerat aliquot sustentatum limitibus, per Ollij ostium as-
trahi, & testam exercitus sui partem noctu praemissam transire iussit: quibus copiis mar-
chioni adiunctis, ipse cum toto exercitu per Marchariam & Canne di marchionis Maturani
oppidorum pontes transire, & ex improviso impetitis Venetorum copias expere con-
sistebat. Sed Gatzæ id ignorati peropportune accidit, Berethi Gotsolengensem Piccini
no militantem, quem pelliculis ad perfidiam Beixianis agrestibus miserat, redeuntem
eandem nocte à pabulatoribus interceptum ad se perducit. Eo etenim si quercunq. gessisset,
quæq. imminerent ab hoste pericula, euestigio fideliter aperuisset, impunita promissa
doctæ didicisse marchionem eius diei, quod tunc appetebat disculo, patefactis Marcharij
& Canne di pōibus, Piccininum in suas legiones subito immisurum. Quamobrem Gatzæ
signis de repente motis ad proxima Beixie municipia se recepit. Aurora autem utrumdum
apparente, cohortes à Piccinino praemissæ, sese illi apud Marcharij transiens inuenerunt,
quando nunciantur est, Gatzam rapidi abeunte millia passuum duodecim recessisse. Di-
uersa interim & proflus libipoli cōtraria ecclesie & Eugenij pont. Romani rebus adfuit
fortuna. Quo etenim tempore Bononiæ, ut ostendimus, Romæ diolant omne hostis habuit
Piccininus, certa sese obtulerat spes optauissimæ & maximæ quingētos fere annosque

litæ laboribus unionis Græcorū cū Latīna ecclesia faciendæ. Nam rem memoratū inter
 ceteras, quæ multis ante sæculis sint gestæ dignā, operæ precium fuerit accuratius narra-
 re: neq; absurdū fuerit eorū, quæ suprà suis temporibus & locis distulse narravimus, par-
 ticulas ad hanc rem facientes repetere. Quando Flavius Constantinus, & qui successerit
 illi Imperatores Romani, per annos uno de septuaginta & quadringētos acceperit, illi
 urbe Roma summorū pontificū erga religionē Christianā dogmata, floruit vel magna
 uel mediocri ex parte Romana res, & plurimi atq; innumeri populi, apud Indos, Aethi-
 opes, Arabas, Armeniosq; & diuersas quā altari orbis partium, tum in primis Asiæ, qui
 Romanos duces & uictorices Aquilas, aut ignorassent, aut penitus cōtemplissent, ideo
 Romanorū acceperunt imperiū, ut quā maiores eorū longe antea ab apostolia imbe-
 rant, per manusq; tradiderit Christi fidem, sub Petri apostolorū principiū successoribus
 Romanis pontificibus retineret. Postquam uerō imperatoribus ipsi Romam & sedem
 apostolicā deserētibz, ac in prædā barbaris relinquētibz, eō necessitati est peruenit,
 ut Carolus Magnus Francorum rex, sicut suprà diximus, tutelam ecclesiæ ab Stephano
 & Adriano Romanis pōtificibus uocatus crearetur Romanorum Imperiū apud Con-
 stantinopolim successerunt, labefactato prius per ignauū Asiæ & Asiæ imperio lue-
 fuerunt spoliati, simul Europæ provincias Constantinopoli proximas, & Græciæ insulæ
 amissæ tunc, nisi catholice fidei unio, quam centum ferme & quinquaginta annis post
 scissum imperiū cum ecclesia Romana seruarunt, illis retinendis preludio aduulset, Sara-
 cenis namq; & Turcis, qui Asiam prius Romano subiectam imperio maiori ex parte ce-
 perant, & sanctā Hierosolimā idolis inquinatam tenebant, arma aliquādo iungere ce-
 Græciā contra Christianos trāscerent cupientibus, diu obstituerunt Armeni, gens tunc
 catholice Christiana & præpotens, quæ utramq; illā situ distineret barbaram nationem.
 Scythiis item, qui nunc Tartari dicuntur, in Europā per Rhipheos montes, Tanaīm, & pa-
 lodem Moëndem trāsmittere uolentibus resistērūt Hiberi, gens item Christiana, quæ
 quum Christi nomē comminui nollet, tum etiam barbarum sibi uicinum in quo anno
 uires augere patiebatur. Tādē Græci nedum primis edo cū malis intellexit eū quā
 detrimētū rebus suis attulerat, sublatū suā culpa Romanæ rei fauor, sed in maius pro-
 peritū erratum. Et cum Romano pont. subesse indignarentur, orientalibusq; populis
 Romanæ ecclesiæ obedientia, Græcorum magis quā Romanorū, ut ostendimus, cō-
 modo, persistētibz præ se affectaret, ab ecclesia catholica desecerant. Multis aut po-
 pulis quum Asiæ, tum Europæ ad urbem Romam sanctamq; sedem apostolicā, prohi-
 bente magis Græco hoste, quā barbaro, accedere nequerentibus, sensim ha sum est, ut
 Inde, Aethiopes, Armeni, Hiberi, aliq; populi, & si nomē retinuerūt Christianum, par-
 tium multos acceperent ex Græcorū erroribus, in quos illi post scissuram se præcipuē,
 partim indignantes Græcis, quos oderant usquequaq; subijci, nouas & ipsi hanc suā
 leguunt. Nec parum fuit Græcis, tot regna, tot provincias, urbes, oppida, & populos, suā
 culpa ab Romano imperio & fide Christiana esse alienatos, nisi recuperatores omnia
 occidētis principes populosq; partim quoad potuerint prohibuissent, partim capiti &
 diu retētas urbes iterum amittere coegissent: quemadmodū longa narratione factū esse
 ostendimus in gloriosa expeditione Urbani secūdi pont. Romani tēporibus in Asiam
 ducta, & per annos octo atq; octuaginta quibus ea expeditio rerū in Asia est, post
 admodū etiā alia in expeditione Bonifacii marchionis Montiserrati, Balduini comitis
 Flandriæ, Henrici comitis S. Pauli, & Ludouici comitis Sabaudie ducta & auxilio Ve-
 netorū facta diximus accidisse. Satis ergo supràq; mala recensuimus, quæ secedētis per
 ambitionē superbiamq; ab Romanis pōtificibus Romanæq; ecclesiæ Græci inuenerit,
 quā orbi Christiano, tum sibi ipsi, quorū res eō loci sunt adductæ, ut solam ac pene de-
 solatam Constantinopolim Poloponnesumq; & ea quidem Turco tributaria possideat.
 Retinent tāmē plurimi ac innumerabiles populi, & in Asia & in Europa Christiani
 ex fidei unionē pducis, spes adeest maxima, pristinas quæ illis fuerūt R. o. ecclesiæ Roma-
 næq; imperij cōsilio opibus fauoribusq; adiutis uires resumpturas, pulsurosq; uniuersam
 infidelis barbariæ cum ex Europa, tum ex illis etiā Asiæ puincipiis, quæ olim Ro. imp. pa-
 uerunt.

- A**ruerunt. Et itaq; unioni faciendæ, ut ad nostram reuertamur historiam, hinc optimo intendit Ioannes Paleologus Constantinopolitanus præsens Imperator, magna & unanimi nimis fere erroris maiorum penitentiâ doctus. Quæsiuerunt uero ipsam unionem continuo postquam facta est scissura per annos fere, ut principio diximus, quinque annos, plurimi pontifices Imperatoribus Romani, & ducti in sententiam magno labore, maioriq; cum impensa Græcorum Imperatores quatuordecim uicibus rebellauerunt. Non tamen propterea deterius est, excellentis & magna appetitus animi Eugenius pontifex, quoniam cardinalis opauerat, & in pontificatu quamprimum creatus fuit quætere cœperat, nunc tandem anno pontificatus sui nono, perficere satageret unionem. Diximus aliquando Basiliensium concessum, per Italici nominis inuidiam, infestissimis animis nihil accuratius quæsiuisse, ac pro uerbis insensisse, quàm eo pontifice per nefas omne depositum, pontificatum uel multas in partes lacerum trans Alpes traducere, ad eamq; rem eo actu processum esse, ut quum pessima esset & perniciosissima finis eorum intentio, talis tamen per simulationem aggerelli fuerint, ex quibus in suas partes populos & principes pellicerent Christianos. Iunc profecta est, alioquin præclari operis Bohemorum reductio, inde item initium apud eos sumptu hæc de qua agimus Græcorum unio cum ecclesiâ occidentali. Miserant concilij primores Constantinopolim frequenter nuncios, præstantissimosq; oratores, & Paleologo multa etiam supra uires suas polliciti sedus cum eo iecerant decretis summatim amplissimâ, fore ut quamprimum ipsi trémes militesq; ex Creta balistarios, & insuper auri summam tutanda à Turcia Constantinopoli dedissent, alijsq; milibus trémes, in quibus cum septingentis ex omni Græcia lectissimis proceribus sacerdotibusq; in Italiam securus transiret, autem conscenderet in eo, cui pontifex commode posset interesse, alterius concilij, qui in Italia haberetur loco rariùs futurus, quoad discussis quæ hinc inde à partibus in contentione adducerentur, unio haberetur. Interfuit assiduus huic societati Christophorus Garetonus pont. Eugenij secretarius, quem postea ob hanc rem bene gestam, Coronio Peloponensi opido episcopum dedit. Is qui ter quaterq; per aliquot annos antea Paleologum à pontifice adisset, illi persuasit, ut quæ Basilienses eis impossibilia obtulissent, à pontifice maiora melioraq; sponte acceptauerit, ea tamen adhibita modestâ, ut illius partium trémes concedere, illiusq; destinatum consilio locum accedere promiserit, qui conuenerat & summatim decreta, quum uberius, tum etiam celerius adimpleisset. Tum pontifex Venetorum ei unioni appropinquanti studentiu auxilio frenâ, trémes utriq; muneris necessarias, & balistarios pecuniâq; ex cōdicto breui immisit, pariq; celeritate, sed longè dispariterum omnium apparatu armatas apud Massiliam Auenionemq; trémes miserant Basilienses. Conscendit itaq; Imperator pontificis classem, prælati nobilibusq; illi deducituris, & apparatu possibili ornatis. Et in eo septingentorum hominû quos adducere debuit numero, fratrem habuit Demetrium Paleologum Porphyrij genitû Despotâ, & præstantissimos Græciæ prælatos, Ioseph patriarcham Constantinopolitanâ, ac loca tenentes Alexandrini Antiocheni & Hierosolymitani patriarcharû, legatosq; Trapezuntij Imperatoris, Hiberorû & Valachorû cum metropolitâ & clencia ac nobilibus plurima multitudine lectionum hominû copiosa, & classe post tertiu mensem, quàm à Constantinopoli soluerat, Venetias appulsa: eo item se contulit à Basilea cardinalis S. Angeli, Iulianus ex gēte Cæsarina Romanus ciuis, uir famæ celebris, qui perditos Basiliensium cōcilij abhorret mores, reductioni Græcorû quâdiu anhelaauerat, & ipse pro uerbis quæsiuerat, cuperet interesse. Eoq; iussu pontificis deducere, Imperator eû Græca multitudine Ferrariâ, quod pontifex, ut ostendimus, se cōtulerat, est perducit. Aduenit item palatopoli cum equitibus centum terrestri itinere, per Germanos Pannoniaq; & Dalmatas Iliodoros Ruthenorum archiepiscopus, uir omnium Græcanici ritus, qui ei interfuerint muneris post imperatorem potentissimus: cui à Scythico latore in Danubij ostia gentes innumere sunt subiectæ.

Opus Philippi Mediolanensium ducte in ulteriorē Ollis annis ripā Mantuani marchionis opera, ut ostēdimus, exposita, oppidani ex planitie Brixiana machinationis conscij, quā Gata retrocedenti sese opponere nullo illum persequente non essent ausi, Piccinino longe absenti oppida dedidere: & accolae allatus subito de Gata recessu, & Piccinini adueniunt, cuius adeo terruit, ut quum nulla praesidiū spes appareret, frumenta autem per calendas Iulij mensis quae tunc erant, demissa, nec in oppida tuto perferre, nec ut perderent possent, sese aduenienti Philippensium exercitus partibus permiserint portis: eo namque primo accessus Piccinini quadriduo, plurima atque optima quae illa habet planities, municipia nulla ui coacta ad hostes defecerunt. Montecarlenses enim Vicentiles & Palatiolenses soli tunc fidem seruauere. Gata uerō quamprimum attigit Bagnolus rus, quāto à Brixia distans milliario, copias eo in loco sese intra uallum fossasque communire coaruit, quae proximum urbi agrum, magis quā in hostis remotissimū uasitare. Quo die apparuit, quanto in periculo Venetorum respublica uersaretur, nam quum Gata portem coartat urbem ingredi statuisset, obsisterunt principes alterius factionis, atque portarum sub specie melioris custodiae sibi seruandas dari effragiauerunt, quibus cum alij aut uerborum fallacijs decepti, aut id ē respublica fore rati coepissent assentiri, praefectus praesidio cum imperio in ciuitatem Franciscus Barbarus, uir ante id tempus sese ingenu & doctrinae gloria, uel solis, ut ita dixerim, pacis artibus clarus, obsistit, ostendens si portae melioribus quorum fides erga rem publicam nota erat, committeretur, ea qui in diuisa ciuitate alterius factionis essent, eo facto pro hostibus iudicatos, omnia uel palamque molitorios, ut proderent hostibus ciuitatem: sin uerō illis demandare custodiam, qui fidei suspecti essent, de republica actum esse. Eoq; in tempore, quam portam retineri à magistratibus periculis, principes ciuitatis & factionum capita Martinengios Aduocatosque noua affinitate coniunxit. In quo negotio Paridem Ludronem iliquot in Brixianis montibus obtinentem castellum, Petro Aduocato, quo cum maxima exerceret inimicitias, per Leonardum Martinengium maximo reipublice commodo concessit. At Piccininus per id tempus Gata intra Mincium amnem Benacumque cum claudendo omnem adhibuit diligentiam, fore confusus, ut Venetorum exercitus, qui illis apud Brixiam sub Gata esset unicus, aut accessu in Veronenses Vicentinorumque prohibitas, fame in Brixia & Bergamo, aut congressus praelio conficeretur, & Venetorum eo deletio exercitu omnia breui amissuros, quae in continenti Italia solo possident. Benacus namque longior ualde quā latus militum passuum ad triginta protēdit, ex in parte quae ad Brixianos pertinet, Rivoltellam, Minerulum, Felicianum, Salodium, Madernum, & pleraque minora habet castella, Venetis tunc subdita: quae autem ad eandem partem superiora sunt, & montibus Tridentinis, unde is lacus originis suae fluuium Sarcam accipit proxima, oppidum Ripa, Tienniam, & aream castella episcopi Tridentini lacus Fischetta, per quod oppidum Mincius exit amnis, marchio possidebat Mantuanus, cetera quae dimidiatam ab Mincio in Sarcam obtinent litoris partem castella Lagusium, Bardolinum, Garda, Turris, Marcesinum, Veronensis agri iure à Venetis obdinebantur. A Fischetta uerō in Padum quicquid utraq; in Mincio amnis ripa est, oppidorum castellorumque, & ipsa medio in fluuij tractu Mantua, marchionis dominio suberat. Veneti soli tenebant Valegrum, cuius pons turritis munitus ualidissima arcibus, et implebitur amnem. Itaque Piccininus oppidis Brixianorum, quae in Venetorum fide diximus persistere, post terga relictis, perpetuo quinque dies, quae Ollis traiecerat itinere, Bidicolum duxit, usque qui Clesij amnis fluuenta adiacet, pari penē à Benaco Mincioque & Brixia distat spatio. Tunc illi sese oppositurus Gata Guardum primo cum mercenario equitatu perditurque coeclit, auxilia expectaturus, quae ex Brixia adderentur: quamprimum namque perualit urbem moranarum, uturū esse in hostem Gatam, illico Trompenses, Sabbien-

- A** *fas*, & *Francie* Curtani Guardii insulsi aduolare. Maximus uero in urbe factus est cui renitit ad arma uirorum tumultus, & nisi praefectus praesidio, cui urbis populiq; seruandi cura ex officio incumbere ostendi, Franciscus barbarus clausis obstitisset portis, duo decim armatorum millia, quae tunc Brixiae inerat, prorupissent. Selectam tamē in emittit plebs iuuentutem, ciuib; in aduersam pugnae formā uerbis defensionis cultio dicq; reuēti. Auctus Brixiano huiusmodi tyrone Gata procedens, omnē Pedemontis orā, ab Iulianiano in Guardii milita passuum duodecim, eo compleuit exercitū, quē uigintiquinq; millia fuisse constat, uirorum animis armisq; in pugna paratissimorū. Dixerūt tunc eos florentes insiduososq; animis exercitus amnis Caelius, ea in parte praetuli, & quā aliquid expectantes pugrandi occasionem, octauo constitissent die, cōtulit se ad Piccininum marchio Mantuanus, quaterna in equitatu praedictūq; millia secum trahens. Quam obrem Gata magistratūq; Brixiae uerit, ne ex duobus suis Mantuano amicis aliqui essent peridi, & parua seditio rem in discrimen adduceret, soluta castris maximā copiarum pars in urbe retinuerunt, ceteris per municipia quae in fide perstiterant distributis, liberūq; est factū ex eo die Piccinino, castra quocūq; fuit libitū circumferre. prae se tamen claudendi exercitus Venetorū intentioni insiliens Salodii circumscidit. Sed quum impositū praesidio milites cōstanter resisterent, castra in Feliciani Mineruicūq; tradidit. Defecere interea ad eum Sorolani in Pedemontibus, & Montecarenenses in planicie. Salodiu uero quū multi confluxissent ex circūstanti agro Cibellinae factionis Philippi studentis Pedemontani, Piccinino absenti oppidū prodiderunt. Et marchio Mantuanus, quū primū accessu suo ad Piccininū territō hostes recessisse uidit, ex castris Bidio ciolinā profectus, Mincium traiecerat, omniaq; agri Veronēsis castella Atesini inier & Mincium ita, primo impetu occupat. Ad Valegii uero quam uenisset, illud custodi arcis perfidia prius recepit, q̄ eius rei rumor aut suspicio emanauit. Vnde factū est, ut Iohannes Malauolta, quē cum trecentis equitibus, Brixiae magistratū, Veronae praesidio addere uoluissent, cum illo traiecturus ponte oppidū intrasset a marchione intercepit & equitatu rebusq; spoliatus Brixia inermis solatus rediit. Postera die quae fuit a defectione duodeuigesima, marchio in ultiorē Benaci plagam, quae spectat in Veronēses ducens, omnia eius orae castella triduo cepit. Eo in tempore delinuerūt a Venetis uallia Sabbiaz montani, & Sabbij eorum oppidū arcē Brixiani funditus diruerunt. Potius Salodio Piccininus, Bagnolum se contulit, inde Carmagnonā & Palatiolum castra circumferens, primo Pontoliū absens, postea Palatioli sine ulla oppugnatione recepit. Gerebant etiam interea rem alio in loco Philippenses. Nam ingrellus Camonicū uallē Antonius Becharia cum duobus equitatus collecticij millibus, eam incolis sese dedensibus eueligio ceperat. In quos ex Bexia missi a Barbaro Iohannes Contes, Bartholemeus Colioius, & Leonardus Martinengius, cum Alpini hominib; Martinengiae factionis, hoste primo impetu fracto, magnā ediderunt occisionē, uallē uero incendijs rapinisq; foedant. Quo in tempore Piccininus Claris a prodente populo introductus, Gueterium Mariani, & Michaelē Grum, cum equitibus sexcentis, trecentisq; pedib; praesidio a Gata impositos intercepit, & motis postridie castris, Roadam oblidere perexit. Id quam aegre ferrent Gata magistratūq; quod oppidū in primis fidelissimi sortem, montani omnes uiderentur sequuturi, opē ferre statuerunt. Accitis itaq; ex Trompianis Serclianisq; melioribus quib; exercitū cui sese immiscuit populi iuuentus, eduxerunt, quibus copijs Passirarum Paternūq; & Bornadum ad uesperinū crepusculum applicitis Piccininus signis derepente motis, Colonium qui uicus tria a Roado abest passū millia retrocessit postridie Gata hostem summoturus qui supereminētē Colonio moniē eo consilio coeperat descendere, ut Roado Venetorū exercitus superior esset, parē copia eum immisit, quae hoste pulso in castra reuerse, armis depositis corpora corabant, cū sub eo structa acie aduersū Piccininus, in patentioribus Roadi campis pugnādi copij faciens sequeuerat uero in insidijs locauerat Piccininus, meliores quoq; partem tertiam legionum, Gata si in pugnam cum toto exercitu descendisset, a tergo de ipsi montibus circumuenturam. Sed quum integri quos Gata apud se in castris habuerat Piccinino primi essent congressi, ramdiū illam repulsi, quoad arma induerent ceteri, quos hostē diximus populisse, proruperunt immanē ex insidijs Philippenses, & Gata montem reuēti

Blondus.

Yy se tut-

te turmasq; ordine in pugnam immittere, committum est praelium, quod ipse quem esse
 erant Augusti mensis idibus ab ortu solis in occasum pari utriusq; exercitus, vel paulo
 maiori Philippensium incommodo est productum. Secesserunt ilico auxilia inanimata
 ambo exercitus, hic intra urbis moenia, ille Coloniâ, & licet utrisq; ne, an uicti essent,
 dubij utriusq; discessissent, Barbaro tamen aurore, qui turbantes ob aduersi praelij impetu
 Brixianos in bonam spem erigere est conatus, emanauit in Brixia rumor, Gatam fudite
 copias Philippensium cuius rei causa factum est Venetijs, ut quum magni noctu, quod
 adfolet, rebus latis fierent ignes, turme Dalmatarum Histronumq; ad eam classem arma
 dam accitæ, quam temporis ratio describi oportere suadet, inaudito antea exemplo, im-
 multum Venetijs concitarent. Incaluerat mero, cuius est ex gens auida, & augendi igni
 bus quamcūq; materiem, quæ primum ad manus ueniret ex proxima diu Marci arcu-
 factorum cetariorumq; tabernis, prout libido raperet, discere bebant: quod quum probi-
 bere cultos de nocturnis accursissent, illi spreto magistratu sese in globum tria milia ho-
 minum coegere, & ipsas disipientes in tabernis clausas merces, missos ad se comprimen-
 dos ducis & domini nuncios, etiam ex senatu primarios contumnebat, apparebaturq; ma-
 gnum aliquid in urbe malum suscitari, nisi audito Petri Lauretani occurrentis nomine,
 sub quo multas deleuissent hostium copias, sese illi permisissent, & impunitate donati in
 cubilia secessissent. Fuit uero tanta Lauretani autoritas, multis maximisq; pars uictori-
 æ, ut quod nauarum turmas se esse diximus, omnes Venetorum imperio ubiq; subdi-
 ti, & ipsi in primis ciues Veneti, sese illi non tanquam tyranno aut factionis consilium
 principi, sed tanquam clarissimo & optimo ciui fuerint permissi. Quin ipsa res publica
 quoties graue, aut dissiditissimum quicquam annis antea uiginti accidit, illum delecti, cui
 rerum summa extra urbem incumberet, qui quum multos prius bella fortiter gerendâ,
 & celeritine cōficiendis antisset, hoc in tempore & consilij constantia & charitate pa-
 triam omnes superauit. Fremebant senatores diffusi, ut pat erat, posse cum ipsa copia qua
 sub Gata aderant tantum tamq; multiplex bellum gerere: & quom nullas consuetu-
 tas usquam loci, uel maximo cum impedio haberi posse, quin Philippus marchione Na-
 turano auctus, & oppidorum castellorumq; captorum opportunitate fretus, eas ab sena-
 da ope Brixianâ repelleret, classem maximam in Pado ea ratione nonnulli consulebant
 armari, ut aut marchio Mantuanus, solus resistens uerbis suis, patria pelleretur, aut Pic-
 cinino cum copijs aduocato, Brixiani interea respirarent, & cum persistentia tunc in-
 de oppida senarentur, tum alia quæ ceperat, hostis uictoriam & classis famâ sequuta, fu-
 cillus caperentur. Variantibus itaq; in senatu sententijs, Lauretani, qui honores admi-
 nistrationeq; fugere consueuisset, belli magnitudine admonitus, & classem semel per-
 suasit, & sese illi imperatorẽ obtulit, senium, ut dixit, patris donaturus, quæ aetatem cer-
 ram sibi antea mancipasset. Accepit libens atq; gaudens ciuitas, quod nihil omnino ni-
 lo deterrita pudore fuerat postulatura. Et declarato imperatori quicquid ille uero uel
 publice in primis clarissimus petere induxisset animum, concedere est pollicita. De-
 cta classis & numero nauium, & armamentorum instrumentorumq; bello usui summo
 multitudine maior omnibus quas fluxuanti bello nauali adhibitas fuisse se gerunt. For-
 tuit naues centum & quantos supra sexaginta, diuersas tamen in praelij usus, & diuisa
 inter se ratione formaq; fabricata. Earũ primæ a patribus ductæ gubernatoribus, quinque
 fuerunt triremes castellis duobus, ad proram uno, altero ad puppim eminentibus moun-
 te. Galeoni dehinc duo de septuaginta, quorum quinque triremibus ad similes gubernato-
 res habuere patritios, ceteri ex plebe uel alienigenas mercenarios, & eos etiam subsequen-
 te sunt pariter de septuaginta subductiores humilioresq; nauiculae, burchellas uocant,
 motu & agilitate celocibus comparandæ. Post illas ordine trahebantur Pado, sed in pri-
 mo ubi acies instruenda esset præcessura: duodecim his ad similes, sed ad celeritatem
 migro meliores, quibus ductor datus est a senatu Laurentius Lauretanius imperator il-
 lius. Hæ quas numerauimus omnes, & si bombardas aliq; habuere & tormentorum &
 armorum genera, militum tamen usus, & gerendo cum hoste cominus praelio destina-
 te erant, ceteræ in alios belli usus adducebantur. Quinq; etenim earum plantis latusq; al-
 tis, sed planis tectis densissimis, quibus barbaris fuit nominatio, bombardas duas so-
 parat.

- A** pra viginti medio cres singulae habuerunt, quas pari distantia in circuitum positas recti planctae nautae medio ex Pado aut alteri appropinquantes ripae, in hostem addidit, ut, aut in hostium naues poterant emittere. Fuit & unica duos fabricata in usus pari modo planctis tecta, sed cui latior firmiorq; superioribus esset alius: si namq; palos hostea retarando nauium cursu altum dimississent, quorum capita vel apparerent, vel aquae supereminentes absconderent, demisse ex hac nauti catenae filis circumductae machinationibus, & girulis in summum ocyus attrahebant, & forcipem habuit eadem tam usum, ut solidissimam morsu comprehensam diliceret catenam. Et tamen inerant bombardae sexdecim, quibus quam cura undiq; ab hostium impetu redderetur, tum alios in usus esset profutura. Tres hanc usquequaq; ad similes sequebantur, voluos, girulos, & alias differentes machinationes, quibus per medium Padi cursum, vel per medios hostes binas & ternas ab ipsarum singulae triremes, galeoni aut aliae naues in adversam amni praesidium trahebantur: quum namq; anchoras ipsi catenis adligatas demississent, factam medio amni molem potius quam nauem dixisses, & tamen ultra tecti soliditatem, duodecim singulae bombardis defendebatur. Namq; ultima fuit oblongior, lateribus duodeviginti armata, bombardis & frequenter remige ideo ducta, ut imperator eam vel laborantibus praesidio, vel longe absentibus consilij nuntiam posset inmittere. Claudebatur hanc nauium aciem ratis eximia, quadringentis quinquaginta attingens piceisq; iustis in triremis mahim antem namq; trabibus ea ratione compacta, ut quum solida esset & quadraginta quinquaginta, ut perferentia bombardas, lapidem quadringentum euomentes, tum flesti abduciq; posset, & tanquam nauis remigio gubernari. Multa huc seruande gubernandaeq; adhibita sunt ferramenta: Nam & anchoras habuit decem triremibus adhiberi solitas, quae totidem dimittebantur catenis, & quatuor ansae fuerunt ferreae, liberati singula quae dirigebantur, quibus aut adligata ripae haerebat, aut machinationibus octo demissimis trahebatur. Ipsa autem in primis & tota classe ab incendio tutanda. Paraerunt Veneti antennis quinquaginta, quae laminis uelitis ferreis, totidem anchoris singula adligatis catenis tenebantur: & quum ligni portolitas leuitasq; laminarum grauedinem superans fuisset, unci singulis ferrei erant superadditi, quibus omnem materiem desuper incendio secundo Pado perferentem distinentibus, nullam subiecta classis ab incendio pati poterat laxationem. Si caetera praesens oppugnationibus, ut adhibenda describere uolo, aut mamenta, quae ipsa habuit classis, nec temporis, nec libi rationem habuisse uidebor. Na praeter nauium utilibus necessaria, rudentes, funiculos, uela, remos, anchoras, praeter bombardas, balistas, arcus, spicula, iaculos, lanceas, scalptra, malleos, securas, praeter picem, sulphura, calcem cerebrosinam, saponem, praeter uaria tegendis corporibus armorum genera, cassides, illi turribus, uallibus, pontibusq; subito iaciendis, tigna, trabes, longioris, pilas, asseres, clauos, scalas, tantam comportarunt materiem, ut quumquam singulae earum quas descripsimus nauium partem simul cum comeatu perferrent, sexaginta scaphas & longiusculas adhiberi oportuerit burchellas, quibus opifices inerat fabricij lignarum quinq; supra septuaginta, & nauibus & domibus construendis assueti, quum tamen ferrarios fabros, solles, & officinam, nonnullae aliae lapidas habuerint, saxis in bombardarum lapides dedolantis. At Piccininus postquam sessus fauulusq; miles, quatriddo apud Coloniam, quo illum ostendimus Roaderis praesidio excessisse, quieuerat, ad Roadi obidionem reuersus, illud dedentibus oppidanis breui recepit: similiterq; deditionem ea die fecerit Bogradenses, Paterniani, & Passiranenses, & postera quoq; insequuta est die Monticulienses, Guglianesesq;, Ombianj & Brienles. Cuius uisionis sequutus cursum Piccininus, Trompienses, prius quam adiret deditionem fecisse audiens, ad locum se conuulit, quod oppidum repugnare ausum, uiribus expugnauit. Impendentem uero tunc Brixie rebos calamitatem peruidentes Gata magistratusq;, & quod Piccininum consilij habuisse diximus futurum prospicientes, ut obsecris in urbe exercitus famem potius elinaret, & sibis ipsi afferret, quam praesidio esse posset, constituerunt ea etiam ratione migrandum Gataq;, ut senatus eo ductore, quem haberet ceteros praestantem, tantas compararet copias, quae & Veronam, Vicentiam, Paduanamq; defenderent, & Brixiam obidione leuarent, quam tamen satis illi, & quoad opus foret existimauerint perituram. Mouens itaq; Gata de sentia uigilia cum legione, quinq; milia selectorum uirorum in equitatu peditumq; ha-

te cursumq; ordine in pugnam immittebat, commissum est praelium, quod ipse quae
 erant Augusti mensis idibus ab ortu solis in occasum pari utriusq; exercitus, vel paulo
 maiori Philippensium incommodo est productum. Secesserunt illi aduersis minibus
 ambo exercitus, hic intra urbis mœnia, ille Coloniae, & licet uicissim ne, an uicti essent,
 dubij utriusq; discessissent, Barbaro tamen autore, qui titubantes ob aduersi periculi summa
 Brixianos in bonam spem erigere est conatus, emanauit in Brixia rumor, Garam hodie
 copias Philippensium in causa factum est Venetijs, ut quum magni noctis, quod
 adiolet, rebus laetis fierent ignes, tunc Dalmatarum Histrorumq; ad eam classem aen-
 dam accitit, quam temporis ratio describi oportere suadet, inaudito antea exemplo, ta-
 mulum Venetijs concitauit. localuerat mero, cuius est ea gens audita, & augenda igni
 bus quancumq; materiem, quæ primum ad manus ueniret ex proximis diui Marci ace-
 factorum cetariorumq; tabernis, prout libido raperet, disceperant: quod quam probi-
 bere custodes nocturni acciderent, illi spreto magistratu sese in globum tris milia ho-
 minum coegere, & ipsas diripientes in tabernis elatas merces, missas ad se comprimere
 dos ducis & dominq; nuncios, etiam ex senatu primarios contumebat, apparebatur ma-
 gnanim aliquod in urbe malum suscitari, nisi audito Petri Lauretani occurrentis nomine,
 sub quo multas deleuissent hostium copias, sese illi permisisse, & impunitate donati in
 cubilia secessissent. Fuit uero tanta Lauretani autoritas, multis maximisq; patu uictori-
 rijs, ut quod nautarum turmas secisse diximus, omnes Venetorum imperio ubiq; subdi-
 ri, & ipsi in primis ciues Veneti, sese illi non tanquam tyranno aut factionis conspici-
 principi, sed tanquam clarissimo & optimo cui fuerint permisi. Quia ipsa tripublica
 quoties graue, aut difficillimum quicquam annis antea uiginti accidit, illam delegit, ad
 rerum summa extra urbem inuumberet, qui quum multos prius bellis fortiter gerendis,
 & celeritate cõficientis attulisset, hoc in tempore & consilio constantia & charitate in pa-
 triam omnes superauit. Fremebant senatores diffusi, ut par erat, posse cum ipsi cognique
 sob Gata aderant tantum tamq; multiplex bellum gerere: & quum nullas constaret na-
 uas usquam loci, uel maximo cum impedio haberi posse, quin Philippus marchione N. G
 ruano auctus, & oppidorum castellorumq; captorum opportunitate fretus, eas ab heren-
 da ope Brixiana repelleret, classem maximam in Pado ea ratione nonnulli consulebat
 armari, ut aut marchio Mantuanus, solus resistens uiribus suis, patriâ pelleretur, aut Pie-
 cinino cum copijs aduocato, Brixiani interea respirarent, & cum persisterent tunc in-
 de oppida ferirentur, tum alia quæ ceperat, hostis uictoriam & classis famâ sequuta, fa-
 cillus caperentur. Variantibus itaq; in senatu sententijs, Lauretani, qui honores admi-
 nistrationesq; sugere consueuisset, belli magnitudine admonitus, & classem arari per-
 suasit, & sese illi imperatori obtulit, senium, ut dixit, patriæ donatorus, quæ arari cer-
 ram sibi antea mancipasset. Accepit libens atq; gaudens ciuitas, quod nihilominus nil-
 lo deterrita pudore fuerat postulatura. Et declarato imperatori quicquid ille noui rei
 publice in primis calensillimus petere induxisset animum, concedere est pollicita. De-
 litata est itaq; ex illius sententia, & infra qua dragellum quum erat cepta diem, perse-
 cta classis & numero nauium, & armamentorum instrumentorumq; bello usui fuerat. H
 multitudine maior omnibus quas fluitanti bello nauali adhibitas fuisse legerimus. For-
 runt naues centum & quatuor supra sexaginta, diuersos tamen in praelij usus, & diuersi
 fuerunt se ratione formaq; fabricatæ. Earû primæ à patrisq; ductæ gubernatoribus, quicq;
 fuerunt triremes castellis duobus, ad proram uno, altero ad puppiem eminentibus muni-
 ty. Galeoni dehinc duodecempaginta, quorum quinq; triremibus ad similes gubernato-
 res habuere patris, ceteri ex plebe uel alienigenas mercenarios, & eos etiâ subsequen-
 te sunt paniter de septuaginta subductiores humilioresq; nauticulæ, hurchellæ uocant,
 motu & agilitate celocibus comparandæ. Post illas ordine trahebantur Pado, sed in pug-
 na ubi actus instruenda esset præcellunt: duodecim his ad similes, sed ad celeritatem
 migro meliores, quibus ductor datus est à senatu Laurentius Lauretani imperatoris li-
 lius. Hæ quæ numeratimus omnes, & si bombardas aliq; habuere & tormentorum &
 armorum genera, militum tamen uisibus, & gerendo cum hoste comatus praelio destina-
 te erant, ceteræ in alios belli usus adducebantur. Quinq; etenim earum planis laetisq; al-
 tis, sed planis tectis densissimis, quibus barbotis fuit nominatio, bombardas duas fa-
 pra-

- A** pta viginti medio cres singula habuerunt, quas pari distantia in circuitum positas recti planicie naute medio ex Pado aut alteri appropinquantes ripæ, in hostem adificiū ue, aut in hostium naues poterant emittere. Fuit & unica duos fabricata in usum pari modo planicie recta, sed cui latior firmiorq; superioribus esset alius: si namq; palos hostes retar dando nauium cursu alium dimississent, quorum capita uel apparerent, uel aquæ supereminentes absconderent, demissæ ex hac naui catenæ illos circumducere machinationib; & grutilla in summum ocyus attraherant, & forcipem habuit eadem tam usum, ut solidissimam morsu comprehensam diliceret catenam. Et tamen inerat bombardæ sexdecim, quibus quum rura undiq; ab hostium impera redderetur, tum alius in usum esset profutura. Tres hanc usquequaq; adsimiles sequebantur, uoluos, girulos, & alias diferentes machinationes, quibus per medium Padi cursum, uel per medios hostes hinc & terne ab ipsarum singula triemes, galeoni aut alie naues in aduersum amnis profluvium traherentur: quum namq; anchoras ipsi catenis adligatas demississent, iactam medio amni molem potius quam nauim dicerent, & tamen ultra recti soliditatem, duodecim singule bombardis defendebatur. Nauis ultima fuit oblongior, linteis duo de viginti armata, bombardis & frequēti remigēte idē ducta, ut imperator eam uel laborantibus præsidio, uel longe absentibus consilij nuntiam posset immittere. Claudebat hanc nauium aciem ratis eximia, quadringentis quinquaginta abiegnis piceisq; tullis in triemīs malum antemnamq; trahibus ea ratione compacta, ut quum solida esset & quadraginta quinquaginta ue perferens bombardas, lapidem quadringentenum contentes, tum flecti abduciq; posset, & tanquam nauis remigio gubernari. Multa huic seruanda gubernandeq; adhibita sunt ferramenta: Nam & anchoras habuit decem triemibus adhiberi solitas, quæ totidem dimittebantur catenis, & quatuor anse fuerunt ferreæ, librari singula quadringentarum, quibus aut adligata ripæ hærebat, aut machinationibus octo densissimis traheretur. Ipsa autem in primis & tota classe ab incendio tutanda. Parauerunt Veneti antemnas quinquaginta, quæ laminis uestitæ ferreis, totidem anchoris singula adligatas catena tenebantur: & quum ligni porro litas leuitasq; laminarum grauedinem superans fluitaret, unci singulis ferrei erant superadditi, quibus omnem materiem desuper incendio secundo Pado perferentem distinctibus, nullam subiecta classis ab incendio pari poterat lesionem. Si cætera præhis oppugnationibus ue adhibenda describere uoluero nā præter nauium uisibus necessaria, rudentes, funiculos, uela, remos, anchoras, præter bombardas, balistas, arcus, spicula, iaculos, lanceas, scalptra, malleos, scuta, præter picem, sulphura, calcem terebinthinam, saponem, præter maria regendis corporibus armorum genera, castella, illi turribus, uallis, pontibusq; subito faciendis,igna, trahes, longuitas, plachas, alferes, clauos, scalas, tantam comportarunt materiem, ut quanquam singule earū quas descripsimus nauium partem simul cum cōmeatu perferrent, sexaginta scapulis & longiusculas adhiberi oportuerit burchellas, quib; opifices inerat fabriq; lignarij quinq; supra septuaginta, & nauibus & domibus consistendis affuerit, quum tamen ferrarios fabros, folles, & officinam, nonnullæ alie lapicidas habuerint, faxia in bombardarum lapides dedolandis. At Piccininus postquam fessis faucibusq; miles, quatuoriduo apud Coloniū, quo illum ostendimus Roaderi prælio excellisse, quieuerat, ad Roadi obsidionem reuersus, illud dedentibus oppidanis breui recepit similiterq; deditionem ea die fecerūt Bogiadeses, Paterniani, & Passiranenses, & postera quæ insequuta est die Monticulen ses, Guglagensesq; Omianj & Brienfes. Cuius uictorie sequens eunum Piccininus, Trompionces, prius quā adiret deditionem fecisse audiens, ad huc se contulit, quod oppidum repugnare ausum, uisibus expugnauit. Impendentem uero tunc Brienj rebus calamitatem peruidentes Grata magistratusq; & quod Piccininum consilij habuisse diximus futurum prospicientes, ut obseilus in urbe exercitus potius ciuitati, & sibisq; si afficeret, quā præsidio esse posset, constituerunt ea etiam ratione migrandum Garg, ut senatus eo ductore, quem haberet ceteros præstantem, tantas compararet copias, quæ & Veronam, Vicentiam, Paduamq; defenserent, & Brixiam obsidione leuarent, quā tamen satis diu, & quoad opus foret existimauerint perlaturam. Mouens itaq; Grata de tertis uigilia cum legione, quinque millia selectiorum uirorum in equitatu peditumq; ha-

bente, accelerato itinere ad Mintium peruenit, cuius fluvij ripas quom attingeret, uada
 prospectans quæ in Veroneses spectant, nouis aggeribus communita, tumum, quæ uia
 da inferius quæreret, dimittebat. Sed interea adhibitas in stationem à Mantuano tur-
 mas, ad arma & eos aduenisse hostes exclamare audiens, tanta cum festinatione euehi-
 gio retrocessit, ut qui aduenientes prope cursim accelerassent, ad horam quadrage-
 simam quàm erant profecti Brixiam sint reuersi: nec tamen eibum aut quietem aliquam
 priusquàm urbem ingressi essent, capere poterint. Ea compertum habens Piccininus,
 suam exsecutus est ignauiam, qui recipiendis leo & castellis alioquin in potestatem pre-
 catio uenturis, tempus traxisset: prædæ uero, ab qua totius belli summa penderet, custo-
 diam neglexisset, & Brixie obsidionem inchoandam ducens, apud Ronchatellum se-
 cundo ab urbe miliario confedit. Sed quum obsidionis tempora iudicaret immatura, ut
 be per id tempus præsidio comineaturq; munitissima, ad oppugnandum Viciis oppi-
 dum est profectus, fore ratus, ut si interim Gata Mintium iterato tentasset transire, sua
 nihilominus manus nequiret euadere. Interea Veneti classe illa ingenti instruenda in-
 tentis, Nicolaus marchio Estensis, quem sæpe ostendimus socii eo in bello populi con-
 sentire, ad Eugenium pontificem Romanum, qui Ferrariæ concilium haberet, ex specio-
 sissima Belleguardi uilla mittens, talia exposuit, ex quibus consulari ostendit, Veneti-
 classem illam in se potius nullo munitam præsidio ducturos, quàm in Mantuanum, què
 non ignorarent, & inexpugnabiles oppositum in Pado munitiones, & copias quam
 proprias, nam Philippi ad uim propellendam paratissimas habituras. Coniecit nam-
 ro & causas, quibus in eam adduceretur suspicionem, huiusmodi asseribat, quod con-
 stans de se infamia Venetis uulgaretur, marchionem Mantuanum eius fustione, consi-
 lio atq; impulsu, ab eorum foderibus discessisse: quinetiam non deesse Venetijs, qui pa-
 llim obloquerentur, eum quo die primum oblata erit occasio assendi maximum ab-
 quod reipublicæ detrimentum, ad Philippi partes euelligio transferendum. Ellicet ponti-
 fex eum uerbis solatus in bonam spem erigere sit conatus, noluit abstinere, quin suæ &
 foorum salutis, ut dixit, consuleret. Quid Antonio Enmanfredo Fauentiæ uicario cum e-
 quibus mille quingentis, pedibus trecentis in stipendia accepto, Borsum Estensem
 filium, qui Sphorici militaret, Ferrariam cum sexcentis equitibus aduocauit. Munida
 autem contra classem, si in eam descendisset, urbe Ferraria, soli intercapedinem, quæ Pa-
 dum & Padusam paludem stagna uix duobus intercedit, latissima ac præcipiti loco suc-
 cidit. Cuius etiam in suam tuitionem excitatis, & tributa eorum ex insulato cruce conser-
 re, & arma comparare, & subitari ex Mutina Rhegioq; Lepido militem rapidum, cõ-
 uocare curauit. Sed pontifex missis Venetijs oratoribus, marchionemq; sapientissimo
 colloquutus, quum damna memorasset & incommoda, quæ utramq; manerent partem,
 si ad bellum iusta etiam & urgenti ex causa proflitterent, effecit, ut Veneti omnia tunc cõ-
 cedere prouiderent, Rhodigio cum septem eius insulæ castellis, quæ tribus de quadraginta uo-
 nis pro pignore tenuissent, reddito, & marchione debita pecunia donato, inuicem dolo-
 remq; dissimulauerint. Quin multis illi precibus cum marchione contendunt, ut quæ
 parauisset copias retineret, sibi præsidio futuras, si Philippus marchioq; Mantuanus
 digne ferentes eam cum Veneto populo factam gratie redintegrationem, ipsum si in-
 tis in locis uicinum ledere intentarent. Quibus compositis rebus, classem Laurentis,
 quo ostendimus ordine, aduerso Pado auxilii curauit, & cum marchio Ferraricisq; ia
 uerunt abundantissimo comæratu. At in Brixianis interea repugnabant cõsilia non Phi-
 lippensibus Vrciani, nec ulla Piccinino spes deditionis offerebatur, nisi impossum præ-
 dio à Gata Petrus Lucensis, ducentorum ductor equitum quarto decimo obsidioni de
 oppidum prodidisset. Quo in tempore Franciscus Barbarus magnitudinis animi, & sol
 in rempublicam amoris, ac gerendis in rebus ingenij dexteritatis, magnum dedit docu-
 mentum. Nam quò post intentatam insulæ à Gata per Mantuanos fugam, cæteris quib;
 erat reipublicæ secum in Brixia administrandæ ius, illum iterato professione intima-
 re omnino dissuaderet, ipse solus tanto in periculo, sine ulla spe solus deferri, quàm parat
 & rempublicam deferre maluit ac contendit, effecitq; ut Gata modico Brixie relicto
 præsidio emigraret: id namq; in dubius partim segniter professione parat, partim à dē-
 suasoribus retineatur, non prius ad portā alta in nocte legionem contraxit, quàm Barba-
 rus Vici-

- A**rus Victorum deditionem rececit, in uisus euelligio emanaturam, quæ nisi prudens pre-
fectus eam euelligio suppressi curasset, consilium tam necessarium euenisset. Gata uero
postremam aciem cum paucis claudenti non solum deditione Barham aperuit, sed ho-
stem insuper ad insequendū se parare, accitis in telluribus, qui enunciatuerant patefacit, hor-
tatur ut pōnibus in concavis uallibus, pro suo transitu facili post terga recessit. omnem
profectionis & salutis sue spem, in ipsa reditus desperatione, forti animo collocaret: tūc
apparere cepit, quot quilibet comoda respublica Venetorum esset caput, ab ea co-
ciliatione principum ciuitatis Brixie, quam ostendimus à Barbato factam esse. Nam etiam
difficultatem maximam, montes altissimos superantem equitatum aduersa uentorum uis
asperitas, maiori tamen impedimento futurus erat Alexander Macloute Polonorum dux
& episcopus Tridentinus, quem maximam illorum montium partem disione tenebat,
& Philippo Mediolanensium duci clam cupientem, apertum in Venetorum bellum tunc
moturum timebatur. mouitque licet imparatus, & nisi parum improuise exercitus profe-
ctio, partim Paris Ludronius obtinissent, de eo exercitu actum erat. Gata etenim per Sa-
bienes iudiciariam uallem episcopo ipsi subiectam ingresso, montani, quibus esset epi-
scopi odium in Venetos exploratum, pro posse aduersari fuerunt, partim tramitibus ali-
cubi intercessit, partim multis ex militibus ordines à Gata datos seruire negligensibus,
aut confosissis, aut in præcipiti denatis. Dissimulans tamen iniuriam Gata quum tota
properasset die, milites de itinere fessos in supremo uallia monte corpora curare de fecit
da uigilia fessis, & signa ad aurores mouens, Paride qui sese obsuium dedit, repulsa ho-
stibus, dedecente asperissimos omnium Italix montes conscendit, quibus per eam diem
sine hostili metu, alioquin maxima cum difficultate superatis, etiam iumenta peditumque
in tuto amici hominis solo recreari oportere censuerunt comites, terram ipse hostile sa-
tatione noctu penetrare uoluit, ut ignato accessu sui episcopo, parandi contra se maio-
rem uim adimeret facultatem: nec cum se fecit bona consilij fortuna, siquidē immisi ad
uesperam ab episcopo Poloni Macloutenfes, tanto incolas montium concitauerunt im-
petu, ut nisi accelerassent Gatenfes, qui iam medium confecerant iter, retrocedendi pro-
gredien diu amissuri fuerint potestatem. Excelsis namque in montibus illis tam ardui sunt
calles, ut quum crebra supra ceteros sint rupes, quæ tamen in subiectum pedibus clauis
cernitur pars, adeo altum ostendit riuū fundum, ut caligantibus oculis quæcumque in infi-
mo posita magnitudinis fux dimidio minima uideantur. Atque sunt præcipites ab inermi
pagano, qui rarefacti in acie lentius procedebant. Mœsti uero erant legionis milites,
confugio in nocte quæ iam appeteret desperantes: quod quam intellexisset Gata, exerci-
tum in concauo montis recessu paulisper continuit, primores in consilium admissurus
& Poloni ad desperantem, ut exstimabant, accessu militum, militi saxo superne ma-
dum spoliandumque conuenerant, suis etiam qui salus præoccupati præcellerat reuo-
catis. Tum Gata Cautalabouem & Rangoniam Guidonem, impigros iuuenes cum tre-
centorum turmis quas ducebant, arma exuere, & gladio breuiusculaque munitis hasta sal-
tam occupare, leuatos exinde armorum pondere cum inermi hoste per crypta fixosque
Dmontis supercilia congre di iubet: quod quum illi ocyus fecissent, hostibus partim con-
fossis, partim in fragram conuersis, securus fuit exercitus patefactus, & trecenti illius libe-
ratores, armis equisque hosti relictis, quod occiperant, per eam noctem itinera saluamque ex-
plorarunt. Tertia que illuxit aurora, Tiennam appulsi oppidum, cuius tyranni episcopo
foderati essent, etiam principio abire sunt permisi, oppidanis postmodum extrema carpe-
tibus, impedimentorum partem & trecentos equites amiserunt. Et paulum progressi in
planicie Archi oppido subiecta, ea ratione uel inuini confedere, quod tunc tunc ex
effusis per eam noctem imbribus Sarcham fluminem transiit eos prohibebat habue-
runt exploratum. Postera die quum Sarcham transimittere incepissent, sese ex improuiso
armati pedites obiecerunt, quos Ludouicus Verme à Piccinino & marchione Manua-
no per Benacum missus, uada fluminis corauerat insidere. Et cum Gata illos semotim,
difficile periculosumque inisset prælium, ostendit sese in edito aduersa ripæ supercilio Pi-
losius censurum Venetorum cum quadringentis quos Veronensis magistratus iussu sub
sidio adducebat. Quare Philippensium peditum hinc Vermis in Archi oppido torpen-
tis ducatu desitutus, inde Pilosi animo se in prælium descendenti aduenit detentus

retroceffit. Gata amiffa ea in profectione equisibus octingentis, ceteros Venonam per
duxit. Creditum est tunc Venetos uel hostibus paros, uel si succedissent conari, furos fu-
periores, tanta erat expectatio claffis quæ Petrus Lauretanius ad summum ramum eius, qui po-
terius se à Pado scindit, Ficarolū uocant, magna cum rerū gerendarū ostentatione perdit-
xerat. Sed dum ille, cui pro bellatorū octo milibus à Senatu promissum erat aderat,
tota milita, reliqua expectat copias, marchio Manruanus Padum apud Hostiliam septi-
dispositis ea ratione palis, ut quaterno ordini singula impolita essent, castris illa utrimque
muniebat, cathenas opponebat triplices, & utraq; fluminis ripam tot cōplebat bōba-
dis, ut cum tuto stauerentur loco, nulla posset appropinquare nauis, quam non fuerit
uicenis tricenis uel ictibus confoluit. Pariq; ratione Scirmione munierat oppidū, quod
medio Ficarolū inter & Hostiliam tractu, ad Padi dexteram obtinebat. Considerat se in
terrea Mompianū Piccininū, & filius p. quas fontes in Britia derelictū succū flumi-
nibusq; & riuus magnorū obiectū operū septis, omnes aquas auerterat. Eo in loco et ali
quot confederet dies, primum ad destinatam Britiæ obliuionem exiret castrū, quo p.
ditatu munito, uias in illis mōtibus cōplanauit circumlaturo exercitū uisū futurū, & ad
proximiora urbi descendens castris duo, unū ad crucis, ad Floriani facellum aliud ex-
tauit. Erumpebat interim singulis propē diebus oppidani dura cum hoste prelia cōm-
tententes, nec ullū fuit reliquū missiliū genus, quod nō periri eiusmodi rerū adhiberent. Sed
adani, ut facile potuerit cōnecte Piccininū, ingenti exercitū, perpetuūq; cū diligentia,
tum etiā uirtute opus fore, domando populo, armis instrumentis & fide in primis resiste-
re paratissimo. Incessu tū fortis uiri excellētissimūq; bellorū ducia animū libido, urbi po-
tentissimæ, cuius populus multis abundaret pecunia, aut uiribus expugnande, aut sane
se opis desperatione ad deditiōē uel necessariam cōpellendā. Et accitis omnibus nedū
stipendia facientibus, sed quotquot in Philippi impio idonei uiderentur, ad superiōē
urbis partē que montes orientē uerū solē attingit, castra est metatus. Maius tamen mi-
litarū robur, ad diuorū Apolloniū, saluatoris, Massi & Andreæ ades cepit stationes. Ad-
latēq; sunt ex Mediolano bombardæ quindecim, quarum minima lupulū trecentarū li-
brarū emitteret. Prius uero q̃ metandis ratione castris Piccininū intencior centum pra-
torio locum designasset, Tadeus Estensis à prefecto presidij Barbaro collegæ suū,
omniū copiarū aciem in urbē struxit, illius populo in centurias decuriasq; distributo, &
arma cornere iussit, quousq; delegerunt usū atq; exercitū meliores. Quibus erupione
facta in Apolloniam eadem in qua peditarū locauerat Italianus, horrono clamore de-
latis, nō sustinere impetū Philippenses, sed primis qui aut in uedibulo aut in prima fa-
celli parte erāt, partim occis, partim captis, receperunt sese Italianus, & ceteri presen-
tiores intra paulo editiorē chori sobelliorumq; suggestū. Veritus tū Estensis, nelli obli-
natus pugnando illes etiā conficere contenderet, maiorem in se, q̃ quæ sustineret sua
posset, cōciet hostiū multitudinē, sese in urbē recepit. Cuius rei indignitate commouit Pic-
cininus, Apolloniam militibus turmas euestigio addidit, & ea primum die bombardas
quatuor in Mombellanz turris oppugnationē figere cepit, duas orientē spondi, me-
ridionalem alias quassaturas: quod autem moenium urbis, quæ ab ipso Mombellanz ar-
cis angulo, in arcem pertinent stadia duo inferiora solo æquare stauerat, alias in duas
bombardas cōtra propugnaculū, quod dicit Andreæ ades ē regione spectare, totidē con-
tra turris longæ arcē, binasq; itē in turris Apolloniam adibus opposuit: cui posita bō-
bardis demolitq; ciues repagula obducentes multa materie cōpacta, Raurorū nomē in-
didere: & alias pariter binas quatiendo altiori muro, q̃ diuæ Iulie hortis adiacet, adbe-
ri curauit. Quibus die noctiq; ipsa quassantib; moria, adeo terribi sunt primis dieb; Bri-
xiani, ut de urbe dedenda, accipiendaq; cōditionib; multi in circulis agitare, plurimū
perint, cogitare. Cui difficultati in primis maxime magistratus cū occurrere uisus fuit,
hæ ratione inter se onera sunt partiti. Christoforus namq; Donatus prator uti possit
simus, domi se continens, ciues qui adirent, & accitos quosq; meliores horando se me-
ta pollicendo, in bonā melioris fortunæ & premiorum spem erigere conabatur. Barbarus
obeundo singula, egregio eius ingenio fretus, ad exhortandos milites ac multitudinē ita
apre & rana cum indutis simulatis literis & nūcijs, spem affectis & ppe desperationis
rebus eliciebat, ut oēs uellent per uulnera & mortes bene de repub. promereri. Et quia
hullis

- A** hostes non solum viribus, sed insidijs omnia intentabant, diui Alexandri suburbij, & Clui-
 ratulæ veteri incolentes, qui dicebant esse rerum nouandarum cupidiores, intra urbem à
 munitionibus exclusam, cum fidelioribus colloquit, fidosq; ad custodiendas extremitas ur-
 bis partes constituit, qui animis erecti urbis defensionem acriter intenderunt: bombardis nam-
 que ad extrinsecam turris Mòbellanæ fundamenta, & in turris lóge antennarum, ad Raus
 rotarum & sub arcia magna radicibus positus, multos in castris mortales machinere. Et tu-
 rris existimantes, ut moenia diu quassata, nisi intrinsecus aliquo sustentarentur obire, solo
 æquarent, ea ubicunque labare cernebant, adhibita populariter materia repararunt. Cui
 muneri nedum sola ruralibus assueta muneribus plebs, sed omnis ordo sexus ætasq; in-
 cubuit. Namq; Brayda Advocatorum gentis mulier virilis animi & primarie aliquot fe-
 minæ, Barbaro suadente cæteras mulieres in decurias cætursiq; distributas nocturnis o-
 peribus ea ratione adhibuerat, ut cum nec momento unquam ab opere quod facibus præ-
 latis cessaretur, sed prius quam cohortes labore aut somno seip; recederent, accig-
- B** militari classico alia succederent, quicquid die diruisset hostis, aliqua ex parte noctu sus-
 ciceretur. Ceteri cum hostis ex ignibus noctu operarios adesse perciperet, ac sagittis &
 tormentis deturbaret, Barbarus alio loco ignes fieri, & silentio ad opus insurre curauit.
 Laborauerat vero aliquandiu ciuitas pestilentia, & cum urbes defensoribus exhausti cupi-
 entia Piccininus, nullâ prohibuisset petentē, pariter magistratus eā annoxæ caritæ breuē
 laboratur, onere multitudinis leuasse cupientes, omnes quicumq; induxissent animū mi-
 gresse permiserant. Quā per occasionē quicq; animis fractiores, aut onusti familia graui-
 ore, et multi excellerant viri, ut vix duo milia māsēni Briziani ex mercenario adi. Elten-
 sis misit, cum multi morbo interissent, aut ad hostes transissent, tenuē presidij cernebatur.
 Ea re comperta fiduciam addente Piccininus ipsam paucitatē adeo sperauit, ut omnia illi
 quam aduersus debellatos præsumpserit intencare, primū tamē aquis à Mòbellanæ tur-
 ris fossa in proxima naualia deriuatis, superiore qua moenia à bombardis quatiebantur
 fossam, eodem delapsu reddidit exsiccatam, quæ sceno cœni humorē imbibente, & super
 iectis crateribus strata, in veteris uti soliditatē milites perferedas. Exinde ductorū aliqui,
 ab diuorū facillis, quæ ut diximus statim teneret, Piccininus ex Floriana, ex saluatoris
 Severinas Ludouicus, & Italianus Forouillanus ex Apolloniana singulos in eā fossam
 cuniculos perduxerunt: quibus ad strati crateris fossam fundū tactis, tectas planities cœno,
 ne ab igne corrumpi possent, superiecto vias in pomeriū cōstruxerunt. Cadebant interea
 in castris multi à culis faxiq; oppidanorū cōiecti, præsertim inermis illa multitudine, quā
 ex omni Lombardia in id opus coacta, milites uulneribus obijciebāt, & moenia interim
 frequentibus bombardarum ictibus tundeant, quibus tamē oppidani singulis in locis
 quantum cōminacebantur, tandem addebāt cōparatæ in aggerem materiei. Id eū an-
 ima duernisset Piccininus, castellum e regione turris Mombellanæ, quæ cōfracta decubue-
 rat, ea ratione erigi curauit, ut balistarij ex eo ciuitati supereminētes, nec cōportari aggre-
 ri materiei nec ciues sinerent consistere in ruinis. Sed Briziani tamulo pomeriū sub ipsa
 moenium sandamēti perforato bombardā eduxerunt, cuius lapides nedum balistarios
 de castello disturbabant, sed illud per singulos dies adeo confringebant, ut nunquam sa-
 tis potuerit instaurari. Exarsit tunc animo Italianus, & cauerna ceteris maiore quæ esset
 equitū perala, ab diui Andree ædibus in fossam acta, viam ad pomeriū crateris, tectā per-
 duxit. Conatum postea ut viam in urbē sibi faceret, pomeriū tumultum interficere, op-
 pidani cominus cōgressi foriter prohibuerūt. Desperans itaque cōsciluræ pomeriū cona-
 tu, Italianus transiit aggressus est fodere subterraneum, quo in cauerna potius q; cu-
 niculi latitudinem intra urbē passibus decem longitudine perducto, propugnaculū su-
 pereminens per cuius fundamenta penetrauerat, eo consilio ponit ligno sustentari, ut
 si per eam cuniculi uia ingredi urbē nequirit, cōsumpta igne pontis trabibus, ruine mu-
 ri propugnaculūq; in foueam subsiderent, faciliorq; deluper exercitui præfaretur as-
 census. Tunc qui in urbe manserant fideles, reliqui ad uitanda cum alijs aperta moenia
 concesserunt, stationūq; manus inter se paruit, nec unquā absuit quin si regeuillissimi
 prælio instauratisq; munitionibus interessent, & cum Italianus aliquando intencaret,
 milites per eam cuniculi cauernam latenter immittere, occurrentes e regione Briziani

in cuniculo obtuncarunt. Ingeminari tunc ceperit utrinque obstinatio, Brixianis timore, E
 illis spe audaciam confidentiamq; addente, ut supra uita uel faceret alternam uel in-
 surtam propulsarent, nec momento unquam per eos dies est cessatum à preliis: quae ideo
 Philippenses crebra conferebant, ut occurrentes pugnaresq; de ruinis oppidanorum, uel
 arcibus conficerent uel bombardis, ex quarum scibus hini quandoq; trini suspensio mor-
 tis genere in multas contractis laceriq; partes, ante procumbentium sub aggeribus con-
 citium consanguineorumq; ceteruas exciebantur: succedebant tamen illico in pugnam
 integri Brixiani, male habito genitorum filius, frater fratri, quodq; aliis raro audium cre-
 diderim, concursantes aut cibus deferendis aut uulneribus alligandis mulier ex, si curan-
 tibus corpora suis datum illis à magistratu locum patere hostis conspexissent, scutis ipse
 & telis armata, uirorum officia adimplebat. Fueruntq; plurimae quibus charos ante ipsa
 ora occisos, non prius fuerit tollendi, aut ad sepulturam efferendi cura, quam hostibus
 temarum quaternarum uel horarum pugnandi ardore defatigatis, potem ciues sine u-
 bis periculo referre uidissent. Adiuit autem hae mulierum fortitudinem Barbarus. Nā G
 ne atrocitas castrorum qui elypeis ad sepulturam per urbem deferiebantur terrorem impe-
 ctantibus incuteret, debilibus qui praelio minus utiles essent demandata est cura, ut in
 proximas aedes sacras cadauera perferrent, à nemine ostēderet, decreuit, ut medici & medi-
 cinae gratis publice exhiberentur, caelique pro libertate pariter publice sepelirentur: utq;
 nihil relinqueret intentatum, quo uulgi leuarentur angores, quod in ea publica cōsol-
 diatē perpetua sollicitudine, pauperes unde uitam sustinerent egre poterant reperire, ad
 solum militares, sed preciosos cibos pugnantibus ministravit. Sed ad oppugnationē,
 Hostibus pariter eruentissima erat pugna, multis gladio, contis, defecioq; uiso, in ipso
 Brixianorum tem cominus gerentium conspectu cadentibus, plurimis dum ad hostes
 periculum turmatim properarent in praelium descensuri, ab oppidanorum bombardis
 pīde laceratis uigessimam iam & secundum diem, eo in aliduo labore incommodiq; agi-
 tati erant Brixiani. Quamobrem Piccininus fore opinatus, ut adhibita uim maior, et
 urbs caperetur aut ciues deteriti facerent deditionem, constituit die crastina accuratiss- G
 sime oppugnare. Primum ne hostis apparatus, qui in castris fieret, uiso intelligeret, quo
 in loco ea intentanda esset uolentia, bombardarios omnes iussit ceptum ubiq; ad mor-
 nium operiuras diligentiam frequentissimis quam possent immixtis lapidibus gemina-
 re. Italianus uero ponti quem ut ostendimus sub propugnaculo fecerat ignem iussit.
 Mane postmodum diui Andreæ solennibus celebris, egressi tentoris ut erant à Picci-
 no iussu meliores quisq; ad Mōbellanę turris tumulum ruinasq; rapidum conuolati pri-
 usq; stritam cratibus hostiam praetergressi, tumulum pomcerij licet ascensu difficili eo
 scenderunt, quam occurrentes ex tempore ciues prohibere potuerint. Clamores ex-
 tēde exorti ciues immixtiq; Estensis milites, qui omnibus in locis intenti praelium expe-
 ctabant, in hostem ruunt. Conceperant utrinque bombardae, & tantis tympanorum tuba-
 rumq; clangoribus, ac uirorum uociferationibus non in praelio magis quam ab undiq;
 spectantibus adhortationibusq; perstrepebatur, ut nullus aurium ad excipienda imp- H
 tria esset pugnantis usus, oportueritq; manu duce aut significatione alia dirigi, quos duci
 retrahere aut impellere uoluerunt. Accessit etiam inermis multitudo mulierum scutisq;
 casos uulneratosq; suos ne in praelio semisui aut exanimis calearentur subleuantes,
 quae turba in castris quam in urbe maior, omnia planctu ciuitatisq; repleuit. Eo magis
 in praelio, quod ad meridiem est protractum, praeter innumeram uulneratorum mul-
 tudinem, quorum pars postea diem obiit, ducenti sunt ex Philippensibus delicti,
 cum in oppido xx ciues & fere totidem ex mercenario milite ceciderint. Id cum adu-
 tisset Piccininus paratas in praelium turmas, stantesq; in equis milites, quos oppidani
 integros sellis pugnantibus successuros suspicarentur, in nouam ad Apollinianum op-
 pugnationē misit, quare Mombellana ocyas intermissa, in illam totus incubuit exero-
 tus. Ea pari conatu principio intentata in uesperamq; perducta eo fuit acrior, quod non
 iidem, qui corpulentis militibus, quemadmodum prima ad extremum est continuata,
 sed cum primo immixti maxime enixi lassarentur, alij inuicem integri succedebant. Nec
 tamen efficae fuit pugnantium uicissitudo, quin parem Mombellanae Philippensium,
 sed

- A** sed oppidanorū minorē hanc oppugnatio habuerit stragē, cum uulnera utrobique fuerint plura, tā frustra et hinc oppugnationis spe Philippenses, tumuli & moenia, quā erant liquum, prius demoliti, q̄ alii intentarent oppugnationē, cōstituerunt. Castiganda uero Mōbellani tumuli summitate, tantū adhibuerant diligentia, ut ea in fondā maiori ex parte tracta, facili fuerit armato equitū ad moenia cōcensus: & ne fossore ac postea ieiū in praeliū milites, iactis superne lapidibus sūdisq̄ uulneraretur, quantū à fossa fundo per singulos dies ipsa processit tumuli cōplanatio, tantundē erantibz pluriq̄z integerant. Ad turrim autē longā, quę urbis porta erat, uineas tutesq̄ ac ratione egerunt, ut aggerē, funnentorum fascibus cōgesta alternatim terra, antemurali ob ductū, ex quo oppidani bombardia in Philippenses pro fossa secundū moenia pugnantes iaciebant, aut captum retinerent, aut eo demolito sese illa molestia liberarent. Et Iulianus postquā propugnaculū subiecto igne nō satis, ut sperauerat, ruere uidit, tumulū pomeriū proximū, et ipse cōplanauit, adactisq̄ ad moenia illa in parte integra uineis, ea primum abique in loco perforauit, deinde quod oppidanos cerneret alias intrus munitiones opponere, fossa ipse milites moenia scandere, & castellis, quę in urbē pminerent erectis, fossore ab opere iussit deturbare. Nā Britanni defensionē aggerē passus xx. distantē à Mōbello ad Rauarotti, sed in ea parte, quę Italiani conatibus erat opposita, densiorē eo duxerunt cōsilio, ut moenibus in hostiū potestate factis, sese eo munimento nihilominus tutarent. Difficili uero ea in longitudine operi, cui tota ioniteret ciuitatis salus, sese oppidani adeo anxii adeoq̄ amictē populariter mancipauere, ut quantūuis multos, mulieres, puerosq̄ utque ac uiros lacula telisq̄ desuper immittis Fotoliani milites, & ipse impemū ductor uulnerarent, nullo intermissum sit momento, quousq̄ trabes immixtasq̄ cinatā uasa rudibus plena, in ualli specie à ciuibz posita, moeniū munimenta nullatenus desiderari sunt passa. Id cū perfectū uidissent opus Philippenses, moenia longo successu labore, quantū deniq̄ opponere aggerē, lignisq̄ pontibus sustentauerunt. Et quā pomeriū tumulus, atq̄ etiā ipsa in eo sita muri fundamenta de soli natura uiam illis munitionibus à po.
- C** Britanno oppositis cōtigū, quę ciuitū agros & ipsa moenia intercedē, supereminerent, in spē uenerant, ut moenibus supposito igne impulsū intra urbē cadentibus, & uia & fossillis cōpletz apertū planumq̄ equitibus præberent ingressū ad ciuium stationes. Id etiā quin accideret, nullo humani ingenij opere aucti posse existimauerunt ciues, quorū plurimū impendentis ut rebant exitū pauore attoniti, post cōpressa aliquandiu dentibus murmura, in audaciū proruperūt adhortando ciues, ut extremā deprecari calamitatem sese hosti permitterent. Sed omnibus in loca aderat concionabundus Franciscus Barbarus, quo inter tot cades & uulnera intrepido suadēre, ut nihil esset antiquius aut clariū libertate, cōpressa sunt seditiones, ciuibzq̄ in pestilentiā animorū magnitudinē sua presentia ac singulari eloquentia adductis, atq̄ etiā eo & Estensi Tadeo illustribus, ad ingenium cōuersis, prouisum est, ut ille quemadmodū & ceteri hostiū conatus, inefficax redderet. Postq̄ eo in duodecim dierū opere satis omnia dispulserūt Philippenses, oppugnationē deniq̄ intentare statuentes, bombardarios nocte perpetua assidua immittente eo iusserunt cōsilio, ut cū maior fieret ex ictibus demolitio, tum etiam terrā intentiq̄ uigilaz ciues lassarent, & futuraz quā ignorarent oppugnationi debiles redderent. Accessitq̄ illorū cōsilio maius oppidanis in modum, quod multi dū refractas instaurant munitiones, isti ueniētibz in incertum per noctis obscuritatē lapidibus occubuerunt. Cōstituerant uero Philippenses eodē tempore quātor in locis, quę stadiorū duorum, ut ostendimus, longitudine comprehensa essent, oppugnare, ad Mombellanam, ad turrim longam, ad Apolloniam, ad propugnaculum Rauarotti. Sed rescuerant, & uario, qui fiebat in castris, apparatu prospecto, intellexerant Brixia magistratus, quantū conatibus hostes iterum inuadere cōstituerent, quā obrem idibus Decembribz, quā die uirgo colitur Lucia, magistratus post sacrificium laudis, uotis rite nuncupans conueniunt, ut Christophorus prætor urbem lustraret, unde minus periculum immineret, inermes ac imbelles hortando, ut in muris essent, ne urbs per insidias caperet. Barbarus uero summus rerum præfatus præfens periculis occurreret, Andreas Valerius patitiū ordinis in foro esset, ad tumulus, si qui exoriretur comprimendos, Tadeus Estensis cū equitatu ad forū boarium, Rauarotti pericula præfio adesset, & Rauarotti munitiones

Gerardus

Gerardus Dandalus, uir & ipse fortis, patris ordinis, defensor. Mombelli uero collo-
dia forti equiti Iacobo Hispano, & curia lōgē defensorio Mucino Lugli, ac Andree Leo-
ni commendatū fuerunt: quo in defensorē delecto, cū Petro Grimanno ciuitatē noſcō cō-
miffa eſſet cuſtodita, eo munere ſe abdicauit. Igit cū Italianus nocte intercepta caſui in-
tra ciuitatē, ut opinatus fuerat, atq; actis in aduerſam partē trahiſſe brachijs curauerat, nō
ſiſtentacula cōbureret, oppidani paratas etiam in id neceſſitatis, prout à Barbaro Eſſe-
ſiſq; edoſti erāt, lōgarias adigentes, murō ad hoſtiū opera ruere impulerūt, cuius caſa cō-
planata ſub Apolloniāno tumulo, actiſq; coniculi, tantos Italiani labor euantit. Et mane
uix dū extorto, Piccininus eductis tabernaculis tētorijſq; exercitū, accitasq; undiq; uni-
ta, ſupra quindecim armatorū milia acie ſtructa in ciuitatis cōſpectu à Mombellano ad
Apolloniā tādus cōſiſtere ſuſſit, quoad dextera prolata, ſuſſi in primā oppugnatio-
nē ordine deſcendiſſent, primarij pugnantibus ceteri tēpus ſuccedendū expectido, de-
ſides quieſcebant. Ingreſſi ſoſſiam, qui in Mombellana deſcenderant oppugnationē
ceſſe & ipſi inter ſe pariti in tumulū euoluerunt: quibus cum ab oppidanis impigre reſiſti-
teſ, ſuccedebant integri ſeſſi, uulneribusq; cōſectiſ. Id cū aliquandū eſſet tacitū, in-
tellexerunt Philippenſes, ea in utriſq; ſitudine ſpaciū reſpirandi hoſtibus, tanquā cōſectiſ
ſtrū dacti ſi. Quamobrem mutato cōſilio, educterunt denſi oſa in globumq; cōſectiſ
ter Briciari, ſummo conatu eruperunt in ruinas: cumq; Mara atrociffimus inſcuiſſet,
quos loci cepit anguſtia rem in ſe uice conto, ueruto, unctis, malis, gladij ſecuribus
geſſerunt, & ſeruente aquā liqueſcētq; igne picē mulieres propugnacula demittit
cum tñ ſaculi, ſudes & lapides magno utriq; niſu eminus mitterent. Vniſe tunc exom-
ni bellico apparatu eo in loco bombardie quieſcebant, utriſq; ueritiſ ne ſuos cōſideret
hoſti immixtos. Immiſerant oppidani in Philippenſes prius q; tumulū conglobatū con-
ſcenderent, ex turris lōgē promiſſio, aliquot bombardie lapides: nec interuſ per totum
oculis cauentesq; poterant ſistere. Illi aut poſtea in tumulo eō acerrant, & memē o-
culosq; in hoſtium ora, aur in tela undiq; uolitantia deſixit, ſue caſu, ſue arte ſi ſacrum,
unicus inter cōſectiſſimos deuolans ex ea bombardia lapis ſeptem corripuit ſeſſiſſimos
milites, quos, uſu horrible, in plurima ſingulos ſruſſa adeo laecerant attritiſq; ut eum
corpora fuerint crura, caput aut brachia, incertū fuerit perquirere. Quin grauiſſe
Brixia caſtratiſq; Philippenſiſ uros reſerre audiuit, uoluiſſe per aera armis, ut erant uul-
tiſ teſta illorū membra, & in epiſcopi hortis, qui cētā ſupra à Mombellano montibus
diſtant paſſus, binas illos caſſides, in quibus caro cum cerebro huiſſet, ſuiſſe reperta.
Id conſpecti milites nullo retineri potuerunt, Piccinini ſurgia adhortationibus minij
inmiſcentis imperio, quin ſeſe in caſtra reſerret: qui cum pugnae depoſito ardore mo-
tuoſ uulneribusq; affectos grauionibus deſerri uiſiſſent, periculum cui obiectiſ eſſent
animo metiſ, grauita in imperatorem ſurgia dixere, quod tot preſtantes uros ob inepi
libidinē ſuam, potiundi per uim eius oppidi, expoſuerit interitioni. Altera per id tem-
pus geſta ad turrim longam oppugnatio, pauciores habuit Philippenſiſ morietes, q; u-
neta caſtellisq; recipiendo ante murali, licet fruſtra ſint niſi, ſed ideo ante q; aduerſariſ
ret intermiſſa eſt, quod ceſſatum eſſe à Mombellana, ſuiſſa Piccinini, milites credentiſ,
quos tamē in tertiam, quae ad Raurortum cōmittebatur acerrima traxit Piccininus. Ea
em ad aurorā coepta, in ſerumq; diei perducta, tantis utriſq; uim, tanto ardore eſt e-
miſſa, ut poſtiſq; halia cōtiſq; pugnauerant, gladijſ frameiſq; longioſculi, & demē pug-
natiſ manu ſe preſtantes, re gererent. Cōſiderant eō ex ciuitate incenſum ab Italianis
ſuccuſorū, quibus urbem nudatam apparuerit fama attoniti omnis ordiſ omniſq; ma-
tis etiam inermes uiri & mulieres, quorū nonnullae armis teſte hoſti repugnabant, cum
ceterae ſaxiſ ſudibusq; uel in incertum proſcicendis poſſibilem operam exhiberent. Vñ
ſont etiam oppidani calce tritiffima, quā cū ſiſtiſibus erudiſ impoſitam in hoſtium ora
ſuperne immiſiſſent, aut oculis per galearū rimulas leſi, aut ipſo obtinebrati ſumo Phi-
lippenſes, pugna inhabilis reddebant. Nec tamē ſatis ea proſuſſent omnia, niſi Scru-
macta Forſuatiſ Centurio, quem Barbarus Bergamo acceſſerat in tempore adueni-
ſet. Nam cum is in medio prelii ardore, ad portas Brixiae inermis adueſſet, ſiſa corpora
curatis, collecta militum oppidanorumq; manu, ne paucitas eum faceret contem-
nendum, ſignis praecinare ſuiſſa incubuit in praelium, & hoſte propugnaculo mini, in

G

H

quo

- A** quo erat fueratq; per hostiū superior deturbato, adeo certamen restituit, ut non unus centurio cum paucis, sed magnum subsidium aduenisse intus fortisq; crederetur. Vbi vero manu telisq; tam pertinaciter à Forobiuensi, & paucis quos adduxerat est pugnatum, qui prius ægre resistebant Brixiani, non solum uni ui repulerunt, sed non mediocrem quoque terrorē hosti intulerunt. Pluribus igitur utring datis acceptisq; uulneribus, ac moleis passim caesis, Piccininus receptui canere iussit, & equitans in hybernacula dimisso edixit, ut armati mane ad easdem redirent oppugnationes, pediatum uero cōstituit, stationibus ad tumuli complanationes bombardarumq; custodiam obseruandis. Exinde diluculo prodeuntibus, ut iussi erant equitibus, signa ad eum qui obenerat locum, pro fossa supercilio ductores statuerunt, & cantes buccina tubicines turmatim singulos conuocabant. Piccininus uero ira quā spe plenior, nō ductores magis quā ipsos adhortabatur milites, opimam caperent, disiperent ciuitatem, Gæthorum matronas, uirginesq; pro seortis, aut cum paterna & uiri hereditate habituri essent, tempore ueretur & occasione, qua nullam in seculo maiorem habituri essent, quippe quibus non Brixia modo urbis dudum opulentissimæ, sed ingentes detur disipere Venerorum pecunias, quas illi maximo exercitu illic alendo, pridem impendissent. Se nihil, & ipsiū Mediolani ducem aliud uictoria ex illa expectare, quā eo exercitu in ciuitatis inimicissimæ excidio diuisis oppleto, ducere ad subigendas proprio consue reliquis hostium ciuitates. Tum prima ad turrim longam insur oppugnatio, uineæ narresq; quemadmodum pridie adiungunt. Vis maxima fit circumducto promuali aggre capiendo, nec minore ui resistunt oppidani, cadunt ex Philippēsis multis, plures uulnerantur. Sed tantum hora tertia quam pugnari ceptum erat, Brixianorum fortitudinem suo incommodo intellexerant hostes, ut re infecta ante meridiem moerentes pedem retulerint. Maioris autem nixus, maiorisq; animorum ardoris matrem, presentia docum, & in primis Italiani manu plus quā uerbo agentis ad Rauarotū faciebat. Nam quingenti supraq; selecti equites, q; pro cruxis quas triplici quadupliciue uersicolori peniculo ornare conseruissent galcas, tumēnibus homib; & penna sacculis intexissent, ichus lapidum molliis excepturis, in fossa & sub pluitis Rauarotum inter & iacentem murum ab Italiano succisum, in insidijs latibant: dumq; oppugnant Rauarotum pediatui intentus oppidani resisterent, illi quantumuis armorum quibus toti tegebantur ponderē grauiat, procurrentes per ruinas & ipsa perfracta moenia penetrant, nulloq; in ea, quæ mori inter & nouum erat aggerem areola occurrente, scutati se ciuius de aggre iacentibus opponebant, ceteri sequebantur, non hastis solum uerutis & malleolis ad uulnus, sed impositis conto unciis ferreis, harpagonibusq; attrahendis ex aggre Brixianis armati, quibus item immixti erant, perforatæ in cannæ speciem fusilis æneæ manualis bombardæ, schopitum uocant, gestatores, armatum hominem emissa impellente igni cum glan de plumbea transigentes: pugna euersigio conseritur atrocissima, illis in locis ubi ipsum aggeri uallum male coniunctum, uiam in urbem habere uidebatur faciliore, mores crebra, uulnera utring inferebantur crebriora, & quantum hosti praeualebat iaculis deiciendiq; saxis oppidani, tantundem maiori obiciebatur incommodo, quod oppugnant de tenui ac prope ruinis completa aggeris fossa, illum stantem in aggre suffodebat, qua in corporis parte, aut nulla aut ad semur est debilis armatura: trahabantur etiam nonnulli uinea per decliuem aggeris resupini, cum tamen plurimos confoderent glandes plumbeæ schopitorum: nec loco ut cederent ciues adduci potuissent, nisi nouo instrumēto Philippenses sulphureis bombardarum pulueribus plena, sed costis ciculisq; male cōpactis rimulosa & casu ipso quaquauersum hiantia uascula, in aggerem quicquid, igne euersigio admoissent, quod dissipatum inter ipsa oppidanorū cura puluerē, rapidissima corripiente flamma semistulati sunt multi, & cetera turba illico sese præcipitem ex aggre prorsipuit, liber tunc & defensore nudatos paruit Philippēsis agger: nec tamen in tanta uelliter oppugnantium multitudine quisquam cōscendit, summo exinde sulphuris, qui caliginis delitate, aggerem absconderat in aera sublati: morosæ & inermis debiliū puerorumq; turba, quæ ciuius dum pugnaerant arma subministrasset, denudatum propugnatores locum cōspicasi, clamores atollunt, ac maximos ululatus, matres filios, genitores filiz, fratres propinquos & maritos singula complanct

lantes prensare, stantesq; orare, vitam ne satis servare ducerent, qui post parum se ante ora in oculis suis ab hoste uisari, abduci, contumprati, supremo afflicti dederunt utiur: quibus exciti noctibus duri Brixiani locū redeunt, praeliūq; solito acutius instu-
 rati. accurrunt undiq; & ad Raurortū pugnare & statioes alibi servare soliti miles, facer-
 dotēs q; & religiosi sagō militari sumptu egrediū tūc operā praestiterunt: & cū parū rēq;
 decens, advenantibus aggerē servare, novis & itē ipsi instrumētis usi, congestas in sa-
 ces scissuras flām ante faciem immixtas superne demittentes, scissila etiā trita calce plena, in
 subiectos pedibus deiecerūt. Quae res quantū Philippensibus obstitit incredibile di-
 ctu, multis ipso uapore cōpresso anhelitu consternatis, plurimis atq; etiam omnibus ita
 fumo obducatis, ut tela scissūq; oēs, uel in incertū uel in suos mittere cogerent. Id cū pri-
 uidissent oppidani in perplexos anxiosq; cuneo facto p declivē contriit. Acer ibi Man-
 duriūsimū cōmittit praeliū, sed multis utrinq; cadētib; terga primi dedit Philippen-
 ses, quos oppidani ardētib; animis insecuti, de ruinis deq; ipso pomertii tumultu pce-
 ptes expulerūt. Postera die Piccininus, Brixia per uiam potius desperā, hōbardū ad pro-
 xima municipia cōportari iussit, exercitū solitus in hybernaculis cōtinuit. Tūc magistra-
 tus defensam totūq; ab hoste potētissimo urbē, in opūm maximā deū lesam refectū
 tra, supplicationes publice in multis dies iussit, atq; ipsi postea praesentes haberi so-
 lennter curauerunt: cui muneri inceptior armis rogatorū ordo, cū mulieribus interdu-
 ta, ceteris aut demolendis cōspēditis ac castellis, uineis, pluteis, cratibus ab hoste inso-
 fa & pomertio oppugnationi adhibitis, aut instauranda pro rēpore mōnitiū fructura, o-
 perā impenderūt: nec tū aberat quin audaces oppidani militibus Tadei Etsensū sumi-
 xti, cū portis & magistratu frustra phiberent, quibus murosū paterent fractura, libatū
 tū inter hybernacula hostē redderent inquietū. Quamobrē nudius tertius q; foras op-
 pugnatū, Piccininus tentorijs euulsi hybernaculisq; & cūquā diu, ac longe absumma
 in Pedemontē primo ducere simulans, cohortes duas sub colla recurui sima apud Peram
 Galli uocant, in insidijs reliquit. Quo die maiore populus Brixianus q; dura in omni ob-
 sidione illa calamitatē acceperat, nisi Barbaro reuocante, Tadeus Etsensis copias cō-
 xisset praesidio plebi, quae & usendi studio & lignandi necessitate, quin passū emittent
 portis, cōtineri nō potuit: omnibus namq; per calthorū loca effusis, praemissi ab Etsens
 exploratores, hostē in insidijs uisum, tanta celeritate nequiverūt uociferantes trunca-
 re, quin Philippensibus furibundū irruentibus plurimi ciuū cōplanatis fossarum moratū
 bus, sese in urbē recipere sint coacti. Id cū parū felicitē quemadmodū & alios coactū
 successisse uidisset Piccininus, milites fecit certiores futurā plus minus decennio apud
 Eufimianū morā, proinde oēs interea & uulnerati militis curam medela suscipere nō
 tentiore, & cetera in nouā profectiōē usui futura cōpararent, ipse perfectiōē mun-
 diāq; castellis, quae apud Monplanū & ad Crucis Eufimianumq; instaura docuimus, se-
 se totū dedit. Eo rēpore cum ab otiosis Philippensib; ductoribus Brixianisq; pater no-
 scendi ocellorū numeri susceptra esset cura, cōpertum fuit desideratos fuisse ex ciuib;
 octingentos, & ex mercenario eorū milite ducentos. In castris uero cū fossores bobol-
 eius occubuisse incerto eis numero, sed ut existimabant plus q; quingenti, occisūq;
 stitit supra duo milia mercenarios, in quibus fuerunt ducenti praestantes rei militari pe-
 ritia & originis nobilitate milites, quorū nomina erant clara. Castellis abunde munia
 Piccininus exercitū in Pedemontes hybernacū dimisit. Marchio Mantuanus in circui-
 tu Benaci statim cepit. At Veneti, Gara quāprimum Veronā applicuit, in summū belli
 ductorē, capitaneum appellant, declarato, copias pro tempore ut cuitate repararet, &
 opis ferendae Brixianis nō immemores, illi si forte quā aduenerat, cum importando cō-
 meatu reuerti posset, intentare iusserunt. Qui Penetrā Turbulasq; ducēs castella, quae
 Mantuanū omnia in Veronensibus & circū Benaci oram capientes, astate periclitā ab
 locorum existētiā spreuisse ostendimus, ea primū cōmunuit. Exinde ad monitū Pri-
 de Lutronio, ut obuius prodiret, frumenti uim maximā ibi coegerat, cū Piccininus Ma-
 tianusq; copijs ripam quod Tridentinorū oppidū Benaco adiacere ostendimus, nau-
 gio transportatis, praesidia imposuere Archo Tiennoq; castellis, quae episcopo Triden-
 tino diximus consentire. Eodem etiam duxit per montes altissimos Italianos equites

- A** sexcentis, pedites mille, & in ausus est Gasta noctu immittere cum cōcurionibus quatuor cōmeatum. Sed cum hi superato Tienni salu, in tuta euasisse crederent, Italianum in cauo riat fondo habuerunt obitum. Quamobrē cum in montis vicini cacumen, cum sarcinis sese receperunt: plurimis superati prælijs, parte celsi, cæterisq; omnibus uulneris post tridui in potestate hostium cū sarcinis peruenere. Gasta aut apud Turbulas hyberna ducere, & copias enticillime cogente, marchio Piccininazq; omnem prædij etiam illa uia Brixia atferendi spem Venetis præcidere cupientes, ad Brixia suburbia sunt delati, & Sabia uallem per idus Ianuarias, cum sex milium milibus concessere, nec prius inde sunt profecti, q̄ tribus castellis ad Nucē, ad Caglios, ad Tofecū erectis ea p̄g tidio firmauere: & ut omnia obstruata esset uia cōmeatibus Brixiam importandis, Cæsarem Martinengum artibus belli prædium, & ob familie dignitatem Guelfe principem factionis Montiani esse iubens: cui uallem Teompia subiecere. Italianus uero ex Trideninis montibus mouens, Lutonium petebat, quod cum esset nunciatum, sexcenti pedes subsidio Paridi Barbarus cōsestū dimitit, qui ad eū per uallem Triopiū ducibus Gerardo Dādulo, & Diotefalui centurione properantes, cum ad supereminētem castello quod ad Nucē Piccininus excitauerat, collem applicuissent, equitum Piccinini cohortem forte cōspicati sine ulla hostilis impetus suspitione liberius quiescere, eos aggressi multos occidere, plurimos abducere captiuos. Tā multi autem ex factione Guelfa Triopenses secuti erant Dāduli peditatū, ut qui ex urbe profecti erant sexcenti, ad Paridis cōspectū mille concesserint. Congerat pariter Italianus ex Mantuanis Theotonicisq; Trideninis, & Gibellina Brixianorū factione agrestes duo milia. Et eo cū titum milia peditanz ac sexcentis equitibus sese Piccinino marchionis Marzano iungen di studio properans, primū in Paridem ducere cepit. Sed cum Sarchæ flumē ponte, qui est in Romani oppidi agro, tractus copias montē conscenderet proximum, Paris per notos uallium recessus sese insinuans prædium quod ille ad pontem dimiserat, inuadit quo magna occisione cæso, ut nec Itali filius, neq; Petrus Capotia equestris ordinis Polonus, copiarum episcopi Tridēti duxor, uiui fuerint referunt, rueniem in se Italia nū fortiter sustinuit. tū pugna cōmissa est atrocissima, studioli partium sanguinem magis q̄ prædam hostium scientibus. Itaq; seclis, & inferiori pugnando Italianus cum tribus loco cetrasset horis in montem qui aduenarat est reuersus, extremā cuius acie non quam pugnando destituit Paris: & nūi nox prope in fugam cōuersum texisset exercitū, clade eo die Philippus maximam acceperat. Mane uero cum orta dies pugnandi audaciam Brixianis & Paridis fecisset, in illos delati multo prius interficere q̄ uoluerint terga dare. Tandē qui uiribus altoq; partibus à locorum inscitia se impares cerneret Philippenses, fugam antonisi fœdissimā cōmiserat. Et captus est, ac de fuga retractus Galeatius archiyrannulorum uisus, ueneruntq; in Venetorū potestate ex eo exercitus circiter mille, cum totidem utriusq; dici prælijs occidissent. Italianus aut per aspera montium iuga, Ripam oppidi reuerit inuenis, quem diuersis itineribus secuti sunt trecenti ex equitatu, & mille pedites, qui manibus hostiū prolabi potere. Id cū intellexissent Marchio & Piccininus, copias quæ in Brixianis ubiq; hyberna dacebāt accitis, in suprema uallia Sabienlium, idrum appellant, duxere: & locorum asperitatibus quæ sunt maxime fopereatis, castra ad Ludronium metati, id oppidum dierum quindecim oppugnatione ceperunt. Exinde obsederunt Romanū Paridis item castellum, quod natura loci munissimum, prædiorū firmatum ualidissimo cum uiribus capi non posse intelligerent, & hyems asperissima per Februarij quæ instabant. Caledas obsidione continuati prohiberet, ad Benaci orā cū copijs sunt reuersi. Interea Lauretanus cum expectata diu supplemen ta senatus nō mitteret, sermione aliquādo oppugnauit, quod oppidum cum Marchionis leuissimi milites defenserent cum ea copiarum paucitate nequiuisset capere, nec carue runt senatus principes infamia neglecti inuidia magis quā impotentia supplemen ti. Et tamen Brixia laborū anxij, quā nūi opem præsidiumq; afferent, uel fame ipsa compul sam, breui defecit exultauerunt, aliam in Benaco destinans classem, numero quidē nauium uel militū robore haud quāquā multisciendam, sed quæ posteris neque ac fuit nobis mira uisio sit futura, quādo quidem prima est, quam montibus trahi portarūq; altis sima sit audire. Est in sinu Benaci supremo, quā fluius influit Sarcha, ad sinistram per

Blondus.

Z z tenuis

- A** Veneros multi plurimi Florentinos cōmodū petiere. Inuitati sunt publice priuatiq; lingulis in dominijs & populis Sphortij amici, turba ingēs, nec minores Philippus ostētauit apparatus. Et tñ quamquam contraria illi uerbis animo sederet sententia, quippe cui cū Piccinino esset consiliutū, Britia recepta, Sphortiam totis persequi uiribus, cū axoris traductionē uarijs ducēs artibus, quandoq; alpera nimis hyemis tempora quandoq; minus integrā puella ualitudine praeindebat, id cum nimis diu fieret suspicatum, antea Sphortij, qualis impedere posset machinatio, penitare fecerat, cum forte reserui, Piccininū forti cuiusdam ex Bracianorum secta militi, pericula improbant, quæ capiendā uiribus Britia subirent, quoniam omnia Sphortij quæsiuū irē, quem Philippus data filia heredem impetiq; successorē instituisse uideretur: respondisse quin hanc ad finē aliquando perducite oppugnationem, quæ à Sphortianorum molestia nos tandem liberabit, namq; potiti Britia, Marchione Mantuano illius oppugnandis munitionibus dimisso, omnes copias prius in Picenū ducemus q̃ calamistratus ille sponsus quid apud nos fiat poterit intelligere: & cōficiendis quales meret nuptijs, sponsa ego, uos assecle & ephēbi saltatores eritis. Eo autē in negotio alliciētis & pelliū penitus abstinis Veneto rī rebz arisū fortuna. Si em̃ Philippus oblata occasione prudētē usū Sphortij quibus pridē pellexerat rediūisset artibus, data illi in coniugem filia, Italiam sibi potuit subigere. Sed cū Sphortia tāis saltiditas deterritisq; uersutia, Florentinos intellēxisset ad Veneros inclinare, Philippicq; ingenti, ut antea suspēctū ducere, qd̃ timide aliquando sibi suaserant, ut persciterent adhortari cepit. Interea Eugenius pōtēx Romanus quod pelliū quæ autumnō Ferrariam depopulari cōperat, per hyemem continuaret: sibi curiæ & cōsilio, quod per annum illic habuerat consulturus, per Ianuariū Florentiam cōmigravit. Quo etiā sua denre, Florentini Iacobum Donatum exaudientes, ad Nonas Februarias, prima cum Venetis & Sphortia in quinque milia redintegrarunt fūdēre. In quibus illud in primis interuenit, Sphortia utriusq; populi socius ac belli supremus administrator foret, cui equitum quatuor, peditū uero duorū milium, stipendia penderent: quicq; est ut copias uterq; populus quotquot haberet, quotq; ipse cēssisset mercede conscribendas, sibi bellū ex sententia gesturo subscerent. Alacritus est etiā eius societas belli quartus Nicolaus Marchio Estensis Ferrariæ uicarius: cū quo est a cōm, ut Guidantonius Manfredum Fauentis uicarium cum suis mille quingentis equitibus, pedibus trecenis, & Bosum Estensem filii cum equitibus mille, Venetorum Florentinorumq; stipendia & impensa retineret, sub Sphortia cum in hostem ducere statueret militaturos. Quæ cum ad Piccininum essent perlata, non ultra differendum est ratus, quin Veronam, Vincentiam, Paduamq; prius capere intenteret, q̃ possent socij necessarias quibus indigerēt multis copias cōparare. Et à Benaci ora protechtas, Ceredā Sanguinediāq; agri Veronensis uicos duxit. Quo in tempore Veneti, classem secundo Pado, quā aduenierat, reducentes, apud Clugit ea ratione continuoerunt, ut Mantuani de illius reditu suspicaturi, copias apud Sermonem Hostiliamq; distinerēt. Cum autem Piccininus Athelū uel uado uel adhibitis pontibus trāsmittēre aliquando incētasset, iussu à senant
- D** Andree Donatus equestris ordinis, ac Hieronymus Cōcarenus, copijs freti tumultuaria coactis, eū prohibuerunt. Tunc Marchio Mantuanus, galeonibus duodeciginta cū Pado ubi apud Hostiliam classi Lauredanæ fuerant oppositi, in stagna, pduxit paludesq; quas Athelis & Tartari annis inundationes, lignacū inter & Padi aggeres, Hostilia & Melarie subiectos efficiunt. Nā cū Tartarus annis per exiguis haud longe infra Hostiliā Padū inluat, modicū eius hostili ac strictum deinceps aluocum, quoad opus fuit, non sine ingenti opere distinxit, & defossam quæ amnem ipsūm distatq; intercedebat paludes uliginē, eo consilio effecit nauigabilem, ut per eos paludum meatus classe in Athelū perducta, copias ipse Piccininusq; in Veronensem Paduanumq; ue agros traducerēt. Athelis nāq; duobus in locis, uno ad uicū cui Castagnario est nomen, uiginti distante ab Lintaco fladia, altero ad Malopere locū, q̃ paulo est inferior castro Baldo, distictis pridē aggeribus tertiam penē sui partem in subiectas effundit paludes piscosissimas omnīo Italice primarias, ad quas continēt paruz sub Hostilia superiores. Sed Veneti ea Philippensū repellenda classe, Castagnari & Malopere Athelis uada obicibus primis, & tactis molibus obstruxerunt, deinde classem celocium lintatumq; multarum immi-

- A** Maripetrus quod cum in ea vicinitate peruidissent Manuani milites, bombardas con-
fessim balibus euulsas in continentem tetrauerunt. quo in tempore & superauit cum
hominibus hostium castra Panegyri emissorum Demolitus; & eius audaciam galeoni
quinq; ex classe Maripetra sunt secuti. Darius uero ignauia plenus nullis adduci pote-
rat satisfactionibus, ut timensem principio hostem, ipse non tremere: quæ res hosti intelle-
cta animos geminauit. & incumbentes operi etiam ex equitatu præstantiores Philippæ-
sum, quinq; bombardas iactis pridem imposuere sedilibus: ad quarum unius, de dâs ope-
ra eum in sinem in inane iacientis, crepitum Darius qui prece uictus & Gætarum minis
prope accesserat, subistit, insidias sibi ab hoste, prout optime diceret peruidisse, uel ea
ratione structas affirmans, quod cum partem classis permiserit illam transire, bom-
bardas in sua & commilitonum uiscera reseruasset. Tum datam tenentes occasionem
Philippæses perductos ad Panegyri ostium galeonos, in Athelium precipitauerunt: quorum
ductores non prius iaciendo ponti uacare uoluerunt, quam quinq; Venetorum galeo-
nos, quos superasse ostēdimus insecuti ceperunt, à gubernatoribus & milite derelictos.
- B** Quo tempore maior ab equitatu peditumq; Venetorum commissa est, quam à Dario
ignauia, quando quidem nullus è tanto exercitu tamdiu expectauit, ut hostem trauicif-
fer nec ne posuerit inspicere. Gattam multi, plures Donatum admisse ea in fuga corporu
dinis accensit: sed cum illum ab ea nota redimere uideatur antea cuncta prohibita, tum hu-
ius factum damnat iudicium de eo publice factum Venetijs ab tribunis potestatis po-
poli aduocatis, qui senatu tunc amoto, magistratum gerendorum uel publicorum mu-
nitionem huius illi in annum ademere.

BLONDI FORLIVIENSIS HISTORIARVM AV
inclinatione Romani imperij, Decadis tertie,
LIBER DECIMVS.

C ADVCTI ponte Athelium Philippenses, ad portum Liniaei oppi-
di partem pene dimidiam, quæ Atheli diuisa spectat in Veronen-
ses, castra mouerunt: & cō bombardas adhibuissent frequentissimas,
eo oppido breui oblatione sed uehementissima oppugnatione por-
tus, arcem munitionissimam adeo bombardarū lapidibus quasi uictis,
ut sibi diffusus qui inerat præseclus, eam subieclumq; lignorum por-
tem utramq; iungentem oppidi partem excedens, corruerit iocē-
dio. Tum Philippenses, reductis ad Anglarum quo aduenierant

copijs, Linia cum ideo maiori oblederunt apparatu, quod munitionibus illo oppido, plu-
rimam momenti eorum qui potenter rebus allaturo Venetos præsidia imposuisse le-
cissimam audiuissent. Siquidem principio motum immixti fuerant Clugenses Venera-
gens, & quorum multi maritimis assueti expeditionibus, probe aliquando operam præ-
stiterunt. & quo tempore ab Malopere uadis repulsi est hostis, accesserat electi in
senatu magna cum expectatione patris, Fredericus Contarenius & Andreas Mocenti-

- D** gius, ambo maximæ autoritatis: sed inclinata in ruinam Venetorum res nulla satis pre-
sentia aut fortitudine iurabatur. Nam Liniaenses nulla expectata oppugnatione de-
ficientes oppidum præsidiumq; & eos à senatu missos cum alijs qui forte inerat patri-
tjs quinque hosti prodidere. Paulopost apud castrum Baldum aliquandiu est harita-
tum: quo pertinaci oppugnatione capto, cætera de Vincentinis Veronenlibusq; Phi-
lippenses illico cepere, & ex his aliqua que nedum adijt hostis, sed quo essent in loco pe-
nitius ignorauit. Primis uero quæ in potestatem sunt facta, Leonico, Brendulis & Sual-
uiso, Mantuanus, Piccininusq; præsidia imposuere, quod Gatte apud Montagnanam &
intra Brinze claustra se continenti essent opposita. At apud Benacum eo in seipso me-
lior fuit Venetorum fortuna. Coegerat Philippus apud Forotalianum, qui post fuga-
tum Effensem Salodij se continerant, quicquid equitatus mercenarij & peditatus extra
maiora castra reliquerat Piccininus: & Brixianis Gabellinis urbi rebellibus, multitudine
maxima eò accitis, Madernam & inde Penetram Turbulasq; castra, quibus solis
Venetos quam primum esset res sua per Sphortiam restituta, præsidio committentij Bri-
xtam immittendis, inuiti posse constaret, recipi contendebat. Veneti uero, quod nunc

Blondus.

Z = 3 poterat

poterant, Petrum Aduocatū Brixianum, factionis suae montanos non minorem rebelli
 multitudinem sibi miserant: & erat classis sua in Benaco ut ostendimus expedita, à Pe-
 tro Zeno Caroli illius clarissimi filio gubernata. Cum itaq; Italianas Venetorum copias
 per montes Madernianos ut rebatur dispersas deletè meditatus, peditum longiore
 circuitu praeiussisset ipse cum equitatu secundum Benaci undas, ad Maderni montem eis
 delatus. Sed erant Veneti apud Madernum praebio intenti: & uno in tempore Brixiani
 Guelli montem, mercenarius uero peditatus cum equitatu inferiora aqua conuigis te-
 nuerit, & classem ita propinquam littori Zenus tenuit, ut in una acie eodem tempore
 simul pugnauerint omnes: pugna par utrinq; ab tertia solis exortu hora in uesperam est
 perducta, & pedem attente referens Forostianus suos in densissimum coactos globos,
 per arduum qui montem Benacumq; interiacet callem reduxisset saluos, nisi in multa
 quos habent Benaci littora sinibus, ita arduis relinquere tur a quibus inter & ex eis rapta
 traxerit: ut rati facinus eo in transitu de globo miles, immixta ex classe insequenti laeula
 expostus fuerit, uulnerabantur namq; multi, & hoste tunc de industria solito magis in-
 gente plurius capiebantur. Quia uicli difficultate Philippenses in socram ueni sent in-
 gam, Italianus equo deiectus & umbra noctis tectus, Salodium se recepit: & praeter oc-
 cidionem, quae ex paganis est facta, praestantes in equitatu milites ad quinque quingenta quo-
 rum Nicolaus Gueterius Antoninus Tristius & Gerardinus tertius montes fuisse, ut
 quadringenti ex omni multitudine capti, & noctu Madernum, inde Brixia sunt perdu-
 cti. Masuanus uero Piccininusq; cum omnibus copiis accitq; undiq; paganorum mul-
 titudine, Veronam obsidebantur urbem moribus, natura loci, ciuium fide, & Tolentia
 tum praesidio munissimam, sed in qua coeptum erat annonae carentia laborari. Moue-
 rat interim ex Piceno Sphortia: qui Ariminum delatus, cum cetera sequerentur copie,
 Guidantonius Manfredum monuit, ut se apud Faventiam expectans copias pararet. At
 ille qui ad Philippi partes prius occulte defecisset, multa de Romano pontifice est qui
 stus tanquam ingenti ab eo afficeretur iniuria, qui petitam multotiens Imolam cedere
 re denegasset: & ea ecclesiae Romanae ciuitate à Piccinino donatus, sese loci belli po-
 pulis à quibus Marchio Ferrariensis pecunias illi datas per cepisset, Sphortiaq; apertè
 declarauit hostem. Fuit ea res perniciem Venetis allaturus: Sphortia pedites prius in
 rebellionem Romandiolae ciuitates Bononiam Foroliuim & Imolam à Piccinino inuen-
 tasset auei tere: quod parua quauis mora à Sphortia illis facta, quam tamè Guidantonius
 arma in id machinamenti eo donationis Imolae & pecuniarum impendio comparata,
 fecisset longinquam, Piccinino per manus Veronam tradidisset. Sed Sphortia quum
 eum saepe alias tum maxime eo in negotio non minus prudentia q; armis pollere com-
 petuum est, tamdiu ad pontem Ronchi subsedit, quoad omnes ex suis in ea cogerentur ca-
 stris: & tamen interea Guidantonium Manfredum Franciscumq; Piccininum, qui cum
 equitibus mille quingentis Foruliuij praesidio tenebant: sese intra portas multa cum
 suspitione fecit continere. nam constabat si diutius Sphortia accessum disferre uolu-
 sen: & urbem & ipsos duces eum omnibus copijs in suam potestatem ciuium opera
 peruenturos. Quinto tamè quam applicuerat die mouens sextis castris per Bononiam
 in id paratis Clugiam misisset, per Ferrariam Marchione patentes exhibente portas. Quo-
 riam se consulturus tria passuum milia propinquum uetustissimae Adriae ab qua in pda-
 dibus submersa fuit mari nunc Veneto praescum nomen. Eo autem duce in Parmisio est
 tanto equitatu exponendo, Veneti maximam quae sibi adest maritima in negotijs per-
 ficiendi quicquid intentare animum inducant facultatem ostentauere. Transmittendi
 namque quatuor ex ijs partim Padi, partim Aethis & paludum ostijs, partim littori à
 maritimo uestu persicli uadis, quae praesci scriptores appellant septem maria, portus insti-
 tuti, & naues hac ratione fuerunt adhibita: primus pontis ad Glorium Padi parum quae
 apud Ferrariam ueteris amnis defluxu est scissa: duobus & triginta impolitus est planis-
 sis alui longioribus scaphis, quarum pedes quinq; inter se distantium singulae utrimq;
 anchoris fundabantur, & strata assensibus in utramque ripam pontis longitudo tenui sa-
 bolo aspersa fuit: munitabantq; solarij latera perticae in rarentem serpem ideo undiq; ad
 fixae, ne iumenta motu pontis uellent, quem amnis decursus aut pondera agitantis iace-
 ret.

- A**ret deterrita laberentur. Et ne insidians quispiam aut imparatos opprimere, aut eum discere pontem valeret duodecim erant in pado lintres, in praelium expeditæ. Ad fornices vero Padi partem, quam apud Pícarolum primam ostendimus scissam esse, secundò maiorem institutum pontem, quatuor supra quadraginta lintribus fundaverunt, simili ratione. sed maius eo ratando præsidium ea de causa cit adhibitum, quòd accolarum admiscuit insidians hostis vel secundò Pado, vel delabi paludibus potuisset. hinc cathenæ utranq; ripam amplexata, duodecim adhærere Galenoi militi armato pleni, & centum balistarum pontem assiduè tenevere. Eo Sphortia cum traiecitisset pòdè, medio quod ad Fossionem interiacet, herbido in solo legiones sub diuo pernoctare curavit, videtq; tunc, ut opinamur primo ea litoris tenuitas stagnis circumdata, armatas equitum legiones. Tertius ad Fossionem Athetis ostia viginti quatuor substitit scaphis, & decem armatis lintribus custoditus. Quo cum de tertia vigilia traiecitisset Sphortia, emensus secundum Adriaticundas iter quatuor transiit maximè pontem apud Brondulum, cuius ostiè ampliatud, quatuor supra nonaginta magnis Clugensium naviculis superiori ratione adhibita compensata fuit. Ex eo superato, ad arcem portus Clugie est perventum: ubi trecentas parauerant Veneti manúculas lintres, duo ea ratione altrib. strato & cellulis disparito, ut stabula equis militibusq; castra in diuturna parata tempora viderentur. primusq; omnium Sphortia confendit duodecim stipatus patricijs quos senatus miserat cum numeribus illum quousq; stagnis excederet deducturos. Eo in fossæ Clodiar, & stagnorum campo, qui ad Meduaciam amnis hostia, octo passuum milia intercedit, trecenta aliana eodem convolantia videre vela, locundum erat militi insueto. Venetos autem qui & publice missi, & populariter obtinam effusi navigia, ut est creditum mille aduenerant, maior coepit latitac: quippe quibus opulentum amplumq; terrestre imperium, tunc primis spes esse coeperat: cuiusmodi. Expolitis in Patavinis, ad Conchas locum vocant, copijs in quas sex milia ducenti & quatuor supra quadraginta equites, pedites mille & sexcenti fuerant. Sphortia nihil habuit duxit ut antiquius, quam copias cogere Venetia sub Claret & alijs ductoribus militantes, ut in hostem victoria etiam copijs simillimum paratior ire posset. Cum Brixianis vero interea prius penè quam obsidionis temporibus agebantur, pestilencia ingenti urbem agrumq; propinquum depascente, ut ea in ciuitate pacitate, septuaginta per dies singulos morerentur, & fames inerat valida. Cum tamen pro habendo comitatu præsidioq; quibus immittendis Veneti intendebant, Italianus Forosultanus à Piccinino relictus, duorum milium copias diuersis disposuisset in locis, unde obfessis terminis quatenus ut insulibus quotidie terrebantur, ut nullam nisi quassandorum bombardis incertum, & gerendæ cominus in pomeria rei, uacationem obsidionis haberent. Maximo autem eius populi còmodo accidit, per eos dies in quibus classis illa altissimis tracta montibus Benaco imposita fuerat, Petrum Aduocatum, quo curset & Brixia ut ostendimus, Venetorum imperio est addita, & magna ex parte cum Barbaro defensata, ex Venetis ubi fuerat orator in patriam reuertit, & Sabienfes Trópiensesq; apud quos magnæ esset auctoritatis (tam enim Cæsar profectu desperans abierat) ad rei publicæ imperium reducere. Nam earum opportunitate uallium, & fame ciuitas est leuata, & ingenti illa epistimæ collusione. Quibus in difficultatibus, qui primus sunt & asperitatis mortalibus, quæ Barbari prudètia & ingenij dexteritas fuerit opere precij est audire, ut intelligant hoc exemplo populi, quanta sit felicitas sapiens viros, & bonis præditos artibus, publicis præfectos esse muneribus, formaq; hinc & effigies quædam prudentis simul & moderati imperij cæteris proponatur. Primam q; clausis perpeno iustitio necessitatibus & ciuibus in solam belli curam pauidem inuictis, nulla inessent arario pecuniæ, nec à Venetis importari possent, ad alendum uestitèdumq; militem in urbe, & in uallibus tam necessitatè præstantem operam, ad emenda quoq; frumenta, quæ ab hostibus occulte pro ingenti pecunia offerebantur, ad aggeres erigendos, ad plebem sustentandam, ad custodiendam arcium non deferendam, à ciuibus aliquandiu accepit munum, quod Venetis est postea dissolutum: Brixianis huius Venetis quam in patria docentibus rutiliora, & cum deesset ea auri abradendi facultas, sale in capita distributo, potestatem fecit ciuibus illud quanti possent accolis uenundandæ ea q; pecunia eis defecisset, sepultos esse cò mortuis thesauros subtilissima indagine còperit habes, ciuibus extrema calamita-

tem continuo insulare timentibus, ita egit cum haeredibus ac legatariis, ut ex eo quod apud mortuos ob instantis periculi metum erat depositum naufragam & semimortuam rem publicam, in portum salutemq; reduxerit. quod autem equos fame ob pabuli carentiam petire milites egre ferret, ei persuasit, optandam esse equorum mortem, quae uitam ei faceret gloriosam: & tamen paucis ciuium leuissimis palliis subtractis, equos aliquandiu paruo cuiusdam incommodo sustentauit. Immisertant aliquando in urbem Philippienses, & ante & post oppugnationes, & dum in muris serius certaretur, literas quibus epistolae, quae aut arma deponerent, aut patriam dederent, cum salute propria, tum etiam publica libertate, animi plebis sollicitarentur. quae res cum multos teneret in ciuitate, animis cogitationibusq; suspensos, Barbarus semper pari caliditate periculis prouidit, epistolae sagitte alligatis, quae tanquam e castris noctu factae, quandoq; propugnaculis belissent, quandoq; inter opera cecidissent: quarum epistolarum ab insens inopinantibus reperitur, non solum desperatis in rebus spem eliciebat, sed quae cumq; iudicauit scienda scilicet ut fierent impetravit, cuiusbus dicto & quore animo parentibus, quasi ab amicis ex tra moenia moneretur. sed cum in earum uita diceretur urbem flammis, ciuitatem de peione uastandam, nec sexui aut aetati hostem parciturum, aut moenibus arcibusq; temperaturum, quo minus demolitis omnibus Brixia in agrum seminarium corrupto illa Barbaro re-manerit is rumor, ut Foroiuliani secretarius, a quo pecunia corrupto illa Barbaro renunciarum falsis est creditum, Piccinino in suspicionem maximam sit adductus. Pessimam autem omnino sedandae cum non esset hominis facultas, quod posuit Barbarus, post medicos & ciues, qui sponte in uallem Trompianam exierant, pueros & plebem armis uentilem, eo migrare curauit. Et in eo mortis terror: nam quod die 1. x. x. ut ostendimus, morbo cadebant, nec erat qui uel infirmos curaret, uel mortuos sepeliret: Barbarus ob priuilegium adhortabatur, neminem domo uel coenae, uel somnum capientem excludere. Caritatem quoq; annonae cum frumentis ab extra conuectis idem leuandi substra esset potestas, quod extra moenia, ubi omnia erant hostilia, ne importarentur hostia prauius ingenti accusatoribus proposito cauerat, frugalitate supplicuit. castaneis rapis undiq; ex montibus conquisitis, & cum re nequiter corpora plebis, animos spe aiebat, insulionibus calonibusq; qui aduentantibus iussis, facinas stramentis suffocinatas, in frumentis mihiue speciem ostentare. Ad leuandamq; suo exemplo aliorum miseriam, cum pastribus inter coenandum sortibus ad se ueniret miles aut ciuis, semper ordo eorum, aut filigenis uel fursureum panem, quo uteretur solo in mensa coepit. Tandem cum eius diligentia fortitudine, industria, cura, uigilantia, & animi magnitudine, tantum fructum rebus utiliter, pater patriae a Brixianis, ac liberator urbis, & defensor libertatis, pro suis amplissima meritis habebatur. Sed ad rem: Barbarus cum Petrum Aduocatum in patriam reuocatum suo aduentu non modo Tropienses Sabienlesq; sed Brixianos in meliorem spem exisse cerneret, occasione usus curauit, ut coacti undiq; Brixiani, castra quae Piccininum ad Crucis, & Mompianum erexisse ostendimus, maximo expugnata conatu, funibus demolirentur. Paulo autem post, quo tempore Veronam circumledere coeperat Philippienses, cum Iulianus ad Castanedulum statua cepisset, militum per ardentissimum artibus fidus longe a pessilentia habiturus, incescit Brixianos animis erectos libido Sabienis terra obsidendi, quod Benaco pariter a classe obsessum, haud quaquam recipere dubitarent. Accesseruntq; Gauardum Tadeus Eistenis cum recentis equisq; quae ex tota cohorte reliqui essent, & Petrus Aduocatus cum trecentis Sabienibus Trompiensibusq; ac Diotrefalut cum mercenariis pedibus ad sexcentos. Id exploratum habens Iulianus, Forlicianum concessit, in quem cum audaces Brixiani impetum fecissent, signa ille octius contulit. Conseruitq; sub Forlicianis moenibus praelio, cum pugna paribus grata animis, a solis ortu in meridiem esset tracta, Veneti recesserunt: quos obstinate insecutus est Foroiulianus, quousq; Eistenis, qui se Brixiam recipere anhelasset, in freduum periculisq; fugam in Pedemontibus est conuersus. Amisit tamen paucos, & Gauardum reuersus, cum copias obtulisset quas Barbarus Bergamo accesserat Piccininus, oppugnatione recepit, Brixiamq; reuersus, copias in statua dimisit. At Sphorbia traductis ut ostendimus, fossa Clodia Meduacq; anni copias, qui primum in Paduano conluit agro

- A** tam conuenit, statim apud Montagnanam ea ratione ducere, ne si hostes id cepissent oppidum, interruptus esset ad Ferrareses insularumq; Rodigienfes ex Patavinis accessus. Nulla namq; fuisset reliqua Venetijs uia accepta, si itinere ferreltri copias nuntios uel aut in Italia iurata dimittendi. Premebant interea Veronam obsidione Mantuanus marthio & Piccininus, ac mœnia bombardis machinisq; quassabant. Qui de Sphortia aduentu compertū habentes, intelligētesq; periculosum fore, eo proximis in locis habere obsidionem continuare, quicquid copiarum Philippo ubiq; esset, quod salus rebus educi posset, eo cōsueuerant. Eandē certiores effecti, Sphortiam accepisse copias omnis Gratie ductu Venetijs militantes, aliarq; expectare municipia præsidio tenere consueuerant, obsidionem soluant, machinas impedimenta q; mittant in Matuanos, & Suauim delat oppidum, solam ab eo in subiectas paludes & Athesim pertinentes, passus quinque milia in itinuerant, quam obicibus repagulisq; & frequentioribus propugnaculis munierunt. Id eam esset Sphortia renuntiatum, & omnes ferē quos accessissent Veneti apud eū conuenissent copiae Leonicum oblidere perrexit, quod oppidum, ut ostendimus, de Veronenisbus principio ceperat Piccininus. Magnae uero utriusq; inerant exercitibus copiae, summis partibus conatibus, & tanquam in ultimis tot bellorum discrimen comparant. Nam illis quos adduxerat Sphortia sex mille CCCCXXIIII equitibus, pedibus mille sexcentis, addiderant Veneti totidem equites, pedites mercenarios quatuor milia, sagittarios mille. Inferior numero erat Piccininus, quippe qui equites nodem mille, pedites quinque milia conductitios habuit. Neq; multi fecerim, quantacumq; sint addita collecti, in tironis auxilia, quae Philippus Venetijs pari pene numero ductoribus summisserunt. Obsedit itaq; primo oppugnauitq; Leonicum Sphortia, praesente Piccinino, qui seruandis fossis munitionibus, ita diu uiginti ab Leonico distans intentus, castra hostium prospectabat. Oppidani autem, quibus reliquissent Philippenses præsidio pedites ad trecentos, rebellionis conscientia animose resistentes, frustrati sunt plurimis, & quidem pernaciobus praesidi Sphortianos, quibus supra uires aliquando enis, cum multi eaderet uulnerareturq; plurimi, Petrus Brunorius pedestris Sphortianorum militum ductor plumbea missili glade humerū traiecit, & Troilus Sphortia in primis clarus, tragula suffolus occubuisse sunt crediti, quae doloris acerbitate commotio Sphortia, totis incubuit legionum uiribus, recipiendi uiribus oppido, quod directum solo aquare statuerat. Leonicensibus uero furenti exercitus apparatu de mœnibus inspecto deditionem ultro offerentibus, iram compeccit Sphortia, futurum ratus, ut illorum calamitatis si in illigeret exemplo, deterriti Vicentinorum, Veronenium, Britannorum & Bergonsium populi oppidorum, quae pari facilitate constaret rebellasse, oblatinarios repugnarent. Quamobrem Leonicensibus in fidem acceptis, progressus multa de Vicentinis, quae in hostis potestate erant, sola impunitatis largitione expugnata recepit. Ad Suauim autem cum adiuuisset exercitum, compertis Philippenses ea ratione copias omnis eo contraxisse, ut repulso, ab eius oppidi expugnatione, quacumq; Veronam petere inuolueret, sese paribus opponeret castris, paruo distanti aut fossa, aut mœdium intervallo, fossam etenim ad Athesim ductam, inde facile erat Philippensibus defendere, & montem qui Suauim
- D** Veronamq; passus quidecim milia perpetuus intercedit, castris præsidio firmatis frequentibus cōmunierant. Dixit itaq; post montem Sphortia, & apud diui Iohannis, ad Rognam uocant, subsedit prius uero quam hostis intelligere posset, retro cederet ne munitiones fossae complanatus, an progrediretur castra mōi, impolita oppugnaturus, fuisset qui Veronae præsidio inerant equites peditesq; Veronenibus populariter eductis eruperunt, & castrorum quibuscumq; incensis, duo ut expugnata, suo praesidio firmauerunt. Quare cum diuersi in montem ferri ambo cepissent exercitus, hinc Philippensis, ut sua conseruantes castra, hostem ab ascensu montis facilius repellerent inde Veneti, ut capta a suis castra tenentes facilius tutiusq; in hostē superne descenderent, ocreu pauu Sphortia, & retro cessit ad Athesim Piccininus. Sphortia autem Veronā ingressa, cum eam ciuitate pessilentia infectā esse intelligeret, traductio pōnibus Athesis exercitus, ad terribē lapidē uia Obsidē cōsedit. Tū Piccininus intra Athesim claudū ueritū, castris fossa impolitis incēdio corruptis, Athesim & ipse trāsmisit, qd cū Sphortia esset remittatū, ad Suauim rediit, quo multorū dierū oppugnatione recepto, capēdū alijs quē in Philippen-

Philippensis fide durabat, in Vincennes retrocessit. Interea vero, dum ea in Venetiis
 bux Vicentinisq; geritur, sine optatam habuit unio Græcorum, cuius supra inchoatū nar-
 rationē expleri oportere admonet & temporis ratio, & remissior per id temporis bello-
 rum fragor. Ioanne Palologo imperatore, cum ea Græcorū multitudine, quā secū adoe-
 ram ostendimus, apud pontificem Eugeniū Ferrariæ constituto, habitæ sancti singulūq;
 prope diebus publicæ disputationes, hinc Latinis Occidentalibusq; reri doctrinarum, ita-
 riq; pontifici peritioribus, qui apud pontificē accersiti conuenerant, opinioniones ritūq;
 Græcorum ordine expositos improbantibus, illa cōtra tueri, aut aliter sanioresq; in par-
 tem q; à nobis acciperentur interpretari adnisi. Et cum multos menses ea durallē con-
 tentio, nec certus appareret tūc rei finis, Ferrariæ peltis inualit quæ cū euasiles maxime
 popularetur, pontificem perpulit, ut cōcilio inde translato Florentiam demigraret. Vbi
 sexto postquā applicuerat mēse, post multas pertinacissimasq; partium disceptationes,
 ad eam deuentum est conclusionem, quæ serio enarrata, facillimum intellexit, quia
 illa fuerint, quæ tot præstantes utriusq; partis viros, perpetua mensium quindecim dispu-
 tatione distinguunt. Eam vero ex decreto quod summo partium consensu statutum, La-
 tinis pariter & Græcis scriptū literis per uniuersum orbem missum, uerbis referemus.
 Conuenientes namq; Latini & Græci in sacrosanctā leuemicam synodum Florentiā,
 magno studio inuicem adnisi sunt, ut inter alia articulus ille de diuina Spiritus Sancti p-
 cessione, summa cū diligentia & assidua inquisitione discuteretur. Prolati uero testimo-
 nio ex diuinis scripturis, plurimisq; auctoritatibus sanctorum doctorū orientalium, &
 occidentalium, aliquibus quidem ex patre & filio, quibusdam uero ex patre per filium p-
 cedere dicentibus Spiritum Sanctum: & ad eandem intelligentiam aspicientibus, omni-
 bus sub diuersa uocabulis, Græci quidem asseruerunt, qd quod diuini Spiritus Sancti
 ex patre procedere, non hac mente proferunt, ut excludant filium: sed quia eis uidebāt,
 uti abant, Latinos asserere Spiritum Sanctū ex Patre & filio, tanquam ex duobus princi-
 pijs, & duabus spirationibus procedere, ideo abstinerūt à dicendo, qd Spiritus Sanctus
 ex Patre procedebat & filio: Latini uero affirmauerunt non se hac mente dicere, Spiritū
 Sanctū ex Patre filioq; procedere, ut excludant patrem: quin sit fons ac principij totius
 deitatis, filij scilicet ac Spiritus Sancti: aut qd quod Spiritus sanctus pcedit ex filio, il-
 lius à patre nō habere: siue qd duo ponat esse principia, seu duas spirationes, sed ut unam
 tantum asserant principium, unicamq; spirationem Spiritus Sancti, prout ha heretice asse-
 ruerunt. Et cum ex his omnibus unus & idem elicatur ueritatis sensus, tanē infra scrip-
 tam sanctam, & deo amabilem eodem sensu, eademq; mēte unionem, unanimiter cōcor-
 darunt & consenserunt. In nomine igitur sanctę Trinitatis, Patris & filij & Spiritus San-
 cti, hoc sacro uniuersali approbante cōcilio diffinimus: ut hæc fidelis ueritas ab omnibus
 Christianis credat & suscipiat, sicq; oēs profiteant, qd Spiritus Sanctus ex Patre & filio
 æternaliter est, & essentiam suā suamq; esse subsistens habet ex patre, simul & filio, & ex
 utroq; æternaliter, tanquam ab uno principio, & unica spiratione procedit. Declaramus
 qd quod sancti doctores & patres dicunt, ex patre per filium procedere Spiritum San-
 ctum: ad hanc intelligentiam tendit, ut per hoc significetur filium quoq; esse secundum
 Græcos quidem causam, secundum Latinos uero principium subsistentiæ Spiritus San-
 cti, siue & patrē. Et quoniam omnia quæ patris sunt, pater ipse unigenito filio suo p-
 do dedit, præter esse patrē, hoc ipsum qd Spiritus Sanctus procedit ex filio, ipse filius ip-
 se æternaliter habet, à quo æternaliter etiam genitus est. Diffinimus insuper explicatio-
 nem uerborum illorū, filioq; ueritatis declarandę gratia, & imminente tunc necessitate,
 licite & rationaliter symbolo fuisse appositum. Item in azyro siue fermentato pane in
 tileo, corpus Christi ueraciter confici. Sacerdotemq; in altero ipsum domini corpus
 conficere debere, unumquemq; scilicet iuxta suę ecclesię siue occidentalis, siue orien-
 talis consuetudinem. Item si uere poenitentes in dei charitate decesserint, antequam dig-
 nis poenitentis fructibus de commissis satis fecerint & omittis, eorū animas poenitē-
 gatorū post mortem purgari, & ut à poenitē butusmodi releuentur, prodelle eis fidelium
 uisitorum suffragia, missarum scilicet sacrificia, orationes, & elemosinas, & alia pietatis
 officia, quæ à fidelibus pro alijs fidelibus fieri consueuerunt, secundum ecclesię militi-
 ta. Illorumq; animas, qui post baptismum susceptum, nullam omnino peccati maculam
 incurrunt.

- A** incurrerunt illas etiam quæ post contractam peccati maculam, vel in suis corporibus, vel eisdem exute corporibus, pro ut superius dictum est, sunt purgata: in eorū mox recipi, & intueri clarè ipsum deum trinum & unum, sicut est pro meritorum tamen diuersitate alium alio perfectius, illorum autem animas, qui in actuali mortali peccato, vel solo originali decedunt, mox in infernū descendere, pœnis tamen disparibus pœniri: hæc diffinitum sanctam apostolicā sedem, & Romanū pontificem, in uniuersum orbem tenere primatum, & ipsum pontificē Romanū successorem esse beati Petri principis apostolorum, & utrum uicariū Iesu Christi, totius ecclesiæ caput: & omnium Christianorū patrē & doctore existere: & ipsū in beato Petro pascendi, regendi, ac gubernandi uniuersalem ecclesiā à domino nostro Iesu Christo plenā potestate traditā esse: quādamodō & in gestis leuemicordi conciliorū, & in sacris canonibus continetur. Renouantes insuper ordinē traditum in canonibus, ceterorū uenerabilū patriarcharū, Vtpatriarcha Constantinopolitanus secundus sit post sanctissimū Romanū pontificem, Tertius uero Alexandrinus, Quartus autē Antiochenus: & quintus Hierosolymitanus, saluis uidelicet priuilegijs omnibus & iuribus eorū, ingenū hæc unio pontifici Eugenio apud omnes innotuit, p̄telloso Christianū gloriæ fuit, quod nullus adeo stupenti obtuso, ue ingenio facile inueniretur, quē & si religionis auctar nulla tangat iocunditate, facta in quibus censeatur paribus accessio non delectet. Hos uero qui rerū eius pontificis consēq, & Græcorū inopiā, pontificatusq; nostrorū temporū, citis agitati fluctuationibus opum tenuitate nouerūt, admiratio cepit maxima: potuisse eam impensarū uoragini satisfacere: nam præter delinctorū munerib; claros imperatori proceres, prælatosq; quos alioquin rei familiaris inopia domi continuisset: præter dictā supra triremū Constantinopolitano præsidio, & Gregorū in Italiā deferenda adhibuit, præter factā illis eū apud Venetias, in Ferrantiæ & Florentiæ pascēda, illis Venetiæ & Constantinopolim reducendis, impendiq; magnitudinē, munera etiā, extortaq; precibus à recitante æra, nequaquā parū impendij cumuli effecerūt. Nec in interea pari penē impensa caruit pontifex, infraurando alendosq; exercitu, cuius apud Vigiliā Apulix oppidū, ut docuimus reliq; parē maximā renouati Cardinalis Florentinus, qui gratia abulans, quæ apud indulgentissimū patrē indigne cunctos excelleret, ingentē auri summā ex urbibus oppidib; ecclesiæ, utiq; explari artibus, & extortas ab ipso etiā pontifice pecunias, in meliores usus seruatas: partim in id effudit, partim inchoato sibi rapinis crudelitatisq; deposito, accumulauit. Eas uero copias in istam legione auctas recuperandā Romandiolæ ciuitatibus, quæ à Piccinino tenebant, traduci à Cardinale iussit, operuitq; p̄tiffex, Cui ob eam rem socj bellorū populi Venetiæ & Florentinus, uiginti auroreū milia eo dissoluerant consilio, ut mille quingentis equisq; totidēq; peditebus, qui eis in prouincia erant legati, copia adiuncta, uel maximas de leuioni copias Piccininus adducere cogeretur, effectq; facilius traducturo p̄p̄dientem Sphortiam Philippū, & Mannatū uirū repulsi: uel si nulli aduenisset præsidio, recepta, quod facilius fuisse, Romandiola, hæc legio Philippū etiā in Parmensibus ageretur. Accepit eas pecunias Cardinalis, & priusquā Sphortia Padū transiret, sese in Romandiolam ducturū per singulos ostentans dies, ea à Florentinis in prouincia disponi, parariq; curauit, quæ aut memorarent, aut ipse uideretur ducere opportuna. Quamprimū autem Sphortiam transiisse Padum habuit compertum, ex Vrbuetanis mouens in Fulginates duxit, Conradumq; Trincium, quem uehementissimū Eugenio p̄tiffex, & ecclesiæ hostē sepe numero fuisse docuimus, tollere statuit. quæ quidem expeditio, si fusi habuisset tempus, non minus laudata quā iusta fuisset, omnibus qui fani essent iudicij affirmantibus, nullam excogitari posse pœnam, quæ non tyranni illius punitione esset inferior. Sed fraudatos eo impendio populos pecunia, tot in bellis exhaustos, dilatas urbium oppidorumq; Romanæ ecclesiæ receptionem, quam in manibus fore apparuit, omnes conatiq; maledictiq; asperitionibus damnauere. At ea in expeditione Cardinalis prima ad Meuanū fecit castra, eoq; oppido breui recepto, multa etiā intelligit cepit de Fulginatibus & Spoletanis à Cōrado pridē occupata. Inde ad moenia Fulginei delatus, cum eam urbē quadripartito cinctisset exercitu, Tensum munus, qui partim mortia abibat, partim illabitur ciuitatē, ab oppidanorum cōmoditatibus urbēq; conuentionibus derisuit. Et cum ciuēs ad deditionē exhortaret, acris quā extimasset resistere, ty-

- A** lectisq; pro uallo obicibus cōmuniuit. Et apud Brixia res tunc temporis peiore q; unq; antea in loco erant fame dietim adeo inualecente, ut cū plebs rapax legitimisq; in panis usum deessent, post abrafas euulsasq; cū radicibus herbas, immunda tordidaq; manum apponere non horreret, & pestis cōtinuabat maior q; cui numerus populi diu posse sustinere uidere. Nam prius octingentos pugnatōres uiros, qui ut ostendimus, in praxijs ceciderant: quinq; millia pestem illam ex ea ciuium mercenariorūq; paucitate tunc absumpsisse magistratus censu habito inuenerunt. Veroq; itaq; exercitu dum curanda ualitudini solummodo intendere nulla cōmittente praxia classis etiam utraq; quiescebat, Soliq; Forosulanius & Severinus Ludouicus, quos Piccininus exagitā dia Britanniā reliquerat aliquot in tēto bello praxabant munus. Quae res Sporthia fecit, ut effligitibus Brixia magistratibus, Causalibus Gueneriū Martianensem, & Ioanē Contem Romanū per Tiennū & Arcimōtes, unde Gattā aduenisse diximus, cō mille equitibus, pedibus trecentis immitteret. Qui per Sabienfes ad Pedemōntiā regiōē delati, equos
- B** in montū transiū sellos multisq; affectos incommodis, priusq; urbem ingrederentur salū constituerant restaurare. Eo aut in tempore Barbarus classem hostium ad Ripam ad Salodum ad Pischeriam penē exammatam teneti sciens illam, quod facile apparebat, ferro igniq; corrumpere ea ratione statuit intelligere constitutam. Madernum etiam, cuius oppidi opportunitas translationi esset maxime cōductura, eius classis praxio censui dēfensandū. Quare Tadeo Esiense & Andrea Valerio Andreā Leone patriciū illustiss, eos quantū pateret Zenus classis praxeflus, ea obire munera imperauit. Occupauit uero Mianus Marchio & Piccininus Barbari consiliū, qui futurum rati ut superiores in lacu Veneti, omnibus quae in electis sunt castellis potit cōmeatus Britanni adhibitis importarent, ex castris Vigasianis cū omni exercitu cū ducentis equitibus sunt pfecti, & per Pischeriā delati ad oppidum Felicianū, sese Lusio Severinus & Iustiano Forosulano cōiunxerunt, usq; cū copiis subsequi iussis, Venetas cohortes in Pedemōntibus habentes improuiso adorti, eas impedimentis spoliatis, aliquot equitibus amissa, raptim intra urbē fugere cōpulerūt. post die Philippenfes Felicianū reuersi, Venetam classem hoc cōsilio aggredi cōstituerunt. Nāq; impatiens nocte inimpēta copiis Severinas classem illico cōcēdit, Forosulaniū cum pediatu montes Maderno supereminētes occupauit, & Piccininus Gonzagaq; media quae Benaū & eos interiacet montes uia, equitatum duxerūt. Inualitq; quarta orti solis hora Venetam Philippicā classem, & Tadeo Esiense turmas in classem ex cōtinenti ocyus cōuocantē subitis hinc de montibus a Forosulaniū peditatū, inde ab equitatu secundum litus Benaū impetūs est factus. Quare Tadeus talibus circumuentus & tēporis & discretiōis inter se praxiorū angustia, classem cui inerat tutari cōtendit: tūc uero Venetos subita ui impetitos inuasit pauor, ut nullo alio q; apud Tadeum loco fuerit repugnantū, magis quā simul omnes incubuere procella, & terrestres copias & inimicam classem Philippenfes cepere. Nam cum Venetā classis triremes duae, brigantini quatuor, galeoni sex, & gansiq; inessent septem, duae tantummodo harum occupata dum pugnaretur fuga Turbulas cōcellere, capsiunt cū Tadeo & Zeno classem praxeflo Andreas Valerius & autem Andreas Leo patriq; quos Barbarus classis ut ostendimus dederat proiutores: & arcē Maderni postera die quā est pugnati Piccininus recepit. Quā uictoria sic elatus est Piccininus, ut non de classe aut illo exercitu sed uidere de Brixia aut uniuersa belli uictoria triumphare: & Sporthia eo mēiore animi agritudine est affectus, quod cū sarpenumero senatū imminens periculi admonuisset, sero tandem impetare ponerat ut classi decerneret supplementū. Ex tūc primum multa per nuncios & oratores questus inlatae corpit, ut accuratius faceret quae bello duceret opportuna. Ipsa uero quod fuit in se cohortes ex omni exercitu curauit parito aequaliter labore Turbulas Penetramq; diligētius praxidio seruare, ne si Piccininus ea cepisset loca, & illam triremem quam nondum aquis expositam esse ostendimus corrupisset: sublata esset spes omnis Venetorum classem ultra inlaurandi: aut per Tridenti nos montes, quae sola relicta erat uia opem Brixia afferendi. Superuixit uero in Venetis senatū sollicitationum quas Sporthia fecissent, ingentium pudor acceptae cladis dolorem: & cum nouis cōstituisset decretis omnia ex illius sententia faciendum esse, sit-

Blondus.

Aaa pendionant

pendiorum æra in primis etiam in aliquot futuri temporis menses illi dedit, exinde ex-
 erctis tironibus aucto commearum repleto etiam Britanniam importando, alia aggeribus
 est magna duo, quibus perfectis traditum sit Sphoetium nulla civitatum quæ post terga
 relinquere vellent eura auxilium posse Britanniam se conferre. Nani cum appareret si desinen-
 te Britanniam tradidisset, futurum ut Piccininus includendo illum commearum, qui ingens
 tem in copiam pro exercitu Britannicis à Venetijs per Paduanos Vincentinosq; Veron-
 am necessario foret perducendus, ita era interrumperet: fossam insani operis decreue-
 runt, quæ Athetia tertio supra Linia cum militario, in propinquam ad quantum lapidem
 altam vetustiore fossam, & inde in Viculi paludes, derturaretur. Paduanosq; Vincen-
 tinos & Veronenses redderet saluos ab incurSIONIBUS, quas hostes per Baldum Benia-
 cumq; ducerent faciendas, & commearum navibus Veronam importandorum com-
 moditas habere: Classem quoq; in Benaco quanta maxima potuerunt cura impensisq;
 instaurari est decretum, utremes scilicet octo, totidem galeonos, subducoresq; qua-
 tuor naues, beringarios vocant, in oneratarum speciem planis aliis quæ remigio du-
 cerentur. Eam vero fabricandarum classis navium curam, ascriptis perpetue ei inedi-
 rendum operæ Arsenati opificibus ea ratione demandarunt, ut unaquæq; earum paratæ,
 sed nondum clausis ferulisq; compacta, ab Mercuria Veronam, & inde Turbulas, feret
 tis carris ex Tarvisinorum Patavinorumq; agro adhibitis, portaretur. Inchoantur sexa
 postquam id emanavit senatusconsultum die, acciti fofores ad quatuor milia fossæ
 opus, & carnis accepta ex stagnorum marginibus navium materia ferri coepta. Cuius
 sunt classis præfectus Stephanus Contarenius, & singularum navium gubernatorq; ex
 patricijs lectissimi quinq; quod autem navis malos grossiorisq; materiei multa ex Ve-
 netijs Benacum usq; perferri in primis uideretur incommodum, accessit ad exercitum
 Contarenius sylvæ Tridentinorū montium inspeclurus: acciditq; opportunum ut nonis
 lum arbores malis, sed totis fabricandis navibus, adhibiti peritiores fabri lignarij illa in
 nemoribus reperirent. Quare primis ex Arsenatu eo transmissis, convocatis eum ex
 propinquis civitatibus quibuscumq; idoneis, sexcentos constat fabros lignarios præter
 ministram multitudinem ei operi incubuisse. Pari autem diligentia Piccininus Sphor-
 tiam consilijs obfistere contendebat. Qui cum protubendæ classis instaurati in pennis
 mum intendisset, de prima vigilia ex Ripa oppido profectus, via secundum Benetia-
 tus aperit, quia hostes illum minime aduenturum suspicarentur, tritemem apud Tur-
 bulas resarcitam in navigationemq; expeditam, igni & ferro corrumpere intendant. Sed
 Troilus cui pridie ea obtigerat statio, cum forte in equo expeditus, impetum ex pennis
 fo fieri aduertisset, Piccinini ausum pari represit audacia, conferroq; acri pro tempore
 & militū paucitate prælio: Piccininus pugnans equo desecit, à suisq; tractus est post-
 usquam equo aut humeris in tutam perductus: & si Nauarinus cui in montibus Madonia
 Ripamq; oppidum supereminentibus statio fuerat demandata, quo tempore à Troilo
 accitus fuit descendere potuisset, Piccininus cum trecentis quos eo amissa prælio hostis
 manus evadere nequisset. Quod cum esset Sphortia renunciarum, Ciarram eo accede-
 re placuit curaturum ne quod Piccininus parva manu infeliceiter atteneret, conarup-
 fta paratiore perficeret: perduxit itaq; Ciarra à Benaco in supereminetia Ripæ oppidi
 montes macerie passus circiter ducentos longæ, saxo tumultuarie à milibus copiosis
 pari latitudinis altitudinisq; pedum duodenarii mētura, in muni speciem coacerantem
 & castello in montis vertice excitato, propugnacula ab eo in macerie instigui frequen-
 tissima, quibus ex munitionibus & paratæ tritemes, & fabricatur naues claussæ, salu-
 ab hostium impetu paruo cum præsidio redderentur. Dumq; ea fabricatur claussæ, & his
 fa ad Athetiam ducenda mutato consilio omittuntur, Sphortia humitendis per eos mō-
 tes qui Archum & Thiennium oppida supereminet, in Leudranā uallē, & inde Bri-
 tanniam commearibus anhēlabat. Difficili uero per seipsum itinere & loci natura impedi-
 tissimo, maior interiecta erat difficultas dictorum Archi & Thiennij castrorum, secun-
 dum quæ tyrannis & Tridentino episcopo Venetijs inimicissimo subiecta, eundem
 rat. coegit tamen apud Turbulas Peneiramq; frumenti utm maximam, consilios tyran-
 nos prece precio uel declinare aut difficultatem itineris superare. Id ea intellexisse Mar-
 chio & Piccininus, Ripam Tridentinorū oppidum, Turbulis propinquis se consuevit,
 &

- A** & copijs raptim accitis saltus occupare, viribusq; hostem repellere contenderunt. Clau-
dunt namq; uallem Leudranam perpesuo ambitu montes altissimos, lacusq; illam ab sum-
ma in totam penè longitudinem interfecans, ad ipsam quæ ad Brixianos spectat summam
tatem solidum relinquit solum, infima uero eius pars unde exoneratur in riuulum deli-
sit: qui duodecimo stadio in Benacum decident, eam exels de ripibus procul osten-
dit spumam, quod itaq; contiguum incolentes Tridentinis montibus diuisam uallia
parit Philippo, ceteros Venetijs studiosos esse non ignoraret, Sphortia curauerat, Gue-
rerium Martianum, Ioannem Contem Romanum, & Diotisalium & Grassium Venetum
eo ducere, & agrestibus Brixianis duce Georgio Lutroniensi, cuius genitor Paris perid
temporis diem obierat, ex propinquo accitis, Leudrenianos qui ad Brixianos pertineret
fouere: simulq; alterius partis accolæ hostibus cupientes in fide suo præsidio continere.
Non tamen desistit Piccininus, quin eius uallia opportunitate occupata Sphortie co-
natus etiam si Archi & Tienni saltu cepisset, terminos reddere intenteret. saltu namq; eo,
B qui Tienosium oppidum Leudrenianosq; interiacet difficillimum superato, equites cen-
tum, pedites adducens quadringentos, Lodouicum Severinatem cum totidem pedi-
tibus, equibus nix ducentis, se subsequi iussit. Quibus ad susciudiosos, clam ductoribus
Venetorum per noctem intempestam delatis, quod erat noctis reliquum quieti est da-
tum. Quam primum uero exorta luce in hostem duci est coepit, & transgressi ad lacus
caput cupientes Philippo Leudreniani uicinarum domos ut esset eius gentis mos dispe-
re occiperunt, illico Martiani Romaniq; in aciem descendunt, confertoq; prælio, eū
dies defectisset pugnares ad eam uentum est certaminis obstinationem, ut quia nullum
defectura breui luna præberet tunc lumen, ad incendiorum quæ stodoli partium in ali-
enas committebant domos splendorem, per multam noctem fuerit pugnatum. Inferior
tamen Piccininus cum prælio sensim excedere coepisset hoste furibundo intruente, fra-
ctus fugatusq; omnem penè equitatum, ex pediatu uero leuissimum quemque amiserat
dumq; fugiens excessum quod Benaco supereminet fixam supercilium, cui Ponali est
C nomen peruenisset equum dimisit, & a Teothonico familiare quem in similes necessi-
tates lateri semper adhibentem habere consuevit ad Benacum usq; fuit humeris & por-
tatus, prima exinde cimba quam in lacu perpesuo accita, Ripam oppidū admirauit
Seuerinas autem cum equibus xx altissimis superatis montibus, Madrensem perijt,
& Martianus Barham iussu Contesq; selectos ex omni captiuorum turba milites octu-
ginta, in Brixianorum carceres perduxerunt. Sollicitauit ea pugna ductorum animos,
& hinc Marchio Piccininusq; uenit hostem uictoria elatum audientis ut transmitteret
tentanorum, maiores apud Archium ac Tiennium habere copias curauerit inde Sphor-
tia uel per medios transiens hostes ad contiguum Tiennio collem dedit. Quod enim
edito in colle situm est Tiennium, gemini ac undiq; dextera leuati contigui incubant
erectissimi montes. Quare cum Carolus Gonzaga filius equitatu apud oppidum habe-
ret, monti uero qui ad dexteram est castellum esset impositum, & alterum montem cū
gione situm sub quo Sphortia confederat, adeo sterilem ut nec herbas gignat neq; arbu-
sta, Piccininus ipse dispositi in uertice pediatu præsidio teneret, præsalum fore appa-
D ruit Sphortia transiit in Leudranos. Itaq; cum Sphortia quid faceret dubius in uarias
penderet sententias, cohortem unam Philippensem conspicit ab Ripa oppido Tienni-
um recta petere. Quare copias omnes hostium maioribus ex castris quæ apud Vigali-
um relictæ erant, eo accersitas esse suspicatus, non statuit ultra differendum, quin hostes
loco disturbare, & iam ferro facere aggredireturbine suis arma capere iussit, Troilum
Fisacumq; cum armis quas ductarent cohortem illam castris hostium iungendam sub-
sequi, prælioq; audacter conferto omnem Philippensem equitatum in se conuertere,
Nicolaum uero Pisanum cohortem subsidio ducere imperauit, quod cum illi impigre
exequi perexistente, ipse assiduè sibi pedibus prætorianis, numero quadringenis ad
se uocatis, pauca in hanc sententiam uerba fecit. Rem sepeuamero auditam non igno-
ratis commotiones, ex equitatu multos, ex infanti eorum qui rem curant meam turba
plurimos, consilium damnare meum, qui uestrum singulos eo eduxerim in eo emens
preco, quod quibus sensus equibus dare consueuim. Exultamus autem aduentusq;
que nunc adest horam, in qua meam de uobis opinionem, meum laudari consilium, &
Blondus.

uos simul ea liberari inuida curaretis. Cello ut uidetis in loco sed aperto atque omni ex
 rente insidiarum suspitione, Nicolaus Piccininus stationes cepit, ex ratione, ut cum tri-
 um qui hoc in mille passuum spacio soli sunt relicti, tramitum, unum per montis qui est,
 e regione cacumen castello obtineat munitissimo, alterum per Tiennij portas equita-
 tu & pedestribus tueretur copiis, hoc tercio etiam pracluso de asserenda. Brexiana Ber-
 gumenfibus, q̄ ope spem alijciamus. Id si ex consilio illi succederet, frustra Sphortianos mi-
 lites, tanto cum aris impendio implorauerint auxilio Veneti, frustra erit nobis pedibz
 de gloria belli, de salute rerum contentio cum Piccinino, cui referentes hinc re infecta
 pedem belli huius uictoriam condonamus. Date expectatum uirtutis uestrae specimen,
 & quod uniuersis nequitae Italiae equitatus, praclarum uos pedites patriae facimus. Re
 fraud quaquam impossibilem postulo, Scandite collem, & Braccianos faciem trans-
 cientes uestram denique praecipites, nullus uobis occurret, cum de reditu ad suos cogita-
 uerit hostis, tela praeter missile saxum, quod armis recti facile contemnetis, immo ten-
 tur nulla: stantes uero hostes & ipsi corporibus callem arduum sepientes oculis fa-
 gittis, hasta coninus, suffodietis. Si hac mihi probe nauabitis operam, uos meo digni
 contubernio honore afficiam, & opibus diabo maxime in ista ignauae purgationi post-
 hac difficultatum obtenditis fabulas, alieno satisfaciatur de uobis iudicio qui meum
 uiderim fuisse & fallax fuisse, ad unum omnes cum ignominia missos faciam, lixerpi-
 rant exstantes impetum Sphortiani, & cum luctico erectoq̄ in montis ascensu, pe-
 dem satis sfigere nequirent, telo sustentabantur aut gladio. Affuit uero laboris comes ad-
 hortatorq̄ Sphortia internus, hasta breuiuscula sustentatus. Sed cum primas ascendentes
 erecti montis radices, unde in subiectam Tiennij ualliculam erat prospectus, Troilum
 Fiascumq̄ pari cum hoste fortuna praelium conseruisse suspicatus, eos peditu in mon-
 tem anhelanti ostendit, hortaturq̄ ut eius uictoriae palmam equitatus praeripiant: e col-
 lis uertice ocyus capto, & ipsi in planiciem descendentes a tergo inuadant hostem, qui
 ab equitatu in fronte pugnantem pressum, breui delere confidat, tuncq̄ cursu agili & spi-
 do per deuota ad crepidinem delatus unde exaudiri internoficij uoce & gestu possit,
 Troilum Fiascumq̄ & Nicolaum Pisaniū iubet conserto ex utraq̄ cohorte globo ho-
 stis aciem percutpere, reliquis exinde copiis subsidio immisis in moem ad pedite re-
 dire parabat, cum Praetorianos uerticem cepisse & ruenti in fugam hosti praecipitis in-
 stare uidet: tum eos clamoribus ut persequerentur hortatus in crepidinem epi maruit,
 similes edens ad Fiascum Troilumq̄ clamores. Paria apud suos munera in equo obitus
 Piccininus, qui cum pedites illud in cacumen pridie perductos adisset, curaretq̄ facilia
 undiq̄ tramitibus locum reddere munitiorem, de aduentu accessit cohortis centurio
 etus, forte tunc descendit ad illam, quando manum Troilus conferre incipiebat. Caro
 lo itaque Marchionis Maneuani filio, Martinengioq̄ Cesare iussis copias omnia laeue
 explicare, coeptum a Sphortianis impetum, quem fieri acerrimū peruidebat, saltem ad
 Tiennij oppidi fossam credidit fractum iri. Huncq̄ omnia obiturus manera, ad peditu-
 tum in montis uertice relictum pro tempore hortandam contendebat, cum eos de in-
 tendo uertice prospiciens laborare, urgentes alia in parte Troilum Fiascumq̄ inuol-
 xit suos apud Tiennium superare: Conuersas tamen in primumq̄ pugnantis acrimine
 Caesaris cuneum delatus, tandem uictores repressit Sphortianos, quoad peditem de
 montis uertice pulso Caesarianum etiam cuneum Troilus dissipauit: Tum fractu Philip-
 penfes, undique palantes dissingunt, & Cesare cum melioribus in fronte pugnantibus
 capto, Carolus Gonzaga Tiennij porta exclusus, quo fugeret dubius, qui hostem om-
 nia cerneret obtinere, in fossa supercilio persistebat. Cumq̄ in abiectionis cuiusquam ma-
 nus uenire uideretur, Angeli Simoneti scribae epistolarum Sphortiae famulo, quem pri-
 mum ex Sphortianis milibus ab agi militaris insigni recognouit, sese dedidit abra-
 cendum. Creditum est Piccininum eo in praelio interceptum fuisse. Cum uero captus
 quorum ex equitata uix ducentis, & quingenti ex peditatu fuerunt diligenter inq̄-
 rit non esset inuentus: praemtum Sphortia proposuit aureos quinq̄ milia, si qui ex fugare
 tractum perduceret ad se uinum. Is uero qui sese in Tiennia de fuga receperat illico de-
 linquit uerius quod futurum erat, ne si Sphortia illum inesse intellexisset, tanta oppidum
 cura circumsideret, ut nulla euadendi relinqueret facultatem: sub ipsamq̄ noctem inope-
 ratam

- A** peltam à Theotonico suo sese pannis oblitum, pro lacero & confectio ualneribus militum humeris efferni curauit; deinde umbra noctis omnia reddente tuiora, longo circuitu Ripam contendit, quo in oppido Mantuanus partem maximam retinuerat copiarum. Circumspexit autem politissimum Tiennium Sphortia, & commissa sunt leuia crebraq; per continuos qui insecuti sunt dies alterutris occipiensibus praelia: in quibus Sphortianus ad centum milites amiserunt inter quos Malacticus Celenus uicarius adolescens, dum pugnantibus apud portam sua subsidio affuturus urgeret audax, ab equo effreni in hostium turmas tractus est, & nulla hostium opera interceptus. Acceperunt tamē comestus partem interea Betxiani, ad Leudranæ uallis saltem à Sphortianis curatoribus comportatam, & fabricandæ classis opus nullo intermissum momento seruebat: quam maximam utilitatē rerum magnis quæ in ea montium hyemisque asperitate subibat exercitus, cum in comoda tum etiam detrimenta Sfortia compensabat. Sed alia tū Piccininus molebatur maiora, & belli uictoriam sibi danam gloriosissimā, si quo coepta sunt.
- B** successe illa ad exitum perduxisset. Ipse etenim & Marchio Mantuanus arcem Veronæ maiorem, quam Cistatulam ueterem appellant, negligenter custodi diu & sumo capite posse, Germani uelut stipendia in illa facere afflicti indicio compertum habentes, Philippum quid faciuri essent consuluerunt, quo iubente, & omnem equitatum qui in Betxianorum agri hybernis erat subsidio iungere permittente, copias omnes quibuscumque Sphortia oppositi erant nocte intempestæ subens proficisci, & ex Ripa oppido soluentes prius Pitcheriam nauigarunt, quam eo copias applicuissent, alij exinde copias, quæ apud Vigatium erant subsequi iussit, & Mantuanis iam ciuibus quam aspectibus prope populariter accitis, constituta x. i. i. Kalendasum Decembrii die, subiectos Veronę patentes campos, in quos custodes interdum longe prospiceret, cum nox appeteret, sunt ingressi. & moenia nulla custodia uigilibus ad noctis intempestæ silentium appulsi, & a las admoerunt, quibus cum leuis armatura miles conscendisset, in ciuitatamq; dispersi paucos custodum obuios obtincaisset, porta, quam dicunt, Antonianam illico re tracta, duces cum exercitu sunt ingressi. Senserant custodi subita obtruncari nece gemitum, & primos porte quam hostes relingere intenderet ictus, proxima arci cui Veteri est nomen custodes ad quorum clamoris excitati milites, qui diuersis de causis in urbe manserant ad subiectam prætorio arcem concurrerant. Philippensibus itaq; de tenui uigilia struam in ciuitate imminetibus aciem pertinaci prelo est occursum. Quod cum uidissent duces, paruis quæ ad eam horam aduersillens copias diffusi, tentandis decerendiq; fustione & minis citum animis intenderunt, fore consilia, ut cum omnes in ea noctium longitudine, & locorum propinquitate cōparuissent copie, uis mane absq; ullo repulsi periculo intenta retus. Grassatum tamen est illico à Philippensibus in proxima arci urbis loca, & diu Zenonis suburbium prædæ expositum. Quæ res impulsit Veronensium plerosq; Venetæ R. P. copientissimos prætorum præfectumq; adire, & pauidis suadere, ut postq; reliqua erat spes omnis in Sphortia, illum in mundissima quæ in fide peritabat arcibus securi
- D** expectarent, se uero permitterent tempori cedere, & meliori si qua eueniret fortunæ fili uos illatosq; seruire. Annouerunt illico magistratus & prætor & præfecto in diu Felicitatis arcem sese recipientibus, nulliq; ultra ut hosti resisterent occurrentibus prodierant structa acie Philippenses. Tum præmissus omnium cōsensu Luilius Vermes, cui ex nobilitate Verondii oriundo multos creditum fuerat inesse studiosos, ad proxima delmans genitoris suæ olim palatia, quæ senatus Veneti dono tenebat Gatta, optimū illius quā profecturus reliquerat gazam diripiuit; exteri pariter quantum acies recta in urbis publica & intima penetrabat, proximas dispicebant ciuium domos. Cum autem uenans esset ad Sebastiani martyris facellum, sese obitum dedit magnæ uirtutis, magnæq; in ciuitate autoritatis Magius iureconsultus, & Mantuanum Marchionem, cuius in dominatuum acclamaretur nomen, precatus, ne ciuitatem cuius neq; se cum ignominia dedisset, neq; resistentis dominus esset futurus, rapina uiolentijsq; ledari permitteret, obtinuit ut Philippenses ab iniuria temperantes ad prætoria se cōferrent. Daumq; est euestigio urbis dominis Marchioni, cui ex fœdere promissum à Philippo uideret Piccininus. Potuit urbe duces primo die & quæ insecuta est nocte, portarum turribus, & tribus quę pō

ter Athelis dimidiatam ferme interfecit in ibem manum atrebus recipiens in se de
 runt. Quibus in postellatam acceptis, sciens Marchio Carolum natū in arce ueneri cū
 dū, intentavit illius potētem, qui opē allaturo Sphoriz pateret, aut interficere aut fos
 fa & aggere circumducit, spe preliūq; desistere. Ioannem uero Genzagō fratē, exdo
 dedū item Feliciana & dū Petri arcibus, fossas uallo munias obicere corauit. Picci
 nus aut quod Sphoriz perpropere aduēturū nō dubitaret, copias omnis, & quas ad
 duxerat & quæ adueniebant frequentissimæ, tenendis prædicto portis capitisq; portū
 archibus disponebat: ac ciues interea uariis in locis condonabundis, in bonā spem en
 gere conabatur. Intonuit illico & stupenda celeritate omnē repleuit Italā rumor, Philipe
 rum breui Britanniam Bergomūq; capturū, & socios belli populos imperio subacturū.
 Forte itē eodem in biduo plurima emeruerūt, tam uarios inter sese effectus, q̄ maximas
 habitura. Nā cū Albertus Austriæ Cæsar declaratus, Arcēdū Pannoniæ finibus Temis
 intentus, diem obijisset, cōgregata apud Basileam factio cōsiliaris, illam liberata metu,
 in facinus q̄ tam perditū tamq; allūm diu concupuerat prorupit. Amedeo Sabau
 dię dūce in Romanum pontificē declarato cuius electiō modum paucis adfuerunt,
 quibus facillimē intelligē, certasse simul obiectū paucorum & quidē ab electiōne
 hominū ecclesiam scindere quærentiū rabiem cū maledicta alijs principis uiriā festina
 in rem ecclesiasticā tyrannidis leuitate. Ia etenim, quæ acce proximiū decēniū multatū
 raliē nouimus, prædictū sibi à phitonibus, futurū ut pontificatū Romano decorari, du
 cantis dominijq; quod possideret ingētis curā natā specie reliquit, & anchora uita la
 lo habita infirmata, & si remoto ab urbibus uico cum paucis nobilibus simili operā
 lio deponit omnia ut erat solitus dūce atq; domini prouinciarū munera exercebat. Con
 cilio aut Basiliensi interea quādiu Romani pontificis Eugēni cōsensu celebrati fuit pau
 cos præstitit fauores. Sed posteaq; pontificē & orbis Christiani principes illud tūq; pri
 nicipiosum detestari uidit, oēs eo agendo manuq; tenēdo adhibuit uires: adeo ut quibus
 tēporibus primo superiore exacto biēnio, suspēnsionis ab administratiōe primi deinde
 priuationis machinationes in pontificē sunt intentatæ, impulsū à dūce Sabaudie deici
 aliorū qui apud Basileā ei interfuerūt impietati, numerū æquauerint. Quibus interea
 adeo cōtraria sensu Philippus Mediolanensis dux, ut licet illi gener esset, & multa lūa
 olim cum Eugēniō pontifice intercellissent odiōrū atq; inimicitiarū causa magnā fuit
 partē ab eo cōsiliabulo reuocari, paucos uero qui manserūt mediū illis a cōsiliis in
 teresse uoluerit, sed cōtra simul cū alijs principū oratoribus prestari curauit, quæ cū
 nō idoli erectionē est uentū, ex quinq; orbis nationibus quæ cōcilio cōstiterunt con
 uerunt, seclēti sunt, quibus suffragiū ferre cōcessum est tres & xxx. quorū duodecim
 ex dūce Sabaudie domino fere, cum tñ ceteros homines sordidos & maiori ex parte
 ob admissa apud suos flagitia, sedibus, proprijs pulsos, illius largitiōe corruptos fuisse cōsi
 terit. Hæc aut in seclēti trāquillis ecclesie rebus solati sunt Armeni, quibus sese Romani
 pontificis & Romanæ ecclesie impērio arbitrioq; permittentibus fidei Christianæ legē
 instauratq; dedimus, solēni in sessiōe apud Reparate uirginis basilicā celebrata, sub ipsa H
 eadē testudine quæ Græcos etiā primū Latine ecclesie unitos uidit, cui spe cōuolū pri
 peruis laudē præconijs extollēdo, populi Florētini aduenarū, & ceteralū uiginti ut orā
 tū est millia interfuerunt. Legis uero ipsius formā sub cōpendio, quod Armeno idiomate
 lōgiscula subscriptū decretis in latinatēq; posita licet partū eleganter traductū uerūq;
 partū approbauit, subijcere satis erit. Nares Armenius oratorū comes, in idiomate Ar
 meno publice quæ sequunt legi, quæ postea Basilius ordinis Minorū interpret, abo
 mīq; adhibens solitus, latino sermone in hæc uerba publice legi. Beatiſſime pater & ſan
 ctiſſima ſynodus totum hoc ſanctiſſimū decretum ad nūc latine corā uobis publice est
 lectum ſuit nobis pīdē de uerbo ad uerbum in noſtro idiomate clare expoliū, ac inter
 pretatū, quod quidem nobis optime placuit & placet. Ad maiorem autem noſtra mē
 tis expreſſionem, eius eſſe ſum ſummatim repetimus. In ipſo continetur primo quā
 liter populo noſtro Armeniorū traditus ſanctum ſymbolum Cōſtantino politanum cū ſa
 la additiōe, ſilicet, ut in eccleſiis noſtris, ſaltem diebus dominicis maioribusq; ſolēni
 tatiſ, intra miſſarum ſolennia decantari ſeu legi debeat. Secundo diſtinctiōe quā
 unuerſa

- A** uniuersalis concilij Chalcedonenſis de duabus naturis in una Chriſti perſona. Tertio diſtinctionem de duabus Chriſti uoluntatibus & operationibus in ſexto uniuersali concilio promulgatū. Quarto declaratis q̃ ipſa Chalcedonenſis ſynodus, & beatiſſimus Leo papa recte de duabus in una perſona Chriſti naturis, ueritatem diſtinxerunt: cōtra impia Neſtorij & Euticii dogmata, ſubterfug, ut ipſum beatiſſimum Leonem, tanquam ſanctū & fidei columinam ueneremur: atq; non ſolum has tres ſynodos, Niceenam, Conſtantinopolitanam, & Ephelinam primam: ſed ut omnes alias uniuersales auctoritate Romani pontificis legitime celebratas, reuerenter ſuſcipiamus. Quinto breuem ſonantem ſeptē ſacramentorum eccleſiæ, uidelicet Baptiſmi, Confirmationis, Eucharistiæ, Pœnitentiæ, extreme Vnctionis, Ordinis, & Matrimonij, declarando quæ ſit cuiuslibet ſacramenti materia, forma & miniſter, quodq; in ſacrificio altaris dum calix offerretur, uino paululum aquæ admixceri debet. Sexto quandam compendioſam beatiſſimi Aſhanafii fidei regulam, quæ incipit. Quicumq; uult ſaluus eſſe & cetera. Septimo decretū unionis conſulte cum Græcis in hoc ſacro concilio pridem promulgatū, continens qualiter Spiritus Sanctus ex Patre & Filio æternaliter procedit, & q̃ illa additio, Filio q̃ licet & rationaliter ipſi ſymbolo Conſtantinopolitano ſuit appoſita, quodq; in pane triticeo azymo, uel termentato, corpus domini conſicitur. Quid etiam credendum ſit de pœnis purgatorijs & in ferni, ac uite beata, & de ſuſſragijs, quæ pro deſunctis ſunt: item de plenitudine poſſeſſitis ſedis Apoſtolice traditæ Chriſto, beato Petro & ſuis ſucceſſoribus atq; de ordine patriarchali ſedum. Octauo de ceteris ut de cetero Armenijs has ſeſtuitates infra ſcriptis diebus more uniuersalis eccleſiæ celebrare debeant. Videlicet, Annunciationē beatæ Mariæ uirginis xxv. Martij. Natiuitatem beati Ioannis Baptiſtæ xx. Junij. Natiuitatem Saluatoris noſtri xxv. Decembris. Cœnocationem eiuſdē, primæ Ianuarij. Epiphaniæ ſeſta eiuſdem Ianuarij. Preſentationis domini in templo, ſecondæ Ianuarij. Purificationis beatæ Mariæ, ſecundā Februarij. Nos igitur oratores nomine noſtro, noſtriq; reuerendi patriarchæ, & omnium Armeniorum, ſicut & ueſtra ſanctitas in ipſo decreto atteſtatur, hoc ſaluberrimam ſynodale decretam, cum omnibus ſuis capitulis, declarationibus, diſtinctionibus, traditionibus, præceptis & ſtatutis, omnemq; doctrinam in ipſo deſcriptā, necnō q̃cquid tenet & docet ſancta ſedes Apoſtolica & Romana eccleſia cū omni deo uſq; & obediētia acceptamus, ſuſcipimus & amplectimur. Illos & ſanctos quoq; doctores patres, q̃s eccleſia Romana approbat, reuerenter ſuſcipimus. Quacunq; uero perſonas, & quicquid ipſa Romana eccleſia reprobat ac damnat, nos pro reprobat ac damnatis habemus, pronuntiamus tanquam uerū obediētiæ filij, nomine quo ſupra ipſum ſedis Apoſtolice ordinationibus & iuſſionibus fideliter obtemperare. At apud Veronam Marcho Mantuanus, cum ueteris arcis pontem rupturus, mercenarijs milites & accitos, p̃pe populariter adhibuiſſet Mantuanos, cōmiſſis ante promurū ab milite arcis cultodis præſijs, primo eſt repulſus: cura poſtmodum intentione adhibita, & illos repreſſit, & acris mœnia quaſſauit, bōbas ex Mantua auctas ſigere diſpoſuerat, cum alta uoce exclamans, ut facile poſſet exaudiri, arcis præſectus illum deterruit: futurum iururandum pollicitus, ut quacunq; muri pinnam læſa uideretur bombardæ, eidem pro ſcuto & obſtaculo Carolum obtenderet natum ſuum. Ex eadem diei hora Ioannes Gonzaga frater, dum Felicitate arcis ſolſam obſideret, tragula ſictus in eam, allatus eſt: etiā illico Sphortiam aſſiaturum, la namq; Philippæſes qua hora ex oppido Ripa ſunt proſecti, caſtra moſſe intelligens, quid ue pergerent intentare, prius ſcire nequidit, q̃ eos Veronæ ciuitatē iam ingreſſos eſſe, frequenter à Veronæ magiſtratus nuncijs auerſi: Soluit itaq; illico perducendā breui ad exitū Ticenij oppugnationem, & ſignis de repente motis paucos expeditari apud Turbulas Penetrantē, cū Beſtiantis qui apud ſe erant aggreſſibus, reliquit naſci opificibus præſidio fumos. præmiſſam uero cū inſepedimentis legionem, ac ſubſidiarias acies ſe ſublequeſtes, nō prius cibus capere pmiſit, q̃ Athelin attingit ad clauſuras uici, ſuccuſa in aſperis ſaxoſisq; montibus Tridentina uia, cui arx immineret nauia loci & Venetorū præſidio munitiſſima. Eo ex loco nuncios dimittens, palmū diſperſos eiua hyematis principio in hyberna commiſſiones multos, quō ad ſe conuenient edocui exinde acium Veronę præſectis in ſpem ſubſidij ſui erectis, ſenatus Venetorum ſcribit.

Anxium se quidem & maximo confectum dolore copiis omnes quae sibi ad Tiennium erant, Achelium traduxisse, eo consilio, ut si arcium Veronae aliqui in fide peristerit, aut irruptione facta hostem deleat, ejiciat, aut cum fratribus & charissimis quibuscumque consilio tibus occidatur. proinde alteras si quae perferentur ab se epistolae, victoriam de hostibus clausis confidant: vel alienum de se occiso, & suo exercitu deleto nuncium breui expectent. Opifices interim fabrique navium praesidio sibi relicto discessi, palantes profugere, & diversis itineribus se Vicentiam contulere. Exercitus itaque navibus in eum ulam anera paratis transportato, milites sese invicem adhortant, obstinata in praelium animis festinant, & quanto quam Philippenses urbem obtinuerat die, ad Foelicianae arcis, quae in Tiddensinos spectat exteriorem portam, primum eo in itinere constitunt. Erant tunc in armis expediti Philippenses, Sphortiam ingressi arcem, ac pro viribus illi resistere intendentes, qui & Foelicianae arcis, Sublicio ponte subiectis facibus igne correpto, obsecus illo Ioanne Gonzaga munitiones stationibus obtinebant. Sed quoniam primum introductum se, & in se seroces ruere conspexerunt, non munitiones modo, sed non tamen sagittas, pedites reliquerunt. Sphortia interim ciues qui frequentes obtulerant in bonis spectatos, ut portam episcopi, vocant Propinquam, qua itur Vicentiam ad intra oppugnarent hortatus, legiones iussit eo festinantius properare, & suis interim pedum Foelicianae arce admissis, hostem in ciuitate praesens distinebat. Tum porta episcopi a ciuibus restructa, Sphortia Troilum Ciarpelonumque & Catalbrigam praemittens signa subditiuumque aciem ad portam voluit expectare. Sed milites qui famem biduo inter curas iussu tatemque itineris neglectam, exhibentibus affatim cibaria ciuibus ille primum sentiant, tardiuscule procedebant. Quos dum Sphortia admonitus, cibum ad satietatem optare indulgeret, hostes quod captam esse episcopi portam intellexissent, Achelis pontem qui dicitur novus, transire ocoeperunt: tumque Sphortia primos nondum satis corpora curatos, ocyus immittente, tanta illico facta est fugientium praesentia: qui plaustra gravissimis onusta ponderibus ad eam diem integer tulerat pons Sublicio, acem cum ciuitas esset a lapideo ponte separata, armatorum equorumque pondere trabes deponere conuerit, capueritque secum in Achelium electissimos sex milites, equis, prout paratio rursus ferant insidentes, quorum unicus rapidissimo ex amne natantis equi, & voraces summa cum affanum admiratione perfringentis potentia saluus fuit. Eo tamen caelo & amiserunt Philippenses ad centum postremos, & liberam tutamque naui sunt ab eisdem ad praetium facultatem, quam positi ponte Sphortiani euellendo intercepissent. Tum duces utque possibilem afferentes opem eius regionis ciues Sphortia securus in nauium pontem ducit, & cignis, trabibus scalisque ac cetera materie, infans propemodum tumido coportata, ignis ingens ad turrim est: admodumque uapor fumusque repugantes de uert Philippenses, nec in propugnaculis consistere, neque tela & saxa erio ictum subiectum mittere permittit. Ciuibus autem reliquae ciuitatis, spectatum eam turris oppugnationem consuetibus, & nullam laboranti Philippensium militi opem afferentibus, tum custodes turris praesidio exceperunt, & deselctamque ciues Sphortia aperuerunt. Conlitterant eo in tempore Piccininus Mantuanusque, cum omnibus copiis in publicis praetiorum arcis. Sed cum primum Sphortiam pontem turrimque nauium cepisset uocibus Venonenses, palam Sphortianis fauere coeperunt. Secunda tunc inchoauerat uigilia, & quae opinio esset Philippenses de retinenda ciuitatula cernaturos esse, Sphortiani recipienda portarum turribus, & erundo larebris, qui delituerat milite ac Mantuano agreste, iussu ac frustra renitente Sphortia dilabi coeperant: tum a ciuibus quorum domos Philippenses diripuerant, in Mantuanos militum ignaros, quidquam in turbine agerent habitores, est seruitum. Sed allato repente nuncio Philippenses nullo in arce relicto praesidio coflagere in Mantuanos, Sphortia ordines resistit. Insecuti diluculo Sphortiani, curas plerosque armamentis ac comenatu onustos, quae iussu a marchione ad exercitum Mantuani agrestes perferrent, infra tertium lapidem inuenerunt. Maior uero eiusmodi rerum intra urbem facta est a Mantuanis factura, praeter mille uiros ex suis, qui legionibus rapidum fugientibus, partim ut dicebamus trucidati sunt, partim captiui manserunt. Amis

Arimt etiam duces ex equitatu trecentos, & mercenarios pedes quingentos: nec vero minorem rerum iacturam fecerant milites Veneti, quod impedimenta inter quæ suppellex fuit laetissima, quo tempore Turbulas se contulerunt, in urbem ibi Philippenses inter se partita diripuerunt, carueruntque primo capite urbis die Mætam asportari, sicut Venetenses aliquot, qui cum diutiores, tum Veneti essent ibi diutiores, marchio Mantuanum relegauerat. Contulerunt se Philippenses ex ea fuga Valegium, & Sphortia copiarum parte in Vincentinos dimissa, meliores quosq; apud se in Verona retinuit, cumq; maiora impedimentorum damna, quam principio extimasset, duces omnes audisset lamentari, rebellium qui cum Mantuano urbem ingressi fuerant, & etiam qui potius urbe notanter fauissent, domos diripi permisit. Exinde quod uirtus sit Piccininum, pro ardens illa, ut dicebat, & effreni audacia, ad corrumpeudam classis materiem uel cum manifesto periculo docere, milites addidit praesidio Turbulam, & opifices fabrorum ex Vicentia reuocatos, classis perficienda solito acris iussit incumbere. Oportuit eo in tempore utrimq; exercitum, nisi tanta ducum inuidia id gestum esset bellum in hyberna dimitti, ut saltem perditos, & quos uterq; miles confectos incommode habebat equos, restauraret. Sed alia mens, alius fuit animus Piccinino. Nam cum Bebianorum uallum incolas, ciuitatem quæ alioquin fame cõpulsam deditionem fecisse necessitas coegisset, cõtractu licet minime iussisse intellexisset, protectionem in eos instituit: ex qua cum illos p de merito pleceret, tum resciret praeda sua, tum etiam Sphortia quietem interumpens, eius insurrectionem exercitus impediret uallem itaq; Franciacurtam cum omni exercitu per uisum & arma ingressus, omnia incendio, rapinis crediditq; fœdauit. Quæ est Sphortia esset renuntiata, copiarum partem ducibus Troilo & Clapellono, per Tridentinos Tiennij montes Beisiam mitens, reliquos se apud Archum Tienniumq; oppugnationem renouandos expectare curauit.

BLONDI FORLIVIENSIS HISTORIARVM AB INCLINATIONE Romanorum imperij, Decadis quarta,

LIBER PRIMVS.

INTERHA dum principio anni cuius gesta nouo uolumini sunt mandanda, Christiana salutis quadagesimi supra quadringentesimi & millesimum, medix in hyemis frigidissima tempestate, Italica tanto pere ardent bella, coeperat etiam iniectum rebus ecclesie à Basilienli factione incendium inualefcere. Amedeus namq; Sabaudix dux, ad diem Calendarum Ianuarij quintadecimam cõcupisq; eaq; quæ ostendimus fraude, quæstus susceperat pontificatus adulterini munus, & Felicem quantum se uoluerat nominari. Et postera quæ inse-

cuta est die pontifex Eugenius periculis quæ ulterius negligenter manerent adductus, uires ecclesie coepit exercere. Decem namq; & septem creauit cardinales, tanta cum orbis partium distributionis æqualitate, ut delectus uirorū alioquin laudatissimi superae-

Dixit laudem habita ratio prouinciarum. Duos namq; habuit Græcia, quorū in Asia Bysantion Nicenus archiepiscopus fuit unus, alter in Europæ sinibus metropolita Ruthenorum Iliodorus. & Hispaniæ quæ dicunt Portugalliam Antonius, urbis Portugallie episcopus, alteriq; maiori Hispaniæ, datus est Ioannes ex oppido Turrecremata, insignis theologus. Quatuor habuit omnia Gallia, quorū unus Franconum regis familiarissimus Raimundus Remensis archiepiscopus: alter ducis Burgundie, Ioannes episcopus Morinensis. Renato regi Siciliæ, ex Andegauensi patria, ut ostendimus, oritur, datus est tertius no mine Guilielmus, ad ecclesiā Andegauensem tunc electus. Quartū Gallie prouinciæ simul & Angliæ regi Normandiæ regione obtinenti, dedit pontifex Ludouicum Rothomagensem archiepiscopum: ornatumq; est etiam altero cardinali regnum Angliæ, Ioannem archiepiscopum Eboracensem. Duo in Germania: unus ex regione Polonia Simeus, q erat episcopus Gneznensis: alter creatus est Petrus episcopus Augustia. Vnicū habuit Pannonia, Dionysij episcopi Agriensem. Reliqui fuere ex Italia, & quali item regionū habita ratione. Regno cū Apuliæ dati sunt duo: Ioannes archiepiscopus Tarentinus, & Nicolaus

Nicolaus archiepiscopus Capuanus. Et Mediolanum uno decoratum est Gaspare episcopo Comensis cum Genava pariter unum ex Fuchsae gentis Georgium civitatis archiepiscopum, & Florentia Albertum habuerit, ex gente Alberta, tunc designati ad Camerinorum ecclesiam episcopum, qui solus fuit diaconus, cum ceteri fuerint presbyteri in titulo decorati, quod etiam rebus ecclesiarum quietem ubique coperet dare possent, ab Aquilano regno incipiens, iudicias cum Arragonensium rege ea ratione à cardinali Florentino in annum constituit esse passus, ut pax per eas celerior haberetur. Quare cum forte eo in tempore Iacobus Caudola apoplexi correptus condito esse coepit, ceteris tunc in Italia Alfonso, deterior multo Renati regis rerum condito esse coepit. Ceteris tunc in Italia rebus, vel quies, vel ea erat à motibus inactio, quam aspera per propinquas lanuarum kalendas hyema, ut plurimum habere consuevit. Inferiores vero uires animis esse tam durissima gerentibus Italica bella, ostenderunt intentata per lanuarium Februariumque facinora. Nam in Apulia regno Alfonso rex cum laborans extrema famis acerbitate Auentum oppidum, hostica magis imbecillitate, quam propria fretus viribus, cum parvis obsidibus copias breui cepit. Et Renatus cum se in Neapolitana urbe propemodum obsideret, Iabeli uxore sustentandis spe Neapolitana relicta noctu profectus ad Anagninum Caudolam, qui unicuique esset rerum suarum praesidium, se contulit, quia in professionem adiectum esset rebus suis. & cum pendentes animis post Iacobi Caudolae obitum Raimundum fratrem, & ipsum Antonium confirmasset, tum etiam ab Lucetinis ceterisque Apulie populis in fide persisterentibus, & ab Aquilanis Aprutiorumque oppidis non parua adiutus fuit pecunia, unde copiosius instauravit. Piccininus autem parum felix fuit in Bracciano Francia curanos expeditio, quod insecuti per montes insimili, ut ostendebatur, maxima in pedimentorum pars in tentoria sit relicta, intercepti tamen sunt equites trecenti, quibus extrema castrorum loca metantibus obuenerunt. Iocunditatem uero tunc uehementius cura perficiendae apud Turbulas clausi Sphortiam, ut parati & quae maxima Venetorum impensa sedulo comportabatur annonam, traderet Benacium, Piccininus nullam ratione celerius efficaciusque diuersi posse existimavit, quum si in Picenum, aut in Florentiam, nullo munitis praesidio duceret impropius. Tractus itaque per Nonas Februarias Padus copias tamdiu refedit, quoad confectos macie in illa montium asperitate equos milites opibus Placentinorum Parmensiumque direptis paulula recreassent, & duci Mediolani praestem armaque acceperunt. Mauruanum uero, Forosulanum, Segusianum & Veronensem Ludouicos, se absente, partim Brixiam uexare, partim apud Ripam oppidum Sphortianis obsistere: partim in Veronensibus Sphortiae, qui copias tunc primum in hyema dimissis Veronae se continuit, oppositos fore curauit. His ita dispositis, & si aliusmodi res eo in mense Februario terram ubique presserunt, gelus perpetuus multorum diuinitate gore eas aquasque constrinxit, tamen kalendis Martiis profectus lentioribus cursu Bononiam duxit. Vbi cum imperata uiginti milium aureorum tributa perceperisset, Forumlitum accessit, ad Cesenam ut dixit moturus, apud quam Malatestae & Petrus impatiens cum Florentinorum peditatu sese nouerat continere. Sed Sapas flumini intromerat nuntius, quas sol per Idus Martias feruidior soluere coepisset. Prima itaque Piccininus ad Mediolanum castra fecit. Eiusdem interim Sigismundus Malatesta, Venetos Florentinorumque, & Sphortiam, ut perituro praesidium asseret orauerat. Quorum Florentini ad nuntium se pedites, totidem pene Veneti miserant, iusseratque Sphortia Michelettum paratam in Picena cohortem adiunctis Balduini Tollensinatis, & Petri Torelli quanguensis equibus eo ducere. Malatestam praeterea fratrem, quem apud Tiennium, ut ostendimus, à Philippis praefectis praelio interceptum, cum Carolo Gonzaga marchionis filio Sphortia permiserat, Cesenam cum sexcentis equibus permiserat se conferre. Medula sexto quam oppidum ignari coepit erat die capta, iussit Piccininus Guidantonium Fauentinum eius oppidum eorum bombardis expugnare, & partitis trifariam copiis, parua & immunita, quae adiacent primis in Appennini collibus, Tuduranis, Mollicuechis & Collanis castris, coeligo depulsi egerant per id temporis Malatestae Animinenses, ut Veneti, quorum stipendis mererentur, equitatus aegerent, foedusque innouarent. Quod cum iussisset tenetur, & missus

- A** quæstor petita obtulisset fœdera, inopis illi ad hostes defecerunt. Eos tñ sollicitationibus imbutos & maximis permisit per fœdera Philippus à bello immunes, qđ cōtra Romanum pontificem, & socios belli Venetos Florentinosq; ac Sphortia semel ibi illo gerendum esset, satis superq; exultans cōmoditatem, quę sola inde accessisset Florentino populo omnibus nudato copiis impetendo. Virinus etenim qui unicus esset Florentinus equitum ductor, & si inimicę non est habitus, proficiens tamen efflagrans est prohibens. Creditum est prout Piccinini profectiōis ex Lombardia principio diximus, cum nihil magis tunc quærere, qđ ut Sphortia Piceni Florentinorūq; ualitati agrorū timens, exceptam & quā maiorem indies pararet in Braxianos expeditionem intermittens, eis Padum reuenteretur. Neq; tamē facta similis uero erat, Philippū, qui sciret Sphortia probum belli docem, maximas indies cōparantē copias, insensillimo in se animo accessurū, propria destituisse praedio, & breui ad exitū perducendū Braxia expugnationē intermississe, ut uel maximū in hostiū agro faceret ualitati, nisi aliqua subelset aut defecaret ad se urbis, aut alia ingenis cōmodi cognita hostibus expectatio. Quę cogitatio cū pontificem rebus ecclesię, Florentinos quoq; sibi ab externis patrię timētes, dudū animo tenuississet perplexos, prodū in lucē quod leuibus pridē adducti cōiecturis fuerant suspicari. Eam ducis Mediolani & Piccinini spem, eam audaciā, cardinalem alere, incēdere Florentinū. Is est Ioannes patrię prout longe supra ostendimus Corneranus de gente Viterulensi eius oppidī primaria, quę pontifex ex notario apostolico, factū Recanatensem episcopū, bellis præfecit, quę contra Iacobū Vicensem urbis præfectū, & Antoniū Columnatū principē Salernitanū gessit. Is est qui in Picenū missus gubernator, eam prouinciā superbe & auidie administratam, Sphortia potius tradidisse dici potest, qđ illius uolētia amississe. Is est qui patriarcha Alexandrinus ad regni Apulie institutionē profectus, & prouinciā assiduit, & ad extremū postq; capto principe Tarentino cardinalis erat declaratus, relicto apud Vigiliā Apulie oppidū exercitus, cum paucis fugiens, Venetiis nauigauit. Ipsum pontifex tam perditē adamauit, ut licet quib; ut ornabantur diligentia, & eum praesto, ac prudenter cō animū induxisset, benegerendarum uirtutibus ingēria preuolent uisita, neminē unq; qui ea aperiret, exaudire uoluerit: quippe qui quod deferentibus respōdebat, inuidia potius & malivolōrū artibus illa impingi, qđ certa dici iudicio opinaretur. Oderat eū curia propemodis, cum amplexudinis annulatione, tum quia ambire pontificatū, & per fas nefasq; illū existimauerint quaesurū. Exaltatus itaq; cardinalis Florentinus, supra cōmunem Romanę ecclesię nostri temporis potentatū, qui ualidiores patrimonij ecclesię arces, Suriani, Castrinoui, Cuiatris uelutq; & Hostie tenebat, & florentissimas equitum quatuor milium, peditum duorum milium copias haberet, magnam uerbis, sed re ipsa tenuissimam pontifici obediētiā exhibebat, & tanta debacchabatur elatione, ut sibi persuaserit, pont. Eugenio superstitē moderari posse, ac ad nutum disponere Italīā, cuius se dominum postea in pontificē successum, existimauerit factum. Sibi tanq; phrenetis hanc fuisse hominis inductionem cōstat. Primum & si Venetos ardentissime oderat, quos nouisset contendisse aliquando cum pontifice ne illum apud se haberet, necdum extolleret, sua indignissimum amicitia. Florentinūq; qui crescentem cum apud pontificem fouerant, ideo inimicaretur, qđ inuiriā uiginti milium aureorum, & pauci patrię Foliginis minus patienter tulissent: eas tamen respub. uehementio et prosequeretur odio, qđ Sphortiam auxissent, eam quo ob Piceni iniuriā capitales iniurias exercebat. hincq; licet pontificem sciret post Bononię & Romanodiolę acceptā a Piccinino iniuriā illum docere inimicissimū sibi consentire, & contra respub. Sphortiamq; continuasse est insimulatum: quod autem certum est nobis clandestinā cum Piccinino, pontifice ignaro, per interuentos habuit colloquia. id quidem ostenderunt intercepit a magistratu Florentino, apud Policellum oppidum nullę alternatim epistolę, quib; quidam scribendi latebris tanta arte obtecebat, ut earum inuolucra sensum nullus potuerit enodare. Cum itaq; cardinalis Florentinus apud urbem Romanā legionem in hybernis continuisset, Superbum quod sibi in Corneto a fundamentis adstruxerat palatium inuirsurus, per kalendas Aprilis Adriani molis Romanę arcis præfectum admonet, se cui sit in animo ad Etrurię partes ea ratione exercitum ducere, ut rebus ecclesię subueniat, quas Piccininum audierit impetisse, per eam pontis Adriani uiam

mane profecturus: proinde obuius exiit; sibi quæ in rem suâ foret necessaria aperturus. B
 Praefectus uero cui Patruino cini Antonio Rido est nomen, quod cū amicissimo Aquile-
 legenti patriarcha pridē cōstituisset, aduenienti solus inermisq; in pontis radicib; obuia-
 uit & post accuratissime datā acceptamq; salutem multa in illi in equo stantē, de lutiis
 munimento arcis, deq; cōmeatum apparatu allocutus, pari lente gradientiis caballi pas-
 su comitabatur, & ceu caveret ne dicentē exaudirent qui precedere at sequebanturq; co-
 mites, propius accedens equi habenas molliter attraxerat, porta exiturus antea, quæ in Va-
 ticani suburbia ducit, illico demissa decidit, & portā clausit, quā ea de causa in superiori-
 bus latentes praefectus suspenderat catarahtas: quo in momento cathena medium com-
 plexa pontem, qus Sulcino in id solum cauato ne il praeterantibus cerneretur, puluere
 cooperuerant, sese cubitis quatuor eleuauit, pendensq; sub fornice pondensq; quæ
 arcis custodes ruere attracto funiculo permiserunt, quo in infima ferebantur impetu, eo-
 dem illā sublimē extensamq; agentibus. Tuncq; capitiua es, inquit, praefectus habendū
 tenacius traxit. Infremuit illico cardinalis, & stricho quem ad latus gettaret acinace, ca-
 ballaq; stimulis concitato, sese illius manibus proripere cōtendebat, cum subito emicā-
 qui armati deliquerant in insidijs, & ferro unco contis imposito, prius ceruicē, alii de-
 uatū in lectum cum acinace brachium, reliqui latera totumq; carpēs diuersum, prout
 diuersi incompositiq; iurauerant, agitant, trahentem tamen praefectū equus effecit,
 & cardinalis ceruicem secundum aurē dextramq; genu saucius, intra promouatū sepo,
 ubi imperatoris Adriani titulos literis cubitalibus marmore excisos habentes cetrūq;
 parietes, est perducus. Tumultum uero qui à praecedenti cohorte, quid agerent in illi
 gente concitari cōperat, praefectus rem pontificis iussu factam ostensis decietis ex ore
 attestata sedauit, & paulo post alligatum uulnera litato tacentem ornatuslimo cardina-
 lem, ut solaretur bono animo esse iubebat, futurum dicens, ut liberatus, non ceu antea
 tam, sed quietiorē post hac apud pontificem ducat uirū. Cui ille uerbis ut cernenti, appa-
 ruit, imo pectore eductis, rauca pressaq; uoce respondit, eduxisse quorum inopitatus
 à uolentia nō abhorreat, cum capti fuerint nō dimitti. Permanuit ocyus totū latū eius
 facti rumor, & tanquā omnibus cōstaret Piccininum illius spe fauoris in se expedico-
 nem, ferebat palam eum qui aduenerat in Lombardiam contra Sphoriam rēditum.
 Is tamen progressus castella aliquot innumita, quæ Florentini trans Appenninū, in
 Cassianū, Porticum, Montē ueterē, Terdocium, Aureolū, Mutilianam, a Guistiniano
 Fauentino capi adiuit. Et ad Appenninū ducens, qui nūbus ubiq; altissimis regerit,
 illis quæ pergere intendet decussis, ab itinere non cessabat. Florentini interea consoli-
 bendis mercede militibus intentissimi erant, & cō aduenas undiq; cōfluentes parū esse
 accipere, multos ex subditis militiæ insuetis data pecunia cōsenserant, quos merita-
 rio militi ueterano immixtos, hosti obijciebant: Sphorū tamen ut paratus esset subire
 re, & cohortes interea praesidio mitteret, multis precibus orauerunt. Sed apud pontificē
 Romanū, ut sibi sub cardinali Florentino solitas militare copias accersiret, studio entis-
 simo cōtenderunt. Nam & si eos ut nunquā antea imparatos terrebat appropinquatū
 raissimus hostis, magis tamen multo extorres, quā ille secum duceret, expulsohant.
 Tunc pontifex sibi timens & caralibus, in quos atque ac in Florentinos Piccininum cō-
 stare teniturum, quod prius tot tantisq; laceratus à Philippo & Piccinino iuratus, ut la-
 ceret nunquam adduci pauerat, cum socijs belli populis luctus iunxit. Cōmunes spei
 belli quod ubiq; extra Lombardiam gereretur pacisq; rationes, & tertijs utiq; populis
 partem stipendiorum, quatuor pontificis equitum, duobusq; pedis milibus dissoluit
 promissit quib; copijs in agrū Florentinum perducendis Ludouicus patriarcha Aquile-
 ensis legatus, in capiti cardinalis Florentini locum sollempnia, Romā est missus, & eo carā
 te postquam diem obierat cardinalis, moeuerunt ex hybernīs quæ in Latio & circūbie-
 gerant cohortes. Piccinino autem ut Appenninū transeret, omnibus intentantē in lo-
 cis, quæ Balineā uallē & Anomoni flumē, uallēq; summmitate intercedunt, Florenti-
 ni Nicolaum Pisenum Sphorūq; cōmilitonem, qui tunc forte Florentiam inermis uene-
 rat, mercenario pediatu praefecerunt. Et Bartholomæum Orlandinum equestris ordi-
 nis ciuem suū Eursicis rionibus dederunt ducem, traiecit illico Appenninū Pisenum, &
 in Picc-

- A** In Piccininum delatus, Primalcorum castrum obdidentem, non parvo detrimento affectum submovit: repulsiq; posthinc colles cōscendere adnixum, qui ad Benedictū pertinet saltū Apennini in Etruriam ceteris patentiorē. Tunc Piccininus lōge ab illo, cuius virtutem apud Benacū fuerat expertus trāscire intentaturus, in Anomoniis vallē concessit. Tenebat Orlandinus prædium Marratū vicū, qui nullo circumdatus muro aut ullo, natura loci munissimus, incolae habet in patria audacissimos, & Anomoni peregrosos, pōte iungitur, quo successu rura semper haclenus ab omni hoste fuerit, quicūq; ad illius excelsas rupes supereminēti Castelloni oppido subiiciuntur. Sed primo adveniens hostis rumore deteruit Orlandinus, & vicū destituit, quē hostes evestigio distipuerit, & nēdum ad pōtem vel integrum, vel succisum repugnauit, sed in ira Apenninū se cum cōpijs recipiens, nō prius de fuga sublitit, quā utrigit Laurentinū, quē saluissimū & in primis omnī Italīæ præcipitū inter cetera frequētibz tramitibz Apennini loca cū venenatū esset Piccinino esse hostium prædium destituta, credere nequirit: nec ut transiret adduci possit, nisi Laurentina explorato salta stationibz firmato rediens, eorum princeps Guidantonius præcellisset. Exercitū in Etruriam traducto, Piccininus Policianum obfedit, castrum sex aut ad summum octo casis scello inhabitatum, sed natura soli muroq; munitum. Eius rei magnus Florentinū perussit terror, & cum custodiz pro portis haberentur, omnis ciuitas arma contigit: magistratūq; quibus darum est publicorum urbis custodiz locorum munus, partitos in turmas manipulosq; ciues, qui quōvis in loco adesse deberent interdiū per noctemq; intensissimi curauerunt. Tunc expectata optatissimāq; Sphortianorum cohors, Bollo Troiloq; ductoribus via Mutinensi adueniens, Florentinos in aliquam spem erexit. Et si Borus Eitenis Nicolai marchionis filius, quē populus foderatis stipendia facere ostendimus: prout ille genitoris spem dabat aduenisset, nullam præsentis status dubitationem fore reliquam apparēbat. Sed tanta erat confugientium in urbem agricolarum, qui sexagesimo antē anno lares non inuēssent, tanta inopum & nulla in urbe habitacula habentū turba erat, tam multa undiq; dicebantur armenta, quorum dominis nec stabuli, nec firmiterum adesse facultas, cum pascendi comoditatem omnino abstulisset hyemia frigiditas, in multum ueris producta, ut murata locūda nitidaq; urbis facies fuerit, eaq; res noua infusce talibus plebis externorumq; qui inerant curie ciuorum pauore, quē appropinquas hostis incusserat, mortificam cumularet. At Franciscum Sphortiam, machinas tunc commentum, impedimentaq; cum paratissimo exercitu trahenda componentem inuidebat Philippo per Italiam cupientes, Piccininum miris laudibus extollentes, qui altissimis nubibus frigidissima in hyeme superatis, montia ut dicebant Florentię circumferebat. Quin etiā Veneta & Florentina plebes, causas rationesq; quibus distineretur Sphortia, ignorantes, illius tarditatem ignauiamq; damnabant. Nam parantem interea in hostem ducere hinc Venetorum senatus illum hortabatur impellebatq; inde Florentini in Etruriam reuocabant, futurum protestant, ut nulli subueniret, cogerentur oblati a Piccinino paci, quam tamen insidiosissimam docerent consentire. Piccininus namq; eum trahens obdendo Policiano, quam omnes sui damnarent moram, Florentinos & pontificem hortabatur, hunc ut se medium communemq; partibus exhiberet, Philippum habiturus filium, & ecclesię obsequentissimum: illos ut pacem quam cum Philippo, sequestre Sphortia, proximo fecissent anno, redintegrātes, Sphortia reuocarent, fore pollicitus, ut Philippus Blächa filia Sphortię in matrimoniu daret, & cōpijs intra Labardū reuocatis, Bononiāq; & Romandiolę ciuitatibus redditus pōtiffet, Sphortię, Scipius simul satisfaceret Florentinis. Quibus Piccinini blandimētis cū Florentinos magistratas magnatesq; ab extoribus & populo inbutis grauato timētes, flecti Sphortia uideretur, in sententiā uenerat, aut cōpijs per Mutinenses in Etruriā ductis, sese Philippienibus opponendi, aut Romandiola ad rebellionem cōpulsā, Piccininū quocūq; pergeret persequēdū, & Venetias accedens, annis est id senatui persuadere. Sed Veneti cōtraria sentientes, illi & Florentinorū oratori ostendebant, & fore ut Sphortia Padū transmittente sese nihilominus cum legione saluam redderet Piccininus, multorū frenis auxilio tyrannorū, quos rebus publicis & Romanę ecclesię insensissimo Philippo flodere constabat: & interea Braxianos ad extremā frumenti inopiam adeo perductos,

Blondus.

Bbb ut par

ut partim fame arescerent aliqui, partim immunda manus insulcerent, multi eum en-
 tus unica spe sustentarentur, profectum audientes, sese hosti permitterent, copiasq; Phi-
 lippi, quas in Lombardia Piccininus reliquisset, marchionis Mantuani doctra, per Li-
 natiacum & Baldium in Vinceninas Paduanosq; traductis, apud Paduam prius labora-
 ti inciperetur, quam ipse Piccinini castra uel fumo indicante prospiceret. Cū e contra fa-
 cile apparet futurum, ut traductis Mincium copijs perdita de Brixiana & Bergomē-
 sibus illico recuperarentur, & Brixia agri sui frumentis, quæ multum à manuante non
 aberant, repleta tantum afferretur Philippo propriæ salutis terror, ut Piccininum reuo-
 care compelleretur. Cui etiam Philippi salutem ut dicebat negligenti, ne Florentinus
 opprimere posset, pontificis Romani copiarum duobus equitum millibus, quæ sub Mi-
 cheletto, Troilo & Bosio Sphortianis ac Vesino illis militarent coniunctæ obstant.
 Quibus item copijs non parua esset accessio Bosij Ostensis, quem genitor Nicolaus
 marchio cum mille quingentis equitibus prope diem militare promississet. Rebus autem
 per eas altercationes ductis, Piccininus Policiano duodevigesimo quam circulebat,
 die potius duxit in Caesentinam, ab Francisco Puppij comite, cui ut rebatur amico Flo-
 rentini regionis curâ demandauerant, dolo accitus: dumq; uariant inter spem metumq;
 rerum Caesentini, Bosium Elensem Florentini cum omni equitatu, ad Philippum uen-
 sisse, ex literis frequentibusq; nuncijs audierunt. Is enim cum Angelus Acciajolus
 rator Florentinus ad quindæcim auri millia sibi numerasset, insilare etq; ut afflictis por-
 tæ rebus succurreret, ex Mutina, ubi hyberna habuerat cum copijs mouit. Sed paulatim
 uix progressus, nō in Euriam quod ille expectaret, sed sibi ad dexteram iter fore dixit,
 ut Philippo feruilet, à quo certiora sibi stipendia essent, atq; meliora quam hæcenus per-
 ceperat, liberis populis pecunias lentæ, ut nihil militibus perdesse ualerent dissolu-
 bus. Quo perlato in publicum nuncio, & comite Puppij aperta defectione hostium
 omnium penuria laboranti necessaria abunde subministrante, rem Florentinam pel-
 lissimo loco adducta esse constabat, nisi & præsentis cupientes statui fouisset, animiq; ex-
 cullisset, & contrarie nouis frudentes rebus à motu deteruisset copiarū pontifici qui cele-
 rior ueritate nunciabatur aduentus. Egit tamē omnia frigide, & opinione ac terrore mi-
 nora Piccininus, quod Babiens & minoribus aliquot castellis, diuersi noui obsidisse po-
 titur: diui Nicolai castellum duos supra triginta dies circūsepsit, illudq; maximè oppu-
 gnatum conatibus, ut nihil etiam supra vires facere omiserit, frumentis inopia, quæ inge-
 batur oppidani, potius quam sui exercitus uirtute cepit. Accessit inde ad elatras agri
 Arretini castellum, per cuius salutem in Arretinos, & inde ad Senenses ducere mirabat,
 fore alimētis, ut Senensibus bello implicitis, & Perusinis imperata faciebatur, Lucubus
 quoq; bellis renouantibus, Florentinos pontificemq; Romanū, ad quascunq; uelles co-
 ditionis perduceret cōditiones. Sed eas ob suspiciones quas pontifex nō eximiam ne-
 gligendas, admonitus literis patriarchæ Aquileiensis, cōcellis Arretij, tribus equitū &
 binis peditū milibus, florenti paratoq; exercitu secum ductis. Cui sese illico commu-
 nist Sphortiani Micheletus ex Piceno missus, & Bosius Troilusq;, quos per Mantuanū
 ostendimus aduentisse. Fuerat etiā paulo ante cum prædictis in ualle Arni superiore Vi-
 sinus, qui apud forū Popilij à Malatestis Piccininoq;, ut supra docuimus, aliquandiu re-
 tentus, quo tempore obsidebant Policianum Philippenses, per uallem Balinet se ab-
 lerat in Euriam. Tantas itaq; copias apud patriarchā coactas esse audiens Piccininus,
 sese ad Apennini radices recepit. Quæ cum essent ad Sphortia celeriter perlata, postquā
 Florentinam rem in tuto esse intellexit, per nonas lunias Mincium potè transiit, & copijs
 nullo hostium sese illi opponere traductis, omnia in Mantuanis Brixianisq; castris con-
 tere. Primi Putilonghij Pontanijq; Mincium accolentes in potestate uenerunt. Ad Riu-
 tellam uerō, quod oppidū Bernacū ostēdimus adiacere, cū admoouisset copias, prodi-
 ex classe eduxitq; turmas Stephanus Cōtarenus: & cū oppugnatio maxima militū cla-
 moribus posceret, sese oppidani ocyus dederunt. Idē die illa Desentiani & Padignu-
 lenses fecere. Progressus inde Sphortia cum attigisset Clesij amnem, cohortes duas du-
 cibz Petro Brunorio & Scario Fautino in Saloditesis malis. Qui & maxime pre-
 mebantur à classe, terrestrium aduentū copiarū nullatenus commoti repugnare. Inter-
 rea Franciscus Barbarus quē Brixie præfectū præsidio perpetuo in tempore difficultatis

Alla ostendimus fuisse, primoribus ex Brixie populo comitatus, liberatore suum Sphortiam convenit. Quibus de ratione administrandi belli in concilio agentibus, multi attulerunt nuncij Philippensium copias ad millia equitum quatuor, pedites uix quingentos, Forotuliano & Vermentense ductoribus eo concilio se contulisse Ballianum, ut eo in uico Veneti exercitus impetum morarentur, si uicti Brixiani agri pagani post terga relicti potestas frumenta iam matura in oppida conferendi. Barbari consilium fuit nolum in expugnanda oppidis terendum tempus esse, sed manum cum hoste conferendam, qui si repugnaret, facile praelio uinceretur. si cederet, bello uictus esset. Quæ quum ab audis pugnandi Sphortianis essent intellecta, instarentij omnes hostem priusquam sese intra munitiones abderet, inuadendum, Sphortia Barbarum cuius admiratione uiri tenebatur, Brixiam deducimus, protectionis signum talia dari iusserat, quum citius à Brunorio nuncius aduenit, expugnatos ui Salodienses in prædam classis & terrestrii copiarum militi datos esse, & insinuatam continuans in hostes protectionem intelligit eos ad Vricos recessisse. Quorum fuga & simul Salodiensium casu deteriti regionis pagani, oppidanorumq; multi, sese ultro Brixie magistratibus permiserunt. Inter quos cum Pontisuei, quo ponte Ollia iungitur fluvius, oppidani, Sphortia eius opportunitate loci fretus, in cursione in Cremonenses facta, maximam abegit prædam. Et Bina oppido Putoro Romano centurione ui capto, nihil in Cremonensibus tutum erat. Excinde Longena castello dedentibus oppidanis recepto, Rochasfranchiam circumfedit, castrum quatuor ab hostium castris millia passuum distans, Philippenses enim Sphortiam ne ultra progredi auderet distinere, & meliora regionis oppida seruare consili, loco acratione munitiones sese statuerant continere. Vrici Soncinumq; manifestissima atque opulentissima regionis oppida, hoc Cremonensis, illud Brixiani agrorum, bina distans passuum millia, & cum Ollia intercedat ea in parte bifurcata, pertinet ad Soncinum, ac prope moenia alluit iustus fluvij alueus, abestq; quingentos ferme passus, qui paulo supra oppidum scinditur ab eo ramus. Quod autem oppida intercedit directæ ad lineam uia, pontes utrobij in ea fluvium iungunt. Et uiam Veneti superioribus bellis fossa munuerant undiq; ducta, quæ pro ualde natura soli aquas etiam aestate continet, adituq; qui nisi de oppidis aut sub eorum moenibus pateat, prohibeat committentes. Philippensibus itaque inter utrunq; pontem sedentibus, Sphortia in Vricanos duxit. Cui oppido Forotulianis cohortem unam presidio eo attribuerat consilio, ut Sphortianis uice munitiones superaturos obstitere, aut ut prætergressis à tergo lateribusq; instarent. Quorum consilia quum cognouisset Sphortia, suis primos legionibus ordines ducentibus quid facere intenderet priusomnis, cohortes duas impedimentis presidio datas, iussit oppidanos ab eruptionibus prohibere. Postmodum uig fossas, extra tormentorum oppidi factum replere aggressus, sagittarios balistariosq; cum bombardas habentibus manuales, per ripam dispositi: quod nunc futurum præiudicat multi ex Forotuliani castris leuis armaturæ milites, nullo in ea aggeris securitate ductorum imperio coerciti percurrerunt, quos immixtae glandes plumbeæ spiculaq; quo minus complatione impediterent, illico uerterunt. Ausi tamen sunt Philippenses cum Sphortianis, qui in uia exarserant pugnare, angustij uia fili, in qua denos aut ad summum uicenos tondè ex hostibus, resistentes maioris etiam exercitus posse impetu sustinere & crediderunt, & cū periculis qui retraherent septennumero considerunt. Nec eos fecisset opinio, si eotis aut gladijs rem geri ab equite contigisset. Quamprimum uero deduxit ad fortè bombardas balistarij Sphortia & Philippenses arma, nec à glande nec à iaculis tutabant, pedè fugientibus similes resulerunt. Tum suos cedenti hosti instare cōpulsos, Sphortia subsecutus non prius premere destitit, quam est ab Ollio flumine retardatus. Nā cum castellum Lateris, Ponsipia, quæ signa utriusq; à ripis ducta cōtinebat inpositi promineret, ex eo Philippenses lapidibus iadibusq; & telis facientes hosti principio sunt morati, ut Forotuliano Vermentiq; facillimum fuerit, paucis fuerit ea in fuga amissa, pontem obiectibus firmatis intercursumq; quoad legio in tuto cecederet cōseruare. Sed adeo terri in fugam potius q; in prælium animos conuerterant, ut natanibus ad pilam Sphortianis in castellumq; obrepentibus nullus superne telum lapidem se dimiserit. Sphortianis itaq; castello ponti, repagula ponti rapinam inposita rapidus in fluvij deuoluerit, cū Sphor

tia equitum cuneos, quantum uice pateretur angustia deſſimo in hoſtem miſſo, totum
 ſubſequi agmē ſuſtulit. Sed fracti ſunt euelliſſimo ſugatiq; Philippenſes, & ductuſibus qui
 ſeſe Suncincoſibus permittere nō ſunt aui, ſecūdam oppidi toſſam equarum uelocitate
 prolapiſi, capti ſunt equites ſupra mille, itū Suncinſes populariter eſuſi, & eadē ho-
 ra Ruminenſes uicini in poteſtatem uenire. Erat tunc apud ſeneſtrū uiciniſſima
 diſtantiē pallium miſſa, Boſius Eſtenſis equites mille & quingentes, cum quibus apud
 Philippū tranſiuerat caſtris uelſperi adiuncturus. In quō de commiſſi prāij fortuna do-
 biū querit abundūq; Sphortiani, prout quemq; duxit caſus, impetum ſecerunt. Et eo in-
 mia tentorū impedimentisq; exuto, ad ſexcentos equites abduxerunt. Eius uero ſecura
 di prāij fama per regionē perlata, maximus eſt undiq; ſaciūſ, ſeſe Venetorum imperio
 permittentium concuſſus. Nā poſtridie eius diei Vrcinenſes, praſidio ex ſordere abire
 permuſſo, Capreolēſes, Clarienſes, Traſcurenſes, Marinenſes, Romanēſes, & inno-
 tiores uallia Camonica, ac Sebuthi lacus ſei oēs populi, ad Venetos redierunt. Iulianus
 autē & Vrcinenſia Lodouicus ac Boſius, ſcē de fuga Crema cōtulerunt, quoſt
 ſtigio inſecutus Sphortia ad ſtadia duodecim cōſedit, & cū oppidi natura ſolimanib;
 & tanto praſidio munitiſſima oppugnationē intelligeret ſuauā diuturniorē, tenuit
 per nuncios Montanighā Abduellā Glareg oppidum, cuius potum di cum oblata eſſet
 ſpes, cō docens oratoribus obuiauit, qui oppidū populi ſuſſu euelliſſimo deſiderat. Ad
 Carauagiū uero cū ueniſſet, cōmēatus penuria angebatur, quod circumſtantiē hoſtium
 loca, & a pacatis unde importari poſſet lōge abeſſet exercitus, nec uſta tunc deſideria
 ſpes apparebat, Philippo per Abduā uiciniū ac propē conſequam ſtamen, praſidio &
 nuncios noctū & cū uoluiſſet inter diū ſubmittente. Motis itaq; caſtris, Beignanū ad
 le oppidū, quo tenuit primo impetu cepit. Et Triuiū inde Riualtamq; opulenta re po-
 polis frequentiſſima regionis oppida circumſedēs, inter oppugnationes minas appa-
 ruitq; recepit. Tunc Philippus frequentiſſimē populis omnium Italici, Padū inter Ab-
 duā & Ticinum regionē, ducatus uocatur, quam tuſſiſſimam dudum pacatiſſimamq;
 tuſſas, timens, omnes copias quae ſibi in Lombardia reliquae erant ad eam Abduā rōpā
 Sphortiz oppoſitū miſit, & Marchio Mantuanus, Cremonā Cremanūq; equitibus
 praſidio cōſtituit. Tantis uero tūc terror eius regionis populis inuasi, ut quod pa-
 cis auiē diebus, apud Florentiā diximus cōſiſſe pagani in tuta cōſugientibus, cō mior
 per uias agri Mediolanenſis & urbis plateas cernere, arma tuta per ſe agēti & pue-
 ros cō rerum ſarcinis deſerentium tumultus: quo magis triplo & ut perit aſſimam qua
 droſo eſt ea regio q; Florentiā adiacens populosa: quanquam uero Sphortia notu-
 los oſtenderit tranſmittendi Abduam apparatus, ea ratione duxit abſtinendum, quod
 multa nimis erāt poſt tergū relicta, ex quibus in aduerſum pugnae, aut accepti in cōmo-
 di caſum cōmēatu reditūq; poterat intercludi. Omnibus itaq; tranſmiſſione neceſſaria
 apud Riualtā, quod oppidum ſexdecim abeſt a Medioloano paſſuum millia, uſſis com-
 parant, iterato Carauagiū obſedit, & cum oppidani ad reſiſtendum paratiſſimi uideren-
 tur, bombardas adigi curauit, dumq; muri creberrimis iſtibus inuasi, & frequen-
 mas oppidani mitterēt bōbardas, ſciūſ dextrum eras Leo Sphortia frater pro moris
 eſt elatus. Ea rē agere, ut debuit, ſerena Frāciſcus Sphortia, poſtridie urgeri ex pugnaq;
 ſumma ut oppidanos, & agrū interea ualſari iratus fuſſerat. Cū ea peruidēs & de caſa
 Leonis a ſuis qui in caſtris capti erant pincialibusq; certiores facti eſſent. Carauagiū
 ſes deſedione oblata ueniū impetrarunt. At apud Benacum, nequaquā ſegnior erat
 terea Stephanus Contarenus, qui claſſe circumdata, cum ſeſe ultro reipublicae cōmuni-
 tes pacificus recepiſſet, Ripam ad nauigauit, qd oppidū Brunorius cū Sphortiz pedia
 tu diebus triginta obſeſſum quoad terreſtri expeditione potuerat acriter agitare. Nec
 adduci poterant Ripenſes odio in Venetos exaſperati, ut Mantuani praſidium can-
 ſedē qui inerant Veronenſes, & perſugas a Sphortia quodā cū oppido dederint, qui
 noxas quotidie ſtuentes fallacias rē ducebant. Quae motus indignitate Contarenus
 malibus edixit, ut ſiquid opus eſſet in ea quam malos ſcandere aſſueti naualibus porſa-
 tent munitibus, agilitate, muros ſcanderent diutina bombardarum quaſſione ſemina-
 tos, praedam agerent ex oppido opimam, ut uxoribus liberisq; deſerit ipſorum deſide-

Ario languentibus, dum eo in lacus recessu tandiu haderant, procul à patria relegit. Nec mora, epositi ruerunt in uulnere Histri, genus hominū in cōtemnenda morte durissimū, & pars scalis, pars alter alterius humero innixi, quo plures ab anxio defensorē precipia haurire uulnerabatur, eo frequentiores ruius inuolū scandeant, uiciniq; pertinacia, & utriusq; exercitus milite irumpente præter atatis nostræ mortem, eedes primo edita, quam illico intermisserunt, ad prædam capiuosq; in redemptionem trahendos, à Stephano & Brunorio reuocati. Defensa est etiam altero mense arx sine inopibusq; munita, ceteratione perflua, qui se in eam receperat obliuioſius resiliēte. Sed oppugnat acceſſa Brunorius, Gardensiles impolitum à marchione Manuano præsidium emutere illa sumi contendentes, Stephanus ut capros concessit tumalibus diripiendos, & Laebus Antonius Marcellus, aggreſſi Braxianorum manu ducta, adq; nocta Archum. Quod oppidum furto cum paucis ingressus, cum sese Archēſes Venetorum fidei permittere obliuioſius recusare repugnarentq; pediatu reliquo sublequi & urgere iuſſo, non sine ceſſe diſſipat. Ad Lagūm uerò cum appulſa eſſet claſſis, partem turmarum in terrā Stephanus expoſuit, & addito ex Verona tyrocinio, pediatu undiq; lacu & terra oppidū obſedit: quod cum intentius oppugnaret, paruſſimos reſiſtere hoſtes ſenſit, namq; leuiffimum inerat præſidium à Manuano impoſitum, & oppidani rebellionē ad quam nulla ratione coacti fuerant conſcientia, ſimilem indiſſa Salodendibus Ripenſibusq; & Gardensibus ultionem expectantes, pro ſe quib; utriusq; ſexus & omnis atatis cōditionib; pugnabant. Eo autem in ſtatis principio, dum Hetruriz montibus, ut eſt dictum, Piccininus oberrat, & hinc Sfortia Mantuæ, Braxia, Bergomi, Cremonæ & Lathæ, agrosq; oppida caſtellaq; Venetorum imperio partim recipit, partim addit, hinc Contarenus Benaci oram recuperat, & reddit reſpub. ampliorem. Eadem quæ pridem inerat, regnū Apuliz lacerabat abſorbēbatq; potentatus euulſus. Alſonſio namque apud Auerſanam haſente, Renatus poſtquam Antonio Caudole conſuſus fuit, precunjs, ut oſtendimus, à ſuis undiq; accipiēdis exercitijs inſtaurando ſolum intendit. Eam uerò quæ tempeſtate illa in tot regionibus edebatur uulſitatem, ſi maximā potentiffimiq; feciſſent exercitus, in alienam uim acceptam dacerem referendam. Sed quæ olim duos totius Africæ & Europæ exercitus, hinc Carthagenſem ducē Hannibale, inde Romanum per annos quindecim integre tolerarunt, duorū nunc regum diſſicū quorum unus nullas, alter paucas adduxerit extrinſecus copias, ſuo ſe inuicem infortunio propē ad excidium lacerarunt. Poſtquam enim Alſonſius rex Aragonenſium Sinueſſe, Fundorū & Nolani principū fauori inuixit, Capuam, Gaſtam Aeruſicq; & cōplara ueruliz Campaniz, nūc Terrē laboris oppida cepit, Neapolim adeo afflixit, ut eiſibus penē deſtituta labores fame, nec deſenſari poſſit ſine mercenario pediatu. Auerſanā uerò cuius arcē Renatus rex Antonio Caudole in ſtipendijs mercedē conceſſit, poſt uulſatū igni & ferro agrū, duriffima premit obſidione, ut ſolus in ea regione Potentanos, natura ſoli tutos Renatus poſſideat. Nec deſunt interea q̄ amoeniffima totius ſeclit in Capaniz quondā & Lucaniz ſinibus, Almafitanæ terræ loca, ſibi parētis Arago denſiſſo ſtudio deuulſit. Quamquā totius inferi ſuperiq; & lonij pela gorū ambitu, à Gaſta ad Aterni, qui ſluuius nūc eſt Piſchanta, oſtū terna aut ad ſumēnū quaterua, urbes, uicos & oppida pacatis coherētis ſinibus difficile fuerit inuenire, in Hetruria uerò, per id tēporis, cum primū Piccininus Romani pont. legionem, Florentinorū & Sfortiz copias, apud Claſſiam uicam ita diſtante ab Arretio paſſuum millia, cōtam tam eſſe audiuit. Tſermates Caſtellanos duxit, & oppidanis prece miniq; ac uulſatione agrū, in cōdio magis oſtenſa, quam laſe ſacta, ut deditionem facerēt fruſtra tentatis, quinq; paſſū millia ad Peruſia caſtra mouit. Eum Peruſini, publicē & priuatim magno aduenies cōcurſu, & comenſu abundē inuenerunt, & ampliffimis muneribus donauerunt, tantumq; abſiuit, ut populi cōſiliū eſſe diceretur illum admittere ad tyrannidem, quod archiepiſcopū Neapolitanum urbem pro pōſſice & Romana ecclēſia gubernantem aduenies ciuitatis magiſtratus, Priores uocāt, & primarij ciues, audaci muerendi publice donē & faciendæ ſalutationis, à temporis difficultatibus deprecari fuerit. Quæ cum eſſent Piccinino reſcūſa, populi clara uoce ut exaudiret, laudauit, qui fidē Romanz ecclēſiæ & illius pōſſici ſeruare, & cum portas ne improuiſus irumpere cuſtodini adſiſſet,

- A** Postera die apostolorum Petri & Pauli celebritate scita, milites corpora curatos ad meridiem uasa colligere, & tanquam trañciendum in Romandiolam foret, Burgum petere iubet, quumq; paucis quid animo cogitaret conscia, oppidi suburbia attingit, lætinas & impediendas deponi, & primam cui diēs obuenerat aciem, ad sinistram in hostes ducere iussit, ipse quum secunda tentisq; & dehinc cæterarum ductores acierū quid fieri uellet edocuiſſet, oppidanis blande appellatis, & uti se ad inspicendam de hoste uictoriam sequerentur inuitatis in primam aciem properant. Præuiderat enim animo Piccininus, quæ apud Ecclesiasticos tunc fiebant. Nam cum in ea hostia propinquitate nolum militens ante meridiem frumentatum mittere, quin struam penè in subitam dimicatione pro castris aciem continere consueuissent, tunc ea religione sacra die in uesperis declinante, negligentius apud eos omnia curabantur, & emissis temere frumentatoribus, qui in armis ad meridiem steterant strati in tentorijs cauma delinibant, ut rursi ueteranus uigilantissimisque ductor Michelettus Attendulus, summo de cliuo, quem exister armatus inambulabat, tenui primo post densiore prospecto pulsare, ad arma clamaret, facile potuerit, quod crediderat Piccininus, incautos inermesq; cõdere. Angliam namq; oppidū sub imis Apennini radicibus in leniter fastigiato colle situm, ad eam partem in orientem uersam, quæ spectat ad Burgum, cliuum habet stadia duo ita fastigiatum, ut cum ascēsu haudquaquam sit difficilis, tum cæteram planitiē quæ ad Burgi montia quatuor intercedit passurum milita paululum supereminet. Quæ uero in parte delinit cliuus, planities inchoat ad Burgi portas usq; perpetua, sed quam passus quinquaginta distans à cliuo interfecat torrentulus; dextra lauaq; sensim suspendens ad Angliam rapet, & uiam quæ Burgum uersus ad lineam est directā, eo interitum torrente, lapideus iungit ponticulus, rarum aut nullum nisi pedes præbens usum, quod uicenos undiq; pedes, demolit in torrentis alueum rupes patentem armentis equibuscq; exhibent accersum. In eam itaq; ponticulum prowolans Michelettus, & forte illo die primam aciem duclurus erat, suos accurrentes undiq; ad uada subter consistere. Secundus illum secutus est
- C** Simonetus, ductorem in pontificis legione primarius, qui frumentatoribus, quo in loco cuius ue tui essent praesidio inspectis, in castra armatus reuertens omnia tamulū plena compererat, & illoc item properanter se contulit Vrsinus, tubicinibus qui apud etiam praetorū præliū classicum cecinerant, iussis armatos in ordines conuocare. Tunc ductores apud ponticulum, de summa gerenda rei pro tempore consultantes, præmissis ab hoste uelutibus ad telitachum propinquantibus, conuenerunt, ut quod aliquando in rem eo casu adueniente constituissent fore, ut partito aciem strueret, frontemq; quam tunc habebat obtineret Michelettus, dextra Vrsinus ala, sinistra Simonetus, & Petrus Meruaniensis cum tribus ecclesiasticorum cohortibus præessent, ut Sphortianis omnibus medijs, dextrum cornu Florentinus miles mercenarius, sinistram ecclesiasticæ cohortes haberent, in subsidio uero apud legnam signaq; sederet quicquid erat reliquum ecclesiastici equitatus. De peditatu autem actum, ut cum basilarij in summis ponerentur torrentis marginibus hostem, qui ad potē uadaq; pugnaret, sagittis ad latera perituri,
- D** tum scutati hastatiq; in torrente pugnarent, in fronte circumficerent equitatum, & gerenda res locus erat opportunus, quod quoniam stadia duo in deuexum diximus pendere, cliuus pari in latitudinem spatio extendebatur, cuius fossas omnes possessorum agellos determinantes, Michelettus quatriduo antè curauerat complanari. Quo ecconera in eodem modo Piccininus maxime agebatur, quod rectam, ut diximus, uiam, sexdecim latam pedes fossæ undique muniant, arcendo ab satis pecore, & aqua pluuia excipienda depresso, quibus transuersa similes coniunguntur plurimæ campos nullo ordine, sed uti possessionum exigunt termini diuidentes. Nec illi oculum curā que fuerat complanandi, quippe qui incautos hostes sperasset opprimere, quanquam dixerunt post uictoriam sui fuisse illi consilium, & Piccinino filio Astorgio Manfredo primam ducentibus aciem fuisse, ut hoste ad pontem lacessito & pugna cedendo in uiam relata, communis hosti ea fieret incommoditas. Sed primos Philippensium qui immixti erant cum repulisset Michelettus, tum Astorgius Franciscusq; Piccininus inuenientes, illum ponte deturbatum in cliuum usq; pugnando sunt secuti, rarior namq; tunc erat in omni eccle-

fusticorum acie armatus, cum acie populatores frumentatoresq; nondum arma induere potuissent, & multi inermes in praelium tumultuarie concurrissent. Micheletus autem laboranti cum opem attulisset Simonerus, relata est in pontem pugna, & utriusq; exercitus pediatu ad torrentis uada acriter pugnante, postquam Micheletum obstrictum tenere Simonetus, ordines conseruaturus in sinistram cornu est reuersus. Id cum secundo & tertio esset factum, addidit Astorgio & filio Piccininus cohortes duas, quibus magno conatu praemenibus, tamdiu Sphortianis stipatus qui omnes interea aduenierant repugnauit Micheletus, ut Nicolao Pisano ad sinistram pontis uada ab hoste capto, ipse etiam in periculum sit adductus. Tum conferti conglobatiq; Vrsinus Simonetusq; ac Meuanientis, undiq; in praelium descenderunt, & Pisano ex hostis manu recepto, omnes pedem pariter tenuerunt, quos inscusi Philippenses, tanto pontem uadag; praesidio firmauerunt, ut nullam exstimauerint futuram hostium procellam, cuius impetu inde aut utribus pellerentur. Ex exinde in ea, quam pontem & clium quinquaginta passus intercedere diximus, planitie, praelia sunt commissa. Tenuerunt autem seuerè ordines ecclesiastici, & cum iam pares loco essent exercitus, praelium est ualde commissum, ut solum id referri possit arare nostra praefici simile gestum esse. Nam cum hinc clium ecclesiastici, inde torrentis ripas uadag; Philippenses pro munitionibus haberent, libero qui intercedebat in campo, nullus erat nisi quem uetus sceleris superiorem, tantag; pugnabatur utriusq; militia pertinacia, ut contra qui omnes fracti erant deficientibus gladiisq; aut discinctis aut manu delapsis se ferretis percuterent chirothecis, & quod cernentibus extra rei naturam fieri non iniuria miraculo fuit, nulla inter asperior, nullus clamor pugnantium est auditus: ueritatem ecclesiastici, ne Piccininus cohorte secundum torrentis ripas circumducta, ab tergo inuaderet, deducam ipsi ex subsidijs cohortem in aduerso cliui post Simonetum in insidijs locauerunt. Sed pessima tunc, quibus praefici caruerunt arma bombardæ minores, & mascula rem a militibus secure geri prohibuerunt. Philippensibus namq; quadraginta iterant Germani portatilibus uel bombardis, quos Sphortia quando sub Piccinini in Hetruriam aduentum Florentiae est trepidatum missos, illi in Tifernatam castello obfessos sacramentog; ob salutem datam constitutos, in exercitu continebant, & ecclesiastici bombardis masculis Anglarum eductis, hostes de ponte uadis & uia cum iacerent, deuerbant. Si quando enim recedere pertinacius neglexerunt, binos trinosq; annis telios, cum equis lapides lacerabant. Hoc uero primum masculis incommodum obstitit Philippensibus, cum item Micheletus Simonetusq; & Meuanientis facto cuneo hostes etiam numero plures impetere Apuli Calabrig; sonpedes, quibus ecclesiastici urbemq; minores, Philippensium equos ex Germania maiori ex parte habitos, uel in mensibus anteacta hyeme debilitatos prosternebant. Quibus in congressibus, multi ex Philippensibus intercepti, ad hostium signa uel intra oppidum mittebantur. Quod cum uidisset Piccininus, ex secunda acie quæ pontem & uada tenebat, exq; subsidiaria paululum in uia remotiore, quosq; euocans meliores, in primam aciem eo misit consilio, ut uerbant & sibi etiam non satis fidentes hostes, furenti impetitos procella dissiparet. Id cum fieret aduerterunt ex cliui superioribus ecclesiastici duces, & omnibus etiam ex subsidiaria acie qui equis & uirtute praeuulerent conuocatis, cuneum & ipsi pergrandem densissimamq; fecerunt. Erat eo in tempore legati Caponis & Medicei cura quæcunque de clitoris praelio usus postularent solerter immittere, quanquam Mediceus Bernardus etiam dirigendis iuandisq; consilio omnibus, apud acies frequens esset, tum maxime Simoneto die illa adfuit, cuius hominis amicissimi uirtutem in Nicolai Tollenatiis uirgii educatoris legione antea cognouisset. Interea primam Micheletus quam principio ceperat frontis aciem cum teneret, primasq; dimicationem cum ultro inchoaret, aut ab hoste ceptam sustineret, & pugnando uir septuagenarius militis, & hortando duces officia adimplebat. Irent in praelium uel se duce uictores, Nicolaum esse hostem fatis sibi aduersum, aliis apud urbem Aquilam oblatum, secundam hanc esse diem quam Sphortianus de Braccianis semper antea superatis iustum faciat triumphum famere: iniustum Piccinino causam, deum optimum maximum lesum, eiusq; apostolos Petrum & Paulum illius

- A** esse, qui ad tantam eum perduxerint, traxerint, que ameniam, ut quodam rebus insidietur in apostolorum celebritate praelium iniquissimo loco cum potentiore hoste committat. Suam vero apud Philippenses ducturum quisque concionem habebat. Alij pigra memorare ingentia, quae superato hoste Hetruria pontis & pontifice curiahuicq; in Florentia spoliatis, ex vicisaria reportarentur: alij hostem contemnerent, qui nimis ductus imperij, nullum haberet certum ducem, & si conferto, ut adules, in summo rerum discrimine pugnandum erit, non se magis milites inter se, quam hostem agnoscerent. Piccininus vero quemque appellans, quouique, inquit, vestra torpescere virtus? Victum ne toties fugatum exarmatumq; a vobis Virinum & Simonem Tollentinatq; cuius maximi exercitus singuli prope binos apud Imolam expulsi reliquias ducentem, novum hominem nouo & incognito auxilium rione, Michellinumq; a Fortebraccio Castellensi toties fugatum vincere passuri estis? Partem tot praelijs prospere gestis, tot regionibus capitis gloriam ineptis hominibus reliuui estis? Et trepidare eos, in summumq; clium sese cernitula conglobare, de fuga cogitantes, quos si urbem ad tergum capicem habuissent, sibi a principio recepta consulaturos fuisse non ambigo. Hincq; desperatam in ea oppidi paruitate salutem hac tenus armis quod etiam muliercule in extrema faciunt desperatione tutati sunt. Sed si quam olim contemnerant, vestram animorum ferociam insurgere conspexerint, quod reliquum habere spei, in fugam dissipabuntur. Ite dicit Mediolani solida spes, ite Piccinini fratres committentesq; victoriam quae in manibus est tenete, proculdubio effecturam, ut nullus posthac Piccinini legionem in campis audeat expectare. Haec quum dixisset, eo adiuuente, milicibus ad triginta crepitante classico in praelium accedensibus, Philippenses magnam ecclesiasticis intulerunt procellam, nec ictum illi, vulneraq; micantium, & tanto illatarum impetu cuspidum segnes trepidiq; exceperunt, sed una decisi radice in mutuos delati ictus, multos equis retrosum cadentibus prostrauerunt: tam gladijs ea in pressuralibetis, cepto instantes impetu, reliquos in torrentis uada ponticulumq; repulerunt: & nonnulli eo in loco cadentibus plurimis uulneratis, in quibus Altorgus Manfredus conto inguina est transfixus, capiti sunt Philippensium meliores. Seruabat tamen locum Piccininus, & peditatu in angustijs adiutante, ordines pro tempore restituebat. Sed integras Virinum, quae post montem & ad signa fuerant cohortes, quum adduxisset, deturbatus ponte Piccininus in subsidiariam aciem retrocessit. Ea autem uirorum robore, ut ostendimus, detracto, nihil habebat neruorum. Nec tamen destitit Piccininus, quin satis pessima uirtuti facturus praelium redintegraret, & quod Burgenses uix & campi solas, dextra laeuq; complanarant, restituta acie hostis impetum morabatur. Fuit eo temporis momento lux delectus, & nubibus caelo obductus indeq; apparente, uenit in Philippensium ora uiolentior, qui ad id temporis a tergo flauerat uentus. Quamq; medium horae tempus supra uires pugnassent, turbatos suorum ordines, hostium e contra solidiores constantioresq; complicati, Piccininus, Guidantonius, Faentinus, & Franciscus filius praelio excedentes, fatiscentem fracturam Philippensium consummarunt, & signis hosti relictis tanta decerpente facta est fugientium seuiticem prementium ruina, ut quod pugnantes nequauiissent, cadentes insequutum hostem, ne ductiores de fuga retraheret, prohibuerint. Pugnatum est horis ferme quatuor continenter. Nec ullus utroque in exercitu, paria prope fena equum nullis, peditatus tria habente, notus miles non fuit uirtutis aut ignauiae documentum dedit. Desideratq; sunt ex Philippensibus ad sexaginta, uulnerati supra quadringentos, capiti milites mille & octingenti, in quibus duodecingenta fuerunt nummi in legione praefecti, & Burgenses, qui uel acciti, uel ad spolia detrahenda prope populariter accurrebant, mille & trecentos a redemptoribus est compertum. De ecclesiastico autem exercitu, quum uulnerati fuerint ducenti, ad decem aut in praelio, aut ex uulneribus interierunt, sed ex utroque, equi ad sexcentos pari pene numero suffolli in campo manserunt. Delatus ex fuga Burgum Piccininus postquam compertis neminem ad unum ex numerarum praefectis hostium manibus euasisse, maestus Guidantonio Faentino, & Francisco filio dixisse fertur debellati esse, & Philippi partes pellum abituras, si uictoria

beneficiis hostis quadringentos, qui in manibus essent veteranos & deditissimos sibi
 equites retineret, quorum ad similes uniuersa Italix milia non haberet, & manibus
 oppidi portiq; praesidio firmatis, circumueniri addabant, accederet ne uictor exer-
 citus prospici & ter quaterque singulas per noctis horas seire curauit. Mane summo
 quam Alstorgius Manfredus, Sagromorus Parmensis, Romanus Cremonensis, & tres
 alij ex captiuis fama notiores, apud legatum hospitaliter haberentur, ceteri omnes eo
 inscio ad unum liberati fuerunt, quibus longo agmine in ea uia rectitudine Bergum pe-
 tentibus, à speculatoribus quae de moribus conspectis, pendena paratūq; in lugum
 Piccininus, eos exercitus se circumualitari praecursores esse ratus ad solis ortum pro-
 peranter migravit. Ipso autem uix dum porta egresso, miserunt reliqui in oppido Bur-
 genses ad legatum oratores, qui factam ab imprudentis & necessitate deprecata, fu-
 os quae commendantes captiuos oppidum dederunt. Interea Troilus Molaninusq;
 conflixisse exercitus, profligatumq; hostem ad primam noctis uigiliam centiores facti,
 nocte concubia ex Tiferno, quod oppidum praesidio, ut docuimus, tenerant, profe-
 cti sunt: qui Bergum ad horam tertiam quum attingissent, nonnullos Piccininum abe-
 untem tarde sequutos intercepterunt, & legati nuncijs ad oppidi receptionem missa
 coniuncti, qui imprimum introducti sunt, Philippensium, qui libertati uix dum adue-
 nerant, nonnullos inimiciores cognitos, interllexerunt, impedimentisq; apud oppi-
 danos à fugienti exercitu relictis accurate conquisitis direptisq; sua & ipsi ex superata
 hoste spolia reportarunt. Potius Burgo legatus, postquam captiuos ad unum libera-
 tos intellexit: sex, qui, ut diximus, apud se erant, Florentiam misit: & hinc Nerius O-
 po, Bernardusq; Medicus, Anselmus castellis, inde legati copiae Tifernatū oppidi
 arcibusq; quae in Piccinini potestate dudum fuerant, recipiendis intenderunt, quum
 breui captorum illa Florentinia, haec Tifernatibus sunt concessa. At profectus Burgo
 Piccininus octauo milario sub Apennini iugis primum de fuga confedit, inde san-
 militionibus, praeter spem sibi coniunctis, ad Eugubij portas qui statui cepisset, & i Col-
 dantonio Vrbinate, ciuitate uicariatus Romaniae ecclesiae titulo obtinente adiutus, in-
 fraurationis exercitus pro tempore proq; municipij facultatibus, opera dare coepit, loq;
 ex loco tentantis per nuncios Perulinas ad eam redire querebat. Sed illi cauti in uis pra-
 dentisq; prospicientes, octo milibus auri donato, ut accessu abstineret, ad tutandūq;
 ab hoste Romandiolam duceret, consulerunt. Quod sequutus consiliū mala quatin-
 que timuerat, quāq; illum à suis pressura apparebat, declinauit. Nam & Perulino pri-
 mum rei sciendi culpam in paucorum audaciam, redeundiq; ut fecerunt, cum possiret
 in gratiam occasionem praebuit, & dum legatus ob faustum praesq; successum, simul
 Petro Barbo nobili Veneto, tunc notatio nepote ex sorore pontifici cardinalis era-
 tus, Florentiae moram trahit, Florentinū oppugnatis Casentini oppidis calesing se-
 ptem Franciscum Puppj comitem, post quadringentesimum ut se rebatur annum, quo
 progenitores eum obtinuerant comitatum, patria eijciunt, Piccininus in Romandio-
 lam ducens, omnia in uisoria si maturò traiecisset, potest atq; eueltigio uentura, pro-
 portune confirmauit. Interea dum haec in Hetruria gerebantur, Sphortia Caruagio po-
 titus, Petro Aduocato & Brixianorum manu ad arcis oppugnationē relictis multis
 Cremonensibus, in quos duxit, cepit oppida & castella, ut ad eas agri partes, quae in Ma-
 tianos Brixianosq; spectant, solum in Padis ripa Philippo reliqui uenit Casale manu,
 oppidanos cuius quum populariter migrare iussisset Forosulianus, bona eorum impo-
 sitis praesidio militibus diripienda concessit. Asulam uero, Canendum, & Marchaniam
 Marchionis Mantuani oppida Ostio flumini adiacētia, quod maiore cura defendebat
 tur, Sphortia maioribus parabat uiribus expugnare. Et qui oppidani direptionis metu
 adducti illa spe celeritate deditissent, operosum Sphortiae, Philippensibus impossibile
 est uisum, arces praesertim Marchariae, ea celeritate quae cetera erant ad eam diem coe-
 cta, recipere. Sed accedentes, arce Caruagij recepta, Brixiani maiori bombardā, quā Bri-
 xia haberent, septingentariū librariū lapides iaciēte adhibita, Canedi, & Asulae arces bre-
 ui obtinuerunt, Marchariae autem turres, lateritio muro duodenū pedū crassitudine den-
 tissimas, die decimo demoliti sunt: nec tamē eo terrore adductus deditionē praesecti
 praesidi

A praefidi praefectus, quàm scandentes ruinas Sphortianos, praelio hic cominus commisso repullos, superiora murorum ad oppositam terdo quod confecti erat corpus praedio partem scalis capere conspexisset. Inde Pischeriam dicens Sphoria, Stephanum Constatenum, qui Lagidium viribus expugnatum, crede proditorum praedidit facta dissipandum militi concesserat, clausum tollit adducere. Est namque Pischeria oppidum nativitas Veronenses, à quibus exadificata fuerunt arces, solitas dicere acceptationis, aliud tribus praefare rebus, quantum unamquamque raro desur talem in ceteris inueniunt, à moritate scilicet, munitionibus, atque utilitate, quam pisciam commercia reddunt innoxiam. Amicitia verò hinc ducitur maior, quod scilicet speciosissimi emulatio inpositum, Mincij annis caput incubans, solum undique, ut piraque alibi, habet vineis & oliveri sylvis vestitum, consitis tamen praefat, cinctulis limonibusque, & ea rursus in Italia multis specie multimoda abundantibus. At munio ea est, quae & amonitatem augere, & tutelam habeat singularem: quod oppidum ad eam Mincij ripam, quae spectat in Mantuanos situm, qua parte in meridiam versa continenti iungitur, & altera occidentali Benaco prominenti, tertiam Mincio impolita, quae uergit in Septentriones, eleuato densoque cingitur muro, & quod Mincius Benacusque altiore delinunt, fossa illud à continenti separat latissima, quae perpetuas atque aquas accipiens à Benaco, postquam arces cinxit ambus, redit in Mincium. Sed quantum oppidum latius in orientem uersum muro caret, quod aribus exponitur, quantum ut campellum solo munitionum, quae prima est à ambitu maior, aulis, porticibus, camerisque egregie pictis decoratur, regia ac imperiali pompae satis facillime facturis, & lateritius pons fornicum quatuordecim Mincium amplexus, turrim habet in capite munitissimam. Secunda autem minor arx tanquam subsidaria, & si pari murorum, turrim propaginaculorumque forma munitur, eo praefat, quod minore seruat costodia: & ponte item lateritio fossam complexa, iungitur Mantuanis. At unica oppidi quae populo & comenianibus patet porta, emulioj lacus angulo est impolita, ab qua transit Mincium ad sinem è regione tumulum, Suburbium appellant, Sublileo seu ponte: & tumulus quem caupo solus hospitatoris inhabitat taberna, palude prius quam fossa latiore cinctus, portam ad exitum habet, Sublileo item ponte in campos Veronensium dimittentem. Et oppido aribusque comenian in annum relectis, marchio quingentos ex equitatu peditaque omni decios milites, praedidit imposuerat, non minus retinendi alius cura sollicitus, quàm Venetos intelligeret copientissimos recipiendi, quando quidem eos Cremonae Castislique astate illa testandorum curam creditum est eius gratia omisisset. Sphortia itaque equitatu extra hostiles bombardarum iactus in circuitu disposito, suae ipse bombardas quadripartito adigi curauit. Classis uerò scaphas Contatenas ad tumulum, & oppidi portam de Benaco & Mincio pugnare curauit. Re Philippi marchionique Mantuanis interea tantis ubique acceptis incommodis debilitata, Nicolaus marchio Ferrariensis, qui sub aliorum excidio existimaret pendere, sese pacis sequestrum in gerere coeperat, cuius ut dicebat querenda causa, cum Mantuam accessisset, Sphortiam allocutus à senatu nullius in castris erat praesente, multa de pace cum illo locutus, futurum dixit, ut Philippus Mediolanensium dux, quam obstinate nimis ad eam retinisset dux, Blancham uxore illi se fore cessore uel in castra transmittat. Ad quae respondens Sphortia, se pacis dixit, cuius etiam hosti tolerabilis senatum seiat esse cupientissimam, modò Philippus pariter eam uelit, suam fore, eaque solemniter constituta amicos, quorum ille esset primus, de Blancha quid expediat consilium. Inde profectus marchio Mantuanis reuerfus, itinere nullatenus intermisso, Philippum Mediolanensem cōuenit. Quae quidē profectio suspecte fidei hominis adeo fuit Venetis formidolosa, ut publici zeli alieni ualorem, quinta parte deteriores effecerint. Nam quum marchio singulari amicitia Sphortiae genitori coniunctus fuerit, timuerunt Venetiae ne apud Sphortiam filium paternae imitatoris amicitiae potentiores honore preces habuisset. At Pischeriae oppugnatio eo in tempore magnis conatibus agebatur. Sphortia namque xx. meridionalis plagamuni pallibus bombardas apertis fossam uirgultis cō repleter, Cōtarcus è regione turma

libus

libus gente efferata, partim Benaco mare, partim umbilico tenus alium paludis ho-
 mum periclitare conuulsis, umulam ceperat, & taberna propugnacula aemula Soli-
 tioq; potius qui emillatim clauderet igni corruptis, scaphas Minio delapsas, portu
 oppidi moenibusq; subdolerat: inde scalis ad moenia erectis, tabidi & tanquam ament-
 es, tanto ardore conscendebant tumales, ut quanquam eaderent uulnera renuuntq; mal-
 ti, saucijs succedentes integri portam murosq; decedens defensoribus obtinebant. Quo-
 rum pugnae & regione uidissent Sphortiani, spretis qui ad deditionem faciendam
 fuerant oppidanis, per fossas & ipsi ruinasq; irruerunt. Tunc Mantuanis milibus qui
 tam multi presidio inerant, in arcem confugiendibus, parua pro tumultu cede commis-
 sa, oppidum est disceptum. Paulopost arcis oppugnationem adhibita fuisse ostendimus, in primis
 & ut dicunt, magistram arcis turrim est firmata, quae in oppidum prominens altitudine
 atq; latitudine & muri densitate maximum arci adderet munimentum. Fuit autem ei &
 ad hoc tempus inaudita bombardae illius violentia, is eodem entis ereptus, ut nulli in ma-
 totum qui interfuissent asanus scripta hae perueniunt scirentur; quorum assensio doc-
 mendaeq; inuidia uindictae, dignam relatur rem fuerimus supplicium. Classis Veneta
 ancoris in Benaco firmata extra bombardae hostilis sacrum a paucis custodibus tene-
 batur, turris a Contereno ad oppidi arcisq; oppugnationem ut ostendimus, exposita.
 Erantq; binae naues textae castellis munitae, amphoratum trecentarum singula, quas vo-
 cari diximus Bellenentios, in fronte ad speciem terremotus, ut aqua Benaci emotis fluctan-
 tes in utraq; latera Bellenentij sese iniecit, & vicinas colliderent naues, & in oppido qua-
 tuor bene materiae clisum domus, eo excussa terremotu, in multorum capta comue-
 runt. Itaq; decies immissa, etsi parietem distantibus inter se offensionibus tenuiter mare
 lauerat, & minime penitus lesisse uidebatur, tantus ictu decimo exortus est in mare, qui
 in nubem ascendit puluis, ut cernentibus apparuerit, magnam muri usm ad intima cer-
 ruisse: dumq; a uento dissipatus puluis euanuisset, & bombardae interim repleverit, in-
 spe ciantes uiderunt multi, turrim haudquaquam uulso hitu, si fumentis in infima scissum
 se, & tunc duorum qui summa tenebant propugnacula custodi, alter funiculo in arcem
 est delapsus, alter halitans, & quid faceret dubius subsidentem sequutus est turrim, qui
 undecimo inexpectato ictu, quaquaversum lacera, partim fossam cōpleuit, partim re-
 cis proxima ponderis attritus suo. Quo d quā cessante pulueris nube uidissima Sphortia-
 nis, arcem defensore ad eam partē nudatā obrepentes Mantuanos alijs de turribus, deq;
 arce altera resistentes, ad deditionem aliquot diebus oppugnationibus compulerit. Tūc
 Sphortia Minio transmissio, Villafrancha, Vigalio, Veronesium castella, intra decem
 diem quam accesserat est potius. Copijs inde Valegij ductis, ignobilis quae circumdā
 Mantuā castella primum, deinde Valegenses in potestatem accepti, & impolita potest
 arces, bombardae item atterente breui sunt receptae. At Nicolaus marchio paucis diebus
 apud Philippū moratus, Blitham decenti cum familiarium comitatu, seron
 auctam Pado Mantuā perducens, suspicionem Venetorum in maioris periculi cogit
 tionem metuensq; coeuerit. Philippū namq; magni atq; elati animi principem, uicem fir-
 liam sine ingenti abalienationis Sphortiae a rebus publicis premio, ad repodiatā dē
 nuptias misisse, haudquaquam uerisimile existimabant. Rogatus autem Sphortia in amore
 nullam Mantuanā marchionis uillam, cui adificanda magnū fecerat impendū, Man-
 tuololum uocāt, ut de pace, deq; cōiugio ageretur, saepenumero respōdit, nec sibi uisū
 senatus, ad hostis loca eundem nec senatus si sapier, ut ad eā permissurum. Qui respōso
 nis prudentia, maximo fuit Veneti de illius fidei cōstantia documētū, & puella secūdo
 Pado Ferrarā premissa, ad tertium diem marchio est sequutus. Piccininus autem, post-
 quam tenebant Romandiolā sua persona cōfirmavit Guidantonio Manfredi, & Fran-
 cisco filio, ut eam proximam presidio teneret relicta, Mediolanū ad Philippum acces-
 sit, Palatinūq; quantū potuerit pecuniam cōferre cōpulsis, ut etigalia auxit, tributa im-
 posuit noua, & nihil pecunia exequenda intentatum omisit. Romani interim pontifici &
 ecclesiae legatus, Ludovicus cardinalis Aquileiēsis trigesimo die, post quā Piccinini co-
 pias profligauerat, in Romandiolā traieciturus, Sigismundū & Mahometū fratres ad ce-
 dēda

- A** delis stipendia, cum mille quingentis equis, pedibus quadringentis conscripfit. Sed quum agrum attingeret Forolisensem, iam Malatesta ad hostes transierat, neque tamen desiste digressundus, quin legato obsequentissimus fuerit, castris apud Martinensem, hinc distans passuum milia in Forolisensem firmata, uenientes noctu & interdum Fauētinus ac Piccininus, pendentes in rebellionem Forolisenfes cōtinuerūt. Inde ad Bagna caualium ducto, quum propinquiora cepissent statuta, & grandis ille exercitus septem milium equitatu, peditus mercenarij quatuor, oppidum cuiusdam, desperantibus Fauentini & Piccinini auxilio oppidanis ad octauam diem deditus est facta pariter postea Massæ Lombardorum & ignobilium agri Imolenfis castrorum Bagnatiz, Bihani, Mondani, Guellici facta fuit. Extorribus autem Forolisenfibus, perpaucis qui castra sequebantur memorantibus, quum duxisset iterato Foroliseni legatus, urbe praesidio innumera breui potius fuisset, nisi lassata nimis à ductoribus obsequio redeuntes Piccininus filius, & Malatesta ciues à rebellionē ut antea deterruissent. At apud Apulie regnum per id temporis Renatus rex, postquam omneis copias datis in aliquot menses stipendia, in Apruntio reparauerat, Caudolas Antonium Bari ducent ac Raimundum & Traianū Carociolum Austini comitem, factionisq; suæ sequeles cum quatuor equitum milibus ad ducem, ea ratione Neapolim reuerti constituit, ut Aversinā ciuium arcem Antonius Caudola praesidio teneret, reciperet, & laborantibus ueteris Campaniz populis opem ferret, simul Neapolitanos tandem clausos & importatis mæsi tenuiter suscitatos, in meliorem quoad tunc posset fortunam adduceret. Rescuerat eius aduentum Alfonso rex, sed quo itinere Apruntina montibus descenderet dubius, cum parte copiarū, cæteris certo in loco ad diem conuenire iussis, ad montes succedebat, & fons eodem quo adueniret Renatus itinere capto, copiis ad uesperam de itinere fessis mille passus ab hostiū statuiis, quæ & ipsi eadem cepissent hora consedit, tulitq; fors, ut prius Renatus hostem incautum ad esse habuerit exploratū, uolueritq; Gallica & ad primos motus audaci promptitudine inermes inopinatosq; inuadere: quod autem fama auditum erat, & nuncij retulerant ad id missi, parare Alfonso copias, & salubus qui omnes in potestate essent agresti manu firmatis, cum equitatu pediatuq; mercenario milibus hominum quatuor paratum obliuere locis omnibus aditum, non existimauit Antonius Caudola, cum sese, ut credebatur, offerentibus, & pugnantē copiam factoris, dubio loco temere consilgendū. Quia in consilij uarietate, dum tempus absumitur, sensit periculum Alfonso, & in tuta confugiens apertū hosti reliquit accessum. Ut post parum Neapoli quum agitaremur, & certum pertuigisse fecissent, fuisse in manibus paratam, si uni sciuissent uictoriam, itatus rex Renatus, insinuatū perfidiam Antonii in arce Neapolitana detinuit, & errore ab imprudētia, & infortunio deprecari, ea qua exeperat facilitare subito liberauit. In uero quamprimum oblatam uidit occasionem, eam copiis profectus quinto apud Neapolim militario loco tuto castra cōmuniuit. Et ad Alfonso regem mittens, inducias in quinquagesimū diem, & securi in Apruntio per inimica prius loca transitus licet, deducto ex arce Aversa praesidio impetrante. Quo destitutus equitū ferme quatuor milium & pedum mille praesidio Renatus, perpaucos habuit reliquos pedites mercenarios, quorum tarenti in urbe Neapolitana ciue, inmixtorum praesidio, egre merita defensusit, ab Arragonensi dñe no desistit acriter oppugnante, & inerat fames, qualem Britiz hoc etiā anno scriptum adfuisse, quod autē Caudola, & hæc secū ductiores, neq; Renato ultra cōsentire, ne que Arragonensem sequi, neq; ignari sine stipendio esse uellent, Romanus pōntifex, eos ad ecclesie stipendia eo accepit consilio, ut ipsorū potentatu & armis fretus, optatam & tandiu quæsitam pacem calanitolis regi illius populus daret. Id munus quum celebris famæ cardinali Tarentino apostolice sedis legato iniunxisset, ne ciuitas Neapolitana interion deficeret, & in præclara ciuitate multi quibus nulla emigrandi adesse facultas, fame interea cruciari periret, magnā frumentum ex Herulico ecclesie patrimonio, apud Coenentum tribus impostum Genuentiū nauibus immisit, cuius partē regis donauit, partē diuorū modico uenundari precio curauit. Verū præsentis anni, cuius gestis in Italia rebus, & quidē solito clarioribus, hic plenus est liber, autūnus adeo iōgēres ac penē per penas habuit pluitas, ut exercitus oēs cōtra ac multis insueuerat annis, ad prima brumæ tempora

tempora in hyberna cōcesserint. Primus tamen omnium ecclesiasticus ex Romandiolâ, re omnino infecta in Hetruriam & inde ad urbem Romæ partes est reductus. Secundus rex Alfonso, suum per circumstantia Neapolim oppida dimisit. Piccinini uero & Mantuani copiarum partim apud Parmenses, partim Mantuæ, prout fuerant, permansere. Et Sphortia postquam Valegio multis ante diebus recepto, ignobiliora quæ tertio aut quarto distant à Mantuæ militario ceperat, copias omnes in capta de Cremonensibus, Laudensibus, Mantuanisq; & recepta de Brixianis oppida distribuit, sola cohorte pætoriana Veronæ apud se in Veronensibus retenta.

FINIS HISTORIARUM BLONDI,
quas morte præuentus non compleuit, quum
tamen interitum Romam instauratam tribus li-
bris, Italiam illustratam libris octo, & Romam
triumphantem libris decem abfoluerit.

CAMPANVS

Blonde Pio uisus moreris, nil morte dolendum est,
Tu famæ, domui consulit ille tux,
Astra tibi, natæ patrios concessit honores,
Qua tu alia optasses conditione mori?

PIO SYMMO PONT.

Romam instauratam coepit conscribere Blondus,
Multa illum instaurans consulit Eugenius,
Italiam mox illustrans maioribus ausis
Lustrauit totam mox uagus Italiam,
Ecce triumphantem cecinit, Pie maxime, Romam
Ergo tua fas est ille triumphet ope.

EPITAPHIUM.

Hic situs est Blondus, Priami cui forma, Cætonis
Vita, Titi Læuij fama decusq; fuit:
Coniuncta est sancto coniunx pia Paula marito
Fœminæ sexus gloria, ut ille uirum.

RERVM AC VOCVM IN DECADIBVS

HISTORIARVM BLONDI MEMORABILIVM INDEX, IVXTA

Alphabeti ordinem, nunc primum studio Leodegarii Grimaldi confectus, in quo tamen historiae sepius in eodem nomine aut voce quàm alphabeti ordinis ratio habetur.

A

Adrianus Sara-
corni rex ab
Eudone Aquis-
tania duce uo-
catus Burdega

Adrianus h. decadae primae
abdus annis 102. d. dec. 1. 136.
Idem 471. d. 588. f. dec. 1.
Abdumarius imperator C. C. in
Africa ab exercitu acclama-
tur 137. c. d. dec. 1.
Adrianus oppidum rex Altonius
capit 152. c. dec. 4. 189. c.
Acherusium Nares militis co-
pita recipit 92. c. dec. 1.
Adrianus Castrum filius cum Flo-
rentinis colligit 144. a. dec. 2.
Adrianus Venetis & Germani-
bus auxiliantibus Baldou-
nus capit 230. g. dec. 2.
Adrianus Romanus potest
129. b. dec. 1. moritur 131. a.
dec. 1.
Adrianus Peristum rex 117. a. d. e.
Adrianus Longobardus 121. b.
dec. 1.
Adrianus Bonis 198. f. dec. 1.
Adrianus ciuitatem incole, Venetio-
rum fines inuadunt 190. h.
dec. 1.
Adrianopolis à Latinis oblide-
tur 274. g. dec. 2.
Adrianus Romanus potest 144. h.
dec. 2. eius nominis primus
secundus 177. c.
Adrianus verus pont. 176. g.
dec. 2.
Adrianus quartus pont. 244.
f. dec. 2. moritur 245. c.
Adrianus quintus pont. 123. c.
dec. 2. moritur 251. ibid.
Adrianus postea Desiderius ora-
toris 155. d. dec. 2. 156. c. eius
gesta 147. 158. mors 161. a.
Adrianus Episcopus descriptio
150. h. dec. 1.
Adrianus maris nominis ratio
190. h. dec. 2.
Adrianus filius Scamio h. dec. 2.

Adrianus primum occu-
pauit 155. d. dec. 2.
Adrianus ab Vreolo Venetio
superantur 190. h. dec. 2.
Adrianus Hacta comes ab ele-
dionibus in imperio formale
finitur 157. a. dec. 2.
Adrianus imp. in bello cū Al-
berio duce Austrie gesto in
terficitur 157. a. dec. 2.
Adrianus primarius Genuensis
Russus à tergo hacta me-
dium intelligit 464. c. dec. 3.
Adrianus & Antonius Flaccus
Genuensis primarius patris
exules 464. c. dec. 3.
Adrianus pelagi insulae, quas Cy-
clades vocant, Venetis pot-
untur 279. d. dec. 2.
Adrianus cardinalis Legatus in
Iuliam mittitur 147. c. dec. 2.
Adrianus regum cum pop. Rom.
fodere 5. d. dec. 1.
Adrianus Soraceni ponuntur
125. a. dec. 1.
Adrianus in imp. Ro. iura con-
cedit 5. d. dec. 1.
Adrianus 195. d. dec. 1.
Adrianus quando subacta 15.
dec. 1. imperatori Ro. & Van-
dalis diuisa 21. d. dec. 1. à Va-
dalis superatur 42. g. dec. 1.
Adrianus Saracenis inuaditur 131. a.
dec. 1. 135. c. dec. 1.
Adrianus à Belisario duce Vanda-
lorum manibus ereptus sub
Ro. im. an. 171. fuit. sub Sara-
cenis an. 740. ad postea se-
pocap perdurat 137. a. dec. 1.
Adrianus pont. Ro. 182. f. dec. 2.
moritur 183. c. d.
Adrianus potestatis primus ex si-
ciliis ornatus 131. b. dec. 1.
Adrianus Longobardus, rex
100. f. dec. 1.
Adrianus dux desinit 147.
a. dec. 1.
Adrianus Longobardus 110. c.
dec. 1.
Adrianus Thaurinsum dux,
apud Lausellum rex Long-
obardorum declaratur 112. c.

dec. 1. suis duobus iungit
tur 184. f. g.
Adrianus ab uxore admonitus
ab omni haereticis spurciss-
se abdicat 117. d. dec. 1. don-
ationes ecclesiarum facit 121. c.
Adrianus in insipiditate re-
giones expeditio 113. b. dec. 1.
Adrianus traditus Paolo co-
pita Hierurum ingreditur
114. h. dec. 1. Romanus obli-
dit ibid.
Adrianus, Romae oblatione so-
luta, in Italia os recedit, in-
de Mediolanum 115. h. dec. 1.
Mediolano potestur C. C.
monas obliat inuadit
finem dion expugnatum
solum aquae 117. c. dec. 1. Man-
tul capio, cum monas curen-
ti ibid. cum Theudoberto
Fr. rege pacem & amicitiam
querit 118. a. dec. 1.
Adrianus mortuo, Adonis ex-
tus filius succedit cum Thru-
delinda genitrice 121. b. dec. 1.
Adrianus Longobardus 100. f. dec. 1.
Adrianus Longobardus 147. g.
dec. 1.
Adrianus Longobardus regis in Ro-
manos perditio 145. h. 149.
a. h. dec. 1. 151. a. b. dec. 2.
Adrianus ad castra Alpem
à Pipino leuiti armaturae tur-
mis ab Alpheus decurabat
149. h. dec. 1. rapto patre su-
dere Romanos obliat 151. b.
dec. 2.
Adrianus meritis 142. h. dec. 2.
Adrianus in Longobardos reges
sua expeditio, 121. h. min-
tur 114. a. dec. 1.
Adrianus pacem ab Honorio per-
mit 14. h. dec. 1.
Adrianus, Saraceni ac Van-
dalorum gnomi 100. b. h.
nium Romanis irruptionibus,
Gallias inuadunt 11. c. dec. 1.
Adrianus ibi. d. ne gesse 12. c. f.
Adrianus Tercus Edifam in-
audia crudelitatem capium
duple 241. d. dec. 2.
Ccc alia

- alata finius 147.c. dec. 1
 alardi Neapolitani, contra Cō
 radum, rei militaris peritia
 117.c. dec. 1
 alba 146.c. l. dec. 2
 alba & Nigra factio an. 1300
 origo 117.a. dec. 1
 albarum patium Florentini
 extorres oculis transi/
 bus Florentiam strūpūnt
 119.b. c. dec. 1
 albanū Comes S. Argidū op/
 pugnat 121.h. dec. 1. Cui/
 stiani dūces cum omni exer/
 citu expugnat 121.a. in cā/
 primus omnium cum sua le/
 gione Bobemundus impref/
 ius est 118.c
 albanorū urbs fundata à Ro/
 manis destructa 141.d. dec. 1
 albanensib. cardinalis pontile/
 gati in Africa expeditio 119
 b. dec. 1
 albenfes 119.c. dec. 1
 alberticus Cunij comes rei bel/
 lica perissimus 177.b. dec.
 1. 189.a. dec. 1. eius gesta b. lib.
 alberticus rei militaris peritia
 insignis 189.a. dec. 1. eius res
 gesta b. lib.
 albertus antipapa 118.h. dec. 1
 albertum filium Berengarii
 Lombardie pfectum regē
 Italie appellat 182.h. dec. 1
 albertus Berengarii filius Ve/
 netos multis afflicto incom/
 modis 183.b. dec. 1
 albertus imp. à nepote ex fra/
 tre infideli appetens truci/
 datur 140.g. dec. 2
 albertus Mastini frater à Ger/
 manis pro dūce Padue, Ve/
 netas perducit 181.d. dec. 1
 albertus Eftilis Ferrarie pte/
 cepti iudex cum Florenti/
 nis percolit 187.c. dec. 1
 albertus Auster Caesar declara/
 tus mortuus 158.e. f. dec. 1
 albiganam Marchiones Carre/
 tensis Ripensis occupit 174.
 g. dec. 1
 albus finius 145.c. dec. 1
 alboinus Longobar. rex deni/
 mus 14.h. dec. 1. Clotharij
 R. Franc. filiam uxorem ha/
 buit 15.a. lib. Cōmūdū so/
 perat ac occidit 15.c. dec. 1.
 ius filiam sibi matrimonio
 copulat 118.dem
 albois inhumanum factum
 15.c. dec. 1
 alboini Longobardorū regis
 in hahum ductum prudē/
 tia 100.g. dec. 1. 102.a.
 alboinus omni penes fortia,
 Arimino, ac in Cispina
 Gallie parubus à Bononia
 Papam usq. omnibus, ex/
 cepit Brixillō, urbibus po/
 nitus, Veronā se cōmūit 102.
 h. dec. 1. Ludos Veronae ce/
 lebrat 102.h. dec. 1. Genium
 se confert 102.f. dec. 1. Vico/
 nam, Veronam, ceterasq.
 Venetie regionis urbes ca/
 pit 102.e. dec. 1. caput ab Hel/
 mechilde truncatur 103.a
 b. dec. 1
 alborum circalorum & Nigro/
 rum factiois origo 117.b.
 dec. 1
 alboinus Longobardorū rex
 10.g. dec. 1
 albertus Boelini frater ad S. Le/
 nonia castrum fugit, capus
 cum suis interfectus 105.e. f.
 dec. 1. à Ioanne Galeas. Me/
 dio, duce in primariū sui ex/
 ercitus dūctorem assumitur
 189.b. dec. 2. Bononienses
 uincit 191.d. dec. 1. Neapo/
 lim urbē pro Ladislao reci/
 pit 191.f. dec. 1. Bononia po/
 nitur 192.e. ibid. 20 Floren/
 tiori partes concedit 409.
 b. dec. 1
 albertum Cunij comitem Phi/
 lippus Senensib. contra Flo/
 rent. cū duobus codoribus
 dat 440.h. dec. 1. in Collen/
 si agro Michelsenus superat
 461.d. dec. 1
 alcinas pop. Gu. 199.d. dec. 1
 alcinates Senensibus infestis/
 simi 193.b. dec. 2
 aldefondat Gallie & Astorie
 rex cū Saracenis Lusitaniā
 tenensibus praelio congreg/
 lus eos superat 181.e. dec. 1
 aldrouandus fida ad Forolivi/
 entis contra Thebaldū ora/
 to 402.g. h. 403.k. dec. 1
 alexander Magnus quæ sube/
 gers 4.g. dec. 1
 alexander pont. Venetus an.
 177. navigat 145.b. c. dec. 1
 auream rofam Sebati. duci/
 dat 107.e. dec. 1. 117.f.
 alexander Romanus reuocatur
 an. 1116. 147.d. dec. 1
 alexander pont. Paphos 1116.
 147.c. dec. 1. mek. 147.c.
 alexander pont. Ro. gress 195.
 c. dec. 1. 198. e. 246. e. dec.
 1. 157. c. 198. e. 112. e.
 192.b
 alexander ecclesie studiosus ne/
 pem sette confirmat 104.h
 alexandria an. 1163. contra
 ab Almense capta 146.h.
 dec. 1
 alexandrus 191.d. dec. 1
 alexandrinus Paphia flo/
 mam ad sedandam tumultu/
 rum conuenit 197.b. dec. 1
 in Priueneres dūce dū. d.
 Antonium Paphi cū capte
 fugat 101.f. Paphium Ar/
 manice arma expellit 111.
 d. dec. 1. Martenorum casu/
 lam ut expugnatum inu/
 dit sit. eius gesta 112.c. f. re/
 dūalit creatur 113.b. The/
 num scilicet oppugnat 114
 alexius Constantinopolim de/
 ripit 103.f. dec. 1. imperator
 acclamatur 103.g
 alexius & Michael imp. ab In/
 lis duobus superant 112
 g. dec. 1
 alexius imp. bello namli & Gi/
 scardo superat 104.d. dec.
 1. 105.h. & Venetia obra
 Guiscardi perit 106.d. dec. 1
 alexij imp. in Bohemiā Cru/
 cede impedit 110.h. dec. 1
 alexio imp. Christianum in
 expeditione Hung. pte/
 clades gerat 110.f. dec. 1
 alexij imp. Conit. in Christo/
 nos duces crucifigunt per/
 fida 110.g. dec. 1
 alexius bello in Boonandum
 inueniam, cum eo puenit
 111.c. dec. 1
 alexius Hemanuel Siles Ob/
 imp. 117.b. dec. 1
 alexius quibus cōdūctus
 in imp. Conit. reuocatus 11
 159.d. dec. 1
 alexij in fraxim lūm imp. in/
 puenit 109.h. dec. 1
 alexius Hec. fil. Conit. imp.
 109.d. dec. 1
 alexius puer cū pater lūm
 puenit à Venetis & Gescio/
 rianus 179.h. dec. 1
 alexandrum ordinalem Hermal/
 nus recipit 111.c. dec. 1
 alfonfus rex Castellæ, hunc
 1100

annus primus inclinationis
 Rom. imp. 12. c. terminus 11.
 414.2
 annus inclinationis imp. occi-
 dens 175. orientalis 70.
 111.b
 annus Iulianus. 1300. inditum
 fructus 116.g
 annus iudeus ex cretismo
 ad quinquagesimum reducitur
 166.c
 annus iudeus 190.h
 ansechini miles ad Cortege-
 la osium à legati militibus
 repellitur 105.a.b
 Antharius Logobardorum rex
 Brixillâ Germani oppugnat
 dedimne facta maxima solo
 aquat 107.h.c
 antharum inzer & Smaragdum
 inducit in laica uniuersitates
 107
 antharius Longobardorum re-
 gis mors 109.d
 antharius Comum ac Lari insu-
 lam capit 109.a. ingenu di-
 tanur thelauro ibi.
 antharius Romanus imper.
 117.b
 antipapianus Romæ confidus
 118.c
 Antiochia imp. Ro. subiecta à
 Persia capitur 115.b
 antiochia situs 113.d
 antiochia unde dicta 114.f
 eius situs & structura ibi.g
 antiochia rex munificentissima
 114.g
 antiochia quot episcopos, pa-
 triarchas, & ecclesias habue-
 rit 114.h
 antiochia principatus fines
 114.h
 antiochia à Christianis duci-
 bus obiecta 114.e.f.g.h.
 115.a.b
 antiochia Bohemundi indu-
 ctis oppugnatur 119.d
 expugnatur 119.e.f
 antiochia accit nono obsidio
 nis mensis Admirrathus pre-
 sectus Bohemundo dedidit
 121.f
 antiochenum principatum di-
 tionis quinq. & uiginti coas-
 tum Saladinus Hierosoly-
 ma dedimne capta intra tres
 menses capta 121.b
 antiochiam lepius oppugna-
 uerunt multis à patriarcha diti-

nus pecuniis recepti, ibidem
 antonella Mediolan. Philippo
 ducti mors 445.d
 Antonius Portugall. sancti
 Christi cōfessorum collegio
 aggregatur 116.a
 antonius Grimaldus Genuen-
 sium datus dux, cum 41. mi-
 ribus à Venetis demergi-
 tur 168.c
 antonio Struabio ut eiecio Al-
 fonsus cardinalis Bologne-
 sum recipit 401.f
 antonius Beniuolus castrorū
 possidet contra Bononiensi-
 ca conuictos praefectus
 441.f
 antonius Petrus belli nego-
 tium cōtra Florentinos pro
 Lucentibus suscipit 451.d
 Senenilium exercitū con-
 tra Florentinos praeficitur
 457.d
 antonius Pisanus in Cipania
 grassatur 459.a
 antonius Columacalis Saler-
 nitans princeps 497.c
 antonius flecharia Camonica
 uallem capit 518.c
 antonius Caudola Renati re-
 gis exercitū praeficitur 561.f
 in Antonium Beniuolum &
 Thomam Zambecharium
 Bononienses, Baldassar Osi-
 denus causa iudicia subito
 supplicio animaduertit
 521.c
 antonius Pisanus cruci appen-
 ditur 548.g
 antonius Martinacus à Picci-
 nino capitur 472.e
 antonius Caudola à Renato in
 aece Neapolitana perfidit
 insularum desinitur 577.c
 ab eodem liberatur ibidem
 à Romano pontifice ad ec-
 clesiam stipendia accipitur
 d. ibidem
 apennium summa iuga 91.h
 S. Apollinaris Basilica in Cla-
 renti oppido Nacensis imp-
 li extructa 99.c
 appianus Plarum & Agri do-
 minatum accipit 118.g
 aprunum quid edinetur 119.c
 aprunus moerens 177.b
 apuliam, Tonia milites in po-
 tellatam resurgent 71.b
 aquileia ab Anla Hunnorum re-
 ge destructa à Narisene instau-

rat 89. dab Beniamini inuadi-
 tur 121.g
 aquileia 198.g
 aquiligratum abeta Francie
 gis 142. f. Fredericus secun-
 dus recipit 171.4
 aquinima à Pipino & Carolo
 M. regno Francie subacta
 173.c. à Normannis uolu-
 tur 171.d
 aquitaniam Normanni prole-
 de Gallia populus propus
 am tenere consuevit 174.e
 arabes Siciliam ingreditur
 115.c. Machomet praefigit
 seducti 115.a
 arabes, Saraceni in Aegyptū
 mouentur, comenens & co-
 ppi auxilium adiunxit
 115.a
 in arabes Romanens belli 111
 arabis rex à Gashit erit
 49.a. ab eis occiditur 49.b
 arcam Longobardus occupat
 116.g
 arclonot Carmagoria pas-
 bulo suspensus necat 104.f
 arcis potius Veneti sunt
 110.g
 Arcinus bellū à Fionnans &
 larum 123.c
 arcinorum cum Florentin
 dera 110.g
 arcini à suis exonerit Gash-
 nie & Senenibus belis ag-
 rantur 110.h
 arcinus diuersos oppidum
 in episcopalem sedem imp-
 tur 114.a
 arcinorum cum Baroniis
 federa 103.b
 arcinosis Carolus capto 114.f
 arcini, praefidium à Carola-
 tum obediunt 114.f
 argenram & omnem Rantur
 uen Agri Ripertum pax for-
 genz conuincit, Ferrate
 tyranni cur occupent 114.f
 archadius et Honorius Theo-
 dosii filij 5 imp. succedunt
 7.d
 arcus Godofredus lema delin-
 pto 119.c
 arietis & machinarum belica-
 rum descriptio 115.b
 Ariminum Gosh obiecta 62.d
 ariminum ut Goshorem obli-
 dine liberi Belisarius
 fluit copias quomodo dux
 62.d
 ariminum

arminum à Clothus capitur 86.
 à Naris rex de Romanis prætergitor 90.
 arminum Naris Ioannem f. g. m. redire ac obfidere iubet 91.b.
 arminum à This capitur 92.
 arminum à Longobardis occupatur 102.g. 107.d.
 arminum 335.
 arisaldis Longobardorum rex pacis cum Romanis d. cedunt iurur 122.d.
 arullus Herennius dux, agrum Romanum aduque urbes moria populator 122.b.
 arullus contra pacis fœdera, regis Agulsi imperio in f. d. u. Balneum regum d. V. ben. uicem occupat 124.g.
 arthropus Longobardorum rex 127.d. 127.d.
 arthropus Parsilorum rex 104.h.
 arthropi mors 121.f.
 armenia minor quando armata obtrahit 2.d.
 armenia minor que olim Calcia fuit à Chrut d. d. u. b. p. a. 212.c.
 armenia à Turcis inficitur 121.c.
 armenia fidei Christiana legem inficitur requirit 128.g. 129.a.b.c.
 armenios in Grimoaldo L. d. g. obardorum regem rebelles 124.c. 128. mors ibi.
 arnoldus Bazarorum dux in Italia uictus, a Veronensibus acceptus rex appellatur 121.c.
 arnolphus à Francis Romanus imperator eligitur 124.g.
 arnolfi imperatoris mors 128.g.h.
 arnolphus patriarcha Hirc. folymianus creatur 122.h.
 arnos Fofchus primarius Genouemum à Philippi familiaribus phareno confusus uolens interire 461.b.
 arnos finem 389.c. 411.a.
 arnos Ammiratus, Saracenum exercitum in prociacis Coflantinopolitano imp. p. u. f. u. b. u. s. d. u. c. t. 104.h.
 arnos Longobardorum rex

barbariceniensis 237. d
 bardas annus 210. h
 bargaronus Blacens Bonon.
 in concilio vocatus cruci-
 datur 445. d
 barones Romani captives ap-
 pellus Conradus capite cō-
 tra Carolum de contingunt
 177. a. h
 Bartholomaei apostoli reliquie
 188. e
 Bartholomaeus Valerius lega-
 tioms Florentinorū ad Phi-
 lippum principē nō admi-
 nitur 405. c. d. et ad Floren-
 tinos cōtra Philippum ora-
 tio ibi. d. 405. e. f
 Bartholomaeus Farnasus Ge-
 nens clasi contra Florenti-
 periturus 479. e
 Bartholomaeus Celsinus Flo-
 rent. exercitus dux 564. h
 batuns Saraceni obditi 190. h
 batunum solianus habylor-
 nis, capto 130. h
 battentia syondi literas dier-
 nas circumfret 474. e
 battentia concilij ipse oblat-
 amicus Romanorum res no-
 uas in urbe molientium in-
 fammat 450. f
 battentia sacro 518. f. 511. c
 battus & Constantinus imp.
 exercitum in Italiam ducit
 Othanem uincunt 157. h. c
 batnole oppidum lantedeckus
 caput, inde Arcium agnat
 187. b
 batolus Neapoli presidio
 perclusus 298. e
 bataria unde ducta 56. b
 bataria nunc lēra 201. b
 batuanus Franc. rex Chalde-
 berus uxorem adductus mo-
 rum. Batuanus reliquit 112. e.
 moritur ibi.
 batari Seluinos praeferunt
 112. e. Aquibus ad interme-
 dationem ceduntur ibi.
 batarrum in pariam redi-
 unt 119. c
 batari ad letora Adriaticū
 sunt descendit 119. c. ad Pla-
 tum. Istina oppidum cum
 Longobardis confugit.
 Fortunianus filius rapinis
 atrocissimis traditur ibi. d
 batarrum dux Trasilio Papi-
 no se subdit 111. d
 batari hali parum distantiā,

quae Aquicium Papi. p. in-
 tercedo excutit. papalium
 tur 183. g
 begelus annus 423. b
 bele Vagang regis mortis. An-
 dras n. nau. minor. Emeri-
 cum delictis regno subdat
 203. e
 belarius Porcius Iustinia-
 no imp. belli iulici assue-
 tus Gothos dux declaratur
 45. d. in Siciliā nauigat. du-
 ens rex in Africa. Dalmata,
 Bruttia post 44. 45. urbis
 Neapolitanae memorabilis
 mactio 46. 47. ad fons mili-
 tes oratio ibi. h. c. Romanis
 ne fecit 48. f. a. R. ad minuit
 ibi. praez. ipem Gothos fire-
 nur restitit 49. h. ad ex Ro-
 ma obdierunt ibi. c. urbē ma-
 nit. ac tolerauit. deinde
 50. c. 51. a. h. a. ius quing. mi-
 lia milium, rendi & 50000.
 Gothi repugnat ibi. c. cum
 Vingus Goth. rege praelium
 cōmunt 52. d. 54. c. f. g
 belario Martinus & Valeria-
 nus a Iustiniano imp. militi-
 bus ad Romam ueniunt. hu-
 menti ac caritatem tū in-
 opia laboranti 53. a. h. c
 belarius Romano pop. foru-
 nam suam conqueitum cla-
 meret responder 56. f
 belarius commicatus dicitur
 in castra Gothorum quomo-
 do prohibuit 55. f. g. h
 belario copte a Iustiniano
 imp. minitūra Gothis obfel-
 so 56. h. eius in Gothos tra-
 regna 56. h. 57. a
 belario ducet Fanum, Pula-
 rum. Ariminū capuit 59. c. d
 belarius aduersus Gothos qui
 Tudertū & Clusū in presidio
 rebis laetis exercitū ducit
 61. b. cui oppida dedant ibi.
 belarii aduersus Gothos An-
 ximi obditi prudentia 65.
 c. eius milium egregia uir-
 tus diti. padanae urbem re-
 cipit 66. f
 belarii corpis. fortuna fauor-
 us primū indicium 68. g
 belarii legatus ad Vignē 56. h
 belarius cum Vingus, Gotho
 rē principis. cumq. belus
 ris regis Constantiopolim
 nauigat quinto anno post.

quam solū belli genere ex-
 perit 67. e. eius mularis for-
 eme & humanitas decri-
 pto ibi. f
 belli Alipponi senis. postquā pe-
 ni a belano corpus matu-
 ris 70. h
 belarius a bello Paschico re-
 uocatus in Iulid. d. ius mi-
 stur 72. a. R. ueniam perue-
 nit. d. ius omnia opinio
 ne in Italia repert 70. h
 belarii & Nortem & Ioannis
 de auxilio Romanae ferendo
 consilium 72. c. f. eorum co-
 natus Toulas quomodo
 resistit ibi. g
 belarius in Romanis opem fe-
 rat aduersus impetum in
 famine a Toulis appositus.
 quae excogituit 77. a. h. eius
 milium cum Toulis milibus.
 d. ius pugna ibi. c. (77. a)
 belarii de Goth. uictoria 78. h
 belarius Roman. delatam
 munit. 80. g. anno belli Ro-
 12. urbes claus. quā uicti
 ab se paret ad Iulid. imp. mi-
 ni 81. c. quinquages. f. d.
 postquā urbes in Oracili
 ex Italia Constantiopolim
 reuocatur 83. c
 belata okm instrumenti qua-
 lia 89. d. f. g
 belistene & Domestici Phi-
 lippus furit. recipi 400. e
 beluarum Normanni popu-
 lantur 175. d
 bembi cum Palino nauis pu-
 gra 440. c. f
 benaci lacus longitudo 428. g
 benaci oram Cbarenti Ven-
 na recuperat 559. a. b
 benedicti pontific. Roma. gela
 104. c. 132. h. 133. a. 137. b.
 137. a. 190. g. 192. f. 200. g.
 139. b. 145. d
 benedictus antipapa. Animo
 necitatur 339. a
 benedictus pō. pro cōmune
 scharenico damnatur 339. a
 benecennius dux. nuntius
 peritorum subditus 164. f
 benecennius pontifex obditi
 129. b
 benecennius Fredericus in ca-
 ptem montibus inuadit
 130. c
 benivolus ab Albrico fugatur
 591. d
 Ccc 4 denius

- bernhardus horum factiois, inter
men origo 444.h
berengarius Foroiulien. dux à
Romanis & Italia imperator
creatus 178.e
berengarius & Guido principis
nou creati cōmuni pre
liis congregantur 172.f
berengarius cum Hungaris pa
cem federatū firmat 180.h
berengarius secundus ad Vin
garos confugit 181.c. apud
Surocos sua tangitur ibi d
berengarius tertius in Italia aduen
tit 181.d
berengarius ex Italia ab Hugo
ne in Surociam repellit 182.f
berengarius tertius in Italia moritur
183
berengarius & Albericus filius
regno Italia ab Odone de
sturbantur 183.a. 184.g
bergomum Buccinus prada
tur 194.e
bergomum 196.e
bernabos Luchini filius 108.g
bernabos & Galeus pacem
inter Venetos & Genuenses
componunt 168.g
bernabos uiccomes filium Ve
nietum Cyprio regi in uxore
munit 176.g
bernabos uiccomes opem Ve
nietis terra affert 177.d
bernabos uiccomes à Ioanne
Galeatio ex fratre uxore in
cunctis ad mortem custodi
tur 180.e
bernardus & Carant fratres ab
Albico iusti in carcerem cō
ficiuntur 191.d
bernardus Aquitanus exerci
tus Florentinorum dux
189.c
bernardus cum cepit Florē
tinorū à Torello superatus
capitur 411.c.f
bernardus Vhalidina con
tra Lucam & Florent. muni
tur 451.b
bernardus ex Pipino nepos
ad regendam Italiam Caro
lus M. munit, cui Vualdum al
terius Bernardi parauit suū
filium adiungit socerū 108.f
bernardus rex res in Italia & Ro
ma cōmouit cōponit 109.c
bellum Saracenis indit
ibi d
bernardus rex Italia, nobilium
quorūdam Italiae sensu à Pa
trio Ludouico desinit 179.
Eg. supplicium de eo cō no
bilitas sumitur 181.
bernardus Tolentanus episcopus
pallio dignitatis archi
episcopali ornatus totius Hi
spanie Metropolitani de
claratur 209.a
berthelem & Albalā Christi
ni edificat 241.c
bera Carlomanni uxore cum fi
liis ad Delideram in Italiam
profugit 155.b
bertrandus regis Hieros. eior
regniq. administratō à Bale
duino constituitur 253.e
berynthus 181
bellas Spoletio praeficitur 71.c
bellia nunc Graecia à Sarace
nis Africanis capitur 207
biden flumens 404.h
bina castella sunt 124.f
binam Sphorita expugnat
441.b
bithynia à Godis inuaditur
5.d
blanca Caroli regis Neapolia
ni natusum secunda, Iacobo
Atagoti Sicilie regis na
pta 115.b
bleram Longobardi occupat
155.d
blondus cum episcopo Recas
nati Venetia ab Eugenio
quarto pontifice munit 479.
d. eius profectio & in ea res
gestae 410.c.f.g.h
boemundus in Rogerium fra
trem bellum mouit 206.h
boemundus Antiochie princi
pati Tacerdo nepoti cōmuni
dato in Italia natus 230.h
boemundus Constantiam Phi
lip. reg. Franc. filium in mari
monium acceptam in Apu
liam tradit 251.c
boemundus Antiochie prin
ceps Boemundum filium ex
Constantia Philip. reg. Fese.
lia susceptum, sub Tacerdi
nepos cura principum soc
cessore moris insinuat 111.c
boemundus Boemundi filius
motus 255.c
bohemorum origo 115.d. red
ditio 127.b
bohmi quotannis Romano
principi tributa solvere con
sueverunt 192.g
bohemundus Reglarū dux
Apulie filius 104.d
bohemundo praefectus nuni
gatur à patre Roberto de
mandatur 102.f
bohemundus etius Dalmatiae
praeficitur 104.f
bohemundus Alexi imp. do
lus deludit 110.d
bohemundus ingenti consen
te & dextera magna pra
edius Alexi imp. ut cō du
cibus crucis pacem inter
eocū communis inuenerit
fcedit 110.a.h
bohemundi crucis Alim na
turgunt 110.h
bohemundi cōtra Alexi imp.
insidias prudentes 112.b
bohemundi, Hugoni magno,
Podienis episcopo, Comiti
Normanni, Gothefridi com
Solymano quadringenta
rum militum militem exerci
tu suppetit auxilio pte 110.d
g. crucis mōstranda h. tur
corum castra possidet 110.
bohemundus fructus sui An
nochenos milites prima
aggredditur 114.f
bohemundi in castra Chris
ti praedicta & summi magni
do 112.b
bohemundus & Flaminio
comes insidias ad Anb. op
pidū collocant, Turca Ch
sianis pabularem morant
insidiantes magna castra in
perit 114.f.g. castra Chris
tiane laborantibus, Flami
nionis aggreddi, magnam
induram rorant munit
predam 112.b
bohemundus Antiochie prin
ceps Hierosolymam ex ep
Balduno. fita uenit,
captes & in carcerem peruen
tium deuenit à Tacerdo
nepos redimitur 250.f
bomasfies Piccino & dux
531.d
bombarda instrumentum Ven
torum, cōtra Genuenses Iu
nes Harbardus clauis pro
fectus primus inter 178.g
eius forma depicta 114.c
bombarda quā in bello pmi
uoluit 114.f
bombarda portatiles 171.f
bombardula maculae 180.f
bombarda

bombarda inaudita violenta
174.e.f.g.4

bonacumma 115.a.2

bonifacius Comes Thrax Afr

capro Honorio procurator

15.c.1. eius gesta ibi

bonifacius hostis publicus ab

Isidoro imp. declaratur 16.f

bonifacius lictor B. Augustini

respondit 18.g.h.1.17.a.1b.

bonifacius ad B. Augustinum de

Castri victoria epistola 17.

b. dec.1

bonifacius Ioannes tyrium

superat 19.a.1. Volentiniani

copias prosequit ac eius du-

ces interficit ubi. Scilicet

penum sagitta in Mauriani

am fecerit 19.c. Genseric

Vandalorum regis auxilium

implorat ibi. moritur 22.f.1

bonifacius pont. Sabiano suffe-

git 112.f.1. & Foca imperator

ut oēs oēs ecclesie, Roma-

no pontif. obediant suis

mors ibi

bonifacius ex Maris & urbe

Valeria oriundus pont. eius

gesta 118.f. mors 120.c

bonifacius pontific. Roma. gesta

111.2. 172.g.2. 127. a. 128.f.

214.f. 218.h.d

bonifacius Marchio Monaster

tus & Baldunus comes Sa-

baudis, copias in Afram pa-

rant 129.b.3

bonifacius Monteferratenis,

& Henricus imp. germanus

frater omni Thracia uicta po-

tilit 172.e.1

bonifacius Thasiale rex decla-

ratus 172.f.2

bonifacius pont. Præmeste Co-

luminellum dirui iubet

114.g.h.2

bonifacius ad Philippum regina

Francie legatus 117.c. cum

eo discedit ibi.d

*bononi Dagulficus Nar. dux

uenit 156.g.1

bononiæ flus 107.d

bononienfis agros Fredricus

uulit 152.e

bononienſium cum Veneti an-

127.1. bellum 121.c

bononienſis Libermanns, Asi-

nienſisq. imperatores urbe

efficiunt 122.g

bononienſes Florentinis obli-

ſiſſe pectus op. ſeſſe 154.f

41

bononiæ & Luca. Caladus po-

mor 196.f

bononia ab Altrico capta

192.c.9

bononiam Baldasar cardin. re-

cepit 152.f

bononia 195.d

bononia factioes Schactia &

Malraueria 446.g

bononia infimum ſcale ma-

drum 449.d

bononienſium cum Caladus

cepſe pugna 191.c

bononienſis ſū Fauennia bel-

lum 191.a

bononienſium motus 446.g.

factioem origo ibi

bononienſiū rebellio in po-

ſitiſſis & conuentionis au-

tores 445.h.2. arma capiunt

447.b.1b.

bononienſibus pontifex factus

emerit 448.f

bononienſes pontifici ſe dedū

448.g

bononienſis ſegatus innoti ſu-

git 449.d

bononienſes & Romano ponti-

fice deſiciunt 450.h. Floren-

tiam oratores muniſſe qui Bo-

noniam eunt pop. pontifi-

ci ſpondant 501.a

bononiam Beninolenſis Pic-

cinum adueniunt 123.d

boniſ oppuli ratiſſum, & alie-

rius adificatio 198.b

bonum & Carolo capiti 116.f

ab Henrico reſſiſſi 146.g

bonus uel Benedictus pont.

187.a

borderan Piccinum recipit

487.d

borius Eſſenſis apud Beneſal-

am uicem & Sphoriam, ar-

ma, conſerſis impediunt

158.c

boſus Sphoriam dux 155.g

boſus ſamen 177.b

broſſi cum Sfora pratum

411.b.c

braccius Monronenſis Paulo

Guiniſſo Lucenſi bellum in-

ſert 450.g

braccinorum ſoga 100.c.1

braccinorum reliquie in He-

truiſſo eccleſie pammonio

deſert 501.a

brat flumen 124.g

brandelinus Forſiſſe. Jo. Ga-

lun. copiarum dux 189

brandelinus copiarum pſeſſis

contra Bononienſis dux

443.c

comes Brandelinus mercedi cō-

ductus Venetiſſis militat 479.a

brayde mulieris Beniamini mſſi

teris forſando 151.a

bradula capis Piccinus pre-

ſiſſe impoſit 145.d

bremerum rex poſitione pedu-

lata, incitatum belli ſociet

primum Romam obſident,

contra Cloſeth offer 51.b

bremerum nominis ratio 52.f

commentatio ibi

bremerſſis 107.d

brimſ Piccinino ſe dedunt

123.d

brignanum primo imper

Sphoriam caput 168.f

brimſ ſuſſus 105.f

brimſſia inſubaria quſſo ſi-

ſſa 5.d

brimſſia rebellis & Ludouico

uſſiſſus 176.d

brimſſia Scotos Albanenſis ſu-

perant 108.h

brimſſia dux Ambroſio. Ro-

Saxonis Anglicos prelio ag-

greduntur & quibus crude-

ſſime uicti inſula populat

ur emigrant 19.d. ſedem Or-

ceano ſenſu capiti 10.e

brimſſia in Celinſſe tra-

ditus 174.b

brimſſia qui rebellionem in-

terantur & Ludouico ſupe-

rantur, eorū rex adſerunt

capiti ſupplicio offic 170.e

brimſ uſſus 54.c

brimſ Eccleſiam deditione ſa-

cta recipit 106.h

brimſ eccleſie partes ſequitur

105.e

brimſ ſe in libertatem eccleſie

uendit 108.c

brimſſia Henricus immuniſ

reddi 144.e.f

brimſ 156.e

brimſſia Lochens uicomes

circumſider 101.d

brimſ Bergorum Carracum,

Padua uicocomitum cur ce-

ditum 102.e

brimſ dominari Piduſſo Mala

teſſe Philippus mſſus quo-

ſſus imperator pſſus 198.h

brimſ in tres partes diſſa

445.b.c

brimſ magnificus decima

oppugn

oppugnatione, prætissi aſe
 ſura pponit 416.g.dec.1
 britanni Piccinus quatuor
 locis bombardis oppugnat
 414.g.h.dec.1
 britanni Guclios eſedus in ma
 ximam conſpice calamita
 tem 404.g.dec.2
 britanni Magni Theobaldi But
 ſarum Gbelinorū principē
 capiunt 444.g.dec.1
 britanni totum cū Carmagnola
 inducitur cōdmo 416.h.1
 britanni oppugnatione Pō
 toſi interius 445.h.c.dec.1
 Sabi Venetiorū oppidi arch.
 funditis diſtruit 419.c.dec.1
 britanni duces Camerici uallē
 incendit capinus ſodant
 429.c.dec.1
 britanni tota uiribus, ſamma
 Barbari & Chriſtolori Dona
 ti diligenti Piccinno forti
 ter repugnant 414.h.111.g.
 dec.1
 britanni mulieres milium ob
 ſiſta foris adimplent
 416.g.f.dec.1
 britanni ſua mulieres inuadit
 in fortitudine Piccinno ur
 beam 41. diem ſpatio con
 ſenit oppugnata ſine uic
 repugnans 417.a.b.c.d.111.
 e.g.h. 419.a.b.c.d. 440.a.f.
 dec.1
 britanni totam calamitatem 447.g.
 d. 448.g.f.g.h. 411.a
 brūdūm Belſarius Gothi
 multa caſe in fugā uerſis pri
 mo impetu caput 76.g.dec.1
 brūnichilda Franc. regina pſi
 ſima 110.f.dec.1
 brūnichilda pro Theoderico
 & Theoderico uiri nepoti
 bus regnum accipit Franc.
 gubernandum 112.c.dec.1
 buuorū & Lucanorū pro
 uinciam Ioannes capit 76.h.
 dec.1
 brūni 119.g.dec.1
 bryxilli oppidi ſitus 49.h.dec.1
 ad Bryxillum Tonitru cum Lon
 gobardis pugna 90.g.dec.1
 bryxilli capiti, Lōgobardi mix
 ſia ſolo aequant 107.c.dec.1
 bryxilli milites Cremonē & M
 2. tot excedit exſilio uerſi Ra
 uennam nauibus delabunt
 117.d.dec.1
 bucelinus, Amingus ac Lotha

rici Burgundionū ac Frim
 corum decet, in Liguria
 Alphonſus & prouincia Nar
 bonenſis à Theodibaldo re
 ge ſolū, à Teia aduerſus
 Narſen uocatur 90.h.dec.1
 bucelinus cum Teia rege conſi
 ſtitit uiolenti 91.dec.1
 bucelinus, Lotharius, Amin
 gus & Oſtrogothi Dagifū
 aciebuz ſuſcit ad Bonniū
 aggradunt, in quo priſto
 bucelinus interficitur 96.h.
 dec.1. Lotharius & Amin
 gus Placū perſiſit 97.a
 Bolgari populi 121.f.dec.1
 bulgarorum rex Channus ar
 ma in Conſtantinopolim ur
 git 101.h. 109.a. dec.1. cōdi
 tur à Leone imp. ſibi
 bolgari Thraciam inuadunt,
 eorum genus 111.d.dec.1.
 Conſtantinum imp. magna
 clade afficiunt, eius autorita
 te prouincias Danubio con
 ſiſtes habuit quā am. 76.p.
 haſtenz ſauit poſiſit ſibi
 bulgari tumultuantes Ludo
 uicus reſeruit 171.c.dec.1
 bulgari catholicos fides dogma
 ta accipiunt 177.b.dec.1
 burbonium Carolus M. capit
 116.g.dec.1
 burdegala à Normannis popu
 lam 175.d.dec.1. à Carolo
 capta 141.d.dec.1. à Sarace
 nis diſcipit 141.b.dec.1
 bardinus antipapa ignomi
 niō traditur 119.d.dec.1
 burgetum Iacobus Candola re
 cipit 460.h.dec.1
 burgo pont. legatus ponitur
 574.f.dec.1
 burgundis ſitus 112.c.dec.1. in
 prouinciam imperialem re
 dactis 191.f.dec.1. duci ad
 pontificem oſtendit 477.c.
 dec.1
 burgundiones, cer ſe appella
 ti ſi. d. reges quoniam in laſti
 ingreſſi 61.a. duces Teia bel
 li ſocios aduerſus Narſerem
 aſciſos 90.h. belli ſocietatem
 cū Gothis ineunt 91.b.dec.1
 burgūdi & Oſtrogothi à Dagif
 ſteo in fugam conuerſantur
 96.h.dec.1
 burgundiones à Carolo domi
 ti 141.d.dec.1
 byſta ſuſtus 142.g.dec.1

Cacannus ſher Hanz. rex 111.f.
 dec.1. Turiegiani populi
 tur, in Pannoniam interius
 tur 111.
 cacannus Schwin. rex. 112.c.
 dec.1. Bauar. rex Forſumū
 umineſcit 119.a.b.dec.1
 cadolus antipapa 197.d.dec.1
 caſelonus pont. 114.f.dec.1.
 moritur 109.f.
 Caſarea ciuitas ſitus 101.c.
 dec.1. à Chriſt. cequit 114.d.
 dec.1
 caſarea à Chriſt. duciſus opus
 219.d.dec.1 ſitus 101.
 caſar Martineſius à Pſenti
 no capitur 471.d.dec.1
 caſar coſeca Piccinum pa
 gnans moritur 411.h.dec.1
 caſaria à Ioanne ſeſidit op
 pugnat 61. a. ſitus 107.
 d.dec.1
 caſaria Ladilaſola ſola ſola 111.c.
 dec.1
 calabri 119.g.dec.1
 calabria Tonitru in poſſum
 redigitur 71.b.dec.1
 calabria quid comprehendit
 119.g.dec.1
 calanum eccleſiaſtica ſola
 ſur 119.g.dec.1
 calanum pont. 117.c.dec.1. mori
 tur 119.d.
 camerinorum inuadit
 490.g.dec.1
 camocian uallē Franciſ
 Gonzaga recipit 471.c.dec.
 1. eius uicos Sandia nepi
 471.b.dec.1
 camocian uallē, Sehem ſitus
 ſit omnes populos Vento
 rum imp. Ephora impu
 608.f.dec.1
 campanie primum in Geni
 habit 177.d.dec.1
 Campanie oppidi à Gotha &
 Longob. euerſa 111.d.111.g.
 ſines 119.g.d.
 campanie oppidi habitit à
 Longobardis inuaduntur
 111.g.
 campania ab A. Piſano uala
 tur 419.g.
 campania ab Alſenſi & Rana
 to regibus depopulatur
 109.c.
 campi Martij uallitas 109.a.
 dec.1
 camporum. Palenſium
 dicitur

- descriptio 117. b. dec. 3
canabus Gorbo. rex b. dec. 1
canonici genus in urbe Pisto-
ria diuina diuilio 337. a.
dec. 2
candiam Venerorum ducis &
Patri filij gusa 111. b. c. dec. 2
canellu Sphoris caput 174.
h. dec. 4
canzam Cretae oppidū, datus
Gemeniū caputū dicitur
pit 120. h. dec. 1
cama 7. e. h. dec. 1
canonici cū Zambecariis in
grauē redeunt 449. c. dec. 1
nuzij scilicet horrendum ag-
gredi Bononiæ in aula com-
mū cōstruunt ibi. c. d
cantigrandia Scailier Verone
dominio possit 118. f. dec. 2
cantigrandia Mathini Scailie-
ri filius dominum succedit
466. h. dec. 2
cannitorum saltemis origo
448. h. dec. 1
cannitū publicam Bononiæ
arcam armatis completi oc-
cise studiosos trucidant
450. h. dec. 1
cannusā Behitaris caput 75.
g. dec. 1. à Rogerio caput
228. g. dec. 1
Cannusum & Conū Carma-
gnola recipit 197. a. dec. 1
cappianum oppidū à Floren-
tibus capium 351. a. dec. 2
capitū Neapolim Pisana ut-
dus classe recipere tenet
316. g. dec. 2
capitolij incendium 205. a.
dec. 1
caputaria insula 91. dec. 1
capreolensis Sphoris ducis
fortitudine ad Venetos re-
deunt 168. e. dec. 4
caprellis quæ nūc magna Vac-
ca dicitur ostiū 19. d. dec. 1
capitū Fidalis Cremonæ
tyrannus 199. a. h. dec. 1
capitulus Petrus Aurius caput
177. c. dec. 1
caput à Saracenis caput 199.
h. dec. 2
caput 199. c. dec. 1. ab Alfonso
caput 469. c. dec. 4
caputaria ecclesia, Metropoli-
ta primum constituitur
116. h. dec. 2
caracallu Sphoris deditione
caput 161. h. dec. 4. 174. b.
- cardonius Hispanus Florenti-
norum dux belli, mercede
ab eis cōdōtus 111. h. dec. 1
in Carduanos Rom. bellum
1. d. dec. 1
caregia à Picinifio occupata
430. c. dec. 1
cardinalium, Venerbū cō pont.
electione comenitū 119. a. d.
dec. 2
cardinalium in cōclau dūcō-
dia 179. d. dec. 1
carantanj à Lēgobardis fuga
110. f. dec. 1
carmagnola 196. f. dec. 1
carmagnola Astorgio super-
ito ac uoluntario à Philippo
anellat 197. a. dec. 1. omni
pro Philippo gesta ibi. h. c. d
carmagnola Virecomitum co-
gnominis honestatur 197.
d. dec. 1
carmagnole paria & origo
197. a. dec. 1
carmagnola Bergomum, pra-
fedi arcus portidus, recipit
198. p. dec. 1
carmagnola Placentiā recipit
198. e. dec. 1. Proximos & Sē-
cinentis in possessionem redi-
git 199. b. dec. 1. Ludouicū
Carolū Malatestā ducē hūla
copijs caput 199. d. dec. 1. ci-
uitatulum Brisiæ oppugnat
416. f. g. dec. 1. noctū à Petro
& Achille Aduocatis Brisiā
introducunt 413. a. dec. 1. ut
Brisiā arcem Valentiniū im-
peno recipit 417. a. b. dec. 1
carmagnola ad Montemclerū
castra metant 441. c. dec. 1
ad Gontolengum magnam
acopit cladem d. b. b. Sinam
expugnat 442. f. Calale de-
dinde recipit 443. b. c. dec. 1
carmagnole de Philippi ex-
citauitioria 441. e. f. g. h.
dec. 1. Monasterio ponitur,
Pontollum cap. 445. a. b. c.
dec. 1. se suis armibus pates-
perit 460. c. dec. 1
carmagnola Veneti cladi pre-
ficio auxiliū denegat 442.
h. dec. 1
carmagnola extitum Veneti-
car: pasturāt 447. d. 468. e
carmagnola inter columnas
Venetiā fecit pectus dū
obit 461. f. g. dec. 1
carmagnole exilij causā 461. g.
- carolus Ioan. imp. Continpa-
mum redit 108. g. dec. 1
caroli Fortebracci ad Floren-
tinos exactiones 108. h. dec. 1
car. Marcellus Caroli fil. Vinga-
tia rex 115. b. dec. 1
carolus Mars à gemeris bello
agitur 119. a. dec. 1
caroli Martigella 140. g. dec. 1
141. c. d. 143. e. f. g. h.
car. Mart. Augustinum obliu-
142. f. dec. 1. Chilperici filij
corū regē Rāgindredū pra-
lio uincit fugat 140. e.
dec. 1. stus in suam nouerū
gesta ibi.
car. Mart. Fr. dux post casū
Saracenis & Visigo. omni
Galliam Theoderici regis
diuini fūctū reddidit
147. a. dec. 1. mortur ibi.
car. Gonzaga à Sphoriam
uictus caput 156. h. dec. 1
car. Gonzaga Marchionis Mā-
tiam obs 149. d. dec. 1
carolus Provincia & Andro-
gōri comit. Ludu. Ang. Fr.
cōfobrimus in hūli exilio
uenit 119. a. b. c. dec. 1. Sicili-
tes coronat ibi. eius contra
Manfredum primum & Vi-
ciota 114. f. dec. 1
car. Calant imp. non facit
se coronat à loanne octauo
pāc. 176. e. mort ueneris
ponit à Bedechia in medi-
co Hebrao dūa ibi
car. rex Neap. an. 117. mō-
tur 144. e. dec. 1
carolo secundo Siciliā regnū,
card. legum opera, confusa
tur 118. p. dec. 1
car. in Apulia sebre interit
118. dec. 1
carolus Caroli fil. speratus ab
Arragonis admirato cō-
puit & in Arragonum per-
ducitur 118. e. dec. 1
car. Malatesta dū fratri Pādū-
fo forte consil 199. c. d. dec. 1
car. & Pādūsus Malatesta Ari-
minensi uicari 401. b. c.
car. Malatesta gusa 414. f. dec.
1. 414. g. dec. 1. 415. a. b. c. d.
ibi cōmendatō 416. f. dec. 1
omni Philippi copijs pra-
fuit 441. c. dec. 1. pra-
tū cum Carmagnola congres-
sus fugis copijs caput
444. e. f. g. dec. 1

carolus Malavilla ecclesie fide
lissimus 447. d. dec. 1. mo-
ritur 448. g. dec. 1
carolus & Eudo sicis copijs
cum Sotacenens ducant
141. c. dec. 1
carolus ad Byrram finium
Amorreo Sotacenorum ce-
gi pugnanda copiam facit
141. g. dec. 1
carolus Durbonium & Clat-
monem capta 144. e. dec. 1
carolus Papia Mediolanocp
posuit. Fracis illis urbibus
præfecta cum suis uxore
ac filijs in Franciam rediit
145. f. dec. 1
carolus Saxoniam domat &
castrum religionis Christia-
ni accipere compellit 149.
a. dec. 1
carolus duxit a Britonibus
Gallias incolentibus bello la-
celatus, superans sibi red-
ditu locatarius 149. b. c.
dec. 1
carolorum nomen familie a-
pud Francos quando pri-
mum enititur corpore 154.
f. dec. 1
carlotannus & Pipinus Caro-
li filij 147. b. dec. 1
carlotannus habuim mona-
sticum relicto fratre Pipino
rege induit 147. b. dec. 1
carlotannus ab Albalpho in
Gallias ad Pipinū ut bellū
in Longob. dissuaderet mis-
sus, in Viennensi monastē-
rio relegitur 148. g. dec. 1
ubi merens interijt ibi
caroli magni prima in Aquita-
niam expeditio 154. e. dec. 1
carlotanni Francorum regis
mors 154. a. dec. 1
carlotanni uxorem cum filijs
Veronam Desiderius tenuit
156. h. dec. 1
caroli M. in Italiam expeditio
156. g. dec. 1
carolus M. donationi pontifi-
cibus a Pipino genitore &
Carlotanno facta quæ ad-
didit 157. d. 158. c. dec. 1
carolus M. Eriburgum ad am-
nem Luppiam adificauit
159. a. dec. 1
caroli M. Romanū usulū pōt.
obitus qui eū deducere
minuit 158. c. d. dec. 1

carolus M. magno condō exte-
ritum Paspionam obdicit
159. b. dec. 1. capiam solo g-
quam & omnia que aut de
Valcomia, aut de ciuitate
Hispania Saraceni tenuerāt,
suis regnis & nominis addi-
da Christiano 159. b. dec. 1
carolus M. Hannos Pannoni-
as superiorem inferiorēq;
incolentes superat 160. h.
dec. 1. 161. b
carolus M. Franciam genita-
le solum inuasi 160. h. 161. a
dec. 1
carolus M. Gothofredum bel-
lo persequitur 167. e. dec. 1
caroli Mgella 167. e. d. dec. 1
carolum Minter & imperato-
rem Consi. pacis conditio-
nes 168. a. dec. 1
carolus M. conuenit apud A-
quisgranum habito, Lodo-
uicum filium Aquania re-
gem imp. Ra. consortem al-
sumptis & Bernardū nepo-
tem laix regem appellauit
168. g. dec. 1
carolus Manno etatis 71. uita
sanctus est 169. a. dec. 1
caroli in Bosoros & Sclauos
expeditio 169. f. dec. 1. uictō-
ria ibi. g. h
carolus conuenit apud A-
quisgranum edicti 162. f. g.
dec. 1. in balu uenit ibi. Ro-
mam anno salus 808. 163.
a. diademate nensio impe-
ratorum capus gestamine
coronatur ibi. b
caroli, Caroli M. filij in Scla-
uos, Bohemos, Polonosq;
expeditio 164. b. c. d. dec. 1
caroli Lud. Fij. fil. regni fines
174. b. dec. 1
carolus educum provincia-
lum apud Theodonis pala-
tū celebrat 174. b. dec. 1. te-
stamento condico filios por-
tiona regnorum prouincia-
rumq; ceteros fecit ibi. c
carolus uicem Carlotanni
fratris Germanie rex, impe-
rj diademate ornatur 176.
f. g. dec. 1
caroli Calui cum Britonibus
bellum 179. d. 179. a. dec. 1
carolus a regi Fracj primo
sibus pro inuasi impensio
designat 176. g. dec. 1

carolus puer cognō Simplex
Francie regno præsens
176. g. dec. 1
carolus Benedictum in gre-
lus regionis populus in det-
rionē accepit 174. g. dec. 1
carolus regem Clementem suum
in Herra tiscum inuasi-
tum 174. g. dec. 1
carolus Bonito de domo fu-
dis pontis in Piam dicit
174. f. dec. 1. an. f. d. 174. f.
radinom Austriam dicit,
Henricum Ra. senatū pā-
lio unum 177. d. 178. c. d.
dec. 1. testis hinc Capito
indē Frederico unius hie
ha. pmet Nicernum, oppi-
da recipit ibi. g. dec. 1
carolus copiosa re Bonita
in Adica nauigat 179. a. b.
dec. 1
carolus Florentia predictus ad
regni pgsidie, andis Lodo-
uici coronatore, cum co-
pis pergit 174. c. dec. 1. pro-
fido Florentia Philopon
Carnotensem, cum mēte
quibus Gallis inquit
ibi. d
caroli regis potentiam inu-
nere copij Adrianū pōt.
quintus 174. c. dec. 1. ibi. d
21. pont. nunt 174. g. g
carolus contra Aragonem
gem & Scides copij pū-
177. a. b. c. d. dec. 1
carolus Rame conuenit 179.
c. dec. 1
carolus rex Boemie & Veron-
te bellū inuasi in Inuasi-
carus uenit 168. g. dec. 1
caroli Bohemie regis, nunt
179. a. dec. 1
carolus imp. Guozor & Pā-
Roman uenit 177. a. dec. 1
carolus Zenus diuitem Ge-
nensium nunt am pū-
ram Creten sem cap 179. b.
dec. 1
carolus copiam in regis Vrgi-
rie duxit fida in pontē Ve-
neris excellens omnia qd
ferroq; uictis 179. d. dec. 1
carolus ex Vrgian in Inuasi
redit 184. f. dec. 1. repm
Napolitanus in 179. h.
gredior ibi. Florenti ab
eo pacem uenit 184. f. dec. 1
caroli regis cum Vrbano pōt.
adorda

IN BLONDI DECADES.

christianorum militum ad p[re]s-
entem ferrum leue tum arma
m. Antiocheni eorum obus
p[re]sum 214.e. capta com-
muni p[re]da ibi
christi duces Antiochiam obse-
derunt 214.e
christianum nomen discipulis
Christi primum Antiochie
inductum 214.h
christiani duces ad Antiochiam
oppugnationem contra ma-
mont 12. Cal. Nouemb. 217.
a. iusta acie cum Corbanem
p[re]sum committunt 221.h.
c. d. Raimundes cum septi-
ma Legione nam sibi oppo-
sit fugat, reliquis sedisimul
committunt fugam 222.e
christiani duces Antiochia ca-
pit Alexio imp. offerunt p[re]s-
tendam 222.g. Hierosoly-
mam cunctis, Caseream, Ca-
phatiam, Tripolim, Gabeli,
Bethulon, Zeparam, Baro-
thum Casphas, Casorei ma-
nimul, Ramolas p[re]sertim
f. sex progressu pascuum mil-
lia, ubi Hierosolyma mox
na p[ro]p[ri]etate 222.d. 222.e.
f. g. h. Solymano occurrentes
struella acie, cum p[re]sum com-
misso vincunt 227.a. h. c. d.
228.c. in Damascum expedi-
unt 243. d. 244.e. Hierosoly-
mitanorum magnos clades et
calamitas 259.a. h. c. d. 260.e
christianos Hierosolyma cum
cophis conuenerunt Sabasti-
nas continenter uulnerat ac
lacetat 284. 285.d
christianorum principum in Asi-
am expeditio 27.e. h
christiani Babylonem obsiderunt,
propter Nili nomina munda-
tionem pacem a Soldano pe-
tere coguntur 279. d. 280.e
christianorum ad Babylonem
castra 279.c
christiani principes an. 1221. in
Europam redeunt 280.e
christiani ad arma ex omnibus
Europae locis, in Asiam p[ro]ce-
derunt 281.d
christianos in Asiam nauigan-
tes Fredericus per filium in-
uadit 291.e
christiani proceres, tributo Tu-
nnis regi imp[er]io, barbaris
p[re]da data, in Siciliam nauig-

lo Philippi regis Edise po-
mognono nupta 113.h
dementis quando promissa
144.h
demens p[ro]p[ri]etate p[re]sum obus,
christianos et arma in bur-
ros sumit ad moner 144.h. c
dementis pontific. Roma p[re]da
192.h. 193.a. 201.h. 204. 211
b. 31.h. 319. d. 344. 344.h.
367. c. 378.e
demens anapapa Austrum
mouit 393.a
demens amicus 413.h. 464.h
clephus a Longobardis Papa
rex Creare 105. d. 106. d. 107.
delatus ibi
clephus Claffenfe oppidum ca-
pit et p[re]sum munit 214.e
clephus anno regis secundo in-
terfuit 214.d
clodoorus francorum rex Cro-
thidum Chiperi burgu-
dionum regis filium imp[er]io
uocato 32. h. bellum munit
burgundum gent 34.e. d.
lemanos in fugam eiecit,
in deditionem accepit, n[on]
22. oct. imp[er]io 34. d. 29. h.
30. h. anno a S. Remigobu
p[ro]p[ri]etate ibi. Virgobu de-
lum inferi ab Amalio imp[er]
tonica blanda d[omi]n[us] 34.h
clodoorus Franc. rex P[ro]p[ri]etate
sum in bono regni sedem es-
tuit 34.h. copias in belum
munit 127. d. que Tranquili-
tatem regnum p[re]sum
128. 28. Grimoaldo balis
pelluntur ibi
clodoorus Theodori R. re-
gno Fr[an]c. succedit 136.e. ma-
rur ibi
clothari & Childobert Franc.
regum in filios filios cre-
litas 121
clotharius & Sigebertus Fran-
ci reges, in Saxoniis S[ax]o-
nos transtulerunt 101.a
clothari & regis mort 104.h
claudium Ro. opp[er]it Longob.
dux rex caput p[re]sum 144.e
clugise be[ati] 177. d. 178. c. g
colib[er]is rego 214.g
colib[er]is Turo crebros munit
251.c
colib[er]is p[re]sum p[re]sum p[re]sum
flam uerberum & munit
a Tonia munit uel 312
colib[er]is ferreum iacobus C[ar]do

I N D E X.

larcipia 46.g.h
 collatum Piccininus diripit
 122.h
 coloniam Henricus fil. capit.
 111.a
 collatum Saraceni demoliti-
 tur 117.b
 columenſis familia partes Co-
 belinas fouit 114.g. cardo-
 nales Iacobum Biterum pō-
 tūfex ſeuere perſequitur ibi.
 columenſes cardinales ad di-
 gnitates patrimonij poſſe-
 ſionem reſtituit 119.a. 140.e
 columenſium contra Eugen-
 um pontificem 119.a.b
 columenſium cum Eugenio
 pontifice 141.b
 comacina inſula oppidum à
 Longobardis dirutū 115.a
 ecdedaſtica Caput ſilue, & ſi-
 bulentium pōſita Legatus
 in caput 105.b
 comiturbis ſitus 107.d
 comit Lacus olim Larius 154.f
 comitis Armeniaci in Italiam
 cum copijs aduentus 117.o.
 118.c
 Conon legatus Romę pex-
 ſus à milibus interſicitur
 122.b
 conon eius nominis primus
 pontifex mortuus ibi.d
 concilium Romę celebratum
 154.g.
 concilia tria, unum Florentię,
 ſecundum quardaſcalli, ter-
 tium in Pracia apud Treuas
 celebratos 119.c
 concilium Laterani celebratum
 115.d. apud quardaſcallum
 114.f. Laterani 119.a. 118.f
 concilium apud Clarummon-
 ſi celebratum 140.h
 concilium apud Placentiam ce-
 lebratum 140.it
 concilium Piſi celebratum 141.a
 concilium generale apud Suri-
 um 114.h
 concilium generale Laterani ce-
 lebratum 117.b
 concilium Lugduni celebratum
 115.a. 112.e.h
 concilium apud Viennam Gal-
 lię celebratum 144.h
 concilium generale apud Con-
 ſtantiam habitum 111.h
 concilium Ferrarię habitum 112.
 Florentię tranſlatum 150.e.
 adueſſum in eo diuiſum 111.a.b

concilio Baſilienſi 111.f. 127.a
 concordia 114.g
 contradius Conradi ex ſtare
 nepos regnorum lites con-
 ſtituit 107.b
 contradius Conradi Suruiſ-
 lus copias in Italiam traſpo-
 ſcendas parat 114.h
 contradius in in Italiam pro-
 perabat Henrico admoce-
 ſur 116.e. per Lombardiam
 in Hetruriam conſeſcit 116.
 g. cum Gallico milite apud
 Aronum congreſſur, Mare
 ſtallus cum copijs ſuperatis
 occumbit 116.h. magnifice
 Roccam admiſſus in Capito-
 lium deducitur 117.a. cum
 Auſtino duce, Henrico Ro-
 ſenore & maximo exerci-
 tu, Carolum in campis Pal-
 ſinis prelio aggredit, à quo
 ſuperatis & tandem capſus
 interſicitur 117.a.d. 118.e.f.g
 contradius Sueuus, imperator
 deliquit 111.c
 concilio imp. Mediolani coro-
 na denegatur 111.d. eius cō-
 tra Mediolanenſes tēſe geſte
 111.d
 cōradus imp. Romanus Ca-
 ſus à Ioanne decimonono
 donatur 111.d. 112.e
 cōradus imp. mortuus 112.f
 cōradus Henrici ſenij filius ro-
 belis in Italia moritur 109.a
 cōradus Rom. rex in Aſia du-
 cende expeditionis munus
 aſſumit 142.f. Conſtantino-
 polim deſatus Hicmanolis
 imp. dolosus ambus decipit-
 tur 141.g
 cōradus Marchio Tyrum pre-
 ſio Chriſtianis inlauſo com-
 miſſo oppreſſit 140.f
 cōradus Saladinum, Tyrum
 oppugnante ſtrenue repe-
 lit 141.a. Tyri à ſicarijs con-
 ſocius 141.c
 cōradus exercitus in Apulia
 tranſponit 116.g
 cōradus Legitimo maximo
 mio ex ſole Ioannis Hieſoſo-
 lymitani reguſſia natus, Fre-
 detici filius 116.f
 cōradus Sarum Neapolim
 capſam, muro euerto intro-
 niſſus reddit 117.b. Capſam
 muro diruto diripit 117.b
 Aquinā nobile oppidum inſol-

ditum, omni Trinitate & Sa-
 cilla regno pōſitus ibi. uene-
 no obijt ibi.
 cōſentio à Saracenis capſa &
 ſpōſa 116.f
 cōſor urbs 111.d
 cōſtantinus Gothorum dur-
 obus maxima demina interſit
 11.d
 cōſtantinus & Alexander, imp.
 luſitani daces cum co-
 pīs Veronā proſeſſunt
 119.b. Martinus quidam no-
 bilitas tūbe proditor armis
 Armeni in tūbe reſcribit.
 c. Goebo, milites oppugnant
 ac obſiderant ibi.
 cōſtantinopolim à Viſigoth
 obſiderat Dominica Valthe
 uxor ſeruat 117.c
 cōſtantinopolitana urbs quidam
 maximo conſeſſationem
 dio 115.d
 cōſtantinopolis à Saracenis
 obſiderat 141.b.c
 cōſtantinopolim pelis popu-
 latur 112.d
 cōſtantinopolis à Venetijs &
 peregrinis expugnatur, ſitus
 imperij ac Ro. inuſe diſt
 uſis 117.b.c
 cōſtantinopolim Graci obſi-
 dent 116.h
 conſt. Chriſtianorum rex an.
 1166. in pelumum ſuſtradi-
 ducte locum 109.e
 cōſtantin. ſat. 1121. à Catholici
 amittit 110.e
 cōſtantinopolis imperij in la-
 uſa ſine 116.g
 cōſtantinopolis imperatoris
 cū Venetijs ſocietas 107.d
 cōſtantinus imperij occiden-
 talis conſor 114
 cōſtinus Beſarion pugione
 occidere inuenit, quo iubente
 interſicitur 119.a
 cōſtantinus Rauenna preſi-
 dēt 111.c
 cōſtantinus filium Caſarem
 regni conſorem Eractus de-
 claret 111.c
 cōſtantinus Eracti filius patri
 ſuſſeſſor 116.e. à Martina no-
 uerxi & Fractone fratre
 Pyrti patriarche conſtantin-
 nopolitani inſinſio uene-
 no exſectus 116.e
 cōſtantinus Conſtantij filius ſa-
 mes crudelitas 110.h
 D d d a con

& Razarend eius duces per-
hū & audora ibi. f. g. Colde-
no caput ac in uincula con-
fit.
eracius crucem domini anno
quartodecimo postquam in
barbari manibus foris ac-
cepit, Aegyptum & perditas
de Asia provincias Rom. re-
cuperavit impetio 122. h. A.
rabia pectus, crucem domi-
ni Hierosolymam importat
123. h. c. a. s. in triumpho in re-
probū datus est iussu 124. e.
eracii impietas 125. d.
eracius crucem domini Hiero-
solymam mactans, Constanti-
nopolim impetui curat
125. b. tricensimo impetui an-
no omnem amulū Aſiā 126.
d. moritur 126. e.
terrorem in Gothorum histo-
ria cominus refutatio 124. h.
125. a. b. Erelorum 126. e. in
Italiam adducunt 127. g. com-
moratio 91. b.
efini agri caſtella pont. cur. 127.
bellent 476. e.
effluens terrarū dominio pos-
tetur 310. e.
effluens & Bonacoſa à Belran-
do ſuperantur 354. f. ex com-
municantur ibi.
effluens cetera Piccininum pu-
gnans, capitur 488. h.
eſcheus in gente Oſtr. nobiliſſi-
mus Vindis Veronam ue-
nientem repellit 97. b.
emas in Conſtantij locum belli
gerendi ſubrogatur 124. b. Bar-
gundiones compellit, Fran-
cos in Gal. terrores ma-
gis coede repellit ibi. b. Ala-
nos agitat ibi. c. Hunnos pri-
mus ad Italiam inuafione occi-
dit 126. e.
eſſi in Caſſis & Brit. geſta 12. g.
h. 19. a. ibi.
eudo Viſig. Aquitanie & Vaſe-
dux, mercede ut Chalyperico
auxilium obducat, Carolo
Mart. occidit 140. e. mori-
tur 141. d.
eugenij pont. geſta 127. d. 128.
e. 171. d. 172. f. 173. f. 174. f. 175. f.
Columnſis bello periqui-
tibus 459. b. Iacobū Vicen-
ſem bello laceſcit 422. f. eius
ad uniuerſos Chriſtiani no-
minis principes, de ſua libe-

ratione, epiſtola 485. d.
eugenius qua ratione totius or-
bis eccleſie ſines corporis ex-
ercere 485. e. d. 486. e. c. u. bel-
li ſociis ſordus nungit 464. h.
ad balilice dux Chryſogoni
palatii ſe cōſerſit, cur portus
undiq. armatus milibus cō-
monerit 478. h. eius ad Ve-
netos & Flor. orationes 479.
a. 200. g. uenib. deſq. caſus 481.
h. c. d. 482. e. f. g. h. 483. a. b. c.
eugubij ciuitas ſine 91. a.
eugubij Lōgob. inuadit 145. d.
eugubium ciuitas Bonifacius
pont. recipit 315. a.
eugubium oppidum 195. d.
eumagus Danorū rex 167. d.
eurimodus Gepidarū rex 55. d.
exarcatus nomen in Italia qui
primus adduxit 101. d.
exarchatus & impetio Cōſt. no-
men in Italia exolum 126. f.
F
Fabrii Capuani cō. Pandolfo
pugna 404. h. 405. a. Philip-
pi ducis mors 445. d.
facini Caris obitus 195. g. Bea-
trix uxor hares, Philippo
principis aſſentis dāſi b. h.
factionū Bononię origo 445. h.
ſagas obſidione Arimini, Teia
aduertante, ſolui in milites
fugit 93. a. Rauennam ſe con-
fert 93. b.
falcorū à Flor. ſunt capſi 353. a.
falci Florentia fruſtra oppugnat
477. a.
ſamici ſalida 371. d.
ſannius Bononię gubernator,
ſeditionem à Zambecharis
interuallū cōprimis 471. a.
ſarfar ſtumen 214. e.
ſarinas Vberti proditi 302. e.
ſarinas Vbertis audita in Gi-
beli. diuocanda Florentia ſen-
ſus, cōſilio ſe proripuit 310. g.
ſaucia urbs 291. a. 395. d. li-
ens 107. d.
ſaurentiam Ioannes Haucur ſpo-
liat 874. g.
ſauennius Florent. exercitus
dux, à Piccinino ſuperatur
457. b. c.
ſcholanum caſtellum 328. g.
ſelix quartus pont. 151. e.
ſeltheus Rogoſum genus rex,
eius geſta, mors 11. c.
ſclitum ſe in libertatem eccleſie
uendicat 108. e.

ſerrenanſi 815. e.
ſerrenum ab Antonio Pſaſo
capitum 48. a.
ſerouidus Lōgob. dux, Claſſen-
ſe oppidum capit 124. b.
ſerouidus cum Doſula pugna
107. a.
ſerouidus in Claſſenſi oppida
capitur & occiditur 107. b.
ſclia urbs obſiderat 61. c.
ſerratum Maſula capit 211. a.
ſerratis à pont. miſeretur
127. d. 128. e.
ſerratis media incendit 141. a.
populi numulus 145. f.
ſerrata obſidea 151. h.
ſerratus 196. e.
ſerratenſis pop. ut liberum
aſſerere conatur 112. e.
ſerratenſis Marchionis ad Flo-
rentinorū legatus 404. d.
ſiſtina Clodianoſq. teſſe 50. d.
ſirmanus copiarum pontifex
in Bononię dux 443. e.
ſamina 191. d.
ſtaſius Conſtantinus princeps
Chriſtianismus 4. b.
ſtrentia à Gothis obſiderat
70. f.
ſtrentia reip. in libertatem uen-
diſſa, forma inſitum 199. b.
ſtrentia Manſueti domini
ſubſectionem capit 304. f.
an. ſal. 12. 61. in Manſueti po-
reſſum, quomodo mēſa
310. e.
ſtrentia ad quietem proditiſſe
noua regimini forma 123. b.
ſtrentia Gabelinus exortum
112. e. noua Labe inſitum 117. b.
ſtrentiam Henricus imp. her-
ſus oppugnat 146. f. Euger-
ſus pont. perducit 461. d.
ſtrentinorum aduſſa Fred-
rici atres, conſtantia 211. f.
ſtrentini in libertatem uenit
Frederico, ſiſe uendicant
299. a.
ſtrentinorum in Piſcerini
prima expedio 199. b.
ſtrentinus populus Gothis
partes apene ſarte incipit 99. e.
ſtrentinus an. ſal. 12. 61. obſide
not in Hercuria ſuam mēſa
mare nuntiat 199. b.
ſtrentinorum in Piſcerini
ſecunda expedio 199. d.
ſtrentini Piſcerini genti clade
ſuperant, capſos in uincula
Florentiam perducit 199. d.
ſtrentini

comite, Ludouico regi rebel-
lanti 183.a.b
franciscus curia uallum incendio
rapinis, ardibusq; Piccinini
nae Verona fugatus fedat
184.b
franciscus cruix Romanus Cifalpi-
nae Galliae parti uera Apenninum
Alpeisq; & supra Pa-
puensem Mediolanensemq;
agrum à Narfene praeficitur
185.c
B. Franciscus moritur 185.c. in
sanctorum Christi numeris
relictorum ibi
franciscus Barbarus ingenij &
doctrinae gloria clarus 182.f
franciscus Baroncellus tribuna-
tum Romae inuadit 181.h
franciscus Bembus Venet. ma-
rimis praefectus
189.c
franciscus Carmagnole litera-
rum ignari ad Venetos non
intraunda oratio 182.g
franciscus Carmagnola à Phil-
ippo cur defecit 419.a.b
ad Venetos se confert 420.e
franciscus Carrarius iunior à
Florentinis contra Galatiam
ingenti mercede cōducitur
187.a. eius diligentia 181.e
in Italiam, inde Paduum mu-
nita uelle ingressus 187.b
franciscus condulmarus Vene-
tiarum cardinalis, à Roma-
nis cuiuslibet ui et sine pōt. ab-
strahitur 481.b.c
francesco Castellio Genensi Ca-
rolus Lesbium insulam do-
nat cuius auxilio in imperi-
um rediturus fuerat 188.g
franciscus Gonzaga Mantua-
nus princeps 189.b. Vene-
torum exercitus imperator
sustagis declaratur 472.e
franciscus Ordelaufus Forliui-
ensis nobilis 183.h
franciscus Petrarca poet. lau-
rea in capitulo insignitur
322.f
franciscus Petrarca Parm. ec-
clesiae archidiaconus 364.e
eius scripta uide Petrarca
franciscum Piccininum Philip-
pus ecclesiae subtrahit 474.f
franciscus Piccininus copiarū
pontificis contra Bononiem-
ses dux 448.e
franciscus Piccininus Piccinini fi-

lius in agrum Spoletianum
contendit 322.f
franciscus Spinula Oroboni-
si Segefti insulam & Mene-
lia castrū furto recipit 459.
e. Genasius clausis praefectus
P. Laureanum nauali praefectio
aggreditur 464. cuius Ve-
necia minuit 464.g.h
464.a. eius ad Genuentis li-
bi idos oratio 503.b.c.d
franciscus Spinula Genuenti
bertant captaneus 502.e
franciscus Sfortia Sfortia fil.
417.d. Fauenninum agrum
uexat 423.b. à Philippo Bri-
xiam minuit 411.d
franciscus Sfortia Philippus
Carmagnola bello resistere
iubet 459.d
franciscus Sfortia in Lucceis
ducis 514.d. 515.a
franciscus Vices, Vuerbū Bo-
nifacio pont. prodicione au-
ferit 183.g
franci à Constantio in Franco-
nia priuatum domini 112.e. so-
lum multū, apud Treuitos
confident, à Vandalis, Bor-
gund. & Alanis se in Franco-
niam recipere compellunt
ibi. denique in Gallias itru-
mā, in Senonum provincia
sedem apud Aurelianenses
Partiosq; capiunt, quibus
linus pacē doctis modisq;
comedit 39.b
francorum regum cum Burgun-
dionum regibus bellum 51.
d. 52.e. reges inter se famiunt
53.e.f
francorum, Burgundionū, Li-
guinorum trāfmo Apenni-
ni ad Padum decensus 64.
e. cum Crothia pugna ibid. f.
armorum genera ibi. de Cro-
thia uictoria ibi. g. cum Hel-
larū doctus pugna & uictoria
ibi. legati ad Vingt Raz-
uennam ueniūt 66.h. dux
aduersus Narfensem belli fo-
cios Teias asciscit 90.h. ad
Clasidium Apennino trans-
gresso confident ibi.
franci duxes & Ostrogothi ex
Placentia moentes Tanner-
tū obfidit 96.g. Vuidm O-
strogothorū quendam no-
bilem in ducem assumunt,
Veronam accedunt 97.a

francorū regi in quatuor per-
tes diuiso 104.h. reges qua-
tuor, Amno Francorūque
Ro. duobus cōtra Logobur-
dos uictoria minuit 104.h.
francorum, Bauarorum, Lon-
gobardorum contra Maun-
num foederis 112.g. regum
motus, & inter se crothi-
as 113.h. bellum caule 113.a
franci Romanū, Germanum
seruandū perpetuo amicitia
se obstringunt 157.d
francorū pēa imperij Romani
cultum decusat quando
deserit 174.g
franci Italiae imperio rigore
quando cecidit 184.g
francorū regis à Synodo Bala-
ensi ad pontificem uocatus
477.c
fractum Caudola recipit
460.h
fredericus primus de gen. su-
ua Germanus im. in Italiam
conuenit 144.h
fredericum Romanū nūlūq;
canonem inuadunt 240.w
tunuit 145.a
fredericus omni ecclesiae Ro-
mae, doctis pontif. 246.h. Me-
diolanū solo aquisq; ibi. Cor-
mam obfidit 246.e. ab Ale-
xandro tertio ex obsequio
ter 246.f. in Veronensiu
ciuitate quibus fugit 247.a
frederici ad Philippum regem
oratores 247.b
fredericus Barbarossus in Ita-
liam dux 249.b. c. Romanum
oppugnat 252.h. a solis
multis pontificum repelli-
tur ibi.
frederici ad pontificem 252.a
frederici quinti cū exercitu in
Italiam aduenit 252.h
fredericus Alexandrum obfi-
det 253.a. eius in Alexan-
driā nos pacis praeterit insidit
ibi. b.c. socij ciuitatibus bel-
lum inferit, magna scorum
cede, aquila insidit fugit
254.h. 255.a. ad pontifi-
cem oratores de pace mittit
ibidem h. in Asiam decessit
Philomena, urbs capta, ibi
to concidit 259.d
fredericus rex Veneti, rege
Siculo & socijs uicibus
pacem laet 262.g.
pontificis

- pontificis pedes ad fœces ha-
 biliter d. Marci interfectos se-
 demus excoluntur 184.h
 frederici mater Constantia, Sa-
 cœ regnum administrat
 125.a
 fredericus secundus Siciliæ rex
 imperator Germaniæ digni-
 tur 174.f
 fredericus secundus Germaniæ
 & Ludouicus Gallia rex, fœ-
 deris inter, per quæ belli pa-
 cis fœderis fœderis 174.h
 fredericus in Romanorum re-
 gem electus Romanus tenet
 279.a. imperialis diadematis
 insignitur ibi, cum Soldano
 federato Christiani perni-
 ciosa 184.h. Lasteriaque ex-
 quos, arma, auri, argenti,
 fœderis dissipat 181.a. in
 Christianos perfidia 181.c.
 pro hoste publico habetur
 181.d. eius in domos omnes ex-
 celsas terrarum, suo delinunt
 perfidio 181.f. Christiani
 copias delinunt in Italia re-
 dit 182.b. pacem à pontifice
 quibus conditionibus imper-
 tor 182.b. Filium in Apulia
 cur redeget 184.h. in Italiam
 expeditio 184.g. cur exco-
 municatur 186.f. omni He-
 ruciam discorsibus Siliachoni-
 bus repedit 188.e.f.g. fœderis
 bus nomina imponit 188.g.
 in Guelfos crudelitas 189.a.
 fœderis in deum & ec-
 clesiam à potestate proclama-
 tur 189.d. eius in crudelitas
 eos inaudita crudelitas 190.
 a.m. ecclesiasticos crudelitas
 190.f. Saracenos Christi-
 ani præponit 190.g. dicit Ap-
 puliam cuiusdam habet popula-
 riter electus dicit habendam
 ibi. inuicibus per Italia u-
 hio. à fœderis, Eriam re-
 gem filii & Christianos Asi-
 am nauigantes inuadat: mit-
 tit 191.b. Bononiam flusio
 priuat 191.c. ad Constan-
 Lugdunensis oratorem mittit
 191.d.
 in Fredericum excommunicat-
 ionis, depolitus, priuatus
 nollit penitus, ab Innocentio
 Lugduni profertur 191.b
 fredericus Christianos in Li-
 bardia omnimoda crudeli-
 tate persequitur 191.a. ma-
 gna pars Siciliæ, Conradini
 nomine ponitur 191.d
 frederico profugi contra fratrem
 Alphonsem gola 191.c
 fredericus Henrici germanus
 in Siciliam nauigat 191.f.
 Calabria bellum infort 191.d
 regibus & Laudianus agros
 Ciuatensium pardamur
 192.g
 friderico baldo Florentini nobiles
 192.h
 fridericus imp. Ro. Philippi Fr.
 regis, Ricardi Angliæ, Oddo-
 ma duci Burgundia, Vene-
 torum, Milanorum, Friulensium,
 Flandrensiū in Asiam ex-
 peditio 192.c.d
 fridericus Carolus Marcellus do-
 mus 192.d
 fulco secundus baldum gener-
 uis Hierosolymæ rex cre-
 atur 192.c. eius mors 192.d
 fulco Turcos Perficos Anno-
 themum agrum populan-
 do inuicem uicem in mili-
 phum Hierosolymam traxit
 192.d
 fulgineum oppidum 192.d
 fulgineum carthaginiensis Florob-
 lides 192.d
 fulgineum Piconum fœde-
 rans 192.a
 fulgineus Conradum cardina-
 li Florino prodant 192.f
 fulgineum confectum ciuitate car-
 denalis Florinus recipit
 192.f
 furconensis 192.c
 G
 Garen ab Alfonso rege capta
 192.c
 galasius Vartionis centurio
 448.e
 galasius uiccomes cū filijs,
 Mediolani à Ludouico fla-
 uato in carcerem conijciuntur
 194.h
 galasius uiccomes mors
 197.a
 galanus Luchinilius 195.g
 galanus Bernaboeum frat. mo-
 ritur 177.a
 galanus Florentinus bellum in-
 dicit 187.a
 galanus nauis de scripto 419.d
 galanus Malactia Arimenen-
 sis nobilis 198.h
 galanus Malactia Floriano
 rum carcerum dux 177.c
 galanus rabanus: ut cardina-
 les gelitus, & à quo influunt
 197.c
 gallia prudentia, primo caput
 urbis dicitur adolpho regi de
 Hispania 11.a. eius præden-
 tibus h
 gallia quando tributa fœda
 194.d
 gallia Belgica: ceterum hurgli-
 da hœmone 11.f
 galliarum penitus quæ sole Ne-
 potis & Angulalo imper. in
 Ro. possidit manent 19.c
 in Gallia transpadana, Roma à
 Narsete capta, moris 192.f
 gallopolita Veroni inuadunt
 193.c
 gallopoli procerum in Asiam
 expeditio 193.a.b
 gallicorum ducum causæ dicitur
 tunc ad Olymum antem pre-
 lum 193.g
 gallici ducis in Italiam, ecclesi-
 astico uicem 193.g
 gallicorum procerum in Asiam
 expeditio 193.b
 galli omnes in Sicilia eius equi
 uicem clausi manent, fœderis
 ne concepti Gallico credidit
 tur inuicem 193.a
 galliam uicem quæ olim di-
 cta 193.a
 gallica ad primos motus auda-
 cia 197.b.c
 gallicus exarchus quorundam
 talis præfector à Maximo
 imp. 111. d. in ducatus cum Ar-
 galusio constituit ibi
 gallicus hœc exarchus con-
 tra Apollonium ducem 193.a.
 Parma capta moris 193.d
 gallicus patriarcham Con-
 stant. obsecrat Iustinianum,
 Roman regem 197.a
 gallo Rastennas, & Mahertius
 ducis cū copijs conus Boni-
 facii ab imp. inuadunt, 195.a
 eorum gesta b.c.d. ibi
 galus & Volasianus imp. 5.c.
 eorum obitus ibi
 gambacurra familia Piskap-
 mara 197.b
 gaudium Philippus rex Fr.
 caput 197.a
 gaudium Burgomensis dux à
 Longobardis delictis 109.d
 inuicem 192.b
 gardicus olim denotus 196.f
 gardicus

gardensis Stephanus Contar-
 nus ut capros milis diripien-
 dos concedit 469.a
 garbaldi Banariorum rex à Chil-
 deberto regno pellitur 169.c
 gas mercede condactus Vene-
 tis militis 479.a. Venetorum
 imperio Bergomensis agri
 castris recipi 424.e. Picconi
 ni confilia cognoscit 424.d.
 copiarum pomatibus contra
 Bononienses dux 448.e
 gata cum Picomino praelium
 454.d. 450.e
 gata Venetorum copiarum dux
 450.f
 gata cum Ludouico Verme ad
 Siracham pugna 555.d
 gata cum Paride Lutronio asper-
 nimus omnium kalu modis
 superas 555.b.e. Philippi
 datus Mediolani exercitus
 praefectus 434.f
 gaudium oppidum prodromine
 Carnagnola capie 458.e
 gelatius pont. 235.e. moritur
 377.c
 geneticus Vandalorum rex Bo-
 nifacio auxiliatur, eius res
 gest. 19.c.d. 20.c.f. Africam,
 Aegyptum, Aethiopiam suo
 subiecti imperio ibi. h. Sicili-
 am incédens rapinas, fedat 21.
 a. ab Eudoxia in Italiam ac-
 cessit anno ab imp. inci-
 nazione 44. 26.e.f. eius res
 geste 27.b.c. ab Anthemio
 repellitur ibi. d
 genus à Saracenis inhumane
 diripitur, igni ferroque uulsa-
 tur, impuberes nauibus im-
 positus abducuntur 182.c
 genuesis metropolis fada
 240.h
 genueses contra Venetos Pa-
 leologum imp. summis co-
 nauibus protegant 311.d
 genuesibus Tyrum incolen-
 tes fauorem contra Venetos
 praestant 312.e
 genuesium in Venetos crude-
 litas 312.e
 genus urbis calamitas 351.c
 genus suus 395.b
 genus Carnagnola oppugnat
 401.a.b
 genus morus 432
 genuesium nauis contra casus
 apud Tyrum obuia an. 1263
 à Venetis expugnat 320.g

duodeviginti trimeses ad
 Drepani portum prelio cru-
 delissimo à Venetis classe par-
 tim creuantur partim capi-
 untur 320.h
 genuesis classis Prolemaidam
 inter à Tyro à Venetis Vin-
 citur 321.a
 genuesium cum Venetis in-
 dacia in biennium protoga-
 ra 322.h
 genueses clade apud Corficam
 accepta se sua ipsorum archi-
 epis. Mediolani subserunt
 363.c.an. 1275. tupo foeder-
 re caridam Venetorum mer-
 cimonis onusta apud Met-
 lanam capiunt 322.a.b
 genuesium cum Ludouico Vno
 garie rege belli foedera 374.
 Cum Venetis nauale proe-
 lium 377.a.b
 genueses desperata Venetis ur-
 bis oppugnatione Clugiam
 se conferunt 377.c. Clugia
 parua positiuntur ibi.
 genuesis Clugiam multo pat-
 ita utriusque cruore capis
 377.e
 genuesium magna calamitas
 381.c.d
 genuesis agri nobiles omnes
 Filicorum genere excepta in
 Philippi partes à Carnagno-
 la tradit 400.g
 genueses nullis foederibus
 suis praescriptis conditionib.
 an. 61. 1310. sic Venetis de-
 cedunt 382.h
 genuesium cum Alfonso Ara-
 go. rege nauale praelium
 410.c.f
 genus Thomas dedere com-
 pellitur 401.c.d
 genueses uiam, nouo & inau-
 dito telorum genere per re-
 pugnantibus hostes medios
 manfendi inueniunt 410.g
 genuesium ad Venetos lega-
 tio 455.b
 genueses uiri natura elati 455.
 c. ex qua familia docem soliti
 creant 454.f
 genuesium ad sinus Rapalli
 promontorium cum Vene-
 tis naualis pugna 454.f
 genueses Gaetanis obfessis
 opem ferunt 457.d
 genuesium cum Alfonso ad
 Gaetam nauale praelio 457.

g.h. insignis uictoria 457.a
 rebellis in Philippum or-
 tigo 402.b. 402.a.b
 genueses libertatem dudum
 emulam armis repere dact
 Franc Spinula condit 407.
 d. 406.e.f. Castellum tige-
 limo die postquam rebellis
 recipiunt 408.f
 georgo Ordellio Forolione
 sis alicui mori 401.c
 georgio Cornario ac Nicolo
 Dandolo Carnagnole ex-
 ercitus cura demittitur 428
 Borsolanis ibi funditur ex-
 ercitus 470.b
 georg. Cornarius à Picomino
 in Telina male capt. 471.e
 gepidarum ad Naris aduen-
 tis Gothos aduenit 412
 gerardus Parmensis pont. lega-
 tus à comite Archemundis
 per Franciam filiam, in illis
 lize ut recipi iussit 125.d
 à Rogelio Sicilie aduocato
 re repellitur 312.e
 germania à Bonifacio Christo-
 pho accipit 148.g
 germanis in Illyricis, duc à Ro-
 expellitur, dum obit 122.h
 germani iustis paratis la-
 lis bello sic Gothos duc ab
 ipso imp. protulit 122.g
 germani filios duce periculum
 huius copiam ladi imp. pro-
 sequi cum Ioanne militat 122.h
 germanorum à Rom. de imp.
 creando contentio 101
 germanus Pannu ordinat
 flant. Roma praefectus 112
 germanorum principum uis-
 dia 197.a.b. c. ingreditur 112.h
 germani equum à Mantua
 Senenibus auxilio misit
 Florentinis ad uis. uenit,
 uexillo Mafredi per ignomi-
 nia foeditur, flectit 122.f
 germanum oppidum à Caro-
 lo captum 114.e
 germani equos Ioanni Bohe-
 mie regis, huius discunt
 140.f. Padue cathedra 120
 di, pecunia corrupta ad Ve-
 netos Scaligro aduersi deli-
 cunt 121.f
 uis Cellina unde dicitur 121.f
 gellini imperatoris claudis
 studiis impetrat 121.h
 Florentia armis publicis
 periculum 121.c
 gellius

gobelinorum conventus, locus
apud Emporionum oppidum
inducitur 110. g
gibellini Moutenier e 101. g
G. A. Gualdo prelio superan-
tur 111. g. Gregori pont. sua
su Florentiam a Carolo ad-
muntur 112. c. Bononia ex-
acta a Forolunibus excu-
piuntur 113. g. Albi perus
Florentia ac ceteri Horum
exules, ad Henricum Arce-
confluunt 114. f.
gibellinae factionis principes
Ludovicum Boaronum pre-
obus uictum in Italia de-
scendere cogunt 115. g
gibellinorum cum Gualdo cru-
entum bellum 116. c. d.
gildonis imp. patris Almar-
gubernationis pericula 7. d
grali 111. a
gualtus a Hunnis, Venetia &
Forstulii provinciae inuadi-
tus occiditur, occiditur
118. h. Godesfrido interfecto,
Apulia factus est princeps
119. c.
godoci rex Longobardus in
Rocnanorum provinciam Or-
dothe regnante primus du-
xit 120. f.
godalani nominis ratio 120. c
godoci gentis origo 4. h
godoci anno octavo philippi im-
perij Romanorum provin-
cias iruperunt 4. h. sub Clau-
dio & Volusiano sedus cum
teop. innotant 4. c
godoci necem missa a Clau-
dio imp. deus 4. d. nauum
duo missa submersa ibidem
godoci mulieres, uxili habito pu-
gnantes, capite & in cru-
entum dacta 4. c
godoci Sarmanum occupantes
magna clade Flauia Cōstan-
tinus Magnus profligit 6. c
godocina Scythia malefo-
lum per annos dicitur 700.
se continent 4. i. Romam ob-
sideri 4. p. equantes loca a-
cuer oppugnat 40. g. h. 11
a. b. omnem imperandi fa-
cultatem Romano pop. ob-
fessu precodum 116. c. Romā
induciarum imp. periculum
capere cōtant, 119. a. predi-
ctione christi modis ibi b.
oblationem urbi Rom. de-

soluit 119. d. auxilium capi-
ad Mediolani Belisario missas,
ad Papiam inuadit 40. g. in
tra urbem repelluntur itchi
Alpium incola Belisario se-
desse 47. b. Rutenos obedi-
si, a suis deserti ac omni spe
destituti 47. c
godorum omnium Papiā cō-
uictus 48. g. uinum trans Pa-
dum, & cetera per Galliam de
Venetiam inueniunt 48. h
armaturā ducenta milia Be-
lisarius cum septem milibus
Gregoriam omni prope do-
minia expulsi 48. h. rex ubi
que per Italia prospera, Gre-
corum atque 49. d. exerci-
tus per Sicilia inueniunt di-
scutit omnia praedat 49. h.
in Italia rursus inuadit 49. c
gothi in Italia, Rutenos, Anco-
ne, Hydruntum, & Cenchredia
exceptis, cetera possident 49. h
gothorum status, a Tōda missa
in Graciam nauigat 49. h
gothi Tōda occiso, apud Papi-
am se colligunt 50. h. Roma-
nos patribus gentis cōe-
rum filijs Stagnant in Cam-
pania, trechos in super lio.
adolefcentes, Roma in poe-
stat Narsis redacta, interfe-
ciunt 50. d. Tōla eorum rege
interfecto, a Narsis pacē in-
petunt 50. c
gothorum principū bona pu-
blice ecclesie Rutenis do-
nata 50. h
gothofredi Danorum genti cō-
Carolo M. pax constituta
104. g
gothofredus Danorum rex a se-
uillio suo interfectus 107. c
gothofredi & Narsidis uxor
in Italia fines 104. g
gothofredi Normanni mors
104. h
gothofredi mors 104. h
gothofredus Balduinus & Bolo-
nienses in suburbia Con-
stantinopolitanae urbis per-
noctant 110. g. hostiliter ab
Alexio imp. nocte inuadit
nos cōstitum ibidem
gothofredus Saracenos in castra
irumpere conantes magna
clade defecit 111. g
gothofredus Bolionius rex He-
copolymianus actumatus

112. g. Ioppen, Rutenos
Cappadam, Tyberiadem, &
no an. cap. 113. c. fides cor-
reputata fingitur 113. f
gradumula 101. b
gratorum uiginti milia a qua-
stus milibus Gethorum su-
perata 71. h
gratorum & Gethorum ad An-
tonem inuade polum 87. c
gratorum de Gethis uictoria
114. c
grati Crotonensis obdunt &
herant 88. f. L. annos in Gre-
cia cōficiunt conatus 114. g
grati Constantinopolitani La-
unos inde cōtere cōstituti
109. c. ab ecclesia catholica
cor delectis 125. f. & quae
mala maxime ibi. g. h.
gratorum imperatores quod
et possunt ad. rebellant
117. a. cum ecclesia occiden-
tali uero 117. b
gratulus Valgodes Ro. impe-
ris inuicem ibi. c. c. c. c.
gratulus imp. apud Logdunū
interficiunt 7. d
gratulus apud insulam Bruti-
nia, cūdem municipi 117. f
indem inuadit 117. f
gregorius Leuita, ex legatione
Constantinopolitana, Ro-
mam optatus sedt 106. c. &
tus ad populum innotant
oratio 108. g. ad Moutanum
imp. epistola summa 108. h.
ad Schall. Firmen. epist. 108.
110. 111. a. ad Teodolindam
diatagi 111. d
gregorius pont. pacis cō-
uilio constituit 114. c. etus ge-
tis 144. c. in Gallias profici-
scuit, rum Franconū fines
ingressi, Carolus Magnus
Pipini filius, a 106. Lapidē
ad palatum ponit cōder-
duxit 145. d. gesta 115. a.
115. g. ad 101. g
gregorius epistola ad Bostricum
& Narsidem scripta 101. f. g.
ad Henricum regem cōno-
res 101. h
gregorius pōt. Cincius nocte na-
tal. dominici hostiā frangens
alacio deiebat 109. a
gregorius Henrico gubernat-
orem regni Thracico-
rum & Italiae interfecto
109. d
gregori

- gregori ad Maridemi epistola 203.b
 gregorius in Caſſello Creſcom
 et cū domeſtici obſidetur 204.g. ad merſam, quod ra-
 tum eſt, Federicum admittit 212.g
 gregorius in Fredericum expedi-
 tio 217.a.b.c
 gregorius ad reges Gallie & An-
 glie oratores 220.f
 greg. Lugdunum concedit 221.d. 222.e
 gregorius pont. in Italiam ad oc-
 tus, exercitus in Florianos
 geſta 275.b.c
 grimoaldus à Cacanno illau-
 rorum rege in copias in pa-
 trum reducat imperat 229.
 d. Forum populum, ex infi-
 diis nodū ſtraſus triumphat,
 omnes ad internecionē cru-
 delitate occidit 230.e
 grimoaldi mors 230.g
 grimoaldus Pipini fil. domus
 regie Franc. maior 230.e
 grimoaldi ex Longobardorū
 reliquis Beneuentano duci,
 quibus conditionibus pax
 data ſit 232.f
 groſſoni gens, Chriſtianos in
 Aſia diuerſis in locis agrant 234.f
 guabertus regis Franc. camera-
 rius, in Aſia nauigat 276.h
 guabertus dux Floribonis à Ca-
 rolo auxilio miſſus, urbis
 dominio potitur 283.d. 284.
 e. eſſetur ibidem
 guſſi, ſtudiosi eccleſie à Frede-
 rico nuncupantur 228.g
 guſſi & Gibell. factionis inſi-
 gnia 228.h. 229.a
 guſſi Florentia eccleſi. immuniſ-
 ſime à Frederico traſſantur
 229.e. nobiles Florentia ce-
 uocantur 229.b
 guſſorum & Gibellinorum in
 Hetruria geſta ſtante ſeſe for-
 data 200.e. 21.g.h
 guſſorum partium notas oēs
 Henrici patris pulſi, Boio-
 niam conſuunt 212.a
 guſſi Mareſcallus nouos ma-
 giſtratus creat 212.a.b
 guſſorum nouum contra Gi-
 bellinos bellum 212.b.c.d
 guſſi, magna clade ad Forum
 luſi à Gibellinis merito, al-
 ſi 222.g
 guſſorum inter ſe federa an-
 222.a. renouantur 222.g. di-
 uilionis origo 227.b
 guſſis Genueſibus, à Gibelli-
 nis oppreſſis, Robertus au-
 xilium mittit 222.b
 guſſerius contra Piccininum
 pugnant capitur 222.h
 guſſerius Marian. Piccinini
 præſto ſuperat ſagunt 225.a
 guſſerius Italie cancellarius
 224.h
 guſſerius antipapa mortuus
 222.h
 guſſerius Hagoc. excomuni-
 cati dignitatem priuatur 229.e
 guſſerius Rauenſis antipapa
 224.d
 guſſigenſis Piccinino ſe dedit
 222.d
 guidantonius Manfredus Fa-
 uenſis uicarius 404.c. ad
 Florentinos à Philippo cor-
 deſecti 417.a.b.c
 guidantonius urbinas, Floren-
 tinorum exercitus præſectus
 417.e.d
 guidantonius Möſiſeretri coe-
 met, caſtellum Montonis &
 caſtella ſepem agri Tiferina-
 tis, pontifici reſtauit 501.a
 guidantonius Fauentinus Ca-
 ſtellanum, Vornicum, Montem
 uicetum, Teſſocum, Auteco-
 lum, Mutillan. capie 504.g
 guido rex Hieroſ. 258.h
 guido Anſelmo doreſis epico-
 pos in Italiam eccleſie auxi-
 lio uenit 212.f
 guido Corrigienſis potentiſ-
 ſimus Parme nobilis 252.a
 guido cardinalis in Italia, à Cle-
 mente pont. Legatus, muni-
 tur 256.e
 guido Cypri rex moritur, Al-
 mercus frater regno ſucced-
 dit 257.b
 guido Crementis antipapa
 247.d
 guido Fabienſis à Venetiſtis ſu-
 pendio conductus 414.h. à
 Philippoſibus interceptus
 421.a
 guido Feretanus Caſtella à Flo-
 rentino occupata recipit
 336.e
 guido Luſignanſis regno Cy-
 pri potitur 254.d
 guido Nouellus Florib. à lor-
 dano preſectus 212.h. Fav-
 ſimonem uſq. Campani po-
 pulum 212.f
 guido Petramala præſectus Aſſi-
 nus Gibellinorum perit 27
 rannus 212.e
 guido Spolitanus dux, rex lu-
 lie declaratur 212.f
 guido Turrianus Mediolani
 Guſſi factionis princeps
 242.a
 guidonis antipapa mortuus
 guidonis Petramala mort-
 242.b
 guidonis Normannus Feni-
 bach, parus Henricus poſſeſ-
 ſor 250.e. etiam origibilibus
 guſſimus Apulia dux nobis
 reſiſtiſſe moritur 222.f
 guſſimus Sicilia regi pont. ſi-
 ta regi ſura in ſindacato
 concedit 247.d. 248.a
 guſſimus Sicilia rex Rogſis
 ſuccedit 242.g
 guſſimus Normanno regi ſi-
 culo deſecti, Caſtella à
 ſuis ſuccedit 245.d
 guſſimus Rom. pontifici auxi-
 lium aduerſus Fredericum
 Barb. mittit 252.a
 guſſimus Sicilie rex, Merſi-
 nis Theſſaloniam urbem
 pſi 252.f
 guſſimus, angloſa Balſa-
 ni genere à ſtremis Balſis
 ni gennot Hieruſolymis
 moritur 257.d
 guſſimi Sicilia regi dux
 præſectus Chriſtianiſſis,
 apud Tyrum apparuit
 260.g
 guſſimus Sicilia rex, abſq.
 Chriſtiano Adam nauigat
 ſibos, mare pacatum reſci-
 dit 261.e. diem obijt ſanno-
 mi 262.a
 guſſimus Hollandie comes,
 Alemannorū Romanorū
 rex deſignatur 254.g
 guſſimus Rom. rex à Ferſon
 gens inſeruitur 256.e
 guſſimus Francigenam Ale-
 am obuenit Michael Pa-
 ſeologus præſto ſuperant,
 Adianopolim perducit
 259.e
 guſſus Caſſici in Pſeologū
 eiusq. prouincias bellum
 212.d
 guſſus à ſtremis præſectus
 412.b

414.g.h
 guntius gentorem & filium Pe-
 trum ad carceres Papam
 perducit 414.g
 guiscardus Bagelardus nepos
 patris Agulæ comitum ac
 cepit 194.g
 guiscardus mort 206.e
 gundobaldus Burgundionū
 rex Italiam ingreditur, ac
 depopulari 11.g.h
 guntius Aurelianensium rex
 104.h
 guntius regum Francie rex
 natus mortuus 111.e

H

Habdimelch Saracenorum An-
 thraxus Africam inuadit
 135.e
 haresicon Eueychane damnatio
 17.b
 haresis Arriana in Engolisma
 & Burdegalla ciuitate 38.h
 haresis Monothelitarum 124.f
 haresis Felicitas damnatur
 161.a
 halaricus rex anno ab urbe cō-
 dita 1154. Romanum ingredi-
 tur, in ea res gesta, in dicitur
 huius descriptione, duo memi-
 nari digna 10.g.h. apud Cō-
 stantinum motus, nus sepul-
 chrum ibi.
 halaricus Visigoth rex apud pi-
 diachos anno sui regni 11.a
 Clodoueo prelo cōmissio fu-
 peratur ac interficitur 38.g
 hannibal, Romanus nobilis,
 harenicus 182.h
 hanobalenis scilicet Romanus
 mulum concitit 115.h
 hanubal Pater Hannibalis fili-
 us & Pandulfus Roana sena-
 toris 124.e
 harenos disceptationibus Turci
 infirmus 111.e
 hebrei in Gallia Hispanique
 innox, Eraclo imperante, da-
 putati 124.e
 hodoardus Henrici regis An-
 glie filius, in Asiam cum in-
 gens classe nauigat 119.d ab
 Antiocheno confidit
 quaterribus calatationem re-
 cuperat 110.e
 helmechilus interitur 101.d
 hemannus imp. expeditionem
 Hierosolymitanam, gypso fa-
 ctis mixto Cōfiliis dā-
 to, inuadit 242.g.h

hemannus in Venetiam trans,
 alius raro audita 249.a
 hemannus imp. pont. Alexan-
 drum uariis armibus tenet
 249.d cum ad pōt. otatores
 250.e
 hemannus ad pont. otatores
 251.d
 hemannus scilicet imp. in Tur-
 ciam expeditione 251.d 256.e
 hemannus imp. contra mis gē-
 uum in Venetorum orato-
 rum crudelitas 251.d
 helioi Germanie regis 257.im-
 mors 251.e
 hemius flauit dux Agolus
 am inuadit 121.g 2. Germani-
 nis electioibus primam in-
 petitor declaratur anno 107.
 huius 1003. 190.h
 henric imp. gella 191.a h. mors
 an. 1024. 111.e
 henricus Romanus uenit a Soe-
 phano octauo diademate or-
 natum 191.a. Saracenos Car-
 quam obsidentes Italiam lin-
 quere compulsi ibi.
 henricus Conradi fil. impera-
 tor declaratur 191.f
 henricus imp. cōtra Bohemos
 191.f
 henricus secundus Augusti im-
 petatoris g. multa Ro. m. cō-
 ornatus 191.h. in Norman-
 no 5. ut cōs. Apulæ deturbet.
 bellum mouit 191.c.d
 henricus Quonia filius rex &
 Cesar 191.d
 henricus Saxones praelio supe-
 rat 199.e
 henricus Gregorio pont. infidi-
 as struit 200.g
 henrici com. pont. Gregorio re-
 conciliatio 200.g. cum Ro-
 dolpho rege beliam 200.h
 henricus Leonis pater 201.
 e. hali. ingessit Romā ducit
 205.c. a Romanis militi-
 bus repellitur ibi uicem de
 Roberti aduerus nuncio Se-
 nat Roma telicā fugit 205.a
 henricus natus Saxones bello
 aggredditur a quibus uinci-
 tur 206.e
 henricus tertium, filius Hen-
 ricus bello persequitur 210.h
 henricus mort 211.a
 henricus quartus, rex panti-
 cedu 211.a
 henrici quatuor in pont. Palati

doli 212.e. f. g. h. 213.a.b
 henricus coronatur 213.e
 henricus quartus in Italiam ex
 pont. occidit cōtendit 215
 a. contra pont. Romanum or-
 nat 216.f
 henrici regis Anglie ad Alex.
 pont. otatores 217. f. 111. p. p.
 principia ibi. g.
 henricus Anglie regis cum Vita
 mo filio bellum 217.h
 henricus Frederici filius impe-
 rio perficitur 218.g
 henricus sextus Frederici filius
 rex Germanie & Ro. imp.
 218.f
 henricus Germanie imperator
 Hierosolyma curam per le-
 gatus suscipit 219.f
 henricus Rom. imp. Germani-
 cus in Italiam uenit 219.c.
 Neapolim deinde Siciliam
 caput d. ibi.
 henrici copie Prolemaidi per-
 uenit, Maguntio ep. &
 dux Saxonia presidium
 bus 220.e
 henricus Ger. imp. mortis pro-
 ximus, filium Romanum in
 Fredericum & pontifici
 commendat 220.h
 henricus Baldauini frater, impe-
 rator Cōst. declaratur 221.g
 henrici imp. Cōst. mort 221.c
 henricus scilicet dux comitatus
 regni Sicilie permittit fonda-
 ti donationis iure a Ro. eod.
 peculiariter prohibendum
 221.d
 henricus Nizienensis Comes,
 in Asiam nauigat 226.e
 henricum Fredericus in ciuitate
 reintroduct 227.b
 henrici penultimi comitis fratrem
 Alisum gella 227.c
 henricus a fratre Alisio pro-
 fugus, in Italiam uenit 227.d
 henricus Ricardi regis Cor-
 nubus filium, Gualdo Monse
 factis, Viterbij in S. Laurenti
 u. ecclesia, innotum inserti-
 ore 229.e
 henricus Luerdbergensis ab
 electionibus imperator eligitur
 241.f
 henrici in Italiam aduenit
 241.h
 henrico imperatori nomen L. b.
 bardus, pater Alex. d. innot.
 fidelium seruanda sacramē-
 tū
 Ecc 20, 2

- te, & se impeto obligat 141.
 a. h. c.
 henricus Ursuam eorum 144.
 44. g. Viterbium, unde Ro-
 manum acri 144. b. eius im-
 prudentia ibi. c. d.
 henricus Arni Roberrum 172.
 gem primum regno prore-
 git 147. a. usque, a predica-
 torum ordinis fratre, in ca-
 tholica dato, mori 147. a.
 hereticius 14. c.
 heretici cuius secretis unica
 Venerorum 105. b.
 heraclius consulis gesta, in Ro-
 manos perfidia, mori 14. d.
 heraclius patriarcha Hierosol.
 ad Lucium pont. & Philippu
 Franc. regem, opusculum ad-
 fectus Hierosol. pediculi mori
 148. e. f.
 heria a Normannis cremata
 175. d.
 hirsia a Venetis capta 173. c.
 hirsia 173. c.
 herodianus, Phasias & Deme-
 trius a Tolia capientes 72. f.
 heruli & Turoni qui fuerint,
 eorum in Italiam profectio
 19. c. d. gesta 10. c. f.
 hirsia a Longobardis capta
 101. f. actionibus, Frede-
 ricus arabus, horrendis regis
 tur 111. f. g. omnis Maledo
 subdita 111. a.
 in Hirsia Narset, ducem qui
 deditionem potularetur, &
 et mori 191. a.
 hirsia fines 191. b.
 hirsia omnis ad pacem per-
 ducta loannis pont. pruden-
 tia, ecclesie magistratus recti-
 po 114. g.
 hirsia omnes Gualdii patris
 palli an. lat. 128. e. 111. a.
 hirsia eorum cum Ioanne Me-
 thal. arch. pacis conditiones
 167. b. c. qui olim duci 194. a.
 hieronymi ad Oceanum episto-
 la 6. g.
 D. hieronymi ad Paulam Eula-
 chium de Gothorum in Ita-
 lia exercitu epistola 8. g. h.
 D. hieronymi de calamitate R.
 ad Principiam uigilans ex-
 pistola 10. f.
 hieronymus apud Bethel qui
 do floruerit 10. e.
 hierosolyma an saluta 100. 4. d.
 Turis capta 190. h.
- hierosolyma a Saracenis capta
 124. b.
 ad hierosolymam liberandam
 Christianorum ducum an-
 sel. 190. 4. expeditio & caulo-
 gus 109. b.
 hierosolyma urbis sent 124. h.
 hierosolyma a Christianis du-
 cibus illustrata 124. h. acris-
 ter oppugnata 124. a. b. c.
 Balduino scalis appolus in
 urbem descensu, pont. u. r. c.
 frada capite ibi. d. templu
 Salomoni expugnata 124. e.
 in hierosolymam noua Chri-
 stianorum expeditio 124. e.
 hierosolymam Christiani Sala-
 dino dederunt 124. h.
 lurprandus Liudprandi ne-
 pos, regno eiorum 147. d.
 hispani a quo & quando subo-
 ci 14. d.
 hispania a Childerico & Clo-
 tario fratribus Fran. regibus
 inuaditur 51. f. Caesaragu-
 sta obiderunt ibi. a. urbis Sa-
 racenorum regibus occupa-
 ta, Carulus M. ponitur 129. b.
 hispania omnis, Canabru Au-
 stribus exceptis, a Sarace-
 nis capta 124. h.
 hispania a Saracenorum impe-
 ratore inceditis ac popula-
 tionibus sedatur 129. a.
 hispania regna, Gothica gens
 mille annos suprac. confer-
 uant 100. c.
 hispania cum omni regione, a Hun-
 nis uastatur 102. g.
 hispania & Dalmatia nunc Scla-
 uonia dicta 114. d.
 hispania que olim dicta 194. a.
 hispania quando domini 1. d. mul-
 ta auri milibus pacem a L. G.
 gobardo rege redimere co-
 guntur 109. a. genus homi-
 num in conuentione mori-
 te durissimum 109. a.
 honorii contra Vespethos ge-
 sta 14. c. f. g.
 honorii im. die Ro. obiit 14. d.
 cui tunc legime nemo suc-
 cessit ibi.
 honorii eius nominis pri-
 mus pont. eligatur 114. d. h.
 dicitur & epistola ab eo contra-
 cta ibi. mori 124. f.
 honorius secundus pont. 139.
 d. moritur 140. f.
 honorius tertius pont. 139. f.
- moritur 110. g.
 honorius quartus pont. 139. a.
 moritur 110. f.
 hornisidii pont. An. 137. h. man-
 tur ibi.
 horum, sanctum, Polimeru,
 Tudenum, Amicum, pro-
 sam, Lococolum Romanus
 recipi 110. h.
 hugo lathie regno ponitur 110. c.
 hugo mortis 110. g.
 hugo magnus crucifigum,
 ex Baroli Apulia pont. u. r. c.
 as Dynastu madon 110. f.
 hugonis magnus Adam cepit
 dno 110. g.
 hugonis lathie lathie in mla-
 tice patris 149. 4. d.
 homagus Petrus Annes co-
 piu 177. a.
 homerus Normannorum in-
 mes, Apulia princeps mori-
 tur 191. f.
 hungaria nominis ratio 100. h.
 hungaria a Turcis uastatur
 180. c.
 hungari, regis carentem con-
 secto, bellum Henrico Celo-
 ric indicunt 191. e.
 hungarorum rex habum uir-
 pi 181. h. hirsia regibus inu-
 dedecor. Othone alioque
 Lauro suspensi 114. e.
 hunni Gothia affuerunt, co-
 ram regis 11. d.
 hunsia, Anates ceteri huncuph
 55. b.
 hunsorum, Gepidaru, Otho-
 gororum reges, Hyndga
 pulanus & Thracum inu-
 dunt 11. c.
 hunni Macedoniam Tazadg
 ingressi, cuncta populauerunt
 87. b. Gothos odio persequi-
 tur 11. g. ad Naefcom adu-
 sus Gothos in Italiam ueni-
 unt 88. g. Pannoniam habes-
 sam unde uentus & regis
 amica fuerint 100. h.
 hunni gens egressa finibus,
 Vngaroru patris expulsi-
 dibus 177. d. 178. e.
 hunni finibus egressi, Carma-
 nam domo Gallum pre-
 damur 177. f.
 hydruntum Calabru oppidum,
 Gothorum obliuio, Bala-
 forat liberat 77. a.
 hydruntum Balamu inquit
 76. f.

- Iacobus de Algerijs Ferrarico-
 lus nobilis 351.g
 Iacobi Appiani mors 359.f
 Iacobus Anconinus Marcell. Ar-
 chum ut capiti diripit 469.a
 Iacobus Armeniaci comes Flo-
 rentinus magna mercede col-
 ductus auxilio contra Calis-
 tium venit 487.b
 Iacobus Caudola copiam pon-
 tificis in Bononiensis dux
 443.e
 Iacobum Causolanum potentissi-
 mum belli ducem Eugenius
 pōt mercede colductus 449.b
 Iacobus Caudola culta comita-
 Cintratum ponit 460.h. 12
 Iacobus Eugenio pōt. ad paries
 principis transiit 462.b
 Iacobus Caudola principē Ta-
 rentinum oblidit 497.h
 Iacobus Caudola apoplexi cor-
 reptus moritur 493.e
 Iacob. Marchie comes ex Fran-
 corū stirpe regis Ioanne a-
 gnatus à Neapolitanis rex
 exipitur 406.h. 457.a. in
 Gallias fugit 469.a
 Iacobi Veronis in Florentinos
 conatus Ioannes Haucurini
 armis expellit 381.f
 Iacobus Veronis Galeati dux
 387.a
 Iacobus Vorago Genuensis
 prefat 314.b
 Iacobus Teopoli primus Cl-
 dia dux 374.h
 Iadara à Venetiis defecit 269.c
 recipitur ibi. b
 Iaderentis pacem à Venetiis im-
 petrant 270.e
 Iaderenses cum Venetiis pacis
 conditiones 270.e
 Iane de la Permaia Giskati
 dux 387.a. moritur ibi.
 Iechinā presidium à Felone
 Hasofolymitano inge addū
 241.c
 Idex illusio 321.b
 Idouadus Verone dominator
 Papæ uocatus à Godus, pur-
 putam induens, rex appella-
 tur 482. omnes trans Padū.
 Venetiæ regionis urbes re-
 cipit 483.h
 Idouadi nomen apud Iuliani
 nū imp. celebre 490.a. Variat
 ad meron usq. persequitur
 à Budo, apocx. q. custodit
 corpore, in consilio caroc-
 cadant 490.a
 Ilarianum oppidum 395.b
 Illius annis 395.f
 Immolatus Sacerdotum Atri-
 canorum, in Europā elatus
 oēs qui Christiano nomine
 confitentur expellit 273.a
 Illyrici quando domus 5.d. nul-
 la affectu iuria uisem im-
 decem deitunt 7.d. nulli
 ut discipuli capaces 440.h
 Imp. rex potissimus pater 7.d
 Imperij otidula inclamans pā-
 ma 327.b
 Imperij Constantinopolitani &
 Romani motus 334.a. h.c
 Imperij Romani & Constanti-
 nepolitani diuisionis fines
 incunt 344.f
 Imperis inclamans famulus ex-
 uenendo, quæ causa efficiat
 ne fuerit 366.e
 Imperij electores 389.c
 Imperator in Germania decla-
 ratus antiqui Romæ consilii
 marem, unam coronam ex
 palea Modocum, altera ex fer-
 ro Mediolani, cur accipie-
 bat 351.d
 de Imperatoris electione. Sin-
 dco, à Gregorio Saxone far-
 ctan. an. 1002. 389.c
 Imola edificandus crula 304.e
 Imola Longob. occupat 307.d
 Imola 395.d. possedit obelitus
 321.d
 Innocentius pont. Rogerio bel-
 lum inferi 240.f. à Gabelmo-
 dō uenit accipitur ibi.
 Innocentius pont. à Lothario
 imp. iunctis copijs Rogeriū
 Italia expellunt 241.b
 Innocentius ex Gallia in Italiam
 rediit 257.e
 Innocentij pont. libri 357.c
 Innocentius pont. 398.g. in Gal-
 liam contendit ibi.
 Innocentij pontif. Rom. gesta
 240.f. 241.c. 368.g. 275.d.
 293.e. 372.e. 392.g
 insubres 395.a
 Ioannam reginam Carolus in
 Castronovo oblidit 384.g
 Ioannes Medici nobilis Flo-
 rentinus 401.c
 Ioannis Iacobum Marchi co-
 mitem obsequium sibi deligit
 406.g
 Ioanna Ladilla fratris regis, &
 pulcherrima 408.g
 Ioanne regina in marii affe-
 tu 407.h.c. frater ibi d.
 concursio 409.a
 Ioanna à Martino pont. regina
 Neapol. coronatur 409.b
 Ioanne secunda regina Sicilia
 mori 409.c
 Ioannes quifili Honoris imp.
 moritur, cyrenidem accipit
 414.d
 Ioannes Actus Vbaldinus Cla-
 uarij dux 417.a
 Ioannis archiepiscopi Mediol.
 contrapositionis machina-
 tio 366.g. per Bartholomæ He-
 ronymum nascit ibi.
 Ioannes arch. Med. bellum ad-
 uersus Venetia fecit 381.f
 Ioannis arch. Mediol. mortui
 Bartheolomæus ex tra-
 ue Luchino nepotem regis
 dantur facerdoti 383.g
 Ioannes Barbadius Venetie
 clauis pater 378.g
 Ioanni, Balie & Vualpō de
 hūis ptolebonis, Italia gu-
 bernatio ab imperatore de-
 mandatur 383.c
 Ioannes Bobem rex à Ghid-
 bino in Italiam accessit. La-
 tem Bergenumq. cap 377
 d. in Germaniam & confert
 388.f
 Ioannes de Bregna Hierosoly-
 me rex declaratur an. 1310
 Accentum Ptolamam per-
 urrit 374.e
 Ioannes Bremen imp. Const.
 214.e. moritur 286.g. Fende-
 rici in Italiam expellit 214
 g.h. 284.c. d. ibi.
 Ioannes & Valeriani Græcorū
 ducum cum Vlā & Goch-
 do Gothorum decubus na-
 uale peritiam 393.d
 Ioannis Campitri Constanti-
 nepolitani, Neapoli pres-
 bi gilla 220.e. eius mors ibi.
 Ioannes Columna cardinalis,
 expeditionis in Aliam lega-
 tus 376.g
 Ioannes Columna cardinalis
 quando coronat 374.e
 Ioannes Cincius agrum Viter-
 bensem uisit 374.d
 Ioannes Constantinopolitani
 episc. gesta 383.b.c
 Ioannis Cornetani ingenio de-
 scriptio 361.a.b.c
 Rex 2 Ioannes

- Iohannes exarchus Raufrix pre-
 ficitur à Poca imp. 119.d
 Iohannis Francisci Gonzaga cū
 Veneti contra Philippū bel-
 li sociatus 432.f
 Iohannes Franciscus Gonzaga
 marchio Mantuanus mun-
 quib. Britia à Carmagno-
 la praeficitur 433.d.414.e
 Iohannes Franciscus Gonzaga
 Marchio Mantuanus in pa-
 triam succedit 517.b. Veneti-
 rum stipendia sequi oratus
 recusat 524.g.h
 Iohannes Graecus pont. 189.a
 oculis orbatur ibi.c
 Iohannis eius Ro. cognō. Sicrus
 pont. 189.d. moritur 190.e
 Iohannis pont. Rom. gesta 37.c
 99.a.125.b.133.a.c.136.137.
 177.c.178.g.179.d.181.b.
 182.e.184.c.186.h.188.e.f.h.
 190.e.191.f.192.e.194.a.148
 h.195.d.196.h.199.a
 Iohannes Galeatus Galeatio in
 dominijs succedit 377.a
 Iohannes Galeatii in Lombardia
 prosperi successus deformida-
 bilis in Italia opusio 186.c.f
 Iohannes Galeatus, primus eius
 familiae dux titulo Medio-
 lancensis, ingenti pecunia La-
 dulas Ro. imperatores data
 insignitur 189.a
 Iohannes Galeatus Medio, dux
 bellum Florentinis infert
 189.b.c
 Iohannes Galeatii uiccomitis in-
 seruius 192.e
 Iohannes Gastera Pila expellit-
 tur 322.f
 Iohannes Gonzaga Caroli fix-
 ter tragula ictus cadit 449.d
 Iohannes Orimaldus Genue-
 nlesi Phil. praeficitur 461.f
 Iohannes Haucur Anglicus ueni-
 flus Florentinorū dux, Ca-
 rolo uiccomite Bernaboue
 & Amoneo Scabigero focia-
 tus, Bononiā contra Gar-
 leatum mittitur 187.a. Para-
 uiam arcem recipit 187.c.
 Dolos Galeatii, mox in ea ex-
 ercitus parte mutatur quo
 modo euasit 188.c.f
 Iohannes imperatoris dux iusti-
 no Florentis obfido, auxi-
 liatur 74.g
 Iohannis, Ludouici regis filii,
 Nuarentis comitis, in Afri-
 cam expeditio 119.b. mori
 ibidem c
 Iohannis Maria, Iohannis Gale-
 atij uiccomitis filius, à con-
 bus trucidatur 395.g
 Iohannes Malauola, à Marcho-
 ne Mantuano equitatu spo-
 liant, Helicium solus eruit
 529.b.c
 Iohannes Nanonius Genensiu
 libertatis caputatus 506.e
 Iohannes Plana, exarchus lu-
 liae praeficitur 131.d
 Iohannis Prechini aduersus Ca-
 rolem regem & Gallicos ma-
 chinatio 114.h.124.a.126.h
 Iohannes Riccio eques Florenti-
 nus ad Alexandriam capi-
 tur 131.e
 Iohannes Sarmenlis anapapa
 511.d
 Iohannes tyrannus, uido Casti-
 no, aduersus Bonifaciu om-
 nes copias in Africā ducit
 17.h.c. ab eo superatur 19.a
 Iohannes Vairari Graecus imp.
 Veneti bellū gerit 186.g.h
 Iohannes Villanus Historiā Flo-
 rentinae scripsit 233.d
 Iohannes à Narfene ex Herurria
 reuocatur 94.e
 Iohannes Romae praeficitur 71.c
 Iohannes senatores ac patres
 urbis Romae, sub custodia
 malum in oppidis Campa-
 nis relictos, iterum liberat
 81.c.d
 Iohannes ac Germani filij, exer-
 citum in Italiā ducentes, Sa-
 lonas perueniunt 86.h
 Iohannes Iulio Pranesino uice-
 rius Ro. seffectus est 247.d
 Iohannes Hierosolymatax, Ro-
 mam proficiscitur 280.e
 Iohannes, Petrus Anniodorensis im-
 peratore marie captiuo, per
 duos annos impendit ad mi-
 nistravit 177.h
 Ioppe urbs maritima portuosa
 à Godofredo capta 225.e
 Ioppe à Babylonica classe obfi-
 dione pecuniar 239.a. Ger-
 manis in patriam reuerfā ca-
 pitur, solo aquarū & Chri-
 stiani in ea ad unum occidi-
 tur 261.h
 Iordanus Herurria praefectus
 capitur 114.g
 Infula Iouia 188.c
 Iporedia 196.e
 Iliacus ubi strenui impugna-
 77.d. Belisarij conatus in-
 meatum Romam impeditur
 reuincitur 91.e. in omnia
 lia Tulle iussu occiditur ibi
 Ilicius exarchus ingenuus de-
 fuit in Larentensi episcopo
 reconditum, quibus ex-
 obus farrispost 124.g.h
 Ilicij exarchi mori 125.d
 Ilicij imperatores tres 170.h
 Ilicij milites, Romanis Tulle
 produnt 781.g.g
 Ilici lacus olim Sabinae 194.f
 Ilicum oppidum Panninorum
 ribus expugnat 131.d
 Iliardus dux Genensiu re-
 peras libertatis erant 127
 apalauo effugit ibi
 In Italia moritur 19.h
 Italia rerum omnium inopia,
 acerrimae fene penuria
 54.g. ab Ostrogodis
 Teia mori septuaginta du-
 os annos occupat 34.d
 In Italia bellū ab Ostrogodis
 per octuaginta annos gellū
 91.e
 Italiae & Romae duces quinde-
 primū praefecti sunt 102.a
 Italiae singulae oppida flumini-
 bus, singulae Longino du-
 ces praefecti 102.e
 Italiam uniuersam finis finit
 gat 121.f
 Italia fame affligitur 110.c.d.
 119.e
 Italiae agitationes in Africā
 late 118.f. calamitas 191.a
 Italia & urbs Roma finit, ex-
 perā & uenire pont. Ro. ad
 quiescem perducunt 113.h
 Italia & Roma impareturibus,
 vel regibus, vel tyranni citi-
 unda, finit an. 450. post
 quam Franci Italia imperio
 regnorum sunt decessi 114.g
 Italia à fame valida inuaditur
 206.c
 Italiam omnes fines Italiae
 finit 241.c. Fredericus Guel-
 forum & Gibellinorum fa-
 ctionum nominibus 105.
 cit 133.g
 In Italia conditio rerum mo-
 rano 351.e. 351.g. 352.b. noua
 maximus turbo 114.a
 Italia transpōdāna 191.a
 Italiae descriptio capta 191.
 a.b.c.d. 196.g

Itali ac Gothi rursus imperij af-
fectum 58.h
Itali quoniam à Longobardis
pace nacti 128.h
Italinus Forthianus à Picci-
nino captus 472.e
Italinus & Alexander Camer-
acorum Gallia recuperat
400.f
Itala p[ro]p[ri]etate s[er]uus codex an.
1702. edus. 114.2
Itala omnia quando sit Italia
1.d
Itali omnes, Italicum imperio
subieci, baptizati 124.e
Itali an. sal. 1707. à Philippo
Franc. rege, ex omni regno
cum singula uisumens ex-
pellantur 140.g
Italinus, Italinus imperatoris u-
xor in Narbonne de Con-
stanti, & Romano imp. bene-
meritum comitatus 98.h
Italinus imp. ad Theodori o-
rator ex. 42.h. eorum legatio-
nes summa, ibi. ad Clodo-
mirem, Childebertu[m] & Clo-
tharium Fulconem reges he-
tera, eorumq[ue] summa 43.h
Italinus imp. Maximianum
promissio p[re]dictum ad repa-
randas res in Italia mitti. 71.
f. Gothos in Italia pace c[on]-
cedens, tota imp[er]ia in pruden-
ter in Saracenis & Bulgis
exercitum duci 114.e.f
Italinus fecit imp. exul
imperium relinquere uxor
116.h
Italinus imp. naretà Leon-
no monitus Christianam co-
nito deponatur 135.e
Italinus in imperium restitui-
ti in crudelitatem 177.a.b.c. in Phi-
lippum expeditio 138.g.
Italinus & Tiberius mors ibi.
Italinus imp. duci de c[on]tra-
m[er]ita Gothos in Italia bel-
lo consulatio 61.d
Italinus an. legat, resp[on]sum
Gothis firmum, de concordia
ab eis postulata 57.c. Clasi-
um in Italia missum si-
um 71.f. ducum ac militum
in Italia sagitta 73.a
Italinus imp. auxilia Roma-
na obsecris mouere negliget
81.d. quod agnoscit quod
ceperat imperare c[on]tra 95.h
Italinopolim in Caputia infra

la locutus d[omi]nus 95.d.
Genuidum ducem ut caput
intendit 183.a.b
Italinus imp. mors 91.h
Italinus imp. dux Florentia à
Gothis circumdatur & obli-
derat 70.f.g
Italinus Fictus p[re]dictus 71.c
Italinus iunior in imperio lu-
fintiano succedit 98.h
Italinus imperator de Longo-
bardorum in Italia ad em-
tu cernit factus, Italia frui-
mentum uxor 102.g. mortis
102.c
Italinus Volaterris ostendit, Vo-
laterris rebellat in Flo-
rentina perducit 449.a.
à concubitus ostendit ibi.b

K

Kalioannes Grecorum imp.
dehim Venus p[re]statis o-
peram 179.a

L

Lacus duci Andreæ 142.e. eius
Longitudo ibi.
lacu Lombardie nomina no-
tera & nota 136.f
ladislaus exercitus dux 40.d.g
ladislaus puer & Ioanna soror
Caroli patris haredes 156.f
ladislaus, Caroli rege Neapol.
genitus, ad regnum restitui-
tus p[re]dictum 191.b.c
ladislaus Caroli filius in Rom.
imperatorem electus 189.a
ladislaus Guimilis, capiturum
p[re]dictis, conuallionem
fca dux 448.c
ladislaus Guimilis Pauli fil.
457.d
ladislaus & Columnam oppi-
da Columnentium odio, Bo-
nolacis pont. 4. solo p[re]sque
tubet 114.h
ladislaus uiribus expugnati,
Stephanus Coniaretus mi-
lei dimpiendum concordia
175.a
ladislaus annis 196.f
ladislaus Longobardorum rex,
ladislaus maxima affec-
tade 100.f
ladislaus quod dominus Iesus uol-
uerat, & Ipongia quod po-
ratus, & Ipongia quod per-
Veneris in pignora cur den-
tur 187.a
ladislaus Carmagnola per
suspendiam occit 188.c

ladislaus Almannor, Rom.
maiorumq[ue] rex designatur
194.g
ladislaus Alex[ander] ciuitas Ten-
crofus caput 230.g
ladislaus à Longobardis capitur
114.h
ladislaus, Modiolanen[sem] in anno
centio opera conciliatur
197.d
ladislaus 196.e
ladislaus P[ro]p[ri]etatem d[omi]ni op-
pugnatum deditione caput
445.d
ladislaus 195.c
ladislaus Laurensorum claf-
sa Venet p[re]dictus 110.b
ladislaus Samonem oppu-
gnat 154.d
ladislaus oppidum m[er]ito op-
pugnatum, Venet clafsis ca-
pit 150.h
ladislaus lacus 116.e
ladislaus Sabinumq[ue] castris
Baurus euerit 154.e
ladislaus imperatoris ex Con-
flaminopolitana p[re]dictis
rem castra 154.e. Con-
flamin. imp[er]io per annos
150. continuat finis 102.d
ladislaus pont. Rammus archie-
piscopus, ex carceribus P[re]s-
lati euadit Marumq[ue] de-
cessit 111.b. Aedificat
pont. 105.b. Euxiano episcopo
po & exercitum ab Euxiano ca-
pit uiribus B[re]uissim[is] m[er]ito
106.b
ladislaus pontifex 171.b
ladislaus Normanni populi
175.d
ladislaus pont. R. 14.b. Legatione
ad Achil[em] p[re]dictum 154.a.b. Rom.
maior crudeliter trahatur
161.a. eius gesta 169.d. 181.
h. 182.e. ibi. 193.b
ladislaus imp. Constanti res gesta
172.a.b.c.d. e.g. 143.a.b.c.d.
144.e.f.g
ladislaus imp. Rom. Rammusq[ue] amil-
lis, in Conflaminopolim de-
bachtur 145.a.b. mortis
147.d
ladislaus Cinctus Fratepant, cle-
net p[re]dictis Rom. ac de
dionisius 116.e
ladislaus Sphoria imprudentem
406.c.f
ladislaus caput Marumq[ue] p[re]s-
lati imponit 145.d
Ecc 3. Iconicum

- longobardi contra pacis fide-
 ra Rauenm prædium 145.c.
 lre & orbes agroq. b. Petro
 dedunt 157. a. b. ducunt &
 31. annis Italia fuit pona
 185. c. in longobardis opo-
 probrium maximum 154. h
 lotharius a patre Ludouico
 Pio, flauus prædictur 169. c
 lotharius filium in demoreni
 Bernardi Locum, regem ita-
 lre declarat 170. h. quid in Ba-
 lrica b. Petri unicum coro-
 natumq. pontifex Augufti
 appellat 171. a
 lotharius imp. magnificus in
 urbe Roma, qui us populo
 diceret confidit 171. e
 lotharij imperij fines 175. b
 lothepingis nomen in nato 175.
 b. sermone ibi.
 lotharius imp. imperio abdic-
 to, monachatu indut habu-
 *tum 176. e
 lotharius Lambert filius rex I-
 talie deditur 178. h
 lotharius solo nomine rex, ito
 fangor 182. h
 lotharius Franc. regem Lotho-
 ringiam occupauit, Ordo
 secundus in Parificis sedire
 cogit 187. a
 lotharius rex Romanorum a
 Germanis eligitur 245. h
 lotharius imp. Romanum cum ex-
 ercitu uenit 245. a
 lucca & Narico obfidetur 96. f.
 feptimo obfidionis menfe a
 Noris ducibus incipit
 96. g. digne 147. d
 lucca Pilano dedita 161. d
 lucca a Torta milibus capi-
 tur 71. b
 lucca Antiochia uidetur 214. g
 lucca 395. c
 luccos, Beatos, Calabros To-
 nias recuperat 82. f. p. Ruten-
 nam contendit ibi.
 luccis populus Ga. 299. d
 luccibus bellum a Pilano de-
 laram 299. d
 luccis ager a Nouello occupa-
 tur 310. h
 luccinum in Florentinos im-
 probat 311. a
 luccis coran. 56. 128. g. liber-
 tas sine donat 315. h
 luccum agrum luccum Mo-
 uentia Florentinorum in-
 flinctu prædant 450. g
 luccis Albi a Nigris expulsi
 137. b
 luccis in Fontbranti & Fro-
 branti castra, fortiter irum-
 perunt dux in lugum con-
 uenit 452. g. quomodo Flo-
 rentinos castris inuadit rece-
 dere cogant 452. a
 luccinum ad Florentinos lega-
 to 455. a. b
 lucco Romani recipit 110. h
 lucca a Circa capta, uallatur
 & solo aquatur 128. f
 lucca Saraceni pontum
 290. b
 luccam, Saracenorum refugi-
 um, Carolus oppugnat
 114. g
 luccus uicemom Becca &
 Pergemo pontur 122. e
 luccus Aurian Genuenium
 claus præfectus 177. a
 lucc pont. Roma golla 248. e.
 248. a. 247. c. 248. g
 lucca Thebaldi mater in cu-
 stodiam traditur 402. g. fe-
 nalis cubiculi dilapsa Fo-
 rum populum cecidit 402. a
 ludouicus Bauarorum, Aultra-
 iorum, & Germani rex,
 patris Caroli uicem de-
 datur 145. c
 ludouicus filius imp. conuenit
 apud Aquilgram habito
 pacem cum quibus pater ef-
 finerat, cum eisdem reno-
 uat in Circa & Italia 169. b
 in Danos reges firmandum et
 Ranfredum ducere intendit
 169. c. apud Aurdones un-
 gior & imperiali diademate
 insignitur 169. Vafcones &
 Berones rebelles inuadit
 tantes reprimt 170. e
 Aquilgram in conuentu Sa-
 racenis pacem concedit, Lo-
 tharium primogenitum im-
 perij confonem declarat, Pi-
 pinum secundum filium A-
 quania, Ludouicum tertium
 Bauaria regem declarat
 170. c. f
 ludouicus & Pipinus Saracenis
 apud Aquilgram præfentem
 alius relituit 172. f. g
 ludouici imp. mors 174. h
 ludouici Lud. fil. regni fines
 175. b
 ludouici in suo Germanie re-
 gno moritur 176. e
 ludouicus Caroli Caluli fili-
 bus Francie rex inaugurat
 176. f
 ludouicus Arnulfi filius eius
 nomen tenet, in reg. Fed-
 erum Germanorumq. ge-
 nunt in unde imperij sub-
 regitur 178. h
 ludouici Bofonis Burgundie re-
 ga filij in Italiam per Tauri-
 nos ingreditur 180. f
 ludouici Bofonis, secundus in
 Italiam delinquit 180. h
 ludouicus Franc. rex Conftan-
 tinopolim delinquit, ne Hero-
 folymitanis Chriftianis op-
 ferat Henricus imperator
 impedit 243. b
 ludouicus Franc. rex a Sacra-
 na clauis intercepit a Roge-
 to liberatur 245. c
 ludouici regis Francie, contra
 Barbaros indidit expeditio-
 ne 308. h
 ludouicus rex Tarenti portum
 obfidet 319. b. mouet ibi. c
 ludouicus Aultra filius
 144. b
 beatus Ludouicus in Gendri
 numerum relinquit 315. a
 ludouicus Bauaria, & Frederi-
 cus Aultra dux, imperator
 rex abdicat, eligunt 341. e
 Fredericus a Ludouico fep-
 tem in exercitum coniungit
 ibi. f
 ludouicum Bauarie ducem lo-
 ances 22. pont. imperator
 confirmare reculat 343. h
 351. a
 ludouicus Bauarus in Italiam
 a Gubellinis accersit uenit,
 Mediolanenfes ingenui pec-
 cia accepta liberat. denat
 354. h
 ludouico Bauaro Britze Gui-
 do Fenzmala coronam fer-
 ream imponit 354. h
 ludouicus per Huerum, Ro-
 mam, accipit coronam,
 uenit 355. b
 ludouicus Roma coronam adol-
 terini imperij uenit, Petrum
 Corbancensem antipa-
 pam eligit 356. d
 ludouici Bauari ruina incipit
 357. a. b
 ludouicus Bauarus in Germaniam
 onulit in Germaniam mo-
 dit 357. c
 Ecce 4 ludo-

ludouici Hungarie regis cum
 Ioanna pacis conditiones
 146.c
 ludouicus Tarenti princeps, re-
 gi Neapolitani coronatus & Cle-
 mentis pont. insignitus 147.
 u. pacem cum Ludouico Vi-
 gno reuerteretur 147.2.b.
 ludouicus Filicrus Genuensis
 nobilis 147.f
 ludouici Andegouensis in Ita-
 liam aduentus & gesta 147.
 a.b. mors ibi.c
 ludouici Hungarie regis mors
 147.d. 147.e
 ludouicus Melioarum cum
 corpore Caroli Malatesta an-
 xio mori 147.d
 ludouicus Obicius copiarum
 Florent. dux mercede condit-
 ius 147.c
 ludouicus Andegouensem ex-
 regis stirpe in Italiam accer-
 tum Martinus pont. rege Si-
 cilie declarat 149.c. Ioana in
 filium adoptat 149.b
 ludouicus Alodiusus Lacerne
 genitor, nodus prodicione ca-
 pit 142.g.h. in famulos Mo-
 doceus carcerem conicitur
 142.a.b
 ludouicus Manfredus à Floren-
 tiis in carcerem conicitur
 144.c
 ludouicus tantis cum Florenti-
 bus pro iucentibus bellis ge-
 rit 144.d
 Ludouicus Cohomeli Philip-
 pus Cremona preficit 149.d
 ludouicus colummensis trece-
 ras Carmagnole equites ad
 Cremonam intercepti 149.f
 ludouicus Rheuomensis ar-
 chepiscopus 146.d
 ludouicus Aquileensis lega-
 tus copiarum pont. dux 144.h
 ludronum urbem Marchio &
 Pucininus quindocim die-
 bus oppugnati capiti 141.d
 Iugurta locus olim Euphras
 186.f
 Iugonum, Arelatem & Massi-
 liam Carolus in sua redige
 potestatem 142.c
 Iana urbs fons 145.b
 Iapi Longobardi, in sua regem
 rebelio 129.h.c. mors dabi.
 Iuppis annis 149.a
 Iybas à Iustiniano cili clauis in
 Siciliam missus Syraculas in-

graditur 141.h
 Iyburnum captum Genuensis
 filo aquana 116.c
 Iyris flumen 140.g
 Iytilmaras iussa Iustiniani imp.
 occiditur 147.a
 Iycedones à Rom. quidò sebi
 acti 14.d
 Iycedonia ubiq. à Gothis us-
 que sita 14.d
 Iycedonie regnum quando
 durare 14.g
 Iycedoniam Henri populan-
 tur 147.b
 Iycomen genus, ingeniu, co-
 ciones 127.a.b
 Iychnus Hydri periculis
 Tagnari Tarenti prefecit
 Iychnus pugna commissa un-
 ti ac fugat 142.c
 Iychnus 142.b. 142.b
 Iychnus fons origo 140.a
 Iychnus dux Gothos in A-
 chais superat 14.d
 Iychnus castellum 142.g
 Iychnus arcem Pucininus re-
 cipit 141.d
 Iychnus in urbe Romae pri-
 mum consilium 142.c
 Iychnus anapapa 128.h
 Iychnus locus olim Verbanus
 145.f
 Iychnus Panduli fil. senator
 Romanus 140.h
 Iychnus Celenas uicinas ab
 equo effici in hostium tur-
 mas inuectus capitur 147.a
 Iychnus ad hostes trahit 147.a
 Iychnus in Italia 147.c
 Iychnus Mediam recipere
 conatur 140.g
 Iychnus Mantua 141.b
 Iychnus ex concubine nobi-
 li muliere susceptus, Frederi-
 ci filius 140.f
 Iychnus princeps Tarentus
 146.f. scilicet à Contra-
 do factum suppressit 147.b
 Iychnus Innocentio & Con-
 rado ubique in Italia tumult-
 uos conicit 145.f. Heren-
 dum Lombardiam & Transpa-
 nam prouincias in suis par-
 tibus reuocare ostendit 149.
 a. in concione publica à ppe.
 legato excommunicat 149.a
 Iychnus Pila & in Lombard-
 iam nunciis, pacem factio-
 nis Gubellinos fouere curat
 141.a. subsidium Senen-

bus mitti 141.d. Macti sui
 partibus Heren-
 leonore cogit 141.f. in prae-
 clara Caroli occidit 144.f
 Macti urbs 145.c
 Macti uicinas 144.d
 Macti filius 147.d
 Macti à Romano exco-
 muni-
 pps mittit 141.d. Longo-
 bardis capitur, Macti
 uicinis inuicem reddit 147.
 d. Eclino mortis poci-
 clare fecit 141.b
 Macti 146.c
 Macti urbs 144.b
 Macti Genes oppida 147.
 Fredi in capta in obitu 144.b
 Macti Sponia capta
 147.h
 Macti Tarantina 145.d
 Macti Antoniana frus
 145.c.d
 Macti Eclino cum Ven-
 tis contra Philippum bti
 locum 141.f. prodiit
 Macti Venetia
 Macti Eclino 145.b
 Macti Macti in urbe Ve-
 netae felici sacra macti
 ubi in periculis 147.b
 Macti Macti in Macti
 Macti agrum conicitur
 dicit 145.c
 Macti Macti omnia
 gei Veronensis castra. An-
 tim in urbe Macti in 144.d
 cupae 145.b
 in Macti Macti in Ma-
 nido Pado in Italia 144.c
 Macti Macti in Veron-
 Veron arcem oppugnat
 145.c
 Macti Macti corpus macti
 Macti translati 142.b. & quo-
 modo facti & narratur ibi.
 & 145.a.b.c
 Macti Castina Genuensis
 144.d
 Macti, quem hic uicinis
 plebs in pacem promou-
 stitumque exultant, Macti
 uo filium imp. manu poci-
 priu necat 145.b
 Macti Macti in Caroli edur-
 tus Senas Pado dicit 144.g
 Macti, regis Vignas filius, Car-
 toli regis Neapolitanus
 145.b
 Macti mors 145.b
 Macti

- matrem Picininus capto 465.f
 matronengus Caisar à Sforza
 nis capitur 466.g.h
 mauri gentes Venetis imp.
 Sphumia regni 468.c
 maurum libeoini fraude pere
 468.g
 maurum pontific. Roma. gesta
 468.f. 469.g. 470.g. 471.f. 472.
 473.g
 maurus pont. nepotes Colum
 nensii familia ondo 471.g
 maurina 471.c
 maissa Trabant 471.d
 maissid Alfonsus rex occupa
 tum pradam 471.f
 maissus Catus in concilio
 Bonon. vocatur iudicatur
 472.d
 maissus Scaliger Veronensis
 nobilis 472.a
 maissus Scaligeri in locanda ca
 sita imprudentia 472.a. 473.
 locatus iussu ibi. d. in Italia
 gesta 473.c
 maissus copias Luchini, Phi
 lippini & Maritimi ad Vero
 nam iussu 473.b.c
 maissus Vicecomes Gubellin
 sationis Mediol. princeps
 473.a
 maissus Lomelinus Genoa.
 libertatis capitaneus 473.c
 maissus mors 473.c. & ecclesia
 Ro. dona ibi.
 maissus & Gothofredi perena
 origo 474.g
 mauri Corollæ premittit à Papi
 ni dace insula sunt cincti 475.d
 mauri in facili delati sunt in
 cenda committunt 475.h
 maurus imp. Lex 475.b
 maurus imp. cis & ultra Da
 nubium Hunnos Pannonia
 pellice aggreditur 475.f
 maurus imp. in rebus Rom. ne
 gligenza 475.d
 maurus Const. imp. 476.g
 *Caldichero inuentum uti
 pecuniam Legobardos Gal
 lia. Calapina pellice
 tur 476.d. Gregorium pont.
 persequi cunctos 476.f. h. a.
 post Chalcedonem uno & al
 gelmo imperii anno securi
 percutitur 477.b
 maurus charuazari in lacum
 exardum comitatus 477.
 b. c. mess ibi. d
 maurus patricius & Helius
 spatharius iussu Iulianum
 imp. Christianum captum, ci
 ues parum interfectione per
 tum spatharius trucidat 477.b
 maurus nomine Gregorius
 antipapa 478.h
 maximus imp. datus in loca
 missi belli imperia 478.d.
 ignavia 478.c
 mediolanum urbs populolissi
 ma 478.a. magnis difficultati
 bus inuolutus ibi. Maroni
 & Vharum cum magnis co
 pias bellum ibi. a. b. à Go
 thei deditione facta capitur
 ibi. c. à Legobardis captam
 478.f
 mediolanum, Papa, Irenia, Ve
 rona, & omnia eiusdem re
 gionis oppida quando sine
 magistratu recta fuerint 478.d
 mediolani utriusque Indica
 archiepisc. Luchini frater ac
 pi 478.d. solo aquarii 478.h
 mediolanum 478.c
 mediolanensis ecclesia, quæ se
 per 200. an. ab ecclesia sub
 straxerat, subiectionem reco
 gnouit 479.c. 479.b
 mediolanensis episcopi apert
 ta in Gregorium pont. con
 ferunt 479.c
 mediolanensium cum Frederi
 co cruceum bellum 479.d
 mediolanenses Papam a
 grum populauerunt 479.g
 mediolanensis familia pona
 tes, Turiani & Viennenses
 479.a
 mediolanensium arma ciuita
 479.c. d. ad Philippum ora
 to 479.d. 479.e
 mediolanenses ad Bellum de
 sciant 479.g
 Medocus annis 28. g. 479.b
 medulam Picininus sexto die
 expugnatum capto 479.h
 melgadi & Viri Perusia mi
 cum prefeſti disidium 479.a
 melo Venet ponuntur 479.c
 melphis à Gualtero Norman
 no capta 479.g
 mena & Geminiani E. facili
 Venetis Naris impensata
 cum 479.d
 mercurius 479.f
 mercurius primus Francorum
 rex Christianus 479.a
 cum Melis quando bellum
 479.d
 melipontia sub quibus in
 per. in iura pop. Ro. conſe
 rit 479.d
 in Melipontium Rom. exerci
 tus aduenit 479.d
 mercurius rex Theodorus
 primum Rom. cuius caput
 est Melis inuadit 479.b
 mercurius dux Theodorus
 di regis, quæ circa Padum sunt
 prædantur 479.d. cum Salu
 do regis padentem inſe
 cubum 479.b
 Mercurius regis dux cum
 Oileogotes aduersus Nar
 sium confilium, consensio,
 & expeditio 479.c. d
 methamurſa ciuitas in
 dio primi consumpta, post
 inundatione submersa est
 479.b. c
 meumian cardinalis Florent
 nis capto 479.d
 michael Const. imp. inchoat
 à Nicophoro pacem cū Ca
 roli orationibus confirmat
 479.e. Bulgares praho ag
 gressus ab eis fugatus copias
 amittit 479.h. impeno se abdi
 cat ibi
 michael imp. Const. ad Ludo
 uicum Legato 479.d. 479.e
 Michael Const. imp. moritur
 479.h
 michael an. salut. 1800. Const.
 am filius cū multis filijs imp.
 Constantinus pol. legatur à
 Nicophoro 479.b
 michael Doctus imp. confers
 ab Alexo accipit 479.g.
 occidit ibi
 michael Paleologus. Graecorū
 imperator Theodori filius in
 torculibus in Lamos mul
 tas aggreditur 479.c. Cōstan
 tinopolim prodione capta,
 filijs Theodori imp. ibi com
 munit interfectis. impetium
 assumit 479.d. inducit quem
 quennales cum Venetis com
 stituit 479.h. ad cōcilij Lupa
 dunense & cōſent 479.e
 michael Paleologus excom
 munitur 479.e
 michelonum Anradulum ec
 clesia militibz Eugennus pte.
 Florent auxilio munit 479.h
 michelonū Florent copiarum
 reip. præſectura honestant
 479.a
 michelonis

pagani Bulgari rex 141.e
 palamini cum Venetis fide-
 re 418.h
 palatum Iacobus Caudale re-
 cipit 466.h
 palatum Armenio est nobiles
 militare folio Christi dices
 Armeniam capiam legem
 attribuit 113.e
 palas Diocitus nobilis Floren-
 tinus 403.e
 pandulfus Britia excedens in
 Romandoli se confert 199.d
 pandulum rupu fiederu pon-
 tus Philippus libe dote con-
 rat 199.h
 pandulus Malactia Arman-
 tis Florentinorum dux exer-
 citat 170.h. Etiaq Bago
 moq dominatur 198.f
 pandulum Malactiam Floren-
 tium opem Lucense facit
 * mittit 404.f
 pandulus Sabellus Ennoti Ro-
 ma 128.h
 panoniam Hunni inhabitant
 100.h
 panormi Lybus nautat 86.h
 papa olim Titianum dux eo q
 papam Toulas de Narfem ad-
 uertit cetoru factus ueni
 118.h
 papa d Pipini exercitu obfide-
 tur 140.h
 papa Carolus M. obfide 140.
 h. Vngari obfident 111.e
 papientia ecclesia crucis fepali
 dignitate prouit 144.g
 papientes fe in libertatem uen-
 dunt ecclesia fauorebus pro-
 tegendam 106.f
 papa 195.d
 pariflorum rex 104.h
 parisi a Normannis populat
 175.d
 paris hollanum prelo uincit
 141.h.c
 paris hollani prefidum ad Sar-
 che potorem locum occi-
 dione credit 141.b
 parma fuis 107.d
 parma Agallus Roffidu
 114.f
 parum Martiam Mardifin
 fuam iurifdictionem cogit
 114.f
 parum Fredericus a fadhone
 fuarum parum introduct
 tur 192.g
 parma Robet Gibellini exco-
 m

tus 144.e
 parmam Robet nobilis Scali-
 gen dedum 100.g
 parmam Opizo, Luchino aze
 committit 144.e. Philo-
 pus recipit 193.d
 parma 191.d
 parmenies extorres uisus Pro-
 denit copia urbem ingredit
 uenit 193.e
 parmenies Gibellini Clufus
 excoit 144.e
 paro Venet ponuntur 171.e
 cum Partho fadus a Rom. in-
 tum 11.d
 palatatu pont. 171.f. 171.d. 113.
 113.e
 palatatu pont. oppida & caftel-
 la parimmoq Paris coopere
 conatur 113.a.h.c
 palatini Mantuani 140.h
 palerinus Bonacola Mantua
 tyrannus 114.f
 palerancus Piccinino fe de-
 dunt 191.d
 palatinus prodmo palatia
 481.g
 palatinus palatia curia quo con-
 fugerint 41.e.d. Henrici uita
 m admittunt 144.f.g
 palatit fuit 107.d
 palatinus a Romano exarcho
 copis munit 110.h. a Leon-
 gob. obfident 113.b. c. m. a-
 tur 113.e
 paterniani Piccinino fe dedunt
 191.d
 patrimonium beati Petri ab-
 ftruit 101.b
 paul ex Calcia equum turm
 prefech, in nocte turbulenti
 fima Roma prodit, cu Gio-
 dia pagna, strenua metus
 14.g. eius ad fuos equites
 memorabilia exhortatio ibi h
 paul Affianus in Romanos per-
 fidia 154.g.h
 Paul ex gene Corratie parti-
 tij Venet ad Philippum ora-
 to 421.e.d. 412.e.f.g.h
 S. Pauli ecclesia fuit 108.g
 pauli Genua ad Florentinos
 epifola 450.h. ad pontif. e
 & Venetos oratore ibi
 paulus panarcha Cullant 116
 amatur 117.d
 paulus halle exarchus interfe-
 tur 144.h
 paulus Longobardorum hifto-
 ria 100.e

paulus Vrinus Iohannis Galea
 m copiarum dux 152.b
 paulum Trunem patriciu Vo-
 nentem Legatum Bononiam
 militem Cinnati in cuftodia
 conuenit 410.h. apertio bel-
 lo 12 impotenti gerat ibi
 pedellanus cardinalis Floren-
 tinus recipit 151.e
 pedemonium regio que dicitur
 196.e
 pelagura Venetos Ferranen-
 tes 141.d. 141.e
 pelagi pont. Rom. gela 101.
 104.e. 1011 ad Gregorium
 epifola 100.f
 pelamius Britiam, Carmona,
 Flaccinum, Parmam, Papia,
 & Mediolanum Gibellinorū
 inficit peribit 111.e
 peligi 195.e
 perculeni Britia a Carmagno
 la obfidi caftellum 416.h
 periculum aduersus Gothos ad
 Narfem aduenit 118.g
 peritū res Coldroas Roman
 imp. quincias inuadit 118.g
 peria, anno imperij Theodofio-
 10. Alia quon emendat cer-
 ge poto in Aegyptum arma
 mittunt 111.e. eorum in Afia
 ca pilla ibi a Saracenis fub-
 acti 113.e. h. fe pro Petris Sa-
 racenis, panno nomine de-
 pofito, dicunt 125.h. a Tur-
 cia inficiant 141.e
 peris a Paulo Amybo in mū-
 phum ductus 4.g
 perlicet azeis expugnatis Bli-
 dur quā interuicti 450.h
 peruliam Toulas obfidi 74.g
 quā Cypriano prefecto per-
 Vilanum perama a fe corru-
 ptum interfecto caput ibi
 perula a Gothis obfeda 111.e. ut
 et armis caput 111.d
 peruliam Melgadinus Narfen
 trahit 111.a. Romanis recipit
 110.h
 perula in pontifico & ecclefie
 pontificem redada 191.f
 perula quam affuit Piccinino
 ingredunt 109.d. 107.e
 perulus fadhū 101.g
 perulus Fulgionis obfident,
 urbem in copines 110.g
 perulorum cum Florentin
 fidera 107.h
 perulini Piccinini ab ecclefie
 libis antum fadhū odio
 VII malibus

milites ante ducunt 474.f
 penbars Longobardorum 12
 go pol facta 112.h
 petra per uniuersum orbē an-
 tid 106.c
 petra per Italiam tribus debet
 chianus 106.f
 petramala Vocatiana potius
 112.c
 petrarus scripta 114.b. 115.c
 petrarus ad loannem Celom
 nam cardinalem scripta 164
 e. ad Barbarum ibi. h. ad Car-
 rolum Lucenburgensem de-
 claratum Casimiri 164. ad
 Nicolam Rome Tribuni
 165. h. ad ducem Genouensē
 ibi. d. de Petre 168. g. ad Phi-
 lipponem Causaberni episc-
 opum 167. a. ad Carolum
 imp. de eodem 167. b. ad du-
 cem & conciliū Genouensē
 populi 167. d. ad Guidonem
 Senensem archid. Genouē 168.
 e. ad Andream Dandolum Ve-
 netorum ducem ibi. f. ad Se-
 phianum Columnam senio-
 rem 169. a. ad Nerum Mo-
 randum imperialem secretar-
 ium 169. c
 petridon Verres Picinens
 dux 477. a
 petrus rex Cypri 171. c
 petrus patrum 166. a
 petri & Pauli capiti an. sal. 1128
 perquisita & inuenta 171. a
 h. petro Antipetrus Legob. 167
 ger donato 117. b
 b. petro Antipetrus facta dona-
 tio à Ludouico confirmata
 119. d
 b. petro Narni, Anconam, Ha-
 mani ciuitates, Sutrin quo-
 que agi uallem magnā, dor-
 no Ludouicus dedit 146. h
 petrus imp. à Theodoro duce
 capiti in carcerem conijci-
 tur 175. g. h
 petrus & Achilles Gudri Britia
 ni Carinagopolam nocte Pri-
 xianū introducere 411. a
 petrum ducem Romanū libere
 ant 144. h
 petrus antipapa 242. g. mori-
 tur 241. b
 petrus Anton Genouensium clau-
 sis praefectus 177. b
 petrus Anton Venetorum urbis
 liberos oppugnat 177. b. c
 petrus Anton Bombarda scu-

interficiunt 181. b
 petrus Arroganum rex in Afri-
 cam ducit 116. f
 petrus Arago excommunicat
 ratur causæ regis succedentem
 Carolum regem Francie pet-
 rogeat pont. in hunc 121.
 e. ex uoluntate moritur 119. a
 petrus Bonduianus Genouens.
 libertatis capianus 106. e
 petrus Brunonius Picinensium
 nihil fulcrantem aggressus
 cum exercitu ad Bergemā
 fugat 415. b. Ludouicū Gon-
 zagam capium ad Sphoniā
 perducit ibi. c
 petrus Brunonius Sphoniatus
 dux 106. h. Selodenses ex-
 pugnat in praedem inuis-
 dat 107. a
 petrus de Collemadio Rutho-
 magensis archiepiscopus
 117. b
 petrus Columna pontifici ro-
 bellis 119. h
 petrus Comes Antiodorens
 sis imp. Consl. 171. c
 petrus Cōstis patriarcha 129. d
 petri Fratapanis in pont. rebel-
 lis 115. b
 petrus Ercmua traditus in A-
 siam cōgeat apud Cinsulagi
 Niceni oppidū ab incolis de-
 tritū confecta 210. a
 petrus Gambacura Pisanorū
 dominus à Iacobo quē exu-
 lerat cum filijs interficitur
 118. p
 petrus lampaulus Vrsinus Flo-
 rentini populi copiarum ca-
 pitaneus 170. g
 petrus Laurentius florenti sum-
 ma poestate clarissimus
 441. a
 petrus Laurentius bello Genue
 inferendo à Venetis praefectus
 464. c. pratio nauis Fe. Spi-
 nula mitem Venetis mitem
 petri Lauretiani Venetis auto-
 ritas 410. f. g. clausis Venetis
 imperator declaratur ibi.
 petrus succensit Venetis Picinē
 no prode 430. h
 petrus Morronensis in numerū
 beatorum relatus 141. c
 petrus Rubens ex uoluntate mo-
 ritur 103. c
 petrus Spinola Cyprianū fil. à
 Philippo contra Venetis clau-
 sis clausit 477. c

petrus Venetus dux 117. b
 petrus Veruocensis in 3. Christi
 martyrum collegium 101.
 cur 117. d
 petrus Vagatorum rex ab 1102
 rex imp. Albinus lapsum
 ibi. cur 1102. g
 petrus Zanus Venet. dux
 471. c
 philippenses Arcinum agrum
 populantur 421. b
 philippenses cum Venetis
 ualis pugna 419. d. 440. d
 philippennium datum illi
 nubus copias ad Methodum
 fugat 444. c. f. g. h. totum
 Hecurum tunc succedat 461.
 d. cum Florentinis ad Hec-
 imopolim perit 411. h
 philippenses Lintianū obedi-
 141. c. produnt in hunc
 à Venetis ubi 146. f. Sphe-
 natus cedunt 106. d. 115. p
 natus ad Ollum animum
 ibi 117. d
 philippennium dux Pannia
 ad Angliam dux 171. c
 d. 174. c. f.
 philippicus Maurici imperat.
 gener 116. h
 philippinus Ellenici in 1190
 Rhegensiā agunt 114. f
 philippus princeps Rom. princi-
 pum Christianus 15
 philippus Anton Negrus
 Venetis insulam tradidit 117
 117. a
 philippi Marie, Ioannis Gela-
 si filii, scripta 114. p. in Na-
 diolensē copedens 113. h
 philippus princeps Turcicus
 equitum Florentium dux
 141. h
 philippus Brundis moriens
 uir ingenio 411. b
 philippus Gonzaga Mantua-
 nus nobilis 110. a
 philippus Monfortis Pisto-
 lense praefectus 1102. g
 philippus imp. Ger. à Lamb-
 rto Palano comitem in
 dimittere debet 177. c
 philippus Fr. rex Poloniarum
 poru aucto copias expositi
 106. a
 philippus rex Fricie Norma-
 niam inuade 107. a. b
 philippus rex Felpes Bragion
 ponitur 171. a
 philippi regis Ercm Regimē
 1102. g

epistola	311. a. b	rum reguli	314. f	fratru	377. a
piccinus Aureolum per sum clipeum dissipit 311. b. ageo Florimino excedere iubetur 311. d. Philippo nuncio pecu- nias à Pontifice accipit 312. e Nauennam deditione caput 312. h. c. pro uincio Fortituen- sis uiginti mites octauo rebel- lionis pontifici perdidit ca- pit 314. a. m. Lombardis con- tender ibi. f. Salodis pontius Pomilius in Palatinum re- cipit 317. c. Claris prodrome ingreditur 319. c. aqua Itri- monis prius 314. c. ad ois- talem urbem parit castra me- mor ibi. f. Bricta expugnati spe amissa firmandi regibus magna fororum clade obli- dionem soluitur cogitur 319. a. t. f. in agnū Veronae com- pila dicit 319. c. cū Frodo egressus equo desitit 314. f. Veronā noctu Germani cur- tulam indicio caput 317. h. c. d. coersito in Veronorum dubius prabo magna suo- rum clade fugatur 314. a. b		pipinus rodinigrum cum Fris- en grana Ermesindū in Er- broem locum à Francia con- siliū imperat 314. g pipinus Austris dominatur 314. g pro. Francos gubernaculis regnumque inest 315. d Francus prabo superat, Ber- tarius fugat, kele domus re- ge maiorem efficit 316. e pipinus mors 319. a pipinus Pipini fil. Frisi tenus ge- os publico consilio insidente Zacharia pont. Ro. regē de- clarat 314. f pipinus ad acutum lapidē Gec- gorio Galus ingresse occur- rens eius pedes osculans ad cubiculum deduxit 319. d pipini in Longobardos expe- ditione publico edito Franci indicta 316. h. m. liliam se- cunda expeditione 312. f pipinus in Italia que perussici domo dederit 314. f. g. h. Aqu- tano subigendis octo adu- bus laborant 319. d pipinus in Toronisi apud S. Dionisium defunctus 314. c pipini cū patre Carolo Man- uatos expeditione 316. g pipinus patre Carolo imp. co- ronatio & inuictio Leo pont. regem Italiae declaratum in- uicti 316. d pipinus à Carolo M. patre Iu- lia regēda relinquunt 316. d pipinus Theate caput preda & incendio subdit 316. e pipinus liliis rex patris uis- mento declaratur 316. e. bel- lum in Venetos mouet 316. g. 157. a. b. apud Mediolanē die obiit 317. c. d. à patre L. dousco Pio Aquinens praefi- ciunt 319. c. Aquinens rex à pro. Pipinos dicitur 314. f pipinus nicus 316. c piiana clasis in potius Rodens. à Vesera uincitur 315. d piiana clasis Polam Histrie ur- bem Veneti tributis penden- tem capit 316. g. à Genuens apud Lamellū insula pugna perpetuo die continuat, sus- peratur 319. c piiana ecclesia in metropolim erecta 316. h piianus Venetorum clasis 317.		piiano mors 315. b piianorum ruita causa N. 311. a um 311. c piiani Locrensis apud Morcon- um prabo superant 319. d pacti iniqua oblationibus à Florentinis obdunt 310. g sperto fodere cum Floren- tibus Lucensibus uisita 310. a. p. c. à Florentini pe- titi permissio situm expre- ssionibus accipitur 311. b pienorum in Rodens milia expeditio 311. d. h. L. 311. b bus à Florentinis inuictus 311. f. g. cum Genensibus bellum ad Curiam octo sum 311. g. in Hugonem lapidandū obstruit 319. f. g pianti penum à Roberto regē pacem impetrant 311. a piantur in Istachius Pith. tunc necis preliis preliis 311. f piati Genardus Appianus an. Calorio uictus 311. f piatensis ab ecclesia delicta 314. e. f piatari urbis lina 73. h. 311. a uatio opere, pasci dicitur ingeniosi Bekman mico Tenta restit 74. e piatensis Vestian, à Car- monensis agri, firmam pla- tina Philipus recipit 311. b piatensis monasterium, lina à monasterium singularis delin- quor 314. b. a piatensis à Florentinis à Lucen- sibus in rus rodanda 311. h piatensis praesidio Castros su- niam, Florentini praesidia à Carolo reliquis expugnat 316. e piatensis uidi pacem delin- quor Florentini praesidia habe- re per fodera spopondit 310. e. in Manfredi praesidia rodanda 311. a. Afflicto Nigros creditur expellere 317. b piatensis Florentinis 311. a cia spreta Castros fodit tur 311. e piatensis cum Florentinis pacis conditiones 317. b piatensis Florentinis di- minio spore subiacent 318. f piatensis uisita cum 311. f. 311. a	

recanensis episcopus habent
pont. bellum lachio Vicenit
urbis ptycho inferit 464.f.g
Senogalia pontius, abouet
de Pilaurnibus recipit ca/
filla 464.f. oppidum omni/
bus de Senogalia. & Pila/
ria. recepit Foruimpro/
ni omni machinatum gene/
re aggreditur recuperare 473.g
recanensis episcopi ad fano
orago 475.c
recanensem in ecclesiam per/
fidia 475.f
recanensis episcopus Bononi/
se admi. armis parat 486.h
rex Rom. septem 5.c
sub Regibus quantum Ro. pro/
colerim imperium 1.c
reginaria inter Gothos dant Ta/
reni prefici ad luti. imp. de/
fectio 88.f
regio negleda Rom. imp. rui/
na causa 4.h
remigius Remensis episc. Co/
donum Franc. regem dapi/
am. 111.d
renaldus Inanfilianus eques,
Florentinus & Galieno car/
pus 112.c
renatus rex Gallica carme du/
cis Burgundia liberali 514.f
renatus Neapolit. rex bello ad/
Alfonso rege premittit 512.f
rei mirabilis & patus inaudita
66.g
rhegium Toulus obfides 54.c
rhegium 595.d
rhegi Lepidi finis 107.d
rhegi ecclesie paribus adha/
rentes 411.c
rheginos agros Fredericus us/
que 292.c
rhodoldus Longobard. rex
117.d
rhodus insula à Saracenis capi/
tur 117.b
rhodus insula à Saracenis car/
pta ab Hospitaretis recipi/
tur 110.g
riccius Montetarenensis centu/
rio 448.c
riccius vitam suspendio cur fi/
nit 495.a.b
ricardus Visigotha gens rex
ex Hispania mittens, Childer/
bertum Felcorum regem ut
flos in matrimonii foreorem
dei orat 109.b
ricardus Visigoda. Astiana bg

rehabilitata, catholici Chris/
ti fidem in Visigotha gens
habent corat 109.c
richardus & Philippus reges
Phlemandam formis oppa/
gnant 164.g
richardus Ioppen Christianis
replei 165.a
inter Richardum & Philippum
mulaco 165.b
richardum & Odoonem Hactu
solumam cum copis comen/
dones Saladinus pratio ag/
greditur ab eis liberat fuga/
tur 165.d. 166.e
richardus comesatum Saladi/
ni & predans omnem inier/
cipit 166.c. pacis foedere ad
Saladinum praefingunt acco/
pro, in Europâ remigrat 166
h. in carcerem obsequit 167.
a. post annum ingenti pecu/
nia redimeat ibi.
richardus rex Angliae franc/
exercitum in Asiam expor/
tat 167. a. indolens cum Tur/
cis confilium firmat curat
ibidem
richardus comes Vindociensis
in Italiam ecclesie auxilio ut/
nit 118.g
richardus Manfredus Troceni/
nus nobilis 112.h
richemer in Andremum imp/
socerum urbemq. Romam
cepissit duci eius perfidia, cru/
delitas 117.g. h. mors ibi.
ricoldus Albinus, Rodallus
Foratus & Nicolaus Barba/
dorus Mediceorum factioni
aduersi 479.c
ripolle 594.c
rippas Casola recipit 480.b
riperta Genux occidentalis
395.b
riualram Sphorta capis 561.f
eius finis ibi.g
riualzella castellum 518.g
riualram qui primum habi/
tavit 512.b
roadu Piccininus obfides 429.d
roadu Piccininus recipit 511.d
robertus comes Flandrensis
filius in Italiam ecclesie auxi/
lio venit 512.f
robertus Flandrensis comes ab
Henrico rege Angliae an. 121.
1140. capitur & in carcerem
luminibus orbatus confici/
tur 1141.a.b

robertus Guisfordensis castren/
se ratione abfcondit à p. 34
celso Apulia & Calabria
dux declaratur 194.a. Tarr/
monis filia subigit 195.c. Gra/
cia Italia pellendus impeditur
196.g. h. Severinus & Conon/
iam inibus ponitur 201.a.
Spinacroba, Hydron, & Ta/
rmo Gracis capula
201.b
robertus Prudentia & Solda/
no capitur 207.a
robertus Tyrannum ditione/
ne facta capitur 201.b
roberti ducis formido 101.
a.b.c
robertus Peris filius impetant
deliquit 177.h
robertus Cetero regis Neapoli/
tano fil. secundus, Calabria/
dux 115.h
robertus Calabria dux Floris/
tino auxiliatur 115.g
roberti Calabria duci & Phi/
lippi Tarentum, fratum in/
uale cum Scutis pationi
115.b.c.d
robertus rex Neapolitanus pa/
tri Carolo succedit 142.a
robertus rex Perum Graeco/
commem. ex equitis in He/
truriam mittit 142.c
robertus rex Siculus Genus
ponitur 111.d
robertus Bonatus dux à Floris/
in Italia ut Viscomites ueni/
populenti accoritur 191.a
rodolfus Burgundionum rex
Berengario secundo pado
in illius partem Isabe regis
181.b
rodolphus Burgundionum rex
se suumq. regnum fidei Cen/
radi imp. permittit 112.c
rodolphus Saxonia dux ab Ale/
mannis principibus rex Ale/
mannie creatur 100.g
rodolphus in regem Alamanie
confirmatur 102.f
rodulphi regis Saxonia cum
Henrico confilium 107.
mors ibi.
rodolphus Alia comes abdo/
nibus Ro. rex & imp. de/
claratur 112.c
rodulphi solo nomine imp.
mors 112.g
rogerius reb. Italia à parte Ro/
Berro praeficitur
101.c
rogerius

- rogerius Gualcardi filius Alcu-
 lam Apulie urben incolam
 decessit 109.d
 rogerius dux Apulie Robertus
 Guiscardus faceret cui om-
 nes populi huius parcerunt
 107.f
 rogerius Capuan capto 106.f
 rogerius paterna iurisdictione &
 fidei confirmationem à
 pont. Urbano obtinuit 108.f
 rogerius Syracusas capto ibi
 rogerius Sicilia comes Canu-
 um capto 111.g
 rogerius mortis 111.g
 roger. Rogerii ex fratre nepos
 Sicilie comes 112.g. eius ad
 pontificatos ibi. Calabris
 omnem Apuliamq. subiugu-
 it 111. La pont. Apulia expelli-
 tur 141.b
 rogerius Normannus iuriam à
 missis recipit 142.f
 rogerius Hemanudem in Chri-
 stianis debeat, bello deo-
 mare confilius 143.c
 rolandus Palatinorum Vene-
 ti pecunia uiuunt 419.d
 roma liberatam quando am-
 fect 4.g. à Gallis capta sit, &
 incendia lacerata ibi. bellis
 quibus lacerata ibi. quare
 illa sub Gothis regib. in pa-
 ce fuerit 41.a. incendia ac-
 cussata in Pontificem. ubi
 Romanis reliquias 81.d. a-
 quarum alluione & Tybe-
 rit infolio rumore que in-
 commoda cum tota Italia ac-
 cepit 108.c.f. ad rerum exi-
 gitatem. que non accenditur
 quando perducta 105.b. à
 Fredenco uisitata 108.c. ci-
 uium dissidia agnita 110.g
 Romanorum primas dissidio
 11.c. moria à Toulia euenit
 tur, Capitolium, Comitatus
 episcopi Augustinus & reliqua
 incenduntur, populi stru-
 ba per Campaniam disper-
 guntur 102.f. saluati mil-
 li, Toulie proditor direptio
 Romanorum ordes 14.f.
 à Narfice obfide condono
 91.c.d. & Italia noue guber-
 nationis forma inuenit 102.
 102.c
 roma Ioanne pont. 12. statim &
 gubernatio qualis fuerit 103.
 c. parum fida rectitudinem
 104.g. tumultus 109.a. 172.d
 roma plebs discors 173.d
 rom. rex quipimus Barbarus
 & Italia possidem 111.b
 roman. Toulia soluta Perusq.
 obfide, nulla agros co-
 lona exulibus circūdatis 74.
 g. Ro. obfide caritate anno-
 ne ac fame laborantib. qua
 insuper illis calamitas ac in-
 commoda accideret 74.h.
 74.a.b.c. coram ad Toulia
 legum ibi. d. de solam occu-
 parat munus incredibili cede-
 runt Belarius 10.g. frum-
 tum ac cetera necessaria im-
 portari curat ibi. h. Narfice
 proteges, Perusia capta per-
 mum obfide 102.a
 romana rex quando & quid in
 floruit 116.e
 romana curia in. 1105. h. g.
 dunum translatio 575.d
 romane rei iulian quid sit
 114.b. ruina inuenit ibi. c
 rom. urbs imp. destinata in
 nationis initium 10.f
 romana urbs primarij factio-
 ni 149.d
 romandiola unde appellata
 103.d
 romandiola 107.d
 in Romandiola ciuitas eccle-
 siæ cur in fide pont. perit
 461.a
 romanenses Venetorum imp.
 Sphoræ recipit 488.e
 romanorum Paridis castris fru-
 stra Partem obfide 541.d
 romani in inclinato en in Cg
 fatis delectari corpore 4.e.
 inclinatio causa nec. 4.f.
 rom. imperij inclinationis prin-
 cipium 4. h. inclinationis iuri-
 dictionis finis 100.c.f
 romani ciues, Narfice uerit
 à Gothorum impo liberat
 tum ut animarum salui quo-
 que provida orati 10.f
 romani cum Longobardis per
 annos triginta parati sunt uili
 116.g
 romani pro firmit in Franciam
 ducti à Longobardis & ne-
 mundati 113.a. privilegium
 à Constantino Constanti si-
 lo pontificem deligendi &
 epistagio nulla principis Cg
 stantinopolitani aut exarchi
 labe licentia expedita con-
 firmandi accipere 111.h
 roman. Papam opem implorant
 149.g. fatis accerta 171.f.
 113.4.c. obfide afflicti 112.h
 romani populi apertis in pont.
 rebellio 103.b
 romani contra Caput in Cg
 radim castra conueniunt 107.
 a. b. pontificis rebellis perbel-
 lo dolo iudicant 419.d
 492.c.f
 roman. regnum, miliorum,
 aliorum, canum, murum
 carcer in delaps quid sit
 102.f
 rom. ciuium apud Ticiam ca-
 des cruenta 10.f
 romanorum ad Mauriciū im-
 legatio 106.f
 romanorum halorum in Cg
 flamenopolitanam imperij
 mactat rebellio inuicta
 144.f.g
 romanorum & halorum auda-
 ciam Lochastus tepit in
 171.a.b.c
 romanorum aduersus incendia
 & ossibus 104.a.b
 romanorum tumultus 114.f
 romanorum iuriam in solentia
 141.c
 romanorum ciuium dissidia
 141.a. in pont. machinatio-
 nes ibi. b
 romanorum ciuium dissidia
 144.g.h
 romanorum in Thuficulanis
 & Albanis apertum odium
 150.c.f
 romanorum societas 150. La
 Hentici milites Rome impe-
 rus 145.d. erga ecclesiam of-
 fiantia 477.c. in pontificem
 rebellio 412.c. obfide im-
 petus 414.c.f
 romanorum ciuium in ponti-
 ficis temeritas 419.c. in fide
 d. ibi. fura 414.c
 romanorum & ossibus Chastis
 ni dominio pontificis quan-
 do primum ponti cepit
 150.h. 151.b
 romanus populus pace-
 quon Caroli reueren-
 tia dubitabat
 151.d
 romanus populus Thuficula-
 nis bellum inierit à quibus
 clade, Cannis maiore afflic-
 tur 156.f.g.h
 Fil 4 romanus

- Romanus pontifex Neapolita-
 nos sancticos magna ui-
 frumentum iurat 577.d
 Romanus iohannes exarchus praefi-
 citur 110.f. Patrum, Mon-
 temfiscum, Manuū, copijs
 manuū ibi g.
 Romanus exarchus una estate
 que & quot oppida receper-
 fit 110.h
 Romanus exarchus una 111.a.b.
 mors ibi d.
 Romanus dolo & armis impet-
 occupato à Saracenis regi
 avarum contra Calabros
 Apulos Salerninos & Locos
 nos petit 179.c
 Romanus dolo patenti crastī ludis
 huiusmodi interuē uindicta
 re illius 101.a. eius mictura
 ibidem d.
 Rothari Longobardorum rex
 Aetnae labe inquinatus
 124.g
 Rubi Parmensis nobilis 160.g
 rubicorum contra Scalgerum
 bellum 161.a.b
 Rufini imp. orient. gubernatio
 nis perditia 7.d.4.e
 Rufus Angularrum comes Har-
 turix à Carolo praeficit 119.c
 Rugilus da Rugorum provincia
 uallatus 111.c
 Rugilus da Romanorum pro-
 uincia Danobio coniugis à
 Godofredo Longobardorum
 regi capta 100. Item 111.a. no
 mos habuit ibi c.
 Rumengū Manuianus Mar-
 chio & Gregorius Cornar-
 tis Venciorum imperio ad-
 dunt 470.b
 Rumengenses Sphorua in
 possessionem ueniunt 463.c
 Rumens Petrus Annius capit
 177.c
 Rumens oppidum à Tonda
 obfessum 82.h
 Ruisani à Tonda obfessi spe au-
 xij frustrati se dedunt, corū
 bona in praedam militibus
 conceduntur 83.a.b.c
 8
 Sabbie uallis montani à Vene-
 tis deficiunt 529.c
 Sabelli omnes pontifici cur re-
 bolens 477.b
 Sabianus pont. Gregor. iussu
 claus pacem cum Longobar-
 dis facit 111.c. mors ibidem
- Sabinas Bulgarorum rex 111.c
 de Sacerdotij beneficio, primi
 anni adimentione pecunia
 soluta, adquirendo lex pri-
 mum lata 191.b
 Saladinus Tartorum rex 211.c
 d. Christianorum 7000. ex-
 ercium uincit & fugat 211.
 d. Hierosolyma deditione re-
 cipit 210.h
 Saladini cum Christianis praefi-
 um 211.f.g.h. stragena
 211.a.b
 Saladinus ut Prolemaide op-
 ferat inuadit excoquit praefi-
 dum 164.h. Prolemaide
 amissa Propheta, Caratex,
 Alcaloria Gazze & Elan mo-
 nis spiritus Christianis resiste-
 re desperat 164.a
 Saladini mors 267.c
 Salernus Abdericorum regulus fi-
 dem quam Carolo didicit
 desecit 165.b
 Salernum 171.f
 Salernitanus princeps opes ma-
 ximas à Marinio pont. re-
 cit Eugenio pōt dat 451.b
 Salodensis & populi qui unda
 que Benacum aminguntur
 Carnagnola se dedunt
 417.b
 Salodum castellum 428.g
 Salodum uicij Gothis Ioannes
 redit 88.c
 Salus regina quando inuentū
 190.f
 Saluz 166.f
 Saluzianus 400000. militib.
 stipendiis à Christianis ductib.
 superatus fugatur 112.g.h
 Salymanni consilium crucifige-
 na. ductibus crudele & inco-
 modum 211.b
 Sandrus & Phanatos cum Eru-
 lorum 1000. in Italiam An-
 coetanorum audito periculo
 lo trahunt 61.c
 Samnites 191.c
 Sanicus Carillo Hispanus co-
 piarum pontificis consilio
 non uenit dux 448.c
 Sanicus Carillo ab ecclesia ad-
 Malucitas Pissurense defi-
 cit 471.b
 Santhona à Normanis popu-
 lata 171.d
 Saona Robertus rex post 111.
 d. in Gallias se conferit ibid.
 Sapia Sapia 441. 494.c.f
- 500.h. 501.h
 Saraceni gens maxima tenu-
 se diuisa scissa 109.a
 Saraceni Siciliam ingreditur
 115.c
 Saraceni, Franchi stipendiis &
 quantis 115.b. ab Eracle
 delictum 115.a. in Syria se-
 cedens, prima ad Damascū
 sacrum exiit 111.a
 Saraceni Pectre Annochum im-
 per. Ro. subiectum capiant
 114.b
 Saraceni Rhodum insulam co-
 piam 117.h. Cnossū demo-
 luntur, Siciliam uallant ibi
 Syraculas inuadunt, 111.a.
 à Constantinio Cordus si-
 ho abfciit inbusuam impio
 pendere promittunt 111.d
 Aliscam & Libyam inuadit
 & omnia mari exposita 119.
 a. singula quoque de nomi-
 mos mille aureos soluit, a
 ferunt unum ex gentibus,
 & unum nem equum illam
 no imp. inuere uenire
 115.c
 Saraceni Aliscam fuerunt Pa-
 latium loca fœderis inno-
 ne Christiano adu. ponti-
 ferum 171.g
 Saraceni ad Aido perido uita
 u Aquiniam uallant 171.f
 Saraceni Maron loco in Cemb-
 cellens perno. excoctis &
 mam ducunt 174.g
 Saraceni Calabros & Apulias in-
 uadunt 175.c
 Saraceni Scenecum urbem
 huiusmodi inuadunt 111.a
 Saraceni Ahtiani anas latus
 311. Harum erat populi
 ror, Genam capient omni-
 bus inuadunt 111.d. 111.e
 Saraceni Bohemundum &
 Aegidij comitem ex insidis
 adoriuntur 111.f
 Saraceni frustra acie cum Geo-
 thredo, Bohemundo & S.
 Aegidij comite acutū inu-
 gunt 219.a. Admuthan à
 Christianis diuocant ibi
 die fures capi ibi c.
 Saraceni Africam & Mauri-
 ni, Castellis regem supia-
 tum capiunt 167.d. uerco
 de à Manfredo conduci ro-
 clese terram populabant
 imponunt 111.f
 Saraceni

Werant in Italiam à Menfido
 mercede acceriti à rege Si-
 gnato fugiunt 111.h
 Saxenorum in Dalmatiam ex-
 pedio 115.c.d.in Vafconia
 am defenfus 141.b.ad Car-
 olem M. oratores 115.a
 Saxenorum primores quatuor
 tyrannos creant unū Aegy-
 ptū & Abig, duos Hifpania
 quantum Palatinas ac Syrie
 loca praeficiunt 109.b
 Saxenū Nocernam tribus
 mibus grauiore imperia
 per Carolum licet fuit legi-
 bus inire 115.c
 In Saxones Ro. bellum 1.d.
 Christianorum imp. à 109
 expeditio 174.d. 174.c
 Saxones Odo Italia expellit
 186.g
 Saxones Leccie Chrifti fide
 renfentes Carolus fecit
 rex Neapolitanus omnes in
 terdit 116.h
 Saxon dux rei militaris fien-
 tiffimus contra Romanos in
 tempore confilium 112.e
 Saxon Colofra dux con-
 tra Erafmum imper. pugnat
 112.e
 Saxo fufius 112.g. 111.d
 in Sardinia motus adactus
 Gotho fufi 111.f
 Sardinia à Saracenis Pifano-
 rum dominio fubtrahit
 114.e
 Sardiniam Saraceni pradiantur
 106.g
 Sarta columenfis Bonifacii
 pont. odium fugens ad re-
 migium à perno abigit
 114.h
 Sarram Columenſem Philip-
 pus horrore remigandi cr-
 uento libera 117.g
 Sifimienſis Tellam uallē Ve-
 neta permittunt 471.d
 Sufia à Soldano Iranj Sara-
 ceno in capta ſpoliatur om-
 nibus trucidans 171.h
 Salignonum Piccininus occu-
 pat 418.e
 Saffianum 116.f
 Suofufius 147.b
 Sufonem Carnagnola Spine-
 ra Fregiole deſolans fru-
 ſtra oppugnat 400.g
 Saxina 105.d
 Saxones cognomine Anglica

INDEX.
 Britannia dani in ſupendi-
 um peconijs acceritur a
 h. Scoto mole uafconia
 annos, reprimunt 21.a
 Saxones Anglo Britanniam
 quando cepit, quam ad-
 huc retinere, & inde Britan-
 nos expulſerunt 29.d. 10.c
 Saxones in Italiam ab Alboino
 Longobardorum rege de-
 ducunt 191.a. uxorē, filios
 cum ſupellile curia impo-
 ſitos trahunt quarum inſu-
 per bouumq. ſummenta & in-
 numeram animā mola-
 tudinem ibi, à Franciſco re-
 gis perſuali reſuſa Italia Al-
 pes tranſiunt 104.a. in Re-
 manibus magna à Munio
 lo accepta clade in Italiam re-
 ceant 104.d. eorum cum Sa-
 gerno rege ſedera 106.e
 Saxones Saxonia deturbare
 armis conantur ibid. praho
 uenit ſuſu eis ſuperas,
 militi regis Sueui que Sue-
 uis appellatur 106.f. Pipini
 antiochia precario poci, me-
 cenis eques in quandiq.
 expeditionem dare promit-
 tunt 103.d. à fide Chriſtiana
 recedentes magis ſacrum
 clade à Carolo M. ſuperan-
 tur 101.a. cum mulieribus
 infanſibus Carola M. in
 Franciam ex ipſis qui Trans
 alpina incolant tranſiit
 104.g. eorum pagos Abde-
 nus incolendos tradit ibid.
 Saxoni in Carolum reſuſio
 105.b
 Saxonia à Serois habitatur
 101.a
 Saxonia cultū religionis Chri-
 ſtiane accipit 105.a
 Siga Colofra dux Cam ſra-
 dio imperatore pretium
 111.f.g
 Scaldu flouit 175.b
 Scalgeri Veronenſes 140.h
 Scalgeri in Italia ſuſcitati 100.
 e.g. cum Veneta, Floren-
 unt, Kabus bellum 106.
 a.b.c.d
 Scandinauia inſula 100.f
 ſcatorius Faumontis Spho-
 rantes dux 100.h
 ſurpata oppidum unde dux
 nat 101.c
 ſchilman & drandj in eccleſia

initum 175.d. 105.b
 ſclau in Dalmatia & Hatria
 nibus conſiderat regiones
 propinquas impeto patet
 ſer mudum 119.c.d
 ſclau & Hunni in Hiltrum in-
 rumptum 111.g
 ſclau à Vidare Vincenna
 comas ſuperantur
 120.f
 ſclau Danubij accolē à Carolo
 M. ſuperantur
 100.h
 ſclau in Italiam deſet ſaxona
 eorum copias conſuunt
 100.e
 ſclauorum gens tranſiſſa
 Danubio Romania impet.
 propinqua inuadit
 106.g
 ſclauorum contra Romanos
 bellum 112.e
 ſclauonia odum hatria & Dalm-
 tia 115.d
 ſclauorum in Hetrū irruptio
 112.d
 ſclauorum origo 177.b
 ſclauonia antea 116.h. 114.f
 471.a. 100.h
 ſclau oppidum Calabria à
 Saracenis occupatum
 105.a
 ſclau in Europa ſub ſepten-
 tione primi 4.h
 5.a
 ſchabianus Zianus Venetus
 dux 149.b
 ſchabiani dux Venet. mori
 147.b
 ſclauum Frederickus capſum
 diripit 141.h
 115.h
 ſclauus Romanſiſſigena 171.
 d. 171.c
 ſclauus Roma ſingulo ſemel
 à pontifice datus dicitur
 171.b
 ſclauus Romani in Vuerbe
 inſem agrum irruptio
 102.h
 ſclauus ex Romana gen-
 te, ſolia creandi conſue-
 tudo quando omiſſa
 112.h
 ſclauus Romani urbe in-
 centia Minorum ſub mi-
 lium cuſtodia ſeruantur
 102.c
 ſclauus legatus ſclauonia ſede-
 ra cum Floribus inu. 411.c
 ſclauia

IN FLONDI DECADAS.

- fasulo capto Mantuanus praef
 dia impetit 343.d
 fasium emporum dierum op
 pugnacione Spontia recti
 pit 345.d
 succinenses Spontia in ponsila
 tem veniunt 345.e
 seclionum rex 304.b
 fucati in Saxoniā quando cū
 docti 301.a
 fūij bellūm enī in adū 400.
 e. Alpiam incolam ibi.
 famorum Alpes incolentium
 clades 430.f
 famorum nulli loco nisi eade
 res cedunt 400.a. deducunt
 equum ibi. com Philippien
 huius uenientem praesentem in
 iudicia militaria fortitudo ibi.
 fūmāna 395.b
 famāna Venetorum obse
 dunt duos menses post de
 clationem facium 471.a
 fariabocum pbs origo 315.b
 farrum Rom. recipit 300.b
 luminum pom. calidus obidet
 339.d
 famāna ab ecclesia defecit
 477.b
 fusta 395.e
 fylvos amnis 334.b
 fylvatus pont. Ro. in insulam
 Pontianam relegitur 38.e
 fylvodum apud Cōstānt. 177.e
 apud Cōstāntinopolim quin
 ta 177.c. sexta apud Cōstānti
 nopolim quando 332.f.g
 Roma 192.h. 202.h. Lucra
 ni 199.c. prima Melpi cele
 brata 205.g. Placius 205.h.
 apud Troiam 206.h. Remis
 habita 245.h. maxima Luc
 rani 241.b
 S. Symeonis portus 214.g
 fymachus pont. Rom. 35.e.
 monit 37.b
 fytaculus in Sicilia Tonlas obli
 det 35.h
 fytaculus Saraceni predantur
 311.a
 fytia in poenitentem pop. Rom.
 quando uenit 1.d
 T
 Tadeus clausi Venet. prae
 des cum Andrea Valerio &
 Leone paup. & Philippien
 bus capitur 353.c.d
 tagmata Tarento praefecti & iu
 stin. imp. ad Gothos defecio
 91.d. cuius trans ibi. & 92.e.
 Acheraum ferrepti ibi
 31.a
 tagus fl. 11.d
 tagum 7.
 tanarus am. 151.a. 157.d. 195.f
 tanasū amne iocrentia tign
 92.f
 tan facum
 tancardus Bohemundo & Tur
 co capto Annochie principa
 tus curam administrat 210.f
 tancardus Sicilie rex cui Regē
 tio indium erat nomen mo
 rior 247.c
 tancardū Sicili Rogerio ex cō
 cubina genitum, regem in
 stituunt 243.c
 tannecum hunc Regis Lepidi ci
 uis uicus, cum Braccio
 semper fidem, in omnib. im
 perij Rhodanis. inuoluit for
 uis 33.b. Ostrogodu obli
 det 94.g
 tannecum oppidū Clephus
 lo aquat 303.d
 tarenium & Tonla expugnatur
 ac capitur 34.f. Gothi & Gre
 ci uicti fugiunt 311.f. To
 nla in hanc defecionis in
 oem 38.f
 tarentini sunt neam Saraceni
 ferro igneque uastati 377.c
 tarsi uallē Picennus. occupat
 430.c
 tartari Cibellane factionis pri
 marj 343.f
 tartaros ciues bene meritos Ta
 rentini cūctant 343.d
 tartarus Perramala Guidonis
 frater Pisa & Ludonico pra
 ficiunt 356.h
 tarsam oppidum 311.c
 tarsare gens Scythica nō uel
 li proceres Lugduni sacro
 baptismatis charactere su
 peruasi 312.c
 tarsusa & Longobardis capta
 101.b
 tarsus Henric imp. uicariū
 admittunt 344.f.g
 tarsusinus Vlsari dux & Longo
 bar. defecit 109.d. cap. 110.g
 tarsusium paternae hereditatis
 ciuitatem & quāq. ad Veron
 nam pertinens Tonlas praef
 dicti obnoct 353.b
 tarsusium semi libertatem eccle
 siae uendunt 353.e
 tarsusium 396.e
 tarsus centurionis in Romae
 oblatione uisus 34.f
 tarsus gens Scythica Georgiar
 nam Armeniamque miorum
 discipulis suo subdunt in
 perso 210.e. in Aliam Euro
 pam quando defecit
 394.f
 tarsus am. 313.f. 353.f. 343.f
 tarsus flumen rex uisus
 & Franc. regē 313.e
 tarsusigeni Mediolani post
 ultima & Luchino Melpia
 & Iohanne transib. capiti
 312.f
 tarsusium Longobardi capiti
 105.b
 tarsusium 396.e
 tarsus dux Gothorum perit
 uisus Vatonam ut Neri
 em transib. pultus omne
 392.a. Armeniam omnia cō
 suo proficiunt 323.b. Ar
 menium ingreditur 323.a. Ca
 senam recipere hanc ad
 titus 93.a.b. Caesari obse
 dent ipse defecit 33.f.
 Congulat equib. hanc
 dux campester oppidum tra
 ftra obidet 93.b. cuius
 ibi. Nuceriam obidet 34.a
 recipit ibi. Lissa ad cō. Nar
 sem ad Nuceriam transib.
 flatus 94.f.g. h. pugnam
 23. derecta 33.a. pugnam
 uincit. non modo inuincit
 sed peromastumē frid.
 h. ille obidet hanc ibi. e.
 teiz cum Gothi & Thando
 baldi regis copiam dant
 but, quomodo Naris in
 flondum se. cōstānt. 343.h
 teism Gothi uicti, fugati, apud
 Papiam regem suum, Toid
 la ad Bryssiam uicti 343.h
 trillina uisus nico. & hanc ob
 nes Georgias Comens. Ve
 neri exortus praesentis
 471.d
 p
 templei Tyri insistentem
 & portuorum exortus
 nem Venos. redemptus
 114.e. praesentis & hanc
 priuatur 344.g
 templeorum in Chastitatis
 perit 34.e.f. uisus
 do exundum 344.b
 temis amnis 351.d
 targesinos, Genensis Ven
 na rebellare cogam 392.a
 terra Ideon 395.e
 terra Ideon 395.e
 terebinthus in Italia hanc
 344.e

- 154.c
 Attilius vir patricius imperi-
 um alium, occiditur 14.h
 Audenda Bazarorū regni-
 lia, Aetharis uxoris uirum
 110.c. obitio 111.d
 Audenda Longoborū regni-
 pias 112.h
 theobaldus Gregorij Ordella-
 filius 401.c
 theclius Bulgatorum rex
 111.c
 theobaldus de Conflabitis Fer-
 rariensis nobilis 113.g
 theodorus ex gente Amala, A-
 malasunthe confobrinus
 Rom. regni consors declar-
 tus 11.c.d. eius in ligures, Ae-
 milienis, & Venetis libera-
 litas 40.c. in Amalasuntha
 indignum facinus & crude-
 litas ibid. eius ad Iustinia-
 num imp. epistola f.g. ad Ve-
 netos 41.a. eius mors 47.d
 theobaldus Merensium regis
 mortis 104.h
 theobaldus Campanie comi-
 tis in Africa expeditione 119.
 b. mores 119.d
 theobaldus rex Merensium
 copios auxiliarios Virgin-
 mos 61.a
 theobaldus Childeperio oc-
 ciso Dagobert regis nomi-
 domum regnumq. guber-
 nat 118.h. occiditur 119.a
 theodebert Clotauij nepotis
 cum Childeberto paruo in
 Cloduanum paruum conu-
 rsus 111.f
 theodebertus Ro. prouinciam
 occupat 11.g.h. Rhodas al-
 pes & Coccias capit, in Italia
 descendit, ibid. Liguria pos-
 tus in Merensies rediit ibi.
 theodoric Othrogoborum re-
 gis gesta 31.d. de Serapia Ze-
 pidari regis, de Burgunia
 gloria 12.c. in Italiam ingres-
 sus ibi. f. contra Odoacrem
 confusus ibi. g. 31.a. de eo
 uictoria ibi. h. Italia & Roma
 pontus 31.b. c. d. 14.c.f
 theoderici Franc. regis obitus
 147.a
 theodericus omnes barbaros
 imperij Romani oppresso-
 res in pace continet 115.a.b.
 cum Clodoueo foetro belli
 committit 117.a
- theodericus ad extremum ut-
 re flagitij se inquinatum 118.c
 moritur, anno dominiq. Ita-
 lia 31. libi
 theodericus Franc. rex obiit
 116.c
 theodericus Caroli ex fratre ne-
 pos à Franci in regem assu-
 mitur 140.f
 theodericus antipapa 113.h
 theodora uirgo Zoimperator
 imperium administrat 199.
 d. moritur ibi.
 theodori martyris adicula Ve-
 netis Narsus iussu impera-
 toris exardescit 39.d
 theodori martyris corpus in
 uenitur & Venetis delatū
 119.c
 theodorus pōt. Grecoz ex He-
 rosolyma oriundus 115.b
 theodorus iuxto pontificatus
 anno obiit 116.f
 theodorus patricius Calliopa
 ad regendum Italia exarcha-
 tum ab Eracho mittitur
 115.d
 theodorus balie exarchus à
 Martino pont. iussus Lon-
 gobardo regi bellum indi-
 cit 115.g
 theodorus Calliopa ad Italia ex-
 archatum gerendum remitti-
 tur qui Marcell pont. vin-
 ctum ad Constant. imper.
 mittit 117.c
 theodorus Vanari Græcorum
 imp. moritur 109.c
 theodosius ex Hispania accer-
 situr 7.c. imperij consors de-
 clarat ibi. Visigothis cōgres-
 sus, eos magnis preliis uicit,
 Constantinopolim inchoat in-
 uat, pacem foederis cum A-
 thanasio Visigothorum re-
 ge percutit ibi.
 theodosius apud Mediolanum
 moritur 7.d
 theodosius imperatoris filius
 & Germanus eius foet. 111.
 multum in exercitu ultra Da-
 nubium oborto fugam arti-
 pient 117.a
 theodosius anno imperij pri-
 mo à Leone deiectus in mo-
 nasteriū est ingressus 141.a
 theophilus Antiochia unde du-
 ctus 114.g.h
 theophilus Antiochie antio-
 chus 114.g
- thirgessi & Muglenses à Vene-
 tis domus & tributarij facti
 109.c.d
 thirmundus & Amerous Bel-
 leri duces Regium à Gerhis
 obediū & oppugnati, sirs-
 mus defendunt 11.c.f
 thelallonicam Godes obediunt
 5.d
 thienus sirs 115.c
 theolonus comes heresi nota-
 tus 111.b
 thomas in sanctorum numerū
 ab Alex. pont. ielatus 115.h
 thomas Aquinas 111.a
 thomas Aquinas in sanctorum
 numerum an. fel. 117. telu-
 tus 114.c
 thomas Erphordensis in sancto-
 rum numerū relatus 114.c
 thomas Fregeus Genuensis
 dux 101.c. in Florent. partes
 concedit 40.c.a. rui bellice
 itas, Genuens. libertati reu-
 peranda praeficitur 101.f
 dux Genuensis creatur 107.a
 thomas Maurocenas patriar-
 cha Constantinopolitana à
 Venetis declaratur 117.d
 thoma Guani Genuensis im-
 mor 111.c
 thurcia & Moria à Goth. ualla-
 te 110
 thurcia à Galis capitur 111.d
 thurciam Bulgatorum rex po-
 pulum in partem transfer-
 à suis mittitur 111.d
 thurcias Gothi occupant 110
 cum Thracibus quando bella-
 rum sit 111
 thurci aduersus Gothos exer-
 citus 111.g
 thurcia à pop. Romano sun-
 ditus excita 114.f.g
 thurculani Romanos praeto lu-
 perant 110.f
 thurculi iura ecclesie Ro. dona-
 ta 111.f
 thurci cum Demosno & Con-
 stantino pugna 114.f
 thurci in disciplina igni ferroq.
 cum agro uallatur 114.f
 thurci nunc Papa dicitur 60.g
 thurci annis 114.h. 115.g.h
 thurci ad ecclesie diuitem
 redeunt 110.f
 thurci sirs 110.c
 thurci sirs 110.a
 thurci qui nunc sirs sirs
 thurci 110.f
 Gess 110.c

- azocopes patricius et archa
 in balium matus flammis
 occiditur 113.c
 sodinus amicus 113.f
 solera urbs 113.c
 tollentinas a Piccinini milite ca-
 pitur 411.h
 topolum a Florentinis capitur
 111.f
 tulos cum imp. Iulii, duobus
 fectus pangs 69.b. duces
 temp. superet fecus ripam Pa-
 diac fugat 69.d. 70.c. om-
 nia in militaria ligna capta
 & ad Tensum relata ibi ever-
 tum in Herurū minit cui
 Baldam, Rodericum & Vis-
 tiū duces praeficit 70.f. 70.g.
 dio exercitū in Flaminia uer-
 na. Bencocum urbem ca-
 pitur muribus spoliatur 71.a
 Neapolim obsideri. b. Ca-
 mas recipi ibi ne quid Ro-
 mans per Tyberim impone-
 tur quae impedimenta pra-
 paraverit 75.g
 totius humanitas in superbā
 & crudelitatem conuertitur
 75.c. Pelagus ei obitum ue-
 nit, licentia gladiis finis fit
 ibi. h. eius ad im. sepauo 79.a
 totius Romam prodicione ca-
 pit 71.g. a se desolatam, per
 bellum restitutam, teci-
 pere conatur to. hacriter &
 Brenac repellit 111.a. Ty-
 bur concedit ibi. b
 totius ad urbem Romae obli-
 tio nem audito Belisarij recessu
 proficiscitur 111.d
 totius Romam prodicione ca-
 pit, eius in ea rex gesta 115. a
 ad urbem reparandam ani-
 mum conuertit ibi. ad S. Be-
 nedictū proficiscitur ibi. ad
 Siciliam bellum, Roma capta
 conuertitur 115. c. oppida mi-
 nota capit ibi. f. Syracusas
 obsideri. b. acie optime in-
 structa praefum cum Logo-
 bardis committit 115. d. g. o-
 ciditur ibi.
 totius ad Neapolitanos a se ob-
 scles oratio 71.f. g
 totius in Neapolitanos ibi de-
 dicit. & in docem ac imp. mili-
 tes humanitas 72. h. milia-
 ria disciplina ibi.
 totius de Ioanne & eius exerci-
 tu in Calabria victoria 12.c
- de Belisarij equitibus ibid.
 totius machinatio in capienda
 Roma, prodicione tradita
 114. c. f
 totius ducum ad Iulij imp. dele-
 ctio 115. f
 totius pecunias partem Papie
 parum Camis sepulchris in-
 telligit Naris a quadam no-
 bi formis Tons amica,
 ab eo capta 115. c
 transcurrentes Sphormia Vene-
 tia imp. recipit 115. c
 transmundi Spoletani in Li-
 ubri dum regem suum re-
 bellio 115. d
 transmundus deditione facta
 in clerici denondetur 115. g
 traspadana regio omnia, capta
 Verona, in Caroli potestas
 redacta, ibi se permittit 115. c
 traspadani & Lombardi an-
 tal. 115. c. ecclesia sprenā Ma-
 fredi paribus se dederunt
 115. c
 urbem Piccininus capit
 460. f
 tridentini a Gallis uallantur
 115. d
 tridentini obfisione ab Ecce-
 no prefi ad deditionem ca-
 pelluntur 115. g
 tridentinus episcopus Vene-
 tia inuictissimus 115. h
 tridentum se in libertatem ec-
 clesie uendit 115. c
 tripolis in Soldani Babylonie
 portualem redacta 115. g
 tripolitanus comes Christianis
 perfidus 115. f
 trixi oppida Ecclius inuen-
 dit 115. d
 trisilianum ut capium Antoni-
 aus Palonas dirigit 115. a
 trinitium Sphormia caput 115. f
 troia in Apulie finibus 115. a
 trodus Sphormia dux 115. b
 tropicoides Piccinino se de-
 dunt 115. d
 tuderinorum ab ecclesia deso-
 ctio 115. c
 tudertum Rom. recipit 115. h
 tudertum Piccininus dirigit
 115. h
 turcia maior 115. d
 turci cuius aciem ad Melit uel-
 lunt repulsi 115. c. f. Perlis se
 equo animo subiungunt 115. c
 c. Aliam inuadunt 115. c
- turci & Saraceni 400. Bohemundum & Flaud. conueniunt
 prodicione redactis appo-
 duntur prelio committit se
 gentis, Chribum ppa ppo
 unur 115. h. 117. a. Anti
 oppido inuenio abeant
 115. c
 turci & Saraceni cum magna
 exercitu Arcon sepultura
 turci a Balham uel 115. h
 turcorum genus 115. c
 turcorum in Saracenis inale-
 ras 115. c
 turris Christianorum talia u
 rumpere ad Aniochum
 nanibus dicunt cristiani
 117. a. preliis acies unius
 committit ibi. d. ad ppa-
 tem ferreum turci transe-
 ibant in eis castra inuagat
 115. c
 turrim Piccininus occupat
 450. c
 turrimondus Cipridarum rex
 114. h
 turcorum Normanni populi
 tur 115. d
 turricellum oppidum Picci-
 nus recipit 457. d
 tuscanella 115. b
 tuscanella & Sarano forma
 custodia perfidia perit
 477. a
 tyberis Guthredo in ponda-
 tem uenit 115. f
 tyberis in altum eum taceat
 form Roma multa dicit
 115. h
 tyberis fluuij inuadunt 115. h
 tyberis imp. Iuliano inuadit
 115. c
 tybris flumini 115. b
 tybur a Torda inuadunt 115. c
 tybur obfisione 115. b
 tyburini in pont. perfidi
 115. a
 tybur citum perfidia Forti-
 bractius inuadunt
 474. g
 tyberis maris insulas Sarace-
 ni capiunt & incendio ur-
 bant 115. h
 tyrum Soldanus Babylonis
 capit 115. h
 tyrum Venetiam multo uel-
 gunt Christiani capiti 115. a
 ualacherum genus 117. g
 ualens Gothi & Aruand
 Alund

Armenij Singulare certamen 70.c	varias sustinens copias Raud nauis peras 57.h.in Gal-	dis capte tenere urbis fuit 106.h.107.a
augurientes Sphoeris in poer- flum ueniam 176.g	liam trum ceditur ibi.e	incrudum 111.b
uallennia urbs 214.h	Varian regnum a Gothis ob- latum Vintge parit uinuo	uenera de Pifane deileis ex Alla fotomica bellum mouit in poerum ueniam 106.g
uallennia Vindij naucler frib- ba, in pontificum diligencia 481.h. magnanimitas 481.d	culat 481.f	uenera & locorum clafis in Boiphoeo cum Genulium clafis conuulsa 157.d. arma monerumq; bellicorum de- fcriptio 110.h.111.a.b.c
uallennianus a Theodofio imp. Cefar declaratur, leges in italiam adduci, Rauennum obfideri, in deditionem acci- pit, Caftinum uincit & in ext- ilium muna Etorum Galliaru urbibus ac regionibus prae- fici 111.c.f.g. a Senau pop- que Ro. accitens imp. Au- gufius appellatur ibi.g	uallennius Haufpergens co- mes, Lufhardia praefes 144.g	ueneris folam Italia urbibus a fufione Guclit. Cibell. ma- cla 211.h
uallennianus imp. Roma occi- ditur 111.d	uallones ab imperio deficien- tes Ludouicus Pius domat 109.d	ueneris quid olim dicitur 111.a
uallennius poer. 172.g. moni- tur ibi.	uallonia unde difta 111.b	in Venetia provincia, Aquileis Verona & palades exiftent 89.c
uallennius Romanos hoftiter pontificem impetientes forti- ter difpellit 481.e	uallonia Sierocenis fugata Ca- rolus Moccaput 119.b	ueneris & Forfulij provincia a Hunnis inuafuntur 111.h
uallens cum Vifigothis Lacy- mahife bellum 71.h. eius in- uentus ibi.	uallens amnis obitum 107.a	ueneriarum decriptio 41.a.b.c
uallennius cum equitibus in A- grum Pifcenam proficifcitur 81.b	uallens flumen 487.a	uallens ibi.d. iadis premi fun- damentis anno falute 416. 417.
uallennius Chulfinus Rauennig prefidio perfectum cum fuit co- pitis Narfes le coniungunt 30	uallens gent. Gibrilina Ploetina deuota, urbe expelluntur 301.c	uallens S. Marti ecclefia anno uall. imp. 427. uelificat cor- porat 171.c
uallennius ex Bononia ut Yan- detum & Braxillum roatur mouet 91.f	uallens lacus 111.e	uallens dux. propofitum in perulis declaratur 177.d
uallennium Rauennij prefecit Narfes cu copis mittit ut cir- ca Tannetum & Braxdill con- fideret Gothos ne in Italiam potenter dilfincer 91.h	uallens uerba quando condi coe- pta 111.a. uallens clafis Sara- cenos fupera 190.h. Coflan unopolim oblatione liberat 117.a. a Guclit. da Dytra- chili nauigant fupera 105.c	uallens ramulus plebis cetera nobles 111.a
uallens quatuor Vifig. rex Sigeri cofuccedit 14.f. operam ful- rip. pollicetur ibi.g	uallens crucieg. Michael Vi- ali ductus in Alla nauigat 111.g. Semmian Alla urbe ca- pta 111.d. 111.e. Polam parte una Palana clafis incensa al- tera faltemita recipit 106.g.	uallens uallens a Dalmata Hilifig. inuadit exemplo conuulsa 111.a.f
uallens Iofaphat 224.h	Frederici clafis fugat 111.e	uallens populi aperta in Conit. impetitionem rebello 144.g
uallens, unde dicit 11.d	Thermolum, Rhodij, Vefi- nam oppida capi ibi. Vell ut receptam igni introq; ua- flat 111.g. h. Melendriam Sa- racens urbem expugnatum dixit 100.a. apud Porcos infatig Genulij fupera 101.c.	uallens imp. fubdit, Gothi ad- uerfi 111.h. eorum habitatio & quida fura ibi.
uallens Burgundiones, Sorui Adani aduerfas Ro. imp. con- tinent 111.h. in Galia ang. Hi- fpania dehaerantur ibi.	apud Lilybeum. Genulij uallens an. 1144. caput 111.e	uallens in neuitus imperatoris potestate 104.f.g
uallens cum uxoribus ac libe- ris omniq; fupellente in A- fricam nauigant 111.d. om- nia per uallens Mauritanias populorum 101.c	uallens urbs a Genulibus op- pugnatur 178.c.f.g. h	uallens Veremf. Parauitis & Veremina fataberunt conit. li interea 107.a
uallensorum rex in Africa fup- eratur, Confufione perductus in triumphum ducitur 41.g	uallens urbes negro, eius pro- uincia terram 111.a.b	uallens in continet nihil polli- dere 107.a
	Veneri urbis Parauitum, Mon- flica, Ciconia, Mikes, ual- uennium 101.d. a Longobut	uallens cum Frederico imp. pa- erofactum 114.c cum Gucl elmo rege ibi.
		uallens cum foelis Conftanti- nopolit expugnati 170.f.g

IN BLONDI DECADAS,

urbis	395.c	urbis fons	31.a	nopolim, minor d.	
urbium	331.a	urbium Belisarius testatur &		Z	
urbium cum suis domari		Narces obdient, oblixi Go-		Zacharias patriarcha Hieroso-	
incipit	31.a	thi & Veronenses urbem de-		lymanus	113.c
urbanus pont. Ro. celsa Me-		dunt ac Iulianum imp. sub-		Zacharias Grecus pont. 146.	
phum accersit	206.g	eße prominunt	42.h	g. eius gela 147. 148. mon	
urbanus manifestus Alpibus		urbium Longobardi inue-		ibi. h	
ad Francos se conferens co-		dunt	155.c.d	zambecarios fastidios. po-	
clum apud Claramontem		urbis prima post Iulianum co-		stus origo	445.h
Alvernæ conuocatus 97.a		dita	4.f	zambecarios & Antioch. Ben	
eius ad totum orbem princi-		uorum agum Ecdicius us-		nopolim reuocatus circa Ro-	
pes Christianos, de liberan-		sis	107.c	noniam Philippas man	
da à Turcis Saracenisq. Hie		urbis factio Rom. electa 311.b		473.b	
rosolyma, oratio duce dicitur		urbis contra Pictorum pu-		zamus Rector Philippi mudi	
non digni ibi. b.c. 107.c.f.g		gnans capitur	488.h	totus moris	441.d
urbanus pont. orbem Chris-		urbis & Dulcinus in Campa-		zamosus Iustinopolitani oc-	
tianum general. edicto de-		niam cum iaculis conuen-		cidunt	474
minendis in Asiam copias		dunt	101.a	zambes Hunnorum 111.a	
monet	201.a	urbis Arminio præfectus		Zepeida regem, ducemq. fugit	
urbanus pont. Italiam & Romam		uir inter Gothos bello in-		terit deinde habet	494
inuit	371.h	gnus Narces agmina mani-		in Longob. nomen, An-	
urbani pont. gela 106.g. 111.		ro prohibet pugna cõmulla		bus subiecti confutandus	
121.g. 110.a. 111.b. 171.h.		interficiunt	90.e	ibidem	
171.b. 175.d. 311.h		ursum	134.g	zoia dux. Beneuolentia Cõ-	
urbanus Ioannam domare co-		urbis urbis fons	107.d	nense monasterium inuen-	
nator	379.c	urbis Ostrogothorum dux Pa-		112.h. moritur ibi.	
en Verbehemans Belisarius		pius 97.h. Verum cum		Iulienus Saracenis dux Cõ-	
exercitus ductus in causam pote-		exercitus ingredi conatur,		stantinopolim obstat 143	
statem ueniunt	41.h	repulsi Papiam rede ibi. ca-		b.c. moritur ibi.	
		pus à Dagibeo Constanti-		F I N I S.	

BASILEAE PER HIERON. FROBENIUM ET NICOL.
EPISCOPIVM, ANNO M. D. LIX.

J. M.
G. H. Co.

